

Inter libros
Josephi Mariæ Parascandolo
Antecessoris Regii
A L X

VIII

CVI

COMMENTARIA IN C. IVLII SOLINI POLYHISTORA, ET LVCII FLORI DE Romanorum rebus gestis, libros,

AC

TABVLAM CEBETIS, OMNIBVS ET RES ECCLESIASTICAS ET CIVILES administrantibus, siue lucem, siue rerum uarietatem doctrinamque spectes, utilissima, IOANNE CAMERTE autore Viro in omni literarum genere prestanti:

Præterea

POMPONII MElæ de orbis situ libri tres, cum commentarijs

mentarijs [illegible] Philosophi, Medici & Poëtæ, præmissa eiusdem rudimentaria de Geographia catechesi.

Item

ALIA EX IOACHIMI VADIANI LVCVbrationibus utilioribus & iucũdioribus, opuscula, cuius generis sunt De Vadianæ familiæ insignibus exegesis. Locorum aliquot ex commentario in Melam explanationes. Ad Rodolphum Agricolam epistola eandem materiam tractans. De Gallo & Gallinis syntagma, &c.

BASILEÆ, PER [illegible]

Cum Cæsareæ Maiestatis gratia & priuilegio.

IOANNES HEROLD, Ioanni Vito Scheüb ac Vuendelino Zypero, amicis. S.

Pomponii Melæ atque Iulij Solini, de Situ orbis rebusque eius memorabilibus, eleganti breuitate, mira uerò ac incredibili omnis doctrinæ uarietate, omni ætate, omnium doctorum iudicio probatissimos libellos IOANNES VITE ac VVENDELINE par amicorum incomparabile, HEINRICHVM PETRI Rei literariæ studiosum uirum, ut coniunctos illos ederet, cum adhortarer strennuè, tùm non minus urgere me ipse cœpit, quod iam animo concepissem perficerem ego, id est, calcar currenti addens, ut nominis uestri inscriptione illos exornarem. Verum enimuerò dignitati authoritatique uestræ, quàm deuotus essem, nec non erga uos non subitaneam, sed obfirmatam animi mei promptitudinem cum diu iam, qua potissimum ratione, & uobis & omnibus comprobarem, deliberatione sollicitus hærebam, cum id unicè ab omnibus desyderari sentirem, ut in hosce libros Commentarij iusti uidelicet atque absolutissimi IOANNIS CAMERTIS ET IOACHIMI VADIANI VV. CC. ante annos plures editi, ingentisque thesauri loco, in doctorum hominum tabularijs obstinatè abscondití, in plura describerentur exemplaria, atque denuò exhiberentur politioribus literis addictis. Diuinitus itaque in animum mihi incidisse tunc, ut editionem eorundem iuuarem, eamque occasionem oblatã interpretabar, qua animo grato, tot tantaque in me uestra collata beneficia (quandoquidem [illegible] scriptionibus meis nequirem) uel alieni laboris adminiculo, confiteri palàm atque celebrare commodè possem. Prodierunt siquidem Commentarij isti olim, ipsorum authorum diligentia satis correcti, ut operam meam in emendando parum postulare uiderentur, qua etiam si maximè opus fuisset (ut ingenuè id quod res est fatear) præstare eam ocium habuissem nullum: occupationibus sanè tot obrutus, præsertim Antiquitatũm Francicarum editione, Libro nempe Legum SALICARVM, RIPVARIORVM ALLEMANNORVM, BOIOARIORVM, SAXONVM, VVESTPHALORVM, ANGLIORVM, VVERINORVM, THVRINGORVM, FRISIONVM, BVRGVNDIONVM, LANGBARDORVM ET FRANCORVM: quapropter amicum quendam singularis doctrinæ uirum, operum errata, si quæ deprehenderet, ut emẽdaret adhibui. id autem fideliter præstitisse eum atque fœliciter, si ueteri conferatur editioni, hæc nostra omninò probabit: quã ipse, ijs qui ingenij perspicacioris sunt hominibus, nomini uestro (consecro enim his

atq; eã uobis purã putã offero) ritè inscriptam haud difficulter docebo. Verũ Melæ Soliniq; scriptis probè cõuenit, atq; in argumẽto simili maiestatẽ quandam mutuam eamq; præclaram sibijnuicem subministrare uidentur, sic ad illustrandũ illud omninò, & CAMERTIS ET VADIANI labores, omitti, aut seiungi, absq; magno studiorum detrimento, non posse, uel mediocriter in bonis litteris uersato claret. Id igitur, quod in scripti generi per illustri atq; simillimo, authores duo, posteris consecrarunt: quod una patrum scilicet nostrũ ætate Præceptor & discipulus doctissimi melioresq; notæ uiri, consuetudinis studiorum uinculo, atq; Reip. Literariæ iuuandæ, coniunctis animis astrictissimi illustrarunt, id inquam, bonorũ omnium calculo, uos duo, quorum neque nostro æuo, aut unquam amicitia alia fuerit coniunctior, suauitate ingenij accipere, hac dedicatione mea nihil dubito, qua conatus meos omnes interpretari soliti estis. quandoquidem par non erat, me (qui etiã si uitã ipsam pro honore & dignitate uestra profunderem, minimam partem meritorum assequi non posse satis gnarus sim) diutius conticescere, cum de ornamentis uestris, etiam hoc suspiciosissimo tempore, in omnium ore grauissimus idemq; gratissimus sermo habeatur: qui cũ ceu de diuinis aliquibus atq; bonó Collegij sacrosancti Basilicæ maioris apud BASILAEAM ueterem, multis iam ætatibus celeberrimi atq; amplissimi, de cœlo demissis & natis hominibus multus sit, in calamitosissimis huius seculi perturbationibus, prudentia uestra & diligentia quod Sodalitatis illius nobilissimæ, res, paratissimæ florentes & integræ perdurent, non solum confirmare eundem uerissimum, uerùm etiam omnium mentes in admirationem & amorèm uirtutis uestræ rapere uidemus atq; indicarete, IOANNES VITE, dignitatem illam tuam, qua Decanus apud tuos amplissimo munere fungeris, animi dotibus multo plus illustrare, quàm quod aut splendoris aut emolumenti aliquid ab ea recipere possis. quando te VVENDELINE ea sanctitate et assiduitate, res clarissimorum illorum hominum curare pertractareq; notũm sit, ut opinione omnium constanti, uel totius orbis commodum tutò tibi ac sapienter committi posset. Quantus uerò in literis bonis uigor uester, quanta excellẽtia, magnum certè opus est commendare uelle: incredibile autem, quãtum studij de terræ situ, rebusque naturæq; admirandis & scriptis amœnioribus, in tot rerũ occupationibus, in seuerioribus iurisprudentiæ uigilijs, conferre consueuistis. Præclarissimum autem, expetitarum à uobis, insuper & lectu scituq; dignissimarum rerum hunc Librum copiæ cornu, ipso uestro polito iuditio conuincã atq; operæ pretium esse, ut in doctorum hominum manu uersetur diurna, uersetur nocturna: quòd de Mela & Solino, Interpretum horum profusiori, ac multis paginis grauissimo uerborũq; ornatu elaborato testimonio, proclamatum est ita, ut addi à quolibet in eorum laudem, uix aliquid, quemadmodum etiam Còmmentatoribus ipsis, æmulorũ aut calumniatorum, uel inscitia uel insania detrahi nihil possit: magno, me hercle, nostrorum studiorum compẽdio, dum CAMERS ET VADIANVS. in eorum quorum

scripta

scripta explicabant, gloria asserenda, omnem laborem exantlarunt, eo denique propriā suam adauxerunt existimationē, ut apud uiuos summā laudē assecuti, posteritati scriptorū celeberrimorū monimenta de sese reliquerint. quorum equidem scripta uigoris plena, plena uitæ & æternitatis à me studiosius conquisita fuere hactenus, partim huic operi adiecta. Quis enim Romanæ urbis Origines & Amplitudinem succinctius Floro perstrinxit & succulentius? quis perpetua ea omnium historiographorum concinna serie enucleatius digessit CAMERTE? quod si Historia uitæ istius speculum: si populus Romanus illa omnis ciuilis instituti norma atq; regula est, certè hic damus rerum humanarum pulchrè, miroq; compendio depictū atq; exemplar absolutissimum. nam ut sordes & labes animi detergerentur, ut in corpore sano uiuida mens conseruari posset, cum CAMERTI homini doctissimo maximopere curæ esset, CEBETIS Tabulam explicandam sibi proposuit. illius autem commentariolos si quis legerit proculdubiò intelliget quid Christiana persuasio, Græculorum philosophiæ, quantum se ctatio humilitatis fastuoso atq; inflato sapientiæ tumori præstet? quantum pietatis doctrina literis coniuncta splendeat? Intelliget, inquam, quantum CAMERS ualebat, ubicunq; ingenium intendit, adeò ut quę in Lucanum, in Dionysium Alexandrinum commentatus fuit, doctorum omnium dolore & literarum bonarum incommodo ingenti desiderentur, nec non alia quæ ipse scripsit, ab Harpyis nonnullis, supprimantur indignè. Emicuit pari ardore ingenij lumen incredibilisq; celeritas & amœnitas, in Syntagmate illo VADIANI, quod lepore & festiuitate refertum non parum afficit ac ideo his adiungendum duxi, ut grauioribus sententijs & rebus defatigatum lectoris animum, ceu florum uarietate & fragrantia quadam delicatiori, ac lætissimi hortuli cuiusdam uenere, recrearem. quandoquidem cæteris laudatissimi hominis scriptis, maiestatem & uehementiam quandam spirare, atq; ea ubiq; ingentis moliminis argumentationes mouere uiderē, quas doctiorū & iudicio elegantiori præditis hominibus dijudicādas lubēs defero. si quando editio instituta, in lucem prodierit. Existimem enim rem literariam hac æditione piè me iuuasse, nunquàm minus candidè me fecisse arbitrabor, quandocunq; ea, quæ in contentionem arripi possunt aut neglexerim, aut subterfugerim, præsertim cum Reip. Christianæ calamitas ipsa concertationum harum finem exposcere iamdudum uideatur. Testes igitur sint & erunt sempiterni IOANNES VITE ac VENDELINE amici, libelli isti, meritorū erga me uestrorum meæq; gratitudinis, quos eo gratiores uobis fore spero, quod desiderium uestrum leniant, quo ardere uos nihil dubito, uidendi libros illos de Origine & Amplitudine urbis BASILEAE, quibus uos disiūgo ab grauiorib. uestris studijs, referoq; ad disputationes & Dialogos, si nihil tenuiores, mā suetiores tamē, quos quidem absq; fauore subsidioq; scriptorum in archiuijs Collegij uestri, absoluere me non posse, argumenti ratio ipsa docet: quandoquidem multa de sacris institutis ac sacratorum uirorum successionibus dicenda

erũt, ut uos hominesq́ uestros, omnis ibidem scripti, moderatores esse conueniat, quibus quidem & honorem & existimationem meam curæ esse, iam dudum perspexi, cum ipsimet actionum & uoluntatum ipsorum omnium me admiratorem & buccinatorem habuerint, habituriq́ sint perpetuo, uel GEORGIO AMPRINGEN & animi & fortunæ dotibus nobili & uiro illustri, uno instar omnium, ipsorum & loco teste locupletissimo. Magna igitur diligentia opinionem hãc de me optimorum istorum hominum confirmate rogo, atq; semper commendatam apud ipsos habete, oro. Ego quoniam aliud quod scribam relictum mihi nihil uideam, utar illa ex animo testificatione, mea studia, omnem operã meam, curam, industriam ac mentem, deniq; omnem meam cogitationem fixam atq; locatam esse in hoc uno, ut gratiam uestrûm omnium capiam omnem, atq; in agnoscenda illa illustrandaq́ plurimum laborem. Valete amici optimi. Basileæ Cal. Sextilis. MD. LVII.

IOANNES CA-
mers ordinis Minorum, artium, & Sacrae Theologiae Doctor, praestantissimo, ac doctissimo uiro Domino Magistro STEPHANO Verbeucio Pannonio, inclyti Hungariæ regni Maiestatis locum tenenti, perpetuam felicitatem deprecatur, & optat.

MIRABERIS forsitan Stephane humanissime Solinianos nuper à me editos Commentarios primo aspectu cōtuens, quod Camers tu us sacris ab ineunte ætate literis, ac religione institutus, in senectam iā uergens, hosce labores professione ipsa mea multo inferiores hoc præsertim tēpore susceperim, susceptosque, & absolutos, in manus tandem hominum tuo auspitio emitti sustinuerim. At sunt, ni fallor plures, qui propositum hoc nostrum nedum mirentur, sed idipsum culpent potius, carpant, damnentq́ passim acriter. Hi maximè quibus mos est, in partem cūcta dete riorem accipere, & horum præsertim turba, quę, ut prouerbio dici solet, Corrumpit sine Talione cęlebs. Erant, inquiēt, aliæ studij tui honestiores uigiliæ. Essemus & nos eiusdem cum ijs omnino sententiæ, si ob eas, has honestiores uigilias diutius à nobis exulare pateremur. Verùm huius genus exercitia non nisi feriati, uel quopiam affe cti tædio, in manus sumimus. Solet enim ingenium curis maioribus distractum, re missioribus interdum studijs plurimùm recreari. Sunt hęc nimirum aptissima studiosis otia. Alia, id est corporis, uulgares affectant, Nimirum,

Otia corpus alunt, animus quoq; pascitur illis,
Immodicus contra carpit utrumq; labor.
Occidet ad Circi si quis certamine semper

Firma sit ipsa licet soluetur in æquore nauis
Non intermissis cursibus ibit equus.
Quæ nunquam liquidis sicca carebit aquis.

Inter philosophorum placita enumeratur & hoc. Nequaquam satis in re una consumere curam. Platonem, quem ob cœlestium, diuinarūq́ rerum eruditionem, nostri quoq; diuinū uocitant, Tragœdijs faciendis locasse interdū operā, memoriæ proditū est. Eius inter cæteros, ij duo lepidissimi. uenustissimiq́ uersiculi celebrantur.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα, φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη. Quorum est hæc ferme sententia:

Sauia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam,
Aegra enim properans tanquam abitura fuit. Aristoteles philosophorū princeps, & Theophrastus homo in eloquentia tantus, ut nomē diuinum inde inuenerit, sese ad mitiora studia applicantes, scripserūt libros plusculos de Poëtica, Rethorica Musica, De Amore. Insuper Tragœdias, Elegias, diuersaq́; carminum genera. Pręter hęc librum, cui titulum Amatorium indiderunt, scripsisse produntur. Extant eiusdem Aristotelis in Homerum etiam commentaria. Quod ijs studijs animus altiorum cura fessus reficitur, oblectaturq́; plurimū. Marcū Tullium Romanæ, ut ait Lactantius Philosophiæ principem, & amplissimo quondā pręditū sacerdotio, sæpe in princi pū consessu iocis, quos Dicteria maiores proprio nomine appellari uoluerunt, usum fuisse constat. Is enim cum apud Damasippum cœnaret, & ille mediocri uino posito, diceret. Bibite Falernum hoc, annorum quadraginta est. Bene, inquit Cicero, ętatem fert. Is idem cum Lentulū generum suum exiguæ staturæ hominem longo gladio ac cinctum uidisset. Quis, inquit, generum ad gladium alligauit? Huius eiusdem Quintus frater paruæ staturæ homo, in prouincia quam rexerat, clypeatam imaginem ingentibus lineamentis usq; ad pectus ex more depictam, sibi poni curauerat. Hanc intuens Marcus Tullius: Frater meus, inquit, dimidius maior est, quam totus. Istis non

ulepidiora Catonibus, alijsq; summæ sapientiæ uiris, qui eorũ res gestas referunt, fre quẽter adscribũt. Nostros quoq;, id est, Theologos, q uerè eruditi habiti sunt, & fue runt, nõ abhorruisse ab ijs studijs fatebuntur, qui Septimij Tertiliniani, Cypriani mar tyris, Arnobij, Lactãtij, Hilarij, Iuuenci, Sedulij, Prudentij, Diui Hieronymi, Ambro sij præsulis, Aurelij Augustini, Damasi põtificis Maximi, uolumina reuoluerint terq; quaterq;. Hi enim, & ex Latinis sexcenti alij tam assiduæ lectionis fuisse traduntur, ut nullum obscurum licet authorem, prçterierint, quem non relegerint diligenter, ex- cerpserint accuratè, inq́ue suum usum illic lectu digna, oportunè certè transtulerint & accommodè. Memores nullum esse librum tam malum, qui non aliqua sui parte prodesse posit. Mitto præterea Græcos innumeros, qui Christi dogma seruauerũt, adiuuerunt, auxeruntq; plurimùm. Clemẽtem Alexãdrinæ eccesiæ præsbiterum, Iu stinum, Quadratum Apostolorum discipulum, Aristidem, Methodium, Egesippũ, Appollinarem, Origenem, Tacianum, Militonem Sardensem prçsulem, Hirençum Eusebium, Damascenum, Chrysostomum, fidei nostrç accerrimos sectatores simili studio addictos fuisse nemini uel mndiocriter erudito, in dubium uerti potest. Non pauci nostris quoq; temporibus uiri etiamnum Ecclesiastici, & apprime in sacris li- teris eruditi, politoria studia nedum amplexi sunt, sed & illustrarunt quidem. Bessari on Cardinalis, Campanus, Sipontinus, Ioannes Pannonius Quinq; ecclesiensis cõ- terraneus tuus, Præsules, Barbarus Hermolaus Plinij instaurator unicus, & Patriar- cha, qui Solini sæpe utitur testimonio. Marcus Musurus Episcopus Hierapetrensis, ac Archiepiscopus Monẽbasiensis nouissime è uita functus, cũ quo (mẽtiar utinam) uerendum est, ne literæ Græcç, quæ cum eo repullulabant, Chaos iterũ repetant con suetum. Huius (horresco repetens) extant plures ad me epistolæ Græco ingenio dig næ, amicitię, & charitatis plenissimę. Non multũ ante eius infaustũ obitũ, literis, quas ad me ultimas dederat, Græcum Distichum, quo se meũ esse testabatur hoc addidit.

Εἰ καί σοι τηλεχρόν ἀεὶ χθόνα, ναιετάοντι,
Βαιὸν ἐπιστέλλω γράμμα, σὸς εἰμί γ' ὅμως.

Quod sunt Præsules, & deo dicati in humanis hodie, qui ijsdem studijs sese applicant, & his ope- ram dantibus fauent maximè? Non possum non meminisse saltem paucis Reueren- dissimi Domini Ioannis Turzonis Vratislauiensis præsulis, ac principis illustrissimi, qui licet diuinis literis noctesq;, diesq; incumbat, suecisiuis tamen horis Ciceronem, Salustium, Liuium, Senecam, Plinium, Aulum Gellium, Columellam, Vergiliũ, Lu canum, Papinium, Horatium, Iuuenalem, Claudianum, hũc ipsum Solinum nostrũ, ac huius genus authores alios, tractat, & relegit accuratè. Eius peculiaris audita tan- tum uirtus, humanitas passim nota, uulgata circa meritos beneficentia, in studiosos multis expertus fauor, me ad tantũ, talemq; principẽ diligendũ merito compulerũt.

Indyta (quis nescit?) iungit distantia uirtus.

Exposuit hæc nobis tum fama uolans, tum Caspar Vrsinus Doctor, & Poëta, ac in utraq; lingua plurimùm eruditus, singulari præditus comitate, quo cum mihi gratis- sima conuersatio. Non absimilis in ijsce studijs germano suo Reuerẽdissimus Domi nus Stanislaus Episcopus Olomutzẽsis, qui moram omnem perijsse existimat, quæ non sit bonis literis destinata. Nõ patitur epistolaris breuitas hac parte exponere, quã to affectu hæc eadẽ studia cõplectatur, & excolat Reuerendissimus dominus Theo doricus Kaner sacrç Theologię Doctor, Zaracouiẽsis, ac Nouæciuitatis Episcopus, mihi ob professionem consimilem, & eius paternam in me charitatem obseruandissi mus. Is enim ut hos Solini Commentarios in lucem ederem, præcipienti similis horta tus est quàm sæpissimè. Similibus te quoq; lectionib. oblectatum. Fidem faciunt in ter cætera tot ad me uarijs temporibus scriptæ literæ, quibus animi tui integritas, ingenij solertia, sermonis comitas, rerum multifariam experientia, dicendi con- cinna facilitas, à quouis politioribus studijs bene instituto, uel primo aspectu de- prehenditur. Pannonicæ insuper institutiones à te nuper doctè & eleganter editæ, le- gisse te diligenter nobiles authores, id est, Iurisperitos primarios, ac optimos historia

rum scri-

rum scriptores, efficax perhibent testimonium. Quam bene studiosis consultum fo- ret, si id tempus, quod curis ad regnum maximè pertinentibus, assiduè à te impendi tur, in reuoluēdis bonis authoribus, ac scribendis libris contribuere licuisset. At non omnia possumus omnes. Horum igitur nos, si aptari magnis inferiora licet, exemplū sequuti, relegatis ad tempus seuerioribus studijs, & legere, & scribere parua solemus interdum. Hac quoq; ratione factum est, ut cum Iulium Solinum diebus superioribus sumeremus in manus, amicorum rogatu, pauca in eundem libuit annotare, rem gratam facturi ijs maximè existimantes, qui ad floridam, & multifariam Plinij lectionem, quo uno uix in bonis literis Latini Græcis tribuunt principatum, faciliores aditus expetunt, & affectant. Cum enim Solinus imitandum sibi Plinium proposuisset, ita ut eius uniuersam imaginem, paruo corpusculo retulit, ut in ea, quem effinxerat, authoris faciem, liceat contemplari. Dulcis est, tersus, & elegans. In eo siquidem authore, quæ plerumq; Plinio defuit, elocutionis claritatē passim reperies. Sed dicet fortassis aliquis, ea ferme omnia, quæ hic paucis refert, illum copiosius, & exactius retulisse. Scripserunt post Platonem plures Academici; post Aristotelem Peripatetici multi, post Zenonem, Chrysippumq; Stoici alij. Post Epicurum ingens uoluptuosorum turba. Nec defuerunt qui post Mœonium Homerum, Mantuanumq; Maronem, Ilian scripserint, & Aeneida. Post Herodotum, Liuium, Thucydidem, Salustium, quam plures, tum Græcam, tum Latinam, literis historiam mandauerunt. De diuinis, humanisq; rebus post Varronem, sunt plurimi commentati. Post hunc, Catonemq; Censorium, à multis res rustica exposita simul, & plurimum illustrata. Multorum post Demosthenem, Ciceronemq; actiones, orationesq; conscriptas legimus. Sint ergo prisci illi primum laudum nacti locum, non tamen qui post eos similia scripserunt, omni apud posteros memoria caruerunt.

Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæq; & Alcæi minaces,
Stesichoriq; graues Camenæ.
Nec, si quid olim lusit Anacreon
Deleuit ætas. spirat adhuc amor,
Viuuntq; commissi calores
Aeoliæ fidibus puellæ.

Nec id uerendum quidem. Etenim quamuis.

Non possis oculo tantum contendere Linceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi,
Et quia desperes inuicti membra Gryconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra.

Huc accedit, quod plurima scitu dignissima Plinio Solinus addidit frequentissimè. De nomine, origine, et temporibus urbis Romæ. De annorum diuisione, diebusq; Intercalaribus. De Italicarum urbium origine, nominibus, cultoribus, quoue tempore eæ urbes fuerint ab his conditæ. De Sardiniæ incolis, ac miris eius aquis. De Siciliæ miraculis. In Græciæ, Thessaliæ, Macedoniæ, Thraciæ, Cretæ, aliarumq; insularum, insuper Britaniæ descriptione addidisse Plinio Solinum plurima, nemo utrumq; relegens inficias ibit. Sunt hic certè de serpentibus, de gemmis, de animalibus, deq; exoticis arboribus, de dissono ritu hominum, de Corycio specu, ac multis alijs, quæ non sunt à Plinio ante relata. Quàm copiosè, quanta elegantia, quoue ordine Indiæ miracula refert? Tot paruo hoc corpusculo orbis miracula complexus est, ut non immerito opus ipse suum Rerum memorabilium Collectanea, inscribere constituerit aliquando. Si quis rursus culpę Solino dederit, quod hęc quoq; ab alijs ipse fuit mutuatus, Terentiana seispum sententia tutari poterit. Deniq; (inquit) nullum est iam dictum, quod non sit dictum prius. Quid pręterea de ijs scriptoribus censendum, qui à se dicta prius, sępius repetunt. Menander fecit Andriam, et Perinthiam, qui utramuis rectè norit, ambas nouerit. Sed tamē dissimili oratione sunt, ac stilo. Idipsum obseruasse Solinum fatebitur, quisquis hunc, & quos sequitur toto opere ęqua lance

 pensita-

pensitabit. Hac ratione nos moti, cum Plinij, tum aliorum, ut iacent uerba, frequenter subscripsimus locis suis. Non ambigimus, quin unius sæpe sententia, fiat uerbis alterius nota magis. Hac quoq; ratione ab alterutro si quod mendum admissum est, à mediocriter eruditis etiam tolli potest. Non defuit, ut uerum fatear, uoluntas interdum nobis, curiosis etiam morem gerere. Non libuit præterea uel in orationis contextu, uel in uerborum expositione multum temporis contriuisse, præsertim cum tam ordo, quàm authoris uerba plana satis fuerant & aperta. Non laudo eos interpretes, qui in ijs duobus maximè occupati, ea omittunt sæpius, quæ uel ad historiam, uel ad ueterem morem aliquem, uel tandem ad occultam, & sublatentem doctrinam maximè faciunt, silentio soleant præterire. Cum enim quid tale intercidit, summi plena iã margine libri, etiamnum Chrysippi aceruos accumulant. Et quod minus ferendum est, ea suis Commentarijs assuunt, quę non magis authori exponendo conueniunt, q̃ cæteris quibuscunq;. Sunt fateor ea plerumq; pulchra, sed nunc (inquit ille) non erat ijs locus. Sed nec culpa caret, qui sui scriptis nobilium authorum nedum sensus, sed ut iacent uerba, nulla eorum habita mentione pro suis frequenter interserunt, cum sit pulchrum, decens, & debitum, fateri per quos profeceris. Sicubi nec nos à multiloquio abstinuimus, id maximè factum prudens lector intelliget, cum primę classis authorum uerba, uel sententias tetulimus. Rati pulchrum fore plures, & quidem nobiles scriptores idem audire loquentes. Laudabunt, reor, propositum nostrum, quibus Solini nota fuerit æmulatio. Vtile enim nobis uisum est Authoris, quem æmulatur ipse, uerba subnectere, quibus iuxta se positis, ferat prudens lector mox de utroque sententiam. Sed relegare Lectorem (inquit) satis erat. Commoda, & opportuna mensa, quę cunctis necessarijs instructa sit. Ingratum demum conuiuis opipare refectis licet, post cibum, aliunde potum quęrere. Frequenter etiam relegamus ad authores lectorem, qui de dubijs, cum opus fuerit rogentur omnibus. Terruerunt nimirũ sępe nos Soliniana quotquot uidimus exemplaria, quòd ea omnia tam mutila, tamque deprauata comperimus, ut multis in locis authoris sensa à Dælio etiam quouis natatore nullo modo, uel uix dinosci possent. Non defuerunt exemplaria uetustissima plura nobis. Verùm tanto ea mendosiora reperimus, quanto fuerant ipsa uetusta magis. Hanc fuisse causam crediderim, cur Hermolaus Plinij, Pomponij, Senecæ, Quintiliani castigationibus, Solinianas etiam non addiderit. Fateor huius quoq; authoris Hermolaum loca aliquot primum restituisse, sed ab eo uix ex centum, locum unum legimus restitutum. Nemo emunctæ naris lector Solinum quondam à Beroaldo, suo nitori restitutum fatebitur, qui nostras castigationes cum illis diligenter contulerit. Nec tantum in hoc puluere curæ nobis tribuimus, quin supersint loca adhuc aliqua, quę diligentiori lima egeant, et indagine. Ea si qua sint, ueluti fugitiua mancipia in posterum pęnas dabunt. Has ergo paucarum noctium uigilias libuit sub tuo tantum nomine publicare, quibus affectum erga te meum, tu ipse in primis, demum lecturi eas alij agnoscerent passim omnes. Rati exiguum hoc munus nostrũ tuę excellentię futurum nõ omnino ingratum, quod probè intelligas, donum quod libet, uel ex largientis animo, uel ex suscipientis conditione, trahere qualitatem. Ecastor, inquit Plautus, condignum donum, qualis est, qui donum dedit, Immò sic cõdignum donum, qualis est, cui dono datum est. Vale felix semper ad uota. Viennæ Pannonię. VI. Calendas Februarij, Anno post Christi natalem. M.D.XX.

C. Iulii Solini uita per Ioannem Camertem edita.

QVa ætate Iulius Solinus floruerit, nil certi à peritioribus proditum est. Id accidisse crediderim, quod eorum monumenta, qui post eum scripserunt, Barbaris cuncta uastantibus, ferè perierint uniuersa. Miror Chronicorum supplemēti obscurum scriptorem aliàs, tradidisse, hunc Solinum Augusti Cæsaris floruisse temporib. cui & πολυίστορα dedicasse commemorat. Constat enim Solinū Vespasiani principis, in hoc opere meminisse. Ex annorum autem, inter utrumq; Cęsarem computatione, euidens est, non potuisse Solinum opus suum Augusto dicasse, & Vespasiani Cæsaris res gestas retulisse. Meminit pręterea Solinus Suetonij Paulini, quem Plinius se uidisse testatur. Huc accedit, quod ex Pliniano fonte Solinus hauserit ferme omnia. Cum tamen scribens hæc infantię suæ, in operis exordio, ueniam sibi dari postulet ab amico. Sed cum necubi Plinij, per quem profecit habuerit mentionē, suspicor uiuente adhuc Plinio opusculum hoc suum scripsisse Solinum. Hinc factum forsitan, ut uiuentis non meminerit authoris. Consimili ratione potuit euenire, ne unquam Plin. Dioscoridis nobilis, eiusdem cum eo temporis, scriptoris nomen recensuerit, cum constet tamē innumera ex eo in opus suum Plinium transtulisse. Eadem culpa poterit Dioscoridi imputari (Nam uter ab utro surripuerit, apud Ammonem inueniri posset) si is oppressa Plinij mentione, tanta ex eo fuerit suffuratus. Quid de Xenophontis, Platonisq; uita, & moribus, pluraq; de ijsdem alia exquisitissimè scripsere, tradunt nec Platonem Xenophontis, nec contra Xenophontem Platonis, cum esset uterq; Socratis discipulus, in tot utriusq; uoluminibus, inseruisse nomen.

> *His sunt inuidiæ nimirum, credite, mores,*
> *Vt sua quam ratus tempora lector amet.*

Vera Nasonis sententia.

> *Pascitur in uiuis liuor, post fata quiescit.*

Quid de Macrobio, qui integras sæpe paginas ex Gellio, de Placido, qui ex Seruio, Acrone, qui ex Porphyrione, quid de sexcentis alijs, qui longas cōmentationes, suppressis unde sumpserint authoribus, ad uerbum sibi omnia tribuerunt? Nemo ambigit Aulum quoq; Gellium Latinæ linguæ delitias, Liuiana lectione plurimū profecisse, cum tamen T. Liuium Latinorum historicorum longè principem, suarum Noctium noluerit esse participem. Nec assentior quorundam opinioni, qui ea spe Solinum nullam habuisse Plinij mentionem existimant, ut Plinij exemplaria deperirent penitus. Sicq; eius Collectanea extarent sola, nec procedente tempore ab ullo possent sua futura dinosci. Qua mente Florus, & Iustinus laborasse creduntur. Esset utinam tot bonorum authorum amissionis hæc sola caussa. Extarent hodie Catonis (ut Gręcos interim missos faciam) Varronis, Nigidij, Salustij, Hygini, Celsi, Ennij, Furij, Varij, Actij, Neuij, Pacuuij, nobilium authorum monumenta, quę magna studiosorum iactura perierūt. Vtcunq; factum sit, testatur Solinus ingenuè, quicquid in Polyhistore compressus est de scriptoribus receptissimis emanasse. Suumq; nil propriū esse dicit, cum nihil (inquit) amiserit antiquitatis diligētia, quod intactum ad hoc usque ęui permaneret. Rursus constatiam ueritatis penes eos esse testatur, quos in opere fuerit ipse sequutus. Nec dedecori Solino adscribēdum, quod passim fuerit Pliniū æmulatus, sicut nec Maroni dādum crimini, quod toties ueterum poëtarum, Homeri pręsertim uersus in suum corpus transtulerit. Non enim parua uirtus authorē optimum optimè ęmulari. Fuisse Solinum Romanum tum ex scribendi stilo conijcitur, tum quod frequenter quum de Romanis mentio intercidit, eos in locis multis nostros soleat appellare. Solini authoritate nedum recentiores scriptores, Sipontinus Perottus, Domitius Calderinus, Angelus Politianus, Hermolaus Barbarus, Ianus Parrhasius, ijsque alij plures similes, quos non iniuria inter ueteres quis annumerarit. Sed Seruius secundo Georgicorum, et Priscianus in VI. insignes Grammatici no

minatim

minatim etiam usi sunt. Dionysij quoq; interpretẽ, siue is Priscianus fuerit, siue Rhẽnius, integras Solini clausulas suis carminibus frequenter inseruit. Solini, ni fallor, sunt omnia, quæ de annorum diuisione, & diebus intercalaribus à Macrobio sunt relata. Doctores præterea ecclesiastici, Diuus Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, item Doctores alij, ijsdem ferè uerbis Solini sæpe sunt sententias mutuati. Sunt qui perinde Plinianam Simiam Solinum nuncupẽt, quemadmodum Titianum Oratorum, Arulenum Stoicorum, Iulius Capitulinus, Plinius Cæcilius, Sidonius, Apollinaris Simias nominatos fuisse tradunt. Sed hi non aduertunt eos per contumeliam Simias appellari solitos, qui uel ab alijs prius tradita, eodem quoq; ordine, referũt uel non eos authores, sed eorum umbram potius æmulantur. Verùm Solinus sic Plinianam pharsim æmulatus est, ut, uenia dixerim aliorum, uix sit repertus alter, qui Plinianæ maiestati propius accesserit. Inscripsit librum hunc, ut in uetustis quibusdam exemplaribus inuenitur, Autio amico, cui & opus tradidit castigandum. Sunt qui alia sui ingenij monumenta reliquisse tradant, quæ uel temporis iniuria perierunt, uel abstruso loco quopiam blattis forsitan delitescunt.

Varia lectio apud Solinum

Suo quoq;, alia litera. suo quæq;.2.memoratu digna.a.l.digna memorãtur.1 c.quod in primis.a.l. quod ante omnia dimittere in pectus imum uelim.2 d.Quid enim afferre nouũ possumus, quod propriũ nostrũ esse possit.2.d Valentiã Latine nominatã.4.d.inclasceret.a.l.enũtiaretur.5.b.Cælius a.l.Gellius.6 b.Hoc sacellũ.7 b.cõuiuij, & maiestatis 7 c.Hidem & montẽ.7.d. quinto postq;.11.b.Sic inter.15. b.Augustus, & cõsul factus est 16.b cursus annui.17.a.quia apud a l. qui apud Aegyptios quatuor mẽsib terminabatur.17.b.ultra nouẽ necessarios.21. c. mortes filiorũ.22.d.quib. nimis. Sunt qui legãt minus, uel munus necessitatis huius.25.d prius Roman. Cæs.30.a.cõsueuisse.32 b.Nã in factũ, uel sic. Nã huic factũ Elogiũ.33 b Scripta quoq;, quæ ex antiquitate mo.acce. in fidẽ ueri, hoc etiã receperũt quod bello Cretico &c.10.a.fluminũ a.l.fructuũ.18.a.incessu tardũ, & sensu hebetẽ.18.c. Hæ sunt & in Sardinia. Sunt codices, qui hãc clausulã nõ habeãt.41.a.exeũtẽ classem Punicam 40.c.Quod attinet ad titulũ.55.b.nobilia pecuaria.52.c.Tepẽtes fontib.52.c.perpetuo senatu cõsulto.61.c.filiũq; eius.64.b.inuidia scilicet.a.l.inuidiæ scilicet.67 b.Cõgreges uolitãt.69 a.in ortũ solis.69.d obuersus occasui est.69.c.nisi, quod fretũ.71.b.uocãt aliæ 72 a. Ithacesiã Vlyssis, ut ꝓditur, speculam.72.a.is proximum in.74.c.aut molliunt, aut abolẽt 76.a.apices canicie perpetua brumalem de inent faciem 81.a.mixtis ignibus niues.80. b. aquæ proxima uerit. 83. d.per diuersas officiorum, & nominum species.43.c si sacrum probatur.35.b.in triduo portendãt 87.b.suopte incendio 88 b.inuisus.a l.inuius 89.d.Est & Tænaron promon.89. d.asperis surculorum 97 c.obtectu, 98.d Meridiana Thessali, & Epirotæ 102.c.quæ septentrione tunditur 101.d. Orpheo uate inter principes iudicatur, quem &c.111.c. Tunc contendunt.114 a.sunt pennæ.131.c. Simones nominantur.132.c.celerius hauriunt.132.c terminis inferatur, ubi 136 .b.obiacet orienti.138. d.& astu, quãtalibet fuga, &c.150 a inundationem, & eliquia 152.b.uertant. 154. c. persequemur.155. c.pro ætate ramulos.156.c.nox degat, & denset &c.159 a ibi etiam natam 160.c.accomodæ 161.a. insula qualibet.164.c.ut nisu, & pondere attritos.187.c Elephantis copiosior, ut aiũt, & fridioior. 187. d.præpinguibus.193.a.faculis.197.c lucus uiret 206.a sub cœlo.210.c.glaciali algore inhorrescat. 212. a.hæc dissoluta compendio.212.c filij matres.214.b.ustiq; undiq; 224.misceri solent.226.b.pingi.226. interamnia. 228.a.Nigrim facit.229.c ampliora eadẽ 229 c.e tenebris.229.c.quo Siris. 230. c. & quo impensius 233.a Ita concurrente concordi.233.b.quem Apim 234.a statutum, cui spatium.234.a.incumbit.234 e.ingruentia bella nec.234.c dat pia manifesta 230.e ꝓijciũt in Nili statim, uel stantem gurgitem.235.b.fœtus promit 235.e. Sunt Delphines in Nilo, quorũ.236.c.rostro resimo.237.d. Nã quæcunq;.238.b.ubi agmen.238 c.Nunc ab Aegypto.a l.Hinc ab Aegypto 241. d.ae furuo, 243.d. proderet.244.c.e fruticibus 247 a.nulla uel animi.248 latitudine semipedem.251.b.qui prædiri 252. c.osseis sed in.253 d quos ut animo.255.fortum supra.256.b amnis terras contegens.257.a. remedijs bonis 259 a.quam iuxta.260.c.de naturis locorum perscrutantur. Alias naturas locorum periclitantur.264.indagator.269 a lacinant.270.d.nocere.274.f aiunt pertendere.277. b.sed pro illa aut minuatur, aut crescat.273 c.sic enim ante.281.d.uelut qui uic.282.b.in pænalibus.284. c.fastigijs hispida turgescat. Malum.285.a.dein spatia.291 a.uice hyemis, & æstatis potitur auris. 291.a d. uiuendi rationem exactior cura est.300.c.modulos tibiarumq; concentus.302.c. At qui ex ipsa.306.b.syluas has gignit.310.a. Cuius æquitatis.330.d.ex margaritis pondus duarum librarum & semis sextertio, &c.335.c.

THEODORICVS KANER SACRAE THEOLOGIAE Doctor, Zaracouienſis epiſcopus, ac Nouæciuitatis electus Antiſtes.

Plinius excoluit naturam pluribus omnẽ,
Informem uultu tempus aduſq; ſuum.
Naturæ parui Solinus cultor agelli
Florib. è multis legit ubiq; roſas (meriti
Quod nitidus floreſcit ager, dat cura Ca-
ls ſegnem quoniam ſuſtulit inde ſitum,
Ergo cum primis debes ſtudioſe Camerti,
Quo duce purgatas isq; rediſq; uias.

M. THOMAS RESCH VIennenſis eccleſiæ Canonicus, ſacræ Theologiæ Licenciatus, Poẽta Laureatus.

Qui cupis immẽſi miracula plurima mũdi
Noſcere, doctiloq uolue Camertis opus
Explicat, illuſtrat, penitiſsima ſenſa uirorũ,
Sentibus abſtruſis, pandit ubiq; uias.

CASPAR VRSINVS DOctor, & poëta.

Nudus oberrauit prius hic, & languit æger
Solinus uariæ conditor hiſtoriæ. (xit
Multa ſorde grauis uix mẽbra labantia tra-
Iamq; impendebat certa ruina libro.
Qui nũc cõſpicuo, pdit decoratus amictu,
Et ulgor in ſolido corpore priſcus adeſt.
Secula debuerint Solino multa: Camerti
Munera Solinus debet ob iſta meo,

ALIVD EIVSDEM

Ingẽtem meruit numeroſa in ſecula famam
Maximus in terris Amphitrioniades.
Durat adhuc illi purgatæ gloria Lernæ,
Viuit & Augei fama laboris anus.
Si non eſt maior, par eſt tua gloria ſummis
Alcidę factis officioſe Camers.
Nam mẽdis uarij purgaſſe uolumina Plinij
Solinoq; ſuum reſtituiſſe iubar
Herculeę uirtutis opus. Sed ſola nec omnis
Illius inuictam Græcia ſenſit opem.
Tu uerò indomitis totum ſudoribus orbẽ
Aeet, & iſta omnes ſedulitate iuuas.

PHILIPPVS GVNDELIVS Patauienſis Lectori.

Quiſquis diuitias amœniorum
Quæris lector amice litterarum,
Solinum lege, quo nihil Latinæ
Maius, candidiusq; habent Camenæ.
Seu ſpectes uariam eruditionem,
Seu malis Charitas ſtili nitenteis,
Seu res præcipuas, reconditasq;
Formis, ingenio, ſitu, ſtupendas,
Quas natura ſinu fouens capaci
Largitur ſolido benigna mundo.
Hoc dante Alipedis modo leuatus
Totum deſpicies ſublimis orbem,
Securusq; grauis uolans ruinæ
Subiectas animo uidebis alto
Terras æquora, cardinesq; rerum,
Aduerſo gelidos Noto Triones,
Quaq; abdit radios, leuatq; Titan.
Quicquid deniq; continet profundo
Nympharum pater ambeunte Nereus.
Obſcurum uarijs ſed hunc tenebris,
Et nuper lacerum frequente monſtro
Mendarum ueterum, Camers repurgans,
Ac clarum modo priſtino nitore,
Communem tibi fecit, utilemq;.
Quiſquis diuitias amœniorum
Quæris lector amice litterarum.

ALEXANDRI BRASSICAni Cantſtatini Philoſophi, Poëtæ, & Oratoris Laureati, in Enarrationes. D. Camertis in Solinum Epigramma

Sol Iouis Aetherei eſt oculus, uidet omnia mundi
Mulciberis pandens tecta ſparſa dolis.
Cimmerias tenebras. tunc; antra Illunis abyſsi.
Mopſopia primus pulſat ab arce Camers
Naturã hic reparat, fuerat q̃ ruſtica Baucis,
Ex Hecale informi reddidit ille Helenen
Ille oculus mundi, radianti lampade, captũ
Humanum excedit, Dij bona fila ſinant.

HVLDRICHI FABRI RHEti Carmina, pro noua Solini editione.

Extulit in lucem media Solinus apertam
Parte caput lacer, & ſquallidus ora nimis
Haud ſecus ac Stygij curſu luſtraſſet anhelo
Fluminis, ardẽtes ſeu Phlegetõtis aquas.

Tempore

In commendat. Solin. edit. Car.

Tempore sic lōgō circum tot nobilis autor
Oppida delituit spretus ubiq; loci. (lim
Nemo manus porrexit ei, nec uulnera pas-
Tergo inflicta suo tersit in huncce diem.
Quod nisi p docti solers modo cura Camer
Accessisset, adhuc dulce faceret opus. (tis.
Ecce Camers illum pprio iā marte disertus
Scriptorem peperit, restituitq; sibi.
Nunc igitur quocunq; uolet Solinus abibit
Prænitidus, uolucer, nempe Camertis ho
nos.

FRANCISCVS LADO SIculus Transsyluanus ad Lectorem.

Perlege narrantem uasti miracula mundi
Solinum lector, perlege sed reducem.
Reddidit Hippolitum uitæ Titanius heros;
Qem dedit indignæ dira nouerca neci.
Dicitur et gelidos animasse Caducifer artus
Et recidiua bonus uulnera Phillyrides.
Tēpus edax pariter lēto Polyhistora morsu
Ad prope tartareas præfferat usq; domos
Hunc sed enim uindex tandem miserata Camertis
Cura uel ad superôs extulit usq; deos.
Quinetiam docti spatiosa uolumina Plinij
Facta Camertino pollice clara nitent.
Hinc uarias rerum, Lector studiose latentū
Naturas facili scire labore potes,
Eia age nunc, illi, meritorum parua suōrum
Præmia, sed grates dicito perpetuas.

C. IVLII SOlini in Polyhistora librum SVVM PRÆFATIO.

IVLIVS SOLINVS AVTIO SVO S.

VONIAM quidam [a] impatientius potius, quàm studiosius opusculum, quod moliebar intercipere properarunt, idque etiam tum impolitum in medium [b] dederunt, priusquam inchoatæ rei summa manus imponeretur, & nunc exemplaribus corruptis, quę damnata sunt quasi probata circumferunt, præteritis, quæ ad incrementum cognitionis accesserunt cura [c] longiore. Ne fortè rudis, & imperfecta materia, uelut spectatus à me liber, corpusculum sententia mea digestum, ut nosceres misi. Primo, quod referendus ad industriam tuam fuit tenor [d] dispositionis. Deinde ut scabrę [e] adhuc informitatis proditio, editione uera extinguetur. Erit igitur operi isti titulus Polyhistor. [f] Nam quē in exordio designauerā scilicet, Collectanea rerum [g] memorabilium, cum ijs, quę improbauimus, placuit obliterari. Collata igitur hac epistola cum ea, quæ auspicium scriptionis facit, intelligis eodem te [h] loco habitum, quo eum cui laboris nostri summam dedicauimus.

In Præfationem C. Iulii Solini Io. Camertis, Commentariolus.

Voniam quidam.) Conqueritur hac epistola Solinus quosdam impatientius potius, quàm studiosius opusculum, nondum absolutum, intercipere properasse, idque etiam tum impolitum in medium dedisse priusque inchoatæ rei summa manus imponeretur. Et nunc (inquit) exemplaribus corruptis, quæ damnata fuerant, quasi probata circumferunt, præteritis, quæ ad incrementum cognitionis longiore cura accesserūt. Hanc opusculi nondum absoluti interceptionem reor fuisse causam cur Solini omnia exemplaria tam mutila, tamque deprauata ad nos peruenerint. Ex prima enim mutila, & deprauata editione, exemplaria exscripta, mutila, & deprauata esse necesse est. Fuisse prętcrea hanc eandem causam, quare Solinus operi suo Plinij nomen non inseruerit. Interserturus si licuisset erat. Casum consimilem, cum libros de sancta Trinitate scriberet, accidisse sibi quadam epistola cōqueritur Augustinus. De Trinitate, quæ deus summus, & uerus est (inquit) libros iuuenis inchoaui, senex edidi. Omiseram quippe hoc opus postea quàm comperi pręreptos mihi esse, siue surreptos, anteque eos absoluerem, & retractatos, ut mea dispositio fuerat, expolirē. Non enim singillatim, sed omnes simul edere ea ratione decreueram, qua præcedentibus consequentes inquisitione proficiente, necterentur. Cum ergo per eos homines, priusque uellem ad quosdam illorum peruenire potuerunt, dispositio mea nequisset impleri, interruptam dictationem reliqueram, cogitans hoc ipsum in aliquib. meis scriptis cōqueri, ut scirent qui possent non à me fuisse eosdem libros editos, sed ablatos, priusque mihi editione mea digni uiderentur, &c. Non immeritò reprehensione dignum Solinus existimabat esse opus, quod non "Multa dies, & multa litura coërcuit, atque Perfectū decies nō castigauit ad unguē. b In medium.) Minus dispendiosum reBatur Solinus, si surreptum, nōdum tamen castigatum opusculum suum apud surreptores delituisset, quàm quod sic interceptum in multorum tandem manus delatum fuerit.

fuerit. Tanto enim magis fama inuritur authoris, quanto eius inexpolitum opus docti plures lectitarint. c Cura long.) Experiẽ qlibet nõ ratione carẽs, lõgo studio, assiduaq; lectione, ac rerum multarum usu, doctrinam, & sapientiam plurimùm perfici, & intendi. Aiunt, qui pręcepta de acquirenda doctrina, & sapientia tradiderunt, oportere eum hominem, qui peritus & sapiens esse cupit, uersari, exerceriq; in rebus cominus noscendis, periclitandisq;. Et ea omnia acta, et euenta firmiter meminisse, et perinde sapere, ac consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt. Inter Salomonis Adagia numeratur & hoc. Audiens sapiens, sapientior erit, & intelligens gubernacula posśidebit. Quibus uerbis ostenditur neminem tam sapientem esse in hac uita, qui non posśit sapientior esse, etiam dictis minorum. Audiuit regina Saba Salomonem, minor maiorem, & sapientior rediit. Audiuit Moses socerum multò inferiorem, et sapientior factus est. Similia in quàm plurimis facta esse experientia innotuit. Vidẽdum tamen esse ait primo Epist. Seneca, ne lectio multorum authorum, & omnis generis uoluminum, habeat aliquid uagũ, & instabile, &c. d Tenor.) Opusculi continuatio, atq; ordo. In operis exordio ita de locis, rebusq; alijs se Solinus scripsisse ait, ut seruata orbis distinctione, suo quoq; ordine reddiderit uniuersa. e Scabræ.) Asperitatis, indigestionisq;. Sumptũ nomen à carnis contractione, quæ rugosa dum contrahitur solet fieri. Intelligit autem ea loca, quæ in uulgatis Solini exemplaribus deprauata fuerunt. f Polyhistor.) Multiscius. πολὺ, multum, ἱστορέω, inquiro, scio, narro. Vnde historia Græcis narratio dicitur. Fuerunt & alij plures, qui ob uariarum rerum peritiam Polyhistores dicti sunt, ut Appion Grecus homo, Alexãder Milesius, Item alij. g Collectanea.) Cum Solini omnes codices hunc, uel similẽ titulum præferant, apparet inemendata huius authoris exemplaria ad manus posterorũ deuenisse. Si qui ergo errores fuerint in hoc opere, uerius alijs, quàm Solino meritò ascribentur, cum inemendatũ opusculum qui interceperant, inuulgarint. h Eodem te locum habitũ.) Alter est, cui librum Solinus inscripsit, ab eo, ad quem epistolam hanc cum castigato opere destinauit, quod non aduerterunt, qui utramq; epistolam ad Autium scriptam existimarunt.

Per primum numerum semipagina,

PER SECVNDVM EIVSDEM SEMIPAGINAE

Cōmentarij linea. Per Alphabeti literas a b c, & c. textus ipsius particula designatur. Eapropter tum numerus, tum elementares literas, ob faciliorē usum, suis locis adscribi curauimus.

†

Index.

† 1 chrysip

Index.

feræ

gignens

italia

lollia

N

O

pie

PROVERBIA QVAE HIS Solianis Commentarijs inserta sunt, secundum litera-rum ordinem

†† 3 bœoti-

reges

S

Index.

ſol

Index.

T

theramne

V

uinum

rixos

Sequitur in L. Florum index copiosissimus. Prior numerus paginam indicat, posterior, numerum in margine, tum Textui, tum Commentarijs ipsis additum, designat.

Index.

Index.

Index.

hannib.

Index.

†† 2 metel-

Index.

punicum

Index.

††† 3 tarenti

Index.

V

Y

Z

Index eorum quæ abundè in Commentariolo in Cebetis Thebani Tabulam referuntur. In quo obseruabis Lector, numerum indicare paginarum seriem, Alphabeti uerò literam, characterem Commentarijs ipsis suo quemque loco insertum.

artes

Finis

IOANNIS CAMERTIS ORDINIS MINORVM, BONARVM artium,ac ſacræ Thelogiæ Doctoris eximij, in Iulium Solinum Enarrationes.

C*VM & aurium.*) Ex Horatij præcepto in arte Poëtica dat amico ſuo bonarum artium ſtudioſo,opuſculi ſui ſupremum examen. *Siquid olim,*
Scripſeris (inquit ille) *in Metij deſcendat iudicis aures,*
Et patris & noſtras. Sui autem propoſiti tres reddit Solinus rationes, uidelicet amici, cui librum caſtigandum tradit, clemẽtiam, bonarum artiũ ſtudiũ, poſtremã eius amici erga ſe benignitatem. Monet his uerbis Solinus ſcripta nõ niſi elimata,terſa,atq; diligentiſsimè caſtigata inuulganda. Rurſus amicorũ prudentium iuditium in rebus ſerijs requirendum. Itemq; ne nobis in rebus noſtris nimis complaceamus. In hiſce præterea rebus doctiores conſulendum fore. Nota eſt in Pœnulo Plauti ſententia. Viam,qui neſcit (inquit) qua deueniat ad mare, eum oportet amnem quærere comitem ſibi. Non abſimile huic in fine epiſtolarum Horatianũ præceptũ.

Viuere ſi rectè neſcis decede peritis.

Libri præterea examen, non niſi peritis committendum inſinuat. Quiſque enim (ut in Ethicis diſſerit Ariſtoteles) bene iudicat,quæ cognoſcit,& horum bonus eſt iudex. Tria ſunt authore primo Georgicorum Heſiodo, hominum genera. Eius uerſus ſunt, quos Ariſtoteles quoque recenſuit in primo Ethicorum uolumine.

Optimus hic, ſeſe qui nouit cuncta magiſtro,
Proſpiciens rerum fines, meliora ſecutus.
Dignum laude uirum parentem recta monenti
Credimus, ille tamen ſibi qui non conſulit, aut qui
Alterius præcepta fugit, uir inutilis extat.

IVLII SOLINI POLYHISTOR. PRAEFATIO.

Quæ ſit operis,& authoris intentio. Cap. I.

a C Vm [a] & aurium [b] clementia, & optimarũ artium ſtudijs præſtare te cæteris ſentiam, idq; [c] oppidò expertus, de beneuolentia tua nihil temere perceperim, putaui examen opuſculi huius tibi potiſsimum dare, cuius [d] uel induſtria promptius ſuffragium, uel benignitas ueniam b ſpondebat faciliorem. Liber [e] eſt ad compẽdium præparatus: quantumq; ratio paſſa eſt, ita moderatè repreſſus, ut nec prodiga ſit in ea copia, nec damnoſa concinnitas. Cui ſi animnm propius intenderis, uelut [f] fermentum cognitionis magis ei ineſſe, quàm [g] bracteas eloquentiæ deprehendes. Exquiſitis [h] enim c aliquot uoluminibus ſtuduiſſe me compendio fateor, ut & à notioribus referrem [i] pedem: & remotis largius immorarer.

b *Clementia.*) Claritudine, ac lenitate mentis. Clemẽtia, quam Græci *ἐπιείκειαν* uocant, eſt temperantia animi in poteſtate ulciſcendi, uel lenitas ſuperioris aduerſus inferiorem in conſtituendis pœnis. Vel eſt inclinatio animi ad lenitatẽ in pœna exigenda. Eſt aũt hæc crudelitati omnino cõtraria, cũ crudelitas nihil aliud ſit, quã atrocitas animi in exigẽdis pœnis. Nullã ex omnib. uirtutib. magis homini cõuenire ſcimus, quã clemẽtiã, cũ ſit nulla humanior. Hæc in quãcunq; domũ peruenerit, eam felicẽ, trãquillãq; præſtabit. Sed in regia, quo rarior, eo mirabilior. Nihil eſt laudabilius, nihil magno & præclaro uiro dignius, placabilitate atq; clemẽtia. Tanta, tamq; excellens hæc uirtus eſt, ut, *cum uincamur in omni Munere, ſola deos æquat clementia nobis.* Hæc ex Marc. Tul. primo Officiorum. Seneca in lib. de Clementia ad Neronẽ, Claudiano de quarto Honorij Conſulatu. Extat apud Max. Valer. titulus, qui de humanitate,& clementia inſcribitur, factorum & dictorum memorabilium libro quinto. c *Oppidò.*) Satis, ſuperq;. d *Cuius uel induſtria.*) Ad id refertur, quod dixerat. Et optimarum artium.&c. e *Liber eſt ad compendium præparatus.*) Argumentum operis eſt, exponens quid ſcilicet opuſculum in ſe contineat,& qualis in eo procedendi modus. f *Fermentum.*) Mixturam augmentumq;. g *Bracteas.*) Fucum, uerborum ſuperfluitatem, ac faſtum. h *Exquiſitis aliquot.*) Pliniana imitatio prologo primi naturalis hiſtoriæ. Exquiſitis (inquit) autoribus centum, & cætera. i *Referrem pedem.*)

a Prouer-

Prouerbialis figura, de ijs, qui non in obuium quodlibet pedem mouent. Vtitur eadem & infra cap. 57. Verum (inquit) ut ab alijs referamus pedē. Et Ammianus Marcellin. lib. historiarum 24. à principio. Ouidius sexta. 4 de Ponto. *Turpe referre pedem.* Diuersa ab illa Horatij undecima. 1. Carminum *I pedes, quo te rapiunt, uel auræ.* Quadrat huic loco & diui Hieronymi de locis Hebraicis sententia. Vt enim (inquit) excelsa mihi non uendico, ita terræ inhærentia me supergredi posse credo.

a (*Locorum commemoratio.*) Scripturus Solinus plurima orbis miracula, exponit loca, in quib. ea mira, facta narrãtur. Ad historiam enim maximé pertinet nedum rem ipsam exponere, sed à quo, quando, & ubi gesta fuerit, explicare. b *Quorum*) Locorũ uidelicet. c *Suo ordine.*) Diuus Augustinus cap. 13. deciminoni Ciuitatis dei, ordinem definiẽs. Ordo est (inquit) parium, dispariumq́ rerum sua cuiq; loca tribuẽs distributio Orbis pulchritudo, inquit 12. Metaphy. Aristoteles, in ordine & dispositione cõsistit. Notatu dignum est, in rebus omnibus Horatianum in arte Poëtica præceptum, quo ait, *Singula quæq; locum teneant sortita decenter.* d *Vt si nihil aliud, uarietas saltem.*) Hi authores præsertim ad se lectores alliciunt, in quibus uel suauis fuerit elegantia, uel ipsa saltem materia recreat studiosos.

Locorum [a] commemoratio plurimũ tenet, in quã partem ferme inclinatior est uniuersa materies. [b] Quorum commeminisse ita uisum est, ut inclytos terrarum situs & insignes tractus maris, seruata orbis distinctione, suo [c] quoq; ordine redderemus. Inseruimus etiam pleraque differenter congruẽtia, ut [d] si nihil aliud, saltem uarietas ipsa legentium fastidio mederetur. Inter hæc [e] hominum, & aliorum animalium naturas expressimus. Addita sunt pauca de arboribus, & lapidibus [f] exoticis: de extimarum [g] gentium formis, de ritu dissono abditarum nationum. Nonnulla etiam memoratu digna, quæ prætermittere incuriosium uidebatur, [h] quorum authoritas (quod imprimis industriæ tuæ insinuatum uelim) de scriptoribus manat receptissimis. Quid enim proprium nostrum esse poterit, cum nihil omiserit [i] antiquita-

e *Hominum.*) Capite quarto, & tribus sequentibus, hominum natura exprimitur copiosè. De alijs animalibus, arboribus, ac exoticis lapidibus, locis plurimis. f *Exoticis.*) Peregrinis. g *Gentium formis, deq; ritu dissono.*) Præcipuè cap. 41. ubi de Aethiopia sermo est. Multa rursus ca. 65. quo locó Indiæ miracula plura refert. h *Quorum authoritas.*) Quantum magnorum uirorum authoritas in rebus ualeat, Euripidis uersibus in Hecuba demonstratur. Sunt autem Euripidis uersus ij.

Τὸ δ' ἀξίωμα, κἂν κακῶς λέγῃς, τὸ σὸν
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν
κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταὐτὸν σθένει. Verba sunt Hecubæ ad Vlyssem.

Authoritas uerò (inquit) & si male dicat, tua
Persuadebit. Nam ab inextimatis proficiscens oratio,
Et ab existimatis, eadem haud quaquam tantundem ualet,

Hos Euripidis uersus in Latinum Ennius sic conuertit.

Hæc tu, & si peruerse dices, facilè Achiuos flexeris.
Nam cum opulenti locuntur pariter, atq; ignobiles,
Eadem dicta, eadem oratio æqua, non æque ualet.

Hæc ex noctibus Gellianis lib. 11. Pythagorici tantũ authoritatis præceptori Pythagoræ tribuebant, ut si quid affirmarent in disputando, cum ex eis quæreretur, quare ita esset, respondere solitos esse, *αὐτὸς ἔφα*, id est, ipse dixit. Ipse autem erat Pythagoras. Tantum opinio præiudicata poterat, ut etiã sine ratione ualeret authoritas. Id aũt Marco Tul. primo de nat. Deorũ nequaq; probatur. Nõ enim (inquit) tã authores in disputãdo, q; rationis incremẽta quærenda sunt. Quin etiã obest plerunq; ijs qui discere uolunt authoritas eorũ, qui se docere profitentur. Desinunt enim suum iudicium adhibere, id habent ratum, quod ab eo, quem probãt, iudicatũ uidẽt. i *Antiquitatis diligentia.*) Plinij uerba sunt ex cap. primo 25. naturalis historiæ. In admirationẽ curæ priscorum, diligentiæq; animum agit, quod nihil intentatũ, inexpertumq; illis fuit. Nihil deinde occultatũ, quod nõ prodesse posteris uellẽt. Et cap. sexto 23. Non est satis mirari curã, diligentiãq; priscorũ, qui omnia scrutati, nihil intentatũ reliquere. Idẽ cap. primo 27. Crescit apud me certe (inquit) tractatu ipso admiratio antiquitatis, quãtoq; maior copia herbarũ dicenda restat, tãto magis adorare priscorũ in inueniẽdo curã, in tradẽdo benignitatẽ, subit. Nec dubiè superata hoc modo posset uideri etiã rerũ naturæ ipsius magnificẽtia, si humani corporis esset inuentio. Nunc uerò deorũ fuisse eã apparet aut

certe

certe diuinam, etiam cum homō inuenerit. De rerum inuentoribus diuerſarum, extat caput 56. ſeptimi eiuſdē authoris libri. Rurſus apud Max. Valer. li. 8. Titulus eſt de Antiquoum ſtudio, ac induſtria. Huic loco quadrat Horatianum Adagium, Satyra decima primi Sermonum.

In ſyluam non ligna feras inſanius, ac ſi *Magnas Græcorum malis implere cateruas.*

tis diligentia, quod intactum ad hoc uſq; æui permaneret? Quapropter quæſo te, ne de præſenti tempore æditionis iſtius fidem libres. Quandoquidem ueſtigia [a] monetæ ueteris perſecuti, opiniones uniuerſas eligere maluimus potius, quàm innouare. Itaq; ſiqua ex iſtis, ſecus quàm opto in animū tuum uenerint, des uelim infantiæ meæ ueniam. Nam conſtantia ueritatis penes [b] eos eſt, quos ſecuti ſumus. Sicut ergo hi, [c] qui corporum formas æmulantur, poſtpoſitis quæ reliqua ſunt, ante omnia effigiant modum capitis, nec in membra alia prius lineas deſtinant, quam ab ipſa (ut ita dixerim) figurarum [d] arce auſpicium faciant inchoandi: ita nos quoq; à [e] capite orbis, id eſt, ab urbe Roma, principium capeſſe-

a *Veſtigia mo. ueteris perſecuti.*) Ob ueterum patrū reuerentiam, plerunq; ſeruatū eſt, ut ijſdē formis nummi ſignarētur à poſteris, quibus ipſi ueteres à principio ſignauerūt. Sicq; dicit ſe opiniones priſcorum obſeruaſſe, nō nouas addidiſſe illis alias. b *Penes eos eſt.*) Pliniana & hec euidens imitatio cap. primo 7. Nec tantum (inquit) ego in pleriſque eorum aſtringam fidem meam, potiuſq; ad authores relegabo, qui de dubijs rogentur omnibus. Aduertendum philoſophi eſſe, non hiſtorici, errata rationibus redarguere. c *Qui corporū formas æmu.*) Cæteræ corporis partes, ut philoſophi aiunt, habere dicuntur ad caput ipſum, tanq̄ ad principale animantis membrum, ſeriem, & habitudinem. A capite igitur non immeritò, qui corporum formas æmulantur, poſtpoſitis quæ reliqua ſunt, ante omnia effigiant modū capitis. Hinc factum eſt, ut prouerbio, caput, pro origine, & principio rei ſumi cōſueuerit. Terent. in Andria. *Nam ſi hic* (inquit) *mali eſt quicquā, hem, illic eſt huic rei caput.* Et in Adelphis *Non potuit* (inquit) *melius, idem ſenſit quod ego, te eſſe huic rei caput.* Vergilius in undecimo.

O latio caput, horum & cauſa malorum. Idem in duodecimo.

Se cauſam clamat, crimenq́, caputq; malorum. Vnde & rem quampiam, quæ principio careat, ἀκέφαλον nuncupamus. d *Figurarum arce.*) Scribit Diuus Ambroſius cap. 9. ſexti Hexame. humani corporis fabricam inſtar eſſe mūdi. Siquidem, ut cœlum eminet aëri, terris maria, quæ uelut quædā mēbra ſunt mundi, ita etiam caput ſupra reliquos artus noſtri corporis cernimus eminere, præſtantiſsimūq; eſſe omnium, tanquam inter elementa cœlum, tanquam arcem inter reliqua urbis mœnia. in arce aūt hac, regalem quandā habitare ſapiētiā. Vnde à Salomone dictū eſt, Quia oculi (inquit) ſapientis in capite eius. Hāc eſſe cæteris tutiorem, & ex illa omnibus mēbris uigorē, prudentiāq; deferri. Quid enī robur & ualiditas lacertorū proficiat, quid uelocitas pedū, niſi capitis, uelut principis ſui, imperialis quædā adminiculetur poteſtas? Ex hoc enim aut deſtituūtur uniuerſa, aut omnia fulciūtur. In ſumma cōſtructionis corporis (inquit ca. 5. de Dei opificio Firmianus) caput deus ipſe collocauit, in quo eſſet regnū totius animātis. Datūq; illi hoc nomē eſt, ut quidē Varro ad Cic. ſcribit, quod hinc capiāt initium ſenſus, ac nerui. e *A capite orbis.*) Cur Roma caput orbis fuerit nuncupata, hāc hiſtorici cauſam prodiderunt. Quum enim Tarquinius Superbus Capitolium extrueret, caput humanū integra facie aperientib. fundamēta tēpli, dicitur apparuiſſe, quæ uiſa ſpecies haud per ambages, arcē eā imperij, caputq; rerū fore portendebat. Idq; ita cecinere uates, quiq; in urbe erāt: quoſq; ad eam rem cōſultandam ex Ethruria acciuerāt. Author Liuius primo ab urb. con. lib. Addit Diony. Halicar. Antiquitatū Romanarū lib. 4. id ipſum caput fuiſſe nuper occiſi hominis: habuiſſeq; faciē uiuis ſimilem: & à capite manantem ſanguinē: ipſumq; caput calidum adhuc, atq; recens. Fuiſſeq; tandē ab Etruſco uate Romanis legatis, qui hāc ob cauſam à ciuib. probatiſsimis ad eum miſsi fuerār, reſponſum. Viri Romani (inquit) dicite ueſtris ciuibus, fato dari caput Italiæ fore omnis hunc locum, in quo caput eſt repertum. Exq; illo Capitolinus uocatur is locus ab inuentione ibidē capitis. κεφαλάς enim Romani uocāt capita. Tradunt poëtæ diu quæſitum, qua tandem poneret arce Terrarum fortuna caput. Viſumq; tandem ſuperis nihil poſſe huic rei, Roma aptius reperiri. Hinc 12. Epigrammatum à Martiale dictum eſt.

Terrarum dea, gentiumq; Roma,
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum. De ea Claudianus in Panegiricis ſic eleganter cecinit.
Proxime dijs conſul, tanta qui proſpicis urbi,
Qua nihil in terris complectitur altius æther,

Cuius nec spatium uisus, nec corda decorem,
Nec laudem uox ulla capit, quæ luce metallis
Aemula uicinis fastigia conserit astris,
Quæ septem scopulis zonas imitatur olympi,
Armorum, legumq; parens, quæ fundit in omnes
Imperium: primiq; dedit cunabula iuris.
Hæc est in gremium uictos quæ sola recepit:
Humanumq; genus communi nomine fouit,
Matris, non dominæ ritu: ciuesq; uocauit,
Quos domuit: nexumq; pio longinqua reuinxit.
Hæc eadē (ut alibi idē canit) *domuit terras, hominesq; reuin-*
Legibus: ad Solem uictrix utrumq; cucurrit. (xit.

Horatius quarto carminū, principem urbium eam nominat.
Hæc (ut canit Maro) *tantum alias inter caput extulit urbes,*
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.
De Roma plura congessimus locis alijs.

a *Nihil super ea re.*) Vix unus inter nobiles authores repertus est, qui Romæ memoriam prætererit. Theophrastus (ut author est Plinius) primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit. Nam Theopōpus, ante quem nemo mentionem habuit, urbem duntaxat à Gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus, legationem tātum ad Alexādrum missam. b

S*Vnt qui uideri uelint.*) De nomine urbis Romæ prius quàm de urbe ipsa Solinus differit, qđ quæstio quid nominis quæstione quid rei inuestigatiōe prior sit. Aliquorū (inquit primo posteriorū Analetyeorū Themistius) quid nomē significet oportet præscire. Nā quęrētibus, quā ob rem à Magnete ferrum trahatur, prænoscendū est ferrū à Magnete trahi, & mores pati solere.

mus, quamuis nihil [a] super ea, doctissimi authores reliquerint, quod in nouum præconium possit suscitari, ac superuacaneum penè sit relegere tramitē decursum tot annalibus. Ne tamē prorsus dissimulata sit, originem eius, quanta ualemus, prosequemur fide.

De origine urbis Romæ, & temporibus eius, deq; septē Romanis regibus. Cap. II.

SVnt [b] qui uideri uelint Romæ uocabulū ab [c] Euandro primum datū, cum oppidū ibi offendisset, quod extructū antea [d] Valentiam dixerat iuuētus Latina, seruataq; significatione impositi prius nominis, ῥώμην Græcè Valentiā Latinè nominatā, quam Arcades quum in excelsa parte mōtis habitassent, deriuatum deinceps, ut tutissima urbium [e] Arces uocarentur. Heraclidi placet Troia capta quosdam ex Achiuis in ea loca, ubi nunc Roma est, deuenisse per Tyberim, deinde suadente Rome nobilissima captiuarum, quæ his comes erat,

c *Ab Euandro primū datum.*) Euandri Arcadis historiam abundè refert Seruius 8 Aeneidos super illud. *Arcades ijs oris.* Id ipsum quoq; primo Fastorum Naso cecinit. *Nec mora &c.* Rursus ibi. *Orta prior luna.* Dionysius Halicar. lib. primo tradit Euandrum ex Pallantio urbe Arcadica, annis sexaginta ante res Troianas, in hęc Italiæ loca nauigasse. d *Valentiam.*) Fabius Pictor insignis scriptor, de origine urbis Romæ sic inquit. Suscepto Italus Italiæ imperio, tum filiam suam Romā nomine, Siculis, & Aboriginibus in Latio præfecit, quæ relicta Capena, medium Palatinū tenuit, & in uertice, ubi hæret Exquilino Romā oppidulū condidit, quod Valentiā sonat. Post eius obitū ob paludes neglectum oppidum fuit, usq; ad aduentū Euādri, qui cum oppido simul restituit nomē. Subsidēs septē collibus campus, Argæus dictus est ab Argo Euādri hospite, è comitibus Argiui Herculis, qui ad Euandrū uenerūt, & in Saturnia subsiderūt. Hinc extrema Argileta dicūtur. Diuus Hieronymus in fine eius operis, quod aduersus Iouinianum scripsit ait ῥώμην, aut fortitudinis nomen esse apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos. Alij (ut Festus refert) existimāt à uiribus regētis Valētiam nuncupatā, quod nomen aduentu Euandri, Aeneæq; in Italiā, cū magna Græcè loquentiū copia interpretarū: diciq; cœptū Romā. A Dionysio Halicar. Antiquitatū Romanarū lib. primo, copiosius hæc omnia sunt relata. e *Arces.*) Ab Arcadibus Arces duxisse nomen Solinus existimat, alij ab arcēdis hostibus dictas uolunt. f *Heraclidi.*) Sex. Pom. de uerborū ueterū significatione uolumine sexto decimo his quidē uerbis hanc ipsam refert historiā. Qui cognomento (inquit) Lembus Heraclides appellabatur, existimat reuertētibus ab Ilio Achiuis, quosdā tempestate deiectos in Italiā, regiones secutos Tyberis decursum, prouenisse ubi nūc sit Roma, ibiq; propter tędiū nauigationis impulsos, captiuas authoritate ueteris cuiusdā tēpestiuæ nomine Romes, incēdisse classē, atq; ab ea necessitate ibi manēdi urbē conditā ab ijs potissimū eius nomine appellatā, à cuius consilio eas sedes sibi firmauissent.

Idem

[a] incenſis nauibus, poſuiſſe ſedes, ſtruxiſſe mœnia: & oppidum ab ea Romen uocaſſe. [a] Agathocles ſcribit Romen non captiuam fuiſſe, ut ſupra dictum eſt, ſed Aſcanio natam, Aeneæ neptem, appellationis [b] iſtius cauſam fuiſſe. Traditur [b] etiam proprium Romæ nomen, ueruntamen uetitum publicari, quandoquidem quo minus inclareſceret, ceremoniarum arcana ſanxerunt, ut hoc pacto notitiam eius abo[c]leret fides placitæ taciturnitatis. Valerium [c] denique Soranum: quòd contra interdictum eloqui id auſus foret, ob meritum profanę uocis, neci datũ. Inter antiquiſsimas ſanè religiones ſacellum colitur An[d]geronæ, cui ſacrificatur ante diem. xij. calendarum Ianuariarum: quæ diua preſul ſilentij ipſius prænexo,[e] obſignatoq; ore ſimulachrũ habet. De [f] temporibus urbis conditæ ambiguitatum quæſtiones excitauit,

Idem abundè refert Plutar. in Romulo, & in principio eius lib. quẽ de uirtutibus mulierũ ſcriptũ reliquit. Plurima apud Dionyſium ſcripta reperies. Scribit Laertius in fine quinti, fuiſſe quatuor decim Heraclides. a *Agathocles*) Verba Sex. Pomp. eodem lib. hæc ſunt. Agathocles Cifycenarum rerũ ſcriptor, ait uaticinio Heleni impulſum Aeneã, Italiã petiuiſſe, portantẽ ſecum ſuam neptẽ, Aſcanij q; filiam nomine Romã, eamq;, ut Italia Phryges ſunt potiti, ex ijs regiõibus maximè, quæ nũc ſunt uicinæ urbi, primã omniũ cõſecraſſe in Palatio Fidei templũ, in q̃ monte poſtea quum cõderetur urbs, uiſam eſſe iuſtam uocabuli Romæ nomẽ cauſam: eãq; priore, unde ea locum dedicauiſſet Fidei. Gergithius, qui de aduentu Aneę in Italiã ſcripſit, aſſerit Romam fuiſſe appellatã Cephalõ ab homine quodã comite Aeneæ. Eũ enĩ occupato mõte, qui nũc Palatinus dicitur, urbẽ condidiſſe, atq; eam Romam nominaſſe. Apollodorus in Euxenide ait, Aenea, & Lauinia natas Mayliem, Millũ, Romumq;, atq; ab Romo, urbi tractum nomen. Alcinius ait Tyrrhenia Aeneæ natum filiũ Romulũ fuiſſe: atq; eo ortã Albã Aeneæ neptẽ, cuię filius nomine Romus cõdiderit urbẽ Romam. Antigonus Italicæ hiſtoriæ ſcriptor ait, Romũ quendam nomine, Ioue conceptum, urbem cõdidiſſe in Palatio Romæ, ei q; dediſſe nomẽ. Has diuerſitates cõcordat Dionyſ. lib. 1. tradens Romæ nõ unicam, ſed triplicem uarijs temporibus, conſtructionẽ. b *Traditur etiã propriũ nomen Romæ.*) In carmine, quo res aliqua deuouebatur, propriũ rei nomen, exprimi opus erat. Aliter enim preces credebãtur inanes. Ea ex cauſa Romæ Latinũ nomẽ extare noluerũt, ne poſſet aliquãdo deuoueri ab hoſtibus. Proprij preterea nomẽ Dei, in cuius tutela Roma erat, ignotũ etiã eſſe uoluerũt. Huius rei cauſã multiplicẽ Plutar. in q̃ſtionibus refert. Item Plin. cap. 2. 28. naturalis hiſtoriæ. Caius Sempronius cap. 6 eius lib qui de diuiſione Italiæ, & origine urbis Romæ inſcriptus eſt. Macrobius tertio Saturna. lib. 4. Ouidius Faſtorum, *Ipſe locum uidi. &c.* Carmen Deuotionis, quale fuerit, docet Liuius lib. 8. ab urb. con. Plinius cap. ſecundo. 28. naturalis hiſtoriæ. Macrobius tertio Saturna. c *Valerium deniq; Soranũ.*) De Valerio Sorano Plutar. Quęſtionum problemate. 60. Plinius cap. 5. lib. tertij. Seruius autem grãmaticus in fine primi Georgicorum, dicit hunc Val. Soranum fuiſſe Tribunũ plebis, obq; linguæ temeritatem leuatũ in crucẽ. d *Sacellum colitur Angerona.*) Feſta hæc ab ea Angeronalia dicebãtur. Fiebãt autem hæc ſacra in Aculeia curia. Eó quoq; tempore publicæ erant feriæ. Author. M. Varro quinto de lingua Latina lib. Sunt aũt authore Pom. à Romanis inſtituta, quum Angina omne genus animalium cõſumeretur. Sumpſit aũt hæc Solinus ex cap. 5. Pli. C. Sempronio cap. 6. Macrobio. 3. Saturna. Verrius Flaccus dicit Angeronã eandem eſſe, & Volupiam: dictamq; Angeronã, quod angores, ac animorum ſolicitudines propicia depellat. e *Prænexo ore.*) Huius conſuetudinis meminerunt Plinius, & Sempronius locis eiſdem. Macrobius primo, & tertio Saturna. huius rei triplicẽ refert cauſam. Ad id alludit Iuuenalis Saty. 1. cum inquit *Digito cõpeſce labellum.* Inter cæteros Deos, Aegyptij Harpocratem ſilentij deum religioſiſsimè uenerabantur. Eius Dei ſimulachrũ admoto labijs digito figurabatur, qua effigie ſilentiũ indicabat. Harpocratis huius meminerunt Catul. ſemel & iterum. Ouidius. 9. Meta. Auſonius ad Paulinũ. *Aut tua Sigalion Aegyptius oſcula ſignet.* Item Tertul. cap. 6. Apologetici. Hinc natum Adagium. Factum me eſſe puta Harpocratem. In taciturnos, & nimium ſilentium praſeruantes. Plura de Harpocrate Politianus. 83. primæ Centuriæ. Seruandum in omni re Naſonis monitum, ſecundo de Arte amandi.

Eximia eſt uirtus praſtare ſilentia rebus,
At contra grauis eſt culpa, tacenda loqui.

f *De temporibus urbis conditæ ambiguitatum.*) Variè hic locus in exemplaribus reperitur. Nos autem ita eum reſtituendum putamus, De temporibus urbis cõditæ ambiguitatum quæſtiones excitauit, quod quædã ibi multó ante Romulũ condita ſint. Quippe

quod quædã ibi multò ante Romulũ, condita sunt, Quippe [a] aram Hercules, quam uouerat si amissas boues reperisset, punito Caco, patri inuentori, dicauit. Qui [b] Cacus habitauit locum, cui [c] Salinæ nomen est: ubi Trigemina nunc porta. Hic (ut Cælius tradit) cum à [d] Tarchone tyrrheno, ad quem legatus uenerat Marsyæ regis, socio Megale Phryge, custodię foret datus, frustratus uincula, unde uenerat rediit, præsidiis amplioribus occupato circa Vulturnum, & Campaniam regno, dum attrectare etiam ea auderet, quæ concesserant in Arcadum iura, duce Hercule, qui tunc fortè aderat, oppressus est. Megalem Sabini receperunt, disciplinam augurandi ab eo edocti. Suo [e] quoque numini idem Hercules instituit aram, quæ maxima apud

ante, Aram Hercules &c. Est autẽ ordo. Quod quædam ibi multo ante Romulũ cõdita sint, excitauit quæstiones ambiguitatũ, de tẽporibus urbis conditæ. Quippe ante Romulũ scilicet, Hercules punito Caco, patri inuentori dicauit aram, quam uouerat, si reperisse amissas boues. Vetusti codices plerũq; habent, culta, nõ cõdita. a *Aram*) De hac Ara Liuius lib. I. Fenestella tit. secundo. Vergilius. 8. Aenei. ibi. *Ex illo*. Ouidius primo Fastorum, ibi. *Constituitque sibi*. Propertius. II. quarti. Hercules cum se flumine recentem ob cædẽ abluisset, aram ei loco proximã erexit Iouis inuentoris, quæ est Romæ iuxta portã Trigeminã: immolauitq; deo iuuencum, gratum munus inuentionis boum. &c. Ex Dionys. libro primo. Strabo aũt lib. 5. hæc omnia fabulosa existimat. Hanc Herculis arã, sicut nec eius ædes alias, nulla fœmina ingrediebatur. Cuius hãc fuisse causam fabulantur, quod Hercules post peremptũ Cacũ bibendi cupidus, ædem Bonæ deæ, ab ipsa templi sacerdote exclusus fuerit, Proprrtius li. quarto

Maxima quæ gregibus deuota est Ara repertis,

Ara per has. inquit, maxima facta manus.

Hæc nullis unquam pateat ueneranda puellis,

Herculis eximij, ut sit inulta sitis.

Plura Macrobius primo Satur. Fuit aũt hæc Ara, in undecima urbis Romæ regione, ut etiã à P. Victore notatũ est. Diod. Siculus in fine quarti scribit tres fuisse Hercules. Superiorem Herculẽ in Aegypto natũ, qui magna armis subacta orbis parte, in Lybia colũnam posuit. Secũdũ Cretensem fuisse refert Olympici certaminis institutorem. Vltimũ paulò ante Troianũ bellũ, ex Alcmena & Ioue genitum: multisq; functũ certaminibus. Huic defuncto ob nominis, & rrrũ gestarũ similitudinẽ, aliorũ gesta ascripta sũt cãquã unicus Hercules extitisset. Seruius. 8. Aenei. super illud. *Nascendi cui tres animas*, Legi ait Herculẽ Tirynthiũ, Argiuũ, Thebanũ, Libym. Quo loco refert, Varronẽ quadraginta quatuor Hercules enumerare. b *Qui Cacus.*) Caci huius historiũ, siue malis fabulã, scribũt Liuius, & Dionys. lib. I. Strabo lib. 5. Vrrg. 8. Aenrid. *Hic spelunca fuit. &c.* Propertius. II. quarti. Ouidius primo Fastorũ. *Ecce boues illuc.* In boum numrro discrepat à Marone Ouidius. *De numero tauros* (inquit Ouidius) *sensit abesse duos*. Vergilius aũt quatuor tauros, totidemq; iuuencas abductas canit. *Quatuor à stabulis. &c.* Hunc Cacũ Dio. Siculus lib. quinro, Lacinũ furem appellat. Columella malũ eum uicinũ nominat. Tradũt fabulæ Cacũ fuisse Vulcani filiũ, ore ignẽ fumumq; uomentẽ. Hic uicinorũ omnia populabatur. Veritas tamen secundũ philosophos, & historicos hoc habet, hunc fuisse Euandri nequissimũ seruũ, ac furem. Nouimus autẽ malũ à Græcis κακὸν dici, quã ita Arcades illo appellabãt tempore. Postea trãslato accentu, Cacus dictus, ut ἑλένη Helena. Ignem autem dictus est uomere, quod agros igne populabatur. Hunc soror sua eiusdem nominis, prodidit. Vnde etiam Sacellum meruit, in quo ei per uirgines Vestę sacrificabatur. Hæc ex Seruio. 8. Aeneid. super illud. *Iam primum saxis.* c *Cui Salinæ nomẽ est.*) Frõtinus de Aquæductibus scribit Salinas ad Tergeminã portam fuisse locum. P. Victor in undecima regione urbis Romæ Salinas ponit. Ancus Martius rex, salis modia sex millia in congiario dedit populis: & Salinas primus instituit, author Plin. cap. septimo 31. naturalis historiæ. d *Tarchone.*) Tarchones, siue Tarchontes, plures fuerunt, qui quondam apud Hetruscos regnauerunt, Lege Manethonem. Syllius libro octauo, *Tarchontis domus. &c.* Et Vergilius decimo Aeneidos. *Admonet, immiscetque preces. &c.* De Marsya rege, Cato in Originibus. e *Suo quoque numini idem.*) Plura de hac ara Macrobius tertio Saturnalium, & Ouidius primo fastorum. Aduertendum hanc aram fuisse aliam à superiore. Nam illa Ioui, hæc autem Herculi dicata fuit. Ara hæc præterea foro Boario proxima fuit, uenerationéque apud incolas, inter cæteras præcipua. Nam & peierationes fiunt per eam, & contentiones uolentibus aliquid firmi conficere, & Decimationes rerum plures fiunt ex uotis, ornatu tanto multo inferior est, quam opinio est. Ex Dionysio et hæc libro primo Antiquitatum Romanarũ

a *Nico-*

a Pontifices habetur, cum ſe ex a Nicoſtrate Euandri matre, quæ à uaticinio Carmentis dicta eſt, immortalem cōperiſſet. Conſeptum etiam, iuxta quod ritus ſacrorum, factis Bouicidijs, docuit Potitios. Sacellum b Herculis in foro b Boario eſt, in quo argumenta cōuiuij & maieſtatis ipſius remanēt. Nam diuinitus illo neq; canibus, neq; muſcis ingreſſus eſt. Et em̄ cū uiſcerationem ſacricolis daret, Muſcarum c deum dicit̃ im precatus. Clauā uero in aditu reliquiſſe, cuius olfactu refugerent canes, id uſque nunc durat. Aedem d etiam quæ Saturni ærarium fertur, comites eius condiderunt in honorem Saturni, quem cultorem regionis illius cognouerāt extitiſſe. Item e & montē Capitolinū Saturnium nominarunt. Caſtelli quoque quod excitauerant, portam Saturniam appellauerunt, quæ po-

a *Nicoſtrate.*) Peremptō Caco, Hercules Iouis, & Alcmenæ filius, Euandrū eius loci regem adijt. At Euander ipſe habitū formāq; uiri aliquantū ampliorē, auguſtioremq; humana intuens, rogitat, quis uir eſſet. Vbi nomen, patremq;, ac patriam accepit. Iouenate Hercules ſalue (inquit.) Te mihi mater ueri dica interpres Deúm, aucturū cœleſtiū numerū cecinit, tibiq; aram hic dicatū iri, quā opulentiſsima olim in terris gens, maximam uocet, tuoq; ritu colat. Dextra Hercules data accipere ſe omen, impleturumq; fata. Ara condita, atq; dicata, ait. Ibi tum primū boue eximia capta de grege, ſacrum adhibitis ad miniſterium, dapemq; Potitijs, ac Pinarijs, quæ tum familiæ maximè inclytæ ea loca incolebant. Author libro primo Titus Liuius. Plura Diony. lib. primo. Dio. Siculus lib. quinto. Feneſtella titulo ſecundo. Vergilius. 8. Aeneid. *Vix ea dicta. &c.* Ouidius primo Faſtorum.

Ipſa mone, quæ nomen habes à carmine dictum. &c. Eſt autem conſeptum munitus locus quiſpiam, ubi Potitij Herculi ſacrificare conſueuerant. Lege. L. Feneſtel. eo tit. quē modo citauimus. b *Boario foro*) Propertius libro quarto ſenſit Boarium forum à bubus Herculis fuiſſe cognominatum. Inquit enim.

Aruaque mugitu ſancite Boaria longo,

Nobile erit Romæ paſcua veſtra forum.

Varro, & eum ſecuti, ſcribit ideo ſic dictum, quod in eo boues uendi conſueuerint. In eo preterea tauri æneum ſimulachrum fuiſſe refert Tacitus: ab eoq; Romulū deſignandi oppidi ſulcum cœpiſſe ducere. Conſtans opinio eſt id forum à boue fuiſſe ſortitiū nomē. Ouidius primo Faſtorum.

Conſtituitq; ſibi, quæ maxima dicitur, aram,

Hic ubi pars urbis de boue nomen habet.

c *Muſcarum deum.*) Vetuſti quidam codices habent non muſcarum, ſed myagrum deum. Plinius cap. 28 lib. decimi, Muſcarū deū Achorē nominat. Inuocāt (inquit) Cyrenaici Achorē deū Muſcarū multitudine peſtilētiā afferente, quæ protinus intereūt, quā litatū eſt illi deo. Idē Plinius cap. 29. decimi, Romæ (inquit) ædem Herculis in foro Boario neq; muſcę, neq; canes intrant. Nec ulla auis in Pōto in inſula, in qua ſepultus eſt Achilles, infeſtat ſacrā ei ædē. Idem de hac Achillis æde ſcribit Solinus cap. 19 infra. Cauſam huius referemus cap. 40. infra, ubi de Baſiliſco agitur. d *Aedem etiā quæ Saturni ærariū fertur.*) In templis deorum pecunias ſeruari conſueuiſſe, author eſt Plautus in Aulularia. Tertul. cap. 11. Apolog. dicit id factū fuiſſe qm̄ ab ipſo primū tabula, & imagine ſignatus eſt numus. Aerarium ſane (inquit Feſtus) populus Romanus in æde Saturni habuit. Meminit Iuſtinus lib. 43. Plura de hac æde ſcribit Macrobius lōgè poſt principium primi Saturnaliū, quem adeas ſi uis, qm̄ nos in noſtris Annotationibus breuitati ſtudere plerūq; ſolemus. Quam aūt ob rē Saturni ædem pecuniæ publicæ ſacrariū eſſe uoluerunt, multiplicem cauſam aſsignat Plutarch. probl. quadrageſimo primo. Romanū ærarium in Saturni æde deſcribit Lucanus tertio Pharſaliæ.

Pugnaxq; Metellus.

Vt uidet ingenti Saturnia templa reuelli

Mole, rapit greſſus. &c. (Scribit Pli. cap tertio, 33. Caium Cæſarem primō introitu urbis in ciuili bello ſuo, ex ærario Romano protuliſſe laterū aureorū. XXVI milia numero. pōdo ccc. Nec fuit (inquit) alijs tēporibus reſpub. locupletior. e *Idē & montē Cap. Saturniū nominarunt.*) Scribit Dionyſius Halicar. primo antiquitatū Romanarū lib paucis annis poſt Arcades, aliam claſſem Græcam in Italiam aduenisſe ducēte eam Hercule, qui Hiſpaniam uſq; ad occaſum totam ſubegerat. Ex his em̄ (inquit) quidā miſsionē precātes ab Hercule, circū hæc loca, permanſerūt. Inuentoq; colle cōmodo, in eo ædificāt, diſtante ſtatijs ſe me tribus à palatio, qui tunc quidem Capitolinus dicitur, ea uerò tēpeſtate Saturnius, Græce aūt κρόνιος. Ex his aūt relictis plures erāt Peloponēſes, Pheneatæ, Epij, qui ex Elide, quib9 nullū

eras

ſtea Pandana uocata eſt. Pars [a] autem infima Capitolini montis habitaculum Carmentis fuit, ubi Carmentis nunc fanum eſt, à qua Carmentali portæ nomen datum eſt. Palatium [b] uerò nemo dubitauerit, quin Arcades habeat authores: à quibus primum Pallanteum oppidum conditum: quod aliquandiu Aborigines [c] habitarunt, ſed propter in-

erat amplius deſideriũ reditus ad proprios lares, euerſa eis patria in bello aduerſus Herculẽ. Euſenna aũt uetus poëta, & alij quidam fabularũ Italicarũ ſcriptores, à Pyſatis ipſis putant eſſe impoſitũ huic loco nomẽ, ob ſimilitudinẽ Saturni ſui, atq; arã Saturno Epios ſimul cũ Hercule collocaſſe, quæ nũc etiã manet iuxta radicẽ collis, ſecundũ uiã qua ex foro in Capitoliũ aſcenditur. Dion. aũt ipſe exiſtimat etiã ante aduentũ Herculis in Italiam, hunc locũ fuiſſe Saturno ſacrũ, dictũq; Saturnium ab regionis incolis. Omniſq;, ait, ora q̃ nũc Italia dicitur, dicata erat huic deo, atq; Saturnia ab incolentibus uocabatur, ſicut inueniri poteſt & ex Sibyllinis uerbis quibuſdam, & ex alijs deorũ oraculis. Templa autẽ multis in locis eius regionis, conſtructa ſunt huic deo: atq; urbes eodem nomine quo tota regio appellatæ. Locaq; multa ſub cuiuſdam dei cognomine, & maximè ſcopuli, & excelſa. Varro lib. quarto de lingua Latina, de montibus urbis Romæ loquens. E quibus (inquit) Capitolium dictũ, quod hic quum fundamenta foderẽtur ædis Iouis, caput hominis inuentũ dicitur. Hic mons antè Tarpeius dictus à Virgine ueſtali Tarpeia, quæ ibi à Sabinis necata armis, & ſepulta. Eius nominis monumentum relictum quod etiã nũc eius rupes Tarpeium appellatur ſaxũ. Hunc antea montẽ Saturniũ appellatũ prodiderũt. Et ab eo latè Saturniã terrã, ut etiã Ennius appellat, antiquũ oppidũ in hac fuiſſe Saturnia ſcribit. Eius ueſtigia etiã nũc manẽt tria, quod Saturni fanũ in faucibus, quod Saturnia porta, quã Iunius ſcribit ibi, quã nũc uocãt Pãdanã, quod poſt ędẽ Saturni in ædificiorũ legibus parietes poſtici muri ſunt ſcripti, hęc ille. Feſtus Põpeius Pãdana (inquit) porta dicta eſt Romæ, quòd ſemper pateret. a *Pars autẽ infima Capitolini montis.*) Annis ſexaginta ante res Troianas claſsis Græca, ad ea loca Italiæ ubi nũc Roma eſt, appuliſſe dicitur, ex Pallãtio urbe Arcadiæ exurgẽs: duceq; profectionis Euãdro, Mercurij filio credito, & Nymphæ cuiuſdã Arcadiæ incolæ, quã Græci Themin eſſe dicũt: deiq; patientẽ, ſiue fatidicã demõſtrãt. Qui uerò Romanas cõſcripſerunt origines, lingua eã patria Carmentẽ nominant. Eſſe aũt Nymphæ ipſi nomẽ ſermone Græco Thiſpiados. ἀοιδὰς enĩ Romani dicũt carmina. Hãc aũt fœminã dicunt diuino ſpiritu detentã, quæ uẽtura eſſent, populo ſolitã eſſe carmine prædicere. Author Dionyſius in primo. Plura de hac re ſcribit Naſo primo Faſtorum, ibi.

Proxima proſpicies Tithono Aurora relicto. Carmentalis porta fuit ex tribus una, quas Romulus in urbis Romæ cõſtructione, ſtatuiſſe dicitur, à Carmenta primũ denominata, poſtea aũt Scelerata dicta eſt, quòd per eam ſex & trecenti Fabij cũ clientiũ milibus quinq;. egreſsi aduerſus Hetruſcos ad amnẽ Cremeram omnes ſunt interfecti, author Feſtus. Scribit Diony. in primo, Carmentæ exædificatã aram ſub Capitolio iuxta portam Carmentalẽ. Hãc aram Solinus fanũ nominat. b *Palatium autem nemo dubitat quin Arcades habeat authores.*) Hanc hiſtoriam ſic explicat Dionyſ. 2. Antiquitatum lib. Arcades (inquit) ex urbe Palantio exeuntes duce profectionis Euandro, Mercurij, & Nymphæ Themidis filio, in uno ex ſeptem collibus, ſedes ponunt, qui in medio ferme eſt Romæ. Palantiũ uocantes eum locum à patria ſua in Arcadia. Non multum pòſt autem Hercule in Italiam delato cum exercitũ ex Erythia domum deportaret, pars quædam relicta uiriũ eius Græca, proximè Palatina ędificat ad collẽ alterũ, qui nunc Romæ habitatur, tũc Saturniũ ab incolis, nũc à Romanis Capitolinũ appellatũ. Horũ autẽ pars maior Epij erant ex urbe Elide, profugi euerſa eis ab Hercule patria. Idem Dionyſ. lib. 1. Eo tempore (inquit) quo Arcades duce Euãdro in Italiã nauigarũt, Aboriginũ rex Faunus erat, pnepos (ut aiũt) Martis. Hic inquam, Faunus multa cũ charitate ſuſcipiẽs Arcades, qui pauci erant, dat eis agri proprij rantã quantã cupiũt portionem. Arcades uerò ſicut Carmẽta eis aperuit, collẽ eligũt, haud multũ diſtantẽ à Tyberi, qui nunc ferme in medio eſt urbis Romæ, Ibiq; uicum extruũt paruũ, turmæ erratili duarũ nauium, quibus auecti erant à Græcia ſatis futurũ. Caſtello nomẽ imponũt Palantiũ à Metropoli eorum in Arcadia. Nunc autẽ Palatium à Romanis dicitur cõfundẽte tẽpore certitudinẽ. c *Aborigines habitarũt.*) Aborigines appellati ſunt, quòd errantes cõuenerint in agrum, q nunc eſt populi Romani. Fuit enĩ gẽs antiquiſsima Italiæ, Athenis quoſdam profectos Sycionẽ, Theſpiaſq; ex quibus porrò ciuitatibus ob inopiam domiciliorũ cõplureis profectos extremas regiones delatos in Italiã eoſq; multo errore nominatos Aborigines. Aurhor Feſtus Põp. Fuit aũt horũ rex primus Saturnus: poſt quẽ tertio loco regnauit Faunus, ſub quo Euander ab Arcadiæ urbe Palantæo, in Italiam cũ mediocri turba populariũ uenit. Author Iuſtinus lib. 43. Obtinẽtibus autẽ regionẽ Aboriginibus, primi eius cohabitatores fiunt Pelaſgi, errabũdi profugiq; ex ea, quę tũc Aemonia dicebatur, nũc Theſſalia

in qua

in qua tempus quoddā habitarunt. Post Pelasgos aut Arcades, ex urbe Pallantio exeūtes, duce profectionis Euandro. Hæc ex Dionys. in principio 2. Diodorus Siculus in 5. dicit eo tempore, q̃ Hercules ad eum locū uenit, ubi nunc Roma est, Aborigines tenuisse, q̄d nunc Palatium appellāt, urbē penitus paruulā incolētes. Existimat Dionys. lib. 1. Aborigines dictos ἀπὸ τῶν ὀρέων, id est, à monte, q̄d montes ipsi incoluerint. Addit Pli. ca. 5. tertij. Colonis in ea regione sæpe mutatis, tenuere (inquit) alij alijs tēporib. Aborigines: Pelasgi: Arcades &c.

cōmodum uicinæ [a] paludis, quā præterfluens Tyberis fecerat, profecti Reate [b] postmodum reliquerunt. Sunt [c] qui uelint à balatibus ouium mutata litera, uel à Pale pastorali Dea, aut (ut Silenus probat) à [d] Palanto Hyperborei filia, quam Hercules ibi compressisse uisus est, nomen monti adoptatum. Sed quoquo ista sic congruant, palàm est prospero [e] illi augurio deberi gloriam Romani nominis, maximè cum annorum ratio faciat cardinem ueritati. Nam ut affirmat Varro author diligentissimus, Romam condidit Romulus Marte genitus, & Rhea Sylvia, uel ut nonnulli, [f] Marte, & Ilia. Dictaq́ est primum [g] Roma Quadrata, quòd ad Aequilibrium foret posita. Ea

a *Vicina paludis.*) Videtur intelligere paludem Capreæ, de qua parū infra. Fabius Pictor lib. 1. de origine urbis Romæ. Paludes plures (inquit) eò passim Tyberina inundatio efficiebat, quæ hanc areā non satis idoneā habitationi reddebant ante, q̄ factis Vertumno sacrificijs, in alueum suum, Tyberis uerteretur. b *Reate profecti.*) Lege historiam apud M. Varro. quarto de lingua Latina libro. c *Sunt qui uelint à balatibus ouium.*) Palatium, id est, mons Romæ appellatus est, q̄d ibi pecus pascens balare consueuerit. Vel quod palare, id est, errare ibi pecudes solerent. Author Festus, Varro 4. de lingua Latina libro. Eundem hunc locum (inquit) à pecore dictū putāt quidam. Itaq; Næuius Balantiū appellat. Hāc opinionē reprobat Serui° 8. Aeneid. super illud. *Arcades his oris.* d *A Palanto Hyperborei.*) Hoc idem recenset Festus Pom. Alij (inquit) Palatiū dictū putant, q̄d Hyperborei filia Palanto habitauerit, q̃ ex Hercule Latinū peperit. Alij eundē, q̄d Palas ibi sepultus sit, æstimant appellari, Hæc Festus. Varro, & Seruius dicūt nomē accepisse à filia Euandri Palatina, ab Hercule uitiata, & postea illic sepulta. Vel certè à Palante eius filio illic sepulto. Vergilius autē nomē accepisse scribit, à Palante auo Euandri. *Arcades his oris* &c. Causam diuersitatis huius, assignat Seruius circa finem 7. Aeneid. super illud. *Nec Prænestina.* Seruius sexto Aeneid. super illud. *Hi tibi Nomentum.* Dicit possibile esse Romam ante Romulū fuisse cōstructam, sed ab eo tantundem auctam, q̄d de multis alijs urbibus factum dicit. e *Prospero illi augurio.*) Quinque genera signorum obseruant Augures, ex cœlo, ex auibus, ex tripudijs, ex quadrupedibus, ex diris, Author Festus Pom. lib. 15. In constituenda urbe Roma, inter Romulum, & Remum fratres (ut 4. Fastor. scribit Naso)

Conuenit, ambiguum est nomina ponat uter,
Nil opus est (dixit) certamine Romulus ullo,
Magna fides auium est, experiamur aues.
Res placet, alter init nemorosi saxa Palati,
Alter Auentini mane cacumen adit.
Sex Remus hic uolucres, bis sex uidet ordine frater,
Statur, & arbitrium Romulus urbis habet.

Huius Prosperi augurij, extant apud M. Tul. 2. de Diuinatione, Ennij uersus plures, q̄s castigatius reperies apud Crinitū cap. 9. decimi. de Honesta disciplina. Plura scribunt Liuius, & Dionysius in 1. Plutarchi, in uita Romuli. Aliqua de hac ipsa re ascripsimus in principio Annotationum Lucij Flori. f *Vel ut nonnulli Marte, & Ilia.*) Rhea Vestalis à Syluio rege, Syluia: ab Ilio Troiano, uel Ilio urbe unde originem duxit, Ilia dicta est. Non igitur alia Syluia, & Ilia, sed eiusdem denominatio alia. Lege Oden 2. primi Horatij, & Dionys. Romanarum antiquitatū lib. primo. g *Roma quadrata.*) Locus (ut inquit Plutarchus in Romulo) ubi primum Roma fuit cōdita, Quadrata dicebatur. Caius Sēpronius cap. 6. de urbis Romæ origene, Romulus (inquit) solū ex oppido Roma, in Palatino colle, quadratā, & regiā reddidit, cuius quatuor portiones erant. Idē asserit Dionysius in fine 1. Fuit in decima regione urbis locus, qui Roma Quadrata dicebatur, Author P. Victor. Cato etiam in Originib. huius meminit, Romulus (inquit) cum Palatio in q̄ Quadratā Romam cōdidit, etiam Exquilinū tenuit &c. Solin. aūt assignat causam, cur Quadrata Roma dicta fuerit, q̄d ad æquilibriū (inquit) foret posita. Id aūt significat Romam ipsam ad æqualē regulam, in quadratam speciē fuisse cōstructam, idq; postulare uidetur (ut inquit Verrius) loci, ac mœnium ratio. Plutar. præterea Ῥώμην τετράγωνον uocatā dicit. In ædificijs rursus

incipit à sylua, quæ est in area Apollinis, & ad supercilium scalarum Caci, habet terminum, ubi tuguriũ fuit Faustuli, ibi [a] Romulus mansitauit, qui auspicato fundamenta murorum iecit, [b] duodeuiginti natus annos, [c] xi. Calend. Maias, hora post secundam ante tertiam, sicut Lucius [d] Tarutius prodidit, mathematicorũ nobilissimus, Ioue in piscibus, Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in scorpione, Sole in tauro, Luna in in libra constitutis. Et obseruandum deinceps, ne [e] qua hostia Palilibus cæderetur, ut dies iste à sanguine purus esset. Cuius significationem de partu Iliæ tractam uolunt. Idem Romulus [f] regnauit annos ÿÿ. & xxx.

cæteris id ad Aequilibriũ factũ dicunt, quod æqua ratione, perfectũ absolutumq́ est. De Roma Quadrata, is Ennianus uersiculus circumfertur. *Et quis tum curat, Romæ regnare Quadratæ?* Plutarchus in Romulo tradit Romæ ab initio haud mille domos plures fuisse. Cornelius Nepos, & Plinius capite 11. uoluminis sexti decimi, scribunt Scandulis contectam fuisse Romam usq; ad bellum Pyrrhi, annis quadringentis septuaginta. a *Ibi Romulus mansitauit.*) Romuli casa extabat Dionysij Halicar. tempore ut ipse asserit lib. 1. Fuit autem hæc in decima urbis regione, ut Publ. Victor etiam annotauit. b *Duodeuiginti natus annos.*) Idem scribit Dionysius libro 1. Pro gestis Romuli, lege eos authores, qui in principio annotationum Flori citati sunt. c *Vndecimo Calendas Maias.*) Hæc omnia sumpta sunt ex fine Caij Sempronij de origine urbis Romæ d *Lucius Tarutius prodidit.*) Qua ratione Lucius Tarutius reperit urbis Romæ natalem diem, pluribus uerbis ostendit Plutarchus in Romulo. Quã imaginationem deridet Marcus Tullius secundo de Diuinatione libro. Fuit hic Tarutius, uel ut eum uocat Plutarchus, Taruntius, familiaris Varronis, ac Marci Tullij. Error ingens C. Sempronio ascribitur, & Solino, tanquam crediderint ipsi, Sole in Tauro, Luna in Libra, Saturno, Venere, Marte, Mercurio in Scorpione, fuisse Romam conditam. Verũ nec Sempronius, nec Solinus id asserunt, sed fuisse hanc L. Tarutij opinionẽ produnt. Huc accedit, q̃d uterq; eorum refert non cõuenire inter authores, qua Olympiade à Romulo Roma fuit cõdita. Multo ergo minus de anno, mense, die uel hora cõueniet inter eosdẽ. Inter cætera q̃ de hac Tarutij sententia Plut. refert hæc subdit. Verũ hæc (inquit) atq; alia huiusmodi superflua magis, & aliena poterũt fortasse uideri, q̃ q̃d fabulæ cõmento lectorib. molestæ sint. Refert ergo plurimũ dicere in eũ errorẽ hos incidisse, & hũc ipsum errorẽ, à L. Tarutio assertũ, referre. Plures sunt, inter q̃s est Plut. ipse, qui dicũt Romã cõditã 12. calendas Maias, non 11. quam diuersitatem lege 4. Fastorum Ouidij. *Nox abijt, oriturq́.* &c. Vbi de Palilibus festis multa reperies. Item apud M. Varronẽ, & Festum Pompeium habetur, qualia festa, & unde dicta Palilia fuerint. Solinus autẽ existimat Palilia à partu Iliæ dicta esse, quasi partus Iliæ. e *Ne qua hostia cæderetur.*) Idem scribunt Plut. in Romulo, Eusebius lib. tem. Censorinus cap. 2. de die natali, recenset Varronis uerba. Id moris (inquit) institutiq; maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio soluerent, manũ à cæde, ac sanguine abstinerẽt, ne die, qua ipsi lucem accepissent, alijs demerent. Deniq; Delij, ad Apollinis genitoris arã (ut Timæus author est) nemo hostiã cædit. Inter Indos sunt, qui uictimam non iugulant, sed præcluso spiritu necant, ne quid mancum deo offeratur, sed integrum. Author Strabo lib. 15. Plura scribit Naso circa finem 4. Fastor. Porphyrius in eo libro, quem aduersus edentes carnes cõscripsit, refert ueteres, non sanguinẽ, aut nidorẽ dijs obtulisse, sed fruges terræ, quas etiam ipsas, quasi deos adorabant. Multo autem postea iniquitate hominum fœdissimus sanguis, atq; hostiarum mos introductus est crudelitatis plenus occisis animalibus, & eorum sanguine aris deorum imbutis. Apud Ouidium 15. Metam. prima putatur.

Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemq́ interceperit anni. &c.

Et primo Fastorum.

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ.
Vlta suas merita cæde nocentis opes. &c.

Scribit Plinius cap. 56. septimi naturalis historiæ, Hyperbium Martis filium primum animal occidisse. Prometheum bouem. f *Idem Romulus.*) Gesta Romuli, & quot annos regnauerit, habentur latè ex his authoribus, quos in principio Florianarum annotationũ citauimus. Quo loco etiam de Feretrio Ioue meminimus. Ex diuersis euentibus factũ est ut uaria cognomina Iupiter sortitus fuerit. Dictus enim est, prædator, stator, pugnax, feretrius, ultor, pistor, inuictus, optimus, Maximus, Tonans, &c. De opimis spolijs, lege præter alios, eos authores, quos cap 4. secundi Lucij Flori aliàs citauimus. De ritu triumphãdi, ac triumphi forma, plurima in nostris Collectaneis in poëtas ex uarijs congessimus authoribus.

a Cupro

a De Ceninẽſibus egit primum triumphum, & Acroni regi eorum detraxit ſpolia, quæ Ioui Feretrio primus ſuſpendit, & opima dixit. Rurſum de Antennatibus triumphauit. De Veientibus b poſtremo. Apud Capreæ [a] paludem apparere deſijt Quintilibus nonis. Cæteri reges, quibus locis habitauerint, dicemus. Tatius [b] in arce, ubi nunc [c] ædes eſt Iunonis monetæ, qui anno quinto, quam ingreſſus urbem fuerat, à [d] Laurentibus interemptus [e] c vij. & uiceſima Olympiade hominẽ exuit. Numa [f] in

a *Capreæ paludem.*) Huius hiſtoriæ authores ſunt, Liuius, Dionyſ. Plutarc. cæteri. Ouidius 2. Faſtor.

Eſt locus antiqui capreæ dixere paludem,

Fortè tuis illic Romule iura dabas. &c.

De morte Romuli diſcrepant plurimum authores. Cicero 1. Tuſcul. q̃ſtion. Horat. ode 3. tertij. Lampridius in uita Cõmodi. Apud Florum authores huius alios recitauimus. b *In Arce.*) Id ſic explicat Dionyſius in ſecundo. Romulus (inquit) & Tatius urbem ſtatim maiorem effecerunt, duos ei colles alios adijcientes, Quirinũ & Cœlium, ſeparanteſque habitationem alter ab altero in proprijs locis utriq; uitam agebant. Romulus quidem Palatiũ occupans, & montem Cœlium ꝓpinquum, Tatius uerò Capitolium quod ab initio cœperat. c *Aedes Iunonis monetæ.*) Non multum poſt exactos reges, ingentem terræmotum Romæ accidiſſe dicunt, quo tempore uocem in arce, ex æde Iunonisauditã ferunt, qua uoce Iunonẽ Romanos monuiſſe, ut ei plena fieret procuratio. Hinc à monendo Iuno Moneta appellata eſt, author Marcus Cicero de Diuinatione lib. 1. Ouid. 6. Faſtor. dicit Iunoni Monetæ ædem in arce à Camillo factam Calendis Iunijs.

Arce quoq; in ſumma Iunoni templa monetæ

Ex uoto, memorant, facta Camille tuo.

Ante domus Manli.

Eeidem 1. eiuſdem operis libro inquit.

Candida te niueo poſuit lux proxima templo,

Qua fert ſublimes alta moneta gradus.

Fulmins antiqui populi, &c.

Alteram ab hac Iunonis Monetæ ædem in Auentino monte fuiſſe conſtat, in qua eius deæ ſimulachrum ex Veijs dirutis Romam allatum, locatũ eſt, authores Liuius lib. 5. Valerius tit. ult. lib. 1. Lactantius. cap. 8. lib 2. Fuit hæc ædes in 13. urbis Romæ regione, ut P. Victor etiam annotauit. d *Laurentibus interemptus.*) Ob Sabinarum raptum à Romulo, bellũ atrox inter Romanos, & Sabinos exortum eſt. Poſt tamen utriuſq; populi cædem plurimã, Sabinis, ob quas in bellum itum eſt, interuenientibus, fœdus inter utroſq; initum eſt. Et (ut ait in 1. Liuius) nec pacem modò, ſed ciuitatem unam ex duabus faciunt, regnum conſociant, imperium omne conferunt Romã. Ita geminata urbe, ut Sabinis tamen aliquid daretur, Quirites à Curibus appellati ſunt. Id eleganter canit Ouidius 6. Faſtorum libro.

Hac ubi narrauit Tatium, fortemq; Quirinum

Binaq; cum populis regna coiſſe ſuis.

Et Lare communi ſoceros, generoſq; receptos,

His nomen iunctis Iunius (inquit) habet.

Tatij à Laurentibus interitum, paucis idem Liuius ſic explicat. Poſt aliquot (inquit) annos, ꝓpinqui regis Tatij, legatos Laurentium, pulſant. Cumq; Laurentes iure gentium agerẽt, apud Tatium, gratia ſuorum, & preces plus poterant. Igitur illorum pœnam in ſe uertit. Nam Lauinij, cum ad ſolenne ſacrificium eò ueniſſet, concurſu facto, interficitur. Eam rem minus ægrè, q̃ dignum erat, tuliſſe Romulum ferũt, ſeu ob inuidam ſocietatem regni, ſeu quia haud iniuria cæſum credebat, &c. Idem Dionyſius in ſecundo. e *Septima & uiceſima Olympiade hominem exuit.*) Videtur legendum tertiadecima Olympiade, non 7. & uiceſima. Bellum enim Sabinorum cum Romanis duce Tatio ex computatione Euſebij, circa annum uiceſimum primum regni cœptum eſt Romuli. Durauit autem, authore Dionyſio, annis tribus. Cum Romulo uerò Tatius annos quinque tenuit principatum. Fiunt igitur anni octo & uiginti, id eſt Olympiades ſeptem, quibus ſi addideris ſex Olympiades, quæ urbem conditam præceſſerunt, erunt Olympiades tãtum tredecim. Præterea anno tertio ſextedecimæ Olympiadis Numa Pompilius à Romanis in regnum uocatus eſt, ut in ſecundo annotat Dionyſius. Rurſus annus, quo Tullus Hoſtilius imperium ſuſcepit ſecundus erat ſeptimæ & uiceſimæ Olympiadis, author in principio tertij Dionyſius f *Numa in monte primùm Quirinali, deinde propter ædem Veſtæ,* &c.) In annotationibus noſtris in Lucium Florum, compendio retulimus, quæ ad Numæ regis geſta facere uiſa ſunt. Inter cæteras Numæ laudes ſic maximè ſibi grauitas adſcribitur, & conſtantia, ut in prouerbium abierit uulgatiſſimum,

colle primum Quirinali, deinde propter ædem Vestæ in regia, quæ adhuc ita appellatur, qui regnauit annis tribus & quadraginta, sepultus sub Ianiculo: Tullus [a] Hostilius in Velia, ubi postea Deum Penatum ædes facta est, qui regnauit annos duos & triginta, obijt Olympiade quinta & trigesima. [b] Ancus Martius in summa [c] sacra uia, ubi [d] ædes Larium est, qui regnauit annos quatuor & uiginti. Obijt Olympiade prima & xl.

Numa grauior. De loco ubi regiam habuerit, scribit Ouidius 6. Fastorum:

Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.

Et 1. tertij Tristium:

Hic locus est Vestæ, qui Pallada seruat & ignem:
Hic fuit antiqui regia parua Numæ.

Idem scribit 2. primi Carminum Flaccus Horatius. Quod sepultus fuerit sub Ianiculo, in fine 2. asserit Dionysius. Moriente (inquit) Numa, luctus fuit in urbe maximus, funusque ei duxit ciuitas nobilissimum. Iacet autem in Ianiculo, trans Tyberim. Fuit autem sepulchrum Numæ in quartadecima regione urbis Romæ, ut scribit P. Victor. a *Tullus Hostilius.*) Tullus Hostilius tertius Romanorum rex, patrem habuit Tullum Hostilium insignem Medulliæ urbis ciuem. Vir hic generosus, ac opibus potens, cum cæteris, post fœdus cum Sabinis, Romam petens, uxorem ex Sabinorum genere, Seruilij cuiusdam filiam duxit uxorem. Hanc eam fuisse scribunt quæ Sabinis à Romulo raptis suasisse creditur, ut pro uiris ad patres omnino legatio mitteretur. Sicque ducum reconciliationis præcipua fuisse causa, uisa est. Ex his igitur parentibus Tullus Hostilius natus, cum esset promptus, & alacer rex à Romanis, post Numæ regis obitum, creatus est, eo anno, quo Eurubates Olympico certamine, uictor fuit, qui secundus septimæ & uicesimæ Olympiadis annus erat. Ab hoc rege (authore Liuio) Cœlius additur urbi mons, & quo frequentius habitaretur, eandem sedem regiam ipse capit, ibique habitauit. Principes Albanorum patres, ut ea quoque pars reipublicæ cresceret, legit Iulios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curiatios, Chlœlios. Templumque ordini aucto, curiam fecit, quæ Hostilia usque ad patrum ætatem, appellata est. Fuit hæc (ut Publius Victor annotat) in secunda urbis Romæ regione, quæ Cœlimontium dicta est. Lucius Piso, primo annalium author est, Tullum Hostilium regem, ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio, Iouem cœlo deuocare conatum, quoniam parum rite quædam fecisse, fulmine ictum. Ex Plinio hæc postrema, secundo, & 28. uoluminibus sumpta sunt. Solinus asserit Tullum Hostilium in Velia habitasse. Fortassis duabus tantum literis immutatis, pro Velia, Celio scriptum erat. Vel intelligas Tullum Hostilium in Velia habitasse prius, quam Cœlij montis regiam ipse cœperit, ibique habitauerit. Adscribam huic loco M. Varronis uerba ex 4. de lingua Latina libro: Germalum (inquit) & Velias coniunxerunt, quod in hac regione Sacriportus est, & in ea sic scriptum: Germalense Quinticepsos apud ædem Romuli, & Velienses Sexticepsos in Velia apud ædem deûm Penatium. Germalum à Germanis Romulo & Remo, quod ad ficum Ruminalem, & hi ibi inuenti, quo aqua hyberna Tyberis eos detulerat in alueolo expositos. Veliæ unde essent, plures accepi causas, in quis, quod ibi pastores Palatini, ex quibus ante tonsuram inuentam, uellere lanam sint soliti, ex quo uellera dicuntur. Hæc ibi. Fuit autem Velia (ut P. Victor ait) in decima urbis regione.

b *Ancus Martius.*) Ancus Martius Numæ Pompilij, ex filia nepos, post Tulli Hostilij regis interitum, cuius causam fuisse nonnulli suspicati sunt, rex à populo Romano creatus est. Hic inter cætera gesta egregie, Auentinum montem, atque Ianiculum, urbi addidit, & supra mare sextodecimo ab urbe miliario Hostiam condidit ciuitatem. Latinorum, qui ruptis fœderibus, rebellarant, urbem cœpit. Politorium incendit. Tellenem illustrem Latinorum urbem Romanis subiecit. Medulliam quam Latini occupauerant, magnis prælijs recuperauit. Fidenas diruit, Sabinos atque Vientes, qui à Romanis defecerant, superauit. Hic præterea pontem ligneum sine ære & ferro, sed lignis ipsis compactum, Tyberi imposuit. Hunc ipsum pontem (ut ait Dionys.) hucusque custodiunt, sacrum esse existimantes. c *Sacra uia.*) Scribit Dionys. Halicar. 2. antiq. Rom. lib. idcirco sacram uiam appellatam, quod in ea inter Romulum, & Tatium, sacrum fœdus ictum fuerit. Alias causas denominationis huius apud Festum Pom. 17. sui operis uolumine reperies. d *Aedes Larium.*) Tradit Macrob. 1. lib. Satur. xi. Cal. ferias larib. dedicatas, quibus ædem bello Antiochiæ Aemilius Regilius prætor in campo Martio curandam uouit, de qua re sic Ouid. 5. Fast.

Præstitibus Maiæ Laribus uidere Calendæ,
Aram constitui, paruaque signa deum.

Idem 6. eiusdem operis libro,

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt,
Hic ubi fit docta multa corona manu.

Apud maiores, ut 6. Aeneidos scribit Seruius, omnes homines in suis domibus sepeliebantur. Vnde ortum est (inquit) ut Lares colerentur in domibus. Hinc etiam umbras Lares uocamus. In quattadecima urbis Romæ regione

regione(ut P. Victor tradit)unicus fuit qui Lariũ Ruraliũ, dictus eſt. Ancus, anthore Serulo, dictus eſt ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, hoc eſt, à cubito, quem incuruum habuit. a *Tarquinius Priſcus.*) Tarquinius Priſcus, qui Lucumo antea dicebatur, patrẽ habuit Demaratũ Corinthiũ ex Brachiadũ familia oriundum. Hic cum diu mercaturam exercuiſſet, ingentes opes breui quodã tẽpore adeptus eſt. Cum autẽ Cypſelus patriam Corinthum tyrannide occupaſſet, ratus non tutum fore, multa præſertim hominẽ poſsidẽtẽ ſub tyrrãnide uitã agere, relicto ſolo patrio, ſumptisq; ſecũ, q̃ ferri poterant bonis, in Ethruriam q̃ ocyſſimè nauigauit. Ibi illuſtrẽ genere uxorem ducit, duos ex ea filios procreat, Aruntẽ eos, & Lucumonẽ nominãs. Arunte fratre mortuo, paternorũ Lucumo bonorum omniũ ſolus hæreditatẽ cõſequitur. Romã nõ multũ pòſt ꝓficiſcitur. Anci regis familiaritatem cõſequitur. Ab eoq; filiorũ tutor relinquitur. Et tandẽ anno ferè ſecundo, primæ & quadrageſimæ Olympiadis, oblitus filiorũ Anci regis, Romanorũ regno præter æquũ & fas potitᵘs eſt, Liu. Dion. Flor. Plin. iunior, cæteri explicãt, q̃ cõmodus reip. qualisq; tandẽ fuerit eius exitus.

a Tarquinius [a] Priſcus ad Mugoniam [b] portam ſupra ſummam nouam [c] uiam, qui regnauit annos vij. & xxx. Seruius [d] Tullius Aexquilijs [e] ſupra cliuum Olbium, [f] qui regnauit annos duos [g] &

b quadraginta. Tarquinius [h] Superbus & ipſe Aexquilijs ſupra cliuum Pullum ad [i] Fagutalem

b *Mugoniam portã.*) Mugoniam urbis Romæ portã à mugitu dictã uolunt, qđ ꝑ eam uenale pecus ingrederetur. Hæc eadẽ & Trigonia, hoc eſt, triangularis, dicta eſt. Exiſtimo eam eſſe quã Feſtus Pom. Mugioniã nominat. Mugionia(Inquit) Romæ porta dicta eſt à Mugio quodã, qui eidẽ tuendæ præfuit. Quid ſi apud Solinum Mugioniam etiã portã legi oporteat, non Mugoniã? De portis urbis Romæ q̃t fuerint, uide Plin. cap. 5. lib. 3. Plura Blondus in principio primi eius operis, qđ Romã illuſtratã inſcripſit. c *Nouam uiam.*) P. Victor enumerans nouẽ & uiginti urbis Romæ uias, non meminit huius, ſupra quã habitaſſe Tarquinium Priſcũ Solinus affirmat. Sed nec mirũ quũ nomina, ſicut & res ipſæ Romæ ferme perierint. d *Seruius Tullius*) Tullius Seruius, Tullij regij quondã generis, & Ocriſiæ ex Corniculo Latinorũ urbe natus eſt. Hic dum à Romanis Corniculũ oppugnarut pugnans interfectus eſt. Ocriſia uxor prægnãs capitur Tanaquili reginæ ſerua datur. Nec dum facta libera puerũ parit. Pueri(mirũ) arſiſſe caput pro cõperto eſt. Hinc à regina dilectus unicè. Tarquinius eum inſtar filij educat, filiã adulto uxorẽ ſpõdet. Perempto rege Priſco, reginæ aſtu, quarto Olympiadis quinquageſimæ anno, Romanũ regnũ adipiſcitur. Regnãs Veiẽtes, Ethruſcosq; hoſtes fortiſsimè uicit. Primus Romanorũ cẽſum inſtituit. Luſtrũ cõdidit. Claſses atq; Cẽturias ordinauit. Dilatat urbis pomœriũ, Quirinalẽ, Viminalẽ, Exquiliũ, colles urbi iũgit. Dianæ in Auẽtino tẽplũ extruit. Filiã Tulliã Tarquinio copulat matrimonio, à q̃ & ꝑẽptus eſt. Eius(proh nefas) cadauer à Tullia filia carpẽto cõteritur. Plin. cap. ult 36 natur. hiſt. huius Tullij Seruij ortũ multò mirabiliorẽ fuiſſe narrat. Non præteribo(inquit) & unũ foci exẽplũ Romanis literis clarũ. Tarquinio Priſco regnãte, tradũt repẽte in foco cõparuiſſe genitale maſculini ſexus. Eãq;, q̃ ſederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillã Ocriſiã captiuã cõſurrexiſſe grauidã. Ita Seruiũ Tulliũ natũ, qui regno ſucceſſit. Inde & in regia cubãti puero caput arſiſſe uiſum, creditũq; Laris familiaris filiũ. Ob id cõpitalia, in ludos Larib. primũ inſtituiſſe. Tullius dictus cognomen ſumẽs à patre. Seruius aũt à fortuna ꝓpria, q̃d eũ mater ſeruiẽs peperiſſet. Author Dionyſ. lib. 4. e *Exquilijs.*) Hunc regẽ Exquilias habitaſſe, Varro, & Titus Liu. tradiderũt. Idẽ Varro 4. de lingua Latina lib. exponit unde Exquiliarũ nomẽ ortũ habeat. Alij has(inquit) ſcripſerũt ab excubijs regis dictas. Alij ab eo qđ excultæ à rege Tullio eſſent. Huic origini magis luci uicini, &c. Cato in Originib. uult ab excubijs Exquilinũ dici. Romulus(inquit) Exquilinũ tenuit ab excubijs dictũ, quas illi Lucumo dedit more Thuſco duodecim lictorũ, id ẽ, trecẽtis ad cuſtodiã corporis ſimul & dignitatis, quia Tacitus non ſine ſuſpicione inſidæ ſocietatis erat. Fuerũt aũt Exquiliæ, authore P. Victore, in quinta urbis Romæ regione. f *Olbium.*) Olbiũ & Pulliũ fuerũt, (ut quidã uolũt) duo Exquilini mõtis uertices. Sunt qui Vrbicũ non Olbiũ legãt. Itẽ Pulliũ, nõ Pullũ. g *Duos & quadraginta.*) Liu. Dion. & Sex. Ruf 4. & 40. annos regnaſſe ſcribunt. h *Tarquinius Superbus.*) Tarquinius, qui ſuperbus ob corruptos mores cognominatus eſt, cũ Tulliũ regẽ ſocerũ ſuũ pemiſſet, anno 4. primæ & ſexageſimæ Olympiadis, præter ius omne, Romano potitur imperio, peremptũ à ſe regem ſepultura prohibuit. Primores patres perimi iuſſit. Tyrannidis ſuæ cõſcios armatos, tutelæ ſui corporis milites adhibuit. Sabinos bello domuit. Ethruſcis urbes quaſdã ui eripuit. Gabinos miro aſtu parere ſibi cõpulit. Latinas Romanis ferias indixit. Romanũ Capitolium extruxit. Et tandẽ cũ annos multos Romanis imperaſſet, ob Lucretiæ à filio illatum ſtuprũ, ac tyrannicas in ſubditos plurimas inſolentias, è regno quod tyrannicè occupauerat, eiectus eſt. i *Fagutalem lucum.*) Videtur legendum Fagutalẽ lucũ. Etenim fagutal locus fagis cõlitus dicitur, unde & à fago dictũ uolũt, in q̃(ut Varro, & Feſt. Põpeius ſcribunt) ſacellum Iouis fuit. Vnde etiam Iouis Fagutalis, quod fagus ipſa arbor Ioui ſit con-

secrata, Liuius, & Dionys. asserunt Tarquinium Superbũ pulsum regno, anno 25. sui regni. Alij ut Eusebius, Eutropius, Sex. Rufus dicũt anno 35. Docet D. Augustinus cap. 15. tertij Ciuit dei. Romanos omnes reges, duobus exceptis, Numa & Anco Martio, graues uitæ exitus habuisse. Iuuenal. q̃ uera est sententia Sat. 10. *Ad generum Cereris sine cæde, & uulnere pauci Descendunt reges, & sicca morte tyranni.*

a *Cincio Romam duodecima Olympiade placet.*) De prima urbis Romæ conditione, non una est authorum

lacum, qui regnauit annos xxv. Cincio [a] Romam duodecima Olympiade placet conditam. Pictori octaua, Nepoti, & Luctario opiniones Eratosthenis, & Apollodori comprobantibus, Olympiadis vij. anno secundo. Pomponio Attico, & M. Tullio, Olympiadis sextæ, anno tertio. Collatis igitur nostris, & Græcorum temporibus, inuenimus incipiente Olympiade septima Romam conditam, [b] anno post Ilium captum cccc. xxxiij. Quippe certamen Olympicum, quod Hercules in honorem attaui materni Pelopis ediderat, in-

a

b

c

sententia. Quidam sacrarum tabularum uetustis titulis, asserunt Romam à Romulo, & Remo Aeneæ filijs fuisse conditam. Aiunt enim post Aeneæ Ascanium maiorem natum, regionem omnem, quam Aeneas reliquerat, cum fratribus diuisisse, ipsumq; Ascanium Albam Longam, Romum Capuam. Romulum uerò Romã condidisse. Hãc quum sequẽte tempore defecisset, ab Albanis iterum restitutã. Sicque duplicem fuisse Romam autumant. Vnam non multum post captam Troiam. Alteram quindecim ætatibus ferè post primam extructam uolunt. Antiochus Syrucusanus historiarum scriptor, tradit fuisse in Italia & Romam tertiam, multò his duabus uetustioram. Obmissis extremis, de secunda, quando cõstructa fuerit, plurimũ uariant authores. Timæus Siculus scribit eodẽ tẽpore & Romã, & Carthaginẽ fuisse cõditas, octauo scilicet & trigesimo anno ante primã Olympiadẽ. Lucius aũt Cincius uir senatorij ordinis, anno 1. octauæ Olympiadis. Eratosthenes uult olympiadis septimæ, anno primo. Polybius Megalopolitanus sub secundum annũ 7. olympiad. Hæc ex Dionysij sententia, antiquit. Roman. lib. 1. quo loco habentur abundè ea omnia, q̃ de hac re, hoc loco à Solino traduntur. In hoc tamen à Solino differt, qđ Dion. hanc olympiadũ cõputationem ex eo anno deducit q̃ Roma à Gallis capta phibetur, ad eum annũ, q̃ primi Romæ Cõsules imperarũt, cuius paucis recolligens, hæc sententia est. Ex Censuarijs monumentis cõstat (inquit) anno ante urbem à Gallis captã, lustrũ à populo Rom. factũ esse L. Valerio, & Tito Manilio Capitolino Cõsulib. post exactos reges anno 119. Vrbis igitur anno 120. Post exactos reges à Gallis capta fuit. Hi autẽ centũ & uiginti anni olympiades triginta cõstanter efficiũt. Rursus primi Romanorũ Cõsules, Iunius Brutus, & Tarquinius Collatinus, eo anno creati sunt, quo Athenis Isagus imperabat. Is aũt octauæ & sexagesimæ olympiadis primus annus fuit. Ex annis, quibus septẽ reges Romæ regnarunt, colliguntur anni 244. id est, una & sexaginta olympiades. A' primis aũt Cõsulibus, ad captionẽ urbis, sunt anni 120. id est, triginta duntaxat olympiades, q̃ proximis iunctis, Olympiades unã & nonaginta faciunt. A' prima aũt olympiade, ad primos Romanorũ Cõsules, sunt octo & sexaginta olympiades, & annus unus. Ab eo autem anno ad annum captæ urbis, triginta (ut iam est habitũ) olympiades cõputantur. Hæc autem si simul cõiungantur octo & nonaginta olympiades & annum unum efficiunt manifestè. A' quibus si nonaginta & una olympiades subtrahantur, restabunt septẽ olympiades, & annus unus, q̃ tempore cõstat urbẽ Romam sumpsisse principium. b *Anno post Ilium captum 433.*) Quidam, inter quos est Aristoteles, scribũt Ilium nunq̃ à Græcis captũ. Eusebius quoq; lib temp. affirmat à primæ olympiadis tempore, Græcam tantum historiam creditam. Cum (inquit) ante hoc, ut cuiq; uisum est, diuersas sententias protulerunt. De Hercule præterea scripta omnia fabulosa ferè sunt. Idem Eusebius tradit à captiuitate Troiæ, usq; ad 1. olympiadẽ numerari annos 405. aliàs 406. Aeschyli Atheniensium ducis anno 2. primã olymp. actã fuisse. Erat aũt (inquit) Olympias Agon Gymnicus. in ea prima olympiade Chorœbus Heliẽsis uictor extitit. Helij siquidẽ agunt quinquennale certamen, quatuor annis in medio expletis, in quibus principes annui cõstituuntur quatuor. Ait rursus primã olympiadẽ, Iphitũ Praxonidis, uel Hemonis filium primum cõstituisse Idẽ scribit Strabo 8. Cosmographiæ lib. Firmior itaq; Dionysij, q̃ Solini, hæc urbis cõditæ annorum cõputatio uidetur. Illam in historijs, & actis publicis, hanc uerò in scriptis dubijs & fabellis potius esse fundatã. Diod. Siculus dicit lib. 5. Olympicum certamen uriq; primũ ab Hercule institutum, ipsum tamen non Pelopi, sed Ioui patri dedicasse. Pro Solonι sententia facit, qđ scribit Statius 6. Thebaid. in principio, de olympici certaminis institutione loquens:

Hunc pius Alcydes Pelopi certauit honorem.
Puluereumq; fera crinem deterfit oliua.

Quem locum exponens Lactantius. Primus (inquit)

Hercules

Hercules hunc honorẽ, manibus Pelopis exhibuit, qui erat Herculi per Alcmenam genere cõiunctus hoc uidelicet ordine. Pelops & Hippodamia Lyſidicẽ genuit. Lyſidice, cum Electrione Alcmenã. Hæc ex Iouis trinoctio cõcubitu, Herculem procreauit. Idẽ x. Theb. ſuper illud. *Maſtus et intentus.* Ex Lactantij uerbis. Pelops auus Herculis fuiſſet, nõ attauus. Doctè plura de Olympicorũ inſtitutione, & ſucceſſu, ſcribit Cœlius Rodiginus cap. 15. ſeptimi Antiq. lect. lib. De quatuor certaminum primis generibus quæ & qualia fuerint tradit Lactantius Placidus in principio ſexti Thebaid apud Statiũ. Extat de his quatuor certaminũ generibus, elegans Achaiæ poëtæ Tetraſtichõ. Hos uerſus Pius Bononienſis ſic latinos fecit.

Quatuor inſignis certamina conſtituit Hellas,
Sunt duo quippe hominum, ſunt ſuperumq́ duo.
Archemori, Iouis & Phœbi, atq; Palemonis, ipſa
Pinus, oliuaſter premia, poma, apium.

termiſſum Iphiclus [a] filius eius inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno quadringenteſimo octauo. Ergo ab Iphiclo numeratur Olympias prima. Ita ſex medijs Olympiadibus interiectis, quibus ſingulis anni quaterni imputantur, cum ſeptima cœptante, Roma condita ſit, inter exortum urbis, & Troiam captam, iure eſſe quadringentos annos, & xxxiij. conſtat. Huic argumento id accedit, quod cum [b] Caius Pompeius Gallus, & Quintus Verãnius urbis conditæ anno octingenteſimoprimo fuerunt Conſules. Conſulatui eorum olympias vij. & ducenteſima actis publicis annotata eſt. Quater ergo multiplicatis vi. & ducentis Olympiadibus, erunt anni octingenti xxiiij. quibus ſeptimæ Olympiadis annectendus eſt primus annus, ut in ſolidum colligantur anni octingenti xxv. Ex qua ſumma detractis uiginti annis, & iiij. Olympiadum retro ſex manifeſtè octingenti & unus annus reliqui fient. Quapropter cum octingenteſimo primo anno urbis conditæ, ducenteſimaſeptima Olympias computetur, par eſt Romam vij. Olympiadis anno primo credi conditam. In qua [c] regnatum eſt annis ducentis xli. Decemuiri [d] creati anno ccc. ſecũdo. [e] Primũ puni-

a *Iphiclus.*) Euſeb. ut iam dictum eſt, Iphitũ nominat, Plaxonidis, uel Hemonis filium. b *Caius Pompeius, & Quintus Veranius.*) Horum Conſulũ meminit Cornelius Tacitus lib. 12 à principio Scribit etiam ſub Syllano prætore, lecto ſenatu, fuiſſe luſtrum cõditum. Euſeb. lib. temporum. Deſcriptione (inquit) Romæ facta ſub Claudio, inuenta ſunt ciuiũ Romanorum 69. centena & 144. millia. Facit ueterum annalium Chronicarumq́; carentia, ne hic annorum numerus omnino certus ſit. Satis conſtat, Auguſtum anno 709. ab urbe condita Romanum imperium iniſſe. Auguſti autem imperij anno 42. Chriſtus Dominus ex uirgine natus eſt. Luſtrum uerò ſub Claudio circa annum quinquageſimum poſt Chriſti natalem, authore Euſebio, conditũ eſt. Simul igitur ſumptis annis 709. 42. 50. is numerus redditur, quẽ Solini reddidit cõputatio, id eſt, ab urbe condita ad hoc uſq; luſtrum, anni unus & octingenti ſimul fiunt. c *In qua regnatum eſt annis 241.*) Ex annorum collectione, quos ſeptẽ Romanis regibus Solinus ipſe attribuit, anni non 241. ſed 243. potius colliguntur. Dionyſ. Sex. Rufus, & plures alij affirmant Romæ regnatum annis 241. Diuerſitatis huius cauſam in Florianis annotationibus explicauimus. d *Decemuiri.*) Ex hominum inconſtantia euenit, ut plerumq́; prioribus faſtiditis, gaudeant nouitate. Hinc factum eſt, ut poſtq́; Conſules per annos octo & quinquaginta tenuiſſent imperiũ, aliũ Romani expoſcerent magiſtratũ. Exactis regibus (inquit Pomponius de origine iuris, lege, Neceſſariũ) lege tribunitia omnes leges exoleuerunt. Iterumq́; cœpit pop. Rom. incerto magis iure, & cõſuetudine aliqua uti, q̃ per latã legẽ, idq́; prope uiginti annis paſſus eſt. Poſtea ne diutius hoc fieret, placuit publica authoritate, decẽ cõſtitui uiros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, ut ciuitas fundaretur legibus, quas in tabulis eburneis ſcriptas pro Roſtris cõpoſuerunt, ut poſſent leges apertius percipi. Datumq́; eſt eis ius in eo anno in ciuitate ſummum, uti leges corrigerent, & ſi opus eſſet, interpretarẽtur. Neq; prouocatio ab eis; ſicut à reliquis magiſtratibus fieret. Qui & ipſi animaduerterunt aliquid deeſſe iſtis primis legib. Ideoq́; ſequẽti anno, alias duas eiſdẽ tabulas adiecerunt. Et ita ex accidẽti appellatæ ſunt leges duodecim tabularũ. Quarũ ferendarum authorem fuiſſe ex Decemuiris Hermodorum quendam Epheſi exulantem in Italia. Hæc Pomponius. Vide ſi libet, quæ capite ultimo primi apud L. Florum, aliàs annotauimus. e *Primum Punicum bellum*

cum bellum anno cccc. octogeſimonono. Secundum, anno quingenteſimo triceſimoquinto. Tertium ſexcenteſimoquarto. Sociale ſexcenteſimo ſexageſimoſecumdo. Ad [a] Hircium, & Caium Panſam conſules, anni ſeptingenti & x. Quorum conſulatu Cæſar [b] Auguſtus Conſul creatus eſt, octauumdecimum annum agens, qui [c] principatum ita ingreſſus eſt, ut uigilantia illius non modò ſecurũ uerum etiam tutum imperiũ eſſet. Quod tempus fermè ſolùm repertum eſt, quo [d] plurimùm & arma ceſſauerunt, & ingenia [e] floruerunt, ſcilicet ne inerti [f] iuſticio languerent uirtutis opera bellis quieſcentibus.

cum bellum anno 389.) Sic ferè legitur in omnibus tam ſcriptis, q̃ impreſsis exemplaribus, & quidem manifeſto errore. Reor hunc errorẽ accidiſſe unius tantùm omiſsione. c. Cum à Solino ſcriptum fuerit 489. Legendum igitur non 389. ſed 489. Similem errorem reperies apud Plinium cap. 3. triceſimi tertij. Argentum (inquit) ſignatum eſt anno urbis 585. Q. Fabio Conſule, quinque annis ante primum bellum Punicum, cum legi oporteat, anno urbis 485. Diony ſ. lib. 1. bellum primum Punicum cœptum eſſe dicit anno tertio, centeſimæ & uiceſimæ octauæ Olympiadis, Gellius ait cap. ult. 17. Noct. Attic. poſt Romam cõditam anno 400. ferme & 90. De initio ſecundi & tertij belli Punici, parum diſcrepãt, qui de ijs hiſtoriam cõſcripſerũt. De bellis tribus Punicis, nõ pauca annotauimus apud Flori capitibus 2. 6. & 15. ſecũdi Epitomes libri. De bello quoq; Sociali ſcripſimus apud eundẽ Florum cap. 18. libri tertij, quo loco huius belli plurimos citauimus authores.

a *Ad Hircium & Caium Panſam Conſules.*) Conſtat apud nobiles hiſtoricos, Octauianũ, qui poſtea Auguſtus dictus eſt, ſeptingenteſimo nono ferè urbis conditæ anno, ætatis uerò ſuæ 18. principatum inijſſe. Quo anno M. Antonius, & Pub. Dolobella erant Cõſules, ut Florus ait. Anno deinde 2. hoc eſt, ut Suetonius ait 20. ætatis ſuæ anno, conſulatum inuaſit. Scribit idem Suetonius in Auguſto, quoſdam exiſtimaſſe Hircium, & Panſam conſules, Auguſti opera fuiſſe occiſos. Bello Mutinenſi (inquit) cum Hircius in acie, Panſa q; poſt, ex uulnere perijſſent, rumor increbruit, ambos Auguſti opera occiſos, ut Antonio fugato, repub. conſulibus orbata, ſolus uictores exercitus, &c. Tibullus 5. tertij, fatetur natum ſe eo anno, quo Hircius, & Panſa interierunt.

Natalem primo noſtrum uidere parentes,
Cum cecidit fato conſul uterq; pari.

b *Cæſar Auguſtus conſul creatus eſt.*) Videtur ſuperfluere conſul. Nam octauumdecimũ annũ agens, principatũ, non conſulatũ inijt, ut mox antè docuimus. c *Qui principatum ita ingreſſus eſt, ut uigilantia.*) L. Florus cap. 3. lib. 4. in eandem ſententiam. Cõgratulandum (inquit) in tanta perturbatione eſt, quod potiſsimum ad Octauium Cæſarem Auguſtũ ſumma rerum redijt, qui ſapientia ſua, atq; ſolertia, pculſũ undiq; & pturbatum, ordinauit imperij corpus, qđ ita haud dubiè nunq̃ coire & cõſentire potuiſſet, niſi unius præſidis nutu, quaſi anima & mẽte regeretur. Non alia ab his ſunt, q̃ lib. 1. ſcribit Tacitus: Lepidi (inquiens) atq; Antonij arma, in Auguſtũ ceſſere. Qui cuncta diſcordijs ciuilibus feſſa, nomine principis ſub imperiũ accepit. Auguſtus hic terdecies inijt conſulatum, quod ante eum nulli legitur contigiſſe. Statius Sylua quadam lib. 4.

Ter Latia decieſq; tulit latentibus annis
Auguſtus faſces, ſed cœpit ſero mereri,

d *Quo plurimum arma ceſſarunt.*) Eleganter hanc Auguſti armorum ceſſationem cecinit Manilius in 1.

Sed ſatis hoc fatis fuerit, iam bella quieſcunt,
Atq; Adamanteis diſcordia uincta cathenis
Aeternos habeat frenos in carcere clauſa.
Sit pater inuictus patriæ, ſit Roma ſub illo,
Cumq; deum cœlum dederit, non quærat in orbe.

Vnde factum eſt, ut Auguſto imperante, Iani portæ clauſæ fuerint. Horatius 15. quarti Carminum:

Ianum Quirini clauſit, et ordinem
Rectumq; et uaganti frena licentiæ
Iniecit, amouitq; culpas,
Et ueteres reuocauit artes, &c.

In hac, in toto orbe, armorum ceſsatione, rex pacificus Chriſtus deus & homo, ex uirgine naſci dignatus eſt. e *Ingenia floruerunt.*) Si unq̃ Romæ bonæ artes, & ingenia floruerunt, id maximè ſub Auguſto cõtigiſſe cõperiet ſtudioſus lector. Eo ſiquidẽ tẽpore Auguſtus ipſe ingenio, & doctrina nulli cedens. M. Varro, M. Cicero, bonarũ artiũ parẽs unicus. Cor. Nepos, Saluſtius, Titus Liuius lacteus, ut ait Hieron. eloquentiæ, Aſinius Pollio, Vergil. Catul. Horat. Ouid. Manilius, Tibullus,

Tibullus Propertius,& ſexcenti alij immortalitatem nominis conſecuti. Poëtas eius temporis recenſet Naſo nona quarti Triſtium. f *Inerti iuſtitia.*) Exiſtimo non niſi ab inerti homine inertem iuſtitiam nuncupari. Legi in quibuſdam exemplaribus, non iuſtitia, ſed iuſticio, id eſt, publico luctu, & calamitate, qui ex armis bellicis plerunq; accidit. Lucanus in 2.

Ergo ubi concipiunt quantis ſit cladibus urbi
Conſtatura fides ſuperûm, ferale per urbem.
Iuſticium, latuit plebeio tectus amictu
Omnis honor.

Et ibidem lib. 5.

Mœrentia tecta
Cæſar habet, uacuaſq; domos, legeſq; ſilentes,
Clauſaq; iuſticio triſti fora.

Eſt autem ſenſus & ordo, ne ſcilicet opera uirtutis, bellis quieſcentibus, lãguerent inerti iuſticio.

De diuiſione anni, & diebus Intercalaribus. Cap. III.

TVnc a ergo primùm curſus anni perſpecta ratio, quæ à rerum origine profunda caligine tegebatur. Nam b ante Auguſtum Cæſarem incerto modo annum cõputabant, quia apud c Aegyptios quatuor mẽſibus terminabãt,

T*Vnc ergo primùm.*) Quoniam ſine certa annorum notitia, res aliæ, quæ præſertim ad hiſtoriam pertinent, ſciri non poſſunt, idcirco capite hoc tertio docet Solinus quanta fuerit apud ueteres annorũ cõſtantia, atq; diuerſitas, quoue authore ad certã rationem & regulã, ſit redactus annus. Annus (ut quidam ſcribũt) ex Græco uerbo dictus eſt. Nam [illegible], Græcè, Latinè annus dicitur. Seruius aũt in 1. & 5. Aeneid. deducit nomen ἀπὸ τοῦ [illegible], id eſt, ab innouando, quod uidelicet aſſiduè innouetur, & alter fiat. Vel ut idem ait, annus quaſi annulus, quod in ſe redeat. Menſes em̃ in ſe currentes annũ faciunt. Alij inquit Atteius Capito apud Macrobium 1. Satur. ex an, id eſt, circũ, & nare, fluere, quaſi tẽporis circũfluxus quidã. Nam (authore Macrobio) ſicut lunaris annus menſis eſt, quia luna paulominus, q̃ menſem in zodiaci circuitione cõſumit, ita ſolis annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit dum ad id ſignum ſe denuo uertit, ex quo digreſſus eſt, unde & annus uertens iure uocatur. Idẽ Seruius 1. Aeneid. ſuper illud,

Triginta magnos uoluendis menſibus orbes.

Scribit tria eſſe annorũ genera, Lunarẽ dierum triginta, Solſtitialẽ duodecim menſiũ, Magnum, qui (inquit) ſecundũ Tulliũ, tenet duodecim milia quingentos annos, &c. Apud Maronẽ Solaris annus ſæpe etiã magnus uocatur, quod intelligendũ eſt cõparatione lunaris anni, cũ lunæ annus breuis putetur. Plutarchus 2. de placitis philoſophorũ lib. ſcribit cuiuslibet Planetæ eſſe annũ ſuũ. Saturni quidẽ annotũ ambitus uertentiũ triginta, Iouis duodecim, Martis duorũ, Solis duodeni menſes, totidẽ Mercurij, & Veneris, pariles em̃ eorũ curſus. Lunæ dies 30. hic em̃ perfectus menſis ab luna, ad intermenſtruã. Cæterũ quidã annũ octenniũ eſſe exiſtimarũt. Nonnulli annos undeuicenos, ſunt qui undeſexagenos. Heraclitus ex duodeuicenis annorũ milib cõſtare putat. Diogenes ex tricenis quinquagenisquinis ſupra Heraclitũ. Alij ex ſeptenis milibus tricenis ſeptuagenis ſeptenis, hæc Plutar. Multa Macrob. 2. de Sõnio Scipionis. Annus qui à M. Cicerone magnus uocatur, ab Ariſtotele maximus potius, q̃ magnus appellatur, quẽ ſolis & lunæ uagantium quinque ſtellarũ orbes cõficiunt, cum ad idẽ ſignum, ubi quondã fuerũt unà referũtur. Cuius anni hyems, ſumma eſt Cataclyſmos, quã noſtri Diluuionẽ uocãt. Aeſtas aũt Ecpyroſis, qđ eſt mũdi incendiũ, nam his alternis temporibus mundus tum exigneſcere, tum exaqueſcere uidetur. Hunc Ariſtarchus putauit eſſe annorũ uertentiũ duũ millũ 484. Aretes Dyrrachinus quinque millum 552. Herodotus, & Linus x. miliũ decc. diẽ xiij. deccclxxxiiij. Orpheus centũ xx. Caſſandrus tricies ſexies centũ milliũ. Alij uerò infinitum eſſe, nec in ſe unq̃ reuerti exiſtimauerunt. Phyſici aiunt, ut 2. de Somnio, Macrobius refert, hunc magnum annum 15. mill. annorũ omnino cõpleri. Huius autem anni, qui etiam Mundanus dicitur, finis eſt, quum ſtellæ omnes, omniaq; ſydera, [illegible] habet, à certo loco ad eundẽ locũ ita remeauerint, ut ne una quidem cœli ſtella in alio loco ſit, q̃ in quo fuit, cum omnes aliæ ex eo loco motæ ſunt, ad quem reuerſæ anno ſuo finem dedere. Ita ut lumina q̃q; cum erraticis quinque in iiſdem locis, & partibus ſint, in quibus incipiẽte mundano anno fuerunt. Adſcripſi hæc ex Macrobio, & Cẽſorino, ad Q. Cereliũ, ut intelligant omnes, anni illius magni, nullã haberi etiã à doctioribus certitudinẽ b *Ante Auguſtum.*) Suetonius, Plutar. Macrob. Cenſorinus. Item cæteri ſcribunt primũ apud Romanos Cæſarem Dictatorẽ, annũ ad curſum ſolis accõmodaſſe, ut trecentorũ dierũ, & intercalario menſe ſublato unus dies, quarto quoq; anno intercalarẽtur. Vnde Lucanus in 10.

Nec meus Eudoxi uincetur faſtibus annus.

Auguſtus igitur nõ primus anni ordinẽ apud Romanos inſtituit, ſed annũ à D. Iulio ordinatũ, poſtea uerò negligentia conturbatũ atq; cõfuſum, rurſus ad priſtinã rationẽ redegit. In cuius ordinatione Sextilẽ mẽſem è ſuo cognomine nũcupauit, magis q̃ Septẽbrẽ, q̃ erat natus, quia hoc ſibi & primus cõſulatus, & inſignes uictoriæ obtigiſſent. Sueton. tit. 31. ſecundi. c *Apud Aegyptios.*) Imitatur Solinus hoc loco C.

apud Arcades tribus, apud Acarnanas sex, in Italia apud Lauinios xiij. quorum annus ccclxxiij. diebus ferebatur. Romani [a] in initio annum decem mensibus computabãt, à Martio auspicantes adeo, ut eius die prima de aris Vestalibus ignem accenderent, mutarent ueteribus uirides laureas, senatus, & populus Comitia agerent, matronæ seruis suis cœnas ponerent, sicut Saturnalibus domini. Illæ ut honore promptius obsequium prouocarẽt, hi quasi gratiam repensarent perfecti laboris, maximè quod hunc mensem principem testãtur fuisse, qui ab hoc quintus erat, Quintilis dictus est: deinde numero decurrente December solennem circum finiebat intra [b] diem trecentesimũ quartum. Tunc enim iste numerus explebat annum, ita ut sex menses tricenûm dierum essent, quatuor reliqui tricenis & singulis explicarentur. Sed quoniam raro illa ante Numam à lunæ cursu discrepabat, lunari computatione annum peræquarunt quinquaginta & uno die adiectis. Vt ergo perficerent duodecim menses, de sex mensibus superioribus, detraxerunt dies singulos, eosqúe quinquaginta istis & uni annexerunt, factiqúe lvij. diuisi sunt in duos menses, quorum al-

eo C. Plinium cap. 48. lib. 7. Annum enim (inquit) alij æstate unum determinabant, & alterum hyeme. Alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, q̃rum anni trimestres fuere. Quidam lunæ senio, ut Aegyptij. Ita apud eos aliqui & singula millia annorum uixisse produntur. Xenophon de æquiuocis: Annus enim (inquit) diuersus est. Etenim ipsi Aegyptij utuntur anno quandoq; mẽstruo, sæpe bimestri, nõ raro trimestri. Sæpe quadrimestri, nonnunq̃; solari, &c. Ex hac annorum diuersitate saluat Varro homines potuisse ad annos mille uiuere. Sed hoc probat Lactantius cap. 13. secũdi. Plura Augustinus capitibus 12. 13. & 14. quintidecimi de Ciuitate Dei. Item Macrobius primo Saturnaliũ. Et ut cõtentus sim referendo paucarum morẽ regionũ. Arcades annum suum tribus mensibus explicabant. Acarnanes sex. &c. Et ne sim æquo longior de diuersitate annorum apud diuersos, lege Lactantium ubi supra. Augustinũ cap. 10. 12. & cap. 11. quindecimi Ciuitatis. Gell. cap. 2. tertij. Nullus tamẽ annorum diuersitatem apud uarios Censorino tradidit copiosius cap. 14. eius libri, quem de die natali ad Corneliũ scripsit.

a *Romani in initio annum decem mensibus computabant.*) Hanc rem Macrobius sic explicat. Non mirum (inquit) in hac uarietate Romanos quoq; olim, authore Romulo, annum suum decem habuisse mẽsibus ordinatum, quia annus à Martio incipiebat, & conficiebatur diebus 304. ut sex quidem menses, id est, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember December, tricenum essent dierum. Quatuor uerò, Martius, Maius, Quintilis, October tricenis & singulis expedirentur. Idẽ refert & Censorinus capite 15. addens tunc etiam Albanis, unde Romani orti sunt, annum decem fuisse mensium. Subdit insuper decem mensium quatuor maiores, id est, qui 30. & uno diebus constant, plenos. Cæteros sex cauos uocari. Subdit tandem Macrobius q̃d maximè ad hunc locum pertinet. Hæc fuit (inquit) Romuli ordinatio, qui primũ anni mensem genitori suo Marti dicauit, quẽ mensem anni primũ fuisse uel ex hoc maximè ꝓbatur, q̃d ab ipso, Quintilis quintus est, & deinceps pro numero nominabantur. Huius etiã die prima, ignem nouũ Vestæ aris accendebant, ut incipiente anno, cura denuo seruandi nouati ignis inciperet. Eodem q̃q; ingrediente mense, tam in regia, curijsq;, atq; flaminũ domibus, laureę ueteres, nouis laureis mutabantur. Eodẽ quoq; mense & publicè, & priuatim ad Annã pennam sacrificatũ itur, ut annare, pannareq; cõmodo liceat. Hoc mense mercedẽ exoluebant magistris, quas cõpletus annus deberi fecit. Comitia auspicabãtur, Vectigalia locabant. Et seruis cœnas apponebãt matronæ, ut domini Saturnalibus, illæ ut principio anni ad ꝓmptius obsequium honore seruos inuitarent. Hi quia gratiã ꝑfecti operis exoluerent. De Romanis annis extat caput nobile apud Censorinum. Naso statim ab initio 1. Fastorum, docet cur Romulus annum decem tantum mensium instituerit.

Tempora digereret cum conditor urbis in anno,
Constituit menses quinque bis esse suo,
Est tamen & ratio Cæsar quæ mouerit illum, &c.
Scilicet arma magis, quam sydera Romule noras,
Curaq; finitimos uincere, maior erat.

Non defuerunt, ut etiam Censorinus tradit, qui dicerent annũ uertentẽ, id est, solarẽ, fuisse Romæ statim ab initio uiginti duorũ mensium, ut fuerunt Licinius Macer, & post eum Fenestella. b *Intra diem trecentesimũ quartum.*) Vel Solin. à Macrobio, uel Ma-

uel Macrobius à Solino hæc omnia mutuatus eſt, cuius uerba ſubſcripſimus ex primo Saturn. libro. Sed ſecutus (inquit) Numa, quantum ſub cœlo rudi, & ſæculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro, cõprehēdere potuit. Vel quia Græcorũ obſeruatione forſan inſtructus eſt, quinquaginta dies addidit ut in trecentos 54. dies, quibus duodecim lunæ curſus cõfici credidit, annus extēderetur. Atq; his quinquaginta à ſe additis, adiecit alios ſex retractos illis menſibus ſex, qui triginta habebant dies, id eſt, de

a ter xxix. alter xxviij. dies continebat. Sic annus habere v. atque l. trecentos dies cœpit. Poſtmodum cum perſpicerent temere annum diuiſum intra dies, quos ſupra diximus, quandoquidem appareret b ſolis [a] meatum non ante trecenteſimum ſexageſimum quintum diem, abundante inſuper quadrantis particula Zodiacum [b] conficere decurſum, quadrantem illum, & decem dies addiderunt, ut ad liquidum an- c nus diebus trecentis lxv. conſtaret & quadrante, hortante obſeruatione imparis numeri, [c] quem Py-

ſingulis ſingulos, factosq; quinquaginta & ſex dies, in duos nouos menſes pari ratione diuiſit. Ac de duobus, priorē Ianuarium nuncupauit, primumq; anni eſſe uoluit, q̃ſi q̃ bicipitis dei mēſem reſpicientem tranſacti anni finē, futuriq; principia. Adidē Cenſorini cap. 20. uerba ſunt. Poſtea (inquit) ſiue à Numa, ut ait Fuluius, ſiue ut Iunius à Tarquinio duodecim facti ſunt mēſes, & dies 355. quamuis luna duodecim ſuis menſibus 354. dies uidebatur explere: Sed ut dies unus abundaret, aut per imprudētiam accidit, aut quod magis credo, ea ſuperſtitione, qua impar numerus plenus. & magis fauſtus habebatur. Certè ad annum priorem unus & quinquaginta dies acceſſerunt. Qui quia menſes duos non implerent, ſex his cauis menſibus, ſunt ſinguli detracti, & ad eos additi, factiq; dies 57. & ex his duo menſes Ianuarius undetriginta dierum. Februarius duodetriginta. Atq; omnes menſes pleni & impari dierum numero eſſe cœperunt, excepto Februario, qui ſolus cauus, & ob hoc cæteris infauſtior eſt habitus. a *Solis meatum non ante 365. diem, abundante inſuper quadrante.*) Ingens apud primæ claſsis Aſtrologos, ab initio extitit dubitatio: quantónam temporis ſpacio, ſol duodecim zodiaci ſigna percurrens, unde profectus eſt, rediret? Inter Aſtrologos non cõuenit, quanto uel ſol plus q̃ 365. dies in anno conficiat, uel luna minus, q̃ 10. in menſe. Philolaus annum naturalem dies habere prodidit 364. & dimidiatum. Aphrodius 365. & dierũ duorum & uiginti, partem undeſexageſimã. Harpalus aũt 365. & horas æquinoctiales xiij. At Ennius 366. Pleriq; præterea cõprehenſibilem quidem, & innumerabilem eſſe exiſtimarunt, ſed pro uero, quod ꝓximum putabant, amplexi ſunt, dies ſcilicet 365. Lege quæ eleganter ſcribit Ammianus lib. hiſtoriarum uiceſſimoſexto. Ex hoc anno ita à Iulio Cæſare ordinato (ut Cenſorinus author eſt) cæteri ad noſtram memoriam Iuliani appellãtur, eiq; cõſurgunt, ex quarto Cæſaris Conſ. Qui etiã ſi non optimi, ſoli tamē ad annum naturæ apti ſunt. Annis ꝓximis tractari cœptũ, ut Romanũ Calendariũ, quod à uero ſolis curſu, dieb. haud paucis aberrarit, reformaretur in melius. uaria ſunt ſuper ea re à Theologis, & Aſtrologis, diſputata. Et nos itidē de hac ipſa re tractatulũ ſimili ſtudio confecimus, quem ſummo pontifici Leoni x. deſtinauimus. Adnotandũ aũt annum 365. dierũ cum quadrante, primũ ab Aegyptijs fuiſſe repertũ, & ab his Platonē, & Eudoxũ, qui cũ Aegyptiorũ ſacerdotibus annos 13. ſunt uerſati, edoctos, ad Græcos hunc ipſum annum trãſtuliſſe, author lib. ult. Strabo eſt. Herodotus in Euterpe cõſtare ait, omniũ hominũ primos Aegyptios, annũ cõperiſſe, diſtinguentes eum in duodecim temporũ menſes. Idq; cõperiſſe ex aſtris, eo ſcientius (ut mihi uidetur) hoc agentes, q̃ Græci: q̃d Græci quidē tertio quoq; anno intercalarē menſem introducũt tēporis gratia. Aegyptij uerò tricenis diebus, quibus 12. menſes taxãt, adijciunt huic numero quotannis, quinos dies. Macrobius de C. Cæſare ſic Saturnalium 1. refert. Poſt hoc Cæſar imitatus Aegyptios, ſolos diuinarũ rerũ omniũ cõſcios, ad numerũ ſolis, qui diebus 365. & quadrante curſum cõficit, annum dirigere cõtendit. b *Zodiacum.*) Author Sphæræ, & ſecum plures exiſtimat Zodiacũ dici uel ἀπὸ τῆς ζωῆς. id eſt, à uita, q̃d uidelicet ſecundũ motũ planetarũ, ſub illo ſit omnis uita in rebus inferiorib. Vel ἀπὸ τοῦ ζωδίου, id eſt, ab animali, q̃d ipſe quum in 12. partes diuidatur æquales, q̃libet pars appelletur ſignũ, & nomen habet ſpeciale à nomine alicuius animalis, ꝓpter ꝓprietatē aliquã cõuenientē tã ipſi q̃ animali. Vel ꝓpter diſpoſitionē ſtellarũ in illis partib ad modũ huiuſmodi animalis. Ipſe potius Macrobio crediderim, qui 1. de Sõno Scip. Duodecim (inquit) zodiaci partes ſigna appellari maluerũt, certaq; ſingulis uocabula, gratia ſignificationis adiecta ſunt.. Et quia ſigna Græco nomine ζώδια nuncupãtur. Idcirco ipſum zodiacum, quaſi ſigniferũ uocauerunt. Quo ingenio quibusue inſtrumentis, fuerit ab Aegyptijs repertus zodiacus, multis uerbis recēſet idem Macrobius ubi ſupra. c *Quem Pythagoras.*) Paulo poſt. Numa (inquit Macrob.) in honorē imparis numeri, ſecretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura, unũ adiecit diem, quē Ianuario dedit, ut tam in anno

quam

thagoras monuit præponi in omnib. oportere. Vnde propter dies impares, dijs superis Ianuari9 dicatur, propter pares Februarius quasi abominosus, dijs inferis deputatur. Cum itaq; hæc definitio toto orbe placuisset, custodiendi quadrantis gratia à diuersis gentibus uarie intercalabatur, nec unquam tamen ad liquidum fiebat temporum adæquatio. a Græci ergo singulis annis undecim dies & quadrantem detrahebant, eosq; octies multiplicatos, in annum nouum reseruabant, ut contractus nonagenarius numerus in menses tres per tricenos dies scinderetur, qui anno nono restituti efficiebant dies b quadringentos xliiij. quos *ἐμβολίμους* uel *ὑπερβαίνοντας* nominabant. Quod cum in initio Romani probassent, contemplatione numeri paris offensi neglectum breui perdiderunt, translata in sacerdotes intercalandi potestate, qui plerumque gratificantes rationibus Publicanorum, pro libidine sua subtrahebant tempora, uel augebant. Cum hæc sic forent constituta, modusque intercalandi interdum fieret imminutior, interdum auctior, uel omnino dissimulatus præteriretur, nonnunquam acci-

quã in mensib. præter unũ Februariũ, impar numerus seruaretur. Quia duodecim mẽses si singuli aut pari, aut impari numero putarentur, cõsummationẽ parẽ facerent, unus pari numero institutus uniius amputationẽ imparẽ fecit &c. Ad q̃ Pythagoras impari numero uteretur, docet Plinius cap. 4. uicesimioctaui naturalis historiæ. Aristot. philosophus idipsum aperit ab exordio operis, quod de cœlo & mũdo inscriptũ est. Quẽadmodũ eñ (inquit) aiũt Pythagorici: Totũ & omnia, trib. determinata sunt. Cõsumatio eñ & mediũ, & principium numerũ habẽt eum, qui omnis. Hic aũt eum, qui trinitatis. Propter quod à natura accipientes, tanq; leges illius, & ad sacrificationes deorum utimur numero hoc. Adnotat Seruius 5. Aeneid. Parem numerũ diuisibilem esse, per quem mortalitas significatur. Impar namque (inquit) diuidi non potest, per quẽ immortalitas ostenditur. Plura ad hoc idẽ Seruius Egloga 5. apud Vergilium. Vnde & à nobili poëta dictum est. *Numero deus impari gaudet*. a *Græci uerò*) Macrobius (non grauabor enim in hac re sæpe huius recensere sententiam) primo Saturnalium. Hanc Græcorum ab annis singulis undecim dierum detractionem pluribus explicat. Græci (inquit) quum animaduerterent temerè se cccliiij. diebus ordinasse annũ, quoniã appareret de solis cursu, qui 365. diebus & quadrante zodiacum conficit. Deesse anno suo xi. dies, & quadrantem, intercalares, statuta ratione commenti sunt. Ita ut octauo quoq; anno lxxxx dies, ex quibus tres menses tricenũ dierum, cõposuerunt, intercalarẽt. Id Græci fecerũt, quoniã erat operosum, atq; difficile omnibus annis xi. dies, & quadrantẽ intercalare. Itaq; maluerunt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies qui nascuntur, si quadrans cum diebus xi. octies cõponatur, inserere in tres mẽses (ut diximus) distribuendos. Hos dies *ὑπερβαίνοντας*, id est, additicios. Mẽses uerò *ἐμβολίμους*, id est, intersertos, appellabãt. Hũc ergo ordinẽ Romanis quoq; imitari placuit, sed frustrà. Quippe fugit eos diẽ unũ (sicut suprà admonuimus) additũ à se ad Græcũ numerũ, in honorẽ imparis numeri. Ea re per octennium cõuenire numerus, atq; ordo non poterat. Sed nondũ hoc errore cõperto, per octo annos nonaginta quasi superfundẽdos Græcorũ exemplo, cõputabãt dies: Alternisq; annis binos uicenos, alternis ternos uicenosq; intercalares expensabãt intercalationibus iiij. Sed octauo quoq; anno intercalatores octo affluebant dies ex singulis, quibus uertentis anni numerũ apud Romanos super Græcũ abundantissimè iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito, hæc species emẽdationis inducta est. Tertio quoq; octẽnio ita intercalãdos dispẽsabãt dies, ut nõ nonaginta, sed sexaginta sex intercalarent, cõpensatis xxiiij. diebus pro illis, qui per totidẽ annos suprà Græcorũ numerũ creuerant. Omni aũt intercalationi mẽsis Februarius deputatus est, quoniã is ultimus anni erat. Qđ etiã ipsum de Græcorũ imitatione faciebãt. Nã & illi ultimo anni sui mẽsi, supfluos inserebãt dies, ut refert Glaucippus, qui de sacris Atheniensiũ scripsit. Verũ una re à Græcis differebãt. Nã illi cõfecto ultimo mense, Romani non cõfecto Februario, sed post xx. & iij. diẽ intercalabãt, Terminalib. scilicet iam peractis. Deinde reliquos Februarij mẽsis dies, qui erant quinque, post intercalationẽ subiũgebãt (credo) uetere religionis suæ more, ut Februariũ omnino Martius sequeretur. Scribit Eusebius anno x. imperij Augusti, lunæ secundum Romanos cursum fuisse inuentum. b *Dies quadringentos xliiij.*) Macrobij exempla-

exemplaria passim habent quadringentos.xliij. cuius uerba mox ascribam. Sunt qui non [Greek, illegible], sed [Greek, illegible], id est, excessiuos, legendũ putent. [Greek, illegible], id est, excessu, deductum nomen. a *Itaq; Caius Cæsar.*) Quò clarior fiat hic Solini locus, ascribam Macrobij ex primo Saturnalium uerba. Caius Cæsar (inquit) omnem hanc inconstantiam temporis uagam adhuc, & incertam, in ordinem statutæ definitionis coëgit, adnitente sibi. M. Flauio scriba, qui scriptos dies singulos ita ad Dictatorem retulit, ut & ordo eorum inueniri facillimè posset, & inuento certus status perseueraret. Ergo C. Cæsar exordium nouæ ordinationis initurus, dies omnes, qui cõfusionem adhuc poterant facere, consumpsit. Eaq; re factum est, ut annus confusionis ultimus in quadringentos quadraginta tres dies protẽderetur. Post hoc imitatus Aegyptios solos diuinarum rerum omniũ cõscios, ad numerum Solis, qui diebus. 365. & quadrante cursum conficit, annum dirigere contendit. &c. Et infra. Sic annum ciuilem Cæsar habitis ad lunam dimensionibus constitutum, edicto palam posito, publicauit. b *Et tum quoque uitium admissum est per sacerdotes.*) Hisdem ferè uerbis idipsum & Macrobius Saturnalium primo refert. Hucusque (inquit) error stare potuisset ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione, fecissent. Nam quum oporteret diem, qui ex quadrantibus constit, quarto quoque anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare, illi quarto nõ peracto, sed incipiente, intercalabant. Hic error. Vi. & xxx. annis permansit, quibus annis intercalati sunt dies. xij. quum debuerint intercalari. ix. Sed hunc quoque errorem serò deprehensum, correxit Augustus, qui annos. xij. sine intercalari die transigi iussit, ut illi tres dies, qui per annos. 36. uitio Sacerdotalis festinationis excreuerant, sequentibus annis. xij. nullo die intercalaro deuorarẽtur. Post hoc unum diem, secundum ordinationẽ Cæsaris, quinto quoq; incipiẽte anno, intercalari iussit, et omnẽ hũc ordinẽ æreæ tabulæ ad æternã custodiam incisione mãdauit. c *Ex qua disciplina.*) Multis rationibus deprehensum est, Augusti Cæsaris disciplinã in anni reformatione omniũ postea tẽporũ nõ fuisse fundatã rationẽ, cũ ab eo ad nostra usq; tẽpora, nõ paucorum dierũ (ut in dicto tractatu nostro mõstrauimus) intercesserit immutatio. d *Verum cum hoc. &c.*) Hũc locũ totũ ex C. Plinio, in suũ opus Solinus trãstulir. Plinij uerba ex cap. 45. septimi nat. hist. hæc sunt. In Diuo quoq; Augusto, quẽ uniuersa mortalitas in hac cẽsura nũcupat, si diligẽter extimẽtur cũcta, magna sortis humanę reperiẽtur uolumina. Repulsa in magisterio equitũ apud auũculũ, & cõtra uolũtatẽ eius prælatus Lepidus, proscriptionis inuidia in collegã, collegiũ in triũuiratu pessimorũ ciuiũ, nec æqua saltẽ portione, sed prægraui Antonio, Philippẽsi prælio morbo, fuga, & triduo in palude latebra ægroti, et ut fatẽtur Agrippa, & Mæcenas, aqua subter cutẽ fusa, turgida latera, naufragia Sicula. Et alia ibiquoq; in spelũca occultatio. Iã in nauali fuga urgẽte hostium manu, preces, pculeio mortis admotæ, cura Perusinę cõtẽtionis, solicitudo Martis Actiaci, Pãnonicięq; belli, ruinæ põtis, tot seditiones militũ, tot ancipites morbi corporis, suspecta Marcelli uota, pudẽda Agrippæ ablegatio, toties petita insidijs uita, incusatæ liberorũ mortes, luctusq; nõ tm̃ orbitate tristes, adulteriũ filiæ, et cõsilia parricidę palã facta, cõtumeliosus priuigni Neronis secessus, aliud neptis adulterium. Iuncta deinde tot mala, inopia stipendij, rebellio Illyrici, seruitiorum delectus, iuuentutis

a debat, ut mẽses, qui fuerãt trãsacti hyeme, modò in Aestiuũ, modò in Autũnale tẽpus inciderãt. Itaq; [a] Caius Cæsar in uniuersam hanc inconstantiam incisa temporum turbatione composuit, & ut certum statũ præ-
b teritus acciperet error, dies xxi. & quadrantem simul intercalauit, quo pacto regradati menses de cætero statuta ordinis sui tempora detinerent. Ille ergo annus solus trecentos, quadraginta quatuor
c dies habuit. Alij deinceps trecentos sexagenos quinos & quadrantem. Et [b] tum quoque uitium admissum est per Sacerdotes. Nam cum præceptum esset anno quarto, ut intercalarent unum diem, & oporte-
d ret confecto anno quarto id obseruari, antequam quintus auspicaretur, illi incipiente quarto, intercalarunt non desinente. Sic per annos sex & triginta cum nouem dies tantumodo sufficere debuissent, duodecim
e sunt intercalati. Quod deprehensum Augustus reformauit, iussitque annos duodecim sine intercalatione decurrere, ut tres illi dies, qui ultra nouenarios temere fuerant intercalati, hoc modo pos-
f sent repensari, ex qua [c] disciplina omnium postea temporum fundata ratio est. VERVM cum [d] & hoc, & multa alia Augusti temporibus

penuria, pestilentia urbis, fames, sitisq; Italiæ. Destinatio expirandi, & quadridui inedia maior pars mortis in corpus recepta. Iuxta hæc Variana clades, & maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionẽ. Desyderiũ post relegationẽ. Inde suspitio in Fabium, archanorũq; proditionẽ. Hinc uxoris, & Tyberij cogitationes suprema eius cura. In sũma deus ille, cœlũq; nescio adeptus magis, an meritus hærede hostis sui filio excessit. Hęc ille. Nec sit alicui mirũ, quod totũ hoc Plinij caput subscripserim. Ratus enim sum ex his Plinij uerbis, hanc Solini partem, et notiorẽ fieri. & si qua in eo menda fuerit facilè posse tolli. Simul ne sæpius hunc Plinij locum in hac expositione, citare cogeremur. a *Vt non sit facilè.*) Quod de Augusto exemplis ostenditur, de omni homine uerum esse In prologo libri septimi docet Plinius. Hominis causa (inquit) uidetur cuncta genuisse natura, magna, & sæua mercede contra tanta sua munera, ut non sit satis extimare, parens melior homini, an tristior nouerca fuerit. Ante omnia unum animantiũ cunctorum aliena, alienis uelat opibus. Cæteris uariè tegumenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, uillos, setas, pilos. &c. Quo loco depingit Plinius hominum in hac uita erũnas, atq; miserias. Subdit in eo etiamnũ Plinius. Itaq; (inquit) multi extitere, qui non nasci optimum censerent, aut quàm ocissimè aboleri. Hanc sententiam eleganter carmine Ausonius complexus est. *Ergo Optima Graiorum sententia, quippe homini aiunt Non nasci esse bonum, natum aut cito morte potiri.* Idem refert Cicero in fine primi Tuscula. quæst. libri. Pro his Augusti aduersis sic ca. 15. de consolatione ad Martiã scribit Seneca. Diuus Augustus amissis liberis, nepotibus, exhausta Cęsaris turba, adoptione desertam domũ, luxit. Tulit tamẽ fortiter, tanquã eius iam res agebatur, cuiusq; maximè intererat de dijs neminẽ queri &c. b *Prælatus est ei Lepidus.*) Facit ad hanc historiam, quod scribit Suetonius. 82. tit. primi libri. c *Mox triumuiratus.*) Apud Suetonium tit. 27. secundi libri, & L. Florum cap. 5. quarti, hæc affatim habetur historia. d *Philippensis prælio.*) Totum hoc leges apud Suetonium. tit. 13. secundi libri, & Florum 6. cap. 4.

debeantur, qui penè sine exemplo rerum potitus est, tanta, & tot in uita eius inueniuntur aduersa, ut non [a] sit facilè discernere calamitosior, an beatior fuerit. Primum quòd apud auunculum in petitione magisterij equitũ prælatus [b] est ei Lepidus tribunus cum quadam auspicantium cœptorum nota. Mox [c] triumuiratus collegium prægraui potestate Antonij. Philippensis [d] prælio. Inde proscriptionis inuidia. Abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionẽ. Deinde desyderio eius insignis pœnitentia. Naufragia [e] Sicula. Turpis ibi in spelunca occultatio. Seditiones [f] militum plurimæ. Perusina [g] cura Detectum filiæ [h] adulterium, & uoluntas parricidialis. Nec minore dedecore neptis [i] infamia incusatæ de morte filiorum, & amissis liberis non solum orbitatis dolor. Vrbis [K] pestilentia. Fames Italię

e *Naufragium Siculum.*) Adeas eos historiæ authores, quos capite. 8. quarti citauimus apud Florum. f *Seditionis militum.*) Suetonium consule tit. 19. secundi, si hanc expressam concupis historiam. g *Perusina fames.*) Authores huius historiæ cap. 7. quarti citauimus apud Florum. Tam miserandã in hoc bello Perusino famem passi sunt, ut in prouerbium abierit. Perusina fames, sicut Saguntina fames, author Ausonius, ut in prouerbijs nostris ascripsimus. h *Filiæ adulterium.*) Hanc eandem historiam Suetonius tit. 16. secundi elegãter exponit. Scribit Eusebius lib. temporũ, Augustũ, Iuliã filiã suã in adulterio deprehensam, damnasse exilio. Macrobius secundo Saturnaliũ lib. huius Iuliæ plena sale Dicteria. i. perelegantes iocos, refert plurima. i *Neptis infamia.*) Scribit Suetonius tit. 14. lib. secundi, Augustum neptes duas habuisse, Iuliam, & Agrippinam. Et sequenti titulo eius libri ait, Augustũ, Iulias filiam, & neptem omnibus probris contaminatas, relegasse. K *Vrbis pestilentia fames Italiæ.*) Horatius Ode uigesima prima primi Carminum de Augusto loquens utrumque horum eleganter canit.

Hic bellum lachrimosum, hic miseram famem,
Pestemq; à populo, & principe Cæsare
Vestra motus aget prece.

Scribit rursus Eusebius, circa annum quadragesimumnonum imperij Augusti ita ingentem famem fuisse Romæ, ut quinq; modij uenderentur denarijs uigintiseptem semis. Idem refert Suetonius titulo sextodecimo secundi. Appianus bellorum ciuilium libro quinto, huius famis rationem, & causam refert. Interea (inquit) fames urbem perurgebat. Nihil enim è mari ob Pompeium, aut

ex

ex Italia bellorum cauſa diſtributis ad culturam agris ferebatur. Quicquid aũt ex his fieret, ab exercitib9 cõſumebatur, hucuſq; Appianus. Hæc fames Auguſti prudẽtia ſublata eſt. Horatius ultima quarti carminum. *Tua Cæſar ætas Fruges, & agris rettulit uberes.* a *Bello Illyrico.*) De Illyrico bello ſcripſit cap. ultimo quarti Flori. b *Corpus morbidum.*) Plures Cæſaris auguſti morbos, infirmitatesq;, refert Sueto. tit. 81. lib. ſecundi. c *Imminentia mala.*) Creditum eſt, nec ab re quidem, ob hominũ crimina im-

a bello [a] Illyrico. Anguſtia rei militaris. [b] Corpus morbidum. Contumelioſa diſſentio priuigni Neronis. Vxoris, & Tyberij cogitationes parum fidæ, atque in hunc modum plura. Huius tamen b ſuprema quaſi lugeret ſæculum, penuria inſecuta eſt frugum omnium. At ne fortuitum, quod acciderat, uideretur, imminentia [c] mala non dubijs ſignis apparuerunt. Nam [d] fauſta quædam ex plebe par c tu uno edidit quatuor geminos, mares duos, & fœminas totidem monſtroſa fœcunditate portendens indicium futuræ calamitatis. Quamuis Trogus author affirmet in Aegypto ſeptenos uno utero ſi d mul gigni. Quod ibi minus mirum, cum fœtifero potu Nilus non tantum terrarum, ſed etiã hominũ fœcundet arua. Legimus Cneum Pompeium Euty chiden fœminã Aſia exhibitã, quam cõſtabat tricies e enixam, cum. xx. eius liberis in Theatro ſuo publicaſſe. Vnde cõpetens hoc loco duco ſuper hominis generatione tractare.

mitti à deo ſũ bella, tum peſtem tũ demum famẽ, ac mala cætera. Et quod ad hominum miſeriã maximè pertinet, ea ferè omnia antequã accidãt, ſignis quibuſdã præmonſtrari ſolent. Hinc canit Luca. ſecundo Pharſaliæ libro.

Iamq; iræ patuere deûm, manifeſtaque belli
Signa dedit mundus, legesque & fœdera rerum
Præſcia monſtrifero uertit natura tumultu,
Indixitque nefas.

Finguñt poetæ (quod nec ab hoc propoſito eſt alienum) Promethcum cum homines inanimes quidem primum procreaſſet, Mineruæ auxilio cœlum cõſcendiſſe, eumq; ad ſolis facem facula adhibita ignem ſurripuiſſe, ipſumq; hominibus indicaſſe. Ob quam rẽ deos iratos plurimũ, febres, morboſq;, ac mala alia, hominibus immiſiſſe.

Audax Iapeti genus (inquit tertia primi Carminiũ Flaccus Horatius,). *Ignem fraude mala gentibus intulit.*
Poſt ignem æthera, domo
Semotique prius tarda neceſſitas
Leti corripuit gradum.

Multis carminibus idipſum refert Heſiodus lib. 1. eius operis, quod opera, & dies inſcriptum eſt. d *Nam fauſta quædam.*) Sumpſit hæc omnia Solinus ex cap. 3. ſeptimi Caij Plinij. Proximè ſupremis diui Auguſti annis (inquit) fauſta quædam è plebe Hoſtiæ duos mares, totidẽque fœminas enixa, famem, quæ ſecuta eſt portendit haud dubiè. Reperitur & in Peloponneſo binos quater enixa, maioremq; partem ex omni eius uixiſſe partu. Et in Aegypto ſeptenos utero ſimul gigni, author eſt Trogus. Ariſtoteles, cui ob ſingularẽ doctrinã magis credendũ eſt, ait in terra Aegypti mulieres parere ſæpe tres, interdũ quatuor, ſed quinq; cũ plurimũ naſcuntur. Iam enim hoc pluribus eueniſſe cõſpectum, lege eum cap. 4. ſeptimi de natura animaliũ Ariſtotelis, Plinij, & Solini ſententiã eleganter (ut cætera) recenſet Gellius ca. 2. decimi Noctiũ Atticarũ. Aſſerit idẽ Ariſto. decima problematũ ſectione, homini partus geminationẽ contra naturã eſſe. Mirum eſt quod cap. 5 noni de animalibus narrat Albertus, ſe à medico quodam audiſſe, nobilẽ mulierẽ, ad cuius curã is fuerat aduocatus, centum & quinquaginta fœtuũ ſimul feciſſe aborſum. Sed cũ mulier ſe uermes è matrice emiſiſſe crederet, apertis telis, pueri (inquit) figurati inuenti ſunt quantitatis auricularis digiti hominis. Sed prudentũ regulam omnino transgreditur, qui narranti mira nimiũ aſſenſum præſtat. Quomodo autẽ plures ſimul gigni poſſunt, uaria philoſophi tradiderunt. Empedoclis & aliorũ philoſophorũ ſententiã cap. 10. quinti de placitis Philoſophorũ Plutar. refert, Empedocles geminos, trigeminoſq; gigni exuperãte, ſciſcilicet ſemine Aſclepiades propter ſeminũ præſtãtiã, haud ſecus atq; ordeaceas ſpicas binis triniſq; granorũ uerſibus cõſtãtes, huiuſcemodi enĩ ſemina prolificentiſsima eſſe. Eraſiſtratus propter ſuperfœtationes, quomodo & in brutis animantibus. Vulua enĩ quæ probè expurgata eſt, ea demum ſuperfœtationẽ capit. Stoici propter uuluæ loculamenta, cũ in primũ, ſecundũq; incidit ſemẽ, hinc enĩ ſuperfœtari, & geminos trigeminoſq; interdũ gigni. Quæſtio eſt apud Alexãdrũ Aphrodiſieũ. Cur animatiũ alia parere plura, alia pauciora cõſueuerint? Cẽſendũ (inquit) ſic ſtatuiſſe naturã, ut q̃ breui tempore uiuerent, hæc partu eſſe nũeroſiori uidelicet ea de cauſa, ut uitæ breuitas, partus copia cõpenſaretur. Genera eiuſmodi ſunt, ſues, canes, aues plures, piſces oẽs. Quæ aũt diu uiuerẽt, hæc pauca procrearẽt

Quippe cũ tẽporis amplitudo posset rei, quã natura spectaret, satisfacere. Sunt hoc in genere Elephanti, serpentes, cornices, cerui. Quæ etiã mediocriter uiuerent, hæc etiã partu essent mediocri &c. Vide ad idem Arist. ꝓbl. 16. decimę sectionis. In ꝓuerbiorũ Collectaneis apud Tarrẽã reperitur & hoc, [Greek] Velut chalcidica peperit nobis uxor. De muliere plurimũ fœcũda dici cõsueuit. Citat authores Polyzolũ, & Aristũ Samiũ asserẽtes Cõben heroinã q̃ndã filios cẽtũ peperisse marito.

De homine. & partu eius. De prodigiosæ fortitudinis uiris. De lapide Alectorio Cap. IIII.

ETenim [a] cũm de animalibus, quæ digna dictu uidebuntur, [b] prout patria cuiusque admonebit, simus notaturi, iure ab eo potissimum ordiemur, quod rerum natura sensus, iudicio, & rationis capacitate prępofuit omnibus. Itaque ut [c] Democritus Physicus ostendit, [d] mulier solum animal menstruale est, cuius profluuia non paruis spectata documentis [e] inter monstrifica merito numerantur. Contactæ his fruges non germinabunt. Acescent musta. Morientur herbæ. Amittent arbores fœtus. Ferrum rubigo corripiet.

E *Tenim cum.*) Scripturus Solinus de his animalibus, quæ cæteris uel nobiliora sunt, uel admiranda magis, ab homine in scribendo sumit exordium, quod is cunctis animãtibus sit perfectior. Animal hoc (inquit primo legũ. M. Cicero) prouidũ, sagax, multiplex, acutum, memor, plenũ rationis, & consilij, quem uocamus hominẽ præclara quadam conditione generatum esse. A summo eñ deo solus est, ex tot animantium generibus, atq; naturis, particeps rationis, & cogitationis, cum cætera sint omnia expertia. Quid est autem, non dicam in homine sed in omni cœlo, atq; terra, ratione diuinius? Quæ cum adoleuit, atq; perfecta est, nominatur ritè sapiẽtia. Est igitur, q̃m nihil est ratione melius, eaq; & in homine & in deo prima cũ deo rõnis est societas. Inter q̃s aũt ratio, inter eosdẽ etiã recta ratio, & cõis est. Quæ cum sit lex, lege quoq; consiliati homines cum dijs putãdi sumus, &c. Eadẽ reperit & Lactãtius tertio Diuinarũ institutionũ aduersus gentes. Hoc loco iure ea quæstio tractari posset. Extiterint'ne homines ab initio, an fuerit tẽpus aliquod, cũ hominũ omnino nullus foret? Quid Theologi de hac quæstione ex fide sẽtiãt, in dubiũ nequaq̃ uerti potest. at q̃d gẽtiliũ philosophi fuerint opinati, ne lõgus sim, recenset elegãter & doctè Cẽsorinus. ca. 3. eius lib. quẽ de die natali scriptũ reliq̃t. Multa Lactãtius lib. 7. Diuinarũ institutionũ. Doctè disputat Ioãnes Scotus dist. 1. secundi sententiarũ suarũ. Vtrũ possibile sit, deũ producere aliquid aliud à se sine principio? Quo loco pluriũ opiniones refert, asserẽs tandẽ utranq; quæstionis partem esse probabilẽ, licet fide tenendũ sit rem omnẽ aliã à deo ex tẽpore factã esse. b *Prout patria cuiusq; admonebit.*) In præfatione enim dixerat. Seruata orbis distinctione, suo quoque ordine redderemus. c *Democritus Physicus*) In eo lib. qui Græcè inscribitur [Greek]. d *Mulier solum animal menstruale est*) De homine tractaturus, ab eo sumit initium, quod est humanæ generationis principium, & origo. Id autem mulierum menstruum esse fatentur omnes, qui de generatione hominum tractauerunt. Est autem menstruum cibi superfluitas, hoc est, quarta digestione completi, sese in mulierũ corporibus proportione habens, quemadmodũ in uirorum corporibus sperma ipsum. Si plura de his expetis, adeas Arist. cap. 2. septimi de nat. animaliũ, & cap. 19. primi de animaliũ gñatiõe. Aduertẽdũ sanè, sanguinẽ mẽstruũ in muliere pregnãte in tres diuidi partes. In eã primò partẽ, q̃ in nutrimentũ cõuertitur mulieris. In partẽ rursus alterã q̃ eleuatur ad mãmas. Postremò in eã partẽ, q̃ supfluitas nũcupatur, tẽpus expectãs, quo tandẽ depellatur exterius. Hęc ex Auicẽna cap. 2. Fen uicesimæ primæ tertij Canonis. Mẽstrui aũt causa in muliere ipsa, est caloris defectus digestũ humidũ absumere nõ ualẽtis. Vnde fit, ut cũ mẽbris animalis assimulari nõ possit, suo tandẽ põdere exitũ expetat. Aristo. ca. 1. 7. naturæ animaliũ existimat fœminis omniũ animaliũ mẽstruũ accidere, licet lenius, q̃ mulieribus id cõtingat, ꝓpter s. maiorẽ sui corporis mollitudinẽ. Probl. ẽ apud Alexan. Aphrod. Cur mulierũ mẽstrua colligãtur? Q̃m (inq̃t) ꝑ uitã, q̃ ociorẽ degũt, amplius materia supuacua redũdat. At sanguis largior in homine, q̃ cętera materiarũ gña est. Ergo merito is cũ amplius uacet, egeri leuãdi corporis gratia solitus ẽ. Cur aũt decrescẽre mẽse partus fiãt, docet Arist. ca. 2. quarti de gñatione animaliũ. Sumpsit hæc omnia de ꝓfluuijs, & mẽstruis Solinus ipse ex ca. 15. 7. & cap. septimo. 28 historiæ nat. Caij Plinij. Prototo hoc cap. & sequẽti, plurimũ faciũt, q̃ lõgo sermone scribit Auicẽna tota ea Fen. q̃ paulo añ à nobis citata est. Remedia hui9 pestis, multis carminib. elegãter. Q. Senen9 exponit, in eo libro, quẽ de medicina edidit. *Si modicus pleno manat de corpore sanguis. &c.* Remedia plurima alibi retulimus menstruorũ. e *Inter mõstrifica.*) Magna malorũ humorũ pars in mulieribus statuto tẽpore in mẽstrua abeũt.

Quare

Quare cōsequens est inesse ijs, uim quandã malè affectã, qua contactæ fruges nō germinēt. Acescant musta. Moriantur herbæ, &c. a *Canes in rabiem.*) Quæstio. 74. primi ꝓblematũ est apud Alexandrum. Cur soli animantium canes rabiant per æstatem? Causam expetens eum ad eas cum libuerit. Curationem aduersus rabiosi canis morsus, lege apud Celsum cap. 27. lib. quinti. Plura Auicenna cap. 5 & 9. tractat. quarti. Sextæ Fen. tertij Canonis. b *Lymphaticos.*) Furore concitos. Curam morbi huius, docet

a Nigrescent æra. Siquid canes inde ederint in rabiem a efferabuntur nocituri morsibus, quibus b lymphaticos faciunt. Parua hæc sunt. Bitumen, quod in Iudæa c Asphaltites gignit lacus, adeo lentum est b mollitie glutinosa, ut à se nequeat separari. Enimuero si abrumpere partem uelis, uniuersitas sequetur, scindiquéque non potest, quoniam in quantum ducatur extenditur. Sed ubi admota fuerint cruore illo polluta fila, sponte discerpitur, & applicita tabe c diducitur paulò ante corpus unum: fitque de tenacitate connexa contagione partitio repentina. Habet planè id d solùm salutare, quod auertit sydus e Helenæ per d niciosum nauigantibus. Cæterum fœminæ, quibus nimis f est necessitas huiusmodi, quandiu sunt in sua lege, nō innocētibus oculis cōtuētur. Aspectu g specula uitiãt, ita ut hebetetur uisu fulgor offensus, & solitã æmulationē uultus, extinctus splēdor amittat, faciesque obtusi nitoris quadã caligine nubiletur. Mulierũ

Cor. Celsus cap. 27. lib. quinti. Transfertur etiamnum & ad inanimata uocabulũ, ut est apud Plautum in Pœnulo. Sunt mihi intus nescio, quod numi aurei lymphatici. c *Asphaltites lacus.*) Ex Plin. cap. 15. lib. septimi. De hoc lacu infra Solinus cap. 48. Quo loco plura dictabimus d *Id solùm salutare.*) Alia menstruorum salutaria ponit Plin. cap. 7. 28. naturalis historiæ. Iam primum (inquit) abigi grãdines, turbinesque, cōtra fulgura ipsa in mense connudata sicauerri uiolentiam cœli. &c. Et infra. Multi uerò (inquit) esse etiam remedia tanto malo aiũt Podagras illini, strumas, & parotidas, panos, sacros ignes. furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais, & Salpa canum rabiosorũ morsus & tertianas quartanasque febres menstruo in lana arietis nigri argento brachiali incluso. Diothymus Thebanus uestis omnino ita infectę partiũcula aeu, uel pelliceo brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis, quartanisque efficacissimũ, dixit. Plãtas ægri subter lini, multoque efficatius ab ipsa muliere etiã ignoranti. Sic & comitiales excitari, morbosque sanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipiētibus dũtaxat menstruis spopōdit. Inter omnes uerò cōuenit, si aqua potusque formidetur à morsu canis supposita tãtũ calici lacinia mēstruo tincta tali statim metũ tũ discuti, uidelicet præualente sympathia illa Græcorũ, cũ rabiē canũ eius sanguinis gustatu incipere diximus. Cinere eo iumētorũ omniũ ulcera sanari certũ est. Addita caminorũ farina, & æra. Maculas aiũt è ueste eas nō nisi eiusdē farina ablui. Cinerē per se rosaceo mixtũ fœminarũ præcipuè capitis sedare dolores illitũ fronti &c. Alij (inquit li. 1. Palladius) mulierem menstruantē, nusq̃ cinctã, solutis capillis, nudis pedibus, cōtra Erucas, & cętera hortorũ, faciũt circũdare. Lege Columellã in fine undecimi. d *Sydus Helenæ.*) Ex cap. 37. 2. naturalis hist. Caij Plinij euidēs est locus iste. Nautæ cũ stellã Helenæ urderint, q̃ Vrania dicitur, cuius tãta est uis incēdij, ut malũ, & nauis ima ꝑtũdat, ut etiã si æs sit, hoc calore soluatur. Ergo si hæc stella in naui insederit, sciũt se nautæ sine dubio perituros. Contrà Castoris sydera sunt nauigãtibus salutaria. Lactan. in fine. 7. Thebaidos. f *Quibus nimis est necessi.*) Menstruũ, quod Græci καταμήνιον uocãt, dictũ uolũt quod mulieribus, mēsibus singulis, plerũque accidere soleat. Hoc tale, tantũque omnibus tricenis diebus malũ in muliere exritit & trimestri spacio largius. Quibusdã uerò sæpius mēse, sicut aliq̃bus nũq̃, sed tales nō gignũt, ex Plin. ca. 15. li. 7. Scribit Paulus iurepitus li. 21. digest. tit. 1. lege. 15. Mulierē, q̃ bis in mēse purgatur, sanã nō esse, Itemque nō eē eã sanã, q̃ nō purgatur, nisi (inq̃t) ꝑ ætatē accidit. Scribit idē Pli. c. 14. li. 7. ꝓfluuiũ genitale magna ex pte. 40. ãno plerũque in mulierib. sistere. Vñ & is annus finis generatiōis esse solet, q̃uis & 50. quoque anno interdũ gñent. g *Specula ui.*) Nō paruũ miraculũ affert homini, cũ qs seipsum intuetur in speculo. Causa aũt ē, qm̃ oculorũ radij ꝓfecti in corpa, q̃ nobis splēdida obducta sũt, refrãgãtur, ac suã repetãt sedē. Speciē. n. nostrã iã sibi habet obductã, postq̃ refracti sũt. Itaque illã cōspiciũt. Aphrodiseus in ꝓbiem. Quid de hac re sētiãt Empedocles, Democr. Epicurus, Pythagorici, refert Plutar. 4. de placitis phōrum lib. Ars ē, q̃ Græci [illegible] i. ꝑspectiuã, uocãt. Hæc (ut Gellianis uerbis utar) multa demiranda facit, ut uidelicet in speculo uno, imagines unius rei, plures appareãt. Itē ut speculũ in loco certo positũ, nihil imaginet, aliorsũ trãslatũ faciat imagines. Itē si rectius speculũ spectes, imago fiat tua eiusmodi ut caput deorsum, pedes sursum

aliæ a in æternum steriles sunt, aliæ b mutatis coniugijs exuunt sterilitatem, nonnullæ tantùm semel pariunt, quędam c aut fœminas, aut mares semper Post annum quinquagesimum fœcunditas omniũ conquiescit. Nam d in annum octogesimum uiri generant, sicuti Masinissa rex Metimathnum filiũ lxxx & sextum annum agens genuit. Cato octogesimo exacto ex filia Salonij clientis sui auum Vticensis Catonis procreauit. Compertum & illud est, quod

Ex hoc quod à mulieris mẽstruæ aspectu specula uitiãtur, ꝓbat Themistius lib de Insomnijs cap. 10. uisum nõ modò pati, & affici ab oculo, sed agere quoq;, & afficere aliquid in potentia. Speculorũ (inquit) fulgor aspectu mulieris præstringitur ꝑe mensiũ. Statim eñ superficiẽ illã, quædã ueluti nebula sanguinis, obducit, adeò ut si nouitiũ speculũ sit, haud temere maculã eluas, si peruetus, facilè abstergas. Causa ea quã dixi, quòd nõ solũ ab aëre uisus mouetur, sed aliqñ ẽ, ut etiã mouere possit. Nã splendida mouẽdi uim habẽt De gñe aũe splendidorũ oculi sunt. Hoc igitur tẽpore, quo menses patimur, nã & uiri sua mẽstrua patiũtur, eodem modo quo lumina, quo cæterũ corpus, afficimur. Omnia eñ mẽbra aspergine mẽstruorũ rigãtur, præcipueq; oculi, quia maximè foraminosi, uenulisq; sunt. Quãobrem tẽpore genitalis profluuij, quod cõmotione, et inflãmatione sanguinea solet contingere, obscurũ quidẽ discrimen in masculis est, eo que si tum speculum inuisant, nihil id polluitur, quod euidẽs sit. Et quo ordine idipsum contingat, planè (inquit) primũ inficitur, & mouetur aẽr, à sanguine, geniturâue, q̃ suffusa oculis sunt Aẽr infectus, aliũ aẽrẽ inficit, qui speculo proximus sit. Ab hoc postremũ speculo inquinamentũ illud allinitur, quod nitorẽ eius hebetat. &c. a *Aliæ in æternum steriles.*) Ex Plin cap. 13. 7. hunc locum Solinus mutuatus est. Sterilitatis causas, uariè à philosophis tradi, refert Plutarchus, de Placitis Philosopho. ũ lib 5 his quidẽ uerbis. Medici (inquit) steriles fieri propter uuluam, aut densiorem, aut rari[illegible]rem, aut duriorem, aut si calla quædam obduxerit, aut carnosior sit. Deniq; si mulier lãguido animo sit, aut tabido corpore, aut mala habitudine. Postremo ꝓptee contortã uuluæ configurationẽ, cõuulsionẽue. Diocles uiros sterilescere, aut quoniã geniturã nullã omnino emittant, aut quoniã minus q̃ quãto opus est, aut quia minimè fœtificant, aut si lassescant genitalia, aut penis obliquitatẽ Si modò geniturã recto tenore egerere nequeat. Deniq; si proportione penis, uulua immodicè reducta sit. Stoici causantur potẽtias, q̃litatesq; in utroq; coeũtiũ inter se adhorrẽtes, quas si dissociari contigerit, suiq; generis alijs coniungi, tũ deniq; mixturã e natura temperari, sicq; infantẽ absolui. Auicenna Fen. 21 tertij Canonis, has ponit sterilitatis causas, aut in seminibus maris, & fœminæ aut in genitalibus, & mẽbris seminis utriusq;, aut propter causam (inquit) quæ est in principijs, ueluti sunt tristicia, timor, tremor, capitis dolores, digestionis debilitas, usq; ad nauseã satietas his additur et accidens error Hæc omnia multis uerbis explicat author ibi. Albertus ferè eadẽ, suppresso authoris nomine lib. de animalibus decimo in suum opus transfert. Cũ pulchrũ sit (inquit ille) fateri, ꝑ quẽ ꝓfeceris. b *Mutatis coniugijs.*) Sunt hæc manifesta ex Aristor. cap. 6. septimi naturæ animalium. & cap. 2. quarti de genera. animaliũ, & Pli. cap. 13 lib septimi. Auicenna cap 8. ubi supra. Quid Stoici causentur, iamiã retulimus ex Plutarcho. c *Quædam aut fœminas, aut mares semper.*) Habes hæc latius cap. 11 septimi Plin & cap. 6. septimi naturæ animalium, & cap 1. & 2. quarti de generatione animalium Aristot. Extat nobile ꝓblema decimæ sectionis apud eundẽ Aristot. Cur in animantiũ genere alia maris, ac fœminæ coitu creãtur? Eũ locũ adeas, si libuerit. Idẽ Plut. in eo opere, quod de placitis philosophorũ inscripsit ca. 7 li. quinti. ueterũ philosophorũ pluriũ sentẽtias, in hac quæstione refert. Vide Cẽsorinũ c. 5. de die natali. Lact. præterea Firmianus hanc rẽ (ut cætera) explicat elegãter cap. 12. de dei opificio. Si plura cupis ad id faciẽtia Auicennã cõsule, principẽ medicorũ ca. 12. Fen. sæpius iã citatæ. Nõ indignũ scitu est quod de Hercule ca. 6. septimi, Naturæ animaliũ refert Arist. Sunt (inquit) & uiri, q nõ nisi fœminã ꝓcreent, & mulieres q̃ nõ nisi marẽ, & cõtrà, ut de Hercule fabulantur, qui inter duos & septuaginta liberos, fœminã unã tãtummõ genuit. Ad idẽ alia annotabimus cap 45. infra, ubi de Pandea gẽte Solinus differit. e *In annum octogesimum.*) Ex Plin. sumpta sunt ca. 14 lib. septimi. Nõ imitãtur hoc loco Pli. & Solinus, Aristor. qui non octuagesimũ, sed septuagesimum scribit. Verba eius ex cap. 6. li. septimi naturæ animalium hæc sunt. Mares plurimi (inquit) ad sexagesimũ gñant, quẽ si excesserint, ad septuagesimũ usq; ꝓcedũt. Et iã quidẽ ãnos septuaginta nati, genuerũt. De Masinissæ senio præter Pli. c. 14. septimi scribit Val. Max. tit 14 octaui libri. De nomine aũt filij, quẽ post sextũ & octuagesimũ annũ genuisse dicitur, nõ utiq; exemplaria idẽ retinẽt. Aliubi (ut etiã in secũda aditione Pliniana tetigit Hermolaus) Methymatnũ, in quibusdã Methymnũ. Aldus Manutius existimat Methymathũ legi oportere. In uetustioribus codicibus Mathumãnũ, uel Mathymanũ scriptũ reperi, Sed bonarũ literarũ parua hæc

omnino

omninō iactura. Quod de Catone hic dicitur, præter ea, quæ ca.14 ſeptimi ſcribit Plin. Lege ad hoc propoſitū. Aul. Gel. cap 10. tredecimi Noc. Attica. a *Inter duos conceptus.*) Solinus hæcà Plinio cap. 11. ſeptimi. Plinius autem ab Ariſtotele cap 4. ſeptimi Naturæ animalium, mutuatus eſt. Quibus locis uterq; uidetur mulieris ſuperfœtationē aſſerere. Baptiſta Pius Bononiēſis de bonis literis optimè meritus, acerbè nimis taxat Diuū Auguſtinū, qui cap. 6. 5. Ciuitatis ſuperfœtationem negare uidetur. Tāta (inq̃t Auguſt.) naturæ uis eſt, ut cū cōceperit fœmina, deinde alterū cōcipere omnino nō poſſit. Quid ſi Aſtrologi, quos eo loco reprobare nititur, ipſam quoque ſuperfœtationē negauerint? Inſuper dicam Auguſtinū locutum de his, quæ ut in plurib. ſic eueniunt. Euenit autem in pluribus, ut gemini, unico coitu procreentur. Et ne ita eſſe negādum putes, ſubſcripſi Auicennæ uerba, cui in his maximè credēdum

a inter a duos conceptus cum interceſſerit paululum temporis, uterque reſidet, ſicut b in Hercule, & Iphiclo apparuit fratre eius, qui geſtati eodem onere, interuallis tamen, quibus concepti fuerant, nati uidentur. Et de Proconeſia ancilla, quæ è duplici adulterio geminos edidit, utrumq; patri ſimilem. Hic c Iphiclus Iolaum creat, qui Sardiniā ingreſſus.

putant. Is capite de geminorum cauſis, & ſuperfœtationis 21. Fen. tertij canonis. Cauſa geminorū (inquit) eſt multitudo ſpermatis, & diuiſio ipſius in duos uentres. Et incolumitas quidē duorū filiorū etiā geminorū nō eſt plurima, & parū ſunt inter gminos dies plurimi. Ipſi enī ſecūdū plurimū ſ. ūt ex coitu uno &c. Fabula præterea eſt (ut etiā Ariſt. cōfitetur) ſic genitos Herculē, & Iphiclū. Nec argumētū eius fœminę, quæ gemino partu, alterū marito ſimilē alterū adultero genuit, euidens eſt. Potuit enī hoc accidere propter fortē matris imaginationē, cum (ut ait Plin.) Similitudo quidē in mente reputatio eſt. De ea quæ unū iuſto partu, quinq; menſiū alterū edidit. Diceret quiſpiā hoc eueniſſe, tum ꝓpter defectum uirtutis in matre, tū ex eo qđ duorū fœtuū uis unius fuerit alterius fœtus uirtute efficatior, ut uidelicet alterius ſubſtantiam ad ſe contraxerit. Geminorū cauſam lege apud Cenſorinū ca. 5. de die natali. Et Plutarch cap. 10. quinti de placitis philoſophorum, cuius uerba capite 3. aſcripſimus circa finem. b. *Sicut in Hercule & Iphiclo.*) Ex Plinio cap. 11. ſeptimi, & Ariſtoc cap. 4. ſeptimi naturæ animaliū. Plura ad præſens propoſitum Diod. Siculus in principio quinti, & Plautus in Amphitrione. De altero Iphiclo cuius boues Melampus rapuiſſe memoratur, habes apud Propertium ſecundo libro.

Turpia perpeſſus uates eſt uincla Melampus.
Cognitus Iphicli ſurripuiſſe boues.

Hiſtoriam habes apud Homerum 11. & 15. Odiſſeæ. Fuit item Iphiclus alter Philaci, & Clymenes filius, tātæ agilitatis, ut ſuper frugis ariſtas ſine offenſa curreret. Quidā & immunē ſuper maris aquā inceſſiſſe ꝓdunt. Longus de eo ſermo apud Higinium cap. 15. ſecundi Aſtronomicō, quo loco Phyclo ꝓ Iphiclo paſſim legitur. Hoc antè Cælius adnotauerat lib. 5. De Proconeſia ancilla, quod hic dicitur, ſumptū eſt ex capite 11. ſeptimi Plinij, & cap. 4 ſeptimi, naturæ animalium Ariſtotelis. c *Hic Iphiclus Iolaum creat*) Ferunt Herculem ex quinquaginta Theſpis Athenienſis filiabus, nocte una, quinquaginta filios procraſſe. Hos omnes, nouē exceptis, duce Iolao nepote, in Sardiniam miſiſſe. Hunc Iolaum in ea inſula urbibus inſignibus conſtructis, totaq; ea inſula in poteſtatem redacta, ex ſuo nomine cāpeſtrem partē inſulæ, quā incoluit, Iolæam, incolas uerò Iolas, uel (ut Solino placet) Iolēſes dixiſſe. In ea rurſus inſula Dædalo ex Sicilia acceꝛſito, deorū templa, plurimaue, quæ ad hominū felicitatē pertinēt, cōſtruxiſſe. Oraculo inſuper reſponſum, Coloniā ab eo inſtitutā, ꝑpetuā libertatē retenturā Inceſſitur hoc loco, Solinus, quod alibi hunc ipſum Iolaum non Iphiclo, ſed Ariſtræo creatū dicat. Quid ſi creat infra ca. 10. exponas, id eſt, regni ſucceſſorē relinquit, inſtituitq;? In qua ſignificatione ſæpè apud Liuiū, & primæ claſſis authores, ſcriptū reperies. Quod ſi hæc expoſitio non arriſerit, addā, qđ ad expoſitionem decimi infra capitis maximè faciat. Id autē eſt huiuſmodi. Aiūt Ariſtæū uetuſtiſſimū Thebanorū regē fuiſſe Apollinis, & Cyrenes Nymphæ filiū, ac Acteonis patrē, Eum poſt cædē filij, oraculo monitū, in Chiū inſulā nauigaſſe, ibiq; facto ſacrificio, uniuerſam Græciā peſte laborantē, liberaſſe. Nec diu poſt, relictis in Chio nepotibus, ad matrem Cyrenen in Libyā redijſſe. Inde matre Cyrene mouente, in Sardiniā nauigaſſe. Eiuſq; inſulæ amœnitate captū, inſulā cultiorē reddidiſſe. Ex ea tandē inſula, relicto (ut creditur) Iolao ſucceſſore, ad alias quoq; inſulas, & tandē in Siciliā deueniſſe. Hinc eleganter à Syllio bellorū Punicorū duodecimo ſcriptū eſt:

Fama eſt cum laceris Actæon flebile membris,
Supplicium lueret ſpectatæ in fonte Dianæ.
Attonitum nouitate mali fugiſſe parentem
Per freta Ariſtæum, & Sardoos iſſe receſſus.
Cyrenen monſtraſſe ferunt noua litora matrem.

Ex hac enim hiſtoria, nec incurioſè multum, ut

tum,ut uidetur,Solinus fortassis Iolaū Aristæo creatū dixit,more ueterū,qui priores oēs,patres,pō
steros uerò filios sint soliti nominare. Fratres præterea eos etiā nūcupamus,qui uel ex eadē gente sunt,
uel(ut Hieronymi uerbis utar)de una sunt familia,id est patria,quas Latini (inquit)paternitates inter
pretātur. Iphiclus aūt,& Aristæus Thebani,cū ex Cadmo sint oriūdi,nō absurdè fratres.& eorū posterī filij nūcupātur. Reliqua capite infra decimo memorabimus. a *Palātes incolarū animos.*) Vagantes, ob
errantesq; pecudū more absq; ra
tionis usu. b *Virtuti patrui.*) Her
culis fratris Iphicli. De gradibus
affinitatis est titulus 11.18. lib Di-
gestorum, & titulus 6. tertij In-
stitutionū. De Olbia sæpè Stra
bo meminit. Stephan. enume-
rat huius nominis urbes no-
uem. c. *Sobolem cogit.*) Similia re
peries apud Plin.ca 6 7. Oscita-
tio quidē (inqt) in exitu lœtalis
est,sicut sternutasse à coitu, abor
tiuum. Inter quæstiones,quæ ad
res naturales pertinēt, Aristot.&
hāc etiānū dissoluit. Cur in ani-
mantiū genere homo sternutare
maximè solet? Vicesima quæstio
Sectionis decimæ. Est & apud
Alexādrū,pblema.139.lib. 1. Cur
homo amplius,& crebrius,& ue
hemētius,q̄ cætera animalia sole
at sternutare. Quoniā cibo & po
tione largius,magisq; uariè uti-
tur,et sæpenumero ultra satitatē
repletur. Hinc eni cū cibos satis
cōcoquere nequeat,multū spiri-
rus ob humoris copiam mouet.

palantes [a] incolarū animos ad concordiā eblāditus,
Olbiā,atq; alia Græca oppida extruxit. Iolēses ab eo
dicti,sepulchro eius templū addiderunt quod imita-
tus uirtutem [b] patrui,malis plurimis Sardiniam libe
rasset. Ante omnia Sobolē [c] cogitantibus sternutatio
cauenda est post coitus,ne prius semen excutiat im-
pulsus repētinus,quā penetralibus se matris insinuet
humor paternus. Quod [d] si naturalis materia hæse-
rit,decimus à cōceptu dies dolore grauidas admone
bit. Iam inde incipiet & capitis inquietudo, & caligi-
ne uisus hebetabitur. Ciborū quoq; fastidijs stoma-
chi claudetur cupido. Conuenit [e] inter omnes corda
primū ex uniuersa carne formari,eaq; in diem quin-
tum & sexagesimū crescere,deinde minui. At ex ossi-
bus spinas. Ea [f] propter capitale est, si pars alterutra
noceatur. Planè [g] si corpusculum in marem figura-
tur, melior est color grauidis, & pronior paritudo

Spiritus uerò pro sua tenuitate efferēs se ad cerebrū,cogit id crebro ad se expellendū incitari, strepi-
tus itaq; mouetur. Quoniā per nares meatus deniq; arctiores spiritus extrudatur uniuersus,quemad
modū etiā ad partes inferiores spiritus idē euolutus murmur per intestina excitat,& per sedē insigni
cum sono excedit,atq; etiā ad superiora enixus ructū per stomachū agit,& uocē per guttur,& sonitū,
ac tinnitū per aures. d *Quod si naturalis materia hæserit.*) Sumpsit hæc Solinus ex Plin. cap. 6.7. Item ex ca.
3 & 47. naturæ animaliū Aristot. Extat apud Auicen ca.11.21.Fen.3. Canonis,quo loco abundè explicat,
quæ sint conceptionis signa. Rursus aliud de Embrionis generatione, quo ordine & spatio forme-
tur fœtus in utero. Eleganter hūc locum reperies apud Censorinū cap.6. de die Natali. Et apud Gel.
cap.10. tertij. e *Conuenit inter omnes cor.*) Sumpsit hoc Solinus ex capitibus 15.10 & cap.37.11.naturalis hist.
C.Plin, Itē ab Aristot.cap.4 3. de partib animaliū Miror dixisse Solin. inter omnes cōuenire,corda pri
mum ex uniuersa carne formari,cū plures philosophi id ipsum negēt,qd' ut euidēs fiat,ascripsi Plut.
uerba de philosophorū placitis. Stoici(inqt)in plerisq; mēbra simul omnia absolui putant. Aristot.
lūbos primū absolui carinæ nauis instar. Alcmenon caput,ut in quo principatus est. Medici cor,ut in
quo uenarū,arteriarūq; principiū. Sūt q maximū digitū pedis. Nō desunt q umbilicū dicūt. Cēsor.ca.
5.eius.li.quē sępe citauimus,hāc ipsā philosophorū diuersitatē explicās, Empedocles(inqt)quē in hoc
Aristot.secutus est,ante oīa,cor iudicauit increscere,qd' hominis uitā maximè cōtineat. Hippō uerò
caput,in quo est principale cerebrū. Democrit.aluū cū capite,quę plurimi habēt exinani, Anaxagoras
cerebrū,unde oēs sūt sensus. Diog. Apolloniates ex humore primū carnē fieri existimauit,tū ex carne neruos & ossa,& cæteras partes enasci At Stoici unà totū infantē figurari dixerūt,ut unà nascatur,
alaturq;. Ex uerbis Plut & Cēs.apparet nō uno tātū modo de hac re Arist.opinatū. Dicēdū itaq; Plin.
& Solin.de prima cordis formatione alterā Arist. sententiā,itē Medicorū omniū placita secutos esse.
f *Et propter.*) Nō ab re factū est.ut capitale sit apd quosdā,eas corporis partes lædere,in qbus uita cō
sistat humana. Scribūt medicorū qdā, Cor læsum ilico mortē trahere. Auicēna 1. Canonis scribit. Cor
ipsum primū uirtutū omniū esse radicē,ac mēbris cūctis alijs,suas elargiri uirtutes,quib. mēbra ipsa
nutriuntur,& uiuūt,qbus uè cōprehendūt & mouēt. Lege q̄ de corde scribit Arist.cap.17.1. naturæ ani
maliū,& ca.4.3.de animaliū partib. Cōpendio ea omnia refers Plin.ca.37.11.natural. hist. g *Si corpusculū in ma*

in marem figuretur.) Melior color marē ferēti, & facilior partus, ait cap. 6. septimi noster Plin. Magna ex parte (inquit cap. 4. septimi naturæ animaliū Aristot.) quæ marē ferūt, facilius exigūr, minusq; pallent. &c. a *A quadragesimo die.)* Ex Plin. mutuatus hæc ca. 6. lib. 7. Aristot. uerba sunt ex ca. 1. septimi naturę animalium. Mares fœtus (inquit) magna ex parte circa quadragesimum diem, dextero potius latere mouentur, fœminæ sinistro circiter nonagesimum. Nihil tamen in his affirmari licet, &c. b *Cum salsiores escas.)* A Plinio Solinus ca. 6. septimi, Plinius ab Aristotele ca. 4. septimi naturæ animaliū hanc particulā huic loco inseruit. Esculentorum etiam (inquit Aristoteles) quæ mater comederit, sæpe gerulus uenit in lucē. Et si sale immodicè usus est, ipse sine unguibus nascitur. c *Contra naturam est in pedes procedere.)* Nihil est quod ad huius loci expositionē pertineat, quod non elegāter explicet Plin. cap. 8. lib. 7. Adscribā tamen Aristotelis ex 8. cap. lib. 7. naturæ animalium uerba, quæ ad hunc locum maximè congruunt. Situs in utero quadrupedū omnium (inquit) extensus est, expedum autē obliquus, ut piscium. Bipedum uerò inflexus, contractusq;, ut auium. Homo etiam in semet cōglobatus sic gestatur, ut nasum inter genua: oculos super genua: aures extra genua, habeat. Omnibus æquè animantibus caput primum superius est, sed cū creuerint, & iam exitū appetant, deorsum deducitur. Ita fit ut omnibus partus secundū naturā in caput contra naturam in pedes, aut inflexo, circūactoq; corpore agatur. Auicenna secūda Fen. tertij Canonis, accidere ait partui in pedes nasci, propter debilitatem eius, qui nascitur. Ritu naturę (inquit) capite hominē gigni mos est, pedibus ferri. d *Aegrè partus.)* Auli Gellij uerba ex cap. 16. sextidecimi Noctiū Atticarū, ex M. Varronis sententia huic loco subscripsi, quod docta simul, & elegātia sint. Quorū (inquit) in nascēdo nō caput, sed pedes primi extiterāt, qui partus difficillimus, ægerrimusq; habetur, Agrippæ appellati uocabulo ab ægritudine, & pedibus. Cōfixos esse aūt pueros in utero Varro dicit capite in fine nixos, sursum pedibus elatis, nō ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes, crurasq; arboris appellat ramos. Caput stirpē, atq; caudicem. Quando igitur (inquit) contra naturā fortè cōuersi in pedes, brachijs plerunq; diductis retineri solent, ægriusq; tūc mulieres enitūtur. Huius periculi depreeādi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus quarum altera Postuerta nominata est, Prosa altera, à recti, peruersiq; partus, & potestate, & nomine.

e *Aperto coniugis adulterio.)* Iuliam Augusti filiam intelligit. Hanc enim M. Agrippa uxorem duxit, exq; ea quinq; liberos sustulit. Mares tres, Caiū, Luciū, Agrippā. Filias rursus duas, Iuliā, & Agrippinam. Lege Suet. tit. 63. 65. in uita Cæsaris Augusti. De Iulia filia, & altera Augusti nepte, proximo capite pauca annotauimus. Ex Agrippina, Nero imperator omniū bipedū sæuissimus, & toto principatu suo (ut inquit Plinius) hostis generis humani. Hunc Neronē etiā in pedes natū, mater eius Agrippina pdidit. De M. Agrippa passim omnes, Liuius, Seneca, Plutar. Plin. Sueton. Verg. 8. Aeneid. Horat. 1. Carminū. Item reliqui. f *Genitale fuere Corneliæ.)* Quasdā (inquit cap. 16. septimi Caius Plinius) cōcreto genitali gigni infausto omine, Cornelia Gracchorū mater inditio est De hac Cornelia ob eius morum præstātiā plena sunt historicorū uolumina. Annotatu digna Senecæ uerba sunt, De cōsolatione ad Mars

uteri. Denique à [a] quadragesimo die motus, Alter sexus nonagesimo primum die palpitat: & concepta fœmina gestantis uultum pallore inficit, crura quoque præpedit languida tarditate. In utroque sexu cum capilli germinant, incommodum maius est, fitq; plenilunijs auctior ægritudo, quod tempus etiam editis semper nocet. Cum [b] salsiores escas edit grauida, unguiculis caret partus. At cum propè ad uterum liberandum uenerint momenta maturitatis, enitentis spiritum retinere plurimum congruit, quandoquidem letali mora oscitatio suspendit puerperia. Contra [c] naturam est in pedes procedere nascentes. Quapropter uelut [d] ægre parti appellantur Agrippæ. Ita editi minus prosperè uiuunt, & deuita breui æuo decedunt. Denique in uno Marco Agrippa felicitatis exemplum est. Nec tamen usq; eò inoffensæ, ut non plura aduersa pertulerit, quàm secūda. Namque & misera pedum ualetudine, & aperto [e] cōiugis adulterio, & aliquot infelicitatis notis retrouersi ortus omen luit. Fœminis perinde est infausta natiuitas, si concretum uirginale fuerit, quo pacto [f] genitale fuere Corneliæ, quæ editis Gracchis ostentum hoc piauit sinistro exitu liberorum.

Rursus [a] necatis matribus, ortus est auspicatior, sicut Scipio Africanus prior: qui defuncta matre, quod excisus utero in diem uenerat, primus Romanorum Cæsar dictus est. E geminis si [b] remanente altero, alter abortiuo fluxu exciderit, alter qui legitimè natus est, Vopiscus nominatur, [c] Quidam etiam cum dẽtibus nascuntur, ut Cneus Papyrius Carbo. & Marc. Curius Dentatus ob id cognominatus, Quidam uice dentium continui ossis armantur soliditate, qualem filium Bityniorum rex [d] Prusias habuit. Ipsum dentium numerum discernit qualitas sexus, cum in uiris plures sint, in fœminis pauciores. Quos [e] *κυνόδοντας* uocant. Et quibus gemini prodeunt à dextra parte, fortunæ blandimenta promittunt. Quibus à læua, uersa uice. [f] Nascentium uox prima uagitus est. Lætitiæ enim sensus differtur in quadragesimum diem. Itaq; unum nouimus eadem hora risisse, qua erat natus, scilicet

ad Martiã sic scribẽtis. Ex una tibi duas Cornelias dabo, Scipionis filiã, Gracchorũ matrẽ. Duodecim illa partus, totidẽ funeribus recognouit. T. Gracchũ, & G quos etiã quidã bonos uiros negauerit, magno fatebitur, & occisos uidit, & in sepultos. Consolantib. tamẽ, miserãq; dicentibus, Nunq; (inquit) nõ felicẽ me dicã, quæ Gracchos peperi. De Gracchis huius Corneliæ filijs, multa annotauimus capitibus 13.14.15 libri tertij apud Florum. a *Rursus necatis matribus.*) Verba Plinij apponam ex cap. 9. septimi naturalis historiæ, ut notum sit fuerit'ne Solinus in hac quoq; parte, sentẽtiã eius, quem in locis fermè omnibus imitari conatur, assecutus, necne. Auspicatius enecta parente gignuntur Sicut Scipio Africanus prior natus. Primusq; Cæsar, à Cæso matris utero dictus, qua de causa Cæsones appellati, &c. Hermolaus annotat, si uerba, primusq; ad Africanũ referas. Contradicunt historiæ (inquit) propterea quòd ante bellum Samnitum, Claudius quidã, Cæsar appellabatur, &c. Alij contẽdũt uerba Plinij sic legi oportere. Sicut Scipio Africanus prior natus, scilicet est enecta parente. Primusq; Cæsar à Cæso matris utero dictus, Ita ut particula, primusq; &c. non ad Scipionẽ, sed ad Claudiũ illũ, qui ante bellum Samnitum floruit, sit referenda. Hinc affirmant, Soliniũ perperã, in hoc loco Plinij uerba, accepisse Quid si Solini uerba sic ordines: Scipio Affricanus, primus Romanorum, id est, qui inter Romanos duces obtinuit excellentiæ principatũ, Cæsar dictus est. Posses & sic accipere, ut Scipio prior, primus Romanorũ sit dictus Cæsar à cæso matris utero, Claudius autem ille, ante eum, Cæsar utiq; fuerit appellatus, nõ quidẽ à cæso matris utero, sed à cæsarie quod scilicet cũ cæsarie natus fuerit. Nam & hac quoq; nomenclatura, authore Festo, Cæsares nominãtur. Hæc monendi tantũ causa dicta uolumus. Non laudo eos, qui uerba nobiliũ authorũ, in partẽ soleãt peiorem accipere. Adnotandũ sanè Iuliũ Cæsarẽ nequaq̃ natũ matris cæso utero, cum 15. Gallicũ bellũ gerens, matrem Aureliã amiserit, pater prætereã cæsaris dictatoris. C. Plinio cap. 13. septimi id asserente, etiã Cæsar cognominatus est. Ortum prioris Scipionis cæso Pomponiæ matris utero canit Syllius 13 Punicorum bellorum libro.

Excipit his mater, nullos ô nate labores, &c. b *E geminis si remanente.*) Ex Plinio cap. 10. septimi sumptum torum, Vopiscus (inquit Nonius) qui ex duobus conceptis, uno abortu excluso, ad partum legitimum deducitur. c *Quidam etiam cum dentibus nascuntur.*) Omnia ex capite sedecimo septimi Plinij transtulit hæc Solinus. Si plura de dentium origine, natura, numero, necessitate &c. experis, adeas Philosophorum principem Aristotelem cap 1. secundi naturæ animaliũ, cap ultimo quinti de generatione animaliũ. Multa in problematibus, decima, & 14. sectionibus. Extat capus copiosum, & doctũ, prima Fen. primi Canonis Auicennæ, cuius titulus de Anotomia dentiũ ascriptus est. Albertus hos imitatus ultimo capite decimonono de animalibus uolumine. De Cneo Papyrio Plin. cap. 16. lib. septimi. Val. Max. tit secundo, lib. septimi. De Curio Dentato, Liuius 14. ab urbe condita. Valer. Max. tit. 1. lib. quarti. Gesta huius recenset compendio more suo Plinius Cecilius de uiris illustribus cap. 11. Item. L. Florus cap. 15 libri primi. d *Rex Prusias.*) Ex Plinio cap. 16. lib. septimi. Prusiæ regis Bithyniæ filius (inquit. Max. Valerius libro 1.) eodẽ nomine, quo pater, pro superiori ordine dentiũ unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciẽ deforme, nec ad usum ulla ex parte incommodum. e *κυνόδοντας.*) id est, caninos dentes *κύων* enim Græcè, Latinè canis, *ὀδὼν* dens, à uerbo *ἔδω*, quod commedo significat. f *Nascentium uox prima uagitus est.*) Ex prologo septimi Plinij sumptum hoc. Veteres Romani inter cæteros, deum quempiã coluerunt, Vaticanũ nomine, penes quẽ essent uocis humanæ initia, quoniã pueri

Zoroaſtrem [a] mox optimarum artium peritiſſimum. At [b] Craſſus auus eius, quem rapuerunt bella Parthica, quia nunquam [c] riſerit Agelaſtos cognominabatur. Inter [d] alia Socratis magna, præclarum illud eſt, quòd in eodem uultus tenore etiam aduerſis interpellantibus perſtitit. Heraclitus, & Diogenes Cynicus nihil unquam de rigore animi remiſerunt, calcatiſq; turbinibus fortuitorum aduerſus omnem dolorem, uel miſeriam uniformi durauere

pueri ſimul atq; parti ſunt, eam primã uocẽ edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt. Idcircoq; uagire dicitur, exprimente uerbo ſonũ uocis recẽtis. Gellius ex Varronis ſentẽtia ca.17. decimiſexti Noct. Atticarũ. Sed cur pueri ſtatim, ut ex utero parentis in lucẽ uenerunt, plorare incipiant? Quoniam (inquit Alexander in quæſtionibus) ſenſum iam, & naturã alienã ſibi experiũtur. Quippe qui ex corpore calido, & molli, quo continebantur, ad aërem frigidum prodeant. Fortaſſe uel luce ipſa perculſi, contriſtari, uociferariq; incipiũt. Haud enim illi audiendi ſunt, qui animum dicunt, quod amiſſo cœleſti domicilio, corpus inhabitare terrenum occepit, idcirco infantem cogere dolere, atq; plorare. Epycurei (ut Lactã. Fir. retulit.) queruntur hominem nimis imbecillum, & fragilẽ naſci, quàm cætera animalia naſcũtur, quæ, ut ſunt edita ex utero protinus in pedes ſuos erigi, & geſtire diſcurſibus, ſtatimq; aëri tollerando idonea eſſe, quã in lucem naturalibus inſtrumentis munita proceſſerint. Hominem contra, nudum, & inermem tanquam ex naufragio in huius uitæ miſerias proijci & expelli. Qui neq; mouere ſe loco ubi effuſus eſt, poſſit, nec alimentũ lactis appetere, nec iniuriam temporis ferre. Itaq; naturam non matrẽ eſſe humani generis, ſed nouercã, quæ cum mutis ſe tàm liberaliter geſſerit, hominem uerò ſic effuderit, ut inops, & infirmus, & omni auxilio indigens, nihil aliud poſſit, ꝗ fragilitatis ſuæ conditionem ploratu, ac fletibus ominari, ſcilicet (ut canit Lucretius.

Cui tantum in uita reſtet tranſire malorum. a *Zoroaſtrem.*) Hunc Zoroaſtrem Beroſus ait in tertio fuiſſe Noë filium, eum ſcilicet, quem ſcriptura Cham nominat. Ex Plin. cap.16. ſeptimi, & capite primo triceſimi, ſumpta ſunt hæc omnia. Ad hunc locum maximè faciũt diui Auguſtini uerba ex 14. capite uiceſimiprimi de ſancta ciuitate libri. Quis (inquit) non exhorreat, & mori eligat, ſi ei proponatur aut mors perpetienda, aut ruirſus infantia? Quæ quidem non à riſu, ſed à fletu orditur hanc lucẽ, quo quid malorum ingreſſa ſit neſciens, prophetat quodammodo. Solum quando natus eſt, ferunt riſiſſe Zoroaſtrem, nec ei boni aliquid monſtruoſus riſus ille portendit. Nam magicarum artium fuiſſe perhibetur inuẽtor. Quæ quidẽ illi, nec ad præſentis uitæ uanã felicitatẽ cõtra ſuos inimicos, prodeſſe potuerunt. A Nino quippe rege Aſſyriorũ, cum eſſet ipſe Bactrianorũ rex, bello ſuperatus eſt. Lege quæ ſcribunt Iuſtinus in principio, & Diod. Siculus lib.3. Infantes (inquit Ariſtot. ca.10. ſeptimi naturæ animaliũ) primis quadraginta diebus neq; rident cum uigilant, neq; lachrimãtur, ſed noctu, & per quietem utrumq; interdũ faciũt &c. Scribit Auicẽna uiceſimaprima Fen. tertij Canonis, qđ cũ naſcitur infans nondum cõprehenſi ſunt in eo ſomnus, & expergefactio. Cum aũt hæc ei adueniũt, poſt quadraginta dies tandẽ ridet. b. *Craſſus auus eius.*) Perhĩt Craſſum, auũ Craſſi in Parthis interempti, nunꝗ; riſiſſe. Ob id [illegible] uocatũ, ſicuti nec fleuiſſe multos. Socratem clarũ ſapientia eodem ſemper uiſum uultu, nec aut hilari magis, aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorẽ quẽdam, toruitatemq; naturæ, durum & inflexibilem, affectuſq; humanos adimit, quales [illegible] Græci uocãt. Multos eius generis experteis, quodq; mirum ſit authores maximæ ſapiẽtiæ, Diog. Cynicũ, Pyrrhonem, Heraclitũ, Timonẽ. Hũc quidẽ etiã in totius odiũ generis humani euectũ. Sed hæc parua naturæ inſignia in multis uaria cognoſcũtur, ut in Antonia Druſi, nunꝗ; expuiſſe. In Pomponio cõſulari poëta nunꝗ; ructaſſe, ex Plin. ca.19. lib. ſeptimi. c *Nunquam riſerit.*) Quod ſemel tantũ, aut rariſſimè contingit, perinde habetur, tanquã ſi nunquã cõtigiſſet. M. Cic.5. Tuſc. quæſt. ex Lucilij poëtæ ſentẽtia, ſcribit hũc M. Craſſum ſemel in omni uita riſiſſe. Nec uerò (inquit) eadẽ Socratis frons, quę M. Craſſi illius ueteris, quem ſemel, ait in omni uita riſiſſe Lucilius, ſed tranquilla, & ſerena. Eiuſdẽ Ciceronis uerba ſunt ex fine 5. lib. de finibus Bo. & Ma. An hæc (inquit) in toto. M. Craſſo, quem ſemel ait in uita riſiſſe Lucilius nõ cõtingit, ut ea re minus Agelaſtus, ut ait idẽ, uocaretur. Hæc Cic. Cõtigit aliquãdo, ut Craſſus hic aſinũ carduũ cõſpexerit comedentẽ, eã ob rẽ dixiſſe fertur. Similẽ habẽt labra lactucã, qđ poſteris in ꝓuerbiũ abijt, eo faceto, ac feſtiuo ſermone (qđ nunquã antea expertus fuerat) in riſũ iãdẽ dicitur reſolutus. Quia igitur, nunꝗ, uel ſemel tãtũ riſerit [illegible], id eſt, mœſtus ſine riſu, uel ſi uerbũ uerbo reddas, irriſibilis. Eadẽ reperies apud Macrob. ſecũdo Saturnaliũ lib. Si ꝗs (ut refert Plin.) lienẽ amiſerit, uel per uulnus exemerit, tradũt adimi riſum ſimul homini. Prodũt qdã ioci intẽperantiã, lienis cõſtare magnitudine. In Bactris, & circa Boryſthenẽ amnẽ, herbã Gelorhophyllida (quaſi riſifoliũ dicas) aiũt prouenire. Ea ſi bibatur cũ myrrha, & uino, ridẽdi finẽ non fieri, ni potis nucleis pineæ nucis, cum pipere & melle in uino palmeo, author. 24. uolumine Caius Plin. d *Inter alia Socratis.*) Neminẽ fere nobilium

ſcripto-

proposito. Pomponium Poëtam consularem uirum nunquam ructasse habetur inter exempla. Antoniam Drusi nunquam spuisse percelebre est. Nonnullos nasci accepimus concretis ossibus, eosque [a] neque sudare consueuisse, neque sitire, qualis Syracusanus [b] fertur Lygdamus, qui tertia & tricesima Olympiade, primus ex Olympico certamine Pancratij coronam reportauit, eiusque ossa deprehensa sunt medullas non habere. Maximam uirium substantiam neruos facere certissimum est, quantóque fuerint densiores, tantò propensius augescere firmitatem. Varro in relatione prodigiosæ fortitudinis annotauit Tritanum [c] gladiatorem natura Sannitem fuisse, qui & rectis, & transuersis neruis non modo crate pectoris, sed & manibus cancellatis, & brachijs, omnes aduersarios leui tactu, ac penè securis congressionibus uicerit. Eius filium militem Cnei Pompeij pari modo natum ita spreuisse hostem prouocantem, ut inermi eum

scriptorũ reperies, qui non summis laudibus Socratis constantiã celebrauerit. Hinc M. Cic. tertio Tuscula. quæst. lib. Hic est eñ (inquit) uultus semp idẽ, quẽ dicitur Xantippe prædicare solita in uiro suo fuisse Socrate, eodẽ uultu semper se uidisse exeuntẽ illũ domo, & reuertẽtem. Et primo Officiorũ. Nã (inquit) ut aduersas res, sic secundas immoderatè ferre, leuitatis est. Præclara itaq; est æquabilitas in omni uita, & idẽ semper uultus, eademq; frõs, ut de Socrate, idem. de C. quoq; Lælio accepimus. Illã (inquit epistola. 104. Seneca) mirabilẽ laudẽ, & singularẽ usque ad extremũ, nec hilariorẽ quisquam, nec tristiorẽ Socratem uidit. Aequalis fuit in tãta inæqualitate fortunæ. Quantæ sit consuetudo efficaciæ ex Socrate ipso licet perpendere. Hunc enim pertinaci statu, stare solitum à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, inconniuentem, immobilem, ijsdem in uestigijs, ex ore, atque oculis eundem in locum directis cogitabundũ, tanquam quondam secessu mentis, atque animi facto à corpore. De eo Phauorinũ philosophũ solitum dicere accepimus. ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ὀρθότερος τῶν πρέμνων. id est, ex sole ad solẽ stetit erectior arboribus. Erat Socrati Philosopho Xãtippe uxor morosa nimiũ, & (ut fieri solet) uiro suo molesta plurimum. Huius Xantippes in maritum intemperiem olim Alcibiades demiratus, Socratem rogat, quænam foret ratio, ut mulierem tam acerbam domo non extruderet. Quin (inquit Socrates.) cum illam domi talem perpetior, insuesco, & exerceor, ut cæterorum quoque foris petulantiam, & iniuriam facilius feram. Hæc ex Gellianis noctibus excerpsimus. De reliquis, Diogenes, Valerius, Lactantius, item reliqui. Inseram huic loco, quod ad laudes Socratis maximè pertinet, Cicero ex quarto Tusc. quæst. libro uerba. Qui natura (inquit) dicuntur iracundi, aut misericordes, aut inuidi, aut tale quid, hi sunt eiusmodi constituti quasi mala ualetudine animi sanabiles tamẽ, ut Socrates dicitur, cum multa in cõuentu uitia collegisset in eum Zopyrus, qui se naturam cuiusq; ex forma perspicere profitebatur, derisus est à cæteris, qui illa in Socrate uitia non agnoscerent. Ab ipso autem Socrate subleuatus est, cũ illa sibi signa inesse, sed ratione à se deiecta diceret. a *Neq; sudare, neq; sitire.*) Ex Plin. cap. 18. septimi nat. hist. Demophon Alexandri præfectus ad umbram calefiebat, sole uerò rigebat. Rursus Andron Argiuus, ut ait Aristot. per arida Lybiæ loca absq; potu iter agebat. Extat sectio secunda problematum Aristotelis, de his quæ ad sudorem pertinent. b *Syracusanus Lygdamus.*) Plures fuerunt Lygdami. Tybullus secunda tertij, Propertius sexta tertij, & octaua quarti. Lucan. in. 1. Strabo lib. 1. De quo aũt Solinus loquatur, nihil aliud præsens certũ habeo, fortè is est, quẽ Val. Max. tit. 11. lib. 9. Polydamũ uocat, quem Athletã fuisse ait. Is tẽpestate in speluncã subire coactus, nimio, & subitu incursu aquæ labefactata ea, ac ruẽte, cæteris comitibus fuga periculũ egressis, solus restitit, tanq; humeris suis totius ruinæ molẽ sustẽtaturus, potẽtiore sed põdere omni corpore humano pressus hymbribus, petitã latebrã dementis fati, sepulchrũ habuit. Pancratiũ genus certaminis, cõpactũ nomen ἀπὸ τοῦ παντὸς, & κράτους. id est, omni robore, qđ in genere certãdi robur omne aduocaretur. Fit de eo mẽtio tit. 2, noni digest. lege 7. Inde sumptũ adagiũ apud Plautũ in Bacchilibus. Pancraticè, atq; Athleticè, de eo qui fortiter, & ualenter quippiã aggreditur. Arist. ca. 6. secundi de partibus animalium, & Plin. cap. 37. undecimi, docẽt in quibus medulla nulla, aut perexigua sit. De neruis in quibus maximè consistunt uires, Plin cap. 37. undecimi, & Aristot. ca. 5. tertij naturæ animaliũ. In prouerb. abijt. Totis neruis incũbere, cũ scilicet conatũ summũ significare uolumus. Ouid. prima tertij de Põto. *Pectore de toto, cunctisq; incũbere neruis.* c *Tritanum.*)

a dextra ſuperaret, & captum digito uno in caſtra imperatoris ſui reportaret. Milonem [a] quoque Crotonienſem ferunt egiſſe omnia ſuprà quàm homo ualet. De quo etiam hoc proditur, quod ictu nudæ ma-b nus, taurum fecit uictimam, eumq́ſolidum, qua mactauerat die, abſumpſit ſolus nõ grauatus. Super hoc nihil dubium. Nam factũ Elogium [b] extat. Victor ille omnium certaminum obijt. Sanè [c] Alectorius tra-c ditur lapis, qui Cryſtallina ſpecie in modum fabæ, gallinaceorum uentriculis inuenitur, aptus (ut dicunt) prælantibus. Milo porrò [d] Tarquinij Superbi temporibus enituit.

De ſimilitudine formæ. Deq́ corporum quorundam proceritate. De menſura hominis. Nec non defunctorũ pudore. Cap. V.

d IAm [e] uerò qui deflexum animum referat ad ſimilitudinum cauſas, quantum ſit artificis naturæ

...num.) Ex Plin. ca. 20. ſeptimi. Tritanũ (inquit) in gladiatorio ludo Sãnitiũ armatura celebrẽ, filiũq́ eius militẽ magni Põpeij, & rectos & trãſuerſos cancellatim toto corpore habuiſſe neruos, in brachijs etiã manibusq́, author eſt Varro, prodigioſa uiriũ elatione. Atq́ etiã hoſtẽ ab prouocatione dimicantẽ, inermi dextra uno digito ſuperatũ, & poſtremo correptũ in caſtra trãslatũ. De eo citat authores Hermolaus cap. eodem Plinianarum caſtiga. a *Milo Crotoniates.*) Milo Crotoniates Diotimi (ut ait Pauſanias) filius, tantæ fortitudinis fuiſſe narratur, ut ictu unico nudæ manus taurum perimeret, peremptum die uno ſolus abſumeret. Punicum inſuper malum manu apprehenſum, tam arctè tenebat, ut nemo extorquere illi idipſum poſſet. Is cum ſemel conſtitiſſet, nemo eũ è ueſtigio educebat. Olympicorum ſexies, Pythiorum certaminum ſepties uictor fuit. Poſt hæc, plurimaq́ alia ab eo fortiter geſta, cũ ob ſenium an ſolitas uires amiſiſſet omnes, experiri uellet, querneum immiſsis in rimã digitis diducere conatus eſt, feciſſetq́ forſitan, niſi ante perfectũ conatus ſui opus, manus laſſaſſet. Sicq́ cum truncus in naturæ ſuæ uim rediſſet, Milo (heu humana imbecillitas) affixus manibus, ſe feris dilaniandum præbuit. Tanta fuit huius fortitudinis fama, ut apud Darium Perſarum regem celebre Milonis luctatoris nomen eſſet, author Herodotus in Thalia. b *Elogium extat.*) Virtutis ſuæ teſtificatio In Olympijs. Milonis huius æneam ſtatuã, in fortitudinis eius ſignũ ueteres poſuerunt. Erat aũt huiuſmodi. Milo ſuper diſcũ poſitus, ſimul uinctis pedib. inniti uidetur. Siniſtra autẽ malũ Punicũ tenet, dextræ autem manus digiti recti, & rigentibus ſimiles apparent. Quid aũt hæc ſignificarẽt, expoſuit Apollonius Tyanæus cũ in Olympijs eſſet, author Philoſtratus lib. 4. uitæ Apollonij. In ea ſtatua elogiũ ſcriptum fuiſſe creditur. VICTOR ILLE OMNIVM CERTAMINVM OBIIT. Ab hoc Milone ferunt natũ adagiũ hoc [Greek], Alius hic Hercules. Cũ enim experimẽto percepiſſet Titormũ quendã ſe lõge fortiorẽ, ob hoc plurimũ demiratus, ad cœlum manus erigens, hæc dixiſſe fertur. [Greek] O Iupiter, inquit, num alterum Herculem nobis ſeminaſti? Hiſtoriã refert Cælius. 11. Antiq. lect. lib. cap. 69. c *Alectoria uſum.*) Ex Plin. hæc cap. 10. triceſimi ſeptimi Naturalis hiſtoriæ. Sumptũ nomen à Gallo Gallinaceo, in cuius uẽtriculis inuenitur hic lapis, [Greek] enim Græci gallum dicũt. d *Tarquinij Superbi temporibus enituit.*) Manifeſtus error in Gellianis noctibus cap. 16. 17. quo loco recenſet eſſe ſcriptum in Cronicis Olympiade prima, Milonẽ hunc coronatũ fuiſſe, cũ cõſtet Tarquiniũ Superbũ anno 4. Olympiadis primæ & ſexageſimæ principatũ inijſſe. Dionyſius 4. antiq. Romanarũ libro. Præterea floruit ſub Dario quarto Perſarũ rege, ut ex citato Herodoti loco cõſtat. Darius aũt is ex Euſebio, & reliquis, tẽpore Tarquinij Superbi, Perſarũ tenuit principatũ. Aſſerit rurſus Strabo. lib. 16. Milonẽ fuiſſe Pythagoræ diſcipulũ. Pythagoras aũt eiuſdem Tarquinij floruit temporibus, ut etiã ex cap. 11. infra patet. Sunt aliquot uetuſta Solini exemplaria, quæ cũ Priſci Tarquinij enituiſſe, habeant. Forte legendũ, Priſci Tarquinij, & Superbi tẽporibus, propter quædã exemplaria, in quibus ſcriptum eſt, Priſci Tarquinij Superbi temporibus.

I*Am uerò.*) Ariſtot. ſimilia ea eſſe dicit, quorũ ſit qualitas una, qđ de unitate cõmuni, & imperfecta intelligendũ eſt. Ex quo infert doctor Subtilis nõ eſſe niſi imperfectã extra deũ ſimilitudinẽ, qđ eius proximũ fundamẽtũ imperfectum ſit, & nõ unitate numerali unũ. Qui de natura animaliũ ſcripſerũt nõ paucas conati ſunt reddere rationes, cur ſint filij parẽtibus, in toto, uel parte ſimiles, uel diſſimiles. Plinius cap. duodecimo ſeptimi, unde hæc Solinus mutuatus eſt, has refert cauſas. Similitudinũ

(inquit) in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoriaq; haustæ imagines ab ipsa conceptæ. Cogitatio etiã utriuslibet animo subito trãsuolans effingere simi litudinem, aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine, q̃ in cæteris omnib. animalib. differẽtię, quoniã uelocitas cogitationũ, animi celeritas, & ingenij uarietas, multiformes notas imprimit, cũ cæteris animantib. immobiles sint animi, & similes omibus, singulisq; in suo cuiq; genere. Non diuersa multum reperies apud Val. Maximum. 15. libri noni, in principio. Quid philosophi sint de hac materia opinati refert Plutarch. 5. de placitis philosophorum libro. Empedocles (inquit) similitudines fieri corporũ semine inualescẽte, dissimilitudines uerò seminali calore in uaporẽ euanido. Parmenides cum à dextra uuluæ parte fœtus editur, patrem referre, cum uerò ab læua matrem. Stoici toto corpore, atq; ab anima semina ꝓdire. Vnde & similaritates affingere figuras, formasq; iisdem ex generibus, haud secus, atq; pictorem iisdem ex pigmẽtis effigiẽ facientẽ, eius quẽ imitari studet. Cæterũ emittere mulierẽ etiãnum semina. Quod si euicerit mulieris semẽ, partũ mulierẽ referre, sin uiri, uirũ. Medicorũ pleriq; fortuitu, & temere, prout refrixerit, tum uiri, tum mulieris semen, parentibus nasci dissimiles pueros. Empedocles uiso sub cõceptum oblato informari infantem. Etenim mulieres simulachra sæpiuscule, statuasq; in delicijs habuisse, similesq; ijs partus enixas. Stoici cõcordia mẽtis, & radiorũ, atq; imaginũ sub defluuiorũ insinuationes, fieri parentũ, prolisq; similitudines. Eleganter explicat hæc Censorinus ca. 5. libri quẽ de die natali inscripsit. Multa Auicenna uicesimaprima Fen tertij Canonis. Et Lactan ca. 12. de opificio dei. Multis carminibus canit hoc Lucretius lib. quarto de rerũ natura, cuius uersus mox abscribemus. Quæstio scitu dignissima, cur scilicet ꝓles cæterorũ animãtiũ magis q̃ hominis, suis parẽtib. similẽ gerit naturã? An qđ homo uago, uarioq; plurimũ animo in coitu est? Pro ut aũt pater materq; in conceptu affecti fuerint, ita partus euariant. Cætera uerò animantia omnia, aut certe plurima rei tantũ ipsi intendunt, totaq; sese Veneri dedunt. Adde quod ob eã auiditatẽ minimè repleri, magna ex parte patiũtur. Ex Aristot. decima ꝓblematum sectione. Quæstio rursus alia. Cur pleriq; stulti (nam hæc quoq; ad animũ trãsferũtur) liberos prudentissimos procreauerunt? Quod homines stultiores (inquit primo problematũ Alexãder) cum cõcumbũt, totos libidini sese dedũt, Itaq; animo penitus in corporis cõcreationẽ demerso, astrictoq; rei tãtum Venereæ semen uires optimas, tũ rationales, tum naturales ademptũ perfluit, creatq; prolem de hominẽ prudentiorẽ. At homines prudentes, & docti, semper aliquid uel honesti, uel utilis animo complectũtur, ne in ipso quidem Venereo coitu omnino à rerũ studio desistunt. Itaq; animo remissiori ꝓfluens semẽ expers lõge facultatis illius animalis incũbit. Hinc etiã deduci ratio potest, cur homines stulti, atq; indocti, filios robustos maximè procreant. Prudentes, & docti imbecillos. Extat de hac ipsa re Titulus quintus libri tertij, apud Maximũ Valerium.

ingenium, deprehendet. Interdum [a] enim ad genus spectant, & per sobolem in familias transitus faciunt. Sicut plerumq; paruuli modò neuos, modò cicatrices, modò qualescumq; origenis suæ notas ferunt. Vt in Lepidis, quorum tres [b] interuulsa tamen serie ex eadem domo obducto membrana oculo, similes geniti reperiuntur.

a *Interdum enim ad genus*) Aristot. cap. 6. septimi Naturæ animalium sic ait: Similes etiam aliqui parẽtibus, aut auis, suisq; maioribus generantur. Aliqui similitudinis nihil referunt. Redditur etiã uel post plures eiusdem prosapiæ, ut in Sicilia eius, quæ adulterium cum Aethiope cõmiserat, filia nõ colorẽ patris Aethiopis retulit, sed qui natus ex hac est, in auũ Aethiopẽ regenerauit. Fœminę magna ex parte matri, mares patri ꝓueniũt similes. &c. Eadem reperies ca 12. septimi, apud Plin. Hæc eleganter à Lucretio lib. 4. referuntur, cum inquit.

Quare etiam atq; etiam (ut dico) est communis uoluptas, *Et commiscendo cum semen forte uirili*
Fœmineum mulsit subita ui, corripui q; *Diuersi cupide summis ex uiribus tendunt.*
Tum similes matrum materno semine fiunt,
Vt patribus patrio, sed quot utrinsq; figura
Esse uides mistim nascenteis multa parentum
Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt,
Semina cum Veneri stimulis excita per artus
Obuia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neq; utrum superauit eorum, nec superatum'st,
Fit quoq; ut interdum similes existere auorum
Possint, & referant proauorum sæpe figuras,
Propterea, quia multimodis primordia multis
Mixta suo celant in corpore sæpe parentes,

Qua

a Vel [a] ut in Byzantino nobili poëta, qui cum matrem haberet adulterio ex Aethiope conceptam, quæ cum nihil patri comparandum reddidiſſet, ipſe in Aethiopem auum regenerauit. Sed hoc minus b mirum, ſi reſpiciamus ad ea, quæ ſpectata ſunt inter externos. Regem [b] Antiochum Arthemon quidam ex plebe Syriaca, ſic facie æmula mentiebatur, ut poſtmodum Laodice uxor regia, obiecto popu- c lari [c] iſto, tam diu diſſimulauerit defunctum maritum, quoad ex arbitratu eius, regni ſucceſſor ordinaretur. Inter [d] Cn. Pompeium, & C. Vibium humili loco natum, tantus error extitit de paribus linid amentis, ut Romani Vibium Pompeij nomine, Pompeium Vibij uocabulo cognominarent. Oratorem Lucium [e] Plancum, Rubrius Hiſtrio ſic impleuit, ut & ipſe plancus à populo uocaretur, Ar- e mentarius [f] Mirmillo, & Caſſius Seuerus orator, ita ſe mutuo reddiderunt, ut ſi quando pariter uiderentur, dignoſci non poſſent, niſi diſcrepantiam habitus indicaret. Marcus [g] Meſſala Cenſorius, & f Menogenes, ex fece uulgari, hoc fuerunt uterque, quod ſinguli, nec alium Meſſalam, quàm Menogenem, nec alium Menogenem, quàm Meſſalam putauerunt. Piſcator [h] ex Sicilia Proconſuli Suræ præ- g ter alia rictu oris comparabatur, ita in eodem uocis impedimento, & tarditate ſono linguæ naturalibus offendiculis congruebant. Interdum uerò non modò in externos, ſed etiam inter conductos ex diuer-

Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.
Maiorumque refert uoltus, uocemque, comamque
Fiunt, quàm facies, & corpora, membraque nobis
Maternoque mares exiſtunt corpore Creti, &c.
Inde Venus uaria producit ſorte figuras
Quandoquidem nihilo magis hæc à ſemine certo.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum,

a *Vel ut in Byzantino nobili poëta.*) In omnibus Solini uetuſtis exemplaribus, quæ uidere potuimus, ſcriptū eſt. In Byzātino nobili pugile. Plin. autem ait, indubitatū exemplū eſt, Nicei nobilis Poëtæ Byzantij geniti. Ariſtot. (ut mox retulimus) in Sicilia ipſum factū ſcribit. b *Regem Antiochum Artemon ex plebe Syriaca.*) Vetuſta ferme omnia Solini exemplaria, Artemō habent. Pliniana, Arteon. Antiocho regi Syriæ (inquit) è plebe nomine Arteon in tantum ſimilis fuit, ut Laodice coniunx regia, necato iam Antiocho munus per eum commendationis, regnique ſucceſſionis peregerit. Apud Val. Max. tit. 15 lib. noni, non Artemon, ſed Artenio legitur. Itē nō ex plebe Syriaca, ſed unus (inquit) ex æqualibus & ipſe regiæ ſtirpis nomine Artenio, regi Antiocho perquàm ſimilis fuiſſe traditur. Lectori & hæc pēſitāda relinquimus. De morte regis Antiochi non uſque quaque cōueniunt authores. Plin. minor dicit eum ultra Taurū montem à L. Scipione relegatum, à ſodalibus, quos in cōuiuio temulētus pulſauerat, fuiſſe peremptū. Iuſtinus aūt lib. 32. aſſerit incolarum cōcurſu interfectum Antiochū, cum templum Dodonæi Iouis ſpoliare uellet. Vide quæ ſcripſimus cap. 8. ſecūdi apud Florum. c *Populari iſto.*) Vili, & plebeio homine. Plautus, Præſtat diuitem eſſe, ac popularem, quàm nobilem, & mendicum. d *Inter Cn. Pomp. & C. Vibium.*) In ueteribus Valer. Maxim. exemplaribus, Iunium, non Vibium reperies, Quod & Hermolaus Barbarus annotauit. e *L. Plancum.*) Exemplum hoc à Plin. non autē à Valerio relatum eſt. f *Armentarius Mirmillo.*) Hunc locum exponit Hermolaus in dictione Armētarius, poſt Plinianas Caſtigationes. Exēplū hoc refertur à Plinio. Duo ſtatim ſequentia à Plinio, & Maximo Valerio. g *Marcus Meſſala.*) Plinius cap. 12. libri ſeptimi. Rurſus (inquit) Curioni patri Burbuleius. Itemque Meſſalæ Cenſorio Menogenes perinde Hyſtriones. h *Piſcator ex Sicilia.*) Plinius eodem loco. Suræ quidem proconſulis etiam rictum in loquendo, contractionem linguæ, & ſermonis tumultum non imaginem modò, piſcator quidā in Sicilia, reddidit. Valerius Maximus addit Proconſulis huius in piſcatorē Siculum iocum, & contrà piſcatoris in Proconſulem petulantiam. Ille uerò (inquit) quem in Sicilia prætoris admodum ſimilem fuiſſe conſtat, petulantis animi. Proconſule enim dicente, mirari ſe quapropter ſui tam ſimilis eſſet, cū pater ſuus in eā prouinciā nunquam acceſſiſſet. At meus (inquit) Romā frequēter acceſſit. Ioco nāque laceſſitā matris ſuæ pudicitiā inuicē ſuſpitione in matrē eius reiecta, audacius, quàm uirgis, & ſecuribus ſubiecto conueniebat, ultus eſt.

sissima parte orbis miracula, indiscreti uultus fuere. Denique cum Antonio[a] iam Triumuiro, Thoranius quidam eximios forma pueros uelut geminos trecentis [b] Sextertijs uendidisset, quorum alterum de Transalpina Gallia, alterum ex Asia comparauerat, adeoq; una res uiderentur, nisi solus sermo fidem panderet. Atque ideo cum irrisum se Antonius grauaret, non infacetè Thoranius id uel præcipuè, quod emptor criminabatur, preciosum comprobauit. Neque enim mirum si forent pares gemini, illud nullis posset taxationibus æstimari, quod tantis spacijs diuersitas separatos, plusquàm geminos contulisset. Quo responso adeò Antonius mitigatus est, ut deinceps nihil se habere carius in sua substantia iactaret. Nunc si de ipsis hominum formis requiramus, liquidò manifestabitur, nihil de se antiquitatem mendaciter prædicasse, sed [c] corruptã degeneri succensione sobolẽ nostri tẽporis ꝑ nascẽtiũ

a *Cum Antonio.*) Refertur pariter à Plinio ubi suprà. Troianus (inquit) M. Antonio iam triũuiro eximios forma pueros alterum in Asia genitum, alterum trans Alpes, ut geminos uendidit, tanta unitas erat. Postquam deinde sermone puerũ detecta fraude à furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinẽ precij requirẽte (nam ducentis erat mercatus sestertijs) respondit uersutus ingenij mãgo, ob id ipsum tanti uẽdidisse, quoniã nõ esset mira similitudo in ullis eodem utero editis. Diuersarum quidẽ gentium natales tam concordi figura reperiri, super omnem taxationẽ. Adeoq; tempestiuam admirationẽ intulit, ut ille proscriptor animus, mero & contumelia furẽs, non aliud incensu magis, & in fortuna sua duceret. In Edicto Aedilitio, qua parte de mancipijs uendundis cautum est, scriptum sic fuit. Titulus seruorum singulorum, ut scriptus sit curato, ita uti intelligi rectè, quid morbi, uicijq; sit. Quis fugitiuus, errone sit, noxau'e solutus non sit &c. Libro 21. Digestorũ tit. 1. Lege, Labeo scribit. Et eodẽ titulo .l quis sit fugitiuus. Idẽ Vlpianus, Si quis (inquit) affirmauerit aliquid adesse seruo, nec adsit, uel abesse & adsit, utputa si dixerit, furem nõ esse & fur sit, si dixerit artificem esse & nõ sit. Hi enim quia quod asseuerant, non præstant: aduersus dictum, promissumue facere uidentur. Et lege mox sequenti uerba Gaij iureperiti sunt. Si qd (inquit) uẽditor de mãcipio affirmauerit, idq; nõ ita esse emptor q̃ratur, aut redhibitorio, aut æstimatorio, id est, quãto minoris iudicio agere potest. Verbi gratia, Si cõstãtẽ & laboriosũ, aut curacẽ, aut uigilacẽ esse, aut ex frugalitate sua peculiũ acqrẽtẽ affirmauerit, & is ediuerso leuis, ꝓteruus, desidiosus, somniculosus, piger & tardus, cõmessor inueniatur. Hæc omĩa uidẽtur eo pertinere, ne id qđ affirmauit uẽditor amare ab eo exigatur, sed cũ quodã tẽperamẽto, ut si fortè cõstantem esse affirmauerit, nõ exacta grauitas, & cõstãtia quasi à Philosopho desideretur. Et si laboriosum, & uigilacem affirmauit esse, nõ cõtinuus labor per dies noctesq; ab eo exigatur, sed hæc omnia ex bono, & ęquo modicè desiderẽtur, &c. Subdit idẽ Vlpian. Sciendũ tamẽ est (inqt) quædã, & si dixerit præstare eũ nõ debere, scilicet ea q̃ ad nudã laudẽ serui ꝑtinent, ueluti si dixerit frugi, ꝓbũ, dicto audientẽ. Vt enĩ Pedius scribit multũ interest cõmẽdãdi serui causa quid dixerit, an uerò præstaturũ se ꝓmiserit, quod dixerit. Planè si dixerit aleatorẽ nõ esse, furẽ non esse, ad statuam nunquã confugisse, oportet eũ id pręstare. Similia his scribuntur titulo 58. 4. lib. Codicis. Mercatoris cõmunis mos est, qđ secũdo epistolarũ ad Iuliũ Florũ scribit Horat. *ut plenius æquo. Laudet uenales, quas uult extrudere merces.* Aul. Gel. cap. 2. quarti. Noc. Atti. Edictum hoc de seruis uendẽdis, & emẽdis, quæue uicia à uẽditori exprimi debeãt, multis uerbis exequitur. Vlpianus tit. primo 21. lib. Digest. le. 1. & le 17. Verba sunt Pauli iureperiti tit. secũdo. 19 libri Digest. le. 25. Quemadmodum (inquit) in emẽdo & uendendo naturaliter cõcessum est, qđ pluris, minoris emere, quod minoris sit, pluris uendere, & ita inuicẽ se circũscribere. b *Trecentis sestertijs.*) Ducentis scribitur in codicib. Plinianis. cap. 12. lib. 7. In Plinio an Solino mendũ sit, obseruatores uiderint. c *Corruptam degeneri successione.*) Ex historijs, & magistra rerũ experientia cõstat, posteros lõgo uiuẽdi æuo, corporũ uiribus, habitu, & uultus forma, & omnino corporis magnitudine, plurimũ à ueterib. degenerasse. Harũ diuersitatum Theologi has præsertim causas reddiderũt. Cõplexionis pristinæ, supra nouã, bonitatẽ, uiuẽdi tũc hominũ moderationẽ, nutrimẽti puriorẽ naturã, ueterũ illorũ maiorem rerũ scientiã, qua poterant conuenientia ꝓsequi, ac euitare cõtraria. Adderãt tũc quoq; syderũ aspectus meliores. Et tandem id totũ referũt in dei parentis nostri dispositionẽ, uti ex paucis hominibus, genus amplificaretur humanũ. Qui harũ causarũ tractatũ expetunt longiorẽ, adeant Nicolaũ Lyrensem in Cõmentarijs quinti capitis super Genesim. Recensuit hæc Cælius Rhodiginus cap. 17. libri antiquarũ lectionum undecimi.

a *Longi-*

a detrimenta, decus ueteris pulchritudinis perdidiſſe. Licet ergo plerique definiant nullum poſſe excedere longitudinem [a] pedum ſeptē, quod intra [b] menſuram iſtam Hercules fuerit, deprehenſum tamen b eſt Romanis temporibus ſub Diuo Auguſto, [c] Puſionem, & Secundillam, denos pedes & amplius habuiſſe proceritatis, quorum reliquiæ adhuc in conditorio Saluſtianorum uidētur. Poſtmodum Diuo c Claudio principe, Gabbaram nomine ex Arabia aduectum, nouem pedum, & totidem unciarū. Sed ante Auguſtum fermè annis mille non apparuit forma huiuſmodi, ſicut nec poſt Claudiū uiſa eſt. Quis d enim æuo iſto non [d] minor parentib. ſuis naſcitur? Priſcorum autē molem teſtantur etiam Oreſtis [e] ſuprema, cuius oſſa Olympiade quinquageſima & octaua Tegeæ inuēta, à Spartanis oraculo monitis didicimus impleſſe longitudinem cubitorum ſeptem.

a *Longitudinem pedum ſeptem.*) Quibus fabulas conſectari mos fuit, mira, & credulitatem excedētia de Gigantibus tradiderunt. Atlantem uertice cœlum ſuſtinentem, Antei tibiam cubitorum ſexaginta, Bryareum Centimanū, Polyphemū maria pedib. tranſmeantē, Orionē, Etionemq́ʒ ſex & quadraginta cubitos adæquaſſe. Nec negant Theologi, fuiſſe Gigantes aliquando impiū genus hominum, ſed non tam uaſtę magnitudinis omnino fuiſſe, ſed qui cōmunē, & cōſuetā aliorū ꝓceritatem plurimum exceſſerint. Gigātes (inquit Macrobius) nihil aliud fuiſſe credēdum eſt, quàm hominū quandā impiam gentē, deos negantē, & ideo exiſtimatam deos pellere de cœleſti ſede uoluiſſe. Horum pedes in Draconum uolumina deſinebant. Quod ſignificat nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius uitę eorum greſſu atqʒ proceſſu in inferna mergentem &c. Sed cur homines uaria ſtatura proueniūt? Ariſtotelem adeas decima ſectione ꝓblematū idipſum perdoctiſſimè diſſoluentem. Rurſus. Cur mares corpore maiore ex toto penè ſunt, quàm fœminæ? Idē Ariſtot. hāc eodem loco diſſerit q̄ſtionē. Homines prægrandi corpore plerūqʒ ſūt ingenio hebeti, atqʒ ſtolido. Vnde authore Iulio Capitolino, factū eſt, ut cū de lōgis, & ineptis hominib. loq uolumus, eos Maximini caligam nominemus, quod Imperator is magno corpore exiſtēs, ratione fuerit parū ualida. Sed cur homines, q breui ſunt corpore prudētiores magna ex parte ſunt, q̄ q lōgo? Quoniā (inquit primo ꝓblematū Alexander) animus toto in corpore coactius, & cōptius manet, ſi breue eſt. Si longū paſſus, per lōgitudinē exoluitur, & hebetaſcit. Vnde Homerus Vlyſſem breuē, ac prudentiſſimum refert, Aiacē longū, & ſtultiſſimū ꝓdidit. b *Intra menſurā iſtam Hercules fuerit.*) Extat caput primum apud Gelliū primi noct. Atticarū lib. quanā ratione Pythagoras, Herculis magnitudinē deprehenderit. c *Puſionē & Secundillam.*) Horū duorū. Rurſus Gabbaræ, à Plinio cap. 10. ſeptimi refertur hiſtoria. d *Non minor parētibus ſuis naſcitur.*) Homerus poëta cōqueritur mortaliū corpora minora in dies fieri. Plin. cap. 16. lib. ſeptimi. Iam uerò (inquit) ante annos propè mille uates ille Homerus, nō ceſſauit minora corpora mortalium, q̄ priſca cōqueri. Idē refert Aulus Gel. ca 10. tertij noct. Atti. e *Oreſtis ſuprema.*) Poſt Lycurgi obitum, Lacedæmonij bellum Arcadibus inferre ſtatuerunt, ſed oraculo territi aduerſus Tegeates arma parant, oraculo huiuſmodi moniti. *Saltandam Tegeam planta plaudente daturus.* Cum aūt à Tegeatibus ſæpe uicti fuiſſent, rurſus ad oraculū ſciſcitaturi mittunt, quanā ratione poſſent Tegeates prælio ſuperare, Reſpōſum à Pythia id futurū, ſi Oreſtis Agamēnonis filij oſſa in patriam deportarēt. Sed cū ea oſſa inueniri nō poſſent, tertio Delphicū oraculū adierunt petituri quonā ea oſſa reperire quirent. Quibus ab oraculo ita reſponſum eſt. *Eſt pars Arcadiæ, Tegea in regione patenti.*

Hic duo flant uenti ui peruehemente coacti,
Forma hoſtis formæ, & plagæ ſuperindita plaga,
Hic Agamemnonides terra omniparente tenetur.
Quo tu ſublato Tegea ſperabere uictor.

Ea tandē oſſa Lyches Lacedæmonius reperit, atqʒ Spartā ſummo honore deportata. Nec diu poſt iuxta oraculi ſentētiā, hoſtes Tegeates fortiter ſuperarūt, hiſtoriā abūdè ſcribit Herod. li. 1. Septipedalē Oreſtis magnitudinē Gel. ca. 10. 3. No. Atti. exiſtimat fabuloſam. Sed ex Varr. ſentētia affirmat, modū ſummū adoleſcēdi humani corporis, ſeptē pedes eſſe, qđ eſſe magis uerū (inqt) arbitramur, q̄ qđ Herod. homo fabulator in primo hiſtoriarum inuentū eſſe ſub terra ſcripſit, Oreſtis corpus cubita lōgitudinis habēs ſeptē, q̄ faciūt (inqt) pedes 12. & quadrātē. Sed ex his, q̄ ca. 16. ſeptimi refert Plin. Herod. opinio q̄ Var. & Gel. uerior eſſe uidetur. Huius etiā magnitudinis & Achillis corpus fuiſſe narrāt. Vnde Lycoph. [illegible], uel [illegible] Achillē à 7. cubitis appellauit.

Scripta quoque ex antiquitate memorias accersunt in fidem ueri, quibus receptum est, quod bello [a] Cretico cum elata flumina impetu plus quàm ui amnica inuecta terras rupissent, post discessum fluminum inter plura humi dissidia humanum corpus repertum cubitûm trium atque triginta, cuius spectandi cupidine L. Flaccum legatum, Metellum etiam ipsum impendiò admodum captos miraculo, quod auditu refutauerant, oculis potitos. Non omiserim Salaminæ [b] Euthymenis filium creuisse in triennio tria cubita sublimitate, sed incessu tardo, sensu hebeti, robusta uoce, puberiate festina, statimq; obsessum morbis plurimis, immoderatis ægritudinum supplicijs compensasse præcipitem incrementi celeritatem. Mensuræ [c] ratio bifariam conuenit. Nam quantus manibus expansis inter digitos longissimos modus est, tantum constat esse inter calces, & uerticem. Ideoq; physici hominem minorem mundum esse iudicarunt. Parti [d] dextræ, habilior ascribitur motus, læuæ, firmitas maior. Vnde altera gesticulationibus promptior est, altera oneri ferendo accommodatior. Pudoris [e] disciplinam etiam inter defuncta corpora natura discreuit, ut si quando cadauera necatorum fluctibus euehuntur, uirorum supina, prona fluitant fœminarum.

De uelocitate, uisu, deq; Romanorum quorundam fortitudine. Ac Cæsaris Dictatoris excellentia. Cap. VI.

VErum [f] ut ad pernicitatis titulum transeamus, primam palmam uelocitatis

a *Bello Cretico.*) Historiam recenset Plinius cap. 16. lib. septimi. b *Salamine.*) In quibusdam Solini exemplaribus, Salamina reperies, ut sit nomen uiri, siue pueri eius, de quo hic agitur. Res leuiuscula, sed quam Hermolaus Barbarus etiam adnotauit. c *Mensura ratio bifariam conuenit.*) Verba Plinij sunt ex cap. 17. lib. septimi. Quod sit hominum spatium à uestigio (inquit) ad uerticem, id esse pãsis manibus inter longissimos digitos, obseruatum est. Scribit Aristot. secundo uolumine eorum librorum, quos de Anima inscripsit. Natura constãtiũ omniũ, terminũ positum esse, & rationem magnitudinis, & augmenti. Simile scribit Diuus Augustinus cap. primo super Genesim. d *Parti dextra.*) Ex Plinio cap. 17. libri septimi. Constat sanè dextrum, & sinistrum ex similib. ferè partibus, atq; eisdem, uerũ sinistra omnia sunt imbecilliora. cap. 15. primi, naturæ animaliũ Aristotelis. Idẽ cap. 1. secũdi eiusdem operis. Solus (inquit) animaliũ homo ambidexter, hoc est, dexter manu utraq;, nascitur. Sed cur sint dextera sinistris agiliora, habilioraq;. An quod iecur ob sanguinis copiam, calidum omnino natura est. Iecur aũt in dextero latere situm esse constat. Sinistr. autem quidam fiunt ob plurimũ cordis calorẽ, sinistrã partem in homine possidentis. Ambidexter ex eo quis efficitur, quód tã iecur quã cor ipsum, calorem dexteræ debitum, in sinistrã diffundant. Sed cur sinistra parte facilius pondera ferre possimus, cum hæc infirmior sit, quam dextera? Quoniam (inquit in quæstionibus Alexander) dextera, ut ualidior, læuæ subuenit, leuatq; aliquantulum onus. Quod quidem officium læua præstare dexteræ suam ob imbecillitatẽ, non potest. Vel ut alibi tradit, quoniã materia partis læuæ oppressa plus edurare, patiq;, q̃ dextera potest. Quippe cum altera difficilius, altera facilius moueatur. Differit idem author in fine secundi problematum, cur pars dextera sanabilior sit, quàm læua. Quoniã (inquit) per exercitationem ampliorẽ materiæ compescuntur, reddunturq; sanitati oportuniores. e *Pudoris disciplinã.*) Ex Plin. cap. 17. lib. septimi. Mira naturæ uis, q̃ ꝓuida quadã ratione sicut dum uiuim.is, ea, quæ pudoris plena sunt, eo loco cõstituta sint, ubi operta uestibus, elucere non possint, ita & post mortẽ quoq; in fœminis præsertim eadẽ seruanda mõstrauit. Nã cũ uirorũ cadauera supina fluitent, fœminarũ tamẽ prona uelut pudori defunctarum parcente natura. Sunt qui hũc locũ peruertant, sic legentes. Virorũ prona, supina fluitant fœminarũ.

V*Erum ut ad pernicitatis.*) Relaturus aliqua de fortitudine Solinus, præmittit quorundam miram pedum pernicitatem. Est enim & hæc quædam fortitudinis species. Est aũt fortitudinis duplex genus

a Ladas [a] quidam adeptus eſt, qui ita ſupra cauum puluerem curſitauit, ut arenis pendentibus nulla indicia relinqueret ueſtigiorum. Polymeſtor Mileſius puer, cum à matre locatus eſſet ad caprarios b paſtus, ludicro leporem conſecutus eſt, & ob id ſtatim productus à gregis domino Olympiade ſexta, & quadrageſima (ut Bocchus author eſt) uictor in ſtadio meruit coronam. [b] Philippides biduo mille ducenta quadraginta ſtadia ab Athenis Lacedæmonem cucurrit. Aniſtius [c] Lacon, &

nus, Vnũ quod ad corpus pertinet, alterũ aũt quod ad animũ transferunt. Primũ tm̃ Solinus exequi tur hac parte. Id aũt definiũt, ut ſit robur quoddã, ex corporis optima diſpoſitione ꝓueniens, de quo exempla plurima refert Max. Valerius lib tertio. Solinus uerò more ſuo, Pliniũ in ſeptimo ca. 20. imi tatur. Alterum fortitudinis genus ad animum pertinet, & uirtutẽ. Eam. M. Cicero 1. Officiorũ lib. definiens. Ita (inquit) probè definitur à Stoicis Fortitudo, cum eam uirtutẽ eſſe diciũt pugnãtẽ pro æquitate. Quo circa nemo, qui fortitudinis gloriã conſecurus eſt, in ſidijs, & malicia, laudem eſt adeptus. Nihil enim eſſe honeſtum poteſt, quod iuſticia uacat. Et tertio libro eiuſdem præclari operis. Fortitudo (inquit) eſt dolorum, laborumq; contemptio, cuius proprium eſſe dicit, nihil extimeſcere, omnia humana deſpicere, nihil quod homini accidere poteſt, intolerandum putare. Et Seneca epiſt. 113. Fortitudo (inquit) eſt munimentum humanæ imbecillitatis inexpugnabile, quod qui circundedit ſibi ſecurus in hac uitæ obſidione perdurat. Vtitur enim ſuis uiribus, ſuis telis. Et circa finem ſecundi de beneficijs. Fortitudo eſt pericula iuſta contẽnens, aut ſcientia periculorũ expellẽdorũ, excipiendorũ, prouocandorũ Et epiſto. 88. Fortitudo contemptrix timendorum eſt, terribilia, & ſub iugũ libertatem noſtrã mittentia deſpicit, prouocat, frangit. Ariſto. ſecundo, & tertio Ethicorum dicit fortitudem eſſe, inter timores, & audacias quãdã mediocritatẽ. Quærit Ariſto. in Problematis. Cur fortitudinẽ maximè honore proſequũtur reſpublicæ, quæ tamen uirtutũ præcipua nõ eſt. An quia ſemper uel ipſæ bellũ alijs inferunt, uel ab alijs ſibi illatũ patiuntur. Hæc autem uirtus perutilis utranq; in partem eſt. Honorant uerò nõ quæ optima ſunt ſed quæ optima ſibi exiſtiment. Quærit eodem præclaro opere, Cur homines fortes magna ex parte uinoſi ſunt. An (inquit) quia fortes calidi ſunt, Calor aũt in pectore conditus eſt. Ibidem enim metum quoq; refrigeratione quadã effici nouimus, ut cor fortibus caloribus copia fultũ perſiſtat, timidis refrigeratũ inſiliat. Ergo qui ſanguinolentũ habent pulmonẽ, calidũ hunc modo uinolentorũ gerũt, ita ut rei aduerſæ ſuſpitione refrigerari non queant. At qui ita ſe habent, bibendi auidi eſſe conſueuerũt. Nã & bibendi cupiditas membri eius calore oritur, ut aliàs dictum eſt, & cupiditas ipſa non niſi rei uim ſedandi habẽtis deſyderatio eſt. Vinum autem etſi natura calidũ eſt, ſitim tamen amplius, q̃ aqua extinguere poteſt, maximeq; id hominũ, quã ob cauſam dictum aliàs eſt, ex quo & qui ſpirandi difficultate laborant, aut inſania uexantur, uinũ admodũ cupiũt, quanq; alteris ex inſtrictione, alteris ex perturbatione pulmo efferueat Cũ igitur magna ex parte homines eoſdẽ ſitibũdos, ac fortes eſſe obueniat, uini autẽ auidi qui ſitibundi, taleſq; geſtiũt naturas, uiciſsim inter ſe cõſectari neceſſe eſt. Vnde fit etiam, ut uinolenti, q̃ ſobrij fortiores ſint. a *Ladas.*) Iuue. Saty. 13. ex perſona auari de Lada hoc.

Et Phthiſis, & uomicæ putres, & dimidium crus
Sunt tanti? pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, ſi non eget Anticyra, nec
Archigene, quid enim uelocis gloria plantæ
Præſtat, & eſuriens Piſæ ramos oliuæ?

Meminerunt Catullus ad Camerium. Martialis epigrammate. 85. ſecundi, & centeſimo decimi. Item. M. Tullius in Rhetoricis. Ex Ladæ pernicitate non inelegans ſumetur adagium. Lada pernitior. Heſiod. canit Iphiclũ, Philaci, & Climenes filiũ fuiſſe tãtæ pernicitatis, ut excurreret ἐπὶ ἀνθέρικας ἀθέρων, hoc eſt, ſuper triticeas ariſtas, eas nõ obiædẽs. Huius Iphicli Higinius meminit libro ſecũdo, quo loco de Orione diſſerit. Sed dictione, Iphicli deprauata. Quẽadmodum (inquit) Phycio datum dicitur &ce. pro Iphiclo. Hoc Cælio Rhodigino lector debes, capite quinto tertij Antiq lectionum libri. Polymeſtoris meminit Heſichius, ſi tñ iſte ſit. Compoſitũ nomẽ (ut uidetur) ex πολὺ, multum, & μένος ualens, uel bellicoſus. Sunt qui Polymneſtor legant.

b *Philippides mille ducenta. xl. ſtadia.* Vetuſta exemplaria habent fere omnia. Philippides biduo mille ducenta. xl. ſtadia. Plinius, cucurriſſe (inquit) mille centũ xl. ſtadia. Legendum uidetur, mille ducenta quadraginta, expuncto biduo. Nam ex Ptolemæo (ut etiam Hermolaus Barbarus annotauit) menſura hæc ab Athenis Lacedæmonẽ, ueritati proprior eſſe uidetur. c *Aniſtius.*) Apud Plinium capite uiceſimo libri ſeptimi. Caniſtius legitur. In Solini uetuſtis codicibus, Aniſtis.

Philonides Alexandri Magni curſores, à Syciō a ne Elin uſque mille ducenta [a] ſtadia uno die tranſierunt. Fonteio, Vipſanoque conſulibus in Italia octo [b] annos puer natus, quinque & quadraginta milia paſſuum à meridie tranſiuit ad ueſperum. Vi b ſu [c] deinde plurimum potuit Strabo [d] nomine, quē ſuperſpexiſſe per centum xxxv. milia paſuum Varro ſignificat, ſolitumq́ exeuntem à Carthagine claſſem Punica, numerumq́ nauium manifeſtiſsime è c Lilybitana ſpecula denotare. Cicero tradit [e] Iliada Homeri omnem ita ſubtiliter in membranis deſcriptam, ut teſta nucis clauderetur. Callicrates [f] formicas ex ebore ſic ſculpſit, ut portio earum à cæteris

a *Mille ducenta ſtadia*) Pli. cap. 20. ſeptimi, habet ccccij. ſtadia. Sed lib. 2. cap. 73. ſicut Solinus, mille ducenta. b *Octo annos puer natus*) Plinius non octo, ſed nouem annos dicit. Itē non V. & xl. milia paſ. ſed. lxx. milia Paſ. habet Domitius in commentarijs Martialis Epigrammate. 19. lib. quarti, exiſtimat hunc puerum eum eſſe, quem Martialis Atham nominat, ſed omnino incertum. cum nullum aſſerti, afferat autorem. De Vipſano, & Fōteio cōſulibus, præter Plin. Tacitus lib. xi. & XV. Item Iuue. ſaty. 13. c *Viſu deinde.*) Sumpta omnia ex cap. 21. ſeptimi Plinij. Scribunt philoſophi tria requiri ad operationē quamcunq́ ſenſualis potentiæ. Vim ipſam ſenſitiuam, hoc eſt, ut Scotus ait, quiddam mixtum ex partè corporis conuenienti ratiune compacta, & portione quadam animæ, quā eius ſectatores formalitatem uocant. Requiri ſecundo loco obiectum ipſum. i. rem, quæ ſenſum mouere, & terminare nata eſt. Poſtremo decens mediū, ac intercapedinis ſpatium inter utrumq́. Aliter certe res maior q̄ minor. Aliter diſtans, q̄ proximum. Lucidum q̄ obſcurū. In aē re, uel aqua exiſtens, conſpicitur à potentia. Aiunt igitur quantò uiſus fuerit affectus melius, tantò eum rem ipſam clarius, & in diſtantia longiori rem eandem percipere. Tradūt qui de ſenſuū natura ſcripſerūt triſariā nos uidere per lineas. Aut em̄ (inquiūt) per rectas, aut flexas, aut reflexas denique. Per rectas lineas, quæ in aēre cernimus. Per flexas ueluti, quæ in aqua ſunt, uiſus deprehēdit. Quo fit ut remus incuruus appareat. Tertio tandem modo, obiecta ſpeculis, quadam ſpecierū, imaginūq́ reflectione conſpici conſtat. Sed quanā ratione fiat uiſio, à philoſophis plurima ſunt tradita luculēter Democritus, & Epicurus (ut etiā Plutar. recenſuit) uiſus per imaginū inſertus uiſualē arbitrantur potentiā accidere, radioſq́ quoſdam ab oculis exertos ſimul atq́ ſubiectæ rei inſtiterint, rurſus in eodē redire, inſertariq́. Empedocles imaginibus radios immiſcuit, idq́ coniunctim imaginis radios uocauit. Hipparchus exiſtimat ab utroq́ oculo ad corporū lineamenta exporrectos. Plato per corradiātiā autumat uiſum fieri, lumine ab oculis quidē exerto, ad aliquantulū interualli per cognatū ſibi aērē effluente. Lege ſimilia apud Gelliū cap. 16 lib. 5. Non grauabor (quod ad huius loci expoſitionē maximè pertineat) Macrobij ex primo de ſomnio Scipionis uerba ſubſcribere. Quoniam (inquit) ad Orizontē, quodā circo cœli terminum conſignatū, non pōt humana acies peruenire, idcirco, quātū quiſq́ oculos circūferendo conſpexit, ꝓpriū ſibi cœli, quod ſuper terrā eſt, terminū facit. Hic orizon, quē ſibi uniuſcuiuſq́ circūſcribit aſpectus, ultra trecentos & ſexaginta ſtadios longitudinē intra ſe cōtinere non poterit. Centū em̄ & octuaginta ſtadios, non excedit acies cōtra uidētis. Sed uiſus cū ad hoc ſpatium uenerit, acceſſu deficiens, in rotunditatē recurrēdo, curuatur. Atq́ ita fit, ut hic nūerus ex utraq́ parte geminatus trecentorū ſexaginta ſtadiorū ſpatiū, quod ultra orizontē ſuū cōtinetur, efficiat, ſemperq́ quantū ex huius ſpatij parte poſtea ꝓcedendo demiſeris, tantū tibi de interiore ſumetur, & idē orizon ſemper quantacunq́ locorū trāſgreſsione mutatur. Hunc aūt quē diximus admittit reſpectū, aut in terris æqua planities, aut pelagi trāquilla libertas, quæ nullā oculis obijcit offenſam. Nec te moueat, quod in lōgiſsimo poſitū montē uidemus, aut quod ipſa cœli ſuperna ſuſpicimus. Aliud eſt em̄, cū ſe oculis ingerit altitudo, aliud cū per planū ſe porrigat, & extendit intuitus, in quo ſolo Orizontis circus efficitur. d *Strabo.*) Idipſum Max. Valerius tit. ultimo primi, inter miracula retulit, ſed eum Lynceū, nō Strabonē nominat, niſi ſic eum uocet, propter mirā uidendi uim, quaſi lynceos oculos habentem. Vnde natum Adagium apud Horatiū. Lynceo oculis contēnere. e *Iliada Homeri.*) Ex Pli. cap. 21. ſeptimi. Martialis ſecundo Diſtichorum.

Ilias, & Priami regnis inimicus Vlyſſes
Multiplici pariter condita pelle latent.

f *Callicrates.*) Plin. cap. 21. ſeptimi. de eodē lib. 36. cap. 5. Sunt (inquit) in paruis marmoreis famam conſecuti Myrmecides, quum quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca, & Callicrates, cuius formicarum pedes, atque alia membra peruidere non eſt. Sicque a formica nomen fortius eſſe uidetur. Græcis enim μύρμηξ formica dicitur.

a By-

a *Bythiæ.*) Plinius cap.1 ſeptimi, licet ibi antea Vitiæ legeretur. Huius gentis meminit Stephanus de Vrbibus, dictæq; uideri poſſunt à Bithy, Martis & Setæ Rheſi ſororis filio Stephanus eas in Thracia eſſe dicit. b *Præualuiſſe fortitudine.*) Sūpſit hæc omnia Solinus ex cap.28. ſeptimi naturalis hiſtoriæ Caij Plinij. De fortitudine in huius ſexti capitis principio, aliqua tetigimus Scribit Ariſtot. cap. 16. & 17. tertij Ethicorū, Fortitudinē quinq; modis poſſe accipi, adeas eū ſi libuerit. Nec in nō timēdo ſolū fortitudo conſiſtit Si quis e.ū non timet tonitrua, aut coruſcationes, aut aliud quid ſupra hominem terribilium, is nō fortis, ſed inſanus potius exiſtimandus eſt. Magnorum Moralium lib.1. c *Lucium Sicinium Dentatum.*) Præter ea quæ de hoc Sicinio ſcribit cap.28. ſeptimi Caius Plinius. Lege eundem Plin. cap.5 li. uiceſimi ſecundi. Itē apud Maxi. Valeriū tit.2. lib. tertij. Is Sicinius (ut ſecundo Noctiū Atti. ſcribit Gellius) ob ingentem fortitudinem Romanus Achilles appellatus eſt Adeas caput. xi. eius lib. qui iamiam citatus eſt. d *Haſtis puris.*) Scribit Donatus haſtam puram eam eſſe, q̃ ſit ſine ferro.

Pura triumphatis haſta ſequatur equum.

Tertia lib. quarti inquit Propertius. De coronis militaribus, extat caput ſextum, quinti Noctium Atticarū apud Gellium. Item apud Plin. cap 5 ſextidecimi, & cap 3. uiceſimi ſecundi Naturalis hiſtoriæ. e *Marcus Sergius.*) Hęc & plura eodem capite reperies apud Pliniū. Miror Valeriū hoc exemplū prætertijſſe, cū de fortitudine ſcriberet lib. tertio. f *Cæſar Dictator enituit.*) Si quis Cæſaris Dictatoris in tantum,

Geſtarum ſperet cumulos aduoluere rerum,
Promptius imponet glaciali Pelion Oſſæ.
Si partem tacuiſſe uelis, quodcunque relinquet.
Maius erit.

Pro his tamen, quæ Solinus hac parte recēſet. Lege Pli. cap.25. libri ſeptimi, Plura annotauimus ex Liuio, Sueto. Plutar. Luca. cæteris apud Florū. Inter Cæſaris ſapiēter dicta, hæc quoq; enumerantur. Cum enī is Pompeiā uxorē, quod eſſet de Clodio infamata, repudiaſſet, eāq; ob rē Clodio in iudiciū actō, teſtis adductus, nihil neq̃ de Cæſaris uxore locutus eſt. Accuſatore aūt interrogāte. quid igitur uxorem eieciſti? Quoniā (inquit ille) decet uxorē Cæſaris calumnia etiā uacare. Rurſus cū apud Dyrrhachium cū Pōpeij exercitu pugnaſſet, Pōpeiuſq; uictor nō fuiſſet uſus uictoria, ſed in caſtra redijſſet. Erat (inquit Cæſar) apud hoſtes uictoria, ſed uincendi gnarum

a ſecerni nequiuerit. Apollonides perhibet in Scythia fœminas naſci, quæ Bithiæ [a] uocantur, haſq; in oculis pupillas geminas habere, & perimere uiſu, ſi quem forte iratæ aſpexerint. Hæ ſunt & in b Sardinia. Præualuiſſe [b] fortitudine apud Romanos Lucium, Sicinium [c] Dentatum titulorum numerus oſtendit. Tribunus hic plebis fuit non multùm poſt exactos reges, Spurio Tarpeio. A. Ther- c mo conſs. Idem ex prouocatione octies uictor quadraginta & quinque aduerſas habuit cicatrices, in tergo nullam notam, ſpolia ex hoſte tricies & quater cepit. In Phaleris, haſtis [d] puris, armillis, coronis. d trecenta duodecim dona meruit. Nouem imperatores, qui opera eius uicerant, triumphantes proſecutus eſt. Poſt hūc Marcus [e] Sergius duobus ſtipendijs, primo aduerſo corpore ter & uicies uulneratus, e Secundo ſtipendio in prælio dextram perdidit. Qua de cauſa ferream ſibi manum fecit, & cum neutra penè idonea ad præliandum ualeret, una die quater pugnauit, & uicit ſiniſtra, duobus equis eo in- f ſidente confoſsis. Ab Hannibale bis captus refugit, cum. xx. menſibus quibus captiuitatis ſortem perferebat, nullo momento ſine compedibus fuerit, & cathenis. Omnibus aſperrimis prælijs, quæ tem- g peſtate illa Romani experti ſunt, inſignitus donis militaribus. A Thraſymeno, Trebia. Ticinoq; coronas ciuicas retulit. Cannenſi quoque prælio, de quo re fugiſse eximiū opus uirtutis fuit, ſolus accepit coro- h nam. Beatus profectò tot ſuffragijs gloriarū, ni hęres in poſteritatis eius ſucceſsione Catilina tātas adoreas odio dānati nominis obūbraſſet. Quātū inter milites Sicinius, aut Sergius, tm̄ inter duces, imò, ut uerius dicam, inter omnes homines Cæſar [f] Dictatore-

nituit Huius [a] ductibus undecies centum, & nonaginta duo milia cæsa sunt hostium. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit, noluit annotari. Signis collatis quinquagies & bis dimicauit. M. Marcellum solus supergressus, qui nouies, & tricies pari modo fuerat præliatus. Ad hæc nullus [b] celerius scripsit. nemo uelocius legit. Quaternas [c] etiam epistolas simul dictasse perhibetur. Benignitate adeo præditus, ut quos armis subegerat, clementia magis uicerit.

gnarum nõ habent. Cum quibusdã præterea hortaretur, ut Antoniũ, atq; Dolobellã, de quibus malè opinabãtur, sibi caueret. respõdit nõ hos sibi rubicundos, & pingues timori esse, sed graciles illos, ac pallidos, Bruto, Casioq; ostensis. Quõdã cũ inter cœnandũ ortus esset de morte sermo, quænã foret optima, Inopinata respondit. Fuisse Cæsarem regnandi cupidũ, extant signa plurima. Cũ eñ in Alpibus sterile, inopsq; oppidulũ præteriret, amicis quærentibus, an etiã hic seditiones aliquæ, contentionesq; de principatu essent, subdubius, cogitabundusq;. Malim (inquit) hic primus esse, quã Romæ secundus. Hæc ex Plutar. in Apophthegmatis. Extat & illud, quo dicere solitus fuerit, dominãdi gratia etiã cõtra patriã agendũ aliquando. Insuper prægrauãt eũ cætera facta, dictaque eius, ut & abusus dominatione, & iure cæsus æstimetur. Non eñ honores modò nimios recepit, ut continuum consulatũ, perpetuam dictaturã, præfecturamq; morũ. Insuper prænomẽ imperatoris, cognomen patris patriæ statuam inter reges, suggestũ in Orchestra, sed & ampliora etiã humano fastigio decerni sibi passus est, sedem aureã in curia, & pro tribunali Thensam, & ferculũ Circensi pompa, templa, aras, simulachra iuxta deos, puluinar, flaminem, Lupercos, appellationẽ mensis è suo nomine, ac nõnullos honores ad libidinẽ cepit, & dedit. Ex Sueto. lib. 1. Ob hæc & similia cõplurima in Cæsarẽ quoq; mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nã primũ post uictoriam Cæsaris, interrogatus, cur in electione partis errasset, respõdit. Præcinctura me decepit. Iocatus in Cæsarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo Laciniã, uelut mollis incederet, adeo, ut Sylla tãquã prouidus dixerit Pompeio. Caue tibi illũ puerum malè præcinctũ. a *Huius ductibus undecies centena, & duo milia cæsa.*) improbè, & inhumanè faciũt, qui ob multorum hominum cædem cuipiã laudem tribuũt perimenti. Immaniũ hominũ sententia, ille, qui infinita hominũ milia trucidauerit, cruore campos inundauerit, flumina infecerit, non modò in templũ, sed etiã in cœlum admittatur. Apud Ennium sic loquitur Africanus.

Si fas cadendo cœlestia scandere cuiquam est,
Mi soli cœli maxima porta patet.

Scilicet quia magnam partem generis humani extinxit, ac perdidit O quantis in tenebris Africane uersatus es. &c. Lactantius cap. 18. libri primi. Si hunc Lactantij locũ aduertissent Senecæ studiosi, eum ipsum aliquando à turpi ulcere uindicassent. In eius authoris epistola. 108. sic passim corruptè legitur. Esse eñ apud Ciceronem in his ipsis de R.P. hoc epigramma.

Et nisi faciendo plagas cœlestium ascendere cuiquam est,
Mihi soli cœli maxima plaga patet.

Hæc ibi. Vides in hoc Distichο, Lactantio recensente, & syllabarum quantitatem, & authoris Ennij sensum integrum. Maiorem ergo gloriam & apud probos laudẽ, Cæsar adeptus est, ob eius uirtutem, constantiam, sublimitatemq; omniũ capacẽ, quæ cœlo continentur, quã quod à se, uel ductu suo tot hominũ milia perempta fuerint. Fuit (ut ait Plin.) Cæsari propriũ, & peculiare, præter iã supradicta, clemẽtiæ insigne. De M. Marcello nõ pauca annotauimus apud Florũ b *Nullus celerius scripsit.*) Cæsar (ut Sueto author est) reliquit rerum suarum cõmentarios Gallici, ciuilisq; belli Pompeiani. Nã Alexandrini, Africiq;, & Hispaniensis incertus author est. Reliquit & de Analogia duos libros & Anticatones totidem. Ac preterea poema, quod inscribitur, Iter. Feruntur & à puero, & ab adulescẽtulo quædã scripta, ut Laudes Herculis. Tragœdia Oedipi. Itẽ dicta Collectanea, quos omnes libellos Augustus in Epistola quadam, ad Pompeiũ Marcum, uetuit publicari. c *Quaternas etiam epistolas.*) Nõ alienũ ab hoc loco est, quod. 17. Noct. Atti. libro refert. Gell. Libri sunt (inquit) epistolarũ C. Cæsaris, ad C. Oppiũ, & Balbũ Corneliũ, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdã in locis inueniũtur literæ singulariæ sine coagmẽtis syllabarũ, quas tu putes esse positas incõditè. Nã uerba ex ijs literis confici nulla possunt. Erat aũt cõuentũ inter eos cladestinũ, de cõmutãdo situ literarũ, ut inscriptio quidẽ alia, aliæ locũ, & nomen teneret. Sed in legendo locus cuiq; suus et ptãs restitueretur. Quænã uerò litera ꝑ qua scriberetur, antè ijs, sicut dixi, cõplacebat, q hãc scribẽdi latebrã parabãt. Harũ quoq; epistolarũ in Cæsare dictatore, sic Suetonius meminit. Extãt (inquit) & ad Ciceronẽ. Itẽ ad familiares domesticis de rebus, in quibus, si qua occultius perferẽda erant, per notas scripsit. i. sic structo literarũ ordine, ut nullũ uerbũ effici posset, quæ si quis inuestigare, & persequi uel

let,quartā elementorum literā,id eſt.d.prō.a.eeperinde reliquas,cōmutet. Eſt autē(ut idē Gellius anno rauit)Probi Grāmatici Cōmentarius ſatis curioſè factus,de occulta literarum ſignificatione epiſtolarum Caij Cæſaris ſcriptarum.

Qui memoria clauerunt. Cui caſus uocem ademerit, cuiue dederit. De morum laude. Qui eloquentia floruerunt. De pietate, De pudicitia. Et quis beatus fuerit iudicatus. Cap. VII.

a Cyrus [a] memoriæ bono claruit, qui in exercitu, cui numeroſiſsimo præfuit, nominatim ſingulos alloquebatur. Fecit hoc idem in populo Romano Lucius Scipio. Sed & Cyrum, & Sci-b pionem conſuetudine credamus profeciſſe. Cyneas [c] Pyrrhi legatus poſtero die, quam ingreſſus Romam fuerat, & equeſtrem ordinem, & ſenatum proprijs nominibus ſalutauit. Rex [d] Ponticus

Cyrus memoriæ bono claruit.) Memoria eò eſt magis admiranda, quòd in hæc uſq; tempora, qui in ea claruerint,pauci reperti ſunt. Eſt autem memoria, ut in principio Nouæ Rhetoricæ ait Cicero, Firma animi rerum, & uerborū diſpoſitioni, perceptio. Idē Cice. ex Platonis ſententia primo Tuſcula. quæſt. dicit memoriā eſſe recordationē quandā uitæ ſuperioris. Alij eā definiūt, rerū & eloquentiæ theſaurū, in qua diſciplinæ omes cōtinētur Hinc prudenter ab Afranio dictū eſt, Sapientiā uſus, & memoriæ eſſe filiā. Vide Gelliū cap.8. tredecimi Noc. Att. Aug ait eam eſſe uētrē animi, Cōfeſsionū li.10. Plures eā uocāt repoſitorium quoddā prēteritorū Seruat enim (inquit) memoria per extimationē eas intentiones, quæ à rerū figuris eliciuntur. Omnis enim diſciplina (inquit Quintil. lib.xi) memoria cōſtat. Fuſtraq; docemur, ſi quicquid audimus prēterfluat &c. Themiſtius cap.10. lib. primi de memoria, & reminiſcētia, exiſtimat memoriā nullo mō eſſe intellectus affectionē,ſed partis ſentitiuæ dūtaxat. Auicēna ſexto naturaliū lib. eam ponit in poſteriori cerebri cōcauitate,aitq; ea retinere memoriā,quæ extimatiua uirtus de non ſenſatis intentionibus,rerū ſenſibilium apprehenderit. Scotus præter ſenſitiuā memoriā, quæ nobis & brutis cōmunis eſt,ponit aliam rationalē memoriā,quæ in deo quoq;, & intelligentijs reperiatur omnino. Hanc aūt non eſſe aliud tradit,quā intellectū,& rem ipſam actu intelligibilē ab eodē. Eam fuiſſe Auguſtini ſententiā,pluribus perſuadere conatur. Marcus Cicero Rhetoricorū nouorū lib.3. Sūt (inquit) duæ memoriæ. Vna naturalis, Altera artificioſa. Naturalis eſt ea,quæ noſtris animis inſita eſt, & ſine multa cogitatione nata. Artificioſa eſt ea,quā cōfirmat inductio quædā,& ratio præceptionis. Sed quia rebus in cæteris ingenij bonitas imitatur ſæpe doctrinā,ars porrò naturæ commoda cōfirmat, & auget. Tam excellens dei donū à quibuſdā memoria exiſtimata eſt,ut eā deā quandā eſſe crediderint. Eam Græci μνημοσύνην nominār,cui aurē ſacram eſſe dixerunt. Scribit Heraclides ponticus quoſdam exiſtimaſſe Pythagorā Aethalides,& Mercurij fuiſſe filiū. Mercuriumq; quondam eum monuiſſe, ut peteret præter immortalitatē,quod uellet. Ipſum petiſſe,ut uiuens,& uita functus, omniū quæ contingerēt memoriā haberet. Itaq; in uita meminiſſe omniū. Refert Philoſtratus in tertio, Iarchā Indorū philoſophorū principē, Apollonio dixiſſe ſe & Indorū ſapientes memoriā maximè poſt deos colere. Quæ de memoria hoc loco ſcribit Solinus,ſumpta ſunt ex cap. 24. ſeptimi naturalis hiſtoriæ Caij Plinij. Plura Tullius primo Tuſcul.q. & Fabius Quintilianus lib xi. de oratoria inſtitutione cap.2. a *Cyrus.*) Cyrus Cambyſis Perſarum regis,& Mandones filius fuit, hic aui ſui Aſtyagis iuſſu expoſitus,quod per ſomnium (ut Iuſtinus ait) ex naturalibus filiæ,quā unicam habebat,uitem enatā uidiſſet,cuius palmite omnis Aſia obumbraretur. Hic dum exponitur (mirū) à cane fœmina aliquandiu lactatus eſt. Tandē à regio paſtore educatus,fatis uolentibus in Perſarū regem aſſumptus eſt. Quibus cū diu imperaſſet,à Tomiri Scytharum regina,cū ducentis milibus Perſarū cæſus eſt. Dictus autē Cyrus (ut Strabo ait) à Cyro flumine. Huius Cyri hiſtoriā ſcripſerunt Xenophon philoſophus octo uoluminibus, Herodotus & Iuſtinus lib.1. Item cæteri. De eius miranda memoria præter Plin. & Solinū, meminit Val. Max. tit. 7. lib. octaui. Quintilianus cap.2. lib. undecimi. Cyrus (inquit) quem omniū militum tenuiſſe nomina, quin ſemel audītos quālibet multos uerſus, protinus reddidiſſe. b *Lucius Scipio.* Hic fuit Pub. Scipionis frater, qui conſul in Aſiam miſſus, Antiochū Syriorum regem apud Sipylum montem, uicit, ac parte regni priuauit, Vñ & Aſiaticus dictus eſt. c *Cyneas Pyrrhi legatus.*) Præter ea, que de Cyneæ legati memoria referunt, Cice.1. Tuſ.q. Plin. cap.24. ſeptimi. Plutar. in Pyrrho, ſic ſcribit Seneca in prologo primi Declamationū. Intra exiguū pauciſsimorū dierū tēpus (inquit) poterit quilibet facere id, quod Cyneas fecit, qui miſſus à Pyrrho legatus ad Romanos, poſtero die nouus homo, & ſenatū, & omnē urbanā circunfuſam Senatui plebem, nominibus ſuis perſalutauit. d *Rex Ponticus Mithridates.*) Appianus

nus Alexādrinus librū edidit, quē, quia Mithridaticū bellū continet, Mithridaticū inscripsit, in eo nil ferè, quod ad Mithridatē pertineat, prætermisit. Plura Iustinus libris .37. & 38. Cæteros authores citauimus cap. 5. tertij. L. Flori. De eius regis ingenti memoria Plin. cap. 24. lib. 7. & cap. 2. uicesimiquinti Naturalis hist. Alter Plin. cap. penul. de uiris illustribus. Fabius Quintilianus in xi. Aulus Gel. cap. 17. decimiseptimi Noctium Atti. Val. Maxi. tit. 7. lib. octaui. Cyrus omniū militū suorū nomina, Mithridates duarū et uiginti gentiū, quę sub regno eius erant, linguas discendo. Ille ut sine monitore, exercitū salutaret, Hicuteos, quibus imperabat sine interprete alloqui posset. Senecæ fuisse aliquā floridam memoriā, testatur ipse de se, in eo quē modo citauimus loco. Memoriam aliquando (inquit) in me floruisse, ut & non tantum ad usum sufficeret, sed in miraculum usq; procederet. Nā duo milia nominū recitata quo ordine erant dicta, referebā. Et ab his, qui ad audiendum prę ceptorem nostrum conuenerāt, singulos uersus, cū plures quā ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens usq; ad primum, recitabā.

Mithridates duabus & uiginti gentibus, quibus a imperitabat, sine interprete iura dixit. Memoriam [a] ex arte fieri palam factum est, sicut Metrodorus [b] philosophus, qui temporibus Cynici Diogenis fuit, in tantum se meditatione assidua prouexit, b ut à multis simul [c] dicta, non modo sensuum, sed etiam uerborum ordinibus detineret. Nihil [d] tamen in homine aut metu, aut casu, aut morbo facilius intercipi, sæpe perspectum est. Qui [e] lapide ictus fuerat, accepimus oblitum literarum. Messalam certè

a *Memoriam ex arte fieri*) Qui de memoriæ arte scripserūt non unū omnes ordinem tenuerunt. Metrodorus Sceptius inter alia, quibus ad artē memorandi usus est, in duodecim signis, per quæ sol meat, tricenos & sexagenos inuenit locos, de qua re in xi. plurimū Quintilianus miratur. Vanitas nimirū (inquit) fuit, atq; iactatio circa memoriam suam potius arte, quam natura gloriantis. Marcus Cicero circa finē secundi de Oratore, ex Simonidis sententia tradit ordinē esse maximè, qui memoriæ lucē afferat. Itaq; ijs, qui hanc partē ingenij exercēt locos esse capiendos, & ea quæ maximè memoria tenere uelint, effigienda animo, atq; in ijs locis collocanda sic fore ut ordinem rerum, locorū ordo seruaret, res autem ipsas, rerū effigies notaret. Atq; ut locis pro cæra, simulachris pro literis, uterentur. Hāc memorandi artē abundè tradunt Cicero Rhetoricorū nouorum lib 3. & Fab. Quintilianus cap. de memoria Oratoriarū institutionū lib. xi. Nō desunt, qui nostro quoq; tempore hāc publicè profiteārur. Sed qui in ea multū profecerit, uidi neminē.

b *Metrodorus philosophus, qui temporibus Cynici Diog. fuit.*) Si quis bene tempora cōputet, inueniet proculdubio, inter Diogenem Cynicum. & hunc Metrodorum, fuisse annos medios centum, & quinquaginta, non pauciores. Constat e n Cynicum Diogenem Olympiade. 114. mortē obijsse, hoc est, circa annū 421. urbis cōditæ Nā eadē die (ut Demetrius in Aequiuocis ait) Alexādrū Babyloniæ, Diogenē Cynicū Corinthi, uita functos. Lege Laërtiū lib. 6. Metrodorus autē hic (ut 11. Geographiæ lib. scribit Stra.) Mithridatis floruit temporibus. Hunc insuper Metrodorū uidit. M. Cicero, ut ab eodē secūdo de Oratore lib scriptū est, Vidi ego (inquit) summos homines, & diuina prope memoria. Athenis Carneadē. In Asia, quē uiuere hodie aiunt, Sceptiū Metrodorū, quorū uterq; tanquam literis in cæra se agebat imaginibus in his locis, quos haberet, quæ meminisse uellet, præscribere. Hæc ibi. Cicero aūt ipse (ut tradit Eusebius, & cæteri) obijt Olympiade. 168 hoc est, circiter annū. 648, urbis cōditæ. Existimo Solinū deceptū, quod pro Diogene Stoico, Cynicū Diogenē acceperit. Fuit autē Diogenes hic Stoicus, qui cū Carneade, quē Cicero se uidisse ait, et Critolao Peripathetico, ab Atheniēsibus ad Senatū populi Romani, negotij publici gratia legari missi sūt, author Aul. Gell. in fine 17. Noctiū Atticarū. Quid si Solinus eorū sententiā sit in hac parte secutus, qui hūc Metrodorū Democriti auditorē, & Anaxarchi magistrū fuisse tradūt. Anaxarchū aūt Olympiade. 110. floruisse ab ijs, qui eius uitā scribūt, proditū est. Potuit fortassis sic à Solino scriptū fuisse. Metrodorus Philosophus, qui tēporibus Stoici Diogenis fuit. Fieri etiānū potuit, ut à scriptore quopiam Cynici adiectū fuerit. Nō soleo tam facilè primæ classis authoribus, in paruis præsertim, & obuijs passim rebus, ascribere ignorātiā, & si uetusti omnes codices, Cynici Diogenis retineāt.

c *A multis simul dicta*) Sunt codices, qui sic habeant. Vt à multis simul dictorū, non modo sensum, sed etiam uerborum ordinem detineret.

d *Nihil tamen in hominum.*) Omnia hæc ex cap. 24. septimi Plin. Seneca in principio primi Declamationū. Memoria (inquit) est res ex omnibus partibus animi maximè delicata, & fragilis, in quā primū senectus incurrit.

e *Qui lapide ictus.*) Val. Maximus libro primo, inter miracula idipsum ponit. Quidam (inquit) Athenis uir eruditissimus, cum ictū lapidis, capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinēs, literarū tantūmodo quibus precipuè inseruierat, oblitus est &c. Monstro simile est, cū quispiā proprij nominis obliuiscitur,

ſcitur. Vnde factũ, ut cum de re, quam maximè memoria tenere quis creditur, prouerbio dici ſoleant. *Non aliter proprium ualeat cognoſcere nomen.* a *Victor Cyrus.*) Capto à Cyro Aſtiage Medorum rege, urbes quamplurimæ, quæ Medorum tributariæ erant, à Cyro Perſarũ rege deficiũt. Quibus à Cyro uictis, Babylonios quoq; potenti exercitu aggreditur. Sed Crœſus Lydorum rex ea tempeſtate diuitijs, & armis potentiſsimus, Babilonijs auxilio fuit. A Cyro Crœſus uincitur. Victus in patriam remeat. At Cyrus uictis Babilonijs, Lydiam contra Crœſum ingreditur. Crœſum iterato ſuperat, capit, captumq; abducit. Fuerant Crœſo regi duo liberi. Primus, quem Athin Valerius nominat, maximis dotibus præſtans, & ſi fata ſinerent, Crœſo ſucceſsor in regno, ab apro dũ uenatur, occiditur. Alter eius filius natura mutus, hic captis à Cyro Sardibus, cum unus ex Perſarum numero ignarus uiri in cædem Crœſi concitato impetu ferretur, ne is Crœſum patrẽ perimeret, ſic Græcè proclamaſse dicitur, ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε κροῖσον, id eſt, Heus homo ne Crœſum perimas. Hiſtoriam ſcribũt Herodotus in primo, Valerius Maxi. lib. 5. Aulus Gellius cap. 9. quinti. Iuſtinus lib. primo, & Xenophon Pædiæ Cyri libro ſeptimo. b *Tractare de moribus ſupereſt.*) Scripturus de moribus Iulius Solinus, ut more ſuo ſtudeat breuitati trium tm̃ Romanorum illuſtrium, ponit exempla.

a Coruinum poſt ægritudinem, quam pertulerat, percuſsum proprij nominis obliuione, quamlibet aliàs ei ſenſus uigeret. Memoriam metus perimit. Inuſcem metus uocis eſt incitamentum, quam non b ſolùm acuit, ſed etiam ſi nunquam fuerit, extorquet. Denique cum Olympiade octaua & quinquageſima uictor [a] Cyrus intraſset Aſiæ oppidum Sardis, ubi tunc Crœſus latebat, Athis filius regis mu- c tus ad id uſque temporis in uocem erupit ui timoris. Exclamaſse enim dicitur. Parce patri meo Cyre, & te hominem eſse uel caſibus diſce noſtris. [b] Tractare de moribus ſupereſt, quorum excellentia ma- d ximè in duobus enituit. Cato [c] princeps Portiæ gentis ſenator optimus, orator optimus, optimus imperator. Cauſam tamen quadragies [d] & quater dixit, diuerſis odiorum ſimultatibus appetitus, e ſemper abſolutus. Verùm [e] Scipionis Aemiliani laus propẽſior, qui propter bona, quibus Cato clarus fuit,

nit exempla. Eorũ ſcilicet, qui uel ſapientũ hominũ ſententia, uel diuino oraculo, ſunt optimi iudicati. Sunt aũt hi, Portius Cato, Scipio Aemilianus, & Scipio, cui Naſica cognomentũ fuit. c *Cato princeps Portiæ gentis.*) Portius Cato genere Tuſculanus, Marco non admodũ illuſtri (ut ait Valerius) patre genitus, ob eius ſingulare ingeniũ, ac mores integros, à Valerio Flacco Romã ductus, nec diu pòſt Romana ciuitate donatus eſt, omni in ea (ut M. C. de Senectute eſt author) dignitatis honore functus eſt. Principio (ut Plutar. author eſt) tertio nomine nõ Cato, ſed Priſcus uocabatur. Cõſequenti tẽpore Cato ei uirtutis cognomentũ extitit. Romani enim, eũ in quo multarũ rerũ uſus, ac experiẽtia ſit Catonẽ nominant. Hic Cenſor, Luciũ Flaminiũ. T. Flaminij fratrẽ. & ante conſulẽ, qđ ad arbitriũ mulierculæ, cuius amore tenebatur, quendã in prouincia, cui præerat, ſecuri percuſserat, è Senatu ſuſtulit. author de ſenectute. M. C. Ob eam rẽ ſenatus ſibi, populusq; Romanus, conſularẽ ſtatuã, in templo poſuit cum hac inſcriptione. M. Cato morũ reſtitutor. Hinc & Cenſorius nominari cœptus. Propter duorũ Catonum Cenſorij, & Vticẽſis ſeueritatẽ, Saty. 2. à Iunenale prouerbiali ironia dictũ eſt. *Tertius è cœlo cecidit Cato.* in nimium ſuperciliosos, ac uitæ alienæ cenſores homines. Tria huic Catoni ueteres Romani tribuerunt, quorũ quodlibet uel diuiſim, abũdè quẽlibet decorare queat. Quę in rep. geſſit, optimũ Senatorẽ, quæ poſteris ſcripta reliquit, optimũ oratorẽ. Poſtremo quæ foris, et bello agit, optimũ imperatorẽ fuiſse probãt Refert. M. Ci. ſecũdo Academicarũ. q. & lib. de Senectu: e. M. Catonẽ in ſenectutute Græcas literas didicisse, id quod ſine ſummo uiri ingenio nõ potuit. Quæ de Catonis Portij familia cap. 19. tredecimi ſcribit Gel. per te adeas. Rurſus pro his omnibus, lege Pli. cap. 27. ſeptimi Natu. hiſtoriæ. Huius hæ ſentẽtiæ potiſsimæ celebrãtur. Difficilè eſt ad carentẽ auribus uerba facere. Laborioſum eſt eã Rempu. ſaluã fore, in qua piſciculus pluris q̃ bos uenit. Et urbis Romæ mores carpens. Omnes homines uxoribus imperãt. nos omnibus hominibus, at nobis certè uxores. Lege Plutar. Apophthegmata. d *Quadragies quater.*) Ex Pli. cap. 27. ſeptimi nat. hiſtoriæ. Itẽ alter Pli. cap. 47. de Viris illuſtribus. Lege q̃ ſcribit Cælius cap. 36. ſexti Ant lectio. e *Verum Scipionis Aemiliani.*) Hæc quoq; ex cap. 27. ſeptimi. C. Plinij ſumpta omnia. Ex his quæ Scipio Aemilianus in Cenſura, & alijs magiſtratibus geſsit, eũ optimum Senatorẽ fuiſse conſtat. Cum enim in Cenſura ſibi Mummius homo ſegnis, & reipublicæ parum utilis Collega datus foret, ſic de eo Collega in Senatu dixiſse fertur.

e Vtinam

Vtinā mihi(inquit)Collegā aut dedissetis aut nō dedissetis. Fertur hic Scipio sic sese cōmodo reipub. tribuisse,ut annis quatuor & quinquaginta,quibus uixit, nihil emerit, uel uendiderit,uel ædificauerit. nec aliā ob causam peremptus creditur,nisi quod cōtra Agrariā legem,discordiarū fomentū,senatus ip si s & pacis defensor optimus,fortiter repugnabat. Orationes rursus,quæ ab eo scriptæ ferūtur, quarum Gellius,Appianus,Macrobius, & cæteri meminer. it,fuisse eū oratorē optimū satis ostendunt.

etiam publico [a] amore præcessit. Vir [b] optimus Nasica Scipio iudicatus est, non priuato tantum testimonio, sed totius senatus sacramento. Quippe quod iuuentus dignior non fuit, cui præcipuè religionis crederetur ministerium, cum [c] oraculum moneret accersi sacra matris Deum Pessinunticæ. [d] Plurimi inter Romanos eloquentia floruerunt.

Scribit Gell.cap.20.secundi Noctium Atticarū Scipionem omnium ætatis suæ purissimè fuisse locutū. Ea pterea, quæ in militia gessit,imperatorē eū optimū fuisse demōstrant. Is enim inter cætera Consul contra Numantiam missus,eodē tēporis momēto (ut libro.2. Max. Val.annorauit) quo castra intrauit, edixit, ut omnia ex his,quæ uoluptatis causa cōparata erant, auferrentur,summouerenturq;. Nam cōstat (inquit) tū maximū inde Institorū,& Lixarū numerū cū duobus milibus scortorum abijsse. Hac turpi.&c.Hic (ut Plutar refert)cū iuuenis adhuc esset,tantā & fortitudinis, & prudētiæ expectationē de se præstitit,ut Cato de q̄ dictū est,de his interrogatus, qui ad Carthaginē militarēt,inter quos etiā erat Scipio,diceret. Solus is quidē sapit,ac uiget, ad hūc autē umbræ cōcedunt. Itē cū Romā uenisset ab exercitu,eū inuitabāt,nō quo illi gratificarētur,sed quod per illū propediē,ac facilè Carthaginem capturi essent, &c. Lege Plutar.in Apopthegmatis. a *Publico amore præcessit.*) Bonorum dilectione Qui Agrariā legem ferri affectabāt, hunc Scipionē eius legis hostē maximū, ingenti odio prosequebātur,quorū etiā opera creditur interfectus. Metellus præterea Macedonicus,cū Scipione Africano dissenserat,eorūq; ab æmulatione uirtutis profecta cōtentio. Is cū interemptū Scipionē conclamari audisset,in publicū se proripuit,mœstoq; uultu,& uoce cōfusa. Cōcurrite, cōcurrite (inquit) ô ciues, mœnia nostræ urbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra sua mœnia quiescenti uis illata est . &c. Val. Max. tit.1.lib.quarti. Appianus itē lib.1.bellorū ciuiliū. b *Vir optimus Nasica.*) Sumpta ex cap.34.septimi Plinij, Vide Plinium Nepotē cap.44.de uiris illust. Hanc Nasicæ Scipionis historiā scribit Val. Max.octauo libro tit.16. Lege Fenestellam tit.12.de magistratibus Romanorū, & quos apud eum consignauimus authores. c *Cum oraculum moneret.*) Hærebat Hannibal in Romanorum uisceribus,nec a tam infesto hoste liberari poterant. Ob id igitur Sibyllinos lib.conspici placuit,in quibus hoc oraculum repertum dicunt.

Mater abest,matrem iubeo Romane requiras,
Cum ueniet,casta est accipienda manu.

Plura Ouid.quarto Fastorum. Syllius multis carminibus recenset,historiam lib.ultimo bellorum Punicorum.

Hostis,ut Ausonijs discederet aduena terris,
Fatidica fuerant oracula prisca Sibyllæ.
Cælicolum Phrygia genetricem sede petitam,
Laomedonteæ sacrandam mœnibus urbis,
Aducttum exciperet numen,qui lectus ab omni
Consilio patrum,præsentis legeret æui
Optimus heu nomen melius,maiusq; triumphis.
Iamq; petita aderat.&c.

Lege Liuium lib 9.tertiæ Decadis,& Diuū Augustinū cap.25. primi Ciuita. d *Pessinuntica.*) Cybele Minois, & Dindymenes filia parentū iussu exposita,quadā diuina sorte,à feris lacte nutrita est. Postmodū à fœmina pascenre greges ouiū exportata,et educata est. Hæc post adultam ætatē, mira pulchritudine & prudentia fuisse narratur. Fistulā,Cymbalū, Tympanūq; prima reperit. Hæc insuper curandi pueros artē tradidit,eosq; summo at materno amore prosequuta est. Vnde factū est,ut ex facto,matris nomē cōsecuta sit. Hanc ob Atydis pueri à se dilecti interitum, in furorem uersam dicunt. Nec diu pōst cū Phryges morbo,& fructuū penuria laborarēt, ab oraculo respōsum accipiunt,malorum remedia adepturos, si Atydis corpus sepelirent, & Cybelen uenerarentur ut deam. Sed cum Atydis corpus reperire nequirent, quod reliquum erat, Cybelen religiosissimè coluerunt. Aram erexerunt, sacrificia persoluerunt. Postmodum in Pessinunte urbe Prygiæ insigne templum construxerunt, honores illi , & annua sumptuosè persoluentes. Inde eius simulachrum monente Sibylla , per Scipionem Nasicam Romanum aduectum est. Hæc ex Diodori sententia libro quarto. [illegible] Troes [illegible]dam habitantes, Rheam deorum matrem uocant. Item Vestam & deam

Phrygiam

Phrygiā magnā. A locis Idæā, Dindymenā, & Phyllenā, & Peſsinūtiā, & Cybelē, author Strabo lib. 10. Plura de eius nomine refert Marcellinus lib. 22, & Feneſtella, tit. 12. a *In familia Curionum.*) Ex Plin. cap. 41. lib. ſeptimi. Meminit Cice. primo epiſtolarū. Liuius lib. 109. & 110. Plura Appia. lib. ſecundo bellorū ciui. Itē Luca. 1. Pharſaliæ. *Audax uenali. &c.* b *Percuſſores Archilochi poëtæ.*) Ex Plinio capite 29. ſeptimi ſumptum & hoc. Euſe. cap. 12. quinti præparationis, Archiā uocatum dicit, qui Archilochū poëtā peremerit. Plures ſcribūt a Calōda eū peremptū fuiſse. Hic Archilochus ſane ꝑcellēs uates, ſed obſcenus multum ac uirulentus. Hinc factum eſt, ut dicta amarulenta plurimū, & mordacia, prouerbiali figura, Archilochia nominentur. c *Lyſander Lacedemonius.*) Sumpſit hæc Solinus ex capite 29. ſeptimi Plinij. De hoc Lyſandro lege apud Iuſtinum libro quinto & ſexto. d *Sophoclis corpus.*) De Sophoclis poëtæ interitu diſcordāt a Græcis Latini plures. Val. Max. tit 12. lib. noni & C. Plin. capite 53. lib. ſeptimi, aſſeruntcum gaudio perijſse, accepto Tragicæ uictoriæ nūcio. Sed Græci ferme omnes dicunt hūc Sophoclē uuæ acino ſuffocatū. Multis uerbis latinorum a Græcis diſcordiā proſequitur Crinitus cap. 6. ſecundi. de Hon. diſciplina. e *Liber pater.*) Plutar. in Quæſtionibus multas cauſas affert, cur Dionyſius. i. Bacchus. Liber pater fuerit appellatus. Vel (inquit) quod bibentibus libertatis cauſa ſit, Fiunt enim homines ebrietate petulātiores, hinc & cornua eidē aſcripſerunt. Vel qđ libationē præbuit. Vel quod pro Bœotiæ libertate pugnauit. f *Pindarum lyricum e conuiuij loco.*) Vix adduci poſsum, ut credā

Sed hoc bonum hæreditarium nunquam fuit niſi in familia [a] Curionum, in qua tres, ſerie continua, oratores fuerunt. Magnum hoc habitum eſt ſanè eo ſeculo, quo præcipuè facundiam & humana, & diuina mirata ſunt. Quippe tunc percuſſores [b] Archilochi poëtæ, Apollo prodidit, & latronum facinus Deo arguente, detectum eſt. Cumque Lyſander [c] Lacedæmonius Athenas obſideret, ubi [d] Sophoclis Tragici inhumatum corpus iacebat, identidem Liber [e] pater ducem admonuit per quietem, ut ſepiliri delicias ſuas fineret. Nec prius deſtitit, quàm Lyſander cognito quis obiſſet diem, & quid à numine poſceretur, inducias bello daret, uſque dum congruè ſupremis talibus exequiæ ducerentur. Pindarum lyricum è cōuiuij loco, cui imminebat ruina, ne cum cæteris interiret, forinſecus eum [f] Caſtor, & Pollux uocarunt inſpectantibus uniuerſis. Quo effectum eſt, ut ſolus impendens periculum euaderet. Numerandus poſt Deos Cneius Pompeius Magnus intraturus [g] domum Poſsidonij clariſsimi tunc ſapientiæ profeſſoris, percuti ex more à Lictore uetuit fores, ſummiſsiſq; faſcibus, quamlibet cōfecto Mithridatico bello, & orientis uictor, ſententia

Solinum in hac tā celebri apud nobiliſsimos authores hiſtoria, ita turpiter lapſum fuiſse, ut ea ſcilicet, quæ Simonidi cōtigerunt, Pindaro ipſe lyrico tribuerit. Opinor itaq; non a Solino, ſed ſcriptore quopiam, erratum potius, cū cōſimili ratione, in hoc præſertim authore, loca plurima fuerint deprauata. Potuit & id memoriæ uicio, nō authoris inſcicia accidiſse. Experiūtur nimirū homines, ut dictionē unā pro altera ſæpe ſcribant. Vtcunq; error acciderit, Simonidi id, nō Pindaro accidiſse conſtat. Authores ſunt. M. Cicero, 2. de Oratore circa finē. Fab. Quintil. cap. de memoria Oratoriarum inſtitutionū lib. 11. Val. Max. lib. 1. tit. de miraculis. Licet Quintil. uulgatā fabellā, potius quam hiſtoriā eā eſse credat. g *Intraturus domum Poſsidonij.*) Sumptū ex cap. 30. ſeptimi. C. Plinij. Fuit aūt Poſsidonius hic Ciceronis magiſter, ut in lib. de Fato aſserit ipſe Cicero. Eū enim audiēdi gratia Rhodū adijt, author in uita Ciceronis Plutarchus. Hic Poſsidonius ſphærā effecit, cuius ſingulæ cōuerſiones idē efficiū in Sole & in Luna, & in quinq; ſtellis errantibus, quod efficitur in cœlo ſingulis diebus, & noctibus. Fuit præterea hic ipſe Poſsidonius Fataliū ſyderū aſsertor, qua in re a Cicerone diſcipulo lib. de Fato, et Diuo Auguſtino ca. 2. quinti. Ciui. efficaciſsimè redargutus eſt. Cū Pōpeius ad Piraticū bellū exiret, & mox cōtra Mithridatē eſset exiturus, fertur Rhodū ueniſse atq; diſputāti Poſsidonio affuiſse, cui in diſceſsu interrogāti nū quid iuberet reſpōdiſse Poſsidoniū ferūt, ut ſe gereret clarē, atq; alios excelleret oēs. Author Strabo xi. Geographiæ. alib. Fuit Iter Poſsidonius Apamiēſis Stoicus, Strabonis tēporibus eruditiſsimus, ut lib. 16 idē Strabo refert. Apud Romanos morē fuiſse cōſtat, ut cū magiſtratus domum cuiuſ; iā eſset intraturus, Lictor fores uirga percuteret. Authores moris huius ſunt, Titus Liuius libro primo. Florus in fine primi. Plinius capite. 30. libri ſeptimi. Martialis libro octauo. Papinius primo Syluarū libro

de Stellæ Poëtæ consulatu. *Dum feriunt agmine postes, Atriáq; & nudis pulsantur limina uirgis.* Cur autem Lictor dictus sit, docet Plutar. problemate. 66. Sed quam ob rem prętorũ uirgæ securibus alligatæ præferantur, aperit idẽ Plutar. proble. 82. a *Quinti Ennij.*) Pliniana imitatio cap. 30. lib. septimi. Ennius poëta (inquit in temporibus Eusebius) septuagenario maior articulari morbo perijt, sepultusq; in Scipionis monumẽto, uia Appia intra primũ ab urbe miliariũ. Quidã ossa eius Rhudiã ex Ianiculo trãslata affirmant. Ex uerbis Plinij, Solini, & Eusebij, Ouidiani uersiculi, tertio de Arte amandi libro, restituendi sunt, qui sic corruptẽ leguntur, in omnibus exẽplaribus.

Ennius emeruit Calabris in montibus ortos,
Contiguos poni Scipio magne tuis.

Sed tu sic legas.

Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi.

Hoc Iani Parrhasij ingenio lector debes. De Ennij prosapia, patria, laudibus, lege Syl liũ lib. 12.

Ennius antiqua Messapi ab origine regis, &c.

propria cessit ianuæ literarum. Africanus prior Quinti [a] Ennij statuam imponi sepulchro suo iussit. Vticensis [b] Cato unum [c] ex tribunatu militum philosophum, alterum ex [d] Cypria legatione Romam aduexit, professus plurimum se eo facto Senatui, & populo Romano contulisse, quamuis proauus eius sæpissime censuisset, Græcos [e] urbe pellendos. Dionysius [f] tyrannus uittatam nauem Platoni obuiam misit. Ipse cum albis quadrigis egredientem in littore occurrens honoratus est. Perfectam prudentiam soli [g] Socrati oraculum Delphicum adiudicauit. Pietatis documentum nobilius quidem in Metellorum domo [h] effulsit. Sed eminentis

Lucretius libro primo.

Ennius æternis exponit uersibus edens. &c.

Sed magis ad huius lõci expositionem faciunt uersus Claudiani in Præfatione tertiæ Panegyris in laudes Stiliconis.

Maior Scipiades Italis, qui solus ab oris. &c.

Si Ouidio credimus.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

b *Vticensis Cato.*) Et hæc ex cap. 30. septimi Plinij mutuatus est Solinus. De hoc Catone scribunt. M. Cicero, Seneca. T. Liuius, Plutar. Lucanus, item cæteri. c *Vnum philosophum.*) Intelligit Athenodorum cognomine Cordilionem Stoicæ disciplinæ hominem præstantissimum, hunc ex Pergamo Romam aduexit, author Plutar. in Catone Vticensi. d *Ex Cypria legatione.*) De legatione Vticensis Catonis in Cyprum, scripsimus cap. 9. tertij libri, apud. L. Florũ. e *Græcos urbe pellendos.*) Scribit Plutar. Catonis Censorini temporibus, Carneadem Romã uenisse, eumq; quasi quodam diuino afflatu, Romanã iuuentutẽ ad Græcarum literarũ amorẽ pellexisse, idq; cæteris Romanis iucundũ fuisse spectaculũ, unũ hunc Catonẽ ijs studijs uniuersam ciuitatẽ abundare grauiter tulisse. Vniuersos præterea philosophos quadã honestatis specie Roma demitti curasse. Nec Græcos philosophos solũ Romæ, uerũ Medicos odio & suspitione prosequutus est. f *Dionysius tyrannus.*) Diogenes Laërtius de uitis philosophorũ lib. tertio author est. Platonẽ philosophũ ter in Siciliã nauigasse. Primo ut eã insulam, crateresq; uideret, sed cũ de tyrãnide cõtra tyrannũ Dionysiũ acerrimẽ disseruisset, Dionysiũ ob id concitũ, Platonẽ necare uoluisse, sed à Dione, & Aristomene exoratũ, ab incepto destitisse, eũ tñ Polydi Lacedæmonio uendendũ tradidisse. Secundo profectũ in Siciliã Platonem dicit, ad iuniorẽ Dionysiũ, à quo & terrã, & homines postulasse, qui iuxta constitutã ab eo rempu. uiuerent. Venisse autẽ in tyrãni suspitionẽ, uelle eũ, Siciliã tyrannide liberare. Sed Architæ Tarentini epistola omni eũ suspitione purgatũ & tandẽ iterũ in patriã remeasse. Postremo illuc accessisse, ut Dionẽ amicũ, Dionysio, cuius odiũ incurrerat reconciliaturũ, quod cũ obtinere nequisset, infecto negotio tandẽ in patriã redijsse. Eadẽ fere & Plutar. in Platonis uita refert. g *Soli Socrati.*) Sumptũ ex Caio Plinio cap. 31. lib. 7. & cap. 6. tricesimiquarti De qua re. Tertul. cap. 46. Apolo. Ouid. 15. quinti Tristiũ: *Ille senex dictus sapiens ab Apolline.* Val. Max. tit. 4. libri. tertij. Eusebius capite quarto quartidecimi. Præparationis, Diogenes lib. 2. dicit Chærephõti miraculũ editũ, quod in omniũ (inquit) ore est, quo scilicet mortaliũ omniũ Socrates sapiẽtissimus predicaretur, ex quo magna in illum inuidia cõflata est. Cato Cẽsorinus (ut Plutar. refert) Socratẽ loquacẽ, & uiolẽtũ hominẽ appellabat. Huic loco seruiũt, quę ca. 4. antea ex Cicerone adducta sunt. Quã ridicula fuerit Delphici oraculi origo, exponit Diod. Siculus lib 16. in gestis Philippi Macedonis. Multa Cœlius cap. 26. quinti. Antq. lect. h *In Metellorũ domo.*) De pietate scripturus Solinus duo tñ exẽpla pietatis refert. Est em̃ pietas quã Græci εὐσέβειαν uocant, teste Cicerone. Virtus, per quam dijs immortalibus, sanguine coniunctis, & patriæ beneuolis, officium & diligens tribuitur cultus. Lactantius autem capite nono tertij, nihil aliud esse pietatem, quam iusticiam definit. Quintodecimo uerò capite libri quinti. Pietas (inquit idem author) nihil aliud est quam

Dei

Dei notio, ac religioſus cultus, ſicut Triſmegiſtus uerißimè definiuit. Euſeb. cap. 1. octaui Præparationis, ex Ioſephi ſententia, ſcribit Pietatē nō eſſe uirtutis partē, ſed uirtutes omnes alias, pietatis eſſe partes. In cap. autē 2. ſeptimi eiuſdē operis declarat ſolū Hæbreorū genus, uerā pietatē ſequutū. Tāta fuit apud ueteres pietatis excellētia, ut eā numē quoddā eſſe crediderint, ei tēpla cōſtruxerint, perſoluerint eius numini ſacrificia. Nihil habuit Mantuanus Homerus, uirtutū omniū præclarius, qđ ſuo Aeneæ tribueret, q̄ qđ toties eū inſignē pietate uirū nominarit. Theodoſius nobilis Romanorū imperator, quum uellet Honorium filium ad uirtutum amorē incendere, inter plurima præcepta ſaluberrima, & hoc pietatis ſubdidit documentum.

Sis pius in primis, nam quum uincamur in omni
Munere, ſola Deos æquat clementia nobis

a ſimum in plebeia [a] puerpera reperitur. Humilis hæc atque ideo famæ obſcurioris, cum ad patrem, qui ſupplicij cauſa clauſtris pœnalibus continebatur ægrè obtinuiſſet ingreſſum, exquiſita ſæpius à b ianitoribus, ne forte parenti cibum ſubminiſtraret alere eum uberibus ſuis deprehenſa eſt. Quæ res & factū, & locū cōſecrauit. Nā qui morti deſtinabatur, donatus filiæ in memoriā tāti p̄conij reſeruatus eſt Locus, dicatus ſuo numini Pietatis Sacellum fuit

Huic loco cōſonant, quæ ſcribit Seneca in fine tertij eius lib. quē de Beneficijs ſcriptum reliquit. Metellorū familiæ inter cæteras uirtutes, pietatē in Deós peculiarē fuiſſe cōſtat. Metellus eñ Pōtifex max. Poſthumiū conſulē, eundēquē flaminē Martialē, ad bellū gerendū Africā petentē, ne a ſacris diſcederet, mulcta indicta inconſulto Deo urbem egredi paſſus non eſt. Val. Max. de ſeruata religione libro primo. Fuit & hoc in eodē Metello pietatis in deos ſignum patens. Cum enim Veſtæ templum, in quo Romanorum fatale pignus Palladium ſeruabatur, corripuiſſet ignis, &

Attonitæ flerent demiſſo crine miniſtræ
Abſtulerat uires corporis ipſe timor,
Prouolat in medium, & magna ſuccurrite uoce,
Non eſt officium flere Metellus ait,
Pignora uirgineis fatalia tollite flammis,
Non ea ſunt uoto, ſed rapienda manu,
Me miſerum dubitatis ait, dubitare uidebat,
Et pauidas poſito procubuiſſe genu.
Haurit aquas, tollensq; manus ignoſcite dixit,
Sacra uir, intrabo non adeunda uiro.
Si ſcelus eſt, in me commiſſi pœna redundet,
Sit capitis damno Roma ſoluta mei.
Dixit, & irrupit, factum dea rapta probauit,
Pontificisq; ſui munere tuta fuit.

Idem feciſſe prius Ilum, cū in Ilio Mineruæ templū arderet, Scribit Plutar. cap. 30 & 31. Parale. Imitatur Solinus in Metellorum exemplo. Plin. cap. 36. lib. ſeptimi. c *In plebeia puerpera.*) Diſcrepat & hoc loco Solinus à Plinio, quum Plin. dicat hanc pietatē matri oſtenſam. Solinus autē ad patrē referat. Verū ut locus hic fieret dilucidior, aſcripſi uerba Plinij ex cap. 36. libri ſeptimi. Pietatis (inquit) exempla, infinita quidē toto orbe extitere, ſed Romæ unū, cui comparari cuncta non poſſint. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera ſupplicij cauſa carcere incluſam matrem, cū impetraſſet aditū à ianitore ſemper excuſſa, ne quid inferret cibi, deprehenſa eſt uberibus ſuis alens eā. Quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt, ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidem conſecratus eſt Deæ. Hæc Plinius. Aſtipulatur & Plinio Vale. Maximus tit. de pietate erga parentes lib. 5. Sanguinis ingenui mulierem (inquit) prætor apud tribunal ſuum capitali crimine damnatam, in carcere necandam tradidit, quā receptā is, qui cuſtodiæ præerat, miſericordia motus, non protinus ſtrangulauit, aditū quoq; ad eā filiæ, ſed diligenter excuſſæ, ne quid cibi inferret, dedit, exiſtimans futurū ut inedia conſumeretur. Quum autem iā dies plures intercideret, ſecū ipſe quærens, quid nam eſſet, qđ tam diu ſuſtentaretur, curioſius obſeruata filia, animaduertit illā exerto ubere, famem matris lactis ſui ſubſidio lenientem, & cetera. Niſi de ea Solinus intelligat, quæ patrem Cimona pari cuſtodia traditum iam ultimæ ſenectutis uelut infantem, pectori ſuo admotum aluit, Author maximus Valerius loco eodem. Verum hanc non plebeiam, ſed nobilem Athenienſem fœminam fuiſſe conſtat. Item non inter Romana, ſed externa exempla id factum connumerat Boni expoſitoris officium crederem, ut apud Solinum pro patre, mater reponeretur, niſi toties eſſet à Solino ipſo patris nomen expreſſum.

Nauis [a] à Phrygia gerula sacrorum, dum sequitur uittas castitatis, contulit Claudiæ principatum pudiciciæ. At Sulpitia Paterculi filia Marci Fuluij Flacci uxor censura omnium matronarum è centum probatißimis haud temere electa est, quæ simulacrum Veneris (ut Sibyllini libri monebant) dedicaret. Qui [c] attingat ad titulum felicitatis, necdum repertus est, & qui felix censeri iure debuerit. Namque Cornelius Sylla [d] dictus potius est, quam fuerit felix. Solum certe beatum Cortina [e] Aglaum iudicauit, qui in angustißimo Arcadiæ angulo pauperis soli dominus, nunquam egressus paterni cespitis terminos inuenitur. De homine satis dictum habeo.

Quid si apud Plinium, & Valerium, pro patre matrem corruptè quis ascripserit? Sed id iudicio relinquimus aliorum. a *Nauis à Phrygia.*) Ex C. Plinio cap. 35 libri septimi. Val. Max. tit. 1. octaui. Tito Liuio lib. 29. ab urb. condita. Altero Plinio cap. 46. de uiris illustribus, Syllio libro ultimo à principio. Ouid. quarto Fastorum multis carminibus historiam hanc cecinit eleganter.

Hostia contigerat, qua se Tyberinus in altum. Diuidit etc. Claudia hæc (inquit secundo diuinarum institutionum Lactant.) ponitur in exemplo miraculi. Nam cum ex libris Sibyllinis Idæa mater esset accita, & in uado Tyberini fluminis nauis, in qua uehebatur, hæsisset: nec ulla ui cōmoueretur, Claudiā ferunt, quæ semper impudica esset habita, ob nimios corporis cultus, Deam submißis genibus orasse, ut si se castam iudicaret suum cingulū sequeretur. Ita nauim quæ ab omni iuuētute nō ualuit commoueri, ab una muliere esse cōmotam. Hoc autē mirū, & sexcenta similia dæmonum potestate fieri. cap. 16. decimi Ciuitatis asserit Augu. ut qđ nauim, qua (inquit) simulachrum matris Phrygiæ uehebatur, tantis hominum boumque cantibus immobilem redditam, una muliercula zona alligatam, ad suæ pudicitiæ testimoniū mouit & traxit. Aduertendū tamen nō posse facere mirabilia, id est, maxima ratione cōstantia, nisi qui habet mentē, prouidentiam, potestatē. Ita fiet, ut Deus fecerit omnia, nec quicquam esse posit omnino, quod non originē à Deo traxerit. b *Sulpitia paterculi.*) Ex Caio Plinio cap. 35. septimi. Abundè Val. Maxi tit. 16. 8. lib. Merito cōmemorationi uirorū Sulpitia Seruilij paterculi filia, Q. Fuluij Flacci uxor. &c. Sibyllinorum librum monitum refert Ouidius quarto Fastorum lib. his quidem uerbis.

Roma pudicitia proauorum tempore lapsa est,
Cumæam ueteres consuluistis anum
Templa iubet fieri Veneris quibus ordine factis,
Vnde Venus uerso numine corda tenet. &c.

c *Qui attingat ad tit.*) Ex Pliniano fonte, ut cætera capite. 43. & 46. lib. 7. Felix ait August. 13. de sancta trinitate libro, est, qui habet quicquid uult, & nihil male uult. Exponit Scotus, id est, habitio omnium beneuolitorum. Boëtius autem tertio de consolatione libro, ait beatitudinem siue felicitatem, esse statum bonorum omnium aggregatione perfectum, quo quis adepto nihil ulterius desyderare queat, Hæc autem nulli potest conuenire mortalium. Huic quadrat Horatiana illa sententia.

Nihil est ab omni parte beatum.
Vsq; adeo nulla est syncera uoluptas,
Sollicitumq; aliquid lætis interuenit.

Ouidius Metamorphoseos libro septimo. Crœsum Lydorū regem, quum se felicem esse iactaret, his uerbis à Solone sugillatum ferunt.

Scilicet ultima semper.
Expectanda dies homini est, dicię beatus
Ante obitum nemo, supremaq; funera debet.

Ad rem ipsam lege Val. Max in principio lib. septimi, ubi de Aglao etiamnum recenset historiam. Vnde prouerbium factum [illegible], domi manere oportet pulchrè fortunatum Claudianus Epigrāmate, *Felix qui patrijs etc.* Cum quispiam Lampin Aegenitā beatū diceret, quod ditißimus esse uidebatur (Erat enim multarū nauiū gubernator) ad hunc Lacon quidā. Non attendo (inquit) felicitatem, quæ pendeat ex funibus, author Plutar. in Apophtegmatis. d *Sylla felix.*) Cornelius Sylla in fortuna felix dictus. cū paruulus à nutrice ferretur, mulier obuia, salue (inquit) puer tibi, & Reipu. tuæ felix. Et statim quæsita, quæ hæc dixisset, nō potuit inueniri, author Plin. de uiris illustribus Lege de eo Pliniū cap. 43. septimi naturalis historiæ. Val. tit. secūdo noni. Aug cap. 20 tertij ciuitatis Plura Plutar. in uita eius. Lucius Florus cap. 21, libri tertij. e *Cortina.*) Continens pro Contento. i. Apollinis sacerdos. Est enim Cortina mensa Delphici oraculi, unde certa dabantur responsa. Lege Strabonē lib. 9. Iusti. lib. 24. Lucanū in quinto. Dicta autem Cortina, aut

quod

quod cor teneat, aut quod Tripos ſeptus erat ſerpentis corio, aut certe ſecundum Græcam Etymol. *ἀπὸ τὸ ἀνύειν τὴν ...* id eſt, quod extendat puellam, ut maiorq; uideri. Ex Seruio 3. & 6 Aeneidos.

N*Vnc ut ad deſtinatum.*) Scripturus de orbis terræ regionib. Solinus, merito ab Italia ueluti à reliquis preſta.tiore, ſumit initium. Hæc enim (ut Plinianis uerbis utar) in toto orbe, & in quãcunq; cœli conuexitas uergit, pulcherrima eſt omniũ, rebus, uiris, fœminis, ducibus, militibus, ſeruis, artiũ præſtantia, ingeniorũ claritatibus. Iã ſitu ac ſalubritate cœli, atq; temperie, aceſſu cunctarum gentium facili littoribus portuoſis, benigno uentorũ afflatu. Etenim contingit recurrẽtis poſitio in partem utiliſsimam, & inter ortus, occaſusq; mediam. Aquarum copia, nemorũ ſalubritate, montium articulis, ferorũ animalium innocẽtia. Soli fertilitate, pabuli ubertate. Quicquid quo carere uita nõ debeat, nuſquam eſt præſtantius, fruges, uinum, olea, uellera, lina, ueſtes, iuuenci ne equorũ quidẽ in trigarijs præferri ullis uernaculis animaduerto metallis auri, argenti, æris, ferri quã diu libuit exercere, nullis ceſsit. Et ijs nunc in ſe grauida, pro omĩ dote uarios ſuccos, & frugum pomorũq; ſapores fundit. Hæc ex tertio, & 37. uoluminibus Caij Plinij, natura. hiſtoriæ. Scribunt qui de Italia tractauerunt, eã ſitam eſſe, mediam inter Meridiẽ, & Septẽtrionem, id quod ex Sphæræ ratione deprehenditur Quæ duo, quod extrema ſint, uel ob nimiũ ſolis ardorẽ, uel immodicam frigoris aſperitatẽ, habitationi hũanæ minus accõmoda eſſe conſtat. Eam ob rẽ Italię ſitum mirũ in modũ & fertilẽ, & plurimũ accolis ſalubrẽ eſſe aiunt. Agrius Socraticus apud Varronẽ arbitratur, nullã eſſe regionẽ, quæ tã tota ſit culta. Nã quid in Italia (inquit) utenſile non mdò naſcitur, ſed etiã egregiũ ſit? Quod far cõferã Cãpano? Quod triticum Apulo? Quod uinũ Falerno? Quod oleũ Venafro? non arboribus cõſita Italia eſt, ut tota Pomariũ uideatur? etc. Hinc à Marone primo Aeneid. dictum eſt. *Terra antiqua, potens armis, atq; ubere glebæ.* Vnde fit, ut ſi quis ſingula ſingulis conferat, uix terrã alteram Italiæ præferre iure poſsit. Non ab re igitur (quod ad hunc Solini locum maximè attinet) à Marone uerifico uate ſecundo Georgicorum lib. ſcriptum eſt.

De Italia, & eius Laudibus, deque peculiaribus multis, que in ea reperiuntur.

Cap. VIII.

a N Vnc [a] ut ad deſtinatum [b] reuertamur ad locorum commemorationem ſtilus dirigẽdus eſt, atq; ideo pricipaliter in Italiã, cuius

Sed neq; Medorum ſyluæ ditiſsima terra,
Nec pulcher Ganges, atq; auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent, non Bactra, neq; Indi,
Totaq; thuriferis Panchaia pinguis arenis.
Hic grauidæ fruges, & Bacchi Maſsicus humor
Impleuere, tenent oleaq; armentaq; læta.
Hic uer aſsiduum, atq; alienis menſibus æſtas,
Bis grauidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
Adde tot egregias urbes, operumq; laborem,
Tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis,
Fluminaq; antiquos ſubter labentia muros.
An mare quod ſupra memorem? quodq; alluit infra?
An ne lacus tot? &c. Multis Italia à ueteribus fuit appellata nominibus. Ouidius primo Faſtorum.
Vnde diu genti manſit Saturnia nomen,
Dicta ſuit Latium, terra latente deo. Oenotria autem dicta eſt, uel à uino id eſt, *οἴνου*, quod optimum in Italia naſcitur. Vel (ut Varro dicit) ab Oenotro rege Sabinorum, author Seruius primo Aene. ſuper illud *Oenotrij coluere uiri.* Dicta inſuper Heſperia ab Heſpero Atlantis fratre, qui à Germano pulſus, Italiam tenuit, eiq; nomen priſtinæ regionis impoſuit. Sunt autem Heſperiæ duæ. Lege Seruium primo Aeneid. ſuper illud. *Eſt locus Heſperiam* &c. Auſoniam Italiã appellauit Auſon Vlyſsis, & Calipſus filius, ut Põpeius refert. Poſtremo ea regio Italia dicta eſt, uel quod magnos Italos, hoc eſt boues, habeat Vituli enim Itali ſunt dicti, authores. M. Varro. cap. 1. ſecundi de Agricultura, & Columella in Prologo ſeptimi. Vel ut Pompeius ſcribit, ab Italo rege. Sũt qui eã ab Italo Siciliæ rege Italiam appellatam tradant. Lege Seruium primo Aeneid. ſuper illud.
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem. Idem ſcribit tertio Aene. De Italiæ diuerſis nominibus habetur duodecimum caput Originum Catonis, ſi tamẽ id quod extat ſit originũ illarũ fragmentũ. Italiæ terminos paucis deſcribit Appianus in principio operis ſui. Italia (inquit) omniũ gentiũ domina, ab

decus iam in urbe [a] contigimus. Sed Italia tanta cura ab omnibus dicta est, præcipue à Marco [b] Catone, ut iam inueniri non sit, quod non ueterum authorum præsumpserit diligentia, largiter in laudem excellentis terræ materia suppetente, dum scriptores præstantissimi reputant locorum [c] salubritatem, cœli temperiem, ubertatem soli, aprica collium, opaca nemorum, innoxios saltus, uitium, olearumque prouentus, ouilia, [d] pecuaria, tot amnes, lacus tantos, bifera [e] uiolaria. Inter hæc [f] Vesseuum flagrantis animæ spiritu uaporantem, tepentibus fontibus [g] Baias, colonias [h] tam frequẽtes, tam assiduam nouarum urbium gratiam, tam clarum decus ueterum oppidorum, quæ primum Aborigines, Arunci, Pelasgi, Arcades, Siculi, totius postremo Græciæ aduenæ, & in summa uictores Romani condiderunt. Ad hæc littorum [i] portuosa, orasq; patentibus gremijs commertio orbis accommodatas. Verum ne prorsus intacta uideatur, in [k] ea quæ minus trita sunt, animum intendere haud absurdum uidetur, & parcius [l] depasta leuibus uestigijs inuiare. Nam quis ignorat, uel dictam, [m] uel conditam

Ionio circũdata, plurimũ à Tyrrheno mari usq; ad Celchas, quos ipsi Galathas uocãt, extenditur. Qui externi populi Italiam incoluerint, scribit Ouid. quarto Fastorum libro.

Venerat Euander plena cum classe suorum. &c. Plura Diony. Halicarnassæus libro primo antiquitatum Romanarum. Lege Myrsilum in principio. Hi autem incolæ, quoniam maiori ex parte Græci fuerũt, Italia maior Græcia nuncupata est. Italiæ situm, & terminos describit Ptolomæus cap. 1. libri tertij Cosmographiæ, sexta Europæ tabula. Copiosè de Italia Strabo libro 5. & sexto. Plin libro 3. Vergil. septimo & 10. Aeneidos, Syllius Italicus lib. 8. Cæsar primo Cõmentariorum. Martianus Capella lib. 6. Sparsim nemo tam Græcorum, quam Latinorũ Italiam intactã reliquit. Lege Stephanum de urbibus. b *Ad destinatum.*) Dixerat in præfatione. Locorum commemoratio plurimum tenet, in quam partem ferme inclinatior est uniuersa materies. a *In urbe contigimus.*) Capite secundo supra. Pliniana imitatio cap. 5. libri tertij. Martianus. Italia longè ante alias omnes laudibus ueterum in urbis Romæ gratia prædicanda. b *A M. Catone.*) In eo opere, quod de Originibus scripsit quarum ferè omnes meminerunt. c *Locorum salubritatem.*) Ex capite tertio Plinij. & secundo Geor. Ver. ut iam diximus. Locorũ enim nobilitas ex duobus attenditur, noxiorũ s. absentia, & tandem affluentia salutarium, qui duo Verg. prudentissimè obseruauit. d *Ouilia, pecuaria.*) Veteres codices habent Nobilia pecuaria, Plinius. Tam nobilia pecori uellera. e *Bifera uiolaria.* Quidam putant non uiolaria, sed rosaria, legendum, propter illud Vergilij. 4. Georgicorum. *Biferique rosaria pesti.* De Pestanis rosis Oui. 15. Meta. *Tepidique Rosaria pesti.* Claudia. de nuptijs Hono.

Ceu gemina Pestana rosa per iugera regnant. Martalis in quartó.

Pestanis rubeant æmula labra rosis, Item Propertius quinta quarti. Verum in Lucania non solùm rosæ. sed & alij flores multi, bis anno prouentunt. *Vesseuum flagrantis.*) Mons hic in Campania iuxta Neapolim. Dicitur etiam Veseuus, & Vesbius. Lege quæ scribit Domitius |Sylua sexta secundi. Statij super illud. *Ructasset dites Vesuuina incendia.* Et Sylua qnta tertij, *Non adeo Vesuuinus apex.* g *Tepentes Baias.*) Describit eas eleganter Val. Marc. Epigrammate. 81. lib. undecimi.

Littus beatæ Veneris aureum Baias &c. Dictæ autem Baiæ, à Baio Vlyssis socio. Syl. in. 8. *Ore gigantes* &c. & lib. 12. Docet ille tepentes unde ferant nomen Baiæ. &c. h *Colonias tam frequentes.*) Ex Plinio cap. 5. tertij Diony. lib. primo. Myrsilo Lesbio in principio. Quid Colonia sit, & quo à Municipio differat, docet Gel. cap. 13. decimisexti Noct. Atti. Lege quæ scribit Vlpianus tit. 15. lib. ultimi Digesto. l. 1. itt i *Lorum portuosa.*) Id est, totis littoribus portubus frequens. Id ipsum Plinius capite quinto tertij sic explicat. Tot maria portusq;, gremiũq; terrarũ cõmertio patẽs undiq;, & tanquã ad iuuandos mortales ipsa auida in mare procurrẽs. k *In ea quæ minus trita sunt, animũ intendere.*) Promiserat in procemio se pedem à notioribus relaturum. l *Parcius depasta.*) Metaphora sumpta ab eo, q̃ in locis auijs, necdum tritis antea, se sequentibus iter uestigijs terit. Lucretius lib. primo.

Auia Pieri dum peragro loca nullius ante
Trita solo. Inuiare autem significat uiam facere. m *Dicta uel condita.*) Legendum uidetur

dictum

dictum,uel conditũ,quod & uetuſta exemplaria retinent. Niſi dicta,uel condita multitudinis numeri eſſe intelligamus. De Ianiculo,& Saturnia ad mentẽ Solini,habetur.8. Aeneid. Vergilij. *Hæc duo præterea* &c. Item ab Ouid.in principio ſexti Faſtorum. *A patre dicta meo quondam Saturnia Roma eſt. &c.* a *A Danae Ardeam.*) Danaen Acriſij Argiuorum regis filiam,cum à Ioue in imbrem aureum uerſo uitiatam pater cognouiſſet,in arca incluſam præcipitauit in mare,quæ delata in Italiã, & à piſcatoribus inuenta cum Perſeo,quẽ illic pepererat, regi eius loci oblata eſt. Cumq; rex eam uxorem duxiſſet, Ardeæ auis augurio monitus,cum Danae coniuge Ardeã urbem condidiſſe dicitur, author Lactan.2.&.6. Thebaidos. Meminit Verg.7. Aene. *Acriſioneis Danae* &c. Loca hæc nudis nominibus recenſet Mela Pomponius,in ſecundo. Plin.omnia cap.5.lib.tertij. De cõditoribus harũ urbium, Martianus cap.14. libri ſexti. b *Polyden.*) Polyde quænam ſit urbs nondum legi. Suidas dicit [Greek word] eſſe nomen urbis,ſed cuius regionis nõ explicat. De Pompeijs Martian. in ſexto, ab Hercule Herculanium ad radicem Veſuuij, à quo haud procul Pompeios cum boum pompam duceret Iberorum. Vide Serui. ſexti. Aene. ſuper illud. *Dicitur,& tenebroſa palus Acheronte refuſo* c *In Liguria quoq; Lapidarios campos.*) Plin. cap.4.tertij,& Mela Pom.in ſecundo,hos campos in Narbonenſi eſſe dicunt. Cato in Originibus. C. Sempronius. Martianus lib.6. & Solinus ipſe in Liguria. Hanc differentiam accidiſſe crediderim, propter Liguriæ,& Narbonẽſis uicinitatem. Vel quod ij Liguriæ lapidarij campi, alij ſint ab his quos in Narbonenſi eſſe fabulantur. Fabulã hanc ex Aeſchylo in Promotheo ſoluto,abũde refert Diony. Halicar. circa mediũ primi Antiqui. Roma. libri. Strabo quoq; eiuſdem poëte de hac ipſa re uerſus refert. d *Regionem Ionicam ab Ione Naulochi filia.*) Martianus lib.6. Idẽ etiã (inquit) Ioniæ nomẽ dedit. Nã Ionẽ Naulochi filiã obſidentẽ uias latrocinaliter interemit. e *Alchippen.*) Sic hunc locũ ex Plinio caſtigauimus, cũ antea legeretur,tum Archippenam,tum Archippen,in alijs codicibus Achippen. Verba Plinij, quæ Solinus hoc loco ſecutus eſt,ex cap.12. tertij ſunt hæc. Gelianus author eſt lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Alchippe conditũ à Marſya duce Lydorum. De Marſya Lydorum duce meminit etiã in Origi. M. Cato f *A Iaſone templum Iunonis Argiuæ.*) Sumpſit hæc Solinus ex ca.5. tertij Pli. Domitius in Commẽtarijs Syluæ primæ tertij Papinij,exiſtimat nõ Argiuæ,ſed Acreę legendũ eſſe, de qua re plura diſſerit Hermo. cap.5. tertij Caſtigationum Plin. Fabulantur Græcorum quidam Apollinem, Neptunum,& Iunonẽ,quondam de Ioue ex imperio eijciendo cogitaſſe. Quod cum Iuppiter reſciuiſſet,diuerſis ab eo pœnis eos affectos aiunt. Apollinem,& Neptunũ Laomedonti in cõſtruendis Troianis mœnibus,ſeruire coactos, Iunonẽ ipſam cõiectam in uincula,ac poſt cœlo eiectã. Hæc in terris uitam agens,cũ ad Enipheũ amnẽ preter ſolitũ inundantem peruenisset,et ſe anũ ſimulaſſet,à Iaſone per flumen tranſuecta eſt. Eam ob rem fuiſſe ea plurimum Iaſoni deinceps credita eſt. Meminit Lactã. 5. Thebaidos apud Statium. Et Val. Flaccus primo Argonauticon.

> *Omnipotens regina (inquit) quam turbidus atro*
> *Aethere cæruleum quateret cum Iuppiter imbrem,*
> *Ipſe ego præcipiti tumidum per Eniphea nimbo*
> *In campos,& tuta tuli,nec credere quiui*
> *Ante deam,quam te tonitru,nutuq; repoſci*
> *Coniugis,& ſubita raptam formidine uidi.*

Non mirum igitur ſi Iunoni Argiuæ à Iaſone in Italia templũ conſtructum fuerit, g *A Pelopidis Piſas.*) Vetuſti codices habẽt à Pelope, eodem modo Pli. c.5. tertij. De Piſis Etruriæ ſic Str in.5. Piſæ ab ijs cõditæ ſunt Piſanis qui è Peloponneſo cum Neſtore aduerſus Iliũ militarunt. Renauigantes aũt errore diſiecti. Hi quidẽ Metapontũ. Alij uero Pyſanũ tenuerũt agrũ. Cũcti Pylij uocati &c. Meminit Verg.10. Aene. *Alpheæ ab origine Piſæ* &c. De Daunijs populis, Pli. ca. xi. tertij,& Stra. li.5. Porphyrio,ſcribit.1. Carmi. Hora. ode.22 Dauniã dictam eſſe à Dauno rege Diomedis ſocero. De Iapygia Pli. c.10. tertij,& Stra. lib 5.& 6. h *Tyrrhenos à Tyr.*) Extat libellus Myrſili Lesbij, q̃ de Tyrrhenorum origine inſcribitur. Lege Serui. 8. Aene. ſuper illud. *Vrbis Agellinæ.* Item Syllium in principio quinti. Seruius.7. Aene. dicit Corẽ dictam a Cora Catylli,& Tyburti fratre. Pli. cap.5. tertij, ut Solinus. i *Agillam à Pelaſgis.*) Hæc urbs, ut Cato, et alij

a à Iano Ianiculum, à Saturno Latium, atque Saturniã, à Danae [a] Ardeam. à comitibus Herculis Polyden, [b] ab ipſo in Campania Pompeios, quia uictor ex Hiſpania pompam boum duxerat. Liguria [c] quoq; lapidarios campos, quod à Ioue eo dimicante creduntur pluiſſe ſaxa. Regionem [d] Ionicã ab Ione Naulochi filia, quam procaciter inſidentem uias Hercules interemit, ut ferunt. [e] Alchippen à Marſya rege Lydorum, quod hiatu terræ hauſtum diſſolutum eſt in lacum Fucinum. [f] A Iaſone templum Iunonis Argiuæ. A [g] Pelopidis Piſas, à Cleolao Minois filio Daunios, & Iapigas à Iapige Dædali filio, Tyrrhenos [h] à Tyrrheno rege Lydiæ, Coram à Dardano, Argillam [i] à Pelaſgis, qui primi in

alij scribunt, alio nomine Cære dicta est, cuius causam refert Seruius. 8. Aenei. Agilla (inquit) ciuitas est Tusciæ à conditore appellata, cui ex inscitia Romana, aliud est insitũ nomen. Nã cum Romani euntes per Thusciã, interrogarẽt Agellinos, quę diceretur ciuitas, & illi (utpote Græci) quid audirent ingorãtes, & optimũ ducentes si prius eos salutarent. Dixerunt χαῖρε, quã salutationẽ Romani ciuitatis nomen esse arbitrati sunt, & detracta aspiratione, eam Cære nominauerũt. Citat Iginũ authorem in urbibus Italicis. Fuit hæc urbs quõdam Lydiæ gentis sedes.

Hanc (ut canit Maro) multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis.

a *Haleso.*) Faliscos (inquit idem Seruius. 8. Aenei.) Hilisus condidit, immutata h. in f. Ouidius de eo Fastorum. 4. sic ait.

Venerat Atrides fatis agitatus Halesus,
A quo se dictam terra Falisca putat.

Existimant nonnulli eum locum esse, quem inuerso uocabulo, Montemflasconem uocant, ob uini nobilitatem Romipetis nominatissimum. De Falerijs meminit Strabo, Ptolemæus, Pli. Falerienses nominat, cap. 5. lib. tertij.

latium literas intulerunt. Ab Haleso [a] Argiuo Faliscã, à Falerio Argiuo Falerios. Fescenninum [b] quoque ab Argiuis, portum Parthenium à Phocensibus. Tybur, [c] sicut Cato facit testimonium, à Catillo Arcade præfecto classis Euandri, sicut Sextius, ab Argiua iuuentute, Catillus enim Amphiarai filius post prodigialem [d] patris apud Thebas interitum Oeclei aui iussu cum omni fœtu uel sacro missus tres liberos in Italia procreauit, Tiburtum, Coram, Catillum, qui depulsis ex oppido Siciliæ ueteribus Sicanis à nomine Tiburti fratris natu maximi urbem uocauerunt. Mox in [e] Brutijs ab Vlysse [f] extructum templum Mineruæ. Insula [g] Ligia appellata abiecto ibi corpore Sirenis ita no-

b *Fescenninum ab Argiuis.*) Discrepat à Solinõ Seruius. 7. Aene. scribens Fescenninũ oppidũ Campaniæ, ubi nuptialia inuenta sunt, hi (inquit) populi ducunt originẽ ab Atheniensibus. De Parthenio portu Pli. cap. 5. lib. tertij. Græci παρθενῶνα locũ dicũt, in quo uirgines habitant. c *Tybur à Catillo.*) De Græcia (inquit 7 Aene. Seruius grammaticus) tres fratres uenerũt, ad Italiã, Catillus, Coras, Tyburnus, Hi simul omnes unam fecere ciuitatẽ, & eam de fratris maioris nomine, Tybur appellauerunt, licet & alias fecerint singuli. Vergilius septimo Aeneidos.

Tum gemini fratres Tyburtia mœnia linquunt,
Fratris Tyburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiua iuuentus.

d *Post prodigialem patris interitum.*) Amphiaraus augur Oeclei, uelut uolunt alij, Lyncei & Hypermestræ filius, præuiderat se perriturũ omnino, si instanti Thebano bello afforet. Eam ob causam alijs præter uxorem Eriphylen omnibus inscijs, latitabat. Hunc Eriphyle aureo torque dono à Polynice accepto, contempto coniugali uinculo, maritum Amphiaraum Adrasto fratri indicat. Is inuitus in bellũ pergit. Sed cũ contra hostes fortiter pugnat, hiatu terræ cum curru, & equis absorptus est. Quo in loco ab urbe Oropo duodecim ferme stadijs, sacellum construxerunt eiq; diuinos honores instituerunt. Quam religionem reliqua Græcia secuta est. Authores Pausanias in Attica. Dio. Siculus in quinto. Pli. cap. 45. sexdecimi. Papinius septimo Theb. e *Brutijs.*) Brutij populi post Sannites, in Siculum usq; fretum protendentes. f *Ab Vlysse extructum tem. Mineruæ.*) De hoc Mineruæ templo ab Vlysse extructo in Brutijs, nil me legisse memini. Scribit Strabo li. 6. prope Temessam sacellum esse oleastris circumseptum Polytæ Vlyssis socio dicatum. Quem Barbarorũ fraude trucidatum, graues excitasse iras tradunt, ad eosq; extare prouerbium. Heroem Temesæ ingruere dicat nemo. Idem Strabo, Brutios Lucanorũ lingua dici rebelles, & fugitiuos dicit. Antea enim (inquit) Brutij Lucanorum pastores erant, à quibus tu transfugerũt. Dehinc remissi, in libertate uitã exegerũt. Multa de Brutiorũ origine, & nomine Diod. Siculus lib. 16. Iusti. lib. 23. à Brutia quadam fœmina nomen accepisse refert. Stephanus de Vrbibus dicit, τὴν βρεττίαν μοῖραν σικελίας. id est, Brutiã partem esse Siciliæ. In his locis Pomp. Mela, & C. Plin. ponũt Mineruæ promõtoriũ, in quo hoc templũ ædificatum dicunt. Fuit & apud Luceriam Mineruæ fanum, priscis donis refertum, ut idem Strabo eodẽ libr auth or est. g *Insula Ligia.*) Cũ hæc scriberemus, nihil relatu dignius, de Ligia insula occurrebat ijs, quæ in Aristo. monimentis scripta memoria tenebamus. Subscripsimus ergo eius uerba, ex cap 91. eius operis cui de Admirãdis in natura inscriptionẽ indidit. Sirenussas insulas (inquit) positas esse intra Italiæ ambitũ ferunt, circa maxime illud interfluens mare, quod promontorium illidit, in cuius sinu, Cumæ ipsa sita est & ea ciuitas, quam Posidoniam uocant. Sunt enim tres, quarum unam quidem Parthenopen appellant, alteram uero Leucosiam, tertiam Ligiã, ubi unaquæq; suũ possidet templũ, quod summa cũ om

circum

circum habitantiũ ueneratione,exquisitisq; sacris excolitur. Triũ Sirenussarũ insularũ meminerunt etiam Pli.ca.10.lib.tertij. Strabo lib.primo. Stephanus de urbibus. Strabonis uerba sunt. Ad Posidoni atem sinum paruæ tres adiacent insulæ,desertæ,petrosæ,quas Sirenussas uocant. Eustathius Homerũ duas tñ Sirenussas posuisse scribit,nec eas qdẽ proprijs nominib. nuncupasse. Stephanus,& cæteri fer me omnes,Sirenum nomina hæc esse tradunt.παρθενόπην,λευκωσίαν,καὶ λίγειαν. Referunt Palephatus,et Seruius Sirenes meretrices fuisse, sumptis nominibus ex meretricum consuetudine. παρθένον enim uirginem λευκωσίαν, albam, λίγεια canoram Græci dicũt. Candore enim & cantu ad se amatores alliciunt, præsertim cum se uirgines mentiuntur. Hinc prouerbiali figura primo epistolarum ab Horatio dictum est. Sirenum uoces,in eos,qui compositis blanditijs quempiam conantur excipere. Lycophronis Interpres Sirenes tres uocari tradit,

a minatæ Parthenope [a] à Parthenopes Sirenis sepulchro, quam Augustus [b] postea Neapolin esse maluit. Præneste, ut Zenodotus refert, à Præneste Vlysſis nepote, Latini filio, Aut, ut Prænestini b sonant libri,à [c] Cæculo, quem iuxta ignes fortuitos inuenerunt (ut fama est) Digitiorum sorores. Notum est à Philoctete Petiliam constitutam, Arpos, [d] & Beneuentum [e] à Diomede. Patauium ab

Pisinoen,Aglaopen,Thesiepian. Scribit Lycophron insulam esse Tirinam nomine, in qua Ligia Siren colebatur. Plura de Sirenibus Seruius in fine 5. Aene. super illud. *Iamque adeo scopulos &c.* Quæ omnia sumpta sunt ex 12. Odysseæ Homeri,cuius uersus Cicero in Latinum uertit,lib.quinto, de Finibus bonorum & malorum. Eos parum infra hoc ipso capite recensebo. a *Parthenope.*) Sumpta ex cap.5.tertij Pli. Similiá scribit Syllius in principio.12.bellorum Punicorum.

Prima instaurantem sensit certamina mitis *Parthenope &c.* Et parum infra.
Sirenum dedit una suum memorabile nomen
Parthenope muris Acheloias,æquore cuius
Regnauere diu cantus,cum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautis. Plura de hac urbe Procopius libro primó de bello Gothorum. Hęc urbs ob multa insignis,sed Maronis uatis sepulchro celeberrima. Cuius uatis ossa,ut Aelius Donatus tradit,iussu Augusti,Neapolim translata sunt, sepultaq; uia Puteolana intra lapidem secundum,suoq; sepulchro id Distichon,quod ipse fecerat,inscriptum est.

Mantua me genuit,Calabri rapuere,tenet nunc
Parthenope,cecini pascua rura duces.

b *Augustus postea Neapolin esse maluit.*) Strabo lib 5.scribit Neapolin idcirco dictam ,quoniam eam uariæ gentes incoluerint. Post Dicearchiam(inquit)Neapolis est Cumanorum. Postea uero& Chalcidenses incoluerunt,& ex Pithecusis, Athenisq; uenientes. Vnde & noua ciuitas.id est, νέαπολις appellata fuit,ubi Parthenopes unius è Sirenibus sepulchrum ostenditur.&c. Vide Stephanum. c *Præneste.*) Hæc urbs quondam,(authore Strabone in.5.) Polystephanos,id est, multarum coronarum appellata est. Seruius septimo Aenei. Præneste dici existimat ἀπὸ τῶν πρίνων. id est, ab Ilicibus,quæ illic abundant. Stephanus de eo,à quo dicta est, sic ait Πραίνεστος πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Πραινέστου τοῦ Λατίνου καὶ Κίρκης υἱοῦ,hoc est. Præneste ciuitas Italiæ à Prænesto Latino Vlyſsis,& Circes filio. Vide Plutar. cap.ultimo Paraleliorum.
d *A Cæculo.*) Vergiliana imitatio septimo Aeneidos.

Nec Prænestinæ fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia regem,
Inuentumq; focis,omnis quem credidit ætas
Cæculus. Super quo loco(quod maximé ad hanc Solini historiam pertinet)sic scribit Seruius Honoratus. Præneste(inquit)erant Pontifices,& dij Indigetes,sicut etiã Romæ. Erãt etiã illic duo fratres qui diui appellabãtur. Horũ soror dũ ad focũ sederet resiliẽs scintilla eius uterũ percussit, unde dicitur concepisse. Postea enixa puerũ iuxta templũ Iouis abiecit,quẽ uirgines aquarũ euntes, iuxta ignẽ inuentum,sustulerunt,quia à fonte haud longé erat,unde Vulcani dictus est filius. Ex uerbis his Seruij uidetur legendũ apud Solinũ nõ digitiorũ,sed diuorũ. Vel apud Seruiũ nõ Diui,sed Digitij. Vel ut alterũ cognomẽ sit. Pro his,quæ de Philoctete hic dicũtur. Lege Aristo.ca.94.de Admirandis in natura.
e *Arpos.*) Ex Pli. cap.xi.lib.tertij. Eam urbem Plinius, & Strabo lib.6.dictam aiunt Hargos Hippium,mox Argirippã Diomede condente f *Beneuentum.*)Beneuentum(inquit cap xi tertij.C. Plinius) auspicatius mutato nomine,quæ quondã appellata Maleuẽtũ. Nõ grauabor adscribere uerba Procopij ex primo de bello Gothorum libro,cur Maleuẽtum antea dictũ fuerit Inter cętera oppida (inquit) & Beneuentũ ad Romanos defecit, quod Maleuentũ quondã prisci dixere. Id namq; oppidũ Dalmatiæ

tiæ ex aduerſo oppoſitũ eſt, in continentiq; ſitũ, in quod ſpiritus uiolẽtior quidã, & acerbiſsimus ingruere conſueuit. Qui utiq; ubi flare occeperit, nullo ſit pacto, qui ea iter faciat inuenturus, ſed domi ſe continent omnes. Nam uenti huius ea eſt uiolentia, ut uel equitẽ cum equo ſimul arreptũ ſublimẽ deferat. Diuq; per aërẽ circumactũ, & quocunq; tulerit caſus proiectum interimat. Vnde & Maleuentum contra Dalmatiã (ut diximus) & in edito poſitũ, eo ex uento tolleratu difficili, ſortitũ eſt nomen.

Antenore ᵃ Metapontum ᵇ à Pylijs. Scyllacium ab Athenienſibus. Sybarim à Trœzenijs, & à Sagari, Aiacis Locri filio. Sallentinos à Lycijs. ᶜ Anconam à Siculis. Gabios à Galatio, & Bio Siculis fratribus. Ab ᵈ Heraclidis Tarentum. Inſulam Tenſam ab Ionibus. Pæſtum à Dorenſibus. A ᵉ Miſcello Achęo Crotona, Rhegium à Chalcidenſibus. Caulonam & Terinam à Crotonienſibus. A Na-

Vrbem hanc cũ Diomedes, &c.

a *Patauium ab Antenore.*) Hanc urbem à primæuo eius exordio in hæc uſque tempora fuiſſe clariſsimam norunt uel mediocriter eruditi. De ea cùm alij tum Strabo quinto Geographiæ libro mira tradunt. Patauium (inquit Strabo) cunctas eius regionis urbes excellit. Nuper quidẽ in ea cenſi ſunt, quingenti equeſtris ordinis uiri. Antiquis autẽ annis cẽtum, et. xx militum milia miſiſſe cõſtat. Quàm uero ciuitas ipſa & uirorum ꝓbitate, & artiũ bonitate floruerit, magnitudo cũ aliarũ rerũ maximo apparatu Romam miſſarũ, tũ uero pannorũ, & ueſtimentorũ omnifariam mercatura declarat. &c. Aduentũ Antenoris in Italiã, & Patauinæ urbis exædificationem, canit Maro. 1. Aene. *Antenor potuit* &c. Et infra.

Hic tamen ille urbem Pataui, ſedeſq; locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq; fixit
Troia, nunc placido compoſtus pace quieſcit.

Dictum autem Patauium, uel à Padi fluminis uicinitate quaſi Padauium. Vel [Greek] id eſt, à uolando, quod captato augurio dicitur conditũ. Vel quod auẽ telo petiſſe dicitur, & eo loco condidiſſe ciuitatem. Author Seruius primo Aenei. Extat hodie in eadem urbe Antenoris ſepulchrum uetuſtiſsimum cum huiuſmodi inſcriptione, quæ ob nimiam uetuſtatem uix legi poteſt.

Inclytus Antenor patriam uox niſa quietem,
Tranſtulit huc Henetos, Dardaniumq; fugas.
Expulit Euganeos, Patauinam condidit urbem,
Quem tenet hic humili marmore caeſa domus.

Faciunt, quæ habentur infra cap. 16. b *Metapontum.*) De his urbibus ſcribunt Strabo lib. 6. C. Plinius lib. 3. maximè cap. xi. Ptolemæus cap. 1. tertij. Item Pomponius, & Stephanus. De Scyllatio Strabo lib. 6. Poſt hanc (inquit) eſt Scylletium Athenienſium colonia, qui Mneſtei comites fuere. Hoc tempore [Greek] uocatur. c *Anconam*) De hac Piceni urbe, lege Pli. cap 13. lib tertij. & Strabonem lib. 5. Iuuenalis Saty. 4. Doricam eam uocat, quoniam Syracuſani, à quibus fuit condita, Dorenſes habent authores. In ea urbe Venus quondam Religioſiſsimè colebatur. Catullo ad Annales Voluſij, & Iuuenale authoribus.

Ante domum Veneris, quam dorica ſuſtinet Ancon.

Sortita nomen Plinio, & Mela authoribus, à forma, & ſitu. [Greek] enim Græcè, tum cubitus, tum eminens locus, tum flexus dicitur. Inter alia eius urbis inſignia, nobili portu, memoranda. d *Ab Heraclidis Tarentum*) Tarentum nobilis Calabriæ ciuitas, à Tara Neptuni filio primũ conditũ, ſed Lacedæmonij Partheniatæ. id eſt, ex Lacedæmonijs uirginibus orti, duce Phalanto illuc nauigantes, ab eiſq; auctũ oppidũ incoluerũt. Hinc ab Ouidio. 15. Metamor. Lacedæmoniũ Tarentũ nũcupatur. Hiſtoriã copioſè recẽſet Seruius. 4. Georg. Verg. ſuper illud. *Namque ſub Oebalij.* Et tertio Aene. ſuper eo uerſu. *Hinc ſinus Herculei* &c. Quod aũt Solinus dicit Tarentum ab Heraclidis cõditũ, non eſt dictis contrariũ, quoniã Phalantus is ab Hercule octauus ducit originem. Haud ab hoc loco alienũ eſt, quod ſcribit Ariſt. in eo lib. cui de Admirandis in natura nomen eſt, cap. 93. Poſtꝗ (inquit) Tarentinos Hercules cepit, ferũt eam regionẽ Heracleã fuiſſe appellatam, cũ antea ab Ionicis poſſeſſa Pleion diceretur, atq; deinde ipſis à Troianis deuictis Sigion uocitata. Ex hac hiſtoria exiſtimat Ianus Parrhaſius à Vergilio. 3. Aeneid. dictum, Herculeum Tarentum. e *A Myſcello Achæo Crotona.*) Sunt, qui legant, à Miſcello, & Archia, ex Strabone fortaſsis moti, qui ait Miſcellum Archiæ auxilio, Crotonem condidiſſe, ſed à Myſcello Achæo. i. Gręco, legendum potius etſi Archia Syracuſarum conditor auxilium tulerit. Hercules perempto Geryone per Italiam boues ductitans, à Crotone uiro quodam nobili hoſpitio ſuſceptus eſt. Hunc Hercules per ignorantiam perimens, conſtructo ſepulchro, honorificè ſepeliuit. Lociq; eius incolis futurum prędixit, ut eo loco inſignis urbs defuncti nomine conderetur. Nec diu poſt, Mycilum, Alcmonis Argolici filiũ in ſomnis idem Hercules alloquitur additis, ni pareat minis plurimis. *Lepidoſas* (inquit) *Aeſaris undas*

I pete

I pete diuersi patrias oge desere sedes. Rursus non parenti Mycilio idem Hercules minitans uisus est, qui tandem relictis patrijs sedibus nauigans.

Inuenit Aeseri fatalia fluminis ora.
Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
Ossa tegebat humus, iussáq; ibi mœnia terra
Condidit & nomen tumulati traxit in urbem.

Hāc historiā plurimis carminib. refert Naso Trāsformationū uolumine quintodecimo. Multo aliter oraculum de cōdenda hac urbe recenset Strabo lib. 6. Conditorem non Myciliū, sed Myscellum nominans. Alij scribunt Myscello ex adytis huiusmodi oraculū fuisse redditū, ubi scilicet ab eo ciuitatem condendam, ut ipsum in serenitate pluuia excepisset. Euenit tandem, ut cum is in Italiam nauigasset, ob'q; oraculi incertitudinem plurimum fluctuaret, cum'q; ei pellex mœsta, ubertim'q; flens sereno tempore assedisset, ratus impletum oraculū, Crotoniensem condidit ciuitatem. Stephan. tres urbes huius nominis esse dicit. De Crotone plura Liuius lib. 24. ab urbe condita. Et Strabo eodem libro 6.

a ricijs Locros. Heretum [a] à Græcis in honorem Heræ. Sic enim Græci Iunonem uocant. Ariciam ab Archilocho Siculo. Vnde & nomen (ut Cassio Heminæ placet) tractum. Hoc in loco Orestes [b] oraculo monitus simulachrū Scythicæ Dianæ, quod de Taurica extulerat, prius quàm Argos peteret consecrauit. A [c] Zanclensibus Metaurum locatum. A Locrensibus Metapontum, quod nunc Vibo dicitur. Bocchus absoluit, Gallorum [d] ueterum propaginem Vmbros esse. Marcus Antonius asseuerat hos eosdem, quòd tempore aquosæ cladis imbribus superfuerint, Vmbros esse nominatos. Liciniano placet à [e] Messapo Græco, Messapiæ datam originem, uersám postmodum in nomen Calabriæ, quam in exordio Oenotri [f] frater Peucetius, Peucetiam nominauerat. Par sententia est inter authores, à gubernatore Aeneæ Palinurum [g] appellatum. A tubicine Misenum.

a *Heretum*) quasi Iunonium dicas. Græci enim ἥραν Iunonem dicunt. b *Orestes oraculo monitus.*) Quæ hic de Oreste, & Scythicæ Dianæ simulachro scribit Solinus, habes copiosè apud Seruium 1. Aeneid super illud. *Sanguine placastis uentos.* Item ab Horatio Ode 7. primi Carminū. Rursus ab Ouidio quarta quarti Tristium. De alijs urbibus, quas hic Solinus recenset, Plinius, Strabo, Ptolemæus, Stephanus, Mela. c *A Zanclensibus.*) Zanclen oppidum tum Achaiæ, tum Siciliæ esse scribit Plin. cap. 8. tertij, & cap. 5. quarti naturalis historiæ. Zancle Siculæ inditum nomen aiunt quòd falcis formæ plurimum sit assimilis. Siculi enim (ut etiā Thucidides meminit lib. 6.) ζάγκλον falcē dicunt. Syl. aūt. 14 bellorū Punicorū nomē accepisse ait, qd' Saturni falx ibi reperta fuerit. *Nec Zanclea gerunt*, &c. Id aūt idcirco à poëtis fictū tradunt, qd' solū Siculū fertilissimum habetur. d *Gallorum ueterum propag.*) Cato in Originibus. Galliā Togatā (inquit) primi coluere Liburni, & Siculi, quos pepulere Vmbri. Hos Etrusci trecētis, & amplius eorū ualidissimis oppidis iusti more belli expugnatis. Eos tandē uicere Galli. Idē scribit Plin. cap. 14. li. tertij. Vmbrorū gens (inquit) antiquissima Italiæ existimatur, ut quos Vmbros à Græcis putent dictos, quod inūdatione terrarū imbribus superfuissent. Trecenta eorum oppida Tusci debellasse reperiūtur, ὀμβρέω pluo. ὄμβρημα, & ὄμβρος, imber. ὄμβριος pluuialis. De Vmbris lege Syllium lib. 8. *Sed non ruricula firmarunt*, &c. e *A Messapo Græco.*) Sciendum, authore Seruio 8. Aene. Apuliam uno dictam uocabulo, sed huius partem, quam Diomedes tenuit, Messapiam, & Peucetiam à duobus fratribus denominatam, qui illic imperarūt. Alij (inquit) aliter sentiunt de Messapiæ nomine. In Anthedonis enim ora, qui Bœotiæ est mons, stat Messapius, à duce Messapo nominatus, qui aduentans in Iapygiā ab se Messapiā regionē appellauit. Item Dauniam à Dauno rege Apuliæ. Vide Plin. cap. 11. tertij. Hunc Messapum fingit Verg. in 7. Aeneid. fuisse Neptuni filiū.

At Messapus equûm domitor Neptunia proles.
Quem nec fas igni cuiquam, nec sternere ferro, &c.

Ab hoc Messapo Ennius dicit se originem ducere. Seruius 7. Aeneid. Item. Ennius *antiqua Messapi ab origine regis*, Syllius bellorum Punicorū duodecimo. f *Oenotri frater Peucetius.*) Ex cap. 11. tertij Plinij. g *Palinurum appellatum*). Vergilium imitatur in 6.

Nam tua finitimi longè, latéq; per urbes
Prodigijs acti cœlestibus ossa piabunt,
Et statuent tumulum, & tumulo solemnia mittent.
Aeternumq; locus Palinuri nomen habebit.

Sanè aduertendum iuxta Palinurum

promontorium, urbem esse Heliam, uel, ut alij, Veliã nominatã, ubi Palinurus Aeneæ classis gubernator submersus, sepultus est. Ex hac historia tollitur mendum ex Papiniano codice. Syllius enim 5. li. 5. de patre loquens sic in omnibus exemplaribus scriptum est.

Graia refert Selle, Graias qua puppe magister *Excidit, & medijs miser uigilauit in undis.* Quibus uersibus Palinuri tangit historiam, Ergo legendum est non Selle Graius, sed Velis Phrygius, sic uidelicet.

Graia refert Velis, Phrygius qua puppe magister.
Excidit. Domitius de bonis literis optimè meritus, nescio quã de Selle, nullo authore cõfingat historiam. De Miseno habetur ex eodem sexto Aeneid.

Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.

Syllius quoq; libro duodecimo.

Nec non Misenum seruantem Idæa sepulchro
Nomina.

A [a] consobrina Leucosiam insulam. Inter omnes perspicuè conuenit, a [b] nutrice Caieta, Caietam. Ab uxore Lauinia, Lauinium esse nuncupatum, quod post Troiæ excidium (sicut Cosconius perhibet) quarto anno extructum est. Nec [c] omissum sit Aeneam æstate ab Ilio capto secunda Italicis litoribus appulsum, ut Hemina tradit, socijs non amplius sexcentis in agro Laurenti posuisse castra. Vbi dum simulachrum, quod secum ex Sicilia aduexerat, dedicat Veneri matri, quæ, [d] Ἀφροδίτη dicitur.

a *A consobrina Leucosiam.*) Duæ sunt ueterum sententiæ de Leucosiæ insulæ nuncupatione. Plin. cap. 7. lib. tertij tradit eam nomenclaturam à Leucosia, una trium Sirenum fuisse sortitam. Contra Pæstanum sinum (inquit) Leucosia est, à Sirene ibi sepulta, appellata. Idem scribit Strabo in principio libri 6. Aliorũ opinio est, ei insulæ à Leucosia Aeneæ consobrina nomen datũ. Sed quo res fiat dilucidior, & Dionysij locus emaculetur, ascribã eius authoris ex primo Antiquitatum Romanarum lib. uerba. Qui uerò (inquit) cum Aenea nauigarũt ex Sicilia per Tyrrhenũ mare, primã in Italiã stationem habuerunt in portu Palinuro, qui quidẽ eam appellationẽ habuisse dicitur, ex uno gubernatorũ Aeneæ ibi mortuo. Postea insulæ adhæserunt, cui nomẽ posuere Leucosia à cõsobrina quadã Aeneæ circa eum locũ mortua Inde transeuntes in portũ profundũ, & bonũ in Opicis, moriente ibi Miseno uiro quodã illustri, ab eo quoq; portũ nominauerũt. Insulæq; Prochytæ, & ꝓmõtorio Epytiche; classe eum appulissent, cognomina pariter illis locis dederunt morientiũ fœminarũ, uolentes loca ipsa monumẽta facere Harũ uerò altera Aeneæ cognata fuisse dicitur, nutrix altera. Hucusq; Dionys. Quo loco nõ Laucasia, sed Leucosia legendũ est. Errorẽ consimilẽ reperies apud Festũ, ubi pro Leucosia, Lectosia passim legitur. Leucosia (inquit) insula dicta à cõsobrina Aeneæ ibidem sepulta. De Leucosia insula, ubi de Ligia sermonẽ habuimus, hoc ipso capite ex Aristot. fecimus mentionem. b *A nutrice Caieta.*) Sumptum ex principio septimi Aeneidos Vergilij.

Tu quoq; littoribus nostris Aeneia nutrix,
Aeternam moriens famam Caieta dedisti, &c.

Sunt qui hanc urbem à Laconibus fuisse conditã autument. Vnde à curuitate nomen ei indidere. Caieta enim curua omnia, ut Strabo author est, Lacones appellant. Vergilij opinioni astipulatur Halicarnassæus in primo. c *Nec omissum sit, Aeneam æstate ab Ilio capto secunda.*) Verg. in fine primi Aeneid. multo aliter asserens æstate, id est, anno 7. post captum Ilium, Aeneam in Africam nauigasse, quod & Dido (ut ait Seruius) cognouit ex Teucro.

Nam te (inquit Maro) iam septima portat
Omnibus errantem terris, & fluctibus æstas.

Et libro quinto.

Septima post Troiæ excidium iam uertitur æstas.

Verba sunt Didonis apud Ouid. in epistolis.

Per mare, per terras septima iactat hyems.

De aduentu Aeneæ in Italiam discrepant plurimum authores. Menecrates scribit, Aeneã ꝓpter simultatẽ cũ Paride, Græcis Iliũ tradidisse, ipsumq; Aeneã in Thraciam nauigasse, ac ibidẽ mortẽ obijsse. Quã sententiã & Egesippus sequitur. Alij dicunt Aeneam in Arcadiã deuenisse. Multi in Epirũ. Homerus aũt uidetur asserere eũ in Troia remansisse inquiens.

Iam Priami genus est miseratus Iupiter, at nunc
Imperium Troiæ Aeneas uiolentus habebit,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Quamuis Strabo, & Eustathius aliter ab alijs scriptum referant.

At genus Aeneæ cunctis dominabitur oris.

Verg. aũt, & Latini ferè omnes tradunt Aeneã ex Troia fugientẽ in Italiã nauigasse. Eã fugã lege apud Seruiũ in principio 3. Aeneid. Apud Nasonẽ. 14. Meta. Apud T. Liu. in principio primi ab urbe cõdita. Quo aũt tẽpore hoc factũ fuerit, docet Aug. ca. 19. decimi octaui Ciui. dei. Et copiosius Diony. Halicarnas. li. 1. d *Ἀφροδίτη.*) Vnũ ex Veneris cognominib.

Sumptum

a à Diomede [a] Palladium ſuſcipit, tribusq́; [b] mox annis cum Latino regnauit ſocia poteſtate, quingentis iugeribus ab eo acceptis. Quo defuncto ſummam biennio adeptus, apud Numicum [c] apparere b deſijt, Anno ſeptimo patris indigetis [d] ei nomen datum. Deinde conſtituta ab Aſcanio Alba longa, Fidenæ, Aricia, Nola à Tyris. Ab Euboenſibus Cumæ. [e] Ibidem Sibyllæ [f] ſacellum [g] eſt, ſed eius c quæ rebus Romanis quinquageſima Olympiade interfuit, cuiuſq; librum ad Cornelium uſq; Syllam Pontifices noſtri conſulebant. Tunc enim una cum [h] Capitolio igni abſumptus eſt. Nam [i] priores duos Tarquinio Superbo parcius preciũ offerente,

Sumptum nomẽ ex Spuma, quæ Græci ἀφρὸς dicitur, qđ ex teſtiũ Saturni, uel ut alijs placet, Cœli, ſpuma nata fingitur. Fabulã lege apud Seru. circa finẽ quinti Aeneid. ſuper illud. *Vnde genus ducis*. Quo loco Phyſicã quoq; rationẽ aſcribit. a *à Diomede Palladium.*) Hanc hiſtoriam Seruius Grammaticus copioſè ex Varronis ſententia recenſet. 2. Aeneid. Verg. ſuper illud. *Palladium caſus &c.* Plura nos in Poëtarum Collectaneis. b *Tribus mox annis.*) Cum Aeneas primũ in Laurentum agrum comites è naui expoſuiſſet, Latinus Aborigi num rex nouorũ aduenarũ commotus aduentu, bellum Troianis inferre decreuit. Sed per ſomniũ à loci Genio cõmonitus eſt, ut eos aduenas in patria regione ſuſcipiat. E diuerſo dij patrij Aeneã monent, ut amicè à Latino ſe in ea regione ſuſcipi poſtulet. Longo ultro, citroq; ſermone habito, inter Aborigines atque Troianos, huiuſmodi ſub iureiurando icta ſunt fœdera, ut Aborigines Troianis darent regionẽ quantam poſtulabant, ad quadraginta fermè ſtadia à colle ipſo quoquo uerſus euntibus Troiam. Id enim inceptæ à Troianis urbis nomen erat. Cõtra, ut Troiani Aboriginib. bellum præſens unà ſuſciperent, & quocunq; alio aduocaſſent, ſimul militarent. Cõmuniter aũt utriq;, quæ utilia inuicem eſſent alteris eorum agerent ex ſentẽtia & manu. Hæc autem omnia per obſides filios fide firmata ſunt. Ex primo Antiquitatum Romanarum Dionyſij Halicarnaſſæi, paucis hæc omnia excerpſimus. c *Apud Numicum apparere deſiit.*) Dionyſ. lib. primo aſſerit Aeneam poſt Latini obitum tres regnaſſe annos, quod & Iupiter apud Vergilium primo Aeneidos libro, futurum prædixit.

Tertia dum Latio regnantem uiderit æſtas. De Aeneæ morte uariæ ſunt ſcriptorum ſententiæ. Rutuli eñ Mezẽtio Hetruſcorũ rege belli ſocio Aeneæ, qui Latino in regno ſucceſſit, bellũ inferũt. Nec ꝓcul à Lauinio atrox præliũ cõmittitur, & cæſis utrinq; plurimis, nox ſuperueniẽs pugna dirimitur, ſed Aeneæ corpus nuſq; cõparuit. Alij in deos translatũ. Alij in fluuio, iuxta quẽ præliũ fuit, eſſe ſubmerſum putant. Eiq; Latini templũ cõſtruxerunt, inſcriptione huiuſmodi Præditũ patris diui terreſtris, q fluuij Numici undas gubernat. Ex Dionyſij lib. 1. ſentẽtia. Lege Serui. 1. Aeneid. exponẽtem illud. *Cui nunc cognomen Iulo Additur.* Et ſup illud 4. Aen. *Sed cadat ante diem.* Et Liuiũ in principio primi. Auguſt. cap. 19. decimioctaui Ciuit. d *Patris indigetis.*) Indigetes deos (ut 12. Aen. docet Seruius) duplici ratione dicuntur. Vel ſecundum Lucret. quod nullius rei egeant, qui ait: *Nil indiga curæ.* Vel certe indigetes, quaſi in dijs agentes. e *Cumæ.*) Euboenſes cũ uellẽt urbẽ condere in eo loco, mulier grauida reperta eſt. Vnde & eam urbem Cumas uocarunt, ſiue ab ἐγκύων, id eſt prægnante, ſiue ἀπὸ τῶν κυμάτων, id eſt, ab undis, Latini cumas dicunt υ. in u conuerſa. f *Sibyllæ ſacellum.*) Sibyllæ quæ, quot, & quo tempore floruerint, docet copioſè Lactant. ex Varronis, & aliorũ ſententia, cap. 6. primi diuina. Inſtit. Auguſtinus ca. 23. decimioctaui Ciuit. dei. Sibylla (ut tertia Aeneid. ſcribit Ser.) dicitur omnis puella, cuius pectus numen recipit. Nam Aeoli σιοὺς dicunt deos, βουλὴν ſententiã. Ergo σιοβουλὰς quaſi θεοβουλὰς dixerunt. Vnde eſt, Magnam, cui mentem, animũq; Delius inſpirat uates. Sanè ſciendũ, eodem authore, omnia reſponſa Sibyllæ, plus, minusue centũ non cõtineri ſermonibus. Cumana aũt Sibylla proprio nomine Phemonoe dicta eſt, Seruio 3. Aeneid. ſuper illud. *Quæcunq; in folijs, &c.* Alijs Amalthea, Demophile, uel Herophile dicitur. g *Ibidem Sybillæ ſacellum.*) Sacellum hoc deſcribit Syllius lib. 12.

Atq; hic perluſtrans aditus fulgentia cernit Arcis templa iugo, &c. Item Vergil. ſexti Aeneid. quem Syllius longo interuallo imitatur. Specum apud Cumas eleganter deſcribit Ariſtot. cap. 82. de Admirandis in natura. h *Cum Capitolio.*) Conſtat apud nobiles Authores, ſæpè Romanum Capitoliũ fuiſſe incenſum, Olympiade 174. 212. 241. Hinc Lucretius in fine ſecundi, & M. Cicero in lib. conſulatus ſui conqueruntur. *Quod pater altitonans ſtellanti nixus Olympo*

Ipſe ſuas arces, atq; inclyta templa petiuit, Et Capitolinis iniecit ſedibus ignes. Lege Lactantium cap. 17. lib. tertij. i *Priores duos Tarquinio Superbo.* Hiſtoria hoc habet, Cumanã Sibyllã nouem libros attuliſſe ad regẽ Tarquiniũ Priſcum, ac pro eis trecentos Philippeos poſtulaſſe, regemq; aſpernaturam

quàm postulabatur, ipsa exusserat. Huius sepulchrum in Sicilia adhuc manet. Delphicam [a] autem Sibyllam ante Troiana bella uaticinatam [b] Bocchus autumat, cuius uersus plurimos operi suo Homerum inseruisse manifestat. Hanc Heriphile Erithrea annis aliquot intercedentibus insecuta est, Sibyllaque appellata est de scientiæ parilitate, quæ inter alia magnifica Lesbios [c] amissuros maris imperium multo antè præmonuit, quàm id accideret. Ita Cumanam fuisse tertio post has loco ipsa æui series probat. Ergo Italia, in qua [d] Latinum antiquũ antea à Tyberis ostijs adusque Lirim amnem, pertinebat, uniuersa consurgit à iugis [e] Alpium porrecta ad Rheginum uerticem, & littora Brutiorum, quo in mare meridiẽ uersus protendit. Inde procedẽs paulatim se Apẽnini montis [f] dorso attollit, extensa inter Thuscũ, & Adriaticũ, id est, inter superũ mare, & inferum, similis querno [g] folio. f. proceritate amplior,

narum precij magnitudinẽ, & mulieris insaniã. Illam in conspectu regis tres cõmbussisse, ac prò reliquis idem preciũ postulasse. Tarquiniũ multomagis mulierẽ insanire putasse. Quæ denuo tribus alijs exustis, eã in eodẽ precio perseueraret, motum esse regem, ac residuos, trecentis aureis emisse. Authores, Lact. cap. 6. primi. Et Seruius sexti Aen. super illud. *Hic ego namque tuas fortes, &c.* Eleganter, ut cætera, Aul. Gel. cap. 19. primi noctium Atticarum. Asseribit tamen hoc nõ Tarquinio Prisco, sed Tarquinio Superbo, sicut & Solinus hoc ipso loco, Sed Lactantij sententia temporibus conformior, cũ Tarquinius Superbus anno 4. sexagesimæprimæ Olym. Romanũ arripuerit principatũ. Hi autẽ libri, cuius Sibyllæ fuerint incertum est, quanque Cumanæ Vergilius dicat, Var. Erythreæ. a *Delphicam.*) Hoc uel à natali solo sortita nomen, uel quod apud Delphicum oraculũ respon sa dare fuerit consueta. Delphicam Sibyllam Varro tertio loco ponit. Vide Lactant. ca. 6. primi. b *Bocchus.*) Sunt, qui non Bocchus, sed Boëthus legendum existiment. Boëthi Stoici philosophi meminit Diogenes in uita Zenonis, lib. septimo. c *Lesbios amissuros imp. maris.*) Eusebius lib. temporum scribit, post Cares, Lesbios aliquandiu maris obtinuisse imperium. d *Latium antiquum.*) Ex Plinio cap. 5. tertij. Vide Plinianum indicem, in dictione Latium. Seruius aliter in principio primi Aeneid. super illud. *Inferretque deos Latio.* Seruij sententiam Beroaldus reprobat. Sed fieri potuit, ut de Latio Seruius alios sit authores secutus, quã quos pro se aduocat Beroaldus, cum de locis etiamnũ alijs, sæpissime Geographi dissentiant inter se. Non aduertit Beroaldus esse Seruiana exemplaria passim mutila, & reliquias scriptorum eius plurimũ deprauatas. e *A iugis Alpium.*) Hac parte Solinus, C. Sempronium imitari uidetur. Vniuersa (inquit) Italia à iugis Alpiũ oritur, & in Leucopetram, fretumque Siculũ terminatur. Cingitur supero, & infero mari, & secatur Apœnino, qui à iugis Alpiũ ortus, per mediã Italiã, à Ligurib. ad Anconã porrectus inde paulatim usque Venusiam flexus ibi ex trãsuerso diuidit Italiã. &c. Sed quo locus iste totus fiat dilucidior, asscribã Ptolemæi sententiam ex primo tertij, Geographiæ. Italia (inquit) limites habet, ab Occidente Alpiũ iuga iuxta lineã, quæ extenditur à mõte Adula, usque ad Varij fluminis ostiũ. Præterea littus Tyrrheni pelagi, à Neapoli scilicet usque Leucopetram. A Septẽtrione terminatur Alpiũ iugis, quæ Rhetiæ imminẽt. Præterea, Pœnis, Ocra, Carusadio monte, qui sub Norico est. Rursus littore Adriatici sinus, à Tilauento flumine usque Gargani mõtem, & Hydruntũ. A Meridie Adriatici pelagi littore, à Tilauẽto flumine usque Illyricã metã. Præterea Ligustico littore, atque Tyrrheno à Varij fluminis ostio, usque Neapolim, ac à Leucopetra, usque Hydruntum. Si picturis, & tabulis delecteris, uide eius authoris tabulam sextam Europæ. Existimat Nonius Mar. nomen Alpiũ sumptũ ex candore niuium. Græci enim [illegible] album dicunt. Sabini tamẽ Alpum dixerunt. Plures in nostris Collectaneis citauimus authores. *Apennini montis.*)

Hic mons est Siculum porrectus adusque Pelorum
Finibus à Ligurum populos amplectitur omnes
Italiæ, geminum latus stringentia longe,
Vtraque perpetuo discriminat æquora tractu.

Sunt qui Apœninum ab Hannibalis Pœni transitu dictum uelint. Apenninum montem eleganter describit Lucanus libro 2.

Longior educto, qua surgit in æra dorso,
Gallica rura uidet, &c.

g *Similis querno folio.*) Plinius cap. 5. libri tertij, idipsum sic explicat, Est (inquit) Italia folio maximè querno assimilata, multo proceriore

amplior

amplior, q̃ latitudine in læuo ſe flectens cacumine, & Amazonicæ figura deſinẽs Parmæ, ubi à medio excurſu Cirthos uocatur, per ſinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetrã dextra, Laciniũ ſiniſtra.
a *Scyllæ matre.*) A Plinio hoc quoq; loco diſſentit Solinus, Nam Plinius ſcribit Cratidem fluuium Scyllæ patrẽ, non matrẽ fuiſſe. Id aũt Idcirco ſictũ eſt, quoniã id uel acciderit ſecus flumina. Vel ab his factum, qui ex ſe flumina nominarunt. Reor autem à Solino, Scyllæ patre, non matre fuiſſe ſcriptum, m, in p, ſcriptoris uitio, mutato. Sæpè enim leguntur flumina quorundam fuiſſe patres, matres autem nunq̃. b *Sirenum ſaxa.*) Dino Clitarchi, celebrati authoris pater, in India Sirenas eſſe affirmat, mulceriq; earum cantu, quos grauatos ſomno, lacerant, licet, ut ait Plinius, apud alios nec impetrauerint fidẽ. Secundum autem fabulam monſtroſæ uirgines fuerunt, Acheloi fluminis, & Calliopes muſæ filiæ. His cantus ſuauitatem adſcribunt. Has ferunt primo iuxta Pelorum promõtoriũ, deinde in Capreis inſulis habitaſſe. Quos autem ſuo cantu illexiſſe, in naufragia ducebant. Id aũt ſictum eſt, quoniã reuera meretrices fuerunt, quæ tranſeuntes ad egeſtatem ducebãt, ita ut naufragia feciſſe uiderentur. Homerus. 12. Odiſſeæ lib. multis carminibus fabulam proſequitur. Homeri uerſus de hac re Cicero ſic in latinum uertit.

a quam latitudine. Vbi longius proceſſit, in cornua duo ſcinditur, quorum alterum Ionium ſpectat æquor, alterum Siculum. Inter quas prominentias non uno margine acceſſum inſinuati freti recipit,
b ſed linguis proiectis ſæpius, ac procurrentibus, diſtinctum promontorijs pelagus admittit. Ibi (ut obuia paſſim notemus) arces Tarentinæ, Scyllacæa regio, cum Scyllæo oppido, & Crathide flumi-
c ne Scyllæ [a] matre, ut uetuſtas fabulata eſt. Rhegini ſaltus, Pæſtane ualles. Sirenum [b] ſaxa, [c] Amœniſſimi Campaniæ tractus, Phlegræi [d] campi, Circes domus. [e] Tarricina [f] inſula antè circũflua immenſo mari, nunc æuo nectente addita cõtinenti,

O decus Argolicum quin puppim flectis Vlyſſes,
Auribus ut noſtros poſsis agnoſcere cantus.
Nam nemo hac unquam eſt tranſuectus cærula curſu,
Quin prius aſtiterit uocum dulcedine captus,
Poſt uarijs auido ſatiatus pectore Muſis
Doctior ad patrias lapſus peruenerit oras, &c.

Interpretatur autem fabellam Cicero de his hominibus, qui ingenijs, ſtudijsq;, atq; artibus delectãtur. Hi enim (inquit) cognitione rerũ, ſcientia capti, nec ualetudinis, nec rei familiaris, rationem ullam habent. c *Amœniſſimi Campaniæ tractus.*) Omnium (inquit Florus libro primo) non modò Italia, ſed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniæ plaga eſt. Nihil mollius cœlo. Deniq; bis floribus uernat. Nihil uberius ſolo, ideo Liberi, Cererisq; certamẽ dicitur. Nihil hoſpitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Miſenus, & tepentibus fontibus Baiæ, Lucrinus, & Auernus, quædã maris ocia. Hic amicti uitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omniũ Veſuuius Aetnæi ignis imitator. Vrbes ad mare Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, &c. Alia ad idẽ in eo Flori loco aliàs annotauimus. d *Phlegræi campi.*) In Campania iuxta Acheruſiam paludẽ, cãpus eſt Phlegræus nomine, in quo Herculẽ Gigantes ſuperaſſe fabulantur, illicq; ſepulti quoties anhelant, terram quatiunt. Syllius lib. 12. *Tradunt Herculea proſtratos mole Gigantes*
Tellurem iniectam quatere, & ſpiramine anhelo
Torreri late campos, quotiesq; minantur
Rumpere compagem impoſitam, expalleſcere cœlum.

Id autem ideo fictum eſt, quoniam ea regio tota ferè ſulfure plurimo ſcatet. Hinc fit, ut uẽtorum impulſu, excitetur paſſim ignis. Qui cum exitũ è cauernis natura expetat, dũ luctatur aſſiduè, terram tandẽ quatit, & cõmouet, exuritq; frequẽter. Vnde & nomen ſortitus. φλέγειν enim Græcè, exurere, ardereq; ſignificat. Fabulã explicat Diodorus in 5.
d *Circes domus.*) *In cuius limine tecti* *Mille lupi, mixtiq; lupis & urſiq; leaq;.*
Occurſu fecere metum, ſed nulla timenda,
Nullaq; erat noſtro factura in corpore uulnus,
Quin etiam blandas mouere per aëra caudas.
Noſtraq; adulantes comitant ueſtigia.

De Circes domo, ubinã fuerit, uaria ab Homeri interpretibus lib. Odiſſeæ. 10. memorãtur. Ea q legere uoluerint, adeãt Domitiũ in cõmẽtarijs tertiæ ſyluæ. 1. Syluarũ Statij, Multa Maro. 7. Aen. Ouid. 14. Met. Diod. Sic. lib. 5. e *Tarracina.*) Hæc (ut cap. 5. 3. ait Plin.) Lingua Volſcorũ Anxur dicitur. Eadem & Trachinia dicta eſt ab aſperitate, ut Strabo author eſt. τραχὺ enim

diuersamquè [a] fortunam à Rheginis experta, quos [a] fretum medium à Siculis ui abscidit. Formiæ [b] etiam Læstrygonibus [c] habitatæ. Multa præterea pollentissimis ingenijs edisserta, quæ præterire, quàm inferius exequi tutius duximus. Verum Italiæ [b] [d] longitudo, quæ ab Augusta Prætoria per urbem Capuam porrigitur, usque ad oppidum Rhegium, decies centena & uiginti milia passuum colligit. Latitudo ubi plurimum quadraginta decem. [c] Vbi minimum centum xxxv. milia. Arctissima est ad portũ, quem [e] Hannibalis castra dicunt. Neque [f] enim excedit quadraginta milia. Vmbilicum (ut Varro tradit) in agro Reatino habet. At in solidum [d] spacium circuitus uniuersi uices quadragies nouies centena sunt. In quo ambitu aduersa Locrensium fronte ortus à Gadibus finitur Europæ sinus primus. Nã secũdus à Lacinio auspicatus, in Acroceraunijs [e] metas habet. Ad [g] hęc Italia Pado clara est,

asper significat, ῥαχίον saxosum. Fuit enim hæc olim Voscorum Metropolis, ut lib. Originum scribit Cato. a *Diuersam fortunam à Rheginis*) Id est, quẽadmodum maris abscessu Terracina, addita cõtinenti, sic Rhegium maris accessu, à continenti seiunctum est Hinc & nomẽ urbi datum Ῥαγὰς enim Græcè ruptum significat. Cæterum (inquit Strabo lib. 6) casu quodã Rhegio nomen inditũ est, qui huic obuenit regioni Aeschylo teste. Namq; Siciliã ab cõtinente ui terræmotuũ auulsam fuisse, & ille, & alij memoriæ prodiderũt. Ex quo Rhagene, id est, à frangendo nomen assequutũ. b *Formiæ*.) Ante (ut septimo Aenei. scribit Seruius) Hormiæ dicebantur, ἀπὸ τῆς ὁρμῆς, hoc est, ab impetu. Posteritas enim in multis nominibus f. pro b. posuit. c *Læstrygonibus habitatæ*.) Læstrygones homines immanissimi fuerunt, qui corporibus humanis uescebantur, de quibus plura Homerus circa principiũ decimi Odisseæ. Thucydides in principio sexti, scribit se ignorare Læstrygonum genus, neque unde uenerint, neque quò abierint dicere habere. Sufficiat (inquit) & à poëtis memoratum esse, & apud se quisque de illis agnoscit. Poëtæ fabulantur fuisse eos Neptuni filios ferocissimos & immanes ab omni humanitate penitus alienos, tanquam è mari genitos. Hinc non inelegãter prouerbio dici cõuenit, Læstrygonibus immanior, in feralem, & truculentum quemuis hominem. Dicti autem, ut nonnulli existimant, ἀπὸ τῆς λῃστείας, id est, à latrocinio. Id quod Orthographia nõ patitur, qđ λαιστρυγόνες dicantur à Græcis. d *Italiæ longitudo*.) Id ipsum Plin cap. 5. tertij sic refert. Patet, (inquit) longitudine ab Alpino fine Prætoriæ Augustæ per urbem Capuam æquè cursu meante, Rhegium oppidum in humero eius situm, à quo ueluti ceruicis incipit flexus, decies centena, & uiginti milia passuũ, multoq; amplior mensura fieret Laciniũ usq;, ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria est. 410. mill. ũ inter duo maria, Inferum & Superum, amnesq; Varum, atq; Arsiam, media atq; fermè circa urbem Romã, ab ostio Aterni amnis in Adriaticum mare influens ad Tyberina ostia 136. & paulò minus à Castro nouo Adriatici maris Alsium ad Thuscum ęquor. Haud ullo in loco 200. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus à Varo ad Arsiam 30. milia passuum 28. effecit: Abest à circumdatis terris Istria, ac Lyburnia quibusdam locis 100. millia passuum. Ab Epiro, & Illyrico 50. Ab Africa minus 200. Ab Sardinia 120 millia. A Sicilia. M D. p. Corsica minus 70. Ab Issa. L. Incedit per maria cœli regione ad meridiem quidem. Sed si quis diligẽti sublimitate id exigat, inter sextã horam, primãq; brumalem. Hanc Italiæ mensuram clarè aperit Martianus cap. 13. lib. sexti. Quo loco de Italiæ latitudine loquens numerus corrigendus est. Sic enim passim retinẽt exemplaria. Nusq; uerò (inquit) 300. latitudo eius excedit. Cum legendũ sit 410. Plinio, & Solino, quos passim sequitur, id asserentibus. e *Quem Hannibalis castra dicunt*.) De portu quem Hannibalis castra dicunt. Plin. cap. 10. tertij. In ea (inquit) portus, qui uocatur castra Hannibalis, nusquam angustiore Italia 20 millia passuum latitudo est. Itaq; Dionys. maior intercisam in eo loco adijcere Siciliæ uoluit. Cũ Plinio concordat Martianus ubi supra. Angustior plurimũ (inquit) est ad portũ, quẽ Hannibalis castra dicunt. Nam uix 20 milia passuum lata est. f *Neq; excedit 40 millia*.) Ex Plinio, & Martiano iamiam citatis, paret legendum esse non 40. milia, sed 20. milia, licet passim primum numerum retineant exemplaria. De Italiæ Vmbilico in Reatino agro Plin. cap. 12. lib. tertij. In agro (inquit) Reatino Cutyliæ lacũ, in quo fluctuet insula, Italiæ Vmbilicũ esse. M. Varro tradit. Vt aũt in Reatino agro Italię umbilicus ponitur, ita orbis totius in Delphis est. Huius authores in Collectaneis nostris q̃ plures aduocauimus. De quatuor Europę finib. infra ca. 22. g *Italia Pado clara est*.) De Pado flumine nihil est, qđ nõ elegãter ca. 16. tertij, & ca. 4. 37. retulerit

lerit Caius Plinius. Refert in originibus Cato Portius, Ethruſcos, Botigon, Lygures uerò Bōtigū hūc ipium amnē, à profunditate nominaſſe. Pli. nō Botigon, nec Botigum, ſed Bodincū. i. fundo carentem uocari dicit, quo loco argumentū affert, cur ſic uocetur. Gallos autem à Pado. i. Picea arbore, quod in eius ripis hæc arbor plurima proueniat. Herodotus in Thalia nō aſsētitur ijs, qui flumē Eridanū eſſe prodiderunt. Neq; n. aſſentior (inquit) fluuiū quendā eſſe, Eridanū à Barbaris uocitatū, qui ſubijt mare ad Septētrionem ſpectans, unde Electrū uenire narratur. Nec Caſsiteridas quidē noui inſulas hoc eſt, Stānarias, unde ad nos uenit ſtannū. Eridanus enī nomen Græcū eſt, nō Barbarum, ab aliq̄ poëtarū fictū, ſed hoc & ſi ſtudio ſē q̄ſiui, à nemine, qui ipſe uiderit, accipere potui. Quomodo ſe habeat mare ad illam Europæ partem, lege Pli. ca 4 lib. 11. Ver. primo Georgicorum libro, uocat Eridanū fluuiorum regem. Quod ad Padi magnitudinē reſpexiſſe uidetur. Nam, ut Lucanus cecinit in ſecundo,

Non minor hic Nilo, ſi non per plana iacentis
Aegypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas.
Nec minor eſt Iſtro, niſi quod dum permeat orbem
Iſter caſuros in qualibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non ſolus in undas.

Appianus lib. 1. Bellorū ciuiliū ſcribit Eridanum, & Rodanū flumina paruo inter ſe ſpacio caput exerere. Ex his (inquit) alter per Celtas, q̄ ſupra Alpes incolunt, in Tyrrhenū mare diffunditur. Alter uerò intra Alpes ſupra Ioniū ſinū elapſus, pro Eridano Padi nomen aſſumit. In uetuſtis omnibus exemplaribus apud Ouidium primo Metamorphoſis ſic legitur.

Eridanuſq; ſenex, leniſq; Amphryſus, & Aeas.

Quo loco Raphael Rhegius pro Eridano repoſuit Apidanuſq; ſenex, nō aduertens de eo Eridano poëtam loquutū, qui Atticæ regionis fluuius eſt, in Iliſum influens, autor in Attica Pauſanias. Fluuij (inquit) Athenis labuntur Iliſus, & qui in eū immittit Eridanus Gallico Eridano cognominis. Ianus Parrhaſius, & Cælius Rhodiginus id ipſum antea retulerunt. a *Perpaucæ familiæ.*) Sumpſit hæc Solinus ex cap. 2. ſeptimi Pli. Haud procul (inquit) urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ uocantur Hirpiæ, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montē Soractē Apollini ſuperambuſtā ligni ſtruē ambulātes nō aduruntur. Et ob id perpetuo Senatuſconſulto militiæ, omniumq; aliorū munerū uacationē habent. Rem hanc cecinit Verg. xi. Aeneid.

Summe deum ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui Pineus ardor aceruo
Paſcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus ueſtigia pruna.

Super quo loco plura Seruius ad huius rei notitiā doctē tradidit. Syllius li. 5. de hac eadē re ſic cecinit.

Tum Soracte ſatum præſtantem corpore, & armis
Aequanū noſcens, patrio cui ritus in aruo
Cum pius arcitenens accenſis gaudet aceruis,
Exta ter innocuos lætum portare per ignes,
Sic in Apollinea ſemper ueſtigia pruna
Inuiolata teras, uictorq; uaporis ad aras
Dona ſerenato referas ſolennia Phœbo.

Strabo aūt li. 5. ſcribit ea ſacra nō Phœbo, ſed Feroniæ Deę celebrari ſolita. Feroniā (inquit) finitimi magno dignantur honore. Quo in loco ipſius tēplū eſt, mirificū habēs ſacrū. Nā q̄ eius numine afflantur, nudis pedibus prunas, & copioſum inambulant ſub hac dæmone nulla læſione cinerem. Varro id nō aſcribit miraculo, ſed ait Hirpinos ambulaturos per ignes, medicamento quodam plantas tingere. Hirpi Sabinorum lingua lupi uocantur. Lege Seruium ubi ſupra b *Gentem Marſorum.*) Pli. cap. 2. libri ſeptimi.

a quem mons Veſulus ſuperantiſsimus inter iuga Alpium gremio ſuo fundit, Viſendo fonte in Ligurum finibus, unde ſe primum Padus proruit, ſumerſuſque cuniculo rurſus in agro Vibonenſi ex- b tollitur, nulli amnium inferior claritate, à Græcis dictus ἠριδανὸς. Intumeſcit exortu canis tabefactis niuibus, & liquentibus Brumæ pruinis, auctuſque aquarum acceſsione. xxx. flumina in Adria- c ticum defert mare. Eſt è memorabilibus inclytum, & inſigniter per omnium ora uulgatum, quod a perpaucæ familiæ ſunt in agro Phaliſcorum, quos Hirpos uocant. Hi ſacrificium annuum ad Soractem d montem; Apollini faciunt. Idque operantes geſticulationibus religioſis impunè exultant, ardentibus lignorum ſtruibus, in honorem diuinæ rei flammis parcentibus. Cuius deuotionis miniſterium muni- e ficentia ſenatus honoratum, Hirpis perpetuo omnium munerum uocationem dedit. Gentem b Marſorum ſerpentibus illæſam eſſe nihil mirum. A Circes filio ij genus ducunt, & de auita potentia de-

beri sibi sciunt seruitium uenenorum, ideo ue-nena contemnunt. Caius Cœlius Oetæ tres [a] filias, Angitiam, Medeam, & Circen fuisse dicit. Circen Circæos insedisse montes carminum maleficijs uarias imaginum facies mentientem. Angitiam uicina Fucino occupauisse, ibique salubri scientia aduersus morbos resistentem cum, desisset intus hominem uiuere, deam habitam. Medeam à Iasone Buthroti sepultam, filiumq; eius Marsis imperasse. Sed quamuis Italia habeat hoc præsidium familiare, à serpentibus non penitus libera est. [b] Deniq; habitatores ab Amyclis, quas antea Amyclæi Græci condiderant, fugauere serpentes. Illic [c] frequens uipera

septimi. In Africa gens Psyllorum fuit (ut Agatharchides scribit) à Psyllo rege dicta. Horũ corpori ingenitũ fuit uirus exitiale serpẽtibus, ex cuius odore sopirent eas. Et infra. Simile & in Italia Marsorum gente durat. quos à Circes filio ortos ferunt. Et ideo inesse his uim naturalẽ eam. Idẽ eleganter, ut cætera, scribit Aulus Gel. cap. xi. lib. 16 Noct. Atti. Syllius Italicus lib. 8. de Marsis loquens.

Hæ bellare acies norant, ac Marsica pubes,
Et bellare manu, & Chelydris cantare soporem,
Vipereũq; herbis hebetare, & carmine dentem,
Aetæ prolem Angitiã mala gramina primam
Monstrauisse ferunt, tactuq; domare uenena.
Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
Frenantem, ac syluis montem nudasse uocatis.

Scribit idem Syllius Marsos denominatos à Marsia, qui quõdam ab Appolline uictus, in hac loca profugerit.

Sed populis nomen posuit metuensior hospes,
Cum fugeret Phrygios trans æquora Marsia Crenos
Mygdoniam Phœbi superatus pectine loton.

Alij à Marsia Lydorum duce appellatos tradunt. a *Tres filias*) Diod. Siculus lib. 5. tradit Oetam ex Hecate Maga, tres liberos procreasse Circen, Medeam, Egialeum. Seruius septimo Aene. scribit Angitiã, uel ut alijs placet, Anguitiam, à Marrubijs populis, Medeam nominatam, ex eo, quod eius carminibus serpentes angeret. Medea (inquit) quando relictis Colchis Ias. nẽ secuta est, dicitur ad Italiã peruenisse, & populos quosdã circa Fucinũ ingentẽ lacũ habitantes, qui Marrubij appellabantur, quasi circa mare habitantes, propter paludis magnitudinẽ, docuit remedia contra serpentes. Hi ergo populi Medeã Angitiã nominauerũt, ab eo quod eius carminibus, serpentes angeret. Angitiæ meminit Verg. lib 7.

Te nemus Angitiæ, uitrea te Fucinus unda.

Vim etiã hanc contra serpentum uenena, tribuit Marrubijs populis.

Quin & Marrubia uenit, de gente sacerdos. &c

b *Deniq; Amyclas.*) Sumptum ex cap. 5 tertij Plinij Tarracina (inquit) oppidũ lingua Volscorũ Anxur dictum. Ibi fuere Amyclæ à serpentibus deletæ. Idẽ scribit cap 29. octaui Quo loco docet quas ciuitates, gentesq; minuta animalia deleuerint. Inter Caietã, & Tarracinã oppidũ constitutũ est a Laconibus, qui comites Castoris, & Pollucis fuerunt & ab Amyclis prouinciæ Laconicæ ciuitate est ei nomen inditũ. Lacones isti cũ secundũ Pythagoræ sectam à cæde omniũ animaliũ abstinerent, & ex uicinis paludibus natas serpentes, occidere nephas putarent, ab ijsdem interempti sunt. Vnde Amyclas tacitas dixit Maro in 10. *Et tacitis regnauit Amyclis.* Solinus infra cap 11. hanc taciturnitatẽ, Amyclis Laconicæ regionis urbi uidetur tribuere. Amyclæ (inquit) silentio suo quondã pessundatæ. Quod ideo fortasis dixit, quoniã ab eis Amyclæ Italiæ originẽ duxerint. Hinc ab Ausonio Paulino scribente dictum est.

Tu uelut Oebalijs habites taciturnus Amyclis.

Reliqua cap. 12. infra.

c *Frequens uipera.*) Vipera, quæ Græce ἔχις dicitur, dicta est, quod ui pariat. Corrosis enĩ matris lateribus, exeunt pulli cum matris interitu. Scribunt primæ clasis authores, Viperæ marem caput insere re in os fœminæ, quod illa arrodit uoluptatis dulcedine. Herod. in Thalia. Nunc (inquit) cũ libidine agitantur, & per paria coeunt, fœmina collũ maris in emittenda genitura comprehendit, sorbẽsq; nõ prius dimittit, q̃ deuorauerit, & mas quidem hoc modo perit. Fœmina uerò talẽ luit masculo pœnam quod filij dum adhuc intra uterum sunt, patrẽ ulciscentes ambedunt, eiusq; aluo ambesa, ita partum faciũt. Eandẽ sententiã tradit Aristot. cap. 16. eius libri, quẽ de Admirandis in natura scripsit. Id ipsum eleganter canit in Theriacis Nicander poëta inquiens.

Vipera saua caput lætali dente mariti
Mordicus abscindit, sed nata ex semine proles
Viscera dilaniat matris, stratamq; relinquit,
Sic patris interitum sub primo ulciscitur ortu.

Ex his apparet Albertum lib. 25. de Animalibus, nec

a morſu [a] inſanabili. Breuior hæc cæteris, quàm in a-lijs aduertimus orbis partibus, ac propterea dum de ſpectui eſt, facilius nocet. Calabria [b] Cherſydris frequentiſsima, Et Boam [c] gignit, quem anguem b in immenſam ferunt molem coaleſcere. Captat primo greges bubulos, & quæ plurimo lacte ri-gua bos eſt, eius ſe uberibus innectit, ſuctuq; con-tinuo ſaginata, longo in ſæculo, ita [d] fellebri ſatie-c etate ultumo extuberatur, ut obſiſtere eius ma-gnitudini nulla uis queat. Poſtremo depopula-tis animalibus, regiones, quas obſederit, cogat ad uaſtitatem. Diuo denique Claudio principe, ubi

nec Plinij uerba, nec uiperæ cōncipiendi, aut pariendi modum intellexiſſe. Citat neſciō quem Sirach ſcribentem de Vipera, quod fœmina inſaniens libidine (utar eñ authoris eius qualibuſcunq; uerbis) caput ſpuens maris, caput in os apprehendit, & amputat, & ex ſputo illo concipit partum, qui ſe uiſceribus matris emordet, & ſic uiſceribus matris laceratis, mater moritur in partu. Et parum infra. Adhuc autem (inquit) quod dicit Plinius, uolens magis aptare mēdacium, quod quidē, ut dictum eſt, concipiat decapitatione maſculi. Sed quia multos concipiat, & propter ſtricturam corporis, non niſi unum poſt eniti poſsit, cum multi ſint, amplius uidelicet quam uiginti, ultimos tædium inuadit, quod non prodeūt ad lucē, & illi uiſcera matris corrodunt, eſt ſimiliter mendacium & impoſsibile. Natura eñi nunq̄ dedit actum, cuius non daret naturalem potentiam, & facultatē, quia aliter deficeret in neceſſarijs. Hucuſq; Albertus. Pro Plinio, & contrà Albertum eſt Ariſtoteles in eo libro, quē iamiam citauimus. Eius uerba libuit ſubſcribere. Echidna (inquit) piſcis eſt maritimus, cum qua ferunt Echin uiperam ſerpentem quendam nigris intinctum maculis coire plerumq; conſueuiſſe. Atq; illam dum in ipſo demulcentur complexu aduerſam ſerpenti, morſibus illius caput abſcindere. Tum qui ex ea naſcuntur (quaſi uindicaturi eſſent patris interitum, & accepturi de matre pœnas) abſciſſo uentre, per media illius uiſcera erumpere, atque ſuper mortua matre, quod ultionē patris abūde patraſſent, inter ſe mutuo efferri, congratularíq;. Apollonius Tyanæus, ut in ſecundo eius uitæ, refert Philoſtratus, nō aſſentitur huius ſententiæ authoribus. Vipera (inquit) uiſa eſt ſerpentes, quos peperit lingua lambere, & quaſi expolire. Nō eñ aſſentior (inquit) imprudenti eorum ſermoni, qui dicunt uiperarū filios abſq; matre naſci. Neq; eñ hoc natura patitur, neque cōprobat experientia. Locus montanus eſt iuxta Aliacmon flumen Macedoniæ Is, ut lib. 5. ſcribit Dioſcorid. Viperis ſcatet. Ob hoc fortaſsis euenit, ut rutam ibidem naſcentē qui ediderint negent euadere In Phœnicia tam præſentis ueneni uiperæ ſunt, ut halitu ſolo animalia necent, quod radicibus uenenatis illic naſcentibus ueſci credantur. Viperæ Balſami, tū ſuccū, quo aluntur, tū umbrā ſub qua deliteſcunt plurimū affectant Qua ex re ſi quē illic uiperæ momorderint, uulnus quidē inferunt, ſed earū morſus ueneno omnino caret Id autem accidere creditur quod ex cibis odoratis paſcantur. a *Morſu inſanabili.*) Extat apud Dioſcoridē lib. 6. caput, quod ad uiperas curatio inſcribitur. Rurſus apud Auicennam longus ſermo eſt, de uiperarum morſus curatione capitibus. 31. 34. 35. 36. tertij tractatus ſecundę Fen. quarti Canonis. Idipſum multis carminibus Quintus Serenus cecinit.

Cuſpide non quiſquam, longæ neq; cæde Lariſſæ,
Fulmine non gladij, uolucris nec felle ſagittæ. &c.

Sunt qui Plin. in uiperæ deſcriptione plurimum arguant, quod perperā ſententiam Ariſtot. cap. ult. quinti naturæ animaliū fuerit imitatus. Cuius defenſionē lege apud Cœliū cap. 34 tertij Antiq. lectionū. De Vipera plura notatu digna ſcribit Ambro cap. 7. quinti Hexameron. b *Calabria Cherſydris.*) Cherſydri dicti, quod in aquis, & in terris morētur. Nā χέρσον dicimus terrā, ὕδωρ autē aquam. Imitatur hoc loco Solinus tertio Geor. Vergilium.

Diſce & odoratam ſtabulis accendere Cedrum,
Galbaneoq; agitare graues nidore Chelydros
Sæpe ſub immotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit. &c.

Et infra.

Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis
Squammea conuoluens ſublato pectore terga,
Atq; notis longam maculoſus grandibus aluum. &c.

Sunt qui nō Cherſydris, ſed Chelydris legāt. c *Et Boas.*) Ex Pli. cap. 14. lib. octaui, faciūt ijs (inqt) fidē in Italia appellatæ Boæ in tantā magnitudinē exeuntes, ut Diuo Claudio principe occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Alūtur primo Bubuli lactis ſucco, unde nomē traxere. Albertus li. 25. de Animal. falſò exiſtimat Boā fuiſſe eū inuſitatæ immanitatis ſerpentē, aduerſus quē primo Punico bello. M. Attilius Regulus Cōſul in Africa caſtris apud Bragadā flumē poſitis, prēliū grāde, atque acre feciſſe narratur, cuius interfecti lōgū coriū pedes cērū & uiginti Romā miſit. Id coriū, maxillaq; (ut Plin. author eſt) uſque ad bellū Numantium durauere Romæ in templo. d *Fellebri ſatietate.*)

Copioſq

Vaticanus ager est, in aluo occisæ Boæ spectatus est solidus infans. Italia [a] lupos habet, qui cũ cæteris similes non sint, homo, quem prius uiderint, conticesсit, & anticipatus [b] obtutu nocenti, licet clamandi uotum habeat, non habet uocis ministerium. Sciens [c] de lupis multa prætereo. Spectatissimum illud est, quod caudæ [d] animalis huius uillus amatorius inest perexiguus, quem spontaneo damno abijcit, cum capi metuit. Nec habet potentiam, nisi uiuenti detrahatur. Coëunt lupi toto anno non amplius dies .xij. Vescuntur in fame terra. At [e] hi, quos Ceruarios dicimus, quamuis post longa ieiunia repertas ægrè carnes mandere cœperint, ubi quid casu respiciunt, obliuiscuntur, & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum, quam reliquerunt satietatem. In hoc animalium genere numerantur [f] & Lynces, quarum urinas coire in duriciem preciosi cal-

Copioso lactis suctu, à uerbo fello, quod lac sugere significat. Sunt qui legent celebri, aut funebri sati
etate. De Vaticano lege quæ scribit. A Gellius cap. 17. sextidecimi Noc. Atti. a *Italia lupos habet*) Lupus
ex Græco sumptum nomẽ. Is eñ Græcè λύκος dicitur. Animal hoc noxiũ, nec in Olympo Macedoniæ
monte, nec in Creta insula reperitur. Quod hic de Lupis Solinus refert, ex cap. 22. octaui Plinij sum-
ptum est totum. Sed in Italia quoq; (inquit) ut creditur luporum uisus est noxius, uocemq; hominis,
quem priores cõtemplentur adi-
mere ad præsens. Diuus Amb.
ca. 4. sexti Hexã. Lupus (inquit)
si prior hominem uiderit, uocẽ
excipit, & despicit eum, tanq̃ ui-
ctor uocis ablatæ. Idem si se præ-
uisum senserit, deponit feroci-
am, & nõ potest currere. Ex hac
lupi proprietate, sumptum Ada-
giũ apud Terẽtiũ in Adelphis.
Lupus est in fabula. Cũ quem-
piam, ob eius præsẽtiã, in quem
loquimur, silendum esse signifi-
camus Plautus in Sticho. Quin
tu uocasti hominem ad cœnam?
Respondet Epignomus adole-
scens. Nequid adueniens perde-
rem. Atq; eccum tibi lupũ in ser-
mone. Exuriens adest. Prouer-
biũ interpretatur Seruius Eclo-
ga nona Vergilij super illud.
Lupi Mœrin uidere priores Mul-
ta ex his, quæ de lupis Albertus
scribit de animalibus lib. 22. fa-
bulosa esse nemo ambigat. b
Obtutu nocenti.) Sunt uetusti co-
dices, qui sic habeant. Et antici-
patus obtutu aspectus nocentis Idẽ tñ cũ priori sensus. Inter animalia uix lupo alterũ magis homini-
bus noxium reperitur. Vnde apud Atticos cautũ lege fuerat, ut ei, qui lupi catulũ pemisset, talentum
daretur. Ei uerò qui adultum lupũ necasset, talenta duo fuerant instituta. Hunc etiã morem plurimæ
hac tempestate urbes seruant, ut qui luporũ capita urbiũ rectoribus referant, præmiũ quodpiam in-
de recipiant delerentes. c *Sciens de lupis multa prætereo.*) Quæ hic sciens Solinus præterit, lege apud
Aristot. cap. 35. sexti. & cap. 5. octaui naturæ animalium. Item apud Plin. cap. & lib. famiam citatis. Soli-
nus etiã aliqua de lupis refert cap. 25. infra. d *Cauda animalis huius uillus.*) Sumptũ hoc, & quod se
quitur ab eodem Plinio ubi supra. e *At ij, quos Ceruarios dicimus.*) Sunt eo genere, qui ceruarij
uocantur, qualẽ è Gallia in Pom. Magni arena spectatũ diximus. Huic quamuis in fame mandenti si
respexit, obliuionẽ cibi surrepere aiunt, digressumq; quærere aliud. Ex Pli. ca. 22. octaui. Ex hac anima
lis huius natura, nõ incongruè, in hominẽ, uel proprij cõmodi obliuiosum, puerbiali figura quis ute
tur. Ceruario obliuiosior. Tria sunt luporũ genera Cõmunes, Canarij, Ceruarij genus tertiũ. Aristot.
ca. 35. sexti naturæ animaliũ. Lupos itẽ Canarios (inquit) cœcos parit luporũ ritu, numero cũ plurimũ
quatuor. Quin etiã lupus Ceruarius coitu, ut canes amplectitur, & cæcos generat, numero duos, aut
tres, aut quatuor. Corpore longior, & cauda porrectior est, sed proceritate breuior, celeritate æquè præ
stat, quamuis crura habeat breuiora. Mollis eñ & agilis est, prosilireq́ue longius ob eam tẽ potest. f
Numerantur & Lynces.) Græca omnino dictio est λύγξ. Sumpta hæc omnia ex cap. 38. octaui naturalis histo-
riæ Caij Plinij. Lyncum humor ita (inquit) redditus, ubi gignuntur glaciatur, arescitq; in gẽmas Car-
bunculis similes, & igneo colore fulgentes, Lyncuriũ uocatas, atq; ob id Succino à plerisq; ita genera
ri prodito. Nouere hoc, sciunt Lynces, & inuidentes, urinã terra operiunt, eoq; celerius solidatur. Plu
ra idẽ Pli. de Lyncurio cap. 3. lib. ultimi. Et Dioscorid. ca. 102. Vrina Lyncũ, quã λυγκούριον uocãt, simul ac
egesta est, solidari creditur in lapidẽ. Proinde superfluo medicinas ex eo cõminiscũtur, quãdoquidem
nõ sit alia res à Succino, quod quidã Electrũ appellauere cognomento πτερυγόφορον. Potũ hoc in aqua
stomachi uicijs, & alui fluctionibus medetur. Aristot. in lib de Admirandis in natura. 66. cap. Et Lyn-
ces quod emingunt, obtegere arenis ferunt, cum uideãtur intelligere id ab hominibus quæri ad pri-
uatã utilitatẽ, & potissimũ ad informãdas imagines, decorandosq; sculpturis annulos. Ouidius item
quinto decimo Meta. sic de hacre inquit,

Vicla

Victa racemifero Lyncas dedit India Baccho,
E quibus (ut memorant) quicquid uesica remiſit
Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto.

a *Theophraſtus perhibet.*) Theophraſtus, ut lib. 5. refert Diogenes, edidit libros duos, de ijs quæ durantur in lapides. Ex Lyncũ ferarũ natura, Adagiũ ſummi poſſe uidetur. Lynce inuidioſior. In auaros, qui ne inutile quidẽ ſibi, alijs indigẽtibus elargiũtur. b *Cicadæ apud Rheginos.*) Sumptũ ex ca. 27. undecimi Pli. Cicadæ (inquit) nõ naſcuntur in raritate arborũ. &c. Et parũ poſt. At in Rhegino agro ſilent omnes, ultra flumen in Locris canunt. Scribũt Græcorum quidam Cicadas omnes quæ maſculæ ſint, canere, & Achetas dici. Quæ uerò fœminæ ſunt, mutas eſſe, & Tettigonas nũcupari. Tradunt Philoſophi, & Plin. retulit. ca. 51. undecimi naturalis hiſtoriæ, nõ ineſſe uocẽ ijs animalibus, quæ pulmone, & arterijs carent. Proclus ſcribit cicadam canere, cum ſeipſam ſub alis atterit, atque ita ſonum emittere. Strabo libro 6. docet cur Cicadæ in altera fluminis ripa ſint canoræ, in alia uerò ſilẽtes, & mutæ. Cum fluuius (inquit Alex.) Rheginum à Locrenſi diſterminet agro, qui per uallem profundam curſum habet. Peculiare quiddam cicadis obuenit. Quæ enim in Locrorum ripa uerſantur, ſonantius ſtridẽt. Alijs uox nulla contingit. Eius rei cauſam ſuſpicatur eſſe. Nam cum ijs omnino umbroſa regio ſit, unde roſidas alarũ pelliculas minimè pandãt. Illis ſole feruida eſt, quæ aridas, & uti corneas habeat. Vnde aptè ſtridor emittitur. Aliã cauſam refert Ariſtot. ca. 30. quinti de Animaliũ natura, & in lib. eo, qui de morte & uita ſcriptus eſt. Scribit idẽ Ariſtot. cap. 57. de admirandis in natura. Cicadis quemadmodum & Apibus futurorũ notionẽ ineſſe, contra ijs tamẽ actibus. Illæ (inquit) taciturnitate quadã & quiete, hæ uerò motu, ac uocis crepitatione, cũ nõ antea concinẽt, ꝙ ſol retorqueat eius curſum, quo maximè tempore homines ad laborẽ prouocãtur.

a culi fatentur, qui naturas lapidum exquiſitius ſunt perſecuti. Iſtud etiam ipſas lynces perſentiſcere, hoc documento probatur, quod egeſtum liquorem ilico arenarum cumulis, quantum ualent, contegunt b inuidia ſcilicet, ne talis egeries transeat in noſtrum uſum, ut Theophraſtus perhibet. a Lapidi iſti ſuccini color eſt, pariter ſpiritu attrahit propinquantia. Dolores renum ſedat. Medetur regio morbo. c λυγκούριον Græcè dicitur. Cicadæ b apud Rheginos mutæ, nec c uſquam alibi. Quod ſilentium miraculo eſt, nec immeritò, cum uicinæ, quæ ſunt Locrenſium ultra cæteras ſonitent. Cauſas d Granius tradit. Cum obmurmurarent illic Hercule quieſcente, deum iuſſiſſe ne ſtreperent. Itaque ex eo cœptum ſilentium permanere. Liguſticum e mare frutices procreat, qui quantiſper fuerint in aquarum profundis, fluxi ſunt, tactu propè carnulento. Deinde

c *Nec uſquã alibi.*) Tarteas in prouerbiorũ Collectaneis, tradit in Acantho, qui eſt Aetoliæ urbs. τέττιγας ἐν ἀκάνθῳ. i. Cicadas non canere. Vnde prouerbio locum datum, ἀκάνθιος τέττιξ, Acanthia Cicada, in mutos, & inſcios homines dici ſolitum. d *Cauſas Granius tradit.*) Has fabuloſas cauſas ijs uerbis refert Diodorus in quinto. Cum Hercules ad fines Rheginorum, ac Locrenſium perueniſſet, obq; iter feſſus quieſceret. cicadarũ ſtrepitu pertæſus, deos oraſſe fertur, ut eas inde amouerent. Exaudita prece, nõ ſolũ tunc, ſed poſtmodũ cicadę nunꝗ ſunt in ijs repertæ locis. Ex Cicadarũ natura huiuſmodi prouerbia nata ſunt. Cicada canorior. Cicada aridior. Cicadæ nec æſtate ſilent, ex Theocrito, Martiale, Ouidio. Horũ & ſex miliũ aliorũ uſus, in lib. Adagiorũ noſtrorũ explicuimus. e *Liguſticum mare frutices procreat.*) Coralium Græca omnino dictio, κοράλλιον eis dictum, de quo lege Plin. quem more ſuo Solinus imitatus eſt, cap. 2. lib. 32. & cap. 10. lib. triceſimiſexti. Coralium, ut lib. 5. ſcribit Dioſcor. alij Lithodendron uocant. Forma eſt ei fruticis marini, duraturq; illico exemptum, atq; in lucem uniuerſam prolatum, ut uideri poſsit ſpiſſatũ à ſpiritu, qui nos ambeſt &c. Theophraſt. κουράλιον appellat, ἀπὸ τῆς κουρᾶς. i. à tonſura, ſiue à radendo. Aiunt eñ tactu protinus lapideſcere ſi uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. De eo ſic Ouidius libro quintodecimo Metamorpho.

Sic & Coralium, quo primum contigit auras
Tempore, duréſcit, mollis fuit herba ſub undis.

Auicenna cap. 124. ſecundi tractatus, lib. ſecundi, ponit eius ſpecies. Album, rubrũ, nigrumq;. Aſſerit autẽ frigidũ eſſe in primo, ſiccum in ſecundo. Ponit tandẽ eodem ca. plures eius operationes. & proprietates. Ouid. in fine. 4. Meta. fabuloſè narrat uirgas ſanguine Meduſæ contactas, in hunc lapidem fuiſſe conuerſas.

Anguiferumq; caput, dura ne lædat arena. &c.

Claudia. de Nuptijs Honorij contra Orthographia

ubi in supera tolluntur, natalibus [a] derogatis, la- pides fiunt. Nec solùm qualitas illis, sed & color uertitur. Nam puniceo protinus rubescunt. Ramuli sunt, quales arborum uisimus, ad semipedem frequentius longi. Rarum est pedaneos deprehendi. Excuduntur ex illis multa gestamina. Habet enim (ut [b] Zoroastres ait) materies hæc quandam potestatem, ac propterea, quicquid inde fit, habetur inter salutaria. Coralium aliàs dicunt. Nam Metrodorus [c] Γοργίαν nominat. Idem quod resistat Typhonibus, & fulminibus, affirmat. Eruitur [d] gemma in parte Lucaniæ facie adeo iucunda, ut languentes intrinsecus stellas, & sub nubilo retinentes croceo colore perfundat. Ea quoniam in littore Syrtium inuenta primum est, Syrtites uocatur. Est [e] & Veientana gemma à loco dicta, cui superficies nigra, quam ad gratiam uarietatis limites intersecant albi notis candentibus. Insula [f] quæ Apuliæ oram uidet tumulo, ac delubro Diomedis insignis est. & Diomedeas [g] aues sola nutrit. Nam hoc genus alitis præter quã ibi nusquã gẽtiũ est, idq; solũ poterat memorabile iudicari, nisi accederẽt nõ omittẽda.

phiæ rationem corripuit primam.
Vimen erat dum stagna subit, processerat undis
Mergit se subito, uelliq; Coralia Clotho.
Gemma fuit.
Nisi, que, coniunctionẽ addititiã putemus. De Ligustico mari infrà cap. 19. a *Natalibus derogatis.*) Detractis, mutatis, conuersisq; quod. s. natiuã molliciem, propriumq; colorem statim uertant. Sunt uetusti quidã codices, in quibus tũ naturalibus, tũ natiuis scriptũ sit, idẽ tamẽ sensus omnibus. b *Vt zoroastres ait.*) Marbodæus in libello de lapidibus preciosis, de Coralio loquens sic ait.

Ex quo finguntur gestamina commoda multis.
Quippe salutaris gestantibus esse probatur
Illius, ut dixit Zoroastres, mira potestas.
Et sicut scribit Metrodorus maximus author,
Fulmina, Typhonas, tẽpestatesq; repellit. &c.

Stultè omnino faceret, qui super pomiferas arbores, uel fabaceas herbas Coralia in puluerem redacta cum aqua, asperserit, pomorum, aut fabarum sperans copiã. Eam lucri speciẽ siquis affectarit Alberto grates referat, qui id secretum posteris scriptũ reliquit. c Γοργίαν nominat.) Lego Γοργονίαν, ex similitudine sic appellatam, quoniam Coralium exemptũ aquis, ex ulmine durescit in gemmam, sicut ostenso Gorgonis capite, in lapides uertebantur astantia. Plin. cap. 10. tricesimiseptimi natura. hist. Gorgonia (inquit) nihil aliud est, quã Coraliũ, nominis causa quod in duriciem lapidis mutatur. &c. d *Eruitur gemma in parte Lucaniæ.*) Plinius cap. 10. tricesimiseptimi. Syrtitæ (inquit) in littore Syrtium. Iam quidẽ in Lucania inueniuntur, melleo colore croco refulgẽtes, intus autẽ stellas continẽt languidas. e *Est & Veientana.*) Ex Plin. cap. 10. tricesimiseptimi. Veientana Italica gemma est (inquit) Veijs reperta, nigram materiam distinguente limite albo. f *Insula, quæ Apuliæ oram uidet.*) Ptolemæus cap. 1. tertij. tabula Europæ sexta. scribit sex esse Diomedeas insulas. Plinius in fine tertij. Contra Apuleũ littus (inquit) Diomedea cõspicua monumẽto Diomedis. Et altera eodẽ nomine à quibusdã Teuthria appellata. Duas etiã Strabo lib. 6. eas esse dicit. In propinquo mari (inquit) iacent duæ insulæ, quas Diomedeas appellant. Ex quibus habitatores habet altera. Reliquã desertam esse dicunt, in qua Diomedem disparuisse quidã fabulantur, comitesq; in aues conuersos esse. Eas etiã hac ætate mãsuescere, & humanã quodãmodo uitam agere, & uiuendi ordine, & erga benignos mansuetudine. A malignis autem, & sceleratis, fuga & euitatione. Meminit Stephanus de Vrbibus. Sumpsit hæc omnia Solinus, ex Plin. cap. 44. lib. decimi. Ab Alberto barbarè Dyomeditæ uocantur, quas (inquit) ad Augurium uocauit rex Diomedes. g *Diomedeas aues.*) Ouid. 14. Meta. Diomedis sociorum in aues conuersionẽ enumerat inter fabulas. A Venere enĩ, quã Pleuronius Agmõ Diomedis socius maledictis instimularat, in has alites eos narrat fuisse cõuersos. Locũ fabulæ (ut inquit Pli.) fecit, quod hæ aues cotidie Diomedis ædem pleno gutture, madentibus pennis perluũt. Vergilij uersus de hac ipsa re, ex. xi. Aeneidos libro hi sunt.

Nunc etiam horribili uisu portenta sequuntur,
Et socij amissi petierunt æthera pennis,
Fluminibusq; uagantur aues, heu dira meorum

a Forma [a] illis penè quæ Fulicis, color candidus, ignei oculi, ora dentata. Congregatæ uolitant, nec ſineratione pergendi, duces [b] duæ ſunt, quæ regunt curſum, altera agmen anteit, altera inſe-
b quitur, illa, ut ductu certum iter dirigat, hæc, ut inſtantia urgeat tarditatem. Hæc in meantibus diſciplina eſt, Cum [c] fœtificum adeſt tempus, roſtro ſcrobes excauant, deinde ſurculis inuerſum ſu-
c perpoſitis texta cratium imitantur, & ſic contegunt ſubtercauata. Et ne operimenta deſint, ſi fortè lignorum caſas uenti auferant, hanc ſtruem comprimunt terra, quam egeſſerant, cum puteos ex-
d cauarent. Sic nidos moliuntur biſori acceſſu, nec fortuito, adeo, ut ad plagas cœli metentur exitus, uel ingreſſus. Aditus qui dimittit ad paſtus, inortum deſtinatur, qui excipit reuertentes, occa-
e ſum uerſus eſt, ut lux, & morantes excitet, & receptui non denegetur. Leuaturæ aluum aduerſis flatibus ſubuolant, quibus proluuies longius auferatur. Iudicant [d] inter aduenas. Si Græ-
f cus eſt, propius accedunt, & quantum intelligi datur, uelut ciui blandius adulantur. Si quis erit gentis alterius, inuolant & impugnant. Aedem ſacram omni die celebrant ſtudio huiuſmodi. Aquis imbuunt plumas, aliſque impendiò

Supplicia, & ſcopulos lachrymoſis uocibus implent. Quo loco plura ſcribuntur à Seruio. Sociorum Diomedis in aues, conuerſorum, nomina ſunt, Agmon, Lycus, Idas, Rhetenor, Nycteus, & Abas. Ariſtoteles in eo libro, quem de Admirandis in natura ſcripſit cap. 68. ijs quidem uerbis rẽ totã explicat. Erat in Diomedea inſula, quæ in Adriatico freto poſita adiacet Italiæ peruetuſtum quoddam ſacellũ Diomedi olim principi dicatum, admirabile quidẽ, & multa ueneratione tũ ꝓpter uetuſtatẽ ipſam, tum etiam ob eam, quam dicam rei nouitatem digniſsimum. Ferunt enim circa illud uerſari nõnullas aues miræ magnitudinis, ac roſtri duriſsimi, illasq; ſi quis eò acceſſerit cuiuſcunque fuerit nationis, præterquã Græci in eum ſtatim irrumpere acerrimo uolatu, raperecq; illum ſublimem, ac totum unguibus dilaniare. Tum uerò demum confoſſa roſtro ceruice, atque undique diſcerpta necatum abijcere. Idq; potiſsimum eos facere, inquunt, aduerſus uicinas gentes, cũ dicant illas ſocios olim fuiſſe Diomedis, qui cõfractis circa eã inſulam nauibus ſubmerſi, in huiuſmodi aues ſunt commutati, atque illud odij aduerſus uicinos perpetuò conſeruaſſe, cum Diomedes eorũ dux ab Aenea fuiſſet dolo interceptus, qui tũ ea poſsidebat loca, quandoquidem Grecis, qui eò proficiſcuntur ſeſe benignas admodũ, et familiares præſtent. Lege Auguſ. cap. 16 decimioctaui de Ciui. dei.
a *Formæ illis.*) Ex Plinio ubi ſupra. Has (inquit) Iuba Cataractas uocat, & eis eſſe dentes, oculoſq; igneo colore, cætero cãdidas tradens.

Si uolucrum (inquit Naſo) *quæ ſit dubiarum forma requiris,*
Vt non Cygnorum, ſic albis proxima Cygnis.

Suidas exiſtimat has aues uel Ciconias eſſe, uel Cyconijs ſimiles. Auguſtinus Fulicas, Theodorus Gaza Ardeolas transferunt. Has aues Græci Erodios uocant, cuius generis auem auſpiciũ dixit Homerus, Diomedi, & Vlyſsi ſpeculatorib. apparuiſſe. Verſus Homeri eſt.

τοῖσι δὲ δεξιὸν ἧκεν ἐρωδιὸν ἐγγὺς ὁδοῖο παλλὰς ἀθηναίη.

b *Duces duæ ſunt.*) Plin. maſculino genere protulit. Duos ſemper his duces (inquit) alterum ducere agmen, alterũ cogere. c *Cum fœtificum.*) Scrobes (inquit Plinius) excauare roſtro, inde crate conſternere, & operire terra, quæ ante fuerit egeſta. In ijs fœtificare. d *Indicant inter aduenas.*) Aduenas Barbaros (inquit Plin.) clangore infeſtant. Græcis tantum adulantur miro diſcrimine, uelut generi Diomedis hoc tribuentes &c. Mira naturæ uis. Iam quædã animalia authore Plinio, innoxia indigenis, aduenas interimunt ſicut ſerpentes. Parcunt in Myrinthe, quos terra naſci proditur. Item in Syria angues circa Euphratis maximè ripas dormientes Syros non attingunt. Aut etiam ſi calcati momordere, non ſentiunt maleficia, alios cuiuſque generis infeſti auidè, & cum cruciatu exanimantes. Quamobrem & Syri non necant eos. Contra in Aletenio Cariæ monte Ariſtoteles Philoſophus ſcriptum reliquit, à Scorpionibus hoſpites non lædi, indigenas interimi. Quid de ſociorum Diomedis Aetoli ducis in has

aues conuersione,ac reliquis,re uera tenendum,sit,tradit Diuus Augustinus ca.16.decimioctaui Ciui. dei,ijs quidē uerbis. Socij Diomedis, quia nusq̄ subito comparuerunt, & postea nullo loco apparuerunt,perdentibus eos ultoribus angelis malis,& pro eis aues occultæ ex alijs locis , ubi est hoc genus auium, ad ea loca perductæ sunt, ac repente suppositæ,ideò credūtur esse cōuersi.Quod aūt Diomedis in tēplū aquā rostris afferūt,& aspergūt,& quod blandiūtur Græcigenis,atq; alienigenas ꝑsequūtur, mirandū nō est, fieri dæmonū instinctu,quorū interest.i. ad quos ꝑsuadere pertinet, deū iactū esse Diomedem ad decipiendos homines, ut falsos deos, cū ueri dei iniuria, multos colāt, & hominibus mortuis, qui nec cū uiuerent uerè uixerunt,templis altaribus , sacrificijs , sacerdotibus,q̄ omnia cum recta sunt, nō nisi uni deo uiuo,& uero debentur, inseruiant.

madefactis confluunt rorulentæ, ita ædem excusso humore purificant , tunc pennulis superplaudunt, inde discedunt quasi peracta religione. Ob hoc ferunt Diomedis socios aues factos. Sanè ante aduentum Aetoli ducis nomen Diomedeæ non habebant. Inde sic dictæ. Talicus [a] excursus per Liburnos , quæ gens Asiatica [b] est. Procedit in Dalmatiæ pedem. Dalmatia [c] in limitem Illyricum. In quo sinu Dardani sedes habent, homines ex Troiana prosapia in mores Barbaros efferati. At [d] ex altera parte per Ligurum oram in Narbonensium prouinciam pergit, in qua Phocenses quondam fugati Persarum [e] aduen-

a *Italicus excursus per Liburnos.*) Liburnia (ut cap.5.tertij refert Plinius) quibusdam locis abest ab Italia centū M.passuū. Vnde dicti sint,tradit Stephanus. Illyrij seu Liburni(inquit ca.5.secūdi Lucius Florus) sub extremis Alpium radicibus agunt inter Arsiā, & Titium flumen longissimè per totum Adriatici maris littus effusi. Lege Pliniū cap.21.lib.tertij,& Appia.in Illyrió. b *Asiatica est.* Seruius primo Aene.existimat Rhetos, Vindelicosq; Liburnos esse. Hi autē(inquit)ab Amazonibus originē ducunt Citat Horatiū ode 4.quarti Carminū. Videre Rheti bella sub Alpibus Drusum gerentem. Vindelici,quibus mos inde deductus per omne tempus Amazonia securi. c *Dalmatia in limiti Illyricum.*) Florus lib.quarto. Dalmatæ(inquit) plerumq; sub syluis agunt, inde ad latrocinia promptissimi. Et de Illyrijs. Illyrij quoq; sub Alpibus agunt,imasq; ualles earū,& quædā quasi claustra custodiunt,abruptis torrentibus implicati. Lege de utrisq; populis præter Plinium, Strabonem , Ptolemæū,apud Appianū in eo lib. quē Illyriū inscripsit Ptole.ca.6 tertij Tab.9. Europæ, ponit Dardanos in superiore Mysia. d *At ex altera parte.*) Describit eū Italiæ limitē,quo Italia, Galliā,& Hispaniam è regione prospicit. Qua in parte Massilia urbs à Phocensibus olim condita, sita est. Massilia(ut in cōmentarijs Dionisij refert Eustathius)ex euentu quodā sortita est nomē. Cum eñ Phocensiū gubernator illuc primū appulisset,conspicato in littore τὸν ἁλιέα. i. piscatores,mox ex sumpto omine, nautas ligare rudentē iussit Aeoles enim ligare μάσσειν dicunt. Qua ex re Massiliam dictam refert. Constructa autem est à Perano Phocensium duce Senani Segoregiorū regis genero. Eam uerò condidit ꝓpe amnis Rhodani ostia,in remoto quodā sinu,ueluti(ut Iustinus author est)in maris angulo. Hermolaus c.30.quinti Pliniarū castiga. Asiaticos Phocenses cū dyphthōgo Græcos aūt ex Phocide Phocenses sine dyphthongo scribendū existimat. Ab utroq; tamen Phocaicus deduci refert. e *Persarum aduentum.*) Marcellinus lib.15.circa finem. A Phocide(inquit) Asiaticus populus, Harpali inclementiā uitās Cyri regis præfecti, Italiā nauigio petit. Cuius pars in Lucania Veliā,& altera condidit in Vienēsi Massiliam. Meminit & Herodotus in primo. Hanc Phocensium fugam describit Hora.ode.16.Epodon. Vide Porphyrionē ibidem. Non conueniunt authores,à quibus Phocensibus urbs Massilia condita fuerit In hoc ferè cōcordant omnes,ut eā Græci ꝓfugi cōdiderint. Pli.ca.4.3. Iusti.lib.43. Luca.in.4. Sylli.lib.15.

Iamq; agiles Thyrrena sonant,qua cærula puppes
Ausonium euasere latus,Ligurumq; citatis
Littora transmittunt proris,hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sydera cernunt
Aerias Alpes occurrunt mœnia Graio
Condita Massiliæ &c,

Massiliensium instituta plura recenset Max. Valerius,de institutis antiquis lib.2. Plautus in Cassina circa finē. Vbi tu es (inquit)qui colere mores Massiliēses postules? Taxat Massilienses tanquā molles,& effœminatos,quod & Athenæus dicit. Phocæa urbs Asiatica insignis est Pylade alumno,cuius cū Oreste ueteribus amicitia celebratur. Apud Statium Sylua sexta lib.2. sic in omnibus exemplaribus falsò legitur.

Dignus & Hæmonium Pyladen præcedere forma.

Quasi Pyladen Hæmonium dicat,cū cōnstet eū Phocæum fuisse, Ouid 2. Elegiarū.

Quod fuit Argolico iuuenis Phocæus Oresti.

Et 2. de Pōto.

Affuit insano iuuenis Phocæus Oresti.

Vnde quibusdam apud Statium sic legendum uidetur,

Dignus

Dignus & Hæmonium iuuenem præcedere forma, Vt ad solum Achillem referas. Ego uero sic legendum censeo. *Dignus, & hæmonium, & Pyladen præcedere forma,* Vt & Achillē, & Pyladen simul Papinius complectatur. a *Olympiade quadragesima quinta.*) Idem tradit Eusebius libro Temporum. b *Caij Marij.*) De his fossis Plinius cap. 4. tertij. Sunt (inquit) authores, & Heracleā oppidum in ostio Rhodani fuisse ultra fossam ex Rhodano centū passibus, Marij opere, & nomine insigne stagnū. Mercatores nostri temporis, qui in Galliam merces deuehūt, has ipsas fossas (credo ob aquarum immobilitatem) aquam mortuam, appellāt. c *Qui amnis.*) Rhoda oppidum Rhodorum in Narbonensi prouincia, unde (inquit cap. 4. tertij Caius Plinius) dictus multó Galliarum fertilissimus Rhodanus fluuius, ex Alpibus se rapiens, per Lemannū lacum segnemque deferens Ararim, nec minus seipso torrentes Isaram, & Druentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica, ex his alterum Hispaniense, alterum Metapinū, tertiū idemque amplissimū, Massalioticū. Polybius increpat Timæū, qui Rhodanū quinque ostia habere tradidit. Artemidorus tria Rhodanū habere ostia opinatus est. Lege Strabonē in quarto. Plutarchus in uita Hannibalis, ait Rhodanū nō lōge ab Istri, Rhenique fontib. surgere. Octingentis propé emēsis stadijs in lacū Lemannū se cōdere, Inde egressum, in occidentem se uertentē Gallias aliquandiu dirimentem, Araris, & aliorū fluminū accessione nō mediocriter auctū. Tandē inter Volcas, & Cauares, pluribus capitibus in mare influere. De ortu Rhodani supra, ubi de Pado scripsimus, sententiā retulimus Appiani. Eleganter Rhodanum describit Syllius tertio bellorū Punicorum libro.

tu Massiliam urbem Olympiade [a] quadragesimaquinta condiderunt. C. [b] Marius bello Cymbrico factis manu fossis inuitauit mare, perniciosamque feruentis Rhodani nauigationem temperauit. Qui [c] amnis præcipitatus Alpibus primo per Heluetios ruit, occursantium aquarum agmina secum trahens, auctuque magno, ipso, quod inuadit, freto turbulentior, nisi cum fretum uentis excitetur. Rhodanus sæuit & cum serenum est, atque ideo inter [d] tres Europæ maximos fluuios, & hunc computant. Aquæ [e] quoque sextiæ eo loco claruerunt quondam hyberna consulis, postea excultæ mœnibus. Quarum calor olim acrior exhalatus per tempora euaporauit, nec iam par est famæ priori. Si Græcos cogitemus, præstat respicere littus Tarentinum. Vnde à promontorio, quod Acran [g] Iapygian uocant, Achaiam [h] cursum destinantibus, citissima nauigatio est.

Vaccæorum populatur iter, tumideque minaces
Accedit Rhodani festino milite ripas,
Ac gregibus caput Alpinis, & rupe niuali
Prosilit in Celtas, ingentemque extrahit amnē
Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos &c.

d *Inter tres Europæ maximos fluuios.*) Varro cū de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit. Per quod uidetur eam facere Istro æmulum. Istrus em̄ quoque in Europa fluit. Aulus Gellius ca. septimo libri decimi. e *Aquæ quoque Sextiæ.*) De ijs aquis Plinius cap. 4. tertij, & cap. secundo tricesimi primi. Plutarchus in uita C. Marij, Sextiles uocat. Caius Sextius proconsul uicta Saliyorum gente Coloniam aquas Sextias condidit, ob aquarū copiā, & calidis, & frigidis fontibus, atque à nomine suo, ita appellatas, Author Liuius libro. 61. ab urbe condita. Et Strabo in quarto. Sextius (inquit) potissimum redactis in potestatem Saliys, nō longe à Massilia, sui nominis ædificauit oppidum, suæque appellationis aquas dixit calidas, quarum partem in frigidas permutatas esse ferunt, ibi Romanorum præsidium collocans. f *Hyberna consulis.*) Intelligit uel Caium Sextium, uel quod magis placet. C. Marium qui, ut lib. 68. scribit Liuius, summa ui oppugnata à Teutonis, & Ambronibus castra, defendit. Duobus deinde prælijs circa aquas Sextias eos hostes deleuit. In quibus cæsa traduntur hostium ducenta milia, capta nonaginta milia. Plutarchus dicit captos uiuos, atque trucidatos ex Barbaris ultra decem Myriadas. g *Acran Iapygiam.*) Sumptum ex capite undecimo tertij Plinij. Promontorium (inquit) quod Acran Iapygiam uocant, quo longissimé in maria excurrit Italia. h *Achaiam.*) In Achaiam. Ars quidem authore Seruio, hoc exigit, ut nominibus prouinciarum præpositionē addamus ciuitatū nunquam. tamen plerumque peruerso ordine lectum est. Achaiæ nomen prouinciæ, ut docet Plinius, ab Isthmo incipit. Antea Aegialos uocabatur, propter urbes in littore per ordinem dispositas.

De quibusdam ignobilibus Tyrrheni maris insulis, quæ Italiæ adiacent. De Corsica, & Catochite lapide. Cap. IX.

Flectendus [a] hinc stylus est, terrarum uocant alia, & longum est, ut moratim insularum omnium oras legamus quascunque promontoria Italica prospectant. Quamuis sparsæ recessibus amœnissimis, & quodam naturæ quasi spectaculo expositæ non erant omittendæ. Sed quã tum residendum est, si dilatis, quæ præcipua sunt, per quandam desidiam, aut [b] Pandatariã, aut [c] Prochytam dicamus, aut ferri feracem [d] Iluam, aut [e] Caprariã, quã Græci Αἰγίλιον dicũt, aut Planasiã de facie supina freti, uel Vlyxis [f] erroribus sic uocatã, uel Colum

a *Flectendus hinc stylus est.*) Post Italiæ descriptionem, flectit stylum ad eas insulas describendas, quæ Italiæ adiacent, primum Corsicam describens, quæ minus lxx. stadijs ab Italia distat. A forma autem Corsicam dictam uolunt, id est à capitis temporum similitudine, Græci enim κόρσας, ut li. a. tradit Pollux, tempora. i. partem capitis nominant. Stephanus uerò dictam dicit ἀπὸ Κόρσης δούλης βουκόλου, hoc est, à Corsi ancilla boum custode. Cingitur autem, ut cap. secũdo tertij Ptolemæus ait, ab occasu quidem, & septentrione, mari Ligustico. Ab ortu autem Tyrrheno mari. A meridie pelago, quod inter ipsam, & Sardiniam interiacet. Scribit Strabo Corsicam malignè coli, asperam, & plurimis in partibus inaccessibilem, adeo, ut qui eius montes habitant, ex latrocinijs uitam degant, immanitateque beluas ipsas superent, Hinc factum esse dicit, ut cum Romani imperatores in eos irruant, ipsorumque castella irrumpant, magnum seruorum gregẽ captum aduehãt. Romæ (inquit) cernere est simul et mirari, quàm agrestis uideatur effigies, quãque bestiariũ appareat diritas, faciesque truculentæ. Eos seruos tam uiles esse asserit, ut quãuis domini pro eis parũ exponãt, precij tamẽ pœnitentia torqueãtur. Discordat aliquãtisper à Plinio Strabo in huius insulæ mensura. Eius enim lõgitudinem miliaria. c. et xl. Latitudinem uerò. lxx. Pli. aliter, ut mox dicetur. Diodori Siculi ex lib. 6. uerba sunt. Celebres in Corsica ciuitates habentur duæ, Calaris, & Nicea. Calaris à Phocensibus, qui à Tyrrhenis postmodum insula pulsi sunt. Nicea à Tyrrhenis maritimis, quæ reliquas etiã Tyrrheni maris, suæ ditionis fecerunt, De ea scribunt latè Strabo li. 5. Mela Pomponius lib. 2. Did. Siculus lib. 6. Corsicæ formã, si picturis delecteris, appingit Ptolemæus. 6. Europæ tabula. Athenæus tradit Corsicæ incolas iccirco longæuos esse, quod mellis cibo, quo plurimũ abundãt, utantur assiduè. Quod alicui mirum uideri potest, cum eius insulæ mel, ob taxi copiam, uenenatũ sit. Ouidius Elegiarum primo.

Melle sub infami Corsica misit apis.

b *Aut Pandatariam.*) Sic enim eam Plinius, & Pomponius nominatam dicũt, Ptolemæus Pandatoriã nũcupat. Quoniã has insulas præter Corsicam, nudis tãtũ nominibus Solinus refert. Pluresque alias in ijs locis sitas præterit. libuit de ijs insulis Plinij ex cap. 6. tertij uerba subnectere. In Ligustico (inquit) mari est Corsica, quã Græci Κύρνον appellauere, sed Thusco propior à septentrione in meridiẽ proiecta, longa passuum centũ quinquaginta. M. Lata maiore ex parte. L. Circuitu. cccxxij. M. Abest à Vadis Volaterranis. Lxij. M. p. Ciuitates habet. xxxiij. & colonias, Marianã à Mario deductã, Aleriã à Dictatore Sylla. Citra est Oglasa. Intra uerò. lx. M. passibus, à Corsica Planaria specie dicta æqualis freto, ideoque nauigijs fallax. Amplior Vrgo, & Capraria, quã Græci Αἰγίλιον dixere. Item Igiliũ, & Dianium, quã Artemisiã, ambæ contra Cosanũ littus, & contra littus Vapone, Meneria, Colubraria, Venaria, Ilua, cum ferri Metallis circuitu. c. pass. A Populonia. x. M. à Græcis Aetalia dicta. Ab ea Planasia. xxxviij. M. Ab ijs ultra Tyberina ostia in Antiano, Astura, mox Palmaria, Sinonia. Aduersũ Formias, Pontiæ. In Puteolano aũt sinu Pandataria, Prochyta, nõ ab Aeneæ nutrice, sed quia profusa ab Aenaria erat. Aenaria ipsa à statione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed à figulinis doliariorũ: πίθων dolium. De ijs insulis Strabo, Diod. Siculus, Mela. Ptole. ubi supra. c *Prochytam.*) Præter alios, de Prochyta, lege quæ scribit Seruius nono Aen. sup illud. *Tum sonitu Prochyta.* Diony. Halicar. lib. 1. (ut cap. 5. retulimus) Prochytã insulã, ab Aeneæ nutrice dictã tradit, quod Pli. omnino reprobat. d *Iluam.*) Sunt qui falso, Vilbam legant, cum Plinius, Mela Pomp. Ptole. Iluam nuncupent. e *Caprariam, quam Græci Αἰγίλιον dicunt.*) A caprarum similitudine, uel copia. Græci enim αἶγα capram dicunt. αἴγειος caprinus. f *Vlyssis erroribus uocatam.*) Πλανάομαι apud Græcos erro significat, πλάνη errorem,

Ithaca-

a *Ithacesiam.*) Ab Ithaca insula, Vlysis quondam regno. Vel si Seruio credimus, ab Ithacō Dulychij insulæ monte Vlysses habitasse fertur. b *Inarime.*) Dicta Inarime ab Arimis populis, aue beluis. Sic enim lingua Hetrusca Simiæ nominantur, quas Greci πίθηκους uocitant c *Homero nominatam.*) Carmen Homeri est. *Εἰν Ἀρίμοις ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.* d *Lætas.*) Pingues, fertilesque, Vergilius. *Quid faciat lætas segetes* Georgicorum primo. e *Vt exordium incolis Ligures dederint.*) In ueterum monumentis scriptum reperimus, Ligurum incolas, Corsicæ insulæ nomen indidisse. Id autē hac ratione contigisse tradūt. Cum enim Corsa quædam nomine, patria Ligur, iuxta littus æquoris boues pasceret, & ex eo armēto taurus unus mare transnare sæpius consueuisset. Postque dies aliquot cum ad reliquum boum gregem aucto iam corpore rediisset. Cupida Corsa noscendi, quo taurus pergeret, simulque incognita sibi pabula, quibus is usus fuerit scire cupiens, nauicula eum ipsum taurum à cæteris digredientem, prosecuta est. Insulam, quæ, qualisq; foret, Liguribus rediens aperit, Qui conscensis nauibus, in eam insulam nauigarūt. Cuiusq; fertilitatem cum didicissent, transmisis cultoribus, insulam coluerunt, exq; eam Corsæ authoris, ducisq; nomine, Corsicam nominarunt. Stephanus historiam tangit potius, quàm explicet. Græci κύρνον eam nuncupant, à Cyrno Herculis Libys filio, quod is quondam insulā incoluerit. f *Colonias deduxerint.*) Marianam, & Aleriam, authores Plinius, et Mela Pomponius

a barīam auium huius nominis matrem, uel [a] Ithacesiam, quæ Vlyxis proditur specula, uel Aenariam Inarimen [b] Homero nominatam, [c] aliasque nō secus lætas [d], inter quas Corsicam plurimi in dicendo latius circumuecti plenissima narrandi absoluerunt diligentia, nihilque omissum, quod retractari non sit superuacuum. Vt exordium [e] incolis Ligures dederint, ut oppida ibi extructa sint, ut colonias [f] ibi deduxerint Marius, & Sylla, ut ipsa Ligustici sinus æquore alluatur. Sed hæc [g] facessant. Verum ager Corsicanus, quod in eo agro unicum est, solus edit, quem Catochiten [g] uocant lapidem fatu dignissimum. Maior est cęteris, qui ad ornatum destinantur. Nec tam gemma, quam cautes. Idem impositas manus detinet, ita seiunctis corporibus annectens, ut cum ipsis hæreat, à quibus tangitur. Sed ei inest uelut de glutino lentiore nescio quid par, atque gummi. Accepimus Democritum [i] Abderiten ostentatione scrupuli huius frequenter usum ad probandam occultam naturæ potentiam in certaminibus, quæ contra Magos habuit

g *Hæc facessant.*) Harum insularum descriptiones curatum abeant. h *Catochiten uocant lapidem.*) Hic lapis à proprietate nomen habet. Nam, ut Plin. & hic Solinus affirmant, impositas manus ueluti gummi retinet. Græci enim τὴν κατοχὴν, detentionem dicunt, & τὸν κατοχὸν, detentiuum. Plin. cap. 10. tricesimiseptimi de hac ui lapidis huius dubitare uidetur. Catochites (inquit) lapis est cæteris maior, mirabilis si uera traduntur, impositam manum ueluti gūmi detinens. De eo Rhēnius de Corsica loquens sic ait.

Hanc solam, perhibent, Catochiten gignere terram.

Corporibus lapis hic ceu glutine tectus adhæret.

i *Democritum.*) Democritus, ut primo de Diuinatione scribit Cicero, futurorū prędictionē esse dicebat. Rursus fuisse eum Magū, docet. 14. & 30. uoluminibus Caius Plinius. Democritus is, ut Antisthenes author est, inter cætera, uariè fantasias ꝓbare curabat, sæpe solitarius uiuēs, atq; etiā sepulchra incolens defunctorum. Is idem præterea solitus est futura prædicere. Quod ubi sequens rerum euentus fidem fecerat, diuinis iam honoribus dignus à plerisq; iudicatus est. Scribit Plinius Democritum, & Pythagoram primos magicas in nostro orbe celebrasse. In ijs igitur artibus (si artes eas appellare fas est) Catochite lapide Democritū fuisse usum opinantur plures, è quorum numero & Solinus esse uidetur Hic Democritus ita suo ingenio cōfisus est, ut inter cætera traderet artem nominando aues, quarū cōfuso sanguine serpēs generatur, quē quisquis ediderit, intellecturus sit alitū colloquia. Celebratur & illud maximè, quod puellā Hippocratis comitē primo die ita salutauerit χαῖρε παρθένε. salue uirgo. Postridie uerò χαῖρε γυνή. hoc est, salue mulier. Fuerat eñ puella nocte illa uitiata. Docuit q̄re q̄terni Cyathi, sextarijue nō essēt bibēdi. Opinatus ē inter cętera, Atomos rerū omniū eē principia. Itē esse infinitos mūdos gñatiōi, et corruptiōi subiectos

g s Sardinia

Sardinia insula. De solifuga. Sardonia herba, deque eius insulæ miris aquis.
Cap. X.

SArdinia [a] quoque, quam apud Timæum Sandalioten legimus, Ichnusan apud Crispum, in quo mari sita sit, quos incolarum authores habeat satis celebre est. Nihil ergo attinet dicere, ut Sardus [c] ab Hercule, & [d] Norax à Mercurio procreati, cum alter à Lybia, alter abusque Tarteso Hispaniæ in hosce fines permeauissent. A Sardo terræ. A Norace Nore oppido nomen datum. Mox Aristæum [e] regnando his proximè in urbe Carali, quam condiderat, ipse coniuncto populo utriusque sanguinis seiuges usque ad se gentes ad unum morem coniugasse, imperium ex insolentia nihil aspernatas. Sed & hic Aristæus Iolaum creat, quia id locorum agros ibi insedit. Præterea & [f] Ili-

[a] *Ardinia quoq.*) Eam dictam fuisse à Sardo, scribunt Martianus cap. 16. lib. sexti, & Syllius lib. 12. Bellorum Punicorum.

Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
Herculis ex sese mutauit nomina terræ.

Fuit aût Hercules, non Thebanus ille poëtis cantatissimus, sed Aegyptius Nilo flumine procreatus, de quo Cicero tertio de natura Deorũ, Diodorus in primo. Philostratus. 2. & 5. uoluminibus uitæ Apolloniĳ. Sardiniã insulã Ptolemæus cap. 3. tertĳ sic describit. Sardiniam (inquit) insulã amplectitur ab Oriente Tyrrhenum pelagus, A Meridie Africum. Ab Occasu Sardoum. A Septẽtrione mare, quod inter ipsam, & Cyrnum circunfunditur. De ea lege Pli. ca. 7. lib tertĳ. Diodorũ Siculũ lib 6. Strabonẽ li. 5. Pomponium. Melam in fine secundi. b *σανδαλιώτην.* Gel. cap 28. tertĳ decimi, citat Salustium ex historia secunda. Sardinia (inquit) in Africo mari, facie uestigĳ humani in orientẽ, q̃ occidentẽ latior prominet Martianus Capella c. 16. li. sexti. Cæterum (inquit) Sardinia, à Sardo filio Herculis appellata, habet formam humanæ plantæ. Deniq; Sandaliotes est nuncupata. & Ichnusa, quod utrinq; uestigĳ formã signat. Sic enĩ apud eũ legendũ est. Syllius eodem libro.

Insula fluctisono circũuallata profundo
Castigatur aquis, cõpressaque gurgite terras
Enormes, cohibet nuda sub imagine plantæ.
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis.
Humanæ speciem plantæ si magna figurat
Insula, Sardiniam ueteres dixere coloni
Diues ager frugum. &c.

Claudianus in Gildonem.

Magna inquit Claudianus, quoniam teste Diodoro, Sardinia par est Siciliæ magnitudine. Ab oriente enim, teste Capella, centũ octuagintaocto milibus patet, ab Occidẽte centũ septuagintaquinq;, à Meridie septuagintaseptẽ, à Septẽtrione cẽtũ uigintiquinq; milia habet, Lege Plin. Græci *σανδάλιον*, muliebre calceamentũ dicunt, *ἴχνος* uestigium apud eosdem c *Vt Sardus Hercule.*) A ueteribus notatum est, Sardum Herculis filium nõ parua hominum multitudine, in Sardiniã è Libya nauigasse, eam occupasse, exq; suo ipsam nomine Sardiniam nuncupasse. d *Norax Mercurio.*) Fuit hic, si Theodontio credimus, quinti Mercurĳ, & Oschyræ nymphæ filius. e *Mox Aristæum regnando.*) Pro hoc, & quod sequitur de Iolao Iphicli filio, libuit ascribere Aristotel. uerba, ex cap. 87 eius libri, quẽ de Admirandis in natura inscripsit. In Sardinia (inquit) insula multa extare adhuc inquiunt uetustissima quidem monimẽta superioris ætatis. Græcoq; illo perantiquo more laborata. Ac inter alia nõnullos etiam fornices, & inarcuata domicilia conspici posse modulatis quibusdã sed disparibus confecta numeris, quæ ferunt olim ab Iolao Iphiclis filio fuisse cõstructa, eo potissimũ tempore, quo ille Thespiades, quos ab Hercule commissos acceperat, illuc deduxerat, tanq; qui sibi affines essent, ob eam, qua cũ Hercule cõiunctus erat propinquitatẽ. Tũ etiã ob id quod Hercules tũc uniuersas ad occidentẽ regiones subegerat. Ipsa præterea insula, ea ætate haud quaq; Sardinia dicebatur, sed Ichnusa, ,ppterea quia cõformis esset cuidã quasi humano uestigio. Fertilissima quidẽ supiori illa ætate, atq; omniũ rerũ copiosissima. Ideoq; illã quõdã ab Aristæo subactã fabulãtur. Magnis quibusdã in eã inuectis auiũ copĳs, quæ illã diriperent, quẽ quidẽ ferunt prestãtissimũ omniũ agricolã extitisse &c. Ex his Aristot. uerbis fortassis legendũ est fugat, nõ creat. Nam ex Aristot. Diodoro, Syllio, & ipso quoq; Solino supra ca. 4. Iolaus Iphicli fuit filius. Nisi hunc Iphiclũ fuisse binomiũ quis existimet. Hermolaus. ca. 7 tertĳ. Castig. Plinianarũ dicit Solinum hoc in loco, quasi oblitũ sui. Ad hunc locum faciunt, quæ cap. 4. supra à nobis relata sunt. f *Ilienses.*) Pausanias, & Titus Liuius, Ilienses in Sar-

in Sardinia fuisse memorant, illuc profectos ex Ilio. Mela quoque lib. 2. In Sardinia (inquit) antiquissimi populorum sunt Ilienses. Syllius lib. 12. *Affluxere etiam & sedes posuere coactis*

Dispersi pelago post eruta Pergama Teucri. Diodorus Siculus lib. 6. ab Iolao Iphicli filio, Iolaos, uel Iolenses nuncupauit incolas huius insulæ. Idem Strabo in quinto. a *Absque serpentibus.*) Syllius lib. 12.

Serpentum tellus pura, ac uiduata uenenis, *Sed tristis cælo, & multa uitiata palude.*

a enses, & Locrenses transeamus. Sardinia est quidem absque [a] serpentibus. Sed quod alijs locis serpens est, hoc Solifuga [b] Sardois agris. Animal per exiguũ, similéque araneis forma, Solifuga dicta, quòd b diem fugiat. In metallis argentarijs plurima est, Nam solum illud argenti diues est. Occultim repit, & per imprudentiam supersedentibus, pestem facit. Huic incommodo accedit, & herba Sardoc nia, [c] quæ in defluuijs fontaneis prouenit largius iusto. Ea si edulio fuerit, uescentibus neruos contrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Contrà quicquid ad quarum est, uariè commodis seruit. Stagna pisculentissima. Hybernæ pluuiæ in æstiuam penuriam reseruantur. Nam homo Sardus opem plurimam de imbrido [d] cœlo habet. Hoc collectaneum depascitur, ut sufficiat usui, ubi defecerint scaturigi

Cum mel in Sardinia progenitum, uirus habeat, mirum est, cur nullum tamen animal homini pestiferũ in ea insula nasci perhibeatur, præter Solifugam. Scribit Dioscorides lib. 2. id est, cap. 104. in Sardinia mel nasci asperum gustu. Quod pabulo (inqt) euenit absynthij. b *Solifuga Sardis agris.*) De nomine bestiolæ huius plura disputat Hermolaus cap. 29. octaui Plinij. Quidam enim Solpygam, alij Solifugam, nonnulli Solpugam, Plures Salpigam media producta, nominant. Citat uersus Luciani ex nono Pharsaliæ.

Quis calcare tuas timeat Salpiga tenebras?

Et tibi dant Stygiæ ius in sua fila sorores Citat insuper locum Plinij, ex cap. 4. uicesimi noni naturalis historię circa finem. Est (inquit) & formicarũ genus uenenatum. Non eas nouere in Italia. Solfugas Cicero appellat, Salsugas Bætica. Hæc Plin. Festus Põpeius Solipungam appellat. Solipunga (inquit) genus bestiolæ maleficæ, quod sit acrius, contractiusque feruore solis. Vnde etiam nomen traxit. Scribit rursus Plinius cap. 29. octaui. Citra Cynamulgos Aethiopas latè desertam regionem esse, qui propter paruitatem nõ uidetur, & tamẽ (inqt) uim nocendi habet maximã. c *Herba Sardonia.*) Scribit Pausanias in Phocaicis, Sardiniam serpentes herbasque habere innocuas, præter herbam quãdam, eam similem, τῷ σελίνῳ, id est, Apio esse dicit, quam (inquit) edentes ridendo pereunt. Græci eam herbã βατράχιον, Latini Ranunculum, & Strumeam, uocant, lege Plin. in fine 25. naturalis historiæ. Apiastrũ, quod Higinus Mellisophilon appellat, in cõfessa datione est, esse in Sardinia uenenatũ. Author lib. 20. Caius Plin. Hanc herbam Salustius Sardoam uocat. In Sardinia (inquit) quædã herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, Apiastri similis. Hæc ora hominũ & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex hac ipsa herba scribit Hispanos uenenum conficere, qđ urgente ui maiore haustũ citra dolorẽ perimat. Herbam hanc, & cõtra eius uenenum remedia Dioscorides exprimit cap. 20. libri sexti. Vnde etiã prouerbiũ sumptũ autumat. Σαρδόνιος γέλως. Sardonius risus. In eos, quorũ omnino salus omnis absit. Adagium uerbis plurimis Tarræus explicat in puerbiorũ collectaneis. Quæ risum inducãt, adimãtque, diximus suprà ca. 4. de eo loco, ubi de M. Crasso mentio facta est. d *Imbrido cœlo.*) Aqua quæ ex imbribus colligitur, salubriores habet uirtutes, eo quod eligitur ex omnibus fontib. leuissimis, salubribusque tenuitatibus. Deinde per aëris exercitationem percolata tempestatibus liquescẽdo peruenit ad terrã. Etiamque non crebriter in campis cõfluunt imbres, sed in montibus &c. Lege Vitru. cap. 2. lib. 8. Columella cap. 3. lib. 1. eam aquam maximè probatam haberi dicit, sine qua nemo nostrum, uel prosperæ, uel aduersæ ualetudinis uitam proroget. Ea cap. 5. eiusdẽ uoluminis. Si deerit (inquit) fluens unda, putealis quæratur in uicino, quæ non sit haustus profundi, non amari saporis, aut salsi. Hæc quoque si deficiet, & spes artior aquæ manantis coegerit, uastæ cisternæ hominibus piscinæque pecori struantur, quæ tamen pluuialis aqua salubritati corporis est accommodatissima. Sed ea sic habetur eximia, si fictilibus tubis incontectã cisternã deducitur. Huic proxima fluẽs aqua è montibus oriunda per saxa præceps deuoluitur, ut est in Guarceno Campaniæ. Tertia putealis collina, uel quæ non infima ualle reperitur. Deterrima palustris, quæ pigro lapsu repit. Pestilens quæ in palude semp cõsistit. Hic idem tamen humor, quamuis nocẽtis naturæ tem

poribus tamē hyemis edomitis imbribus mitescit, ex quo coelestis aqua maximè salubris intelligitur, qđ etiã uenenati liquoris eluit perniciē, sed hãc potui probatissimã dixi. Corn. Cels. 2. medicinæ libro docet aquã leuissimã pluuialē esse, deinde fontanã, tum ex flumine, tum ex puteo. Post hanc ex niue, aut glacie. Grauiorē ijs ex lacu, grauissimã ex palude. Tradit insuper quanã ratione aquarum natura dignosci queat. Palladius Rutilius Primo rei rusticæ libro. Aquæ, (inquit) salubritas sic agnoscitur. Primum ne à lacunis aut palude ducatur, ne de metallis originem sumat, sed sit perspicui coloris, neq; ullo aut sapore aut odore uitietur, nullus ibi limus insidat, frigus tempore suo mulceat, æstatis incēdia moderetur. Sed quia &c. Vitruuius Pollio tradit nullam aquam esse natura calidam, sed frigida aqua (inquit) cum incidit percurrens in ardentem locum, efferuescit, & percalefacta, egreditur per uenas extra terram, ideo non potest calida diutius permanere, sed breui spacio refrigescit. Si enim naturaliter esset calida, non refrigeraretur calor eius. a *Fontes calidi, & salubres.*) Rhennius in Dionysij Periegesi, sic inquit.

Sardiniæ postquam pelago circumflua tellus
Fontibus è liquidis præbet miracula mundo.
Quod sanant ægros, produnt, damnantq; nefando.
Periuros furto, quos tacto lumine cæcant.

nes, quæ ad uictum usurpari solent. Fontes a sanè calidi, & salubres aliquot locis efferuescunt, qui medelas afferunt. Aut solidant ossa fracta, aut abolent à Solifugis insertum uenenum, aut etiam ocularias dissipant ægritudines. Sed qui oculis medentur, & coarguendis b ualent furibus. Nam quisquis sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat. Vbi periurium non est, cernit clarius. Si perfidia abnuit, detegitur facinus cœcitate, & captus oculis, admissum tenebris fatetur.

De Sicilia, deq; peculiari soli, ac aquarum natura. De Aetna monte, ac reliquis eius insulæ miris plurimis. De Vulcanijs septem insulis. Cap. XI.

SI respiciamus ad ordinem temporũm, uel locorum, post Sardiniam res uocant Siculæ.

Amnis Olachas in Bithinia Brietiũ alluit (hoc est & templo, & deo nomē) cuius gurgite periuri notãtur pati uelut flammã urentē, Plin. ca. 2. tricesimi primi naturalis historiæ. In Sicilia quoq; Stephanus esse fontem tradit Palycenũ uocatũ, qđ iuxta Palicos fratres sit. In eum (inquit) tabella mittitur à iuratis, quæ si uerũ dixere, fluitat, sin falsum mergitur, ipsiq; cõtinuo flãmantur. Fontem ipsum decē fistulis aquã reijcere in altitudinem cubitorum senũ. Putes inundatum iri loca circum omnia, sed protinus coire denuo in seipsam. Hæc antea retulit Hermolaus. Libuit hoc loco Philostrati uerba ascribere, ex secũdo uolumine uitæ Apollonij. Est (inquit) iuxta Tyanam, aqua, Ioui (ut perhibent) sacrata, quã indigenæ extinguibilem uocant. Fons eius frigidus sanè scatet, ebullit aũt non secus atq; igne calefactus lebes. Hanc puris, & iuramēto fidē seruantibus uiris aspectu placidã, & gustu dulcem esse perhibent. Periuris uerò, & infidis, palã aduersatur. Epota namq; oculos, pedesq;. ac manus peierãtis inuadit, pustulis, ac uomicis totũ corpus inquinans. Neq; illinc discedendi facultas datur, sed ibidem permanentes coram aqua ipsa, suam deplorant calamitatem, palã quod peierarunt, ꝓfitentes. Similem fontem in Aethiopia esse scribit Diod. in tertio. b *Coarguendis furibus.*) Irrigarēt huius generis fontes hac tempestate utinam terram omnem, ut terrore saltem pœnæ, à tot mendacijs, ac periurijs homines abstinerent. Nam, uulgò iactatur, eo in loco, ubi uerũ dicitur, herbã nunq;, uel rarissimè prouenire. Quam uera hodie Terentiana sententia. Veritas odium parit. Et Iuuenalis altera. *Fronti nulla fides.* Et alibi.

Casus hic multis cognitus, & iam
Tritus, & è medio fortunæ ductus aceruo.

Ex Sardois ijs aquis, non inelegans sumetur Adagium.

Fur hic Sardois maximè dignus aquis.

In furacē hominē, qui furtũ etiam peierando cõstanter negat.

S*I respiciamus ad ordinem.*) In describendo Siciliã, & alias Italiæ adiacentes insulas, seriē Solinus prosequitur Plinianã. Plinius enim post expositam Italiam, mox ad Corsicam stilum uertit. Deinde Sardiniam, & quasdam ignobiliores insulas ei proximantes, exponit. Et tandem octauo capite libri tertij, Siciliã, & Aeolidas insulas describit abundè. Solinus aliam refert ordinis rationē, quod scilicet utraq; in Romanã potestatem redacta, ijsdē temporibus prouincia facta fuerit. Sicilia (ut Scribit Diodorus Siculus lib. 6.) olim Trinacria ab eius forma primũ appellata. Deinceps Sicania ab incolis dicta est

ĉta eſt. Poſtremo ab Italis, qui Siculi dicebantur, in eam uulgò profectis, Siciliã dixere. Seruius autem 8. Aeneid. ſuper illud. *Tum manus Auſonia, & gentes uenere Sicanæ.* Aliam Philiſti, & aliorum ſententiam refert. Sicani (inquit) ſecundũ nonnullos, populi ſunt Hiſpaniæ, à Sicori fluuio dicti. Luca. in 4.

Heſperios inter, Sicoris non ultimus amnes. Hi duce Siculo uenerunt ad Italiam, & eam tenuerunt excluſis Aboriginibus. Mox illi pulſi ab illis, quos ante pepulerãt, inſulam uicinam Italiæ occupauerunt, & eam Sicaniam à gentis nomine, Siciliã uerò à ducis nomine dixerũt. Quanquã Thucydides de Sicilia Italum dixit ueniſſe, & ab eo Italiam eſſe appellatam, Hucuſq; Seruius. Beroſus li. 5. ſcribit Sicanum regnaſſe apud Celtiberos eo tempore, quo Sferus Aſſyrijs imperabat. Fieri autem potuit, ut duce hoc Sicano, hi ex Hiſpania populi in Trinacriam uenerint, & eam de ducis nomine, Sicaniam nuncuparint. Syllius libro quartodecimo.

Poſt dirum Antiphatæ ſceptrum & Cyclopeia regna

a Primo quod utraq; [a] inſula in Romanam poteſtatẽ redacta ijſdem temporibus prouincia facta eſt, cum eodem anno Sardiniam M. [b] Valerius, alteram C. Flaminius prætor ſortiti ſunt. Addequod freto Siculo excipitur nomen Sardoi maris. Ergo Sicilia, quod cumprimis aſsignandum eſt, diffuſis promontorijs Triquetra [c] ſpecie figuratur. Pachynus [d] aſpectus in Peloponneſum, & meridianam plagam dirigit. Pelorus [e] aduerſam ueſpero Italiam uidet. Lilybæus in Africam extenditur.

Vomere uerterunt primum noua rura Sicanö
Pyrene miſit populos, qui nomen ab amne
Aſyitum patrio, terræ impoſuere uacanti.
Mox Ligurum pubes Siculo ductore notauit,
Poſſeſſus bello mutata uocabula regnis &c.

Plura Dionyſius primo Antiquitatum Roman. lib. Et Iuſtinus lib. 4. Diod. Siculus in ſextò. Ptolemæus cap. 4. tertij, eius inſulæ ſitum paucis explicat. Sicilia (inquit) ambitur, ab occaſu, & ſeptentrione mari Tyrrheno. A meridie Afro. Ab Oriente Adriatico pelago. a *Vtraq; inſula in Rom. poteſtatem.*) M. Cicero in principio quartæ in Verrem actionis aſſerit primam omnium Siciliam prouinciam appellatã. Quo loco plura Tullius de huius inſulæ nobilitate, eleganter narrat. Pomponius iureperitus tit. 1. primi Digeſtorum, lege ſecũda. Capta (inquit) deinde Sardinia, mox Sicil. Item Hiſpania, deinde Narbonẽſis ꝓuincia, totidem prętores, quot prouinciæ in ditionem uenerant, creati ſunt. Partim, qui urbanis rebus, partim, qui prouincialibus præeſſent &c. Sex. Ruſus in eo libro, quem de tribus Romanorũ imperãdi generibus ſcripſit. Prima prouinciatum (inquit) facta eſt Sicilia. Eam uicto Hierone Siculorũ rege, Marcellus conſul obtinuit. Deinde à prætoribus recta eſt, poſtea cõmiſſa præſidib. Nunc à conſulibus adminiſtratur. Sardiniã & Corſicã Metellus uicit, qui & triumphauit de Sardis &c. b *Marcus Valerius.*) Hic Marcus Valerius primus ex Sicilia Solarium Romam aduexit, & ad Roſtra in columna poſuit. Lege Pliniũ cap. ultimo ſeptimi, & Cenſorinum cap. 18. de die natali. c. *Triquetra.*) Mela Pomp. in fine ſecundi. Sicilia (inquit) ingens, & tribus promõtorijs in diuerſa prócurrens. Græcæ literæ imaginem, quæ. Δ. Delta dicitur, effecit. Idem & alij ſimiliter aſſeuerant. d *Pachynus*) Pachynus Siciliæ promontorium in Auſtrum ſpectãs, ab aëris craſsitudine nomen ſumpſit. παχὺς enim Græcè, pinguis & craſſus uocatur. Aduertendum nòminis huius mediam interdum corripi. Auienus.

In matutinos Pachynus producitur ortus. Quod & Dionyſius facit. Verg. 3. Aene. produxit.

Hic altas cautes, proiectaq; ſaxa Pachyni. e *Pelorus.*) Volunt quidam Pelorum dictum à Peloro nauis Hannibalis gubernatore. Vel (quod placet magis) ab eius altitudine fuiſſe nomen inditũ. πέλωρον enim & πελώριος, excelſus, ingensq; Græcè dicitur. Lege quæ ſcribit Mela circa finem ſecundi. Seruius tertio Aeneidos ſuper illud.

Venus & anguſti rareſcent clauſtra Pelori. Græci Pelorini dicunt. Item Lilyben fœminino genere Dionyſius [illegible] Id eſt.

Eminet ad zephyrum Lilybe, Pachynusq; ſub ortum. De ijs tribus Siciliæ promontorijs Syllius libro quartodecimo.

Hic uerſi penitus Pelopeia ad regna Pachyni
Pulſata Ionio reſpondent ſaxa profundo.
Hic contra, Libycam ſitum, Chaurosq; furentes
Cernit deuexas Lilybeon nobile chelas.
At qua diuerſi lateris frons tertia terris

Vergi

Inter quæ Pelorias [a] præstat, temperie soli prædicata, quod neque humido in lutum diluatur, neque fatiscat in puluerem siccitate. Ea ubi retrorsum recedit, & in latitudinem panditur, tres lacus obtinet. Quorum unus, quod piscium copiosus est, non equidem ad miraculum duxerim, sed quod ei [b] proximans condensis arbustis inter uirgultorum opaca feras nutriat, & admissis uenantibus per terrenos tramites, quibus pedestres accessus excipit, duplicem piscandi, uenandique præbeat uoluptatem, inter memorabilia numeratur. Tertium ara sacrum approbat, quæ in medio sita, breuia diuidit à profundis. Qua ad eam pergitur, aqua crurum tenus peruenit. Quod ultra est, nec explorari licet, nec attingi. Et si fiat, qui id ausus sit, malo plectitur, quantamque sui partem ingurgitauerit, tantam it perditum. Ferunt quendam in hæc alta quam longissimam poterat, iecisse lineam. Eam ut recuperaret dum demerso brachio nisum adiuuat, cadauer manum factam. Peloritana ora habitatur colonia Taurominia, [c] quam prisci Naxum uocabant. Oppidum Messana Rhegio Italiæ oppositum est, quod Rhegiũ à dehiscendi [d] argumento Ῥήγιον Græci dictitabant. Pachynum, Thynnis, & omnibus mari nantibus pisculentissimum, ac propterea semper captura larga. Lilybitano Lilybęũ oppidum

Vergit in Italiam prolato ad littora dorso, Celsus arenosa tollit se mole Pelorus.

a *Pelorias.*) Inter miracula, quibus Sicilia scatet, non paruũ est, quod de Peloriade terra Solinus refert. Etenim contra terræ naturam esse uidetur, quod humido non diluatur in lutum, quodque non fatiscat in puluerem siccitate. Nomen à Peloro promontorio sortita uidetur. b *Et proximans.*) Non dissimilia sunt, quæ scribit Aristot. ca. 62. sexagesimisecundi, & 63. de Admirandis in natura. In Heraclia, quæ est in Ponto (inquit) & in Rhegio nasci inter foueas pisces, qui partim in fluminibus, partim etiam inter scatẽtes fontes, & palustrem terram nutriũtur. At si forte eueniret, ut ea loca, in quibus uersantur, aut solis ardore, aut frigoris rigiditate, ut plerunque cõtingit, desiccarentur, tunc ad irrigua eos confugere. Sæpenumeroque itidẽ facere, quo ad extremum peruenerint, ut nulla post hæc spes reliqua sit refugij. Tum uerò ibi persistere, nec amoueri inde prius, quã aquæ denuo redierint. Similia ex Theophrasti sententia refert Plinius capite 57. noni libri, & Sene. tertio naturaliũ. q. Ex quo Plinij, & Senecæ loco mihi aliquãdo nisum est, eum libellum, uerius Theophrasto, quã Aristoteli ascribendum esse. Nisi uterque eadẽ scripserit, uel Plinij sit deprauata citatio. Capitibus præterea 51. 52. & 99. eiusdem libri, mira de aquis Siculus recitatur. Sed loca demonstrasse satis fuerit. Cum hæc scriberem, non succurrebat locus, unde hæc de his lacubus Iulius Solinus transtulerit. c *Taurominia.*) Iuxta hanc urbem, nobiles Mulli pisces reperiebantur. Vnde Iuuenalis Satyra 5. gulam taxans inquit.

Mullus erit domino, quem misit Corsica, uel quem
Tauromnitanæ rupes, quoniam omne peractum est.
Et iam defecit nostrum mare, dum gula sæuit &c.

De Messana oppido, quæ antea Zancle dicebatur. Lege præter cætera Thucydidẽ lib. sexto. d *Ab dehiscendi argumento Ῥήγιον dictitabant.*) Ῥήγιον hoc oppidum nominatur à Græcis, quasi abruptam dicas. Strabo lib. 6. Cæterum (inquit) casu quodam Rhegio nomen inditum est, qui huic obuenit regioni, Aeschylo teste. Namque Siciliam ab continente, ui terræmotuum auulsam fuisse, & ille, & alij memoriæ prodiderunt. Ex quo ἀπὸ τοῦ ῥήγνυμι, id est, à frangendo, nomen assecutum. Sicilia enim ab Italia, ea parte abruptam dicunt.

Qua mare tellurem, subitis aut obruit undis,
Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras
Vis illic ingens pelagi, semperque laborant
Aequora, ne rupti repetant confinia montes.

Eustathius Dionysij interpres tradit, Neptunum Tridentis ictu Siciliã ab Italia idcirco diremisse, ut Acastus Aeoli filius ab insidijs esset tutior. Est enim Rhegium. & montis, & urbis nomen, à Chalcidẽsibus (ut supra dixit) conditæ. De hoc maris impetu mira scribit Aristot. cap. 105. ubi supra. Item Diod. Siculus in fine quinti. De Thynnis dicã infra ca. 22.

a *Sibyllæ sepulchro.*) Vetusti quidã codices sic habent. Lilybitano Lilybæũ oppidum decus est, huic Sibyllæ sepulchrũ. Cap. 8. supra, de Sibyllis non pauca sunt à nobis relata. Quæ aũt earũ fuerit apud Lilybæum sepulta, nondum legi. b *Ante Troiana bella.*) Siculi Ligurũ gens ex Italia à Pelasgis, Aboriginibusq́; pulsi, duce eorũ Siculo, cum filijs, uxoribusq́;, ac bonis reliquis, in insulã Trinacriã trãsmigrarunt, eã, incolasq́; eius insulæ ex sui ducis nomine nũcupantes. Tempus aũt eius trãsmigrationis

a decus est Sibyllæ [a] sepulchro. Sicaniæ diu ante Troiana [b] bella, Sicanus rex nomen dedit aduectus cum amplissima Iberorum manu. Post Siculus Neptuni filius. In hanc plurimi [c] Corinthiorum, Argiuorum, Iliensium, Doriensium, Cretensium, confluxerunt, inter quos & Dædalus [d] fabræ artis magister. Principem [e] urbium Syracusas habet. In qua etiam cum hyberno condunc tur serena, nullo [f] non die sol est. Adde quod [g] Arethusa fons in hac urbe est. Eminet montibus Aetna,

annis octoginta ante Troianũ bellũ fuisse Philistus author est, Ellanicus uerò Lesbius id accidisse tradit tribus ætatibus ante res Troianas, Alcyone sacerdote in Argo uicesimũ sextum annum iam agente. Plurib. hæc lib. primo explicat Dionysius. Thucydides lib. 6. tradit Siculum, à quo Sicilia dicta est, fuisse Arcadiæ regem. c *Plurimi.*) Hæc ex Thucydide Solinus trãstulit libro 6. Cæterum (inquit) capto Ilio, quidã Troianorum dum fugerent Achæos, nauibus in Siciliam applicuerunt, & collocatis sedibus in finibus Sicanorũ, uniuersi sunt Elymi appellati. His accolis accesserunt nõnulli Phocenses, eorũ qui è Troia tũc in Libyam tempestate delati sunt primũ. Deinde ex Libya in Siciliam trãsmisere. At postq́; permulti Græcorũ illuc cũ nauibus traiecerũt, omissa nauigatione, Motyam, Soloentem, & Panormum finitima Elymis oppida, sedibus ibi positis, incoluerũt. Tot igitur numero Barbari, atq́; in hunc modum habitauere Siciliã. Græcorum aũt primi Chalcidenses ex Euboia transeuntes cũ Theocle illius deductore coloniæ, Naxum incoluerũt. d *Dædalus fabræ artis magister.*) Dædalus Atheniẽsis quum uaccam summo artificio fabricasset, & in ea Pasiphae Minois uxor, cũ tauro cõcubuisset, Minois regis ob hoc, iram fugiens, ad Cocalum Siculorum tyrannum, accepta à Pasiphae naui, in Siciliam cursu uelocissimo nauigauit. In ea insula quum diutius permansisset, mira suæ artis opera fecisse narratur. Historiam copiosè scribit Diod. Siculus lib 5. Fabulam refert 8. Metamorph. & secũdo de Arte Ouidius Naso. Meminit Syllius lib. 14. bellorũ Punicorũ. *Nec res dedecori fuit* &c. e *Principem urbium Syracusas habet.*) Syracusæ urbs uetustissima, Sicularumq́; urbium longè principem, circa annum duodecimum, post urbis Romæ initium, ab Archia è Corintho nauigante conditæ sunt. Hinc Syllius bellorum Punicorum quatto decimo.

Sed decus Aenneis haud ullum pulchrius oris,
Quam Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo.
Et multum ante alias Ephyreis fulget alumnis.

Syracusæ (ut libro sexto Strabo refert) tum agri felicitate, tum nauali portuũ cõmoditate, tum deniq́; incolarũ ingenio, ad tantum diuitiarũ cumulũ euaserunt, ut cum ad locupletes, sumptuososq́; homines loquimur, Prouerbio dici cœptum fuerit, Vobis ne decima quidem Syracusanorum. *His testis, opibusq́; potitus*

Marcellus ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
Inq́; suo positum nutu stent mænia regum,
An nullos oriens uideat lux crastina muros,
Ingemuit, nimiumq́; uiris, tantumq́; licere
Horruit, & properè reuocata militis ira
Iussit stare domos, indulgens templa uetustis
Incolere, atq́; habitare deis, sic parcere uictis
Pro præda fuit.

De Syracusis plura Liu. lib. 25. ab urbe condita. Plutarchus in Marcello. Strabõ libro sexto. Cicero in Verrinis. Valer. lib. quinto. Stephanus de urbibus. Item cæteri. f *Nullo non die sol est.*) Plinius cap. 64. secundi naturalis historiæ. Rhodi (inquit) & Syracusis nunq́; tanta nubila obduci, ut non aliqua hora sol cernatur. Non minus mirum est, quod mõtis Cassij excelsa altitudo, quarta uigilia, orientem per tenebras solem aspicit, breui circumactu corporis, diẽ, noctemq́; pariter ostendens. Idem Plin. lib. quinto author est. g *Arethusa fons.*) In nostris collectaneis in poëtas de Arethusa fonte, nominatim loca plurima nobiliss. authorũ, citauimus. Ascribã tamen hóc loco Diodori Siculi ex sexto libro uerba. In Sicilia (inquit) Nymphæ in Dianæ gratiã, maximum produxere fontem, qui Arethusa

Arethusa dicitur. Hic non tantum priscis, sed nostris quoque temporib. magna fert pisces copia, sacros quippe, ab hominibus intactos. Sæpius qui eos bellorum tempore edere ausi sunt, deorũ ira magnas calamitates subierũt. Vide si libuerit Aristot. cap. 51. de Admirandis in natura. Ita Seruium in principio Eclogæ 10. apud Verg. Causam ponit Sene. tertio naturalium. q. Alphæi, & Arethusæ fabulam scribunt Ouid. Metamorph. & Seru. in fine tertij Aeneid. De Eryce monte, & Erycinæ Veneris tem-

& Eryce. Vulcano Aetna [a] sacer est, Eryx Veneri. In Aetnæ uertice hiatus [b] duo sunt crateres nominati, per quos eructatus erumpit uapor, præmisso [c] prius fremitu, qui per æstuantes cauernarum latebras longo mugitu intra terræ uiscera diu uoluitur, nec antè se flammarum globi attollunt, quàm interni strepitus antecedant. Mirum hoc est, nec illud minus, quod in illa feruentis naturæ peruicatia, mixtas [d] ignibus niues profert,

plo, ac festo eius in urbe Roma, lege quæ scribunt Anto. & Paulus. 4. Fastorum Ouidij super illud. *Numina uulgares, &c.*

a *Vulcano Aetna sacer est.*) Bryaræo Cyclopi (ut Demetrius Calletianus author est) duo fuerunt filij, Sicanus, & Aetna. A Sicano insulæ, ab Aetna monti nomen datum est. Alcinus scribit Aetnam fuisse cœli, & terræ filiam. Hanc cum compressisset Iupiter, Palicos deos peperisse dicũt. Fabulam referũt Seruius 9. Aeneidos super illud. *Flumina pinguis ubi.*) Et Lactant. 12. Theb. super illud. Odrysijque famem. Aetnam nympham, eodẽ Seruio authore, alij Thaliam uocant.. Aul. Gel. cap. 10. decimiseptimi Noc. Atticarum, ex Phauorini sententia, refert Pindari uersus, quibus Aetnæ montis naturã, atque flagrantiam eleganter exposuit. Eum Pindari locũ non fuisse Maronem assecutum Aene. lib. 3. pluribus conatur ostendere. Ex Gellio eadem retulit Macrob. 5. Saturnaliũ, nulla Gellij, à quo acceperat, habita mentione. Sed locum assignasse satis fuerit. Incendij Aetna montis poëtæ has esse fabulantur. Vel quod illic dicatur,

Sedes esse dei, tumidisque è faucibus ignem
Vulcani ruere, & clausis resonare cauernis.
Pestiferum opus. Alij,
Illic Cyclopas memorant fornacibus usos.
Cum super incudem numerosa in uerbera fortes,
Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen. Sunt qui dicunt post uictos à se Gigantes,
Gurgite Trinacrio morientem Iupiter Aetna
Obruit Enceladum, uasti quoque pondere montis
Aestuat, & petulans expirat faucibus ignes. Causam philosophicam, & naturalem, lege apud Aristotelẽ cap. 10. libelli sui, quẽ de elementorũ proprietatib. inscripsit. Subobscure Aristotelis sentẽtiam retulit Albertus ca. 3. secundi, tract. secundi eiusdem inscriptionis lib. Lege Ser. 3. Aeneid. super illud.
Ipse sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis. Et Diuum Augustinum cap. 4. uicesimiprimi Ciui. Dei. Quo loco ex natura Aetnæ montis, probat non omne quod ardet absumi. Veritatem ipsam duobus uersibus explicat Claudianus primo de Raptu Proserpinæ libro.
Seu mare sulphurei ductum per uiscera montis
Oppressis ignescit aquis, & pondera librat. Lege Lucretium lib. 6. de Rerum natura.
Nunc ratio quæ sit per fauceis montis ut Aetnæ &c. Cur hic, ac cæteri montes ardeant, causas tum poëticas, tum philosophicas refert Philostratus lib 5. uitæ Apollonij. Adeas rursus Senecam Epistola 79. Pulchram descriptionem montis Aetnæ habes apud Syllium lib. 14. Ast Aetna eructat &c. Extat liber Vergilij, uel ut alij credunt, Cornelij Seueri, qui Aetna inscribitur. b *Hiatus duo.*) Crater Aetnæ montis patet ambitu stadia uiginti. Plin, cap. 8. tertij. Eadem scribit Strabo, nisi quod non craterem, sed πεδίον, id est, campum eum nominat, eumque multis uerbis describit relatu quorũdam, qui eo ascenderant. c *Præmisso prius fremitu.*) Syllius libro quartodecimo.
Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem.
Murmura per cæcos tonat irrequieta fragores
Nocte, dieque simul, &c. Qui montes semper ardent, docet Plinius cap. 106. secundi nat. historiæ. d *Mixtas ignibus niues profert.*) Plin ca. 106 secundi. Verum (inquit) in montium miraculis ardet Aetna noctibus semper, tantoque æuo ignium materia sufficit. Niualis hybernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantũ naturæ sæuit exustionẽ terris denuncians. Quærit Seneca 4. Epistolarum libro, quantũ ab ipso Aetnę montis ore niues absint, quas (inquit) ne æstas quidẽ soluit, adeò tutæ sunt ab igne uicino. Strabo quoque lib. 6. Aetnæ montis loca superiora (inquit) tum nuda, tũ cinerosa sunt, & per hyemem niuibus referta. Syllius idipsum lib. 14. cecinit eleganter.

Sed quan-

Sed quanquam largo flammarum exaeſtuat intus
Turbine, & aſſiduè ſubnaſcens profluit ignis,
Summo cana iugo, cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, aeternoq; rigore
Ardentes horrent ſcopuli, ſtat uertice celſi
Collis hyems, calidaq; niuem tegit atra fauilla.

Idem & Claudianus primo Raptus Proſerpinæ. *Scit niuibus ſeruare fidem &c.* a *Et licet uaſtis. &c.*) Ordo eſt, & licet Aetna exundet uaſtis incendijs, perpetua tamen canicie uerticis detinet brumalē faciem.

a & licet[a] uaſtis exundet incendijs, apicis caniciet perpetua brumalem detinet faciem. Itaque inuicta in utroque uiolentia, nec calor frigore mitigatur, nec frigus calore diſſoluitur. Sunt & alij montes duo b Nebrodes, & Neptunius. E Neptunio ſpecula eſt in pelagus Thuſcum, & Adriaticum. Nebrodi damarum b copia nomen dedit. Nebrodem Damæ, & hinnuli gregatim peruagantur. Inde Nebrodes. c Quicquid Sicilia[c] gignit, ſiue ſoli, ſiue hominis ingenio proximum eſt his, quæ optima iudicantur, niſi quod fœtus terræ Centuripino croco uincitur. Hic primùm[d] inuenta Comœdia. Hic & cauilla-d tio Comica in Scæna ſtetit. Hic[e] domus Archimedis, qui iuxta ſyderum diſciplinam machinarius commentator fuit, Hic Lais[f] illa quæ eligere terram

In hoc loco plurimùm uariant exēplaria. b *Damarum copia nomen dedit.*) Græci νεβρὸν hinnulum dicūt νεβρίδας ceruinas pelles. Mōtis huius meminit Syllius ubi ſupra. c *Quicquid Sicilia gignit*). Syllius de Sicilia eodem libro.

Multa ſolo uirtus, iam reddere fenore aratris,
Iam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedemq; citum, lituis generoſe ferendis
Nectare Cecropias. Hybleo accendere ceras. &c.

Diodorus in principio ſexti Inſularum (inquit) primum ſe offert Scilia, quæ optima inſularum omnium rerum antiquitate cæteras antecellit. Plura Cicero in principio. Actionis quartæ, & ſextæ contra Verrem. d *Hic primùm inuenta Comœdia.*) Idē ſcribit Syllius lib. decimoquarto.

e *Littora Thermarum priſca dotata Camœna.* Non ſcribunt authores quando, & à quo fuerit inuenta Comœdia, quamuis poſt Tragœdiam, eam cōſtet eſſe repertam. Horatius in arte poëtica.

Ignotum Tragicæ genus inueniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris uexiſſe poëmata Theſpis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fæcibus ora.
f *Poſt hunc perſonæ, pallæq; repertor honeſtæ* *Aeſchylus.* Et mox pòſt.
Succeſſit uetus his Comœdia, non ſine multa
Laude, ſed in uitium libertas excidit &c.

Quidam exiſtimant, Epicharmū Siculū poëtam fuiſſe Comœdiæ repertorem. Sunt autem Acronis teſtimonio, ſex Comœdiarum genera. Stataria, Motoria, Prætextata, Taberneria, Togata, Palliata. Inter ueteres autem Græcos Comicos omnium obtinent principatum Eupolis, Cratinus, & Ariſtophanes, author Hora. Satyra. 4. primi Sermonum. Scripſerunt autem ἀρχαίας. i. antiquas, & priſcas Comœdias. Ordinē, & excellentiā Latinorum, ex Vulcatij Sedigiti ſententia, docet Gellius cap. 24. quintidecimi Noctium Atti. Sunt autem plurimùm apti ad Comœdias ſcribendas, ut tradit Manilius Aſtronomicō libro quinto. *Qui regione means Cepheus humentis Aquarij.*

At ſi quis ſtudio ſcribendi mitior ibit
Comica componet lætis ſpectacula ludis.
Ardentis iuuenis, raptaſq; in amore puellas,
Eluſoſq; ſenes, agileſq; per omnia ſeruos &c.

e *Domus Archimedis.*) De hoc Valerius Maximus tit. 7. octaui. Plinius capite trigeſimo ſeptimo, ſeptimi. Lactan. cap. quinto ſecūdi. Sylli. libro quartodecimo. *Vir fuit Iſib ... decus immortale colonis &c.* Ouidius 6. Faſtorum. *Arte Syracuſia &c.* Extat nobile Epigrāma apud Claudianum. *Iupiter in paruo cum cerneret &c.* Huius Archimedis ſepulchrum, quum à Syracuſanis ubinam eſſet ignoraretur, à Cicerone Quæſtore in Sicilia, ſumma induſtria repertum eſt, lege eum ipſum. 5. Tuſc. q. libro. f *Lais.*) Hiccaron Siciliæ urbs quum ab Athenienſibus, duce Nicia caperetur, Lais quóque eius urbis ciuis, omnium illius temporis puellarum formoſiſſima, capta eſt, Corinthumq; ducta, ac ibidem uēdita. *Ad cuius* (quum meretricium exerceret) *iacuit Græcia tota fores.* Hæc autem fiducia (credo) formæ, ab eo, cui corporis ſui copiam faceret, μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον. i. decem dragmarum milia, uel talentum, expoſcebat. Hinc, ut ex Phocione, capite octauo primi refert Gellius, ortum Adagium οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθόν ἐσθ᾽ ὁ πλοῦς. i. non uiri cuiuſq; eſt Corinthum petere. Quod fruſtra iret Corinthum ad Laidem, qui non quiret dare quod poſceretur. Meminit Adagij Horatius epiſtola decimaſeptima primi.

Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
Lais hæc (quanta est consuetudinis uis) quam serta refudit
Caniciei, iam turba procax, noctisq; recedit
Ambitus, & rarò pulsatur ianua iactu,
Seq; reformidat speculo damnante senectus,
Stat tamen, atq; alias succingit lena ministras,
Dilectumq; diu, quamuis longæua, lupanar
Circuit, & retinet mores, quos perdidit ætas.

Huius sepulchrum unum apud Corinthum, in nemore, quod Cronium uocant, fuit. Alterum in Thessalia. Nam illuc Hipocratis amore capta, accessisse dicitur. Hæc ex Plutarcho in Nicia, Gellio lib. primo, Pausania in Corinthiacis, Stephano de urbibus, Propertio in secundo, Claudio in Eutropium libro primo.

maluit, quàm fateri. Gentem [a] Cyclopum uastitestantur specus. Læstrigonum sedes adhuc sic uocantur. Ceres inde [b] magistra sationis [c] frumentariæ. Hic ibidem campus Aetnensis [d] in floribus semper, & omni uernus die. Quem propter est demersum foramen, quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ liberè exeuntem fama est in lucem ausum. Inter Catinam, & Syracusas certamen est de illustriũ [e] fratrum memoria, quorum nomina diuersæ sibi partes adoptant. Si Catinẽses audiamus, Anapias fuit, & Amphinomus. Si quod malunt Syracusæ, Emanthiam putabimus, & Critonem. Catinensis tamen regio causam dedit facto, in quam secum incendia Aetnæ protulissent, iuuenes duo sublatos parẽtes euexerũt inter flãmas illæsi ignib. Horũ memoriã ita posteritas munerata est, ut sepulchri locus nominaretur cãpus Piorũ.

a *Gentem Cyclopum.*) Cyclopes erant unoculi homines. Dicti ἀπὸ τοῦ κύκλου, καὶ ὠπός, id est, à circulari fronte, uel oculo, quod in fronte rotundo oculo essent prædicti. Hi, ut scribunt Homerus ix. Odysseæ, Vergilius tertio Aeneidos. Plinius lib. 7. Item cæteri, humana carne uescebantur. Thucydides in principio sexti, dicit se nõ habere genus horum, neq; unde uenerint, neq; quo abierint omnino. Cyclopas, Læstrigonasq; Neptuni filios fabulantur. Fuisseq; eos, ut cæteros eius numinis natos ferocissimos, & immanes, ab omniq; humanitate penitus alienos, tanq; è mari genitos, prodiderunt. E diuerso autẽ Iouis filios præstantissimos uirtute, prudentia, uiribus, ut Aeacum, Minoa, Sarpedona, item reliquõs. Ex quintodecimo Gellianarum Noctium. Propter Cyclopum deformitatem, eorumq; corporis ad lusum omnẽ ineptitudinem prouerbiali schemate dici cœptum. Cyclopa saltare, pro eo, quod est ineptè quippiã agere, & incõpositè. Adagiũ sumptũ uidetur ex Polyphemo Cyclope, qui in Galatheæ amicę gratia, saltare cõsueuerit. Vtitur eo Flaccus Horatius Satyra 5. primi Sermonũ, & Epistola 2. lib. secundi. De Læstrigonibus supra cap. 8. dictũ iam est. b *Ceres inde.*) Ceres, ut canit Claudianus:

Aethera deseruit, Siculasq; relegat in oras, *Ingenio confisa loci.* Hinc Aetnea Ceres à scriptoribus dicta est. Eius insignem domum in Sicilia describit idẽ poëta 1. Raptus Proserpinæ ibi.

Deuenere locum, Cereris quæ tecta nitebant &c. c *Sationis frumentariæ*) Lege Ouidiũ Metam. lib. 5.

Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris. &c. Plin. cap. 56. septimi. d *Campus Aetnensis in floribus.*) Hunc campum, & specũ mirè describit Aristot. eius lib. qui de Admirandis in natura scriptus est, cap. 71. Eum adeas si lubuerit. Pulchrè locũ exprimit Diod. Siculus in principio 6. Syllius lib. 14.

Hic specus ingentem laxans telluris hiatum &c. Ouid. 4. Fast. *Valle sub umbrosa locus est* &c.

Quidã tradunt Proserpinã raptã à Plutone apud Olestrũ, non longè à Cephiso fluuio. Vide Pausaniã in Atticis. Proserpina, ut in temporibus ex Philocoro Eusebius refert, reuera ab Orcho Molossorum rege, qui alio nomine Adoneus dictus est, rapta fuit, eo scilicet tẽpore, quo Erichtheus Atheniensium regnum tenebat, hoc est, circa annũ octingentesimũ supra tria milia ab orbe condito. Qui fabulosa ad Physicã rationẽ cõnantur reducere, aiunt Bonã deã, quã & Persephonẽ uocãt, uirtutẽ seminũ esse, Plutonẽ uerò Solẽ, qui tẽpore hyemis remotiorẽ mũdi partẽ plustrat. Iccirco raptã ab eo Proserpinã dicũt, quam Ceres, sub terra iacentẽ quæritat. Idẽ Eusebius cap. 3. tertij Præparationis. Et Fulgentius Mythologycarum ad Carũ lib. 2. e *Illustrium fratrum memoria.*) Qui de filiorum erga parentes suos pietate scripserunt, mirè celebrant horũ Siculorũ fratrũ in parentes charitatẽ. Id ipsum factum Aristoteles philosophus, inter Admiranda in natura enumerat, eius lib. cap. 3. Verba eius, ne quis diutius requirat, apposui. Mirum est (inquit) illud quod traditur in Aetna Siciliæ insulæ contigisse. Nam cum semel erupisset ignis ille qui uidetur continuo quodam inurere illius uiscera, atque confractis iam claustris, adeo longè latéque diffunderetur, ut omnes circunstantes agri, & uillulæ succenderentur. Aiunt uiros

quosdam

quoſdã ex eis locis fuiſse, qui cum iam confecti ſenio eſsent, & ab eorũ liberis ſublati humeris exportarentur, quo flãmæ illius impetus effugerent, néue interciperentur ántequã perficerent naturæ curſum tanta tũ pietate uiſum incendiũ illud cõmoueri, ut cũ primũ ad eos appropinquaſset, biſariam ſtatim ſeſe diuiſerit, locumq́ illũ in medio poſitũ, ubi erant cum parentibus adoleſcentes, intactũ prorſus reliquerit, uiamq́ præſtiterit adoleſcentibus, ut unà cum parentibus incolumes euaderent, Hæc ille. Idem ſcribit Max. Val. titu. quarto lib. quinti. Item Seneca circa finẽ tertij, & ſexti eius operis, quod de beneficijs inſcripſit. Strabo libro ſexto. Vergilius in fine eius libri, qui de Aetna ſcriptus eſt. Auſonius item poeta.

Quis Catinam ſileat, quis quadruplices Syracuſas?

Hanc ambuſtorum fratrum pietate celebrem.

Extat de hac ipſa pietate elegãs Claudiani Elegia, quæ de pijs fratribus inſcripta eſt. a *Fluminum miracula.*) De fluminum, fontiumq́ miraculis, abundè Plin. capite. 106. ſecundi nat. hiſtoriæ. Item ca. 2. triceſimi primi eiuſdẽ operis. Seneca lib. quem iam ſæ citauimus. b *Dianam qui ad Came.*) Rhennius in Dionyſij Periegeſi ſic inquit.

Dianæ fons eſt Camerinæ gignitur unda,

Quem ſi quis manibus non caſtis hauſerit unquam

Lætifico triſtis non miſcet pocula Baccho.

a De Arethuſa, & Alphæo uerum eſt hactenus quod conueniunt fons, & amnis. Fluminum[a] abunde miracula uaria. Dianam,[b] qui ad Camerinam fluit, ſi habitus impudicæ hauſerit non coibunt in corpus unum latex uineus, & latex aquæ.[c] Apud Segeſtanos Herbeſus in medio flumine ſubita exæſtuatione ferueſcit. Acin quamuis dimiſsum Aetna, nullus frigore antecuertit. Himereum[d] cœleſtes mutant plagæ. Amarus[e] denique eſt, dum in Aquilonem fluit, dulcis ubi ad meridiem flectitur. Quanta in aquis, tanta eſt nouitas in Salinis. Salem Agrigentinum[f] ſi igni iunxeris, ſoluitur uſtione, cui ſi liquor aquæ propinquauerit, crepitat ueluti torreatur. Purpureum Aetna mittit, in Pachyno trãslucidus inuenitur. Cætera Salinarum metalla, quæ ſunt, aut Agrigentino, aut Centuripis proximantia, funguntur cautium miniſterio. Nam illinc excidunt ſigna ad facies hominum, uel deorum.

c *Apud Segeſtanos.*) Græci plerunq́ authores, Thucydides, Strabo, Diodorus, Lycophron, Dionyſius. Item uetus Plinij lectio, non Segeſtanos, ſed Aegeſtanos habent, ab Aegeſto Troe, qui cũ Philoctete illuc appulerat. Apud tamẽ Ciceronẽ, Polybiũ, Ptolemæũ, & ferè omnia Solini uetera exẽplaria, Segeſtanos legitur. In hac authorũ diuerſitate lectorẽ ãtea cõmonuit Hermolaus tertio Plinianarũ Caſtig. libro, d *Himereum.*) Plinius, & cæteri ferè omnes, Himerã legunt. Eſt aũt apud Pliniũ ipſum, & fluminis, & urbis nomẽ. Vitruuius cap. 3. octaui. In Sicilia flumen Himeras, quod à fonte cũ eſt progreſsũ diuiditur in duas partes, quæ pars profluit cõtra Aetnã, quod per terræ dulcẽ ſuccũ percurrit, eſt infinita dulcedine. Altera pars, quæ per eã terrã currit, unde ſal effoditur, ſalſum habet ſaporẽ. e *Amarus deniq.*) Quærit elegãter Seneca Naturaliũ Q. lib. 3. Quare ſit aquis ſapor uarius? Propter quatuor cauſas, inquit. Ex ſolo prima eſt, per quod ferũtur. Secunda ex eadem ſimilitudine eius naſcitur. Tertia ex ſpiritu, qui in aqua trãſfiguratus eſt. Quarta ex uitio, qđ ſæpe concipiũt corruptæ ꝑ iniuriã. Hæ cauſæ ſaporẽ dãt aquis uariũ. Hæ medicatã potentiã. Hæ grauẽ ſpiritũ, odorẽq́ peſtiferũ Hæ lenitatẽ, grauitatẽ, aut calorẽ, aut nimiũ rigorẽ. Intereſt utrũ ſulphure, an nitro, an bitumine plena trãſeant. Hac ratione corruptæ cũ uitæ ꝑiculo bibũtur &c. Hæc, & ſequẽtia Senecæ uerba corruptè penitus refert Albertus cap. 18. tertij tractatus ſecũdi Meteororũ lib. Capite aũt mox ſequẽte examinat dicta Senecæ, in quibus uerum dixerit, aut falſum, Alberti ſectatores uiderint. Aduertendũ ſanè, raro flumina recto curſu in mare ꝓfluere. Icciro ea. Probo, & Seruio authoribus cũ cornib. pingi ſolẽt. Fluminũ ergo curſus nõ ſemper ea parte, qua mare ingrediũtur attẽdi debet. Hoc dictũ ſit, ne de Hymerę fluxu Mela, Solinus, & Syllius, cõtraria ſentire uideãtur. f *Salem Agrigentinum.*) Sũpſit hoc Solinus ex cap. 7. triceſimi primi C. Plinij. Meminit Aug. capite. 7. uiceſimi primi Ciuitatis Dei. Rhennius ubi ſupra.

At ſalis hic Agragas miracula poſsidet unum,

Naturas in quo proprias mutare uidetur

Ignis, & unda, ſalem namq́ illum ſoluere flamma, *Vnda ſolet crepitus illi coniuncta moueri.* Lege ſimilia ex cap. 105 & 126. de Admirandis in natura apud Ariſtotelem. Scribit idem de Sẽſu, & Senſato, Salem eſſe ſpeciem quandã terræ. Home. ſexto Odyſseæ ſalem eſſe puri maris tenuiſsimã partẽ ac diuinũ quippiam.

Thermitanis locis insula est arundinum ferax, quæ accomodatissimę sunt in omnem [a] sonum tibiarum, siue Præcentorias facias, quarum locus est ad [b] Puluinaria præcinendi, siue Vascas, [c] quæ foraminum numeris Præcentorias antecedunt, seu Puellatorias, quibus à sono clariore uocamen datur, siue Gyngrinas, [d] quæ breuiores licet, subtilioribus tamen modis insonant, aut Miluinas, quæ in accentus exeunt acutissimos, aut Lydias, quas & Turarias dicunt, uel Corinthias, uel Aegyptias, aliasue musicis per diuersa officia, & nomina separatas. In [e] Halesina regione fons aliàs quietus, & tranquillus, cum siletur, si insonent tibiæ, exultabundus ad cantum eleuatur, & quasi miretur dulcedinem uocis, ultra margines intumescit. [f] Gelonium stagnum tetro odore abigit proximantes. Ibi & fontes duo. Alterum si sterilis sumpserit, fœcunda fiet, alterum si fœcunda hauserit, uertitur in sterilitatē. Stagnum Petrensiū serpentibus noxiū est, [g] homi salutare. In lacu Agrigētino [h] oleū

Alij salem dicūt χάριν, hoc est, gratiā quandā, quod is esculentis additus, ea gustui sapida reddat, & grata. Scribit idem Homerus 11. Odysseæ, esse homines, qui neq; cibo salem admisceāt. In sacris Christianorū literis, ob eius miram naturam sæpe pro sapientia solet accipi. Hinc ab Apostolo Paulo ad Colossenses quarto cap. dictum est, Sermo (inquit) uester in gratia sit sale conditus. Iudæis quoq; in sacrificijs salis usus fuit. Quod & gentiles factitasse apud Horatiū, & Tibullum reperies. Aegyptijs præterea (ut in Euterpe scribit Herodot.) mos fuit sale condere defunctorū cadauera. Nō displicent, quæ de sale ca. 2. decimisexti Isidorus congessit, etsi scriptorem hunc, quidam magis eloquentiæ, quā ueritatis ipsius studiosi, à peritorum classe relegandum censent. a *In omnem sonum Tibiarum.*) Qui de Musica scribunt, eam esse triplicem tradiderūt. Harmonicam aliam, quā ex uocum cātibus cōstare dicunt. Alteram Organicā nuncupant, quæ ex flatu constet omnino. Tertiam Rhythmicam appellant. Hanc numeros, digitorum repercussu dicunt recipere. Constat enim sonum, aut uoce edi, uti per fauces fieri uidemus. Aut spiritu, ut per tubam fit, aut tibiam. Vel tandem sonoræ cuiuspiam rei impulsu, ut per Cytharæ cordas fieri cōperimus Tibiæ, de quibus hac parte scribit author ad Organicam Musicam tantummō pertinent. Lege quæ scribit Cēsorinus cap. 12. de die natali. Tibiarū materia multiformis est, Fiunt enim, ut lib. 4. docet Pollux, uel ex Calamis, uel Aere, uel loto, uel buxo, uel cornu, uel osse, uel lauro. Scytarum gentes ex Aquilarum, Vulturum, Anserū, Gruumq; ossibus, tibias conficiunt. Vnde & ab harum alijtum tibijs nomen inditum, quamuis ex materijs alijs fieri cœptum sit. Lege Plin. cap. 37. decimisexti naturalis historiæ. Diuersarum Tibiarū repertores tradit idem Pli. cap 56. lib septimi. & Eusebius ca. 2. decimi Præparationis. Veteres habebant Tibiarum modos. Ionicū, Lydium & Phrygiū. Lydijs tibijs læta cātabantur, Phrygijs tristia. Lege Horatij interpretes, in fine quarti Carminū. Plura Censorinus cap. 13 ubi supra. Et Martianus lib. 9. Multa præterea de hac materia, doctè, ut sui moris est, scribit Cœlius Rhodiginus cap. 21. & sequentibus, Antiq. lect. lib. quinti. b *Ad puluinaria.*) De puluinaribus lege Val. Max. tit. primo lib. secundi. c *Vascas.*) Sipontinus legit Vastas fortassis à magnitudine, uel foraminum multitudine sic nūcupans. Aduertendū Tibias interdū denominari ab usu, ut præcentorias, aliquando à sono quē edūt, ut puellarias, nonnunquā à forma, ut uastas, sæpe à materia, ex qua fiunt, ut Gingrias, atq; miluinas, aliquando à patria, ut Lydias, frequenter ab officio ut Thurarias. d *Gingrias.*) Gingrire Anserum uocis proprium est, ut inquit Festus Pompeius, Vnde genus quoddam Tibiarum exiguarum, Gingrinæ dicuntur. e *In Halesina regione.*) De hoc fonte. sic canit Rhennius.

Hic & Halesinus fons est mitissimus undis
Tibia quem extollit, cantu saltare putatur,
Mussitus & ripis latens excurrere plenis.

Non dissimilia sunt huic, quæ scribit Aristoteles cap. 91. & cap. 13 de admirandis in natura. f *Gelonium.*) Plin. ca. 2. 2. nat. hist. scribit Gelonem fontem esse non procul à Celenarum oppido Phrygiæ. Plura sunt quæ sterilitatē uel inducūt, uel depellūt si infuerit. Ea cōsignauimus in Indice Pliniano. g *Hominibus salutare.*) Cōstat plura esse quæ cū sint quibusdā animātibus salutaria, homini tamē omnino noxia. Vnde Veratro Coturnices, Cicuta Sturni uescuntur. Hæc autē toxica esse hominibus manifestum est. Id autem accidere existimāt ex hominum, & cæterarum animantium complexione diuersa. Lege Aphrodisæum in prologo suorum problematum. h *Oleum supernatat.*) Fontes perpingues terræ uenas profluentes, oleum

supernatans

a ſupernatat. Hoc pingue hæret arundinum comis de aſsiduo uolutabro, e quarum capillamentis legitur unguentum medicum contra armentarios morbos. Nec longè inde collis Vulcanius, in quo qui diuinæ b rei operantur, ligna uitea ſuper aras ſtruunt, nec [a] ignis apponitur. In hanc congeriem cum [b] Proſicias intulerint, ſi adeſt Deus (ſic ſacrum probatur) ſarmen ta licet uiridia ignem ſponte concipiunt, & nullo in c flagrante à litato numine fit accendium. Ibi epulantibus alludit flamma, quæ flexuoſis exceſsibus uaga bunda, quem contigerit non adurit. Nec aliud eſt, quam imago nuncia perfecti ritè uoti. Idem ager A d grigentinus eructat limoſas ſcaturigines. Et ut uenæ fontium ſufficiunt riuis ſubminiſtrandis, ita in hac Siciliæ parte ſolo nunquam deficiente æterna reiectione terram terra euomit. Achatem [c] lapidem Sicilia e primum dedit in Achatis fluminis ripis repertum, non uilem, cum ibi tantum reperiretur. Quippe inter ſcribentes eum uenæ naturalibus ſic notant formis, ut cum optimus eſt, uarias præferat rerum ima f gines. Vnde annulus [d] Pyrrhi regis, qui [e] aduerſus Romanos bella geſsit, non ignobilis famæ fuit, cuius gemma Achates erat, in quo nouem [f] Mu g ſæ cum inſignibus ſuis ſingulæ, & Apollo tenens citharam uidebantur non impreſsis figuris, ſed ingenitis: nunc diuerſis locis apparet. Dat Creta, quem

ſupernatans habent, uti Solis, quod oppidũ eſt Ciliciæ flumẽ nomine Liparis, in quo natantes, aut lauantes, ab ipſa aqua unguntur. Similiter Aethiopiæ lacus eſt, qui unctos homines efficit, qui in eo natauerint. Et in India, qui ſereno cœlo emittit olei magnam multitudinẽ. Itẽ Carthagine fons eſt, in quo natat inſuper oleũ odore uti Scobe citreo, quo oleo etiam pecora ſolent inũgi. Ex Vitruuio hæc cap. 3. octaui. a *Nec ignis apponitur.*) Simile quiddã canit Hora. Saty. 5. primi Sermonũ, eſſe apud Egnatiam urbem, locum in quo aiunt abſque igne in ſacrificio Thura liqueſcere. Dehinc (inquit) *Egnatia lymphis Iratis, extructa dedit riſuſque, iocóſque Dum flamma ſine thura liqueſcere limine ſacro Perſuadere cupit.* Idem refert Plinius capite 110. ſecundi naturæ hiſtoriæ. Sæpiſsime huiuſmodi miranda, aſtu hominum fieri ſolent. Sed hæc alibi ex hiſtorijs abundè retulimus. In relatione plurium Siculorum miraculorum, exiſtimo Solinum ſequutum, uel Varronem, uel aliũ quempiam ſcriptorem cuius libri, temporis iniuria, nobis omnino perierunt. b *Proſicias.*) Sunt qui legant Porricias à uerbo porricio, quod ſacrificantibus ſolenne erat. Sed Proſicia legendũ uidetur. Sunt enim proſicia quæcunq; proſecta proijciũtur. c *Achatem lapidem.*) De hoc ipſo lapide ſic Plinius cap. 10. triceſimiſeptimi. Achates (inquit) in magna fuit authoritate, nunc in nulla. Reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiuſdem nominis, poſtea plurimis locis excedens amplitudine numeroſa, uarietatibus diuerſis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim Phaſpachates, Cerachates, Sardachates, Hæmachates, Leuchates, Deudrachates uelur arbuſcula inſignis. Meminit Syllius in decimoquarto bellorum Punicorum libro. *Et per lucentem ſplendenti gurgite Achaten.* Item Rhennius Dionisij Interpres.

Cernitur egregius lapis hic, cui nomen Achates,
Hoc dederat fluuius, cuius generatur ad undas,
Hanc ſimulachra uides uenis oſtendere gemmam.

Hunc Solini locum tranſtulit Marbodæus Gallus tit. 2. eius libelli, quẽ de lapidibus precioſis inſcripſit. Achates lapis unus fuit ex duodecim precioſis lapidibus, quibus rationale ſummi ſacerdotis in Exodo ornari à domino præcipitur. Magi ſuffitu Achatis, ſi creditur, tẽpeſtates auertunt, flumina ſiſtunt. Ab Alberto corruptè, ut cætera, Agathes dicitur. d *Annulus Pyrrhi regis.*) Hiſtoriã hãc lege ex ca. 1. triceſimiſeptimi nat. hi. C. Pli. Marbodæus, Solinũ imitatus, ſic ait.

Rex Pyrrhus digito geſtiſſe refertur Achatem, *Et ſtans in medio cytharam tangebat Apollo,*
Cuius plena nouem ſignabat pagina Muſas, *Natura, non artis opus mirabile dictu.*

e *Qui aduerſus Ro. bella geſsit.*) Certe ſatis conſtat ante Pyrrhum Epyrotarum regem, cum Romanis bella geſsiſſe, Græcorum neminem. Id multis uerbis in Attica Pauſanias conatur oſtendere De bello Pyrrhi contra Romanos ſcripſimus cap. 18. primi Flori. f *Nouem Muſæ cum inſignibus ſuis.*) Nomina, officia, inſignia, nouem Muſarum, ſcribit Heſiodus in principio Theogoniæ.

Coralochatem [a] dicunt coralio similem, sed illitum guttis auro micantibus, & scorpionum ictibus resistentem. Dat India reddentem nunc nemorũ, nunc animaliũ facies, quem uidisse oculis fauet, quicq; intra os receptus sedat sitim. Sunt & qui usti redolẽt Myrrhæ odorem. Achates sanguineis maculis irrubescit. Sed qui maximè probantur, uitreã habent perspicuitatem, ut Cyprius. Nam qui sunt facie cærea abũdantes triuialiter negliguntur. Omnis [b] ambitus huius insulæ clauditur stadiorum tribus milibus. [c] In freto Siculo [Greek], insulæ XXV. [d] milibus passuum ab Italia absunt. Itali Vulcanias uocant. Nam & ipsæ natura soli ignea per occulta commertia aut mutuantur Aetnæ incendia, aut subministrant. Hic dicta sedes Deo ignium. Numero [f] septẽ sunt. Liparæ [g] no-

Et Vergilias in Opusculis. Latius Diod. Siculus circa principiũ libri quinti. a *Coralochatem.*) Ex Plinio cap. decimo tricesimiseptimi. Coralochates (inquit) guttis aureis, Sapphiri modo distincta, qualis copiosissima in Creta sacra appellata. Putant eam contra Araneorũ, & Scorpionũ ictus prodesse. Et infra. Coralochates corallo aureis guttis distinctæ. Corallis Minio, gigniturq; in India. & Syene. Vide eundem Marbodeum tit. 5. eiusdem de lapidibus libelli. b *Omnis ambitus huius insulæ.*) Diodorus Siculus libro 6. dicit Siciliæ ambitum, esse stadiorum quatuor milium trecentorũ sexaginta. Pli. cap. 8. tertij. Inter se (inquit) tria Siciliæ promõtoria latè distant ijs spacijs. Terreno itinere à Peloro Pachinũ. clxvi. mil pass. Inde Lilybæum. cc mil. Inde Pelorum. clxx. mil. Circuitu patens ut author est Agrippa. DCxviij M. passibus. Cũ Plinio concordat ferè Capella lib. sexto. Vel igitur in Dio. uel in Solino mendum admissum est, nisi de alio stadio loquatur hic, & ille. Sunt enim stadia (ut author est Censorinus) alia, & alia longitudine discrepantia. Nam stadium, quod Italicum uocant, est pedum. DCxxv. Olympicum, pedum. DC. Pythicum pedum mille. c *In freto Siculo*) Scribit de cæteris ignobilioribus insulis, quæ Siciliæ, & Italiæ adiacent. Hæ autem insulæ uarijs nominibus nuncupantur. Plinius cap. 8. tertij. Citra uerò (inquit) Siciliã ex aduerso Metauri amnis xxv. ferme mil. pass. Ab Italia septem Aeoliæ appellatæ. Et Lipareorum, Hephæstiades à Græcis, à nostris Vulcani, Aeolie, quòd Aeolius Iliacis temporibus ibi regnabat. Hephæstiades dictæ sunt, quod Vulcanus à Græcis [Greek] nuncupetur, [Greek] Vulcanius. Faciunt quæ cap. 11. infra annotabimus. De ijs insulis plura scribit Diodorus, in sexto. Strabo, & Martianus in sexto, Ptolemæus cap. 4. tertij. d *XXV. mil. pass.*) Plinius, ut modò recitauimus, non 25. sed uiginti duo ferme mil. pass. dicit. Diodorus Siculus tradit has septem insulas sitas esse inter Italiam, & Siciliam recto cursu. Distare autem à Sicilia centum quinquaginta ferme stadijs, esseq; pares inuicẽ magnitudine. Earum maximã circuitu cõplecti stadia centum quinquaginta. e *Natura soli ignea.*) Diodorus Siculus lib. 6. Ignem (inquit) hactenus euomebant omnes, quarum meatus, oraq; ignis etiam nunc uisuntur. Asserunt nonulli meatus esse subterraneos ab Aetna ad has insulas, & his omnibus eandem ignem spirandi causam esse. f *Numero septem sunt.*) Seruij omnes fere codices super illud primi Aen. Vergilij. *Aeoliam uenit.* Scriptorum potius culpa, quam Seruij, sic habent Nouem insulæ, quæ sunt post fretum Siciliæ, appellantur Aeoliæ ab Aeolo rege Hippotæ filio, licet & habeant propria nomina. Quo in loco quidam, qui Seruij uix umbram referũt durius, quam par est, læsæ quasi maiestatis, eum accusant. Miror plurimum eos non aduertisse alibi à Seruio scriptum esse has insulas non nouem, sed septem esse. Eius uerba, quo magis ij à lacessendo abstineant, adscripsi ex octauo Aeneidos libro super illud.

Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamq;. Physiologia est (inquit) cur Vulcanus in his locis officinam habere fingatur inter Liparen, & Aetnam, scilicet propter ignem, & uentos, quæ apta sunt fabris. Aeoliam autem ideo Liparen, quia una est de illis septem insulis, quibus Aeolus imperauit. Hæc ad uerbũ Seruius. Isidorus præterea cap. 6. decimiquarti Ethimo. nouem etiam esse dicit, & ut magis id ipsum credas, earũ omniũ nouẽ refert nomina. Ita ut præter has septẽ enumerẽtur aliæ duæ Ericodes, et Phoecicodes. Vel ut apud Ptolemæũ legitur, Ercodes, & Phœcodes. Quod autem alij septem esse dicunt, poteit exponi, cæteris principaliores. Aliæ duæ fortassis incultæ penitus. Hæc propter [Greek], Liuiduloscq; censores. g *Liparus qui eam ante Aeolum.*) Eustatius scribit Liparum fuisse Ausonis regis filium. Liparia autem Gnidiorum fuit colonia. Has septem insulas tradunt olim desertas fuisse, sed Liparum quendam Ausonis regis filium à fratribus dissidentem, ex Italia cum longis nauibus, aduecta secum militum copia, ad insulam appulisse, quæ ab eo Lipara sit appellata, inque ea sui nominis urbe condi-

sa, reli-

ta, reliquarum quoq; inſularum agros excoluit. Eo ſeneſcente Aeolus Hippotæ filius cum ſocijs quibuſdã in Liparam cum ueniſſet, ſumpta uxore Lipari filia, ijs poſtmodũ inſulis imperauit. Hæc, & plura ad hunc locum ſpectantia, ex Diod. Siculo lib. 6. De Aeolo plura notatu digna primo de Raptu Proſerpinæ Parrhaſius annotauit. De harum inſularum nominibus Mela Pomponius aliquantiſper à Plinio diſcrepat, & Solino. a *Hieram uocant.*) Græci ἱερὰν ſacram dicunt. Nomen iccirco inditum quod ea præcipuè Vulcano ſacra ſit. b *Strongyle.*) Quod rapæ figuram habeat, id eſt, in rotundum, acutumq; tendentem, ei nomen datum, quoniam Græci στρογγύλην rapam uocant. Strabo Onoſtrongylam id eſt, rotũdam nominat. Reliqua de ea, ut Solinus. *Aeolus rex uentorum.*) Varro ſcribit Aeolum fuiſſe harum inſularum regem, ex quarum nebulis, & fumo futura flabra uentorum prædixiſſe. Hinc imperitis uiſus eſt uentorum habere poteſtatem. Lege Plin. cap. 56. lib ſeptimi, & Seruium. 1 Aen. Ptolemæus cap. 4 tertij enumerat quindecim inſulas, quæ iuxta Siciliam ſitæ ſunt. d *Didymen.*) Strabo gemellã, eam uoce ſignificari ait, quod Græci δίδυμον geminum dicant, E cæteris Ericuſſam, & Phœnicuſſam ab arbuſtis uocauere. Mela Pomponius non enumerat inter has ſeptem inſulas Euonymon, niſi loco eius ponat Oſteoden. Sed Diod. Siculus in his locis natus, aliam ab Euonymo Oſteoden eſſe dicit. Nomen autem huic inſulæ, ab re quadam impoſitum eſt, quod plurimorum militum ſeditioſorum fame peremptorum oſſa in ea condita fuerint. Ὀστέα enim Græci oſſa nuncupant. Hiſtoriam abundè refert idem Diodorus in ſexto.

a men dedit rex Liparus, qui eam ante Aeolum rexit. Alteram Hieram a uocauerunt. Ea præcipuè Vulcano ſacrata eſt, & plurimùm colle eminentiſsimo nocte ardet. Strongyle b tertia Aeoli domus b uergit ad ſolis exortum minimè anguloſa, quæ flammis liquidioribus differt à cæteris. Hæc cauſa effecit, quod ex eius fumo potiſsimum incolæ perſentiſcunt, quinam flatus in triduo ſint futuri. Quo factum, ut Aeolus c rex uentorum crederetur. c Cæteras Didymen, d Ericuſam, Phœnicuſam, Eunonymõ, quoniam ſimiles ſunt, dictas habemus.

De Tertio Europæ Sinu, De Græciæ regionibus, ac locis, deque memorandis in eis plurimis. De Perdicum natura. Cap. XII.

TErtius e Europæ ſinus incipit à f Ceraunijs montibus, deſinit in Helleſpontum. In eo apud g Moloſſos, ubi Dodo-

T*Ertius Europæ ſinus.*) Plinius ſcribit eſſe quatuor Europæ ſinus. De primò, & ſecundo habes ab eo cap. primo, & 10. li. tertij. De tertio, & quarto in proio. & cap. 11. lib. quarti. De his quatuor ſinibus lege Martianum capitibus. 19. 20. 21. & 25. libri ſexti. Habet autem hic Europæ ſinus tertius prouincias plures. Sunt autem harum nomina. Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia, Doris, Phthiotis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia, Græcia omnis. De ijs prouincijs abunde Plinius in primis undecim capitibus. li. quarti. Strabo libris ſeptimo, octauo, nono. Ptolemæus à capite. xi. uſq; ad finem tertij. Item cæteri. f *Ceraunijs.* Hos mõtes Plinius, Ptolemæus, Martianus. Solinus cap. 8 ſupra Et plures alij Acroceraunia nuncupant. Græci enim ἄκρον altum dicunt, κεραυνὸν fulmen, quod ſui altitudine crebris fulminibus infeſtentur. Horatius tertia primi Carminum infames nominat. Val. Flaccus tertio Argonauticon.

Iupiter urgentem cum ſumma Ceraunia nubem
Quum pepulit, monitq; iugis, fulſere repente
Et nemora, & ſcopuli nitidus reducitur æther. Sunt qui etiam apud Solinum non à Ceraunijs, ſed ab Acroceraunijs legendũ putent. Sed uetuſta omnia exemplaria à Ceraunijs habent. à Vergilio etiam Lucano, Ouidio, Claudiano, Auieno, Mela, Cerania uocitantur ijdem montes. g *Apud Moloſſos.*) Pyrrhus Achillis filius ex Andromache Hectoris quondam coniuge, Moloſſum filium ſuſcepit, à quo Moloſſia, & Moloſſi nomen habent. Eam regionem Helenus à fratre Chaone, quem in uenatu per ignorantiam peremerat, Chaoniam nominauit, author Seruius tertio Aene. ſuper illud.
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito. Moloſsi canes à Marone, & alijs mirè celebrantur,

næi [a] Iouis templum est, Tomarus [b] mons est, circa radices nobilis centum fontibus, ut Theopompo placet. In [c] Epiro sacer fons frigidus ultra omnes aquas, & spectatæ diuersitatis. Nam in eum si ardentem immergas facem, extinguit, si procul, ac sine igni admoues, suopte ingenio inflammat. Dodone [d] (ut Maro dicit) Ioui sacra est. Delphi Cephiso [e] flumine, Castalio [f] fonte, & Parnassi [g] iugis celebres. Acarnania Aracyntho emi-

quos mortuos deflent, ac funus ducunt, quod à Papinio sylua quadam memoratũ est. De his locis Pli. in prologo lib. quarti. a *Dodonæi Iouis templum.*) In Chaonia Epiri regione Dodona urbs uetustissima, iuxta quam insigne nemus, ubi Dodonæi Iouis templum fuisse narratur, in quo oraculũ omniũ, quæ apud Græcos sunt oraculorum, uetustissimũ, toti orbi numinis reuerentia abunde notũ. In eo (qđ mirũ fuit) duæ colũbæ consulentibus dabant responsa. Harum unã in Delphos, alterã in Ammonis Iouis templum aduolasse dicunt. Historiam Herodot. in secundo explicat copiosè. De hac ipsa re plura, & quidem doctè congessit Ianus Parrhasius primo Raptus Proserpinæ super illud. *Cesserit inuentis Dodonia.* b *Tomarus.*) Hunc montem Strabo Tomaron, & Tmarum nominat libro septimo. c *In Epiro sacer fons.*) De fonte isto sic Plin. cap. 106. secundi naturalis historiæ. In Dodone Iouis fõs quum sit gelidus, et immersas faces extinguat, si extinctæ admoueantur, accendit. Idem meridie semper deficit, qua de causa Anapauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. De eodem Rhennius sic inquit.

Hac regio fontem miranda concipit unda,
Quem merito ueteres dixerunt nomine sacrum.
Nam gelidus superat cunctarum frigus aquarum,
Accensasq; faces si quis prope duxerit undam
Extinguit flammas, recipit sed rursus easdem
Admotas dextra cum extinctam lampada fonti.

Lucretius hunc fontem describens in sexto, causam cur id accidat, conatur ostendere. Eius uersus, quod elegantes sint adscripsimus.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe
Stupa iacit flammam, concepto protinus igni,
Tædaq; consimili ratione accensa per undas
Collucet, quocunq; natans impellitur auris
Nimirum, quia sunt in aqua permulta uaporis
Semina, de terraq; necesse est funditus ipsa
Ignis corpora per totum consurgere fontem,
Et simul expirare foras, exireq; in auras
Non tam uiua tamen, calidus queat ut fieri fons.

d *Dodone (ut Maro dicit) Ioui sacra est.*) Plurimum hoc in loco uariant exemplaria. Non placet eorum sentẽtia, qui sic legunt. Dodone Tomaro celsa est, quoniam mox antè de Tomaro Solinus fecerit mentionem. Nec rursus assentior ita legentibus. Dodone Ismaro celsa est, cum nihil cum Dodone Ismaro, quod eum Thraciæ regionis montem faciãt. Sequuti ergo communiorem lectionem, uti adscripsimus, legendum cẽsuimus. Vergilianus uersiculus in obscæno carmine, si id Vergilio ascribendum putamus, hic est *Dodone tibi Iupiter sacrata est.*

Et primo Georgicorum.

Cum iam glandes, atq; arbuta sacra
Deficerent syluæ, & uictum Dodona negaret.

e *Cephisus.*) De his locis latè Plin. cap. 3. quarti. f *Castalio fonte.*) Fõs hic in Bœotia Musis sacer, quem circa magnæ sunt arbores. Iuxta eum Python serpens ab Apolline peremptus dicitur. Papinius Thebaid. Postquam cerulei &c. g *Parnassi iugis.*) Hic Phocidis mons in tantam assurgit altitudinem, ut quum terra tota diluuij aqua cooperiretur, ad eius alterum uerticem, non peruenerit. Quodq; non minus admiratione dignum est, *superat* (ut canit Naso) *cacumine nubes.* Eius uertices duo sunt, Citheron, & Helicon, uti Seruius 7. Aenei. & Lactantius primo Thebaid. Statij opinantur. Herodotus autem lib. 8. ex Parnassi uerticibus unum Tithoream iuxta Neonem urbem. Alterum, sub quo Castalius fons est, Hyampium appellat. Parnassus insuper Græcis *μεσόμφαλος*. id est, orbis umbilicus dicitur, cuius hanc afferunt rationem. *Nam,*

Iuppiter (ut perhibent) spatium quum discere uellet
Naturæ regni nescius ipse sui,
Armigeros utrinq; duos æqualibus alis,
Misit ab Eois, Occiduisq; plagis.

urbis

Parnaſus geminos, fertur, lunxiſſe uolatus, *Contulit alternas Pythius axis aues* . Alij ſcribunt, quod quemadmodum oriens, & occidens non ſunt niſi in comparatione ad eos, qui terram incolunt, ita & de orbe ipſo medio exiſtimandum cenſent. a *Pindus.*) In Pindo Theſſaliæ monte, Menades Bacchanalia celebrare ſolitæ ſunt. Lucanus in primo. *Qualis uertice Pindi.*

Aedonis Ogygie decurrit plena Lyæo. Dictæ autem Mænades [Greek], quod inſanio ſignificat.

net. Hanc ab Aetolia Pindus [a] diuidit. qui Acheloum [b] parit cum primis Græciæ amnibus præditum ueteri claritate. Nec iniuria, cum inter calculos, quibus ripæ eius micant [c] Galactites inueniatur, qui ſcrupulus ipſe ater, ſi teratur, reddit ſuccum album ad lactis ſaporem. Fœminis nutrientibus illigatus, fœcundat ubera. Subnexus paruulis largiuſculos hauſtus ſaliuarum facit. Intra os receptus liqueſcit. Cum ſoluitur, tamen memoriæ bonum perimit. Quem poſt Nilum Achelous dat, tertium nemo. Propter [d] oppidum Patras Scioeſſa locus nouem collium opacitate umbroſus, & radijs ſolis ferme inuiſus, nec aliam ob cauſam memorabilis. In Laconia ſpiraculum eſt [e] Tænaron. Et Tænaron eſt promontorium aduerſum Africæ, in quo fanum Methymnæi Arionis, quem Delphine eò aduectum imago teſtis eſt ærea ad effigiem caſus, & ueri operis expreſſa. Præterea tempus ſignatum Olympiade undetriceſima, qua, in certamine Siculo idem Arion uictor ſcribitur, idipſum geſtum probatur. Eſt & oppidum Tænaron nobili uetuſtate. Præterea aliquot urbes, intra quas [g] Leuctræ

De Acharnania Plin. capite 1. & 2. lib. quarti. b *Acheloum parit.*) Amnis Achelous (inquit Pli. ca 1. quarti) è Pindo fluens, atque Acharnaniam Aetolia dirimẽs, & Artemitam inſulam aſsiduo terræ inuectu continenti annectens. Lege quæ ſcribit idem Plinius cap. 87. ſecundi nat. hiſtoriæ. Efficit enim hic fluuius Echinades inſulas, quæ & Acheloides dicuntur, de quibus Lucanus in ſexto Ouidius 8. Meta. Vide Lactan in fine ſecundi Thebaidos Statij. c *Galactites.*) Plinius capite 10. libri ultimi Galactites (inquit) ex uno colore lactis eſt. Eãdem dicunt Leucogageã, & Leucographiam appellant, & Synephiten lactis ſucco, ac ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem. Infantium quoq; alligata collo, ſaliuã facere dicitur, in ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. Sunt qui Smaragdum albis uenis circumligatum Galactiten uocent. Sumpſit autem nomen [Greek]. id eſt, à lacte, quod lacti aſsimiletur plurimum. d *Propter oppidum Patras Scioeſſa*) Vetuſti codices plerũq; habẽt Cloeſſa. Hermolaus autẽ ca. 5. quarti Caſtigationũ Pli. cenſet legendũ Scioeſſa quo (inquit) illa ſignificatur opacitas. Strabo meminit Cloeſſæ montis. Hom. uerò Donuſſæ, uel Donoeſſæ oppidi. Fuit apud Hanc urbem Patras, Cereris cum fonte templum. Vbi & oraculũ mirũ fuiſſe narratur, id [Greek] dicebatur, hoc eſt maximè uerax, in ijs duntaxat, quæ ad ægritudines pertinerẽt. Mos fuit ſpeculum tenui funiculo in fontem mittere ſic libratum, ut ambitu ipſo aquam attingeret, Deinceps fuſis Deæ precibus, ſpeculũ contuebantur ægroti. In eo non diu poſt ſpeculo oſtentabatur imago unde noſceretur eſſent morituri ægroti, an ſuperuicturi omnino. Retulit id ante Cœl 8. Antiq. Lect. li. 14. e *Tænaron.*) Malea promontorium eſt Laconiæ, in cuius radicibus locum quendam profundum Tænarum uocant, in quo ad inferos eſſe aditum fabulantur. Ex Placido primo Thebaidos. Hunc ſpecum eleganter deſcribit Vergilius circa finem quarti Georgicorum.

Tænarias etiam fauces alta hoſtia Ditis et c. De eo rurſus Ouid. 10. Meta. Seneca in Hercule furente. Valerius Flaccus primo Argonauticon. f *Quem delphine eò aduectum.*) Ne in re paſsim trita tempus conteram, de Arionis hac hiſtoria authorum nomina ſignaſſe ſufficiat. Eam igitur ſcribunt Herodotus li. primo. Cice. 2. Tuſc. q. Plinius cap. 8 noni hiſtoriæ natu. Hyginus 2. Aſtronomicon. Auguſtinus cap. 14. primi Ciuitatis Dei. Multis carminibus idipſum canit ſecundo Faſtorum Ouidius.

Quod mare non nouit, quæ neſcit Ariona tellus? et c. Scribunt Ouidius, & Higinus eſſe quorundam opinionẽ, Delphina qui Arionem Cytharedum ex Siculo mari in Tænarum tranſuexit, eſſe ob hoc meritum, inter ſydera tranſlatum. Strabo exiſtimat id fabuloſum eſſe. Id autem accidit (ſi Eutropio credimus) Tarquinio Priſco apud Romanos regnum tenente. g *Leuctra.*) Vix reperies apud alios huius

urbis

urbis nomen genere fœminino, & numero multitudinis, quod & Hermolaus Barbarus cap.5.quarti Plinij antea annotauit. Est enĩ Leuctra,uel,ut Solinus usurpat,Leuctræ Bœotiæ urbs,nõ ꝓcul ab Heli cone monte iuxta Lebadiã,apud quam urbẽ,Epaminũdas Thebanorũ dux Lacedæmonios ingẽti su perans prælio eorum calamitatis,& cladis initium reperit. Ex eo enim tẽpore Græciæ principatũ,ultra recuperare nequiuerunt,quem prius adepti tenebãt. Præsertim posteaq̃ secũdo apud Mantineam con gressi rem infeliciter gesserunt.

non obscurè iampridem Lacedæmoniorum fœdo exitu. Amyclæ [a] silentio suo quondam pessundatæ. Sparta insignis cum Pollucis,& Castoris templo. Tum etiam Othryadis [b] illustris uiri titulis. Therame, unde [c] primum cultus Dianæ. [d] Pitane, quam Archesilaus Stoicus inde ortus prudentiæ suæ merito in lucem extulit. [e] Antia, & Cardamyle,ubi quondam fuere Thyre, nunc locus dicitur, in quo anno septimodecimo regni Romuli inter Laconas, & Argiuos memorabile fuit bel-

Hæc ex Strabone li.9. Lege Iustinum in sexto,& Val. Max.tit.de Fortitudine lib.3. Hanc Lacedæmoniorum cladem, fœdũ exitũ Solinus nuncupat. a *Amyclæ silẽtio suo quondam pessundatæ.*) Quod Amyclis Italiæ tribuunt alij. Solinus Laconicæ Amyclis uidetur ascribere. Quod ea ratione (ut etiam cap.8.supra retulimus) excusari potest, quoniam Italiæ Amyclæ,ab Amyclis Laconicæ ducunt originem. Nostrorum enim clades,nostras existimare solemus. Potuit quoq; fieri ut aliorum sit Solinus opinionem secutus. Quid si utriq; urbi is idẽ casus acciderit aliquãdo? Præterea Solin. non explicat,quæ Amyclæ silentio perierint cum(inquit) Amyclæ silẽtio suo quõdã pessundatæ. Nisi ex eo uelis de Laconic. Amyclis eum intellexisse,quod cum de Laconicis loq̃retur,idipsum referat. Huc accedit, qđ cap.8.suprà scribit Amyclarum Italiæ cultores fuisse à serpentibus quondã fugatos. Legi præterea in uetustissimo Solini codice sic hũc locũ. Amyclæ,à q̃bus Amyclæ,silentio suo quondã pessundatæ. Hæc nõ nisi monendi causa. De hoc silentio lege quæ lib.10. Aen. recensentur à Seruio, illud Vergilianum exponente. *Qui fuit Ausonidum,& tacitis regnauit Amyclis.* Cap.8.supra historiam retulimus hanc eandem, Factum hoc ipsum,tandem in prouerbium abijt. Amyclæ silentio perierunt. Quod à Lucilio usurpatum ab Amycla Lacedæmonis,& Spartæ filio. Fuit autẽ Sparta Eurotæ regis filia,& Lacedæmonis uxor, à quibus & Sparta,& Lacedæmon nomen habent. b *Othryadis titulis.*) Quo hæc historia fiat notior ascribam Plutar. uerba ex eo libro,quẽ Paralelia inscripsit. Argiuis, ac Lacedæmonijs (inquit) de Tyreate agro disceptantibus,Amphyctiones,ut utriq; pugnam committerent,iudicarũt,& uictori ager adiudicaretur. Itaq; Lacedæmonij Othryadem, Argiui autem Thessandrum imperatores creant. His deinde pugnantibus,duo ex Argiuis Alcenor,uel ut alijs placet,Agenor,& Cromius superstites uictoriam in urbem renunciant. Per summam postea quietem Othryades,qui superuixerat,semifractis innitens hastis ex cæsis scuta corripiens, Trophæum erexit,ex proprio inscribens cruore,Ioui, in cuius potestate sunt Trophæa. Dehinc orta utrinq; discordia, Amphyctiones,cum rei spectatores aduenissent,palmã Lacedæmonijs adiudicant. Citat Plutar. Chrysermũ huius historiæ authorem. Historiam aliquantisper diuersius narrat Herod. lib primo. Ad id Val. tit. de Fortitudine lib. tertio. Ouidius secundo Fastorum

Si tu signasses olim Thyreatida terram etc. Lege Lactantium Placidum quarto Thebaid. Statij.

Et Lacedæmonium Thyre lecturа cruorem Hanc historiam signat magis,quam explicet Pomponius Mela in secundo. In ijs(inquit) cæsorum est Laconum trophæa. a *Vnde primum cultus Dianæ.*) Marcus Cicero tertio de natura Deorum,scribit tres fuisse Dianas. Dubium quænam earũ primũ Therãnis culta fuerit. Cum hæc scriberem,nõ succurrebat scriptor alter,qui traderet è Tehramnis fuisse primũ Dianæ cultum. Sũt qui scribant(ut Stephanus refert) Theramnas,& Spartã,eandẽ urbẽ esse. Fuisse autem Dianam apud Spartam cultã,notius est,q̃ ut hoc loco exponi debeat. Cõstat morẽ fuisse Dianæ humano sanguine sacrificari solitum. Id crudele sacrificij genus cum Romanis displicuisset,ad Laconas est Diana translata,ubi sacrificij consuetudo adolescentulorum uerberibus seruabatur. Hi autem adolescẽtes *Bomonicæ* dicebantur,quod aris superpositi contendebant,qui plura possent uerbera sustinere. Ex ijs castigandus locus Placidi Grammatici. 8. Theb Statij super illud.

Taygeta,et pugnæ,laudataq; prælia matri. Quo loco passim legitur suo Minicæ,cũ legendũ sit *Bomonicæ*, non suo Minicæ. Quamuis Diana multis locis coleretur,apud Persas tamen mira obseruatione coli consueuit,cui à Barbaris sunt instituta misteria,quæ à Persis fierent,Persica dicebantur. Author Diod. Siculus libro sexto. d *Pitane quam Archesilaus Stoicus.*) Duas huius nominis urbes Geographi referunt. Hanc ipsam scilicet,& alteram Aeolidis regionis. Hunc Archesilaum ex Pitane Aeolidis esse

a lum. Nam Taygeta mons, & flumen Eurotas [a] notiora ſunt, quàm ut ſtylo egeant. Inachus [b] Achaiæ amnis Argolicum ſecat tractum, quem rex Inachus à ſe nominauit, qui exordium Argiuæ nobi-b litati primus dedit. Epidauro [c] decus eſt Aeſculapij ſacellum, cui incubantes ægritudinum remedia capeſſunt de monitis ſomniorum. Pallanteum [d] Arcadiæ oppidum, quod Palatio noſtro per Euan-c drum Arcada appellationem dederit, ſat eſt admonere. In qua, montes [e] Cyllene, & Lycæus, Mænalus etiam dijs alumnis inclaruerunt. Inter quos nec Erymanthus in obſcuro eſt. Flumen Eryman-d thus Erymantho monte demiſſus eſt. Et Ladon ille, Herculis pugnæ hic planè claræ ſunt. Varro

eſſe aſſerunt. Non ex Pitane, quæ in hac Græciæ parte ſita eſt. Rurſus Archelaum fuiſſe Academicum, non Stoicum dicunt, authores ſunt, Apollodorus in tertio Chronicorum. M. Cicero in Academicis Quæſtionib. Pom. Mela. Strab. lib. 13. Lactan. cap. 4. lib. tertij. Mirantur igitur unde Solinus in hac hiſtoria tam apertè, tamq́ turpiter cõniueat. Quid ſi hic, de quo Solinus ſcribit (fuerũt enim Archeſilai quatuor) alter ſit ab illo, de quo alij? Aſtipulatur huic, quod Academicus ille Pitaneus à Marco Cicerone, Mela Pom. Lactan. non Archeſilaus, ſed Archeſilas nominatur. Archeſilai philoſophi dictum in diuitem quendam nimis delicatum, refert ex Plutarcho A. Gel. cap. 6. tertij Noctium Atticarũ. Nihil intereſt (inquit) quibus mẽbris Cinædi ſitis poſterioribus an prioribus. Obijt autem, ut Hermippus ait, cum merum immodicè hauſiſſet, ac per id offendiſſet, ſeptuageſimo & quinto ætatis ſuæ anno. Floruit autem maximè circa centeſimam & uigeſimam Olympiadem. c *Antia.*) Legendum uidetur ex Stephano Antane, uel ut Carax nominat, Anthene, aut hoc loco Solinus, Antiam pro Anthea poſuit. Hermog. idipſum annotat quarto Plinij. Bellum inter Laconas, & Argiuos apud Thyre parũ antè ex Plutarcho retulimus. Eſt autem Thyre (ut Stephanus annotauit) pluralis numeri, neutro genere per Synereſim *θυρέα κὶ θυρα*. Refert Euſebius libro temporum circa annum octauum regni Romuli, Lacedæmones contra Meſſenios uicennale bellum habuiſſe, ſed de hoc apud eundem mentio nulla. a *Eurotas.*) Eurotas uetus Lacedæmonũ rex, cum per regionẽ ſtagnarẽt aquæ, eas factis foſsis, deduxit in mare. Hinc Eurotas fluius originem ſumpſit & nomen. Hic fluuius (ut Callimachus author eſt) ex Menalio monte fontem agit. Alphæo cõfunditur, rurſusq́ diſcedit. Ripæ eius Tauro monte obumbrantur. In flumine Olorũ copiã eſſe ſcribunt, quod Iupiter in Cygni forma cum Læda concubuit. Statius quarto Thebaidos:

Taygetiq́ Phalanx, & oloriferi Eurotæ.

Sic enim legendum, non Oliuiferi, Ob id Papinius Syl. ua ſecunda primi. Amyclæos olores dixit. b *Inachus.*) Eſt enim hic fluuius in Græcia maximus, cuius Io filia à Ioue cõpreſſa in uaccã mutata fingitur. Fabulam refert Ouid. 1. Metam. *Inachus unus abeſt.* c *Epidauro decus eſt Aeſculapij ſacellum.*) Epidaurus (ut lib. 8. refert Strabo) antea Epitaurus uocabatur. Fuit enim hæc inſignis ciuitas præſertim Aeſculapij claritate nobilitata. Quem uaria morborum genera curaſſe ſomniantibus ſimiles opinati ſunt homines. Erat uerò templum ægrotantium multitudine uſquequaque refertum. Pendentibusq́ tabellis, in quibus ſanati languores erant inſcripti, quemadmodũ in Coa fiebat inſula, pariter & Trica &c. Mos enim fuit ueteribus, ut ægroti in Aeſculapij tẽplo reſiderent, quoad ſanitatem recuperarent. Meminit Ariſtoph. in Pluto, & Plautus in Curculione.

Migrare certum eſt iam nunc è fano foras,
Quando Aeſculapij ita ſentio ſententiam
Vt qui me nihil faciat, nec ſaluum uelit, &c.

d *Palanteum.*) De hoc ſupra cap. 2. habitũ eſt. De ijs rurſus locis lege Plin. cap. 6. quarti, Strab. lib. 8. Plura Papinius 4. Thebaid. *Tu quoq; Parrhaſias.* &c. Homerus 2. Iliados. Item cæteri. e *Cyllene.*) Nomen habet (ut Stephanus ait) à Cyllene Naide Nympha. In hoc monte Maia Mercurium peperit. Verg. 8. Aeneidos.

Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maia
Cyllene gelido conceptum in uertice fudit.

Vnde & ipſe Mercurius Cyllenius dictus eſt. Seruius 4. Aeneid. uult dictum Cyllenium ab auia. De Lycæo monte non indigna relatu refert Cœlius cap. 3. noni Antiquarũ lectionũ. f *Dijs alumnis.*) Intelligit Mercuriũ, Pana, ſiue Inuũ, uel *ἐπιάλτην*, ſiue Faunum, aut fatuum, aut fatuellum. Sunt enim hæc omnia Panos nomina inquit 6. Aeneid. Seruius Honoratus ſuper illud: *Pometios, caſtrumq́ Inui.* In Lycæo etiam Iupiter Lycæus ſumma ueneratione colebatur. g *Herculis pugnæ hic clareſcunt.*) Qui geſta Herculis conſcripſerunt, enumerant inter eius certamina Erimanthæum aprum, auesq́ Stymphalides, lege Diod. Siculum libro quinto. Vnde à Papinio quarto Thebaid,

perhibet fontem [a] Arcadia esse, cuius interimat haustus. In hac terrarum parte de auibus hoc solum non indignum relatu comperimus, quod cum aliis locis merula fulua sit, circa [b] Cyllenem candidissima est. Nec lapidem spreuerimus, quem Arcadia mittit. Asbesto [c] nomen est, ferri colore. Hic accensus semel extingui non potest. In Megarensium sinum Isthmos exit [d] ludis quinquennalibus, & delubro Neptuni inclytus. Quos ludos ea propter institutos ferunt, quod finibus quinque Peloponnesi ora abluuntur. A septentrione, Ionio, ab occidente Siculo, à brumali occidente Aegæo, à solstitiali oriente Myrtoo, à Meridie Cretico. Hoc

Thebaid. dictū est, cum de Arcadiæ locis scriberet. *Herculeo vulgatos robore montes,*

Monstriferumque Erymantho, & Aerisonum Stymphalon. In cuius loci expositione Placidus Grammaticus. Virtute (inquit) Herculis cognitos Erymanthon, & Stymphalon, in altero aues, quæ Stymphalides appellantur, occidit. Erymanthon quidā uoluit (inquit) locū esse, qui iuxta Parthenios agros est, ubi Hercul. de Apro, & de auibus triumphauit &c. Inter Vergiliana opuscula enumeratur & illud cui titulus Monosticha de Erumnis Herculis. Idipsum & inter Ausonii poetæ scripta etiam reperitur, sub hoc titulo. Ausonii de duodecim laboribus Herculis. Dubium ergo Vergilio, an Ausonio uersus illos ascribi oporteat. In eorū uersiculo septimo legitur interdū Argeis, aliqñ Augei, sed legendum est, uel Augeis, uel Augeæ. Historiam abūdè explicat Diod. Siculus libro 5. in septimo labore Herculis, & Seruius. 8. Aeneid. super illud. *Lernæus turba capitum.* Vnde de re immensi laboris prouerbio dici solitum. Augei stabuli labor. Meminit Lucianus in Pseudomante. a *Fontem in Arcadia esse.*) Sumpsit hæc Solinus ex tertio Naturalium Quinti Annei Senecæ. Lege Pli. cap. 106. secūdi, & cap. 2. tricesimi primi Multa Vitruuius c. 4. octaui Architecturæ. Aristoteles in lib. de Admirandis in natura cap. 116. hunc, uel similem fontem in Thracia esse dicit. Apud Cycropes Thraciæ (inquit) fons quidam esse traditur, cuius aqua primo quidē aspectu perlucida est. Nec secus cuiquam uidetur inspicienti. At ubi ex ea aliquid imbiberit animal, ferunt eam statim infici, perturbarique etiam præter omnium opinionem, hæc ibi. In quo uidetur legendum non Cycropes, sed Cycones uetius. Causa huius effectus potest assignari ex iis, quæ cap. xi. ex Senecę sententia dicta sunt. b *Circa Cyllenem cādidissima est.*) Sumpsit hæc Solinus ex ca. 30 decimi C. Plinii. Ascribam uerba Aristotelis ex nono de Animalium natura. Merularum (inquit) duo sunt genera, alterum nigrum, & uulgare, alterum candidum, magnitudine quidem compari, & uoce simili, sed circa Cyllenam Arcadiæ familiare, nec usquam alibi nascens &c. Rhennius.

Hic merulas perhibens albas mirabile dictu. Quid Albertus de hac re scribat, alibi retulimus improbando. c *Asbesto est nomen*) In commentariolo Dionysii de situ orbis, hunc locum abundè à nobis expositum inuenies. In eo quoque & authores citauimus, & loca Rhennii in ueram redegimus lectionem. Nomen uerò lapidis ab effectu sumptum, quod Græcis ἄσβεστον inextinguibilis dicitur. Est & linū huius naturæ, quod nec igne quidem absumi potest. Meminit eius Plinius. cap. 1. deciminoni Naturalis historiæ. d *Ludis quinquennalibus.*) Strabo lib. 8. A Cenchreis (inquit) Schœnus est, ad quem ipsius traiectus locus angustissimus est Subinde ager Corinthius. Hunc angustissimum locum, Græci ἰσθμὸν uocant, id est, inter duo maria angustam terram. In iis angustiis, ut Pli. cap. 5. quarti. Strabo lib. 8. Pausa. in Corinthiacis, item cæteri tradunt, Neptuni templum fuit, quem à loco ἴσθμιον uocabāt. Et ludos, quos quinto quoq; anno in eius honorem decertabant, ἴσθμια. Et quoniam dū ii ludi celebrabantur ob ingentem hominū conuentum, uariis incolæ morbis infestabantur, factum est, ut ἰσθμιάζειν, insalubriter uiuere significetur. Suidas in collectaneis author est. ἴσθμια hæc à Theseo instituta in eius uita Plutarc. & Pausanias in Corinthiacis, referunt. Id autem fecisse Theseum aiunt, Herculis imitatione, quod sicut ille Ioui Olympia, ita ipse Isthmia Neptuno instituerit. Sunt qui in Scyronis honorem Isthmia instituta dicantā Theseo ut se à Scyronis cæde, quē peremerat, expiaret. Alii hāc Isthmiorum institutionē ad Scynin potius referendam putant. Eodem loco & in Melicertæ memoriā, noctu quoq; certamen celebrari institutū est, quod in eum Melicerta puer fuerit à Delphine deuectus, cuius fuisse in Isthmo arā, Pausanias author est. In his præterea locis fuisse Teneati Apollinis templum Strabo refert, quod & Pausanias sentire uidetur. Gnidios (inquit) Isthmum intercidere aggressos, Apollinis oraculū deterruit. Vsq; eo rebus diuinitus constitutis manum iniicere nō licet. In huius Apollinis oraculi uolentes incidimus mentionem, quo Statii locum, à multis animaduersum, à nullo tamen hactenus restitutum castigaremus. Is enim in Sylua tertia q̄rti Syluarum De Domitiani uita sic inquit.

His paruus

His parum nisi Deuiæ uetassent, Inous freta miscuisset Isthmos. Locum ambiguum efficit uerbũ deuiæ, Domitius syllaba licet repugnante, legendum censet Lechiæ. Hermolaus Cenchreæ. Aldus Manutius ex quadã Luciani historia, dũ melius inueniatur, reponit, res nouæ. Egó aũt ex unius tantũ literæ immutatione, legendũ cẽseo pro Deuiæ, Deliæ, id est. Delij sacerdotes, hoc est, Phœbades, à quibus oraculũ redditũ, ne in Isthmũ fodiẽdũ usq; eo rebus diuinitus cõstitutis, manum injcerẽt. Quod si cui uerbũ Deliæ, nõ arrideat, is hũc in modum carmen legat,

His parum nisi Delius uetasset.

a spectaculum per [a] Cypselum tyrannum intermissum Corinthij Olympiade quadragesimanona solennitati pristinæ reddiderunt. Cæterum [b] Peloponneson à Pelope regnatam [c] nomen indicio est. Ea b ut Platani folium recessibus, & prominentijs figurata, diuortium facit inter Ionium, & Aegæum mare, quatuor nõ amplius milib. dispescẽs utrũq; littus excursu tenui, quẽ Isthmon dicunt, ob angustias. [d] Hic c Hellas incipit, quã propriẽ ueram uolũt esse Grẹciã, q̃ nũc Attica. Atte prius dicta. Ibi Athenę, cui [e] urbi

Cœlius Rhodiginus ueterem lectionẽ defendit cap. 52. undecimi Antiq. lectio. Quo etiã loco elegantis Adagij, Isthmũ fodis, rationem refert. a *Per Cypselum tyrannum.*) Cypseli tyranni inter alios Eusebius meminit cap. 24. quinti præparationis. Historiam multis uerbis Herodotus refert in Tersichore. Hic in Corintho septem tãtum Olympiadibus tyrannidem exercuit.

b *Cæterum Peloponneson.*) De Peloponneso hæc & plura Plinius cap. 4. quarti naturalis historiæ. Pelopõnesus (inquit) Apie ante appellata, & Pelasgia peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria Aegeũ, & Ionium Platani folio similis propter angulosos incessus. Circuitu quingentorũ sexagintatriũ miliũ passuum colligit, authore Isidoro. Similia tradit Euseb. in Temporibus. Habet aũt (ut cap. 16. tertij Ptolemæus ait) à septentrione Corinthiacum sinum, Isthmũ. Deinde Creticũ pelagus. Ab occasu, atq; meridie Adriaticũ pelagus. Ab ortu solis Creticũ mare. Si picturis teneris, uide tab. decimã Europæ apud eũdẽ. Esse eam Platani folio similẽ secundo libro etiam scribit Strabo, Siciliã triangulo. Hispaniã corio, Peloponnesum Platani folio assimilandas tradens. c *Nomen indicio est*) Pelops, ut lib. 5. Diod. ait, sumpta uxore Hippodamia Oenomai regis filia, Pisę regnũ tenuit. Qui rebus, ac prudentia insignis cum plurimos in Pelopõnesum accolas deduxisse, eam patriã Peloponnesum abs se denominauit. Quasi Pelopis insulã dixeris. *νῆσος* enim Græcis insula dicitur. Anaxagoras (ut libro secundo refert Laertius) dicebat solem cãdens ferrũ esse penitus ignitum, & Peloponneso maiorẽ. Eam hac tẽpestate Moreã nominant, totam ferè Christianorum incuria, in Turcarum potestatẽ redactam. e *Hinc Hellas.*) Ab Isthmi angustijs Hellas incipit, à nostris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Atte uocata. Dicta aũt Hellas ab Helle rege. In ea genitus rex nomine Græcus, à quo Græcia. Helladis populos Homerus tribus nominibus appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos, author Plin. cap. 7. lib. quarti. Idem Homerus in Catalogo. Hellada speciosis fœminis esse dicit. Refert Strabo lib. 8. quorundã fuisse opinionẽ Phthiam eandem, quã Helladem, siue Græciã, & Achaiam esse. De Helle rege cap. 13. Solinus meminit. e *Athenæ.*) Athenarum urbem fuisse uetustissimã ex eo maximè constat, qd' à Cecrope primo Athenarum rege usq; ad primũ Olympiadem reges decẽ & septẽ numerãtur. Eos aũt annis fermè quadringentis octuaginta regnasse cõpertũ est. Scribit Pausanias in Attica Atheniẽses, & Argiuos de uetustate inter Græcos contẽdere, sicut Phryges, & Aegyptios, inter barbaros. Tradit Iustinus nõ aduenas, neq; passim collectam populi colluuiẽ, originẽ ei urbi dedisse, sed in eodẽ natos solo, quod incolunt, & quæ illis sedes, eadẽ (inquit) origo est. Qui fabulas consectãtur, tradunt Athenas *ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς*, id est, à Minerua dictas esse. Trogus Pomp. scribit ab Atthide Cranai regis filia nomen datũ. Quantũ posteritas tota huic urbi debeat, sciunt omnes, qui non sunt omnino literarũ expertes. Athenienses enim primi lanificij, & olei & uini usum docuerunt. Arare quoq;, & serere frumenta glande uescentibus, monstrauerunt. Literæ certè, ac facundia, & ciuilis ipse ordo disciplinæ ueluti templũ, Athenas habent. Caius Plinius ca. 7. li. quarti, quũ de Athenis loqueretur, paucis eius uerbis gloriã cõplexus est. Libera est (inquit) hæc ciuitas, nec indigua ullius præconij. Amplius claritas superfluit. M. Cic pro Lucilio Flacco. Adsunt (inquit) Athenienses, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras distributæ esse putantur. Athenarum laudes sic sexto de rerum natura libro Lucretius eleganter cecinit.

Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris | *Et recreauerunt uitam, legesq; rogarunt*
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ, | *Et primæ dederunt solatia dulcia uitæ.*

Sunt authores ex Græcis, q Athenas *ἑλλάδος μουσεῖον*. i. Græciæ Museũ appellarint. Pindarus *ἔρεισμα*, hoc est, fulcimentũ quãdam, & firmamẽtum. Thucyd. Athenas nuncupat *ἑλλάδος ἑλλάδα*, id est, Græciæ Græciã. Pithius

πηδάλιον, quasi gubernaculum dixeris. a *Saxa Scyronia.*) Scyron Thesei consobrinus, Canethi & Ent oches filius in agro Megarensium quem Scyronidas petras uocant, habitasse dicitur. Quo in loco illaciter agẽtes, spoliabat, eosq́ꝫ ex his petris in mare præcipitabat. Solitusq́ꝫ per cõtumeliã, hospitibus, quos diu ieiunare coegisset, panẽ pedibus porrigere, quos tandem apprehensos, præcipites in æquor calcibus protrudebat, hunc quum Athenas proficisceretur Theseus interemit, quo perempto,

Tutus ad Alcathoen, Lelegeia mœnia limes
Composito Syrene patet, sparsiq́ꝫ latronis
Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda
Quæ iactata diu fertur durasse uetustas
In scopulos, scopulis nomen Scyronis inhæret.

saxa [a] Scyronia propinqua sunt porrecta sex milibus passuum ob honorem ultoris Thesei, & memoriam nobilis pœnæ sic nominata. Ex his rupibus Ino [b] secum Plæmone filio in profunda præcipitem iaculata auxit [c] maris numina. Nec atticos [d] montes in partem tacebimus. Est Icarus, est Brilessus, est Lycabettus, & Aegialus. Sed Hymetto meritissimè tribuitur principatus, quod apprimè florulentus eximio mellis [e] sapore, & exteros omnes, & suos uincit. Callirhoen [f] stupẽt fontem, nec ideo Crunešon fontẽ alterum nulli rei nume

Saxa hæc, ob id Scyronis factũ, infames petras scriptores uocitant. Hæc ex Plinio, Strabone, Pausania, Plutar. Ouid. Statio, Diodoro, Lactantio, cæteris.

b *Ino se cum Palemone*) Leucothoe, quæ & Ino dicta est, Cadmi & Hermiones filia, Athamantis uxor, & Liberi patris nutrix fuit. Huius marito Athamãti talem Iuno furorem immisit, ut filios suos uellet occidere. Sic enim sperabat Iuno & Bacchũ ipsum perriturũ fore. Athamas igitur furens Learcum filiũ sagittis extinxit. Cum aũt Melicertã alterũ filiũ suũ, cum Ino uxore sua persequeretur, & sese illi in Ionium mare de Scyronibus petris præcipitassent, numinũ miseratione, in maris Deos conuersi narrantur. Melicerta in Portunũ, qui Græci Palæmon dicitur. Ino aũt Matuta, quæ Græcè Leucothea nũcupatur Lactant cap. 21. lib. 1. scribit cõsueuisse ueteres gẽtiles mortuis cõsecratis nomina immutare. Credo (inq̃t) ne quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortẽ Quirinus dictus est, & Læda Nemesis, & Circe Marica, & Ino posteaq́ꝫ se præcipitauit Leucothea, materq́ꝫ Matuta, & Melicerta filius eius Palæmõ, atq; Portunus. Cætera ex Placido primo, quarto, & Septimo Theba. Et Seruio quinti Aeneidos super illud. *Et pater ipse manu magna Portunus euntem,* Græci enim *λιμὴν* portũ dicunt. Fabulã refert Naso 4. Meta uerbis pluribus, quo loco scopulũ eum, ex quo se Ino cũ Palæmone deiecit in mare, eleganter describit. *Imminet æquoribus scopulus* &c. c *Auxit maris numina.*) Quoniam, ut iamiam dictum est, Ino, & Palæmon in Maris deos uersi sunt. Sunt autem maris numina, Aegæon, Doris, Glaucus, Neptunus, Nereus, Oceanus, Panopæa, Protheus, Thetis, Triton, & ij, de quibus hic Palæmon, Inoq́ꝫ, Nereides, quarũ nomina referunt Hom. 18. Iliad. & Hesiodus in Theogonia. d *Atticos montes.*) In Attica (inquit cap. 7. quarti Caius Pli.) montes sunt Brilessus, Aegilaus, Icarius, Hymetus, Lycabettus. e *Mellis sapore.*) Quibus locis mel optimum ꝓueniat, docet Plin. ca. 11. undecimi nat. historiæ. Tria sunt loca, in quibus mel optimum prouenit. Attica, Sicilia, Callimne insula. In Attica præcipuè Hymetto monte. In Sicilia apud Hyblã. Dubitat Pli. quid sit liquor ille, unde apes mel colligant. Siue ille (inquit) cœli sudor, siue quædam syderũ saliua, siue purgantis se aëris succus, siue aqua est, & purus, ac liquidus, & suę naturæ qualis defluit primo, cap. 12. libri eius. Qui naturam mellis persecuti sunt, tradunt idipsum plurimũ uitæ hominũ accommodatũ. Eosq́ꝫ Macrobios effici, qui mellis cibo uescantur assiduè. Democritus interrogatus, quanã ratione quis à morbis liber fieret. Si melle (inquit) interna, extima uero oleo, irrigaueris. Is idẽ Democritus assiduè melle usus, in annum supra centesimum uitam protulit, Pythagoræ præterea sectatoribus, panis, & mel plerumq; cibus erat. f *Callirhoen.*) In Attica regione hos enumerat fontes Plinius, Cephisiã, Larinen, Callirhoen, Enneacrunon Callirhoe fons nomẽ fuit capitibus, ex quo Zetus, & Calais oriuntur, ab quorũ numero *ἐννεάκρουνος* dictus est. id est cuius sint aquæductus, uel scaturigines nouẽ. Statius. 12. Theb. id eleganter exprimens cecinit. *Et quos Callirhoe nouies errantibus undis Implicat.* Thucydides secundo historiarũ libro, eundẽ fontẽ esse dicit Callirhoen, & Enneacrunon. Ex his Hermolaus Plinij locum cap. 7. quarti primus restituit. Existimat insuper Solinũ in hoc loco corruptè legi Crunešon, pro Enneacrunon, eumq; fontem aliũ a Callirhoen contra aliorũ sententiã posuisse. Sed quum, Pausania authore, tota Athenarum urbe, putei scaturiant, fieri potest (quod & uetusta Plinij uerba de Callirhoe, & Enneacruno præseferre uidentur) ut alter ab Enneacruno, uel Callirhoe fons Crunešus fuerit. Callirhoẽ, pulchrè fluẽtẽ interpretãtur, *κάλλος* enim Grecè, pulchritudo latinè, *ῥέειν* fluo.

a *Ariopagus*) Ariopagus (ut Pauſanias in Attica refert) inde nomen accepit, qđ ἄρης, id eſt, Mars primus cauſam cædis dixerit. b *Marathon.*) De Marathonio campo, & inter Græcos, & Perſas prælio cruentiſsimo in eo commiſſo, præter ea quæ ſcribunt Herod. in Erato. & ex Trogo. Iuſtinus lib. ſecũdo. Lege quæ ſcribit Plutar. cap. 1. Paraleliorũ. Id aũt accidiſſe ducenteſimo ſexageſimo anno poſt Romam conditam, aut non amplius, author eſt Gellius cap. ultimo, decimi ſeptimi Noc. Atti.

a rant. Athenienſibus iudicij locus eſt [a] Ariopagus, Marathon [b] campus factus memorabilis opinione prælij cruentiſsimi. Multæ [c] quidem inſulæ ob

b iacent Atticę continenti, ſed ſuburbanæ fermè ſunt. Salamis, Sunium, Co. [d] Ceos, quæ, ut Varro teſtis eſt, ſubtilioris ueſtis amicula, [e] arte lanificæ ſci-

c entiæ prima in ornatum fœminarum dedit. Bœotia Thebis enitet. [f] Thebas condidit Amphiõ, nõ [g] qđ lyra ſaxa duxerit (neq; enim par eſt id ita geſtum uideri) ſed quod affatus ſuauitate homines rupiũ incolas incultis morib. rudes ad obſequij ciuilis pellexerit

c *Multæ inſulæ.*) De his inſulis Plin. cap. 12. quarti. Mela lib. 2. Ptol. cap. 15. & 16. lib. tertij. Si picturis delecteris uide eius decimam Europæ tabulam. d *Ceos, quæ ut Varro teſtis eſt.*) Hanc inſulam latini Ceam nominant. Ex ea, ut lib. 4. refert Plin. profectã delectationi ueſtem, author eſt Varro. Idem Plin. cap. 22. undecimi naturalis hiſtoriæ libro. Bombices (inquit) telas araneorum modo texunt ad ueſtes, luxusq; fœminarum, quæ Bombicina appellatur. Prima eos retorqueri, rurſusque texere inuenit in Ceo mulier Pamphile Platis filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet fœminam ueſtis Bombicina. Ante Varronem, Plinium, & Solinũ, ſcripſit hæc Ariſtot. cap. 19. quinti de Natura animalium libri, de Bombicibus loquẽs. Ex hoc animalis genere (inquit) Bombicina illa mulieres nõnullæ retorquendo (utor enim interpretis Theodori uerbis) ut filũ reducunt, deinde texũt. Prima texiſſe in Co inſula Pamphila Latoi filia dicitur. In nomine patris Pamphylæ Plinius, & Ariſtot. non cõueniunt, monẽs ſuã Cynthiã Propertius ne nimis delicato cultu ſeſe excolat, inquit,

Quid iuuat ornato procedere uitta capillos
Et tenues Coa ueſte mouere ſinus?

Et Ouid. ſecundo de arte amandi libro.

Siue erit in Tyrijs, Tyrios laudabis amictus,
Siue erit in Cois, Coa decere puta.

Coam ueſtem pro precioſa ueteres acceperunt. Raphaël Volateranus lib. Vrbanorũ Cõmentariorũ nono, apud Propertiũ nõ Coa, ſed Cea legendũ cenſet. Quo loco de huius inſulæ nominibus, & qui ex ea inſignes uiri origenẽ duxerint, non pauca refert. Sũt Solini quædã exemplaria, in quibus Ceos ponitur ante Co. Huius idcirco meminimus, ut intelligatur ad quam iſtarum Varronis uerba referenda ſint. e *Amicula*) Amictus, ornatusq;. f *Bœotia Thebis eminet.*) Plin. cap. 7. quarti. Nec cedentes (inquit) Athenis claritate, quæ cognominantur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi, atq; Herculis (ut uolunt) patria. Et Muſis natale in nemore Helicone aſſignãt. Datur & his Thebis ſaltus Citheron, amnis Iſmenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Pſammate, Dirce, Epigranea, Arethuſa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Scribit Pauſanias in Corinthiacis, urbẽ hanc, nomen habuiſſe à Thebe puella Aſopi fluminis filia. Sæpe apud Papiniũ hæc urbs ſingulariter declinatur, ut illud quinti Thebaidos.

Ille refert. Equidem non uos ad mænia Thebes.

Eſt autem hæc urbs uetuſtiſſima, & antè κατακλυσμόν, id eſt diluuium, condita, quod Varro tertio de Agricultura lib. etiã annotauit. Cõdita autem fuit à Cadmo Antenoris filio, qui à patre pulſus, peracto exilio, Thebas condidit. Eas diu poſt Amphiõ muris cinxit. Thebanis ob craſſum aërẽ, rude à ſcriptorib. tribuitur ingeniũ. Lege Cic. libello ſuo de Fato. Hinc prouerbiũ ortũ habuit. Bœotũ in aëra natus, epiſtola prima ſecũdi Horatij, & apud Tarræam *Bœώτιος νοῦς*, Bœoticus animus, in hominẽ ſtolidũ, & cui nihil hominis præter figurã inſit. g *Non quod lyra ſaxa.*) Scribit Lactantius ex 11. cap. & 19. primi Diui. inſtit. Poëtarũ mẽdaciũ, nõ in facto eſſe, ſed nomine tantũ. Poëtæ enĩ rebus geſtis quendã colorẽ (inquit) addiderunt. Ad huius Solini loci expoſitionem adſcripſi ex Arte poëtica Flacci Horatij uerſus.

Syluestres homines, facer, interpresq; deorum,
Cædibus, & uictu fœdo deterruit Orpheus.
Dictus ob hoc lenire Tigres, rapidosq; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor urbis.
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quo uellet.

Scribit Africanus (ut 10. præparat. refert Euſeb.) idcirco fictum eſſe Prometheũ finxiſſe homines, atq; formaſſe, quoniã ſapiẽtia, eloquentiaq; ſua, à beſtiarũ uita, in ciuilem transformauerit. Quãta ſit Muſicæ, & cãtus uis, alibi abunde demõſtrauimus. Plura cõgeſſit Cælius li. 5. Ant. lec.

i 4 *Numinibus*

disciplinam. Vrbs ista numinibus [a] apud se ortis gloriatur, ut perhibent, qui sacris carminibus Herculem, & Liberum celebrant. Apud Thebas Helicon [b] lucus est, Citheron saltus, amnis Ismenius, fontes Arethusa, Oedipodia, Psammate, Dirce. Sed ante alios Aganippe, & Hippocrene. Quos Cadmus [c] literarum repertor primus, quoniam equestri exploratione primus deprehendisset, dum rimatur, quænam adisset loca, incensa est licentia poëtarum, ut pariter utrunq; uulgarent, scilicet quod eorum alter alitis equi [d] ungula solicitatus foret, alter potus facundia animas irrigaret. Et quod aperta foret alitis equi ungula, & quod poti inspirationem facerent literariam. [e] Euboea insula laterū obiectu efficit Aulidis portum, sæculis traditum Græcæ [f] coniurationis memoria. Boeotij [g] idem sunt, qui Leleges fuerūt, per quos defluens Cephisus amnis se in maria condit. In hac continentia Opuntius sinus, Larissa oppidū, [h] Delphi, [i] Rhamnus quoq;

a *Numinibus apud se ortis gloriatur.*) Intelligit (ut parum antè ex Plinio retulimus) Liberum patrē, & Herculem. Seneca Tragoedus in Hercule furēte Feracem deorū terrā, Thebas uocat. Iustinus lib. 6. scribit Thebanos neq; ante Epaminundam ducem, ullū memorabile bellum gessisse, nec postea uirtutibus, sed cladibus insignes fuisse, ut manifestū sit (inquit) patriæ gloriā enatam, & extinctam cum eo fuisse. Quę mala ea urbs fuerit ab initio passa, eleganter canit Statius tertio Thebaidos inquiens. *Sæpè quidem infelix uarioq; exercita ludo*

Fatorum gens nostra ruit &c.

b *Helicon &c.*) Hæc partim antè ex Plinio relata sunt omnia.

c *Cadmus primus repertor.*) De prima literarum inuentione, scripsi in Commentariolo Dionysij de situ orbis, siue is à Prisciano, siue à Rhennio fuerit in latinum conuersus, super illud.

Et primi stellis numerus, &c.

d *Alitis equi ungula.*) Pegasus equus alatus Neptuni, & Medusæ Gorgonis filius, cum in montem Heliconem deuolasset, terram ungula, ex more percussit. Ex ea fons mox prodijt, qui ab equo Hippocrene dictus est. Apollini, & Musis tādem sacer. Ex eo fonte (ut poëtę fabulātur) si quis bibisset, optimus poëta efficiebatur. Fabulam recenset Ouid. 5. Metam. libro. Quo loco de Aganippe fonte etiamnū scriptum reperies. e *Euboea insula*) Hæc omnia ex cap. 7. quarti Plinij. De Euboea insula ca. 19. infra

f *Græcæ coniurationis memoria.*) Aulis ut (4. Aen. scribit Seruius) insula est, uel portus, in qua coniurarunt Græci se non antè reuersuros, quam Troia caperetur. Aulis, ut septimo Theb. scribit Placidus super illud. *Aulida qui Græamq; ferunt*, Ab alis dicta est. eo quod omnes illic Græciæ reges in excidium Troiæ coniuraturi conuenerant. Hinc Verg. 4. Aeneid.

Non ego cum Danais Troianam excindere gentem *Iuraui.* Lege eundem Seru. 2. Aeneid. super illud.
Sanguine placastis uentos &c. Ouid 12. & 13. Meta. Statius primo Achilleidos sic canit.

Prima rates Danaas Hecateia congregat Aulis *Euboicum scandens Aulis mare littora mulcum*
Rupibus expositis, longiq; crepidine dorsi *Montiuaga dilecta deæ, iuxtaq; Caphareus*
Latratum pelago tollens caput.

Ab Homero secundo Iliad libro. ἑκατηβόλος nuncupatur, quasi longe extenta. Eadem ratione Hecateia à Papirio dicta est. Hanc Græcorū in Troianos cōiurationē in Aulide multis carminibus describit Hom. 2. Iliad. Et Strab. li. 9. Sūt qui nō sæculis, sed Siculis nullo sensu, legant. g *Boeotij idem qui Leleges.*) Hæc omnia ex cap. 7. quarti Plinij sumpta sunt. Megarenses asserunt duodecim post Cara Phoronei filium, sæculis, Lelega ex Aegypto profectum regnū obtinuisse, eoq; regnante Lelegas uocitatos fuisse. Hæc & plura lege apud Pausaniam in Attica. h *Delphi.*) Scribit Lycophronis interpres, Neptunū in Delphina conuersum, Melantho Deucalionis filiā compressisse, ex eaq; natū filiū, ob hoc Delphū nuncupasse. Ab eo & Delphis nomen fuisse impositum. Hanc Neptuni in Delphina conuersionem tetigit Ouid. Transformationum libro sexto.

Et te flaua comas frugum mitissima mater, *Sensit equum, te sensit equum crinita colubris*
Mater equi uolucris, sensit Delphina Melantho.

Strabo lib 9. aliter. Deinde (inquit) Delium Apollinis templum, quod à Delo profecti cōdiderunt. De Delphis urbe passim omnes, sed de eius tēplo, ac insigni oraculo, plura Iustinus libro uicesimoquarto. Strabo libro nono. Lucanus li. quinto. Huius oraculi, & si fuerit initiū contemnendū, processu tamen tēporis ad tantam famā euectum est, ut illuc ex orbe toto accessus fieret. Eam ipsam originē ex Diodo. Siculo lib. 16. & Plutarch. & ex eo libro, quē de Oraculorū defectu cōscripsit, explicat Rhodiginus cap. 16. quinti Antiq. lec. libri. i *Rhamnus quoq; in qua Amp.*) Pomponij Melæ lib. 2. uerba sunt. Rhānus (inqt) parua, illustris tamen quod in ea fanum esse

Amphi-

a in qua Amphiarai fanum, & Phidiacæ ſignum Dianæ. Varro opinatur duo ᵃ in Bœotia eſſe flumina, natura licet ſepari, miraculo tamen non diſcrepante. Quorum alterum ſi ouillum pecus debi- b bat, pullum fieri coloris, quem induerit. Alterius hauſtu quæcunque uellerum fuſca ſunt, in candidum uerti. Addit etiam uideri ibi puteum peſtilentem, cuius liquor mors eſt haurientibus. Perdi- c ces ſanè cum ubiq; liberæ ſint, ut aues uniuerſæ, in Bœotia ᶜ non ſunt. Nec cum uolãt, ſui ſunt iuris. Sed in ipſo aëre, quas tranſire non audeant, metas habent. Inde ultra notatos iam terminos nunquam d exeunt, nec in Atticũ ſolum tranſmeãt. Hoc Bœotijs proprium. Nam quæ cõmunia ſunt omnibus generatim perſequemur. Concinnantur à perdicibus nidi munitione ᵈ ſolerti. Spineis enim fruticibus, e ac ſurculis receptus ſuos ueſtiunt, ut animalia, quæ infeſtant, arceantur à ſpinis ſurculorum. Ouis ſtragulum puluis eſt, ad quæ clanculo reuertuntur, ne indicium loci conuerſatio frequens faciat.

Amphiarai, & Phidiaca Nemeſis. Strabo lib. 9. Rhamnus (inquit) Nemeſeos ſtatuã, quòd Diod. opus pleriq; dicunt. Aliqui uerè Agoracriti Parij, quæ magnitudine, & pulchritudine pfecta magis ac magis, & cũ Phidiæ operibus æmulatione contendit. Tradit Plin. ca. 5. tricesimiſexti Alcamenẽ Atheniẽſem, & Agoracritum Pariũ, Phidiæ fuiſſe diſcipulos, eoſq; inter ſe certaſſe in Venere facienda. Viciſſe autem Alcamenen, nõ opere, ſed ciuitatis ſuffragijs contra peregrinũ ſuo fauentis. Hinc Agoracritũ ea lege ſignũ ſuũ uendidiſſe, ne Athenis eſſet, & appellaſſe Nemeſim. Id poſitũ eſt (inqt) Rhamnunte Pago Atticæ, qđ. M. Varro omnibus ſignis prætulit. Nõ conuenit igitur inter authores, à quo artifice ſit hoc Nemeſis ſignum factũ. A Strabone, & Plinio mentio nulla Phidiæ, Mela, Pauſanias, & in hoc loco Solinus, Phidiæ aſcribunt. Sed Solinus præter aliorum ſententiam, non Nemeſis, ſed (niſi in literis mendum ſit) Dianæ eſſe ſimulachrum dicit. Hinc Solinũ (ut ſolet plerunq;) hallucinatum dicunt. Quid ſi utriuſq; deæ ſignũ Rhamnunte fuerit, à Phidia unum, alterũ uerò à Diodoro, uel Agoracrito ſculptore cõfictum? Quid rurſus ſi eadem fuerit Nemeſis, & Diana? non enim perſpicuum omnino eſt, quænam fuerit hæc dea Nemeſis. Authore enim Auſonio.

Hæc dea nam Latiæ Nemeſis non cognita linguæ.

Quod & Plinius 11. & 28. uoluminibus antea retulit. Hanc Nemeſidos ambiguitatem cap. 42. ſexti Antiq. lec. doctè ſimul & eleganter Cœlius Rhodiginus cõplexus eſt. De Nemeſi multa Ammianus Marcellinus in fine uoluminis quattidecimi De hac Nemeſi inter Græca Epigrãmata extat & hoc. *Καὶ μάλιστ᾽ ἐμέ* &c. Quod ſic eleganter Auſonius latinum fecit. *Me lapidem quondam Perſæ aduexere Trophæum,*

Vt fierem bello, nunc ego ſum Nemeſis,
At ſicut Græcis uictoribus aſto trophæis
Punio ſic Perſas uaniloquos Nemeſis.

a *Duo in Bœotia flumina.*) Habentũr hæc abundè ex cap. 106. ſecundi, & cap. 2. tricesimiprimi. C. Plinij. Seneca tertio Naturalium q. Quibuſdam (inquit) fluminibus uis ineſt mira. Alia enim ſunt, quæ pota inficiunt greges ouium, intraq; certum tempus, quæ fuere nigræ albã ferũt lanã, q̃ albæ uenerant, nigræ abeũt. Hoc etiã in Bœotia amnes duo efficiũt, quorum alteri ab effectu Melas nomẽ eſt. Vterq; ex eodẽ lacu exeũt diuerſa facturi &c. Similia ſcribit Ariſtot. ca. 20. & 21 eius lib. qui de Admirãdis in natura inſcribitur. Strabo eos fluuios nominat Cereũ, & Neleũ lib. 10. Cereus (inqt) & Neleus, quorũ altero ſi quod pecus potauerit, albũ efficitur. Ab altero uerò uellus atrũ cõtrahit. At hoc idẽ & ad Crathin fluuiũ accidere fertur. *μέλας* Græcè Latinè niger dicitur. b *Perdices ſanè.*) Sunt authores, qui aſſerãt Perdicẽ à perdẽdo dictã eſſe, qđ nidũ ipſum ſuũ ſæpè oblitus perdat. Albertus 23. de Animalib. libro, ſic inqt. Eſt aũt dicta Perdix à ſono uocis, & perditione quã patitur. Sed melius ex Græco ſumptũ nomẽ, Græci enĩ eã auẽ *τὴν πέρδικα* nominãt. Latini quoq; maſculino genere pferũt. Si à ſono nomẽ ſumendũ putes, Cacabidas, & Cacabos (Nam & hæc, alitis huius ſunt nomina) rectius nũcupabis. Hermolaus ex Theoph. annotat, nõ oẽs eũ ſonum reddere, ſed *τιτυβίζειν* aliquas. Perdicũ porrò multa genera, ſed præſtãtiſsimũ, cui roſtrũ purpureũ. Italici (inquit Athenæus) præparui ſunt, nec roſtrũ rubẽs habẽt. c *In Bœotia non ſunt.*) Plin. cap. 29. decimi naturalis hiſtoriæ. Perdices (inquit) non tranſuolant Bœotiæ fines in Attica. d *Munitione ſolerti.*) Idem Plinius cap. tricesimotertio eiuſdem libri. Perdices ſpina, & frutice ſic muniũt receptaculũ, ut contra feras

Plerumque fœminæ transuehunt partus, [a] ut mares fallant, qui eos impatientius affligunt, sæpissimè adulantes. Dimicatur [b] circa connubium, uictosque credunt fœminarum uice Venerem sustinere. Ipsas [c] libido sic agitat, ut si uentus à masculis flauerit, fiant prægnantes odore. Tunc [d] si quis hominum ubi incubant, propinquabit, egressæ matres uenientibus sese sponte offerunt, & simulata debilitate uel pedum, uel alarum quasi statim capi possint gressus fingunt tardiores. Hoc mendacio sollicitant obuios, & eludunt, quoad profecti longius à nidis auocentur. Nec in pullis studium segnius ad cauendum. Cum enim uisos se persentiscunt, resupinati glebulas pedibus tollunt, quarum obtectu tam callide proteguntur, ut lateant etiam deprehensi.

abunde uallentur Ouis stragulũ molle puluere cõtumulant. Nec in quo loco peperere incubãt. Neue cui frequentior cõuersatio sit suspecta, transferunt alió. Illæ quidẽ & maritos suos fallunt, quoniã intemperantia libidinis frangunt earum oua, ne cubãdo detineantur. Ad idẽ Aristoteles de natura animalium lib. 9. Aues (inqt) grauiores nidos sibi non faciunt, ut Coturnices, ut Perdices, & reliquæ generis eiusdem Quibus etiam uolãdi facultas deest, ijs nidus non prodest, sed facta aprico area (alibi enĩ nusquam pariunt) atque materia, ut uepribus quibusdam congestis, quo ad Accipitrũ, & Aquilarum iniuriã deuitare possint, oua edunt, & incubant &c. Capite autem octauo libri sexti. Perdices (inquit) bina ouorum receptacula faciunt. In altero fœmina incubat, in altero mas, excluditque sua uterque, & educat.

a *Partus.*) Oua, quoniam, ut inquit Plinius. Fœminæ maritos suos fallunt, quod ij intemperantia libidinis frangunt earũ oua. Solinus autem ait, mares fœminarum partus sæpissimè affligere intemperantius adulantes, id est, earum oua ebibentes, depredantes, diripiẽtesque In qua significatione Adulo utitur M. C. secundo Tuscul. Q lib. de Aquila Prometheum dilaniante sic inquiens. Iouis satelles pastu dilaniat fero, tum iecore opimo fracta, & satiata affatim clangorem fundit uastum, & sublime adulans pinnata cauda nostrum adulat sanguinẽ, id est, bibendo absumit, ac deuorat. Si impatientius adulãtes, ad fœminas referas, sensus est, mares fœminis adulari, & blandiri uoceque ac gestu ab ijs fauorẽ captantes libidinis explẽdæ causa. Sunt codices in quibus scriptum est, non adulantes, sed ambientes. A uerbo ambio, quod tum blandior, tum circumuenio significat.

b *Dimicatur circa connubium.*) Plin. lib. & cap. eiusdem. Tunc inter se (inquit) dimicant mares desyderio fœminarũ. Victũ aiunt Venerẽ pati. Id quidẽ & Coturnices. Trogus (inquit) & Gallinaceos aliquando. Aristot. cap. 8. noni Naturæ animalium. Sed cum diffugerit fœmina (inquit) ut incumbet, mares tumultuant, clamitãt, pugnamque inter se conserunt, quos Cœlibes uocant. Qui aũt uictus in pugna fuerit, sequitur uictoris Venerem patiens. Nec ab alio nisi à suo uictore subigitur. Sed si à comite principis, aut à quouis uulgati uincatur, clam à principe, ac furto subigitur. Verũ hoc non ita fieri semper, sed certo tempore anni planũ est. Hoc idem à Coturnicibus quoque agi animaduertimus. Gallinacei etiã idem interdum faciunt, &c. Addit idem cap. 8. sexti, tantã esse Perdicis libidinẽ, ut pulli etiam ipsi subigãtur à mare statim cũ procedũt. Quo cibo Perdices fiant pugnaciores, docet Plin. cap. 2. uicesimi secundi lib.

c *Ipsa libido sic agitata.*) Plin. ubi prius. Si contra mares (inquit) steterunt fœminæ, aura ab ijs flante, prægnantes fiunt. M. Varro cap. 11. tertij de Agricultura. Perdices (inquit) ut Archelaus scribit, uoce maris audita, concipiunt. Qui rectius de natura scribunt, idipsum negant, afferentes uentum plurimũ generationi cõferre, nõ tamen esse efficiens generationis principium.

d *Tunc si quis hominum.*) Plin. cap. 51. lib. 10. Si ad nidum (inquit) quis cœperit accedere, procurrit ad pedes eius fœta prægrauem, aut delumbem sese simulans, subitoque in procursu, aut breui aliquo uolatu cadit fracta, aut ala, aut pedibus. Aut procurrit iterum iamiã prehensurum effugiens, spe frustrans, donec in diuersum abducat à nidis. Eadem iam pauore libera, ac materna uocante cura, in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa, operit. Aristot. cap. 8 noni naturæ animaliũ. Cum ad nidũ (inquit) quis uenando accesserit, prouoluit sese Perdix ante pedes uenantis, quasi iam possit capi, atque ita allicit ad se capiendam hominẽ, eousque dum pulli effugiant. Tum ipsa aduolat, & reuocat prolẽ. Ob id in sacris literis pro Diabolo Perdix solet accipi, ut illud Hieremiæ ca. 17. Clamauit Perdix, congregauit quæ nõ peperit. Id eleganter septimo Epistolarum exponit Ambrosius ad Irenæum scribens.

Ad hunc perdicis astum Adagia referenda uidentur. Περδίκειον κάρα, ἢ περδίκειος πούς. hoc est Perdiceum caput, Perdiceus pes, in plurimum astutos, & fraudulentos homines. Refertur à Suida in

Collecta-

Collectaneis. Porum Indorũ regem, qui ſexcentis regibus imperat, inter cætera munera per legatos Auguſto miſſa. Perdicem quoq; miſiſſe uulture maiorem, lib. 15. refert Strabo. Inter miracula, nec ab re quidem hoc quoq; enumerant, quod omnibus in Paphlagonia Perdicibus bina ſint corda, authores Theophraſtus, Pli. ca. 17 uoluminis undecimi. Aulus Gel. ca. 15. decimiſexti Noctium Atticarũ. Scribũt (ut Laertius refert) Ariſtippũ Philoſopũ, quem Diogenes regium appellabat canẽ, iuſsiſſe aliquãdo Perdicem quinquaginta dragmis emi. Tantum luxuriæ graui ter ferenti cuidam reſpondiſſe. Tu iſtam obulo non emeres. Et cum annuiſſet ille. Mihi uerò (inquit) quinquaginta dragmæ tãtũ ualent. Papinius Sylua quarta ſecundi Syluarum, enumerat Perdicem inter eas aues, quæ ſermonem humanum exprimunt, quod multis omnino uidetur abſurdum. Eum nodum explicuit primus Cœlius Rhodigius de bonis literis optimè meritus cap. 25. ſextidecimi eius operis, quod Antiquarum lectionum inſcripſit. Sunt qui in eo Papinij loco, non Perdicem, ſed Cornicem legendum putent.

De Theſſalia, & in ea oppidis. De Peneo flumine. De Tẽpe amœnitate. De Olympi montis mira altitudine. A quo ue Philippi regis erutus oculus. Cap. XIII.

THeſſalia [a] eadem eſt, & Aemonia, quam Homerus Ἄργος πελασγικὸν cognominat. Vbi genitus Hellen, à quo reges Hellenes nominati. Huius à tergo Pieria [b] ad Macedoniam protenditur, quæ [c] deuicta ſub Mace-

a *Theſſalia eadem eſt.* Theſſaliã uarijs nominibus nuncupatam fuiſſe tradunt ferè omnes, qui de ea aliquid memoriæ mandauerunt. A Pandora enim Deucal onis matre, Pandora dicta eſt. Rurſus ab eiuſdem Decalionis uxore Pyrrha, Pyrrhea. Ab Aemone rege Aemona. Ab Emathione, Emathia. Dictam etiamnum reperio Neſônidem à Neſone Theſſali filio. Homerus eam Argopelaſgicon appellat. Alij πελασγίαν. Conueniunt penè omnes Theſſaliam dictam à Theſſalo, ſed quis nam is fuerit nõ ſatis compertum eſt. Strabo in nono ſcribit eam à Theſſalo Aemonis filio ſortitã nomẽ. Diod. Siculus lib. 5 à Theſſalo Iaſonis, & Medeæ filio. Vide ad hoc Stephanum in dictione αἱμονία. Alij (ut etiam Strabo ſcribit) Antiphum, & Philippũ pronepotes Theſſali Hercule geniti, ab Ephyra Theſprotidis uenientes, à Theſſalo eorum ꝓgenitore regionẽ eã Theſſaliã nominatam. Meminit horũ Homerus in Catalogo, licet eos Theſſali filios, & Herculis nepotes dicat. Non deſunt, qui dicãt hãc nomenclaturã inditã à Theſſalia Atraciæ Magicæ repertoris filia. Hinc Theſſalos magica plurimũ ualuiſſe. Hellas præterea Theſſalia dicta eſt ab Hellene Deucalionis filio. Apollodorus ſcribit (ut Strabo refert) ſolos Theſſaliæ incolas, uocari Hellenes. id eſt, Græcos. Nã Myrmidones (inquit) Græciq; i. Hellenes nuncupãtur. Theſſaliæ ſitum, paucis deſcribit Herodotus lib. 7. Natura (inquit) Theſſalia quondam lacus fuit, utpote concluſa undiq; prææltis montibus. Nam quod Theſſaliæ ad auroram ſpectat, id Pelion. & Oſſa iunctis inter ſe radicibus præcludũt. Quod ad uentũ Aquilonẽ, id Olympus. Quod ad Heſperũ, id Pindus. Quod ad meridiẽ, & uentũ Auſtrũ, id Othrys. Quod inter hos montes medium, id Theſſalia eſt, ita deuexa, ut cũ alij frequentes amnes in eam defluant, tũ ij quinq; præcipuè, Peneus, Apidanus, Onochonus, Enipeus, Pamiſus. Qui è montibus Theſſaliam cingentibus in eã planiciem confluentes per unũ anfractũ, & eũ arctum, in mare euadunt, in unã aquã omnes redacti, qui ſimul ac confluentem fecerunt, Peneus retento ſuo nomine, cæteros innominatos reddit. Plura mox ſubiungit Herodotus, quibus euidenter oſtendit quondam Theſſaliã lacũ, et tandem à Neptuno, cultui aptã redditam. Loca ad id alia multa, in noſtris Collectaneis, conſignauimus. Theſſaliæ deſcriptionẽ lege apud Pliniũ cap. 8. quarti. Item apud Ptolemæũ cap. 13. lib. tertij. Plato Theſſalos inter Græcos tũ equitatu, tum diuitijs illuſtres ſcribit. Polybius inſuper Theſſalorũ equites, conſerto prælio inſuperabiles eſſe dicit. Ob Theſſalorum irritam, & incõſtantem fidem, prouerbio dici ueteribus cœptũ eſt. Theſſala fides, in fidefragos, & promiſſis re minime reſpondentes. b *Pieria.*) Pieria Theſſaliæ regiuncula, in qua & Pierius mons in Macedoniam (ut ait Plinius) protendens. in eo ex Ioue, & Mnemoſine, Muſæ natę, atq; educatæ ſunt. Non à filiabus Pierij, quas uicerunt ut quidam falſo exiſtimant. Sex. Põpeius. Pierides Muſæ (inquit) propter amænitatẽ, ac ſolitudinem Pierij montis dictæ uidentur quod ex ſecretis locis propter ſtudia liberalia delectantur. Harũ nomina, numerus, parentes, officia tradũt. Cicero tertio de natura Deorũ, & Diod. Siculus lib. quinto. Sunt & loca alia, quæ Pieria dicta ſunt. Lege Hermo. cap. 12. quinti & cap. 19 ſexti Caſtigationũ Plinianarũ. c *Quæ deuicta.*) Intelligit Theſſaliam, quam Philippus Macedonũ rex non prædę cupiditate, ſed quod exercitui ſuo robur Theſſalarũ equitum adiungere geſtiebat, nihil minus, quã bellum metuentem improuiſus expugnat, unumque

corpus

donum uenit iugum. Multa [a] ibi oppida. Flumina multa. De oppidis egregia sunt Phthia, Larissa, Thessalia, & Thebæ. De amnibus Peneus, qui propter Ossam, Olympumque decurrens collibus dextra læuaque molliter curuis, nemorosis conuallibus Thessalica [c] facit Tempe, undisque apertior Macedoniam, ac Magnesiam interluens, in Thermæum [d] sinum conditur. Thessaliæ sunt Pharsalici campi, in quibus ciuilium [e] bellorum detonuerunt procellæ. Ac [f] ne in montes notos eamus, Pindum, [g] & Othryn agitent, qui Lapitarum [h] originem [i] prosequuntur. Ossam, [k] quos [l] Centaurorũ fabulis immorari iuuat. Pelion autem [m] nuptiale

corpus equitum, pedestriumq; copiarum inuicti exercitus fecit. Author Iustinus lib. septimo. a *Multa ibi oppida.*) Horum oppidorũ, fluminumq; magna ex parte enumerat Plin. cap. 8. lib. quarti. Strabo lib. nono. Lucanus lib. sexto ibi. *Thessaliam qua parte diem &c.* Ptole. cap. 13. libri tertij. b *Peneus.*) De Peneo flumine, aliqua in capitis huius principio, ex Herodoto recitata sunt. Homerus autem secundo Iliad. in hanc ferè sententiã de Peneo refert. Quiq; accolunt (inquit) amœnũ Titaresiũ, qui in liquidum, ac ueluti argenteum Penei amnẽ influit. Illius tñ aquis neq̃uaq̃ cõfunditur, sed instar olei innatans excurrit. Manat enĩ ab ipsa inferna Styge. Hanc Homeri sententiã mutuatus Statius 4. The. sic cecinit.

Et Penean nigro Styga mittere credita Diti.

Super quem locum Placidus. Constat (inquit) inter prudentes, Peneũ undas Stygias submittere, & subministrare. Hunc eundẽ Homeri locũ repetit Caius Plinius ubi suprà. Quamuis non Titaresius, sed Orcon nominet. c *Thessalica Tempe.*) Non ab re Thessalica addit, quoniam & alia alibi Tempe sunt; ut Theumesia Tempe. In agro quoq; Eretrico urbs erat Tempe cognominata, & Apollini sacra ubi Apollinem Admeti boues pauisse fabulantur. Hunc de Tempe locũ more suo ex cap. 8 quarti Plin. Solinus in suũ transtulit. Ante cunctos claritate (inquit) Peneus ortus iuxta Gõphos, interq; Ossam, & Olympum nemorosa conualle defluens quingentis stadijs dimidio eius spacio nauigabilis. In eo cursu Tempe uocantur quinq; miliũ passuũ longitudine, et ferme sex latitudine ultra uisum hominis attollentibus se dextra, læuaq; leniter conuexis iugis. Intus sua luce uiriditatem allabitur Peneus uiridis calculo. Amœnus circa ripas gramine. Canorus auiũ concentu. Accipit amnem Orcon, nec recipit, sed olei modo supernatantem, ut dictum est ab Homero, breui spacio portatũ abdicat Pœnales aquas, Ditisq; genitas argenti sui, misceri recusat. Eadẽ elegãter canit Oui. 1. Meta.

Est nemus Aemoniæ, prærupta quod undiq; claudit
Sylua, uocant Tempe, per quæ Peneus ab imo
Effusus Pindo spumosis uoluitur undis,
Deiectuq; graui, tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summisq; aspergine syluis
Influit, & sonitu plus quam uicina fatigat.

d *In Thermeum sinũ.*) Mela nõ Thermeum, sed Mecybernеum à Mecyberna urbe, de qua Plin. cap. 10. quarti, hunc sinum nominat. Cũ Solino cõuenisse Pli. Ptol. cæteri. e *Ciuilium bellorũ.*) Prælĩũ quod in Philippicis campis inter Cæsarẽ, & Pompeiũ gestũ est, ob eius diritatem notius est, q̃ ut de eo aliquid in præsentia referatur. Authores belli huius aliàs citauimus apud Florum. f *Ac ne in montes.*) Dicit se non uelle ea recensere, quæ in Thessalia fabulosè narrantur. g *Pindum, & Othryn.*) Pindus, & Othrys Thessaliæ montes ad occasum uergentes, Lapitharum quondã sedes, inquit cap. 8. quarti Caius Plinius. h *Qui Lapitharum.*) Pirithous Lapitharum rex, quum uxorem duceret, uicinos populos, Cẽtauros quoq; sibi cognatos, & Deos omnes, excepto Marte, ad conuiuium cõuocauit. Inde iratũ numen immisit furorẽ, quo Centauri, & Lepithæ in bella uenerunt. Hæc ex Seruio septimi Aene. Latè hoc bellum describũt Diodo. lib. quinto, & Ouid. 12. Meta. Vnde sit sumpta fabula docet Palephatus in principio. i *Lapitharum originẽ.*) Ixion, Iunonis amore captus, eam de stupro compellare ausus est. Iuno Iouis iussu ex nube, per similẽ sibi effigiem cõfinxisse dicitur, eamq; Ixioni obiecit. Is Iunonẽ illã ratus, cũ ea concubuit, exq; ea nube Centauros procreauit. Vnde & Nubiginæ dicti sunt. K *Ossam.*) Subintelligendum, agitent. l *Centaurorum fabulis.*) Sunt uetusta quædã exẽplaria, quæ nõ fabulis, sed stabulis habeant, ut allusio sit ad Vergilianũ illud lib. 6. *Centauri in foribus stabulant.* Centauri autem dicti, ut docet Seruius, *ἀπὸ τοῦ κεντεῖν τοὺς ταύρους*, hoc est à pungendis tauris. Ad quod fabellam ascribit Seruius tertio Georgi. sup illud.

Frena Pelethronij. Quo loco docet, unde de Centauris sit sumpta fabula. Lege Palephatũ, & Dio. Siculum lib. 5. m *Nuptiale conuiuium.*) Protheus uates quondã Thetidi prædixerat,

Concipe

Concipiet, mater erit iuuenis qui fortibus armis Acta patris uincet, maiorq́ uocabitur illo.

Eā ob rem Iupiter à Thetidis coniugio abſtinuit, eamq́ nepoti Peleo matrimonio iunxit. Ad horum nuptias deos omnes conuocatos aiunt. Fabulam referunt Catullus in Epithalamio Pelei, & Thetidis Ouid. xi. Meta. Claud. in Nuptias Honorij, & Mariæ. *Surgeret in thalamum ducto cum Pelion arcu,*

Nec caperet tantos hoſpita terra Deos Quum ſocer æquoreus, numeroſaq́ turba ſororum

Certarent epulis continuare dies &c.

conuiuium Thetidis, atque Pelei in tantum notitiæ obtulit, ut taceri deco magis mirum ſit. Nam [a] Olympum ab [b] Homero non per audaciam celebratum docent quæ in eo uiſitantur. Primi excellenti uertice tantus attollitur, ut ſumma eius cœlum accolæ uocent. Ara eſt in cacumine Ioui dicata, cuius altaribus ſiqua de extis inferuntur, nec difflantur uentoſis ſpiritibus, nec pluuijs diluuntur, ſed uoluente altero anno cuiuſmodi relicta fuerint, eiuſmodi reperiuntur. Et omnibus tempeſtatibus à corruptelis aurarum uindicatur quicquid ibi ſemel eſt deo conſecratum. Literæ in cinere ſcriptæ, uſque ad alteram anni Cærimoniam permanent. In [c] regione Magneſia Methone [d] oppidum eſt, quod cum obſideret Philippus Alexandri Macedonis Magni pater, damnatus [e] eſt oculo ictu ſagittæ, quam iecerat Aſter oppidanus inſcriptam ſuo nomine, loco uulneris nomine, quem petebat, Populum [f] iſtum callere arte ſagittaria cre-

a *Nam Olympum.*) Hanc Olympi miram altitudinem deſcribūt Auguſtinus cap. 15. primi de Geneſi contra Manichæos, & cap. 27. quindecimi Ciuitatis, quo loco oſtendit illuc quoque diluuij uniuerſalis aſcendiſſe aquas. Claud. in Conſolatu Manlij Theodori.

Vt altus Olympi
Vertex qui ſpacio uētos, imbreſque relinquit,
Perpetuum nulla temeratus nube ſerenum,
Celſior exurgit pluuijs, auditq́ ruentes
Sub pedibus nymbos & rauca tonitrua calcat.

De Olympi altitudine Lucanus in ſecundo. *Nubes excedit Olympus. Et lib. 7.*

Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.

Et lib. ſexto de Magicæ artis portentis loquens, ait nubes ſupra Olympi mōtis cacumina tranſcendiſſe. *Nubes* (inquit) *ſuſpexit Olympus.* Hinc factum eſt, ut cum de re quapiam uel impoſsibili, uel facto difficillima, loqui libuit, prouerbiali ſchemate dici conſueuerit. *Nubes ſuſpexit Olympus.* Sunt & ſexcenta alia huius genus Adagia. Plutarchus in Paulo Aemilio ſcribit Olympi montis altitudinē ſupra decem ſtadia attolli, idq́ ſignari Epigrāmate in hunc modum. Olympi uertex, ex qua parte eſt Apollinis Pythij templum, altitudinem habet ad ſubiectum ex amuſsim menſuram decē integra ſtadia & unum Plethio minus quadrupedali, Xenagoras Eumeli Celeuti filius menſuram poſuit. Tu uale Apollo, & da nobis bona. Atqui dicunt Geometræ neq́ altitudinem montis, neq́ profunditatem maris ultra decem ſtadia protendi. Xenagoras autē non temere, ſed certa ratione, & organis uidetur menſurā poſuiſſe. Dicitur autem Olympus, authore ſeruio 4. Aene. quaſi *ὁλολαμπής*, id eſt, totus ſplendens. Sunt autem huius nominis montes plures, ut ex Plinio, & cæteris alibi annotauimus. b *Ab Homero celebratum.*) Propter Olympi montis altitudinem, ac pluriū peculiariū excellentiam, canit Homerus. xi. Iliados libro, Deos ſingulos in eo monte domos habere mirificas. c *In regione Magneſia.*) De Magneſia lege Plin. cap. 9. quarti. Dicta autē Magneſia, ut ait Stephanus *ἀπὸ μάγνητος*, Magnetas uarijs infortunijs affectos ſæpius, ex Archilochi dicto ſatis conſtat. *Κλαίω* (inquit) *τὰ Θασίων, οὐ τὰ Μαγνήτων κακά*, hoc eſt, Fleo Marium, non Magnetum mala. d *Methone*) Magneſiæ oppidum de quo Pli. cæteri. e *Damnatus eſt oculo.*) Hiſtoriam ſcribit Iuſti. in fine ſeptimi. Quum Philippus (inquit) Methonam urbem oppugnaret in prætereuntē de muris ſagitta iacta, dextrū oculū regis effodit, Quo uulnere nec ſegnior in bellum, nec iracundior aduerſus factus eſt. Adeo ut interiectis diebus pacem deprecantibus dederit. Nec moderatus tantū. uerū etiā mitis aduerſus uictos fuerit. Diod. Siculus lib. 16 ait Philippum urbē Methonē diruiſſe, agros deorū inter Macedonas diuiſiſſe, nec incolis præter ueſtimētū unicū ſecū exportare pmiſiſſe. Hāc hiſtoriā elegāter in Paralelijs explicat Plutar. cuius uerba ſubſcripſimus. Philippus (inquit) quū Methonē, & Olynthum diripere cuperet, ſummis uiribus Sandanum fluuiū traijcere conabatur. Qua in re Aſter Olynthius telum Philippo immiſit in oculum ijs uerbis inſcriptum. Aſter Philippo mortiferū mittit telum. Philippus amiſſo oculo ſaluus

ad ſuos

derepossumus, uel de [a] Philoctete, quoniam Melibœa in hoc pede computatur. Sed ne transeamus præsidium poëtarum, fons [b] Libethrus, & ipse Magnesiæ est.

De Macedonia, eiusque regum successione, & Pæantide lapide Cap. XIIII.

QVi [c] Edonij [d] olim populi, quæque Mygdonia [e] erat terra, aut [f] Pierium solum, uel Emathium, nunc omne uniformi uocabulo Macedonica res est, & partitiones, quæ specialiter ante seiungebantur Macedonum nomini contributæ, factæ sunt corpus unum. Igitur Macedoniam [g] præcingit Thracius limes. Meridiana Thessaliæ, Epirotæ tenent. A uesperali plaga Dardani [h] sunt, & Illyrij. Qua septentrione tunditur, Pœonia, ac Pelagonia protegitur. A Triballis, montanis excessibus Aquilonio frigori obiecta. Inter ipsam, & Traciam Strymon amnis fa-

ad suos rediens enatat. Citat Plutarchus authorē Calisthenē tertio rerum Macedonicarum lib. Plin. cap.37. septimi naturalis historiæ scribit, magna Critobulo fama tributa extracta Philippi regis oculo sagitta, & citra deformitatem oris, curata orbitate luminis. f *Populum istum.*) Magnesiū, nō Methonensem. a *De Philoctete.*) Philoctetes Melibœnsis Herculis comes, quoniā iussu Herculis rogum incendit, sagittarū eius Hæres relictus est. Luca. in sexto. *Precioq; nefandæ Lāpador, Herculeis fortis Melibœa sagittis.* Hūc Philocteten Homerus in Catalogo sagittarū peritissimū nominat. Extat de hac ipsa re Tragædia apud Senecam, quæ Hercules Oetheus inscribitur. b *Fōs Libethrus.*) Libethrus Magnesiæ fons Musis sacer. Hinc à poëtis Libethrides Musę nūcupantur. Lege Seruium in Commentarijs septimæ Aeclogę Vergilij. Meminit Plinius cap 9. quarti. Strabo autem nono Geographiæ libro. Libethrum dicit esse Nympharum antrum, & speluncam quādam. Inter Tarreæ Adagia, & hoc asscriptum est. *Ἀμουσότερος λειβηθρίων.* Infacundior Libethrijs, in homines à bonis studijs penitus alienos. Vel quod placet magis, in eos, qui præsentium bonorum copia frui nesciant. Veluti si quispiam, optimis præceptoribus abundet, nihilo tamē in bonis disciplinis proficiat. c *QVi Edonij.*) Describit Macedoniā, quod in ea plura memoratu digna reperiātur. Hæc postea (ut ait Pli.) centum quinquaginta populorū, duobus inclyta regibus, quondā terrarū imperio Emathia ante dicta. In ea authore Mela ex sunt regiones, prima Thessalia, deinde Magnesia, Phthiotis, Doris, Locris, Phocis, Bœotis, Attis, Megaris, sed omniū Attis clarissima. d *Edonij*) Edon Thraciæ mons, à quo Edonij populi dicti sunt. Meminit Plin. cap. xi. lib. quarti. e *Mygdonia.*) Alia Mygdonia in finibus Asiæ, de qua cap. 54 infra Solinus scribit. f *Pierium solū.*) Præter Piereā regionē, de qua nunc Solinus intelligit, reperitur tū mons, tum ciuitas nomenclaturæ eiusdem. g *Macedoniā præcingit.*) Macedonia, ut ait cap. 13. tertij Ptolemæus, Limites habet à septentrione latera exposita Dalmatiæ, Mœsiæ superioris, & Thraciæ. Ab occasu Ioniū pelagus, quod à Dyrrachio usq; ad Celydnū pertinet fluuiū, Pli. cap. 10. quarti, eadē fere refert de Macedoniæ ciuitatibus, quæ à Solino scribuntur. h *Dardani, Illyrij.*) De Dardanis & Illyrijs populis, præter ea quæ scribit Plinius, lege Strabonem lib. 7. Appianus in Illyrio scribit Illyrios ab Illyrio Polyphemo ortū, & cognomē habuisse. Huius Illyrij filius Dardanus, nomen quoq;, & originem eodem authore Dardanis tribuit. Stephanus autem ait Illyrios dictos *ἀπὸ Ἰλλυρίου τοῦ Κάδμου παιδός.* i. ab Illyrio Cadmi filio. Idē cū Stephano scribit Eustathius addens Illyriū fuisse Hermionis mulieris filium. i *Strymon amnis.*) Ex Plin. cap. 10 lib. quarti. Exoritur aūt (ut Ptolemæ ait) in montibus Thraciam, & Macedoniam diuidentibus. Plin. & Solinus asserunt dilabi ex uertice Hæmi montis. Circum hunc amnem Mars obequitare solitus (ue in Syluis canit Papinius) In hoc amne propter loci amœnitatē, & pisciū abundantiā, æstiuis mensibus (nā hyeme appropinquāte Nilū petunt) ingens est gruum copia, Hinc à Vergilio. 10 Aene. dictum est. *Sub nubibus atris Strymoniæ dant signa grues.* Et à Lucano quinto Pharsaliæ.

Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt.
Poturæ te Nile grues. Claudianus de bello Gildonis
Pendula ceu paruis moturæ bella colonis

Ingenti clamore grues, æſtiua relinquunt *Ordinibus uarijs per nubila texitur alis*
Thracia, quum tepido permutant Strymona Nilo, *Litera, pennarumque notis inſcribitur aër.* De Gruibus plura capite ſequenti. Fuit aũt hic fluuius Rhodopes pater, ut Theocriti interpres refert, à qua, & monti inditum fuiſſe nomen ait. Ouid. 6. Meta. refert fabulã Rhodopes, & Hæmi. Hi eñ dũ ſibi diuinitatẽ aſcribũt, ira numinũ in mõtes ſui nominis ſunt conuerſi.

[a] cit terminum, qui ab Hæmi iugis irrigat. Verum, ut ſileam, aut Rhodopen Mygdonium montem, aut Athon [a] claſsibus Perſicis nauigatum, continentique abſciſſum mille quingentorum paſſuum longitudine. Simul de auri uenis, [b] & argenti, quæ optimæ in agris Macedonum, & plurimæ eruuntur Oreſtiden [c] dicam. Populi ſunt, qui, ut Oreſtidæ dicerentur, inde cœptum. Mycenis profugus [d] matricida, cum abſceſſus longius deſtinaſſet, natum ſibi [e] in Emathia paruulum de Hermione, quam in omnes caſus ſociam aſciuerat, hic mandauerat occulendum. Adoleuit puer in ſpiritu regij ſanguinis nomen patris ſui referens, occupatoque quicquid eſſet, quod procedit in Macedonicum ſinum, & Adriaticum ſalum, terram, cui imperitauerat Oreſtiden dixit. Admonet [f] Phlegra, ubi antequam oppidum fieret, rumor eſt militia [g] mundi dimica-

Threiciam Rhodopen habet angulus unus, & Hæmum
Nunc gelidos montes mortalia corpora quondam,
Numina ſummorũ, ſibi qui tribuere Deorum. Alij nomen datum referunt à Rhodope regina ibi ſepulta. a *Athõ*) Scribit Theocriti interpres ex Neptuno, & Rhodope. Athõ gigantem fuiſſe genitum, à quo ſit monti huic nomen inditum. De hoc monte Plin. cap. 10. libri quarti. Fretum (inquit) quo mõtem Athon, quem Xerxes rex Perſarum continenti abicidit in lõgitudine paſſuum mille quingentorum: Mons ipſe à planicie excurrit in mare ſeptuaginta quinque milia paſſuum Ambitus radicis centum quinquaginta milia colligit. De eo infra Solinus cap. 11. Fuiſſe eum claſsibus Perſicis nauigatum &c ſcribunt Herod. lib 7. M. C. ſecundo de finibus bonorum, & malorum. Mela lib. ſecundo. Verg. de Culice Iuue Saty. 10. b *Auri uenis.*) Adſcribã uerba Ariſtotelis cap. 39. Admirandorũ in natura. Extant (inquit) in Philippicis Macedoniæ cãpis Aurifodinæ ꝗplures, ex quibus ſcrobes erutas auri, aggeri paulatim inquiunt, ac denuo aurũ parere, idq; eſſe maniteſtiſsimũ traditur. Meminit de ijs aurifodinis lib. 16. Diod. Siculus. c *Oreſtidem dicam.*) Hanc hiſtoriam lib. 7. Strabo ijs uerbis refert. Memoriæ traditum eſt, Oreſtidem oram ab Oreſte quandoq; occupatam fuiſſe, quum cæſa matre exul profugeret, & ſui regioni nomen reliquiſſet. Quumq; oppidum cõdidiſſet, Argos Oreſticũ de ſuo uocaſſe nomine. d *Matricida.*) Oreſtes. Sciunt omnes Oreſtem, in ultionem patris Agamẽnonis, Clytemneſtrã matrẽ peremiſſe De qua re extant Tragœdiæ apud Sophoclem, & Euripidem, quarũ nomina Electra, & Oreſtes. Lege quæ ſcribit Seruius ſecundo Aene. ſuper illud. *Sanguine placaſtis uentos.* e *Natum ſibi paruulum de Hermione.*) Menelaus ex Helena Hermionẽ filiã genuit. Hanc cũ adoleuiſſet, Tyndarus maternus auus, Oreſti Agamennonis, & Clytẽneſtræ filio abſente Menelao, uxorem deſpondit. Eandẽ inſcius factorũ pater in caſtris agens, Pyrrho Achillis filio, in matrimoniũ collocat. Cumq; Spartã redijſſet, Hermionẽ filiã, Pyrrho tradidit. Is eam in patriã ducit. Nec diu pòſt, quũ Delphos, quod patris cædem uindicaſſet gratificaturus perrexiſſet, Oreſtis inſidijs perẽptus eſt, Hermionenq; ſponſam mox ad ſe recipiens, ex ea tres filios procreauit, Theſſamẽ, Corinthũ, ac iuniorem Oreſtẽ, à quo, quã incoluit terra cognominata eſt. f *Admonet Phlegra.*) De Gigantũ origine diuerſæ ſunt ueterũ opiniones. Quidã eñ illos Titani & Terræ filios fuiſſe ſcribũt. Alij ex Titanorũ ſanguine à Ioue perẽptorũ, & Terra genitos fuiſſe affirmant. Ioſephus cap. 5. primi Antiquitatũ, Dæmonũ cũ mulieribus concubitu procreatos fuiſſe docet, quod & Geneſis. 6. ca. Scriptura comprobat. Hanc uerã ſententiã multis proſequitur Aug. cap. 23. quindecimi Ciuitatis dei. Adſcribã Beroſi uetuſtiſſimi hiſtorici ex lib. 1. uerba, quibus rẽ ipſam totã intelligamus Scribũt (inquit) illis temporibus circa Lybanũ fuiſſe Enos urbẽ maximã Gigantum, qui uniuerſo orbi dominabãtur, ab occaſu ſolis, ad ortũ. Hi uaſtitate corporis, ac robore confiſi, inuentis armis, omnes opprimebãt, libidiniq; inſeruientes, papiliones, & inſtrumẽta Muſica, & omnes delicias inuenerũt, mãducabãt homines, procurabãt aborſus, in æduliũq; præparabãt. Cõmiſcebãtur matribus, filiabus, ſororibus, maſculis, & brutis. Et nihil erat ſceleris, quod nõ admitterẽt, cõtẽptores religionis, atq; Deorũ &c. g *Militia mũdi.*) Legitur militiam

tiam mundi dimicatam cum Gigantibus,sed uetera exemplaria,primam lectionē retinent, a *Dimicatum cum Gigantibus.)* Pallene regiuncula in littore Macedoniæ,uel ut alijs placet,insula in Aegeo mari,in qua anteq; Phlægra urbs esset cōdita,inter Gigantes,& superos de orbis imgio acerrimé pugnarum est. Hi enim,ut primo Georgicorum canit Maro,

Conati ter sunt imponere Pelio Ossan. *Scilicet atq; ossæ frondosum inuoluere Olympum.*
Ter pater extructos disiecit fulmine montes.

tum[a] cum Gigantibus, ut penitus persequamur quantis probationibus ibidem imperij indicia diuitiæ expeditionis in hoc sæculo perseuerarint. Illic si quando,ut accidit, nymbis torrentes excitantur, & aucta aquarum pondera ruptis obicibus uiolentius se in campos ruunt, eluuione ossa etiam nunc feruntur detegi,quæ[b] ad instar corporis sunt humani, sed modo grandiori, quæ ob enormem magnitudinem monstrosi exercitus iactitant extitisse, idque adiuuatur argumento saxorum immanium, quibus oppugnatum cœlum crediderūt. Pergam ad residua, quæ in Thessaliam, & Aemoniam porriguūtur. Sunt enim [c] arrectiora,quàm usquam proceritas montana attolli ualeat. Nec est in terris omnibus, quod meritò ad istas eminentias comparetur Quippe quas solas diluuialis [d] irruptio cum uniuersa obduceret humido situ inaccessas reliquit. Durant uestigia non languidæ fideri, quibus apparet hos locos superstites undosæ tempestati fuisse. Nam in latebrosis rupium cauaminibus, quę flu-

Igitur uicti à superis · Gigantes ob eam temeritatem uarijs pœnarum generibus affecti sunt. Quidā ad inferos detrusi,alij in scopulos,& mōtes uersi, in uastos trūcos plurimi. Sicula pressus tellure Typhoeus. Theagenes,& Eudoxus ad historicam fidem pugnam hanc ipsam conātur reducere. Pallenen(inquiūt) q̄ ueteri nomine Phlægra uocabatur, homines tenuerunt, quibus immanitas,& superbia motum, Gigantum cognomen peperit. In hos ineunte prælium Hercule fulmina de cœlo missa sunt,donec ij fugere coacti sunt, sicque ingenti uictoria superati Ex hac re rumor in uulgus ortus,ut Gigātes mouerint bellū dijs. Astipulantur Macrobij ex primo Saturnaliū uerba. Gigantes(inquit)quid aliud fuisse credendū est,q̄ hominū quandā impiam gentem, deos negantes? & ideo existimatam deos pellere de cœlesti sede uoluisse &c. Similia scribit Cicero in Catone maiore. Hinc ab Ouidio 1. Trāsformationum libro.

Illa propago
Contemptrix superûm,sæuęq; auidissima cædis,
Et uiolenta fuit,

Recenset Philostratus lib. 5. Apollonij Tyanęi uerba. Ego(inquit)Gigantes fuisse dico,multisq; locis diruptis tumulis eiusmodi corpora ostendi Non tamen (ut fertur) cum dijs pugnasse credo,sed forsan deorum ædes,ac templa uiolasse. Quod autem cœlum aggressi fuerint, nec illic deos consistere permiserint dicere,insania quædam est,insanius etiam credere. Hac Gigantū fabula(authore tertio Carminū Porphyrione)ostenditur, uires sine prudentia non tantū uanas esse , uerū etiam sibi aduersarias. Hinc sumptum Adagiū q̄ uerissimū [illegible],cū deo pugnare. De eo, qui stulté deo repugnare ac contraire audeat b *Ad instar corporis.)* Seruius in principio secundi,& in fine duodecimi Aenei. tradit instar per se plenum esse, nec præpositionem recipere, licet Seeenus Lyricus ad instar dixerit,quod in idoneis(inquit)non reperitur authoribus Diuus Hieronymus frequenter eam dictionē cū pręopositione usurpat,ad instar puncti,& ad instar montis dicens. Probus Grammaticus inflexit instar instaris,sicut nectar nectaris,quod & Seruius etiam annotauit. c *Sunt erectiora.)* Plin. cap. 8. quarti, dicit in Thessalia esse quatuor atque triginta montes, quorum quosdam altissimos esse cōstat. Hos ipsos montes ob eorū altitudinē Gigantes quū cœlum oppugnare decreuissent, inuicem composuisse fabulātur. Martianus lib. 6. de Macedonia loquens. Hæc sola(inquit)diluuio mundi asseritur non operta, quod utiq; præstitit montiū celsitudo. d *Diluuialis irruptio.)* Xenophon in libello suo de Aequiuocis,plura fuisse diluuia tradit. Inundationes(Inquit)plures fuere. Prima nouimestris inundatio terrarum sub prisco Ogyge. Secūda Niliaca menstrua sub Aegyptijs, Hercule, ac Prometheo. Bimestris autem sub Ogyge Attico in Achaia. Trimestris Thessalica sub Deucalione. Par Pharonica sub Protheo Aegyptio in Raptu Helenæ. Ab inundatione terrarum ad ortū Deucalionis secūdo anno Spheri, septingenti supputātur anni &c. Fuerūt certarū regionū diluuia, nō orbis totius.

Fuit

a ctuum confligĳs tunc adeſa ſunt reduuiuæ Conchyliorum [a] reſiderũt, & alia multa, quæ affatim mari incito expuuntur. Ita ut ſint licet facie mediterranea, apparent tamen ſpecie litorali. Nunc de incolis reddam. Aemathius, [b] qui primus in Aemathia accepit principatum, ſeu quia indago originis eius æuo diſperĳt, ſeu quia alta res eſt, genuinus [c] terræ habetur. Poſt hunc in Macedonĳs exortum Aemathiæ nomen perſtitit. Sed Macedo [d] Deucalionis maternus nepos, qui ſolus cum ſuæ domus familia morti publicæ ſuperfuerat, uertit uoca-

Fuit & ante hæc aliud uniuerſale Diluuiũ, quo, demptis paucis, genus omne hominũ deletũ creditur. Ioſephus cap.5. primi Antiquit. Iudeor. dicit fuiſſe hoc Diluuiũ, poſt primi hominis creationem, annis duobus millib. ſexcentis quinquagintaſex. Ariſtot. & Auerrois in lib. Meteororũ ſcribunt, uniuerſale diluuium in terris fieri per naturam non poſſe. Seneca in fine tertĳ Naturalium q. exiſtimat non factum aliquando, ſed futurum uniuerſale diluuium, quo humani generis peragatur exitium, quoue & ferę pariter extinguãtur. Subdẽs autem quænã ſit eius diluuĳ cauſa, inquit, utrum oceani uiribus fiat, & externum in nos pelagus exurgat? An crebri ſine intermiſſione imbres, & eliſa æſtate, hyems pertinax immenſam uim aquarum ruptis nubibus diruatur? An flumina terris largius fundat, aperiatq; fontes nouos? Aut non ſit una ratio malo cauſa, ſed omnis ratio conſentiat, & ſimul imbres cadant, flumina increſcant. Maria ſedibus ſuis excita percurrant, & omnia nouo agmine ad exitium hominum generis incumbant? Tandem curſu iſta ſyderum fieri autumant, cum ſcilicet eadem ſyderum turba in Capricornum cõuenerit. Sacræ literæ teſtantur Diluuĳ aquas quindecim cubitis altiſſimos etiã montes fuiſſe omninò ſupergreſſas. Fatentur tamẽ Theologi, eas diluuĳ aquas ad terreſtrẽ paradiſum nequaq; perueniſſe. De qua perdoctè Scotus diſt.17. ſecũdi ſuarum ſenteñtiarũ. Lege quæ ſcribunt Euſeb. cap.4. noni præparationis, & Hieronymus in principio de nominibus Hebraicorũ locorũ. a *Conchiliorum reſederant.*) Mari è terra recedente eiuſmodi ſigna relinquuntur in terra. Hinc Naſo ultimo transformationum libro, Pythagoræ ſententiam referens:

Vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ iacuere marinæ.
Et uetus inuenta eſt in montibus anchora ſummis,

Et Dionyſĳ interpres:

Tellus Macedum cum mœnibus altis,
Sub cuius ſcopulos tangente uertice cœlum,
Speluncæ ueteris ſeruant inſignia cladis.
Finibus in medĳs terrarum namq; uidentur
Oſtrea muricibus ſiccata latentibus eſſe,
Diluuium latebras dederat, quod piſcibus illas.

Non aliena ſunt, quæ ſcribit C. Plin. cap.87. ſecũdi Nat. hiſt. Similia reperta in Numidia refert lib.1. Mela Pomp. Interius (inquit) & longè ſatis à littore (ſi fides res capit) mirum admodũ ſpinæ piſciũ, Muricũ, Oſtreorumq; fragmenta, ſaxa attrita (ut ſolẽt) fluctibus, & non differentia, marinis infixæ cautibus anchoræ. Aliaq; huiuſmodi ſigna, atq; ueſtigia effuſi olim uſq; ad ea loca pelagi, in campis nihil alentibus eſſe, inueniriq; narrantur. Eadem de Aegypto ſcripſit Herodotus in principio ſecundi. b *Aemathius.*) Beroſus ſcriptor uetuſtiſſimus libro 4. & 5. docet Aemathium Cameſis fuiſſe filium, eumq; Aemathiam tenuiſſe, deq; ſuo eã nomine nuncupaſſe. De qua re (quod ad hunc locum maximè facit) ſic etiã lib.7. Iuſtinus diſſerit. Macedonia antè (inquit) à nomine Aemathionis regis, cuius prima uirtutis experimẽta in illis locis extãt, Aemathia cognominata eſt. Huius ſicuti incremẽta, ita termini panguſti fuere. Populus Pelaſgi, & regio Bœotia dicebatur. Sed poſtea uirtute regũ, & gentis induſtria, ſubactis primo finitimis, mox populis, nationibusq;, imperiũ uſq; extremos orientis terminos prolatũ eſt. c *Genuinus terræ habetur.*) Scribit Tertullianus cap. xi. Apologetici eũ uocari ſolitũ cœli & terræ filiũ, cuius parentes ignoti ſunt. Quis (inquit) nõ cœlũ & terram patrẽ & matrẽ uenerationis & honoris gratia appellet? Vnde & prouerbio dici cœptum, *τὸν γῆς υἱόν*, Terræ filius, in eum qui uel ignoto uel obſcuro patre ſit genitus. d *Macedon Deucalionis maternus nepos.*) Apud Aemathios (inquit Beroſus lib.5.) cœpit regnare Macedon filius Oſiridis, à quo nunc nomen retinet prouincia, atq; circa hoc regnum Oſiris depreſſit Gigantes, qui iam tyrannidem cœperant. Similia ſcribunt Diod. Siculus in primo, & Euſeb. cap.1. ſecundi præpar. Porphyrius in Cõmentarĳs Iliados Homeri, ſcribit hunc Macedonẽ Iouis, & Ethræ fuiſſe filium, eumq; cum totã Thraciã bello obtinuiſſet, Macedoniam Thraciæ contermină à ſe denominaſſe. Hic, authore in Ibin Ouidio, cum cõiuge flãmis perĳt, licet fœminæ nomen Naſonis uerbis potius uideatur, *Vt, Macedon iſta eſt rapidis cum coniuge flammis.* Stephanus. *Μακεδονία ἡ χώρα, ἀπὸ μακεδονίας τοῦ Διὸς, καὶ θυίας τῆς Δευκαλίωνος.* Sunt qui partem Macedoniæ Bryſida nominẽt, à Bryſo Aemathĳ filio. Huius terminos lege apud Ptol. cap.13 lib.3.

bulum, Macedoniamq́ à se dixit. Macedonem Caranus [a] insequitur dux Peloponnesiacæ multitudinis, qui iuxta responsum datum à Deo, ubi caprarium pecus resedisse aduerterat, urbem condidit, quam dixit Αἰγὰς, in qua sepeliri [b] reges mos erat, nec alter excellentium uirorum bustis apud Macedonas priscos dabatur locus. Succedit [c] Carano Perdicca ij. & xx. Olympiade primus in Macedonia rex nominatus. Cui Alexander Amynthæ filius diues habitus est. Nec immeritò. Ita enim affluenter successus eius ampliandis opibus proficiebant, ut ante omnes Apollini [d] Delphos, Ioui Heliden [e] statuas aureas dono miserit. Voluptati aurium indulgentissimè deditus, sic ut plurimos, [f] qui fidibus sciebant, dum uixit, in usum oblectamenti donis tenuerit liberalibus. Inter quos & Pindarum [g] Lyricum. Ab hoc Archelaus regnũ excepit, prudens rei bellicæ, naualium etiam cõmentor præliorum. Is Archelaus in tantum literarum amator fuit, ut Euripidi [h] Tragico consiliorum suorum summam crederet. Cuius suprema non cõtentus prosequi sumptu funeris, crinem

a *Caranus insequitur dux.*) Hanc historiã Iustinus lib. 7. sic explicat. Caranus (inquit) cum magna multitudine Græcorum sedes in Macedonia responso oraculi, iussus quærere, cum in Amathiam uenisset, urbem Edyssam, non sentientibus oppidanis, propter imbrium, & nebulæ magnitudinẽ, gregem caprarum imbrem fugientem secutus occupauit, reuocatusq́ in memoriã oraculi, quo iussus erat, ducibus capris imperium quærere, regni sedem statuit, religioseq́ postea obseruauit, quocunq; agmen moueret, ante signa easdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quos regni habuerat authores. Vrbem Edyssam ob memoriam muneris, Aegæam, populos Aegeadas uocauit, hucusq; Iustinus. Græci enim αἶγα caprã dicunt. Quod Solinus ait. Vrbem condidit, potest, ne sit sententiæ Iustini contrarius, de instauratione, uel ampliatione intelligi. b *Sepeliri reges mos erat.*) Idem scribit Plinius capite 10. lib. quarti. Iustinus libro septimo, De Perdicca Macedoniæ rege loquens. Siquidem senex moriẽs, Aegæo (inquit) filio, monstrauit locum, quo condi uellet. Ibique non sua tantum, sed succedentium sibi in regnum, ossa poni iussit. Præfatus quoad ibi conditæ posteriorum reliquiæ forẽt, regnum in familia mansurũ. Creduntq; hac superstitione extinctam in Alexandro stirpem, quia locum sepulturæ mutauerit. c *Succedit Carano Perdicca.*) Aduertendum, Solinum hoc loco eos potissimè Macedoniæ recensere reges, qui insigni aliqua rerum gestarum memoria claruerunt. Equidem ante Alẽxandrum Philippi filium uiginti tres Macedoniæ reges in libro temporum recenset Eusebius, inter quos fuisse constat Perdiccas tres, Amyntas quatuor, Philippos duos, Archelaos rursus duos, Alexandros tres. d *Apollini Delphos.*) Scribit Cicero primo diuinationis libro. Delphicum oraculum maximis donis omnium populorum, atq; regum fuisse refertum. Illuc siquidẽ dona attulerũt Gyges Lydorũ rex, Mydas rex Phrygiæ, Sylla Romanus. De Delphici oraculi diuitijs Strabo lib. 9. Hac tẽpestate (inquit) neglectui datur nonnihil oraculũ superioribus annis excellentissimo honore habitum. Documento sunt thesauri, quos consecratas conferebant pecunias. Nec minus artificum prestantissimorum opera. Lege Diod. Siculũ lib. 16. & Iustinũ lib. 24. Extat apud Herodotum libro primo hoc Pythiæ carmen *Ad mea uenisti prapinguia templa Lycurge* e *Ioui Heliden statuas.*) Hælis Peloponnesi regio, ubi delubrũ est Olympi Iouis, certamine Gymnico, & singulari sanctitare insigne, author Pompon. in 2. De Olympici Iouis ingentib. donis. Strab lib. 8. Magno illi ornamento (inquit) fuerunt tot oblata ex uniuersa Græcia munera. Præcipuũ extitit solidũ ex auro Iouis simulachrũ à Cypselo Corinthiorũ tyrãno donatũ. Ingentior ijs omnib. Iouis statua fuit, quã Phidias Carmini Atheniẽsis filius fabrefecit ex ebore, opus magnitudine tãta, &c. Huius ex ebore simulachri à Phidia fabrefacti frequenter facit Plinius mentionem, in nullo à Strabone dissentiens. f *Plurimos, qui fidibus sciebant.*) Alexandro decimo Macedoniæ rege regnũ gubernante claruerunt apud Græcos, Simonides & Pindarus Lyrici. Sophocles, Aeschylus, & Euripides Tragædiarum scriptores. Hos omnes credendum est, hunc Alexandrũ regem in usum oblectamẽti donis tenuisse liberalibus. g *Pindarum Lyricum*) Secunda quarti Carm. miris laudib. Pindarũ celebrat Flaccus Horat. *Pindarum quisquis studet æmulari*
Iule, ceratis ope Dædalia
Nititur pennis, uitreo daturus
Nomina Ponto.
Monte decurrens uelut amnis imbres, &c. h *Euripidi Tragico.*) Val. Max Factorum

Factorum, ac Dictorum memorabiliũ lib.5.enumerat Euripidem inter eos,qui humili loco nati,emerſerunt.De Euripidis poëtæ genere,uita,moribus,deq; eiuſdem fine uitæ,extat caput uigeſimũ quindecimi Noct. Attic.apud Gelliũ.Quã pulchrũ eſt in principe, qui peritorũ,ac prudentiũ uirorũ conſuetudine utitur,eorumq; quoties de rebus arduis agendum eſt,cõſilium expetit.Id feciſſe Alexandrũ Macedonem,Pyrrhum regem, P. Scipionẽ, Magnũ Pompeiũ, pluresq; alios,hiſtoriæ prodiderunt.

tonſus [a] eſt, & mœrorem, quem animo conceperat, uultu publicauit. Idem Archelaus Pythias, & Olympicas palmas quadrigis adeptus, Græco potius animo, quàm regali gloriam illam præ ſe tulit. Poſt Archelaum Macedonica res diſſenſione iactata in Amynthæ [b] regno ſtetit. Cui tres liberi, ſed Alexander patri ſuccedit. Quo exempto, Perdiccæ primo data copia ampliſsimæ poteſtatis, qui obiens hæreditarium regnum fratri Philippo reliquit. Quem captum oculo dextro apud Methonem ſupra [c] diximus, cuiuſque debilitatis omen præceſſerat. Nam cum [d] nuptias ageret, acciti Tibicines carmen [e] Cyclopeum quaſi de colludio concinuiſſe traduntur. Hic Philippus Magnũ procreat Alexandrum,quamlibet [f] Olympias Alexandri mater [g] nobiliorem ei patrem acquirere affectauerit, cum ſe coitu draconis conſatam [h] affirmaret. Ita [i] tantum ipſe egit, ut Deo genitus crederetur. Peragrauit orbem rectoribus Ariſtotele, [K] & Caliſthene uſus.

a *Crinem tonſus eſt.*) Veterum fuit cõſuetudo,ut in amicorum funere,crines deponerent.Propertius in 17. libri primi,

Illa meo charos donaſſet funere crines.

Et Ouidius in Epiſt.

Non mihi te licuit lachrymis perfundere iuſtis,
In tua non tonſas ferre ſepulchra comas.

Idipſum in Patrocli funere feciſſe Achillem 23 Iliados ſcribit Homerus. b *In Amynthæ regno ſtetit.*) Huic Amynthæ duæ fuerunt uxores, Eurydice, & Cygæa. Ex prima tres ſuſtulit filios, Alexandrum Perdiccam, Philippum Alexandri Magni Macedonis patrem. Ex altera autem Archelaum, Archidæum, Menelaum. Horum duos Philippus ueluti regni participes,fraternæ charitatis oblitus, immaniter trucidauit. c *Supra diximus.*) Capite immediate præcedente. d *Nuptias ageret.*) Rex Philippus poſt res multas feliciter geſtas Olympiada Neptolemi Moloſſorum regis filiam, duxit uxorem. Sed ea tandem propter ſtupri ſuſpicionem à ſe pulſa, Cleopatram Alexandri, quem Epiri regem fecerat filiam, ſibi matrimonio copulauit. e *Carmen Cyclopeum.*) Cyclopes fuiſſe immanes in Sicilia homines,quibus in frontis medio unus tantũ,&quidẽ circularis oculus inerat,unde & nomen eis inditum, ſciunt etiam mediocriter eruditi. Carmen igitur Cyclopeum intelligit,quo Cyclopes unoculi eſſe narrantur. Vel id carmen, quod Homerus de Cyclopibus nono Odyſſeæ libro compoſuit,narrans quonam pacto Polyphemus Cyclops ab Vlyſſe fuerit excœcatus. Hinc ſumptum Adagium. Excœcatus Cyclops. De eo,qui ſine omni animi ſapientia,corporis tantũ uiribus præditus ſit. Rurſus Cyclopei ludi. pro rudibus,& incompoſitis. f *Quamlibet.*) Qamuis.Dictio Solino peculiariſſima. g *Nobiliorem ei patrem acquirere affectauit.*) Qui Magni Alexandri uitam ſcribunt, tradunt Olympiadem eius matrem Philippo marito fuiſſe confeſſam,ſe non ex eo Alexandrum cõcepiſſe, ſed ex ingentis magnitudinis ſerpente quodã. Eamq; ob cauſam Philippũ circa uitæ ſuæ finẽ Olympiadẽ uxorẽ tanq; ſtupri ream repudio dimiſiſſe,palamq; profeſsũ Alexandrũ non eſſe à ſe genitũ. Vnde cum Alexander,Rhodũ, Aegyptũ, Ciciliamq; recepiſſet,ad Iouẽ Ammonẽ petrexit,cõſulturus tum de futurorũ euentu,tũ de origine ipſa ſua. Meminerũt Diod. Sic.lib.17. Iuſtin.lib.11. Plut. in Alexand. Arrianus,& Curtius, in quarto Similis cõceptus tribuitur. P. Scipioni,de quo Aulus Gellius cap.1. ſeptimi Noct. Att. Syllius lib.13. bellorũ Punicorum. *Sola die caperem media,* &c. h *Conſatam.*) Sunt codices,in quibus grauidam ſcriptum ſit. Conſatã aũt à uerbo cõſero,id eſt,cõſemino deductũ nomẽ. i *Ita tantum.*) In Antiquis codicibus legitur. Ita ſanè ipſe &c. K *Ariſtotele uſus.*) Extat Philippi Macedonis epiſtola,qua hortatur Ariſtotelẽ philoſophũ,ut Alexãdri iamiã nati curã ſuſcipiat. Lege eã epiſtolã ſi libet,apud Gell.cap. 3 9. Alexãdri erga Ariſtotelẽ præceptorẽ gratitudinẽ,lege apud Max. Val.tit.6.lib.5. Iuſtin.lib.12. Exacta(inquit) pueritia p quinquenniũ ſub Ariſtotele doctore inclyto omniũ philoſophorũ creuit. De Caliſthene,q̃ etiã Alexander uſus præceptore eſt,ſcribũt Plutarch. ibidẽ, Curtius lib 7. Arrianus lib 4. Hic dum Alexandrum Perſica Macedonũ ſalutatione gaudentem obiurgat,&macedonicos mores inuitum reuocare beneuolẽ pſeuerat, truncatis crudeliter membris, abſciſsiſq; auribus,ac naſo,labijſq; deforme, ac miſerandum ſpectaculum reddidiſſet,à Lyſimacho in remedium calamitatum ueneno extinctus

Subegit [a] Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucasúmque transgressus est. Bactros domuit, Medis & Persis imperauit. Cepit Indiam, emensus omnia, ad quæ Liber, & Hercules accesserant. [b] Forma supra hominem augustiore, ceruice celsa, lætis oculis, & illustribus malis ad gratiam rubescentibus, reliquis corporis lineamentis non sine maiestate quadam decorus. Victor omnium, uino, [c] & ira uictus, morbo [d] uinolentiæ apud Babylonem humiliore, quàm uixerat, fortuna exemptus est. Post [e] quem qui fuerunt magis ad [f] segetem Romanæ gloriæ, quàm ad hæreditatem tanti nominis ortos inuenimus. Macedonia lapidem gignit, quem [g] Pæantiden uocant. Hunc eundem & concipere, & parere, & parturientibus opitulari fama prodiga est. Circa Tiresiæ [h] sepulchrum plurimus inuenitur.

est. Vide Valer. Max. tit. 2. septimi, & Iustinum lib. 15. a *Subegit Asiam.*) Præter ea quæ de subactis ab Alexandro gentibus scribunt Plutarchus in eius uita, Diodorus Siculus lib. 17. Curtius, Iustinus, item cæteri. Lege Plin. cap. 10. quarti, ex quo loco hæc Solinus mutuatus est. Arrianus lib. 5. recenset gentes nominatim, quas Alexander Magnus uicerit. Libro uerò sexto sic inquit: Vniuersæ Indicæ regionis a se uictæ gentium quidem omnino septem. Vrbium autem supra bis decies mille. Apollodorus scribit Alexandrum Magnum subegisse gẽtes eas omnes, quæ inter Hydaspẽ sunt, atq; Hypanin, numerum urbium quinque millia, ac nouem, & tandem omnem regionem Poro regi tradidisse. Ad Alexandri gloriam plurimùm pertinet, quod eius mortẽ gentes omnes quas uicerat, luxisse narrãtur. b *Forma supra hominem augustior.*) Alexandri staturam corporis (inquit Plutarchus) egregiè à Lysippo factæ declarant imagines, à quo solo dignum duxit effingi. Eum multi cum amici, tum successores posterius sunt sequuti. Ceruix quidem ad læuam paululum acclinatior, humectantes etiam oculos mirificus ille artifex diligenter conseruauit. Apelles autem cum eum fulmen gestantem pingeret, haud colorẽ imitatus est. Siquidem fuscum, & facie sordidum fecit, quem colore candido fuisse perhibent, mixtus cãdori rubor uultum ipsius, ac pectus illustrabat. In Aristoxeni cõmentarijs legimus eius membra, atq; os tam suauissimũ odorẽ exhalasse, ut & interiores tunicæ mirabili fragrantia complerentur. Cuius rei causa fortasse fuit quædã corporis temperies innato calore feruentis. c *Vino, & ira uictus.*) Plutarchus Alexandrũ ob ipsum calorẽ corporis bibacẽ, iracundumq; fuisse existimat. Ad hunc locũ maximè faciunt, quæ cap. 5. quartidecimi refert Plin. Androcydes (inquit) sapientia clarus ad Alexandrũ Magnũ scripsit, intemperantiã eius cohibens. Vinum potaturus rex, memento te bibere sanguinẽ terræ. Cicuta homini uenenũ est, cicuta uinũ. Quibus præceptis si ille obtẽperauisset, profectò amicos, in temulentia non interemisset. Seneca epistola 83. affirmat nihil aliud esse ebrietatẽ, q̃ uoluntariã insaniã. Refert (inquit) Alexandri Macedonis exemplũ qui Clytum charissimũ sibi ac fidelissimũ, inter epulas transfodit, & intellecto facinore mori uoluit. d *Morbo uinolentiæ.*) De Alexandri morte dissentiunt authores. Quidã tradunt Alexandrum contra magi cuiusdã monita Babyloniã reuersum, olim intermissum cõuiuium solenniter instituisse, in quo totum in lætitiã fusum, diei noctẽ peruigilẽ cõiunxisse, acceptoq; poculo media potione repente ueluti telo cõfixum ingemuisse, elatumq; è cõuiuio semianimẽ, tanto dolore cruciatũ fuisse, ut ferrũ in remedia posceret. Amicos causam morbi, intemperiẽ ebrietatis disseminasse. Re aũt uera insidias fuisse, quarũ Antipatrũ authorẽ fuisse, q̃d charissimos eius Alexander ebrietatis furore cõcitus, peremisset. Diod. Sic. lib. 17. refert Alexandrũ in geniali Medi cuiusdã Thessalis cõuiuio, multo se uino onerasse. Postremoq; repletum Herculis ingens ebibisse poculũ. Vnde & mortis causam cõtraxisse. Qui eum ueneno peremptũ dicunt, aiunt idipsum Stygis aquæ fuisse uenenũ. Nec aliã ullã materiã, præter mulæ ungulas id cõtinere potuisse. Magna (ut inquit Plinius) Aristotelis infamia excogitatũ. e *Post quem.*) Qui Alexandro Magno in regnum successerint, præter alios, docet Iustinus lib. 13 & alijs mox sequentibus. Post longã Macedoniæ regum seriẽ, id tandem regnũ ad Philippũ, Perseum, & Pseudo Philippũ deuenit. Philippum Flaminius, Perseum Paulus, Pseudo Philippũ Metellus oppressit. Quorũ triumphis (ut Rufus ait) Macedonia populo Rom. adiuncta est. f *Ad segetem Romanæ gloriæ.*) Claudianus:

Subiecit Persen Macedo, cessurus & ipse Romanis.

g *Pæantidem uocant.*) De huius lapidis nominibus, atq; potestate scribit Plin. cap. 10. lib. ult. Pæantides (inquit) quas quidã Gemonias uocãt prægnãtes fieri & parere dicũtur, mederiq; parturientib. Nam tales in Macedonia iuxta monumentũ Tiresiæ inueniũtur, speciesq; est eis aquæ glaciatæ. De ea Rhenn. Dion. interp. *Concipit & parit, &c.* h *Tiresiæ sepulchrũ.*) In Thilphosio mõte (inquit in 9. Str.) fõs est Thilphosa, & Tiresiæ monumẽtũ, ubi profugus dicitur obijt.

Et Diod.

Et Diod. Sicul. lib. 5. Ex Thebanis (inquit) qui in Thilphosium cõfugerant, Tiresias defunctus est, quẽ sui ciues magna cum pompa sepeliuere, Deorum sibi honores tribuentes. De Tiresia plura Homerus xi. Odysseæ. Tiresiæ excœcatio in prouerbium abijt apud doctos. *τειρεσίου τυφλότερος*, Tiresia cœcior. De eo qui imprudenter agens, suæ interdum cœcitatis, aut mali cuiuspiam alterius, causa extitit. Hinc à Iuuenale Satyra 13. dictum est: *Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse deorum.* Cur autem fuerit à Iunone excœcatus, canit Ouidius in tertio Transformat. libro.

De Thracum moribus, institutisq;. De Thraciæ locis, ac populis. De Gruibus, Hirundinibusq;. De Hellespõto, deq; Claro insula, & Aegæo mari. Cap. XV.

NVnc [a] in Thraciam locus est pergere, & [b] ad ualidissimas Europæ gentes uela obuertere. Quas qui sedulò experiri uelit, non difficulter deprehendet, Thracibus & Barbaris inesse contemptum uitæ, ex quadam naturalis sapientiæ disciplina. Concordant omnes ad [c] interitum uoluntarium, dum nonnulli eorum putant obeuntium animas reuerti, alij [d] non extingui, sed beatas

a *NVnc in Thraciam locus pergere.*) Thracia Stephano de Vrbibus authore, à Thrace Nympha Titanide nomen sumpsit. Hæc ut capite undecimo, tertij Ptolemæus docet, circumscribitur à Septentrione inferiori Mœsia. Ab occasu Mœsia superiori, & parte Macedoniæ. A meridie altera Macedoniæ parte & deinde littore Aegæi pelagi, & Melani sinus parte. De Thraciæ terminis Solinus ipse in fine cap. huius. Eam Plinius capite xi. sui quarti, Diuidit in Strategeas quinquaginta. Herodot. in principio quinti. Gens Thracum (inquit) secundum Indos omnium maxima est. Quæ si aut unius imperio regeretur, aut idem sentirent, ut mea fert opinio, inexpugnabilis foret, & omniũ gentium multò ualidissima. Thraciæ gentes elegãter describit Ammianus Marcellinus 22 historiarum libro, & Strabo lib. 7 Plin. Ptolem. Herod. ubi supra. Melam Pomponium lib. 2. in Thracum morum enarratione, imitatur Solinus hoc capite. b *Ad ualidissimas Europæ gentes.*) Ex Plin. cap. xi. lib quarti Aristoteles philosophus in Problematis quærit. Cur timidi sint, qui loca feruida incolunt, fortes, qui gelida? Id dissoluit Sectionis quartædecimæ problemate octauo. An (inquit) quod natura contra, q̃ loca & tempora se habet. Quoniam si se similẽ ageret, cito periret. Sunt autem fortes, qui candida sunt natura, timidi, qui exangues, refrigeratiq; sunt. Fit igitur, ut qui loca inhabitant calida, refrigerentur, qui frigida, cõcalescant, utriq; tamẽ corpore magno adolescunt, eò quod qui frigida colũt, insito calore abundãt, qui calida, calore loci resouẽtur. Quippe cum in calidis, & à calore incrementũ sequatur. Frigus autem uim astringendi, cõstipandiq; habeat. Cum igitur alteri principiũ interesse uehemens augendi obtineant, alteri nullo extremo frigore impediãtur, meritò utriq; augeri possunt plenius. Homines nostræ regionis augeri ideo minus possunt, q̃d & principiũ illud in se imbecillius cõtinetur & frigore aliquãdiu sper cõstipãtur. Idẽ ferè habetur problemate 16. Sectionis eiusdẽ. Ob Thracũ ualetudinẽ tradũt, qui fabulas cõsectantur apud eos Martẽ natũ, educatumq;, ac apud eosdẽ insignem habuisse domum. Maro Aeneid. lib. 3.

Gradiuumq; patrem, Geticis qui præsidet aruis. Geticis, id est, Thracijs (inquit Seruius. Manilius 4. Astronom. *Thrace Martem sortita colonum.* Domũ Martis in Thracia elegãter describit Statius 7. Theb.

Hic steriles delubra notat Mauortia syluas, &c. Ab Horat. 2. Carm. bello furiosa Thrace nuncupata est. c *Ad interitum uoluntarium.*) Melam sequitur hoc loco Solinus. Quidam feri sunt (inquit ille) & ad mortẽ paratissimi, Getæ utiq; id uaria opinio pficit. Alij redituras putant animas obeuntiũ. Alij etsi non redeant, no extingui tamen, sed id melius esse q̃ uiuere. Democritus philosophus (ut cap. 55. septimi Nat. hist. refert Plin. posuit futuram hominũ resurrectionẽ qd' Christianorum uerissimum dogma est. Chrysippus item Stoicorũ princeps idem asserit in his libris, quos de prouidentia scripsit. Cum enim de innouatione mundi loqueretur, inter alia hæc intulit. Quod cum ita sit (inquit) apparet non esse impossibile, & nos cum uitã finierimus rursus uertiginibus certis temporis reuolutis, in hunc statum, in quo nunc sumus restiturũ iri. Chrysippi Græca uerba sunt hæc. *Τούτου δὲ*, inquit, *οὕτως ἔχοντος δῆλον ὡς οὐδὲν ἀδύνατον, καὶ ἡμᾶς μετὰ τὸ τελευτῆσαι πάλιν περιόδων τινῶν εἰλημμένων χρόνου εἰς ὃ νῦν ἐσμὲν καταστήσεσθαι σχῆμα.* Meminit Lactantius libro septimo. Idipsum & Sybillæ carminibus cecinerunt. Extat Athenagori philosophi liber de hominum futura resurrectione. De hac ipsa materia Theologi moderniores Distinct. 43. quarti Sententiarum libri plura disserunt. d *Alij non extingui animas.*) Hominis animas esse immortales philosophi asserunt ferè omnes. Marcus Cicero 1. Tusculan. quæsi. libro, & Lactantius cap 8. lib. 7. tradunt Pherecydẽ primũ de æternitate animarum disputasse. Post eum aũt Plato in eo libro quẽ Phedonẽ inscripsit. M. C. & alij fermè omnes idẽ ostendere conati sũt. Lege Plut. c. 7. l. 4. de Pla. philosophorũ.

Quid Aristoteles de hac ipsa re senserit, Scotus distinctione quadrag[...] materia quarti sententiarum disserit copiosè. a *Luctuosa sunt puerperia*) Valerij Max. uerba sunt in titu[...] institutis antiquis. Thraciæ uerò illa natio (inquit) meritò sibi sapientiæ laudes uindicauerit, qu[...] [...]s hominum flebiliter, exequias cum hylaritate celebrant, siue illis doctorum præceptis, uerum cõditionis nostræ habitum prouidit, &c. Eurip. in Cresph. (inquit i. Tusc. quæst. M. Cicero) Nos decebat cœtus celebrantes domũ lugere, ubi esset aliquis in lucem editus humanæ uaria uitæ reputantes mala. At qui labores mortem finisset graues, hunc omnes amicos laude, & lætitia exequi, &c. Hunc ipsum Thracum morem etiam Herodotus explicat libro quinto. Et Mela Pomponius in secũdo. Eam ipsam cõsuetudinem elegãti hexasticho Archias poëta explicat, inquiens:

> *Θρῄκας αἰνείτω τις ὅτι στοναχεῦσι μὲν υἷας*
> *Μητέρος ἐκ κόλπων πρὸς φάος ἐρχομένους.*
> *Ἔμπαλι δ' ὀλβίζουσιν ὅσους αἰῶνα λιπόντας*
> *Ἀπροϊδὴς κῆρες λάτρις ἔμαρψε μόρου.*
> *Οἱ μὲν γὰρ ζώοντες, ἀεὶ παντοῖα περῶσιν*
> *Εἰς κακά, τοὶ δὲ κακῶν εὗρον ἄκος φθίμενοι.*

Id nos ex tempore in Latinum sic conuertimus:

> *Thraces qui laudat, soleant quod plangere natos*
> *In lucem quotiens edidit alma parens.*
> *Contrà felices uocitant, quos flore iuuentæ*
> *Ancillans Parcis mors inopina rapit.*
> *Illi dum uiuunt properent ad pessima semper.*
> *Ast ijs mors finem contulit ipsa mali.*

magis fieri. Apud plurimos luctuosa sunt [a] puerperia. Denique recentem natum fletu parens excipit. Contrauersum læta sunt funera, adeo ut exemptos gaudeo prosequantur. Vxorum [b] numero se uiri iactitant, & honoris loco ducunt multiplex coniugium. Quæ fœminæ tenaces sunt pudicitiæ, defunctorum in siliunt coniugum rogos, &, quod maximè insigne ducunt castitatis, præcipites in flammas eunt. Nupturæ non parentum arbitratu [d] transeunt ad maritos, sed quæ præ cæteris specie ualent, subhastari [e] uolunt, & licentia taxationis admissa, non moribus nubunt, sed præmijs. Quas formæ premit dedecus, dotibus emunt, quibus coniungantur. Vterque sexus epulantes, focos ambiunt herbarum, quas habent [f] semi-

Brachmanæ philosophi mortem uitam putandam esse aiunt, quasi quendã uiuidum hominum conceptum, mortem uerò natiuitatẽ ad uerã illam, & felicẽ uitam ijs, qui rectè philosophati sunt. Iccirco eos multa exercitatione uti ad mortis præparationem. Nihilq; eorum, quæ hominibus accidere dicuntur bonum esse, uel malum. Hæc & plura Strabo 15. Geographiæ libro. b *Vxorum numero se uiri iactitant.*) Idem scribunt Herodotus libro 5. Mela lib. 2. Barbarorum fuit (inquit 1. Aeneidos Seruius Honoratus) non singulas coniuges habere, sed plures. Apud Romanos eum, qui duas habuit simul uxores, sine dubitatione comitabatur infamia, tit. 9. noni Codicis, lege decimaoctaua. Et Iustin. de Nuptijs §. Quia duas. Iuliani iureperiti uerba sunt tit. 2. tertij Digest. lege 1. Qui bina sponsalia, binásue nuptias in eodem tempore cõstitutas habuerit, notatur infamia. Theologi dicunt non esse matrimoniũ si quis uiuente prima, cum alia cõtrahat distin. 33 & 38. quarti sententiarum. c *Insiliunt rogos.*) Herodotus hunc morem describens. Singuli (inquit) plures uxores habent, quorum ubi quis decessit, disceptatio magna fit inter uxores, acri amicorum circa hanc rem studio, quænã dilecta fuerit à marito præcipuè. Quæ talis iudicata est, & hunc honorẽ adepta, ea à uiris, ac mulierib. exornata ad tumulũ á suo ꝓpinquissimo mactatur, unaq; cum uiro humatur, cæteris uxorib. id sibi pro ingenti calamitate ducentibus. Idem refert Mela Pomponius in 2. Indorum uxores idem factitant pro maritis, ut Solinus cap. 65. infra tradit Nunc tam tepidus uxorum erga maritos amor, ut si permutatio detur:

> *Morte uiri, cupiant animam seruare catellæ.*

d *Non parentum arbitratu.*) Eadem referunt Herod. & Mela Pomponius locis eisdẽ. Difficile omnino est matrimonium quum alter coniugum non sponte sed coactè nupserit, uel uterq;. Rursus seruile coniugium est, si magnæ dotis gratia, idipsum fiat. Verissima Plautina ex Asinaria sententia: *Argentum accepi* (inquit) *dote, imperium uendidi.* e *Subhastari.*) id est, sub hasta mitti, uendiq; per auctionem uolunt. Sunt exemplaria quæ subarrari habeant. f *Semine igni superiecto.*) Herodotus in Clio scribit apud Massagetas inueniri arbores talem fructum ferentes, qui

tes, qui iactus in ignem ab ijs qui ad ſe calefaciendos conuenerunt foco circum ſedentes incenſo igne ſic ebrios reddit odore ſuo, ut uinũ Græcos. Et eò uehementius, quò plus eius fructus fuerit iniectum, quoad conſurgatur ad tripudiandũ, ac perueniatur ad cantum. Qui de rerum natura commentantur, multa eſſe dicunt, quæ hylaritatem quandã utentibus tribuant. Veluti ſunt Helenium herba, Bogloſſos, Euphraſinum, Oenotera, quæ & Omiris dicitur. Rurſus, ut inquit Celſus ſecundo de medicina libro, ſenſus excitant, Nepeta, Thimum, Satureia, præcipueq́ Puleium, ruta, & cepa. Naſturtium præterea uim habet torporẽ excitandi. Vnde & natum prouerbium, ἔσθιε κάρδαμον Ede Naſturtium. In hominem ſegnem, ac omnino ſtupidum. Meminit Plinius cap. 8. deciminoni naturalis hiſtoriæ. Scribit Porphyrio Thraces ebrietate fortiores reddi, ac per uinolentiam illicitos etiam concubitus audere.

ne ignibus ſuperiecto. Cuius nidore perculſi, pro lætitia habent imitari ebrietatem ſenſibus ſauciatis. De ritu iſta ſunt. De locis, [a] & populis quæ ſequũtur. Strymonem accolunt dextro latere Denſelatæ. [b] Beſſorum [c] quoque multa nomina aduſque Neſtum [d] amnem, qui radices Pangæi circunfluit. Hebrum [e] Odryſarum ſolum fundit, qui fluuius excurrit inter Priantas, [f] Doloncas, [g] Thynos, Corpyllos, alioſq́ Barbaros, tangit & Cyconas. [h] Deinde Aemus [i] ſex millibus paſſuum arduus, cuius auerſa Mœſi, Getæ, Sarmatæ, Scythæ, & plurimæ incidunt nationes. Ponticum littus [K] Scythonia gens obtinet, quę nato ibi Orpheo uate decus addidit nomini. Quę ſiue ſacrorũ, ſiue

a *De locis.*) De locis quorum fecit Solinus in hoc capite mentionem, copioſè Plinius cap. xi. libri quarti. De Strymonio flumine cap. præcedenti abundè diximus. Nec mirum eum tam in Macedonia q̃ in Thracia poni. Cum aut ore Ptolemæo in montibus Thraciam, & Macedoniam diuidentibus ortum habeat. b *Denſelatæ.*) Hi populi à Plinio interdum Denſelatæ, aliquando Denſelethæ dicuntur. Ptolem. Denthelетas nominat. Diuerſitatis huius meminit etiam Hermolaus. c *Beſſorum.*) Herodotus in ſeptimo. Item Stephanus Biſſos uocant. Sed hoc arbitrarium extimat Hermolaus. d *Neſtum amnem.*) Annotat Hermolaus eſſe authores qui non Neſtum, ſed Neſſum hunc amnem nominent. Eſſe præterea Neſton urbem, & Neſtiada regionẽ ab hoc amne cognominatã. Scribit Ariſt. cap. 31. ſexti naturæ animaliũ, & Plinius repetit cap. 16. lib. 8. In Europa inter Acheloũ tantũ, & Neſtũ amnes leones procreati. e *Hebrum Odryſarum.*) Ex Plin. cap. xi. quarti. Scribit Seruius in fine 4. Georg. Hebrum amnem ex fontibus Rhodopæ montis dilabi. Dictum aũt ait ab Hebro Boreæ fratre. Recipit autem in ſe amnes Tearum, Contadeſtum, Agrianẽ, Bargum, Suemum, authores Herod. & Plin. uterq; lib. 4. Plinius cap. 4. triceſimitertij, enumerat Hebrum inter ea flumina, quæ aurum deuehunt. f *Priantas.*) Hos Herod. lib. 7. Briantas uocat, à quibus regio Briantica, quæ olim Gallacia dicta eſt. g *Dolongos.*) Hermolaus exiſtimat legendum, Doloncas, uel Doloncos, à Dolonco Bithyni fratre, Tracumq́ rege. De Thynis, & Corpyllis, Plin. cap. xi. lib. 4. h *Cyconas.*) Cycones Thraciæ populi, à quorum matribus Orpheus uates, quod earum connubium ſperneret, diſcerptus eſt, Liberi patris ſacra ſimulantibus. Fabulam referunt Vergilius in fine 4. Georg. & Ouidius xi. Metam. Alij dicunt eum fulmine peremptum in Dio Macedoniæ, ibiq́ ſepultum à Muſis, quod uerum eſſe Epigrammate ibi ſcripto euidens eſt.

Orphea candenti transfixum fulmine Thracem,

Cum curua Aonides hic poſuere lyra.

Orpheum poëtam docet Ariſtoteles nunq̃ fuiſſe, & hoc Orphicũ carmen Pythagoræi ferunt cuiuſdã fuiſſe cerdonis. Cicero 1. de natura Deorũ. i *Aemus.*) Aemi excelſitas (inquit cap. xi. quarti Caius Plinius) ſex mill. paſſuum ſubitur. Auerſa eius, & in Iſtrum deuexa, Mœſi, Getæ, &c. Hic mons cæteros Thraciæ montes ſpacij magnitudine, ac ſublimitate ſuperat, mediamq́ Thraciam diuidit. Exiſtimat Polybius ex eius uertice utrumq; mare cerni Aegæum ſcilicet & Adriaticum, quod Strabo lib. 7. ob ingens interuallum, falſum probat. Sententiam Polybij Mela ſequitur. Dictus autem ἀπὸ τοῦ αἵμου βορέου, ϗ̀ ὠρειθυίας υἱοῦ. Hoc eſt, ab Aemo Boreæ, & Orythiæ filio, author Stephanus de Vrbibus. Seruius ſecundo Georg. montem Theſſaliæ eſſe dicit, ſuper illud, *Taygeta ô qui me,* &c. Sed hoc ideo quoniam is Theſſaliam à Thracia diuidit. K *Sithonia gens.*) Plin. cap. xi. libri quarti. Circa Ponti littora (inquit) Moriſenæ, Sithonijq́ Orphei uatis genitores obtinent. Hunc locum ſic Martianus lib. 6. refert. Dein (inquit) pontum Sithonia gens habet, quæ gloriam Orphei progeniti uatis profectione ſortita eſt. Nam in Spartio promontorio ille uitam, aut ſacris, ut aiunt, impendit, aut fidibus.

cantuum secreta in Sperchio [a] promontorio agitasse tradunt. Deinde stagnum Bistonium. Nec longè regio Maronea, in qua Tyrida [b] oppidum fuit equorum Diomedis stabulum. Sed cessit æuo, solumq; turris uestibulum adhuc durat. Inde non procul urbs Abdera, quam Diomedis soror [c] & condidit, & à se sic uocauit. Mox Democriti [d] domus Physici, ac si uerum rimere, ideo nobilior. Hanc Abderam Olympiade prima, & trigesima senio

a *In Sperchio promontorio.*) Vetusti omnes codices, quos legerim, habent Sperchio promontorio. Martianus(ut iamtam adductus est)habet Sparthio promontorio. Sed non lego aliqd' huius nominis Thraciæ promontoriū. Pomponius aūt cum de Thracia scribit, uidetur eum locū, ubi Orpheus habitauit, Orbelon nominare Montes(inquit)interior attollit Aemon,& Rhodopen,& Orbelō sacris Liberi patris,& cœtu Mœnadum Orpheo primū initiante celebrato. Quid si Serrio legas? Pomponius eodem loco. Deinde(inquit) promontorium Serrium, ex quo cantantem Orphea secuta narrantur nemora, quamuis ante Hermolaū Seriphium legeretur. Ptolemæus in descriptione Macedoniæ, quæ est Thraciæ contigua, enumerat Sperchiam urbem. De Bistonio lacu, genteq; Bistonia. Item de Maronia regione Plin. cap. xi. lib. quarti. b *Thrida oppidum.*) Existimat Hermolaus cap. xi quarti Castigationum Plinianarum hic, & apud Plinium legendum Tinda ex Stephano, Martiano, cæteris. Verba Plinij sunt. Abdera libera ciuitas. Stagnum Bistonium & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorum stabulis dirum. Item cap. s uicesimiquinti uoluminis Circa Abderā(inquit)& limitē, qui Diomedis uocatur, equi pasti inflāmantur rabie. Marcell. lib. 22. Abdera(inquit)Protagoræ domiciliū,& Democriti, cruentaq; Diomedis sedes Diomedes Thraciæ tyrānus equos habuit, quorum præsepia ærea erāt, cathenis ferreis uincti, alebātur carnib. hospitū illuc diuertentiū Hunc tyrannū Hercules peremit, equis suis uorandum apposuit, eosq; mansuetiores factos secum abduxit, ac Eurishteo detulit. Is eos Iunoni sacrauit, quorū genus usq; ad Macedonē Alexandrū pmansit. Ex Diod. Sic. lib. 1. & Seruio 3 Aeneid. super illud, *Nunc quales Diomedis equi*, &c. Ex hac historia non inconcinniter sumetur Adagium Diomedis equi. In quempiā nil præter exteriorem effigiē humanitatis habentē. Rursus & hoc. *Abderitana pectora plebis habes*, in hominē, cui uerius amētia, q; prudentia possit adscribi. Historiam autē unde sit sumptū Adagiū refert Cœlius cap 11. decimisexti Antiq. lect. Rursus cum significamus nō deesse nobis locum alterū, quū cōmodè uiuere in patria fuerit denegatū, *ἄβδηρα καλὰ τηΐων ἀποικία*. Abdera pulchra Teiorum colonia. Refertur à Strabone lib. Geographiæ 14. c *Diomedis soror, & condidit, & à se sic nominauit.*) Hellanicus author est, Herculē tanto discrimine aduersus Diomedē pugnasse, ut in ea pugna Abderitum puerū delicias suas amiserit, ab equis illis feris dilaniatum, in cuius tandem humati pueri nomine, Abderam urbē cōdidisse, denominasseq;. d *Democriti domus physici.*) Sunt qui Democritū non Abderitem, sed Milesium fuisse scribunt. Hic discendi gratia, Aegyptum, Persidē, Rubrū mare, Aethiopiamq; adijt. Gymnosophistisq; in India cōgressus est. Is præter cæteros, Naturalia, Moralia, Mathematica, liberalium disciplinarū rationes, artiumq; aliarū peritiā exactè calluit. Vnde philosophus quinque certaminū dictus est. Floruit circa lxxx. Olympiadē. Sunt eius & hæc inter cætera. Sermo operis umbra Nō ex loco gloriam aucupandā, sed loco gloriā imponendā potius. Animum beatū fore, dum nullo metu, nulla superstitione, aut alia quauis perturbatione concutitur.

Prudenter hic ob stulta uota hominum,
Ridebat quoties à limine mouerat unum,
Protuleratq; pedem, flebat contrarius alter

De risu Democriti. & Heracleti lachrymis extat incerti poetæ nobile apud Græcos Epigramma. Id latinum fecit Caspar Vrsinus Velius, Doctor & Poeta, de utraq; lingua optimè meritus. Mihi ob eius candidissimos mores, ac non uulgarem in bonis literis eruditionem, amicitiæ uinculo coniunctissimus. Epigramma ipsum tum Græcum, tum Latinum libuit subnectere.

Τὸν βίον ἡράκλειτε πολὺ πλέον ἤπερ ὅτ' ἔζης
Δάκρυε, νῦν ὁ βίος ἔστ' ἐλεεινότερος.
Τὸν βίον ἄρτι γέλα Δημόκριτε πλέον ἢ πρίν.
Νῦν ὁ βίος πάντων ἐστὶ γελοιότερος.
Εἰς ὑμέας δ' ἐν αὐτοῖς ὁρῶν, ... μεριμνῶ
Πῶς ἅμα σοὶ κλαύσω, πῶς ἅμα σοὶ γελάσω.

VRSINVS.

Nunc magis atq; olim uitæ Heraclete labores
Plora, nam uita hæc est miseranda magis.
Ac tu nunc magis atq; olim Democrite ride
Hæc etenim uita est ridiculosa magis.
Ipse autem interea cernens uos differor anceps
Te risu, lachrymis quomodo teq; imitem.

Constat eum seipsum excœcasse, uel ut liberius rerum naturas cōtemplaretur. Vel ut ait Laberius, Malis uideret

lis bene eſſe ne uideret ciuibus. Tertullianus cap.ult. Apologetici id feciſſe ait, quod mulieres ſine concupiſcentia non poſſet aſpicere, & doleret ſi eis potitus non fuerit. Lege M. Tull. circa finem 5. Tuſcul. quæſt. Et Aul. Gell. cap. 17. lib. decimi. Obijt aūt, ut Hipparchus ait, centeſimo & nono ætatis ſuæ anno. Lucret. lib. 3. ſic eius obitū refert.

Denique Democritum poſtquam matura uetuſtas
Admonuit memores motus langueſcere mentis,
Sponte ſua leto caput obuius obtulit ipſe.

a collapſam Clazomenij [a] ex Aſia ad maiorem faciem reſtitutam, obliteratis, quæ præceſſerant, nomini ſuo uindicarunt. Locum [b] Doriſcon illuſtrem reddidit Xerxis aduentus, quòd ibi recoluit b militis ſui numerum. Polydori [c] tumulum oſtendit Aemus in parte, quam Aroteres [d] Scythæ celebrant. Quondam urbem Geraniam, [e] Cattuzam uocant Barbari, unde à gruibus [f] Pygmæos ferunt c pulſos. Manifeſtum ſanè eſt in Septentrionalem plagam hyeme grues frequentiſsimas conuolare. Nec piguerit meminiſſe, quatenus [g] expediti-

a *Clazomenij ex Aſia.*) Ex Strabone libro 14. uidetur legendum Teij, non Clazomenij. Teij (inquit) relicta urbe, Abdera Thracum urbem migrauerunt cū Perſarum cōtumeliam ferre non poſſent. Vnde illud dictum eſt, Abdera optima Teiorum colonia. Sunt enim Teij, & Clazomenij inter ſe proximi Quare fieri potuit, ut ex utraque gente illuc migrauerint. b *Locum Doriſcum.*) Eſt enim, ut Polyhymnia ſcribit Herodotus, Thraciæ littus, pariter campus ingens, quem grande flumen Hebrus interfluit, ubi extructus eſt is murus, qui Doriſcus appellatur, cui impoſitum eſt Perſarum præſidium à Dario iam inde cum Scythis inferebat bellum. Cum igitur locus digerendis, recenſendisque copijs idoneus ſibi uideretur, Xerxes ſibi faciendum putauit, &c. Mela Pōp. libro 2. circa Hebrum (inquit) Cicones, trans eundē Doriſcos, ubi Xerxen copias ſuas, quia numero non poterat, ſpacio menſum ferunt. Meminit & cap. xi. quarti, C. Plinius. Ammianus lib. 18. hiſtoriarum, hanc Xerxis recenſionē fabuloſam credit. Stephanus *Δορίσκος πόλις Θρᾴκης, καὶ πεδίον*, hoc eſt, Doriſcus urbs Thraciæ, & campus ſeu planicies. c *Polydori tumulum.*) Hunc Polydori tumulum deſcribit Maro tertio Aeneidos:

Forte fuit iuxta tumulus, quo cornea ſummo, &c. Hiſtoriam refert Naſo 13. Metam. *Eſt ubi Troia fuit,* &c. Rei feriem refert Polydori umbra apud Euripidem ea Tragœdia, quæ Hecuba inſcribitur in principio. d *Aroteres.*) Sic enim legendum eſt ex Plinio cap. xi lib. quarti, etſi exemplaria omnia, quæ uiderim Aratores habeant. e *Geraniam Gatzon.*) Stephanus eam urbem Cattuzam nominat, eos autē Cattuzos. Plinij codices plerumque Garizos retinent. Vide Hermolaū cap xi. quarti Plinij. f *A gruibus Pygmæos ferunt pulſos.*) Sumptum ex Plinio cap. xi. lib quarti. Exiſtimant plures fabuloſum eſſe, quod tū de paruitate, tum de pugna Pygmæorum cum gruibus narratur à multis. Sumptum enim eſt ex principio tertij Iliados Homeri, quo loco gruum mentionem faciens ſic inquit:

Poſtquam hyemem fugitant, nimij quoque frigoris imbrem,
Oceani aduolitant refluos clangoribus æſtus
Cædem Pygmæis populis, cladem'que ferentes.

Deimachus, & Megaſthenes innouarunt Pygmæorum aduerſus grues decantata pridē ab Homæro prælia. Triū etiā palmorū homines, aiūt Strab. lib. 15. Albertus lib. 21. de animalib. friuolis argumētis, non eſſe eos homines cōtra peritiorū ſententiam ſcriptum reliquit. Præſtat igitur Ariſtotelis magis adhærere ſentētiæ. Is enim cap. 12. octaui Nat. anim. Grues (inquit) ex Scyticis cāpis ad paludes Aegypto ſuperiores, unde Nilus perfluit, ueniunt quo in loco pugnare cum Pygmæis dicuntur. Non enim id (inquit) fabula eſt, ſed certò genus tum hominum tum etiā equorū puſillū (ut dicitur) eſt, deguntque in cauernis, unde nomē Troglodytæ à ſubeūdis cauernis accepere. Philoſtratus ex ſentētia Apollonij ſic de Pygmæis in 3. Pygmæos ſub terra degentes (inquit) ſupra Gangē poſita loca incolere, & ſicut fama de ipſis prædicat uiuere, nō uanū eſt. Quæ de Pygmæis ſcribit Plin. alibi annotauimus. Ouid. 6. Metam. ſcribit Pygmæā fuiſſe in gruem cōuerſam.

Hanc Iuno iuſſit certamine uictam
Eſſe gruem populiſque ſuis indicere bellum.

Extat apud Græcos ex Pygmæis ſumptū Adagiū. Acrothinia Pygmæorum coloſſo aptas, in eum qui diuerſa penitus inter ſe cōponere ſatagit. Et in Obſcœno carmine (quiſquis eius fuerit author) Pygmæis breuior Hypbole in mōſtruoſam hominis paruitatē. Docet Ariſtoteles cap. 12. octaui Naturæ animaliū, incipere abire grues Septembri menſe. g *Expeditiones ſuas diriget.*) Quoniam non pauca admiratione digna in gruibus reperiuntur, idcirco de eis hac parte Solinus proſequitur. Sumpſit autem hæc ex Plinio ferè omnia, uel ex capite xi libri quarti, uel ex cap. 23. lib. decimi. Græci eas *γέρανους* nuncupant, Latinis ex ſono, & uoce earū nomē ſumptū eſt.

Mirum

ones suas dirigant. Sub quodam militiæ eunt signo & ne pergentibus ad destinata uis [a] flatuum renitatur, arenas deuorant, sublatisq; lapillulis ad moderatam grauitatem saburrantur. [b] Tunc se tollunt in altissima, ut de excelsiori specula metentur, quas petant terras. Fidens [c] meatu præit cateruas. Volatus desidiã castigat, uoceq; cogit agmen. Ea ubi obraucata est, succedit alia. Pontum transituræ angustias captant. Et quidem eas promptum est oculis deprehendere, quę inter Tauricam sunt, & Paphlagoniam, id est, inter Carambin, & [d] κριοῦ μέτωπον. Cum [e] trans medium alueũ aduentasse se sciunt, scrupulorũ sarcina pedes liberant. Ita nautæ prodiderunt, compluti sæpe ex illo casu imbre saxatili. Arenas non prius euomunt, quam securę sedis suæ fuerint. Concors [f] cura omnium pro fati-

Mirum est, quod naturales referunt. Non lassescere in ullo labore, qui neruos ex alis, & cruribus gruis habeant. De Gruũ prudentia Aristotelis uerba sunt cap. 10. noni de natura animaliũ. Grues etiã (inquit) multa prudenter faciunt, loca enim longinqua petunt, sui commodi gratia, & uolant altè, ut procul prospicere possint, & si nubes tempestatis uiderint, conferunt se in terram, & humi quiescunt. Ducem etiã habent, & eos qui clament, dispositi in extremo agmine, ut uox percipi possit. Cum consistunt, cæteræ dormiunt, capite subter alam cõdito, alternis pedibus insistentes, dux detecto capite prospicit, & quod senserit, uoce significat. Adscribam huic loco, quæ doctè, & eleganter de Gruibus scribit Ambrosius cap. 15. quinti Hexameron. Quam iniussi (inquit) & uoluntario usu grues in nocte sollicitam exercent custodiam, dispositos uigiles cernas, & cæteris consortibus, aliæ circumeunt, & explorant, ne qua ex parte insidiæ temperentur, atq; omnem deferunt, impigro sui uigore tutelam. Post ubi uigiliarum fuerit tempus impletum, perfuncta munere in somno se præmisso clangore componit, ut excitet dormientem, cui uicem muneris traditura est. At illa uolens suscipit sortem, nec usu nostro inuita, & pigrior somno renunciat, sed impigrè suis excutitur stratis, uicem exequitur, & quam accepit gratiam, pari cura, neq; officio repræsentat. Ideo nulla desertio, quia deuotio naturalis, ideo tuta custodia, quia uoluntas libera. Hunc etiam uolentes ordinem seruant, & hac moderatione omnem laborem alleuant, ut per uices fungantur ductus sui munere. Præcedit enim una, & præcurrit cæteris præstitutò sibi tẽpore, & quasi ante signa præcurrit, deinde cõuertitur, & sequenti sortẽ ducendi agminis cedit. Quid hoc pulchrius, & laborẽ omnib. & honorẽ esse cõmunem, nec paucis arrogare potentiã, sed quandam in omnes uoluntaria sorte transcribi? Antiquæ hoc reipub. munus, & instar liberæ ciuitatis est. Hæc ille. a *Vis Flatuum.*) Aristoteles cap. 12. octaui Naturæ animaliũ libri. Auium grues (inquit) ex ultimis in ultima abeunt, Volant flatu secundo. Quod de lapide memorant falsum est. Lapidem enim eas tenere fulmento, quem ubi deciderit, accipi, utilem ad auri probationẽ aiunt. In prouerbiorum Collectaneis extat & hoc γέρανοι λίθον καταπιοῦσαι, id est, Grues lapides deijcientes. De his qui prouidi quippiam faciunt. Grues enim (inquit Tarræas) quoniã altè uolant, & in altum, facto impetu, quę infra sunt inspicere nequeunt, lapidem portant, ut ex uolatu laborantes, deijciant, & sentiant utrũ super terram an mare ferantur. Et siquidẽ super mare lapis deuenerit, iter perficiunt. Si uerò super terram quiescunt. Hoc ait Aristophanes Grues lapides demittentes. Hæc ferè ad literam in eius prouerbij expositione.

b *Saburrentur.*) Onerantur grauesq; fiunt, ne ui flatuum à recto itinere propellentur, à Saburra, id est, Sabulo, quo naues leues nimis onerari solent. c *Fidens meatu præit cateruas.*) Grues dum altè uolant, casu potius q̃ arte, plerumq; literam y, efficiunt. *κριοῦ μέτωπον.*) Id est, Arietis frons, ob quandam cum huius animalis frontis similitudinem. Sunt autem plura (ut aliàs annotauimus) huius nominis promontoria scopuliue. e *Cum circa medium.*) Cur id faciant, in uerbis iamiam adscriptis, Tarræas explicat.

f *Concors cura omnium pro fatigatis.*) Si hanc gruum consuetudinem homines ipsi perpenderẽt, essent in subueniendo, succurrendoq; lapsis indubiè promptiores. Sanctũ omninò monitum Ouidianũ illud, sed innata quadam sæuitia à paucis obseruatum.

Regia crede mihi res est succurrere lapsis.

Quin potius quũ uiderint quempiã malis ingentibus obrutũ, addere malis mala satagũt. Humanius certè multò pientissimi Samaritani imitari parabolam. Is enim spoliatũ, uulneratumq; uidens hominẽ misericordia motus est, & appropians semiuiuo homini, alligauit uulnera eius, infundens oleũ & uinũ. Et tandẽ ægroti hominis, ut par erat, exactissimam curam egit. Iustissima nimirum Iuuenalis de hominum immanitate quærela.

Sed iam serpentum maior concordia, parcit

Cognatis

Cognatis maculis ſimilis fera, &c. a *Nigreſcunt ſenectute.*) Cætera ferè omnia albeſcunt ſeneſcentia, quod ob caloris intrinſeci defectum accidere philoſophi perhibent. b *Χρυσόκερας.*) Id eſt auricornu, *Χρυσὸς* enim aurum, *κέρας* cornu. De quo Strabo libro ſeptimo, & Plinius cap. xi. libri quarti. c *Byzantio oppido.*) Hæc urbs (authore Euſeb. lib. temporũ) cõdita eſt circa Olympiadẽ trigeſimã, quũ apud Romanos Tullius Hoſtilius imperio potiretur. Eam cõdidit Byzas. Claudianus in Eutropium.

Conditor hoc Byzas, Conſtantinusq; uidebunt?

a gatis, adeo ut ſi quæ defecerint, congruant uniuerſæ, laſſataſque ſuſtollant uſque dum uires ocio recuperentur. Nec in terra cura ſegnior. Excubias nocte diuidunt, ut exſomnis ſit decima quæque. b Vigiles ponduſcula digitis amplectũtur, quæ ſi forte exciderint ſomnum arguant. Quod cauendum erit, clangore indicant. Aetatem in illis prodit color. Nigreſcunt [a] enim ſenectute. Veniamus ad pro- c montorium Χρυσόκερας [b] Byzantio [c] oppido nobile, antea Lygos dictum, quod à Dyrrachio [d] abeſt ſeptingentis undecim millibus paſſuum. Tantum enim patet inter Adriaticum mare, & Propon- d tidem. In Cœnienſi quoque regione à Flauiopoli colonia Byziæ oppidum quondam [e] Arx Terei regis, nunc inuiſum, & inacceſſum Hirundinibus, & deinceps alitibus alijs, quanquam [f] Thebas, quod e illa mœnia ſæpius capta ſint, aſpernentur ſubire. Nam inter cætera habere illas quiddã [g] præſcium, inde noſcitur, quod lapſura non petunt culmina, & aſpernantur peritura quoquo modo tecta. Minime f certe à diris [h] auibus impetuntur, nec unquam prædæ ſunt ut ſacræ. Cibos non ſumunt reſidentes, ſed in aere [i] capiunt eſcas, & hauriunt. Alter [k] Iſthmos in Thracia eſt ſimilibus anguſtijs, & pari latitudine g arcti maris. Cuius littora duæ urbes utrinque ſecus oſtentant. Propontidis oram inſignit Pactyæ, Melanem ſinum Cardia, quod [l] in cordis faciem ſita ſit, dicta Cardia eſt. Omnis autem magnus Helleſpontus h ſtringitur in ſtadia ſeptem, quibus ab Europa Aſiaticã plagã uindicat. Hic quoq; urbes duę, Abydos Aſię eſt,

Diodorus, & Polybius tradunt à Byzantio, qui urbi imperauit ita appellatam. Iuſtinus lib. 9. ſcribit à Pauſania Spartanorum rege conditam, ac per annos ſeptẽ ab eo poſſeſſam. Deinde, uariante uictoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Athenienſium uiris habitam. Ammianus libro 22. aſſerit Byzantium fuiſſe Atticorum coloniam. Auſonius in urbium Catalogo, facit Byzantium Romæ Carthaginiq; omnino par. Et Claudianus in Eutropiũ Eunuchum.

Vrbs etiam magnæ, quæ dicitur æmula Romæ.

Eius ſitũ unico tantũ Diſticho Ouidius explicat 1. Triſtium.

Quaq; tenet ponti Byzantia littora fauces,
Hic locus eſt gemini ianua uaſta maris.

De eius conditoribus, nominibus, quodq; ante Conſtantinum principẽ ab Antonio Seueri filio Antonina dicta ſit, & q̃ anno in Turcarum poteſtatem uenerit ex Euſtathij ſententia Raphaël Volaterranus explicat lib. 7. Plura Strabo libro ſeptimo. Stephanus de Vrbibus. Herodot. lib. 5. d *A Dyrrachio.*) Eadem Plinius cap. xi. quarti, & Capella lib. 6. e *Quoniam arx Terei regis.*) Rurſus ex Plinio capite xi. quarti. Fabulam hanc eleganter pluribus carminibus refert Naſo ſexto Metam. lib. Veram autem hiſtoriam leges apud Pauſaniam circa finem Atticæ. Et Seruium Ecloga ſexta Vergilij ſuper illud,

Aut ut mutatos, &c.

f *Quanquam & Thebas, quod illa.*) Sumptum ex cap. 24 decimi Plin. g *Quiddam præſcium.*) Ex Plin. loco eodem. Ad idem facit quod ſcribit cap. 35. decimi octaui. Tempeſtate imminente hirundo tam iuxta aquam uolitat, ut penna ſæpe percutiat. Vergilius 1. Georgicorum *Aut arguta lacus circumuolauit hirundo.* h *A diris auibus.*) Sumptum ex cap. 24. decimi Caij Plinij. i *In aere cibos capiunt.*) Sumptum item ex eodem libro, & capite Caij Plinij. De hirundinibus plura notatu digna refert D. Ambroſius 5. Hexameron cap. 17. K *Alter Iſthmos.*) Alterum dicit comparatione eius Iſthmi, quo Peloponneſus exili ceruice nectitur cõtinenti, de quo capite ſuperiori dictum eſt. l *Cardia, quod in cordis faciem ſita ſit.*) Græci καρδίαν, cor nuncupant.

Stepha-

& Sestos Europæ. Deinde [a] contraria inter se promontoria Mastusia Cheronensi, ubi finitur Europæ finis tertius. Sigæum Asiæ, in quo tumulus est κυνόσημα dictus, Hecubæ sepulchrum, & turris Protesilai [b] delubro data. Finibus Thraciæ à septentrione Ister obtenditur, ab oriente Pontus, ac Propontis, A meridie Aegæum mare. Inter [c] Tenedum, & Chium est Claros insula, qua Aegæus sinus panditur. Ab dextra Antandrum nauigantibus saxum est. Hoc enim uerius, quam insula meruit cognominari. Id quoniam uisentibus procul capræ simile creditur, quam Græci Αἶγα [d] nuncupant, Aegæus ab eo sinus dictus est. A [e] Phalario Corcyræ promontorio, ad nauis effigiem scopulus eminet, in quem transfiguratam Vlyssis nauem crediderunt. Cythera, quæ à Malea abest, quinque milibus passuum, Porphyris [f] antea nomen fuit.

Stephanus aliter nominis huius originẽ interpretatur, quod uidelicet Hermochare diuina faciẽte, cor uictimę raptũ à coruo, in Thraciæ partẽ illã delarum fuerit. Abydos, & Sestos urbes, inquit Mela, Leandri, & Herus amore pernobiles. Extat de ipso amore apud Musæũ libellus. Itẽ apud Nasonem perelegans epistola. a *Deinde contraria.*) Plinius idipsum sic explicat: Dein promontorium Cheronensi Mastusia aduersum Sigæo, cuius in fronte obliqua Cynossema. Ita appellatur Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris, & delubrum Protesilai. &c. κυνόσημα, canis sepulchrũ significat. Fingunt Hecubam Priami cõiugem post tot aduersa, in canem fuisse cõuersam. κυνὸς Canis, σῆμα sepulchrũ. Fabulam refert Naso. 13. Met. lib. de qua inter cætera:

Rictuq́; ad uerba parato
Latrauit conata loqui. Locus extat & ex re
Nomen habet.

Ex Plin. cap. xi. 4. & Strab. lib. 13. & 14. Pomp. Mela lib. 2. sumpsit hæc Solinus. b *Protesilai delubro.*) Scribit Homerus secundo Iliados, Protesilaum cum quadraginta nauibus pro Græcis ad Troiam nauigasse, quem ex cunctis Græcis primum ex naui in litus incidentem, uir Dardanus interemit. Cuius mors magnum uxori, magnum desolatæ domui, magnum etiam bellacibus socijs desyderium reliquit. Lege Domitium Sylua tertia quinti Syluarum Statij. Eadem cum Solino scribit Mela in 2. De Thraciæ limitibus in principio huius capitis dictum est. c *Inter Tenedum & Chium.*) Verba Plinij, quem hoc loco æmulatur Solinus hæc sunt: Aegeo mari (inquit) nomen dedit scopulus inter Tenedũ, & Chium uerius, q̃ insula ex nomine à specie capræ, quæ ita à Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia, dirum ac pestiferum. Quid de hac denominatione scribant Strabo M. Varro, Pacuuius, Martianus, refert Hermolaus in fine capitis xi. quarti Plinij. d *Αἶγα.*) A' nominatiuo αἴξ αἰγός, id est, Capra. Alij Aegæum ductum uolunt, ab Aegeo Neptuni filio, & Thesei patre, qui, ut canit Catullus, in id mare,

Præcipitem sese scopulorum è uertice iecit,
Amissum credens immiti Thesea fato.)

Festus Pompeius Aegæum mare appellatur (inquit) qđ ita crebræ in eo sunt insulæ, ut procul aspicientibus species caprarum uideantur. Siue qđ in eo Aega Amazonum regina perierit. Siue quod in eum Aegæus pater Thesei se præcipitauerit. e *A Phalario.*) Eadem scribunt Plin. cap. 12. lib. 4 & Martianus lib. 6 Plinius autem uocat promontorium hoc Phalaerium. Strabo, Ptolemæus, & Stephanus φάλακρον, Martianus uti Solinus Phalarium. Fabulam de Vlyssis nauis in scopulum conuersione, refert Naso Transformationum libro 14.

Neritiæq́; ratis uiderunt fragmina, &c.

De Cytheris Plinius ibidẽ. Dicta aũt (ut Stephanus author est) ἀπὸ Κυθήρου τοῦ Φοίνικος, id est à Cythero Phœnicis filio. f *Porphyris.*) Nomen sumptum à purpurarum captura ingenti. Græci enim πορφύραν purpuram dicunt, & πορφυρίδα, uestem purpuream. Hæc quoq; insula, ut Stephanus author est, πορφυροῦσσα λέγεται.

Pronius,

PRonius.) Inſularum, quæ in noſtro mari ſitæ ſunt, quædam ſingulariter magnæ, quædam minores à Græcis dici ſolent. Sunt aũt magnæ Cyprus, Creta, Rhodus, Eubœa, Lesbos, Sicilia, Sardinia, Cyrnos Reliquæ ab ijs cõparatione quadã, minores nũcupantur. Hæc in operis ſui exordio retulit Appianus. In Creta inſula, ſiue uera, ſiue fabuloſa expetas, mira plurima facta narrãtur. De miris ijs igitur ſcripturus Solinus in Cretam inſulã hoc capite, ſtilũ uertit.] miratur aũt more ſuo Ca. Pliniũ cap. 12. libri quarti. Ipſa Creta (inquit) latere ad Auſtrum, altero ad Septentrionem, inter ortum & occaſum porrigitur, centum urbium clara fama &c. Eius ſitum, ac terminos, lege apud Ptolemæum cap. 17. libri tertij. Eudoxus (ut Strabo refert lib. 10.) ipſam in Aegeo ſitam eſſe pelago tradit, cuius ſententiæ non aſſentitur Strabo, ſed ipſam inter Cyreneam, & Græciam eſſe dicit, cũ ipſum Strabonẽ adeas quo nullus Cretã exequitur copioſius. Ariſtotelis uerba ſunt ex ca 8. ſecundi Politicorum. Videtur (inquit) hæc inſula ad principatũ Græciæ nata, ac præclarè ſita. Cũcto namq; imminet mari, cũ ferè Græci omnes circum mare ſint poſiti. Abeſt enim, hinc modicum à Peloponneſo, illinc uero ab Aſia, à loco qui circa Triopium, & Rhodum. Quare imperium maris obtinuit Minos, ac inſularum, alias ſubegit, alias uerò dudum incultas habitari fecit &c.

De Creta inſula, deque alijs plurimis ad eam pertinentibus. Cap. XVI.

PRonius [a] eſt Cretam dicere, quam abſoluere in quo mari iaceat. Ita enim circumfluiillius nomina Græci permiſcuerunt, ut dum alijs alia inferunt, penè obduxerint [b] uniuerſa. Quanta poſſumus tamen fide in deſignanda, operam locabimus, ne quid hæreat [c] ſub ancipiti. Inter ortum porrigitur, & occaſum tractu longiſsimo, hinc Græcia, inde Cyrenis obiacentibus. A ſeptentrione Aegeis, & ſuis, id eſt, Creticis æſtibus uerberatur. Ab Auſtro Libycis undis perfunditur, & Aegyptijs. Conſtipata centum [d] urbibus, ſicuti perhibent, qui prodigè [e] lingua largiti ſunt, ſed magnis & ambitioſis oppidis quorum

Quamuis Cretenſiũ reſpublica optimis legibus fuerit inſtituta, plura tamen ab eius legislatore contra morum honeſtatẽ ſancita ſunt, ut de uxorum diuortijs, ne filiorum multitudine patres grauarẽtur. Rurſus uitãdæ prolis gratia cũ maſculis concubitũ exercere. Id Ariſto. retulit in Politicis. Timœus refert Thalonẽ Cretenſem maſculã Venerẽ naturæ crimẽ omnino contrariũ, primũ perpetraſſe. Hinc fortaſsis natũ illud *τρία κάππα κάκιστα*. Tria. k k k. peſsima, Quod ad Cretenſes, Cappadocas, Ciliceſq; referunt. Quãuis diuus Auguſtinus cap. 3. de Grãmatica de tribus Cornelijs dictum putet. Fuerunt autem ĩ Cornelius Sylla. Cor. Cinna, Cor. Lentulus. Sunt, qui huius nefaſti ſceleris initium in Orpheum uatem, plures in Thamyram quendam retorquendum cenſeant. Inter alia uitia, mendacium Cretẽſibus peculiare fuiſſe ex uerſiculo, quem in epiſtola ad Titum refert Paulus, euidẽs eſt *κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί*. Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, uentres pigri. Auguſtinus ſcribit eum uerſiculum in libris Epimenidis inueniri Hinc factum eſt, ut à Græcis *κρητίζειν*, pro mentiri prouerbiali figura dici cœptum ſit. Ouid. 1. de Arte amandi. *Non hoc, quæ centum ſuſtinet urbes Quamuis ſit mendax Creta negare poteſt.* Sunt & alia de Cretenſibus uſurpata prouerbia. Vt *κρὴς κρῆτα*. Et *κρὴς πρὸς αἰγινήτην*. In eos, qui fraudibus mutuis ſeſe circumuenire conantur. Vtriuſque enim inſulæ gentem ob improbos mores malè audire ſolitam eſſe hiſtoriæ tradunt. b *Obduxerint.*) Legitur & oblimauerint, idem tamen utriq; ſenſus id eſt, texerint, & uelut limo cooperuerint, ut uix dignoſci queant. c *Ne quid hæreat ſub ancipiti.*) Ne quid ſub dubio relinquatur, prouerbialis figura ſumpta à locis tranſitus difficillimi, quæ cum attigerimus, qua tranſeundum ſit, ſubdubitare ac hæſitare ſolemus. Vtitur ea Plautus in Amphitrione, in Mercatore, & in Pſeudolo. Terentius in Eunucho. Perſius ſatyra ſecunda. A Marco Tullio dictum eſt. Res hæret in ſalebra. d *Conſtipata centum urbibus.*) Qui ſcribunt Cretam conſtipatam centum urbibus, ut Vergilius, Horatius, Lucanus, Ouidius, Papinius, ſequuntur Homerum ſecundo Iliados. Vnde eam Hecatompolin nominat, quaſi centurbiam dicas. Decimo autem nono Odyſſeæ dicit eius inſulæ eſſe nonaginta urbes, quam diuerſitatem Strabo diluit libro decimo. Centum Cretæ urbium nomina magna ex parte enumerant Homerus ſecundo Iliados, Strabo in decimo, Plinius capite duodecimo quarti, Ptolemæus capite decimoſeptimo libri tertij. e *Qui prodigè lingua largiti ſunt.*) Sunt qui legant, qui prodigè linguam largiti ſunt. Sunt rurſus exemplaria in quibus

principatus est penes Gortynam, Cydona, Gnosson, Therapnen, Cyteum, [a] Lisson. Dosiades eam à Crete [b] nympha Hesperides filia, Anaximander à Crete rege Curetum, Cretas Aeriam prius dictam, mox Curetim. Nonnulli etiam à temperie coeli [c] μακαρόνησον appellatam prodiderunt. [d] Prima mari potuit nauibus, & sagittis. [e] Prima literis [f] iura iunxit. Pyrrhicen docuit Pyrrho [g] repertore. Equestres turmas prima docuit lasciuas uertigines implicare. Ex qua disciplina bellicæ rei usus datus.

scriptū est, qui prodigè lingua locuti sunt. Hæc ultima lectio cæteris placet magis. Si prodigè lingua largiti sunt, legendum sit, subintelligendum erit, centum urbes Cretæ prodigè lingua largiti sunt. Intelligit, autē Græcos. M. Cato, & Caius Sēpronius asserunt Græcos impudenti iactantia frequēter effundi. Eisdē præterea tum leuitatē, tū loquacitatē plerūq; tribuūt. Hinc à Iuuenali dictum est.

Et quicquid Græcia mendax Audet in historia. Plin. quoq; cap. quinto lib. tertij, Græcorū genus in suā gloriā effusissimum esse dicit. Eusebius in lib. Præparationis docet Græcos scriptores aliorum scripta sibi tribuisse, id quod Syllius lib. 14. Siculis tribuit. a *Cyteum, Lisson.*) Tam uaria sunt in hac parte exemplaria, ut quæ sit uera lectio dinosci nequeat. Interdum enim Scylion scriptum est, sæpe Cylion, aliquando Schyliosson, nonnunq; Cylisson. Sunt qui reponāt Scylletion. Sed neque Homerus, neq; Strabo, neq; Stephanus, neq; Pomponius, neque Plinius ipse, quem Solinus ubique sequitur. Sed neq; alter quispiam ex ijs, quos legerim, aliquam in Creta urbem huius nomenclaturæ posuit, etsi Stephanus dicat [illegible] esse [illegible]. Vnde forsitan moti sunt, qui Scylletion legendum putarunt. Ego si diuinare liceat, ex uariarum lectionum similitudine, reposui, Cyteum Lisson, de quibus Plinius, & Ptolem. in Creta. Sunt qui Gythisson, aut Lycaston, uel Lycton, siue Olysson, de quibus omnes, reponendū putant. Sed hæc aliorū iudicio relinquenda. b *A Crete nympha.*) Eadem scribunt Plinius, & Capella. Stephanus dicit dictā à Crete Iouis, & Ideæ nymphæ, filio. Diod. Siculus lib. 4. nomen accepisse dicit à Crete Iouis cōiuge. Libro autem 6. ait Cretem fuisse insulæ illius regem uetustissimum, unde & nomen insulæ. Euseb. lib. temporū asserit Cretā dictā à Crete indigena, quē aiunt (inquit) unū Curetarū fuisse, à quibus Iupiter absconditus est, & nutritus. Hi Gnosson ciuitatē in Creta cōdiderunt, & Cybeli matri templum. Capite autem 13. Præparationis, dicit Cretum quondam fuisse primum, qui Cretæ regnum tenuit, à quo Creta nomen accepisse uidetur. c *μακαρόνησον.*) Id est felicē insulam. Plinius μακάρων eam dici ait, id est beatā. Alia μακαρόνησος est septem dierum itinere supra Thebas Aegypti. Herodotus lib. 3. Fructuum bonitas declarat Cretæ insulæ coeli temperiem. Veteribus persuasum est, quicquid in Creta nascitur, infinitò præstare cæteris eiusdem generis, author Plinius cap. 8. uicesimiquinti naturalis historiæ. Ea insula hac tempestate uina omnium excellentissima procreat. Vnde in obscoeno carmine, *Vuaq; qualis flaua non legit Crete.* d *Prima potuit nauibus.*) Seneca Tragoedus in Hippolito. *O magna uasti Creta dominatrix freti,*
Cuius per omne litus innumeræ rates
Tenuere pontum, quicquid Assiria tenus
Tellure Nereus peruium rostris secat. Hucusq; Seneca. Cretenses in prioribus annis (authore Strab. lib. 10.) nauigandi principatū tenuerūt. Vnde in ueteris prouerbij sermonē uulgatū est. Siquis, quæ nouit se ignorare dissimulet. Cretes nescit pelagus. Meminit Tragoedus in prouerbiorum Collactaneis. [illegible] hodie quoq; Cretensibus inter nauigādi peritos, non infimus locus datur. e *Sagittis.*) Fuisse eam sagittandi peritiā, ostendit Strabo, Pueros arcubus (inquit) inter arma Cretenses saltibus exercent, quos principio Curetē illos ostendisse ferūt. Scribit Diod. in 6. Apollinē arcus sagittandiq; fuisse repertorem. Qua ex causa (inquit) Cretenses præcipuè arcu delectati sunt, quē Scythicū nominarunt. Hinc à Verg. 3. Georg. dictū est. *Crassamq; pharetram.* Scribit in Attica Pausanias, Græcorum nemini præterq; Cretensibus, sagittis uti institutū patriū fuisse. f *Prima literis iura iunxit.*) Conuenit inter omnes Cererē primā in Creta leges reperisse. Diod. in 4. Traditur (inquit) à nonnullis illā (de Crete loquēs) leges quoq; dedisse, quibus homines iustè uiuere assuescerent. Idē scribit Plin. cap. 56. lib. 7. Ouid. 5. Met. *Prima dedit leges.* Causam ponendi leges explicat Horat. Sat. 1. primi Sermonū inquiens,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter
Lucretius lib. 5. *Inde magistratum partim docuere creare.*
Iuraq; constituere, ut uellent legibus uti.
Posset & hoc ad Minois leges referri, sed non sunt primum ab eo inuentæ leges. Veritas autem habet primū Mosen à Deo edoctū, hominibus leges tradidisse. g *Pyrrhicen docuit Pyrrho repertore.*) Sic enim ex Plinio legendū cēsuimus. Saltationē (inquit) armatam Curetes docuere. Pyrrhicē Pyrrhus, utrāq; in Creta cap. 56. lib. 7. Diod. Sic. lib. 6. ait Curetes repisse cū armis saltandi modū. Itē primos omniū greges coëgisse, aliquaq; māsuefecisse pecora. Scribit Mart. in 9. Cretes ad Cytharā solitos dimicare. Græcarū insup urbes multas ad lyrā, leges, decretaq; publica

recitasse

a Studium Muſicum inde cœptum, cum [b] Idæi Dactyli modulos crepitu, ac tinnitu æris deprehenſos in uerſificum ordinem transtuliſsent. Albet [c] iugis montium Dyctinei, & Cadiſchi, qui ita excandeſcunt, ut eminus nauigantes magis putent nubila. Præter cæteros Ida eſt, qui ante ſolis [d] ortus ſolem uidet. Varro in opere, quod de littoralibus eſt, etiam ſuis temporibus effirmat ſepulchrum [e] Iouis ibi uiſitatū. Cretes Dianā religioſiſsimè uenerātur,

recitaſſe. Taletem præterea Cretenſem cytharæ ſuauitate compertū eſt, morbos, ac peſtilentiā fugauiſſe. Scribit Strabo lib. 10. Curetem inſtituiſſe, ut ſaltationem, quā Pyrrhicam appellauerit, ſaltarent. a *Studium Muſicum.*) Apollinem (inquit Diod. in ſexto) Citharæ, eiuſq; Muſicæ repertorē ferūt. Euſeb cap. 2. ſecundi Præparationis tradit Theatrum, Muſicā, Harmoniamq;, à Dionyſio fuiſse repertā. Idem Euſebius capite tertio decimi eiuſdē operis. Item Caius Plinius cap. 56. libri ſeptimi, Amphionē ſcribūt Muſicæ fuiſse repertorē. Macrobius in principio, ſecundi de Sōnio Scipionis, modulos crepitu, tinnituq; æris deprehēſos Pythagoræ philoſopho tribuit. Sed credendū eū perfeciſſe, qd' ab Idæis Dactylis repertum fuerat à principio. b *Idæi Dactyli.*) Strabo libr. 10. & Diod. Siculus lib. ſexto ſcribunt Idæos Dactylos à monte Ida, & denario digitorum numero fuiſſe nuncupatos. Fuerūt autē quinq; fratres mares, totidēq; ſorores. Alij dicunt eos duos, alij tres, plures centum, alij aliter. Inter authores conuenit eos ignis uſum, æris, ferri q; naturam, quóue modo fabricarentur, in loco, quē Berecynthiū dicunt, inueniſſe. Ob idq;, & alia plura reperta, ſtultā Gētilitatē diuinos eis honores tribuiſſe. c *Albet iugis montium*) Montes ſunt in Creta, quos Albos uocant. Plin. cap 14. ſextidecimi. Eoſdē Cretæ montes cap. 12. libri 4. enumerat idem Plinius. Vocat autem eorū unum Cadiſcum. d *Ida ante Solis ortum, Solem uidet.*) Strabo lib. 10. In medio (inquit) ubi latiſsima panditur Creta inſula mons Idæus ſurgit, Cretenſiū cunctorum celſiſsimus, quaqua uerſum circuitū habēs ſtadiorū ſexcentorū. Idipſum qd' Solinus de Ida mōte ſcribit, reperies apud Pliniū cap. xi. ſecundi naturalis hiſtoriæ. Diod. autē Siculus lib. 17. id Idæ Phrygiæ, nō Cretæ monti tribuit. Mons Ida (inquit) ut quidam fabulantur, ab Ida Meliſſei ſortitus nomen eſt. Eſt autē omniū mons hic, qui circa Helleſpontū ſunt montes eminentiſsimus. In eius medio extructum antrū eſt dijs accipiēdis accommodū. In eo Alexander de tribus Deabus iudiciū habuiſſe dicitur. In Ida mōte rariſsimū quiddā, ac ſupra hominū opinionē reperitur. Nā circa canis exortū in ſummo montis uertice penitus tranquillus aër ex omni parte efficit, ne is locus aliquē uentorū flatū ſentiat. Illic nocte durāte, Sol radios ſuos emittere cōſpicitur, nō quidē ut illius forma circularis appareat, ſed magis ut eius fulgor in partes multas latè conſpiciatur, ueluti ſi ignis multū terræ horizontē corripuerit. Nec multum poſt ſplendor ille totus in magnitudinē quandā unā coarctatur, donec dimidij ſtadij ſpacium efficiat. Die autem adueniente, integra Solis magnitudo, lucem inducit. Interpres Dionyſij.
Ante ortus ſolis perhibēt quā fulgere ſole. Idipſum Lucre. 4. de Rerū natura lib. ijs uerſibus explicauit.

Quod genitus Idæis fama'ſt è montibus altis
Diſperſos igneis orienti lumine cerni.
Inde coire globum quaſi in unum conficere orbem.
Nec tamen illud in ijs rebus mirabile debet
Eſſe, quod hæc ignis tam certo tempore poſsint
Semina confluere, & ſolis reparare nitorem &c.

Hoc uidetur ſignificaſſe Maro in fine. 2. Aene.

Iamq; iugis ſumma ſurgebat Lucifer Idæ.

Quod de Ida monte dictum eſt, idipſum etiamnū Caſsio monti accidere oſtenditur infra cap. 49. e *Sepulchrum Iouis.*) Quamuis cōſtans authorum fuerit opinio fuiſſe in Creta Iouē ſepultū, de loco tamē ubi natus, & educatus fuerit inter Arcades, & Cretes certamē aſsiduū. Arcades enim apud ſe tam natū, quā educatū Iouē cōſtanter affirmant, eo potiſsimo argumento, quod in Arcadia locus ſit, qui [illegible] uocatur [illegible] cognomento Arcadum, & Cretenſiū de hac ipſa re certamen Callymachus in hymno Iouis ijs ferme uerbis cecinit.

Iupiter aërijs cum te ſibi uendicet Idæ
Montibus, Arcadiæq; utri mendacia iactant?

Hinc exiſtimat Parrhaſius quarto Thebaidos à Papinio dictum eſſe.

Venit & Idæis ululatibus æmulus Axen,
Parrhaſijq; duces.

Nympharū, à quibus Iupiter nutritus eſt, nomina, ſunt [illegible]. Marcus Cicero tertio de Natura Deorum libro, tres Iones fuiſſe tradit. Vnum Cretenſem, Saturni, & Rheæ filium. Hic cum adoleuiſſet, & totum fere orbem ſubegiſſet, à Cecrope rege uetuſtiſsimo primū Deus appellatus, eiq; ara, & ſacrificia inſtituta. Tandem ætate (ut ait Ennius) peſſumata, in Creta uitam commutauit, & ut rudis gentilitas credidit, ad Deos abijt. Eum Curetes filij ſui curauerunt, deco-

rauerüntq; eũ,& sepulchrũ in Creta,ac in Gnoso oppido sepulchrum construxerunt, in quo antiquis Græcis literis inscriptum fuerat. Ὦ Ζὰν Κρόνου, id est, Iupiter Saturni filius. Sepulchri Iouis in Creta meminerunt Ennius in sacra historia. M. Varro in eo opere, quod de littoralibus inscribitur. M.C. tertio de Natura Deorum. Diod. Siculus lib. quarto. Mela lib. 2. Eusebius cap. 3. tertij Præparationis. Lactan. cap. xi. lib. primi. Item Cyprianus in libro de origine,& genetibus Idolorũ. Adeas etiamnũ si libuerit Politianũ iure inter ueteres numerandũ ca. 35 primæ Centuriæ, quo loco in hanc sententiã permulta disserit copiosè. Iupiter quod in Creta à Capra nutritus est. αἰγίοχος cognominatus est, ab ὀχῆς & αἰγὸς. i. à cibo,& capra. Vel, ut placet alijs, ab ἔχειν, quod tenere significat, & αἰγίδα quod Aegide utatur, quasi Scutigerum dicas.

Arcitois populis mos est quoque lacte ferino

Infantes nutrire suos. Id quod ex Phauorini sententia cap. 1. duodecimi suarum Noctium damnat Gellius, quod infantes ipsi ferarum mores trahant, quarum lacte fuerint educati.

Βριτόμαρτιν [a] gentiliter nominantes, quod sermone nostro sonat uirginem dulcem. Aedem numinis præterquam nudus uestigia nullus licito ingreditur. Ea ædes ostentat manus Dædali. Gortinam amnis Lethæus [b] præterfluit, quo Europam Tauri dorso Gortinij ferunt uectitatam. Hidem Gortinij,& Cadmum [d] colunt Europę fratrem, Ita enim memorant. Videtur hic, & occurrit, sed die iam uesperato augustiore se facie uisendum offerens. Gnossij Mineruam [d] ciuem deam numerant, primúmque apud se fruges [e] satas affirmant, audacter cum Atticis contendentes. Ager Creticus [f] syluestrium caprarum copiosus est. Ceruo [g] eget, Lupos, uulpes,

a *Βριτόμαρτιν.*) Britomartem, quam etiam Dictynnam dicunt, in Creta genitã fuisse tradunt ex Ioue, ac Acamarchide Euboli Cereris filij. Hæc retia ad uenandum inuenit, ex quo & Dictynna est cognominata. Consuetudine Dianæ utebatur, qđ causam præbuit, ut quidã Dictynnã, Dianãq; eandẽ esse existimarent. Quã deã sacris, templisq; Cretenses coluere, author Diodo. in sexto. Historiã refert Virg. in Cyri. Stra. lib. 10. Lyctus (inquit) ante Emporiũ habet quod Cheronnesus appellatur, ubi Britomartis ædes sacra est. Cretensibus cultã Dianã ostẽdit Ouid. tertio Fastorum.

Pallada Cecropidæ, Minoa Creta Dianam &c. Scribit M. Varro fuisse quædã sacra, ac sacella, in quibus nefas erat Scorteũ aliqđ. i. è pellibus factũ, siue morticinũ adhiberi. Id (ut Naso Fastorũ primo canit) in sacris Carmentis maximè seruabatur. Hinc obseruatũ uideri potest, ne ædẽ Britomartis quispiam, præterquam nudus uestigia licito ingrederetur. b *Amnis Lethæus.*) Sunt codices, in quibus Lineus, alij in quibus Lennius scriptũ est. Sed quũ nullũ in Creta huius nominis amnẽ reperiã, existimo legendũ, Lethæus. Strabo lib. 10. Eã Gortynã uidelicet, perlabitur totã Lethæus amnis. Hic uerò (inquit) ortũ traxit ex Lebena. Ptolemæus præterea hanc urbẽ,& Lethæũ amnẽ, sub eisdẽ gradibus collocauit. Existimant nonnulli Lethæũ dictũ, quod penes eũ Hermione Cadmi mariti oblita fuerit, Plin. ca. 1. 12. Natur. hist. (qđ ab hoc loco haud alienũ est) Gortyne (inquit) in insula Creta iuxta fontẽ Platanus una insignis utriusq; linguæ monumentis, nunq; folia dimittẽs. Statimq; ei Græciæ fabulositas superfluit. Iouem sub ea cũ Europa cõcubuisse. c *Cadmum colunt Europæ fratrem.*) Non ignoro esse uetustos codices, in quibus nõ Cadmũ, sed Adymnũ scriptũ sit, sed quum nullus Adymnus inter Agenoris filios reperiatur, palcet ut Cadmũ legas, quod & impressi Solini quidã codices retinent. De Cadmo,& Europæ fratribus notiora sunt omnia, q̃ ut hoc loco adscribi debeãt. d *Gnossij Mineruam ciuem numerant.*) Diodori Siculi uerba sunt ex sexto Bibliothecæ. Tradũt (inquit) Palladẽ in Creta, ex Ioue apud fontes Tritonis fluminis ortã, ex quo Tritonia dicta,& nũc quoq; apud eos fontes, ubi nata est, huic deæ sacrarunt. Palladẽ aũt,& Mineruã eandẽ esse sciunt omnes. e *Fruges satas.*) Concordant omnes à Cerere primùm repertas fruges,& quidẽ, ut Diodorus ait, anteq̃ Proserpinã genuisset. Nam post filiæ à Plutone raptum frumenta omnia, tũ in Iouis odiũ, tũ propter dolorẽ amissæ filiæ, incendisse ferunt. In Attica autem nõ nisi post raptũ filiæ fruges mõstrasse cõstat. Fruges autem reperit, quæ fortè inter alias herbas nascebantur ignotæ cæteris. Contendunt igitur Cretes in Creta insula, in qua nata est, Cererem primùm seuisse fruges. Iosephus cap. 4. primi Antiquitatũ Iudeorũ, scribit Cain primũ terrã arasse. Lege Probũ,& Seruiũ primo Georgicorũ super illud. *Vnciq; puer monstrator aratri.* Item Plinium cap. 56. septimi. f *Syluestrium caprarum.*) Aristo. cap. 11. de Admirãdis in natura. In Creta insula (inquit) quæ Iouẽ educauit, capreæ syluestres, quibus ea regio, quãmaximè abundat, ubi se primũ à uenatoribus uulneratas aliquo telo senserint & cætera g. *Ceruo eget, Lupos.*) Aristoteles capite septuagesimosecundo, eiusdem operis. In Creta (inquit) nullos esse lupos inquiunt, neq; etiam ursos, neq; serpentes, neque quamuis aliam huiusmodi, ut rapacem, aut uenenatam feram. Hac maximè, ut opinantur, ratione, quod olim

natus

natus ſit ibi, atq; educatus Iupiter. Plin. cap. 58. octaui naturalis hiſtoriæ. In Olympo (inquit) Macedoniæ monte non ſunt lupi. Nec in Creta inſula, ibi quidẽ non uulpes, urſiue, aut omnino ullum maleficum animal, præter Phalangium. Aranei id genus. Mirabilius in eadem inſula ceruos, preterquã in Cydonearum regionem non eſſe. Item apros, & Attagenas, Herinaceos &c. Diodorus Siculus id Herculis beneficio tribuit. Antea (inquit) Herculi Cretenſes cumulatiſsimos honores impenderant, quibus ductus in horum gratiã omnem feris beluis inſulam ita purgauit, ut nullum agreſtius animal in ea deinceps neque urſus, neq; lupus, neque ſerpens, neq; aliud quid ſimile, ſit repertum. Hæc ideo merita in inſulam contulit, quod Iupiter ibi natus, altuſque fuerit. a *Repullulãt caſæ Cupreſſi.*) Sumptum ex Plinio capite. 34. decimiſexti. b *ἄλιμος*.) Sunt qui dictionem ἄλιμος aſpirationis nota ſcribendam tradant, alij autem nudam, & ſine afflatu. De ea multa Dioſcorides cap. 128. & Caius Plinius capite. 22. uiceſimiſecundi naturalis hiſtoriæ, interpres Dioniſij ſic de ea inquit.

a aliáque quadrupedum noxia nuſquam educat. Serpens nulla. Larga uitis. Mira ſoli indulgentia. Arborarij prouentus abundantes. Nam in huius tantùm inſulæ parte repullulant [a] caſæ cupreſsi. Herba ibi eſt, quæ [b] ἄλιμος dicitur. Ea admorſa diurnam famem prohibet. Proinde, & hæc Cretica eſt. Phalangium [c] aranei genus eſt. Si niſum quæras, nulla uis corporis, ſi poteſtatem, ictum hominem ueneno interficit. Lapis quoque Idæus Dactylus dicitur inſulæ iſtius alumnus, coloris ferrei, humano pollici ſimilis. Auem [e] Noctuam Creta non habet, & ſi ibi inuehatur, emoritur.

Gignitur hic Alimos, quam ſi quis momorderit herbam,
Compeſcit diramq; famem, rabiemq; diurnam.

Addit Plinius huius herbæ ſemine linguæ ſubdito, non ſentiri ſitim. Hunc effectum, cuius Solinus meminit, Alimo alij non tribuunt. Plutarchus in Sympoſio ſeptem ſapientum inter Pharmaca nuncupat ἄλιμα καὶ ἄδιψα, quæ tum famem, tum ſitim obrepere cohibeant. Mira ſunt quæ capite tertio tertij tractatus ſeptimi de Animalibus ſcribit Albertus, ſe. ſ. uidiſſe Coloniæ mulierem, quæ ſine cibo per dies uiginti, interdum uerò per dies etiamnũ triginta manſerit. Subdit maius, ſe uidiſſe uirum melancholicum, qui ſine cibo per ſeptem ſeptimanas uixerit, ſumpto interdum tamen frigidæ aquæ hauſtu. Plinius in fine undecimi naturalis hiſtoriæ libri, non eſſe homini ante diem ſeptimum læthalem inediam. Duraſſe & ultra undecimum pleroſq;. Dum hæc ſcriberemus rumor increbruit apud omnes, eſſe Auguſtæ Vindelicorum mulierem quãdam, quæ per annos ferme duodeuiginti nunquam comederit. Sed cum foret á quibuſdam diligentius obſeruata, inuentam fuiſſe aiunt canum tandem more cibos quoſdam delicatiores, quos miro aſtu parare fuerit ſibi ſolita, conuorantem. Vnde & ea urbe non ſine uitæ ſuæ periculo relegatam. Fiunt frequenter hæc, uel lucri, uel conſequendæ apud homines famæ cauſa. c *Phalangium.*) Ex Plinio capite quinquageſimo octauo, octaui naturalis hiſtoriæ, ut parum antè retulimus. Lege quæ ſcribit idem, cap. 24. undecimi de Phalangiorum natura. Remedia plurima Phalangiorum à Plinio, et Dioſcoride relata ſunt. d *Idæus Dactylus.*) Ex Plinio capite decimo triceſimi ſeptimi Solinus hæc mutuatus eſt. Nomen habet ab Idæo monte, & δάκτυλος id eſt, digito ſimilis. e *Auem Noctuam.*) Noctua, quæ Græcis γλαὺξ & νυκτιμένη dicitur, ex eo nomen habet, quod noctem amet, ac nocte pro die utatur. Hæc enim Glaucos oculos habens, ſolem uidere non poteſt. Nam, ut Ariſtoteles capite trigeſimo quarto noni de natura animalium ſcribit, Noctuæ interdiu cernere nequeunt Noctu uenando cibum ſibi acquirunt. Verùm non tota nocte, ſed ueſpertino, & matutino. Venantur autem mures, lacertas, uerticillos, & eiuſmodi alias quaſdã beſtiolas. Ex noctuarum natura ſumptum Adagium Noctuas Aquilis ſimiles facis. Quod Aquilarũ uiſus ſit acutiſsimus, belluarumq; nobiliũ ueſcantur carnibus, contra noctuarũ uiſus ſit debiliſsimus, earumq; uenatio abiectiſsima. Sunt qui Noctuã à Nocticorace non ſeparent, & de Noctuis Ariſtotelem intellexiſſe aiunt, cũ inquit ſecundo Metaph. Sicut Nocticoracũ oculi ad lucẽ diei ſeſe habẽt, ſic & animæ noſtræ intellectus ad ea quæ ſunt omniũ naturæ maniſeſtiſſima. Noctuarũ genus in Creta inſula non eſt. Etiam ſi qua inuecta fuerit emoritur. De Noctua aue lege Ambroſium capite uiceſimoquarto quinti Hexameron. Mirum eſt, quod de ouis Noctuæ libro tertio uitæ Apollonij tradit Philoſtratus. Obſeruare (inquit) oportet, ubi Noctua nidum faciat, & illius oua mediocriter elixata infanti cõmedẽda præbere. Si enim illa commederit, uinum oderit, & modeſtius deget, quia temperatior fiet naturalis calor Ex Philoſtrati uerbis Adagiũ ortũ uolunt. Noctuino ouo indiget. In bibacẽ hominẽ & uini appetentiſsimũ. Nigidius tradit Noctuas ſexagenis dieb. hyemis cubare, ac eas uoces habere nouẽ.)

De Carysto, & in ea aquis calentibus, deq; Carystijs auibus. De Chalcide, Cycladibus, Io, deq; Delo, insulis. Cap. XVII.

CArystos [a] aquas calentes habet, quas *Ελλοπίας* uocant. [b] Et Carystias [c] aues, quæ flammas impunè inuolant. Carbasa etiam quæ inter [d] ignes ualent. Chalcis [e] eadem habita est apud priscos, ut Callidemus author est, ære ibi [f] primum reperto. Titanas [g] in ea antiquissimè regnasse ostendunt ritus religionum. Briareo enim rem diuinam Caristij faciunt, sicuti Aegaroni Chalcidenses. Nam omnis ferme Euboea Titanum fuit regnum. Cycladas [h] autumant inde dictas, quia

a *Carystos.*) Hæc insula, ut cap. 12. quarti refert Plinius, dicta est, Chalcodotis, Macris, Macra, Chalcis Ambatias, Asopis. Dicta autem Chalcis *ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ*, id est ab ære, quod æs ibi primum repertum fuerit. Dicta autem à Carysto Chironis filio, ut refert Steph. b *Ελλοπίας uocant.*) Harum aquarum meminit Plinius cap. 12. quarti rursus, lib. 31. Tibullus lib. 4. *Cretæis ardens, aut unde Carystia campis.* c *Carystiæ aues.*) Albertus lib. 23. de Animalibus citat nominatim hunc Solini locum, cuius uerba qualiacunq; adscripsi. Carystæ sunt aues, ut dicit Solinus, & Ioraeh, quæ innocuè flammis inuolant, ita quod nec pennis, nec corpore aduruntur. Sed illi philosophi multum mentiuntur. Et puto quod hoc sit unum de mendacijs eorũ. Hæc ille. Putat hoc falsum Albertus, sed illi aliter. Quid si similis naturæ uis ijs auibus tribuatur, quam idem Albertus cum alijs Salamandris, & Pyrali ascribunt. Albertum præterea arguunt, quę uerissime scribit Augustinus cap. 2. uicesimi primi Ciuitatis Dei. Nec dicit Solinus has aues, nec pēnis, nec corpore aduri, sed quod flammas impune inuolent. Non minus admiratione dignum est, quod de auibus quibusdam refert Aristoteles capite 57 eius libri, qui de Admirandis in natura scriptus est, uidelicet esse aues quasdam, quæ nihil omnino sentiant. Sed satis sit consignasse locum. d *Carbasa, quæ inter ignes ualent.*) Strabo lib. 10. Ad Carystum (inquit) lapis nascitur, quem pectunt, nent, texunt. Inde mantilia conficiuntur egregiè contexta. Ea ubi sordescunt, in flammam proiecta, non secus emundãtur, quam si maculas elueris. Multa esse, quæ igni absumi nequeant, sciunt, qui rerum naturalium cõmentaria studiosè legunt. Tradit Plin. cap. 1. deciminoni naturalis historiæ esse lini genus, ex quo facta mantilia, ignem non sentiant. e *Chalcis eadem habita est.*) Hæc insula (ut antè diximus) multis nominibus nominata est apud priscos. f *Aere ibi primo reperto.*) Scribit Plin. cap. 56. septimi, Cinyram Agriopæ filium, æris metalla in Cypro insula reperisse, & cap. 2. tricesimiquarti ait, æs fieri ex lapide, quem Calciten uocant in Cypro ubi (inquit) prima fuit æris inuentio. Capite autem duodecimo quarti, in Carysto insula asserit æs repertum primum. Nec est in dictis Plinij repugnãtia, quoniã utiq; prima æris repertio Cypro tribuitur sed mox (inquit Plinius) uilitas, reperto in alijs terris præstantiore. g *Titanes in ea.*) Cœlus inter cæteras Titeam duxit uxorem, ex qua decem & septem filios procreauit. Eos pater ex matris appellatione, cõmuni nomine Titanas nuncupauit. Hos primum cõtra Saturnũ, demum cõtra Iouẽ acerrimum gessisse bellum tradunt. Sed quum Iouis impetum (ut canit Hesiodus) ferre non possent.

Fit fuga, subq; solum Titania turba repente
Truditur, & ualidis ibi cogitur esse catenis,
Sub Styge Titanes, cæco clauduntur, & Orco.

Seruius sexto Aenei. existimat, Titanas dictos *ἀπὸ τῆς τίσεως*, id est, ab ultione, quòd Terra irata eos cõtra Deos genuerit. De Bryareo, & Aegarone Gigantibus passim omnes. h *Cyclades.*) Plinius harum insularum nomina referens, tres & quinquaginta eas esse dicit. Extra Carystum (inquit) in Myrtoo multæ, sed maximè illustres, Clauconnesos, & Begilia, & à promontorio Gerasto, circa Delum in orbem sitæ. Vnde & nomen traxere Cyclades. De Cycladum nomenclatura, omnes idem fere sentiunt, Mela, Martianus, Strabo. Græci enim *κύκλον* circulum, uel orbem dicunt. Seruius autem super tertio Aeneidos exponens illud,

Olearon, niueamq; Paron sparsasq; per æquor.

Cycladas, à circumeundo dictas uult. Cyclades (inquit) nõ ideo dicũtur, quia in rotunditate sunt, sed quod lõgo ordine ea circumire necesse est, uel propter promontoria, uel quia naturale est, ut concitatiora sint maria uicinitate terrarum, quas constat anhelitum quendam ex se emittere. Hæc ille. Sed esse potest, ut idem diuersam Etymologiam sortiatur. De situ Cycladum uide Ptol. decima Europæ tabula. *Ios Homeri tumulo.*) Quum Homerus tam patriam, quam parentes ignoraret, Apollinis oraculum consuluisse dicitur, quibus scilicet parentibus

cibus, & qua patria ortus eſſet, ſic ab Oraculo reſpōſum eſt.

Inſula Ios matrem, nato factura ſepulchrum *Progenuit, iuuenum tu uero ænigma caueto.* Aliud quoq; oraculi reſponſum referunt Plutarchus, & Stephanus. Hoc ſcilicet.

Felix, atq; miſer, fortemq; ad utramq; create *Inſula non longè Creta Minois ab ampla*
Noſſe cupis patriæ nomen Homere tuæ, *Dat matrem, ſed non eſt pater inde tibi.*

a licet ſpacijs longioribus à Delo proiectæ, in orbem tamen circa Delum ſitæ ſunt, & orbem κύκλον Græci loquūtur. Ios Homeri tumulo cæteram antecedit. Meminiſſe hoc loco par eſt poſt [a] primùm diluuium b Ogygij temporibus notatum, cum nouem & amplius menſibus diem continua nox inumbraſſet, Delon ante omnes terras radijs ſolis illuminatam, ſortitamq; ex eo nomen, [b] quod prima reddita foret uiſibus. Inter Ogygium [c] ſanè, & Deucalionem medium æuum ſexcentis annis datur.

De Ortygia Inſula. Deq; Coturnicibus. Cap. XVIII.

EAdem eſt & Ortygia, [d] quæ clariſsima eſt, in Cycladum numero multifarie traditur. Nunc Aſteria [e] à cultura Apollinis, nunc à uenatibus [f] Lagia, uel Cynethus. Pyrpile etiam, quoniam & Ignitabula ibi, [g] & ignis in-

Ab his ſingulis (inquit Strabo libro decimo) Ius parua inſula abeſt in qua poëtam Homerum ſepultum eſſe aiunt. In antiquis Plinianis exemplaribus, Scyros legebatur fuiſſe Homeri patria. Martiano, Naxos. In Solino, Chios. Plura de Homeri ſepulchro Barbarus Hermolaus cap. 11. quarti Plinij. De Homeri patria extat nobile Diſtichon apud Gellium cap. xi. libri tertij.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμίν, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Hoc eſt.

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

a *Præter primum diluuium.*) De Pluribus diluuijs ca. 10. ſupra diſſeruimus copioſè. b *Sortitamque ex eo nomen.*) Delos autem dicta eſt, quia diu latuit, & poſt apparuit. Nam, ut tertio Aeneid. ſcribit Seruius, Græci δῆλον manifeſtum dicunt. Vel quod uerius eſt (inquit) quia quum ubiq; Apollinis reſponſa obſcura ſint, manifeſta illic dantur oracula. Plura ibidem Seruius ſuper illud. *Sacra mari colitur medio.* Plin autem cap. 12. lib. quarti, authoritate Ariſtotelis ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata. Ad idem ſequenti capite aliqua annotabimus. Scribit Thucydides lib. quarto, in Delo nec parere, nec ſepelire, nec canem alere fas fuiſſe. Delon inſulam maximè inſignem reddunt Apollo, & ſoror eius Diana gentilitatis Dij ibidem orti. Lege abunde Strabonem lib. 10. c *Inter Ogygium.*) Secundum computationem Euſebij lib. temporum, multò pauciores inter Ogygium, & Deucalionem annos reperies, quam hic à Solino enumerētur. Scribit enim Ogygem fuiſſe anno mundi 3400. Deucalionem uerò anno 3670. hoc eſt inter hos, medium ducentis ſeptuaginta annis datur æuum. d *EAdem eſt & Ortygia.*) Delon fuiſſe uarijs nominibus nūcupatam docet cap. 12 li. 4. Caius Plinius Ipſa (inquit) longe clariſsima Cycladum media à templo Apollinis, & mercatu celebrata Delos. Aeglosthenes Cynthiam appellatam dicit. Alij Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Cerham, Mydiā, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primum reperto. Ortygia autē dicta eſt ἀπὸ τῆς ὄρτυγος, id eſt, à Coturnice. Græci enim ὄρτυγα coturnicem dicunt. Quidam aſſerunt ſic dictam ab Ortygia Aetoliæ oppido, cuius incolæ olim in Delon nauigarunt, & eam inſulam tenuerūt. e *Aſteria*) Seruius tertio Aene. ſuper illud. *Sacra mari colitur.* Scribit Delon Aſteriam dictā. ab Aſteria Latonæ ſorore, Apollinisq; matertera, quæ neà Ioue uitiaretur, in Coturnicem primum, deinde in lapidem uerſa ſub fluctibus latuit. Poſtea ſupplicanti Ioui Latona ſuperferri aquis cœpit. Et prima uiſibus reddita eſt. Vnde & nomen ſortita eſt, ut Delos diceretur. Homerus eam quarto Odyſſeæ, Aſteridem nominat inquiens.

Saxea nunc medio ſuperemines . inſula Ponto
Aſteris haud ingens portus dans puppibus aptos,
Quos ſubeant hinc, atq; hinc.

Strabonis autem ætate, nec ad anchoræ quidem iactum prorſus idonea f *A uenatibus Lagia.*) Quaſi leporariam dicas, λαγὼς enim Græcis, lepus dicitur. Stephanus non Lagiam, ſed Pelaſgiam nominat. g *Ignitabula ibi, & ignis inuenta ſunt.*) Sunt enim ignitabula

 ut Fe-

ut Festus ait, ignis receptacula. Miror quosdā pro ignitabula, tabula reposuisse. Ignem é silicé (authore Plin. lib. septimo) Pyrodes Cilicis filius, reperit. Vnde á Græcis ignis πῦρ dictus est, & insula Pyrpile, uel, ut placet alijs, Pyrpole, siue Pyrpolos. Eundem (ut idem ait) asseruare in facula Prometheus. Aegypti sacerdotes (ut refert Diod. in primo) affirmant, Vulcanum primum in Aegypto regnasse, ignē q; reperisse, eoq; beneficio, ducem ab Aegyptijs constitutum. Cū enim arbor ictu fulminis in mōtibus cōflagrasset, ligna propīqua hiberno tempore á flamma sunt comprehensa. Qua ex re, Vulcanum calore lætatum, deficiente igne, addidisse illi nouam materiam, & eo modo continuato igne, alios homines conuocasse ad eius aspectum, tanquam á se reperti. Idē feré & Lucretius libro quinto scribit, inquiens.

Fulmen detulit in terram mortalibus ignem
Primitus, inde omnis flammarum diditur ardor &c.

Taautus in libris de mundi origine ait Constrictione lignorū fuisse ignem repertum. Sūt, qui ignis inuētionem, ac eius usum Idæis Dactylis adscribant. Lege Diodo. Siculum libro sexto, & Eusebium cap. 7. primi præparationis. a *Coturnices aues*) Ex Pli. cap. 23. libri decimi, hæc omnia mutuatus Solinus. Mirum est quod quarto de Animalib. tradit Albertus. Coturnices esse musicas in garritu, quū earū uox sit omnino obstrepera, ac turbida nullam musicam sonoritatem auribus referens. Dioscorides cap. 750. scribit Coturnices fieri pugnatiores si in cibos earum addatur Adiantum, hoc est, Cincinalis herba. Inter Cæsaris Augusti Apopthegmata sic Plutarchus. Augustus (inquit) quum accepisset Erota, qui Aegyptiacas res gereret, emisse Coturnicem, quæ cæteras omnes pugna superaret, essetq; ipsa inuicta, et eā assam deglutisse, eo accersito, atq; agitata quæstione, nauis malo hominem, ubi rem confessus est, iussit affigi. Medici scribunt esse duo Coturnicum genera. Nam q̄dā sunt magnæ columbis similes, quas Attagines uocari dicunt. Aliæ paruæ esse scilicet, q̄s Qualeas uulgo uocāt. Nō parua inter peritiores oritur dubitatio. Sine Coturnices eæ aues, quas Itali uernacula lingua Qualeas uocāt. Eā rem uerbis plurimis exquirit Pius Bononiensis in. 4. in Lucretiū Commentario. b *In Latonæ tutela.*) Quod, ut ante dictum est, Ortyga, Latonæ soror in Coturnicem auem uersa creditur. c *Adueniēdi habent tempora.*) Idipsum plerūq; studiosé seruant, tum aues cæteræ, tum reliqua animantia, q̄ loca mutant. Natura enim duce nolcunt ratiōis expertia, quæ sint eis tempora magis apta. d *Aestate depulsa.*) Aues, quæ sunt corpore graui, atq; præpingui, æstiuo tempore longius uolitare formidant. e *Vires suas nutriunt tarditate.*) Prudentis est, actionis cuiusq; prospicere terminū, & ex eius cōparatione ea ipsa moderanda actio. Vulgo iactari solitū est. Asini succussatio. In eos, q fortiter quippiā aggrediūtur, idipsum tamen uel terminant ignauissimé, uel qđ turpius multó est, inceptum deserunt ante finem. Ediscendum memoria Horatianum præceptum,

Rem tentare pudor, quam uires ferre recusent. f *Coeunt cateruatim.*) Imbecilliora, & timidiora quæq; animalia, inq̄t Lactan. cōgregantur, ut quoniam uiribus tueri se nequeunt, multitudine tueantur. Fortiora ueró solitudines appetūt, q̄m robore, uiribusq; confidunt. g *Austro nunquam exeunt.*) Auster uētus plerīq; corporib. insalubris. Is enim (ut Celsus ait) aures hebetat, sensus tardat, capitis dolores mouet, aluū soluit, totū corpus efficit hebes, humidū, languidū. Salubriores septētrionales, quam Subsolani, uel Austri sunt. Docté de ijs uentis Auicenna primo Canonū Fen. secūda ca. 10. doctrinæ secūdæ. h *Ortygometra.*) Ὀρτυγομήτραν Græci Coturnicū regē nuncupant, ex ὄρτυξ, & μήτηρ. Vide Diuum Hierony. cap. xi. secundi aduersus Iouinianum hæreticum. i *Semina uenenorum.*) Facit animantis complexio, ut quæ uni sunt salubria

uenta sunt. In hac primum uisæ Coturnices [a] aues, quas ὄρτυγας Græci uocant. Has easdem in Latonę [b] tutela existimāt constitutas. Nec semper apparent. Adueniendi habēt tempora [c] æstate depulsa. [d] Cum maria tranāt impetus differunt, & metu spacij longioris uires suas nutriūt [e] tarditate. Vbi terram persentiscunt, coēunt [f] cateruatim, deinde globatæ uehementius properāt. Quæ festinatio plerumq; exitium portat nauigantibus. Accidit enim noctibus, ut uela incidant, & præponderatis sinibus alueos inuertant. Austro nūquam exeunt. [g] Nam metuunt uim flatus tumidioris. Plurimum se Aquilonibus credūt ut corpora pinguiuscula, atq; eo tarda facilius prouehat siccior, & uehementior spiritus. Ὀρτυγομήτρα [h] dicitur, quæ gregem ductitat. Eandem terræ proximantem accipiter speculatus rapit. Ac propterea operæ est uniuersis, ut sollicitent ducem generis externi, per quem frustrentur prima discrimina. Cibos gratissimos habent semina [i] uenenorum. Quam

salubria, sint alteri perniciosa. Existimat Auicenna secundo Canonis, nutrimentũ Coturnicũ ab Elleboro esse, propter spissitudinem cõplexionis. Diuus Ambrosius ca. 9. tertij Hexameron. Elleborũ (inquit) periti locũtur, escam esse, & alimoniã Coturnicũ, eo q̃d naturali quodã tẽperamento sui corporis uim pabuli nocentis euitent. Ee enim si ratione medicinæ plerũq; ad salubritatem humani corporis tẽperatur, cui uidetur esse contrariũ, quãto magis proprietati naturæ ad cibũ proficit, quod media manu conuertitur ad salubritatem? Facit, quod scribit Alexander in prologo Problematum. Item quod scribit Galenus in libro περὶ κράσεων. id est, de Complexionibus. Cicuta (inquit) Sturno, & Coturnicibus Elleborum cibus est, homini autem uenena. Lucretius lib. 4. inquit,

Praeterea nobis ueratrum est acre uenenum,
At capris adipes, & Coturnicibus auget,
Id quibus ut hac rebus cognoscere possis.
Principio meminisse decet, quae diximus antè,
Semina multimodis in rebus mixta teneri.

Facit q̃d scribit Aristoteles. cap. 5. primi Politicorum. Lege Seruium quarto Aen. super illud *Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.* Et

a ob causam eas damnauere [a] prudentum mensæ, Solum hoc animal præter hominem, morbum patitur Comitialem

De Euboea insula.
Cap. xviiij.

b EVbœa [b] tam modico æstu diuidua est à Bœotiæ continenti, ut dubitandum sit, an numerari inter insulas debeat. Nam latere, quem uocant [c] Euripum, terræ ponte iungitur, & per fabricam breuissimæ machinæ aditur pede. Cenæo promontorio uadit in septemtrionem, duobus alijs in meridiem extenditur, quorum Geræstos spectat Atticam, Caphareos prominet

Diogenes Laërtius in uita Pyrrhonis lib. 9. *Venenorum.*) Quibusdam ex sup̃ dictis, Veratrorum uidetur esse legendum, quod etiam Hermolaus Barb. adnotauit. a *Damnauerunt prudentum mensæ.*) Pli. cap. 23. lib decimi. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quam ob causam eas damnauere mensis. Simulq; Comitialem propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiunt præter hominẽ. Auicenna secundo Canonis. Ex comestione carnis Coturnicum timetur Tetanus, & Spasmus, non quia commedant Elleborum tantum, immo quia in substantia earum est hęc uirtus &c. De Comitiali morbo lege Cornelium Celsum ca. 23. lib. tertij. Plura reperies tũ apud Plin. tum apud Dioscoridem. b *EVbœa.*) Hæc, ut Strabo, & Stephanus testantur, Eubœa heroicæ indolis matrona cognomẽ tradidit. Alijs placet, eam sumpsisse nomen ab antro quodam, quod in littore situm est, in Aegæũ uergens pelagus, Bouis aula nuncupatũ, ubi Io Epaphum peperisse fertur. Eam ipsam insulã cap. 12. lib. 4 Pli. his uerbis exponit. Eubœa & ipsa (inquit) auulsa Bœotiæ, & à modico interfluente Euripo, ut ponte iungatur. Ad meridiẽ promontorijs duobus Geræsto ad Atticã uergente, & ad Hellespontũ Caphareo insignis, à Septẽtrione Ceneo. Nusq; latitudine ultra xl. M. passuum extenditur, nusq̃ infra xx. M. cõtrahit. Sed in longitudine uniuersæ Bœotiæ, ab Attica, Thessaliã usq; prætẽtã in cl. mil. passuum. Circuitu uerò cccLxv. Abest ab Hellespõto parte Capharei cexxv. Asserit idẽ Pli. c. 90. secũdi. Maris impetu Eubœam à Bœotia aliquãdo auulsam. Nunc Eubœam insulã Nigrũ pontũ nũcupãt, uel à Ponti nigredine, uel à ponte potius, quo latere Euripi continenti iuncta est, sic cognominatã. Ea insula anno à Christi natali quadringẽtesimo. 70. supra Millesimũ in Turcarũ potestatẽ redacta est, cũ eam quadringentarũ nauium, & ducẽtorum triremium classe, equitũq; 100. Mil. inuasissent. Chalcide urbe, 30. die expugnata, atq; subuersa, c *Quem uocant Euripum.*) Compositum nomen, ut uidetur, ex εὖ, bene, & ῥιπίζω, flo, excito, uentilo, quòd locus ille uentis quibusdã flantibus (ut ait Liuius) bene excitetur, uentileturq;. Græci præterea εὔριπον instabilem dicunt, & inconstantẽ. Sicq; is locus ab effectu sortitus nomen est. Plura de Euripi inconstantia congessit Erasmus prouerbio. 855. primæ Chiliados referens Pli. Melæ Pomp. T. Liuij, Senecæ, ac Boetij uerba Ioannes Maria Catanæus, notatu digna refert in commẽtarijs tertiæ epistolæ lib. primi Plinij Cæcilij. Strabo lib. nono sic inquit. De ipso etenim Euripi refluxu, tantum solũmodo dicere satis est, quod die quolibet, ac nocte septies cursum transmutat. Causa uerò alibi scrutanda est. Titus Liuius lib. 28. circa principium, ab urbe cõdita existimat quosdã uentos concitos illic flantes, huius uniformis reciprocationis causam esse. In eo loco discrepat Liuius à cæteris, asserens eum non septies die sicut fama fert temporibus statutis reciprocare, sed temere in modũ uenti nunc huc, nunc illuc &c. Adscribã huic loco. M. T. uerba ex tertio de Natura Deorũ lib. Sed non

omnia

omnia(inquit)Balbe,quæ cursus certos,& constantes habent,uel seruant, ea Deo potius,quam naturæ tribuēda sunt. Quid Chalcydico Euripo in motu identidem reciprocādo putas fieri posse constantius? Quid freto Siciliensi? Quid Oceani,feruore illis in locis,

Europam, Libyamque rapax ubi diuidit undas? Quid æstus maritimi,uel Hispanienses,uel Britannici,eorumque certis temporibus,uel accessus,uel recessus sine deo fieri nonne possunt? Hæc ille. Euripus philosopus quum diu, multumque in genio laborasset,qua nam ratione ex septenæ Euripi reciprocationes fierent.Id quoniam reperire non potuit,sese in Euripi fluctus præcipitem dedit. Quando quidem(inquiens) Euripus Euripum non habet, Euripus Euripum habeat. Sunt qui falso Aristoteli tribuant,cum de re neutiquam futura loqui libet, Prouerbiali figura dici cœptum. Euripus prius stabit. Megara apud Senecam in Hercule furente sic loquitur. *Prius que multo uicibus alternis fugax Euripus unda stabit Euboica piger* a *Argiuam classem.*) Mineruа propter Cassandræ eius sacerdotis stuprum,uel (ut placet alijs) quod ei capto Ilio, Græci sacrificare noluerint,eis in patriam redeuntibus grauissima tempestate fatigatis,circa Caphareum Eubœæ promontorium naufragio causa extitit pereundi. Reuera autē constat,ut ait Seruius,Græcos tempestate laborasse Aequinoctio uernali,quoniam manubiæ Mineruales,id est,fulmina,tempestates grauissimas cōmouent. Res autem & historia sic habet.Nauplius Palamedis pater dolens filiū suū factione interemptū,quum uideret Græcos tēpestate laborare,montē Caphareū ascendit,eleuata facula,signum dedit uicini portus. Quare decepti Græci,inter asperrimos scopulos,naufragiū pertulerūt.Lege Senecā Scæna sexta Tragœdiæ octauæ. Lex est apud Iureconsultos lib.47 Digestorum tit.nono. L. Ne piscatores nocte lumine ostenso, fallant nauigātes,quasi in portum aliquem delaturi,eoque modo in periculū naues, & qui in eis sunt,deducant,sibique execrandam prædam darent, Præsidis prouinciæ religiosa constantia efficiat. b

M*Armore Paros.*)Propter marmor,& Sardam lapidem quæ in Paro insula proueniūt, de hac insula Solinus hoc loco determinat. Est aūt Paros insula una ex Cycladibus,marmore nobilis, ut inquit Pli.cap.12.libri quarti.Nomen autem habet à Paro Iasonis filio,uel nepote. Multis aūt eam nominibus fuisse nuncupatam,author est Nicanor *ἐν ταῖς μετονομασίαις*. Nam uocatam dicit Pactiā, Demetriada,Zacynthum,Hyrian,Hyleessan, Minoan, Cabarnin,Hæc & plura Stephanus de Vrbibus, Plinius eam Plateam dictā ait,quo loco fortasis Pactiam, non Plateam legendum est. Propter Parij marmoris nitorem,ac mirā pulchritudinē à Theocrito Ecloga sexta prouerbiali figura dictum est de Galatheæ pulchritudine *Marmore candidior Pario* .Item ab Horatio Ode.19.primi Carminū de Glycera amica. *Vrit me Glyceræ nitor ,Splendentis Pario marmore purius.* c *Subacta à Minoe.*)Quum Cyclades insulæ uacuæ essent cultoribus. Minos Iouis,& Europæ filius, Cretensium rex,cuius terra, marique imperium potens erat,ac classe ualens plurimum. Is multas ex Creta colonias in Cycladas insulas misisse fertur. Et cum earum plurimas adeptus esset,populis diuisit. Asiæ quoque partē maximā possedit. Eapropter et nonnullæ insulæ,portusque Asiæ à Cretensibus Minoeque nomen sumpsere. Lege Diod. Siculum lib.6. Ob candorem marmoris huius insulæ,niueam Paron uocauit Maro.3.Aen. Seruius.3.Aen.super illud *Argentum, Pariusue lapis circumdatur auro.* Dicit hunc lapidem esse candidissimū Lideum nomine Pli.cap.5.tricesimi.Omnes(inquit)tantum candido marmore usi sunt è Paro insula, quem lapidem, cœpere Lychniten appellare,quoniam ad lucernas in cuniculis cæderentur,ut author est Varro, multis postea candidioribus repertis. d *Sardam lapidem.*)Pli.cap.7.tricesimiseptimi referens loca plurima, in quibus hic lapis proueniat,nullam facit de Paro insula mentionem. Sed fieri potuit,ut de Sarda lapide alterum quempiam Solinus fuerit imitatus. e *Naxum à Delo.*)Plinius cap.12. quarti nat.hist.

in Hellespontum. Vbi post Ilij excidium Argiuam classem a uel Mineruæ ira,uel,quod certior prodidit memoria,sydus Arcturi grauibus affecit casibus.

De Paro insula,ac Sarda lapide. Cap. XX.

MArmore b Paros nobilis à Delo oppido frequētissima,prius tamen Minoia, quam Paros dicta. Nam subacta à c Minoe,quoad in Creticis mansit legibus Minoiam loquebantur. Præter marmor,dat & Sardam d lapidem, qui marmore quidem præstat, inter gemmas uerò uilissimus ducitur. Naxon à Delo e duodeuiginti milia passuum separant,in qua Strongyle oppidum. Sed

Naxus

Naxus(inquit)á Delo 18. mill. paſſ. cum oppido, quã Strongylen Dein Dian. Mox Dionyſiada à uinearum fertilitate. Alij Siciliã minorẽ, aut Calliopolin, appellarunt. Patet circuitu 75. mill. paſſ. Dimidio q́; maior eſt q̃ Paros. a *Hoſpita libero patri.*) Dian inſulam à Thracibus derelictam, Cares, duce Naxo, Polemonis filio, poſſederunt. Is inſulã ab ſe pro Dia Naxon dixit. In ea inſula Dionyſius, id eſt, Liber pater, relictam Ariadnen à Theſeo, uxorem duxit, ac(ut ferunt fabulæ) in cœlũ tranſtulit. Naxij aiunt Dionyſium apud eos fuiſſe nutritum, quapropter fuiſſe ſibi inſulam acceptiſſimam, & ab ea Dionyſiada poſtmodum appellatam. Ouid. 3. Metam.

Naxon ait Liber curſus aduertite ueſtros.
Illa mihi domus eſt, nobis erit hoſpita tellus.

Dia autem dicta eſt ab Ephialte, & Otho fratribus, quoniã in ea, ut heroës, culti fuerint. Alijs placet à Ioue, id eſt, ἀπὸ τοῦ Διὸς, Diam cognominatam, quod is ex ea inſula aduerſus Titanas, impetum fecerit. Longam hiſtoriã refert Diod. Siculus lib. 6. Ob eam, quã retulimus hiſtoriã. Ver. 3. Aen.

Bacchatamq́; iugis Naxon, uiridemq́; Donyſam,

Non immeritò nuncupauit. b *Sunt Cyclades plurimæ.*) Antè dixim⁹ à Plinio, tres & quinquaginta nominatim referri Cycladas. Cycladũ inſularũ ſitũ, appingit Ptolemæus 10. Europæ tabula. c

DE *Sporadibus eſt.*) Sporades Græci ex ſitu nuncupant. Nam σποράδην ſparſim, & σποράδας ſparſos, quòd ſcilicet hæ inſulæ in mari ſparſæ ſint. Earum ſitum, numerum, nomina, refert Plinius cap. 12. libri quarti. Vergilius Aeneidos lib. 3. non uidetur diſtinxiſſe inter Sporades, & Cyclades, *quum* (inquit) *ſparſaſq́; per æquor Cycladas.* d *Icaros, quæ Icario nomen dedit.*) A' Naxo (inquit Plinius cap. 12. quarti.) decem & ſeptem mill. paſſuũ. Icaros, quæ nomen mari dedit tantundem ipſa in longitudinẽ patens &c. Idem ſcribit Strabo in fine decimi. e *Vult ergo Varro Icarum Creten.*) Icarus Dædali filius cum patre fugiens, quum inſulam quandam peteret, in mare decidens perijt, à q̃ & inſula dicta eſt, & pelagus Icarium uocatũ. Diod. Sicul. lib. 5. Ouid. 3. Triſtium,

Icarus immenſas nomine fecit aquas.

Fabulam recenſet Ouidius 8. Metamorph. f *In Samo.*) Samos Icario in mari modica inſula eſt, ex aduerſum Miletos ad occidentem eius ſita, nec ab ea multo pelagi diſpicitur. Verumuis clementer nauigantem alter dies in portu ſiſtit. Ager frumento piger, aratro irritus, fœcũdior oliueto. Nec uinitori, nec oleri ſculpitur. Ruratio omnis in Sarculo, & Surculo, quorum prouentu magis fructuoſa inſula eſt, q̃ frugifera. Cæterum & incolis frequens, & hoſpitibus celebrata, &c. ex Apuleio 2. Floridorũ, quo loco multa de Pythagora, huic ſententiæ quadrantia reperies. Strabo lib. 10. & 14. hanc inſulam fuiſſe uarijs nominibus appellatam tradit. Nam dicta eſt (inquit) Parthenia, Anthemus, Melamphylus, Ampelus, Cephalenia, Samothracia. Samos, ut idẽ tradit, dicta eſt à ſitu, & aſperitate, quod Græci σάμον ſummitatem, ac altitudinẽ dicunt. Qui fabulas conſectantur, mire Samon celebrant, quod in ea Iuno nata, educata, & Ioui fratri nupta fuerit, author ex Varronis ſententia Lactantius cap. 17. primi Diuinarum inſtitutionum. g *Offenſus faſtu tyrannico.*) Pythagoræ temporibus Polycrates Samius armatis quindecim fretus, Sami inſulæ tyrannidem occupauit, author Herodotus lib. 3. De qua re ſic Strabo libro Geographiæ quartodecimo. Polycratis tempore (inquit) Pythagoram fuiſſe, in hiſtorijs tradiderunt. Qui cum iam tyrannidẽ naſci uideret, urbem deſeruit, & in Aegyptũ & Babylonẽ diſcendi ſtudio abceſſit. Cum uerò reuerſus eſſet, & adhuc perdurare tyrannidem inueniſſet, in Italiam nauigans, ibi uitam cõtriuit. Idem ſcribit Diogenes lib. 8. Pythagoras ex Aegypto rediens Samum, offendensq́; patriã à tyrãno Polycrate incubari, Crotonẽ in Italiã perexit, ibiq́;

a Naxos Dionyſia priuſq́; Naxos dicta, uel quia hoſpita Libero [a] patri, uel quòd fertilitate uitium uincat cæteras. Sunt præterea Cyclades [b] plurimæ, ſed in ſupradictis præcipuum eſt, quod memoriæ debeatur.

De Icaro inſula, & Pythagora philoſopho. De Melo, Carpatho, Rhodo, & Lemno inſulis, ac Atho montis umbra. Cap. XXI.

b DE Sporadibus eſt [c] & Icaros [d] quæ Icario mari nomen dedit. Hæc inter Samum, & Myconum procurrentibus ſaxis inhoſpita, ac nullis finibus portuoſa ob inhumana c littora infamis eſt. Vult ergo [e] Varro Icarum Creten ibi naufragio interijſſe, & de exitu hominis impoſitum nomen loco. Nam in Samo [f] nihil nobilius, quam Pythagoras ciuis, qui mox offenſus [g] fa-

ſtu Tyrannico relicta domo patria, Bruto [a] conſule, qui reges urbe exegit, Italiam aduectus eſt. Melos, [b] quam Callimachus Mimallida dixit, omnium inſularum rotundiſsima eſt iuxta Aeoliam. Nam Carpathus [c] ipſa eſt, à qua Carpathium ſinum dicimus. Nunquam ita [d] cœlum nubilum eſt, ut in ſole Rhodos [e] non ſit. Lemnij Vulcanum [f] colunt, ideo in Lemno metropolis Hephæſtia. Præterea oppidum Myrina, in cuius forum mons Athos è Macedonia umbram iacit. Quod non fruſtra inter miracula notauerunt, cum Athos à Lemno

ibiq; leges Italis dedit, atq; cum diſcipulis clarus habitus eſt. Ouidius quintodecimo Metamor.

Vir fuit hic ortu Samius, ſed fugerat una — Et Samon, & dominos, odioq; tyrannidis exul

Sponte erat &c. a *Bruto conſule*) Diogenes lib. octauo ſcribit Pythagoram floruiſſe Olympiade ſexageſima. Obijſſe autem Olympiade 70. In tẽporibus Euſebius author eſt, eum uixiſſe annos octuaginta, uel ut placet alijs, nonaginta. Numã autẽ Pompiliũ uiceſimaſeptima Olympiade mortẽ obijſſe palam eſt. Errant igitur (inter quos quintodecimo Metamor. Ouid. computatur) Qui Numã Pompilium ſecundum Romanorum regem, fuiſſe Pythagoræ diſcipulum, quum Numa annis ducentis non paucioribus Pythagoram præceſſerit. Vnde creditum ſit Numã fuiſſe Pythagoræ diſcipulum, explicat. M. C. in principio quarti Tuſc. Q. Quin. etiam arbitror (inquit) propter Pythagoræorum admirationẽ, Numam quoq; regem Pythagoræum à poſterioribus exiſtimatum. Nam quũ Pythagoræ diſciplinam, & inſtituta cognoſcerent, regiſq; eius æquitatem, & ſapientiam à maioribus ſuis accepiſſent. Aetates autẽ, & tempora ignorarent propter uetuſtatem, eũ, qui ſapientia excelleret, Pythagoræ auditorẽ fuiſſe crediderunt. Liuius primo ab Vr. Con. Quia non extat alius (inquit) falſo Samium Pythagorã edunt, quem Seruio Tullio regnante Romæ centũ poſt annos amplius in ultima Italiæ ora, circa Metapontum, Heracleamq;, & Crotonam iuuenum æmulãtium ſtudia cœtus habuiſſe conſtat &c. Lege quæ ſcribit Iuſtinus lib. 20. Epitomes in Trogũ Pompeiũ. b *Melos.*) Inſula hæc (ut lib. 10. Strabo ſcribit) inter Cretam, & Pelopõneſum ſita eſt. De qua Pli. cap. 12. li. 4. quo loco Mimallida à Callimacho nuncupatam refert, quãquam Solinus hoc loco, à poëta illo Melanida uocatã tradat, ut in alterutro (inquit Hermolaus) error ſit. Vetera Solini exemplaria, quotquot uiderim, Memallida, uel Mimallida retinent. Idcirco tam apud Solinũ, q̃ apud Plinium Mimallida Callimachi authoritate legendũ eſt. Hanc eandem inſulã Ariſtides Miblida, Ariſtoteles Zephyriã, Heraclides Siphnũ, & Acitiam appellant. c *Nam Carpathus.*) Inſula contra Aegyptũ inter Rhodum, & Cretam media, à qua uicinũ mare ad Aegyptũ uergens Carpathium dicitur. Acron Ode. 35. primi Carminum Horatij. De hac inſula lege Pli. cap. 31. lib. 5. Strabonem lib. 10. Diod. Siculum lib. 6. Dicta autem Carpathos, ut quidam uolunt, ob celerem fructuũ maturitatẽ. Græcis enim καρπάλιμος uelox, καρπαλίμως ſubito dicitur, κάρπιμος fructifer. d *Nunquam cœlum ita nubilum.*) Scribit Diodo. Siculus lib. 6. Neptunum iam uirũ, ex alia Thelchinium ſorore ab ſe dilecta, genuiſſe liberos, mares ſex, fœmellã unam Rhodon nomine, à qua & inſulam nominatam eſſe. Pindarus etiam à Rhodo Nympha dictam ſcribit, ſed eam Nymphã dicit fuiſſe Apollinis, & Veneris filiã. Quibuſdam placet ſic dictam à roſæ capulo, in eius fundamentis reperto. Græci ῥόδον roſam dicunt. De Rhodo inſula lege Pli. ca. 31. quinti. Strabonem li. 14. Plura Diod. Siculus libro ſexto. Eius ſitum habes apud Ptolemæum cap. 2. quinti Tabula prima Aſiæ. e *In Sole Rhodos non ſit.*) Ad Rhodi inſulæ gloriam maximè pertinet, quod in ea multi memoratu digni extiterunt & imperatores, & pugiles, è quibus ſunt Panętij philoſophi progenitores. Circa res ciuiles autem, & philoſophiam, & artes liberales Panætius ipſe, & Stratocles, & Andronicus Peripatheticus, & Leonidas Stoicus. Ac prius etiam Praxiphanes, & Hieronymus, & Eudemus, Poſsidonius quanquam Rhodi uixit, & Sophiſticam exercuit, fuit tamen Apamienſis ex Syria, quemadmodum Apollonius Malacus, & Molon. Nam hi Alabandenſes fuere, & Meneclis oratoris diſcipuli. Sed prius Apollonius Rhodum profectus eſt, tandem etiam Molon, ad quem ille inquit, tandem & Molon, id eſt, profectus es. Itẽ Piſander, qui Heracliam ſcripſit poëta Rhodius, & Simias grãmaticus. Aroſtocles qui nũc eſt. Itẽ Dionyſius Trax, & Apollonius, qui Argonautas cõpoſuit, Alexandrini quidẽ fuere, Rhodij tamen uocati ſunt. Ex Strabone. 14. Geographiæ libro. Sumpſit hoc de ſole Solinus ex cã. 64. ſecundi Plinij, Rhodi, & Syracuſis (inquit) nunquã tanta nubila obduci, ut non aliqua hora, ſol cernatur. Hinc exiſtimo à Lucano dictũ. 8. Pharſaliæ. *Gnidon inde fugit, claramque reliquit Sole Rhodon.* Et ab Horatio Ode ſeptima primi Carminum. *Laudabunt alij claram Rhodon.* Claram (inquit) Porphyrio propterea dicit, quod Soli ea appoſita ſit. Hanc inſulam, ſæpe maris obtinuiſſe imperium. Euſebius in Cronicis author eſt. Ob ingentes præterea Rhodi opes *Auratos Rhodijs imbres, naſcente Minerua Induliſſe Iouem perhibent.* Verſus

Homeri

Homeri de hac re refert Strabo lib. Geographiæ 14. Quoties Turcarum impetũ noſtris etiã tẽporibus hæc inſula ſuſtinuerit, notius eſt, q̃ ut referri debeat. f *Lemnij Vulcanum colunt.*) Vulcanus eum deformis eſſet, & Iuno mater ei minime arriſiſſet, in inſulam Lemnon ab Ioue præcipitatus eſt, illic nutritus ab Sintijs. Alij dicunt in Lemnũ à Ioue præcipitatũ, quod cõtra Iouem Iunoni matri opem tulerit. Seruius 8. Aeneid. Vulcanus (inquit) ignis eſt, & dicitur Vulcanus, quaſi uolicanus, quod per aẽrẽ uolitet. Ignis enim è nubibus naſcitur. Vnde & Homerus dicit eum de aẽre præcipitatũ in terras, quod omne fulmen de aẽre cadit. Quod quia crebro in Lemnum inſulam iacitur, ideo in eam dicitur cecidiſſe Vulcanus, ubi eum Sintiæ nutriuerunt. Claudus autem dicitur, quia per naturã nũquã rectus eſt ignis.

a ſex & octoginta milibus paſſuum ſeparetur. Et ſanè Athos [a] ſublimis adeo, ut altior æſtimetur, quàm unde imbres cadunt. Quæ opinio eo fidem concepit, quod in aris, quas cacumine ſuſtinet, nunquã cineres b eluuntur, nec quicquam ex aggeribus ſuis perdunt, ſed quo relicti fuerint cumulo, permanent. In ſummo oppidum Acrothon fuit, in quo dimidio longior, quàm alijs terris incolentium ætas prorogabatur. Ideo inde homines μακροβίους [b] Græci, noſtri appellauere longæuos.

De Helleſponto, Propontide, Boſphoro Thracio. Deque Delphinorum piſcium mira natura. Cap. XXII.

c Q Vartus Europæ [c] ſinus Helleſponto incipit. Mæotidis oſtio terminatur. Atque omnis hęc latitudo, quę Europam, Aſiãq; diuidit, in ſeptẽ ſtadiorũ anguſtias ſtringitur. Hic eſt Helleſpontus. Hac Xerxes [d] ponte naualibus

a *Athos ſublimis adeo, ut altior.*) Ab ea Lemnos (inquit cap. 11. quarti Plin.) xxij. mil. quæ ab Atho. lxxxvij. mil. Circuitu habet. xxij mil. d. paſs. Oppida habet Hiphestian & Myrinam in cuius forũ Solſtitio, eiaculatur umbram. Græci ἥφαιστον Vulcanum dicunt. Inde ἡφαίστιον Vulcaniã. Et ἡφαιστεῖον Vulcani templum. De cultu Vulcani in Lẽno Val. Flaccus ſecundo Argonauticon. Et Statius quinto Thebaidos.

Argæo premitur circumflua Nereo
Lemnos, ubi ignifera feſſus reſpirat ab Aetna
Mulciber ingenti tellure proximus umbra
Veſtit Athos, nemorumq; obſcurat imagine pontum.

Ex Mela Pom. hæc Solinus mutuatus eſt lib. 2. Athos (inquit) mons eſt adeò elatus, ut credatur altius q̃ unde imbres cadunt, ſurgere. Capit opinio fidem, quia de aris, quas in uertice ſuſtinet, non abluitur cinis, ſed quo relinquitur aggere manet. Et parum infra. In ſummo fuit oppidũ Acrothõ, in quo (ut ferũt) dimidio lõgior, q̃ in alijs terris ætas habitantiũ erat. Græci enĩ ἄκρον extremũ & altũ dicunt. b *Inde homines μακροβίους Græci.*) Plin. cap. 10. lib. 4. de Atho monte loquens. Oppidum (inquit) in cacumine fuit Acrothon, nunc ſunt Vranopolis, Paleotrum, Thyſſus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. A Stephano Ἀκρόθωοι hæc urbs dicta eſt. Faciunt ad hunc locũ uerba eiuſdẽ Plin. cap. 2. lib. ſeptimi. Cirnios (inquit) Indorũ genus Iſigonus tradit, annis cẽtenis quadragenis uiuere. Item Aethiopas Macrobios, & Seras exiſtimat, & qui Athon montẽ incolũt. Cauſam tradit Ariſtoteles Problemate ſeptimo. 14. ſectionis. Cur (inquit) qui loca edita, apertaq; colunt, tardius ſeneſcunt qui autem caua, & paluſtria ocyus? An ſenectus quædã putredo eſt, putret autẽ quod quieſcit. Nullo modo, aut minus ita afficitur, quod mouetur, ut aqua profluens & cõcluſa. Igitur ut locis editis aẽr undiq; afflante ſpiritu agitatur, ita cauis manet immotus. Ad hæc, locis apertis purus, diuerſus aſsiduè ꝓpter agitationẽ aẽr habetur, paluſtribus impurus, idemq; ſemper emarceſsit. De ſpatijs uitæ hominis lege Plin. ca. 48. lib. ſeptimi, & Val. Max. tit. 14 lib. octaui. Pluſcula congeſcit Cœlius cap. 37. undecimi Antiquarum Lectionũ. De Macrobijs alijs habetur cap. 43. infra.

Q *Vartus Europæ ſinus.*) De quatuor Europæ ſinibus cap. 12. dictum eſt. Quemadmodum Solinus à Plinio, ita Martianus à Solino hæc omnia mutuatus eſt. Verba Plinij ex cap. 12. quarti hæc ſunt. Quartus è magnis Europæ ſinus ab Helleſponto incipiẽs, Mæotis oſtio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectãda eſt, ut facilius partes noſcãtur. Vaſtũ mare præiacens Aſiæ, & ab Europa porrecta Cheroneſi littore expulſum anguſto meatu irrũpit in terras, ſeptẽ ſtadiorũ (ut dictũ eſt) interuallo Europã auferens Aſiæ, primas anguſtias Helleſpontũ uocant. d *Hanc Xerxes Ponte nauibus facto.*) Plin. eiuſdem lib. & cap. Hac Xerxes Perſarum rex (inquit) cõſtrato in nauibus põte

m duxit

facto permeauit. Tenuis deinde Euripus porrigi- a tur ad Asiæ urbem Priapum, quam Magnus Alexander potiundi orbis amore transcendit, & potitus est. Inde diffusus æquore patentissimo rursus stringitur in Propontidem. Mox in quingentos b passus coarctatur, fitque Bosphorus Tracius, qua Darius copias transportauit. Hæc profunda Delphinas [a] plurimos habent, in quibus causæ miraculi multiformes. Ante omnia nihil ue- c locius [b] habent maria, sicut plerumque salientes

duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus. lxxxvi. mil. pass. spatio ad urbē Priapū Asiæ, qua Magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor, rursusq; in arctū coit laxitas. Propontis appellatur. Angustiæ Tracius Bosphorus, latitudine quingentorū passuū, qua Darius pater Xerxis copias pōte transuexit. Similia scribit & Martianus in sexto. Lege Pomp. Melam circa principiū lib. primi Herod li. 7. Ex Abydo (inquit) in ulteriorē continentē septē est stadiorū traiectus, quē pōtibus iunctū ingens adorta tempestas, ea omnia dirupit, atq; dissoluit &c. Idē scribunt Iustinus in secundo. Seneca sexto de beneficijs lib. Cicero in fine secundi de Finibus bonorum & malorum. Luca. secundo Pharsaliæ.

Tales fama canit, tumidum super æquora Xerxem
Construxisse uias, multū cū pontibus ausus,
Europamq; Asiæ, Sestonq; admouit Abydo,
Incessitq; fretum rapidi super Hellesponti,
Non Eurum, zephyrūq; timens cū uela, ratesq;
In medium deferret Athon.

Claudianus secundo in Rufinum.

Haud aliter Xerxem toto simul orbe sequutus
Narratur rapuisse uagos exercitus amnes,
Et telis umbrasse diem, cum classibus iret
Per scopulos, tectumq; pedes contemneret æquor.

Lucretius libro tertio.

Ille quoq; ipse, uiam qui quondam per mare magnum
Strauit, iterq; dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit superare lucunas,
Et contempsit equis insultans murmura ponti.

Scribit Herod. in septimo. Terrestrium copiarum Xerxis numerū fuisse centū septuaginta Myriades, id est, decies septies cētena milia. Naues quoq; (ut Iustinus ait) decies centum milia numero habuisse dicitur. De Euripo cap. 19. supra abūdè diximus. a *Delphinas plurimos habent*) Græca dictio Δυφίν, qua longo usu pro latina utitur. De Delphinis sic Vergilius quinto Aeneidos.

Prælia ludo
Delphinum similes, qui per maria humida nando
Carpathium, Libycumq; secant, luduntq; per undas.

Delphinorum formam sic eleganter explicat Naso tertio Metamorpho. lib.

Falcata nouissima cauda est,
Qualia dimidiæ sinuantur cornua lunæ.
Vndiq; dant saltus, multaq; aspergine rorant,
Emerguntq; iterum, redeuntq; sub æquora rursus,
Inq; Chori ludunt speciem, lasciuaq; iactant
Corpora, & acceptum patulis mare naribus efflant.

Eorū impetus in pisces reliquos, eleganter canit Statius nono Thebaidos

Qualis cæruleis tumido sub gurgite terror
Piscibus, arcani quoties deuexa profundi
Scrutantem Delphina uident, fugit omnis in imos
Turba lacus, uiridesq; metu stipantur in algas,
Nec prius emersi, quàm summa per æquora flexus
Emicet, & uisis malit certare carinis.

Ad idē Syllius lib. 14. bell. Punicorum.

Rapidi ceu bellua ponti
Per longum sterili ad postus iactata profundo
Cum procul in fluctu piscem male saucia uidit
Aestuat, & lustrans natantem sub gurgite prædā
Absorbet latè permixtū piscibus æquor.

Ex Homero. 21. Iliados utraq; cōparatio sumpta est. Hinc contrario sensu, puerbiali figura in Diris suis à Marone dictum est.

Ante lupos rapient hædi, uituli ante leones,
Delphini fugient pisces, aquilæ ante columbas.

Delphini tranquillo mari lasciuientes, flatū ex qua ueniat parte præsagiunt. Item spargentes aquā. Itē turbātes tranquillitatē. Author in fine. 18. Caius Plin. Quæ de Delphinis refert hoc loco Solinus, sumpta sunt omnia ex cap. 8. noni Nat. hist. C. Plinij Itē ex cap. 12. sexti. ca. 2. octaui. cap. 48 noni naturæ animaliū Aristotelis. b *Nihil uelocius habent maria.*) Plin.

Plinius cap. 8. noni. Velociſsimum omniū animaliū nō ſolū marinorū Delphinus, ſed ocyor uolucre, acrior telo, ac niſi multū infra roſtrum os illi foret, medio penè in uentre, nullus piſciū celeritatē eius euaderet. Sed affert morā prouidentia naturæ, quia niſi reſupini, atq; conuerſi, non corripiūt, quæ cauſa præcipuè uelocitatem eorū oſtendit. Nam cum fame concitati fugientē in uada ima perſecuti piſcē diutius ſpiritum continuere, ut arcu emiſsi, ad reſpirandum emicant. Tanta ui exiliunt, ut plerūq; uela nauium tranſuolent. Ariſtote. cap. 48. noni naturæ animalium. Quin etiā (inquit) de uelocitate huius animalis mira, & incredibilia quædam accepimus. Omnium enim uelociſsimum eſſe creditur animalium tum aquatilium, tum terreſtrium. Superſiliunt etiā malos nauigiorū maiorū, quod tunc potiſsimū euenit, cū aliquē inſectantur piſcē, quē deuorēt. Tunc enī ſi quem impetunt longius fugit, ad ima gurgitum perſecuntur, ꝓpter famis neceſsitatem, quod reditus lōgior ſit, retinent ſeſe quaſi ſpacium cogitantes conuerſiq; feruntur, perinde ac ſagitta pernices, ut celeritate oportuna longo tranſmiſſo itinere, ad locum ſpirandi deueniant. Quo impetu fit, ut ſe eiaculentur in aërem, & ſuperſiliane malos nauigiorum, quæ forte affuerint. Ex hac Delphini in nando agilitate, refert Tarræas adagium, Δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις. Delphinum nare doces. Senſus eſt.

Id monſtras alijs, quod ſapit ipſe prius.

Delphini celeritatem eleganter deſcribit Manilius quinto Aſtronomicon.

Cæruleus ponto cum ſe Delphinus in aſtra
Erigit, & ſquammam ſtellis imitantibus exit
Ambiguus terræ partus, Pelagoq; creatur.
Nam uelut ipſe citis perlabitur æquora pennis,
Nunc ſummum ſcindens pelagus, nunc alta profundi,
Et ſenibus uires ſumit, fluctumq; figurat,
Sic uenit ex illo quiſquis uolitabit in undis &c.

a tranſuolent uela [a] nauium. Quoquo eant coniuges euagantur. Catulos edunt. Decimus menſis [a] maturum facit partum. Lucinam æſtiuus dies ſoluit. Vberibus fœtus alunt. Teneros in faucibus receptant. Inualidos uliquantiſper proſequuntur. In triceſimum [b] annum uiuunt, quod exploratum eſt in experimentum caudis amputatis. Ora non quo [c] cæteræ beluæ loco habent, ſed ferme in uentribus. Contra naturam aquatiliū ſoli linguas [d] mouent. Aculeatæ ſunt ſpinæ dorſuales. Cū ira ſubiacet, [e] inhorreſcunt. Cum animi conquieſcunt, quibuſdam receptaculis operiuntur. Spirare eos [f] in aquis negant, & uitales auras non niſi in aëre ſupero

a *Decimus menſis.*) Plin. cap. 8. noni. Agunt (inquit) uerè coniugia, pariunt catulos decimo menſe, æſtiuo tempore. Interdū & binos, nutriūt uberibus ſicut Balæna. Eadem ſcribit Ariſtoteles ca. 12. ſexti naturæ animaliū. Geſtant utero (inquit) decē menſibus partus Delphini æſtate, nec ullo tempore alio &c. b *In triceſimum annū uiuunt.*) Conſtat (inquit cap. 12. ſexti naturæ animalium Ariſtot.) nōnullos uixiſſe annos uigintiquinq;, alios etiam triginta quod cognitum eſt præciſa à piſcatoribus cauda, ut quos ita reddidiſſent mari captos itē agnoſcerent, & temporis ſpatium ſcirent. His ſimilia & Plin. omnino refert. Miror Albertum in tam cōformi nobiliū authorum ſententia ſcribere, quarto & uiceſimo de Animalibus libro. Delphinū eſſe magnæ ætatis, ita ut cōpertū ſit aliquem, cui (inquit) amputata fuit cauda, centū annis, & amplius uixiſſe. Sed parui faciendū Albertum, Ariſtot. Plinio, Solino, cæteriſq; primæ claſsis authoribus contraria ſentiētibus. Quadrabit in eum illud Dionis Adagium. Δελφὶν ἐν χέρσῳ βίᾳ, Delphini in terra uis. In eos dictum, qui dijudicant, quod ignorant, & ea, in quibus minus ualent, ſummo conatu aggreditur.

c *Ora non quo cæteræ beluæ.*) Ariſtot. cap. 2. octaui naturæ animaliū. Delphini (inquit) & omnes cetacei generis reſupinati corripiunt. Habent enim os ſubter. Vnde fit, ut periculū, minores facilius poſsint euadere. Alioquin pauci admodū ſeruarentur &c. Eadem omnino ſcribit Plinius ubi ſupra.

d *Soli linguas mouent.*) Plin. Lingua eſt ijs contra naturam aquatiliū mobilis, breuis, atq; lata, haud differens ſuillæ. De animarum linguarū diuerſitate, Ariſtoteles cap. ultimo ſecundi de Parti. animalium. e *Subiacet.*) Videtur legendū, ſubierit. id eſt, ingreſſa fuerit, ſubintrauerit, ſuccreuerit. Verg. primo Georgicorū. *Ne ſubeant herbæ.* Quid ſi ſubiacent legas, ut ſpinæ, uel pennæ ſubintelligātur.

f *Spirare eos in aquis.*) Ariſtot. cap. 2. octaui Naturæ animalium, probat Delphinos ſpirare omnino, quod hi retibus apprehenſi, breui tempore, ſtrangulentur, ut qui ſpirandi facultatē amiſerint &c. Idem ubi prius refert Plinius.

recuperare. [a] Pro uoce gemitus [b] est similis humano. Certum habent uocabulum, quo accepto uocantes sequuntur. Nam propriè Simones [c] uocantur. Voces hominum Aquilonis flatu celerius audiunt. Contrà Austro spirante auditus obstruuntur. Mulcentur à musica. Gaudent cantibus tibiarum. Vbicunque symphonia est, [d] gregibus aduentant. Diuo [e] Augusto principe in Campania Delphinum puer fragmentis panis primo illexit, & in tantum consuetudo ualuit, ut alendum se etiam manibus ipsius crederet. Mox cum prolusisset puerilis audacia, intra spacia eum Lucrini lacus uectitauit. Vnde effectum, ut à Baiano littore equitantem puerum Puteolos usque ueheret. Hoc per annos plurimos tam diu gestum, donec assiduo spectaculo desineret miraculum esse, quod gerebatur. Sed ubi obijt puer, sub oculis publicis desyderij moerore Delphin interijt. Pigeret hoc asseuerare, ni Mecoenatis, & Fabiani, multorumque præterea esset literis comprehensum. In Africano [g] mox littore apud Hipponem Diarrhyton Delphin ab Hipponensibus pastus tractandum se præbuit, impositos quoque frequenter gestauit. Nec populi tantum manibus acta res, nam & proconsul Africæ Flauianus ipse eum contigit, unguentis etiam delibuit, qui odoris nouitate [h] obsopitus aliquantisper pro exanimi iactatus est, multisque mensibus desciuit à solita conuersatione.

a *Recuperare.*) Sic habent uetusta omnia, quæ uiderim exemplaria. Alij recipere legendũ putant. b *Pro uoce gemitus est similis humano.*) Verba Plinij in sua, hac parte Solinus transtulit. c *Simones uocantur.*) Plinius Qua de causa (inquit) nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari. d *Symphonia.*) Græci Symphoniam, id est, *συμφωνίαν*, concentum Musicum, & uocum consonantiam dicunt. Quàm mira Musicæ uis sit, ascribemus cap. 31. infra. e *Diuo Augusto.*) Exemplum hoc, & sequẽtia ex Plinio sumpta sunt. Appianus .7. Aegyptiacorum libro, hæc omnia se, multosque secum alios uidisse dicit. Eius uerba Græca subscripsimus. Καὶ [illegible] Hoc est. Et quidem nos uidimus apud Puteolos Delphinum amantem misè puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorso puerũ admittebat, ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq; equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisq; Italia confluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret. Adscribam itẽ uerba Aristotelis ex cap. 48. noni Naturæ animalium. In marino (inquit) genere plurima de Delphinis narrãtur indicia morum placidorũ ac mitium. Amores quoq; in pueros, & affectus libidinis. Cum circa Tarentum, & Cariam ut etiã locis alijs referuntur. Fertur etiã Delphino apud Cariam capto, atque saucio, ingentem reliquorum multitudinem conuenisse ad portum, immorataq;, donec piscator dimiserit eum, quem ceperat. Tum omnes simul recepto captiuo rediisse. f *Ni Mecœnatis, & Fabiani.*) Apud Pliniũ sic legitur. Pigeret (inquit) ni res Mecoenatis, & Flauiani, & Flauij Alfij, multorũq; esset literis mandata. g *In Africano mox littore.*) Et hoc quoq; exemplũ ubi supra refert à Plinio. Alius (inquit) inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominũ manibus uescens, serensq; se tractandum, & alludens natantibus, impositosq; portans, unguẽto perunctus à Flauiano Proconsule Africæ, & sopitus (ut apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; similis exanimi, caruit hominũ conuersatione, ut iniuria fugatus per aliquot menses, mox reuersus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatum in hospitales ad uisendũ uenientẽ Hipponenses in necem eius cõpulerũt. h *Odoris nouitate obsopitus.*) Qui unguentis, & odoribus delectantur, mollitiei fœmineæ efficaci plurimum argumento, uel hoc unico Delphini exemplo suæ turpidinis commoueri possent, Caronde, siue, ut quidam uolunt, Phædoni interroganti, quis nam esset unguentis delibutus? Ego Aristippus (inquit) infelix, et me infelicior Persarum rex.

a *Apud Iaſſum urbem Babyloniæ.)* Ex Plinio, Strabone, Stephano, reliquis, conſtat Iaſſum, ubi hoc accidit non Babyloniæ, ſed Cariæ urbem eſſe. Ergo dicendum eſt, uerbum Babyloniæ addititium eſſe, cum apud Plinium, quē Solinus hoc loco ſequitur, nulla Babyloniæ fiat mentio. uel Solinū, quod Hermolaus exiſtimat falſò crediſſe Iaſſum Babiloniæ urbē eſſe. Quid ſi Solinus aliquorū opinionē ſecutus ſit, qui Iaſſum urbē Babilonicæ regionis eſſe dixerunt? Sunt qui non Iaſſum, ſed Aſſum falsò legendū

a Apud Iaſſum [a] urbem Babyloniæ puerum Delphinus adamauit. Quem dum poſt aſſueta colludia recedentem impatientius ſequitur, arenis inuectus hæſit. Alexander Magnus amorem illum numinis b fuiſſe interpretatus, præfecit puerum Neptuni [b] ſacerdotio. Iuxta eandem urbem (ut Egeſidemus author eſt) alium puerum Hermiam nomine per maria ſimiliter inſidentem cum undoſior fluctus necauiſſet, c Delphinus ad terram reuexit, & uelut fateretur reatum, pœnitentiam ſuam morte mulctauit, nec reuerti uoluit amplius in profunda. Supſunt & alia exempla, ut Arionem [c] tranſeamus, d cuius exitum annalium fides comprobauit. Ad hæc ſi quando laſciuiunt noui fœtus à maioribus [d] datur adultior gregi cuſtos. Quo magiſtro ludere impetus incurſantium belluarum addiſcant, quam e quam ibi præter Phocas rara belua eſt. Plurimus Thynnus in [e] Ponto nec alibi penè fœtificant. Nuſquam enim altius adoleſcunt, ſcilicet ob aquas dulciores. Illabuntur Veris tempore, intrant

exiſtiment. Citat Hermolaus, Oppianum, Aelianum, & Athenæum huius hiſtoriæ authores.

b *Neptuni ſacerdotio.)* Id feciſſe creditur, quoniam creditum eſt Delphinos Neptuni eſſe equos, eoſq́ ad iugū religatos, eius currum trahere. Papinius primo Achilleidos.

> *Tyrrheniq́ greges circumq́ infraq́ rotantur*
> *Rege ſalutato, placidas ipſe arduus undis*
> *Eminet. & triplici telo iubet ire iugales.*
> *Illi ſpumifero &c.*

c *Arionem tranſeamus.)* Huius hiſtoriæ authores cap. 12. ſupra adnotauimus. Nō leue gratitudinis argumentum, quod de Arione Cytharœdo ex Siculo mari à Delphino in Tenarum tranſuecto poetæ fabulantur. Hic enim Ariō cū cæteros muſico artificio præſtaret, & circum inſulas quæſtus cauſa uagaretur, ſeruuli eius arbitrati, plus in perfidioſa libertate cōmodi, q̄ in placida ſeruitute eſſe cogitare cœperunt ut domino in pelagus proiecto, bona eius inter ſe partirentur, qui cū cogitationem eorum ſenſiſſet, petijt non ut dominus à ſeruis, ſed ut innocens ab improbis, ut parēs à filijs ut ſe liceret ornatū, qua ſæpe fuerat ueſte, quoniā nemo eſſet alius ut ipſe qui ſuū queſtū proſequeretur euentū. Quod cum impetraſſet, cythara ſumpta, ſuā cœpit deflere mortē, quo ſonitu ducti Delphines, è toto mari prænatant ad Arionis cantū. Itaq́ deorū immortaliū poteſtate inuocata, ſup eos ſe deiecit quorū unus Ariona exceptū pertulit ad Thenariū littus. In cuius memoriæ cauſa, quæ ibi ſtatua eſt Arionis in ea Delphina ſimulachrū affixū uidetur. Pro qua re inter ſydera ab antiquis Aſtrologis eſt figuratū Serui autē qui per ſe putarant ſeruitute elapſos tempeſtate, Thenariū perducti à domino cōprehenſi nō mediocri ſupplicio ſunt affecti. d *A maioribus datur.)* Ariſtot. cap. 48. noni naturæ animalium. Paruos ire Delphinos (inquit) magnus aliquis ſemper comitatur cuſtodiæ cauſa. Plin. ait etiā adultos diu comitari magna erga partū charitate. Quo exemplo cōmonemur quanta ſit pueris adhibēda cuſtodia. Ruſus qualis erga filios parentū charitas eſſe debeat. Quærit eodē loco nō ab re Ariſtot. quare Delphines in terrā erūpant. Hoc enī (inquit) interdum eos facere incerta de cauſa dicitur. Addit Plin. ſtatim eos mori tacta tellure. Hinc apud Dionē ſumptū Adagiū, *Δελφῖν' ἐν χέρσῳ βία*, Delphini in terra uis In eos qui ignotum penitus tentare præſumunt. Vt

> *Aggrederis cæcus propria cum clade periclum.*

Aliud rurſus hinc ſumptum Adagium. Delphinum ſyluis appingit, in eum qui rebus tribuit, quæ ſuapte natura contraria ſunt. Vtitur eo in Arte poetica Flaccus Horatius. e *Plurimus Thynnus in Ponto.)* Plinius capite quintodecimo noni. Thynni (inquit) intrant magno mari Pontum Verno tempore gregatim, nec alibi fœtificant. f *Nuſquam citius adoleſcunt.)* Plinius ex Ariſtotele. idipſum aſſerit de omni piſcium genere. Piſcium (inquit) genus omne præcipua celeritate adoleſcit maximè in Ponto. Cauſa multitudo amnium dulces inferentium aquas. Ariſtot. cap. 17. ſexti Naturæ animalium. Profecto (inquit) omne piſciū genus celeriter adoleſcit, & præcipuè in Ponto. Quippe cum ibi incrementum ſingulis diebus planè intelligatur

Et cap. 15 octaui eiusdem operis. Petunt(inquit) pontũ pastus gratia, qui uberior, & cõmodior sibi propter aquarum dulcium admixtionem suppeditatur. a *Intrant dextro littore, læuo exeunt.*) Aristoteles ca. 13. octaui Naturæ animalium. Thynni (inquit) dextrorsum terram contingentes subeũt, sed remeant contra. Læuũ enim in latus se admouent, quod propterea facere dicuntur, quia dextro oculo clarius uident sua natura, læuo hebetius. Idẽ ca. 15. noni refert Plin. Piget referre, quibus uerbis hæc ca. 7. septimi de animalibus à magno referãtur Alberto. Tradit. Aristoteles capit. 17. sexti Naturæ animalium libro. Thynnos præ nimia pinguedine dehiscere, nec plusquàm biennio posse uiuere, cuius rei eodem loco, argumentũ affert.

dextero [a] littore, læuo exeunt. Hoc inde accidere credunt, quod dextris oculis acutius cernunt, quàm sinistris.

De Istro flumine. De Fibro animali. Deque gemmis Ponticis. Cap. XXIII.

ISter Germanicis [b] iugis oritur, effusus [c] monte, qui Tauricos [d] Galliæ aspectat. Sexaginta [e] amnes in se recipit, omnes ferme nauigabiles. Septem [f] ostijs Põtum influit. Quorum

b *Ister Germanicis iugis oritur.*) Cato in Originibus, Danubio, Danas gẽtes eius accolas, nomen impressisse refert. Hodie quoq; Germani, dictione aliquãtisper deluxata, sermone patrio, Dunauu uocant. Danubium ipsum glacie concretum, tum pedibus, tum curru insidens sæpius non sine horrore traieci. Videre frequenter licet, disruptis glaciebus, equos, currus, ac insidentes homines in fluminis profundum demergi. De Istro, qui & Danubius dicitur, Plin. cap. 12. quarti unde hæc Solinus mutuatus est. Danubius (inquit) ortus Germaniæ iugis mõtis Arnobæ ex aduerso Taurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes milibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubij nominis immenso aquarũ auctu, & unde primũ Illyricũ alluit, Ister appellatur, sexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum nauigabili. In pontũ uastis sex fluminibus euoluitur. Hunc secundũ post Nilũ facit Ausonius inquiens.

Illyricus regnator aquis, tibi Nile secundus
Danubius latum profero fonte caput.

Et Ouidius decima quarti de Põto, de Scythiæ fluminibus,

Innumeriq; alij, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi Nile negat.

Dionysius poëta Istrum sacrũ uocat. [Greek text] id est, hunc post, deinceps exurgit sacer Ister. Sacer ideo fortassis dicitur, quod authore Acrone, omnis fons in origine sua sacer est. c *Effusus monte*) Hũc montẽ, unde Ister effunditur, Plin. Arnobã, Ptol Abnobã, Cor. Tacitus Arbonã nominat. Verba Taciti sunt. Danubius molli, & clementer edito montis Arbonæ iugo effusus plures populos adit, donec in Ponticũ mare sex meatibus erũpit. Septimũ tũ os paludibus hauritur. Idem Ausonius

Qua gelidum fontem medijs effũdo Sueuis.
Prominet Hercinæ confinis Rhetia syluæ,
Quæ se Danubij iactat, Rheniq; parentem.
Primo fonte breues &c.

Claudianus dicit Danubiũ in Rhetia monte nasci. Non miror Herodotũ lib. 2. & 4. de Istri fluminis ortu plurimũ oberrasse utpote, quod sua tempestate, Germania nondũ cognita exteris fuerit. Nuper, inquit Tacitus de Germania loquens, cognitis quibusdã gẽtibus, ac regibus, quos bellũ aperuit. Herodoti de Istri ortu uerba sunt ex li. 4. Omnẽ Europã (inquit) Ister emetitur, sumpto ex Celtis initio, qui omniũ in Europa ad solis occasum extremi sunt. Post Cinetas, totamq; permensus Europã ex trãsuerso ingreditur Scythiã ijs quæ diximus fluminibus, & alijs multis aquas ferentibus, Ister fit omniũ maximus. Secũdo quoq; lib. idẽ asserit. Tradit idẽ Herod. li. 4. Istrum sibi semper parẽ fluere, tã æstate, q̃ hyeme, cuius rei causam q̃ uerissimã affert. Hunc amnem Syllius, & Papinius Binomiũ peculiari epitheto nuncupant. Primo enim Danubius appellatur, sed cũ Istriã Thraciæ regionem attingit, Ister dicitur, à prouincia sumpto nomine, quã perlabitur. d *Tauricos.*) Solini omnia, quæ uiderim exẽplaria, Rauracos habẽt. Pli. & Ptolemæus Tauricos uocant Ammianus lib. 22. sicut uetera Solini exẽplaria, Rauracos. Amnis uerò Danubius (inquit) oriens ꝓpe Rauracos mõtes limitibus Rheticis per latiorẽ orbẽ ꝓtentus, ac sexaginta nauigabiles penè recipiens fluuios, septem ostijs per hoc Scythicũ latus erũpit in mare. Quorũ primũ &c. e *Sexaginta amnes.*) Flumina Danubiũ ingredientia sunt. Porata, seu Pyretos, Tiarãtus, Ararus, Napares, Ordessus, Maris, Atlas, Auras, Tibissis, Athrys, Noeas, Artanes, Seius. Angrus, Bongrus, Carnus, Alpis, Lyeus, Aenus, Narabõ, Datus, Drynus, Tibiscus, Moschius. Rhabosus, Ciabrus, Lauca, Ierassus, Sauus, Drauus, &c. f *Septem ostijs pontum influit.*) Plinius & Tacitus sex tantum ostia

Istro

Iſtro tribuũt. Herŏdotus, Ephorus, Claudianus, Arrianus, Auienus, Rhennius, quinq;. Ammianus li. 22. Val. Flaccus 8. Argonauticon. Ouid. 2. de Triſtibus. Statius 5. Syluarũ. Mela Pomponius ſeptem. Danubius (inquit Mela) eorum fluminum, qui in noſtrũ mare decidũt tantũ Nilo minor, totidem quot ille oſtijs, ſed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus effluit. Hæc diuerſitas euenit ex eo, qđ quintum & ſextũ oſtiorũ Danubij lãguidiora ſunt cæteris. Septimũ uerò (ut inqt Solin.) pigrum, ac paluſtri ſpecie non habet quod amni cõparetur. Nomina oſtiorũ Danubij referunt Plinius, Strabo in ſeptimo, Marcellinus lib. 22. Clarius Ptolemæus cap. 10. tertij Tabula nona Europæ. a *Non miſceantur æquori.*) Id accidit ferme fluminibus omnibus, quæ curſu concito æquora ingrediuntur. Bibi ego nauigans interdũ dulcem aquam fluminum non minus decem milibus paſſuum ab eorum fluminũ oſtijs in mari diſtans. Inter admiranda in natura enumerat Ariſtoteles, quod hyeme Danubius adeò plerumq; congeletur frigore, ut etiã equitantibus deſuper tutiſsimũ præſtet iter. Eodem loco ex ſentẽtia ſcribit idem, Iſtrum eſſe Germaniæ fluuium ad Boreã maximè diſcurrentem, at lambentẽ Peonas. In primo autem Meteororũ libro, ubi oſtendit maximos fluuios ex maximis profluere montibus, ex Herodo. & aliorũ ſententia locutus. Iſtrũ fluuiũ ex Pyrenæo monte, quẽ ad occidentẽ æquinoctialẽ montẽ eſſe in Celtica regione oriri ſcribit. Sæpè enĩ nobiles authores reperies alibi ex ꝓpria, alibi ex aliorũ ſentẽtia fuiſſe locutos. Idipſum Seruius Grãma. 7. Aen. multis uerbis demõſtrare conatur, ſup illud. *Nec Præneſtina* &c. Albertus quoq; nõ nihil ad Ariſtot. excuſationẽ ſuffragatur ca. 3. ſecundi tractatus ſecundi Meteororũ Id multò honeſtius, q̃ Ariſtotelẽ in hiſce rebus ignorantiæ redarguere. b *Per uniuerſum Pontum Fiber plurimus.*) Fiber, ut quarto de lingua Latina Varroni placet, dictus eſt ab extrema ora, quod is dextra, & ſiniſtra fluminis maximè uideri ſoleat. Antiqui enim Fibrũ extremum dicebant. Idem refert Feſtus de uerborũ ueterũ ſignificatione lib. 6. Seruius primo Georgicorum dicit Fibros eſſe Canes Ponticos. De Fibro ſic Plin. ca. 30. lib. 8. Eaſdẽ partes ſibijpſi Pontici amputant Fibri periculo urgente, ob hoc ſe peti gnari. Caſtoreũ id uocant medici. Aliàs animal horrendi morſus. Arbores iuxta flumina, ut ferro cædit. Hominis parte cõprehenſa, nõ ante, quàm fracta cõcrepuerint oſſa morſu reſoluit. Cauda piſciũ ijs, cætera ſpecies Lutræ. Qui genio ſtudioſius indulgẽt, Fibrorum pedibus, ac cauda pro piſcibus ueſcũtur, & his potiſsimè diebus, quibus Chriſticolis uſus carnium interdictus eſt. Hac inducti forſitan ratione, qđ ſquamoſæ inſtar piſciũ eæ partes omnino ſint, præſertim cauda. Et re uera tam optimi ſaporis ſunt, ut τοῖς γαστρίμαργοις poſſent abundè etiam ſatisfacere. Cũ hæc ſcriberemus, amicus quidã optimus ad me Fibri caudã opiparè præparatã, dono miſit. Credo eam ob rem, ut quæ de his Fibrorũ partibus, uerbis cõmentabamur, facto quoq; ipſo cõprobaremus. c *Lutræ ſimilis.*) M. Varro 4. de lingua Latina libro, Nõ Lutrã à luẽdo, ſed Lytram dictam tradit, quoniam ſuccidat, ſoluatq; in ripis arborum radices. Græci eam Enhyndrin appellant. d *Ipſe geminos ſuos deuorat.*) Idem ſcribit Ammianus 17. hiſtoriarum libro. Iuuen. Sat. 12. *Imitatus eſt Caſtora, qui ſe*

Eunuchum ipſe facit, cupiens euadere damno

Teſticulorum, adeo medicatum intelligit inguen. Cicero in Scauriana. Redimunt ſe (inquit) ea parte corporis, propter quam maximè expetuntur. Ouidius.

Sic ubi detracta eſt à te mihi cauſa pericli,

Quod ſupereſt tutum Pontice Caſtor habet. Plin. tamen id cõſtanter negat ca. 3. triceſimi ſecundi Natura hiſt. Fibri (inquit) quos Caſtores uocant, & Caſtorea teſtes eorũ. Amputari hos ab ipſis, quum capiuntur, negat Seſtius diligentiſsimus medicinæ. Quinimo paruos eſſe, ſubſtrictosq;, & adhærẽtes ſpinæ, nec adimi ſine uita animalis poſſe &c. De Caſtoreo plura Dioſcor. cap. 26. ſecundi, & Auicenna

[a] primum Peuce, ſecundum Naracuſtoma, tertiũ Caloſtoma, quartum Pſeudoſtoma. Nam quintũ Boreoſtoma, ac deinde ſextum Spireoſtoma languidiora ſunt cæteris. Septimum uerò pigrum, ac paluſtri [b] ſpecie, non habet, quod amni comparetur. Priora quatuor ita magna ſunt, ut per longitudinẽ xl. milium paſſuum non miſceantur [a] æquori, dulcemq; hauſtum incorrupto detineant ſapore. Per uni[c]uerſum Pontum [b] Fiber plurimus, quem alio uocabulo dicunt Caſtorem, Lutræ [c] ſimilis eſt, animal morſu potentiſſimum, adeo, ut cum hominem inuaſerit, conuentum dentium non prius laxet, quã [d] concrepuiſſe perſenſerit oſſa fracta. Teſticuli eius appetuntur in uſu medelarum, idcirco cum urgeri ſe intelligit, ne captus proſit, ipſe geminos [d] ſuos deuorat. Mittit Pontus & gemmas, quas à patria

cap.136.secundi tractatus secundi Canonis. Huius, & Isidori sunt, quæ 22. de Animalibus Albertus refert. De Castorij utilitatibus iustum uolumen, ut Hermolaus refert, scripsit Archigenes. a *A patria Ponticas dicimus*) Ponticarum plura sunt genera (inquit cap.10.tricesimiseptimi Caius Plinius). Est stellata, nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium, conualliumq; effigies. Hinc extimo à Seneca Tragœdia ultima Istrum gemmiferum uocari.

Nec tamen omnis plaga gemmiferi
sufficit Istri.

Ponticas[a] dicimus genere diuerso. Quippe aliæ aureas, aliæ sanguineas stellas habent, & eæ quidem inter sacras habentur. Namq; ostentationi potius quã usui deleguntur. Non guttis asperæ sunt, sed longius colorum ductibus liniantur.

De amne Hypane, & Exampeo fonte. Cap. XXIIII.

HYpanis amnis[b] oritur inter Auchetas, Scytharum amnium princeps, purus, & haustu saluberrimus usque dum Callipodum[c] terris inferatur. Vbi fons Exampeus[d] infamis est amara scaturigine. Qui Exampeus liquido admixtus fluori omnem uitio suo uertit, adeo, ut dissimilis sibi in maria condatur. Ita inter gentiũ opiniones fama de Hypane discordat, qui in principijs eũ norunt, prædicant, qui in fine experti sunt, non iniuria execrantur.

b *HYpanis amnis oritur inter Auchetas.*) Eadem refert Plinius cap.12.lib. quarti. De Hypani flumine, nullus copiosius retulit, quàm Herodotus lib. 4. Tertium (inquit de Scythiæ fluminibus loquens) flumẽ est Hypanis ex Scythia ueniens, & ex magna palude profluens, circum quam pascuntur equi syluestres, candidi. Recteq; uocatur hæc palus mater Hypanis. Ex hac igitur ortus Hypanis fluit ferè quinq; dierum nauigatione angustus, & adhuc dulcis, sed mox quatuor à mari dierum nauigatione sanè quã amarus, propter amarum, qui in eum influit fontem. Adeò inquã amarum, ut quũ sit exigua magnitudine, tamen inficiat Hypanin flumen in paucis magnum &c. Ex Herodoto mutuatus est Mela in principio secũdi, quæ de hac ipsa re scripta reliquit. Plinius eodem loco eos arguit, qui Hypanin in Asiæ parte prodidere, quum is Asiæ flumen non Hypanis, sed Hypasis, unius tantũ literæ discrimine, nuncupetur. De Hypasi Plin. cap.17.& 20.lib. 6. Philostratus 2 & 3. uoluminibus. Diodorus Siculus in gestis Alexandri, id est, 17. historiarum libro. Q. Curtius lib.8. Erratum simile reperies apud hũc ipsum Solinum cap.65. infra, quo loco non Hypanis, sed Hypasis adscribẽdus est. Ex Herodoti uerbis, de equis syluestribus, intellexisse uidetur Valerius Flaccus lib.6. Argonauticon, quum inquit, *Nec clarior ullis.*

Arctos equis, abeunt Hypanin, fragilemq; per undam
Tigridis, aut sæua profugi cum prole leænæ.

c *Callipodum.*) Sunt uetusta quædam exemplaria, quæ Callipides habeant, quo nomine Pom. etiã Mela nominari dicit. Callipodes, uel Callipides Græcè, pulchripedes nuncupantur. Latinè, καλὸς pulcher, ποῦς pes. d *Fons Exampeus.*) Scythæ, sacram uiam, Exampeon dicunt. Inter Borysthenem, & Hypanin flumina (inquit Herodotus) locus est nomine Exampeus, ex quo hic amarus fons, ortum habet & nomẽ. Est autem hic fons in finibus regionis Scytharum Aratorum, & Alizonum, eodem nomine, quo locus, unde emanat. Vnde diuersa qualitas aquis insit, supra authoritate Senecæ commonstrauimus. Vitruuius 8. Architecturæ libro. Sunt (inquit) ex amaro succo terræ fontes exeuntes uehementer amari. Quo loco & Hypanis huius meminit Ouidius 15. Transformationum libro, quum uellet ex Pythagoræ sententia

Monstrare esse nihil, toto quod perstet in orbe,

Attulit & hanc Hyppanis ex Exampeo in amariorem uersionem.

Quid? non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus uiciatur amaris?

Propter immensum itineris interuallum inter Scythicum Hypanin, & Venetum Eridanum amnes, prouerbiali figura à Propertio lib. 1. dictum uidetur.

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano

Cum res plurimũ inter se distantes notare quis uoluerit. Potest & ad aquarum qualitatẽ horũ fluminũ, id est, dulce, & amarum, Adagium id referri. Hic fluuius Hypanis, circa solstitiũ defert acinorũ effigie tenues mẽbranas, quibus erumpit uolucris, quadrupes

drupes pyralis mōdo, nec diem ultra uiuit. Vnde Hemerobion uocatur, quaſi unidium dicas. Plin. ca. 36. undecimi natur. hiſtoriæ. Ariſtot. cap. 1 primi, & cap. 19. quinti Naturæ animaliū. ἡμερόβιον, id eſt, Diarium appellat. Sententiam Ariſtot. de hac ipſa uolucre, refert M. Cicero primo Tuſculanarum Quæſt. Albertus Hemerobion piſcem, uepura cui nulla cura nominis, & utinā non frequenter rei, diem nuncupat. Eius uerba qualiacunq; ex lib. 24. de Animalibus libuit ſubſcribere. Dies (inquit) eſt piſcis, qui eodem die oritur, & completur, & moritur. Et habet duos pedes, et duas alas pinnales. Quidā tamen dicunt, qđ diutius uiuit ab ortu, ſed dicunt, qđ poſt complementum non uiuit, niſi die una. Hucuſq; Albertus. Ariſtoteles, & Plinius uolucrem quadrupedem eſſe dicunt, Albertus piſcem bipedem. Sed tutius illis fidem adhibere, quàm huic.

De Boryſthene flumine, ac eius accolis. De natura canum. De Scytharum moribus. De gemmis, Smaragdo, Cycaneo, Cryſtallo. Cap. XXV.

a APud Neuros[a] naſcitur Boryſthenes flumen, in quo piſces egregij ſaporis, [b] & quibus oſſa nulla ſunt, nec aliud, quàm Carthilagines tenerrimæ. Verum Neuri (ut accepi- b mus) æſtatis [c] temporibus in lupos transfigurantur. Deinde exacto ſpacio, quod huic ſorti attributum eſt, in priſtinā faciem reuertuntur. Populis iſtis

A *Pud Neuros.*) Quò locus hic ſiat dilucidior, adſcribam Herodoti in Melpomene uerba. Quartus (inquit) Scythiæ fluuius Boryſthenes ſecundum Iſtrum omnium maximus, & noſtra ſententia non modò Scythicorum fluuiorum longè uberrimus, ſed etiam cæteris uberior præter Aegyptiū Nilū, cum quo nō licet aliud cōparare. Cęterorū uberrimus eſt Boryſthenes, paſcua præbēs amœniſsima, & accōmodatiſsima pecoribus, nec nō optimorū, ac ſingulariū affatim piſcium. Idē ad potandū ſuauiſſimus, liquidius inter turbidos fluens iuxta ſemētis optima fit, & herba nō ſatiua etiam aptiſsima. In cuius quoq; oſtiū ingens uis ſalis ſua ſponte cōereſcit. Præbet idē ingentia Cete ad ſalſurā, ſpinis carentia, q̄ Antaceos appellāt. Ex Herodoto ſunt omnia, quæ de Boryſthene flumine in principio ſecundi Mela refert. Iidem authores ſcribūt Boryſthenis, quemadmodū & Nili originem ignorari. b *Piſces egregij ſaporis.*) Plin. ca. 15. noni. In Boryſthene (inqt) memoratur piſcis præcipua magnitudo, nullis oſſibus, ſpiniſue interſitis, carne prædulci. Is piſcis eſſe uidetur, qui apud Plin. eodē capite Eſos nuncupatur. Eadem de his piſcibus Mela ſcribit. Hos piſces & Danubius abundè procreat, non multū ab Attilis differētes, niſi qđ ijs maiores multò ſunt. Attilū piſcē intelligunt, quē Storionem Itali uernaculè nuncupant, in Pado (inquit Plin.) inertia pingueſcentē ad mille aliquando libras catheniato captū hamo. Horū Viennā, Autumno præſertim tempore è Pannonia, ingens affertur copia. c *Neuri æſtatis temporibus in lupos transfigurantur.*) Sunt qui legant, Statis temporibus. Plin. cap. 22. octaui nat. hiſtoriæ, falſum eſſe confidenter exiſtimat. Homines (inquit) in lupos uerti, rurſumq; reſtitui ſibi, falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere omnia quæ fabuloſa, tot ſæculis comperimus &c. Herodotus etiam non adhibet iſtis fidem. Nedum ueteribus, ſed etiamnum noſtri temporis hominibus creditum eſt, poſſe quadam magica arte, homines in lupos omnino conuerti. Hinc à Marone in Pharmaceutria dictum eſt.

His ego ſæpè lupum fieri, & ſe condere ſyluis. Et à Propertio in quartò.
Et ſua nocturno fallere terga lupo. Ouidius 7. Metamorphoſis libro.
Inq; uirum ſoliti uultus mutare ferinos
Ambigui profecta lupi. Et Plautus in Amphitryone. Nam uetum eſt (inquit) qđ olim eſt auditum fabularier, mutatos Atticos in Arcadia homines, & ſæuas beluas manſitaſſe, nec unq; domo parentib. cognitas. Ex hac hominū opinione ortū Adagiū. Verſipellē ſe facit, quando lubet. In hominē uafrum, & aſtutum, cui ob perfidiam, & inconſtantiā minimè credendum ſit. Vtitur ea figura Plautus prima, & nona Comœdijs. Et Plin. ca. 22. lib. octaui. Sed an natura patiatur, homines in lupos, uel in rem quāpiam ſpeciei alterius, cōmutari, nō parua apud peritiores cōcertatio eſt. Herodotus, & ſecum plures, fabuloſum exiſtimat, id quod naturali ſit conſonum rationi. Specierum enim differentia, ut Ariſtoteli placuit, à forma rerum ultima eſſe ſumit. Non poſſet ergo homo lupus fieri, niſi anima ipſa hominis, in lupi animam uerteretur omnino. Id autem fieri natura non patitur. Forma enim perfectiſſima non niſi ſubiectum perficit ſibi ſimile. Opinatur Ioannes Scotus, tantā eſſe huius ſingularis animæ ad propriū corpus proportionē, ut ipſa nō poſſit corpus aliud informare, q̄ ſuū. Ergo nec multò minus lupi corpus quoquo modo rationalis anima poteſt perficere. Pythagorici animarū hominū in bruta

transmit

transmigrationem ponentes, non negarent posse forsitan hominem lupum fieri, ut de Minoe, uel Rhadamanto dicitur. *Exaequat damnum meritis, & muta ferarum*

Cogit uincla pati, truculentos ingerit ursis,
Praedonesq́ lupis, fallaces uulpibus addit.
Hunc suis immunda pinguem detrudit in artus.
Atqui desidia semper, uinoq́ grauatus,
Indulgens Veneri uoluit torpescere luxu,

Nicolaus Lyrensis insignis Theologus, in commentarijs Exodi, quaerit, An uirtute daemonum, qua incantatores utuntur, & magi, potuerit fieri, ut uirgae in dracones uerterentur. Duo is de ea quaestione dicta probat. Vnum quod re uera uirgae non fuerint in dracones conuersae. Alterum, quod id factum fuerit quadam apparentia, & uera sensuum illusione. Franciscus Maron super cap. 7. tertij de Trinitate diui Augustini, quatuor de artibus ipsis Magicis affert documenta. Extat de hac ipsa re notabilis apud Augustinum 79. quaestio eius libri qui octoginta trium quaestionum inscribitur. Multa apud eundem reperies cap. 18. uoluminis decimi octaui Ciuitatis dei. Quid si ijs hominibus eueniat, quod Nabuchodonosori accidisse cap. 4. Danielis Scriptura testatur: Quo loco plura idem Nicolaus docte refert. Scribit Pausanias Lycaonem Arcadem, quum ad Iouis Lycaei aram puerum immolasset, ac humanum sparsisset cruorem, mox in lupum fuisse conuersum, idq́ quadam Deorum indignatione, uerum esse existimat. Idipsum cap. 22. octaui retulit Caius Plinius.

deus Mars est. Pro simulachris [a] enses colunt. Homines uictimas habent, ossibus adolent ignes focorum. Geloni ad [b] hos proximant. De [c] hostium cutibus, & sibi indumenta faciunt, & equis suis tegmina. Gelonis Agathyrsi collimitantur caeruleo picti colore, fucatis in caerulum crinibus. Nec hoc sine differentia. Nam quanto quis altero praestat, tanto propensiore nota tingitur, ut sit indicium humilitatis minus pingi. Post Antropophagi, [d] quibus execrandi sunt cibi humana uiscera. Quem morem [e] impiae gentis, adiacentium terrarum prodit tristissima solitudo, quas ob nefarium ritum finitimae nationes metu profugae reliquerunt, & ea causa est, ut usque ad mare, quod Tabin uocant, [f] per longitudinem eius orae, quae aestiuo orienti adiacet, sine homine terra sit, & immensa deserta, quoad perueniatur ad Seres. [g] Chalybes, & Dahae in parte Asiaticae Scythiae crudelitate ab immanissimis nihil discrepant. At Albani in ora [h] gentes, qui posteros se Iasonis credi uolunt.

a *Pro simulachris enses colunt*) Mela dicit Neuros Marti pro simulachris enses, & tentoria dedicare. Herod. lib. quarto. Marti (inquit) templum ex Sarmentorum fascibus extruunt. Sub hoc aggestu ferreus Acynacis, qui singulis uetustus est, statuitur, idq́ est Martis simulachrum, cui annuas hostias offerunt cum aliorum pecorum, tum equorum, & plus huic Acynaci, quam dijs caeteris. Quod homines hostias immolent, & ossibus adoleant ignes focorum, scribunt idem Herodot. & Pomponius. b *Geloni*) Hercules in Hylaea regione cum quadam uirgine, quae superne foemorum tenus foemina, inferius autem uipera erat, concubuit. Ex ea (ut quarto libro scribit Herodotus) genuit Gelonum, Agathyrsum, & Scytham filios, a quibus Geloni, Agathyrsi, & Scythae populi dicti sunt. Agathyrsos caerulo pictos 4. Aeneid. scribit Maro. Quo loco plura Seruius super illud.

Cretesq́, Dryopesq́ fremunt, pictiq́ Agathyrsi. Apud hos (ut Marcellus 22. libro author est) Adamantis est copia lapidis. c *De hostium cutibus*) Sumptum ex cap. 2. septimi Plinij, & Herodoto lib. 4. Geloni (inquit Mela) hostium cutibus equos, seq́ uelant. Illos reliqui corporis, se capitum. d *Antropophagi*) Ab effectu sumptum nomen, quasi homouori, quod homines, instar ferarum uorare consueuerint. *ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ φάγειν*, id est, ab homine, & uorace. Sunt & alibi huiusmodi immanes homines. In nostris Collectaneis in poetas, recensuimus gentes plurimas, quae humanis carnibus uescuntur, quae homines habent uictimas. Ad hos referri potest illud in Asinaria Plautinum Adagium. Lupus est homo homini. e *Quem morem*) Omnia Plin. cap. 17. sexti. f *Tabin uocant*) Idem scribit infra ca. 63. & Plin. cap. 17. sexti. Item Mela. lib. 3. Sed uocant Tabin iugum mari imminens, uel incumbens. Vnde legendum uidetur, usq́ ad iugum mari imminens quod Tabin &c. g *Chalybes*) His regionibus Dahae confines sunt acerrimi omnium bellatores, & Chalybes, per quos erutum, & domitum est primitus ferrum. Marcellinus 22. historiarum libro. Lege Seruium primo Georgicorum super illud. *At Chalybes nudi ferrum.*

h *Albani in ora gentes*) Ex eo dicti quod albo crine nascantur. Vel ab Albano flumine, quod per Albaniam

baniam decurrit. Lege Plin. cap. 15. li. ſexti. Iuſtinus li. 42. dicit eos ab Albano Italiæ monte retinere nomen, q́d inde Herculē quū extincto Geryone armenta eius per Italiam duceret, ſequuti fuerint. Albanis mos eſt cum mortuis pecunias defodere. Idcirco pauperes uiuunt, cū patrimoniū nullū habeāt. In eos præterea dici ſolitū, q́d Cyclopū uitā agant, qui efferam, ſegnem, atq; barbarā, quoniam neq; ſint agrorū culturæ ſtudioſi, ſed ad cultū omnem humanioris uitæ inertes, atq; omnino rudes. Strabo libro 11.

a albo crine naſcuntur. Caniciem habent auſpicium capillorum. Ergo capillorum color genti nomen dedit. Glauca oculis ineſt a pupilla, ideo nocte plus quàm die cernunt. Apud hos populos nati b canes b feris omnibus anteponuntur. Frangunt c tauros, Leones perimunt, detinent quicquid obiectum eſt. Quibus ex cauſis meruerunt etiam annalibus

Scribunt medici peritiores, capillos natiuam nigredinē retinere, quouſque ſanguis pinguis, ſpiſſus, calidus, uiſcoſusq; in homine permanſerit. Quum uerò ĳdem in aquoſitatem (utor enim Auicennæ uerbo) tendere incipiunt, conſequens eſt, ut in caniciem continuò dilabantur. Docet idē Auicēna Fen. 7. quarti Canonis, quibus ipſa canicies retardetur, quibuſue iuuamentis ne accidat, prohiberi poſſit. Si plura de hac ipſa re cupis, adeas Ariſtot. cap. 4. quinti de generatione animalium lib. Hunc ſequutus Albertus Germanus homo in Phyſicis literis magis q̃ linguis eruditus, plura ſcribit. cap. 7. decimononi de Animalibus libro. Quærit Ariſtoteles decima Problematū ſectione. Cur unus omniū animantiū homo caneſcit? An (inq̄t) q́d pars animātiū maxima, pilū quotannis deciduū gerit, ut equus, ut bos, nonnulla deciduū non gerūt. Tempus aūt uiuunt breue, ut oues, & quædā alia, quorum pilus utpote non ſeneſcens, caneſcere non poteſt. At homo nec deciduū gerit pilum, & lōgā degit ætatem. Itaq; tempore conſeneſcit, atq; inueteratur. Sed quum pueri humecti ſunt, & plurimum excremētoſi, cur nō caneſcunt tamen? Aphrodiſeus has cauſas retulit. Quia humidi (inquit) & calidi ſunt. Pituita autem unde canicies humida, & frigida eſt. Adde q́d puerorū caluaria mollis, laxaq; eſt inſtar cutis. Itaq; uacans materia, & inutilis difflari poteſt, atq; euaporari. Seniorū prædura eſt. Tempore nāq; obdureſcit, ac denſa, ſolida, oſſea redditur, unde rimas in ea natura ꝓduxit, quib. uapores excremētitĳ efflari, atq; euaneſcere poſſent. Plin. caniciē equis etiā tribuit in undecimo. Docta plurima de caniciei ratione refert Cælius cap. 48. ſeptimi Anti. lectionū libri. a *Glauca pupilla.*) Ex Plinio ſumptum eſt cap. 2. libri ſeptimi, qui Iſigonū Nicenſem aduocat authorem. b *Nati canes.*) Totum, quod de canibus hoc loco Solinus refert, ex cap. 40. octaui Plinĳ ſumptū eſt. Canis quāuis Latinū ſit nomen, Græcā tamen Etymologiā habere uidetur. Græcis em̄ *κύων* dicitur. Aliĳs placet à canore latratus dici potius, quòd plurimū latrando inſonet. Lucius Columella 8. Agriculturę libro tria docet eſſe canum genera. Vnum àduerſus hominū, & ferarū inſidias parandū, tuendumq;, & id (inquit) uillam, quæq; iuxta ſunt uillæ, cuſtodit. Alterū propellendis iniurĳs hominū, ac ferarū, & id obſeruat domi ſtabulum, foris pecora paſcentia. Tertium uenandi gratia comparatur, idq; nō ſolū nihil agricolā iuuat, ſed & auocat, deſidēq; ab opere ſuo reddit. De multiplici canū genere Plin. cap. 63. li. decimi, & Ariſtot. ca. 20. ſexti naturæ animaliū. Quali aūt canes forma eſſe debeant, appoſitis uerbis ſecundo Agriculturæ libro explicat. M. Varro. Facie (inq̄t) debēt eſſe formoſi, magnitudine ampla, oculis nigrantibus, aut rauis, naribus congruentibus, labris ſubnigris, aut rubicundis, neq; reſimis ſuperioribus, neq; pendulis ſubtus mento ſuppreſſo, & ex eo enatis dentibus duobus dextra, & ſiniſtra paulo eminus ſuperiorib. directis potius, q̄ Brochis, acutos quos habeant labro tectos, capitibus, & auriculis magnis, ac flaccis, craſſis ceruicibus, ac collo internodĳs articulorū longis, cruribus rectis, ac potius uarĳs, q̃ uacĳs, pedibus magnis, altis, qui ingredienti ei diſplodātur, digitis diſcretis, unguibus duris, ac curuis, talo, nec ue corneo, nec nimiū duro, ſed ut fermētato, ac molli à fœminib. ſummis corpore ſuppreſſo. Spina neque eminula, neq; curua, cauda craſſa, latratu graui, hiatu magno, colore potiſſimū albo, quod in tenebris, ſpecie leonina. Præterea fœminas uolūt eſſe māmoſas æqualib. papillis. Subdit uidēdum eſſe, ut boni ſeminis ſint. Itaq; à regionib. appellantur, Lacones, Epirotici, Salamantini. Plura ad formā canū pertinentia tradit Columella, ſed non niſi de Villatico cane ſcribit. Non aſſentitur idē Columella ĳs, qui canes inter mutos cuſtodes annumerādos cēſent. Nam quis (inquit) hominū clarius aut tanta uociferatione beſtiā, uel furem prædicat, q̃ iſte latratu? Quis famulus amantior domini? Quis fidelior comes? quis cuſtos incorruptior? quis excubitor inueniri poteſt uigilantior? Quis deniq; ultor, aut uindex conſtantior? c *Frangunt tauros, leones perimunt.*) Scribunt Diod. Siculus 17. hiſtoriarum lib. & Q. Curtius li. 8. in Sophitis regione nobiles eſſe ad uenādū canes, qui latratu abſtinere dicuntur, quū uidere feram. Leonibus maximè infeſti, quos & perimūt. Nec minus Tigrides dilaniare Diod. refert. Apud Bactrianos uulgò uſurpant. Canē timidum uehementius latrare, q̄ mordere. Idem Curtius li. 6.

Italię

tradi. Legimus petenti [a] Indiam Alexandro à rege Albaniæ dono duos missos, quorum alter sues sibi, & ursos oblatos usque adeo spreuit, ut offensus degeneri præda, ignauo similis diu accubaret, quem per ignorantiam uelut inertem, Alexãder [b] extingui imperauit. Alter uerò monitu eorũ, qui donum prosecuti erant, leonem missum necauit. Mox uiso Elephante notabiliter exultans belluam primo astu fatigauit, deinde cum summo spectantium horrore terræ affixit. Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratibus ultra rugitus insonantes. Hæc sunt de canibus Albanis, reliqua communia uniuersis. Dominos æqualiter canes omnes diligunt, sicut exemplis palam factum est. In Epiro deniq; domini percussorem in cœtu agnitum latratu canis prodidit. Iasone Lycio interfecto canis ipsius aspernatus cibum inedia obijt. Lysimachi regis canis, flammis se iniecit, accenso domini rogo, & pariter igni absumptus est. Garamantum regem [c] ducenti canes ab exilio reduxerunt præliati aduersus resistentes. Colofonij, & Castabalenses canibus in bella productis primas acies instruebant. Appio Iunio, [d] Publio Silio consulibus damnatum dominum [e] canis cum abigi non posset, comitatus in carcerem mox percussum, ululatu prosecutus est. Cumq; ex miseratione populi Romani potestas ei cibi fieret, ad os defuncti escam tulit. Vltimo abiectum in Tyberim cadauer adnatans sustentare conatus est. Canes soli [f] nomina sua recognoscunt, itinerũ meminerunt. Indi [g] coitus tem

Italis elegans Adagiũ frequẽs est. Latrantẽ canẽ nunq; prædam capere. a *Petenti Indiã Alexandro.*) Idẽ exemplum Plinius quoq; refert. Omnia ferè præter canes, dominũ, & amicũ aspernantur pauperem.

Non habet unde suum paupertas pascat amorem.

Quam uera Horatiana sententia. *Et genus, & uirtus nisi cum re uilior alga est.* Ciceronis secundo de natura deorum uerba sunt. Canũ (inquit) tam fida custodia, tanq; amans dominorũ adulatio, tantumq; odiũ in externos, & tam incredibilis ad inuestigandum sagacitas narium, tam alacritas in uenando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos? Aegyptij propter canum utilitates plurimas, eos loco numinis coluerũt. Gentes sunt præterea (ut sexto naturalis historiæ refert Plinius) quę canem pro rege habent. b *In Epiro.*) Inter generosos canes Molossos, id est, Epiroticos celebrant. *Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui,* inquit Maro. Exemplum hoc ex Plin. mutuatus Solinus. De Lysimacho idẽ refert Plin. De eo multa Strabo lib. 13. & Iustinus libro quintodecimo, & sequẽtibus duobus. c *Garamantes*) Ex Plin. & hæc sumpta sunt, Quis is rex fuerit, nondum legi. Simile canit Val. Flaccus sexto Argonauticon.

Caspiade, quis turba canum non segnius acres
Exilit ad lituos, pugnasq; capescit heriles

Colophon Ionicæ urbs, Clarij Apollinis luco illustris, sed Homero alumno, ut Colophonij tradũt, multo illustrior. d *Appio Iunio, Publio Silio*) Vetusti omnes Solini codices, habent Appio Iunio, Pubiio Sicinio. Dubium hic, an apud Plinium mendum sit, quod cap. 40. octaui Publium Silium habeat. e *Damnatum dominum.*) Ex Plin. & hoc ipsum sumptum est. f *Canes soli nomina sua recognoscunt.*) Soli (inquit Plinius) dominum nouere. Et ignotum quoq; si repente ueniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscunt. Itinera quamuis longa meminere, nec ulli præter hominũ memoria. Hæc Plin. Id autem ob id euenire creditur quod plus sensus ijs insit, q̃ animantibus insit reliquis. Sunt aũt canes nominibus non lõgissimis appellandi, quo celerius quisq; uocatus, exaudiat. Nec in breuioribus, q̃ quæ duabus syllabis enunciantur, sicuti Græcum est [illegible], Latinum ferox. Græcũ [illegible] Latinum celer. Vel fœmina, ut sunt Græca [illegible] Latina, lupa, cerua, tigris. Ex Lucio Columella cap. 12. libri septimi. Aduertendum inueniri interdum equos, boues, oues, capras, feles, sues, quæ nomina sua recognoscunt, sed hoc multò rarius, quàm in canibus deprehenditur. g *Indi coitus tempore.*) Idem refert Plinius ca. 40. octaui libri. In Cyrenensi agro lupi cum canibus coeunt. Et Laconici canes ex uulpe, & cane generantur. Indicos etiã canes ex

a pore in ſaltibus canes fœminas religant, ut cum his Tigrides coëant, quarum ex primis conceptibus ob nimiam feritatem inutiles partus iudicant, itidem ſecundos, tertios educant. Ægyptij [a] canes è Nilo nunquam niſi currentes lambitant, dum à Crocodilis inſidias cauent. Inter Antropophagos in Aſiatica parte numerantur Eſſedones, qui & ipſi nefandis funeſtantur inter ſe cibis. Eſſedonum mos [b] eſt parentum funera cantibus proſequi, & proximorum conrogatis cœtibus, cadauera ipſa dentibus laniare, pecudumq́; carnibus mixta dapes facere. Capitum etiam oſſa, auro incincta in poculorum tradere miniſterium. Scythotauri [c] pro hoſtijs cædunt aduenas. Nomades [d] pabula ſequuntur. Georgi in Europa ſiti agros exercent. Axiacæ perinde in Europa ſiti, neq; mirantur [e] aliena, neque ſua diligunt. Satarchæ uſu [f] auri, argentiq́; damnato in æternum ſe à publica auaritia abdicarunt. Scytharum interius habitantium aſperior ritus eſt. Specus incolunt. Pocula non ut Eſſedones, ſed de [g] ini-

nes ex Tigride, & cane gigni confirmant, uerum non ſtatim, ſed tertiò coitu. Primò enim beluinos adhuc catulos procreari aiunt. Alligantur canes locis deſertis, & niſi belua incenſa libidine ſit, ſæpe lacerantur. Ariſt. cap. 28. octaui Nat. animalium. a *Aegyptij canes è Nilo.*) Macrobius ſecundo Saturnaliũ inter plurium dicteria adſcripſit & hoc. Poſt Mutinenſem (inquit) fugam quærentibus quid ageret Antonius. Reſpondiſſe familiaris eius ferebatur. Qđ canis in Aegypto, bibit, & fugit. Quoniã in illis regionibus conſtat canes captu Crocodilorum exterritos currere, & bibere. Quærit eleganter Aphrodiſæus. Cur canes ſuas uibrare caudas ſoleant, quum notos ſibi agnoſcant? Cauſas lege apud eum Proble. 144. libri primi. Albertus inter alia fidem excedentia, narrat, qđ ſi qs dentes canum ſuper ſe habet ſuſpenſos, non illatrabitur à canibus. Rurſus, quod ſi quis cor canis ſuper ſe habuerit, non inuadetur morſu canũ. Inſuper qđ ſi dens canis nigri in palma teneatur, non latrabũt canes contra tenentem eum. Et ideò (inquit) talem dentem ferunt latrones noctũ. Vſus ſum uerbis eius qualibuſcunq; ex lib. 22. de animalibus. b *Eſſedonum mos eſt.*) Eſſedones (inquit Herod. in Melpomene.) talibus moribus uti feruntur. Quoties pater alicui deceſſit, omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactauerunt, concideruntq́;, concidunt & mortuum patrem illius à quo conuiuio accipiuntur. Commixtisq́; omnibus carnibus cõuiuium exhibent. Caput tamen defuncti denudatum, purgatumq́; inaurant, eoq́; pro ſimulachro utũtur agentes illi quotannis maiores hoſtias, ceremoniasq́;. Hæc filius patri facit, quemadmodum Græci natalicia. Non diuerſa ab his tradit Mela Pomp. in principio ſecundi Geographiæ libri, & Strabo lib. 11. c *Scythotauri.*) Hos Herod. lib. 4. & Pomp. lib. 2. Tauros nominant, Iphigeniæ, & Oreſtis aduentum maximè memoratos, immaneq́; famã habere dicũt, qđ ſoleant pro uictimis aduenas cædere. Lege quæ ſcribit Seruius 2. Aen. Vergilij ſuper illud. *Sanguine placaſtis uentos, &c.* Dicti aũt Scythotauri, quaſi Scythæ Tauri montis accolæ. Plin. cap. 12. quarti. Iugum ipſum (inquit) Scythotauri tenent. d *Nomades.*) Ex te ſumptum nomen νομὰς νομάδος, Græcis paſtor dicitur & νέμω paſco. Item νομὴ paſcua. Scythæ enim (ut lib. 8 Arrianus ſcribit) neq; agriculturæ ſtudent, neq; urbes incolunt, neq; templa dijs extruunt, ſed plauſtris errabundi in alia, atq; alia loca pro tempore cõmeant. Lege Iuſtinũ lib. 2. Sunt & in Aethiopia Nomades cap. 41. infra. De Georgis, & Axiacis, Mela lib. 2. γεωργοὺς enim Græci, agricolas nominant. Plin. cap. 12. lib. 6.
e *Neq; mirantur aliena.*) Iuſtin. lib. 2. de Scythis loquens. Nullum ſcelus (inquit) apud eos furto grauius. Quippe ſine tecto, munimentoq́; pecora, & armenta &c. Quã felices erant homines, quum furẽ nemo timeret Caulibus, aut Portis, & aperto uiueret horto. In ea ętate, quã auream dicunt, erant expertes furandi homines, hac imbuit arte Mercurius Maia genitus, nunc magnus habetur ille deus, cuius dedit experientia fures. Quot ſunt contrariæ gentes Axiacis, quæ niſi de rapto uiuere turpe putãt.
f *Vſu auri, argentiq́; damnato.*) Sciunt nimirum Satarchæ. Quod ſoleant auro multa ſubeſſe mala. Eſſet utinam hominum mos iſte hodie, quãdo auri, & argenti dira cupidine imus in uiſcera terræ, & in ſede Manium, quærimus opes. Hinc (ut canit Naſo) ortum

Omne nefas, fugere pudor, uerumq́;, fidesq́;,
In quorum ſubiere locum fraudesq́;, doliq́;,
Inſidiæq́;, & uis, & amor ſceleratus habendi.

g *De inimicorum capitibus.*) Herodotus lib. 4. Quem primũ uirum in bello cepit uir Scytha, eius ſanguinẽ potat. Quoſcunq; in prælio interemerit,

n torum

micorum capitibus moliuntur. Amant prælia, interemptorum cruorem è uulneribus ipsis bibunt. Numero cædium [a] honor crescit, quarum expertem esse apud eos probrum est. Haustu [b] mutui sanguinis fœdus sanciunt, non suo tantum more, sed Medorum quoque usurpata disciplina. Bello denique quod gestum Olympiade nona, & quadragesima, anno post Ilium captum sexcentesimoquarto, inter Alyathem Lydum, [c] & Astyagem Mediæ regem hoc pacto firmata sunt iura pacis. Colchorum urbem Dioscoriaden Amphitus, [d] & Telchius aurigæ Castoris, & Pollucis condiderunt, à quibus Heniochorum gens exorta est. Vltra Sauromatas in Asia sitos, qui Mithridati [e] latebram, & qui originem Medis [f] dederunt, confines sunt Thalij his nationibus, quas ab Oriente contingunt Caspij maris fauces, quæ fauces mirum in modum macia ntur imbribus, crescunt æstibus. Henichorum montes Araxem, Moschorum Phasiden fundunt. Sed Araxes [g] breuibus interuallis ab Euphratis ortu caput tollit, ac deinde in Caspium fertur mare. [h] Ari-

eorum capita regi offert. Caput hoc modo præcidit. In orbem illud amputat circa aures, uerticeque sumpto excutit. Et infra. Non tamen de omnibus (inquit) sed de inimicissimorum capitibus hoc faciunt, ut illud quisque infra supercilia recisum prorsus excuteret &c. Sex. Rufus hunc nefandũ morem Thracib. attribuit. Sed ijs, & illis esse cõmunis potest. a *Numero cædium honor crescit.*) Et id quoque ex Herodoto libro eodem sumptum est. b *Haustus mutui sanguinis.*) Fœdera cum quibuscunque ineunt Scythæ, hoc modo ineũt. Infuso in grandem calicem fictilem, uino, commiscent eorum sanguinem, qui feriunt fœdus, percutientes cultello, aut incidentes gladio aliquantulum corporis. Deinde in calice tingunt, Acinacem, sagittas, securim, iaculum. Hæc ubi fecerunt, sese multis uerbis deuouent, postea uinum epotãt, non modo ij, qui fœdus fecerunt, sed etiam comites ijque sunt maximæ dignitatis. Et hæc quoque ex Herodoto sumpta sunt. Similia leges apud Tertul. cap 9. Apolog. Sic quoque Catilinæ contra patriam coniurationem fuisse firmatam, scribunt Salustius, Appianus, Lucius Florus. c *Inter Alyathem Lydum, & Astyagem.*) Huius belli meminit Euseb. lib. temporum. Nec in tempore à Solino discrepat. De Alyathe quoque Lydorũ rege, meminit Herodo. lib. primo. Fit & à Laërtio mentio in uitis Pittaci, & Biantis lib. primo. Tam scripta, q̃ impressa Solini exemplaria, habent cum Aduatem, cum Alyritẽ. Nos ex Eusebio Alyathem reposuimus. d *Amphitus, & Telchius*) Omnia ex Plin. cap. 5. sexti. Castoris, & Pollucis aurigas, Strabo circa principiũ undecimi, Rhecã, & Amphistratũ nominatos dicit, ut in alter utro mẽdũ sit. Sed fieri potest, ut horũ fratrũ plures fuerint aurigæ. Eo Stra. loco historiam hãc totam reperies. Cum Plinio, & Solino cõcordat Ammian. 22 historiarũ li. Pulchra de Castoris, & Pollucis matre recenset Cælius cap. 42. sexti Ant. Lectio. e *Mithridati latebram.*) Mithridates timens ne inimici, quod ueneno non potuerãt, ferro peragerẽt, uenandi studiũ finxit. Quapropter quatuor annos, neque urbis, neque ruris tecto usus est, sed per syluas uagatus est, & diuersis montiũ regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quib. esset locis. Assuetus feras cursu aut fugere, aut proseq, cum quibusdã etiam uirib. congredi. Quibus rebus & insidias uitauit, & corpus ad omnẽ uirtutis patientiã durauit. Ex Iustino lib. 37. Mithridatis latebræ meminit etiam Plin. cap. 5. sexti Nat. histo. Mithridatis regionem Ptol. cap 9. quinti, inter Rha fluuiũ, & Hippicos mõtes sub Syracenis ultra Tanaim amnẽ esse dicit. Eius sitũ appingit secunda Asiæ tabula. f *Originem Medis dederunt*) Plin. cap. 7. lib. 6. Tanaim amnẽ (inquit) gemino ore influentẽ, incolunt Iaxamatæ, Medorũ (ut ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi, primo Sauromatæ &c. g *Sed Araxes.*) Oritur Araxes, authore Strabone lib. 11. ex Armenia ad Orientem illatus usque in Tropatiã, ad occasum, septentrionemque deflectit, & primo Azara præterlabitur. Deinde Arxata Armeniæ urbem. Postea per Araxinũ campũ in mare Caspium emittit. Fluuius hic (ut in Parthico Appianus tradit) & profunditate, & celeritate, difficilis admodũ ad transeundũ. Et ut Curtij sententiam referamus, Araxe gignẽdæ herbæ nõ alius aptior, quicquid alluit florib. uestiens. Platani quoque & populi contegunt ripas, ita ut procul uisentibus continua uideantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis presso in solum dilabitur alueo. Imminentesque colles, ipsi quoque frõdibus læti radices eorum humore subeunte. Regio nõ alia tota Asia salubrior habetur &c. Vide Herod. lib. 1. Et Ptol. cap. 12. libri quinti, Tabula etiam tertia Asiæ. Hunc pontẽ indignatum 8. Aen. scribit Maro. h *Arimaspi.*) Ex habitu, & forma corporis nomẽ habẽt. Nam ut lib. 4. tradit Herodo. Scythica lingua

Arima

a maſpi circa Geſglitron poſiti unocula gens eſt. Vltra hos, & Rhiphæum iugum regio eſt aſſiduis obſeſſa niuibus, πτεροφόρον b dicunt. Quippe caſus continuarum pruinarum quiddam ibi exprimit pinnarum ſimile. Damnata pars mundi, & à rerum natura in nubem æternæ caliginis merſa, ipſiſq́ prorſus Aquilonis conceptaculis rigentiſſima. Sola terrarum c non nouit uices temporum, nec de cœlo aliud accipit, quàm hyemem ſempiternam. In Aſiatica Scythia terræ ſunt d locupletes, inhabitabiles tamen. Nam cum auro, & gemmis affluant, Griphes tenent e uniuerſa. Alites ferociſſimæ, & ultra omnem rabiem ſæuientes, quarum immanitate obſiſtente aduenis acceſſus difficilis, ac rarus eſt. Quippe uiſos diſcerpunt, uelut geniti ad plectendam auariciæ temeritatem. Arimaſpi cum his dimicant, ut intercipiant lapides, quorum non aſpernabimur proſequi qualitatem.

Arima unus, Spu aũt oculus dicitur. Verum Herod. fieri non poſſe exiſtimat, ut uiri naſcantur unoculi, cæterã naturam habentes alijs hominibus omnino parem. Sumpſit hæc Solinus ex cap. ſecundo ſeptimi Naturalis hiſt. Caij Plinij. Sed & iuxta eos (inquit) qui ſunt ad ſeptẽtrionẽ uerſi, haud ꝓcul ab ipſo Aquilonis exortu, ſpecuq́ eius dicto, quẽ locũ Geſglitron appellant, producũtur Arimaſpi, quos diximus uno oculo in fronte media inſignes, quibus aſſiduè bellũ eſſe circa metalla cũ Gryphis ferarum uolucri genere, quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate, & feris cuſtodientibus, & Arimaſpis rapientibus multi, ſed maximè Herodotus, & Ariſteas Proconneſius ſcribunt. Arimaſporum meminerunt Lucanus in tertio. Valer. Flaccus in ſexto Diodorus aũt Sicul in geſtis Alexandri Magni, hoc eſt 17. hiſtoriarum libro, docet Cur Arimaſpi Euergetæ. i. benefici dicãtur. Docta plura refert Cælius Rhodiginus cap. 22. noni Antiq lecti. libro. a *Riphæum iugum*) Seruius nono Aeneid. diſcretionẽ licet tenuem eſſe dicit inter Ripæos atq́ Riphæos montes. Nam Ripæi (inquit) Arcadiæ, Riphæi uerò Scythiæ montes ſunt. Dictos autem tertio Georgicorũ libro docet, à perpetuo uẽtorum flatu, quod [ῥιπὴ] Græci impetus & [ὁρμὴ] dicitur, [ἀπὸ τοῦ ῥίπτειν], id eſt, proiicere. Sumpſit autem Solinus hæc omnia ex cap. 11. quarti Plinij. b *Πτεροφόρον dicunt.*) Quaſi penniferum, uel aliferum dicas τὸ πτερὸν alam, & pennam ſignificat, φέρω fero. Non deſunt, qui nomen πτεροφόρον deriuent, ἀπὸ τοῦ πτεροῦ, & φορῶν, id eſt, à penna, & uento, qđ penna ea aſsiduè agitetur à uento. φόρος præterea apud Græcos tributum ſignificat. Quod ea ipſa regio pennas inſtar tributi largiatur, & ſoluat. Verba Plinij ex cap. 11. quarti hæc ſunt. Vltimi (inquit) à tergo eorum Arimaſpi. Mox Riphæi montes, & aſſiduæ niuis caſu pinnarum ſimilitudine Pterophoros appellata regio, pars mundi damnata à natura rerum, & denſa merſa caligine, neq́ in alio, quàm rigoris opere gelidis Aquilonis cõceptaculis &c. Martianus lib 6. Tunc (inquit) Riphæi montes, & regio caligantibus tenebris inumbrata. Cur aũt penniferã regionẽ eam uocent, hinc creditũ Herodot. lib. 4 exiſtimat. De pennis aũt (inqt) quibus aiunt Scythæ oppletũ eſſe aërem, & idcirco non poſſe proſpici longius continentem, nec ulterius tranſiri, hæc eſt mea ſententia (inqt) quod ultra eam regionẽ aſſiduè ningit, & (ut credibile eſt) minus æſtate, q̃ hyeme. Nã prout cuilibet, eminus intuenti, cadentẽ niuẽ copioſam liquet, quod dico, nix pennis aſſimilis eſt, Et propter hanc talẽ hyemẽ inhabitabilia ſunt eius continentis loca ad Aquilonem ſpectantia, eoq́ opinor pennas niuẽ eſſe interpretãtes Scythas, ac circumiectas gentes ita loq. Verũ hęc, q̃ reperiuntur, lõgiſſimè dicta ſunt. hæc Herodo. c *Sola terrarum non nouit uices temporum.*) id eſt, Ver, Aeſtatẽ, Autumnũ. Hæc enĩ ſunt tẽporis partes alijs in locis ſibi inuicẽ ſuccedentes. At ea regio de cœlo nihil aliud accipit (inquit Solinus) q̃ hyemem ſempiternã. d *Terræ ſunt locupletes.*) Similia Mela Pomponius in principio ſecundi refert. e *Gryphes tenent uniuerſa.*) Has alites ueteres Latini, ut ait Nonius, Picos appellabant. Plaut. in Aulu. Pici diuitijs, qui aureos montes colunt, eos ſolus ſupero. Quales aũt, & ubi Gryphes ſint, multis uerbis aperit Philoſtrat. lib. 3. Hoc genus ferarũ (inquit Seru.) omni parte leones ſunt, alis, & facie aquilis ſimiles, equis uehementer infeſtæ, Apollini cõſecratæ. Vide in Attica Pauſan. Ob hãc cum equis inimicitiam, prouerbiali figura Ecloga octaua, à Vergilio dictum eſt. *Iungentur iam Gryphes equis.* De his, quæ plurimum natura diſſident. Plinij ſunt, quæ Solinus de Arimaſporũ, & Gryphiũ pugna, refert cap. 2. libri ſeptimi. Arrianus libro quinto geſtorũ Alexandri, non adhibet iſtis fidem, eſſeq́ ad uoluptatem magis, quàm ad ueritatem omnino inuenta. Albertus uiceſimotertio de Animalibus libro, Eſſe Gryphes aues magis, ait, tradunt hiſtoriæ, quam experta philoſophorum, uel rationes Phyſicæ.

Smaragdis bic [a] locus patria est, quibus tertiam inter lapides dignitatem Theophrastus dedit. Nam licet sint & Aegyptij, [b] & Chalcedonij, & Medici, & Laconici, præcipuus tamen est honor Scythicis. Nihil his iucundius, nihil utilius uiderit oculi. In primis uirent ultra irrigua gramina, ultra amnicas herbas deinde obtutus fatigatos coloris reficiunt lenitate. Nam uisus, quos alterius gemmæ fulgor retuderit, Smaragdi recreant, & exacuunt. Nec aliam ob causam placuit, ut non sculperentur, ne offensum decus imaginum lacunis corrumperetur, quanquam qui uerus est, difficulter uulneretur. Probantur hoc pacto, si aspectus transmittant, si cum globosi sunt, proxima sibi inficiant aëre repercusso, aut cum concaui sunt, inspectantium facies æmulentur, si neque umbra, neq; lucernis, neq; sole mutentur. Optimos tamen sortiuntur situs, quibus planicies resupina est, & extéta. Inueniuntur Etesiis flantibus. Tunc enim detecto solo facillimè internitent. Nam Etesiæ [c] plurimùm arenas mouent. Alij minus nobiles in commissuris saxorum, uel in metallis ærarijs apparent, quos Chalcosmaragdos [d] nuncupant. Vitiosi eorum intrinsecus quasdam sordes habent, uel plumbo, uel capillamentis, uel etiam sali similes. Lauantur austero mero, sed uiridi proficiũt oleo, quamuis natura imbuantur. Et Cyaneus [e] lapis è Scythia est optimus, si cæruleo coruscabit, cuius gnari in marem, & fœminam genus diuidunt. Fœminis nitor purus est. Mares punctulis ad gratiam interlucentibus auratilis puluisculus uariat. Istic & [f] Crystallus

a *Smaragdis hic locus patria est.*) Scribit Serapio Smaragdum esse naturæ frigidæ, ac siccæ. Existimãt philosophi hũc ipsum lapidẽ in aureis Mineris ꝓuenire, eiusq; uiriditatẽ à uirtute Mineræ fieri autumant. Medici tradũt Smaragdũ in potu sumptũ uenenis, ac uenenosorũ morsibus opitulari. Mira sũt, quæ Smaragdo, Marbodæus tribuit.. *Commodus iste lapis, scrutantibus abdita fertur Cum præscire uolunt, aut diuinare futura. Auget opes idem sese reuerenter habentes. Omnibus in causis dãs persuasoria uerba, Tanquam facundi uis sit sermonis in illo &c.* Huius sunt omnia quæ de Smaragdo secũdo Mineralium Albertus refert. De Smaragdis hæc, & plura Plinius cap. 5. tricesimiseptimi naturalis historiæ. b *Licet sint Aegyptij, & Chalcedonij.*) Plinius dicit Smaragdorũ genera duodecim, nobilissimos autem dicit Scythicos ab ea gente in qua reperiuntur appellatos, Nullis (inquit) maior austeritas, nec minus uitij. Et quantũ Smaragdi à gemmis distant, tantum Scythici a cæteris Smaragdis. c *Etesiæ*) ἐτησίαι à græcis dicuntur uenti, qui statuto, & certo anni spatio flare soleãt, hoc est quadraginta diebus post Caniculæ exortum. Græci enim ἐτήσιον annuum dicunt. d *Chalcosmaragdos.*) A loco, ubi proueniunt, nomen habent χαλκὸς enim Græcè æs, Latinè dicitur Ergo Chalcosmaragdi, quod in metallis æreis appareant dicti sunt. e *Et Cyaneus est.*) Lapis hic à colore nomen habet. Græci enim κύανον cęruleum dicunt, uel cum colorem, qui medium inter nigrum, & uiridem locum tenet. Optima (inquit Plin. cap. 9 tricesimiseptimi) Scythica, dein Cypria, postremo Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura &c. f *Crystallus*) κρύος frigus, uel gelu dicunt, στέλλω contraho, sicq; Crystallus non nisi concretũ gelu eẽ dicitur. Est enĩ Crystallus aqua è niue solidius, latiusq; cõcreta. Eam κρύσταλλον Græci appellãt. Author. A Gellius. ca. 5 deciminoni Noc. Atti. Qualiter è niue Crystallus fiat, uno uersiculo primo syluarum Papinius explicat. *Rerāq; longeuis nimbus Crystalla gelari.* Scribit Plin. cap. 2. trisesimiseptimi, unde hæc sumpta sunt omnia, Crystalla non nisi, ubi maximè hibernæ niues rigent, glacieq;, reperiri: cui sententiæ hoc loco refragatur Solinus Nã si ita foret (inquit) nec Alabãda Asiæ, nec Cyprus insula, hãc materiã ꝓcrearet, quibus admodũ calor iugis est. Hæc uerbalis tñ differẽtia, ex uerbis Dio. Siculi circa finẽ tertij dissoluitur euiden er. Crystallus (inquit) lapis, ex aqua oritur, pura, cõgelata, nõ qdẽ à frigore, sed diuina caloris ui, q̃ duriciẽ seruet, uariosq; colores suscipiat. Claudi. *Possedit glacies naturæ signa prioris Qua fit parte gelu, frigora parte negat* Sic enĩ eluxatũ carmẽ redintegrãdũ putamus. Extat altera eiusdem poetę Elegia, cuius principiũ. *Lympha quæ tegitis cognato corpore Lymphat &c.* g *Nõ fert calorẽ*) Sũt qui legãt. Nõ fert calorẽ. Sed ferme oẽs Solini codices, primã lectionẽ retinẽt. Eã sequtur Marbodæus ut, eo. ingẽs. *Frigus tenet, neq; calorẽ*

Pabula

a quem licet pars maior Europæ, & particula Asiæ subministrent, pretiosissimum tamen Scythia edit. Multus ad pocula destinatur. Nam fert calorem prȩcipuè quālibet nihil aliud, quàm frigidum pati possit. Sexangulus inuenitur. Qui eligunt purissimum b captant, ne quid rufum, neúe nubilum, sed spumis obsitum, arceat perspicuitatem. Tunc ne duricia iusto propensior obnoxium fragilitati magis faciat. c Putant glaciem coire, & in Crystallum corporari, sed frustra. Nam si ita foret, nec Alabanda Asiæ, nec Cyprus insula hanc materiam procrearet, quibus regionibus incitatissimus calor est. Liuia Augusti ad magnitudinem cl. librarum inter Capitolina donaria Crystallum dedicauit.

De Hyperboreis populis. XXVI.

d Fabula [a] erat de Hyperboreis, & rūmor irritus, si quæ illinc ad nos usq; fluxerūt, temere forent credita. Sed cū probissimi [b] authores, & satis idonei sententias pares faciāt, nullus falsum formidet. De Hyperboreis itaq; loquemur. Incolūt pe e nè [illegible], quem ultra Aquilonem accepimus iacere,

Fabulæ erant Hyperborei.) Hyperborei ex eo dicti sunt, quod super, uel ultra eōs spiret Boreas. ὑπὲρ enim Græcè, super, uel ultra significat. Boreas Arctous uentus. Diod. Siculus lib. 3 ex eo dictos tradit, quod sint admodū Boreæ subditi. Macrob. secūdo de Somnio Scipionis lib. Hyperboreos interpretatur, quasi originē Boreæ introrsum recedēdo trāsissent. Adeo (inquit) æterna penè præmūtur pruina, ut nō facilè explicetur, quanta sit illic frigidæ nimietatis iniuria. Festus Pomp. al. unde existimat sumptum nomen. Hyperborei supra Aquilonis (inquit) flatum habitantes. Dicti quòd humanæ uitæ modum excedūt uiuendo ultra centesimum annum, quasi ὑπερβαίνοντες ὅρον, hoc est, transcendentes communem uitæ terminū. Strabo libro quintodecimo scribit quosdā uelle, Hyperboreos mille annos uiuere. Idem Strabo lib. 1. refert quorundam sententiā Hyperboreos eos esse existimantium, qui sint Boreæ coniunctissimi. Terminus autem Borealium polus est, Australium uerò Aequinoctialis. Herodotus in Melpomene scribit esse etiā Hypernotios, si Hyperboreos esse quis fuerit opinatus. Scribit idem Strabo libro Geographiæ undecimo, de ijs qui sunt ultra mare Caspiū, ueluti sunt Hyperborei, Sauromatæ, & Arimaspi, nihil exquisitè à ueteribus scriptum esse. nec ab ijs quidem, qui aut Cyri bellum aduersum Massagetas gestum aut Persarū, aut Medorū, Syrorumq; res gestas cōscripserunt. Quod accidisse ait propter scriptorum simplicitatē, ac fabularū studiū. Qua ex re haud multum fidei assequuti sūt. Hi enim scriptores, quum eos uiderent magnopere probari, qui apertè fabulas conscriberent, arbitrati sunt scripta sua futura iucundiora, si in historiæ formam ea dicerent, quæ nec ipsi unquam uidissent, nec à scientibus audiuissent. Eam ob causam, ait Tragœdiarum poëtis, Hesiodo, atq; Homero, de Heroibus prædicādi facilius adhiberi fidē, q̄ Ethesiæ, & Herodoto atq; Helliano, ac cæteris eius generis scriptoribus. At Romanorū, Parthorūq; imperiū, plura retegisse, q̄ ea, quæ tradita ante fuerant. De Hyperboreis (ut Plin. 17. lib 6. refert.) Ecatheus uolumē condidit.

b *Sed quum probissimi authores.*) Intelligit ex Græcis Hecatæum, Antimachum, Dio. Siculū. Melā Pom. apud nostros. Eratosthenes aūt, Herodotusq; (ut etiam in primo refert Stra.) nullos esse Hyperboreos tradiderunt. Vadianus in Scholijs, q̄ doctè, ac elegāter in Melam Pōp. cōposuit, reprehēdit Pli. & eū sequutū Iuliū Solinū, qđ uterq; crediderit apud Hyp̄boreos esse cardines mūdi, extremosq; syderū ambitus, semestriq; luce, & una die solis auersi ab æquinoctio uerno in Autūnū, semel in anno Solstitio ijs oriri solē, brumaq; semel occidere. Vellē Vadianū asscripsisse Plinij uerba pauca prȩcedētia, qbus animaduertere potuisset, Pliniū pleraq; fabulosa existimasse quæ plures tū Græcorū, tū Latinorū de Hyp̄boreis tradiderūt. Ponè Riphæos mōtes, ultraq; Aquilonē (inquit) gens felix (si credimus) quos Hyperboreos appellauere, annoso degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, & cætera. Non frustra addit Plinius, si credimus, & fabulosis celebrata miraculis. Rursus, ut ostenderet fuisse eam aliorum sententiam, non suam continuo subdit. Ibi creduntur esse cardines mundi, & cætera. Plinij mos est, in rebus credulitatem excedentibus, nequaq̄ obstringere fidem suam

gens beatiſſima. [a] Eam Aſiæ quidam magis, quàm Europæ dederunt. Alij ſtatuunt mediam inter utrumq; ſolem Antipodum Occidentem & noſtrum renaſcentem, quod aſpernatur ratio tam uaſto mari duos orbes interfluente. Sunt igitur in Europa, [b] apud quos mundi cardines eſſe credunt, & extimos ſyderum ambitus, ſemeſtrem lucem auerſum tantum una die ſolem, quanquam exiſtant, qui putant non quotidie ibi ſolem, ut nobis, ſed uernali æquinoctio exoriri, autumnali occidere. Ita ſex menſibus infinitum diem, ſex alijs continuam eſſe noctem. De cœlo magnam [c] clementiam auræ ſpirant ſalubriter. Nihil noxij flatus habent. Domus ſunt nemora, uel luci. In diem uictus arbores ſumminiſtrant. Diſcordiam neſciunt. Aegritudine non inquietantur. Ad innocentiam omnibus æquale uotũ. [d] Mortem accerſunt, & uoluntario interitu caſtigant obeundi tarditatem. Quos ſatietas uitæ tenet, epulati, de-

qui potius lectorem ad authores relegare, qui de dubijs rogentur omnibus. Solini uerò errores (inqt) æmulatio excuſat. Quod ſimiarum ſit omnia etiã ſuo periculo imitari uelle. Sed quanã ratione Albertus nullius ſimia, ſed ſuo Marte (ut dici ſolet) cuncta audens, toties tamen delirans, excuſari poterit, ijs qui eũ tanti faciunt, locus eſto. a *Gens beatiſſima.*) Eadẽ ferè tradit Mela Pomp. Terra (inquit) anguſta, aprica, per ſe fertilis. Cultores iuſtiſsimi, & diutius q̃ ulli mortalium, & beatius uiuunt. Quippe feſto ſemper ocio læti, nõ bella nouere, non iurgia. Sacris operati maximè Apollinis, quorum primitias Delon miſiſſe initio per uirgines ſuas. Deinde per populos ſubinde tradentes ulterioribus, moremq; eum diu, & donec uitio gentium temeratus eſt, ſeruaſſe feruntur. Habitant lucos, ſyluasq; &c. Similia refert cap. 12. lib. 4. C. Plinius.

b *Sunt ergo in Europa.*) Hæc omnia ex Plinio cap. 12. lib. quarti. Pompon. Mela lib. tertio in Aſiatico littore Hypboreos primos ponit. Diodo. Siculus etiam lib. 3. ex Hecathæi, & quorundam aliorum, qui ueteres, & fabulis ſimiles hiſtorias ſcripſerãt, authoritate, tradit oppoſitam Celtis, iuxta Oceanum eſſe inſulam, haud multò Sicilia minorem, ponè Arctos, habitariq; ab his qui Hyperborei, eo quod uento Boreæ ſint admodũ ſubditi appellantur. Inſulam uerò fertilem, & fructuoſam, ut in quo fructus annui bis naſcantur. Fabulantur Latonam &c. Sed an ſub mundi polis poſſit eſſe aliqualis uiuentium habitatio, nondũ experientia deprehenſum reor. Conſtat ex Philoſophorũ Placitis, uitã in calido, & humido cõſiſtere animãtium. Poli aũt mũdi algore immẽſo, & frigorib. occupati defectionis cauſas pruinis mergentibus præbuere. Plin. & Solinus cum Pomponio uidentur aſſerere, ſub polo ipſo Arctico animãtiũ habitationem eſſe poſſibilẽ. Cõmunior tamen ſententia, partem huic contrariã conatur aſſerere. Quid aũt in hac ambiguitate ſit ſentiendũ, Cõciliator ſeptima & ſexageſima differentia, diſſerit copioſè, peritorũ ferè omniũ referens ſententias. Placet multis, nõ totã zonã Arcticã inhabitabilẽ eſſe, ſed eam tantũ partẽ, quæ polo ipſi Arctico directè ſubiaceat. Qui autem ſub polo Arctico habitari poſſe arbitrantur, partem ei polo propinquam fortaſſis accipiunt. Quid ſi religionis illius hominib. æſtiuo tẽpore, quo ſol illic uidetur aſſiduè, ſit illuc ſecurus acceſſus, hyeme uerò illinc lõgius abeant. c *De cœlo magnam clementiam.*) Mirum omnino & rationi diſſonum, in ea regione eſſe tantam cœli clementiã, quæ ſex menſium continuatã noctem habeat. Niſi ad ſex menſiũ diẽ idipſum referas. Vel qđ eo quoq; tẽpore, quo ſex mẽſibus continuata nox eſt, ſol nõ multũ ab ea regione diſtans fiat. Sunt qui dicant eis hæc munere conceſſa diuũ, ob uidelicet illorum hominũ innocentiã. d *Mortem accerſunt.*) Non diſſimilia de hac re Mela refert lib. tertio. Vbi eos (inquit) uiuendi ſacietas, magisq; tædiũ cœpit, hilares redimiti ſertis, ſemet ipſos in pelagus ex certa rupe, præcipites dant. Id eis funus eximiũ eſt, ac (ut inquit Plinius) genus ſepulturæ beatiſſimum. Scribit Diod. Siculus tertio Bibliothecæ libro, in Oceano uerſus meridiẽ eſſe quandã inſulã, cuius incolis mos ſit ad certam uſq; ætatẽ uiuere, qua perfecta, uariã ſibi mortẽ ſponte conſtituunt. Eſſe aliubi rurſus homines, qui adeo mortem contemnunt, ut pugnent nudi. Hiſpaniæ quoq; populis fuiſſe mortis contemptum, primo bellorum Punicorum canit Syllius.

Prodiga gens animæ, & properare facillima mortem,
Namq; ubi tranſcendit florentes uiribus annos,
Impatiens æui ſpernit nouiſſe ſenectam,
Et fati modus in dextra eſt.

Et Lucanus in primo.

Certè populi, quos deſpicit Arctos

Felices

Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud urget Leti metus, inde ruendi
In ferrum mens prona uiris, animæq; capaces
Mortis, & ignauum eſt redituræ parcere uitæ.

Partatis Indię regio eſt, in qua, qui ſapientiores habentur accenſos à ſe rogos conſcendẽtes, uoluntaria morte uitam finiunt. *Lucanus in tertio.*

Quiq; ſuas ſtruxere pyras, uiuiq; calentes
Conſcendere rogos, proh quanta eſt gloria genti,
Iniecisse manum fatis uitaq; repletos
Quod ſupereſt donaſſe Deis.

libutique. De rupe nota præcipitẽ caſum in mare profundum deſtinant. Hoc ſepulturæ genus optimum arbitrantur. Aiunt etiam [a] ſolitos per uirgines probatiſsimas primitias frugũ Apolloni Delio miſ ſitare. Verũ hæ quoniã perfidia hoſpitũ nõ illibatæ, reueniſſent, deuotionis, q̃ peregre proſequabãtur, põtificium mox intra fines ſuos receperunt.

De arimphaeis. De mari Caſpio. De Tigribus. De Pantheris, & Pardis. Cap. XXVII.

ALtera in [b] Aſia gens eſt ad initium Orientis æſtiui, ubi deficiunt Rhipheorum montium iuga Hyperboreis ſimiles, quos dicunt Arimphęos, & ipſi arbuſtorum frondibus gaudent. Baccas edunt. Iuxta uiros, ac fœminas tædet crinium. Itaque uterque ſexus [c] comas tondet. Amãt quietem nõ amant lædere. Sacri habentur, attrectariq; eos etiam à ferociſsimis nationibus nefas ducitur. Quicunq; periculum à ſuis metuit, ſi ad Arimphęos trãſ

a *Aiunt ſolitos per uirgines.*) Herod. li. 4. deſcribit iter, per quod ex Hyperboreis Delta ueniſſe ad Schytas, à Scythis deinceps finitimos accepiſſe, gradatimq; per ſingulos & occaſum uſq;, atque illinc meridiem uerſus ea ſacra dimiſſa à primis Græcorum Dodonæis eſſe accepta, & ab ijs deſcendiſſe ad Melienſem ſinũ, ꝓuaſiſſeq; in Euboiã, & oppidatim uſq; ad Caryſtum, et illinc reliquiſſe Andrum. Cariſtios enĩ eſſe, qui in Tenũ portarint: Tenios uerò in Delũ. Atq; ita hæc ſacra in Delum aiunt perueniſſe. Primas autẽ ex hyperboreis uirgines miſſas fuiſſe dicunt Hyperocham, & Laodicen, & cum ijs tutelæ gratia quinq; ex ſuis popularibus, qui eas deduxerint, qui Perpherees uocati ſunt. Fuiſſe autem ea ſacra ferunt in triticea alligata ſtipula. Solinus autẽ ex Plinio primitias fuiſſe frugum. Eas inſuꝑ uirgines in Delo dicunt fuiſſe defunctas, in Deloq; Hyperboreos eis parentare ſolitos fuiſſe. Earum monumẽtũ ut Herod. etiamnũ annotauit, intra Artemiſiũ ad ſiniſtrã intrantibus fuiſſe memoratur olea illic ſuꝑenata. Delij tradũt, ante Hyperocham, & Laodicen, ueniſſe ex Hyperboreis in Delũ, Argen, & Opin uirgines, ut Lucinæ tributum redderent, quod pro partu maturato, inſtituerant, Sed hæc ab Heſiodo & Homero in Ephigonis excogitata eſſe uidentur.

A *Ltera in Aſia gens.*) Quæ hac parte Solinus de Arimphæis refert, ex cap. 13. quarti Plinij omnia mutuatus eſt. Vltra Aquilonis (inquit) initia Hyperboreos aliqui poſuere, pluribus in Europa dictos primũ inde noſcitur promontoriũ Celticæ Lytarmis. Fluuius Carambucis ubi laſſata cum ſyderũ ui Riphæorum montiũ deficiũt iuga, ibiq; Arimphæos quoſdã accepimus haud diſsimilẽ Hyperboreis gentẽ. Sedes illi nemora. Alimẽta Baccę, Capillus iuxta fœminis, uiriſq; in probro exiſtimatur. Ritus clementis. Itaq; ſacros haberi narrant, inuiolatoſq; etiã feris accolarũ populis. Nec ipſos modò, ſed illos etiã, qui ad eos perfugerint. Mela Pom. in fine primi. Tũ cõtinuis (inquit) rupibus latè aſpera, & deſerta regio ad Arimphæos permittitur, His iuſtiſsimi mores. Pro domibus nemora. Alimẽta baccæ, & maribus, & fœminis nuda ſunt capita. Sacri habentur, adeoq; ipſos nemo de tam feris gẽtibus uiolat, ut alijs quoq; ad eos confugientibus, pro Aſylo ſit. Vltra ſurgit mons Riphæus. Dicti ab a priuatiua litera, & [illegible], qđ flare ſignificat, quaſi ſine uẽtorũ flatu. Herod. hos populos Argyppæos nominat in Melpomene. Quibus (inquit) nemo mortaliũ iniuriã infert. Sacri enĩ dicũtur eſſe, nihilq; Martiorũ armorũ poſsident. Iidem finitimorũ controuerſias dirimunt. Ad quos quiſquis confugit, is à nemine læditur. Nomen eis eſt Argyppæi. Hæc Herod. Ex iam dictis patet eos errare, qui ꝓ Arymphæis Riphæos in Solino repoſuerũt, quũ de Riphæis antea dixerit. Nõ abſimiles ſunt Arimphæi populi, Eſſenis ipſis, de quibus ca. 48. Solinus infra. Aduertẽdũ tamẽ Poſsidoniũ, & Protarchũ ſcripſiſſe Riphæos, & Alpes eoſdẽ mõtes eſſe, id libro octauo Cœlius in antiquis lectionibus, antea annotauit.

Hinc existimatã Vergilio quarto Aeneidos dictum esse.

Ac uelut annosam ualido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant.

c *Comas tondet.*) Miconij (ut lib. xi. scribit Plinius) carentes capillo gignũtur. Et quædam animaliũ (inquit) naturaliter caluent. Apud Aegyptios consuetudo inoleuit, ut peregrinantes, quoad domũ reuertuntur, comas nutriant. Ab Osiride consuetudo hæc sumpta est, qui in tota peregrinatione sua, nõ ante comam deposuerit, q̃ in patriam ipse redierit. Veteribus mos fuit in aduersis comas tondere. Vnde Argiui quum apud agrũ Tyreum à Lacedæmonijs uicti fuissent, ex eo tempore tonsis capitibus, quum ante criniti essent de nutriendis comis legem condiderunt. Herod. in Clio author est. Sybari præterea à Crotoniatis direpta, uniuersi Milesij, qui puberes erant, capita deraserunt. Idem author in Eratho. Machlyes Africæ populi occiput crinitũ gestant. Auses uerò anteriorem capitis partem. Maxies præterea dextram capitis partem comatã gestant, sinistrã radunt.

fugerit, tutus est uelut Asylo [a] tegatur. Vltra hos Cimmerij, [b] & gens Amazonum [c] porrecta ad Caspium mare, quod dilapsum per Asiaticæ terga plagæ Scythicum [d] irrumpit oceanum. Sed magnis deinde spacijs intercedentibus ostia [e] Oxi fluminis Hyrcani habent. Gens [f] syluis [g] aspera, copiosa immanibus feris, fœta Tigribus. Quod

a *Velut Asylo tegatur.*) Græci Asylũ sacrũ, & intemeratũ templũ dicunt, ab α sine, et συλάω prædor, rapio, spolio, uiolo. Nam è loco sacro aliquid rapere nefas est. Seruius secundo Aeneid. Verg. super illud.

Et iam porticibus uacuis Iunonis Asylo.

Dictum Asylum tradit, à uerbo σύρω traho, καὶ σύλω sacra detraho de sacris locis. Id autẽ nõ est (inquit) in omnibus templis, nisi quibus cõsecrationis lege concessum est. Fuerunt autem potissima Asyla tria, Athenis, Troiæ, & in urbe Roma, lege eundem Seruium octauo Aeneidos super illud.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum.

b *Cimmerij.*) Ex Plinio hæc ca. u. lib. sexti. Cimmeriorum loca ob nimiã solis distantiã, plurimum tenebrosa esse dicunt. Quam rem multis carminibus canit Valerius Flaccus Argonauticon libro tertio.

Est procul ad Stygia deuexa silentia noctis
Cimmerium domus, & superis incognita tellus
Cæruleo tenebrosa situ, quo flammea nunquam
Sol iuga, sydereos nec mittit Iuppiter annos.
Stant tacitæ frondes, immotaq; sylua comanti,
Horret uerna iugo &c.

Et Ouid. xi. Metamorphoseos de Cimmerijs Scythiæ loquens.

Quo nunquam radijs oriens, mediusue cadensue,
Phœbus adire potest, nebulæ caligine mixtæ.
Exhalantur humo, dubiæq; crepuscula noctis.

Homerus. xi. Odysseæ à principio Plura refert à quo posteri omnes de Cimmerijs transtulerunt. Plura Strabo lib. 1. Sunt etiam in Italia Cimmerij inter Baias, Cumasq; siti. Ex natura huius loci, Lactan. cap. 3. quinti Diuinarũ institutionũ elegans prouerbiũ protulit, Cimmerijs tenebris atriorẽ. In hominem cuius mens tota uersetur in tenebris, & qui omnis omnino sapientiæ expers sit. Papinius tertio Syluarum in hunc modum effert. Cimmerium Chaos, de loco tenebris obsito, & quo neutiquã accessus pateat. Non incõcinnè etiam ad animũ transferri poterit de homine scilicet, qui mente hebete, & obtusa omnino sit.

c *Gens Amazonum.*) Seruius primo Aeneid. super illud Vergilij. *Ducit Amazonidum.* Amazones dictas tradit, uel qđ simul uiuant sine uiris, quasi ἅμα ζῶσαι. Vel quod unam mammam exustam habeant, quasi ἄνευ μαζοῦ. Hinc eas Titianus unimammas uocat, ut in. xi. Anei. idem refert. Plautus etiã in Curculione earũ regionẽ unimãmiã nominat. Dio. Siculus lib. quarto scribit Amazonas duplices esse, quarũ quasdã priscis tẽporibus in Libya extitisse. Vnde eos non rectè sentire ait, qui extimauerunt solas fuisse Amazonas, quæ circa flumen Thermodoonta in Ponto regnarunt. Quæ autem in Libya sunt, multis antea sæculis (inquit) Scythicas præcesserunt. Post Amazonũ partũ nati infantes dantur uiris, quos lacte nutriant. Fœminis mãmillas, ne crescant, urunt, asserentes eas impedimento esse ad bellandũ. Vnde à Græcis eo qđ mãmis careant, Amazones appellãtur. Herod. in Melpomene tradit Amazonas à Scythis Aeorpatas uocari quod nomen transferri potest (inquit) Viricidæ. Aeor enĩ uirũ uocant, para autẽ occidere. Apud Amazones enĩ ex lege nulla uirgo nubit priusq; aliquẽ hostiũ interemerit. Ideoq; nonnullæ earũ decidũt iã uetulæ antequã nubãt, quod legi satisfacere nequiuerint. Eas extinctas scribit idẽ Seruius partim ab Hercule, partim ab Achille. Propter earũ fortitudinẽ. & summã artis bellicæ experientiã, Martis filiæ creditæ sunt. Authores Val. Flaccus li. 4. Seruius, xi. Aeneid. Lactan. 5. Thebaidos. Auienus ex Dionysio.

onyſio. *Thracio (inquit) de Marte ſata &c.* In commentariolo Diony. alia annotauimus ſup illud, *Sanguis Amazonidum.* Quæ de Amazonibus à ueteribus tradita ſunt, fabuloſa omnino Strabo lib xi. exiſtimat. Quis enim credat (inquit) ut uel exercitus, uel ciuitas, uel genus unq̄ ex ſolis conſtiterit mulieribus? Et non ſolū cōſtiterit, uerum etiam inuaſerit aliena. Et nō modò uicinis fuerit dominata, adeo ut uſq; in Ioniam proceſſerit, ſed etiā exercitū trans Pontū miſerit uſq; in Atticā. Hoc perinde eſt, ac ſi quis dicat uiros tunc mulieres fuiſſe, & mulieres uiros &c.

a beſtiarum [a] genus inſigne maculis notæ, & pernicitas memorabile reddiderunt. Fuluo nitent. Hoc fuluum nigrantibus ſegmentis interundatum, uarietate apprime decet. Pedum motum [b] neſcio uelo- b citas, an peruicacia [c] magis adiuuet. Nihil tam longum eſt, quod non breui penetrent. Nihil adeo antecedit, ut non illico aſſequantur. Ac maxime carū potentia probatur, cū maternis curis incitātur, cum [d] ca

d *Scythicum irrumpit Oceanum.*) Mela lib. 3. Strabo lib. xi. Plin. cap. 13. ſexti. Diony. Afer. Macrob. 2. de Somnio Scipi. Martianus li. 6. Item plures alij tradūt Caſpiū mare ex Scythico Oceano procreari. Herod. autē (ut commentario Dionyſij annotauimus) oppoſitæ ſententiæ eſt, exiſtimans mare Caſpium per ſe eſſe, nec ex mari alio originem ducere. Cui aſtipulatur Ptolemeus ca. 5. lib. ſeptimi. Hyrcaniū (inquit) mare, qđ & Caſpiū dicitur, ab omni parte ambiturā terra, inſulæ ſimilitudinem ex oppoſito ducens Id quod ex ſeptima Aſiæ tabula perſpici poteſt. Hāc ſcriptorum diſcordiā diluimus in codē Cōmentario ſuper illud. *Sed mare non ualeat.* Et ſuper illud. *Miſcetur Thetyos undæ.* Solinus hic Plinium ca. 13. ſexti imitatur ex toto. Sunt (ut Strabo refert) qui in unū coëgerint Mæotim lacum, qui Tanaim recipit, & Caſpiū mare, quod etiam lacū uocant, quū (ut inquit Polycletus) ſerpētes generet, & dulce ſit. In Caſpiū mare, per Ochū amnē multas ex India merces deuehi, Ariſtobolus author eſt. e *Oſtia Oxi fluminis.*) De Oxo flumine, præter ea quæ ſcribūt Pli. Stra Curtius, Marcellinus. Lege Arrianū tertio, quarto, & ſeptimo geſtorum Alexandri libris Itē apud Ptole ca. 7. 10. 11. 12. 14. lib. ſexti. Ariſtoteles inter Admiranda in natura enumerat Oxū fluuiū, qđ Bactrianorum regionē, quā irrigat, multo fœcundantē auro arenā pariat. De Oxo flumine infra cap 61. f *Gens ſyluis aſpera.*) Hircaniæ ſitū, flumina, gentes, urbeſq;, deſcribis Ptolemæus ca. 7. lib. ſexti. 5. tabularū Aſiæ. Strabo lib. xi. Hyrcania (inquit) ualde opulenta, & multa, & magna ex parte planicies, præclaris urbibus adornata. Opulentiæ ſignū dicunt, quod uitis uini metretā affert, ficus modios. LX frumentū ex fructu naſcitur, qui cadit ex culmo. In arboribus mellificantur &c. Lege quæ ſcribunt Pli. Mela, Stephanus, Ammianus lib. 23. Arrianus lib. 3. Itē cæteri. Hyrcanis mos eſt, defunctorū regū membra canibus exhibere. Eos canes ipſi, ſepulchrales nuncupant. Vt,

Regia cum lucem poſuerunt membra, probatum
Hyrcanis adhibere canes,

Syllius lib. 13. bellorum Punicorū Aliorum uerò cadáuera rapaci generi auium proijciunt. Euſebius cap. 3. primi præparationis. g *Syluis aſpera.*) Lucanus in tertio. *Vaſtis Hyrcania ſyluis.* a *Quod beſtiarum genus.*) Quæ de Tigribus hoc loco ſcribit Solinus, ex cap. 18. octaui Naturalis hiſtoriæ Caij Plinij ſumpta ſunt omnia. b *Pedum motum neſcio uelocitas.*) Propter mirā huius animalis pernicitatem creditū eſt, Zephyrum uentum habere maritum. Ex hac opinione à Claudiano poëta tertio raptus Proſerpinæ ſcriptū eſt. *Premit illa marito Mobilior Zephyro &c.* Oppianus in libro de Venatione ad Antoniū Cæſarem, ſcribit ex aliorū ſentētia, Tigrides Zephyro, nō ſui generis marito concipere. Hoc idē de Hiſpaniæ equabus inualuit credulitas, ut uento concipiant aliquando, qđ in ea regione, equi perniciſsimi generentur, author Iuſtinus libro hiſtoriarū ultimo. A uelocitate præterea, feræ huic inditū nomē eſt. Medi enī (ut ca. 27. libri ſexti tradit Plin.) Tigrim ſagittam dicunt. Chryſei, Paraſangæ, Aſangi populi, Tigri fera ſcatent. idem Pli. ca. 20. ſexti. c *Peruicacia.*) Obſtinatio. Sunt enim peruicaces, ut in commentarijs Epodon Porphyrio tradit, qui in contentione uſq; ad peruincendū perſeuerant. d *Cum catulorum inſiſtunt raptoribus.*) Libuit huic loco adſcribere diui Ambroſij uerba ex cap. 4. ſexti Hexameron, ubi de Naturæ admiranda ui loquens, ſic inquit. Hæc Tigridis interpellat uelocitatē, & imminentē eam prædæ reflectit. Namq; ubi uacuum raptæ ſobolis cubile reperit, illico ueſtigijs raptoris inſiſtit. At ille quamuis equo uectus fugaci, uidens tamen uelocitatem feræ ſe poſſe præuerti, nec euadendi ullū ſuppetere ſibi poſſe ſubſidium, Technam huiuſmodi fraude molitur. Vbi ſe contiguū uiderit, ſphæram de uitro proijcit. At illa imagine ſui luditur, & ſobolē putat. Reuocat impetū, colligere fœtū deſiderans. Rurſus inani ſpecie retenta, totis ſe ad cōprehendēdū equitem uiribus fundit, & iracundiæ ſtimulo uelocior fugienti imminet. At ille iterū ſphere obiectu ſequentem retardat, nec tamen ſedulitatē matris memoriæ fraudis excludit, caſsā uerſat imaginem & quaſi lactatura fœtus reſidet. Sic pietatis ſuæ ſtudio decepta, & uindictā amittit, & prolem,

hæc

tulorum insistunt raptoribus, succedant sibi equites licet, & astu quantolibet amoliri prędam uelint, nisi in præsidio maria fuerint, frustra est ausum omne. Notantur frequentissimæ siquando latrones suis asportatis catulis renauigantes uident, in litore irrita rabie se dare præcipites uelut propriam tarditatem uoluntaria castigantes ruina quanquam de fœtu uniuerso uix unus queat subtrahi. Pantheræ [a] quoque numerosæ sunt in Hircania, minutis orbiculis superpictæ, ita ut oculatis ex fuluo circulis, uel cęrulea, uel alba distinguatur tergi supellex. Tradunt odore [b] earum, & contemplatione armenta mirè affici, atque ubi eas persentiscant, properato conuenire, nec terreri nisi sola oris toruitate. Quam ob causam Pantheræ absconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt, spectanda præbent, ut pecuarios greges stupidos in obtutu populentur secura uastatione. Sed Hyrcani, ut hominibus intentatum est nihil, frequentius eas ueneno, quàm ferro necant. Aconito [c] car-

hæc ille. Ex ijs ambrosij uerbis, Claudiani sensus euidens fit. *Vitrea tardatur imagine formæ* Nō enī per uitreā imaginē planiciē nitescentis Caspij intellexit Claudianus, sed uitreā sphærā, q̄ ab insequendo equitē sæpius Tigrides retardantur. Hæc Tigridis feritas in prouerbiū abijt. *Tigride orba peior.* Iuue, satyra sexta. *Tigride mobilior fata.* Claud. in Ruffinū. Tigride formidolosius. Martialis in 8. Tigris acerrimus est, & occiditur, Iulius Capitolinus in uita Maximini imperatoris, In hominē præterea omni humanitate carentem, prouerbiali figura à Marone quarto Aeneid. dictum est. *Hyrcanæque admorunt ubera Tigres.* Verba sunt Didonis immanitatem Aeneæ improperantis. Ob Tigriū præterea ferociam, prudenter à poētis fictum est, eas Bacchi currum trahere. Quid enim homine ebrio ferocius? & carenti ratione similius? Quàm uerum Horatianum illud.

Ebrietas in prælia trudit inermē.

Et primo Carminum

Nequis modici transiliat munera Liberi
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata monet Sitonijs nō leuis Euchius
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt auidi.

a *Pantheræ quoque.*) Ab effectu sumptū nomen. πᾶν enim totum, θὴρ ferā Græci dicunt, quod scilicet hæc belua tota fera sit. Quæ de Pantheris hoc loco Solinus refert, omnia ex ca. 17. octaui Plinij mutuatus est.

d *Tradunt odore earum.*) Præter Plinium hæc omnia referentem, sic hunc Pantherarum astum refert Aristot. cap. 6. sexti Naturæ animalium. Pantherā (inquit) se ē abscondentē uenari ferūt, propterea quod suo odore beluas delectari intelligat. Propius enim ita accedunt, quas corripiat. Albertus existimat falsum esse, Pantherarum odore beluas delectari. Alberti uerba ex 22. de Animalibus libro ad uerbū hæc sunt. Panthera intra antrum se colligēs, diu dormit, & cum euigilat boni odoris fumus ab ipsa egreditur, quem odorem ut dicit Plinius, animalia cætera gregatim insecuntur. Sed hoc falsum esse per hoc scimus, quod sicut in scientia de sensu, & sensato ostendimus, cætera animalia præter hominē, odoribus nec gaudent, nec tristātur, Hæc ille Alberti addicti iurare in uerba magistri, dicerent fortassis, Alberto credendū potius, q̄ cunctis alijs, Sed credendi actus libertatis est. Quā falsum uerò sit, cætera animalia, nec delectari, nec tristari odoribus experientia deprehenditur, ex ijs saltem animalibus, quæ nobiscum degunt. Theophrastus cap. 26. sexti de causis plantarū, docet, cur animal nullū odoratū sit. Et Aristo. Proble. quarto. 13 Sectionis, quo ex loco Alberti sententia falsa esse deprehenditur. Ex huius feræ astu non inelegans Adagiū sumi posse reor. Pantherarum abditio. In Hypocritam maximè, et hominē, q aliud ostendit exterius, q̄ mente cōcipiat. Ad id Plautinum illud referendum uidetur. Caprigenū hominū non placet mihi, neque Pantherinum genus. Hi sunt, de quibus à Persio dictum est.

Obstipo capite, & figentes lumine terram
Murmura cum secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur uerba labello.

Sed bene actum,

Quod uidet hos omnis domus, & uicinia tota
Introrsum turpes, speciosos pelle decora.

c *Aconito carnes illinunt.*) Ex Plinio sumptum ca. 20. uicesimiseptimi naturalis historiæ. Tanguntur (inquit) carnes Aconito, necantque gustatu earū Pantheras, nisi hoc fieret repleturas illos situs. Ob id quidam Pardalianches appellauere. At illas statim liberarſ

rari morte excrementorum hominis guſtu demõſtratũ. Et cap. 17. octaui eiuſdem operis libri Pantheras p carnes fricatas Aconito, uenantur Barbari. Occupat illico fauces earũ angor. Quare Pardalianches id uenenũ appellauere quidã. At fera contra hæc excrementis hominis ſibi medetur. Et aliás tam auida eorũ, ut à paſtoribus ex induſtria in aliquo uaſe ſuſpenſa altius, q̃ ut queat ſaltu contingere iaculando ea, petendoq; defatigata poſtremo expiret, alioquin uiuacitis adeo lentæ, ut eiectis interaneis, diu pugnet. Sumpſit hæc Plin. ex cap. 6 noni Naturæ animaliũ Ariſtotelis. Panthera (inquit) cũ uenenum Pardalianches, dictũ ab angore, ederit, quo leones etiam intereunt, ſtercus hominis quærit. Eo enim ipſo iuuatur. Quo circa uenatores, ſtercum ibi propinquum ſuſpendunt ex arbore aliqua, ne procul belua abeat petens ſuum medicamentum. Itaq; inſiliens ibidem, & ſpe capiendi perſeuerans, in ſe efferenda, moritur. Medici Aconitum ab effectu Strangulatorem nominant. Auicenna ca. octauo tractatus tertij ſextę Fen. quarti Canonis. Græci ἀκόνιτον à Cote in qua naſcitur, nuncupant, ἀκόνη, uel ἀκονίτου Græce Cos dicitur. Ouidius ſeptimo Metamorphoſeos.

[a] nes illinunt, atque ita per compita, ſpargunt ſemitarum. Quæ ubi eſæ ſunt, fauces earum angina obſidentur. Ideo gramen παρδαλιαγχὲς [a] appellauerunt. Sed Pantheræ aduerſus hoc uirus, excrementa [b] humana deuorant, & ſuopte ingenio peſti reſiſtunt. Lenta illis uiuacitas, adeo ut eiectis interaneis, mortem diu differant. In his ſyluestribus & Pardi [b] ſunt, ſecundum à Pantheris genus, no- [c] ti ſatis, nec latius exequendi. Quorum adulterinis [c] coitibus degenerantur partus Leænarũ, & leones quidem procreantur, ſed ignobiles.

Quæ quia naſcuntur dura uiuacia caute
Agreſtes Aconita uocant.

Alij ſcribunt nomen ſumptum ab cautibus, quas Aconas uocant. Poëtæ fingunt Aconitum ex Cerberi canis ſpuma primum prouenisse, quum eum Hercules extraxiſſet ab inferis. Quod ea ratione fictum eſt, quoniam inter uenena ſit Aconitũ præſentiſsimũ. Fabulã recenſet ſeptimo Trãsformationum Ouidius. *Iamq; aderat Theſeus &c.* De eo plura Plin. ca. 2. & tertio uiceſimiſeptimi naturalis hiſtoriæ. a *Παρδαλιαγχὲς.*) Ariſtot. ut iamiã adductus eſt, ab Angore dictum prodidit. Græci enim ἄγχειν ſuffocare dicunt. Inde παρδαλιαγχὲς. id eſt, pardalis ſuffocator. Scribit Philoſtratus ſecundo Vitæ Apollonij, Pantheras mirum in modũ aromatibus delectari ita ut ex longinquo odorem ſequentes, trahãtur, & ex Armenia per montes proficiſcentes, ad Storacis lachrymas ferantur quoties uenti ab ea parte flantes ab arboribus id gummi ſtillantibus, odorem proferunt. Et hoc quoq; Alberti ſententiæ refragatur. b *Et Pardi ſunt.*) Ex Plinio & hæc cap. 17. octaui libri. Nunc (inquit) uarias & Pardos, qui mares ſunt appellant, in eo omni genere creberrimo in Africa, Syriaq;. Quidam ab ijs Pantheras ſolo candore diſcernũt, nec adhuc aliã differentiã inueni. c *Quorũ adulterinis coitibus.*) De leænis (inquit Philoſtratus in ſecundo) huiuſmodi ſermo narratur. ipſas in amorẽ ſui Pardos trahere, eoſq; in leonũ cubilibus ſuſcipere. Vbi uerò ſe eorum cõcubitu grauidas ſentiunt, in montes confugiunt, Pardorũ conſuetudinẽ ſequẽtes. Pariunt aũt maculoſos catulos propterea in dẽſiſsimis ſyluis occultatos nutriunt, ſimulantes uenationis cauſa à maribus abeſſe. Leones enim ſi forte catulos uiderint eos lacerant, matremq; tanq̃ adulteram abigunt. Meminit & Plin. ca. 16. li. octaui. Hos adulterinos coitus Leænarũ cum Pardis eleganti carmine Claudia. in conſulatu Manlij Theodori cõplexus eſt.

Obuia fulminei properent ad uulnera Pardi
Semine permixto geniti, cum forte Leæna
Nobiliorem uterum uiridis corrupit adulter,
Hi maculis patres referunt, & robore matres.

Leonum in adulteras Leænas conſuetudinẽ utinam animaduerterent ij, qui nolunt tetigiſſe, niſi illas,

Quarum ſubſuta talos tegat inſtita ueſte.

Quam turpis res adulteriũ ſit, ex animaliũ plurium conſuetudine deprehenditur. Columbis, ut uno hoc exemplo contẽti ſimus, pudicitia prima, & neutri cõiugũ nota adulteria. Hi cõiugij fidẽ nõ uiolant, cõmunẽq; ſeruant domũ. Niſi cœlebs, aut uidua domũ non relinquit. Et imperioſos mares ſubinde etiã iniquos ferunt. Quippe ſuſpitio eſt adulterij q̃uis natura non ſit. Tũc plenũ q̃rela guttur, ſæuiq; roſtro ictus. Infames merito à prudentioribus gentes habentur, quibus, ut inquit ille, cõnubia mille. Porphyrio in Horatianis Cõmẽtarijs ſcribit morẽ fuiſſe fœminas adulterij admiſſi cõuictas cogi toga indutas in publicũ pcedere. Hinc exit illud ſecũdi Martialis

Coccina famoſæ donas, & ianthina mœchæ
Vis dare quæ meruit munera? mitte togam.

Vnde mediterranea maria oriantur. Cap. XXVIII.

QVoniam in Ponticis [a] rebus sumus, non erit omittendum, unde Mediterranea maria caput tollant. Estimant enim quidam sinus istos à Gaditano freto [b] nasci, nec aliam esse originem, quàm inundationem irrumpentis Oceani. Cuius spiritu peruagante apud aliquot mediterranea littora, sicut in Italiæ [c] parte fieri accessus, uel recessus. Qui contrariũ [d] sentiunt, omnem illum fluorem aiunt à Ponticis faucibus inundare, idque fulciunt argumento non inani, quod æstus è Ponto profluus nunquam [e] reciprocetur.

a *Quoniam in Ponticis rebus sumus.*) Quidam existimant, quibus fabulas consectari mos est, ante Herculem, siue Aegyptius is fuerit, siue Thebanus alter, nullũ præter Oceanũ tellurem ambientẽ, fuisse mare aliud. Effossis autẽ Calpes, & Abylæ mõtiũ ab Hercule radicibus Oceanũ primũ terras irrupisse. Sicq; mediterraneum mare cœpisse ferunt. Sunt qui uelint eam Oceani irruptionem, non à Gaditano freto, sed à Scythico Oceano, sumpsisse principium: quod Aristoteles etiam Philosophus secundo Meteororum lib. sensisse uidetur, asserens fluxum omnem maris ab Aquilone fieri in meridiem. Eius autem rei tres affert rationes, uerum potissimam hanc esse dicit, quoniam Aquilonis locus multò sit cæteris erectior. Ex altiori autem loco, in depressum, ac procliuem aqueum liquorem fluere fatentur, qui rerũ naturã penitus non ignorant. Sententiam Aristot. etiamnum Senecæ testimonio, prosequitur Albertus ca.6. tertij tractatus secundi Meteororũ libri. Eius uerba (quoniam aspera, & prolixa nimis) non libuit huic loco adscribere. Sed Plinij uerba, quod ediuerso clara sint, & concinna, et quæ Solinus in hũc locum transtulit, ex ca.11 li.4. hæc sunt. Non est omittẽda (inquit) multorum opinio priusquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora, illo capite nasci, nõ Gaditano freto existimauere, Haud improbabili argumento quoniam æstus semper è Ponto profluens, nunq; reciprocetur ad eundem. b *A Gaditano freto.*) Gaditano à proximis Gadibus nomen inditum. Hunc ipsum locum prologo tertij Caius Plinius sic explicat. Origo ab occasu solis, et Gaditano freto, qua irrumpens Oceanus Atlãticus, in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa est, læua Europa, inter has Asia est. Mela Pomp. in principio primi, loquens de eo mari, quod ex occidenti oceano terra recipit. Hoc (inquit) primũ angustum, nec amplius decem mil passuũ patet, terram aperit, atq; intrat. Et infra parũ. Id omne qua uenit, quaq; dispergitur, uno uocabulo, nostrũ mare dicitur. Angustias, introitumq; uenientis, nos Fretum. Græci τὸν πορθμὸν appellant. Eadẽ omnino circa finẽ cap.5. libri tertij refert Plinius. Sicut enim inter duas terras angustũ mare πορθμὸν, ita angustam inter duo maria terram ἰσθμὸν Græci nuncupant. Lege Capellam li.6. eo loco ubi de terræ diuisione differit. c *In Italiæ parte.*) Huius loci expositio habetur ex his quæ scribit Plin. ca.100. secundi, & ca.8. tertij. d *Qui contrarium sentiunt*) Parum antè horum retulimus sententiam. e *Nunquam reciprocetur.*) De hac ponti nõ reciprocatione sic Plin. ca.100. secundi. Et Pontus (inquit) semper extra meat in Propontidem, introrsus in Pontũ nunq̃ refluo mari, hæc Plin. Id autem accidit propter loci illius præ alijs altitudinem, ut ex Aristot. retulimus hoc ipso cap. Quò euidentior fiat eorum sententia, qui à Gaditano freto mediterranea maria caput tollere autumant, adscribam Macrobij uerba ex 7. Saturn. suorum libro. Meatus (inquit) qui solus de Oceano receptas aquas in maria nostra trãnsmittit, in freto est Gaditano, quod Hispaniã, Africãq; interiacet. Et sine dubio inundatio ipsa per Hispaniense, & Gallicanũ littora, in Thyrrenũ prodit, inde Adriaticũ mare facit, ex quo dextra in Partheniũ, læua in Ioniũ, & directim in Aegæũ pgit, atq; ita ingreditur in Pontũ. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de Ponto fluãt, quũ foris influẽtes aquas Põtus accipiat? Sed constat utraq; ratio. Nã superficies Põti ppter nimias aquas, q̃ de terra dulces influũt, foras effluit, deorsum uerò intro pgit influxio. Vnde pbatũ est, natãtia q (ut supra dixi) iaciũtur, in Pontũ foras pelli. Si uerò colũna deciderit introrsum mari. Et hoc sæpe usu pbatũ est, ut grauiora quæq; in fundo Propõtidis ad Ponti interiora, pellãtur. Annotandũ sanè ex Senecæ sentẽtia, aquarũ cursus ad unũ, uel aliũ locum, nullã esse causam, præter locorũ conuexitatẽ, procliuitatemq;. Fluunt enĩ aquæ tũ ab oriente in occidentẽ, uel ediuerso. Interdũ ab Aquilone in Austrũ, aut cõtrà. Motus aũt fluxus, & refluxus mariũ orbis lunę sequitur rationẽ. Insup aquas fluere ad altiorem locũ, quàm is locus sit, unde originẽ primã ducunt, suapte natura fieri nõ potest. Patet ergo profluum maris æstũ, è Põto reciprocari nõ posse. Si (ut dictum est) Aquilonis locus sit alijs omnino altior.

Insula

De inſulis quibuſdam Scythicis. Cap. XXIX.

a INſula Apollonitarum a LXXX. milibus paſſuum, abeſt à Boſphoro Thracio citra Iſtrum ſita, ex qua Marcus Lucullus Apollinem Capitolinum nobis extulit. Ante Boryſthenem Achillis b inſula eſt cum æde ſacra, quam ædem nulla ingreditur ales, & quæ forte aduolauerit, raptim fugam properat.

c De Oceano Septentrionali. De mari Caſpio. Deq; Baltia inſula. Cap. XXX.

d OCeanum Septentrionalem d ex ea parte qua à Paropaniſo e amne Scythia abluitur, Hecatæus Amalchium appellat, quod gentis illius lingua ſignificat cõgelatũ mare.

INſula Apollonitarum.) Plin. cap. 13. lib. quarti. Citra Iſtrum (inquit Apollonitarum una. LXXX. M. à Boſphoro Thracio, ex qua. M. Lucullus Capitolinum Apollinē aduexit. Et cap. 7. tricesimiquarti eiuſdē operis lib. Talis eſt in Capitolio Apollo trãslatus à. M. Lucullo ex Apollonia põti urbe. xxx. cubitorũ, centũ quinquaginta talentis factus. Fuit hic Apollo in octaua urbis regione. P. Victoris authoritate. Appianus in fine libri qui Illyrius inſcribitur. Romã ex Gallia. M. Lucullus magnũ illũ Apollinē, qui in Palatio ſitus eſt, adduxit. Hæc ille. Forte Apollonia pro Gallia reponenda. Vel ex Callatide legendũ. Eſt enim Callatis nõ longè ab Apollonia hac diſtans urbs. De hoc Apollinis Coloſſo ſic ſcribit Strab. lib. ſeptimo. Poſt (inquit) Apollonia, ſtadi. M. & ccc. Mileſiorum colonia, cuius maior muri portio quadam in exili condita inſula eſt, ubi Apollinis ſacellum exiſtit, quo ex loco. M. Lucullus Coloſſum extulit, & in Capitolio collocauit. Fuit autem (inquit) Apollinis ſtatua Calamidis opus. b *Achillis inſula*) Leucæ (inquit li. 2. Mela Pomp.) Boryſthenis oſtio obiecta parua admodum. & quòd ibi Achilles ſitus eſt, Acillea cognomine. Eadem ſcribit Plin. cap. 13. lib. quarti. Ante Boryſthenem (inquit) Achillea eſt ſupradicta, eadem Leuce, & Macaron appellata. c *Quam ædem.*) Plin. ca. 29. lib. 10. Nec ulla auis in ponti inſula, in qua ſepultus Achilles, infeſtat ſacrã ei ædē. Lucretius lib. 6. refert loca quædã quæ ſunt auibus cõtraria cunctis. Ea ab effectu Græci *ἄορνα*, Latini Auerna nuncupant i. ſine auibus, quæ adire aues nequeant. Carmē Lucretij ne diu queras, ſic incipit. *Nunc age Auerna tibi &c.* Quo loco & rei huius rationem conatur efferre. Similia ſunt ijs, quæ de Muſcis, & canibus cap. ſupra retulimus. Sũt qui cauſam ad dæmones, uel magica præſtigia referãt. Fieri etiamnũ potuit, ut in ea æde quippiã fuerit auiũ naturæ omnino contrariũ. Cõſtat enĩ eũ locũ, in quo Baſiliſci reliquiæ ſuſpenſæ fuerint, nec araneas mãſitare, nec aliquas inuolare alites. Hanc ob cauſam Pergameni, ut alibi Solinus refert, Baſiliſci reliquias amplo ſeſtertio cõpararũt, ut ædē Apollinis manu inſignē ab ijs immunē redderēt. d *Oceanum Septẽtrionalem.*) Septẽtrionalis Oceanus ante Auguſti tempora nõ bene notus erat, uerum eius principis auſpicijs maiore ex parte nauigatus eſt. Germaniã claſſe circũuecta ad Cimbrorũ promontoriũ, & inde immenſo mari ꝓſpecto, aut fama cognito ad Scythicã plagã, & humore nimio rigentia. Propter qđ minimè uerisſimile eſt, illic maria deficere, ubi uis humoris ſuperet. Hæc ex cap. 69. ſecundi Plinij, & Martia. Capella lib. 6. ubi de terræ rotũditate uerba facit. e *A Paropaniſo amne.*) Quo Plinianã in hac quoq; parte imitationē aſpicias, aſcripſi eius authoris ex ca. 13. lib. 4. uerba: Septētrionalis (inquit) Oceanus Amalchiũ eum Hecatæus appellat, à Paropaniſo amne, qui Scythiam alluit, quod nomen eius gẽtis lingua ſignificat congelatũ. Philemõ Morimaruſam à Cymbris uocari, hoc eſt, mortuũ mare. Inde uſq; ad promontoriũ Rubeas. Vltra deinde Croniũ. Xenophon Lampſacenus à littore Scytharũ tridui nauigatione, inſulã eſſe immẽſæ magnitudinis Baltiã tradit. Eandē Pythias Baſiliã nominat. f *Congelatum mare.* Diſarius apud Macrob. 7. Satur. cõtendit marinã aquã nunq; gelu contrahi. Quamuis Herod. hiſtoriarũ ſcriptor mare Boſphorũ, quod & Cimmeriũ appellat, earũq; partiũ mare omne, quod Scythicũ dicitur, gelu cõſtringi, & cõſiſtere tradiderit. Sed aliter eſt (inquit Diſarius) Nã nõ marina aqua cõtrahitur, ſed quia plurimũ in illis regionibus fluuiorũ eſt, & paludũ in ipſa maria influẽtiũ, ſuperficies maris cui dulces aquæ innatãt cõgelaſcit, & incolumi aqua marina uidetur in mari gelu, ſed de aduenis undis coactũ. Hoc et in Põto fieri uidemus, in q̃ fruſtra quædã, & ut ita dixerim, proſicies gelidæ ferũtur cõtractæ de fluuialiũ, uel paluſtriũ undarũ multitudine in quas licet frigore concretæ, tamen ſunt natantes quaſi leuatiores marina. Plurimum autem aquarum talium influere

Ponto, & totã superficiem eius infectam esse dulci liquore, propter quod ait Salustius, mare ponticũ dulcius quã cætera, est hoc quoq; testimonio qđ si in Pontũ, uel paleas, uel ligna, seu quæcunq; alia natantia proieceris, foras extra Pontũ feruntur in Propontidẽ, atq; ita in mare quod alluit Asiæ orã quã constet in pontum influere maris aquam, non effluere de ponto a *Cronium.*) Græci *κρόνον* Saturnum dicunt, *κρόνιον* Saturniũ. Est autem Saturni sydus gelidæ, ac rigentis naturæ authore Plin. cap. 8. secundi, & cap. 15. decimioctaui Nat. hist.

Philemon à Cimbris ad promontorium Rubeas[a] Morimorusam dicit uocari, hoc est, mortuum mare. Vltra Rubeas quicquid est, Cronium[a] nominant. Mare autem Caspium ex altero ponti latere ultra Massagetas, & Appellæos Scythas esse in Asiatica plaga dulce[b] haustu Alexandro Magno probatum est. Mox Pompeio Magno, qui bello Mithridatico, sicut commilito eius Varro tradit, ipsis haustibus periclitari[c] fidem uoluit. Id euenire produnt è numero fluminum, quorum tanta copia ibi influit, ut naturam maris uertat. Non omiserim, quod per idem tempus eidem Magno licuit ex India[d] diebus octo à Bactris usque Icarum flumen, quod influit in Oxum amnem, peruenire. Deinde ad mare Caspium, inde per Caspium ad Cyri amnis penetrare fluentum, qui Iberiæ, & Armeniæ fines interluit. Itaque à Cyro diebus non amplius quinque itinere terreno subuectis nauibus, ad alueum Phasidis pertendit, per cuius ex-

Lucanus in primo.

Summo si frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes.

Hinc dicunt Astronomi Martẽ, & Saturnũ intercidere uitæ rationem si radijs suis ortum genituræ pulsauerint. Horatius.

Te Iouis imperio tutela Saturno refulgens
Eripuit, uolucrisq; fati tardauit alas.

Ex Ser. 4. Aene. super illud. *Et dira ultrices.* Qm̃ igitur Saturni sydus ei mari dominatur, nõ ab re Saturniũ dictũ est. Auienus ex Diony. de hac Oceani parte.

Nomine Saturni late iacet æquoris unda. Itẽq;

Rhẽnius eiusdẽ Dionysij interp.

Dicitur ille piger, nec nõ Saturni' tumidi. Et rursus.

Suspicit intrantem uastis Aquilonis ab undis
Nomine Saturni, quod Thetis possidet æquor.

Plinij exemplaria passim habent Chronium, quod temporale significat, sed apud eum Cronium potius legendum uidetur. b *Dulce haustu.*) Plinius cap. 17. libri sexti. Haustum (inquit) ipsius maris, dulcẽ esse, & Alexãder Magnus prodidit, &c. M. Varro talẽ prælatum Pompeio iuxta res gerenti Mitridathico bello, magnitudine haud dubie influentiũ amnium uicto sale. Cur mare salsum sit, uariæ à Philosophis sunt redditæ rationes. Anaximander (inquit Plutar.) existimat mare primatiæ humiditatis reliquias esse, cuius ignẽ pluscula assiccasse partem, reliquam autem feruoris sui in alienum degenerasse saporem. Anaxagoras principio, inquit, humore stagnante solis circũflexu obusto, sicq; pingui euaporato reliquum in salsuginem, amarulentiamq; subsedit. Empedocles perustæ terræ sudorem elutis per summa terræ amaruisse. Antiphon sudorem æstus ex quo residuus humor amarefactus efferuescendoq; in salsilaginem incoctus est, ut in omni sudore accidere solet. Metrodorus mare per terras excolatũ terrenũ lentorẽ resipuisse, perinde atq; solent, quæ per cinerẽ diffunduntur. Platonici quantũ elementaris aquæ rigoris ui ex aëre concretũ est dulce euasisse, quantum uerò à terra obustulata cõflagranteq; suffitũ est salsum. Aristo. 2. Meteororũ libro improbatis præcedentiũ philosophorũ sententijs, hanc salsedinis maris autumat uerã causam. Ait enim saporẽ salsum prouenire ex alicuius sicci terrestris indigesti, adustiq; cum humido mixtione. Id ita esse signis quibusdã euidẽtibus probare nititur. Eo enim superfluũ alimenti amarũ est qm̃ indigestũ. Rursus urinã amarã esse ait, quoniã adusta sit. Id insuper ex sudore, & aqua per cinerẽs excolata deprehẽdi cõfirmat. Tradit præterea duplicẽ exhalationẽ ex terra eleuari, quarũ alterã calidã, & siccã esse ait, eandẽ inflãmari, cõuertiq; in terrestre adustũ, cõmiscerique cũ mari, quæ calida & humecta sit per naturã. Hanc ait in mare decidere, sicq; maris salsedinẽ causari. Ex ijs apparet dulcedinẽ maris huius, nõ tantũ euenire è numero fluminũ, quorũ copia &c. c *Periclitari fidem uo.*) Id est, experiri uoluit esset ne fides adhibenda ijs, qui maris illius dulcem perhibent esse haustum. Cice. lib. de Oratore. Subeundus usus omnium, & periclitandæ uires ingenij. i. experiendæ. d *Ex India di. oc.*) Plin eodem loco septem diebus dicit. Adijcit (inquit) idem Pompeij ductu exploratum in Bactros. vij. diebus ex India perueniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat. Et ex eo per Caspium in Cyrum subuectos. Et quinque non amplius diebus terreno itinere ad Phasin in pontum Indicas posse deuehi merces.

curſus in Pontum uſque uenientes India, liquido probatum eſt inuehi poſſe. Author eſt Xenophon Lampſacenus, à littore Scytharum in inſulam [a] Baltiam petentibus triduo nauigari. Eius magnitudinem immenſam, & penè ſimilem continenti. Nec longè Oonas ſeparari, quas qui habent, uiuunt ouis auium marinarum, & auenis uulgò [c] naſcentibus. Perinde alias propter conſtitutas æque inſulas, quarum Hippopodas [d] indiginæ humana uſque ad ueſtigium forma in equinos pedes deſinunt. Eſſe inſulas, & Phaneſiorum [e] gentem, quorum aures adeo in effuſam magnitudinem dilatētur, ut reliqua uiſcerum illis contegant, nec amiculum aliud ſit, quam ut membra membranis aurium ueſtiant.

De Ceruis, & Tragelaphis. Cap. XXXI.

Antequam [f] digrediamur ab Scythia religio eſt [g] præterire quænam feræ ſint peculiares Scythiæ. Cerui plurimi in hac terra. Igitur ceruos [h] proſequemur. Mares

a *Inſulam Baltiam.*) Plinij locus ex cap. 13. lib. quarti, cuius uerba iàm iam à me relata ſunt. Diodor. Siculus lib. 6. inter Septētrionalis Oceani inſulas Baſileā enumerat, in quā (inquit) tempeſtas electrum plurimum eijcit, nulla alia in parte orbis repertū. Sed ea inſula, in qua Electrum prouenit, Scādinauia nuncupatur infra cap. 33. & ca. 13. 4 Plinij. b *Oonas.*) Ab ouis, quibus ueſcuntur nomē habent, hoc eſt, ἀπὸ τῶν ὠῶν, id eſt, ab ouis. Plin. cap. 13. lib. quarti. Feruntur (inquit) & Oonæ, in quibus ouis auium, & auenis incolæ uiuant. Cæſar quarto belli Gallici Commentario de Rheno loquēs. Vbi (inquit) Oceano appropinquat, in plures defluit partes, multis, ingentibusq́ʒ inſulis effectis, quarum pars maxima feris barbarisq́ʒ nationibus incolitur ex quibus ſunt, qui piſcibus, ouisq́ʒ auium uiuere exiſtimantur. Hæc ille. Hiſdem autem nominibus inſulæ nominantur, et incolæ. Hunc Solini, & Pomponij Melæ lib. 3. locum Hermo. Barbar. reſtituit. Eundem adeas in Pomponij Melæ Caſtigationibus. c *Auenis uulgò naſ.*) Auena à Græcis αἰγίλωψ dicitur. d *Hippopodas.*) Eadem ſcribunt Plinius capite 13. quarti, & Pomp. libro tertio, Ab habitu, & forma corporis nomen ſumptū, quaſi equipedes dicas. Græcis enim ἵππος equus ποδὲς pedes. Dionyſij interpres.

Poſt Hippemolgi ſunt, Hippopodesq́ʒ potentes.

Sunt autem Hippemolgi, equarum mulſores, ut 4. lib. interpretatur Herodo. e *Phaneſiorum.*) Plin. cap. 13. lib. 4. per. f. nō ph. nomē effert. Pōp. Mela hos populos, ne mōſtra dicā, Satmalos nūcupat, niſi fuerit ei litera deprauata. Eos Græci quoniā auribus, pro ſtrato quoq́ʒ cū dormiūt tutātur, cōteganturq́ʒ toti, πανότιους uocār.

A *Ntequam.*) Extat apud Pliniū caput quintumdecimū octaui natu. hiſtoriæ. cuius inſcriptio eſt. De Scythicis, & Septētrionalibus animalibus. *Leges æternaq́ʒ fœdera certis Impoſuit natura locis.* (ut Maro canit) Ergo ſecundū locorū qualitatē euenit animaliū, ſicut & cæterarū rerū diuerſa omnino generatio. Sunt animalia, quæ nō niſi locis calidioribus proueniant, ut Elephanti, Leones, Serpentes. Alia, quæ tantū locis frigidis procreentur, ut Biſontes, Vri, Alces, Tragelaphi. Multa, quæ locis omnibus generētur, ut boues, equi, ſues, cerui, quos Africa propemodū ſola nō gignit, ut Hero. & Plin. teſtantur. Pari modo de rebus alijs ex locorum diuerſitate loquendum. Nā, ut Maro inquit,

Hic ſegetes, illic ueniunt felicius uuæ.
Arborei fœtus alibi, atq́ʒ iniuſſa uireſcunt
Gramina, nonne uides croceos ut Tmolus odores,
India mittit Ebur, molles ſua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, uiroſaq́ʒ pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum.

g *Religio eſt præterire.*) Nefas, & indecens. Sunt, qui legant, non præterire, quaſi fas, & decens ſit, de his loqui. Sed prima lectio caſtior, & uetuſti codices ſic ferme retinēt. h *De Ceruis proſequemur.*) Legitur, & Ceruos proſequemur. Quæ de Ceruis hac parte ſcribit Solinus, ex Plinio ſumpta ſunt omnia cap. 32. octaui naturalis hiſtoriæ. Sed ſcripſit hæc Ariſtoteles cap. 5. noni Naturæ animalium. Ceruos dictos exiſtimant, ἀπὸ τῶν κεράτων, hoe eſt, à cornibus. Varro libro de lingua Latina, & Sex. Pompeius libro tertio dictos ſcribunt, quod κέρατα, id eſt, cornua gerant, quaſi Gerui. G. in. C. mutata.

generis huiusce cum statutum tempus Venerem incitauit, sæuiunt rabie libidinis efferati. Fœminæ licet prius conserantur, non concipiunt ante Arcturi sydus [a] Nec qualibet [b] partus suos educant. Teneros [c] studiosè occulunt, & absconditos inter profunda fruticum, uel herbarum pedum uerbere castigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugam robur exercitio docent cursus, & assuescũt salire per abrupta. Acceptis canum latratibus [d] secundo uento uias dirigunt, ut odor cum ipsis recedat. Mirantur sibilum fistularum. [e] Rectis auribus [f] acutissimè audiunt, summissis uerò nihil. Stupent omnia, propterea facilius obuios se præbent sagittantibus. Si maria tranant, non aspectu petunt littora, sed olfactu. Infirmos ponunt in ultimo, & lassorum capita clunibus per uices [g] sustinent. E [h] cornibus quod dextrum fuerit, efficacius est ad medelam. Si fugare angues gestias, utrum uelis uras. Quæ ustrina præterea nidore uitiũ aperit, ac detegit, si cui inest morbus comicialis. Pro ætate

a *Ante Arcturi sydus.*) Scribit Plin. cap. 49. secũdi natura. histo. Arcturi sydus oriri undecim diebus ante Aequinoctium Autumni. Est autem id Aequinoctium, authore Columella cap. 2. duodecimi, octauo Calendas Octobris, id est, 24. Septẽbris die. Oritur Arcturi sydus. 13. Septẽbris die. Est autem Arcturus stella quædã in cauda maioris Vrsæ. Lege Columellã ibidem Plin. lib. 18. Iginiũ 2. & 3. uoluminibus. b *Nec qualibet.*) Parte supplenda, uel ratione. Causam lege apud Aristo. cap. 5. noni Naturæ Animaliũ. Subit admiratio in tanta huius animalis sagacitate, quorundam hominum, qui nedũ alijs, sed ne propriæ quidem saluti ratione prouidẽt, quin iuxta Plautinum Adagium. Ipsi sæpe sibi mortem creant. Dicant hi uerissimè Horatianum illud.

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.

Quid quod ob orationẽ uni homini cunctorũ animantiũ triburam. *Sibi (ut inquit Naso) quisque profecto fit Deus.* c *Teneros studiosè occulunt.*) Exemplo hoc cõmonentur parentes qualem erga natos curam eos gerere oporteat. d *Secundo uento.* Sunt exemplaria, quæ habeant, secundum uentos uias dirigunt. Plin. autem cap. 32. octaui pro prima lectione est. Fugiunt (inquit) latratu canum audito, aura semper secunda. e *Mirantur sibilum fistularum.*) Aristoteles capite. 5. noni naturæ animalium. Cerui (inquit) sibilo. et cantu uenantium capiuntur. Mulcentur enim allliciunturq; ea uoluptate. Itaque alter uenantium cantat palam, aut sibilat, alter clam ferit à tergo, ubi socius tempus iam esse significarit, sed si ceruus erectas auriculas tencata, certimè sentit, nec latere insidiæ possunt, sin dimissas, facilè interimitur. Idem refert. Plin, ubi supra. Mira uis omnino Musicæ Cerui enim fistulis capiuntur. Pisces in stagno Alexandriæ crepitu detinentur. Cygnos Hyperboreos Cytharæ cantus adducit. Elephantos Indicos organica permulsos detineri uoce cõpertum. Fistulis aues allici comprobatũ. Fides Delphinis amicitiã hominũ persuasere. Insulæ sunt in Lydia, quæ Nympharũ nũcupantur. Eas M. Varro se uidisse testatur. Hæ siquidem insulæ in mediũ stagnũ à cõtinenti ꝓcedentes cantu tybiarũ primo in circulũ motæ, dehinc ad littora reuertuntur. In Attico littore mare Cytharã sonat, Megaris saxũ ad ictũ pulsus cuiuscunq; fidicinat. Author Martianus in nono. Ad idẽ faciunt, quæ cap. xi. supra de Halesinæ regione fonte retulimus. f *Rectis auribus.*) Stoici existimant auditionẽ fieri quum is, qui medius inter loquentẽ, & audientẽ est aër, uerberatur obiculariter. Deinde agitatus auribus influit. Quid de audiendi ratione senserint Empedo. Alcmæon, Diogenes, Plato paucis explicat Plutar. cap. 16. quarti de Placit. Philosophorũ. Id autem accidere nõ potest, si fuerint aures ipsæ summissæ. Inde Terentianum illud. Arrige aures Pamphile. g *Per uices sustinent.*) Ex Plin. & hæc mutuatus Solinus. Esset utinam hæc hominum inter se diligentia, ut quoties necessitas exigit, mutuo seipsos iuuarent, fouerent, ac alternis suppetijs tutarentur, Quin (ut inquit ille)

Aspicimus populos, quorum non sufficit ira
Occidisse aliquem, sed pectora, brachia, uultum,
Crediderint genus esse cibi.

h *E cornibus.*) Plin. cap. 9. uicesimioctaui natu. historiæ, digerit medicinas plurimas, quæ ex ceruis fieri solẽt. Pro cõperto omnino habetur exitio esse serpẽtibus ceruos, ut si quæ sunt extractæ cauernis, mandãt. Nec uerò ipsis spirãtes aduersantur, sed mẽbratim quoq; fugari, eos nidore cornus eorũ si uratur. At è summo gutture ustis ossib. cõgregari dicũtur. Extat notabilis tractatus apud Auicẽ, Fen. sexta. 4. Canonis de animalib. uenenosis fugandis. Scribũt Aristot. & Plinius Ceruos, cornua locis difficilibus amittere, & qua inueniri nequeant.

queant. Vnde illud prouerbiū ortum. Qua Cerui amittunt cornua, De re omnino incerta, & quæ nullo pacto inueniri queat. a *Ramos augent.*) Omnia ex Ariſtotele. & Plinio locis eiſdem. b *Dentes monſtrant ſenectutem.*) Cōmune eſt ferè omnium animalium, ut ſenecta dentes decidant, ſed ceruorum, & ruminantium ferè omnium, peculiare. Idem Auicenna ſeptima Fen. tertij Canonis longo tractatu edocet, qua arte, & cura, ne lædantur dentes, uel cum læſi fuerint, curari queant. c *Dictamum ipſi prodiderunt.*)

ramos augent.[a] Id incrementum per ſexennes perſeuerat. Denique numeroſiora fieri non poſſunt, groſſiora poſſunt, quæ quidem caſtratis nunquam creſcunt, nec tamen decidunt. Dentes[b] monſtrant ſenectutem, cum aut pauci inueniuntur, aut nulli. Serpentem hauriunt, & ſpiritu narium extrahunt de latebris cauernarum. Dictamum ipſi[c] prodiderunt. dum eo paſti excutiunt accepta tela. Herbam quoque quam Cynarem[d] uocant, contra noxia edunt gramina. Aduerſus uenena mirificum eſt hinnuli coagulum occiſi in matris ſuæ utero. Patuit nunquam eos[e] febreſcere. Quam ob cauſam confecta ex medullis ipſorum unguenta ſedant calores hominum languentium. Legimus plurimos matutinis diebus ceruinam carnem deguſtare ſolitos, ſine febribus longæuos fuiſſe. Quod demum proderit, ſi uno[f] uulnere fuerint interempti. Ad dignoſcendam uiuacitatem[g] Alexander Magnus ceruis torques plurimis innexuit,[h] qui poſt annum centeſimum capti, necdum ſenij indiciū præferebant. Eadem penè ſpecie ſunt, quos Tragelaphos[i] dicunt, ſed non alibi, quàm circa Phaſidem[k] apparent, tantumq́; illi uilloſos habent armos, & menta promiſsis hirta barbis.

Ex Plin cap. 27. octaui naturalis hiſtoriæ. Dictamū herbā (inquit) extrahendis ſagittis, cerui monſtrauere percuſsi eo telo, paſtuq́ eius herbæ eiecto. Iidem percuſſi à Phalangio, quod eſt aranei genus, aut aliquo ſimili, cancros edendo, ſibi medentur. De Dictamo herba plura Plinius cap. 8. uiceſimiquinti lib. Medici corruptè Dipramum uocant. Græca uox eſt *δίκταμνον*. Vide Dioſcoridem cap. 462. & ſequētibus. Adſcribā eiuſdē authoris uerba, quæ in fine eius operis habentur. Dictamus (inquit) arefacta, ſi manibus in farinam teratur mox ſtilla uini adiecta corpus tangatur, aduerſus omnes ſerpētes tutū hominē præſtabit. Vlcera, & putres nomas purgabit, explebit. Proficiet & ad infixa corporibus tela. Leuabit enim ea protinus, quā lita fuerit. Lieni, & inflāmationibus partium conditarum, polentæ modo imponitur. Foditur uere calidiſſimis anni temporibus, & autumno. Dictamum herbam eleganter deſcribit Maro. 12. Aeneid.

> *Dictamum genitrix Cretæa carpit ab Ida*
> *Puberibus caulem folijs, & flore comantem*
> *Purpureo, non illa feris incognita capris.*

Hæc herba (inquit Seruius) licet ubiq; naſcatur, melior in Creta eſt. d *Cynarem uocant.*) Ex Plinio eodem cap. 27. octaui nat. hiſt. Ceruus (inquit) herba Cynaræ uenenatis pabulis reſiſtit. Scribit idem Plin. 22 uiceſimiſecūdi libri. Ceruos uti herba alia, quā Elaphoboſchō Græci uocant e *Nunquam eos febreſcere.*) Plin. cap. 32 octaui. Febrium morbos nō ſentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quaſdā nos principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnē eā deguſtare ſolitas, & lōgo æuō caruiſſe febribus. Quod ita demum exiſtimant ratum, ſi uulnere uno intericrit. f *Vno uulnere.*) Mera gentilitatis ſuperſtitio. g *Viuacitatem.*) Heſiodus poëta, qui primus de ſpatio, atq; longitudine uitæ hominum aliqua prodidit, multa de hominum æuo referens, cornici nouem noſtras tribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis. Vergilius cum imitatus, de Ceruis loquens

> *Hos nouies ſuperat uiuendo garrula Cornix,*
> *Et quater egreditur cornicis ſæcula ceruus.*

Sed id Plin. cap. 48. ſeptimi exiſtimat fabuloſum. Hinc ſumptum Adagium. Ceruina ſenectus. Iuue. Saty. 14 h *Torques innexuit.*) Refert Philoſtratus in principio ſecundi Vitæ Apollonij, fuiſſe in Pamphilia Pantheram caprā aureū torquem circa collū habentem Armenijs literis huiuſmodi inſcriptum. Rex Arſaces Deo Nyſeo. Regnabat autem temporibus illis in Armenia Arſaces. Is (ut opinor) ferā uidens eximia præ cæteris magnitudine, eā Baccho ſacrauit. i *Quos Tragelaphos uocant.*) Græci *τράγον* hircū, *ἔλαφον* ceruū nūcupant. Inde *τραγέλαφον* beluā hirco & ceruo ſimilē Latinorū quidā Hircoceruū uocāt. De eo Pli ca. 33. lib. 8. K *Circa Phaſidi.*) Alber. 22. de Animalib. lib. ut aliquid è ſua officina adderet. Tragelaphꝰ (inqt) in regione quę Faſida uocatur gñationē hīs &c.

De Germania, & miris in ea auibus, Bisontibus, Vris, Alce feris animalibus. Cap. XXXII.

MOns Seuo [a] ipse ingens, [b] nec Riphæis minor collibus, initium Germaniæ facit. Hūc Ingæuones [c] tenent, à quibus primis post Scythas nomen [d] Germanicum consurgit Diues uirorum terra, frequens populis numerosis, & immanibus. Extenditur inter Hercynium saltum, [e] & rupes Sarmatarum. Vbi incipit [f], Danubio, ubi desinit Rheno perfunditur. De internis eius partibus Albis, Gutallus, [g] Vistula amnes latissimi præcipitantur in Oceanum. Saltus Hercynius aues gignit, quarum pennæ [h] per obscurum

a *Mons Seuo.*) Ptolemæus cap. xi. secundi Germaniæ magnæ situm. ijs quidem uerbis explicat. Germaniæ (inquit) latus occidentale Rhenus terminat, septentrionale Germanicus Oceanus. Meridianū uerò, à parte occidentali Danubius fluuius. Orientali uero latus terminat distantia, quę fit à flexu Danubij ad Sarmatarū montes. Eius formā appingit tabulis Europæ tertia, quarta, quinta. Plin. cap. 14. libri quarti genera Germanorū quinq; esse dicit. Hi autem sunt Vindelici, quorū pars Burgundiones, Varrinæ, Charini, Guttones. Alterū genus Ingæuones, quorū pars Cimbri &c. Marcellinus lib. 15. diuidit Germaniā in primam, & secundam. Extat apud Cornelium Tacitū nobilis liber, qui de situ, moribus, & populis Germaniæ inscriptus est. Caius Plinius Secūdus. xx. libros bellorum Germaniæ scripsit, quibus omnia quæ Romani cum Germanis bella gesserunt studiosè collegit. Sed ij nō in modicam Germanorum præcipuè iacturam, amissi sunt. Credibile enim est, in ijs tot uoluminibus, nihil, quod ad frugem bonarum literarum pertineat, omissum penitus. Idē Tacitus Cor. quibusdam argumentis existimat, ipsos Germanos indigenas esse, minimeq; aliarū gentiū aduentibus, & hospitijs mixtos. Mela Pōponius scribit lib. 3. multa in Germania esse, quorū nomina (inquit) uix est eloqui ore Romano. Germaniæ mensurā ponit Plin. cap. 13. quarti naturalis historiæ. De Germaniæ nomine, uaria traduntur. Sunt, qui à germinando uelint nomen inditū, quod in ea mira sit, & frequentissima hominū generatio. Hinc à Solino dictum. Diues hominū terra, frequens populis numerosis Alijs placet Germaneā dictā, quod eius regionis homines ueluti fratres, & Germanos mutua se diligant charitate. Nā patet omnibus ad eos accessus. Aduenientes omnes promiscuè, porrecto poculo, suscipiunt. Blandis & amicis uerbis suscipiūt passim omnes. Verior multò Strabonis sententia lib. 7. existimantis Germanis à Gallis datum nomē, quod eos habitu corporis, ac animi moribus paulisper imitarentur. b *Seuo ipse ingens.*) Ex Plin. hæc cap. 13. quarti. Inde (inquit) Germaniæ Seuo mons ibi immensus, nec Riphæis iugis minor, immanem ad Cymbrorum usq; promontoriū efficit sinū, qui Codanus uocatur refertus insulis. *Ingæuones.*) Sic enim legendum ex Plin. cap. 13. & 14. libri quarti, quum passim apud Solinum legatur, uel Ingenones, uel Ingyeones, aut Ingynones. d *Post Scythas nomen Germanicum.*) Plin. cap. 15. octaui lib. facit Germaniam Scythiæ conterminam. e *Hercynium saltum.*) Dixi in Annotationibus quarti Flori, me eorum adhærere sententiæ, qui dicunt Hercinum, ex Græco sumptum, hoc est, ἀπὸ τοῦ ἕρκους. i. à septo, circuitu, uel qđ hæc sylua Germaniam ipsam ferè totam sepiat, & instar ualli sit. Vnde & apud Græcos ἑρκεῖος Iouis Epitheton, quod scilicet intra uallū coleretur. Sicq; per i non per y scribendū nomen. Hanc syluam præter Plin. Strabonem, Melam. Pomp. eleganter describit Cæsar sexto de bello Gallico commentario. Eam Mela sexaginta dierum iter occupare dicit. Cæsar quadraginta, Latitudinem nouem dierum iter expedito patere. f *Vbi incipit, Danubio.*) Explicat id eleganter Cor. Tacitus in principio eius libri qui mox citatus est. g *Albis, Gutallus.*) Germaniæ amnes clari in Oceanum defluunt (inquit cap. 14. libri quarti Caius Plinius) Gutallus, Vistulus, siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa &c. Addit Mela Mœnim, & Lupiam. h *Quarum pennæ.*) Non aliam ob causam Solinus de Germania scribit, nisi ut, eius regionis mira quædam, & peculiaria, recenseat. Quorum nec minimum illud est, quod de Hercynij saltus auibus, nobiles authores referunt. Sumpsit autem Solinus hæc ex cap. 47. decimi Plinij. In Hercynio (inquit) Germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus. Dionysij interpres, de his auibus sic de Hercynia sylua (inquit).

Hæc pascit uolucres (mirum) fulgentibus alis,
Quis ducibus noctu cernuntur flexa uiarum.

Albertus has aues Lucidias nuncupat, ab effectu sumptum nomen. Ex uaria rerum cōpositione diuersi etiamnū colores proueniunt. Ea enī, in quibus ignis prædomina-

prędominatur natura, lucida plerumq; eſſe conſtat. Id autem euenit tum in auibus, tum inſectorũ quorundam genere. Lucent (inquit xi. uolumine Caius Plin.) igniũ modo noctu laterũ, & cluniũ colore Lãpyrides, nunc pennarũ hiatu refulgentes, nunc uerò compreſſæ obumbratæ, non ante matura pabula aut pòſt defecta conſpicuæ. (Eas cap. 26. decimioctaui uoluminis dicit à ruſticis Cicidelas nuncupari, à Græcis uerò Lampyridas. Albertus. 26. de Animalibus libro corruptè, ut cætera, Cicendulas uocari dicit, aitq; de die lucentem earum colorem extingui, & effici alium. Sed uero propinquius eſt, earum ſplendorem de maioris luminis præſentia præpediri. Eadem ferme ratio eſt, cur multi piſces, ac aridi, robuſtiq; caudices uetuſtate, putreſq; in tenebris refulgeant. a *Homines loci illius.*) Hac tempeſtate in eis locis eas aues non reperiri, incolæ regionis eius conſtanter affirmãt. b *Biſontes.*) Ex Plinio cap. 15. octaui naturalis hiſtoriæ. Cæſar in ſexto Commentario belli Gallici ſcribit in Hercynia ſylua eſſe bouem cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu exiſtit excelſum, magiſq; directum his, quæ nobis nota ſunt cornibus ab eius ſumma ſicut palmæ, ramiſque latè diffunduntur, eadẽ fœminæ, mariſque natura, eadem forma, magnitudoque cornuum. c *Sunt & Vri.*) Eadem ſcribunt Plinius capite 15. octaui, & Cæſar ſexto Commentario belli Gallici. Seruius ſecundo Georgicorum apud Vergil. dictos Vros ἀπὸ τῶν ὀρῶν id eſt, à montibus. Eos ſcribit in Pyrenæis naſci montibus. Sed poſsibile eſt etiam in Pyrenæis naſci. Macrobius. 6. Saturnalium ſcribit Vros Gallicam uocem eſſe, qua feri boues ſignificantur. Albertus libro 22. de Animalibus Vrnos uocari dicit. Nos (inquit) Germanicè eos Viſent uocamus. Greci ὄρος urinam dicũt, unde fortaſsis huic beluæ datum nomen. d *Eſt & Alces.*) Rurſus ex Plinio. ca. 15. lib. 8. Cæſar eodem ſexto Commentario. Sunt item (inquit) quæ appellantur Alces, harũ eſt conſimilis capris figura, & uarietas pellium, ſed magnitudine paulò antecedunt, mutilæq; ſunt cornibus, & crura ſine nodis, articuliſq; habẽt. Neq; quietis cauſa procumbunt, neq; ſiquo afflictæ caſu conciderunt erigere ſeſe, ac ſubleuare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilibus. Ad eas ſe applicant, atq; ita paululum modo reclinatæ quietem capiũt, quarũ ex ueſtigijs, cum eſt animaduerſum à uenatoribus, quò ſe recipere cõſueuerint, omnes eo loco ſubruũt, aut incidunt ab radicibus arbores tantũ, ut ſumma ſpecies earũ ſtantiũ relinquatur. Huc cũ ſe conſuetudine reclinauerint, infirmas pondere affligũt, atq; una ipſæ concidũt. Albertus hũc Solini locum perperam refert lib. 22. de Animalibus. Apud Græcos Alcæ prima inflectione dicuntur, apud Latinos, tam prima, quã tertia. Hermol. cap. 15. octaui Plin. refert Iulij Capitolini, & Pauſaniæ, de Alcis uerba. e *Vide Alces.*) Pli. capite 15. octaui nominat hanc feram Machlin. Vide Hermo. cap. 15. octaui Plinij Albertus. 22. de Animalibus libro dicit hoc animal à Plinio Aoly nominari. Vox hęc Barbara & nullius ſignificationis omnino. f *Suffragines.*) Partes quæ anterioribus pedibus dicuntur

a emicant, & interlucent, quamuis obtenta nox denſet tenebras. Vnde homines loci illius a plerumque nocturnos excurſus, ſic deſtinant, ut illis utantur ad præſidium itineris dirigendi, præiactiſque per b opaca callium rationem uiæ moderentur indicio pluᵐarum refulgentium. In hoc tractu ſanè, & in omni Septentrionali plaga Biſontes b frequentiſsimi, qui boues feris ſimiles, ſetoſi colla iubis, horridi ultra tauros, pernicitate capti aſſueſcere manu nequec unt. Sunt & c Vri, quos imperitum uulgus uocat Bubalos, cum Bubali penè ad ceruinam faciem in Africa procreentur. Iſtis porrò, quos Vros dicid mus, taurina cornua in tantum modum protenduntur, ut dempta ob inſignem capacitatem inter regias menſas potuum gerula fiant. Eſt & Alces d muлis comparanda, adeo propenſo labro ſuperiore, ut niſi recedens in poſteriora ueſtigia, paſci nequeat.

De Scandinauia Inſula. De Succino, Callaide, ac Ceraunijs gemmis.
Cap. XXXIII.

e SCandinauia inſula è regione Germaniæ mittit animal, quale Alces, e ſed cui ſuffragines f ut Elephantis flecti nequeunt, propterea non cubat. Cum dormiendum eſt tamen, ſomnolentam arbor ſuſtinet, quæ propè caſura ſecatur, ut fera dum aſſuetis fulcimentis innititur, fa

genua,in posterioribus suffragines nuncupantur. a *Scandinauia.*) Sic hanc uocat Pli.cap.13.lib. quarti. Solini exemplaria ferè omnia, Gangauia habent. Sinus Codanus(inquit Pli.)refertus insulis,quarum clarissima Scandinauia est incompertæ magnitudinis. Solinus ait,nihil in ea magnum præter ipsam. b *Glessaria.*) Plinius eodem loco. Glessaria(inquit) à Succino militiæ appellata,à Barbaris Austerania. Alibi hanc insulam Plinius Austrauiam nominatam dicit,ut in altero loco error sit. Dio. Siculus lib. 6. Basileam dici scribit. Scythiæ, quæ supra Galatiam est opposita insula in Oceano iacet nomine Basilea, in quam tempestas Electrum plurimum eijcit,nulla alia in parte orbis repertum &c. Plinius, & Solinus in India etiam succinum prouenire aiũt, licet in Germania optimum, plurimumq; Aristot.cap 70 de Admirandis in natura,has insulas Electridas appellat, quas in sinu Adriatico sitas esse dicit, ut pote ueterum secutus opinionem, quam falsam esse posteri deprehenderunt. c *Crystallum.*) De Crystallo cap.25. abunde satis dictum est. d *Dat Succinum.*) Sumpsit hæc omnia Solinus ex ca.2.& 3 tricesimiseptimi naturalis historiæ Caij Plynij. Certum est (inquit) gigni in Insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari Glessum. Itaq; & à nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rẽ gerente, Austrauiam à Barbaris dictam &c. e *Gentiliter uocant Glessum.*) Hac tempestate Germani Gleset,uitrum uocant. Succinum autem Augstain, gentiliter uocant,hoc est ocularis lapis quod id oculis prosit plurimũ.

ciat ruinam, ita capitur, alioquin difficile est eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet, De Germanicis insulis Scandinauia [a] maxima est, sed nihil in ea magnum, præter ipsam. Nam Glessaria [b] dat Crystallum. [c] Dat & Succinum, [d] quod Germani gentiliter [e] uocant Glessum. Qualitas materiæ istius sumatim antea. Germanico autem [f] Cæsare omnes Germaniæ oras scrutante comperta arbor est, pinei generis, cuius mediale [g] autumni tempore Succino lachrymat. Succum esse arboris de nominis [h] capessas qualitate. Pinum uerò, unde sit genitum, si ussseris, odor indicabit. Precium operæ est ire [i] longius, ne Padaneæ siluæ credantur lapidem fleuisse. Hanc speciem in Illyricum Barbari intulerunt. Quę cum per Pannonica commercia usu ad Transpadanos homines foret delata; quod ibi primũ nostri eam uiderant, ibi & natam putauerunt. Munere [k] Neronis principis apparatus omnis absq; Succino inornatus est, nec difficulter cum per idem tempus tredecim milia librarum rex Germaniæ ei dono miserit. Rude primum nascitur, & corticosum. De-

f *Germanico Cæsare.*) Eadem Pli. eodem loco refert. g *Cuius mediale.*) Id est medulla. Plin. libro & cap. eisdem. Nascitur autem (inquit) defluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in Cerasis, resina pineis, erumpit humoris abundantia Densatur rigore, uel tepore, aut mari Cum intumescens æstus rapuit ex insulis, certè in littora expellitur, ita uolubile ut pendere uideatur, atq; considere in uado. h *De nominis qualitate.*) Succinum à succo dici certum est, additione in, in dictionis medio. Arboris succum esse(inquit Plin.) etiam prisci nostri credidere, ob id succinum appellantes Pineæ autem arboris esse, indicio est Pineus in attritu odor, & quod accensum tædæ modo, ac nidore flagret. i *Ire longius, ne Padaneæ syluæ.*) Nota est secundo Transformationum Ouidij libro Phaëtontis, & Heliadum sororum eius fabula Hæ enim fratris obitum ingenti luctu deplorantes, quum iuxta Padum, in populos arbores fuissent uersæ, & Clymene earum *Mater dum truncis auellere corpora tentat,*

Et teneros manibus ramos abrumpit, & inde
Sanguineæ manant, tanquam de uulnere guttæ.
Inde fluunt lacrymæ, stillataq; sole rigescunt,
De ramis Electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

Abunde Pli ca.2.17. Græci succinum ἤλεκτρον dicunt. Ser. super 8. Aene. Verg. dicit tria esse Electri genera. Vnum ex arboribus, quod Succinum dicitur Aliud, quod naturaliter inuenitur. Tertiũ quod fit de tribus partibus auri, & una ãrgẽti &c. Placiades li.1. Allegoriam fabulam redigit, & historiam Diod Siculus. Plynius. & Solinus, produnt unde id ueteribus creditum fuerit. k *Munere Neronis.*) Plin. V. dit(inquit) eques Romanus missus ad id comparandum à Iulio curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc commercia, & littora peragrauit, tanta copia

inde incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, ad quem uidemus nitorem. Pro facie habet nomina. Melleum dicitur, [a] & Falernum, utrumque de ſimilitudine aut uini, aut utique mellis. In aperto eſt, quòd rapiat [b] folia, quòd trahat paleas, quòd uerò [c] medeatur multis uitalium incommodis, medentium docuit diſciplina. Et India habet [d] Succinum, ſed plurimum, optimumque Germania. Quoniam ad inſulam Gleſſariam ueneramus, à Succino cœptum. Nam in Germaniæ continentibus Callais [e] reperitur, quam gemmam Arabicis anteponunt. Vincit enim gratia. Arabes quidem dicunt non alibi eam deprehendi, quam in nidis auium, quas μελανκορύφους [f] uocant, quod nullus recipit, cum apud Germaniæ populos, quamuis rara, in ſaxis tamen appareat. Honore, & precio ad Smaragdos uiret pallidum. Nihil iucundius aurum decet. Cerauniarum [g] porrò genera diuerſa ſunt. Germanica candida eſt, ſplendet tamen cæruleo, & ſi ſub diuo habeas, fulgorem rapit ſyderum.

pia inuecta, ut retia coercendis feris podium protegentia ſuccinis nudarentur. Arma uerò, & libitina, totuſq; unius diei apparatus eſſet è Succino. Maximum pondus is glebæ attulit xiij. librarũ. a *Melleum dicitur, & Falernũ.*) Plinius ſic Summa laus (inquit.) Falernis à uini colore dictis, molli fulgore perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. b *Quòd rapiat folia.*) Libuit huic loco aſſcribere Diui Ambroſij ex capite quintodecimo tertij Hexameron libri uerba. Quid tibi referam (inquit) quod Electrum lachryma uirgulti ſit, & in tantæ materiæ ſoliditatẽ lachryma dureſcat? Nec leuibus id aſſeritur teſtimonijs, quando folia, aut ſurculorum minutiſsimæ portiones, aut exigua quædam animantium genera in Electro ſæpe reperiuntur, quæ uidentur cum adhuc gutta eſſent molliora accepiſſe, & ſolidata tenuiſſe. De formica Electro incluſa extat elẽgans tetraſtichon apud Martialem libro ſexto.

Dum Phaetontea formica uagatur in umbra,
Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.
Sic modo quæ fuerat uitâ contempta manente,
Funeribus facta eſt nunc preciosa ſuis.

c *Quòd uerò medeatur.*) Succinũ Tonſillis creditur reſiſtere, & faucium uitijs uario genere aquarũ iuxta illos infeſtante guttura, ac uicinas carnes. Infantibus alligari amuleti ratione prodeſt, Caliſtratus & cuicunque ætati contra lymphationes prodeſſe tradit. Et urinæ difficultatibus potum, alligatumq;. Dioſcrides cap. 119. & 101. Succinum potum in aqua ſtomachi uitijs, & alui fluctionibus mederi. Idem Dioſcorides electrum Pterygophoron cognominat, quod ſtramẽta, floccos, atq; fimbrias in ſe trahat. Alij (ut Phy. & Dioſco. referunt) Chryſolectrum, & Chryſophoron uocant, quaſi coloris aurei, uel aurum geſtans. d *India habet Succinum.*) Diod. idipſum negat, ut mox dictum eſt. e *Callais.*) Vetuſti codices habent Callaica, ſed ex Plinio Callais legendum potius. Comitatur eam ſimilitudine proprior, quàm authoritate Callais uiride pallens. Naſcitur poſt auerſa Indiæ apud incolas Caucaſi montis Phicaros, ac Aſdachas amplitudine conſpicua, ſed fiſtuloſa, ac ſordium plena. Sincerior multò, præſtantiorq; in Germania &c. Ex Plin. cap. 8. triceſimiſeptimi naturalis hiſtoriæ. f *μελανκορύφους.*) Ex atro uerticis colore nomen habent. Græci enim μέλαν nigrum, κορυφὴ apicem, & cacumen. Sunt enim (ut quibuſdam placet) de genere Ficedularum. Feſtus Pompeius lib. xi. Atricapillas Latinè uocari dicit, eò quòd ſumma earum capita nigra ſint. g *Cerauniarum.*) Cerauniorum Solini exemplaria plerumq; habent. Plinius autem Ceraunium fœminino genere protulit. cap. 9. triceſimi ſeptimi Nomen habet à fulmine, quod Græce κεραυνὸς dicitur,

Illis quippe locis, quos conſtat fulmine tactos,
Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur. Miras huius lapidis uires ex Euace, ſcribit Marbodæus.
Qui caſtè gerit hunc à fulmine non ferietur.
Nec domus, aut uillæ, quibus affuerit lapis ille.
Sed neq; nauigio per flumina, uel mare uectus
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
Ad cauſas etiam, uincendaq; prælia prodeſt.
Et dulces ſomnos, & dulcia ſomnia præſtat. Lege ſimilia etiam apud Plinium Sotaci ſententiam referentem. Et Solinum capite triceſimoſexto infra.

De Gallia. De Rhetico, ac Norico agro. De Pannonia, & Mœsia, deque Medico oleo. Cap .XXXIIII.

GAlliæ inter [a] Rhenum, & Pyrenæum, item inter Oceanum, & montes Gebennam, ac Iuram [b] porriguntur felices, præpinguibus glebis, [c] accommodæ prouentibus fructuarijs, Pleræque consitæ [d] uitibus, & arbustis, omni ad usum animantium fœtu beatissimę. Riguæ aquis fluminum, & fontium. Sed fontaneis interdum sacris, ac [e] uaporantibus. Infamantur ritu incolarum, qui ut aiunt, ueri enim periculum non ad me recipio, detestabili sacrorum ritu, non ad honorem, sed po-

G*Alliæ inter Rhenum.*) Galliç ab incolarũ candore, ut pleriq; existimant, nomen inditũ. Græci enim γάλα lac nominant. Berosus historicus uetustissimus quinto historiarum libro, scribit anno .x. Saturni primi Babyloniorũ regis Comirum Gallũ, posuisse colonias suas in regno, quod postea Italia dicta est, & regionẽ suã á suo nomine cognominasse, docuisseq; illos legem, & iustitiã. Appianus in eo libro quem Illyriũ inscripsit, tradit Polyphemo Cicropi ex Galatea tres fuisse filios Celtũ, Illyrium, & Gallum, eosq; ex Sicilia pgressos, Celtis, Illyrijs, & Galatis, id est, Gallis ab ipsis nomẽ assumentibus, imperasse. Nõ placet eorũ sentẽtia, qui á gallô gallinaceo eos nomen sortitos asserunt, quod instar alitis huius, in Venerem proni sint. Porphyrio author est Gallos magna mercari adulteria, uel propter diuitias, uel quod incensioris libidinis sint. Vnde prouerbio cœptum dici. Gallis hanc. In mulierem cupidam, & tergiuersationibus utentem, quibus ingens precium extorqueat, ab ijs, quibus copia sui corporis factura sit. Ptolemæus ca. 7. secundi eã, quã Celtogalliã appellamus, in prouincias quatuor partitur, & diuidit, in Aquitaniam, Lugdunensem, Belgicam, & Narbonensem Sex. Rufus Galliæ cum Aquitania, & Britannijs decẽ & octo dicit esse prouincias. Antoninus in Itinerario sexdecim tradit prouincias eius esse. Multa de Gallia Cæsar in suis Comment. Strabo, & Pli. lib. 4. Mela lib. 2. & 3. Plinij uerba sunt ex ca 17. libri quarti quem locum Solinus in suum transtulit. Gallia omnis (inquit) Comata uno nomine appellata in tria populorũ genera diuiditur, amnibus maximẽ distincta, á Scalde ad Sequanã, Belgica, ab eo ad Garumnã Celtica, eademq; Lugdunensis. Inde ad Pyrenæi montis excursum, Aquitania, Aremonica ante dicta. Agrippa uniuersarũ Galliarũ inter Rhenum, & Pyrenæũ, atq; Oceanũ, ac mõtes Gebennã, & Iurã, qbus Narbonensem Galliã excludit, longitudinem CCCC. M. pass. latitudinẽ. cccxiij. cõparauit. Eadẽ scribit e Pomponius Mela lib. 3. et Ammianus Macellinus lib. historiarũ quintodecimo. Galli (inquit Cęsar. 6. Cõmen.) se omnes ab Dite patre pgnatos prædicant. Idq; ab Druidibus proditũ dicunt. Ob eã causam spatio omnis tẽporis non numero dierum, sed noctiũ finiunt. Dies natales, & mensium & annorũ initia sic obseruant, ut noctem dies subsequatur. b *Ac Iuram.*) Reperitur & Iura numero multitudinis. Pli. cap. 4. lib. tertij. Montibus (inquit) Gebennam. & Iuribus Strabo ἰοὐρα, Ptolemæus Iurassum nominant. Alij fere omnes Iuram singulari. c *Præpinguibus glebis.*) Gallia, utpote in Septentrionem, & occidentem sita, decenter comperta est regio, accommoda (inquit Solinus) prouentibus fructuarijs. Mela lib. tertio de Gallia. terra est (inquit) frumenti præcipuè, & pabuli ferax, & amœna lucis immanibus. Britannia, & Gallia nouam rationem alendi terram inuenere, ipsa, quod genus uocant Margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps, ac uelut Glandia in corporibus, ibi densante se pinguitudinis nucleo. Leucargyllion uocant candidam Argyllam, qua in Megarico agro utuntur, sed tantum in humida frigidaq; terra. Illas Gallias, Britaniasq; locupletantis cum cura diei conuenit. Duo genera fuerant &c. ex Pli cap. 6 & 7. decimiseptimi natu. hist. Scribit Diuus Hieronymus in quadam epistola, Galliam solam, monstra non habere, sed uiris semper fortibus, & eloquentissimis abundare. Idẽ Mela Pompo. lib. 3. Ausonius cũ de Mosella Galliæ fluuio loqueretur hæc cecinit.

Salue magne parens, frugumq;, uirumq; Mosella, *Aemula te Latiæ decorat facundia linguæ*
Te clari proceres, te bello exercita pubes, *Quin etiam mores, & lætum fronte seuera*
Ingeniũ natura tuis concessit alumnis &c.

Gallorũ figuræ, moresq; quales sint, elegãter describit Marcellinus in fine quintidecimi historiarũ libri. Sit satis (inquit) de situ locorũ, nũc figuras, & mores designabo. Celsioris staturæ, & cãdidi penè Galli sunt omnes, et rutili, luminũq; toruitate terribiles. Auidi iurgiorum. & sublatius insolescentes &c. d *Pleræq.*) Maiori ex parte. Produnt Alpibus coërcitas ex tam inexuperabili monimento Gallias, hanc primũ habuisse causam superfundendi sese, Italiæ, quod

Elico

a tius ad iniuriam religionis, humanis [a] litant hoſtijs. Ex iſto ſinu quoquo orbis uelis exeas in Hiſpanias, & in Italiam terra, marique, in Africam maritantum. Si Thracia ſit petenda, excipit ager Rheb ticus [b] bonus fru gibus, opimus, & ferax. Brigantino [c] lacu nobilis. Inde Noricus frigidus, & partius fructuoſus, qua ſubducitur à iugis Alpium admodum lætus. Dehinc [d] Pannonia uiro [e] fortis, c & ſolo plano, ubertoque, Drauo, Sauoque inclytis amnibus circunflua, Mox Mœſiæ, quas maiores

Elico ex Heluetijs ciuis eorũ, fabrilem ob artẽ Romæ cõmoratus, ficũ ſiccã, & uuã, oleiq́ ac uini pmiſſa, remeans ſecũ tuliſſe. Quapropter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit, ex Pli. ca. 1. duodecimi naturalis hiſtoriæ. c *Sacris, ac uaporantibus.*) Intelligit aquas Sextias, de quibus cap. 8 ſupra dictum eſt, Scribunt Porphyrio, & Acron primo Carminum Horatij omnem fontem in origine ſua, ſacrum eſſe. a *Humanis hoſtijs.*) Gallos immolare homines, ſcribunt Diod. Siculus libro 5. Plin. cap. 1. ſeptimi, Mela libro 1. Lactan. cap 21. primi. Cæſaris ſexto Commentario belli Gallici uerba ſunt. Natio eſt omnium Gallorum admodum dedita religionibus, atq; ob eam cauſam, qui ſunt affecti grauioribus morbis, quiq; prælijs, periculiſq; uerſantur, aut pro uictimis homines immolant, aut ſe immolaturos uouent, adminiſtriſque ad ea ſacrificia Druidibus utuntur, quod pro uita hominis, niſi uita hominis reddatur, non poſſe Deorum immortalium numen placari arbitrãtur, publicéque eiuſdem generis habent inſtituta ſacrificia &c. Ab Apolline quondam huiuſmodi Oraculum redditum eſt.

Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα Ideſt, Et capita Diti, & patri id eſt, Saturno mittite uirum Hinc inſtitutum, ut Saturno homo immolaretur. Decepti uocis φῶτα ſignificatione, quod non ſolũ uirum, ſed & lumina ſignificet, ut primo Satur. interpretatur Macrobius. Senatuſcõſulto, quod habitum eſt anno. 657. ab urbe condita, ſancitum eſt, ne homo in Romano imperio, immolaretur. Verba Plinij id continentia ex ca. primo triceſimi naturalis hiſtoriæ, alibi à nobis relata ſunt In noſtris præterea Collectaneis in poëtas, ſexcenta loca ſignauimus, quarũ nationũ mos fuerit, homines immolãdi. quæ res paulò à mandendo abeſt, inquit Plinius. b *Ager Rheticus.*) Ex Prol. Stra. Cor. Tacito, Mela Pomponio, item cæteris, non exactè deprehenditur, quinam noſtro tempore Rheti ſint, & Norici. Quorundã ſententia eſt, eos eſſe Noricos, qui hodie Bauari nuncupentur. Prole. cap. 14 ſecundi ſic Norici ſitũ refert. Noricum (inquit) terminus habet ab occaſu Aenum fluuiũ, à Septẽtrione Danubij partẽ, quæ eſt ab Aeno uſq; ad Cetium montẽ. Ab ortu ſolis ipſum montem Cetiũ. A meridie partem Pannoniæ, quæ ſub dicto eſt monte &c. Rhetiæ autẽ occidentale latus terminatur monte Adula, & linea q̃ eſt inter capita amnium Rheni, atq; Danubij. Latus Septẽtrionale parte terminatur Danubij, quę à fontibus eſt uſq; ad Aeni fluuij ſciſsionẽ. Orientale latus ipſo Aeno terminatur. Meridionale latus Alpiũ montib. hinc ſupra Italiã extenſis &c. Lege Pli. cap. 19. & 20. lib. tertij Dicti Rhetij à Rhero Thuſcorũ duce. Thuſci enim (ut lib 20. ſcribit Trogus) duce Rheto, auitis ſedibus amiſsis, Alpes occupauerũt, & nomine ducis gentem Rhetiorum condiderunt. Idem ſcribit Pli. ca. 20. tertij. c *Brigantino lacu.*) Pli. ca. 17. li. 9, hunc lacum Bigrantinum uocat, ut hic, uel apud Pli. facta ſit literæ unius tranſpoſitio. Proxima eſt ijs (inquit) menſa generis duntaxat Muſtellarum, quas, mirum dictu, inter Alpes, lacuſq; Rhetiæ Bigrantinus æmulas marinis generat. Lacus Brigantini meminit Antoninus in Itinerario ſuo. d *De hinc Pannonia.*) Qui à Latinis Pannonij nuncupantur, eos Græci Pæones uocant. Scribit Appianus in Illyrio, Polyphæmũ Cyclopen ex Galatea genuiſſe Celtum, Illyrium, & Gallũ, à quibus Celtæ, Illyrij, & Galli nomen habent. Illyrio hos deinde fuiſſe filios, Achyllem, Autarium, Dardanum, Medum, Taulantium, Perrebumq;. Filias autẽ Parthã, Daortã, & Daſerã, à quibus & gentes nominatæ ſunt. Autarij filij fuerũt, Pannoniũ, uel ut alij eum uocant, Pæonũ, & Scordiſcũ à Pannonio igitur, uel Pæono, Pannonij, uel Pæones dicti ſunt Qui hac tempeſtate Pannoniã incolunt, à Schythis ſe traxiſſe originem prædicant, & Hungaros, ab Hungaro eorum rege nomen habere. Qui plura cupiunt, legant epiſtolã, xxi. 34. epiſtolarum libri Franciſci Philelfi uiri undecunq; doctiſsimi. e *Viro fortis.*) Quantum noſtra quoq; tempeſtate Pannonij bello ualeãt, inter plurima argumẽta maximum illud eſt, quod atrocem Turcarum impetum frequenter reprimunt. Eſſent utinam inter ſe eius regionis primates unanimes. Ea enim ratione nedũ illatã ab ijs iniuriã repellerẽt, ſed ultro nõ minorẽ uim hoſtibus inferre poſſent. Inter Pannonios non paucos reperies, qui bonis diſciplinis omnẽ operã collocant. Mitto alios huius profeſsionis cõplures, eſt inter Pannonicã nobilitatem Stephanus Verbeutius, uir, ſi humanitatem quæras, humaniſsimus. Si ingeniũ expoſtules, ingenioſiſsimus. Si ſtudioſorũ amatorẽ exquiras, is huius genus hominũ amantiſsimus. Si in rebus agendis conſultorẽ expetas, Stephanus ſe offert conſultiſsimus

nostri iure Cereris [a] horreum nominabant. In quarum parte quæ Pontica est, apparet herba, qua inficitur oleum [b], quod uocant Medicum. Hoc ad incendium excitatum si obruere aqua gestias, ardet magis, nec alio sopitur, quam iactu pulueris.

De Britania, ac reliquis circum eam insulis. De lapide Gagate, Cap. XXXV

Finis erat [c] orbis ora Gallici littoris, nisi Britania insula non qualibet [d] amplitudine

tissimus. Id fatebũtur profectò omnes, qui eius Pãnonicas institutiones nuper ab eo editas introspexerint. Prætereo eius in Deũ, ac sanctos alios cultũ solertissimũ, pietatẽ in Deo dicatos homines, in cũctos reliquos charitatẽ, eos præsertim, quos præditos bonis moribus animaduerterit. Eius munificẽtia tãta est, ut nõ aliã ob causam diuitias expetẽdas existimet, nisi ut eas ad beneficentiã, liberalitatẽq; cõferamus. Taceo in præsentia quãtis, qualibusq; is me munerib. honestauerit. Nõ mirũ igitur, si ob tantas, talesq; uirtutes, Pannoniorũ regibus, optimisq; regni principibus semper fuerit acceptissimus. Sed condignas amici laudes locis oportunioribus reseruamus. a *Cereris horreum.*) Macrobius quinto Saturnalium docet multorum authoritate Mysiam esse frugum feracissimam. Gargara enim, quæ sunt in Mysia Hellesponti prouincia, Vergilius uoluit esse fertilitatis exẽplar. Quoniam apud Gargara, tanta erat frugum copia, ut qui maximum cuiusque rei numerum uellet exprimere, pro multitudine immensa prouerbiali figura Gargara nominaret. Vergilij uersus sunt ex primo Georgicorum.

Hiberno lætissima puluere farra,
Lætus ager, nullo tantum se Mysia cultu
Iactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes

Quo loco scribit Ser. Mysiã esse prouinciam. Mœsiam uerò ciuitatem Phrygiæ non longè à Troia. Appianus etiam tradit in eo libro, qui Illyrius inscribitur, Mysios ad Euxinum pontũ usq; incolere. Ptol. ca. 9 &. 10. lib. 3 Mysias duas esse dicit, Superiorem, & Inferiorem. Lege Pli. cap. ultimo lib. tertij. Sunt qui inter Mœsiam, et Mysiam ex marmorũ inscriptione discrimen faciant, quod Mœsia Europæ, Mysia uerò Asiæ prouincia sit. Græci autem utrãq; Mysiam nũcupant. b *Qua inficitur oleum.*) Interpres Dionysij.

Et Mysi Thracum Boreis in finibus orti,
In quorum terris, quas ponti perfluit unda,
Ignipotens oleo commixta gignitur herba,
Medica cui nomen, cuius compescere flammas
Siquis aqua cupiat, plus ignis pascit in illa,
Pulueris hunc iactus potis est extinguere solus.

Consimilis naturæ sunt Maltha, & Napta, de quibus Plinius capite centesimo septimo, & centesimo octauo secundi Naturalis historiæ. c *Finis erat orbis.*) Olim (ut cap. 16. lib. quarti refert Pli.) omnes insulæ, quæ iuxta eam insulam, quã nunc Britaniam dicimus, sitæ sunt, Britaniæ uocabantur. Ea uerò quæ Britania dicitur, antea Albion dicebatur, à quibusdam albis montibus, qui primũ illuc nauigantib. procul apparẽt. Eius insulæ ueteres incolæ Britones fuerũt, à quibus Britania dicta est, author Beda cap. 1. libr. 1. eius operis quod historia gentis Anglorum scriptum est. Ea insula postea Anglia dicta est, ab Angla regina, qua duce saxones, eam insulã subegisse dicuntur. Ante Iulium Cæsarem constat Britaniam fuisse Romanis omnino incognitam. Is autem primus Romanorũ aggressus est Britannos ignotos antea (inquit Sueto. li. primo) superatisq; pecunias, & obsides imperauit. Diod. Siculus lib. sexto scribit Britaniã priscis temporib. nullius aduenæ imperiũ expertã. Neq; enĩ (inquit) Dionysiũ, neq; Herculẽ, neq; Heroa, aut ducem quempiam accepimus eos bello tentasse. Nunc C. Cæsar, qui propter gestas res Deus est appellatus, primus omnium Britannis subactis, certum eos dare tributũ coẽgit. Ob eam rem, ora Gallici littoris, orbis finis credita est. d *Qualibet amplitudine.*) Sunt codices, in quibus scriptum est, non qualiber, sed sensus notior, si sine negatione legatur. Hæc enim dictio exceptiua, nisi, negationẽ in se continet, ualet enim, si non. Est autem ordo. Ora Gallici littoris erat finis orbis, nisi Britania insula, qualibet amplitudine mereretur nomen orbis pene alterius. Qualibet amplitudine, id est, omnium trium eius laterum. Britania (inquit Cæsar quinto Commentario belli Gallici) natura trinacria. Latus enim, qd' meridiem spectat, continet circiter Milium passuum, quingenta. Quod ad occidentẽ uergit, passuum septingentorum milium. Id uerò, quod contra septentrionẽ protenditur, miliũ passuum octingẽta in longitudinem

longitudinem exiſtimatur, Ita omnis Inſula eſt circuitu uicies centum milibus paſſuũ. Diodo. lib 6. Minimũ latus Europæ adiacens protendi (inquit) aſſerunt ſtadijs ſeptem milibus. Lateris ſecundi lõgitudo à Catio uſq; ad promontoriũ, ſtadia cõplectitur quindecim milia. Tertiũ latus ſtadi[illegible]iũm lia uiginti. Ita uniuerſæ inſulæ ambitus ſtadiorũ eſt miliũ duorum & quadraginta. Marti nus lib 6. Britãnia (inquit) longa milibus octingentis, lata trecentis. Circuitus tricies octies uigintiquinq; milia tenet. Liuius, & Fabius Ruſticus eam oblongæ ſcutulæ, uel bipẽni aſsimilauere. Aliorum ſententias refert Pli. ca. 16. lib quarti.

a nomen penè orbis alterius [a] mereretur. Octingentis enim, & amplius milibus paſſuum longa porrigitur, ita ut eam in Calidonicum uſque angulum metiamur. In quo receſſu Vlyxẽ [b] Calidoniæ appulſũ b manifeſtat ara Græcis literis inſcripta uotũ. Multis inſulis nec ignobilibus circundatur, quarũ Hibernia [c] ei proximat magnitudine. [b] Inhumana [c] incolarum

a *Orbis alterius.*) Imitatio Vergiliana prima Ecloga.

Et penitus toto diuiſos orbe Britannos.

Et Claudi Panegyri.

Quem populi plauſu.
Vincendos alios quæſiuit in orbe Britannos.

Etenim plurimum diſtans, & incognitũ nobis orbẽ alterũ nominare ſolemus. b *Vlyſſem Calidoniæ appulſum.*) Quæ de Vlyſsis erroribus Homerus, & cæteri poſt eum, referunt omnia ferme fabuloſa ſunt. Is tamen necubi ſcribit Vlyſſem in hanc inſulam nauigaſſe. Ad mentẽ aũt Solini faciunt Claudiani uerſus primo in Rufinum libro.

Eſt locus extremum, pandit qua Gallia littus
Oceani prætentus aquis, quo fertur Vlyſſes
Sanguine libato populum mouiſſe ſilentum.
Flebilis auditur queſtus, ſimulacra coloni
Pallida defunctaſq; uident migrare figuras.

Sunt qui exiſtiment hunc eum locũ eſſe, quẽ ſpecum diui Patritij, eius regionis incolæ nominant, de quo mira, & propè fabuloſa narrantur. Faciunt fortaſsis ad hoc, quæ ſcribit Tacitus in principio eius libri quem de ſitu, moribus, & populis Germaniæ inſcripſit. Scribit Euſebius cap 8 ſexti præparationis Euangelicæ, Britannorũ olim fuiſſe cõſuetudines, ut multi uiri unã haberent coniugem. Cæſar ſexto commẽtario belli Gallici de Britannis. Vxores (inquit) habent deni, duodeniq; inter ſe communes, & maximè fratres cum fratribus, & parentes cũ liberis. Sed ſiqui ſunt ex ijs nati, eorũ habentur liberi, à quibus primũ uirgo quæq; adducta eſt. Apud Parthos multæ fœminæ unũ maritũ ducunt. Nunc, ex quo fidem Chriſti domini ſuſceperunt, ferales illos mores penitus reliquerunt. Scribit Beda ca 4. libri primi Britannos Chriſti ſidem recepiſſe anno a Chriſti incarnatione. 156. Antonio, & Cõmodo Ro. imperatoribus, Lucio Britannorũ rege id per epiſtolam ab Eleuterio ſummo pontifice poſtulante. Multa de Britania Cor. Tacitus in uita ſoceri ſui Iulij Agricolæ. Quibus ea inſula abundet, Beda inde oriundus ca. 1. lib primi copioſè refert. Plutar. cap. ultimo quinti de Placitis Philoſophorum libri tradit Britannos ipſos diu uiuere. c *Hibernia.*) Hanc in ſulam non uno nomine, ueteres nuncuparunt, quã rem Hermolaus Barbarus ca 16. quarti Plinianarũ caſtigationum lib. affatim refert. Nam tũ Hibernia, tũ Iuuerna, interdum Iuerna, aliquando Iierna, à Claudiano aliubi Iberna. Hac tempeſtate, ut dictum eſt, Anglia nuncupatur. De ea Beda cap. primo hiſtoriæ gentis Anglorũ. Eſt autẽ Hibernia (inquit) inſula omniũ poſt Britaniã maxima, ad orientem quidẽ Britaniæ ſita, ſed ſicut contra Aquilonẽ ea breuior, ita in meridiẽ ſe trans illius fines plurimũ protendẽs, uſq; contra Hiſpaniæ ſeptentrionalia, q̃uis magno æquore interiacente peruenit. De Hibernia copioſè Ptol. cap. 2. ſecundi. Huius, & Britaniæ figurã habes ab eodem tabula prima Europæ. d *Ei proximat magnitudine.*) Cæſar quinto Cõmentario belli Gallici. Hibernia (inquit) dimidio minor, ut æſtimatur, q̃ Britania. Mela ait Iuuernam penè parẽ ſpatio, ſed utrinq; æqualẽ tractu litorũ oblonga. e *Inhumana incolarum ritu aſpero.*) Strabo lib. 4. Longe magis (inquit) q̃ Britanni ſylueſtres illius ſunt incolæ. Antropophagi id eſt, hominũ carne ueſcentes, manducone ſq; magni. Defunctos etiã parentes eſſe in eximia honeſtatis parte ponũt. Nec minus alienis in ꝓpatulo uxoribus immiſceri, matribus etiã, atq; ſororibus. Similia ferè refert Pomponius Mela lib. tertio. Acron tertio Carminum exponens illud Horatianum.

Viſam Britannos etiam hoſpitibus feros,

Ait, Britannos hoſpites immolare conſueuiſſe Hac tempeſtate quamuis Hiberniæ inſulæ incolæ aſpero cultu plerumq; ſint, fidem tamen Chriſtianã ſtudioſiſsimè cuſtodiunt. Plures in ea inſula religioſi præcipuè literis uacãt. Annis ab his proximis excelluit ex ea inſula oriundus Mauritius à portu, diui Franciſci ordinis profeſſus, in Dialecticis, utraq; philoſophia, Metaphiſicis, ac ſacra Theologia plurimum eruditus. Vix inſuper dici poteſt, qua humanitate, quáue morum ſanctimonia præditus fuerit. Is cum annis plurimis in Patauino

ritu aspero. Aliàs ita [a] pabulosa, ut pecuaria nisi interdum æstate à pastibus arceantur, in periculum agat satias. Illic anguis [b] nullus. Auis [c] rara. Gens inhospita, & bellicosa. Sanguine interemptorum hausto prius, uictores uultus suos oblinunt. Fas, atque nefas eodem animo ducunt. Puerpera siquando marem edidit, primos cibos gladio imponit mariti, inque os paruuli summo mucrone auspicium alimentorum leuiter infert, & gentilibus uotis optat, non aliter quàm in bello, & inter arma mortem oppetat. Qui student cultui, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos. Candicant enim ad eburneam claritatem. Nam præcipua uiris gloria est in armorũ nitela. Apis [d] nusquam. Aduectum inde puluerem, seu lapillos siquis sparserit inter aluearia examina, fauos deserunt. Mare quod Iberniam, & Britaniam interluit, undosum, & inquietum toto in anno, non nisi æstiuis pauculis diebus est nauigabile. Nauigant autem uimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum. Quantocunque tempore cursus tenebit, nauigantes escis abstinent. Freti latitudinem [e] in centum. xx. milia passuum diffundi, qui fidem ad uerum ratiocinati sunt, æstimarunt. Silurum [f] quoque

Gymnasio bonas artes docuisset cũ sũma omniũ gratia, ob eius singularẽ eruditionẽ, ac cãdidissimos mores, à Iulio secundo Pontifice Maximo in Tuamensem Archiepiscopũ creatus est. Quo cũ relicta Italia bellis in ea sæuientibus proficisceretur, non multũ post, magna studiosorũ iactura, cũ nondum quinquagesimũ ætatis suæ attigisset annũ, mortẽ obijt. Erãt plurima suæ doctrinæ in manibus monumenta, sed ea ob immaturã eius mortẽ edere nõ licuit. Quantũ fuerit inter eũ dum uiueret, & me necessitudinis uinculum, testãtur sexcentæ epistolæ, quas plenas charitatis indicijs, uarijs temporibus ad me dedit. Eis (quanta ueræ amicitiæ uis) post amici obitum, relegens, soleo assiduè recreari. a *Ita pabulosa.*) Iuuerna (inquit Mela lib. tertio) adeo luxuriosa herbis, non lætis modo, sed etiam dulcibus, ut se exigua parte diei pecora impleant, & nisi pabula prohibeantur diutius pasta dissiliant. b *Anguis nullus.*) Ibernia & latitudine sui status, & salubritate, ac serenitate aëris, multũ Britaniæ præstat, ita ut raro ibi nix plusquàm triduana permaneat. Nemo propter hyemem aut fœna secet, aut stabula fabricet iumentis. Nullum ibi reptile uideri soleat, nullus ibi serpens uiuere ualeat. Nam sæpe illò de Britania allati serpẽtes, mox ut proximãtis terris nauigio, odore aëris illius attacti fuerint, interierũt. Quin potius omnia, quæ de eadem insula sunt, contra uenenũ ualent. Denique uidimus quibusdam à serpente percussis, rasa folia codicum qui de Ibernia uenerant, & ipsam rasuram aquæ immissam, ac potui data, talibus protinus totã uim ueneni grassãtis, totum inflati corporis absumpsisse, ac sedasse tumorem. Diues lactis, ac mellis insula, nec uinearum expers, piscium, uolucrumque, sed et ceruorum caprarumque uenatu insignis. Hæc ex Beda capite primo libri primi. c *Auis rara.*) Naturale est ut in cœlo plerumque caliginoso, ac turbido, auis rara sit, aut nulla, quòd scilicet aër huiusmodi ad uolandum sit ineptissimus, eisque insalubris, quæ idipsum elementum incolunt. In his autẽ locis Tacitus Cor. & secũ plures cœlum crebris imbribus, ac nebulis fœdum esse aiunt, etsi asperitas frigorũ absit. d *Apis nusquam.*) In uetustis plerumque codicibus scriptum est. Eadẽ terra apes non habet. Qui de apibus scripserunt, tradunt esse bestiolas quasdã quæ apibus maximè aduersentur, uti sunt Aranei, papiliones, teredines, & huius genus plurima. Sũt præterea herbæ, ac nonnullæ arbores, quibus apes nedum fugantur, sed & intereant quidẽ. In his ergo regionibus, in quibus abunde hæc reperiuntur, apes paucæ, uel nullæ sunt. Sed uerius apum defectus, ad soli, & cœli qualitatẽ ascribendus est. Quæ sint apibus proficua, uel aduersa, abunde docent. M. Varro cap. 16. tertij de Agricultura. Columella lib. decimo per totũ. Plin. lib. xi. Vergi. 4. Georgicorum, Itẽ cæteri. Extat caput quinquagesimumoctauum octaui Plinij, cuius inscriptio. Quæ animalia quibus locis non sint. e *Freti latitudinem in centum uiginti.*) Plinius capite 16 libri quarti. Mare quod inter Iberniam, & Britaniam interluit, dicit esse uiginti milium passuum latitudine. Super eam (inquit) hæc sita abest breuissimo transitu à Silurum gente uiginti milia passuum. f *Silurum quoque insulam ab ora.*) Variè hic locus in exemplaribus reperitur. Interdum Scyllanas, aliquando Sileustras, sæpe

ſæpe Syllanas. Ipſe ex Plinianis iamiã aſcriptis uerbis lego Silurum inſulas. Silurum gentis meminit etiã in Agricola Corn. Tacitus, quorũ coloratos uultus, & tortos plerumq; crines eſſe confirmat. Hæ inſulæ fortaſsis ſunt, de quibus ſic Pli. Reliquarum (inquit) nulla .cxxv. M. p amplior circuitu, proditur. Ex Geographis non bene percipitur, quæ ſint hæ inſulæ, niſi Neſiadũ inſulas intelligamus. De quibus interpres Dionyſij.

Neſiadum ſpatio nec diſtant littora longo,
In quibus uxores amnitũ Bacchica ſacra
Concelebrant, hedera folijs, tectæque corymbis.

a inſulas ab ora; quam genus Britanna [a] nunc tenet, turbidum fretum diſtinguit. Cuius homines etiam nunc cuſtodiunt morem uetuſtum. Numum refutant, dant res, & accipiunt. Mutationis neceſſaria b potius quàm pretijs parant. Deos percolunt. Scientiam futurorum pariter uiri, ac fœminæ oſtentãt. Thanatos [b] inſula alluitur freto Gallico, à Britaniæ continenti æſtuario tenui ſeparata, felix fru- c mentarijs campis, & gleba uberi. Nec tantum ſibi ſoli, uerùm & alijs ſalubris locis. Nam cum ipſa nullo ſerpatur angue, aſportata inde terra quoquo gentium inuecta ſit, angues necat. Multæ aliæ circum Britaniam [c] inſulæ, è quibus Thule [d] ultima, in qua d æſtiuo Solſtitio ſole de Cancri ſydere faciente tranſitum nox penè [e] nulla. Brumali Solſtitio

Stra. longè poſt medium li. quarti Sãnitarum mulieres nominat. Sãnitarum (inquit) mulieres Bacchi numine afflatas. Ipſas quidẽ deum iſtum propitiantes, & feſtis ritibus, & alijs ſacrorum formis exorantes &c. Hæ fortaſsis ſunt, quas Mela lib tertio Gallicenas nuncupat. Quid ſi intelligas eas inſulas, quas Ptol. cap. 5. ſecundi, & Pli. cap. 22. quarti. Deorum inſulas nominant, nomen fortitas forſitan ab incolarum religione. & Deorum cultu. a *Gens Britanna nunc tenet.*) Beroaldus de bonis literis optimè meritus, hunc Solini locum ſic legẽdũ putauit. Scyllanas quoq; inſulas ab ora, quam gens Britãna Dumnoni tenent turbidus ſinus &c. Motus fortaſsis, qđ in quibuſdã exemplaribus legatur, quã gens Britannidũ nunc tenent. Rurſus, qđ Plin. cap. 16. lib. 4. in his locis Dumnã inſulã quorũdã teſtimonio eſſe dicit. Antoninus Idunæ inſulæ meminit è numero earũ inſularũ, quæ in mari Oceano, quod Gallias, & Britanias interluit. b *Thanatos inſula.*) Tot huius inſulæ nomina reperies, quot ſunt ferè Soliniana exemplaria. Interdũ enĩ ſcriptũ eſt, Attãmis, nonnunq̃ Adcamuſia, Attanatis, uel Athanatis aliquando. Nullas tamẽ in ijs æquoribus, huius nominis inſulam, apud Geographos inuenio, niſi ea ſit, quam Antoninus Ettam uocat. Vel ea, quã Ptol. ca. 10. ſecundi Agatham nominat, in Gallico freto, Narbonenſi obiacentẽ. Eam Stephanus ἀγαθὴν τύχην. id eſt, bonam fortunam, ab effectu forſitan ſumptũ nomẽ, qđ bona, & felix ſit frumentarijs campis, & gleba uberi. Ab Iſidoro ca. 6. quartidecimi Thanatos dicitur. Thanatos (inquit) inſula Oceani, freto Gallico à Britania tenui æſtuario ſeparata, frumentarijs campis, & gleba uberi. Dicta autem θάνατον, à morte ſerpentium, quos dũ ipſa neſciat, aſportata inde terra, quoquo gentium uecta ſit, angues illico perimit. Hæc ille θανατόω uerbũ inter ſignificata alia, interficio, & perimo ſignificat apud Græcos. c *Circũ Britaniam inſulæ*) De his inſulis Solinus parum infra hoc ipſo capite. Lege Plin. ca. 16. libri quarti. Strabonem lib. 4. Ptole. ca. 2. & 3. lib. ſecundi. Melã lib. tertio. Apud Antoninum Auguſtum hæ ſunt inſulæ in mari Oceano, quod Gallias, & Britannias interluit. Orcades. Gloca, Hiuerione, Etta, Iduna, Arrua, Aeſarea, Barſa, Iſiandiũ, Icdelis, Xantiſma, Indelis, Siaca, Ga. d *E quibus Thule ultima.*) Ob Thules maximã noſtro orbe diſtantiam factum eſt, ut nemo ferè ſcriptorum ſit, qui non eius meminerit. Statius decenti epitheto nigram eam dixit quarto Syluarum.

Aut Rheni populos, aut nigra littora Thules.

Et lib. quinto.

Tu diſce partem, quantamq; nigrantem
Fluctibus occiduis, feſſoq; Hyperione Thulen.

Sic enim legendum uidetur, nõ autem natantem. Id dictum eſt, quod ob nimiam à ſole diſtantiã, caliginoſa, & obſcura plerumq; fit. Hinc uolunt aliqui ei nomen datum, quaſi Thole. Græcis enim θολὸς turbidus, & niger dicitur. De ea Pomponius Mela libro tertio. Strabo, & Plinius libro quarto. Vergilius in principio primi Georgicorum. Eam cum cæteris Orcadibus per Veſpaſianum imperatorem patrem in Romanorum poteſtatem primum redactã eſt. Sunt qui à τηλόθεν, uel τηλοῦ, id eſt, longè dictam putent. propter eius à noſtro orbe diſtantiam. Iſidorus à ſole dictam uult, quod in ea æſtiuum Solſtitium ſol ipſe faciat, & nullus ultra eam dies ſit. e *Nox penè nulla*) De acceſſu, defectuq; dierum, ac noctium, doctè ac eleganter ſcribit Martianus circa finem libri octaui. Ptolemæus capite ſecundo libri octaui ſcribit Thulen inſulam

dies adeo conductus, ut ortus iunctus sint & occasus. Vltra Thulen pigrum esse, & concretum mare. Inde à Chalidoniæ promontorio Tulen petentibus bidui nauigatio est. Excipiunt Hæbudes[a] insulæ quinque nnmero, quarum incolæ nesciunt fruges. Piscibus tantum, & lacte uiuunt. Rex unus est[b] uniuersis. Nam quotquot sunt omnes, angusta interluuie diuiduntur. Rex nihil suum[c] habet, omnia uniuersorum. Ad æquitatem certis legibus stringitur. Ac ne auaritia diuertat à uero, discit paupertate iusticiam, ut pote cui nihil sit rei familiaris. Verũ alitur è publico. Nulla illi fœmina datur propria, sed per uicissitudines, in quancunque commotus fuerit, usurariam sumit. Vnde ei nec uotum, nec spes conceditur liberorum. Secundam à continenti stationem euntibus Orcades præbent. Sed Orcades ab Hæbudibus porrò absunt septem dierum, totidemque noctium cursu. Numero[d] tres, uacant homine. Nõ habent syluas, tantum iunceis herbis inhorrescunt. Cętera earum nudæ arenæ, & rupes tenent. Ab Orcadibus Thulem usque. v. dierũ, &. v. noctium nauigatio est. Sed Thule larga est, & diutina pomona copiosa. Qui illic habitant, principio ueris inter pecudes pabulis uiuunt, deinde lacte, in hyemem conferunt[e] arborum fructus. Vtuntur fœminis[f] uulgo, certum matrimonium nulli. circuitus Britaniæ quadragiesocties septuagintaquinque milia passuum sunt. In quo spatio magna, & multa flumina, fontes[g] calidi opiparo exculti apparatu ad usus mortalium.

maximam diem habere horarũ æquinoctialiũ uiginti, distareq; ab Alexandria uersus occasum horis æquinoctialibus duabus. Continent aũt gradus. 63. cũ sub paralello. 21. cõrineatur. Idẽ scribit Stephanus de Vrbibus. Ob eam igitur diei magnitudinem, ac noctis breuitatẽ, dictũ est, in ea æstiuo solstitio sole de Cancri faciente transitũ, nox penè nulla. Brumali autem solstitio &c. cũ reuera, propria nox, diem quemlibet subsequatur. Vnde à Iuuenali dictum est. Et modo captas Orcadas, & minima contentos nocte Britannos. Quãdo autem sol de Cancri sydere transitum faciat, docet Columella capi. 2. lib. duodecimi. a *Excipiunt Hæbudes quinque.*) Harum insularum apud Melam, nulla mẽtio, nisi si uitiatus codex est Hermo. ait. Plin. ca. 16. libri quarti triginta asserit esse Hæbudes. Cum Solino in numero et neordant Martianus Græcus author, & Ptol. ca. secundo secũdi Geographiæ libri. Quo loco harum insularum refert nomina. b *Rex unus est uniuersis.*) Hac tempestate hæ omnes insulæ Scotiæ Christianissimo regi subesse dicũtur. c *Nihil suum habet.*) Si his conditionibus fierent reges hodie, nimirum pauci regiam exposcerent potestatem, nec tot bellis, et uitæ suæ periculis, regna quęrerent. Regnandi, habendiq; dira cupido efficit, ut magna regna, magniq; principatus, pessimis, ac uilissimis hominibus sæpe cõtingant. d *Numero tres.*) In Orcadũ insularum numero discrepant authores. Pom. Mela triginta eas esse dicit. Plinius, & Martianus quadraginta Ex uerbis Isidori cap. 6. quartidecimi Ethimo. suspicor eum legisse in Soliniano codice. 33. uerba eius authoris non omnino spernendi ascripsimus. Orcades insulæ Oceani, ultra Britaniam positæ, numero 33. quarum uiginti desertæ sunt (inquit). 13 coluntur. Et hæ quoque Scotorũ regi hodie parere dicuntur. e *Conferunt.*) Sic enim legendum putamus, id est, comportant, parant, disponunt. Plautus in Curculione. Ita tuum conferto amare semper si sapis, ne id qđ ames populus si sciat, tibi sit ꝓbro. f *Vtuntur fœminis uulgò.*) Scribit Eufeb. cap 8. sexti præparationis morem esse Britannorũ, ut multi uiri unã uxorẽ habeãt. Is mos est etiã Garamãtibus. & multis alijs, ut Aristo. 2. Politi. scribit. Pli. ca. 8. qnti, itẽ cæteri, g *Fontes calidi.*) Beda lib. 1. in principio de Britaniæ fertilitate. Optima (inquit) frugibus, atq; arboribus insula, & alẽdis apta pecoribus, ac iumẽtis. Et infra. Habet fõtes salinarũ, habet & fõtes calidos, & ex eis fluuios balnearũ calidarũ omi ętati, et sexui p distincta loca, iuxta suũ cuiq; modũ accõmodos. Aq̃ eñ (ut Diuus Basilius inqt) feruidã qualitatẽ recipit, cũ p certa q̃dã metalla trãscurrit, & fit nõ solũ calida, sed feruẽs. Et subdit. Quę insula etiã uenis metallorũ, ęris, ferri, plũbi, & argẽti fęcũda. Gignit & lapidẽ Gagatẽ plurimũ optimũq;. Est aũt nigro gẽme9, et ardẽs. Igni admot9 incẽsus serpẽtes fugat. Attritu calefact9 adplicita detinet ęq

ue

ut ſuccinū. Corn. Tacitus in uita Agricolæ, Fert (inquit) Britania aurū, & argentū, & alia metalla præ tiū uictoriæ. Gignit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca, ac liuentia, a *Gagates hic plurimus, optimuſq́;.)* Pli. cap. 19. triceſimiſexti naturalis hiſtoriæ Gagates lapis (inquit) nomen loci, & amnis Gagis Lyciæ. Aiunt & in Leucola expelli mari, atq; infra duodecim ſtadia colligi. Niger eſt planus, pumicoſus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore ſi teratur grauis. Fictilia ex eo inſcripta non delentur.

a Quibus fontibus præſul eſt mineruæ numen, in cuius æde perpetui ignes nunquàm caneſcunt in fauillas, ſed ubi cinis tabuit, uertitur in globos ſaxeos. Præterea, ut taceā metallorum largam, uariāq; copiā, qui- b bus Britaniæ ſolum undiq; generum pollet uenis locupletibus, Gagates hic [a] plurimus, optimuſq́; eſt lapis. Si decorē requiras, nigro gēmeus. Si qualitatem nullius ferè pōderis. Si naturā, aqua ardet, oleo reſtin- c guitur. Si poteſtatē, attritu calfactus applicita detinet, æque ut Succinum. Regionē partim tenent [b] Barbari quibus per artifices plagarū figuras iam inde à pueris uariæ animaliū effigies incorporātur, inſcriptiſq; uiſ- d ceribus hominis incremento pigmenti notæ creſcūt. Nec quicquam magis patientiæ loco nationes fere ducunt, quàm ut per memores cicatrices plurimū fuci [c] artus bibant.

e De Hiſpania, et circum eam inſulis. De Oceano, Mediterraneoq; mari, deq; uarijs eorum nominibus, & quid de maris incremento, decremē toq; philoſophi tradiderunt.
Cap. XXXVI.

f REuerſum [d] ad continentem res Hiſpanienſes uocant. Terrarum comparanda optimis, nulli poſthabenda frugū copia, ſiue ſoli

Cum uritur odorem ſulphureum reddit, mirumq; accenditur aqua, oleo reſtinguitur, fugat ſerpentes, recreatq; uuluæ ſtrangulationes. Deprehendit Sonticum morbum, & uirginitatem ſuffitus. Item ex uino decoctus dentibus medetur. Strumiſque ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti Magi in ea, quam uocant Axinomantiam. Id peruri negāt ſi euenturum ſit, quod aliquis optet. Similia ſcribit Dioſcorid. lib. 5. hoc eſt, cap. 98. Quo loco plura refert Hermolaus. Albertus ſecundo Mineraliū non niſi Marbodæū ſequitur. Multa de hoc lapide Auicenna tracta. 2, ſe ſecūdi Canonis ca. 314. Multorū ſententias refert author Pandectæ in dictione lapis Gagates. Solinus cap. 65. Hebenū huic lapidi maximè aſsimilatī dicit. b *Regionem partim tenent.)*, Qui Britaniam incoluerint, docent Cæſar, Cor. Tacitus, & Beda ijs eiſdem locis, qui citati ſunt. c *Plurimum artus bibant.)* Britannorum omnium mos eſt, ut ſe ultro Glaſto inficiant, quod cæruleum efficit colorē, atq; hoc horridiores ſunt pugna. Aſpectu, capilloq; ſunt promiſſo, atq; omni parte corporis raſa, præter caput et labrū ſuperius. Cæſar 5 cōmēt belli Gallici. Hāc Britānorū conſuetudinem tangit Propertius Elegia. 19. ſecundi.

Nunc etiam infectos demens i- mitare Britannos, Ludis & externa tincta nitore caput. Et Martialis lib. undecimo
Claudia cæruleis cum ſit Ruſina Britannis
Edita, cur Latiæ pectora plebis habet. Et idem ſecundo Diſtichorum.
Barbara de pictis &c. Plura congeſsit Cœlius ca. 21. decimi. Ant. lect. Et Herm. ca. 1. uiceſimiſecundi Pli. caſtigationū. Claudia. Panegyri. 2. de laudibus Stiliconis. ſcribit Britānos ſe ferro pingere.
Inde Caledonio uelata Britannia monſtro
Ferro picta genas. Hunc morem ſeruant hodie Arabes, & Indorum plurimi. d

REuerſum ad continentem.) Scripturus de Hiſpania Solinus, eam in primis à rerum nobilium copie, quæ in ea proueniunt, mirè laudat. Poſt italiam (inquit in fine operis ſui Caius Plinius) exceptis Indiæ fabuloſis, proximè quidē duxerim Hiſpaniā quæcunq; ambitur mari. Hinc à Statio 2. Syluarum dictum eſt. *Felix heu nimis, & beata tellus, Quæ pronis Hyperionis meatus Summis oceani uides in undis, Stridoremq; rotæ cadentis audis. Quæ tritonide fertilis Athenas Unctis Bætica prouocas Trapetis.* Clau. in eius laudem ſic cecinit. *Quid dignum memorare tuis Hiſpania terris Vox humana ualet? primo lauat æquore ſolem India, tu feſſos exacta luce iugales Proluis, inque tuo reſpirant ſydera fluctu. Diues equis fru-*

ubere, siue uinearum prouentus respicere, siue arbo- a rarios udis. Omni materia affluit, quæcunque aut pretio ambitiosa est, aut usu necessaria. Argentum, uel aurum si requiras, habet. Ferrarijs nūquam deficit. Non cedit uitibus. Vincit olea. Diui- b dua est [a] prouincijs tribus. Secundo Punico bello [b] nostra facta. Nihil in ea otiosum, nihil sterile. Quicquid cuiuscunque modi negat messem, uiget pabulis. Etiam quæ arida [c] sunt, ac sterilia, rudentum c materiam nauticis subministrant. Non coquunt ibi [d] sales, sed effodiunt. Depurgant in [e] minium

gum facili, preciosa metallis, Principibus fecunda pijs &c. Hispania plurima nomina sortita est. Dicta Iberia ab Ibero nobili eius flumine. ut Pli. in tertio, Iustinus in ultimo, Martianus in sexto, Stephanus de Vrbibus, item cæteri. Hesperia ab Hespero Atlantis fratre. quod lib. 4. asserit Diod. Vel (ut alij malunt) ab Hespero stella occidentali, quod occasui sit ipsa subiecta. Hispaniā dictā uolunt ab Hispalo rege, authores Berosus, & Trogus. Alij malunt ab Hispali eius urbe, quā Sibiliā nostrates uocant. Hæc (ut Trogus ait) inter Africam, & Galliam posita, Oceani freto, et Pyreneis mōtibus clauditur. Sicut minor utraq; terra, ita utraq; fertilior. Nam neq; ut Africa uiolento sole torretur, neque ut Gallia afsiduis uentis fatigatur. Sed media inter utrāq; hinc temperato calore, inde felicibus, & tempestiuis imbribus in omnium frugū genera fœcūda est, adeo, ut non ipsis tantū incolis, uerum etiam Italiæ, urbiq; Romanæ cunctarū rerū abundātiam sufficiat. Hinc enim nō frumenti tantum copia magna est, uerum etiam uini, mellis, oleiq;. Nec ferri solū materia præcipua est, sed & equorū pernices greges. Hæc, & Plura Iustinus in ultimo. Addit Pli. ca. 20 lib. 4, Hispania (inquit) omnis à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plūbi nigri, albiq;. *His* (inqt in primo Syllius) *omne metallum,*

Electri gemmis pallent de semine uenæ,
Atque atror calybis fœtus humus horrida nutrit.
Sed scelerum causas operit deus, Astur auarus
Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor auro.

Qui de Hispania plura cupiunt, legant ex Græcis Strabonem in tertio. Diod Siculū lib. 6. Ptolemæū ca. 4. 5. 6. lib. secundi. Stephanū de Vrbibus. Philostratū li. quinto Vitæ Apollonij circa principiū, Diony. poëtam. Ex nostris Pliniū capitibus primis tribus tertij, & ca. tribus ultimis lib. quarti. Pōp. Melā 2. & 3. uoluminibus. Martianū in sexto. Sylliū in primo. *Altera complebant &c.* Et lib. 3. *Nec non totus adest uesper &c.* Martialē, itē cæteros. In uniuersam Hispaniā. M Varro peruenisse Iberas, & Persas, & Phœnicas, Celtasq;, & Pœnos tradit, quod Pli. retulit lib 3. Scribunt alij Hispanos oriundos à Græcis cum Aetoli Diomedē post euersam Troiā, in Hispaniā sunt secuti, Syllius in primo.

Quiq; super Grauios lucentes uoluit arenas. Et lib. tertio.
Et quos nunc Grauios uiolato nomine Graium
Arneæ misere domus, Aetolaq; Tyde. Rursus lib. 16. idem Syllius.
Ipsum Aetolis nato Diomedi condita Tyde &c. Idem sentit Pli ca. 20 quarti.

a *Diuidua est prouincijs tribus.*) Ptol. cap. 4. lib. secundi, dicit Hispaniam in tres esse regiones diuisas. Sunt autem eæ, Bætica, Lusitania, Tarraconensis. Idem & Pomponius asserit in secundo. Idipsum scribit Pli. li. tertio. Posteriores Romani Hispanias in sex prouincias diuiserunt. Sex. Rufus, Per omnes Hispanias (inquit) sex sunt nunc prouinciæ, Tarraconensis, Carthaginensis, Lusitania &c. Idem scribit Isidorus ca. 4. uoluminis quartidecimi. b *Secundo Punico bello nostra facta*) Bello Punico secundo, prima per Pyrenæū iugū signa Romana. P. & Cn. Scipiones, intulerūt, prælijsq; ingentibus Hannonē, & Hasdrubalē fratrem Hannibalis, ceciderunt. Raptaq; erat impetu Hispania, nisi fortissimi uiri, in ipsa sua uictoria oppressi Punica fraude, cecidissent, terra, mariq; uictores. Igitur quasi nouā, integramq; prouinciam ultor patris, & patrui Scipio ille mox Africanus, inuasit. Isq; statim capta Carthagine, & alijs urbibus non cōtentus Pœnos expulisse, stipendiariā nobis prouinciam fecit. Omniū citra, ultraq; Iberū subiecit imperio. Primus Ro. ducū uictor ad Gades, & Oceani orā peruenit, author Florus ca. 17. li. secundi. Lege. T. Liuiū li 8. tertiæ Decadis. Canit idē Syllius lib. 16. bellorū Punicorū. c *Etiam quæ arida sunt.*) Pli. ca. 4. tricesimitertij nat historiæ. Cæterū (inquit) mōtes Hispaniæ aridi, sterilesq;, & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono, coguntur fertiles esse d *Non coquunt ibi sales, sed effodiunt.* In Hispania citeriore Egelaste ceditur glebis pené translucentibus, cui iam pridem palma à plerisq; medicis inter omnia salis genera perhibetur, author Plinius capite 7. tricesimi primi uoluminis naturalis historiæ.

Oromenus

Orómenus mõs eſt Indiæ, in quo ſal Lapidicinarũ modo ceditur renaſcẽs, maiusq́ regum uectigal ex eo eſt, q̃ ex auro, atq́ margaritis. Carrhis Arabiæ oppido, muros, domosq́ maſſis ſalis faciũt aqua ferruminantes. Omnis locus, in quo reperitur ſal ſterilis eſt, nihilq́ gignit. Mira de ſale reperies apud Plin. in eo cap. quod mox citauimus. e *Depurgant in minium nitelas pulueris.*) Minij certè (inquit Iuſtin. de Hiſpania loquens) nulla feracior terra. Celeberrimum ex Siſaponenſi regione in Bætica miniario me-

a nitelas [a] pulueris. Fucant [b] uellera, ut ad ruborem merum deputent cocci uenenum. In Luſitania promontorium eſt, [c] quod Artabrum alij, alij Vlyſipponenſe dicunt. Hoc terras, cœlum, maria diſtinguit. Terris Hiſpaniæ latus finit. Cœlum, & maria hoc modo diuidit, quòd à circuitu eius incipiunt Oceanus Gallicus, & frons ſeptentrionalis, Oceano Atlantico, & occaſu terminatis, [d] Ibi oppidũ Vlyſippo ab Vlyſſe conditum. Ibi Tagus flumen. Tagum ob arenas auriferas cæteris amnibus prætulerunt. In proximis Vlyſipponis equæ laſciuiunt mira fœcunditate. Nam ſpirante [e] Fauonio

tallo uectigalibus populi Rom. nullius rei diligentiore cuſtodia. De minio hæc, & plura cap. 7. triceſimitertij ſcribit Plinius, quo loco inter alia docet quando, & à quo repertum fuerit. Minio inter cætera, ad libros exornandos, ueteres utebantur. Ouid. 1. primi Triſtium.

Nec titulus minio, nec cedro charta,

id quod & Plinius etiam annotauit. a *Nitelas.*) Nitelæ ſunt micæ pulueris auri inter arenas repertæ. b *Fucant cocci ueneno.* Colorant, tingunt. Verg. 2. Georgic. *Alba nec Aſſyrio fucatur lana ueneno.* c *In Luſitania promontorium eſt Artabrum.*) Inter cæteros Bacchi comites (ut Plin. ex M. Varronis ſententia refert lib. tertio.) Luſus, & Luſa fuiſſe memorantur. Hos ex ſuo nomine Luſitaniam nuncupaſſe. Idem refert & Martianus in ſexto. De Luſitaniæ ſitu, terminis, urbibus, populis, abunde Ptol. cap. 5. lib. Geographiæ ſecundi. Plura Strabo in ſecundo, & Plin. cap primo tertij, & ca 21. & 22. lib. quarti. Vult Plin. Luſitaniam à Dario flumine incipere, excurrere deinde in aliud uaſto cornu, promontoriũ, qđ alij Artabrũ appellauere, alij Magnum, multi Vlyſipponenſe, ab oppido, terras, maria, cœlũ diſterminãs. Illo finitur Hiſpaniæ latus. Ex circuitu eius incipit frons ſeptẽtrionis. Vlyſippo oppidũ (inqt Martianus in ſexto) ab Vlyſſe conditum, ex cuius nomine promõtoriũ, quod maria, terrasq́ diſtinguit. Nam ab eius ambitu inchoat mare Gallicũ, & facies ſeptẽtrionalis Oceani. Plinij Solinus, Martianus Solini ſententiã refert. Dubitant peritiores, an Vlyſſes in Hyſpaniã, & extremũ Oceanũ deuenerit. Nam Homerus cũ in fine uiceſimitertij Odyſſeæ enumerat gẽtes, quas Vlyſſes adierit, non dicit eũ remotius nauigaſſe, quàm ad eum locum,

Diues inacceſſos ubi ſolis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu. Lege Seruium ſexto Aeneid. ſuper illud,
Dicitur & tenebroſa palus Acheronte refuſo. Domitius Sylua tertia primi Statij aperit, unde fuerit ortus error, ut illuc nauigaſſe credatur Vlyſſes. Non uideo in quo Plin. hac in re, à Mela, & Strabone diſſideat, cum regio una, & quidẽ ex eadẽ parte, poſſit finibus alijs terminari. Stephanus ſcribit Luſitaniam Bæticæ partem eſſe. Appianus bellorũ ciuiliũ lib. primo. ſcribit Luſitanorũ opera Sertoriũ præcipuè in bello uſum fuiſſe. De Tago flumine ob arenas aureas cæteris prælato ſcribũt omnes, Statius, Iuue. Martial. Seneca in Tragœdijs, Claudianus, Syllius in primo, & 10. Itẽ cæteri Plin. ca. 4. triceſimi tertij naturalis hiſtoriæ. Aurũ (inquit) inuenitur in noſtro orbe, ut omittamus Indicũ, atq́ à Formicis aut Gryphibus apud Scythas erutũ. Apud nos trib. modis, fluminũ ramentis, ut in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange Indiæ. Nec ullũ abſolutius aurum eſt, ut curſu ipſo, trituq́ perpolitũ. Alio modo Puteorũ ſcrobib. effoditur, aut in ruina montiũ. Quo loco nil prætereit, quod ad auri pertineat rationem. d *Terminatis.*) Videtur legendũ terminati, nõ terminatis, ut ordo, & ſenſus ſit, Oceanus Gallicus, & frons ſeptentrionalis terminati Oceano Atlãtico, & Occaſu. Pliniana lectione id ipſum multò clarius cõtinetur. De Luſitaniæ eñ terminis ſic inqt capitibus 21. & 22. lib. 4. Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promontoriũ, qđ alij Artabrũ appellauere, alij Magnum, Multi Vlyſipponẽſe ab oppido, terras, maria, cœlũ diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus. Et à circuitu eius incipit frõs ſeptẽtrionis. Hinc Oceanus, qui & Gallicus occaſus, illinc Oceanus Atlãticus. Promontorij excurſus xl. M. prodidere. Alij xc. M. paſſ. ad Pyrenæum. Inde non pauci duodequinquaginta millia, & ibi gentẽ Artabrũ, quæ nunq̃ fuit manifeſto errore &c. Quid ſi terminãtib. legendũ fuerit. Hũc etiã ſenſum Martianus exprimit. Poſt eñ eius iamiã adſcripta uerba ſic inqt. Atlãticus uerò, & occiduus terminat Oceanus. Sũt qui hoc totũ, Oceano Atlãtico, & occaſu, adtitiũ exiſtimẽt, qđ eam particulã prætermiſerint Plinius, & Capella. e *Nam ſpirante Fauonio uento.*) Qui aſſerũt equas in

uento concipiunt,& sitientes uiros aurarum spiritu maritantur. Iberus amnis [a] toti Hispaniæ nomen dedit. Bætis [b] prouinciæ, uterq; nobilis. Carthaginem apud [c] Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt. Tarraconem [d] Scipiones, ideò caput est prouinciæ Tarraconensis. Lusitanum littus pollet gemma Ceraunia [e] plurimùm

Hispánia uento concipere M.Varrònē habent authorē, Hic enim cap.1. secundi de re rustica. In fœtūra res incredibilis (inquit) est in Hispania, sed est uera, quod in Lusitania ad Oceanum in ea regione ubi est oppidū Olysippo. monte Targo, quædam è uento certo tempore concipiunt equæ, ut hic Gallinæ quoq; solēt, quorū oua Hippenemia appellāt. Sed ex his equis qui nati pulli, nō plus triennium uiuunt. Eadem scribunt Columella cap. 25. lib. 7. & Plin. cap. 42. lib. octaui. Syllius libro tertio.

Hic adeo cum uer placidum, flatus'q; tepescit
Concubitus seruās tacitos, grex præstat equarum
Et uenerem occultam &c. Idem scribit libro 16.
Nullus erat pater Zephyri noua flamina campis &c.
Vergilius tertio Georgicorum.
Illæ ore omnes uersæ in Zephyrum stant rupibus altis &c.

Hi omnes Home. 16. Iliad. secuti sunt. Ex huiusmodi equarū partu, suadet Lactant. cap. 12. lib. quarti sine ullo attactu uiri uirginalem Mariæ uterum intumuisse repente. Quod si animalia quædā (inquit) uento, & aura concipere solere omnibus notum est, cur quisq; mirum putet, cum spiritu dei, cui est facile quicquid uelit, grauatā esse uirginem dicimus? Iustinus ex Trogi sententia putat hoc fabulosum omnino. In Lusitanis (inquit) iuxta fluuiū Tagū equas uento concipere multi authores ꝓdiderunt, quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregū multitudine natæ sunt, qui tanti in Gallecia, ac Lusitania, tam pernices uisuntur, ut non immerito ipso uento, concepti uideantur. Arist. cap. 2. quarti de genera. anim. flatib. aquilonijs magis q; Austrinis mares gigni affirmat. a *Iberus amnis toti Hispaniæ nomen dedit.*) Iberus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica. cccc l. M. pass. fluēs, nauium per clx. M. à Varia oppido capax, quē propter uniuersam Hispaniā Græci appellauere Iberiam. Ex Plinio cap. 3. tertij. Cōcordant omnes Hispaniam Iberiam dictam esse, ab Ibero eius regionis fluuio. Lucanus quarto.

Cinga rapax, uetitus fluctus, & littora cursu.
Oceani pepulisse suo, nam gurgite mixto
Qui præstat terris, aufert ubi nomen Iberus.

b *Bætis prouinciæ*) Verba sunt Plinij cap. primo lib. tertij Bætica à flumine eam mediam secante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, & quodam fertili, ac peculiari nitore præcedit. Et infra. Bætis in Tarraconensi prouincia, non ut aliqui dixere, Mentesa oppido, sed Tegensi exoriens saltu &c. Philostratus circa principiū lib. 5. Nauigarsie (inquit) fluuiū Bætim, qui maximè Oceani naturā erga fluxum, refluxumq;, declarat. Excrescente enī pelago uersus fontes. ex quibus oritur fluuius fertur spiritu quodā ipsum à mari depellēte. Regionē uerò ab eo flumine Bæticam cognominatā, optimā, uberrimāq; esse tradunt. Ciuitatibusq;, & pascuis abundantē. Deriuatur aūt fluuius per omnes urbes, agri uerò egregiè culti affatim omnia ferūt. Cœli temperies talis est, qualis autumni tempore in Attica esse solet. Ex uerbis Philostrati apparet, cur Papinius dixerit Sylua septima lib. secundi. *Attollat refluos in astra fontes.* c *Carthaginem apud Iberos.*) Conformiter Mela in secundo Plin. in 3. Martianus in sexto. Strab. lib. 3. asserunt Carthaginem nouā constructam ab Hasdrubale, qui (inquit Strab.) Bateæ Hannibalis genitori successit. Syllius autem li. 3. & 15. scribit Carthaginem hanc fundatam à Thelamonio Teucro. Versus Syllij, ex lib. 15. sunt.

Vrbs colitur Teucro quondam fundata vetusto
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.
Vt Libyæ sua, sic terris memorabile Iberis
Hæc caput est, non ulla opibus certauerit auri,
Non portu, celsoue situ, non dotibus arui
Vberis, aut agili fabricanda ad tela uigore.
Inuade aduersis nam hanc ductoribus urbem &c.

Hæc nō possunt de uetere Carthagine ullo modò intelligi, sed de noua, quam Scipio superior summis uiribus expugnauit, author Liuius lib. 6. & 10. ab urbe condita. Nisi quis dicat id poëtica licentia dictum à Syllio. Vel quod placet magis, Carthaginem nouam primū fundatā à Teucro, à Pœnis tandē instauratā, & mox coloniā factam fuisse. d *Tarraconem.*) De Tarracone Plin. cap. 3. tertij. Tarraco (inquit) Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Meminit Ausonius in Catalogo urbiū nobiliū. Ab hac urbe, Tarraconensis prouincia dicta est, de qua Plin. ca. 20. lib. quarti. Plura Ptol. cap. 6. li. 2. Laudat Martialis Tarraconense uinū, sic enim scribit. 1. Distichorum.

Tarraco Campano tantum cessura Lyæo,
Hæc genuit Thuscis æmula uina cadis.

Hinc Syllius in tertio eam uitiferam nominat, & Latio tantum cessura Lyæo. e *Gemma Ceraunia.*) Sumpsit hæc Solinus ex cap. 9. tricesimi septimi libri naturalis historiæ C. Plinij. Est (inquit) inter candidas, & quæ Ceraunia uocatur, fulgorem syderū rapiens. Ipsa Crystallina splendoris cærulei, in Carmania nascens. Albā esse Zenothemis fatetur, sed habere intus

stellam

ſtellã concurſantẽ Sotacus,& alia duo genera fecit Cærauniæ, nigras, rubentesq́. Per illas, quæ nigræ ſunt,& rotundæ, urbes expugnari,& claſſes, easq́ Betulos uocari. Faciũt & aliã rarã admodũ, & Parthorũ magis quæſitã, quoniã non aliubi inueniatur, q̃ in loco fulmine icto. Vnde & nomẽ habet κεραυνὸς enim Græcè, Latinè fulmen dicitur. De qua re ſic Marbodæus inquit. *Cuius apud Græcos extat de flumine nomen, Illis quippe locis, quos conſtat fulmine tactos Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur, Vnde κεραύνιος eſt Græco ſermone uocatus.*

quam etiam Indicis præferunt. Huius Cerauniæ color eſt è Pyropo. Qualitas igni probatur. Quem ſi ſine detrimento ſui perferat, aduerſus uim fulgurum creditur opitulari. Caſſiterides [a] inſulæ ſpectant aduerſus Celtiberiæ latus, plumbi fertiles. Et tres Fortunatæ, [b] è quibus ſolùm uocabulum ſignandum fuit. Ebuſus, [c] è Balearibus, quæ à Dianio abeſt ſeptingenta ſtadia. Serpentem non habet, utpote cuius terra ſerpentes fuget. [d] Colubraria, quæ Sucronem uerſus eſt, fœta eſt anguibus. Bocchoris [e] regnum Baleares [f] fuerunt, uſq; ad euerſionem [g] frugum cuniculis animalibus quondam copioſæ. In capite Bæticæ, [h] ubi extremus eſt noti orbis terminus, inſula à continenti ſeptingentis paſſibus ſeparatur quàm Tyrij à Rubro profecti mari Erythræam, Pœni lingua ſua Gadir, id eſt ſepem

Nam quod nos fulmen Græci dixere κεραυνὸς &c. Albertus ſecundo Mineralium perperam Ceraurum, uel Coranum nominat. Item in Germania reperiri. Sed eſſe poteſt ut id factum ſit non authoris, ſed ſcriptoris uitio Ceraunum, pro Ceraunium, & Germania pro Carmania ſcriptum ſit. Color eſt Pyropo ſimilis, id eſt ignei aſpectus. a *Caſſiterides inſulæ.*) Plin. cap. 22. quarti li. Ex aduerſo Celtiberiæ (inquit) complures ſunt inſulæ Κασσιτερίδες dictæ à Græcis à fertilitate plumbi. Idem Strab. & Mela Pompon. uterq; libro 3. Ptol. cap. 6. ſecundi dicit has eſſe numero decem in occiduo mari ſitas. Diod. Siculus lib. 6 Supra Luſitaniam (inquit) plurimum ſtannum effoditur, in inſulis Oceani Iberiæ ꝓximis, quæ à ſtanno Caſſiterides nominantur. Græcis enim κασσίτερος ſtannum dicitur. b *Tres fortunatæ.*) Plin. cap. 22. lib. quarti ſcribit has eſſe ſex. E regione, (inquit) Arrotrebarũ ꝓmõtorio deorũ ſex, quas aliqui Fortunatas appellauere. Ptol ca. 6. ſecundi meminit duarũ inſularũ, quas etiã deorũ appellat. c *Ebuſus.*) De Ebuſo, & Dianio inſulis omnia ex Plinio in fine cap. 5. lib. tertij. Verſus eſt in ſylua ſexta primi Statij, quo loco de Saccharo meminit. Et quas (inquit) præcoquit Ebuſita cannas, quem locum emendat Hermolaus cap. 106. ſui Corollarij ut non Ebuſita, ſed Hypaſita legendum ſit. d *Colubraria.*) De Colubraria quoq; inſula omnia ex Plinio cap 5. lib tertij Plura Mela Pomponius in fine ſecũdi. e *Bocchoris.*) Bocchoris regis meminit Diodorus Siculus in ſecundo. Item Plutarch. in uita Demetrij, ſed quod fuerit harum inſularum rex, non memini me legiſſe apud alios Plin autem ſic ait. Balearis funda bellicoſas. Græci Gymnaſias dixere. Maior C. M. p. longitudine, circuitu uerò cccclxxx. M. Oppida habet ciuiũ Romanorum palmã, & pollentiã. Latinorũ ciuiũ & Tucini qđ fœderatũ Bocchorũ fuit. Capite aũt 22. quarti ſcribit Bocoros eſſe gentẽ Bœticę. Ab hoc fortaſſis rege nomen ſumptum. f *Balearis.*) De his inſulis ſcripſi pauca apud L. Florum cap. 8. lib. tertij. De euerſione autẽ frugũ in eis, à cuniculis, ſumptum eſt ex fine cap. 5. tertij Plinij. Capite aũt 29. lib. octaui. Nec minus (inquit) clara exitij documenta ſunt etiã ex contemnendis animalibus. M. Varro author eſt à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum à talpis in Theſſalia, ab ranis ciuitatẽ in Gallia pulſam, ab locuſtis in Africa &c. g *Ad euerſionem frugum.*) Sunt exemplaria, in quibus falſo ꝓ frugũ, Phrygum ſcriptũ ſit. Eſſe frugum legendũ ex uerbis Plinij clarè monſtratur. Ebuſi terra (inquit lib. 3.) ſerpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideò infeſta omnibus niſi Ebuſitanã terrã inferẽtibus. Græci Ophiuſam dixere. Nec cuniculos Ebuſus gignit populãtes Balearium meſſes. h *In capite Bætica.*) Sumpſit hæc omnia Solinus ex cap 22. quarti Plinij. In ipſo uerò capite mox Bœticæ (inquit) ab oſtio freti paſſuũ lxxv. M. Gadis longa, & (ut Polyb. ſcripſit) xij. M. Lata iij. M. p. abeſt à continenti. Proxima parte minus pedes D.CC. Reliqua plus ſeptẽ M. ipſius ſpatiũ xv. M. paſſ. eſt. Habet oppidũ ciuiũ Romanorum, qđ appellatur Auguſtana urbs Iulia. Gaditani ab eo latere, quo Hiſpaniã ſpectat paſſ. ferè centũ. Altera inſula eſt in longũ cc. milliũ paſſ. xl. M. lata. in qua prius oppidũ Gadiũ fuit. Vocatur ab Ephoro, & Philiſtide. Erythræa à Timæo, & Sylæo. Aphrodiſias, ab indigenis Iunonis Maiorẽ Tymæus Cotinuſam apud eos uocatã ait, noſtri Tarteſon appellant, quam Pœni appellarũt Gadira, nã Pœni Gadira punica lingua ſeptũ ſignificãt. Erythræa dicta eſt, quoniã Tyrij ab origine eorũ orti ab Erythræo mari ferebãtur. De ea Diod. Sicul. li. 6. Phœnices quãdã, ingr. ad diuerſa

nominarunt. In hac Geryonem a habitasse plurimis monimentis probatur, tametsi quidam putent Herculem boues ex alia insula b abduxisse, quæ Lusitaniam contuetur. Sed Gaditanum fretum à Gadibus dictum. Atlanticus æstus c in nostrum mare discidium orbis immittit. Nam ὠκεανός, d quem Græci sic nominant, à celeritate, ob occasu solis

ad diuersa empória nauigantes sæpius plures in Lybia, nõnullas in Europa, quæ ad occidẽtẽ spectat, colonias condidere. Multis deinde opibus coactis, extra columnas Herculis Oceanũ ingressi, in Chersoneso Europæ littoris colũnis propinquo, condidere urbem, quã Gadirã dixerũt. In ea inter cætera ædificia remplũ Herculi, quod ad nostrã usq; ætatem summa in ueneratione, honoreq; est habitum. Statis de more Phœniciorũ sacris sumptuoso opere cõstruxerũt. Plures Romanorũ duces clarissimi, magnis rebus gestis, uota huic deo suscepta persoluerunt, Hæc Diod. Hinc à Lucano in septimo Gades Tyriæ nuncupãtur. Et Syllio lib. 16. A Statio Sylua. 1. tertij. Solis cubilia, quod exacto die motu, sol illuc occidat, & lucem terminet. De hac insula lege uersus Rufi Auieni. *Gadir prima fretum &c.* Stephanus sic inquit, γάδειρα νῆσος καὶ πόλις ἐν τῷ ὠκεανῷ στενή, καὶ παραμήκης ὥσπερ ταινία τῆς γῆς ἄκρα. Hoc est, Gadera urbs, & insula in Oceano angusta, & oblonga existens uitta quædam, & terræ ceruix. De ea scribũt Herod. in 4. Dionys. poëta, Strabo, & Mela Pompon lib. 3. Claud. Ptolem. cap. 4. secund. Plura Philostratus in principio quinti uitæ Apollonij. a *Geryonem habitasse.*) Fabulantur poëtæ ex sanguine Medusæ à Perseo peremptæ, fuisse genitos Chrysaora. & Pegasum. Chrysaora autem dictum ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἄορος, hoc est, ab auro, & ense quem gestatit. Ex Chrysaore autem Georyonem natum dicunt quam rem Hesiodus sic in Theogonia cecinit.

Horrendus Chrysaor, subitis & Pegasus alit
Exiliunt, equus Oceani sub fontibus ortus
Dicitur, est quoniam fons dictus Hellane πηγή.
Alter ab aurato manibus, quem fulminat ense
Fit Chrysaor, sonat ensis ἄορ, sonat at χρυσὸς aurum
Edidit at Chrysaor sibi Geryonæa trifaucem,
Ante suas illum uis Herculeia iuuencas
Perdidit, atq; animam claua deponere iussit.
Senserat ereptum infelix Erythræa tyrannum,
Ditariq; sua doluit Tirynthia rapina.

Fabulam multis prosequitur Diod. Siculus in quinto. Decimus (inquit) labor ab Euristheo Herculi iniunctus, ut Geryonis boues, qui in Iberia, loca uersus oceanum sita pascebantur, ad se deduceret &c. Scribit idem Diod. Siculus in sexto, incolas earũ regionũ, quibus Geryon imperauerat, aureo numo, auq; argenteo non uti, quæ afferri ad insulam prohibent, causam afferentes Geryonẽ Chrysauri filiũ, auro, atq; argento opulentissimũ quondã, ab Hercule bello expugnatũ. Existimant enim eo pacto cum auro, atq; argento careant, sese facilè omnes uitæ insidias euasuros. Canit Apollonius primo Argonauticon Aeseritas fuisse terrigenas iniuriosos, atq; agrestes homines, quibus singulis sex fuisse manus Huius genus monstra fuisse sæpè orta, multis historijs comprobatur. Lege libellũ, inter cætera, Iulij obsequentis, qui de prodigijs inscribitur. Non minus impossibile factu uidetur, quod in Melpomene scribit Herod. de uirgine quadã Hyleæ terræ, quã scribit ancipitis fuisse naturæ, humanæ, ac serpentinæ, supernè quidẽ femorũ tenus fœminã, inferius aũt uiperam, ex qua Hercules etiã filios procreauit. An aũt hæc, & qualiter generari possint aperit Arist. decima Sectione problematũ, & cap. 4. quarti de generatione animaliũ. Adeas Albertũ. 18. de Animalibus libro. Qui putant hoc fabulosum esse, exponunt unde fabula sumpta fuerit. Lege ad id Iustinum libro ultimo, & latius apud Seruium 7. Aeneidos libro super illud. *Geryons extinctio, &c.* Suet. in Tyberio scribit fuisse iuxta Patauiũ, Geryonis oraculum. b *Herculem ex alia insula abduxisse boues.*) Aristoteles (ut Aelianus refert) scribit Erythræã hanc insulã non esse, nec ex ea Herculẽ abduxisse boues, sed ex Hypate insula altera, idq; notũ esse dicit ueterũ Epigrãmate in colũna quadã eius insulæ sculpto, locũq; eum, ubi id factum sit, Erythrum nominatũ. c *Atlanticus æstus in nostrum mare.*) Sumpsit hæc omnia Solinus ex fine capitis quinti tertij Plinij. Lege quæ cap. 18. supra sunt annotata. d *Oceanus quem Græci.*) ὠκὺ Græcis uelox dicitur, ob uelocitatem ergo Oceanus dictus est. De Oceano ab occasu solis irrumpente, & Abila, Calpeq; columnis Herculis. Lege Pom. Melã in principio. Item lib. 1. ubi Mauritaniã describit. Plin. in Prologo tertij naturalis historiæ, Diodor. Siculum libro quinto. Philostratus in uita Apollonij libro secundo, tribuit hæc omnia Herculi Aegyptio, nõ Thebano. Cicero tertio de natura Deorũ dicit fuisse sex Hercules à ueteribus celebratos. Marcus Varro. 44. Hercules fuisse testatur.

a Columnas

a *Columnas Herculis.*) De ijs columnis Herculis, alibi abunde retulimus. b *Freto iſti, cuius 15. milia paſſuum.*) Sumpſit hoc Solinus ex prologo tertij Plinij Quindecim(inquit) paſſuum in longitudine, quas diximus fauces Oceani patent quinq; millium in latitudine à uico Mellaria Hiſpaniæ, ad promontorium Africæ Albũ, authore Turannio Gracula iuxta genito. T. ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minus 7. mil. paſſ. ubi uerò plurimũ x. M. Tam modico ore, tam immenſa æquorum uaſtitas proditur. Pomp. Mela lib. primo. Hoc primum anguſtum (inquit) nec amplius decem millibus paſſuum patens, terras q; aperit, atq; intrat. c *Horum qui Hiſpanias*) Sumpta ſunt hæc omnia ex fine cap. quinti tertij Plinij, ad quem breuitatis cauſa lectorem remittimus. d *Quem Græci Ionium.*) Plin cap. 5. tertij non Ionium, ſed Notium habet. Ab eo (inquit) ad Siciliam inſulam Thuſcum, quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenũ &c. De utroq; mari, quo Italia alluitur. Verg. octauo Aeneidos.

Et mare, quod ſupra teneſt, quodq; alluit infra.

e *Torto in ſeptentrione prius latere.*) Mare Aegæum intelligit. Mare enim Mediterraneum, poſt arces Patereidas, hoc eſt poſt Lyciam, ſeſe in Boreã flectitur, & Aegæum efficit pelagus. Dionyſius Afer.

Hinc uerò pontus rurſus conuerſus ad Arctos.

Hinc apud Auienum legẽdum aliàs docuimus.

Ac rurſus in Boream uada ſemet ca tula curuant,

Cum antè in Zephyrũ legeretur. Priſc. tranſtulit. Poſt hæc Arctos ad partes &c. Mare ultra Siciliam qđ eſt ad Salẽtinos, Auſoniũ Polyb. appellat. Eratoſthenes aũt inter oſtiũ Oceani, & Sardiniã, quicquid eſt, Sardoum. Inde ad Siciliã Tyrrhenũ. Ab hac Cretam uſq; Siculũ. Ex Plinio & hæc lib. tertio.

f *In anguſtias ſtringitur.* Mela Pomp. lib. 1, de mari noſtro loquens. Qua diffunditur (inquit) alia, alijs locis cognomina acceptat. Vbi primũ ſe coarctat, Helleſpontus uocatur. Propontis ubi expandit. Vbi iterum preſsit, Thracius Boſphorus. Vbi iterum effundit, Pontus Euxinus. Qua paludi committitur, Cimmerius Boſphorus, Palus ipſa Mæotis. Si quis hos maris anfractus, uel ſenſu cupit aſpicere, is adeat Ptolemæi decimam Europæ tabulam, & primam, & ſecundam Aſiæ. g *Cauſas nominum*) Capite primo Geneſeos à Moſe ſcriptum eſt. Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum unũ. Et mox ſubiungit. Congregationes aquarũ appellauit maria. Id exponẽs Beda homo de ſacris literis optimè meritus. Cũ (inquit) multa cõſtat eſſe maria, in unũ tamẽ locũ dicit aquas cõgregatas, qa cuncta magno mari iũguntur. Si qui lacus in ſemetipſis ſtricti uidentur, occultis tamen meatibus in mare reuoluuntur. Foſſores quoq; puteorũ hoc probant, quia omnis tellus per inuiſibiles uenas, aquis repleta eſt, quibus ex mari principiũ eſt. Vna aquarũ (inquit diuus Ambroſius cap. 3. tertij Hexameron) iugis, & continua cõgregatio eſt, ſed diuerſi ſinus maris. Namq; portus maris noſtri ſinus ampliſſimus. Meritoq; in diuerſis locis, diuerſa ſunt nomina, quia uocabula aquis ex regionum uocabulis adhæſerunt. Vna autem congregatio aquarum, eò quòd iugis unda, atq; continua ab Indico mari, uſque ad Gaditani oram littoris, & inde in mare Rubrum, extrema, circunfuſo orbem terrarum includit Oceano. Interius quoque Tyrrheno Adrias, Adriæ cætera maria miſcentur, nominibus diſtincta, non fluctibus. Et infrà. Sicut enim multæ terræ, ut Africa, Hiſpania, Thracia, Macedonia, Syria, Aegyptus, Gallia, atq; Italia, pro regionum appellantur uocabulis, & una eſt terra, ita multa dicuntur ꝓ locorum appellationibus maria, & unum eſt mare &c. h *Aſiaticum, & Phœnicium.*) Ab his præſertim prouintijs denomi-

a irrumpens læuo latere Europam radit, Africam dextro, ſciſſiſq; Calpe, & Abila montibus, quos dicunt columnas [a] Herculis, inter Mauros funditur, & Hiſpaniam. Ac freto iſti [b] cuius quindecim b milia paſſuum efficit longitudo, latitudo uix ſeptem. Quodam oſtio aperit limen interni æquoris mixtus mediterraneis finibus, quos adusq; orientem propellit. Horum, qui [c] Hiſpanias perfundit, Ibec ricus fertur, & Balearicus. Qui Narbonenſem prouinciam, Gallicus, mox Liguſticus. Ab eo ad Siciliam Thuſcus, quem Græci Ionium, [d] uel Tyrrhenum, Itali inferum uocant, A Sicilia Cretam uſque d Siculus. Inde Creticus, qui in Pamphiliam, & Aegyptium protenditur mare. Quæ aquarum moles torto in Septemptrionem [e] prius latere, anfractibus magnis iuxta Græcias, & Illyricum per Helle e ſpontum in anguſtias ſtringitur [f] Propontidis, quæ Propontis Europam, Aſiamque diſcriminans ad Meotidem peruenit. Cauſas nominum [g] non uniformis dedit ratio. Aſiaticum, [h] & Phœnicium à

prouincijs dictum. Ab insulis Carpathium, Aegæum, Icareum, Balearicum, Cyprium. A gentibus Ausonium, Dalmaticum, Ligusticum, Thuscum. Ab oppidis Adriaticum, [a] Argolicum, Corinthiũ, Tyrum. A casibus hominum Myrtoum, [b] uel Hellespontum. [c] A memoria regis Ioniũ. A bouis transitu, uel angustijs, etiam meatibus boum peruijs Bosphorus. [d] A moribus accolarum Euxinus ἄξενος [e] ante appellatus. Ab ordine [f] fluenti Propontis, Aegyptium pelagus Asiæ [g] datur. Gallicum Europæ, Africum Libyæ. His ut quæq; proxima sunt, uenerunt in partes partium. Hæc in gremijs [h] terrarum. Oras autem extimas oceanus amplectitur, qui à littoribus [i] suis Arabicus, Persicus, Indicus, Eous, Sericus, Hyrcanus, Caspius, Scythicus, Germanicus, Gallicus, Atlanticus, Libycus, Æthiopicus dicitur. Cuius accessus incrementa circa littora [K] Indiæ uehementissimè proruunt, maximósque ibi exitus faciunt, siue quod suspensus altius sustollatur ui caloris, seu quod in ea parte orbis & fontium, & fluminum copia sit effusior. Dubitatur

denominata sunt maria, quæ uel maris imperio fortitæ sunt, uel nauigandi peritia plurimum ualuerunt De Carpatho, & Icareo mari unde dicta sunt. ca. 11. dictum est. De Aegeo ca. 17. De Baleario, Ausonio, Ligustico, Thusco, Plin. cap. quinto tertij naturalis historiæ. a *Adriaticum.*) De Adriatico mari cap 16. lib. tertij sic inquit Plinius. Nobili portu oppidi Tuscorum Atriæ, à quo Atriaticũ mare antè appellatum, qđ nunc Adriaticũ. Eustathius refert quorundã sententiã, ita scribentiũ. Iaon (inquit) Italus Adriæ pater fuit, a quo sinus Ionius, qui mox ab Adria filio dictus est Adriaticus. Appianus secundo bellorum ciuilium libro scribit Ionium Dyrrhachij filium ab Hercule per errorem fuisse peremptum, cumq; Ionij corpus tumularet in mare proiecisse, ut cognomen illi tandem imponeret. Seruius tertio Aen. tradit Ioniũ sinum esse immensum, ab Ionia usque Siciliam, & huius partes esse Adriaticũ, Achaicum, Epiroticũ. Maria enim (inquit) uel à prouincijs, uel ab insulis, uel à ciuitatibus nomen accipiunt. Sunt qui dictum Ionium tradant ab Ius erroribus. Alij ab Ionibus populis, quod in eo naufragio perierint.
b *Myrthoum.*) Hoc mare, intra Ionium & Aegæum interiacet, à Myrthilo Mercurij filio nomẽ habens. Oenomaus enim Pysæ tyrannus hac lege Hippodamiæ filiæ nuptias statuit, ut eam petens si ab ea curuli certamine uictus foret, interficeretur, uictor eam uxorem duceret. Pelops Myrthilum puellæ aurigam promissis corrupit, ob quam rem cursu Hippodamiam superans uxorem ex pacto duxit. Myrthilũ ne ei pactã mercedẽ solueret, in mare præcipitẽ dedit. Ex eius ergo morte, Myrthoum mare dictũ postea. Authores Acrõ primo Carminũ Horatij. Placidus 4. Thebaid. Dio. Siculus in fine quinti. Alij à Venere dictum uolunt, cui sit Myrthus consecrata. Pausanias existimat ab Myrthus insignis mulieris nomine, nomenclaturam inditã. c *Hellespontum*) Hellespontum dictum esse ab Helle, Attamãtis filia ibi summersa, nemo est, qui ambigat. d *Bosphorus*) Mare tam arctum, ut bubus etiam transnari possit, unde & nomen inditum apud Græcos. Flaccus Valerius quarto Argonauticon dictum scribit à boue, in quam Io à Ioue conuersa fuerat.

Bosphoron hic ueteres errantis nomine diuæ
Vulgauere.

Sunt autem Bosphori tres authore Eustathio Dionysij interprete, Thracius, qui olim Mysius dictus est, quod iuxta eum Mysi quondã habitauerint. Cimmerius à Cimmerijs populis nomen habens. Tertius Indicus. e *Euxinus.*) ἄξενος) Euxinus apud Græcos bonũ hospitiũ, siue bonum amicum significat, ab εὖ bonũ, & ξένος hospitiũ, qđ per contrariũ intelligimus ob sæuitiã scilicet incolarum. Antea enim ἄξενος, id est, inhospitalis ab effectu dicebatur. Hinc ab Ouid. 1. Tristium dictum est.

Euxinus falso nomine dictus habet.

Et 4. quarti eiusdẽ operis.

Dictus ab Antiquis Axinus ille fuit.

f *Ab ordine fluenti, Propontidis*) Propontis ex eo dicta, quod pro, id est ante Pontum sita sit. g *Asiæ datur.*) Ea Aegypti pars, quæ ultra Nilum, Orientem uersus est, ad Asiam pertinere dicitur. h *In gremijs terrarum.*) Id est, ad maria, quæ intra terram sunt, pertinent. i *A littoribus suis.*) Sicut enim (inquit) mare mediterraneum à locis proximis, ita & Oceanus terrã ambiens, à suis etiam litoribus sortitur cognomina. Impropriè aũt Caspiũ, & Hircanum mare. Oceani partes enumerat hic Solinus. Solini exemplaria fermè omnia sic habent, Libycus, Aegyptius dicitur. Verum Aegyptium pelagus nequaquam pars Oceani rectè dicitur. K *Circa litora Indiæ.*) Scribunt tam philosophi, quàm Astronomi, Lunam

maiorem

a etiam nunc [a] quibus ex cauſis intumeſcat Oceanus, uel quatenus cum ſuperfluus ſibi fuerit, rurſus in ſe reſidat. Nec in obſcuro eſt, plura pro ingenijs differentium, potius quàm pro ueritatis fide b expreſſa. Sed omiſſa ancipiti concurrentium quæſtione, has opiniones probatiſſimas inueniamus. Phyſici [b] autumant mundum animal eſſe, eumq́ ex uarijs elementorum corporibus conglobatum, moueri ſpiritu, regi mente. Quæ utraque diffuſa per

maiorē uim habere in India, q̃ alibi, ſicut de ſole ipſo experientia deprehenditur. Conſtat etiā ui caloris, aquā altius tolli, ut in feruente aqua noſſe licet. De Indiæ ingēti fontiū, & fluminū copia, patet infra cap. 65. Sunt ergo maris Indici acceſſus incremētorū cauſæ tres. Lunæ ipſius uis, Solis ingēs calor. & aquarū illò fluentiū ingens copia. a *Dubitatur etiā nunc.*) Inter naturæ miracula, non paruum illud eſt, qđ maria ſtatis tēporibus, ac lunaribus horis fluunt, & refluunt. Eius effectus diuerſi diuerſas cauſas attulerunt. Quidā uentis idipſum totum tribuūt, qui quoties uiolenter efflauerint, undas maris concitant, & uertunt. Vndæ enim maris cum in tumorem redactæ fuerint, terras proximas fluctibus irrigant. At ceſſante uentorum impetu, in locū cōſuetum mox mare reuertitur. Ariſtoteles, & Heraclitus, à ſole maris fluxus, & refluxus fieri exiſtimant, quod uidelicet, ſolis propinquitate mare æſtuās intumeſcat, fluensq́ tandem proxima quæq́ uerberet. Quod ſi calor ſolis inde abierit, refluere in ſeipſum mare neceſſe eſt. Timæus flumina cauſatur per Celtarum montes Atlanticum irrumpētia. Protrudēdo enim (inquit) ſuo impetu, mari æſtū ciere. Contraq́ remiſſo mare retro denuo agere, & æſtū tandem refluū ſic efficere. Sunt qui in ſydera hunc redigant effectum. Opinantur enim ſydera, qđ ſint naturæ flammeæ, aquarū uaporibus ſurſum tractis omnino ali. Vi ergo ſyderum aiunt maria ſurſum tolli, quæ ſic elata in diuerſum effluunt. Seleuchus mathematicus mouens ipſe terrā, circumactui, motuiq́ eius occurſare lunæ uertiginē dicit. Quo impetu colligente ſe inter hæc duo corpora, flatu, & in Atlanticum irruente, probabili ratione conturbari mare Plato (ut Plutar. refert) in elationē quandā huius cauſam confert. Aquas enim cuiuſdā ſpecus hiatu ſuſtolli, & latè effluere, ſubindeq́ eodē affluere, ex quo undabunda maria iactari. Pythæc Maſſylienſis, quē plures ſequūtur, opinio uerior. Is enim ſcribit maris acceſſus, lunæ fieri incremento. E diuerſo, decremento receſſus fieri. Probus inſignis Grāmaticus ſecundi Georgicorū cūmentario, ait æſtus maris ad lunæ motum, & rationem fieri. Sed lunæ (inquit) ſunt quinq́ motus. Diurnus, menſtruus, annotinus, altitudinis, depreſſionis. Hi extremi (inquit) ad mare pertinent. Macrob. 1. de ſom. Scipionis libro, tradit hos maris fluxus, & refluxus uariari ſecundū lunæ diuerſitatē, ita ut Oceanus primo naſcētis lunæ die fiat ſolito copioſior, minuitur pauliſper ſecundo, minoremq́ uidet eum tertius, q̃ ſecundus, & ita decreſcendo ad diem ſeptimū peruenit. Rurſus octauus dies, manet ſeptimo par, & nonus fit ſimilis ſexto, decimus quinto, & undecimus fit quarto par, tertio quoq́ duodecimus, & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo, quartuſdecimus primo. Tertia uerò hebdomada eadē facit, quæ prima, quarta, quę ſecūda. Nihil eſt qđ ad huius rei notitiam pertinet, quod nō eleganter ſimul, & copioſè ſcribatur à Plin. cap. 99 ſecūdi natu. hiſtoriæ. Vide Diuū Ambroſ. cap. 7. quarti Hexameron. Herod. lib. ſeptimo ſcribit eſſe mare in Græcia, ubi totū diē æſtus atq́ reciprocatio fluctuum fiat. b *Phyſici autumant.*) Stoicorum fuit opinio mundum hūc animatum eſſe, ac ſenſu præditum. Moti aūt ſunt quibuſdā apparētibus argumētis. Sic eñ argumentantur. Fieri non poſſe, ut ſenſu careat, qđ ſenſibilia ex ſe creat. Mundus aūt generat hominē, qui eſt ſenſu præditus. Ergo & mundū ipſum ſenſibilē eſſe. Itē ſine ſenſu eſſe nō poſſe, cuius pars habeat ſenſum. Igitur q̃a homo ſenſibilis eſt, etiā mūdo cuius pars homo eſt ineſſe ſenſum. Si quis plura cupiat, adeat Lactan. cap. 6. ſecundi. Laert. lib. 7. In uita Zenonis. M. Tulliū ſecūdo de natura Deorū, & lib. de Vniuerſitate. Pōp. Mela in principio tertij Geographiæ ferè eadē refert, quæ à Solino hac parte de cauſa motus maris feruntur. Neq́ adhuc (inq̃t) ſatis cognitū eſt, anhelitu ne ſuo id mundus efficiat, retractamq́ cum ſpiritu regerat undā undiq́, ſi (ut doctorib. placet) unū animal eſt. An ſint depreſſi aliqui ſpecus, quo reciproca maria ſidāt, atq́ inde ſe rurſus exuberantia attollant. An luna cauſas tantis meatibus præbeat. Ad ortus certè eius, occaſusq́ uariantur. Neq́ eodem aſſiduè tempore, ſed ut illa ſurgit, ac demergitur, ita decedere, atq́ aduentare comperimus. Adſcripſi Strabonis uerba ex primo Geographiæ libro, huic loco maximè conuenientia. Mare (inquit) natura ipſa, refluens terrā reuerberat. Animantib. enim ſimile eſt. Sicut enim illæ ſpiritum aſſiduè admittunt, & remittunt, ſic mare ſemper in ſe, & ex ſe recurrenti quadam agitatione mouetur. Idem autem perſtanti in littore indicat fluctuatio. Pariter enim alluuntur, & undantur, & rurſus alluuntur, & iſtud aſſiduè, & fluctui ſupercurrit quoq́ unda, & ſi tranquillum ſit, uim quandam maiorem habet, ut omnia aliena eijciat in terram. Magnum dicium eſt

membra omnia, æternæ molis uigorem exerceant. a Sicut ergo in corporibus nostris commertia sunt spiritalia, ita in profundis Oceani nares quasdam mundi constitutas, per quas emissi anhelitus, uel reducti, modo efflent maria, quomodo reuocent. At b hi qui syderũ [a] sequuntur disciplinam, contendunt meatus istos commoueri lunæ cursibus, adeò ut sic uicissitudines inter maciem aquarum, & plenitudi tudinem respiciant ad auctus eius, uel [b] defectiones. c Neque eodem semper tẽpore, sed prout illa aut mergatur, aut surgat, uariant se alternantes recursus.

De Libya, hortis Hesperidum, ac Atlante monte. Cap. XXXVII.

d

DE Hispania [c] excursus [d] in Lybiam. Nam e Belone progressus, quod Bæthicæ oppidum est, ultra interiacens [e] fretum trium & triginta millium passuum Tingi ex-

dium estẽ mari alga permulta in littus proiecta. Hoc magis spirante uento contingit &c. Hunc Strabonis locum transtulit in suũ Cælius cap. 17. quarti decimi Anti. lectionũ. a *At ij qui syderum sequuntur disciplinam.*) Astrologorũ constans sententia est, lunã humidis prædominari, quẽadmodũ solẽ calidis. Vnde consequens est, ut super regionẽ quãcunq; eleuata luna fuerit, in ea maris aqua directẽ sursum tollatur, uelut naturalẽ eius sequẽs causam. Quod si ita est, apparet aquã maris in eo loco altiorẽ esse, qui directẽ opponitur lunæ centro. Fit autem hæc aquarum eleuatio, ut est author Albumasar, quadam lunæ naturali uirtute, qua luna maris aquas ad se trahit, uti ui sua magnes ferrum solet. Aliorum communior est opinio, id accidere asserentium angulorum diuersitate, quos lunæ radij super aquas faciunt, dum uel luna oritur, uel in cœli medio existens fuerit. Hanc lunarem uim super maris aquas late Scotus exequitur quæstione tertia, distinctionis quartædecimæ secundi sententiarum libri. Aristot. uerba sunt ex sexto capite eius libri, quem de Elementorum proprietate inscripsit. Cũ æquat (inquit) luna cœli mediũ, ad suam formam reuertitur maris aqua, deinde cũ occidere cœpit, etiam incipit extendi aqua donec in cardine inferiori luna fuerit, tuncq; diminui aqua incipit, quẽadmodũ cum luna oriri uult, aqua augeri mox incipit. Ad hunc quoq; locum faciunt quæ scribit Diuus Ambrosius cap. 7. quarti Hexameron. Non aliena sunt præterea, quæ capite ultimo Noctium Atticarum scribit Gel. Versus ad idem sunt Sylij libro tertio. *Mira de hinc cernit, &c.* Et Lucanus primo Pharsaliæ. *Ventus ab extremo pelagus sic axe uolutet,*

Destituatq; ferens, an sydere mota secundo
Tethyos unda uagæ lunaribus æstuet horis.
Flammiger an Titan ut alentes hauriat undas
Erigat Oceanum, fluctusq; ad sydera tollat,

Lucretius lib. quarto. *Nam medicè fluere &c.* Nec prætereundum, quod Diodorus Siculus refert libro quinto, Esse uidelicet in Oceano loca, ubi nulla sit tempestas, aut fluctuum maris inundatio. Sed loca consignasse satis sit. b *Defectiones.*) Sunt uetusta exemplaria, & quidem plurima, in quibus scriptum sit, eliquia, id est defectus, & effluxiones, à uerbo eliquo, quod dissöluo, defluoq; significat. c

DE Hispania excursus in Libyam.) Hucusq; Solinus, Plinianum ordinem imitatus, egit de Europa, & ijs, quæ in ea digna relatu uisa sunt, nunc eiusdem Plinij sequens seriem ad Libyam describendam stilũ uertit. Vt enim Hispania prima Europę pars est, ita Mauritania Africæ. Veteres Geographi littoralem Aphricã, siue Libyam in quatuor prouincias diuiserunt, Mauritaniam, Numidiã, Africam minorẽ, & Cyrenaicã. Sed à posteris (ut Sex. Rufus refert) per omnẽ Africã, sex prouinciæ factæ sunt. Alij plures in ea prouincias esse dicunt. Libyã minorẽ, Cyrenensem, Pẽtapolim, Tripolim, Bizantium, Carthaginem, Numidiã, Mauritaniam Citisensem, Mauritaniam Cæsariensem, Mauritaniam Tingitanam, & circa solis ardorem Aethiopiam, Lege Ptolemeum in principio quarti. & Solinum ipsum capite quadragesimo. d *Excursus.*) Id est ex Hispania Europæ fine in Lybiam transitus est. e *Interiacens fretum trium & triginta milium passuum.*) Hunc Solini locum quidam deprauatũ putant, reponuntq; pro trium & triginta miliũ passuũ, triginta miliũ passuum, quod apud Pliniũ cap. primo quinti sic legatur. Tingi abesse à Belone oppido Bæticæ proximo traiectu xxx. M. pass. Quid si numerus apud Plin. non apud Solinum deprauatus sit. Nam eandem cum Solino horũ locorum distantiam

cipit Mauritaniæ [a] nunc colonia, & cuius primus author fuit Antæus, Porrò quia in illo ambitu Aegyptium [b] finitur pelagus, & Libycum incipit, placuit ut Africam, Libyam diceremus. Quidam tamen Libyam à Libya Epaphi [c] filia, Africam autem ab Afro [d] Libys Herculis [e] filio potius dictam receperunt. Lix quoq; [f] colonia in eodem tractu conſtituta eſt, ubi Antæi [g] regia, qui implicandis, explicandisqúe nexibus humi melius ſciens uel ut genitus matre terra, ibidem ab Hercule uictus, & extinctus eſt. Nam de hortis Heſperidum, [h] & peruigili dracone, ne famę licentia uulne-

diſtantiā tradit etiā Martianus in uicinis terris natus, & in menſuris locorū reddēdis plurimū ſtudioſus author. Sunt aūt eius uerba ex li. 6. hęc. Belonenſis (inquit) Bethicæ ciuitas trigintatribus milibus à Tingi oppido diſparatur, quæ colonia eſt Mauritaniæ Cæſariēſis, huius author oppidi Antæus dicitur. Antoninus quoq; Auguſtus in Itinerario hāc diſtātiā ccxx. ſtadiorum eſſe ait. Eam urbē, quam Barbari Tinga uocant, Strabo lib. ultimo, ab Artemidoro Lingam, ab Eratoſthene Lixum appellari tradit, contra Gades Octingentorum ſtadiorum trāſitu diremptam. a *Tingi Mauritaniæ nunc colonia.*) Plin. cap. primo tertij. Vltra colonias Herculis nunc eſt Tingi quondam ab Antæo conditum, poſtea à Claudio Cæſare cum coloniam faceret, appellatum traducta Iulia. b *Aegyptium finitur pelagus*) Africā (inquit Plinius libro quinto) Græci Libyam appellauere, quia mare ante eam Libyam incipiens, Aegypto finitur Africa, ſiue Libya à finibus Aegypti incipit iuxta meridiem per Aethiopiam pergens ad Atlantem uſque montem, à ſeptentrionali uerò parte mediterraneo mari coniuncta clauditur. Finitur autem Gaditano freto. c. *Libya Epaphi filia.*) Tam Græci, quàm Latini concordant de Libyæ nomenclatura. Herod. in Melpomene. Iam (inquit) Libya quidem, id eſt, Africa à pleriſq; Græcorū fertur ſortita nomē, à Libya quadā muliere indigena. Qui Iudæorum ſequuntur opinionem, dicunt ex Cham Noe filio fuiſſe natū Meſraim, cuius filius Libyus fuerit, à quo Libyam denominatā uolunt, author Ioſephus cap. 12. primi Antiq. Iudeorum. d *Ab Afro.*) De Africæ nomine ſcripſi in cōmentariolo Dionyſij ſuper illud. *Nunc tibi telluris regiones carmine pandam.* Ioſephus idem cap. 15. eiuſdem lib. authoritate Alexandri Polyhiſtoris, tradit Abrahā ex Cethuſa cōiuge genuiſſe filios ſex, quorū unus Afer dictus eſt. Hic (inquit) dum caſtra fixiſſet in Libya, & filiorū eius filij habitaſſent in ea, terrā illā ex illius nomine Africā uocauerūt. Eadem refert Euſeb. ca ult. noni præparationis Euangelicæ. e *Herculis Libys.*) Fuit hic (ſi Beroſo credimus lib. 5.) Oſiridis Aegyptij regis filius, qui quoniam Libyos uicerit, Libycus cognominatus eſt, author Hieron. cap. 10. lib Geneſeos. Huius ſunt, nō Thebani Herculis duodecim illi labores à poëtis mille uoluminibus decantati. f *Lix quoq; colonia conſtituta.*) Ab eodē Claudio Cæſare. Lix à Plinio, & Eratoſthene Lixos dicitur. Corrigendus Martiani codex, ubi Eliſſos pro Lix, uel Lixos paſſim legitur. g *Antæi regia.*) Ἀντάιος Græci cōtrarius dicitur, qđ Antæus, id eſt, terrenus homo uirtutibus ſit contrarius. Mira ſunt, quæ authoritate Gabini Romani ſcriptoris ultimo uolumine refert Strabo. Scribit enim apud Lingen urbē Antæi ſepulturam eſſe, & ibidem eius tibiā repertam cubitorum ſexaginta, eamq; à Sertorio nudatā, & terræ demandatam iterum. Antæi, & Herculis luctam multis carminibus Lucanus cecinit libro quarto.

Inde petit tumulos, exeſaſq; undiq; rupes &c. Plura Diod. Siculus lib. quinto. Plin. ait hæc fabuloſiſſimè ab antiquis narrata. Antæi fabulā allegoricè exponit Fulgentius ſecundo Mythologiarū ad Carū libro. Antæus (inquit) in modū libidinis ponitur. Vnde & ἀντίον contrariū dicimus. Ideo & de terra natus, qđ ſola libido de carne cōcipitur. Deniq; tacta terra ualidior exurgebat. Libido em̄ quanto carni cōſenſerit, tāto ſurgit iniquior. Ea quaſi à uirtute gloriæ ueluti ab Hercule ſuperatur. Nā denegato ſibi terræ tactu moritur, altiusq; eleuatus, materna nō potuit mutuari ſuffragia &c. Lactant. Placidus 6. Theb. Statij ſup. illud. *Terrigenā ſudaſſe Libyn,* dicit id factū apud Sumentū Africæ ciuitatē. De Gigantibus qd credendū ſit, ca. 5. ſuprà abunde retulimus. h *Hortis Heſperidum.*) Atlas ex Heſperide cōiuge ſeptē filias procreaſſe dicitur. Maiā, Electrā, Taygeten, Aſteropen, Meropen, Alcyonen, & Celeno. Hæ à matris nomine, Heſperides, Atlātides uerò à patre dictæ ſunt, author Dio. Sicul. in 4. Lactant. 2. Thebaid. ſup. illud. *Lucentes à fronte iubas, hic flebile germen,* dicit earū nomina fuiſſe, Eglen. Aretuſam. Heſperetuſam. Quo loco fabulā eā abūde refert. Has Heſperides ſecūdū fabulā hortū habuerunt, in quo erant mala aurea Veneri cōſecrata, q̄ Hercules miſſus ab Euriſtheo rege Argiuorum, occiſo peruigili dracone, ſuſtuliſſe dicitur. Reuera aūt nobiles fuerūt puellæ, quarū greges abegit Hercules occiſo eorū cuſtode. Vnde is mala fingitur ſuſtuliſſe, hoc eſt oues. Mala em̄, id eſt μῆλα, & poma, & oues ſignificant. Vnde μηλονόμος ouium paſtor dicitur. Etenim νέμω eſt paſco. Et νομὴ paſcua, uel pabulum. Hæc ex Seruio 4.

Aeneidos super illud. *Hesperidum templi custos.* Aliter multò de Hesperidibus tradit Palephatus in eo libro, quem *περὶ ἀπίστων ἱστοριῶν*, id est, de falsis historijs inscripsit, asserens Hesperū Milesium fuisse hominem Cariā incolentē. Huic filias duas fuisse tradit, quæ à patre Hesperides dicebātur. Huius erāt oues pulcherrimæ, ac fœcundæ plurimū, quales suæ tempestate Milesias fuisse ait. Ex eo aureas dictus ait, qđ auro nil inter mortales pulchrius habeatur. Cum itaq; eæ oues pulcherrimæ fuerint, nō ab re aureæ dictæ sunt. *μῆλα* autem Græcè (ut dictum est) & poma simul, & oues nuncupantur. Has oues iuxta mare pascentes, Herculem auertisse tradunt, & nauib. cum pastore, cui Draco nomen erat impositas, secū abduxisse. Hoc Hesperidum pomarium, in Aethiopia Placidus fuisse tradit, in quo (inquit) poma aurea nascebantur. Vnde apud Martialem quarto Epigrammaton sumptū prouerbium. *Hortis Hesperidum beatiora.* Hyperbole in re cæteris ob eius fertilitatem anteponenda. Hos hortos eleganti carmine describit Lucanus lib. 9.

Fuit aurea sylua
Diuitijsq; grauis, & fuluo germine rami,
Virgineusq; chorus nitidi custodia luci &c.

a *Flexuoso meatu.*) Plin. ca. 1. quinti naturalis historiæ. Affunditur (inquit) huic æstuarium è mari flexuoso meatu, in quo Draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Eadem fermè tradit Martianus in sexto.

retur, fides, & ratio hæc est. Flexuoso [a] meatu æstuarium è mari fertur adeo sinuosis lateribus tortuosum, ut uisentibus procul lapsus angueos fracta uertigine mentiatur. Itaq; quod hortos appellauere circundat. Vnde pomorum custodem interpretantes struxerunt iter ad mendacium fabulandi. Sed hæc insula [b] sinuata finibus aluei recurrentis, & in quibusdam æquoris spiris [c] sita præter arbores Oleastri [d] similes, & aram sacram Herculi aliud nihil præfert, quod propaget [e] uetustatis memoriam. Verùm ultra frutices aureos, & metalla frondentia, illud magis mirum, quod solum inferiore licet libra depressius, nunquam tamen accessus [f] freti superlabitur, sed obstaculo naturalis repaguli in ipsis marginibus hæret unda, & intimis orarum superciliis sponte fluctus in gyrum resistunt. Ita spectando [g] loci ingenio nimirum planicies manet sicca, quamuis prona superueniant æquora. Sala oppidum imminet Sale flumini. Ab hoc per

b *Sed hæc insula.* Plin. amplectitur intra se insulam, quā solam è uicino tractu aliquando excelsiore, non tamen æstus maris inundant. Extat in ea & ara Herculis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Strab. lib. ult. id totum fabulosum existimat. Dicūt (inquit) in Emporico sinu antrum esse, qđ interius suscipit usq; ad septem stadia. In eius aūt fronte locū esse humilē, & planum, in quo Herculis ara sit, eamq; minimè obslui ab influxu, quod ego (inquit) unū ex figmentis puto. c *Spiris.*) Reuolutionibus, circulis, flexuosis meatibus. Vnde fabula conficta est de Dracone uigili hortorū custode. d *Oleastri similes.*) Ob quandam oleastri cum oliua similitudinem, in summo honore ea arbor à ueteribus habita est. Eius enim frondibus Nemeæi certaminis uictores coronabantur. Vnde à Papinio sexto Thebaidos dictum est.

Puluereumq; fera crinem detersit oliua Id est oleastro, inquit Placitus. Plin. cap. 4. quintidecimi Athenæ (inquit) uictores olea coronāt, Græci uerò oleastro Olympiæ. Et ca. 41. sextidecimi, Olympiæ oleaster, ex quo primus Hercules coronatus est. Oleaster enim arbor nec cariem, nec uetustatem sentire dicitur. Mela Pomp. in Hispaniæ situ tradit esse lucū, quem Oleastrum appellant. e *Quod propaget uetustatis memoriam.*) Protrahat, & extendat. Dicit nihil in his locis reperiri, quod memoratis à ueteribus iure respondeat. Nec mirum quidem, cum omnia uates in maius celebrata ferant. In his seruandum Ouidianum præceptum Elegiarum tertio.

Exit in immensum fœcunda licentia uatum,
Obligat historica nec sua uerba fide.

f *Nunquā accessus freti superlabitur.*) Verba Plinij, & Strabonis asscripsimus parum antè. g *Ita spectando loci ingenio.*) Id accidere Philosophi existimant partim soli siccitate, partim astrorum quorundā naturali influxu. Strabo, ut dictum est, fabulosum esse contendit. Sunt uetusti codices, qui sic habeant. Et intimis orarum superciliis pendent fluctus, nec tamen defluunt. Ita spectando &c.) In Scythia, quod ea regio maximè distet à sole. *Neq; ulla*

Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes,
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu latè, septemq; assurgit in ulnas
Semper hyeme, semper spirantis frigora Cauri.

Ad hunc

Ad hunc locum uidetur poſſe referri Græcũ Adagium *μῆλον ἡρακλῆς.* Pomũ Hercules. In eos qui nihil omnino præter nomen magnifici in ſe habent. Et ut Satyrius inquit. *Præclaro nomine tantum.* Alij ad fabellam referendũ putant, quã ex Apollodoro lib. de Dijs refert Tarreas in prouerbiorũ Collectaneis, de ruſticis qui arborẽ bouis effigiẽ referentis, cum bos aufugiſſet, pro boue Herculi immolarũt.

a *Per Autololum gentem.*) Autololes Africæ populi, ſola pedũ pernicitate memorandi. Syllius lib. 3.

Nec non Autololes leuibus gens ignea plãtis,
Cui ſonipes curſu, cui ceſſerit incitus amnis,
Tanta fuga eſt, certãt pennæ, cum pumiq; uolatu,
Cum rapuere, pedum fruſtra ueſtigia quæras.

Et Claud.

Repetũs deſerta fugaces Autololes.

Hinc non inelegans Prouerbium, Autololibus fugacior. De homine mira pedum pernicitate prædito. Vel, *cuius* (ut inquit Maro) *pedibus timor addidit alas.* De Sala. Plin. cap. primo quinti. Ptol. tradit Salã eſſe, multarum prouinciarum urbem, utpote Mauritaniæ, Hiſpaniæ, Pãnoniæ, Aſiæ, Armeniæ. b *Atlas mõs.*) Atlanti Cœli, uel ut tradunt alij, Iapeti, & Clymenes filio, in diuiſione imperij cum fratribus, loca ad Occidentem Oceanum ſorte euenerunt, qui & populus à ſuo nomine, & maximum propè Oceanũ, montiũ appellauit Atlantẽ. Hic cum hoſpitio nõ ſuſciperet Perſeũ Iouis, & Danaes filiũ, qui à Polyclete rege miſſus fuerat ad Meduſam Gorgona occidendã, quã Minerua monſtrante ipſe Perſeus interfecit. Rediens cũ ab Atlante Libyæ finibus ob redditũ oraculũ, prohiberetur, mõſtrato Gorgonis capite, in montẽ ſui nominis uertiſſe traditur. Sed quoniã Solinus hoc loco de Atlante ſcribens Plinium imitatur, appoſui Plinij uerba ex cap. 1. quinti naturalis hiſtoriæ. Ab ea (inquit) totidem milibus paſſuũ oppidum Sala, eiuſdẽ nominis fluuio impoſitum, iam ſolitudinibus uicinum, Elephantorum gregib. infeſtũ. Multò tamẽ magis Autololũ gentẽ, per quã iter eſt ad montẽ Africæ uel fabuloſiſſimum Atlantẽ. E medijs hunc arenis in cœlũ attolli prodiderũt, aſperũ, ſqualentẽ, qua uergat ad littora Oceani, cui nomẽ impoſuit. Eundẽ opacũ, nemoroſum, & ſcatebris fontiũ riguũ, qua ſpectat Africam fructibus omnium generũ ſponte ita ſubnaſcentibus, ut nunq; ſatietas uoluptatibus deſit. Incolarum neminẽ interdiu cerni. Silere omnia haud alio q; ſolitudinũ horrore, ſubire tacitã religionẽ animos propius accedentiũ præterq; horrorẽ elati ſuper nubila, atq; in uicinia lunaris circuli. Eundẽq; noctibus micare crebris ignibus Aegypanũ, Satyrorũq; laſciuia. Impleri tibiarũ, ac fiſtulæ cantu, tympanorum, & Cymbalorũ ſonitu ſtrepere. Similia ſcribit Strabo lib. Geographiæ 17. Herod. lib. quarto. Cui (inquit) cõfinis eſt mons nomine Atlas exilis, & undiq; teres, & ut fertur, adeò celſus, ut eius cacumen nequeat cerni, quod à nubibus nunq; relinquatur, neq; hyeme, neq; æſtate, Colũnam cœli illum eſſe indigenæ aiunt. Hactenus ille. Annotat Seru. primo, & quarto Aeneid. Atlantẽ. Latinè Telamonem dici, ſicut Nilũ Melonẽ. Atlantem montem eleganter deſcribit Maro 4. Aeneid.

Iamq; uolans apicem, & latera ardua cernit
Atlantis duri, cœlumq; qui uertice fulcit &c.

Et ſexto Aeneidos.

Extra anni, ſoliſq; uias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Atlantem gigantem idcirco uertice cœlum ſuſtinere fingunt, quoniam eum Aſtrologiæ fuiſſe peritum tradunt, deq; Sphera primum eum inter homines diſputaſſe. Qua ex re uiſus eſt orbem ſuis humeris ſuſtinere, locum præbente fabulæ ſphæræ inuentione. De eo ſic Heſiodus in Theogonia.

Maximus Heſperidum iuxta conſederat Atlas
Prædia, qua Oceano iungit confinia tellus,
Infractis humeris cœlum, mirabile uiſu
Suſtinet, & nullo deflectit pondere collum.

Dicunt Herculẽ ab Atlante Aſtrologiam didiciſſe. Vnde & cœlum ab Atlante ſuſceptum ſuſtinuiſſe dicitur. Lege Seruium in fine primi Aeneidos. Claudianus. *Sic Hercule quondam.*

Suſtentante polum, meliut librata pependit
Machina, nec dubijs titubauit ſignifer aſtris,
Perpetuaq; ſenex ſubductus mole parumper
Obſtupuit proprij ſpectator ponderis Atlas.

Ob miram gigantis huius proceritatem,

per deri-

---

a Autololum [a] gentem iter eſt in Atlanticas ſolitudines. Atlas mons [b] è media arenarum conſurgit uaſtitate, & eductus in uiciniã Lunaris circuli, ultra nubila [c] caput cõdit. Qua ad Oceanũ extẽditur, cui à b ſe nomẽ dedit, manat fontibus, nemorib. inhorreſcit, rupibus aſperatur, ſqualet ieiunio, [d] humo nuda, nec herbida. Qua Africam conuerſus eſt, opimus

nascentibus sponte [a] frugibus, arboribus proceris opacissimus, quarum odor grauis, [b] comæ cupressi similes, uestiuntur languine Sericis uelleribus nihilo uiliore. In eo latere, & herba Euphorbia [c] copiosa, cuius succus proficit ad ocularium claritatem, & multiplex præsidium sanitatis, nec mediocriter percellit uim uenenorum. Vertex semper [d] niualis. Saltus eius quadrupedes, ac serpentes, feræ, & cum his Elephanti occupauerunt. Silet per diem uniuersus, nec sine horrore secretus est. Lucet nocturnis [e] ignibus, choris Aegipanum [f] undique personatur. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus Cymbalorum per oram maritimam. Alixa abest quinque, & ducentis milibus passuum. Lix à Gaditano fretum centum duodecim milibus, habitatus antè, ut indicat loci facies, quondam cultu exercita, in qua usq; adhuc uitis, & palmæ extant uestigia. Apex Perseo, & Herculi [g] peruius, cæteris inaccessus. Ita fidem ararum inscri-

per derisionē, & spretum, Prouerbiali figura nanū Iuuenalis, Atlanta uocauit, à contrario. c *Vltra nubila caput condit.*) Geometræ dicunt, neq; altitudinem mōtis, neq; profunditatem maris, ultra decem stadia protendi, author Plutarch. in Paulo. d *Squalet leiunio.*) Translatio sumpta ex animalibus, quæ ieiunio, & à cibis abstinentia in maciem, & squalorem abeunt. Squaloris autem, & sterilitatis terræ causa est nimia terræ siccitas. Ex saxosis locis, cuiusmodi sunt montes, maximè accidit. Ex humore enim terræ tam plantæ, quàm herbæ procreātur, aluntur & ulrent. a *Subnascentibus sponte frugibus.*) Videtur nō frugibus, sed fructibus legēdum ex asscriptis parum antè uerbis Plinij. Idem Pomponius in fine tertij in Fortunatis insulis esse dicit. Contrà (inquit) Fortunatæ insulæ abundant sua spōte genitis, & subinde alijs super alijs innascentibus nihil sollicitos alunt.

b *Odor grauis.*) De arboribus Atlantis montis lege Plinij cap. primo quinti, & c. 16. tertijdecimi. c *Herba Euphorbia.*) De Euphorbia herba sic Plinius capite primo lib. 5. Prætereà gigni ibi herbam Euphorbiam nomine ab inuentore medico suo appellatam, cuius lacteum succum miris laudibus Iuba Ptolemæi pater celebrat in claritate uisus, contraque serpentes, & uenena omnia, priuatim dicato uolumine. Plura de hac herba, idem Plinius cap. 7. uicisimiquinti naturalis historiæ. Dioscorides ca. 80. Euphorbium arborum generi tribuit non herbæ. Dicit præterea prouenire in Africa, monte Tmolo Mauritaniæ. Sed locum satis fuerit consignasse. Auicenna tractatu 2. secundi Canonis cap. 216. Isidorus cap. 9. decimiseptimi Ethym. dicit dictum Euphorbium, quod eius succus oculorū acuat uisum Cuius uis (inquit) tanta est, ut duris carnibus superadiectum citius coqui cōpellat. Græci codices Eupholbion pro Euphorbio ferè scribunt. *Vertex semper niualis.*) Hinc à Vergilio dictum est.

Piniferum caput & uento pulsatur, & imbri,
Nix humeros infusa tegit tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.

Scribit Plin. cap. 2. decimiseptimi naturalis historiæ Niuem esse aquarum cœlestium spumam Capite autem 61. lib. secundi ait niuē gigni imbre mollius congelato. Possidonius in octauo de ratione naturæ ait niuem esse humorem ex concreta excussum nube. Aristot. primo Meteororū ait niuē, & pruinā idem esse, licet differant secundū magis, & minus. Ait q; niuem esse cum congelatur nubes, cum aūt uapor, pruinā fieri. Plin. ait cap 106, secūdi in alto mari niues non cadere. e *Lucet nocturnis ignibus.*) Nisi alia mira in Atlante mōnte fieri cōspiceremus, posset existimari non alia ratione idipsum contingere, quàm quod locis plurimis modo consimili euenire historiæ prodidere. Ardet in Sicilia mons Aetna, in Phaselide Chimæra, Hephesti mōtes in Licya. In Bactris Caphanti montis uertex. Campus Babyloniæ quadam ueluti piscina iugeri magnitudine interdiu flagrat. Item sexcenta miro modo ardentia loca alia à peritioribus referuntur. f *Choris Aegypanum.*) Tantùm à ueritate stultā gentilitatē aberrasse constat, ut nedū homines quosdam, & bruta plurima in deorum numerū transtulit, uerū & monstra, ac naturæ portenta multa pro dijs habuerit. templa construxerit, annua sacrificia persoluerit. E quorum numero Aegypanes sunt, de quibus infra cap. 44. dicendum restat. g *Perseo & Herculi.*) Eadem scribit Plin. cap. primo lib. quinti. Perseū autem fuisse in Atlante monte, canit Ouid. quarto transformationum libro de Perseo sic inquiens.

Iamq; cadente die ueritus se credere nocti,
Constitit Hesperio regis Atlantis in orbe.

Hercules præterea ab Atlante Astrologiā didicisse traditur.

dicur. Vnde & cœlum poſt Atlantem humeris ſuſtinuiſſe creditus eſt, ut parum antè expoſuimus. a *Ararum inſcriptio.*) Conſueuerunt maximi imperatores, in magnarũ à ſe geſtarũ rerũ memoriam, in his præſertim locis, ad quæ poſtremo perueniſſent ipſi, quæue uiribus ſubegiſſent, ſuis titulis inſcriptas aras erigere. Id feciſſe Liberum patrem, Herculem, Semiramidem, Magnũ Alexandrũ, Cyrum regem. Seleucum, Antiochum, Cæſarem Dictatorẽ, pluresq́; alios, memoriæ prodiderunt.

ptio[a] palam facit. Qua ſpectat occaſum inter ipſum, & flumen Anatim per quadringenta [b] nonaginta ſex milia paſſuũ infames ſyluæ beſtijs obſident. Amnes circa eum non tacendi, qui licet ſeparentur interuallis amplioribus, tranſierunt tamen in quoddam Atlantici montis miniſteriũ. Aſana [c] marino hauſtu, Bambotum Crocodilis, & Hipopotamis refertũ. Vltraq; adhuc amnis qui [d] atro colore exit per intimas, & exuſtas ſolitudines, quæ torrente perpetuo, & ſole nimio, plus q̃ ignito nunquam ab æſtu uindicatur. Hæc de Atlante, quem Mauri Dyrin nominant, [e] & Hannonis Punici libri, & noſtri annales prodiderũt Iuba etiam Ptolemæi [f] filius, qui utrinque Mauritaniæ regno potitus eſt. Suetonius quoque [g] Paulinus ſummam huic cognitioni impoſuit manum, qui ultra Atlantem primus, & penè ſolus Romana ſigna circumtulit.

De Mauritania, in ea de Elephantis, De Draconibus, unde cinnabaris. Cap. XXXVIII.

E Prouincijs Mauritanijs Tingitana, qua Solſtitiali plagæ obuia eſt, quaque porrigitur ad internum mare, exurgit mon-

b *Per quadringenta nonaginta ſex milia paſſuum.*) Apud Plinium cap. 1. quinti legitur per. cccclxxxv. milia pa. qui numerus in quibuſdam etiam uetuſtis Solinianis exemplaribus inuenitur. Martianus quoq; Capella cccclxxxxvi. M. paſſ. ſcriptum reliquit. Neſcio an uolens uel errore potius factum ſit, ut Alexander benedictus. cccclxxx. mil paſſ. apud Plinium repoſuerit. c *Aſana.*) Sic legitur apud Plinium. Apud Ptolemæum Aſama ſcriptum. De Crocodilis, & Hippopotamis, infra ca. 45. dicetur latius. d *Vltraq; adhuc amnis, qui Niger uocatur.*) Sic enim ex Plinio legendum uidetur. Verba Plinij ſunt cap. primo quinti. Et ultra ad fluuium qui Niger uocatur, per ſolitudinis nigri pulueris, eminentibus interdũ uelut exuſtis cautibus loca inhabitabilia feruore, quan q̃ hiberno tempore expertus. e *Dyrin nominant.*) Sic ex Pli. Strabone, Ptole. legendum eſt, quamuis uetuſta Solini, & Martiani exemplaria Adirim habẽt ferè omnia. f *Iuba etiam Ptolemæi filius.*) Ex Plin. ca. primo qointi, & Strabone 17. Geographiæ lib. legendum uidetur. Iuba etiam Ptolemæi pater. Iuba (inqt Pli.) Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperauit, ſtudiorum claritate memorabilior etiã, quàm regno, ſimilia prodidit de Atlãte. Quid ſi ſic legas. Iuba etiam Iubæ filius. Strabo lib. ultimo. Pauló (inquit) ante noſtra tempora, Bogus, & Bochus reges, Romanorum amici eam tenebant, quibus deficientibus Iuba succeſsit in imperio. Is Iubæ filius fuit, eius qui contra diuũ Cæſarem, cũ Scipione Bellũ geſſit. Quum uerò Iuba nuper diẽ obijſſet, ſucceſsit in imperio Ptolemæus ex Antonij, & Cleopatræ filia ortus, huc uſq; Stra. Fuit ergo Iuba iunior, Iubæ filius, & Ptolemæi pater. Fieri etiã potuit, ut à Solino, ſicut à Plinio ſcriptũ fuerit Iuba etiã Ptolemæi pater, ſed ſcriptor quiſpiã pro uerbo pater, dictionem filius perperam commutarit. g *Suetonius quoque Paulinus.*) Pli. ca. primo quinti dicit ſe hunc Paulinum conſulem uidiſſe. De eo ſæpe meminit Cor. Tacitus in uita Iulij Agricolæ

E *Prominens Mauritanijs Tingitana.*) Geographi duas Mauritanias eſſe dicunt, Tingitanam, & Cæſarienſem, à colonijs dictas Tingi, & Cæſarea. Vtriuſq; ſitum tradit Ptolemæus cap. primo, & ſecundo lib. 4. Nomen Mauritaniæ à Græcis inditũ, ab incolarũ nigredine. Græci eñ μαυρὸν nigrum dicunt. Id autem ſolis propinquitate contingere certum eſt. Refert Strabo ultimo Geographiæ lib. quorundam eſſe ſententiam, Mauros Indos eſſe, qui cum Hercule in hunc locum deſcenderint Quos Latini Mauros dicunt, Græci Mauruſios plerumq; appellant. Pli. cap. ſecundo lib. quinti de Mauritania

ubere, siue uinearum prouentus respicere, siue arbo- a rarios uelis. Omni materia affluit, quæcunque aut pretio ambitiosa est, aut usu necessaria. Argentum, uel aurum si requiras, habet. Ferrarijs nũquam deficit. Non cedit uitibus. Vincit olea. Diuisa b est [a] prouincijs tribus. Secundo Punico bello [b] nostra facta. Nihil in ea otiosum, nihil sterile. Quicquid cuiuscunque modi negat messem, uiget pabulis. Etiam quæ arida [c] sunt, ac sterilia, rudentum c materiam nauticis subministrant. Non coquunt ibi [d] sales, sed effodiunt. Depurgant in [e] minium

gnu facilis, preciosa metallis, Principibus fœcunda pijs &c. Hispania plurima nomina sortita est. Dicta Iberia ab Ibero nobili eius flumine, ut Pli. in tertio, Iustinus in ultimo, Martianus in sexto, Stephanus de Vrbibus, item cæteri. Hesperia ab Hespero Atlantis fratre, quod lib. 4. asserit Diod. Vel (ut alij malunt) ab Hespero stella occidentali, quod occasui sit ipsa subiecta. Hispaniã dictã uolunt ab Hispalo rege, authores Berosus, & Trogus. Alij malunt ab Hispali eius urbe, quã Sibiliã nostrates uocant. Hæc (ut Trogus ait) inter Africam, & Galliam posita, Oceani freto, et Pyreneis mõtibus clauditur. Sicut minor utraq; terra, ita utraq; fertilior. Nam neq; ut Africa uiolento sole torretur, neque ut Gallia assiduis uentis fatigatur. Sed media inter utrãq; hinc temperato calore, inde felicibus, & tempestiuis imbribus in omnium frugũ genera fœcũda est, adeo, ut non ipsis tantũ incolis, uerum etiam Italiæ, urbiq; Romanæ cunctarũ rerũ abundãtiam sufficiat. Hinc enim nõ frumenti tantum copia magna est, uerum etiam uini, mellis, oleiq;. Nec ferri solũ materia præcipua est, sed & equorũ pernices greges. Hæc, & plura Iustinus in ultimo. Addit Pli. ca. 10 lib. 4. Hispania (inquit) omnis à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plũbi nigri, albiq;. *His* (inqt in primo Syllius)

omne metallum,
Electri gremio pallens de semine uena,
Atque atror calybis fœtus humus horrida nutrit.
Sed scelerum caufas operit deus, Astur auarus
Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor auro.

Qui de Hispania plura cupiunt, legant ex Græcis Strabonem in tertio. Diod Siculũ lib. 6. Ptolemæũ ca. 4. 5. 6. lib. secundi. Stephanũ de Vrbibus. Philostratũ li. quinto Vitæ Apollonij circa principiũ, Diony. poëtam. Ex nostris Pliniũ capitibus primis tribus tertij, & ca. tribus ultimis lib. quarti. Põp. Melã 2. & 3. uoluminibus. Martianũ in sexto. Sylliũ in primo. *Altera complebant &c.* Et lib. 3. *Nec non totus adest uesper &c.* Martialẽ, itẽ cæteros. In uniuersam Hispaniã M. Varro peruenisse Iberas, & Persas, & Phœniceas, Celtasq;, & Pœnos tradit, quod Pli. retulit lib. 3. Scribunt alij Hispanos oriundos à Græcis cum Aetoli Diomedẽ post euersam Troiã, in Hispaniã sunt secuti, Syllius in primo.

Quiq; super Grauios lucentes uoluit arenas. Et lib. tertio.

Et quos nunc Grauios uiolato nomine Graium
Aeneæ misere domus, Aetolaq; Tyde. Rursus lib. 16. idem Syllius.
Ipsum Aetolo nato Diomedi condita Tyde &c. Idem sentit Pli. ca. 20 quarti. a *Diuidua est prouincijs tribus*) Ptol. cap. 4. lib. secundi, dicit Hispaniam in tres esse regiones diuisas. Sunt autem eæ, Bætica, Lusitania, Tarraconensis. Idem & Pomponius asserit in secundo. Idipsum scribit Pli. li. tertio. Posteriores Romani Hispanias in sex prouincias diuiserunt. Sex. Rufus, Per omnes Hispanias (inqt) sex sunt nunc prouinciæ, Tarraconensis, Carthaginensis, Lusitania &c. Idem scribit Isidorus ca. 4. uoluminis quartidecimi. b *Secundo Punico bello nostra facta*) Bello Punico secundo, prima per Pyrenæũ iugũ signa Romana P. & Cn. Scipiones, intulerũt, prælijsq; ingentibus Hannonẽ, & Hasdrubalẽ fratrem Hannibalis, ceciderunt. Raptaq; erat impetu Hispania, nisi fortissimi uiri, in ipsa sua uictoria oppressi Punica fraude, cecidissent, terra, mariq; uictores. Igitur quasi nouã, integramq; prouinciam ultor patris, & patrui Scipio ille mox Africanus, inuasit. Isq; statim capta Carthagine, & alijs urbibus non cõtentus Pœnos expulisse, stipendiariã nobis prouinciam fecit. Omniũ citra, ultraq; Iberũ subiecit imperio. Primus Ro. ducũ uictor ad Gades, & Oceani orã peruenit, author Florus ca. 17. li. secundi. Lege. T. Liuiũ li. 8. tertiæ Decadis. Canit idẽ Syllius lib. 16. bellorũ Punicorũ. c *Etiam quæ arida sunt.*) Pli. ca. 4. tricesimitertij nat historiæ. Cæterũ (inquit) mõtes Hispaniæ aridi, sterilesq;, & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono, coguntur fertiles esse d *Non coquunt ibi sales, sed effodiunt.* In Hispania citeriore Egelaste ceditur glebis pene translucentibus, cui iam pridem palma à plerisq; medicis inter omnia salis genera perhibetur, author Plinius capite 7. tricesimi primi uoluminis naturalis historiæ.

Oromenus

Orómenus mõs eſt Indiæ, in quo ſal Lapidicinarũ modo ceditur renaſcẽs, maiusq́; regum uectigal ex eo eſt, q̃ ex auro, atq; margaritis. Carrhis Arabiæ oppido, muros, domosq́; maſſis ſalis faciũt aqua ferruminante. Omnis locus, in quo reperitur ſal ſterilis eſt, nihilq́; gignit. Mira de ſale reperies apud Plin. in eo cap. quod mox citauimus. e *Depurgant in minium nitelas pulueris.*) Minij certè (inquit Iuſtin. de Hiſpania loquens) nulla feracior terra. Celeberrimum ex Siſaponenſi regione in Bætica miniario me-

nitelas [a] pulueris. Fucant [b] uellera, ut ad ruborem merum deputent cocci uenenum. In Luſitania promontorium eſt, [c] quod Artabrum alij, alij Vlyſipponenſe dicunt. Hoc terras, cœlum, maria diſtinguit. Terris Hiſpaniæ latus finit. Cœlum, & maria hoc modo diuidit, quòd à circuitu eius incipiunt Oceanus Gallicus, & frons ſeptentrionalis, Oceano Atlantico, & occaſu terminatis, [d] Ibi oppidũ Vlyſippo ab Vlyſſe conditum. Ibi Tagus flumen. Tagum ob arenas auriferas cæteris amnibus prætulerunt. In proximis Vlyſipponis equæ laſciuiunt mira fœcunditate. Nam ſpirante [e] Fauonio

talio uectigalibus populi Rom. nullius rei diligentiore cuſtodia. De minio hæc, & plura cap. 7. trigeſimitertij ſcribit Plinius, quo loco inter alia docet quando, & à quo repertum fuerit. Minio inter cætera, ad libros exornandos, ueteres utebantur. Ouid. 1. primi Triſtium.

Nec titulus minio, nec cedro charta,

id quod & Plinius etiam annotauit. a *Nitelas.*) Nitelæ ſunt micæ pulueris auri inter arenas repertæ. b *Fucant cocci ueneno.* Colorant, tingunt. Verg. 2. Georgic. *Alba nec Aſſyrio fucatur lana ueneno.* c *In Luſitania promontorium eſt Artabrum.*) Inter cæteros Bacchi comites (ut Plin. ex M. Varronis ſententia refert lib. tertio.) Luſus, & Luſa fuiſſe memorantur. Hos ex ſuo nomine Luſitaniam nuncupaſſe. Idem refert & Martianus in ſexto. De Luſitaniæ ſitu, terminis, urbibus, populis, abunde Ptol. cap. 5. lib. Geographiæ ſecundi. Plura Strabo in ſecundo, & Plin. cap primo tertij, & ca 21 & 22. lib. quarti. Vult Plin. Luſitaniam à Durio flumine incipere, excurrere deinde in aliud uaſto cornu, promontoriũ, qđ alij Artabrũ appellauere, alij Magnum, multi Vlyſipponenſe, ab oppido, terras, maria, cœlũ diſterminãs. Illo finitur Hiſpaniæ latus. Ex circuitu eius incipit frons ſeptẽtrionis. Vlyſippo oppidũ (inqt Martianus in ſexto) ab Vlyſſe conditum, ex cuius nomine promõtoriũ, quod maria, terrasq́; diſtinguit. Nam ab eius ambitu inchoat mare Gallicũ, & facies ſeptẽtrionalis Oceani. Plinij Solinus, Martianus Solini ſententiã refert. Dubitant peritiores, an Vlyſſes in Hyſpaniã, & extremũ Oceanũ deuenerit. Nam Homerus cũ in fine uiceſimitertij Odyſſeæ enumerat gẽtes, quas Vlyſſes adierit, non dicit eũ remotius nauigaſſe, quàm ad eum locum.

Diues inacceſſos ubi ſolis filia lucos

Aſsiduo reſonat cantu. Lege Seruium ſexto Aeneid. ſuper illud,

Dicitur & tenebroſa palus Acheronte refuſo. Domitius Sylua tertia primi Statij aperit, unde fuerit ortus error, ut illuc nauigaſſe credatur Vlyſſes. Non uideo in quo Plin. hac in re, à Mela, & Strabone diſſideat, cum regio una, & quidẽ ex eadẽ parte, poſſit finibus alijs terminari. Stephanus ſcribit Luſitaniam Bæticæ partem eſſe. Appianus bellorũ ciuiliũ lib. primo ſcribit Luſitanorũ opera Sertoriũ præcipuè in bello uſum fuiſſe. De Tago flumine ob arenas aureas cæteris prælato ſcribũt omnes, Statius, Iuue. Martial. Seneca in Tragœdijs, Claudianus, Syllius in primo, & 10. Itẽ cæteri Plin. ca. 4. triceſimi tertij naturalis hiſtoriæ. Aurũ (inquit) inuenitur in noſtro orbe, ut omittamus Indicũ, atq; à Formicis aut Gryphibus apud Scythas erutũ. Apud nos trib. modis, fluminũ ramentis, ut in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange Indiæ. Nec ullũ abſolutius aurum eſt, ut curſu ipſo, trituq́; perpolitũ. Alio modo Puteorũ ſcrobib. effoditur, aut in ruina montiũ. Quo loco nil præterit, quod ad auri pertineat rationem. d *Terminatis.*) Videtur legendũ terminati, nõ terminatis, ut ordo, & ſenſus ſit, Oceanus Gallicus, & frons ſeptentrionalis terminati Oceano Atlãtico, & Occaſu, Pliniana lectione id ipſum multò clarius cõtinetur. De Luſitaniæ enĩ terminis ſic inqt capitibus 21. & 22. lib. 4. Excurrit deinde in aliud uaſto cornu ꝓmontoriũ, qđ alij Artabrũ appellauere, alij Magnum. Multi Vlyſipponẽſe ab oppido, terras, maria, cœlũ diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus. Et à circuitu eius incipit frõs ſeptẽtrionis. Hinc Oceanus, qui & Gallicus occaſus, illinc Oceanus Atlãticus. Promontorij excurſus xl. M. prodidere. Alij xc. M. paſſ. ad Pyrenæum. Inde non pauci duodequinquaginta millia, & ibi gentẽ Artabrũ, quæ nunq; fuit manifeſto errore &c. Quid ſi terminãtib. legendũ fuerit. Hũc etiã ſenſum Martianus exprimit. Poſt enĩ eius iam iã adſcripta uerba ſic inqt. Atlãticus uerò, & occiduus terminat Oceanus. Sũt qui hoc totũ, Oceano Atlãtico, & occaſu, additiũ exiſtimẽt, qđ eam particulã prætericrint Plinius, & Capella. e *Nam ſpirante Fauonio uento.*) Qui aſſerũt equas in

uento concipiunt,& sitientes uiros aurarum spiritu maritantur. Iberus amnis [a] toti Hispaniæ nomen dedit. Bætis [b] prouinciæ, uterq; nobilis. Carthaginem apud [c] Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt. Tarraconem [d] Scipiones, ideò caput est prouinciæ Tarraconensis. Lusitanum littus pollet gemma Ceraunia [e] plurimùm

Hispania uento concipere M. Varronē habent authorē. Hic enim cap. 1. secundi de re rustica. In fœcūra res incredibilis (inquit) est in Hispania, sed est uera, quod in Lusitania ad Oceanum in ea regione ubi est oppidū Olysippo. monte Targo, quædam è uento certo tempore concipiunt equæ, ut hic Gallinæ quoq; solēt, quorū oua Hippenemia appellāt. Sed ex his equis qui nati pulli, nō plus triennium uiuunt. Eadem scribunt Columella cap. 35. lib. 7. & Plin. cap. 42. lib. octaui. Syllius libro tertio.

Hic adeo cum uer placidum, flatuq; tepescit
Concubitus seruās tacitos, grex præstat equarum
Et uenerem occultam &c.

Idem scribit libro 16.

Nullus erat pater Zephyri noua flamina campis &c.

Vergilius tertio Georgicorum.

Illæ ore omnes uersæ in Zephyrum stant rupibus altis &c.

Hi omnes Home. 20. Iliad. secuti sunt. Ex huiusmodi equarū partu, suadet Lactant. cap. 12. lib. quarti sine ullo attactu uiri uirginalem Mariæ uterum intumuisse repente. Quod si animalia quædā (inquit) uento, & aura concipere solere omnibus notum est, cur quisq; mirum putet, cum spiritu dei, cui est facile quicquid uelit, grauatā esse uirginem dicimus? Iustinus ex Trogi sententia putat hoc fabulosum omnino. In Lusitanis (inquit) iuxta fluuiū Tagū equas uento concipere multi authores ꝓdiderunt, quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregū multitudine natæ sunt, qui tanti in Gallecia, ac Lusitania, tam pernices uisuntur, ut non immerito ipso uento, concepti uideantur. Arist. cap. 2. quarti de genera. anim. flatib. aquilonijs magis q̃ Austrinis mares gigni affirmat. a *Iberus amnis toti Hispaniæ nomen dedit.*) Iberus amnis nauigabili commertio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica. cccci. M pass. fluēs, nauium per cclx. M. à Varia oppido capax, quē propter uniuersam Hispaniā Græci appellauere Iberiam. Ex Plinio cap. 3. tertij. Cōcordant omnes Hispaniam Iberiam dictam esse, ab Ibero eius regionis fluuio. Lucanus quarto.

Cinga rapax, uetitus fluctus, & litora cursu.
Oceani pepulisse suo, nam gurgite mixto
Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.

b *Bætis prouinciæ*) Verba sunt Plinij cap. primo lib. tertij Bætica à flumine eam mediam secante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, & quod in fertili, ac peculiari nitore præcedit. Et infra. Bætis in Tarraconensi prouincia, non ut aliqui dixere, Mentesa oppido, sed Tegensi exoriens saltu &c. Philostratus circa principiū lib. 5. Nauigantic (inquit) fluuiū Bætim, qui maximè Oceani naturā erga fluxum, refluxum q; declarat. Excrescente enī pelago uersus fontes, ex quibus oritur fluuius fertur spiritu quodā ipsum à mari depellēte. Regionē uerò ab eo flumine Bæticam cognominatā, optimā, uberrimāq; esse tradunt. Ciuitatibusq;, & pascuis abundantē. Deriuatur aūt fluuius per omnes urbes, agri uerò egregiè culti affatim omnia ferūt. Cœli tempeties talis est, qualis autumni tempore in Attica esse solet. Ex uerbis Philostrati apparet, cur Papinius dixerit Sylua septima lib. secundi. *Attollat refluos in astra fontes.* c *Carthaginem apud Iberos.*) Conformiter Mela in secundo Plin. in 3. Martianus in sexto. Strab. lib. 3. asserunt Carthaginem nouā constructam ab Hasdrubale, qui (inquit Strab.) Barcæ Hannibalis genitori successit. Syllius autem li. 3. & 15. scribit Carthaginem hanc fundatam à Thelamonio Teucro. Versus Syllij, ex lib. 15. sunt.

Vrbs colitur Teucro quondam fundata uetusto
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.
Vt Libyæ sua, sic terris memorabile Iberis
Hæc caput est, non ulla opibus certauerit auri,
Non portu, celsoue situ, non dotibus arui
Vberis, aut agili fabricanda ad tela uigore.
Inuade aduersante hanc ductoribus urbem &c.

Hæc nō possunt de uetere Carthagine ullo modo intelligi, sed de noua, quam Scipio superior summis uiribus expugnauit, author Liuius lib. 6. & 20. ab urbe condita. Nisi quis dicat id poëtica licentia dictum à Syllio. Vel quod placet magis, Carthaginem nouam primū fundatā à Teucro, à Pœnis tandē instauratā, & mox coloniā factam fuisse. d *Tarraconem.*) De Tarracone Plin. cap. 3. tertij. Tarraco (inquit) Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Meminit Ausonius in Catalogo urbiū nobiliū. Ab hac urbe, Tarraconensis prouincia dicta est, de qua Plin. ca. 20. lib. quarti. Plura Ptol. cap. 6. li. 2. Laudat Martialis Tarraconense uinū, sic enim scribit 2. Distichorum.

Tarraco Campano tantum cessura Lyeo,
Hæc genuit Thuscis æmula uina cadis.

Hinc Syllius in tertio eam uitiferam nominat, & Latio tantum cessura Lyeo. e *Gemma Ceraunia.*) Sumpsit hæc Solinus ex cap. 9. tricesimi septimi libri naturalis historiæ C. Plinij. Est (inquit) inter candidas, & quæ Ceraunia uocatur, fulgorem syderū rapiens. Ipsa Crystallina splendoris cærulei, in Carmania nascens. Albā esse Zenothemis fatetur, sed habere intus

stellam

ſtellā concurſantē Sotacus,& alia duo genera fecit Cæraunię,nigras,rubentesq́. Per illas, quæ nigræ ſunt,& rotundæ,urbes expugnari,& claſſes,easq́ Betulos uocari. Faciūt & aliā rarā admodū, & Parthorū magis quæſitā, quoniā non alibi inueniatur, ꝗ in loco fulmine icto. Vnde & nomē habet κεραυνός enim Græcè,Latinè fulmen dicitur. De qua re ſic Marbodæus inquit. *Cuius apud Græcos extat de flumine nomen, Illis quippe locis,quos conſtat fulmine tactos Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur, Vnde κεραυνιος eſt Græco ſermone uocatus.*

a quam etiam Indicis præferunt. . Huius Ceraunię color eſt è Pyropo.Qualitas igni probatur. Quem ſi ſine detrimento ſui perferat,aduerſus uim fulgurum creditur opitulari. Caſſiterides [a] inſulę ſpectant

b aduerſus Celtiberiæ latus, plumbi fertiles. Et tres Fortunatæ, [b] è quibus ſolùm uocabulum ſignandum fuit. Ebuſus, [c] è Balearibus, quæ à Dianio abeſt ſeptingenta ſtadia. Serpentem non habet,

c utpote cuius terra ſerpentes fuget. [d] Colubraria, quæ Sucronem uerſus eſt, fœta eſt anguibus. Bocchoris [e] regnum Baleares [f] fuerunt, uſq; ad euerſionem [g] frugum cuniculis animalibus quondam co-

d pioſæ. In capite Bæticæ, [h] ubi extremus eſt noti orbis terminus, inſula à continenti ſeptingentis paſſibus ſeparatur quàm Tyrij à Rubro profecti mari Erythræam,Pœni lingua ſua Gadir, id eſt ſepem

Nam quod nos fulmen Græci dixere κεραυνός &c. Albertus ſecundo Mineralium perperam Ceraurum,uel Coranum nominat. Item in Germania reperiri.Sed eſſe poteſt ut id factum ſit non authoris,ſed ſcriptoris uitio Ceraurum,pro Ceraunium,& Germania pro Carmania ſcriptum ſit. Color eſt Pyropo ſimilis, id eſt ignei aſpectus. a *Caſsiterides inſulæ.*) Plin. cap.22.quarti li. Ex aduerſo Celtiberiæ (inquit)complures ſunt inſulæ κασσιτερίδες dictæ à Græcis à fertilitate plumbi.Idem Strab. & Mela Pompon. uterq; libro 3. Ptol.cap.6.ſecundi dicit has eſſe numero decem in occiduo mari ſitas.Diod. Siculus lib.6. Supra Luſitaniam (inquit) plurimum ſtannum effoditur, in inſulis Oceani Iberiæ ꝓximis, quæ à ſtanno Caſſiterides nominantur. Græcis enim κασσίτερος ſtannum dicitur. b *Tres fortunatæ.*) Plin.cap.22.lib.quarti ſcribit has eſſe ſex. ē regione,(inquit) Arrotrebatū ꝓmōtorio deorū ſex,quas aliqui Fortunatas appellauere. Ptol ca.6.ſecundi meminit duarū inſularū,quas etiā deorū appellat. c *Ebuſus.*)De Ebuſo,& Dianio inſulis omnia ex Plinio in fine cap.5.lib.tertij. Vetius eſt in ſylua ſexta primi Statij,quo loco de Sacebaro meminit.Et quas(inquit)præcoquit Ebuſita cannas,quem locum emendat Hermolaus cap.106. ſui Corollarij ut non Ebuſita,ſed Hypaſita legendum ſit. d *Colubraria.*)De Colubraria quoq; inſula omnia ex Plinio cap.5. lib tertij Plura Mela Pomponius in fine ſecūdi. e *Bocchoris.*)Bocchoris regis meminit Diodorus Siculus in ſecundo.Item Plutarch. in uita Demetrij,ſed quod fuerit harum inſularum rex, non memini me legiſſe apud alios Plin autem ſic ait.Balearis funda bellicoſas.Græci Gymnaſias dixere. Maior C.M.p.longitudine,circuitu uerò cccclxxx.M.Oppida habet ciuiū Romanorum palmā, & pollentiā.Latinorū ciuiū & Tucini qđ fœderatū Bocchorū fuit. Capite aūt 22.quarti ſcribit Boeoros eſſe gentē Bœticę. Ab hoc fortaſſis rege nomen ſumptum. f *Balearis.*) De his inſulis ſcripſi pauca apud L. Florum cap.8.lib.tertij.De euerſione autē frugū in eis,à cuniculis,ſumptum eſt ex fine cap.5.tertij Plinij.Capite aūt 29.lib.octaui.Nec minus (inquit) clara exitij documenta ſunt etiā ex contemnendis animalibus.M,Varro author eſt à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum à talpis in Theſſalia,ab ranis ciuitatē in Gallia pulſam,ab locuſtis in Africa &c. g *Ad euerſionem frugum.*) Sunt exemplaria,in quibus falſo ꝓ frugū,Phrygum ſcriptū ſit. Eſſe frugum legendū ex uerbis Plinij clarè monſtratur.Ebuſi terra(inquit lib.3.)ſerpentes fugat,Colubrariæ parit.Ideò infeſta omnibus niſi Ebuſitanā terrā inferētibus. Græci Ophiuſam dixere.Nec cuniculos Ebuſus gignit populātes Baleariū meſſes. h *In capite Bœticæ.*)Sumpſit hæc omnia Solinus ex cap 22. quarti Plinij. In ipſo uerò capite mox Bœticæ(inquit)ab oſtio freti paſſuū lxxv.M. Gadis longa,&(ut Polyb. ſcripſit) xij. M.Lata.iij.M.p. abeſt à continenti.Proxima parte minus pedes D.CC.Reliqua plus ſeptē M.ipſius ſpatiū xv.M.paſſ. eſt.Habet oppidū ciuiū Romanorum, qđ appellatur Auguſtana urbs Iulia. Gaditani ab eo latere, quo Hiſpaniā ſpectat paſſ.ferè centū.Altera inſula eſt in longū cc.milliū paſſ. xl. M. lata. in qua prius oppidū Gadiū fuit. Vocatur ab Ephoro,& Philiſtide. Erythræa à Timæo,& Sylæo. Aphrodiſias,ab indigenis Iunonis Maiorē Tymæus Cotinuſam apud eos uocatā ait,noſtri Tarteſon appellant, quam Pœni appellarūt Gadira,nā Pœni Gadira punica lingua ſeptū ſignificāt. Erythræa dicta eſt,quoniā Tyrij ab origine eorū orti ab Erythræo mari ferebātur.De ea Diod. Sicul.li.6. Phœnices quādā, inqt,

ad diuerſa

ad diuersa empória nauigantes sæpius plures in Lybia,nõnullas in Europa,quæ ad occidẽtẽ spectat, colonias condidere. Multis deinde opibus coactis,extra columnas Herculis Oceanũ ingressi,in Chersoneso Europæ littoris colũnis propinquo,condidere urbem, quã Gadirã dixerũt. In ea inter cætera ædificia templũ Herculi,quod ad nostrã usq; ætatem summa in ueneratione, honoreq; est habitum. Statis de more Phoeniciorũ sacris sumptuoso opere cõstruxerũt. Plures Romanorũ duces clarissimi, magnis rebus gestis, uota huic deo suscepta persoluerunt, Hæc Diod. Hinc à Lucano in septimó Gades Tyriæ nuncupãtur. Et Syllio lib. 16. A Statio Sylua. 1. tertij. Solis cubilia, quod exacto die motu, sol illuc occidat,& lucem terminet. De hac insula lege uersus Rufi Auieni. *Gadir prima fretum &c.* Stephanus sic inquit, *γάδειρα νῆσος ἐν τῷ ὠκεανῷ ..., ... τοῦ γῆς ...* Hoc est, Gadera

nominarunt. In hac Geryonem [a] habitasse plurimis monimentis probatur, tametsi quidam putent Herculem boues ex alia insula [b] abduxisse,quę Lusitaniam contuetur. Sed Gaditanum fretum à Gadibus dictum. Atlanticus æstus [c] in nostrum mare discidium orbis immittit. Nam *ὠκεανός*, [d] quem Græci sic nominant, à celeritate, ob occasu solis

urbs,& insula in Oceano angusta, & oblonga existens uitta quædam,& terræ ceruix. De ea scribũt Herod. in 4. Dionys. poëta, Strabo,& Mela Pompon lib. 3. Claud. Ptolem. cap. 4. secund. Plura Philostratus in principio quinti uitæ Apollonij. a *Geryonem habitasse.*) Fabulantur poëtæ ex sanguine Medusæ à Perseo peremptæ, fuisse genitos Chrysaora.& Pegasum. Chrysaora autem dictum *ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἄορος*, hoc est, ab auro,& ense quem gestarit. Ex Chrysaore autem Georyonem natum dicunt quam rem Hesiodus sic in Theogonia cecinit.

Horrendus Chrysaor, subitis & Pegasus alis
Exiliunt, equus Oceani sub fontibus ortus
Dicitur, est quoniam fons dictus Hellane πηγή.
Alter ab aurato manibus, quem fulminat ense
Fit Chrysaor, sonat ensis ἄορ, sonat at χρυσὸς aurum
Edidit at Chrysaor sibi Geryonea trifaucem,
Ante suas illum uis Herculeia iuuencas
Perdidit, atq; animam claua deponere iussit.
Senserat ereptum infelix Erythræa tyrannum,
Ditariq; sua doluit Tirynta rapina.

Fabulam multis prosequitur Diod. Siculus in quinto. Decimus (inquit) labor ab Euristheo Herculi iniunctus,ut Geryonis boues,qui in Iberia,loca uersus oceanum sita pascebantur,ad se deduceret &c. Scribit idem Diod. Siculus in sexto, incolas earũ regionũ, quibus Geryon imperauerat, aureo numo, auţ argenteo non uti,quæ afferri ad insulam prohibent, causam afferentes Geryonẽ Chrysauri filiũ,auro,atq; argento opulentissimũ quondã,ab Hercule bello expugnatũ. Existimant enim eo pacto cum auro,atq; argento careant,sese facilè omnes uitæ insidias euasuros. Canit Apollonius primo Argonauticon Aeseritas fuisse terrigenas iniuriosos,atq; agrestes homines,quibus singulis sex fuisse manus Huius genus monstra fuisse sæpè orta,multis historijs comprobatur. Lege libellũ,inter cætera,Iulij obsequentis,qui de prodigijs inscribitur. Non minus impossibile factu uidetur,quod in Melpomene scribit Herod. de uirgine quadã Hyleæ terræ,quã scribit ancipitis fuisse naturæ,humanæ,ac serpentinæ,supernè quidẽ femorũ tenus fœminã, inferius aũt uiperam,ex qua Hercules etiã filios ꝓcreauit. An aũt hæc,& qualiter generari possint aperit Arist. decima Sectione problematũ,& cap. 4. quarti de generatione animaliũ. Adeas Albertũ. 18. de Animalibus libro. Qui putant hoc fabulosum esse,exponunt unde fabula sumpta fuerit. Lege ad id Iustinum libro ultimo,& latius apud Seruium 7. Aeneidos libro super illud. *Geryone extincto, &c.* Suet. in Tyberio scribit fuisse iuxta Parauiũ,Geryonis oraculum. b *Herculem ex alia insula abduxisse boues.*) Aristoteles (ut Aelianus refert) scribit Erythræã hanc insulã non esse,nec ex ea Herculẽ abduxisse boues,sed ex Hypate insula altera,idq; notũ esse dicit ueterũ Epigrãmate in colũna quadã eius insulæ sculpto,locũq; eum,ubi id factum sit, Erythrum nominatũ. c *Atlanticus æstus in nostrum mare.*) Sumpsit hæc omnia Solinus ex fine capitis quinti tertij Plinij. Lege quæ cap. 18. supra sunt annotata. d *Oceanus quem Græci.*) *ὠκύς* Græcis uelox dicitur,ob uelocitatem ergo Oceanus dictus est. De Oceano ab occasu solis irrumpente,& Abila,Calpeq; columnis Herculis. Lege Pom. Melã in principio. Item lib. 2. ubi Mauritaniã describit. Plin. in Prologo tertij naturalis historię, Diodor. Siculum libro quinto. Philostratus in uita Apollonij libro secundo,tribuit hæc omnia Herculi Aegyptio,nõ Thebano. Cicero tertio de natura Deorũ dicit fuisse sex Hercules à ueteribus celebratos. Marcus Varro 44. Hercules fuisse testatur.

a *Columnas*

irrumpens læuo latere Europam radit, Africam dextro, ſciſſisq; Calpe, & Abila montibus, quos dicunt columnas [a] Herculis, inter Mauros fundi tur, & Hiſpaniam. Ac freto iſti [b] cuius quindecim milia paſſuum efficit longitudo, latitudo uix ſeptem. Quodam oſtio aperit limen interni æquoris mi xtus mediterraneis finibus, quos adusq; orientem propellit. Horum, qui [c] Hiſpanias perfundit, Ibe ricus fertur, & Balearicus. Qui Narbonenſem pro uinciam, Gallicus, mox Liguſticus. Ab eo ad Sici liam Thuſcus, quem Græci Ionium, [d] uel Tyrrhe num, Itali inferum uocant. A Sicilia Cretam uſque Siculus. Inde Creticus, qui in Pamphiliam, & Ae gyptium protenditur mare. Quæ aquarum mo les torto in Septemptrionem [e] prius latere, anfracti bus magnis iuxta Græcias, & Illyricum per Helle ſpontum in anguſtias ſtringitur [f] Propontidis, quæ Propontis Europam, Aſiamque diſcriminans ad Meotidem peruenit. Cauſas nominum [g] non uni formis dedit ratio. Aſiaticum, [h] & Phœnicium à

a *Columnas Herculis.*) De iis columnis Herculis, alibi abunde retulimus. b *Freto isti, cuius 15. milia passuum.*) Sumpſit hoc Solinus ex prologo tertij Plinij Quindecim(inquit) paſſuum in longitudine, quas diximus fauces Oceani patent quinq; millium in latitudine à uico Mellaria Hiſpaniæ, ad promontorium Africæ Albū, authore Turannio Gracula iuxta genito. T. ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minus 7. mil. paſſ. ubi uerò plurimū x. M. Tam modico ore, tam immenſa æquorum uaſtitas proditur. Pomp. Mela lib. primo. Hoc primum anguſtum (inquit) nec amplius decem millibus paſſuum patens, terrasq; aperit, atq; intrat. c *Horum qui Hispanias.*) Sumpta ſunt hæc omnia ex fine cap. quinti tertij Plinij, ad quem breuitatis cauſa lectorem remittimus. d *Quem Græci Ionium.*) Plin cap. 5. tertij non Ionium, ſed Notium habet. Ab eo (inquit) ad Siciliam inſulam Thuſcum, quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenū &c. De utroq; mari, quo Italia alluitur. Verg. octauo Aeneidos.

Et mare, quod supra teneāt, quodq; alluit infra.

e *Torto in septentrione prius latere.*) Mare Aegæum intelligit. Mare enim Mediterraneum, poſt arces Patereidas, hoc eſt poſt Lyciam, ſeſe in Boreā flectitur, & Aegæum efficit pelagus. Dionyſius Afer.

Hinc uerò pontus rurſus conuerſus ad Arctos.

Hinc apud Auienum legēdum alias docuimus.

Ac rurſus in Boream uada ſemet ce tula curuant,

Cum antè in Zephyrū legeretur. Priſc. tranſtulit. Poſt hæc Arctos ad partes &c. Mare ultra Siciliam qd' eſt ad Salētinos, Auſoniū Polyb. appellat. Eratoſthenes aūt inter oſtiū Oceani, & Sardiniā, quicquid eſt, Sardoum. Inde ad Siciliā Tyrrhenū. Ab hac Cretam uſq; Siculū. Ex Plinio & hæc lib. tertio. f *In anguſtias ſtringitur.* Mela Pomp. lib. 1, de mari noſtro loquens. Qua diffunditur (inquit) alia, alijs locis cognomina acceptat. Vbi primū ſe coarctat, Helleſpontus uocatur. Propontis ubi expandit. Vbi iterum preſsit, Thracius Boſphorus. Vbi iterum effundit, Pontus Euxinus. Qua paludi committitur, Cimmerius Boſphorus, Palus ipſa Mæotis. Si quis hos maris anfractus, uel ſenſu cupit aſpicere, is adeat Ptolemæi decimam Europæ tabulam, & primam, & ſecundam Aſiæ. g *Cauſas nominum*) Capite primo Geneſeos à Moſe ſcriptum eſt. Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum unū. Et mox ſubiungit. Congregationes aquarū appellauit maria. Id exponēs Beda homo de ſacris literis optimè meritus. Cū (inquit) multa cōſtat eſſe maria, in unū tamē locū dicit aquas cōgregatas, q̄a cuncta magno mari iūguntur. Siqui lacus in ſemetipſis ſtricti uidentur, occultis tamen meatibus in mare reuoluuntur. Foſſores quoq; puteorū hoc probant, quia omnis tellus per inuiſibiles uenas, aquis repleta eſt, quibus ex mari principiū eſt. Vna aquarū (inquit diuus Ambroſius cap. 3. tertij Hexameron) iugis, & continua cōgregatio eſt, ſed diuerſi ſinus maris. Namq; portus maris noſtri ſinus ampliſſimus. Meritoq; in diuerſis locis, diuerſa ſunt nomina, quia uocabula aquis ex regionum uocabulis adhæſerunt. Vna autem congregatio aquarum, eò quòd iugis unda, atq; continua ab Indico mari, uſque ad Gaditani oram littoris, & inde in mare Rubrum, extrema, circunfuſo orbem terrarum includit Oceano. Interius quoque Tyrrheno Adrias, Adriæ cætera maria miſcentur, nominibus diſtincta, non fluctibus. Et infrà. Sicut enim multæ terræ, ut Africa, Hiſpania, Thracia, Macedonia, Syria, Aegyptus, Gallia, atq; Italia, pro regionum appellantur uocabulis, & una eſt terra, ita multa dicuntur ꝓ locorum appellationibus maria, & unum eſt mare &c. h *Aſiaticum, & Phœnicium.*) Ab his præſertim prouinūs

denomin.

prouincijs dictum. Ab insulis Carpathium, Aegæum, Icareum, Balearicum, Cyprium. A gentibus Ausonium, Dalmaticum, Ligusticum, Thuscum. Ab oppidis Adriaticum,[a] Argolicum, Corinthiũ, Tyrum. A casibus hominum Myrtoum,[b] uel Hellespontum.[c] A memoria regis Ioniũ. A bouis transitu, uel angustijs, etiam meatibus boum peruijs Bosphorus.[d] A moribus accolarum Euxinus ἄξενος[e] ante appellatus. Ab ordine[f] fluenti Propontis, Aegyptium pelagus Asiæ[g] datur. Gallicum Europę, Africum Libyæ. His ut quæq; proxima sunt, uenerunt in partes partium. Hæc in gremijs[h] terrarum. Oras autem extimas oceanus amplectitur, qui à litoribus[i] suis Arabicus, Persicus, Indicus, Eous, Sericus, Hyrcanus, Caspius, Scythicus, Germanicus, Gallicus, Atlanticus, Libycus, Æthiopicus dicitur. Cuius accessus incrementa circa litora[k] Indiæ uehementissimè proruunt, maximosqúe ibi exitus faciunt, siue quod suspensus altius sustollatur ui caloris, seu quod in ea parte orbis & fontium, & fluminum copia sit effusior. Dubitatur

denominata sunt maria, quæ uel maris imperio sortitæ sunt, uel nauigandi peritia plurimum ualuerunt De Carpatho, & Icareo mari unde dicta sunt. ca. 11. dictum est. De Aegeo ca. 17. De Balearico, Ausonio, Ligustico, Thusco, Plin. cap. quinto tertij naturalis historiæ. a *Adriaticum.*) De Adriatico mari cap 16. lib. tertij sic inquit Plinius Nobili portu oppidi Tuscorum Atriæ, à quo Atriaticũ mare antè appellatum, qđ nunc Adriaticũ. Eustathius refert quorundã sententiã, ita scribentiũ. Iaon (inqt) Illus Adriæ pater fuit, a quo sinus Ionius, qui mox ab Adria filio dictus est Adriaticus. Appianus secundo bellorum ciuilium libro scribit Ionium Dyrrhachij filium ab Hercule per errorem fuisse peremptum, cumq; Ionij corpus tumularet in mare proiecisse, ut cognomen illi tandem imponeret. Seruius tertio Aen. tradit Ioniũ sinum esse immensum, ab Ionia usque Siciliam, & huius partes esse Adriaticũ, Achaicum, Epiroticũ. Maria enim (inquit) uel à prouincijs, uel ab insulis, uel à ciuitatibus nomen accipiunt. Sunt qui dictum Ionium tradant ab Ius erroribus. Alij ab Ionibus populis, quod in eo naufragio perierint.

b *Myrthoum.*) Hoc mare, intra Ionium, & Aegæum interiacet, à Myrthilo Mercurij filio nomẽ habens. Oenomaus enim Pylæ tyrannus hac le..e Hippodamię filiæ nuptias statuit, ut eam petens si ab ea curuli certamine uictus foret, interficeretur, uictor eam uxorem duceret. Pelops Myrthilum puellæ aurigam promissis corrupit, ob quem tem cursu Hippodamiam superans uxorem ex pacto duxit. Myrthilũ ne ei pactã mercedẽ solueret, in mare præcipitẽ dedit. Ex eius ergo morte, Myrthoum mare dictũ postea. Authores Acrõ primo Carminũ Horatij. Placidus 4. Thebaid. Dio. Siculus in fine quinti. Alij à Venere dictum uolunt, cui sit Myrthus consecrata. Pausanias existimat ab Myrthus insignis mulieris nòmine, nomenclaturam inditã. c *Hellespontum*) Hellespontum dictum esse ab Helle, Attamãtis filia ibi summersa, nemo est, qui ambigat. d *Bosphorus*) Mare tam arctum, ut bubus etiam transnati possit, unde & nomen inditum apud Græcos. Flaccus Valerius quarto Argonauticon dictum scribit à boue, in quam Io à Ioue conuersa fuerat.

Bosphoron hic ueteres errantis nomine diuæ
Vulgauere.

Sunt autem Bosphori tres authore Eustathio Dionysij interprete, Thracius, qui olim Mysius dictus est, quod iuxta eum Mysij quondã habitauerint. Cimmerius à Cimmerijs populis nomen habens. Tertius Indicus. e *Euxinus.) ἄξενος*) Euxinus apud Græcos bonũ hospitiũ, siue bonum amicum significat, ab εὖ bonũ, & ξένος hospitiũ, qđ per contrariũ intelligimus ob sæuitiã scilicet incolarum. Antea enim ἄξενος, id est, inhospitalis ab effectu dicebatur. Hinc ab Ouid. 1. Tristium dictum est.

Euxinus falso nomine dictus habet.

Et 4. quarti eiusdẽ operis.

Dictus ab Antiquis Axinus ille fuit.

f *Ab ordine fluenti, Propontidis*) Propontis ex eo dicta, quod pro, id est ante Pontum sita sit. g *Asiæ datur.*) Ea Aegypti pars, quæ ultra Nilum, Orientem uersus est, ad Asiam pertinere dicitur. h *In gremijs terrarum.*) Id est, ad maria, quæ intra terram sunt, pertinent. i *A litoribus suis.*) Sicut enim (inquit) mare mediterraneum à locis proximis, ita & Oceanus terrã ambiens, à suis etiam litoribus sortitur cognomina. Impropriè aũt Caspiũ, & Hircanum mare. Oceani partes enumerat hic Solinus. Solini exemplaria fermè omnia sic habent, Libycus, Aegyptius dicitur. Verum Aegyptium pelagus nequaquam pars Oceani rectè dicitur. K *Circa litora Indiæ.*) Scribunt tam philosophi, quàm Astronomi, Lunam maiorem

a etiam nunc [a] quibus ex cauſis intumeſcat Oceanus, uel quatenus cum ſuperfluus ſibi fuerit, rurſus in ſe reſidat. Nec in obſcuro eſt, plura pro ingenijs differentium, potius quàm pro ueritatis fide b expreſſa. Sed omiſſa ancipiti concurrentium quæſtione, has opiniones probatiſſimas inueniamus. Phyſici [b] autumant mundum animal eſſe, eumq; ex uarijs elementorum corporibus conglobatum, moueri ſpiritu, regi mente. Quæ utraque diffuſa per

maiorē uim habere in India, q̃ alibi, ſicut de ſole ipſo experientia deprehenditur. Conſtat etiã ui caloris, aquã altius tolli, ut in feruente aqua noſſe licet. De Indiæ ingēti fontiũ, & fluminũ copia, patet infra cap. 65. Sunt ergo maris Indici acceſſus incremētorũ cauſæ tres. Lunæ ipſius uis, Solis ingēs calor. & aquarũ illò fluentiũ ingens copia. a *Dubitatur etiã nunc.*) Inter naturæ miracula, non paruum illud eſt, qđ maria ſtatis tēporibus, ac lunaribus horis fluunt, & refluunt. Eius effectus diuerſi diuerſas cauſas attulerunt. Quidã uentis idipſum totum tribuũt, qui quoties uiolenter efflauerint, undas maris concitant, & uertunt. Vndæ enim maris cum in tumorem redactæ fuerint, terras proximas fluctibus irrigant. At ceſſante uentorum impetu, in locũ cõſuetum mox mare reuertitur. Ariſtoteles, & Heraclitus, à ſole maris fluxus, & refluxus fieri exiſtimant, quod uidelicet, ſolis propinquitate mare æſtuãs intumeſcat, fluensq; tandem proxima quæq; uerberet. Quod ſi calor ſolis inde abierit, refluere in ſeipſum mare neceſſe eſt. Timæus flumina cauſatur per Celtarum montes Atlanticum irrumpētia. Protrudēdo enim (inquit) ſuo impetu, mari æſtũ ciere. Contraq; remiſſo mare retro denuo agere, & æſtũ tandem refluũ ſic efficere. Sunt qui in ſydera hunc redigant effectum. Opinantur enim ſydera, qđ ſine naturæ flammeæ, aquarũ uaporibus ſurſum tractis omnino ali. Vi ergo ſyderum aiunt maria ſurſum tolli, quæ ſic elata in diuerſum effluunt. Seleuchus mathematicus mouens ipſe terrã, circumactui, motuiq; eius occurſare lunæ uertiginē dicit. Quo impetu colligente ſe inter hæc duo corpora, flatu, & in Atlanticum irruente, probabili ratione conturbari mare Plato (ut Plutar. refert) in elationē quandã huius cauſam confert. Aquas enim cuiuſdã ſpecus hiatu ſuſtolli, & latè effluere, ſubindeq; eodē affluere, ex quo undabunda maria iactari. Pythæc Maſſylienſis, quē plures ſequũtur, opinio uerior. Is enim ſcribit maris acceſſus, lunæ fieri incremento. E diuerſo, decremento receſſus fieri. Probus inſignis Grãmaticus ſecundi Georgicorũ cũmentario, ait æſtus maris ad lunæ motum, & rationem fieri. Sed lunæ (inquit) ſunt quinq; motus. Diurnus, menſtruus, annotinus, altitudinis, depreſſionis. Hi extremi (inquit) ad mare pertinent. Macrob. 1. de ſom. Scipionis libro, tradit hos maris fluxus, & refluxus uariari ſecundũ lunæ diuerſitatē, ita ut Oceanus primo naſcētis lunæ die fiat ſolito copioſior, minuitur paulisper ſecundo, minoremq; uidet eum tertius, q̃ ſecundus, & ita decreſcendo ad diem ſeptimũ peruenit. Rurſus octauus dies, manet ſeptimo par, & nonus fit ſimilis ſexto, decimus quinto, & undecimus fit quarto par, tertio quoq; duodecimus, & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo, quartuſdecimus primo. Tertia uerò hebdomada eadē facit, quæ prima, quarta, quę ſecũda. Nihil eſt qđ ad huius rei notitiam pertinet, quod nõ eleganter ſimul, & copioſè ſcribatur à Plin. cap. 99 ſecũdi natu. hiſtoriæ. Vide Diuũ Ambroſ. cap. 7. quarti Hexameron. Herod. lib. ſeptimo ſcribit eſſe mare in Græcia, ubi totũ diē æſtus atq; reciprocatio fluctuum fiat. b *Phyſici autumant.*) Stoicorum fuit opinio mundum hũc animatum eſſe, ac ſenſu præditum. Moti aũt ſunt quibuſdã apparētibus argumētis. Sic rm̃ argumentantur. Fieri non poſſe, ut ſenſu careat, qđ ſenſibilia ex ſe creat. Mundus aũt generat hominē, qui eſt ſenſu præditus. Ergo & mundũ ipſum ſenſibilē eſſe. Itē ſine ſenſu eſſe nõ poſſe, cuius pars habeat ſenſum. Igitur q̃a homo ſenſibilis eſt, etiã mũdo cuius pars homo eſt ineſſe ſenſum. Si quis plura cupiat, adeat Lactan. cap. 6. ſecundi. Laërt. lib. 7. in uita Zenonis. M. Tulliũ ſecũdo de natura Deorũ, & lib. de Vniuerſitate. Põp. Mela in principio tertij Geographiæ ferè eadē refert, quæ à Solino hac parte de cauſa motus maris feruntur. Neq; adhuc (inq̃t) ſatis cognitũ eſt, anhelitu ne ſuo id mundus efficiat, retractamq; cum ſpiritu regerat undã undiq; ſi (ut doctorib. placet) unũ animal eſt. An ſint depreſſi aliqui ſpecus, quo reciproca maria ſidãt, atq; inde ſe rurſus exuberantia attollant. An luna cauſas tantis meatibus præbeat. Ad ortus certè eius, occaſusq; uariantur. Neq; eodem aſſiduè tempore, ſed ut illa ſurgit, ac demergitur, ita decedere, atq; aduentare comperimus. Adſcripſi Strabonis uerba ex primo Geographiæ libro, huic loco maximè conuenientia. Mare (inquit) natura ipſa, refluens terrã reuerberat. Animantib. enim ſimile eſt. Sicut enim illæ ſpiritum aſſiduè admittunt, & remittunt, ſic mare ſemper in ſe, & ex ſe recurrenti quadam agitatione mouetur. Idem autem perſtanti in littore indicat fluctuatio. Pariter enim alluuntur, & undantur, & rurſus alluuntur, & iſtud aſſiduè, & fluctui ſupercurrit quoq; unda, & ſi tranquillum ſit, uim quandam maiorem habet, ut omnia aliena eijciat in terram. Magnum [illegible] di-

membra omnia, æternæ molis uigorem exerceant. ᵃ Sicut ergo in corporibus nostris commertia sunt spiritalia, ita in profundis Oceani nares quasdam mundi constitutas, per quas emissi anhelitus, uel reducti, modo efflent maria, quomodo reuocent. At ᵇ hi qui syderũ [a] sequuntur disciplinam, contendunt meatus istos commoueri lunæ cursibus, adeò ut sic uicissitudines inter maciem aquarum, & plenitudi tudinem respiciant ad auctus eius, uel [b] defectiones. ᶜ Neque eodem semper tẽpore, sed prout illa aut mergatur, aut surgat, uariant se alternantes recursus.

De Libya, hortis Hesperidum, ac Atlante monte. Cap. XXXVII. ᵈ

DE Hispania [c] excursus [d] in Lybiam. Nam ᵉ Belone progressus, quod Bæthicæ oppidum est, ultra interiacens [e] fretum trium & triginta millium passuum Tingi ex-

cium estè mari alga permulta in littus proiecta. Hoc magis spirante uento contingit &c. Hunc Strabonis locum transtulit in suũ Cælius cap. 17. quartidecimi Anti. lectionũ. a *At ij qui syderum sequuntur disciplinam.*) Astrologorũ constans sententia est, lunã humidis prædominari, quẽadmodũ solẽ calidis. Vnde consequens est, ut super regionẽ quãcunq; eleuata luna fuerit, in ea maris aqua directè sursum tollatur, uelut naturalẽ eius sequẽs causam. Quod si ita est, apparet aquã maris in eo loco altiorẽ esse, qui directè opponitur lunæ centro. Fit autem hæc aquarum eleuatio, ut est author Albumasar, quadam lunæ naturali uirtute, qua luna maris aquas ad se trahit, uti ui sua magnes ferrum solet. Aliorum communior est opinio, id accidere asserentium angulorum diuersitate, quos lunæ radij super aquas faciunt, dum uel luna oritur, uel in coeli medio existens fuerit. Hanc lunarem uim super maris aquas latè Scotus exequitur quæstione tertia, distinctionis quartædecimæ secundi sententiarum libri. Aristot. uerba sunt ex sexto capite eius libri, quem de Elementorum proprietate inscripsit. Cũ æquat (inquit) luna coeli mediũ, ad suam formam reuertitur maris aqua; deinde cũ occidere coepit, etiam incipit extendi aqua donec in cardine inferiori luna fuerit, tuncq; diminui aqua incipit, quẽadmodũ cum luna oriri uult, aqua augeri mox incipit. Ad hunc quoq; locum faciunt quæ scribit Diuus Ambrosius cap. 7. quarti Hexameron. Non aliena sunt præterea, quæ capite ultimo Noctium Atticarum scribit Gel. Versus ad idem sunt Syllij libro tertio. *Mira de hinc cernit, &c.* Et Lucanus primo Pharsaliæ. *Ventus ab extremo pelagus sic axe uolutet,*

Destituatq; furens, an sydere mota secundo
Tethyos unda uagæ lunaribus æstuet horis.
Flammiger an Titan ut alentes hauriat undas
Erigat Oceanum, fluctusq; ad sydera tollat,

Lucretius lib. quarto. *Nam modicè fluere &c.* Nec prætereundum, quod Diodorus Siculus refert libro quinto. Esse uidelicet in Oceano loca, ubi nulla sit tempestas, aut fluctuum maris inundatio. Sed loca consignasse satis sit. b *Defectiones.*) Sunt uetusta exemplaria; & quidem plurima, in quibus scriptum sit, eliquia, id est defectus, & effluxiones, à uerbo eliquo, quod dissoluo, defluoq; significat. c

D*E Hispania excursus in Libyam.*) Hucusq; Solinus, Plinianum ordinem imitatus, egit de Europa, & ijs, quæ in ea digna relatu uisa sunt, nunc eiusdem Plinij sequens seriem ad Libyam describendam stilũ uertit. Vt enim Hispania prima Europę pars est, ita Mauritania Africæ. Veteres Geographi littoralem Aphricã, siue Libyam in quatuor prouincias diuiserunt. Mauritaniam, Numidiã, Africam minorẽ, & Cyrenaicã. Sed à posteris (ut Sex. Rufus refert) per omnẽ Africã, sex prouinciæ factæ sunt. Alij plures in ea prouincias esse dicunt. Libyã minorẽ, Cyrenensem, Pẽtapolim, Tripolim, Bizantium, Carthaginem, Numidiã, Mauritaniam Citifensem, Mauritaniam Cæsariensem, Mauritaniam Tingitanam, & circa solis ardorem Aethiopiam. Lege Ptolemeum in principio quarti. & Solinum ipsum capite quadragesimo. d *Excursus.*) Id est ex Hispania Europæ fine in Lybiam transitus est. e *Interiacens fretum trium & triginta milium passuum.*) Hunc Solini locum quidam deprauatũ putant, reponuntq; pro trium & triginta miliũ passuũ, triginta miliũ passuum, quod apud Pliniũ cap. pri[illegible]o quinti sic legatur. Tingi abesse à Belone oppido Bæticæ proximo traiectu xxx. M. pass. Quid si numerus apud Plin. non apud Solinum deprauatus sit. Nam eandem cum Solino horũ locorum distantiam

a cipit Mauritaniæ [a] nunc colonia, & cuius primus author fuit Antæus, Porrò quia in illo ambitu Aegyptium [b] finitur pelagus, & Libycum incipit, placuit ut Africam, Libyam diceremus. Quidam b tamen Libyam à Libya Epaphi [c] filia, Africam autem ab Afro [d] Libys Herculis [e] filio potius dictam receperunt. Lix quoq; [f] colonia in eodem tractu constituta eſt, ubi Antæi [g] regia, qui implicandis, c explicandisqúe nexibus humi melius ſciens uel ut genitus matre terra, ibidem ab Hercule uictus, & extinctus eſt. Nam de hortis Heſperidum, [h] & peruigili dracone, ne famæ licentia uulne-

diſtantiā tradit etiā Martianus in uicinis terris natus, & in menſuris locorū reddēdis plurimū ſtudioſus author. Sunt aūt eius uerba ex li. 6. hęc. Belonenſis (inquit) Bethicæ ciuitas trigintatribus millibus à Tingi oppido diſparatur, quæ colonia eſt Mauritaniæ Cæſariēſis, huius author oppidi Antæus dicitur. Antoninus quoq; Auguſtus in Itinerario hāc diſtātiā ccxx. ſtadiorum eſſe ait. Eam urbē, quam Barbari Tinga uocant. Strabo lib. ultimo, ab Artemidoro Lingam, ab Eratoſthene Lixum appellari tradit, contra Gades Octingentorum ſtadiorum trāſitu diremptam. a *Tingi Mauritaniæ nunc colonia.*) Plin. cap. primo tertij. Vltra colonias Herculis nunc eſt Tingi quondam ab Antæo conditum, poſtea à Claudio Cæſare cum coloniam faceret, appellatum traducta Iulia. b *Aegyptium finitur pelagus.*) Africā (inquit Plinius libro quinto) Græci Libyam appellauere, quia mare ante eam Libyam incipiens, Aegypto finitur Africa, ſiue Libya à finibus Aegypti incipit iuxta meridiem per Aethiopiam pergens ad Atlantem uſque montem, à ſeptentrionali uerò parte mediterraneo mari coniuncta clauditur. Finitur autem Gaditano freto. c. *Libya Epaphi filia.*) Tam Græci, quàm Latini concordant de Libyæ nomenclatura. Herod. in Melpomene. Iam (inquit) Libya quidem, id eſt, Africa à pleriſq; Græcorū fertur ſortita nomē, à Libya quadā muliere indigena. Qui Iudæorum ſequuntur opinionem, dicunt ex Cham Noe filio fuiſſe natū Meſraim, cuius filius Libyus fuerit, à quo Libyam denominatā uolunt, author Ioſephus cap. 11. primi Antiq. Iudeorum. d *Ab Afro.*) De Africæ nomine ſcripſi in cōmentariolo Dionyſij ſuper illud. *Nunc tibi telluris regiones carmine pandam.* Ioſephus idem cap. 15. eiuſdem lib. authoritate Alexandri Polyhiſtoris, tradit Abrahā ex Cethuſa cōiuge genuiſſe filios ſex, quorū unus Afer dictus eſt. Hic (inquit) dum caſtra fixiſſet in Libya, & filiorū eius filij habitaſſent in ea, terrā illā ex illius nomine Africā uocauerūt. Eadem refert Euſeb. ca ult. noni præparationis Euangelicæ. e *Herculis Libys.*) Fuit hic (ſi Beroſo credimus lib. 5.) Oſiridis Aegyptij regis filius, qui quoniam Libyos uicerit, Libycus cognominatus eſt, author Hieron. cap. 10. lib Geneſeos. Huius ſunt, nō Thebani Herculis duodecim illi labores à poetis mille uoluminibus decantati. f *Lix quoq; colonia conſtituta.*) Ab eodē Claudio Cæſare. Lix à Plinio, & Eratoſthene Lixos dicitur. Corrigendus Martiani codex, ubi Eliſſos pro Lix, uel Lixos paſſim legitur. g *Antæi regia.*) Ἀνταῖος Græci cōtrarius dicitur, qđ Antæus, id eſt, terrenus homo uirtutibus ſit contrarius. Mira ſunt, quæ authoritate Gabini Romani ſcriptoris ultimo uolumine refert Strabo. Scribit enim apud Lingen urbē Antæi ſepulturam eſſe, & ibidem eius tibiā repertam cubitorum ſexaginta, eamq; à Sertorio nudatā, & terræ demandatam iterum. Antæi, & Herculis luctam multis carminibus Lucanus cecinit libro quarto.

Inde petit tumulos, exeſaq; undiq; rupes &c, Plura Diod. Siculus lib. quinto. Plin. ait hæc fabuloſiſſimè ab antiquis narrata. Antæi fabulā allegoricè exponit Fulgentius ſecundo Mythologiarū ad Carū libro. Antæus (inquit) in modū libidinis ponitur. Vnde & ἀντίον contrariū dicimus. Ideo & de terra natus, qđ ſola libido de carne cōcipitur. Deniq; tacta terra ualidior exurgebat. Libido em̄ quanto carni cōſenſerit, tāto ſurgit iniquior. Ea quaſi à uirtute gloriæ ueluti ab Hercule ſuperatur. Nā denegato ſibi terræ tactu moritur, altiusq; eleuatus, materna nō potuit mutuari ſuffragia &c. Lactant. Placidus 6. Theb. Statij ſup illud. *Terrigenā ſudaſſe Libyn,* dicit id factū apud Sumentū Africæ ciuitatē. De Gigantibus qd credendū ſit, ca. 5. ſuprà abunde retulimus. h *Hortis Heſperidum.*) Atlas ex Heſperide cōiuge ſeptē filias pcreaſſe dicitur. Maiā, Electrā, Taygeten, Aſteropen, Meropen, Alcyonen, & Celeno. Hæ à matris nomine, Heſperides, Atlātides uerò à patre dictæ ſunt, author Dio. Sicul. in 4. Lactant. 2. Thebaid. ſup illud. *Lucentes à fronte iubas, hic flebile germen,* dicit earū nomina fuiſſe, Eglen. Aretuſam. Heſperetuſam. Quo loco fabulā eā abūde refert. Has Heſperides ſecūdū fabulā hortū habuerunt, in quo erant mala aurea Veneri cōſecrata, q̄ Hercules miſſus ab Euriſtheo rege Argiuorum, occiſo peruigili dracone, ſuſtuliſſe dicitur. Reuera aūt nobiles fuerūt puellæ, quarū greges abegit Hercules occiſo eorū cuſtode. Vnde is mala fingitur ſuſtuliſſe, hoc eſt oues. Mala em̄, id eſt μῆλα, & poma, & oues ſignificant. Vnde μηλονόμος ouium paſtor dicitur. Etenim νέμω eſt paſco, Et νομὴ paſcua, uel pabulum. Hæc ex Seruio 4.

retur, fides, & ratio hæc est. Flexuoso [a] meatu æstuarium è mari fertur adeo sinuosis lateribus tortuosum, ut uisentibus procul lapsus angueos fracta uertigine mentiatur. Itaq; quod hortos appellauere circundat. Vnde pomorum custodem interpretantes struxerunt iter ad mendacium fabulandi. Sed hæc insula [b] sinuata sinibus aluei recurrentis, & in quibusdam æquoris spiris [c] sita præter arbores Oleastri [d] similes, & aram sacram Herculi aliud nihil præfert, quod propaget [e] uetustatis memoriam. Verùm ultra frutices aureos, & metalla frondentia, illud magis mirum, quod solum inferiore licet libra depressius, nunquam tamen accessus [f] freti superlabitur, sed obstaculo naturalis repaguli in ipsis marginibus hæret unda, & intimis orarum superciliis sponte fluctus in gyrum resistunt. Ita spectando [g] loci ingenio nimirum planicies manet sicca, quamuis prona superueniant æquora. Sala oppidum imminet Sale flumini. Ab hoc per

Aeneidos super illud. *Hesperidum templi custos.* Aliter multò de Hesperidibus tradit Palephatus in eo libro, quem *περὶ ἀπίστων ἱστοριῶν*, id est, de falsis historijs inscripsit, asserens Hesperũ Milesium fuisse hominem Cariã incolentẽ. Huic filias duas fuisse tradit, quæ à patre Hesperides dicebãtur. Huius erãt oues pulcherrimæ, ac fœcundæ plurimũ, quales suæ tempestate Milesias fuisse ait. Ex eo aureas dictus ait, qđ auro nil inter mortales pulchrius habeatur. Cùm itaq; eæ oues pulcherrimæ fuerint, nõ ab re aureæ dictæ sunt. *μῆλα* autem Græcè (ut dictum est) & poma simul, & oues nuncupantur. Has oues iuxta mare pascentes, Herculem auertisse tradunt, & nauib. cum pastore, cui Draco nomen erat impositas, secũ abduxisse. Hoc Hesperidum pomarium, in Aethiopia Placidus fuisse tradit, in quo (inquit) poma aurea nascebantur. Vnde apud Martialem quarto Epigrammaton sumptũ prouerbium. *Hortis Hesperidum beatiora.* Hyperbole in re cæteris ob eius fertilitatem anteponenda. Hos hortos eleganti carmine describit Lucanus lib. 9.

Fuit aurea sylua
Diuitijsq; grauis, & fuluo germine rami,
Virgineusq; chorus nitidi custodia luci &c.

a *Flexuoso meatu.*) Plin. ca. 1. quinti naturalis historiæ. Affunditur (inquit) huic æstuarium è mari flexuoso meatu, in quo Draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Eadem fermè tradit Martianus in sexto.

b *Sed hæc insula.* Plin. amplectitur intra se insulam, quã solam è uicino tractu aliquando excelsiore, non tamen æstus maris inundant. Extat in ea & ara Herculis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Strab. lib. ult. id totum fabulosum existimat. Dicũt (inquit) in Emporico sinu antrum esse, qđ interius suscipit usq; ad septem stadia. In eius aũt fronte locũ esse humilẽ, & planum, in quo Herculis ara sit, eamq; minimè oblui ab influxu, quod ego (inquit) unũ ex figmentis puto. c *Spiris.*) Reuolutionibus, circulis, flexuosis meatibus. Vnde fabula conficta est de Dracone uigili hortorũ custode. d *Oleastri similes.*) Ob quandam oleastri cum oliua similitudinem, in summo honore ea arbor à ueteribus habita est. Eius enim frondibus Nemeæi certaminis uictores coronabantur. Vnde à Papinio sexto Thebaidos dictum est.

Puluereumq; fera crinem detersit oliua

Id est oleastro, inquit Placitus. Plin. cap. 4. quintidecimi Athenæ (inquit) uictores olea coronãt, Græci uerò oleastro Olympiæ. Et ca. 45. sextidecimi, Olympiæ oleaster, ex quo primus Hercules coronatus est. Oleaster enim arbor nec cariem, nec uetustatem sentire dicitur. Mela Pomp. in Hispaniæ situ tradit esse lucũ, quem Oleastrum appellant. e *Quod propaget uetustatis memoriam.*) Protrahat, & extendat. Dicit nihil in his locis reperiri, quod memoratis à ueteribus iure respondeat. Nec mirum quidem, cum omnia uates in maius celebrata ferant. In his seruandum Ouidianum præceptum Elegiarum tertio.

Exit in immensum fœcunda licentia uatum,
Obligat historica nec sua uerba fide.

f *Nunquã accessus freti superlabitur.*) Verba Plinij, & Strabonis ascripsimus parum antè. g *Ita spectando loci ingenio*) Id accidere Philosophi existimant partim soli siccitate, partim astrorum quorundã naturali influxu. Strabo, ut dictum est, fabulosum esse contendit. Sunt uetusti codices, qui sic habeant. Et intimis orarum superciliis pendent fluctus, nec tamen defluunt. Ita spectando &c.) In Scythia, quod ea regio maximè distet à sole. *Neq; ulla*

Aut herba campo apparent, aut arbore frondes,
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu latè, septemq; assurgit in ulnas
Semper hyems, semper spirantes frigora Cauri.

Ad hunc

Ad hunc locum uidetur poſſe referri Græcũ Adagium [illegible]. Pomũ Hercules. In eos qui nihil omnino præter nomen magnifici in ſe habent. Et ut Satyrius inquit. *Præclaro nomine tantum.* Alij ad fabellam referendũ putant, quã ex Apollodoro lib. de Dijs refert Tarreas in prouerbiorũ Collectaneis, de ruſticis qui arborẽ bouis effigiẽ referentis, cum bos aufugiſſet, pro boue Herculi immolarũt.

a *Per Autololum gentem.*) Autololes Africæ populi, ſola pedũ pernicitate memorandi. Syllius lib. 3.

a Autololum [a] gentem iter eſt in Atlanticas ſolitudines. Atlas mons [b] è media arenarum conſurgit uaſtitate, & eductus in uiciniã Lunaris circuli, ultra nubila [c] caput cõdit. Qua ad Oceanũ extẽditur, cui à b ſe nomẽ dedit, manat fontibus, nemorib. inhorreſcit, rupibus aſperatur, ſqualet ieiunio, [d] humo nuda, nec herbida. Qua Africam conuerſus eſt, opimus

Nec non Autololes leuibus gens ignea plãtis,
Cui ſonipes curſu, cui ceſſerit incitus amnis,
Tanta fuga eſt, certãt pennæ, cum permiſſo uolatu,
Cum rapuere, pedum fruſtra ueſtigia quæras. Et Claud.
Repetũt deſerta fugaces Autololes.

Hinc non inelegans Prouerbium, Autololibus fugacior. De homine mira pedum pernicitate prædito. Vel, *enim* (ut inquit Maro) *pedibus timor addidit alas.* De Sala. Plin. cap. primo quinti. Ptol. tradit Salã eſſe, multarum prouinciarum urbem, utpote Mauritaniæ, Hiſpaniæ, Pãnonię, Aſiæ, Armeniæ. b *Atlas mõs.*) Atlanti Cœli, uel ut tradunt alij, Iapeti, & Clymenes filio, in diuiſione imperij cum fratribus, loca ad Occidentem Oceanum ſorte euenerunt, qui & populus à ſuo nomine, & maximum propè Oceanũ montiũ appellauit Atlantẽ. Hic cum hoſpitio nõ ſuſciperet Perſeũ Iouis, & Danaes filiũ, qui à Polyclete rege miſſus fuerat ad Meduſam Gorgona occidendã, quã Minerua monſtrante ipſe Perſeus interfecit. Rediens cũ ab Atlante Libyæ finibus ob redditũ oraculũ, prohiberetur, mõſtrato Gorgonis capite, in montẽ ſui nominis uertiſſe traditur. Sed quoniã Solinus hoc loco de Atlante ſcribens Plinium imitatur, appoſui Plinij uerba ex cap. 1. quinti naturalis hiſtoriæ. Ab ea (inquit) totidem milibus paſſuũ oppidum Sala, eiuſdẽ nominis fluuio impoſitum, iam ſolitudinibus uicinum, Elephantorum gregib. infeſtũ. Multò tamẽ magis Autololũ gentẽ, per quã iter eſt ad montẽ Africæ uel fabuloſiſſimum Atlantẽ. E medijs nunc arenis in cœlũ attolli prodiderũt, aſperũ, ſqualentẽ, qua uergat ad littora Oceani, cui nomẽ impoſuit. Eundẽ opacũ, nemoroſum, & ſcatebris fontiũ riguũ, qua ſpectat Africam fructibus omnium generũ ſponte ita ſubnaſcentibus, ut nunquã ſatietas uoluptatibus deſit. Incolarum neminẽ interdiu cerni. Silere omnia haud alio quã ſolitudinũ horrore, ſubire tacitã religionẽ animos propius accedentiũ præterquã horrorẽ elati ſuper nubila, atque in uicinia lunaris circuli. Eundẽque noctibus micare crebris ignibus Aegypanũ, Satyrorũque laſciuia. Impleri tibiarũ, ac fiſtulæ cantu, tympanorum, & Cymbalorũ ſonitu ſtrepere. Similia ſcribit Strabo lib. Geographiæ 17. Herod. lib. quarto. Cui (inquit) cõfinis eſt mons nomine Atlas exilis, & undique teres, & ut fertur, adeò celſus, ut eius cacumen nequeat cerni, quod à nubibus nunquã relinquatur, neque hyeme, neque æſtate, Colũnam cœli illum eſſe indigenę aiunt. Hactenus ille. Annotat Seru. primo, & quarto Aeneid. Atlantẽ Latinè Telamonem dici, ſicut Nilũ Melonẽ. Atlantem montem eleganter deſcribit Maro 4. Aeneid.

Iamque uolans apicem, & latera ardua cernit
Atlantis duri, cœlumque qui uertice fulcit &c.

Et ſexto Aeneidos.

Extra anni, ſoliſque uias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Atlantem gigantem idcirco uertice cœlum ſuſtinenere fingunt, quoniam cum Aſtrologiæ fuiſſe peritum tradunt, deque Sphera primum eum inter homines diſputaſſe. Qua ex re uiſus eſt orbem ſuis humeris ſuſtinere, locum præbente fabulæ ſphæræ inuentione. De eo ſic Heſiodus in Theogonia.

Maximus Heſperidum iuxta conſederat Atlas
Prædia, quæ Oceano iungit confinia tellus,
Infractis humeris cœlum, mirabile uiſu
Suſtinet, & nullo deflectit pondere collum.

Dicunt Herculẽ ab Atlante Aſtrologiam didiciſſe. Vnde & cœlum ab Atlante ſuſceptum ſuſtinuiſſe dicitur. Lege Seruium in fine primi Aeneidos. Claudianus. *Sic Hercule quondam.*

Suſtentante polum, melius librata pependit
Machina, nec dubijs titubauit ſignifer aſtris,
Perpetuaque ſenex ſubductus mole parumper
Obſtupuit proprij ſpectator ponderis Atlas.

Ob miram gigantis huius proceritatem,

q 1 per deri-

nascentibus sponte [a] frugibus, arboribus proceris opacissimus, quarum odor grauis, [b] comæ cupressi similes, uestiuntur lanugine Sericis uelleribus nihilo uiliore. In eo latere, & herba Euphorbia [c] copiosa, cuius succus proficit ad ocularium claritatem, & multiplex præsidium sanitatis, nec mediocriter percellit uim uenenorum. Vertex semper [d] niualis. Saltus eius quadrupedes, ac serpentes, feræ, & cum his Elephanti occupauerunt. Silet per diem uniuersus, nec sine horrore secretus est. Lucet nocturnis [e] ignibus, choris Aegipanum [f] undique personatur. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus Cymbalorum per oram maritimam. Alixa abest quinque, & ducentis milibus passuum. Lix à Gaditano fretum centum duodecim milibus, habitatus antè, ut indicat loci facies, quondam cultu exercita, in qua usq; adhuc uitis, & palmæ extant uestigia. Apex Perseo, & Herculi [g] peruius, cæteris inaccessus. Ita fidem ararum inscri-

per derisionē, & spretum, Prouerbiali figura nanū Iuuenalis, Atlanta uocauit, à contrario. c *Vlta nubila caput condit.*) Geometræ dicunt, neq; altitudinem mōtis, neq; profunditatem maris, ultra decem stadia protendi, author Plutarch. in Paulo. d *Squalet ieiunio.*) Translatio sumpta ex animalibus, quæ ieiunio, & à cibis abstinentia in maciem, & squalorem abeunt. Squaloris autem, & sterilitatis terræ causa est nimia terræ siccitas. Ex saxosis locis, cuiusmodi sunt montes, maximè accidit. Ex humore enim terræ tam plantæ, quàm herbæ procreātur, aluntur & uirent. a *Subnascentibus sponte frugibus.*) Videtur nō frugibus, sed fructibus legēdum ex asscriptis parum antè uerbis Plinij. Idem Pomponius in fine tertij in Fortunatis insulis esse dicit. Contrà (inquit) Fortunatæ insulæ abundant sua spōte genitis, & subinde alijs super alijs innascentibus nihil sollicitos alunt.

b *Odor grauis.*) De arboribus Atlantis montis lege Plinij cap. primo quinti, & c. 16. tertijdecimi. c *Herba Euphorbia.*) De Euphorbia herba sic Plinius capite primo lib. 5. Præterq; gigni ibi herbam Euphorbiam nomine ab inuentore medico suo appellatam, cuius lacteum succum miris laudibus Iuba Ptolemæi pater celebrat in claritate uisus, contraque serpentes, & uenena omnia, priuatim dicato uolumine. Plura de hac herba, idem Plinius cap. 7. uicisimiquinti naturalis historiæ. Dioscorides ca. 91. Euphorbium arborum generi tribuit non herbæ. Dicit præterea prouenire in Africa, monte Tmolo Mauritaniæ. Sed locum satis fuerit consignasse. Auicenna tractatu 2. secundi Canonis cap. 210. Isidorus cap. 9. decimiseptimi Ethym. dicit dictum Euphorbium, quod eius succus oculorū acuat uisum Cuius uis (inquit) tanta est, ne duris carnibus superadiectum citius coqui cōpellat. Græci codices Eupholbion pro Euphorbio ferè scribunt. *Vertex semper niualis.*) Hinc à Vergilio dictum est.

Piniferum caput & uento pulsatur, & imbri,
Nix humeros infusa tegit tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.

Scribit Plin. cap. 2. decimiseptimi naturalis historiæ Niuem esse aquarum cœlestium spumam Capite autem 61. lib. secundi ait niuē gigni imbre mollius congelato. Possidonius in octauo de ratione naturæ ait niuem esse humorem ex concreta excussum nube. Aristot. primo Meteororū ait niuē, & pruinā idem esse, licet differant secundū magis, & minus, Aitq; niuem esse cum congelatur nubes, cum autē uapor, pruinā fieri. Plin ait cap 106. secūdi in alto mari niues non cadere. e *Lucet nocturnis ignibus.*) Nisi alia mira in Atlante monte fieri cōspiceremus, posset existimari non alia ratione idipsum contingere, quàm quod locis plurimis modo consimili euenire historiæ prodidere. Ardet in Sicilia mons Aetna, in Phaselide Chimæra, Hephesti mōtes in Licya. In Bactris Caphanti montis uertex. Campus Babyloniæ quadam ueluti piscina iugeri magnitudine interdiu flagrat. Item sexcenta miro modo ardentia loca alia à peritioribus referuntur. f *Choris Aegypanum.*) Tantùm à ueritate stultā gentilitatē aberrasse constat, ut nedū homines quosdam, & bruta plurima in deorum numerū transtulit, uerū & monstra, ac naturæ portenta multa pro dijs habuerit. templa construxerit, annua sacrificia persoluerit. E quorum numero Aegypanes sunt, de quibus infra cap. 44. dicendum restat. g *Perseo & Herculi.*) Eadem scribit Plin. cap. primo lib. quinti. Perseū autem fuisse in Atlante monte, canit Ouid. quarto transformationum libro de Perseo sic inquiens.

Iamq; cadente die ueritus se credere nocti,
Constitit Hesperio regis Atlantis in orbe.

Hercules præterea ab Atlante Astrologiā didicisse traditur,

ditur. Vnde & cœlum post Atlantem humeris sustinuisse creditus est, ut parum antè exposuimus. a *Ararum inscriptio.*) Consueuerunt maximi imperatores, in magnarũ à se gestarũ rerũ memoriam, in his præsertim locis, ad quæ postremo peruenissent ipsi, quæue uiribus subegissent, suis titulis inscriptas aras erigere. Id fecisse Liberum patrem, Herculem, Semiramidem, Magnũ Alexandrũ, Cyrum regem, Seleucum, Antiochum, Cæsarem Dictatorẽ, pluresq; alios, memoriæ prodiderunt. b *Per quadringenta nonaginta sex milia passuum.*) Apud Plinium cap. 1. quinti legitur per. cccdxxxv. mil. pa. qui numerus in quibusdam etiam uetustis Solinianis exemplaribus inuenitur. Martianus quoq; Capella cccclxxxxvi. M. pass. scriptum reliquit. Nescio an uolens uel errore potius factum sit, ut Alexander benedictus. ccccxxx. mil pass. apud Plinium reposuerit. c *Asana.*) Sic legitur apud Plinium. Apud Ptolemæum Asama scriptum. De Crocodilis, & Hippopotamis, infra ca. 45. dicetur latius. d *Vtraq; adhuc amnis, qui Niger uocatur.*) Sic enim ex Plinio legendum uidetur. Verba Plinij sunt cap. primo quinti. Et ultra ad fluuium qui Niger uocatur, per solitudinis nigri pulueris, eminentibus interdũ uelut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore, quam hiberno tempore expertus.

a ptio[a] palam facit. Qua spectat occasum inter ipsum, & flumen Anatim per quadringenta [b] nonaginta sex milia passuũ infames syluæ bestijs obsident. Amnes circa eum non tacendi, qui licet separentur interuallis amplioribus, transierunt tamen in quoddam Atlantici montis ministeriũ. Asana [c] marino haustu, Bambotum Crocodilis, & Hipopotamis refertũ. Vtraq; adhuc amnis qui [d] atro colore exit per intimas, & exustas solitudines, quæ torrente perpetuo, & sole nimio, plùs quàm ignito nunquam ab æstu uindicatur. Hæc de Atlante, quem Mauri Dyrin nominant, [e] & Hannonis Punici libri, & nostri annales prodiderũt. Iuba etiam Ptolemæi [f] filius, qui utrinque Mauritaniæ regno potitus est. Suetonius quoque [g] Paulinus summam huic cognitioni imposuit manum, qui ultra Atlantem primus, & penè solus Romana signa circumtulit.

De Mauritania, in ea de Elephantis, De Draconibus, unde cinnabaris. Cap. XXXVIII.

E Prouincijs Mauritanijs Tingitana, qua Solstitiali plagæ obuia est, quaque porrigitur ad internum mare, exurgit mons

e *Dyrin nominant.*) Sic ex Pli. Strabone, Ptole. legendum est, quamuis uetusta Solini, & Martiani exemplaria Adirim habẽt ferè omnia. f *Iuba etiam Ptolemæi filius.*) Ex Plin. ca. primo quinti, & Strabone 17. Geographiæ lib. legendum uidetur. Iuba etiam Ptolemæi pater Iuba (inqt Pli.) Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperauit, studiorum claritate memorabilior etiã, quàm regno, similia prodidit de Atlãte. Quid si sic legas. Iuba etiam Iubæ filius. Strabo lib. ultimo. Paulò (inquit) ante nostra tempora, Bogus, & Bochus reges, Romanorum amici eam tenebant, quibus deficientibus Iuba successit in imperio. Is Iubæ filius fuit, eius qui contra diuũ Cæsarem, cũ Scipione Bellũ gessit. Quum uerò Iuba nuper diẽ obijsset, successit in imperio Ptolemæus ex Antonij, & Cleopatræ filia ortus, hucusq; Stra. Fuit ergo Iuba iunior, Iubæ filius, & Ptolemæi pater. Fieri etiã potuit, ut à Solino, sicut à Plinio scriptũ fuerit Iuba etiã Ptolemæi pater, sed scriptor quispiã pro uerbo pater, dictionem filius perperam commutarit. g *Suetonius quoque Paulinus.*) Pli ca. primo quinti dicit se hunc Paulinum consulem uidisse. De eo sæpe meminit Cor. Tacitus in uita Iulij Agricolæ

E *Prouincijs Mauritanijs Tingitana.*) Geographi duas Mauritanias esse dicunt, Tingitanam, & Cæsariensem, à colonijs dictas Tingi, & Cæsarea. Vtriusq; situm tradit Ptolemæus cap. primo, & secundo lib. 4. Nomen Mauritaniæ à Græcis inditũ, ab incolarũ nigredine. Græci enĩ μαυρὸν nigrum dicunt. Id autem solis propinquitate contingere certum est. Refert Strabo ultimo Geographiæ lib. quandam esse sententiam, Mauros Indos esse, qui cum Hercule in hunc locum descenderint. Quos Latini Mauros dicunt, Græci Maurusios plerumq; appellant. Pli. cap. secundo lib. quinti de Mauritania

tibus septem,[a] qui à similitudine fratres appellati freto imminent. Hi montes Elephantis frequentissimi sunt. Monet à principio hoc genus [b] animantium dicere. Igitur Elephanti iuxta sensum humanum [c] intellectum habent, memoria pollent, syderum seruant disciplinam. Luna nitescente gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, solis exortum motibus, quibus possunt, salutant. Deinde in saltus reuertuntur. Duo eorum genera sunt, [d] Nobiliores indicat magnitudo, minores Nothos dicunt. Candore dentiũ [e] intelligitur iuuenta. Quorum alter semper [f] in ministerio est, alteri parcitur, ne hebetatus assiduo repercussu minus uigeat si fuerit dimicandum. Cum uenatu pre-

loquens. Gens(inquit)in ea quondã præcipua Maurorum. Vnde nomẽ prouinciæ, quos plerique Maurusios dixerint. Mela lib. primo ait Mauritaniã regionẽ ignobilem esse, & uix quicquam illustre sortitam Paruis oppidis habitari, parua flumina emittere. Strabo autem lib. ultimo scribit Mauritaniã feracẽ esse, parte tamen excepta, quæ deserta est, & fluminibus, ac lacubus abundare, ab omnibus concessum esse ait. Miratur autẽ qđ cum Mauri adeo uberem regionẽ inhabitent, tamen ad suum usque tempus magna ex parte pastoraliter uiuunt Atque Mauros comæ cincinnis exornari, & barba, & auro, & tersura dentium, et unguium cultu Raro uideas (inquit) inter se cõtingere dum ambulant, ne capillorum ornatus perturbetur. Pugnãt frequentius ab equo hastati, equis nudis utentes. Leonũ, & Pardaliũ, & Vrsorũ pelles induunt & dormientibus substernunt. Tingitanæ prouinciæ lõgitudinẽ centũ septuaginta mil. pass Plinius, & Martianus esse dicunt. Martianus libro sexto Vtriusque Mauritaniæ longitudinẽ decies. xxxviij. M. Latitudo. cccclxvij. a *Montibus septẽ.*) Ex Pli. hæc ca. secundo li. quinti. Ipsa (inquit) prouincia ab oriente montuosa, fert Elephantos. In Abyla quoque monte, & quos septẽ fratres à similitudine appellant freto imminenti iuncti Abylæ. Eadẽ quoque lib. primo Mela refert. Ex his (inquit) quæ cõmemorare non piget, montes sunt alti, qui cõtinenter, & quasi de industria in ordinem expositi, ob numerũ septẽ, ob similitudinẽ fratres uocantur. Ptolemæus hos Eptadelphos uocat. ca. 1. quarti, & tabula prima Africæ. Lege Strabonẽ. 17. Geographiæ lib. Et Martianũ in sexto. b *Hoc genus animantiũ.*) Quoniã in Elephantis plurima sunt admiratione dignissima, non ab re Solinus hoc loco plura de Elephantis cõpendio refert. Præter ea, quæ de Elephantis duodecim primis ca. lib. octaui eleganter refert Pli. Lege Arist. capitibus primo, quinto, & sexto, secundi, & ca. 9. octaui, & ca. 46. noni de natura animaliũ. Itẽ ca. 16. secundi de partibus animaliũ. Diuum Ambrosium ca. quinto sexti Hexamerõ. Strabonẽ lib. 15. Diod. Siculũ lib. tertio. Philostratũ lib. 2. Vitæ Apollonij. Horatius Ode. 12. Epodon, Elephantem, Barrum dixit.

Quid tibi uis mulier nigri dignissima Barris?

Sunt qui Elephantem à magnitudine corporis uocatum putent, qđ formã montis præferat, Græcè enim mons Elephos dicitur. Elephas (inquit Apollonius) maximè omnium ferarũ disciplinabilis est, atque ubi semel sub homine uiuere coactus est, ab homine perfert, & morum similitudinẽ ab ipso capit, gaudetque non secus ac parui canes ex manu cibũ capere, uenientẽque proboscide amplectitur, caputque intra fauces immittere hominẽ patitur, aperto rictu eãdiu pmanens, quoad homini libitũ fuerit. c *Iuxta sensum humanum intellectum habent.*) Ex Plinio hæc ca. primo octaui. Terrestriũ (inquit) animaliũ, maximũ est Elephas, proximũque humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrij, & in primis obedientia, officiorũque, quæ didicere memoria. Amoris, & gloriæ uoluptas, immo uerò quæ etiam in homine rara, probitas, prudentia, æquitas. Religio quoque syderum, solisque ac lunæ ueneratio. Authores sunt in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem cui nomẽ est Amilo, nitescente luna noua, greges eorũ descendere, ibique se purificantes solenniter aqua circunspergi, atque ita ut salutato sydere, in syluas reuerti. Ab Elephantis, religionis inscij, uel contẽptores potius, reuerentiã, honorẽque Deo factori rerũ omniũ discant reddere. d *Duo eorum genera.*) Elephantorũ tria esse genera. 2. uitæ Apollonij scribit Philost. Alios palustres, mõtanos alios, tertios cãpestres esse dicit, Indi tradunt eos, qui in paludibus capiũtur demẽtes, leuesque esse. Mõtanos uerò peruersos, & insidiosos, & nisi alicuius rei indigeãt, minimè erga homines firmi. Cãpestres autẽ benigni perhibentur, & mansueti, etiã imitationis amatores. Scribunt, atque tripudiant, & ad fistulæ sonitum saliunt, seque à terra saltando subleuant. Pli. eodẽ ca. Indicis Arabici minores, quos appellamus Nothos Festus Pompeius scribit νόθον à Græcis uocari, natum ex uxore non legitima, q̃ apud nos spurio patre natus dicitur. Titulo decimo primi institutionũ de Nuptijs, § Vnde solent spurij appellari uel a Græca uoce σπόρος, id est, uulgo cõcepti, uel ἀπάτορες, i. quasi sine patre filij. Lege Modestinũ tit. 5. primi

mi Digeſtorum. L.17. Sicq; dicunt notos Elephantes ab Indicis plurimũ degenerantes. e *Candore di- tum.)* Cõmune id ferè cunctis animantibus, ut ſenecta dentibus candorem adimat. Plin. ca 3. octaui. Dentium candore intelligitur iuuenta. In equis certè contrà agitur, atq; in cæteris animalibus. Cũ eñi cæteris ſenectute dentes nigreſcant, equo candidiores redduntur. Author cap. 3. ſecũdi de nat. animaliũ Ariſtot. f *Quorum alter ſemper in miniſterio eſt.* Et in hoc quoq; animantis huius prudentia deprehenditur. Et id ex Plin. ſumptũ ca. 4. octaui. Circa dentes (inquit) belli cura ſumma. Alterius mucroni parcunt, ne ſit prælijs hebes, alterius operatio uſu fodiũt radices impellunt moles.

[a] muntur, pariter confringunt utroſque, [a] ut ebore dãnato non requirantur. Hanc enim ſibi cauſam periculi præſentiunt. Oberrant [b] agminatim. Natu maximus ducit agmen, ætate proximus cogit ſequentes. Flumen tranſituri minimos antemittunt, ne maiorum ingreſſu alueum atterant, & profundos depreſsis uadis gurgites faciant. Venerem ante annos [c] decem fœminæ, ante quinq; mares neſciunt. Biennio coëunt, quinis nec amplius in anno diebus, non prius ad gregarium numerum reuerſuri, quàm uiuis aquis abluantur. Propter fœminas nunquàm dimicant. Nulla enim nouerunt [d] adulteria. Ineſt illis [e] clementiæ bonum. Quippe ſi per

a *Confringunt utroſq.)* Plin. eodem capite. Circunuenti (inquit) à uenatoribus, primos conſtituunt, quibus ſunt minimi, ne tãti prælium putetur. Poſtea feſsi, impactos arbori frangunt, prædaq; ſe redimunt. Idẽ aſtus & in Caſtoribus eſt, ut ca. 15. ſupͣ dictum eſt. Quot ſunt homines, qui ſeruandi opes gratia ſeipſos morti frequenter exponunt. Salubre nimirum Catonis præceptũ, quo monet inquiens.

Quæ nocitura tenes, quãuis ſint chara relinque.

b *Oberrant agminatim.)* Id Plinius cap. 5. octaui ſic explicat. Elephanti gregatim ſemper ingrediũtur. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proximus. Amnem tranſituri minimos præmittunt, ne maiorum ingreſſu atterente alueum, creſcat gurgitis altitudo. Diſcrepat à Plinio Apollonius Tyanæus de tranſitu amnium ab Elephantis. Cuius uerba ex ſecundo Philoſtrati ſubſcripſimus. Cum uideret Apollonius (inquit) Elephantos Indũ flumen tranſeuntes. Erant autem circiter triginta, & duce utebãtur eo, qui inter ipſos minimus erat. Maiores uerò ipſorũ ſupͣ dentium eminentias pullos geſtabant, Proboſcide tanquã uinculo ipſos cõplectentes. Hæc (inquit) o Damis nullo iubente &c. c *Venerem ante annos decem.)* Plinius cap 5. octaui. Pudore nunquã niſi in abdito coëunt, mas quinquennis, fœmina decẽnis. Initur aũt biennio quinis (ut ferunt) cuiusq; anni diebus, nec amplius. Sexto perfunduntur amne non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nullaue propter fœminas inter ſe prælia, cæteris animalibus pernicialia. Nec quia deſit illis amoris uis &c. Ariſtot ca. 27. ſexti natu. animaliũ, à Plinio, & Solino diſcrepat de primo Elephantũ coitu. Elephãtus (inquit) tam mas, quàm fœmina incipit coire anno ætatis uiceſimo, Multò aliena à dictis ſunt, quæ ſcribit Ariſtot. cap. 19. de Admirandis in natura. Elephantes (inquit) traditur non ante producere fœtum, quàm duos fuerint annos nacti. Sunt tamen qui dicunt illos decimooctauo menſe procreaſſe, & parere gemellos conſueuiſſe. d *Nulla nouerunt adulteria.)* Hyettus Argiuus cũ Molurũ in uxoris adulterio deprehenſum, peremiſſet, primus in adulteros legem tuliſſe dicitur. Sunt qui Lamech primũ adulteriũ cõmiſiſſe dicant. Conſtat enim ante hunc Lamech nulli hominũ fuiſſe ſimul uxores plures. Vxorum autem multitudo ſine adulterio eſſe non poteſt, qđ à primordio unica unico facta ſit mulier, & eſſe duos in carne una Deus præceperat ab initio. Scribit Bardeſanes, ut Euſebius refert, apud Seres nullam mulierẽ eſſe meretricem, aut adulteram. Ediuerſo Getulis legem eſſe, qua cautum ſit mulieres quoſcunq; uelint, cõueniãt uiros, nec tamen eas à maritis uel accuſari, uel adulteras appellari, cũ tamen paſſim omnibus miſceantur, ac præcipuè aduenis. Sancta nimirũ lex illa, quã in Leuitico hominibus Moſes ſanxit, Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, adulteriumue perpetrauerit cũ cõiuge proximi ſui, morte moriatur, & mœchus, & adultera. Et alibi. Si dormierit uir cũ uxore alterius, uterq; moriatur. Zaleucus legẽ tulit, ut quiſquis mœchus, aut adulter deprehẽſus fuerit, erutis oculis pœnas lueret. Apud Gortynios cõuictus adulter in molliciæ ſuæ ſignũ lana coronabatur. Hincq; & ignominioſus eſt ſempͣ & reipub. ipſius in nullo particeps. Adulterij pœnã apud Romanos ex Catonis oratione, refert Gellius ca. 23. decimi ſuarũ noctiũ. Hanc optimã Elephantũ adulteria neſcientiũ conſuetudinẽ, illi utinã intelligerent qui nolunt tetigiſſe niſi illas,

Quarum ſubſuta talos tegat inſtita ueſte.

e *Ineſt illis clementiæ bonum.)* Ex Plinio hæc cap. 4. libri octaui. Elephas (inquit) homine obuio fortè in ſolitudine & ſimpliciter oberrante, clemens, placidus

deserta uagabundum hominem forte uiderit, ductus usque notas uias præbent. Vel si confertis pecoribus occursitant, itinera sibi blanda, & placida manu faciunt, ne quod obuium animal interimant. At conflictu fortuito si quando [a] pugnatur, non mediocrem habent curam sauciorum. Nam fessos uulneratosque in medium receptant. Cum captiuitate uenerint in manus hominum, mansuescunt hausto ordei succo. Maria [b] transmeaturi, naues non prius subeunt, quàm de reditu illis sacramentum luatur. Indicos Elephantos [c] Mauri timent, & quasi paruitati suæ conscij aspernantur ab his uideri. Non annis [d] x. ut uulgus, sed biennio, ut Aristoteles definit, utero grauescunt, nec amplius, quàm semel gignunt, nec plures, quàm singulos. Viuunt in [e] annos trecentos. Impatientissimi frigoris. Truncos [f] edunt. Lapides hauriunt. Gratissimas in cibatu palmas habent. Odorem muris [g] uel maximè fugiunt. Pabula etiam, quæ à musculis contacta sunt, recusant. Si quis casu Chamæleontem [h] deuorauerit, uermem

cidusq; etiam demonstrare uiã traditur &c. a *Si quando pugnatur.*) Pli. ca. 7. libri octaui. Equitatu circumuenti, infirmos, aut fessos, uulneratos in medium agmen recipiũt, ac uelut imperio, aut ratione per uices subeunt. Capti celerrimè mitificantur ordei succo. b *Maria transmeaturi.*) Plin. cap. primo li. octaui. Alienæ quoq; religionis (inquit) intellectu creduntur maria transituri nõ ante naues conscendere, q̃ inuitati rectoris iureiurando de reditu. c *Indicos Elephantos.*) Pli. ca. 9. lib. octaui. Indicum (inquit) Afri pauent, nec contueri audent. Nam & maior Indicis magnitudo est. Philostratus in secũdo. Quanto equo Nysæo maior est Lybicus Elephas, tanto Libycis Elephantes maiores sunt Indici. d *Nõ annis decem.*) Pli. cap. 10. libri octaui. Decem annis (inquit) gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio, nec amplius semel gignere. Sed ne quis Aristotelis uerba dispendio quæritet, ea ex cap. 27. sexti naturæ animaliũ adscripsimus. Elephantus tã mas, quàm fœmina incipit coire (inqt) anno ætatis uicesimo. Ferendi uteri tempus, alij annũ & sex menses, alij triennium statuunt. Causa, quam ob rem incertum hoc sit, quòd non pateat coitus. Plautus ex uulgi sententia in Sticho sic inquit, Audiui sæpe hoc uulgò multis dicier solere. Elephantũ grauidam perpetuos decem esse annos. Hinc sumptum Adagiũ Celerius Elephanti parient. In pigros, & segnes homines dici solitum. Alterum preterea impossibilitatis Adagium ab Ennio usurpatum

Prius pariet Locusta Lucam bouem, ad magnitudinem Elephantis, & paruitatem locustæ poëta respiciens. e *Viuunt in annos trecentos.*) Plinij uerba sunt ex ca. 10. octaui. Plures (inquit) uiuere ducentis annis, & quosdam trecentis, iuuenta eorum sexagesimo incipit. Aristot. ca. 9. octaui naturæ animaliũ. Elephantẽ (inquit) alij annos ducentos uiuere aiunt, alij trecentos. Et ca. 46. noni de animalium natura. Viuere (inquit) Elephantes mares alij annos ducentos, alij centũ et uiginti narrant. Hyemis, ac frigoris impatiens hoc animal esse dicitur. Scribit Philostratus Apollonium inuenisse apud urbem Taxilã omniũ urbiũ, q̃ apud Indos sunt maximã, Elephantẽ, quẽ uittis, & Mirteis coronis indigenæ ornabant. Eũ homines regionis illius ex ijs unũ esse aiebant, qui pro rege Poro cõtra Alexandrũ pugnauerat, quẽ ꝓpterea, qđ in pugna ꝓmptissimè pugnasse ferebatur, Alexander Soli dicauit, torqs aureos circa cornua adaptans. In torquibus Græcis literis hãc ferme sententiã inscriptã dicũt. Alexãder Iouis filius Aiacem Soli (id enim Elephanto nomen erat) magnũ nomine exornans. Conijciũt aũt indigenæ annos quinquaginta supra trecentos ab ea, quã diximus pugna ad ea tẽpora intercessisse, cũ tñ scire nõ possint, quot fuerit natus annos qñ pugnæ interfuit. Cur aũt tãdiu uiuãt, Diuus Ambro. hãc affert rationẽ. Nũc aũt (inqt) & trecẽtis amplius ferũtur annis uitã ꝓducere qa omnia sibi ad magnitudinẽ mẽbra cõueniunt. ideoq; nõ distincti, ut nobis, sed cõpacti artus sunt, quo sint robustiores. Quã cito hominibus si diu steterint, aut uelocius cucurrerint, iugiter ambulauerint, genua uexantur & plãtæ. Cõiuncta em̃ & articulata facilius q̃ cõcreta atq; solidata, aut doloris sensum, aut casum offensionis admittũt. f *Truncos edunt.*) Ex Pli. ca. 10. lib octaui. Et terrã (inquit) edisse ijs tabificũ est nisi sæpius mandant, deuorant aũt & lapides. Truncos quidẽ gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosterunt, ac ita iacentiũ assumũt fructũ, mandunt ore. g *Odorem muris.*) Pli. ca. & li. eisdem. Animaliũ (inquit) maximè odere murẽ, & si pabulũ in præsepio positũ attingi ab eo uidere, fastidiunt. h *Chamæleontem deuorauerit.*) Plin. cap. 17. libri octaui. Elephas Chamæleonte concolori

fronde

a Elephantis ueneficum, oleastro sumpto pesti medetur. Durissimum a dorso tergus est, uentri mollius. Setarum hirsutiæ nullæ, inter hos, b & Dracones iugis discordia. Denique insidiæ hoc c astu præ-
b parantur. Serpentes propter semitas delitescunt, per quas Elephanti assuetis callibus euagantur, atque ita prætermissis prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, ualeant opitulari. Ac
c primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem. Nam Elephanti nisi præuenti hac spirarum mora uel arboribus se, uel saxis applicant, ut pondere nitibundo attritos necent angues. Dimicationis præcipua d cau-
d sa est, quod Elephantis, ut aiunt, frigidior inest sanguis, & ob id à draconibus audissimè torrente captantur æstu. Denique nunquam inuadunt nisi potu grauatos, ut uenis propensius irrigatis
e maiorem sumant de oppressis satietatem. Nec aliud magis quàm oculos e petunt, quos solos expugnabiles sciunt. Vel interiora aurium, quod is tantum locus defendi non potest Proboscide. Itaque cum
f ebiberint sanguinem, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic utrinque fusus cruor terram imbuit, fitque pigmentum quicquid soli tinxerit, quod Cinnabarim f uocant. Elephantes g Italia anno ur-

fronde deuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. De Chamelæonte plura ca. 51. infra Solinus refert. a *Durissimum dorso tergus.*) Pli. ca. 10 octaui. Durissimū (inquit) dorso tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumentum, ne in cauda quidē præsidiū abigendo tędio muscarum. Namque & id tāta uastitas sentit &c. b *Inter hos, & Dracones.*) Verba Plinij sunt ex ca. xi. libri octaui. Elephantes fert Africa, ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania. Ferunt Aethiopes, & Troglodytæ, ut dictum est. Sed maximos India, bellantesque, cum ijs perpetua discordia Dracones tantæ magnitudinis, ut & ipsos circunflexu facili ambiant, nexuque nodi perstringant. Commoritura dimicatio, uictusque corruens, complexum elidit pondere. Similia scribit Diod. Siculus parum post principium lib quarti. Non aliena sunt, quæ cap. 65. Solinus refert. c *Insidiæ hoc astu præparantur.*) Hanc Draconum, & Elephantum pugnam Plin. lib. 8. his uerbis eleganter explicat. Mira animaliū pro se cuique præcipua solertia est, ut ijs una scādendi in tantam altitudinē difficultas. Draco itaque iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore injicie. Sic ille imparem sibi luctatum contra nexus. Itaque arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc Dracones ob idque gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu, ac hi in ipsa nare caput condunt, pariterque spiritum præcludunt, & mollissimas lancināt partes. Iidem obuij deprehensi in aduersos erigunt se, oculosque maximè petunt. Ita fit ut plerumque cœci ac fame, & mæroris tabe cōfecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturæ spectaculum sibi, ac paria componentis. Diod. Siculus lib. 4. Tradunt quidam (inquit) in desertis, ac feris locis, serpentes, qui cū Elephantis propter aquas pugnant magnitudine, numeroque admirabiles esse. Complicant enim in corpus assurgentes, annixique uiribus Elephātorū crura, cōnectuntque pluribus plicis adeo arctè, summaque ui, ut spumantes bestias natura graues, ad casum cōpellant. Tum plurimū concursu facto, bestiā haud facilè mobilē depascuntur &c. d *Præcipua est.*) Pli. ca. 11. octaui. Est (inquit) & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimū esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipuè à draconibus expeti. Quā ob rem in amnes mersos, insidiari bibētibus arctatisque illigata manu in aurem morsum defigere, quoniā is tantū locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totū sanguinē capiant. Itaque Elephantos ab ijs ebibi, siccatosque concidere, & dracones inebriatos opprimi, cōmorique. e *Oculos petunt.*) Plinius eodē loco Oculos maximè petunt. ita fit, ut plerumque cœci, ac fame, & mæroris tabe confecti reperiantur. f *Quod Cinnabarim uocant.*) Hic locus euidens fit ex uerbis Plinij cap. 7. tricesimitertij naturalis historiæ. μίλτον (inquit) uocant Græci minium, quidam Cinnabarim. Vnde natus error Indico Cinnabaris nomine. Sic enī appellant illi, saniē Draconis elisi Elephantorū morientiū pondere permixto utriusque animalis sanguine, ut diximus. Neque alius est color, qui in picturis propriè sanguinē reddat. Illa Cinnabaris Antidotis medicamentisque utilissima est &c. g *Elephantes Italia.*) Et hæc ex Pli. Iulius Solinus mutuatus est ca.

sexto

bis conditæ quadringentesimo septuagesimo secun a do in Lucanis primum bello Epirotico uidit, & boues Lucas inde dixit. Cæsariensi [a] coloniæ Cęsaria inest à Diuo Claudio deducta, Bochi prius regia postmodũ Iubæ indulgentia populi Romani dono b data. Inest & oppidũ Siga, [b] quod habitatum Siphaci fuit. Nec ab [c] Icosio taciti recedamus. Hercule eñ illac trãseunte, uiginti qui à comitatu eius desciuerãt, locũ deligũt. Iaciũt mœnia, ac neq̃s imposito à se nomine priuatim gloriaretur, de condentiũ numero ur c bi nomen datum.

De numidia, & in ea De Vrsis Cap. XXXIX.

Quod est à flumine Ampsaga [d] Numidiæ datur. Huius incolæ quandiu errarunt pabulationibus uagabundis, Nomades dicti [e] sunt. Vrbes in ea quamplurimæ, nobilesque, sed Cirta [f] eminet. Dein- d

sexto libri iã sæpius citati. Elephantes (inquit) Italia primũ uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis uisos, anno urbis quadringẽtesimo septuagesimosecundo. Roma aũt in triumpho septem annis ad superiorẽ numerũ additus. Eadẽ plurimos annos quingentesimosecundo, uictoria. L. Metelli Pontificis, in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadragintaduo fuere, traue cti ratibus, 5 quas doliorum consertis ordinibus imposuerant. Mutianus ter consul scribit Elephantes, quos literarum Græcarum dictus didicisse, Hos uidelicet, αὐτὸς ἐγὼ τάδ᾽ ἔγραψα λάφυρα Κελτῶν ἀνέθηκα, quod latinè significat. Ipse ego hæc scripsi, 10 spoliaq̃ Celtica dicaui. Boues Lucas Elephantos dictos uolũt, uel à Lucania, uel à Libya, uel (ut Varroni placet) à luce qđ scilicet clypeis regijs auratis reluce 15 ant. a *Cæsariensi coloniæ.*) Quæ de Cæsariensi Mauritania scribit hoc loco Solinus, sumpta sunt ex cap. 2. quinti Plinij. Oppidum (inquit) ei celeberrimũ Cæ 20 sarea antea uocatum Iol, Iubę regia à Diuo Claudio coloniæ iure donata, eiusdẽ iussu reductis ueteranis. b *Oppidum Siga.*) Plin. ait Sigam fluuiũ nauigabi 25 lem esse. Alij oppidũ, quod è regione Malacam urbẽ Hispaniæ contemplatur. Sed tam flumẽ, q̃ oppidũ esse potest, ut alterũ ab altero nomẽ habeat. De Bocho 30 Maurorũ rege, scribunt Liuius li 66. Salustius in Iugurtino. Plutar. in Mario, Strabo lib. ultimo Syllius in 3. atrocẽ eũ uocat, qđ is Iugurtham prodiderit, & uin 35 ctũ cũ Romano Syllæ tradiderit De Syphace Numidiæ rege, abunde Liuius. 29. & 30. ab urbe cõdita uoluminibus. Salustius in Iugurtha. Florus ca. 6 secundi Epitomes. Is quoniam ictum cũ Romanis fœdus fregerit, & Charthaginensibus adhæserit, uictus tandẽ, & captus à P. Scipione uita functus 40 in triumpho ductus est. Syllius lib. ultimo.

Ante Syphax feretro residens captiua premebat
Lumina, & auratæ seruabant colla cathenæ.

c *Icosium.*) Huic urbi à conditorum numero nomen inditum, qđ à uiginti Herculis comitibus conditum fuerit, εἴκοσι enim Græcè, Latinè uiginti. Id fabulosum, ut cætera gesta Herculis, nõ nulli autumant. Icosij urbis meminerunt etiã Ptol. Plinius.

45 *Quod est à flumine Ampsaga.*) Plin. cap. 3. lib. quinti. Ampsagã flumen principiũ, Thuscã uerò fluuium finem facit. Numidia (inquit Mela lib. primo) spatio, q̃ Mauritania angustior est, sed culta magis, & ditior Plin. ait in Numidia præter marmoris Numidici, ferarũq; ꝓuentũ nihil aliud reperiri insigne. Numidia Metagonitis appellatur à Græcis. e *Nomades dicti sunt.*) Pli. ca. 3. lib. quinti tradit Nomades dictos esse à permutandis papilionibus, Mapalia sua, hoc est domus plau 50 stris circunferentes. Græci autẽ νομάδας Numidas, & pastores nominant, à uerbo νέμειν, quod pastoriam exerceo significat. Sũnt qui Numidiam dictam uelint ab incolis passim uagantibus, qđ nullam habeant certam sedem. Nã lingua eorũ, incertæ sedes, & uagæ, Numidiæ nuncupantur. Seruij Honorati sententiã ca. 27. retulimus. Scribit Strabo ultimo Geographiæ uolumine, Numidas ante Masinissam regẽ ac cõmunibus hominum moribus exulasse, Is enim primus Numidas ciuiles, & agricultores red 55 didit, & ꝓ latrocinio eos militiã docuit. Sunt & gentes aliæ consimilẽ ob causam νομάδες appellatæ, ut supra ca. 27. & infra ca. 41. Solinus refert. f *Cirta.*) Per t scribendũ nõ th, ex Appiano. Hãc Pli. & Mela dicunt Sittianorũ coloniã, à Sittio, qui Romæ accusatus. & iudicio interesse ueritus, in Africam collecta manu fugerat. De ea urbe scribunt Salustius, Plin. Mela, Martianus, itẽ cæteri. Strabo circa finem

libri

libri ultimi, tradit Cirtam mediterraneã urbem eſſe munitiſſimã, & optimè ſtructam, cum à cæteris, tũ à Mycipſa rege, eamq́ tantã effeciſſe, ut decem equitũ milia, & peditum uiginti milia emitteret. a *Cullu.*) Hæc urbs (ut Hermol. etiã annotauit) Colops à Ptol. dicitur Plinius & ſecum plures Cullu nominant. Sunt qui non per c ſed per ch ſcribendum putent. De purpura Plin. cap. 16. noni nat. hiſtoriæ, Ad hunc uerò locum facit, quod ſcribit Syllius lib. 16. *Getulis ne magis fucaret uellus ahenis.* b *In Zeugitanum limen*) Zeugitana regio (inqt Martianus) ea eſt, quæ propriè uocatur Africa. Plin. capite quarto quinti. A Tuſca (inquit) Zeugitana regio, & quæ propriè uocatur Africa eſt. c *Equos alit.*) In his locis, ut Strab. refert incolæ paruis equis utuntur, celeribus tamen, & obtemperantibus adeo, ut ſola uirga gubernẽtur. Equi collaria ex ligno habent, aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Sunt qui etiã tracti dominũ ſequũtur ut canes. Claudia. in Gildonem.

Cætera nudus eques, ſonipes ignarus habenæ

Virga regit.

a Cullu [a] purpurario fuco Tyrijs uelleribus compara-ta, Omnis hęc regio finibus in Zeugitanum limitem [b] definit. Qua parte ſylueſtris eſt, feras educat, qua iugis ardua, equos [c] alit. Eximio etiam marmore [d] prędicatur. Numidici [e] urſi forma cæteris pręſtant, rabie [f] duntaxat, & uillis [g] profundioribus. Nam genitura [h] par eſt quoquo loco editis. Eam protinus dixe ro. Coeũt nõ [i] itidẽ quo quadrupedes aliæ, ſed amplexibus mutuis, uelut humanis cõiugationibus copulã tur. Deſyderium ueneris hyems ſuſcitat. Secreti [k] ho-

b

c

Non ignoro hæc Strabonem Mauris tribuere, ſed ob locorum uicinitatem ad equos Numidiæ referri poſſunt. Syllius lib. 16. de Syphace Numidiæ rege. *Tum cognita primum Cornipedum frena.* Et libro primo. *Hic paſſim exultant Numidæ gens inſcia freni.* Et Maro quarto Aen. Numidas infrenos dixit d *Eximio marmore.*) De marmore Numidico nobiliſsimo Plin. capite ſexto triceſimiſexti naturalis hiſtoriæ De eo ſic Statius Sylua quinta primi.

Mæret onyx longe, queriturq́ excluſus Ophites,
Sola nites flauis Nomadum deciſa metallis.

De Numidico marmore intellexit Horatius Ode. 18. ſecundi Carminum. *Non trabes Hymetiæ Premunt columnas ultima reciſas Africa.* e *Numidici urſi.*) Plin. cap. 36. octaui naturalis hiſt. miratur Annalibus notatum eſſe. M. Piſone. M. Meſſala Cons. ad xiiij. Calẽ. Octobris. Domitium Aenobarbum Aedilen Curulem urſos Numidicos centũ, & totidem uenatores Aethiopas, in circo dediſſe. Miror (inquit) adiectum Numidicos fuiſſe, cum in Africa urſos non gigni conſtet. Idem ſcribit cap. 58. eiuſdem libri. in Africa nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec urſos gigni. Contra Plinij ſententiam ſunt Herod. lib. 4. Apud Maxies (inquit) Africæ populos ſerpentes ſunt ſupramodum grandes, ac leones. Elephantes quoq́, & urſi, & aſpides, & aſini cornibus præditi, & Cynocephali .i. capita canina habentes, & Acephali .i. non habentes capita, ſed in pectoribus oculos, ut ab Afris memoratur, nec nõ uiri, fœminæq́ agreſtes, & aliæ multæ feræ haud ementitæ, quorum nihil apud paſtorales eſt. Et infra. Ceruus, & aper in Africa nullus eſt. Verg. quinto Aeneidos.

Horridus in iaculis, & pelle Libyſtidis urſæ

Et libro octauo.

Effultum ſpolijs, & pelle Libyſtidis urſæ.

Et illud Martialis.

Et freno Libyci domantur urſi.

Et Iuuc. Satyra quarta.

Profuit ergo nihil miſero, quod cominus urſos
Figebat Numidas Albana nudus arena
Venator.

Plinij ſententia uidetur uerior, quod urſi ſuapte natura locis frigidioribus generentur. Et ut Solinus ait. Deſyderium ueneris urſis hyems ſuſcitat. Africa autem (ut nomen indicat) ſine frigore, & hyeme eſt. Hinc Syllius libro primo.

Aeolijs candens Auſtris, & lampade Phœbi
Aeſtifero Libyæ torquetur ſubdita cancro.

f *Villis profundioribus.*) Natura urſi omnes hirſuti ſunt, ac uillis aſperis. Vnde prouerbio dici cœptũ. *Vrſo aſperior, piloſiorq́.* De homine, qui ſit præ cæteris piloſior, hirſutiorq́ ſicq́ tractatu aſperior. Vtitur eo obſcœnis carminis quiſquis is fuerit author. g *Rabie.*) Ex urſi rabie apud Martialem in ſexto adagium ſumptum crediderim. *Ne naſum uiui tentaueris urſi.* In hominem furentem, & bile concitum dici ſolitum. h *Genitura*) Generandi modus i *Coeunt non itidem.*) Plinius capite trigeſimoſexto octaui. Eorum coitus (inquit) hyemis initio, nec uulgare quadrupedum more, ſed ambobus cubantibus, complexiſq́. Ariſtoteles capite triceſimo ſexti Naturæ animalium. Vrſi coeunt (inquit) non ſuperuenientes, ſed humi ſtrati k *Secreti honore.*) Plinius libro & cap. eiſdem. Deinde ſeceſsus in ſpecus ſeparatim, in quibus pariunt triceſimo die.

r a *Lucina*

norereuerentur mares grauidas, & in ijsdem licet fo- ueis, partitis tamen per scrobes secubationibus diuiduntur. Lucinæ illis [a] properatius tempus est. Quippe uterum tricesimus dies liberat. Vnde euenit, ut præcipitata fœcunditas, informes creet partus. Carnes pauxillulas [b] edunt, quibus color candidus, oculi nulli, & de festina immaturitate tantum rudis sanies exceptis unguium lineamentis. Has lambendo [c] sensim figurant, & interdum ad pectora eas fouent, ut assiduo incubatu calfactæ animalem trahant spiritũ. Interea cibus [d] nullus. Sanè diebus primis [e] quatuordecim matres in somnum ita [f] concidunt, ut nec uulneribus excitari queant. Enixæ quaternis [g] latent mensibus. Mox egressæ in diem liberũ taniã patiuntur insolentiam lucis, ut putes obsitas cęcitate. Inualidum ut

a *Lucinæ illis properatius tempus est.*) Aristoteles eodem capite. Fert uterum ursa dies triginta. Parit tum unũ tum etiam duos, sed cum plurimũ quinque. b *Carnes pauxillulas edunt.*) Plinius ibidem. Hi sunt candida, informisque caro, paulo muribus maior. Sine oculis, sine pilo, ungues tantum prominent. Aristot. cap. iam dicto. Fœtum (inquit) minimum pro sui corporis magnitudine edit. Quippe quæ minorem cato, maiorem mure parere soleat. Nudum item & cœcum, & cruribus propemodum, membrisque alijs indiscretum, & rudem. c *Lambendo.*) Plin. Carnem hanc lambendo paulatim figurant. Scribunt nõnulli. Vrsus ideo dictus, quod ore suo formet fœtus, quasi orsus. Vnde illud est.

Sic formet lingua fœtum cum protulit ursa.

Id aũt ex partus immaturitate accidere certũ est, quod triginta dierũ spaciũ tantæ moli corporis, exiguũ tẽpus sit. Hanc informem ursæ generationem canit Ouidius. 15. Metamorphoseos.

Nec catulus partu, quem reddidit ursa recenti,
Sed male uiua caro est, lambendo mater in artus
Fingit, & in formam, quantum cupit ipsa reducit.

Vergilium poëtam dicere solitum ferunt parere se uersus, more, atque ritu ursino. Namque ut illa bestia fœtum edere ineffigiatum, informemque, lãbendoque id postea, quod edidisset, cõformaret, & fingeret. Perinde, ingenij quoque sui partus recẽtes nudi esse facie, & imperfecta. Sed deinceps tractando, colendoque reddere ijs se oris, & uultus liniamenta. Hæc ex cap. 10. decimiseptimi Noctiũ Atticarum ascripsimus. d *Interea cibus nullus.*) Vel quòd eo tempore priorũ pedum suctu uiuant, uel quòd cibi uicem suppleat humor nimius. Plinius ibidem. Cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquoque corpore nihil inesse. e *Diebus primis quatuordecim.*) Primis diebus bis septenis (inquit Plin.) tam graui somno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant. f *In somnum ita concidunt.*) Id Alcmæon accidere existimat, quod tunc sanguis omnis in uenas confluat. Quod ex eo constare dicit, quoniam per id tempus sanguinis exiguas circa corda tantum guttas reperiri uenatores asseuerent. Empedocles somnum sanguinarij caloris refrigerationem esse, quæ quidem si modicè temperata sit, sequi somnum, sin immodica sit mortem. Diogenes, si penitus sanguis diffusus uenas corporis impleret, intestinumque earũ aërem ad pectus, subditumque illi uentrem ꝓpulerit, tum denique somnũ fieri, ex quo præcordia cõcalescere. Quod si omnis funditus aër ex uenis eruperit, mortem existere. Plato, & Stoici somnũ fieri sensilis quidẽ spiritus remissione, & tanque laxatione quemadmodũ & super terrã cõsidente fletu, eodẽ uerò se recipiente ad superciliorum interstitium, id est animæ principatũ. At uerò cum omnifaria sit spiritus sensilis remissio, tũ demum cõsequi mortem. Ex Plutarcho hæc. Sunt qui ex nimiò humore tam diutinũ Vrsis somnũ opinentur accidere. Somnum enim maximè ex humore nõ naturali cõtingere philosophi autumant. g *Enixæ quaternis mensibus latent.*) Plinius. Nec quicquã rarius homines, quã parientem uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus &c. Aristoteles cap. 17. octaui Naturæ animaliũ. Conduntur (inquit) & ursi, sed propter frigus, an alia de causa ambigitur. Pinguescunt ursi per id tempus tum mares, tum fœminæ uehementer, ut mouere sese, facilè nequeant. Parit etiam fœmina eo tempore, & tam diu latet, quoad tempus sit, ut suos catulos in apertum producat, quod uerno tempore, mense à bruma tertio facit. Sed quod minimum dies circiter quadraginta latet, ex quibus bis septem ita sopitur, ut se nihilo moueat. Reliquis postea pluribus latet quidem, sed mouetur, & surgit. Fœtu grauida ursa, uel à nemine uel à paucissimis capta est. Tempore sui latibuli, hoc animal nihil edere certum est. Quippe, quod neque exeat, & captum, uentre, intestino inani uideatur. Hactenus Aristoteles Philosophorum princeps. Id ipsum quidem non sine causa à natura excogitatum

rum eſt, ne ſcilicet huius feræ uires in perniciem cæterorum, ſi nimis eſſent ualidæ, uerti poſſent. Scribit Philoſtratus ſecũdo uitæ Apollonij libro, Vrſum feritate cæteras belluas ſuperare. Sunt è diuerſo, quibus ſit ualidiſsimum caput, ut de Pſitaco cap. 65. Solinus refert. a *Inualidum urſis caput*) Plinius Inualidiſsimum urſo caput, quod leoni fortiſſimum. Ideo urgente ui præcipitaturi ſe ex aliqua rupe manibus, eo operto iaciuntur, ac ſæpe in arena colaphis inflictis exanimantur. b *Cum guſtauere Mandragoræ mala.*) Sumpſit hæc Solinus ex capite. 27. octaui Plinij. Vrſi (inquit) cum Mandragoræ mala deguſtauere, formicas lambunt. Et cap. ſexto uiceſiminoni eiuſdem operis. Vtuntur et per ſe ouis Formicarum. Namque & huic animali eſt medicina, conſtátque urſos ægros hoc cibo ſanari. Ariſtoteles ca. quinto octaui Naturæ animalium. Vrſus (inquit) animal omniuorum eſt. Quippe qui & fructus arboris, quas conſcendunt corpore lubrico edat, & legumina, & apes perfringens alueos, & cancros, & formicas. Carne etiam ueſcitur. Eadem ſcribit Plin. cap. 73. li. decimi. c *Si quando tauros.*) Idem Plin. cap. 36. octaui. Tauros (inquit) ex ore, cornibuſq́; eorum pedibus omnibus ſuſpenſi pondere fatigant. Ariſtot. cap. 5. octaui Naturæ animalium. Vrſus (inquit) uiribus ſuis confidens, inuadit non ſolum ceruos, ſed etiam ſues feros, ſi clam, repenteq́; potuerit agere. Taurum aperto Marte aggreditur conſerta iam pugna, ſternit ſe reſupinũ, dũq́; taurus ferire conatur, ipſe ſuis brachijs amplectitur cornua, ore morſus armis defigit proſterniťq; aduerſarium. d *Meſſala.*) Plin. cap. 36. octaui, utrumq́; conſulem nominat. Annalibus (inquit) notatum eſt. M. Piſone. M. Meſſala Conſ. ad. xiiij. Calen. Octobris. Domitium Aenobarbum Aedilem Curulem &c. Vnde ſcriptoris uitio accidiſſe uidetur, ut alterius conſulis fuerit nomen obmiſſum. e *Numidicos urſos.*) Id falſum exiſtimat Caius Plinius, cuius ſententiam retulimus. f *In circo Romano.*) De Circo ex Varrone quarto de lingua Latina, & alijs plura congeſſit Io. Tortelius in libro quem Orthographiam inſcripſit. Vide Plin. cap. 11. triceſimiſexti naturalis hiſtoriæ. Mira eſt in multis huius animalis uerſutia. Quoties enim ſe præpinguem ſenſerit, latebras quærit, ubi tam diu latitat cibo abſtinens, donec pinguedo, qua corpus inhabile reddebatur, reſoluatur omnino. Rurſus ſi quãdo ſpecus latẽdi cauſa petierit, nõ pedibus ſed reſupina ſeipſam trudens locum ingreditur, ne à uenatoribus eius ueſtigia deprehendantur. Scribit Herod in Euterpæ Aegyptiorum fuiſſe morem, urſos, qui ſacri ſunt, eo loco ſepelire, ubi iacentes inueniuntur, quos loco numinis, ut multa alia, uenerantur.

ſis[a] caput. Vis maxima in brachijs, & in lumbis, unde interdum poſticis pedibus inſiſtunt. Inſidiantur aluearibus apum, maximè fauos appetunt, nec auidius aliud quam mella captant. Cum guſtauere Mandragoræ [b] mala moriuntur. Sed eunt obuiam, ne malum in perniciem conualeſcat, & formicas uorant ad recuperandam ſanitatem. Siquando tauros [c] adoriuntur, ſciunt quibus potiſsimum partibus immorentur. Nec aliud quam cornua, aut nares petunt. Cornua ut pondere defatigent, nares ut acrior dolor ſit in loco teneriore. M. Meſſala [d] conſule, Lucius Domitius Aenobarbus curulis ædilis urſos Numidicos[e] centum, & totidem Aethiopas uenatores in circo Romano [f] edidit. Idq́; ſpectaculum inter memorabiles titulos annotatur.

De Africa. De Leonibus. De Hyæna. De uarijs ſerpentum differentijs. De gemmis, deque monſtroſis animalium generibus, ac alijs in ea regione memoratu digniſsimis. Cap. XL.

Omnis Africa à Zeugitano pede incipit, [a] promõtorio Apollinis Sardiniæ cõtrouerſa

Omnis Africa.) Quemadmodum in Aſia tertia orbis parte, regio eſt, quæ minor, uel propriè Aſia dicitur, ſic & in Africa, altera orbis portione, minor, uel propriè Africa nuncupatur. Hæc alio nomine (ut Plin. & Martianus tradũt) Zeugitana regio nominatur. Pomp. Mela lib. 1. ſcribit regionem quæ ſequitur à ꝓmontorio Metagonio ad aras Philænorũ ꝓpriè nomẽ Africæ uſurpare. Plin. tradit Numidiã à Mauritania Ampſaga flumine dirimi. Tuſca à minore Africa. Idem Plinius capite quarto quinti.. Eam partem, quam Africa appellamus, in duas prouincias dicit eſſe diuiſam, Veterem ſcilicet & Nouam diſcretas foſſa. Ptolemæus non facit Numidiam unam ex Africis prouincijs,

 ſed

promontorio Mercurij [a] procedens in frontem Sicanam. Proinde extenta in duas prominentias, quarum altera promontorium Candidum dicitur, alteram, quæ est in Cyrenacia regione Phicuntem uocant. Ea per sinum Creticum opposita Cretæ insulæ [b] contra Tenaron Laconicæ excurrit arenis. Catabathmos Aegypto insinuata, cui proxima Cyrenensis extenditur inter duas [c] Syrtes, quas in accessas uadosum, ac reciprocum mare efficit. Cuius sali defectus, uel incrementa haud promptum est deprehendere, ita incertis motibus nunc in breuia rescinditur dorsuosa, nunc æstibus inundatur inquietis. Varro author est, perflabilem ibi terram uentis penetrantibus subitam uim spiritus citissimi, aut reuomere maria, aut resorbere. Omnis hæc plaga ab Aethiopia, & terminis Asiæ [d] nigri flumine, qui Nilum parit, ab Hispania freto scinditur. Latere quo ad meridiem uergit, fontium [e] in-

sed eam sub Africa minore complectitur. Africæ (inquit) latus occidentale terminatur Mauritania Cæsariensi iuxta expositam lineam Ampsagæ fluuij, quod secunda Africæ tabula clarè monstrat. Secundum hāc igitur Ptol. partitionē, Africa ab Ampsaga flumine initiū sumit. Nō dissimilia ex ultimo Strabonis uolumine diligens lector reperiet. Adscripsi hæc ne quis existimet Plinium cōniuere, cū inquit. Ad hunc finem Africa à fluuio Ampsaga populos .26. habet, qui Romano parent imperio. Fit enim plerumque à nobiliori denominatio. Totam regionem (inquit Stra.) Carthaginēsibus subditam Romani prouinciam effecere, atque Masinissam ei præfecerunt, & Micipsæ posteros. Potest enim quispiam prouinciæ alicui esse subiectus, licet sub terminis prouinciæ illius non contineatur. Plinij uerba, quæ hoc loco imitatur Solinus ex capite quarto quinti sunt hæc. A Tusca Zeugitana regio, & quæ propriè uocatur Africa est. Tria promontoria, Candidum, mox Apollinis aduersum Sardiniæ, Mercurij aduersum Siciliæ in altum procurrentia duos efficiunt sinus, Hipponensem proximum ab oppido, quod Hipponem dilutum uocant, Dyarrhitum à Græcis dictum propter aquarum irrigua. Non uideo Solinum statuisse Candidum p̄montorium uersus ortus, nec eum à Plinio, & Pōponio discrepare. Quamuis promontoria hæc tria, non eo ordine, quo Plinius, & Pomp nominet. a *Apollinis, & Mercurij promontorium*) Nomen inditum ijs, quod in eis Apollo, & Mercurius colerentur. Strabo ea Apollonium & Hermean nuncupat. *ἑρμῆς* enim Græcè Mercurius dicitur, et *ἑρμαῖος*, uel *ἑρμῷος* Mercurialis. b *Phicuntem uocant.*) Ex Plinio & hæc cap 5. Mox. ccl. mil. promontorium Phicus per Creticum mare excurrit, distant. cccl mil pass. A Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta uerò ipsa. cxxv. mil. De Tænaro promontorio supra. 12. c *Inter duas Syrtes.*) De Syrtibus diximus in Commentariolo Dionysij, super illud. *Hanc minor insequitur Syrtis.* Syrtibus autem ab effectu nomen inditum, quod ita fluctibus earum trahatur aqua, ut non facilè nosci possit, cui elemento ea pars pelago, an ne terræ potius ascribi debeat. Hinc Lucanus in nono.

Syrtes uel primam mundo natura figuram
Quum daret in dubio terræ, pelagique reliquit,
Nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus,
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes
Aequore fracta uadis, abruptaque terra profundo,
Et post multa sonant proiecti litora fluctus &c.

Græci enim *σύρειν* trahere dicunt. Plin. cap. 100. secundi hanc Syrtium fluctuationem accidere tradit, propter dispares syderum exortus, tempore, non natura discordes. Alij uentis, plures utrisque, huius rei effectum tribuunt, quod ea loca sint maxime uentis exposita. Lege Strabonē circa finem operis, & Solinum infra hoc eodē cap. Ex Syrtiū natura, & nauigandi illac difficultate, p̄uerbiali figura à Lucano nono Pharsaliæ dictum est. *Syrtes audax sperat sibi cedere uirtus.* In rem arduam, & factu difficillimam dici conuenit. Rursus cum ingens periculum euaserimus, consimili figura dicimus. Traiectæ Syrtes. Vtitur hac Propertius libro tertio. d *Nigri flumine.*) Plinius cap. octauo quinti. Nigri fluuio eadem natura, quæ Nilo. Calamum, & papyrum, & easdem gignit animātes, ijsdemque tēporibus augescit. Similia scribit cap 9. eiusdem quinti, & ca 21. octaui. Itē Martianus li. 6. Et Soli. ipse ca. 41. infra. e *Fontiū inops.*) Similia scribit Plin. ca. 16. lib. 8. Africa hæc (inquit) maximè spectat inopia aquarū, ad paucos amnes cōgregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animaliū partus &c.

Lucanus

a ops eſt, & infamis ſiti. Altrinſecus qua ſeptentrionem patitur, aquarum [a] larga. In agro [b] Byzacæno qui patet ducentis paſſuum uel amplius milibus, glebis ita pinguibus, ut iacta ſibi ſemina cum incre-
b mento centeſimæ frugis renaſcantur. Externos in [c] ea plurimos conuentaſſe argumento de locis & urbibus dabimus. Borion [d] promontorium, quod Aquilone cæditur. Græci aduenæ ſic uocauerunt. Hip-
c ponem Regium [e] poſtea dictum. Item Hipponem alterum de interfluente freto Diarrhyton nuncupatũ, nobiliſſima oppida equites Græci cõdiderunt. Clypeã ciuitatẽ [f] Siculi extruunt, & Aſpida primũ nomi-
d nãt. Veneriã etiã in qua Veneris Erycinę [g] religiones trãſtulerũt. Achæi Tripolin lingua ſua ſignãt de triũ urbiũ [h] numero. Taphrę, Abrotoni, Leptis Magnę

Lucanus in nono. *In tota Libyes fons unus arena Ille fuit.* Et infra. *Vadimus in campos steriles, exuſtaq; mundi Qua nimius Titan, & raræ in fontibus undæ.* Et poſt. *Sed & hæc non fontibus ullis Soluitur &c.* Cauſam tradit Seneca non multum poſt principium tertij Naturalium quæſtionum. a *Aquarum larga.*) Plinius capite primo quinti. Eundem (inquit) opacum, nemoroſumque. & ſcatebris fontium riguum, qua ſpectat Africam, &c b *In agro Byzacano*). Non conueniunt ſcriptores in nomine, aut regionis huius, aut incolarum. Strabo eam Byzacium, unde Byzacenus. Ptolemæus Byzacitin. Stephanus Byſsacitas, & Byſſacænos populos eos dicit. Herodotus, & Herodianus Gyzantas, Polybius Byſſatida. De eius mira fertilitate Plinius capite quarto quinti. Libyphœnices (inqt) uocantur, qui Byzantium incolunt. Ita appellatur regio. ccl mil. paſſ. per circuitum fertilitatis eximiæ, cum centeſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Et capite quinto decimiſeptimi In Africæ (inquit) Byzantio illum cẽtena & quinquagena fruge fertilem campum. Item capite decimo decimioctaui. Vtpote (inqt) cum é medio ſi ſit aptum ſolum, quale in Byzatio Africæ campo centeni quinquageni modij reddantur. Etiam ſi Solinus, Martianus, & Plinius in quinto centeſimam tantum dicant. Cælius capite uigeſimo ſexti Antiquarum lectionum plura doctè, & eleganter congerit, explicans, quæ ſint cauſæ fertilitatis tum corporum, tum animorum. Herodotus in quarto miræ fertilitatis Cynipem terram eſſe dicit, nec alteram præter hanc. c *Externos.*) Ex uarijs locorum nominibus oſtẽdit in Africam plures externas cõmigraſſe gentes, præſertim Græcos. Pœnorum regionem (inquit Herod. in Melpomene) quatuor nationes incolunt, quarum duæ ſunt indigenæ, totidem non indigenæ. Indigenæ quidem Pœni, atq; Aethiopes, quorum alteri ad Aquilonem Africæ, alteri ad Auſtrum incolunt. Aduenæ uerò Phœnices, & Græci. Tanta eſt Libyæ fertilitas, ut in prouerbium abierit, Libycæ meſſes, pro ingenti frugum copia. Hora. primo Carminum, & Seneca in Thyeſte. Lucanus in tertio *Effuſis magnum Libye tulit imbribus annum.* d *Borion.*) Græci Βόρειον Aquilonarem dicunt Sic dictum (inquit Solinus) qđ Aquilone cæditur. e *Hipponem regium*) Hippona ſtabuli dea uocatur, ab Apuleio tertio de Aſino. Ab hac ergo dea Hippones dicti uidentur, quod ibi dea hæc maximé coleretur. Regius, quod in eo reges plerũq; morarentur. Syllius in tertio. *Et uaga, & antiquis dilectus regibus Hippo.* Διόρυσσω præterea apud Græcos, irrigo ſignificat. Vnde Διαρρύτον, Vaſto. Vnde uetuſta Plinij exẽplaria ſic habent. Qđ Hipponẽ dirutũ uocant, quaſi uaſtatũ, deſtructũ, & ut ait Plinius dirutũ. Vide Hermol. cap. 4. quinti Plinij Solinus dictos uult, qđ equites Græci condiderint. Quid ſi ab equis optimé illic prouenientibus nomen habeat? f *Clypeam Aſpida primum nominant.*) Hæc urbs clypei formam habuiſſe dicitur. Græcis etenim ἀσπὶς ſcutum dicitur. Syllius libro tertio. *In clypei ſpeciem curuatis turribus Aſpis.* g *Veneris Erycinæ.*) De Venere Erycina Maro quinto Aeneidos *Tunc uicina aſtris, Erycino in uertice &c.* Et Naſo ſecundo Remedij. *Eſt prope Collinam &c.* Idem 4. Faſtorũ. *Templa frequentari Collinæ &c.* h *De trium urbium numero.*) Has urbes tres alij alijs nominibus uocauere. Exemplaria tam ſcripta, quàm impreſſa plerumq; Oeæ, Sabratæ, & Leptis Magnæ retinent, id quod Syllij uerſus, quos mox ſubſcribam, ſignificare uidentur. Cum ueteri Solini lectione concordat Iſidorus cap 5. uoluminis quartidecimi. Quamuis Oea Ocea, pro Tabrata Tabarce, uel Sabreta, ſcriptoris, non authoris uitio, corrupté legatur Hermolaus autem Barbarus cap 4. quinti Plinij, legit Taphræ, Abrotoni, Leptis Magnæ. Vadianus hunc Solini locum ſic legendum cenſet. Oeæ, Taphræ, Leptis Magnæ, aitq; quoſdam Abrotanum annumeraſſe, ſed falſó. Nos autem Hermolai ipſius uiri undecunq; doctiſsimi cenſuram ſecuti, repoſuimus. Taphræ, Abrotoni, Leptis Magnæ. Arbitrati tutius cum eo errare, quàm cum eo inferioribus uerum dicere. Non ignoro eſſe in Africa urbem, quæ Oea dicta eſt, per œ diphthongũ, quoniã per æ Colchica urbs eſt, ex qua Circen Aeæam cognominant. Vnde Propertius Tuſculum Aeæum dixit, à Thelegono Vlyſſis, & Circes filio lib. 2. Et lib. 3.

Philænis fratribus [a] à laudis cupidine [b] gratum uocamen datũ. Adrymeto, atque Carthagini author est à Tyro populus. [c] Sed quæ super Carthagine ueraces libri prodiderunt, hoc loco reddã. Vrbẽ istam, ut Cato in oratione Senatoria [d] autumat, cũ rex Lapõ [e] rerũ in Libya potiretur, Elissa [f] mulier extruit [g] domo Phœnix, & Carthadã dixit qđ Phœnicũ ore exprimit ciuitatẽ nouã. Mox sermone uerso in uerbũ Punicum, & hęc Elissa, & illa Carthago dicta est. Quæ post annos [h] septingentos trigintáseptem

Acæi puellã pro Circe dixit. *Et ihalamum, Aea flentis fugisse puellæ.* De ijs locis lege Plin cap 4. lib. quĩti. Syllius lib. 3. sic de ijs urbibus *Sabrata tum Tyrium uulgus, Sarranaq́ Leptis, Oeaq́ Trinacrios Afris permixta colonis.* a *Philænis fratribus.*) Inter Carthaginenses, & Cyrenenses de agrorum terminis est ingens quondam orta discordia. Sed ut ea lis aliquando finem caperet, concordi uoto utrisq́ placuit, ut eodem tempore iuuenes ultro, citroq́ mitterentur. Isque locus, in quem, qui missi fuerant, conuenissent, finis ambobus populis haberetur. Cum autem Philæni fratres, qui à Carthaginẽsibus missi erant anticipato, astu, tempore, plurimum Cyrenensis agri cursu occupassent, & Cyrenẽses iuuenes multũ, diuq́ conquæsti essent, ad extremum sic inter eos conuenit, ut si Carthaginenses iuuenes, eo sese loco uiuos obrui paterentur, futurum ut is finis rarus haberetur in posterum. Ea conditione accepta, Philæni fratres, uitæ suæ patriam præferentes, seipsos, ijs terris operiendos, tradiderũt Hinc factum est, ut eo loco Carthaginenses, Philænis fratribus aras dicarint, quæ à sepultis fratribus, Philænæ sunt ab incolis nuncupatæ. Meminerunt Val Max. tit. 6. lib. quinti. Salustius in Iugurthino. Strabo libro ultimo. Pomponius Mela libro primo. Plinius capite quarto lib. 5. b *A laudis cupiditate.*) φίλος amicus, αἶνος laus, & φιλῶ amo Inde φίλαινος amor laudis. *Facundã facit* (inquit Naso) *pectora laudis amor,* c *A Tyro populus.*) In hoc nulla, est scriptorum diuersitas. d *In oratione Senatoria.* Hæc iniuria temporis cum multis Catonis scriptis intercidit. e *Rex Lapon.*) Id fortassis apud Catonem scriptum fuerat, sed alij dicunt Carthaginem à Didone conditam, eo tempore, quo Hiarbas rerum in Libya potiebatur. Non lego aliquem Laponem inter Libyæ reges annumeratum. Placet igitur, ut Hiarbas pro Lapon hoc loco reponatur, etiam si in omnibus Solini codicibus Lapon scriptum sit Esse potuit, ut Hiarbas alio quoque nomine Lapon diceretur. f *Elissa.*) Fuit hoc proprium Didonis nomen, nam Dido ab effectu dicta est, quod uirorum opus exercuerit. Dido enim uirago interpretatur. g *Mulier extruit*) De Carthaginis Africæ conditoribus plurimum uariant scriptorum sententiæ. Philistus (ut refert Eusebius) scribit Azaro, & Carthagine Tyrijs circa annum mũdi 3980. hoc est annis ferme. 470. ante Romam Carthaginem fuisse conditam à Xoro, & Carchedone Phœnicibus. annis quinquaginta ante Ilij captiuitatem Romani, & Carthaginenses ipsi, tradunt eam à Didone è Tyro profecta, fuisse constructam, annis. 72. ante Romam. Vergilius, Ouidius, & Syllius poëtæ, eo tempore à Didone conditam, quo Aeneas capto Ilio mox in Africam nauigauit. h *Post annos septingentos triginta septem.*) Liuius lib. 51. & Eutropius, & Orosius lib. 4. dicunt Carthaginem anno. 700. postq́ condita erat fuisse deletã. Nec horum nec Solini numerum reddit exacta annorum computatio. Si enim Carthago, Iustini authoritate, condita est 72. annis ante Romam. Deleto autem anno 606. urbis conditæ, ut omnes ferè consentiunt, consequens est, ut anno. 678. Carthago deleta fuerit postquam fuerit constituta Quod si ex Appiani relata sententia, annis. 50. ante captum Ilium fuerit Carthago condita, palam erit. eius excidium fuisse post annos. 1089. quam fuerat primum exædificata. Si autem uera fuerit altera Eusebij computatio, qua refert quorundam fuisse opinionem, esse Carthaginẽ conditã annis. 141. post captum Ilium, erunt à conditione Carthaginis ad eius excidiũ, anni. 968. Ex poëtarũ autem computatione, anni repe riuntur. 1039. Tot enim sunt anni medij inter Ilij captiuitatem, &. 606. annum urbis conditæ. Hæc diuersitas accidit ex eo, quod non omnino constet, qñ fuerit Carthago primum cõdita. Carthaginis situm, magnitudinem ac potentiã ijs uerbis lib. ultimo Strabo explicat. Carthago (inquit) in peninsula quadã iacet, quæ ambitũ habet stadiorũ. ccc. & lx muro cinctum. lx. stadiorũ longitudinẽ iugum occupat, quod à mari in mare descendit. Et infra. Adeo fortunata fuit hæc Phœnicum colonia ut Carthaginenses ea quæ in Iberia est, etiam usq́ ad Herculis columnas, ut adhuc optimam Europæ partẽ, & in cõtinenti complura loca, & adiacentes insulas habebant. At Libyam ꝑfectò omnem adepti sunt, quæ quidem nõ pastoraliter habitari poterat. His opibus urbem Romã imperij æmularunt, compararunt &c. Scribit Diod. Siculus lib. 6. in Iberia nobilissima metalla à Carthaginenßibus fuisse reperta, eo tempore, quo ijdem Carthaginenses Iberiæ dominabantur, hancq́ fuisse causam ut eorũ postmodũ excrescerent uires, precio enim optimis militum conductis, plura gesserunt aduersus hostes bella Neque domestico

a exciditur, quam fuerat extructa. Deinde à C. a Graccho colonis Italicis data, & Iunonia ab eo dicta, aliquantiſper ignobilis humili, & languido ſtatu. Demum in claritatem ſecundæ Carthaginis b interiectis centum & duobus annis. M. Antonio, P. Dolobella conſulibus eniuit, alterum poſt urbem Romam terrarum decus. Verùm, ut ad Africam redeamus, ipſa ſuo cingitur b angulo. Interna eius plurimæ quidem c beſtiæ, ſed principaliter Leones d tenent. Qui, ut Ariſtoteles perhibet, ſoli ex eo genere, quod dentatum uocant, uident protinus atque naſcuntur. Quorum trifariam genus e ſcinditur. Nam breuiores, & iubis criſpi plerumq; ignaui ſunt, & imbelles. Longiores, & coma ſimplici, acres magis, ac potentes. At hi, quos creant Pardi, in plebe remanent iubarum inopes. Pariter omnes parcunt à ſagina f primum quòd alternis diebus potum, alternis cibum capiunt. Ac frequenter ſi concoctio non eſt inſecuta, ſolitæ cibationi ſuperponunt diem. Tum quòd carnes iuſto amplius deuoratas cum grauantur inſertis in ora unguibus ſponte protrahunt. Sanè & cum fugi-

meſtico, neq; ſociorum milite Romanos, Siculoſq;, se Libyos in maxima deduxerũt pericula, cũ omnes diuitijs ob auri, argentiq; copiam ſuperarent, perſpicaces ſanè (ut uidẽtur) priſcis temporibus extitere ad quæſtum Phœnices, Itali nullis alijs ceſſere a *A. C. Graccho.*) Strabo circa finem ſuæ Geographiæ inſtaurationem Carthaginis Diuo Cæſari adſcribit. Cum uerò (inquit) diu Carthago deſerta permanſiſſet, eodem ferè tempore, quo & Corynthus rurſum à Diuo Cæſare per id ferè tempus inſtaurata eſt miſsis colonis, quicũq; uellent, & ex militibus nonnullis, & nunc quoq; bene habitatur. Eutropius cap 3. quarti ſic inqt. Lucio Cæcilio Metello, & Tito Quinto Flaminio Cons. Carthago in Africa iuſſu Senatus, reparata eſt. quæ nunc manet annis duobus & uiginti reuolutis, poſtq; à Scipione fuerat euerſa. Deducti ſunt ciues Romani, hucuſque Eutropius. Oroſius cap 12. libr quinti Anno (inquit) ab urbe condita 627. Lucio Cæcilio Metello, & Quinto Tito Flaminio Cons Carthago in Africa reſtitui iuſſa uiceſimo & ſecundo anno, quàm fuerat euerſa, deductis ciuium Romanorum familijs, quæ eam incolerent Reſtituta, & repleta eſt magno antè prodigio præcedẽte &c. Sed fieri potuit ut pluries à diuerſis, & alijs temporib. fuerit reſtituta Carthago. Credibile enim eſt, nec ab uno nec eodem tempore tãtam urbem potuiſſe reſtitui b *Ipſa ſuo cingitur angulo.*) Sunt codices in quibus deſit hæc clauſula. c *Plurimæ beſtiæ.*) Id maximè contingit propter Africæ ſolitudines quod homines ibi propter aëris intemperiem, morari non facilè poſsint Quæ beſtiæ in Libya reperiantur. docet Herodotus libro quarto. Ex hac beſtiarum Libycarum diuerſitate ortum Adagium. Semper aliquid noui Africam afferre Ariſtoteles capite 28 octaui naturæ animalium, & ca. 5. ſecundi de generatione animalium. repetitum à Plinio cap. 16. octaui naturalis hiſtoriæ. d *Leones.*) Nomen ex Græcis ſumptum, Quibus λέων dicitur. Leo Græcè (ut quidam uolunt rex interpretatur, quod ſit beſtiarum omnium princeps, & rex. Sunt, qui deducant nomen à uerbo λέω, quod uideo ſignificat, quoniam id animal ſit uiſus omnium acutiſsimi quod uel nunquam dormiat, uel quod non niſi apertis oculis ſoporem admittat. e *Quorum trifariam genus ſcinditur*) Plinij uerba ſunt ex capite 16. octaui naturalis hiſtoriæ. Leonum (inquit) duo genera, compactile, & breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe, quam longo, ſimpliciq; uillo, eos contemptores uulnerum. Eadem prius tradidit Ariſtoteles capite 44 noni naturæ animalium. Leonum (inquit) duo ſunt genera, alterum breuius, criſpioreq; pilo, quod ignauius eſt. Alterum longius, piloq; prolixiore, quod generoſius eſt. Quod uerò Solinus dicit trifariã genus ſcindi enumerat etiã id genus qđ Pardi generauere, cuius (ut inquit Plinius) nec colla, nec armos iubæ ueſtiunt, de quo genere cap. 27. ſatis diximus f *A ſagina*) Plinius eodem capite Raros in potu (inquit) ueſci alternis diebus. A ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſsint in mandendo ſolida deuorare, nec capiente aluo coniectis in fauces unguibus extrahere, ut ſi fugiendum ſit, nõ in ſatietatem abeant. Ariſtoteles capite quinto octaui Naturæ animalium Leo (inquit) ueſcitur quidem carne ritu cæterorum ſyluestrium ferratorum. Sed cibo incontinenter admodum utitur multaq; deuorat ſolida ſine ullo diſſectu, mox nihil triduo, aut certè biduo edit. Ferre enim inediam poteſt, ut qui iam ad multam ſatietatem repletus eſt.

endum est, in satietate idem faciunt. Senectam defectio [a] probat dentium. Nam clementiæ indicia multa sunt. Prostratis parcunt. [b] In uiros potius quàm in fœminas sæuiunt. Infantes non nisi in magna fame perimunt. Nec à misericordia separantur. Assiduis denique exemplis patet eos pepercisse, cum multi captiuorum aliquot Leonibus obuijs intacti repatriauerint. Gætulæ [c] etiam mulieris nomen Iubæ libris comprehensum est, quæ obtestata occursantes feras impunis redijt. Auersi [d] coëunt, nec hi tantum, sed & Lynces, & Cameli, & Elephanti, & Rhinocerotes, & Tigrides. Leænæ fœtu primo catulos [e] quinque edunt. Deinde per singulos partus numerum decoquunt annis insequentibus. Sed postremo cum ad unum materna fœcunditas recidit, ut ultimo singulos procreent, steriles fiunt in æternum. Animos Leonum frons, & cauda [f] indicant, sicut motus equini de auribus [g] intelliguntur. Dedit enim has duas notas generosissimo cuiq; natura. Vis summa [h] in pectore est,

a *Senectam defectio probat dentium.*) Ex Plinio capite 16 octaui, & Aristotele cap. 44 noni Naturæ animalium. b *Postratis parcunt.*) Plinij & hæc imitatio est, cap. eodem. Leoni (inquit) tantum ex feris clementia in supplices. Prostratis parcit, & ubi sæuit, in uiros prius, quam in fœminas fremit. Infantes non nisi magna fame. Credit Libya intellectum prouenire ad eos precum. Hanc leonum clementiã eleganter expressit Claudianus. *Prætereunt subiecta fera, torui q; leones*

Quæ strauisse ualent, ea mox prostrata relinquunt,
Nec nisi bellacis gaudent ceruice iuuenci.

Et Ouid. tertio Tristium

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum iacet hostis habet.

c *Getula etiam.*) Plinius ijs uerbis hanc historiam refert. Captiuam certè Getulæ reducem audi multorum in syluis impetũ à se mitigatum alloquio, ausæ se dicere, fœminam, profugam, infirmam, supplicẽ animalis omnium generosissimi, cęterisq; imperantis indignam eius gloria predam &c. *Auersi coëunt.*) Locus hic sumptus ex capite 61. decimi Caij Plinij. Coitus (inquit) auersus, Elephantis, Camelis, Tigribus, Lyncibus, Rhinoceroti, Leoni, Dasipodi, Cuniculis, quib. auersa genitalia. Extat caput secundum quinti de natura animalium Aristotelis Quomodo scilicet quæque animalia generatim coëant, unde hæc Plin. & Solinus mutuati sunt e *Primo fœtu catulos quinque.*) Plinius capite 16. octaui citans Aristotelem sic ait. Is ergo tradit Leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere. Locus Aristotelis, quem citat Plinius ne quis dispendio requirat, est ex capite 31. sexti Naturæ animalium, cuius hæc uerba sunt. Leo (inquit coit, & parit non omni tempore, singulis tamen annis ueteparit, & magna ex parte geminos, sed cum plurimos sex catulos, nonnunquam etiam unum. Et infra eodem capite. Leones (inquit) terræ Syriæ quinquies uita pariunt. Primum quinq;, post uno subinde pauciores, deinde steriles degunt. Eadem habentur etiam capite 1. tertij de generatione animalium Refert Philostratus lib. primo uitæ Tyanæi. Eum repperisse Leænã à uenatoribus interfectam. cuius cæso uentre catulos octo inuenisse. Traduntur autem (inquit) de Leænę partu huiusmodi. Gestare Leænam, in utero fœtum mensibus sex, terq; omnino in tota uita parere. Parit aũt, ut aiunt, prima quidem uice tres, secunda autem duos, quod si tertio fortè parere illam cõtingat, unũ dumtaxat parere consueuit, quasi natura tolente rariora producere, quæ magnam in se feritatem habent. Adscripsi hæc, quoniam aliorum sententiæ cõtraria uideantur. Aiunt Leænam inter pariendum esse omnino immobilem. Hinc ortum Adagium apud Græcos [illegible]. Idest, parturientem timuisti Leænam. De ijs, qui non timenda timent. f *Frons, & cauda.*) Plinius capite 16. octaui Leonum index (inquit) cauda, sicut & equorũ aures Nam & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit, immota ergo placido clemens, blandienti q; similis, quod rarum est Frons (inquit Aristoteles ca. octauo primi naturæ animalium) quibus magna, segnes quibus parua, mobiles, quibus lata, amente moueri idonei, quibus rotunda iracundi. Similia refert Plinius rapite 17. & 18. libri undecimi. g *De auribus intelliguntur.*) In equis, & omnium iumentorũ genere aures indicia animi præferunt. Fessis marcidæ, nutantes pauidis, subrectæ furentibus. Plura Aristoteles cap. xi primi naturæ animalium. Marcus Varro cap 7 secundi de re rustica Columella cap. 27 septimi. Signa plura optimi equi refert Vergilius tertio Georgicorum. *Continuo pecoris generosi, &c.* h *Vis summa in pectore.*) Ex Plinio capite 16. octaui.

Vis

Vis summa in pectore inquit, & ca. 36. eiusdem lib. Inualidissimũ urso caput, inquit, quod leoni fortissimũ. Aristoteles cap. 46. noni Naturæ animaliũ. Leo infirmus parte iliũ est cõtra ictus, sed reliquo corpore multas patitur plagas, & capite ualidissimo est. a *Cum premuntur à canibus.*) Illa (inquit Plinius) nobilior animi significatio, qualibet magna canum, & uenantium urgente ui contemptim, restitansque cedit in campis, & ubi uideri potest. Idem ubi uirgulta, syluasq; penetrauerit, acerrimo cursu fertur, uelut deputans absconsione turpitudinem. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non utitur. Similia scribit Aristotel. cap. 46. noni Naturæ Animalium.

a firmitas in capite præcipua. Cum [a] premuntur à canibus contemptim recedunt, subsistentesque interdum ancipiti recessu dissimulant timorem. Idque agunt, si in campis patentibus, ac nudis urb geantur. Nam syluestribus locis quasi testem ignauiæ non reformidantes, quanta possunt se fuga subtrahunt. Cum insequuntur, nisum saltu adiuuant. Cum fugiunt, non ualent salire. Gradientes c mucrones [b] unguium uaginis corporum claudunt, ne acumina attritu retundantur. Hoc adeo custodiunt, ut non nisi auersis falculis currant. Septi à uenantibus [c] obtutu terram contuentur, quo d minus conspectis uenabulis terreantur. Nunquam limo uident, [d] miniméque se uolunt aspici. Cantus gallinaceorum, [e] & rotarum timent strepitus. Sed ignes magis. Leõtophonos [f] uocari accepimus

b *Mucrones unguium*) Plin. c. 17. octaui. Mirum (inquit) Pardos, Pantheras, Leones, & similia condito in corporis uaginas unguium mucrone, ne refringantur, hebetenturq; ingredi, auersisq; falculis currere, nec nisi appetendo prætendere. Et hoc bestiarum prudẽtiæ adscribẽdum. a *Septi à uenantibus.*) Plinius capite 16. octaui. Cum pro catulis (inquit) fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram ne uenabula expauescat. Sumptum, ut uidetur, ex 17. Iliados Homeri, quo loco, pro Patroclo sic Aiacem pugnantem facit. Tum (inquit) Aiax Patroclum lato contegens clypeo stetit, & sicut Leo pro catulis, in sylua eum comitantibus, si uenatores obuiam sibi uenientes aspiciat, uiribus is toruus cõuellit supercilium, ut oculos tandem contegat. d *Nunquam limo uident.*) Id est, obliquo, & transuerso. Et hoc ex Plinio sumptum etiam. Nec limis (inquit) oculis intuentur, aspiciq; simili modo nolunt. e *Cantus Gallinaceorum.*) Plinius capite 16. libr. octaui. Atq; hoc tale, tamq; sæuum animal rotarum orbes circumacti, currusque inanes, & gallinaceorum cristæ, cantusque etiam magis terrent, sed maximé ignes. Diuus Ambrosius capite quarto sexti Hexameron dicit utiq; leonem uereri gallum, sed maximé album. Plutarchus in libro de differentia inter odium, & inuidiam. Credibile (inquit) est, & maximum illud tam leonis in gallum, quã Elephanti in aprum odium, ex timore natum esse. Quod enim timent, facilé oderũt omnes. Lucretius causam assignans, cur leo gallum timeat, sic inquit quarto de rerum natura libro.

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis
Auroram clara consuetum uoce uocare,
Quem nequeunt rapidi contra constare leones,
Inq; tueri, ita continuo meminere fugai,
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum
Pupillas interfodiunt, acremq; dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces,
Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint,
Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte.

Extat apud Aristotelem nobile caput, de his quæ perpetuas inter se inimicitias gerunt, & earum causis, capite primo noni Naturæ animalium, quæ in suum opus transtulit Plinius capite 74. decimi natu historiæ. Scribunt aliqui iure gallinaceorum perunctos à Pantheris, leonibusque non attingi. f *Leontophonos.*) Græci φονῶ interficio dicunt. Hinc nomen sumptum Leontophonos, leonem perimens. Alij ἀπὸ τοῦ φονᾶν, aut ἀπὸ τοῦ φόνου nomen deriuant, id est à cæde. Pli. cap. 38. octaui Leontophonon (inquit) accepimus uocari paruũ, nec alibi nascẽs, quã ubi leo gignitur. Quo gustato (tanta illa uis est) ut cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius &c. Non grauabor adscribere uerba Aristotelis ex ca. 132. eius libri, quem de admirandis in natura inscripsit.

bestias modicas, quæ captæ exuruntur, ut earum a cineris aspergine carnes pollutæ, iactæque per compita percurrentium semitarũ Leones necent, si quantulumcunque ex illis sumpserint. Propterea Leones naturali eas præmunt odio, atque ubi facul- b tas data est, morsu quidem abstinent, sed dilaniatas exanimant pedum nisibus. Spectaculum a ex his primus Romæ edidit Scæuola Publij filius in curuli ædilitate. Hyænam quoque b mittit A- c frica, cui cum spina riget, collum continua unitate flecti nequit, nisi toto corpore circumacto. Multa de ea mira. Primum quod sequitur stabula pastorum, & auditu assiduo addiscit uocamen, quod ex- d primere possit imitatione uocis humanæ, ut in hominem astu accitum nocte sæuiat. Vomitus quoque humanos mentitur, falsisque singultibus sollicitatos sic canes deuorat. Qui fortè si uenantes umbram e eius dum sequuntur contigerint: latrare nequeunt uoce perdita. Eadem Hyæna inquisitione corporum sepultorũ busta eruit, propterea promptius est marem capere. Fœminis.n. ingenita est callidior astutia. Varietas multiplex inest oculis, colorumque mutatio. In quorum pupillis lapis inuenitur. Hyæniũ

inscripsit. In Syria quoddã animal esse, inquiunt quod Græci παντόφονον uocant, eò quia leonem omniũ præstantissimũ interimat, sed miro quodam, & incredibili modo, cum leo ipse non eum insectatur, et si uiderit, sed aufugit ab eius contagione, tanq̃ perniciosissima peste, cum uideatur intelligere, si ex eo quippiam ederit statim se esse interiturum. Nam sic esse eius naturam ferunt, ut à quouis cõmestũ contigerit illum interimat. Verum à uenatoribus decipi hac maximè uia dicitur. Quum enim captum fuerit huiusmodi animal à uenatoribus, aiunt illud ab eis concisum uehementer decoqui, ac deinde eius carnes cõtusas in massam quandam redigi, ex porroq; tum illam feris, quam si qua degustarit, interiturã illã statim affirmant. Idq; etiam leonibus cõtingere, quibus ea est regio refertissima, hucusq; Arist. Albertus lib. 22. de animalibus hunc Solini locũ nominatim citans Leoucophona (ut dicit Solinus) est bestia modica &c. Quæ iccirco nõ adscripsimus, ne bonarũ literarum studiosis ridendi materiam præberemus. a *Spectaculũ ex his.*) Plinius hæc copiosius exequitur c. 16. octaui libri. Leonum simul pugnam plurium Romæ princeps dedit Q. Scæuola Publij filius in Curuli ædilitate &c. b *Hyænam quoq.*) Pli. cap. 30. lib. octaui. Hyenis inquit utranque esse naturam, & alternis annis esse marem, alternis fœminam fieri. Parere sine mare uulgus credit. Aristoteles negat. Collum ex iuba continuitate spinæ porrigitur, flectique nisi circumactu totius corporis nequit. Multa præterea mira traduntur, sed maxime sermonem humanũ inter pastorũ stabula assimulare, nomenq; alicuius addiscere, quem euocatũ foras, laceret. Item uomitionem hominis imitari ad sollicitãdos canes quos inuadat. Ab uno animali sepulchra erui inquisitione corporum. Fœminã raro capi. Oculis mille esse uarietates, oculoriũq; mutationes. Præterea umbræ eius cõtactu canes obmutescere. Et quibusdã Magicis artibus omne animal, qđ ter lustrauit, in uestigio hærere. Alia quæ de Hyæna scribũtur à Pli. in eius Indice consignauimus. De Hyæna sic Aristot. cap. 32. sexti Naturæ animaliũ. Hiæna (inquit) colore lupi propè est, sed hirsutior, & iuba per totum dorsum prædita est. Quod autem de ea fertur genitale simul, & maris, & fœminæ eandem habere coniectitium est &c. Idẽ cap. 5. octaui naturæ animaliũ. Quam alij (inquit) Glanum, alij Hyænã appellant, corpore non minore, quã lupus est, iuba, qua equus sed seta duriore, longioreq;, & per totum dorsum porrecta. Molitur hæc insidias homini. Canes etiam uomitionem hominis imitando capit, & sepulchra effodit humanæ auida carnis, ac eruit. Similia scribit idem Aristot. cap. 6. tertij de generatione animaliũ, eorũ opinionẽ reprobans, qui asserunt Hyænis utrumq; inesse sexum. Verba eiusdem authoris sunt ex cap. 132. eius libri qui de Admirandis in natura scriptus est. In Arabia (inquit) quoddam dicitur Hyænarum genus esse, quæ quando præuiderint ferã aliquam, aut hominem quempiã, statim ad umbrãtilem quendã, & contectum locũ se recipiunt, cõprimuntq; loco uocem, ac tantã præseferunt formidinẽ, ut non possint ex eo loco facilè moueri. Qđ idẽ etiã aduersus canes facere affirmant, hucusq; Arist. Huius feræ naturã sic eleganter canit Oui. 15. Meta.

Si tamen est aliquid miræ nouitatis in istis,
Alternare uices, & quæ modo fœmina tergo

Posse

Paſſa marem eſt, hinc eſſe marem miremur Hyænam. a *Hyæniam dicunt.*) Plinius ca. 10. triceſimiſeptimi. Hyæniæ ex oculis Hyænæ, & ob id in uaſe inueniri dicuntur. Etſi credimus, linguæ hominis ſubditæ, futura prædicere. De ea Marbodæus Gallus ſic inquit.

Tollitur ex oculis lapis extollendus Hyænæ
Dictus Hyænia, quam ueteres ſi credere dignum
Fatidicum numen memorant inferre gerenti,
Quo queat imbutus prædicere quæq; futura,
Sub linguæ lotus ſi contineatur in ore.

[a] dicunt,[a] præditum illa poteſtate, ut cuius hominis fuerit linguæ ſubditus, prædicat futura. Verum Hyæna quodcunq; animal ter luſtrauerit, mouere ſe non poteſt. Quapropter Magicam ſcientiam ineſſe[b] ei pronunciauerunt. In Aethiopiæ parte coit cum leæna, unde naſcitur monſtrum, cui Crocutæ[c] nomen eſt. Voces hominum & ipſa pariter affectat. Nunquam conniuet aciem orbium, ſed in obtutum ſine nictatione contēdit. In ore gingiua nulla, dens unus, atq; perpetuus, qui ut nunquam retundatur, naturaliter capſularum modo clauditur. Inter ea, quæ dicunt herbatica, eadem Africa Onagros[d] habet, in quo genere ſinguli imperitant gregibus fœminarum. Aemulos libidinis ſuæ metuunt. Inde eſt quod grauidas ſuas ſeruant, ut in editis maribus, ſi qua facultas fuerit generandi ſpem morſu detruncēt. Quod cauentes fœminæ in ſeceſsibus partus occulunt. Africa[e] ſerpentibus adeo fœcunde eſt, ut mali huius merito illi

Albertus. 2. Mineralium more ſuo Ienā uocat. Addit ex ſuis, Hyænæ oculos in hunc uerti lapidem. b *Magicam ineſſe ſcientiam.*) Lucanus in ſexto, inter ea, quæ magicæ uim habeant, enumerat & Hyænam. c *Cui Crocutæ nomen eſt.*) Hyenæ coitu leæna Aethiopica parit Crocutam, ſimiliter uoces imitantem hominum, pecorumque. Acies ei perpetua in utraq; parte oris. Nullis gingiuis, dente cōtinuo, qui ne contrario occurſu haberetur, capſarum modo includitur. Ex Plin. cap 30. libri octaui. Idem cap. 21. eiuſdem libri. Crocutas (inquit) uelut ex cane, lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinuſque deuorata conficientes uentre. Diodo. Siculus libro quarto. Quos uerò (inquit) Aethiopes appellant Crocotas mixti ſunt canis, lupiq; natura, ſed ambobus deteriores, dentibus ita ualidis, ut oſſa omnia facile conterant, & digerant comeſta. Hoc animal, ſcribunt quidam uocē hominis, quod nobis procul à uerò uidetur imitari. Sciens præterirem Albertum, niſi hunc Solini locum nominatim corrupiſſet. Ait enim li. 22. de Animalibus. Cyrocrothes, ut dicit Solinus, beſtia eſt, & cætera: ne gemmis tam celebrium authorum, aniles nugas toties inſeramus. d *Onagros habet.*) Græci ὄνον, aſinum dicunt, ἄγριον agreſtem, & ferocem. De Onagro Plinius ca. 30. octaui. Africa inquit) aſinorum ſylueſtrium multitudinem fundit. Mares in eo genere ſingulis fœminarū gregibus imperitāt. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas cuſtodiunt, morſuq; natos mares caſtrant. Contra grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentq; copia libidinis. Et cap. 44. eiuſdem li. Onagri in Phrygia (inquit) & Lycaonia præcipui. Scribit idem Plinius ex equa, & onagris manſuefactis generari mulas ueloces in curſu, duricia eximia pedum, uerum rugoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo. Onagro, & Aſina genitum mulum omnes antecellere. Pullis eorum ceu præſtātibus ſapore Africa gloriatur, quos Laliſiones appellant. Vnde Martialis in Diſtichis.

Dum tener eſt onager, ſolaq; Laliſio matre
Paſcitur, hoc infans, ſed breue nomen habet.

Vix crediderim, quod Albertus de Onagris refert de Animalibus uiceſimo & ſecundo uolumine quoſdā dicere, Onagros quintadecima die menſis Martij duodecies rudere in nocte, & duodecies in die, æquinoctium indicantes. e *Serpentibus adeo fœcunda eſt.*) conſtat apud nobiles authores, in Africa maximam eſſe ſerpentum copiam, quod ob nimium loci feruorem accidere philoſophi prodiderunt. Qui autem fabuloſa conſectantur, tradunt tantam ſerpentum peſtē ex Meduſæ capitis ſanguine originē habuiſſe, id qđ elegāter. 9. Pharſaliæ canitur à Lucano.

Cur Libycus tantis exundet peſtibus aër &c. Et Syllio lic. tertio *Quippe atro rapidas &c.* De ijs Africæ ſerpentibus Diod. Siculus lib. quarto ſic inquit. Varia ſerpentum genera, incredibiliq; magnitudine conſpici dicunt, qui loca deſerto incolunt propinqua. Centum enim cubitorum longitudine nō nullos eſſe aiunt, ut meritò non ſolū à nobis, ſed alijs quoq; id falſum eſſe exiſtimetur. Addūt inſuper ijs multò maiora haud digna fide. Nam cū plana ſit regio (inquiunt) ſerpentes uerò maximi circūuolu

tos in gyrum longè procul aspicientibus locum editiorem, & quasi collem quendam uideri &c. a *Cerastæ.*) Plin. cap. 23. octaui Nat. histo. Cerastis (inquit) corpore eminere Cornicula sæpe quadrigemina, quorum motu, reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues. Id serpentum genus nomen habet. ἀπὸ τοῦ κέρατος id est, à cornu. Alber. lib. 25. de animalibus à Plinio, & Solino id est, à ueritatis authoribus dissentiens, scribit Cerastem serpẽtem habere cornua octo in capite flexuosa, sicut cornua arietis, eundemq; sine spinis esse, cratilaginesq; pro spinis habere. Lucanus in nono. *Spinaque uagi torquente Cerastæ* b *Pastibus necem præpetum.*) Sunt qui legãt, Necem perpetuam Sunt rursus codices in quibus propastibus passeribus scriptum est. c *Amphisbæna.*) Græci hunc serpentem ἀμφισβαίναν, uel ἀμφισβαίνας dicunt, ἀπὸ τοῦ ἀμφὶ circum, & βαίνω uado, incedoque, quasi utrinque circumuadens. Plinius eisdem libro & capite. Geminum caput Amphisibæne, hoc est (inquit) & ad caput, & ad caudam tanquam parum esset uno ore fundi uenenum. Lucanus in nono.

Et grauis in geminum surgens caput Amphisibæna.

Galenus insignis medicinæ author. Amphisbæna (inquit) etiam biceps est, & utraq; parte ingreditur, unde nomen. Plura de Amphisbæna Dioscorid. ca. 7. & 25 octaui de materiali medicina. Albertus corrupè (ut solet) Amphyleam uocat. 25. de Animalibus lib. Et subdit Sicut in multis, mentitur Solinus, ita & in hoc falsum dicit, cum refert hunc serpentẽ duo habere capita. Nullũ enim (inquit) animal naturaliter duo habet capita. Et deceptus est ideo &c. Quis nisi ἄμουσος tot nobilibus posthabitis authoribus, Alberto soli credendum putarit? Quod autem dicit nullum animal habere naturaliter duo capita. In eam falla ciam incidit reprehendens, quæ à Dialecticis principij petitio nũcupatur. Quod rursus subdit, in multis mentiri Solinum, & in hoc quoq; loco falsum dicere. Dicam illud Satyricum.

Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.
Quis enim tulerit Gracchos de seditione querentes?
Si fur displiceat Verri? si homicida Miloni? Essent utinam Alberti & Solini, selecta mandacia.
Hunc pariter cumulus, mox illum maximus Altas Opprimet

potissimũ palma detur. Cerastæ a præferunt quadrigemina cornicula, quorũ ostetatione ueluti esca illice sollicitatas aues perimunt. Nam reliq̃ corporis de industria arenis tegunt, nec ullum indicium sui præbent, nisi ea parte, qua inuitatis dolo pastibus necem b præpetum aucupentur. Amphisbæna c consurgit in caput geminum, quorum alterum loco suo est, alterum in ea parte, qua cauda. Quæ causa efficit, ut capite d utrinque secus nutabundo serpat tractibus orbiculatis. Iaculi arbores e subeunt, è quibus ui maxima turbinati, penetrant animal quodcunque obuium fortuna fecerit. Scytale f tanta præfulget tergi uarietate, ut notarum gratia uidentes retardet, & quoniam reptando pigrior est, quos assequi nequit, miraculo sui capiat stupentes. In hoc tamen squamarum nitore hyemales exuuias prima ponit. Plures, diuersæque Aspidum g species sunt, uerum

d *Capite utrinq; secus nutabundo serpet.*) Sic enim legendum putamus, quãuis exemplaria plerumq; habeant capite uterq; sexus nitibundo. Vel sic, capite sexus nitibundo. Primæ lectionis ordo, & sensus est. Quæ causa efficit (inquit) ut Amphisbæna utrinque secus serpat capite nutabundo, id est, nutanti, & casum, ruinamq; minitãti simili. Secus autem minus, & tardius hoc loco significat. e *Iaculi arbores subeunt.*) Plinius eodem loco. Iaculum ex arborum ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantum serpentes, sed & missili uolare tormento. Lucanus in nono. *Iaculiq; uolucres.* Albertus Plinij authoritate, dicit hunc serpentem alatum esse. Sed ubi hoc Plinius dicat, quærat nemo. Vel ibi quærat qua Cerui amittunt cornua f *Scytale tanta.*) Græcum nomen σκυτάλη, quod scuticam, & hunc ipsum serpentem significat. Est præterea σκύταλον teli genus, & uirgæ, ex cuius similitudine serpens hic nomen accepit. De quo sic Lucanus in nono.

Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis Exuuias positura suas. Quæ sint signa eius, quem hic serpẽs momorderit, & q̃ curatio, docet Diosco cap. 7. octaui, & Pli. ca. 4. tricesimisecundi nat. hist. Albertus lib. 25. de animalibus dicit huius serpentis duas esse species, aitq;, is serpens, qui Græcè Dipsas dicitur, Latinè Situla interpretatur, eo quod situla indiget ille, quẽ momorderit, quia tantũ sitit, quod sitiẽdo, & bibendo moritur. Vix risu abstinebã, cũ hæc authoris huius ridicula subnotabam. Sed cõsuetus fortasis in ijs error, hominẽ excusabit. Quã bene Solino cõsultũ, qđ ab ijs omnino nugamẽtis abstinuerit. g *Aspidum species*

dispares effectus ad nocendum. Dipſas ſiti [a] interficit. Hypnale [b] ſomno necat, teſte etiam Cleopatra [c] emitur ad mortem. Aliarum uirus, quoniam medelas admittit, minus famæ meretur. Hæmorrhois [d] morſu ſanguinem elicit,& diſſolutis uenarum commertijs, quicquid animæ eſt, euocat per cruorem. Preſter [e] quem percuſſerit diſtenditur, enormiq́ue corpulentia necatur extuberatus.

dam ſpecies.) Græci ἀσπὶς ſcutum dicunt. Vnde & huic ſerpenti nomen datum, quod reliquo corpore tanq̃ ſcuto caput contegat, ἀσπίζω enim defendo ſignificat. Albertus originem nominis ignorans. Aſpis (inquit) dictus, quod Græcè ſonat uenenũ, eò quod morſus uenena diffundit. De Aſpide ſic Plin. cap. 23. octaui Nat. hiſt. Colla aſpidum intumeſcere nullo ictus remedio, prȩterq̃ ſi confeſtim partes contactæ amputentur. Vnus hic tam peſtifero animali ſenſus, uel potius affectus eſt. Coniuga ferme uagantur, nec niſi cum compare uita eſt. Itaque alterutra interempta, incredibilis alter ultionis cura. Perſequitur interfectorem, unumque eum in quantolibet populi agmine, notitia quadam inſtat. Perrumpit omnes difficultates, permeat ſpacia, nec niſi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non eſt fateri rerum natura largius mala, an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit, eosque non in fronte, aut ex aduerſo cernere, ſed in temporibus. Ita excitatur, ſed ſæpius auditu, q̃ uiſu, huc uſq; Plinius. Vide quæ de eo ſcribit Ariſtoteles cap. 29. octaui naturæ animaliũ. Vulnus aſpidis, puncto acu facto ſimile eſt, omninoq; perexiguum ægrè, ut appareat, adeo nihil tumet, ſanguis inde non copioſus, ſed breuis, uterq; diſtillat. Oculi celeriter obſcurãtur. Corpus totum multiformiter, ſed omnino leuiter laborat, non ſine quadam uoluptate, ut Nicander poëta rectè dixerit:

Eripiturq; homini ſine ſenſu uita, dolores.

Color parum elegans, herbaceus, ac malignè uirens. Tremor cordi modicus, Frons identidem cõuellitur, palpebris nictantibus & ereptis, ut in ſomno ſenſibus. Inter has notas matura mors, ne diei quidẽ tertiã partẽ morata. Hæc ex octauo Dioſcoridis. Multa de hoc ſerpente Auicenna ſexta Fen. quarti Canonis cap. 21. & 25. tertij tractatus. Remedia morſus Aſpidum notauimus in Indice Pliniano. a *Dipſas ſiti interficit.*) Ab effectu nomen inditum. Nam ſitis Græcè δίψα, dicitur. Et διψάω ſitio. Lucan. in nono. *In medijs ſitiebant Dipſades undis.* Albertus Solinum citans. De hoc ſerpẽte (inquit) dicit Solinus, quod adeo paruus eſt, quod quaſi inuiſibiliter percutiat, &c. Sed ubi hoc Solinus dixit, ipſe uiderit. Dioſcoridis libro 8. Dipſadis morſus (inquit) comites ſunt tumor quidam ſolutus, ſitis contenta uehementer, nunq̃ explebilis, nunq̃ interquieſcens. Proinde qui ita ſunt affecti, potum hianti ore trahunt, ſemperq; in principio deſyderij eius ſunt tanq̃ ſi nihil adhuc bibiſſent. Proinde toto illo habitu aguntur hauſtu. Ob id ipſa Dipſas, ab aliquibus Preſter, ab alijs Cauſos uocata eſt. Ab Auicenna ſitim faciens nuncupata ubi ſupra capitibus 18. & 19. Quæſtio apud philoſophos eſt. Cur hominibus morſis à Dipſade, ſitiq; ob eam rem intolerabili detentis Theriaca, quæ calida & ſicca eſt, ſitim epota extinguat, non augeat. Cenſendũ non ſui habitus ratione. Theriacam ſitim poſſe extinguere, ſed auxilio, quod membris afferre offenſis poteſt. & ſuæ penitioris naturæ ratione. Conſtat enim ex pluribus herbis, quæ ſingulæ membris principalibus ſubueniũt ſingulis. Dictamũ enim cordi accõmodatur. Qippe q̃d mirificè cor firmet, atq; cõſeruet. Eupatoriũ iecur adiuuat. Scolopendrũ lienẽ. Petrapiũ os uentriculi. Hyſopus tranſuerſum ſeptũ, atq; pulmonẽ. Inula campana renes, ruta laxum inteſtinũ. Gentiana cerebrũ. Seſeli ueſicã, his omnibus uiperarum carnes miſcẽtur, quæ ui ſuæ naturæ contra uenenata omnia genera, omnemq; illatã iniuriã auxiliantur. Igitur cum membra omnia præſidiũ ſibi ex Theriaca trahãt, meritò malũ ſedatur, q̃d ſitim creat, atq; ita extingui ſitim cõgruum eſt. Ex primo Problematum Aphrodiſæi. b *Hypnale.*) Et hic quoq; ſerpens ab affectu nomen habet, quod ſomnũ inducat, ὕπνος enim Græcè, Latinè ſomnus. c *Teſte Cleopatra.*) Cleopatra metu, ne capta duceretur in triumphũ, corpori ſuo ſerpentes appoſuit, quorũ interiret ueneno. Meminerunt Liuius libro 103. Horatius ultima primi Carminũ. Propertius undecima tertij. Vergilius in fine octaui Aeneid. Auguſtus poſt Actiacã uictoriã, cum Cleopatrã triumpho magnopere reſeruare cupiẽs, ei Pſyllos admouit, qui uenenũ, ac uirus exugerẽt, q̃d ea periſſe morſu Aſpidis putabatur, author Suet. in Auguſt. Nec id Solino contrariũ eſt, quũ Hypnale, inter aſpidũ ſpecies numeratur. d *Hæmorrhois.*) Huic quoq; ſerpenti ab effectu nomẽ inditũ, quaſi ſanguinẽ morſu eliciẽs. Græci enim αἷμα ſanguinem dicunt, ῥέω fluo, αἱμοῤῥοΐς fluxũ ſanguinis. Miram interpretationẽ excogitauit Albertus. Lucan. in 9. *At non ſtare ſuum*, &c. Remedia eius, quẽ hic ſerpens momorderit, ponit Dioſcorides cap. 27. octaui de materiali medicina. e *Preſter.*) Πρηστὴρ Græci flãmam & cõbuſtiuum nominãt. Hinc huic ſerpẽti nomẽ datũ, uel q̃d flãmam ex ore emittere uideatur, uel q̃d flãmam, & ardorẽ immittat ei, quẽ momorderit. Luc. in 9. *Oraq́; diſtendens auidus ſpumantia Preſter.* Remedia morſus eius notauimus apud Pliniũ.

Ictus Sepium [a] putredo sequitur. Sunt & Ammodi- [a] tæ, [b] est & Cenchris [c] Elephantiæ, [d] Chersydri, [e] Chamædracontes. [f] Postremo quantus nominum, [g] tantus mortium numerus. Nam Scorpiones, Scinci [h] lacertique uermibus, non serpentibus ascribuntur. [b] Monstra hæc si bibant, [i] clementius feriunt. Habent affectus. [k] Non temere nisi coniuges euagantur. Capto altero, uel occiso uter superfuerit, efferatur. Subtiliora sunt capita fœminis, [c] alui tumidiores, pestis nocentior. Masculus æqualiter teres est, sublimior etiam mitiórque. Igitur anguibus uniuersis hebes uisus est. [l] Rarò in aduersum contuentur. Nec frustra cum oculos non in [d] fronte habeant, sed in temporibus, adeo, ut citius audiant quam quid aspiciant. De gemma Heliotropio [m] inter Aethiopiam, Africam & Cyprum certamen fuit, quænam mitteret generis huius eminentissi- [e] mam, deprehensúmque est documentis plurimis Aethiopicam, aut Libycam palmam tenere. Viridi colore est, [n] nõ ita acuto, sed nubilo magis, & repressso, stellis puniceis superspersa. Causa [o] nominis de

a *Ictus sepium.*) Hic serpens, qđ morsu suo putredinẽ inducat, nomẽ accepit, quoniã Græce σήπω putrefacio significet. Lucanus in nono. *Ossaque dissoluens cum corpore tabificus Seps.* b *Ammodita.* Ab arena cuius colorem imitantur, uel sub qua lateant, nomen habent. Nam Græcis ἄμμος arena dicitur ὀρύττω fodio. c *Cenchris.* à colore milij nomen inditum, quod Græce κέγχρος milium dicitur. d *Elephantia.* Quod Elephantiam morbum inducant si momorderint. e *Chersydri.*) Ab elementis, in quibus degit nomen sumptum. id est, à terra, & aqua, quod non terram modò, sed aquam quoque incolat, χέρσος terra. χερσαῖος terrestris, ὕδος, uel ὕδωρ aqua. Lucanus in nono.

Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua.

Chersydros f *Chamædracontes.* A χαμαὶ, ut uidetur, id est, humi, quasi dracones humi, & in terra residentes. Sunt qui diuisim legant, Chamæ, Dracontes. g *Quantus nominum, tantus mortium numerus.*) Raro accidit ut serpentum eius regionis ictus, non sequatur eius interitus, quẽ momorderit. De Scorpionibus Plin. cap. 25. xi. nat. historiæ. Qui plura de serpẽtibus scite cupiunt, legant Dioscoridem libr. 6. per totum. Auicennam sexta Fen. quarti Canonis Tractatus tertij capite 11. & sequentibus. Isidorum cap. 3. duodecimi Ethimol. Extat opus nobile Nicandri poetæ. Multa Albertus libro 25. per totum. Plurima eleganter Lucan. nono Pharsaliæ.

Rarior, inuentus medijs fons unus, arenis &c.

Quæ de serpentibus a Plinio scripta sunt, alibi copiosè signauimus. h *Scinci*) Miror quosdam reposuisse Scythyci, Scinci loco. De Scincis infra Solinus ca. 45. i *Si bibant.*) Serpẽtes omnes natura frigidos esse naturales tradunt, nec nisi cum calescunt quippiam feriunt. Cum igitur potus calorem remittat, consequens est, epota hæc monstra clementius ferire, quam si sitiant. Hinc euenit, ut nocte minus quàm die, hyeme minus, quàm æstate, in locis frigidis minus, quam in locis calidis, sint perniciosi serpentes. Auicenna ubi supra redarguit opinionem quorundam asserentium serpentum uenenum esse frigidum. K *Habent affectus.*) Pli. (ut parum antè retulimus) id ipsum Aspidibus peculiariter tribuit. l *Visu hebes est.*) Id euenit, qm̃ serpentes magna ex parte sub terra degunt. m *Heliotropio.*) Hanc alij solis gemmam nominant. Rhennius, *Gemmaque quæ radios emittit candida solis* Eius qualitatẽ Plinius ca. 10. tricesimiseptimi sic eleganter refert. Heliotropiũ (inquit) nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro Porracei coloris Sanguineis uenis distincta. Albertus li. 2. Mineralium, eã nõ in Africa, sed in India cõtra aliorũ sentẽtiã ꝓdidit inueniri. n *Viridi colore.*) Porracei dicit Plinius. Rhennius candidi. Sed reuera colore quodã inter hos medio præditum est. Nisi candidã pro pulchra accipias. o *Causa nominis.*) Græci ἥλιος solem dicũt, τροπὴ mutationẽ cõuersionẽue. τρέπω retrouerto. Hæc enim gẽma (inquit Solinus) deiectã labris æneis radios solis mutat, sanguineo repercussu. Plin eodẽ loco. Causa nominis, quoniam deiecta in uasa aquæ fulgorẽ solis accedentẽ percussu sanguine mutat, maximè Aethiopica. Eadem extra aquã speculi modo solẽ accipit, deprehendit defectúsq; subeuntem lunam ostẽdẽs. Marbodeus hoc sic cecinit.

Ex re nomen habens est Heliotropia gemma,
Quæ solis radijs in aqua subiecta Basillo
Sanguineum reddit mutato lumine solem,
Eclypsimq; nouam terris effundere cogit &c.

Etiam

a *Etiam illud poſſe.*) Plinius ibidem. Magorum(inquit)impudentiæ uel maniſeſtiſſimum hoc quoq; exemplum eſt, quoniam admixta herba Heliotropio, quibuſdã quoq; additis precationibus gerẽtem conſpici neget. Idem Marbodæus:

Nam ſi iungãtur eiuſdem nominis herba,
Subtrahit humanis oculis quemcunq; gerentem.
Cui tamen amplior iſti conceſſa potentia fertur
Carmine legitimo, uerbóq; ſacrata potenti,

a effectu lapidis eſt, & poteſtate. Deiecta in Labris g-neis radios ſolis mutat ſanguineo repercuſſu, utraq; aquam ſplendorem aëris abijcit, & auertit. Etiam illud poſſe [a] dicitur, ut herba [b] eiuſdẽ nominis mix-b ta, & precantationibus legitimis cõſecrata, eũ à quo-cunq; geſtabitur, ſubtrahat uiſibus obuiorum. Inter Syrtes quamuis terra [c] pergentibus iter ſyderibus de-ſtinatur, nec aliter curſus pateſcit. Nam putris ſoli fa-c ciem aura mutat, & minimo licet uento tantam di-uerſitatem flatus efficit, ut ſubinde euerſis ſitibus [d] lo-corũ nulla indicia agnitioni relinquantur, cum mo-dò quæ fuerant tumulis ardua, in ualles reſidunt, mo-d dò quæ uallibus præſſa coetu pulueris aggerantur. Ita etiam continens [e] naturam maris ſui patitur. Nẽ intereſt ubi potius ſint procellæ, cum ad exi-tium uiantium elementis congruentibus in terris fla-e bra ſæuiant, in mari terræ. Vtræque Syrtes [f] du-centis quinquaginta millibus paſſuum ſeparantur, aliquanto clementior, quæ minor eſt. Cneo deniq; [g] Seruilio C. Sempronio Conſ. inter hęc uadoſa claſsẽ Romanã ĩpunè accepimus pfretaſſe. In hoc ſinu Me-ninx [h] inſula poſt Mynturnẽſes paludes. [i] C. Mario

b *Herba eiuſdem nominis.*) Herba hæc iccirco nomen à Sole ſortita creditur q̃niam cum Sole ſe circumagit, eti am nubilo die, tantum ſyderis a-mor eſt. Noctu uelut deſyderio contrahit cæruleum florem. Dioſcorides lib. 4. duo eius genera eſſe dicit, maius ſcilicet, & minus. Plinius etiam cap. 21. uiceſimiſe-cundi naturalis hiſtoriæ duo eius genera refert. Tricoccum, & He-lioſtrophium. Multa de hac her-ba traduntur à Medicis. Poëtæ fa-bulantur Clytien Nympham in hanc herbã fuiſſe conuerſam, qđ à Sole, cuiꝰ amore tenebatur, fue-rit derelicta.

Attamen illa ſuum quamuis radice tenetur
Vertitur ad ſolem, mutat aq; ſeruat amorem.

c *Terra pergentibus iter ſyderibus.*) Plin. cap. 4. quinti. Et terra hæc aũt(inquit) ſyderũ obſeruatione nobilis. Ad eam per deſerta are-nis, perq; ſerpentes iter eſt. Lucanus in nono.

Iamq; iter omne latet, nec ſunt diſcrimina terræ
Vlla, niſi ætherea medio uelut æquore flammæ,
Syderibus nouere uias, nec ſydera nota
Oſtendit Libycæ finitor circulus oræ.

Idem ſcribit Syllius in fine tertij.

Has obſeruatis ualles enauimus aſtris, *Namq; dies confundit iter,* &c.

Inter miracula certè numerandũ, ut terreſtre iter ſyderibus peragatur, cum ſit id ꝓprium nauibus. d *Euerſis ſitibus.*) Loci qualitatibus, itinerum diſtinctionibus, id eſt uijs, quibus uelut indicijs illae pgenti-bus monſtrantur itinera. Sunt qui falſò pro ſitibus, Syrtibus repoſuerint. e *Ita etiam continens.*) Va-riè locus hic in exẽplaribus reperitur. In quibuſdam enim ſcriptum eſt, Ita enim continens naturã ma-ris ui patitur. In multis aliter. Nobis autem placet, ut legatur. Ita etiam continens, naturam maris ſui patitur. Ad hunc ſenſum ſcilicet. Terram Syrtibus proximã, maris ſui, id eſt, Syrtici naturã etiã experi-ri. Id quod ſequens mox litera explicat euidenter. Hanc ipſam regionẽ mercatores, qui ea loca adire ſo-lent, Arenoſum mare nuncupant. Vltra quod undecim Iudæorũ tribus hac quoq; tempeſtate integras reſeruari Hebræi prædicant. f *Vtraq; Syrtes ducentis.*) Plin. cap 4. quinti. A' regione (inquit) quæ duas Syrtes interiacet, par utriq; interuallo, ſed littore inter duas Syrtes ducentorum quinquaginta millia paſſuum. g *Cneo deniq;.*) Hiſtoriam referunt Eutrop. in fine 2. & Oroſius cap. 1. lib. 4. h *Meninx inſu-la.*) De hac inſula Plin. cap. 7. lib. 5. & Strabo lib. ult. Auienus Dionyſij interpres.

Paruaq; ceruleo circumſonat æquore Meninx.

Sic enim alibi legendum eſſe docuimus. i *Caio Mario fuit latebra*) Plutarchus in Caij Marij uita. Ma-rius (inquit) ex induſtria recedens, & pelagus legens, Meningaque inſulam petens, hic primum. &c. Etiam ſi Meuingam paſſim legamus. Marij in Africam fugam, & ibidem latebram, deſcribunt Ap-pianus primo bellorum Ciuilium. Liuius libro ſeptuageſimooctauo, & 79. Lucanus in 2. Item cæteri.

fuit latebra. Supra Garamantas Psylli [a] fuerunt. contra noxium uirus muniti incredibili corporis firmitate. Soli morsibus angulum non interibant, & quamuis dente letali appetiti, incorrupta durabant sanitate. Recens etiam editos [b] serpentibus offerebant. Si essent partus adulterini, matrum crimina plectebantur interitu paruulorũ. Si pudici, probos ortus à morte paterni sanguinis priuilegium tuebatur. Sic originis fidem probabant uenenis iudicantibus. Sed hæc gens interijt [c] à Nasamonibus capta. Neque quicquam aliud præter opinionem de uestigio nominis sui Psylli reliquerunt. Nasamoniten lapidem [d] Nasamones dant sanguineum uniuersum nigris uenulis adumbratum. In intimo recessu Syrtis maioris circa Philænorum aras Lothophagos [e] fuisse didicimus. Nec incertum est. A Philænorum aris non procul palus est, quam Triton amnis influit. Vbi [f] speculatã se

a *Psylli fuerunt.*) Plin. cap. 2. septimi. Similis & in Africa (inquit) gens Psyllorũ fuit, ut Agatharchides scribit à Psyllo rege dicta, cuius sepulchrum in parte Syrtium maiorum est. Horum corporum ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos obijciendi sæuissimis earum. Eoq; genere pudicitiam coniugum experiendi non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus, &c. Plura de Psyllis Gell. cap. xi. decimisexti Noct. Att. Herod. lib. 4. Eleganter Lucan. lib. 9. *Gens unica terras*

Incolit à saeuo serpentum innoxia morsu

Marmaridæ Psylli, par linguæ potentibus herbis.

Ipse cruor tutus, nullumq; admittere uirus,

Vel cantu cessante potest, natura locorum

Iussit ut immunes mixti serpentibus essent,

Profuit in medijs sedem posuisse uenenis,

Pax illis cum morte data est.

b *Recens editos.*) Lucanus in 9. *Fiducia tanta est*

Sanguinis, in terram paruus cum decidit infans

Ne qua sit externæ Veneris mixtura timentes

Letifica dubios explorant Aspide partus.

Syll in 1.

Nec non serpentes diro exarmare ueneno

Doctus Atir tactuq; graues sopire Chelydros,

At dubiam admoto sobolem explorare Cerastæ.

c *Interijt.*) Ex Plin. cap. 2. septimi. Vide Gellium, & Herodotum ubi suprà. d *Nasamoniten.*) Huic lapidi, à loco, ubi prouenit, nomen inditum. Plin. cap 10. libri ultimi. Nasamonites (inquit) est sanguinea nigris uenis. e *Lotophagos.*) Nomen compositum ex λωτῶ Loto, & φάγω comedo, quod hi populi loto arbore uescantur. De Loto arbore plura Plinius capite decimoseptimo, tertijdecimi naturalis historiæ. Theophrastus cap. 10 quarti de historia plantarũ Et Dioscorides cap. 181 lib. 1. De Lotophagis præter cæteros Homerus 9. Odisseæ. Loti (inquit Plinius) tam dulcis ibi cibus, ut nomen etiam genti, terræq; dederit nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Vergilius in Culice.

Impia Lotos,

Impia, quæ socios Ithaci merentis abegit

Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.

Hinc natũ Adagiũ λωτὸν ἔφαγες Lotũ cõmedisti. De ijs, qui regionis alterius amore capti, in patriã redire negligũt. Apollonius (ut in fine primi eius uitæ refert Philostratus) Qui enim (inquit) ad Lotophagos nauigant, eius cibi suauitate capti, domesticarũ rerũ obliuiscuntur. f *Vbi speculatam se*) Pallas inuenta Tibia cum buccis tumidis ex aqua se conspexisset, eam ipsam Tibiã in Tritonẽ Libyæ paludẽ abiecit. Authores Herodotus lib. 4. Diodorus Siculus lib. 4. Quintus Curtius lib. 4. Lactantius 2. Thebaidos. Syllius in 3.

Hinc qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,

Qua uirgo (ut fama est) bellatrix edita Lympha

Inuento primam Libyen perfudit oliuo.

Lucanus in 9. de Tritone:

Hanc & Pallas amat, patrio quod uertice nata

Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo est

Vt probat ipse calor) tetigit, stagniq; quieta

Vultus uidit aqua, posuitq; in margine plantas,

Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.

Alij scribunt id factum esse in Meandro Phrygiæ flumine.

giæ flumine. Propertius 3. Elegiarum libro,

Quæ non iure uado Mæandri iacta natasti,
Turpia cum faceret Palladis ora tumor.

Idem ſentit Claudianus 2. in Eutropium lib. *Hic cecidit, &c.*
a *Artium deam.)* Mineruam intellige, cui nobiliũ artium inuentionem adſcribunt Ouid 3. Faſt.

Mille dea eſt operum, certè dea carminis illa eſt.

Petitiores per Mineruam, partem illam ſuperiorem animæ, id eſt, mentem & rationẽ intelligunt. Conſtat enim artes omnes nobiles eſſe à mente, & ratione repertas

a artiũ Deam [a] crediderunt. Maior Syrtis oſtentãt oppidũ, Cyrenas uocãt, [b] quod Battus Lacedæmonius [c] Olympiade quinta, & quadrageſima [d] rege Martio res Romanas tenente, anno poſt Troiam captam b quingenteſimo octogeſimoſexto condidit. Quæ domus Callimachi poëtæ fuit patria. Inter hoc oppidum, & templum Ammonis [f] millia paſſuum

Hinc à Græcis Minerua τριτογένεια dicitur, qđ nomen ut Democritus interpretatur, prudentiam ſignificat. Ex prudentia autem tres hominis actus prouenire exiſtimant. Bene cogitare, bene dicere, ac poſtremo bene facere. Hinc compactum nomen à τρίτος, & γενέα, id eſt, Trigenia. Alij eam Tritoniam à Tritone palude, ut ex Lucani relato carmine conſtat, potius dictam uolunt. b *Cyrenas uocant.)* Grinus Theræ inſulæ rex, Batto, multiſq; ciuibus eum comitantibus, Delphicum oraculum alijs de rebus cõſulturus, quondam adijt, cui ab oraculo reſponſum eſt, ut urbem in Africa conderet. Quo audito, Ego (inquit) ô Pythia ſenior ſum, ac grauis admodũ. Tu uerò quempiã meorũ comitũ iſta iube facere. Tum Pythia cõtinuò Battum oſtẽdit. Erat enim is ex Polymneſtri genere apud Minias gratus plurimũ. Cum uerò Theræi Pythiæ uatis diu oraculũ neglexiſſet, in Thira annis ſeptẽ nũq; pluit. Qua ex re, in ea inſula præter unã omnes arbores aruerunt. Vnde eius inſulæ incolæ ſuos Delphos ſciſſitatũ mittunt, quibus itidem quod antea reſponſum eſt, irã numinis placaturos, ſi in Africa coloniã condendã curarent. Euenit, ut adultus iam Battus idẽ, & linguæ uitio laboraret, Delphos & ipſe adijt, linguæ præpeditæ oraculũ petitur. Cui conſulenti, ijs ab oraculo carminibus reſponſum eſt.

Batte uenis uocis cauſa, dux te iubet ire
Lanigeram in Libyen habitatum Phœbus Apollo.

His toties auditis, Theræi duce Batto miſſis duabus biremibus iuxta oraculi reſponſum, tandẽ Cyrenen inſignẽ urbẽ in Africa cõdiderunt. Battus aũt (ut in 4. ſcribit Herod.) cognominatus eſt, cum ꝓpter oraculũ apud Delphos ſibi redditũ, tum propter honorẽ, quem aſſecutus eſt. Battum eñ Pœni regẽ appellant. Hinc à Pythia oraculũ reddente Punica lingua Battus dictus eſt, q̃d futurus rex eſſet in Africa. Copioſè id Herod exequitur in Melpomene. Plura de ea urbe refert Strabo in fine libri ult. ſui operis. Diod. Sic. lib. 5. ſcribit ex quotundã ſententia, huic urbi nomẽ inditũ à Cyrene Ipſei filia, quæ cum apud Peleum uirgo educaretur, Apollo eius forma captus, raptã uirginẽ in Lybiã, ad ea loca in quibus poſtmodum ciuitas cõdita eſt, aſportauit, & ab eius nomine Cyrene dicta. Alijs placet dictã à Cyre eius regionis fonte. Eam regionẽ eſſe fertiliſſimã in fine 4. tradit Herod. c *Lacedæmonius.)* Conueniunt ferè omnes Cyrenen fuiſſe à Theræis conditã. Hi aũt ex Laconica profecti Therã inſulã coluerunt. Thera autem olim Caliſto dicebatur. Vnde Callimachus,

Nomine Caliſto primùm ſed poſtmodo Thera
Dicta fuit tellus urbis origo meæ.

Ea urbs (ut Strabo refert) uiros claros cõplures habuit, qui & libertati optimè præeſſe poterãt, & imminentib. Barbaris fortiter reſiſtere. Qualis aũt fuerit Cyrenaica philoſophia, docet Diogenes in Ariſtip. uita lib. 2. d *Olympiade quinta, & quadrageſima)* Plin cap. 5. Nat hiſt. 19. aſſerit oppidũ Cyrenarũ fuiſſe cõditum urbis Romæ anno 143. Hic aũt annorũ numerus diſcrepat aliquantulũ à Solino. Cincius (ut cap. 2. ſuprà retulimus) ſcribit Romã fuiſſe cõditam Olympiade 12. Primi aũt quatuor Romani reges, Romulus, Numa, Tullus hoſtilius, Ancus Marcius, regnauerũt annis 116. hoc eſt, Olympiadib. 34. Secundũ igitur hanc Olympiadũ ſupputationẽ, Ancus Martius obijt Olympiade 46. Ergo ſecundũ hoc, Cyrenæ cõditæ ſunt, rege Martio res Romanas tenẽte, Apud hunc Cinciũ legerat fortaſſis Solinus, q̃d de Cyrenarũ cõditione hoc in loco refert. Propter curioſos aduertendũ, fieri potuiſſe, ut Martio res Romanas tenente, Cyrenas cæptas ædificari, licet poſt huius regis obitum finẽ ceperint. Conſtat autem Ancum Martium obijſſe mortem anno ſecundo, primæ & quadrageſimæ Olympiadis, author lib. 3. Dionyſius. Euſebius libro temporũ ſcribit Cyrenen ædificatam uigeſimoquarto anno, Erichthonij quarti Atheniensium regis, id eſt, ferme annis ſeptingentis ante Romam. Alibi dicit ædificatã eam quarta Olympiade, hoc eſt. annis paucis ante Romã. Alibi refert ædificatã Olympiade 17. Ex uerbis igitur Euſebij, non eſt quærenda de Cyrenarum conditione certa ueritas hoc in loco. e *Poſt Troiam captam anno 186.)*

quadringenta [a] sunt. Templo fons proximat Soli sacer, [b] qui humoris nexibus humum stringit, fauillam etiam in cæspitem solidat. In qua gleba non sine miraculo locus uiret undique secus agris arentibus. Illic & lapis legitur, Ammonis uocant cornu. [c] Nam ita tortuosus est & inflexus, ut effigiem reddat cornu arietini. Fulgore aureo est. Prædiuina somnia representare dicitur subiectus capiti

Constat ex primo, & secundo Dionysij uoluminibus, post erutum Ilium anno quadringentesimo tricesimo secũdo fuisse Romam conditam. Ab urbe autem condita, usq; ad obitum Anci regis, sunt anni fermè 136. Sumptis itaq; annis 432. & 136. fiunt anni 568. Qui annorũ numerus (ut iam diximus) ad Cyrenarum initium referendus est. Solini autem numerus ad cõpletam urbis illius ædificationem. Esset omnino plana & uera computatio, si sic legeretur apud Solinum. Olympiade prima & quadragesima, rege Martio res Romanas tenente. Anno post Troiam captam, quingentesimo sexagesimooctauo condidit. Sed exemplaria omnia quæ uiderim, retinent primũ numerum. Sed in re parum commoda satis multa. f *Templum Ammonis.*) Ab arena, quæ Græcè *ἄμμος* dicitur, nomen inditum. Liber enim pater, quum Indos peteret, uel (ut placet alijs) ex India ueniens, & per Lybiam exercitũ duceret, fatigatus siti, Iouis patris sui implorat auxilium. Et statim uiso ariete, fons secutus est ab arenis. Vnde factum est Ioui Ammoni ab arenis dicto simulachrũ cum capite arietino. In eo autem loco, in quo aqua fluxit, templum constituit. Quod ideo fingitur, quia satis eius oraculi sunt inuoluta responsa. Ex Seruio 4. Aeneid. super illud, *Hic Ammone satus.* Et Lactantio 3. Thebaid. Statij super illud, *Caonias sonuisse tibi.* Diodorus Siculus in gestis Alexandri, id est 17. hist. lib. Ammonis templum Danaum Aegyptiorũ regem cõstruxisse tradit. Idem docet qualiter in eo oracula ederentur. Eius autẽ simulachrum ex Smaragdis, ac gemmis alijs factũ fuisse tradit. In eo autem loco ager est in medio arenarum exiguus. Quippe ubi latior ad quadraginta maximè stadia extenditur, olearũ, palmarumq;, ac cæterarũ cultarum arborũ ferax, rosidus solus, ex omnib. circumiectis. Ex 3. Arriani lib. Diodorus dicit eam regionẽ in latũ, & longũ stadijs quinquaginta patere. Incredibile dictu (inquit lib. 4. Q. Curtius) inter uastas solitudines, ita undiq; ambientibus ramis uix in densam umbram cadente sole cõtecta est. Multiq; fontes dulcibus aquis passim manãtibus alunt syluas. Cœli quoq; mira temperies uerno tẽpore maximè similis. Omnes anni partes pari salubritate percurrit. Similia & Diod. Sic. refert. Politianus cap. 52. primæ Centuriæ cõtendit Ammonis hoc templum fuisse pauperrimũ, nec inter orbis miracula reponendũ. De Ammonis tẽplo Herod. lib. 2. & 4. Syll. in fine tertij. Lucanus in 9. *Ventum erat ad templum,* &c. a *Millia passuum trecenta.*) Legendum est, Quadringenta ex Plinio cap. 5. quinti, & Martiano lib. 6. b *Fons Soli sacer.*) Ex Plinio cap. 106. secundi. Iouis Ammonis fons (inquit) interdiu frigidus, noctibus feruet. De hoc fonte Arrianus in principio 3. Gestorum Alexandri. Ex eo (inquit) fons manat cæteris omnibus fontibus natura dissimilis, sub luce repentibus aquis manat, in meridie frigidus, uespere calet, media nocte feruidior. Postea deinde deferuescere incipit, ac sub diei exortũ rursus tepidior oritur, atq; ita per singulos dies, ac noctes æstus, ac frigoris uices uariat. Similia scribunt Diod. Siculus in Alexandro. Et Q. Curtius lib. 6. Pomp. Mela lib. 1. Multa Herodotus in Melpomene. Syllius in fine tertij.

Stat fano uicina, nouum & memorabile lympha,
Quæ nascente die, quæ deficiente tepescit,
Quæq; friget, medium cum sol ascendit olympum,
Atq; eadem rursus nocturnis feruet in umbris.

De eo etiam Ouid. lib. ult. Metam.

Medio tua corniger Ammon
Vnda die gelida est, ortuq;, obituq; calescit.

Huius effectus causa inter naturæ secreta meritò cõputantur, sicut de quibusdã aquis colorẽ ouiũ mutantib. inquit Satyr. 15. Iuuen. *Egregius fons Viribus occultis,* &c. Lucret. lib. 6. de rerũ natura ex eo id euenire ait, q̃d apud huiusmodi fontes ignis semina terræ inclusa sint. Hæc aũt ignis semina terrã nocte linquũt, & in aquã ipsã fontiũ trãseunt. Die aũt ui solis eandẽ terrã repetũt. Idipsũ elegãter canit in Meteoris Põtanus ueterib. poëtis non inferior.

Causa quidem uel certa subest, nam frigora noctis *Intus alunt ignes,* &c. Versus Lucretij sunt.

Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, & calidus nocturno tempore fertur.
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant subter terras feruescere partim
Nox ubi terribili, &c.

Aduertendũ hũc fontẽ alterũ esse ab eo qui est apud urbẽ Debrida, de quo infra cap. 42. Sunt tamen qui eundem esse existiment. c *Ammonis cornu.*) Plin. cap. 10. lib. ultimi.

ultimi. Ammonis cornu inter ſacratiſſimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens, promittitur prædiuina ſomnia repreſentare. a *Metops.*) Melopos, uel Melops in exemplaribus paſſim legitur. Sed legendum Metops, uel Metopium: ex cap. 24 duodecimi naturalis hiſtoriæ Caij Plinij. Ergo (inquit) Aethiopiæ ſubiecta Africa, Ammoniaci lachryma ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomine Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocant, reſinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, &c. Dioſcorides capite 514. Galbanum (inquit) ſuccus é ferula eſt, naſcitur in Syria, Metopion uocant aliqui, &c. Lege etiam caput immediatè ſequens, quod de Ammoniaco eſt. Eſt & eiuſdem nominis oleum, quod Hippocrates Metopum uocat. Aëtius etiã Halinon ab amaritudine uocari tradit. b *Syrpe gignitur.*) Hermolaus capite 520. Corollarij in Dioſcoridem ſcribit ex ijs Solini uerbis ſatis indicari ipſum de Silphio loqui uoluiſſe quidem, ſed parum (inquit) nouiſſe quid diceret, ita ſalebroſus, & deſuetus in eo genere ſermo eius eſt. Affert tamen ex Rudente Plautino uerſiculum, quo Sirpis meminit. Speras (inquit) multum hoc anno futurum Sirpe, & Laſerpicium? De Laſerpitio, quod Græci σίλφιον uocant. Plinius capite 3. deciminoni naturalis hiſtoriæ. Ab ijs (inquit) proximũ dicetur authoritate clariſſimum Laſerpitium, quod Græci σίλφιον uocant,

a incubantium. Et arbor eſt Metops [a] nomine, ex qua profluit lentus humor, quem à loco Ammoniacum nominamus. Apud Cyrenenſes præterea Syrpe gignitur [b] odoratis radicibus, uirgulto

b herbido magis quàm arbuſto. Cuius é culmo exudat æſtatis tempore pingue roſcidum, idq́ue paſcentium hircorum inhæret barbulis. [c] Vbi cum areſactum inoleuit, guttis ſtyriacis legitur ad uſum men

c ſarum, uel medelæ magis. Dictum eſt primum lac Syrpicum, quoniam manat in modum lacteum, deinde uſu deriuante Laſer nominatum. Quæ germina initio barbaricæ impreſsionis uaſtatis agris, po

d ſtea ob intolerandam uectigalis nimietatem, ferme penitus ipſi accolæ eruerunt. Cyrenis ab læua Africa eſt, [d] ab dextra Ægyptus, à fronte ſæuum, & importuoſum mare, à tergo Barbarorum uariæ nationes, & ſolitudo inacceſſa, incultaq́ue, & ſqualens, quæ Baſiliſcum creat [e] malum in terris ſingulare.

in Cyrenaica prouincia repertum, cuius ſuccus uocant Laſer, magnificum in uſu, medicamentisq́ue, & ad pondus argenti denarij penſum. Multis iam annis in ea terra nõ inuenitur, quoniã publicani, qui paſcua conducunt, magis ita lucrum ſentientes depopulantur pecorum pabulum. Vnus autem caulis repertus noſtra memoria, Neroni principi miſſus eſt. Siquando incidit pecus in ſpem naſcentis, hoc deprehenditur ſigno, oue cum comederit dormiente protinus, capra ſternutante. Diuq́ iam non aliud ad nos inuehitur, q̃ quod in Perſide, aut Media, & Armenia naſcitur Laſer, multò infra Cyrenaicum, &c. Plura Dioſcor. cap. 530. & Theophraſtus cap. 2 quarti, & cap. 3. ſexti, & cap. 1. noni de hiſtoria plantarum. Magnæ æſtimationis fuiſſe apud ueteres Sylphiũ, indicat prouerbium inde natum Βάττου σίλφιον. Batti Laſerpitium. De ijs dici ſolitũ, qui ſummos honores adipiſcuntur. Cyrenæi enim Batto, de quo parũ antè diximus, Silphiũ tanq̃ rem precioſiſſimã dono dediſſe traditur. Præterea in una nomiſmatis eorũ parte Ioue᷉ Ammone᷉, in altera Silphiũ ſculpere moris erat, author Tarræas in prouerbiorũ collectaneis. c *Inhæret barbulis.*) Hoc etiã pacto Ladanum, & Ceſyphum caprarum ſcilicet uillis colligi capite 18. duodecimi tradit Plinius. d *Africa eſt.*) De ſitu, & terminis minoris Africæ, lege Ptolemæum cap. 3. quarti Geographiæ, & Strabonem libro ultimo. e *Baſiliſcum creat.*) Græca dictio βασιλίσκος quæ regulum uel tyrannũ ſignificat, quod inſtar regis cunctis animantibus ſit terrori. Vel quod in omnes tyrannidem, & ſæuitiam exerceat. Scribit Seruius 7. Aeneid. apud Græcos tyranni, & regis nullũ eſſe diſcrimen. Plinius aliam nominis rationem affert, cuius ex cap. 21. octaui uerba ſunt. Eadem (inquit) & Baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia xij. non amplius digitorum magnitudine Candida in capite macula, ut quodam diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpẽtes. Nec flexu multiplici, nec ut reliquæ corpus impellit, ſed celſus, & erectus in medio incedens. Necat frutices, non contactas modò, uerum & afflatas. Eruit herbas, rumpit ſaxa. Talis uis malo eſt. Creditum quondã ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeuntem ui, non equitem modò, ſed equum quoq́ abſumptũ. Huic tali monſtro (ſæpe eñ enectũ cõcupiuere reges uidere) muſtelarũ uirus exitio eſt, adeo naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Interficiunt eos cauernis facilè cognitis, ſola tabe. Necant illi ſimul odore, moriunturq́ue, & naturæ pugnam cõficiunt. Alia de eo lege cap. 4. uiceſiminoni lib. eiuſdẽ operis. Albertus lib. 25. de ani

 malibus

Serpens est penè ad semipedem [a] longitudinis, alba quasi mitrula, [b] lineatus caput. Nec hominis tantum, uel aliorum animantium exitijs datus, sed terræ quoque ipsius, quam polluit, & exurit, ubicunque ferale sortitur receptaculũ. Denique extinguit herbas, necat arbores, ipsas etiã corrumpit auras, ita ut in aëra nulla alitum impunè transuolet, infectum spiritu pestilenti. Cum mouetur, media corporis parte serpit, media arduus est, & excelsus. Sibilum eius [c] etiam serpentes alij perhorrescunt. Et cum acceperint fugam, quaque quoquo possunt properant. Quicquid morsu eius occiditur, non depascitur fera, non attrectat ales. Mustelis tamen uincitur, [d] quas illinc homines inferunt cauernis, quibus delitescit. Vis tamen ne defuncto quidem deest. Denique Basilisci reliquias amplo sestertio Pergameni compararunt, &, ut ædem Apollinis manu insignem, nec araneæ intexerent, nec alites inuolarent, [e] cadauer eius reticulo aureo suspensum ibidem locarunt. Circa extimum Syrtium [f] cornu Berenicen ciuitatem alluit Lethon [g] amnis, inferna, ut putant, exundatione prorumpens, & apud pristinos uates latice memoratus [h] obliuionis. Hanc Beronice muniuit, quæ Ptolemæo tertio fuit nupta, & in maiori Syrte locauit. Omne autem

malibus scribit Pliniũ dicere, Basiliscum non occidere hominẽ nisi prius uiderit hominẽ, quàm è conuerso uideatur ab homine, & quod uisus hominis si prius uideat Basiliscũ, interficiat Basiliscũ. Qui scire uult ubi hæc scribat Plin. illic quærat, ubi mittũt cornua cerui. Cætera quæ de Basilisco tradit Albertus, sumpta sunt ex cap. 22. tertij Tractatus sextæ Fen. 4. Canonis Auicennæ. Dioscorides lib. 6. Herasistrati authoritate ponit signa morsi à Basilisco cap. 15. Capite autem ultimo eiusdem libri ait. Percussus à Basilisco prodesse fibrorum testes denario ponderis sumptos in uino. In auxilio esse etiam lachrymam papaueris. Auicenna scribit nullam eius prorsus esse curationẽ.

a *Ad semipedem longitudinis.*) Duorum palmorum dicit Auicenna. b *Mitrula lineatus caput.*) Coronatum caput habere idem Auicenna scribit. c *Sibilum eius.*) Lucanus in 9.

Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes
Ante uenena nocês, latè sibi submouet omne
Vulgus, & in uacua regnat Basiliscus arena.

d *Mustelis tamen uincitur.*) Legitur in aliquibus exemplaribus. Mustelis tantùm uincitur. Sed prima lectio purior. Hinc non inelegans Adagium sumi conuenit. Et mustelis Basiliscus uincitur. Ouidiano illi persimile.

A cane non magno sæpe tenetur aper.

In eos, qui inferiores uires in sui sæpe perniciem spernunt, & eleuant. e *Nec alites inuolarent.*) Simili fortassis ratione factum est, ne muscæ, aut canes, sacellum Herculis in foro Boario ingrederentur. Nec ales ulla sacram Achillis ædem, ut cap. 2. & 29. à Solino traditur. Etenim quacunque ratione, uana gentilitas conata est, ad falsorum deorum cultum miseros mortales inducere. Quod ante Christi Saluatoris aduentum, effecisse constat. f *Extimum Syrtium.*) Ex Plinio capite 5. quinti. Berenice (inquit) in Syrtis extimo cornu est, quondam uocata Hesperidum supradictarum, uagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius Lethon, lucus sacer, ubi Hesperidum horti memorantur. Eadem scribunt Strabo libro ultimo, & Martianus lib. 6. Faciunt, quæ scribit Iustinus libris 27. & 30. Stephanus sex urbes huius nominis connumerat. Sexta (inquit) prius [illegible]. Cognominata autem Berenice à Ptolemæi regis coniuge. g *Lethon amnis.*) Græci [illegible] obliuionem dicunt. Constat quibusdam in locis aquas esse, quæ suapte natura, uel memoriam, uel memoriæ contrariam obliuionem inducunt. Sicut in Bæotia ad Trophonium deum iuxta flumen Orchon, enõ duo sunt fontes, quorum alter memoriã, alter obliuionem affert. Inde numinibus inuenies. Similis effectus & huius amnis Lethes creditur esse aqua. Quibus fabulas consectari mos est, dicunt nomen inditum, quod ex Lethe inferno flumine ortum habeat. Lucan in 9. *Quam iuxta Lethes tacitus prælabitur amnis.*
Infernis ut fama trahens obliuia uenis.
Et Syllius 1. bellorum Punicorum.
Quique super Grauios lucentes uoluit arenas
Inferna populis referens obliuia Lethes.
Vnde aũt lumptũ sit à poëtis, Lethes aquã obliuionẽ animab inducere, pdũt Macrob 1 de Sõnio Scip. & Seruius 6. Aeneid. super illud. *Lethæumque domos placidas qui pranatat amnis.* h *Latice memoratus obliuionis*

tus obliuionis.) Cǒdices ſunt in quibus tum latex, tum Laticeæ legatur. a *Simiarum genus.*) Propter plurimam ſimiarũ cum hominibus ſimilitudinẽ creditũ eſt fuiſſe eas homines aliquando Pithecuſarũ inſularũ incolas, qui Cercopes dicebantur. Eos quum Iupiter eorum deteſtaretur perfidiam:

In deforme uiros animal mutauit, ut idem
Diſsimiles homini poſſent, ſimilesq́ue uideri,
Membraq́ue contraxit, nareſq́ue à fronte remiſſas
Contudit, & rugis perarauit anilibus ora,
Totaq́ue uelatos flauenti corpore uillos
Miſit in has ſedes, nec non prius abſtulit uſum
Verborum, & natæ dira in periuria linguæ,
Poſſe queri tantum rauco ſtridore reliquit.

a latifundium, quod inter Ægyptum, Aethiopiam, Libyamq́ue effunditur, quacunque lucis opacum eſt, uarium impleuit Simiarum genus. [a] Nec quiſquam offenſus nominis cognitione grauetur. Enim b uerò operæprecium eſt nihil omittere, in quo naturæ ſpectanda ſit prouidentia. Vulgus ſimiarum in his eſt, quas paſsim uidemus non ſine ingenio [b] æmulandi, quo facilius in manus ueniunt. Nam dum c auidè uenantium geſtus affectant, relicta conſultò uiſci unguilla, quod mendacio factum uident, oculos ſuos oblinunt. Ita uiſu obducto, pronum eſt eas corripi. Exultant noua luna, triſtes ſunt cornuto, & cauo ſydere. Immoderatè fœtus [c] amant, adeo ut catulos facilius amittant, quos im-

Non multũ diſſimilia ab ijs ſcribit Plin. cap. 44. xi. naturalis hiſtoriæ. Nam Simiarum (inquit) genera perfectam hominis ſimulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris Quæ ſolæ quadrupedum, & inferiorem habent genam. Iam mãmas in pectore, & brachia, & crura in contrariũ flexa. Similiter in manibus ungues, digitos, longioremq́ue medium. Pedibus paululum differunt. Sũt enim, ut manus prælongi, ſed ueſtigium palmæ ſimile faciunt. His quoq; pollex, & articuli, ut homini, & præter genitale tantum Et hoc in maribus. Viſcera etiam interiora omnia ad exemplar. Plura ijs ſimilia ſcribit Ariſtot. cap. 8. ſecundi Naturæ animalium. Galenus inſignis medicinæ author, tum ridiculam hominis imitationem, tum ludicram ludentium puerorum inuentionem, ſimiam nuncupauit. Idem Ariſtot. cap. iamiam citato, tradit plura ſimiarum genera, quo loco eleganter explicat, quæ ſit ſimiarum forma. Simia (inquit) tam parte ſui corporis prona piloſa eſt, utpote quadrupes, q̃ ſupina, ut ſpeciem gerens hominis, quin contra atq; quadrupedes obtinet pilum, ut dictum iam eſt, ſed craſſiore pilo ſimiæ ueſtiuntur, longeq́; hirſutiores parte utraq; ſunt. Conueniunt cum homine plurimũ ſua ſpecie. Quippe quæ nares, aures, dentes tam primores, q̃ maxillares hominis more habeant. Cilium etiã cum cæteræ quadrupedes non in utraq; palpebra habeant, q̃q̃ prætenuè, ac prolixius potiſſimum in inferiore, &c. Capite aũt 10. quarti de partibus animalium docet cur ſimia cauda, & natibus careat. Simia (inquit) quod forma ambigua ſit, ut in neutro, & in utroq; genere ſit conſtituenda, ideo nec caudam habet, neq; nates, uidelicet ut bipes cauda uacat, ut quadrupes natibus. Simiarum copiã in India eſſe tradit Philoſtratus in tertio uitæ Apollonij libro. Eas Indi maximè faciunt, quoniam piperis (ut ſic dicã) uindemiatrices ſunt. Quapropter & armis, & canibus, leones, & cæteras feras ab ipſis arcẽt. Diciťq; leones ſimijs inſidiari, præſertim cum ægroti fuerint, quod tunc ceruos, capraſq́; uenari non poſſint. b *Non ſine ingenio æmulandi.*) Plin. cap. 54. octaui naturalis hiſtoriæ de ſimijs. Mira ſolertia (inquit) uiſco inungunt laqueos, calcearique ſe imitatione uenantium traduntur. Similia refert Strabo uolumine 15. Murianus & latrunculis luſiſſe fictis cæra, nuces uiſu diſtinguere. Martialis in Diſtichis ſcribit ſimiam ſcire etiam immiſſas haſtas declinare.

Callidus emiſſas eludere ſimius haſtas.

Vnde factum eſt, ut eos qui facilè hominum geſtus moreſq; imitantur, prouerbiali figura ſimias uocitemus. Vtitur eo in Milite glorioſo ſæpe Plautus. Hinc nonnulli ſimiã dictam uolunt, uel qđ multa ſit in ea humanæ rationis ſimilitudo, uel q̃d plurimũ ſimulet geſtus hominũ. Alijs placet à ſimis naribus nomẽ inditũ. Simias capiendi modum refert Diodorus Siculus libro hiſtoriarum decimoſeptimo. Item Strabo 15 Geographiæ libro. Inter uenenatos animalium morſus enumerat Auicenna etiam morſum ſimiæ, eius curationẽ docens cap. 12. quarti tractatus ſextæ Fen. quarti Canonis. c *Immoderatè fœtus amant.*) Simiarũ generi (inquit Plinius) præcipua erga fœtum affectio. Geſtant catulos, quos manſuefactæ intra domos peperere. Omnibus demonſtrant, tractariq; gaudent, tractatu gratulationem intelligentes. Itaq; magna ex parte complectendo necant. Ex hoc ſimiarũ erga fœtus ſuos amore, Adagium non inconcinnum ſumi poſſe uidetur, Vt ſimia

fœtus

pendiò diligũt,& ante se gestiãt,quoniã neglecti pone matrẽ semper hęrent. Cercopitheci [a] caudas habẽt. Hęc sola discretio est inter prius dictas. Cynocephali [b] &ipsi sunt è numero simiarũ in Æthiopię partibus frequẽtissimi. Violẽti ad saltũ, fieri morsu,nũq̃ ita mãsueti,ut nõ sint magis rabidi. Inter Simias habẽtur & Sphinges [c] uillosę comis, mãmis prominulis, ac profundis,dociles ad feritatis obliuionẽ. Sunt & quas uocãt Satyros, [d] facie admodũ grata,gesticulatis motib.inquietẽ. [e] Callitriches toto penè aspectu à cęteris differũt. In facie barba est,lata cauda. Has capere nõ est arduũ,sed proferre rarũ. Neq̃ enim uiuũt in altero,q̃ in Æthiopico,hoc est,suo solo.

foetus diligit.In eos,qui ob immoderatã erga natos dilectionẽ, paternæ sæueritatis obliuiscũtur,corrũpiũtq; eos obscœnis morib.patiũtur.Non absimile ei,qđ à Salomone relatũ est. Qui parcit uirgæ, odit filium suũ,qui aũt diligit illũ instãter erudit. a *Cercopitheci.*) Verbũ de uerbo, Caudatæ Simiæ ἀπὸ τῆς κέρκου cauda, καὶ πιθήκου simia.Itali Maimonẽ,Germani maris catũ uocant.Aristoteles cap.8.& 9.secũdi nat. animaliũ κῆβον nominat.Plin.cap.21.octaui. Ceropithecos(inquit)nigris capitibus,pilo asinino, & dissimiles cæteris uoce. Strabo lib.15. scribit syluã esse nõ lõgè à Nicea urbe,in qua sylua maximã ingentiumq; Cercopitheeorũ multitudinẽ esse, adeo ut cũ Macedones aliquãdo mulros in collib.qbusdã apertis uidissent in aciẽ instructos, nã id animal (inquit) ad humanũ accedit ingeniũ, nõ minus q̃ elephantũ castra putasse. & in eos tanq̃ in hostes irruisse. Sed eũ à Taxillo, qui cũ Alexãdro erat, rẽ agnouissent, cessasse. Quo astu capi soleant, docet idẽ Str. lib. 15. b *Cynocephali.*) Canicipes. Sic eñ Theodorus transtulit cap.8.secundi nat.animal. Aristot. Græcis eñ κυνὸς canis dicitur, κεφαλὴ caput. Cynocephal⁹,siue Canips(inquit Aristot. ubi supra)etiam eadẽ forma,qua simia est, sed maior, ualidiorq;,& facie caninæ similior,unde & nõmen accepit. Ad hæc moribus ferocior est, & dente robustiore, caninoq; propiore Diod. Siculus lib. 4. Qui Cynocephali (inquit) uocantur,corpore sunt,& forma homini persimiles, uocem'q; imitantur humanam.Ferum omnino, atq; indomitum animal, ratione carens. Superciliјs, aspectuq; sunt horrido, ac truci. Fœminis sua natura accidit, ut palam expositam extra corpus uuluam, per omnem uitam ferant. Lege quæ de Cynocephalis scribit Plin. cap.2. septimi naturalis historiæ. Hos & India quoq; nutrit infra cap. 65. c *Sphinges.*) Ab effectu nomen inditum, quod homines suis quæstionibus ita stringerent, ut se expediri non possent. Nã Græci σφίγγειν constringere, uel uincere dicitur. Vel quasi omnium mentes suis propositionibus ligare. Lact. 2. Theb. scribit Sphinga monstrum fuisse,alas & ungues habens in similitudinem Harpyarum, quod insidens scopulo uiæ imminenti, insolubilia ænigmata transeuntibus proponebat, quæ cum soluere non possent, ex improuiso ueniens, alis & unguibus ad se in rupem trahebat. Cuius locutionis ambages Oedipodes sua calliditate soluit. Inde Adagionis origo apud Terentiũ. Dauus sum non Oedipus. Id est, seruili officio, non quæstionibus soluẽdis aptus sum. De Sphingibus sic Diod. Siculus lib.4. Sphinges & apud Troglodytas, Aethiopesq; nascuntur, forma haud ei dissimili, qua pinguntur, sed paulo pinguiores. Naturam habent mansuetam, pluribus exercitiјs disciplinisq; aptam. Lege Plin. cap.21. octaui. Κέβητος πίνακι tabulæ suæ expositionem Sphingis ænigmati persimilem esse dicit. Nam quicunq; (inquit) ipsum intellexerat salutem, qui non intellexerat exitium consequebatur. Eadem est huius enarrationis cõditio. Sphinx enim hominibus ipsa insipientia, &c. Tradunt fabulæ τρίμορφον triforme monstrũ, cuius pars una uolucris, altera leonis, uirginis tertia. Ausonius in Grippo ternariј numeri,

Terruit Aoniam, uolucris, leo, uirgo, triformis
Sphinx, uolucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Albertus cum loqui uellet de Ceropithecis, Cynocephalis, & Sphingibus lib.22. de animalib. in dictione Simia, Sphingicis ænigmatibus, inuoluit omnia. d *Satyros.*) σάθην ueteres Græci uirile membrũ dicebãt. Vnde esse Satyris nomẽ datũ quidã purãt, quod proni sint plurimũ ad libidinẽ. Aegyptiј plurimas Satyrorũ imagines, in gratiã foecunditatis eorũ in tẽplis ponebãt in hirci naturæ, quã libidinosam esse dicũt, similitudinẽ, author Diodorus Siculus in 2. Lege Euseb. cap.1 secũdi præparationis. Sumpsit hæc de Satyris Solinus ex cap.2. septimi. C. Plin. Sunt (inquit) & Satyri Subsolanis Indorũ montibus, Cartaduloιũ dicitur regio, pernicissimum animal tanq̃ quadrupedes tam rectè currentes, humana effigie, ut propter uelocitatem, nisi senes, aut ægri, non capiantur. Plura de Satyro refert Philostratus lib.6. quem lector adeat si libuerit. e *Callitriches.*) Pulchros crines habentes quidam interpretantur καλοὶ pulchri, τρίχες capilli. Callitriches (inquit Plinius cap. 54. octaui) toto penè aspectu differunt. Barba est in facie, cauda lata, diffusa priori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio nisi in Aethiopico, quo gignitur cœlo.

Inter

De Hammanientum Gente Deq́ in ea domibus ſale conſtructis. Cap. XLI.

INter Naſamonas, [a] & Troglodytas [b] gens Hammanientum eſt, quæ ſalibus domos extruunt, quos in modum cautium è montibus excitatos ad uſum ædium cementicijs nectunt ſtruibus. Tanta ibi huiuſce uenæ copia eſt, ut tecta faciant è ſalinis. Hi ſunt Hammanientes, qui commertia cum Troglodytis habent. Carbunculi gemmæ [c] citra Hammanientes propiores Naſamonibus. Asbyſtæ [d] Laſere uiuunt, hoc aluntur, hoc illis edule [e] eſt.

De Garamantibus, Deq́ miro apud eoſdem fonte Cap. XLII.

GAramantum oppidum [f] eſt Debris [g] fonte miro, qui denique alternis uicibus die frigeat, [h] nocte ferueat, ac per eadem uena-

Inter Naſamonas.) Hos populos Hammaniẽtes uocat Plin. cap. 5. lib. quinti. Poſt Naſamonas (inquit) Haſbytæ, & Macæ uiuunt. Vltra eos Hammanientes undecim dierum itinere à Syrtibus maioribus ad occidentem, & ipſi quaqua uerſus arenis circũdati. Et parum infra. Domos ſale è montibus ſuis exciſo ceu lapide cõſtruunt. Et lib. 31. cap. ſeptimo. Carrhis (inquit) Arabiæ oppido muros, domosq́ue maſsis ſalis faciunt, aqua feruminantes. Herod. lib. 4. porrigitur id ſupercilium (inquit) ad columnas uſq; Herculeas, atq; ulterius. Intra quod eſt metallum. i. effoſſio ſalis decem dierum itinere. Et homines incolentes domicilia ſua faciẽtes ex micis ſalis. Iſti enim tractus Africæ uacãt imbribus. Nã ſi plueret illic, nõ poſſent manere parietes ſalis. In Solinianis codicibus plerũq; gens Amantum ſcriptum reperies. De Sale capite undecimo ſuprà abundè diximus. b *Troglodytas.*) De Troglodytis infra cap. 44. c *Carbunculi gemmæ.*) Pli. Ab Hammanientibus ad Troglodytas hiberni occaſus plaga, dierum quatuor iter, cũ quibus cõmertiũ, gemmæ tm̃, quam Carbunculum uocamus ex Aethiopia uectæ. De Carbũculis, quos quidam ab igneo colore Pyropos, & Apyruſtas quod ignem non ſentiant, uocant. Plin. cap. 7. triceſimiſeptimi. d *Aſbyſtæ.*) Herodotus, Dionyſius, Callimachus Aſbyſtas, pronũciant. Alij Aſbytas Syllius, Ptolemæus, Euſtatius. Dicti autẽ ab Asbyſta eius loci urbe. Sunt qui nomen habere dicant ab Asbyte regina Hiarbæ regis filia, de qua plura Syllius libro ſecundo bellorum Punicorum. De Laſere, quo Asbyſtæ uiuunt. Plinius cap. 3. deciminoni. Et nos cap. 40. ſupra, ubi de Metopio ſcripſimus. e *Edule eſt.*) Edule uocant quicquid manducari poteſt. Horatius Satyra quarta ſecundi Sermonum.

Vinea ſummittit capreas nec ſemper edules.

Sunt codices, qui habeant tum edile, tum dulce, tum edulce eſt, tum edulescit.

GAramantum oppidum.) Eas præſertim regiones rimatur Solinus, in quibus aliqua naturæ uiſuntur miracula, tria apud Garamantes memoratu digna referens. Quod illic fons die frigeat, caleſcat nocte. Alterum quod eius regionis armenta obliquis ceruicibus pabulentur. Poſtremum quod Gauli inſulæ terra ſerpẽtibus, & ſcorpionibus ſit pernitialis omnino. g *Debris*) Hanc Solini nomenclaturam approbat Hermolaus ca. 5. quinti Caſtigationum Plinianarũ, cum apud Pliniũ legãtur tum Detris, tum Dedris. Apud Ptolemæum Bedron, uel Bediron. h *Die frigeat.*) Quidam cauſam huius miraculi hanc eſſe putant. Quod uidelicet ignes noctis frigoribus intus alantur, æſtuentq; ſub terram. Vnde euenit, ut noctis tẽpore ſit is liquor calidus. E diuerſo autẽ die, quod ſol terrã exurat, igneaq; uis exhalet ſolis ardore, uenas eas recreari aiunt. Sicq; aquã ipſam gelidã fieri, utpote in uim ſuam naturaliter redeuntẽ. Sed ꝓfecto hæc non propria, ſed communis nimis, & uniuerſalis cauſa eſt. Ex ea enim ratione, aquis cæteris præſertim ubi ſimilis fuerit ſolis uis, diuerſitas conſimilis aſcriberetur omnino. Quod rationem conſimilem, cõſimilis conſequatur effectus. Ego autem cauſam eſſe exiſtimo in terra, ex qua huiuſmodi fontes ſcaturiunt, & emanant. Poſſibile namq; eſt, eam terram talem eſſe natura, ut ſolis præſentia uim ſibi calfaciendi adimat. Solis uerò abſentia uim tribuat oppoſitam ferueſcendi. Harum diuerſitatum, uarietatumq; regionibus, & locis alijs, duas eſſe cauſas, naurales aiunt. Mundi inclinationem, & ſolis impetum, propius & longius, curſum faciendo. Eam rem Vitruuius Architecturæ octauo uolumine exemplis plurimis aperit eleganter. Idem Vitruuius ca. ſecundo eiuſdẽ libri cauſam docet

rum commertia [a] interdum ignito uapore æstuet, interdum glaciali horrore algescat. Incredibile memoratu, ut tam breui temporis curriculo [b] natura tam dissonam sui faciat uarietatem. Idq; qui percõtari uelit, tenebris inesse fluori illi æternã facem credat. Qui rimetur die brumales scatebras, nunquam aliud existimet, quàm perpetuè rigere. Vnde non immeritò per gentes Debris [c] inclyta est. Cuius aquæ ex cœlesti uertigine mutant qualitatem quamuis cõtrouersia syderum disciplina. Nam cum mundum à calore uespere temperet, ab occasu incipit ita incalescere, ut ni tactu abstineas, noxiũ sit contigisse. Rursus cum ortus solis incanduerit, & radijs feruefacta sint omnia sic glaciales euomit scaturigines, ut hauriri etiam à sitientibus nequeat. Quis ergo non stupeat fontem, qui friget calore, calet frigore? Garamãticę regionis caput est Garamana, [d] ad quã iter diu inextricabile fuit, & inuiũ. Nam latrones [e] puteos arenis operiebant, ut temporaria fraude subductis aquis in fame, & siti iter submoueret accessus uiantiũ. Sed Vespasiano principe bello, quod cum Oensibus gestum est, difficultas hæc interijt compendio spacij breuioris

docet caliditatis aquarum. Neq; enim (inquit) calidæ aquæ, est ulla proprietas, sed frigida aqua cum incidit percurrens in ardentem locum, efferuescit, & calefacta egreditur per uenas extra terram. Ideo diutius non potest permanere, sed breui spacio fit frigida. Namq; si naturaliter esset calida, non refrigeraretur calor eius. De hoc fonte lege Plin. cap. 106. secundi, & cap. 5. lib. 5. Adscripsi huic loco Dionysij interpretis uersus:

Hanc habitant iuxta Garamantes Debrite clari.
Quæ superat cũctas urbs miro munere fontis.
Frigore qui noctis feruet calefactus & umbris.
At solis friget radijs, glacialis & igni.

Faciũt ad hunc quoq; locũ q̃ cap. 40. de Ammonis fonte ex alijs annotauimus. a *Per eadem uenarum commertia.*) Sunt qui alia existiment esse uenarum cõmertia die, alia noctu. Aiunt enim ui solis quadam oculta euenire, ut per loca alia die scaturiant eius fontis aqua, per alia noctu, utputa per sulphurea noctu loca, per terram qualitate contraria affectam die. b *Tam breui temporis curriculo.*) Non ita mirum contemplantibus uideretur, si ea fontis mira mutatio fieret aliquando magno temporis interuallo. Quoniam diutino quodam tempore, uenarum quoque commertia uariari posse existimarẽt, quod breui temporis curriculo uix fieri posse conijcit ipsa ratio. c *Per gentes Debris inclyta est.*) Naturale est, ut fortioris agentis præsentia, debilius agens in opus suum exire non possit. Fieri autem potest, ut loca per quæ scaturiunt huius naturæ fontes, calfaciendi aquam uim habeant per naturam. At uerò solis ipsius obsistente præsentia idipsum nequeunt operari. Operantur autem ipsum noctis tempore, quod tunc sol occidens procul abest. Quod uerò non alibi idem accidat, facit locorum diuersa qualitas, & natura hic, & alibi. Quid si mirum hoc, & sexcenta alia lucri, uel famæ causa excogitata fuerint astu hominũ? Consimilis hominum astus olim solis mensam mirã fecit. Serapis simulachrũ adorandũ præbuit. Canopus uersutia sacerdotis Chaldæorũ Dei uictor effectus est. Sed uero proximus est, ut huius miri causa nondum sit ratione deprehẽsa, sicut de fonte altero Iuuenalis inquit. *Sed & egregius fons, Viribus occultus,* &c. Pomp. Mela, & secum plures, non distinguit inter hunc Garamanticæ regionis fontem, & eum qui iuxta Ammonis oraculũ esse dicitur. Qui idcirco solis nũcupatur, q̃d uel mira solis uis in eo appareat. Vel q̃d solis uarietate, ipse quoq; maximè uarietur. Plinius autem hunc ab eo, qui soli sacer est, alterum facit, ut ex eius uerbis cap. 106. secũdi colligit Hermolaus. d *Garamana.*) Ptolem. Garama, quidam Plinij codices Garadamum habent, cap. 5. quinti. Sunt Solini uetusti quidam codices, in quibus Garama scriptum sit. Verum maiori ex parte Garamana retinent. Hanc urbem dictam uolunt à Garamante Apollinis filio, & Garamantidis Nymphæ patre, ex qua, & Ammone Ioue Hyarbam regem natum fuisse 4. Aeneid. scribit Maro:

Hic Ammone satus, rapta Garamantide Nympha.

Habitant aũt Garamantes super Psyllos Ausirum uersus, in loco fero, frequentiq;. Hi aũt omniũ hominũ cõmertium, aspectumq; refugiunt, nihil bellicæ armaturæ utẽtes, ac ne defẽdere quidẽ audẽtes. Authores Herod. in 4. & Step. de Vrb. De ijs Plin. cap. 4. 5. 8. lib. 5. Strab. lib. ult. Itẽ cæteri. Scribũt defunctos reclusa nudos Garamantes arena infodere. e *Nã latrones pu-*

a reperto. Garamantas Cornelius Balbus [a] ſubegit, & primus ex hac uictoria triumphauit. Primus ſanè de externis, utpote qui Gadibus genitus acceſsit ad gloriam nominis triumphalis. Armenta gentis b [b] iſtius obliquis ceruicibus pabulãtur. Nam ſi recta ad paſtum ora dirigant, officiunt prona in humũ cornua, & obnixa. Ex parte, qua Cercina [c] eſt. Accipimus Gaulon inſulam, [d] in quam ſerpens neq; naſc citur, neq; uiuit inuecta. Propterea iactus ex ea quocunq; gẽtium puluis arcet angues. Scorpiones ſuper iactus illico perimit.

d De Aethiopia. De eius regionis hominũ obſcœnis moribus, ac eorundem hominũ monſtroſis formis, De Draconibus, miræq; naturæ ibidem feris alijs. De Cinnamomo aro-
e mate, deq; Hyacintho lapide. Cap. XLIII.

f AEthiopes, [e] & Athlanticæ gentes Nigri flumine [f] diuiduntur, quam partem [g] putant Nili.

trouns puteos.) Ex Plinio cap. 5. quinti. Ad Garamantes (inquit) iter in explicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius. Puteos, qui ſunt non alte fodiendi ſi locorum notitia adſit, arenis operientibus. Proximo bello, qđ cum Oenſibus Romani geſſere auſpicijs Veſpaſiani imperatoris compendiũ uiæ quatriduo deprehenſum eſt. Hoc iter uocatur præter caput ſaxi. a *Cornelius Balbus.*) Clariſsimũ oppidum (inquit Pli. eodẽ loco) Garadamũ, caput Garadamantũ, omnia armis Romanis ſuperata, & à Cornelio Balbo triumphata, uni omniũ curru externo, & Quiritium iure donato. Quippe Gadibus nato ciuitas Romana cum Balbo maiore patruo data eſt. b *Armenta gentis iſtius.*) Pli. ca. 45. octaui. Boues animalium ſoli & retro ambulantes paſcuntur. Apud Garamantas, quidẽ haud aliter. Et cap. 37. undecimi Troglodytarum (inquit) in terram directa, qua de cauſa obliqua ceruice paſcuntur. Mela Pom. lib. primo. Apud Garamantes enim (inquit) armenta ſunt ea, quę obliqua ceruice paſcuntur. Nam p̄nis, directa in humũ cornua officiunt. Hæc eadem ante hos ſcripſit Herodotus li. 4. Ab Alberto perperam Trogodide nominantur lib. 22. c *Ex parte, qua Cercina.*) Inſula hæc circa Africã à læuo, cum urbe eiuſdem nominis longa. xxv. M. paſs. Lata dimidium eius ubi plurimũ, ac in extremo nõ plus. v. M. paſs. d *Gaulon inſulam.*) Pli. ca. 7. li. quinti. Mox Gaulos (inquit) & Galata, cuius terra ſcorpionem dirũ animal Africæ necat. Dicũtur & in Clupea emori. Vitruuius ca 3. octaui ſcribit eſſe locũ in Africa, q̃ aliàs eſt parẽs, & nutrix ferarum beſtiarũ, maximeq; ſerpentiũ, ubi nulla naſcitur, & ſi quando illata ibi ponatur, ſtatim moritur. Neq; id ſolũ (inquit) ſed terra ex eo loco ſi aliò translata fuerit. Id genus terræ etiã Balearibus eſſe dicitur. Alia loca enumerat Solinus, in quibus ſerpentes non reperiantur ca. 10. triceſimiquinti & 36. Extat apud Pliniũ ca. 58. lib. octaui. ubi docet, quæ animalia, quibus locis nõ ſunt. Eandẽ rẽ etiamnũ cõtinet caput 28. octaui Naturæ animaliũ apud Ariſtotelẽ. Cauſæ huius (ut etiã ibidẽ Ariſtot. inſinuat) ſunt cœli, ſitusq; conditio.

A *Ethiopes.*) Sunt qui Aethiopiã dictã uelint à uerbo Græco αἴθω quod uró, incendo, ardeoq; ſignificat, & ὤψ facies, & aſpectus, qđ ſolis aſpectu plurimũ torreat. Pli. ca. 30. lib. ſexti dictã tradit ab Aethiope Vulcani filio, cui præfuit. Ambro. aũt ca. 3. eius li. quẽ de paradiſo ſcripſit. Aethiopiam uilem, & abiectã interpraetari aſſerit. Pli. ca. 30. lib. ſexti ſcribit uniuerſam eã gẽtẽ Aetheriã, & Atlantiã appellatã, mox ab Aethiope Aethiopiã. Ioſephus cap. 14. primi ant. Iudeorũ ſcribit Aethiopes ante à Chuſo Chã ipſius filio, fuiſſe Chuſæos cognominatos. Ptol. duplicẽ Aethiopiã eſſe dicit, unã q̃ ſub Aegypto eſt. Alterã interiorẽ nominat. De prima ca. 7. de 2. ca. 8. lib. quarti tab. 4. Africæ. Sita eſt Aethiopia ab oriente hiberno ad occidentẽ hibernũ. Meridiano cardine ſyluæ hebeno maximè uirẽt. Meridiana eius parte imminens mari mons excelſus æternis ardet ignibus Aeonocauma dictus etc. Pli. ca. 30. ſexti abunde ſatis. Plutar. ca. ult. gnti de Placitis Philoſophorũ ſcribit Aethiopes caneſcere q̃ citiſsimè. f *Nigri flumine.*) Quæ de Nigri flumine annotãda uiſa ſunt, retulimus ca. 40. poſt principiũ. g *Quã partẽ putant Nili.*) Sũt exẽplaria, q̃ nõ partẽ Nili, ſed patrẽ habeãt, quaſi Nilus ex Nigri flumine ortũ habeat, & principiũ. Ex eo, qđ eorũ plura in Nigri flumine, q̃ & in Aegyptio Nilo reperiũtur, infert Nigrim flumen eſſe Nili ipſius partẽ, aut originem. Qui autem uolunt Nili ortum penitus ignorari,

dicerent ex similibus illis utriq; flumini accidentibus, nõ continuò inferri posse, alterũ esse partẽ, aut originem alterius. Præsertim ex eo, qđ papyro uireat, calamo prætexatur, quodq; eadẽ animalia edat. Sed nec ob hoc quoq; qđ ijsdem temporibus exundet, & intra ripas suas tunc redeat, cũ cõtentus est alueo suo Nilus. Nam & Euphrati flumini similia accidunt, ut ca. 50. infra Solinus ostendit. a *Sic papyro uiret, sic calamo prætexitur.* De Papyro, & calamo præter ea, quæ lib. 15. & 16. tradit Pli. Lege Dioscoridem cap. 111. & cap. 113. libri primi, Quo loco nil de ijs prætertijt Hermolaus. Ex Papyro, & Calamo non paucas medelas posse confici, secũdo Canonis author est Auicenna.

Sic papyro uiret, [a] sic calamo prætexitur, animalia eadem edit, ijsdem temporibus exundat, intra ripas tunc quoque redit, cum contentus est alueo suo Nilus. Garamantici Aethiopes, matrimonia priuatim [b] nesciunt, sed omnibus uulgò in uenerem licet. Inde est, quod filios matres tantum recognoscunt. Nam paterni nominis nulla reuerentia est. Quis enim uerum patrem nouerit in hac luxuria incesti lasciuientis? Eapropter Garamantici Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur. Nec immeritò, quia afflicta castitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdiderunt. Nomen Athiopum [c] latè patet in parte Africana, qua Meroen uidet [d] Libya. Plurimæ eorum sunt, & uariæ nationes. Harum è numero Nomades [e] Cynocephalorum [f] lacte uiuunt. Syrbotæ [g] longi sunt ad pedes xij. [h] Asachæi captos uenatibus Elephantos deuorant. Apud Sambros [i] nulla est aurita quadrupes, nec Elephãti quidẽ

b *Matrimonia priuatim nesciunt.*) Herodotus libro quarto scribit Machlyes, & Auses esse Africæ populos. Hos promiscuè cum mulieribus non unà habitantes, sed pecudum more concumbere. Sed ubi apud mulierem puer robustus est factus, apud quem uirũ habitare sustinet (nam tertio quoque mense uiri conueniũt) eius filius censetur. Mela Pomponius libro primo. Nulli Garamantum (inquit) certa uxor est. Ex ijs, qui tam confuso parentum coitu passim incertiq; nascuntur, quos pro suis colant formæ similitudine agnoscunt. Eadem scribit Plin. cap. 8. libri quinti. Lactantius ca. 11. tertij. Aristot. in principio secundi Politicorũ Plato. 5. de Repub. Diuus Hieronymus ca. 6. secundi aduersus Iouinianum. Claudianus in Gildonem.

Connubia mille,
Non illis generis nexus, non pignora curæ,
Sed numero languet pietas.

Sunt & gẽtes aliæ matrimoniorũ expertes, ut ca. 31. tetigimus. Nec minus Persarum matrimonia reprehensione digna sunt, apud quos lex erat, filios, sorores, matresq; ipsas in matrimonium ducere. Nec in Perside solum, uerumetiam quicunq; Persarum ad alia climata orbis è patria exiuerunt, nefanda hæc matrimonia celebrabant. Author Euseb. ca. 8. sexti Præparationis Euangelicæ. Matrimoniũ à quo, quando, & cur institutũ fuerit, differit doctè Scotus distin. 26. quarti Sentẽtiarũ libri. Quo loco ꝓbat idẽ author Matrimoniũ apud gẽtes omnes esse debere. Definit eodẽ loco doctè simul, & eleganter quid Matrimonium ipsum sit. Sed locum consignasse satis modò. c *Nomen Aethiopum latè patet.*) Scribit Homerus primo Odysseæ Aethiopes populorum ultimos, in duo diuidi. Alios in orientẽ, alios in occiduum solem. Eam Homeri diuisionẽ multis uerbis exequitur Strabo lib. 1. Pli. ca. 10. lib. sexti. Aethiopũ (inquit) terram uniuersam cũ mari rubro, patere in longitudinem semel, & uicies. 70. mil. pass. In latitudinem cum superiore Aegypto duodecies. xcvij. Agrippa existimauit. Quidam in longitudinẽ ita diuiserunt, à Meroe &c. d *Qua Meroen uidet Libya.*) Sũt exemplaria, quæ sic habeant, quã à Meroe diuidit Libya, ca. 30. lib. sexti e *Nomades.*) De Nomadibus abunde diximus capitibus 25. & 29 suprà. f *Cynocephalorum.*) Quales sint, & unde sumptũ nomen, in fine capitis. 40. dictũ est. Sumpsit autem hæc omnia Solinus ex ca. 30. sexti Plinij. g *Syrbotæ.*) Quædã exẽplaria (ut etiam Hermol. meminit) Serbotæ, alia Sorbotæ habent. Plin. ca. 30. lib. sexti Syrbotæ (inquit) qui octonũ cubitorũ esse dicuntur. Idem ca. 2. septimi Solinus ait Syrbotas lõgos esse ad pedes duodecim, qui numerus etiamnũ cubitos octo efficit. Nam ex pede, & semi cubitus integratur. h *Asachæi.*) Variè hic locus in exẽplaribus reperitur. Apud Pliniũ autẽ ca. 30. li. sexti Aschæ, uel Asachæ legitur. In ipsis uerò mõtibus Aschæ multis nationibus. Abesse à mari dicũtur dierũ qnq; itinere. Viuũt Elephãtorũ uenatu. In uetustis Plinij codicibus nõ Aschæ sed Asachę. Ca. aũt 31. li. 8. apud eũdẽ Pli. sic habetur. Asachęi uocãtur Aethiopes, apud q̃s maximè nascãtur dracones i *Apud Sambros.*

Sambrôs.) Plinius ca.30. ſexti. Oppidũ eorũ (inqt) Nilo impoſitum Tempſis Sambri, apud quos quadrupedes omnes ſine auribus etiã Elephanti. Id, tũ ad ſoli diſpoſitionẽ, tũ ad cœli qualitatem referendum cenſet. a *Cani tradunt.*) Pli. eodẽ capite. At (inquit) ex Africæ parte Ptoembari, Toemphanæ, qui canẽ pro rege habent, motu eius imperia augurantes. Quod regiæ poteſtatis ij populi cani tradiderint, ex eius animalis erga homines fidelitate ortum habuiſſe crediderim. Quem ritum licet ſtolidũ, ob maiorũ ſuorum reuerentiam poſteris tandem placuit obſeruare. Sunt qui falſò Pannoniæ regnicolis id ipſum ſemel aſſerant contigiſſe. Sed hæc non niſi ab inconſtanti uulgo nata eſt opinatio. b *Quaternos oculos.*) Plinius eodem loco. Regio (inquit) Sirbitum, ubi deſinunt montes, traditur à quibuſdam habere maritimos Aethiopas Niſicaſtes, Niſitas, quod ſignificat ternum, & quaternum oculorum uiros. Non quia ſic ſint, ſed quia ſagittis præcipua contẽplatione utuntur. Non minus mirum, & à natura hominis alienum eſſe uidetur, homines eſſe ſcilicet, quibus oculi ſint in pectore. Eſſe rurſus alios, qui oculum unicum in fronte habeant. c *Agriophagi.*) Quaſi Agreſtiuori, feriuoriq́; dicamus. ἄγριος agreſtis, immitis, ferox, φάγος uorax Græcè dicitur. Plinius eodem capite. Agriophagi Pantherarum, & Leonum carnibus maximè uiuentes. d *Pamphagi.*) Latinè cunctiuori, uel omniuori dici poſſunt πᾶν totum. φάγος uorax. Plinius. eodem loco. Pamphagi omnia mandentes. e *Antropophagi.*) Homiuori ſi uerbum uerbo reddas, de quibus ſupra ca.25 abundè diximus. De ijs etiam Pli. 30. lib ſexti. f *Cynamolgi.*) κυνὸς canis, ἀμολγὸς mulctra, ἀμολγὸς mulgendi tempus. A forma ergo corporis, & mulgendi exercitio nomen habent. Pli. eodem ca. Cynamolgi caninis capitibus. Strab. li. 16. Supra hoc (inquit) quaſi ad meridiẽ ſunt Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, Comati, & Barbari. Hi canes maximos alũt, qbus indicos boues uenãtur è uicina regione uenientes, ſiue à feris pulſos, ſiue paſcuorũ inopia. g *Arthabathitæ.*) Pli. Arthabathitæ quadrupedũ ferarũ modo uagi. h *Locuſtas terreſtres legunt.*) Ex Pli. & hæc ſumpta ſunt ca. 30. li. 6. Pars quædã (inqt) Aethiopũ locuſtis tm̃ uiuit, fumo & ſole duratis in annua alimẽta. Hi q̃dragesimũ uitæ annũ nõ excedũt. Ferũt Ioãnẽ Chriſti præcurſorem locuſtis ueſci ſolitum in deſerto. Ob hoc de eo canitur in Eccleſia. *Præbuit hirtum tegimen Camelus Artubus ſacris, Strophiũ bidentes, Cui Latex hauſtũ, ſociata paſtũ Mella locuſtis.* Qui plura de locuſtis noſſe cupiũt, legant caput. 29. xi. naturalis hiſtoriæ Caij Plinij. Et Diuũ Ambro. cap. 23. quinti Hexameron. Itẽ Ariſtotelẽ ca. 17. & 18. quinti naturæ animaliũ. i *Quadrageſimum æui annum.*) Conſtans Medicorum ſententia eſt ex alimentorũ diuerſitate, fieri contractius, uel ꝓtenſius æuũ hominis. K *Milia paſſuum ſunt ſexcenta uiginti.*) Vel hic, uel apud Pliniũ numerus deprauatus eſt. In totũ em̃ (inquit) ab Oceano ad Meroen. Dcc. milia. xxv. milia paſſuũ eſſe inter authores conuenit, capite triceſimo libri ſexti. Sunt quædam Solini exemplaria, quæ habeant milia paſſuum ſexcentatriginta. l *Macrobij.*) μακρόβιοι, Latinè longæui. μακρὸς longus, βίος uita. Ex aduerſo in Africæ parte Macrobios ſitos aiunt. Mela Pomponius libro tertio, Meroeni (inquit) habent terram, quam Nilus primo ambitu amplexus inſulam facit. Pars quia uitæ ſpatium dimidio ferè, quam nos longius agunt

a His proximi ſummam regiæ poteſtatis Cani tradũt,[a] de cuius motibus quidnam imperitet, augurantur. Maritimos Aethiopas quaternos oculos[b] dicunt habere. Sed fides alia eſt. Illi denique quod b & uident plurimùm, & manifeſtiſsimè deſtinant iactus ſagittarum. Occidentem uerſus Agriophagi[c] tenent, qui ſolas Pantherarum, & Leonum carnes edunt, rege præditi, cuius in fronte oculus unus c eſt. Sunt & Pamphagi,[d] quibus eſca eſt quicquid mandi poteſt, & omnia fortuitu gignentia. Sunt & Anthropophagi,[e] quorum mores uocamen ſonat. Cynamolgos[f] aiunt habere caninos rictus, & promi d nula ora. Arthabathitæ[g] proni, atque quadrupedes, nec ſecus ac feræ ſine ſedibus euagantur. Confines Mauritaniæ certo tempore Locuſtas terreſtres[h] legunt, duratasque ſalſugine in præſidium uitæ ſolas e habent. Sed ex illis quadrageſimum[i] æui annum nullus ſupergreditur. Ab Oceano iſto ad Meron, quam inſulam amplexu primo Nilus facit, milia paſſuum[K] ſunt ſexcenta uiginti. Vltra Meroen f ſuper exortum ſolis Macrobij Aethiopes uocantur. Dimidio enim eorum protentior, quam noſtra uita eſt. Hi Macrobij iuſticiam colunt,

amant æquitatem, plurimùm ualent robore, præcipua decent pulchritudine. Ornantur ære. Auro uincula faciunt noxiorum. Locus apud eos est Heliutrapeza [a] opiparis epulis semper refertus, quibus indiscretè omnes uescuntur. Nam & diuinitus [b] eas augeri ferunt. Est & ibidem lacus, quo [c] perfusa corpora uelut oleo nitescunt. Ex hoc lacu potus saluberrimus. Sanè adeo liquidus est, ut ne caducas quidem uehat frondes, sed illico folia lapsa ad fundum demittat laticis tenuitate. [d] Vltra hos desertæ, inhumanæque solitudines adusque Arabicos sinus. Deinde in ultimis Orientis monstrosæ gentium [e] facies.

Macrobij. Pars quia ex Aegypto aduenere dicti Automolæ. Pulchri forma, æqui corporis, parũq; uenerationes, ueluti optimarum alumni uirtutũ. in illos mos est, cui potissimũ pareãt specie, ac uiribus, legere. Apud hos plus auri, q̃ Persis est, ideo quod minus est, præciosius censent. Aere exornantur. Auro uincula sontiũ fabricant. Hucusq; Mela. Macrobiorũ regionem, corporis magnitudinẽ, pulchritudinẽq;, mores integros, regũ electionẽ, uictũ, longã ætatẽ, multis uerbis ꝓsequitur Herodotus in Thalia. Refert inter alia esse apud eos fontem, in quo loti efficiuntur perinde atq; inuncti uiolam olentes. Eam aquam tam leuẽ esse dicit, ut in ea nihil innatare posſit, ne lignũ quidẽ, & quæ leuiora sunt ligno, sed omnia pessum ire in ꝓfundũ. Ex potu igitur eius aquæ euenit, ut ad centũ uiginti annos perueniant, non nulli etiam hoc ætatis transcendant. Quærit Aristoteles. Cur diutius uiuunt, qui locis calidis suam degunt ætatem? An quia natura sunt ficciore. Firmius autem, diuturniusq;, quod siccius est. Mors autem putredo quædã est. An quod mors caloris interioris refrigeratio est. Refrigerari autem omnia solẽt ambientis aëris qualitate, qui ut locis calidis calet, sic frigidis friget. Itaq; interiorẽ calorem ocyus magisq; corrumpit. An q͛d humorem, caloremq; amplius seruant, quarum rerum introitus mors est. De Macrobijs aliqua retulimus suprà cap. 21. a *Heliutrapeza.*) Græci *ἡλίου τράπεζαν*, Solis mensam dicunt. Ex eo sic nominata, quod ui quadam solis eum apparatũ fieri creditum sit. Qui de ea mensa aliquid scripserunt, Herodotũ ueterem historicum habẽt authorẽ. Eius uerba ex tertio historiarũ lib. asscripsimus Solis (inquit) mensa talis esse memoratur. Est in suburbano pratũ omniũ quadrupedũ assa refertũ carne, quam per noctẽ singuli ciuiũ magistratus properant ponere. Ad eamq; ubi illuxit cuilibet epulaũ licet accedere. Hæc ipsa terra reddi assiduè indigenæ aiunt. Et mensa quidem, quę Solis uocatur, talis esse fertur. Ex ijs fit euidẽs. quid posſit inter homines astus hominũ. Erubesco ea referre, quæ consimili, uel maiori sæpe fraude fiunt hodie. Meminerunt huius mensæ Mela Pom in fine terrij, Pausanias in Attica. Diuus Hierony. in prologo ueteris testamenti. Ex hoc opiparo solis mensæ apparatu sumptũ Adagium *ἡλίου τράπεζα* Solis mensa, de sumptuoso, ac lautissimo conuiuio dictum congruè, nõ absimile illis, quæ ab Horatio referuntur secundo Carminũ Ode 14. *Pontificum potiore cœnis.* Et saty. sexta secundi Sermonũ. *Dearum cœna.* b *Diuinitus.*) Id potius ad magistratus loci eius superstitiosam fraudẽ tribuendũ reor. c *Lacus.*) Sententiã Herodoti parũ ante retulimus. Meminit & Mela Pom li. 3. Aquæ, quæ perpingues terræ uenas profluunt, unctæ oleo erumpunt, uti Solis, q͛d oppidũ Ciliciæ flumen nomine Liparis, in quo natantes, aut lauantes, ab ipsa aqua unguntur. Similiter & hic Aethiopiæ lacus, qui unctos homines efficit, qui in eo natauerint. Et in India, qui sereno cœlo, emittit magnã olei multitudinem. Item Carthagine fons est, in quo natat insuper oleum odore uti scobe citreo, quo oleo etiã pecora solẽt ungi. Hæc ex cap. 3. octaui Vitruuij. Annotat Plinius ca. 4. tricesimiprimi natu. historiæ, Tales esse aquas, qualis terra est. ꝑ quã fluunt, qualesq; herbarũ, quas lauant succi &c. d *Laticis tenuitate.*). Tenuitas aquæ facit, ne aliquid in ea supernatare queat. Tales sunt etiã Sideris stagni in Indis, Auerni lacus in Italia. Sunt ediuerso aquæ plurimæ, in quibus nil summergatur, sed supernatet corpus quodlibet, ut in Asphaltide, Arethusa, & huius genus plures. e *Monstrosæ gentiũ facies.*) Pli. ca. 30. sexti de Aethiopia loquens. Animalium, hominũq; (inquit) effigies monstriferas circa extremitates eius gigni minimè mirũ artifici ad formanda corpora, effigiesq; celandas mobilitate ignea. Empedocles mõstra fieri per exuberantiã, defectũq; seminis, aut propter agitationis turbulẽtiã, aut si in plusculas partes secetur. Aut si aberrauerit. Has ferè causas monstrorũ cõmentus ille uidetur. Strato ꝑ additamentũ, ademptionẽue, aut transpositionẽ, aut inflationem. Medicorũ quidã propter distortã id temporis uuluã distendente spiritu. Hæc ex Plutar. 5. de Placitis Philosophorũ lib. Qui plura expetit, adeat Arist. ca. 4. quarti de generatione animaliũ, & Problemate 60 decimæ Sectionis. Multa de ijs monstrosis hominibus refert Gellius capite quarto noni Noctiũ Atticarum. Qui Alberti lectione delectantur eum adeant capite sexto primi Tractatus, & cap. 3. secundi Tractatus decimioctaui de animalibus.

a *Aliæ ſine naribus.*) Plinius ca. 30. ſexti. Ferunt certè ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus, æquali totius corporis planitie. Alias ſuperiori labro orbas. Alias ſine linguis. Pars etiã ore concreto, & naribus carens, uno tãtum foramine ſpirat, potumq; calamis auenæ trahit &c. Nariũ fabricã, & officiũ eleganter deſcribit Lactantius ca. xi. eius operis, quod de opificio dei inſcripſit. b *Ante Ptolemaeũ.*) Pli. ca. eodẽ. Quibuſdam (inquit) ante Ptolemæũ Lathyrũ regẽ Aegypti, ignotus fuit uſus ignium. Non diſcrepat Mela Põponius à Plinij. & Solini ſententia cum dicit. Sunt, quibus ante aduentum Eudoxi ignotus fuerit uſus ignis. Quoniam Ptolemæus hic, & Eudoxus eodem tẽpore floruerunt. Plinius cap. 69. ſecundi. Cornelius (inquit) Nepos author eſt, Eudoxum quendam ſua ætate, cũ Lathyrũ regẽ fugeret, Arabico ſinu egreſſum Gades uſq; peruectum. c *Ignis uſum.*) Variæ ſunt ſcriptorum ſententiæ de prima ignis repertiõe, eiuſq; uſu primo. Fabulæ tradũt Prometheũ poſt factos à ſe homines Mineruæ auxilio, cœlum aſcendiſſe, & adhibita facula ad rotã Solis, ignem furto ſubripuiſſe. Quod ideo fictũ eſt (authore Plinio) quoniã Prometheus primus ignẽ facula aſſeruare docuit. Multa Seruius Ecloga ſexta Vergiliana ſuper illud. *Caucaſeaſq; refert uolucres, furtumq; Promethei.* Alij ſcribunt. ignẽ fulminibus primũ delatũ in terrã. Sunt, qui ex arborũ quarũdam mutua inter ſe colliſione, fuiſſe ignẽ primitus generatũ in terris. Vtrũq; modũ eleganter, ut cætera, canit Lucretius quinto de Rerum natura libro.

a Aliæ ſine naribus [a] æquali totius oris planicie informes habent uultus. Alijs concreta ora ſunt, modicoq; tantum foramine calamis auenarum paſtus hauriunt. Nonnullæ linguis carent, in uicem ſermonis utentes nutibus, motibuſquè. Quæ-
b dam ex iſtis nationibus ante Ptolemæum [b] Lathyrum regem Aegypti incognitum habuerunt [c] ignis uſum. Aethiopia omnis [d] ab oriente hyberno ad
c occidentem hybernum tenet. Quicquid eius eſt ſub meridiano cardine lucis nitet, qui maximè uirent hyeme. A meridiana parte mons editus mari imminet, ingenuo igne per æternum feruidus, &
d in quiete [e] iugis flagrantibus. Inter quæ incendia iugis æſtus, Draconum magna copia eſt. Porrò ueris Draconibus [f] ora parua, & ad morſus non

Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras,
Fulmen detulit in terram mortalibus ignem
Primitus, inde omnis flammarum diditur ardor.

Et infra.

Vt ramoſa tamen cum uentis pulſa uacillans
Aeſtuat in ramos incumbens arboris arbor
Exprimitur ualidis extritus uiribus ignis,
Et micat interdum flammai feruidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami, ſtirpeſq; teruntur.

Tradit Plinius libris quartò & ſeptimo, Pyrotem Cilicis filiũ, ignem è ſilice excuſsiſſe. Ouid. 4. Faſtorũ repertionẽ eam paſtoribus tribuit.

Pars quoq; cum ſaxis paſtores ſaxa feribant,
Scintillam ſubito proſiluiſſe ferunt.
Prima quidem perijt, ſtipulis excepta ſecunda eſt
Hoc argumentum flãma Palilis habet.

Miram ignis in agendo efficaciã. lege apud Pliniũ ca. ult. triceſimi ſexti. Ob eam rem Heraclitus, & Hyppaſus Metapontinus, Vniuerſæ naturæ principiũ ignẽ dixerunt. Ex igne enim omnia naſci, & in ignẽ omnia deſinere, quo extincto in hanc mundi formã, omnia digeſta eſſe. Nã primũ craſsiſsimũ quodq; cõpactili in ſe nixu in terræ formã coactum. Qua deinde ab igne ſoluta, naturæ ui aquã confectã. Deniq; aquæ ſuffitu, aërem procreatũ. Rurſuſq; mundũ, atq; omnia corpora in uniuerſi olim conflagratione, ſolutum iri. Principiũ igitur ignis. Qñ quidẽ ex hoc omnia. Finis etiamnũ ignis, quoniã in ipſum intereunt omnia. d *Aethiopia omnis ab oriente hyberno.*) Pli. ca. 30 lib. ſexti. Sita eſt (inquit) Aethiopia, ab oriente hyberno. ad occidentem hybernũ Meridiano cardine ſyluæ Hebeno maximè uirent. Meridiana eius parte, imminens mari mõs excelſus æternis ardet ignibus Aeonocauma dictus. e *In quiete.*) Noctis tempore. Sunt exemplaria, q̃ habeãt, & inquietus. Alia autẽ ſic, per æternũ feruidus, & æſtuoſus in qete &c. Hũc mõtẽ (ut dictũ eſt) Pli. Aeonocauma dictũ ait. f *Veris Dra.*) Ὑπόνοια Græca dictio, q̃ & Latini p ſua utũtur. Plinij uerba ſũt ex ca. 13. lib. 8. Generat (inqt) Dracones Aethiopia Indicis pares. xx. cubitorũ. Id mõ mirũ unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi uocãtur Aethiopes, apud q̃s maximè naſcãtur. Narratur in maritimis eorũ

quaternos.

dehiſcentia, ſed arctæ fiſtulæ, per quas & trahunt [a] ſpiritus, & linguas exerunt. Quippe non in dentibus uim, ſed in caudis habent, & uerbere potius quàm rictu nocent. Exciditur ex cerebris Draconum Dracontias lapis [a] ſed lapis non eſt, niſi detrahatur uiuentibus. Nam ſi obeat prius ſerpens, cum anima ſimul euaneſcit duricies ſoluta. Vſu eius Orientis reges præcipuè gloriantur, quanquam nullum lenocinium artis admittat ſoliditate & quicquid in eo nobile eſt, non manus faciunt, nec alterius quàm naturæ candor ſit, quo reluceat. Author Sotacus gemmam hanc etiam ſibi uiſam ſcribit & quibus intercipiatur [b] modis, edocet. Præſtantiſsimi audacia uiri explorant anguium foueas, & receptus, inde præſtolati ad paſtum exeuntes, prætereuectique percitis curſibus obijciunt gramina medicata, quantum poteſt ad incitandum ſoporem. Ita ſomno obſopitis, è capitibus execant lapides, & de manubijs præcipitis auſi, prædam reuehunt temeritatis. Quæ locorum Aethiopes tenent, feris plena ſunt, è quibus quam Nabim [c] uocant, nos

quaternos, quoſq; inter ſe cratium modo impiexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula Arabiæ uehi fluctibus. Alia quæ de Draconibus refert. Plin. in Indice Pliniano conſignauimus. Scribit Philoſtratus lib. tertio uitæ Apollonij, omnẽ Indiæ regionẽ Draconibus abũdare, & multitudine, et magnitudine mirandis. Itaq; paludes ijs plenas eſſe, & mõtes, neq; tumulũ ullũ ijs uacuũ reperiri. Verum paluſtres pigros, tardoſq;, eſſe longitudine cubitorũ triginta, uix caput attollentes. Terreſtres eſſe ranis ſimiles, terga ſubnigra habentes, & cæteris minus ſquamoſa. Homerus Draconem rubentem dixit ſecundo Iliados. Dracones, qui in cacuminibus montium habitant, alijs maiores ſunt, fluminibus quamuis rapacibus ueiociores, ita ut ab illis euadere nihil poſſit. Hiſq; iuuenibus criſta naſcitur, mediocriter prominens, prouectis uerò ætate grandior in alteram partẽ deflexa. Sunt Dracones alij coloris ignei, quibus in dorſo ſquamæ eminent ſerræ inſtar. Barba eis annaſcitur, qui altius ceruices attollunt, quorum ſquamæ inſtar argenti fulgent. Oculorũ autẽ pupillæ lapides ſunt tanq̃ ignis fulgẽtes, quorum uim maximam eſſe ad morbos cõplures tollendos. Quapropter & lucrũ uenationibus afferũt. Albertus 25. de animalibus lib dicit Plinium, & Solinum de Draconibus loquentes referre potius audita uulgi quàm philoſophica dictorum ſuorũ oſtendãt experta. Sicque ſpretis ijs, ſequitur ipſe præter Auicennam, neſcio quem Semerionem à nullo, quantũ legerim, antea nominatũ. Audeo dicere uix fuiſſe uel apud Græcos uel apud Latinos nobilẽ aliquẽ ante Pliniũ authorẽ, à quo nõ excerpſerit idem Plinius, ea maximè, quæ poſteritate digna uiderentur. In his præterea rebus, Venatorũ, Aucupũ, piſcatorum, eorũq;, quibus uiuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria, in cura erant, experientiã potius q̃ rationẽ aliquã oſtenſiuam ſcriptores requirant. Hac ratione Ariſto. ſũmus in omni ſcientia uir, quinquaginta ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit, quæ tandẽ à Plinio (ut ipſe refert) in arctum collecta ſunt. [a] *Dracontias lapis.*) Ex Plinio ca. 10. triceſimiſeptimi, Draconites (inquit) ſiue Dracontias è cerebro fit Draconum, ſed niſi uiuentibus abſciſſo nũq; gemmaſcit, inuidia animalis mori ſe ſentientis. Igitur mos eſt, ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus qui uiſam eam gemmã ſibi apud regem ſcripſit, Bigis uehi quærentes tradit, & uiſo dracone ſpargere ſomnifica medicamenta, atq; ita præcidere. Eſſe autem candore tranſlucido, nec poſtea poliri, aut artem admittere. Ab Alberto Draconides, uel Draconides dicitur, ſecundo Mineraliũ. [b] *Quibus intercipiatur modis.*) Alium modũ refert Philoſtratus lib. 3. Pallium (inquit) coccineũ literis aureis ſuper intextũ ante cubiculum extendunt. Scripta autem incantatoria uerba ſomnũ dicuntur inducere. His Draconum oculi q̃ duriſsimi ſuperantur. Ipſi quoq; plurima uerba ex arcana ſapientia ſuper incantantes eũ Draconẽ perducunt, ut literis pallio intextis ſuperdormitet. Dormientem autẽ inſtantes Indi ceruicem ſecuri feriunt, ſciſſoq; capite lapillos intus extantes auferunt. Traditur enim montanorũ Draconũ capitibus ineſſe lapillos ſpecie, & aſpectu iucundos, & ſplẽdorẽ quendã coloribus inducentes. Viribus autem, potẽtiaq; mirabiles, quod annulus teſtatur, quẽ habuiſſe Gigem uulgatũ eſt. Euenit autẽ interdũ, ut Draco Indũ cum ſecuri, & arte intra cubile trahens deuoret. Ipſum etiã, ut penè dixerim, montẽ concutiens. Tales autem Dracones montem, qui ad Rubrum mare pertinet, dicuntur incolere eorũq; horrẽdos ſibilos audiri, quoniã etiam mare ingreſsi, longius natãdo proue hũtur. [c] *Nabim uocant.*)

uocant.) Ex Plinio cap. 18. li. octaui. Nabim (inquit) Aethiopes uocant, collo ſimilem equo, pedibus, & cruribus boui, Camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus. Vnde appellata Camelopardalis. Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primū uiſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis, ꝗ̃ feritate conſpicua. Quare etiā feræ nomē inuenit. Vulgò hanc Girafam uocant. Quale autē animal ſit, multis uerbis deſcribit Heliodorus Græcus author, cuius uerba ſiquis uidere cupit,

a Camelopardalim dicimus, collo equis ſimilem, pedibus Bubulis, capite Camelino, nitore rutilo, candidis maculis ſuperſperſa. Hoc animal Romę Circenſibus Dictatoris Cæſaris primum publica-
b tum. Hiſdem ferme temporibus illinc exhibita monſtra ſunt, Cephos a appellant, quorum poſteriores pedes crure, & ueſtigio humanos artus mentiuntur, perinde priores hominum manus re-
c ferunt, quæ tamen à noſtris non amplius, quàm ſemel uiſa ſunt. Ante ludos Cnei Pompeij Rhinocerota b Romana ſpectacula neſciebant. Cui be-
d ſtiæ color Buxeus, in naribus cornu unicum, & repandum, quod ſubinde attritum cautibus in mucronem excitat, eoꝗ́ aduerſus Elephantos prælia-tur, par ipſis propè longitudine, breuior cruribus, naturali telo aluum petens, quam ſolum intelligit ictibus ſuis peruiam. Iuxta Nigrin fluuium Catoble

adeat Angelū Politianum cap. 3. primæ Centuriæ. Varro quarto de lingua Latina lib. Camelus (inquit) ſuo nomine Syriaco in Latinum uenit, ut Alexandrea Camelopardalis nuper adducta, quod erat figura ut Camelus, maculis ut Panthera. Vt animal raró uiſum notius fieret, aſſcripſi Strabonis uerba ex 16. Geographiæ ſuæ libro. In his locis (inquit) Chamelopardales naſcuntur, nullam cum Pardalis ſimilitudinem habentes. Corporis enim uarietate hinulo ſimilima eſt, uirgatis pilis diſtincto. Poſteriora quoque humiliora ſunt anterioribus, ut à cauda ſedere uideatur, ad bouis altitudinem. Anteriora uerò crura à Camelis cruribus non ſuperantur. Collum rectū eſt, auectum, uerticem pauló ſublimiorem Camelo habet. Vnde propter hanc incommenſurationem, nec tantam celeritatē habere eam puto, quātam dixit Artemidorus, qui eam excellentē fecit. At nec fera eſt, ſed pecus. Nullā enī præ ſe ſæuitiā præfert. Hæc Strabo. Quærebā quid de hac belua memoria dignū Albertus traderet. Reperi eo homine nequaꝗ̃ indigna. Eius uerba hæc ſunt, ex 22. de animalibus lib. Anabula (ut ſcribit Plin.) beſtia eſt Aethiopiæ, quā Arabū quidam, & Italicorū Seraphat appellant. Eſt aūt capite Cameli, collo equi, cruribus, & pedibus bouis prætendens ſimilitudinē & c. Et ſubdit. Vnam (inquit) harū temporib. noſtris habuit Fridericus imperator in partib. noſtris. Feciſſet in dublè prudentius, ſi Plinij mentionē præteriſſet. Niſi huius genus errores tempori, non homini duxeris aſcribendos. Sed nec eo tempore nobiliū authorum, quos imitari par erat, copia defuit. Alibi Camelopardalum idem author nominat, exiſtimans id anmal eſſe aliud.

a *Cephos appellant.*) Plin. cap. 19. octaui Pompeij Magni (inqt) primū ludi oſtenderunt ex Aethiopia, quas uocant Cephos, quarū pedes poſteriores pedibus humanis, & cruribus, priores manibus fuere ſimiles. Hoc animal poſtea Roma non uidit. Sūt qui per p, nō per ph, ſcribāt. Stra. li. ult. Cepus (inqt) faciē habet Satyro ſimilē, cætera inter canē, atꝗ́ urſum, & in Aethiopia naſcitur. Libro autem 16. ſic inquit. Cepi faciem leonis, reliquū corpus pantheræ, magnitudinem damæ habēt. Hāc ferā Babylonij, qui ſunt iuxta Memphim, pro deó colūt. Albertus lib. 22. dicit hanc ferā Confuſam à Solino nominari. Cuius (inqt) anteriora crura prætēdunt ſimilitudinē brachiorū, & manuū hominis. Et poſt pauca. Et hanc etiā (inquit) temporibus noſtris uidimus in ſyluis Sclauiæ deprehēſam maſculū, & fœminā, & præcedente tēpore, uoces quaſdā expreſſit. Et hoc eſt animal de genere Simiarū, hæc ille. Miror in tam diſtincta nobiliū ſcriptorū feræ huius cōmemoratione, unde Cōfuſam eā, Solini etiā authoritate Albertus nūcupauerit. Niſi confuſionē ad mōſtri huius habitū referendā putes. Vel quod magis approbo. Solini codex, unde exſcripſerat hęc Albertus, corruptè Cōfuſa, pro Cephos ſcriptū fuerat. Sed ad uirū tanti nominis, diligētiore in hiſce tractādis rebus, indagine opus erat. b *Rhinocerotem.*) Velut ſi naricornū dicas, ῥὶς naris, κέρας cornu. Pauſanias ſcribit Aethiopicos tauros ab re ῥινόκερως nuncupatos. Plin. cap. 20. octaui. Hiſdem ludis, & Rhinoceros unius in nare cornu, qualis ſæpè uiſus. Alter hic genitus hoſtis Elephanto, cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione aluum maximè petens, quam ſcit eſſe molliorē. Longitudo ei par. Crura multò breuiora, color buxeus. Strabo. li. 6. Rhinocerotes (ut Artemidorus ait) longitudine parū ab Elephantis exceduntur, quos Alexādriæ ſe

pa [a] nascitur modica, atque iners bestia. Caput prægraue ægrè ferens, aspectu pestilenti. Nam qui in oculos eius offenderint, protinus uita exeunt. Formicæ [b] ibi ad formam canis [c] maximi, arenas aureas pedibus eruunt, quos leoninos habent, quas custodiunt, ne quis auferat, captantesque ad necem persequuntur. Eadem Aethiopia mittit

uidisse affirmat. Eius aūt quē nos (inquit) uidimus colore buxeo, sed Elephanti similis erat, magnitudine uerò tauri, forma apro proxima, præsertim quantū ad rictū præter nasum, qui cornu quoddā est recuruū omni osse durius. Eo pro armis utuntur, quēadmodum aper dentibus. Habet etiam duo cingula ranque Draconū uolumina dorso usque ad uterū circūeuntia, alterū iubā uersum, alterū ad lūbum. Nos hæc de eo dicimus, quia nobis uisus est. Hucusque Strabo. Non omittā Diod. Siculi sententiā ex lib. Bibliothecæ eius quarto. Est animal (inquit) quod ab re Rhinocerotem uocant, par uiribus Eelephanti, magnitudine inferior, pelle durissima, colore buxi. In summitate nariū cornu gerit simum forma, durūque instar ferri. Hoc pabuli causa cū Elephante certat. Acuit enim ad saxa cornu. Deinde cum elephante congressus, uentrē grauiter ictū cornu, ranque gladio proscindit. Hoc pacto pugnans, bestiam exanguem reddit. Si uerò Elephas illius ictum præoccuparit, proboscide captū, cum superior sit uiribus dentibus laniat. Albertus falsò unicornem nominat li. 22. de animalibus. Ex hoc nasi Rhinocerotis forma, in derisores apud Martialem in primo ortū Adagiū. *Nasum Rhinocerotis habent.* a *Catoblepa.* Sumpsit hæc Solinus ex cap. 21. octaui naturalis historiæ Caij Plinij. Apud Hesperios Aethiopas fons Nigris (inquit) ut plerique existimauere Nili caput, ut argumenta, quæ diximus persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepa, modica alioquin, cæterisque mēbris iners. Caput eīm prægraue ægrè ferens, id deiectum semper in terrā. Aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Albertus hāc corruptè Cathaplebā nominat de animalibus uigesimosecundo. b *Formicæ,*) Formicā à ferendis micis dictā uolūt. Eam Græci μύρμηκα uocitant. Animal nulli ferè præter q̄ sibi cōmodū. Nam (ut inquit Plin.) apes utiles faciunt cibos, formicæ condunt. Hæ arbores perniciosè lædunt, sata inficiunt, hortorū non minimū exitiū. Sabinus Tyro in lib. κηπουρικῶν, id est, Hortulanorū ad Mœcenatē, cōtra Formicas remedia mōstrauit. Limo marino, aut cinere, obturatis earum foraminibus, sed efficacissimè Heliotropio herba necantur. Multa contra eam pestē tradit Dioscorides. Extat rursus caput apud Auicennā, De fugādis Formicis. Tractat. 1. septimæ Fen quarti Canonis. Sulphur, & origanū agreste sic abhominātur, ut si eam in puluerē redacta super ea receptacula dispergantur, ea omnino deserant. Omnia færè, q̄ de Formicis dici possunt, cap. 30. undecimi nat. historiæ Plinius cōplexus est paucis. Mira formicarum in conquærendis necessarijs solertia. Exigua est (inquit Ambro. cap. 4 sexti Hexameron) Formica, quę maiora suis audet uiribus. Neque seruitio ad operandū cogitur, sed spontaneæ ꝓposito ꝓspicientiæ futura alimentorū subsidia sibi præstruit. Cuius, ut imiteris industriam scriptura cōmonet te dicēs. Cōfer te ad Formicā ò piger, & æmulare uias eius, & esto illa sapientior. Illa eīm nullam culturā possidet, neque eam, quæ se cogat habens, neque sub domino agēs, quemadmodū præparat escam, quæ de tuis laboribus sibi messem recondit. Et cum tu plerūque egeas, illa non indiget. Nulla sunt ei clausa horrea, nullæ impenetrabiles custodiæ, nulli inuiolabiles acerui. Spectat custos, furtaque prohibere non audet. Aspicit sua damna possessor, nec uindicat. Nigro conuectatur agmine preda, per campos feruent semitæ comitatu uiantū, & quæ cōprehēdi angusto ore nō possunt, humeris grandia frumenta truduntur. Spectat hæc dominus messis, & erubescit tā parca piæ industriæ negare cōpendia. Hæc Ambrosius. Aristot. cap. 48. noni Naturæ animaliū. Iā formicarū (inquit) negotia omnibus in promptu habentur, utque eadem semita semper ambulant, & cibaria recondunt, & cellas promptuarias faciunt, nec interdiu solū, sed etiam noctibus. Plena luna laborem exercent. Nemo est, qui non uideat. Auari dum se formicæ exemplo excusare conantur, sic inquiunt.

Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit quodcunque potest, atque addit aceruo,
Quem struit haud ignara, ac non incauta futuri.

Elegans Adagium apud Ouid. octaua primi Trist.

Formicæ tendunt ad inania nunquā Horrea.

In eos, qui non nisi utilitatis causa amicitiam expetunt.

c *Ad formam canis.*) Has formicas alij Indicas esse dicunt. De quibus lege Plin. cap. 31. lib. 11. Herodotū lib. 3. Strabonem lib. 15. Philostratus lib. 6. uitæ Apollonij. Indorum Gryphes (inquit) & Aethiopum formicæ, quanque sint forma dissimiles, eadē tamen agere student. Nam aurum utrobique custodire phibentur, & terrā auri feracē adamare. Nearchus formicas quidē se non uidisse, cuiusmodi alij quidā scribunt in India enasci. Pelles aūt à se uisas, & earū multas in castra Macedonum allatas. Megasthenes autem affirmat certa esse, quæ de illis uulgata sunt. Eas esse, quæ aurum ex terra effodiunt, Non quidem

auri

au-i ſtudio, ſed ut ſibi ſpecus longè ſub terrā parent. Has enim uulpibus malores, terramq́; fodere auro mixtā, & ex ea purgata, Indos aurū conflare. Sed ex auditu, non ex uiſu hæc narrat. a *Lycaonem.*) Mela Pomp. in deſcriptione Aethiopiæ lib. 3. Sūt (inquit) & ſæuiſſimæ feræ omni colore uarij Lycaones, & quales accepimus Sphingas. Plin. ca. 14. octaui. Lycaonē colorē mutare in Indis, cui (inquit) iubata traditur ceruix. Nec uerū eſt à Solino Plinianā lectionē conturbatā eſſe, ut quidam exiſtimant, cum hæc fera tam in Aethiopia, quàm in Indis reperiatur.

a Lycaonem. [a] Lupus eſt ceruice iubatus, & tot modis uarius, ut nullum illi colorem dicant abeſſe. Mittit & Tarandum [b] boum magnitudine, biſulco ueſtigio, ramoſis cornibus, capite ceruino, urſino colore, & pariter uillo profundo. Hunc Tarandum affirmant habitum metu uertere, & cum delitescat, fieri aſſimilem [c] cuicunque rei proximauerit, ſiue illa ſaxo alba ſit, ſeu fruteto uirens, ſiue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari Polypi, [d] in terra Chamæleontes. Sed & Polypus, & Chamæleon glabra ſunt, & pronius eſt cutis leuitate ſpeculi modo proximantia æmulari. In hoc nouum eſt, ac ſingulare hirſutiam pili colorum uices facere. Hinc euenit, ut difficulter capi poſſit. Aethiopicis lupis proprium eſt, quod in ſaliendo ita niſus habent alitis, ut non magis proficiant curſu, quàm meatu, homines tamen nunquam impetunt. Bruma comati ſunt, æſtate nudi. Thoas uocant. [e] Hyſtrix [f] quoq; inde loci frequētiſſima,

b *Mittit Tarandum.*) Vetuſta omnia ferè Solini exemplaria, quæ legerim Parandrum habent, ſed ex Plinio ca. 14. octaui, Tarandū legendum putant. Tarando (inquit) magnitudo quæ boui eſt, caput maius ceruino, nec abſimile. Cornua ramoſa, ungula biſida, uillus magnitudine Vrſorū. ſed cum libuit ſui coloris eſſe aſino ſimilis eſt. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex ex faciāt, colorem omnium arborum, fruticum, florū, locorumq́; reddit metuens, in quibus latet, ideoq́; rarò capitur. Mirum eſſet habitum corpore eam multiplicem dari, mirabilius & uillo. Albertus libro de Animalib. 22. Pyradum nominat. Sed ab eo Authore in hiſce rebus non requirenda ueritas, quod uel in notiſſimis hallucinetur maximè. Plinius eodem cap. dicit Tarādum Scytharum animal eſſe non Aethyopiæ. Sed poſſibile eſt, ut in utraq; regione proueniat. c *Fieri aſſimilem, cuiuſcunq; rei proximauerit.*) Huius mutationis cauſam eſſe tradunt, quod huius, & aliorū multorū animaliū pili, uel cutes potius, ſpeculi naturæ ſint aſſimiles. Species ergo circumſtantiū rerū per aërē diffuſę, & ad huius genus animalia terminatæ, reddunt eis talem colorē, qualis earū rerū fuerit, quibus proximant. d *Polypi.*) A multitudine pedum nomen inditum, πολὺ multum, πούς pes. Græcè πολύπους dicitur. De Polypis lege Plin. cap. 29. noni Ariſtoteles cap. 17. noni Naturæ animaliū. Polypus (inquit) fatuus quidē eſt, cum ad manū dimiſſam hominis accedit, ſed prudens rei familiaris, cū omnia colligat, & ſuo in domicilio recondat. Cumq; cōſumpſerit, quantū utile ſit, abigit teſtas, & cancrorū cruſtas, & putamina conchularū, & ſpinas piſciculorum. Sui etiā mutatione coloris, uenatur piſces. Trahit enim ſibi colorē ſimilē ijs, quibus appropinquarit ſaxis. Quod idem etiā, cum metuerit, facit &c. Plura Diuus Ambroſ cap. 8. quinti Hexameron, quæ huic loco maximè quadrant. Ex Ariſtotelis, Ambroſ. & Plin. uerbis, liquet ſenſus Adagionis huius, πουλύποδος νόον ἴσχε, Polypi mentē obtine. Quo ſignificatur pro loco, & tempore, mentē quoq; conſuetudinemq́; mutandā eſſe, nosq́; ijs hominibus conformandos, quib. cum cōuerſamur. Poſſet & ad piſcis huius aſtum prouerbiū adaptari. Vtitur eo Plinius eo quē modo citauimus loco. Polypus natura rapax, utpote quicquid brachijs apprehēdit, idipſum fortiter retineat. Vnde prouerbiali figura eleganter à Plauto in Aulularia dictū eſt. Ego noui iſtos Polypos. In furacē hominē, ac rapinæ deditū dici ſolitum. De Chamæleonte infra cap. 51. dicendi locus. e *Thoas uocant.*) Plin. cap. 34. octaui. Thoes (inquit) luporū genus procerius longitudine, breuitate crurū diſſimile, uelox ſaltu. Venatu uiuens, innocuum homini. Habitū non colorē mutat. Per hyemē hirti, æſtate nudi. Lege Ariſtot. cap. 44. noni Naturæ animaliū. Multa de hoc ipſo animali diſputat Hermolaus ca. 14. octaui Plinianarū Caſtigationū. Herod. lib. 4 has feras dicit lupo, & Hyæna genitas. Hæc ea fera eſſe uidetur, quā Albertus Chamam, uel nomine alio Rufinū uocari dicit, de Animalibus libro ſecundo & uiceſimo. f *Hyſtrix.*) Plinius cap. 15. octaui. Hyſtrices generat India, & Africa ſpina cōtectas, ac Erinaceorū genere, ſed Hyſtrici longioris aculei, & cum intendit cutē, miſſiles. Ora urgentiū figit canum, & paulò lōgius iaculatur. Hybernis

erinaciis similis, spinis tergum hispida, quas plerumque laxatas iaculatione emittit uoluntaria, ut assiduis aculeorum nimbis canes uulneret ingruentes. Illius cœli ales est Pegasus. [a] Sed hæc ales equinum nihil præter aures habet. Tragopa [b] quoque auis maior aquilis, cornibus arietis proferens armatum caput. Aethiopes legunt Cinnamomum. [c] Id frutetum situ breui nascitur, ramo humili, & represso, nunquam ultra duas ulnas altitudinis. Quod gracilius [d] prouenit, eximiũ magis ducitur. Quod in grossitudinem extuberatur, despectui est. Verùm legitur per [e] sacerdotes hostijs prius

bernis autem se mensibus condit. Hystricem feram elegãti carmine describit Claudianus de ea inter alia sic inquiens.

Cognitus Hystrix
Assimilat porcum, mentita cornua setæ
Summa fronte rigent, oculis rubet igneus ardor
Parua sub Hirsuto catuli uestigia dorso.
Picturata seges, quorum cutesixa tenaci
Altera furcescit &c.
Herculeas affirmat aues, os longius illi
Hanc tamen exiguam miro natura tueri
Præsidio dignata feram, stat corpore toto
Sylua minax, iaculisq́ rigens in prælia crescit.

Ex hispida & spinosa Hystricis natura sumptum Adagium. Hystrice spinosior. In hominẽ, cui

Hispida membra quidem, & dura per brachia setæ.

Potest & ad animũ quoq; asperum, & intractabilem non incõcinnè prouerbium adaptari. Vtitur eo in Eclogis suis Calphur.

a *Pegasus.*) Ales hæc à loco, ubi prouenit ἀπὸ τῶν πηγῶν hoc est à fonte, quod iuxta Oceani fontem nascatur, nomen habet. Plinius cap. 21. octaui. Aethiopia (inquit) generat multa monstro similia, Pennatos equos, & cornibus armatos, quos Pegasos uocant. Capite autem 49. lib. decimi. Pegasos quemadmodum & Gryphos inter fabulosa connumerat. Pegasi meminit etiam lib. 3. Mela Pomp. Scribit Hom. sexto Iliad. Bellerophõtem Pegasi alati equi pernicitate, Chimerã monstrũ horrens peremisse. Hinc in eos, qui plurimu'm inter se distantia comparant, prouerbio dici cœptum fuerit. χελώνην πηγάσῳ συγκρίνεις, hoc est, Testudinem Pegaso confers. Quasi dicas. *En testudo uolat.* Quæ de Pegaso equo fabulosa dicuntur, describunt Ouid. 4. & 5. Metam. & Higinus cap. 17. secundi Astronomicon. b *Tragopa.*) Ab hirco nomen inditũ uideri potest, quem Græci τράγον nominant. Sumpsit hæc Solinus ex cap. 49. lib. decimi Caij Plinij. Equidem & Tragopanadem, quamplures affirmant maiorẽ aquila, cornua in temporibus curuata habentẽ, ferruginei coloris, tantum capite Phœniceo. Hanc Alitem Plinius, uti & superiorem, fabulosam putat. Eius & Mela meminit lib. 3. Albertus lib. 23. de animalibus more suo, scribit à Plinio, Trogopales nominari. c *Cinnamomum.*) Græca dictio κιννάμωμον. Quidã scribũt sic dictũ, qđ cortex eius in modum cannæ sit rotundus & gracilis. Plin. cap. 20. duodecimi. Ipse frutex (inquit) duorũ cubitorum altitudine amplissimus, palmiq́ minimus. Quatuor digitorum crassitudinis. Statim à terra sex digitis surculosus arido similis &c. Dioscorid. cap. 13. facit Cinnamo species plurimas, quæ ab ea regione, cui gentiles sunt, suis quæq; nominibus separantur. Præstantissimum (inquit) dicitur Mosylon, ex quadã similitudine cũ Casia ea, quæ Mosyletios uocatur. Est & quod montanũ uocatur, crassum, & breue admodũ colore subrufo. Tertiũ quoq; habetur nigrũ, & ut Mosylon appellatũ, odore uehementer iucũdo, surculosum minus, multis geniculis. Est & quartũ fastigiũ candidi, fungosi, tumidi, aspectu uili, protinus fragilis, grandi radice, Casiam redolente. Redditur & quintũ, cui cortex subrufus, & ad similitudinẽ Casiæ rubræ coloratũ, solidũ, firmũq; tactu, nec magnopere neruosum, stirpibus crassis. Traditur & Cinnamomũ mẽtitum, unde nomẽ Pseudocinnamomo. Theophrastus aũt. cap. 5. noni, de historia plantarũ. Cinnamomũ decerptũ in quinas partes discerni tradit, & esse præcipuè bonitatis, qđ geminib. proximũ fuerit. Idq́ ad palmi lõgitudinẽ cædi, aut paulò maius. Secundũ quod sequitur, qđ etiã minus cæsura est. Tertiũ deinde, & quartũ notatur. Vltimũ uerò, qđ deterrimũ, ꝓximũq; radici. Hoc enim minimũ corticis habet, in quo summa gratia est nõ in ligno. Qua de causa præferri cacumina solent, qđ corticis plurimũ habeãt. Quidã sic aiunt. Alij uerò Cinnamomũ fruticosum enarrãt. Eiusq; genera duo, alterũ nigrũ, alterũ candidũ. Philostra. uitæ Apollonij li. 3. tradit Cinnamomũ nasci in radicib. Caucasi mõtis, qua in Rubrũ mare porrigitur. Idq; nouis sarmẽtis assimilari Bonitatis aũt suæ caprã experimentũ dare. Si quis em̃ Cinnamomũ capræ porrexerit, tanq; catulus admurmurat, abeuntẽq; sequitur, nares quoad potest ipsi ꝓpinquãs. Qđ si pastor eam amouerit, nõ secus q̃ritur, ac si à pabulo distracta esset. Ex hoc quoq; Alberti opinio reprobatur asserẽtis animalia nulla præter hominẽ odorib. delectari, aut tristari omnino. Sed hãc eius sentẽtiã falsam esse ca. 17. supra abunde mõstrauimus. Existimãt Theophr. & Plinius fabulosa esse, q̃ de Cinnamomi collectione Herodo. retulit li. 3. d *Quod gracilius.*) Id præter Theophrastum

a cæsis. Quæ cum litauerint, obseruatur, ut messis nec ortum solis anticipitet, nec egrediatur occasum. Quisquis principatum tenet, sarmentorum aceruos hasta diuidit, quæ sacrata est in hoc ministerium. b Atque ita portio manipulorum soli [a] dicatur, quæ si iustè diuisa est, sponte incenditur. Inter hæc, quę diximus nitore cæruleo Hyacinthus [b] inuenitur lapis preciosus, si quidē inculpabilis inueniatur. Est c enim uitijs non parce obnoxius. Nam plerumq; aut uiolaceo diluitur, aut nubilo obducitur, aut albicantius iu aquaticum eliquescit. Optimus in illo tenor, si nec densiore succo sit obtusior, nec propensa d perspicuitate deiectior, sed ex utroq; temperamento lucis, & purpuræ moderatum suauiter florem trahat. Hic est, [c] qui sentit auras, & cum cœlo facit mutationem, nec æqualiter rutilat, cum aut nubilo e sus est, aut serenus dies. Præterea in os missus [d] magis friget. Sculpturis certè [e] minime accommodatus, ut qui attritum respuat. Nec tamen penitus inuictus. Nam Adamante scribitur, & notatur. Vbi f Hyacinthus, ibi & Chrysolampis [f] apparet, quem lapidem lux cœlat, prodit obscurum. Hæc enim est in illo diuersitas, ut nocte igneus sit, die pallidus. Ex ipso solo sumimus Hæmatiten [g] rubore sanguineo, ac propterea Hæmatites uocatus.

phrastum, & Dioscoridem docet eleganter Plinius ubi suprà. e *Legitur per sacerdotes.*) Plinius eodem loco. Metitur (inquit) non nisi permiserit deus. Iouē hunc intelligunt aliqui. Assabinū illi uocāt xliiij. boum, caprarumq;, & arietū extis impetratur uenia metendi, non tamen ante ortū solis, aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos, Deoq; partē ponit. Reliquū mercator in Nassas condit. Est & alia fama, cū Sole diuidi, ternasq; partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; Soli cesserit, relinqui, ac sponte conflagrare. Cinnamomi uis feruens, urinas aperiendi, emolliendi, concoquendi, trahendi menses, & partus, si datum potui sit. Plures cinnamomi medendi uires, referunt Dioscor. ubi suprà, & Auicenna cap. 118. Tractatus 2. secundi Canonis Quæ omnia ad uerbum ferè in suum transtulit Albertus capite 12. secundi tractat. quinti de Vegetabilibus, & plantis, nulla Auicennæ habita mentione.

a *Soli dicatur.*) Gentes plurimas Solem pro Deo coluisse, sciunt etiam mediocriter eruditi. Non ergo mirum, quod Cinnamomi Aromatis nobilissimi partem Aethiopes Soli dicare consueuerint. Veteres enim gentiles etsi circa diuinum cultum maximè oberrarint, erga tamen deos suos multò diligentiores fuisse constat, quàm sint uel Iudæi, uel Christiani erga deum uerum, quem uerbis potius quā operibus uenerantur.

b *Hyacinthus.*) Ex similitudine floris sui nominis sic uocatur. Eū cæruleū colorē habere dicūt.

Optimus huic tenor est, quem non depressior æquo
Obscurat succus, aut rarum perspicuum dat,
Sed flos purpureus mixtum componit utrumq.

c *Hic est qui sentit auras.*) Nāq;
Nubilus obscuro, rutilans claruq; sereno. Multa sunt, quæ auræ mutationes mox persentiscunt, nedum uiuentia, sed frequenter, quæ animæ omnis expertia sunt. d *In os missus*) Hunc locum unico uersiculo Marbodæus complexus est. *Hic & in os missus plus frigidus esse putatur.* Causa autē est, quoniam natiuum Hyacinthi frigus, calorem oris lapidis huius naturæ contrariū fugiēs, seipsum in unū recolligit. Sicq; uis maior frigoris ex eo lapide omnino egreditur. Virtus enim unita, seipsa dispersa, ut dicitur maior est.

e *Sculpturis minimè accommodatus.*) Quoniam.

Duritie solida cædi, sculpiq; recusat,
Fragmentum tantum superabilis est Adamantis. De hoc ipso lapide abunde scribit Plinius capite 9. tricesimiseptimi natura. historiæ. f *Chrysolampis.*) Sic ex Plin. cap. 10. libri ultimi hunc locum restituimus, quū antè in omnib. Solinianis exēplaribus legeretur, tū Chrysotapsus, tum Chrysoprasus, uel Chrysoprassus. Apud Isidorum cap. 14. decimisexti Ethimolo. legitur Chrysoiansis, pro Chrysolampis. Albertus secūdo mineraliū uocat Chrysopagion. Plinij uerba sunt, quæ hoc loco Solinus imitatus est. Chrysolampis (inquit) in Aethiopia nascitur, pallidi coloris die, & noctu ignei. Marbodæus Chrysopasion nominat. *Aethiopum tellus lapidem Chrysopasion edit,*

Quem

Quem tenebræ produnt, occultant tempora lucis,
Nočtibus igne micans, nanefcis luce diurna
Nam quem lux celat solito nox more reuelat.
Absq; nitore iacens, auri pallore sepultus.
Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo,

Dictus autem Chrysolampis ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, καὶ λάμπω, Id est, ab auro, & splendeo, quasi lapis splendens auro. Qoid si apud Marbodæum legas, *Aethiopum tellus lapidem Chrysolampiden edit.* g *Hæmatiten.*) A sanguineo natiuo eius colore nomen inditum. Græci enim αἷμα sanguinem, αἱματηρὸν, & αἱματηρὰ cruentum dicunt. Marbodæus contra syllabæ rationem corripuit primam. *Sumpsit Hæmatites Græcum de sanguine nomen.* Vix credendas uires huic lapidi Zacthalias Babylonius tribuit. De Hæmatite plura referunt Plin. cap. 10. libri ultimi, & Dioscorides de materiali medicina cap. 980. Varius præterea lapidis huius apud Medicos usus est, Galenũ, Serapionem, cæteros.

Mira de intimis gentibus Libyę, de lapide Hexecontalitho. Cap. XLIIII.

QVod ab Atlante ad usq; Canopitanum [a] ostium panditur, ubi Libyæ finis est, & Aegyptium limen dictum à Canopo Menelai [b] gubernatore ibi sepulto. In ea insula, quæ ostium Nili faciat, gentes tenent [b] dissonæ, quæ in auiæ [c] solitudinis secretum recesserunt. Ex his Atlantes [d] ab humano ritu prorsus exultant. Nulli proprium uocabulum, nulli speciale nomen. Diris solis ortus excipiunt, diris occasus [c] prosequuntur, ustiq; torrentis plagæ sydere oderunt deum lucis. Affirmãt eos somnia [e] non uidere,

a *Qvod ab Atlante.*) Describit hoc capite intimas quasdam Libyæ gentes, quibus quod cœlum miri influxus incolant, diuersi sunt earum à cæteris hominibus tam corporum habitus, q; animorum mores, ritusq; uiuendi. Locus enim est (inquit Porphyrius) generatiõis principiũ, quemadmodũ & pater. Mutuatus est aũt Solinus hæc omnia ex cap. 8. quinti Plinij, & Mela Pomp. suæ Geographiæ lib primo. b *A Canopo Menelai gubernatore.*) Insularũ ante Asiã (inquit ca. 31. quinti Plinius) Prima est in Canopicò ostio Nili, à Canopo Menelai gubernarore (ut ferunt) dicta. Strabo lib. ultimo. Canopus (inquit) centũ, ac uiginti stadijs distat ab Alexandria, pedestri itinere uadentibus, dicta de nomine Canopi, qui Menelai classem gubernabat, & ibi mortuus est. Eadem scribunt Mela in secundo, & Seruius u. Aeneid. super illud. *Exulat Aetneos* &c. Sunt qui Canobũ per b. nõ per p. scribendũ uelint. c *Auiæ solitudinis.*) Id est ad quam uia, & iter nullum, uel quo uix pateat accessus alijs. d *Atlantes.*) A monte eiusdem nominis nomen habẽt. Herodotus dictos tradit, quod sales quorum ingens ibi copia est, apud eos oocãtur Atlãtes. Pomp. Mela lib. primo. Ex ijs (inquit) qui ultra deserta memorantur Atlãtes, solẽ execrantur, & dũ oritur, & dũ occidit, ut ipsis, agrisq; pestiferũ Nomina singuli nõ habẽt. Non uescũtur animalibus. Neq; illis in quiete, qualia exteris mortalib. uisere datur. Eadẽ de ijs scribit cap. 8. quinti Caius Plinius. Herodotus lib. 4. Atlantibus solis omniũ hominũ, quos ipsi nouimus innominatis. Singulis (inquit) eorũ nullũ nomen imponitur. Hi solẽ transcedentẽ execrantur, eiq; præterea omnia cõuitia ingerunt, quod torridus & ipsos, & regionẽ perdat. Quæ de Atlantib. scribit Diodorus Siculus lib. 4. multò ab ijs aliena sunt. Atlantes (inquit) ut accepimus loca propinqua Oceano, & quidẽ felicia incolentes, tũ pietatis, tũ erga aduenas humanitatis præ cæteris finitimis gentib. laudẽ tulerunt, Ab ijs deorũ genus manasse tradunt &c. Qualis eorũ theologia fuerit, ex sententia eiusdẽ Dio. tradis Euseb. ca. 3. secundi Præparationis Euangelicæ. e *Somnia non uidere.*) Cum tam multa de Somnijs à sapientib. scripta simul, ac disputata sint, mirum est, nondũ posse pcipi quid de ijs indubiè asserendũ sit. Themistius cap. 20. de Insomnijs. Somniũ esse ait uisum, qđ secundũ quietẽ occurrit, quotiens uis, quæ iudicat obligata, desertaq; langore corporis est. Hinc cõsequens esse ait, neq; uisa ea, & terriculamenta propriè insomnia esse posse Neq; aliud quicq;, quod sensibus excubantibus, & solutis appateat. Neq; itẽ quicquid occurrit in somno, insomniũ esse, nisi ratio ea, quæ iudicat possessa omnis, & obuoluta sit. Macrobius Somniũ definiens. Somniũ (inquit) pprié uocatur, quod tegit figuris, & uelat ambagibus nõ nisi interpretatione intelligendã significationẽ rei, quæ demõstratur. Eius aũt species quinq; esse ait. Propriũ, alienũ, cõmune, publicũ, generale Democritus (ut Plutar. refert) dicit somnia fieri aduentitijs, appulsisq; imaginibus. Strato mente in somnijs ea natura, quæ rationis expers est quodãmodo præualẽtius sentiente. Herophilus somnia diuinitus inspirata, è necessitate esse. Naturalia sũt fieri, anima cõmodarũ sibi rerum effingente simulachra, quæq; ab ijs futura sunt. Ex utroq; uerò genere temperata imaginũ appulsu fieri, cum quæ expetimus, uidemus, cuiusmodi ijs accidunt, qui amicos in somnijs attrectare uidentur.

a & abſtinere penitus ab animalibus a uniuerſis, Troglodytæ ſpecus b excauant, illis teguntur. Nullus ibi habendi c amor, à diuitijs paupertate ſe abdicarunt uoluntaria. Tantum lapide uno b gloriantur, quem Hexecontalithon d uocant, tam diuerſis notis ſparſum, ut ſexaginta gemmarum colores in paruo eius orbiculo depre-

uidentur. Macrobius de Somnio Scipionis libro primo, quinq; ſomniandi ſpecies eſſe dicit ὄνειρον.i. ſomnium: ὅραμα, hoc eſt, uiſionem, ἐνύπνιον.i. inſomnium χρηματισμὸν, & χρησμὸν, quibus oraculum ſignificatur. φάντασμα, hoc eſt, uiſum, ut Tullius annotauit. Hæc omnia uerbis multis doctè, eleganterq; interpretatur. Non grauabor, quo res fiat dilucidior, adſcribere diui Auguſtini uerba, ex cap. 25. eius libri quem de ſpiritu, & anima inſcripſit. Nec ignoro tamen eſſe, qui tradant id opus non eſſe ab Auguſtino, ſed ab alio quopiam cõſcriptum. Eius authoris uerba ſunt. Omnium quæ ſibi uidere uidentur dormientes quinq; ſunt genera, uidelicet Oraculum, Viſio, Somnium, Inſomnium, & Phantaſma. Oraculum (inquit) eſt, cum in ſomnis parens, uel aliqua ſancta, grauisq; perſona, ſeu ſacerdos, uel etiam Deus, euenturum aliquid apertè, uel non euenturum, faciendum, uel deuitandum denunciat. Viſio eſt cum id quod uider quis eodem modo, quo apparuerat, eueniet. Somniũ eſt figuris tectũ, & ſine interpretatione intelligi nõ poteſt. Inſomniũ eſt qñ id, quod fatigauerat uigilantem ingerit ſe dormienti, ſicuti eſt cibi cura, uel potus uel aliqua ſtudia, uel artes, uel infirmitates. Secundũ nãq; ſtudia, quæ quiſq; exercuit, ſomniat, & ſolitarum artiũ ſimulachra in præſentia mentis impreſſa, apparent in ſomnijs. Iuxta etiam infirmitatum diuerſitates, diuerſa accidunt ſomnia. Etiam ſecundũ morũ, & humorum uarietates, uariantur & ſomnia Alia namq; uident ſanguinei, alia cholerici, alia phlegmatici. Et cum illi uident rubea, & uaria, iſti nigra & alba. Phantaſma eſt quando qui uix dormire cœpit, & adhuc ſe uigilare extimat, aſpicere uidetur irruentes in ſe, uel paſsim uagantes formas, diſcrepantes, & uarias, lætas, uel turbulentas. In iſto genere eſt Ephialtes, quem publica perſuaſio, quieſcẽtes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos, ac ſentientes grauare. Quod non eſt aliud, quam quædam fumoſitas à ſtomacho, uel à corde ad cerebrum aſcendens, & ibi uim animalem comprimens. Hucuſq; Auguſtinus. Ariſtoteles Philoſophus cap. 10 quarti de natura animalium ſcribit hominem maximè animalium ſomniare. At editis nuper in lucem, & infantibus adhuc nullum penitus contrahi ſomnium. Compertum inſuper eſt, eos, qui grauiter, & ſuauiſſimè dormiunt, nihil ſomniare. At inſuper animum noſtrum maximè iactari in ſomnijs, propter calorem ſcilicet, qui undiq; in partem ſe colligit interiorẽ. Atq; ita efficitur, ut plurima uehementiſsimaq; illa obſtante iactatione, nullum interuenire ſomnium poſsit. De quibus maximè ſomnia eſſe ſoleant, eleganti carmine cecinit Claudia. prologo quarti conſulatus Honorij Auguſti.

Omnia quæ ſenſu uoluuntur uota diurno &c.

Item Lucretius. 4. de rerũ natura libro. *Et quo quiſq; &c.* Ea omnia prius ab Ariſtotele philoſopho relata ſunt triceſima Sectione Problematũ. Idem Ariſto. in lib. de Somno, & Vigilia, docet cur quidã nunq; ſomniẽt. Alij in iuuẽtute nũq;, cũ tamẽ in ſenectute eos ſomniare cõtingat. Huius nimiã cibotũ euaporationẽ, ꝓpter intenſum calorẽ accidentẽ cauſam eſſe dicit. Ea autem nimia euaporatione cibotũ fieri reſeruatarũ ſpecierũ nimiũ forẽ motum Hinc (inqt) ſomnia tũc fieri nequaq; poſſunt. Themiſtius cap. ultimo eius li. quẽ modò citauimus, hãc nõ ſomniãdi cauſam ijs qdẽ uerbis exprimit. Exẽpla etiã ſunt alios ad multã ætatẽ nõ ſomniaſſe. Cauſa eadẽ, quæ facit, ut & infantes ꝗq; nõ ſomnient, neq; cæteri ſtatim à paſtu. Quorũ eñ ita conſtat temperamentũ, ut ad ſuperiorẽ locũ plurimus è cibis fluxus ſuccedat neceſſe eſt, ut cũ delatu ad ima humoris eius, multæ motiones citẽtur, nullũ ijs Phantaſma, aut Viſum appareat. Proficiſcente uerò ætate, cõcocta, & ſubacta materia nihil ꝓhibet, quin ſomnia illis poſſint reſtitui. Nã immutatione uel ætatis, uel affectionis alicuius ſecuta, neceſſariũ eſt naturã quoq; ipſam, & temperamentũ mutari. Hæc Themiſtius. Fecit rei difficultas, ut præter ſolitũ, plurimis in hac re uerbis uteremur. a *Ab animalibus uniuerſis.*) Dogma id Pythagoricũ fuiſſe cõſtat, quod ult. Met. libro multis carminibus Naſo cecinit. Decearchus Peripateticus tradit antiquos Græcos nullũ animal occidiſſe. Idem feciſſe ueteres Aegyptiorũ ſacerdotes, Chereinon Stoicus prodidit. Idipſum factitaſſe Eſſæos, et Gymnoſophiſtas author Porphyrius lib. 4. eius operis, quod de abſtinendo à carnibus edidit. b *Troglodytæ ſpecus.*) A locis, in quibus degunt, nomen habent. Id eſt. ἀπὸ τῶν τρώγλων, hoc eſt, à ſpecu, & cauerna, quod in ſpecubus & cauernis degant. Sunt qui nomen prouinciæ inditum tradant à Troglodytice amne, qui Arſinoen præterfluit. Lege Plinium capite uigeſimonono libri ſexti. De ijs eadem ſcribunt Plinius cap. octauo quinti, & Mela Pomponius libro primo. Herodotus in Melpomene. Troglodytæ (inquit) Aethiopes omniũ, quos fando cognouimus, perniciſsimis pedibus ſunt. Serpentibus, lacertisq; & alijs id genus reptilibus ueſcentes. Lingua nulli alteri ſimili utẽtes, ſed Veſpertilionũ more ſtridẽtes

hendātur. Isti carnibus uiuunt [a] serpentum. Ignarique sermonis strident potius quam loquuntur. Augylæ [b] uerò solos dicunt Inferos. [c] Fœminas suas [d] primis noctibus nuptiarum adulterijs cogunt patere. Mox ad perpetuam pudicitiam legibus stringunt seuerissimis. Gamphasantes [e] abstinēt prælijs, fugiunt commercia, nulli se externo miscere sinunt. Blemmias, [f] sed non eos, qui uicina rubro mari incolunt, credunt truncos nasci parte, qua caput est, os tamen & oculos habere in pectore. Satyri [g] de hominibus nihil aliud præferunt, quam figuram. Aegipanes [h] hoc sunt, quod pingi uidemus. Himātopodes [i] fluxis nisibus crurum repūt potius, quam incedunt,

c *Nullus habendi amor.*) Esset omninò monstro, si id genus hominum hac tempestate inter uiuentes homines uersaretur, quod ijs habendi cupiditas extingui nequeat, & quibus ueluti oraculum quoddam assiduè in ore est. *Quærenda pecunia primum est, Virtus post nummos.* d *Hexecontbaliten uocant.*) Is lapis, quod sexaginta gemmarum colores in se habeat, nomē habet. Græci enī ἑξήκοντα sexaginta, λίθον lapidem dicunt. Plinius libri ultimi capite decimo. Hexecontbalitos (inquit) in parua magnitudine multicolor hoc sibi nomen adoptauit. Reperitur in Troglodytica regione. a *Carnibus serpentum.*) Idem scribunt post Herodotum Plinius, & Pompo. ubi supra. Hos populos Græci ὀφιοφάγους nuncupant serpentibus uesci assueti. Plinius capite 29. libri sexti. b *Augylæ.*) A loco, cui Augyla nomen est, dicti sunt. Post Ammonios (inquit Herodotus libro quarto) per supercilium sabuli decē cursus dierum itinere, est collis salis, & aqua illi Ammoniæ par, hominibus circumhabitantibus, cui nomen est Augyla. Sumpsit hæc de Augylis Solinus ex capite octauo quinti Plinij. c *Solos colunt inferos.*) Mela Pomponius libro primo. Augylæ manes tantùm deos putant. per eos deierant, eos ut oracula consulunt, precatiq; quæ uolunt, ubi tumulis incubuere, pro responsis ferūt somnia. d *Fœminas suas.*) Idem Mela. Pomp. libro eodem. Fœminis eorum solenne est, nocte, qua nubunt, omnium stupro patere, qui cum munere aduenerint, & cum cum plurimis cocubuisse maximum decus, in reliquum pudicitia insignis est. Mos fuit, ut sacrificātes Dijs inferis aspergerētur, ut *spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.* Qui uerò superis sacrificabant, abluebantur, ut,

Donec me flumine uiuo
Abluero. Ex Seruio. 4. super illud *Dic corpus.* e *Gamphasantes.*) Pomp. lib. 1. Nudi sunt (inquit) Gamphasantes, armorumq; omnium ignari, nec uitare sciunt tela, nec iacere, ideoq; obuios fugiunt, neq; aliorum quam quibus idem ingenij est, aut congressus, aut colloquia patiuntur. Similia quoq; & Plinius ipse refert lib. 5. Esset utinam mos is in terris hodie,

Quando homini ferrum letali incude nefanda
Produxisse parum est. Felix nimirum tempus illud crediderim, cum rastra, & sarcula tantum
Assueti coquere, & marris, ac uomere lassi
Nescierint primi gladios excudere fabri. f *Blemmias.*) Plin. cap. 8. lib. quinti. Blemmijs (inquit) tradunt capita abesse, ore, oculis, pectore affixis. Eadem & Mela Pomp. refert ubi suprà. Diuus Aug. sermone. 37 ad Eremitas asserit se huius genus homines adijsse, ut ijs Christi euangelium prædicaret. Vidisseq; ibi multos homines, ac mulieres capita non habentes, sed oculos grossos fixos in pectore, cætera membra æqualia nobis habentes. Inter quos (inquit) sacerdotes eorum uidimus uxoratos, tantæ tamen abstinentiæ erant, ut licet uxores sacerdotes omnes haberent, nunquam tamen nisi semel in anno eas tangere uolebant, qua die ab omni sacrificio abstinebāt. Vidimus & in inferioribus partibus Aethiopiæ homines unum oculum tantum in fronte habentes, quorum sacerdotes à conuersationibus hominū fugiebant &c. Multa de Blemmijs Procopius libro primo de bello Persico. Sunt qui huius genus uiuentium inter bruta uerius, quàm inter homines enumerandum putent. g *Satyri.*) Ex Plinio. & Pomponio hæc ubi suprà. In fine cap. 40 de Satyris abundè satis diximus. h *Aegipanes.*) Græci αἰγίπανας semicapros uocant, à forma capro simili, nomen inditum. Aegipanes, qui & Syluani dicebantur, nudi, capris persimiles, miramq; leuitatem præ se ferentes pingebantur. Eos uana gentilitas, syluestres deos esse putabat, porcos eis sacrificans. Aegypanem quondam peperisse Valeriam Tusculanariam nutricis dolis Valerij patris sui expertam concubitum, ex Aristide Milesio tertio rerum Italicarum, in Paralelijs Plutarch. refert. De Aegypanibus suprà capite tricesimoseptimo Solinus retulit. Sunt et animalia ab ijs alia, quæ à Græcis αἰγίποδες id est, Capripedes nominantur. i *Himantopodes.*) Dicti ἀπὸ ἱμάντος, καὶ ποδός. Id est, à loro, & pede. Latinè Loripedes uocitant, quod quasi loro eorum sint pedes implicati, & recurui. Plinius capite octauo libri quinti. Himantopodes (inquit) Loripedes quidam, quibus serpendo

ſerpendo ingredi natura eſt. Mela Pomp. in fine ſui operis. Ab eo tractu (inquit) quem feræ infeſtant, proximi ſunt Himantopodes inflexi lentis cruribus, quos ſerpere magis, quam ingredi referunt. a *Pharuſi.*) Pomp. Stephano, & Ptolemæo Pharuſij dicti, at Plinio, Solino, & Martiano Pharuſi. Plin. cap. quinti. Pharuſi quondã Perſæ comites dicuntur fuiſſe Herculis ad Heſperidas tẽdentis. Pomp. in fine tertij. Deinde (inquit) Pharuſij aliquando tẽdente ad Heſperidas Hercule dites, nũc inculti, & niſi qđ pecore aluntur, admodũ inopes. Meminit ipſorũ Artemidorus, & Dionyſius, ut Stephanus quoque memorat. Qui fabuloſa narrant, Thebano hæc Herculi tribuunt, at qui hiſtoricam ueritatem proſecuntur, Aegyptio Herculi, q Libycus cognominatus eſt, potius aſcribenda cenſent. b

a & pergendi uſum lapſu magis deſtinant, quam ingreſſu. Pharuſi [a] cum Herculi ad Heſperidas pergenti forent comites, itineris tędio hic reſederunt. Hactenus Libya.

b De Aegypto. De Nili fluminis origine, augmento, oſtijs. De Api boue. De Crocodilis, Trochilo aue, Scincis Hippopotamis, Ibide aue. De miris Aegypti arboribus. De Alexandria de Pyramidibus. Cap. XLV.

c AEgyptus [b] à Meridie introrſus recedit quoad prætendant Aethiopes. A tergo inferiorem eius partem Nilus circumfluit,

Egyptus à meridie.) Scribit Lactantius ſecundo Thebaid. ſuper illud. *Toruaque iam Danai.* Aegyptum, & Danaium Beli Babiloniorum regis fuiſſe filios. Aegyptus autem (ut Manethon hiſtoricus uetuſtiſsimus tradit) eiecto fratre Danao, in Aegypto annis ſexagintaocto regnum tenuit, & ex ſuo nomine regionem eam Aegyptum dixit, cum ante Aeria diceretur. Addit Diodorus Siculus. 2. Bibliothecæ libro, quoſdã fabulari Nilum amnem amore captũ Ogdoi regis filiæ, qui Mẽphim urbẽ cõdidit, inq; taurum uerſum, eã puellã cõpreſſiſſe. Exq; ea genitũ, ob inſignẽ eius uirtutẽ, ab incolis Aegyptũ uocitatũ, à quo & regionẽ omnẽ cognominatã. Eumq; regẽ iuſticia, & humanitate plurimũ excelluiſſe. Eã ob rẽ cõprobata ab omnib. eius erga ſingulos beneuolẽtia hũc honorẽ nominis fuiſſe ſortitũ. Nõ fuiſſe olim eos Aegypti terminos, qui modo ſunt, ex Strabone, ac multis alijs ſcire licet. Terminatur aũt Aegyptus ab occaſu Cyrenaica, & interioris Libyæ parte. A ſeptẽtrione Aegyptio pelago, parte Iudæę. Præterea Arabia, ac ſinus Arabici portione ab oriẽte. A Meridie eã terminat Aethiopia. Stra. li. ult. Aegyptũ ipſam, expãſæ manui, dicit eſſe perſimilẽ. Fuerũt (ut cap. 9. refert Plin.) qui Aegyptũ inter inſulas retulere. Signis qbuſdã opinatur Herod. in Euterpe, fuiſſe olim mare, ubi mõ Aegyptus eſt. Aegyptij tã ueteres ſe eſſe iactitãt, ut dũ ipſi ſunt, quater curſus ſuos uertiſſe ſydera, Solẽq; bis iã occidiſſe, unde nũc oritur. Inter Aegyptios, & Scythas, uel (ut Herod. putat.) Inter Aegyptios, & Phrygas diu fuit de generis uetuſtate cõtentio. Apud ſe Aegyptij primos homines ꝓcreatos affirmãt, cũ ob eorũ regionis tẽperiẽ, qua fit, ut neq; hibernis frigorib. neq; æſtiui ſolis ardore, eius incolę premerẽtur. Tũ qđ ſolũ regionis eius ſit fœcũdiſsimũ earũ rerũ omniũ, quæ ſint ad uſus hominũ neceſſariæ. Nili quoq; fluminis fertilitate idipſum mõſtrare conãtur. Is eñ fluuius q̃ plurima gñat, & quæ genuit ſuapte natura facillimè nutrit. Hinc euenit, ut Aegyptus plura, q̃ alia omnis regio mirabilia habeat, & præter omnẽ regionẽ exhibet opera relatu maiora. Lege Iuſtinũ in ſecundo, Diodorũ Siculũ lib. primo. Euſebium cap. 1. ſecũdi Præparationis. Atheniẽſes, Argiuos, Arcades, inter Græcos, Aegyptij, & Phryges, inter Barbaros, ut author eſt in Attica Pauſanias, plurimũ inter ſe de uetuſtate contendunt. Scribit Herodotus apud Aegyptios inſtituta, & iura eſſe, ut fœminæ negocientur, cauponẽtur, & inſtitoris operis uacent. Viri aũt intra domos texant, & mulierũ noſtratiũ reliqua opera exerceant. Præterea eorũ fœminæ ſtantes mingunt, uiri ſedẽtes. Apud eoſdem nulla mulier Dei, aut Deæ ſacerdos eſt, ſed uiri deorũ omnium, & dearum. Aegyptiorum præterea mos eſt, ut Iudæorũ more ſcribant à dextro in ſiniſtrum, non ſicuti Græci, & Latini factitant à ſiniſtra in dextram manum. Virilia præterea circumcidunt mundiciæ gratia, pluris facientes ſe mundos eſſe, quam decoros. In Aegypto (authore Herod.) ſeptem ſunt hominum genera à ſuo quoque artificio appellata. Sunt enim alij ſacerdotes. Alij qui, pugnatores appellantur. Calaſiries, & Hermothyebies nuncupati. Paſtores boũ alij. Subulci genus quartum. Alij inſtitores. Alij interpretes. Vltimi nauales gubernatores. Inter mira eius regionis hoc quoq; enumerant, qđ Aegyptij nunquã calueſcant. Aegyptum eſſe ferè terrarum omniũ fertiliſsimam Hiſtoricorũ omnium ſententia eſt. Pomponius Mela libro primo. Aegyptus expers im-

brium, mirè tamen fertilis, & hominum, aliorumq; animalium perfœcunda genitrix, Nilus efficit amnium in nostrum mare permeantium maximus ob Aegypti fertilitatem ab Antiphilo poëta eleganter dictum est.

Καρποῖς, οὐ σταδίοισ' ἐρίζομεν, οὐδὲ γὰρ αὔλαξ
Αἰγύπτου, Λιβύης ψάμμον ἀπεγράψατο.

qui scissus à loco, cui a Delta nomen est, ad insulæ faciem spatia amplectitur interna, & incerto penè b fonte decurrens proditur, ut loquemur. Originem habet c à monte inferioris Mauritaniæ qui Oceano propinquat. Hoc affirmant Punici libri, hoc Iubam regem accepimus tradidisse. Igitur protinus lacum efficit, quem Nilidem dicunt. Nilum autẽ iã inde esse coniectant, quod hoc stagnũ herbas, pisces belluas nihilominus procreet, quàm in Nilo uidemus. Ac si quando Mauritania, unde ci

Fructibus, haud stadijs certamus,
sed neq; sulcus
Aegypti, Libyam curat arenariam. De eiusdem fertilitate sic Claudianus.
Aegyptus sine nube ferax, imbresq; serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga uenti.
Gaudet aquis, quas ipsa uehit. &c.
Et Luca. 8. Pharsaliæ
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Iouis, in solo tanta fiducia Nilo.

Herodotus in secũdo scribit Aegyptũ uitibus carere Unde sit, ut uino uratur ex ordeo facto. Nõ assentitur Herodoto in hac parte, qui quærit Cur in Aegypto, quæ regionũ aliarũ calidissima est, uinũ nõ calida, sed penè dixerim frigida uirtute nascatur? Qui huius rei causam scire c[u]pit, adeat Macrobiũ Saturnaliũ lib septimo. Diod præterea Siculus lib. 1. Vineæ quoque (inquit) eodẽ rigarũ modo, uino abundãt In Cõmentariolo nostro in Dionysij Periegesin, multorũ authoritate docuimus Aegyptios ueteres fuisse sapẽtissimos, artium, ac scientiarũ plurium inuentores.

Nam *Primus aratra manu solerti fecit Osiris*
Et teneram ferro sollicitauit humum,
Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomaq; non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere uitem,
Hic uiridem dura cædere falce comam &c. Septima primi Tibullus. His tot bonis, non pauciora Aegyptijs uitia, nobiles authores tribuunt. Quam rem eleganti uersiculo quarto Epigrammaton Martialis comprehensus est sic de Aegypto inquiens.

Nequitiam tellus scit dare nulla magis. Unde in eos, qui malè morati sunt, prouerbio dici cœptum αἰγυπτιάζειν, Aegyptizare Plura ad id recolligit Cœlius cap. 1. noni Antiq. lectionum. De Aegypto abundè Herodotus in secundo. Strab. lib. 17. Plin cap 9. quinti. Mela Pomp. lib. primo. Ammianus Marcellinus lib. 22 Ptolemæus cap. 5 quarti. Martianus Capella lib. 6. Diod. Siculus primo, & secundo Bibliothecæ, Iusti. in secundo Claudianus de Nilo. Item cæteri. a *Cui Delta nomen est.*) Apud Memphim urbẽ omnium Aegypti urbium præstantissimam, Nilus in plures partes scissus, formam Deltæ, id est Δ efficit Quo fit ut tanq; in Nili claustro posita, aditũ præbeat, prohibeatq; ad superiora loca nauigantibus. Author in secũdo Diod. Siculus. Scribit idẽ in primo, tot Nilũ insulas cõtinere, ut ferme sit incredibile. Nã præter eũ locũ, quẽ à forma Deltã appellant, ferũt alias quoq; in eo insulas circiter septingentas Harum quasdã ab Aethiopibus incoli, militumq; in eis seri. Plin cap 9. quinti Inferiorẽ Aegypti partem Nilus dextra, leuaq; diuisus, amplexu suo determinat Canopico ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco centũ septuaginta mil. pass interuallo. Quã ob causam inter insulas quidã Aegyptũ retulere, ita se findẽte Nilo, ut triquetrã terræ figurã efficiat. Ideo multi Græcè literæ uocabulo Deltã appellauere Aegyptũ. b *Incerto fonte.*) Poëtæ ferè omnes scribũt Nili originẽ penitus ignorari. Lucan. in decimo.

Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis paruum te Nile uidere
Amouitq; sinus, & gentibus maluit ortus *Mirari, quam nosse tuos.* Et Claudianus.
Fontibus ignotis nostrum procurrit in orbem
Secreto de fonte cadens, qui semper inani
Quærendus ratione latet, nec contigit ulli
Hoc uidisse caput, fertur sine teste creatus. Papinius tertio Syluarum.
Aut septemgemini caput haud penetrabile Nili. Diodo. Siculus libro primo huius rationem esse dicit, quod ea loca Nilus præterfluat, quæ sit tum serpẽtibus, tum Cynocephalis, uarijsq;

a origo eſt, aut niuibus denſioribus, aut imbribus largioribus irrigatur, inde incrementa exundationis in Aegypto augeantur. Sed effuſus [a] hoc lacu arenis ſorbetur, & cuniculis cœcis abſconditur. Deinde in Cæ-
b ſarienſi ſpecu [b] prorumpens, amplior eadem indicia præfert, quæ in exortu notauimus. Rurſuſq; ſubſidit, nec ſe prius reddit, quàm poſt interualla itineris extẽti contingat Aethiopas. Vbi exit, Nigrum facit flu-
c uium, quem ſuprà diximus terminum eſſe limitis Africani. Aſtapum eum inde gentes uocant, ſcilicet aquam tenebris profluentem. Multas, magnaſq; ambit [c] inſulas. Quarum pleræq; ſunt tam diffuſæ, &

uarijſq; feris ſyluestribus infeſtata, ac propterea illius acceſſus difficiles. Ouid. ſecundo Trãsformationum lib. poëticam fabulam referens, rejicit id in Phaëtontis incendium, quod,

Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitq; caput. Nili primã originem noſcendi
Notitiam, ſed uicit adhuc natura latendi.

Et Pharij. Perſiſq; fuit, Macedũq; tyrannis,
Nullaq; non ætas uoluit conferre futuris

Fuerunt autem hi præcipuè, Magnus Alexander, Seſoſtris Aegyptiorũ rex, Cambyſes Perſarũ rex, Cæſar dictator, Item cæteri plures. Nilum (ut alibi ex Seruij ſententia 9. Aenei. ſuper illud. *Per tacitum Gangem, aut pingui flumine Nilus*) retulimus dictũ eſſe νέαν ἴλυν, hoc eſt, (inquit) nouum limum trahentem. Plurima fuiſſe apud ueteres Nili nomina, refert Diod. Siculus lib. primo. Fluuij (inquit) nomen uetus Oceanus fuit. Poſtquã comprehẽſus eius curſus eſt Aquila. Deinde à rege quodam Aegyptus appellatus. quo nomine & Homerũ uſum fuiſſe dicit. Poſtmodum à Nileo rege Nili, quo nunc utuntur, nomen ſortitum. Hunc Nileum Hermippus, Cyclopis filium fuiſſe tradit. Triton etiam authore Plinio dictus eſt Nilus. Idem Seruius. 4. Georgico. ſuper illud. *Et uiridem Aegyptum*, Nilum antea Latinè Melonem cognominatũ fuiſſe ꝓdit. Hebræis Nilus Geon dicitur, iuxta quem (ut cap. 3. de Paradiſo ſcribit Ambroſius) Iſraelitis cum eſſent in Aegypto conſtituti, lex data eſt. c *Originem habet à monte inferioris Mauritaniæ.*) Verba Plinij ex capite nono quinti, unde Solinus tranſtulit, hæc ſunt. Nilus incertis ortus fontibus, ut per deſerta, & ardentia, & immenſo longitudinis ſpacio ambulans, famáque tantum inermi, quam ſicu cognitus ſine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere originem, ut Iuba rex potuit exquirere, in monte inferioris Mauritaniæ, non procul oceano habet, lacu protinus ſtagnante, quem uocant Nilidem. Ibi piſces reperiuntur Alabetæ, Coracini, Siluri, Crocodilus quoque. Inde ob argumentum hoc. Cæſariæ ortus creditur, in his. quæ Nili alueo ſpectantur, hocq; lacu educantur, in Theſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Præterea obſeruatum eſt, prout in Mauritania niues, imbreſq; ſatiauerint, ita Nilum increſcere ex hoc lacu Aegyptij ſacerdotes, ab Oceano, qui orbem circuit, Nilum habere principium ferunt. Quibus argumentis Alexander Magnus ſe Nili caput reperiſſe ſuſpicatus eſt. Refert Arrianus à principio libri ſexti. d *Quem Nilidem dicunt.*) De Nilide lacu, uel fluuio capite quadrageſimo dictum eſt. a *Sed effuſus hoc lacu.*) Plinius de Nilo. Rurſus (inquit) indignatur fluere per arenoſa, & ſqualẽtia, conditq; ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, In Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſeſylum erumpit, & hominum cœtus ueluti circumſpicit iiſdem animalium argumentis. Iterum arenis receptus conditur rurſus uiginti dierum deſertis ad proximos Aethiopas. Atque ubi iterum ſenſerit hominem, proſilit fonte (ut uerisimile eſt) illo, quem Nigrin uocauere. Inde Africam ab Aethiopia diſpeſcens, etiam ſi non protinus populis, feris tamen, & beluis frequens, ſyluarumq; opifex medios Aethiopas ſecat, cognominatus Aſtapus, quod illarum gentium lingua ſignificat aquam tenebris profluentem. b *In Cæſarienſi ſpecu.*) Sunt exemplaria, quæ non ſpecu, ſed ſpecie habeant. Sunt rurſus alia, in quibus nec ſpecu, nec ſpecie ſcriptum ſit. Sed prima lectio caſtigatior. c *Multas magnaſq; inſulas.*) Eas Diodorus Siculus circiter ſeptingentas eſſe dicit, ut hoc ipſo capite retulimus. Plinius etiam idem cum Solino refert. Inſulas (inquit) ita innumeras ſpargit, quaſdámque tam uaſtæ magnitudinis, quanquam rapida celeritate, ut tamen dierum quinque curſu non breuiore tranſuolet. Circa clariſsimam earum Meroen Aſtabores læuo alueo dictus, hoc eſt, ramus aquæ uenientis tenebris, dextra uerò Aſtuſapes. quod latentis ſignificationis adijcit. Nec antè Nilus, quàm ſe totum aquis concordibus curſus iunxit, &c. Ammianus libro uigeſimoſecundo, inter Nili inſulas, duas clariores eſſe dicit, Meroen. & Deltam à triquetræ literæ forma uocabulo ſignatius appellatam. Supradictis ſimilia de Nili curſu ſcribunt Strabo libro ultimo, & Pomponius Meta libro primo. Ammianus libro uigeſimo ſecundo. Clarius ea omnia, quæ ab authoribus de Nili curſu dicuntur, refert Diodorus Siculus libro primo. Nilus (inquit) à Meridie ad Septẽtrionem fertur, ortus ex fontibus in extremis Aethiopiæ

finibus. Ad quæ loca (deserta eñ sunt) propter æstus intemperiẽ nullus aditus fuit. Maximũ omnium flumen cũ per uarias, pluresq; feratur regiones, magnos flexus facit. Quandoq; ad orientẽ, & Arabiam, quandoq; ad occidentem, & Libyã fluens. Eius decursus ab Aethiopiæ montibus usq; ad mare, stadia duodecim ferme milia cũ eius flexibus cõplectitur. Facit autem insulas in Aethiopia tum plures alias, tum maximè unam insignem nomine Meroen. Vbi duorũ & uiginti stadiorũ latitudinẽ habet &c. a

uastæ magnitudinis, ut uix eas dierum quinque [a] cursu prætermeet, quamuis concitus ibi feratur. Nobilissima earum est Meroe, [b] circum quam diuisus dextro alueo Astusapes, læuo Astabores nominantur. Tunc quoque emensus magna, longinquáque loca cum primùm occursantibus scopulis asperatur, tãtis agminibus extollitur inter obiecta rupium, ut ruere potius quã manare credatur. Demumq; à [c] cataracte ultimo tutus est. Ita eñ quædã claustra eius Aegytij nũcupant. Relicto tamen hoc pone se nomine, quod Siris [d] uocatur, mox inoffensus meat. Septem [e] ostijs cõditur, in meridiẽ uersus, excipitur Aegyptio mari.

Dierum quinque. (Marcellinus aliter. Nilus (inquit) insulas efficit plures, quarum aliquæ ita porrectis aquis dicuntur extentæ, ut singulas ægrè tertio die relinquat. Diodorus eam patere lõgitudine stadijs tribus milibus, latitudine mille. Eius formam scuto persimilem esse ait. b *Meroe.*) Cambyses occupata Aegypto, cum Aegyptijs usque in Meroen progressus est, & nomen urbi, & insulæ ab illo impositum ferunt, Meroe sorore ibi mortua. Alij eam uxorem fuisse tradunt. Nomen itaque ob honorem mulieris loco dedit. Lege Strabonem, Ptol. Diodorum, Stephanum item cæteros. c *A cataracte.*) id est, (ut Ammianus ait) à prærupto scopulo à uerbo *καταῤῥέω* quod defluo significat. Est enim cataractes ad medium ferè flumen petrosum quoddam supercilium in superiore parte planum, ut flumen recipere posit, desinens uerò in præcipitium, ex aqus præcipitatur. Vtrinque secus terram alueus est, qui facilè adnauigãri potest. Hac itaq; adnauigantes defluunt in cataractem, & cum scapha in præcipitium detruduntur, & ipsi, & scaphi illæsi. Est (ut Strab. lib. 14. prodidit) amnis in Pamphilia, qui Cataractes appellatur multus, & torrentis more impetuosus ab alta petra descendens, adeò, ut longissimè strepitus exaudiatur. In Nilo locus quidã est latitudine stadiorum decẽ accliuis, præceps in angustũ clausus inter cõualles, ubi frequentia saxa scopulis similia, aquã magna uertigine, mirabiliq; illæsam reflectũt, inq; contrariũ cursum spumis agunt redũdantibus. Quæ res stuporẽ aspicientibus præbet. Est eñ ita uelox hoc in loco aquæ decursus, ut sagittæ similis uideatur, cũ augetur aquarũ incremẽto Nilus, ideoq; leniori cursu aqua superiminẽte scopulos, qui per cataractas nauibus nenti cõtrarij descendunt. Ascendendi nulla est facultas fluminis impetu, omne hominum ingenium superante. Sunt aũt in Nilo (authore Diod.) cataractæ plures, sed maxima in Aethiopia, atq; Aegypti finibus sita. Duas Nili cataractas, multis uerbis describit Philostatus lib. 6. uitæ Apollonij. d *Siris.*) Vetusti Solini codices habent omnes ferme Nigris. Hermolaus autem capit. 9. quinti Castigationum Plinianarum, authoritate Dionysij Afri, Stephani, & Eustatij, legendum censet Siri, quasi à Sirio stella nomen habeat, quoniã sub ortum Canis, per introitum Solis in Leonem augeatur, & crescat. Vitruuius cap. 2. octaui Architecturæ, ab Atlante monte, qui Diris etiam appellatur, Dirin nominat. Esse tamen potest, ut utroq; nomine fuerit appellatus. Nescio qua ratione motus Philippus Beroaldus, p Siris, uel Nigris, Gitin reposuerit in Solino. Dionysij uersus est. *σίρις ὑπ' αἰθιόπων κικλήσκεται.* i. Siris ab Aethiopibus uocatur e *Septem ostijs.*) De Nili ostijs septem Ouidius. quinto Metamorph.

Donec fessos Aegyptia tellus
Ceperit, & septem discretus in ostia Nilus.

Idem secundo Eligiarum.

Quaque celer lato Nilus delapsus in alueo,
Per septem portus in maris exit aquas.

Claudianus primo in Ruffinum.

Hinc bibat æstiuum septeno gurgite Nilum.

Sunt qui plura, quam septem Nili ostia esse tradant. De ijs Plinius cap. 10. lib. quinti. Sunt in honore (inquit) & intra decursum Nili multa oppida, præcipuè, quæ nomina dedere ostijs, non omnibus. Vndecim enim reperiuntur, superq; quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant. Sed celeberrimis septem. Proximo Alexãdriæ Canopico. Deinde Bolbitino. Sebenico. Phatnitico. Mẽdesico. Tanitico, ultimoq; Pelusiaco. Strabo quoq; ijsdem ostijs enumeratis, hæc subdit. Sunt inter hæc alia quædam ostiola ignobiliora, falsa ostiorũ appellatione. Habent enim hæc ostia ingressus, non tamen aptos magnis nauigijs, sed scaphis. Propterea qđ breuia, ac paludes, loca obtineant &c. De ijs septẽ Nili ostijs lege Diod. Siculũ lib. primo. Ammianũ lib. 22. & Ptol. capite 5. quarti. Horum

ostiorum

ostiorum pictura est apud eundem tabula tertia Africæ. Annotandum uerò, cum locum, ubi Nilus in mare defluit, *κέρας* uocari antiquum Aegypti Emporium, author Diod. Siculus lib. primo. a *Ignari syderum, uel locorum uarias causas.*) Incremẽtum Nili aspicientibus uidetur admirabile, incredibile audientibus, ut primo. lib. Diod. ait. Solus enim inter reliqua flumina adeo æstate crescit, cum decrescant cætera, ut inundet Aegyptum. Hyeme minuitur, cum reliqua augeantur. Est Aegypus plana, & câpestris, cumq; urbes, uici, agricolarum mapalia aggregibus munita, aq̃ inundationẽ deuitẽt, tanq̃ Cyclades apparent aspicientibus. Terrestres beluæ omnes, quæ in campis remanẽt suffocantur aqua, quæ euadunt ad altiora confugiunt loca. Pecora inundationis tempore, in stabulis reclusa nutriuntur à colonis, ad id antea præparato pastu. Vulgus remissis operibus rusticis, ociosum epulis indulget, ac uoluptati. De Nili statis quibusdam tẽ-

a Ignari syderum, a uel locorum uarias de excessibus eius causas dederunt. Alij affirmant Etesias b nubium densitatem illò cogere, unde amnis hic auspicatur, ipsumque fontem superno humore sublatum tantam inundationis habere substãtiam, quantam pabuli ad liquorem nubila sumministrauerint. Feruntalij, c quod uentorum flatibus repercussus, cum fluorẽ solitæ uelocitatis non queat promouere,

poribus augmento, tot sunt scriptorum sententiæ, quot pene ij sunt, qui eam materiam tractauerunt. Sed quoniam eas sententias Plutarchus Cheronæus in unum paucis recollegit, adscribã eius ex. 4. de Placitis Philosophorũ li. uerba. Thales (inquit) Aquilones anniuersarios aduersos Aegypto flãtes, Nili exuberantiã attollere, utiq; emissarijs eius turgefaciẽdo mari obstructis. Euthymenes Massyliensis oceano, & exteriore mari suapte natura dulcis Nilũ expleri. Anaxagoras Aethiopiæ niuibus æstare q̃dem liquefactis, hyeme uerò uigentibus. Democritus ad septentrionẽ soluta, diffusaq; sub Solstitiũ niue, nubila ex uaporibus cogi, quibus à statis Aquilonibus in meridiem, Aegyptumq; propulsis, citatissimos imbres fundi, quibus stagna redundent, ipseq; amnis Nilus. Herodotus illũ ex suis tantũdem fontibus hyeme, estateq; inuehere, hyeme tamẽ minorẽ uideri, cuius causam in sole esse. Quippe qui illo tempore anni proximè Aegyptum accedat, eiusq; fluẽta sorbeat. Ephorus historiæ scriptor Aegyptũ prodidit æstate totã laxari, & ueluti uim quandã undarũ exundare. Suggere etiãnũ illi Arabiam, & Libyen soluto earum arenido solo. Eudoxus Aegyptiorum sacerdotes huius causam in pluuias referre aquas tradit, anniq; temporum circum obsistentiam, id est, Antiperistasim. Etenim cũ nobis est æstas, qui sub Solstitiali circulo agimus, tunc illis hyems est, qui sub brumali ad perpendiculũ incolunt. Propterea Nili aqua alueos superans expatiatur per Aegyptum. Hucusq; Plutar. Sunt, qui scribant Eratosthenem dicere, æstiuos imbres causam esse, idq; ab Aristotele sumpsisse, Aristotelem uerò à Trasyalco Thasio, qui unus fuit ex antiquis Physicis. Trasyalcum autem ab alio, atq; illum ab Homero, qui Nilum cœlestem dixit, eo uersiculo.

Rursus ad Aegypti cœlestem nauigat amnem. Herodot. in secundo. Strabo lib. ultimo. Seneca. 4. naturalium. q. Plinius, Diod. Siculus. Pomp. Mela. Ammia. Marcellinus lib. 22. plura disputant, quænam sit causa eius inundationis. Luca. lib. 10. existimat Nili inundationis non posse aliam rationem reddi, nisi, quod deus Aegypto, quæ plerumq; uacat pluuijs, consulere uoluit.

Quis causas reddere possit?
Sic iussit natura parens decurrere Nilum,
Sic opus est mundo, Zephyros quoq; uana uetustas
His ascripsit aquis, quorum stata tempora flatus
Continuiq; dies, & in aëra longa potestas.
Vel quod ab occiduo depellent nubila cœlo,
Trans Noton, & fluuio cogunt incumbere nimbos.
Vel quod aquas totiens rumpentes littora Nili
Assiduo feriunt, coguntq; resistere fluctu.
Ille mora cursus, aduersiq; obice ponti
Aestuat in campos &c. Lucretius quoq; lib. 6. uarias causas refert, cur Nilus æstatis tẽpore æstuet.
Nilus in æstate crescit, campisq; redundat
Vnicus in terris Aegypti totius amnis &c. Extat liber Aristot. qui de Nilo inscriptus est. Eudoxus præterea, & Aristo. philosophi librum de Nilo composuerunt. Theophrastus (ut Seneca refert) author est in ponto quosdam amnes crescere æstiuo tẽpore, cuius rei quatuor causas esse dicit. Aut quia nũc maximè in humore mutabilis terra sit. Aut quia maiores in remoto imbres sunt, quorum aqua per secretos cuniculos reddita tacitè effunditur. Tertia sub crebrioribus ostium cæditur, & reuerberatur fluctu

aquis in arcto luctantibus intumescat, & quanto [a] impensius controuersi spiritus repugnauerint, tāto excelsius sublimari in altitudinis uertices repercussā celeritatem, quando nec solitus extenuet cursus alueum, & stipato iam flumine uernis originalibus tor- [b] rentum pondera superueniant. Ita concordi uiolentia hinc urgentis elementi, [a] hinc resistentis undis exultantibus molem colligi, quæ excessus facit. Nonnulli affirmant fontem eius, qui Phiala uocatur [b] [c] syderum motibus [c] excitari, extractumq́ radijs candentibus cœlesti igne suspendi, non tamen sine certa legis disciplina, hoc est lunis cœptantibus. Verùm omnem excessus originem de sole fieri, primamq́ e- [d] xultantiam tumoris concipi, cum per Cancrum [d] sol uehatur. Postmodū triginta eius partibus euolutis, ubi ingressus Leonē [e] ortus Syrios excitauerit, propulso omni fluore tantam uim amnis erumpe- [e] re. Quod tempus Sacerdotes natalem [f] mundi iu-

amnis resistit, qui crescere uidetur, quia non effunditur. Qarta ratio est syderū. Hæc enim quibusdam mensibus magis urgent, & exhauriuntur flumina, cum longius recesserūt, minus consumunt, atq; trahunt. Itaq; qđ impēdio solebat, id incremenro accidit. Hucusq; Theophrastus. b *Etesias.*) Fuit hæc Thaletis Physici sentētia, ut Seneca, & Diod. Siculus recensent, Plinius. Causas huius incrementi uarias prodidere, sed maximè probabiles Etesiarum eo tēpore ex aduerso flantiū repercusso ultro in ora acto mari. c *Ferunt alij.*) Hanc quoq; rationem Theophrastus enumerat, Pomp Mela. Aut (inquit) uenienti obuiæ aduerso spiritu cursum descendentis impediunt. Aut arenis, quas cum fluctibus littoris applicant, ostia obducunt. Lucretius libro sexto. *Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra &c.* a *Vrgentis elementi.*) Aquarum copia. Sicq; duas huius incrementi causas esse dicit fluminis ingentem aquæ copiam, & uentorum Nili cursum præpedientium uiolentiam. Libuit adscribere Ammiani ex li. historiarum. 22. uerba. quòd elegantia plurimū, & tersa sint. Opinio est celebrior alia, quod spirantibus Prodromis, perq; dies quadraginta, & quinq; Etesiarū cōtinuis flatibus repellentibus eius meatum uelocitate cohibita superfusis fluctibus intumescunt, & reluctante spiritu controuerso adolescens in agros, hinc ui reuerberante uentorum inde urgente cursu uenarum perennium progrediens, in sublime tegit oīa à dumis oppressa per supina camporum, speciem exhibet maris. Idipsum quoq; alijs interdum euenit fluminibus. Claudianus secundo in Rufino.

Quosq; rigat retro pernicior unda Garumnæ
Oceani pleno quoties impellitur æstu.

b *Qui Phiala.*) Plin. cap 9. quinti Timæus Mathematicus occultam protulit rationem. Phialam appellari fontem eius, mergiq; in cuniculos ipsum amnē uapore anhelantē fumidus cautibus ubi conditur. Verùm sole per eos dies cōminus facto extrahi ardoris ui, & suspensum abundare, ac ne deuoretur abscondi Idq; euenire à Canis ortu per introitum Solis in Leonem contra perpendiculū fontis sydere stante, cū in eo tractu absumantur umbræ. c *Syderum motibus.*) Theophrastus quatuor causarum hanc unam esse dicit. d *Cum per Cancrum sol uehatur.*) Scribit Columella cap. 2. duodecimi, Solem ingredi signum Cancri octauo Calendas Iulias. Ouidi. sexto Fastorum. *Sol abit è Geminis, & Cancri signa rubescunt.* Plin cap 9. quinti. Incipit crescere luna noua, quæcunq; post Solstitium est, sensim, modiceq; Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autē Leonem. Et residet in Virgine, ijsdem, quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in Libra, ut tradit Herodo. centesimo die. e *Ingressus Leonem*) Id teste Columella ubi suprà, accidit nono Calendas Augusti. f *Natalem mundi*) Aegyptij sacerdotes opinati sunt ita fuisse factum in primo mundi natali, sicut in Aegypto annis singulis fieri experiebantur. In Aegypto enim,

Vbi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alueo,
Aethereoq; recens exarsit sydere limus,
Plurima cultores uersis animalia glebis
Inueniunt, & in ijs quædam modo cœpta per ipsum
Nascendi spacium, quædam imperfecta suisq;
Trunca uident humeris, & eodem corpore sæpe

Altera

Altera pars uiuit, rudis est pars altera tellus.
Concipiunt, & ab ijs oriuntur cuncta duobus.
Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque

Sic quoque à principio cum terra, quæ tunc fuerat aquis obducta, arida apparuisset, multiformis in ea, rerum facta est generatio. Theologi tradunt, primā mundi creationem factā fuisse in primi temporis æquinoctio, id est, Verno Qui dies intelligitur. xi. Calendarum Aprilis, hoc est. 22. Martij dies, quādo primus est Paschatis dies i. primi mensis dies primus.

a dicarunt, id est, inter tertiumdecimum kalendas Augustas, & undecimum diem. Deinde reuocari exitus uniuersos, cum in Virginem a transeat, penitusque intra suas ripas capere cum Libram sit ingressus. Hoc etiam addunt pariter eum nocere, siue b abundantius b exæstuet, siue parcius, quandoquidem exiguitas minimum fœcūditatis apportet. Pro pensior copia diturno humore culturam moretur. Maximos eius exitus cubitos duodeuiginti consurgere, iustissimos sexdecim temperari. c Nec in quindecim abesse prouentus fructuarios, sed quicquid intra sit, famem facere. Dant illi etiam d hoc maiestatis, ut portendat futura, argumentantes quandoquidem Pharsalico bello non fuerit egressus quinque ulnas. Iam illud palam est, quod solus ex omnibus uniuersis nullas expiret auras. Di- e tionis Aegyptiæ esse incipit à Syene, c in qua fines Aethiopum, & inde usque dum mari intimatur, Nili nomen tenet. Inter omnia, quæ Aegyptus habet digna memoratu, præcipuè bouem mirantur,

In lege enim mandatum est, ut undecima die primi mensis uespere præpararent ad Pascha faciendum. 14. mensis die i. ab undecimo. Iam enim uesper decimi diei, in undecimum lucet, ut ab xi. Calendas Aprilis initium esset primi mensis. Sumpsimus hæc ex Diuo Augustino Quæstione 106. eius operis, quod Quæstionum Veteris, & noui testamenti inscripsit. Sacris literis concordant gentilium plures, qui mundi natalem tribuunt Verno tempori. Hinc Maro nullius expers scientiæ secundo Georg cecinit.

Non alios prima crescentes origine mundi
Illuxisse dies, aliumúe habuisse tenorem
Crediderim, Ver illud erat Ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri.
Cum primum lucem pecudes hausere &c,

Similia scribit & in quinto Lucretius. Aiunt quidam (ut primo de somnio Scip refert Macrob.) incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id est, quo in hūc fulgorē cœlū, & elemēta purgata sunt, qui ideo mūdi natalis iure uocitatur, Arietē in medio cœlo fuisse. Et quia medium cœlum, quasi mundi uertex est, Arietē propterea primū inter omnes habitū, qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. a *Cum in Virginem transeat.*) Columella cap. 2. duodecimi scribit Solem transire in Virginem decimo Calendas Septembris. In Libram autem. xi. Calendas octobris. b *Siue abundantius exæstuet.*) Iustum incremētum est (inquit Pli.) cubitorū. xvi. Minores aquæ nō omnia rigāt. Ampliores detinēt, tardius recedendo. Hæ serendi tēpora absumūt sole madēte, illæ nō dāt sitiēte. Vtrūque reputat prouincia. In. xij. cubitis famem sentit. In xiij. etiamnum esurit xiiij. cubita hilaritatem afferūt xv. delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum xviij. Claudio principe. Minimumque Pharsalico bello, ueluti necem Magni prodigio quodā flumine auersante. Cum stetere aquæ apertis molibus admittuntur, hucusque Plinius. Ammianus ubi suprà. Abundè ita luxuriam, ita est noxius, ut infructuosus si uenerit partior. Gurgitum enim nimietate humectus diutius terras, culturas moratur agrorum. Paruitate aūt minatur steriles segetes. Eumque nemo aliquando extolli cubitis altius sexdecim possessor optauit. Et si inciderint moderatius aliquoties iactæ sementes in loco pinguioris cespitis cum augmento fuere, septuagesimo renascuntur. Solusque fluminum auras nullas inspirat c *A Syene.*) Vrbs hæc sita est suprà Alexandriam quinque milibus stadiorum, in qua Solstitij die medio nullā umbrā iaci, puteumque eius experimenti gratia factum totum illuminari. Author secūdo naturalis historiæ Caius Plinius. Plura Macrob secūdo de Somnio Scipionis. Verū quoniam plurima cura molestiaque, agricolas Nili inundatio urgebat, excogitata est in Memphi quædam incrementi, & mensurandi à regibus obseruatio. Itaque quibus id negotij demandatum erat, per epistolas urbibus, uicisque significabant, quot cubitis, quotúe digitis fluuius auctus esset. Et simul quo tempore cœpisset decrescere, quo modo uacuus reddebatur. Ea sollicitudine populus, incrementi magnitudine, decremētoque notis, ubertatē futurā è uestigio ab inundationis modo, notatis prioribus temporibus noscebāt. Author

Apim a uocant. Hunc ad instar colunt numinis, insignem notæ albæ macula, b quæ dextro eius lateri ingenita corniculantis lunæ refert faciem. Statutum æui spatium est, quod ut affuit profundo sacri fontis immersus necatur, ne diem longius trahat, quam licebit. Mox alter c nec sine publico luctu requiritur, quem repertum centum Antistites Memphim prosequuntur, ut incipiat sacris ibi initiatus, sacer fieri. Delubra, d quibus succedit aut incubat, mystice thalamos nominant. Dat omnia manifestantia e de futuris. Illud maximum, si de consulentium manu cibum capiat. Denique auersatus Germanici Cæsaris f dextram, prodidit ingruentia,

thor Diod. Siculus libro primō. a *Bouem mirentur, Apim uocant.*) Quem Aegyptij Apim, Græci Epaphum uocitant. Apis Straboni idē est qd' Osiris. Hunc (ut ex Maneto. secundo Præparationis refert Eusebius) Osiris, & Isis primi cōsecrarūt, et ut ab Aegyptijs numinis loco publicè coleretur, instituerūt qd' frumentorū inuentoribus ad cōmittenda terris semina cū Mneui plurimū profuisset. Alij tradunt iccirco hunc diuinum honorem impensum Apidi, qd' defuncti Osiridis anima in bouē trāsmigrasset, q̄ deinceps ad posteros pergens fuerit transfusa. Sunt q̄ dicāt Osiridis á Typhone perempti, Apim quendā mēbra in unū collecta, in bouē ligneū albi bouis corio circumdatum, coniecisse. Sed uerius ad gentis uanitatem (ut alia multa) referamus. Hac Aegyptiorum superstitione Cābyses ille Persarum rex offensus, Apim bouem á sacerdotibus ad se iussum duci, educto mox mucrone cachinansq; ad sacerdotes. O capita neq; (inquit) huiuscemodi Dij existunt, sanguine, atq; carne præditi, & ferrū sentiētes. Dignus nimirū Aegiptijs hic deus. Qualis autē is Apis fuerit, paucis Mela Pōp. definiuit. Apis (inquit) populorum omniū in Aegypto numē est. Bos niger, certis maculis insignis. Et cauda, linguaq; dissimilis aliorum. Raró nascitur, nec coitu pecoris (ut aiunt) sed diuinitus, & cœlesti igne conceptus, diesq; quo gignitur genti maximé festus est. Plura Plinius capite 46. octaui tantæ diuinitatis apud Aegyptios Apis esse credebatur, ut Iudæi quoq; eundem sibi numen (ut in Exodo, & quarto Regū libro scriptū est) conflauerint aliquādo. Cū enim Moyses Iudæorū dux ascendisset in montem, atq; ibi quadraginta diebus moraretur, aureū caput bouis, quē uocant ipsi Apin, qd' eos præcederet, figurarūt. Quo peccato, & scelere offensus Deus, impium, & ingratū populū, pro merito pœnis grandibus affecit, & legi, quā per Moysen dederat, subiugauit. Refert hæc Lactantius Diuinarum institutionum lib. 4. b *Notæ albæ macula.*) Herodoti uerba ex Thalia. Apis idēq; Epaphus é uacca genitus, quæ nullū dū alium potest concipere fœtū, quā Aegyptij aiūt fulgure ictam concipere ex eo Apim. Habet hic uitulus, qui appellatur Apis, idē hæc signa, Toto corpore est niger, in frōte habēs candorē figuræ quadratæ, In tergo effigiem aquilæ, Cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Ab Ouidio nono Meta. uarijs colorib. dicitur. Strabo lib. ultimo de eius notis. Memphis (inquit) Apidis templū habet, q̄ idē est quod Osiris. Ibi bos Apis in septo quodā alitur. Albus frōtē, & quasdā paruas corporis partes. Cætera ueró niger, quibus signis iudicat, qui sit ad successionē idoneus, alio uita functo. c *Mox alter, nec sine pub. luctu requiritur.*) Apide mortuo, magnificeq; sepulto, quærunt, ad id delecti sacerdotes uitulum priori persimilem, inuento populus luctum finit. Sacerdotes, quibus ea imminet sollicitudo, primū in ciuitatem Nili uitulū perducunt, in qua eum nutriunt diebus quadraginta. Deinceps in nauim contectā, habitaculū aureū habentē introducentes, & ad Memphin ut deū ducentes, in Vulcano fano locant. His diebus solæ mulieres taurū uident, quæ ante eius faciem astantes, uestib. sublatis, ei abrasum formen ostendunt. Reliquo tēpore prohibentur in conspectū huius dei accedere. Authores sunt Diod. Siculus lib. primo, & Euseb. cap. 1. secundi Præpara. d *Delubra quibus succedit.*) Sūt (inquit Plin.) delubra ei gemina, quæ uocant thalamos, Auguria populorum. Alterum intrasse lętum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, é manu consulentium cibum capiendo &c. e *Dat omnia manifestantia de futuris.*) Scribit Fauorinus in Commentarijs Apidem bouem, Eudoxi Astrologi cum adhuc in Aegypto moraretur, pallium linxisse, quo ostento eum Sacerdotes celebrem quidem futurum, sed non longæuum responderunt. Qam rem hoc epigrammate Diogenes complexus est.

A boue cornuto propriam prædicere sortem — *At quia sermonem uitulo natura negauit,*
Eudoxum fama est, quondam Memphitis in urbe, — *Nil dixit, stolam lingens obliquus, aperte*
Hoc docuit, moriere cito &c.

f *Germanici Cæsaris.*) Fuit hic Drusi, & iunioris Antoniæ filius, agens annū quartū & tricesimū, Antiochiæ obijt, nec sine ueneni suspitione. Sūt qui eius mortem Tyberio tribuāt. Cn. Pisone Legato Syriæ id exequēte. Plinius ca. 46. octaui lib. Respōsa priuatis dat de manu consulentium

fulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multò pòst extincti. a *Pueri apim.*) Cætero (inquit Plinius) secreto cum se prorupit, in cœtus incidit summotus strepitu lictoris, gregesq; puerorū comitatur carmē honori eius canētiū, intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repente lymphatici, uentura præcinūt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quāquā alijs, semperq; eodem die, & inueniri eam, extinguiq; tradunt. b *Memphitici celebrant.*) Memphi est lo-

a nec multò pòst Cæsar extinctus est. Pueri a Apim gregatim sequuntur, & repente uelut lymphatici uentura præcinunt. Bos illi fœmina ostenditur in anno semel, & ipsa non absque certis insignibus, b quæ atque inuenta, & oblata est, eadem die neci datur. Apis natalem Memphitici celebrant b iactu aureæ pateræ, quam projiciunt in Nili gurgitem. Hæc solennitas per dies. vij. agitur. Quibus diebus c cum sacerdotibus quasdam Crocodili inducias habent, nec attrectant lauantes. Verum octauo die cerimonijs iam peractis, uelut reddita sæuiendi licentia solitam resumunt atrocitatem. Crocodilus ma- d lum c quadrupes in terra, & in flumine pariter ualet, linguam non habet, maxillam mouet d superiorem. Morsus eius horribili tenacitate conueniunt stipante se dentium serie pectinatim. Plerum- e que ad uiginti e ulnas magnitudinis coalescit. Qualia anseres edit oua. Metatur locum f nido naturali prouidentia. Nec alibi fœtus premit, quam quo crescentis Nili aquæ non possunt peruenire. In partu fouendo mas, & fœmina uices seruant.

cùs in Nilo, quē à figura uocāt Phialam, omnibus annis ibi auream pateram, argenteamque mergentes, diebus quos babēt natales Apis. Septem hi sunt. Mirumque neminem per eos à Crocodilis attingi. Octauo post horam diei sextam, redire beluæ feritate. Plinius libro & capite eisdem. c *Crocodilus malum quadrupes.*) Græci κροκόδειλον dicunt, ἀπὸ τοῦ κρόκου, καὶ δειλοῦ. id est, à Croco, & timido, quòd mirum in modum Crocum timeat Aegyptij enim super mel, quod conficiunt, crocum sternunt, ne à Crocodilis absumatur id maximè expetentibus. Aduertendum ab Aegyptijs non Crocodilos, sed Campsas uocari. Quod de Crocodilis hic scribit Solinus, sumptū ex cap. 25. octaui Plinij. Crocodili naturam ijs quidem uerbis in Euterpe describit Herod. Crocodilo (inquit) talis inest natura, ut quatuor mēsibus maximè hibernis nihil omnino edat. Et cum sit quadrupes, tamen terrestre, & aquatile est. Nam oua parit humi, excluditq;, & plerumq; die in sicco agit, sed totam noctem in flumine. Quippe calidiore aqua, quā nocturno sereno, & rosido. Ex omnibus, quæ mortalia agnoscimus, hoc maximum existit, ex minimo siquidem. Oua gignit haud multò maiora anserinis, & proportione oui fœtus excluditur. Excretus ad 17. & āplius cubitos puenit Oculos habet suillos, dētes magnos pportione corporis, & prominentes, atq; serratas. Cui ex omnibus feris soli lingua innata non est. Idem inferiorē maxillam solū non mouet, sed superiorē, inferiori admouet. Vngues quoq; robustos habet, pellemq; circa tergū impenetrabilem. Inter aquas cœcus, sub dio perspicacissimus. Diodo. eum longitudine uitæ hominis ferme esse ait. Neq; solùm homines comedere, sed & cætera terrestria animantia flumini appropinquātia, unguibus grauiter discerpere. Morsu esse aspero, tetroq;. Et qd' dentibus laceret, nunq; sanari. Tū capi tum hamis, tum ferreis instrumentis, tū den cp tetibus ualidissimis. Crocodilorum tū in Nilo, tū in stagnis flumini proximantibus ingentē multitudinē esse dicit, & quod suapte natura fœcundū animal. Parit enim (ut ca. 11. quinti Naturæ animaliū Aristo. docet) plurimū oua sexaginta, & qd' cp rarissimè capiatur. d *Maxillam mouet superiorem.*) Hoc idem præter Herodotum, et Caiū Plinium scribit Aristoteles cap. xi. secundi Naturæ animalium, & cap. 17. secundi de partibus animalium. e *Plerumque ad uiginti ulnas.*) Aristoteles cap 11. quinti Naturæ animalium, ad quindecim cubita crescere, ait, augerique quam diu uiuit quosdam affirmare refert. Plinius ait eum magnitudine plerumq; excedere duodeuiginti cubita. f *Metatur locum.*) Ex Plinio hoc ipsum sumptum est. Tradunt nonnulli Crocodilos uiso homine emittere lachrymas, at mox eum deuorare, qui appropinquarit. Hinc factū prouerbium κροκοδείλου δάκρυα, Crocodili lachrymæ. In eos, qui sub pietatis specie homines fallant. Aegypti, qui Hieroglyphicis literis usi sunt, cum malum aliquot significare uolebant, Crocodili effigie id exprimebāt. Hinc Aegyptiorum perpendas amentiam, qui tam atrocem, ac perniciosam hominibus, rebusque alijs beluam (ut inquit ille) Crocodilon adorāt. Sunt apud Aegyptios, qui ubi Crocodilus mortem obierit, eum sa-

tei ſecuntur.)Elegans hinc ſumetur Adagiũ, [illegible]. Crocodili audacia. In eos, qui præſente hoſte nec os quidem aperire audent, quod ſi iſdem caſu abfuerit, eum Aeacidinis minis (inquit Plautus) inſectantur, & terrent. Non abſimile Vergiliano Aeneid. lib. 10. *Abſentem in prælia poſcit.* & illi ex undecimo. *Fuga fidens, & cœlum territat armis.* a *Scinci quoque.*) Similis Crocodilo, ſed minor etiã Ichneumone eſt in Nilo natus Scincos, contra uenena præcipuũ Antidotũ. Itẽ ad inflammandam uirorum Venerem. Scincũ, quidem terreſtrem Crocodilum eſſe dixerunt. Candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dinoſcitur à Crocodilo aquatico, ſquamarum ſeta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Aſſeruntur ſalſi &c. Ex Plinio hæc libris octauo & 28. nat. hiſt. Exiſtimat Pauſanias in Libya Scincum, duos cubitos excedere. Scinci, qui uenales ex Aegypto aſſeruntur, ſunt lacerti magni ſimilitudine. Proueniunt in Vincentino quoque agro, ueris multo minores, quos pro Aegyptijs interdum medici ſubijciunt. Medicinas ex Scinco, ſcribunt Plinius cap. 8. uiceſimioctaui. Et Dioſcor. ca. 270. Nemo ambigat, in huius animantis deſcriptione, Albertum 24. de Animalibus li. meras nugas tradere, quod ut intelligatur, eius uerba, ut ſunt ab eo ſcripta, ſubiecimus. Scinci (inquit) animalia ſunt aquatica in Nilo natantia Crocodilis ſimilia, ſed ſunt multò minora, & contractiora. Horum carnibus infecta pocula, uim ueneni extingunt. Prænunciant etiam tempeſtates antra ſua intrantia, & oſtium ab oppoſito uenti illius, qui flaturus eſt, aperientia, & cauda uilloſa, quã habent, foramẽ, quod ad uentum reſpicit, obturantia, hucuſq; Albert. Ex Scinco, & Sciuro Alber. peperit monſtrũ unum. Quæ enim parte prima ſuorũ uerborũ cõtinẽtur, ad Scincum indubiè pertinent, q̃ uerò ſecũda, Sciuro, ca. 38. octaui tribuit C. Plin. Eſt enĩ Sciurus id animal, qđ Grãmatici plures noſtri tẽporis Aſperiolũ nominant. Nomẽ ab umbra, & cauda ſortitũ, id eſt, ἀπὸ τῆς σκιᾶς καὶ οὐρᾶς. b *Hippopotamus.*) Nomen ab equo & flumine ſumptũ à Græcis, id eſt, ἀπὸ τοῦ ἵππου, equo, καὶ ποταμοῦ flumine, Latinè equus fluuialis dici poteſt. Diodor. Sicu. li. 1. hũc fluuialem equũ ĳs quidẽ uerbis elegãter deſcribẽs, Equi (inquit) quẽ Hippopotamũ uocãt, magnitudo haud minor cubitis 5. quatuor pedibus, ungula more bouis fiſſa. Dẽtes ex utroq; latere tres habet, ultra reliquas feras eminẽtiores aures, caudã, uocẽq; equis ſimilẽ, reliquũ corpus haud diſſimile Elephãto. Pellis eſt ultra cæteras beluas duriſſima. Aquatilis, ac terreſtris beſtia. Die quidem in imis aqs latet, noctu in terrã egreſſus, tũ frumẽta depaſcitur, fœnũ deſtruẽs paſſim ꝓpinquãs agrorũ meſſes. Fœcũdiſſimũ ꝓte animal, ut qđ ſingulis annis pariat. Capitur arte quadã &c. Hero. in Euter. ait eum eſſe ſimo naſo, eqna iuba, eminẽtibus, & cãcellatis dẽtibus, fulgida cauda, equina uoce, magnitudine maximi tauri, tã craſſo corio, ut ex eo arefacto fiãt pila miſſilia. In plaga Paptemitana ſacros eſſe, in cætera Aegypto minimè. c *Arundines recens caſas petit.*) Ex cap. 26. octaui Plinĳ ſumpſit hæc Solinus. Adſcribã Ammiani Marcellini uerba ex uiceſimoſecundo uolumine ſuarum hiſtoriarum. Hippopotami quoq; in illis partibus, ultra cuncta ratione carentia ſagaciſſimi. Ad ſpeciẽ equorum biſidas ungulas, caudasq; breues, quorũ ſolertiæ duo oſtendere documenta ſufficiet. Inter arundines

a domiti metu ita obſequuntur, ut immemores atrocitatis uictores ſuos inequitantes dorſo uehant. Hancergo inſulam, & hanc gentem ubicunq; indicio odoris præſenſerint, procul fugiunt. In aqua b obtuſius uident, in terra acutiſſimè. Hyeme nullum cibum capiunt, quin etiam quatuor menſes à cœptu brumæ inedia exigunt. Scinci [a] quoq; circa Nilum frequentiſſimi, Crocodilis quidem ſimic les, ſed modica forma, & anguſta. Verum ad opem ſalutarem non qualibet neceſſarij. Medentes quippe ex ipſis pocula inficiunt, quibus & ſtupor neruorum excitetur, & ueneni uis extinguatur. Hipd popotamus [b] in eodem flumine, ac ſolo naſcitur, equino & dorſo, & iuba, & hinnitu, roſtro reſupino, ungulis bifidis, aprinis dentibus, cauda tortuoſa. Noctibus ſegetes depaſcitur, ad quas perc git auerſus aſtu doloſo, ut fallente ueſtigio reuertenti nulli ei inſidiæ præparentur. Idem cum diſtenditur nimia ſacietate, arundines recens [c] cæſas petit, per quas tam diu obuerſatur, quoad ſtirf pium acuta pedes uulnerent, ut profluuio ſanguinis leuetur ſagina. Plagam deinde cæno oblinit, uſque dum uulnus conducatur in cicatricem. Hippopotamos, & Crocodilos primus

Romam M. Scaurus [a] inuexit. Circa easdem ripas ales [b] Ibis. Ea serpentum [c] populatur oua, gratissimamq; ex his escã nidis suis defert. Sic rarescunt prouentus fœtuum noxiorum. Nec tamen aues istæ tantùm intra fines Aegyptios prosunt. Namq; cum Arabicæ paludes pennatorum anguium mittunt examina, quorum tam citũ uirus est, ut morsum antè mors, quàm dolor insequatur. Sagacitate, qua ad hoc ualent aues excitatæ, in procinctum eunt uniuersæ, & prius quàm terminos proprios externum malum uastet, in aëre occursant cateruis pestilentibus, ibi agmen deuorant uniuersum. Quo merito sacræ sunt, & illesæ. Ore [d] pariunt. Nigras solum Pelusium mittit, reliqua pars candidas. De arboribus, quas sola fert Aegyptus, præcipua est Ficus

cæsas,& squalentes nimia densitate. Hæc belua cubilibus positis ociũ peruigili studió circumspectat, laxaq; copia ad segetes depascendas egreditur. Cũq; iam cœperit redire, distenta auersis uestigijs distinguit tramites multos, ne unius plani itineris lineas, insidiatores secuti repertũ sine difficultate cõfodiant. Item cũ auiditate nimia exuberato uentre pigrescit, super calamo recens execto fœmore conuoluit, crura, uel pedibus uulneratis, cruor egestus, madescẽtum faciat leuem, & carnes saucias cœno oblinit, quãdiu in cicatrices conueniant plagæ. a *M. Scaurus.*) Ex Plinio hæc, & Ammiano eisdem locis laté cognosces. Nihil ferè natura procreauit in orbe, quod non aliqua sui parte ad hominum commodum conuerti possit. Etenim Hippopotami corij cinis, cum aqua illitus Panos sanat. Adeps frigidas febres. Item fimus suffitu. Dentes parte læua, dolores dentium scarificatis gingiuis. Pellis eius é sinistra parte frontis in inguina alligata, Venerem inhibet. Eiusdem cinis Alopecias explet. Sanguine pictores utuntur. Et (ut inquit libro secundo Dioscorides) Testiculus Hippopotami siccatus, tritusq; bibitur contra serpentes ex uino. b *Ales Ibis*) Grecis quoque *Ibis* dicitur. Ibes Aegypti (ut cap. 27. noni nat. animalium Aristot. prodit) duplici genere distinguũtur. Sunt enĩ aliæ candidæ, aliæ nigræ. Candidæ apud Pelusiũ tãtum non sunt, cum in reliqua tota Aegypto habeãtur. Nigræ cõtrà apud Pelusiũ tantũ, in cætera Aegypto nullæ. Albertus lib. 23. de animalibus, nulla fultus authoritate, Ibin in Aegypto iuxta Nilum, uariã esse dicit, in Aethiopia ueró nigrã. Eam cursum aquaticã esse tradit, aquas tamen non ingredi. Earũ species (ut in Euterpe scribit Herod.) talis est. Nigra tota uehemẽter est, Cruribus Gruinis, rostro maxima ex parte aduncо. Eadẽ, qua Crex magnitudine. Et hæc quidẽ species est nigrarũ, quæ cum serpentibus pugnant. At earum, quæ pedes humanis similes habent (Nã bifariæ Ibides sunt) gracile caput, ac totũ collũ pennæ candidæ præter caput, ceruicẽq;, & extrema alarũ. & natiũ, quæ omnia, quæ dixi, sunt uehementer nigra, crura, & facies alteri consentanea. Inter Aegyptias alites (inquit Ammian li. historiarũ 22.) quarum ueritas nullo modo cõprehẽdi numero potest, Ibis sacra est, & amabilis, & innocua ideo, qđ nidis suis ad cibũ suggerens oua serpentiũ efficit, ut rarescãt mortiferæ absumptæ. Occurrunt hædẽ uolucres pennatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt paludibus uenena malignantes. Eosq; antẽ quã finibus suis excedũt prælijs superatos aërij uorant, quas aues per rostra edere fœtus accepimus. c *Serpentum populatur oua*) De serpentibus memorandi maximé, quos paruos admodũ, & ueneni præsentis certo anni tẽpore ex limo cõcretarũ paludiũ emergere, in magno examine uolantes, Aegyptũ tendere, atq; in ipso introitu finiũ ab auibus, quas Ibidas appellant, aduerso agmine excipi, pugnaq; confici, traditũ est. Author Mela Pomp li. 3. Ex auibus, quas Aegyptij pro dijs uenerãtur Ibis utilissima, ad serpentes, ac locustas, brucosq; delendos. Aduocant (inquit Plin.) Aegyptij Ibes suas, cõtra serpentium aduentũ, uti & Cyrenaici Achorẽ deum muscarũ multitudine pestilentiã afferente, quæ protinus intereunt, q̃ litatũ est illi deo. Inter alias huius alitis utilitates, mõstrauit rostri aduncitate per eam partẽ se perluens, qua reddi ciborũ onera maximè salubre est. Hinc ab Aegyptijs lege sancitũ, ut quisquis Ibin necauerit, siue uolens, siue nolẽs, necessarió morte afficiatur, qđ Herodo. etiam annotauit. In hac Aegyptiorũ de colẽdis brutis superstitione, annotãdũ, esse quædã animalia, q̃ Aegyptij uniuersi colũt. Ex terrestrib. tria, bouẽ, canẽ, felẽ. Ex uolatilib. duo, Accipitrẽ, atq; Ibin. Ex aquatilibus rursus duo, Lepidotũ, Oxyrynchum pisces. Sunt alia, quæ quisq; seorsum colit, ut Saitæ ouẽ. Latũ piscẽ Latopolitani. Lupũ Licopolitani. Cynocephalũ Hermopolitani. Cepũ Babylonij. Leonẽ Leontopolitani. Menchesij Caprã, & Hircum. Murem Araneum Athribitæ. Aquilã Thebani. Itẽ alij aliud. Ex Strabonis sententia ultimo uolumine relata hæc. d *Ore pariunt.*) Inter errores enumerat Aristoteles capite sexto tertij de Generatione animalium, quod quidam sint, qui Coruos, & Ibin ore coire, opinentur. Inter quadrupedes etiam Mustellam ore parere. Hæc enim (inquit) & Anaxagoras, & alij

quidam

quidam naturales authores ſcribunt ſimpliciter ualde,& inconſideratè, qui in auium genere ratiocinatione illa falluntur,qđ rarò coruorũ coitus cernatur,roſtrorũ coniunctio ſæpenumero,quæ omnibus id genus auium ſolita eſt,quod in monedulis quas manſuetas alimus,planũ eſt. Genus etiam Columbinum hoc idem facit &c. Idem quod Ariſtot. refert Plin. cap. 12. decimi nat. hiſt. Et Ammian. li. 22. Fortè apud Solinum legendum eſt. Vt quidam ſcribunt,ore pariunt.

a Aegyptia, [a] folijs moro comparanda, poma non ramis tantùm [b] geſtitans, ſed & caudice,uſqueadeo fœcunditatis ſuæ auguſta eſt, ut uno anno [c] ſepties fructum ſufficiat. Vnde pomum decerpſeris,alterum ſine mora protuberat. Materia eius in aquam miſſa ſubſidit. Deinde cum diu deſederit in liquore, leuior facta ſuſtollitur, & uerſa uice, quod natura in alio ligni genere non recipit, fit humore ſicca. Palma quoque Aegyptia dicenda res eſt, propriè Adipſos [d] uocatur, ut dici oportuit, eaq́; guſtata arcet ſitim. Odor eidem,qui & malis Cydonijs. Sed demum ſitim ſedat,ſi prius quàm maturuerit decerpatur. Nam ſi matura ſumatur, ſenſum intercipit, greſſum præpedit, linguam retardat, obſeſſiſquè officijs mentis, & corporis imitatur uitium ebrietatis. Aegyptium limitem, qua ad Lacecaumenen [e] tendit, incolunt populi, qui momentum, [f] quo reparari mundum ad motus ferunt annuos,

a *Ficus Aegyptia.*) Hanc (ut author eſt Dioſc. cap. 192) Alij Sycomoron,alij Sicaminon appellant. Fructum fere cognomine Sycomorum ex argumento guſtus ignaui Sunt qui morum appellent. Cor Celſus Moroſycon eam uocat. Græci [illegible] nuncupant. In Aegypto (inquit ca. 7. tredecimi nat. hiſt. C. Plin.) multa arborũ genera. Ante omnia ficus ob id Aegyptia cognominata. Arbor moro ſimilis, folio, magnitudine, aſpectu. Pomum fert non ramis,ſed caudice ipſo. Idq́; ipſum ficus eſt prædulcis ſine granis interioribus, perquã fœcundo prouẽtu, ſcalpẽdo tantum ferreis unguibus, aliter non matureſcit. Sed cũ factum eſt,quarto die metitur,alio ſubnaſcente, ſepteno ita numeroſa partu, per ſingulas ætates multo lacte abundãte. Subnaſcitur etiã ſi non ſcalpatur fœtus quater æſtate,prioremq́; expellit immaturum. Materies proprij generis inter utiliſſimas, cæſa ſtatim ſtagnis mergitur. Hoc eſt eius ſiccari. Et primo ſidet, poſtea fluitare incipit,certoq́; eam ſurgit alienus humor,qui aluũ omnem rigat. Cũ innatare cœpit,tempeſtiuè habet ſignũ. Hæc à Plinio ad uerbum translata ſunt ex cap. 2. quarti de hiſtoria plantarũ Theophraſti. b *Poma non ramis tantùm.*) Theophraſtus eodem loco aliter. Fructum (inquit) præter cæteras peculiariter gignit (ut uolumine primo diſſeruimus) Non enim germinibus,non ramis,ſed caudice pomum parit magnitudine ficus,& uiſu proximũ. Dioſc. eodẽ loco. Fructus (inqt) anno quoq́; ternos,quaternoſq́; fundit, eoſq́; nõ ramis, ut ficus,ſed caudice ipſo gerit ſimiles Caprificis,dulcioreſq́; groſſulis &c. Idẽ & Plin. (ut iam citatũ eſt) apertè refert. Hermolaus ueriores eos putat,qui utroq́; modo naſci prodãt. c *Vno anno ſepties.*) Dioſc. ter,quaterq́;,dicit. Theoph. Alij (inquit) ter,alij ſæpius id factitare affirmant Plin. ut Solinus ſcribit.
d *Adipſos.*) Ab effectu huic arbori nomen inditum,quod ea guſtata arcet ſitim,inquit Solinus,ab α, ſine,& δίψα ſiti,quaſi ſine ſiti. Dionyſij interpres. *Extinguitq́; ſitim pomo,cui nomen Adipſos.* Dioſcorides cap. 31. multis nominib. appellari tradit herbam quandã, quæ etiã Adipſos nũcupatur. Plin. ca. 23. duodecimi nat. hiſt. Myrthobalano (inquit) in unguentis ſimilẽ, proximũq́; uſum habet palma in Aegypto,quæ uocatur Adipſos,uiridis,odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem pauloantè,q̃ incipit matureſcere. Facit,quod ſcribit idem cap. 9. uiceſimiſecundi de Glycyriza herba quæ linguæ ſubdita famem,ſitimq́; ſedet,ob id quidem Adipſon appellauere eam. e *Lacecaumenen.*) Loco,ut uidetur,nomen inditum à uerbo [illegible], quod reſono,clamo,& oracula do, ſignificat, quod ea animalia in eum lucũ compulſa,uocis ſono,& clamoribus,ſenſibus quibus poſſunt, oracula produnt. Sunt exemplaria quæ habent tum Diacaumenen,tum Diacecaumenen. Sunt rurſus,qui Deltæ cacumen pro ijs reponendum cenſent. Cum hæc dictaremus nullus huius nomenclaturæ locus ab aliquo authore memoratus,ſuccurrebat. f *Qui momentum,quo reparari.*) Ab Aegyptijs tradũtur ordo, & aſtrorũ motus,eorumq́; deſcriptio,res multis antea ſæculis ſummo ſtudio obſeruata. Planetarũ inſuper motus,cõiunctiones,epiciclos,cuilibet. Quæ etiã uires erga animantiũ generationem. Quæue aut bona,aut mala importarent hominibus,diligẽter ſcrutati ſunt. Sæpius quoq́;,quò melius occurri futuris poſſet Sterilitatẽ præterea,fructuũ ubertatẽ,morbos tũ hominibus,tũ pecorib. imminẽtes. Terræmotuũ,atq́; inundationũ tẽpora,Cometarumq́; ortus prædicebatur. Multa etiam cognitu difficillima diutina obſeruatione nota ſignificabant. Plura his ſimilia Diodorus Siculus libro ſecundo.

hoc studio deprehendunt. Eligitũr sacer [a] lucus in quem compellunt animalia diuersissimi generis. Ea ubi ad statutum [b] modum cœlestis uertigo prouecta est, sensus suos significationibus produnt, quibus possunt. Alia ululant, alia mugiunt, quædã stridunt, quædam rugiunt, nonnulla simul confugiunt ad uolutabra. Hoc argumentum illis est magisterium ad indicium temporis deprehendendi, feruntq; idem populi à primis sibi gentis suæ auis traditum, ubi nunc occasum est, quondam ibi ortum solis [c] fuisse. Inter Aegyptias urbes numero portarum [d] Thebæ nobiles, ad quas commertia Arabes undiq; gentium subuehũt. Hinc regio Thebaica. Abydos, [e] & ipsa nobilis olim Memnonis regia, nunc Osyris fano exculpta. Alexàdriam [f] & operis ipsius magnitudo, & author Macedo nobilitant. Quam me-

a *Eligitur sacer lucus in quem &c.*) Sunt exemplaria, in quibus scriptum sit. Eligitur sacer lôcus, in quo consectant &c. b *Ad statutum modum &c.*) Quidam uetustissimi codices sic habent. Ea ubi ad statutã lineam cœlestis uertigo prouecta est, &c. c *Quondam ibi ortum solis fuisse.*) Pom. Mela referens Aegyptiorum sentẽtiam lib. 1. scribit Aegyptios dicere, dũ ipsi sunt, quater cursus suos mutasse sydera. Solemq; bis iã occidisse, unde nũc oritur. Tradit M. Cic. li. 2. de nat. deor. maximè admirabiles esse motus earũ quinq; stellarũ, q̃ falsò uocantur errãtes. Nihil em̃ (inquit) errat, quod in omni æternitate, conseruat progressus, & regressus, reliquosq; motus constantes, & ratos. Constat autem maximè errasse Solem, si bis iam occidisset, unde nunc oritur. Quare inter Aegyptiorũ leuitates (nã Aegyptijs leuitatis uitium plerũq; scriptores tribuunt) & hæc non iniuria adnumeranda est. Nisi Philolai Pythagorei opinionẽ secuti Aegyptij, in obliquo circulo, similiter Soli, & Lunæ, circum ignem terram uerti crediderint. Vel Heraclidem Ponticum, & Ecphantũ Pythagoricũ imitati, terram rotæ instar cardine suo fixam, ab occasu, in ortũ circa eum uolui uoluerint. Aut qđ stultius multò est, Niceæ Syracusano assensi fuerint. Hic enim (ut Theophrastus retulit) cœlum, Solẽ, Lunam, stellas, superaq; deniq; stare omnia censet. Neq; præter terrã, rem ullã in mundo moueri, quod circum axem se summa celeritate cõuertat, & torqueat, eadẽ effici omnia quasi stãte terra cœlum moueretur. Hoc etiã Platonẽ in Timæo dicere quidã arbitrantur, sed paulò obscurius. Nõ est consilium nostrũ in re tam leui, tamq; falsitatis, erroris q; plena, plurima differere parte ista. Nec ambigimus tamen, Aegytios inter uetustissimas gentes anumerandos esse, qđ ex Cham Noë filio (ut Iosephus & Augustinus testantur) ducant originem. Vetustiores tamen Aegyptijs Phrygas esse fatentur, & ipsi. Nam (ut inquit Claudianus) *Dat cuncta uetustas principium Phrygibus.* d *Numero portarum Thebæ nobiles.*) Stephanus de urbibus tradit fuisse nouem urbes, quę Thebæ dictæ sunt. Aegypti Theben. Homer. nono Iliados ἑκατόμπυλον nuncupauit, quasi centuportiũ dicas. Homeri uersus sunt, quos Strabo etiam refert lib. ult. *Quis centum portæ, portarum quamque ducenti Sublimes in equis homines, & curribus errant.* Eius aũt urbis diuitias explicans subdit. *Nec quod diuitias Aegyptia Thebæ recondit.* Hanc urbẽ, ut in 2. Diod. Siculus author est, Busiris unus ex Aegypti regibus cõdidit. Hãc Aegyptij Διὸς πόλιν nominãt, id est, Iouis urbẽ, qđ Ioui fuerit cõsecrata. Græci eã Thebas appellãt. Mœnia eius centũ quadraginta sunt stadia ambitu cõplexa. Eam magnis ædificijs, ac speciosis deorũ templis, alijsq; ornamentis pulcherrimis exornauit. Simili modo & priuatorũ domos usq; ad quartã, aut quintã cognationẽ construxit. Ciuitatẽ insuper omnẽ omniũ non Aegypti solũ, sed aliorũ orbis omniũ reddidit felicissimã. Quidã asserunt non centũ portas fuisse ciuitatis, sed plures, egregiasq; templorum portas, à quib. centũ iit, tanq; plurimarũ portarũ dicta. Mira plurima huius urbis apud eundem Dio. scripta reperies. Hanc insignẽ urbẽ Cambyses rex diruit, & eius ingentes opes in Asiã transportauit. Ammian. li. historiarũ 22. Stra. li. ult. Herod. in 2. Plin. ca. 10. quinti. Mela Pom. lib. 1. multa de Thebis Aegyptijs retulerunt, sed nullus copiosius Diodoro. e *Abydos*) Supra Ptolemaicã ciuitatem est Abydus, in qua est Mẽnonis regia mirificè constructa, tota ex lapide, sicut Laberynthus constructus fuerat. Multa de hac urbe refert Strabo & Plin. ca. 9. quinti. f *Alexandriam.*) Tot sunt de hac urbe ab historicis relata, ut nemo ferè sit, q nõ eius excellentiã plenè norit. In huius urbis argumẽtũ postea reges Aegypti oẽs incubuerũt. Hãc ciuitatẽ quidã deorũ donis, plurimisq; decoris reb. adeo exornarunt, ut prima apud quosdã, aut secũda in orbe habeatur. Eam Diod. Sicul. in Alexãdri magni gestis scribit, magnitudine, specie, amplis reditibus, omniũq; copia humano uictui necessariorũ lõgè cũctis alijs præstare. Asserit eo tẽpore, quo ipse Aegyptũ petijt, fuisse Alexãdriæ supra trecẽta milia liberorũ, exq; uectigalibus Aegypti regẽ supra sex milia capere talẽtorũ. Quintus Curtius quarto Gestorũ Alexandri uolumine scribit Alexandrũ in hac urbe construenda, complexum quicquid loci est inter

paludem

paludem,& mare octuaginta ſtadiorũ muris ambitum deſtinaſſe. Fama eſt (ut is,& Arrianus lib.1. referunt) cum rex urbis futuris muris, polenta, ut Macedonum mos eſt, deſtinaſſet, auiũ greges aduolaſſe, & polentas eſſe paſtas. Cumq́ id omen pro triſti eſſet acceptũ, reſpondiſſe uates,& in primis Ariſtandrum Telmiſſeũ, uel ut alij, Mileten ſem, magnã illam urbẽ aduenarũ frequentia, cultura, multisq́ eã terris alimenta præbiturã. Plura ſunt, q̃ hanc urbẽ inſignẽ reddiderũt. Loci ſalubritas. Inibi enim (ut Ammianus ait) auræ ſalubriter ſpirant, aer tranquillus, & clemens, atq; ut periculum docuit, per uarias collectum ætates, nullo penè diè, incolentes hanc ciuitatem, ſolem ſerenum non uident. Huc accedunt altis ſufflata faſtigijs templa inter quæ eminet Serapium, quod olim poſt Capitoliũ, nihil orbis terrarum ambitioſius cernat. In ea urbe bibliothecæ fuerũt inæſtimabiles, ut loculi monimẽtorum ueterũ continentes ferè ſeptingenta uoluminũ milia. Inde Ariſtarchus Grammaticæ rei donis excellẽs, & Herodianus artium munitiſſimus ſuſcitator,& Saccas Ammonianus Plotini magiſter, Calcenterus, Didimus, alijq; plurimi ſcriptores multorum in literis nobilium ſtudiorũ. Lege Plinium ca.10. quinti, & Ammianũ 22. hiſtoriarũ ſuarum uolumine.

a tatus Dinocrates [a] architectus ſecundum poſt conditorem inter memorabilia locum ſortitus eſt. Condita autem Alexandria eſt duodecima centeſimaq́ue [b] Olympiade. L. Papyrio Spurij filio C. Pæ-
b tilio Caij filio Conſulibus Romanis, haud lõgè [c] ab oſtio Nili fluminis, quod Heracleoticon alij, alij Canopicon appellant. Eſt & Pharos [d] colonia à Cæſare Dictatore deducta, ex qua facibus accenſis no-
c cturna dirigitur nauigatio. Nam Alexãdria inſidioſo acceſſu aditur fallacib. uadis, cœco mari, tribusq́ tantum [e] canalibus admittit nauigantes, Tegamo, Poſſidonio, Tauro. Hinc igitur in portubus machi-
d nas ad prælucendi miniſterium fabricatas Pharos dicunt. Pyramides [f] turres ſunt in Ægypto faſtigiatę ultra excelſitatẽ omnem, quæ fieri manu poſſit. Itaq; menſuram umbrarum egreſſæ, nullas habent umbras. Nunc ab Aegypto prouehamus ſtylum.

a *Dinocrates.*) Strabo, & Aelianus (ut Hermolaus etiam annotauit) nõ Dinocrates, ſed ſemper Chirocrates χειροκράτης ... in Latinis tamen codicibus Vitruuio, Ammiano, Plinio multis locis, Auſonio in Moſella. Solino infra cap.13. Dinochares dicitur. b *Duodecima centeſimaq́ Olympiade.*) Idem ſcribit Euſebius in temporibus. Diod. Siculus in geſtis Alexandri ſcribit hanc urbem ædificatam imperij Alexandri anno quinto. Euſebius & Eutropius anno ſeptimo. Qđ ſi illum ad initium, hos ad finem conſtructæ urbis referas, nulla erit authorũ diſcordia. c *Haud longè &c.*) Diſtat enĩ ab oſtio Canopico, inquit Plin. 12. M.p. iuxta Mareotin lacũ. d *Pharos colonia.*) Quemadmodum Canopus a Canopo Menelai claſſis gubernatore dicta eſt, ſic & à Pharo eiuſdem Menelai nauclero, Pharos inſula, authore Anticlide, nomen habuit, quòd eo loco ab Aſpide peremptus ſepultus fuerit. Ammianus Marcellinus 22. hiſtoriarum libro Pharon à loco ipſo cognominatam tradit. Hoc littus (inquit) cum ſallacib. & inſidioſis acceſſibus affligeret antehac nauigãtes diſcriminibus plurimis, excogitauit in portu Cleopatrã, turrem excelſam, quæ Pharos à loco ipſo cognominatur, prælucendis nauibus nocturna ſuggerens miniſteria, cum quondam ex Paretonio &c. Græcis φαίνειν apparere, oſtendere, manifeſtare ſignificat. Solinus hoc loco Plinium imitatur, cuius uerba ex cap.31. quinti hæc ſunt. Inſularum ante Aſiam, altera iuncta ponte Alexandriæ colonia Cæſaris Dictatoris Pharus, quondam diei nauigatione diſtans ab Aegypto. Nunc è turri nocturnis ignibus curſum nauium regens. Namq; fallacibus uadis Alexandria tribus omnino aditur alueis Tegamo, Poſſidonio, Tauro. Hanc inſulam eleganter deſcribit Homerus, cuius ex quarto Odiſſeæ libro uerſus ſunt.

Præterea undiſono quadam iacet inſula ponto, Quam Pharon appellant, Aegyptia littora contra, &c.

Turrim hanc unde nocturna dirigitur nauigatio, conſtitiſſe octingentis talentis tradũt. Magno animo Ptolemæi aſcribit Plin. quod in ea pmiſerit Soſtrati Caſſidis architecti ſtructuræ ipſius nomẽ adſcribi. Vſus eius nocturno nautarũ curſus ignes oſtendere ad prænũtiãda uada, portusq́ introitum. Ex Plin. cap.12. triceſimi ſexti nat. hiſt. e *Tribusq́ tantum canalibus &c.*) Ex Plin. ca.31. li. quinti f *Pyramides turres ſunt.*) Pyramides ubi,& quot fuerint, à qbus,& cur factæ, qualis earũ figura, formaq́, q̃ ingẽs earum pretiũ, abũde tradit Plin. cap.12. triceſimi ſexti naturalis hiſt. Dicta Pyramis à Græcis ἀπὸ τοῦ πυρὸς, id eſt ab igne, quod ignis figuram maximè imitetur. Nã (ut Ammian. 22. hiſtoriarum libro ait) ultra omnem nominũ altitudinẽ, quæ humanis confici poteſt, erectæ ſunt turres ab imo altiſſimè in ſummitates acutiſſimas deſinentes, quæ figura apud Geometras ideò ſic appellatur, qđ id ignis ſpeciem

in pyrôs (ut nos dicimus), extenuatur in conũ, quarũ magnitudo, quoniã in celsitudinẽ nimiã cadẽs, gracilescit paulatim. Vmbras quoq; mechanica ratione cõsumit. Hucusq; Ammianus. Mensurã altitudinis earũ, omniũq; similiũ deprehendere, inuenit Thales Milesius umbrã metiẽdo, qua hora par esse corpori solet. Mirũ qđ earũ unũ trecenta sexaginta hominum milia annis uiginti cõstruxisse produntur, in raphanos, alliũ, ac cepas, mille octingenta talenta erogata. Alterã à Rhodope meretricula Aesopi fabularũ philosophi cõserua quõdam, & contubernali & quidẽ meretricio quæstu, extructam tradũt. Qui de ijs scripserunt, sunt, Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras, Dionysius, Artemidorus, Alexander Polyhistor, Butarides, Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Appion, Diodorus, Strabo, Mela. Item cæteri.

De Arabia, in ea de Thure, & myrrha. De Phœnice, ac Cinnamolgo auibus. De Arabum moribus. Deq; lapidum preciosorum generibus, Cap. XLVI.

Vltra Pelusiacum [a] ostium Arabia est ad Rubrum [b] pertingens mare, quod Erythræum ab Erythra rege Persei, & Andromedæ filio non solum à colore appellatum Varro dicit, qui affirmat in littore maris istius fontem esse, quem si oues [c] biberint, mutent uellerum qualitatem, & antea candidæ amittant, quod fuerint usq; ad haustum, ac fuluo postmodũ nigrescant colore. Rubri autem maris Arsinoë oppidum.

Vltra Pelusiacum.) Quoniam Arabia flagrantissimi Solis radijs subiecta est, idcirco plurima odoramentorum genera, lapidumq; differentias procreat. Hæc autem tunc abunde, optimaq; proueniunt, cum in terris rimis Solis ardore, humor ipse terræ coquitur. Ex duobus uerò id accidere, capite 27. sexti de causis plantarum lib. Theophrast. ait, cœli uidelicet, & alimenti cõditione. Hinc euenire dicit, ne omnia odoratorũ genera, locis omnibus feruidis proueniãt. De ijs odoramentis, & gemmis scripturus Solinus, paucis Arabiæ, in qua hac nascũtur, descriptionẽ aggreditur eius primum terminos explicans. Claud. Ptol. Arabiam triplicem esse dicit. Petræam unã, Desertam alteram, tertiam Felicẽ De prima, & secunda cap. 17. & 19. lib. quinti. De ultima ca. 8. lib. 6 Earum picturã Asiæ sexta tabula abunde continet. Ipsa Arabia (cap. 28. sexti inquit Plin.) intra duo maria, Rubrum, Persicumq; percurrens quodã naturæ artificio, ad similitudinẽ atq; magnitudinẽ tali maris etiã circũfusa. In eandẽ cœli partẽ, nulla differentia spectat. b *Ad Rubrum pertingens mare.*) Vetera exemplaria plerũq; habent. Ad Rubrũ pertinens mare. Sed legendum pertingens ex Plin. cap. 11. lib. quinti. Vltra Pelusiacum (inquit) Arabia est ad Rubrum mare pertingens, & odoriferam illã, ac diuitẽ, & beatæ cognomine inclytam &c. Apud Martianũ quoq; pertingens legitur. nõ pertinens. Potest etiã pertinens legi ex Mela Pomp. lib. 1. Arabia hinc (inquit) ad Rubrũ mare pertinet, sed illic magis læta, & ditior. Thure atq; odoribus abundat &c. Quid si apud Melã non pertinet, sed pertingit legatur? Plin. ca. 23. lib. 6. uerbis paucis pluriũ sententias refert, unde Rubro mari fuerit nomẽ inditũ. Irrumpit (inquit) deinde & in hac parte geminũ mare in terras, quod Rubrum dixere nostri, Græci Erythræũ, à rege Erythra, aut (ut alij) Solis repercussu talem reddi colorem existimantes. Alij ab arena, terraq;. Alij tali aquæ ipsius natura. Q. Curtius li. 7. Mare Rubrũ (inquit) nec colore quidẽ abhorret à cæteris, ab Erythro rege inditum est nomen. Idem scribit & in principio lib 9. Philostratus li. 3. Vitæ Apollonij. Rubrũ mare (inquit) uehementer cæruleũ esse tradunt. Denominãt aũt Rubrũ (ue ipsi perhibẽt) à rege Erythra, id est Rubro, qui ex suo nomine mare denominauit. Scribit Arrianus octauo gestorũ Alexãdri lib. esse in mari Rubro insulã cultã, cuius longitudo sint stadia Dccc. Cataractam uocat. In ea insula, authore Nearcho, sepulchrũ extat, qui primus imperiũ insulæ tenuisset, Rubro nomẽ fuit, à cuius nomine mare illud Rubrũ appellatũ. Hunc Solini locũ in suũ transtulit Martianus. Vltra Pelusiacũ ostiũ (inquit) Arabia est, ad Rubrum pertingens mare, qđ Erythrum ab Erythra rege, Persæ, & Andromedæ filio, uocitatũ. A colore etiã dictũ Rubrũ. Nam fons est in littore, quẽ cum greges biberint, in rubrũ colorẽ incipiunt mutare lanas. Huius maris oppidũ Arsinoẽ. Hæc ille. Quod Latini Rubrũ dicũt. Græci ἐρυθρὸν nuncupant. Scribit Procopius lib. primo belli Persici, in tenebris mare Rubrũ minimè procellosum, in luce uerò æstuosum plerũq; contingit esse. Mela lib. 3. hoc mare ait esse procellosum, asperum, profundum,

profundum,& magnorũ animaliũ magis,q̃ cætera capax. De hoc mari infra ca. 61. Agrippa(ut cap. xi. quinti refert Plinius)à Peluſio, Arſinoën Rubri maris oppidum per deſerta cẽtũ uigintiquinq; milia paſſuũ tradit,tã paruò diſtat ibi tanta rerum natura diuerſitas. e *Si oues biberint.*) Sunt huius effectus aquæ plurimæ uarijs orbis locis,ut Bœotiæ flumina Cephiſos,& Melas,Lucanis Cratis, Troia Xantus. Inq; agris Clazomeniorũ,& Erythræorũ,& Laodicenſium fontes &c. Lege Vitruuiũ ca. 3. lib. octaui. Plin. ca. 106. ſecundi, & cap. 2. triceſimiprimi naturalis hiſt. Et Senecam Naturaliũ quæſti lib. tertio.

Verùm hæc Arabia procedit aduſque illam odoriferam,& diuitem terram, quam Catabanes,[a] & Scenitæ tenent. Arabes nobiles monte Caſio. Qui Scenitæ [b] cauſam nominis inde ducunt, quòd tentorijs ſuccedunt, nec alias domos habent. Ipſa autem tentoria cilicina ſunt. Ita nuncupant uela menta è caprarum pilis texta. Præterea carnibus ſuillis [c] prorſus abſtinent. Sanè hoc animalis genus, ſi inuectum illò fuerit, moritur illico. Hanc Arabiam Græci εὐδαίμονα, [d] noſtri Beatã nominarunt. Habitatur [e] in colle manu facto inter flumen Tigrin, & flumen Euleum, quod ortum à Medis tam puro fluore inclytum eſt, ut inde omnes reges non alias quàm eius aquas [f] bibant. Eudæmonem non fruſtra cognominatam hinc capeſſas, quod præter odores, quos creat plurimos, ſola thus mittit, nec tamen [g] uniuerſa. Nam in medio eius ſunt Atra-

a *Catabanes, et Scenitæ.*) Ex Plinio hæc cap. xi. lib. quinti. Hæc Catabanum (inquit) & Esbonitarum, & Scenitarum, Arabum uocatur ſterilis præterq; ubi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. Sunt, qui nullo authore, Caſium montem eum putent, qui in ſacris literis Synai nominatur. Eum Iuſtinus Synæũ ſexto & triceſimo uolumine nuncupat, quẽ (inquit) Moſes Damaſcena patria antiqua repetita occupauit, in quo ſeptem dierum ieiunio per deſertam Arabiæ cum populo ſuo fatigatus, cum tandem ueniſſet, ſeptimum dierum more gentis Sabbatũ appellatum in omne æuum ieiunio conſecrauit, quoniam illa dies famem illis, erroremq; finierat. In hoc ipſo Synai monte ad noſtra uſq; tempora, Diuæ Caterinæ corpus feliciter requieſcit, quo annis ferme ſingulis peregrini, qui Hieroſolimã petunt, nõ paruis tum itineris, tũ latronũ periculis proficiſcuntur. b *Scenitæ cauſam nominis.*) Pli. ca. 28. lib. ſexti. Scenitæ & ipſi uagi, ſed à tabernaculis (inquit) cognominati, quæ cilicijs metantur ubi libuit. Cilicia (authore Aſconio) tecta ſunt de pilis, in caſtrorũ uſum, atq; nautarum. Græci enim σκηνή, & σκῆνος habitationẽ, tabernaculũq; dicũt. c *Carnibus ſuillis abſtinent.*) Peculiariter Iudæis à legiſlatore Moſe præceptum eſt, ne ſuillis carnibus ueſcerentur. Leuitici. xi. & Deuteronomij ca. 14. Hinc à Iuuenale Satyra ſexta dictum eſt.

Vetus indulget ſenibus clementia porci.

A ſuibus etiam Aegyptios abſtinuiſſe author eſt Herodotus in Melpomene. d *εὐδαίμονα.*) εὐδαίμονα Græci felicem,& fortunatũ uocãt. Pli. ca. 21. duodecimi natu hiſtoriæ. Cinamomo gentilitas (inquit) proxima erat Nilus, ni prius Arabiæ diuitias indicari conueniret, cauſaſq; q̃ cognomẽ illi felicis, ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus,& Myrrha. Hæc & cũ Troglodytis cõmunis. Extat apud eũ dein Pliniũ caput. 19. eiuſdẽ li. de felicitate Arabiæ Herod. li. 3. Ad meridiẽ ultima è regionibus, quæ habitantur Arabia eſt, in qua ſola omniũ naſcuntur, Thus, Myrrha, Caſia. Cynnamomũ,& Ledanũ. Cuncta hæc facilia ad naſcendũ præter Myrrham &c. Diodo. Siculus lib. 3. Ab Arabia deſerta, aridaq;, prima uicina Arabia adeo differt, ut multitudine fructuũ, cæterarumq; rerũ, quæ in ea naſcuntur, felix nominetur &c. e *Habitatur in colle manu facto*) Plinius ca. 27. lib ſexti. Corax (inquit) oppidũ Perſici ſinus intimũ, à quo Arabia εὐδαίμων cognominata excurrit. Habitatur in colle manu facto inter confluentes dextra Tigrin, læua Euleum triũ mil. paſ. laxitate conditũ eſt. f *Eius aquas bibant.*) Pli ca. 3. triceſimiprimi naturalis hiſtoriæ Parthorum reges ex Coaſpe,& Euleò tantum bibunt. Eæ quis in longinqua comitantur illos. Et horũ placere potũ, nõ quia ſint amnes, apparet. Quoniã nec è Tigri, nec Euphrate, nec è multis alijs bibũt. Idem infra ca. 51. g *Nec tamen uniuerſa.*) Græcis Thus λίβανος & λιβανωτὸς dicitur, Pli. cap. 14. duodecimi. Thura (inquit) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidẽ uniuerſæ. In medio eius ſunt ferè Attramitæ pago Sabæorũ capite regni Sabota, in mõte excelſo, à quo octo mãſionibus diſtat regio eorũ Thurifera Saba appellatur, quod ſignificare Græci myſteriũ dicunt, ſpectans ortus Solis æſtiui, undiq; rupibus inuia,& à dextra maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolũ è Rubro lacteum traditur. Syluarum longitudo eſt

mitæ pagus Sabęorum, à quo octo mansionibus a regio Thurifera disterminatur. Arabia appellata est, [a] id est sacra. Hoc enim significari interpretantur. Virgulta hæc [b] non sunt publica, sed, quod inter barbaros nouum in ius posteriorum per successiones transeunt, familiarum. Ergo quicunque dominatum istius tenent nemoris, Arabicè sacri uocantur. Iidem illi cum lucos istos uel metunt, uel incidunt, non funeribus intersunt, non congressionibus fœminarum polluuntur. Hanc arborem prius quàm penitus fides proderetur, alij Lentisco, [c] alij mage Terebintho comparabant, usque dum libris, quos Iuba rex scripsit ad Cæsarem Augusti filium, palam fieret, intorto eam esse uimine, ramis ad Aceris qualitatem Amygdalæ modo succum fundere, incidi ortu Canis flagrantissimis [d] solibus. In ijsdem saltibus Myrrha [e] prouenit, cuius radices ut

Schœnorũ xx. latitudo dimidiũ eius &c. Theophrastus ca. 4. noni de historia plãtarũ. Gignitur (inquit) Thus, & Myrrha, & Casia, & Cinamomũ regione Arabũ media circa Saba, & Adramytta, & Citibęna & Mamali. Et exeũt thuris, myrrhæq; arbores, aliæ sup montẽ, aliæ in pede mõtis culturis proprijs. Quã obrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Mõtem istũ præaltũ affirmãt, & ningi solitũ. Amnes quoq; de eo in plana fluere a *Arabia appellata id est sacra.*) Sunt qui Arabiã ab Arabo, Apollinis & Babylonis filio, quem medicinæ repertorẽ fuisse scribit Plin. dictam putent. Alij existimant dictam ἀπὸ τοῦ ἁβροῦ, καὶ βίου. id est, à uitæ mollicie. Nã tanta rerũ nobiliũ copia incolas eius regionis molles reddit. Vergilius 1. Georgicorum.

India mittit Ebur, molles sua thura Sabæi.

Hieronymus testimonio Aquilæ, & Symmachi Arabiã interpretatur, tũ planã, tũ campestrem, tũ deniq; occidentalem, & uesperam. Non desunt qui eam nocẽtem uitã interpretentur, uitæq; nocumentum. Græcis enim ἀρὰ nocumẽtum, βίος uita dicitur. b *Virgulta hæc non sunt publica.*) Nec præterea (inquit Pli. ca. 14. duodecimi) Arabum alij thuris arborem uident, ac ne horum quidem omnes. Ferunt quę trecentarum non amplius esse familiarum, quæ ius per successiones id sibi uendicent. Sacros uocari ob id, nec ullo congressu fœminarum, funerumq; cũ incidant eas arbores, aut metant pollui, atq; ita religione merces augeri. Quidã promiscuũ ius ijs populis esse tradunt in syluis. Alij per uices annorũ diuidi. c *Alij Lentisco.*) Idipsum sic refert Plinius. Nec arboris ipsius, quæ sit facies constat. Res in Arabia gessimus, & Romana arma in magnã partẽ eius penetrauere. C. etiam Cæsar Augusti filius, inde gloriã petijt, nec tamen ab ullo (quod quidẽ sciã) Latino arborum earũ tradita est facies. Græcorũ exempla uariãt, alij folio Pyri minore duntaxar, & herbidi coloris prodidere. Alij Lentisco similẽ subrutilo folio. Quidã Terebinthum esse, & hoc uisam Antigono regi allato frutice. Iuba rex ijs uoluminibus, quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filiũ ardentẽ fama Arabiæ, tradit contorti esse caudicis, ramis Aceris maximè ponti. Succum amygdalæ modo emittere. Talesq; in Carmania apparere, & in Aegypto satas studio Ptolemæorũ regnãtiũ. Cortice lauri esse constat. Quidã & foliũ simile dixere. d *Flagrantissimis solibus.*) Plinij uerba sunt ex cap. 15. uoluminis duodecimi, prior, atq; naturalis uindemia circa Canis ortum, flagrantissimo æstu incidentibus, qua maximè uideatur esse prægnans, tenuissimusq; tendi cortex. Laxatur hic plaga, non adimitur, inde prosilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur &c. Hæc omnia q̃ de Thure ex Plynio retulimus, abunde scribuntur à Theophrasto ca. 4. lib. noni de historia plantarũ Seruius primo Georg. docet thus dici ἀπὸ θύω, quod est sacrifico, qm̃ eo dijs sacrificatur. Latini à tundẽdo dici uolunt à glebis tusis, cum quibus dicitur fluens de arboribus coalescere. Qui plura de Thure scire cupiunt, legãt Dioscoridẽ cap. 84. & tribus sequentibus. Albertus post uulgarẽ Thuris relationẽ, ex proprijs addit, thure eos uti maximè, qui Necromantiæ operã dant, qđ dij (inquit) qui inuocãtur p caracteres & sigilla, uel sacrificia, faciliores se exhibent, & exaudibiliores in thuris ipsius oblatione. Scribit etiam thuris arborẽ proceram esse, cũ tamen Theophr. nõ magnã esse dicat, sed quinis ferè cubitis attolli. Scribit hæc Albertus ca. 34. primi Tracta. 6. lib. eius operis quod de Vegetabilibus, & plãtis scriptum reliquit. e *Myrrha prouenit.*) Hanc Græci σμύρναν uocant. Quicquid de Myrrha memoratu dignũ referri potest, Plinius secundus, capitibus 16. & 17. duodecimi naturalis histo. doctè, & eleganter complexus est, ad quem lectorem relegans, adscribã Theophrasti uerba ex ca. 4. noni de historia plantarũ. Vnde & Pli. plurima transtulisse constat. Myrrhã (inquit) minorẽ etiã altitudine, frutico fioremq; narrant. Caudice duro, contortoq; iuxta terrã, crassioriq; sura hominis, cortice leui, similiq;

potulacę.

potulacę. Alij uerò, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferme consentiunt. Neutrã earũ arborum magnã referunt, & minorẽ Myrrhæ, humilioremq́. Myrrhæ folium aculeatũ, non leue, ulmeo simile, crispum tamen, extremo spina horridulũ Ilignei modo. Et post multa. Myrrhæ autẽ arborẽ (inquit) Terebintho similem reddidere, sed scabrosiorẽ, spinosioremq́, foliũ paulũ rotundius, gustatu proximũ Terebintho. Earum quoq; ueteres præstantiores haberi. Et infra. Thus, & Myrrhã nasci ex eadẽ arbore putauerũt &c. Quod Theophrastus dicit cortice simili porulacæ, Plinius similem Vnedoni esse dicit. Dioscorid. ca. 11. lib. primi. Myrrhæ genera plura esse dicit. Quæ Pediasimos dicitur, pinguis est, de Stacte exprimitur. Altera Gabiræa, & hæc (inquit) pinguissima, solo crasso re stibili, stactem plurimam sudãs Troglodytica alia omnibus antefertur. Nomẽ habet à loco, unde uehitur, colore subuiridis, mordax, plucida. Colligitur & alia tenuior, secũda post Troglodyticã facilè remollescens sub digito, ut Bdeliũ, odore putidiuscula. In locis solis ostentis, Caucalis uocatur, alia maturitate insignis, colore atro, retorrida. Ergasime appellatur, quæ pessima inter omnes, squarosa, macilenta, gustu acri, aspectu, & uiribus gũmi. Damnatur & quæ Minnæa dicitur &c. Vis Myrrhæ in medicina excalfacere, caput tentare, agglutinare, siccare, astringere. Vuluas, quæ contractæ sint, mollire, reducere, mẽses trahere, partus uelociter pellere, cũ absinthio, aut aqua in qua lupinũ maduerit, aut succo rutæ naturalibus apposita, contra ueterẽ tussim magnitudine fabæ deuoratur. Plurima alia eius remedia prodidit author idẽ. Item Auicenna ca. 479, secundi tractatus 2. Canonis. Hunc Auicennæ de Myrrha locum, nulla facta authoris mẽtione in suum trãstulit Albertus ca. 16. eius li. quẽ modo citauimus. a *Ablaqueationibus gaudent.*) Scribit Palladius Rutilius in principio secundi. Ablaqueare Italos excodicare appellare. Vtrũq; aũt significat circa arboris codicẽ, dolabra terrã diligenter aperire, & purgatis, ueluti lacus efficere, ut solis teporibus, & imbribus prouocentur. Poëtæ fabulantur Myrrhã puellã Cinyræ, & Cenchreidos filiã, patris amore fuisse correptã, quo cũ nutrice uiã præmonstrante, concubuit, quo concubitu Adonidẽ procreauit. Quod scelus quũ pater resciuisset, ense filiã insecutus est, eam autẽ Deorũ miseratione, in arborem sui nominis tradunt fuisse conuersam.

Quæ quanquam amisit ueteres cum corpore sensus,
Flet tamen, & trepidæ manant ex arbore guttæ.
Est honor & lachrymis, stillataq; cortice Myrrha
Nomen herile tenet.

uitium rastris proficiunt, ablaqueationibus [a] gaudent. Nudatæ pinguiori fluunt lachryma. Sponte manans preciosior ex ea sudor est, elicitus corticis uulnere uilior iudicatur. Cortex in uertiginẽ flexus, & spinis hispidus, folium licet crispius oliuæ tamen simile. Maxima altitudine extollitur ad quinque cubita proceritatis. Arabes sarmentis eius ignes fouent, quorum fumo satis noxio, nisi odore cremati Storacis occurrant, plerumq; insanabiles morbos [b] contrahunt. Apud eosdem nascitur auis [c] Phœnix aquilæ magnitudine, capite honorato, in conum plumis extantibus,

b *Morbos insanabiles contrahunt.*) In omnibus exẽplaribus, mòx post hanc clausulã, sequitur Cinnami, siue Cinnamomi descriptio, quã quoniã sub eisdẽ omnino uerbis cap. 41 supra Solinus retulit, superuacaneũ uisum est huic loco iterato subnectere. c *Phœnix auis.*) De Phœnice aue primo quæri solet, an sit. Philostratus tertio uitæ Apollonij libro refert Iarcam hæc de Phœnice Apollonio retulisse. Auem quoq; (inquit) Phœnicem esse percredimus, quæ quingentesimo quoq; anno in Aegyptum ueniens, hanc ipsam Indiam superuolat. Aiunt autẽ unicã tantũ hanc auem esse, & ex se radios emittere, atq; auri colore fulgere. Magnitudine uerò, formaq; aquilæ, in nido considere, quem prope Nili fontes ex aromatibus ipsamet sibi construit. Hæc uerò, quæ de ipsa decãtant Aegyptij, quo pacto in Aegyptum deferatur, ipsi etiã Indi testificantur sermoni cõsentientes, q̃ dicũt, Phœnici liquescẽti lugubres hymnos decãtari oportet, hoc & ipsum Cygni facere phibẽtur ei, qui sapientissimus inter ipsos obtẽperãtes. Ex his Iarcæ uerbis patet nedũ Phœnicẽ esse, sed eũ unicũ esse. Pli. se nescire fatetur ca. 2. decimi, an fabulosè unũ in toto òrbe, nec uisum magnopere. Alij ferè omnes scribũt Phœnicẽ unicũ esse Ouidius sexta secundi Elegiarum.

Et uiuax Phœnix unica semper auis. Lactantius de Phœnice.
Hoc nemus, hos lucos auis incolit unica Phœnix
Vnica sic uiuit morte refecta sua. Idipsum quoq; nomine significari uidetur. Nã Phœnix Arabica uox est, qua unicũ, & solũ significatur. Sunt tamẽ, qui à colore Phœniceo nomen sumptũ uelint.

Ex

cristatis faucibus, circa colla fulgore aureo, postera parte purpureus absque cauda, [a] in qua roseis pennis cæruleus interscribitur nitor. Probatum est quadraginta & quingentis [b] eum durare annis. Rogos suos struit Cinnamis, quos prope Panchaiam concinnat in solis urbem [c] strue altaribus superposita. Cum huius uita magni anni [d] fieri conuersionem rata fides est inter authores, quamuis plurimi eorum magnum annum non quingentis & xl. sed duodecim milibus noningentis quinquaginta quatuor annis constare dicant. Q. itaque Plautio, [e] Sex. Papinio CONS. Aegyptum Phœnix inuolauit, captusque anno octingentesimo urbis conditæ, iussu Claudij principis in Comitio publicatus est. Quod gestum præter Censuram, quæ

Ex horũ opinione ortũ Adagium. *Phœnice id rarius ipso*, de ijs quæ nullo modo, uel perq̃ rarissimè reperiri queunt. Qualis autem eius forma apud scriptores ferè cõuenit eum esse aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla. Is (Inquit in Euterpe Herodotus) si picturæ adsimilis est, talis, tantusq; est, pennæ coloris partim rubidi, maxima ex parte tũ habitu, tũ magnitudine simillimus aquilæ. Eius formã sic eleganter Claudianus explicat.

Arcani radiant oculi iubar, igneus ora
Cingit honor rutilo, cognatum uertice sydus
Attollit cristatus apex, tenebrasq; serena
Luce secat, Tyrio pinguntur crura ueneno.
Ante uolat Zephyrũ pennæ, quas cæruleus ambit
Flore color, sparsoq; simul ditescit in auro.

a *Absq; cauda.*) Non uult Solinus, hanc alitem esse absq; cauda, sed eam esse ubiq; coloris purpurei præterq̃ in cauda. Id clarius Plinius exprimit. Cæterũ (inquit) purpureus, cæruleã roseis caudam pennis distinguẽtibus. b *Quadraginta & quingentis eum durare annis*) Plinius, authore Manilio, ait eum uiuere annis sexcentis sexaginta. Herodotus, & Mela lib. tertio ferè cũ Solino conueniunt. Ouid. 15. Meta.

Hæc ubi quinq; sua compleuit secula uitæ &c.

Albertus lib. de Animalibus. 23 scribit quosdam dicere hanc auẽ sine masculi, & sexus cõmixtione solam in sua esse specie, & conuenire in orbem, & trecentis. xl. annis uiuere solitariam. Sed apud quos id legerit, me consule nemo quærat. Poëtæ cæteri plerumq; annis eũ uiuere mille canunt. Lactantius.

Quæ postquàm uitæ iam mille peregerit annos &c. Et Claudianus.
Namq; ubi mille uias longinqua retorquerit æstas &c. Martialis quinto Epigrammatum.
Qualiter Assyrios reuocant incendia nidos
Vna decem quotiens secula uixit auis.

Ausonius in Grippo ternarij numeri, dicit Phœnicem uiuere nouem corui ætates. Cor. Tacitus quinto historiarũ lib. de numero (inquit) Phœnicis annorũ uaria traduntur. Maximè uulgatũ, quingẽtorũ spaciũ. Sunt, qui asseuerent mille quadringentos sexaginta. c *In Solis urbem.*) Hanc urbem Græci Heliospolin uocant. Eam urbem nobilissimã fuisse scribit Diod. Siculus lib. 2. stadiorũ. 140. d *Magni anni fieri conuersionẽ.*) Id ex Plinio sumptum ca. 2 lib decimi. Antiqui tempora de syderibus computabant, & dixerunt primũ lunarem annum triginta dierum. Vnde inuenitur uita in aliquibus noningentorũ annorũ. s. lunariũ. Postea Solstitialis annus repertus est, qui duodecim continet menses. Mox maiori cura annũ esse magnũ uoluerunt, omnibus planetis in eundem recurrentibus locũ. Et hic fit secundũ Ciceronis Hortensiũ post annos duodecim milia nonigentos quinquagintaquatuor Solstitiales. Hæc ex Seruio primo & tertio Aene. Vergilij. Qui plura de annorũ diuersitate scire cupiunt, adeant Cẽsorinũ capitibus. 14. 15. & 16. libelli, quem de die natali inscripsit. e *Q. itaq; Plautio, Sextio Papinio Cons.*) Apud Pliniũ ca. 2. decimi sic habetur. Cor. Valerianus, Phœnicem deuolasse in Aegyptũ tradit. Q. Plautio. Sex. Papinio Conss. Allatumq; esse in urbem Claudij principis censura, anno urbis. Dccc. & in Comitio propositum, quod actis testatum est. Sed quæ falsa esse nemo dubitarit. Non grauabor adscribere huic loco Cor. Taciti uerba ex quinto historiarũ libro. Paulo Fabio. L. Vitellio Cons. (inquit) post lõgũ seculorũ ambitũ auis Phœnix in Aegyptũ uenit, præbuit materiẽ doctissimis indigenarũ, & Græcorũ multa sup eo miraculo disserendi, de q̃bus ingeuũt, & Plura ambigua, sed cognitu nõ absurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore, ac distinctu pinnarũ a cæteris auibus diuersum consentiunt, qui formã eius diffiniere. Et infra. Sos ide primũ post Amaside dominantibus. Dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit in ciuitatẽ, cui Heliopolis nomen, aduolauisse multo cæterarũ uolucrũ comitatu nouã faciem mirantiũ, Sed antiquis quidẽ obscura, inter Ptolemæũ, ac Tiberium minus ducenti quinquaginta

ginta anni fuerunt. Vnde nonnulli falſum hunc Phœnicē, nec Arabū è terris, credidere. Et poſt multa ſubdit. Hæc incerta (inquit) & fabuloſis aucta. Cæterū aſpici aliquando in Aegypto eā uolucrē nō ambigitur. Diuus Amb. ca. 23. quinti Hexameron, & cap. 13. eius lib. qui de fide reſurrectionis inſcribitur, ex Phœnicis renouatione, nititur probare futuram hominū reſurrectionē. a *Cinnamolgus.*) Hanc autem ex eo dictam uolunt, qđ ſibi ex Cinnamis in altiſsimis arboribus nidū paret. De ea Pli. cap. 33. libri decimi. In Arabia Cinnamulgus (inquit) auis appellatur Cinnami ſurculis nidificat. Plūbatis igitur eos ſagittis decutiunt indigenæ, mercis graria. Ariſtoteles cap. 13. noni Naturæ animalium nō Cinnamolgum, ſed κινάμωμον uocat. In Arabia (inquit) Cinnamomus auis appellatur, quam ſurculos Cinnamomi portare, ac nidum ex ijs conficere aiunt. Nidificat excelſis arboribus, & ramis. Sed incolæ ſagittis plumbatis nidum petūt atq; ita diſcuſſo in terram, Cinnamomum legunt. Ad ſtomachum faciunt, quæ ex ſuis ſubiungit Albertus de Cinnamulgo loquens. Ipſa etiā (inquit) auicula, cum ſuis interioribus nō exuiſcerata commeditur propter Aromaticitatem eorum, quibus nutritur.

a manet, actis etiam urbis continetur.[a] Cinnamulgus perinde Arabiæ auis in excellentiſsimis lucis texit nidos è fruticibus Cinnamorum, ad quos quoniam non eſt peruenire propter ramorum altitudi-b nem, & fragilitatem, accolæ illas congeries plumbatis petunt iaculis, deiectaſque precijs uendunt amplioribus, quod hoc Cinnamum magis, quàm aliud mercatores probent. Arabes longè,[b] latequé diſ-c fuſi, diuerſis moribus [c] uiuunt, & cultibus. Pluris mis crinis intonſus, mitrata capita, redimitu pari, pars raſa in cutem barba. Commercijs ſtudent, aliena non emunt, uendunt ſua. Quippe & ſyluis, & mari diuites. Vmbræ, quæ nobis dextræ ſunt,[d] illis ſiniſtræ. Pars corū, quibus aſper eſt uictus,

b *Longè, lateq́; diffuſa.*) Arabia (inquit Plinius ca. 28. ſexti) gentium nulli poſtferenda amplitudine longiſsima à monte Amano à regione Ciliciæ, Comagenisq; deſcendit, multis gentibus eorum deductis illo à Tigrane magno, ſponte uerò ad mare noſtrū, littusq; Aegyptiacū, nec non & in media Syriæ ad Libanū montē penetrantibus nubeis, quibus iuncti Ramiſi &c. Arrianus lib. 7. Oræ Arabicæ magnitudinē haud minorem eſſe q̄ Indiæ referri tradit. c *Diuerſis moribus*) Plin. ca. iamiā citato. Arabes (inquit) mitrati degūt, aut intōſo crine, barba abraditur, præterq; in ſuperiore labro. alijs & hæc intonſa. Mirumq; dictu ex innumeris populis pars coæqua in cōmertijs, aut latrocinijs degit. In uniuerſum gentes ditiſsimæ, ut apud quas maximè opes Romanorū, Parthorumq; ſubſiſtant, uendentibus quæ è mari, aut ſyluis capiant, nihil inuicē redimentibus Arabibus morem fuiſſe uſq; ad Adriani principis tempora, annis ſingulis puerum immolandi, ſcribit Euſeb. ca. 7. quarti præparationis lib. Idem quoq; author tradit ca. 8. ſexti operis eiuidem, apud Arabes, adulteras omnes fœminas interimi, ſuſpectas uerò ſolūmodo puniri. Sunt qui ſcribāt apud eoſdem, uxorem cōmunē eſſe omnibus eiuſdem familiæ uiris, filios coiſſe cū matribus, aut fratres cū ſororibus, nequaq; apud eos eſſe impium Refert Arrianus ſeptimo geſtorū Alexandri lib. Arabas duos tantū deos colere, Cœlū ſ. ac Dionyſium. Cœlū, qđ aſtra contineat, tū cætera tū ſolē cunctis rebus humanis manifeſto utilem, ac ſalutarē. Dionyſium uerò, quoniā exercitū aduerſus Indos duxiſſet. d *Vmbræ, quæ nobis dextræ ſunt, illis ſiniſtræ.*) Ex luminū ſitus diuerſitate, diuerſæ umbrarū proueniūt differentiæ. Si enim lumē aliquod ſupra corpus directè ſitū fuerit, nulla tunc umbra poterit cauſari, ut in Arabiorum, & Oritarum oris In Syene quoq; urbe, & Meroe quodā anni tempore accidere Nearchus, & Oneſicritus tradiderunt. Cū ante corpus, lumē fuerit collocatū, retro tūc efficiet umbrā corpus. E diuerſo autē eueniet ſi lumē poſt corpus ſit, umbra uidebitur ante corpus. Sed quo locus hic fiat notior, adſcribā Macrobij uerba ex ſecundo de Somnio Scipionis lib. Hic notandum eſt (inquit) de tribus tantum cardinibus in quācunq; ædem ingredi ſolem, de quarto nunq̄. Nam & ab ortu, & ab occaſu ſiniſtra Solem recipit Quippe quæ orientē, abeuntē proſpectet. Incipit & à meridie, quia omne iter Solis in noſtro Meridie eſt. Nūq; uerè ſolem feneſtra ſeptentrionis admittit. Eiuſdem rei ꝓbationē umbra quoq; cuiuslibet corporis efficiet aſtruere. Nam & in occaſum cadit oriente Sole, & in ortum cum fit occiduus. Medio autē die, quia ſol meridiem tenet, in ſeptentrionē umbra depellitur. In Auſtrum uerò circa noſtram habitationem impoſsibile eſt umbram cuiuslibet corporis cadere, quia ſemper in aduerſam Soli partē umbra iactatur. Aduerſus autem Auſtro apud nos ſol eſſe non poterit, cum nunq; fines Septentrionales attingat. Sanè quoniā pars illa peruſtæ, quæ temperatæ uicina eſt admittit habitātes, illic id eſt trās Tropicum quæcunq; habitantur ſpatia, umbram mittunt in Auſtrū, eo tempore, quo ſol Cancrum

tene-

tenet. Tunc enim ei Sol fit Septẽtrionalis cum tropicum tenet, quod ab illis ad Septẽtrionem recedit &c. Plura loca enumerat. Pli. ca. 75. & 76. ſecundi. Itẽ ca 19. & 29. li. ſexti, in quibus umbræ ad ſeptentrionẽ cadunt hyeme, æſtate in Auſtrũ per ſenos menſes. Diod. Siculus lib. 3. In multis Indiæ locis aiunt erectũ lignũ nullã a ſole umbrã reddere. Nocte arctos non uideri. In ultimis uerò minimè aſpici Arcturũ, quo in loco (inquit) umbras uerſus meridiẽ inclinare dicunt. Loca ſunt (inquit Ammianus 22. hiſt. li.) in quibus ꝑ nonaginta dies, umbræ noſtræ in cõtrarium cadũt. unde Antiſcios eius regionis incolas uocãt. Luca. in nono Pharſaliæ.

At tibi quæcunq; es Libyco gens igne dirempta
In Noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.

angues edunt, [a] nulla illis animi, uel corporis cura, ac propterea ὀφιοφάγοι [b] nominantur. Ex iſtius littoris ſinu Polycrati [c] regi aduecta Sardonyx

De Arabibus, quod ad hunc Solini locũ maximè attinet, ſic idem Lucanus lib. 3.

Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

Quem locũ expoſuẽt quidã ex ijs Solini uerbis. Vmbræ enim (inquiunt) quæ nobis ad occidentem conuerſis, dextræ ſunt, Arabibus ſunt ſiniſtræ. Quæ expoſitio cũ uera eſt, tũ etiã poëtę ſenſui plurimũ conſona, quod Arabes Pharſalica Pompei caſtra petentes, ex orientali regione, occidentẽ uerſus progrediebantur. Qui autẽ hunc Lucani locum occultiorẽ doctrinã continere arbitrantur, tradunt ex ſex mundi poſitionibus, habitudinibusq; orientẽ poſteriorem. Occidentẽ uerò anteriorẽ, Meridiem ſiniſtrã, dextrã ſeptẽptrionem eſſe tradũt. Id ſenſit indubie Cleomedes Græcus author ca. 1. primi libri eius operis, quod circularẽ inſpectionẽ Meteororũ inſcripſit. Eius ſententia ijs fermè uerbis continetur. Mundus is (inquit) quoniã corpus eſt, habet quippiã, quod ſupra, quodue infra ſit, reliquaſq; poſitionis habitudines. Anteriora ipſius eſſe dicũt, quæ ſunt ad mũdi occaſũ quod is ad occaſum impulſũ habeat. Poſteriora uerò ea eſſe, quæ ad ortũ ſunt. Etẽm ad anteriora ꝓcedit. Eius aũt dextra ad Septẽtrionẽ, & meridiẽ ſiniſtra locanda. Hæ aũt quatuor poſitionis genera, nihil omnino occulti habent, cũ ceteræ habitudines, quæ ſunt, ſurſum, deorſumq; plurimũ difficultatis, Phyſicis præbuerint. Ex hac Cleomedis ſententia notũ dicunt, cur Lucanus, Solinuſq; ſiniſtras umbras Arabibus tribuerint. Idẽ cũ Cleomede ſenſiſſe Pythagoræos ſecũdo de Cœlo, & mũdo refert Ariſto. Idẽ autẽ Ariſtoteles multò aliter has poſitiones mundo tribuit, utpote dextrã orienti, ſiniſtrã occidenti. Meridiei ſurſum, Septẽtrioni deorſum aſcribens. Eius uerba adſcripſi. Polorũ (inqt) unus quidẽ nobis imminens apparet ſuperne, pars eſt. deorſum. Alter uerò nobis incertus, ſurſum, dextrũ namq; cuiuslibet dicimus, unde principiũ per motũ Locus uerò conuerſionis cœli, principiũ eſt, unde aſtrorũ ortus, proinde hoc fuerit dextrum. Cuius autem occaſus, ſiniſtrũ. Si itaq; à dextris orditur, & in ſiniſtra fertur, ſupernus, qui nobis non apparet polus, eſſe neceſſus eſt. Nã ſi ſit manifeſtus in ſiniſtra erit motus, quod neutiq; dicimus. Non dubium igitur quin non apparens polus ſit, id quod ſurſũ, ac qui illic habitant, in ſuperno ſunt Hæmiſphærio, & ad dextrã. Nos aũt in inferno, & in ſiniſtro ecõtrario, quæ ut Pythagoræi dicunt. Illi enim nos ſupra faciũt, & in dextra parte, eos autem, qui illic, infrà & in ſiniſtra. At euenit contrarium. Cæterum ſecundæ conuerſionis ut planetarum, nos quidem in ſupernis, & dextris ſumus. Illi uerò infernis, & ſiniſtris. Contra enim is principiũ motus eſt, quod ferantur in contrarium. Et perinde contingit nos quidem in principio eſſe, illos uerò in fine. Hucuſq; Ariſtoteles. Scribit Seruius. 9. Aenei lib quod ab hoc Solini loco minimè alienũ eſt, ea, quæ ſiniſtra nobis uidentur intuentibus cœlũ, illic dextra eſſe Quoniã dextra cœli (inquit) nobis ſiniſtra ſunt. Seruianæ ſententiæ ſuffragantur, quæ ſcribit Plutar. Quæſtionũ ſuarũ proble. 78. Item. M. Cicero libro de Vniuerſitate. De umbris multa Ariſt. Sectione. 15 Problematũ. Adſcripſi hæc, prolixa nimiũ fortaſsis, ne omnẽ ſe quiſpiã, ex Lucani loco nodũ ſuſtuliſſe glorietur. Sed ut ad ꝓpoſitũ reuertamur. ex hoc quod ait Solinus. Vmbræ, quæ nobis dextræ ſunt, illis ſiniſtræ, nequaq; aliqua ſibi incuria debet adſcribi, ſicut nec Lucano, cũ inquit. 2. Pharſaliæ. *Vmbras nuſquam flectente Syene*, cũ id ſemel tantũ anno eueniat. Nõ enĩ aſſerit Solinus hoc de omni Arabia, nec id omni tẽpore euenire fatetur. a *Angues edunt.*) Plinius ca. 29. ſexti de Arabibus loquens. Introrſus (inquit) Candei, quos Ophiophagos uocant, ſerpentibus ueſci aſſueti. Neq; alia regio fertilior earũ. b ὀφιοφάγοι.) Si uerbum uerbo reddas, Latinè Anguiuori dici poſſunt. ὄφις Græcè Latinè anguis, φάγος uorax. c *Polycrati regi Sardonyx.*) Polycrates Aeaci filius, Samo inſula ui tyrannide occupata, breui tandẽ tempore eius res adeo profecerũt ut per Ioniã, totamq; Græciam celebrarentur. Is Amaſis Aegyptiorum regis perſuaſione, conſcenſa bireme, gemmã ſignatoriã uolens ꝓiecit in pelagus. Quo facto domũ rediit. Sed cũ ex ea iactura (erat enim tyranno ea gemma rerũ omniũ ſuarũ gratiſsima) plurimũ triſtaretur, quinto, ſextoue, quæ hæc acta ſunt die, piſcator quidã captum eum piſcem, qui Polycratis gemmam caſu abſorbuerat, Polycrati dono detulit, in cuius euiſcerati aluo, gẽma ea reperta eſt. Ex qua re ingẽti Polycrates gaudio affectus traditur.

ctus traditur. Hiſtoriam ſcribũt Herodotus in Thalia. M. Cicero in fine quinti de finibus bonorum, & malorum. C. Plin. cap. 1. triceſimiſeptimi nat. hiſt. Aduertendũ ſanè Herodotũ ſcribere eam gẽmam fuiſſe non Sardonicẽ, ſed Smaragdũ. De eius nomine Marb. Gall. in lib. de lapidib. pretioſis ſic inquit.

Sardonicem faciunt duo nomina, Sardus Onyxq́;,
Tres capit ex binis unus lapis iſte colores, *Albus, & hinc niger eſt, rubeus ſupereminet albo, &c.*

Multa de eo lapide Plinius capite ſexto, trigeſimiſeptimi.

a gemma, prima in orbe noſtro luxuriæ excitauit facem. Nec multum de ea diſſerendum puto, adeo Sardonyx in omnium uenit notitiam. Superficies eius probatur, ſi meratius rubeat, arguitur ſi fuerit b fœculentior, medietas circuitur limite candidante. Optima eſt, ſi nec colorem ſuum ſpargat in proximum, nec ipſe ex altero mutuetur. Reliqua nigro finiuntur. Quod ſi transluceat uitio uertitur, ſi perſpicuitatem arceat, proficit ad decorem. Et Molochitem [a] Arabs inuenit, uirentem craſsius quàm Smaragdus contra infantum pericula ingenita ui reſiſtentem. Inuenit & Iridem [b] in mari Rubro ſicut d Cryſtallum ſexangulatam, quæ radijs icta ſolis rutilo aëris repercuſſu cœleſtis arcus ex ſe iacit ſpeciem. Androdamantem [c] ijdem legunt Arabes nitoris argentei, lateribus æqualiter quadris, quem de Ada- e mante nonnihil mutuatum putes. Datum illi nomen ex eo cenſent, quod animorum calentium mollit impetus, & tumentes refrenat iras. Pæderotem [d] etiam Arabicum inde ſumimus. Arabica aſpectu f eburnea eſt, radi abnuit. Contra neruorum moleſtias prodeſt habentibus. In Pæderote congruit quicquid eximium eſt, quadã decoris prærogatiua. Cryſtallinum lucet, rubet purpuram, in orarum exti- g mis corona crocea uelut è liquido renitente. Hac ſuauitate oculos afficit, uiſum illicit, detinet intuẽtes, hac etiam gratia Indis placet. Hoc Arabiæ ſat eſt, hinc ad Peluſium repatriemus.

a *Molochitem.*) Lapis hic à Malua, cuius floribus aſſimilis eſt, nomen habet. Maluam enim Græci μαλάχην dicunt. Plinius capite octauo, libri ultimi. Non tranſlucet (inquit) Molochites ſpiſſius uirens à colore Maluæ nomine accepto reddendis laudata ſignis, & infantium cuſtodia quadam innato contra pericula ipſorum medicamine. b *Iridem.*) Hæc gemma iccirco Iris dicta eſt, quoniam figuram ; & colores Iridis arcus cœleſtis plurimum imitetur. Plinius capite nono, triceſimiſeptimi Naturalis hiſtoriæ. Effoditur in quadam inſula (inquit) Rubri maris, quæ diſtat à Beronice urbe ſexaginta millia paſſuum, cætera ſui parte Chryſtallus. Itaq; quidam radicem Chryſtalli eſſe dixerunt. Vocatur ex argumento Iris. Nam ſub tecto percuſſa Sole, ſpecies, & colores arcus cœleſtis in proximos parietes eiaculatur, ſubinde mutans, magnáque uarietate admirationem ſui augens. Sexangulum eſſe, ut Chryſtallum conſtat, &c. De arcu cœleſti præter ea, quæ ſcribunt Ariſtoteles tertio Meteororum, Seneca primo Naturalium quæſtionum, Plinius libro ſecundo, lege copioſè apud Marcellinum libro uigeſimoprimo hiſtoriarum ſuarum. c *Androdamantem.*) Dicta autem gemma hæc ἀπὸ τοῦ ἀνδρῶν καὶ δαμάζω, id eſt, à domandis uiris. Plinius cap. 10. lib. ultimi Androdamas argenti nitorẽ habet, ut Adamas. Quadrata, & ſemper teſſellis ſimilis magnis, putantq; nomen impoſitum, eò quod impetus hominum & iracundias domet, &c. d *Pæderotem.*) Lapis hic Opalius dicitur uero nomine, ſed ob eximiam pulchritudinem, & gratiam Pæderos cognominatus. Eſt enĩ in eo (authore Plinio cap. 6. triceſimiſeptimi nat. hiſt.) Carbunculi tenuior ignis. Eſt Amethyſti fulgens purpura. Eſt Smaragdi uirens mare, & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Pæderos autem dictus eſt ἀπὸ τοῦ παιδὸς, καὶ τοῦ ἔρωτος, id eſt, à puero & amore, quod pueri pulchritudinem referat. ſunt & qui priuatum eius genus faciunt, Sangenonq; ab Indicis uocari dicunt. Genus etiam quoddam Amethyſti Pæderotem uocant ſimilibus his, quas diximus cauſis. Id Amethyſti genus Anteros quoq; dicitur, quaſi mutuum amorem dicas. Lege Plinium cap. 9. eiuſdem uoluminis. Eſt etiamnũ Pæderos herbæ & ſpinæ genus, de qua Plinius cap. 8. deciminoni. Et Dioſcor. lib. 4. & 4.

A *Pelusio Casius mons.*) Ex Plinio hæc omnia capite 13 libri quinti. A Pelusio (inquit) Gabriæ castra, Casius mons, delubrum Iouis Casij, tumulus Magni Pompeij Ostracinæ. Arabia finitur à Pelusio 65. millia passuum. Hic mons Casius Aegyptum Syriamque disterminat. Huius montis accolæ uersuti maximè existimati, ac malis moribus affecti. Ob id de eis Adagium Terræas existimat, [illegible]. Vincula texis, ex eo natū, quod ij homines naturali quadam arte ligamina texere consueuerint, trabes super trabes componentes. Effertur & in hunc modum [illegible] Cassioticum ligamen. In eos qui dolo malo, nodis quibusdam difficillimis homines implicant. b *Pompeij Magni sepulchro.*) Præter ea quæ de Pompeij Magni sepulchro, scribunt Appianus secundo Bellorum Ciuilium, Plutarchus in Pompeium, Strabo lib. 16. Item cæteri, id ipsum multis carminibus exequitur Lucanus octauo Pharsaliæ.

Non pretiosa petit cumulato thure sepulchra, &c.

Eodem loco Lucanus Epitaphium huiusmodi in Pompeij sepulchro infuisse refert,

Hic situs est Magnus, placet hoc fortuna sepulchrum
Dicere Pompeij, quo condi maluit illum,
Quam terra caruisse socer, &c.

Appianus hunc uersiculum inscriptum dicit,

Templi pondus erat, modica qui clauditur urna.

De Casio monte. De Pompeij Magni sepulchro. Deque Ioppe oppido. Cap. XLVII.

A Pelusio Casius mons[a] est, & delubrum Iouis Casij, atque ita Ostracinæ locus Pompeij Magni [b] sepulchro inclytus. Idumæa [c] inde incipit palmis opima. Deinde [d] Ioppe oppidum antiquissimum orbe toto, utpote ante inundationem [e] terrarum conditū. Id oppidū saxū ostentat, quod uinculorū Andromedæ uestigia adhuc retinet, quam expositā beluæ [f] non irritus rumor cir-

c *Idumæa palmis opima.*) Idumæa Syriæ prouincia. Huius incolas Nabatæos esse lib. 16. Strabo tradit, qui orta seditione inde egressi, ac Iudæis inhærentes, eiusdem legibus communicauerunt. Quid Iudæi de Idumææ nomine sentiant, refert Iosephus cap. 2. secūdi Antiquitatum Iudæorum. In hac prouincia palma arbor plurimum luxuriat. Lucanus in 3.

Gazaque, et arbusto palmarum diues Idume.

Martialis in 10.

Frangat Idumæas tristis uictoria palmas.

Ob palmarum copiam eleganter à Statio 5. Syluarū dictum est. *Dulce nemus florentis Idumes.* d *Ioppe.*) Stephanus per unum π scribit. Dictam autē refert, [illegible], id est, ab Iope Aeoli filia, uxore Cephei à qua primū ea urbs cōstructa est. De hac Iope Propertius Eleg. 19. secūdi intellexisse uidetur cum inquit, *Vobiscum est Iope.* non de Andromeda illic quondā beluæ exposita, sicut quidā eum locū interpretantur. Est aūt (ut D. Hieronymus lib. de Hebraicis locis scribit) Palestinæ oppidū in tribu Dan. Hebraicè Ioppe interpretatur pulchritudo, ut idē Hieron author est. Ioppe portus est Iudææ (ut in Regnorū & Paralipomenō libris legimus) ad quē Hiran quoque rex Tyri, ligna de Libano ratibus transferebat, quæ Hierusalē terreno itinere perueherentur. Hic locus est, in quo usque hodie saxa mōstrantur in littore, in quibus Andromeda religata, Persei quondā sit liberata præsidio. Author idem Hieron in principio Commentariorū super Ionā prophetā. Plura Strabo lib. 16. Nautæ nostri tēporis Zapphum uocitant. Quo loco peregrini (sic enī ij uulgò appellantur, qui uisendi Christi domini sepulturā Hierosolyma proficiscuntur) primū è mari egrediuntur. Distat autem à Hierosolymis, stadijs ferme trecentis uiginti. Vix decē nunc casulis habitatur. e *Ante inundationem terrarum conditum.*) Mela Pomponius lib. 1. Est (inquit) Ioppe ante diluuium (ut ferunt) condita, ubi Cephea regnasse eo signo accolæ affirmant, quod titulum eius fratrisque Phinei ueteres quædam aræ cum religione plurimæ retinent. Quin etiam rei celebratæ carminibus, ac fabulis, seruatæque à Perseo Andromedæ clarū uestigiū beluæ marinæ ossa immania ostentant. Eadem breuius tamen cap. 13 lib 5. & Plin. refert. Hanc Andromedæ marinæ beluæ expositionem fabulosam esse lib. 16. putat Strabo. Quod scribit hic Solinus alios authores secutus, Ioppen scilicet ante terrarū inundationē fuisse conditā proculdubiò falsum est, si eā inundationem intelligat, quam Noë temporibus accidisse sacræ literæ testantur. De alijs ergo particularibus inundationibus (nam plures fuisse huiusmodi Xenophon de æquiuocis author est) intelligendū est. f *Expositam beluæ.*) Historiam, uel fabulam potius, Andromedæ monstro expositæ, multis carminibus refert Ouidius 4. Metam.

Illic immeritam maternæ pendere linguæ Andromedam.

M. Manilius 5. Astronom. lib. Andromede sequitur sydus

a cumtulit. Quippe oſſa monſtri[a] illius M. Scaurus inter alia miracula ædilitate ſua Romæ publicauit. Annalibus nota res eſt. Menſuræ quoq; ueracibus libris continentur, ſcilicet quod coſtarum longitudo exceſſerit pedes xl. excelſitas Elephantis fuerit Indicis eminentior. Porrò uerticuli ſpinæ ipſius latitudinem ſemipedem ſunt ſupergreſsi.

c De Iudæa, in eadē fluminibus, & lacubus. De Balſamo, De Sodomo, & Gomorro. De Eſſænis gentibus. Cap. XLVIII.

d IVdæa illuſtris [b] eſt aquis, ſed natura non eadem aquarum omnium. Iordanis [c] amnis

ſydus, &c. Iginus cap. 11. ſecundi. Item cæteri. a *Oſſa monſtri illius M. Scaurus.*) Plinius cap. 5. noni naturalis hiſtoriæ. Belluæ (inquit) cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromede, oſſa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in ædilitate ſua. M. Scarus longitudine pedum quadraginta, altitudine coſtarum Indicos Elephantos excedente ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali. Quærit Ariſtoteles decima ſectione problematum. Cur maris animalia maiora, uegetioraq; ſunt q̃ terræ? An (inquit) quod uis Solis conſumēdo, quę terram ambiunt, copiam detrahit nutrimenti. Quam ob rem, quæ abdita uitam agunt, uegetiora ſunt. His igitur omnibus incommodis cum genus maritimū ſit immune, meritò tum adoleſcere poteſt corpore ampliori, & uegetiori. Similia ſcribit Plinius capite 2. noni naturalis hiſtoriæ. Dionyſius Afer de maris Rubri beluis Rhēnio interprete ſic inquit,

Per fines Aſiæ, iacet hæc ſub ſydere Cancri,
Littoribus cuius ſaliunt denſiſſima Cete,
Quæ paſcit uaſtum mare Rubrū, montibus æqua
Tenditur horribilis, quorū per terga, per armos
Spina ferens cladem, fatumq; ſub ore feroci.
Quippe ſolent pariter nauem ſorbere uiroſq;.
Nam mala tam pelagus, quàm terra merentibus offert.

Quidam Auieni uerſus iſtis correſpondentes, in omnibus exemplaribus deprauati reperiuntur. Eos in Commentariolo ſuper Dionyſij Afri Periegeſin, ſic legendos cenſuimus.

Hæc nequis rapidi ſubtectus gurgitis unda,
Hæc in terga ſalis lembum contorqueat unquam,
Aut ſe monſtrigenis hoſtem licet inferat æſtus
Fluctibus.

Duobus primis uerſibus, duo uitanda monet. Nequis ſcilicet, hæc maria, uel natandi, uel nauigādi gratia ingrediatur. Tertio uerſiculo ſi Dionyſij ſententiam referat, dicit hæc maris pericula in ſceleſtorum pœnam Deum inſtituiſſe. Verba Dionyſij ſunt.

Ἐν ἁλὶ, ἠ γαίῃ κακὰ μυρία τεῦξε δαίμων. τοῖς δ' ἀλιτροῖς

Id eſt, Namq; flagitioſis in mari, atq; terra mala innumera inſtituit Deus. Nos in Latinum carmen ſic uertimus.

Namq; merenti
Tum mare, tum tellus, homini condigna rependit.

Ex ijs quoq; apud Auienum legi poſſe uidetur,

Hæc nequis rapidi ſubtectus gurgitis unda,
Nec in terga ſalis lembum contorqueat unquam.
An ne monſtrigenis hoſtem licet inferat æſtus
Fluctibus?

Nunquid (inquit) licet æſtus inferat hoſtem, id eſt, flagitioſum hominē fluctibus monſtrigenis? Quaſi dicat, imo iure licet.

I*Vdæa illuſtris eſt aquis.*) Inter Iacob Patriarchæ filios Iudas quoque enumeratur, à quo Iudæa, & Iudæi nomen ſortiti ſunt, quum antea à Chananæo quarto Cham filio, Chananæa, & Chananæi dicerentur, authores Ioſephus primo Antiquitatum libro, & Euſebius libro temporum. His ſimilia ſcribunt Trogus Pompeius, & Iuſtinus libro Hiſtoriarum triceſimoſexto. Poſt Damaſcum principem (inquit) Abraham, Moſes, Iſraēl reges fuere. Sed Iſraēl felix decem filiorum prouentus maioribus ſuis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna diuiſum filijs tradidit, omneſq; ex nomine Iudæ, qui poſt diuiſionem deceſſerat, Iudæos appellauit, colíq; eius memoriam ab omnibus iuſſit. Eius portio omnibus acceſſerat. Corn. Tacitus lib. 21. mira de Iudæorū origine, & nomine refert. Iudæos (inquit) Creta inſula profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe memorāt, qua tempeſtate Saturnus ui Iouis pulſus

cesserit regnis. Argumentum é nómine petitur. Inclyrum in Creta Iden montē. Accolas Idæos aucto in barbarum morem cognomento, Iudæos uocari, quasi Idæos. Quidam regnante Iside exundantem per Aegyptum multitudinem ducibus Hierosolymo, ac Iuda, proximas in terras exoneratam. Plerique Aethiopum prolem, quos rege Cepheo metus, atque odium mutare sedes pepulerit. Sunt qui tradāt Assyrias conuenas indigum agrorum populum parte Aegypti potitos, mox proprias urbes, Hebræasque terras, & propriora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia. Solimos carminibus Homeri celebratam gentem, conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse. Plurimi authores consentiunt, orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret regem Bocchorim, &c. Stephanus autem de Vrbibus. Ἰουδαία, ἀπὸ Ἰουδαίου, ὁ πέμπτος ἀπὸ τῶν υἱῶν Σεμιράμιδος Ἰούδα, καὶ Ἰδουμαία. ὡς δὲ Κλαύδιος Ἰόλαος, ἀπὸ Ἰουδαίου Σπαρτῶν, ἐκ Θήβης μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος. Iudææ terminos eleganter tradit idem Cornelius ubi suprà. c *Iordanis amnis.*) Nomen compositum à Ior, & Dan. Est enim Dā uiculus in quarto á Paneade miliario euntibus Tyrū, qui usq; hodie sic uocatur. Terminus Iudææ prouinciæ cōtra Septentrionem, de q̄ & Iordanis flumen erūpens, à loco sortitus est nomē. Ior quippe ῥεῖθρον, id est, fluuiū siue riuū, Hebræi uocāt. Is enī fluuius diuidēs Iudæā, Arabiā & Aulonē, usq; ad mare mortuū fluens, post multos circuitus iuxta Hiericho, mortuo cōmixtus mari, nomē amittit. Author Hieron. in libro de locis Hebraicis. Plin. cap. 15. lib. 5. Fontem ubi Iordanis oritur, Peneadē nuncupat. Alij ferme omnes Paneadem uocant. Aegesippus cap. 27. lib. 3. Panium. Ostenditq; non ex eo primū oriri, sed ex fiala. Quod ex iniectis paleis à Philippo Tetrarche deprehensum tradit. Quo loco plurima de Iordane idem author refert. Cornelius Tacitus eodem libro Iordanem ex Libano monte ali, effundi'que autumat. a *Asphaltiten.*) Nomen habet à bitumine, quod Græci ἄσφαλτον uocitant. Sunt qui à uerbo ἀσφαλίζω, quod tueor, & munio significat, quoniam nihil uiuum in eo lacu submergitur, sed tuta sunt omnia. De eo, & eius bitumine Plinius cap. 15. lib. 7. & cap. 16. lib. 5. Plura Diod. Siculus lib. 3. Non grauabor adscribere Cornelij Taciti de hoc ipso lacu uerba. Nec Iordanes (inquit) pelago accipitur, sed unum, atque alterū lacum integer perfluit, tertio retinetur. Lacus immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, grauitare odoris accolis pestifer. Neq; uento impellitur, neq; pisces, aut suetas aquis uolucres patitur. Incertū unde superiacta, ut solido feruntur. Periti, imperitiq; nandi perinde attolluntur. Certo enim tempore bitumen egerit, cuius legendi usum, ut cæteras artes experientia docuit. Ater suapte natura liquor, & sparso aceto cōcretus innatat. Hunc manu captum, quibus ea cura in summa nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abscindas. Nec abscindere ære ferroue possis. Fugit cruorē uestēq; infectam sanguine, quo fœminæ per mēses exoluuntur. Sic ueteres authores. Sed gnari locorū tradūt undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad littus. Mox ubi uapore terræ ui solis inaruerint, securibus cuneisq;, ut trabes aut saxa discindi. Hucusq; Tacitus. Sunt autem lacus plures ex sese bitumina emittentes, ueluti Limniasphaltis lacus sub Babylone amplissima magnitudine, quo bitumine, & latere testaceo, constructo muro, Semiramis Babylonem dicitur circundasse. Item Tope in Syria, Arabiaq; Numidarum lacus sunt immani magnitudine, ex se maximas bituminis moles emittentes. Id autē in causa est, quod iuxta huiusmodi lacus crebræ sunt bituminis lapidicinæ. Fit ergo, ut cum per bituminosam terrā eruperit aquæ uis, secū extrahat, & cum egressa fuerit secernitur, & ita bitumen à se rejicit. b *Genesara.*) De hoc lacu, & circum eum urbibus, abundè Plinius capite sextodecimo libri quinti. De Tyberiade lacu Plinius capite quintodecimo libri quinti. Fit de utroque lacu etiam in Euangelio mentio Matthæi quartodecimo, Marci sexto, Lucæ quinto, Ioannis sexto, & uicesimoprimo capitibus. c *Iudææ caput fuit Hierosolyma.*) Quam Iudæi & Barbari Hierusalem nominant. Græci & Latini Hierosolyma dicunt. Eusebius capite ultimo noni Præparationis authoritate Eupolemi usus à Salomone Hierusalem cognominatam tradit. Eius uerba de Salomone loquentis hæc sunt. Hierusalem quoque urbem muris, turribus, ac foueis ab eo fuisse circumductam. Regiam quoque sibi ædificasse, quæ Hierō Salomonis, id est, Latinè, Salomonis ædes fuit appellata. Vnde corrupto postea uocabulo,

eximiæ suauitatis Peneade fonte demissus, regiones præterfluit amœnissimas, mox in Asphaltiten [a] lacum mersus stagno corrumpitur. Qui Asphaltites gignit bitumen. Animal non habet, nihil in eo immergi potest. Tauri etiam, Cameliqúe impunè, ibi fluitant. Est & lacus [b] Genesara extensus passuum sexdecim milibus circumseptus urbibus plurimis, & celebribus, ipse par optimis. Sed lacus Tiberiadis his omnibus antepo-nitur, salubris ingenuo æstu, & ad sanitatem usu efficaci. Iudææ caput [c] fuit Hierosolyma,

a ſed exciſa eſt. [a] Succeſsit Hiericus, & hæc deſijt caput eſſe Artaxerxis [b] bello ſubacta [c] Callirhoe. Hieroſolymis proximus fons calore medico probatiſsimus, & ex ipſo aquarum præconio ſic uoca- b tus eſt. In hac terra tantùm Balſamũ naſcitur, [d] quæ ſylua intra terminos uiginti iugerum uſque ad uictoriam noſtram fuit. At cum Iudæa potiti ſumus, ita luci illi propagati ſunt, ut iam nobis latiſsimi c colles ſudent Balſama. Similes uiribus ſtirpes habent, malleolis digeruntur, raſtris niteſcunt, aquis gaudent, amant amputari, tenacibus folijs ſempiternò inumbrantur. Lignum caudicis attrectatum d ferro ſine mora moritur. Eaprópter aut uitro, aut cultellis oſſeis, ſed in ſolo cortice artifici plaga uulneratur, ex qua eximiæ ſuauitatis gutta manat. Poſt lachrymam ſecundum in precijs locum poma obtinent, cortex tertium, ultimus honos ligno. Longo ab Hieroſolymis receſſu triſtis ſinus pandi-

cabulo, urbem Hieruſalem uocatã fuiſſe, & Hieroſolymã Græcè appellari. Nicolaus Lyranus inſignis Theologus, ca. 18. Commentariorum Geneſeos refert Diſtichum, quo diuerſa huius urbis nomina continentur. Id autem eſt huiuſmodi.

Solyma Luſa, Bethel, Hieroſolyma, Hierus Aelia.
Vrbs ſacra Hieruſalem, dicitur atq; Salem.

Quo etiam loco docet eam primum à Melchiſedech fuiſſe conſtructam, Salemque cognominatam. i. pacificam, quod is pacis, & iuſtitiæ rex fuerit. Cæterorum eius urbis cognominum apud eundem reperies rationes. Ioſephus capite 26. ſeptimi de bello Iudaico libro dicit primum eius conditorem fuiſſe Chanam eorũ potentiſſimum, qui patria lingua iuſtus appellatus eſt rex, qui iam primum ædificato Hieroſolymã ciuitatem uocauit, cum ante Solyma uocaretur, &c. Diuus Hieronymus de locis Actorũ Apoſtolorum. Hieruſalẽ (inquit) metropolis quondam totius Iudææ quæ nunc ab Aelio Adriano Cæſare, quòd eam à Tito deſtructã, lanote ſitu inſtaurauerit, Aelia cognominata eſt. Cuius opere factum eſt, ut loca ſancta, id eſt, Dominicæ paſſionis, & reſurrectionis, ſed & inuentionis ſanctæ crucis quondam extra urbẽ iacentia, nunc eiuſdem urbis muro Septentrionali circundentur. Tradit Plinius cap. 14. lib. quinti. Hieroſolyma longè clariſſima urbium orientis. Nam (ut ex Hecatæo capite ſecũdo noni Præparationis refert Euſebius) Hieroſolyma urbs minutiſſima, quinquaginta penè ſtadiorum habens circuitum, plures quàm centum & uiginti millia hominum habitant, &c. a *Exciſa eſt.*) Extant Ioſephi lib. 7. qui de bello Iudaico inſcripti ſunt Item Aegeſippi libri 5. Hieroſolymitani excidij titulo præſignati, quibus abundè aperiunt quotiens, à quibus, quoue tempore urbs Hieroſolymorũ exciſa fuerit. Admiratione dignũ eſt, quod capite 50. lib. 5 idem Aegeſippus Græcus author refert. Per omne tempus, quo ea urbs à Tito Veſpaſiani filio obſeſſa eſt, decies centena hominũ millia fuiſſe cæſa. Centum & decẽ Myriades plerique aſſerunt. Iudæorum (inquit) omniũ, ſed non eiuſdẽ regionis omniũ & loci, ſed qui illuc undique ad Paſcha celebrandum cõfluxerint. Captiuorum aduectorũ ad nonagintà ſeptẽ millia, &c. Lege Ioſephũ cap. 25. uoluminis ſeptimi de bello Iudaico. Capta eſt aũt ut idẽ Ioſephus cap. 16. eiuſdẽ libri tradit principatus Veſpaſiani anno ſecundo, Septembris menſis octauo die. Quinquies aũt prius capta, tunc iterum uaſtata eſt. Aegyptiorũ quidẽ rex Aſobeus, & poſt eum Antiochus, &c. b *Artaxerxis bello ſubacta.*) D. Hieronymus de locis Hebraicis, hanc urbem Iordane tranſgreſſo ſubuertiſſe Ieſum, rege illius interfecto, pro qua extruxiſſe aliam Oziam de Betel ex tribu Effraim & cætera. Artaxerxis contra Iudæos geſta refert Ioſephus capite ſexto undecimi Antiquitatum libri. Scribit Strabo libro ſextodecimo Hiericuntem campum eſſe, à montana quadam, quæ in theatri ſpeciem ad ipſum declinare. Hoc in loco eſſe, palmetum, cui alia quoque materies immixta eſt, domeſtica & ferax, palmis abundans, ſpatio ſtadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum. Similia ſcribit Plinius capite quartodecimo quinti. Hiericuntem (inquit) palmeris conſitam, fontibus irriguum, &c. c *Callirhoe.*) Si uerbum uerbo reddas, pulchrè fluens, interpretari poteris, κάλλος pulchritudo, ῥόος fluxus. De eo fonte Plinius cap. 16 lib. quinti. Eodem (inquit) latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis Callirhoe aquarũ gloriam ipſo nomine præferens. Eſt & fons alter eiuſdem nominis apud Athenas. Eſt & urbis nomen. d *Balſamum naſcitur.*) Græci ὀπόβαλσαμον uocitant. Sumpſit hæc omnia Solinus ex capite uiceſimoſexto duodecimi libri Naturalis hiſtoriæ Caij Plinij. Eleganter prætereà ſcribit Theophraſtus capite ſexto noni de hiſtoria Plantarum. Balſamum (inquit) in ualle Syriæ prouenit. Eius arbuſta duo tantum affirmant. Alterum uiginti iugerum, alterum multò minus. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ

magnæ, rami multi. Folium rutæ simile, candidũ tamen, perpetuò uirens, fructus similes Terebintho, tam magnitudine q̃ colore. Is quoq; admodum odoratus est, & magis q̃ lachryma. Colligi lachrymã in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura, unguibus ferreis, sub sydere, cum æstas maxime angit, &c. De Balsamo nemo authorũ Dioscoride disserit copiosius cap. 18. lib. 1. Auicenna cap. 85 tractatus 2. secundi Canonis præter aliorum sententiam dicit Balsamum esse Aegypti tantùm arborem in eo loco nascentem, qui dicitur solis oculus. Plin. & Diosc. aiũt uni terrarum Iudææ quadam conualle, & Aegypto cõcessa Balsamũ prouenire. Sed ex hoc, quod Diosc. ait, & Aegypto cõcessa non habetur Balsamum in Aegypto prouenire. Quibus morbis sit utile Balsamum, abundè Dioscor. & Auicenna prodidere. Eiusdem cum Auicenna sententiæ est Albertus capite octauo primi tractus sexti libri, de Vegetabilib. & Plantis. Lege quæ scribunt Strabo lib. 16. Corn. Tacit. lib. 21. Egesip. cap. 14. libri primi. Iustinus lib. 36. Seruius secundo Georg. super illud, *Balsamaq́*. a *De cœlo tactum testatur humus*.) Nemo ferme est ex ijs, qui historias conscripserunt, qui non huius è cœlo incendij meminerint. Moses ipse Gen. 19. Iosephus cap. 19. primi Antiq. Augustinus cap. 10. primi de mirabilibus sacræ scripturæ. Cap. 10. decimi sexti, & cap. 5. uicesimi septimi Ciuit. dei. Orosius cap. 6. primi. Abundè Egesip. cap. 18 lib. 4. Adscribã tamen Cor. Taciti ex 21. historiarũ lib. uerba, qđ hanc ipsam historiam eleganter referat. Haud procul inde (inquit) cãpi, quos ferunt olim uberes, magnisq; urbibus habitatos, fulminis iactu arsisse, & manere uestigia, terramq; specie torridam, uim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herbas tenues aut flores, seu solitam in speciem adoleuere, atra & inania uelut in cinerem uanescunt. Ego sicut Iudaicas quondam urbes igne cœlesti flagrasse concesserim, ita habitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoq; fœtus segetũ, & autumni putrescere reor, solo, cœlo iuxta graui. Hucusq; Tacitus. b *Duo ibi oppida*.) Catholici scriptores dicunt fuisse oppida quinque cœlesti igne consumpta. Eorũ nomina Adama, Gomorra, Seboym, Segor, & Sodoma. D. Hieronymus cap. 24. secundi aduersus Iouinianũ. Et lib. de locis Hebraicis. Sodomum aũt & Gomorrũ horum fuerant potiora. c *Apud quæ pomum, quod gignitur*.) Vetusta exemplaria habent, apud quem, ut sinum intelligas, non oppida. Egesippus cap. 18. lib. quarti. Quinque itaq; urbes incensæ, quare umbra quædã & species in fauillis uidetur. Ardere terræ, ardent aquæ, in quibus cœlestis ignis reliquiæ recognoscuntur, atq; adhuc manent. Spectes illic speciem poma uiridantia, formatos uuarum racemos, ut edendi generent spectantibus cupiditatem. Si capias, fatiscunt, ac resoluuntur in cinerẽ fumumq; excitant, quasi adhuc ardeant. d *Essæni tenent*.) Philo existimat Essæos dictos ἀπὸ ὁσιότητος, hoc est, à sanctitate. Hinc fit, ut quidam eam dictionem aspiratã proferant. D. Hieronymus cap 9. secundi aduersus Iouinianum. Iosephus (inquit) in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in octauodecimo Antiquitatum lib. & contra Appionẽ duobus uoluminibus, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Saducæos, Essæos, quorũ nouissimos miris effert laudibus, qđ & ab uxoribus, & uino & carnibus semper abstinuerint, & cotidianũ ieiunũ uerterint in naturã. Super quorũ uita, & Philo uir doctissimus propriũ uolumẽ edidit. Sed ne quis Iosephi uerba diu quærite, ea reperiet cap. 4. decimi octaui Antiquitatũ Iudæorũ lib. Porphyrius Christianis hostis acerrimus 4. lib. eorũ quos de abstinendo ab animalibus scripsit, narrat Essæorum uitã religiosorũ apud Iudæos, atq; philosophorũ omnia eos habuisse cõmunia. Charitatẽ mutuã & abstinentiã patientiamq; ante omnia coluisse, cultui diuino intentos assiduè, tam forti animo præditos, ut necari se prælegerint, q̃ Deum negare. Cruciatus ita spernere sueti, ut in his ridere soliti sint. Vnde alacres cũ cruciarẽtur animã emittebãt, quod animas indubiè crederent immortales, easq; ab tenuissimo æthere descendentes corporibus applicari φύσει, hoc est, naturali impetu & instinctu tractas ad corpora. At postquam è corporeo carcere migrarint, ueluti è longa iam liberas seruitute, sese attollere ad sublimia, ac eo unde descenderint remigrare. Hi præterea abstinebant tum animalibus multis, tum deniq; in cõtinentia qualibet. Hinc factũ esse ait, ut multi inter

tur, quem de cœlo tactum [a] testatur humus nigra, & in cinerem [b] soluta. Duo ibi oppida, Sodomum nominatum alterum, alterum Gomorrum. Apud quæ pomum [c] gignitur, quod habeat speciem licet maturitatis, mandi tamen non potest. Nã fuliginẽ intrinsecus fauillaceã ambitio tantũ extimæ cutis cohibet quæ uel leui tactu pressa fumũ exhalat, & fatiscit in uagum puluerem. Interiora Iudææ quæ occidentem cõtuentur, Essæni tenent, qui [d] præditi memorabili disciplina recesserunt à ritu gentium uniuersarum, maiestatis (ut reor) prouidentia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi fœminæ. Venere se penitus abdicarunt. Pecuniam nesciunt.

inter eos futura prædicerent. Quapropter Prophetæ nominabantur. Huc usq; ex Porphyrio. Qui de Essæis plura nosse uolunt, legant Euseb. cap. 4. octaui, & cap. 2. noni Præparationis Euangelicæ, & Plin cap. 17. lib. 5.

a *TRanseo Damascum.*) Scribit Plinius capite 18. libri quinti, e latere Syriæ iunctam esse Decapolitanam regionem, ab oppidorum numero sic uocitatam. Harum decem urbium (ut Egesippus in tertio author est) Scythopolis maxima fuit. Ea Galliæ proxima fuit Nysa dicta prius a Libero patre sepulta nutrice Scythis ibi deductis, author est Plinius. Nisa autem Bacchi nutrix, Aristhæi fuit filia. Cui (ut inquit Diod. in 4.) Ammon Libiæ rex Bacchum puerum in antro, in quo neque flos unquã, neque folium defuit, ad euitandas Rheæ nouercæ insidias nutriendum dedit. Inter Liberi patris nutrices septem quoque Hyades à Pherecyde numerãtur. Earum nomina, ut Hyginius cap. 22. secundi Astronomicõ refert, sunt, Ambrosia, Eudora, Padile, Coronis, Polisso, Phyleto, Thyene. Hæ Nymphæ Dodonidæ antea dicebantur. Inuenti sunt, qui nutrices, matribus, & contrà nutrices repertæ, quæ alumnos suos filijs ex se genitis prætulerint. Exemplo sunt Chiron, & Phœnix, Alcestes, & Dyctis, qui Achillem, Pallanta, Perseumq; alumnos, nõ minus, quã parentes dilexerunt. Ino prætererea Gaieta, & Acca larentia, non minore amore Bacchum Aeneam, & Romulum, quã uel Semele, uel Venus, uel Ilia prosecutæ sunt. Hinc pendet Papinianum illud.

Non omnia sanguis
Proximus, aut serie grauis promissa propago
Alligat, interius noua sæpe, ascitaq; serpunt
Pignora connexis.

Scythopolis Græcè, Latinè Scytharũ urbs, quod eam Scythæ illuc à Baccho deducti, incoluerint. De Damasco. Philadelphia, Raphana Plynius eisdem lib. & cap. b *Alter Casius mons.*) Nam alter est in Arabia, uel uerius iuxta Arabiã de quo suprà capite 46. & 47. Solinus meminit. c *Vigilia adhuc quarta conspicitur globus solis.*) Plinius capite uigesimosecundo libri quinti de Syria Antiochia loquens. Super eam (inquit) mons eodem, quo alius nomine Casius, cuius excelsa altitudo quarta orientem per tenebras solem aspicit breui circumactu corporis diem, noctemq; pariter ostendens. Ambitu ad cacumen XIX. milia passuum est. Altitudo per directum quatuor. Eadem ferè Mela Pomponius libro primo, ubi de Arabia differit. Et Marcellinus libro historiarum uicesimosecundo, Quæ faciunt ad huius loci explicationem suprà cap. 16. de monte Ida copiosè annotauimus.

a Palmis uictitant. Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominũ multitudo. Locus ipse addictus pudicitiæ est. Ad quem plurimi licet undiq; gentiũ properent, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & in b nocentiæ meritum prosequatur. Nam qui reus est uel leuis culpæ, quamuis summa ope adipisci ingressum uelit, diuinitus summouetur. Ita per immensum spacium sæculorũ incredibile dictu æterna gens est cesc santibus puerperijs. Engada oppidum infra Essæos fuit, sed excisum est. Verùm inclytis nemoribus adhuc durat decus, lucisq; palmarũ eminentissimis, nihil uel æuo, uel bello derogatum. Iudææ termid nus Massada castellum.

De Scythopoli oppido, & monte Casio. Cap. XLIX.

e TRanseo Damascum,[a] Philadelphiam, Raphanan. Scythopolis primos incolas, & authorem dabo. Liber pater cum humo nutricem tradidisset, condidit hoc oppidũ, f ut sepulturæ titulum etiã urbis mœnibus ampliaret, Incolæ deerant, è comitibus suis Scythas delegit, quos ut animi firmaret ad promptam resistendi uiolentiam, premium loci nomen dedit. In Seleucia al g ter Casius [b] mons est Antiochiæ proximus, cuius è uertice uigilia adhuc [c] quarta conspicitur globus solis, & breui corporis circũactu radijs caliginẽ dissipãtibus, illinc nox, hinc dies cernitur. Talis è Casio specula est, ut lucẽ prius uideas, quàm auspicetur dies.

De Euphrate, & Tigride fluminibus, deq; uarijs gemmarum generibus. Cap. L.

Euphraten [a] maior fundit Armenia, ortus supra Zimaram sub radicibus montis, quem Capoten accolæ nominant Scythis proximum. Hic receptis in se aliquot [b] amnibus conualescit, & stipatus conuenis aquis, luctatur cum Tauri montis obiectu, quem apud Eligeam scindit, resistat licet duodecim millibus passuum latitudine, longisque excursibus dextra Comagenem, Arabiam læua relinquit. Deinde prælabens plurimas [c] gentes Babyloniã quondam Chaldæoru

a Euphraten.) Scribit Moyses Genes. 2. cap. Deũm Paridisum produxisse, ex qua fluuius egrediebatur ad eam irrigendã. Inde autẽ is fluuius (inquit) in quatuor capita diuiditur. Horũ nomina sunt Phison, id est, Ganges. Geon, hoc est Nilus. Tigris & Euphrates. Idem scribit Iosephus cap. 2. lib. 1. Antiq. Euphrates autem, ut docet Ambrosius cap. 3. eius lib. quẽ de Paradiso inscripsit, Latinè fertilitas, atq; abundantia fluctuum nuncupatur, præferens quoddã insigne iustitiæ, quæ omnem pascit animam. Nulla enim abundantio res uidetur habere fructus uittus quàm æquitas atq; iustitia, quæ magis alijs quàm sibi prodest, utilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνειν, dictum putant, hoc est, à lætãdo, eò quod hominum genus nullo magis quàm iustitia & æquitate lætetur. Hieronymus autem interpretatur Euphratem frugiferum, siue crescentem. Sunt qui non nisi Allegoricè hæc flumina è paradiso effluere autument, nec id aliter uerum esse uideant. Sed Augustino credendum potius, qui exponens 2. cap. Geneseos sic de horum fluminum ortu scriptum reliquit. Debemus hæc prius ad literam accipere, nec figuratã tantùm locutionẽ putare, sed & res esse, & aliquid significare. Quo etiã loco soluit, quæ in contrariũ adduci solent. Qui ultra literalem sensum alegoriã quærunt, adeant Ambrosium. Gregoriũ & Isidorũ, in eius loci expositione. Item Hieronimum de locis Hebraicis. Qui dicitur Tigrim, & Euphratẽ uno fonte nasci, Moysen authorẽ secuti uidẽtur ut Boëtius de Cons. Philosophiæ lib. 5.

Tigris, & Euphrates uno se fonte resoluunt,
Et mox ab iunctis dissociantur aquis.

Idẽ & Lucan. 3. Pharsaliæ sentire uidetur, cũ inquit,

Quaq; caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diuersis fontibus edit
Persis, &c.

Nec obstat ijs, quòd 3. Bibliothecæ lib. Diod. prodit, Tigrim & Euphratẽ distare ab inuicẽ stadijs mille & quingentis. Nam (ut Augustinus, Beda, & cũ ijs plures tradunt) hæc duo flumina plerisq; locis sub terras eunt, & post longos tractus erumpunt, ubi tanquàm suis fontibus nota esse perhibentur, quemadmodũ & flumina quædã alia sæpe faciũt. Hinc euenit ut Geographi nõ eundẽ ortum ijs fluminibus tribuant. Quidã enim Euphratẽ oriri aiunt in præfectura Armeniæ maioris. Alij in monte Aba. Licinius Mutianus sub radicibus montis, quem Capotẽ appellant, supra Zymaiã duodecim millibus passuum. b *Receptis aliquot amnibus.*) Veluti sunt, Lycus, Arsania, Arsanus, &c. c *Plurimas gentes.*) Prælabitur enim per Armenios, Cappadocas. Syros, Arabas, Merorũ regionẽ, Comagenem mediã, Gordianorũ terras, Paretanos. Lege Plin. Strab. Melam Pomp. Ptol. item cæteros. De Babylonia quondã Caldæorũ capite, infra ultimo huius libelli cap. d *Mesopotamiam opimas.*) Interpres Dionysij appositè μεσοποταμίαν, Mediamnem transtulit in Latinum.

Hoc tamen omne solum, fluuius quod cingit uterq;
Indigenæ populi pro re dixere Mediamnem,
Quod medias amnes has terras flumine cingunt.

ἀπὸ τοῦ μέσου, καὶ ποταμοῦ, id est, à medio & flumine. Idem scribunt Curtius libro 5. Arrianus in septimo, Diodorus in tertio, de Tigri & Euphrate loquens. Dilati (inquit) per media, & Paretanos descendunt in Mesopotamiam, quam undiq; circundantes regioni nomen indiderunt Deinde per Babyloniam fluẽtes, in mare rubrum deferunt. Vides ex ijs Diod. uerbis, Tigrim, & Euphratẽ in mare Rubrũ defluere, quod Herodotus in Clio. Q. Curtius in quinto, & cum ijs plures indubiè tradiderunt. Arrianus in septimo, & Ptolem. cap. 18. quinti Tabularũ Asiæ tertia & quarta Et Solinus hoc eodẽ capite scribũt dicta flumina mare Persicum influere. Nearchus (ut idem Arrianus refert) prodidit, ab ostio Euphratis usq; Babylonẽ, tria millia & trecenta stadia contineri. Sunt qui Euphratem in nullum effluere pelagus autument, sed in paludem quandam eius partem maximam dilabi, rursusq; in terra sui finem recipere.

Hæc

caput diuidit. Meſopotamiam [d] opimat annuæ inundationis exceſsibus, ad inſtar Ægyptij [a] amnis terris ſuperfuſus, [b] inuecta ſoli fœcunditate. Iiſdem fermetemporibus, quibus Nilus exit, ſole ſcilicet in parte Cancri uiceſima cõſtituto. Tenuatur cũ iã Leone decurſo ad extima Virginis curricula facit tranſitum. Quod [c] Gnomonici ſimilibus parellelis accidere contendunt, quos pares, & cœli & terrarum poſitione æqualitas normalis efficit lineę. Vnde apparet iſta duo flumina ad modulum eiuſdẽ perpendiculi conſtituta, licet è diuerſis manent plagis, eaſdem incrementi cauſas habere. De Tigride quoque hoc [d] loco dicere par eſt. In Armenię [e] maioris regione caput tollit mirè quàm lucido, conſpicuoq́ue fonte in loco edito, [f] qui Elõgoſine nominatur. Nec tamẽ ab exordio ſtatim totus eſt. Primum pigrè fluit, nec cum ſuo nomine. At cum fines Medorum inuectus eſt, Tigris ſtatim dicitur. Ita enim Medi nominant

Hæc Philoſtratus retulit lib. 1. Mirum & illud eſt quod de Euphrate primo belli Perſici Procopius refert. Euphrates (inquit) fertur ab initio in quendam pronũm locum, longeq́ue procedens poſtea latitat, non quod ſub terram ingrediatur, ſed mira quadam cauſa Etenim ſuper aquã eius limus fit altus longitudine ſtadijs quinquaginta, latitudine uiginti, adeóque dureſcit, ut tangentibus nihil aliud quàm continens eſſe uideatur, ſuper quo & pedites, & equites ſecurè contingit ambulare. Currus item plures cotidie. Super eodẽ calami quoque numeroſi naſcuntur, qui ab accolis ſingulis annis uento ſecundo flãte uſque ad radices comburuntur, ne uiã prætereuntibus impediãt &c. De Meſopotamiæ fertilitate idem Dionyſij interpres.

Agricolis pariter, paſtoribus atque feracem.

Vbere nam læto, &c.

Lege Plinium cap. 17. & 18. uoluminis 18 naturalis hiſtoriæ. a *Inſtar Aegyptij amnis.*) Verba Plinij ſunt ex capite 18. decimioctaui. Similis ratio, ſed felicitas maior Babyloniæ Seleuciæ, Euphrate atque Tigri reſtagnantibus, quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Capite autem 17. eiuſdem uoluminis Limum (inquit) non inuehunt Euphrates, Tigriſq́ue ſicut in Aegypto Nilus. Nec terra ipſa herbas gignit. Vbertatis tamen tantæ ſunt, ut ſequenti anno ſponte reſtibilis fiat ſeges, impreſſis ueſtigio ſeminib. Fertilitatis cauſam Curtius affert humorem qui ex utroque amne manat toto ferè ſolo per uenas aquatũ reſudãte. Arrianus lib. 7. ſcribit Euphratẽ per altiora excurrere, ubique ripis æqualem, multas foſſas ab eo deriuati, alias quidẽ perennes, ex quibus accolæ utrinque campos irrigant, alias temporarias eſſe. Raros in his locis imbres cadere. Quapropter (inquit) & uadoſus eſt, & haud magnã uim aquarum uehit. b *Terris ſuperfuſus.*) Sunt codices qui ſic habeant. Terras contegens, inuecta ſoli fœcunditate. c *Quod Gnomonici ſimilibus parellelis.*) Arguitur incuriæ hic Solinus, quod crediderit Euphratem inſtar Aegyptij Nili, iiſdem ferme temporibus, quibus Nilus exit, ſoli fœcunditatem inuehere non aliam ob cauſam, quam Gnomonici reddant, id ſcilicet ſimilibus parellelis accidere, quos pares & cœli & terrarum poſitione æqualitas normalis facit lineæ. &c. Non aſſerit hoc Solinus. ſed id Gnomonicos cõtendiſſe refert. Præterea quis neget aliſcubi Nilum & Euphratem ſub eiſdem parellelis ſitos eſſe? Nec uerũ eſt, imò plerumque falſum horũ, uel aliorum fluminũ augmentũ, ſemper in ipſorũ fontibus quærendũ eſſe. Quid ſi tam Nili quàm Euphratis augmẽti cauſam eam eſſe putemus, quã Thales & ſecũ plures reddiderũt, quod uidelicet uenientĩ flumini obuij quidã uenti aduerſo ſpiritu curſum deſcendentis impediant. Aut arenis, quas cum fluctibus littori applicant (ut Mela inquit) oſtia obducãt. Ephorus Nili augmenti cauſam tradit, quod Aegyptus tota, æſtate laxetur, & uelut undarũ uim quãdam exudet. Hæc non minori ratione in Euphrate, quàm in Nilo poterunt repetiri. Retulimus præterea parũ antè, Nilũ & Euphratẽ idem omninò habere principiũ. quod in Paradiſo Moyſi teſtimonio ortũ habeant. Sicque hæc duo flumina, ad modum eiuſdem perpendiculi conſtituta. d *De Tigride quoque.*) Plinius cap. 27. ſexti. ſcribit Tigri flumini à uelocitate nomẽ inditũ Ita enim (inquit) appellant Medi ſagittam. Diuus Hieronymus in lib. de locis Hebraicis uocari ait hoc nomine propter uelocitatẽ inſtar beſtiæ nimia pernicitate currentis. Fluuius hic de Paradiſo exiens iuxta ſcripturæ fidem, pergenſque cõtra Aſſyrios, & poſt multos circuitus (ut uult Ioſephus) in mare Rubrum influit. e *In Armenia regione caput tollit.*) Oritur Tigris (inquit Plinius) in regione Armeniæ maioris, fonte conſpicuo in planicie. Loco nomen Elongoſine eſt, ipſius, qua tardior fluit Diglito, &c. f *Edito loco.*) Videtur legendum, haud edito loco. Plin. cap. 27. lib. 6. Oritur in regione Armeniæ maioris fonte conſpicuo in planicie.

sagittam. Influit in Arethusam[a] lacum omnia pondera sustinentem. Cuius pisces nunquam se alueo[b] Tigridis immiscent, sicut nec amnici pisces in stagnum transeunt Arethusæ, per quem dissimilis colore, & uolucri meat cursu. Mox Tauro resistente[c] in profundum specum mergitur, quem subterlabens in altero eius latere apud Zoroandam emicat, uluas, & purgamenta plurima secum trahens. Deinde identidem absconditur, rursusque redditur. Adiabenos, Arabasque præterfluit. Mesopotamiam amplectitur. Amnem nobilissimum Choaspen accipit,[d] Euphraten defert in sinũ[e] Persicum. Quæcunque Euphratem bibunt gentes, diuerso nitent lapide. Zmilaces[f] in ipso Euphratis alueo legitur, gẽma ad imaginem marmoris Procõnesi, nisi quod in medio umbilico lapidis istius, glaucum uelut oculi pupula internitet. Sagda à Chaldæis[g] ad nos usque profluxit haud facilis repertu, ni(ut perhibẽt) ipsa capessendam se daret. Namque ingenita spiritus efficacia supermeantes naues è profundo petit, & carinis ita tenaciter adcorporatur, ut nisi abrasa parte ligni ægrè separetur. Ea Sagda apud Chaldæos propter effectus, quos ex ea sciunt, habetur loco principe, cæteris propter gratiam magis complacet iucundissimè uirens. Myrrhites[h] Parthis familiaris est. Hunc si uisu æstimes, Myrrhæ color est, & non habet quod afficiat aspectum. Si penitus explores, & attritu incites ad calorem, spirat Nardi suauitatem. In Perside lapidum tanta copia est, tantaque diuersitas, ut longum penè sit ipsis uocabulis immorari. Mitridax[i] sole percussa coloribus mi-

nicie. Loco nomen Elõngosine est, &c. a *In Arethusam.*) Plinius cap. 106. secundi, & cap. 27. sexti hũc lacum Aretissam uocat. Strabo Arsenem, & Thopitin. Dionysius poëta Thonitin. Nata confusio (inquit Hermolaus) quod utrumq; stagnũ Tigris amnis trãsuectus in cuniculos, specusq; mergitur. Ptolemæus in Armenia maiori tria ponit stagna, Lychnitin, Arsissam, Thospitin ab urbe Thospa, siue q̃d idem est Thopitin. b *Nunquam se alueo Tigridis.*) Ex Plinio & hoc à principio capitis 27. lib. sexti. c *Tauro resistente.*) Plinij uerba, unde sumpsit Solinus, sunt hæc Transuectusque occurrẽte Tauro monte, in specu mergitur, subter'que lapsus à latere altero eius eruit. Locus uocatur Zoroanda. Eundem esse manifestum est, quod demersa perfert, &c. d *Choaspen accipit.*) Vetusti Solini codices ferme omnes Hidaspen habent, sed ex Plinio capite uigesimoseptimo lib. sexti, Choaspen legi conuenit. Postea (inquit) recipit ex Media Choaspẽ, atque (ut diximus) inter Seleuciam, & Ctesiphontem uectus in lacus Chaldaicos, &c. e *Euphraten defert in sinum Persicum.*) Plinius eodem, quem modo citauimus loco. Mox (inquit) uasto alueo profusus dextera Characis oppidi infertur mari Persico decimo ore, &c. Herodotus primo, & sexto uoluminibus. Diodorus libro tertio, Q. Curtius lib. quinto. Diuus Hieronymus. Iosephus capite secundo primi Antiquitatum, & plures alij asserũt Tigrin amnem non in sinum Persicum, sed in mare Rubrum inferri, sicut de Euphrate hoc eodem capite recensuimus. f *Zmilaces.*) Sic ex Plinio legendum est cap. 10. lib. ultimi. Zmilaces (inq̃t) in Euphrate nascitur. Proconneso marmori similis, medio colore glauco. De Proconneso marmore Plin. cap. 31. lib. quinti. Id alio nomine Cyzicenum marmor uocitant. g *Sagda à Chaldæis.*) Huius lapidis paucis meminit Plinius capite 10. ultimi uoluminis. Solini sententiam nouem carminibus Marbodæus Gallus complexus est, tit. 14. eius libelli, quem de lapidibus preciosis scriptum reliquit. Albertus uocum prorsus indiligens Sardam nominat, secundo de Mineralibus uolumine. h *Myrrhites.*) Nomen habet, quoniã colore odoreq; Myrrhæ persimilis sit. *ἀπὸ τῆς μύῤῥας*. De quo Plynius cap. 10. lib. ultimi. Myrrhites (inquit) Myrrhæ colorem habet, faciemq; minimæ gemmæ unguenti odorem attrita, etiam Nardi. Interpres Dionysij,

Myrrhitenq; bonum Nardi cum reddit odorem.

i *Mitridax.*) Apud Plin. nõ Mitridax, sed Mitrax scriptum est, cap. 10 lib. ultimi. Mitrax (inquit) Persis accepta est, & Rubri maris montibus multicolor, contra Solem uariè fulgens. Sed siue Mitridax, siue Mitrax nuncupetur, certum est à Mitra

id est,

a catuarijs. Tecolithos [a] nucleo óliuæ ſimilis ſpernitur, cum uidetur, ſed remedijs bonus uincitaliorum pulchritudinem. Solutus quippe & hauſtus pulſis calculis renum dolores, ac ueſicæ leuat. Ammochryſos [b] arenis auro intermixtis, nunc bractearum, nunc pulueris habet quadrulas. Aetites [c] & fuluus eſt, & tereti poſitione, alterum lapidem intrinſecus cohibens, cuius crepitu ſonorus eſt, cum mouetur, quamlibet tinnitum illum non internum ſcrupulum facere, ſed ſpiritum ſcientiſsimi dicant. Hunc Aetitem Zoroaſtres præfert omnibus, maximamque illi tribuit poteſtatem. Inuenitur autem in nidis aquilæ, aut in littoribus oceani. In Perſide tamen plurimus. Subnexus ſpem uteri defendit à fluxibus abortiuis. [d] Pyrrhites fuluus eſt, tenerique ſe uehementius non ſinit, ac ſi quãdo artiore manu premitur, digitos adurit. Chalazias [e] grandinis, & candorem præfert, & figuram, duritia robuſtiſsima, & inuicta. Echites [f] uiperecas

id eſt à Sole nomen habere. Scribit Lactantius Papinij interpres in fine primi Thebaid. Apollinem, ſiue Solem, à diuerſis gentibus uarijs appellari nominibus. Apud Achemenios Titana, apud Aegyptios Oſirim, apud Perſas, ubi in antro colitur, Mitram. Ab effectu igitur Mitræ, id eſt, Solis nomen inditum. a *Tecolithos.*) Quaſi calcularis lapis, [illegible] calculus, λίθος, lapis. Plin. cap. 10. triceſimiſeptimi. Tecolithos (inquit) oleæ nucleo ſimilis uidetur. Neque eſt gemmæ honos, ſed lingentium calculos frangit, pellitque. Dioſcorides libro quinto, id eſt, capite 901. Iudaicum lapidem nuncupat. Nomen (inquit) à gente, cui naſcitur, grandis, effigie cãdidus ſpecioſusque, reſpondentib. ordine quodam lineis tam exactè, ut manu & torno ductæ uideri poſſint. Diffuſo fatuus ſapor, magnitudine ciceris, ut collyriũ ad coticulas. Si cum aquæ calidæ cyathis ternis bibatur, urinæ difficultatibus auxilium præſtat, calculosque in ueſica frangit. Hæc Dioſcor. Eum frangere calculos à Galeno falſum exiſtimatur. Ab Alberto ſecundo Mineralium libro Cegolites dicitur, ſed ei nominum nulla cura. Auicenna tractatu ſexto quinti Canonis refert plurima calculorum remedia. Solini de hoc lapide ſententiam eleganter ſatis refert. Marbodæus tit. 44. de lapidibus. b *Ammochryſos.*) Græcis ἄμμος ἢ ἄμμος arena dicitur. χρυσὸς aurum, lapidi nomen inde datum, quod aurearum arenarum ſpeciem præ ſe ferat. Plinius capite xi. libri ultimi. Arenarum ſimilitudo eſt in Ammochryſo, uelut auro arenis mixto. c *Aetites.*) Ab aquila, quam Græci ἀετὸν uocitant, quod in aquilarum nidis reperiatur. Quæ de Aetite lapide ſcribit Plinius, in indice ſuper eum authorẽ in unũ redegimus. Adſcribam tamen Dioſc. ex lib. 5. uerba. Aetites lapis (inquit) ceu prægnans, intusque uelut in alueo alterum lapidem habẽs, ſonũ ſi quaſſas remittit. Grauidis, quibus uteri prolabantur, læuo brachio ſuſpenſus partum cõtinet. Sed cum eo ſunt, ut pariant translato eo ad fœmur circa dolorẽ ſoluentur. Deprehendi & furta illo prædicant. Nam panis in quo lapis ille fuerit porrectus furi, cõmanducatusque transmitti nõ poterit, &c. Hinc elegans prouerbium ſumi cõueniet. Aetiticus panis huic porrigẽdus. In hominẽ, cui furandi uitiũ natura ſit inſitum. Hunc lapidẽ quidã Gagiten nominant. Strabo Gangiten, inque Armenia repertum tradit, quo ſerpentes fugantur. Notatu dignũ eſt, quod 2. uitæ Apollonij Philoſtratus refert. Aues quoque (inquit) quis non uideat pullorum cauſa multa facientes, uelut Aquilas, ac Ciconias? Quæ nunque nidos extruunt, quin lapides illis imponãt. Hæc quidẽ à ſe Aquilinum uocatũ, illa uerò Lychnitum appellatũ. Propterea, quod facẽ adhibent ut oua fœtũ producant, & ſerpentes nidis nón appropinquent. Ab Alberto more ſuo Ethices nuncupatur. d *Pyrites.*) Ab effectu gemmæ nomen inditũ, id eſt, ἀπὸ τοῦ πυρός, id eſt, ab igne, quod teneri ſe uehementius non ſinat, aduratque digitos ſiquãdo artiori manu premi cõtingat. Plin. cap. xi. lib. ultimi. Pyrites (inquit) nigra quidẽ, ſed attritu digitos adurit. Eius naturam quatuor uerſibus exprimit Marbodæus. *Cui fuluus color eſt, cui nomen ab igne Pyrites,* &c. Eſt etiã lapidis genus, de quo æs perficitur, de quo Plinius cap. 19. triceſimiſexti naturalis hiſtoriæ. Item Dioſc. lib. 5. id eſt, capite operis totius 979. ſi capitum numerũ bene correxeris. e *Chalazias.*) Sunt qui Chalaxias ſcribant, ſed ſi ethimologiã ſeruemus per z non x ſcribendũ uidetur. Nam ἀπὸ τῆς χαλάζης ſumptũ nomen, id eſt, à grandine, quod grandinis candorẽ figuramque plurimũ imitetur. Plin. cap. xi triceſimiſeptimi nat. hiſt. Chalazias (inquit) grandinũ & colorẽ & figurã habet, adamantinæ duritie. Narrant etiam in ignem additæ manere ſuum frigus.

Marbodæus.

Eſt quæ candorem fert grandinis, atque figuram
Ictibus omnimodis inuicta Chalazia gemma,

Cuius

Cuius naturæ uis tanta probatur, ut omni *Tempore frigida sit, nulloq́ calescat ab igne.*

Miranda passim Alberti licentia, qui hunc ipsum lapidem Gelosiã asserit nuncupari. f *Echites.*) Plures gemmæ sunt, quæ ab animalibus sortiũtur cognomina, ut Carcinias, Scorpites, Scarites, Triglites, Aegophthalmos, Geranites, Hieracites, Acatites, Myrmecites, & sexcentæ aliæ huius genus. Sic etiam Echites à uipera nomen habet, quæ Græcis ἔχις dicitur, & ἔχιδνα, sed prior mas, sequens fœmina est. a *Dionysias.*) A' Dionysio uini repertore nomen inditum. Plinius cap. 10. lib. ultimi. Dionysias (inquit) nigra, ac dura mixtis rubentibus maculis, quæ ex aqua trita saporem uini facit, & ebrietati resistere putatur.

Nigra micat rubeis Dionysia conspersa guttis,
Hanc in aqua tritam uinum flagrare loquuntur,
Et tamen ebrietas ipsius odore fugatur,
In quo naturæ solito nihil ordine currit
Dum lapis è lympha uini producit odorem,
Quamq; citare solet uinum fugat ebrietatem.

b *Glossopetra.*) A' linguę similitudine nomen habet, id est, ἀπὸ τῆς γλώσσης, hoc est, à lingua. Plinius cap. 10. tricesimiseptimi nat. historiæ. Glossopetra linguæ similis humanæ. In terra non nascitur sed deficiente luna, cœlo decidere, & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus promissi quoque uanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant.

habet maculas. Dionysias [a] fuscus est rubentibus notis sparsus. Idem si aquæ mixtus conteratur, uinũ flagrat, & quod in illo ordine mirificum est, ebrietati resistit. Glossopetra [b] deficientibus lunis cœlo cadit. Linguæ similis humanæ, non modicæ (ut Magi ferunt) potestatis, qui ex ea lunares motus excitari putant. Solis gemma [c] percandida est ad speciem fulgidi syderis, rutilosq́ue ex se iacit radios. Veneris crinis [d] nitet nigro, internis ductibus ostentans rufo rum crinium similitudinem. Selenites [e] translucet fulgore candido, melleoq́ue, continens lunæ imaginem, quem iuxta cursum astri ipsius perhibent diebus singulis uel minui, uel augeri. Meconites [f] papauera exprimit. Myrmecites [g] reptantis formicæ effigie notatur. Calcophtongos [h] resonat ut pulsata æra. Pudicè habitus seruat uocis claritatem. Siderites [i] à cõtemplatione ferri nihil dissonat. Verùm maleficus quoquo inferať discordias excitat [k] Phlo-

c *Solis gemma.*) Effectu Soli hic lapis similis. Vnde est nomen. Plinius capite decimo ultimi. Solis gemma candida est (inquit) & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. d *Veneris crinis.*) Ob pulchritudinem nomen inditum uideri potest. De quo Plinius eiusdem lib. & cap. Veneris crines (inquit) nigerrimi nitoris cõtinent in se speciem rufi crinis. e *Selenites.*) A' luna nomen inditum, quæ Græcè σελήνη, ἢ σελάνα dicitur σέλας, ἢ σέλας iubar, splendor, quasi lunæ iubar, & splendorem dicas Sunt qui eum Aphroselenõ, quoniam noctu inueniatur plenus luna crescente. Dioscorides ait eum nasci in Arabia, translucereq́ue ex candido, ponderis exigui. Docet eodem loco, id est, cap. 99. qualis sit eius utilitas. Illud mirum quod eo arbores fertiles fieri uidentur, si uinctũ eum cõtineant. Mira de eodem refert Marbodæus, quẽ corrupio uocabulo imitatur Albertus 2. de Mineralibus libro. Vide Plin. cap. 10. tricesimiseptimi nat. hist. f *Meconites.*) Dictus Meconites, quod papaueri plurimũ assimiletur. Græci enim μήκωνα, papauer nominant. Eadem omnino uerba capite 10. tricesimiseptimi reperies apud Plinium. g *Myrmecites.*) A' formica quæ Græcè μύρμηξ dicitur, nomen habet. Plinio Myrmecias dicta. Habet enim (inquit) eminentias similes uerrucis. Verrucas autem Græci μυρμηκίας, ἢ μυρμηκίαι uocitant Non uideo cur quidam Myrmicites reposuerint. h *Chalcophtongos.*) Ab ære, & sono compactum nomen, Latinè æri sonum diceremus. Græci enim χαλκὸν æs, φθόγγον sonum nuncupant. Apud Plinium Chalcophonos passim legitur, consimili tamen significatu, ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ, ἢ φωνῆς, ἢ φωνῶ, ueluti æriuocum dicamus. Verba Pliniĳ ex capite decimo trigesimiseptimi naturalis historiæ sunt hæc. Chalcophonos (inquit) nigra est, sed illisa æris tinnitum reddit, Tragœdis ut suadentur gestanda, potest & alia nominis esse ratio, quoniam ut ait Solinus, pudicè habitus seruat uocis claritatem. i *Siderites.*) A' ferro cui plurimum similis est, nomen habet. Græcè enim ferrum σίδηρος dicitur. De eo lapide Plinius capite decimo, tricesimiseptimi. Sideritis ferro similis, & litigio illata discordias facit, quæq; nascitur in Aethiopia. k *Phlogites.*) A' flamma lapis iste nomen habet, quæ Græcè φλὸξ dicitur. Ostentant enim intra se (inquit Solinus) quasi flammas æstuantes. Hanc gemmam, ni fallor, Plinius cap. xi. lib. ult. Phlegontidem nominat, à uerbo φλέγω, id est, ardeo nomen trahens. Quare uel hic, uel apud

uel apud Plinium dictio depravata esse uidetur. In ueteribus Solini exemplaribus, plerunque Flogites, scriptum inuenies. a *Anthracias.*) Apud Plinium ca. xi. lib. ultimi Anthracitis legitur, non Anthracias. In Anthracitide (inquit) scintillae discurrere aliquando uidentur. A pruna nomen sumptum, quam ἀνθρακιάν, ἢ ἀνθρακίδα Graeci nominant. Potest & à carbone, id est, ἀπὸ τοῦ ἄνθρακος fuisse nomen inditum. b *Enydros.*) Graecis ἔνυδρος aquosus, uel aquatilis dicitur. Plinius ca. xi. li. ultimi. Enydros semper rotunditatis absolutae, in candore est leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. Huius dictionis nō aspirāda media, si Graecā literaturā sequi uolumus.

a gites ostentat intra se quasi flammas aestuantes. Anthracias [a] coruscat uelut scintillantibus stellis. Enydros [b] exudat, ut clausam in eo putes fontaneam scaturiginem.

b De Cilicia, & antro Coricyo, Deque monte Tauro. Cap. LI.

c Ciliciam, [c] de qua igitur, si ut nunc est, loquamur, derogasse uidebimur fidei uetustatis. Si terminos sequimur, quos habuit olim, ab sonum est à contemplatione rerum praesentiū. Ergo d inter utrāque culpā, factu optimū est, amborū temporū statum persequi. Cilicia antea usque ad Pelusium [d] Aegypti pertinebat, Lydijs, Medis, Armenijs, Pamphylia, Cappadocia sub imperio Cilicum constitu- e tis. Mox ab Assyrijs subacta [e] in breuiorem modum scripta est. Plurima iacet campo, [f] sinu lato recipiens Issicum mare à tergo montium Tauri, & Amani iugis clausa. A Cilice [g] nomen trahit, quem aetas

c *Ciliciam, de qua.*) Qualis sit Ciliciae situs, & quibus finibus terminetur, docet Ptolemaeus cap. 8. libri quinti, & prima tabularum Asiae. Ammianus. 14. historiarum uolumine. Superatis (inquit) Tauri montis uerticibus, qui ad Solis ortū sublimius attolluntur, Cilicia spatijs porrigitur late distinctis. Diues bonis omnibus terra, eiusque lateri dextro annexa Isauria est &c. Q. Curtius tertio gestorum Alexandri libro. Ciliciam eleganter describit ijs quidem uerbis. Perpetuo iugo montis asperi, ac praerupti Cilicia (inquit) includitur, Quod cū à mari surgat, uelut sinu quodam, fluxuque curuatum, rursus altero cornu in diuersum littus excurrit. Per hoc dorsum, qua maxime introrsum mari cedit, asperi tres aditus, & perangusti sunt, quorum uno Cilicia intranda est. Campestris eadem qua uergit ad mare. Planiciem eius crebris distinguentibus riuis &c. Cilicū gens (ut primo de diuinatione scribit Cicero) uolatus auiū, cantibusque certissimis signis declarari res futuras putat. Mos eorum in bellis fuit, ut pro scutis paruulas galeas è crudo bouis corio factas, laneis uestibus induti. Bina singuli iacula gestantes ensem machaerae Aegyptiacae persimilem. Xerxi Graecis bellū mouenti, centum naues tribuerunt, quod & Herodotus lib. 7. annotauit. Inter caetera uitia Cilicibus tū mendacium, tū furacitas solenc ascribi. Hinc ex utroque natum Adagium. Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει. Cilix non facilè uerum dicit. Item Plautus in Trinummo. Latrocinatū aut in Asiam, aut in Ciliciam ibit. d *Usque ad Pelusium.*) Varijs temporibus, uariè facta est regionū diuisio, id quod ex Sex. Rufo licet agnoscere. e *Ab Assyrijs subacta.*) Diod. Siculus Ethesiā historicū secutus scribit Ninum primū Assyriorū regem imperio suo subiecisse omnes maritimas, ac propinquas gentes, Aegyptios, Phoenices, & interiorē Syriam, Ciliciam, Pamphiliā, Lyciam, Cariā, Phrygiā, Mysiā, Lydiā, Troada, & Phrygiam, quae est supra Hellespontū &c. Iustinus etiam lib. primo ex Trogo refert, eundē Ninū primū intulisse bella finitimis gentibus, rudesque adhuc ad resistendum populos, ad Libyae usque terminos perdomuisse. Idem scribit Augustinus ca. 1. decimioctaui Ciuitatis dei. Herodotus praeterea in Clio tradit Croesum Lydiae regē, inter alias nationes. Cilices etiam subegisse. f *Plurima iacet campo.*) Strabo lib. 14. diuidit Lyciam, quae extra Taurum est, in Liciam Tracheam, & campestrē. Graeci enim τραχεῖα asperum dicunt, & τραχεῖαν saxosum locū, Trachea orā maritimā perangustam habet, & nullum, uel raro locū planū. Et Taurus imminet malè habitatus, usque ad latera Borealia, quae circa Isauria sunt, & Homonades, usque in Pisidiam. Eadem Trachiotis dicitur, & incolae Trachiotae. Campestris uerò à Solis Tarso Issum usque pertendit. Haec regio magna ex parte cāpis, & locis optimis abūdat. g. *A Cilice nomē trahit.*) Iosephus ca. xi. primi Antiquitatū tradit Ianū Iaphet filiū tres habuisse filios, quorū uni Tarsis nomē fuit. Is à se Tarsos populos appellauit, Sic enim (inquit) antiquitus Cilicia uocabatur. Scribit Herod. li. 7. Cilices à Cilice Phoenice Age

noris filio cognominatos esse. quum antea Hypatei (inquit) dicerentur. Diuus Hieronymus Ciliciā interpretatur. Cœtū, luctum, assumptionē, uomitū, uocationemq́ lamentabilē. a *Antiquior Ioue.*) Si fabulis creditur, eiusdē cū Ioue ætatis. Cilix enim Agenoris filius, Cadmi frater, missus à patre ad Europam sororē à Ioue raptam inuestigandam, ueritus patrē, quod eam non repererit, hanc ipsam regionem occupauit, quam tandē de suo nomine Ciliciā nominauit. Patet ergo eodem cū Ioue tempore floruisse. Potuit autem annosior esse Ioue. b *Matrem urbium habet Tarson.*) Matrem urbium uocat tum ob eius uetustatem, tum ob excellens in ea urbe studium. Tantum (inquit Strabo) Tarsensibus studium circa philosophiam fuit, & alias disciplinas, quę in corona uersantur, ut Athenas, & Alexādriam superarent, & siquis alius locus dici potest, in quo scholæ, & philosophiæ exercitationes fuerint. Sed hoc uno plurimum excelluit, q hic indigenæ discūt, peregrini uerò non multi huc aduentunt &c. Viri ex ea urbe illustres fuere, ex Stoicis, Antipater, Archelaus, & Nestor, & duo Anthenodori. Horum alter Caronis familiaris, alter Cæsaris dictatoris præceptor. His omnibus multò excellentior Paulus ille Apostolorū maximus, & doctor gentiū quo uno quātū Christi ecclesia profecerit, notius est, q̄ ut hoc loco recensendum sit. c *Perseus locauit.*) Srabo lib. 14. Arrianus lib gestorum Alexandri secundo. Eusebius lib. temporū scribunt Sardanapalum ultimum Assyriorū regem una die condidisse, idq́ in eius monumento assyrijs literis insculptū ijs quidē uerbis, Sardanapalus Anacindaraxis filius, Anchialem, & Tarsum una die condidit, ede, bibe, lube, &c.

> *Cum te mortalem noris, præsentibus exple*
> *Delicijs animum, post mortem nulla uoluptas est.*

Aliorū sententia est (ut idem Stra. refert) Tarsum esse Argiuorū opus, quos Io querentes illuc nauigasse, condidisseq́ Tarson ipsam urbem. Dionysius poeta à Bellerophonte eā urbē conditā sentire uidetur. Vnde à Pegaso eius equi planta urbi nomen datū, id est, ἀπὸ τοῦ ταρσοῦ, id est, ab ungula. Dionysij uersus Auieno interprete hi sunt.

> *Cydnus item mediæ discernit mœnia Tarsi,*
> *Pegasus hoc olim suspendit cespite sese,*
> *Impressaq́ solo liquit uestigia calcis,*
> *Esset ut insigni reuoluta in sæcula semper*
> *Nomen humo, clari post ultima Bellerophontis.*

Fuisse autem Tarsum à Perseo conditā, scribunt cum Solino Ammianus 14. Historiarū lib. & Lucanus tertio Pharsaliæ. Alia de ea urbe in Cōmentariolo nostro super eū Dionysij locū, paucis annotauimus, super illud. *Flexilis & Cydnus, dirimit qui flumine Tarson.* Sed ne scriptores in ea re contrarij uideantur, intelligendū eorū alios de prima urbis fundatione, reliquos uerò de instauratione, uel ampliatione eiusdem intellexisse. d *Hunc Cydnum.*) Strabo lib 14. Tarson (inquit) Cydnus mediā perfluit, iuxta gymnasiū iuniorū. Eius ortus nō procul est, alueus uerò per profundā uallem illatus rectà in urbem egreditur. Aqua est rapidissima, & frigida, quapropter hominibus, ac bestijs auxiliatur, quæ neruos crassiores habent. Q. Curtius lib. 3. Cydnus (inquit) inclytus amnis, nō spatio aquarū, sed liquore memorabilis. Quippe leni tractu è fōtibus labēs puro solo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui placidè manantē alueū turbent. Itaq́ incorruptibilis idemq́ frigidissimus. Quippe multa riparū amœnitate inumbratus, ubiq́ fontibus suis similis in mare euadit. Ex Tauro monte eū oriri, tradit Arrianus. 2 gestorū Alexādri lib. Pli. ca. 2. tricesimiprimi natura. hist. dicit eū amnē podagris mederi. Idē scribit Vitruuius in 8. Nō lego apud nobilē quēpiā authorem Cydnum amnē, ex Choaspis alueo deriuari. e *Persici reges.*) Herodotus libro primo de Cyri regis exercitu. Ducit rex (inquit) magnum exercitum probè domi comparata re frumentaria, atq́ pecuaria. Portatur item aqua ex flumine Choaspe Susa præterfluente, quo uno ex omnibus fluminibus rex potat. Cuius Choaspis aquam decoctam, & in argentea uasa diffusam ferentes. Permultæ carrucæ quatuor rotarum multis trahentibus assiduam comitātur quocunque ille proficiscitur.

pristina penè ultra æuum memoriæ abscondit. Hūc [a] aiunt Phœnice ortum, qui antiquior Ioue de primis terræ alumnis habetur. Matrem urbium habet Tarson, [b] quam Danaes proles nobilissima Perseus locauit. [c] Hanc urbem intersecat Cydnus amnis. Hunc Cydnum, [d] alij præcipitari Tauro, alij deriuari ex alueo Choaspis tradiderunt. Qui Choaspes ita dulcis est, ut Persici reges [e] quamdiu intra ripas Persidis fluit, soli sibi ex eo pocula uendicarint, & cum eundum foret peregre, aquas eius secum uectitent. Ex illo igitur parente Cydnus miram trahit suauitatem. Quicquid cādidū est Cydnū gentili lingua Syri dicunt, unde amni huic nomen datum.

citur. Meminit Auſonius de Burdegala ſcribens. *Impia iam dudum &c.* Similia ſcribit Plin. ca. 3. tricesimiprimi nat. histo. ut ca. 46. retulimus. a *Circa Corycum.*) Corycos authore Pli. ca. 27. li. quinti nomen tũ oppidi, tũ portus, tũ deniq; ſpecus Ciliciæ. Sunt & loca alia nominis eiuſdẽ. Antrũ quoq; Parnaſi montis Coryciũ nymphis ſacrum. Vnde & Corycides dictæ ſunt ab Ouidio Transformationum lib. primo. Meminit Herodotus in Vrania. Plura Stephanus de Vrbibus. In Coryco monte (ut Pli. lib. 31. author eſt) amnis erupit, poſtquam cœptus eſt coli. In eodem diſtillantes guttę in lapides dureſcunt.

a Tum & uere cum niues ſoluuntur, reliqua parte anni tenuis eſt, & quietus. Circa Corycum [a] Ciliciæ crocum plurimum, [b] optimumque, det licet Sicilia, det Cyrena, det & Lycia, hoc primum eſt. Spirat fla-
b grantius, colore plus aureo eſt. Succi ope citius proficit ad medelam. Ibi Corycus oppidum eſt, & ſpecus, [c] qui montem impoſitum mari à ſummo cauat uertice, patulus hiatu ampliſsimo. Nam deiectis la-
c teribus in terræ profundum, nemoroſo orbe amplectitur mediam inanitatem, uirent introrſus lucis pendentibus. Deſcenſus in eum per duo [d] milia & quingentos paſſus non ſine largo die, hinc in-
d de fontium aſsidua ſcaturigine. Vbi peruentum ad ima primi ſinus, alter rurſum ſpecus panditur. Quod antrum latis primum patet faucibus, poſtmodum in proceſſu per anguſtias obſcuratur. In eo
e ſacrum eſt [e] Iouis fanum, in cuius receſſu intimo Typhonis Gigantis [f] cubile poſitum accolæ cre-

b *Crocum plurimum optimumq;.*) Græca dictio κρόκος, καὶ κρόκον, tam neutri, quàm maſculini generis, quod & latini etiam ſeruauerunt. Crocum alij (ut Dioſcorid. refert) Caſtoreũ, alij Cymmorphon. Prophetæ Haema Heracleum, id eſt, ſanguinem Herculis dicunt. Quæ de Croco hoc loco Solinus refert, ex Plinio ſumpta ſunt omnia ca. 6. uiceſimi primi naturalis hiſtoriæ cuius inter cætera hæc uerba ſunt. Crocum necubiq; fœcundũ, etiam Cyrenis, ubi ſemper flores laudatiſsimi. Prima nobilitas Cilicio Croco, & ibi Coryco monte. Dein Lycio, mõte Olympo. Mox Centuripino Siciliæ. Aliqui Phlegræo ſecundum locum dedere &c. Similia ſcribit Dioſcorides cap. 25. libri primi. Croci (inquit) prima nobilitas ad medicinæ uſum Cilicio, & ibi Coryco monte. Optimum ubique, quod recentiſsimum, coloratiſsimũq;, & cui parum candoris in Capreolo eſt. Præterea oblongum, in frangendo lentum, incolume, ſolidum, calloſum, manus fricantis inficiens, neque ſitum redolens, neq; ſqualidum, odore ſubacuto, quod tale non eſt, aut uetus intelligitur, aut dilutum Secundũ locum dedere Corycio, parte quæ oſtenta Lyciæ eſt. Tertium Lycio, monte Olympo. Quartum Aetolico ab Aegybus. Ita eñ uocatur locus. Mox Cyrenaico, & Centuripino Siciliæ, uitibus lãguidis, naturaq; oleracea. Sanè in Italia mortarijs ringendis propter abundantiã ſucci, colorisq; præſtantiam officinæ illo utuntur, & immenſo mercantur. c *Specus, qui montem impoſitum mari.*) De hoc ſpecu ſic Stra. li. 4. Corycũ promontoriũ, ultra quod ad ſtadia uiginti eſt Corycum antrũ, in quo crocus optimus naſcitur. Id autem eſt ingens quædam concauitas in orbem deducta, cui labrũ petroſum, ac ſatis altum circumiacet, quum deſcẽderis, ſolum eſt inæquale, & magna ex parte petroſum, & fruticoſa, & ſemper uirenti, ac domeſtica materie plenũ. Hunc ſpecum nullus copioſius deſcribit Mela Pomponio lib. primo. Non longè hinc (inquit) Corycos oppidũ, portu, ſaloq; incingitur, anguſto tergore continenti annexũ. Suprà ſpecus eſt nomine Corycius ſingulari ingenio, ac ſupra, q̃ ut deſcribi facile poſsit, eximius. Grandi namq; hiatu parens, montem littori appoſitũ, & decẽ ſtadiorũ cliuo ſatis arduũ, ex ſummo ſtatim uertice aperit. Tunc altè demiſſus, & quanto demittitur amplior. Viret lucis pubentibus undiq;, & totum ſe nemoroſo laterũ orbe complectitur, adeo mirificus, ac pulcher, ut mentes accedentiũ primo aſpectu conſternat, ubi contemplati durauere, non ſatiet. Vnus in eo deſcẽſus eſt anguſtus, aſper quingẽtorum, & mille paſſuum per amœnas umbras, & opaca ſyluæ quiddam aggreſte reſonantis, riuis hinc, atque illinc fluitantibus. Vbi ad ima peruentũ eſt, rurſus ſpecus alter aperitur, ob alia dicendus &c. Meminit Lucanus tertio, & octauo Pharſaliæ. Eſt & eiuſdẽ nominis ſpecus in Parnaſo mõte, de q̃ Herod. in 8. Itẽ Stephanus, Strabo, Pauſanias, cæteri. Statius. 7. Thebaid.

Coryciumq; nemus, propellentemq; Lilæam.

d *Per duo milia, & quingentos paſſus.*) Mela Pomponius quingentorum & mille paſſuum dicit, ut uel in Solini, uel Melæ codice mendum ſit. Solini autem numerus, ſpecus admirationem adauget magis. e *In eo ſacrum eſt Iouis fanum.*) Pomponius Mela libro primo. Specus totus (inquit) anguſtus, & uerè ſacer, habitarique

dunt. Soloe [a] antiquum oppidum Ciliciæ fuit, patria [b] Chrysippi Stoicę sapientię potentissimi, quod à Tigrane armenio subactum, & diu post Pompeiopolim deuictis Cilicibus Cneus Magnus cognominauit. Mons Taurus [c] ab Indico primum mari surgit, deinde à scopulis Chelidonijs inter Aegyptu, & Pamphylium pelagus obiectus, septentrioni dextero latere, læuo meridianæ plagæ, occidenti obuersus fronte profusa. Palam est terras eum continuare uoluisse penetrato mari, nisi profundis resistentibus extendere radices suas uetaretur. Denique qui ratiocinantur naturas locorum tantasse eum omnes exitus promontorijs probant. Nam quoquouersum mari alluitur, procedit in prominentias, sed modò intercluditur Phœnicio, modò Pontico sinu, interdum Caspio uel Hyrcano,

5 a dijs & dignus, & creditus, nihil non uenerabile, & quasi cum aliquo numine se ostentans. f *Typhonis Gigantis cubile.*) Idem Mela, Alius (inquit) specus ultra est, quē Typhoneū uocant ore angusto, & multum (ut experti tradidere) pressus, & ob id assidua nocte suffusus, neq; unq; perspici facilis, sed quia aliquando cubile Typhonis fuit, & quia nunc demissa in se confestim exanimat, natura, fabulaq;
7 memorandus. Intelligit fortassis Typhonem Aegyptum Osiridis, Isidis, Apollinis, & Veneris fratrē qui Osiridem in Aegypto iustē regnantem, omnibus Gigantibus conicijs, peremit, ac in sex et uiginti partes dissecuit, cuique
10 eorum, qui secum tanti sceleris participes fuerant, partem tribuit, ueluti eius facinoris conscios & simul, ut ipsos defensores, custodesq; haberet regni fidos.
15 Authores Berosus in quinto. Diod. Siculus libris primo. 2. & 6. Eusebius cap. primo secundi Præparationinis. a *Soloe antiquum oppidum.*) Exemplaria
20 fermè omnia Heliospolim habent, sed Soloe legēdum uerius. Error natus ex nominis similitudine, quod Heliospolis Solis urbs interpretatur. Hæc urbs
25 quod à Solone uno ex septem sapientibus condita fuerit, nomen habet. Is em̄ Solon Pisistrati tyrannidem perosus, ad Crœsum Lydię regem nauigauit. A
30 quo deinde Ciliciam profectus urbem condidit, atq; ex suo nomine Solos appellauit, in qua paucos Atheniensium statuit, qui tractu temporis, cum patriā uocem corrupissent, Soloecizare dicti sunt. Et appellabantur ij quidē Solenses, q Cyprij uerò, Solij. Author Laertius lib. 1. Stra. aūt lib. 14. tradit Solos urbē Achiuorū, ac Rhodiorū, qui ex Lindo uenerūt, opus esse. Postmodū à Magno Pōpeio, qđ illuc piratas quosdā trāstulisset,
35 Pōpeiopolis appellata est. Apud. Q. Curtiū sic passim ligitur li. 3. Alexāder uiribus corporis receptis, ad urbē Solis peruenit. Sed legendū puto potius, ad urbē Solos, nō Solis. Ambigit Stra. fueritne Solœcismi nomē, à Solis urbe dictū, an modo alios Herod. li. 4. Scribit Sauromatas soloecizare creditos. qđ Græcā linguā ab initio nō probè didicerint. Eodē quoq; libro docet esse in Africa promontoriū quoddā, cui Soloe nomen fuerit. b *Patria Chrysippi.*) Alexander in successionibus (ut lib. 7. La-
40 ertius refert) scribit Chrysipppū fuisse Tarsensē. Strabo eodē li. Hinc id est ex Solis (inquit) fuere uiri memoratu digni, Chrysippus philosophus Stoicus ex patre Tarsensi ortus, qui inde migrauit. Item Philemon poeta Comicus, & Aratus, qui de astris uersu scripsit. Chrysippū hunc (nā quinq; huius nominis fuisse traduntur) cantādi ludo philosophantē (Hermippus ait) à discipulis ad sacrificiū uocatū fuisse, ibiq; cū oblatū dulce merū hausisset, angustijs spiritus fatigari cœpisse, atq; ita demū qnta die de
45 functū esse, cū septuaginta & tres uixisset annos, Olympiade (ut ait Apollodorus in Chronicis) centesima quadragesima tertia. Sunt qui dicāt risu cōprehensum expirasse. Nā cum asinus manducaret ficus, aniculæ dixisse, uinū asino sorbendū daret, nimioq; risu detentū exhalasse animā. Lactan. ca. 18. lib. tertij tradit Chrysippū cū æternas esse animas suspicaretur, tanq̄ in cœlū migraturus esset, sibi manus intulisse. c *Mons Taurus.*) Quoniā mons hic Tauri formā plurimū exprimat, Taurus ab au-
50 thoribus cognominatus est. Stra. lib. 16. postea (inquit) sunt Tauri duo quidem montes, qui à lōge formam quandam ostendunt Tauris similem. Sed quoniam quicquid de Tauro monte hac parte Solinus refert, idipsum totum ex Plinio transtulit, libuit huic loco authoris eius capite uicesimoseptimo quinti naturalis historiæ uerba subscribere, ut appareat q̄ aptè, appositeq; fuerit Solinus Plinium imitatus. Taurus mons (inquit) ab Eois ueniens littoribus Chelidonio promontorio disterminatur. Immensus ipse, & innumerarum gentiū arbiter. Dextro latere Septentrionalis, ubi primum ab In-
55 dico mari surgit. Læuo Meridianus, & ad Occasum tendens, mediamq; distrahens Asiam, nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ad Septentriones, flexusq; immensum iter, quærit uelut de industria rerum natura, subinde æquora opponente. Hinc Phœnicum, hinc Ponticū, illinc Caspium, & Hirca-

a quibus renitentibus ſubinde fractus contra Mæoticum lacum flectitur, multiſcꝫ difficultatibus fatigatus Rhiphæis ſe iugis annectit. Pro gentium, ac linguarũ uarietate plurifariã nominatus. Apud Indos b Imaus, mox Paropaniſus, Cohatras apud Parthos, poſt Niphates, inde Taurus, at ubi in excellẽtiſsimã conſurgit ſublimitatem, Caucaſus. Interea etiam à populis appellationem trahit. A dextro latere Caſpius c dicitur, uel Hircanus, à leuo Amazonicus, Moſchicus, Scythicus. Ad hæc uocabula habet alia multa. Vbi dehiſcit hiulcis iugis facit portas, quarũ primæ ſunt [a] Armeniæ, tum Caſpiæ, poſt Ciliciæ. In Græciã d uerticem exerit, ubi Ceraunius prædicatur. A Ciliciæ finibus Aſiaticum limitem deſpicit. [d] Quantus meridiem uidet, ſole inæſtuat. Quicquid ſeptẽtrioni oppoſitum eſt, uento tunditur, & pruina. Quod e ſylueſtre eſt, efferatur plurimis beſtijs, & Leonibus immaniſsimis.

De Lycia, & Chimeræ monſtri fabula. Cap. LII.

f QVod in Campania [c] Veſuuius, in Sicilia Aetna, hoc in Lycia mons Chimæra. [d] Hic

& Hircanium, contra Mæoticũ lacũ torquetur. Itacꝫ colliſus inter hæc clauſtra, & tamen uictor flexuoſus euadit uſcꝫ ad cognata Riphæorum montium iuga numeroſis nominibus, & nouis quocunq; in cedit inſignis. Imaus prima parte dictus, mox Edigis, Paropaniſus, Circius, Cambades, Parphariades, Cohatras, Oreges, Oroades, Nyphates, Taurus. Atcꝫ ubi ſe quocꝫ exupat, Caucaſus, ubi brachia emittit ſubinde tentanti maria ſimilis. Sarpedon, Coraceſius, Cetragus, iterumcꝫ Taurus etiam ubi dehiſcit, ſecꝫ populis aperit &c. Martianus addit dici etiam Nypetem, Hyrcanum, Coraxicum, Scythicum. Ceraunium ca. 14. li. ſexti. Meiæ, ubi de Lycia lib. primo etiam Hæmodes dictus eſt. Tauri huius initium (inquit li. 14. Strabo) montes quidam dicũtur, qui ſupra Chelidoneas ſunt, quæ inſulæ in Pamphiliæ, ac Lyciæ confinio iacent. Hinc enim iam Taurus in altum conſurgit &c. Siquis Tauri montis formã cernere uiſu cupiat, is adeat primã, ſecundã & tertiam Aſiæ tabulas apud Claudium Ptolemæum. a *Quarum primæ ſunt Armeniæ.*) Idem Plinius de Tauro monte loquens, portarum nomine unitatẽ ſibi uendicans, quæ alibi Armenicæ alibi Caſpiæ, alibi Ciliciæ uocantur. Quin etiam confractus effugiens quocꝫ maria plurimis pluribus ſe gentiũ nominibus hinc & illinc implet, & à dextra Hyrcanius, Caſpius, à læua Pariedrus, Moſchicus, Amazonicus, Coraxicus, Scynthicus, appellatus &c. Ciliciæ portæ eæ uidentur eſſe, quas etiam ab Amano mõte Ptolemæus Amanicas uocat, iuxta ſinũ Iſsicũ. Pilas quidã eas nuncuparũt. Has Alexãder Macedo quondã ingreſſus contẽplatus locorũ ſitus nõ aliás magis dicitur admiratus eſſe felicitatẽ ſuã obrui potuiſſe, uel ſaxis cõſitebatur, ſi fuiſſent, qui ſubeũtes ꝓpellerent. Iter uix (inquit Curtius) quaternos capit armatos. Dorſum mõtis imminet uiæ nõ anguſtæ modò, ſed plerũcꝫ præruptæ crebris oberrãtibus riuis, qui ex radicibus mõtiũ manãt. Sunt quædã Ptolemæi tabulæ, quæ arminicas portas iuxta ſinũ Iſsicũ in Amano etiã mõte ſitas habeant. De Caſpijs portis infra Solinus cap. 60. b *Deſpicit.*) Sunt codices, in quibus ſcriptũ ſit, diſpicit. Alij diſpeſcit habẽt, diſpartit alij.

Q*Vod in Campania Veſuuius.*) Stephanus tradit Lyciam dictam ἀπὸ λύκου τοῦ πανδίονος, id eſt, à Lyco Pandionis filio. Lycios è Creta oriũdos in Polyhimnia docet Herodotus. Cũ quõdã (inquit) Termilæ uocarentur, ſed à Lyco uiro Athenienſi Pandionis filio, Lycij cognominati. Idẽ Põponius retulit lib. 1. & Strabo 14. Geographiæ lib. In Lycia religioſiſſime quondam Apollo colebatur. Vnde & Lyciæ ſortes, pro oraculis & reſponſis Apollinis accipi ſolent à Vergilio 4. & 11. Aeneidos. Et Statio tertio, & octauo Thebaidos. Ad maximam Lyciorum laudem pertinet, quod quum eſſent uicinæ eis gentes moribus corruptiſsimis, ipſi tamen Lycij adeo ciuiliter, & continenter uixerunt, ut cum feliciter uſcꝫ in Italiam mari dominarentur, tamẽ in nullo unquam turpi lucro ſeſe extulerunt ſecundum patriæ morem. Author Strabo quartodecimo Geographiæ libro. Scribit Ariſtoteles ſic. Lycios comam ſtudioſius fouere conſueuiſſe, ut mulctã ſubire maluerint, q̃ eam præcidere.

mons nocturnis æstibus fumidum exhalat. Vnde [a] fabula triformis monstri in uulgum data est, quod Chimæram animal putauerunt. Et quoniam natura ibidem subest ignea, Vulcano urbem proximã Lycij dicarunt, quam de uocabulo sui nominis Hephæstiam [a] uocant. Olympus [b] quoque inter alia ibi oppidum fuit nobile, sed intercidit, nunc castellum est, infra quod aquæ regiæ ob insigne fluoris spectaculo sunt uisentibus. [c]

De Asia minori. De Ephesiæ Dianæ tẽplo. De Alex. Magni ortu. De inclytis Asiæ scriptoribus. De Phrygia. De Bonaso quadrupede. De Homeri, & Hesiodi temporibus. De Memnonijs auibus. De Chamæleõte fera. De Ciconijs. Deq; Galatarũ origine. [d]

Cap. LIII.

SEquitur Asia, [c] sed non eam Asiam loquor, [e] quæ in tertio orbis diuortio [d] terminos amnes habet, ab Aegyptio mari Nilum, à Mæotico lacu Tanaim. Verùm eam, quæ à Telmesso Lyciæ incipit, unde etiam Carpathius auspicatur sinus. [f] Eam igitur Asiam ab oriente Lycia includit, & Phrygia, ab occidente Aegæa littora, à meridie mare Aegyptium, Paphlagonia à septentri-

Vnde in prouerbiũ abijt, Lycia coma, p ea, quæ sit promissior, ac cõptior. Adagij originẽ uerbis plurimis refert Cælius ca.19. sextidecimi Antiquarũ Lect. libri. d *Mons Chimæra.*) Secundum Hesiodum in Theogonia.

Hydra grauem, uastamq; nimis genuisse Chimæram
Dicitur, Illa leues uelocior anteit auras,
Aestuat, & rapidos de naribus euomit ignes.
Acribus aspirat flammis, multaq; fauilla
Huic caput est triplex monstro, pars prima Leonem
Monstrat, habet medium serpens,
stat fine Chimæra.
Pegasus hanc magno rapuit sub consule tandem
Bellerophontæos, quis non audiuerit ausus?

Hesiodicam sententiam duobus uersibus.19. Meta. complexus Ouidius inquit.

Quoq; Chimæra iugum, medijs in partibus ignem
Pectus, & ora leæ, caudamq; serpentis habebat.

Id ex Homero sumptum 6. Iliados libro, cuius carmen hoc est.

πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.

Fabulam, & Physicam sub eam rationem, paucis affert Seruius sexto Vergilianæ Aeneidos, ijs quidẽ uerbis. Chimæra, ore leo, postremis partibus draco, media capra secundum fabulas fuit. Re uera autem mons est Lyciæ, cuius hodieq; ardet cacumẽ, iuxta quod sunt leones. Media autẽ pascua sunt. Ima uerò mõtis serpẽtibus plena. Hũc mõtem Bellerophõ habitabilem fecit, unde Chimæ rã dicitur occidisse. Lucre. 6. de rerum natura libro Chimærã esse ex impossibilibus unum existimat. Cur autem montes semp, uel ad tempus ardeant, cap xi. supra multas ascripsimus rationes De Vesuui mõtis incẽdio, alibi retulimus. Lege tamen Seruium & reliquos commenta. 2. Georg. Vergilij super illud.

Tales diues erat Capua, & uicina Vesæuo Ora iugo.

a *Hephæstiam.*) Ab eo deo nomen indictũ, cui ea urbs sacrata est. Græci enim Vulcaniam ἡφαίστιαν dicunt. Est & alia eius nominis urbs in Lemno insula, quæ cõsimili ratione Vulcano quoq; dicata est. Et in freto Siculo ἡφαιστίαι insulæ, id est, Vulcaniæ, de qbus antè diximus. b *Olympus.*) Artemidorus (ut Strabo refert) author est, sex esse in Lycia urbes maximas Xanthũ, Patara, Pinara, Olympũ, Myra Tlon. Vide Pliniũ ca.27. li. quinti. Plinius, & Martianus lib. 6. tradunt Lyciã quondã habuisse oppida.lxx. nunc (inquiunt) trigintasex sunt. c

S*Equitur Asia.*) Asia (ut in Melpomene scribit Herodotus) ab Asia Promethei uxore nomẽ habuit, quãq̃ Lydi hoc sibi nomen uendicant, asserentes ab Asio Manæi filio, Asiã appellatam, non ab uxore Promethei. Vnde & Sardis familiã quandã esse uocatã Asiadẽ. Est aũt duplex Asia, communis una, quæ triũ orbis partiũ una est, alijs duabus partibus ferè æqualis. Est & Asia, q̃ ppria dicitur, qđ sit maioris Asiæ pars ipsa quædã. Hãc ppriã rursus Asiã in duas partes Agrippa diuidit, unã includit ab Oriẽte Phrygia, & Lycaonia, ab occidẽte Aegæo mari, à meridie Aegyptio, à septẽtrione Paphlagonia. Huius lõgitudinẽ cccclxx. mil. pas. Latitudinẽ. ccc. milia pas. fecit. Alterã determinauit ab oriẽte Armenia minore, ab occidente Phrygia, Lycaonia, Pãphilia, à septẽtrione puincia Pontica, à meridie

à meridie Mari Pamphylio. Longa Dlxxv. mil. paſſ. Lata. cccxxv. milia. Lege Plinium cap. 29. libri quinti,& Martianum cap. 34 lib. ſexti. d *In tertio orbis diuortio.*) De orbis in partes tres diuiſione, alibi retulimus. Lege Plinium in principio libri tertij. a *Epheſus in ea urbs clariſsima.*) Hanc urbem, alterũ Aſiæ lumen uocat Plinius. Strabo Miletum,& Epheſum optimas urbes, atq; clariſſimas eſſe dicit. A diuo Hieronymo Epheſus interpretatur uoluntas mea, conſiliũ meum. De Epheſi conditoribus, non omnes idem ſentiunt. Plin. cap. 29. lib. quinti Amazonum opus Epheſum eſſe dicit. Ruſus Iuſtinus ex Trogi ſententia tradit Martheſiam,& Lampedo Amazonũ reginas, ac Marte genitas Epheſum, multasq; urbes alias condidiſſe. Strabo in principio quartidecimi uult Epheſum ab Androcio Codri Athenienſium regis legitimo filio fuiſſe conditam. Hũc non Androclũ, ſed Androcum, uel Andromicum Euſebius nominat in temporibus. Pauſanias in Attica aſſerit hanc urbem Agathoclem, Lyſimachi filium conſtruxiſſe. Hic enim Agathocles, cũ primũ militiæ tirocinia poneret, à Getis captus eſt, ſed cum ex ea captiuitate rediſſet, Lyſandrum

one. Epheſus [a] in ea urbs clariſsima eſt. Epheſo decus templum Dianæ [b] Amazonum fabrica adeo magnificum, ut Xerxes cum omnia Aſiatica templa igni [c] daret, huic uni pepercerit. Sed hæc Xerxis clementia ſacras ædes non diu à malo uindicauit. Namq; Heroſtratus, [d] ut nomen memoria ſceleris extenderet, incendium nobilis fabricæ manu ſua ſtruxit, ſicut ipſe faſſus eſt, uoto adipiſcendæ famæ latioris. Notatur ergo eadem die [e] conflagrauiſſe templum Epheſi, qua Alexander Magnus Pellæ natus eſt. Qui oritur, ut Nepos edit. M. Fabio Ambuſto, Tito Quintio Capitolino CONS. poſt Romam conditam anno. ccclxxxv.

Ptolemæi Lai filiam,& Eurydices uxorem duxit, atq; in Aſiam nauibus trãſgreſſus, Antigoni regnũ in ditionem redegit. Epheſum præterea (inquit) urbẽ, quæ nunc cernitur, ad mare cõdidit, in quã Lebedios, Colophoniosq; deletis, illorũ urbib. migrare, ut Phœnix Colophonius poëta Iãbicus patriæ euerſionem carmine defleuerit. Condita autem Epheſus fuit, ſi Euſebio credimus, anno 28. regni Dauidis, id eſt anno ferè cẽteſimo quinquageſimo ſupra quatuor milia ab orbe condito. Ea urbs ſucceſſu tẽporis uaria eſt ſortita cognomina. Nam Alopes, cũ pugnatũ apud Troiã eſt, mox Ortygia,& Morges uocata eſt,& Smyrna cognomine Trichia,& Hemonion,& Pteiea. Attollitur monte Chione, ut ait Plinius, alluitur Cayſtro flumine, in Cylbianis iugis orto, multos amnes deferente. b *Templum Dianæ.*) Templũ hoc Dianæ, tam celebre,& excellens fuit, ut inter ſeptem orbis miracula annumerari meruerit. Græcæ magnificentiæ (inquit ca. 14. triceſimiſexti naturalis hiſtoriæ Caius Plinius) uera admiratio extat templũ Epheſiæ Dianæ, ducentis uiginti annis factum à tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere, ne terræmotus, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico, atq; inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, antè calcatis ea ſubſtrauere carbonibus, dein uelleribus lanę. Vniuerſo templo longitudo eſt quadringentorũ uigintiquinq; pedũ. Latitudo ducentorũ uiginti, Colũnæ cẽtum uigintiſeptem à ſingulis regibus factæ ſexaginta pedum altitudine. Ex ijs trigintaſex cælatæ &c. Fuiſſe autem ab Amazonibus conditum, author eſt etiã Mela Pomp. lib. primo. Conuenit inter authores templi eius tectũ fuiſſe è cedrinis trabibus, ualuas è cupreſſo. Id ipſum templum quadringentis ꝓpè annis, ante Plinij ætatem fuiſſe conſtructũ refert idem cap. 41. uoluminis ſextidecimi. Pli. cap. 14. triceſimiſexti tradit tẽpli huius Architectum Cteſiphontẽ fuiſſe. Strabo Archiphronẽ. Sed id ad aliã, aliamq; conſtructionẽ referri poteſt, cum fuerit id templũ (authore Plinio) ſepties reſtitutũ. c *Templa igni daret.*) habentur hæc ex principio quartidecimi Strabonis. Xerxes hic Perſico faſtu ad tantam inſolentiã uenerat, ut non cum hominibus tantũ, ſed cum dijs immortalibus bellum gereret. Fuiſſe Perſis morem tẽpla incendendi ſæpe ad Herodoto relatum eſt. d *Heroſtratus.*) Hiſtoriam hanc refert Val. Max titulo de famæ cupiditate lib. octauo. Quamuis non referat huius nomen, nec enim incendiſſe dicat, ſed incendere uoluiſſe. Strabo Heroſtratũ incendiſſe tẽplũ. Meminit Aulus Gellius ca. 6. ſecũdi Noctiũ Atticarũ. Hinc non inelegans ſumetur Adagiũ. Heroſtrati gloria. In hominẽ qui ex re nefaria famã q̄ritat. illi ſimile. *Laudemq; à crimine ſumit.* e *Eadem die, qua Alexander.*) Id refert ſemel,& iterũ M. Cicero 2. de natura Deorũ. Concinnè, ut multa Timæus, qui cum in hiſtoria dixiſſet, qua nocte natus Alexander eſſet, eadem Dianæ Epheſiæ templũ deflagrauiſſet, adiũxit, minimè id eſſe mirandum, qđ Diana quum partui Olympiadis adeſſe uoluiſſet, abfuiſſe domo. Et primo de Diuinatione. Qua nocte (inquit) templũ Epheſiæ Dianę deflagrauit, eadẽ conſtat ex Olympiade natum eſſe Alexandrũ, atq; ubi lucere cœpiſſet, clamitaſſe Magos, peſtẽ, ac perniciem Aſiæ maximã nocte natã. Ex ijs uidetur

Id templum cum postmodum ad cultum augustio ^a rem Ephesij reformarent, ^a faber operi ^b Dinocrates præfuit, quem Dinocratem Alexandri iussu Alexandriam in Aegypto metatum suprà exposuimus. Nusquam orbe toto tam assiduos terræ motus, ^c & ^b tam crebras urbium demersiones, quàm in Asia esse, cladibus Asiaticis patuit, cum Tiberio ^d principe urbes duodecim simul una ruina ceciderint. Ingenia Asiatica ^e inclyta per gentes fuere. Poëtæ ^c Anacreon, inde Mimnermus, & Antimachus, deinde Hipponax, deinde Alcæus, inter quos etiam Sappho mulier. At historiæ conditores Xanthus, Aecathæus Herodotus, cum quibus Ephorus, & Theopompus. Nam de septem sapientia ^d

legendum apud Solinū, non eodem die, sed eadem nocte. Scribit Arrianus gestorū Alexandri lib primo, quarto post pugnā ad Granicum fluuiū die, Alexandrū in Ephesum deuenisse, in qua urbe (inquit) Diana magnificentissimo templo summa religione celebratur. Ex quib. uerbis apparet ea tempestate Dianæ templū in Epheso, nondū igne fuisse consumptū. Nisi eo tempore magna ex parte instauratum fuerit. Itemq; Dianæ Ephesi templū, authore Eusebio, Olympiade 95. incensum fuit. Alexander autem Magnus Olympiade 106. natus est. Mortuus autem ut idem asserit Olympiade 114 Plinius etiam cap. 8. tricesimiquarti naturalis historiæ tradit centesima quartadecima Olympiade Lysippū floruisse, & cū eo Alexandrū. Ex ijs sequi uidetur nec id Dianæ templum incensum, nec Alexandrum natum fuisse post Romam conditā anno ccclxxxv. Videtur igitur legendum, post Romam conditam anno cccc. Gellius cap. ult. decimiseprimi noctiū suarum. Circa annum deinde (inquit) urbis conditæ quadringentesimū Philippus Amintæ filius Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est, inq; eo tempore Alexander natus est. a *Ephesij reformarent.*) Strabo libro 14. Cum Herostratus quidā Ephesiæ Dianæ templum incendio consumpsisset, aliud præstantius construxerunt, mulierū ornamētis, & multis opibus ad id collatis, refectisq; prioribus columnis. Addit idem Strabo Artemidori testimonio, Alexandrum impēsas omnes pro eo tēplo restituendo fuisse pollicitū, dūmodo ipse titulū haberet, illos autem noluisse. b *Dinocrates.*) Strabo hunc Chinocratem nuncupat, ut cap 45. suprà etiā meminimus. c *Tam assiduos terræ motus.*) Causam, qua terra concutitur, alij in aqua esse, alij in ignibus, alij in ipsa terra, alij in spiritu putauere, alij in pluribus, alij in omnibus. Quidam liquere ipsis aliquam ex istis causam dixerunt, sed non liquere, quæ esset. Qui de terræ motibus plura scire cupiunt, legant Arist. 2. Meteororū libro. Senecam sexto Naturaliū quæstionum. Pliniū ca 8.. & sequētibus secundi Naturalis historiæ. Marcellinum lib historiarū decimoseptimo Lucretium libro sexto.

Nunc age quæ ratio terrai motibus extet &c. Scribit Aristo. in eo, quem modo citauimus libro, fortissimos fieri terræ motus circa ea loca, ubi mare fluxibile sit, aut regio spongiosa, subantrosaq; (ut uerbis eius utar) Propter quod (inquit) circa Hellespontum, Achaiam, Siciliamq; circa etiā Eubœæ loca. Circa enim iam dicta loca terræ motus fiunt maximi propter angustiā. Spiritus enim factus uehemens, & propter multitudinem maris allati, repellitur iterū in terrā, qđ natū erat efflare ex terra. Regiones quoq; quæcunq; habent maria, & quæ subtus loca multum suscipientes spiritū, cōcutiūtur magis. Seneca item ait omnē orā maris obnoxiā esse motibus. Sic Paphos nō semel corruit. Sic nobilis, & huic iam familiaris Malonicopolis Ciprū ambit altum mare, & agitatur. Tyros & ipsa tam mouetur, q̄ diluitur. d *Tiberio principe urbes duodecim.*) Meminit Seneca sexto naturalium. quæst libro. Plinius ca. 86 secundi Nat. hist. Maximus (inquit) terræ memoria mortalium extitit motus Tiberij Cæsaris principatu, duodecim urbibus Asiæ una nocte prostratis. Eusebius in tēporibus tredecim urbes corruisse dicit. Earum urbium, quæ corruerunt, nomina sunt, Ephesus, Magnesia, Sardis, Moschene, Megara, Cæsarea, Philadelphia, Hymolus, Themis, Cyme, Myrrhina, Apollonia, Dicearchia. Meminit Strabo quoq; in fine duodecimi Geographiæ. e *Ingenia Asiatica.*) Quos hic Solinus enumerat, fuerunt maiore ex parte, uel Asiatici quidem, uel ex ijs insulis, quæ Asiæ adiacent. Anacreon Teius, de quo Cicero, Plinius. Aelianus, cæteri. Hunc amatoria tantum carmina scripsisse aiunt. Mimnermus Colophonius Elegiarum scriptor non incelebris. Antimachus & ipse Colophonius, hic cum carmen perobscurum in auditorio recitaret, Platone uno dempto, reliqui omnes, qui aderant, abierunt. At ille, Plato mihi (inquit) pro omnibus Hipponax Ephesius Iambicorum scriptor, ab Athanagora, & Conia tyrannis (ut Suidas refert) pulsus patria. Alcæos duos fuisse Suidas author est. Lyricum unum. Athenis oriundum, Mithylenæum alterum, priscæ Comœdiæ scriptorē insignem. Sappho ob sexū nō minus, q̄ ob

nescio

poëticam celebrata Xanthus è Sardibus urbe oriundus. Hic Lydorũ historiã quatuor uoluminibus cõplexus est. Fuisse Xãthũ alterũ Melicũ poëtã Aelianus author est. Hecatheus Milesius natione, Protagoram habuit præceptorẽ. Floruit autẽ Darij temporibus, cuius præter cæteros sæpius Strabo habuit mentionẽ. Herodotus ob stili elegantiã (quis plurima fabulis similia scripserit) inter Græcos historicos primatũ tenuit. Fuit autem Halicarnaseus, ut ipse de se refert. Ephorus Cumæus, & Theopompus Chius, uterq; Isocratis discipulus, quorum alter (ut Suidas tradit) freno, alter calcaribus indigebat.

a prœditis [a] Bias, Thales, Pittacus, Cleantes Stoicæ eminentissimus, Anaxagoras naturæ [b] indicator. Heraclitus etiam subtilioris doctrinæ arcanis [c] immoratus. Asiam excipit Phrygia, [d] in qua Celenæ, [e] quæ antiquato priori nomine in Apamæam transiere oppidum à rege Seleuco postmodum constitutum. Istic Marsyas ortus, istic & sepultus. Vnde qui proximat fluuius Marsyas dicitur. Nam sacrilegi certaminis factum, & audaces in Deum

a *De septem sapientia præditis.*) De eorum numero, & nominibus, qui ob peculiarem quandã excellentiam, sapientiæ nomen adepti sunt, plurimum sunt authores diuersi, quorum Diogenes Laertius abunde prosequitur lib. primo. Lactantius Firmianus à principio quarti Diui. Institutionũ ait, qđ ij septem primi de rebus naturalibus quærere, ac disputare sunt ausi, sapientes haberi, appellarique meruerunt. O miserum (inquit) calamitosumq; sæculũ, quo per orbem totũ septem soli fuerunt, qui hominũ uocabulo cẽrentur. Nemo enim potest iure dici homo, nisi qui sapiens est. Sed ii cæteri omnes præter istos stulti fuerunt, ne illi quidem sapientes, quia nemo sapiens esse uerè, iudicio stultorum potest &c. Et idem libro sexto. Nec illi quidẽ septem (inquit) sed ex mediorũ officiorum frequẽtia, similitudinẽ quandam gerebant, speciẽq; sapientiæ. Extant Decij Ausonij docti, & elegantes libelli, quorũ primus de Ludo septem sapientũ inscriptus, cuius principiũ est. Agnoscenda isthæc ex quo loco eorũ dicta prudenter, aptè refert. Alter libellus est quo eorũ septẽ sapiẽtũ sententiæ, septenis uersibus explicantur *Quæ nam summa boni &c.* Bias cũ rogaretur, *Quod prudentis opus? cum posit nolle nocere. Quid stulti proprium? non posse, & uelle nocere.* Thaletis plurima sapiẽter dicta, præserim hæc. *Turpe quid ausurus, te sine teste time.* Et *Vita perit, mortis gloria non moritur.* Et illud. *Quid facturus eris, dicere sustuleris.* Et *Crux est si metuas, uiuere quod nequeas.* Rursus & illud. *Nil nimiũ.* Pittaci autẽ sunt hæc. *Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.* *Bono probari malo, quàm multis malis.* *Pareto legi quisq; legem tuleris.* *Plures amicos re secunda compares.* *Paucos amicos rebus aduersis proba.* De Cleante Laertius li. septimo Anaxagoras non modò generis gloria, & opibus, uerùm animi quoq; magnitudine clarissimus fuit. Omne enim patrimonium, ut liberius studijs incumberet, suis sponte concessit. Indignanti cuidam, ac molestè ferenti, qđ in alieno solo moreretur. Bono (inquit Anaxagoras) esto animo. Idem enim undiq; in infernũ descensus est. Rogatus cuius rei causa natus esset ¿ Eẽinspiciẽdi (inquit) cœli, & Solis, & Lunæ. b *Indicator.*) Indagator legendũ potius. c *Subtilioris doctrinæ arcanis immoratus.*) Inter cætera Heracleito peculiaris fuit in uerbis obscuritas. Hinc factum est, ut cognomento *σκοτεινὸς* diceretur. Hic (ut 2. Diui. Institu. refert Lactantius ex igne credidit omnia esse nata. Miseriæ humanæ memor

Hic flebat quotiens à limine mouerat unum
Protuleratq; pedem. Sed enim,
Mirandum est unde ille oculis suffecerit humor.

d *Asiam excipit Phrygia*) Gomer (ut Iosephus ca. xi. primi Antiquitatũ Iudæorũ refert) tres filios habuit Abstenegã, qui de suo nomine Abstenegos appellauit. Hos Græci postea Reginos dixerunt. Riphaat, à quo Riphæi. Tygram, à quo Tygramæi, populi dicti sunt, quos Græci tandẽ Phrygios appellarunt. Hi (ut Macedones aiũt) tam diu Bryges uocati sunt, q̃ diu Europæi fuerunt Macedonũ accolæ, sed transgressi in Asiã, una cũ loco immutauere in Phrygas, authores Stephanus, & Herod. lib. 7. Sophocles autẽ in Athamante, à Phryxo Athamãtis, & Nepheles filio, Phrygios appellatos dicit, unius tantũ literæ immutatione, q̃si Phryxias qđ Phryxus in Colchidẽ ꝓficiscens primũ illuc delatus fuerit. Est aũt duplex Phrygia, maior, & minor, de quibus Ptolemæus ca. 2. quinti, ac prima Asiæ tabula abunde satis. Phrygia, authore Curtio, pluribus uicis, q̃ urbibus frequens est. Phryges (ut alibi retulimus) cũ cæteris de uetustate contendũt. Euseb. 10. Præparationis ex Clemente refert, Phryges auium uolatus primũ obseruasse. Qualis fuerit Phrygum Theologia, multis prosequitur cap. 4. secundi Præparationis idem Euseb. e *In qua Celenæ.*) Plinius ca. 29. lib. quinti. Tertius (inquit) conuentus Apamęã uadit, ante appellatã Celenas. Dein Cibothon. Sita est in radice montis Signiæ, circumfusa Marsya. Marsyas ibi creditur ortus, ac paulò

mox

tibias, [a] testatur non procul cum fonte uallis, quæ euentum gestæ rei signat, & ab Apamea decem milibus passuum separata, Aulocrene [b] usque adhuc dicitur. Ex arce huiusce oppidi Meander [c] amnis caput tollit, qui recurrentibus ripis flexuosus inter Cariam, & Ioniam præcipitatus in sinum, qui Miletum diuidit,& Prienam. Ipsa [d] Phrygia Troadi superiecta est, aquilonia parte Galatiæ collimitata, à meridiana Lycaoniæ, Pysidiæ, Mygdoniæq; contermina. Eadem ab Oriente uicina Lydiæ, à septentrione Mysiæ, Cariæ, à parte qua dies medius est, mons Lydiæ [e] Tmolus croco florentissimus. Amnis Pactolus, [f] quem aurato flore incitum, aliter χρυσορόαν uocant. In his [g] locis animal nascitur, quod Bonasum dicunt cui Tauri-

mox conditus ubi certauit Tibiarum cantu cū Apolline. Aulocrenes, ita uocatur uallis decem miliū passuum. Phrygiam ab Apamea petentibus. Idem quoq; refert cap.45. sextidecimi eiusdem operis libri. Et. Tit. Liuius lib.8. de bello Macedonico. Lactantius quarto Thebaidos super illud.

Nossetis illustres Satyro pendente Celenas? Dicit Celenas esse Lydiæ ciuitatem, in cuius antro Marsyam ab Apolline uictum, ac supplicio affectū fuisse tortoribus, de cuius sanguine fluuium eiusdem nominis natū fabulantur. Adscribam Q. Curtij ex 3. libro uerba, quòd ad huius loci expositionem plurimum faciant. Media illa tempestate mœnia interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fōs eius ex summo montis cacumine excurrens in subiectam petram, magno strepitu aquarum cadit. Inde diffusos circumiectos rigat campos. Liquidus, & suas duntaxat undas trahens. Itaq; color eius placido mari similis, locum poëtarum mendacio fecit. Quippe traditum est, Nymphas amore amnis retentas, in illa rupe considere. Cæterum quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet, at cum extra munimēta se euoluit, maiore ui, ac mole agentem undas, Lycum appellant. a *Audaces in deum tibias.*) Pallas inuenta à se tibia, cum buccis tumidis ex aquis se conspexisset, eam tibiam in Tritonem Libiæ paludem, abiecisse fertur. Eam cum Marsias Satyrus reperisset, tractareq; didicisset, Phœbū prouocare ausus est, à quo cum uictus fuisset, detracta eius pelle, & in alto Platano suspensa, in flumen sui nominis conuersus est. Quam rem secundo in Eutropium Claud. Eleganter cecinit, cū de Phrygia loqueretur, sic inqt.

Hic cecidit Libycis iactata paludibus olim
Tibia, fœdatā cum reddit umbra Mineruam.
Hic & Apollinea uictus testudine pastor
Suspensa memores illustrat pelle Celenas.

Fabulam abunde refert Naso 6. Meta. ibi. *Retulit exitium Satyri.* Et 6. Fast. ibi. *Inuentā Satyrus primum miratur &c.* Lege Strab. circa finem duodecimi Geographiæ lib. Herod. li. 7. In urbis Celenarū (inquit) foro uisitur suspensa Syleni Marsyæ pellis in utrem formatæ, quā à Phrygibus fertur Apollo illi detractā, suspendisse. Lege etiam Plin cap.29. quinti, & cap.45. sextidecimi nat. hist. Syllius Italicus bel. Pun. octauo canit Marsyā non peremptū ab Apolline, sed uictū ab eodem, in Italiam aufugisse, Marsosq; populos ex suo nomine nuncupasse, sic inquiens de Marsys Italiæ populis.

Sed populis nomen posuit metuentior hospes
Cum fugeret Phrygios trans æquora Marsya Crenos
Mygdoniam Phœbi superatus pectine Loton.

Aulocrene.) Hæc uallis à Marsyæ tibia, & fonte, in quem is idem conuersus dicitur, nomen sortita est, hoc est ἀπὸ τοῦ αὐλοῦ, ϗ κρήνης, id est, à tibia, & fonte. Syllius Phrygios Crenos dixit. Vide Plinium locis iamiā citatis. c *Meander amnis.* Ex Plin. cap.29. lib quinti. De Meandri recurrentibus ripis sic Ouidius octauo Metamorphoseos.

Non secus ac liquidis, Phrygius Meandros in undis
Ludit, & ambiguo lapsu refluitq; fluitq;,
Occurrensq; sibi uenturas aspicit undas,
Et nunc ad fontem, nunc ad mare uersus apertum
Incertas exercet aquas.

d *Ipsa Phrygia Troadi superiecta est.*) Plinij uerba ferè cap.32. lib. quinti. Phrygia (inquit) Troadi superiecta, populisq; à promontorio Lecto ad flumen Celeum prædictis, septentrionali sui parte Galatiæ cōtermina. Meridiana Lycaoniæ, Pysidiæ, Mygdoniæ. Ab Oriente Cappadociā attingit. Similia & cap.29. eiusdem quinti. e *Mons Lydiæ Tmolus.*) Seruius exponens illud Maronis primo Geor. *Gramina nonne uides Croceos ut Tmolus odores.* Tmolum Ciliciæ montem dicit. Idē scribit secundo eiusdem uoluminis lib. super illud. *Tmolus assurgit quibus &c.* Alij omnes cū Solino Lydiæ montem faciunt. Plinius, & multi alij, Tmolum uino, melle, croco fertilem esse dicunt. Nomen (ut quidam uolunt) monti datum à Tmolo Protei & Torones filio. f *Pactolus.*) Tomolus, qui antè Timolus appellabatur, uitibus cōsitus, ex quo fluente Pactolo, eodēq; Chrysoroa χρυσορόαν Græci dicunt

a num caput, ac deinceps corpus omne, tātū iuba, equina, cornua aūt ita multiplici flexu in ſe recurrentia, ut ſi quis in ea offendat non uulneretur. Sed quicquid præſidij monſtro illi frōs negat, aluus ſufficit. Nam b cū in fugā uertitur, proluuie citi uentris fimū egerit [a] per longitudinem trium iugerū, [b] cuius ardor quicquid attigerit adurit. Ita egregiè noxia ſummouet insequentes. Miletos Ioniæ caput, [c] Cadmi olim do- c mus, ſed eius qui primus inuenit proſæ orationis diſciplinam. Non lōgè Epheſo Colophon ciuitas nobilis oraculo Clarij Apollinis. [d] Vnde haud procul Minas mons ſurgit, cuius uertices de nubibus

cunt auriſluum *χρύσ* aurum *ῥέω* fluo. Poëtæ fabulātur Midā Lydorū regē in aurū uerſum iubente Libero patre, in Pactolo ſe flumine lauiſſe, uimq́; aureā cinxiſſe flumen, & (ut Naſo inquit) *humano de corpore ceſsit in amnem.* Plin. cap 4. triceſimitertij natura. hiſt. tradit aurum apud nos tribus modis reperiri. Fluminum ramētis, ut in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange Indiæ. Nec ullum abſolutius (inquit) aurū eſt, ut curſu ipſo, trituq́; politū. Alio modo puteorū ſcrobib. effodi, aut ruina mōtium &c. g *In his locis*) Ariſtoteles, Aelianus, Plinius, Pauſanias ſcribunt Bonaſum animal non in ijs locis, hoc eſt in Lydia, uel Phrygia, ſed in Pœonia Thraciæ, uel Macedoniæ regione reperiri. Vnde non immeritò quidam hoc loco Solinum arguūt. Exiſtimāt aūt erroris eius cauſam fuiſſe, quod apud Plinium non Pœoniā, ſed Mœoniā legerit. Vel quod Piones pro Pœonibus acceperit. Quid ſi in utraq; regione idipſum animal reperiatur? Verba Plinij ex ca. 15. octaui. De Scythicis, & ſeptentrionalibus animalibus differentiis. Tradunt (inquit) in Pœonia feram, quæ Bonaſus uocetur, equina iuba, cætera Tauro ſimilem, cornibus ita in ſe inflexis, ut non ſit utilis pugnæ. Quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem ea fimum interdū & trium iugerum longitudine, cuius contactus ſequentes, ut ignis aliquis cōburat. Integrum de hac fera caput eſt apud Ariſtot. de natura animalium lib. 9. Bonaſus (inquit) gignitur in terra Pœonia, monte Meſappo, qui Peoniæ & Mediæ terræ collimitium eſt, & Monapios a Pœonibus appellatur. Magnitudine tauri, ſed corpore, q̄ bos latiore. Breuior & in latera auctior eſt. Tergus diſtētū eius locū ſeptem accubantium occupat. Cætera forma bouis ſimilis eſt, niſi quod ceruix iubata armorū tenus, ut equi eſt, ſed uillo molliore, q̄ iuba equina, & cōpoſitiore. Color pili toti ius corporis flauus, iuba pliexa, & ad oculos uſq; demiſſa, & frequēs color inter cinereū, & rufum, non qualis equorū, quos Partos uocāt, eſt, ſed uillo ſupra ſqualidiore, ſubter lanario. Nigri, aut ad modū rufi nulli ſunt. Vocem ſimilē boui emittunt. Cornua adunca in ſe flexa, & pugnæ inutilia gerunt, magnitudine palmari, aut paulò maiora, amplitudine non multò arctiore, q̄ ut ſingula ſemiſextariū capiant nigritie proba, anciæ ad oculos uſq; demiſſæ, ita ut in latus potius, q̄ ante pendeāt. Caret ſuperiore dentiū ordine, ut bos, & reliqua cornigera omnia. Crura hirſuta, atq; biſulca habet, caudā minorem, q̄ pro ſui corporis magnitudine, ſimilē Bubulæ. Excitat puluerē, & fodit, ut taurus, tergore contra ictus prævalido eſt. Carnem habet &c. Ridicula omnino ſunt, quæ de hoc animali prodit Albertus cap. 1. tracta. quinti octaui de Animalibus lib. Libro quoq; 22. eiuſdem uoluminis, dicit hanc ipſam feram Bonachū à Solino uocari.

a *Fimum gerit*) Scribit hoc præter Plin. Ariſt. cap. 2. tertij de partibus animaliū. Bonaſis excremēti profuſionē natura pro auxilio dedit. Hoc eñ cum metuunt, ſe tuentur. Hac eadem profuſione, alia quoq; ſeruari certum eſt. b *Per longitudinem trium iugerum.*) Sunt codices, in quibus ſic ſcriptum eſt. Per longitudinem triū iugerū, per longas aſpergines, quarum ardor q̄cquid attigerit, adurit. Ita egerie noxia amouet inſequentes. c *Miletos Ioniæ cap.*) Ex Plin. cap. 29 lib. 5. Miletus (inquit) Ioniæ caput Lelegeis antea, & Phyriuſa, & Anactoria nominata, ſuper lxxx. urbiū per cuncta maria genitrix. Nec fraudanda ciue Cadmo, qui primū proſaicā orationem condere inſtituit. Fuit autem hic Cadmus alter ab eo, qui ex Phœnice oraculo monitus in Bœotia Thebanæ urbis extitit primus author. De hac urbe ſic Mela Pomp. lib. 1. Miletū urbē (inquit) quondā Ioniæ totius belli, paciſq; artibus principem, patriā Thaletis Aſtrologi, & Timothei muſici, & Anaximandri Phyſici, aliorumq́; ciuium inclytis ingenijs merito inclytā, utcunq; Ioniam uocant. Strabo in principio quartidecimi ſcribit Miletum à Neleo, qui genere Pylius fuit, fuiſſe conditam. Eſt autem urbs uetuſtiſſima, utputa nono anno Aegæi Atheniensium regni condita, author in temporibus Euſebius. Mileſij ob opum copiā mirè luxui, & delicijs deditì fuiſſe traduntur. De ijs illud fertur. Nemo noſtrū frugi eſto, alioquin cū alijs eijciatur. Hinc prouerbio dici cœptū, Mileſius ſermo, pro delicato, ac delicioſo. d *Clarij Apollinis.*) Ex Plinio cap. 29. quinti. Huius oraculi originem explicat Pom. Mela lib. primo ibi. Lebedos (inquit) Clarijq; Apollinis

superuolantibus [a] futuræ tempestatis significant qualitatem. Caput Mæoniæ Sipylus excipit, Tantalis antea dictus, & in illam uocabuli memoriam orbitatibus [b] datus Niobe. Smyrnam Melas circunfluit, inter flumina Asiatica facilè præcipuus amnis. Smyrnæos uerò campos fluuius Hermus secat, ortus Dorylao Phrygiæ, Phrygiam scindit à Caria. Hunc quoque Hermum fluctibus aureis æstuasse antiquitas credidit. Smyrna, unde præcipuè nitet, Homero uati patria [c] extitit, qui post Ilium captum anno ducentesimo septuagesimosecundo humanis rebus excessit, Agrippa Syluio Tyberini filio Albæ regnante, anno ante urbem conditam centesimo sexagesimo. Inter quem, & Hesiodum poëtam, qui in Auspicijs Olympiadis primæ obijt, centum trigintaocto anni [d] interfuerunt. In Rhetæo littore [e] Athenienses, & Mitylengi

nis fanū, qđ Manto Pyresię filia fugiens uictores Thebanorū Epygonos, & Colophon, quā Mopsus eiusdem matris filius statuit ad promontoriū, quo sinus clauditur. Meminit Strab. lib. 14. Plinius cap. 104. secundi. Colophone (inquit) in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula bibentiū breuiori uita. Meminit & Macrob. Saturnalium libro primo. De Sypilo, qui antea Tantalis dicebatur. Plinius capite uicesimonono quinti. Item cæteri. a *De nubibus superuolantibus.*) Exemplaria fermè omnia habent. De nebulis superuolitantibus. b *Orbitatibus Niobe.*) Niobes ob filiorum, filiarumq; numerum se Latonæ præferentis, & eam ob causam natis orbatæ fabulam multis carminibus retulit Ouidius Metamorph. libro sexto. Quot autem fuerint Niobes filij, ac filiæ, mira est apud Græcos authores diuersitas. Nā Homerus uicesimoquarto Iliados lib. pueros, puellasq; eius senos dicit fuisse. Euripides bis septenos. Sappho bis nouenos, Bachilides, & Pindarus bis denos. Quidam alij scriptores tres fuisse solum dixerūt, author est Gellius cap. sexto uicesimi Noctium Atticarum. De Hermi fluminis fluctib. aureis meminerūt Vergilius, Statius, Claudianus. c *Homero uati patria extitit.*) Aulus Gellius capite undecimo tertij Noctium suarum refert Græcum Distichum, quo septē urbes certare dicit de Homeri uatis patria.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμίν, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι. Hoc est.
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri.
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos, Athenæ. Hæc lis facilè dirimi potest ex ijs quæ scribit Archilochus in libello suo de Temporibus. Quo loco tradit uarijs temporibus, ac locis, octo Homeros floruisse. Et enumeratis septē, subdit, Vltimū hunc Homerū ætas nostra cernit, qui Olympiade 23. & à Troiæ excidio anno quincentesimo, patria Mæon, Olympico certamine uictor, iudicio totius Græciæ eximius Poetarū est habitus, & ei solius tributū emendādi characteres, & nomina, & linguam Græcā, quæ (ut ferūt) Cadmus Samotrax ferè barbara, & plena ruditatis attulit &c. Hinc factum uidetur, ut nec de Homeri poëtæ tempore cōueniāt authores. Quidā eum, ex quibus Crates, ante descensum Heraclidarum ponunt. Eratosthenes post centesimū annū Troianæ captiuitatis. Aristarchus Ionica emigratione, siue post annū centesimū. Pilochorus emigrationis Ionicæ tēpore, sub Archippo Atheniensiū magistratu, & post captā Troiā anno 180. Apollodorus Atheniensis post 240. annum euersionis Ilij. Extiterūt alij, qui modico tempore anteq; Olympiades inciperent 400. retro annis Troianæ captiuitatis eū fuisse putent. Licet Archilochus 23. Olympiade quingentesimū Troianæ captiuitatis annum supputet. Hæc ex Eusebio lib. temporum. d *Centum trigintaocto anni interfuerunt.*) Aulus Gellius in eo, quem modo retulimus loco plura differit de Homeri, & Hesiodi poëtarum ætate. Philochorus, & Zenophanes Homerū, q; Hesiodū maiorē natu fuisse scripserunt. L. Actius poëta, & Ephorus historiæ scriptor minorē natu Homerū esse dixerunt. M. Varro in primo de Imaginibus, nō esse dubium tradit, quin aliquo tempore eodē uixerint. Idq; ex Epigrāmate ostendit, quod in Tripode scriptū est, in monte Helicone ab Hesiodo positum traditur. Lege eundem cap. ultimo 17. eius uoluminis. M. Cicero in Dialogo de Senectute referens Catonis sententiā. At Homerus (inquit) qui multis (ut mihi uidetur) antè sæculis, q; Hesiodus fuit. e *In Rhetæo littore.*) Plinius cap. 30. lib. quinti. Extra sinum (inquit) sunt Rhetæa littora, Rhetæo, & Dardanio, & Arisbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon oppidū iuxta tumulū Achillis conditū à Mytilengis, & mox Atheniēsibus, ubi classis eius steterat.

ſteterat. De ſepulchro Achillis, & Aiacis in his locis meminit etiã Diodorus Siculus in Alexandro, hoc eſt, 17. hiſtoriarum libro. a *Memnonis ſepulchrum.*) Memnon Titoni, & Auroræ filius, Priamo cum uiginti peditum milibus, ducentis curribus auxilium ferens, ab Achille, uel, ut Diodo ait, per inſidias à Theſſalis tandẽ peremptus eſt. Huius exuſti corporis fauillæ (ut fabulæ tradunt) Auroræ matris precibus in uolucres uerſæ ſunt, quæ ob hoc Memnonides nũcupantur. Hæ Memnonis memores annis ſingulis ſepulchrum eius adeuntes, manibus ipſius frequenter parentant. Fabulam refert Ouidius. 13. Trãſformationum libro. Cætera Diodorus Siculus libro tertio. De his auibus ſic Plinius capite. 26. libri decimi authores ſunt (inquit) omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis ſepulchrum, quas ob id &c. Quam à probis authoribus diuerſa de his auibus ꝓdat Albertus. 23. de Animalibus libro ex eius uerbis, quæ ut iacent ſubſcripſimus deprehendit. r. Memnonides quędam uocantur aues, à loco ab Aegyptijs ſic uocatas. Cateruatim enĩ ab Aegypto uolant ad Iliũ ad ſepulchrum Memnonis Pythagorici philoſophi ſemper in quinco anno, & cũ biduo ibi circumuolauerunt, decimo die pugnam ineunt, & ſe roſtris, & unguibus lacerãt, & tunc reuertuntur in Aegyptum. Hucuſque Albertus, Quæ quàm falſa ſint, ex Plinij, & Solini uerbis emunctæ naris quilibet mox aduertet. b *Teutrania tenet regio.*) Plinius capite trigeſimo libri quinti. Suprà Aeolida, & partem Troadis in mediterraneo eſt, quæ uocatur Teutrania, quam Myſij antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. c *Chamaleon.*) Græci χαμαὶ humile, & paruum dicunt. Hinc Chamęleon paruus leo. Plinij uerba ex quibus hæc Solinus tranſtulit ex cap. 33. octaui nat. hiſtoriæ ſunt. At Chamæleontem & ipſa. i. Africa, quamquam frequentiorẽ India. Figura, et magnitudo erat lacerti, niſi crura eſſent recta, & excelſiora. Latere uentri iunguntur, ut piſcibus, & ſpina ſimili modo. Eminet roſtrum ut in paruo ſit haud abſimile ſuillo. Cauda prælonga in tenuitatem deſinens, & implicans ſe uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut teſtudini. Corpus aſperum, ut Crocodilo. Oculi in receſſu cauo, tenui diſcrimine prægrandes, & corpori concolores. Nunquam eos aperit, nec pupillæ motu, ſed totius oculi uerſatione circumſpicit. Ipſe celſus hianti ſemper ore. Solus animalium nec cibo, nec potu ſemper alitur, nec alio quam aëris alimento. Circa caprificos ferus, innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat namque eum ſubinde, & oculi, & cauda, & toto corpore. Redditque ſemper quemcunque proximè attingit, præter rubrum, candidumque. Defuncto pallor eſt. Caro in capite, & maxillis, & ad commiſſuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde, & circa oculos tantum. Viſcera ſine ſplene, Hybernis menſibus iatet, ut lacerta. Plura de eodem idem Plininius capite octauo uiceſimioctaui. Extat caput duodecimum decimi Noctium Atticarum apud Aulum Gellium. Item caput undecimũ ſecundi de natura animalium apud Ariſtotelẽ. Mirè

a ad tumulum ducis Theſſali Achilleon oppidum cõdiderũt, quod propemodum interijt. Deinde interpoſitis. xl. ferme ſtadijs in altero cornu eiuſdem littoris ob honorem Salaminij Aiacis alterum oppidum, b cui Aeantio datum nomen, Rhodij extruxerunt. At iuxta Ilium Memnonis [a] ſtat ſepulchrum, ad quod ſempiternò ex Aethiopia cateruatim aues aduolant, quas Ilienſes Memnonias uocant. Cremutius author c eſt has eaſdem anno quinto in Aethiopia cateruatim coire, & undique uerſum quouſquam gentium ſint, ad regiam Memnonis conuenire. Mediterranea quæ ſunt ſupra Troadis partem Teutrania tenet regio, [a] d quæ primo Myſorum fuit patria. Pefunditur Teutrania Caico flumine. Per omnem Aſiam Chamæleon [c] plurimus animal quadrupes, facie, qua lacertæ, niſi crura recta, & longiora uentri iungerentur, pro e lixa cauda, eadémque in uertiginem torta, hamatiungues ſubtili aduncitate, inceſſus piger, & ferè idem qui teſtudinum motus, corpus aſperum, cutem qualem in Crocodilis deprehendimus, ſubdu f cti oculi, & receſſu concauo introrſum recepti, quos nunquam nictatione obnubit. Viſum denique non circumlatis pupillis, ſed obtutu rigidi orbis intentat. Hiatus eius æternus, ac ſine ullius uſus miniſterio. Quippe cum neque cibum capiat, neque potu alatur,

nec alimento alio, quam haustu aëris uiuat. Color uarius, [a] & in momento mutabilis, ita ut cuicunque rei se coniunxerit, concolor ei fiat. Colores duo sunt, quos fingere non ualet, rubrus, & candidus, cæteros facilè mentitur. Corpus penè sine carne, uitalia sine liene, nec nisi in corculo pauxillum sanguinis deprehenditur. Latet hyeme, producitur uere. Impetibilis est coraci, à quo cum interfectus est, uictorem suum perimit interemptus. Nam si uel modicum ales ex eo ederit, ilico moritur. Sed Corax habet præsidium[b] ad medelam natura manum porrigente. Nam cum afflictum se intelligit, sumpta fronde laurea recuperat sanitatem. Pythonis Come est [c] in Asia locus in campis patentibus, ubi primo aduentus sui tempore Ciconiæ aduolant, & eam quæ ultima aduenerit, laniant uniuersæ. Aues istas ferunt linguas non habere, uerùm sonum quo crepitant oris potius quam uocis esse. Eximia illis inest pietas. [d] Etenim quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis suis inuicem aluntur. Ita enim impensè nidos fouent, ut incubitus assiduitate plumas exuant. Noceri eis, omnibus quidem locis nefas ducunt, sed in Thessalia uel maximè, ubi serpentum immanis copia est, quos dum escandi gratia insectantur, regionibus Thessalicis plurimùm mali detrahunt. Galatiam [e] pri-

degenerat ab Aristotele, & cæteris Albertus cum de Chamæleōte scriberet cap. 5 primi tractatus secundi de animalibus. a *Color uarius, & in momento mutabilis.*) Præterea, quæ de mutabilitate huius animalis scribunt Aristoteles, Plinius, Ambrosius quinto Hexameron, Seneca primo Naturalium quæstionum, sic canit Ouidius decimoquinto Metamorphoseos. *Id quoq; quod uentis animal nutritur, & aura Protinus assimilat, tetigit quoscunq; colores.* Hinc natum Adagium apud Græcos *χαμαιλέοντος εὐμεταβολώτερος*. Chamæleonte mutabilior, de homine omninò inconstanti, & uario, non absimile illi, quod alibi ex Plauto retulimus. Versipellis. b *Sed Corax habet præsidium.*) *κόρακα* Græci coruum dicunt. Coruus (inquit) Plinius capite. 27. libri octaui) occiso Chamæleonte, qui etiam uictori nocet, lauro infestum uirus extinguit. c *Pythonis Come est.*) Plura de hoc ipso loco disputat Hermolaus capite. 23. decimi Plinianarum castigationum. Pythonis Comen uocant (inquit Plinius) in Asia patentibus campis, ubi Ciconiæ congregatæ inter se commurmurant. Eam denique, quæ nouissimè aduenit lacerant, atque ita abeunt. Notatum post Idus Augustas non temere uisas ibi. Sunt qui Ciconijs non inesse linguas confirment. Honos his serpentium exitio tantus, ut in Thessalia capitale fuerit occidisse, eadem legibus pœna, quæ in homicida. Ciconias ferunt (inquit quinto Hexameron diuus Ambrosius) collecto proficisci agmine, si quo pergendum putant, & simul plerisq; circa orientem locis inuehi, & quasi tessara militari pariter omnes moueri, exercitum credas cū signis suis pergere. Sic omnes uiandi, comitandiq; præeundi ordinem seruant &c. d. *Eximia illis inest pietas.*) Ciconias genitorum senectutem inuicem educare inuulgatū est. Sed sunt qui Meropes idem facere confirment, uicemq; reddi, ut parentes non modò senescentes, uerumetiam statim, cum iam datur facultas, alantur opera liberorum. Nec matrem, aut patrem exire, sed in cubile manentes pasci labore eorum, quos ipsi genuere, enutrierunt, educarunt. Hæc ex Arist. capite decimotertio noni Naturæ animalium. Hinc in parentum pietatem sumptum adagium *ἀντιπελαργεῖν* i. Mutuam beneficiorum uicem repēdere. Supplendum, conueuit, par est, uel quipiam simile. Citat Tarræas in Prouerbiorū Collectaneis hunc, quem modo adscripsimus Aristotelis locū. Hanc ipsam Ciconiarū in parētes pietatē, multis explicat Ambrosius cap. 16. quinti Hexameron. Leges, quibus iubentur liberi parētes suos alere Aristophanes eleganti uocabulo *πελαργικοὺς νόμους* nuncupat, quasi Ciconiarias leges dixeris. Ciconiarū pietatē ueteres attendentes, in regijs sceptris parte summa Ciconiam, parte uerò infima Hippopotamū improbissimū animal insculpere soliti sunt. Qua te uiolentiam obnoxiam esse iusticiæ significare uolebant. Est enim Ciconia *δικαιοσύνης σύμβολον*. i. iusticiæ signū. Inter Decalogi præcepta non infimū locum tenet, quo parentes honorare præcipimur. e *Galatiam.*) Plinius capite. 32. quinti. Dicendum simul (inquit) uidetur

& de

& de Galatia, quæ ſuperpoſita agros maiori ex parte Phrygiæ tenet. Caputq́ quondam eius Gordium Qui partem eam inſedere, Gallorum Toliſtobogi, & Voturi, & Ambiati uocantur Galloriũ in Aſiam proceſſus deſcribit abundè T. Liuius. 8. lib de bello Macedonico. Plura Strabo circa finẽ duodecimi & L. Florus cap. 11. ſecundi. Claudianus ſecundo in Eutropium. *Thini Thraces erant &c.* a

Bithynia.) De origine, & nomine Bithyniorum Appianus in Mithridatico, hæc ferè tradit. Thraces

mis ſæculis priſcæ Gallorum gentes occupauerunt. Toliſtobogi, & Voturi, & Ambiati, quæ uocabula adhuc permanent, quamuis Galatia unde dicta ſit, ipſo ſonat nomine.

De Bithynia, & Hylæ raptu, deq́ Hannibalis exitu, ac ſepulchro. Cap. LIIII.

Bithynia a in Ponti exordio ad partem ſolis orientis, aduerſa Thraciæ opulenta, ac diues urbium, à fontibus Sangarij fluminis primos fines habet, antè Bebrycia dicta, c deinde Mygdonia, mox à Bithyno rege Bithynia. In ea Pruſiadem urbem prætermeat Hylas flumen, & alluit Hylas lacus, in quo reſediſſe credunt delitias Herculis Hylam puerum b Nymphis rapinam, c in cuius memoriam uſque adhuc ſolenni curſi-

Græci eos exiſtimant, qui cum Rheſo ad Ilium pro Troianis caſtra habuere, Rheſo deinde noctè à Diomede (ut Homerus canit) perempto fugientes ad Ponti oſtia, quà arctiora in Thraciam ſunt, quoſdam ratibus deſtitutos, in ea tellure conſediſſe, partemq́ eam tenuiſſe, quæ Bebrycia appellatur. Quoſdam tranſgreſſos, ultra Bizãtium, & Thraces, qui Bithynij dicuntur prope Bithym habitaſſe fluuium. Fame deinde compulſos, in Bebryciã rediſſe, & Bithyniam, pro Bebrycia à fluuij nomine, iuxta quem incoluiſſent, nominaſſe. Eius uerò appellationem nulla ratione cum tempore ab illis immutatam, cum parum admodum Bithyniæ nomen à Bebrycia uideatur differre, hoc multi iam exiſtimant. Alij uerò Bithym Iouis, & Thracis filium eorum regem primum extitiſſe, & utriuſq; appellatione, utri' que terræ nomen inditum. Secundam opinionẽ Stephanus quoque ſequitur. Bithynia (inquit) ἀπὸ Βιθυνοῦ τοῦ Διὸς, καὶ Θρᾴκης τῆς τιτανίδος, hoc eſt, à Bithyno Iouis, & Thraces Titanidos filio. Herodotus in ſeptimo eos olim Strimonios uocatos refert. Bithynia, ut in principio quinti Ptol. ait, terminatur ab occaſu ore Ponti, & Thracio Boſphoro, & parte Propontidis. Eius figuram appingit tabula prima Aſiæ. Martianus, qui hunc Solini locum imitatur. Bithynia (inquit) initium Ponti eſt, & ab ortu Thraciæ aduerſa, à Sagari flumine primos habitatores habet, qui fluuius alij fluuio Gallo miſcetur, à quo Galli dicũtur miniſtri matris Deũ. Hæc & Bibrycia, & Mygdonia dicta eſt, à Bithynio rege Bithynia. Lege Plinium cap. ultimo. lib. quinti. Sunt authores tranſiſſe ex Europa Myſas, & Phrynos, & Thynos, à quibus appellantur, Myſi, Phryges. Bithyni b

Hylam puerum) Hylas Thiodamantis filius Dryopum regis quorum gens ſubiecta Parnaſſo fuit. Hic patre interfecto, Herculem ſecutus ſtudio eius uirtutis ardens, quum ex comitatu Argonautarũ in Myſia Hercules receſſiſſet ad materiam quærendam remi, quem fractũ uolebat reficere, & Hylas ad hauriendam aquam Aſcanij fluminis urnam extuliſſet, dum accedit ad ripam, adamatus à nymphis eſt, propter hunc Herculem comites deſeruit, nec deinceps ſecutus Iaſonem. Hũc quum in fonte periſſe cognitum eſt, ſacra et inſtituta ſunt, quibus mos fuerat, ut eius nomen clamaretur in fontibus. Hinc à Vergilio dictum eſt. *Vt littus Hyla Hyla omne ſonaret.* Et Valerius Flaccus tertio Argonauticon.

Rurſus Hylan, & rurſus Hylan per longa reclamat
Auia, reſponſant ſyluæ, & uaga certat imago.

Hæc ex Probo tertio Georgicorum Verg. Seruio Ecloga ſexta. Placido quinto Theb. Item ex Cõmentarijs Apollonij Strabone lib. 12. Annotatũ ab Authoribus eſt, Hylan turpi amore dilectum ab Hercule. De loco ubi raptus eſt, non omnes idem ſentiũt. Herodotus lib. 7 ſcribit in Magneſiæ ſinu locum eſſe quendã, in quo fertur Hercules quum è naui Argo aquatum miſſus eſſet, fuiſſe eum ab Iaſone, atq; ſocijs derelictum, dũ in terram Colchidẽ ad uellus nauigarent. Illinc enim aquati in pelagus erant abituri, eaq; de re nomẽ loco fertur eſſe Aphete, quoniam Græcè ἄφεσις dimiſſio dicatur. Strabo libro duodecimo ait eum apud Arganthonium montem raptum fuiſſe. Quo loco adhuc (inquit) feſta quædam apud Pruſienſes celebrantur, in quibus per montes uagi, ac ſaltantes, Hylan uocant, quaſi in ſyluas ad illum inquirendum, egrediantur. Propertius etiam uiceſima primi ad Arganthiphagum fuiſſe Hylan raptum prodidit. c *Nymphis rapinam.*)

tatione lacum populus circuit, & Hylan uoce clamant.[a] In Bithynio quoque agro Libyssa locus Nicomediæ proximus sepulchro Hannibalis famæ datus, qui post Carthaginense iudicium [b] transfuga ad regem Antiochum, deinde post Antiochi apud Thermopylas pugnam tam malam, fractumque regem fortunæ uicibus in hospitium Prusiæ [d] deuolutus, ne traderetur Tito Quintio ob hanc causam in Bithyniam misso, captiuusque Romam ueniret, ueneni [c] mali poculo animam expulit, & à Romanis se uinculis morte defendit.

De ora Pontica. Cap. LV.

IN ora Pontica [e] post Bosphori fauces, & Rhesum amnem, portúmque Calpas Sangaris fluuius ortus in Phrygia, dictúsque à plerisque

rapinam) Theócritus, & Nicandrus scribunt Hylan à Nymphis eius loci omnibus fuisse raptum. Apollonius, & Flaccus in Argonauticis, ab una tantum nympha. Onasus in primo Amazonicorum eum in mare lapsum, mersumq́; perisse. a *Hylan uoce clamant.*) Tarræas in prouerbiorum Collectaneis Paroemiam refert, ex eo clamore sumptam, quo Hylan festis illis uoce clamant. Ea autem est huiusmodi. [illegible] Hylan inclamare, de his, qui aliquid inani labore prosequuntur. Quo loco Hylæ historiam uel fabellam potius, abundè refert. Aitq́; inter cætera Polyphemum Cyclopem fuisse missum ad Hylan requirẽdum, Hylan'que inclamasse, nominatim'que uocasse cum nihil tamẽ eo clamore profecerit. b *Libyssa.*) Gentile à Libya deductum nomen. Hinc Libyssa locus dictus quod ab Hannibale Libysso conditus fuerit. Est autem Libyssa, authore Stephano. [illegible] id est, præsidium, propugnaculum, & locus quidam munitus Bithyniæ. Appianus in eo libro qui Syrius inscribitur, ait Libyssum fluuium esse in Bithynia, & campum subinde ab eo Libyssam dictum. Meminit Libyssæ Plinius capite ultimo libri quinti. Item Martianus in sexto. Plinius Cæcilius dicit Hannibalem fuisse sepultum apud Libyssam in arca lapidea, in qua hodie quoque (inquit) inscriptum est. Hannibal hic situs est. c *Carthaginense iudicium.*) Quo pacis cõditiones à Scipione Carthaginẽsibus dictæ sunt, inter quas Scipio ante omnia postulabat, ut Hannibal sibi traderetur. author Liuius. 30. ab urbe cõdita libro. Authores sunt (ut in Hannibalis uita Plutar. tradit) qui dicant Hannibalẽ ueritũ, ne petenti Scipioni dederetur, statim re malè gesta in Asiam profugisse. d *In hospitium Prusiæ deuolutus.*) Post uictum apud Termopylas Antiochum, Hannibal ad Prusiam Bithyniæ regem confugit. Prusias autem præsenti iam Flaminio, Romanisq́; gratificaretur, à se necandi, aut Romanis tradendi Hannibalis consiliũ cœpit. A primo colloquio Flaminij milites extemplo ad domũ Hannibalis custodiendã missi sunt. Semper talem exitũ uitæ suæ prospexerat Hannibal omnino, & Romanorum inexplicabile odium in se cernens, & fidei regum nihil sanè confisus. Prusiæ uerè leuitatem etiã expertus erat. Flaminij quoq; aduentum uelut fatalem sibi horruerat, ad omnia undiq; infesta, ut iter semper aliquod præparatũ fugæ haberet. septem exitus è domo fecerat, & ijs quosdã occultos ne custodia sepirentur. Sed graue imperiũ regũ nihil inexploratũ, qđ inuestigare uolunt, effecit totius circui domus ijs custodijs cõplexi sunt, ut nemo inde elabi posset. Hannibal posteaq̃; est enunciatum milites regis in uestibulo esse postico, qđ deuij maximè, atq; occultissimi exitus erat, fugere conatus, ut id quoq; occursu militum obseptũ sensit, & omnia circa clausa custodijs dispositis esse, uenenum quod multò antè præparatum ad tales habebat casus poposcit. Liberemus (inquit) diuturna cura populũ Romanũ quando mortem senis expectare longum censent. Nec magnam, nec memorabilem ex inermi, pditoq́; Flaminius uictoriã refert. Mores quidem populus Romanus quantum mutauerit, uel hic dies argumento erit. Partes eorum Pyrrho regi hosti armato exercitum in Italia habenti, ut à ueneno caueret. prædixerunt, ij legatum cõsularem, qui author esset, Prusiæ qui scelus occidẽdi hospitis miserunt. Execratus deinde in caput, regnumq́; Prusiæ, & hospitales deos uiolatæ ab eo fidei testes inuocans, poculum exhausit. Author Liuius lib. 39. ab urbe condita. Appianus in Syrio scribit Hannibalem huiusmodi oraculo fidentem fuisse deceptum. Libyssa gleba corpus teget Hannibalis, cum in Libya moriturum se speraret. e *IN ora Pontica post Bosphori fauces.*) Caput istud totum ex principio sexti Plinij transumptum est. Pontus Græca dictio [illegible] per Syncopen quasi [illegible] hoc est labor, dolorue, quod sit mare ipsum

ipsum laboribus & doloribus plenum, ut est. Qui nauigant mare, enarrāt pericula eius Ecclesiastici 43. Alij dictum putant à uerbo *ποντίζω* quod mergo significat, quoniā in mari plurima mergi soleant. Est autem pontus id mare, quod inter Mæotidem paludem, & Tenedon insulam interiacet. Mensurā ponti (inquit capite primo sexti Caius Plinius) à Bosphoro, ad Mæotiū lacum quidā fecere. xiiij. xxxviij. mil. D. pass. Erathosthenes. c. minorem. Agrippa à Chalcedone ad Phasin x. mil Inde Bosphorum Cimmerium ccclx. mil. Nos interualla generatim ponimus comperta in nostro æuo, quando etiam in ipso ore Cimmerio pugnatum est. Ergo à faucibus Bosphori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhesum dixerunt. Deinde Psillis, portus Calpas, Sangaris fluuius ex inclytis. Oritur in Phrygia, accipit uastos amnes inter quos Tembrogium, & Gallum. Et idem Sangarius, à plerisque dictus Coralius, a quo incipiunt Mariandini sinus, oppidumq; Heraclea Celceno, uel ut alij codices habent, Lyco flumine appositum. Abest à Ponti ore miliarijs ducentis. Portus Acone ueneno Aconito dictus. Specus Acherusia. Hucusq; Plinius. De Ponti mensura, & circa eum nationibus plura Herodotus libro quarto. Ammianus libro uicesimosecundo. Strabo libro duodecimo, Ptolemæus capite primo quinti. Capella capite tricesimo quinto libri sexti. a *Lyco flumini.*) Hermolaus capite primo sexti Castigationum Plinianarum contendit ex Thucydide libro quarto apud Plinium non Lyco sed Celeno flumine legi oportere, qui per Heracleensem agrum meat, ut sit Celex Celecis producta media. Nisi quis (inquit) utrumq; flumen haberi parte illa sentiat. b *Acone portus.*) Valerius Flaccus quarto Argonauticon meminit, in ijs locis Aconis fluminis.

a Sangarius exordium facit Mariandini sinus, in quo oppidum Heraclea appositum Lyco [a] flumini, & Acone portus, [b] qui prouentu malorum graminum usque eò celebris est, ut noxias herbas Aconita illinc nominemus. Proximus inde Acherusius specus, [c] quem foraminis cœci profundo adusq; inferna aiunt patere.

> *Quid memorem quas Iris aquas, aut torqueat Acon?*

Naso septimo Transformationum scribit Aconitum, à Caute in qua nascitur dictum esse.

> *Quæ quia nascuntur dura uiuacia caute,*
> *Agrestes Aconita uocant.*

Græci enim *ἀκόνην* cotem dicunt. Vnde *ἀκόνιτον* sumptum nomē. Scribunt Aconitum prius fuisse innoxium, sed contactum spuma Cerberi, uim contraxisse ueneni. Aconitum interdum pro quocunq; lethalissimo ueneno capitur. Vnde prouerbiali figura à Iuuenali dictum. Nulla aconita bibuntur fictilibus. In eos dictum qui mortis sæpe causam diuitias ardenter cupiunt. Si quis Aconitum nesciens hauserit, haustu eum meri plurimi curari solet. Infusum enim uisceribus trahit ad se calorem, & ueneno frigido quasi calidum iam repugnat. Si uerò Aconitum ipsum cum uino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admixtione sui frigus auxit ueneni. Nec in interioribus iam calescit, quia non liberum, sed admixtum alij, imò in aliud uersum descendit in uiscera. Ex Macrobio Saturnalium libro septimo. De Aconito plura Plinius capite secundo & tertio uicesimi septimi naturalis historiæ c *Acherusius specus.*) Nomen sumptum ab a sine, & *χαίρειν* lætitia. quod locus is, quò per Acherusium specum iter est sit omni penitus lætitia uacans. Plinius capite secundo uicesimi septimi. Fabulæ (inquit) narrauere è spumis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule, ideoq; apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus gigni. Meminit Ammianus libro uicesimo secundo. Pomponius Mela libro primo. Iuxta specus (inquit) est Acherusia ad Manes (ut aiunt) peruius, atq; inde extractum Cerberum existimant.

Valerius Flaccus quarto Argonauticon.

> *Inde premente noto tristes Acherusidos oras,*
> *Præterit.*

Est & Italiæ palus Acherusia prope Puteolos, & Cumas

> *Quæ fama est Acherontis ad undas*
> *Pandere iter, cæcas stagnante uoragine fauces*
> *Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,*
> *Interdumq; nouo perturbat lumine manes.*

Ex eo loco mortui transmittuntur persoluto prius Charonti numo pro Stygiæ paludis transnatione, Authores Plutarchus, & Plautus in Truculento. Is numus Græcè *δανάκη* dicebatur, qui in ore defuncti poni consueuerat. Meminit Propertius Elegia tertiadecima libri quarti, & Apuleius sexto de Asino aureo. Item Diodorus Siculus circa finem secundi

De Paphlagonia, & Venetorum origine. Cap. LVI.

Paphlagoniam limes [a] à tergo Galaticus amplectitur. Ea Paphlagonia Carambi promontorio spectat Tauricam, consurgit Cytoro [b] monte porrecto in spatium trium & sexaginta milium, insignis loco Heneto, [c] à quo (ut Cornelius Nepos perhibet) Paphlagones in Italiam transuecti, mox Veneti sunt nominati. Plurimas in ea regione urbes Milesij condiderunt. Eupatoriam [d] Mithridates quæ subacta à Pompeio, Pompeiopolis est dicta.

De Cappadocia, & Equorum natura. Cap. LVII.

Cappadocia gentium uniuersarum, quæ Pontum accolunt præcipuè introrsus recedit. [e]

Paphlagoniam limes.) Paphlagonia, authore Stephano, dicta est ἀπὸ Παφλάγονος τοῦ Φινέως παιδός, id est, à Paphlago Phinei filio. Paphlagoniam (ut Plinius capite secundo sexti refert) Pylæmoniam quidam dixerunt inclusam à tergo Galatia. Oppidum Mastya Milesiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adijcit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Paphlagonas (ut lib. 12. Strabo tradit) ad orientem Halys flumen terminat, à Meridie fluens inter Syros, atque Paphlagonas, exitque (ut Herodotus ait) in eum, qui Euxinus pontus appellatur. Paphlagoniæ situm scribit Ptol. ca. 4. quinti, & prima tabularum Asiæ. b *Cytoro.*) Idem Strabo scribit Amastris arcem Cytorum dici olim Synopensium Emporium, dictum à Cytoro Phryxi filio, ut Ephorus tradit. Cytorus mons plurimam buxum habet, ut Plinius cap. 17. sextidecimi, & Strabo dicto libro prodiderunt. Vergilius secūdo Georgicorum

Et iuuat undantem buxo spectare Cytorum

Quo loco Seruius magno errore (nisi scriptori uitium adscribamus) tradit Cytorum Macedoniæ montem esse cū reliqui omnes eum montem Paphlagoniæ esse dicant. c *Insignis loco Heneto.*) Henetorum meminit Homerus secundo Iliados libro.

Paphlagonasque ferox ducebat in arma Pylemon
Ex Henetis muli ducunt genus unde feroces.

Sed quæritur quosnā poëta Henetos dicat. Sunt enim qui dicant Henetos in tota Paphlagonia nusquam ostendi. Alij dicunt uicum esse in littore decem schœnis ab Amastri distantem. Zenodotus de Henetia scribens, putat eam significari, quæ nunc Amisius appellatur. Nonnulli nationem quandam Cappadocibus finitimam prodiderunt cū Cimmerijs militasse, postea Adriā peruenisse. Sed quod maximè inter omnes cōstat, est qd' Heneti clarissima Paphlagonū natio erant, ex qua Pylemon fuit, cū quo plurimi ex illis militarūt. Amisso autē duce post captam Troiā, in Thraciā traiecerunt. Errantes uerò in eam regionem deuenere, quæ nunc Henetia appellatur. Quidā Antenorem dicunt, & eius filios, classis huius participes in interiore Adriæ recessu cōstitisse. Atque icctco uerisimile est, Henetos defecisse, & nusquā in tota Paphlagonia apparere. Lege eundem Strabonem in principio quinti, & parum post principium duodecimi. Rem paucis explicat. T. Liuius in principio primi ab urbe condi. & Q. Curtius in principio tertij. Cato in Originibus, scribit Venetis cunctis primā originē Phaëtonthæā esse, quæ Græcis (inquit) occasionem mētiendi de Phaëtonte & Eridano præbuit. Posterius mixta ijs nobilis stirps Troiana, à quibus Patauium suo conditore inclytum. Idem ferè scribit C. Sempronius in lib. de Italiæ diuisione. Seruius primo Aeneid. super illud. *Illyricos penetrare sinus.* In hac quoque historia turpiter lapsus est, existimans icirco dixisse Vergiliū Illyricos, qd' inde (inquit) uenit quidā Henetus rex, qui Venetiā tenuit, cuius nomen Henetiā dictā, posteri Venetiā nominauerunt. De Henetis, & Antenore cap. 8. suprà nonnulla retulimus. d *Eupatoriam.*) Plinij uerba sunt ex cap. 2. lib sexti. Amysso iunctum fuit oppidū Eupatoria à Mithridate conditum. Victo eo Pompeopolis utrunque appellatū est. Theophrastus, Plinius cap. 37. undecimi, & A. Gellius. 16. Noctiū Atticarum, scribunt in Paphlagonia bina perdicibus corda esse. Aristo. cap. 63. eius lib. quē de Admirandis in natura scripsit, tradit in Paphlagonia pisces esse, qui sola ipsius telluris natura foueantur, coalescantque. Paphlagonibus post mortē Philomenis regis populi Romani amici, puincia à Romanis imposita est, ut à Sexto Ruso relatum est. e

Cappadocia.) Pli. cap. 3. lib. sexti, Cappadoces a Cappadoce amne dictos putat, cū antea (inqt) Leucosyri dicerentur. Sūt qui Cappadociam dictā uelint à Cappadoce Nini filio. Ea prius, ut Plutar. refert,

refert, Syria dicebatur, à Syro scilicet Apollinis, & Synopes filiô nomen trahens. Cappadociæ regio ut li. secūdo Strabo ait, ad Euxinū uergens cæteris Tauro appositis magis, ac magis ad Aquilonē spectat. Idē in principio duodecimi eā multas partes habere, plurimasq; mutationes accepisse dicit. Qui enim Austrū uersus sunt, Cilicio, qui Taurus dicitur, terminatur. Orientē uersus Armenia, Colchide, ac diuersarum linguarū gentibus, quæ intermediæ sunt. Septentrionem uersus Euxino usq; ad Halys ostia. Occasum uersus Paphlagonum gētem, & Galatis, qui in Phrygiam transmigrarunt usq; ad Lycaonas, & Cilices Ciliciā Tracheam incolentes. Quidam Cappadociā in decem Præturas diuidunt. Alij eam in duas Satrapias fuisse à Persis diuisam aiunt. Appian. in proœmio sui operis dicit Cappadoces Ciliciū finitimos esse, Armeniorumq; partem, quam Armeniam minorem uocant. Eius situm appingit Ptolemæus capite 6. libr. quinti prima tabularum Asiæ. Cappadoces (ut in Clio Herodotus tradit) coriacea subligacula, è corioque reliquam uestem ferunt. Non quibus uolunt cibis uescuntur, sed quos habent utpote regionē asperam incolentes. Potu non uini utuntur, sed aquæ. Non ficos ad comedendum, nec aliud quicquam boni habentes. Fuisse Cappadoces malis moribus affectos, illud iactatum uulgò inditio est τρία κάππα κάκιστα, Tria κκκ. pessima. Id Suidas de Cretensibus, Cilicibus, & Cappadocibus dictum refert. Augustinus autem cap. 5. de Grammatica ad tres Cornelios referendum putat. id est, Syllam, Cinnā, Lentulum, qui bipedum pessimi existimati sunt. Illud admiratione dignum est, & inter mortales rarissimū, quod cum Romani libertatem Cappadocibus obtulissent, eam ij, & instanter quidē renuerint, sibiq; tandem Ariobarzanē, 5. regem immemores summi boni præfecerint. Id 12. uolumine Strabo refert. Extat in Cappadocas demodici salē plenum Distichum.

a Latere læuo utrasque Armenias, & Comagenem simul transit, dextro plurimis Asiæ populis circumfusa, Attollitur ad Tauri iuga, & solis ortus. Præterit Lycaoniam, Pisidiam, Ciciliam. Vadit super tractum Syriæ Antiochiæ, parte regionis alterius in Scythiam pertendens, ab Armenia maiore diuisa Euphrate amne. Quæ Armenia, unde Pariedri a montes sunt, auspicatur. Multæ in c Cappadocia urbes inclytæ. Verùm, ut ab alijs referamus pedem, b coloniam Archelaidem, c quam deduxit Claudius Cæsar, Halys d præterfluit. Neocæsaream fluuius Lycus alluit. Melitam Se d miramis condidit. Mazacam e sub Argæo sitam Cappadoces matrem urbium numerant. Qui Argæus niualibus f iugis arduus nę æstiuo quidem torrente pruinis caret. Quem que indigenæ populi habitari Deo credunt. Terra illa ante alias altrix equorum, g & prouentui equino accommodatissi-

Καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν. ἀλλὰ καὶ αὐτή,
Κάτθανε γευσαμένη, αἵματος ἰοβόλου.

Id est Cappadocem quandoq; uipera mala apprehendit, & ipsa interijt, quod uenenosum sanguinem gustauerit. a *Pariedri.*) Sic enim legendum est, non Panhydri, uel Panthydri, siue Pantidri, ut in omnibus Solini exemplaribus legitur. Locum restituimus ex capite nono sexti Plinij. b *Referamus pedem.*) Esse hanc prouerbialem figuram cap. primo supra commonstrauimus. c *Archelaidem.*) Plin. cap. 3. lib. sexti. Cappadocia (inquit) intus habet coloniam Claudij Archelaidem, quam præfluit Halys. d *Halys.*) Fluuius hic ex Armeno monte ortus Medicum, ac Lydū imperium disterminat, perfluit primū Cilicas, dehinc Mantienos, qui sunt ad dexteram, & Phrygas, qui sunt ad læuam. Tū Boreā uersus tendens Syros, Cappadoces, Paphlagonesq; interfluit, Cappadoces á dextra, Paphlagones á sinistra perstringens, author Herodo. lib. 1. Hūc fluuiū Lucanus in. 3. Crœso fatalē dixit. Crœsus enim Lydorum rex eū cōtra Cyrum Persarum regem bellū gerere statuisset, Apollinis oraculū consuluit, cui sic Pythia respondisse dicitur. *Crœsus perdet Halym trāsgressus plurima regna.* Vel ut secūdo de Diuinatiōe ait Cicero. *Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum uim.* Hostiū uim sese peruersurū putauit, peruertit autē suā. De Neocæsarea, & Melita, Pli. eodē quod modò citauimus capite. e *Mazacam.*) Semper (inquit Sex. Rufus) in auxilia Romanorum fuere Cappadoces, & ita maiestatem coluere Romanam, ut in honorem Augusti Cæsaris Mazaca ciuitas Cappadociæ maxima Cæsarea nuncuparetur. Plura de hac urbe ca. 2. sexti Plinianarum castigationū Hermolaus Barbarus annotauit. f) *Qui Argæus niualibus.*) Strabo libro 12. de Mazaca loquens. Latet (inquit) sub Argæo monte omnium altissimo, qui semper in summo niues habet, ex quo qui eò ascendunt, quanq; ij per-

ma est. Quorum hoc in loco [a] ingenium reor persequendum. Nam equis inesse iudicium documentis plurimis patefactum est, cum iam aliquot inuenti sunt, qui non nisi primos dominos recognoscerent obliti mansuetudinis, siquando mutassent consueta seruitia. Inimicos partis suæ norunt, adeo, ut inter prælia hostes morsu petant. Sed illud maius est, quod rectoribus perditis, quos diligebant, accersunt fame mortem. Verùm hi mores in genere equorum præstantissimo reperiuntur. Nam qui infra nobilitatem sunt sati, nulla documenta sui præbuerunt. Sed nequid uideamur dicendi licentia contra fidem arrogasse, exemplum frequens. dabimus. Alexandri Magni equus [b] Bucephalus [c] dictus siue de aspectus tor-

pauci sunt, sereno cœlo utrumque æquor perspici. Issicum scilicet, ac Ponticum &c. g *Altrix equorum.*) Claudianus de Phaleris equi regij *Turbidus Argæo seu niue lauit Halys.* Et secundo in Rufinum.

Iam pascua fumant *Cappadocum, volucrumque parens Argæus equorum.* a *Quorum hoc in loco ingenium reor persequendum.*) Omnia quæ hoc loco de equis Solinus recenset, ex Plinio sumpta sunt capite 42. octaui naturalis historiæ. Equi (ut quibusdam placet) ex co dicti sunt, quod cum quadrigis iungũtur, æquari uideantur, paresque forma, & cursu similes copulentur. Qui fabulas consectantur, scribunt Neptunum percussa in petreis Thessaliæ campis tellure primum equum, animal bellis aptum, produxisse. Lucanus. 6. Pharsaliæ de Thessalia loquens.

Hac tellure feri micuerunt semine Martis,
Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exilijt, primus Calybem, frenosque momordit,
Spumauitque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Eum equũ alij Scyphiũ, alij Scyronẽ nonnulli Arionem nominatum fuisse aiunt. Hinc factum est, ut Romani Neptunum equestrem uocent, Græci ἵππιον ποσειδᾶνα, id est, equestrem Neptunũ, quod existimetur princeps originis equorum. Lege Probũ, & Seruiũ primo Georgicorum Vergilij, qui fabularũ originẽ ad naturã redigunt. Refert Plin. ca. 56. septimi natu. histo. equo uehi Bellerophõtẽ, frenos, et strata equorũ Peletroniũ, pugnare ex equo Thessalos inuenisse. Idẽ Plinius cap. 40. octaui, tradit fidelissimos ante omnia homini canes, atque equos. Equinũ genus (ut cap. 27. septimi Columella scribit) tripartito diuiditur. Est enim generosa materies, quæ Circo, sacrisque certaminibus equos præbet. Est mularis, quæ prætio fœtus sui corporatur generoso. Est & uulgaris, quæ mediocres fœminas, maresque progenerat. Vt quæque est præstantior, ita ubere campo pascitur &c. Vide Aristot. ca. 22. sexti, & cap. 24. octaui naturæ animaliũ. Itẽ Varronẽ ca 7. secundi de re rustica. Quãdo, & cur se equus homini subiecerit, canit Horatius epistola decima lib. 1. b *Alexandri Magni equus.*) Verba Plinij unde transtulit hæc Solinus, sunt. Eidem Alexandro, & equi magna raritas contigit. Bucephalan eum uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sexdecim talentis ferunt ex Philonici Pharsali grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quàm Alexandrum regio instratus ornatu, recipit in sedem, alios passim reijciens. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ. Thebarum oppugnatione uulneratus, in aliũ transire Alexandrum non passus. Multa prætereà eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbẽ tumulo circumdedit nomine eius. Extat de huius equi excellentia cap. 2. quinti Noctiũ Atticarum apud Aulum Gellium, quo loco inter cætera scribit fuisse eũ equum emptũ talentis tredecim cũ Plin. sexdecim dicat. Subscripsi Arriani uerba ex quinto gestorũ Alexandri lib. qđ hunc equum elegãter describat. Is equus (inquit) forma fuit, & natura præter cæteros equos insigni magnitudine, quæ mediocrem excederet, spiritu alto, ac generoso, taurino capite, cuius rei causa id sibi nomen inditum, uel quòd, ut alijs placet, cum toto corpore niger esset, albam in capite maculã taurino capiti maximè similem, habuerit. Nullũ omnino sessorem præter Alexandrũ dignatus est unquam. Hunc cũ apud Vxios amisisset Alexander summa cura conquiri iussit, Vxijs exitiũ minatus ni continuò reducerent, isque redditus est. Ex multis periculis in prælio regem eripuit, multumque ei ad gloriam contulit. Ad postremũ trigesimum iam annum nactus non ullo uulnere, sed ætate simul & labore æger factus in castris, unde mouerat citra Hidaspem uitam finijt. Diod. Siculus lib 17 scribit hunc equum regi donasse Corynthium Demarathum, eoque Alexandrum omnibus Asiæ prælijs usum fuisse. Multa de eo Plutarchus in Alex. Quintus Curtius lib. 5. Iustinus lib. 12. Item cæteri. c *Bucephalus*) Factum nomen ἀπὸ τοῦ βοὸς, καὶ κεφαλῆς, id est, à boue, & capite, quod eius equi caput bubulo capiti foret persimile. Strabo libro 15. à

latitudine

latitudine frontis dictũ putat, cecidiſſeq; eum in prælio, quo ab Alexandro Porus uictus fuerat. Quo loco Bucephalam, & Niceam urbes condidit, primam ab equo, alteram à uictoria appellauit. a *Equus Caij Cæſaris.*) Plinius cap. 42. octaui. Nec Cæſaris dictatoris (inquit) quem quã aliũ recepiſſe dorſo equus traditur. Idẽq; hominis ſimiles pedes priores habuiſſe. Hac effigie locatus antè Veneris genitricis ædẽ. Suetonius lib. primo. Vtebatur autẽ (inquit) equo inſigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis ſciſsis, quem natum apud ſe, quum Aruſpices imperium orbis terræ ſignificare domino pronunciaſſent, magna cura aluit. Nec patientem ſeſſoris alterius primus aſcendit. Cuius etiam inſtar pro æde Veneris genitricis poſtea dedicauit. Eadem fermè uerba refert Plutarchus in uita Cæſaris Dictátoris. b *Regem Scytharum.*) Ex Plinio & hoc tranſumptum. Scythæ quidem (inquit) equitatus, et equorum gloria ſtrepunt. Occiſo denique iſporum regulo ex prouocatione dimicante, hoſtem cum uictor ad ſpoliandum ueniſſet, ab equo eius ictibus, morſuque confectum. c *Agrigentina regio.*) Plinius capite 42. octaui. Agrigenti complurium (inquit) equorum tumuli Pyramides habent. b *Voluptatem ijs ineſſe.*) Nam in circo, ait Plinius, ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis, et gloriæ fatentur. Item docilitas tanta eſt, ut uniuerſus Sybaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugẽt dominos, lachrymaſque interdum deſyderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitam finiuit. e *Cum prælio Antiochus.*) Plinius hoc ipſum ijs uerbis exprimit. Philarchus refert Centaretrium è Galatis in prælio occiſo, Antiocho potitum equo eius conſcendiſſe ouantem. At illum indignatione accenſum domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abruptaiſſe, exanimatumq; unà. Contraria eſt omnino Solini hoc loco Plinianæ ſententiæ. Nam Solinus ait Antiochum à Centeretrij occiſi equo peremptum. Plinius autem econtrario Antiochi occiſi Centeretrium conſcendiſſe equum, ſicq; Centeretrium exanimatum unà. Item plura Cæcilius cap. 14. de uiris illuſtribus. f *Claudij Cæſaris Circenſes.*) Claudij Cæſaris ſæcularium ludorum Circenſibus (inquit Plinius) excuſſo in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, oppoſita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuiſſent, peritiſsimo auriga inſiſtente facientes. Cum puderet hominum artes ab equis uinci, peracto legitimo curſu ad metã ſtetere. Maius auguriũ circa priſcos plebeijs Circẽſibus excuſſo auriga, ita ut ſi ſtaret, in Capitolium cucurriſſe equos, ſedẽq; ter luſtraſſe. Maximum

[a] uitate, ſeu ob inſigni, quod taurinum caput harmo inuſtum gerebat, uel quod de fronte eius quædam extantium corniculorum minæ protuberabant. Cum ab equario ſuo aliàs etiam molliter ſederetur, [b] accepto regio ſtratu neminem unquã alium præter dominum uehere dignatus eſt. Documenta eius in prælio plura ſunt, quibus Alexandrum è duriſsimis certaminibus ſoſpitem ope ſua extulit. Quo me[c]rito effectum, ut defuncto in India exequias rex duceret, & ſupremis ſepulchrum daret. Vrbem etiam conderet, quam in nominis memoriam Bucephalam nominauit. Equus. C. Cæſaris [a] nullum præ[d]ter Cæſarem dorſo recepit, cuius primores pedes facie ueſtigij humani traduntfuiſſe, ſicut ante Veneris Genetricis ædem hac effigie locatus eſt. Regem Scytharum [b] cum ſingulari certamine in[e]teremptum, aduerſarius uictor ſpoliare uellet, ab equo eius calcibus, morſúque laniatus eſt. Agrigentina etiam regio [c] frequens eſt equorum ſepulchris quod ſupremorum munus meritis datum creditur. [f] Voluptatem his ineſſe [d] Circi ſpectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum quidam ſaltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſus prouocantur. Affectum equinum lachrymæ probant. [g] Denique interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitam expulit. Cum prælio Antiochus [e] Galatas ſubegiſſet. Centaretrij nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ouaturus inſiluit. Iſque adeo ſpreuit Lupatos, ut de induſtria cernuatus rui-

na,& se,& equitem pariter affligeret. Ingenia equo- [a] rum & Claudij Cæsaris [f] Circenses probarunt cum effuso rectore quadrigæ, cursus æmulos non minus astu,quam uelocitate præuerterent. Et post decursa legitima spatia, ad locum palmæ sponte consi- [b] sterent,uelut uictoriæ præmium postularent. Excusso quoque auriga,quem Ratumenam nominabant, relicto certamine ad Capitolium quadriga prosiluit,nec antè substitit, quamlibet obuijs oc- [c] cursibus impedita,quàm Tarpeium Iouem trina dextratione lustrasset. In huiusce animalis genere ætas longior [a] maribus. Legimus sanè equum adusque annos lxx. [b] uixisse. Iam illud non ue- [d] nit in ambiguum,quod in annum tertium & tricesimum generat, utpote qui etiam post uicesimum mittantur ad sobolem reficiendam. Notatum etiam aduertimus Opuntem nomine [c] equum ad grega- [e] riam Venerem durasse in annos xl. Equarum libido extinguitur iubis tonsis. [d] In equarum partu amoris nascitur ueneficium,quod in frontibus præferunt recẽs editi,fuluo colore Caricis simile, [e] ἱππομανὲς nominatum. Quod si præreptum statim fuerit, ne-

Maximũ uerò eodem peruenisse à Veijs cum palma,& corona effuso Ratumena,qui ibi uicerat. Vnde postea nomen portæ est. Locum hunc Hermolaus plurimis interpretatur cap.42 octaui Plinij. [a] *Aetas longior maribus.*) De equorum ætatibus hæc ex Aristotele ferè Caius Plinius refert. Viuunt(inquit) annis quidem quinquagenis. Fœminæ minore spatio. Eædem quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. Generat mas ad annos trigintatres adiutum modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas. Qua de causa per interualla admissuræ dantur, nec tamen quindecim initus,eiusdem anni ualet tolerare. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equũ septuagintaquinque annis proditur. Verba Aristotelis ne quis dispendiosè quærat, ex capite 22. sexti naturæ animaliũ adscripsimus. Vita equorum plurimis (inquit) ad decimumoctauum & etiam uicesimum annum, sed nonnulli etiam quinq;,& uiginti,atq; triginta egerunt, & si cura diligenter adhibeatur, uel ad quinquaginta protrahitur ætas. Longissima tamen uita in pluribus ad tricesimum annum, quod magna ex parte fieri nouimus. Fœmina magna quidem parte, quinq; & uiginti annos uiuere potest, sed iam nonnullę etiam quadraginta uixere. Minus temporis mares uiuũt,quã fœminæ propter coitum,& qui domi aluntur minus quam gregarij. [b] *Ad annos lxx.*) Septuagintaquinq; dicit Plinius,ut in alterutro sit annorum numerus deprauatus. [c] *Opuntem nomine equum.*) Opuntem non equi nomen intelligas,sed oppidi,apud quod is equus repertus fuerit. Fuit autem Opus,uel ut alij Opuns,aut ut libr. secũdo legitur apud Melam Opoes, Metropolis è regione Eubœæ,à qua magnus Opuntius sinus dictus est. Authores Plin. ca 7. libri 4. Strabo nono Geographiæ lib. Sumpsit autem hoc Solinus ex cap 22. sexti naturæ animalium apud Aristotelem. Equum(inquit)apud Opuntum gregarium fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus posset coire,sed adiumentum quo ad sui pedes priores attollerentur,desyderabat. Ex ijs reor apud Solinum sic legendum esse. Notatum etiam apud Opuntem nomine, equum ad gregariam Venerẽ &c. Sed exemplaria quotquot uiderim,sine particula.apud,scripta sunt. [d] *Iubis tonsis.*) Et id quoq; ex Plinio sumptum est. [e] *ἱππομανὲς nominatum.*) Quasi equinam furiam dicas. ἵππος equus μανία furia,ab effectu,quod siquis id uirus præreptum habeat,olfactu in rabiem id genus agitur. De eo Aristo cap. 22. sexti naturæ animalium. Cum equa(inquit)peperit,statim se Carica parua, specie latiusculum,orbiculatum,nigrum. Hoc siquis prærupto odorem moueat,equa excitatur,furitq; agnito eo odore. Quapropter id à Veneficis peritur,& percipitur mulierculis. Et cap. 24. octaui naturæ animalium. Quod Hippomanes(inquit)uocant,hæret quidem fronti nascentis pulli,ut narratur, sed equæ perlambentes,abstergentesq; id abrodunt. Quæ autem de hoc fabulantur figmenta mulierculaium, & professorum carminis,incantamentorum esse credendum potius est. Emitti etiam ab equa prius quam pullũ,quod puliũ dicitur. Idem reperitur apud Pli. eo capite qđ sæpe citauimus. Verg. 3. Georg.

Hinc demum Hippomanes,uero quod nomine dicunt
Pastores,lentum distillat ab inguine uirus

Hippomanes

Hippomanes, quod ſæpe malæ legere nouercæ. Quo loco plura Seruius, & Probus referunt, loca alia cita uimus in Poëtarum Collectaneis. Riſu digna ſunt, quæ de Hippomane ſcribit Albertus ca. 1. ſecundi tractatus ſeptimi de Animalibus, cuius uerba eradenda potius, q̃ adſcribẽda uel mediocriter eruditus iure cenſebit. Licet is culpã ei adſcribat, qui Ariſtotelẽ uerterit latinũ. Sed conſulendi fuerant, quos ci tauimus authores. Sunt qui non Alberto, ſed tempori culpã tribuant, quo floruerit.

a quaquam mater pullo ubera præbet ſellicanda. Quo quis acrior fuerit, [a] ſpeciéq; maioris, eo profundius nares merſitat in bibendo. Mas ad bella nunquam producitur apud Scythas, [b] eo quod fœminæ laua b re ueſicas etiam in fuga poſsint. Edunt equæ [c] ex uẽ tis conceptos, ſed hi nunquam ultra triennium æuũ trahunt.

De Aſsyria. Deque Vnguentorum origine. Cap. LVIII.

c ASſyriorum initium [d] Adiabene facit. In cu ius parte Arbelitis regio eſt, quem locum ui ctoria [e] Alexandri Magni non ſinit præ-

a *Acrior fuerit ſpeciéq; maioris.*) Cum natus eſt equi nus pullus, confeſtim licet indo lem exiſtimare. Si hilaris, ſi intre pidus, ſi neque conſpectu, nouæ que rei auditu terretur, ſi ante gregem procurrit, ſi laſciuia, & a lacritate, interdum et curſu certa minis æqualis exuperat, ſi foſ ſam ſine cunctatione tranſilit, pontem, flumenq; tranſcendit. Hæc erunt honeſti animi docu menta. Corporis uerò forma ex quibus conſtare debeat, abunde ſimul, & eleganter tradunt Var ro eo, quem ante citauimus, lo co. Columella capite 27 libri ſep timi. Seneca epiſtola. 95. Vergil. 3. Georgicorum. *Nec non & pecori eſt.* In generoſis equis, ut aiunt ueteres, quatuor expectã tur. Forma, pulchritudo, meri tum, color. Hæc haud indoctè quidem explicat Iſidorus cap. 1. duodecimi Ethimologiarum lib. quo loco de aquis abunde differit. b *Apud Schytas.*) Eadem uerba ferè reperies apud Plinium. c *Edunt equæ ex uentis.*) Authores aſſertionis huius, abunde citauimus ca. 36. cum de Hiſpania ipſa ſcriberemus. d *ASſyriorum initium.*) Scribit Ioſephus ca. 14. Antiquitatũ Iudæorum, Aſſur unũ ex Noë filijs Ninũ cõ ſtituiſſe ciuitatẽ, ac ſibi Subditos Syros à ſe Aſſyrios appellaſſe, quos feliciſsimos fuiſſe tradit. Idem refert Diuus Auguſtinus cap. 3. decimiſexti Ciuitatis Dei. Polyſtephanos eoſdẽ eſſe Aſſyri os, & Syros dicit, Syros autem dictos aiũt à Syro Apollinis, & Synopes filio. Porphyrio Horatianus interpres Ode. 14. ſecundi Carminũ ſcribit eã regionẽ, quæ nũc Syria dicitur, olim addita ſyllaba, fuiſſe Aſſyriam nominatam. Strabo in principio. 16 Aſſyriam proximã Babyloniçe regioni locat, in qua Ni nus, Niſibiſq; urbes ſunt. Ad orientem autem ſolem uergens Meſopotamiæ pars Adiabene. Qui uerò propriè nunc (inquit) Syri appellantur, uſq; ad Cilices, & Phœnices, & Libes, & Aegyptium pelagus, & Iſsicum ſinũ. & ab hoc olim uſq; ad Euxinum. Quare utriq; Cappadoces, tũ qui ad Taurum, tũ qui ad Pontum iacent ad hoc uſq; tempus Leucoſyri appellantur, ac ſi ſint aliqui Syri nigri. Herodot. lib. ſeptimo eos à Græcis Syros dici ait, qui Aſſyrij appellantur à Barbaris. Lib. autẽ. 4. dicit Syros Arabi co pelago allui. Oppianus Aſſyrios amnis Tigridis accolas eſſe dicit. Xenop. Syros ab Aſſyrijs paſsim ſeparat. Ptolemæus tradit in principio lib 6. Aſſyriam terminari à ſeptentrione Armeniæ parte iuxta Niphatem montem, ab occaſu Meſopotamia, à meridie Suſiana, ab oriente parte Mediç. Eius figuram (ſiquis figuris capitur) appingit quinta tabula citã Aſiæ. Plurima, quæ ad Aſſyrios, & Syros pertinent, refert Cœlius cap. 34. decimi Antiquarũ lectionũ. Principiũ ex Plinio ſumptũ eſt cap. 13. li. 6. Armeniæ maiori (inquit) à frõtis parte, quæ uergit in Comaginẽ, Sophone (ut diximus) copulatur, eiq; Adiabe ne Aſſyriorũ initium. Cuius pars eſt Arbelitis, ubi Dariũ Alexander debellauit proxima Syriæ. Totã eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à ſimilitudine. e *Quem locum uictoria Alexandri Magni.*) Arrianus geſtorum Alexandri lib. 6. Ptolemæi, & Ariſtoboli teſtimonio oſtendit, Arbellam urbem ab eo loco, in quo ultimam pugnã Darius, Alexanderq; pugnauerunt, opinione eorũ, qui plurimũ ſex centis ſtadijs, eorũ uerò qui minimũ quingẽtis diſtare Quã quidẽ pugnã ad Gauſamela uicũ ignobilẽ, iuxta Bumelũ flumen ijdem Ptolemæus, & Ariſtobolus commiſſam tradũt. At quoniã Arbella urbs erat per id temporis non incelebris, prælium illud ingens, maximeq; memorabile apud illã accidiſſe, ut mihi quidem uidetur (inquit) uulgatum eſt &c. Sed eſſe poteſt, ut Gauſamela Arbelitis regionis uicus ſit, licet ab Arbella urbe quingentis, uel ſexcentis diſtet ſtadijs f *Scrinium unguentis refertum.*) Verba Plinij ſunt ex proœmio 13. naturalis hiſtoriæ lib. unde hæc Solinus tranſtulit. Caſtris (inquit)

Darij

teriri. Nam ibi copias Darij fudit, ipsumque subegit. a Expugnatisque eius castris in reliquo apparatu regis repperit scrinium f unguentis refertum, unde primum Romana luxuria a fecit ingressum ad odores peregrinos. Aliquantisper tamen uirtute b ueterum ab hac uitiorum illecebra defessi sumus, atque adeo in Censuram Publij Crassi, b & Iulij Cæsaris, qui edixerunt anno urbis conditæ quingentesimo. lxv. nequis unguenta inueheret peregrina. Post c modum uicerunt nostra uitia, & senatui adeo placuit odorum delitia, ut ea etiam in penetralibus tenebris uteretur. Sicut. L. Plotium c fratrem. L. Plotij bis consulis proscriptum à triumuiris in Salernitana latebra unguenti odor prodidit. d

De Medica Arbore. Cap. LIX.

HOs terrarum d ductus excipit Media, cu- e ius arbor inclaruit etiam carminibus Mantuanis, e Ingens ipsa, & cui tale ferme,

Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexāder cœpit Scriniū unguentorum, postea uoluptas eius à nostris quoque inter laudatissima, atque etiam honestissima uitæ bona admissa &c. Sunt uetusti codices, qui sic habeant. Vnde latius se luxuria protulit. Nos tamen longo tempore uirtute ueterū ab hac uitiorum illecebra defensi sumus, atque adeo in tempus Publij &c. a *Romana luxuria fecit ingressum.*) Syria (inquit capite duodecimo tertij. L. Florus) prima uicta Ro. mores corrupit. Lege Liuium lib. 19. ab Vrbe condita. Augustinum cap. 21. tertij Ciuitatis. Iuuenalis Saty. tertio. *Iam pridem in Tyberim Syrius defluxit Orontem. et cet.* b *In censuram Publij Crassi, & Iulij Cæsaris.*) Plinius capite tertio tertij decimi natu. histo. Quando id primū (inquit) ad Romanos penetrauerit, non facilè dixerim Certum est Antiocho rege, Asia que deuictis urbis anno quingētesimo sexagesimo quinto. P. Licinium Crassum, Iulium Cæsarem Censores edixisse, nequis uenderet unguenta exotica. Sic enim appellauere &c. c *Sicut. L. Plotium.*) Et hæc etiamnum ex Plinio ex mox citato ca. sumpta sunt. L. Plotium. L. Plotij. bis consulis, censorisúe fratrem proscriptum à triumuiris In Salernitana latebra, unguenti odore ꝓditum constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales? Natura quadam insitum animātibus est, ut quæ sunt uni grata, atque profigua, sint reliquis contraria, ac perniciosa frequenter. Hinc Lucretius libro 6.

Denique Amaricinum fugitat sus, & timet omne
Vnguentum, nam setigeris subus acre uenenum'st,
Quod nos interdum tanquam recreare uidetur.

Vnde authore Gellio in calce Noctium suarū in prouerbium abijt. Nihil cum Amaricino sui. i. unicuique gratū est, quod suæ naturæ cōforme fuerit. d *HOs terrarum ductus.*) Iosephus cap. xi. primi Antiquitatum Iudæorum, ex filijs Iaphet Madæū fuisse ait, ex eoque gentes esse, quæ à Græcis Medi uocantur. Stephanus Mediā dictam tradit ἀπὸ μήδου ἤτοι μηδίας, i. à Medo filio Medeæ. Idem sentiunt Strabo in xi. & Diod. Siculus li. 5. & ex nostris Varro, & Probus. Herodotus in Polyhymnia. Medos quondā ab omnibus Arios uocatos, sed ubi ad eos concessit ex Athenis Medea Colchis, immutasse, & ipsos nomen, ut Medi dicerētur. Ita (inquit) de se ipsis Medi commemorāt. Strabo Mediā in duas partes diuisam tradit. Vna q̄ maior dicitur, altera quę Media Atropatia ab Atropato duce nomen habens. Media habet ab ortu Caspios, & Parthos à meridie Sitacenen, & Susianem, & Persida, ab occasu Adiabenen, à septentrione Armeniam. Lege Pliniū cap. 14. & 26. lib. sexti. Eius situm Ptol. cap. 2. sexti quinta tabularum Asiæ explicat copiosè e *Carminibus Mantuanis.*) Mantuani Maronis carmina de hac ipsa arbore sunt ex secundo Georgicorum libro.

Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicis mali, quo non præstantius ullum
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipsa ingens arbos, faciemque simillima Lauro.
Et si non alium latè iactaret odorem
Laurus erat, folia haud ullis labentia uentis.

Flos apprime tenax, animas, & olentia Medi *Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.* Plinius capite tertio duodecimi Aſſyriam Malum eam nominat. Malus Aſſyria (inquit) quam alij uocant Medicam, ueneniſ medetur. Folium eius eſt Vnedonis intercurrentibus ſpinis. Pomum ipſum aliás non manditur, odore præcellit foliorum quoq;, qui tranſit in ueſtes unà conditus, arcetq; animalium noxia. Arbor ipſa omnibus horis pomifera eſt, alijs cadentibus, alijs maturescentibus &c. Naturam, formam, effectusq; huius arboris multis uerbis deſcribit Theophraſtus capite quarto quarti libri de hiſturia plantarũ, additq; etiam Perſicam uocari. Addubitant peritiores, ſit ne Malus Medica ea omnino arbor, quam Latini Citreum uocant? Apuleius (ut Seruius ſecundo Georgicorum refert) in his libris, quos de arboribus ſcripſit, tradit longè aliud eſſe genus arboris. Alij eandem eſſe arborem omnino contendunt. Macrobius tertio Saturnalium libro, pluribus docet Vergilium Medicæ arboris nomine, Citreum intellexiſſe. Vtitur autem Oppij, ac aliorum authoritate. Idem ex Dioſcoridis uerbis euidens fit, cuius uerba ex ca.176. libri primi ſubſcripſimus Nota ſunt omnibus (inquit) Medica, quæ alij Cedromela, alij Perſica, Romani Citrea appellant. Arbor hæc omnibus horis pomifer eſt, ita ut antecedentem fructum ſubnaſcens identidem occupet nouus. Pomum ipſum oblongũ, caperatumq; rugis, colore in aurũ inclinato. Suaui odore, alioquin graui. Semen habet pyro ſimile. Contra uenenũ in uino bibuntur. Aluũ laxant Oris halitũ, & ſuauitatem cõmendant. Decocto eorũ colluto, aut ſucco expreſſo &c. Clarius idipſum cõſtat ex ijs quæ Palladius Rutilius retulit titulo.xi lib quarti. Multa congeſſit Hermolaus cap.176 Corollarij ſui in Dioſcoridem. Vſus arboris. & pomi huius, lege apud Auicennam tractatu ſeptimo quinti Canonis Et tractatu.1. eius libell, quẽ de Viribus cordis ſcriptum reliquit. a *Et amaritudinis meræ.*) Sunt qui legant, amaritudinis miræ. Vetuſti quidam codices ſic habent. Sapore aſpero, & amaro &c. b *Odoris fragrantia.*) Theophraſtus li 6 de cauſis plantarum, reddit cauſas, cur plantis, earumq; fructibus inſint odores, ſaporesq; mirè uarij, atq; diuerſi. c *Verùm pomo illi*) Sunt qui legant. Verùm pomorum illius &c. d *Vſurpare ſibi.*) Plinius eo, quẽ modò citauimus loco. Tentauere (inquit) gentes transferre ad ſe propter remedij præſtantiam fictilibus in uaſis dato per cauernis radicibus ſpiramento, ſed niſi apud Medos, & in Perſide naſci noluit. Hæc eſt cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus eſculentis cõmendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis.

a quale Vnedonibus folium eſt, tantùm eo differt, quòd aculeatum ſpinoſis faſtigijs hiſpidatur. Geſtat malum inimicum uenenis, ſapore aſpero, & amaritudinis meræ. a Odoris autem b fragrantia b plus quam iucundum, longéque ſenſibile. Verùm pomo illi c tanta ubertas ineſt, ut onere prouentus ſemper grauetur. Nam protinus atque poma eius ceciderint, maturitate alia protuberant, eáque tantum c eſt opimitati mora, ut fœtus decidant antenati. Vſurpare ſibi d nemora iſta optauerunt & aliæ nationes, per induſtriam tranſlati germinis & inſerti, ſed beneficium ſoli Mediæ datum natura reſiſtente, terra alia non potuit mutuari.

De Caſpijs Portis. Cap. LX.

d CAſpiæ portæ e pãduntur itinere manu facto, lõgo octo milibus f paſſuum. Nam latitudo

e

C*Aſpiæ portæ*) Plin. cap.14. lib. ſexti. De Caſpijs portis. Cauſa (inquit) portarum nominis eadẽ, quæ ſuprà. Interruptis anguſto tranſitu iugis, ita ut uix ſingula meent plauſtra. Longitudine vij. mil. paſſ toto opere manu facto. Dextra læuaq; ambuſtis ſimiles impendent ſcopuli ſitiẽte tractu per xxxviij. paſſ Anguſtias impendit corriuatus ſalis è cautibus liquor, atq; eadem emiſſus. Præterea ſerpentium multitudo, niſi hyeme tranſitum non ſinit Martianus cap.17. lib. ſexti. Sed Caucaſus portas habet quas Caſpias dicunt, cautiũ præciſiones etiã ferreis trabibus obſeratas ad externorũ tranſitũ cohibendũ Quãuis uerno etiã ſerpentibus occludantur, à quibus ad Pontũ ducenta milia paſſuũ eſſe nõ dubium eſt. De ijs portis Caſpijs Auienus ex Dionyſ. ſic inquit. *Caſpia ut extento contingas ceſpite clauſtra.*

Hæc Aſiæ dixere fores, hiet ore quod illo
Porta quaſi, & longas bidium d. ſcedat in oras,
Quippe niuoſa polo, qua cardine uertitur Arctos
Panditur hinc Hircani ianua, ianua Perſis

uix est plaustro permeabilis. In his angustijs etiam a illud inter alia difficile, quod praecisorum laterum saxa liquentibus inter se salis uenis, exundant humorem a affluentissimum. Qui mox ui caloris constrictus, ueluti in glaciem coit. Ita labes inuia b accessum negat. Praeterea octo & uiginti milibus passuum tractus omnis quoquo inde pergitur nullis puteis, uel fontibus, humo arida, sine praesidio sitit. Tunc serpentes undique gentium conuenae à uerno statim die illuc confluunt. Ita periculi, ac difficultatis concordia ad Caspios nisi hyeme accessus negatur.

De Direo, & Margiana regione. Cap. LXI.

A Caspijs ad orientem b uersus locus est, quod Direum c appellatur, cuius ubertati non est quod uspiam comparari queat, quem locum circumsidunt Tapyri Anariaci & Hyrcani. Ei proximat Margiana regio d inclyta coeli, ac soli commodis, adeo ut in toto

Hinc patet, imbriferum qua uergit mundus in Austrum. Ascendenti Iberorum montes semita quaedam in angustia multa stadijs supra quinquaginta producitur. Ea siquidem uia in abrupto quodam ac penitus inuio desinit loco. Exitus autẽ nusquã apparet, praeterquã porta quadã à natura inuẽta, quae Caspia antiquitus dicitur. Hinc campi sunt equis apti pascendis, & aquis multis absq; arte referti, alioquin supini, ubi Vnnorum gentes ferè omnes habitant, usq; ad paludem Maeotidem pertinentes, author Procopius belli Persici libro primo. Harum portarum formam quinta tabularum Asiae Ptolemaeus expressit. Aliqua de eisdem capite 51. retulimus f *Octo milibus passuum.*) Septem milibus dicit Plinius, ut ante retulimus. Procopius, stadijs suprà quinquaginta. Caspiarum portarum asperitas non omnino à gentis eius regionis moribus aliena est. Nam Caspijs morem fuisse tradunt in bellum canum aciem ductitare, eos' que uita functos, cum hominibus sepelire. Valerius Flaccus sexto Argonauticõ.

Caspiadae, quis turba canum non segnius acres
Exijt ad litus, pugnasq; capescit heriles
Inde etiam par mortis honos, tumulisq; recepti
Inter auos, positusq; uirum &c.

Scribit Eusebius cap. tertio primi Praeparationis, Caspiorum gentem seniores suos canibus projicere fuisse solitam. Tandem sola Euangelica uirtute undique truculentissimã hanc pestem fuisse explosam. Strabo xi. Geographiae libro scribit Caspios parentes inclusos fame necare, cum iã septuagesimũ annũ excesserint, quibus in solitudine expositis, euentum eminus speculantur. Nã quos ab auibus è lectulis distrahi uiderint, felices putant, si à feris, uel canibus, nequaq;: si à nullo, ducũt infelices. Hyrcani qui, (ut quibusdã places) non alij à Caspijs sunt, suorum regum defunctorum corpora, canibus objiciunt. Syllius bellorum Punicorum tertiodecimo.

Regia cum lucem posuerunt membra probatum est
Hyrcanis adhibere canes.

a *Humorem affluentissimum. Qui ui caloris mox constrictus.*) Exẽplaria uetusta sunt, quae sic habeant. Exundant fluore affluentissimo. Qui mox sole constrictus &c.

b A *Caspijs ad orientem*) Regionem, in qua hic mirae fertilitatis locus est Plinius cap. 16. lib. sexti. Zapauortenen, Trogus Zapaortenen uocat à monte dictam, in quo (ut Hermolaus etiam annotauit) Dasan urbem condiderit rex Persarum Arsaces. Verba Plinij ex eodem capite sunt. A Caspijs ad orientem uersus regio est Zapauortene (uel ut alij) Zapaorte dicta, & in ea fertilitatis inclytae locus Dareum mons, gentes Tapyri, Anariaci &c. Eadem cum Plinio, & Solino scribit Martianus capite tricesimoseptimo, sed neque Direi, neque Dariei meminit fortassis, quod de eo nomine nil certi, quod scriberet, occurrebat. c *Direum,*) Sunt Pliniani quidam scripti codices, in quibus scriptum sit Clareium, uetustiores Darieum seruant. A Ptolemaeo cap. 2. sexti. Daritis in his locis regio nominatur. De Tapyris, & Anariacis, plura disserit eodem capite Barbarus Hermolaus. Arrianus tertio gestorum Alexandri libro semel, & iterum Tapurios eos nominat. d *Margiana regio.*) Plinij eodem capite ad uerbũ haec ferè omnia. Sequitur (inquit) regio Margiana apricitatis inclitae, sola in eo tractu uitifera, hinc inde inclusa montibus amoenis. ambitu stadiorũ mille quingentorũ. Difficilis aditu ꝓpter arenosas solitudines per centũ uiginti mil. pass. Et ipsa contra Parthium tractũ sita, In qua Alexander Ale

xandriam

xandriã condiderat, qua diruta à Barbaris, Antiochus Seleuci filius eodem loco reſtituit Seleuciã. Nã interfluente Margo, qui corriuatur in Zotale, is maluerat illã Antiochiã appellare. Vrbis amplitudo circuitu.lxx.ſtadijs. In hanc Orodes Romanos Craſſiana clade captos, deduxit. Hucuſque Plinius. Strabo Geographiæ ſecundo de Hircania, Aria, Margiana, & Bactria, quæ regiones ad Septẽtrionale Tauri latus extenræ ſunt, loquens. Tanta uerò (inquit) felicitate fruuntur, ut inhabitabili quàm plurimum

a illo latifundio uitibus ſola gaudeat. In faciem theatralem montibus clauditur ambitu ſtadiorum mille quingentorum inacceſſa penè ob incommodum arenoſæ ſolitudinis, quæ per centum & uiginti milia b paſſuum undique uerſum circumfuſa eſt. Regionis amœnitatem Alexander a Magnus uſque adeo miratus eſt, ut ibi primum Alexandriam conderet quam mox à Barbaris exciſam Antiochus Se- c leuci filius reformauit, & de nuncupatione domus ſuæ dixit Seleuciam. Cuius urbis circuitus diffunditur in ſtadia LXXV. b In hanc Orodes Romanos captos Craſſiana clade c deduxit. Et aliud in Caſpijs Ale- d xãder oppidũ excitauit, idq; Heraclea dictum d dum manebat, ſed hoc quoque ab ijſdem euerſum gentibus, deinde ab Antiocho reſtitutum, ut ille maluit Achais poſtmodum nominatum eſt.

e De Oxo amne, & circa eum gentibus. De itineris Liberi patris, Herculis, Semiramidis, & Cyri regis termino, deq; Camelorum natura. Cap. LXXII.

f OXus amnis e de lacu Oxo oritur, cuius oras Heniochi, Bateni, Oxyſtagæ accolunt, ſed

abſint. In Hyrcania uitem uini metretam ferre dicunt, ficulneam, ficorum modios ſexaginta. Triticum delapſo è culmis fructu, denuo renaſci. Arboribus apes operari, & mella de frondibus fluere. In Margiana uerò uitem ſæpius inueniri aſſerunt, cuius ſtipitem duorum uix hominum ulnæ complectantur. Racemum duorum cubitorum longitudinem implere &c. Similia libro xi. reperies apud eum. Huius regionis pagos Diodorus Siculus libro hiſtoriarum.17. Fortunatos nec ab re nuncupari dicit eadem fermè cum Strabone referens. Arborem in eo tractu eſſe dicit, quæ à quercu non multum differat, ex cuius frondibus mellis guttas defluere, idque ab incolis colligi, adhiberi'que ad uſus uitæ plurimos. Meminit & Quintus Curtius Geſtorum Alexandri libro quinto. a *Alexander Magnus uſq; adeo mi.*) Ariæ longitudo eſt ad duo milia ſtadiorum, campi latitudo.cc. Vrbes Artacagna, Alexandria, Achaia à conditoribus appellata. Hæc regio optimi uini ferax eſt, quod in uaſis non picatis ad generationes tres, id eſt, ad annos nonaginta perdurat. Similis eſt Margiana. Campis deſertis ambitur. Quapropter Antiochus Soter muro, admiratus loci naturam, circumdedit. Cuius ambitus mille & quingentorum erat ſtadiorum, atque urbium Antiochiam condidit. Author Strabo.xi. Geographiæ libro. q *In ſtadia.LXXV.*) In numero ſtadiorum Martianus cum Solino cõuenit. Plinius autem (ut recitauimus) urbis amplitudinem circuitu.lxx.ſtadijs eſſe dicit. c *Craſſiana clade.*) De hac Craſſiana clade ſcripſimus cap.xi.lib.tertij apud Florum. d *Heraclea dictum*) Quaſi Herculeam ἡρακλέα, Herculea Græcis dicitur. Stephanus ſupra uiginti huius nominis urbes enumerat, eas nos in Indice Pliniano conſignauimus. De hac Heraclea ſic Plinius cap.16.lib.ſexti. Opppidum Heraclea ab Alexandro conditum, quod deinde ſubuerſum, ac reſtitutum, Antiochus, Achaida appellauit.

O*Xus amnis.*) Ante Hermolaum, in Plinianis codicibus ſic paſſim legebatur. Oaxus amnis ortus in lacu Oaxo. Quæ lectio Seruio Grãmatico, & alijs quibuſdam in eius Vergiliani uerſus expoſitione. *Rapidum Cretæ ueniemus Oaxem,* Ecloga.1.anſam tribuit oberrandi. Is enim Seruius Rapidum cretæ, turbulentum expoſuit, quod cretam.i. albã terrã rapiat. Nã Oaxis (inquit) fluuius eſt Meſopotamiæ, qui uelocitate ſua rapiens albã cretã, turbulentus efficitur. Vel Oaxis fluuius Scythiæ. In creta enĩ non eſt (inquit) ſed aqua cretei coloris eſt. Landinus exiſtimauit Cretã apud Vergiliũ eſſe Scythiæ oppidum, ex illo Val. Flacci primo Argonauticon. *Quoties paucos ad litoris ictus Deſeuiam, & Scythicum metuens pontumq; Cretamq;* Hermolaus igitur primus hunc nodum ſuſtuliſſe

creditus est cap. 16. sexti Plinianarum Castigationum, tradens hanc esse ueram Plinij lectionẽ. Oxeis amnis ortus in lacu Oxia, ut Ptolemæus, siue Oxo, ut Solinus, authores Strabo, Plinius alibi Q. Curtius Capella Martianus. Nam Oaxis ille Vergilianus (inquit) In Creta est insula, non ut quidam putauerunt in Mesopotamia &c. Vibius sequester ad Vergilianum filium, inter flumina enumerat Oaxem Cretæ fluuium, à quo (inquit) ciuitas Oaxia Varro hoc docet. *Quos magno Anchiale partus adducta dolore, Et geminis capiens tellurem Oaxi de palmis.*

Hæc Vibius. Si quis autem Vergilianam sententiam introspexerit, non de Oaxæ Cretæ fluuio intellexisse eum fatebitur. Melibæus enim enumerat eo loco regiones exulibus asperrimas, per Afros, meridiem, per Scythiam, septentrionem, per Oaxem, orientem. Postremo per Britannos, occidentem intelligens. Quod enim ingens malum rustico, & pastori, si is relicto Mantuano agro, in Cretã insularũ nobilissimam iturus sit? Quod præterea inconueniens eum fluuium, & lacũ qui Oxus dicitur à quibusdam, fuisse ab alijs Oaxum nuncupatum? In codicibus præterea Capellæ sic ij iterumq; legitur. Inde Oaxus amnis circa Bactram eius oppidũ nominis fluuioq;. Verba Plinij, quæ Solinus hac parte in suum transtulit ex cap. 16. libri sexti hæc sunt. Derbices, quorum medios fines secat Oxus amnis ortus in lacu Oxo, Sarmatæ, Oxij, Tegæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaspe, quod postea Bactrum à flumine appellatum est. Gẽs hæc obtinet aduersa montis Paropamisi &c. Strab. 1. Geographiæ lib.

præcipuam partem Bactri [a] tenent. Bactris præterea est proprius amnis Bactros. Vnde & oppidũ, quod incolunt Bactrum. Gentes huiusce quæ poné sunt, Paropamisi iugis ambiuntur, quæ aduersa Indi fontibus terminantur. Reliqua includit Oxus flumen. Vltra hos [b] Pãda oppidum Sogdianorum, in quorum finibus Alexander Magnus tertiam Alexandriam condidit, ad contestandos itineris sui terminos. Hic enim locus est, in quo primum à Libero patre pòst ab Hercule, deinde à Semiramide, postremo etiam à Cyro aræ sunt constitutæ, quod proximum gloriæ omnes duxerunt, illo usque promouisse itineris sui metas. Vniuersi eius ductus duntaxat ac illa terrarum parte Iaxartes fluuius secat fines. Quem tamen Iaxartem soli uocant Bactri. Nam a ij Scytæ Silyn nominant. Hunc eundem esse Tanain exercitus Alexandri Magni crediderunt. Verùm Dæmodamas dux Seleuci, & Antiochi satis idoneus uerò author trãsuectus amnem istum, titulos omnium supergressus est, aliumque esse quam Tanain deprehendit. Ob cuius gloriæ insigne, dedit nomini suo ut altaria ibi statueret Apollini [d] Didymæo

scribit Oxum flumen, quod Bactriam & Sogdianam disterminat, adeo nauigatu cõmodum esse, ut transportata ab India in ipsum onera, in Hyrcaniam facilè deuehantur. a *Præcipuam partem Bactri.*) Sunt Geographi, qui Bactros extra habitabilem, & temperatam terræ zonã posuerint, quod Strabo eodem uolumine falsum esse euidenter ostendit. b *Vltra hos*) Plinius eodem ca. Vltra Sogdiani, oppidum Panda, & in ultimis eorũ finibus Alexandria ab Alexandro Magno conditũ oppidũ. Aræ ibi sunt ab Hercule, & Libero patre cõstitutæ. Item Cyro, & Semiramide, atq; Alexandro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarũ includente flumine Iaxarte, qđ Scythæ Silyn uocant. Alexander, milites'q; eius Tanain putauere esse. Transcendit eum amnẽ Dæmodamas Seleuci, & Antiochi regũ dux, quem maximè sequimur in ijs, arasq; Apollini Didymæo statuit. Eadem ferè Martianus retulit lib. sexto. c *Itineris sui terminos.*) xxx. ab Hypaside flumine stadiorum spatio, aræ sunt huiusmodi inscriptione Patri Ammoni, & Herculi fratri, & Mineruæ Palladiæ, & Ioui Olympo, & Samothracibus Cabyris, & Indico Soli, atq; Apollini Delphico. Aeneam quoq; columnã eodẽ loco erectã tradũt ijs uerbis: Alexander hic stetit. Et aras quoq; Alexandri etiã opus Imperij fines hoc monumento signantis. Ex Philostra. 2. uolumine, & Arriano in 5. De aris Bacchi Dio. in. 4. Herculis in. 5. Semiramidis in. 1 De Cyro abunde alibi dictum est. d *Apollini Didymæo.*) *ἀπόλλωνα διδυμαῖον* uocant, quod geminam speciem sui numinis præfert ipse illuminando, formãdo lunam. Etenim ex uno fonte lucis gemino sydere spatia die, & noctis illustrat. Vnde & Romani solem sub nomine, & specie anni Didymæi Apollinis appellatione uenerãtur. Hæc ex. 1. Saturna. Macro. Horum altarium, ararumq; meminerunt Plinius & Capella uterq; lib 6. Fuit præterea Didymæi Apollinis oraculum in Ionia regione, quod antea Branchidarum appellarũ est, de quo Plinius, Strabo, Pomponius, cæteri. Vide Placitum. 8. Theba. super illud. *Delon, & intonsi &c.*

a Hoc

a Hoc eſt Colliminium[a] in quo, limes Perſicus Scythis iungitur, quos Scythas Perſæ lingua ſua Sacas dicunt, & inuicem Scythæ Perſas Chorſaros nominant, montémque Caucaſum Graucaſum, id eſt, niuibus candicantem. Denſiſſima hic populorum frequentia cum Parthis legem placiti ab exordio moris incorrupta cuſtodit diſciplina. E quibus celeberrimi ſunt Maſſagetæ, Eſſedones, Sacæ, Dahæ, & Aſſæi. Poſt quos immaniſſimis Barbaris interiacentibus de ritu aliarum nationum penè inconſtanter[b] definitum aduertimus. Bactri[c] Camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat. Verúm hoc differunt, quod Arabici bina tubera[d] in dorſo habent, ſingula Bactriani. Hi nunquam pedes atterunt. Sunt enim illis reciprocis quibuſdam pulmunculis ueſtigia carnulenta. Vnde & contraria eſt labes ambulantibus nullo fauente præſidio ad niſum inſiſtendi. Habentur in duplex miniſterium. Sunt alij oneri ferendo accommodati, alij perniciores.[e] Sed nec illi ultra iuſtum pondera recipiunt, nec iſti amplius quam ſolita ſpatia uolunt egredi. Genituræ cupidine efferantur adeo, ut ſæuiant cum Venerem requirunt. Oderunt equinũ[f] genus. Sitim etiã in quadriduũ tolerãt,

a *Hoc eſt Colliminium.*) Ex Plinio cap. 17. lib. ſexti. Vltra ſunt (inquit) Scytharum populi. Perſæ illos Sacas uniuerſos appellauere à proxima gente. Antiqui Aramæos. Scythæ ipſi Perſas Chorſaros, & Caucaſum montẽ Graucaſum hoc eſt, niue candidũ. Multitudo populorũ innumera, & quæ cũ Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorũ Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymnici, Aſſæi &c. b *Inconſtanter definitum.*) Plinius capite eodem. Nec in alia parte maiore authorum inconſtantiam credo, propter innumeras, uagasq́; gentes. c *Bactri Camelos mittunt.*) Græca omnino uox, qua pro latina utimur *κάμηλος* eis dicitur. Sunt qui Camelum dictum uelint *ἀπὸ τῆς καμῆς*, uel *καμπῆς* quod flexuram, & curuamen ſignificat, quoniam cum id animal oneratur, ut breuior, & humilior fiat accumbet. Alij à uerbo *κάμπτω*, id eſt, flecto nomen deductum aiunt. Plinius capite decimooctauo nat. hiſtoriæ. Camelos (inquit) inter armenta paſcit oriens, quorum duo genera Bactriæ, & Arabiæ differunt, quod illi bina habent tubera in dorſo, ij ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine, ut boues carent, in utroque genere. Omnis autem iumentorum in ijs terris dorſo funguntur, atque etiam equitatu in prælijs. Velocitas inter equos, ſed ſua cuiq; menſura ſicuti uires, nec ultra aſſuetum procedit ſpacium, nec plus iuſto onere recipit. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim, & quadriduo tollerant. Implentur cum bibendi occaſio eſt et in præteritum, & in futurum obturbata conculcatione prius aqua, aliter potu non gaudent. Viuũt quinquagenis annis, quidam & centenis. Vtcunque rabiem & ipſi ſentiunt. Caſtrandi genus etiam fœminas, quæ bello præparentur inuentum eſt. Fortiores ita fiunt coitu negato. De Camelis hæc tradit Ariſto. cap. 1. ſecundi naturæ animaliũ. Camelus (inquit) ꝓprium inter cæteras quadrupedes habet in dorſo, quod tuber appellant, ſed ita ut Bactrianæ ab Arabijs differant. Alteris enim bina, alteris ſingula tubera habentur. Sunt etiam omnibus ſingula parte ima, quale in dorſo tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinãtur. Papillas quatuor modo uaccæ habet Camelus. Caudam aſino ſimilem. Genitale retro. Genua ſingula in ſingulis cruribus ſunt, & flexus artuũ, nõ ut quidam perhibent plures, ſed propter alui interuallum plures eſſe uidentur. Habet etiam talum ſimilem bubulo. Clunes proportione magnitudinis paruos. Biſulcum id animal eſt, nec utrinque dentatum, ſed biſulcum ſic eſt, ut pes parte poſteriore ſciſſus paululum ſit ad flexum digiti ſecundum. Parte autem priore ſumma quadripartito fundatur diſcrimine paruo, quantum primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fiſſuras, perinde, ut in anſerum pellibus adiectum contexat. Pes ueſtigio eſt carnoſus ut urſæ. Qua de cauſa eas, quæ per exercitum longiore itinere fatiſcunt calceant carbaſinis. Philoſtratus in ſecundo ſcribit Indiæ Camelos albos eſſe. d *Arabici bina tubera.*) Diodorus Siculus libro 1. Multa quoq; (inq:) & diuerſa Camelorũ Arabia præbet genera tũ pinguiũ, tũ macilentorũ, quorũ nõnulli gibbũ duplicẽ in dorſo habent, à quo & Ditili nominantur. e *Alij perniciores.*) Sunt codices qui habeant. Alij ad pernicitatẽ leues. f *Oderunt equinum genus.*) Cyrus Perſarum rex edoctus ab Harpago Medo, uel (ut alijs placet) ab Artagerſe, Camelos eqs maximè terrori eſſe (adeo eñ Camelos equi re

formidant, ut nec speciem quidem, nec odorē sentire sustineant) Camelos, quos in usu belli plurimos habebat, contra Crœsi equitatum immitti iussit. Sicq; equitatum Crœsi, quo ille se præualiturum sperabat, inutilem omnino reddidit. Nā simul atq; in pugnam itum est equi olfactis protinus, cōspectisq; Camelis, retro se auertunt. Vnde omnis Crœsi spes frustrata interijt. Herodotus idipsum retulit lib. 1.

a *Cum occasio bibendi data est.*) Elegans hinc in bibulos sumetur Adagium. Camelina potatio, pro maxima, & quæ in quadriduum sufficiens sit. Est & aliud in eos, qui dum aliena, & suæ naturæ repugnantia concupiscunt, ea plerumque amittunt, quæ iure eis conueniunt, & natura. Præterea, quod hoc animal sit oneri ferendo aptissimum prouerbio dici cœptum. *κάμηλος καὶ ψωριῶσα πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία*, id est, Camelus, quamuis ægra multorum asinorum defert onera. Scribit Diodorus in tertio, in Arabia esse Camelos, ferendis oneribus aptissimos, qui suprà decem frumenti minas, homines uerò quinque in lecto iacentes uehant. Et libro quarto ubi de Gabino mōte, & Debis populis, hæc refert. Hi Camelos ad omnem uitæ usum paratos habent. Nam in his bellant, his uaria ferunt onera, horum lac potant, his uitam ducunt. Super his diuersa perambulant loca. Non præteribo (quod ad materni nominis reuerētiam maximè pertinet) Camelos matres nunq; superuenire suas, sed etiā si quis cogat, idipsos nō pati. Iam enī cū aliquando admissarius nō haberetur, curator pullū matri opertæ admisit, qui dū coiret delapso operimento, agnouit matrem, & quamuis coitū absoluerit, memor tamen cōmissi sceleris, paulò pòst Camelariū illū morsu defixo, interemit. Refert hoc Aristo. cap. 47. lib. noni eius operis, quod de natura animaliū scriptum est. *κάμηλος* quoque tam apud Græcos, q; apud Latinos, significat rudentem. i. ualidum funē, quo nautæ cum cupiunt naues sistere anchoras alligant. In hac significatione Christi parabola intelligēda est, cū inquit Math. 19. Marci 10. Lucæ 18. Facilius est Camelū per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnū cœlorum, quo loco nō impossibilitas, sed difficultas intelligenda est. Vel de diuite in suis diuitijs cōfidente Hyperbole omnino exponenda est. Qui eum locum pro Camelo iumento interpretantur, Christi sensum peruertunt potius, quā exponant. Quæ enim Cameli beluæ cū acu proportio?

b *Vt turbetur*) Vetusti codices turbidetur, habent.

Verùm cum occasio [a] bibendi data est, tantum implentur, quantum & satiet desyderia præterita, & in futurum diu prosit. Lutulentas aquas captant, puras refugiūt. Denique nisi cœnosior liquor fuerit, ipsi assidua proculcatione limum excitant, ut turbetur. [b] Durant in annos centum, nisi fortè translati in peregrina, insolentia mutati aëris morbos trahant. Ad bella fœminæ præparantur. Inuentumque est, ut desyderium eis coitionis quadam castratione execaretur. Putant enim fieri ualidiores, si à coitibus arceantur.

De Seribus, & Serico uellere.
Cap. LXIII.

Qva ab Scythico Oceano, [c] & mari Caspio in Oceanū Eoum cursus flectitur, ab exordio huiusce plagæ profundæ

c *Qva ab Scythico Oceano*) Describit eā maritimam oram, quæ á Scythico Oceano, & mari Caspio incipiens, Oceanum flectitur in Eoū. Id autem iccirco facit, ut tandem Serū gentis referat mira quædā Sericæ regionis sitū abundè reddidit Ptol cap. 16. lib. sexti Asiæ tabularum octaua. Sed quò locus iste fiat notior, adscripsi uerba Plinij ex cap. 17. lib. sexti. A Caspio (inquit) mari, Scythicoq; Oceano in eam cursus inflectitur ad orientem cōuersa littorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars à Scythico, pmōtorio ob niues. Proxima inculta sæuitia gentiū Antropophagi Scythæ insident humanis corporibus uescentes. Ideoq; iuxta uastæ solitudines, ferarumq; multitudo haud dissimilē hominū immanitatem obsidens. Iterum deinde Scythæ iterumq; deserta cū beluis usq; ad iugū incumbens mari, quod uocant Tabin. Nec ante dimidiā ferme longitudinē eius oræ, quæ spectat æstiuū orientem inhabitatur illa regio &c. Similia scribit etiā Mela Pomponius lib. 3. Rhennius ex Dionysio

Ast alia hinc Scythiæ gens est extrema per arua
Quos prope sunt tristes uentis, & frigore terræ.
Namque niues semper pulsant has grandine mixtæ,

Auienus quoque ex eodem Dionysio,

Vltima Epitrimos tellus habet. & procul ista
Cassa uirum est, nullis pecorum balatibus agri
Persultant, herba uiduus iacet undiq; cespes

Fronde

a niues, mox longa deſerta, poſt Antropophagi gens aſperrima, dein ſpatio ſæuiſsimis beſtijs efferata ferme dimidiam itineris partem impenetrabilem reddiderunt. Quarum difficultatum terminum facit iu-
b gum, [a] mari imminens, quod Tabin Barbari dicunt. Poſt quem adhuc longinquæ ſolitudines. Sic in tractu eius oræ, quæ ſpectat æſtiuum Orientem, ultra inhumanos ſinus primos hominum Seres
c cognoſcimus, [b] qui aquarum aſpergine inundatis frondibus uellera arborum adminiculo depectunt liquoris, & lanuginis teneram ſubtilitatem humore domant ad obſequium. Hoc illud eſt Sericum
d in uſum publicum damno ſeueritatis admiſſum, & quo oſtendere potius corpora, quàm ueſtire, primo fœminis, nunc etiam uiris perſuaſit luxuriæ libido. Seres ipſi [c] quidem mites, & inter ſe quietiſsimi.
e Aliàs uerò reliquorum mortalium cœtus refugiunt, adeo ut cæterarum gentium commercia abnuant. Primum eorum fluuium mercatores ipſi tranſeunt, in cuius ripis nullo inter partes linguæ commertio, ſed
f depoſitarum rerum pretia oculis æſtimantes ſua tradunt, noſtra non emunt.

De Attacis Gentibus. Cap. LXIIII.

g SEquitur Attacenus [d] ſinus, & gens Attacorum, quibus temperies prærogatiue

Fronde carens, una quam terra interſecat amnis. De Antropophagis ca. 17. & 41. dictum eſt a *iugum mari imminens, quod Tabin Barbari dicunt.*) Ex hoc loco emaculandus eſt locus alter capite 25. ue legas ſic, uſque ad iugum mari imminens, quod Tabin uocant. Apud Melam Pomp. per th. ſcribitur Thabin. b *Seres cognoſcimus.*) Verba Plinij, unde hæc ſumpta ſunt. Primi ſunt hominum (inquit) qui noſcantur Seres, Lanitio ſyluarum nobiles perfuſam aqua depectentes frondium caniciem. Vnde geminus fœminis noſtris labor retorquendi fila, rurſumque texendi tam multiplici opere, tam lõginquo orbe petitur, ut in publico matrona tranſluceat. De Seribus, & Serico ſic Maro ſecundo Georgicorum.

Velleraque ut folijs depectant tenuia Seres. Quo loco Seruius Grammaticus. Apud Indos, & Seres (inquit) ſunt quidam in arboribus uermes, qui Bombices appellantur, qui aranearum more fila tenuiſsima deducunt, unde eſt Sericum. Nam lanam arboreã nõ poſſumus accipere, quæ ubique procreatur. Diuus Ambroſius ca. 21. quinti Hexameron. Et quia (inquit) de uolatilibus dicimus, nõ putamus alienum ea cõplecti, quæ de uerme Indico tradit hiſtoria, uel eorum relatio, qui uidere potuerunt. Fertur hic Corniger uermis conuerti primũ in ſpeciem caulis atque in eam mutari naturam, inde proceſſu quodam fieri Bombilis, nec eã tamẽ formã, figuramque cuſtodit ſed laxis, & latioribus folijs uidentur pẽnas aſſumere. Ex ijs folijs mollia illa Seres depectunt uellera, quæ ad uſus ſibi proprios diuites uendicarunt. Hunc uermiculum Pauſanias Ser uocat, à quo & populis nomen datum. Huius regionis Metropolis Ptolemæo Sera fuit. Viuit autem is ex Mori arboris folijs. Procopius primo belli Perſici lib. ſcribit id genus uermium Iuſtiniano principi à quibuſdam monachis ex Serum regione, in ſemine primum Byzantium allatum. Lege quæ ſcribit Pli. cap. 22. xi nat. hiſtoriæ. Et ante eum Ariſtot. ca. 19. quinti de natura animalium. c *Seres ipſi quidem mites.*) Plinius cap. 17. lib. 6 Seres quidem (inquit) mites, ſed & ipſis feris perſimiles. Cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commertia expectant. Plura lege apud Marcellinum. 23 hiſtoriarum libro. Strabo lib. 15. refert Seres tam longæ eſſe uitæ, ut ducenteſimum annum excedant. Plinius author eſt cap. 14. triceſimiquarti naturalis hiſt. ex omnibus generibus palmam Serico ferro eſſe. Seres hoc tamẽ ueſtibus ſuis, pellibuſque mittere, Apud Seras (ut cap. 8 ſexti Præparationis Euſeb. refert) lex eſt, nec occidere, nec fornicari, nec furari, nec adorare ſimulachra. Vnde in illa regiõne nullum templum conſpicitur, nulla mulier meretrix, nulla adultera. Nemo fur, nemo homicida &c. d

SEquitur Attacenus ſinus.) De huius gentis nomine non uſquequaque conuenit. Ptolemæus enim in Serica regione enumerat Ottorocoram tam montem, quam ciuitatẽ. Item Ottorocoras gentes Hi-

autem esse uidentur, quos Solinus Attacoros nominat. Sunt qui Ottócoros, uel Atrógos eos dictos uelint. Plinius, & Martianus, ut Solinus Attacoros, uel Attacores. Et gens hominum Attacorum (inquit) apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus, eadem, qua Hyperborei uiuūt temperie. De ijs priuatum condidit uolumen Amonetus, sicut Ecatheus de Hyperboreis cap. 17. lib. 6. a *Auras pestilentes.*) Pestilentem aërem plerumq; ex noxijs flatibus prouenire compertum est.

miram aëris clementiam sumministrat. Arcent sanè afflatum noxium colles, qui salubri apricitate undique secus obiecti prohibent auras [a] pestilentes. Atq; ideo, ut Amometus affirmat, par illis, [b] & Hyperboreis genus uitæ est. Inter hos, & Indiam gnarissimi Cyconas [c] locauerunt.

Hinc pari Sardinia, quæ respicit Arcton
Immitis, scopulosa, procax, subitisq; sonora
Flatibus, insanos infamat nauita montes
Hinc hominum, pecudumq; lues hinc pestifer aër
Seuit, et exclusis regnant Aquilonibus Austri. Causas affert Aristot. prima Problematum sectione. Plura ca. primo secundi reperies apud Celsum. Doctè multa Auicenna Fen. secunda ca. 5. et sequentibus primi Canonis. b *Par illis, & Hyperboreis.*) Onesicritus, Simonides, Pindarus, & poëtæ alij, tradunt Hyperboreos mille annos uiuere. Timagines (ut quintodecimo uolumine refert Strabo) scribit apud Hyperboreos, æneis guttis pluere, seq; ea pluuia tactum fuisse. Quod idem Strabo fabulosum putat. c *Cyconas.*) Ex Plinio capite 17. libri sexti. Sūt & in Thracia Cyeones ut capite 15. exposuimus.

De India, Et Indorum moribus. De eius regionis cœli clementia. De Indiæ fluminibus. Deq; miris in ea animalibus, arboribus, odoramentorum generibus. De Indis item pretiosis lapidibus Cap. LXV.

AB Emodis [d] montibus [e] auspicatur India à meridiano mari porrecta, [f] Fauonij spi-

AB *Emodis montibus.*) India, ut à nomine sumatur initium, ab Indo flumine, authoribus Stephanoq; & Arriano lib. 5. cognominata est. Eam Ptolemæus in principió septimi à situ duplicem esse dicit. Intra Gangem unam, quæ ab occasu terminatur Paropanisadum, & Aracosia, Gedrosiaq; à Septentrione Imao monte superiacente. Ab oriente Gange flumine. A meridie, ac etiā occasu parte Indici pelagi. Alteram extra Gangē. Hæc ab occasu Gange flumine terminatur, à septentrione Scythiæ, Sericæq; regionis partibus. Ab oriēte Sinarum regione. Indico pelago à meridie, & Prassoidis maris parte. Primæ tabula decima Asiæ, secundæ undecima situm appingit. Indiā in quatuor latera Diodo. Siculus lib. 3. dicit esse distinctā. Qđ ad orientē, quodue ad meridiē uergit, magnum mare circumdat. Quod Arctos spectat, Emodes mōs, ab ea Scythia quā habitant ij, qui Sacæ appellātur, diuidit. Quartum, qđ est ad occidentem, fluuius Indus terminat, omniū ferè post Nilum maximus. Similia quinto decimo Geographiæ lib. de situ Indiæ refert Strabo. Herodotus in Thalia Indicæ regionis id qđ ad Solem uergit, fabulosum esse dicit. Idipsum quoq; in fine operis sui sensit Plinius. Strabo à principio quintidecimi scribit rerum Indicarum exiguā esse apud scriptores certitudinē. Megasthenes antiquis Indorū historijs fidem non esse adhibendā tradit. Mela Pomponius lib. 3. Indiam notissimam esse prodit. De India præter iam dictos scribunt Plin. cap. 17. & sequentibus lib. sexti. Philostratus li. 3. uitæ Apollonij. Curtius li. 7. Copiosius cæteris Arrianus gestorum Alexandri lib. ult. e *Emodis montibus.*) Vetusta exemplaria ferme habēt. A Medis montib. Martian. li. 6. à Medijs mōtibus, Philippus Beroaldus qui se relegisse nuper, emēdasseq;, haud sanè indiligenter (inquit) Iulium Solinum affirmat, hunc locū legendum censuit. Ab Emodis montibus, motus (ut credo) codice Pliniano ca. 17. lib. 6. Nomades quoque (inquit) Indiæ uagantur. Sunt, qui ab Aquilone contingi ab ipsis, & Cyconas dixere, & Brisanos. Sed inde (ut planè consentiunt omnes) Emodi montes assurgunt. Indorumq; gens incipit &c. Inter montes quoq; indiæ eodem capite Hemodum recenset. Similiter & Mela Pomponius prodidit lib. 3. Artemidorus scribit Gangē flumen ex Emodis montib. ad Austrum deferri. Strabo etiā inter Indiæ terminos Emodū montē enumerat. Indiā (inquit) à septentrione Tauri extrema termināt. Ab Ariane usq; in orientale mare, quæ indigenæ particulatim nominant Paropamisum, Emodū, Imaum, & alijs nominibus

nominibus.Macedones uerò Caucaſum uocant.Idem(ut iamiam receſui)Diod.affirmat. Præterea cōſtat Indiam à Medis montibus longo interuallo ſeiunctam eſſe.f *Porrecta.*)Quidam contra uetuſta omnia exemplaria poſt dictionem,porrecta,hæc uerba ſuperioribus addiderunt. Ad Eoum,& à ſeptentrione uſq; ad montem Caucaſum. Terra hæc adeo Fauonij &c. a *In anno bis æſtatem habet.*) Plinius ca. 17.lib.6.Poſsidonius ab æſtiuo Solis ortu ad hybernum exortum metatus eſt. Eam aduerſam Galliæ ſtatuēs,quam ab occidēte æſtiuo ad occidentē hybernū metabatur,totam à Fauonio. Itaq; obuerſam eius uenti afflatu iuuari Indiam, ſalubremq; fieri haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies. Alij ſyderū ortus. Binæ meſſes in anno.Binæ æſtates media inter illas hyeme Eteſiarū flatu,noſtra uerò Brumali. Lenes ibi auræ. Diodo.Siculus li. 3 India(inquit) diuiſa eſt fluminum multitudine agros plurifariam rigantium. Iſta ex re bis in anno præbet fructus. Animantia uarijs generis producit præ ceteris magna. ac robuſta, partim terreſtria, partim uolantia. In India (inquit Herodot. lib.3) animantes tam quadrupedes,quàm uolucres, multò ſunt grandiores,quàm cæteris in locis, præterquam equi &c Megaſthenes Indiæ fœcūditatē ex eo maximè declarat,qđ etiam bis fructum ferre dicit,& bifariam nominat quemadmodū Eratoſthenes,qui(inquit) alteram hybernā ſementem,alteram æſtiuam quomodo & imbrē.Nullum enim annū inueniri dicit utroq; tempore ſine pluuia,quapropter cōtingit annū feracē eſſe,cum ſemper terra ſit fœcunda Fructus autem arboreos multos gigni. b *Alexandri Magni armis comperta.*)Nearchus(ut Strabo refert)ait Alexandrum Magnū contendiſſe per Gedroſiam cū exercitu proficiſci,cū intelligeret Semiramidem,ac Cyrum exercitū in Indiam duxiſſe. & illam cum uiginti hominibus,Cyrū cū ſeptē aufugiſſe. Maximamq; eſſe Alexandri gloriā,qui per eadem loca & gentes uictor cū exercitu ſeruatus fuerit. Geſta Alexand. Magni in India notiora ſunt,quàm ut hoc loco exponi debeant. c *Aliquantiſper commoratus.*) Hic Megaſthenes(ut ſecundo Geographiæ Strabo inquit)ad regem Indiæ Sadrocotū miſſus fuit Res Indicas ſcripſit Eratoſthenes in tertio Geographiæ lib.ut etiā Strabo commemorat. d *Dionyſius.*) Dubiū,ſit ne is Dionyſius poëta,qui Periegeſin.i orbis ſitum quam carmine cōſcripſit, Auienus,& Rhennius latinitate donarunt.Eadem de Diony & Philadelpho refert Plinius ca 17.lib.6 Strabo citat Dionyſ.conditarum urbium ſcriptorem.e *Periclitandæ.*)Experiendæ Cicero de oratore. Subeundus uſus omnium,& periclitandæ uires ingenij f *Quinq; milia oppidorum.*)Sunt quadā Pli exemplaria,in quibus legitur quindecim milia oppidorum,ſed Hermolaus ex Strabone lib 15.quinq; milia legendum monſtrauit.Idem & Martianus tradidit lib.6. g *Tertia pars terrarum*)Cteſias dicit Indiam non eſſe minorem reliqua Aſia Oneſicritus affirmat eam eſſe tertiam orbis partem.Nearchus quatuor menſium iter per campum.Megaſthenes,& Deimachus moderatius. Supra xx.milia ſtadiorū eam partem ponentes,quæ ab Auſtrali mari in Caucaſum tendit Indiam inquit Plinius tertiam partem eſſe omnium,multitudinem gentium innumeram,probabili ſanè ratione.Indi enim propè gentium ſoli nunq; emigrauere finib.ſuis. Megaſthenes dicit,nec ab Indis unq; emiſſam expeditionem, nec extrinſecus in Indiam quemq; cum exercitu profectum eſſe, aut uiciſſe,præter Herculem & Liberū patrem,& nuper Macedonas Multæ,uariæq; gentes Indiam(inquit Diod.)incolunt,quarum nulla originē extra Indiam trahit, ſed omnes Indigeres appellātur.Nūq; externa colonia illuc adijt,neq; ipſi ad alias gentes miſere.Scribit præterea idem Megaſthenes neq; Seſoſtrim Aegyptiū,neq; Tearconē neq; Aethiopē,ſed nec Nabocodroſorū,quod magis à Chaldæis probatur,quàm Hercules. Rurſus neq; Indāthyrſum Scythā. imò neq; Perſas ipſos aut Cyrū regem Indiā attigiſſe Semiramin autē priuſq; egrederetur,obijſſe.Liberi patris expeditionem apud Indos,& gentes alias ijs uerſibus Euripides in Bacchis,Bacchū loquentē faciens ſic inquit.

Auriferam adiui,& culta Lydorum loca,

a ritu ſaluberrima. In anno bis [a] æſtatem habet, bis legit frugem,uice hyemis Eteſijs potitur, Hanc Poſsidonius aduerſam Galliæ ſtatuit.Sanè nec quicquam ex ea dubium. Nam Alexandri Magni [b] **b** armis comperta, & aliorum poſtmodum regum diligentia peragrata penitus cognitioni noſtræ addita eſt. Megaſthenes ſanè apud Indicos reges aliquantiſper commoratus [c] res Indicas ſcripſit, ut **c** fidem quam oculis ſubiecerat,memoriæ daret. Dionyſius quoque, [d] qui & ipſe à Philadelpho rege ſpectator miſſus eſt gratia periclitandæ [e] ueritatis paria prodidit. Traduntergo in India fuiſſe quin **d** que milia [f] oppidorum præcipua capacitate, populorum nouem milia. Diu etiam credita eſt,tertia pars eſſe [g] terrarum. Nec mirum ſit,uel de hoſ-

Felicem

Felicem Et Phrygiam, & ustos sole Persarum campos, Bactraq; rigentemq; hyeme Medorum terram. Arabiam, atq; Asiam permeaui omnem. Sunt, qui Herculē nunquam Indiā fuisse ingressum, affirment. Eratosthenes, et aliorū scriptorū pars magna Herculis et Liberi patris gesta fabulosa, et minimè credē da arbitrantur. Bacchi res gestas tū in India, tū alijs in locis Diod. Siculus li. 3. & 4. abunde refert. Hercu lis lib. quinto. a *Numerantur annorum sex milia. cccli.*) Sic habent quæcunq; uiderim exemplaria, sed Plinia ni omnes codices sex milia ccc cij. retinent. Verba Plinij ex ca. 17. lib. 6. sunt hæc. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum, reges eorum cliij. an nis sex milia ccccij. adijciunt, & mēses tres. Fieri potuit, ut in alterutro eorum i pro l uel l pro i fuerit transmutata, sic scilicet. cccli uel. ccccij Scribit Herodo tus in Euterpe, à Dionysio, qui ex Semele Cadmi genitus fer tur ad suam ætatem esse annos ferme millē sexcentos. Ab Her cule uerò Alcmenæ filio, ferme nōgentos. Ergo si Plinij, & Soli ni computatio uera sit, ad aliū Dionysium referenda est uel mi nores āni q̄ Solares sint, accipi de bent. Lege q̄ scribit Arrianus in principio quinti. b *Maximi in ea amnes.*) Scribit Strabo li. 15. quin decim flumina uniuersa mentio ne digna quæ in Indum influūt,

minum, uel de urbium copia, cum soli Indi nun quam à natali solo recesserint. Indiam Liber pater primus ingressus est, utpote qui Indis subactis pri mus omnium triumphauit. Ab hoc ad Alexan drum Magnum numerantur annorum sex milia [a] quadringenti quinquaginta unus, additis eo amplius tribus mensibus habita per reges computatione, qui centum quinquaginta tres tenuisse medium æuū deprehenduntur. Maximi in ea amnes [b] Gan ges, & Indus, quorum Gangen [c] quidam fonti bus incertis nasci, & Nili modo exundare perhi bent. Alij uolunt à Scythis montibus exoriri. Hypa sis [d] etiam nobilissimus ibi fluuius, qui Alexan dri Magni iter terminauit, sicuti aræ in ripa eius posi tę probāt. Minima Gangis latitudo [e] per octo milia

ex quibus omnibus auctus est. Vbi ad cētum stadia, uel, ut alij tradunt, ad quinquaginta, tandem duo bus ostijs in Australe mare immitti, & Patalenam insulā facit. Philostratus li. 2. eius latitudinem, qua nauigabilis est, stadijs ferme quadraginta protendi Quo loco Indum flumen latè describit. In princi pio autem sexti ex multis prodit Indū, & Nilum similes esse Indus, qui est omniū fluminū maximus, non aqua solū agros letificat, & mitigat, sed eos etiam conserit Magnam enim ui seminū secū frumen ti, similiumq; dicitur deportare Ex M Tullio. 2 de Natura Deorū. De eo multa Arrianus gestorū Ale xandri lib ultimo Curtius lib. 7. Diod. Siculus lib. 3. abunde, ut cætera. Pli. ca. 20 li. 6. Amnium(inquit eodem cap. Caius Pli) mira uastitas. Proditur Alexādrum Magnum nullo die minus stadia sexcenta nauigasse in Indo, nec potuisse ante menses quinq; nauigare, adiectis paucis diebus, & tamen minorē Gange esse constat. Megasthenes tertiata Indiæ commentatione, sexaginta amnes eius prodidit. Cur autem in India plura, maximaq; sint flumina, causas philosophi, physiciq; asserunt, Indiā situ humidam Scythas uerò, Bactrianos, Arrianosq; uicinas gentes elatiores. Meritò igitur humiditatē ex superiori bus locis ad infimam fluentē, plures & aquosiores fluuios reddidere Hæc Diod. Siculus l. b. 3 c *Quorū Gangem.*) Gangem (inquit ca 18 sexti Pli.) alij incertis fontibus, ut Nilum, irrigantēq; uicina eodē modo Alij in Scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eū xix. amnes &c. Hos amnes circa principium 5. Arrianus nominat. Ganges (inqt Stra.) à montibus descendēs, quum in planitiem peruenit ad orien tē conuersus. & Palibothra ciuitatē maximā præterfluēs. in eius mare progreditur, & unū ostiū habet, q̄q; omnium Indicorū flumen maximum sit. Strabo lib. 15. Erathosthenes dicit Indiam æstiuis imbri bus madere, & eo tempore linum seri, & milium, sesamum, orizam, bosmorumq; Hiberno autem tē pore, triticum, hordeum, legumina, aliasq; esculentas fruges, quarum nos ignaros esse ait. In India præ terea omnia ferè nasci prodit, quæ in Aethiopia, & Aegypto nascuntur. In sacris literis flumē hoc Phi son nuncupatur, unum ex quatuor Paradisi fluminibus. Eum Hironym cateruam interpretari dicit. Iosephus inundationem ca 2. li. primi. De eo prēter supra dictos Diuus Ambro. ca. 3 eius li quē de Para diso inscripsit. Suidas ait Gangem flumen à Gange Aethiopum rege sortitū nomen. d *Hypasis.*) De hu ius fluminis nomine duæ sunt scriptorū sententiæ. Plures Hypanin, nō pauciores Hypasin id uocan tes. Dio Sicu li. 3. Hypanin, li. uerò 17. & Arrianus in 5. Hypasin nuncupant De eo ca. 14. abūde diximus id quod & Hermol non prætermit ca. 17. sexti Pliniarum Castig. Hyspasis latitudinē stadiorū septē, pro funditatē uerò ulnarū sex. 17. uolumine Dio. Sicu fuisse tradit Eius cursum adeo præcipitē esse, ut nullo unq; tēpore possit traijci. In eo uerò loco Alexāder suorū gestorū terminū eē statuēs. 12 aras quinquagin ta cubi. magnitudine dijs extruxit. Authores idē Dio & Arrianus in fine. 5. gesto. Alexādri. e *Mini ma Gan-*

a paſſuum, maxima per uiginti patet. Altitudo ubi uadoſiſsimus eſt, menſuram centum pedum deuorat. Gangarides [a] extimus eſt Indię populus, cuius rex equites mille, Elephantos ſeptingentos, b peditum ſexaginta milia [b] in apparatu belli habet. Indorum [c] quidam agros exercent, militiam plurimi, merces alij, optimi, ditiſsimique rempublicam curant, Reddunt iudicia, aſsident regibus. Quietum ibi eminentiſsimæ ſapientiæ genus eſt, c uita repletos incenſis rogis mortem accerſere. Qui uerò ferociori ſectæ ſe dediderunt, & ſyluestrem agunt uitam, Elephantos uenantur, quibus perdomitis ad manſuetudinem, aut arant, aut uehuntur In Gange [d] inſula eſt populoſiſsimam, & ampliſsi-

ma Gangis latitudo per octo. M. paſſ.) Obſcura in hac parte Plinij ſatis lectio. Vbi minimũ octo milia paſſ. latitudine, ubi modicum ſtadiorum centũ. Altitudine nuſq; minore paſſ uiginti. Martianus, latitudo Gangis ubi diffuſior. xx. mil. paſſ. Vbi anguſtiſſ. octo profundus pedibus centũ milia. Hæc uerba Solino maximè conformia. Diod. li. tertio Gangis latitudinẽ eſſe dicit ſtadiorũ triginta. Alibi triginta duo eum in latitudine patere ait Arrianus libr. 8. Patet autem Ganges (inquit) qua maximè anguſtus ad centum ſtadia. In multis uerò locis in modum ſtagni, uſque adeo diffunditur, ut qua terra depreſsior, nec tumulus uſquã appareat. trans alteram ripam nihil oculis diſcerni queat. a *Gangarides ext.)* A Gange ij populi authore Seruio tertio Georgicorum nomen habent. Nec eſt uerum, ut idem Seruius exiſtimat, eos inter Indos, & Aſſyrios habitare. Sed minus uerum eoſdẽ Auguſtum ſuperaſſe. Imò nec Alexander quidem. Nec ſolum hic Gangarida facit, ſed etiam Gangaris, uel Gangandis reperitur. Plinij ex cap. 19. ſexti uerba ſunt. Nouiſsime gentes Gandaridum, Calingarum. Regio Partalis uocatur. Regi lxx milia peditum, equites mille, Elephanti DCC. in procinctu bellorum excubant. Q. Curtius li. 9. Vlteriores Gangis ripas (inquit) colere gentes Gangaridas, & Pharraſios, uel (ut Diod. nominat) Tabræſios, eorumq; regem eſſe Aggramnem, uel (ut Dio.) Xandramen, uiginti milia equitum, ducentiq; peditum obſidentem uias. Ad hæc quadrigarũ duo millia trahere, & præcipuũ Elephantos, quos triũ miliũ numero explere dicebat. Similia ſcribit Diod. 17. hiſtoriarũ lib. Lib. autem 3. dicit Alexandrũ Macedonem totius Aſiæ imperium adeptum, ſolos Gangaros (ſic enim eos ibi nominat) non oppugnaſſe. Ex ijs apparet apud Pliniũ, nõ Gandaridum, ſed Gangaridum legendũ eſſe. Et apud Iuſtinum libro 12. Gangaridæ, nõ Gangaritæ. b *Peditum ſexaginta milia.)* Plinius, ut iamiã retulimus. lxx. milia dicit, non ſexaginta milia. Sunt Solini quædam exemplaria, in quibus xl milia ſcriptum eſt. c *Indorum quidam agros exercent.)* Did. Siculus. 3. Bibliothecæ lib ſcribit Indorum populum, in tribus ſeptem eſſe diſtributum. Primam philoſophorum eſſe dicit, qui cæteris numero pauciores ſupereminẽt dignitate. Secundam tribum agricolarũ eſſe tradit, qui multitudine ſuperantes cæteros, à bello, reliquoq; opere liberi ſolis agris colendis tempus impartiunt, tertiam tribum conficiunt omnis generis paſtores, qui neq; in ciuitatibus, neq; in uillis morantur. Qartum locum artifices tenent, quorum pars armis, pars ruſticis inſtrumentis, alij alijs utilibus rebus fabricandis uacant. Quinto ordine milites eſſe dicit, qui belli diſciplina exercentur. Ephorum eſt ſextus ordo. Hi quæcunq; in India aguntur inſpicientes, regi referunt. Vbi rex deſit, principib. Loco ſeptimo exiſtunt, qui conſilijs publicis præſunt. Hi numero pauciſsimi licet ſint, nobilitate tamen, & prudentia maximè inſignes ſunt. Ex ijs enim tum ad regum conſilia, tum ad rempublicam curandam, tum etiam ad res dubias iudicandas aſciſcuntur. Duces inſuper ex ijs deliguntur, ac principes. Has in partes Politia Indiæ diſtributa haud quaquam licet unius ordinis uirum alterius uxorem ducere, neque exercitium mutare. Neque enim fas eſt militem agrum colere, aut philoſophari artificem. Eadem diffuſè refert Strabo ante medium quintidecimi Megaſthenes, ut in. 8. Arrianus refert, Indicas gentes centum ac uiginti duas eſſe tradit. Quod unde didicerit eidem Arriano mirum uidetur. Plinij ſunt omnia quæ de Indorum exercitijs Solinus refert. Vita mitioribus populis Indorum multi (inquit) partita degitur. Alij tellurem exercent. Militiam alij capeſſunt. Merces alij ſuas euehunt, res externas inuehũt. Res publicas optimi ditiſsimiq; temperãt. Iudicia reddunt. Regibus aſsident Quintum genus celebratæ illic, & propè in religionẽ uerſæ ſapientiæ deditũ, uoluntaria ſemper morte uitã accenſo prius rogo finit. Vnũ ſuper hoc eſt ſemiferũ, ac plenum laboris immenſi, à quo ſuprà dicta continentur, uenandi Elephãtes, domandiq;. His arant. His inuehũt. Hæc maximè nouere pecuaria. His dimicant, militantq; pro finibus. d *In Gange inſula.)* Plinij uerba ex cap. 19. lib. ſexti ſunt hæc. Inſula in Gange eſt, magnæ amplitudinis gentem continens, nã Modoga-

licam

mam continens gentem, quorum rex peditum quinquaginta milia, equitum quator milia in armis habet Omnes sanè quicunq; præditi sunt regia potestate, non sine maximo Elephantorũ equitum, peditumq; numero, militarem agitant disciplinam. Prasia gens a ualidissima Palibotram urbem incolunt, unde quidam gentem istam Palibotros nominauerunt. Quorum rex sexcentena milia peditum, equitum triginta milia, Elephantorum octo milia omnibus diebus ad stipendium uocat. Vltra Palibotram mons Maleus, b in quo umbræ hyeme c in Septentriones, æstate in Austros cadunt, uicissitudine hac durante senis mensibus. Septẽtriones in eo tractu in anno semel, nec ultra quindecim dies apparent, sicuti author est Bethon, qui perhibet hoc in pluribus Indiæ locis euenire. Indo flumini proximantes uersa ad meridiem plaga ultra alios torrentur calore. Denique uim syderis prodit hominum color. Montana Pygmæi tenent. d At ij quibus est uicinus oceanus sine regibus degunt. Pandea gens e à fœminis

licam nomine. Vltra siti sunt Modubiæ, Molindæ. Vbere cũ oppido eiusdẽ nominis, magnificũ, Modrœsi, Præti, Calissæ, Saluri, Phassulæ, Colubæ, Orzulæ, Abali, Taluctæ. Regiorũ peditũ quinquaginta milia, equitũ quatuor milia, Elephantorũ. cccc. in armis habet. Non dicit Plinius regẽ huius Insulæ tot pedites, milites, currusq; in armis habere, sed rex horũ populorũ eam multitudinẽ possidere, nisi et ij omnes populi eius insulæ sint incolæ. a *Prasia gens.*) Plin. cap. 19. sexti. Prasia amplissima urbe, ditissimaque Palybotra. Vnde quidam ipsam gentem Palybotros uocant, imò uerò tractum uniuersum. A Gange Rege eorũ peditum sexcenta milia, equitum triginta milia, Elephantorum ix. milia, per omnes dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum est. In Elephantorum numero Plinius dissidet à Sólino. Hanc urbem Ptolemæus & Stephanus Palembotra numero multitudinis nũcupãt. Stephanus per ε nõ per τ scribit *παλίμβοθρα*. Eã Diodorus in tertio ab Hercule dicit fuisse constructam. Error in eius impressis codicibus, in quibus Palicotra, ꝓ Palibotra scriptum est. b *Mons Maleus.*) Post Palibotros ponit Plinius Monedes, & Suaros, quorum (inquit) mons Maleus, in quo umbræ ad Septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrum per senos menses. Septentriones eo in tractu semel in anno apparere, nec nisi quindecim diebus Berhon author est. Hoc idem pluribus locis Indiæ fieri Megasthenes tradit. c *Vmbræ hyeme in Septen. æsta. in Aust. cadunt.*) De umbris, & earum ex uario terræ situ, differẽtijs, abũde satis ca. 46. disseruimus. Quo loco Solinũ ipsum ab incuria defendimus. d *Pygmæi tenent.*) Plinij sunt hæc ca. 19. lib. 6. Indus (inquit) statim à Prasiorum gente, quorum in montanis Pygmæi tradunrur. De Pygmæis, & eorũ cum Gruibus pugna, plura. 15. ca. à nobis relata sunt. e *Pandea gens à fœm. regitur.*) Pande hæc gens cap. 20. 6. à Plinio nuncupatur. Ab ijs (inquit) gens Pande sola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idq; gratiorem regno donatam præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant. ccc. oppidis. Peditũ. cl. milia, Elephantis quingentis. Indi affirmant Herculi multos fuisse uirilis sexus filios. Filiam uerò unicã nomine Pandeã. Terrã quoq; in qua nata est, quã pater eius Hercules ei tradidit, de nomine eius Pendeam appellatã. Datos insuper ei Elephantos quingentos. Equites ad quatuor milia. Pedites circiter centũ triginta milia. Author Arrianus. 8. gestorum Alexnd. li. Diod Siculus dicit Herculẽ cũ multas cepisset uxores, filios plures, natam unicã genuisse, filijs, cũ ad ætatẽ peruenissent, Indiã omnem distribuisse, regnis pro numero filiorum constitutis. Filiam ab se nutritam reginã fecisse. Arist. ca. 6 septimi Naturæ animaliũ scribit fabulari de Hercule eum inter duos & septuaginta liberos fœminã unã tantũmodo genuisse. Sunt qui scribant Herculẽ cum Pandea filia prolis procreandæ causa concubuisse, quum ea septẽ tantum esset annorum. Canit Claudianus primo in Eutropium esse regna plurima quibus fœminæ imperant.

Medis, leuibusq; Sabæis
Imperat hic sexus, reginarumq; sub armis
Barbariæ pars magna iacet.

Quæ officia fœminæ exercere nõ possint, docet Vlpianus lib. 50. Digestorum tit. ultimo. Fœminæ (inquit) ab omnib. officijs ciuilibus, uel publ. remotæ sunt. Et ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere.

existere. Vnde quum alicui negotium aliquod committitur, ad quod penitus ineptus sit, prouerbio dicitur apud Græcos, γυνὴ στρατηγεῖ, ἡ γυνὴ στρατεύει. Hoc est, mulier imperat, atq; regnat. Plato tamen rempublicam ordinans, non arcet omnino mulieres à reipublicæ gubernatione, si quando ad id munus quæpiam reperiatur idonea. a *Nysa urbs.*) Plinius cap. 21. libri sexti. Nysam urbem plerique Indiæ ascribunt, montemq; Merũ Libero patri sacrum. Vnde origo fabulæ Iouis fœminæ editum.

a regitur, cui reginam primam assignant Herculis filiam. Et Nysa urbs a regioni isti datur. Mons etiam Ioui sacer Meros nomine, b in cuius specu nutritum Liberum patrem ueteres Indi affirmant, b ex cuius uocabuli argumento lasciuienti famæ creditur Liberum patrem fœminæ natum. Extra Indi ostium sunt insulæ duæ Chryse, & Argyre adeo fœcundæ copia metallorum, ut pleriq; eas aurea sola prodiderint, & argentea habere. Indis omnibus promissa cæsaries d non sine

Eadem refert Mela Pomp. lib. 3. cum dicit. Nisa est clarissima, & maxima, montium Meros, Ioui sacer &c. Et Capella Martia.in 6. Indorum quidam perhibent Bacchum, qui & Liber pater dictus est, Indi fluminis fuisse filium, uenisseq; ad eum Bacchũ alterum Thebis genitũ, ab eoq; donatum Tyrso tradunt, quum Thebanus Bacchum Orgia sacra celebranda docuerit, dixeritq; se Ioue genitum, in primis femore usq; ad partus maturitatem fuisse gestatum, inuenitq; montem Nysæ propinquum, quem coxam, seu femur nuncupauit, Nysam uerò, ut illi tradunt, in honorem Bacchi uitibus conseuerunt, homines qui Thebis uitium semina eo transtulerũt. Author Philostratus secundo uitæ Apollonij lib. Ab hac urbe Indiæ Bacchus Nyseus dictus est. Is enim multis cognominibus (ut quarto Metamor. canit Ouidius) nuncupatus est. Stephanus de Vrbibus urbes decem esse tradit, quæ Nysæ fuerint nuncupatæ. b *Meros nomine*) μηρὸν Græci coxam, femurq; uocitant. Montis huius, & fabulæ meminit etiam Theophrastus cap 4. libri quarti de historia plantarum. Multis uerbis id explicat apud Arrianum lib. quinto. Acuphis Nysæorũ princeps, qui legatus ad Alexandrum uenerat. Fabulam canit Ouidius tertio Metamorphoseos libro.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab aluo
Eripitur, patrioq; tener (si credere dignum est)
Insuitur femori, maternaq; tempora complet.
Furtim illum &c.

Rei autem ueritas hæc est. Cum Bacchus exercitum per Indiã duceret, isq; ob ingentes loci æstus peste periret, ipse ut dux prudens, in montes ex locis planis milites traduxit. Vbi cum uenti frigidi efflarent, & aquæ potu uterentur, quæ pura ex fontib. manabat, à morbo, quẽ contraxerant, liberabãtur. Bacchus ipse locũ montanũ, in quo exercitus à peste μηρὸν, id est, femur appellauit. Vnde & Græcos tradidisse de eo Deo posteris ferunt in Iouis femore Dionysiũ esse nutritũ. Ex Diodoro Siculo libro tertio. c *Chryse, & Argyre.* Aut ex re nomen, aut ex uocabulo ficta fabula est. Græci enim χρυσὸν aurum, χρυσοφόρον auriferum ἄργυρον argentum dicitur, ἀργυροῦν argenteus. Plinius cap 21. libri sexti. Extra ostium Indi Chryse, & Argyre fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum, argẽteumq; ijs solum esse, haud facile crediderim. Has Martianus libro sexto Chryseram, & Argyream nominat. Ibi (inquit) insulas duas auri, argẽtiq; metallis, ac fœtura prædicãdas, etiã uocabulis approbatur. Nam una Chrysera, Argyrea altera nuncupatur. Non locat eas Mela extra Indi ostium, sed Chrysen ad Tamum, ad Gangem Argyren. Altera (inquit) aurei soli (ita ueteres tradidere) altera argentei. Atq;, ut maximè uidetur, aut ex re nomen, aut ex uocabulo ficta fabula est. De Chryse insula Dionysij interpres intellexit, cum inquit.

Insula, quæ prisci signatur nominis usu
Aurea, quod fuluo sol hic magis orbe rubescat.

Tradunt apud Gasandos Arabas esse fertilissimam regionem licet hominum incuria malè cultam, in qua è cuniculis nulla arte factis aurum effodi, non sic, ut è terra igne concocta exprimant, sed ipsa natura purum. Vnde ex re nomen ei inditum, ut id ἄπυρον dicatur, quasi sine igne perfectum. d *Promissa Cæsaries.*) Quintus Curtius octauo gestorum Alexandri de Indis maritimis, prominent ungues (inquit) nunquam recisi. Comæ hirsutæ, & intonsæ sunt. Martianus in sexto. Omnes Indi comarum fuco decorantur. Scribit Strabo Indos meridionales colore Aethiopibus, aspectu, ac capillatura alijs persimiles esse. Nam propter aëris (inquit) humiditatem non crispantur. Diodorus Siculus libro quarto ait: Indorum moris esse per omnem uitam barbam nutrire. Hunc morem à Dionysio acceperunt. Vnde eum barbatum cognominauerunt.

a Gymnoſophiſtas [a] uocant, qui ab exortu aduſq; ſolis occaſum contentis oculis orbem candentiſſimi ſyderis contuentur in globo igneo, rimantes ſecreta quædam, areniſq; feruentibus perpetem b diem alternis pedibus inſiſtunt. Ad montem [b] qui Milo dicitur, habitant quibus aduerſæ plantæ ſunt, & octoni in plantis ſingulis digiti. Megaſtenes per diuerſos Indiæ montes eſſe ſcribit nationes c capitibus caninis, [c] armatas unguibus, amictas ueſtitu tergorum, ad ſermonem humanum nulla uoce, ſed latratibus tantùm ſonantes, aſperis rictibus. Apud Cteſiam legitur quaſdam fœmi d nas ibi ſemel parere, [d] natoſq́ue canos ilico fieri. Eſſe rurſum gentem alteram, quæ in iuuenta ſit cana, nigreſcat in ſenectute ultra æui noſtri terminos perennantem. [e] Legimus. Monoſce e los [f] quoque ibi naſci ſingulis cruribus, & ſingulari pernicitate. Qui ubi defendi ſe uelint à calore, reſupinati plantarum ſuarum magnitudine inumbrentur. Gangis fontem qui accolunt,

a *Gymnoſophiſtas uocant.*) Quòd nudi philoſophiæ ſtudeant, ſortiti nomen. γυμνὸς enim græcè, latinè nudus, σοφιστὴς ſapiens, & præceptor. Sunt enim philoſophi ſemper nudi incedentes. Plinius capite ſecundo libri ſeptimi, Philoſophos Indorum (inquit) quos Gymnoſophiſtas uocant, ab exortu ad occaſum præſtare contuentes Solem immobilibus oculis. Feruentibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtere. Porphyrius libro 4. de ſacrificijs tradit duo fuiſſe Gymnoſophiſtarum genera. Primi Bragmanes nominati, qui quadam generis ſucceſsione, in religionis, & ſapientiæ ſtudio procedebant. Alij Samanei dicti ſunt, qui idem ſtudium electione tantùm profitebantur. Hi Samatei Gymnoſophiſtæ uitę huius tempus, tanquam ſeruitutem quandam neceſſariā naturæ ipſi miniſtrantem inniti ferebant, ſtudebantq; animas corpore ſoluere. Cum autem corpus proſperè ſe habere cognoſcerent, ſæpe nihilo ad hóc urgente è uita hac egrediebantur. Hos domeſtici obitu beatos exiſtimabant. Eos uerò, qui illis ſupereſſent ut infelices deflebant. Subdit Gymnoſophiſtas præter reliquā temperantiam, atq; ſanctimoniā, animalibus omnino abſtinuiſſe. Quo autem cibo ueſcebantur, tradit Plinius capite 6. duodecimi naturalis hiſtoriæ: Plura de ijs Philoſtratus lib. ſexto. Docent autem (ut lib. primo Laërtius refert) Deos eſſe colendos, nil mali faciendum, fortitudinē exercendā. Eſſe etiamnum mortis penitus contemptores. Scribit Arrianus 6. geſtorum Alexandri lib. eos ſolos eſſe diuinandi peritos, nec cuiquā extra illos diuinationē permitti. Prædicūt autem ea tantūmodo, quæ uel ad anni tempora pertinent, uel ſi qua publica calamitas immineat illis incolis. Si quis eorū ter in diuinādo errauerit, ſilentij tantùm pœna mulctatur. Nec eſt quiſq;, qui indictum ſilentiū cogere poſsit, ut loquatur. Seruaretur utinā lex hæc hodie cum ijs, qui futura ſe prædicere profitētur. Quæſtio nobilis ab Ariſtotele diſſeritur in problematis. Cur locis calidis homines ſapientiores ſunt, quàm frigidis? Diſſoluitur ea quæſtio eius operis Sectione 14. Sed locum ſignaſſe ſatis ſit in præſentia. b. *Ad montem qui Milo dicitur.*) Ex Plinio capite ſecundo ſeptimi. In monte (inquit) cui nomen eſt Milo, homines eſſe auerſis plantis, octonos digitos in ſingulis pedibus habētes, author eſt Megaſthenes. c *Capitibus caninis.*) Plinij idem continentia uerba ſunt, eodem quem modò citauimus loco. In multis montibus genus hominū capitibus caninis, ferarū pellibus uelati. Pro uoce latratum edere, unguibus armatum, uenatu, & aucupio ueſci. Hos Græci κυνοκεφάλους nuncupanr, de quibus in fine cap. 42. abunde dictum eſt. d *Semel parere.*) Et hæc ex Plinio loco eodem ſumpta ſunt. Cteſias ſcribit (inquit) in quadā gente Indiæ fœminas ſemel in uita parere, gentioſq; confeſtim caneſcere. Huius rei cauſas aſſignauimus cap. 15. ſuprà. e *Perennantem.*) Sunt qui non perennantem, ſed permanentem legant. Perennio uerbo, frequenter Columella uſus eſt. f *Monoſcelos.*) Si uerbum uerbo reddas, unicrures latinè dicendum eſt. ἀπὸ τοῦ μόνου, καὶ σκέλους, id eſt, ab uno, & crure. Aulus Gellius capite quarto noni ſuarum Noctium. Monomeros, quoniam μηρὸς coxam, femurq; ſignificat. Plinius capite ſecundo libri ſeptimi. Item (inquit) hominum genus, qui Monoſceli uocarentur, ſingulis cruribus, miræ pernicitatis ad ſaltū. Eoſdemq; Sciopadas uocari, qui in maiori æſtu humi iacentes ſupini, umbra ſe pedum protegant. Hæc Plinius Latinè Vmbripedes dici poſſunt. Ab umbra, & pede nomen factum. Id eſt. ἀπὸ τῆς σκιᾶς, καὶ ποδός. Omnia Solini exemplaria quotquot uiderim pro Monoſcelos, Monoculos habent.

nullius ad escam opis indigent. Odore [a] uiuunt pomorum syluestrium, longiusq́ pergentes eadem illa in præsidio gerunt, ut olfactu alantur. Quod si teriorem spiritum fortè traxerint, exanimari eos certum est. Perhibent esse & gentem fœminarum, quæ quinquennes concipiunt, [b] sed ultra octauum annum uiuendi spatium non protrahunt. Sunt qui ceruicibus carent, [c] & in humeris habent oculos. Sunt qui syluestres hirti corpora [d] caninis dentibus stridore terrifico. Apud eos uerò, quib. ad uiuendi rationē propensior cura est, multę uxores [e] in eiusdem

a *Odore uiuunt.*) Plinius eodem cap. ijs uerbis id ipsum refert. Ad extremos (inquit) fines Indiæ ab Oriēte circa fontē Gangis Astromorū gentē sine ore, corpore toto hirtā, uestiri frondiū lanugine, halitu tantum uiuentē, & odore, quē naribus trahant. Nullum illis cibum, nullumq́ potum. Tantum radicum, florumq́ uarios odores syluestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus. Grauiore pauló odore haud difficulter exanimari. Strabo lib. quintodecimo, ex Megasthenis sententia scribit, adductos fuisse quosdam carentes ore, mites homines, qui circa Gangis ortum habitent. Eos uaporibus assarum carnium, & fructuum, ac florum odoribus enutriri. Et pro ore spiramenta quædam habere. Rebus fœtidis oppidò grauari, adeo, ut uix superuiuant præsertim in castris. Meminit & Gellius cap. 4. noni suarum Noctium. Affert Aristot. causas problem. 5. duodecimæ sectionis. Cur quæ ad solem orientem spectāt, odoratiora exurgant, quàm quæ ad aquilonem. Et eorum ipsorum, quæ ad ortū plus uergunt, quā quæ ad meridiem &c. Exigeret hic locus eius quæstionis inuestigationē, Sit ne possibile hominē, uel animal quoduis alterū, annos aliquot, odore tantū uiuere sine cibo. Varia super ea re à Medicis, & Philosophis disputata sunt. Aristot. eo lib. quē de Sensu & Sensato inscripsit, asserit ex sententia, odorem ipsum, ea ratione qua odor est, nihil ad nutrimentū conferre, quāuis plurimū ad sanitatē conferat animalis. Id multis rationibus suadere conatur Pythagoræ id sentientis sententiā reprobans. De hac ipsa quæstione multa in unum congessit Conciliator differentia 155. Ea eleganter refert Cœlius Rhodiginus cap. 31. decimitertij Antiquarū lectionū. Ioannes de Magistris quæstione secunda de Sensu, & Sensato cōpendio rem totā explicat copiosè. b *Quinquennes concipiunt*) Plinius cap. 2. septimi ijs uerbis id ipsum refert. In Calingis (inquit) eius Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum uitæ annum non excedere. Hæc Plinius. Id autē cœli, terræq́ qualitate accidere, philosophi tradiderunt. Est enim locus, authore Porphyrio, generationis principium, quemadmodum & pater. c *Ceruicibus carent.*) Hos Plinius cap. 2. septimi post Monoscelos, & Troglodytas esse dicit occidentem uersus. His Blemyas similes esse ait cap. 8. quinti de quibus suprà cap. 44. dictum est. Horum cap. 4. noni noctiū Atticarum Gellius similiter meminit. Et id ex loci dispositione euenire non ambigitur. d *Syluestres hirti corpora*) Ex Plinio & hæc cap. iam citato. Choromandarum (inquit) gentem uocat Tauron, syluestrē sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Similiū meminit Gellius ubi suprà. Hos potius feras, q̄ homines crediderim, quadā effigie hominibus tantum similes, sicut de Simijs, & reliquis huius genus in fine cap. 40. retulimus. e *Multæ uxores.*) Strabo lib. 15. Multas nuptas (inquit) Indij habent, quas à parentibus accipiunt pari boum emptas. Alias obedientiæ graria, alias prolis, ac uoluptatis. Et nisi castas esse cogant, fornicari licet. Disputant nostrates Theologi dist. 33. quarti Sententiarum. An liceat uni uiro plures simul uxores habere, aut contra: Quid in hac re tenendum sit, paucis, ut sui moris est eadem dist. Franciscus Mayronis aperuit. Extat ad hoc dis. 26. Decretorū Canonicorū. Iulianus præterea iureperitus tit. 2, tertij digestorū. L. prima scribit eum notari infamia, qui bina sponsalia, binasue nuptias in eodē tempore constitutas habuerit. Idē habetur tit. 9. noni Codicis. L. Cū p duas & tit. 10 primi Institutionū. §. Quia duas. De hac ipsa re diximus aliq̄ ca. 15. suprà. f *Ascendat rogum coniugis.*) Idē scribunt Cic. 5. Tusc. quæstionū. Valer. Max. tit. 1. secundi. Euseb. cap. 8. sexti præparationis. Hierony. cap. 27, primi aduersus Iouinianū. Versus Propertij sunt ex li. 4.

Felix Bois lex funeris una maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis.
Namq́ ubi mortifero iacta est fax ultima lecto,
Vxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent lethi, quæ uiua sequatur.
Coniugium, pudor est non licuisse mori.
Ardent uictrices, & flammæ pectora præbent,
Imponuntq́ suis ora perusta uiris.

Hic gens

a uiri coëunt matrimonium, & cum maritus deceſſerit, apud grauiſſimos iudices ſuam quæq; de meritis agunt cauſam, & quæ officioſior cæteris ſententia uicerit iudicantium, hoc palmæ refert præ-
b mium, ut arbitratu ſuo aſcendat rogum coniugis [f] & ſupremis eius ſemetipſam det Inferias. Cæteræ nota uiuūt. Enormitas in ſerpentibus [a] tanta eſt, ut ceruos, & animantiū alia ad parem molē tota hau-
c riant. Quin etiam oceanum Indicum quantus eſt penetrent, inſulaſq; magno ſpacio à continenti ſeparatas pabulandi petant gratia. Idq; ipſum palam eſt potentia ampliſſimæ magnitudinis fieri, quæ per tan-
d tam ſali latitudinem ad loca permeent deſtinata, Sunt illic multæ, ac mirabiles beſtiæ. Harum è multitudine, & copia partem perſequemur. Leucrocuta [b] uelocitate præcedit feras uniuerſas. Ipſa aſi-
e ni magnitudine, cerui clunibus, pectore, ac cruribus leonis, capite camelino, biſulca ungula, ore aduſque aures dehiſcente, dentium locis oſſe perpetuo. Hoc quoad formam. Voce autem loquentium
f hominum ſonos æmulatur. Eſt & Eale [c] aliàs ut equus, cauda uerò Elephanti, nigro colore, maxillis aprinis, præferens cornua ultra cubitalem modum longa ad obſequium cuius uelit motus accommo-
g data. Neq; enim rigent, ſed flectuntur ut uſus exigit præliandi. Quorum alterum cum pugnat, protendit, alterum replicat, ut ſi ictu aliquo alterius acumen obtuſum fuerit, acies ſuccedat alterius. Hippopotamis cōparatur, & ipſa ſanè aquis fluminum gaudet.

Hic genus infidum nuptarum, hic nulla puella eſt,
Nec fida Euadne, nec pia Penelope. Huius conſuetudinis cauſam ex Oneſicrito affert Strabo quintodecimo Geographiæ lib. Vxores (inquit) cum uiris defunctis cōburūtur, ob hanc cauſam, qđ cum aliquando adoleſcentulos adamarent, à uiris ſecedebant, uel eos ueneno interimebant. Vt ergo ueneficia tollerentur, hanc legem conditam eſſe. Quæ profectò lex, & cauſa non ſatis probabilis uide- 5 tur. Facit ad hunc locum quod ſcribit Seneca ſecunda declamatione lib. 2. a *Enormitas in ſerpentibus.*) Deimachus, & Megaſthenes ſcribunt in India ſerpentes 10 eſſe, qui boues, & ceruos unà cū cornibus deglutiant. In Macra campo Poſſidonius author eſt uiſum fuiſſe ſerpentem mortuum iugeris longitudine, craſſi- 15 tudine tanta, ut equites ex utraque parte aſtantes ſe inuicem intueri non poſſent, hiatu autem tanto, ut hominē equo inſidentem reciperet. Exuuiarum ſqua- 20 mam quamlibet clypeo maiorē. Hæc à Strabone lib 16. ſunt relata. Verba Plinij de hac ipſa re aſſcripſi cap. 38 ſuprà. Cauſam magnitudinis animalium apud In- 25 dicos, ex Plinio hoc ipſo cap. retulimus. Strabo quoque libro 15. ijs uerbis explicat. Indus aër udus eſt (inquit) & fœcundus, & ualde nutritiuus. Eodem modo 30 & terra, & aqua. Quapropter animalium tum terreſtria, tum aquatilia apud Indos, quàm cæteros magna ſunt. Hinc cauſam afferunt, ut maris beluæ ſint ma 35 iora terreſtribus, lege Ariſtote. decima ſectione problematum, & Plinium cap. 2. libri noni.

b *Leucrocuta.*) A Plinio hęc omnia ſumpta ſunt capite 21. octaui 40 naturalis hiſtoriæ. Leucrocutā (inquit) pernicioſiſſimā feram, aſini ferè magnitudine, cruribus ceruinis, collo, cauda, pectore leonis, capite Meliū, biſulca un- 45 gula, ore ad aures uſque reciſſo dentium locis oſſe perpetuo. Hāc feram humanas uoces tradunt imitari. In forma capitis animalis huius, diſſidet Solinus 50 à Plinio. Plinius enim capite Melium, Solinus capite Camelino eam dicit. Dubium quæ lectio uerior. Legi in uetuſtiſſimo Solini codice, non Camelino ſed Melino. Melem eam ferā uocant, quæ uulgò Taxo dicitur, de qua Plinius ca. 38. octaui libri. Albertus, cui nominum nulla cura, libro uiceſimoſecundo de Animalibus Leutrochocham uocari dicit. Leucrocutæ nomen ex leone, & Crocuta compactum creditur. De Crocuta Plin. cap. 21. lib. octaui. Crocutas (inquit) uelut ex cane, lupoq; cōceptos, 55 omnia dentib. frangētes, protinusq; deuorata cōficiētes uētre. Lege Diod. Siculū lib. 4. c *Eſt & Eale.*) Plinij ferè uerba ex ca 21. lib. octaui. Apud Indos (inquit) & q̄ uocatur Eale magnitudine equi fluuiatilis, cauda Elephāti, colore nigra, uel fulua. Maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens mobilia,

Indicis tauris color [a] fuluus est, uolucris pernicitas, pilus in contrarium uersus, hiatus omne quod caput. Hi quoque circumferunt cornua flexibilitate, qua malint, tergi duricia omne telum respuentes, tam immiti feritate, ut capti animas proijciant furore. Manticora quoque nomine [b] inter hæc nascitur, triplici dentium ordine, coeunte uicibus alternis, facie hominis, glaucis oculis, sanguineo colore, corpore leonino, cauda ueluti scorpionis aculeo spiculata. Voce tam sibila, ut imitetur fistularum modulos, tubarumq́ concentum, humanas carnes auidissimè affectat, pedibus sic uiget, saltu sic potest, ut morari eam nec extentissima spatia possint, nec obstacula latissima. Sunt præterea boues unicornes, [c] solidis ungulis, nec bifidis. Sed atrocissimum est Monoce-

quæ alterna in pugna sistit, uariatq́ infesta, aut obliqua, utcunq; ratio monstrauit. Albertus ex suis addit, Ealem esse animal aquatile. Verùm non idem est gaudere aquis fluminũ, & esse aquatile animal. Plinius ait, Ealen esse magnitudine equi fluuialis, non quod ipsa fluuialis sit. a *Indicis tauris color fuluus est.*) Et hæc ex Plinio eodem capite sumpta sunt. Sed atrocissimos India habet tauros syluestres, maiores agrestibus, uelocitate ante omnes, colore fuluo, oculis cæruleis, pilo in contrarium uerso, rictu ad aures dehiscẽte, iuxta cornua mobilia. Tergoris duritia silicis omne respuẽs uulnus, feras omnes uenantur. Ipsi non aliter, quàm foucis capti feritate semper intereunt. Albertus lib. 22. de Animalibus. Et si (inquit) credendum est uerbis Solini philosophi, tauri Indiæ fuscum habent colorẽ, caput grande, setas condensas, & horridas. Et parum infrà. Eijciunt autem (inquit) stercus post se uehementissime, cuius calore, & uiscositate retardant & canes, & uenatores: Hucusq; Albertus. Non dicit Solinus, nec etiamnum Plinius, Indicos tauros habere fuscũ colorem, nec grande caput, aut setas condensas. Quod subdit Albertus, Indicos tauros proijcere stercus post se uehementissimè, cuius calore, & uiscositate retardent & canes, & uenatores, id omnino falsum est, sed Bonaso feræ id tribuunt authores, ut cap. 53. suprà abũde docuimus. Nisi ex Indico tauro, & Bonacho suo, monstrum quoddam Albertus genuerit. Libuit huic loco Diod. Siculi ex li. 4. uerba subscribere, quæ hanc feram eleganter exprimat. Horũ animal omniũ (inquit) syluestris taurus, qui carnibus pascitur, feritatem excedit, penitusq; est inexpugnabilis. Corpore maior est domesticis tauris, equi uelocitate, ore usq; ad aures fisso, rubicũdo colore, oculis albis, nocteq; fulgentibus. Cornua ueluti aures mouẽs, in certamine firma tenet. Pili cõtra naturã cæterorũ animaliũ uersus caput ducuntur. Et hæc fera uiribus, fortitudineq; mirabili pugnat cũ cæteris bestijs, quas superatas cõmedit. Est quoq; infestus admodum armentis, nihil nec pastorũ uires, neq; canũ multitudinẽ timẽs. Dicitur eius pellis haud quaquã uulneribus patere. Cum multi illũ conentur ui capere, frustra defatigantur. In foueã delapsus, aut alio captus dolo, seipsum ex ira suffocat pristinæ libertatis amore. Meritò igitur Troglodytæ hãc bestiam optimã iudicãt, cui à natura indita sit leonis uirtus, equi celeritas, robur tauri. Quodq; maximũ est, haud inferior natura ferri. Hucusq; Diod. In hoc, ut uidetur, ab alijs discrepans, quod eum non in India, sed Aethiopia, & apud Troglodytas reperiri asserit. Sed esse potest, ut tam in India, quàm Aethiopia reperiatur, propter consimilem situs qualitatem, cœliq; influxũ non absimilẽ. b *Manticora quoq.*) Quod ex Plinio sumpserit hæc Solinus, non ab re fuerit Plinij uerba subnectere ex lib. & cap. paulò antè citatis. Apud eosdẽ Indos, scilicet nasci Ctesias scribit, quã Manticorã appellat, triplici dentiũ ordine pectinatim coeunt. Facie, & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentẽ, Vocis, ut si misceatur, fistulæ, & tubæ concẽtus. Velocitatis magnæ. Humani corporis uel præcipuè appetentẽ. Philostratus tertio uitæ Apollonij li. scribit Manticorã ferã esse quadrupedẽ beluã, cuius caput humano capiti assimilari ait, magnitudine uerò leonẽ æquare. Habere aũt in capite setas cubitales spinarũ instar, quas cõtra persequẽtes sagittarũ modo iaculetur. Albertus dicit hãc ferã esse Marintomorioni similẽ. Sed quæ uera sit Marintomorion, ab ijs rogras quæ Alberti iurarũt in uerba Magistri. Fateor enim me nondũ eius [illegible], ne dicam [illegible] attigisse. c *Boues unicornes.*) Plin. ca. 21. octaui. In India & boues solidis ungulis unicornes. Scribit idẽ Plin. ca. 37. 11. à principio idipsum cornu in medio frontis esse. Sũt Solini exemplaria, quæ sic habeant, boues unicornes, & tricornes. Sed cũ ex Plin. id sumptũ sit, dictio tricornes tanquàm addititia eradenda. Annotat eodem loco Plinius, quæ iure cornua intelligantur quandrupedi tãtum generi à natura tributa. Nec alibi (inquit) maior lasciuia naturæ lusit animaliũ armis. Quẽ Latini unicornẽ dicunt, Græci [illegible] nuncupant

nuncupant, uerbū de uerbo expreſſum. a *Monoceros.*) Non idē animal cū ſuperiori, licet & huic etiā unicū cornu ſit. Eum ipſum ſic Plinius ca. 21. octaui eleganter deſcribit. Aſperrimā feram (inquit) Monocerotē reliquo corpore equo ſimilē, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, uno cornu nigro media fronte cubitorū duū eminente. Hanc ferā uiuā negant capi. Monocerotem eundem eſſe exiſtimant, cū ea fera, quā Indicū aſinū nominant, de quo Ariſtoteles ca. 1. ſecundi Naturæ animalium, & Plinius ca. 37. undecimi naturalis hiſtoriæ.

a ros [a] monſtrum mugitu horrido, equino corpore, Elephanti pedibus, cauda ſuilla, capite ceruino. Cornu è media eius fronte protenditur, ſplēdore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor, b ita acutum quicquid impetat, facili ictu eius perforetur. Viuus non uenit in hominum poteſtatem, & interimi quidem poteſt, capi non poteſt. Aquæ etiam gignunt [b] miracula non minora. Anguillas [c] ad tricenos pedes longas edu-

Non alienum fuerit Philoſtrati uerba aſcribere ex tertio uitæ Apollonij lib. Aſinos præterea (inquit) ſylueſtres in uicinis paludibus multos capi dicūt. Eſſe autem huiuſmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generoſiſsime pugnant. Cōſicere aūt Indos ex illis cornibus pocula, aſſerūtq́; nullis morbis illo die affici, qui eiuſmodi poculo potauerint, neq́; ſi uulnerati fuerint dolere, & ex igne etiā incolumes egredi, neq́; ullis uenenis lædi, quæcunq́; nocendi gratia in potu dantur, iccirco regum eſſe eadē pocula, & regi tantū eiuſmodi feræ uenationem permitti. Apolloniū itaq́; ferā aſpexiſſe, eiuſq́; naturā cū admiratione conſideraſſe ferunt. Interroganti autē Damidi, an ſermoni, qui de poculo iam dicto ferebatur, fidem adhiberet. Adhibeo (inquit Apollonius) ſi huius regionis immortalē regē eſſe intellexero. Qui enim mihi, aut alteri cuiq́; poculum ita ſalubre dare poteſt, nonne ueri ſimilius eſt ipſum cotidie illo uti, & ex eo cornu frequenter ad extremā uſq́; pleniſtudinē bibere. Nemo enim (ut puto) calumniabitur eum, qui tali poculo etiā inebrietur. Mirū ex Monocerote, & Rhinocerote Albertū, unū, idēq́; animal ꝓcreaſſe, Sed quātū eæ duę feræ inter ſe diſtent, ex ijs liquet, quæ de Rhinocerote ca. 41. ab ſide retulimus. Huius feræ cornu tantæ noſtro quoq́; tēpore ęſtimationis eſt, ut id plures auro, gemmiſq́; cæteris omnino præponāt Iſiodo cap. 2. duodecimi Ethimo. Tantæ (inqt) fortitudinis eſt, ut nulla uenātiū uirtute capiatur, ſed ſicut aſſerunt, qui naturas animaliū ſcripſerūt, Virgo puella præponitur, quæ uenięti ſinū aperit, in q̄ ille omni ferocitate depoſita, caput ponit. Sicq́; ſoporatus, uelut inermis capitur. Ita eſſe uulgus quoq́; noſtri temporis etiā iureiurando aſſerere non dubitat. b *Aquæ etiam gignunt miracula.*) In omnibus fermè, quæ in India procreantur, mira quædā ſuper cætera, quæ alibi proueniunt, proceritas reperitur. Id autem tam in terrigenis, q̄ aquaticis uerū eſſe authores nobiles prodiderunt. Hoc autē accidere aiunt tū cœli, tum locorū Indiæ qualitate. Inter locorū naturas quantū interſit, libello ſuo de Fato diſſerit. M. Cicero. Plinius in calce naturalis hiſtoriæ fabuloſa eſſe multa, quæ de India referūtur, licet minimè ſit ambigendū, maximā eorū partem eſſe uериſsimā. Quod Alexandri Macedonis bellis, compertum eſt. De piſcium quorundā magnitudine, quæ uel Indiæ fluminibus, uel æquoribus generantur contentus Solinus paucis, refert tū anguillarū, tū uermium quorundā, tum deniq́; Balænarum, Phyſeterumq́; inſolitam, & uelut monſtroſam magnitudinē. In aquis (inquit Plinius) cōplura ſunt, maiora etiam terreſtribus. Cauſa euidens humoris luxuria. Alia ſors alitum, quibus uita pendētibus. In mari autem tam latè ſupino, molliq́;, ac fertili accremento accipiente cauſas genitales, ſublimi, ſemperq́; pariente natura, pleraq́; etiā monſtrifica reperiuntur perplexis, & in ſemet aliter, atq́; aliter nūc ſtatu cōuolutis ſeminibus, atq́; principijs. Vt uera fiat uulgi opinio. Quicquid naſcitur in parte natura ulla, et in mari eſſe, præterq́; multa, quæ nuſq̄ alibi. Rerum quidē nō ſolū animaliū ſimulachra ineſſe licet intelligere intuentibus, uuā, gladiū, ſerras. Cucumim uerò, & in colore, & in ſapore Quo minus miremur equorū capita in tam paruis eminere cocleis. Quærit Ariſto. decima Problematum ſectione. Cur maris animalia maiora, uegetioraq́; ſunt, q̄ terræ? An (inquit) qđ uis ſolis conſumendo, q̄ terrā ambiunt, copiā detrahit nutrimenti? Quā ob rem quæ abditā uitā agunt, uegetiora ſunt. His igitur omnibus incommodis, cū genus maritimū ſit immune, merito tū adoleſcere poteſt corpore ampliori, & uegetiori. c *Anguillas ad tricenos pedes lon edu. Ganges.*) Anguilla ob quandā cū anguibus ſimilitudinem nomen habet. Eam Græci ἐγχέλυν uocitant. Ariſto. ca. 16. ſexti naturæ animaliū aſſerit hoc unū inter ſanguinea genus totū, ſine coitu, ſine ouo procreari. Quod ita eſſe eo argumento conſtare dicit, quod in nonnullis fœculentis ſtagnis, aqua omni exhauſta, & limo detracto, anguillæ denuo generantur, ubi aqua acceſſerit pluuia. Aegyptij, ut in ſecundo refert Herodot. exiſtimant anguillas ſacras eſſe Anguilla ſuapte natura tam lubrica eſt, ut uix uiuens manibus teneri queat. Hinc in hominem

argutum, uafrũ, & plurimũ astutũ, prouerbio dici cœptũ. Anguilla est. Vtitur eo Plautus in Pseudolo. Quid (inquit) manifeste tenetur? Respondet Charinus. Anguilla est, elabitur. Scribunt ueterũ quidam, uini tęd:ũ omnino fieri, cũ quis uinũ biberit, in quo Anguillæ fuerint enecatæ. Pliniũ sunt, quæ de Anguillis hoc loco Solinus refert cap. 5. noni natu. hist. a *Vermibus abundare.*) Ex Plinio cap. 15. lib. noni. In eodem Gange esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert brachijs binis, sexaginta cubitorum, ceruleos, qui nomen à facie traxerunt. His tãtas esse uires, ut Elephantos ad potum uenientes mordicus comprehensa manu eorũ abstrahant

cat Ganges, quem Statius Sebosus inter præcipua miracula ait uermibus abundare, [a] cæruleis nomine, & colore. Hi bina habent brachia longitudinis cubitorum non minus senum, [b] adeo robustis uiribus, ut Elephantos ad potum uentitantes, mordicus comprehensos ipsorum manu rapiant in profundum. India maria Balænas [c] habent ultra spatia quatuor iugerum. [d] Sunt & quos Physeteras [e] nuncupant, qui enormes ultra molem, ingentium columnarum super antennas se nauium extollunt, haustosq; fistulis fluctus ita eructant,

b *Cubitorum non minus senũm.*) Quod de brachiorum magnitudine Solinus refert, Albertus li. 24 de animalibus, ad totius animantis magnitudinem falsò retulit. In Gange enim (inquit) fluuio, in quo anguillę magnæ sunt uermes quidam esse dicuntur, qui bifurcata crura anterius habent, sicut cancri, qui lõgitudinem habent sex cubitorum, & corripiunt Elephantes, & mergũt eos. Hucusq; Albertus. Mõstro simile esset, uermes sex cubitorũ magnitudinẽ nõ excedẽtes, corripere, ac tandem mergere Indos Elephantes. Plinio ergo, q̃ Alberto de ijs uermibus credendũ magis. Alibi hos uermes Statius nominari dicit, ubi de Platanista sermo est. c *Balænas habent*) Græcis id maris monstrum φάλαιναν uocant. Dicta à uerbo βάλω, quod mitto significat, qđ cæteris maris beluis altius undas iaciant, & emittant. Lege quæ scribit Arrianus ex Nearchi sententia gestorum Alexandri lib. ultimo. Plin. ca. 3. noni naturalis historiæ. Plurima, & maxima (inquit) in Indico mari animalia, è quibus Balænæ quaternũ iugerũ. Balænæ, ut idem sexto capite eiusdem lib. scribit, etiã in nostra maria penetrant. Verũ Balænæ & alterius generis pisces multò maiores in Indico oceano, q̃ in nostro mari nascũtur. Inter naturæ miracula non immeritò enumeratur, qđ Balænæ (est enim penè exoculata) Musculus pisciculus quãdoq; prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem uada prætentans, demonstrat, oculorumq; uice fungitur. Id Claudianus poëta secundo in Eutropium sic eleganter cecinit.

Sic ruit in rupes amisso pisce sodali
Bellua, sulcandas cui præuius edocet undas,
Immensumq; pecus parue moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdera monstro.
Illa natat rationis inops, & cæca profundi
Iam breuibus deprehensa uadis ignara reuerti
Palpitat, & uanos scopulis illidit hiatus.

De horum piscium magnitudine, scripsimus in Commentariolo in Dionysium de situ orbis super illud. *Liuoribus cuius salsum &c.* Quo loco Auieni uersus restituimus, ut legendũ sit.

Hæc nequis rapidi subiectus gurgitis unda,
Hæc integra salis lembum contorqueat unquam,
Aut se monstrigenis &c.

Sunt, qui Balænas, & cæte eadẽ esse existiment. Sunt & qui Pristes eas nominent. Faciunt quæ cap. 10. quinti Hexameron Diuus Ambrosius refert. d *Quatuor iugerum.*) iugeris mensura est pedum 240. in longitudine, author Plinius ca. 3. decimioctaui nat. historiæ. Erit igitur Balænæ longitudo pedum nongentorum sexaginta. Eas montibus æquas esse plures affirmant. e *Physeteras nuncupant.*) Physeter dictus uideri potest ἀπὸ τῶν φυσῶν, id est, à folle, qđ is piscis diluuiẽ quãdã aquarum ita eructet, ueluti flatus è folle mitti solet. φυσάω præterea inflo, & spiro significat. In Gallico oceano (cap. 4. noni inquit Plin.) Physeter ingentis columnæ modo se attollens, altiorq; nauiũ uelis diluuiem quandã eructãs. Albertus 24 de animalibus li. scribit à Plinio hoc marinũ animal pistris dictũ. Lubuit subscribere Alberti uerba, ne quis id me finxisse suspicetur. Pistris animal marinum est (inquit) magnum ualde, ut dicit Plinius, in oceano Gallias attingente aliquando inuentum. Hoc animal aliquando se effert supra mare in modũ altissimæ columnæ ultra uela nauigantiũ apparens, & aquã ingẽtem spargit, ita qđ in pauorem uertit nauigantes. Hactenus ille. Sed in hoc, ut plerumq; in reliquis hallucina-

hallucinatur Albertus. Cum ubiq; Plinius Priſtes à Phiſeteribus diuerſos faciat ca. 3. & 4. noni, & ca. 7. tricesimiſecundi. Quo differunt priſtis, & piſtrix, docet Seruius Grãmaticus. 3. Aene. ſuper illud.

Pube tenus, poſtrema immani corpore piſtrix. a *Sola India.*) Diod. Siculus lib tertio, ultima Syriæ Pſitacos procreare tradit. Ariſtot. ca. 14. de Admirandis in natura, Perſidis regionẽ quandã eſſe ait, quæ Pſitacena dicitur, à qua fortaſsis Pſitacus nomen habet. Albertus. 23. de Animalibus lib. ut aliquid ex ſuis addat, ſcribit, Pſitacum in montibus Gelboe, in quibus rarò pluit, nidificare.

a ut nimboſa alluuie plerumque deprimant alueos nauigantium. Sola India [a] mittit Pſitacum [b] auẽ colore uiridi, torque puniceo, [c] cuius roſtri tanta duritia eſt, ut cum è ſublimi præcipitatur in ſa-

b xum, niſu ſe oris excipiat, & quodam quaſi præſidio utatur extra ordinariæ firmitatis. Caput uerò tam ualens, ut ſiquando ad diſcendum plagis ſit admonendus (nam ſtudet [d] ut quod homines lo-

c quatur) ferrea clauicula [e] ſit uerberandus dum pullus eſt, atque adeo intra [f] alterum ætatis ſuæ annum, quæ monſtrata ſunt, & citius diſcit, & tenacius retinet. Maior paulò ſenior eſt, & obliuio-

d ſus, & indocilis. Inter nobiles, & plebeios diſcretionem digitorum facit numerus. Qui præſtant quinos in pede [g] habent digitos, cæteri ternos.

b *Auem Pſitacum.* Quoniã in Pſitaci auis deſcriptione Pliniũ imitatur Solinus, adſcripſi uerba Plinij ex cap. 42. lib. decimi. Super omnia (inquit) humanas uoces reddunt Pſitaci. & quidem ſermocinantes. India auem hanc mittit. Sitacen, uel Pſitacen uocant, uiridem toto corpore torque tantũ miniato in ceruice diſtinctam. Imperatores ſalutat, & quæ accipit uerba, pronunciat. In uino præcipuè laſciua. Capiti eius duritia eadẽ quæ roſtro. Hæc cum loqui diſcit, ferreo uerberatur radio. Nõ ſentit aliter ictus. Cum deuolat roſtro ſe excipit, illi innititur, leuioremque ſe ita pedum infirmitati facit. Ariſto. ca. 12. octaui naturæ animalium, ijs pſitacæ (ſic enim nominatur à Græcis) uerbis meminit. Omnes deniq; aues uncæ breui ſunt collo, & lingua lata, aptęq; ad imitandum. Nam & Indica (inquit) auis, cui nomen Pſitacæ, quã loqui aiunt, talis eſt, & loquatior, cũ biberit uinũ, redditur. Nearchus, ut refert Arrianus geſtorum Alexandri li. ult. tanquã rem mirandam narrat Pſitacos. c *Puniceo.*) Miniato torque dicit Plinius. Puniceum colorem eũ eſſe aiunt, quem φοίνικα Græci nuncupant, alio nomine, Rutilus, & Spadix dicitur. Significat autem exuberantiã, ſplẽdorẽq; ruboris. De eo, ac coloribus reliquis, abunde Gellius ca. 26. ſecũdi Noctiũ Atticarũ. Albertus nullius authoritate exiſtimat pſitaci torquẽ eſſe aliquantulũ coloris aurei. d *Nam ſtudet, ut quod homines loquatur.*) Sic enĩ retinent uetera exẽplaria. Eſt autẽ ſenſus, & ordo, Nã ſtudet, ut ipſe loquatur, qđ homines, ſupple loquũtur. Verba quædã ſunt, quæ ſuapte natura diſcunt pſitaci, ut χαῖρε, ſalue. Hinc ait Perſius. *Quis expediuit pſitaco ſuum* χαῖρε Martialis ultimo Diſtichorum

Pſitacus à uobis aliorum nomina diſcam,
Hoc didici per me dicere, Cæſar aue.

Cæſar Auguſtus ſublimis Attica uictoria reuertebatur, occurrit ei inter gratulantes coruum tenens, quem inſtituerat hoc dicere, Aue Cæſar, Victor, Imperator. Miratus Cæſar officioſam auem. xx. milibus nummũ emit. Salutatus ſimiliter à pſitaco, emi iuſsit eum. Idem miratus in Pica, hanc quoq; redemit. Ex ſecundo Saturnalium Macrobij. Ex hac pſitaci docilitate ortum Adagium. Pſitacũ Coturnici comparas. In eum, qui imperito, & penè elingui cuipiam facundum, & elegantem hominẽ æquare ſatagit. Vitur eo Martialis. 10. Epigrãmaton. Credis hoc priſce uoce, ut loquatur Pſitacus Coturnicis? Quod hæc omnino indocilis, ille ſuper omnes alites, humanas uoces ediſcat. Scribit Plinius certum Picarũ genus eſſe, cui expreſsior loquacitas, quàm Pſitacis. Hæ adamant uerbã, quæ eloquuntur, nec diſcunt tantum, ſed diligunt, meditanteſq; intra ſemet cura, ac cogitatione intentionem non occultant. Conſtat emori eas difficultate uerbi uictas. De auibus, quæ ſermonẽ humanũ ediſcunt, plura idem Plinius ca. 42. & ca. 41. lib. decimi. e *Clauicula.*) Virgula, à Claua diminutum nomen. Eſt autem claua teli genus quoddam, quo Herculẽ ſcribũt uſum. Plinius non Clauiculam, ſed Radiũ. id eſt, uirgam nuncupat. f *Intra alterum ætatis ſuæ annum.*) Plin. id non pſitacis, ſed picis tribuere uidetur. g *Quinos in pede digitos.*) Et hoc ad picas, nõ pſitacos, idẽtidẽ refert Plinius. Minor nobilitas (inquit) quia non ex longinquo uenit, ſed expreſsior loquacitas certo generi picarum eſt. Et parũ infra. Nec uulgaris his forma, quis non ſpectanda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani. Verum addiſcere alias negant poſſe, quàm quæ ex genere earum ſunt, quæ glande ueſcuntur,

uescuntur. Et inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitæ annis. Hucusq; Plinius. Sed fieri potest, ut eadē psitacis quoq; scriptores alij tribuerint. a *Lingua lata, multóq; latior, quàm cæteris.)* Plinij uerba sunt ex ca. 42. libri decimi. Latior (inquit) ijs est lingua omnibus in suo cuiq; genere, quæ sermonē imitātur humanum, quanq̄ id penè in omnibus contingit &c. Aristotelis uerba ex cap. 12. secundi naturæ animaliū, qđ docta, & eleganda sint, subscri-

Lingua lata, [a] multóq; latior, quàm cæteris auibus. Vnde perficitur, ut articulata uerba [b] penitus eloquatur. Quod ingenium ita Romanæ [c] delitiæ miratæ sunt, ut Barbari Psitacos mercem fecerint. Indorum nemora in tam proceram [d] sublimantur excelsitatem, ut transiaci ne sagittis [e] quidem posśint. Pomaria ficus [f] habent, quarum caudices in orbem spatio sexaginta passuum ex-

psimus. Lingua auibus est, sed uariè (inquit) Alijs enim longa, alijs breuis, alijs lata, alijs angusta. Omnium maximè animaliū post hominem literas pferre nō nulla auium genera queunt, uidelicet ea præcipuè, quibus lingua latior est. Plura ca. ult. secundi de partibus animalium. Multa Plinius de linguarum differētijs cap. 37. undecimi naturalis historiæ. b *Vt articulata uerba penitus eloquatur.)* Extat tricesimum caput apud Themistium Paraphraseos secundi de anima Aristotelis, de ijs, quæ ad uócis articulatæ formationē requirātur Auicenna, quem ob singularem doctrinā, Medicorū principem non iniuria uocitāt, sexta Fen. tertij Canonis à principio scribit linguā, quæ plurimū lata sit, aut parua nimium, penitus ineptā esse ad uocis articulatę formationem. Aptiśsimā autem eam linguā esse, quæ in sua longitudine, magnitudine q; cōmensurata fuerit, quæq; subtilis iuxta extremitatē exteriorē suā. Linguæ autē substantiā esse, carnem mollem, albamq;, quā uenas paruas, sanguineas, obq; eius calorē rubras intrare cōfirmat. Diogenes Babylonius, uocem esse ait, ictum aërem, siue auditus sensibile proprium. Differre autem hominis uocem à cæterorum animaliū uoce, qđ hominis uox articulata sit, & quæ ex mente proficiscatur loquentis. Hæc autē (inquit) à quartodecimo ætatis anno consūmatur. Eam Stoici contra aliorū sententiam corpus esse definiunt. Sed de ijs alibi plura tradidimus. c *Romanæ delitiæ.)* hac quoq; tempestate magno eos interdū pretio mercātur, ij præsertim, quibus est nequaq̄ res angusta domi. Vidi ego Psitacū centū aureis, nec à multū locuplete quidē homine quodā emptū. Qui de animaliū naturis scripserūt, tradunt inter Psitacū, & turturē esse naturalē quandā amicitiæ affinitatē. Id intellexisse Nasonem eo uersiculo autumant.

Et niger à uiride turtur amatur aue.

Expressius idipsum cecinit sexta secundi Amorū libelli, de morte Psitaci loquens.

Tu tamen ante alias turtur amice dole &c.

d *In tam procerā excelsitatē.)* Ex Plinio ca. 2. lib. septimi. Theophrastus ca. xi. secundi de Plantarū causis, proceritatis in arboribus ijs uerbis causas prodidit. Arborū (inquit) ipsarum semper quæ locis opacis, & afflatu silentibus sunt, proceræ, leues, atq; excelsiores exurgunt, nec non si breui sitæ sint interuallo, modo eodem adolescunt. Cōtrà quæ locis flantibus, ac uento expositis, atq; apricis, uel raris, solutisq; exeunt, minus tales euadunt. Incrementū enī profunditatis, altitudinē uetat, & flatus exasperant, nodosq; faciunt, ut retulimus. Retorsionis, & consistentiæ causa, quæ cum illis abdicata sint, incremētū longitudinis tantūmodo agitur. Quā ob rē illa etiā &c. Idem quoq; author ca. xi. de historia plantarū lib. Cæterū (inquit) uel natura humi ad radicis altitudinem, longeq; magis ad longitudinē plurimum conferre uidetur, si leuis, rara, transmeatuq; facilis sit, nā in eiusmodi locis ulterius producitur, & maiora incrementa sequuntur. Constat id maximè in genere urbanissimorū. Hæc enim si aquæ copiā habent, in quantū libeat, progredi possunt. Præsertim si locus inanis sit, nec aliquid obstet. Ad summā, quæ raro corpore sint, rectamq; agāt radicē lōgius mittunt, & nouæ si ad uigorē ætatis suæ peruenerint, magis q̄ ueteres, lōgitudine, altitudineq; radicis fulcientur. Plinius causas refert in ubertatem soli, temperiē cœli, aquarū abūdantiā. Easdē fermè causas 8. lib. retulit Q. Curtius, & 15. uolumine prius Strabo. Dio. Siculus. 17. Bibliothecæ uolumine, ait has Indiæ arbores ad septuaginta cubita in altū surgere, tantæq; crassitudinis esse, ut uix eas homines quatuor amplectantur. Onesicritus eas arbores in Musicani terra Indiæ Australiśsima esse tradit. Quarū stipitē (inquit) uix quinq; homines complecti queunt. Similes arbores in Perside regione Lucanus tertio Pharsaliæ esse dicit, cum inquit.

Aethera tangentes syluas liquere Coatræ.

Sunt enim Coatræ Persidis regionis urbs. e *Sagittis.)* Vergilius tertio Georgicorum.

Aut quos oceano propior gerit India lucos
Extremi sinus orbis, ubi aëra uincere summum

Arboris

Arboris, haud ulla iactu potuere ſagittæ Id ipſum eleganter canit Valerius Flaccus Argonauticō libro ſexto. *Denſior haud uſquam, nec celſior extulit ullas*

Sylua trabes, fiſſæq; prius rediere ſagittæ *Arboris ad ſummum quàm peruenere cacumen.* f *Pomaria ſicus habent.)* De ficu Indica ſic Plinius ca. 5. lib. duodecimi. Ficus ibi (inquit) exilia poma habent. Ipſa ſe ſemper ſerens, uaſtis diffunditur ramis, quorū pondera adeo in terram curuantur, ut anuo ſpatio infigantur, nouamq; ſibi ꝓpaginem faciant circa parentem in orbes quodam opere Topiario. Intra ſeptem eam æſtiuant paſtores, opacam pariter et munitam uallo arboris, decora ſpecie ſubter intuenti, proculuè fornicato ambitu. Superiores eiuſdem rami in excelſum emicant ſyluoſa multitudine, uaſto matris corpore, ut ſexaginta paſs. pleraq; orbem colligant. Vmbræ uerò bina ſtadia operiūt.

a tuberantur. Ramorum umbræ [a] ambitu bina ſtadia conſumunt. Foliorum latitudo formę Amazonicæ peltæ b comparatur. Pomum eximiæ ſuauitatis. Quæ paluſtria ſunt, arundinem creant b ita craſſam, [c] ut fiſsis internodijs lembi uice uectitet nauigantes. Et radicibus eius [d] exprimitur humor dulcis ad melleam ſuauitatem. Tylos In-

Foliorū latitudo Peltæ effigiem Amazonicæ habet. Ea cauſa fructum integens creſcere prohibet. Rarusq; eſt, nec fabæ magnitudinem excedens. Sed per folia ſolibus coctus prædulci ſapore digno miraculo arboris. Gignitur circa Aceſinem maximè amnem. Subſcripſimus Plinianis uerbis, quæ de Indica ficu multò ante Plinium, Theophraſtus ſcripta reliquit ca. 5. quarti de hiſtoria Plantarum libro, ut appareat, q̄ feliciter Plinius nobiliū authorum doctrinā in ſuum opus tranſtulerit. Indica regio (inquit) arborem ficum uocatam ſortitur, quę è ramis radices dimittit ſingulis annis, ut primo uolumine retulimus, dimittit autem nō ex nouellis, atq; etiam ueruſtioribus, illæ ſe terræ cōiungentes, ceu ſepē circum arborem faciunt, ita ut ueluti tabernaculum condatur, qua etiā morari homines ſolent, radices autem naſcentes euidentiſsimè à ramis diſcernuntur. Sunt enim albiores, tortuoſęq;, binaq; fronde foliatæ. Item arbor comā ſupernā laſciuā gerit, totaq; fornicato ambitu pulchrè orbiculatur, & magnitudine uehementer excellit, quippe umbrā bino ſtadio facere fertur, & craſsitudine caudicis, pleraſq; ultra, q̄ ſexaginta graduum orbem colligere, magna uero ex parte quadraginta, foliū pelta non minus habet, fructum admodū paruum, magnitudine ciceris, ficui ſimilē. Quam ob rem Græci ficum eam arborem appellabant, parum mirum in modū fructificat, non tantū pro magnitudinis deſyderio uerū etiā omnibus rebus. Naſcitur arbos hæc circa Aceſinē amnem. Multa de hac arbore ex Oneſicriti & Ariſtobuli ſententia lib Geographiæ quintodecimo Strabo refert. a *Vmbra ambitu bina ſtadia.)* Dio. Siculus. 17. hiſtoriarū lib. ſcribit harū arborū umbrā ad pedes trecentos ſeſe extendere. Nearchus tradit eandē ad quinq; iugera in circuitu extendi, tantæq; amplitudinis has eſſe arbores, ut dena hominū milia ſub una aliqua earū ſeſe poſsint ab æſtu ſolis defendere. Sunt, ut Strabo refert, qui dixerūt trans Hyarotidē amnē uiſam fuiſſe arborē, q̄ umbrā in meridiē faceret quinq; ſtadiorū. Hi aūt cunctos exuperant de arborū magnitudine. b *Amazonica pelta.)* Pelta Amazonica ſcuti genus breuiſsimi in modū lunæ iam mediæ. Eo Amazones uti ſolitæ. Verg. 1. Aeneid.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis. c *Arundinem ita craſſam.)* Plinij uerba, unde hæc Solinus tranſtulit, ex cap. 2. libri ſeptimi ſunt hæc. Arundines uerò (inquit) tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant, cap. autem. 37. ſextidecimi. Arundini (inquit) Indicæ arborea amplitudo qualem uulgò in templis uidemus. Herodotus in Thalia. Indorū (inquit) cōplures ſunt gētes, atq; ex lingua inter ſe diſſonæ. Quarū aliæ ſunt deditæ rei pecuariæ, aliæ non. Item alię in paluſtribus fluminis habitant, crudis uictitantes piſcibus, quos aggreſsi, & arundinis nauigijs exceptant. Singula autem nauigia è ſingulis arundinis internodijs fiunt. Scribit Theophraſtus ca. 11. quarti de hiſtoria plantarū, circa Aceſinem amnē pluſculas arundines ꝓuenire, quæ tamē (inquit) non fruterāt, folio non lōgo, ſed ſalici ſimile, magnitudine præſtantes, atq; robuſtæ, ut uicē haſtarum præbeant. Quo locō de arundinū generibus abunde ſimul, & eleganter diſſerit. Lege eundē Pliniū ca. 37 ſextidecimi naturalis hiſtoriæ. d *Humor dulcis ad melleam ſuauitatem.)* Saccharon intelligit. Plinius ca. 8. duodecimi. Saccharon (inquit) & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autē mel in arundinibus collectum gummium modo candidū &c. Dioſcorides in ſecundo uocat id glaciati mellis genus, quod in India (inquit) prouenit, & Arabia, quæ Felix cognominatur, collectū in arūdinibus, & Salium modo concretū, dentibusq; fragile. Meminit Strabo. 15. ſuæ Geographiæ lib. Saccharum hac tempeſtate abunde prouenit in Aegypto, Cypro, Creta, Rhodo, ac quibuſdā Italiæ locis. Qui gulæ ſtudent, nullum epulū delicatū putant, niſi Sacharo conditū fuerit. Apud ueteres nullus eius niſi in medicinis uſus. Circunferuntur de Saccharo huiuſmodi Varronis uerſiculi. *Indica non magna*

nimis

diæ insula est. [a] Ea fert palmas, oleam creat, uineis abundat, Terras omnes hoc miraculo sola uincit, quod quæcunque in ea arbos nascitur, nunquàm caret folio. Mons Caucasus [b] inde incipit, qui maximam orbis partem [c] perpetuis iugis penetrat. Idem fronte, qua soli est [d] obuersus, arbores [e] pi-

nimis arbore crescit arundo. Illius & lentis premitur radicibus humor, Dulcia cui nequeant succo contendere mella.
Hos uersiculos ne diutius quæras, refert ex Varrone Isidorus ca. 7. decimiseptimi Ethimologiarū lib. Lucanus. 3. Pharsaliæ. *Quiq́ bibunt tenera dulces ab arundine succos.* Papinius sylua sexta primi syluarum. *Et quas præcoquit Hypæsita cannas.* Sic eñ eū locū primus Hermolaus restituit. Vir, cui plurimū studiosi debeant. Sacchari naturā, operationes, ꝓprietates, usumq́ in medicinis edocet Auicenna in fine secūdi Canonis Vulgò id Zuccarum nuncupatur. Audiui quondam ego Viennæ Pannoniæ Ioannem Mainardum Ferrariensem, uirum humanitate, sciētijs, ac candidissimis moribus prestātissimū multis rationibus, ueterumq́ scriptorū sententijs disserentem, non esse Plinianum Saccarum id omnino, quod hodie uernaculè Zuccarum uocari diximus, edito opinionis suæ super ea re tractaculo elegantissimo ab eodem, cuius mihi legendi copiā fecit. a *Tylos Indiæ Insula*) Tylos insula (inquit cap. 10 duodecimi Caius Plinius) in eodem sinu est, repleta syluis, qua spectat orientem, quaq́ & ipsa æstu maris ꝓfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici &c. Et ca. mox sequēti de eadē Tylu. Fert eadē (inquit) palmas, oleas, ac uites, & cū reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborū folia ibi decidunt. Rigaturq́ gelidis fontibus, & imbres accipit. Hāc insulā in sinu Arabico Theophrastus ca. 9 quarti, & ca. 6. quinti de historia Plantarū esse dicit, in ea parte insulæ, quæ ad oriētem spectat, tantū arborū multitudinē esse aiunt, ubi æstus recesserit, ut locus frequentissimo uallo munitus relinquatur, atq́ ijs omnibus magnitudo, quæ fico, flos odore excellens, fructus ingustabilis, & uisu lupino similis. Lanigeras quoq́ arbores multas eandē insulā ferre proditū est. Scribunt præterea in Tylo insula materiem esse, ex qua naues ædificant, quæ mari incorrupta penè perduret. Quippe cum annos plus q̄ ducentos demersa immunis ab omni offensa seruetur. Extra aquā diuturna quidē eadē est, sed nō tantundē. Ocyus eñ putrere incipit. b *Caucasus.*) Caucasus mons, ut authoritate Aristoboli. 3. gestorū Alexandri Arrianus refert, nulli montiū qui sunt in Asia altitudine secundus. In longitudine maximè porrigitur. Nāque & Taurū montē, qui Ciliciā, Pamphiliamq́ disterminat, ex Caucaso esse perhibent, & alios item permagnos montes, qui pro uarietate gentium, à quibus incoluntur nomina uariant. Nihil uerò in eu nasci præter Termintū, & Silphiū, idē ipse Aristobolus author est, & nihilominus multas in eo incolas esse, magnāq́ pecudū, & armentorū uim ibidē pasci. Herodotus in Clio scribit Caucasum mōtē cū maximæ uastitatis, tum summæ altitudinis esse, multas, atq́ omnifarias gentes habere, ac plerasq́ omnes agresti materia uictitantes. Tauri montis summitates in tantū exurgere perhibentur, ut sol circa ipsas scindi uideatur. c *Maximā orbis partem.*) Plinius, & Solinus, ut ca. 51. retulimus, Caucasum montem partem Tauri montis esse dicunt. Philostratus in principio secundi Vitæ Apollonij, scribit Caucasum, Mediā, atq́ Indiā terminantē, in mare Rubrū altero cubito descēdere. Idē author est ex mōte Caucaso iucundū aromatū odorē sentiri. Eamq́ ob causam Pantheris eū mōtē refertū tradit. Pantheræ eñ plurimū aromatibus delectantur. In eo rursus monte Prometheū ob nimiū amorē erga homines à Ioue ligatū, & Aquilæ dilaniandū expositū fabulantur, abq́ Hercule, non quidē Thebano illo, sed quopiā altero tandē solutū. Scribūt nobiles authores in Caucaso monte ea inter alia peculiariter ꝓuenire, quæ ad magicā uanitatē plurimū faciunt. d *Fronte qua soli obuersus est.*) Id addit, quoniā fronte altera, qua Scythiā ꝓspicit maximè asper, & incultus est. Eapropter ab Horatio primo Carminū, inhospitalis Caucasus dictus est. Et à Verg. 4. Aeneidos.

Duris (inquit Dido) genuit te cautibus horrens
Caucasus. Hinc & prouerbio dici cœptū. Caucaso inhospitalior. Caucaseis cautibus horridior de loco horrido, atq́ inaccessibili, hominesq́ feris, q̄ hominibus similiori. e *Arbores piperis.*) Vox ut creditur, ijs gentibus propria, apud quas id Aromatū genus maximè prouenit. Græci etiam *ὁ πίπερι* uocitant Nicander Peperion Hippocrates, tum Medicū, tū Indicū Pharmacū appellat. Interdum Piper, semen Indicum nominat idem author. Philostratus tertio Vitæ Apollonij libro. In montis Caucasi præruptis latebribus arbores è quibus Thus distillat, procerrimas nasci, & Aromatū alias multas species. Inter quas & piperis arbores esse, qđ tanq̄ agricolæ (inquit) genus Simiarū colit, quæ à Græcis *ἀρίσκους* appellātur. Passim arbores quæ piper gignunt, Iuniperis nostris similes, quāq̄ in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantū eas aliqui tradidere, Semina à Iunipero distāt paruulis siliquis, quales in Phasiolis uidemus. Hæ priusq̄ dehiscant, decerptæ, tostæq́ sole, faciunt, qđ uocatur piper longum. Paulatim uerò dehiscentes per maturitatē, ostendunt candidum piper, qđ deinde tostū solibus, calore

a peris ostentat, quas ad [a] Iuniperi similitudinem diuersos fructus edere asseuerant. Eorum qui primus erumpit, uelut Corilorum Fimbria, dicitur Piper longum. Quod incorruptum est, Piper al- b bum. Quorum cutem rugosam, & torridam calor fecerit, Piper nigrum. Qui demum caducus torretur feruido sole, uocamen trahit de colore. At quod ex ipsa arbore stringitur, ut est, album Piper dicitur. Sed ut Piper sola India, ita & Hebenum sola [b] mittit,

colore rugisq; mutatur. Lege Plinium cap. 7. duodecimi nat hist. Piper (inquit cap. ultimo noni de historia plantarum Theophrastus) fructus est, eius genera duo, unum enim rotundũ erui modo tegmine carneq; constans, sicut laurina bacca, subrutilum, alterum oblongum, nigrum, semina papaueris continens, longè hoc ualidius altero, ambo uim calefactoriam obtinent. Quamobrem contra cicutam auxiliantur, & etiam thus. Extat nobile de pipere cap. 191. secundi apud Dioscoridem. Piper (inquit) arbor esse traditur in India breuis, fructu inter initia oblongo, effigie siliquarum, quæ collecta piper lõgum uocantur. Interius quiddam milio tenui simile est, quod quidem si consumatum sit, piper fiat. Hoc igitur temporibus suis dehiscens, pandens'que sese racemulos fundit, ferentes qualia ipsi nouimus piperis grana, e quibus acida, & antequam maturescant decerpta, candidum piper appellant. Quo loco plurima piperis remedia eleganter refert Auicenna, qui ob singularem doctrinã medicorum princeps non iniuria appellatur cap. 118. secundi tractatus, secundi Canonis, abundè refert piperis naturam, qualitatem, operationes, proprietatesq; plurimas. Extat apud Aristotelem philosophum 44. Problema primæ Sectionis. Cur piper si largè sumatur, uesicam soluat, si parcè, aluum? E contrario Scamonea si largè sumatur, aluum soluet, si parcè, & quæ uetus est, uesicam? Eum locum adeas huius rei causam expetens. Martianus iureperitus lib. 39. Digest. titulo quarto lege 16. inter species ad uectigal pertinentes, enumerat piper longum & piper album. a *Iuniperi similitudinem.*) Philostratus aliquorum de arbore piperis sententiam referens, sic in eo quem modò citauimus uolumine, inquit. Piperis arbor illi similis esse traditur, quam Græci ἄγνον, id est castam appellant, cum partibus alijs, tum maximè fructuum racemis. Nascitur autem (ut dictum est) in extremis præruptisq; locis, hominũ generi inaccessibilibus, ubi Simiarum multitudo montis cauernas & omnia foramina incolit. Eas aũt maximi faciunt Indi, quoniã piperis (ut sic dicã) uindemiatrices sunt. Quapropter & armis, & canibus Leones, & cæteras feras ab ipsis arcent. Quod autẽ ad piperis collectionem attinet, sic se habet. Accedentes Indi ad arbores quæ in parte montis infima nascũtur, fructusq; ab illis decerpentes, paruas quasdam sub arboribus areas faciunt, ubi piper congerunt, quasi casu illuc ipsum proijcientes, ceu rem neglectam, & minimi ab hominibus existimatam, circunstantes uerò. atq; in aurijs abditæ simiæ talia desuper aspicientes, ubi nox aduenit Indorum opus imitatæ auulsos arborum ramusculos, in areas (quos diximus) cõferunt. Indi autem, ubi dies illuxit, piperis aceruuos asportant, quos nihil laborantes sed dormiẽtes acquisierunt. Qui Alberto authore delectantur, legant eum de pipere, capite trigesimo sexti, eius uoluminis, quod de Vegetabilib & plantis scriptum reliquit. Ea omnia copiosius reperies apud authorẽ Pandectarum, in dictione Falfel. Sic enim Arabes piper nuncupant. b *Hebenum sola mittit.*) Theophrastus & plerumque Græci, non aspirant dictionem ἔβενον, Latinis undecunque aspirandam placuit. Qui de Hebeno scribunt, tradunt eam tum in India, tum in Aethiopia prouenire. Hebenus (inquit capite 117. primi Pedacius Dioscorides) laudatur Aethiopica nigri splendoris, sine læuorum cornus expoliti arte. Prædensa materie si frangatur. Mordax, substringensq; linguam, & quæ in carbone posita citra flammam & fumum uratur. Odore iucundo gratuita. Nam recens Hebenus propter pinguitudinem succensa igni conflagrat. Ligno ad cotem trito ruffescit. Inuenitur & Indica Hebenus uenas habens fuluas, & candidas maculis frequentibus. Alioquin melior quæ suprà dicta est, &c. Herodotus libro tertio, cuius authoritatem etiam Plinius aduocauit, sic inquit. Aethiopes eorumq; finitimi eodem quo Indi Calistriæ semine utuntur, subterraneasq; obtinent domos. Horum utriq; tertio quoq; anno munera portabant, portantq; ad meam usq; memoriam, binos semodios auri rudis, & ducenos fasces Hebeni, &c. Solinus asserens, solam Indiam Hebenum mittere, Vergiliũ secutus est. Plinius cap. 4 duodecimi naturalis historiæ. Indiæ (inquit) arborum magnitudinem unam, quam peculiarius Vergilius celebrauit Hebenum nusquam alibi nasci professus.

Vergilij carmen 2. Georgicorum hoc est,

Diuisæ arboribus patriæ, sola India nigrum
Fert Hebenum.

Quo loco Seruius ait, Indiã omnẽ plagã Aethiopiæ accipiendam. Sunt qui Hebenum Aethiopicam non aliam quàm palmarum generis esse dicant. Lucanus 10.

D Pharsaliæ

Pharsaliæ Hebeni Mareóticæ meminit, tanq̃ ea apud paludẽ Mareotin proueniat, inquiens.

Hebenus Mareotica uastos *Non operit postes, sed stat pro robore Nili.* a *Syluis hoc genus gignit.*) Vetera exemplaria gignit habent. Has syluas trans Hypanin, uel uerius trans Hypasin flumen quinto decimo Geographiæ lib. Strabo tradit. Sunt etiã tum in Aethiopia, tum in Arabico sinu syluæ, in quibus Hebenus copiosè proueniat. Authores cap. 30. sexti, C. Plin. & Mela Põp. lib. 3. b *Arbor est plerumq; tenuis.*)

nec tamen uniuersa, uerum exigua sui parte, syluis hoc genus gignit.[a] Arbor est plerumq; tenuis,[b] & frequentior. Vimine raró in crassitudinem caudicis extuberata, hiulco cortice, & admodum reticulato, dehiscentibus uenis, adeo ut per ipsos sinus pars intima uix tenui libro contegatur. Lignum omne [c] atq; mediale, eadem ferme & facie, & nitore, qui est in lapide Gagate. [d] Indi reges ex eo [e] sceptra sumũt, & quascunq; Deorũ imagines [f] non nisi ex Hebeno habẽt. Iidem ferunt materia ista liquorẽ non cõtineri [g] noxiũ. Et quicquid maleficũ fuerit tactu eius

Theophrastus in fine noni de plantarum historia asserit Hebeni lignũ aspectu Buxo simile esse, sed decorticatum nigerrimum reddi. Vtile (inquit) oculis ad cotem tritum. Huius duo genera esse constat. Alterum materiæ laudatũ pulchrumq́;. Alterum utile uitiatumq́;. Rarum qđ præstantius. Reliquũ per multũ habetur colorẽ cõmendatum, nõ recõdita, sed statim sua natura carescit. Fructicosa est Cytisi modó. Idem author capite 5. quarti de historia plantarum libro Theophrasti sententiam transtulit eisdem lib. & cap. C. Plinius. Duo genera (inquit) eius. Rarum id, quod melius. Arboreum trunco enodi. Materiæ nigri splendoris, ac uel sine arte protinus iucundi. Alterum fruticosum Cytisi modo, & tota India dispersum est. Idem Plinius cap. 11. sextidecimi eiusdẽ libri scripsit. Spississimã ex omni materie, ideo & grauissimã iudicari Hebenũ, & Buxũ, graciles (inquit) natura neutra in aquis fluitat. Tradit idẽ eodem loco, Hebenũ non sentire cariem. Auicenna cap. 210. secũdi tractatus secũdi Canonis scribit eam Hebenũ meliorẽ esse, q̃ nigra, æqualisq́; sit, & in qua lineæ minimé reperiantur, quæq́; tactu suo cornu tornatili sit persimilis, plurimũ cõpácta, ac solida, quæ uė mordax sit, cõstringensq́; gustantis linguã. Ex q; ea super carbonẽ posita, bonus, acutus tamẽ ꝓgrediatur odor. Eam calidã, & siccã esse asserit in 2. Quæ aũt sint eius operationes, ac ꝓprietates, multis uerbis eodẽ loco aperit idẽ author. Galenus 6. Simpl. Pharm. Hebeni uirturẽ abstersiuã calfactiuamq́; esse demonstrat. Tanta est inter Sesamina ligna, & Acanthi cum Hebeno similitudo, ut ea pro Hebeno mercatores uenditent. Sed deprehenditur (inquit, Dioscorides) quod hient, solidioraq; sint, quodq́; in Taleolas minutas, & colore quasi purpureas fatiscant. quodq́; admota linguæ non mordeant, nec accensa fragrent. Auicennæ sunt, quæ de Vegetabilib. & Plantis Albertus retulit lib. 6. c *Lignum omne, atq; mediale.*) Id est, omnes Hebeni partes, tam exteræ q̃ medullaceæ, similes sunt Gagati lapidi. Ex ijs eñ arboribus, quæ medullas certé habent, alijs carnosa medulla est, alijs lignosa, alijs membranis similis. Carnosa, uiti fico, punicæ, sãbuco, ferulæ. Lignosa Larici, abieti, pino. His durior, atq; spissior corno, ilici, robori. Cytiso, moro, hebeno, celti. Ex Theophr. cap. 9. primi de hist. plant. Sunt qui legãt. Lignũ omne absq; mediali, qđ ex Theophrasti uerbis falsum esse cõuincitur. d *De lapide Gagate*) De lapide Gagate cap 55. abundé diximus. e *Ex eo sceptra sumunt.*) Hebenina ligna nigri coloris, ut in Cõmẽtarijs Ezechielis Hieronymus tradit, pretiosissima sunt. Non ergo mirũ si ex eo ligno Indi reges sceptra sumunt. In tanta ueneratione sceptra habita sunt apud ueteres, ut uiri fortes per ea, tanq̃ per numen aliquod iurare cõsueuerint. Sic iurat Latinus rex apud Verg. 12. Aeneid cum Aenea fœdus iniens.

Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde leui, &c.

Eius cõsuetudinis rationẽ eodẽ loco affert Seruius. Is iurandi modus, ex 1. & 7. Iliados Homeri sumptus est. *ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον*, &c Sed re uera plerumq; dãnosa superbia sceptri. Reuoluerent utinã mũdi principes mente sæpius Agamemnonis regis potentissimi, ac sapientissimi sententiam.

Ego esse (inquit) *quidquam sceptra nisi nano putem*
Fulgore tectum nomen? & falso comam
Vincla decentem? casus hæc rapit breuis.

De ornatu & luxuria Indorũ regũ, plura refert Cælius cap. 2. quinti antiquarũ lectionũ libri. f *Deorum imagines.*) Scribit Plutar. & post eum Eusebius cap. 4. tertij Præparationis Euangelicę, simulachrũ & Deorũ imaginũ fictionẽ, esse uetustissimã. Has aũt prisci ex ligno faciebãt solũ. Ligneũ eñ erat Apollinis simulachrũ in Delo, ligneũ Palladis in Athenarum urbe, ligneum Iunonis in Samo. Paras etiam ille, qui primus Argolicæ templum condidit, & Callithiam filiam suam antistitem consecrauit, ex Cypti trunco simulachrum Iunonis dicitur conformasse

a auerti. Hac gratia pocula ex Hebeno habent. Ita nihil mirum a ſi peregre ſit in pretio, quo etiam ipſi quibus prouenit, honorantur. Hebenum ex India Romæ Mithridatico triumpho b primum b Magnus Pompeius exhibuit, Mittit India & Calamos odoratos, a potentes aduerſum inteſtinæ ægritudinis incommoda. Dat & multa alia d fragrantia mirifici ſpiritus ſuauitate grata. Indicorum lapidum in Adamantibus e dignitas prima,

maſſe. Lapidem enim rem duram, & inanẽ in Deorũ effigiẽ celare nolebant. Aurum uerò, atq; argentũ infœcundæ terræ, atq; infelicis, morbos colores eſſe putabant. Ebore uerò ꝓpter uarietatem abuſi ſunt. Refert eodẽ loco idẽ Euſebius de hac ipſa re in legibus Platonis ſentẽtiã. Veriſſima Cheremonis ſentẽtia exiſtimãtis fuiſſe eos mortales homines, qbus imagines, ac ſimulachra à ueteribus illis tributa ſunt. Dei autem ueri nullum ex ligno, uel materia quauis alia uerum ſimulachrum eſſe poteſt. Quis (inquit) adeo ſtultus erit, ut ligneum ſimulachrum, ac effigiem Dei creatoris omnium ſimilitudinem habere arbitretur? Natura enim diuina omnem materiam, & omnia quæ percipimus excedit, mente ſolummodo, ac ſanctis animis intellecta g * Li quorem non contineri.*) Mira rerum naturæ uis, qua plura inter ſe diſſident, conuenientibus alijs. Aiunt, qui de natura commentantur hircorum carnes uirus nõ recipere, ſi panem hordeaceum eo die, quo interficiantur ederint laſer'ue dilutum biberint. Stygis aquam tam præſentis ueneni eſſe aiunt, ut nõ niſi mularũ ungulis contineri queat. Si uas fiat ex hæderæ ligno, uina transfluunt, ac remanere aquã, ſi qua mixta fuerit. Sunt & innumera natura diſſidentium exempla. a *Nihil mirum ſi peregre &c.*) Locus à minori ad maius affirmando. Raré enim res gratæ ſunt ijs apud quos abundè proueniunt. *Humanas* (inquit Claudianus) *oblimat copia mentes.* Et illud Propertij ſecundo Elegiarum.

Eleuat aſſiduos copia longa uiros. b *Mithridatico triumpho.*) Nec ex India, nec primum addit Plinius ca. 4. duodecimi, ſed quod Romæ eam Magnus Pompeius in triumpho Mithridatico oſtendit. c *Calamos odoratos.*) Græcis κάλαμος εὐώδης dicitur. Hippocrates medicus μυρεψικὸν, ſiue μυρεψικὸς, i. unguentarium nominat. Conſtat autem eundem eſſe Calamum odoratum, & calamum Aromaticum. Nomen autem habet ex ſimilitudine calami uſualis. Theophraſtus capite ſeptimo noni de hiſtoria plantarum. Calamus uerò (inquit) & iuncus trans Libanum montem intra ipſum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt. Non ut quidam dixere inter Libanum, atq; Antilibanũ, inter quos campus ampliſſimus, & pulcherrimus eſt, quẽ Aulonẽ appellant. Qua uerò Calamus, & iuncus proueniũt lacus in amplũ ſpatiatur, iuxtaq; eũ paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt. Occupant lucum plus quam triginta ſtadia. Virides nequaq; eſſe uidẽtur, ſed ſicci, forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aſpirat, non tamen odor ſpiratur, ut quidam referunt. Hic enim locus à mari plus quã ſtadia centum quinquaginta. Sed in Arabia ſpiratione agri odoratiſſimum eſſe inter omnes conſtat. Quæ in Syria odore ſuperuacuo ſunt. Hæc ferme nota habemus. De eodẽ Dioſcor cap. 17. lib. primi Calamus odoratus (inquit) ex India eſt præcipua bonitas Ruffo, geniculis frequentibus, & qui cõfractus in aſſulas multas diſſilit, plenis araneo fiſtulis, ſubalbidus, in cõmanducando glutinoſus, aſtringenſq; linguam guſtu ſubacri, urinam porus elicit, eoq; cũ gramine, aut Apij ſemine incoctus, ſubſtillo, hydropi, renibus ruptis, conuulſis bibendus præcipitur, menſes quoq; admotu potuq; detrahit, tuſſi, euaporatus per ſe, aut cum reſina Terebinthina fumo per fiſtulam attracto in os, medetur, ad muliebres uſus decoquitur, infectione, infuſioneq; profuturus. Eodem in malagmatis, ſuffimentiſq; ad odorem utuntur. Similia de Calamo odorato, quem Aromaticum nuncupat, ſcribit Auicenna cap. 161. tractat. 2. ſecundi Canonis, addens eũ eſſe naturæ calidæ, & ſiccæ ad ſecundum uſq; gradum. Quo loco eius proprietates abundè docens, aperit qualis ſit eius in medicinis uſus. d *Dat & multa alia.*) Quæ autem ea ſint docent inter alios Theophraſtus lib. 9. de hiſtoria plantarum. Plin. lib. 12. naturalis hiſtoriæ. Dioſcorides maximè libro primo Arrianus in 8 Strabo. lib. 15. Item cæteri. e *In Adamantibus.*) Conſtat Adamantibus ex natiua duritie nomen inditum, quod ſcilicet ob eius inſuperabilẽ duritiem uix frangi poſſit, ſumptũ nomen ab ἀ priuatiua particula, & δαμάω uerbo, qđ domo, & ſupero ſignificat. Hinc Adamas indomabilis dictus, Serui 6. Aen. Duritiei cauſam tam in Adamante, quàm reliquis lapidibus natiuam ſiccitatem philoſophi prodiderunt. Serapion ſcribit Adamantem eſſe frigidum, & ſiccum in quarto gradu, aitq; has duas naturas raró aggregari in aliquo certè lapide. Lucretius ſecundo de rerum natura libro ex Atõis cuncta componens, ait Adamantis duritiem ex Atomis hamatioribus prouenire.

Denique quæ nobis durata, ac ſpiſſa uidentur,

Flexe magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi per ramos alie compacta teneri.
In quo iam genere in primis Adamantina saxa
Prima acie constant ictus contemnere sueta.

Sunt ex Hesiodi interpretibus, qui Adamantē ferri speciem esse dicant. Adamantis durities efficit, ut is maximū in rebus humanis non solum inter gemmas pretium habeat, diu (inquit Plinius) non nisi regibus, & ijs admodum paucis cognitus, unus modo in metallis repertus perquam raró comes auri, nec nisi in auro nasci uidebatur. Scribit idem Plin. cap. 4. tricesimiseptimi nat. histo, ueteres eum in Aethiopum tantum metallis inueniri existimasse inter delubrum Mercurij, atq; insulam Meroen, dixisseq; non ampliorē Cucumeris semine, aut colore dissimili inueniri. a *Qui lymphationes abigant.*) Adamas (inquit Plinius) & uenena irrita facit, & lymphationes abigit, metusq; uanos expellit à mente, ob id quidam Anchitem uocauere. ἄγχει enim apud Græcos angorem significat. Dionysij poëtæ interpres has Adamantis uires ijs uersibus eleganter exprimit.

Hic fulget lymphata Adamas qui pectora sanat,
Et prohibens miseris occulta dam na ueneni.

b *Adamantum sint species.*) Quæ quótue sint Adamantum species abunde refert Plinius capite 4. libri ultimi. Aduertendum Adamantum differentias interdum sumi ex locis, in quibus proueniunt, aliqñ ex colore eorum, sæpe ex habitu, & forma, ab eorum frequenter duritie, nōnunq; effectus eorum uarij specierum aliā arguunt, & naturam. c *In quodam Crystalli genere.*) Quoniam hæc Adamantis species eodem loco, ubi & Crystallus prouenit, reperitur, non mirum si Adamas hic sit plurimùm Crystallo consimilis Plinius. Indici (inquit) nō in auro nascentis, sed quadam Crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt. Et laterū sexangulo leuore turbinatus in mucronē &c. d *Adaq; similis.*) perq; pariter, omnino similis. Apuleius. 4. de Asino aureó. Quos incontanter adæque latrones arbitrarere. Plautus in Cassina. Neq; est, neq; fuit me, senex quisquā amator, adæq; miser. Miror quosdam, pro ad æq; similis splēdore liquidissimo reposuisse, ad aquæ similis splendorem liquidissimum. e *Huic proximus.*) Hunc Arabicum Plin. nuncupat supradicto minorem tantū esse perhibens. Similis est huic quidē Arabicus, minor tantū. Similiter & nascens cæteris pallor gentis, & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus ij deprehenduntur, ita respuentes ictum, ut ferrum utrinq; dissultet, incudes etiam ipsæ dissiliāt. Quippe duritia inenarrabilis est, simulq; igniū uictrix natura, & nunquam incalescens. Vnde & nomen indomita uis Græca interpretatione accepit. f *Tertius in uenis Cypri.*) Duo alia Adamantis genera Solinus præterit, de quibus hæc retulit Caius Plin. Vnū ex ijs (inquit) uocant Cenchron, qđ est milij magnitudine. Alterū Macedonicū in Philippico auro repertū, & hic est Cucumi semini par. Post hos Cyprius uocatur in Cypro repertus, uergēs in æreū colorē, sed in medicina, ut dicemus efficacissimus. g *In Metallis ferrarijs.*) Hūc Plin. Sideritem uocat. Post hunc (inqt) est Siderites ferrei splendoris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur, & alio Adamante perforari potest. Quod & Cyprio euenit. Græci enim σίδηρον ferrum dicunt σιδήρεον, & σιδηρέη ferreum. Sicque à colore nomen habet. Sunt, qui sic legant. Tertius in uenis Cypri apparet proprior ad æream faciem, & plurimum ualet in medicamine, qui Siderites appellatur. Sed non aduertunt Sideriten esse aliud Adamantis, genus ut ex adscriptis Plin. uerbis euidens est. h *Nec ferro uincuntur.*) Siquidē (inqt Plin.) illa inuicta uis duarū uiolentissimæ naturæ rerū, ferri, ignis cōtēptrix hircino rūpitur sanguine, ac ne aliter, q̃ recēti, calidoq; macerata. Et sic q̄q; multis ictibus, tūc etiā præterq; eximias

utpote qui lymphationes abigant, [a] uenenis resistant pauitantium mentium uanos metus pellant. Hęc primum de ijs prædicari oportuit, quæ respicere ad utilitatem uidebamus. Nunc reddemus quot, quæue Adamantum sint species, [b] & quis color cuique eximius. In quodam Crystalli [c] genere inuenitur materiæ, in qua nascitur adæq; [d] similis, splendore liquidissimo in mucronem sexangulum utrinque secus leuiter turbinatus, nec unquam ultra magnitudinem nuclei auellani reperitur. Huic proximus [e] in excellentissimo auro deprehenditur. Secundus pallidior, ac magis ad argenti colorem renitens. Tertius in uenis [f] Cypri apparet propior ad aëriam faciem, Quartus in metallis ferrarijs legitur, [g] pondere cæteros antecedens, non tamen & potestate. Nam & hic, & qui in Cypro deprehenduntur, frangi queunt, plerique etiam Adamante altero perforantur. At illi, quos primos diximus, nec ferro uincuntur, [h] nec igni do-

mantur. Veruntamen ſi diu ſanguine hircino macerentur, necaliter, quam ſi calido, uel recenti malleis aliquot antè fractis, & incudibus diſſipatis, aliquando cædunt, atque in particulas diſſiliunt. Quæ fragmenta ſculptoribus in uſum inſigniendæ cuiuſcunque modi gemmæ expetuntur. Inter Adamantem, & Magnetem [a] eſt quædam naturæ occulta diſſenſio, adeo ut iuxta poſitus nō ſinat Magnetē rapere [b] ferrū. Vel ſi admotus Magnes ferrum traxerit, quaſi prędam quandam quicquid Magneti hæſerit, Adamas rapiat, atque auferat. Lychniten [c] deinde fert India, cuius

eximias incudes, malleosq; ferreos frangens. Idipſum Rhennius ijs uerbis cecinit.

Quem minimè ualeat ferrum ſuperare, nec ignis,
Frangitur hircino maceratus ſanguine tantum.
Sed tepido fractis multis incudibus ante.

Adamantis duritia in Prouerbia abijt. Adamante creati. Adamante durior. Adamantina tunica. Adamātini claui. De homine qui neutiq; á ꝓpoſito flecti poteſt. Vtuntur ijs Statius 1. Syluarū. Heſiod. 1. Georg. Horat. 1. & 3. Carm. Sunt Medicorū quidam, qui dicunt Adamantem hirci ſanguine frangi poſſe, ſi eiuſmodi hircus aliquandiu ante uinum biberit, uel montanum Sileos, aut Petroſelium comederit. Plumbo quoque hunc ipſum lapidem frangi poſſe confirmant. Miratur Plinius cuius hoc ingenio inuentū fuerit? quoue caſu repertum? Aut q̄ fuerit coniectura experiendi rem immenſi ſecreti, & in fœtidiſſimo animaliū omniū, profectò muneris talis inuentio hominis eſt. Germanij noſtri temporis id omnino falſum eſſe contendunt. a *Inter Adamantem, & Magnetem.*) Plinij uerba, quæ hoc loco Solinus mutuatus eſt, hęc ſunt. Adamas (inquit) diſſidet cum Magnete lapide, in tantum, ut iuxta poſitus ferrum non patiatur attrahi, aut ſi admotus Magnes apprehenderit, rapiat atq; auferat.

Dionyſij interpres.

Hic iuxta poſitus Magnetem uiribus arcet,
Occultus rapeu ferri, uel tractibus ante
Admotum trahit, defendens robore miro.

Quæ de Adamantis, & Magnetis pugna ſe uidiſſe Auguſtin. refert, lege apud eundē cap. 4 lib. 21. Ciuit. dei. De cōtrarietate Magnetis & Allij, lege Plin. in Prol. lib. 20. Nat. hiſt. Neſcio quas nugas referat de Adamāte Serapio, de Simplicib. & Mineralib. ſcribēs. b *Magnetem.*) Plin. Nicādri teſtimonio ſcribit Magnetem fuiſſe ab inuentore ſortitū nomen. Lucret. lib. 6. à patria, hoc eſt, à Magneſia ſic uocatum.

Quod ſupereſt agere incipiam, quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem Magneta uocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia ſit patrijs in finibus ortus.

Heraclium quoq;, id eſt, Herculeū eundē dictū ait, uel ab Heraclia Ponti regione, ubi ꝓuenit, ut Didimus author eſt, uel quod is lapis Herculeis, id eſt, maximis uiribus præditus ſit. Ab effectu quoq; Siderites dicitur, qđ ad ſe ſcilicet ferrū trahat. Eius Plin. Sotaci authoritate quinque genera eſſe tradit, quā diuerſitatē à locis, in quibus ꝓuenit, omnino trahēs. Diogenianus uerū Magnetē ſic argento ſimilē eſſe, ut ſæpe aſpicientes fallat. Eum aūt lapidē, qui ferrū trahit, non Magnetē dici ait, ſed Heracleon potius appellandū. Ob hanc Magnetis trahendi ferri uim, Anaxagoras Magnetē animatū eſſe credidit. Vnde ſūt ea uis huic lapidi inſit multis carminibus 6. de rerū natura Lucret. demonſtrare conatur.

Principio omnibus à rebus, &c.
Mirum quod Magnes,
Ex ferro meruit uitam, ferriq; rigore
Veſcitur, hoc dulces epulas, hoc pabula nouit,
Hinc proprias renouat uires, hinc fuſa per artus
Aſperſa ſecretum ſeruant alimenta uigorem.
Hoc abſente perit, triſti morientia torpent
Membra fame, uenaſq; ſitis conſumit apertas.

Scribit Dioſ. cap. 168. lib. 5. de materia medicin. Magnetē lapidē tāto eſſe meliorē, quāto facilius trahit ad ſe ferrū. Itē quāto magis cæruleus colore fuerit, præſertim ſi ſpiſſus firmeq; admodū pōderoſus. Vix crediderim, q̄d ca. 390. de Mineral. Serap. de Magnete lapide ꝓdidit. Nec minus fidē excedūt, q̄ 2. & q; Miner. ab Alb. relata. Sed loca cōſignaſſe ſatis fuerit. Ex Magnetis natura nō incōcinnū ſumetur Adagiū. Vti Magnete ferrū. Cuiꝰ uſus maximè in auaros quadrabit, q nō ſecus auri ſacra fame, q; Magnetis ui ſoleat ferrū trahi. Scribit Alb. Ariſt. authoritate repiri magnetis genꝰ, cuiꝰ pars una ad ſe trahat, ꝓcul abijciat

 pars altera

lucis uigorem flagrantia excitat lucernarum, qua ex [a] causa λυχνίτην Græci uocauerunt. Duplex ei facies, aut in purpuream emicat claritatem, aut meracius suffunditur cocci rubore. Per omne intimum sui, si quidem pura sit, inoffensam admittit perspicuitatem. [b] At si excanduit radijs solis incita, uel ad calorem digitorum attritu excitata est, aut palearum cassa, aut chartarum fila ad se rapit, cõtumaciter scalpturis resistens. Ac si quando insignita est, dum signa exprimit, qua [c] si quodam animali morsu partem ceræ retentat. Beryllos [b] in sexangulas formas Indi atterunt, ut hebetem coloris leuitatem angulorum repercussu excitent ad uigorem. Beryllorũ genus diuiditur in [c] speciem multifariam. Eximij interuirente glauci, & cærulei temperamento, quandam præferunt puri maris gratiam. Infra hos sunt Chrysoberylli, qui languidius micantes aurea nube circumfunduntur. [e] Chrysoprasos [d] quoque ex auro, & Porraceo mi-

pars altera ferrum. Rursus esse Magnetẽ alterum, qui hominum carnem non secus ac ferrũ ad se trahat. Magnetis contrariam naturã Theamandes lapis omnino possidet, utpote qui ferrũ omne abigit respuitq́, id quod etiam Plinius annotauit. e λυχνίτην deinde.) λύχνον Græci lucernam dicunt, ex cuius similitudine constat huic lapidi fuisse nomen inditum. Ex eodem genere ardentium (inquit cap. 7. tricesimi septimi Caius Plinius) Lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia. Nascitur circa Orthosiam, totaq́ Caria, ac uicinis locis. Sed probatissima in Indis. quã quidã remissiorẽ Carbũculum esse dixerunt, &c. Lychniten duobus uersiculis expressit Rhennius Dionysij interpres.

Hic Lychnis lucem simulat splendore lucernæ,
Hinc meruit nomen præclaro nomine dignum.

Sunt & huius nomenclaturæ tũ herba, tum marmor quoddam, quibus ob similem causam nomen inditum. a *Duplex ei facies.*) Plinius. Et alias inueni differentias. Vnam, quæ purpura radiet, quæ cocco. Sole excalfacta, aut digitorum attritu paleas, & chartarum fila ad se rapere. Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt, partemq́ue ceræ in signo tenent. b *Beryllos.*) A' gentibus, apud quas proueniunt nomen habent. Græci etiam *βήρυλλον* uocant. Marbodæus contra syllabæ rationem corripuit primam.

Conspicuos reddit sexangula forma Beryllos.

Plinius cap. 5. tricesimi septimi naturalis historiæ. Eandẽ (inquit) multis naturã, aut certè similem habere Berylli uidentur, in India originẽ habẽtes, rarò alibi reperti. Poliuntur omnes sexangula figura artificũ ingenijs, quoniã hebetescunt ni color surdus repercussu angulorũ excitetur. Aliter enĩ politi non fulgorẽ eundẽ. c *In speciem multifariam.*) Plinius idipsum explicat. Probatissimi sunt ex ijs, qui uiriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur Chrysoberylli, & sunt paulò pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, & à quibusdam proprij generis existimatur, uocatur Chrysoprasus. Quarto loco numerantur Hyacinthizontes. Quinto, quos Heroides uocant. Post eos autem Cærini. Ac deinde Oleagini, hoc est, colore olei. Postremi Chrystallis ferè similes. Hi capillamenta habent, sordesq́ alioquin euanidi, quæ sunt omniũ uitia. Indi mirè gaudent longitudine eorum, solosq́ gemmarum esse prædicant, qui carere auro malint. Et ob id perforatos Elephantorũ setis religant. Et alios cõuenit non oportere forari, quorũ sit absoluta bonitas umbilicis statim ex auro capta cõprehendentibus. Ideoq́ Cylindros ex ijs facere malunt, q̃ gẽmas, quoniam est summa cõmendatio in longitudine. Quidam & angulosos putant statim nasci, & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, addito q́ auro repercussa, aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. d *Chrysoprasos.*) Chrysopraso ab auro, & porri succo nomen habet. De eo Plinius cap. 5. & 8. tricesimi septimi natur. histor. Vetusta ferè omnia Solini exemplaria Chrysopassos habent. Chrysopassus enim Latine sparsus, uel uarius auro dicitur ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ auro, & σπάω spargo uarioq́, quod is lapis auri uenis sparsus sit. Est autem Chrysopassus unus ex duodecim preciosis lapidibus, qui ciuitatis sanctæ Hierusalem fundamenta erant. Non placet expositio glossematis cuiuscunque ea fuerit super caput 21. Apocalypsis. Quo loco exponens Chrysopassum. Chrysos (inquit) aurum, passos porrum dicitur, Porrum enim non passos, sed Prason, id est, πράσον nominatur à Græcis πάσσω autem unde Chrysopassus dicitur, Latinè spargens uarians, tingensq́ significat. Vnde Crysoprasus alter ab hoc lapis est. a *Hyacinthizontes.*) Græci δέω ligare dicunt ζώνην zonam. Hinc Hyacinthizontes, Hyacinthi quasi zona, & cingulo quodam circumliga-

circumligati. Hinc maximè inter Hyacinthos probati ſunt. b *Cylindros.*) *κυλίνδειν* Græci uoluere dicunt. Hinc Cylindrum uocant, quicquid teres & oblongum fuerit. Vnde etiamnum lapidi nomen datum, à forma ſcilicet terete & oblonga. Fiunt Cylindri ex alijs etiam lapidibus precioſis, ut ex Beryllis. Plinius cap. 5. triceſimiſeptimi naturalis hiſtoriæ, de Beryllis loquēs. Indi ideo (inquit) Cylindros ex ijs facere malunt, quàm gemmas, quoniam eſt ſumma cōmendatio in longitudine. Elegans prouerbiū apud

xtam lucem trahentes, æquè Beryllorum generi adiudicarunt. Hyacinthizontas [a] ſcilicet qui hyacinthos propè referant, & ipſos probant. Eos uerò, qui Cryſtallo ſimiles capillamentis intercurrentibus obſcurantur (hoc enim uitio illorū nomen eſt) ſcientiſsimi lapidum plebi dederunt. Indici reges hoc genus gemmarum in longiſsimos Cylindros [b] amant finegere, eosq́ perforatos Elephantorum ſetis ſubligant, ac monilia habent, aut plerumq́ ex utroq́ capite inſertis aureis umbilicis, ut marcentem faciem ad nitelam incendant pinguiorem, quo per induſtriam metallo hinc inde addito fulgentiorem trahant lucem.

d De Taprobane inſula, & qua ratione primùm innotuerit. Qualis illic nauigatio. Quis gentis eius mos in rege eligendo. Item de Conchis, Margaritis, Vnionibus. Cap. LXVI.

TAprobanen [c] inſulam antequam [d] temeritas humana exquiſito penitus mari fidem panderet, diu [e] orbem alterum putauerunt, & quidē eum, quē habitare [f] Antichthones

Iuuenalem. *Donat ſecreta Cylindros.* In perditū quemq́ hominem, qui dum ſua uitia abſcōſa eſſe cupit, & ne à conſcijs ea detegantur, timet, pretijs & muneribus conſciorum taciturnitatē cōparat. c *TAprobanen.*) Poſt Indiæ deſcriptionem, ad Taprobanen inſulam ſtylum uertit, affirmans eam fuiſſe incognitam uſque ad Alexandri Macedonis tempora. Ptolemæus capite 4 libri ſeptimi ſcribit Taprobanen diu antea Simonidi inſulam fuiſſe dictam. Poſtea Salycam, eoſq́ue qui eam habitant Salas, uel Salos communi uocabulo nuncupatos. Taprobanes inſulæ Boreum promontorium eſt gradus habens longitudinis. 126. Latitudinis uero 12. cum 2. Hoc inquam promontorium Cory Indiæ promontorio oppoſitum eſſe idem Ptolemæus refert. Formam eius inſulæ appingit ipſe ultima tabula Aſiæ. Huius inſulę ingens à terris alijs diſtantia, facit ut de eius ſitu, magnitudine, ac incolarum moribus plurimum diſcrepent authores. Hinc factum eſt, ut cum de loco remotiſſimo ſermo incidit, prouerbiali figura dici conſueuit.

Vbi Taprobanen Indica tingit aqua.

Ea figura 1. de Ponto Ouidius uſus eſt. d *Temeritas humana exquiſito penitus mari.*) Scribit Flaccus Horatius fuiſſe eum audaciſſimū, qui primus fuerit nauigare auſus. *Illi* (inquit) *robur & æs triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci Commiſit pelago ratem Primus, nec timuit præcipitem Aphricum Decertantem Aquilonibus, Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti. Quem mortis timuit gradum, Qui ſiccis oculis monſtra natantia, Qui uidit mare turbidum, & Infames ſcopulos Acroceraunia? Nequicquam deus abſcidit Prudens oceano diſſociabili Terras, ſi tamen impiæ Non tangenda rates tranſiliunt uada. Audax omnia perpeti Gens humana ruit per uetitum nefas.* Hanc humanam temeritatem eleganter Claudianus cecinit in præfatione Raptus Proſerpinæ. Seneca Tragœdus in Medea, *Audax nimium, qui freta primus Rate tam fragili perfida rupit Terrasq́ ſuas poſt terga uidens Animam leuibus credidit auris,* &c. e *Orbem alterum.*) Plinius cap. 22. ſexti nat. hiſt. Taprobanen alterū orbem terrarū eſſe diu exiſtimatū eſt Antichthonum appellatione. Similia de Britannia inſula fuiſſe creditum cap. 35 ſuprà Solinus tradidit. f *Antichthones.*) Ab *ἀντὶ* contra, *χθὼν* pono. Græci Antichthonas, uel uerius Antochthonas eos dicunt, qui è regione nobis, id eſt, è cōtraria parte terræ, qui aduerſis ueſtigijs ſtent contra noſtra ueſtigia, quos Antipodas etiam uocamus. Sunt enim cōtra eos poſiti, quos *ἀντοίκους* uocamus. Subtilis ſemper apud ueteres inquiſitio. Sint'ne omnino homines, qui ſub terra ſua ueſtigia noſtris oppoſita habeant nec'ne. Eos eſſe euidēti ſatis ratione

crederentur. Verùm Alexandri Magni uirtus ignorantiam publici erroris non tulit ulterius permanere, sed in hæc usque secreta propagauit nominis sui gloriam. Missus igitur [a] Onesicritus præfectus classis Macedonicæ, terram istam quanta esset, quid gigneret, quomodo haberetur exploratam notitiæ nostræ dedit. Patet in longitudinē stadiorum septem milium, [b] in latitudinem quinque milium. Scinditur amne [c] interfluo. Nam pars eius bestijs, & Elephantis repleta est, maioribus multò quam fert India. Partem homines tenent. Margaritis scatet, et gemmis omnibus. Sita est inter ortū, [d] & occasum. Ab Eoo mari incipit prętēta Indię. A Prasiana Indorum gente [e] dierum uiginti

Macrobius 1. de Som. Scip. conatur ostendere. Eandē sententiā sequitur Plin. cap. 67. secundi nat. hist. & Martianus Capella non multū post principiū lib. 6. Et Cleomedes cap. 2. primi Meteororum.

Altera pars orbis sub aquis iacet inuia nobis,
Ignotæque hominum gentes, nec transita regna
Commune ex uno lumen ducentia sole.
Diuersasque umbras, læuaque cadentia signa,
Et dextros ortus cælo spectantia uerso,
Nec minor est illis mundus nec lumine peior,
Nec numerosa minus nascuntur sydera in orbe.

Author Manilius primo Astronomicon. Theologi, id est, ueritatis authores fabulosa esse omnia, quæ de Antipodib. ab alijs sunt relata. Idipsum inter cæteros ostendunt Augustinus cap. 9. sexti decimi Ciuitatis Dei, & Lactantius. cap. 24. tertij Diuinarum Institutionum. Quamuis non desint, quibus Lactantij persuasiones frigidæ nimis esse uideantur. Theologis assentitur Lucretius etiam lib. 1.

Illi cum uideant solem, nos sydera noctis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cæli
Diuidere, & noctes pariles agitare diebus.
Sed uanus stolidis hæc omnia parturit error, &c.

Alij altius intelligunt (inquit 6. Aen. Seru. Honoratus) qui sub terra esse Inferos uolunt secundū Cosmographos, & Geometras: qui dicunt terrā *σφαιροειδῆ*, id est, Sphæreā esse, quæ aqua, & aëre sustentantur. Quod si est, ad Antipodes (inquit) potest nauigatione perueniri. Quia quantum ad nos spectat, inferi sunt, sicut nos illis. Hinc, quod sub terra inferos dicimus esse. Tiberianus etiam inducit epistolam uento allatam ab Antipodibus, quæ habet. Superi Inferis Salutem. Sunt, ut etiā Strabo retulit lib. 2. qui orientis extremi, & maximé ad occasum inclinatæ regionis incolas, quales sunt Indi, atque Hispani, Antipodas esse contendant. Ratione consimili Antipodas esse, qui tum extremā Meridiei, tum Septentrionis incolunt partem ultimam. a *Missus igitur Onesicritus.*) Eadem quoque & à Plinio relata sunt. Aduertendū non solū Onesicritum Taprobanen Insulam adijsse, sed rerum scriptores alios plures, Megasthenem, Eratosthenem, Nearchum, Aristobulum, Deimachum. Hi omnes de ea insula plurima tradiderunt, à quibus tandē posteri sunt mutuati. b *Stadiorum septem milium.*) De Taprobanes magnitudine nō usquequaque scriptores consentiunt. Eratosthenes, & secum plures, ut lib. 15. Strabo refert, Taprobanen distare dicit ab Australissimis partibus, quæ sunt apud Coniacos meridiem uersus septem dierū nauigatione. Eius longitudinem esse ad octo milia stadiorum. Aethiopiam uersus. Onesicritus huius Insulæ magnitudinē facit stadiorum quinque milium. Longitudinē uerò & latitudinē nullam distinguit. Ex Strabone lib. 15. quæ à Plinio, Martiano, & Solino discrepare uidentur, quod ille ad octo milia stadiorū eius longitudinem dicat, ij uerò septē milium. c *Amne interfluo.*) Quid de Taprobanes fluminibus Nearchus scribat refert Strabo non multum post principium 15. d *Sita est inter ortum, & occasum.*) De situ Taprobanes sic Strabo libro primo. Ipsa uerò Taprobane (inquit) Indiæ obiecta esse uehementer est credita. Insula in pelago permagna ad Austrum sita. Porrigitur autem in Aethiopiam supra stadiorum milia quinque (ut fama est) e qua multum eboris ad Indorū nundinas & testudines, & reliqua eiusmodi onera subuehi. Huic insulæ latitudo ad proportionē adijcitur longitudini Eleuatio ex India in ipsam stadiorum trium milium, &c. Dionysius Afer eam sub sydere Cancri sitam esse ait. e *Dierum uiginti primo.*) Idipsum Plinius ijs quidem uerbis explicat. Incipit ab Eoo mari inter ortum occasumque solis Indiæ prætenta. Et quondam credita uiginti dierum nauigatione à Prasiana gente distare. Mox quia Papyraceis nauibus, armamentisque Nili peteretur ad nostrarum nauium cursus septem dierum interuallo taxato. Strabonis uerba sunt ex 15. Geographiæ lib. Distare eam à continenti uiginti dierum nauigatione. Sed naues uelorum uitio malé nauigare. Quę etiam alias non mitratis sint fabricatæ. Inter eam, atque Indiam alias esse insulas, ipsam uerò omninum Australissimam. Ingens apud quosdam quæstio nuper orta.

Quanam

Quanam in parte orbis Taprobane inſula ſit? Vltra ne æquatorem, an citra, an uerò ſub ipſo directè æquatore locari debeat? Reor in iiſce rebus nobilium ſcriptorũ authoritatẽ, hominumq; experientiam rationib. præferẽdam. Situs enim locorũ ab iis maxime ediſci põt, qui uel ea loca cõſpexerint ipſi, uel ab eis didicerint, qui ſe ea uidiſſe indubiè profitẽtur. Sunt autẽ ii tũ locorũ incolæ, tũ cæteri, qui ex terris aliis, ut exotica loca noſcerẽt, illuc olim ꝓfecti ſunt. Quantũ experiẽtiæ ſit tribuendũ, Ariſt. inſinuat tradens expertũ q̃uis arte careat, certius operari artifice quouis alio nõ experto. Id ipſum in fine decimi Aethicorum uerbis plurimis uerum eſſe mõſtrauit. Non immeritò igitur, ut inquit Plinius, experimentis optimè creditur. Huc tendit Cynici aſperſus ſalè iocus. Is enim ad eũ qui de cœleſtibus audacter nimis diſſerebat Quando, inquit, de cœlo uenisti? Innuens nimirum, præſentiam omnino requiri ad ea noſcenda, quæ ſint maximè ſeiuncta loco.

a primo in eam fuit curſus, ſed cum papyraceis, & Nili nauibus illò pergeretur, mox curſu noſtrarum nauium ſeptem dierum iter factum eſt. Mare uadoſum a interiacet altitudinis non amplius b ſenum paſſuum. Certis autem canalibus adeo altum, adeo depreſſum, ut nullæ unquam anchoræ ad profundi illius ima potuerint peruenire. Nulla in nauigando ſyderum obſeruatio. Nam neque

Seruandum in locorũ deſcriptionibus, Plinianũ præceptum, authorẽ neminem unum ſequendũ monens. Sed ut quemq; uerisſimũ in quaq; parte arbitratur. Quoniã (inquit) commune ferme omnibus fuit, ut eos quiſq; diligentisſimè ſitus diſceret, in quibus ipſe prodebat. Ptolemæus præterea inſignis Geographus ſe ea, in orbis deſcriptione ſcripturũ promittit, quæ partim ex uſu, partim ex aliorum traditione cognouerit. Probarum uerbum eſt. *Indi noſcunt ſua rura coloni.* Cõſtat autem multorum experientia in Auſtralisſimis Indiæ partibus, umbras in meridiem ipſum cadere, qđ ab authoribus quoq; probatisſimis proditum eſt. Eſſe uerò Taprobanen multò Auſtraliorem, quolibet loco Indiæ, nulli in dubium uerti debet. In Taprobane igitur inſula, umbræ in meridiem cadãt neceſſe eſt. Rurſus experientia deprehenſum, quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, Septentrionẽ nõ conſpici. Vnde ea loca non immerito ἄσκια nuncupantur à Græcis, i. umbra carentia. Quod ſi in India id euenit, quanto magis in Taprobane, quam multò Auſtraliorem India eſſe cõſtat? Scribit Plinius, & ſecum plures, in India Patalis nobilisſimo portu, ſolem dexteriorẽ oriri, i. Septentrionalem, qđ Septentrio dexter ſit, ſicut ſiniſter meridies. Ex iis conſequens eſſe uidetur, ut Taprobane ex parte ſaltem aliqua, ultra æquatorem locari debeat. Vnde Hipparcho prima pars orbis alterius dicitur. Nec obſtat ꝓximũ eſſe Indiæ promontorium, quod uocatur Calaicum quadridui nauigatione medio in curſu ſolis inſula incurrente, cum pro uentorum qualitate fieri tardam aut uelocem nauigationẽ. Alexandriã Aegypti urbem longè ab Italia ſemotam eſſe, nemo ambigit. Cũ tamẽ Galerius à freto Siciliæ Alexãdriã ſeptima die peruenit. Babillus ſexta. Valerius Martianus à Puteolis nono die lenisſimo flatu. Rurſus uariant authores quantũ Taprobane diſtet ab India. Quod Seres uideant, facit ingens montiũ altitudo, ac aëris purgati qualitas. Non ergo piaculũ cuipiam uideri debet, qđ à Plin. Solino, Martiano Diodoro, cæteris, in Taprobane, nec ſeptẽtriones, nec Vergilias aſpici. Quodq; ab Hytani Carmaniæ fluuio primũ aſpici Septentriones incipiant. Lunã quoq; non niſi ab octaua in ſextãdecimam ſupra terras uideri. Non paruum nimirum ueritatis indicium, quod hæc omnia cõprobat Martianus uir in Mathematicis diſciplinis plurimũ eruditus. Vide Cleomedẽ ca. 5. primi Meteororũ. Inſuper de Taprobane, uel locis reliquis ſcribens Plinius ſatis feciſſe uidetur, ſi ab iis, qui ſe præceſſerint ſcripta, aut quauis alia ratione relata, poſteris prodiderit. Non enim ad hiſtoriarũ ſcriptorem omnino pertinet, ab aliis tradita demonſtrationibus cõprobare. Scribunt qui de natura cõmentati ſunt, multas eſſe cauſas, cur in rem quampiam uidendi aſpectus tẽdere nequeat. Inter quas numerantur nimia extremorũ diſtantia, medii qualitas. Rurſus ſi uapores ſe è terra ſurſum tollunt, inter aſpectum, & rem uiſibilem mediarint. Aliam cauſam affert Pli. cap. 72. ſecundi. Hæc pauca è multis, quæ à nobis alibi ſunt relata, in hunc locum tranſtulimus, ut Pliniũ, & Solinũ de bonis ſtudiis q̃ optimè meritos, à calumnia uindicaremus. Non laudo eos, qui Heroſtrati more [illegible] aucupantur. Menandrum Comicum nobilisſimum in Comœdiarum certaminibus ſæpe à Palemone nequaquã dari ſcriptore uictũ ferunt. Eũ Palemonẽ cum forte Menander habuiſſet obuiã. Quæſo (inquit) Palemon bona uenia dic mihi, quũ me uincis, non erubeſcis? a *Mare uadoſum interiacet.*) Mare, inquit Plinius, intereſt uadoſum, ſenis non amplius altitudinis paſsibus, ſed certis canalibus adeo profundum, ut nullæ anchoræ ſidant. Ob id nauibus utrinq; proræ ne per anguſtias aluei circumagi ſit neceſſe. Sæpe quæſitum à Philoſophis, quænã ſit maxima maris altitudo, cur uè non eadem eius ubiq; profunditas? Altisſimum mare quindecim ſtadiorum Fabius tradit. Atqui, ut in Paulo Plutar. refert, dicunt Geometræ neq; altitudinem montis

neq;

Septentriones a illic conspiciuntur, nec Vergiliæ apparent. Lunam ab octaua b in sextamdecimam tantùm supra terram uident. Lucet ibi c Canopos, sydus clarum, & amplissimum. Solem d orientem dextra habent, occidentem sinistra. Obseruatione itaque nauigandi nulla suppetente, per quam ad destinata pergentes, locū capiant. Vehūt alites, quarum meatus terram petentium regendi

necq; profunditatē maris ultra decem stadia protendi. Esse præterea in mari, planities, montes, uallesq; non secus atq; in terra cōspicimus. Hinc ergo euenit, ut alibi uadosum sit mare, profundū alibi, locis alijs pofundissimū. In ponto ex aduerso Coraxorū gentis, uocant alij Bathea ponti trecēris ferè à cōtinenti stadijs immensam altitudinē maris tradunt uadis nunquam repertis a *Nam neq; Septentriones.*) Scribit Plinius ca. 72. secundi Nec Troglodyticen, nec confinem Aegyptū Septentriones cernere. Horum & pluriū, quę miramur causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas ijsdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubiè ut nobis Septentrionalis plagæ sydera nunquam occidant. Contrà Meridianæ nunquam oriantur. Rursus hæc ab illis non cernantur attollente se contra medios uisus terrarū globo. Lege Cleomedem cap. 10. primi. Id potius ad gētis eius regionis obtusum ingenium tribuerim, cum alia possent sydera cum nauigant obseruare, utpote ea, quæ iuxta polum alterum sita sunt. Cum lucet ibi Canopus sydus clarissimum amplissimūq; Nisi ad Magnetē lapidē, q̃ nauigātes indicis instar ut uidemus, id ipsum refrrēdū putemus. Mirum profectò Magnetis cum polo Arcticonaturæ cōmertiū qđ ferrum eo tactum lapide, mox ad polum hunc suapte sese natura conuertat. Plin Syderum in nauigādo nulla obseruatio. Septentrio non cernitur, sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius, meatūq; earum terras petentium comitantur Nec plusq; ternis mensib. in anno nauigant. Cauent à Solstitio maximè centum dies tunc illo mari hyberno. De Septentrionibus, & Vergilijs notiora sunt omnia, quàm ut hoc loco exponi debeant. Nihil enim est de ijs notatu dignum, quod uel ab Arato, uel Ouidio, uel à Manilio, aut ab Hyginio, Plinioq; non abunde simul, & eleganter relatum sit. b *Lunam ab octaua in sextamdecimam tantùm supra terram uident*) Sic legendum esse uetustis Plinij codicibus, & Martiano Capella, Hermolaus ostendit in Plinianis Castigationibus lib. 6 Quod uerò non nisi ab octaua in sextādecimam non uideant, id aliqua occulta locorum ratione fieri potest, etsi loci positio aliud omnino suadeat. Non minus admiratione digna sunt, quæ de Arabia scribens Diod. refert. Præcipua (inquit) admiratione uidentur digna, quæ de arcto scribuntur, multumq; dubij afferunt nauigantibus. A mēse enim Martio nullum eorum septem, quæ circa Arcton sunt astra usq; ad primā uigiliā uideri dicūt. Maior autem usq; secundam, paucēq; post parum aspici à nauigantibus. Ac qui planetæ appellantur, non aspici omnino. Aliorum autem quædam maiora nostris uideri quædam dissimili ortu, atq; occasu. Solem non tanquam apud nos paulò ante ortū iubar emittere, sed adhuc nocte obscura subito apparere lucentem Ideo nunq; diem in eis locis priusq; sol uideatur oriri, quem ex medio pelagi tradūt surgere incensis carbonibus similem, radiosq; permagnos procul afferre. Forma autem apparere nō rotūda, quemadmodum apud nos, sed columnæ simili, paulum ab summo capite luculentiorē aspectū habente Prærerea necq; splendorem necq; radios usq; ad primam horam præbere, sed uelut ignem absq; luce in umbra uideri Secunda hora ueluti clypeum fieri, lumenq; præbere continuū, & supra modū feruentem. Circa occasum econuerso contingit Nam uidetur aspectu orbem nouis radijs illuminare horis duabus. Ad hunc locum faciunt quæ scribit Pli. ca. 72 secundi. Nisi hæc quoq; falsa esse contendas. Ignorant naturæ uim, ac eius maiestatem eleuant, qui ob quasdam friuolas ratiunculas, certis eam limitibus coarctare satagunt. c *Lucet ibi Canopos.*) Sunt qui per b non per p Canobum scribāt. Posidonius refert ab excelso quodā domicilio in urbem, quæ à quibusdā Hispaniæ locis quadringenta distat stadia. stellam se uidisse, quam Canobū ipsum suspicatur. Speculam Eudoxi non multò alijs habitaculis altiorē esse aiūt Hoc ex loco eā stellam Canobum intueri esse solitū dicunt. Ex Strabone li. 2. Lege quæ de Canopo scribit Plin. cap 72 secundi, & cap. 22. sexti. Videtur Canopus sydus à Canopo insula primum cognominatum, quod in ea insula obseruatum fuerit, & inde tandem sortitum nomen d *Solem orientem dextra habent.*) Id est, Septentrionem uersus Quæ sint in mundo ipso positionis differentiæ. i. sursum, deorsum, dextra, sinistra, antica, & postica, docet Cleomedes cap 1 primi Meteororum, quam rē multis uerbis exequitur Cælius capite nono primi Antiquarum lect. Quid de dextra, & sinistra mūdi sentiant Peripatetici, habes secundo de cœlo, & mundo Commento septimo, & sequentibus. Multa Albertus capite septimo primi cœli. Non me fugit esse alios, qui aliam de dextra, & sinistra mundi sententiam probent, Multa huiusmodi loca refert Plinius capite septuagesimoquinto secundi, & capite uicesimonono sexti naturalis historiæ.

cursus magistros habent. Quaternis non amplius mensibus [a] in anno nauigatur. Adusq; Claudij principatum [b] de Taprobane hæc tantum noueramus. Tunc enim Fortuna patefecit scientię uiam latiorem. Nam libertus Annij Plocanij, qui tunc Rubri maris uectigal administrabat, Arabiam petens, Aquilonibus præter Carmaniam raptus, quintodecimo demum die appulsus est ad hoc littus, portumq; aduectus, qui Hippuros nominantur. Sex deinde mensibus sermonem perdoctus, admissusq; ad colloquia regis, quæ compererat, reportauit. Stupuisse scilicet regem pecuniam, quæ capta erat cum ipso [c] quod tametsi signata disparibus [d] foret uultibus, parem tamen haberet modũ ponderis. Cuius æqualitatis contemplatione [e] cum Romanam amicitiam flagrantius concupisset, Rhachia principe legatos adusq; nos misit, à quibus cognita sunt uniuersa. Ergo inde homines corporum magnitudine [f] alios omnes antecedunt. Crines fuco imbuunt, cæruleis oculis, ac truci uisu, terrifico sono uocis. [g] Quibus im-

a *Quaternis mensibus.*) Ternis dicit Plinius (ut iam retulimus) ut in alterutro mendum sit. Solstitij enim tempore nauigare non audent. b *Adusq; Claudij principatum.*) Eadem omnino & Plinius ipse refert. c *Capta erat cum eo.*) Sunt qui legant non capta, quod Annij Plocanij libertus non captus fuerat apud eos, sed Aquilonibus raptus (inquit Plinius) præter Carmaniam quintodecimo die Hippuros portum eius inuectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio, &c. Rapta igitur uti ipse ab Aquilonibus. Quod raptis nobis, rapiantur etiam quæ nobiscum sunt. Vel capta hic & captiua apud Plinium pro reperta intelligatur. Vel capta ab ijs, qui olim Romanorum hostes fuerant. d *Signata disparibus uultibus.*) Hodie uetustissima Romanorum numismata uarijs reperiuntur locis, quæ disparibus principum tum uultibus, tum inscriptionibus disparibus signata sunt, tametsi sit ponderis modus idem. Facit ad hoc quod scribitur lib. xi. Codicis tit. 10. lege prima. e *Cuius æqualitatis contemplatione.*) Plinius autem sic. In auditis iusticia ille suspexit, quod pares pondere denarij essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicarẽt à pluribus factos. Et hoc maximè sollicitatus ad amicitiã legatos quatuor misit principe eorum Rachia. Hoc exemplo nimirum noscitur quantũ in principibus iustitia, & æquitas ualeant in regendo. Sed hac tempestate ea duntaxat malis principibus curæ sunt, quæ censum augeãt. Taxant nec immeritò optimum aliás Vespasianum principem, qui reprehendenti se Tito filio, qđ uectigal etiam Vrinæ cõmentus esset, pecuniã ex prima urinæ pẽsione admouit ad nares filij, interrogãs an odore offenderetur. Illo aũt negante. Atqui (inquit) é lotio est. Huc Iuuen. Sat. 14. respexisse uidetur cum inquit. *Lucri bonus est odor ex re Qualibet.* Ad tyrãnũ nõ bonũ principẽ ptinet Photini monitũ, cũ sic is apud Lucanũ, Ptolemæũ alloquitur.

Ius & fas multos faciunt Ptolemæe nocentes,
Dat pœnas laudata fides. Et post. *Sydera terra*
Vt distant, & flamma mari, sic utile recto.
Sceptrorum uis tota perit, si pendere iusta
Incipit. Euertitq; arces respectus honesti.
Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur,
Sublatusq; modus gladijs. Et infrà.
Exeat aulam
Qui uult esse pius, uirtus & summa potestas
Non coëunt, semper metuet, quem sæua pudebunt.

f *Corporum magnitudine.*) Hoc, & q̃ mox sequũtur peculiarẽ loci dispositionẽ demonstrãt. Quęrũt philosophi q; ob rem homines uaria statura proueniãt. Vel si in uniuersũ quæras. Cur in animãriũ genere alia paruo, alia magno cõsistunt corpore? Huius effectus causam duplicẽ esse dicunt, locũ scilicet, & alimentum ipsum, per locũ tum solũ, tum cœlũ intelligentes. g *Terrifico sono uocis.*) Quærit Aristoteles 11. Problematũ sectione. Cur omnes, qui natura sunt calida, magnã uocẽ emittere soleant. An (inquit) qđ multum in ijs aërem, feruidumq; inesse necesse est. Vis enim caloris facilè ad se & spiritum trahit, & aërem, eò qđ amplius id agit, q̃ amplior est. Vox aũt magna tum oritur cum aëris multũ agitatur. Vtq; acuta cum celeriter, sic grauis cum tardè aër incitatur. Esse autẽ Taprobanes Insulæ incolas natura calida, ex

loci

loci situ deprehenditur euidenter. a *In annis centum.*) Et id quoq; optimæ loci dispositioni tribuendum est. Qui loca calida incolunt, diutius uiuere, quã qui frigida habitent, experimento deprehensum est. Causa ea creditur, quod illi sint sicciore natura. Hi humecta magis. Quæ autem sicciora sunt, firmiora, diuturnioraq; esse manifestum est. Rursus quoniam, qui in locis calidis sunt humorem, calorem amplius seruare credantur. Humoris autem, & caloris defectum mortem esse medici autumant. b *Vltra humanam extenta fragilitatem.*)

matura mors est, in annos centum æuum [a] trahunt. Alijs omnibus annosa ætas, & pené ultra humanam extenta [b] fragilitatem. Nam aut ante diem, [c] aut per diem somnus. Noctis partem quieti destinant. Lucis ortum uigilia [d] anteuertunt. Ædificia modicé ab humo tollunt. Annona [e] semper eodem tenore est. Vites nesciunt. Pomis abundant. Colunt [f] Herculem. In regis [g] electione

Physici uiuendi metam dicunt, cum Decas, qui perfectissimus numerus est perfecto numero id est, ἑπτά coniungitur, ut aut decies septem, aut septies decem cõputantur anni. Hoc uitæ humanæ perfectum spatium numeratur. Quod si quis excesserit ab omni officio uacuus soli exercitio sapientiæ uacat, & omnem usum sui in suadendo habet, aliorum munerum uacatione reuerendus. Hetruscis quoq; libris fatalem ætatem hominis duodecim hebdomadibus scribi Varro commemorat, quæ ad decies septenos annos posse fatalia deprecando rebus diuinis proferre. Ab anno autem septuagesimo nec postulari debere, nec posse à dijs impetrare. Cæterum post annos octuagintaquatuor à mente sua homines abire, neque ijs fieri prodigia, sed ex ijs hominibus proximé uidentur accessisse naturam, qui hebdomadibus humanam uitam emensi sunt. Stasеas Peripateticus spatium plenæ uitæ quatuor & octuaginta annorum esse dixit. His conformis sententia est eius Psalmi, qui Oratio Moysi hominis dei, inscriptus est. Dies (inquit) annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Si autem in potentatibus octuaginta anni, & amplius eorũ labor & dolor. Adnotandũ esse obseruatũ in multa hominũ memoria, expertũq; senioribus plerisq; omnibus sexagesimũ tertium uitæ annũ cum periculo, & clade aliqua uenire aut corporis morbiq; grauioris aut uitæ interitus aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum, uerborumq; istiusmodi studio tenentur, cum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Ergo loci dispositionibus, incolarum'que complexionibus tribuendum, quod in Taprobana insula uel locis alijs hunc terminum illic homines omnino excedant. Ex Plin. lib. 7. Gellio, & quintodecimo Noctium Att. Macrobio primo de Somnio Scipionis. Censorino in eo libro quem de die Natali inscripsit. c *Nullus aut ante diem, aut per diem somnus.*) Quid sit somnus paucis in fine decimi Naturalis hist. Plinius ijs uerbis explicat. Est autem somnus (inquit) nihil aliud q̃ animi in medium sese recessus. Somnum ipsum maximé ex humore contingere philosophi autumant. Eum quoque de non naturali humore nasci certum est. Constat autem somnum multum in infantia esse, quod ea ætas sit humecta plurimum non quidem superflui abũdantia, sed naturalis humoris. E diuerso in senectute somnus modicus, quod tunc ualis humor longæuitate siccatus. Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris, humecta est abundãtia uitiosi ex frigore procreati. Quid philosophi de esse, & causa somni senserint refert cõpendiosé Plutarch. in eo libro quẽ de Placitis philosophorũ inscripsit circa finem. Ex temperata igitur calidi, & humidi natura, Taprobanes insulæ incolis nullus aut ante diem, aut per diem somnus accidit. e *Lucis ortum uigilia anteuertunt.*) Id uitandi solis caloris causa facere creduntur. Sunt & apud nos (ut Maro canit) quædam opera, quæ nocte melius q̃ die perficiuntur. e *Annona semper eodem tenore.*) Annuus prouentus earum rerum omnium, quibus homines utuntur ad uictum. Hoc euenire credendum est ob soli Taprobanes insulæ fertilitatem, qua annonæ caritatem non sentiunt. f *Colunt Herculem.*) Dæmonum peruersitate factum est, ut totum pené terrarum orbem falsa religio occuparit. Tradunt quidam Herculem post subactam à se Indiam etiã in Taprobanẽ nauigasse. Alij malunt q̃d ab ijs audita gestorũ eius fama, in ea quoq; insula pro Deo cœli ceptus fuerit. g *In regis electione.*) Regum nomen uetustissimum esse constat, utpote, quod à primo Saturno, uel ut Euhemerus, & Ennius opinantur, ab Vrano Saturni patre initium sumpserit. Memoriæ autem traditum à ueteribus est, hunc Saturnum anno centesimo tricesimoprimo post uniuersale totius orbis diluuium floruisse. Hinc (ut Trogus refert) principio rerum, gentium, nationumq; imperiũ penes reges erat, quos ad fastigiũ huius maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur. Arbitria principum pro legibus erant. Quod enim principi placuit (ut Vlpianus ait) legis habet uigorẽ. utpote cum lege regia, quæ de imperio eius lata est, populus ei & in eũ omne suũ imperiũ & potestatẽ cõcessit. Qui de regni & ciuitatis gubernatione scripserunt, quærunt & quidẽ prudentissimé. Sit'ne optabilius regnũ ciuitatem'ue ab optimatibus, an'ne à rege quopiam gubernari. Aristoteli summo in omni scientia uiro uisum est, optabilius

esse

esse tam principatui, q̃ ciuitati ab optimatibus gubernari, q̃ à rege & cum potestate, & sine potestate. modò (iquit) reperiri queant plures uirtute optimos. Ait rursus melius esse ciuitatem ab optima lege, q̃ ab optimo uiro gubernari. Vnde (inquit) qui præesse iubent, uidentur iubere deum præesse, & leges, qui autem hominem iubet praesse, adiungit & bestiam sæuã. Memoria ediscendum, qđ Politicorum libro tertio scriptum reliquit. Ait enim cum quispiã in ciuitate uirtute excellat, eũ nec esse de ci-

a non nobilitas [a] præualet, sed suffragium uniuersorum. Populus enim eligit spectatum [b] moribus, & inueteratæ clemẽtiæ, [c] & iã annis [d] grauẽ. Sed hoc

uitate pellendum, nec gubernationi aliorum subijciendum. Putandum enim (inquit) talẽ uirũ tanq̃ deum in hominibus esse. Restat ergo, ut uidetur, naturam huius talem esse, ut omnes spõte sua illi parere debeant, sicq; rex perpetuus in ciuitate. Salubre principibus præceptum ab eodem Aristotele traditum eiusdem uoluminis lib. quinro, quo monet oportere principẽ erga dei religionem uehementer affici. Minus ẽm (inquit) formidabunt populi ne quid contra iustitiam fiat, si religioni deditũ illum existimabunt, deiq; timorẽ habere. Minúsq; cõtra illũ audebunt insurgere, quasi deũ habeat ꝓpitiũ, & fauentẽ. Fuisse Romanis regiũ nomẽ inuisum. P. Scipionis innotuit testimonio. Hunc ẽm in Hispanijs ꝓ Romanis bellũ gerentẽ ob ipsius erga omnes humanitatẽ, eius regionis gentes unà omnes,

Concordes regem appellant, regemq; salutant,
Scilicet hunc summum norant uirtutis honorem.
Sed postquam miti reiecit munera uultu;
Ausonio non digna uiro, patriosq; uicissim
Edocuit ritus, & Romã nomina regum
Monstrauit nescire pati.

Si quis aduersa principum ritè extimet, censebit eorum conditionem penitus fugiendam. Inter cætera illud præcipuè regnandi cupidos terrere debet, quod,

Ad generum Cereris sine cæde, & uulnere pauci
Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

Maximũ hoc regni bonum est, authore Seneca in Thyeste. *Quod facta domi cogitur populus sui Quam ferre, tam laudare.*

a *Non nobilitas.*) Nobilitas generis una, de qua dictum est. Qui genus iactat suum, aliena laudat. Et apud Ouidium.

Genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi
Vix ea nostra uoco.

Virtutis altera. Tertia ex utraq; constãs. De his ambabus Iuuenalis locutus, sic inquit.

Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ
Atria, nobilitas sola est, atq; unica uirtus.
Paulus, uel Cossus, uel Drusus moribus esto.

Circunferuntur duo de ijs nobilitatibus perelegantes uersiculi.

Nobilitas sine mente ruit, sapientia uiles
Eleuat, haud uirtus refugit quicunq; sequatur.

Prima apud uulgus in pretio, apud sapientes postremæ dux. Prudenter igitur apud hos populos, in regis electione non nobilitas præualet &c. Aurea illa Theodosij principis sententia.

Virtute decet non sanguine niti.

b *Spectatum moribus.*) Enimuerò quemadmodum princeps præstat alijs dignitate, ita eum moribus, uirtutibusq; omnibus præstare cõuenit. Præsertim, quod sint cunctis gentibus eius facta palam, nec posse dari regalibus usquam secretum uitijs. c *Inueteratæ clementiæ.*) Quæ nõ tantũ in senectute infuerit. sed in qualibet etiã ætate alia. Scribit Seneca nullũ clementiã ex omnibus magis, q̃ regẽ, ac principẽ decere. Istæ ẽm uirtutes magnis uiris decori, gloriæq; sunt. Nam pestifera uis est ualere ad nocendũ. Illius demũ magnitudo stabilis, fundataq; est, quẽ omnes tam supra se, q̃ ꝓ se sciunt. Contẽplandũ assiduè regibus, principibusq; reliquis eiusdem Theodosij monitum cum ad filium loquens, sic inquit.

Sis pius in primis, nam cum uincamur in omni
Munere, sola deos æquat clementia nobis.

d *Etiam annis grauem.*) Huius affert Aristoteles rationem, quod iuuenis rudis sit earum rerum, quæ in uita uersantur. *Tenero* (inquit Claudianus) *tractari pectore nescit publica maiestas.*

Apud ueteres Romanos,

Martis opus iuuenes, armosq; bella gerebant
Et pro dijs aderant in statione suis:
Viribus illa maior, nec habendis utilis armis
Consilio patriæ sæpe ferebat opem.

Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
Nomen & ætatis mite senatus habet.
Iura dabat populo senior, finitaq; certis
Legibus est ætas, unde petatur honos.

Apud antiquissimos Romanorũ, ut à Max. Valerio, & A. Gellio relatum est, neq; generi, neq; pecuniæ præstantior honos tribui, q̃ ætati solitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur, ad Deum propè, & parentũ uicem. Atq; in omni loco, inq; omni specie honoris priores, potioresq; habiti. Apud eos Romanos lege cautum erat, ne quispiã ante tricesimũ annum, aut consul efficeretur, aut triumphum duceret. Hinc magnus Pomp. à Cæsare carpitur apud Lucanum, quod annum quartum & uicesimum agens, & consul factus fuerit, & ea etiam ætate triũphum duxerit.

Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?

Quis nesciat ad magnarum rerum gubernationem, tum sapientiam, tum multorum experientiam requiri? Has autem usus esse filias, Afranium poëtam prudenter, & lepidè scripsisse refert Gellius.

in eo quæritur, cui liberi [a] nulli sint. Nam qui pater fuerit, etiam si uita spectatus sit, non admittitur ad regnandum. Ac si fortè dum regnat pignus sustulit, exuitur potestate. Idque maximè custoditur, ne fiat hæreditarium regnum. Deinde etiam si rex maximam præferat æquitatem, nolunt ei totum [b] licere. Quadraginta ergo rectores accipit, ne in causis capitum solus iudicet. Et sic quoque si displicuerit iudicatum, ad populũ prouocatur. A q̃ datis iudicibus septuaginta fertur sentẽtia, cui necessario acquiescitur. Cultu rex [c] dissimili à cæteris. Vestitur Syrmate, [d] ut est habitus, q̃ Liberũ patrẽ ami-

a *Cui liberi nulli sint.*) Tantum est parentum erga liberos suos amoris uinculum, ut eos etiam cum iactura sæpe maxima aliorũ conentur extollere. Existimant præterea principes nõ paruũ infelicitatis genus, si priuatos reliquerint, quos ipsi in summo honore genuissẽt. Quibus ergo curæ est, ne fiat hæreditarium regnũ, prudenter eum regem eligunt, cui liberi nulli sint. Non minus grauis apud Hebudes insulas regis conditio, qđ earum insularum rex nihil suũ habeat, sed sint uniuersorum omnia. Quiq; ad æquitatem certis legibus astringatur. Et ne eum auaritia diuertat à uero, discit paupertate iustitiam, utpote cui nihil sit rei familiaris, sed è publico alatur. Cui præterea nulla detur fœmina ꝓpria, sed uicissitudines in quamcunq; commotus fuerit, usurariã sumat. Diuersa multò ab ijs, populi Romani institutio, qui postq̃ soboles ciuitati necessaria uisa est, & ad prolem populi frequentandam prẽmijs, atq; inuitamentis usus fuit, tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorem, quiq; liberos haberent, lenioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti cap. septimo legis Iuliæ, priori ex consulibus fasces sumendi potestas sit, non qui plures annos natus est, sed qui plures liberos, q̃ collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par utriq; numerus liberorũ est, maritus, aut qui in numero maritorũ est, præfertur. Hæc ex secundo Noctium Atticarum apud Gellium. b *Nolunt ei totum licere.*) Longo experimento deprehensum, q̃ uera sit Publiana sententia. Cui plus licet, q̃ par est, plus uult, q̃ licet. In rebus grauibus prudens, ac graue iudicium esse conuenit. Constat autem res capitũ graues esse, utpote, in quibus de uita hominis agatur. Meritò igitur institutum est apud hos, ut in ea re plures rex rectores accipiat. Valerius Publicola unus ex primis Romanorũ Cons. legem tulit, qua sancitum est, ut nulli magistratui liceret quempiã Romanum ciuem indicta causa condemnare, liceretq; damnatis ad populum Romanum prouocare. c *Cultu rex dissimili.*) Plinius. Regi cultum Liberi patris, cæteris Arabũ. Seruatũ maximè est apud ueteres ut pro personarum conditionibus, fieret uestium uarietas. Turpe enim existimarunt si foret uirorum, puerorum, mulierum, familiariumq; uestis eadem. Scribit eleganter Vlpianus titulo secundo tricesimiquarti li. Digestorũ lege Vestis, an uestimenta legẽtur. Vestimenta omnia aut uirilia esse, aut puerilia, aut muliebria, aut cõmunia, aut familiaria. Ea omnia eodem loco differit copiosè. Regum præterea, cæterorũq; principum, corporis insignia pro gentiũ diuersitate uaria fuisse constat. Romulus, ut lib. 1. ab urbe cõdita Liuius author est, ut honor, ac ueneratio maiestati regiæ haberetur, purpura usus est, qua & posteri Romani principes usi sunt. d *Syrmate.*) Syrma genus uestis, quæ in grauioribus poëmatis recitandis ab Histrionibus trahebatur.

Martialis quarto Epigrammaton.

Musa nec insano Syrmate nostra tumet.

Syrmate præterea ueste mulieres etiam utebantur.

Fuisse

Fuisse Syrmate Bacchum usum inter cæteros canit Seneca Tragœdus in Hercule furente.

Non erubescit Bacchus effusos tener *Vibrasse Thyrsum, cum paruo forti gradu*
Sparsisse crines, nec manu molli leuem *Auro decorum Syrma Barbaricum trahit.*

Sunt qui Bacchum quoque post Indicam expeditionem Taprobanem adijsse dicant. A quo eius insulæ reges inter cætera Syrmate uti edocti sunt.

a ciri uidemus. Quod si etiam ipse in peccato aliquò argutus sit, [a] ac reuictus morte mulctatur. Non tamen ut cuiusquam attrectetur manu, sed consensu publico rerum omnium interdicitur ei facultas, e-
b tiam colloquij potestas punito negatur. Culturæ student [b] uniuersi. Interdum uenatibus indulgent, nec plebeias agunt prędas. Quippe cum Tigrides, ac Elephanti tantùm requirantur. Ma-
c ria quoque piscationibus inquietant, marinasque testudines capere gaudent, quarum tanta est magnitudo, ut superficies earum domum faciat, & numerosam familiam non arctè receptet. Maior
d pars insulę huius, calore ambusta [c] est, & in uastas desinit solitudines. Latus eius mare alluit per uiridi colore fruticosum, ita ut iubæ arborum plerumque gubernaculis atterantur. Cernunt latus [d] Sericũ de montiũ suorũ iugis. Mirantur [e] aurũ, & ad gratiã poculorũ omniũ gemmarũ adhibent apparatũ.

a *In peccato aliquo argutus.*) Quanto quis maiori dignitate fungitur, tanto uita & moribus sanctioribus præditus esse debet. Huius ratio euidens, quod

tunc obseruantior æqui
Fit populus, nec ferre uetat, quum uiderit ipsum
Authorem parere sibi. componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta ualent, quam uita regentis.
Mobile mutatur semper cũ principe uulgus.

Cum ergo regis crimen sit multò deformius, quàm priuati cuiusuis hominis, nõ immeritò ab ijs populis institutũ est, ut rex in peccato aliquo argutus, ac conuictus, morte mulctetur. Sed prudenter factum est, nec cuiusque attrectetur manu, quod uices Dei reges in terris gerant id quod ab Homero secundo & nono Iliados etiã scriptum est. Plinij uerba, quæ hac parte imitatur Solinus, sunt. Regẽ si quid delinquat morte mulctari, nullo interueniẽte, sed aduersantibus cũctis, & commertia etiam sermonis negantibus. b *Culturæ student.*) Plinius Festa uenatione absumi. Gratissimam eam Tigribus, Elephantisque constare. Agros diligenter coli. Pomis abundare. Esse & in piscatu uoluptatem, testudinũ maximè, quarũ superficie familias habitantiũ contegi, tanta reperiri magnitudine. c *Calore ambusta est.*) Concors scriptorũ sententia est, Taprobanen sitam esse sub sydere Cancri. Dionysij Afri interpres.

Insula Taprobane gignit tetros Elephantos,
Et super æstiferi torretur sydere Cancri.

Ambustionem hanc ex eo dicunt accidere, quod hæc insula directè ferme Soli subiecta sit. Præterea quod sit niuium, & pluuiarũ plurimũ expers. Scribit Aristobulus, qui eam regionẽ perlustrauit Taprobanes insulæ solos montes, & montium ima, pluuiam & niuem sentire. Campos uerò tum imbrium, tum niuis expertes esse. Ex incremento tamen fluminum regionem ipsam inundari. Scribit Albertus capite tertio secundæ Distinctionis eius libri quẽ de natura locorum inscripsit, secundum Clima, quod sub Cancro est, esse maximam ardoris intemperantiam. d *Cernunt latus Sericum, de montium suorum iugis.*) Plinius capite uicesimosecundo sexti naturalis historiæ. Seras quoque (inquit) ab ipsis aspici, notos etiam commercio patrem Mabaciem commeasse aduenis ibi feras occursare. Quantum Taprobane distet à Serica regione, Geographi non explicant. Compertum tamen est tanto uisum longius protendere, quanto fuerit res uisibilis erecta magis. Ex tribus aiunt philosophi prouenire, ut res in maiori, uel minori distantia uideatur. Ex uisus complexione, medij dispositione, & rei tandem uisibili loci situ. Qui de animæ potentijs scripserunt, tradunt, in æqua terrarum planicie, similiter in tranquilla pelagi libertate quæ nullam oculis offensam obijcit, aciem contrauidentis, centum & octuaginta stadios non excedere. Nec obstare aiunt, quin sæpe in longissimo positi montes, rursus ipsa cœli superna conspiciantur ob oculis. e *Mirantur aurum.*) Mira profectò auri natura, ut conspecto eo mox ita ad se hominis alliciat affectum, ut pro se adipiscendo sæpe salutis propriæ obliuiscatur. Ob auri sacram famem,

Secant marmora testudinea uarietate. Margaritas legunt [a] plurimas, maximasque. Conchę sunt, in quibus hoc genus [b] lapidum requiritur, quæ certo anni tempore [c] luxuriante conceptu sitiunt rorem uelut maritum, cuius desyderio hiant. Et cum lunares maximè liquuntur aspergines, oscitatione quadam hauriunt humorem concupitum. Sic concipiunt, grauidęque fiunt, & de saginæ qualitate reddunt habitus Vnionum. Nam si purum fuerit quod acceperint, candicant orbiculi lapillorum. Si turbidum, aut pallore languescunt, aut ruso innubilantur. Ita magis de cœlo, quam de mari partus habent. Denique quotiens excipiunt matutini aëris semen, fit clarius margaritum. Quotiens uesper fit obscurius. Quanto magis hauserit, tanto magis proficit lapidum magnitudo. Si repente micauerit coruscatio, intempestiuo metu comprimuntur, clausæque subita formidine, uitia contrahunt abortiua. Aut enim perparuuli fiunt scrupuli, aut inanes. Conchis ipsis inest sensus, partus suos maculari timent. Cumque flagrantioribus radijs excanduerit dies, ne fuscentur lapides solis calore subsidunt, & se profundis ingurgitant, ut ab æstu uendicentur. Huic tamen prouidentiæ ætas opitulatur. Nam candor senecta disperit, & grandescentibus Conchis flauescunt margaritæ. In aqua mollis est Vnio, duratur euisceratus. Nunquā duo simul reperiūtur.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,	*Fertur, ut puluis collectus turbine, ne quid*
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.	*Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.*
Hic mutat merces surgēte à sole, ad eum, quo	*Mercibus hic Italis mutuat sub sole recenti*
Vespertina tenet regio, qui per mala præceps	*Rugosum piper, & pallentis grana Cumini.*

Sed illud multò detestabilius, qđ plerique acquirendi auri causa animam quoque uendere non formidant. Prudentius multò egisse creditur.

Græcus Aristippus, qui seruos proijcere aurum
In media iussit Libya, quia tardius irent
Propter onus segnes.

Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest Susis centū triginta quinque milibus passuum. Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt. Id defodiunt, ne quo eius sit in usu. Felices in hoc Sarmatę auri, atque argenti maximarum pestium ignari. a *Margaritas legunt*) Dictio Indis peculiaris creditur, apud quos huius genus Conchæ abunde proueniunt. Græci etiam μαργαρίτας nuncupant. Latini quoque Margaritum neutro genere inflectūt quod Seruius primo Aeneidos & Placidus sexto Thebaidos scriptum reliquerunt. Annotant eisdem locis multos gemmam à margarita separare, Cicero nullam gemmam, aut margaritam. Gemmas enim dici uolunt diuersi coloris. Margaritas uerò albas. Vel gēmas integras, margaritas pertusas. Sabinus præterea & Pomponius iureconsulti. Margaritas, nec gemmis, nec lapillis contineri satis constitisse aiunt, titulo secundo tricesimi quarti Digestorum: lege Et si non sunt. Cōchæ genus, ex quo margaritæ, unionesque uelliūtur Berberion, & Berberi ab incolis nominantur, pinnæ, aut pectunculi effigiæ. Apud ueteres Conchis gulæ primatū datum est. Hinc elegans natum Adagium Conchilia uiduarum cupediæ. Vtuntur eo Sophrōn Mimographus, & Demetrius Phalereus. In prouerbiorū Græcorum Collectaneis refertur & hoc. κόγχην διεῖλε Concham diuidere. De ijs qui facile quippiam operantur. Paulus iureperitus titulo de acquirenda, uel amittenda possessione libri quadragesimiprimi Digestorum, lege prima, tradit margaritas in littoribus inuentas eius fieri, qui primus earum possessionem nactus est, b *Hoc genus lapidum requiritur.*) Impropriè margaritam lapidem nuncupat. Nihil est de Conchis, Margaritis, & Vnionibus, quod non eleganter capite tricesimoquinto noni referatur à Plinio. c *Certo anni tempore luxuriante conceptu.*) Hoc idem tradit Caius Plinius capite tricesimoquinto libri noni naturalis historiæ. Has (inquit) ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas postea eniti, partumque Concharum esse margaritas, pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit, candorem conspici. Si uerò turbidus,

fœtum

foetum sordescere. Eundem pallere coelo minante conceptum. Ex eo quippe constare, coeliq; eis maiorem societatem esse q̃ maris, inde nubilũ trahit colorem, aut p claritate matutina serenũ. Si tẽpestiuè satientur, grandescere & partus. Si fulguret, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si uerò et tonuerit, pauidas ac repente compressas quæ uocant Physemata efficere speciẽ, uerũ inani inflatã sine corpore. Hos esse concharum abortus.

a Inde Vnionibus nomen a datum. Vltra semunciales inuentos negant. Piscantium insidias timent Conchæ, inde est, ut aut inter scopulos, aut inter marinos canes plurimùm delitescant. Gregatim b natant. Certa examini dux est. b Illa si capta sit, etiam quæ euaserint in plagas reuertuntur. Dat & India c Margaritas. Dat etiam littus d Britannicũ, sicut Diuus Iulius thoracem, quem Veneri genitri c ci in templo eius dicauit, è Britannicis margaritis factum subiecta inscriptione testatus est. Lolliam Paulinam e Caij principis coniugem uulgatum est habuisse tunicam ex margaritis sestertio tunc quae dringenties æstimatam. Cuius parandæ auaricia pater ipsius, M. Lollius spoliatis Orientis regionibus offendit Caium Cęsarem Augusti filium, interdictaq; amicitia principis ueneno interijt. Illud quo d que expressit uetus diligentia, quod f Syllanis primum temporibus Romam illati sunt Vniones.

a *Inde Vnionibus nomen.*) Plinius. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere haud promptis rebus in tãtum ut nulli duo reperiantur indiscreti. Vnde nomen Vnionũ Romanæ. s. imposuere delitiæ. Nam apud Græcos non est, nec apud Barbaros inuentores eius aliud, quam margaritæ. b *Certa examini dux est.*) Quidam tradunt sicut apibus, ita cõcharum examinibus singulas magnitudine, & uetustate præcipuas esse ueluti duces, miræ ad cauendum solertiæ. Has urinantium cura peti, illis captis facilè cæteras palantes retibus includi. Idem scribit Megasthenes, ut octauo Gestorum Alexandri uolumine Arrianus refert. Conchas (inquit) in quibus margaritæ, & Vniones gignuntur, retibus capi, gregatimque multas ueluti apes depasci. Regemq; suum habere, ac si contingat regem comprehendi à piscatoribus, eas protinus circumfundi, nec uim effugere, fugiente rege, & ipsas effugere. c *Dat & India.*) Fertilissima margaritis est Taprobane, & Toidis. Item Perimula promontoriũ Indiæ. Præcipuè autem laudantur circa Arabiã in Persino sinu maris Rubri. In nostro quoq; mari Uniones reperiri solebant. Crebrius circa Bosphorum Thracium rufi, ac parui in conchis, quas μύας appellant. At in Acarnania, quæ uocatur pinna gignit. Quo apparet (inquit Plinius) non uno conchæ genere nasci. d *Dat littus Britannicum.*) In Britannia paruos uniones, atq; decolores nasci certũ est. Quoniã Diuus Iulius thoracem, quẽ Veneri genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factũ uoluerit intelligi. De margaritis plura eleganter refert Ammianus in fine uicesimitertij historiarum libri. e *Lolliam Paulinam.*) Plinij uerba sunt ex citato capite. Lolliam Paulinã, quæ fuit Caij principis matrona, nec serio quidem, aut solenni cerimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium coena, uidi Smaragdis, margaritisq; opertã, alterno textu fulgentibus toto capite crinibus, spiris, auribus, collo, monilibus, digitisq;. Quæ summa quadringẽteis sestertiũ colligebat. Ipsam confestim paratã nuncupationẽ tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed auitæ opes, prouinciarũ scilicet spolijs partæ. Hic est rapinarũ exitus. Hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto Oriente interdicta amicitia à Caio Cæsare Augusti filio uenenũ biberet, ut neptis eius quadringẽties sestertium operta spectaretur ad lucernas. f *Syllanis temporibus.*) Ex Fenestellæ sententia pdit hoc Solinus, qui primũ cœpisse circa Syllana tempora minutas, & uiles manifesto errore tradit, cũ Elius Stilio Iugurthino bello Vnionum nomen impositum maximè grandibus Margaritis pdat. Plinius in luxum sui temporis inuehens capite tricesimoquinto noni naturalis historię de Margaritis loquens. Subeunt (inquit) luxuriæ eius nomina, & tædia exquisita perdito nepotatu. Sic enim hunc Plinij locum primus restituit Cœlius Calcagninus Ferrariensis, uir ingenio, humanitate, summa in utraque lingua elegantia, ac in cunctis bonis literis, nulli, pace dixerim aliorum, hac tempestate secundus.

Indicum Itinerarium.
Cap. LXVII.

AB insula Ausea [a] consequens est ad continentem. Igitur à Taprobane Indiam reuertamur, conuenit res Indicas uidere. Sed si Indicis [b] aut urbibus aut nationibus insistamus, egrediemur promissæ [c] concinnitatis modum. Proximam Indo flumini urbem haburre Capissam, quam Cyrus diruit. Arachosiam Aracotæ flumini impositam [d] Semiramis condidit. Cadrusia oppidum ab Alexandro Magno ad Caucasum constitutum est, ubi & Alexandria quæ patet amplitudine stadia xxx. Multa & alia sunt, sed hæc cum eminentissimis. Post Indos montanas regiones Ichthyophagi [e] tenent, quos subactos Alaxander Magnus uesci piscibus uetuit. Nam antea sic alebantur. Vltra hos [f] deserta Carmaniæ. Persis deinde, atque ita nauigatio, in quã [g] Solis insula rübens semper, & omni animantiũ gñi inac-

A *B insula Ausea.*) Sic in õmnibus Solinianis exemplaribus scriptum est. Verùm nòn reperio ab aliquo nobili authore, Auseam inter insulas recenseri. Quid si ex literarum similitudine sic legẽdum sit. Ab insula autẽ ea, ut consequens &c. Vt Taprobanen intelligamus, ex qua iterũ in Indiam reuertendũ dicit. Posset & loco Ausea, reponi eundum, uel rursus eam. Sunt quibus legendum uidetur, ab insula autem consequens est ad continentem. Subintelligendum autem redeundum, uel quid simile. Sunt præterea qui sic legant. Ab insula ut consequens est ad continentem &c. Hæc non nisi monendi gratia. Quæ hoc capite Solinus refert abunde tradit Plinius capite 23. li. sexti. A proximis inde gentibus montana Capissenæ habent Capissam urbem, quam diruit Cyrus Arachosia cum oppido, & flumine eius nominis, quod quidam Cophen dixere, à Semiramide conditum. Amnis Hermandus præterfluens pe. Abestem Arachosiorum &c. b *Sed si Indicis, aut urbibus, aut nationibus.* Gentes, & urbes Indiæ (inquit cap. 17. sexti Plinius) innumerabiles, siquis omnes persequi uelit &c. Omnino autem (ut ait Megastenes) Indicæ gentes centũ ac duæ & uiginti sunt. Sed mirum unde didicerit Megastenes huncesse certum ac definitum numerum, cũ nec ipse magnã Indiæ partem peragrauerit, nec sit Indis comertiũ inter se omnibus. c *Repromissæ concinnitatis modum.*) Dixerat in Procemio. Liber est ad cõpendium præparatus, quantum que ratio passa est, ita moderatè repressus, ut nec in eo prodiga sit copia, nec damnosa concinnitas. d *Aracosiam Aracota flumini impositam*) Solini cum scripta, tum impressa exemplaria plerumq; habent. Erimanto flumini impositam Sunt qui Hermando, uel Rimando legendum putent. Sed ex adscriptis uerbis Plinij. Arachotæ legendum potius Hunc locum Hermolao Barbaro lector debes. e *Ichthyophagi.*) Latinè pisciuori dici possunt, ἀπὸ τοῦ ἰχθύος, pisce, καὶ φάγω, u orace. Pegadẽ Oritarũ regionẽ esse dicunt, apud quã petras æneas, æneamq; arenam, æris insuper frusta deferre flumina asserunt. Nõ longè ijs locis Ichthiophagos esse, qui urbem incolunt nomine Stoiurã, ubi ex magnorum pisciũ mẽbranis uestes intexunt. Ibiq; pecudes esse etiam pisciuoras, quod ea comedant, quę minimè naturæ suæ conueniant. Aiunt etiam pastores piscibus illas alere consueuisse, sicut in Caria ficubus easdẽ pascunt. De Ichthyophagis Herodotus in tertio, Diodorus Siculus in quarto, Strabo in secundo, Philostratus uitæ Apollonij libro tertio, Plinius capite 23. & uicesimooctauo, & uicesimonono libri sexti, Martianus in sexto. f *Vltra hos.*) Ex Plinio capite uicesimoterrio libri sexti. g *Solis insula.*) Plinius. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, ut uiginti dierũ spario prænauigauerint insulam, quæ Solis appellatur. & eadem cubile Nympharum rubens, in qua nullum non animal absumitur incertis causis. Quod Plinius ait, incertis causis, Martianus dicit ui feruoris ca. 29 lib. sexti. Dum Ichthyophagorũ Nearchus oras prætereueheretur, cognouit insulã quãdã in eo mari esse cẽtũ fermè stadijs à littore distãtẽ. Hanc incultã, sacramq; Soli indigenæ aiebant, Nosalam nomine, nec à quoquam adiri. Quam si quis imprudens adierit, non amplius apparere. Ex octauo Arriani uolumine. a *Ab Hytani flumine.*) Sic enim legendum ex Plinio, & Martiano. Solini plerũq; exemplaria non ab Hytani, sed ab Azanio corruptè habent, cũ Azanius ex Plinio, & Solino infra nõ fluentis, sed maris nomen sit. Flumen Carmaniæ Hytanis (inquit Plinius) portuosum, & auro fertile. Ab eo primũ Septẽtriones apparuisse ad

notauere

notauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, ne totis unquã. Achæmenide usq; illo tenuisse. Inde promontorium Carmaniæ est. Ex quo in aduerso ora ad gentem Arabiæ Macas traiectus distat quinquaginta milia passuũ. Insulæ tres quarum organa tantum habitatur. A Cosa à continenti xxv. milia passuum insulæ quatuor intimo in sinu ante Persida. Circa has Hydri marini uicenum cubitorum adnantes terruere classem. Eadem cum Solino Capella refert.

a cessa. Quippe quæ nullum non animal illatum necet. Ex India reuertentes ab Hytani [a] Carmaniæ flumine Septentriones primum uident. Achæmenidis [b] in hac plaga sedes fuerunt. Inter [c] Carb maniæ promontorium, & Arabiam quinquaginta milia passuum interiacent. Deinde tres insulæ, circa quas Hydri marini egrediuntur uicenum cubitorum longitũdine. Dicendum [d] hoc loco c quatenus ab Alexandria Aegypti pergatur usque Indiam. Nilo uehente Copton usque Etesijs flatibus cursus est. Deinde terrestre iter Hydreum tenus. Pòst transactis aliquot mansionibus, Berenicen peruenitur, ubi Rubri maris portus est. Inde Ocelis [e] Arabiæ portus tangitur.

b *Achæmenidis sedes.*) Achæmenes primus Persarum, seu Parthorum rex, qui quõdam totum orbem tenuit. Ab eo secuti Persarum reges omnes Achæmenes dicti sunt. Persæ quoq; Achæmenij. Author Porphyrio tertio Carminum Horatij. Fuit & Achæmenidarum familia authore Herodoto libro quinto. Placidus octauo Thebaidos scribit Achæmenen Parthorum, seu Medorum ciuitatem fuisse.

c *Inter Carmaniæ promontorium.*) Carmania, ut Stephanus, & Sarabo tradunt, *χώραν τῆς Ἰνδικῆς* id est Indiæ regionem. Ptolemæus capitibus sexto, & nono libri sexti tradunt duplicem esse Carmaniam. Desertã unam, cultam alteram. Pomponius Mela li.3. scribit Carmanos sine ueste, fruge, sine pecore, ac sine sedibus esse. Eos se piscium cutibus uelare, eorumq; carnibus uesci, esseq; eam gentem præter capita toto hirtam corpore. De Carmania præter alios lege Marcellinum lib. historiarum. 23. Idem Stephanus refert *καρμανία* esse insulã *ἀπὸ τῆς καρμάνου*. d *Dicendum hoc loco quatenus ab Alexandria.*) Quoniã iter ex Aegypto in Indiã concisé nimis hac parte Solinus refert, libuit, ut locus totus fieret dilucidior, uerba Plin. ex ca. 23. li. sexti, ut iacent, subscribere. Nec pigebit (inqt) totũ cursum ab Aegypto exponere, nũc primũ certa notitia patescẽte. Digna res nullo anno minus sextertijs quingẽtis milib. imperij nostri exhauriẽte India, & merces remittẽte, q̃ apud nos cẽtuplicato ueneãt. Mille milib. pass. ab Alexãdria abest oppidum Heliopolis. Inde nauigane Nilo Coptũ. cccij. milia pass. q cursus Etesijs flãtib. p̃eragitur 15. diebus. A Copto Camelis itur aquationũ ratione mãsionibus dispositis. Prima appellatur Hydreũ 22. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydreumate à Copto 95. Deinde monte. Mox ad Hydreum Apollinis à Copto clxxxiiij. milia passus. Rursus in monte mox ad nouũ Hydreum à Copto ccxxxiij. passus. Est & aliud Hydreum uetus, Troglodyticum nominatur, ubi præsidium excubat diuerticulo duum milium. Distat à nouo Hydreumate quatuor milia pass. Inde Berenice oppidũ, ubi portus Rubri maris à Copto cclviij. passus. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æstus, & statim die absumuntur totum à Copto Berenicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiunt æstate media ante canis ortum, aut ab exortu protinus. Veniuntq; circiter 30. die Ocelin Arabiæ, aut Canan thuriferæ regionis. Est & tertius portus qui uocatur Muza, quẽ Indica nauigatio non petit, nec nisi thuris odorumq; Arabicorum mercatores. Intus oppida regia eius, unũ appellatur Saphar, aliudq; Sabæ. Indos eũt petentibus utilissimũ est ab Oceli egredi. Inde uento Hipalo nauigant diebus xl. ad primũ emporium Indiæ. Muzirum non expetendũ propter uicinos Pyratas, qui obtinent locũ nomine Hydras, neq; est abundans mercibus. Præterea longè à terra abest nauiũ statio, lintribus efferuntur onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc, Celebothras. Alius utilior portus gentis Necanidõ, qui uocatur Becare. Ibi regnat Paridiõ, longè ab Emporio mediterraneo distante oppido, quod uocatur Modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus Baracen conuehitur, uocant Cottonara, quæ omnia gentium, portuumue, aut oppidorum nomina apud neminem priorũ inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex India renauigant Mense Aegypto Tybi incipiente nostro Decembri, aut utiq; Mechiris Aegypti intra diem sextum, quod sit intra Idus Ianuarias nostras. Ita eueniet, ut eodẽ anno remeent. Nauigant aũt ex India uento Vulturno, & cum intrauere Rubrũ mare Africo, uel austro. e *Ocelis.*) Exemplaria ferme omnia Ocelia habent, sed Ocelis (ut retulimus) legitur apud Plin. a *Monoxylis lintribus.*) Græci *μονόξυλα* nauigia ex uno solo ligno compacta uocitant *ἀπὸ τοῦ*

Proximum Indiæ emporium excipit Muzirum in[a] fame piraticis latronibus. Deinde per diuersos portus Cottonaræ succeditur, ad quam Monoxylis lintribus Piper conuehunt. Petentes Indiam ante exortum Canis, aut protinus post exortum na[b]uigia media æstate soluunt. Reuertentes renauigant Decembri mense. Secundus ex India uentus est Vulturnus. At cum uentum est in Rubrum mare aut Africus, aut Auster uehunt. Spatiũ Indiæ [b] de[c]cies septies centena & quinquaginta milia passuum proditur. At Carmaniæ centum milia, cuius pars non caret uitibus. Præterea habet genus hominum, qui non alia, quàm testudinis carne uiuunt, hirsuti [d] [c] omnia facie tenus, quæ sola leuis. Iidem corijs pisci um uestiuntur Chelonophagi [d] cognominantur.

De Sinu Persico atque Arabico. Deque Azanio mari. Cap. LXVIII.

IRrumpit hæc littora [e] Rubrum [f] mare, id[e]que in duos sinus scinditur. Quorum qui ab oriente est, Persicus appellatur, quandoquidem oram illam habitauere Persidis populi, [g] uicies

---

a *pira* solo, uel uno, *si fine* ligno. b *Spatium Indiæ.*) De Indiæ spatio, & mensura uarias sententias refert Plinius cap. 16. lib. sexti, Mela Pomp. lib. 3. dicit Indiam tantum spatium littoris occupare, quantum per sexaginta dies, noctesq́ue uelificantibus cursus est. Incertum apud Melam, an apud Plinium sit Indiæ longitudinis numerus deprauatus. Complures (inquit Plinius) totam Indiæ lõgitudinem quadraginta dierum, noctiumq́ue uelifico nauium cursu determinauere, cum sexaginta dicit Mela Pomponius. Sed nec multũ non omnino conuenire scriptores, quod ea regio longissimè abest, & à nõ multis ex nostris uisa, & si qui uiderunt non nisi partem uiderũt. Pleraq́ue autem narrant ex auditu. De Indis (inquit Procopius de bello Persico li. primo) quod fabulosa multa dicantur, quisq́ue suo modo loquatur. Huc accedit, quod in mẽsuris eorum etiã locorum, in quibus degunt, sæpius discrepant authores.

c *Hirsuti omnia.*) Plinius cap. 24. sexti. A flumine Arbi promontorium ipsum inhabitãt, præter capita toto corpore hirti, corijsque piscium uestiti. Plura Mela Pomp. lib. 3. d *Chelonophagi.*) Testudiniuori, si uerbum uerbo reddas, Latinè dici possunt. Græci enim χελώνην testudinem, φάγον uoracem dicunt. Plinius cap. 24. libri sexti In Carmaniæ angulo sunt Chelonophagi Testudinũ superficie casas tegentes, carne uescentes &c. De ijs populis plura Diodorus Siculus lib. 4. Est & Chelonitis insula sic dicta, uel quod Testudinibus abũdet, uel quod eius incolæ Testudinibus uiuant. Plin. cap. 28. li. sexti. Sunt & apud nos homines, qui quorundam morborum curandorũ causa, Testudinum carne uescũtur interdum. e *IRrumpit hæc littora mare Rubrum*) De utroque horum sinuum Plinius cap. 24. lib. sexti. Sed in duos (inquit) diuiditur sinus. Is qui ab Oriente est, Persicus appellatur xxv. Milia pass. circuitu, ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso est Arabia, cuius xij. Milia pass. est longitudo. Rursus altero ambitur sinu Arabico nominato, Oceanum, qui influit Azanium appellant &c. Similia scribit Pomponius lib. 3. Qui picturis delectantur, adeant sextam Asiæ tabulam Claudij Ptolemæi. Perses Medeæ filius fuit, authore Stephano, à quo & Persia, & Persæ cognominati sunt. Nec me fugit Herodot. scribere li. septimo, Persen Iouis, & Andromedes fuisse filium, qui Persiæ, & Persis ipsis nomen dederit. Prius enim Persæ tum Cephenes, tum Artei dicebantur à Græcis. f *Rubrum mare.*) De mari rubro cap. 46. suprà abunde diximus. g *Vicies & sexagies centena milia passuum.*) Quid de sinus Persici mensura tradat Plinius, in hoc capite retulimus à principio. Pomponius. Persicus, qua mare accipit, utrinq́ue rectis lateribus grande ostium quasi ceruice complectitur. Deinde terris in omnem partem uasta, & æqua portione cædentibus magno littorum orbe pelagus incingens, reddit formam capitis humani. h *Alter Arabicus uocatur.*) Idem Põponius li. 3. eleganter Arabicũ sinum exprimit. Arabici (inquit) & os arctius, & latitudo minor est, maior aliquanto recessus, & multò magis longa latera: adit penitus, introrsumq́ue dum Aegyptũ penè & montem Arabiæ Casium attingit, quodam fastigio minus, ac minus latus, & quo magis penetrat, angustior. Diod. Siculus lib. 4. Arabici sinus ostia (inquit) patent ad oceanum, qui meridiem respicit, pluriũ stadiorum

longitudine

longitudine, quæ Arabiæ, Troglodytarumq́ finibus terminatur &c. Lege Plin. eo, quod modò citauimus capite. Itē Procopiū primo de bello Persico uolùmine. Scribit Arrianus gestorū Alexādri li. 7. quosdam existimare, magnitudinē oræ Arabicæ haud minorē esse, q̄ Indiæ. a *Carmaniæ Persis annectitur.*) Ptolemæus cap. 6. & 16. li. sexti duplicē Carmaniā esse dicit. Carmania, ut li. 15. Strabo refert, ab Indi fluminis ostio ultima est. At primū quidē eius promontoriū ad Austrum in mare magnum expositum est. Cum uerò Persici sinuos fecerit, ad promontorium felicis Arabiæ, quo in conspectu est sinum uersus, inflectitur, quousq; Persicæ coniungatur multumq́ in mediterraneam inter Gedrosiam, Parthiamq́ porrigitur. Onesicritus scribit flumen esse in Carmania, quod auri strigilem ferat. Item argenti fossilis, & æris, & rubricæ minij uenam, & montes duos, alterum Arsenici, alterum Salis. b *Ab insula Aphrodisia*) Græci ἀφροδίτην Venerem dicunt. ἀφροδίσιον Venereum. Nomen datum insulæ, quod in ea Venus religiosissimè coleretur. Alio nomine hæc insula κωλιὰς dicitur, quo nomine etiā Veneres significatur, de qua Auienus. *Aliaq; Coliados &c.* c *Variarum opum diues.*) Multæ sunt Persidis regiones. Ea quæ campestris, omnium ferax, & opima pecorum nutrix, fluminibus, & lacubus plena. De Persicis diuitijs Auienus Dionysij interpres.

a & sexagies centena milia passuum circuitu patens. Ex aduerso unde Arabia est, alter Arabicus uocatur. h Oceanum uerò qui ibi influit, Azanium nominarunt. Carmaniæ Persis annectitur, a quæ b incipit ab insula Aphrodisia b uariarum opum diues, c translata quondam in Parthicum nomen, littore, quo occasui obiacet porrecta d in milia passuum quinquaginta. Oppidum eius nobilissimum c Susa, e in quo templum Susiæ Dianæ. f A Susis Babytace g oppidum cxxxv. milibus passuum distat, in quo mortales uniuersi odio auri coëmunt hoc genus metalli, & abijciunt in terrarum profunda, d ne polluti usu eius auaritia corrumpant æquitatem. Hinc inconstantissimus h est terrarum modus, hæc immeritò cum aliæ circa Persida nationes Schœnis, i aliæ Parasangis, aliæ incomperta disciplina, terras metiantur, & incertam fidem faciat mensuræ ratio discors.

Vita opulens genti, Gazas quoq; terra ministrat,
Omnibus & largum populis producitur aurum,
Diues in ijs mons est iam longi tempore secli,
Ex quo Meonij bello triuere cruento.
Illidunt auro uestes, & cuncta teguntur
Auro membra uiris, auro uestigia condunt,
Tantus Persarum dissoluit pectora luxus.

Persarum montes, ut in Sticho inquit Plautus, esse aurei perhibentur. Hinc prouerbium natū. Persidis Gaza, pro ingētibus opibus, & diuitijs. Vtuntur eo Statius primo Syluarum, & Iuue. Satyra. 14. d *Porrecta in milia passuum D. L.*) Sic enim ex Plin. ca. 25. sexti legendū est, cum Solini exemplaria passim habeant, in milia passuum quinquaginta. Inde (inquit) Persidis initiū ad flumen Aroatim, quo diuiditur ab Elimaide. Ipsa Persis aduersus occasum litora obtinet littora. D. L. milia pass. in luxū diues, in Parthorū iampridē translata nomen. e *Oppidum Susa*) Hanc urbem authore Plinio cap. 27. lib sexti. Darius Histapis filius cōdidit. Strabo aūt & Steph. scribūt eam conditā à Tithono Memnonis patre. Vnde urbs ipsa authore Herodoto li. 5. Memnonia dicta est, & arx eius Memnonium, ut idē Strabo refert uolumine 15. Eius urbis ambitus centū & 20. stadiorū figura oblōga. In ea urbe, ut Plin. & Marcellin. tradūt, uetus fuit Persarū regio. Dicta aūt Susa, ut Stephanus inquit, ἀπὸ τῶν κρίνων, hoc est, à lilijs, quorū est in ijs locis ingēs copia. Incolæ enim regionis eius Susa lilia nuncupant. f *Susiæ Dianæ.*) Plin. cap. 27 lib. 6. Amnis Euleus per Mesobatenē lapsus circuit arcem Susorū ac Dianæ templū augustissimum. Meminit etiam Martianus in 6. g *A Susis Babytace oppidum &c.*) Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest à Susis cxxxv mil. passuū. Ibi mortaliū soli aurum in odio cōtrahunt. Id defodiunt, ne quo cui sit in usu. Solini exemplaria ferè omnia habēt, tum Carbyle, tum Barbyte. Corrigendus Martiani codex in fine sexti, ubi sic legitur. Oppidū ibi (inquit) nobile Susa In quo tēplū Dianæ Susæ iuxta Carbyle, siue Barbytace in cxxx milib. In qua sunt homines, q aurū in ꝓfunda defodiūt ne cui sit in usu. Legendū enim est Dianæ Susiæ iuxta Barbytacen cxxxv &c. h *Hinc inconstantissimus est terrarum modus.*) Ex Plin. hæc ca. 26. lib. 6. Euphrate (inquit) nauigari Babylonē, & Persico mari. cccccxxij mil. pass. tradūt Nearchus, & Onesicritus. Qui uerò postea scripsere à Seleucia cccccxc. mil. Iuba à Babylone Characem clxxv D. fluere, aliqui ultra Babylonē continuo alueo priusq; distrahitur in irrigua lxxxvij. mil. Vniuerso aūt cursu xi. mil. pass. Inconstantiam mensuræ

mensuræ diuersitas authorum facit, cum Persæ quoque Schœnos, & Parasangas, alia mensura determinent. f *Schœnis.*) σχοῖνος inter significata alia, mensuræ genus est, apud Græcos, quo terram metiuntur. Plurimum tamen in eius mensuræ quantitate sunt authores diuersi. Herodotus in Euterpe scribit Schœnum mensuram sexaginta terræ stadia continere. Eius uerba sunt. *δύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριήκοντα στάδια, ὁ δὲ σχοῖνος ἕκαστος μέτρον ἐὸν αἰγύπτιον ἑξήκοντα στάδια.* Parasanges (inquit) constat tricenis, Schœni sexagenis stadijs. Mos enim fuit apud Aegyptios, qui modicum terræ possiderent illam passibus metirentur. Qui minus inopes terræ erant, stadijs eam metiebantur. Qui multum terrarum habebant Parasangis. Qui uerò plurimum eam sanè Schœnis. Plinius capite 14. duodecimi naturalis historiæ Eratosthenis ratione dicit Schœnum patere stadia xl. hoc est, passus quinque milia. Alij sunt (inquit) qui uiginti duo stadia singulis Schœnis dedere. Mendum esse uidetur apud eum authorem cap. 10. libri quinti. Quo loco sic passim scriptum est. Alij Schœnos in latitudinē patere quadraginta faciunt, Schœnūq; stadia triginta. Quid si sic legas? Alij Scœnos quadraginta in latitudinem patere xl. faciunt, Schœnū, Parasangamq; stadia triginta. Sunt qui ubique apud Plinium pro xl. lx. reponant, caracterum tantùm immutatione.

De Parthia & Cyri sepulchro. Cap. LXIX.

Parthia [a] quanta omnis est à meridie Rubrum mare, à Septentrione Hyrcanum salum claudit. Regna in ea [b] duodeuiginti dissecantur in duas partes. Vndecim quæ dicuntur superiora, incipiunt ab Armenico limite, & Caspio litore porrecta ad terram Scytharum. quibus concorditer degunt. Reliqua septem inferiora (sic enim uocitant) habent ab ortu Arios, Arianosq;. Carmaniam à medio die. Medos ab occidui solis plaga. A septentrione Hyrcanos. Ipsa autem [c] Media ab occasu transuersa utraque Parthiæ regna amplectitur. A septentrione Armenia circūdatur. Ab ortu Caspios uidet. A meridie

a *Parthia quanta omnis est.*) Parthi (inquit ex Trogo lib. 41. Iustinus) penes quos uelut diuisione orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exules fuerūt. Hoc etiam ipsorum uocabulo manifestatur. Nam Scythico sermone Parthi exules dicuntur. Hi & Assyriorum, & Medorum temporibus inter Orientales populos obscurissimi fuere. Postea quoq; cum imperiū Orientis à Medis ad Persas translatum est, ueluti uulgus sine nomine præda uictorum fuere. Postremo Macedonibus triūphato Oriente seruierunt, ut cuius mirū uideatur, ad tātam eos felicitatem per uirtutem profectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperium ueluti seruile uulgus fuerunt &c. Parthiæ situm describit Ptolemæus cap. 5. sexti quinta tabularū Asiæ. Parthia non multa est, quapropter Parthi cum Hyrcanis Persice uiuebant, etiā multo pòst tēpore, q̄ Macedones imperarent. Ad paruitatem accedit, q̄d nemorosa est, montana atq; inops. Qua propter eam reges cursu præteribant, cum regio ne minimā quidē exercitus partem alere posset. Nunc uerò aucta est. Nā Cameisena, atq; Chorina, & tota ferè regio usq; ad Caspias portas, & Aragos, & Tapyros, q̄ prius Medorū erant, Parthorū sunt. Ex Strabone lib. Geographiæ undecimo. b *Regna in ea duodeuiginti.*) Plin. cap. 25. lib. sexti. Parthorum de imperio nunc paucis. Regna Parthorum duodeuiginti sunt omnia. Ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria, Rubrum à Meridie, Hyrcanum à Septentrione. Ex ijs undecim, quæ superiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Caspijsq; littoribus pertinent ad Scythas, cū quibus ex æquo uiuunt. Reliqua septem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet, semp fuit Parthia in radicibus montiū sæpius dictorum, qui omnes eas gentes prætexerunt. Habet ab ortu Arios. A meridie Carmaniā, & Arianos. Ab occasu Hispratiras, Medos. A Septētrione Hyrcanos undiq; desertis cincta. c *Ipsa autem Media.*) Media ab occasu transuersa obliquè Parthiæ occurrens utraq; regna includit. Habet ipsa ab ortu Caspios, & Parthos. A meridie Sitacenen, & Susianen, & Persida. Ab occasu Adiabenen. A septentrione Armeniam. Ex Plinio cap. 26. sexti. Media est in partes duas diuisa, quarum alterum maiorem uocāt, cuius Metropolis sunt Ecbatana magna ciuitas, & Medici imperij caput, qua quondam etiam Parthi regia utuntur. Nam reges ibi æstatem agunt. Frigida enim est Media. Hyemē uerò Seleuciæ, quæ secus Tigrim est propè Babylonē. Altera pars est Media Atropatia ab Atropate duce nominata. Ex Strabone 11. Geographiæ libro. Dicta autem Media à Medo Aegæi, & Medeæ filio, qui post patris obitū regno succedēs, & rex fuit egregius, & populos denominauit Medos.

Medos. Sunt qui Medum non Aegæi, ſed cuiuſdam Phœniceæ filium fuiſſe autument. Lege Diodorum Siculum libro quinto. Eadem undecimo Geographiæ libro Strabo refert. Mediæ ſitũ appingit Ptolemæus cap. 2. ſexti Aſiæ tabularum quinta. Medi fœdera ineunt feriendo brachia, qua illa humeris connectuntur, ac mutuum ſanguinem deligendo. Id Herodotus in Clio antea annotauit. A Medis diligenter ſeruatum, ut uxores plurimas quiſq; duceret. Rurſus eius regionis fœminis maritos plures duxiſſe ſumma laus. At uerò maritorum paucitas deforme habitum, ac non minimum infelicitatis genus. Miſerrimum ſi quinarium numerum non fuerint ſupergreſſæ. Ex Strabone hæc xi. ſuæ Geographiæ libro. Miſera omnino eius gẽtis ſors, quæ exiguæ uoluptatis cauſa, tot ſeſe uinculis alligari non horreat.

a Perſidem. Deinde tractus hic procedit uſque ad caſtellum, quod Magi obtinent Pſſargada [a] nomine. Hic Cyri ſepulchrum.

b

De Babylone. De Atlantico Oceano. De Gorgonum, ac Fortunatis inſulis. Cap. LXX.

c CHaldææ gentis caput [b] Babylon eſt, à Semiramide [c] condita tam nobilis, aut propter eam & Aſſyrij, & Meſopotamij in

a *Paſſergada.*) Omnia ferè Solini exemplaria habent Satarchida, uel Phylaſarchyda. In quibuſdam Sartachida reperitur. Nos autem ex ca. 26. ſexti Plinij, Paſſargada repoſuimus. Inde(inqt) ad orientem magi obtinẽt Paſſargada caſtellum, in quo Cyri ſepulchrum eſt. In Plinianis codicibus paſſim ſcriptum eſt, Paſſagarda, pro Paſſargada, id eſt, *πασαργάδα* ex Stephano, & Strabone. Scribit Strabo lib. 15. idcirco Cyrum regem Paſſargadas in honore habuiſſe, quod ibi Aſtyagem Medum ultimo prælio ſuperarit. Quo loco plura de Cyri ſepulchro refert. Fuiſſe autem in eo ſepulchro Perſicis literis, ut in fine ſexti geſtorum Alexãdri Arrianus, & idem Strabo ex Ariſtobuli ſententia tradunt, huiuſmodi Epitaphium. O mortalis, Cyrus ego ſum Cambyſæ filius, qui Perſarum regnum conſtitui, Aſiæ imperaui. Itaq; ne mihi ob hoc monumentum inuideas, rogo. Oneſicritus ait turrim decem tabulatis excelſam fuiſſe, & in ſuperiori tabulato Cyrum iacere, cum Græco Epigrammate Perſicis etiam literis inſculpto.

Cyrus ego rex olim regum conditus hic ſum.

Cyri ſepulchrum Magnus Alexander aperiri iuſſit, in quo erat conditum eius corpus, cui dare uolebat Inferias. Auro, argentoq; repletum eſſe crediderat. Quippe ita fama Perſæ uulgauerant. Sed præter clypeum eius putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Cæterum corona aurea impoſita amiculo, cui aſſueuerat ipſe, ſolium in quo corpus iacebat, uelauit. Miratus tanti nominis regem, tantis præditum opibus, haud precioſius ſepulcrum eſſe quaſi fuiſſet è plebe. Ex Curtio libro nono. b

C*Haldææ gentis caput Babylon eſt.*) Vrbẽ, quæ à Græcis & Latinis Babylon dicitur, Hebræi Babel nuncupant. Nomen ex eo ſumptum, quod in eo loco linguarum fuerit facta confuſio. Babel enim Hæbræi confuſionẽ dicunt. Erat Babylon ciuitas regni Nemrod, in qua eorũ, qui ædificauerũt turrim, diuiſæ ſunt linguæ, quorum principem Ioſephus fuiſſe Nemrod affirmat. Teſtemq; eius hiſtoriæ Sibyllam Græcam exhibens. Locus (inquit) in quo turrim ædificauerunt nunc appellatur Babylon, propter confuſionẽ ſermonis eorum, qui altiſſimã turrim omni ſtudio fabricabantur. Siquidẽ (inquit) Hebræi confuſionem Babel uocant. De hac turre, & diuerſitate linguarum ſcribit & Sibylla in hunc modũ. Cum omnes mortales una lingua uterẽtur, quidã ex ijs altiſſimã turrim ædificauerũt, cœlum per eam cupientes ſcandere, dij uerò turbines mittentes euertere turrim, & propriã, atq; diuerſam unicuiq; tribuit linguã. Vnde urbem quoq; contigit appellari Babylonem. Hæc ex ca. xi. Geneſeos, Ioſepho ca. 9. primi Antiquitatũ, Hieronymus in lib. de locis Hebraicis. Auguſtinus ca. 3. & 4. ſexti decimi de ciuitate dei. Euſebius cap. 4. noni Præparationis. Plures ad idem aduocat authores.

c *A Semiramide condita.*) De prima Babylonis origine gentiles hiſtorici ab eccleſiaſticis plurimum diſcrepant. Communis eorum ſententia eſt fuiſſe Babylonem à Semiramide primum conſtructã. Diodorus Siculus lib. 3. Iuſtinus libro primo. Strabò lib. 16. Item cæteri. Ouid. 4. Metamorphoſeos.

Vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis urbem.

Has contrarias opiniones concordat Beroſus lib. quinto. Belus (inquit) ſecundus Aſſyriorũ rex fundamenta deſignata Babyloniæ oppidi, magis, quã urbis erexit. Poſt Semiramis hanc urbẽ maximam ex oppido fecit, ut magis dici poſſit illam ædificaſſe, q̃ ampliaſſe. Idem ſcribit Archilochus de temporibus, & Auguſtinus ca. 2. decimioctaui Ciuitatis dei. Alexander Polyhiſtor Eupolemon ait dicere Babylonẽ urbẽ ab ijs conditã primum fuiſſe, qui à diluuio eua-

uio euaserunt. Quos omnes (inquit) Gigantes fuisse constat, dispersos per uniuersam terrã postꝗ̃ turris quã ædificabant, diuinitus cõcussa, decidit. Ex Euseb. nono Præparationis Euangelicæ uolumine. Quæ de Babylone hoc loco Solinus refert, habentur omnia ex ca. 16. sexti naturalis historiæ Caij Plinij. Babylon (inquit) Chaldæarum gentium caput, diu summã claritatem obtinuit in toto orbe. Propter quã reliqua pars Mesopotamiæ, Assyriæq́ꝫ Babylonia appellata est. Semiramidē Dercetis deæ, & formosi cuiusdam adolescentis concubitu progenitam ferunt. Quamobrem pudore affectam matrem mox natam filiam, in loco quodam aspero exposuisse. Ibi diuino (ut creditur) nutu puellam à columbis rapto à proximis pastoribus primum coagulato lacte, demum confecto caseo nutritam. Eam à pastoribus repertam Summæ cuidam pastorum præsidi dono datam. Hic præses liberis carens puellæ ueluti ex se genitæ, curam gessit, exq́ꝫ euentu Semiramidē uocitãs, quod Syrorũ lingua Semiramides columbæ dicãtur. At cum Semiramis mira pulchritudine adoleuisset, Memnoni Syriæ præfecto despõsata est. Demũ Ninus Assyriorũ rex in Bactrianos bellum gerens puellæ ortũ, pulchritudinem, uirtutemq́ꝫ demiratus uxorē duxit. Ex qua Ninũ filium sustulit. At cum Ninus maritus non diu post uita excessisset, coniugi Semiramidi Assyriorũ regnũ reliquit, qđ cõmunem filiũ ob adulescentiã nõdum tanto regno præesse posse cõsideret. Semiramis igitur se pro uxore Nini filium simulans, pro femina puerum. Erat enim tam matri, ꝗ̃ filio tum statura, tũ uocis gracilitas, tũ demũ reliqua lineamẽtorũ qualitas omnino assimilis, annos duos & quadraginta aucto à se plurimũ regno præfuit. Hæc, ut Berosus author est, antecessit militia, triumphis, diuitijs, uictorijs, & imperio, mortales omnes. Scribit Ethesias fuisse in Semiramidis exercitu cũ ea contra Indos bellũ gereret, militũ numerũ ter decies centena miliũ, equitũ milia quingenta. Currus ad milia centum. Fuisse præterea totidē numero homines supra Camelos cum gladijs cubitorũ quatuor. Ad postremũ (nam, ut inquit Flaccus, *Nihil est ab omni parte beatum*) quum concubitũ filij petijsset, ab eodē dicitur interfecta, cum uixisset annos duos, & sexaginta fœminarũ omniũ felicissima. Fuisse Semiramidis morem aiunt, ut eos ad concubitũ eligeret, qui forma, & decore cunctis præstarent. Verũ peracta re, omnes, ne eius incontinentia notaretur, uita priuabat.

Babyloniæ nomen trãsierint. Vrbs est sexaginta milia passuum [a] circuitu patens, muris circumdata, quorum altitudo ducentos pedes detinet, latitudo quinquaginta, in singulos pedes ternis digitis ultra quam mensura nostra est altioribus. Amne [b] interluitur Euphrate. Beli ibi Iouis templum, quem inuentorē cœlestis disciplinæ [c] tradidit etiam

a *Sexaginta milia passuum.*) Cum Solino in Babylonici ambitus magnitudine concordant Plinius, & Herodotus, cuius in Clio hæc uerba sunt. Vrbs Babylon in ingenti planicie sita est, forma quadrata. Magnitudine quoq́ꝫ uersus centenũ uicenum stadiorũ. In summa quadringentorum, & octoginta, in circuitu quatuor laterũ urbis. Tanta est Babylonici oppidi magnitudo. Strabo li. 16. multo aliter Babylon (inquit) in campo iacet, muri ambitũ habet ccclxxxv. stadiorũ. Eius crassitudinem pedum xxxij. Altitudinē inter turres cubitorũ quinquagenũ. Turriũ ipsarum sexagenũ. Viã super mœnibus tam latã, ut quadrigæ occurrentes facile pertransire possint. Vnde & hoc ex septē spectaculis orbis unũ dicitur. Diod. Siculus lib. 3 ait Babylonis mœnia ambitu stadia trecenta & sexaginta cõplecti, frequentib. turribus, ac magnis. Fuisseq́ꝫ tantã operũ magnificentiã, ut in muri latitudine sex equorũ currus unà prodire possent. Altitudinē incredibilē audientib. Ethesias Gnidius fuisse ait. Clitarchus, & qui cum Alexandro in Asiã profecti sunt, pedũ trecentorũ sexaginta quinq́ꝫ eã altitudinē esse scripserũt. Sunt qui tradãt, quolibet anni die stadiũ muri absolutũ, ut tot sit stadiorũ circuitus, quot dies annũ cõficiunt. Hanc authorũ diuersitatē natã aiunt, qđ non eadē sit passim stadiorum quantitas. Q. Curtius lib. 5 nisi sit codex deprauatus, scribit totius operis ambitũ ccclviij. stadia complecti.

b *Beli Iouis templum.*) De hoc Beli Iouis templo Plin. cap. 26. libri sexti. Auienus Dionysij interpres.

Qua sunt flabra noti Babylon subducitur arce
Proceram nubes, hanc Prisca Semiramis urbem
Vallauit muris, quos non absumere flamma,
Non aries penetrare queat. stat maxima Beli
Aula, quoq́ argento, domus Indo dente nitescit,
Aurum tecta operit, sola late conregit aurum.

Fuisse in urbe Babylone Beli Iouis puluinar, ad quod cõfugientes tuti erant, Herodotus retulit libro tertio. c *Inuentorem cœlestis disciplinæ.*) Plinius cap. 26. sexti. Durat adhuc (inquit) in Babylone Iouis Beli templũ. Inuentor hic fuit Syderalis sciẽtiæ. Capite autē 56. libri septimi Astrologiã dicit reperisse Atlante Libyæ filiũ. Vt alij Aegyptios, ut alij Assyrios. Sunt qui Syderalis scientiæ inuentionem Phœnicibus tribuant. Interpres Dionysij de Phœnicib. loquens,

a ipsa religio, quæ deum credit. In æmulationem urbis huius Ctesiphontem Parthi a condiderunt. Tempus est ad oceani oras b reuerti represso in Aethiopiam stylo. Namque ut Athlanticos æstus accipere ab occidente, & Hispania iam dudum diximus, c ab his quoque partibus mundi, unde primũ Atlantici nomen induat exprimi par est. Pelagus Azanium usque ad Aethiopum littora promouetur

loquens. *Et primi stellis numeros, nomenq; dedere.* Clemens, ut cap. secundo decimi Præparationis refert Eusebius, scribit Astrologiam primũ Chaldæos, Aegyptios deinde edidisse. Alexãder, cui Polyhistor cognomen fuit, in eo opere, qđ Iudaicã historiam inscripsit, Polemi authoritate, scribit Habram, qui decima post diluuiũ generatione in Camerine Babyloniæ urbe natus est, quiq; sapientia omnibus excelluit, apud Chaldæos Astrologiam reperisse. Idem Eusebius cap 4. noni præparationis lib. Sunt qui eam inuentionẽ Mercurio Aegyptio tribuant. Hinc à Manilio primo Arstronomicõ dictum est.

Tu princeps, authorq; sacri Cyllenie tanti,
Per te iam cælum terris, iam sydera nota,

Idem scribunt primo & secundo uoluminib. Diodorus Siculus, & Strabo lib. ultimo. Non desunt, qui id munus Aegyptijs sacerdotibus ascribendum censent.

Hi tãtũ nouere decus, primiq; per artem
Syderibus uidere uagis pendentia fata.
Singula nam proprio signarum tempora casu,
Longa per assiduas complexi sæcula curas.
Nascendi quæ cuiq; dies, quæ uita fuisset.
In quas fortunæ leges, quaq; hora ualeret.
Quantaq; quam parui facerent discrimina motus.

Berosus lib. tertio Noam dicit docuisse homines astrorum cursus, annumq; distinxisse ad cursum solis, & duodecim menses ad motũ lunæ. Qua scientia prædicebat illis, initio quid in anno, & cardinibus eius futurum contingeret. Non diuersa ab ijs refert Iosephus cap 8. primi Antiquitatũ li. Idẽ Iosephus cap. 4. primi Antiquitatũ Iudeorũ scribit Seth Adæ filium q̃ plures egregios genuisse filios. Hos patris uirtutes imitatos, inter alia cœlestiũ rerũ disciplinã primitus inuenisse. Res uetusta nimis hanc authorũ diuersitatẽ peperit. Vel, qđ placet magis Cælestiũ rerũ disciplina ante uniuersale diluuiũ reperta, ab ijs, quos retulimus authoribus uarijs tẽporibus exculta, pfectaq; est. Sed an sie homini possibile ex syderũ quorundã cognitione, futura prædicere, non parua apud sapientes dissensio. Asserũt Theologi simul omnes, esse dei propriũ futura nosse. Esse insuper homini à futurorum inuestigatione omnino desistendũ, monuit Christus dominus cũ discipulis id scire petentibus sic inquit. Non est uestrũ nosse tẽpora, uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Non spernendũ Anaximenis seruæ dictũ. Cum enim is, ut consueuerat, una cũ ancillula sydera inspecturus atria domus maturius exiuisset, immemor, ut sese loci situs haberet. Dũ æthera securus explorat, in subiectã foueam cecidit. Fertur ancilla ea dixisse domino. Miror (inquit) quanã ratione quæ in cœlo sunt præscire existimes, quũ, quæ sunt ante pedes nequeas præuidere? Pacuuius poeta in eos, qui soleant futura prædicere. Nam siqui (inquit) quæ euentura sunt, præuideãt, æquipe rent Ioui. Non minus acutũ Accianũ illud. Nihil (inquit) credo auguribus, qui aures uerbis diuitãt alienas, suas auro locupletent domos. Non minus elegãter, q̃ docte Phauorinus Philosophus diuinatores istos argumentis quibusdã conuincere solitus est. Aut aduersa (inquit) euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt, miser fies frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur miser fies frustra timendo. Si uera respondent, eaq; sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequã è fato fias. Si felicia promittunt, eaq; euentura sunt, tum planè duo erunt incõmoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto utendum esse istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus. Retulit hæc uolumine. 14. suarũ noctiũ prius Gellius. Plura de futurorũ cognitione retulimus locis alijs. a *Ctesiphontem Parthi condiderunt.*) Ex Plinio cap. 26. lib. sexti. Prope Seleuciã (inquit Strabo uolumine sextodecimo) uicus maximus est nomine Ctesiphon, in quo Parthorũ reges hyemant, Seleuciæ parcentes ne à Scythia, & militari natione opprimerentur. Hic uicus ciuitatis potentiã, ac magnitudinẽ habet, adeo ut Parthorum multitudinẽ, & apparatũ omnem recipiat, ac uenalia, & necessaria artificia illis suppeditet. In eo Parthorũ reges in hyeme propter aëris temperiem degere solent, æstate uerò in Hyrcania, & Ecbatanis agunt. b *Tempus est ad oceani oras.*) Exposuit oceanum nauigabilem fere' totũ, præter eam eius partem, quæ inter Azanium, & Athlanticũ mare interiacet. Qua in parte Gorgades, & Fortunatæ insulæ sitæ sunt. Ad eas igitur exponendas reuertendum esse ait. c *Dudum diximus.*) Capitibus.

F

Aethiopicum ad Mosſylicum [a] promontorium, unde rurſus oceanus Athlanticus. Iuba igitur uniuerſæ partis, quam plurimi propter ſolis ardorem peruiam negauerunt, facta etiam uel gentium, uel inſularum commemoratione ad confirmandæ fidei argumentum, omne illud mare ab India uſq; ad Gades uoluit intelligi nauigabile, Cori tamen flatibus, cuius ſpiritus præter Arabiam, Aegyptum, Mauritaniam euehere, quamuis queant claſſem, dummodo ab eo promontorio Indiæ curſus dirigatur, quod alij Lepten [b] acran, alij Drepanum nominauerunt. Addidit & ſtationum loca, & ſpatiorum modum. Nam ab Indica prominentia ad Malachum inſulã quindecies centena [c] milia paſſuum, à Malacho ad Sceneon ducenta xxv. milia. Inde ad Inſulam Sadanum centum quinquaginta milia. Sic confici ad [d] apertum mare decies octies centena & ſeptuagintaquinque milia. Idem opinioni plurimorum, qui ob ſolis flagrantiam, maximam partis iſtius regionem ferunt humano generi inacceſſam ſic reluctatur, ut mercantium ibi tranſitus [e] infeſtari ex Arabicis inſulis dicatur, quas Aſcitæ habent Arabes, quibus è renata datum nomen. [f] Nam bubulis utribus contabulatas crates ſuperponunt, uectatiq; hoc ratis genere prætereuntes infeſtant ſagittis uenenatis. Habitari etiam [g] Aethiopiæ adusta Tro-

...bus 15 & 16. a *Mosſylicum promontorium.*) Sic enim legẽdum eſt ex Plinio ca 29. ſexti naturalis hiſtoriæ, Oppidum (inquit) Gaza, promontoriũ, & portus Mosſylicus, quo Cinnamomũ deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unũ Aethiopiæ oppidum altera ponunt in littore Baragaza. A Moſelite promontorio Atlanticũ mare incipere uult Iuba, præter Mauritanias ſuas Gadis uſq; nauigandum Coro, cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio Indorũ, qđ uocatur Lepte acra, ab alijs Drepanũ, proponit recto curſu præter exuſta, & Malacho inſula. xv. milia paſſuum eſſe. Inde ad locũ quem uocant Sceneos. ccxxv. mil. Inde ad inſulam Sadanum cl. mil. paſſ. Sic fieri ad apertum mare. xviij. lxxxv. mili paſſuum. Reliqui omnes propter ſolis ardorem nauigare poſſe non putauerunt. Mosſylicus promontorium Ptolemæo Moſſylos dicitur b *Lepten acran.*) Promõtorium gracile ea uox ſignificat. c *Quindecies centena mil. paſſuum.*) xv milia paſſ. paſsim legitur apud Plinium. Quid ſi ſic etiam legerimus locum Plinij xv. c. milia paſſuum. Id eſt. Quindecies centena milia paſſuum. d *Sic confici ad apertum mare decies octies centena, & ſeptuagintaquinque milia.*) Multò aliter hunc numerum, ut adduximus, reperies Apud Plinium. Sed forſitan a Plinio ſic ſcriptũ fuerat. xviij. clxxv. Sed hæc prudentis lectoris iudicio relinquimus. Diuerſitas hæc fuit fortaſsis in cauſa, ut huius menſuræ non meminerit Martianus. Cũ tamen in menſuris reddendis ſatis fuerit alijs accuratus. e *Mercantium tranſitus.*) Quin & cõmercia ipſa, inquit Plinius, infeſtant ex inſulis Arabes Aſcitæ appellati, quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte Pyraticam exercent ſagittis uenenatis. f *E re nata datum nomen.* Græci ἀσκὸν utrem dicunt. Inde Aſcitæ cognominati, quod utribus Pyraticam exerceant. Hos Ptolemæus cap. 6. ſexti in felice Arabia eſſe dicit. g *Habitari etiam addidit.*) Sic enim hunc locum reſtituimus, cum prius legeretur, tum addita, tum abdita. Addidit Iuba ſcilicet. Plinius cap. 29. libri ſexti. Gentes Troglodytarũ Iuba tradit Therothoas à uenatu dictos miræ uelocitatis, ſicut Ichthyophagos nantes ceu maris animalia. θηρατὴν Græci uenatorem dicunt. Videtur autem apud Plinium legendum Theratoas non Therothoas. De Ichthyophagis capite ſexageſimoſeptimo ſuprà diximus. De Troglodytis capite quadrageſimoprimo, & quadrageſimoquarto. Diſputat Albertus cap. ſeptimo primæ Diſtinctionis de natura locorum. Sit ne habitabilis quarta pars terræ, quæ eſt ab Aequinoctiali uſq; in polũ Auſtralem? Quo loco refert Ariſto. & Auerrois opinionem, cui aſſentitur & ipſe, aliquam ſcilicet quartã partem, quæ eſt ultra Aequinoctialem nedum eſſe ſecundum naturam habitabilẽ, ſed habitatam quidem. h *Gorgones inſulæ.*) Gorgonibus ab horrendo aſpectu, & uelocitate nomen inditum. Græci enim γοργὸν, tum terribilem, tum uelocem dicunt. Gorgones monſtris perniciſsimis non abſimiles,

a glodítarum, & Ichtyophagorum nationibus, quorum Troglodytæ tanta pernicitate pollent, ut feras quas ſagittant, ipſi curſibus perſequantur. Ichtyophagi non ſecus quàm marinæ beluæ nando in b aqua ualent. Ita exquiſito Athlantico mari uſqueoc caſum etiam Gorgonum meminit inſularum. Gorgones inſulæ [b] ut accepimus obuerſæ ſunt promontorio, quod uocamus Heſperionceras. [a] Has incoluerunt Gorgones monſtra, & ſanè adhuc monſtruoſa gens habitat. Diſtant à continenti bidui nauigatione. Prodidit denique Xenophon Lampſacenus Hannonem Pœnorum regem in eas permeauiſſe, c repertaſq́ ibi fœminas aliti pernicitate, atque ex omnibus, quæ apparuerunt duas captas tam hirto, atque aſpero corpore, ut ad argumentum ſpectandæ rei duarum cutes miraculi gratia inter donaria Iuno d nis ſuſpēderit, que durauère uſq; in tempora excidij

occidentem uerſus in extremis orbis finibus habitaſſe cōſtans eſt authorum ſententia. Aduerſus has Perſeus eximia fortitudine præſtans non paruo diſcrimine bellum geſſit. Meminerunt Gorgonū Heſiodus in Theogonia. Ouidius quarto Meta. Lucanus in nono Diodo. Siculus libro quarto. Tarręas in prouerbiorū Collectaneis prouerbio ἄϊδος κυνῆ, Plutonis galea. Itē prouerbio. γοργόνα περσεὺς ἐχειρώσατο, Gorgona Perſeus apprehendit. Fuerunt autem Phorci filiæ numero tres. Vnde & Phorcydes à patre cognominatæ ſunt. Earum nomina, ut canis Heſiodus ſunt.

Euriale, Sthenoq; potens, multisq; Meduſa Nota malis, mortem ſola eſt hæc paſſa ſororum.

Meduſæ caput habuiſſe in pectore Mineruam idcirco fictum eſt, quoniam in pectore prudentia omnis ſit. Prudentia autem confundit ſe carentes alios, & imperitos, ac ſaxeos comprobat. Gorgones, cum ſæpe uicinis Athlantibus bellum intuliſſent, ad poſtremū tandem à Mytina Amazonum regina Athlantidum gratia precibuſq; impulſa uictæ, ac penitus deletæ narrantur. Author Diod. Siculus libro quarto. a *Heſperionceras*) Quaſi occidentale cornu dicas. Velut capite ſexto quarti Ptolemæus ait, Heſperi cornu. ἀπὸ τοῦ ἑσπερίου occidentali, καὶ κέρατος cornu. Plinius cap. 31. libri ſexti. Ab ea (inquit) quinque dierum nauigatione ſolitudines ad Aethiopas Heſperios, & promontorium, quod uocamus Heſperionceras. Inde primū circumagente ſe terrarum fronte, in occaſum, ac mare Athlanticū contra hoc quoq; promontoriū Gorgones inſulæ narrantur, Gorgonum quondam domus bidui nauigatione diſtantes à continenti, ut tradit Xenophon Lampſacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodidit hirta fœminarum corpora uiros pernicitate euaſiſſe. Duarū quę Gorgonum cutes argumenti, & miraculi gratia in Iunonis templo poſuit ſpectatas uſq; ad Carthaginem captā. b *Heſperidum inſulæ.*) Plinius cap. triceſimoprimo lib. ſexti. Vltra Gorgonas (inquit) etiamnū duæ Heſperides inſulæ narrantur. Adeoq; omnia circa hæc incerta ſunt, ut Statius Seboſus à Gorgonū inſulis prænauigatione Athlātis dierū quadraginta ad Heſperidū inſulas curſum prodiderit, ab ijs Heſperiōceras unius. Meminit & Mela Pompo. in fine operis De Heſperidibus ca. 37. ſuprà abunde diximus. c *Fortunatas contra læuam Mauritaniæ.*) Ex eo quidam nomen accepiſſe credunt qđ cū ſint aëre ſalubri, ſolo uberi, fructibus optimis abundātes, uentis quoq; ſalubribus agitatæ, ſuos incolas felices, ac beatos aſſiduè reddant. Vnde nō immeritò Fortunatæ appellatæ creduntur. Fortunatæ inſulæ (inquit Mela Pomponius libro tertio) abundant ſua ſponte genitis, & ſubinde alijs ſuper alijs innaſcentibus, nihil ſollicitos alunt, beatius q̄ aliæ urbes excultæ. Harum inſularū fertilitatē, rerumq; copiam eleganter cecinit

Flaccus Horatius.

Nos manet oceanus circumuagus arua beata	*Mella caua manant ex ilice montibus altis'*
Petamus arua diuites & inſulas,	*Leuis crepante Lympha deſilit pede,*
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,	*Illic iniuſſæ ueniunt ad mulctra capellæ*
Et imputata floret uſq; uinea,	*Refertq; tenta grex amicus ubera,*
Germinat & nunquam fallentes termes oliuæ,	*Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile,*
Suamq; pulla ficus ornat arborem,	*Nec intumeſcit alta uiperis humus &c.*

Sextadecima Epodon. Mira de quadam inſula, & ſeptem alijs ſibi adiacentibus ſcribit Diodorus Siculus in fine tertij. Apud has inſulas credūt Homerū, & Heſiodū, & poſt eos poëtas alios, Elyſios poſuiſſe campos, lege Strabonē primo. & tertio Geographiæ libro. Plautus in Trinūmo. Sicut Fortunatorū memorant inſulas, quo cuncti, qui ætatē egerunt, caſtè conueniant. Contra iſtoc detrudi maleficos æqui, uidetur, qui quidem iſtius ſint modi, hoſpitium eſt calamitatis. Quæ de Fortunatis inſulis

Carthaginensis. Vltra Gorgonas [b] Hesperidum insulæ sicut Sebosus affirmat, dierum xl. nauigatione in intimos maris sinus recesserunt. Fortunatas contra læuam Mauritaniæ tradunt iacere, quas Iuba sub meridie quidem sitas, sed proximas occasui dicit. De harum nominibus expectari magnũ mirum reor, [a] sed infra famam uocabuli res est. In prima earum, cui nomen est Ombrion, [b] ædificia nec sunt, nec fuerunt. Iuga montium stagnis madescunt. Ferulæ ibi surgunt [c] ad arboris magnitudinem. Earum, quæ nigræ sunt, expressæ liquorem reddunt amarissimum. Quæ candidæ aquas reuomunt etiam potui accommodatas. Alteram insulam Iunoniam [d] appellari ferunt, in qua pauxillæ ædes ignobiliter ad culmen fastigiatæ. Tertia huic proximat eodem nomine, [e] nuda omnia. Quarto loco Capraria [f] appellatur enormibus lacertis plus quàm referta. Sequitur Niuaria [g] aëre nebuloso, & coacto, ac propterea semper niualis. Deinde Canaria repleta canibus, forma etiam eminentissimis, inde etiam duo exhibiti [h] Iubæ regi. In ea ædificiorum durant uestigia. Auium magna copia, [i] nemora pomifera, palmeta [K] Caryotas ferentia, multa nux pinea, larga melle, amnes siluris [l] piscibus abundantes. Perhibent etiam expui in eam undoso mari belluas, deinde cum monstra illa putredine tabefacta sunt, omnia illic infici tetro odore. Ideoque nõ penitus ad nuncupationẽ [m] suã congruere insularum qualitatem.

Solinus hac parte copiosius cap. 32. sexti reperies apud Plinium. a *Expectari magnum mirum reor.*) Quippiam tanto nomini non indignum. Fortunatum enim id esse constat, cui fortunæ bona abunde suppetant, Hinc Prouerbio datum initium. Fortunæ filij. De his, quibus ad uota, cuncta succedant. A natura siquidem gratæ parenti insitum constat, *Conferat ut natis quanta habet ipsa bona.* Vtitur eo Hora. Satyra. 6. secundi Sermonum, & Iuuenalis Satyra rursus sexta. b *Cui nomen est Ombrion.*) Græci ὄμβριον pluuialem dicunt. Credibile enim est in hac insula frequenter pluere, quod eius iuga montium stagnis madescant. Vbi enim stagnorum copia, ibidem nubes frequẽter causari uidemus. Pluuiam autẽ fieri Stoici autumãt, cum nubes in aquã conuertuntur, cumq; siue ex terra, siue ex mari, siue ex aquis alijs ui solis sursum elatus humor, effectu caruerit. Similia prodidit Aristoteles in Meteoris. c *Ferulæ ibi surgunt.*) Plinius ait, arbores similes ferulæ, ex quibus aqua (inquit) exprimitur. Ex nigris amara, ex cãdidioribus potui iucunda. De Ferulis Plinius capite 22. libri 13. d *Iunoniam.*) Nomen à Iunone, quam deam præ alijs uenerantur. e *Tertia huic proximat eodem nomine.*) Plinius. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Martianus hanc Fortunatarum tertiam Theodẽ nominat. Nisi binomiam hanc esse dicamus. f *Capraria*) A caprarum multitudine nomẽ putant inditũ. Sicut altera à canum copia, Canaria nuncupatur. De Lacertis plura expetens, adeas quæ notauimus apud Pliniũ. Lacertis Arabiæ cubitales. In India uerò in Nysa monte, xxiiij. in longitudine pedum, colore fului, aut punicei, aut cærulæi. g *Niuaria*) Pliniani codices plerumq;, Ninguariam habent, Martianus, ut Solinus Niuariam, a niue scilicet, cuius sit in ea ingẽs copia, denominatã. Sunt qui Ningariã nuncupent à ningendo. h *Duo exhibiti.*) Pli. ait. Ex quibus perducti sunt à Iuba duo. Quin apparẽt ibi fastigia ædificiorum. i *Auium magna copia.*) Plinius hæc, & sequentia ijs uerbis explicat. Cum autem (inquit) copijs omnes pomorum, & auium omnis generis abundent, hanc & palmetis Caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Esse copiam quoq; mellis. Papyrum quoq;, & Siluros in amnibus gigni. Infestari eas beluis, quæ expellantur assiduè putrescentibus. K *Palmeta Caryotas ferentia.*) Hæc, & sequentia Canariæ Plinius tribuit, ante dicta uerò huic, & alijs. Martianus Solino omnino conformis. Omnes (inquit) auibus plenæ, nemorosæ, palmiferæ, nuce pinea, mellis copiæ, amnibus, ac Siluris piscibus, abundantes. l *Siluris piscibus.*) Sic enĩ legendum est, ut ex Plinio, & Martiano retulimus, & si Solini exemplaria omnia ferme sic habeant. Amnes salubres, piscibus abundantes. m *Ad nuncupationem suam congruere insularum qualitatem.*) Suprà dixerat. De harum nominibus expectari magnum mirum reor, sed infra famam uocabuli res est.

FINIS.

Typogra-

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Ne quid hic deſideres, amice lector, adiecimus præter Ioannis Cāmertis in Solinum hunc noſtrum Commentarios locupletiſsimos, Viri cuiuſdā docti doctiſsima Scholia, in ſeptē prima ſeſe mutuò ſequentia capita. Plura nacti, conſulere enim commoditati tuæ ſtudemus, plura dabimus. Nunc uale & fruere.

SCHOLIA In Authoris Epiſtolam.

VT de ipſo authore aliquid in mediū proferamus, locus planè uidetur exigere, in ipſo adeò operis ipſius limine. Itaq; quo tempore Solinus uixerit, incertum eſt. Quidam autumant eum ante Plinium uixiſſe, Pliniumq; ſua, præſertim de animalibus, ex Solino ſumpſiſſe, quod tamē Hermolaus Barb. negat, eundē cum Martiano Capella ingratitudinis in Plinium accuſans, quod eidem non referant accepta, quæ ab ipſo uterq; didicerit. Certum eſt autem uixiſſe Plinium temporibus Veſpaſiani, cui opus ſuū naturalis Hiſtoriæ dicauit. Sequitur ergo ex Hermolai ſententia, Solinum poſt Veſpaſianū & Plinium uixiſſe. Verba Hermolai Barbari require lib. 5. cap. 7. Plinij. Sed non alienum quoq; fuerit Ioachimi Vadiani uiri doctiſſimi de Solino ſententiam hoc loco ſubiungere. Is igitur in Commentarijs ſuis in Pomp. Melam, in dictione Taurus: Nemo, inquit, de Tauro copioſius, elegantiusq; Plinio, quem legito, & ſimiam eius Solinū, in Ciliciæ deſcriptione, nam & hic author lectu digniſſimus eſt, non tam quòd rerum illuſtrium breue traxitè Plinio compendium, q̃ quòd emunctæ phraſis & appoſitæ in hoc ſcribendi genere dictionis author eſt. Nam res pleraq; omnes quas tractat, Plinij laboribus debentur. Hæc ille. *Quoniam.*) Immaturā libelli editionem excuſat, quo à ſui perperā ſtudioſis quibuſdā, ſe ignorāte, necdum editione cogitāte (extrema ſcilicet manu nondū illi addita) interceptus in publicū prodierit. unde & retractandum ſibi illū, & emendatiorē fuiſſe edēdum ait, ne rude & indigeſtum adhuc opus pro ſpectato ſeſe & abſoluto paſſim uenditaret. *Impatientiaq; quā ſtudio ſui.*) Formula loquendi Curtio familiaris. *Informatus.*) Vetuſta aliquot exemplaria habent. Informationis, ſed melior uidetur hæc lectio. *Polyhiſtor.*) quaſi dicas, multarum rerum memorabilium commentarius. *Quæ improbauimus.*) Alibi legitur, Quæ probauimus, quod magis placet.

SCHOLIA In Cap. I.

HIc admonendum uidetur, exemplaria multum uariare in Præfationis huius inſcriptione, alijs quidem Autij nomen, cui librum nuncupauit præferētibus: alijs planè omittentibus, ſolo Præfationis titulo appoſito. Rurſum in alijs pro Aurio, Aduentum, & Auentinum legimus, q̄ ideò hic cōmemoranda duximus, ut quanta in reliquis, quod ad diligentē ueterū exemplarium collationem attinet, induſtria uſi ſimus. Lectori cōſtaret. Alioqui de inſcriptione, cū nihil uel de ipſo etiā authore certi extet, nimis curioſum eſſe, ridiculum fuerit. Cæterū in Præfatione hac inſtitutū ſuū ac totius operis argumentū exponit. *Cum & aurium*) Beneuolentiam captat. *Liber eſt.*) Attentio eum docilitate. *Bracteas.*) Metaphora ab auri bracteis, unde bracteatum opus, & bractearij, & ars bractearia dicitur, ſic autem uocat uerborum ornatum, & fucum orationis. *Fermentum cog.*) materiam, ſeu mixturam, qua rerum cognitio augeatur. translatio alienior paulò. *Ei ineſſe.*) Aliàs, eum eſſe. *Exquiſitis.*) id eſt ſelectis. Sic Plin. Exquiſitis authoribus centum, incluſimus triginta ſex uoluminibus. *Varietas.*) Hæc enim rerum omnium condimentum etiam prouerbio dicitur. *Exoticis.*) peregrinis. Sic Plautus exotica unguenta dixit. *De ſcriptoribus.*) Al. à ſcriptoribus. *Antiquitatis diligen.*) Idem Plin. lib. 23. C. 6. Non eſt ſatis mirari curam diligentiamq; priſcorum, qui omnia ſcrutati, nihil intentatum reliquere, & lib. 25. cap. 1. Nihil ergo intentatum inexpertumq; illis fuit, nihil deinde occultatum, quod non prodeſſe poſteris uellent. *Libres.*) expendas, eadem metaphora dixit, qua prius Examen. *Veſtig. uet. monetæ.*) id eſt, priſcorum autoritati innitentes. metaph. *Sicut ergo.*) Ratio, quare ab urbe Roma, quā aliunde incipere maluerit. *A cap. orbis.*) Ouid. Faſtor. 5.

Hic ubi nunc Roma eſt, orbis caput, &c.

Et Plin. terrarum caput uocat Romam. lib. 3. cap. 5. *In nouum praeconium.*) Al. in nōuum uel ignotū præconium. *Releg. tram. dec.*) hoc eſt, repetere quæ de urbe Roma omnibus paſſim authoribus celebrata ſunt. Verg. *Littoraq; Epiri legimus.* De annalibus quid ab hiſtoria differant, uide apud Gell. 5. ca. 18.

SCHOLIA In Cap. II.

VRbis Romæ uocab.) Multa de urbis Romę nomine Plutarch. in Romuli uita, & Dionyſ. Halicarnaſſæus lib. 1. *Ab Euandro.*) De hoc antiquiſſimo Arcadiæ primum poſt uerò Italiæ rege, uide Verg. Aen. 8. Ouid. Faſt. 1. Iuſtin. lib. 43. Liuium Decad. 1. lib. 1. *Extructum autem.*) Halycarnaſſæus, Dio-

nysius Euandrum ait primum extruxisse. *Romam*) robur ac potentiam Graecis significat. *Quam Arcades.*) M. Varro de Ling. lat lib. ab arcendo dictam esse arcem inquit, eo quod hostes ab impetu arceat ac deterreat. *Quoniam.*) Quum legendum ex uetustis exemplaribus, non Quoniam. *Romae nobilis*) De hoc Fab. Pictor & C. Sempronius cap. 6. Vide etiam Plutarch. de uirtutibus mulierum. *Proprium Romae nomen.*) Plin. lib. 3. C. 5. & lib. 28. C. 2. Plutarch. Problemat. 61. Macrob. Satur. 3. C. 9. Sempronius de diuisione Italiae. *Verumtamen uetitum.*) Veteres aliquot codices melius habent: Romae nomen, uerū magis, quod nunquam in uulgum uenit, sed uetitum publicari, quandoquidem quo minus enunciaretur, &c. *Sacellum colitur.*) in templo Volupiae. *Angeronae.*) De hac dea Plin. lib. 3. ca. 5. Macrob. Satur. 1. C. 10. Dictam uolunt, quod angores & animi curas. Propitiata depellat, siue quia anginae morbo mederi inuocata credebatur. *Obsignatoque ore*) Obsignationis huius causam assignat Macrob. loco iam citato. Vide & Prouerb. apud Eras. Digito compesce labellum. Pro eo autem quod hic legimus, Silentij ipsius, uetusti codices habent, Silentij istius, ut ad silendum urbis nomen referri possit, quasi ei arcano celando praeesse haec dea credita sit. *Condita.*) aliàs legitur culta sint, &, Quippe ante aram, &c. *Punito Caco.*) De hoc Ouid. Fastor. 1. Verg. Aeneid. 8. Liu. dec. 1. lib. 1. Strabo li. 5 licet fabulosa esse dicat. De ara etiā Herculis, quae Maxima dicta est, Macrob. Satur. ca. 6. *Salinae.*) Locus fuit Romae, ad portā Trigeminam. *Patri inuentori.*) hoc est Ioui, qui inuentor dictus, de quo Dionys. Halicarnass. lege. *Tergemina nunc porta.*) Ab Horatijs tergeminis, qui hac cū Curiatijs pugnaturi, agressi sunt. Vide Liu. lib. 1. ab urb. cond. *Calius.*) Vet. cod. Gellius habent, & citatur sane à Plinio saepissimè Cn. Gellius. *Tarchone.*) Tarchonte alij. *Venerat Marsi.*) alij missu Marsiae regis. Alij, iussu. Et, socio Megalo Phrygi. *Vnde uenerat redux.*) V. cod. Et unde uenerat redux, praesidijs &c. Caeterum hic Marsias dux Lydorum fuit. Plin. lib. 3. cap. 12. Seruius scribit eum amicū, & familiarē Euādro fuisse: Megalum autem Caco, ut patet. *Carmentis dicta.*) quod Carmine futura praediceret. Ouid. Fastor. 1.

Ipsa mone, quae nomen habes à carmine dictum, &c.

Ab hac Carmentalia sacra, & Carmentalis porta Romae appellata. multa de hac Diodor. li. 5. & Dionys. lib. 1. *Audiret*) Alij, audit. *Bouicidijs*) A bouicida bouicidium dicitur, ut à parricida parricidium, meminit huius & Liu. lib. 1. & Fenestella cap. 2. ubi multa de Potitijs & Pinarijs, erāt enim familiae, quibus ab Hercule eius sacrificia commissa fuerant, quarum tamen altera ob negligentiā reiecta est. Pro Poritios, ueteres aliquot codices Potitius legunt, & subiūgunt. Hoc sacellum Herculis in Boario foro est, in quo argumenta & conuiuij, & maiestatis ipsius remanent, nam diuinitus neque muscis illò, neque canibus ingressus est. Idem uerò testatur etiam Plin lib. 10. cap. 28. *Sacrificij libarent.*) Vet. cod. Sacrificulis daret. Sic Liu. Et populo uisceratio data est à M. Flauio in funere matris, &c. *Myagrum.*) quasi dicas, muscis capiendis praesidem, quem deū Plin. loco iam citato Achorem, li. autem 29. ca. 6. Myodem uocat. *Saturni aerarium.*) de Saturni aede, populi Rom. aerario à Publicola constituta, uide Plutarch. in eiusdem uita, & Problemat. 42. Macrob. Satur. 1. ca. 8. *Cultorem reg. ill.*) hinc & Saturniam & Latium dictam tradunt. Ouidius Fastorum 1.

Hac ego Saturnum memini tellure receptum,
Caelitibus regnis ab Ioue pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen.
Dicta fuit Latium terra latente deo.

Item &.) Al. Iidem &. *Saturnium*) Idq; antè Herculis in Italiam aduentum, ut testatur Iustin. lib. 43. & Dionys. lib. 1. *Post Pand uocata.*) Alij, postmodum Pandana uocitata est. Pandana autem, ut Festus ait, quod semper pateret. *Pars autem.*) Aliàs pars etiam. *Palanteum.*) quod Pallantium, & Pallantia, Dionysio & Liuio. plura etiam Varro lib. 4. Et Verg. 8. Aeneid.

Arcades his oris, genus à Pallante profectum.
Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,
Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
Pallantis proaui de nomine Pallanteum.

Aborigines.) Primi Italiae cultores. Vmbrorum proles, quorum reges Saturnus & Faunus memorātur. author Cato in Originibus. dicti, quod ab his qui post fuerūt, originē duxerint. multa de his Dionysius lib. 1. Antiq. Ro. *Tyberis.*) donec factis Vertumno sacris, in alueum suum uerteretur, ut Fab. Pictor scriptū reliquit. *Reate.*) Sabinorum urbs. *A balatibus.*) Hinc Naeuius Balatiū appellauit, teste Varrone. *Pale*) cuius sacra Palilia dicebantur. Verg. in Georg. *Te quoq; magna Pales.* *Palanto.*) Fest. Pōp. Palanto eam uocat. *Augurio*) xij. uulturum scilicet quorū augurio superato Remo fratre Romulus urbi nomen imposuit, ut Dionys. Liu. & Ouid. in Fastis. *Rea Syl*) Eadem alijs etiam Ilia dicta est, de qua multa Eutrop & Orosius, praeter caeteros. *Ro. quadrata*) τετράγωνον Plutarcho. uide Fab. Pictorem lib. 2. item Sempron & Catonem in Originibus P. Victor quadratam Rom. in 10. urbis regione ponit. *Area Apollinis.*) de hac Beroald in 1. Eleg. Propert. lib. 4. *Tugur Faust*) de hoc, & Romuli casa, Dionys. & Sempron. xi. *Calend.*) Vide Ouid. Fastor. 4. Dionys. & Sempron. & Plutarch. in Rom. ubi & de Tarun-

de Taruntio. *Hora poſt ſec.*) V.C. Horam poſt ſecundam. *Ioue in piſcib.*) Locum hũc Solini falſum eſſe ſatis indicat, quod fieri nulla ratione poteſt, ut Sole in Tauro exiſtente, Mercurius aut Venus in Scorpione ſint. Cauſa eſt, quod Plinius authoritate cap.17. lib. 2. Veneris ſtella nunquam longius 47 partibus, Mercurius autem nunquam longius 20. partibus à Sole abſcedãt. Dato igitur, quod in Scorpione tamen fuerint, conſequens erit, ut Soli poſſint opponi, quod nulla prorſus ratione poſſe contingere, uerba Plinij & Aſtronomorum authoritas abunde confirmat. Quantũ autem ad habitudinem attinet Planetarum, Iupiter in piſcibus propria domo ſtaturus, loco ſummam in rebus ſpiritualibus authoritatem, & ſacrorũ ceremoniarumq́; peculiarem diligentiã indidit. Plura uide in cõmentarijs Vadiani ſuper Pomp. Melæ lib. 2. *Parilib.*) Plutarchus & Feſtus dicta Parilia (quæ & Palilia) tradunt, quod pro partu pecoris à paſtoribus celebrari ſolerent. de his Ouid. Faſt. 4. *A ſanguine purus.*) Idem Varro. *vij & xxx.*) Plutarch. 4 & 50. annos natum, 38. ſui regni anno è uita migraſſe ait. *Ceninenſibus.*) Fuere hi ex Sabinis, Latio finitimi, qui unà cum Cruſtuminis & Antennatib. ob raptarum contumeliã primi contra Rom. arma ſumpſerunt. *Io. Feretrio.*) de hoc Iouis cognomine Plutarch. in Marcello & Romulo, & Propert. lib. 4. *Opima.*) ſic dicebantur propriè, quæ dux duci detraxiſſet. uide Varronem, & Alexand. ab Alex. lib. Genial. dierum 1. *De Veientibus poſtremo.*) Vet. cod pro poſtremo habent Tertio. *Capreæ palud.*) Ouid. Faſt. 2.

Eſt locus, antiqui Capreæ dixere paludem.

quo loco & Romuli apotheoſi, & lib. Metamorph. 14. *Nonis Quintilib.*) eum diem Plutarch. in Romuli uita, uulgi fugã, & Nonas Capratinas appellari tradit, idẽq; in Numa repetit. De morte aũt Romuli diſſentiunt authores, lege Liu. Dionyſ. Plutarch. D. Auguſt. de Ciuit. dei lib. 3. cap. 15. *Tatius.*) Sabinorũ rex. *Iun. Monetæ*) à monendo dictæ, ut Cic. de diuin. li. 1. *A Laurent. interempt.*) De hoc Liu. Dionyſ. Plutarch. *vij. & xx. Olymp.*) Corruptus eſt hic locus, quem ex Dionyſio reſtituas licet. Obijt enim Tatius regni Romuli anno 18. Olympiadis autem tertiæ decimæ anno 4. *Numa.*) de hoc Plutarch. in eius uita, Dionyſ. lib. 2. Flor. lib. 1. cap. 2. *Aedem Veſtæ.*) Ouid. Faſt. 6.

Hic locus exiguus, qui ſuſtinet atria Veſtæ,
Tunc erat intonſi regia magna Numæ.

Sub Ianiculo.) Idem Dionyſ. de Ianiculo autem Ouid. Faſt. 1. ſub Iani perſona,

Arx mea collis erat, quem uulgus nomine noſtro
Nuncupat, hac ætas Ianiculumq́; uocat.

Tull. Hoſt.) 3. Rom. rex. de quo Liu. lib. 1. Dionyſ. 3. Plutarch. in Numa. Flor. 1. ca. 3. *Velia.*) Cato de Originibus. Velliam uocat, alteram Palatini partem, à uellenda lana. idem Varr. li. 4. & Fab. Pictor. li. 2. Verũ ex Liuio, in Cœlio fortè legendum eſt. *V & XXX.*) V.C. v. & xl. *Anc Mart.* 4. Rom. rex, Numæ nepos. Flor. ca. 4. primi. *Sacra uia.*) à ſacro fœdere inter Rom. & Tatium in ea icto, ut Dionyſ. & Feſt. *Olymp. L. & xl.*) Vet. cod. 1. & L. *Tarquin. Priſc.*) 5. Rom. rex. de quo Plutarch. in Publicola. Flor. 5. 2. & alij. *Mugonia.*) Mugioniam uocat Feſtus alio nomine Trigonia. *Ser. Tull.*) Dionyſ. lib. 4. Plin. 36. cap. 17. Flor. 6 2. *Aeſquilijs.*) Idem Liu. dictus eſt hic mons alius Septiceps, & Ceſpius. *Vrbicum.*) Olbium alij. *Duas quadrag.*) V.C. duas & triginta. Liu. uerò & Dionyſ. annos 44. habent. *Tarq. Superb.*) Superbus ex factis, ut Liu. ait, dictus. ult. fuit Rom. rex. de quo Plutarch. in Public. Liu. 1. & 2. ab urb. cond. Flor. ca. 7. 1. Ouid. Faſt. 2. *Pullium.*) Alij Publium, & Fagutalem lucum. Fagutal autem, fagis conſitus locus, unde Iouis Fagutalis ſacellum. *Cincio Rom.*) De urbis natiuitate Sempron. eadem quæ hic Solin. ut inde trãſcripta uideantur. *Cert. Olympicum.*) Iphitus Braxonidis, ut ait Euſebius, & Hemonis filius fuit, quẽ Iphiclum alij uocant, is primã Olympiada inſtituit, ac Olympicum certamen inſtaurauit. de quo Diodor. lib. 6. Strab. lib. 8. Stat. Thebaid. 6. & eodem loco Lactant. *C. Pomp. Gallus.*) Horum conſulum meminit Tacit. lib. 12. *In qua regnatum.*) Annos regum & conſulum aduſq; tempora Cæſaris ſupputat Florus quoque in Epit. Ruff. Feſtus de Rom. Imperij acceſſione, & præter cæteros diligentiſſ. Euſebius. Porrò pro eo quod in alijs legebatur, annis ducentis quadraginta uno, expreſſè in ueteribus codicibus legimus quadraginta tribus, itaq; ita corrigendum hunc locum etiam ex Liuio & Dionyſio ſatis apparet.

Decemuiri.) Liu. lib. 3. anno urbis conditæ trecenteſimo altero creatos Decemuiros tradit. *Primũ Punicum.*) De hoc præter alios Gell. lib. 17. ca. ult. ubi annum 490. numerat. Veteres aliquot codices ccc. tantum, non cccc. habent. *Secundum*) apud Liuium reperies annum 536. qui de hoc bello ſcribit tota Decade tertia. *Tertium.*) Florus ſexcenteſimum alterum habet. Epit. 49. Liuius tamen huic loco conſentit. plura Flor. lib. 2. cap. 15. *Sociale.*) aduerſus ſocios geſtum, uidelicet Hetruſcos, Latinos, Sabinos, atq; alios Latini nominis populos. Id ceptum eſſe tradit Oroſius, anno 659. alij 663. aſſignãt. Codex uetuſtus habebat Dclxxij. Plura de hoc bello Appian. Flor. Eutrop. alij. *Hircium & Panſ.*) de his Sueton. in Auguſto. qui Auguſtum etiam 18. ætatis ſuæ anno principatum, & anno deinde ſecũdo, ætatis uerò ſuæ uiceſimo conſulatum inijſſe, author eſt, id quod hoc loco Solinus confundit. *Vigilantia.*) Idem Florus lib. 4. cap. 3. & plura de eo Tacitus, Sueton. Appian. Plinius 7. cap. 45.

SCHOLIA In Cap. III.

T*Vnc ergo primum.*) Hæc magna parte desumpta sunt ex Suetonio, Plutarch. in Cæs. uita, & de placitis. Macrobio Som. lib. 2. ca. 11, & Satur. 1. cap. 12. & sequenti. Plinio lib. 7. cap. 48. & lib. 18. cap. 15. Alexand Genial. dierum lib. 3. cap. 24. *Apud Aegypti.*) Plin. loco iam citato, Aegyptios ait annum habuisse triginta dierum, ad modum lunæ. Idem testatur Xenophon in Aequiuocis, & diuersitatẽ illam totam explicat ex Varrone. Lactant. li. 2. Diuin. instit. ca. 13. *Acarnanas.*) qui & Curetes & Abantes dicti sunt. uide Strab. li. 10. *A Martio.*) ex instituto Romuli, in Martis scilicet genitoris sui honorẽ. Oui. Fast. 1.

Tempora digereret cum conditor urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo. &c.

Quintilis.) q̃a à Martio quintus esset, hic in honorẽ Iulij Cæs. postea Iulius est appellatus. Idẽ Macrob. *Solennem circum.*) V. co. circuitum, non circũ. *Sex menses.*) nempe Aprilis, Iunius, Sextilis, Septẽber Nouẽber, Decẽber. *Quatuor reliqui.*) Martius, Maius, Quintilis, October. Idẽ Censorinus ca. 15. *Explicarentur.*) V. C. expedirẽtur. *Vno die adiectis.*) V. C. auctis, non adiectis. *De sex mensibus.*) In ueteri cod. deest præpositio De. *Et uni annexerunt.*) V. C. Et uno diebus adiunxerunt. *Temere annum diuisum.*) V. C. Temere annum clausum. *Trecentes. sexages. diem.*) Vet. cod. cccxlv. diem. Macrob. Satur. 1. cap. 14. & Strabo idẽ de Aegyptijs libro 17. & Herod. 2. *Zodiacum.*) de Zodiaco in 12 partes diuiso Macrob. Som. lib. 1. cap. 21. Latini Signiferum appellant. Vide Plin. 2. cap. 4. & 16. *Ianuarius dicatur propter pares.*) Vet. cod. & Ianuarius dicatur, & Martius propter pares. *Quem Pythagoras.*) de hoc Plin. lib. 28. ca. 4. Macrobius Som. 1. ca. 6. & lib. 2. cap. 2. *Quasi abominosus.*) V. C. quasi omine odiosus. *Intercalabatur.*) hoc est, quasi interuocabatur, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, unde & Calendæ. hinc Intercalaris mensis dictus Februarius, cuius authorem fuisse Numam Plutarch. in eius uita testatur, eumq; Romanis Mercedonium uocatum ait. *Nec unquam.*) V. C. nec usquam. *Adæquatio.*) V. C. Peræquatio. *Græci ergo.*) Græci eos dies, quos annis singulis adimebant, & in nono anno interiectos intercalabant, exhæresimos dixerunt, hoc est, ut Budæus interpretatur, exemptiles, quod eximi de certo anni mẽse solerent. *Quos embolismus.*) Macrob. Satur. 1. cap. 13 Hos dies inquit hyperbænontas, menses uerò embolismus appellabant. *Publicanorum*) sic uocabãtur, qui publica pop. Roman. uectigalia redimebant. *Cum hæc sic forent.*) Quod in spacio 36. annorum 12. dies intercalauerint, cum nouem tantum interseri debuissent, ex eo prouenit, quod non rectè numerarunt. Nam annum postremum prioris quaternarij, quo intercalatio fiebat, adnumerarunt priori quaternario, quo factum est, ut in annũ quenq; tertium intercalatio intercideritur, duodecim diebus insertis, cum nouem sufficissent. *Pari modo.*) Plin. cap. 8. lib. 2. annum intercalarem quinario numero complectitur, priorem intercalarem sequenti quaternario adnumerans: sed male. nam à quarto in quartũ exacta numeratio est. *Itaq C. Cæsar.*) Satur. 1. cap. 14. *Quod deprehensum.*) Vet. cod. Quod reprehẽsum Ergo à Cæs. Dictatore ordinatum primo annum, posteaq; negligentia cõturbatum. Augustus ad pristinam rationem redegit, ut Sueton. quoq; testatur, & Plutarch. in Cæsare. *Quid ultra nouenarios.*) Vet. Co qui ultra nouem necessarios. *Verum & hoc.*) Ad calamitosam Augusti sortem deflectit, sumptũ autem ex Plin. 7. cap. 45. Vide etiam Senec. in Consol. ad Martiam cap. 15. *Philippensis inde.*) V. C. Philippensis habet, ut referri possit ad Antonij. quanq; apud Plinium Philippensi prælio legimus, de quo etiam Flor. lib. 4. cap. 6. Verum de Antonio Philippensi Sueton. in 2. tit. 13. Oros. cap. 16. *Proscript. inuid*) Flor. cap. 7. Sueton. tit. 18. 2. *Abdicat. Posthumi.*) Suet. tit. 66. 2. Flor. ca. 4. *Naufrag. Sicula.*) Appian. lib. 4. & 5. Flor 4. cap. 8. *Perusina cura.*) Flor. 4. cap. 7. Appian. 5. de reliquis abunde Sueton. *Fames Italiæ.*) De hac & Horat. lib. 1. Carm. od. 21. de Apolline scribens:

Hic bellum lachrymosum, hic miseram famem	*In Persas atq; Britannos*
Pestemq; à populo, & principe Cæsare	*Vestra motus aget prece.*

Illyrico.) Flor. 4. ca. 12. & Appia. in Illyrico. *Et Tyberij*) V. co. copulã Et nõ habet. quẽadmodũ etiã paulò antea, p eo qd' est De morte fil. in V. co. mortes filiorũ legimus. *Penuria insecuta.*) circa annũ 49 impij sui, teste Eus. *Fausta quedã.*) Idẽ Plin. 7. ca. 3. *Nilus.*) de huius fœcũditate etiã Strab. li. 5. & Pli. 7. ca. 3. & li 9. ca. 18. *Hominum arua.*) mulierum uteros dicit, non intelligenti metaphora. *Cn. Pomp.*) Idẽ Plin. 7. ca. 3.

SCHOLIA In Cap. IIII.

DE hominis partu quædam traditurus, non ineptè etiã de menstruo muliebri præmittit, de quo multa Plin. 7. cap. 15. & 28. ca. 7. ubi & de incommodis & remedijs menstrui. *Mulier solũ.*) Aristot. de Natura animalium 7. & Albert. de animal. 15. in ea quoq; sunt sentẽtia, ut existimẽt omni animal, quod sibi gignit simile perfecta generatione, mẽstruale esse, cum fœtus intra uterum augeatur, quasi augeatur, necessario etiam nutritur, &c. *Lymphaticos.*) furiosos, quos νυμφολήπτους Græci uocant, hoc est, nympharum numine correptos. *Asphaltites.*) de hoc infra cap. 48. *Sponte discerpitur.*) Vet. C. dispergitur. *Id solum.*) V. Co illud in se solum. *Sidus Helenæ.*) Plin. diram ac minacem Helenam dici appellatam lib. 2. cap. 37. *Quibus nimius.*) Alij malunt, Quibus nimis est, sed priorem lectionem constanter defendũt uetustiss. aliquot exẽplaria. *In sua lege.*) Est enĩ huius necessitas mulierib. omnib. q̃si lex iniũcta, ut singulis mẽsib. pfluuio purgẽtur, unde & mẽstruũ latinis dictũ, quemadmodum Græcis καταμήνιον

In atte-

In æternum ſteriles.) Ex Plin 7.cap.13. Sterilitatis autem uarias cauſas enumerat Plutarch. de Placit.5.ca.9.&13. *Poſt annum quinquageſ.*) Plin. eodem li.cap.14. *Naſinyſſa rex.*) De huius filij nomine,quodnam fuerit,authores uariant. Valerius quippe lib.8.cap.14. Methium,uel ut alij Cod. habent, Methymnum appellat,alij Methimathnum: Vet. aliquot codices, Mathumatimanum, uide Hermol. in ſecunda edit. Plin ad finem ferè Gloſſematum. *LXXX. & ſextum.*) Vet. cod. habet lxx. & quintum. *Cato.*) Vide Plut. in eius uita. *Compertum & illud.*) Ex Plin.cap.11.lib.7. Ariſtot.lib.7.cap.4.de natur. animal. Plauti Amphitryone, Diodoro initio 5. *Iphiclo.*) de hoc paulò ſuprà,& mox ca.10 in Vet.C. Iphire legitur, & paulò poſt, Hic Iphites. *E duplici adulterio.*) eiuſdem aût diei coitu. Plin. *Vtrumq patri.*) alterum domino, alterum procuratori eius ſimilem. *Qui Sardin.*) lege Diodor.lib.5. *Palantes.*) errantes. *Obiam.*) de hac Strabo lib.4.& 14. Stephanus huius nominis plures numerat. *Patrui.*) Herculis, fratris Iphicli.

Sternutatio.) Plin.7.cap.6. Oſcitatio quidem,inquit,in enixu lethalis eſt,ſicut ſternuiſſe à coitu, abortiuum. Idem Hippocrat 5. Aphor.42. *Decimus à concep.*) Idem Plin. & Gell.3.cap.10.&16. *Inter omnes.*) Medicos potiſſ. Aliter enim philoſophi,ut ex Plutarch. de Placit.5.ca.17.uidere eſt. *Corda primû.*) Plin.11.cap.17.& Lactant.de opif.dei cap.12. Ariſt.de nat.animal.37.& de part animal.cap.3.& 4. Cic 2 de nat.d. *Deinde minut.*) Vet.cod.Dein minutas ex oſſibus ſpinas. *Pars alterutra.*) Alij malunt legere, parti aiter utri,hoc eſt,aut cordi,aut ſpinæ.Idem Plin.loco iam citato. *Melior color.*) Ex Plin.7.cap 4.ferè ad uerbum. *Partitudo.*) Vet.cod partitudo. *Mouet eſt.*) Vet.c. mouetur. *Cum ſalſiores.*) Quia ſal inciſiuus eſt, & flegmaticam illam glutinoſam que materiam,unde ungues alimentum ſuum detrahere ſuſcipere, ab ſumit. *Contra naturam.*) Ex Plin 7.cap.8. Ariſtot.item & Gell.16.cap.16. *Aegre parti.*) Gell. ex Varrone ab ægritudine & pedibus. *M. Agrippa.*) de hoc Verg in fine 8. Aen. Horat 1. Car.od 6. Eutrop 7. cap 2.

Retrouerſi ortus) Vet.c. Præpoſteri ortus. Plin. Præpoſteri natalis augurium. *Cornelia.*) Idem Plin.7.cap.16. *Siniſtro.*) exitu.de hoc Plutarch.in Tib.& C.Gracchorum uita,& Flor.li.3. *Rurſus necatur.*) Plin,7.ca.9. *Qui defuncta matre*) uidetur hic deeſſe & copula,ut legatur. Et qui def parente. Quis autem hic fuerit,non nominat. Aliqui ad Africanum referunt,ſed malè, ut corrigit etiam Hermolaus in cap.9. lib.7.Plinij. De ortu tamen Scipionis,cæſoque matris Pomponiæ utero,lege Silium lib 13. Sed & huc faciunt,quæ leguntur in Cômentarijs Perſij Sat.1.ad locum, *Ne mihi Polydamas*, &c. Niſi fortè copulam transferre malis ad uerbum Primus, quod ſequitur,ut legas: Primusque Romanorum Cæſar,&c.

Cæſar dictus.) alij à cæſarie malunt deducere, alij ad elephantem à C. Cæſaris auo occiſum referunt. *E geminis*) Plin.7.cap.10. *Abortiuo fluxu.*) Differt eiectio ab abortu, ſiquidem hic intra quadrageſimû diem contingit,illa uerò nôn niſi grandioris fœtus eſt. *Vopiſcus.*)Plin.7.cap 10. *Quidam cum dentibus*) ex Plin.7.cap.16 *Rex Pruſiæ.*) Idem de miraculis Valer.lib 1.cap 6. *In uiris plures.* Idem ad uerbum Plin. *Kynodontas.*) hoc eſt, caninos dentes. Locus autem hic ex Plinio uidetur ita legendus: Quos Kynodontas uocant,quibus gemini prodeunt:&c.ita enim Plin. Quibus in dextra parte gemini ſupernè, à canibus cognominati,&c.Idem lib.11.cap 17. *Vagitus*) Ex Prologo libri 7,Plin. Lege etiam Alex. Aphrodiſ.problem.64. *Vnum nouimus*) Plin.7 cap.19. Aug.de ciui.dei li.21. *Zoroaſtrem.*) Beroſus Noe filium facit,in ſacris literis Cham appellatum. Iuſtinus Bactrianorum regem fuiſſe ait,traditque de eo,quod primas artes magicas inuenerit,& mundi principia ſiderumque motus ſpectarit. de eodê Plin.quoque pluralib.30 cap.1. *Amici eius.*) de utroque Appian. in Parthico. *Agelaſtus*) Alij ſemel tantum riſiſſe tradût, cum aſinum uidiſſet carduos comedentem, unde Prouerb. Similes habent labra lactucas. de hoc Cic. Tuſcul.6 lib 3.& de Finib 5. *Socratis*) Idem de eo tradunt Laertius quoque & Plato,& pleriq; alij. *Heraclit.& Diog*) de utroque Laertium uide *Concretis oſſibus.*) Idem Plin.7 cap.18 eos corneos appellans. *Antoniam Druſi.*) ſcilicet coniugem. *Lygdamus.*) Forraſſis illum Syracuſanum intelligit, quem Valer.li 9,ca.12. Polydamanta appellat. Et fuit ſanè facilis ex Polydamas in Lygdamus conuerſio. Lygdami tamen cuiuſdam mentio fit apud Herod.lib.2.Lucan.3.Tibul & Propertium in 3.& 4. *Pancratij coronam*) Certaminis genus erat,quod aduocatis omnibus corporis uiribus, omniumque neruorum contentione tranſigebatur,ut eleganriſſ.in Pandect,Budæus exponit,& Beroald.apud Propertium. *Neruos facere.*) nam in his robur ſitum eſſe, apud omnes & Philoſophos & Medicos in côfeſſo eſt,unde & prouerbiales hæ formulæ, Omnibus neruis, Neruos intendere, Expedire neruos &c. de quibus perdoctè Eraſ. in Chiliad. *Tritanum*) ex Plin.7. cap 20. *Natura Samnites.*) Fortè melius, armatura Samniten. Plin. Samnitium armatura celebrem,&c. *Crate pectoris.*) thorace. *Milonem quoq.*) de hoc etiam præter Plin. & miſerando eius interitu, Pauſan.& Herodor.lib 3.Strabo 6. Valer.9.cap.12. *Non grauatim.*) V.C. non grauatim: quod magis arridet. *Elog. extat.*) nimirû in ænea eius ſtatua in Olympijs erecta, de qua Philoſtrat lib.4.de Vit.Apollonij. *Obij.*) Alij legunt,quæ obiuit,ut ſemper uictorem eum ex certaminib. abijſſe intelligas. *Alectorius.*) de hoc Plin ca 10.lib.37. Alectorias,inqr,uocât in uentriculis gallinaceorû inuentas, cryſtallina ſpecie, magnitudine fabæ: quib. Milone Crotoniêſem uſum,in certaminib. inuictum fuiſſe uideri uolût. Ex quo Plinij loco hic fortè legendû eſt: Sanè alectoria uſus traditur lapide,&c. *In modû fabæ.*) V.C. fabæ mõdo,in gallinaceorû,&c. *Tarquinij.*) Strabo Pythagoræ diſcipulû etiam fuiſſe Milonem tradit,qui Pythagoras ipſe quoque Tarquinij tempore floruit.

SCHOLIA In Cap. V.

A *Dissimilitudinum causas.*) De his Plin. lib. 7 cap. 12 unde hæc pleraq; sunt desumpta, & Arist. de nat. animal. 6. cap. 7. & Problem. 12. & 14. sect. 10. Lactant. de Op. d. c. 12. Plutarch. de Placit. 5. c. 12. Lucret. lib. 4. Valer. 9. cap. 5. *Vt in Byzantio.* Sunt qui legant, uelut in Byzantino nobili poeta. Sed Vet. Cod habebat, uelut in Byzãtio nobilis pycta, ut facillima fuerit deprauãdæ uocis pycta, in poeta, occasio. Cæterum Plinius quoq; Niceum nobilem pyctam Byzantij genitum, hũc uocat. Aristo. tamen in Sicilia id contigisse refert. *Antiochum.*) Syriæ regem. de Artemone autem Valer. 9. ca. 14. ubi tamen Artemonem legere est. *Vibium.*) Tale quid etiam de Publicio libertino quodam Valerius & Plin. tradunt. *Armentarius*) sic uocatur qui armentis præest. Verg. *Armentarius Afer agit.* *Ex fece.*) quia histrio. *Vterq; quod singuli.*) ut neutrum discernere ab altero facile fuerit, id quod de Curione & Burbuleio quoque referunt Valer. & Plinius. *Trecentis sestertijs.*) Plin. ducentis. *Fidem panderet.*) Forte legend. fraudem panderet. Sic etiam Plin. detecta fraude. *Nullis taxationibus.*) nullo precio. *Degeneri successione.*) Eleganter id per quatuor ætates tam Græci quam Latini poetæ expresserunt, & Plin. 7. ca. 16. Iuuenal. Sat. 15.

Terra malos homines nunc educat, atq; pusillos.

Preciosum comprobauit.) Vet. C. preciosius probauit. *Diuersit. separatos.*) Vet. C. separata, plusquam geminos atiulisset. *Septem pedum.*) quem Gellius ex Varrone summum dicit esse adolescẽdi corporis humani modum. *Herculei.*) de huius statura Gellius. 1. ca. 1. *Sallustianorum.*) scilicet hortorum. *Aeuo isto.*) Vet. C. tam æuo isto. *Orestis suprema*) Suprema uocat ossa, quæ reliquiæ alijs dicuntur. De hoc Herod. 1. & Gell. 3. cap. 10. *Arcessunt in fidem.*) Vet. C. accersunt. In fidem ueri hoc etiam receperũt, quod, &c. *Sublimitate.* Vet. C. sublimitatis, sed incessu tardum, sensu hebetem, &c. *Nam quamuis manibus expans.*) Plin. 7. ca. 17. *Minorem mundum*) microcosmum de quo Macrob. Som. 2. ca. 12. Lactant. 2. cap. 14. *Prona feminarum.*) uelut pudori defunctarum parcente natura. Plin.

SCHOLIA In Cap. VI.

P *Almam.*) uictoriæ laudem, ab arboris palmæ ingenio, de quo Gell. 3. ca. 6. Plin. 16. ca. 42. Eras. in Chiliad. *Ladas.*) de hoc cursore Catul ad Camerium.

Ne Ladas ego, pennipesue Perseus.

Meminit etiam Alexander Genial. d. 2. ca. 21. & Iuuenal. Sat. 13. *Ad caprarios.*) Vet. ca. Ad caprariorum pastus. *Philippides.*) Plin. 7. cap. 20. stadia numerat 1160. *Anystius.*) Alex. Anystis, & Anistis, & apud Plin. Canistius. *Vno die.*) nouem diei horis Plin. 2. c. 71. *Pontio.*) Vet. c. Pompeio. *Octo annos.*) Plin. nouem habet, & cucurrisse xlv. mil. passuum Cæterum puerũ hunc Martial. lib. 4. Addã uocat. *Strabo.*) Plin. 7. ca. 21. Valer. tamen lib. 1. ca 6. Lynceum hũc uocat, unde quoque prouerb. Lynceo perspicatior. *Lilybitana.*) é Lilybeo Siciliæ promontorio. *Iliada Homeri.*) de hac Martial in Xenijs. *Callicrates*) Plin. eodem loco, & lib. 36. ca. 5. ad finem. *Bithia*) Plin. 7. ca. 2. *Hasque.*) Vet. C. eas in oculis. *Ha sunt & in Sardinia.*) Exemplaria manu scripta, quibus uetustissimis usi sumus, hæc uerba non habent, ut uerisimile sit ab aliquo studioso in margine forté, ut fit, adiecta, in contextum postea irrepsisse. *L. Sicin. Dent.*) hic ob singularem fortitudinem Romanus Achilles est dictus, teste Gellio li. 2. cap. 11. plura Plin. 7. ca. 28. & lib. 22. ca. 5. Valer. 3. ca. 2. *A Thermo.*) In Plinianis aliquot exemplaribus legitur A. Aeternio. Vet. uero codex habet. A. Aterio. numeratur autem hic annus quo Sp. Tarpeius Capitolinus & A. Aternius Fontinalis Coss. fuerunt, ab urbe condita quidem trecentesimus, ab exactis autem regibus quinquagesimus sextus. *Aduersf cicatrices.*) antrorsum exceptas, Valer. *In tergo nullam.*) quod nũquam tergo hosti obuertisset fugiendo. *Spolia.*) Vet. C. & spolia. *Trecenta duodecim*) Non constabit hic numerus, nisi à Solino positis torques etiam addamus ex Plinio, quibus 83. donatum eum testatur, hastis antem puris 18. phaleris 25. armillis 160. coronis 26. quæ omnia collecta numerum faciunt 312. quanquam hic Valerio quoq; cum Plinio non conuenit. *M. Sergius.*) ex Plin. 7. ca. 28. ferè ad uerbum. *Qua de causa ferre am.*) Vet C. Qua de causa postea manum sibi ferream, &c. *Ni hæres.*) Vet. C. nisi hæres. Plin. nisi prone pos Catilina gratiam nomini derogasset. *Adoreas.*) tantas laudes, tantam gloriam. Plin. lib. 18 ca. 3. Gloriam deniq; ipsam é farris honore adoream appellabant. Adoraũ autem farris genus, edor quondam appellatum, authore Festo. Et Priscis quidem temporibus militaria dona, quæ militibus fortem operam in bello nauantibus à duce dabantur, hemiæ uel quartarij farris erant. *Velut (Festus ait.)* Adoriam laudem siue gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret. *Cæsar Dictator.*) Vide Plin. 7. cap. 25. Sueton. & Plutarch. in Cæsare. *Centum & nonaginta duo M.*) Vet. C. habet cxxxij. M. *Quinquagies & bis*) Quinquagies tantum habet Plin. *Nouies & tricies.*) id est, undequadragies, Plin. de hoc autem uide Plutarch. in eius uita. Valer. multis locis, præcipué autem lib. 4. ca. 1. Liu. Decad. 3. nõ uno in loco. *Nullus celerius.*) Plin. Scribere & legere simul, dictare & audire solitum accepimus: epistolas uero tantarum rerum quaternas pariter librarijs dictare, aut si nihil aliud ageret, septenas, plura eo loco, & Gel. lib. 17. cap. 9.

Scholia

SCHOLIA In Cap. VII.

C*Yrus.*) Ex. Plin. 7. ca. 24. hæc memoriæ exempla deſumpta ſunt. de Cyri autem memoria etiam Fab. 11. cap. 2. Valer. 8 ca. 7. *L. Scipio.*) Publij frater, Aſiaticu cognominatus. *Cyneas.*) Plutarch. in Pyrrho. Cic. Tuſcul. q. lib. 1. Seneca in prologo Declamat. *Ponticus.*) Ponti regionis Aſiæ, de quo plura Plin. 25. ca. 2, & Valer. loco iam citato. Gel. 17. cap. 17. Plut. in Lucul. *Memoriam ex.*) de hoc ad Heren. lib. 3. cap. 5. Fab. 11. Cic. de orat. 2. ad finem. Trapezont. Rhet. lib. 4. *Metrodorus.*) Idem Plin. & Ciceró Tuſc. q. lib. 1. *Diogenis Cynici.*) Stoici fortè legend. qui & Babylonius eſt appellatus, Metrodori coætaneus, alius à Cynico, ut conſtat ex Laërtio lib. 6. & 10. item Gellius lib. 17. cap. ult. floruit uterq; Olympiad. 96. ut Euſeb. in Chron. *Qui lapide ict.*) Valer. lib. 1. cap. 8. Athenienſem hunc fuiſſe, uirum eruditiſſimum dicit. Simile de Georg. Trapezuntio uiro doctiſſ. traditur, omnium literarum Græcarum Latinarumq; in ſenio oblitum eſſe. *Meſſal. Coruin.*) De huius eloquentia, & in Ciceronem, unà cum Pollioné æmulatione Fab. lib. 10. cap. 1. & lib. 12. ad finem, de qua tamen doctiſſimè, ut omnibus alijs Ioachimus Camerarius noſter, Commentariorum in primam Tuſculan. nunc primum in lucem editorum lib. 2. diſſerit. *Inuicem metus.*) Vet. C. In uim uocis interdum eſt timor incitamentum, &c. quæ lectio magis placet. *Victor Cyrus.*) Eadem Gell. 5. cap. 9. ex Herodoti lib. 1. & Valer. 5. cap. 4. Iuſtin. 1. De alio autem Crœſi filio ſemeſtri locuto in crepundijs, meminit Plin. 11. cap. 51. *Cato princeps.*) ex Plin. 7. cap. 27. & Gell. 11. cap. 19. *Quadrag. & quater.*) Cel. Antiq. l. 6. cap. 36. *Verum Scipionis.*) Vet. C. Vnde Scipionis &c. *Aemilianus.*) filij Paul. Aemilij, ſed à Scipione Africano ſuperiore adoptati: unde & inferior Africanus dictus eſt, ab euerſa Carthagine, ut ille ſuperior capta, multa de huius uirtutibus Valerius lib. 2. & 8. *Naſica.*) Ex Plin lib. 7. & cap. 34. *Quippe quod.*) Ver. Cod. Quippe quo. *Cum oraculum.*) Hiſtoriam habes apud. Liu. Decad. 3. li. 9. Valer. 8. cap. 16. Ouid Faſtor. 4. Silium 17. Feneſtell. 12. *Peſsinuntica.*) à Peſſinunte Phrygiæ oppido, ubi templum Cybeles erat celeberrimum, teſte Diodor. lib. 4. & Strabone lib. 10. *In famil. Curionum.*) Ex Plin. 7. cap. 41. *Percuſſ. Archilochi.*) Plin. 7. cap. 29 fuit autem hic Iambici carminis inuentor, de quo plura Fab. 10. & Horat.

Archilochum proprio rabies armauit Iambo.

Deo arguente.) Vet. C. deo coarguente. *Lyſander.*) Idem eodem locò Plin. *Quis obiſſet diem.*) Vet. C. quo obiſſet die. *Supremis ſalibus.*) tanto funeri. *Pindarum.*) Idem de Simonide Valer lib. 1. cap. ult. Fab. 11. Cic. de orat. lib. 2. Pindari autem familiæ & penatibus Alexandrum regem parci iuſſiſſe, cum Thebas caperet, Plin. eodem loco tradit. *Poſsidonij.*) ex Plin. 7. cap. 30. Ciceronis hic fuit præceptor, ut idem teſtatur de Fato, & Plutarch. in Cicer. *Ex more.*) de hoc more Alexand. Genial. d. 1. ca 27. *Summiſsiſq.*) Vet. C. demiſſiſq;. *Ianua literarum.*) id eſt, fores etiam tanti literarum profeſſoris libens uenera tus eſt. *Quinti Ennij.*) Hoc præter Plinium teſtatur etiam Ouid. de Arte 3.

Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi.

Vticenſis Cato.) Plin. ad uerbum, eodem cap. 30. *Philoſophum.*) Athenodorum Cordilionem Stoicum, quem Pergami offenſum perſuaſit, ut ſe in caſtra ſequeretur. Vide Plutarch. in eius uita. *Alterum ex Cypria leg.*) de qua Flor. 3. cap 9. Porrò uet. c. alium legit, non alterum. *Quamuis proauus eius.*) Cato Cenſorius. idem autem Plutarch. in Cenſorio. V. Cod. autem pro quamuis, habet quamlibet. *Dionyſ. tyran.*) Idem Plutarch. in Platonis uita, & Laërtius. *Honoratus eſt.*) Vet. C. honorauit. *Socrati.*) Plin. 7. cap. 31. & 14. cap. 6. Valer. 3. cap. 4. Plato in Apolog. Laërt. in eius uita. *Metallorum d.*) Metellus Pius cognomento, quòd patri exulanti reditum impetraſſet. Valer. 5. & lib. 1. quanquam & de reliqua eius pietate Plin. quoque cap. 43. libri 7. & Ouid. Faſtor. 6. *Effulſit.*) V. C. refulſit. *Plebeia puerpera.*) Ex Plin. 7. cap. 36. à quo tamen Valer. diſſentit lib. 5. cap. 4. *Et factum & locum.*) V. C. & locum & factum. *Suo numini.*) V. C. ſuo nomini, pietatis ſacellum eſt. *Claudia.*) Plinus 7. cap. 35. Ouid. Faſtor. 4.

Claudia Quinta genus Clauſo referebat ab alto.

Hiſtoriæ autem huius authores ſuprà iudicauimus in Scip. Naſica. *Electa.*) V. C. delecta. *Simul Veneris.*) uerticordiæ nuncupatæ, quo uirginum & matronarum animus à libidine ad pudicitiam conuerteretur. Valer. 8. cap. 16. & Ouid. Faſt. 4. *Qui attingat.*) V. C. Quod attinet. *Et qui felix.*) Vet. C, non habet copulam Et. *Cor Sylla.*) Plin. 7. cap. 43. Plutarchus in eius uita, Valer. 6. cap. 9. *Quam fuerit.*) V. C. quam fuit. *Aglaum.*) De Aglao Pſophidio, Plin. 7. cap. 46. Valer. 7. cap. 1. *Terminis.*) V. C. terminos,

F I N I S.

Nonnulla

Nonnulla, quæ uariè apud Solinum legi possunt.

Suo quoq;, alia litera, suo quæq; 2.b. memoratu digna a.l. digna memorantur 2.c. quod in primis a.l. quod ante omnia dimittere in pectus tuum uelim 2.d. Quid enim afferre nouũ possumus, quod proprium nostrũ esse possit 2.d. Valentiã Latinè nominatã 4.d. inclaresceret a.l. enuntiaretur 5.b. Cæl. a.l. Gellius 6.b. Hoc sacellũ 7.b. cõuiuĳ, & maiestatis 7.c. Hidem & montẽ 7.d. quinto postq; 11.b. Sic inter 15.b. Augustus, & cõsul factus est 16.b. cursus annui 17.a. quia apud a.l. qui apud Aegyptios quatuor mẽsibus terminabatur 17.b. ultra nouem necessarios 21.e. mortes filiorũ 22.d. quibus nimis. Sunt qui legant minus, uel munus necessitatis huius 25.d. prius Romanorũ Cæsar. 30.a. consueuisse 32.b. Nam in factum, uel sic. Nam huic factum Elogium 33.b. Scripta quoq;, quæ ex antiquitate mo. acce. in fidem ueri, hoc etiã receperunt, quod bello Cretico &c. 38.a. fluminũ a.l. fructuum 30.a. incessu tardum, & sensu hebetem. 38.c. Hæ sunt & in Sardinia. Sunt codices, qui hanc clausulam non habeãt 41.a. exeuntem classem punicam 40.c. Quod attinet ad titulũ 50.b. nobilia pecuaria 52.c. Tepentes fontibus 52.c. perpetuo senatusconsulto 63.e. filiumq; eius 64.b. inuidia scilicet a.l. inuidiæ scilicet 67.b. Cõgreges uolitãt 69.a. in ortũ solis 69.d. obuersus occasui est 19.e. nisi, quod fretum 71.b. uocant aliæ 72.a, Ithacesiã Vlyssis, ut proditur, speculã 72.a. is proximũ in 74.c. aut molliunt, aut abolent 76.a. apices canicie perpetua brumalẽ detinent faciem 81.a. mixtis ignibus niues 80.b aquæ proximauerit, 83.d. per diuersas officiorum, & nominũ species 84.c. si sacrum probatur 85.b. in triduo portendant 87.b. suopte incendio 88.b. inuisus a.l. inuius 89 d. Est & Tænaron promon. 89.d. asperis surculorum 97.e. obtectu a.l. obiectu, 98.d. Meridiana Thessali, & Epirotæ 102.c. quæ septentrione tũditur 102.d. Orpheo uate inter principes iudicatur, quẽ &c, 111.c. Tunc cõtendunt 114.a. sunt pennæ 131. Simones nominantur 132.c. celerius hauriunt 132. terminus inferatur, ubi 136.b. obiacet Orienti 138.d. & astu, quantalibet fuga, &c. 150.a. inundationem, & eliquia 152.b. uertant 154.c. persequemur 155.e. pro ætate ramulos 156.e. nox degat, & denset &c. 159.a ibi etiam natam 160.e. accõmodæ 161 a. insula qualibet 164 c. ut nisu, & pondere attritos 187.c. Elephantis copiosior, ut aiunt, & frigidior 187.d. præpinguibus 193.a. faculis 197.c. lucus uiret. 206.a sub cœlo 210.c. glaciali algore inhorrescat 211.a. hæc dissoluta compendio 212.e. filĳ matres 214.b. ustiq; undiq; 224.c. misceri solent 226.b. pingi 226.c. interamnia 228.a. Nigrim facit 229.c. ampliora eadem 229.c. è tenebris 229.c. quo Siris 230 c. & quo impensius 232.a. Ita concurrente cõcordi 232.b. quem Apim 234.a. statutum, cui spacium 234.a. incumbit 234.c. ingructia bella nec 234.c. dat omnia manifesta 234.c. proĳciunt in Nili statim, uel stantem gurgitem 235.b. fœtus promit 235.e. Sunt Delphines in Nilo, quorum 236.c. rostro resimo 237.d. Nam quæcunq; 238.b. ubi agmen 238.c. Nũc ab Aegypto a.l. Hinc ab Aegypto 241.d. ac furuo 242.d. proderet 244.c. è fruticibus 247.a. nulla uel animi 248.a. latitudine semipedem 251.b. qui præditi 251.c. osseis sed in 253.d. quos ut animo 255.f. ortum supra 256.b. amnis terras contegens 257.a. remedĳs bonis 259.a. quam iuxta 260.c. de naturis locorum perscrutantur. Alia's naturas locorum periclitantur 264.c. indagator 269.a. lancinãt 274.d. nocere 274.f. aiunt pertẽdere 277.b. sed pro illa aut minuatur, aut crescat 278.c. sic enim ante 281.d. uelut qui uic. 282 b. in pænalib. 284.c. fastigĳs hispida turgescat, Malum 285.a. dein spacia 291.a. uice hyemis, & æstatis potitur auris 293.
a. ad uiuendi rationem exactior, cura est 300.c. modulos tibiarumq; concentus 302.c. At qui ex ipsa 308.b. syluas has gignit 310.a. Cuius æquitatis. 319.d. ex margaritis põdus duarum librarũ & semis sextertio, &c. 325.c.

Annotatio-

ANNOTATIONUM IN LUCIUM FLORUM, IOANNIS

Camertis ordinis Minorum: Sacrarum literarum D. eximij
Libellus.

Io. Camers.

Materiam libri pergis si noscere paucis,
Scriptores Graios continet, & Latios.

Vadianus Lectori.

Syrmata non nulli, numerosa dogmata uerrunt,
Siquando obscuros disseruere locos.
Vndiq; conducunt libros, simul omnia uersant,
Alteriusq; sibi nomen ab arte petunt.
Et (pudor) insignes titulos, ac nomina mutant,
Vt furti crimen quod fateantur agant.
Manibus illa quidem est non parua iniuria functis
Si facis, ut iaceat uirq;, laborq; simul.
Non probo dispersis tot commentaria uerbis,
Cum, quo sustuleras, certior Autor erat.
Ipse Camers uitreos hausit qui fonte liquores
Castalidum, recto tramite ducit opus.
Ingenuè, quo quæq; legit, reperitq; fatetur,
Quodue alibi scriptum est, monstrat & insinuat.
Clara igitur qui gesta uirũ, qui tempora rerum
Nosse uelit, paucis, hæc legat, & sapiet.

G Ioan-

Ioannes Camers Ordinis Minorum Sacræ paginæ D. Guilelmo Reichenbach. Legum Docto. Equiti aurato, ac Regio Consiliario, Prætoriiq; præfecto. S. D.

FErunt Magnifice uir, ac bonarum literarum Mœcenas alter, Cadmũ Milesium, primùm historiam reperisse, qui quantũ utilitatis, atq; uoluptatis studiosis hominibus attulerit, nõ facilè dixerim. Pulchrum etenim est, ex aliorũ erratis, in melius instituere uitam nostram. Et felix quem faciunt aliena pericula cautum. Id autem nõ commodius quàm ex uetustarum historiarum lectione, fieri certum est. Itaq; ut Dio. utar sententia, ad uitæ omnium institutionem, utilissima historia censenda est. Hæc siquidem rerum uariarum lectione iuniores antiquioribus æquat prudentia. Aetate maturis, rerum experimenta subministrat. Priuatos homines, imperio dignos facit. Imperatores, ob perennem gloriam, ac immortale nomen, præclara concitat ad facinora. Milites pro cõsequẽda laude, ad subeũda pro patria pericula, efficit prõptiores. Improbos metu pœnę à malis facinoribus retrahit, & deterret, literarum pręterea monumentis, moti quidam ciuitates posteris, & leges condidere. Definiunt historiam, custodem eorũ quę cum uirtute acta sunt, testem se malefactis, beneficãq; erga omne genus hominum se prębentẽ. Neq; enĩ (ut inquit Lyricus) Si chartę sileant quod benefeceris mercedẽ tuleris. Quid foret Iliæ, Mauortisq; puer, si taciturnitas obstaret meritis inuida Romuli? Hinc Diuum Maximilianum Cæsarem Augustissimũ meritò laudant, qui uel facit ipse, quas posteri legant historias, aut à priscis editas asiduè lectitat. Interdum recitantes alios audit iucundissimè. Verum deterret ab historiarum studiis interdũ nos earũ multitudo, atq; dispersio. Sæpissime ab his nimia scriptorũ breuitate subducimur. Nec enĩ à quouis legi potest pellibus exiguis arctatus Liuius ingens, Quẽ mea non totũ Bibliotheca capit. Florũ pręterea ꝓpter eius peculiarẽ, q̃uis concinnã, breuitatem plæriq; negligunt. Suasi igitur ab amicis, ad Flori claritatẽ, Appendicem quandã, unius mensis ocio, nomine tuo editam, publicauimus. Sit igitur hęc amoris erga nostri patẽs inditiũ. Nec paruitas ipsa rei spernenda sit. Nã Munera parua licet, summo sunt grata Tonanti. Vale. No. Aug.

Lucij

Lucii Flori gestorum Romanorum epitomes Liber primus.

PROLOGVS.

[1] [2] POpulus Romanus à rege Romulo in Cæsarem Augustum septingentos per annos, tantum operum pace belloque gessit, ut si quis magnitudinem imperii, cum annis conferat, ætatem ultra putet, ita late per orbem terrarũ arma circũtulit, ut qui res eius legunt, non unius populi, sed generis humani facta discant. [3] Nam tot laboribus, periculisque iactatus est, ut ad constituendum eius imperium, contendisse uirtus, & fortuna uiderentur. Quare cum præcipuè hoc quoque sicut cetera, operæprecium sit cognoscere, tamen quia ipsa sibi obstat magnitudo, rerũque diuersitas aciem intentionis abrumpit, faciã quod solent, qui terrarum situs pingunt, in breui quasi tabella totam eius imaginem amplectar, non nihil ut spero in admirationis Principis populi collaturus, si pariter atque in semet uniuersam magnitudinem eius ostendero. [4] Si quis ergo populum Ro. quasi hominem cõsideret, totamque eius ætatem percenseat, ut cœperit, utque adoleuerit, ut quasi ad quendam iuuentæ florem peruenerit, ut postea uelut consenuerit, [5] quatuor gradus, processusque eius inueniet. [6] Prima ætas sub regibus fuit propè ccl. per annos, quibus circum ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est. [7] Hęc erit eius infantia. Sequens à Bruto Collatinoque consulibus, in Appiũ Claudium. Quintumque Fuluium consules. cc. annos habet, quibus Italiam subegit. Hoc fuit tempus uiris armisque incitatissimum. Ideo quis adolescentiam dixerit De hinc ad Cæsarem Augustũ ccl. anni, quibus totum orbẽ pacauit. Hic iam ipsa iuuẽta imperii, & quasi quædã robusta maturitas. A Cæsare Augusto, in sæculũ nostrũ, sunt non multò minus anni. cc. quibus inertia Cæsarum quasi consenuit, atque decoxit, nisi quòd sub Traiano principe mouet lacertos, & præter spem omnium senectus imperii quasi reddita iuuentute, reuirescit.

[1] INstituerat florus Romanũ laudare imperiũ. Idcirco ipsum, in libri exordio, homini comparat. Vt. n. homo, qui animantium solus rationis, ac cogitationis particeps est, cæteris omnibus præfertur animalibus: ita Ro. imperium, cæterarum gentiũ imperia, atque res publicas excelluit dignitate. Id docent passim omnes Liuius, Plin. Cicero, Solinus, Dionys primo antiquitatum Romanarum, Appianus in proœmio operis sui, Strabo in 5. Trogus lib. 43. Augustinus cap. 15. 5. Ciuitatis. Hinc est illud Marti lib. 12. *Terrarum dea gentiumque Rom, Cui par est nihil, & nihil secundum.* Plura ad idem Claudia. 5. de laudibus Stiliconis. & ibi. *Proximè dijs consul.* &c. Ouidius 2. Fastorum. *Gentibus est alijs tellus data limite certo: Romanæ spacium est urbis, & orbis Idem.* Maro primo Aeneidos. *His ego nec metas. &c.* Propertius 12. tertij. *Omnia Romana cedent. &c.*

[2] *A Romulo in Cæsarem Augustum. 700. per annos. &c.* Concordant ferè omnes, Iulium Cæsarem interfectum anno urbis conditæ. 709. uel 710. Lege Eutro. ca. 17. & Orosium. cap. 16. 6. Eundem annorum numerum reddit ferè computatio Eusebii, & Dionysii lib. 1. Ego (inquit) in Italiam traiiciens, cum dissolutum est sub Cæsare Augusto bellum ciuile, centesima octogesima septima Olympiade. Hæc ille. Is autem annus uidetur fuisse. 10 imperij Augusti. Lege Orosium. ca. 18. 6. Euseb. lib. temporum dicit Augustum Romano potitum imperio. Olym. 184.

[3] *Nam tot laboribus. &c.* Vergilius primo Aeneid. *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* Hos labores, & pericula, in processu Florus explicat.

[4] *Siquis ergo populo. R. quasi hominem. &c.* Seneca aliter distribuit per ætates, Lege apud Lactan. cap. 15. 7. Diuinarum institutionum.

[5] *Prima Aetas Sub Regibus. &c.* De annorum numero. quibus Romæ regnatũ est uariæ sunt scriptorum sententiæ. Quidam regnatũ ibi asserunt annis. 240. Quidã. 241. nonnulli. 243. Alij. 244. lege Euse.

lib.tēporū. Eutro ca.11.1. Oro ca.5.2. Ruffum de uita regia. Solſ.c.1. Aug.ca.15.1. Ciuitatis dei. Quæ diſcordia fortaſsis ortum habet uel propter interregna, uel ꝓpter mēſes q̄bus ſupra annos quidā ex 7. regibus regnauerunt.

Prima ætas. &c.) De gradibus, ac numero ætatis humanę, nō omnes idem ſentiunt. Varro quinq; gradus æquabiliter putat eſſe diuiſos unūquēq; ſcilicet præter extremū in annos 15. Hippocrates medicus in 7 gradus ætatum diſtribuit finem uitæ uniuſcuiuſq;. Solon aūt Philoſophus ꝑtes fecit decē. Staſeas Peripateticus duos ad hos Solonis addit. Et ne cuncta recenſeam, lege hæc copioſe apud Cēſorinum cap.14. de die natali. Auguſtinum. ca.23. de Geneſi, & ca. ultimo. 22. Ciuitatis dei. Faciunt quæ ſcribit Plinius. ca. 49. 7. *Iam Appium Claudium. &c.)* Intelligit nō Appiū Claudiū Cœcū, de quo ca.18. huius primi, ſed appium Claudium, cui cognomen Caudex de quo infra cap.2. lib.2. *Ducentos annos patet.)* Dura, imò fortè nulla in his uerbis constructio. Idcirco legendum uidetur. cc. annis patet, uel per cc. annos patet. Aut ut quædā habēt exēplaria cc. annos habet, ut infra ca. 6.2. in principio. *Non multò minus, cc anni. &c.)* Secundū computationem Euſebij ab initio imperij Auguſti, uſq; ad finem imperij Traiani, ſunt ferè anni 173. & menſes 6. Bene igitur additur non multò minus. Quid ſi legas mouit lacertos. Oro ca. 7. 7. Geſta Traiani lege in Panagyri. Plin. & Eutro cap 1. 8. Oro ca. 7. 7. Sex. Aurelius. Plura Marti. Epigram. 6. 7. 18. 10.

De Romulo primo Rom. Rege. cap. I.

PRimus ille & urbis, & imperij conditor Romulus fuit à Marte genitus, & Rhea Syluia. Hoc de ſe Veſtæ ſacerdos grauida confeſſa eſt, nec mox fama dubitauit, cū Amulij imperio abiectus in profluentem cum Remo fratre non potuit extingui. Siquidē & Tyberinus amnem repreſsit, & relictis catulis lupa uagitum ſecuta, ubera admouit infantibus, matremq; ſe geſsit. Sic repertos apud arborem Fauſtulus regis paſtor tulit in caſam, atq; educauit. Alba tunc erat Latio caput, Iuli opus, nam Lauinium patris Aeneæ cōtempſerat. Ab his Amulius iam ſeptima ſobole regnabat, fratre pulſo Numitore, cuius ex filia Romulus. Igitur prima iuuentę face, patruum Amulium ab arce deturbat, auū repenit, ipſe fluminis amator, & montium, apud quos erat educatus, mœnia nouæ urbis agitabat. Gemini erant, uter auſpicaretur, & regeret adhibuere piacula. Remus montem Auētinum, hic Palatinum occupauit. Prior ille ſex uultures, hic poſtea, ſed xij. uidit. Sic uictor augurio, urbem excitat. Plenus ſpei bellatricem fore, ita illi, aſuetæ ſanguini, & prędę aues pollicebantur. Ad tutelam nouæ urbis ſufficere uallum uidebatur, cuius dum irridet anguſtias Remus, idq; increpat ſaltu, dubium an iuſſu fratris occiſus eſt. Prima certè uictima fuit, munitionemq; urbis nouæ ſanguine ſuo conſecrauit. Imaginem urbis magis quā urbem fecerat. Incolæ deerant. Erat in proximo lucus, hunc Aſylum facit, & ſtatim mira uis hominum Latini, Tuſciq; paſtores, quidam & tranſmarini Phryges, qui ſub Aenea. Arcades, qui ſub Euandro duce influxerant. Ita ex uarijs quaſi elementis congregauit corpus unum, populumq; Romanum ipſe fecit. Rex erat unius ætatis. Populus uirorū. Itaq; matrimonia à finitimis petita, q̄a nō impetrabant, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus, uirgines, quæ ad ſpectaculum uenerant prædæ fuere, & hæc ſtatim cauſa bellorum. Pulſi, fugatiq; Veientes. Ceninenſium captum ac dirutum eſt oppidum. Spolia inſuper opima de rege, Feretrio Ioui manibus ſuis rex reportauit. Sabinis proditæ portæ per uirginem, nec dolo, ſed puella precium rei, quam gerebant in ſiniſtris petierat, dubium clypeos, an armillas. Illi ut fidem ſoluerent, & ulciſcerentur, clypeis obruere. Ita admiſsis intra mœnia hoſtibus, atrox in ipſo foro pugna, adeo ut Romulus Iouem oraret, ut fœdam ſuorum fugam ſiſteret. Hic templum eſt (inquit) Stator Iupiter. Tandem ſæuientibus, interuenere raptæ laceris comis. Sic pax facta cum Tatio, fœduſq; percuſſum, ſecutaque res mira dictu, ut relictis ſedibus ſuis nouam in urbem hoſtes demigrarent, & cum generis ſuis auitas opes pro dote ſociarent. Auctis breui uiribus, hunc rex ſapientiſsimus ſtatum reipub. impoſuit, ut iuuentus diuiſa per tribus in equis, & in armis ad ſubita bella excubaret. Cōſilium reipub. penes ſenes eſſet, qui ex authoritate patres, ob ætatem, ſenatus uocabantur. His ita ordinatis, cum repēte cōcionem haberet, ante urbem apud Capreæ paludem, è conſpectu ablatus eſt. Diſcerptum aliqui à ſenatu putant ob aſperius ingeniū, ſed oborta tēpeſtas, ſoliſq; defectio cōſecrationis ſpeciē prębuere. Cui mox Iulius Proculus,

fidem

fidem fecit, uisum à se Romulum affirmans, angustiore forma quàm fuisset, mandare præterea ut se pro numine acciperent. Quirinum in cœlo uocari placitum dijs, ita gentium imperio Roma potiretur.

Cap. 1.

1 *Primus ille. &c.* Vltra ea, quę de Romulo scribunt Liuius in 1. Iusti. lib. 41. Solinus in principio. Plin. minor cap. 1. de uiris illustribus. Sex. Rufus de uita regia. Eutro. ca. 4. 1. Orosius cap. 5. 1. Plutar. in uita Romuli. Diony. Halicar. lib. 1. & 2. Lege Val. Max. ca. 1. 1. & ca. 1. 5. Pli. ca. 17. 8. ca. 12. 14. ca. 18. & 19. 15. ca. 45 16. cap. 2. 18. cap. 4. 14. August. cap. 17. 2. Ciuitatis. cap. 6. 11. 15. tertij ciuitatis. Lactan. cap. 20. & 21. 1. cap. 7. 2. Vergil. circa finem. 8. Aeneid. Plura Ouidius 1. & 4. Fastorũ & 14. Metamor. Horatius 3. 3. carminum. Propertius libro quarto.

2 *A Marte genitus, Et Rhea Syluia. &c.)* Parẽtes Romuli, & Remi, & seriem eorum quæ hic dicuntur, ponit Naso in principio. 3. Fast & quinta Elegia. 1. amorum. Eosdem nutritos à uera lupa, scribunt Pli. cap. 17. 8. & cap. 18. 15. Iust. lib. 41. Plutar. cap. 65. Paral. & proble. 20. Verg. 8. Aeneid. ibi. *Fecerat & uiridi* Picum etiam auem eosdem nutrisse scribit Naso Fastorum. 3. *Lacte quis infantes nescit creuisse ferino, Et Picum expositis sæpe tulisse cibos.* Idem Scribit Plutar. Probl. 21. Propertius 4. 1. Alij fabulosum putant, lege Lact. cap. 20. 1. Et Liuium primo ab urbe condita. Vbi autem, & quomodo expositi fuerint scribit Naso 2. Fastorum ibi. *Forsitan & quæras. &c.* An Roma. fuerit primo à Romulo condita, scripsi plura in annotationibus Solini.

3 *Ab his Amulius septima sobole regnabat. &c.)* Diony. lib. 1. Eutro cap. 4. 1. Eusebius lib. temporum. Ouidius 14. Meta. ibi. *Inde sub Ascanij.* Idem 4. Fastorum ibi. *Proximus Anchises.* Et breuiter quicunq; de regibus Albanis scribunt, enumerãt à Syluio Posthumo Aeneæ filio, usq; ad Amulii Romuli patruum, reges 14. Videtur ergo, non septima, sed bis septima sobole legendum esse. Hunc locũ ante nos aduertit nemo.

4 *Sex uultures. &c.)* De auspicio isto præter cæteros Oui. 4. Fast. ibi. *Nil opus est.* Plutarch. Probl. 91. Statius 1. Theba ibi. *Hic honor.* docet causas cur alitibus prædicendi futura sit tributum. De hoc auspicio recitantur plura Carmina Ennij uersus finem primi De diuinatione M. Tullij. ibi. *Curantes magna cum cura.* Docet idem Cic. eodem li. Rom. optimũ augurem fuisse. Item Romanos nihil sine auspicio fecisse. Idem dicit Vale ca. 1. secundi.

5 *Remus increpat salu. &c.)* De morte Remi uariant scriptores, lege præter citatos Ouidium 4. Fast. ibi. *Nec quis.* *Prima uictima.)* Lucanus in 1. *Fraterno primi maduerunt sanguine muri.* Hor. 7. Epodon. De Asylo Verg. & Ser 8 Aenei. ibi. *Hinc lucum ingentem.*

6 *Itaque matrimonia. &c.)* De raptu Sabinarum, & aliarum à Romulo lege Ouidium 1. Fast. ibi *Iamque loco.* Quo mense Seruius 8. Aenei. ibi. *Nec procul.* Earum numerus Diony. lib. 2. antiquitatum Qua face raptæ. Plin. ca. 9. 16. naturalis historiæ. Plura pręter supradictos. Diuus Augusti. ca. 17. 2. & cap. 4. 1. ciuitatis dei. Et Plutar. probl. 84. Plura in Romulo. De opimis spolijs dicam infra ca. 4. 1.

7 *Feretrio Ioui &c.)* De Ioue Feretrio lege præter alios Val ca. 1 1. Plura Propertins Elegia. 12 4. ubi Plura disputat unde nomen sumptum sit. Item Plutar. & Festus Pom. uide si uis.

8 *Sed puellæ precium Rei. &c)* De Tarpeia uirgine, quę Sabinis Capitolij portas aperuit copiosè Propertius 4. 4 Ouidi 1. Fasto. ibi. *Vtq leuis.* Et 14. Meta. ibi. *Proximus Ausonias.* Valeri ca. 4. 9 Plutar. ca. 31. Paral. Fuit autẽ hæc Sp. Tarpei filia, ac Vestalis uirgo. Idem fecit Brennus rex Gallorum apud Ephesum urbem. Plutar ca. 36. Paral.

9 *Hic templum est Stator Iupiter. &c.)* Prætereaquæ supradicti scribunt de Ioue Statore, lege August. ca. 11. 3. ciui. Item Ouidium in fine 6 Fast. Seneca autẽ cap. 7. 4. de beneficijs sic inquit Stator non ut historici tradiderunt, ex eo quod post uotum susceptum acies Romanorum fugientium stetit, sed qđ stant beneficio eius omnia, stator stabilitorq; est, hęc ille. Videtur autem legendum. Hic templum esto ut sit uouentis Romuli uerbum.

10 *Discerptum aliqui à Senatu putant. &c.)* Romuli interitus uariè scribitur, lege Vale. Max. cap. 1. 5. Cice. 2. de legibus Aug. ca. 15. 3 Ciuitatis. Oui. 3 Fast. *Est locus antiqui.* Item cæteri. Modum nouum ex Aristoboli sententia ponit Plutar. cap. 61. Paral. Translationem Romuli in deum, narrat Ouidius in fine. 14. Meta. Cicero in principio. 1. legum.

De Numa Pompilio. Cap. II.

SVccessit Romulo Numa Pompilius, quem Curibus Sabinis agentem ultro petiuere, ob inclytam uiri religionem. Ille sacra, & cęrimonias, omneq; cultum deorum immortalium docuit. Ille pontifices, Augures, Salios, cæterosq; re per sacerdotia, annum quoque in xij. menses, fastos dies, nefastosq; descripsit. Ille Ancilia, atque Palladium secreta quędam imperij pignora, Ianumq; geminum, fidem pacis ac belli, in primis focum Vestę uirginibus colendum dedit, ut ad simulachrum cœlestium syderum, custos impe-

 rij flam-

rij flamma uigilaret. Hęc omnia quasi monitu deæ Aegerię, quo magis barbari acciperent eo deniq; ferocem populum redegit, ut quod ui, & iniuria occupauerat imperium, religione, atq; iustitia gubernaret.

Caput II.

Successit Romulo Numa Pompilius.) Numæ gesta scribunt. Liui. in 1. Pli. cap. 3. de uiri. illu. Soli ca. 1. Ruffus de uita regia. Eutro. in 1. Orosius in 1. Gellius ca. 3. 4. Val. Max. ca. de seruata & simulata religione. Lact. cap. 22. 1. Plin cap. 13. 13. cap. 12. 14. cap. 2. & 19. 13. Aug. cap. 16. 1. cap. 9. 11. 15. 3. Ciui. Item cap. 31. 7 ca. 14. 18. Ciuitatis. Plura Oui. 15. Meta. Verg. 6. Aeneid. ibi. *Quin procul.* Plura Plutar. in uita Numæ, & Diony 2. antiquitatū Ro. Dictus autē Numa est ἀπὸ τῶν νόμων, hoc est à legibus, quas Romanis instituit author Ser. 6 Aeneid.

Ille sacra. &c.) Numa assumpta omni diuini cultus institutione, atq; conscripta, in 8. diuisit partes, &c. lege Diony. ubi suprà. Fasti, & nefasti dies qui, & cur sic dicti. 1. Fastorum Ouidij ibi. *Ille nefastus erit.* Gell. ca. 9. 4 De Ancylibus præter alios. Ouid. 3. Fasto. ibi. *Quis mihi.* Verg. 8. Aenei. *Hinc exultantes.* &c. ubi Ser Plura Lege quæ notauimus apud Fenestellam. Idem de Palladio 6. Fast. ibi.

Mœnia Dardanides. Et prima 3. Tristium. *Hic locus &c.*

Annum quoq; in XII. Menses. &c.) De anno. xij. mensium à Numa instituto, scribunt. Sol. ca 3. Macro. 1. Satur Ouidi. Fastorum, 1. De annorum autem diuersitate, plura in annotationibus Solini explicauimus. Stra. autem 17. Cosmographiæ dicit annum dierū. 365. cum quadrante, ab Aegyptijs inuentū fuisse. Idem scribit Lucanus in 10. *Nec meus Eudoxi.*

Ianum Geminum &c.) Causas huius consuetudinis docui ex sententia Macro. Seruij, Nasonis. in annotationibus nostris in Cladianum 2. de laudibus Stiliconis ibi. *Et Ianus pax alta ligat.* Verg 7. Aen. ibi. *Sunt ge.* Idem scribit Florus infra cap. 3. 2. & ca. 12. 4. in fine. quoties. s. Iani ianua fuerit clausa. Augustinus cap. 9. 3. Ciuitatis.

Focum Vestæ. &c.) Præter scripta de hac re à Liuio Diony. Plut cæteris, lege 6. Fast. Oui. ibi. *Vesta faue*

Monitu Aegeriæ. &c.) De Aegeria præter alios Ouidius 3. Fast. ibi. *Nympha mone. &c.* Idem 15. Metamor. ibi. *Coniuge qui felix.* Aug cap. ultimo. 7. Ciuita. Lact. ca. 22. 1. Cice. primo de legibus. Acron. 2. epistolarum Horatij.

De Tullo Hostilio. Cap. III.

EXcipit Pompilium Numam Tullus Hostilius, cui in honorem uirtutis regnum ultro datum. Hic omnem militarem disciplinam, artemq; bellandi condidit. Itaq; mirum in modum exercita iuuētute, prouocare ausus Albanos grauem, & diu principem populum. Sed cum pari robore frequentibus prælijs utrinq; comminuerentur, misso in compēdium bello, Horatijs, Curiatijsq; trigeminis hinc, atq; inde fratribus, utriusque populi fata commissa sunt. Anceps, & pulchra contentio, exituq; ipso mirabilis. Tribus quippe illinc uulneratis, hinc duobus occisis, qui supererat Horatius, addito ad uirtutem dolo, ut distraheret hostem simulat fugam, singulosq; prout sequi poterant adortus exuperat. Sic (rarū aliàs decus) unius manu parta uictoria est: quam ille mox parricidio fœdauit. Flentē spolia circa se sponsi quidem, sed hostis sororem uiderat hunc tam immaturum uirginis amorem ultus est ferro. Citauere leges nefas, sed abstulit uirtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit. Nec diu in fide mansit Albanus. Nam Fidenati bello missi in auxilium ex fœdere, medij inter duos expectauere fortunam. Sed rex callidus ubi inclinare se socios ad hostem uidet, tollit animos quasi ipse mandasset: spes inde nostris, metus hostibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoste uicto, ruptorem fœderis Metium Suffetium religatum inter duos currus, pernicibus equis distrahit, Albamq; ipsam quamuis parentē, æmulam tamen diruit, cum prius omnes opes urbis, ipsumq; populum Romam transtulisset, prorsus ut consanguinea ciuitas non perijsse, sed in suum corpus redijsse rursus uideretur.

Caput. III.

Excipit Pompilium Numam Tullus Hostilius. &c.) Vitam Tulli Hóstilij regis, scribunt. Liuius in 1. Diony. in 3. Eutro in 1. Oro. in 2. Pli. minor cap. 4 de uir. illu. Val. Max. cap 4. 3. cap. 4. 7. cap. 12. 9. Plin. ca. 55. 2. ca. 1. 28. Aug ca 15. 3. Ciuitatis. Ruffus ubi suprà. Verg. 6. Aenei. ibi. *Ocia qui &c.*

Albanos grauem, & diu principem populum &c.) Longa Alba ab Ascanio condita ccc. annis cap ut regni fuit Iusti. lib. 43 secundū autē cōputationem Eusebij, & Eutro. longè aliter.

Misso in compendium bello. &c.) Historiam Horatiorum, atq; Curiatiorum tergeminorum scribunt præter supradictos Pli ca 1. 7. Val. c. 3. 6. & ca. 1. 8. Plut. ca. 31. Paral. Aug. ca 14. 3. Ciui. Idem fecerunt aliquā do Tegeatæ, ac Pheneatæ, lege Plutar. ca 32. Paral.

4 *Inter duos currus, &c.*) De Metij Sufferij interitu præter nominatos, lege Gell. ca. 1. 20. Val. Max. cap. 4. 7. Plutarch. cap. 14. Parat. Claudianum in Gildonem ibi. *Et si non.* Vergilium 8. Aeneid. *Haud procul inde cita Metium in diuersa quadrigæ, Distulerant, ac tu dictis Albane maneres. Raptabatque uiri mendacis uiscera Tullus, Per syluā & sparsi rorabant sanguine uepres.* Id pœnæ genus ab Hercule repertum ferunt, qui florenti adhuc ætate, regem Eubœæ Pyrrechmen bellum Bœotijs inferentem, uicit, uictumque pullis equinis ita alligauit, ut in duas dispartiretur partes, insepultusque iaceret. Locus adhuc Pyrrechmus pulli uocatur. Author Plutarchus.

De Anco Martio Cap. IIII.

1 ANcus deinde Martius, nepos ex filia Pompilij, pari ingenio. Hic igitur & mœnia muro amplexus est, & interfluentem urbi Tyberinum, ponte cōmisit, Hostiamque in ipso maris, fluminisque confinio, coloniam posuit, iam tunc uidelicet præsagiens animo futurum, ut totius mundi opes, & cōmeatus illo ueluti maritimo urbis hospitio reciperentur.

Cap. IIII.

1 *Ancus deinde Martius, &c.*) Quæ compendiosé hic narrantur. Lege apud Liu. lib. 1. Dionys. lib. 3. Eutropium. cap. 7. 1. Oros. li. 2. Plin. ca. 5. de uiris illust. Ruffum, Solin. ca. 4. Aug. ca. 11. 3. Ciui. Euseb. li. temporum. Plin. ca. 3 31. Claudia. in Gildonem. Verg. 6. Aeneid. *Agmina, &c.* Dictus aute Ancus ἀπὸ τῆς ἀγκῶνος, id est à cubito, quem incuruum habuit. Seruius est author, Aeneid. 6.

2 *Mœnia muro amplexus est, &c.* Videtur urbem Romam usque ad hunc regem sine muris fuisse. Nam ad tutelam nouæ urbis sufficere uallum uidebatur ut cap. 1. suprà dicit Florus. Ancus præterea Auentinum montem, & Ianiculum urbi addidit. Author Eusebius libro temporum.

De Tarquinio Prisco. Cap. V.

1 TArquinius postea Priscus quamuis trannsmarinæ originis, regnum ultro petens, accipit, ob industriam, atque elegantiam. Quippe qui oriundus Corintho, Græcum ingenium Italicis artibus miscuisset. Hic & senatus maiestatem numero ampliauit, & Centu-
2 rijs tribus auxit, quamuis Actius Nauius numerū augeri prohiberet, summus augurio, quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset, quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Atque hoc (inquit) agitabam, an cotem illam secare nouacula possem. Augur, potes ergo, (inquit) & secuit. Inde Romanis sacer auguratus. Ne-
3 que pace Tarquinius, quàm bello promptior. XII. namque Tusciæ populos frequentibus armis subegit, & inde Fasces, Trabeæ, Curules, Annuli, Phaleræ, Paludamenta, Prætexta, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, Togæ pictæ, tunicæque Palmatæ, omnia denique decora, & insignia, quibus imperij dignitas eminet.

Cap. V.

1 *Tarquinius postea Priscus, &c.*) Historiam regis huius, scribunt Liuius in 1. Dionys. in 3. Eutrop. in 1. Orosius in 2. cap. 6. de uiris illust. Valer. Max. lib. 1. cap. de auspicijs, & cap. 4. 3. Plin. cap. 1. & 3. 33. & cap. 12. 35. Lactant. cap. 8. 1. August. cap. 17. 3. Ciuitatis. Lege Ruffum. Solinum. Eusebium.

2 *Actius Nauius.*) Hanc historiam præter supradictos scribūt Valer. lib. 1. cap. de Auspicijs. Lactant. ca. 8. 2. ob id factum statuam sibi poni meruit. Plin. cap. 5. 34.

3 *Duodecim namque, &c.*) De his. 12. Etruriæ populis infra. cap. 14. huius primi. Dionys. lib. 6. Seruius. 11. Aeneid. super illud. *Telaque trunca.* Vestium species, inuentionem, usum apud Romanos ponit Plin. ca. 48. 8. naturalis historiæ. Extat præterea titulus apud Noniū Marcellum. lege Aulum Gellium. cap. 12. 7. De annulis multa idem Plin. cap. primo 33.

De Seruio Tullio. Cap. VI.

1 SEruius Tullius deinceps gubernacula urbis inuadit, nec obscuritas inhibuit, quamuis matre serua creatum. Nam ob eximiam indolem, uxor Tarquinij Tanaquil liberaliter
2 educauerat, & clarum fore uisa circa caput flamma promiserat. Ergo inter Tarquinij mortem, admittēte regina, substitutus in locum regis quasi ad tempus. Regnum dolo par
3 tum sic egit industria, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc P. R. relatus in censum, digestus
4 in classes, curijs, atque collegijs distributus, summaque regis solertia ita est ordinata respu. ut omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina, in tabulis referrentur, ac si maxima ciuitas, minimæ domus diligentia contineretur.

Cap. VI.

Seruius Tullius deinceps. &c.) De rege isto.6.scribunt Liuius in 1.Diony.in 4. Val.lib.1.ca.de prodigijs.& ibidē cap.de miraculis ca.4.3 ca.11.9. Aug ca.15 1. Ciuitatis.Itē Eutro.Oro.Soli. ca.2. Plin.minor.Eusebi. Rufus.Sex.Plut.proble.57.105.Plura Oui.6.Fasto ibi. *Lux eadem fortuna tua est.* Aduertendū hanc reginā alio nomine uocatā Caiam Ceciliā ut quibusdam placet. Aduertēdum quod cum Romani incertum haberent,quo mense Seruius Tullius natus esset,nonis tamē natum esse constaret,omnes nonas,celebri noticia frequentabant. Author Macro.1.Saturnalium.

Circa caput flamma &c.) Historiam hanc scribunt Pli.c.110 2.& ca.ultimo 36. Cice.1.de diui.Vale.sc alij ubi suprà. Faciunt,quæ scribit Maro.2.Aenei.ibi. *Ecce leuis.* Et Claudia.de 4.consulatu.Hono.ibi *Apparet quid signa.* in quo loco plura dictauimus.

Relatus in censum. &c.) Sanè in eo censu,qui primus Romæ fuit,inuenta sunt hominū. M.84.Author Euseb.cap.0.1.

De Tarquinio superbo. Cap. VII.

POstremus omnium fuit regum Tarquinius,cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod a Seruio tenebatur, rapere maluit,quàm expectare, immissisque in eum percussoribus, scelere partam potestatem, non melius egit, quam acquisierat. Nec abhorrebat moribus uxor Tullia,quæ ut uirum regem salutaret,super cruentum patrem uecta carpento,cōsternatos equos egit. Sed ipse in senatum cędibus in omnes,superbia quàm crudelitate grauior,bonos grassatus,cum sęuitiam iam domi fatigasset tandem in hostes conuersus est: sic ualida oppida in Latio capta sunt,Ardea, Otriculum, Gabij,Suessa,Pometia. Tum quoque cruentus in suos. Neque enim filium uerberare dubitauit, ut simulanti transfugam apud hostes hinc fides esset: cui Gabijs ut uoluerat recepto,atque per nuncios consulenti quid fieri uellet,eminentia fortè papauerum capita uirgula excutiens,cum per hoc interficiendos esse principes intelligi uellet,quæ superbia sic respōdit. Tamē de manubijs captarum urbium templum erexit,quod cum inauguraretur, cedētibus cęteris deis(mira res dictu)restitere Iuuenta,& Terminus. Placuit uatibus contumacia numinū. Siquidē firma omnia,& ęterna pollicebātur. Sed illud horrendum,quod molientibus sedem,in fundamētis humanū repertū est caput,nec dubitauere cuncti monstrū pulcherrimū,imperij sedem,caputque terrarū promittere. Tamdiu superbiā regis P.R. perpessus est,donec aberat libido:hanc ex liberis eius importunitatē tolerare non potuit, quorū cum alter ornatissimæ fœminę Lucretiæ stuprum intulisset,matrona dedecus ferro expiauit. Imperium tum regibus abrogatum.

Cap. VII.

Postremus omnium fuit regum Tarquinius superbus &c.) Gesta Tarquinij superbi scribunt Liuius lib.1.ca.2. ab urbe condita.Diony.lib.4.& inde.Val ca.1.& 4 7.Pli.ca.1.& 8.19 ca.1.14.Plura Seruius 6. Aene.Aug ca. 15.1.Ciui.Rufus, Eutro. in primo.Orosi in 2.Pli.minor ca.8.de uiris illu.Soli ca.2.Eu.li.temporū.Verg. 4 Aenei.ibi. *Vis & Tarquinios.* Plura Ouid.2.Fastorū ibi. *Nunc mihi dicenda.&c.*

Tullia Super cruentum patrem.) Hanc historiam præter supradictos, lege apud Vale., Max.cap. 11. 9.& apud Ouid 6.Fasto.ibi. *Tullia coniugio.*

In omnes superbia quàm crudelitate grauior est bonos. &c.) Videtur legendum,in senatū cædibus,in omnes superbia,in bonos grauior,crudilitate grassatus est.

Neque enim Filium.&c.) Hanc historiam præter citatos suprà.lege in 2.Fasto. Oui.ibi. *Cœperat hic alias.*

Papauerum capita.&c.) Conueniunt omnes præter Ouidiū,qui dicit nō papauerū sed liliorū capita excussisse.ibi. *Hortus odoratus.* Lege Frontinū cap.1.1. *Sed res nota nimis.*

Iuuentas & Terminus &c. Legendum est Iuuenta. Nam iuuentas est ætas ipsa, Iuuenta ipsum numē iuuēnus adolescentia. Acron.ode 10.1.Diuus Aug.cap.21.4.Ci. Martem quoque tertium enumerat contumacē. Plura de hoc scripsi 2.Cic.Aug.ca ul.ex sententia Ser in.9 Lact.ca 10.Ouid.2 Fast. *Quid noua.*

Lucretiæ stuprum.&c.) Hanc historiam scribunt omnes. Lege Val.ca.6.Copiosius Aug.cap 19.1.Ciuitatis Plutar. ca. 16. de uirtutibus mulierum. Lucretiæ stuprum copiosè,& more suo elegantissimè canit Ouid.2.Fastorū uersus finem ibi. *Cingitur interea &c.*

Imperium Abrogatum regibus. &c.) Diem,quo reges Roma pulsi sunt,qui regifugium dicebatur,bis quotannis Romani celebrabant,septimo.f.Cal. Martias,& xi: Cal.Iulias. Author Ouid. 2. & 5.Fastorum. Pulsus aūt fuit regno Tarquinius 7.Calendas Martias,hoc est,21.Februarij die ex secundo Fastorum, *Nunc mihi.* Aduertendum autem serpentem latrasse cū pulsus est regno Tarquinius. Author Plin.cap.41.8.naturalis historiæ.

Anne-

Anacephalæosis de septem Regibus. Cap. VIII.

1 HAec est prima ætas P. R. & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem, quadã fatorum industria, tam uarijs ingenio, ut Reipu. ratio, & utilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? tali opus fuit, ut inuaderet regnum. Quid Numa religiosius? 2 talem res poposcit, ut ferox populus deorum metu mitigaretur. Quid ille militiæ artifex Tullus, bellatoribus uiris quam necessarius? ut acueret ratione uirtutem. Quid ædificator Ancus? ut urbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam uerò Tarquinij ornamenta, & insignia quantam principi populo addiderunt ex ipso habitu dignitatem? Actus à Seruio census quid effecit, nisi ut ipsa se nosceret respublica? Postremo Superbi illius importuna dominatio, nõnihil, imò uel plurimum profuit. Sic enim effectum est, ut agitatus iniurijs populus, cupiditate libertatis incenderetur.

Cap. VIII.

1 *Hæc est prima ætas Po Ro &c.*) Anacephalæosis Græcè, Latinè dici potest Repetitio, seu instauratio, uel ut August. interpretatur, Recapitulatio. ἀνακεφαλαιόω, instauro significat. Quæ faciũt pro notitia huius capitis, dicta sunt in antehabitis capitibus.

2 *Deorum metu mitigaretur, &c.*) Diagoras, Theodorus, Leucippus, Democritus, Epicurus, & ex Romanis Lucretius, putant terroris, ac metus gratia, religionem à sapientibus institutam, quo se homines imperiti à peccatis abstinerent. Lactant. cap. 10. de ira dei. De Numæ religione scripsi capite ultimo 7. Ciuitatis dei. Ex quibus constet uera religio docet Aug. 10. Ciui. Lactan. ca. 28 4. Sed de hoc alibi.

De mutatione Reipublicæ. Cap. IX.

1 IGitur Bruto, Collatinoq; ducibus, & authoribus, quibus ultionem sui moriens matrona mandauerat, populus Romanus ad uindicandum libertatis ac pudicitię decus, quodam quasi instinctu deorum concitus, regem repente destituit, bona diripit, agrũ Marti suo consecrat, imperium in eosdem libertatis suæ uindices transfert. Mutato tamen & iudice, & nomine. Quippe ex perpetuo, annuũ placuit, ex singulari duplex, ne potestas so- 2 litudine, uel mora corrumperetur. Consulesq; appellauit pro regibus, ut consulere se ciuibus suis debere meminissent. Tantumq; libertatis nouæ gaudium incesserat, ut uix mu- 3 tati status fidem caperent, alterumq; ex consulibus tantum ob nomen, & genus regium, 4 fascibus abrogatis urbe dimitterẽt. Itaq; substitutus Valerius Publicola summo studio annixus est ad augendã liberi populi maiestatẽ. Nam & fasces ei pro libera cõcione submisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit. Et ne specie arcis offenderet, eminentes ædes suas in plana submisit. Brutus uerò fauori ciuiũ etiam domus suæ clade, & parricidio 5 uelificatus est. Quippe cum studere reuocãdis in urbẽ regib. liberos suos cõperisset, protraxit in forũ, & cõcione media uirgis cęcidit, & securi percussit, ut planè publicus parens in locum liberorum adoptasse sibi populum Rom. uideretur. Liber iam hinc P. R. prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro socijs, tum gloria & imperio, lacessentibus assiduè usquequaq; finitimis. Quippe cum patrij soli gleba 6 nulla esset, sed statim pomerium, mediusq; inter Latium & Thuscos quasi in quodam biuio collatus, omnibus portis in hostem incurreret, donec quasi contagione quadam per singulos itum est, & proximis quibusq; correptis totam Italiam sub se redigeret.

Cap. IX.

1 *Igitur Bruto Collatinoq; ducibus, &c.*) De his primis consulibus. Liu. li. 1. & 2. Dionys. lib. 4. & 5. Aug cap. 16. 3. Ciui. Plin minor ca 9. 10. & 15. de uiris illust. Eutro. in 1. Oro. in 2. Aduertẽdum annum illum primum habuisse 5. consules. Author Aug. ubi suprà. Macrob 1. Satu. dicit primos consules factos Calend. Iunij, quem diem, ut antea annotatum est, Romani celebrabant. Plut. uerò asserit eos creatos Cal. Ianuarij. Hinc seruatum ut deinceps semper Cal. Ianuarij consules crearentur. Lege ipsum problem. 18. Ornamenta consulum, atq; insignia lege 1. Fast. ibi *Vestibus intactis.* Fenest. cap. 22 Plura Flauius 3. de Rom. Triumph. Brutus autem dictus, quoniam stultitiam simulauerit. Plin. cap. 10. de uiris illust. Ouid. 2. Fasto ibi *Brutus erat.* De Martio Campo ultra ea, quæ scribit Liuius, lege Strabonem libro 5.

2 *Consules appellauit pro regibus ut consulere, &c.*) Magnã cõsulis officij, & dignitatis partẽ, paucis uerbis Cic. 3. legum parum post principium complexus est. Consules (inquit) regio præsumpto imperio, hisq; præeunto, iudicãdo, cõsulẽdo, prætores, iudices appellãto. Militiæ summũ ius habẽto, nemini parẽto. Iussa his populi suprema lex esto. Eũdẽ magistratũ interfuerint decem anni, ne quis capito. Ciuitatem

annali

annali lege seruanto. Ducila iusta, iuste gerunto. Socijs parcento. Seruos continento, populiq; sui glóriam augento. Domum cum laude redeunto. Hæc ille. Lege quæ notauimus titu. 22. Fenestellæ. Cur autem duodecim lictores, fasces uirgarum securibus alligatos gestabant, docet Plutar. Proble. 81. Docet Pli. lib. 17. Magistratū uirgas illas terribiles, peculiariter ex Betulla arbore quæ est eximio candore, ac tenuitate prædita.

Alterum ex cōsulibus. &c. Intelligit Collatinum Tarquinium, Lucretiæ maritum, de quo præter cæteros, scribit Cicero. tertio officiorum. & Pli. cap. nono de uiris illu. August. cap. 17. 2. Ciuitatis dei.

Itaq; Substitutus Valerius publicola. &c. De hoc Valerio Publicola præter suprà dictos, lege Val. cap. 4. & 4. 4. Pli. ca. 15. de uir. ill. Plutar. in uita eius omnia complexus est.

Cum studere reuocandis in urbem regibus liberos suos comperisset. &c. De coniuratione filiorum Bruti contra rempub. præter Liui. & Diony. Lege Vale. Max. cap. 8. 5. Item Aug ca. 16. 3. Ciui. Plutar. ca. 30 21. 22. Paral. Claudianus primo in Eutropium. *Iam* (inquit) *Chrysogonis tua Brute potestas Narcysiq; datur, natos hoc dedere pœnæ Profuit, & misero ciuem præponere patri?* Sic eñ hunc locū, ut plerosq; alios eiusdem poetæ castigauimus, cum antea non patri sed fratri passim legeretur. Vergilius. 6. Aeneid.

Vis & Tarquinios reges animamque superbam Vltoris Bruti, fascesq; uidere receptos? Consulis imperium hic primus, sæuasq; secures Accipiet natosq; pater noua bella mouentes, Ad pœnam pulchra pro libertate uocabit Infelix, utcunq; ferent ea fata minores. Vincet amor patriæ, laudumq; immensa cupido. Cur bellandū sit docet Cic. primo officiorum titul. 12. & 14 ubi docet bellū sine causa nullū esse debere.

Inter Latium & Ethruscos &c. Roma à principio (ut 11. Aeneid. docet Seruius ibi. *Ethruscisq; duces*) tantum unam Tyberis ripam tenebat. Iuuenalis Saty. 8. *Et quæ imperij finem Tyberinum uirgo natauit.* Propertius prima 4. *Et Tyberis nostris aduena bubus erat.*

Bellum Euthruscū Rege Porsenna. Cap. X.

PVlsis urbe regibus, prima pro libertate arma corripit. Nam Porsenna rex Ethruscorum ingentibus copijs aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen quamuis & armis, & fame urgeret, occupatoque Ianiculo ipsis urbis faucibus incubaret, sustinuit, repulit, nouissimè etiā tanta admiratione perculit, ut superior ultro cū penè uictis amicitię fœdera feriret. Tunc illa Romana pericula, atq; miracula, Horatius, Mutius, Clœlia, quæ nisi in annalibus forent, hodie fabulæ uiderentur. Quippe Horatius Cocles post quam hostes undiq; instantes solus submouere non poterat, ponte reciso transnatat Tyberim nec arma dimittit. Mutius Scæuola regem per insidias in castris eius aggreditur, sed ubi frustratum circa purpuratum eius ictum tuetur, ardentibus focis inijcit manum, terroremq; geminat dolo. Vt scias inquit, quē uirū effugeris, idē trecēti iurauimus. Cū interim (immane dictu) hic interritus, ille trepidaret, tanq̃ manus regis arderet. Sic quidē uiri. Sed ne quis sexus à laude cessaret ecce & uirginū uirtus. Vna ex obsidibus regi data elusa custodia, Clœlia per patriū flumen equitabat: & rex quidem tot, tantisq; uirtutū territus monitis, ualere liberosq; esse iussit. Tarquinij tamdiu dimicauerūt, donec Aruntem filiū regis manu sua Brutus occidit, superq; ipso, mutuo uulnere expirauit. Planè quasi adulterū ad inferos usq; sequeretur.

Cap. X.

Pulsis ex urbe Regibus &c. Quæ hoc 10. capite scribūtur, habentur à Liuio ii. 2. Diony. ii. 6. Pli. ca. 11. & 12. de uiris illu. Eutro. cap. 11. 1. Plutar. cap. 16. Paral. Aug. ca. 18. 2. Ciui. Sylilo lib. 10. ibi. *Auribus* Vergil. 8. Aeneid. ibi. *Nec non.*

Amicitiæ fœdera feriret. &c. In fœdere: quod ex pulsis regibus populo Romano dedit Porsenna, nominatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura uterentur. Author Plinius. ca. 14. 34.

Horatius cocles. &c. Præter supradictos, hanc historiam scribunt Val. Max. cap. 8. 3. Plutar. cap. 16. Paral. Frontinus cap. 13. 2. Verg. circa finem. 8. Aenei. ibi. *Aspiceres.* Huic Horatio ob insignem eius uirtutem, statuam in Comitio Romani posuerunt, quæ postea de cœlo iacta est. Author Plin. ca. 5. & 6 34. Et Gelius. ca 5 4. in quo ponte pugnauerit præter cæteros docet Pli. ca. 15. 36. Cocles autē dicitur, qui altero lumine cœcus nascitur. Author Plinius.

Mutius Scæuola. &c. Hanc Historiam præter citatos, lege apud Val. ca 3. 3. Plutar. cap. 2. Paral. Aug. cap. 10. 4. Ciui. Lactan. ca. 4. 5. diui. institutionū. Extât nobile Epigramma Martialis libro primo. *Dum peteret regem &c.* Syllius in 8. ibi. *Scæuola cui. &c.*

Clœlia per patrium flumen. &c. Habes historiam hanc à Val. ca. 2. 3. Plin. ca 13. de uiris illust. Plutarc. cap. 14 de laudibus mulierum. Verg. 8. Aeneid ibi. *Et fluuium.* Copiosius Syllius uersus finem. 10. *Nescia proh super.* Plura dictauimus in annot. Claudiani de laudibus Serenæ uxoris Stiliconis.

Vna

Vnaex obsidibus regi data,elapsa custodiam,&c.)Quot & quales fuerint obsides Porsennæ dari, & quæ fuerint conditiones pacis,docet Plutarch.ubi supra. Legendum autem est,elusa custodia.

Donec Aruntem,&c.) De Aruntis Tarquinij Superbi filij,& Iunij Bruti morte præter supradictos,lege Val.Max.ca.6.5. Id autem accidit,authore Plutarch.in Publicola pridie Calend.Martias.

Bellum Latinum. Cap. XI.

LAtini quoq; Tarquinios asserebāt æmulatione,& inuidia,ut populus qui foris dominabatur,saltem domi seruiret.Igitur omne Latium Manilio Tusculano duce,quasi in regis ultionem tollit animos.Apud Regilli lacū dimicatur,diu Marte uario,donec Posthumius ipse Dictator signum in hostes iaculatus est.Nouum,& insigne commentum,uti peteretur cursu. Cossus equitum magister exuere frenos imperauit,& hoc nouum, quo acrius incurrerent.Ea demum atrocitas fuit prælij,ut interfuisse spectaculo deos fama tradiderit.Duos in candidis equis Castorem atq; Pollucem nemo dubitauit.Itaque & Imperator ueneratus est,nactusq; uictoriam,templa promisit,& reddidit sanè quasi commilitonibus deis stipēdium.Hactenus pro libertate. Mox de finibus cum eisdem Latinis assiduè,& sine intermissione pugnatū est.Sora (quis credat?) & Algidum terrori fuerūt. Satricum,atq; Corniculū prouinciæ.De Veijs,& Bouillis pudet,sed triumphauimus. Tibur nunc suburbanū,& æstiuæ Preneste deliciæ,nuncupatis in Capitolio uotis petebātur. Idem tūc Fesulæ quod Taphrę.Nuper idē nemus Aricinū,quod Hercinius saltus.Fregellæ,quod Gesoriacū,quod Tigris,quod Euphrates. Coriolos quoq; (proh pudor) uictos adeo gloriæ fuisse,ut captū oppidū CN. Martius Coriolanus quasi Numantiam,aut Africam nomini indueret. Extant & parta de Antio spolia,quæ mœnibus in suggestu fori capta hostiū classe suffixit,si tamē illa classis,nā sex fuere rostratæ.Sed hic numerus,illis initijs,nauale bellum fuit.Peruicacissimi tamen Latinorum equi & Volsci fuere, & quotidiani,ut sic dixerim, hostes.Sed hos præcipuè Lucius Quintius domuit,ille dictator ab aratro,qui obsessa,ac penè iam capta Marci Minutij Consulis castra,egregia uirtute seruauit.Medium erat fortè tempus sementis cum patricium uirum innixum aratro suo,lictor in ipso opere deprehendit.Inde in aciem profectus,ne quid à rustici operis imitatione cessaret, uictos more pecudum sub iugum misit. Sic expeditione finita,rediijt ad boues,rursus triumphalis agricola. Fides numinū,qua uelocitate,intra XV. dies cœptū, peractūq; bellum,prorsus ut festinasse dictator ad relictum opus uideretur.

Cap. XI.

Latini quoq; Tarquinios asserebant,&c.)Historiæ huius authores sunt Liu.2.ab urb.cond.Dionys.lib.6.Plutarch.in uita Coriolani.Val. Max.lib.1.ca.de mira.Fenest.tit.13. Plin. cap.16.de uiris illust.Lactant.ca.8.1. Eutrop.cap 11.1. Oro cap.5.2.

Duos in candidis equis,&c.)Hanc historiam scribunt ferè omnes qui modò citati sunt.Frontinus autem cap.11.2.Dicit hoc excogitatum à Posthumio ut exercitum suum animaret ad bellum.Idem sentit Cic. ubi suprà.Simile uisum est in ea nauali uictoria,qua duce Lysandro Athenienses ceciderūt. Cic.eodem loco. De Castore,& Polluce fratribus plena sunt omnia,lege,quæ scribit Nas.5.Fast. *At mihi pande precor.* ubi Antonius Fanensis præceptor quondam meus,plura congessit Hyginius cap.21.2.narrat fabulam Plin.cap.37 1.Seru.2.Aen.ibi *Tyndarida.*. Item.6.Aen. *Si fratrem Pollux.* De his Latij oppidis Plin.ca.5.3.& Strabo lib.5.Syllius in 8.ibi *Faunigenæ socio.* Plura Verg 7.& 10.Aeneid.Solin.ca.8. Pactusq;. legendum est,nactusq;.De Algido ad hoc propositum 6.Fast.ibi *Scilicet hic olim.*

Peruicacissimi tamen Latinorum,&c.) Authores historiæ huius Liuius li.3.& 4.Dionys.10. Val.ca.4.4. August cap 10.5.Ciui.Plin.cap.17. de uiris illust.Eutro.cap.12 1. Oro.cap.13.2.Plin.ca.3. 18 naturalis historiæ.De Lutio Quintio lege,quæ notaui de 4.consula. Hono.ibi. *Lustrata lictore casa,fasceiq; saligni.* Sic enim legendum est,nō faces,ut passim legitur.De Dictatoris dignitate,origine,atq; officio, lege quæ notauimus tit.21. Fenestellæ ubi malè citatur Eutrop.cap.1.1. pro capite 12.

Bellum cum Ethruscis,Faliscis,& Fidenatibus. Cap. XII.

ASsidui uerò,& anniuersarij hostes ab Ethruria fuere Veientes,adeo ut extra ordinariam manum aduersus eos promiserit,priuatumq; gesserit bellum gens una Fabiorum satis superq; idonea clades. Cæsi apud Cremeram trecenti & sex,patricius exercitus,& scelerato signatur nomine,quæ proficiscentes in prælium porta dimisit. Sed ea clades ingentibus expiata uictorijs,postq; per alios atq; alios duces, robustissima capta sunt oppida,uario quidē euētu.Falisci se spōte dediderunt.Cremati suo igne Fidenates. Rapti

funditus

funditus,deletiq; Veientes.Falisci cum obsiderentur,mira uisa est fides Imperatoris,nec immeritò,q ludimagistrū urbis proditorē,cū his quos adduxerat pueris,uinctū sibi ultro remisisset. Eam namq;,Furius Camillus uir sanctus,& sapiens,sciebat uerā esse uictoriā, quæ salua fide,& integra dignitatē pararetur.Fidenæ quia pares non erāt ferro,ad terrorē mouendum facib.armatæ,& discoloribus serpentum in modū uittis furiali more processe rant,sed habitus ille feralis euersionis omen fuit.Veientium quanta res fuerit, indicat decennis obsidio. Tunc primū hyematū sub pellibus. Taxata stipendio hyberna. Adactus miles sua sponte iureiurando,nisi capta urbe non remeare.Spolia de Laërte Tolūnio rege ad Feretriū reportata.Deniq; non scalis,nec irruptione,sed cuniculo, & subterraneis dolis peractum urbis excidium.Ea deniq; uisa est prædæ magnitudo,ut eius decimæ Apollini Pythio mitterentur. Vniuersusq; pop. Rom. ad direptionem urbis uocaretur. Hoc tunc Veientes fuere,nunc fuisse quis meminit? quæ reliquiæ? quodúe uestigium? Laborat annalium fides,ut Veios fuisse credamus.

Cap. XII.

Assidui uerò anniuersarij hostes ab Ethruria fuere Veiētes,&c.)Historiam sex & centorū Fabiorum scribunt Liu. lib.2. Dionys.lib.9 Eutr. cap.11.1. Oros.cap.6.2. Plin.ca.14.de uir.illust.Gell.ca.21.17.Euseb.li.temporum. Ser.6.Aen.super illud. *Quo fessum.* Syllius lib.1.& 7.Ouid.2.Fast ibi, *Idibus agrestis.*

Et scelerato signatur nomine,&c.)De porta,quæ antea Carmentalis dicebatur.Lege Ouid.1. Fast.ibi. *Carmentis portæ.* Fuit etiam Romæ sceleratus uicus propè uicinum Cypriū, ut author est Varro, causam ponit Ouid.6.Fast.ibi *Certa fides.*

Sed ea clad &c.)Bellū cōtra Veios gestū scribit Liu.li 4 & 5. Aug.c.17.2.& c.17.3.Ci.& q mox citabitur.

Ludimagistrum.&c.)Scribunt hanc historiā Liu.in 5. Val.ca.5.6.Plutarch.in uita Camilli.Pli.ca.23.de uiris illust.Claudianus in Gildonē. *Ductosq; Camillus Trans murum pueros,obsessæ reddidit urbi.* Hinc fortassis non sibi,sed urbi in Floro legendū est,uel subito pro sibi ultro.Nā teste Valerio,senatus censuit,ut pueri,in patriā remitterētur.De Fidenatibus, Faliscis, ac spolijs Laërtis Tolūnij,latè Liu.4.ab urbe cōdita.De decimis Pithyo à Romanis missis præter alios.Val.ca.1.1.& ca 6.5.Plura.Liu.lib.5.

Bellum Gallicum, Cap. XIII.

HInc siue inuidia Deū, siue fato rapidissimus procurrentis imperij cursus,parumper Gallorum Senonum incursione supprimitur.Quod tempus P. R.nescio utrum clade funestius fuerit, an uirtutis experimentis speciosius. Ea certè fuit uis calamitatis, ut in experimentum illatam putem diuinitus,scire uolentibus immortalibus dijs,an Romana uirtus,imperium orbis mereretur.Galli Senones,gens natura ferox, moribus incōdita, ad hoc ipsa corporū mole,perinde ac armis ingentibus adeò omni genere terribilis fuit, ut planè nata ad hominū interitum,urbiū stragē uideretur. Hi quondā ab ultimis terrarum oris cum cingerentur omnia Oceano,ingēti agmine profecti,cū iam media uastassent,positis inter Alpes,& Padum sedibus,ne his quidem cōtenti,per Italiā uagabātur. Tum Clusium oppidum obsidebāt.Pro socijs,ac fœderis.P.R.interuenit.Missi ex more legati. Sed quod ius apud Barbaros? Ferocius agunt. Mouent exinde certamen. Conuersis igitur à Clusio, Romamq; uenientibus, ad Alliam flumen cum exercitu Fabius consul occurrit. Non Cremeræ fœdior clades. Itaque hunc diem,fastis Roma mandauit.Fuso exercitu,iam mœnibus urbis appropinquabant. Erant nulla præsidia. Tum igitur,aut nunquam aliàs apparuit uera illa Romana uirtus. Iampridem maiores natu amplissimis usi honoribus in forum coēunt, ibi deuouente pontifice,dijs se manibus consecrant, statimq; in suas quisque ædes regressi sicut in trabeis erant, & amplissimo cultu, in curulibus sellis sese posuerunt, ut cum uenisset hostis, in sua dignitate morerentur. Pontifices, & Flamines quicquid religiosissimi in templis erat partim in dolijs defossa terra recondunt,partim imposita palustris secum auferunt. Virgines simul ex sacerdotio Vestæ nudo pede fugientia sacra comitantur, tamen excepisse fugientes unus è plebe fertur L. Albinus, qui depositis uxore & filijs, uirgines in plaustrum recepit. Adeo tum quoque in ultimis religio publica, priuatis affectibus antecellebat. Iuuentus uerò,quam satis constat uix mille hominum fuisse, duce Manlio arcem capitolini mōtis insedit,obtestata ipsum,quasi præsentem Iouem,ut quemadmodū ipsi ad defendēdū templum

eius concurrissent, ita ille uirtutem eorum numine suo tueretur. Aderāt interim Galli, apertamq́ue urbem primo trepidarunt, qui subesset dolus: mox ubi solitudinem uident, pari clamore & impetu inuadunt. Patentes passim domos adeunt: ubi sedentes in curulibus sellis prætextatos senes, uelut Deos, Geniosq́ue uenerati, mox eosdem postquam esse homines liquebat, alioquin nihil respondere dignantes, pari uecordia mactant, facesq́ue tectis iniiciunt, & totam urbem igne, ferro, manibus solo exæquant. Sex mēsibus barbari (quis crederet?) circa montem unum pependerunt, nec diebus modò, sed noctibus omnia experti.
4 Cum tamen Manlius nocte subeuntes, clangore anseris excitatus, à summa rupe deiecit, et
5 ut spem hostibus demeret, quanquam in summa fame, tamen ad spem fiduciæ, panes ab arce iaculatus est. Et stato quodam die per medias hostiū custodias, Fabium Pontificem ab arce dimisit, qui solenne sacrum in Quirinali monte conficeret. Atq́ue ille per media hostiū tela incolumis religionis auxilio rediit, propitiosq́ue deos renunciauit. Nouissimè cum iam obsidione sua Barbaros fatigasset, mille pondo auri recessum suum uendicantes, idq́ue ipsum per insolentiam cum ad iniqua pondera addito adhuc gladio, superbè uictos increparent, subitò aggressus à tergo Camillus adeo cecidit, ut omnia incendiorum uestigia Gallici sanguinis inundatione deleret. Agere gratias dijs immortalibus pro ipso tātæ cladis nomine libet. Pastorum casas ignis ille, & flamma paupertatem Romuli abscondit. Incendiū illud quod egit aliud nisi ut destinata hominum, ac deorum domicilio ciuitas non deleta, non obruta, sed expiata potius, & illustra uideatur? Igitur post assertam à Manlio, restitutam à Camillo urbem, acrius etiam, uehementiusq́ue, in finitimos resurrexit. Ac primū omniū illam ipsam Gallicam gentem non contentus mœnibus expulisse, cum per Italiam naufragia sua latius traheret, sic persecutus est duce Camillo, ut hodie nulla Senonum uestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, cum singulari certamine Manlius aureum
6 torquem Barbaro inter spolia detraxit. Inde Torquati. Iterū Pontino agro, cū in simili pug-
7 na L. Val. insidente galeæ satyria alite adiutus retulit spolia. Et inde Coruini. Nec non tamen post aliquot annos, omnes reliquias eorum in Ethruria ad lacum Vadimonis, Dolobella deleuit, ne quis extaret in ea gente, qui incensam à se Romam urbem gloriaretur.

Bellum Gallicum. Cap. XIII.

1 *Hinc fuit Inuidia deorum. &c.* Historici ferè omnes, huius belli meminerunt Liuius lib. 5. Vale. c. de Ominibus lib. 1. Plut. in Camillo. Et Prob. 14 Plin. ca. 24 de uiris illu Gell. ca. 17. 5. Aug. ca. 12. 2. & c. 17. 3. Ciui. Vegetius. cap. 10. 4 de re militari. Ver. 8. Aene. ibi. *Atq́ue hic.* Martia. in Distichis. *Hac seruauit*. Oui. 6. Fast. ibi.
2 *Cuncta premebantur.* Ser. 8 Anei. *Itaque Hunc Diem Fastis Ro. mandauit &c.* Pro huius rei noticia, lege Plutar. problemat. 24. Plura notaui in commenta. Claudia in Gildonem ibi. *Tarquinios.*
3 *L. Albinus &c.* Val. cap. 1. 1. uocat hunc L. Aluanium: ut in alterutro manifestus error sit. De Manlio Capitone dicam c. 26. huius primi De Fabij pontificis sacro præter supradictos Val. c. 1. 1. De Genio deo.
4 Plura Censorinus. cap. 2. de die natali. *Clangore Anseris. &c.* Scribunt hoc idem omnes quos citauimus. Plin. cap. 22. 10 & cap. 3. 19 ponit huius rei causam. *Panes ab Arce iaculatus. &c.* Historiam ijdem qui su-
5 prà. Ob id factum Romani post Gallorum recessum in Tarpeio monte Ioui Pistori aram construxerunt, rem & rei causam, lege sexto Fasto. ibi. *Quem tu &c.*
6 *Inde Torquati. &c.* De Torquati cognomine. Plin cap 28. de uiris illu. Liuius lib 7. Gel cap. 11. 9. Val. cap. 4. 1. Meminit Verg circa finem. 6.
7 *Inde Coruini. &c.* Lege apud Liuium 7. ab ur. con. Val cap. 1. 1 Plin cap. 29. de uir ill. Alij ferè omnes, non Satyriam auem, sed coruum fuisse dicunt. Vel Satyria genus corui est. Ob id factum Valerius hic annorum trium & uiginti consul factus est. Historiam de Dolobella, qui Gallos deleuit, Eutro capi. 1. 2

Bellum Latinum. Cap. XIIII.

CONuersus à Gallis in Latinos, Manlio Torquato, Decio Murena consulibus, semper quidem æmulatione imperij & magistratuum infestos, tum uerò contēptu urbis incensæ, cum ius ciuitatis, partem imperij, ac magistratuum poscerent, pari imperio, atque iam amplius quàm congredi auderent: quo tempore quis cessisse hostem mirabitur? Cum alter consulum filium suum, quia contra imperium pugnauerat, quamuis uictorem occiderit, quasi plus in imperio esset, quàm in uictoria. Alter quasi monitu deorum capite uelato primum ante aciem, dijs manibus se deuouerit, ut in confertissima se hostium tela iaculatus, nouum ad uictoriam iter sanguinis sui semita aperiret.

Bellum Latinum. Cap. XIIII.

Conuersus à Gallis &c.).De hoc bello lege Liuiũ lib.8. Val.ca.2.2.cap.9.6 & ca.3.9 Gel.cap.13 9.Plut.ca.27.Paral. Eutro. cap.1.3.sic inquit. Latini qui noluerunt milites dare, hoc quoq; à Romanis exigere cœperunt, ut unus consul ex eorum, alter ex Ro.populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est. Oro.cap.9.3.dicit hoc bellum Latinis rebellantibus illatum anno.ccccix. ab urbe condita Lege Plinium cap.26.&28.de uiris illustribus.

Cum alter consulum filium suum. &c.) Historiam hanc scribunt omnes, qui supra. Plutar.autem dicit ubi supra hoc accidisse bello Samnitico. Pulchrè hanc historiam scribit Gel.cap.13.9. ex sententia Clau. Quadrigarij. Meminit Euseb. lib.temporum. Idem prius fecerat Epaminundas Thebanorum dux, cum aduersus Lacedæmonios belligerabat. Plutar.cap.41.Paral.

Alter quasi monitu Deorum &c.) Authores historiæ. Plutar.ca.17. Paral.dicit hoc accidisse in bello contra Albanos. Val.c.6.5Pli.ca.5.22.&.c.2.28. naturalis historiæ. Plin.minor.c.26.de uiris illu. Augu cap.20.4 & c.18 5.Ciui.Iuue Saty.ibi.*Plebeiæ Deciorum.&c.* Meminerunt Verg.6.Aenei.& Claudia.de quarto consulatu Hono.ubi plura annotauimus. Deuouendi formulam ponit Liuius ubi suprà. Plin.cap.2.28. dicit extare deuotionis carmen.

Bellum Sabinum. Cap. XV.

A Latinis aggressus est gentem Sabinorum, qui immemores factæ sub Tito Tatio affinitatis quodam contagio belli se Latinis adiunxerunt. Sed Curio Dentato consule, omnem eum tractum, qua Nar ambit, fontesq; Velini Adriatico tenus mari, igne, ferroq; uastauit, qua uictoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in potestatem, ut in utro plus esset, ne ipse posset existimare qui uicerat.

Bellum Sabinum. Cap. XV.

A Latinis aggressus est gentem Sabinorum &c.) Huius belli tanquam parui momẽti pauci meminerunt, lege Plinium cap.33.de uiris illu.& Oro.cap.20.3.Dentati nomen unde sumptum sit, docet Plin.ca.16.7. Plura annotauimus suprà cap.4.Iulij Solini.De Sabinis populis, lege Plin.cap.12.3.Et Syllium.lib 8.ibi.*bibens.* De Sabinorum enim nomine, non omnes idem sentiunt.

Bellum Samniticum. Cap. XVI.

PRecibus deinde Campaniæ motus non pro se, sed quod est speciosius, pro socijs Samnitas inuadit. Erat fœdus cum utrisq; percussum, sed hoc Campani sanctius, & priua omnium suorum deditione fecerunt. Sic ergo Romanus, bellum Samniticum tanquam sibi gessit. Omnium non modò Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil mollius cœlo, deniq; bis floribus uernat, nihil uberius solo, ideo Liberi, Cererisq; certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus: Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ. Lucrinus, & Auernus, quædam maris ocia. Hic amicti uitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius Aetnęi imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas Romam Carthaginemq; numerata. Pro hac urbe, ijs regionibus P. R. Samnitas inuasit, gentem si opulentiam quęras aureis & argenteis armis, discolori ueste, usq; ad ambitum armatam. Si insidiarum fallaciam, saltibus fere, & montium fraude grassantem. Si rabiem, ac furorem, sacratis legibus, humanisq; hostijs in exitium urbis agitatam. Si pertinaciam, sexies rupto fœdere cladibusq; ipsis animo fiorem. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios, & Papirios patres, eorumq; liberos ita subegit, ac domuit, ita ruinas ipsas urbium diruit, ut hodie Samnium in ipso Sanio requiratur, nec facilè appareat materia quatuor & uiginti triumphorum. Maximè tamen nota, & illustris ex hac gente clades apud Caudinas furcas, Veturio, Posthumioq; consulibus accepta est. Clauso enim per insidias intra eum saltum exercitu, unde non posset euadere, stupens occasione tanta dux hostium Pontius, Herennium patrem consuluit, & ille, Mitteret omnes, uel occideret, sapiẽter ut senior suaserat. His armis exutos mittere sub iugum maluit ut nec amici forent beneficio, & post flagitium hostes magis. Itaq; & consules magnificè uoluntaria deditione turpitudinem fœderis dirimunt, & ultionẽ flagitans miles Papirio duce (horribile dictu) subiectis ensibus per ipsam uiam ante pugnam furit, & in congressu arsisse omnium oculos, hostis author fuit, nec prius finis cædibus datus, quam iugum & hostibus, & duci capto, reposuerunt.

Bellum

Cap. XVI.

5 *Precibus deinde Campania motus &c.)* Prima pars capitis huius de precibus scilicet, & deditione Campanorũ habetur à Liuio lib. 7. Reliquum habetur lib. 9. ab urbe condita.

6 *Terrarum pulcherrima Cãpania &c.)* Campaniæ laus, sumpta est ex ca. 5. 3. Plin. Solino. cap. 8. Strab. lib. 5. Eutro. cap. 1. 2. Eleganter Syllius Campaniæ laudes cecinit lib. 8. *Iam uero quos diues opum, quos diues auorum. Et toto dabat ad bellum Campania tractu &c.* De his populis Plura. plin. cap. 5. & 12. 3.

3 *Hos tamen quinquaginta annis &c.)* Aliter multo Appianus. Vltimi, inquit, Sãnites erãt, qui Ionium incolũt & magno difficilisq; bello per annos octuaginta conflictati sunt. &c. Sententia Appiani uidetur uerior propter quatuor & uiginti triumphos de Samnitibus habitos.

4 *Apud Caudinas furcas &c.)* Historia habetur à Liuio lib. 9. Val. cap. 1. 5. ca. 2. 7. Plutar. cap. 6. Paral. Plin. cap. 30. de uiris illu. Aug. 17. 4. Ciui. Lucanus in. 2. Nota sunt quæ Eutro. & Oro. de hac ipsa clade scribunt. Lege quæ scribit Cice. 3. officiorum. Gesta sunt autem hæc anno. 433. ab urbe condita authore Orosio.

Bellum Ethruscum, & Samniticum. Cap. XVII.

HActenus. P. R. cum singulis gentium, mox aceruatim, tamen sic quoq; par omnibus. Ethruscorum xij. populi in id tempus incitati, antiquissimus Italiæ populus Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repente coniurant. Erat terror ingens tot simul, tantorumq; populorum. A latere, Ethruria infesta quatuor agminum signa uolitabant. Ciminius interim saltus in medio, ante inuius planè quasi Calydonius, uel Hercinius, adeo tunc terrori erat ut senatus consuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi auderet. Sed nihil horum terruit ducẽ, qui in fratre præmisso exploraret accessus. Ille per noctẽ pastorio habitu speculatus, omnia refert. Tum sic Fabius Maximus periculosissimum bellum, periculo explicauit. Nam subito inconditos atq; palantes aggressus est, captisq; superioribus iugis in subiectos suo more detonuit. Ea namq; species fuit illius belli, quasi in terrigenas è cœlo, ac nubibus tela mitterentur, nec incruenta tamen illa uictoria, nam oppressus in sinu uallis alter consulum, Decius more patrio deuotum dijs manibus obtulit caput, solennemq; familiæ suæ consecrarionem in uictoriæ precium redegit.

Cap. XVII.

1 *Hactenus. P. R. &c.)* Quæ hoc cap. continentur scribit Liuius. 9 & 10. ab ur. con. Oro. cap. 20. 3. Eutro. cap. 1. 8. Gestum autem est bellum hoc, anno. 450. ab ur. con. Oro. Euseb. autem dicit gestum Olym. 117. Meminit Aug. cap. 17. 3. Ciui. De duodecim Ethruriæ populis suprà cap. 5. De Calydonio, & Hercinio saltu infra. cap. 10. & 13. 4.

2 *Quatuor agminum signa &c.)* In hoc enim bello quatuor florentissimi populi cõtra Roma. fuerunt Ethrusci Vmbri, Samnites, Galli. Oro. ubi suprà. De hoc Fabio, qui primus Max. in ea familia dictus est, Plin. ca. 32. de uiris illu. Val. cap. 1. 2. De Ciminio monte, plura Liui. lib. 9. Frontinus. cap. 2. 2. & cap. 1. 2. Fabulam quandam de hac re narrat Ser. 7. Aenei. ibi. *Et Cimini cum monte lacum.*

Decius more patrio &c.) De huius Decij deuotione præter supradictos, Lege Plin. cap. 27. de uiris illu. Plutar. cap. 33. Paral. Valer. cap. 6. 5. Aug. cap. 18. 5. Ciui. lege notata. cap. 14. suprà. Lege quæ scribit Cice. 1. de diui. ante medium.

Bellum Tarentinum, & cum Pyrrho rege. Cap. XVIII.

SEquitur bellum Tarentinum, unum quidem titulo, & nomine, sed uictoria multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos, atq; Lucanos, & caput belli Tarentinos, idem totam Italiam, & cum istis omnibus Pyrrhum clarissimum Greciæ regem, una ueluti ruina pariter inuoluit, ut eodem tempore & Italiam consummaret, et trãsmarinos triumphos auspicaretur. Tarentum etiam Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam, & Apuliæ, totiusq; Lucaniæ caput, tum magnitudine, & muris, portuq; nobili, tum mirabili situ. Quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in oras nostras Histriam, Illyricum, Epyrum, Achaiam, Aphricam, Siciliam uela dimittit. Imminet portui ad prospectũ maris positum urbis Theatrum, quod quidem causa miseræ ciuitati fuit omnium suarum calamitatum. Ludos fortè celebrabant cum remigantes littori Romanas classes inde uident, atq; hostem rati, emicant, sine discrimine insultant, qui autem, aut unde Romani nec satis norant. Aderat sine mora querelam ferens legatio, hanc quoq; fœdius per obscœnam, turpemq; dictu cõtumeliam uiolant. Ex hinc bellum, sed apparatuß horribilis, cum tot simul populi pro Tarentinis consurgerent, omnibusq; uehemẽtior Pyrrhus qui semigrçcã ex Lacedæmonijs conditoribus

ciuitatem uindicaturus, cum totius uiribus Epyri, Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisque in id tempus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore, ueniebat. Apud Heracleam, & Campaniæ fluuium Lyrim Leuino consule, prima pugna, quæ tam atrox fuit, ut Ferentanæ turmę præfectus inuectus in regem turbauerit, coegeritque proiectis insignibus prælio excedere. Factum erat, nisi elephanti conuersi in spectaculum belli procurrissent, quorũ tum magnitudine, tum deformitate, & nouo colore simul, ac stridore cõsternati equi incognitas sibi belluas amplius quã erant suspicarentur, fugam, stragemque latè dederunt. In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio, Fabricioque conss. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & Caius Minutius quartæ legionis hastatus, unius proboscide abscissa mori posse belluas ostenderat. Itaque & in ipsas, pila congesta sunt, & in turres uibratæ faces, tota hostium agmina ardentibus ruinis operuerunt, nec alius cladi finis fuit, quàm nox dirimeret, postremusque fugientium ipse rex à satellitibus humero saucius in armis suis referretur. Lucaniæ suprema pugna sub Arusinis (quos uocãt) campis, ducibus ijsdem, qui superius. Et tunc tota uictoria exitũ, quem datura uirtus fuit casus dedit. Nam productis in primam aciem rursus Elephantis, unum ex his pullum adacti in caput teli grauis ictus auertit, qui cum per stragem suorum percurrens stridore quereretur, mater agnouit, & quasi uindicatura exiluit, tum omnia circa quasi hostilia graui timore permiscuit, ac si cædem feræ, quæ primam uictoriam abstulerant, secundam parem facerent tertiã sine controuersia tradidere. Nec uerò tantùm armis, & in campis, sed consilijs quoque, & domi, & intra urbem cum rege Pyrrho dimicatum est. Quippe post primam uictoriã rex callidus intellecta uirtute Romana, statim desperauit armis, seque ad dolos contulit. Nam interemptos cremauit, captiuosque indulgenter habuit, & sine precio restituit. Missisque deinde legatis in urbem, omni modo adnixus est, ut in amicitiã reciperetur. Sed bello, & pace, foris, & domi, omnẽ in partem Romana uirtus tũ se probauit, nec aliàs magis quam Tarentina uictoria ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiã, ducum magnanimitatẽ. Qui nam illi fuerunt uiri, quos ab Elephantis primo prælio obrutos accepimus? omniũ uulnera in pectore, quidam hostibus suis immortui, omniũ in manibus enses, & relictæ in uultibus minæ, & in ipsa morte ira uiuebat. Quod adeo Pyrrhus miratus est, ut diceret: O quam facilè erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis. Quæ autem eorũ, qui superfuerunt in reparando exercitu festinatio? cum Pyrrhus, uideo me, inquit, planè Herculis sydere procreatum, cui quasi ab angue Lernæo tot cæsa hostium capita de sanguine suo renascuntur. Qui autẽ ille senatus fuit? cũ perorante Appio Cæco pulsi cum muneribus suis ab urbe legati. Interrogati à rege suo quid de hostiũ sede sentirent. Vrbem templũ sibi uisum, Senatum regnum esse confiterentur. Quales porrò ipsi duces uel in castris, cum medicum uenale regis Pyrrhi caput afferẽtem Curius remisit: Fabricius oblatã sibi à rege imperij partem, repudiauit. Vel in pace? cum Curius fictilia sua Sãnitico præferret auro? Fabricius decẽ pondo argenti, circa Rufinum consularem uirum, quasi luxuriam censoria grauitate damnaret? Quis ergo miretur his moribus, uirtute militum, uictorem S.R. fuisse? uneque bello, Tarentino intra quadriennum maximam partem Italiæ, fortissimas gentes, opulentissimas urbes, uberrimasque regiones in deditionem redegisse? Aut quid adeo fidem superet? quoniã si principia belli cũ exercitu cõferantur uictor primo prælio Pyrrhus totã tremenrẽ Italiã, Cãpaniã, Lyrim Fregellasque populatus, propè captã urbẽ à prænestina arce prospexit, & à uigesimo lapide oculos trepidę ciuitatis fumo, ac puluere impleuit. Eodẽ postea bis exuto castris, bis saucio, & in Græciã suã trans mare, ac terras fugato, pax, & quies, et tãta adeo de opulẽtissimis tot gentibus spolia, ut uictoriã suã Roma nõ caperet. Nec.n. ullus pulchrior in urbẽ, aut speciosior triumphus intrauit, cũ ante hũc diẽ nihil nisi pecora Volscorũ, greges Sabinorũ, carpẽta Gallorũ, fracta Sãnitũ arma uidisset. Tũ si captiuos aspiceres, Molossi, Thessali, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus. Si põpas, aurũ, purpura, signa, tabulæ, Tarẽtinæque delitię. Sed nihil libentius P.R. aspexit, quàm illas, quas timuerat cum turribus suis belluas, quæ non sine sensu captiuitatis summissis ceruicibus, uictores equos sequebantur.

Cap.

Cap. XVIII.

1 *Sequitur bellum Tarentinum &c.)* De bello Tarentino scribit Flo. abbreuiator Liuij, lib. 12, 13. 14. Val. ca. 1. 8. Plin. de uiris illu. cap. 35. Plutar in uita Pyrrhi Aug cap. 17. 4. Ciui. Oro. cap. 2. 4. Eutr. cap. 1. 2. Tarenti originem, situm, potentiam &c. Lege apud Strab. lib. 6. Et Plin. cap. 10. 3. Syl. lib. 11. ibi. *Venerat*. Quando, & à quibus conditum. Euseb. lib. temporum. Quo autem tempore hoc bellum gestum est, docent Gel. cap. ult. 17. & Plin. cap. 6. 8.

2 *Hanc quoq; per obscœnam contumeliam &c.)* Hanc contumeliam ponit Val. ubi supra. Vnus enim Ro. legatorū urina inter cæteras contumelias, aspersus est. Nec de his, quæ passi sunt conquesti sunt, ne quid ultra, ac mandatum esset loquerentur.

3 *Incognitis in id tempus Elephantis &c.)* De Elephantis plura Plin. in principio. 8. Soli, cap. 28. Ambro. ca. 5. 6. Hexameri. Plin. cap. 6. 8. asserit Italiam primum uidisse Elephantos Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellasse, quoniam in Lucanis primo uisi sunt anno urbis conditæ. 472. Plin. 11. 3. Asculum nō in Apulia, sed Piceno collocat. Idem dicit Florus cap. 19. huius. Videtur igitur superfluum esse, In Apulia. Plutar. dicit tertiam cum Pyrrho pugnam, fuisse apud Beneuentum, nullam de Arusinis campis faciens mentionem. Hæc monendi causa uolumus. Idem Plutar. non Leuinum, sed Albinum consulem nominat Idem præfectum Ferentanæ turmæ (sic enim legendum) Eplacum uocatum dicit, ac dum pugnat confessum à Græcis.

4 *Missis\[q\]; legatis &c.)* Huius legationis præter cæteros meminerunt. Plin. ca. 34. 7. Soli. ca. 7. Cice 1. Tuscula. q.

5 *O quàm facile &c.)* Deest dato, ut legatur sic, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis dato, ex uetusto exemplari. Clarius Eutro. & Plin. minor ubi supra,

6 *Cum per orantę Ap. Clau. Cæca &c.* Sic enim legendum. Historiam hanc præter supradictos, lege apud Val. ca. 14. 8. Plin. cap. 34. de uiris illu. Plut. in Pyrrho recitat huius Appij. orationē, quā ad Senatū habuit. Lege Cic. in Catone maiore. Ouid. 6. Fasto. *Appius est author Pyrrho qui pace negata, Multū animo uidit, lumine captus erat.*

7 *Senatum regum esse cōsuerentur &c.)* De hac respōsione sic ait Plut. Cyneas Pyrrho retulit cū multa alia, tū Senatum Romanum, multorum regū sibi consessum uideri. Videtur igitur non regnū, sed regū legēdum.

8 *Venale caput &c.)* Hāc historiā præter cæteros lege apd' Val. c. 3. 6. & latius apd' Gel. c. 8. 3. Dictus aūt est medicus, hic Timochares. Multa Cic. officiorū. 3. De Curio, & Fabricio plura apd' Claudianū pimo in Ruff. & de quarto consulatu Honorij.

9 *Fictilia sua Samnitico præferret auro &c.)* Hanc historiā scribūt passim omnes, Lege Val ca. 3. 4. Gel. cap. 14. primi Plin. cap. 12. 33. Aug. cap. 18. 5. Ciui. Plura in annotationibus Claudiani ex Iuuenale, Vergilio, cæteris.

10 *Circa Ruffinum con VI. &c.)* Historia habetur à Floro. 14. abbre. Liuianarū. Val. cap. 4. 2. Gel. cap. 8. 4. Dicit autem idem Gel. cap. ultimo 17. hunc Ruffi. fuisse bis consulem, atq; antea dictatorem. Florus lib. 14. abbreuiationum Flumen Lyrim, nominat Plutar. Sirien. Sed tam in Floro quàm in Plutar. Sirin legendum est. Plinius cap. 11. 5.

11 *A Vicesimo lapide &c.)* Plutar. ait. Tantum enim processit, ut non amplius trecentis stadijs Roma abesset, hoc enim factum est mox postquam Leuinus uictus fuerat.

12 *Nec ulius triumphus &c.)* De ritu triumphātum scripsi in annota. 6. consula Hono. in Claudia. Lege Syl lib. ultimo. Item Ber. 16. 1. & 4. Proper. Multa Philel. epistola. 28. 29. epistolarum. & Conuiui. 2. De sensu, & de docilitate Elephantorum. Plin cap. 1. & 5. 8. Lege Arist. 9. naturæ animalium, & Strabonem lib. 15. Nugas multas de his garrit Albertus.

Bellum Picente. Cap. XIX.

1 OMnis mox Italia pacem habuit. Quid. n. post Tarentum auderet? nisi quod ultro prosequi socios hostium placuit. Domiti hinc Picētes, sed caput gentis Asculum Sēpronio duce, qui tremente inter præliū campo Tellurē deā, promissa æde placauit
2

Cap. XIX.

1 *Omnis mox Italia &c)* Quæ hoc capite scribit Flo. habentur 15. abbr. Liuia. Item Eutro. cap. 2. 2. Signanter Oro. cap. 5. 4. Vide Frontinum cap 12. primi.

2 *Tellurem deam promissa æde pla. &c.)* Vetustissimus Græcorum Melisseus, Iouis nutritor, Tellurem Vrani uxorem colere instituit. Lege Lactantium cap 22. 1. De eius in urbe Ro æde Plin. cap. 6. 14. Val. cap. 3. 6. Multa Aug 4. Ciui. Pt Ouid. 4 Fasto. Plura Macrob. 1 Satur.

Bellum Salentinum. Cap. XX.

1 SAlentini Picentibus additi, caputq; regionis Brundusiū inclyto portu. M. Attilio duce. Et in hoc certamine uictoriæ precium templum sibi pastoria Pales ultro poposcit.

Cap. XX.

1 *Salentini &c.)* Hoc bellū scribūt Flo. 15. abbr. Plin. c. 4. de uir. ill. Putr. c. 2. 2. De pale dea abūdè oēs, lege tamē

Secunda Vrbis discordia Cap. XXIIII.

[1] SEcundam in urbe decemuiratus libido conflauit. Allatas à Græcia leges decem principes lecti iubente populo conscripserant, ordinataq́ erat in. xii. tabulis tota iustitia. Cum tamen traditos fasces regio quodam furore retinebant. Ante ceteros Appius Cla. eò insolentię elatus est, ut ingenuam uirginem stupro destinaret, oblitus & Lucretię, & regum, & iuris, quod ipse composuerat. Itaq; cum oppressam iudicio filiã trahi in seruitutem uideret Virginius pater, nihil cũctatus in medio foro manu sua interfecit, admotisq; signis cõmilitonum, totam eam dominationem obsessam armis in carcerem, & catenas ab Auentino monte detraxit

Cap. XXIIII.

[1] *Secundam in urbem. &c.*) Id factum est anno. 302 ab ur con Lege Sol. cap. 3. Euseb lib. temporum. Eutro. cap. 12. 1. Diony. dicit Olymp. 82. hoc est annis ab ur. con. trecentis expletis, lege ipsum lib. 10. Liui. libr. 3. Val. c. 1. 6 Plin. cap. 21. de uir. illu. Oro. c. 13. 1. Aug c. 17. 3. Ciui. De duodecim tabulis, quãdo, & à quo editæ Diony. ubi suprà. Gel. ca. ult. 17. & ca. 1. 20. Sæpissime habetur earum mẽtio in libris Digestorum signãter tit. 2. 1. Plura Fenest titu. 14. Scriptæ autem ferunt ab Hermodoro Ephesio, cuius statua fuit Ro. in comitio, author Plin. ca. 5. 14.

Tertia Vrbis discordia. Cap. XXV.

TErtiam seditionem excitauit matrimoniorum indignitas ut plebei cum patricijs iungerentur, qui tumultus in monte Ianiculo duce Canuleio Tribuno plebis, exarsit.

Cap. XXV.

[1] *Tertiam seditionem. &c.*) De hac tertia discordia latè Liui. lib 4 Meminit Aug. cap. 17. 3. Ciui. ubi plura annotauimus.

Quarta Vrbis discordia. Cap. XXVI.

[1] QVartam honorũ cupido ut plebei quoq; magistratus crearẽtur. Fabius Ambustus [2] duarum pater, alteram Sulpitio patricij sanguinis dederat, alteram plebeio Stoloni [3] Hæc quodam tempore, quod lictoriæ uirgæ sonum ignotum penatibus suis expauerat, a sorore satis insolenter irrisa iniuriam non tulit. Itaq; nactus tribunatum honorum & magistratuũ consortium, quãuis inuito senatui extorsit. Verùm in his ipsis seditiõibus, prin- [4] cipem populũ nõ immeritò suspexeris. Siquidẽ nũc libertatẽ, nũc pudicitiã, tũ nataliũ dig- [5] nitatẽ, honorũ decora, & insignia uindicauit. Inter omnia hęc nullius acrior custos, quã li- [6] bertatis fuit. Nullaq; in preciũ eius potuit largitiõe corrũpi, cũ ut in magno, et in dies ma- [7] iore populo interim perniciosi ciues existerẽt. Sp Cassiũ agraria lege, Meliũ largitiõe sus- [8] pectũ regię dominationis, præsenti morte mulctauit. Ac de spurio quidẽ suppliciũ pater ipsius sumpsit. Hunc Quintij dictatoris imperio in medio foro magister equitum Serui- [9] lius Hala confodit. Manliũ uerò capitolij uindicem, quia plerosq; debitorũ liberauerat, al- [10] tius se, et inciuilius efferentem, ab illa, quã defenderat, arce deiecit, talis domi ac foris, talis [11] pace, belloq;. P. R. fretum illud adolescentię, id est, secundã imperij ętatem habuit, in qua totam inter Alpes fretumq; Italiam, armis subegit.

Cap. XXVI.

[1] *Quartam honorum cupido. &c.*) Hanc quartam discordiam. Lege apud Liuium uersus finem. 6. Et Val. Max. cap. 6. 8. Plin. cap. 20 de uiris illust.

[2] *Lictoriæ Virgæ sonum &c* Mos fuit ut lictor uirga fores percuteret, quas Consul fuerat intraturus, quem morem tangit Plin. cap. 10. 7.

[3] *SP. Cassium. &c.*) Authores historiæ sunt Liui lib. 2. Diony. lib. 8. Val. cap. 8. 5. & ca. 3. 6. Romæ simulachrum ex ære factum Cereris ex peculio Sp. Cassij, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat. Plin. cap. 4. 14.

[4] *Alteram plebeio. &c.*) Sic hunc locum corrigimus. Alteram plebeio Stoloni, qui quodam tempore, quod uxor eius lictoriæ uirgæ. &c. Ex uetusto codice.

[5] *Cum ut in Magno &c.*) Legendum est cum iam in magno.

[6] *Nunc pudicitiam. &c.*) Hoc dicit propter uirgines Vestales. Per id enim tempus, Romæ Vestalis uirgo Sunia, in stupro deprehensa uiua defossa est. Item una uirgo Romæ in corruptione deprehẽsa percutitur. Rursus, Romæ, uirgines Vestales, ob stupri reatum in terra obrutæ. Author Eusebius in temporibus, potest quoq; de Virginia intelligi, ut cap. 24. habet Florus.

SP. Cassium agraria lege, Melium largitione regiæ dominationis suspectum. &c.) Sic.n hunc locum primi correximus, cum antea legeretur. Cassium agraria lege suspectum regiæ dominationis. &c.

Tum Natalium dignitatem. &c.) Id ait, quoniam diu Romani restiterunt, ne plæbei cum patricijs matrimonio, aut magistratibus iugerentur, ut hoc ca. & præcedenti Florus ait.

Manlium uerò capit uin. &c) Hanc historiam lege apud Liui. lib. 6. Val. cap 1. 6. Plin. cap. 24 de uir. ill. Plin. cap. 28. 7. naturalis historiæ. Flo. cap. 13. suprà. Verg in 8. *In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat. Romuleoq; recens horrebat regia culmo* Lege quos citauimus ca. 13. suprà.

Ab illa arce. &c.) Damnati enim, de Tarpeio monte præcipitabantur. Acron. 6. 1. Sermo. Horatij.

Fretum illud adolescentiæ &c.) Adolescentes concito mari comparat, quorum (ut ait Lactan.) cum sit ætas lubrica, frenari, ac regi debet. Tempus enim à Bruto, Collatinoque consulibus in Ap. Clau. Quintum Fuluium consules uiris, armisq; incitatissimum, in lib. exordio, adolescētiæ comparauit.

Lucii Flori gestorum Romanorum epitomes liber secundus.

Caput primum.

DOmita, subactaq; Italia. P. R. prope quingentesimū annū agens, cū bona fide adoleuisset, si quod est robur si quę iuuētas, tum ille uere robustus & iuuenis, & par orbi terrarū esse cœpit. Itaq; mirū, & incredibile dictu, quippe quingentis annis domi luctatus est, adeo difficile fuerat dare Italiæ caput, his cc. annis, qui sequuntur, Africā, Europā, Asiam, totum deniq; orbem terrarum bellis, uictorijsq; peragrauit.

Cap. I.

Domita, Subactaq; Italia. &c.) Pro notitia huius primi capitis, quod locum prœmij obtinet, lege Appi. in operis prologo. qui post enumerationē terrarum, quas Ro. subegerunt sic inquit, Harum tantarū, innumerarūq; nationū, cū tanta sit magnitudo, Italiā tamen magno labore, ac uix quingentis annis, stabilem sibi reddidere. &c Ibidem præterea enumerat ferè nationes omnes, quæ Romanis paruerunt. Lege Dionys. in principio 1. antiquitatis Rom.

Dare Italiæ caput, &c.) Syl. in principio. *Quæsitumq; diu, qua tandem poneret arce Terrarum fortuna caput.*

Quæ hic secundus liber contineat, docet Flo. cap. 19 secundi.

Primum bellum Punicum. Cap. II.

IGitur uictor Italiæ populus, cum à terra fretum usq; uenisset, more ignis, qui obuias populatus incendio syluas, interueniente flumine abrumpitur, paulisper substitit. Mox eum uideret opulentissimam in proximo prædam, quodam modo Italiæ suæ abscissam, & quasi reuulsam, adeo cupiditate eius exarsit, ut quatenus nec mare iungi, nec pontibus posset, armis belloq; iungenda, & ad continentem suam reuocāda bello uideretur. Sed ecce se ultro ipsis uiam pandentibus fatis, nec occasio defuit, cū de Pœnorū impotētia, fœderata Siciliæ ciuitas Messana quereretur. Affectabat enim ut Romanus, ita Pœnus Siciliā, & eodem tempore patib. uterq; uotis, ac uiribus imperiū orbis agitabat. Igit̄ specie quidē socios iuuādi, re autem sollicitante præda quanquā territaret nouitas rei, tanta tamen in uirtute fiducia est) ille rudis, ille pastorius populus, uereq; terrestris ostendit nihil interesse uirtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur. Appio Claudio consule primū fretum tum ingressus est, fabulosis infame monstris, æstuq; uiolentum, sed adeo nō est exteritus, ut ipsam ruentis æstus uiolentiā pro munere amplecteret̄, statimq;, ac sine mora Hieronem Syracusanū regem tanta celeritate uicit, ut ipse ille se prius uictū, quā hostē uideret, fateretur. Duillio, Cornelioq; cōsulib. etiam mari congredi ausus est. Tū quidē ipsa uelocitas classis cōparatę uictorię auspiciū fuit. Intra cēn sexagesimū diē, quā cęsa sylua fuerat clx. nauium classis in ancoris stetit, ut non arte factæ, sed quodā munere deorum conuersę naues, atq; mutatę arbores uidetetur. Prælij uerò fama mirabilis, cum illas celeres, uolucresq; hostium naues, hę graues, tardęq; cōprehēderet. Longe illis nauticę artes, detorquere remos, & ludificari fuga rostra. Iniectę. n. ferreę manus, machinæq́ue aliæ, ante certamē multum ab hoste derisę, coactiq; hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparas, mersa et fugata hostium classe, primum illum maritimum egit triumphum, cuius

quod

quod gaudium fuit, cum Duillius imperator non contentus unius diei triumpho, per uitā oēm ubi à cœna rediret prælucere funalia, præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triūpharet, pro tāta uictoria leue huius prælij damnū fuit. Alter consulū interceptus Gneus Cornelius Asina, qui simulato colloquio, euocatus, atq; oppressus fuit, perfidiæ Punicæ documentū. Calatino dictatore, ferè omnia præsidia Pœnorū Agrigēto, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit. Trepidatum est semel circa Camerinensiū saltum, sed eximia uirtute Calfurnij Flāmæ tribuni militū euasimus, qui lecta ccc. manu infestū, & infessum ab hostibus tumulū occupauit, adeoq; moratus hostes, dū exercitus omnis euaderet, ac sic pulcherrimo exitu, Termopylarū, & Leonidæ famā adæquauit. Hoc illustrior noster quòd expeditioni tantæ superfuit, & superuixit licet nihil scripserit sanguine. Lucio Cornelio Scipione cum iam Sicilia suburbana esset, populi Ro. prouincia, serpēte latius bello in Sardiniā, annexāq; ei Corsicā trāsit, ubi & hic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeò q; omnis terra, mariq; Pœnos expugnauit, ut iam uictoriæ nihil nisi Africa ipsa restaret. M. Attilio Regulo duce, iā in Africā nauigabat bellū. Nec deerant, qui ipso Punici maris nomine, ac terrore deficerēt. Augēte insuper Tribuno Mānio metū, in quē, nisi paruisset, securi districta Imperator metu mortis, nauigādi fecit audaciā, mox de uētis, remisq; properatum est, tātusq; terror hostici aduētus Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur. Belli prima præmiū fuit ciuitas Clypea. Prima enim à Punico littore q̄si arx, et specula procurrit, et hęc et ccc. amplius castella uastata sunt. Nec cum hominib. modò, sed cū monstris quoq; dimicatum est. Cum quasi in uindictam Africæ, nata miræ magnitudinis serpens, posita apud Bragadam castra uexaret. Sed omniū uictor Regulus cū terrorē nominis sui latè circūtulisset, cūq; magnā uim iuuētutis, ducesq; ipsos aut cœpisset, aut haberet in uinculis, classemq; ingēti præda onustā, & triūpho grauem, in urbē præmisisset, etiā ipsam caput belli Carthaginem urgebat obsidione, ipsisq; portis inhærebat. Hic paulum circumacta fortuna est, tantùm ut plura deessent Romanæ urbis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nam conuersis ad extrema auxilia hostibus, cum Xantippum illis ducem Lacedæmon misisset, à uiro militiæ peritissimo uincimur, cum fœda clade, Romanisq; usu incognita. Viuus in manus hostiū uenit fortissimus Imperator. Sed ille quidē par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere fractus est, nec legatione suscepta. Quippe diuersa quā hostes mandauerāt censuit. Ne pax fieret, ne cōmutatio captiuorum reciperet. Sed nec illo uoluntario ad hostes suos reditu, nec ultimo siue carceris, seu crucis supplicio deformata maiestas. Imò his omnibus admirabilior, q̄d aliud q̄ uictus de uictorib. (quia Carthago non cesserat) de fortuna triūphauit. Populus autē Ro. multo acrior, infestiorq; pro ultiōe Reguli quā pro uictoria fuit. Metello igitur cōsule spirātib. altius Pœnis, & reuerso in Siciliam bello, apud Panormū sic hostes cęcidit, ut ne amplius ea in insula cōcitaretur. Argumētū ingentis uictorię, cētū circiter elephātorū captiuitas. Sic quoq; magna præda si gregem illum non bello, sed uenatione cepisset. P. Claudio cōsule nō ab hostib. sed à dijs ipsis superatus est, quorū auspicia contempserat, ibi statim classe demersa, ubi ille pręcipitari pullos iusserat, quod pugnare ab his uetaretur. M. Fab. Buteone consule, classem hostiū in Africo mari apud Egimurū iam in Italiā ultro nauigantē cęcidit. Quamuis Octauio triūphus tēmpestate intercidit, cū opulēta p̄da classis aduersis acta uētis, naufragio suo Africam, et Syrtes omnium imperia gentium, insularū, littora impleuit. Magna clades, sed non sine aliqua principis populi dignitate intercepta tempestate uictoria, & triumphū perijsse naufragio. Et tamē, cum Punicæ prædę amnib. insulisq; fluitarent P. R. triūphauit luctatio. Catulo consule, tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomē Egates, nec maior alia in mari pugna quippe cōmeatib. exercitu, propugnaculis, armis, grauis hostiū classis, & in eis quasi tota Carthago, quod ipsum exitio fuit. Romana classis prōpta, leuis, expedita, & quodā genere Castrensis, ad similitudinem pugnæ equestris, sic remis quasi habenis agebatur, & in hos, uel in illos mobilia rostra speciem uiuentium præferebat. Itaq; momento temporis laceratæ hostiū rates, totū inter Siciliā, Sardiniamq;

diniamque pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta denique fuit illa uictoria, ut de excidendis hostium mœnibus non quæreretur. Superuacuum uisum est in arcem, murosque sæuire, cum iam in mari esset deleta Carthago.

Cap. II.

Igitur Victor Italiæ populus. &c.) Punicum bellum primum inceptum est anno tertio 128. Olympiadis. Dionys. lib. 1. Manifestus error, in omnibus Soli. codicibus impressis hucusque, quibus asseritur Punicũ bellũ primũ fuisse anno 389. ab ur. con. Melius Gel. cap. ult. 17. Anno inquit post Ro. cõditã 400. ferme & 90. Consulibus Ap. Clau. cui cognomẽtũ Caudex, Appij illius Cœci fratre, & M. Fuluio Flacco, bellum aduersus Pœnos primum cœptum. Oro. ca 8. 4. Liui. in principio 31. dicit primũ bellũ cœptum, anno 478. ab urbe con. Plin. ca. 3. 31. Argentum inquit, signatum est anno urbis 584. Q. Fabio consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. De hoc primo bello Punico. Flo. lib. 16. & sequẽtibus Abbre. Eutr. cap. 1 2. Oro. cap. 8. 4. Aug. cap. 18. 3. Ciui. Plin. cap. 37. & quatuor sequentibus. Appia. in Libyco. Meminit sæpe Val. ut suis locis citabitur.

Imperiũque orbis agitabat. &c.) Claudi. in bello Getico. *Commouit atrox iniuria patres, Vrgerit maiora licet, grauiterque calere Vrbibus inter se claris de culmine rerum Congressis, aliquid gentes audere minores.* Secundum bellum Punicum eleganter, & compendiosè canit Syllius libro sexto per totum.

Fabulosis monstris) Syllam, & Charybdim intelligit. Lege Verg. 3. Aenei. ibi. *Tũ procul.* Plura Ouid. 13. Meta ibi. *Scylla latus dextrũ. &c.* Sumpta ex 12. Odissea Home. Luca. in 1. ibi.

Ignis in hesperiam Aestu, & uiolentum. Ruffus Auienus de Sicilia. *Hic iter infidum pelagi miserandaque fata Inuoluere salo, fluctuque hausere uorari. Sæpe rates surgunt angustæ marmore fauces, Arctaque præcipitant properũ confinia pontũ.* Sic enim locus legendus uidetur. Lege Diodo. in 6. Iustinum in 4. Syllium lib. 14.

Duillius Imp. &c.) Plura de Duillio isto Val. cap. 6. 3. cap. 3. 7 Fronti. cap. 5. 1. Ei Romani in signum uirtutis, statuam posuerunt. Pli. cap. 5. 4. De classe 60. diebus parata. Plin. cap. 40. 16. Syl. circa finem 6. ibi. *Iussam Serena.* Plin. ca. 38. de uiris il.

Calatino Dicta. &c) Quod hic de Calatino & Calphurnio, scribunt præter supradictos Plin. ca. 39. de uir. Front. c. 5. 1. Cuius inquit uariè tradidere nomen. Alij Laberiũ, nõnulli Quintum, plurimi Calpurniũ Flammam uocitatum scripserunt

Leonidæ famam adæquauit. &c.) Quæ de Leonida hic habentur scribunt Iusti. in 2. Val. 3. 3. Herod. autem uariè hanc narrat historiam. Dicit. n. duos, uel tres superfuisse. Ibidem etiam recitat Epigrammata horũ interfectorum, lege si uis. Item Fronti. cap. 8. 2.

Licet Nihil scripserit sanguine. &c.) Non legi quantum memoriæ nunc occurrit, Leonidam, uel aliquem ex eius socijs sanguine aliquid scripsisse. Idcirco intelligendum uidetur de Othryade Lacedæmonio, de qua re in annnotationibus Solinianis ex Val. Max. Plutar. Ouidio. complusculа congessimus.

M. Atilio duce. &c.) Vltra ea, quæ supradicti scribunt, Lege Gel. ca. 3. & 4. 6. Plin. cap. 40. de uir. ill. Aug. ca. 15. 1. Ciui. Val. cap. 1. 1. cap. 4. 2. ca. 2. 9. Fronti. cap. 3. 2. lege Syllium lib. 6 Et Hor. 3. 3. Carminum. Cice. 1. Officiorum. Et in Paradoxis. Plura congessimus cap. 15. & 24. primi ciuitatis.

Ducesque ipsos a ui cepisset.) Legendum est excidisset.

Circiter Centum Elephantorum captiuitas. &c.) præter citatos, de hac re, lege Fronti. ca. 7. 1. Plin. ca. 43. 7. naturalis historiæ De numero horum captorum Elephantorum uariè scribunt. Plin. ca 6. 8. dicit fuisse 142. Oro. c. 8. 4. 104. Hoc autem factum est anno 502 ab ur. con. Plin. cap. 6. 8 De Clau. pullos submergente præter alios Val. c. de Ominibus. Cic. 2. de natura deorum Florus. 19. Abbreuiationum. Fronti. ca. 53. 2.

Bellum Ligusticum. Cap. III.

PEracto Punico bello secuta est breuis sanè, & quasi ad recipiendum spiritum requies, argumentumque pacis, & bona fide cessantium armorũ. Tunc primum post Numam clausa fuit porta Iani, sed statim, ac sine mora patuit. Quippe iam Ligures, iam Insubres Galli, necnon & Illyrici lacessebant Sic de Alpibus, idest, de sub ipsis Italiæ faucibus gentes, deo quodam assiduè incitante, ne rubiginem, ac situm, arma sentirent. Deniq; ita quotidiani, & quasi domestici hostes tyrocinia militũ imbuebãt, nec aliter utraque gente quasi cote quadam. P. R. ferrum suæ uirtutis acuebat. Ligures imis Alpium iugis adhærentes, inter Varum, & Macrũ flumen, implicitos dumis siluestribus, maior alijs quantò labor erat inuenire, quàm uincere. Tutum locis, & fuga. Durũ, atque uelox genus ex occasione magis latrocinia, quã bella faciebat. Itaque cũ diu, multũque eluderẽt Salij, Deceates, Oxybij, Euburiates, incognitas tandem Fuluius latebras eorum ignibus sepsit. Bebius in plana deduxit, Posthumius ita exarmauit, ut uix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

Cap.

Bellum Ligusticum. Cap. III.

1 *Peracto Primo Punico bello.&c.*) Quæ hoc capite continentur, scribunt Flo.20.abbre. Eutro.capite 1.8. Oro.cap.11 & 12.4. Aug.ca.9.3. Ciui. Quoties Iani porta clausa fuerit dixi.cap 2.1 De his populis præter alios Plin.cap.4.5-17.quarti naturalis historiæ.

Bellum Gallicum. Cap. IIII

1 GAllis Insubribus, & his accolis Alpium, animi ferarum, corpora plusquàm humana
2 erant. Sed experimento deprehensum est: quippe sicut primus impetus eis maior
3 quàm uirorum est, ita sequens minor quàm fœminarum. Alpina corpora humenti cœlo educata, habēt quiddam simile niuibus suis, quæ, ut mox caluere pugna, statim in sudorē
4 eunt, & leui motu, quasi sole laxantur. Hi sæpe, & aliás, sed Britomaro duce nō prius solu turos se baltea, quā Capitolium ascendissent iurauerant. Factū est. Victos.n. Aemilius in Capitolio discinxit. Mox Astrionico duce, uouere de nostrorū militū prȩda Marti
5 suo tor
6 quem. Intercepit Iupiter uotum, nam de torquibus eorum aureum trophæum Ioui Fla minius erexit. Viridomaro rege Romana arma Vulcano promiserant, aliorsum uota ceci
7 derūt. Occiso enim rege Marcellus tertia post Romulū patrē Feretrio Ioui arma suspēdit

Bellum Gallicum. Cap. IIII.

1 *Gallis Insubribus.&c.*) De hoc bellō, scribunt Flo.20. Abbre. Eutr.ca.1.5. Oros.13.4. Pli.ca.45.de uir.ill. Euseb.li. temporum. Plura Plutar. in Marcello. Sané in hoc bello Po.Ro. sociorum, latinięq; nominis trecenta milia armatorum habuisse dicitur. Flo. ubi suprà. Plin.cap.20.3. dicit equitum.80.milia, peditum.70.milia, sine externis ullis auxilis, atq; etiam tunc sine Transpadanis.

2 *Quippe sicut.&c.*) Videtur legendum, experimento deprehensum est, quod sicut primus.&c. Liui.in.10. Eutro.in.3.

3 *Alpina corpora.&c.*) Docent philosophi locatū consequi locorum cōditiones. Hinc ait Porph. locum esse generationis principium quemadmodum & patrem. Lege Cic. libr. de Fato. Pli.cap 58.8. Ser.9. Aene. *Pricipio cœlum.* Prop.1.2. Verg.1. Georg. *India &c.*

4 *Hi sæpe & alias.&c.* Hanc historiam præter supradictos, ponit Val.cap.2.3. Plin.cap.10.3. naturalis historiæ. Plutar. uocat regem hunc Briomarum. Rursus Eutro. dicit uocatum Ariobistonem. Nam Ariobistonicus alter fuit, de quo cap.20. huius.2.

5 *Marti suo.*) Docet Cæsar.6. Commenta de bello Gallico circa mediū. Gallos quinq; Deos potissimū coluisse. Mercurium, Apollinem, Iouem, Martem, atq; Mineruam, causam lege ibi.

6 *Opima Spolia.*) De spolijs opimis Val.tit.2-3.ca 3.4.5. Propter.10.4. Varro, & Plutar. docent unde dicta sint.

7 *Tertia post Romulū.*)&c. De qua re sic Verg.6. Aene. *Aspice ut insignis spolijs Marcellus opimis Ingreditur uictorq; uiros supereminet omneis. Hic rem Romanā magno turbante tumultu Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumq; rebellem. Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.* Lege Seruium annotantem plura de Opimis spolijs.

Bellum Illyricum Cap. V.

ILlyrij seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arsiam, Tytiumque flumen, longissimè per totum Adriatici maris littus effusi. Hi regnante Teuca mulie-
2 re populationibus non contenti, licentiæ scelus addiderunt. Legatos quippe nostros ob ea quæ deliquerant iure agentes, nec gladio quidem, sed ut uictimas securi percutiunt, præfectos nauium igne comburunt, idq; quo indignius foret mulier imperabat. Itaque Cneo Fuluio Centimalo duce, latè domantur. Strictę in principum colla secures, legatorum manibus litauere.

Bellum Illyricum. Cap. V.

1 *Illyrij, seu Liburni.&c.*) De hoc bello, & alijs cum Illyrijs gestis extat lib. Appiani, qui Illyrius inscribitur. Lege Flo.20. Abbre. Eutro. cap.1.5. Orosi cap.13.4.

2 *Legatos quippe nostros.&c.*) Legati hi fuerunt P. Iunius, & T. Corruncanius, quibus in rostris tripedaneæ statuæ à R.P. positæ sunt, huius genus statuæ tribui solebant iniuria cæsis. Author Plin cap 6 14 ubi. Teucæ huius reginæ, mentionē facit. De Illyrijs & Liburnis idē Plin.ca.21.&.22.li.3. Plura Appi. ubi suprà. Videtur istud bellum præcessisse bellum antedictum lege quos citauimus.

Bellum Punicum secundum. Cap. Vi.

POst Primum Punicum bellum uix quadriennis requies. Ecce alterum bellum minus quidem spatio: nec enim amplius quàm .xviii. annos habet, sed adeo cladium atroci-

tate

tate terribilius, ut si quis conferat damna utriusque populi, similior uicto sit populus, qui uicit. At pudebat nobilem populum, ablatum mare, raptae insulae, dare tributa, quae iubere consueuerat. Hinc in ultionem puer Hannibal ad aram patri iurauerat, nec remorabatur. Igitur in causa belli Saguntus deleta est, Hispaniae ciuitas opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum, quam in libertate communi foedere exceptam Hannibal causas nouorum motuum quaerens, & suis, & ipsorum manibus euertit, ut Italiam sibi rupto foedere aperiret. Summa foederum Romanis religio est. Itaque ad auditum sociae ciuitatis obsidium, memores icti cum Poenis quoque foederis, non statim ad arma procurrunt, dum prius more legitimo quaeri malunt. Interim iam nouem mensibus fessi, fame, machinis, ferro, & igne. Versa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, tum desuper se, suosque cum omnibus opibus suis ferro, & igne corrumpunt. Huius tantae cladis author Hannibal poscitur. Tergiuersantibus Poenis, dux legationis Romanorum: Quae inquit mora est? Fabius. In hoc ego sinu bellum affero, & pacem, utrum eligitis? utrum placet summite. Cumque succlamatum esset, utrum uellet daret. Bellum igitur inquit, accipite, & excusso in media curia togae gremio, non sine horrore, quasi plane sinu bellum ferret, effudit. Similis exitus belli initio fuit. Nam quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimae dirae in illo publico parricidio, incendioque mandassent, ita manibus eorum uastatione Italiae, captiuitate Africae, ducum, & regum, qui id gessere bellum, exitio parentatum est. Igitur ubi semel se in Hispania mouit illa grauis, & luctuosa Punici belli uis, atque tempestas, destinatumque Romanis iam diu fulmen, Saguntino igne conflauit, statim quodam impetu rapta, medias perfregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulosae altitudinis niuibus, uelut coelo missa descendit: ac primi quidem impetus turbo, inter Padum, & Ticinum ualido statim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fusus exercitus, saucius & ipse uenisset in hostium manus Imperator, nisi protectum patrem praetextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Et hic erit Scipio, qui in exitium Africae crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebeia succedit. Hic secunda belli Punici procella desaeuit Sempronio consule, tunc callidissimi hostes, frigidum, & niualem nacti diem, cum se ignibus prius, oleoque fouissent (horribile dictu) homines à meridie, & sole uenientes, nostra nos hyeme uicerunt. Transimenus lacus tertium fulmē Hannibalis, Imperatore Flaminio. Ibi quoque ars noua Punicae fraudis. Quippe nebula lacus, palustribusque uirgultis tectus, equitum terga subitò pugnantium inuasit. Nec de Dijs possumus queri. Imminentem temerario duci cladem praedixerant insidentia signis agmina, & aquilae prodire nolentes, & commissam aciē secutus ingens terrae tremor, nisi illum horrorem soli, equitum, uirorumque discursus, & mota uehementius arma fecerint. Quartum id est penè ultimum uulnus imperij Cannae ignobilis Apuliae uicus, sed magnitudine cladis emersit, & xl. milium caede parta nobilitas. Ibi in exitium infelicis exercitus, dux, terra, coelum, dies, tota denique rerum natura consensit. Siquidem non contentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox terga pugnantium ceciderant: insuper callidissimus Imperator, patentibus in campis obseruato loci ingenio, quod & Sol ibi acerrimus, & plurimus puluis, et Eurus ab Oriente semper quasi ad cōstitutum, ita instruxit aciem, ut Romanis aduersus haec omnia aduersis, quasi secum coelum tenens, uento, puluere, sole, pugnaret. Itaque duo maximi exercitus caesi ad hostium satietatem donec Hannibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducum effugit alter, alter occisus est: dubium uter maiore animo. Paulum puduit, Varro non desperauit. Documenta cladis cruentus aliquādiu Aufidus. Pōs de cadaueribus iussu ducis factus in terrorem Vergilij. Modij duo annulorum Carthaginem missi, dignitasque equestris taxata mensura. Dubium deinde non erat quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quintūque intra diē epulari Hānibal in Capitolio potuerit, si (quod Poenū illū dixisse Maharbalem Bomilcaris ferūt) Hānibal quemadmodū sciret uincere, sic uti uictoria sciret. Tū quidē illū (ut dici uulgò solet) aut fatū urbis imperaturae, aut ipsius mens mala, & uersi à Carthagine dij, in diuersum abstulerūt, cū uictoria posset uti, frui maluit. Relictaque Roma Campaniā, Tarentūque peragrare, ubi mox & ipse, & exercitus ardor elāguit, adeo ut uerū dictū sit, Capuā Hannibal

ba

bali Cannas fuisse. Siquidem inuictum Alpibus, indomitum armis, Campaniæ (quis crederet) solæ, & tepentes fontibus Baiæ subegerunt. Interim respirare Romanus, & quasi ab inferis emergere. Arma non erant, detracta sunt templis. Deerat iuuentus, in sacramentū militiæ liberata seruitia. Egebant ærario, opes suas libens senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis, singulisq; annulis erat, quicquam sibi auri reliquere. Eques secutus exemplum, imitatæq; equitem tribus, deniq; uix suffecere tabulæ, uix scribarum manus. Leuino, Marcelloq; Consulibus, cum priuatæ opes in publicum deferrentur. Quid aūt in eligendis magistratibus? Quæ centuriarum sapientia? cum iuniores à senioribus consilium de creandis Consulibus petiuere. Quippe aduersus hostem toties uictorem, tam callidum, non uirtute tantùm, sed suis etiā pugnare consilijs oportebat. Prima redeuntis, sed 13 (ut sic dixerim) reuiuiscentis imperij spes Fabius fuit, qui nouam de Hannibale uictoriam 14 commentus est, non uelle pugnare. Hinc illi cognomen nouū, & reipublicæ salutare Cunctator. Hinc illud ex populo, ut imperij scutum uocaretur. Itaq; per Samnium totum, per Falernos Gautanosq; saltus, sic macerauit Hannibalem, ut qui frangi uirtute non poterat, 15 mora comminueretur. Inde Claudio Marcello duce etiam cōgredi ausus est, cominus uenit, & pepulit, & Campania sua, & ab obsidione Nolæ urbis excussit. Ausus & Sempronio Gracco duce, per Lucaniam sequi, & premere terga cedentis, quāuis tunc (ô pudor) manu seruili pugnaret. Nam hucusq; tot mala compulerant, sed libertate donati, fecerant de seruitute Romanos. O horribilem in tot aduersis fiduciam, ô singularem animum, ac spiritum populi Romani, tam arctis, afflictisq; rebus, cum de Italia sua dubitaret, ausus est tamen in diuersa respicere, dumq; hostes in iugulo per Campaniam Apuliamq; uolitarent, mediamq; iam de Italia Africam facerent, eodē tempore & hunc sustinebat, & in Sici16 liam Sardiniam, Hispaniam, diuersa per terrarum orbem arma mittebat. Sicilia mandata Marcello, nec diu restitit. Tota enim Insula in una urbe superata est, grande illud, & ante id tempus inuictum caput, Syracusæ, quamuis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando cesserunt. Longè illi triplex murus, totidemq; arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus. Arethusæ, nisi quod hactenus profuere, ut pulchritudini uictæ urbis par17 ceretur. Sardiniam Graccus arripuit, nihil illi gentium feritas, insanorumq; (nam sic uocantur) immanitas montium profuere. Sæuitum in urbes, urbemq; urbium Caralim, 18 ut gens contumax uilisq;, mortis saltem desiderio patrij soli domaretur. In Hispaniam missi Gneus & Publius Scipiones spem totam Pœnis eripuerant, sed insidijs Punicæ fraudis oppressi rursus amiserant. Magnis quidem illi prælijs cum Punicas opes cecidissent, sed Punicæ insidiæ alterum ferro castrametantem, alterum cum euasisset in turrim, cinctum 19 facibus oppresserunt. Igitur in ultionem patris, ac patrui missus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen fata decreuerant, bellatricem illam uiris armisq; nobilem 20 Hispaniam, illam seminariam hostis exercitus, illam Hannibalis eruditricem (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus, in Herculis columnas, & Oceanum recuperauit, nescias citius, an facilius quàm uelociter quatuor anni fatentur, quàm facilè uel una ciuitas probat. Eodem quippe quo obsessa est die capta est, omenq; Africanæ uictoriæ fuit, quod tam facilè capta est Hispanica Carthago. Certum est tamen ad profligandam prouinciam ma21 ximè profecisse singularem ducis sanctitatem. Quippe, qui captiuos pueros, puellasq́ue præcipuæ pulchritudinis Barbaris restituerit, ne in conspectum quidem suum passus adduci, ne quid de uirginitatis integritate delibasse saltem uel oculis uideretur. Hæc inter diuersa terrarum populus Romanus, nec ideo tamen Italiæ uisceribus inhærentem sum22 mouere poterat Hannibalem Carthaginensem. Plæraq; ad hostem defecerant, & dux acerrimus contra Romanos Italicis quoq; uiribus utebatur. Iam tamen eum plærisq; op23 pidis, & regionibus excusseramus. Tarentinus ad nos redierat. Iam & Capua sedes & domus, & patria altera Hannibalis tenebatur, cuius amissio tantum Pœno duci dolorem dedit, ut ille totis uiribus in Romam conuerteretur. O populum dignum orbis imperio, dignum omnium fauore, & administratione hominum, ac deorum. Compulsus ad ultimos

metus ab incœpto non destitit, & de sua urbe sollicitus, Capuam tamen non omisit, sed parte exercitus sub Appio Consule relicta, parte Flaccum in urbem secuta, absens simul præsensque pugnabat. Quid ergo miramur? Mouenti castra à tertio lapide Hannibali, iterum ipsos deos, deos inquam (nec fateri pudebit) restitisse, tanta enim ad singulos illius motus uis imbrium effusa est, tanta uentorum uiolentia coorta est, ut diuinitus hostem summoueri, non à cœlo, sed ab urbis ipsius mœnibus, & Capitolio uideretur. Itaque fugit & cessit, & in ultimum se Italiæ recipit sinum, cum urbem tantū non adortam reliquisset. Parua res dictu, sed ad magnanimitatem P. R. probandam satis efficax, quod illis ipsis, quibus obsidebatur diebus, ager quem Hannibal castris insiderat, uenalis Romæ fuit, hastæque subiectus, inuenit emptorem. Voluit Hannibal contra fiduciam imitari, subiecitque argentarias urbis tabernas, nec emptor inuentus est. Vt scias etiam præsagia fatis fuisse. Nihil actum erat tanta uirtute, sine tanto fauore deorum. Siquidē ab Hispania Hasdrubal frater Hannibalis cum exercitu nouo, nouis uiribus, noua belli mole ueniebat. Actum erat proculdubio, si uir ille se cum fratre iunxisset, sed hunc quoque castrametantē, Claudius Nero, cum Liuio Salinatore debellat. Nerò in ultimo Italiæ angulo summouebat Hannibalē. Liuius in diuersissimam partem, & in ipsas nascentis Italiæ fauces signa conuerterat, tanto, qua omnis longissima Italia, solo interiacet. Quo consilio, qua celeritate Consules castra coniunxerint? inopinanterque hostem collatis signis compresserint? Neque id fieri Hannibal senserit, difficile dictu est. Certè Hannibal recognita, cum proiectum fratris caput ad sua castra uidisset. Agnosco (inquit) infelicitatem Carthaginis. Hæc fuit illius uiri non sine præsagio quodam fati imminentis prima confessio. Iam certum erat Hannibalem etiam ipsius confessione posse uinci, sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus, magni existimabat asperrimū hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipsam Africam tota mole conuersus, imitari cœpit Hannibalē, & Italiæ suæ clades in Africa uindicare. Quas ille (dij boni) Hasdrubalis copias? quos Syphacis exercitus fudit? Quæ quantaque utriusque castra facibus illatis una nocte deleuit? Denique iam non à tertio lapide, sed ipsas Carthaginis portas obsidione quatiebat, sic factum est, ut inhærentem atque incubantem Italiæ extorqueret Hannibalem. Non fuit maior sub imperio Romano dies, quam ille cum duo omnium, & antea & postea ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ uictor, collatis cominus signis direxere aciem. Sed & colloquiū fuit inter ipsos de legibus pacis. Steterunt diu mutua administratione defixi, ubi de pace non conuenit, signa cecinere. Constat utriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari. Hoc Scipio de Hannibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, præmiumque uictoriæ Africa fuit, & secutus Africam terrarum orbis.

Cap. VI.

Post primum Punicum bellum, &c.) Bellum secundum Punicum scribunt ferè omnes tam Latini quàm Græci. Liuius tota Decade 3. Plutarch. in uita Fabij Maximi Scipionis superioris, M. Marcellini Hannib. Q. Flaminij. Appian. in Libyco. Plin. cap. 42. 41. 45, 48. 49. 50. de Viris illust. Polybius per totum. Eutr. in 3. Oros. in 4. Aug. sæpe, maximè tamen cap. 19. tertij Ciuit. Syl. Italicus per totum. Quæ sparsim scribuntur ab alijs, suis locis adducentur. Inceptum autem est bellum Punicum secundum anno 535. Sol. cap. 2. Idem ferè sentit Oros. cap. 14. lib. 4. Videntur plures quàm quatuor anni intercepti inter finem primi belli Punici, & initium secundi. Primum enim bellum Punicum per 23. annos contractum est. Eutr. cap. 1. tertij. Quid si legas, uix quatuor & uiginti annorum requies. Hæc tantum monendi causa dicta uelim. Hoc bellum ut hic dicitur 18. annos habet. Infrà autem cap. 5. 3. & Oros. cap. 20. quarti dicit 17. Eutr. in fine tertij, ait hoc bellum finem accepisse post annum nonumdecimū quàm cœperat. Appianus dicit 16. ferè.

Similior uicto fuit populus, qui uicit, &c.) Idem dicit Liuius in principio tertij Decadis, Syllius in primo.

Propiusq́ue (inquit) fuere periclo. Quis superare datum. August. cap. 19. tertij Ciuit.

At pudebat nobilem populum, &c.) Carthaginenses uicti primo Punico bello, pacem à Romanis orant, quā conditionibus antepositis, illico consecuntur. Conditiones autem erant ut Sicilia, Sardiniaque decederent. Proque impensis bellicis puri argenti tria millia talentorum Euboicorum æquis pensionibus, per annos 26. penderent. Lege Eutr. Oros. Polybium. Syl. in 1. *Gens rediuiua.* Ibidem quoque narrat iuramentum

ramentum Hannibalis contra Romanos Idem Verg.in 10.ibi. *Cum fera Carthago.*

4 *Saguntus deleta,* &c.) Saguntinorum cladem præter citatos, scribit August. cap. 10. tertij Ciuit. Valer. cap. 6. sexti. Signanter Syl.in 1.ibi. *Prima Saguntinas,* &c.

5 *More legitimo.*) Hunc morem lege apud Fenest.cit.10.ubi plures citauimus.

6 *Dux legationis Romanorum.*) Hi autem legati fuerunt Fabius Pamphilus & Valerius Publicola,lege Liuium 21.lib.ab urbe cond. Eleganter hanc legationem canit Syl.in principio 2.

7 *Medias perfregit Alpes.*) Transitum Hannibalis per Alpes describit Syl lib.3.ibi. *Sed iam præteritos.* Verg. 10. Aeneid. *Cum fera Carthago Romanis arcibus olim, Exitium magnum, atque Alpes immittet apertas.* Iuuen Satyr. 10. de Hannibale, *Pyrenæum Transilit oppositi natura alpemque niuemque Deduxit scopulos, & montem rupit aceto.* Lege Augustinum,Ser.Liu.Plut.in uita Hannibalis.

8 *Fabulosa altitudinis.*) Fingunt Græci,Herculem primum transisse Alpes, eundemque frangentem montis saxa,superos aspexisse.Syl.in 3. *Primus inexpertas adyt Tyrinthius arces, Scindentem nubes,frangentemque ardua montis, Spectarunt superi,* &c. Meminit Plin.cap.17 tertij.

9 *Inter Padum & Ticinum.*) Hanc historiam recitant Liu.lib.21. Valer.cap.4 quinti, Plut.in uita Scipionis, & Hannibalis Plin cap 40.de uir.ill.Syl.lib.4.ibi. *Caeruleas Ticinus aquas,* &c. Item cæteri De clade apud Trebiam accepta.Liu in 1.tertij Dec. Syl.lib.4.ibi. *At Consul tristis,* &c. Lege citatos antea.

10 *Trasimenus lacus.*) Historiam scribunt Liu.22.ab urbe cond. Late Syl lib.5.per totum Plin.cap 41 de uir. ill.lege præter citatos supra,Cic.2.Diuin.Val.lib.1.cap.de prodigijs. Aduertendum quidem laminium ab Hannibale superatum ix Cal Iulias. Ouid.6.Fast.ibi. *Nonego te.* Plin cap.81. huius terræmotus meminit. Creberrimus(inquit)Punico bello, intra eundē annū septies atque quinquagies nūciatus Romā. Quo quidē anno ad Trasimenū lacū dimicantes,maximū motum, neque Pœni senserunt neque Romani.

11 *Quartum,id est,penè ultimum.*) Cannensem cladem scribunt late,Liu.lib22. Polyb.l.3. Val.cap.1.&2.lib 1.& 6. secundi,cap.4. tertij cap.7.quarti.cap.4.& 6.septimi Plin.cap.18.lib.15. Lactant.cap 17 secundi Plura Augustinus ubi supra. Syl.in toto nono. Fron.cap.2.secundi,lege alios,quos citauimus. De numero Rom. interfectorum,nō omnes idem sentiunt,lege Plut in Hannibale. Dissentiunt quoque in annulorum mensura.Valer.cap.1.septimi. Augustinus cap.19.tertij Ciuit.Plin.cap.1 lib.33.afferunt fuisse modios tres. Liuius in princip o 23.ab urbe cond.recenset uarias scripturarum sententias.

12 *Parce ferro.*) Idem recitat Augustin.ubi supra.

13 *In terrore Vergily.*) Quid Vergeltj uerbo intelligat Florus,nondum capio.Necenim uiri, aut loci, siue fluuij nomen esse comperi.Quid si legas,in terrorem Varronis, uel in terrorem Seruilij.cui teste Liuio, media pugna tuenda data est.Meminit & Plutarchus, Vel in terrorem Vergentis,id est,sese inclinantis exercitus.

14 *Adherbalem.*) Legendum est ex Liuio ubi suprà, Maherbalem.

15 *Arma non erant. Deerat iuuentus.*) Præter supradictos,lege Valerium.cap.6 quinti,& cap.6.septimi. Plura Aug.cap.19 tertij Ciuit.Seru.aūr 9 Aen super illud *Substiterat.* ponit legem,qua seruī à militia arcebantur,asserens tantū post bellū Cānense hoc Rom.permissū Mulieres castra si qui,ingenti turpitudine apud maiores fuit,unde bellaturus Pomp in Lesbo reliquit uxorē,lege Seru 8 Aen. Quæ hic dicuntur de seruis,& templorū armis signāter Syl.lib 10.ibi. *At patres,* &c. De triplici militiæ genere Seru 8. Aen.

16 *Imperij spes Fabius fuit.*) Quæ hic de Fabio Maximo dicuntur,lege copiosè apud Plut.in uita eius. Item Liu lib.22. ab urbe cond.

17 *Cognomen nouum.*) Fabio huic quatuor fuere nomina,Maximus,Ouicula,Verrucosus,Cunctator Plin. cap 43.de uiris illust.Plut.ubi suprà.S.Hlib.6. *Pulcherrima quorum Cunctando Fabius in ρectus facta,* &c. Idem in 7. *Ac ni sacra senis uis,impressumque fuisset Sistere cunctando fortunā aduersa fouentem Vix ma Dardanij transisset nominis ætas* &c. Verg 6. Aen. *Vnus,qui nobis cunctando restituis rem.* Quod ex Ennio sumptum est. Originem Fabiorum scribit idem Syl circa finem 6.ibi. *Stirpe genus.* Ouid 1. Fast. *Nec gradus est.* Gesta hæc à Fabio, lege apud Liu.lib.22. & Syl.lib.12.

18 *Inde Claud o Marcello.*) Quæ hic scribit Florus, habentur à Liuio circa finem 3. & deinceps Decadis 3 & à Syl.lib.12.ibi. *Campo nola,*&c.Et infrà. *Illedies.* Et longè post. *At Libyæ ductor.* De hoc Marcello,Val. cap.1 primi,cap.3 secūdi,cap 2.tertij.cap.1 quarti.cap 1.quinti cap 7.octaui. Plura Plut in uita eius Plin. cap.45 septimi,dicit hunc Marcellum undequadragies dimicasse, quē solus Iulius Cæsar transgressus est. Lege quæ annotauimus 4. huius secundi. Gesta à Sempronio Gracche lege ex 24. & 25. Titi Liuij. Et n Syl. *Nuncius interea.*

19 *Nam hucusque.*) Habentur hæc abundè cap 6.septimi Val. Max Aug.cap.19.tertij Ciuit. Liu.26.

20 *O horribilem in toto.*) Claudianus. *Hæc obuia uone Innumeras uno gereret cum tempore pugnas. Hispanas caperet, Siculas submitteret urbes. Et Gallum terris prosterneret,æquore Pœnum. Nunquam succubuit damnis,& territa nullo Vulnere post Cannes maior Trebiamque fremebat. Et cum iam tremerent flammæ,muruque teneres Hostis,in extremos aciē mittebat Hiberos.*

21 *Sicilia mandata Mar.*) Scribuntur hæc à Liuio 25 ab urbe cond. Syl.lib.14.in principio. De Archimede, notaui plura in Claudiano,super illud *Iupiter in paruo.* Ex Valerio Maximo, Plinio, Lactan. Ouid.

Syl.Strab. Fabulam Arethusæ, libro 5. Metamorphoseos Ouidius Item Egl 10. Verg. & 3. Aeneid. ibi. *Ortygiam Alpheum.* Plin.cap.106.secundi,cap.5.lib. 31. De Syracusis plura notaui cap.4.primi Ciuit. Aug.

Sardiniam Gracchus arripuit.) Historiam hanc copiosè scribit Liuius libro 23. Item Syl. lib. 12.ibi. *Interea assuetis.* De hac insula Plinius cap.7.tertij,Sol.cap.10.Diod.lib.6.Plura in annotationibus nostris Claudiani in Gildonem. *Humanæ speciem plantæ.*

In Hispaniam missi Cn. & P. Scipiones.) Historiam hanc scribunt Liuius 23. 24. 25. ab urbe cond. Appian. in Libyco, Plutarchus in uita Scipionis, Valerius cap.de Ominibus,cap.2.secundi,cap. 7. tertij,Syl.lib.13. *Interea geminos terra crudelis Hibera* *Fortuna abstulerat permiscens tristia lætis.* *Scipiadas, magnumq́ decus magnumq́ dolorem.* Et lib 15. *Attritis rebus geminus iacet hoste superbo* *Scipio, belligeri Mauortia pectora ferens.* Seruius 6. Aeneid ibi. *Quis Gracchi genus?* &c Eutr.cap.5.tertij,Oros.cap 17.quarti.

Igitur in ultionem patris, & patrui missus Scipio.) Quæ hic scribuntur de Scipione superiori habentur laté à Liuio libro 26. & sequentibus, Plutarchus in uita Scioionis, Valerius Max. cap 7.tertij,cap.3. quarti, cap. 8.noni,& sæpe alibi. Plura Gel. cap.8 sexti,cap.18.19.& 20. quarti,cap 4 tertij,cap.20.secundi,cap 8.duodecimi,cap.8.lib.26. Plinius cap.9 24.27.30.septimi,cap 45.lib.16,cap 3.lib.21.cap.6.lib.22.cap.6 lib. 34. Augustinus cap.21 tertij Ciuit. Syl.13.usq; ad finem operis. Verg 6. Aeneid. *Quis Gracchi genus?* &c Claudianus, *Ergo seu patrys primaeuus manibus ultor* *Subderet Hispanum legibus Oceanum.*

Hannibalis eruditricem.) Hoc dicit quoniam Hamilcar Hannibalis pater in Hispaniā cum imperio missus, Hannibalem puerum secum duxisse traditur, lege Plut. in uita Hannibalis.

Qui captiuuos pueros puellasq́.) Historiam hanc habet Liuius circa medium 27. ab urbe cond. Eutr.cap.5. tertij, Plutarchus in uita eius. Plinius cap.49. de uiris illust. Notāter Syl.lib.15.ibi. *Quin etiam accitus,* &c. Similem fecisse Scipionem Aemyl.cap.1.quinti, Valerius asserit.

Pleraq; ad hostem defecerant.) Populos qui post Cannensem cladē à Romanis ad Hannibalē defecerunt, scribit Liuius in fine 2.tertiæ Decadis. Et Syl.lib.11.per totum.

Tarentinus ad nos redierat.) Tarentum post Cannensem cladem, à Romanis ad Hannibalem defecerat. Syl.in 12. *Inde Phalantæo leuitas animosa Tarentum* *Ausonium laxare iugum.* Qua arte Tarentum à Fabio recuperatum, docet Liuius lib.27. Augustinus capite sexto primi Ciuitatis Dei. Eleganter Syll. lib.15.ibi. *Tunc & Tyderij,* &c.

Parte exercitus.) Pro hac historia, lege Liuium libro 26. Plin cap.10.lib.15. Syl.lib.12. ibi. *Hic ut signa ferox.* &c. per totum. Lege quos suprà citauimus.

Tanta uis imbrium.) Hanc historiam lege apud Liuium libro 26. Et apud Syl.lib.12. *Iupiter Aethiopum,* &c. per totum. Claudianus in bello Gethico.ibi. *Hanc urbem insano,* &c. Augustinus capite uigesimo libri septimi Ciuitatis Dei.

Venalis Romæ fuit.) Idem scribunt Plutarchus in uita Hannibalis. Et Frontinus capite 18.tertij.

Hasdrubal frater Hannibalis.) Authores historiæ sunt Liu. 27. Valer.cap.7.tertij,cap.4. septimi. Frontinus cap 1 secundi. Eleganter Syl.lib.15.ibi. *Terrore interea,* &c. per totum. Idem scribunt citati superius in hoc capite.

Fratris caput uidisset.) Syl.lib.15. *Tum Nero procera sublimia cuspide portans* *Ora ducis cæsi, Cannas persoluimus inquit* *Hannibal, & Trebiam, & Trasimeni littora tecum* *Fraterno capite. I duplica nunc perfide bella,* *Et geminas arcesse acies, hæc præmia restant* *Qui tua transmisit optaris Alpibus arma.* Lege præcitatos. Transitum Scipionis in Africam, lege apud Liu.lib.29. Syl.lib.17.ibi. *Ipse alacer,* &c.

Quas ille Hasdrubalis copias, quos Syphacis.) Copiosè hanc historiam scribit Liuius libro 29 & 30. Lege Frontinum cap 1. primi. Syl.lib.17.ibi. *Spesq; Syphax.* Aduertendum sanè Syphacem à Scipione uictum 8. Cal.Iulij. Ouidius 6. Fast.ibi. *Postea lux,* &c.

Non fuit maior sub imperio Romano dies.) Quæ hic scribuntur, lege apud Liuium lib. 30. Plutarchus in Scipione. Syl lib.17 ibi. *Dum fletis,* &c. Pugnam autem hanc, & acierum instructionem præter Liu. Plut. Syl. lege Front.cap.3 secundi. Latius Appianus in libro qui Libycus inscribitur. Triumphum Scipionis de Aphris uictis eleganter canit Syl.in fine 17. De tempore quo Punicum bellum secundum gestum est, præter citatos in principio huius capitis. Lege Liuium in Procemio 4. Decadis.

Bellum Macedonicum primum. Cap. VII.

POst Carthaginem uinci neminem puduit. Secutæ sunt statim Africam, gentes Macedonia, Græcia, Syria, cæteraq; omnia quodam quasi æstu, & torrente fortunæ. Sic primi omnium Macedones, affectator quondā imperij populus. Itaq; quamuis tunc Philippus regno præsideret, Romani tamen dimicare sibi cum rege Alexandro uidebantur. Macedonicum bellum nomine amplius, q̃ spectatione gentis fuit. Causa cœpit à fœdere Philippi, quo rex iam pridem dominantem in Italia Hannibalem, sibi sociauerat, postea creuit,

[2] creuit, implorantibus Athenis auxilium contra regis iniurias, cum ille ultra ius uictoriæ, [3] in templa, aras, & sepulchra ipsa sæuiret. Placuit senatui opem tantis ferre supplicibus. Quippe iam gentium reges, duces populi, nationes præsidia sibi ab hac urbe petebant. [4] Primo igitur Leuino Consule, populus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ littora ueluti triumphanti classe peragrauit. Spolia quippe Siciliæ, Hispaniæ, Sardiniæ, Africæ præferebat. Et manifestam uictoriam, nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxilium Attalus rex Pergamorum. Aderant [5] Rhodij nauticus populus, qui bus à mari consul, à terris omnia equis, uirisq; quatiebat. Bis uictus rex, bis fugatus, bis exutus castris, cum tamen terribilius Macedonibus fuit ipso uulnerum aspectu, quæ non spiculis, neq; sagittis, nec Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladijs ultra mortem petebant. Enimuerò Flaminio duce inuios antea Chaonum montes. Pindumq; amnem per abrupta uadentem, & ipsa Macedoniæ claustra penetrauimus. Introisse uictoriæ fuit. Nam postea nunquam ausus congredi rex ad tumulos, quos Cynocephalas uocant, uno, ac ne hoc quidem iusto prælio opprimitur. Et illi quidem Consul pacem dedit, regnumq; concessit. Mox nequid esset hostile, Thebas, & Eubœam, & grassantem sub [6] Nabide suo Lacedæmona compescuit. Græciæ uerò ueterem statum reddidit, ut legibus [7] uiueret suis, & auita libertate frueretur. Quæ gaudia, quæ uociferationes fuerunt? Cum [8] hoc fortè Nemeæ in Theatro, quinquennalibus ludis à præcone caneretur. Quo certauere plausu, quid florum in Consulem profuderunt? Et iterum, iterumq; præconem repetere illam uocem iubebant, qua libertas Achaiæ pronunciabatur, nec aliter illa consulari sententia, q; modulatissimo aliquo tibiarum, aut fidium cantu fruebantur.

Cap. VII.

[1] *Post Carthaginem uinci neminem puduit.*) Ea quæ hoc capite cõtinentur scribunt Liu. lib. 31. 32. 33. 34. Val. cap. 8. quarti, cap. 2. quinti, Iustin. lib. 29. & 30. Eutr. cap. 1. quarti, Oros. cap. 20. quarti, Plut. in Paulo Aemil. Syl. lib. 15. ibi. *Aemathio interea.* Gestum autẽ est bellum hoc, anno 551 ab urbe cond. secundũ Eutr. cap. 1. quarti, Oros. dicit anno. 556.

[2] *Implorantibus Athenis auxilium.*) Tempore initiorũ, duo iuuenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas uenerunt, & in sacrarium Cereris cum alijs pluribus suis intrauerunt, ob hoc tanq; nefas summum cõmisissent, ab Atheniensibus cæsi sunt. Acarnanes mortibus suorũ cõmoti ad uindicandũ illos, auxilium à Philippo petierunt.

[3] *Ille autem ultra ius uictoriæ*) Author Liu. lib. 31. Faciunt huc quæ scribit Aug. cap. 4. 5. 6. primi Ciuit.

[4] *Primo igitur Leuino Consule.* Legendum uidetur Leuino Prætore, ex 31. Liuij, 29. Iustini. Itẽ ex Floro hoc ipso capite. Manifestam (inquit) uictoriam, nata in prætoria puppe, laurus pollicebatur. Huius historiæ meminit Claud. in bello Gethico, ibi. *Nec panam.* De lauro in puppe nata, Lege Liu. lib. 32.

[5] *Rhodij nauticus populus.*) Scribit Euseb. lib. temporum, Rhodios sæpe maris imperium obtinuisse. Faciunt ad hoc, quæ scribit Gell. cap 3. septimi.

[6] *Sub Nabide suo.*) Historiã hanc habes ex 34. T. Liuij, Iust. lib. 31. Eutr. & Oros. ubi suprà.

[7] *Quæ gaudia?*) Præterea, q̃ de hac historia scribit Liu. & citati hoc ip so cap. Lege Val. cap. 8 quarti.

[8] *Nemeæ in theatro.*) De quatuor ludorum generibus apud Græcos Lact. 6. Theb. in principio. Item cap. 20. sexti Diuin. instit. & cap. 4. Epitomes. Sic enim liber ille inscribi debet. non Nephithomon, ut passim legitur. Plura de ludis scribit Aug. cap. 32. primi Ciuil. Item lib. 2. & 4. Ibidem, lege cap. 2. secundi.

Bellum Syriacum regis Antiochi. Cap. VIII.

[1] MAcedoniam statim, & regem Philippum, Antiochus excepit quodam casu, quasi industria sic gubernante fortuna, ut quemadmodum ab Africa in Europam, sic ab Europa in Asiam ultro se suggerentibus causis, imperiũ procederet, & cum terrarum [2] orbis situ ipse ordo uictoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellũ fuit. Quip [3] pe cum Persas, & orientem Xerxem, atq; Darium cogitarent, quando perfossi inuij mon[4]tes, quando uelis opertum mare nunciaretur, ut hos cœlestes minę territabant, cum humore continuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauentis Asiæ suæ numinis timor erat. Sed nec sanè uiris, opibus, armisq; quicq; copiosius Syria, sed in manibus tam ignaui regis inci[5]derat, ut nihil fuerit in Antiocho speciosius, q; quod à Romanis uictus est. Impulere regẽ in id bellum, illinc Thoas Etholiæ princeps, inhonoratam apud Romanos quærens aduersus Macedones militiæ suæ societatẽ, hinc Hannibal qui in Africa uictus profugus, & pacis

impatiens hostem populo Romano, toto orbe quærebat. Et quid illud fuisset periculum, si se consilijs eius rex tradidisset, si Asiæ uiribus usus fuisset miser Hannibal? Sed rex suis opibus & nomine regio fretus, satis habuit bellum mouere. Europa iam, dubio procul, iure ad Romanos pertinebat. Hic Lysimachiam urbem in littore Thracio positam à maioribus suis Antiochus, ut hęreditario iure repetebat. Hoc uelut sydere Asiatici belli mota tempestas & maximus regum conuentus, fortiter indicto bello cum ingenti strepitu ac tumultu mouisset ex Asia, occupatis statim insulis Græcisq; littoribus, otia & luxus tanq; uictor agitabat. Eubœam insulam continenti adhærentem tenui freto, reciprocantibus aquis Euripus abscidit. Hic ille positis aureis sericisq; tentorijs, sub ipso freti murmure, cum inter fluenta tibijs fidibusq; concineret, collatis undiq; quamuis per hyemem rosis, ne cum aliquo ducum genere agere uideretur, uirginum puerorumq; delectus habebat. Talem ergo regem iam sua luxuria debellatum, populus Romanus Attilio Glabrione consule, in insula aggressus, ipso statim aduentus sui initio, coëgit ab insula fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas assecutus locum ccc. Laconum speciosa cæde memorandum, ne ibi quidem fiducia loci resistentem mari, ac terra cedere coëgit. Statim & e uestigio itur in Syriã. Classis regia Polixenidi, Hannibaliq; commissa. Nam rex prælium nec spectare poterat. Igitur duce Aemilio Regillo à remigantibus Rhodijs tota laceratur, ne sibi placeant Athenę. In Antiocho uicimus Xerxem, in Aemilio Alcibiadem æquauimus, Ephesiis Salamina pensauimus. Consule Scipione, cui frater ille modò uictor Carthaginis Africanus uoluntaria legatione aderat, debellari regem placet, & iam toto cesserat mari, sed nos imus ulterius. Meandrum ad amnem montemq; Sypilum castra ponuntur. Hic rex (incredibile dictu) quibus auxilijs, quibus copijs consederat. Trecenta millia peditum, equitũ, falcatorumq; curruũ, non minor numerus. Elephantis ad hoc immensæ magnitudinis, auro, purpura, argento, & suo ebore fulgentibus, aciem utriusq; uallauerat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine sua. Ad hoc imbre, qui subito superfusus mira felicitate Persicos arcus corruperat. Primũ trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo, & supplici pacem atq; partem regni dari placuit, eò libentius quod tam facilè cessisset.

Cap. VIII.

Macedoniam statim.) Bellum aduersum Antiochum regem, à Romanis gestum, scribunt Liu. lib. 3.4. & sequentibus. Iust. lib. 31. App. in Syrio, Val cap. 2. & 5. secundi. cap. 5. tertij, cap. 1 quarti, cap. 3. septimi, cap. 1. octaui, cap. 1. noni, Gell. cap. 5. quinti, Plut. in uita Scip. Plin. cap. 54 de uiris illust. Eutr. cap. 1 quarti, Oros. cap. 20. quarti. Front. cap. 7. quarti. Quo gestum sit tempore docet Eusebius libro temporum. 1

Quippe cum Persas.) Quæ hic dicuntur lege apud Herod. lib. 3 & 7. Item Iust. lib 2. & 3. 2

Perfossi imum montes.) Authores historiæ sunt Solin. cap. 14. Mela lib. 2. Herod lib. 7. Cic. 2. de finibus, Vergil. in Culice, ibi. *Non perfossus Athos.* Iuu. Sat. 10. *Velificatus Athos.* Xerxes ante experimentum belli fiducia uirum ueluti naturæ ipsius dominus, & montes in planum deducebat, & cõuexa uallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad nauigationem commoda per compendium ducebat. Author Iustin. lib. 1. Plura Herod. ubi suprà. 3

Cum humore continuo.) Quod hic scribit Florus, lege apud D. Aug. cap. 11. tertij Ciuit. Cicero autem 2 diuin. docet huius rei causam, sed locum assignasse sufficiat. Aduertendum simile prodigium sæpe uisum ut ibidem Aug. annotat, lege Euseb. 5. præpar. Euang. 4

Impulere regem.) Offensi Aetoli quia non ex arbitrio eorum Macedonia quoq; adempta regi ur data sibi in præmium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui cum adulationis magnitudinis in Romana bella spe societatis uniuersæ Græciæ impellerẽt. Iustin. lib. 30. Latius Liuius lib. 35. Societatẽ Hannibalis cum Antioc. habet. Iustin. lib. 31. Liu. 35. ab urbe cond. Facetissima cauillatio Hannibalis apud regem Antiochum scribitur cap. 5. quinti noctium Atticarum Gellij. 5

Hic ille positis.) Antiochus cum peruenisset in Chalcidem, formosæ uirgunculæ amore correptus, quinquagesimum iam excedens annum, cum tanta mole bellorum premeretur, nuptias tamen solenni more celebrauit, &c Lege App. ubi suprà. 6

Attilio Glabrione.) Hunc Appian. Acinium Manium uocari dicit Orosius Acilium. Thermopylæ unde dictæ, & earum descriptio præter Plinium & Strabonem, habetur ab Appiano ibidem. Plura Herodotus in 7. De trecentis Laconibus apud Thermopylas interfectis, notaui suprà pauca capite 2. huius 7

secundi

secundi. Item Appian. uocat præfectum classis Antiochi Polyzenem. De Syria ubi hoc bellum gestum est, & à qua nomen habet scribunt Mela in 1. & Strabo lib 16. Plin. 12. & circa lib. 5. Solin. cap. 51.

Duce Aemilio Regillo.) Hunc L. Neuium uocat Iustin. Appian. Liuium nominatum dicit. Cui postea (inquit) L. Aemilius Regulus ad curam classis successerat, hæc non nisi monendi causa.

Bellum Etholicum. Cap. IX.

SYriaco bello successit ut debebat Etholicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Asiatici belli persequebatur. Ergo Fuluio Nobiliori mandata ultio est. Hic protinus caput gentis Ambraicam, regiam Pyrrhi machinis quatit. Secuta deditio. Aderant Etholorum precibus Attici, Rhodij, & memineramus auxilij, sic placuit ignoscere. Serpit tamen latius in proximos bellum omnemque late Cephaloniã, Zacynton, & quicquid insularum in eo mari inter Ceraunios montes, iugumque Maleum Etholici belli accessio fuerunt.

Cap. IX.

Syriaco bello successit.) Hoc bellum describunt Liuius lib. 38. ab urbe cond Iust. lib. 32. Appian. in eo lib. qui Syrus inscribitur. Eutr. cap. 1. quarti, Plin cap. 52. de uiris illust. De Aetholia Plin. in principio 4. Strabo lib. 10. Legendum autem est Cephaleniam. Victoriam Fuluij de Aetholicis Quintus Ennius amicus eius, insigni laude celebrauit. Liuius ubi supra scribit preces Atheniensium atque Rhodiorum pro Aetholis &c. Causa huius belli, parum ante ex Iustini sententia posita est.

Bellum Histricum. Cap. X.

HIstri sequuntur Etholos. Quippe bellantes eos nuper adiuuerant, & initia pugnæ prospera hosti fuerunt, eademque exitij causa. Nam cum Cnei Manlij castra cepissent opimæ prædę incubarent, epulantes ac ludibundos plerosque, aut ubi essent pre poculis nescientes, Appius pulcher inuasit, sic cum sanguine, & spiritu male partam reuomuere uictoriam. Ipse ex Apulo equo impositus, cum subinde crapula & capitis errore lapsaret, captum sese uix, & ægrè postque experrectus est didicit.

Cap. X.

Histri sequuntur Aetholos.) Inter gesta huius Manlij, nõ lego ipsum cum Histris populis gessisse bellum. Liuius lib. 38. scribens quos populos Romanis subegerit, nullam de Histris mentionem facit. Plinius præterea cap. 19. tertij, dicit Histros subactos non à Cneo Manlio, sed Tudirano quodam. Sextus Rufus dicit Histros domitos, sed à quo & quando non meminit. Appianus dicit Histros Illyriorum nationem esse. Sed uidetur intelligendum de Histris Thraciæ populis ab Istro, uel Istria op. dictis. In oratione enim qua se Manlius contra legatos defendit dicit se bis præliatum in Thracia, lege Liu. lib. 38 Et hæc quoque inuestigandi causa dicta sint. De Istro oppido Plin. cap. 11. quarti, & Strabo lib. 7. lege Herm.

Bellum Gallogræcum. Cap. XI.

GAllogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit, fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Manlius, an eos inuisos simulauerit, dubium certè, negatus est uictori triumphus, quia causam belli non approbauit senatus. Cæterum gens Gallogræcorum, sicut ipsum nomen inditio est, mixta & adulterina est. Reliquiæ Gallorum, quibus etiam Brenno duce uastauerant Græciam, mox orientem secuti, in media Asiæ parte etiam sedere. Itaque ut frugum semina mutato solo degenerant, sic illa genuina feritas eorum Asiatica amœnitate mollita est. Duobus itaque prelijs fusi fugatique sunt, quamuis sub aduentu hostis relictis sedibus, in altissimos se montes recepissent, quos Tolostobogi, Tectosagique insederant. Vtrinque fundis, sagittisque acti, in perpetuam se pacem dediderunt. Sed alligari, miraculo quodam fuere, cum catenas morsibus & ore tentassent, cum offocandas inuicem fauces præbuissent. Nam Orgiaguntis regis uxor, à Centurione stuprum passa, memorabili exemplo custodiam euasit. Reuulsumque militis caput, ad maritum suum retulit.

Cap. XI.

Gallogræciam quoque.) Hoc bellum latè scribit Liu. lib 38. ab urbe cond Meminit Iustin. lib. 32. Plin. cap. 55. de uiris illust. Valer. Max. cap 1. sexti, Oros. cap. 20. quarti. Pauca Euseb. lib. temp. De origine, moribus, &c. Gallogræcorum lege Dionys. in 6. Faciunt quæ scribit Iustin. lib. 24. & 25. Valerius. cap. 4. primi. De degeneratione seminũ mutato solo, notanter Liu. longè post principium 38. Lege dictum Cyri Persarum regis apud Plut. in Apopht. Lege, quæ posui cap 4. huius secund. Fuerunt autem in hoc bello centum M. Gallogræcorum quorum xl. capta uel cæsa sunt. Liu. ubi suprà.

Orgiagontis regis uxor.) Huius historiæ meminerunt Val. cap. 6. Plin. cap. 11. De uir. illust. Liu. autẽ dicit non euasisse custodiam, sed à Centurione eductam ad duos necessarios mulieris, qui ad flumen eam spectabant, à quibus duobus Centurio aurum pensans interfectus est. Idem sentit Valer. Hæc ex Galatia oriunda fuit, Chiomara nomine, author Plutarchus.

Negatus est uictori triumphus.) Discrepat à Liuio Florus, asserente Gn. Manlium de Gallogræcis triumphasse. Maior pars (inquit) decem legatorum, qui cum Manilio fuerant & ante alios L. Furius purpurio. Et L. Aemilius Paulus contradixerunt ne Manilio triumphus decerneretur, post tamen longam discrepationem dicit Manilio triumphum decretum cognatorum, ac amicorũ Manilij opibus. De his populis, Liuius, Iustinus, ubi suprà. Plinius capite 12. quinti, Strab. lib. 11. uocãt Tolistobogos, ubi plura de eorum origine.

Bellum Macedonicum secundum. Cap. XII.

CVm aliæ aliæq; gẽtes, Syriaci belli sequũtur ruinã, Macedonia se rursus erexit, fortissimum populum memoria, & recordatio suæ nobilitatis agitabat, & successerat Philippo filius Perses, qui semel in perpetuum uictam esse Macedoniam non putabat ex gentis dignitate, multò uehementius sub hoc Macedones q; sub patre consurgunt. Quippe Thraces, in uires suas traxerant. Atq; ita industria Macedonum, uiribus Thracum, disciplinam Macedonicam tentauere. Accessit his consilium ducis, qui situm regionum suarum summo speculatus Hemo, positis per abrupta castris, ita Macedoniam suam armis ferroq; uallauerat, ut non reliquisse aditũ, nisi à cœlo uenturis hostibus, uideretur. Nam Marcio Philippo consule, eam prouinciam ingressus, populus Romanus exploratis diligenter accessibus, per Astrudem paludem, per acerbos, dubiosq; tumulos, illa quæ uolucribus quoq; uidebantur inuia accessit, regemq; securum & nihil tale metuentẽ, subita belli eruptione terruit, cuius tanta trepidatio fuit, ut pecuniam omnem in marci iusserit mergi ne periret, classem cremari ne incenderetur. Paulo consule, cum maiora & crebra essent imposita præsidia, per alias uias Macedonia depressa est. Summa quidem arte & industria ducis, cum aliàs minatus, aliàs irrepsisset. Cuius aduentus ipse eò terribilis regi fuit, ut interesse nõ auderet, sed gerenda ducibus bella mandauerit. Absens ergo uictus fugit in maria, Insulãque Samothracem fretus celebri religione, quasi templa & aræ possent defendere, quẽ nec montes sui nec arma potuissent. Nemo regum diutius amissæ fortunæ conscientiam retinuit. Supplex cum scriberet ad Imperatorem, ab illo quo confugerat templo, nomenq; epistolæ notaret suũ, regem addidit. Sed nec reuerentior captæ maiestatis alius Paulo fuit, cũ in conuiuijs adhibuit, liberosq; admonuit suos, ut fortunam, cui tantum liceret, reuererentur. Inter pulcherrimos, hunc quoq; populus Romanus de Macedonia duxit, atq; uidit triumphũ. Quippe cuius spectaculo triduũ impleuerit: Primus dies signa tabulasq;, sequens arma pecuniasq; transuexit, tertius, captiuos ipsumq; regem attonitum, adhuc tanq; subito malo stupentem. Sed multò prius gaudium uictoriæ populus Romanus, q; epistolis uictoris perceperat. Quippe eodem die quo uictus est Perses in Macedonia, Romæ cognitum est. Duo iuuenes candidis equis apud Iuturnæ lacum, puluerem & cruorem abluebant. Hi nunciauere Castorẽ, & Pollucem fuisse, creditum uulgò, quod gemini fuissent. Interfuisse bello, quod sanguine maderent. A Macedonia uenire, quod adhuc anhelarent.

Cap. XII.

Cum aliæ, aliæq; gentes) Bellum Macedonicum secundum scribunt passim omnes. Liuius libro 40. & 5. sequentibus. Iustin. lib. 33. Plut in Paulo Aemilio. Plinius capite 56. de Viris illustribus. Appianus in eo libro quem Mithridaricum inscripsit. Eusebius libro temporum. Valerius capite primo, & secundo, libri secundi, capite tertio libri quarti, capite primo libri quinti. Eutr capite primo libri tertij. Orosius cap 20. quarti Meminit Plinius cap. 3. lib. 31. & Gellius capite 3 septimi.

Recordatio suæ nobilitatis.) De uetustate & nobilitate Macedonum, Solinus capite 14. Iustinus libro septimo, Eusebius libro temporum, Dionysius libro 1. Gentes quæ in hoc bello Persæ adheserunt, lege apud Orosium ubi supra.

Celebri religione.) Samothraciæ multa uestigia in sacris ad nostram usque ætatem perdurant. Diodorus libro 6. Et parum infra, multa ad hoc. In Samo, quæ postea Samothracia est dicta. Iuno nata est. Author Seruius 1. Aeneid. In ea præterea adoleuit, & Ioui fratri nupta est, idcirco nobilissimum & antiquissimum templum eius est Sami, simulachrum in habitu nubẽtis figuratum, & sacra eius anniuersaria, nuptiarum ritu celebrantur. Author Varro, quod Lactantius capite 17. primi, Augustinus capite 7. sexti Ciuit. retulerunt.

Vt fortunam cui tantum liceret, reuererentur.) Fortunam quidam deam quandam esse opinari sunt, res humanas ueris casibus illudentem, secundum quorum sententiam est illud Ausonij, *Fortuna nunquam sistit in eodem statu. Semper mouetur, uariat & mutat uices, Et summa in altum uertit, ac uersa erigit.* Quem errorem reprobat Lactantius capite 28. & 29. tertij Diuin. Instit. Multa Augustinus cap. 19. quarti Ciuit. Lege quæ scribit Plinius capite 7. secundi. Triumphi formam ultra ea quæ dixi, cap. 18. primi huius. Lege apud Appian inter principium & medium libri eius, qui Libycus inscribitur.

Duo iuuenes candidis equis.) Huius dæmoniaci miraculi meminerunt Lactantius cap. 8. secundi, Valerius cap. ult. primi, Plutarchus in Paulo Aemilio. Lege quæ notaui cap. 11 primi huius.

Bellum Illyricum. Cap. XIII.

Macedonici belli contagio traxit Illyricos. Ipsi quidem ut Romanum à tergo distringerent, à Perse rege conducti pecunia, militauere. Sine mora ab Anitio prætore fusi fuguntur. Loscordam caput gentis delesse suffecit. Statim secuta deditio est. Denique hoc bellum, antè finitum est, quàm geri Romæ nunciaretur.

Cap. XIII.

Macedonici belli contagio, traxit Illyricos.) Bellum hoc & eius causam describit Appianus in eodem lib. qui Illyrius inscribitur. Item Plutarchus in Paulo Aemilio. Meminit Florus 41 & 44. Abbre. Eutr. capite 6. quarti. Valerius Maximus cap. 4. tertij. Aduertendum Genthium Illyricorũ regem contra quem hoc bellum gestum est, Gentianam herbam inuenisse, & ex suo nomine Gentianam dixit. Author Plinius capite 7. libri 25.

Loscordam caput gentis.) Non legi apud aliquẽ Geographũ Lascordam Illyrici ciuitatem, ideo uidetur legendum Scardonem ex 7. Strabon. Scardo (inquit) oppidum Liburnicum. Plinius capite 21. tertij, Conuentum Scardonitarum petunt Iapyges. Et Liburnorum ciuitates 14. Legendum etiam Anitio, non Antio ex Eutr. Appian. cæteris.

Bellum Macedonicum tertium. Cap. XIIII.

Quodam fato, quasi ita conuenisset inter Pœnos, & Macedonas, ut tertio quoque uincerentur. Eodem tempore utrique arma mouere, sed prior excutit Macedo, aliquanto quàm antè grauior, dum contemnitur. Causa belli propè erubescenda. Quippe regnum pariter & bellum uir ultimæ sortis Andriscus inuaserat, dubium, liber an seruus, mercenarius certè, sed quia uulgò Philippus, & similitudine Pseudophilippus uocabatur, regiam formam, regium nomen, animo quoque regio impleuit. Igitur dum hæc ipsa contemnit. P.R. Iuuentio Prætore contentus, uirum non Macedonicis modò, sed Thraciæ quoque auxilijs ingentibus ualidum, temere tentauit. Inuictus quoque, non à ueris regibus, sed ab illo imaginario, & scenico rege superatus. Sed consule Metello, amissum cum legione prætorem, plenissimè ultus est. Nam & Macedoniam seruitute mulctauit, & ducem belli deditum ab eo, ad quem confugerat Thraciæ Regulo, in urbem in catenis reduxit. Hoc quoque illi in malis suis indulgente fortuna, ut de eo populus Romanus, quasi de rege uero triumpharet.

Cap. XIIII.

Quodam fato.) De hoc bello scribunt Florus 50. Abbr. Valerius Maximus capite 5. septimi. Plinius minor capite 61. Eutr. capite tertio, quarti, Eusebius libro temporum. Dictus autem Pseudophilippus quoniam esset ex concubina natus se filium Philippi regis asseuerabat. Velut Liu. Persei. ψεῦδο enim Græcè falso significat. Eutr. capite tertio, quarti, nominat prætorem, non Iuuentium, sed Publium Panetium.

Bellum Punicum tertium. Cap. XV.

TErtium cum Africa bellum, & tempore exiguum fuit. Nam quadriennio patratum est, & in comparatione priorum, minimum labore. Non enim tam cum uiris, quàm cum ipsa urbe pugnatum est, sed planè maximo euentu. Quippe eo tandem Carthago finita est. Atque si quis trium temporum momenta consideret, primò commissum est bellum, profligatum secundò, tertiò uerò confectum est. Sed huius causa belli, quod contra fœderis legem, aduersus Numidas quidē semel parasset classem, & exercitum, frequens autem Masinissæ fines territaret. Sed huic bono socio'que regi fauebatur. Cum bellum sederet, de belli fine tractatum est. Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem, & cum de alio consuleretur, pronunciabat Scipio Nasica seruandam, ne metu ablato æmulæ urbis, luxuriari felicitas urbis inciperet. Medium senatus elegit, ut urbs tantùm loco moueretur. Nihil enim speciosius uidebatur, quàm esse Carthaginem, quæ non timeretur. Igitur Manilio Censorinoq; Consulibus, populus Romanus aggressus Carthaginem, spe pacis iniecta, traditam à uolentibus classem, sub ipso ore urbis incendit. Tum euocatis principibus, si salui esse uellent ut migrarent finibus imperatum, quod pro rei atrocitate adeo mouit iras, ut extrema mallent. Comploratum igitur publicè statim, & pari uoce clamatum est, ad arma, seditq; sententia quoquo modo rebellandum. Non quia spes ulla iam superesset, sed quia patriam suam mallent hostium, quàm suis manibus euerti. Qui rebellantium fuerit furor, uel hinc intelligi potest, quod in usum nouæ classis tecta, domusq; rescidetunt, & in armorum officinis, aurum & argentum pro ære ferroq; conflatum est, in tormentorum uincula matronę crines suos contulerunt. Mancino deinde Consule, terra mari'que feruebat obsidio. Operis portus nudatus, & primus & sequens iam murus, cum tantùm Byrsa, quod nomen arci fuit, quasi altera ciuitas resistebat. Quamuis profligato urbis excidio, tamen fatale Aphricæ nomen Scipionum uidebatur. Igitur in alium Scipionem conuersa respublica finem belli reposcebat. Hunc Paulo Macedonico procreatum, Africani illius magni filius in decus gentis assumpserat. Hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat auus, nepos euerteret. Sed quàm maximè mortiferi esse morsus solent morientium bestiarum, sic plus negotij fuit cum semiruta ciuitate Carthagine, quàm integra. Compulsis in unam arcem hostibus, portum quoque maris Romanus obsederat. Illi alterum ibi portum ab alia urbis parte foderunt, nec ut fugerent, sed quia nemo illos nec euadere posse credebat. Inde quasi enata subito classis erupit. Tum interim iam diebus, iam noctibus, noua aliqua moles, noua machina, noua perditorum hominum manus, quasi ex obruto incendio, subita de cineribus flamma prodibat. Deploratis nouissimè rebus xl. se millia uirorum dediderunt, quod minus credas, duce Hasdrubale. Quanto fortius fœmina, & uxor ducis? quæ comprehensis duobus liberis, à culmine se domus in medium misit incendium, imitata reginam, quæ Carthaginem condidit. Quanta urbs deleta sit, ut de cæteris taceam, uel ignium mora probari potest. Quippe per continuos decem & septem dies uix potuit incendium extingui, quod domibus, ac templis suis sponte hostes immiserant, ut quatenus urbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

Cap. XV.

Tertium cum Aphrica bellum, &c.) Bellum Punicum tertium, scribunt ferè omnes Florus 48. & 49. Abbr. Appianus in Libyco. Augustinus capite uigesimoprimo, & circa tertium Ciuitatis Dei. Plutarchus in uita Catonis Censorij. Eutrop. capite tertio, quarti. Orosius capite uigesimosecundo, & uigesimo tertio. libri quarti. Plinius capite quinquagesimooctauo de Viris Illustribus. Originem, situm &c. Cartha. habet. Iustin. libro decimooctauo, & decimo nono. Non prætereo quod de delenda Carthagine Plinius capite decimooctauo, libri 15. Naturalis historiæ retulit. Cato (inquit pernitiali odio Carthaginis flagrans nepotumq; securitatis anxius, cum clamaret in omni senatu Carthaginē delendā, attulit quodā die in curiā præcocem ex ea prouincia ficū, ostendensq; patribus. Interrogo uos,

(inquit)

(inquit)quando hoc pomum demptum putatis ex arbore?Cum inter omnes recens esse constaret. Atqui tertium(inquit)ante diem scitote decerptum Carthagine. Tam prope à muris habemus hostem. Statimq; sumptum est Punicum tertium bellum,quo Carthago deleta est. Lege cætera,quæ sequuntur. Idem scribit Plutar.in Catone. Et Aug.cap.30.lib.2.Ciuit.Inceptum est autem hoc bellum altero & sexcentesimo anno ab urbe cond. Liu.lib.49.

• *Sed huius causa belli,quod contra fœderis legem,* &c.) Post finem secundi belli Punici,Carthaginensibus conditionibus pax à Romanis data est. Si naues(inquit Scipio)longas,decem duntaxat exceptis,Romanis tradideritis.Si elephantos quos habetis,&cætera prius per uos sublata restitueritis,uel eorũ preciũ me iudice si quæ incerta erunt,persolvetis. Captiuos præterea omnes ac transfugas, & quoscunq; ex Italia eduxit Hannibal,tradideritis & hæc intra tricesimam diem ex quo pacem susceperitis à uobis fieri poscimus. Intra sexagesimam uerò Magonem Liguria excedet: præsidiaq; uestra, ex urbibus educere, q̃ extra Phœnicum fossam sitæ sunt. Obsides uniuersos reddere. Quotannis etiam talenta Euboica ducẽ ea in annos quinquaginta,Romanis pendere. Neque Celtas,aut Ligures stipendio conducere ulterius. Neq; Masinissæ,alijs'ue Romanorum socijs inferre bellum,aut Carthaginensium quempiam ad id mittere. Hęc & plura Appianus in Libyco. Bellum inter Carthaginẽses & Masinissam,propter quod tertiũ Punicum bellum ortum est,habetur ab Appiano & Liuio ubi supra.

† *Igitur Manilio Censorinoq; Consulibus,* &c.) De nominibus horum Consulum non omnes conueniunt. Eutrop. habet L.Mallio Censorino,Marco Mallio Consulibus.Oro.L.Censorino,M.Mãlio Consulibus. Liu.49. L.Martio,M.Manlio Consulibus.

‡ *In tormentorum uincula matronæ crines suos contulerunt.*) Carthaginensium duces instructuri classem,quia sparto deficiebant,crinibus tonsarum mulierũ,ad funes efficiendos usi sunt.Idem Massilienses,& Rhodij fecerunt. Front.cap.7.primi.

ſ *Hunc Paulo Macedonico procreatum,*&c.) Paulus Aemylius,ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis,duos iure adoptionis in Corneliã Fabiamq; gentem translatos,sibi ipse denegauit, duos ei fortuna abstulit,&c. Val.cap.10.quinti. Lege Plut. In fœdũ errorẽ Appian. plapsus est, q hunc Scipionẽ Aemylianum eum fuisse opinatus est,qui ab Antiocho puer captus fuit,& P.Scipioni patri restitutus. Antiochi(inquit)legatio,priuatim P.Scipioni ab Antiocho pecunias & oblationẽs afferebat. Filij præterea libertatem,quẽ ex Demetriade,in Chalcydem adnauigantẽ, Antiochus in Hellada ceperat, pollicebatur. Etatis puer Scipio,qui deinde Carthaginẽ cepit & euertit, & secundus à Scipione Africanus cognominatus est,Pauli filius,qui Macedoniã Perseo eripuit,Scipionis genere ex filia nepos,adoptione filius. Sed huius oppositum Latini omnes asserunt,lege Valerium cap.5.tertij.

§ *Concesserat auus,*&c.)P.Scipio,Scipionis Aemyliani auus fuit genere,licet adoptione pater,ut uerba Appian.nũc adscripta patefaciunt. Plut.aliter. Vxor(inquit)Paulo Aemylio fuit Papiria Masonis uiri cõsularis filia,quam post longũ cõiugij tẽpus repudiauit,licet pulcherrimã sobolẽ ex ea suscepisset. Hæc enim gloriosissimũ Scipionẽ & maximũ pepererat. Sententia Plut.uidetur uerior. Cõstat enim Aphricano superiori Aemyliã fuisse uxorẽ L.Pauli,qui Cõsul ꝓ republ.ad Cãnas occubuit. Ex ea genuit filias duas quarũ maiorẽ natu P.Cornelio Nasicæ,minorẽ seu in uita,seu post mortẽ patris certè Graccho nuptam cõstat. Aliorũ opinio est,quã & Florus sequitur, Scipionẽ minorẽ,à filio Publij Scipionis adoptatũ fuisse. Hanc secundã sententiã sequitur Cic. & in Catone Mai.& 6.de Rep.lib. Quã fuit imbecillis (inquit) P. Aphricani filius is,qui te adoptauit. In 6.de Rep.li.pater Aemylius Scipionẽ filium hortatur,ut sicut Aphricanus auus,colat iustitiã&pietatẽ. Primã opinionẽ sequitur Liu.li.49. Scip. Amylian⁹(inquit)L. Pauli filius,Africani nepos,&adoptiuus filius,&c. Res nõ bene nota fecit,ut præter institutũ,plura uerba de hoc facerẽ.

¶ *Quanto fortius fœmina,*&c.) Hanc historiã ut alios silẽã,lege apud Val.tit.2.1.cap.36. App. circa finẽ Libyci recitat huius mulieris ad Scip.& Hasdrubalẽ uerba. Deleta aũt Carthago est septingẽtesimo anno q̃ erat cõdita. Liu.lib.51. Sol cap.40. dicit anno 737. Euseb.anno 668.uel anno 748. Cõdita uerò fuit 72.annis anteq̃ Roma. Iust.lib.19. Carthag.excidiũ,lege Appian. Nescire se dicebat Q.Metellus illa uictoria,qua Carthago deleta est,boni ne plus an mali reipub attulisset. Vale cap.5.7. Faciunt ad hoc quæ scribit Cicero 1.Offic.tit.15. Plin.cap.9.lib.7.

Bellum Achaicum. Cap. XVI.

• QVasi sęculum illud euersionibus urbiũ curreret, ita Carthaginis ruinam,statim Corinthos excepit, Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria, Ioniũ & Aegeũ quasi spectaculo exposita. Hęc(facinus indignũ) antè oppressa est,q̃ in numero certorũ hostiũ referret. Critolaus causa belli,q libertate à Romanis data, aduersus ipsos usus est. Legatos Romanos dubiũ an & manu,certè oratione uiolauit. Igit̃ Metello ordinãti,cui tũ maximè Macedonię mãdata est ultio,&hinc Achaicũ bellũ:ad primã Critolai manũ Metellus cõsul per patẽtis Elidis cãpos,toto cæcidit Alphęo,& uno pꝛlio peractũ erat bellũ, iã & urbẽ ipsam

ipſam terrebat obſidio: ſed fato rerum, cum Metellus dimicaſſet ad uictoriã Mumius uenit. Hic alterius ducis dignitate exercitum ſub ipſis Iſthmi faucibus fudit, geminosq; portus ſanguine infecit. Tandem ab incolis deſerta ciuitas, direpta primùm, deinde tuba præcinente deleta eſt. Quid ſignorum? quid ueſtium? quidúe tabularum raptum, incenſum atq; proiectum eſt? Quantas opes & abſtulerit, & cremauerit, hinc ſcias, quod quicquid Corinthi æris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe cõperimus. Nam & æris notam prę cioſiorẽ ipſa opulentiſſimæ urbis fecit iniuria, quia incendio peruſtis plurimis ſtatuis, atq; ſimulachris, æris, auri, argentiq; uenæ in commune fluxere.

Cap. XVI.

Quaſi ſæculum illud. &c.) Hoc bellum ſcribunt Florus 52. & 53. Abbr. Iuſt. lib. 34. Val cap. 5. 7. Plin. 60. de Viris illuſt. Eutro. cap. 6. 4. Oro. cap. 5. 4. Cicero in oratione pro lege Manilia, & 1. Officiorũ Plin. cap. 12. 31. Capta autem Corynthus eſt, Olimpiade 156. anno tertio, urbis Romæ anno 608. Plin. cap. 2. 34.

Quid ſignorum, etc.) De ære Corynthio, cuius tria fuerunt genera, candidum, argento nitore, q; proximè accedens, in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temporum fuit. Hæc & plura Plin. cap. 2. & 3. 34. naturalis hiſtoriæ. Notum prouerbium de Corintho, *Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.* Horatius epiſtola 17. primi. Gellius. cap. 8. primi. Signat enim non omnium eſſe aggredi magna. Nota ſunt, quæ de Corintho ſcribunt Plinius, Strabo, Ouidius, & cæteri.

Res in Hiſpania geſtæ. Cap. XVII.

VT Carthaginem Corinthos, ita Corinthũ Numantia ſecuta eſt. Nec deinde toto orbe quicquam tantum in armis fuit. Poſt illa duo clariſſima urbium incendia, latè atq; paſſim, nec per uices, ſed ſimul, pariter, quaſi unum undiq; bellum fuit, prorſus ut inde, quaſi agitantibus uentis diffudiſſe quædam belli incendia toto orbe uideretur. Hiſpaniæ nunq; animus fuit aduerſus nos uniuerſæ conſurgere, nunq; conferre uires ſuas libuit, neq; aut imperare, aut libertatem tueri ſuam publicè. Alioquin ita undiq; mari, Pyrenæóque uallata eſt, ut ingenio ſitus, nec adiri quidem potuerit, ſed antea à Romanis obſeſſa eſt, q; ſeipſa cognoſceret, & ſola omnium prouinciarum uires ſuas, poſtq; uicta eſt, intellexit. In hac prope ducentos per annos dimicatum eſt, à primis Scipionibus in primum Cęſarem Auguſtum, non continuè, nec cohærenter, ſed prout laceſſierant. Nec cum Hiſpanis initio, ſed cum Pœnis in Hiſpania. Inde contagio & ſeries, cauſaq; bellorum. Prima per Pyrenæum iugum ſigna P. & Cn. Scipiones intulerunt, prælijsq; ingentibus Hannonem, & Haſdrubalem fratrem Hannibalis cęciderunt, raptaq; erat impetu Hiſpania, niſi fortiſſimi uiri in ipſa ſua uictoria oppreſſi Punica fraude cecidiſſent, terra mariq; uictores. Igitur quaſi nouam integramq; prouinciam, ultor patris & patrui Scipio ille Africanus inuaſit. Isq; ſtatim capta Carthagine & alijs urbibus non contentus Pœnos expuliſſe, ſtipendiariam nobis prouinciam fecit, omnem citra ultraq; Hiberum, ſubiecit imperio. Primus Romanorum ducum uictor ad Gades, & oceani oram peruenit. Plus etiam prouinciam retinere, q; facere ſtuduit. Itaq; per partes iam huc, iam illuc miſſi duces, qui ferociſſimas, & ad id temporis Hiberas gentes adeo impatientes iugi, multo labore, nec incruentis certaminibus ſeruire docuerunt. Cato ille Cenſorius, Celtiberos, id eſt, robur Hiſpaniæ, aliquot prælijs fregit. Gracchus pater ille Gracchorum, eoſdem c. & l. urbium euerſione mulctauit. Metellus ille, qui ex Macedonia cognomen meruerat, & Celtibericus fieri, cum & Contrebiam memorabili cepiſſet exemplo, & Verſobrigis maiori gloria pepercit. Lucullus, Turdulos, atq; Vaceos, de quibus Scipio ille poſterior ſingulari certamine, cum à rege fuiſſet prouocatus, optima retulerat. Decius Brutus aliquando latius Gallecos, Luſitanosq;, omnis Galatiæ populos, formidatumq; militibus flumen obliuionis, peractoq; uictor oceani littore, non prius ſigna conuertit, q; cadentem in maria ſolem, obrutumq; aquis ignem, non ſine quodam ſacrilegij metu & horrore deprehendit. Sed tota certaminum moles cum Luſitanis fuit & Numantinis, nec immeritò, quippe ſolis gentium duces contigerunt. Fuiſſet & cum omnibus Celtibris, niſi dux illius motus, initio belli oppreſſus eſſet ſummæ uir aſtutiæ, & audaciæ ſi receſſiſſet Salõdicus, qui haſtam argenteã

quatiens

quatiens uelut cœlo missam, uaticinanti similis omnium in se mentes conuerterat. Sed cũ pari temeritate sub nocte castra consulis adisset, iuxta tentorium ipsum, pilo uigilis exceptus est. Cæterum Lusitanos Viriatus erexit, uir calliditatis acerrimæ, qui ex uenatore latro ex latrone subitò dux, atq; imperator, & si fortuna cessisset, Hispaniæ Romulus, non contẽtus libertatem suorum defendere per xiiij. annos omnia citra ultraq; Hyberum, & Tagũ, igni, ferroq; populatus. Castra etiam prætorum, & præsidum aggressus, Claudiũ Vnimanum penè ad internitionem exercitus cæcidisset, insignia trabeis, & fascibus nostris, quæ cœperat, in montibus suis trophæa fixisset. Tandem eum Fabius Maximus consul opprelserat, sed à successore Seruilio uiolata uictoria est. Quippe qui cõficiendæ rei cupidus fractum ducem, & extrema deditionis agitantem, per fraudem, & insidias, & domesticos percussores aggressus, hanc hosti gloriam dedit, ut uideretur aliter uinci non potuisse.

Cap. XVII.

1 *Vt Carthaginem Corinthos &c.)* Bella, quæ post deletam Corinthum orta sunt. Lege apud Flo. 51. & 52. Abbr. Iust lib 34. & inde. Eutro. cap. 3. 4. Oro. cap. 3. 5. Cæteri, locis suis citabuntur. Hispaniæ situs laus, &c. habetur ab omnibus. Lege Strabonem in 3. Plin. 3. naturalis historiæ. Iusti. lib. ultimo. Soli. ca. 36. Plura Syl. lib. 3. Claudi, de laude Serenæ. *Quid dignum memorare tuis Hispania terris? &c.* Auienus. ibi. *Hic Hispanus ager. &c.* Et parum infra locum deprauatum sic castigauimus. *Gens agitat rupis uestigia Pyrenæa.*

2 *Prima per Pyrenæum iugum. &c.)* Gesta duorũ Scipionum, qui primi per Pyrenæũ iugũ signa Romana intulerunt ex parte tacta sunt ca. 6 huius secundi.

3 *Vltor patris & patrui Scipio. &c.)* Pro his, quæ hic de Scipione superiore narrantur. Lege quæ ca. 6. huius 2. sunt annotata, quibus adde quæ scribit Plutar. in Apophthegmatis.

4 *Cato ille Censorinus. &c.)* Gesta huius Catonis contra Celtiberos scribit Plutar. in uita eius. Et in Apophthe. Val. cap. 3. 4. Plin. 47. de uir. ill. Front. cap. 1. 1. & cap. 7. 4. Multa Cice. in Catone maiore. Pli. ca. 11. 14 Cato (inquit) cum in Hispaniam nauigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud inquit uinum bibi, q̃ remiges. Idẽ Front. ca. 1. 4 lege quæ scribit Gellius ca. 15. 13. Quod hic dicitur de Graccho patre, habetur ca. 57. Pli. de uir. ill. De isto Graccho Val. ca. 6. 4 Pli. cap. 11. 7. Cic de diui. Metelli gesta in Hispania Lege apud Flo. 51. Abbr. Val. cap. 2. 2. ca. 4. 7. & Plin. ca. 61. de uir ill. Front. ca. 1. 1. Luculli gesta in Hispania Val. cap. 2. 1. Flo. lib. 48. Abbr. Pli. cap. 58. de uir. illu. Ab his eisdem habetur, quod hic de Scipi. Aemiliano dicitur Quod de Decio Bruto dicit Flo. sumpta sunt ex 55. & 56. Liuij. Meminit Val. ca. 15 8. Si tamen non est alius. &c.

5 *Flumen obliuionis. &c.)* Idẽ habetur. 55. Abbre. Liuianarũ. Intelligit enim Lethen fluuium, qui circa Syrtes delabitur. *Λήθη* enim Græcè, obliuionem significat, de quo flumine. Luca in 9. *Quam iuxta Lethes tacitus perlabitur amnis Inferni ut fama, trahens obliuia uenis.*

6 *Cæterum Lusitanos Viriatus erexit. &c.)* Historiæ huius Autho. sunt Flo 52. & 54. Abbr. Cic. 2. Officiorũ Val. cap 4. 6. & ca. 6. 9. Plin. cap. 71 de uir. ill. Oro. ca. 5. 4. Eutro. cap. 3. 6. Syl. lib. 3. ibi. *Hos Viriatus agit.* Victi autem sunt à Viriato. M. Vecilius prætor. C. Plancius prætor. Claudius Vnimanus. Authores qui suprà. De Claudiõ. Vnimano Liuius nullam facit mentionem, sed Pli. Oro. Eutro. idem cum Floro dicunt. Q. Fabij successorem ferè omnes Seruilium Cepionem nominant. Corruptè in Eutro. legitur Scipione consule, pro Cepione.

Bellum Numantinum. Cap. XVIII.

1 NVmantia, quantum Carthaginis, Capuæ. Corinthi opibus inferior, ita uirtutis nomine, & honore par omnibus, summũq; si uiros æstimes Hispaniæ decus, quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Duriũ situata quatuor mi-
2 libus Celtiberorũ. xl. Miliũ exercitũ, per annos xiiij. sola sustinuit. Nec sustinuit modò sed sæuius aliquãto ptulit, pudẽdis fœderib. affecit. Nouissimè cũ inuictã esse cõstaret, opus quoq; eo fuit, qui Carthaginẽ euerterat. Non temere, si fateri licet, ullius causa belli iniustior. Segidenses socios & consanguineos Romanorũ manibus elapsos exceperãt, habita pro eis deprecatio nihil ualuit, cũ se ab omni bellorũ contagione remouerent, in legitimi fœderis preciũ iussi arma deponere. Hoc sic à Barbaris acceptũ, quasi manus abscinderentur. Itaq; statim Megara uiro fortissimo duce ad arma conuersi, Põpeiũ prælio aggressi, fœdus tamen maluerũt, cũ debellare potuissent. Hostiliũ deinde Mãcinũ, hunc quoq; assiduis cæ-

dibus

dibus ita subegerunt ut ne oculos quidem, aut uocem Numantini uiri quisquã sustineret tamen cum hoc quoq; fœdus maluere, contenti armorum manubijs, cum ad internitionem sæuire potuissent. Sed non minus Numãtini, quã Caudini illius fœderis flagrans ignominia, ac pudore populus Romanus. Dedecus quidem præsentis flagitij, deditione Mancini expiauit. Cæterũ duce Scipione Carthaginis incendijs ad excidia urbium imbuto, tandem etiã in ultionem excanduit, sed tunc acrius, in castris quã in campo, nostro cum milite, quã cũ Numantino pręliandũ fuit. Quippe, assiduis, & iniustis, & seruilibus maxime operibus attriti, ferre plenius uallũ, qui arma nescirent, luto inquinari, qui sanguine nollēt iubebant. Ad hoc scorta, & calones, sarcinæ nisi ad usum necessariæ amputantur. Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem uere proditum est. Sic redacto in disciplinam milite, commissa acies, quodq; nemo uisurũ se unquam sperauerat, factum est, ut fugientes Numantinos quisquã uideret. Dedere etiam sese uolebant, si tolleranda uiris imperarent. Sed cum Scipio ueram uellet, & sine exceptione uictoriam, eo necessitatum cõpulsi, primum, ut destinata morte in prœliũ ruerent cũ sese prius epulis, quasi inferijs impleuissent, carnis semicrudæ, & Celiæ, sic uocant indigenę ex frumento potionem, intellectum ab imperatore consilium, itaq; non est permissa pugna morituris. Cum fossa, atq; lorica, quatuorq; castris circundatos fame premeret ab duce orantes præliũ, ut tanquam uiros occideret, sed ubi non impetrabant, placuit eruptio, sic conserta manu plurimi occisi, & cum urgeret fames aliquantisper inde uixere. Nouissime consiliũ fugæ sedit, sed hoc quoq; eruptis equorum cingulis uxores ademere summo scelere per amorem. Itaq; etiam exitu deplorato in ultimam rabiem, furoreq; cõuersi postremo mori hoc genere destinarũt. Duces suos, seq;, patriamq; ferro, & ueneno, subiectoq; undiq; igne peremerunt. Macte esse fortissimam, & meo iudicio beatissimam in ipsis malis ciuitatem asseruit, cum, fide socios, populum orbis terrarum uiribus fultum, sua manu, ætate tã longa sustinuit. Nouissime maximo duce oppressa ciuitas nullum de se gaudium hosti reliquit. Vnus enim uir Numantinus nõ fuit, qui in catenis duceretur. præda ut de pauperibus nulla: arma cremauerunt. Triumphus fuit tantùm de nomine.

Cap. XVIII.

Numantia quantum Carth. Capua. &c.) Bellum Numãtinum scribunt Flo. 18. & quatuor sequentibus Abbr. Liuianarum. Pli ca. 58. & 59. de uir. ill. Val ca. 2. 1. c. 2. 3. ca. 6. 7. Aug. ca. 2. 1. Ciui. Eutro. ca. 5 4. Oro cap. 6 5.

Per annos. 14 &c) Strabo lib 3. dicit Numãtinum bellum uicesimum perdurasse ad annum Sedigenses. Legendum est Segedenses à Segeda oppido Numantiæ uicino, ex Pli cap. 14 & Strabone lib. 3. Quatuor milibus Celtiberorum. xl. M. exer. Liuius aliter. Triginta (inquit) milia Romanorum à Numantinorum milibus quatuor uicta erant. Cum Floro concordant Eutr. Oro. Prodigia tria Mãcino uisa præter supradictos Lege apud Val lib. 1. cap. de Prodigijs Lege Cice. Officiorũ. 1.

Seruilibus operis attriti. &c.) Quæ de hac re hic scribit Flo. Lege apud Front. ca. 1. 4. & Val. in principio capi. 1. lib 2. Idem fecit Q Metellus in Aphrica Iugurthino bello. Fronti, & Valer. ubi suprà Megara duce. Legi in quibusdam Theogene, uide Valerium ca. 2. tertij.

Anacephaleosis. Cap. XIX.

HActenus P. R. pulcher, egregius, pius, sanctus, atq; magnificus, reliqua sæculi ut grandia æque, ita uel magis turbida, & fœda, crescentibus cum ipsa magnitudine imperij uitijs. Adeo ut si quis hanc tertiam eius ætatem transmarinã, quam ducentorum annorum fecimus diuidat, centum hos priores, quibus Africam, Macedoniam, Siciliã Hispaniam, domuit aureos (sicut Poetæ canũt) iure, meritoq; fateatur. Centũ sequētes ferreos plane, & cruētos, & siquid immanius. Quippe Iugurthinis, Cymbricis, Mithridaticis, Parthicis bellis, Gallicis, atq; Germanicis, quib. cœlũ ipsum gloria ascēdit, Graccanas, Drusianasq; cædes, ad hęc seruilia bella miscuerũt, & ne quid turpitudini desit, gladiatoria deniq;, in se conuersis Marianis, atq; Syllanis, nouissime Põpei, & Cæsaris manibus quasi per rabiem, & furorem, & nefas semetipse lacerauit. Quæ si inuoluta inter se sunt omnia, atq;

confusa,

cōfuſa,tamē quo melius appareāt, ſimul & ne ſcelera uirtutibus obſtrepāt, ſeparatim proferentur. Priuſquam cœpimus,iuxta illa memorabimus,ut & pia cū exteris gentibus bella,& magnitudo creſcentis in dies imperij appareat. Tum ad illa ciuium ſcelera, turpeſq; & impias pugnas reuertemur.

Cap. XIX.

Hactenus Po. Ro. &c.) Quæ hoc.xix.capite continentur,patent ex antehabitis,& poſthabendis capitibus. Vnde Romā uicia irrepſerunt,docet Aug.ca.11.2.Ciui.& ca.21.1 ſic ad idē. Tunc primū(inquit) per Gneum Manlium proconſulem de Gallogræcis triumphantem, Aſiatica luxuria Romam omni hoſte peior irrepſit. Tunc enim primū lecti ærati,& precioſa ſtragula uiſa,perhibentur. Tunc inductæ in conuiuia pſaltriæ, & alia licencioſa nequitia. Plura Liuius lib.9.quartæ Decadis. Pli.ca.11.31. Notat Iuſtinus in fine 36. Lege Iuuenalem Satyra tertia.ibi. *Quæ nunc diuitibus. &c.* Et Satyra ſexta. *Prima peregrinos obſcœna pecunia mores Intulit, & turpi fregerunt ſecula luxu Diuitiæ molles. &c.* De aurea ætate & alijs,& cur ſic dicta,notaui multa primo in Ruffinū,in annota. Claudiani.

Bellum Aſiaticum. Cap. XX.

1 Victa ad occaſum Hiſpania. Populus Romanus,ad orientem pacem agebat, nec pacem modò,ſed inuſitata & incognita quadam felicitate, relictæ regijs hæreditatibus opes, & tota inſimul regna ueniebāt. Attalus rex Pergamenorum regis Eumenis filius,ſocij quondam,commilitoniſq; noſtri teſtamentum reliquit. P. R. bonorū meorū hæres eſto. In bonis regis hæc fuerunt, Adita igitur hæreditate, prouinciam P. R. nō quidem bello,nec armis ſed (q; eſt æquius) teſtamenti iure retinebat. Sed hanc (difficile dictu eſt)
2 utrū facilius amiſerit populus Romanus,an recuperauerit. Ariſtonicus regij ſanguinis ferox iuuenis,urbes regibus parere cōſuetas partim facile ſollicitat, paucas reſiſtentes Min
3 dū,Samon,Colophonē ui recepit. Craſsi quoq; prætoris cæcidit exercitū, ipſum quoq; cepit. Sed ille memor,& familiæ,& Romani nominis,cuſtodem ſui barbarum uirgula excœcat in exitiū ſui quod uolebat ita concitat. Mox à Perpenna domitus,& captus,& per deditionem in uinculis habitus Aquilius Aſiatici belli reliquias confecit, mixtis (nefas) ueneno fontibus ad deditionem quarundā urbiū, quæ res ut maturam,ita infamē fecit uictoriā. Quippe cū contra fas deū,moreſq; maiorū medicaminibus impuris in id tēpus, ſacroſancta Romana arma uiolaſſet.

Cap. XX.

Victa ad occaſum Hiſpania. &c.) Quæ hic de Attali regis teſtamēto dicuntur,habētur à Pli.ca.11.15. Val.ca.1.6 Flo.59. Abbr. Iuſt.li.36. Strabo lib.14. Euſeb.li.tēporū. Aug.cap.1.11. Ciui. Appia.in Mithrida. Eutro.ca.4. 4. Oro.ca.7.5. Aduertendum Aſiam bello captam, Attalo regi muneris loco poſsidendam,populum Romanum tribuiſſe.&c. Lege Val.8.4. Attalus enim contra Philippum Macedoniæ regem, & contra Antiochum pro Romanis pugnauerat. Acron ode 18.2.Car.uult ex Hora.ſententia,Romanos nō iure factos Attali hæredes. *Ariſtonicus regij ſanguinis.)* Erat ex Eumene Ariſtonicus,non iuſto matrimonio,ſed ex pellice Epheſia Cythariſtæ cuiuſdam filia genitus,qui poſt mortē Attali uelut paternū regnū inuaſit Aſiā. &c. Author Iuſt.ubi ſuprà. De Mindo, Samo, Colophon.urb. Stra.ubi ſuprà. Pli.28.5 *Craſsi quoq; pretoris. &c.)* Hanc hiſtoriam laté habes à Val.Max.tit.2.1.cap.7. Strabo ubi ſupra. Dicit hunc Craſſum non captū,ſed in prælio fortiter pugnando occubuiſſe.

Lucii Flori geſtorum Romanorum epitomes Liber Tertius.

Bellum Iugurthinum. Cap. I.

1 Haec ad orientem. Sed non ad meridionalem plagam eadem quies. Quis ſperaret poſt Carthaginem aliquod in Africa bellum? Atqui non leuiter, ſe Numidia concuſsit,& fuit in Iugurtha,quod poſt Hannibalē timeretur. Quippe rex callidiſsimus populum Romanum armis inclytum, & inuictum opibus aggreſſus eſt,& citra ſpem omnium fortuna ceſsit, ut rex fraude præcipuus,fraude caperet.

Hic auo Masinissa,& Micypsa patre per adoptionem,cum interficere fratres statuisset agitatus regni cupiditate,nec illos magis,quã senatum,populũq; Romanum,quorum in fide & clientela regnum erat, metueret, primum scelus mandat insidijs,potitusq; Hiempsalis capite,cum se in Adherbalem conuertisset,isque Romã profugisset, missa per legatos pecunia,traxit in sententiam suam senatũ.Et hæc fuit de nobis eius prima uictoria. Missos deinde,qui regnum inter illum, Adherbalemq; diuiderent,similiter aggressus,cum in Scauro ipsos Romani imperij mores expugnasset,inchoatum nefas perfecit audacius. Sed diu non latent scelera. Corruptę nefas legationis erupit,placuitq; bello persequi parricidam. Primus in Numidiam Calfurnius Bestia Consul immittitur. Sed rex præmonitus fortius aduersus Romanos aurum esse,quàm ferrum,pacem emit.Cuius flagitij reus cum interueniente publica fide à senatu accerseretur,pari audacia & uenit,& competitorem imperij Masinissæ,Masinissam immisso percussore confecit. Hęc altera contra regem fuit causa bellandi.Igitur sequens ultio mãdatur Albino.Sed huius quoq; (proh dedecus) ita corrupit exercitum,ut uoluntaria nostrorum fuga uinceret Numida,castrisque potiretur, addito etiam turpi fœdere,in precium salutis,quem quod prius emerat dimisit exercitum . Eodẽ tempore in ultionem non tam imperij Romani,quàm pudoris,Metellus assurgit, qui callidissimè hostem nunc precibus,nunc minis, iam quasi simulata fuga eludentem, artibus suis aggressus est.Agrorum,atque uicorum populatione non cõtentus,in ipsa Numidiæ capita impetum fecit,& Zamam quidem frustra diu uoluit. Cæterum Thalam, grauem armis,thesaurosq; regis diripuit. Tunc urbibus exutum regem,etiam finium suorum,regnique fugitiuum per Mauros atq; Getuliam sequebatur. Postremo Marius auctis admodum copijs, cum pro obscuritate generis sui,capite censos sacramento adegisset, iam fusum, & saucium regem adortus, non facilius tum uicit,quàm si integrum, & recentem. Hic & urbem Herculi conditam Capsam in media Africa sitam,anguibus,arenisque uallatam mira quadam felicitate superauit.Et saxeo inditam monti Mulucham urbem per Ligurem aditu arduo,inaccessoq; penetrauit. mox non ipsum modò, sed Bocchum Mauritaniæ regem iure sanguinis Numidiam uindicantem,apud oppidum Cirtham grauiter cecidit. Qui ubi diffisus rebus suis alienæ cladis accessionem fieri timet, precium fœderis,atq; amicitiæ regem facit.Sic fraudulentissimus regum, fraude soceri sui in insidias deductus est, & Syllæ in manũ traditus. Tandẽq; opertũ catenis Iugurthã in triũpho populus Romanus aspexit, sed ille quoq; quãuis uictus,& uinctus uidit urbem, quam uenalem,& quam doq; peritură,si habuisset emptorẽ, frustra cecinerat. Tamen ut uenalis fuisset, habuit emptorem,& cũ ille non euaserit,certũ erit eam non esse perituram.

Cap. I.

Hæc ad orientem.&c.) De bello contra Iugurtham gesto,extat lib. integer Salustij. Abbreuiator Liuij lib. 62.& 5.sequentibus.Pli.ca.51.& 72.75.de uiris illu. Plutar.in uitis Marij & Syllæ. Val.ca.5.2.ca.10.6.Fronti.ca 8.1.ca.1.2. Eutro.cap.8.4 Oro.ca.15.5.Meminit Eusebi.lib.temporum.

Cum Adherbal Ro. profugisset.&c.) Claudianus. *Si mœstas squalore comas, lachrymisq; Senatum In Numidas pulsus solio,commouit Adherbal.*

Capite censos.&c.) Pro hac historia. Lege Val.tit.2.2.Ca.6.& 27 Sunt autẽ capite censi,qui nullo,aut per quã paruo ære censebãtur. Auth: Gel.ca.10 16. *Mulucham urbem.)* Pli.in principio.5.& Salustius in Iugurthino,dicũt Mulucham amnem esse. Sed esse potest,ut sit urbis quoq; nomen ab amne dictæ.De Boccho in Annota.Solini. *Venalem cecinerat.&c.)* Iugurtha postq; Roma egressus est,fertur sæpe tacitus respiciens,postremo dixisse,Vrbem uenalem,& maturè periturã si emptorem inuenerit. Salustius author. Idem Liui.lib.64.

Bellum Allobrogicum. Cap. II.

Sic ad meridiem populus Ro. Multo atrocius,& multipliciter, & magis à septentrione sæuitum,nihil hac plaga infestius, atrox cœlum,peruicaci ingenio. Omni igitur tra-

ctu

ctu uiolentus hostis à dextris,atq; leuis,& medio septentrionis erupit. Prima trãs Alpes arma nostra sensere Salyi,quum de incursionibus eorum fidissima, atq; amicissima ciuitas Massilia quereretur,Allobroges deinde,et Auerni,cum aduersus eos similes Heduorum querelę opem,& auxilium nostrum flagitarent. Variusq; uictorię testis Ysara, & Vindelicus amnis.& impiger fluminum Rhodanus.Maximus Barbaris terror elephanti fuere,immanitate gentium pares.Nil tam conspicuum in triumpho quàm rex ipse bis uisus discoloribus in armis,argenteoq; carpento,qualis pugnauerat. Vtriusq; uictoriæ quod quantumq; gaudium fuerit, uel hinc extimari potest quòd & Domitius Enobarbus & Fabius Maximus ipsis,quibus dimicauerãt locis saxeas erexere turres,& desuper exornata armis hostilibus trophęa fixere, cũ hic mos inusitatus fuerit nostris.Nunq; eñ populus Romanus hostibus domitis,uictoriam suam exprobauit.

Cap. II.

Sic ad meridiem. &c.) De hoc bello Flo. & Abbreui.Iust.li.17.Eutro.ca.1.5.Oro.ca.14. .Melius Appia. in Celtico. *Impiger fluminum Rhodanus.)* Luca.1.Pharsaliæ. *Qua Rhodanus raptum uelocibus undis In mare fert Ararim.* Plin.ca.4.& 10.4.Strabo lib.4.Cæsar .1. commenta. Varro in tribus primis Europæ fluminibus Rhodanum ponit Gel.ca.7.10. *Nunquam enim populus Ro.)* De Ro. populo sic Claudia. *Matris,non dominæ ritu, ciuesq; uocauit, Quos domuit, nexuq; pio longinqua reuinxit.*

Bellum Cymbricum, Teutonicum,ac Tigurinum. Cap. III.

Cymbri, Theutoni,atq; Tigurini, ab extremis Galliæ profugi cum eorum inundasset oceanus,nouas sedes toto orbe quærebant, exclusisq; ex Gallia & Hispania, cum in Italiam remigrarent,miserunt legatos in castra Syllani,inde ad senatum,petentes ut Martius populus aliquid sibi terræ daret,quasi stipendium,cæterum ut uellet manibus,atq; armis suis uteretur.Sed quas daret terras P.R. agrarijs legibus intra se dimicaturus?Repulsi igitur quod nequiuerant precibus,armis petere constituunt.Sed nec primum impetum Barbarorum Syllanus,nec secundum Manilius, nec tertium Cepio sustinere potuerunt. Omnes fugati,exuti castris,actum erat nisi Marius illo sæculo contigisset. Ille quoq; non ausus congredi,statim militem tenuit in castris,donec inuicta illa rabies,& impetus,quem pro uirtute Barbari habent, consenesceret. Recessere igitur increpantes & (tanta erat capiendæ urbis fiducia) consulentes si quid ad uxores suas mandarent. Nec segnius, quàm minati fuerant tripartito agmine per Alpes, id est claustra Italiæ ferebantur. Marius mira statim uelocitate occupatis cõpendijs pręuenit hostem.Prioresq; Theutonas sub ipsis Alpium radicibus assecutus,in locum quem aquas Sextias uocant, qua fide numinum prælio oppresit. Vallem,fluuiumq; hostes tenebant, nostris aquarum nulla copia, cõsulto ne id egerit Imperator,an errorem in consilium uerterit, dubium.Certè necessitate acta uirtus causa uictoriæ fuit.Nam flagitante aquam exercitu, Viri inquit estis, en illic habetis. Itaq; tanto ardore pugnatum est,eaq; cædes hostium fuit,ut uictor Romanus de cruento flumine non plus aquæ biberit,quam sanguinis.Barbarorũ certè rex ipse Theutobochus quaternos, senosq; equos transilire solitus, uix unum cum fugeret ascendit,proximoq; in saltu comprehensus, insigne spectaculum fuit. Quippe uir proceritatis eximiæ super trophęa ipsa eminebat. Sublatis funditus Theutonis,in Cymbros conuertitur. Hic iam (quis crederet) per hyemem,quæ altius Alpes leuat, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti ruina descenderant. Athesim flumen non ponte, nec nauibus, sed quadam stoliditate barbarica, primum corporibus aggreßi, postquam retinere amnem manibus,& clypeis frustra tentauerãt,ingesta obrutũ sylua pertransiluere, & si statim infesto agmine urbem petissent,grãde discrimen esset.Sed in Venetia quo ferè tractu Italia mollissima est ipsa soli,cœliq; clementia robur elanguit. Ad hoc panis usu,carnis coctæ,& dulcedine uini mitigatos Marius in tempore aggressus est, iam diem pugnæ à Mario Imperatore petierunt,

& sic proximum dedit. In patentissimo, quem Claudium uocant, campo procurrere, milia deinde ad xl. ceciderunt. Hinc campus tertio, per omnem diem conciditur barbaris. Isti q; que Imperator addiderat uirtuti dolum, secutus Hannibalem, artemq; Cannarum. Primū nebulosum nactus diem, ut hosti inopinatus occurreret, tum uentosum quoq;, ut puluis in oculos & ora ferretur. Tum acie conuersa in orientem, ut quod ex captiuis mox cognitum est, ex splendore galearum, ac repercussu, quasi ardere cœlum uideretur. Nec minor cum uxoribus eorum pugna, quam cum ipsis fuit, cùm obiectis undiq; plaustris, atq; carpentis, altè desuper quasi è turribus lanceis, cōtisq; pugnarent, perinde plus speciosa mors earum fuit q̄ pugna. Nam cum missa ad Marium legatione, libertatē, ac sacerdotium nō impetrassent, nec fas erat, suffocatis, elisisq; passim infantibus suis, aut mutuis concidere uulneribus, aut uinculo è crinibus suis facto, ab arboribus, iugisq; plaustrorum pependerunt. Beleus rex in acie dimicās impigrè, nec inultus occubuit. Tertia Tigurinorū manus, quæ quasi subsidio Noricos insederat Alpium tumulos in diuersa lapsi fuga ignobili, & latrociniis euanuit. Hunc tam lætum, tamq; felicem libertatis Italiæ, assertiq; imperij nuncium, non per homines, ut solebat, populus accepit, sed per ipsos (si credere fas est) deos. Quippe eodem die quo gesta res est uisi pro æde Castoris & Pollucis iuuenes laureati prætori litteras dare frequensq; in spectaculo rumor uictoriæ Cymbricæ feliciter dixit. Quo quid admirabilius, quidq; insignius fieri potest? Quippe ut uelut elata montibus suis Roma, spectaculo belli interesset, quod in gladiatorio munere fieri solet. Vno eodemq; momento cum in acie Cymbri occumberent, populus in urbe plaudebat.

Cap. III.

Cymbri Teutoni. &c.) De bello Cymbrico Flo. 67. & 68. Abbre. Plutar in Mario, & ca. 37. Paral Appia. in Celtico. Val. ca 8. 5. Pli ca. 67. de uir. illu. Plin cap. 22. 7. c. 11. 16. ca. 1. 17. ca 1. 16. Front. ca. 5. 1. c. 2. 2. Eutro. ca. 1. 1. Oro ca. 6. 2. Euseb. lib. temporum. *Impeium barbarorum Syllanus. &c.)* Habetur hoc á Liuio li. 65. & 67 ubi non Manilius sed Mālius nominatur. De Alpibus, lege, quæ posui. ca. 6. 2. supra Marius Cymbrico bello profligatus in somnis præmonitus est, uictoriam consectaturum, si prius dijs, uictimam filiam Calphurniam nomine faceret. Patriæ igitur charitati natura postposita, eo facto uictoriā comparauit. Plutar. ca. 17. Paral. *Flagitante aquam exercitu. &c.)* Idem scribit Frontinus capite septimo libro. 2.

Claudium campum. &c.) de uiris ill. aliter nominat. Luc. in 1. uidetur sentire id factum non longé ab Arimino. *Nos primi Senonum motus, Cymbrumq; furentem Vidimus.* Claudia. dicit, in eodem loco Cymbros a Mario, & Gethas á Stilicone superatos; ubi huiusmodi fuerat affixus titulus. *Hic Cymbros, fortesq; Gethas, Stilicone peremptos. Et Mario claris ducibus, tegit Itala tellus. Discite uesani Romam non temnere gentes.* Scribit Festus, lingua Gallica Cymbros latrones dici.

Nebulosum nactus diem &c.) Idem dicit Fronti. ca. 2. 2. Cymbricis bellis &c. Nuceriæ in luco Iunonis ulmus postquam etiam cacumen amputatum erat, qui in aram ipsam procumbebat, restitura sponte, ita ut protinus floreret. Author. Pli. ca. 11. 16. naturalis historiæ. Primus Cymbrorum mos erat ut in acie gaudio exultent, tanquam gloriose, & feliciter uita excessuri. Lamentantur in morbo, quasi turpiter, & miserabiliter perituri. Val. cap. 1. 2. Numerus in hac pugna interfectorum uarie narratur. Euse. dicit ducenta milia Cymbrorum cæsa, octuaginta milia capta. Liui. centum quadraginta milia cæsa, capta, uero. 60. milia. Oro. multó aliter, lege ipsum. Item Euseb. uocat regem Cymbrorum, Teutomodum, non Theutoboehum. Oro. Teutobechum.

Nam cum missa. &c.). Præter citatos in hoc capite lege hanc historiam apud Val. Max. ca. 1. 6. Quod de Casto. & Pol. hic dicitur, habet Plin. ca. 22. 7. Lege aliud mirum in hac pugna apud Liui. ubi suprá. Quo astu in hoc bello Marius usus sit, docet Front. ca. 9. 2.

Bellum Thracium. Cap. IIII.

POst Macedonas (sic dijs placet) Thraces rebellabant, ipsi quondam tributarij Macedonum, nec in proximas modò prouincias cōtenti incurrere, Thessaliam, atq; Dalmaciam in Adriaticum mare usq; uenerunt, eoq; fine contenti, quasi interueniente natura contorta in ipsas aquas tela miserunt. Nihil interim per id omne tempus residuum crudelitatis fuit in captiuos sæuientibus. Litare dijs sanguine humano, bibere in ossibus capitum, & huiuscemodi ludibrio fœdate mortem tam igni, quàm fumo. Partus quoque grauidarum

darum extorquere tormentis sæuissimi omnium Thracum Scordisci fuere. Sed calliditas quoque ad robur accesserat, syluarū & montiū situs, cū ingenio cōsentiebāt. Itaque non fusus modo ab his, aut fugatus, sed simili prodigio omnino totius interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius uagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & uetuit transire Danubium. Minutius tota uastauit Hebro, multis quidem amissis, dum per frigidū glacie flumē equitat. Piso Rhodopē caucasumque penetrauit. Curio Daciā tenus uenit, sed tenebras saltuū expauit. Appius in Sarmatas usque peruenit. Lucullus ad terminū gentiū Tanain, lacūque Meotin. Nec aliter cruentissimi hostium quàm suis moribus domiti. Quippe in captiuos igne, ferroque sæuitū est. Sed nihil Barbaris atrocius uisum est, quàm quòd abscissis manibus relicti uiuere superstites pœnæ suæ uidebantur.

Cap. IIII.

1 *Post Macedonas, &c.*) Huius belli meminerunt Flo. 65. Abbre. Eutrop. ca. 3. 4. notanter. Plura Sex. Ruffus de regia potestate. Meminit Euseb. lib. temporum. Aliqua Appian. in eo lib. qui Illyrius inscribitur. Gestum est autem hoc bellum, si Eutropio credimus, ab ur. con. anno 635. Aduertendum hoc bellum gestum ante, & Iugurthinum, & Cymbrum bellum, id ex processu citatorum intelliges. Videtur ergo facta capitum transpositio.

2 *Litare dijs sanguine hu. &c.*) De his Thracum moribus Solin. ca. 15. & 16. Plin. cap. 3. 7. Pomp. Mela in principio 2. Ruffus ubi suprà. Val. cap. 4. 4. Sed plura in Annotationibus Solini.

Bellum Mithridaticum. Cap. V.

1 POnticæ gentes ad septentrionem in mare sinistrū iacent à Pontico cognominatæ mari. Harum gētium, atque regionum rex antiquissimus Athcas. Post Artabazes, à septē Persis oriundus. Inde Mithridates omnium longè maximus, quippe cum quatuor Pyrrho xvij. anni Hannibali suffecerunt, ille per quadraginta annos restitit donec tribus ingentibus bellis subactus felicitate Syllæ, uirtute Luculli, magnitudine Pompei consu- 2 meretur. Causam quidem illius belli prætenderat apud Cassium legatum attrectari terminos suos à Nicomede Bithynio. Cæterum elatus animus, ingentibus Asiæ totius, & si posset, Europæ cupiditate flagrabat. Spem, ac fiduciam dabant nostra uitia. Quippe cum ciuilibus bellis distineremur, inuitabat occasio. Nudumque imperij latus, ostendebant procul Marius, Sylla, Sertorius. Inter hæc Reipub. uulnera, & hoc tumultus repente quasi captato tempore, in lassos simul atque districtos, subitus turbo Pontici belli, ab ultima ueluti specula septentrionis erupit. Primus statim impetus belli Bithyniam rapuit. Asia inde pari terrore correpta est. Nec cunctanter ad regem ab urbibus nostris, popu- 3 lisque descitum est. Aderat, instabat, sæuitia quasi uirtute utebatur. Nam quid atrocius uno eius edicto? cum omnes, qui in Asia forent Romanæ ciuitatis homines interfici iussit? Tum quidem domus, templa & aræ humana omnia, atque diuina iura, uiolata sunt. Sed hic terror Asiæ, Europam quoque regi aperiebat. Itaque missis Archelao Neoptolemoque præfectis, excepta Rhodo, quæ pro nobis firmius stetit, cæteris Ciclades, Delos, Eubœa, & ipsum Græciæ decus Athenæ tenebantur. Italiam iam, ipsamque urbem Romam regius terror afflabat. Ita. L. Sylla festinat, uir armis optimus, parique uiolentia ruentem ulterius hostem, manu quadam quasi ipsius repulit. Primumque Athenas urbem (quis crederet) frugum parentem, obsidione, ac fame ad humanos cibos compulit, sic illos quoque antè, mox subrupto Pyrei portu, sex quoque, & amplius muris, postquam domuerat ingratissimos hominum, ut ipse dixit, in honorem tamen mortuorum sacris suis, famæque donauit. Mox cum Eubœa, atque Bœotia præsidia regis dispulisset, omneis copias, uno apud Cheroneam, apud Orchomenon altero bello dissipauit. Statimque in Asiam trāsgressus ipsum opprimit, & debellatū etiam foret, nisi de Mithridate triumphare citò, quàm uerè maluisset. Ac tum quidem hunc Asiæ statum Sylla dederat. Ictum cum Ponticis fœdus, recepit Bythyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam, ac sic ut erat Asia rursus nostra, ut cœperat. Mithridates tantum repulsus. Itaque non fregit ea res Ponticos, sed incēdit. Quippe rex Asia & Europa quodāmodo inescatus, nō iam quasi alienā, sed quia acciserat,

quasi captã, belli iure repetebat. Igitur ut extincta parum fideliter incendia, maiore flamma reuiuiscunt. Ita ille de integro auctis maiorem in modum copijs, tota deniq; regni sui mole, in Asiam rursus mari, terra, fluminibusq; ueniebat. Cyzicum nobilis ciuitas, arce, mœnibus, portu, turribusq; marmoreis, Asiaticæ plagæ littora illustrat. Hanc ille quasi alteram Romam toto inuaserat bello. Sed fiduciam oppidanis resistendi nuncius fecit docens, aduentare Lucullum, qui (horribile dictu) per medias hostium naues utre suspensus, & pedibus iter adgubernans, uidentibus procul, quasi marina pistrix euaserat. Mox clade conuersa, cum ex mora obsidentem regem, & ex fame, pestilentia urgeret, recedentem Lucullus assequitur, adeoq; cecidit ut Granicus, & Asopus amnes cruenti redderentur. Rex callidus, Romanęq; auaritiæ peritus, spargi à fugientibus sarcinas, & pecuniam iussit, qua sequentes moraretur. Nec infelicior in mari quàm in terra fuga. Quippe centũ amplius nauium classem, apparatumq; belli grauem, in Pontico mari aggressa tempestas, tam fœda strage lacerauit, ut naualis belli instar efficeret. Planè quasi Lucullus quodã cũ fluctibus, procellisq; commertio, debellandum tradidisse regem uentis uideretur. Attritę iã omnes ualidissimi regni uires erãt, sed animus malis angebatur. Itaq; cõuersus ad proximas gentes, totum penè orientem, ac septentrionem ruina sua inuoluit. Hiberi, Caspij: Albani, utræq; sollicitabantur Armeniæ. Perq; omnia & decus, & nomẽ, & titulos Pompeio sua fortuna quærebat. Qui ubi nouis motibus ardere Asiam uidet, aliosq; ex alijs prodire reges, nihil cunctandum ratus priusquam inter se gentium robora coirẽt, statim ponte nauibus facto, omnium ante se primus transit Euphratem, regemq; fugientẽ media nactus Armenia (quanta felicitas uiri) uno prælio cõfecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & luna in partibus. Quippe quasi commilitans cum à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset: Pontici per errorem longius cadentes umbras suas, quasi hostium corpora petebant. Mithridates quidẽ nocte illa debellatus est. Nihil enim postea ualuit, quanq; omnia expertus more anguium, qui obtrito capite, postremum cauda minãtur. Quippe cum effugisset hostem, Colchos, Ciliciæ quoq; littora, & Campaniam nostrã subito aduentu terrere uoluit. Mox subruto Pyrei portu, Colchis tenus iungere Cosphoron. Inde per Thraciam, Macedoniamq; Græciam transilire. Sic Italiam nec opinatus inuadere tantum cogitauit. Nam per defectionem ciuium Pharmacisq; filij scelere præuentus, malè tentatum ueneno spiritum ferro expulit. Cneus interim Magnus, rebelles Asiæ reliquias sequens, per diuersa gentium, terrarũmq; uolitabat. Nunc sub Orientẽ secutus Armenios, captis in ipso capite gentis Artaxatis, supplicem iussit regnare Tigranem. At in Septentrionem Schyticum iter tanquam in mari stellas secutus Colchos cæcidit. Ignouit Hiberiæ, pepercit Albanis, regem Colchorũ Orodẽ positis etiã sub ipso Caucaso castris, iussit in plana descendere. Arthocen, qui Hiberis imperabat, & obsides liberos dare. Orodem etiam remuneratus est ultro ab Albania sua lectulum aureum, & alia dona mittentem, nec non & in meridiem uerso agmine, Libanũ Syriæ, Damascumq; transgressus, per nemora illa odorata, per thuris, & balsami syluas Romana signa circuntulit. Arabes siquid imperaret præsto fuere. Hierosolymã defendere tẽtauere Iudæi. Verũ hæc quoq; intrauit, & uidit illud grãde impiæ gentis archanum patẽs aureo uti cœlo. Dissidentibus de regno fratribus, arbiter factus, regnare iussit Hircanũ. Aristobolo quia renuebat eam rem, catenas dedit. Sic Pompeio duce. Pop. Rom. totam quà latissima est Asiam peruagatus, quã extremã imperij habebant prouinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt. Et Indis, qui adhuc nos non nouerant, omnis Asia inter Rubrum, & Caspium, & Oceanũ Pompeianis domita, uel oppressa signis tenebatur.

Cap. V.

Ponticæ gentes ad septentrionem, &c.) Hoc bellum scripsit Liu. à 74. lib. ab urb. con. usq; ad lib. 101. sed temporis iniuria non extant nisi eorum argumẽta, quæ L. Florus scripta reliquit. Latè de hoc bello Appian. Alex. in eo libro, qui Mythridaticus inscribitur. Plura Plutarch. in uitis Syllæ. Lucij Luculli. Gn. Pom. Multa Plin. quatuor ultimis ca. de uir. ill. Val. ca. 6. 4. ca. 7. 8. ca. 1. 9. Front. ca. 1. & 2. secundi Aug. cap.

cap.12.5. Ciuil. Plin. cap. 27.2. cap. 24.7. ca. 1.35. ca. 3. & 12.33. Plura Cic. in oratione pro lege Manilia, quæ in ordine prima est. Iusti. libro 37. & 38. Cœptum autem est bellum hoc, anno 662. ab urb. cond. Eutrop. cap. 3.5. Oros. cap. 19.5. & inde per totum. Durauit autem teste Appian. annis 42. Florus dicit. 40. nec mirum quidem, nam 56. annis regnauit. Author Plin. cap. 2.25. *Tribus bellis, &c.)* Hæc tria bella, distinctè Appian. exponit. Eodem anno primũ bellum ciuile, & Mythridaticum incepta sunt, cũ nondum Sociale bellum finitum esset. Lege Orosium ubi suprà.

Quid atrocius, &c.) Edictũ Mythri datis, huiusmodi erat ut tricesimã diẽ obseruationis, oẽs pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos, eorumq́; mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis esse cẽserentur, interficerent. Author Appian. Interfecta autem sunt hominũ 150. milia. Authore Plutarch in Sylla. Val. autem cap. 2.9. dicit milia 80. ciuium Romanorum. Aug. ubi suprà.

Cyzicum nobilis ciuitas, &c.) Quæ hic dicũtur præter alios, Lege apud Frõt. ca. 1.2. & ca. 5.4. Cic. ubi suprà. Plin. cap. 12.5. & cap. 25.36 Plura ad hanc historiam scribit Strabo lib. 12.

Spargi à fugientibus, &c.) Idem Tryphon Syriæ rex fecisse dicitur, qui uictus per totũ iter fugiens pecuniã sparsit, eiq; insectandæ Antiochi equites moratus, effugit. Front. cap. 13.2. Idem facit Alaricus Gothorum rex à Stilicone uictus, lege Claud. de sexto cõsulatu Honorij. Item de bello Gethico ubi plura dictauimus. ibi. *Præda.* *Sed animus malis augebatur.)* Legendum est augebatur. *Ut grande doloris Ingenium est, miserisq; uenit solertia rebus.* De dimicatione hac nocturna Fronti. cap. 1.2.

Grande Arcanum, &c.) Multa (inqt Hecatæus) castella, oppidaq; Iudæis sunt, una uerò urbs munitissima 50 penè stadiorum habens circuitum, plures q̃ centum & uiginti milia homines habitant, quæ uocatur Hierosolyma, in medio cuius ædes lapidea est quinq; iugerum longitudinis, latitudinis cubitorum centum. Hæc & plura Euseb. 9. Præpa. Euangelicæ. Hãc ædem uocat Flo. impiæ gentis arcanum, cũ ipse reuera alienus à fide, sit impijssimus. Iudæos enim præ cæteris Romani odio habuerunt, ut alibi notauimus. Liu. lib. 101. Gesta Pomp. compendiose habes à Plin cap. 26.7. & cap. 3.37. Val. Max. ca. 16. 6. ultimo de uir. illust. Gesta Pomp eleganter scribit Lucan. 2. Pharsaliæ. ibi *Heu demens.*

Bellum Piraticum, Cap. VI.

INterim dum populus Romanus per diuersa terrarum distractus est, Cilices inuaserãt maria, sublatisq; commertijs, rupto fœdere generis humani, sic maria bello, quasi tempestate præcluserant. Audaciam perditis, furiosisq; latronibus dabat inquieta Mithridatis prælijs Asia. Dum sub alieni belli tumultu, exteri regis inuidia impunè grassantur, ac primum duce Isidoro contenti proximo mari, Cretam inter, atque Cyrenas, Pyreum, & Achaiam sinumq; Maleum, quem à spolijs aureum ipsi uocauere, latrocinabãtur. Missusq; in eos Publius Seruilius, quamuis leues & fugaces Myoparonas graui, & Martia classe turbaret, non incruenta uictoria superat. Sed nec mari submouisse contentus, ualidissimas urbes eorum, & diutina præda abundantes, Phasalim, & Olimpon euertit, Isauronque ipsam arcem Ciliciæ, unde conscius sibi magni laboris, Isauri cognomen adamauit. Non ideò tamen tot cladibus domiti, terra se continere potuerunt: sed ut quædam animalia, quibus aquã terramq; incolendi gemina natura est, sub ipso hostis recessu impatientes soli, in aquas suas resiluerunt, & aliquãtò latius quã prius. Sic felix ille & dignus uictoria Pompeius uisus est, & Mithridaticæ prouinciæ facta accessio. Ille dispersam toto mari pestem semel, & in perpetuum uolens extinguere diuino quodam apparatu aggressus est. Quippe cum classibus suis, & socialibus Rhodiorum abundaret, pluribus legatis, atq; præfectis utraq; Põti & Oceani ora complexus est. Gellius Thusco mari impositus, Plotius Siculo. Gratillus Ligusticum sinum, Pompeius Gallicum obsedit. Torquatus Balearicum. Tiberius Nero Gaditanum fretum, qua primum maris nostri limen aperitur. Lentulus Lybicum: Marcellinus Aegyptium: Pompeii iuuenes Adriaticũ. Varro Terentius Aegeum, & Ponticum, & Pamphyliũ, Metellus Asiaticũ. Cœpio ipsas Propontidis fauces. Portius Cato sic obditis nauibus, quasi portum, obseruauit, sic per omnis æquoris portua, sinus, latebras, recessus, promontoria, freta, peninsulas, quicquid piratarũ fuit, quadã indagine inclusum, & oppressum est. Ipse Pompeius in originem fontemq; belli Ciliciam uersus est. Nec hostes detractauere certamen, nõ ex fiducia, sed quia oppressi erant, ausi uidebãtur, sed nihil tamen amplius, quã ut primum ictũ concurrerent. Mox ubi circũfusa undiq; rostra uiderũt abiectis statim telis, remisq;. plausu undiq; pari, quod supplicantibus signum fuit, uitã petiuerunt. Non alia tam incruenta uictoria usi unq̃ sumus,

sed nec

sed nec fidelior in posterum reperta gens ulla est. Idq; prospectum singulari consilio ducis qui maritimum genus à conspectu longè remouit maris, & mediterraneis quasi obligauit. Eodemq; tempore, & usum maris nauibus recuperauit, & terræ homines suos reddidit. Quid prius in hac mirere uictoriæ? uelocitatem? quod quadragesimo die parta est. An felicitatem? quod ne una quidem nauis amissa est. An perpetuitatem? quòd amplius Piratæ non fuerunt.

Cap. VI.

Interim dum populus Rom. &c.) De Piratico bello multa Cic. in oratione, quã habuit de laudibus magni Pomp. Abbre. Liuij lib. 99. Plura Plut. in uita Pom. Plin. ca. ult. uirorũ illustriũ. Valer. cap. 56. octaui.

Seruilius, &c.) Historiam præter supradictos habent Sex. Ruffus, Val. ca. 5. 8. Front. ca. 7. 3. Pub. Seruilius, Isauram oppidum flumine eo, quo hostes aquabãtur auerso, ad deditionem siti compulit. Claud. primo in Eutro. *Indomitos curru, Seruilius egit Isauros.* Eutrop. plura. cap. 3. 6.

Quædam animalia, &c.) Facit ad hoc quod scribit Plin. ca. 57. lib. 9. Item in lib. qui de admirandis in natura inscribitur, & Aristot. falsò adscribitur. Est enim nõ Aristotelis, sed Theophrasti opus, ut ex citatione Plin. deprehendimus. Plin. cap. 57. 9. citat Theophrastum in his quæ habentur cap. 61. & sequentibus in eo lib. De legatis ad diuersa maria à Pompon. missis, scribit Plutarch. ubi suprà. Item dicit Piraticum bellum quadragesimo die completum Plin. autem cap. 25. & 26. 7. dicit captas esse naues Piratarum 846. Qualem duxit de his Pomp. triumphum. Plin. cap. 2. 37. Eutrop. cap. 4. 6.

Bellum Creticum, Cap. VII.

CReticum bellum, si uera uolumus noscere, nos fecimus, sola uincẽdi nobilẽ insulam cupiditate. Fauisse Mithridati uidebatur, hoc placuit armis uindicare. Primus inuasit insulam Marcus Antonius, cum ingenti quidem uictoriæ spe atq; fiducia, adeo ut plureis catenas in nauibus, quàm arma portaret. Dedit itaq; pœnas uecordiæ, nam plerasq; naues intercepere hostes, captiuaq; corpora religata uelis, ac funibus pependere, ac sic uelificantes triumphantium in modum Cretes portubus suis adremigauerũt. Metellus deinde totam insulam igni, ferroq; populatus, intra castella & urbes redegit, & Gnoson, & Eritream, & (ut Græci dicere solent) urbium matrem Cydonam, adeoq; sæuè in captiuos consulebatur, ut ueneno se pleriq; conficerent. Alij deditionem suam ad Pompeiũ absentem mitterent, & cum ille res in Asia gerens, eo quoque præfectum misisset Antonium, in illa prouincia irritus fuit, eoq; infestior Metellus in hostes ius uictoris exercuit, uictisq; Lasthene & Panare Cydonæ ducibus, uictor redijt, nec quicquam amplius tamen de tam famosa uictoria, quam cognomen Creticum reportauit.

Cap. VII.

Creticum bellum, &c.) De hoc bello. Flo. 99. Abbreuia. Liu. Euseb. lib. temporũ. Eutrop. 4. 6. Cretensea in obsidione Metelli ad ultimam usq; penuriam compulsi, sua iumentorumq; suorum urina sitim torserunt, iustiua dixerim, quàm sustentauerunt, quia dum uinci timẽt, id passi sunt, quod eo a nec uictor quidem pati coëgisset. Valer. cap. 67. Lege quæ de Creta insula scribunt Solinus. cap. 16. Plin. cap. 12. 4. Diodorus lib. 6. Plura Strabo lib. 10. Verg. 3. Aeneid. ibi. *Creta Iouis magni, &c.* Auienus. *Nunc hinc Creta tonauit* *Multa latus, glebaq; ferax, &c.* Sic enim legendum est, non glebam.

Bellum Balearicum, Cap. VIII.

QVatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominib. assueuerat, altero ex liberis eius Cretico facto, mora non fuit, quin alter quoq; Balearicus uocaretur. Baleares per idem tempus insulæ Piratica rabie corruperant maria, homines q; feros, atq; syluestres, mireris ausos à scopolis suis saltem maria prospicere. Ascendere etiam inconditas rates, & prænauigantes subinde inopinato impetu terruere. Sed cum uenientem ab alto Romanam classem prospexissent, prædam putantes, ausi etiam occurrere, & primo impetu ingenti lapidum, saxorumq; nimbo classem operuere. Tribus quisq; fundis præliatur, certos esse quis miretur ictus, cum hæc sola, genti arma sint, id unum ab infantia studium. Cibum puer à matre non accipit, nisi quem ipsa monstrante percussit. Sed non diu lapidatione Romanos terruere. Postq; cominus uentum est, expertiq; rostra, & pila uenientia, pecudum in morem, clamore sublato petierunt fuga littora, dilapsiq; in proximos tumulos quærendi fuerunt, ut uincerentur.

Cap.

Cap. VIII.

Quatenus Metelli,&c.) De hoc bello, Florus lib.40. Abbreuia. De his singulis lege, quæ scribunt. Plin. cap.5.5.& Strabo li.3. à Græcis enim Baleares dicuntur à fundarum iactu, quibus homines ipsi maximè utebantur. Author Dionys poeta. Alio nomine Gymnesiæ dicuntur, quoniam earum incolæ nudi sint, *γυμνὸς* enim nudus appellatur. Piura scribit Diodorus Siculus tit.6.6. Fundam prætereà qua maxime utuntur harum insularum incolæ, inuenerunt Phœnices. Author Plin. cap.56.7. naturalis historiæ. Verg primo Geor. *Stupea &c.* Luca.in 3. *Stantem sublimi Tyrrhenam culmine prora.&c.*

Expeditio in Cypron. Cap. IX.

Aderat fatum insularum. Igitur & Cypros recepta sine bello, insulam ueteribus diuitijs abundantem, & ob hoc Veneri sacram, Ptolemæus regebat, & diuitiarum tanta erat fama, nec falsò, ut uictor gentium populus, & donare regna cõsuetus, Publio Clodio Tribuno duce, socij, uiuiq; regis cõfiscationem mandauerit, & ille quidem ad rei famam, ueneno fata præcepit. Cæterum Portius Cato Cyprias opes Liburnis per Tyberinum ostium inuexit: quæ res latius ærarium populi Rom. quã ullus triumphus impleuit.

Cap. IX.

Aderat fatum insularum,&c.) Quod hoc capite cõtinetur, habetur abunde à Plutarch. in uita Catonis Iunioris. Meminit Abbr. Liuij li.104. Veneri sacra idcirco dicitur, quoniã mos erat Cyprijs, uirgines ante nuptias, statutis dieb. dotalẽ pecuniã quæsituras in quæstũ ad littus maris mittere, ꝓ reliqua pus dicitia libamenta ueneri soluturas, lust.lib.18. Lege, quæ scribit Val.ca.1.9 Plin.ca.51.5. Nota sunt, quæ scribit Strabo in fine 14.

Quæ res latius ærarium populi Rom.&c.) Iam Cyprus deuicta Asia põdo 14. milia inuenerat, præter uasa aurea, aurumq; factum, & in eo folia, ac piatanum, uitemq;. Quia uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit, &c. Plin.ca.1.13. Luca. in tertio loquens de copioso auro Romani ærarij sic inquit. *Quod Cato longinqua uixit super æquora Cypro.* Valerius cap.10.octaui.

Bellum Gallicum. Cap. X.

Asia Pompeij manibus subacta, reliqua, quæ restabant in Europa, fortuna in Cæsarem transtulit. Restabant autẽ immanissimi gentium Galli, atq; Germani, & quãuis toto orbe diuisa tamen qui uinceret habuit, Britannia. Primus Galliæ motus, ab Heluetijs cœpit, qui Rhodanum inter, & Rhenum siti non sufficientibus terris, uenere sedes petitũ incensis mœnibus suis. Hoc sacramentum fuit, ne redirent, sed petito tempore ad deliberandum, cũ inter moras Cæsar Rhodani põte rescisso, abstulisset fugam, statim bellicosissimã gentem sic in sedes suas, quasi greges in stabula pastorũ deduxit. Sequẽs, lõgeq; cruētior pugna Belgarũ, quippe pro libertate pugnantiũ. Hic cũ multa Romanorũ militũ insignia, tum illud egregiũ ipsius ducis, quòd nutante in fuga exercitu, rapto fugientis è manu scuto, in primã uolitans aciem, manu prælium restituit. Inde cum Venetis etiam nauale bellum, sed maior cum Oceano, quã cum ipsis nauibus rixa. Quippe ille rudes, & informes, & statim naufragæ, rostra sensissent, sed hærebat in uadis pugna, cum æstibus solitis, cum ipso certamine subductus Oceanus intercedere bello uideretur. Illę quoque accessere diuersitates, pro gentium, locorumq; natura. Aquitani callidum genus in speluncas se recipiebant, iussit includi, mora dilabebãtur in syluas, iussit incendi. Nemò tantum feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt. Induciomarus, Treuiros. Ambiorix conuocauit Eburones, utriq; absente Cæsare coniuratione facta inuasere legatos, sed ille fortiter à Dolobella summotus est, relatũq; regis caput. Hic insidijs in ualle dispositis dolo perculit, itaq; & castra direpta sunt, & aurum ablatũ. Cottam cum Titurio Sabino legato amisimus. Nec ulla de rege mox ultio. Quippe perpetua trãs Rhehnum fuga latuit, nec Rhenus ergo immunis, nec etiam fas erat, ut liber esset receptator hostium, atq; defensor. Sed prima cõtra Germanos illius pugna iustissimis quidẽ ex causis. Hedui enim de incursionib. eorum querebantur. Quæ Ariouisti regis superbia? cum legati dicerent. Veni ad Cæsarẽ. Quis est autem Cæsar? & si uult ueniat inquit, & quid ad illum, quid agat nostra Germania, num ego me interpono Romanis? Itaq; tantus gentis nouæ terror in castris, ut testamenta passim, & in principijs scriberentur. Sed illa immania corpora, quo erant maiora, eo magis gladijs, ferroq; patuerunt. Qui calor in præliando militum fuerit, nullo magis exprimi potest

poteſt,quam quod elatis ſuper caput ſcutis,cum ſe teſtudine Barbarus tegeret ſuper ipſa Romani ſcuta ſalierũt,& inde in iugulos gladijs deſcendebãt. Iterũ ubi de Germanis Tenchateri querebãtur. Hic uerò iam Cæſar ultro Moſulã nauali ponte trãſgreditur,ipſumq; Rhenum,& Hercinijs hoſtem quærit in ſyluis. Sed in ſaltus & paludes genus omne diffugerat,tantum pauoris incuſſit intra ripam ſubito Romana uis,nec ſemel Rhenus,& iterũ quoq;,& quidem ponte facto,penetratus eſt,ſed maior aliquãto trepidatio. Quippe cum Rhenum ſuum ſic ponte,quaſi iugo captum uideret,fuga turſus in ſyluas,& paludes,ſed quod acerbiſſimum Cæſari fuit non fuere,qui uincerentur, omnibus terra,mariq; captis, reſpexit Oceanum,& quaſi hic Romanus orbis non ſufficeret,alterũ cogitauit. Claſſe igitur cõparata,Britanniam petit. In Britanniã tranſit mira celeritate. Quippe qui tertia uigilia Morino ſoluiſſet à portu minus quã medio die,inſulã ingreſſus eſt. Plena erãt tumultu hoſtico littora,& trepidantia ad conſpectum rei nouæ carpenta uolitabãt. Itaq; trepidatio pro uictoria fuit,arma,& obſides accepit à trepidis,& ulterius iſſet,niſi improbam claſſem naufragio caſtigaſſet Oceanus. Reuerſus igitur ad Galliam claſſe maiore, auctiſq; copijs, in eundem rurſus Oceanum eoſdemq; rurſus Britannos, Calydonias ſecutus in ſyluas. Vnum quoq; è regibus Cauelanis in uincula dedit,contentus his,non enim prouinciæ,ſed nomini ſtudebatur,cum maiore,quã prius præda reuectus eſt. Ipſo quoq; Oceano tranquillo magis,& propitio,quaſi impaſem ſe fateretur. Sed maxima omniũ,eademq; nouiſſima coniuratio fuit Galliarũ,cum omnes pariter Auernos, atq; Biturigas, Carnutas ſimul Sequanóſq; contraheret. Ille corpore,armis,ſpirituq; terribilis, nomine & quaſi terrore cõpoſita Vercingentorix,ille feſtis diebus,& comitialibus, cum frequentiſſimos in lucis haberet,ferocibus dictis,ad ius priſtinum libertatis erexit. Aberat tunc Cæſar Rauennæ delectum agens,& hyeme creuerant alpes,ſic interclusum putabant iter. Sed ille qualis erat,ad nuncium rei feliciſſimæ temeritatis. Per inuios ad id tempus montiũ tumulos, per intactas uias & niues,expedita manu emenſus,occupat Galliam,ex diſtãtibus hibernis caſtra cõtraxit,& ante in media Gallia fuit,quàm ab ultima timeretur. Tum ipſa capita belli aggreſſus urbes, Auaticũ cum quadraginta milib. propugnantiũ ſuſtulit. Alexiã ducentorum quinquaginta miliũ iuuentute ſubnixã flammis adæquauit. Circa Gergoniã tota belli moles fuit. Quippe quam cum lxxx. milia muro & arce,& abruptis defenderẽt, maximam ciuitatem, uallo, ſudibus & foſſa,inductoq; foſſæ flumine,ad hoc xviij. caſtellis,ingentiq; quaſi lorica circundatã,primũ fame domuit. Mox audente eruptiones, in uallo gladijs ſudibusq; concidit,nouiſsimè in deditionem redegit. Ipſe ille rex,maximum uictoriæ decus,ſupplex cũ in caſtra ueniſſet,tũ & phaleras, & ſua arma ante Cæſaris genua proiecit. Habes inquit fortem,uir fortiſſime,uiciſti.

Cap. X.

Aſia Pom. manibus,&c.) Quæ hoc capite continentur. Scribit Flor. 103. & ſequentibus abbr. Plutarch. in Cæſare Sueton lib. 1. tit. 25. & ſequentibus Appia. in Celtico. Luca in primo. Et latius Cæſar ipſe in ſeptem libris ſuorum Comment. de bello Gallico. De populis,de quibus in hoc cap ſit mentio, Plura Luca. 1. Pharſaliæ,ibi *Deſeruere cauo.* Item Cæſar in Comment. Geſta Cæſaris compendioſe more ſuo,lege ex cap. 15 7. Plinij. Non obſcura ſunt,quæ Eutrop. Oroſ. cæteri ſcribunt.

Toto orbe diuiſa Britannia,&c.) Finis erat orbis ora Gallici littoris,niſi Britannia inſula,qualibet amplitudine nomen penè alterius orbis mereretur. Solinus cap. 35. Vergil. in Bucolicis. *Et penitus toto diuiſo orbe Britannos.* Claudianus de laudibus Stilıconis. *Vincendos alio quæſiuit orbe Britannos.* Bellum cum Heluetijs ſcribit Cæſar primo ſuorum commentariorum. Fuerunt enim Heluetiorũ fuſorum à Cæſare, Milia trecenta ſexaginta octo.

Sequens longéq; cruentior pugna Belgarum,&c.) Ex uerbis Flo. hic poſitis. Item 2. Comen. Cæſaris. Rurſus ex Maximo Val. Item cæteris, deprehendimus hunc locũ inſigniter deprauatum,ut non Belgarũ legendũ ſit,ſed Neruiorũ. Ait enim hic Florus. In hac pugna, inquit, multa Romanorũ inſignia fuiſſe,tum illud egregiũ ipſius ducis,quod nutãte in fuga exercitu,&c. Hoc aũt nõ in pugna cũ Belgis, ſed cum Neruijs accidiſſe in 2. Com. ſcribit Cæſar. Val. ca. 2. 3. Iulius Cæſ. (inquit) cum innumerabili multitudine,feroci impetu Neruiorũ,inclinare aciẽ ſuã uideret,timidius pugnanti militi ſcutũ detraxit,atq; tectus acerrimè præliari cœpit,quo facto,fortitudinem per totũ diffudit,labentemq; belli fortunam,diuino animi ardore reſtituit. Accedit ad hoc, quoniam Belgæ facili pugna à Cæſare ſuperati ſunt.

Lege

Lege Cæſarem in 1. commentariorum,& Liui.lib.104. Plutar.in Cæſare. Bellum Cæſaris cum Venetis, deſcribit ipſe.3 ſuorum commen.lib. Interitus Cottæ,& Sabini habetur.5.commen Cæſaris.

4 *Hedui de incurſionibus &c.*) Bello Heluetiorum confecto totius ferè Galliæ legati,principes ciuitatū,ad Cæſarem congratulatum conuenerant, petierunt uti ſibi conſilium totius Galliæ die certa indicerent idq; Cæſaris uoluntate facere liceret: ſeſe habere quaſdam res, quas è communi conſenſu ab eo petere uellent. Ea re permiſſa,diem conſilio ſtatuerunt,& iureiurando,ne quis enunciaret,niſi quibus communi conſilio mandatum eſſet,inter ſe ſanxerunt. Eo conſilio dimiſſo, iidem principes ciuitatum qui ante fuerant,ad Cæſarem reuertuntur,petieruntq; ut ſibi ſecreto,et occulto de ſua,omniūq; ſalute cum eo agere liceret. Ea re impetrata,ſeſe omnes flectētes Cæſari ad pedes proiecerunt. Locutus eſt pro his Diuiciacus Heduus qui de incurſionibus Germanorum aſpere conqueſtus eſt, lōga querimoniarum ſerie, lege apud Cæſarem.1.commenta. Et hunc quoq; locum,noſter Cuſpinianus reſtituit. Arioniſti ſuperbam reſponſionem,lege apud eundem Cæſarem ubi ſupra.

5 *Qui calor &c.*) Quod hic dicitur lege latius circa finem primi commen. Cæſaris. Aduertendum quod cū Cæſar in Gallia compeřiſſet Arioniſto Germanorum regi inſtitutum, & talem legem eſſe militibus non pugnandi decreſcente luna,tum potiſſimum acie commiſſa,impeditos religione hoſtes uicit. Frōt. cap.12. Cæſar dicit apud Germanos eam fuiſſe conſuetudinem,ut matresfamilias eorum ſortibus,& uaticinationibus declarent,utrum prælium committi ex uſu eſſet,nec ne. Eas ita dicere,nō eſſe fas Germanos ſuperare,ſi ante nouam lunam prælio contendiſſent.

6 *Centenari &c.*) Hos populos Appia.in Celtico uidetur appellare Tancheros ,Cæſar Tenchateros,de quibus neq; apud Plin.neq; apud Strab.reperio fieri mentionem,niſi forte hi ſint, quos Tennanios Strabo nominat,uel Ceretos,qui Rheni lacum magnum (inquit) propius attingunt. C.Cæſaris in Britāniam tranſitus docent qui ſupra,potiſſimē Cæſar.4.commen.lib. Meminit Val. Flaccus.1. Argonauticon. De Calydonia ſylua Britanniæ Plin.cap.16.4. Eſt etiam ciuitas in Aetholia,ſed cum ſyluam ſignat producit ſecundam. Luca. *Vnde Calydonios fallit turbata Britannos.* Et Mart. *Nuda Calydonio ſic pectora præbuit urſo.* Pro ciuitate corripit ſecundam. Verg.in 7. *Quod ſcelus,aut Lapithis tantum,aut Calydone merente.*

Bellum Parthicum. Cap. XI.

CVm Gallos per Cæſarem in ſeptentrione debellat, interim ad orientem graue uulnus à Parthis populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri poſſumus , caret ſolatio clades. Aduerſa & dijs,& hominibus cupiditas cōſulis Craſſi,dum Parthico inhiat auro,ſtrage xi.legionum,& ipſius capite mulctata eſt,quod tribunus plebis Metellus exeuntem ducem hoſtilibus diris deuouerat, & cum Zeugma traſiſſet exercitus,rapta ſubitis ſigna turbinibus hauſit Euphrates,& cum apud Niceforum caſtra poſuiſſet miſſi ab Orode rege legati denunciatere percuſſorum cum Pompeio fœderum,cum Syllaq;, quæ meminiſſet. Regijs inhians ille theſauris,nihil ne imaginario quidem iure , ſed Seleuciæ ſe reſponſurum eſſe reſpondit . Itaq; dij fœderum ultores, nec inſidijs, nec uirtuti hoſtium defuerūt. Iam primum, qui ſolus,& ſubuehere commeatus,& munire poterat,à tergo relictus Euphrates, dum ſimulato transfugæ cuidam Mezeræ Syro creditur,cum in media camporum uaſtitatem eodem duce ductus exercitus,undiq; hoſti exponeretur. Itaque uix dum uenerat Carras,cum undiq; præfecti regis Sylaces,& Surenas oſtendere ſigna auro,ſericiſq; uexillis uibrantia. Tum ſine mora circumfuſi undiq; equitatus , in modū grandinis,atq; nimborum,denſa tela pariter fuderunt. Sic miſerabili ſtrage deletus exercitus,ipſe in colloquium ſollicitus ſigno dato,uiuus in hoſtium manus incidiſſet, niſi tribunis reluctantibus fugam ducis , barbari ferro occupaſſent. Sic quoq; relatum caput,ludibrio hoſti fuit. Filium ducis penè in conſpectu patris eiſdem telis operuere. Reliquiæ infelicis exercitus,quo quemq; rapuit fuga,in Armeniam,Ciliciam, Syriamq; diſtractæ uix nuncium cladis retulerunt. Caput eius reciſum cum dextra manu, ad regem reportatum ludibrio fuit,neq; indigno. Aurum.n.liquidū in rictum oris infuſum eſt,ut cuius animus arſerat auri cupiditate,eius etiam mortuum,& exangue corpus,auro uteretur.

Cap. XI.

1 *Dum Gallos per Cæſarem &c.*) De hoc bello ſcribunt ferè omnes. Abbre. Liuij lib.106. Appia.latè libro qui Parthicus inſcribitur. Plut.in M Craſſi uita Iuſtinus li.41.&.42. Eutro.c.6.6. Oroſ. u.6. Val.li.1.titu. de prodigijs.cap 11.& cap.4.9. Geſtum eſt autem (ſi Eutro.& Oroſio credimus) anno.697.uel.699.ab.ur.con

2 *Dum Parthico inhiat auro* &c.) M.Craſſus negabat ullam ſatis magnam pecuniam eſſe ei, qui in republ.

L princeps

princeps uellet esse, cuius fructibus exercitũ alere nõ posset. Cice.1.Officiorum. Docet ibidem Cic. cur expetendæ sint diuitiæ. M. Crassus (inquit cap.10.33.noster Plin.) negabat diuitem esse, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset. In agris suis sextertiũ xx. milia possedit, Quiritium post Syllam ditissimus. Lege Valer. cap.4.9. Item Cicero in fine 3. de finibus bo. & malo. Victus autem Crassus est. vi. Idus Iunias, teste Ouidio 6. Fastorum.

Scilicet interdum miscentur tristia lætis,
Nec populum toto pectore festa iuuant.
Crassus ad Euphraten aquilas, natumq; suosq;
Perdidit, & letho est ultimus ipse datus.
Parthe quid exultas? dixit dea, regna remittet,
Quiq; necem Crassi uindicet, ultor erit.

Seleucia urbs nobilissima est, cuius amplitudo circuitu 70. stadijs. In hanc Orodes, Romanos Crassiana clade captos deduxit. Authores Plin. cap.16.6. Solinus cap.61.

Caput eius recisum &c.) Tomyris Scytharum regina compositis in montibus insidijs, ducenta milia Persarum cum ipso rege Cyro, trucidauit. In qua uictoria etiam illud memorabile fuit, quod neq; nuncius tantæ cladis quidem superfuit. Caput Cyri amputatum, in utrem humano sanguine repletum reijci regina iubet cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te sanguine, inquit, quem sitisti, cuiusq; insatiabilis semper fuisti. Author Iusti. lib.1. Sed heu quot reperiuntur Crassi hodie.

Qui cum defecerit cessent sacraria lucis.
Aurum omnes uicta iam pietate colunt,
Auro pulsa fides, auro uenalia iura,
Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.
Torrida sacrilegum testantur limina Brennum.
Dum petit intonsi Pythia regna Dei.
At mons laurigero concussus uertice duras.
Gallica Parnasi sparsit in arma niues.
Et (scelus) accepto Thracis Polymnestoris auro.
Nutrit in hospicio non Polydore pio.
Tu quoq; ut auratos gereres Eriphyla lacertos,
Dilapsis nusquam est Amphiaraus equis.

Anacephalæosis. Cap. XII.

Haec est illa tertia ætas populi Romani transmarina, qua Italia progredi ausus, orbe toto arma circumtulit. Cuius ætatis superiores c. anni, sancti, pij, & ut diximus aurei, sine flagitio, sine scelere, dum syncera adhuc, & innoxia pastoriæ illius sectæ integritas dumq; Pœnorum hostium imminens metus, disciplinam ueterem cõtinebat. Postremi c. quos à Carthaginis, Corynthi, Numantiæq; excidijs, & Attali regis in Asiatica hæreditate, deduximus in Cæsarem, & Pompeium, secutumq; hos de quo dicemus Augustũ, ut claritate rerum bellicarum magnifici, ita domesticis cladibus miseri, & erubescendi. Quippe sicut Galliam, Thraciam, Ciliciam, uberrimas, ualidissimasq; prouincias. Armenios etiam, et Britannos, ut non in usum, ita ad imperij speciẽ magna nomina acquisisse pulchrum, atque decorũ. Ita eodẽ tẽpore dimicasse domi cũ ciuibus, socijs, mãcipijs, gladiatorib. totoq; inter se senatu, turpe, atq; miserãdũ. Ac nescio an satius fuerit populo Ro. Sicilia, & Africa contentũ fuisse, aut his etiam ipsis carere, dominanti Italia sua, quã eò magnitudinis crescere, ut uiribus suis conficeretur. Quæ enim res alia furores ciuiles peperit, quam nimia felicitas? Syria prima nos uicta corrupit. Mox Asiatica Pergameni regis hæreditas. Illæ opes, atque diuitiæ afflixere sæculi mores, mersamq; uitijs suis, quasi sentina rempublicam pessum dedere. Vnde enim populus Romanus agros, & cibaria flagitaret nisi per famem, quã luxus fecerat? Hinc ergo Gracchana, & prima, & secunda, & illa tertia Apuleiana seditio. Vnde ut regnaret de iudiciarijs legibus diuulsus à senatu eques, nisi ex auaritia? ut uectigalia reipublicæ, atque ipsa iudicia in quæstu haberentur? Hinc rursus & promissa ciuitas latio, & per hoc arma sociorum. Quid autem bella seruilia? Vnde nobis, nisi ex abundantia familiarium? Vnde gladiatorij aduersus dominos suos exercitus, nisi ad conciliandum plebis

fauorem effusa largitio? Cum spectaculis indulget, supplicia quondam hostium artem fa cit. Iam ut speciosiora uitia tangamus. Nonne ambitus honorum ab hisdem diuitijs incitatus? Atqui inde Mariana, inde Syllana potestas. Aut magnificus apparatus conuiuiorum, & sumptuosa largitio, nonne ab opulentia paritura mox ægestatem? Hæc Catilinā hostem patriæ suæ impegit. Denique illa ipsa principatus, & dominandi cupido, unde nisi ex nimijs opibus uenit? Hæc Cæsarem, atque Pompeium furialibus in exitium reipublicæ facibus armauit. Hos igitur populi Romani omneis domesticos motus separatos ab externis, iustisque bellis, ex ordine prosequemur.

Cap. XII.

Hæc est illa tertia ætas P.R. &c.) Peruerterat Florus antea historiarum, & temporum ordinem, cuius facti ca. 19.2. & in hac Cephalæosi rationem asignat, ut scilicet hos populi Romani omneis motus domesticos separatos ab externis, iustisque bellis, ex ordine prosequatur. Continet autem hoc caput compendiosè, materiā 17. capitum immeditatè præcedentium, & 13. immeditatè sequentium. Faciunt pro his, quæ hic scribuntur citata cap. 30. secundi suprà. Plura ex his, quæ hoc cap. continentur, Lege apud Diuum Augu. cap. 16.3. Ciui.

Dumque Pœnorum hostium imminens metus &c.) Dicit mala sequentia, ex ocio accidisse Romanis. Appium Clau. crebro solitum dicere accepimus, negociū populo Romano melius, quàm ocium committi, non quód ignoraret quam iucundus tranquillitatis status esset, sed quod animaduerteret præpotentia imperia, agitatione rerū ad uirtutē capessandā excitari, nimia quiete in desidiā resolui. Et subdit. Sané negociū nomine horridum, ciuitatis nostræ mores, in suo statu continuit, blandæ appellationis quies, plurimis uitijs respersit, Val. 17. Extāt de ocio Ennij uersus aurei. Ocio (inquit) qui nescit uti, plus negocij habet, quam cū est negocium in negocio &c. Lege Gellium cap. 10. deciminonr Noctium Atticarum.

Vt uiribus suis conficeretur &c.) *Suis & ipsa uiribus Roma ruit*

Quam neque finitimi ualuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Ethrusca Porsena manus.
Aemula nec uirtus Capuæ, nec Spartacus Acer.
Nouisque rebus infidelis Allobrox.
Nec fera cærulea domuit Germania pube.
Parentibus abominatus Hannibal.

Hæc & plura Horatius in Epodo.

De Legibus Gracchanis. Cap. XIII.

SEditionum omnium causam Tribunitia potestas excitauit, quæ specie quidem plebis tuendę, cuius in auxilium comparata est, re autem dominationem sibi acquirens, studium populi, ac fauorem agrarijs, frumentarijs, iudiciarijs legibus aucupatur. Inerat omnibus spes æquitatis. Quid enim tam iustum, quàm recipere plebem ius suum à patribus? ne populus gentium uictor, orbisque possessor, extorris aris, ac focis ageret? Quid tam ęquum quàm inopem populum uiuere ex ærario suo? Quid ad ius libertatis æquandæ magis efficax, quàm ut senatu regente prouincias, ordinis equestris authoritas saltem iudiciorum regno niteretur? Sed hæc ipsa in perniciem redibant, & misera respublica in exitium suum marcesserat, & à senatu in equitē translata iudiciorū potestas, uectigalia id est, imperij patrimonium supprimebat, & emptio frumenti, ipsos reipublicæ neruos exhauriebat ærarium, reduci plebs in agros, unde poterat sine possidentium euersione, qui sibi pars populi erant, & tamen relictas sibi à maioribus sedes ętate quasi iure hęreditario possidebant.

Cap. XIII.

Seditionum omnium causam &c.) De Tribunitia potestate, lege Fenest. tit 10. & quos ibi citauimus. Huc faciūt quæ cap. 4.2. annotata sunt. Gracchanas leges tres fuisse constat. Frumentaria ut scilicet semis & triente frumentum plebi daretur. Agraria, ut nemini liceret ultra quinquaginta telluris iugera possidere. Tertia ut equesterordo bis tātū uiriū in senatu haberet, quā senatores ipsi. Statuerat eīm ut trecēti senatores essent, eqtes sexēti. Sic eīm equestrē ordinē cū senatu consentientē, corrūpere nitebatur. Authores sunt Liuius lib. 58. & 60. & Ap. primo bellorū ciuiliū. Agraria lex quādo & à quo primū lata, docet Liuius libro 2. ab ur. con. quam tandem M. Tullius penitus sustulit. Extant plures Cic. orationes. Quæ mala ex agraria lege sequantur, docet idem Cicero 2. Officiorum.

Seditio Tyberij Gracchi. Cap. XIIII.

PRimā certaminū facē Tyberius Gracchus accēdit, genere, forma, eloquētia facilè princeps, sed hic siue Mācinianę deditionis, quia spōsor fœderis fuerat, cōtagiū timēs, et in-

 de popularis

popularis,siue æquè,& bono ductus quia depulsam agris suis plebem miseratus est, ne P. R. gentium uictor,orbisq; possessor,laribus,ac focis suis exularet. aut quacunq; mente, rem ausus ingentem. Postquam rogationis dies aderat ingenti stipatus agmine rostra conscendit,nec deerat obuia manu tota inde nobilitas,& tribuni in partibus,sed ut interceden tem legibus suis,Cneum Octauium uidet Gracchus cõtra fas collegij,ius potestatis, iniecta manu depulit rostris adeoq; præsenti metu mortis exterruit,ut abdicare se magistratu cogeretur. Sic triumuir creatus diuidendis agris,cum ad perpetranda cœpta,die comitiorum prorogari sibi uellet imperium,obuia nobiliũ manu,eorumq;,quos agris mouerat cædes à foro cœpit. Inde cum in Capitolium profugisset, plebemq; ad defensionem salutis suæ manu caput tangens,hortaretur,præbuit speciem regnum sibi, & diadema poscentis, atq; ita duce Scipione Nasica concitato in arma populo, quasi iure oppressus est.

Cap. XIIII.

Primam certaminum faciem &c.) Seditionem Tiberij Gracchi scribunt Flo.58. Abbre. Latius Appia.1.li.bellorum ciuilium Plin cap 64.de uir illu. Plura Plutar.in uita Gracchorum August.cap.24.3. Ciui. Val.li. 1 de Ominibus cap.4.3.cap.7.4.cap 2.7. Orosius cap.7.&.8.quinti.

Eloquentia facili princeps &c.) Scriptores ueteres. T. Castritius. Val. Max. Aulus Gellius. T. Liuius,cæteri C. Graccho,non Tiberio Graccho tribuunt eloquentiæ principatum Caius Gracchus inquit 60.lib. Liuius Tiberij frater, Trib.pleb.eloquentior quàm frater &c. Et Val. cap.10.1. Gel.cap.13.11.noctium Atticarum. Orosius dicit. Gracchum tribunum plebis iratum nobilitati, quod inter authores Numantini fœderis notatus esset.

Aderat ingenti stipatus agmine &c.) Gel.c.1.13.recitans uerba Sempronij Asellionis de Tib. Graccho trib.pleb. quo in tempore interfectus in Capitolio est Gracchus (inquit) domo cum proficisceretur, nunquam minus terna,aut quaterna milia hominum sequebantur. Orare cœpit ut se defenderent, liberosq; suos eum,quem uirilis sexus tum in eodẽm tempore habebat,produci iussit, populoq; commendauit propè flens. Eius concionem ad populum,lege apud Appia.ubi suprà. Triumuir creatus. Ad agros diuidẽdos tres in primis uiri Gracchus ipse legislator,& frater eiusdem nominis,nec non App.Clau. Tiberij socer consona totius populi uoce declarantur &c. Appia.ubi suprà. Item Liuij.lib 58.

Seditio Caij Gracchi. Cap. XV.

Statim & mortis, & legum fratris sui uindex,non minore impetu incaluit Caius Gracchus qui cum pari tumultu,atq; terrore plebem in auitos agros,arcesseret,& recentem Attali hæreditatem in alimenta populo polliceretur. Iamq; nimius,& potens, altero tribunatu secunda plebe uolitaret, abrogare auso legibus suis Minutio tribuno fretus comitum manu,fatale familiæ suæ Capitolium inuasit. Inde proximorum cæde pulsus, cũ se in Auentinum recepisset, inde quoq; obuia Senatus manu,ab Opimio consule oppressus est. Insultatum quoque mortis reliquijs,& illud sacrosanctum caput tribuni plebis percussoribus auro pensatum est.

Cap. XV.

Statim & mortis,& legum &c.) Quæ hic scribuntur,habentur latius à Liuio lib.60.&.61 ab ur.con. Appia.li.1. bel.ciuilium Plutar.in uita Gracchorum. Oro capite duodecimo quinti Valerius Maximus libro primo cap. de Somnijs cap 7.4.cap.8.6 cap.10.8.cap.4.9 Distingue tu historias prudens lector,quoniam studuimus breuitati. Et præcipua in citandis Autho.nostra in præsentiarum uersatur intentio. Item Gell cap.13.11. Meminit Plin.cap.2 33.naturalis historiæ Plin.minor cap.65.de uir.illu. Augu cap.2.4.3 Ciui. Lege,quæ notauimus.cap.11 huius tertij Val.dicit à seruo suo interfectum fuisse. C.Gracchus (inquit) ne in potestatem inimicorum deueniret,Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit,quas cum celeri ictu abscidisset.gladium cruore domini sui madentem,per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant.&c. Val cap.8.6.

Seditio Apuleiana. Cap. XVI.

Nihilominus Apuleius Saturnius Gracchanas asserere leges non destitit. Tantum animorum uiro Marius dabat, qui nobilitati inimicus consulatu suo prætereaconfisus, occiso palàm comitijs Annio competitore Tribunatus,subrogare conatus est,in eius locum Caium Gracchum, hominem sine tribu,sine nomine,sed subito titulo in familiam ipse se adoptat cum tot,tantisq; ludibrijs exultaret impune, rogãdis Gracchorũ legibus ita uehe-

ita uehementer incubuit ut senatum quoque cogeret in uerba iurare, cum abnuentibus aqua & igni interdicturum se minaretur. Vnus tamen extitit, qui mallet exilium. Igitur post Metelli fugam omni nobilitate perculsa iam cum tertiũ dominaretur, eò uesaniæ progressus est, ut consularia quoque comitia noua cæde turbaret. Quippe ut satellitem furoris sui Glauciam consulem faceret, Gaium Memmium competitorem interfici iussit, & in eo tumultu regem ex Satellitibus suis appellatum lætus accepit. Tum uerò iam cõspiratione senatus, ipso quoque iam Mario consule, quia tueri non poterat, aduerso, directæ in foro acies, repulsus, inde Capitolium inuasit, sed cum abruptis fistulis obsideretur, senatuique per legatos, pœnitentiæ fidem faceret, ab arce digressus, cum ducibus factionis, receptus in curiam est. Ibi in eum facta irruptione, populus fustibus, saxisque coopertum, in ipsa quoque morte lacerauit.

Cap. XVI.

Nihilominus Apuleius etc.) De Apuleiana seditione, scribunt Flo. 6. 9. Abbreuia. Appia. primo bellorum ciuilium. Plutar. in Mario. Valeri. titu. 2. 3. cap. 19. Plin. cap. 67. & 73. de uiris illust. Orosius cap. 17. quinti.

Marius nobilitatis inimicus etc.) Marium scribunt omnes infimo loco natum. Tullius autem 2. Tuscula. quæstionum, dicit eum fuisse rusticum hominem. De quo sic Val. cap. 1. 2. Caius Marius, inquit, capite censum legendo militem Ro. diuina usurpatione firmatã cõsuetudinem abrupit, ciuis alioquin magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustatis non sanè propicius &c.

Subrogare conatus est in eius locum C. Gracchum hominem sine trib. etc.) Hanc historiam copiosè recitat Val. Max. tit. 8. 3. cap. 7. Item Plin. cap. 73. de uiris illu. Aduertendum plurimum differre scriptores in nomine competitoris tribunatus. Plin. ubi suprà uocat hunc. A. Mumium. Liuius. A. Numium. Oro. Anumium. Appi. Nonium. Cæterum (inquit) Nonius uir illustris in Apuleium inuectus, et Glauciam accusans, tribunatum adeptus est. Veriti igitur Apuleius, & Glaucia, ne tribunus effectus in eos insurgeret, turbam quandam satellitum, à concione abeunti cum tumultu immisere, & in diuersorium fugientẽ interficiunt &c. Quod hic de Metello dicitur, præter citatos suprà hoc ipso cap. lege apud Valer. titu. 8. 3. cap. 5. Quod de Mario hic Florus recitat, scribit Valerius cap. 2. 3. Item cæteri.

Drusiana seditio. Cap. XVII.

POstremo Liuius Drusus non Tribunatus modò uiribus, sed ipsius etiam senatus authoritate, totiusque Italiæ consensu easdem leges asserere conatus, dum aliud captat ex alio, tantum conflauit incendium, ut ne prima illius flamma posset sustineri, & subita morte correptus hæreditarium in posteros suos bellũ prorogaret iudiciaria lege Caij Gracchi. Diuiserant populum Romanum, & bicipitẽ ex una fecerant ciuitatem, equites Romani tanta potestate subnixi, ut qui fata, fortunasque patrum, uitasque principum haberent in manu, interceptis uectigalibus, peculabantur suo iure rempublicam. Senatus exilio Metelli, damnatione Rutilij debilitatus, omne decus maiestatis amiserat. In hoc statu rerum pares opibus, animis, dignitate, unde & nata Liuio Druso æmulatio accesserat, equitem Seruilius Cœpio, senatũ Liuius Drusus asserere, signa, & aquilæ, & uexilla aderant. Cæterum sic urbe in una quasi in binis castris dissidebatur. Prior Cœpio in senatum impetu facto, reos ambitus Scaurum, & Philippum principes nobilitatis eligit. His ut motibus resisteret Drusus, plebem ad se Gracchanis legibus eisdem, socios ad plebem spe ciuitatis erexit. Extat uox ipsius nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnum diuidere uellet, aut cœlum. Aderat promulgandi dies, cum subitò tanta uis hominum undique apparuit, ut hostium aduentu obsessa ciuitas uideretur. Ausus tamen abrogare de legibus consul Philippus. Sed apprehensum faucibus uiator non antè dimisit, quam sanguis, & in ora, & oculos redũdaret. Sic per uim datæ iussæque leges. Sed precium rogationis statim socij flagitare, cum interim imparem Drusum, ægrumque rerum temere motarum matura, ut in tali discrimine, mors abstulit, nec ideo minus socii promissa Drusi à populo Romano reposcere armis desierunt.

Cap. XVII.

Postremo Liuius Drusus etc.) Scribunt hoc idem Flo. 70. & 71. Abbr. Val. cap. 5. 9. Plin. cap. 66. de uir. illu. Oros. ca. 18. 5. Appia. lib. 1. bellorum ciuilium. Scribit Gel. cap. 15. 17 Liuium Drusum, qui trib. pleb. fuit, cũ morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram nauigasse, & in ea insula Elleborum sumpsisse, atque ita morbo liberatum. Item inter Cepionem, & hunc Drusum ex annulo, in auctione uenali, inimicitiæ

L 3 cœpere,

Cap. XVIII.

Sociale Bellum uocetur &c. &c.) Bellum sociale, scribunt Flo. Abbre. 71. & sequentibus. Latius Appia. 1. li. bellorum ciuilium. Plin. cap. 63. 75. de uir. ill. Val. cap. 6. 8. Aug. cap. 17. & 23. 1. Ciui. Plin. cap. 1. 15. naturalis. histo. Eutrop. cap. 2. 5. Oro. cap. 18. 5. Euseb. lib. temporũ. Cœptum est aũt bellum sociale anno ab ur. con. 662. Soli. cap. 2. Plutar. in Sylla. Strabo. li. 5. Oro. dicit anno. 659. Aduertendum animalia ꝑmulta, quæ intra urbem fuerant exanimata fuisse, anno ante sociale bellũ, quod haud scio, an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quam ciuile, Author Plin. c. 85. 2. naturalis historiæ. Causam socialis belli scribunt Liui. & Appia. ubi supra. Habetur etiam ab eisdem cur Sociale dicatur.

Cum omne Latium, atq; Picenum. etc.) Populi Italiæ, qui in hoc bello cõtra Romanos insurrexerunt, fuerũt Marsi, Malini, Vistini, Marucconi, & ultra hos Picẽtes, Ferentani, Hirpini, Pompeiani, Venusini, Iapyges, Lucani, & Samnites, quæ gens prius aduersa admodum & grauis Romanis fuerat, & quicunq; a liẽ à Lario flumine, & quicquid ad Ionium sinum pedestri, maritimoq; itinere patet, hæc & plura Appi. ubi supra. Dicit præterea horum exercitum fuisse ad centum milium numerum. Romani æqualem illis exercitũ habuerunt. Docet item, qui exercitui Romano ac alteri præfuerunt. Discordat non parum à Flo. Appia. in horum nominibus, & numero.

A Corphinio So. peteretur. &c.) Corphinium Pelignorum metropolis fuit omnis uniuersis Italis ciuitas ea propter translato nomine Italicam appellarunt. Eam ciuitatem, Italię populi, qui contra Romanos coniurauerant, aduersum po. Ro. receptaculum propugnaculũq; constituerunt, adunatisq; complicib. imperatores creauere. Hæc & plura ad idem facientia, lege apud Strabonem uersus finem lib. 5. Ex hac ciuitate oriundũ reor, Syllium Italicum, non ex Italica Hispaniæ ciuitate ut alibi latius ostendimus Hoc bellum Marsicũ dictũ est, quoniã à Marsis rebellandi suscitatum fuerat initium. Strab. ibidem. Inter initia belli huius, mulier serpentem peperit. Author. Plin. cap. 3. 7. Item hoc bellum, mures arrosis Lauini Clyppeis argenteis portendere. Plin. cap. 57. lib. 8 & Cice. 1. & 2. Diui. Legendum est aũt in Plin. non Lauini, sed Lauinij ex eodem Cice. ubi supra. In hoc quoq; bello Libertini in sacramentum uocati sunt. Bello sociali (inquit. 1. Satur. Macrobius) cohortium duodecim ex Libertinis conscriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Item in bello Sociali ueritus senatus, ne hostibus omni ex parte ingruentibus urbem minus tueri posset, mare omne à Cumis, ad urbem usq; libertis communiuit, tunc primum ad militiã ob uirorum inopiam accitis. Author Appianus ubi supra.

Nec Hanibalis, nec Pyrrhi. &c.) Bellis Socialibus (inquit Aug.) Italia uehementer afflicta & ad uastitatem miserabilem, desertionemq; perducta est.

Bellum Seruile. Cap. XIX.

VTcunq; & si cum socijs nephas, cum liberis tamen & ingenuis dimicatum est. Quis ęquo animo ferat in principe gentium populo bella seruorum? Primum seruile bellum inter initia urbis Herdonio Sabino duce in ipsa urbe tentatum est, cum occupata Tribunitijs seditionibus ciuitate Capitolium obsessum est, & à consule captum. Sed hic tumultus magis fuit quàm bellum. Mox imperio per diuersa terrarũ occupato, quis crederet Siciliam multò cruentius seruili, quam Punico bello esse uastatam? Terra frugũ ferax, & quodammodo suburbana prouincia latefundijs ciuium Latinorũ tenebat. Hic ad cultũ agri frequentia ergastula, catenatiq; cultores materiam bello prębuere. Syrus quidam nomine Eunus (magnitudo cladium facit ut meminerimus) fanatico furore simulato, dum Syriæ deæ ceremonias iactat, ad libertatem & arma seruos quasi numinum imperio concitauit: id ut diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam sulphure, & igne stipauerat, leuiter inspirans flammam inter uerba fundebat. Hoc miraculum primum duo milia ex obuijs mox iure belli refractis ergastulis xl. amplius milium fecit exercitum. Regijsq; nequid malis deesset, decoratus insignibus, castella, oppida, uicos, miserabili direptione uastauit. Illud quoq; in ultimum belli dedecus, capta sunt castra prætorum nec nominare ipsos pudet, castra Manilij, Lentuli, Pisonis, Hipsci. Itaq; qui per fugitiuos distrahi debuissent, prætorios duces profugos prælio ipsi sequebãtur. Tandem Perpenna Imperatore supplicium de eis sumptum est. Hic enim uictos, & apud Ennam nouissimè obsessos, cum fame quasi pestilẽtia consumpsisset, reliquias latronum compedibus, catenisq; religauit, crucibusq; puniuit. Fuitq; de seruis ouatione contentus, ne dignitatem, triũphi seruili inscriptione uiolaret. Vix dum respirauerat insula, cum statim à seruis & à Syro reditur ad Cilicem. Athenio pastor, interfecto domino, familiam ergastulo liberatam sub signis

ordinat. Ipse ueste purpurea, argēteo'q; baculo, et regium in morem fronte redimita, non minorem quam ille fanaticus prior conflat exercitum, acriusq; multum quasi & illum uindicaret, uicos, castella, oppida diripiens, in dominos, in seruos infestius quàm in trāsfugas sæuiebat. Ab hoc quoq; prętorij exercitus cæsi, capta Seruilij castra, capta Luculli. Sed Aquilius Perpennæ usus exemplo interclusum hostem commeatibus ad extrema compulit, communitasq; copias, armis, fame, facilè deleuit, dedissentq; se nisi suppliciorum metu uoluntariam mortem prętulissent. Ac ne de duce quidem supplicium exigi potuit quam uis in manus uenerit. Quippe dum circa ad deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus præda lacerata est.

Cap. XIX.

Utcunque etsi cum socijs nefas. &c.) Seruile bellum, quod in Sicilia gestum est, scribunt Flo. 56. Abbre. Plut. in Crasso. Oro. cap 8. 5. Eutro. cap. 1. 4. Euseb. lib. temporum, Aug. cap. 26. 1. Ciui. Val. cap. 2. 2. cap. 10. 6. Ad uertendū hoc bellū gestum ante bellum sociale, ut ex ꝓcessu scriptorū uidere licet. Eutro. prætcrea dicit gestū anno. 650. Seruile uerò anno. 662. ab urbe condi. Author Solinus. cap. 1. Tēpore igitur sociale bellum posterius est, sed dignitate prius.

Primum Seruile bellum inter initia urbis. &c.) Seruitia (inquit lib. 4. Liuius) urbem ut incenderent, distantibus locis coniurant: populo'q; ad opem passim ferenda tectis, intento ut arcem, Capitoliūq; armati occuparent. Auertit nefanda consilia Iupiter. &c.

Sicilia terra frugum ferax. &c.) Luca. in. 3. de Sardinia. & Sicilia loquens. *Utraq; (inquit) frugiferis est insula nobilis aruis. Nec plus Hesperiam longinquis messibus ulla, Nec Romana magis compleuerunt horrea terra. Ubere uix gleba superat cessantibus austris, Cum medium nubes Borea cogente sub axem. Effusis magnum Libyæ tulit imbribus annum.* Inde fingitur Cererem in Sicilia fruges inuenisse. &c.

Dum Syriæ Deæ. &c.) Ne sim promissis longior, ac ne aliorum reperta mihi tribuam ut nonnulli inuerecundè factitant de dea Syria, lege Dialogum Luciani, qui de dea Syria scriptus est, cuius sententiā recitat copiosè Beroaldus. 25. annotat. & melius in commen. 8. de Asino aureo Apulei. Cui adde (ut aliquid ex nostris inseram) Assyrij deo, quem summum, maximumq; uenerantur AD AD nomen dederunt. Eius nominis interpretatio significat unus, hunc ergo ut potentissimū adorant deū. Sed subiūgunt ei deam nomine Atargatim, oēmq; potestatē cūctarum rerū his duobus attribuūt, Atargatis simulachrum sursum uersum reclinantis radijs insigne est, monstrando radiorum in superne missorum enasci quæcunq; terra progenerat. Hæc ex Macrobio primo Saturna. Hanc deam Græci Dercetin nominant. Quidam Rheam ut docet Diodo. in. 3. Strabo dicit uocari etiam Atharam. Fabulā de ea in piscem uersa. narrat Ouid. 4. Meta. Quarto aūt Fas. uocat palestinas deas, quoniam Palestina Assyrię regio est. *Et modò tolle faces* (inquit) *remoue modò uerbera clamat, Sæpe Palestinas iurat adesse deas.* Sed iam satis, sup.&c.

Crucibusq; puniuit. &c.) Inter cętera seruorum supplicia, crucis supplicium peculiare erat. Erat enim ut ait libro quarto Lactantius ignominiosum, atque infame. Romanum præterea ciuem, cruci affigi, contra omnes leges erat. Scipio superior, deuicta Carthagine, ciues Romanos, qui ex Romanis exercitib, ad Pœnos transierant, tanquam patriæ fugitiuos, crucibus affixit. Val cap. 2. 2. Carthaginenses etiam duces suos, bella paruo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna consecuta esset, cruci affigebant. Quod enim bene gesserant, deorum immortalium adiutorio: quod malè commiserant, ipsorum culpæ imputabant. Val. ibidem.

Fuitq; de seruis ouatione contentus. &c.) Quis primus ouans ingressus urbem est, & qua corona ouans coronabatur, Lege apud Plinium cap. 29. 15.

Bellum Spartacum. Cap. XX.

ENimuero Seruilium armorum dedecus feras, nam & ipsi per fortunā in omnia obnoxij, tamen quasi secundum hominum genus sunt, & in bona libertatis nostræ adoptantur. Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio. Quippe cum serui militauerint, gladiatores imperauerint, illi infimę sortis homines. Hi pessimam auxere ludibrio calamitatem. Spartacus, Chrysus, & Oenomaus, effracto Lentuli ludo, cum septuaginta, aut amplius eiusdem fortunæ uiris erupérunt Capua, seruisque ad uexillum, & ad auxilium uocatis, cum statim decem amplius milia coissent hominum, non modò effugisse contenti, iam uindicari etiam uolebant. Prima uelut ara Iuris mons Vesuuius placuit, ibi cum etiam obsiderentur à Clodio Glabro per fauces caui mōtis uitigineis delapsi uinculis ad imas eius descendere radices, & exitu in uno nihil tale opinantis ducis

subito

subito impetu castra rapuere. Inde alia castra. Deinceps Thoram, totamq; peruagantur Campaniam, nec uillarum atq; uicorum uastatione contenti. Nolã, atq; Nuceriã, Turios, atq; Metapontum terribili strage populantur, affluentibus in diem copijs. Cũ iam esset iustus exercitus, è uiminibus, pecudũq; tegumentis inconditos sibi clypeos, et ferro ergastulorum recocto, gladios, ac tela fecerunt. Ac ne quod decus iusto deesset exercitui, domitis obuijs gregibus paratur equitatus, captaq; de prætorib. insignia, & fasces ad ducem detulere, nec abnuit ille de stipẽdiario. Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore uirium gladiator, qui defunctorum quoque prelio ducum funera Imperatoris celebrauit exequijs, captiuosq́ue circa rogum iussit armis depugnare. Quasi plane expiaturus omne præteritum dedecus, si de gladiatore munerator fuisset. Inde iam consulares quoque aggressus, in Appennino Lentuli exercitum cecidit, apud Mutinam Caij Crassi castra deleuit. Quibus elatus uictorijs de inuadenda urbe Romana quod satis est turpitudini nostræ deliberauit, tandẽ etiam totis uiribus contra Mirmilonem consurgitur, pudoreq; Romanum Licinius Crassus asseruit, à quo pulsi, fugatiq; (pudet dicere) hostes in extrema Italiæ consurrexerunt, ibi circa Brutium angulum clusi, cum fugam in Siciliã pararẽt, neq; nauigia suppeterẽt, ratesq; ex cratib. & dolia connexa uirgultis in rapidißimo freto frustra experirentur, tandem eruptione facta, dignam uiris obiere mortem, & quod sub gladiatore duce oportuit, sine mißione pugnatum est. Spartacus ipse in primo agmine fortißimè dimicans quasi Imperator occisus est.

Cap. XX.

Enimuero Seruilium armorum &c.) De bello contra Sparthacum gesto, scribunt Flo 95. Abbr. Oro. c. 11. 5. Eutr. cap. 2. 6. [illegible]onti. cap 5. & 7. primi. Augu. cap. 26. 4. Ciui. Copiosè Plutar. in Crasso. Appi. 1 lib. bellorum ciuilium. De Lentulo sæpe habetur mentio apud Val. Max. cap. ultimo. 1. cap. 3. 5. cap. 11. 6. & alibi frequẽter. Sparthacum bellum sic cecinit Claudia. in bello Getico. *Vilis cum Spartacus omne*
Per latus Italiæ ferro bacchatus & igni
Consulibusq; palam totiens congressus inertes
Exuerit castris dominos, & strage pudenda,
Fuderit imbelles aquilas seruilibus armis.
Meminit Luca. 2. Pharsali &. L. Crassus de fugitiuis, & Sparthaco laurea coronatus incesit, cum antea ouantes myrtea uterentur corona, Author Plin. cap. 29 15.

Bellum Ciuile Marianum. Cap. XXI.

HOc deerat unum, populi Romani malis, iam ut ipse intra se parricidiale bellum domi stringeret, & in urbe media ac foro, quasi arena ciues cum ciuibus suis gladiatorio more concurrerent, æquiore animo utcunque ferrem si plæbei duces, aut si nobiles, mali saltem, ducatum sceleri præbuissent. Cum uerò (proh facinus) qui uiri? qui imperatores? decora, & ornamenta sæculi sui, Marius, & Sylla peßimo facinori suam etiã dignitatẽ prębuerũt. Tribus sic dixerim, ut syderibus agitatũ est. Primo & leui, & modico tumultu, ma iore quàm bello intra ipsos armorum duces subsistente sæuitia. Mox atrocius, & cruẽtius per totius uiscera senatus grassante uictoria. Vltimũ nõ ciuicã modò, sed hostilẽ quoq; rabiem supergressum est, cum armorũ furor totius Italiæ uiribus niteretur, eousq; odijs sęuientib. donec deessent, qui occiderentur. Initium & causa belli, inexplebilis honorũ Marij fames, dum decretam Syllæ prouinciã, Sulpitia lege sollicitat. Sed impatiens iniuriæ statim Sylla legiones circumegit, dilatoq; Mithridate, Exquilina, Collinaq; porta geminũ agmẽ urbi intulit. Vnde cum subito Sulpitius, & Albinouanus obiecissent cateruas, sudesq;, & saxa undiq; à mœnibus ac tela iacerentur, ipse quoq; iaculatus incendio uiam fecit, arcemque Capitolij, quæ Pœnos quoq;, Gallos etiam Senonas euaserat, quasi captiuam uictor insedit. Tum ex senatus consulto, aduersarijs, hostibus iudicatis, in præsentem tribunum alíosque d[illegible] factionis iure sæuitum est. Marium seruilis fuga exemit, imò fortuna alteri bello rese[illegible]uit. Cornelio Cinna, Cneo Octauio consulibus malè obrutum resurrexit incendium, & quidem ab ipsorum discordia, cum de reuocandis, quos senatus hostes iudicauerat, ad populum referretur. Cincta quidem gladijs cõtione, sed uincẽtib. quib. pax & quies potior, profugus patria sua Cinna cõfugit ad partes, redit ab Africa Marius, clade

maior

maior, siquidem carcer, catenæ, fuga, exilium, horrificauerant dignitatem. Itaq; ad nomen tanti uiri laté concurritur, seruitia (proh nefas et ergastula armantur, & facilè inuenit exercitũ miser Imperator. Itaq; ui patriã reposcens, unde ui fuerat expulsus, poterat uideri iure agere, nisi causam suam sæuitia corrũperet, sed cũ dijs hominibusq; infestus rediret, statim primo impetu cliẽs, & alumna urbis hostia, nefanda strage diripitur. Mox in urbẽ quadruplici agmine intratur, diuisere copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. Hic postquam manus omnis Octauij depulsa Ianiculo est, statim ad principum cędẽ signo dato aliquãto sæuius, quàm aut in Punica, aut in Cymbrica urbe sæuitur. Octauij cõsulis caput pro rostris exponitur. Antonij cõsularis, in Marij ipsius mẽsis. Cęsar & Fimbria in penatib. domorum suorũ trucidãtur. Crassi pater, & filius in mutuo alter alterius aspectu. Bebiũ, atq; Numitoriũ per mediũ forũ unci traxere carnificũ, Catulus se ignis haustu ludibrio hostiũ exemit. Merula flamẽ Dialis in capitolio, Iouis ipsius oculos uenarum cruore respersit. Arquarius ipso uidẽte Mario confossus est, quia fatalẽ illam. f. manũ nõ porrexerat salutãti. Hæc tot se natus funera intra Calendas Idus Ianuarij mensis, septima illa Marij purpura dedit. Quid futurum fuit si annum consularis impleßet? Scipione, Norbanoq; consulibus tertius ille turbo ciuilis insaniæ toto furore detonuit. Quippe cum hinc vij. legiones, inde quingentæ cohortes starent in armis. Inde ab Asia cum uictore exercitu Sylla properat, & sanè cum tã ferus in Syllanos Marius fuisset quanta sæuitia opus erat, ut Sylla de Mario uindicaretur. Primũ apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt, & ibi statim Norbani fusus exercitus, statim omnes Scipionis copiæ ostentata spe pacis oppressæ. Tum Marius iuuenis, & Carbo consules, quasi desperata uictoria ne multi perirẽt, sanguine senatus sibi parẽtabant, obsessaque curia, sic de senatu quasi de carcere, qui iugularentur educti. Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis? Nam cũ Mutius Scæuola põtifex Vestales amplexus aras, tantũ nõ eodẽ igne sepelitur, Lamponius, atq; Thelesinus Samnitũ duces atrocius Pyrrho et Hãnibale Cãpaniã, Ethruriãq; populãtur, et sub specie partiũ se uindicãt. Apud sacriportum, Collinamq; portã debellatę omnes hostiũ copię. Ibi Marius, hic Thelesinus oppreßi, nec idem tamen cædium, qui bello, finis fuit. Stricti enim & in pace gladij, animaduersumq; in eos, qui se sponte dederãt. Non minus est, quod apud sacriportum, apud Collinam lxx. amplius milia Sylla cõcidit. Bellum erat: quatuor milia deditorũ inermium ciuiũ in uia pub. interfici iußit, isti tot in pace non plures sunt, quis autẽ illos posteſt cõputare, quos in urbe paßim quisquis uoluit occidit? donec admonẽte Furfidio uiuere aliquos debere, ut essent, quibus imperarẽt, proposita est ingẽs illa tabula, & ex ipso equestris ordinis flore, ac senatu duo milia electi qui mori iuberẽtur: noui generis edictum piget post hæc referri, ludibrio abdita fata Carbonis, fata Sorani prætoris, atq; Venuleij. Bebium sine ferro ritu ferarũ inter manus laceratum. Marium ducis ipsius fratrẽ apud Catuli sepulchrum, oculis, manibus, cruribusq;, seruatum aliquamdiu, ut per singula membra moreretur, positis singulorum hominum ferè pœnis, municipia Italiæ splendidisſima sub hasta uenierũt, Spoletum, Interamnum, Pręneste, Fluentianam, Sulmonem uetus oppidũ socium atq; amicum, facinus indignũ, nondum expugnatum, ut obsides iure belli, & morte damnati duci iubentur, sic damnatam ciuitatem iußit Sylla deleri.

Cap. XXI.

Hoc deerat mam. &c.) Bellum Marianum scribunt ferè omnes. Florus libro .77. Abbre. & sequentibus. Plutar. in uitis Marij, & Syllæ. August. cap. 17. & 18. 3. Ciui. Eutro. libr. 5. per totum. Oro. cap. 19. 5. Plin ca. 67. & 68. & 69. 75. de uiris illu. Copiosè Appia. 1. bellorum ciuilium. Val. lib. 1. ca. de Ominibus cap. 3. & 5. 2. cap. 8. & 11. 6. cap. 16. 8. cap. 2. & 7 noni. Solinus cap. 40. Plura Luca. lib. 1. ibi. *Atque aliquis magno. &c.*

Siquidem carcer. &c.) Pro hac historia, Lege Val. cap. 5. 2. & quos suprá citauimus. Luca. 2. Pharsaliæ ibi. *Exul limosa &c.* Pro his, quæ de crudelitate Marij, hic dicuntur, lege præter alios Val. cap. 2. 9. Et Luca. in 2. ibi. *Quis fuit ille dies. &c.* per totum. Quæ de Sylla hic dicuntur præter alios Val. cap. 3. 2. cap. 8. 3. ca. 67. cap. 2. & 7. 9. Plin. cap. 43. 7. ca. 6. 22. Plura Luca. 2. Pharsaliæ. ibi. *Sylla quoq; immensum.* Cice. 2. Officiorum. Aug. cap. 28. 3. Ciui. Plin. cap. 75. de uiris illust.

Ad primo

Ad principum cadem.&c.) Id eleganter canit Luca.in.2. *Nobilitas cum plebe perit, lateq; uagatur Ensis, & à nullo reuocatum est tempore ferrum. Stat cruor in templis. &c.* De Antonio præter alios Luca.in.2. *Aut te præsage malorum Antoni, cuius laceris pendentia canis Ora ferens miles festæ rorantia mensæ Imposuit.* De Crassis patre &, filio Luc. ubi suprà *Truncos lacerauit fimbria Crassos. Saeua tribunitio maduerunt robora tabo.* De Bœbio idem Luc. *Vix te sparsum per uiscera Bæbi Innumeras inter carpentis membra coronæ Discerpsisse manus.* De Scæuola Luc. ibidem. *Te quoq; neglectum uiolatæ Scæuola dextræ. &c.*

Apud Sacriportum. &c.) Luca eodem.2. *Iam quot apud sacri cecidere cadauera portum? &c.* Latè Val. cap.2.9. Item cæteri, qui supra. De Mario patre præter citatos, lege Iuuenalem Saty.8. ibi. *Arpinas alius. &c.* Idem Saty.10. *Exilium, & carcer, Minturnarumq; plaudes, &c.*

Bellum Sertorianum. Cap. XXII.

Bellum Sertorianum quod aliud, quam Syllanæ proscriptionis hæreditas fuit? hostile potius an ciuile dixerim nescio, quippe quod Lusitani, Celtiberiq; Romano gessere rint duce. Exul, & profugus feralis illius tabulæ uir summæ quidem, sed calamitosæ uirtutis, malis suis maria, terrasq; permiscuit, etiam Africa iam, & Balearibus insulis fortunam expertus, missusq; in Oceanum fortunatas insulas penetrauit: tandē Hispaniam armauit, ubi uir cum uiris facile cōuenit, nec aliter magis apparuit Hispani militis uigor, quam Romano duce, quanquam ille non contentus Hispania, ad Mithridatē quoq;, Ponticosq; respexit, regemq; classe iuuit, et quid futurum fuit, satis tanto hosti? Vno imperatore resistere res Romana non potuit. Additus Metello Cneus Pompeius, hi copias uiri diu, & ancipiti semper acie atriucre, nec tamen prius bello, quā suorū scelere, & insidijs extinctus. Copias eius propè tota Hispania persecuti, diu & ancipiti semper acie domitauerunt. Prima per legatos certamina habita cū hic Domitius, & cohortes, inde Herculei perluderēt, mox his apud Segoniā, illis apud Anam flumē oppressis ipsi duces cominus inuicē experti, apud Lauronem, atq; Sucronē æqua uere clades. Tum illis ad populationē agrorū, his ad urbiū excidia cōuersis, misera inter Romanos duces Hispania discordiæ pœnas dabat donec oppresso domestica fraude Sertorio, uicto, deditoq; Perpenna, ipsę quoq; in Romanā fidē uenere urbes Osca, Terme, Tutia, Valentia, Auxima, & in fame nihil non experta Calagurris. Sic recepta in pacem Hispania, uictores duces externum id magis, quam ciuile bellum uidere noluerunt, ut triumpharent.

Cap. XXII.

Bellum Sertorianum. &c.) Quæ hoc.xxij. capite scribit Florus. Lege apud Appia.1. bellorum ciuilium Abbre. Liuij lib.90. & sequentibus. Plura Plutar. in uita Sertorij Val. lib.1. cap de Simulata religione. Item cap.1.7. Plin. cap.10 &.77. de uir. ill. Eutro. in principio. 6. Hic Sertorius ceruam candidam insignis formæ per Lusitaniam ducebat, & ab ea quæ agenda, aut uitanda essent moneri se asseuerabat, ut Barbari ad omnia tanquam diuinitus imperata obedirent. Front. ca.11.1. Idem. cap.5. &,10. primi. cap.12. ca.7.4. Orosius cap.22. quinti.

Exul & profugus feralis illius tabulæ. &c.) Tabulæ proscriptionis Syllæ meminerunt Plin. cap.41.7. Val. cap. 2.9. Aug. cap.28.3. Ciui. Iuuena. Saty.2. *In tabulam Sylla si dicant discipuli tres.* Val. dicit numerum proscriptorum fuisse ad quatuor milia.

Bellum Ciuile sub Lepido. Cap. XXIII.

Marco Lepido, Quinto Catulo consulibus, ciuile bellum penè citius oppressum est quam inciperet, sed quantum, lateq; fax illius motus ab ipso Syllæ rogo exarsit? Cupidus namq; rerum nouarum per insolentiam Lepidus, acta tanti uiri rescindere parabat, nec immeritò, si tamē posset sine magna clade Reip. Nam cum iure belli Sylla dictator proscripsisset inimicos, qui supererant reuocāte Lepido, quid aliud, quàm ad bellum uocabantur? Cū damnatorū ciuiū bona addicēte Sylla quāuis malè capta, iure tamē repetitio eorū procul dubio labefactabat compositam ciuitatem. Expediebat ergo quasi ægre, sauciæq; reip. requiescere quomodocūq;, ne uulnera curatiōe ipsa rescinderētur. Ergo cū turbidis contionib. uelut classico ciuitatē terruisset, profectus in Ethruriā, arma inde, et exercitum urbi

Val. cap. 2. 5. & cap. 1. & 11. 5. August. cap. 5. 1. & 21. 2. Ciuitatis. Orosi. cap. 6. 6. Extant quatuor Cic. Inuectiuarum in L. Catilinam libri, quibus rem totam simul, & eleganter complexus est. Meminit Euseb. li. temporū. & Plin. cap. 28. 7. naturalis historiæ. Iuuenalis Satyra 10. *Hoc cruciatu Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq; Cetegus Integer, & iacuit Catilina cadauere toto.* Gestū est aūt bellū hoc anno 689. ab urbe condita, Authore Eutrop. cap. 4. 6. Sed uidetur legendū 669. Deprauatus est numerus annorū apud Oros. 799. pro 699. Plin. cap. 19. 9. dicit Ciceronem fuisse consulem anno, urbis conditæ 700. in cuius consul. hæc gesta sunt. Pro Cice. gestis, lege quæ scribit Plin. cap. 10. 7. Ob id factum Cicero pater patriæ à Catone Vticensi primū appellatus est. Plin. cap. 10. 7. Plutarch. in uita Ciceronis. Iuuenalis Saty. 8. *Sed Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.* Lucanus in 7. *Cunctorum uoces, &c.*

Luxuria primum, tum hinc conflata egestas rei familiaris, &c.) Plautus in principio Trinummi fabulæ, facit Luxuriam Inopiæ matrem. hinc Claudia. 1. in Ruffi. *Et luxus populator opum, cui semper adhærens Infelix humili gressu comitatur egestas.*

Additum est pignus coniurationis sanguis humanus, &c.) Hunc morem Scytharum quorundam esse cap. 25. scribit Solinus. Scytharum (inquit) gentes amant prælia, interemptorum cruorē è uulneribus ipsis bibunt. Numero cædium honor crescit, quarum expertem esse apud eos probrum est. Haustu mutui sanguinis fœdus sanciunt. Non suo tantùm more, sed Medorum quoq; usurpata disciplina. Cætera omnia, lege apud Salustium, & Appian.

Bellum Cæsaris, & Pompei. Cap. II.

IAm penè toto orbe pacato, maius erat imperium Romanum, quàm ullis externis uiribus extingui posset. Itaq; inuidens fortuna principi gētium populo, ipsum illum in exitium suum armauit, ac Mariana quidem, Cinnanaq; rabies intra urbem præluserat, quasi experiretur. Syllana tempestas latius intra Italiam tum detonuerat. Cæsaris furor, atque Pompei, urbem, Italiam, gentes, nationes, totum deniq; qua patebat imperium, quodam quasi diluuio, & cum inflammatione corripuit, adeo ut non rectè tantùm ciuile dicatur, ac ne sociale quidem, sed nec externum, sed potius cōmune quoddā ex omnibus, & plusquam bellum. Quippe si duces eius inspicias, totus senatus in partibus. Si exercitus hinc xi. legiones, in xviii. Flos omnis, & robur Italici sanguinis. Si auxilia sociorum, hinc Gallici, Germaniq; delectus, inde Deiotarus, Ariobarzanes, Tarchon, Dimotus Corinthius, omne Thraciæ, Cappadociæq;, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiusq; robur Orientis. Si moram belli, quatuor annis, & pro clade rerum breue tempus. Si locum, & spacium ubi commissum est, intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamq; deflexit. Reuersumq; ab occasu totis uiribus in Epyro, Thessaliaq; consedit, hinc in Aegyptum subitò transiliit. Inde respexit Asiam, Africæ incubuit. Postremo in Hispaniam remigrauit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quieuere, quàm in urbe ipsa, medio senatu eorum, qui uicti erant odio uictoris sese cæde satiarēt. Causa tantæ calamitatis, eadem quæ omnium, nimia felicitas. Siquidem Quinto Metello, & Lucio Afranio consulibus, cum Romana maiestas toto orbe polleret, recentesq; uictorias, Ponticos & Armenios triumphos, in Pōpeianis theatris Roma cantaret, nimia Pompei potentia apud ociosos (ut solet) ciues mouit inuidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato aduersus potentes semper obliquus, detrectare Pompeium, actisq; eius obstrepere. Hunc dolor transuersum egit, & ad præsidia dignitati parāda impulit. Fortè tunc Crassus genere, diuitijs, dignitate florebat, uellet tamen auctiores opes. Caius Cæsar eloquentia, & spiritu & iam consulatu alleuabatur. Pompeius tamen super utrūq; eminebat. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio retinere cupientibus, omnibusq; pariter potentiæ cupidis, de inuadenda rep. facilè conuenit. Ergo cum mutuis uiribus in suum quisq; decus niteretur, Galliā Cæsar inuadit, Crassus Asiam, Pompeius Hispaniā. Tres maximos exercitus, et iā sic orbis imperium, societate triū principum occupatur, decem annos traxit ista dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos & morte Iuliæ Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi, socerīq; concordiā matrimonij fœdere tenebat, statim æmulatio erupit. Iam Pompeio suspectæ Cæsaris opes & Cæsari Pompeiana dignitas grauis, nec hic ferebat parem, nec ille superiorem (nefas) sic de principatu laborabant, tanquā duos tanti imperij fortuna

M non

non caperet. Ergo Lentulo, Marcelloq́ consulibus rupta prima coniurationis fide, de suc
cessione Cæsaris senatus, idemq́ Pōpeius agitabat, nec ille abnuebat, si ratio sui proximis
comitijs haberetur consulatus, absenti, quem decē tribus fauente Pōpeio nuper decreue
rant. Tum dissimulāte eodē negabant, ueniret, & peteret maiorū more. Ille cōtra flagitare
decreta, ac nisi in fide permanerent, nō se dimissurū exercitū. Ergo ut in hostē decernitur.
His Cæsar agitatus, statuit præmia armorū, armis defendere. Prima ciuilis belli arena Ita-
lia fuit, cuius arces leuibus præsidijs Pōpeius insederat, sed omnia subito Cæsaris impetu
oppressa sunt. Primo Arimino signa cecinerūt. Tum pulsus Ethruria, Libo, Vmbria Ther
mus, Domitius Corfinio, & peractum erat bellum sine sanguine si Pompeium Brundusii
opprimere, ut ceperat, potuisset. Sed ille per obsessi claustra portus, nocturna fuga euasit
(turpe dictu) modo princeps patrum pacis, bellíq́ moderator, per triumphatum à se mare
lacerata, & penè inermi naui fugiebat. Nec Pompeius ab Italia, quàm senatus ab urbe fu-
gatur prior, quam penè uacuam metu Cæsar ingressus, consulem seipse fecit. Aerarium
quoq́ sanctū quod quia tardius aperiebant Tribuni, iussit effringi censumq́, & patrimo-
monium pop. Rom, ante rapuit q̄ imperiū. Pulso, fugatoq́ Pōpeio, maluit prius ordinare
prouinciā quam ipsum sequi. Siciliā & Sardiniā annonæ pignora, per legatos habuit. Ni-
hil hostile erat in Gallia, pacem ipse fecerat. Sed ad Hispanienses Pōpei exercitus trāseun
ti per eam duci portas claudere ausa Massilia est. Misera dum cupit pacem, belli metu, in
bellum incidit, sed quia tutis muris erat, uinci eam sibi iussit absenti. Græcula ciuitas non
pro mollicia nominis, & uallū cædere, & incēdere machinas ausa, & cōgredi nauibus. Sed
Brutus, cui mandatū erat bellū, uictos terra, mariq́ perdomuit, mox dedentib. sese ablata
omnia, pręter q̄ potiorē omnib. habebāt libertatē. Anceps uariūq́, & cruentū in Hispania
bellū, cum legatis Cnei Pompei Petreio, & Afranio, quos Ilerdæ castra habentes; apud Sy
corim amnem obsidere, et ab oppido intercludere aggreditur. Interim ab undatione uerni
fluminis cōmeatibus prohibet, sic fame castra tentata sunt, obsessorq́ ipse quasi obsideba
tur. Sed ubi pax fluminis redit, populationibus, & pugna campos aperuit. Iterum ferox
instat & cedentes ad Celtiberiā consecutus, aggere, & uallo, & per hæc siti ad deditionem
compulit. Sic citerior Hispania recepta est, nec ulterior morā facit. Quid enim una post
quinq́ legationes? Itaq́ ultro cedente Varrone, Gades, fretum, Oceanus, omnia felicita-
tem Cæsaris sequebantur. Aliquid tamen aduersus absentem ducē ausa fortuna est. Cir-
ca Illyricum, et Africam, quasi de industria prospera eius aduersis raderētur. Quippe cum
fauces Adriatici maris iussi occupare Dolobella, & Antonius. Ille Illyrico, hic Corcyreo
littore castra posuissent, iam maria late tenente Pompeio, repente castra legatus eius Octa
uius Libo ingentibus copijs classicorum, utrumq́ circūuenit, deditionem fames extorsit
Antonio. Missæ quoq́ à Basilo in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua
Pompeianorum arte Cilicum actis sub mare funibus captæ, quasi per indaginē, duas tamē
æstus explicuit, una, quæ Opiterginos ferebat, in uadis hæsit, memorandumq́ posteris
exitum dedit. Quippe uix mille iuuenū manus, circūfusi undiq́ exercitus, per totū diem
tela sustinuit, & cum exitū uirtus non haberet, tamen in deditionem uenirent hortante tri-
buno Vulteio mutuis ictib. in se cōcurrūt. In Africa quoq́ par, & uirtus, & calamitas Cu-
rionis fuit, qui ad recipiēdam prouinciam missus, pulso, fugatoq́ Varrone iam superbus,
subitū Iubæ regis aduentum, equitatumq́ Maurorum sustinere non potuit. Patebat ui-
cto fuga, sed pudor suasit, ut amissum sua temeritate exercitū, morte sequeretur. Sed iam
debitum pari fortuna flagitante sedem bello Pompeius Epiron elegerat. Nec Cæsar mora
tus. Quippe ordinatis à tergo omnibus, quamuis hyems media prohiberet tempestate, ad
bellum nauigauit, positisq́ ad Oricum castris, cum pars exercitus inopiam nauium cum
Antonio dimissa Brundusii moram faceret, adeo impatiens erat, ut ad arcessendos eos,
ardente uentis mari, nocte concubia, speculatorio nauigio, solus ire tentauerit. Extat
ad trepidū tanto discrimine gubernatorē uox ipsius. Quid times? Cæsarem uehis. Cōtra-
ctis in unum undiq́ omnibus copijs, positisq́ cominus castris, diuersa erant ducum
consilia

consilia. Cæsar pro natura ferox,& conficiendę rei cupidus, ostentare aciem,prouocare, lacessere,nunc obsidione castrorum,quæ erat sexdecim millium,uallo obducta. Sed quid his obesset obsidio,qui patente mari omnibus copijs abundarent? Nunc expugnatione Dyrrachij irrita, quippe quam uel situs inexpugnabilem faceret. Ad hoc assiduis in eruptionem hostium prælijs,quo tempore egregia uirtus Scæuę Centurionis emicuit,cuius in scuto centum,atq; uiginti tela sedere.Iam uerò direptione urbium sociarum cum Oricum & Gomphos, & alia castella Thessaliæ uastarent, Pompeius aduersus hæc nectere moras,tergiuersari simul,ut hostem interclusum undiq; inopia cõmeatuum terreret,ut q; ardentissimi ducis consenesceret impetus.Nec diutius profuit duci salutare consiliũ.Milites otium,socij moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prelio functa est Thessalia,& Philippicis campis, urbis imperij generis humani fata commissa sunt.Nunquam ullo loco tantum uirium.P.R.tantum dignitatis fortuna uidit.Trecenta amplius milia hinc,& illinc præter auxilia regum & senatus. Nunquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia, fuga uictimarum exanima, insignes interdiu tenebræ. Dux ipse,& nocturna imagine,theatri sui audiens plausum in modum planctus circũsonare,& mane cum pullo amiculo (nefas) apud principia conspectus est. Nunq̃ acrior,neq; alacrior exercitus Cæsaris fuit.Inde classica prius,inde tela, annotatum quoq; cõmittẽtis aciem Crastini pilum,qui mox adacto in os gladio, sic inter cadauera repertus,libidinẽ,ac rabiẽ; qua pugnauerat,ipsa nouitate uulneris præferebat.Sed nec minus admirabilior illius exitus belli.Quippe cum Pompeius adeo equitum copia abundaret, ut facile circumuenturus sibi Cæsarem uideretur,circumuẽtus ipse est.Nam cum diu æquo Marte contenderet, iussuq; Pompei fusus à cornu erupisset equitatus repente hic signo dato, Germanorũ cohortes tantùm in effusos equites fecere impetum,ut illi esse pedites,ij uenire in equis uiderentur.Hanc stragem fugientis equitatus leuis armaturę ruina comitata est.Tunc terrore latius dato turbantibus inuicem copijs,reliqua strages,quasi una manu facta est. Nec ulla res magis exitio fuit,quàm ipsa exercitus magnitudo.Multus in eo prelio Cæsar fuit,mediusq; inter Imperatorem & militem uoces quoq; obequitantis exceptæ,altera cruenta, sed docta,& ad uictoriam efficax Miles faciem feri,altera ad iactationem composita: Parce ciuibus, cum ipse sequeretur.Felicem utcunque in malis Pompeium,si eadem ipsum, quæ exercitum eius fortuna traxisset,superstes dignitatis suæ uixit , ut cum maiore dedecore per Thessalica Tempe,equo fugeret,pulsus Hearis in deserto Ciliciæ scopulo,fugã in Parthos,Africam,uel Aegyptum agitaret.Vt denique in Pelusiaco littore imperio uilissimi regis,consilijs Spadonum,& ne quid malis desit Septimij desertoris sui gladio truci datus,sub oculis uxoris suæ,liberorumq; moreretur. Quis non peractum esse cum Pompeio crederet bellum?atqui acrius multò,atque uehementius Thessalici incendij cineres recaluere,& in Aegypto quidem aduersus Cæsarem sine partibus bellum. Quippe cum Ptolemæus rex Alexandriæ summũ ciuilis belli scelus peregisset, fœdusq; amicitiæ cum Cæsare medio Pompei capite sanxisset, ultionem clarissimi uiri manibus quærente fortuna causa non defuit. Cleopatra regis soror affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat.Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo q; talis passa uidebatur iniuriã.Odiũ ipsius regis,qui Pompei cędem partiũ fato, non Cæsari dederat,haud dubiè idem in ipsum ausurus si expedisset.Quam ubi Cæsar restitui iussit in regnum,statim ab eisdem percussoribus Pompei obsessus in regia,quamuis exigua manu, ingentis exercitus molẽ mira uirtute sustinuit. Ac primũ ædificiorũ proximorũ,atq; naualiũ incendio,infestorũ hostiũ tela submouit. Mox peninsulã Pharõ subitus euasit. Inde depulsus in maria mira felicitate ad proximam classem enatauit, relicto quidem in fluctibus paludamẽto,seu fato seu cõsilio, ut illud ingruẽtibus hostiũ telis saxisq; peteret. Tamẽ receptus à classicis suis undiq; simul hostes adortus de imbelli ac perfida gẽte iusta generi manibus dedit.Quippe & Theodotus magister,author totius belli, & ne uirilia quidem portenta,Photinus atq; Ganymedes diuersi per mare & transfugio & morte consumpti.Regis ipsius corpus obrutum in limo

repertum est in aureę loricæ honore. In Asia quoque nouus rerũ motus à Ponto plane, quasi de industria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, ut à Pompeio pater, à Cęsare filius uinceretur. Rex Pharnaces magis discordiæ nostræ fiducia, quàm uirtutis suæ, infesto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Cæsar aggressus uno, &, ut sic dixerim, non toto prælio obtriuit more fluminis, quod uno eodemque momento uenit, percussit, abcessit. Nec uana de se prædicatio est Cæsaris, antè uictũ hostem esse, quã uisum. Sic cũ exteris. At in Africa cũ ciuibus multò atrocius, quã in Pharsalia. Huc reliquias partiũ naufragi quidã furoris æstus expulerat. Nec reliquias diceres, sed integrũ bellũ. Sparsæ magis quàm oppressæ uires erant. Auxerat sacramentũ ipsa clades imperatoris. Nec degenerabat ducum successio. Quippe satis amplè sonabant in Pompeiani nominis locum, Cato & Scipio. Accessit copijs Mauritanius rex Iuba, uidelicet ut latius uinceret Cęsar. Nihil ergo inter Pharsaliam, & Thapson, nisi quod amplior, eoque acrior Cæsarianorũ impetus fuit, indignãtium post Pompeium creuisse bellum. Denique quod aliter nũquam ante imperium ducis sua sponte signa cecinerunt. Strages à Iuba cœpit. Et Elephanti bellorum rudes, & nuper à sylua consternati subito clangore, statim & exercitus in fugam, & duces fortius, quàm ut effugerent non inconspicua tamen morte omniũ. Iam Scipio naue fugiebat, & assecutis hostibus, gladium per uiscera exegit, & ubi esset quodam requirẽte, respondit hoc ipsum. Bene se habet Imperator. Iuba cum se recepisset in regiam magnificè epulatus, postero die cum Petreio fugæ comite, superque mẽsas & pocula interficiendum se ei præbuit. Ille & regi suffecit, & sibi. Cum interim semesi in medio cyphi & parentalia fercula regio simul, Romanoque sanguine madebant. Cato non interfuit bello, positisque ad Bragadã castris, Vticam uelut altera Africæ claustra seruabat. Sed accepta partium clade nihil cunctatus (ut sapiente dignum erat) mortẽ etiam lætus acciuit. Nam postquam filium comitesque ab amplexu dimisit in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paulum quieuit, tum circa primã uigiliam stricto gladio reuelatum manu pectus semel, iterumque percussit. Ausi post hoc uirum medici uiolare fomentis. Ille passus, dum abscederent, rescidit plagas, secutaque uis sanguinis moribundas manus in ipso uulnere reliquit. Quasi non esset usquam dimicatum, sic arma rursus, & partes, quãtoque Africa supra Thessaliam fuit, tanto Africam superabat Hispania plurimumque fauoris partibus dabat fraternitas ducum, & pro uno duos stare Pompeios. Itaque nusquam atrocius, nec tam ancipiti Marte concursum est. Primũ in ostio Oceani Varus, Didiusque legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipso mari, quã inter se nauibus bellum. Siquidem uelut furorem ciuium castigaret Oceanus, utramque classem naufragio cęcidit. Qui nam ille horror? cum eodem tempore fluctus, procellæ, armamenta confligerent, adde situs ipsius formidinem uergentia in unum hinc Hispaniæ, inde Mauritaniæ littora. Mare & intestinum, & externum, imminentesque Herculis speculas, cum omnia undique simul prælio, & tempestate sæuirent mox circa obsidiones urbium utrinque discursum est. Quæ miserę inter hos, atque illos duces societatis Romanæ pœnas dabant. Omnium postrema certaminum Munda. Hic non pro cætera felicitate, sed anceps, & diu triste prælium, ut planè uideretur nescio quid delibera re fortuna. Sanè & ipse ante aciem mœstior non ex more Cæsar siue respectu fragilitatis humanę, siue nimiam prosperorum suspectam habens continuationem, uel eadem timens postquàm idem esse cœperat quod Pompeius. Sed in ipso prælio, quod nemo unquam meminerat, cum diu pari Marte acies nihil aliud quàm occiderent, in medio ardore pugnantium subito ingens inter utrosque silentium, quasi conuenissent, hic omnium sensus erat, nouissimè illud inusitatum Cæsaris oculis (nephas) post xiiij. annos probata ueteranorum manus gradum retro dedit, quod & si nondum fugerat, apparebat tamen pudore magis, quàm uirtute resistere. Itaque ablegato equo similis furenti primam inaciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare, per totum denique agmen oculis, manibus, clamore uolitare.. Dicitur in illa perturbatione, & de extremis agitasse secum, & ita manifesto uultu fuisset, quasi occupare manu mortem uellet, nisi cohortes hostium

quinque

quinq; per transuersam aciem actę, quas Labienus periclitantibus castris præsidio miserat fugæ speciem prębuissent. Hoc aut & ipse credidit, aut dux callidus attribuit in occasionē, & quasi fugientem inuectus simul & suorum erexit animos, & hostes perculit. Nam ij dū se putant uincere, fortius sequi, inde Pompeiani dum fugere credunt suos, fugere cœperunt. Quanta fuerit hostium cædes, ira, rabiesq; uictoribus sic estimari potest. Hoc à prælio profugi cum se Mundę recepissent, & Cæsar obsideri statim uictos imperasset, congestis cadaueribus, agger effectus est, quæ pilis, iaculisq; cōfixa inter se tenebantur, fœdum etiam inter barbaros. Sed uidelicet uictoriam desperantibus Pompei liberis Cneum prælio profugum, crure saucio, deserta & auia petentem Cenonius apud Lauronē oppidum cōsecutus pugnantem, nondū desperantem, interficit. Sextū fortuna in Celtiberia interim abscondit, alijsq; post Cæsarem bellis reseruauit. Cæsar in patriam uictor inuehitur, primū de Gallia triumphū trāsmiserat Rhenus, Rhodanus, & ex auro captiuus Oceanus. Altera laurus Aegyptia tunc in ferculis Nilus, Arsinoë, & ad simulachrū ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Iubam, & Mauros, & his subactam ostendebat Hispaniam. Pharsalia, & Thapsos, & Munda nusq;, & quanto maiora erāt de quibus non triumphabat? Hic aliquando finis armis fuit. Reliqua pax incruēta, pensatūq; clementia bellum, nemo cæsus imperio pręter Afranium satis ignouerat semel, & Faustū Syllam didicerat generosum timere, filiamq; Pompei cum patruelibus ex Sylla, hic posteris cauebatur. Itaque non ingratis ciuibus omnes unum in principem congesti honores circa templa imagines, in Theatro distincta radijs corona, suggestus in curia, fastigium in domo, mensis in cœlo, ad hoc pater ipse patriæ, perpetuusq; dictator. Nouissimè dubium an ipso uolente, oblata pro rostris ab Antonio consule regni insignia. Quæ omnia uelut infulæ in destinatam morti uictimam congerebantur. Quippe clementiam principis uicit inuidia, grauisq; erat liberis ipsa beneficiorū potentia. Nec diutius dilatio donata est. Sed Brutus & Cassius, alijq; Patricij consenserunt in cędem principis, Quanta uis fati. Manauerat late coniuratio, libellus etiam Cæsari datus eodem die, nec perlitare centum uictimis potuerat, uenit in curiam tamen expeditionem Parthicam meditans, ibi in curuli sedētem eum senatus inuasit, tribusq; & uiginti uulneribus ad terram datus est. Sic ille qui terrarū orbem ciuili sanguine impleuerat, tandem ipse sanguine suo curiam impleuit.

Cap. II.

Iam penè toto orbe pacato, &c.) Bellum ciuile inter Cæsarem, & Pomp. scribunt in primis Cæsar ipse tribus libris de bello ciuili. Abbreuiator Liuij lib. 109. & 7. sequentibus Plutarch in Cæsare, & Pōpeio. Appian. lib. 2. bellorum ciuilium, copiosè. Aug. cap. 40. 3. Ciui Plin. cap. ult. de uiris illust. Eutrop. & Orosius lib. 6. Val. Max. lib. 1. cap. de Prodigijs, & cap. de Ominibus cap. 5. 6. 4. cap. 1. & 5. Gell. cap. 18 15. Lucan. in decem libris Pharsaliæ. Plin. cap. 2 5. & 26. 7. Dicit idem Plin. cap. 24. 2. bello Pomp. & Cæsaris, terrificum sydus uisum, ac non leuiter expiatum. Pompon. ante ciuile bellum cum Cæsare grauiter ægrotauit, sed liberatus ad plurima mala reseruatus est. Lege Iuuen. Saty. 10. *Prouida Pompeio dederat Campania febres Optandas, &c.*

Adeo ut non, &c.) Hoc bellū uocat Lucan. in primo plusq; ciuile. *Bella per Emathios plusquā ciuilia cāpos, &c.*

Causa tanta calamitatis, &c.) Has causas eleganter cauit Lucan. in 1. ibi. *Fert animus causas tantarum expromere rerum, &c.* Vnde has assignat Lucan. causas, Fatum ipsum, nimiam Romanorum potentiam, discordem concordiam Pom: Crassi, & Cæsaris, Crassi, & Iuliæ mortē, ducū ipsorū superbiā, & tandē publica urbis Romę passim uitia. Lege Cæs. Appian. Suet. Plut. *Pulchris stare diu Parcarum lege negatur. Magna repente ruunt, summa cadunt subito.* Claud. & Laberius. Summū ad gradū (inquit) cum claritatis ueneris cōsiste ægre, ne citius q̄ descēdas decidas Lucan. in primo. *Summisq; negatū stare diu.*

Morte Iuliæ, &c.) Præter supradictos scribunt hoc idem, Valer. cap. 6. 4. Et Luca. in 1. *Nam pignora iuncti Sanguinis, & diro ferales omine tedas Abstulit ad manes Parcarum Iulia saeua Intercepta manu. quod si tibi fata dedissent Maiores in luce moras, tu sola furentem Inde uirum poteras, atq; hinc retinere parentem. Armatasq; manus, excusso iungere ferro, Vt generos soceri media iunxere Sabinæ. Morte tua discussa fides, bellumq; mouere Permissum ducibus, stimulos dedit æmula uirtus.*

Tanquam duos tanti imperij for. non caperet, &c.) Lucan. in 1. *Diuiditur ferro regnum, populiq; potentis, Quæ mare quæ terras, quæ totum possidet orbem, Non cepit fortuna duos. Nec hic ferebat parem, &c.*) Lucan in 1. *Nec quenquam iam ferre potest Cæsarue priorem, Pompeiusue parem.* Primo Arimino si-

 gna

gna Lucan in 1. ibi. *Vicinusq́ minax,* &c. *Peractum erat bellum,* &c.) Hoc scribit Cæsar 1. Commen. belli ciuilis, & Lucan. pluribus carminibus idem canit 2. Pharsaliæ lib. ibi *At nunquam patiens,* &c. Qua arte tunc Pomp. euaserit manus Cæsaris, docet Front. cap. 5. 1. *Per triumphatum à se mare lacerata,* &c.) Hoc eleganter cecinit Lucan. in fine 2. *Pelagus* (inquit) *iam Magne tenebas* *Non ea fata ferens, quæ quum super æquora tota* *Prædonem sequerere maris, lassata triumphis* *Destituit fortuna tuis.* *Senatus ab urbe, fugatur.*) Lucan. in 1. *Nec solum uulgus inani* *Percussum terrore pauet, sed curia & ipsi* *Sedibus exiluere patres inuisaq́ belli* *Consulibus fugiens mandat decreta senatus.* *Tunc quæ tuta petant, & quæ metuenda relinquant* *Incerti,* &c. 8

Aerarium quoq́ sanctum, &c.) Quod hic scribit Florus, canit Lucan. lib. 3. multis carminibus ibi *Protinus abducto patuerunt templa Metello,* &c. Ibidem etiam scribit ingentem auri copiam quod tunc in ærario continebatur. Lege ad hoc Plin. cap. 3. 33. naturalis hist. C. Cæsar (inquit) primo introitu urbis in ciuili bello suo, ex ærario protulit laterum aureorum xxvi. milia numero, pondo ccc. Nec fuit alijs temporibus respublica locupletior. Aliqua ad hoc annotauimus cap. 9. 3. supra. 9

Siciliam & Sardiniam annonæ pignora, &c.) Lege hæc 3. Pharsaliæ Lucan. ibi. *Curio Sicanias transcendere iussus in urbes.* &c. Lege cap. 19. tertij huius. Cæsar. 1. Comment. ciuilis belli. Quod hic de Massilia dicitur, Lege latè apud Lucan. in 3. ibi *Ille ubi deseruit trepidantis mœnia Romæ,* &c. Item Cæsar 1. & 2. belli ciuilis lib. De Massiliæ laudibus Val. cap. 1. 2. Plin. cap. 4. 3. Plura Strabo in principio 4. Cic. ad propositum, Officiorum lib. 2. 10

Cum legatis Cnei Pompei Petreio, Afranio, &c.) Scribuntur hæc omnia à Cæsare primo Comment. de bello ciuili, Longo carmine, hæc eadem canit Lucan. in principio quarti. Ad idem Fronti. cap. 1. 2. Quod de Varrone, & Gadibus hic dicitur, lege primo Comment. Cæsaris. 11

Circa Illyricum, &c.) Hanc historiã plurib. carminibus Lucan. 4. Pharsaliæ explicat, ibi. *Non eadem* &c. Lege Liu. lib. 110. Quod de Vulteio hic dicitur, canit Lucan. lib. 4. *Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes,* &c. Idem Liu. lib. 10. 12

Calamitas Curionis, &c.) Historiam hanc Curionis eleganter more suo, canit Lucanus in 4. *Non fœgnior illo Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in aruis,* &c. usq; ad finem Liuius li. 110. Appian. 2. bellorum ciuilium. Cæsar lib. 2. Comment de bello ciuili. Item cæteri omnes. 13

Sed iam debitum, &c.) Hæc omnia scribit Cæsar ipse. 3. Comment. suorũ lib. Item Lucan. in toto 5. Quod hic de speculatorio nauigio dicitur, habetur late à Lucan. 5. Phar. ibi. *Tertia iam uigiles.* &c. 14

Extat ad trepidum tanto discrimine gub. uox ipsius, &c.) Vocem Cæsaris ad gubernatorẽ, scribit Appian. 2. bel. ciuilium. Gubernator desperans, tãdem clauum è manibus abijcit. Tum Cæsar sublato uelamine, ad gubernatorem conuersus, & intonans alacri animo, & forti Aduersum fluctus exto inquit. Cæsarem quippe, & fortunam eius tecum uehis. Hac uoce, &c. Lucan. in 5. *Visus cuncta sibi cessisse pericula Cæsar,* *Sperne minas, inquit, pelagi, uentoq́ furenti* *Trade sinum. Italiam si cœlo authore recusas,* *Me pete, sola tibi causa est hæc iusta timoris* *Vectorem non nosse tuum, quem numina nunquam* *Destituunt,* etc. Nauta aũt ille Amyclas dictus est, authore eodem Lucano, huius historiæ meminit Val. cap. 8. 9. Plura Plutarch. in Cæsare. De Dyrrachio quæ scribit Flor. hic, lege præter citatos. Lucan. in principio 6. De Scæua præter alios. Lucan. in 6. ibi *Scæua uiro nomen,* &c. Valer. cap. 2. tertij. 15

Nec diutius profuit duci, &c.) Lege hæc ex 7. Pharsaliæ Lucani. *Vicerat astra iubar, quum mixto murmure turba,* *Castrorum fremuit,* &c. Ibidem recitat orationem M. Tullij, qui nomine omnium Pomp. ad pugnam ineundam concitat. *Hoc pro tot meritis,* &c.) Sequitur tandem, Pomp. allocutio, quã suadet nõ esse cum Cæsare pugnandum. Si placet hoc inquit, &c. 16

Generis humani fata commissa sunt, &c.) Scribit Cæsar 3. Comment. ex Pompeiano exercitu circiter milia quindecim cecidisse, in deditionem uenisse amplius milia xxiiij. Ex Cæsaris autẽ exercitu non amplius ducenti milites desiderati sunt. Sed Centuriones fortes uiros circiter xxx. amisit. Appian. libro 2. uarias opiniones recitat. Idem scribit Plutarch. Scribit Plin. cap. 25. 7. Cæsarem bellorum ciuilium stragem non prodidisse. Prodigia ante pugnam uisa præter alios, canit Lucan. in principio 7. ibi *Nec tamen abstinuit,* &c. Idem scribunt Val. lib. 1. cap. de prodigijs, & Appian. ubi supra. De uictimarũ fuga. Lucan. in 7. *Admotus superis discussa fugit ab ara.* *Taurus, et Emathios præceps se iecit in agros.* *Nullaq́ funestis inuenta est uictima sacris.* Crastini istius meminerũt omnes. Lucan. in 7. imprecatur ei æternam sceleris conscientiam. *Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,* *Sed sensum post fata tuæ dent Crastine morti,* *Cuius torta manu commisit lancea bellum,* *Primaq́ Thessaliam Romano sanguine tinxit.* Lege Cæsarem 3. Comment. Deprauatus locus est apud Appian. Crasinus pro Crastinus. Fugam Pomp. per Thessalica Tempe, scribit Lucan. in principio octaui. Latius Appianus, & Plutarchus in Pompeio. 17

In deserto Ciliciæ, etc.) Appian. Ad Orientem (inquit) Pomp. conuersus, Parthos, ueluti ab illis opem petiturus, nulli patefacto interim consilio adire statuit, quod penè cum in Ciliciam uenisset, amicus retulit. At illi à Parthis abstinendum suadebant, &c. Extat elegantissima in 8. Lucani oratio, qua hãc Pompei ag[illegible]tionem explicat eleganter. *Cilicum per litora tutus,* *Parua puppe fugit. sequitur pars magna senatus,* *Ad profugum collecta ducem, paruisq́ Celendris,* *Quo portu mittitq́ rates, recipitq́ Selenus,* *In procerum cœtu tandem mœsta ora resoluit* *Vocibus his Magnus, comitesq́ belliq́ fugæq́,* etc. 18

Sed

Sed Pom ne Parthos adiret Lentulus persuasit, cuius uerba lege apud eundem Lucan 8. ibi. *Siccine Thessalia mentem fregere ruinæ? &c.* 19 *Vt deniq; in Pelusio. &c.)* Idem Luc. in 8. *Tunc Celicum liquere solum. &c.* usq; ad finem. Quod de Septimio hic dicitur canit Luca. ibidem. *Sceptra sua donata manu, transire parantem Romanus Pharia miles de puppe salutat Septimius, qui (proh superûm pudor) arma satelles. &c.* Hunc Appiũ Sempronium nominat, nisi forè sit nominis deprauatio, Mortem Pom. canit idem Luca. uersus finem 8. Phar. Canit idem Luca. circa finem noni quid egerit Cæsar erga Pompei caput, à Ptolomęo sibi dono datum, dicit enim simulatas lachrimas emisisse. *Vtq; fidem uidit sceleris, tutumq; putauit Iam bonus esse socer lachrimas non sponte cadentes Effudit, gemitusq; expressit pectore læto, &c.* Hic Theodorus Samius fuit Rhetor Ptolomei regis pueri præceptor, de quo Appia.

20 *Cleopatra Regis soror. &c.)* Quæ hic de Cleopatra dicuntur præter ea, quæ scribunt Appia. Plutar. cæteri. Lege Luca. decimo Pharsaliæ. ibi. *Iam Pelusiaci ueniens &c.* Dicit præterea Luca. Cæsarem, ex Cleopatra filios genuisse, ut. *Admisit Venerem curis, & miscuit armis, Illicitosq; thoros, & non ex coniuge partus. &c.* *Obsessus in regia &c)* Hanc historiam, lege decimo Pharsaliæ Lucani ibi. *Sic uelut in tuta. &c.* Itẽ parum infra. ibi. *Lucifer à Casia prospexit rupe. &c.* usq; ad finem. Cæsar (inquit Appianus) Photinum, & Achillam ob ea, quę in Pompeium perpetrauerant, morte mulctauit. Theodotum demum fugientem Cassius cum in Asiam uenisset, cruce suspendit. Tumultu ob hãc rem inter Alexandrinos orto, cum regium exercitum in illum concitassent, pluribus prælijs circa regiam & in maris littore certatũ est. Quo in loco cum in mare desilijsset, & in profundo aliquandiu enatasset, Alexandrini uestem ab eo ademptam, in trophæi modum erexere. Postremo iuxta Nilum, cum rege certamen inijt, Lege Plutar. & Suetonium titu 15. libri primi.

21 *In Asiam quoq; nouus rerum motus. &c.)* Hanc historiam scribunt Suetonius tit. 35. lib. 1. Plutar. in Cæsare. Iust. li. 41. Late. 4. commentariorum de bello Alexãdrino. Eutro ca. ultimo li. 6. Florus li. 113. Abbre. Meminit Pli ca. 4. 35. & c. 12. 11. Appia li. 2. bellorũ ciuiliũ. Frõtinus. c. 11. docet quo astu a Cæsare uictus est.

22 *At in Aphrica cum ciuibus &c.)* Bellum in Aphrica contra ciues à Cæsare gestum, scribũt A. Hircius Antodius lib. 5. commentariorum, qui de bello Aphrico inscribitur. Liuius lib. 113. & 114. Plutar. in Cæsare, & Catone Vticensi. Copiosè Appia. lib. 2. bellorum ciuilium.

23 *Nec reliquias diceres, sed integrum bellum &c.)* Lucius Scipio partium Pompeianarum imperator, octo peditum legionibus instructus, equitum uiginti milibus, quorum maior pars Libycorum fuit. Ad hæc scutatis plurimis, & Elephantis circa triginta. Et cum eo Iuba rex, qui pedites alios ad triginta miliũ numerum, Numidas equitum ad uiginti milium, lanceatores quoq; multos, & Elephãtes sexaginta alios secum duceret. Appia. lib. 1 bellorum ciuilium. Pompeius præterea magnus apud Luca. 8. Pharsaliæ sic loquitur. *Non omnis in armis.*

Emathijs cecidi. nec sic mea fata premuntur
Vt nequeam releuare caput, cladesq; receptas
Excutere, an Libyca Marium potuere ruinæ
Erigere in fasces, & plenis reddere fastis?
Me pulsum leuiore manu fortuna tenebit?
Mille meæ Graio uoluuntur in æquore puppes,
Mille duces, sparsit potius Pharsalia nostras.
Quam subuertit opes.

Addit Appia. In hunc modum (inquit) L. Scipionis exercitus octoginta millibus militum ad prælium instructus, & iam pridem expertus, & ex prima pugna, in spem maximã elatus, hoc secundo prælio, penitus dissipatus est. De huius Scipionis interitu præter alios, lege Val. tit. 2. 3. cap. 14. Et Senecam epistola. 24. ad Lucillium copiosè tam de Scipionis, q̃ de Catonis morte. Appia. L. Scipio, qui eo in bello imperator fuit, hyemẽ in mari agens, hostilib. nauibus à casu obuius, peregregio se gessit, donec superata eius classe seipsum interemit, spõteq; in mare præcipitem dedit.

24 *Cato mortem etiam lætus acciuit. &c.)* De interitu Catonis præter supradictos, Lege Gel. ca. 18. 15. Lact. c. 18. 3. Plura. Aug. ca. 23. 1. Ciui. Val. ca. 6. 3. Cicero 1. Officiorũ, & primo Tusculanarũ Qu. & alibi sæpe. De Catone Vticensi, sic Lucanus in nono.

Hunc ego per Syrtes Libyesq; extrema triumphum
Ducere maluerim, quam per Capitolia curru
Scandere Pompei, quam frangere colla Iugurthæ.
Ecce parens uerus patriæ, dignissimus aris
Roma tuis, per quem nunquam iurare pudebit,
Et quem si steteris unquam ceruice soluta
Hunc olim factura deum.

Horatius 1. 2. Liuius li. 114. Plura Hircius li. 6. cõmentariõrũ de bello ciuili.

25 *Quasi non esset usquã dimicatum. etc.)* Bellum cõtra Pompeianos in Hispania à Cæsare gestum, scribunt, Plutar. in Cæsare. Appia. 2. bellorum ciuilium. Late Hircius lib. 6. cõment. de bello ciuili. Val. cap. 6. 7.

De Munda Hispaniæ ciuitate, & bello ibi à Cæsare gesto multa Strabo libro tertio, Meminit Lucan. in primo. *Vltima funesta concurrant prælia Munda.* Syllius in 1. *Et Munda Emathios Italis paritura labores Tribus & uiginti uulneribus &c.*) De Cæsaris interitu, scribunt præter supradictos. Verg. 1. Geor. *Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam, Cum caput &c.* per totum. Horatius primo Carminum ponit plurima prodigia, quæ mortem Cæsaris consecuta sunt. *Iam satis terris niuis, atque diræ Grandinis misit pater &c.* Spurina aruspex Cæsari prædixerat, ut proximos xxx. dies caueret, quorum ultimus erat Idus Martias eoque cum forte mane uterque in domum Clauini Domitij ad officium conuenisset, Cæsar Spurinæ Ecquid scis Idus Martias iam uenisse? Et is, Ecquid scis illas nondum præterisse? Author Val. cap. 1. 8. Idem scribit Sueto. in primo. Calphurnia præterea Cæsaris uxor nocte quam is ultimam in terris egit, in quiete uidit, multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem, somniique atrocitate uehementer exterritam, rogare non destitit, ut proximo die à curia se abstineret. At ille ne muliebri somnio motus, id fecisse existimaretur, senatum in quo ei parricidarum manus illatæ sunt, adire contendit. Idem Val. li. 1 ca. de Sõnijs. Eo præterea die, quo Cæsar purpurea ueste uelatus, aurea in sella cõsedit ne maximo studio senatus exquisitum, & delatum honorem, spreuisse uideretur, priusque exoptatum ciuiũ oculis conspectum sui offerret, cultui religionis, in quam mox erat transiturus uacasset, mactatoque opimo boue, cor in extis non reperit. Ac responsum sibi a Spurina aruspice, pertinere id signum ad uitã, & consiliũ suũ, quod utraque hæc corde cõtinerentur. Erupit deinde eorũ parricidium, qui dum Cæsarem hominũ numero subtrahere uolunt, deorum concilio adiecerunt. Val. li. 1. c. de ꝓdigijs. Et Cice lib. 1. de Diuinatione. Dicit ibidem Cice. Cæsarem in curia Pompeiana, ante ipsius Pom simulachrũ tot Centurionibus suis inspectantibus à nobilissimis ciuibus, partim etiam à se omnibus rebus ornatis trucidatũ fuisse. Conspiratorũ in cædem Cæsaris nomina, lege apud Appianũ 1. bellorum ciuiliũ Ibidem totã cædis seriem copiosè explicat. Oui. 3. Fast. dicit in Cæsaris umbrã nõ in eius corpus sacrilegos desæuisse. Ait enĩ. *Præteriturus eram gladios in principe fixos Cum sic à castris Vesta locuta focis. Ne dubita meminisse meus fuit ille sacerdos, Sacrilegæ telis me petiere manus. Ipsa uirum rapui, simulachraque nuda reliqui. Quod cecidit ferro Cæsaris umbra fuit. Ille quidem cœlo positus Iouis atria uidet. Et tenet in magno templa dicata foro. &c.* Signa quæ mortẽ Cæsaris præcesserunt eleganter cãnit Ouidius 15. Metamo. ibi. *Talia nequicquam toto Venus anxia cœlo. &c.* Suetonius tit. 80. lib. primi. Eiusdem Cæsaris translationem in deũ, scribit idem Ouid. ibidem. *Hic sua compleuit. &c.* Vt enim sæpe dictum est nobis omnia referre non placet. Aduertendum Iulium Cæsarẽ tria ciuilia gessisse bella contra Gneum Pom. in Pharsalia. contra Scipionẽ. & Catonẽ in Aphrica, contra Sextum Pom. in Hispania. Authores Seruius 6. Aeneid. Appia. cæteri. Lucanus in primo. *Diros Pharsalia campos Impleat, & Pœni saturentur sanguine manes. Vltima funesta concurrat prælia Munda.*

Cæsar Augustus. Cap. III.

POpulus Romanus Cæsare & Pompeio trucidatis, redijsse in statum pristinæ libertatis uidebatur, & redierat, nisi aut Pompeius liberos, aut Cæsar hæredem reliquisset. Vel quod utroque perniciosius fuit, si non, collega quondam, mox æmulus, Cæsarianæ potẽtiæ fax, & turbo sequentis seculi superfuisset Antonius. Quippe dum Sextus paterna repetit, trepidatum toto mari, dum Octauius mortem patris ulciscitur. Iterum fuit mouenda Thessalia dum Antonius uarius ingenio, aut successorem Cæsaris indignatur Octauium, aut amore Cleopatræ desciscit in regem, nam aliter saluus esse non potuit, nisi confugisset ad seruitutem. Gratulandum tamen in tanta perturbatione est, quod potissimum ad Octauium Cæsarem Augustum summa rerum redijt, qui sapientia sua atque solertia, perculsum undique, & perturbatum ordinauit imperij corpus, quod ita haud dubiè nunquam coire, & consentire potuisset, nisi unius præsidis nutu, quasi anima, & mẽte regeret. Marco Antonio & Publio Dolobella consulibus imperium Romanum iam ad Cæsares transferẽte fortuna, uarius & multiplex motus ciuitatis fuit, quodque in annua cœli conuersione fieri solet, ut mota sydera tonent, ac suo flexu tempestatẽ significent, sic cum Romanæ dominationis, id est, humani generis conuersionẽ penitus intremuit, omnique genere discriminũ ciuilibus, terrestribus, ac naualibus bellis omne imperij corpus agitatum est.

Cap. III.

Populus Romanus, Cæsare, & Pom trucidatis. &c.) Caput istud tertium, quasi procemium est, ad Cæsaris Augusti res gestas, Cuius si quis in unum, *Tantarum speres cumulos aduoluere rerum, Promptius imponet glaciali Pelion Ossæ.* Gesta autem Octauij Augusti scribunt Liuius à cxvi. libro, ad finem usque operis. Appianus libro secundo, tertio, quarto, & quinto bellorum ciuilium. Sueto. li. 2. Plutar. in uitis Iulij Cæsaris. Ciceronis. M. Antonij. M. Bruti. Plura compendiosè more suo Plin. cap. 45. 7. naturalis

naturalis historiæ. Soli. cap. 3. Gel. cap. 24. 10. & cap 7. 15. Macro. 2. Saturna. Val. lib. 1. ca de Somnio. Item cap 6. 7. Lactan. ca. 8. 2. Sex. Aurelius. Sex. Ruffus. Serui. 6. Aenei. super illud Verg. *Hic uir, hic est tibi.* Eutro. lib. 7. Oro. lib. 6. Quæ de eo scribunt Vergil. Ouidius. Hora. ac poëtæ cæteri, locis suis adducentur. Aduertendum Cæsarem Augustum quinque ciuilia gessisse bella, Sueto. tit. 9. 2. Et Ser. 6. Aenei. Propertius prima 2. Luca in primo. ibi. *Hac mercede placent diros.*

Bellum Mutinense. Cap. IIII.

1 PRima ciuilium motuum causa testamentum Cæsaris fuit, cuius secundus hæres Anto-
2 nius prælatum sibi Octauium furens, inexpiabile contra adoptionem acerrimi iuuenis
3 susceperat bellũ. Quippe cũ intra x. & viij. annos tenerũ, obnoxiũ & oportunũ iniuriæ iuue-
4 nẽ uideret, ipse plane, & commilito Cæsaris dignitatẽ & furtis hæreditatẽ laceraret, ipsum insectari probris, & cunctis artibus cooptationem Iuliæ gentis cum inhibere nõ desineret. Denique ad deprimẽdum iuuenem, palam arma moliri, & parato exercitu in Cisalpina Gallia resistentem montibus suis Decium Brutum obsidebat. Octauius Cæsar ætate, & iniuria fauorabilis, & nominis maiestate, quod sibi induerat, reuocatis ad arma ueteranis, priuatus (quis crederet?) consulem aggreditur, obsidione Mutinæ liberat Brutum, Antonium exuit castris, tum quidem etiam manu pulcher apparuit. Nam cruentus, & saucius aquilam à moriente signifero traditam, suis humeris in castra referebat.

Cap. IIII.

1 *Prima Ciuilium motuum causa. &c.)* Bellum Mutinense scribunt Liui. lib. 117. 118. 119. Appia. lib. 3. bellorum ciuilium. Plutar. in M. Anto. Front. ca. 7. 1. ca. 11. & 14. 3. Cice. in Philip. Suet tit. 10. & inde 11. 1. Meminit Ouidi. Meta. qui de Augusto loquens sic, inquit. *Illius auspicijs obsessa mœnia pacem, Victa petent Mutina.* Idem Ouidi. dicit. 4. Fast Marcum Anto. uictum ab Octauio bello Mutinensi. 18. Calen. Maias. *Luce secutura tutos pete nauita portus, Ventus ab occasu grandine mixtus erit. Sit licet, & fuerit tamen hac Mutinensia Cæsar, Grandine militia contudit arma sua.*

2 *Cuius secundus hæres Antonius. &c.)* Non lego M. Antonium hæredem institutum à C. Cæsare. Cæsar (inquit titu. 83. 2. Sueto.) tres instituit hæredes sororum nepotes. C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium. & Q. Pediũ, ex quadrante, reliquos in ima cera. C. Octauium etiã in familiam, nomenque adoptauit. Pluresque percussorum in tutoribus filij, siquis sibi nasceretur, nominauit. D. Brutum etiam in secũdis hæredibus. Appia. circa finem primi bellorum ciuilium non nominat alium primũ hæredem nisi Octauiũ sororis suæ nepotem, ac filium adoptiuum, & subdit. Miserandum porro, uel in primis id uisum est, cũ Decium Brutũ ex eius pcussoribus, inter secundos hæredes scriptum cognouisset. Consuetudo nempe Romanorum in testamẽtis fuit, primis hæredibus secũdos addere, ut si primi hæreditatem non adissent, nanciscerentur ultimi.

3 *Acerrimi iuuenis &c.)* Decreuerat senatus, nequis Augustum puerum diceret, ne maiestas tanti imperij minueretur. Author Ser. in Bucolicis Vergilius sæpe Octauium iuuenem nominat, ut, *Hic illum uidi iuuenem Melibæe, &, Hunc saltem euerso iuuenem succurrere sæclo Ne prohibe. &c.* Lege Cice. 4. & 5. Philipp. De D. Bruto obsesso, Front. ca. 13 & 14. tertij.

Triumuiratus. cap. V.

1 CVm solus etiã grauis paci, grauis reipublicæ esset Antonius, quasi ignis incendio Lepidus accessit, quia contra duos exercitus necesse fuit uenire in cruentissimi fœderis societatem, diuersa omnium nota incendia. Lepidum diuitiarum cupido, quarum spes ex turbatione reipublicæ, Antonium ultiones de his, qui se hostem uindicassent. Cæsarem in ultus pater, & manibus eius graues Cassius, & Brutus agitabãt. In hoc uelut fœdus, pax inter tres duces componitur, apud confluentes inter Perusiam, & Bononiam iungunt manus, & exercitus consalutant, nullo bono more Triumuiratus inuaditur. Oppressa armis republica, redit Syllana proscriptio, cuius atrocitas nihil in se minus habet quàm numerum cxl. senatorum, exitus fœdi, truces, miserabiles, toto terrarum orbe fugientiũ. Pro quibus quis pro indignitate rei non ingemiscat? Cum Antonius concedente Cæsare auunculum suum, Lepidus Lucium Paulum suũ fratrem proscripserit. Romæ capita cæsorum pro ponere in rostris iam usitatum erat. Verùm sic quoque ciuitas lachrymas tenere non potuit, cum rescissũ Ciceronis caput in illis suis rostris uideretur, nec aliter ad uidendum eum, quàm solebat ad audiendum concurreretur. Hæc scelera in Antonij, Lepidique tabulis.

Cæsarem,& Pomp. Luca.in 7. *Nec solum Hemonij funesta ad pabula belli Bistonij uenere lupi &c.* Vultures triduo ante,aut biduo uolare soliti sunt,ubi cadauera futura sunt. Pli.ca.8.10. Herodotus Brysonis Rhetoris pater uultures ex diuerso orbe nobis incognito aduolare putauit, argumento quod nemo nidum uidisset uulturis,& qđ multi exercitum sequentes repente appareant. Aristoteles ca. 5.6. naturæ animalium.

Obuius Aethiops.&c.) Ex Asia(inquit Appi.in 4.) in Europam Bruto transmissuro cum exercitu, nocte deficiente penè lumine horrendam uigilanti astitisse imaginem, quam cum impauidè rogaret ille,quis nam hominum,aut deorū esset,hoc solùm respondisse. Tuus o Brute Dæmon malus.in Philippis me uidebis,eamq; nouissima in pugna,quæ in Philippis acta est,iterum illi apparuisse. Exercitui è castris exeunti Aethiopem obuium factum memorant, quem ut iniquū omen auersati interemere milites. Idem scribit Plutarch. in Bruto. Idem contigisse Cassio Parmensi apud Athenarū urbē, docet Val.lib.1.tit.de Som.cap.7. Faciūt huc quæ scribit idem Val.lib.1.tit. de Ominibus ca. 7.& 8.

Cæsaris medicus somnio admonitus.&c.) Somnium istud lege apud Val. Max li.1.tit.de Sōnio.ca.1. De Somnio quotuplex sit,cur accidat,quod uerum,quodue falsum, notaui plura in annotationibus Claud. de Sexto consulatu Honorij ex Aristotele. Cice. Pli. Macrobio. August.cap.25.de spiritu,& anima. Lucretio li.4.de rerum natura. *Et quo quisq; ferè &c.*

Bellum Perusinum. Cap. VII.

Alterum bellum concitauit agrorum diuisio, quos Cæsar ueteranis in castris precium militiæ persoluebat,semper aliter Antonij pessimū ingeniū Fuluia gladio cincta uirilis militiæ uxor agitabat. Ergo depulsos agris colonos incitando iterum in arma ferat. Hic uerò iam non priuatis, sed totius senatus suffragijs iudicatum hostem Cæsar aggressus intra Perusiæ muros redegit,cōpulitq; ad extrema deditionis,turpi & nihil non experta fame.

Cap. VII.

Alterum Bellum concitauit.&c.) Hoc bellum scribunt Florus lib.116. Abbre Sueto.tit.14.&15. lib.2. Latius Appia.lib.5.bellorum ciuilium. Eutro.ca.1.7. Oro.ca.16.6. Plin.ca.45.7. Sol.cap.1. Bellum Perusinum & cætera ab Augusto gesta bella, sic Propertius,prima.2.explicat. *Nam quotiens Mutinam, aut ciuilia busta Philippos, Aut canerem Siculæ Crassica bella fugæ, Euersosq; focos antiquæ gentis Ethruscæ. Et Ptolemææ littora capta Phari. Aut caneren Aegyptum & Nilum, cum tractus in urbem. Septem captiuis debilis ibat aquis. Aut regum auratis circundata colle catenis, Actiaq in sacra currere rostra uia.* Et Luca. in primo. *Hu Cæsar Perusina fames Mutinæq; labores. Accedant fatis,& quas premit aspera classes Leucas,& ardenti Seruilia bella sub Aetna.* Lege, quæ de Augusto scribit Maro.6. Aenei. *Hic uir,hic est tibi quem &c.* Et uerbis Propertij. & Lucani patet, scriptores nō semper seruare in scribendo eundem ordinem, quo res gestæ sunt. Quare non mirum est in uetustis Flori exemplaribus post Mutinense bellum,Perusinum bellum immediatè sequi,nisi hoc poëticæ tribuas licentiæ. Ouidius in fine.15. Meta.enumerans ciuilia bella ab Augusto gesta,Perusinum prætermisit. *Illius auspicijs obsessa mænia pacem. Victa petent Mutina Pharsalia sentiet illum, Emathiÿq; iterum madescent cæde Philippi. Et magnum Siculis nomen superabitur undis. Romanisq; ducis coniunx Aegyptia tædæ Non bene fisa cadet.&c.*

Bellum cum sexto Pompeio. Cap. VIII.

SVblatis percussoribus Cæsaris supererat Pompei domus, alter iuuenū in Hispania occiderat,alter fuga euaserat,contractisq; infelicis belli reliquijs,cum insuper ergastula armasset,Siciliam,Sardinamq; habebat. Iam & classe medium mare insederat. O quàm diuersus à patre,ille Cilicas extinxerat,hic secum piratas nauales agitabat. Tāta mole belli penitus in Siculo freto iuuenis oppressus est. Magniq; famam ducis ad inferos secum tulisset si nihil tentasset ulterius nisi quod magnæ indolis signum est sperare semper. Perditis enim rebus profugit, Asiamq; uelis petit uenturus ibi in manus hostium, & catenas, & quod miserrimum est fortibus uiris, ad hostium arbitrium sub percussore moriturus. Non alia post Xerxē miserabilior fuga. Quippe modò trecētarū quinquaginta nauiū dominus cū sex septēue fugiebat, extincto prætoriæ nauis lumine, annulis in mare abiectis paues atq; respectans, & tamen non timens ne periret.

Cap. VIII.

Sublatis percussoribus Cæsaris.&c.) Quæ hoc cap cōtinētur, scribūt Liuius libri.127.128.& 129. Sueton tit 16.2. Copiosius Appia.libro.5.bellorum ciuilium. Eutro.cap.2.7. Oro.cap.16.6. Plin. cap.45.7. Solinus ca.1.

Siculo

Siculo bello, ambulante in littore Augusto, piscis è mari ad pedes eius exiliit. Quo argumento uates respondere, Neptunum patrem adoptantem eum sibi, Sex. Pompeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria, sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria tẽpore illo tenerent, author Pli. cap. 16 9. Lege carmina quæ capite præcedenti adscripsimus. Hoc bellum canit eleganter Hora. ode nona Epodi. *Vt nuper actus Cum freto Neptunius, dux fugit ustis nauibus, Minatus urbi uincula, quæ detraxerat Seruis amicus perfidis.*

Bellum Parthicum duce Ventidio.
Cap. IX.

QVamuis in Cassio, & Bruto partes sustulisset, in Pompeio totum partium nomen abolesset, nondum tamen ad pacis stabilitatem profecerat Cæsar, cum scopulus & nodus, in mora publicę securitatis superesset Antonius, nec ille defuit uitijs quin periret. Imò omnia expertus ambitu, & luxuria primum hostes, deinde ciues, tandem etiam terræ seculum liberauit. Parthi clade Crassiana altius animos erexerant, ciuilesq; P.R. discordias lęti acceperant. Itaq; ut prima affulsit occasio non dubitauerunt erumpere. Vltro quidem inuitante Labieno, qui missus à Cassio, Brutoq; (qui furor scelerum) sollicitauerat hostes in auxilium, & illi Pacoro duce, regio iuuene, dissipãt Antoniana pręsidia, Casca legatus neuenirent in potestatem à gladio suo impetrauit. Deniq; ab lata Syria emanabat latius malũ hostibus sub auxilij specie sibi uincentibus, nisi Ventidius, & hic legatus Antonij incredibili felicitate, & Labieni copias, ipsumq; Pacorum, & omnem Parthicum equitatum toto inter Orontem, & Euphratem fluu latè cæcidisset. Viginti amplius milium fuit. Nec sine consilio ducis, qui simulato metu adeo passus est castris succedere, donec assumpto iactus spacio, adimeret usum sagittarum. Rex fortissimè dimicans cecidit. Mox circũlato eius per urbes quæ desciuerãt capite, Syria sine bello recepta. Sic Crassianã cladem Pacori cæde pensauimus.

Cap. IX.

Quamuis in Cassio, & Bruto &c.) Hoc bellum scribunt Liuius lib 127. & 128. Latè Plutar. in uita. M. Anto. Appia in eo lib. qui Parthicus inscribitur, copiosè. Iusti. lib. 42. Eutro. cap. 1. 7. Oro. ca. 16. 6. Multa Gelli. ca. 4. 15. Noctium Atticarum. Et Valer. Max. cap. 10 6. Front. ca. 1. 1. & ca. 1. 2. docet quo astu Parthos superauit Ventidius hic primus Romanorum Parthos superauit, author Euseb. in tẽporibus. Addit Appia. Ventidius de Parthis usq; ad ætatem nostram solus triumphat, uir natione ignobilis, cum in Antonij amicitiam sese insinuasset, illustrium rerum occasiones adeptus est, quibus strenuè usus, satis approbasse creditur, quæ de Antonio, & Cæsare dicta sunt, feliciores per alios, quam per seipsos esse in bello duces. Lege Gel. & Valer. ubi supra. Docet idem Appia. Parthos decem & octo prælijs, à Romanis superatos.

Bellum Parthicum cum Antonio.
Cap. X.

EXpertis inuicem Parthis, atq; Romanis, cum Crassus, atq; Pacorus utrinq; uiriũ mutuarum documenta fecissent, pari rursus reuerentia integrata amicitia, & quidem ab ipso fœdus Antonio cum rege percussum. Sed immensa uanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem, & Euphratem sub imaginibus suis legi concupisset. Neq; causa, nec cõsilio, ac ne imaginaria quidem belli conditione, quasi hoc quoq; ex arte ducis esset obrepere, relicta repente Syria in Parthos impetum facit. Gens præter armorum fiduciam simulat trepidationem, & in campos fugam. Hic statim quasi uictor sequebatur, cũ subito nec magna hostium manus ex improuiso etiam in fessos uia, sub uespere uelut nimbus erupit, & missis undiq; sagittis duas legiones operuerunt. Nihil acciderat in comparationem cladis, quæ in posterum diem imminebat, nisi interuenisset Deũ miseratio. Vnus ex clade Crassiana, Parthico habitu, castris adequitat, & salute latinè data, cum fidem ipse fecisset, quid immineret edocuit, iam affuturum cum omnibus copijs regem, irent retro, peterentque montes, sic quoq; hostem fortasse non defore, atq; ita secuta est minor uis hostium, q̃ immine-

imminebat. Adfuit tamen, deletæq́ reliquæ copiæ forent nisi urgentibus telis in modum grandinis quadam sorte quasi docte procubuissent in genua milites, & elatis super capita scutis cælorum speciẽ præbuissent. Tũ Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani cũ se rursus extulissent, adeo res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miserit uocem. Ite & bene ualete Romani, meritò uos uictores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugistis.

3 Nõ minor ex aqua postea, q̃ ab hostibus excepta clades. Infesta primũ siti regio, tũ quibusdã Salmacidis fluuius infestior, nouissimeq́ cũ iam ab inualidis & auide hauriebatur, noxie etiam dulces fuere. Mox & ardores per Armeniã, & niues per Cappadociam, & utriusq́ cœli subita mutatio pro pestilentia fuit. Sic uix tertia parte de xvi. legionibus reliqua cũ argentũ passim dolabris cõcideret, & subinde inter moras mortẽ à gladiatore suo flagitasset, egregius imperator, tandem profugit In Syriã, ubi incredibili quadã mentis uecordia ferocior aliquanto factus est, quasi uicisset, qui euaserat.

Cap. X.

1 *Exper.ii Inuicem Parthis, atq; Romanis. &c.*) Authores historiæ sunt Florus.10. li. suarum Abbre. Plutar. in uita M. Antonij. Appianus in Parthico. Iustinus lib.42. Eutro. cap.1.7. Oro. cap.16.6. Frontinus cap. 8. & 11. secundi.

2 *Gens præter Armorum fiduciam simulat fugam. &c.*) Scribunt Appia. in, Parthico Plutar. in M. Crasso, Parthos fugientes sagittas à tergo emittere, qua arte nõ minores, q̃ consistentes calamitates hostibus afferre. Verg. *Fidentesq; fuga Parthum, uersisq; sagittis.* Luca. *Emissa Parthis post terga sagitta.* Hora. 21. ode 1. carminum. Idem scribit Naso primo de remedio. Et in Ibin Primo de arte. *Quid fugis ut uincas. &c.* Claudianus. *Parthis sagittas tendere certior.* Latius scripsi rem hanc in Epithalamio Honorij, & Mariæ apud Claudianum.

3 *Non minor ex aqua postea. &c.*) De hac re sic Appia. in Parthico. Primi igitur (inquit) ad flumen quoddam peruenere, cuius aqua frigida admodum, ac splendida fuit, uerum salsa, ac uenenosa, cuius causa adurente siti. præcordia à dolore uexabantur. *Quid cum à Mardo. &c.*) Idem scribit Plutar. in Antonio De Salmacidi Cariæ fonte, qui ingredientes in eum effœminat, ac molles reddit, lege apud Ouidium 4. Meta ibi. *Praeterea, dulciq; animos nouitate &c.* Lege Strabonem lib.14.

4 *De sexdecim legionibus &c.*) Secũdum enumerationẽ Appia. fuerunt in exercitu Antonij ferè tresdecim supra centum milia hominũ, ex quibus cũ Antonius numerũ recenseret xx. milia peditũ, quatuor equitũ milia, amisisse comperit, nõ tamen omnia bello (inquit) cæsa uerũ suprà dimidiũ morbis, ualetudineq́ consumpta. Plutar. dicit Antoniũ habuisse in suo exercitu. ccclxx. milia hominũ. In Parthorum uerò exercitu, equitum milia cccc. In numero aũt peremptorũ Plutar. cũ Appia. concordat.

Bellum cum Antonio, & Cleopatra. Cap. XI.

1 FVror Antonij quatenus per ambitum non interiret, & luxu, & libidine extinctus est. Quippe post Parthos cum exosus arma, in otio ageret, captus amore Cleopatræ quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Aegyptia ab ebrio imperatore preciũ libidinũ, Romanũ imperiũ petit, & promisit Antonius, quasi facilior esset Parthus Romanis. Igitur dominationem parare nec tacite, sed patriæ nominis, togæ, fasciũ oblitus, totus in monstrum illud, ut mente, ita animo quoq;, cultuq́ desciuerat. Aureum in manu baculum, ad latus, & in acie purpurea uestis ingentibus obstricta gemmis, diadema aderat, ut regina rex ipse frueretur. Ad primam nouorum motuum famam, Cęsar à Brundusio traiecerat, ut uenienti bello occurreret, positisq́ castris in Epiro Leucadẽ insulam, montẽq́ Leucadem, & Ambracij sinus cornua infesta classe succinxerat. Nobis. cccc amplius naues. cc. non minus hostium, sed numerum magnitudo pensabat. Quippe à senis in nouenos remorum ordinibus ad hęc turribus, atq; tabulatis alleuatę castellorum & urbiũ specie, non sine gemitu maris, & labore uentorum ferebantur, quæ quidem ipsa moles exitio fuit. Cæsaris naues à triremibus in senos, nec amplius ordines creuerãt. Itaq; habiles in omnia, quę usus poscebat, ad impetus, & recursus, flexusq́ capiendos. Illas graueis, & omnia præpeditas, singulas plures adortæ, missilibus simul, tum rostris, ad hoc ignibus iactis ad arbitrium dissipauere. Nec ulla re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quàm post uictoriam. Quippe immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur. Arabumq́, & Sabeorũ, & mille aliarũ gentiũ Asiæ spolia, purpurã, aurũq́, in ripã assiduè

mota uentis maria reuomebant. Prima dux fugę regina, cum aurea puppe, ueloq; purpureo se in altum dedit. Mox secutus Antonius, sed instare uestigijs Cęsar. Itaq; nec prępara tā in Oceanum fuga nec munita praesidijs utraq; Aegypti cornua Parethonium, atque Pelusium profuere, propè manu tenebantur. Prior ferrum occupauit Antonius, Regina ad pedes Caesaris prouoluta tentauit oculos ducis frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiā principis fuit. Nec illa de uita quae offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperauit à principe, seruariq; se triumpho uidit; incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic uocant) recepit. Vbi maximo (ut solebat) induta cultu, in differto odoribus solio iuxta situm se collocauit Antonium, admotisq; ad uenas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.

Cap. XI.

Furor Antonij. &c.) Quae hic scribuntur, habentur à Liuio lib. 40. & tribus sequentibus. Latè Plutar. in M. Anto. Sueto. tit. 17. & 13. lib. 2. Eutro. ca. 17. Oro. ca. 17. 6. Val. ca. 8. 3. Aug. ca. 10. 1. Ciui. Lactan. cap. 8. 2. Lege quae scribit Plin. ca. 15. & ca. 3. 21. ca. 8. 35. Marco 4. Saturna. uersus finem.

Romanum imperium petit. &c.) Ouid. 5. Meta. *Romanaq; ducis coniunx Aegyptia taeda Non bene fisa cadet, frustraq; erit illa minata, Seruitura suo Capitolia nostra Canopo.* Item in fine 1. Fast. Idem scribit Horat. penultima primi carminum *Dum Capitolio Regina dementes ruinas, Funus & imperio parabat. Contaminato cum grege turpium Morbo uirorum quodlibet impotens Sperare, fortunaq; dulci Ebria, sed minuit. &c.* Propertius. 1. 2. *Aut cancrem Aegyptum. &c.* Latius Elegia. 7. 4. Meminit Iuue. Saty. 2. Plura Verg in fine 8. Aenei. *Haec inter tumidi late maris. &c. Ab ebrio imperatore.*) Scribit Plin. in fine 14. historiae naturalis. M. Anto. hominem ebriū fuisse, edito etiam uolumine de sua ebrietate, quo patrocinari sibi ausus approbauit planè, &c. quae secuntur.

Bella aduersus gentes exteras. Cap. XII.

Hic finis armorum ciuilium, reliqua aduersus exteras gentes. Quę districto circa mala sua imperio, diuersis orbis oris emicabant. Noua quippe pax, necdum assuetae frenis seruitutis tumidae gentium, inflatęq; ceruices ab imposito nuper iugo resiliebant. Ad septētrionem cōuersa ferme plaga ferocius agebat, Norici, Illyrij, Pannonij, Dalmatae, Mysij Thraces, & Daci, Sarmatę, atq; Germani. Noricis animos dabāt Alpes, atq; niues, quod bellum non posset ascendere. Sed omnes illius cardinis populos Brennos, Senones, atq; Vindelicos, per priuignū suū Claudiū Drusū pacauit. Quae fuerit callidarū gentiū feritas facile uel mulieres ostendere, quae deficientibus telis infantes ipsos afflictos humo, in ora militum aduersa miserunt. Illyrij quoq; sub Alpibus agunt, imasq; ualles earum, & quędā quasi claustra custodiunt, abruptis torrētibus implicari, in hos expeditionem ipse sumpsit fleriq; pontem imperauit. Hic se, & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ad ascensum militi scutum de manu rapuit, & in uia primus, tunc agmine secuto cum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus, ac cruribus speciosiore sanguine, & ipso periculo augustior, terga hostium praecidit. Pannonij duobus saltibus, ac tribus fluuijs Drauo, Sauo, Histroq; uallantur, populi proximos intra ripas se recipiebant. In hos domandos Vibium misit, cęsi sunt in utrisq; fluminibus, arma uictorum non ex more belli cremata, sed capta sunt, & in profluentes data, ut cęteris qui resistebant, uictoria sic nunciaretur. Dalmatę plerumq; sub syluis agunt. Inde ad latrocinia promptissimi. Hos iam quidem Marius incensa urbe Delminio quasi detruncauerat. Postea Asinius Pollio, gregibus, armis, agris mulctauerat, hic secundus orator. Sed Augustus perdomandos Vibio mandat, qui efferum genus fodere terras coēgit, aurumque uenis repurgare quod alioquin gens omnium cupidissima studiosa diligentia acquirit, ut illud in usus suos seruari uideatur. Mysij quàm feri, quàm truces fuerint, quàm ipsorum etiam barbari barbarorum, horribile dictu est. Vnus ducum ante aciem postularo silentio. Qui uos inquit estis? Responsum inuicem. Romani gentium domini, & illi, ita inquiunt fiet, si nos uiceritis. Accepit omen Marcius Crassus. Illi statim ante aciē immolato equo concepere uotum, ut caesorū extis ducum, & litarent, & uescerentur. Deos audisse crediderim, nec tubam sustinere potuerunt. Non minimum terroris incussit barbaris Chonidius centurio satis barbaris efficacis,

efficacis,tamen apud pares homines stoliditatis,qui focum gerens super cassidem,suscita tam motu corporis flammam uelut ardenti capite fundebat. Ante hos Thracũ maximus populus desciuerat.Ille barbarus,& signis militaribus,& disciplina, armis etiam Romanis assueuerat.Sed à Pisone perdomiti,in ipsa captiuitate rabiem ostendere,quippe cũ catenas morsibus tentarent, feritatem suam ipsi puniebant.Daci montibus inhærent,Cotisonis regis imperio,quotiẽs concretus in gelu Danubius iũxerat ripas,decurrere solebãt, & uicina populari.Visum est Cæsari Augusto genẽ aditu difficilimam submouere.Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam,citra præsidia constituit. Sic tunc Dacia non uicta,sed summota atq; dilata est. Sarmatæ patentibus campis inquietant, & hos per eundem Lentulum prohibere Danubio satis fuit,nihil præter niues, rarasq; syluas habẽt,

5 tanta Barbaria est,ut pacẽ nõ intelligant.Germaniam quoq; utinam uincere tanti non putassent:magis turpiter amissa est quam gloriose acquisita,sed quatenus sciebat patrem suũ Cæsarem bis traiecto ponte Rheno,quæsisse bellum. In illius honorem concupijt facere prouinciam,& factum erat,si Barbari tam uitia nostra, quàm imperia ferre potuissent.Missus in eam prouinciam Drusus primos domuit Vsipetes, inde Thencateros percurrit, & Cattos. Nam Marcomanorum spolijs insignibus quendã editũ tumulũ in trophæi modũ excoluit. Inde ualidissimas nationes,Cheruscos,Sueuos,& Sicambros pariter aggressus est.Qui.xx.centurionibus incrematis hoc uelut sacramento sumpserãt bellum.Adeo certa uictoriæ spe ut prædam in antecessum pactione diuiserint.Cheruscei equos,Sueui aurũ, & argentum.Sicambri captiuos elegerant,sed omnia retrorsum.Victor namq; Drusus equos, pecora,torques eorum,ipsosq; præda diuisit,& uendidit. Præterea in tutelã prouinciæ præsidia,atq; prouincias ubiq; disposuit.Per Mosam flumen,per Albim,per Visurgim per Rheni quidem ripam,quinquaginta amplius castella direxit, Bonnã & Gesoniam cũ

4 pontibus iũxit,classibusq; firmauit: inuium, atq; inaccessum in id tempus Hyrciniũ saltũ patefecit.Ea deniq; in Germania pax erat,ut mutati homines,alia terra,cœlum ipsum mitius molliusq; solito uideretur.Deniq; non per adulationem, sed ex meritis defuncto ibi fortissimo iuuene, ipsi quod nunquam aliter senatus cognomen ex prouincia dedit. Sed d facilius est prouincias obtinere,quam facere,uiribus parãtur,iure retinentur.Igitur breue id gaudium fuit.Quippe Germani uicti magis quam domiti erant, moresq; nostros magis quam arma sub imperatore Druso suscipiebãt.Postq; ille defunctus est,Vari Quintilij libidinem ac superbiam,haud secus, quã sæuitiam odisse cœperunt.Ausus ille agere conuentum,& in castris se direxerat,quasi uiolentiam Barbarorum , & lictoris uirgis, & præconis uoce posset inhibere.At illi qui iam pridem rubigine oblitos enses, inertesq; cernerent equos,ut primum togas,& sæuiora armis iura uiderunt,duce Arminio arma corripiunt.Cum interim tanta erat Varo pacis fiducia,ut ne prædicta quidẽ & prodita per Segestem unũ ducũ,cõiuratione cõmoueretur. Itaq; improuidum, & nihil tale metuentem improuiso adorti,cum ille (ô securitas) ad tribunal citaret,undiq; inuadũt,castra rapiunt, tres legiones opprimunt.Varus perditas res eodẽ q̃ Cannensem diẽ Paulus,& fato est,&

5 animo secutus.Nihil illa cæde per paludes,perq; syluas cruentius,nihil insultatione Barbarorũ intollerantius,præcipue tamen in causarum patronos,alijs oculos,alijs manus amputabant,unius os sutum,recisa prius lingua,quam in manu tenens Barbarus tandẽ inquit. Vipera sibilare desiste.Ipsius quoq; consulis corpus,quod militum pietas humi abdiderat effossum. Signa,& aquilas duas adhuc, Barbari possident,tertiã signifer priusq; in manus hostium ueniret euulsit,mersaq; intra baltei sui latebras gerens in cruenta palude, sic latuit.Hac clade factum,ut imperium quod in littore Oceani non steterat,in ripa Rheni

6 fluminis staret.Hec ad septentrionem. Sub meridiano tumultuatũ magis quã bellatũ est. Musulanios,atq; Getulos accolas Syrtiũ Bosso duce compescuit,unde illi Getulici cognomen. Latius uictoria patet Marmaridas, atq; Garamantas Turmio subigendos dedit.

7 Potuit & ille redire Marmaricus, sed modestior in æstimanda uictoria fuit.Ad orientem plus negotij cum Armenis:huc alterum Cæsar ex nepotibus suis misit,ambo fato breues

Carthagine,hinc conuersus ad pacem,pronū in omnia mala & in luxuriam fluens sæculū, grauibus,seuerisq; legibus multis coercuit. Ob hæc tot facta ingentia dictator perpetuus & Pater patriæ dictus. Tractatū etiā in senatu,an quia cōdidisset imperiū, Romulus uocaretur. Sed sanctius,& reuerentius uisum est nomen Augusti,ut scilicet iam tū dū colit terras,ipso nomine,& titulo consecraretur,

Cap. XII.

1 *Hic finis Armorum Ciuilium.&c.)* Quæ hóc ultimo cap.scribit Flo.habentur compendiosé à Sueto.tit.20.& u.li.2.Liuio lib.132.& sequentibus. Eutro c.2.& sequentibus lib.7.Oro.ca.17.ac deinceps li.6. Quas gentes Augustus deuicit,enumerat.Verg.in fine 7.Aenei.Item Oui.lib.15.Meta.ibi. *Quid tibi Barbariam.&c.* Lege quæ scribit 2.tristiū.Hora.14.& u.4.Carminum.Appia.in eo lib.qui Illyrius inscribitur circa medium,enumerat gentes quas Augustus subegit.Hi aūt sunt Oxyei, Perthenetæ, Bithiates,Thaulatij,Cambei,Merromeni,Parissei,Docleatæ,Carinij.&c.Lege Sextum Ruffum.

2 *In hac expeditionem ipse sumpsit.&c.)* Hanc Illyricam expeditionem scribunt Liui.lib.131.Appia.in Illyrico.Octauianus externa bella,duo omnino per se gessit.Dalmaticum adolescens adhuc, & Antronio deuicto Cantabricum.Dalmatico etiam uulnera excepit,una acie dextrū genu lapide ictus, altera aūt & crus,& utrunq; brachium,ruina pontis consauciatus.Author Sueto.tit.20.lib.2.Appia. dicit hoc accidisse non Dalmatico sed Iapodum bello.Item non in acie,sed in urbis expugnatione,hanc urbē Metulū nominatā dicit,quā rem Lege ibidem copiosé.De Illyrio.Pli.ca u.3.Et Strabo lib.5.Illyriorum situs,& eorum originem,affatim Appia. ubi supra. Bellum contra Pannonios ab Augusto gestum signant magis historici,q̄ explicent.Appia.in Illyrico abunde scribit Pœonum ab Augusto expugnationem.Quos enim Latini Pannonios dicunt,Græci eos Pœones nominant.Appia.meminit cuiusdam Elbij,per quē Possenos,qui ab Augusto defecerunt domuit.Nō lego Vibiū aliquē quo sint subacti Pannonij.Et hoc monendi gratia. Bellum contra Dalmatas ab Augusto gestum dicunt omnes,qui Augusti gesta scribūt,sed copiose ut cætera, Appia.in ii. quē Illyricū inscripsit.Lege Sueto.tit.20.2.Strabonem li.7.Delminium urbē incensam à Marco Figulo dicit Appia. ubi supra. Credo ob hoc legendum nō Marius sed Marcus,hoc ca.in Floro.Quod de Mysijs hic scribitur,sumptū est ex li.114.& 131.T.Liuij.Appia.in fine Illyrij.Marcus em̄(inquit)Lucullus Lucij Luculli frater, qui Mithridatem debellauit,Mysiorum regionem excurrit omnem,& usq; ad fluuium cursum tenuit,nec ulterius quicq; à Romanis rempub.regentibus contra Mysios actum fuisse,aut ad tributa redactos esse,aut ab Augusto gestum fuisse memini. Sueto.Eutro.Oro.inter gentes subactas ab Augusto,non numerant Mysos.Liuius cum Floro sentit.Idem Liuius li.135.scribit quod de Thracibus hic Florus habet. Pauci etiam meminerunt belli Thracij ab Augusto gesti.Sed Liuiū sequitur Florus lib.135. Dacos subactos ab Augusto dicunt omnes.Verg.in fine.8.

3 *Germaniam quoq; utinam.&c.)* Bella in Germania auspicijs Augusti à Druso gesta,scribit Liuius li. quatuor ultimis ab ur.con.Strabo in principio 7.Eutro.& Orosius.ubi supra.Val.ca.3.4.& ca.5.5. De isto Druso ad Cæsarem Augustum loquens sic.2.Tristium canit Naso. *Ausoniumq; ducem,solitis circumuolet alis, Ponat & in niuida laurea serta coma. Per quem bella geris.&c.* Plura Vergilius in fine. 8. Aenei. Laudes Drusi huius Lyrico carmine decantat Hora. ode.4.4.Carminū,eum Aquilæ & Leoni comparans. *Qualem ministrum fulminis alitem,Cui rex deorū regnū in aues uagas Permisit* Et subdit *Videre Rheti bella sub Alpibus Drusum gerentem Vindelici,quibus Mos unde deductus per omne Tempus,Amazonia securi Dextras obarmet.&c.* Scribunt Porphyrio,& Acron,Flaccum Horatium quartum Carminū librum contra institutū fecisse,in laudem Drusi Neronis priuigni Augusti,filij Neronis. Drusi mortem longo simul, & elegant carmine deplorat Ouidius ad Liuiā matrē scribens. Scribit Liuius Drusum in Germania, ex fractura cruris perijsse. Tranquillus autē Drusum, morbo perijsse tradit. Bellū Germanicū simul cū supra dictis sic exprimit secundo Tristium noster Naso. *Nunc tibi Pannonia est,nunc Illyris ora domanda, Rhetica nunc prebent,Traciaq; arma metum. Nunc petit Armenius pacem,nunc porrigit arcus Parthus eques,timida captaq; signa manu. Nunc te prole tua iuuenem Germania sentit Bellaq; pro magno Cæsare,Cæsar habet.* Hoc idem lege apud eundem Oui.in Consolatoria ad Liuia.ibi. *Quod semper domito redijt tibi Cæsar ab orbe, Gestus & inuicta prospera bella manu, Quod spes implerunt.&c.*

4 *Hercynium saltum.&c.)* Hercyniæ syluæ roborū uastitas intacta,& congenita mūdo, propé immortali sorte miracula excedit,ut alia omittantur fide caritura.Constat attolli colles occursantium inter se radicum repercussu. Aut ubi secuta tellus non sit,arcus ad ramos usq;,& ipse inter se rixantes curuari portarum patentiū modo,ut turmas equitū transmittant.Pli.ca.2.16.Videtur autem nomē sumptū ex Græco.Ἑρκος enim Græcé,Latiné circuitum septūq; significat.Hercynia sylua(inqt Strabo in 7.)præceris frequens est arboribus,& munitissimis in locis admittens ambitū,in cuius medio sita est ora ad habitādū accōmoda.Sua em̄ magnitudine,qua dierū sexaginta iter occupat uarias regiones,ac gētes,

ſepire uidetur. Difficilius eſt prouinciam obtinere, quam facere. Claudi. *Plus eſt ſeruaſſe repertum quam quæſiſſe nouum.* Et Ouidius primo de arte amandi, *Non minor eſt uirtus, quàm quærere parta tueri. Caſus ineſt illic, hic erit artis opus.* De cognomine ex prouincia Druſo, à ſenatu dato, Ouidius primo Faſt. *Et mortem, & nomen Druſo Germania fecit.*

Nihil illa cæde per paludes. &c.) Quæ hic ſcribit Florus, lege copioſè apud Strab. in principio. 7. Quibus (inquit) fides adhibita fuerat, ij magnas clades intulerunt, ſicuti Cheruſci, & eorum ditioni ſubiecti In quibus tres Romanorũ ordines militum, cum Imperatore Quintilio Varo fœderibus fractis per inſidias obtruncati ſunt. Pœnas uerò luerunt uniuerſi, & Germanico iuniori, clariſsimũ præbuere triumphũ, in quo illuſtriũ uirorum ducta ſunt corpora, ſimul & fœminarũ, Semiguntus Segeſti filius, Cheruſcorum ductor, & ſoror eius. &c.

Sub meridiano. &c.) Adduntur hæc à Floro in Auguſti laudem, ut ſcilicet oſtendat eũ ex quatuor mundi partibus, id eſt, orbe toto, uictoriam reportaſſe. Sic Hora. ode. 14. 4. carminum. *Te Cantaber non ante domabilis, Medusq́, & Indus, te profugus Scytas Miratur, ô tutela præſens Italiæ, dominæq́ Romæ. Te fontium qui celat origines, Nilusq́ & Iſter, te rapidus Tygris. Te belluoſus, qui remotis Obſtrepit oceanus Britannis. Te non pauentis funera Galliæ, Duræq́ tellus audit Hiberiæ. Te cæde gaudentes Sicambri Compoſitis uenerantur armis* Idem ode. 15. eiuſdem. 4. Solus Flo. & Oro. cap. 20. lib. 4. quantum memoriæ nunc occurrit, hos ſub meridiano tumultus, inter Auguſti geſta enumerant. Sueto titul. 21. 2. dicit Auguſtum alias itẽ nationes malè quietas, ad obſequiũ redegiſſe: Ptolomæus & antiqua Pli. lectio cap. 4. 5. nominant Muſulanos. Caſtigandus Oro. ubi Vſulanos legitur.

Ad orientem plus negotij. &c.) Scribit Suet. tit. 64. 2. Auguſtum ex Agrippa, & Iulia tres habuiſſe nepotes Caium & Lucium, & Agrippã. Caium, & Lucium adoptauit domi, per aſſem, & libram emptos à patre Agrippa. Subdit Sueto. ſequenti titu. Caium, & Lucium in duodeuiginti menſium ſpacio amiſit ambos. Caio in Lycia, Lucio Maſsyliæ defunctis. Addetur ad hæc, quæ ſcribunt Eutro. ca. 1. 7. & Oro. ultimo 6.

Sub occaſu pacata ferè erat. &c.) Geſta ab Auguſto in Hiſpania ſcribit Liui. li. 135. Iuſt. lib 44. Sueto. titu. 20. & 21. lib 21 Eutro. cap. 1. 7. Cantabrico bello per quinq; annos acto, totaq; Hiſpania in æternã pacem, cum quadam reſpiratione laſsitudinis reclinata, ac repoſita, Cæſar Ro. rediĳt. Quibus etiam diebus & author Oro. ca. 20. 6. Lege Hor. ode. 5. & 14 & 15. 4. Carminum. De his populis latè Pli. & Stra. lib. 3. Scribit Pli. ca. 69. 2. Auſpiciĳs Auguſti totum oceanum nauigatum fuiſſe.

Natura regionis circa ſe omnis auri &c.) Poſsidonius author eſt M. Marcellum, tributũ ex Celtiberia exegiſſe talentũ DC. Ex quo coniecturã facere licet, quòd Celtiberorum natio frequẽtiſsima fuerit, & auri atq; argenti copia excellens, tametſi agrũ incolentes ſterilẽ. Strab. li. 3. Pli multa de Hiſpaniæ fertilitate cap. 3. 1. ca. 4. 31. ca. ultimo lib. ult. Soli. ca. 36. Claudia. De lau. Serenæ de Hiſpania ſic inquit, *Diues equis, frugum facilis, precioſa metallis. &c.* Chryſocolla (inquit ca. 5 33. Pli.) largiſsima in Hiſpania. De Minio Pli. ca. 7. 33. De coloribus ca. 6. 11. ca. 6. 17.

Nam & Scythæ miſere legatos. &c.) Sueto. tit. 21. 2. Qua uirtutis, moderationiſq; fama, Indos etiam, ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam, populiq; Romani, per legatos petẽdam. Parthi quoq;, & Armeniam uendicanti, facilè ceſſerunt, & ſigna militaria, quæ M. Craſſo, & M. Antonio ademerant, repoſcenti reddiderunt &c, Idem ſcribunt Liui li. 139. Eutr. & Oro. ubi ſupra. Hos legatos apud Tarraconẽ citerioris Hiſpaniæ urbem, Auguſtum Cæſarem inueniſſe ſcribit Oro. Lege ipſum in fine 6 quoniam hanc, exteris copioſius narrat hiſtoriam. *Nihil magis. &c.*) Diſtantiam à Gaditano freto, quo legati ad Auguſtum uenerunt, ad orientem, Indos, Scythas, atq; Seres, ponit Pli ca. 13. li. 6. Ab ortu ad occaſum, hoc eſt, ab ipſius Indiæ extremitate, uſq; ad Herculis columnas, Gadibus ſacratas, octuagies quinquies centena ſeptuaginta octo milia ſunt. lege Martianum Capellam ca. 5. & duobus ſequentibus libri ſexti.

Septingenteſimo ab ur. con anno. &c.) Legendum uidetur ſeptingenteſimo quinquageſimo, uel 752. ut ca. ultimo 6. habet Oro. Nam ut etiam ſupra tetigimus, anno. 709. uel. 710 ab urbe con. Octauianus Ro. imperio potitus eſt. Pax aũt de qua hic agitur, uidetur accidiſſe circa annum 38. imperĳ eiuſdem. Anno enim. 15 imperij Tyberĳ, Chriſtus dominus paſſus eſt, ut ſcribunt Tertullianus, Euſeb. Lactan. c. 10. 4. Aug. ca. ultimo. 18. Ciui. Ictẽ cæteri. Tyberius aũt anno 767. ab urb. con. Ro. imperiũ adeptus eſt. Præterea anno 700 ab urb. con. Cicero conſul fuit, adhue Iulio Cæſare ſuperſtite, ut c. 2. quarti huius, annotatum eſt. Lege quæ in principio 4. huius. ſcripſimus.

Tractatum etiam in ſenatu. &c.) Quæ hic ſcribunt, lege latè ex tit. 7. 2. Suetonĳ. Annotandum autem eſt, Idibus Ianuarĳs quo die flamẽ Dialis, in æde Iouis Capitolini ueruecẽ mactare cõſueuerat, Octauianũ Auguſtũ cognominatũ fuiſſe, author Ouid. 1. Faſt. *Quo cognomine, Sãcta uocãt Auguſta patres. Auguſta uocãtur Tẽpla ſacerdotũ ritè dicata manu. Huius & augurium dependet origine uerbi, Et quodcunq; ſua Iupiter auget ope.* Huius Auguſti tãta fuit animi uirtus, atq; morum ſanctimonia, ut diuinos honores, uiuus meruerit. Hora. 2. epiſtolarũ. *Præſenti tibi maturos largimur honores, Iurandasq́ tuum per nomen ponimus aras.* Sed id excellentius multo, ut, *Principe quo ſummo deſcendens Chriſtus Olympo Virginis ingreſſus uiſcera, factus homo eſt.*

Reueren-

REVERENDISSIMO in Christo patri, & Domino D. Theodorico CANNER, NOVÆ CIVITATIS EPIscopo quàm optimè merito IOANNES Camers ordinis Minorum Sacræ Theologiæ Doctor. S. P. D.

SVPERIORibus diebus, Pręsul reuerendissime, uisendi amici cuiusdam gratia, Vienna digressus sum, ratus post biduum, aut triduum illuc, unde discesseram, rediturum me. Verùm multo aliter euenit, quã putarã. Nam mense ferè medio abesse sum coactus. Quęrebam subinde ab ijs, quibuscum eram, torporis saltem, tædijq́ uitandi causa, boni cuiusuis authoris copiam mihi fieri. Fuerunt, qui loco magni muneris quatuor Alexandri Grammatici partes in medium attulerint. Alij Chrysippæan eorum congeriem, quos sermocinistas uocitant, præmissa longa satis logorum serie, & apportarunt simul, & iisdẽ uti uelim, rem gratam se mihi facturos existimantes, quodammodo compulerunt. Eorum ipse affectum reputãs, egi uerbis, uultu ac gestu corporis, pares gratias. Causabar interim uaria, ut horum scriptorum possem sine præbentium offensa, fugere lectionem. Sciscitabar post hoc anxiè, adesset'ne ecclesiasticus aliquis scriptor nobilis. Vel gentilium saltem Philosophus aliquis, uel Orator. An rursus poëtarum quisquis Argolicus, uel Latinus. Mouit (ueluti malè sanus, aquam è pumice postulassem) nõ parum eorum stomachum inaudita ijs forsan aliàs, mea isthæc percontatio. Dum hæc haud placita gererentur, Scholaris quispiam ex eorum numero, qui ex more ostiatim uictum quærunt, eum locum ingreditur. Data prius à me stipe quapiam. Ecquid inquam ego sacculo gestitas isthoc tuo? Protulit actutum ante me sarcinulam omnem suam. Aderat cum scrutis reliquis, peruncta simul, ac lacera ferme tota Cebetis Philosophi πίναξ. Eã nummis pauculis ante mercatus, relicto cœtu comitum, solus horis ferme tribus auidissimè perlegi. Vix eius legendo finem attigeram, quum uenisset in mentem mihi eo libello, tũc feriato penitus, pauca nõ passim nota, ad fugam saltem ocij, subnotare. Malui enim eo tunc loco hæc scribere, quã nihil scribere. Affuit & alia commentarioli huius scribendi causa, ne scilicet corpusculum hoc aptissimis lineamentis, gratissimisq́ coloribus decoratum, tam lacero, pannoso, deformiq́ amictu, conspectum inuiseret peritorum. Cõcinnauimus etiã nominatim ex primæ classis authoribus Cebeticum hoc Commentariolum, quod mos sit plerũq́ noster ex limpidis, fertilibusq́ fontibus, dulces haurire liquores. Nec enim eos debita laude fraudare solemus, per quos proficimus in scribendo. Quis, per deum immortalem, non aspernetur eos qui transcriptis ad uerbum penè aliorum repertis, pręteritis etiamnum reperientium nominibus, plusq́ impudenter ex surreptis flosculis, multifloriam, uel si malis dicere, multifurtiam sibi coronam contexunt? Hi si saperent, uel essent conscientię suę memores, hoc digna eis diademate coronati, Lauernę in foro Furino noctu frequenter sacra persoluerent. Opinor cœcũ genus hoc hominũ, cœcos cunctos alios reputare. Si quis fuerit moris huius, amicè monendus est, ut hanc tandem erubescendam deserat cõsuetudinem, ne si fortè suas repetitum uenerit olim grex auiũ plumas, moueat cornicula risum, Furtiuis nudata coloribus. Tritissimus uulgo hodie hic senarius. Indutis alienis mox exuitur. Huius farinæ libros uel Philonide rudiores effutirent etiam citra puluerem. Has igitur qualescunq́ paucarũ noctiũ uigilias paternitati uestræ Reuerendissimæ, quę largiẽris non minus reputas, sed affectũ, dicare tunc libuit, ut scilicet inualidã, forsan ouiculã, etsi nõ domini, boni saltẽ pastoris, ab infestantibus lupis, aut fetis alijs, uigil solertia, tutaretur. Vale.

Cebetis uita per Ioannem Camertem.

CEBES Thebanus Philosophiæ professor, ac Socratis quondam auditor, magistri sui mores, ac disciplinam sectatus, ad expolendos mortalium animos, nouo scribendi genere à se reperto, sese penitus mancipauit. Hic idem Cebes (ut cap. 18. secundi Noctium atticarum Gellius author est) Phœdonem seruum, forma atq; ingenio liberali, & ut quidam scripserunt, à Lenone domino ad merēdum coactum, hortante Socrate, emisse dicitur, habuisseq; eum in Philosophiæ disciplinis. Scripsisse Cebetē ingenij sui monumenta dialogos treis, qui inscribitur πίναξ, ἑβδόμη, φρύνιχος. authores sunt Laërtius in secundo, & post eum Suidas in Collectaneis. Iniuria temporis, aut hominū incuria potius, factum est, ut præter πίνακα perierint duo reliqui. Floruit autem circa Socratis ætatem ultimam, hoc est, circa Olympiadem 93. Hanc ipsam tabulam Lodouicus Odaxius Patauinus Latinam fecit. Vir ingenio, moribus, ac multiuga eruditione pręcellens, & ob hoc Guidonis Vrbinatis Ducis gratissimus quondam præceptor. Hunc ipsum Odaxium, cum iuuenis Vrbini literis operam darem, noui, cumq; eo, prout ętas tunc ipsa mea patiebatur, sum sæpenumero conuersatus. Fuerunt alij, qui τὸν Cebetis πίνακα Latinitate donarunt. Sed Odaxij nostri tralatio quòd fidelior, elegantiorq; sit, arridet magis.

Libelli argumentum per eundem Camertem.

RAtionalis anima absq; ullis uitiorū maculis, in cœlo à parēte deo progenita, corpusq; corruptibile inhabitare iussa, tum corporis eiusdem bonis, tum caducis mundi huius illecebris persuasa, suæq; salutis facta immemor, contra Genij sui præceptum, uarijs ac inutilibus negocijs se deuouit. Verū factorum pœnitentia ad cor tandem rediens, ac purgatorijs uirtutibus emundata, hincq; uerę disciplinæ contemplatione collecta, supremæ felicitatis amore flagrans ad summum rerum omnium bonū, totis uiribus conatur ascendere. Sicq; de immanibus hostibus suis, id est, sæuissimis animi sceleribus, parta uictotia, beatitudinis diademate, ab optimo, summoq; cœli principe, meruit coronari. Quod sicui mortalium torpēti ocio delectato conatus is defuerit quouis modo, hic ipse infaustam felicitatis passus repulsam, iure tandem mercede negata, absq; uictrice corona, propriam miseriam deplorans, chaos repetit consuetum. Circa libelli finem, ad supra dictorum notitiam clariorem, natu senior explicat, quid hanc labentem uitam colere incipientibus, Genius seruandum imperet. Demum docet, quonam pacto Mathematicas, ac nōnullas disciplinas alias absq; insigni iactura sui discere quisque possit. Postremo differit corporis aut fortunę cōmoda, utputa uitam, sanitatem, opes, honores, & huius generis, extera, nec ueluti suapte natura bona expetenda esse, nec tanquam ex se mala penitus fugienda. Identidem de corporis, fortunæq; incommodis tenendum tradit, non esse scilicet malum mortem, aut diuitiarum carentiam, uel honorum. In uniuersum, hac tabula Cebes, humanę naturæ cursum mira quadam insinuatione adamussim (quod dicitur) exprimit ferme totū.

Sunt qui tradant hunc humanæ naturæ cursum, non primū à Cebete excogitatum, sed eum ex sacris literis desumpsisse. Id quod ex diui Ambrosij cap. 4. primi de Cain, Abel patere dicunt.

IOAN-

Ioannis Camertis ordinis Minorum, Sacræ Theologiæ Doctoris eximij, in tabulam Cebetis Thebani Philosophi Commentariolum.

CEBETIS THEBANI TABVla è Græco in Latinum conuersa per Lodouicum Odaxium Patauinum.

CAsu euenerat, ut in [b] Saturni sacello deambularemus, Vbi cū plerasq; alias oblationes, [c] tum

Casu euenerat.) Explicat unde scribendi opusculi huius fuerit occasio sibi data. Ea casu euenire philosophi dicunt, quæ præter agentium propositum cōtingere solent. Qua de re multa ex Alexandri Aphrodisei sententia scribunt. Eusebius cap. 7. 6. præparationis, & Plutarchus in fine primi lib. eius operis, quod de placitis Philosophorum inscripsit M. Cicero de Diuinatione. Quid est aliud (inquit) sors, quid fortuna, quid casus, quid euentus, nisi cum sic aliquid cecidit, sic euenit, ut uel nō cadere, atq; euenire, uel aliter cadere, atque euenire potuerit?

b *In Saturni sacello.*) Veri Dei; ipsorumq; sanctorum ædes contemplationis, orationisq; præaptus locus. Saturnus quē Græci *κρόνον* appellāt, nihil aliud est (inquit 2. de natura deorum M. Cicero) quàm spacium temporis. Dictus autem Saturnus (ut idē Cicero author est) quod Saturetur annis. Ex se enim natos comedisse fingitur, quia consumit ætas temporū spatia, annisq; præteritis insaturabiliter expletur. Alij Saturnū à satu dictum uolunt, cuius causa de cœlo est. Veteres Saturno, ut ex Philonis Biblij scriptis cap. ultimo primi præparationis refert Eusebius, quatuor oculos tribuebāt, quorū duos in anterioribus, duos in posterioribus partibus corporis collocabant, qui uicissim contracti quiescebant. Alas quoq; in humeris quatuor fecerūt, duas pertēsas, quasi uolaret, duas remissas quasi staret. Significabant aūt ipsum dormientem uigilare, & uigilantem dormire. Pariter per alas quiescentem uolare, & uolantem quiescere. Hinc introductum; ut nonnulli autumant, ut in Saturni æde, utputa oculatissimi dei, thesauri, resq; preciosæ aliæ reponerētur. Alij causas alias assignāt, quoniā tempore, quo Saturnus Italiam incoluit, fertur in eius finibus nullum esse furtum cōmissum. Aut quia sub illo nihil erat cuiusq; priuatum. Veteres Saturnū Deorum principē dictitabant, eiq; fana extra pomeriū, Aegyptij præsertim, ponebant, ne scilicet urbana templa pecudū morte polluerētur. Author Macrobius Saturnaliorū lib. primo. Propter miras Saturni, dum in terris ageret, res gestas, maximo in honore habitus est apud omnes, ideo usq; ad posteriora tempora & à Romanis, Carthaginensibusq;, ac alijs proximis gentibus ceremoniæ, sacraq; præcipua fiebant. Author Diod. Siculus lib. 6. Non desunt qui scribunt Solymos Licyorum uicinos. Saturnum maximè ueneratos fuisse. Vide Eusebiū cap. 4. lib. 1 præparationis Euangelicæ. Et si in orbē ferme totó stulta gentilitas Saturnū summo honore coluerit, eū tamen uulgi maximè ad Occidētem colunt, author 3. de natura deorū M. Cicero. Philochorus, Saturno primū in Attica statuisse aram Cecropem dicit, eumq; deum pro Ioue coluisse &c, lege Macrob. eodem li. 1. Plura Lactant. lib. 1. de Saturno refert. Libuit ex plurimis hæc pauca in hunc locū congerere, quoniā ad rem præsentē aliquantisper facere uisa sunt. *Sacello.*) De Sacellis M. Varro librum edidit, temporis iniuria amissum penitus: De eo lib. lege Aureliū Augustinū cap. 3. sexti de Ciuitate dei. Non approbat Aulus Gell. omnia quæ de Sacelli nomine à Caio Trebatio 2. de Religionib. libro tradita sunt. Festus Pomp. de uerborū ueterum significatione lib. 17. Sacella (inquit) dicuntur loca Dijs sacrata sine tecto. Hinc consequēs est; ut non idem sit Sacellum & ædicula, quam hodie uulgò Capellam uocitamus, quod non sit de huius ædiculæ ratione, aut forma, sine tecto esse. Augustinus, ac theologi secum plures, in ijs, quæ ad religionem, ac ueri dei, sanctorumq; cultū maximè pertinent, non solū in rebus, sed nec in rerū earundem nominibus, quantū fieri potuit, cum gentilibus ipsis conuenire uoluerūt. Qui nostro sæculo Capellam pro ædicula, sacellóue usurpant, nedū non inepte, sed ne friuole quidem loqui existimādi sunt, quod ea uoce præter cæteros, Clemens doctrina, & sanctitate præcipuus, qui scilicet secundus post Petrum Romanæ ecclesiæ episcopus præfuit, quem uf e Paulus Apostolus cap. 4. ad Philippenses adiutorē suū nominat, usus fuerit. Clementis huius uerba referūtur 3. Decretaliū li. de Iure patronatus L. Non fuit. Gregorius præterea papa nonus in prologo Decretaliū, Raymundū, per quem Decretales in unū redegit uolumen, Capellanum suum nuncupat. De Capellis præterea totā fermè causam 16. Decretorū scriptam constat. Titulus item 17. tertij Decretaliū, de Capellis monachorum, & aliorum religiosorum, inscriptus est. Præterea ueterum plures, qui Capellæ nomen in hac significatione; usurparunt.

Est ne

Est ne pudendum eos, aut ijdem ipsi frigide, inepteq; loqui credendi sunt, totamq; erroris Odysseam syncerae latinitati inferre, aut crassae Mineruae homines existimandi, qui iuris pontificij authorib. plusquam familiares uoces usurpant? Cui praeterea Christianorum principum non familiarissimum Capellae, Capellaniq; uocabulum? dicent forsan, Canonica haec iura, ueluti scriptis sacris contraria, exurenda penitus. Sed ignedigni dictitantes talia, Praesertim cum non Philopluti solum, sed Diosphili, imò Peniaphili, imò Aretaphili, imò uerò Theophiles, Capellae uocabulo in hac significatione ucătur hodie, usq; fuerint à primitiua catholicae ecclesiae institutione, ad quorũ certe farinas pertinẽt haec maximè. Non puto turpius totam erroris Odysseam syncerae Latinitati intulisse eos, qui capellae uocabulo usi sunt, quã intulerint ij, qui Canthus Afra, uel Hispana uoce, Ploxenũ circa Padũ nata, Casnar, Rheda, Petoritum, Gallica, Mastruga, Sarda, Mappa, Gurdi, quae poeni sibi uendicant, Barbaris tamen ijs uocibus, ac sexcentis alijs generis eiusdẽ usi sunt, Persius, Catullus, Labienus, Cornelius Gallus, Flaccus Horatius, Marcus Cicero. Lege M. Fabiũ lib. 1. Sunt, quib. uerisimilis ea interpretatio uideatur, quae asserit à capio Latino uerbo, & λαός, id est populo, Graeca uoce Capellã appellatam fuisse, quòd populũ scilicet capiat illuc fluentem. Nun quid M. Tullius noue, ac praeter usum penitus, Capsis pro cape si uis, usus est? Author eodem lib. etiam M. Fabius. Extant hodie tum Romae, tũ locis inclytis multis alijs, ueteres ualuae, parietes, colũnae, arcus, sacraria, in quibus fabrefactis literis etiã nominatim, proprie Capellarũ inscriptiones praenotantur. Quot sunt in arte qualibet noua nunc uocabula, quae nec somniasse quidem latinos ueteres, uel mediocriter eruditis plus, quàm notum? Innumerae praeterea sunt exterae uoces, quas consuetudo, lõgusq; usus latinitate donauit. Cõsuetudo uerò, ut Quintilianus author est, certissima loquendi magistra est. Quis insuper Neotericorum medicorum (ut artifices interim reliquos missos faciam) Anthonij Musae, Corn. Celsi, C. Plinij, sese unquam rerum uocabulis alligauit? Flac. Horat. ne aspernentur noua uerba, comparatione nouorum foliorum docet inquiens,

> *Vt syluae folijs pronos mutantur in annos,*
> *Prima cadunt, ita uerborum uetus interit aetas.*
> *Et iuuenum ritu florent modo nata, uigentq;.*

Multo prudentius est in re, quã non exactè callemus aut ignorantiã nostrã fateri, aut satius dissimulare, quã temere, non probandam forsan peritioribus ferre sententiã. Scribunt nimirum primae classis authores quidam, in sacris praesertim literis, orantis mentẽ potius, q̃ facundiã requirendã esse. Quid? quod M. Tull. Romanae facundiae parens unicus, eloquentiã neutiq; in Philosopho requirit, sed qu? is rectè sentiat, & cõplectatur uerbis, quod uult, & dicat planè quod intelligatur. Huc accedit tritissimum prouerbium apud Graecos, ἄγροικα μὴ καταφρόνει ῥήτορος. Hoc est, Agrestẽ nec contemnas oratorem. Praeterea, quae à communi ecclesiae usu capiũtur, à Grãmaticis coargui non oportuit. Scitu dignum Apellis illud. Ne supra crepidam sutor. Et Horatianum alterum epist. 2. *Abrotanum aegro*

> *Non audet, nisi qui didicit dare, quod medicorum est*
> *Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.*

Sunt & sexcenta dicta alia ijs affinia. Quid rursus de Phylocidis quibusdam censendum est? qui necdum Capellae nomen ridicule cachinantur, sed insignes doctores, sanctosq; ipsos sacris capellis religiose ab ecclesia ex more coli solitos, Theonino, imò uiperino dente potius, frigide, inepte, ac impie subsannent passim. Haec non aliam ob causam libuit subnotare, nisi, ut communem, ueteremq; ecclesiae catholicae usum ab ineptis frigidisq; calumnijs uerè simul, ac pie uindicaremus. Iura, principumq;, sanctiones uel praecipiunt, uel suadent saltem, seruata tamen regula, odiosis conuitijs, ac maledictis hominũm respõdere. Quod nisi fiat, quem hic fraternę charitatis hostis ausus reciperet unq; finem? In prouerbium abijt Laberianum illud. Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

c *Oblationes.*) Id est, munera, quae tum principes, tũ praepotentes urbes in sacris aedibus offerre consueuerint. Cõstat praeterea, nobiles artifices, in artis suae euidens testimoniũ, praecellẽs opus aliquod, in deorum delubris dicare fuisse solitos. Insuper qui ab artificijs suis cessare iam decreuerant, artis suae instrumenta templorum parietibus suffigebant. Consuetudinis huius meminit inter caeteros Horatius Ode 20. 1. carminum, & epistola prima primi epistolarum suarum.

> *Nunc has oblationes, dicataq;* — *Deo munera, ẽ templis surripere, nullus timor.*

a *Peculiares.*) Hoc est, non passim notas, sed à communi usu abhorrentes penitus. b *Neq; enim ciuitas.*) Scribit Gellius cap. 7. lib. 18. Noct. Attica. ciuitatem interdum accipi pro loco, & oppido, nonnunq; pro iure omium, aliquando pro hominum multitudine. Ciuitas cum à ciuibus nomen habeat, uerissime

tabulam quandã pro tẽplo positam intuebamur, in qua pictura quaedã erat peregrina, & quae [a] peculiares fabulas contineret. Quas conijcere non poteramus, quaenam & quales essent. [b] Neque enim

uerissimè ciuitas illa dicitur, quæ unanimes ciues continere monstratur. Lege Cassiodorum in commentarijs psalmi 121. Cicero 1. lib. de somnio Scipionis. Concilia, cœtusq; hominum iure sociatorũ, ciuitates eleganter appellat. Sunt qui ciuitatem ab urbe separent, quòd ciuitas propriè ciues sint, urbs uerò mœnia, atque ædificia ijs contenta. a *Neque uallum, pictura.*) Medium quiddam (inquit) inter ciuitatem, uallumq; præseferebat, quod ea nobis pictura monstrabatur. Ex eo ciuitatem à ual-

ciuitas;[a] neque uallum, pictura illa nobis esse uidebatur.[b] Cæterum muri ambitus erat, qui duos alios ambitus complectabatur, alterum maiorem, minorem alterum. Porta[c] etiam erat in primo ambitu, ubi nobis turba ingens insistere uidebatur. Intra uerò ambitum multitudo quædam mulierum uisebatur. Primum autem[d] uestibuli, & ambitus ingressum senex[e] quidam occupabat, qui turbæ ingredienti quasi imperare aliquid uidebatur, cuius fabulę rationē nobis inuicem addubitãtibus, quidã natu grandior assistens. Nequaquã (inquit) hospites absurdè facitis,[f] qui de pictura hac addubitetis. Non

lo discerni dicunt, quod ciuitatem muro tum lapideo, tum lateritio, tum solidis lignis, Vallũ uerò, id est, castrorum munitionem, ex palis, qui & ualli dicuntur, cingere moris erat. Ambitus, quo uita hæc mortalis continetur, quoniã nec constans sit, nec mox ex ea egressuri q eã ingressi semel fuerint, neq; ciuitas, neq; uallũ dici iure potest. Paulus ad Heb. cap. ult. Non enim (inquit) habemus hic manentem ciuitatem, sed futurã inquirimus. Et 2. ad Corint. cap. 5. Dũ sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. b *Cæterum muri ambitus.*) Tres ambitus iccirco esse dicit, quoniam post primum hominum in uitam hanc ingressum, alij uitiorum, alij uirtutum ambitu continentur. Horum exiguus numerus, illorum ingens. Multi enim sunt uocati, pauci uerò electi Matthæi cap. 20. Et Ecclesiastes cap. 1. Peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus. Hesiodus 1. Georg.

Quàm facile innumeras uitiorum amplectimur artes,
Haud procul illa habitans, breuis est uia, qua sit eundum,
Est uia uirtutis contraria, sudor anhelus
Hanc sequitur, quæ se scopulosi ardua cliuis
In longum prorumpit iter, riget aspera primo
Ingressu, leuis est postquam alta cacumina tanges.

Huc tendit Maronianum illud Aeneid. lib. 6.

Facilis descensus Auerni,
Noctes atq; dies patet atri ianua ditis,
Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras
Hoc opus, hic labor est, pauci quos æquus amauit
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus.

Horrendum Dauidicum assertum illud. Non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. Psalmo. 13. c *Porta etiam erat.*) Per portam, primi ambitus in hanc, quam degimus uitam, designatur ingressus. Per insistentem portæ ingentem turbam, nascentium primo innocentiam. Per multitudinem mulierum, quæ intra ambitum uisebatur morum corruptelam debemus accipere. Constat enim à fœmina initium sumpsisse peccatum. Genesis cap. 3. d *Primum uestibulum.*) Longa disputatio apud Gelliũ cap. 5. decimisexti, suarum noctium. Rursus apud Macrobium 7. Satural. quidnam uestibulum significet. Sunt qui uestibulum ab eo quod ianuam uestiat, dictum uelint. Alij à Vesta per imitationem dictũ putant. Nam Vestæ limen consecratum est. Sunt, qui ex eo dictum extiment, quod nullus illic stet. In limine enim solus est transitus, sed quomodo Vesanus dicitur non sanus. Sic Vestibulum, non stabulum. Lege Ouidium 6. Fastorum lib. *At focus à flammis, &c.* Et Seruium 6. Aeneid. super illud. *Vestibulum ante ipsum.* Varro autumat Vestibulũ non habere Etymologiæ proprietatẽ, sed fieri pro captu ingenij. e *Senex quidam.*) Id est Genius uitam hanc mortalẽ ingredientiũ (ut stulta gentilitas credidit) author. Sed de Genio parũ infra locus aptior disputandi. f *Qui de pictura*) Ingenij morbus est de nullo dubitare, aut de singulis. Eos tantum ratione præditos credi par est, qui de ijs tantummodo addubitare solent, qui nõ passim notã sortiuntur naturam. Quando, de quibus & quã ob rem fuerit dubitandum, docet Arist. 3. Metha. uolumine. Quærentem enim scire, (inquit) sine dubitatione, similes ijs sunt, qui ignorant, quorsum pergere oporteat. Ignari ergo sint necesse est, qui eos rident, qui dubitando scire satagũt ueritatem. Est enim operæpretium (inquit idem Aristot.) bene eoa dubitare, qui consequi cupiunt facultatẽ. Posterior enim facultas, solutio est eorũ, q̃ prius dubitãtur.

multi enim indigenæ [a] quid huius fabulæ ratio ualeat intelligũt. Quippe [b] quã non ciuis, sed peregrinus quidam dedicarit, qui huc iam pridẽ aduenerat, uir & magna prudentia, & sapientia preditus, qui cum sermone, tum opere quandam Pythagorę, aut Parmenidis uitã fuerat ęmulatus. Is utiq; sacellũ, & picturã hanc Saturno consecrauit. Vtrum igitur inquam ego, nosti etiã uirũ ipsum quem uidisti? Imò (inquit) eum multo tempore sum admiratus. Siquidem adulescens adhuc, & complura studiose disputabat. Et ego huiusce fabulæ rationem ex hoc disserente sæpius audieram. [c] Per Iouẽ inquã ego nisi

a *Quid huius fabulæ ratio.*) Epicuræi, quorum tota factio æquo semper errore à uero deuiat, existimant, indignũ esse grauem philosophum scriptis suis fabulã immiscere, quod scilicet falsi professionem indicet nomen fabulæ. Ergo relictis fabulis, inquiunt, par est, quoties aut de cœlestibus, aut animorum qualitate, aut huius genus alijs Philosophus cõmentatur, simplici, absolutaq; insinuatione uti eũ debuisse contendũt. Euseb. cap. 7. sexti præparationis, dicit turpissimũ esse philosophis poëtarũ uti testimonio, magis quã ratione. Mutassent isti (credo) sententiam si uariũ esse fabularũ, poëtarũq; genus, animaduertissent. Qui ueterum, prudentumq; authorum scripta diligẽter rimantur, discũt à quibus debeat philosophus fabulis abstinere, quibus'ue prudenter simul, ac commode uti possit. Eorundẽ præterea lectionib. palã fit, Pythagoram, Empedoclem, Parmenidẽ, Heraclitũ, Platonẽ, Timæũ, Numenium, ac classis primæ philosophos centũ alios, scriptis suis fabulas inseruisse frequenter. Qui hac de re plura nosse cupiunt, adeant Strabonẽ in 1. Quintilianum in 5. Aphthonij sophistæ exercitamenta, Seruium in commentarijs 6. Vergilianæ Eclogæ, Philostratum de imaginibus, Macrobium 1. de somnio Scipionis uolumine, & Eusebium cap. ultimo 2. præpar. Euang. Non ergo mirum sit, Cebetem nostrum insignem philosophum huius picturæ fabulã tam accuratè posteris tradidisse. b *Quippe, quam non.*) Laudat picturæ authorem uel eius dedicatorẽ potius, ut sit exponẽdæ fabulæ fides maior. Color Rhetoricus benignos, attẽtosq; præparans auditores. Simul admonẽs rem præsentem, excellentem licet, usu, & frequẽtia, uilem reddi. Vnde est. *Minuit præsentia famam.* Rursus admonet, quibus sciendi cupidus uti debeat præceptoribus, ne discendo operã cum oleo pariter amittamus. Quàm prudenter, apteq; sibi consulũt, qui Pythagoræ, aut Parmenidis uitã fuerint æmulati. Eorũ inq; uitã, qui tum singulari doctrina, tum moribus inculpatis animũ bene institutũ, reddere satagunt cultiorẽ. Nec caret mysterio, quòd tabulam, temporalẽ humanæ uitæ huius cursum graphicè continentẽ, tẽporis deo Saturno dicatã dicit. Fuisse Pythagoras sermonis abstinentissimus ex eo maximè deprehenditur, quod (ut ca. 9 primi refert Gellius) ijs, qui eius esse cuperent sectatores, quinquennale silentiũ, indicebat. Neq; uerò pauciores sexcẽtis erãt, qui noctu ad illũ audiendũ cõfluebãt. Ac si qui præsentia illius frui metuissent, scribebant suis tanq; magnũ quiddã, ac præclarũ se adeptos. Præterea sermone plerunq; symbolico, id est, per similitudinẽ, utebatur. Pythagoras tantæ abstinẽtiæ fuisse narratur, ut solo plerunq; melle, siue fauo, aut pane tantũ cõtentus uixerit. Solitus præterea est neutiq; uinum gustare. Obsoniũ illi erat ut plurimũ cruda olera, uel elixa. Marinis q̃ rarissimè utebatur. Ob hæc aliaq; quàm plurima admiratione digna, Metapontini uel (ut placet alijs) Crotoniatæ, illius domum Cereris delubrum uocabant, uicumq; sacrarum Musis, inq; ea domo & dea in hominis memoria, & homo in Deæ religione cultus est. Authores Laërtius, & Valerius Maximus, uterq; libro octauo. Parmenidis philosophi patriã refert Strabo in principio lib 6. Itẽ Suid. in Collectaneis. Fuit aũt Xenophanis, atq; Anaximandri (ut Laërtius refert lib. 9.) auditor. Hic cum & genere, & opibus illustris esset, quietam tamen uitam nobilitati, atq; diuitijs præposuit. Parmenides (ut epistola 88. scribit Seneca) opinatus est ex ijs quæ uidentur, nihil esse in uniuerso. Hic si philosophus fuerit, de Dijs tamẽ (ut 1. de som. Scip. scribit Macrob.) fabulatus est. Scribit M. Cic. 1. de nat. deorũ, Parmenidẽ, discordiam, cupiditatem, cæteraq; generis eiusdem, ad deum reuocare, quæ uel morbo, uel somno, uel obliuione, uel uetustate, delentur. Tam Pythagoras, quã Parmenides noua quædam, atq; inaudita prius excogitasse dicuntur. Non ab re igitur picturæ huius interpretem utriusq; ueluti summorũ philosophorũ tam uitã q̃ mores æmulatum fuisse, Cebes refert. Plurimũ enim refert quales sibi studiosus quisq; præceptores elegerit à principio. c *Per Iouem inquam.*) Quanto res per quam iuramus maior fuerit, atq; dignior, tanto debet esse efficacius iuramentum. Nullũ ergo ueteribus iurandi genus maius, quàm cum per Iouem maximum iurabatur. Iouem lapidem iurare quid sit, abunde ostendit Philelphus epistola 1 decimiseptimi, & epist 10. 11. epistolarum suarum lib. Extat apud Aulum Gelliũ cap. 6. undecimi Noct. Att. lib. quo docet, per quos deos tam uiris, quã mulierib. iurare licebat.

Quam

Quam inuiolaté, sanctéq; apud Romanos iusiurandum habitum, seruatumq; fuerit, docet idem Gell. cap. 18. septimi earundem Noct. Sed de ijs plenius locis alijs. a *Audire magnopere concupis.*) Audiendi, sciédiq; ueri cupiditas á natura cuiq; inserta est. Nullus enim suauior animo cibus est, inquit Lactantius cap. 1. primi., quám cognitio ueritatis. Omnes enim (ut 1. officiorum ait Cicero) trahimur, & ducimur ad cognitionis scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus.

quædam maior occupatio te detinet, expone nobis, [a] Audire enim magnopere concupiscimus, quidnam hoc fabulæ sit. Perlibenter ô hospites inquit. Atqui hoc prius admonendi estis periculi quippiam inesse huic expositioni. Quodnam inquam ego? Quoniã (inquit) si quæ dicuntur, attendetis, intelligetisq;, prudentes, atque felices euadetis, sin minus insipientiam, infortuniũ, calamitatem, atq; ignorantiã cõsecuti, malé uitam degetis. Hæc enim expositio [b] Sphingis ænigmati, qđ illa hominibus ꝑponebat, persimilis est. Nã quicunq; ipsum intellexerat, salutem, qui non intellexerat, exitium consequebatur. Eadem est huius enarrationis conditio. [c] Sphinx est enim hominibus ipsa insipientia. Hæc autem proponit, [d] quid bonum, quid malum, quid neque bonum, quid neque malum in

Labi autem & errare, nescire, decipi, & malum, & turpe ducimus. Turpe nimirum est, ab alijs nolle doceri, quæ per nos ipsos scire non possumus. Huc tendunt Hesiodici uersus primo Georgi.

Optimus hic, sese qui nouit cuncta magistro. etc.

Philosophi tradunt non minus differre ab erudito scientiarum ignarum, quam morbosum corpus á ualido, atque salubri, á pulchro turpe, lucem á tenebris, á cæcitate uisum. Cleantes dicere solitus est, ineruditos sola forma á bestijs differre. Circa finem opusculi, tam Aristippi, quam Aristotelis de hac re sententiam referemus. Quæ mala sequuntur ignorantiam, subnectit author mox dicens. Sin minus, insipientiam, infortunium, calamitatem, atque ignorantiam consecuti, malé uitam degetis. Per hæc monemur omnes, ut honestis artibus incumbentes debere nos totos earundem artium studio mancipare. Melius enim est nõ incipere opus bonum, quám ab eo uel turpiter deficere, uel idipsum opus frigidé, ac segniter exercere b *Sphingis ænigmati.*) Aiunt fabulæ Sphinga Thebano Oedipodæ huiusmodi ænigma proposuisse. Quod esset id animal, quod prius quatuor pedibus, mox duobus, postremo tribus, incederet? Homo, inquit Oedipus, quod is post ortum manibus duabus, ac duobus pedibus incedat, postea pedibus tantum, in senecta autem duobus pedibus, ac scipione tertio. De hac re non pauca congessimus capite 40. apud Solinum. Rursus in Hecatostichis nostris, in prouerbio Oedipo opus est coniectore, quo loco prouerbium retulimus uerbis Græcis scilicet. [illegible], id est, quadrupes bipes & iterum tripes. c *Sphinx est ho. i. in.*) Non secus (inquit) perpessum reddit hominẽ insipientia, quám suis quæstionibus olim Sphinx Thebana. (circumfertur passim Aristotelicũ illđ, Ignorantis uinculũ non est soluere. 3. Meta. Cic. 3. Tusc. Neq; insipiẽtia (inqt) ullũ maius malũ. Socr. dicebat, & unicũ esse bonũ scientiã, malũ econtrario unicũ inscitiã. Idẽ duo esse stultitiæ genera affirmabat, alterũ dementiã, & furorẽ, alterũ ueró imperitiã, ac ruditatẽ. Peregrini, & aduenæ in uijs, indocti, & rudes in rebus errãt. Idẽ Socr. cõspecto diuite, & inerudito. Ecce, inquit, aureũ mãcipiũ. Dementiã felicitatis impedimentũ Bion esse dicebat. Interrogatus Stilpon quid esset statua fortius? Homo animo stupidus, inquit. Inter cætera mala, authore Seneca epist. 13 Hoc quoq; habet stultitia ꝓpriũ, qđ semꝑ incipit uiuere. Quã grãde malũ sit stultitia, paucis epist. prima primi insinuat Fla. Hora. dicens. *Sapientia prima, Stultitia caruisse.* Extat apud M. Tulliũ nobilis [illegible]. Solus, inquit, sapiens liber est, stulti aũt serui omnes. Quẽ locũ laté exequitur Diuus Ambrosius prima, secũdi uoluminis epist. Idẽ Cic. 4. Tusc. q. lib. asserit nunquam lætitia affici insipientẽ posse. Solius insipientis est, negare Deũ esse. d *Quid bonum, quid malum.*) Tangit tria rerũ genera, bonarum, malarum, indifferentium, de quibus ex Epicteti Stoici sententia differit Gellius ca. 2. primi uoluminis suarũ Noct. Idem cap. 7. secundi. tria rerum genera esse dicit, honestarum, turpium, indifferentium. Et M. C. 3. de finibus bonorum & malorum. Eorum quæ sunt, inquit Plato, quædam dicimus mala bona alia, alia neutra. Ex ijs mala esse, quæ semper nocere possunt, ut iudicij, rationisq; priuatio, dementia, iniquitas, & huiusmodi cætera. Bona, quæ ijs contraria sunt. Media quæ neutram partem tuentur, deambulatio, sessio, cibiq; perceptio. Idem Plato quatuor dicit esse bonorũ genera Sic ediuerso quatuor genera malorum esse dicit. Vide Laërtiũ libro tertio & 7. & Apuleiũ in lib. de philosophia Aduertendum sané ex usu res medias, fieri bonas, aut malas. Quorum enim usus malus est, ipsa quoq;

mala esse necesse est. Vide Apuleiũ ante mediũ lib. de philosophia. Simili modò de malo usu dicẽdũ est. Et ut secũdo tristiũ canit naso. *Nil prodest quod non lædere possit Idẽ Igne quid utilius? si quis tamẽ urere tecta Cõparat, audaces instruit igne manus. Eripit interdum modò dat medicina salutem, Quæque iuuet monstrat, quæque sit herba nocens. Et latro, & cautus præcingitur ense uiator, Ille sed insidias, hic sibi portat opem. Discitur innocuas, ut agat facundia causas. Protegit hæc sontes, immeritosq; premit*

uita sit. Quæ si quis minus intellexerit, ab eo interimitur. [a] Neque id semel, sicut is qui depastus à Sphinge moriebatur, sed per omnem uitam paulatim absumetur, quemadmodum hi, qui perpetuis supplicijs addicti sunt. Contrà uerò si quis agnouerit, [b] occisa demum insipientia, salutem ipse consequitur. Et beatus, felixq; per omnem uitam euadit. Quamobrem uos attẽdite ac diligenter audite. [c] O Hercules [d] quam magnum nos in desiderium coniecisti, si hæc ita se habẽt. Atqui ita habẽt inquit. Nequaq̃ igitur nos oratio tua præueniet, siquidẽ nobis [e] attẽte audituris nõ ab re preciũ huiusmodi prẹponitur. Sumpta [f] itaque uirga quadã, & ad picturam ducta. Videtis [g] ne, inq̃t, ambitũ hũc? Videmus. Hoc in primis animaduertere uos

a *Neq; id semel.*) Quanto res nobilior est, tanto grauior eius læsio. Quæ corpus ad mortem lædunt duntaxat semel obsunt. At uitia pestes animi sæpissime mentem perimunt. Monet Christus Lucę cap. 12. non multum timendos eos, qui corpus occidunt, sed timendum eum maximè qui habet potestatẽ mittendi animam in gehennam, quod sine grauibus uitijs fieri nequit. b *Occisa demum insipientia, sa i.e.*) Sic insipientia mors animæ est, ut sapientia uita. Harũ una inexistente, altera inesse non potest. Rursus, cũ una non inerit, consequẽs est, ut altera insit, quoniã insipiẽtia uel est sapientiæ priuatio, aut contrarius, & immediatus habitus. Huc accedit Augustini sententia. Non potuit (inquit) mors mori, nisi in uita. Non moritur amaritudo nisi in dulcedine. Non moritur frigus nisi in calore. Non est mortua mors nisi in uita. Hucusq; ille. Hostis interitus, salus est eius, cui peremptus hostis infestus fuerat. De duplici morte, ac cõtraria uita duplici, lege Lact. c. 11. 2. & c. 10. 7. Diu. inst. Annotat idẽ Lact. c. 10. mox citato, uitia cõmotiones, & perturbationes esse animi. Virtute ecõtrario, lenitudinẽ ac trãqllitatẽ eiusdẽ. Is aũt, cui inest animi lenitudo, atq; trãqllitas, euadat p̃ omnẽ uitã beat9, felixq; necesse est. Hæc aũt de huius præsentis uitæ beatitudine intelligẽda sunt, non de ea felicitate, quæ rectè, sanctèq; uiuẽtibus post mortem ꝓmittitur. Qua de re lege cap. 4. 19. Ciuitatis Dei Aug. Lactan. c. 7. 3. Diui. instit. diuersas refert philosophorũ sententias de suprema beatitudine. Seneca epist. 16 scribit neminẽ posse beatè, ne tolerabiliter quidẽ, sine sapientiæ studio. Et beatam uitã perfecta sapientia dicit effici. Theologi de beatitudine sequũtur definitionẽ Boëtij ꝓsa. 2. tertij de Conso. philosophiæ. Aduertendũ philosophiæ munus esse nedũ insipiẽtiã sed uitia quæq; alia fulgẽti ense funditus iugulare. Nedũ eñ insipiẽtiæ, sed cæterorũ uitiorũ, peccatorũq; nostrorũ omnis à philosophia petẽda correctio est: Hoc animaduertẽs M. Cic. 5. Tuscu. q inquit. O uitæ philosophia dux, o uirtutis indagatrix, expultrixq; uitiorum. Quid non modò nos sed omnino uita hominũ sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem uitæ conuocasti. Tu eos inter se primo domicilijs, deinde coniugijs. Tum literarum, & uocum communione iunxisti. Tu inuentrix legum. Tu magistra morum, & disciplinæ fuisti. c *O Hercules.*) Grandiorẽ natu, qui se picturã expositurũ placide pollicetur, Herculẽ uocat, qđ scilicet rẽ cognitu difficilimã exponere sit aggressus. Herculi eñ peculiare, ac ꝓprium fuit, ardua, atq; factu difficilima, tum ingenio, tũ immanibus uiribus animosè aggredi, ac feliciter superare. Herculis audacia, strenuitasq; (ut Tarræas ex Clearcho citat) abijt ueteribus in prouerbiũ, quoties scilicet intrepidũ hominem ac summis uiribus prẹditum significare libuerit, eum *ἕτερον ἄλλον Ἡρακλέα*, id est, huncaliũ Herculem prouerbio uocitemus. d *Quam magnum nos in desy. con.*) Si omnes homines authore Aristotele, natura scire desyderant, consequens est, ut maximè scibilia maximè desyderemus cognoscere, quoniam maximarũ rerum cognitio, maximè cognoscentis perficiat rationem. Risu certe digni, qui spreto nobilium rerum studio, summum conatum adhibent, in discendis uilibus, atque iacentibus. Sed bene cum ijs actum, quod uno inaniq; labore, operam dissipant, atque oleum. e *Nobis attente audituris.*) Spondet Cebes summam curam abhibiturum se, ut attentus docentis dictata diligenter ediscat. Tepidus nimirum doctor redditur, quoties aut inaccuratos, aut desides conspexerit auditores. f *Sumpta uirga.*) Mos est eorum, qui picturarum aut quarũuis Geometricarum figurarũ notitiam tradũt uir-

ga,quam Radium Latini uocitant,ad ſenſum eas oſtendere. Vergilius Ecloga.3 deſcripſit. *Radio totum qui gentibus orbem.* g *Videtis ne ambitum hunc.*) Incipit natu ſenior picturam ut promiſerat explanare. a *Locum iſtum uitam uocari.*) Vita,ſi Seruio credimus,nihil aliud eſt,niſi reciprocus ſpiritus. Vnde Iupiter,inquit,quo cōſtant omnia, uocatur *hin,ani rōs ſuhr*,id eſt,uita. Ariſtoteles uitam definit,manſionem uegetatiuæ animæ in calido. Author de cauſis, quiſquis is fuerit,ſic finit uitam. Vita eſt proceſſio quædam procedens ex ente primo,quieto,ſempiterno. Sunt qui uitam eſſe dicant, corporis animæq; cōiunctionem,qđ contraria uitæ mors ſit, corporis, animæq; ſeductio. Lege Ambroſium ca. 2. de bono mortis. Ariſtonem dicere ſolitum accepimus, uitā ſimilem theatro eſſe,in quo peſſimi commodiſsimum locum ſæpe obtinent, optimi contrà omnino incommodum. Hinc exit Horatianum illud Satyra. 6. primi Serm. *Notante*

Iudice,quo noſti,populo, qui ſtultus honores

Sæpe dat indignis,& famæ ſeruit ineptus.

oportet [a] locum ſcilicet iſtum uitā uocari. Turba porrò illa ingens, quæ portæ inſiſtit, hi ſunt omnes in uitā aliquādo ingreſſuri. Senex [b] aūt ille ſuperior, q̃ manu altera [c] paginam quandā tenet,altera neſcio [d] quid demonſtrat, Genius appellatur. Hic imperat [e] introeuntibus, [f] quid eos agere oporteat,ut ad uitā ingrediantur,& qualē uiam perrecturi ſint, oſtendit, [g] ut ſalutem in uita conſequantur. Qualem igitur eos iubet uitam capere,aut quo pacto inquam ego? Vides ne(inquit)

Pythagoras,ut Laërtius etiam annotauit,præſentem uitam celebritate ſimillimā eſſe dicebat. Quemadmodum enim (inquit) alij certaturi,alij negociaturi, alij optimi futuri ſpectatores ueniunt. Ita & in uitam alij quidem gloriæ mancipia naſci,& cupiditatis aucupes,alios uerò ueritatis ſtudioſos. Vitam uocari,propterea dicit,quoniā,ut de Sōnio Scipionis,inqt Tullius,ij uiuunt qui è corporū uinculis, tanquam è carcere euolauerunt,noſtra uerò,quæ dicitur uita,mors eſt. Ciceronis aſſerto ſubſcribit Gregorius Homelia 37. Temporalis uita æterna uitæ cōparata,mors eſt(inquit) potius dicenda,quā uita. ipſe enim cotidianus defectus corruptionis quid eſt aliud,quam quædam prolixitas mortis? Seruius Honoratus exponens Vergilianum illud. 4. Aeneid.

Vixi,& quem dederat curſum fortuna peregi.

Scribit tribus humanam uitam contineri. Natura, cui ultra centum & uiginti ſolſtitiales annos cōceſſum non eſt. Fato,cui nonaginta anni hoc eſt,tres Saturni curſus,exitium creant, niſi fortè aliarum ſtellarum benignitas etiam tertium eius ſuperet curſum. Fortuna,id eſt,caſu,qui ad omnia pertinet,quæ extrinſecus ſunt,ut ad ruinam,incendia,naufragia,uenena. Non aliena ab ijs,quæ refert cap. 1. 13. ſuarū Noct. Att. Gel. Extat. cap. 48. ſeptimi C. Plinij de ſpatijs uitæ longiſſimis. Iuteperiti hoc uitæ ſpatium ſtatuunt centū annorum tit. 1. ſeptimi Digeſtorū lege. 62. Aduertendum ambitū primū ex eo maiorem dici,quoniam uitam hominis continet qualemcunq;,utputa ætatem omnem,ſexum quēlibet,ac morum omnium diuerſitatem. Appoſiti igitur huius primi ambitus portæ,ingentē turbā inſiſtere,id eſt aſtare atq; urgere,dicit. b *Senex ille ſuperior.*) Geniū intelligit,cui ueluti ſuperiori præſidi uitæ huius tribuitur ingreſſus. Genius (ut ad Q. Cereliū Cenſorinus ſcribit) à gignendo dictus eſt,qđ mox ut generamur curā noſtri ſuſcipiat,tueaturq;,ſiue quod unà nobiſcum gigni dicatur. Auguſt. cap. 13. ſeptimi Ciuit. ex Varronis ſententia. Genius eſt Deus (inquit) qui præpoſitus eſt, ac uim habet omniū rerū gignendarū. Libuit hoc loco Seruij Honorati referre ſentētiā. Cū naſcimur,inquit,duos Genios ſortimur, quorum unus hortator ad bona,alter, qui deprauat ad mala. Dicuntur aūt Genij,quia cum unuſquiſque genitus fuerit,ei ſtatim obſeruatores deputātur. Quibus aſſiſtentibus poſt mortem aut aſſerimur in meliorem uitam,aut condemnamur in deteriorem. Genij alio nomine manes dicuntur. Vnde à Vergilio dictum eſt. *Quiſque ſuos patimur manes.* In Collectaneis noſtris Poëtarum ferme in unum redegimus,quicquid de Genijs à ueteribus proditū eſt. c *Manu altera paginam quandam tenet.*) Genius natorū,naſcentium naſcendorumq; omnium pagina quadam nomina continere putatur. Sumptū uideri poteſt à militiæ duce,quo militū ſuorū omnium,quibus imperat,libro inſcripta nomina habere cōſueuit. Non penitus diſſimilia ſunt,quæ de libro uitæ Theologi ꝓdiderunt. Lege Auguſt. cap. 14. uigeſimi Ciuitatis Dei. d *Neſcio quid demonſtrat.*) Conſtat picturam non ita, ut uocem aut ſcripturam pictoris intentionem apertè monſtrare. e *Imperat.*) Quid Genius introëuntibus imperet, circa finem deſcriptionis tabulæ à Cebete latius explicatur. f *Introëuntibus.*) Maiorem ſcilicet uitæ ambitum,id eſt,uiuere incipientibus. Sic aūt Genius imperat, ut nequaquam eos compellat penitus,aut cogat. Similem imperandi modū Theologi Deo tribuūt. Quod humana uoluntas ui cogi nō poſſit. g *Vt ſalutem in uita conſequantur.*) Philoſophi quibus futuræ uitæ nulla fuit,aut exigua omnino cognitio piærūq; in hac præſenti,quā de

iuxta portam folium [a] quoddam eo loco constitutum ubi turba ingreditur, in quo sedet suauibus moribus, & formosa indole mulier, quæ poculum manu tenet? Video, sed quæ nam hęc est? Suadela [b] (inquit) uocatur, quę [c] mortales omnes seducit. Quid tū postea hęc agit? Ingredientes ad uitam quoad per eam fieri potest, bibere [d] compellit. Quæ nam uerò hæc est

gimus uitam, humanam salutem, posuerunt, Hanc ipsam præsentem salutem, sine perfecta uirtute haberi non posse, pluribus adstruere sunt conati. Theologi uitam hanc mortalē, quod instabilis ac pluribus, maximisq; referta malis sit, securam homini salutem, præstare non posse constanter affirmant. Laudatur, nec iniuria, Solonis illud. *Dico tunc* (inquit) *beatam uitam cum perfecta facta sint.* Qua de re in prouerbio. *Vltima semper Expectanda dies homini est,* ex uarijs nō pauca cōgessimus authorib. a *Solium.*) Sedem regiam. Insinuat latenter non esse omniū, quod libuerit, alijs suadere. Nam (ut inquit Ennius) cum opulenti loquuntur pariter, atq; ignobiles. Eadem dicta, eademq; oratio, non æque ualet. Cicero primo Tuscu.q. Vt enim (inquit) rationem nullam Plato afferet (uide quantū homini tribuam) ipsa authoritate me frangeret. Res ardua (inquit in procemio operis sui C. Plini.) uetustis nouitatem dare, nouis authoritatē, obsoletis nitorē, obscuratis lucē, fastiditis gratiā, dubijs fidē, omnibus uerò naturam, & naturæ suæ omnia. b *Suadela uocatur.*) Suadela est oratio, qua uerbis aptis, & accōmodis quēpiā in nostrā sententiā conamur inducere. Vnde à suadēdo dicta est. Græci eā πειθὼ, nūcupane. Per Suadelā autem intelligit mundi uanitatē, quæ suis illecebris, hominum partem maximam ad se allicit. Sappho πειθὼ, id est, suadelam Veneris filiam esse tradidit. Nihil enim tam ad persuadendū efficax, quam oratio, Venus, atq; pecunia. Hinc exit Horatianum illud epistola.6.primi. *Bene nummatum decorat Suadela, Venusq;.* De blandæ orationis uiribus idem Horatius in arte poëtica. *Syluestres homines sacer &c.* Veneris potentia passim nota Quam Græci πειθὼ nuncupant, id est, deā dicendi præsidem, Ennius Suadam, Quintilianus persuadendi deā, Suadelam Horatius. Cic. lepōrem uocat. Sunt qui eam Flexanimē quod hominis animum flectat, nominauerint. Græcis quibusdā psychagogos appellatur, quasi ductrix & oblectatrix animæ. Doctè plurima de Suadela cōgessit Budæus. L. prima de seruo corrupto, hoc est, titulo.3.decimo Digest. Ad hunc locū faciunt, quæ scribit Cælius Rhodiginus cap.48.sexti Antiquarū lectionū. Quo loco refert, interpretaturq; Grecū prouerbium οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο πλὴν λόγος, id est, non est suasionis templum aliud præter orationē. Non pauca recolligit Beroaldus super nonū de Asino aureo L. Apu. Et.10. Cataneus epist.20. primi epistolarum Plinij Iunioris. Quàm facilè id persuadere hominibus, ad quod uel natura, uel malitia, uel longa cōsuetudine, proni sunt. Nullus labor impijs Dei aut sanctorum, suadere contemptum. Auaris spolia, aut depositi abnegationem. Luxuriam prædulce malum, addictis Veneri. Tyrannis sæuitiam. Opipara conuiuia uētri natis. Sunt & huius genus homines mille alij. Hinc factum est, ut Epicuri disciplina (quod & Lactantius retulit cap.17. libri tertij) multo celebrior semper fuerit, quàm cæterorum, non quia ueri aliquid afferat, sed quia multos ad populare nomen uoluptatis inuitat. Nemo enim non in uitia pronus est. Præterea ut ad se multitudinem contrahat, apposita singulis quibusq; moribus loquitur. Desidiosum uetat literas discere. Auarum populari largitione liberat. Ignauum prohibet accedere ad rempublicā. Pigrum exercere. Timidum militare. Irreligiosus audit deos nil curare. Inhumanus, & suis cōmodis seruiens, iubetur nihil unquam tribuere. Omnia enim sui causa facere sapientem. Fugienti turbam, solitudo laudatur. Qui nimiū parcus est, discit aqua & polenta uitam posse tollerare. Qui odit uxorem, huic enumerantur cœlibatus bona. Habenti malos liberos, orbitas prædicatur. Aduersus impios parentes nullū esse uinculū naturæ. Impatienti, ac delicato, dolorem esse omnium malorum maximum dicitur. Forti etiam in tormentis beatum esse sapientem. Qui claritati, ac potentiæ studet, huic præcipitur reges colere. Qui molestum ferre non potest, huic regiam fugere. Ita homo astutus ex uarijs diuersisq; modis circulum cogit, & dum studet placere omnibus, maiore discordia secum ipse pugnauit, quàm inter se uniuersi. Sunt nebulones interdum, qui Epicuri hunc astum, ab cœcam multitudinem seducendā penitus æmulentur. Hac una ratione infimæ fæcis homines tot ad se trahunt, *Quot litus arenas Quotque fretum piscis, quaq; pisces habet.* c *Quæ mortales omnes seducit.*) Cum Suadela ex ijs sit, quæ ἀδιάφορα nuncupantur a Græcis, non uidetur ea mortales omnes seducere, præsertim cum Suadela frequenter, admoneat ad honesta. Verum Cebes ad consuetos mores hominū respexisse uidetur, quòd sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Genesis ca.8. Et Nasonis illud. *Nitimur in uetitum semper, cupimusq; negata* Rursus & illud *In uitium credula turba sumus.* Item. *Quod licet ingratum est, quod non licet, acrius urit.* Cauendum nobis maximè ne contortis suasionibus credulam turbam, præsertim adolescentium, ad turpia deflectamus. d *Bibere compellit.*) Metaphora à Medicis sumpta, qui ad salubrem potionem sumendam, ægrotos interdum cogunt. Potest & à magnatibus similitudo transumpta esse, qui uene-

nata

nata pocula porrigentes, eadem præbentes compellunt tandem bibere. Aut, quod placet magis, ab ijs accepta, qui frequētibus potionibus eos inebriant, imponere quibus astutè cupiūt. Suadelæ isthæc potio, lethali ueneno cōfecta, quotquot biberint, ad mortem ducit. a *Error atq; ignorantia.*) Duæ sunt præcipuæ interioris hominis diræ pestes. Error & huius genitrix ignorātia. Ille à recto tramite proficiscentes submouet, hæc ne quis rectum iter ingrediatur, repagula obijcit prærobusta. Tam hæc, quam ille ad præfixū nobis finem, obstaculum, plus quam efficax. Error est uel alterius pro alio, falsi pro uero existimatio. Errare, unde error deducitur, si Cloatio Verrio credimus, dictum est ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν, hoc est, à pereūdo. Tam erroris, quam ignorantiæ, & horum ferè germanæ stultitiæ, causæ præsertim sunt. Primo quia non fortiter hęc repellimus, nec

potio? Error[a], inquit, atq; ignorātia. Quid tum postea? Vbi[b] hanc ebiberunt, uitam ingrediuntur. Nūquid omnes cū errorē bibūt, necne? Omnes, inquit,[c] bibunt, sed plus alij, alij minus. Non uides præterea intra portam mulierum[d] meretricum multitudinem quandā diuersos aspectus, multifariosq; pręferentiū?

toto ad salutem impetu nitimur. Deinde quia illa, quæ à sapientibus uiris reperta sunt, non satis credimus, nec apertis pectoribus haurimus, leuiterq; tam magnæ rei insistimus. Quemadmodum autē aliquis quantum satis sit aduersus uitia discere, qui quantum à uitijs uacat, non discit? Nemo nostrum in altum descendit, summa tantum decerpimus, exiguumq; temporis impendisse philosophiæ satis, abūdeq; occupatis fuit. Hæc & huius generis plura reperies apud Senecam epist. 3. uoluminis 8. Annotat idē Seneca epistola penultima lib. ultimi. Frequentius nos sequi, & recti apud nos errorem locum tenere, ubi publicus factus est. Admonet idem de beneficijs lib. 4. errori non esse, fidem præstandā. Demens (inquit) est, qui errori fidem præstat. Error, ac ignorantia, alia demum uitia ex sese generant. Putandū est igitur (inquit de philosophia. L. Apuleius) eum, qui sit ignarus bonorū, cupidum quoq; eiusmodi rebus esse. Hæc duo uitia tam latè radices suas exerunt, ut uix reperias non conlitum istis locum. Radices has è mentibus extirpare, opus diuinum potius quam humanum. Quam uerissimum Innocentij illud. Error (inquit) cui non resistitur, approbatur, & ueritas cum minime defenditur, opprimitur, destinct. 83. c. Error. Tam diuinum, quam humanm ius abundè, erroris, ac ignorantiæ explicant rationes. b *Vbi hanc ebiberunt.*) Cognoscibiliū ignorantiam scilicet. Vnde autē homines in uitā hanc ingressuri, errorē, ignorantiamq; cōtrahant, diuersa ueteres philosophi tradiderunt. Plato causatur corpus carceri cuipiā non absimile. Anima em, inquit, ante eius in corpus ingressum, scibilia ferme omnia cognoscebat, sed corpus ingrediens, eorū omnium obliuionē contrahit. Ad hæc enim terrena corpora anima ipsa deducta, mori creditur, quod in caducā regionem, & in sedem mortalitatis includatur. Lege Macrobium de Som. Scip. lib 1. Quo loco docet ex Platonis sententia, quid ex planetis, quid ex cæteris corporibus è cœlo descendens anima contrahat. Cum uerò anima corpus ingressa est, successu tēporis, sensuum corporeorū ministerio, rursus reminiscitur oblitorū. Aristoteles, & Themistius. 3. de anima uolumine, asserunt hominis intellectū in suæ creationis principio ceu nudam tabulam esse. id est, tam habituum, quam actuū cognoscendi penitus expertem esse. Vsu autem, ac doctorum beneficio, corporū dispositione plurimum conferente, ex frequentatis actibus, scientias uarias adipisci. Theologi tradunt hanc ignorantiā, mentisq; errorē, ex primorū parentū peccato, originē habuisse. Idē ipsi Theologi docent quæ, quot, quantaq; hominū mala idipsum peccatū, fuerint consecuta. Verū locus hic non patitur pro rei amplitudine cuncta prosequi. c *Omnes bibunt, sed plus alij, alij minus.*) A potatoribus sumpta translatio, quorū quidā modicè, plures multū, intra modū tamē, nonnulli craterarim, amphoratimq; in uentrem uinū fundunt, id est, qui nec soleant ueteris pocula Massici, nec partem solido demere de die, hoc est, qui ad pocula se existimant tantū natos. Plus alij, alij minus idcirco dicit, quoniā nec error, nec inscitia pari modo cunctis hominibus insunt. Sunt enim, qui ex ijs, quæ scire possunt, pauca ignorent. Sunt qui plurima. Sunt tandem, qui non plus sapiunt, quam lapis. Et (ut inquit Terentius) tota errant uia. Non discrepant ab ijs penitus, quę de tribus hominum generibus, de operis, et diebus Hesiodus refert cuius uersus retulimus locis alijs. Plurimū refert, quales à principio nacti educatores fuerimus, qua de re in prouerbio. Pollice mores ducere, in Hecatostichis nostris. diximus satis multa. Fuerunt qui putauerint ab homine omnia sciri posse. Fuerūt qui nihil sciri posse crediderint. Illi plus q̄ par est homini tribuerunt, ij minus. Scire omnia, non hominis, sed Dei est. Nihil scire pecudis potius, quā hominis propriū. Est ergo aliquid medium, quod sit hominis, hoc est scientia, cum ignoratione adiuncta, temperata. Scientia in nobis ab anima est, quæ oritur è cœlo, ignoratio à corpore. quod est è terra. Vnde nobis & cum Deo, & cum animantibus est aliqua communitas. Hæc ultima ex capite sexto tertij Lactantij decerpsimus. d *Meretricum multitudinem.*) Refert Aulus Gellius ca. 5. noni lib. Taurum philosophum. quoties facta mentio Epicuri esset, in ore, atq; in lingua habuisse uerba hæc Hierocli Stoici uiri sancti, &

Circum te semper uolitans, infamia pennis. .Syllius bellorum Punicorum libro.xv. a *Abducunt.)* A recto uirtutum tramite subducunt, dimouentque longissimé b *Aliæ ut saluent, aliæ, ut per deceptionem interimant.)* Tangit duplicem, uoluptatis differentiam, uoluptatis bonæ scilicet, atque malæ. Zeno (ut nono libro Gellius annotauit) censuit uoluptatem esse indifferens, id est, neutrum neq; bonum, neq; malum, quod ipse Græco uocabulo *ἀδιάφορον* appellauit. Voluptatem uerò

statim prosiliunt & unumquemque amplectuntur ac deinde abducunt a Et quonam eos abducunt, Aliæ a (inquit) ut saluent, aliæ ut per deceptionem interimant. O Inquam admirāde uir quàm acerbam b ac tristem potionem dicis. Atqui omnes (inquit) optima pollicentur, seq; eos ad felicem, atq; conducibilem c uitam esse perducturas. Illi uerò per d ignorantiam, & errorem, quem ab ipsa Suadela combiberunt e quæ nam uera uia sit, in uita non inueniunt. Sed

(inquit) libro de philosophia Apuleius) neq; bonum esse absoluté, neq; simpliciter malū, sed ea quæ fit honesta, nec pudēdis rebus, sed gloriosis artib. ueniat, non esse fugiendam. Illam uerò quā aspernatur natura ipsa turpi delectatione quæsitam, uitari Plato oportere censebat. Macrobius.vij. Saturnal. Ergo (inquit) uoluptas non mox nomine ipso infamis est, sed fit modo uel honesta, uel arguenda. M. Cic. de legibus, mutatricem boni malorumq; omnium matrem, uoluptatē dicit. A re ergo circa quam est, uoluptas bona dicitur, aut mala. Sicut enim turpis rei uoluptas mala, ita ediuerso, honestæ bona. Ita de opinione, ac concupiscentia, uti de uoluptate, dicendum. Nec mirum opiniones concupiscentias, uoluptatesq; id est, meretrices, ijs, quos amplexantur obducuntq; optima polliceri, seq; eos ad felicem atq; conducibilem uitam esse perducturas. Quandoquidem mala, atq; contemnenda aliás, & prosint interdum, & bona, sinistre quamuis, suadeant & honesta. Nemo quisquam (ut Gellianis uerbis utar) tam efferis est moribus, quin faciat, aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari non queat, Vnde hic antiquissimus uersiculus uice prouerbij celebratus est.

Πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπε Hoc est

Sæpius est olitor non contemnenda locutus. Sed enim qui omni in re, atq; omni tempore, laude omni uacat, is illaudatus est, isq; omnium pessimus, deterrimusq; est. Constat identidem, sanctissimum illud á nebulone quopiam dictum olim. *Nil sine magno uita labore dedit mortalibus.* Id ipsum actitant sæpe dæmones, quò irretiant facilius malé cautos. Detestanda quorundam peruersitas, qui cum quippiam suapte natura *ἀδιάφορον* sit, imbibita quadam malicia, idipsum in peiorem partem interpretari soleant. Eaq; tum opinari, tum concupiscere, tum deniq; uoluptuosé exposcere, quæ deteriora existimantur, & sunt. *Proclivior usus* (inquit Claudianus)

In peiora datur, suadetq; licentia luxum,
Illecebrisq; effrena fauet. Et Nasonis illud iiij. Fastorum
Conscia mens recti famæ mendacia ridet,
Sed nos in uitium credula turba sumus. Et Hesiodus primo Geor.
Quàm facile innumeras uitiorum amplectimur artes.
Haud procul illa habitant. &c.

Nemo enim (ut ex Lactantio suprà quoq; retulimus) non in uitia pronus est, Qui de hominis productione commentantur, tradunt, sensus, cæteraq; corporis membra, genitalia præsertim, ad usus decentissimos, ab optimo opifice Deo fuisse procul dubio procreata. Summa nobis prudentia opus est, quoties huiusmodi affectus animi sese insinuauerint blandé nimis. c *Quàm acerbam, tristemq; potionem dicis.)* Non minus Stygiæ paludis aqua perniciosa corporibus, quam imbibita sæpe uitia animabus, d *Conducibilem uitam.)* Aptam, idoneam, utilem, & ad felicitatem sese seruantem, recto tramite conducentem. Sed apud prudentes, Multa fidē promissa leuāt. e *Per ignorantiam, & errorem*) Explicat quid tandā mali, aut incommodi error, & ignorantia afferant possessori. f *Quænam uera uia sit in uita, non inueniunt.)* Qui de transitoria hominis uita commentantur, Pythagoram secuti, uitę huius duas esse uias prodiderunt. Virtutum scilicet. & uitiorum. Illā regiam uocant, hanc seruilem, atq; brutalem. Prima ad uitam, altera ad mortem, ueluti in præfixum ijsdem uijs terminum, dirigit uiatorem. Via regia proficiscenti iubet, non esse neq; ad dexteram, neq; ad sinistram penitus declinandum. At seruilis, brutalisq; uia altera, medium perosa, continuò dextera graditur, uel sinistra. Prima uia incedentibus Christus ducatum præstat Secunda proficiscentibus, Christi aduersarius Cacodæmon. Prima uia simplex, secunda uarijs illecebris complicata *Simplicis ergo uiæ dux est Deus, ille per unam Ire iubet mortale genus, quam dirigit ipse Sublimē, dextro celsam*

inconsulto errant, ut uidere licet ex his, qui prius ingredientes eò circumuagantur, quò ipsæ commonstrauerint. Video, inquam hoc. Sed mulier illa quænã est, quę ueluti cœca,[a] atq; insana super lapide quodam rotundo consistere uidetur. Fortuna [b] inquit uocatur. Ea uerò non solum cœca, sed [c] insana etiam & [d] surda est. Quænã huius sunt [e] partes? Obambulat (inquit) quocunq; gentium, & alijs quidem [f] facultates eripit, alijs tradit. Ab eisdemque rursus aufert illico, quæ tradiderat, atque alijs temere, instabiliterque concedit. Quapropter, ex eo

ad fastigia cliuo. Prima uiæ facies inculta, sub horrida, tristis, Difficilis, fine sui pulcherrima, & amplis Prædita diuitijs, & abundans luce perenni. Et qui præteritos posiit pensare labores. Multiplici damnõ sed adest, qui morte sinister Cætisdũ confundit iter, trahit inde Sophistas Barbatos, trahit hinc opibus uel honore potentes. De ijs duab. uijs ex Hesio. Verg. Persio, Prudẽ. Prospero M. T. Euseb. Lact. Seruio ac reliquis, in nostris Collectaneis congessimus haud pauca. a *Quæ ueluti cœca, atq; insana, super lapide quodam &c.*) Vix est gẽtiliũ Deorũ alter de quo tot, tãtaq; scripta sint, quot, quãtaq; de Fortuna à ueteribus prodita sunt. Ergo in præsentia breuitati studẽs, Pacuuij poetæ uersiculis Fortunæ potestatẽ, naturãq; reliquã duximus explicãdam. Pacuuij uersus sunt, quos in Rhetoricis retulit M. Tullius. *Fortunam insanam esse, & cæcam, brutam perhibent philosophi, Saxiq; adinstar globosi prædicant esse uolubilem. Quia, quo saxum impulerit fors, eò cadere Fortunam autumant. Cæcã ob eã rem esse nocant, quia nihil cernat, quo sese applicet. Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta instabilisq; sit. Brutam quia dignum, ac indignum nequeat internoscere.* Hucusque Pacuuius. Ausonius, *Fortuna nunquam sistit in eodem statu. Semper mouetur, uariat & mutat uices, Et summa in imum uertit, ac uersa erigit.* Ferme omnia fortunæ tributa, Vergilius eleganti Epigrammate complexus est.

Fortuna potens, tantum iuris atrox quæ possides,
Euertisq; bonos &c.

Compendio de fortuna plurima refert cap. 7. secundi C. Plinius. Alia ferme omnia in Collectaneis nostris collegimus de Fortuna. b *Fortuna uocatur.*) Fortunã à ferendo dictam uolunt, quod temere ferat, auferatq; ea bona, quæ in eius potestate esse creduntur. Alijs placet (ut August. cap. xviij. quarti de ciu. dei refert) Fortunam à fortuitis nuncupatam. Cœca Fortuna idcirco dicitur, quod nõ discernat, cui largitur, uel quod cœcos eos efficit, quibus bona tribuit. Quærit Aristoteles Sectione xxix. Problematũ. Cur diuitiæ magna ex parte ab hominibus prauis potius, quam bonis habeantur? An (inquit) quia Fortuna cœca est, discernere sibi, atq; seligere, quod melius, non potest. Apuleius 7. de Asino aureo Subibatque (inquit) me non de nihilo ueteris, priscæque doctrinæ uiros finxisse, ac pronunciasse, cœcam, & prorsus exoculatam esse Fortunam, quæ semper suas opes ad malos, & indignos conferat &c. c *Insana.*) Sine ratione, sua distribuens, ac sine ratione repetens distributa. d *Surda.*) Surda ex eo dicitur, quod non audiat uota se inuocantium. e *Partes.*) Officia. Magnum nimirum Fortunæ imperium, uelocesq; incessus, quocunq; gentium obambulantis. Ouidius 5. T. Tristium,

Passibus ambiguus fortuna uolubilis errat, Et manet in nullo certa, tenaxq; loco. Sed modò læta manet, uultus modò sumit acerbos, Et tantum constans in leuitate sua est. Marcellinus li. ultimo, Quiuis beatus uersa rota Fortunæ ante uesperum potest esse miserrimus. f *Alijs facultates eripit, alijs tradit.*) Quid? quod tam uitæ, quàm mortis, tam breuis, quàm longi æui Fortunæ tribuũt potestatem. Ouid. ad Liuiam.

Fortuna arbitrijs tempus dispensat ubiq;,
Illa rapit iuuenes, sustulit illa senes.
Quaq; ruit, furibunda ruit, totumq; per orbem
Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis.

Plura de fortunæ natura circa finem tabulæ refert tandem Cebes. Id leuium hominum excogitauit insania. Stulta gentilitas simulacrũ fortunæ cum copia, & gubernaculo iungit, tanquam hæc opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat. Cui opinioni & Vergilius assensit, qui. 8. Aene. Fortunam omnipotentem uocat. Verius Seneca epistola 98. Errant (inquit) qui aut boni aliquid nobis, aut mali iudicant tribuere Fortunam &c. Verissima Iuuenalis fortunam alloquentis sententia.

Nullum numen habes, si sit prudentia, sed nos
Te facimus fortuna deam, cœloq; locamus.

Valentior omniũ fortuna (inquit ibidẽ Seneca) animus est. In utranq; partẽ ipse res suas ducit, beatæq;, ac miseræ uitæ sibi causa est. Malus animus omnia in malũ uertit, etiã quę cũ specie optimi uenerãt. Rectus, ac integer corrigit praua Fortunæ, & dura, atq; aspera ferendi scientia mollit. Ideoq; & secũnda grate excipit, modesteq;, & aduersa, constanter, atq; fortiter. Hucusque Seneca. Natus pauper semper

pauper

pauper ſit neceſſe eſt, qui ſegni otio torpens, ut ſe ditet. *Fortunam precibus prouocat uſq; fuit.* Flaccus Hora. Saty. 2. ſecundi Serm. eleganter ut cætera indicat cui rerum datio, aut ablatio earundem tribuenda ſit.

Nam propriæ telluris herum natura neq; illum,
Nec me, nec quenquam ſtatuit. Nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut uafri inſcitia iuris,
Poſtremum expellet certo uiuacior heres.
Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli propius, ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alijs. Quocirca uiuite fortes,
Fortiaq; aduerſis opponite pectora rebus.

Idē epiſtola ij. ſecūdi refellit eorum ſententiam, qui dijudicent tanquam

Si proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ
Nunc prece, nunc precio, nunc ui, nunc morte ſuprema
Permutat dominos, & cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur uſus, & heres
Heredem alterius, uelut unda ſuperuenit undam.

argumento, ipſius a ingenium facilè indicatur. Quale nam hoc eſt inquam ego? Quoniam in rotundo b lapide conſiſtit. Quid tunc ex re ſignificatur? Quod parum certa atq; inſtabilia ſunt eius munera. Calamitates enim c magnæ, ac difficiles oriuntur, ubi quis in ea fidem collocarit. Turba hæc ingens, quæ eam circunſtat, quid ſibi uult, & quinam? Vocantur hi quidem d inconſulti, quorum nemo

a *Ingenium.*) Natura, quæ eſt, ut ſit tantum conſtans in leuitate ſua. Boëtius proſa prima ſecundi de Cōſo. philoſophiæ. Tu ſi fortunā putas erga te mutatā, erras. Hi ſemper eius mores ſunt, iſta natura. Seruauit circa te propriā potius, in ipſa ſua mutabilitate conſtantiā. Talis erat cū blandiebatur, cū tibi falſæ illecebris felicitatis alluderet. Depræhendiſti cæci numinis ambiguos uultus, quæ ſe adhuc uelut alijs tota tibi prorſus innotuit. b *In rotundo lapide conſiſtit.*) Variè fortunæ ſimulachrū ueteres effinxerunt. Xenophō & Calliſtonicus (ut in Beotia Pauſanias autor eſt) Fortunæ ſimulachrum ſic effinxerunt, ut e Pluton, id eſt, Diuitiarum deum puerum ferret, quod fortunam ipſam aut matrem, aut nutricem eſſe innuere uidetur. Bupalus, qui primus omnium fortunæ Simulachrum ſculpſiſſe dicitur, fortunam in capite polum geſtantem, manuumq; altera Amaltheæ cornu ſuſtinentem fecit. Vnde Pindarus eam φερέπολιν nuncupauit. Lactantius cap. xix. tertij ut parum antè retulimus, Fortunæ ſimulacrum cum copia, & gubernaculo ueteres iunxiſſe dicit. Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

Fortunatum fortunæ habitum cum diuite cornu, Sacratumq; domi lapidem &c.

Apelles pictor interrogatus, quare fortunam ſedentem pinxiſſet, reſpondit quia nōn ſtat. c *Calamitates magnæ, ac difficiles oriuntur.*) Qui rerum geſtarum monumenta lectitant, abunde diſcunt, quàm magnæ, q̄ue difficiles calamitates oriuntur, ubi quis nimiam in fortuna fidem collocarit, quorue hæc e uulgari fæce a d ſummū euexerit uſq; cœlum. Rem hanc compendio retulit Marcellinus rerum geſtarum uolumine. 14. Eius uerba quòd elegantia ſunt, atq; concinna, libuit ſubſcribere hoc loco. Hæc Fortuna mutabilis (inquit) atq; inconſtans, fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem. & Dionyſium quondā gētium terrorem Corinthi literario ludo præfecit. Hæc Adramitenum Andriſcum in fullonia natum ad Pſeudophilippi nomen euexit. Perſei legitimum filium, artem ferrariam ob quærendum docuit uictū. Eadē Mancinū populi imperio Numātinis emiſſum, ſumma atrocitate Veturiū & Claudiū Corſis ſubſtrauit. Quid feritati Carthaginis Regulum iſtius iniquitate. Pompeius poſt quæſitum ex rerum geſtarum amplitudine cognomētum ad Spadonum libidinem in Aegypto trucidatur. Et Eunus quidam Ergaſtularius ſeruus ductauit in Sicilia fugitiuos. Quàm ſplendido loco multi nati, eadem rerum domina conniuente, Viriathi genua ſunt amplexi, uel Spartaci Quot capita, quæ horruere gentes, funeſti carnifices abſciderunt? Alter in uincula ducitur, alter inſperatæ præficitur poteſtati Alius ſummo culmine dignitatis excutitur. Quæ omnia, ſi ſcire quiſquam uelit, quàm uaria ſint, & aſsidua, arenarum numerum idem iam deſipiens, & montiū pondera, ſcrutari poterit. Hactenus Marcellinus. Huic ſententiæ ſubſcribit Iuuenalis Satyra ſecunda ad generum.

Cereris ſine cæde, & uulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

d *Inconſulti.*) Iure inconſulti dicuntur, & ſunt, qui neglectis animi conſtantibus bonis, fluxa actutūq; pereuntia, ſitiunt neruis omnibus. Celebratur Ariſtotelicum iure illud. Multi (inquit) perierunt propter diuitias. Idem Ariſtoteles, & eius cæteri ſectatores dicunt fortunæ bona, ut pura diuitias, neminem lædere, ut (inquiunt) ſua nocet cuiq; ſtultitia, aut aliena nequitia. Quemadmodum enim gladius neminem occidit, & occidentis telum eſt, ſimili modo non diuitiæ tibi nocent, quamuis propter diuitias

tibi

non petit, quæ proijciat, ac [a] dilapidet. Cur uerò aspectu haud quaquam simili sunt, sed eorum, alij gaudere, alij sublatis manibus tristari uidentur? Quicūq; (inquit) eorū [b] gaudere, ac ridere uidētur, hi sunt, qui à Fortuna quippiam acceperunt, à quibus [c] esse bona Fortuna nuncupatur. Qui uerò flere, ac manus protendere uidentur, hi sunt, à quibus abstulit, quæ tradiderat antea, à quibus Fortuna [d] mala nominatur. Et quænam sunt, quæ illis elargitur, per quæ tātopere cum accipiunt, lætantur, quum amittūt, lugēt? Hæc (inquit) ea sunt, quæ à plerisq; hominibus bona existimātur. Et quænā sunt ea? Diuitiæ scilicet, & gloria, & nobilitas, & liberi, & tyrannides, & regna, &

tibi nocetur. Posidonius ait diuitias esse causam malorum, non quia ipsæ faciunt aliquid, sed quia facturos irritant. Alia est enim causa efficiens, quæ protinus necesse est, noceat, alia præcedēs. Hanc præcedentem causam diuitiæ habent. Inflammant enim animos, superbiam pariunt, inuidiam contrahūt & usq; eò mentem alienant, ut fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona autem omnia culpa carere decet, pura sunt, non corrumpunt animos, non sollicitant, extollunt quidem, & dilatant. Sed sine timore quæ bona sunt fiduciam faciunt, diuitiæ audaciam. Quæ bona sunt magnitudinē animi dant, diuitiæ insolentiā. Hæc & plura ijs cognata leges apud Senecam epistola secunda xiij. epistol. uolumine a *Dilapidet.*) Mira quorūdā hominū imprudētia, qui summo labore, uitæq; discrimine diuitias quærunt, sed cum ex sentētia cumulauerint eas breui mora tēporis dissipant, dilapidant, redigūtq; in nihilū partas opes. Ea res nō omnino Censore digna, modò adsit regula, ac decens usus. Constantis hominis est, adeptum cum sudore finem placitum, cum ipsum finem quoad fieri poterit, uel mordicus retinere diutius, Dilapidet, dissipet, ac instar lapidū abijciat à se procul. Ab ijs sumptū forsan, qui sterilibus lapidibus agrū purgant b *Gaudere, ac ridere uidentur.*) Sicut diuitiarū quæuis adeptio, cupidis affert gaudiū, sic earūdē amissio insperata, luctū atq; mœrorē. Cōtrariarū enim causarū, cōtrarij sint effectus necesse est. Quot sunt, qui ob amissas opes uel præcipites se dederunt, uel ferro se peremerunt, aut laqueis uoluntarijs finiuerunt uitam. Sunt, quibus attulerit, mortem gaudium. Digni laude sunt, qui tam superfluum rerum adeptionem, quàm tollerabilem amissionem earum, susq; deq; ferunt. Diuitias, & paupertatem (inquit sapiens) ne dederis nihi, sed uictui tantum meo tribue necessaria. Refert Tarræas in prouerbiorum Collectaneis, Risum cōcutiētē, i. inelegantē, atq; ineptū, abijsse ueterib in prouerbiū, qd' nō pauci sic ridere soleant, ut manus tunc concuciant, atq; pedes. c *A quibus esse bona Fortuna nuncupatur.*) Fortuna suapte natura nec bona nec mala putanda est, cum nullum numen habeat quo prospera tribuat aut aduersa. Iure ergo ab ijs bona dicitur, quibus ea summo fauore putatur. E diuerso mala ab ijs, quibus concessa bona prius, aufert quouis modo. Mathematici, qui uel nostra omnia, in cœlestes causas referunt, tradunt bonam fortunam in quinto ab Horoscopo signo esse, quem locum ☿ esse uolunt. Malam in sexto ab eodem Horoscopo signo, quem aiunt ♂ esse. Adeas Firmicum Maternum cap. xx. libr. Matheseos secundi. Qui in bonam fortunam temporalium felicitatem redigunt, dispeream, si non dignissimi sint felicitate carere perpetua, quod deum optimum maximum execrabili afficiunt contumelia. i. quæ dei solius sunt, infami fortunæ, impiè tribuūt. d *Fortuna mala nominatur.*) A Romanis (ut Pli. cap. 7. secundi author est) Fortunæ malæ fanum in Esquilijs dicatum est. Quo loco Plin. plura de bona, & mala fortuna ex stulta uulgarium opinione eleganter refert. e *Quæ à plerisq; hominibus bona existimantur.*) Ingēs inter phōs de bonorū differentijs disputatio, sed pro loci angustia libuit ex q̄plurimis rem in arctū redigere in præsentia. Id nō cōmodius fieri posse uisum est, q̄ si Marci Tullij. 5. Tusculanarū. q. sententiā referamus. Sūt (inq̄t) eæ de finib. ut opinor, retētæ, defensæq; sentētiæ. Primū simplices quatuor Nihil bonū, nisi honestū, ut Stoici. Nihil bonū, nisi uoluptatē. ut Epicurus. Nihil bonū, nisi uacuitatē doloris, ut Hieron. Nihil bonū nisi naturæ primis bonis, aut omnib. aut maximis frui, ut Carneades cōtra Stoicos disserebat. Hęc igitur simplicia, illa mixta, tria genera bonorū, maxima animi, secūda corporis, externa tertia, ut Peripatetici. Nec multò ueteres Academici secus, uoluptatem cum honestate Clitomachus, & Callipho copulauit. Indolētiam aūt honestati Peripateticus Diod. adiunxit. Hæ sunt sententiæ, quæ stabilitatis aliquid habeant. Nam Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorūq; aliorum euanuerunt. Itidem pluribus prosequitur de finibus honorum & malorum libro quinto. Plato (in libro de philosophia Apuleius refert) bonorum quidem sui gratia asserit appetenda, ut beatitudinem, ut bonum gaudium. Alia non sui gratia, ut medicinam. Alia sui, & alterius, ut prouidentiam, cæterasque uirtutes, quas in sui causa expetimus, ut præstantiam per se, & honestas, & alterius. i. beatitudinis, quæ est uirtutum exoptatissimus fructus. Hoc pacto etiam mala quædā sui causa fugienda sunt,

alia

alia cæterorum, pleraq; & sui, & aliorum stultitia, & huiusmodi uitia, quæ & sui causa uitanda sunt, & eorum, quæ accidere ex ijs possunt, id est, miseriæ, atq; infelicitates. Eorum, quæ appetenda sunt, quædam absolute bona dicimus, quæ semper, atq; omnibus cum adsunt, inuehunt commoda, ut uirtutes, quarum beatitudinitas fructus est. Alia quibusdam nec cunctis, uel perpetuo bona, ut uires, ualetudo diuitiæ, & quæcunq; corporis, ac fortunæ sunt. Pari pacto & eorum, quæ declinanda sunt, quædam omnibus, ac semper uideri mala quoniam nocent, atq; obsunt, ut sunt, uitia, & infortunia, quædam alijs, nec ea semper nocere, ut ægritudinem, ægestatem, & similia. Sed uirtutem liberam & in nobis sitam, & nobis uoluntate appetendam. Peccata uero esse non minus libera, & in nobis sita, non tam ea suscipi uoluntate.

quæcunq; id genus. Hæc [a] autem nunquid bona non sunt? [b] De his (inquit) aliàs disputabimus, Nunc circa fabulæ narrationem uersemur. Ita (inquit) sit. Vides igitur ubi portam hanc præterieris, ambitum [c] alterum superiorem,

In ea quæ suapte natura bona sunt fortuna nullam habet penitus potestatem. Libuit hoc loco ex eo libro, quo docet in Sapientem non cadere iniuriam, Senecæ uerba subnectere. Megaram (inquit) Demetrius ceperat, cui cognomen Polycrates fuit. Ab hoc Stilpon philosophus interrogatus Nunquid aliquid perdidisset? Nihil, inquit, Omnia namq; mea mecum sunt. Atqui & patrimonium eius in prædam cesserat, filios rapuerat hostis, & patriam uiolauerat. Ille illi uictoriam excussit, & se urbe capta, non uictum tantū, sed indemnem esse testatus. Habebat ergo natura secum bona, in quæ non est manus iniectio. At ea, quæ dissipata, & direpta ferebantur, non iudicabat sua, sed aduentitia, & nutum fortunæ sequentia, ideo non propria dixerat. Omnium enim extrinsecus affluentium, lubrica, & incerta possessio est. Idem respondisse Biantem priūm in Paradoxis memorat M. Cicero. Apuleius in lib. de philosophia ex Platonis sentētia ait. Corporū sanitatē, uires, indolentiam cæteraq; eiusmodi bona extraria. Item diuitias, & cætera, quæ fortunæ commoda dicimus, ea non simpliciter bona nuncupanda esse. Nam siquis ea possidens usu se abdicet, ea sibi inutilia erunt. Siquis autem eorum usum cōuerterit ad malas artes, ea illi etiam noxia uidebuntur. Vnde colligitur, bona hæc simpliciter dici non oportere, nec etiam ea, quæ sunt morbosa, ut pauperiem, cæteraq; existimari mala oportet. Nam qui tenuis est, si modificetur, nullam noxam ex eo sentiet. Etiam qui recte pauperie sua utitur, non solum nihil capiet incommodi, uerum ad toleranda cætera, melior, atq; præstantior erit. Si ergo nec habere pauperiem, neq; eam ratione regere contrarium est, paupertas malum non est. a *Hæc autem, nunquid bona non sunt?)* Euclides, unum esse bonum definiuit, multis nominibus celebre. Aliquando enim hoc dici prudentiam, aliquando Deum, aliàs mentem appellari. Plato tripliciter humana bona distribuebat. Alia quippe in anima, alia in corpore, alia extrinsecus constare asseuerans, puta iustitiam, prudentiam fortitudinem, frugalitatem, & cætera id genus in animo ponebat. Pulchritudinem, & habitum præclarū, sanitatem, & fortitudinē, in corpore. Amicos aūt, & patriæ felicitatē, atq; diuitias, inter exteriora numerabat. Itidē ferme de ijs bonorū generibus tradidit Aristote. Addit tamē Aristoteles felicitatem plenitudinē ex tribus maxime bonis constantē esse. Si libet adeas Laërtiū li. 5. Marcus Ci. de finibus bonorū, & malorū uolumine, scribit duo esse genera propter se expetendorū. Vnū, quod est in ijs, in quibus cōpletur, quæ sunt aut animi, aut corporis Hæc aūt, quæ sunt extrinsecus i. quæ neq; in animis sunt, neq; in corpore, ut amici, ut parentes, ut propinqui, ut ipsa patria, sunt illa quidem sua sponte chara, sed eodem in genere, quo illa non sunt. Nec uero quisq; summū bonū assequi unq; posset, si omnia illa, qua sunt extra, q̃q quā experenda summo bono, continerentur &c. Idem Cicero. lib. mox citato, tam corporis, quam externa bona bonorū accessiones nuncupat, easq; complere quidē beatissimam uitā, sed ita, ut sine illis possit beata uita existere. Ita enim (inquit) paruę & exiguæ sunt istæ accessiones bonorum, ut quemadmodū stellæ in radio solis, sic istæ in uirtutum splendore ne cernantur quidē &c. Pythagoras animi bona ueras possessiones esse persuadere nitebatur, cætera fortunæ esse instabilia, & incerta. Diuitiæ enim fortunę temeritati subiacent, uirtus stabilis, immobilisq; habetur. Theologi dicunt tam bona corporis, quam extraria, à summo bono propter hominē facta esse, hominē aūt tantummodo propter deum. b *De ijs aliàs)* Versus finem libelli scilicet. c *Ambitum alterum.)* Incipit narratu grandior, quæ in secundo picturæ ambitu cōtinebātur, exponere. Tres humanæ uitæ gradus, sapientes faciut. Ingressū, Progressū, Digressū. Ingressū ex Seruij Tullij Ro. regis instituto, pueritiæ tribuūt, à partu ad xviij. scilicet usq; annū. Iuuētuti progressū, à xviij. ætatis anno, ad quadragesimū usq; sextum Digressū senectuti, quæ reliquā omnē huius amplectitur uitæ partē. Ingressus *integer uitæ, scelerisq; purus.* Progressus, ut plurimū diffluēs ac morib. dissolutus. Digressus præteritarū illecebrarum memor, & ex hac uita nō multū post sibi exeūdū cōscius. Lōgo sese accingit itineri. Et (ut inquit Horatius.)

Lenior, & melior fit accedente senecta.

Monstro

Monstro simile quoties in sene cum annis augentur & uitia. Qua de re in prouerbijs, Bis pueri senes, diximus satis multa.

a *Meretricio ornatu insignes.*) Descripturus fluxum, ac dissolutum mediæ ætatis cursum hominum, á meretricibus incipit non iniuria. Hoc enim detestandum genus hominum, ad sese, corrumpendã ingentẽ turbam conatur pellicere. b *Incontinentia nuncupatur.*) Incontinentia est rectæ rationis uiolabilis affectio. Aut ut alijs uisum est, habitus uoluptatib. uiolabilis. Hæc autem incontinentia (ut. vij. Ethicorum Aristoteles testis est) non solum fugiendorum est, sed uituperabilium quoq;. Lib. autem .2. Magnorum Moralium ait Incontinentiam esse bonorũ scientiam, ea bona minimè operantem. Augustinus libr. 2. contra Iulianum Pelagianum Incõtinentia (inquit) omnium uitiorum mater est, quæ uel licita uertitin uitiũ. Ex cõtinẽtia cõtrario habitu Incõtinentia dinoscitur q̃ sit mala. Cõtinentia autẽ secũdũ Stoicos est inuiolabilis rectę rationis affectio. Vel aliter Cõtinentia est habitus prauis uoluptatibus insuperabilis. Socrates ait Continentiam esse corporis uoluptates fugere. Lactan capite xxiij. sexti Diui. insti Continentiæ genus (inquit)

mulieresq; extra ambitum collocatas [a] meretricio ornatu insignes. Et ualde (inquam,) Ex his, hæc incontinentia [b] nuncupatur. Quid hic potissimum astant? Eos (inquit) [c] obseruant, qui á fortuna quippiam acceperunt. Quid tum deinde? Exiliũt atq; amplexantur eos, & adulantur, & ut penes maneãt obtestantur uitã iucundam, atq; labore omni, & incommodo uacuam illis affore promittẽtes. Si quis [d] itaq; persuasus earum blanditijs eò se contulerit, tantisper illi suauis uidetur ea conuersatio, quoad hominem titillauerit, deliniueritq;, postea secus. Vbi enim [e] resipiscere cœperit, tũ demum ab ea se non tam oblectatum, quam absumptum, & contumelijs [f] affectum intelligit. Quo fit, ut cum omnia prodegerit, quæ á fortuna fuerat consecutus, tunc illis mulieribus [g] inseruire, atque

quasi fastigium est, omniumq; consummatio uirtutũ, ad quam si quis eniti, atq; eluctari potuerit, hunc seruum dominus, hunc discipulum magister, agnoscet, hic terram triumphabit, hic erit consimilis Deo qui uirtutem dei cœperit. Tradit Aristoteles. vij. Ethicorum. Constantiam in resistendo, Continẽtiam uerò in superando consistere. c *Eos obseruant, qui á fortuna quippiam acceperunt.*) Meretricum consuetudinis perlegans, uerissimaq; descriptio. Nam nisi huiusmodi eius astus a fuerint, omnes earum non secus ac aspidum commertia deuitarent. Optima pauperies aduersus meretrices antidotus. Non secus pauperiem fugiunt meretrices, quam feles mures, columbæ accipitrem, lupam agnæ. Nulla meretricibus iuuentæ cura, nulla pulchritudinis, uirium nulla corporis, constantis fortitudinis nulla, prudentem spernunt, rident elegantiam. His *dummodo sit diues barbarus ipse placet.* Palutinus Peniculus in Menechmis. Meretrix (inquit) tantisper blanditur, dum illud, quod rapiat, uidet. Rursus Dinarchus apud eundem Plautum in Truculento de meretricibus loquens. In melle sunt linguæ sitæ uestræ, atque orationes. Corda in felle sunt sita, atque acerbo aceto. Linguis dicta dulcia datis, corde amara, factis amantis, si quid non dabunt. Elegantem meretricum detestationem, leges apud Salomonem prouerbiorum cap. 5. Antisthenes dicere solitus est, sicut meretrices bona præter mentem, & prudentiam amatoribus precantur, & optant, sic & adulatores ijs, cum quibus uersantur. Cynicus Diogenes scorta pulchra, reginas uocabat, quod non secus ac reginæ in ueneratione sint, & multi quæ iubent, faciant. Idem Diogenes Cynicus (ut refert Laërtius lib. 6.) Formosa scorta, lethali mulso similia esse dicebat. Idem Olympionicen intuens, in scortum frequenter intendentem. En (inquit) aries Martius á puella uulgari per collum captus abducitur. Refert Lactan. cap. xvij lib primi. Venerẽ primũ artem meretriciam instituisse, authoremq; mulieribus in Cypro fuisse, uti uulgo corporum quæstum facerent. Quam sancta apud Seres ex lege nata consuetudo, apud quos nulla mulier meretrix, nulla adultera, Lege Eusebium cap. 8. sexti præpati. Euang. Itidem præcipitur in lege domini, Deuteron. capite xxiij. d *Si quis persuasus.*) Meretricum persuasio, nisi tantillum affuerit sapientiæ, summorum ora torum persuasionib. est efficacior. Nam (ut inquit Salomon) apostatare faciũt etiam sapientes. Huc accedunt quæ in prouerbio. Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis, a nobis in Hecatostichis sunt relata. e *Vbi resipiscere cœperit.*) Hæc resipiscentia post firmatam cupidineam consuetudinem, albo coruo rarior esse solet. Ergo uel á principio resipiscendũ, uel, q'd' tutius est multò, totis neruis cauendũ, ne ijs Adamantinis laqueis capiamur. f *Contumelijs affectũ intelligit.*) Post tam ingentẽ iacturã sui, facile isthanc percipere contumeliam. Sed (ut inquit Satyricus) *furor est post omnia perdere naulum.* g *Inseruire.*) Hoc mulierum genus, ab amatoribus opes expostulat, uel seruitium. Consequens igitur, ut dilapidatis iam

ris iam cunctis opibus, ŋ tandem mulieribus illis inseruire cogantur. Sed quid turpius, quã fieri meretricũ mancipiũ? Rursus, uita turpitudinis incrementũ sortiitura fine. Ergo furtũ, sacrilegiũ, periurium proditio, deprædatio, & quæcunq; ijs similia, turpissima sint necesse est, quæ meretricum causa facta noscuntur. Vitiorum quædam lucri causa cõmittuntur, quædam lucro iacturam afferũt haud modicã. a *Vbi uerò eos defecerint.*) Legendum uidetur. Vbi igitur eis omnia defecerint. Græci enim sic habetur ὅταν δὲ αὐτοῖς ἐπιλείπῃ. Huc accedit famosum Iuuen. carmẽ.

Vnde habeas quærit nemo, sed oportet habere.

inhonesta omnia sustinere, & turpia quæque, ac perniciosa illarum gratia, cogitur admittere, Veluti furtum, sacrilegium, periurium, proditionem, deprædationem, & quæcunque his similia. Vbi [a] uerò eos defecerint, punitioni [b] addicuntur. Et quænam hæc est? Vides ne retro eas [c] quandam ueluti bestiolam, locumq; pariter angustum & tenebrosum? Vbi etiam turpes ac sordidę, pannosæq; mulieres uersari uidentur. Et ualde inquam. Ex his igitur (inquit) quæ flagellum tenet [d] Punitio nuncupatur. Quæ caput intra genua habet, [e] Tristitia. Quæ uerò capillos [f] suos euellit, Dolor. Hic alius uerò qui deformitatem, macilentiam, & nuditatem præferens iuxta eas accubat, ac deinde, similis illi turpis, & macilenta quædam, quinam sunt?

b *Punitioni addicuntur.*) Sũt ŋ ἡ τιμωρία, supplicio interpretẽtur. Sed punitio, & supplicium aut nihil inter se differunt, aut parum. Est autem punitio, animaduersio, castigatioq; pro præuio delicto à se illata, uel iudice. Hæc autem cõtumelia uacare debet. Neque ad eius, qui puniet aliquem, aut uerbis castigat, sed ad reipublicæ utilitatem referri. Cauendum est etiam, ne maior pœna, quàm culpa sit, & ne ijsdem de causis alij plectãtur, alij ne appellẽtur quidem. Prohibẽda autem maximè est ira puniendo. Nunquam enim iratus, qui accedet ad pœnam, mediocritatẽ illam tenebit, quæ est inter nimium, & parum, quæ placet Peripateticis. Hęc & plura ex primo officiorum M. Tullij, titulo 30. ne dispendio diu quærites. Et Deuteronomij cap. 25. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. c *Quandam ueluti bestiolam.*) Incertum legendum ne sit θηρίον μικρόν, an θύριον μικρόν. Primũ bestiolam, secundum ostiolum significat apud Græcos. Locum Philippus Beroaldus antea prænotauit. d *Quæ flagellum tenet.*) Veteres tam ultruti, quã uitio deum quempiam præficiebant, uel deam. Præterea sicut Ioui fulmen, Neptuno fuscinam, Marti ensem, hastam Palladi, sagittas Phœbo, Dianæ Pharetram, clauam Herculi, uirgam Mercurio, Baccho thyrsum, facem Cupidini, tribuebant, sic & Punitioni flagellum. Verũ, si pro scelestorum meritis sit quilibet puniendus, uix tot Punitioni flagella sufficerent, *quot littus arenas,* *Quotq; fretum pisces, ouaq; piscis habet.* Punitionum quædam puniendo insistit, quædam ex officio, præsidi demãdatur. Hæc frequenter aut nulla penitus, aut commisso scelere multo minor. Illa reo inhærens iugiter, crimi num magnitudinis comitatur uestigia Primam Theologi remorsum nuncupant conscientiæ. Tam de hac, quàm illa sic eleganter, ac uerissime Saty. 13. cecinit Iuuenalis

Exemplo quodcunq; malo committitur, ipsi
Displicet authori. Prima hæc est ultio quod se
Iudice nemo nocens absoluitur, improba quamuis
Gratia fallacis prætoris uicerit urnam.

e *Tristitia.*) Tristitiam, quæ λύπη, nuncupatur à Græcis, dicunt esse ægritudinem permanentem, alțius insitam animo, atq; crescentem. Augustinus cap. 8. primi lib. eius operis, quod de Consolatione mortuorum, inscripsit, ex Diui Pauli sententia, duas esse dixit tristitias, unã bonã, & alterã malam, unã utilem, & alteram inutilẽ, unam quæ saluat, & alterã quæ perdit. Itidem fermè refert cap. 8. lib. 14. Ciuitatis dei. Peripatetici (ut epistola 85. refert Seneca) sine tristitia eũ dici aiunt, qui nõ est obnoxius tristitiæ, nec frequẽs, nimiũ ue in hoc uitio. Illud enim esse humanã uitam negare, alicuius animũ immunem esse tristitia Annotat Seruius 1. Aene. exponens illud. *Supplicitem tristis,* multis de causis tristitiã prouenire, utpute per iracundiã, per grauitatẽ, per religionẽ, & per dolorẽ. Scribit Apuleius 6. de Asino aureo, Tristitiã Veneris esse ancillã. Qui nimia tristitia affecti sunt, perosi circunstantes, solẽt intra genua caput condere. Philopides dicebat, omnis tristitiæ tẽpus esse medicũ. Nam malis omnibus medetur tempus. Socrates dicebat neminẽ sine tristitia esse posse. Cætera in prouerbio. Ante os est animus, retulimus ex Manilio. f *Quæ capillos suos.*) Dolor est motus asper in corpore à sensibus alienus. Vel sic. Dolor est ægritudo crucians. Author Cic. 2. & 4. Tusc. q. Stoici (ut Laertius refert lib. 7.) dicunt

dolorem esse irrationabilem animi contractionē. Eius species, Misericordiā, Inuidiā, Aemulationem, Zelotypiā, Angorē, Cōturbationem, Trisitiā, Mœrorē, Cōfusionē. Fermè similia scribit Cic. 4. Tusc. q. Doloris Originē, id est, efficientē causam, 3. Tusc. q. explicat M. Cic. a *Luctum appel.*) Luctum M. Cic. 4 Tusc. q. dicit esse ægritudinē ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo. Qd' si sic eū definias. Luctus est ægritudo, ex eius rei, q̄ chara fuerit, amissiōe acerba, erit definitio generalior, ac huic aptissimè quadrans loco. Sunt qui dicāt, luctū esse, quandam uitiorū sequelā, ex pœnitētia scelerū prouenientem. Donatus exponens Ver. illud 6. Aen. *Luctus & ultrices*, ait luctus & aliarū Orci pestiū, sordidū, 7 c miserabilē cultū esse. Seneca cap. 7 de Cōsolatione ad Martiā, elegāter ostēdit, luctum ex charariū rerum amissione, breuem esse debere. Temperandi luctus tam publici, q̄ priuati apud Romanos modū, refert ex uarijs authoribus Petrus Crinitus cap. 12. 19. de Honesta uoluptate uolumine. In luctu præsertim hæc detestabilia sunt. Pedores muliebres, lacerationes genarum, pectoris, fœminū, capitis percussiones. Cic. 3. Tusc. q lib. quo loco de turpi luctu non pauca refert ex Home. Actio. Bione. Neratius L. 2 tit. 2. 3. Digestorū. Non solent lugeri (inquit) hostes, uel perduellionis dānati, neq; suspēdiosi, neq; qui manus sibi intulerint nō tædio uitæ, sed mala conscientia. Diuus Hieron. cap. 5. super Matthæū docet magis lugendū propter cōmissa peccata, q̄ ꝓpter mortuos, aut rerū ipsarū amissionē. Sanè aduertendū, luctū tanto rationabiliorē esse, quanto ꝓ re turpiore, ac dānosa magis, lugere cōtigerit. Luctus tempore cibis abstinent, deturpant sese cinere, aut puluere, crines dilaniāt, aut uestes. Quem morē explicuimus alibi satis multis. b *Ipsius sororem.*) Mœstitia, mœror, atq; tristitia, ijdē ferme sunt affectus animi. Hæc ob plurimā cum luctu affinitatē, luctus sorores meritò dici possunt. Est aūt Mœror (ut Ciceroni placet) ægritudo flebilis. Stoici Mœrorē dicūt ægritudinē laboriosam. c *Cruciatur.*) Euripidē dicere solitū ꝓditū est, mœstitiā aut tristitiā hominib. parere morbū. Socrates interrogatus, qua ratione quis sine mœstitia tristitiaq; ducere uitam posset. Nullo modo id (inquit) fieri potest. Nemo enim est, qui aut ciuitatē, aut domū habitet, aut cū hominibus uerfetur, qui non tristetur interdū. Euripides dicebat non eum oportere beatū dicere, qui plurimas pecunias possideat, sed is potius qui sine tristitia est, beatus existimandus est. d *In aliud infelicitatis domicilium.*) Infelicitatis domicilium is locus dici potest, in quo nil adsit, quod iure desiderari queat, id est in quo sit carentia omnis boni, cum omnium malorum præsentia.

Hunc, sanè (inquit) [a] Luctū appellāt, illā uerò ipsius [b] sororē, Mœstitiā. His itaq; tradit, & eorū cōtubernio [c] cruciatur. Post denuo in aliud infelicitatis [d] domicilium truditur atq; reliquam uitā in omni miseria traducit, nisi fortè illi pœnitentia obuiā prodierit, Quid tum postea cōtingit? Si [e] Pœnitētia illi obuiā

Illic glomerantur in unum
Innumeræ pestes Herebi, quascunq; sinistro
Nox genuit fœtu, nutrix discordia belli,
Imperiosa fames, letho uicina senectus,
Impatiensq; sui morbus liuorq; secundis
Anxius, & scisso mœrens uelamine luctus.
Et timor & cæco præceps audacia uultu,
Et luxus populator opum, cui semper adhærens
Infelix humili gressu comitatur egestas.
Fœdaq; Auaricia complexa pectora matris
Insomnes longo ueniunt examine curæ,
Complentur uarioq; ferrata sedilia cœtu.

Seneca epistola 39. Tunc (inquit) consummata est infelicitas, ubi non solū turpia delectāt, sed etiā placent, & definit esse remedio locus, ubi q̄ fuerunt uitia, mores sunt. Fuerunt ut (in primo de som. Scip. refert Macrobius) qui inferorū pœnas in ipsis humanis corporibus, fuerint assignare conati. e *Si pœnitentia obuiam fuerit.*) Pœnitētia (ut pauca in præsentia cōtingamus) est cōmissorū a' se scelerū spontanea detestatio, ad uitā meliorē præparans pœnitentē. Nisi enim uitiorū nos pœnituerit, ad uirtutum decus, non datur accessus. Hæc aūt si uera fuerit, addit Pœnitenti, non peccandi in posterum uoluntatem. Agere enim pœnitentiā, nihil aliud est, q̄ profiteri, & affirmare, se ulterius nō peccaturū. Lactant. cap 13. lib. 6. Idē author ca. 24 eiusdem uoluminis. De hac materia differit copiosè. Nō grauabimur adscribere uerba authoris eiusdem ex cap. 6. operis, cui Epitomē nomen indidit. Nec patitur (inquit) cōditio fragilitatis humanæ esse quenq; sine macula, ultimū remediū illud est, ut cōfugiamus ad pœnitētiam, quæ nō minimū locū inter uirtutes habet, quia sui correctio est, ut cū fortè aut re, aut uerbo lapsi fuerimus, statim resipiscamus, aut nos deliquisse fateamur, Oremusq; à deo ueniam, quā pro sua misericor-

misericordia,non negabit,nisi perseuerabimus in errore. Magnũ est pœnitentiæ auxiliũ,magnum solatium. Illa est uulnerũ,peccatorumq́ sanatio,illa spes,illa portus salutis,quã qui tollit, uiã uitæ sibi amputat. Quia nemo esse tam iustus potest,ut nunq̃ sit ei pœnitentia necessaria. Nos uerò & si nullũ sit peccatorũ,cõfiteri tamẽ debemus,& ꝓ debitis nostris identidẽ deprecari,gratias agere etiã in malis. Hoc enim semper obsequiũ domino referamus. Scelerum pœnitentia etiam celebris apud ethnicos. Naso epist. 14.

fuerit,eripit eum ex [a] infortunijs,& alterã [b] illi opinionem,alterũq́ illi desideriũ imprimit,per quod ad uerã [c] disciplinã perducit,& ad eam quę falsa disciplina nuncupatur. Quid tũ postea? Si (inquit) [d] eam opinionem susceperit,quæ ad uerã disciplinã peruehat, ab ea mũdatus,[e] expiatusq́ salutẽ, beatitudinẽ, felicitatem,in uniuersa uita lucraturum. Si secus, denuo à falsa illa opinione [f] seducitur. O Hercules quã magnum est hoc aliud [g] discrimen? Hæc autem inquã ego, falsa [h] disciplina, quænam est? Vides ne alterũ illum ambitum? Video inq̃ ego. At qui extra ambitũ

Pœniteat scelerũ Danaũ, seueraq; sororet,
Hic solet euentus facta nefanda sequi.

Iuuenalis Satyra prima.

Hac animante tuba galeatũ sero duelli
Pœnitet.

Catholicũ Senecæ in Agamemnone assertum, sic inquientis.
Quẽ pœnitet peccasse, penè est innocens. Ouidius epist. prima quarto de Ponto.

Sæpe leuant pœnas, ereptaq́ lumina reddunt.
Cum bene peccati pœnituisse uidẽt.

Quo loco plura leges in eãdem sententiam. Monendus peccator quilibet, ne procrastinet pœnitere delicti. Prosperi in sero agentes scelerum pœnitentiam uersiculi duo sunt.

Conuerti ad rectos mores, & uiuere sanctè
In Christo meditans, quod cupit acceleret.
Cedant uirtuti uanarum obstacula rerum,
Ne perdat uoti tempora, lenta fides.
Quid iuuat in longum causas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna salus?
Scimus correctis ueniam non esse negandam,
Sed nulli nostrum est ultima nota dies.

Locis alijs annotauimus auricularẽ scelerũ cõfessionẽ,fuisse etiã apud Ethnicos. Ingens nimirũ apud quosdã Theologos,de pœnitentia disputatio. a *Eripit eum ex infortunijs.*) Non paruũ certè creditur infortuniũ diu esse mancipiũ uitiorũ. Nedũ à peccato,sed ab ijs etiã,quæ peccatũ sequũtur,uera pœnitẽtia eripit pœnitentẽ. b *Alteram illi opin.*) Diuersam ab ea opinione,qua prius opinabatur frigidis opinionibus,feruidis cõcupiscẽtijs,ferinisq́ uoluptatibus inseruiendũ penitus. c *Ad ueram discip.*) Aptis tamen medijs præcedentibus. Non enĩ facili tramite,uerã attingimus disciplinã. Signũ euidẽs,quod pauci adipiscãtur eandẽ. Ad falsam aũt disciplinã,nedũ procliue,sed lubricũ certè,atq; per præceps iter. d *Si eam opinionem, &c.*) Explicat,q̃ sunt eius opinionis,q̃ ad uerã disciplinã peruehit opinantem, cõmoda,atq; fructus. Rursus insinuat,q̃ sunt cõtrariæ opinionis incõmoda. Prudens qui hac cõtempta, illã prosequitur accuratè. e *Expiatus.*) Nulla uerior expiatio,q̃ ea,quæ expiat morbũ animi. Expiandi ritum ex uarijs retulimus locis alijs. f *Seducitur.*) Propriũ falsæ opinionis est,seducere opinantem. g *Aliud discrimen.*) Primũ discrimen,ingensq́ periculũ tunc subimus,cum acerbum, tristemq́ ignorantiæ potionẽ, Suadela præbente,ebibimus,& erroris. Immoderata uini potio sensus præpedit, hæc animum. h *Falsa disciplina.*) Falsa disciplina non rem, sed nomen tantũ participat disciplinæ. Falsa item disciplina nõ uerius disciplina dicenda est,quã homo pictus,homo. Rursus omnis intellectualis habitus ad ueritatis inuestigationem dicitur ordinatus. Falsa autem disciplina nequaq̃ potest ueritas indagari. Præstat multò nihil discere,quã falsam longo labore perdiscere disciplinam. Sicut ueræ disciplinæ scientia,finis,sic & falsæ disciplinæ deformis ignorantia,aut error. Effectus uerarum disciplinarum refert Seneca cap. 15. de Cõsolatione ad Albinam. Iacta (inquit) disciplinarũ omnium fundamenta. Nunc ad illas reuertamur,tutã te præstabunt,illæ cõsolabuntur,illæ delectabũt, illæ si bona fide animũ tuũ intrauerint,nunq̃ amplius intrabit dolor,nũq̃ sollicitudo,nunq̃ afflictionis irritæ superuacua uexatio. Et nulli horũ patebit pectus tuũ. Nam cæteris iam pridẽ clausum est. Hæc q̃dẽ certissima præsidia sunt,& quæ sola te fortunæ eripere possunt. Sed qui (inquies) inter *ψευδοπαιδείας* amatores connumerandi sunt? Quæstio non lectori tantum pensitanda,sed ei maximè,qui delegerit sibi docendi munus. Verũ cum locus hic longam nequaq̃ patiatur Iliada, indicis officio libuit in præsentia tantum uti. Dicam paucis quænam falsa disciplina putãda sit. Falsa disciplina est,quæ suadet peritissimus.

in [a] uestibulo mulier quædã assistit, quæ [b] mũdiciã, cõstantiamq; nõ mediocrẽ prætendit. Apprime inquam. Hanc igit̃ (inquit) pleriq; homines, & uulgus uocant disciplinã, cũ falsa potius disciplina sit. Huc sanè [c] prius applicant, qui salui fiũt, ubi ad ueram disciplinam peruenire uoluerint. Nunquid alius ad ueram disciplinam aditus non patet? Patet [d] inqt. Hi uerò intra ambitũ declinãtes, qui nam sunt homines? Falsæ, inquit, disciplinæ sunt amatores decepti, seq; opinantes ueræ disciplinæ contubernio frui. Et qui nam uocantur hi? Alij (inquit) [e] Poëtæ,

simis, pueros anteponere. Quæ suadet discipulo, ut docto sese præferat præceptori. Quæ Mineruam oris, pectoris Mineruæ præferendã putat. Quæ ex infantili quapiam noticia, de rebus maximis fidenter audet ferre sententiam, id est, quæ altiora se quærere non ueretur. Quæ ex loco quopiam perperã intellecto, syncerã reprobat ueritatem. Quæ spreta sana doctrina, ad fabulas sese aniles cõuertit. Quæ habentem non in uerum finem dirigit, sed auertit. Quæ homini tribuit, quæ sunt Dei, id est, quæ spreto fine ultimo, præfigit sibi media tãquam finem. Hoc est, quæ creaturas creatori præfert. Quæ ueræ fine abutitur disciplinæ. Quæ inflat, non ædificat. Quæ contra uniuersalẽ ecclesiã erigit supercilia. Quæ præfert matrimonium cœlebatui, id est, Dianæ Venerem, hoc est ea, quæ terram replent, ijs quæ cœlũ. Quæ Lutherum nedũ scholasticis doctrina & sanctitate illustribus, sed primarijs ecclesiæ doctorib. ausu prætulerit temerario. Quæ solam fidem, quæ sine operibus mortua est, homines saluare absque ullo bono opere, constanter affirmat. Sunt & ijs persimiles falsæ disciplinæ mille aliæ. Et ut paucis plura complectar, falsæ disciplinæ amatores cẽsendi sunt, qui falsum, uerũ esse probare nituntur, aut contra, id est (ut Esaiæ uerbis utar) qui dicunt malum bonum, & bonum malum. Ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras &c. Ab ijs disciplinis Paulus doctor gentium deterrens cap. ult. ad Hebræos sic inquit. Doctrinis uarijs, & peregrinis nolite abduci. optimum est enim gratia stabilire cor, nõ escis, q̃ non profuerunt ambulantibus in eis. Huc accedunt q̃ scribuntur Dist. 37. Decretorũ, & tit. 1. 5. ff. Socrates, quẽ præceptorẽ Cebes sequi uidetur, omnẽ speculationẽ, quæ circa mores hominũ non uersaretur, falsam disciplinã esse dicebat. Propriè aũt Sophisticam, falsam nuncupãt disciplinã. Est aũt Sophistica apparens sapientia, nõ existens tamẽ. a *Extra ambitum in uestibulo as.*) Non caret ratione, quod falsam disciplinam extra ambitũ in uestibulo assistere dicit. Hæc enim cuiuis homini sese offert nec quæsita. b *Quæ mũditiam, &c.*) Insinuat, quibus soleat falsitas suaderi. Deus (inquit Lactant. cap. 1. tertij) hanc uoluit esse naturam, ut simplex & nuda ueritas esset luculentior, quia satis ornata per se est. Ideoque ornamentis extrinsecus additis, fucata corrumpitur. Mendacium uerò specie placet aliena, quia per se corruptum uanescit, ac defluit, nisi aliunde ornatu quæsito, circumlitum fuerit. c *Huc sanè prius applicant.*) Distinctione xxxvij. Decretorum Quæritur an, secularibus literis oporteat sacerdotes esse eruditos? Quo loco plura de utilibus, ac inutilibus disciplinis ex nobilibus authoribus referuntur. Multum diuq; uera disciplina à priscis illis ueritatis indagatoribus, quæsita est, nec inuenta. Docet Aristoteles 2. Metha. uolumine. Non solum habendas gratias ijs, qui ueram disciplinam posteris tradiderunt, sed ijs quoq;, qui ueritatẽ non penitus attigerunt. Hi namq; & aliquid contulerũt. Habitum enim nostrum excitauerunt, acuerũtq;. Præterea qui de fine rerum ultimo tractauerunt, falsam plerumq; secuti sunt disciplinam. Itemq; cum ab imperfecto ad perfectum sit in artibus procedẽdum, par est, ut à falsa disciplina ad uerã sit hominibus procedendum. Falsæ disciplinæ dicuntur interdum, quæ oblectãdi magis gratia quàm mores componendi, sunt inuẽtæ. Veluti sunt, poëtica, oratoria, & cætera, quas Cebes enumerat parum infra. Veræ enim philosophiæ est ad deum finẽ omniũ, homines ordinare. Hinc Socrates non solum hominum cõsensu, uerũetiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, cõtemptis cæteris disciplinis, moralẽ philosophiã deuocauit è cœlo & in urbib. collocauit, & in domos etiã introduxit. Ariston dicere solitus, eorũ, q̃ à philosophis quærũtur, quædã facere ad nos, alia nihil ad nos, nõnulla esse, quæ supra nos sint. Ad nos faciunt, quæ de morib. scripta sunt. Nihil ad nos Dialectica, & quæ disputari solita sunt. Non enim ad uitæ correctionẽ, emendationẽq; cõferũt. Supra nos uerò, quæ de rerũ natura tractantur, quæ neq; à nobis cognosci possunt, neq; si cognoscantur, utilitatem ullam præbẽt. Pindarus eos, qui de natura ratiocinantur, disputantq;, imperfectum sapientiæ fructum capere dictitabat. d *Patet inquit.*) Ad bene sancteq; uiuendum, nihil aut parum faciunt disciplinæ hic relatæ. Verendum doctis Augustini dictum. Surgunt indocti, & rapiũt regnũ dei, nos aũt sapiẽtia nostra mergimur in profundũ. e *Alij inquit Poëtæ.*) Poëma (ut Stoici definiunt) est diuinarũ humanarũq; rerum imitationẽ cõplectens. Possidonius sic, Poëma est dictio numerosa, seu metrica, siue aptissimè iuncta

cta

cta,atq; operosæ orationis speciem excedens,ut *Maxima tellus,& louis æther.* Epicurus dicebat non fingenda,sed pangenda esse poëmata.Flaccus Horatius in Arte poëtica, triplicem dicit esse poëtarum intentionem.

Aut prodesse uolunt,aut delectare Poëtæ,
Aut simul & iucunda,& idonea dicere uitæ.

alij ᵃ Oratores, alij ᵇ Dialectici,alij ᶜ Musici,

Eam Poësim,quæ est delectationis tãtum causa,non iniuria for tassis, falsam dixeris disciplinã. Quæ uerò humanæ uitæ prodesse solùm uult,inter ueras disciplinas, meritò reposueris. Agit enim tunc artifex is philosophum uerius quàm poëtam. Hinc idẽ Horatius epistola i. primi de Homero loquens

Qui quid sit pulchrum,quid turpe,quid utile,quid non,
Planius,ac melius Chrysippo,& Crantore dicit.

Tertia poësis ex eo forsan inter falsas disciplinas locanda est,quod in scribendo regulam præterit aptam moribus.In uniuersum Poëtarum peculiare est,mali quippiam curioso nimis afferre lectori. Hi enim(ut Ciceronis.v. Tuscu.q.uerbis utar)lamentãtes inducunt fortissimos uiros,molliunt animos nostros.Ita sunt deinde dulces,ut non legantur modò,sed etiam ediscantur.Sic ad malam domesticam disciplinam,uitamq; umbratilem,& delicatam cum accesserunt etiam poëtæ neruos omnes uirtutis elidunt.Rectè igitur à Platone expulsi dicuntur ex ea ciuitate,quam finxit ille, cum mores optimos, & optimũ reipublicæ statum exquireret. At uerò nos docti scilicet à Græcia,hæc & à pueritia legimus & discimus hanc eruditionem liberalem,& doctrinam putamus. Hucusq; Cicero. Lege Eusebium cap.i.& ii.xiij.prępa.euang & Platonẽ ii.de Repub.uolumine.Zeno Cittæus dicebat ad perceptionem disciplinarum nihil esse alienius poëtica. Tam familiare poëtis mendaciũ,ut non iniuria abierit in prouerbium.Multa mentiuntur poëtæ. Refertur ab Aristot.i.Metaphy. Ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν,πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί. Sed multa iuxta prouerbium, mentiuntur poëtæ,Naso Elegiarum.iij.

Exit in immensum fœcunda licentia Vatum,
Obligat historica nec sua uerba fide. Claudianus contra Alaricum,
Omnia Vates in maius celebrata ferunt.

Lege M.Tulliũ in principio primi de Legibus. Huc accedunt quæ scribit Boëtius prosa prima primi Conso.philosophiæ. a *Alij Oratores.*) Et oratoriã inter falsas enumerat disciplinas. Tãta est enim excellentis orationis uis,ut possit quoties libuerit,falsum pro uerò, uel cõtra pro uerò falsum, male cautis suadere.Carmen enĩ cõpositũ,& oratio cum suauitate decipiens,capit mẽtes,& quò uoluerit, impellit. Lege Lactant. cap xv.quinti, & cap.xxi.li sexti. Extat de hac re tit. 9.li.viij.apud Val.Max.Fab. Quintil.ij. Orato.institut.li. in rubrica. An utilis sit Rhetorice. Hoc est cap.17. docet q̃ mala, quæue bona hominibus afferat eloquẽtia. Sed locos assignasse satis modò. b *Alij Dialectici.*) Dialectica,unde dialectici dicti sunt,est disputandi, differendiq; facultas,à uerbo διαλέγομαι,quod disputo,differoq; significat,sortita nomen. Plato autem ijs uerbis diffinit dialecticam. Dialectica est disputandi ars, per quam aliquid aut probamus, aut improbamus, ex interrogatione itidem, & responsione differentium. Possidonius,uerorum,falsorumq;,atq; neutrorum Dialecticam scientiam esse dicit. Versatur autem ipsa (ut Chrisippus ait) circa significantia,& significata.Stoici Dialecticam rectè differẽdi scientiam, circa orationem,quæ in interrogatione,& responsione consistit,uersari dicunt. Dialecticam nisi certis limitibus coarctetur, garrulitatem non ueram disciplinam,dixeris non iniuria. Hinc Epicuræi Dialecticam,ut deuios agentem,improbamq; repudiãt. Archesilaus philosophus Dialecticos illis similis esse dicebat,qui calculis ludentes urbanè,& iucundè decipiunt.Facetè Ariston Dialecticorum sermones aranearum telis similes esse dicebat,qui & siquid artificiosum indicare uideantur, attamen inutiles esse omnino. c *Alij Musici.*) Aegyptij (ut ii. bibliothecæ Diodorus refert) Musicam non solum inutilem,sed nocuam dicebant, tanq; uirorum animos effœminantem. Contrà (authore primo. Tusc q. M. Tullio.)summam eruditionem Græci sitam esse censebant in neruorum,uocumq; cantibus. Igitur & Epaminundas princeps meo iudicio Græcis fidib. præclare cecinisse dicitur. Themistoclesq; aliquot antè annos,quum in epulis recusaret lyram,est habitus indoctior. Ergo in Græcia (inquit) Musici floruerunt,discebantq; id omnes. Nec qui nesciebat,satis excultus doctrina putabatur. Mos præterea fuerat apud Græcos (ut Tarrhæus author est)ut q in conuiuijs canere nequisset, ignominiæ(credo causa)Lauri,uel Myrti ramo desumpto,ad illum canere cogeretur. Vnde in prouerbium abijt. ᾄδειν πρὸς μυῤῥίνην, id est canere ad Myrtum. Extat apud Quintilianum cap. xvij.li. primi de Musice & eius laudibus. Musicorum rursus ineptiæ abierunt ueteribus in prouerbium, ἀγαθὸς ψάλτης ἀγαθὸς ὀψωνητής. Hoc est bonus musicus,bonus obsonator. Refertur ab eodẽ Tarræa in prouerbiorũ collectaneis à principio. Plutarchus in Pericle. Cum audisset (inquit) Antisthenes Ismeniam optimũ

esse Tibicinem, respondit. Malus igitur. Nam si probus (inquit) esset, Tibicen non esset. Musicorũ uitium taxat Horatius Satyra tertia primi sermo.

Omnibus hoc uitium est cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare rogati, Iniussi nunquam desistunt.

Hunc locum exornant, quæ refert Aulus Gell. cap. 17. quindecimi, & cap. 4. uigesimi uoluminis suarum noctiũ. Ad ea breuitate studentes, lectorem remittimus studiosum. Ex ijs liquet, cur Musicam Cebes falsam nuncupet disciplinam. a *Alij Arithmetici, alij Geometræ, alij Astrologi.*) Mathematicam, cuius partes sunt tam Arithmetica, quã Geometria, id est, numerandi, ac metiendi scientia, apud Græcos in summo honore fuisse refert primo Tuscul. quæst. M. Cicero, At nos Romani scilicet, metiendi, ratiocinandiq́; utilitate inspecta, huius artis terminauimus modũ. Socrates (ut lib. secundo Laërtius

alij Arithmetici, alij a Geometræ, alij Astrologi, alij uoluptuarij, alij Peripatetici, alij Critici, & quicunque b eiusmodi sunt. Illæ autem mulieres, quæ uidentur circũcurrere prioribus illis similes, in quib. incontinentiam & reliquas una esse affirmabas quænam sunt? Illæ ipsę sunt c inquit. Nunquid etiam huc ingrediuntur? Ita per Iouem, in his simulqúe insipientia, neque ab opinione, ac reliquis malis euadent, priusquam d repudiata falsa disciplina, ueracẽ uiam ingressi fuerint, & e purgatoriam

annotauit) Geometriæ usq; eo dãdã operã monebat, quoad quisq; possit terrã mẽsura accipere, & dare. Pro ijs, q̃ de falsis disciplinis hic dicũtur, libuit Cynici Diogenis referre sententiã. Is enĩ Grãmaticos admirabatur, qd' cũ Vlyssis mala requirerent, sua ignorarẽt. Musicos itidẽ in ius uocabat, quòd cum Lyræ cordas cõgruè aptarẽt, animi mores incõcinnos haberẽt. Sed & Mathematicos carpebat, quòd solẽ, & lunã, & sydera intuentes, q̃ ante pedes essent negocia, negligerent. Oratores etiã agebat, qd' studerent iusta dicere, nõ aũt & facere. Cupidos quoq;, qd' pecuniã uituperarẽt, ac summè diligerẽt. Hæc ex Laërtio in uita Diogenis lib. 6. Voluptuarios eos uocat, qui nimiũ uoluptatibus, ac corporis delicijs intenti sunt. Mirũ Peripateticos primariũ philosophorũ genus falsæ disciplinæ amatores Cebetem dicere, nisi id reprehẽdat, quod præter modũ speculationi intenti fuerint. Vel qd' relatis mox disciplinis fuerint nimis dediti. Vel quod Cebetis, hoc est Pythagoricã, Parmenicã, Socraticamq́; sectam conari sint infirmare. Criticos nuncupat seueros nimis, ac superciliosos aliorũ dictorũ iudices. Quid dices de ijs Criticis, qui uix prima artis suæ callẽt elementa, & tamẽ spurcũ (qd' dicitur) os in cœlum ponere non uerentur? Nihil enĩ (ut Quintiliani uerbis utar) peius est ijs, qui paulũ aliquid ultra primas literas progressi, falsam sibi scientiæ persuasionẽ induerunt. Nam & cedere præcipiendi peritis indignãtur, & uelut iure quodã potestatis, quo ferè hoc hominũ genus intumescit, imperiosi, atq; interim sæuientes, stultitiã suã perdocent. Hactenus M. Fabius. Illud annotauerim in hac falsarũ disciplinarũ cõmemoratione, neminẽ omnino dãnandũ esse, qui bonis plurimis mala pauca quauis immiscuerit ratione. Arision dicente sibi quodã Antisthenis sibi cõplura minimè placere, adducto in medium Sophoclis testimonio. Rogauit, nũ sibi bona quædã habere uideretur? Ille se nescire dicẽte. Nõ piget (inq̃t) si quid ab Antisthene malè dictũ sit hoc indagare, & memoriter tenere. Si quid uerò boni, negligere, neq; meminisse uelle? Refertur à Laërtio lib. 7. b *Et quicunq; eius.*) Eos intelligit, qui non ad animũ, sed ad corpus potius ordinãt uniuersa. Quales fuerũt, Epicurus, Aristippus, Calliphon, Dynomachus, Diodorus, Hieronymus philosophus, itẽq; qui diuitias, honores, pulchritudinẽ, corporisq́; fortitudinẽ, ciborũ, Venereorũq; suauitatẽ, cunctis animi bonis longo præferunt interuallo. c *Illæ ipsæ sunt.*) Mira uitiorũ uis, ingenium, atq; natura, ut loca omnia, ætates omnes, statusq; cunctorum hominum, uiolentorum fulminũ instar, peragrent q̃ celerrimè. e *Purgatoriam uirtutem.*) Platonici quatuor uirtutum genera esse dixerunt. Politicas, purgatorias, Animi iam purgati, exemplares. Purgatorias (ut interim tria reliqua genera missa faciã) hominis esse dicunt, qui diuini capax est, solumq́; animũ eius expediunt, qui decreuit se, à corporis contagione purgare, & quadã humanorum fuga, solis se inserere diuinis. Hæc sunt otiosorum, qui in rerum publicarũ actibus se sequestrãt. Quæ aũt sint hæ purgatoriæ uirtutes, & qd' earũ officiũ, ex Plotini sententia, refert Macrob. 1. de som. Scip. uolumine. Sed ne dispẽdio Plotini locũ requiras diutius, adeas ca. 1. & 4. secũdi uoluminis, Enneadis 1. d *Priusquã rep.*) Tãgit, q̃ uerã disciplinã præire debeãt. Ea aũt q̃tuor esse dicit. Falsæ disciplinæ repudiationẽ. Veracis uiæ ingressum. Purgatiuæ uirtutis admissionẽ. A malis omnib. sequestrationẽ. Oppositorum natura est, ut simul in eodẽ esse nõ possint. Qui ergo uerã disciplinã nãcisci cupit, necesse est, ut falsam à se longo abijciat disciplinã. Animũ philosophi agro ingenuo similẽ esse dicũt. Ager aũt ingenuus, nisi malis prius herbis, atq; radicibus fuerit expurgatus, nobilem segetem procreare nequit. Sic & animus, nisi

fuerit uitijs liberatus, ueras disciplinas nequaq̃ adipisci potest. Id eleganter canit Boetius De Consolati. philosophiæ li. iij.

Qui serere ingenuum uolet agrum,
Liberat arua prius fruticibus,
Falce rubos, filicemq; resecat,
Vt noua fruge grauis Ceres eat.

Et infra rẽ concludens, sic inquit

Vera dehinc animum subierint.
Tu quoq; falsa tuens bona, prius,
Incipe colla iugo retrahere,

eorũ uirtutẽ admiserint, & mala omnia [a] quibus inuoluuntur, & opiniones & ignorantiam, & reliquã omnem prauitatem sequestrauerint, tum demum ita salui & incolumes erunt. Neq; [b] ullo unquã falsæ disciplinę commertio labefactari poterunt, [c] neq; horum studiorum gratia mali quippiam adipiscentur. Et quænam [d] hæc uia est, quæ ad ueram disciplinam ferat? Vides (inquit) locum illum [e] superiorem, ubi nullus inhabitat, sed solitudo ingẽs esse uidetur? Video. Preterea ianuam quandam [f] pusillam, ante quã uia quædam est, quæ non multum admodum frequentatur. Quippe quã pauci admodum terunt, quod accliuis, [g] & aspera, & saxosa uideatur. Et ualde inquam. Collis præterea quidam excelsus apparet, ad eumq; angustus admodum ascensus,

a *Mala omnia.*) mala omnia inquit non unum, aut alterum. *Quid te exempta iuuat* (inquit Flaccus) *spinis de pluribus una?* Id est, inquit Porphirion, quid prodest uno te carere uitio, & à tam multis possessum esse. b *Neq; ullo unquam falsæ disciplinæ commertio labefactari poterunt.*) Mira certè uis quarum uerę disciplinæ pręuiorum. Efficaciam similem Iouinianus hęreticus, in fidei Christi baptismate esse putabat. Ait enim eos qui semel fuerint baptizati, à Diabolo non posse tentari. Hunc errorem diuus Hieronymus ij. aduersus eundem Iouinianum uolumine, diluit eleganter. Hæc uera disciplina nihil est aliud nisi uera ueri Dei cognitio, quã uera eius dei tum dilectio, tum diuinorum præceptorum obseruantia comitatur. His tandem omnibus felicitas illa summa promittitur pro mercede. c *Neq; horum studiorum gratia mali quippiam adipiscentur.*) Intelligit ea studia quibus falsæ disciplinæ sese dedunt. Habentes enim ueram disciplinam, tum demum ijsdem studijs impunè uti possunt. Dum scilicet ea ipsa studia, ritè in ueram redigunt disciplinam. Nil prohibet enim ea studia à fine bono, boni etiam rationem sortiri. d *Et quænam hæc uia est.*) τοπογραφία, id est, uiæ ad ueram disciplinam elegans descriptio. De hac uia, quæ ad ueram disciplinam iter agentes ducit, satis multa diximus in præhabitis, dicemusq; deinceps, ubi sese obtulerit aptus locus. e *Locum superiorem, ubi nullus inhabitat.*) Detestanda hominum fermè omnium peruersitas, qui terrenis illecebris irretiti, nullam, uel exiguuam certè superiorum, id est, diuinarum rerum curam gerunt. Has ingens solitudo occupat, illæ tam frequentes, ut uix prægrandi copia ulterius capere quenquã possint. Superiores, ac diuinas res spernunt passim omnes, at terrenas illecebras equis atq; quadrigis cateruatim complecti festinant. Pro ijs uel uitam uolentes obijciunt, at illas non assis faciunt, aut flocci. Non mirum igitur si superiorem illum locum nullus inhabitet, sed solitudo uideatur ingens. f *Ianuam quandam pusillam.*) Ad ueram disciplinam, hoc est inclytam uirtutem, difficile principium, medium arduũ, præarctus ingressus est. Ob hoc territi pusillanimes, postposita uirtute, suauem sensibus uitiorum uiam, agminatim facilè amplectuntur. Verũ siquis uirtutis comites, promissaq; præmia mente tractauerit, sese constantissimè ad eã adipiscendam accingere neutiquã dubitabit. Sunt autem uirtutis comites, ut lib. quindecimo canit Syllius.

Honor, & laudes, & læto gloria uultu,
Et decus & niueis uictoria concolor alis.
Hanc cinctis lauro perducit ad astra triumphus.
Casta sibi domus, & celso stant colle penates,
Ardua saxoso perducit semita cliuo.
Aspera principio (nec enim sibi fallere mos est) *Prosequitur labor, adnitendum intrare uolenti &c.*

Quid per hanc pusillam ianuam intelligendum sit, docet Christus Mathei cap. vij. Intrate (inquit) per angustam portam, quia lata porta & spaciosa uia est, quæ ducit ad perditionem & multi sunt, qui intrant per eam. g *Accliuis aspera & saxosa uideatur.*) A uiatoribus sumpta translatio, quibus uia difficilis redditur, si fuerit pendula, atq; prærupta, in cliuum tendens, uepris aspera & acutis consita saxis nec multum admodum frequentata. Non dissimili figura à Plauto cœna scruposa dicta est, & à Seneca lapidiosus panis, de quibus figuris non pauca in Hecatostichis nostris aliàs annotauimus.

Virtutis uia (ut inquit Maro) *dexterum petit ardua callem,*
Difficilemq́ aditum primum spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in uertice summo. Hesiodus 1. Georg.
Est uia uirtutis contraria, sudor anhelus
Hanc sequitur, quæ se scrupulosis ardua cliuis,
In longum prorumpit iter, riget aspera primo.
Ingressu, leuis est postquā alta cacumina tanges.

Et Naso ij. Transformatorum (Nā huc authore Seneca de diuina prouidentia Phaëtontis fabula pertinet)
Ardua prima uia est, & qua uix mane recentes
Enituntur equi, medio est altissima cœlo
Vnde mare & terras ipsi mihi sæpe uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.

& qui multa profunda hinc [a] inde præcipitia offerat. Video. Hæc igitur (inquit) uia est, quæ ad ueram disciplinam ducit, Aspectu in primis formidolosa. Porrò circa collis superiorem partem, saxum [b] ingēs & præaltum usquæquaq; præruptum uides? Video inquam. Vides præterea mulieres duas supra saxum constitutas, pulchritudine, atq; habitudine corporis excellentes, ac manus perquam alacriter protendentes? Video, sed quænam inquā uocantur? Altera (inquit) [c] Cōtinentia, altera [d] Constantia nuncupatur.

a *Profunda hinc inde præcipitia*) Per profunda præcipitia, utrūq; uirtutis extremum Cebes intelligit. Idipsum extremum turba incolit uitiorum. De uirtutis medio diximus locis alijs. Virtutum ac uitiorum discrimen, in fine. iij. naturalium quæstionum Seneca retulit ijs quidem uerbis. Cito nequitia subrepit, uirtus difficilis inuentu est, rectorem, ducemq; desiderat. Etiam sine magistro uitia addiscuntur. b *Saxum ingens & præaltum.*) Per saxum ingens, ac præaltum, tum difficultatem, tum stabilitatem partæ iam uirtutis debemus accipere. Super hoc ingēs, præaltumq; saxum sunt Cōstantia, ac huius germana Continentia constitutæ. c *Continentia.*) Stoici Continentiam esse dicunt, inuiolabilem affectionem rectæ rationis, siue habitum uoluptatibus insuperabilem Socrates dicebat Continentiā esse corporis uoluptates fugere. Pythagoras robur maximum, & diuitias putabat Continentiam possidere, moriq; multo satius esse, q̄ animam incontinentia ac uitijs alijs contaminare, atq; polluere. Continentia (inquit Lactantius. cap. xxiij. li. sexti.) quasi fastigium est omniumq; consumatio uirtutum, ad quam siquis eniti atq; eluctari potuerit, hūc seruum dominus, hunc discipulum magister agnoscet. Hic terram triumphabit, hic erit consimilis Deo, qui uirtutem dei cœpit &c. De Cōtinentia, Abstinentiaq; extat titulus. iij. lib. iiij. factorum, ac dictorum memorabilium apud Valerium. d *Constantia*) Dicit Continentiam à malis, & Constantiam in bonis præbere ad ueram disciplinam tutum iter. Definiunt autem Constantiam, firmum animi propositum in bono consistendi. Differt autem authore Aristotele ca. vij. septimi Ethicorum, Constantia à Continentia. Nam Constantia (inquit) in resistendo est, Continentia uero in superando. Est autē aliud resistere, quàm superare, quemadmodum nō uinci, quàm uincere. Existimat M. Tullius. 1. officiorū, nihil esse, quod tam deceat homini, quàm in omni re gerenda, consilioq; capiendo, seruare constantiam. Ad hoc potissimum (ut canit Claudianus)

Hominibus data est constantia, fallere ne quid Infirmumq; gerant.

Non alienū ab hoc tū continentiæ, tū cōstantię cōsideratione illud est, qđ ex Epicteto refert Gellius c. 19. xvij. suarum noctium. Is enim Epictetus solitus est dicere, duo esse uitia multò omnium grauissima, ac teterrima, Intolerantiam, & continentiam, cum aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neq; ferimus, aut à quibus rebus, uoluptatibusq; nos tenere debemus, non tenemus. Itaq; (inquit) si quis hæc duo uerba cordi habeat, eaq; sibi imperando, atq; obseruando curet, is erit pleraq; impeccabilis, uitamq; uiuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat ἀνέχου, καὶ ἀπέχου id est, Patere & abstine,

a *Sunt autem germanæ.*) Sunt qui tradiderunt ex parente Ioue uirtutes omnes olim fuisse progenitas. Sicq; germanas inter se, cunctas esse uirtutes. Hinc natus gentilitatis error qui uirtutes esse deas quasdam putauerit. Verius Augustinus. iiij de Ciuitate Dei libro scribit, non Deas esse uirtutes, sed Dei dona potius. Qui de perfectis uirtutibus commentantur, tradunt eas à deo summo maximo, ortum ducere. In deum uerum, ueluti in finem ultimum, suapte natura dirigere possessores. Humanum intellectum ad rectè operandum, perficere. Rursus intima quadam, inter se copulatione cōnexas. Ob hæc fortassis Continentiam, Constantiamq; Cebes dicit esse germanas. Parum infra dicturus est, felicitatem matrem esse uirtutum. Protendunt autem manus alacriter altiora se cupiētibus adipisci, quoniam ad hoc uirtutes mortalibus datæ sunt, ut eorum imbecillitati opem ferant, simulq; hortentur,

ut

ut spretis terrenis, rebusq; iacentibus, cœlestia tandem, atq; sublimia ascendere nõ ueteantur. Verũ illuc aditus nulli patet, nisi prius optimis quis uirtutibus meruerit in hac uita. Notum Gregorianũ illud. Ad magna pręmia peruenirí nõ potest, nisi per magnos labores. Huc tendit Paulinũ oraculũ in ij. ad Timotheũ epistola. Non coronabitur nisi q legitimè certauerit. Delectet igitur mentem magnitudo præmiorũ, sed non deterreat certamen laborum. Hunc locum latè exequitur M. Cicero in eo libello, quem Somnium Scipionis inscripsit.

Nullam eo ferentem uiam animaduerto. Ipsæ a [a] prę cipitio illo descendunt, eosq; sursum ad se trahunt. Deinde [b] recreari, & quiescere iubent, ac paulopost fortitudinem, audaciamq; contribuunt, eosq; ad ueram disciplinam deducere se profitentur, & uiã ostendunt, quàm sit [c] elegans, quàm plana, quã peruia, q; nullis malis obnoxia, ut uides. Ita per Iouem uidetur. Videsne (inquit) ante illud nemus, locum quẽ dam, qui pulchritudinem, amœnitatemq; pratorum præfert, multoq; lumine illustratur? Et ualde inquã Animaduertis igitur in prati [d] meditullio ambitum [e] alium, & portam aliã? Ita sane, sed quonam pacto locus hic nũcupatur? Fortunatorũ [f] (inquit) domicilium. Hic eñ uirtutes omnes, & felicitas ipsa uersatur. Esto, inquam ego, eam esse loci pulchritudinem Quin, inquit, aspicis, prope portam quam [g] formosa, & constanti facie mulier existat, mediam indiscretam iam ætatem, habitum uerò, & ornatum

a *Ipsæ à præcipitio illo descendunt.*) Pietas plena uirtutũ natura, qđ sese ultrò nobis offerant, assistantq; quoties nitimur altiora conscẽdere. Nõ ergo nobis penitus desperã dũ q minus nos ad ea indipiscẽda fortiter accingamus, etsi ea ipsa, uim hominis longo interuallo superare uideantur. Hora. iij. tertij carminum de uirtute loquens.

Cœlum negata tentat iter uia.

Naso xiiij. Metamor.

Inuia uirtuti nulla est uia.

Et. xi. epistola tertij Tristium.

Subruere est arces, & stanua mœnia uirtus.

b *Deinde recreari, & quiescere iubent.*) Quod natura imbecillum est, solet continua, difficilique actione lassari, cui si quietem tribueris post laborem, pristinas uires tandem recuperat, & uigorem.

Ouidius in epistolis.

Quod caret alterna requie durabile non est,
Hæc reparat uires, fessaq; membra nouat.

Lege eundem primo de Ponto in ea Elegia, cuius principium est. *Iam mihi deterior.* Seneca in Hercule ferente. *Post multa uirtus opera lassari solet.*

c *Quàm sit elegans &c.*) Post ingentes labores, multiiugaq; uitæ nostræ discrimina statutum ijs primum gratius esse solet. Nec pręteritorum laborum atq; discriminum, grauis amplius recordatio. Ad bene sancteq; uiuendum maximè conferunt fluxarum rerum contẽptus. Summi boni cognitio. Spes firma non uacillans. Longa in bonis operibus consuetudo. Cum probis hominibus diutina conuersatio. Huic hominum generi ad ueram disciplinam uia, elegãs, plana, peruia, ac nullis malis obnoxia nimirum uidetur, d *In prati meditullio.*) In prati medio. De Meditullij significatu, diuersa tradũt Festus Pom. Boetius, ac Diuus Hieronymus. Hos adeat, si libuerit, lector cupidus, p prati Meditulliũ gẽtilium sapientes, uulgatos illos Elysios campos, Christianæ legis cultores, futurã beatorũ uitã. i. cõsummatã dei fruitionẽ, prudenter intelligũt. De ijs Elysijs cãpis in collectaneis nostris, in unũ redegimus ferme omnia. e *Ambitum alium.*) Incipit picturæ postremũ ambitũ circunscribere. Quam dextris auibus, quisquis is fuerit, creditur in lucem genitus, q ambitũ hunc tertium sit post corporalẽ mortẽ pperuo possessurus. f *Fortunatorum domicilium.*) Nemo fortunatior eo, quem propria uirtutũ opera, ad fortunatorum perduxerint domiciliũ. Quos gentiles fortunatos dicunt, nos honestiori uocabulo felices dicimus, atq; beatos. Fortunæ enim Christianis penè infame nomen. Quàm optabile cunctis id domicilium, in quo uirtutes omnes, & felicitas ipsa uersantur. Quàm longè ab hoc fortunatorum domicilio exulant, qui impiorum Gigantum more, & hoc ipso felicium cõtubernio uerarũ uirtutũ ac optimæ disciplinæ cultores feruidos, stentoreo boatu, sinistra fide, maledicisq; conuitijs, ppellere palã audent. g *Quàm formosa &c.*) Elegans ueræ disciplinæ descriptio. Nam ei formosam pulchritudinem, constantem uultũ, ætatem mediam, indiscretumq; habitũ, ornatũq; simplicẽ, & tandem lapidẽã firmitatẽ, decẽter tribuit. Quid n. uera disciplina, pulchritudine formosius, constantia immutabilius, ætate floridius, ornatu simplicius, soliditate firmius? Hic contrariæ qualitates falsæ disciplinæ cõueniunt

niűrit procul dubio. Media rursus ætas, cum sit firmior, atq; robustior, aptissima ijs est, qui totis neruis, sese applicant bonis studijs. Media præterea in re qualibet, commendare, præsertim solent. Sene. Tragœdus in Hercue Oetheo. *Quisquis medium defugit iter, Stabili nunquam tramite curret.* a *In quadrato lapide.*) Suprà, inconstantem, uolubilemq; fortunam in rotundo lapide consistere dixit, hic ueræ, solidæq; disciplinæ, quod sit secura, atq; munita, quadratum lapidem tribuit quã prudenter.

simplicem præse ferens. Eaq; non in rotundo, sed in [a] quadrato lapide secura, & munita consistit. Duæ præterea aliæ, quas tanquã filias una secum habere ui detur. Ita prorsus apparet. Harum igitur, quæ medium locũ tenet, Disciplina est, eam ueritas[b] & Persuasio comitantur. Cur autem hæc quadrato lapidi potissimum insistit? Ex eo (inquit) arguitur, quod ad eam peruenientes securo, & certo tramite proficiscuntur. Donationesq; traditas [c] tuto suscipiunt. Et quęnam illis ab ea dono dantur? Confidẽtia (inquit) atq; animus imperterritus. Hęc uero alia quænam sunt? [d] Scientia inquit, per quã graue nihil in uita perpeti unquã posse se intelligunt. [e] Quàm pręclara inquam Herculem munera. Sed quãobrem extra ambitum ita moratur? Vt (inquit) aduenientes excipiat [f] accuratè, ac uim illam purgatoriam instillet, [g] purgatosq;, ac prorsus emendatos, ita eos ad uirtutes introducat. Quonam pacto inquam ego, non intelligo. At intelliges inquit. Quemadmodum si quis grauiter ægrotans medicum accersiuerit,

b *Veritas & persuasio.*) Veræ disciplinæ peculiare est, aut uerè demonstrare, aut apparẽter suadere, quæ docet. Aptè igitur ueritas eam disciplinam, & persuasio ueluti eius filiæ, comitantur. c *Donationesq; traditas tuto suscipiunt.*) Dona ueræ disciplinæ diuersa sunt penitus ab ijs donis, quæ largiri cultoribus suis fortuna solet. Sunt autem (inquit) disciplinæ dona confidentia, animus imperterritus, atq; scientia. Veræ eñ disciplinæ cultores imperterriti, atq; suis bonis cõfisi, comite scientia, alta prosequuntur, atq; sublimia. Contrà bonorum fortuitorum possessores leporino terrore concitos, ac terrenis nebulis execæcatos, rarissimè confidentia comitatur. Quo fit ue humi prostrati, ferè nũq; ad ardua, id est, cœlestia caput tollunt. Diuitiarum amor abijt ueteribus in prouerbium *δειλὸς ὁ πλοῦτος*, Timidæ diuitię. Refertur à Tarræa in prouerbiorũ collectaneis. In prouerbio. Cantabit uacuus, non pauca annotauimus de hac re. d *Scientia per quam graue nihil &c.* Magistra rerum scientia edocet possessores, quæ in uita grauia sint perpessu, aut facilia. Præterea ex ignorantia prouenit, ut non uerenda, uereamur interdũ. Contrà nõ timeamus ea aliquando, quæ suapte natura, uel cõstantibus hominibus iure terrorẽ incutiũt. e *Quàm præclara munera.*) Hodie hæc munera, in bonis. f. confidentiam, honestis in rebus animũ intrepidum, dirigentẽ nos ad uirtutes sciẽtiã, plerũq; homines, alga extimant. uiliora.

O ciues ciues quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos. Hæc Ianus summus ab imo
Prædocet, hæc recinunt iuuenes dictata, senesq;
Læuo suspensi loculos, tabulamq; lacerto.

f *Aduenientes excipiat accuratè.*) Disciplinæ uirtutisq; ueræ, est, in uerũ finem recto tramite dirigere possessores. Et quod mirum est, sese ad id exhibeat non rogatæ. g *Purgator.*) A medicis, ut mox subdit, sumpta translatio. Vt enim corporis morborum semina purgatorijs medicamentis absumuntur sic quoq; quarundam uirtutum ui quadam peculiari animi uitiorum radices improbæ funditus euelluntur. Cõstat duplicem esse morbum, corporis unum, animi alterũ. Huic morbo duplici, duplex quoque medela reperta est. illa corporis morborum purgatiua, hæc animi. Tam illa, quàm hæc medela, ad intentam sanitatem, ueluti ad finẽ ordinata est. Fieri aũt non potest, ut in passum sanitas inducatur, nisi morbosa qualitas, id est, morbi causa, purgata prius fuerit, morbusq; depulsus longius. Verbi gratia. Aquæ intercutis curari morbus nequit, nisi eius ægritudinis causa submota prius fuerit.

Crescit indulgens (ut inquit, Flac.) *sibi dirus Hydrops,*
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit uenis, & aquosus albo
Corpore languor.

Cæcilius

Cæcilius Sabinus scribit Labeonem ijsce uerbis morbum definisse. Morbus est habitus cuiusq; corporis contra naturam, qui usum eius facit deteriorem. Lege Aulum Gellium ca. 2. quarti lib. suarum noctium. Plura Vlpianus tit. primo xxi. Digestorum uoluminis. L. prima Quem locum deprauatum ex Gellianis uerbis restituere lector poterit. Stoici autem (ut lib. vij. Laertius refert) ijs uerbis morbum definiunt. Morbus est opinatio uehemens eius rei, quæ uideatur expetenda. Rursus sicut in corpore casu gignuntur ægritudines (quas καταῤῥοὺς καὶ διαῤῥοίας hoc est catarrhos, & uentris effusiones dicunt) puta bilis, & pituita, ita in animo sunt quædam proclivitates, ut inuidentiæ, contentiones, ac similia. Plato quinque Medicinæ species esse scribit. Aliam quippe dici medicabilem, quæ morbis medicamenti potione subueniat. Aliam Chirurgicam, quæ sectione, & ustione curet. Tertiam, quæ sola uictus ratione, & ordine arceat ægritudines, appellariq; διαιτητικήν. Quartam, quæ ex celeri discretione morborum succurrat ægris, uocariq; νοσογνωμονικήν, id est, morborum rationem metientem. Quintam adiutricē dici, qđ strenuo auxilio doloribus continuò liberet. Vtinā totidem Medicinarum genera ad animum curandum infinitis penè uiriorū morbis grauiter laborantem sufficerent. Hic mentis obtusioni subiectus est, ille hebitudine affectus totus. Inertiæ imperium immotabile. Auarorū turba Arithmeticam exuperat rationem. Facilius littorum numerabis arenam, q̄ libidinosorū hominū explices multitudinem. Quis non inanis gloriæ morbo tumet? Apicius, & Philoxenus dinumerene gulæ milites. Curandæ mentis insaniæ nondum repertū Pharmacum. Coruo rarior albo est, qui nō sit alicui subiectus uitio. Verissimus Stoicorū παράδοξον. Πάντες οἱ μωροὶ δοῦλοι. Omnes stulti serui. Et quænam turpior seruitus q̄ detestandis uitijs inseruire? De hac seruitute uerissima uiris regula. Seruitutē (Vlpianus inquit) mortalitati ferè cōparamus. Felix ter & amplius, qui hac seruitute liberatus, ac scientia purgatus, ueræ sapientiæ cœperit inseruire. Hæc est unica purgatoria medicina, quæ amissam p ignorantiam uel malitiam, ægroto prius animo, restituit sanitatem.

purgatorijs statim medicamentis, omnes ægritudinis a causas eximere conatur. Atq; ita demum à medico reparatus, in sanitatem restituitur. Qui si medicis preceptis minus obtemperauerit, meritò repudiatus ab ea ęgritudine conficitur. Hæc intelligo in quā ego Eodem itaq; pacto, ubi quis ad disciplinā peruenerit probè curatur, & uirtute illius irroratur, ut q̄ primū mala omnia expurget eijciatq;, quibus aduenients implicabatur. Quænam hæc? [b] Ignorantiam atq; errorem, quem apud Suadelā ebiberat. [c] Arrogantiam Concupiscentiam, Intemperantiam, Furorem Auaritiā, & reliq̄ omnia, qb. [d] in primo ambitu fue-

a *Omnes ægritudinis causas.*) Sicut perfecti medici est omnem ab ægrotanti corpore procul morbum pellere, sic quoque purgatiuæ uirtutis est animum ipsum infectum uitijs natiuo candori suo penitus restituere. Qua de re in prouerbio *Qui dexempta iauas spinas de pluribus una?* diximus satis multa b *Ignorantiā atque errorem.*) De morbis ijs duobus, diximus satis suprà. c *Arrogantiam &c.*) Est aūt Arrogantia Modestiæ uirtuti contraria, quā dicunt superbā præsumptionē esse, per quā temeritas, atq; impudētia uanā sibi cōparat authoritatem. Aristoteles 2. ij. Rhetoricorum uolumine. Multa, inquit, de se dicere, ac polliceri, & aliena sua esse prædicare, arrogantis est. Lactan. cap. xxiij. tertij diui. insti. Arrogans est qui sibi audeat uendicare, quod humana conditio non recipit. Quàm graue crimen sit arrogantia ex Sapientis dicto colligitur. Abominatio domini (inqt) est omnis arrogans. Etiam si manus ad manū fuerit, non erit innocens. Prouerb. ca. xvi. Illud accuratè seruandū, qđ à M. Tul. primo officiorū li. relatū est. In rebus prosperis (inqt) & ad uoluptatē nostrā fluentibus, superbiā magnopere, fastidiū arrogantiāq; fugiamus. Nā ut aduersas res, sic secūdas immoderatè ferre, leuitas est, præclara est æquabilitas in omni uita, & idē semp uultus, eadē q; frons. Stoici Cōcupiscentiā dicūt irrationabilē esse appetitū, cui & ista subincidunt. Indigentia, odiū, cōtentio, ira, amor, iracundia, excandescentia. Intemperantia, cstā tota mente etiā à recta ratione defectio, sic auersa à præscriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queāt. Quemadmodum igitur Temperantia sedat omneis appetitiones, & efficit, ut hæ recti rationi pareant, cōseruatq; cōsiderata iudicia mētis, sic huic inimica Intēperātiā, omnē animi statū inflāmat, cōturbat, incitat. Omniū aūt perturbationū fontē esse dicūt Intēperantiā. Hæc de intēperātia mutuati ex iiij. Tuscu. q. M. Tullij. Furorē esse rati sunt mētis ad omnia cæcitatē, qđ cū maius esse uideatur q̄ insania, tamē eiusmodi est, ut furor in sapiētē cadere possit, nō possit insania Idē M. Tullius uolumine iij. mox citati operis. Censorius Cato dicere solitus est, iratum hominem à furioso solum tempore differre. d *Quibus in primo ambitu fuerat repletus.*) Is scilicet qui cogente Suadela, uitiorum cbiberat potionem. e *Satis emundatus fuerit.*)

Tanta

rat repletus. Vbi uerò d satis emundatus fuerit, quonam eum mittit? Intro inquit ad Scientiam, aliasq; uirtutes. Quasnam, [a] & quales? Vides ne intra portam coetum [b] mulierum quã bonæ indolis, atq; institutionis uidentur, q̃ inculto, ac simplici habitu prædite nihil se aut fictum, aut accuratius more [c] aliarum prætendentes? Video inquã. Sed quænam hæ uocãtur? Prima (inquit) [d] Scientia nuncupatur. Aliæ uerò huius germanæ sunt, [e] Fortitudo, Iustitia, Probitas, Temperantia, Modestia, Liberalitas,

Tanta est immaculatæ scientiæ, cæterarumq; uirtutum puritas, atq; candor, ut nihil immundum, nihilq; infectum uitijs secum conuersari patiantur, nec si uelint, natura repugnante, certè possunt.

a *Quasnam & quales?*) Græcè habetur *ποίας τινάς*, id est, ad quasnã? uel, quo, ad quasue? b *Coetum mulierum.*) Formosarum, pudicarumq; mulierum similitudine, demonstrat ipsarum uirtutum decorem, atq; præstantiam. Aduertendum non quemuis, bonis artibus capescendis aptum esse, sed is tantum, qui sit bonæ indolis, bene á pueritia institutus, non corporis, sed mentis potius studiosus & tandẽ qui sit ueritatis ipsius solers cultor. Hæc si defuerint, operam is luserit, atq; oleum.

c *More aliarum.*) Eas intelligit, de quibus in descriptione primi ambitus dixerat, non uides præterea intra portam mulierum meretricum multitudinem quandã diuersos aspectus, multifariosq; præferentium.

d *Prima Scientia nuncupatur.*) Appositè Scientiæ tribuit partes primas. Est enĩ scientia cæterarum uirtutum dux, atq; magistra. Nam hæc reliquis uirtutibus subiectam materiam deligit. Quæ sint agendi media patefacit, & tandem in uerum finem dirigit studiosos. Germanas esse uirtutes, diximus, parum antè. e *Fortitudo &c.*) Virtutes nominatim quasdam refert, quibus recto tramite ad felicitatem cunctarum uirtutum matrem facillime peruenitur. Harum post Scientiam, Fortitudo retinet locum primum. Est autem Fortitudo (ut iiij Tuscu. ex Pheri sentẽtia finit Cicero) animi affectio, legi summæ in perpetiendis rebus obtemperans. Vel est conseruatio stabilis iudicij in eis rebus, quæ formidolosæ uidentur subeundis, & repellendis. Vel scientia rerum formidolosarum, contrariarũq;, aut animo negligendarum, conseruans earum rerum stabile iudicium. Chrysippus autem Fortitudinem sic definit. Fortitudo est scientia perferendarum rerum. Vel affectio animi in patiendo, ac perferẽdo summæ legi parens sine timore. Fortitudo (ut li. de philosophia Apuleius ait) circũsistitur, hinc audacia, inde timiditate. Audacia quidẽ confidentiæ sit abundantię, metus uerò uitium deficientis audaciæ. Est autem (ut Plato inquit) officiũ fortitudinis, ne inter pericula, & terrores à iustitiæ tenore deuiemus efficere. Rursus fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilq;, nisi, turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa, uel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Author, ex Plotino, primo de Som. Scipionis Macrobius. Iustitiam Aristoteles esse dicebat uirtutem animi, cuiq; secundum merita distribuentem. Stoici (ut lib. vij. refert Laertius) dicunt Iustitiam esse scientiam eorum, quę eligenda sunt, quæq; fugienda, quæq; sunt media. Plato dicebat Iustitiam inter consortia & humanæ uitę commercia, non uiolandi iuris authorem esse. Huius uirtutis est, seruari unicuiq;, quod suum est. De Iustitia ueniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus humanitas. Probitas est uitæ integritas, in rebusq; omnibus bene inculpateq; uiuendi habitus. Vel, Probitas est habitus ea uitare docens, ob quæ commissa, solet iure uerecundia comitari. Qua de re lege Aristotelem cap. ultimo. iiij. Ethicorum. Annotat idem Aristoteles, ij. Rhetoricorũ, uiros probos, non pecunia, sed existimatione dignos esse. Interrogatus Aristippus quid esset admiratione dignũ in uita? Vir probus, inquit, & modestus. Inter Biantis monita refertur & hoc. Exerce probitatem. Probi natura est, ut nemini inuideat, author M. Cicero in eo libro quem de uniuersitate inscripsit Temperantiam. 2. de finibus bono. & malo. sic finit Tulli. Temperantia, moderatio est cupiditatum rationi obediens. Huius est nihil appetere poenitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur, modestia, uerecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Plato scribit Temperãtiam nos ad frenandas concupiscentias, ut à nulla uoluptate subigamur, honesteq; uiuamus, sua nobis lege præscribere. Cicero. v. Tuscu. q. moderatricem omnium commotionum, uocitat temperantiam. Lege Macrobium primo de Somnio Scipio. Laertiũ lib. iij. Plotinum li. ij. primæ Enneadis Sene. epistolis 88 & 121. Modesti, & temperati uiri uitã ita purã, sincerãq; esse oportet, inqt Aeschines, ut ne turpitudinis quidẽ suspitionem de se præbeat. Modestia. Eã uirtutem, quam Græci *σωφροσύνην*, appellant. M. Cicero. iij. Tuscu. q. tum temperantiam, tum moderationem, appellat, nonnunquã etiam modestiam. Est autẽ modestia uirtus docẽs omnibus in rebus

tempera-

temperamentum,modum'q; seruare. Cicero autem circa finem 1. Officiorũ ijs uerbis modestiam finit. Modestia est scientia earum rerum quæ agẽtur, aut dicentur loco suo collocandarum. Sunt qui *εὐταξίαν* dici uelint. Sed id non probat Cicero. Pythagoras omne nimium reprobans dicebat, non debere quẽpiam neq; laborum, neq; ciborum transgredi modum. Liberalitas est munificentiæ uirtus, amore studio'q; libertatis, benemerentibus, patriæ, propinquis, affinibus, amicis, pauperibus'q; honestis, tribuẽs facultates. Aristot. scribit 2. Ethicorum, circa dandas, capiendasque pecunias, mediam esse liberalitatẽ. Excessus uerò, defectusque (inquit) hinc prodigalitas, illinc auaritia. Pecunias autem appellamus (inquit idem cap. 1. 4. Ethicorũ) omnia, quorum extimatio mẽsuratur nũmo. Quo loco longus de liberalitate tractatus. Plura Tullius tit. 16. primi Offic. & titulo 14. secundi facit, quod annotat Vlpianus titulo 5. Digest. 19. Lege prima.

Continẽtia, Mãsuetudo. Heus inquã optime ego, q̃ [a] magna in spe sumus. Modò (inqt) intelligatis, & q̃ audítis, studiosè percipiatis. Atqui inquã ego accuratè, & diligẽter attendemus. Salui igitur, inquit, eritis. Vbi ergo eum ipsæ susceperint, quonam adducuntur? Ad matrem [b] inquit. Ea uerò quænã est? Felicitas inquit. Cuiusmodi autem hæc est? Vidésne uiam illam ad sublimem illum uerticem ferẽtem, [c] quem omnes ambitus

De Continentia diximus satis antè. Aristoteles secundo Rhetoricorum, definit Mansuetudinem depressionem, sedationem'q; iræ. Extat apud hunc ipsum Aristoteles capite 5. lib. quarti, de Mansuetudine. Pittacus à quodam iniuria affectus habens'q; ulciscendi se potestatem, impunè abire permisit. Venia supplicio (inquit) melior est. Hoc enim mitis, ac mansuetæ naturæ est, illud uerò ferinæ & truculentæ. Ita tamen (authore Tullio 1. offic.) probanda est mansuetudo atq; clementia, ut adhibeatur reipublicæ causa seueritas, sine qua administrari ciuitas non potest. Cassiodorus in expositione Psalmi 24. mansuetos dici ait, quasi manu consueti, hoc est tolerantes iniurias, non reddentes malũ pro malo. Miram mansuetudinis laudem exprimit Propheta in Psalmo 46. Suscipiens mansuetos Dominus, humilians autẽ peccatores usq; ad terram. Mansuetudinis præconium abijt ueteribus in prouerbiũ *πρᾳότερος περιστερᾶς, ἡ φίνη πελειάς*. Mitior columba. Sedens columba. Meminerunt Diogenianus atq; Suidas. Non est passus locus, ut de ijs cõmemoratis à Cebete uirtutibus plura in præsentia diceremus. a *Quàm magna in spe sumus.*) Quis non magna spe detineatur qui post à tetris uitijs purgationem, tam nobilium uirtutum felicitatis'q; sit cõmertio fruiturus? Spes enim præmij (inquit Seneca de moribus) solatium sit laboris.

b *Ad matrem inquit.*) Eleganter felicitatem, uirtutum matrem esse cõmemorat. Felicitas enim, cum sit ultimum uirtutum præmium, ad comparandas eas, stimulum inijcit hominibus atq; calcar. Iuuenalis Dictum oraculi instar habendum putant, *Quis enim uirtutem amplectitur ipsam Præmia si tollas?* Sunt qui uirtutes ueritatis filias esse dixerint. Author Philostratus in Heroicis. De uirtutũ germanitate diximus parum antè. Theologi scribunt uirtutes omnes, præter eas quas Theologicas uocant, quales sunt fides, spes, charitas, à Deo, potẽtia, obiecto, ac frequentatis actibus in esse produci. c *Omnes ambitus ueluti arcem suam amplectuntur.*) Sunt multò Pygmæis inferiores homunciones hodie, qui sublimis arcis huius q̃ optimè meritos ciues, Herculeos'q; custodes eiusdem, Bonasina proluuie fugare laborent. Sed uide candide lector, qua ij instructi acie quibus ue armis, inexpugnabilem hanc arcem, gigantibus inuictam olim, temerè demoliri conẽtur. His ante omnia, quotquot sunt, nulla cruentis Martis experientia. Nulla fugandorum hostium disciplina. Vecors ingenium. Infirmæ manus. Cœcutientes oculi. Non Mauortius, sed ranis ululis'q; peractus clamor. His pro sapientia furor. Imprudens impetus pro consilio. Inanis uulgi gloria pro uictoria. Damnatio perpetua pro mercede. His in bellum prodeũtibus cucurbitaceæ galeæ. Suilla colli tegmina. Dorsa ulmeis contecta maniplis. Cohors ferè tota cepeis in uolucris toracata. Rapacijs philanthropis'q; peltata. Cætera belli, quibus pios diuerberent, instrumenta, non opus eis aliunde petere. Nam dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Tutantur passim pingues & *ἀργεῖα* uentres, pudibundorum arma, in æmulationem Vulcani coniugis à Venere fabrefacta. Genua & ijs affinia, rigidæ sunt irreuerentiæ partes. Lubricorum pedum dux, præceps lapsus in uetita. Agminis totius summus imperator, *κακοδαίμων*. Dum hæc agerentur, felicitas suorum cõmilitonum concilium mox conuocat, quid scilicet in tanto hoc discrimine, aduersus hunc tam effœminatorum hostem, agendum foret. Placuit huius cunctis custodibus arcis, ut ueræ disciplinæ monitũ exquireretur, id'q; exequerentur per omnia. At illa rogata, iamiam ingenuis armis sese comitibus accingentibus, Sic infit. *Non est iaculis, hostisue petendus,*

Conscia succumbent audito uerbere terga,
Vt Scytha post multos rediens exercitus annos,
Cum sibi seruilis pro finibus obuia pubes

ueluti arcem suam amplectūtur? Video. Mulier [a] præcellens in uestibulo constituta super soliū excelsum sedet cultu non tam curioso quàm liberali, corona florentissima eleganter admodum capiti imposita. Ita prorsus uidetur. Hæc igitur, inquit, est Felicitas. Vbi igitur ad eam quispiam accesserit, quid rerū gerit? Ipsa, inquit, Felicitas eum potentiæ suæ corona circundat. Itidem reliquæ [b] omnes uirtutes, perinde ac maximorum [c] certaminum uictores coronari solent. Et quænā inquā ego certamina deuicit? Maxima, inquit, & maxima etiam monstra, quæ prius ipsum adsumebant, affli-

Iret, & arceret dominos tellure reuersos,
Armatam ostensis aciem fugere flagellis,
Notus ab inceptis ignobile repulit horror
Vulgus, & addictus sub uerbere torpuit ensis.

Sicq; seruilis hæc expeditio Punitioni æquitatis ministræ, consensu omnium demandata est.

Hæc mox diuorum iussis parere laborans,
In genus hoc hominum surgit sua cincta flagellis.
En ait ô superi (nec deest fiducia) monstra
Trans Styga, trans Herebum digno mandabo Baratro,
Infra Titanum tenebras, infraq; recessus
Tartareos, utrumq; chaos, quo ditis opaci
Fundamenta latent, hostisq; ubi pressus anhelet.
Dum rotat astra polus feriunt dū littora uenti.

Placuit insuper tū Felicitati, tū reliquis cœlitib. ut ob hanc fusorum uiliū seruorū uictoriā, merita Punitioni decerneretur Ouatio, cū hac rei gestæ patenti inscriptione.

Discite uaniloqui cœli non spernere ciues.

a *Mulier præcellens.*) Formosissimæ potentissimæq; mulieris cōparatione ac similitudine, exprimit felicitatis formam atq; naturam. Dat felicitati sublimem, præcellentem, tutissimumq; locum, quoniam felicitas suprema, præcellens, tutaq; hominis est perfectio, qua quis adeptus, nihil ultra desideaare queat. Dat solium atq; coronam, quod ei potentissimæ reginæ instar, uirtutes aliæ seruiant uniuersæ. Dat cultum non curiosum, sed liberalem potius, quoniā non in corpore, sed animo eius est ratio collocata. Florentissima, elegantissimaq; corona denotat nunq; felicitatem senescere, sed elegantē floridamq; iuuentam assiduè retinere. Eos præterea coronare solita est, qui fortiter constanterq; assiduè contra monstrosa uitia bellum gesserint, gerantq; continuò. Vnde ab imperatoribus sumpta Metaphora, qui uarijs coronarum generibus, fortes milites coronare solent. Vetus prudensq; excogitatum, præmijs non uulgaribus, ad bene fortiterq; agendum allicere, forsitan segnes aliàs. Hinc triumphales, Obsidionales, Ciuicas, Murales, Castrenses, Nauales, Oualesq; coronas, originem habuisse constat. Simili ratione Trophæum, Ouatio, Triumphusq; honorum omnium maximus, fortibus imperatoribus hostes ritè uincentibus, uictoriarum præmia, mira quadam utiliq; rebus publicis ratione, tributa sunt. Fuisset essetq; hodie lege sancitum quapiā, ut uitiorum immanissimorū mentis, atq; uirtutis hostium uictoribus, pro rei dignitate aliquod decens præmium, largiretur. Non tantam auarorum turbā per uicos omnes conspiceres, & plateas. Non tot Veneris nepotulos. Non tam confertam uentri deditorū cateruam. Vltra Sauromatas, rupesq; Caucaseas, mendacia, atq; periuria forsitan exularent. Non centum clauibus, milleq; repagulis munitas passim domos. Intemperantes Antipodum incolerent Hemispheriū. Quot sunt tempestate istac misera, qui Xerxis exemplo moti, præmium turpium uitiorū nec exiguū statuunt repertoribus? Dicas uelim, quibus hodie largiuntur honores, quibus amplæ opes, quibus rerum publicarum cura commissa, quibus mentis patefacta secreta, quibus uel maximatum adhibita rerum fides? & ut paucis hanc finiam querimoniam,

Aude aliquid breuibus Gyaris, & carcere dignum
Si uis esse aliquid, probitas laudatur, & alget.
Criminibus debent hortos, prætoria, mensas,
Argentum uetus, & stantem extra pocula caprum.

Et illud Claud. 2. in Eutrop. lib.

Nunc, qui fœdera rumpit
Ditatur, qui seruat ego, &c.

Est & Calliæ dictum improbum κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον, id est, lucrum pudore fortius trahit. Philto Plautinus in Trinummo. Pol pudere, quàm pigere præstat totidē literis. b *Itidem reliquæ omnes uirtutes.*) Scribunt Theologi iuxta uirtutum meritorumq; præponderans augmentū, felicitatem augeri supremā. Rursus uirtutibus alijs uel aliud præmiū respondere, uel præmij uberius incrementū. c *Maximorum certaminum.*) Hostes animi multò sunt teteriores, quàm corporis. Ergo illos, quàm istos, id est, uitia quàm infestas feras, grauius superare.

perate. Non mirum igitur si illorum certaminū, q̄ istorum uictores maiori præmio honestentur. Nulla est (inquit Seneca 3. natur. quæst.) maior uictoria, q̄ uitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate, paucissimi qui se. Has uirtutū uoratrices feras, nutriunt mali principes, qui uitiosis scelestisq́; hominibus fauent, bonos supprimunt, parcunt impijs, bonorū morum cultorib. præmia nulla ferunt. Ediuerso teterrima hæc monstra perimunt, qui uel sanctas leges sanciūt, uel sanctas prius, studiosè seruari laborant. In hoc animi monstra, perniciosiora sunt monstris corporis, quòd hæc semel tantū perimunt, illa q̄ diu adsunt. Hæc laqueis, catenisq́; in nostram ueniunt potestatē. At illa Adamātinis uinculis in seruitutem redigunt possessores. Hæc in morte corporis sæuire desinunt, illorū post mortē cruciat⁹ durior. Sed illud in hoc discrimine dignum quidem, quod sicut mōstra hæc potestatis nostræ nō sunt, ut penitus tollantur è medio, sic illa subsint iuri nostro, ut quoties libuerit, procul à nobis uel fugari possint uel duris saltem chamis subijci, ac lupatis. Facilè enim animi monstra ab eo superantur, qui sibi nouerit imperare. Vis habere honorem (inquit Seneca) dabo tibi magnū imperium, impera tibi. Scribit Plato & refert Eusebius cap. 11. 12. Præp. Euang. præcipuam optimamq́; uictoriā esse, seipsum uincere, sicut cōtra (inquit) turpissimū atq́; pessimū à seipso uinci. Idem Seneca Epist. 72. Quæ uicerim quæris? non Persas, nec extrema Medorum, nec si quid ultra Dahas bellicosum iacet, sed auaritiā, sed ambitionem, sed metum mortis, qui uictores gentiū uicit. a *In seruitutem redigebant.*) Maxima uictoria sit necesse est, qua eos in seruitutē nostram redigimus, qui nobis antea tyrannicè dominabantur. Vitia in seruitutē nostrā redigere, est eis non succumbere, sed eorum illecebris cōstanter resistere. Ex iure gentium sumpta Metaphora, quo sancitum est, ut ij qui ab hostibus capiuntur, serui sint capienti. titulo 5. primi Digest. L. Et seruorum quidem. b *Ignorantiam & errorem.*) De ijs duobus animi defectibus non pauca retulimus in præhabitis. c *Tetra & laboriosa.*) Fœda atq́; crudelia, & quæ non nisi summo labore uinci possunt, non memoranda uictoria, qua uel infirmos, uel non repugnantes uincimus. *Nam* (ut Martialis inquit) *nulla est gloria præterire asellum.* In pellendis aūt ignorantia & errore, labor duplex. Primus hæc duo ab animo diuellere, alter contrariā inducere qualitatē. Libuit huic loco Quintiliani ex 2. Instit. orat. lib. uerba subnectere. Qua in re mihi (inquit) non arbitror diu fabulandū, ut ostendam quanto sit melius optimis imbui, quantaq́; in eluendis quæ semel insederint uitijs difficultas cōsequatur, cum geminatum onus succedentes premat. Et quidem dedocendi grauius, ac peius q̄ docendi. Propter quod Timotheum clarum in arte tibiarum ferunt duplices ab ijs, quos alius instituisset, solitum exigere mercedes, q̄ si rudes erudirentur. Hactenus Quintil. uerba relata. d *Tristitiam, luctum, auaritiam, & incontinentiam.*) De tristitia, luctu, incontinentiaq́; morbis animi, abundè satis diximus in præhabitis. Restat, ut de auaritia pauca subnectamus. Stoici definiunt Auaritiam opinionē esse inhærentem de pecunia, quod honesta sit. M. Cic. 4. Tusc. quæst. referens eorundē Stoicorū de Auaritiæ definitione sententiā. Est aūt Auaritia (inquit) opinio uehemens de pecunia, quasi ualde expetenda sit. Cassiodorus exponens uersiculum illū Psalmi 118. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Sciens (inquit) cohors illa sanctorū auaritiam capacem esse uitiorū, hanc à se expetit amoueri, ut potuisset toto corde ad scripturas sacratissimas salutariter inclinari. Auaritia enim est temporalium rerum flagrans omnino desiderium, &c. Idem Cassiodorus in Cōmentario Psalmi 38. Addit (inquit) Thesaurizat, & ignorat cui congregat ea. Hinc stulta uanitas quoniam cupit peritura seruare, & trāsitoria custodire, maximè cum possessio eorum probetur incerta, &c. Bion sophista, omniū uitiorum Auaritiam dicebat esse Metropolim. Paulus Apostolus prima ad Timotheum cap. 6. Radix (inquit) omniū malorū est cupiditas. In candē sententiam Timon dicere solitus est. Auaritiam & inanem gloriam malorū omniū esse elementa. Eleganter ut cætera, Cynicus ille Diogenes, pecuniarum coaceruatores, magnos mendicos uocare solitus est. Qui de malo Auaritiæ Ciceronis sententiā expetunt, eum adeant titulo 18. secundi Offic. & Paradoxo ultimo. Rursus de Finib. bon. & mal. lib. 2. Mira Auaritiæ conditio, quæ quicquid omnibus abstulit, sibiipsi negat. Senecā in princ. prim. Nat. quæst. Edidimus studiosorum gratia tum in hunc ipsum Senecam, tum in nobiles reliquos Latinos authores, Indices copiosos, in quibus quicquid ij, tum de auaritia, tum rebus alijs scitu dignis scriptū reliquerunt, secundū literarum seriē redegimus apto ordine. Poëtæ non ineptè fingunt, Auaritiam sicut reliqua uitia Tartaro patre genitam. Claud. de laude Stiliconis,

gebant, atq́; in seruitutem [a] redigebant. Omnia hæc deuicit, ac longè à se sequestrauit. Seq́; ipsum adeo superauit, ut huic nunc illa seruiant, quibus ipse antea in seruitutem redactus fuerat. Quænam hæc monstra dicis? Audire enim admodum cupio. Inprimis, inquit, ignorantiam, [b] & errorem. An tibi monstra hæc esse non uidentur? Tetra, [c] & laboriosa inquam ego. Deinde tristitiam, luctum, [d] & auaritiam, & incontinen-

tiam, & reliquam omnem [a] improbitatem. His omnibus, non ut antea paret, sed imperat. O præclara inquã ego facinora, & pulcherrimam uictoriam. Illud autem mihi etiam expone, cuiusmodi sit eius potentia, qua eum coronari dixisti. Beatifica, inquit, ô adolescens. qui enim [b] ea fuerit potentia coronatus, & felix, & beatus euadit, neq; alibi, [c] q̃ in seipso spem felicitatis reponit. Quam præclaram uictoriam dicis. Cæterum coronatus quid agit, aut quo uadit? Suscipientes eum

Procul importuna fugantur
Numina, monstriferis quæ Tartarus edidit antris.
At primam scelerum matrem, quæ semper habendo
Plus sitiens patulis rimatur faucibus aurum.
Trudit auaritiam, cuius fidis sima nutrix
Ambitio, & quæ uestibulis, foribusq; potentum
Excubat, & pretijs commertia pascit honorum,
Pulsa simul.

L. Apuleus lib. de Philos. scribit Auaritiã, atq; Lasciuiã ex Luxuria nasci, quarũ (inquit) altera liberalitatem coërceat, altera immoderatius fundendo, patrimonij prodigat facultates. Hæc ex multis de Auaritia libuit huc aduocare. Nam si quis cũcta deformia auaritiæ monstra conetur exprimere, is nimirum,

Promptius imponat glaciali Pelion Ossæ

a *Reliquam omnem improbitatem.*) Improbitatem dicunt liberæ uoluntatis malignũ habitũ, á nullo secundũ rectã rationẽ probandũ. Improbitatẽ scelerũ omniũ asserunt genus esse, sub qua illa 7. capitalia crimina cõtinentur. Si horum specierũ numerũ quærites, non tot caducas educat frondes Oetha. Nec uerè flores Hybla tot medio creat, Cum examẽ alto nectitur densum globo, Fluctusq; non tot frangit Ioniũ mare. Sed in tãta improbitatis multitudine, Id probis euenit ex sententia, Quod improba nunq; spes iactata diu. Est & illud in bonorum gratia uel á natura, uel parente Deo excogitatũ, quod prauos cõcordes esse impossibile est, nisi paruo in tẽpore, quemadmodũ & amicos esse. Ex Arist. hæc cap. 6. Ethic. 9. Quæ sint improborũ studia, parũ infra Cebes ipse relaturus est. b *Qui enim fuerit ea potentia.*) Corona uel in signũ peculiaris uictoriæ, benemerenti tribui solet, aut non uulgaris honoris. Antiquitus quidem (ut capite 1. sedecimi refert Plinius) nulli nisi Deo dabatur. Ob id Homerus cœlo tantum eas, & prælio uniuerso tribuit & cætera, quæ sequũtur. Corona præterea, quod circularis sit, atq; continua, iugem quandam, ac perpetuam integritatẽ denotat coronati. Theologi, sanctis Dei quadam similitudine coronas beatificas á Deo optimo maximo, tribui scribunt, cum laborum suorum in uita beata, indeflectibile præmium recipiunt & mercedem. In hoc autem uno positam esse beatam uitam dicunt, ut in nobis ratio perfecta sit. Hæc enim sola non submittit animum. Stat cõtra fortunam, in quolibet rerum habitu seruitus seruit. Id autem unum bonum est, quod nunq; defrigitur. Is inquam beatus, quem nulla res minorem facit, tenet summa, & ne ulli quidẽ nisi sibi innixus. Nam qui aliquo auxilio sustinetur, potest cadere. Si aliter est, incipiet in nobis multum ualere non nostra. Hæc & alia Seneca epistola 4. libri 14. Plura idem in libro de uita beata. Cicero 5. Tusc. quæst. eos beatos dicit, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines excedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ exultantes, languidis liquefaciũt uoluptatibus. c *Neq; alibi quàm in seipso spem felicitatis reponit.*) Zeno & Chrysippus, ut libro septimo Laërtius refert, tradunt uirtutem solam sufficere ad beatam uitam, ea quoq; contemnentem, quæ molesta uidentur. Panetius tamen, & Possidonius, uirtutem minimè sufficere dicunt. Verùm opus esse bona ualetudine, & affluentia rerum, & robore. Qui Stoicam disciplinam sectantur, contendunt ex nullo, q̃ ex seipsa felicitatem pendere. Res tam affatim ab omnibus disputata, ut superuacaneum sit, plura de hac ipsa re huc afferre, libuit tamen nostrorum Poëtarum eleganter conscriptos uersiculos aliquot in præsentia recensere. Syl. lib. 14. bellorum Punicorum.

Ipsa quidem uirtus sibimet pulcherrima merces,
Dulce tamen uenit ad manes, cum gloria uita
Durat apud superos, nec edunt obliuia laudem.

Claudian. in Consulatu Manilij Theodori,

Ipsa quidem uirtus pretium sibi, solaq; latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuue petit clarescere uulgi.
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis
Diuitijs animosa suis, immotaq; cunctis
Casibus ex alta mortalia despicit arce.

Plautus in Amphitryone, Virtus est præmium optimum, uirtus omnibus Rebus anteit profectò, libertas, salus, uita,

Res, paren

Res, parentes, patria, & prognati, tutantur, seruantur. Virtus omnia in sese habet. Omnia adsunt bona, quem penest uirtus. Hęc Plautus. Nil pené pulchrum de uirtute scriptum ueteribus, quod in Collectaneis nostris præteritum à nobis sit. a *Ad id loci ducit, unde primum aduenerat.*) Nedum Hebræorum Christianorumq; placitum, sed etiam tum rerumpub. tum poetarum, tum denicq; rectè philosophantium sententia fuit, rationales animas è cœlo, id est, Deo summo duxisse originem. Illincq; eas huc ad uegetãda mortalium corpora factoris sui iussu descẽdisse. Et expleto sibi munere delegato, in natiuam tandem originis suæ sedẽ, reuersutas, illicq; peractæ factorum suorũ uitæ, indeficiens præmium recepturas.

uirtutes ad id a loci ducunt, unde primùm aduenerat, eiq; commonstrãt studia b improborum, quam malè degant, & miserè uiuant. Quanta in uita nau-

Hoc sensit Tullius cum in lib. de uniuersitate, tum in de Somnio Scipionis libello. Ciuitatumq; (inquit) rectores, & conseruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Quem locum differens Macrobius sic inquit. Animarum originem manare de cœlo inter rectè philosophantium indubitatæ constat esse sententiæ. Et animæ, dum corpore utitur, hæc est perfecta sapientia, ut unde orta sit, de quo fonte ueuerit, recognoscat. Et Infra. Homini autem (ut diximus) una est agnitio sui, si originis, natalisq; principia, atq; exordia prima respexerit, nec se quæsiuerit extra. Sic enim anima uirtutes ipsas conscientia nobilitatis induitur, quibus post corpus euecta eò, unde descenderat, reportatur, quia nec corporea sordescit, uel oneratur cluuie, quæ puro, ac leui fomite uirtutum rigatur, nec deseruisse unquã cœlum uidetur, quod respectu, & cogitationibus possidebat. Rursus infra. Hæ animæ in ultimã sphæram recipi creduntur, quæ Aplanes uocatur. Nec frustra hoc usurpatum est. Siquidem inde profectæ sunt. Animis enim necdum desiderio corporis irretitis, sydera pars mundi præstabat habuaculum, & inde labuntur in corpora. Ideo his illò est reditio. Quid de animarum in corpora descensu, in cœlumq; reditu, Plato senserit, refert paucis Eusebius cap. 10. 11. præparationis lib. Extat lib. 8. Enneadis quarto apud Plotinum, de animæ descensu in corpora. Ratio exigit atq; iustitia, ut uirtutum cultores, ad uirtutum parentem olim redeant. Contra earundem uirturum hostes illuc tandem præcipitentur, ubi sit uirtutibus nullus locus, *Et uitia atra suam posuere cubilia sedem.*

Sed heu quam, *Facilis descensus Auerni?*
Noctes, atq; dies patet atri ianua Ditis.
Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est, pauci, quos æquus amauit
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus.

Id est damnationis nulla extra hominem efficiens causa, sed eiusdem saluatio deo præcipuè tribuenda. b *Eiq; commonstrant studia improborum, &c.*) Feliciratem adeptus, multijugaq; hominum uitia, atq; discrimina cernens, lætatur maxime ijs se immanibus uacare periculis, quemadmodum,

Suaue mari magno turbantibus æquora uentis,
E terra magnum alterius spectare laborem,
Non quia uexari quempiam est iucunda uoluptas,
Sed quibus ipse malis careas, quia cernere suaue est.
Suaue etiam belli certamina magna tueri.
Per campos instructa, tua sine parte pericli.
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena,
Despicere unde queas alios, passimq; uidere
Errare atq; uiam palantis quærere uitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atq; dies niti, præstare labore
Ad summas emergere opes, rerumq; potiri.

Detestanda penitus improborum studia, qui magni quippiam se fecisse putant, quoties alios malitia uicerint, atq; dedecore. Hi teste Sapiente prouerbiorum cap. 2. relinquunt iter rectum, & ambulãt per uias tenebrosas, qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Apud Theologos scitu digna quæstio. Cognoscãt ne sancti mortalium facta, bona scilicet aut mala? Rem hanc ambiguam disputat Ioãnes Scotus distinct. 45. quarti sententiarũ lib. Soleo quosdã in ijsce reb. penè pueros haud modicè demirari, qui hũc ipsum Ioan. Scotũ, ob summã ingenij sui acrimoniã, ac in Theoreticis præsertim disciplinis peculiarẽ quandã excellentiã, à peritissimis subtilem doctorẽ non iniuria nuncupatum, uel innata quadam peruicacia, uel digna eis imbuti Minerua, ieiunis uerbis, *Non secus ac crepitans resonanti Rana Cicada,* lacessere non uerentur. Vtuntur isti nimirum eorum hominũ more, qui

fragia patiantur, quantũ aberrent, ꝙ ueluti hostium [a] captiuitatẽ præferāt. Alij incõtinentię, alij [b] arrogãtię, alij inani glorię, alij alijs malis inseruiẽtes, per q̃ à calamitatibus, quib. irretiti sũt, exoluere se nequeũt, ut saluẽtur, & [c] eo pueniãt, sed in omni uita perturbãt, quod huiusmodi uiam inuenire non possunt. Mandatũ enim à Genio, ac [d] numine suo traditũ obliuioni tradiderunt. Rectè inquã dicere mihi uideris, tametsi hoc etiam insuper ambigo. Cur nam ei uirtutes locum illum commonstrent, unde prius aduenerat? Nihil certi nouerat, neque ullum (inquit) eorum, quæ ibi agerentur, sciẽtiam tenebat, sed ignorantiam atq; errorem, quem ebiberat, ambiguus [e] quæ bona non erant, bona, quæ mala non fuerãt, mala existimabat. Quocirca malè etiã [f] uiue-

cum munitas arces ui expugnare nequeant, minis, atq; conuitijs eas demoliri satagunt. Elegans Plautini Chrysali in Bacchidib. Parœmia. Verbis urbes inermis capit. Homuntioni id onus graue nimium. Dispeream, si non, *Sambucam citius Coloni aptaueris alto.* a *Quam uelut hostium captiuitatem præferant*) Quasi dicat, grauissimam, & ob hoc perhorrendã. Inter miserias, quæ possent homini casu contingere, non parua est capi ab hostibus, in eorum uenire potestatem, & tandem iure gentium, eorũ seruum fieri. Tam grauis seruitus extimatur, ut Iureperiti eã mortalitati ferè comparẽt, in fine ultimi uoluminis Digestorũ. Verè philosophantium sententia est, eam esse maximam, turpissimamq; seruitutem, qua quis uitiorũ seruus efficitur atq; mancipium. Nemo uitijs seruiens iure potest liberis hominibus imperare. Refrænet primum libidines, spernat uoluptates, iracundiam teneat, coërceat auaritiam, cęteras animi labes repellat, tum incipiat alijs imperare, cum ipse improbissimis dominis dedecori, ac turpitudini parere desierit. Extat de hac re penultimũ Paradoxum apud Tulliũ. Rursus 2. Satyra Secun. Sermo. Horatij. Dictũ est ab eruditissimis uiris præter Sapientem, liberum esse neminẽ. Quid est enim libertas? Potestas uiuendi, ut uelis. Quis igitur uiuit ut uult, nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui uiuendi uia cõsiderata atq; ꝓuisa est, qui legib. quidẽ, non propter metũ paret, sed eas sequitur, atq; colit, qđ salutare maxime esse iudicat, q nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat deniq;, nisi libẽter, ac libere, cuius omnia cõsilia resq; oẽs, quas gerit, ab ipso ꝓficiscũtur, eodemq; referũtur? Nec est ulla res, q̃ plus apud eum polleat, q̃ ipsa uolũtas, atq; iudiciũ. Cui quidẽ etiã q̃ uim habere maximã dicitur, fortuna ipsa cedit, sicut sapiẽs poëta dixit. *Suis quisq; fungitur moribus.* Soli igitur hoc contingit sapienti, ut nihil faciat inuitus, nihil dolẽs, nihil coactus. Hũc Cic. locũ eleganter effinxit Horat. Saty. 7. 2. Serm.

Quisnam igitur liber? Sapiens sibi qui imperiosus
Quem neq; pauperies, neq; mors, neq; uincula terrent.
Responsare cupidinibus, contemnere honores,
Fortis, & in seipso totus, atq; rotundus.
Externi nequid ualeat per læue morari,
In quem manca ruit semper fortuna.

b *Alij incontinentiæ.*) Mira uitiorum ad se trahendos homines efficacia, utpote plures

Culpari dignos, quemuis media elige turba,
Aut ob auaritiam, aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum.
Hunc capit argenti splendor, stupet albius ære.
Hic mutat merces surgente à sole ad eum, quo
Vespertino tepet regio, &c. Ex eodem Horatio Saty. 4 primi sermonum. c *Eo perueniant.*) Ad felicitatis solium excelsum scilicet, ubi uirtutum cultores beatifico diademate coronantur. d *Ac numine suo.*) Ab hominis primæua origine, Deus, & pater ille indulgentissimus Angelum bonũ cuilibet hominũ tribuit, ut is ad bene, sanctéq; uiuendũ iter ostenderet, deterreret à malis, & tandem quæ nobis seruanda in uita forent, mira quadã docilitate præponeret. Verũ tum congenita à principio ignorantia, tum dæmone impellente, tũ praua mortaliũ uitia uirtutib. præferente, factum est, ut boni angeli mandata salubria, penè infinita hominũ turba obliuioni tradiderit, séq; monstrosis tandẽ uitijs mãcipauerit, bonis mala palãs prætulerit. e *Ambiguus quæ bona non erant, &c.*) Explicat quãta sit tũ ignorantiæ, tum huic affinis erroris, uis atq; potentia. Sunt interdum, qui simplicibus suadeant malum esse bonum, & bonum malum. Huic hominum generi propheticum oraculum minitatur. Ve qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras &c. Esaiæ cap. 5. f *Malè uiuebat.*) Ignorãtia sæpissime est mali causa, boni autem nunquam, uel rarissime. Quis præterea ignotum bonum expetat aut uitet malum nequiquam ante præuisum. g *Percepta conducibilium rerum scientia.*) Fugata ignorantia semotoq; animi errore, ac præcepta tandem utilium &

conduc-

conducibilium rerum scientia mens, hominis incipit mala fugere, & bona prosequi.

Hunc autem errorem animi tenebrasq; necesse est
Non radij solis, neq; lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioq;.

bat, sicut alij pleriq; ibi diuersantes. Nunc uerò percepta utilium, & conducibilium rerum scientia, & ipsa optimam uitam traducit, & eos qui pessimè agunt contéplatur. Vbi uerò omnia fuerit contéplatus, qd agit, aut quo tendit? (inquit) Quo [a] ei collibitum fuerit. Vbi enim eum securitas habet perinde ac antrum [b] Corycium possideret, & quocunq; perueneritibi tutissimus rectam [c] uiuendi rationé assequitur. Omnes enim eum tanquam ægroti [d] medicum libenter & gratanter excipient. Nunquid igitur illas mulieres, quæ monstra à te dicebantur, amplius nó ueretur, ne quid ab eis detrimenti patiatur? Nihil penitus, qui neque dolore, neque tristitia, neq; intemperantia, neq; auaritia, neq; paupertate, neque ullo alio incommodo uexetur. Omnibus enim [e] imperat ac præest, à quibus antea premebatur, eorum instar, [f] qui à uipera morsi aliquando fuerint. [g] Feræ enim, quæ alijs omnibus perniciem, ac mortem afferunt, illis duntaxat innocuæ sunt,

Scribit Lactantius cap. ultimò Insti. Duplicem esse sapientiæ gradum, primus est falsa intelligere, Secundus uera cognoscere. Idem fermè scribit capite. ij. de ira dei. a *Quò ei collibitum fuerit.*) Nemo liberior est eo, qui nullis sceleribus sit obnoxius. Huic enim nullis seruilibus uinculis irretito, cédere licet, q̃ sibi fuerit collibitum. De hac purgatorum hominum eundi quò có placitum fuerit libertate, doctè plura Alexander de Hales, cui præter nescio quos Flagricidas nemo peritorum est hactenus refragatus b *Perinde ac antrum Corycium possideret*) Possidens Corycium antrũ securus est quocunq; libuerit peragrare quod illic neq; nimio frigore, aut solis æstu, neq; uiolentis uentis, neq; importunis imbribus, aut niuibus, neq; immanibus animalibus læditur quouis modo. Læta præterea loci amœnitate afficitur mirum inmodũ De Corycio antro non pauca retulimus cap. n. apud Solinum. c *Rectam uiuendi rationem assequitur.*)

Nulla est animi uirtus, quæ rectam uiuendi rationem non doceat. Est enim uirtus (ut iiij. Tuscu. q. finit Tullius) affectio animi constans, conueniensq;, laudabiles efficiens eos, in quibus est, & ipsa per se sua sponte, separata etiam utilitate laudabilis. Ex ea proficiscuntur honestæ uoluptates, sententiæ actiones omnisq; recta ratio. d *Tanquàm ægroti medicum.*) Eleganter uirtutes medico comparat quod sicut hic à morbis corporis ægrotos curat, sic ille à malis animi affectus mentes purgant, ac pristinæ interiori restituunt sanitati. e *Omnibus enim imperat, ac præest.*) Ab optimo imperatore sumpta translatio, qui quoties prudenter suis militibus imperat, nullus in ipsum principem apertè audet cristam tollere. f *Eorum instar, qui uipera morsi aliquando fuerint.*) Sensus hic esse potest. Sicut morsus à uipera, si quo is casu redditus fuerit sanitati, studiosius deinceps cauet, ne in id uitæ discrimen reincidat quouis modo Sic quoq; expertus uitiorum tyrannidem, si uirtute suppetias afferente, sese in gratã libertatem redegerit, Herculeo conamine nitetur, ne rursus fiat uitiorum mancipiũ. A natura. n. uiuentibus insertum est, ea timere cauereq;, à quibus fuerint grauiter antè læsi. Oui. epist. i. pri. Trist. Ti

Timeo, qui nocuere Deos. *Terretur minimo pennæ stridore columba*
Vnguibus accipitri saucia facta tuis. *Non procul è stabulis audet discedere, siqua*
Excussa est auidi dentibus agna lupi.
Vitaret cœlum Phaëton, si uiueret, & quos *Optauit stulte, tangere nollet equos.*

Est & illud eiusdem poetæ. ij. secundi de Ponto. *Timeo naufragus omne fretum.*

Non caret imprudentiæ suspicione, qui expertus ludi damna. Ebrietatis incommoda assentatorũ fraudes, meretricũ expilationes, ne factus quidem prudentior, in huius generis ærumnas, ter & amplius relabitur non inuitus. Alij sic hunc locum interpretãtur. Sicut morsum à uipera, inquiunt, nulla deinceps uenenata animalia impetunt, sic pari modo, eum à uitijs uiolari non posse, quem potenti manu possederit inclyta uirtus Sunt qui tradiderint, nullum uenenatorũ attingere ui perino morsu percussos, quod uis quædam occulta, & quidem perpetua, eo morsu inhæserit corporibus uulneratis. De Vipera non pauca retulimus in Solino. g *Feræ enim, quæ alijs omnibus*

quæ eam uim ueneno [a] contrariam poſsident. Ita ne huic quidem quiſpiam nocet, quia uirtutem uitijs ac maculis oppoſitam, uelut antipharmacum [b] nactus eſt. Recte dicere mihi uideris. Sed hæc etiam in ſuper expone, qui nam ſunt illi, qui illic à colle aduenire uidentur, quorum alij coronati lætitiam quandam pre ſe ferunt. Alij incoronati [c] deſperatione rerum tibias, & capita lacerare uidētur. Cum alioquin à quibuſdam mulieribus detineantur. Coronati ſunt (inquit) qui ſoſpites ad diſciplinam peruenerũt eamq; [d] conſecuti ſummopere lætantur. Incoronati [e] uerò alij deſperatione à diſciplina reuer-

pernitiem, ac mortem afferunt) In hoc feræ humana ratione ſagaciores ſunt. A natura enim eis inſertũ eſt, ut ea fugiant, quæ necem ſibi afferunt, uel diſcrimen. Principio (inquit officiorum primo M. Cicero) generi animantium omni eſt à natura tributum, ut ſe, uitam, corpus tueatur, declinetq; ea, quæ & nocitura uideantur, quæq; ſint ad uiuendum neceſſaria inquirat, & paret, ut paſtum, ut latibula, ut alia eiuſdem generis. Libuit in hac de ferarum ſagacitate commemoratione, Diui Ambro. cap. iiij ſexti Hexameron, uerba referre. Omnia (inquit) penetrat diuina ſapientia, implet omnia, idq; locupletius ex irrationabilium ſenſibus, quàm ex rationabiliũ diputatione colligitur. Validius eſt.n. naturæ teſtimonium, q̃ doctrinæ argumentum. Cui animanti incognitum eſt quemadmodum ſuam tueatur ſalutem, ſi uirtus ſuppetit, reſiſtẽdo, ſi uelocitas, fugiendo, ſi aſtutia, præcauendo? Quis eas uſum medẽdi herbarumq; docuit habere notitiam? Homines ſumus, & ſæpe ſpecie herbarum fallimur, & plerumq;, quas ſalubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibꝰ lethalis irrepſit, & inter ipſas aulicorũ excubias miniſtrorũ uitalia regũ feralis eſca penetrauit? Feræ ſolo norũt odore noxia & ꝓfutura diſcernere, nullo prægustatore carpitur herba, nec lædit. Melior eñ magiſtra ueritatis natura eſt, Hæc ſine ullius magiſterio ſuauitatẽ ſanitatis noſtris infundit ſenſib. Eadẽ doloris acerbitatem docet eſſe fugiendã &c. a *Vim ueneno contrariam poſſident.*) Id cõſtare ſatis poteſt, tum ex gente Pſyllorum in Africa, tũ Marſorũ in Italia. Horum enim corpori ingenitum fuit uirus exitiale ſerpẽtibus, ex cuius odore ſopirent eas. Et ideo ineſſe ijs uim naturalem eam. Scribunt præterea Alexãder Aphrodiſæus, Plinius, Solinus, Diuus Ambroſius, quibus ſubſcribit medicorũ cohors, eſſe quaſdã animãtes, q̃bus uis contra uenenũ ingenita, quibuſue uenena cõuertantur in cibũ, qua de re capitibus viij. & xviij. abũde ſcripſimus in Solino. b *Virtutem uitijs, ac maculis oppoſitam &c.*) Magna uis eſt in uirtutibus, eas excita ſi forte dormiunt. Iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tãto eſſe coget, ut omnia quæ poſſunt homini euenire, cõtemnas, & pro nihilo putes. Aderit temperantia, quæ te turpiter, nequiter facere nihil patiatur. Hæc & plura hunc locum exornantia, reperies circa mediũ. iij. Tuſcu. q. apud Tul. c *Velut Antipharmacũ nactus eſt*) φάρμακον Græcis plura ſignificat, Venenũ, medicinã, pigmentumq;. Hinc factum eſt, ut apud latinos quoq;, Venenum fuerit nomen medium, id eſt, tam in malam, q̃ in bonã partem ſumi conſuetum. Qua de re plura ex Marcello iureperito reperies titulo. viij. xlviij. Digeſt. uoluminis. L. tertia. Hinc compoſita uox ἀντιφάρμακον, quod contra mala uenena ſalubrem ſignificat medicinam Id enim agit uirtus contra uitia, quod antidotum, cõtra præſumptum lethale uirus ſolet efficere. Sed huius, q̃ illius uſus frequentior, id eſt, corporis maior cura, quàm animi. d *Alij incoronati deſperatione rerum &c*) Eos intelligit, qui ueræ à principio ſe accinxerint diſciplinæ. Verum pertæſi magnorũ laborum à cœpto digno opere, rurſus in deſidiam relapſi, uitã repetunt conſuetã. Genus hoc hominum uel ignorat, uel ſcire contemnit niſi per magnos labores ad magna præmia peruenire non poſſe. His homin: b. Gregorianũ illud ſæpius inculcandũ. Delectet ergo mentẽ magnitudo præmiorum, ſed non deterreat certamẽ laborũ. Huc tendit Hor. in arte poëtica præclara ſententia.

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecitq; puer, ſudauit & alſit
Abſtinuit Venere, & Baccho qui Pythia cantat,
Tibicen didicit prius, extimuitq; magiſtrum.

Et alibi. *Nil ſine magno Vita labore dedit mortalibus*

e *Tibias & capita lacerare uidentur.*) In ſummo mœrore poſitorũ geſtus exprimit conſuetos. Mœſtitiæ eñ tempore in gremiũ languentes decidere manus ſolent. Ouidius in epiſtola Dianiræ Herculi,

Et iacet in gremio languida facta manus.

Eodẽ rurſus tempore, manibus tam pectora, q̃ crines euellere mœſti ſolent. Martialis in ij.

Et dextra pectus pulſat, & comam uellit.

Præte-

Pręterea cum mœrore nimio afficimur, pectinatim tunc digitis unum ambove genua cōplecti solemus. id quod inter infausta reponitur auguria. Meminit Plin. cap. sexto 28. nat. hist. d *Eam consecuti summopere letantur.*) Sicut adoptio optati finis optimi, lętitiæ causa est, sic quoque tristitia nascatur necesse est, si quis intentum finem non fuerit assecutus. e *Incoronati uerò alij desperatione.*) Intentum finem nō adipiscimur. uel quia omni spe destituti, nullo eum pacto quærimus. Nemo enim (ut inquit Aristoteles) conatur ad terminum non futurū. Vel quāuis spes aliqualis adsit, nō tamē recto itinere accingimur ad eundem. Nunquam enim (authore Lactantio cap 2. tertij.) reperiri potest, quod aut non rectè quæritur, aut omnino non quæritur. Adde si libet. Aut non perseuerantes, indefesseque prosequimur cœptum quæri. Melius enim est (ut inquit ille) non incipere quam à bono opere turpiter desistere. Elegans nimirū illud Senecæ cap. 6. de cōsolatione ad Martiā, nec hoc loco penitus alienum. Turpis est (inquit) nauigij rector, cui gubernacula fluctus eripuit, qui fluctuantia uela deseruit, permisit tempestati nauem. At ille uel in naufragio laudandus, quem

tuntur, malè ac miserè degentes. Alij [a] metu perculsi, ac perterriti, atque ad constantiam refugientes rursus errant, & per uias inuias uagantur. Quæ uerò mulieres eum sequuntur, quænam sunt? Tristitiæ [b] (inquit) & molestiæ, & anxietates, & ignominiæ, & ignorantiæ. Omnia igitur eos [c] mala sequuntur. Omnia (inquit) per Iouem subsequūtur. Vbi uerò in primum ambitum ad uoluptatem, & incontinentiam peruenerint, nequaquam seipsos [d] accusant, sed & statim disciplinā, [e] & sectatores illius maledictis incessunt. Adeo miseri, et calamitosi, & infelices hi sunt, qui ab earum contubernio defecerunt. Malè enim uiuunt, & nullis earum

obruit mare nauem tenentem, & obnoxium. Non absimile est illud Fabij Quintiliani uolumine secundo in rubrica. An Rhetoricæ sit ars, id est, cap. 18. Nam & gubernator uult salua naue in portum peruenire. Si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud. Dum clauum rectum teneam. Huc accedunt, quæ in prouerbio, *Non est in Medico semper releuetur ut æger.* Huc accedunt quæ in prouerbio, *Dum uiuis sperare licet.* in nostris Hecatostichis consignauimus a *Alij metu perculsi, ac perterriti, atque ad constantiam refugientes.* Græcè sic habetur, [illegible], id est, Hi uerò intenti, ac perfecti ad constantiam iterum deflectunt. b *Tristitia & modestia.*) Explicat quæ mala eam sequantur, qui uel desperatione, uel suapte imprudentia, uiam felicitatis deses reliquerit. Felicitate enim uacantes, ijs plerumque mentis ægritudinibus affecti sunt. Dānosus nimirum desidiæ hic prouentus, & ardore uirtutum summo conamine tollendus è medio. c *Omnia eos mala sequuntur.*) Id est Felicitatis priuatio rerum omnium cumulum quoquò modo complectitur infelicium. Philosophi quadruplicem continentiam esse dicunt, Potentialem, Formalem, Vnitiuam, uirtualem. Primo modò genus continet infra se species. Secundo modo species eam, qua constituitur differentiam. Tertio, Diuina essentia continet quicquid reale reperitur in ea. Vltimo, aurum genera reliqua omnia metallorum, uel anima potentias ipsas suas. d *Nequaquam seipsos accusant.*) Hominum peruersitas efficit, ut præter iustum, & æquum in alios reijciat culpam suam. Iactatur passim illud. Nullum præter scientiam ignorantiæ hostem esse. Qui est ignarus (inquit Apuleius in lib. de Philosophia) osor quoque nec amicus uirtutum sit necesse est. A natura institutum est, ut contrarium odio contrarium prosequatur. e *Statim disciplinam, & sectatores illius maledictis incessunt.*) Quadrant nimirum hæc in literatores quosdam, qui uix prima uel infimarum artium elementa probè callentes, summa tamen cum ingenia, tum bonarum disciplinarum longè principes, in ius plus quàm Censorio supercilio audent prouocare. Horum sua comuni foret execto frons quid faceret, cum sic mutili minitentur? [illegible], aptissime Hippocratis uinculis alligabis. f *Luxuriam & ut breuiter.*) Luxuria (ut ex Cicerone refert Nonius) est contra pudorem, & supra modum perfusio. Dicta autem luxuria, ut annotat idem Nonius, quod à recta uiuendi uia sit exclusa, atque eiecta. Luxum, unde luxuria nomen habet, dicitur uulsum, & loco motum. Eleganter Plautus in trinummo Inopiam Luxuriæ gnatam facit. Hinc Claudianus primo in Rufinum,

Et Luxus populator opum, cui semper adhærens
Infelix humili gressu comitatur egestas.

Propertius Elegia 11. libri tertij.

Luxuriæ libera facta uia est.

Cicero 1. Officiorū de officijs senum. Luxuria uerò (inquit) quũ omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. Si aūt & libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, & quod ipsa senectus concipit

dedecus,

Quo me cunq; rapit tempestas deferor hospes,
Nunc agilis fio, & mersor ciuilibus undis
Virtutis ueræ custos, rigidusq; satelles.
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
Et mihi res, non me rebus submittere conor.

[a] uideris disseruisse. Illud aũt nobis notandũ patefecisti. Quidnã Genius uitam ingressuris imperet faciendũ? Bono,[b] inquit, & cõstanti animo esse, quapropter uos etiam confidite. Omnia enim edissertabo, nihilq; prætermittã. Rectè inquã ego, loqueris. Protensa itaq; iterũ manu. Aspicite (inquit) mulierẽ illam quæ cœca [c] est, & rotundo lapide insistere uidetur, quã pauloantè nuncupari Fortunam asserui. Aspicimus. Huic,[d] inquit, imperat nõ esse credendũ, nec quicquam aut stabile, aut securum, aut proprium existimandum, quod ab ea susceperit. Nihil enim prohibet, quin omnia hæc auferat, atque alteri tribuat. Quippe quæ sæpius id [e] agere consueuerit. Quapropter illius etiam munera [f] parui esse pendenda denũciat, neq; gaudendum,[g] ubi dederit, neq; dolendum,[h] ubi abstulerit. Eamq; postremò nec uituperandam,[i] neq; laudandam, Nihil

a *Rectè uideris disseruisse.*) Possunt hæc uel ad ea quæ statim de opinionibus dicta sunt referri. Vel ad omnia, quæ de hac ipsa tabula sunt hactenus disputata. b *Bono & constanti animo esse.*) Sanctum, cunctisq; salubre primũ hoc Genij præceptum, quo monet, uel imperat potius, ne quis ob fortunæ cõsuetam inconstãtiam, animi sui constantiam labefactari sinat. Præterea æquo animo ferendũ, imò (ut inquit ille) lucro apponendũ, quidquid nobis acciderit, quouis casu, id est, neq; subitis bonis nimiũ gaudendum, nec malis desperandũ, sed medium tenorem sequendum. *Aequam memento* (inquit 2. Carm. Flac. Horat.) *rebus in arduis*
Seruare mentem, non secus in bonis.
Ab insolenti temperatam
Lætitia.
Non iniuria miraculo adscribitur quod de uiro suo Socrate Xantippe solita est prædicare eundẽ ipsum Socratem, eodem uultu semper se uidisse exeuntẽ domo, & reuertentẽ. Huius Genij præcepti Palemonem Atheniensem tenacissimũ fuisse tradunt, qui tantam inter ipsa philosophandi principia, oris, atq; habitus assumpsisse cõstantiam dicitur, ut idem semper permaneret, uocemq; nunq; mutaret. Hic ipse Palemo à cane lacessitus dum suram morsu discerperet, ne expalluit quidẽ, tumultuq; in ciuitate excitato, percontatus quidnam contigisset, immobilis perstitit. In theatris quoq; nulla miseratione mouebatur. c *Cœca est.*) Demetrius Phaleræus, non modò diuitias cœcas asserebat, uerùm & illarum authorem Fortunam. Sed de Fortunæ cœcitate satis suprà. d *Huic imperat non esse credendum.*) Non caret Corœbianæ stultitiæ suspicione, qui sciens, cuipiam luna mutabiliori adhibet certam fidem. Qui Fortunæ inconstantiam ter & amplius expertus est, nullam, uel certè modicam adhibet huic fidem. Ad plura cõmodum Aristotelicum illud. Experientia artem facit (inquit) inexperientia uerò casum. e *Sæpius id agere consueuit.*) Quæ frequenter accidunt, nequaq; mira prudentibus esse solent. Monstro simile esset, si Fortunæ inconstantia, in sibi cõtrariam cõstantiam uerteretur. Qua de re diximus satis suprà. f *Illius munera parui esse pendenda denunciat.*) Hoc denunciatum Genij, omnis ea turba refugit, quæ pacem habens in substantijs suis, quæ'ue decepta cupidine falso. Nihil satis est (inquit) quia tanti quantũ habeas, sis Si quis Genius, Midæ, aut multò Mida sordidioribus id ipsum persuadere tẽtasset, ij *Dibe dixissent purgantes pectora succos, Quidquid & in tota nascitur Anticyra.* Odiosa nimirũ uitiosis omnibus uirtutũ ipsarum prædicatio. Libuit in hac spernendorum fortunæ munerũ cõmemoratione, Senecæ in eo libello, quem de remedijs fortuitorum ad Galionem scripsit, uerba referre. Pecuniam perdidi, sensus inquit. Fortasse te illa perdidisset. Pecuniam perdidi. Habebis unum periculũ minus. Pecuniam perdidi. O te felicem, si cum illa auaritiam perdidisti. Sed si manet illa apud te, es tamẽ utrumq; felicior, quoniã tanto malo materia subducta est. Perdidisti pecuniam, & illa quidem multos. Eris nunc in uia expeditior, domi tutior. Non habebis, sed non timebis hæredem. Exonerauit te fortuna, si intelligis, & tutiore loco posuit. Damnũ putas, & remediũ est. Deflens genus, miserũ te clamas, quod opibus excussus es. Tuo uitio ista iactura tam tristis est. Non tam molestè ferres, si tanq; perditurus habuisses. Perdidisti pecuniam. Nempe quam ut tu haberes, alius perdiderat. Hactenus Seneca. g *Neque gaudendum ubi dederit.*) Quoties gaudendi materia sese obtulerit, sic tunc gaudendum est, ut tamen modus seruetur, & decor. Quod si modus hic absuerit quouis modo, non gaudium illud, sed lætitia potius gestiens nuncupanda.

ẽm cũ ratione, ſed temere omnia facit fortuito, ut antea uobis expoſui. Quo circa Genius ille imperat, ut nulla eius [a] facinora demiremur. Neue malos [b] numularios imitemur. Illi ẽm ubi argentũ, ab hominib. acceperint, gaudẽt et ſuũ eſſe [c] arbitrãtur. Vbi uerò repetit̃, moleſtè ferũt, et peſsmè ſecũ actũ putãt. Neq; meminerũt ea ſe cõditione depoſitũ ſuſcepiſſe, per quã liceret ei, q̃ depo ſuerat iterũ recipere. Eandẽ itaq; in illius munerib. habendã eſſe rationẽ Genius imperat, recordandũq; eiuſmodi ingeniũ eſſe Fortunę, ut q̃ dedit auferat, ſtatimq; multiplicia rurſus accumulet. Aliquando autẽ non his modò quæ dederat, ſed his etiam quæ prius extabant [d] facultatibus expoliet. Quęcunq; igitur dederit, ſuſcipere iubet, [e] atq; ita ad ſtabilẽ [f] ſecuramq; munificẽtiam diuerti. Qualem hanc [g] inquam ego. Quam à

nuncupanda. Cicerò 4. Tuſcul. q. lib. Quum (inquit) ratione animus mouetur placidè atq; conſtanter tum illud gaudium dicitur. Quum autem inaniter & effusè animus exultat, tum illa lætitia geſtiens, uel nimia dici poteſt. h *Neq; dolendum ubi abſtulerit.*) Quum quippiã non noſtris meritis nobis elargitur ab aliquo, non magnopere dolendũ ſi quo caſu repetierit munus, qui id liberè tribuerat antè nobis. Huic non abſimile eſt patientis Iob dictum primo cap. poſt rerum temporalium ferme omnium amiſſionẽ ſic inquientis. Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factũ eſt, ſit nomen Domini benedictum. Huc accedit Horat. uerſ. epiſt. 7. lib. 1.

Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.

i *Eam nec uituperandam, neq; laudandam.*) Tria cauſarũ genera philoſophorum quidam eſſe dixerunt. Naturalem, Liberam, Fortuitam. Naturalem eam eſſe, in cuius poteſtate nõ ſit agere, uel non agere, ſed nec modus agẽdi. Liberam, quæ ſit naturali cõtraria, id eſt, in cuius poteſtate ſit tã agere & non agere, q̃ agẽdi modus. Fortuitã cauſam nuncupãt, quæ præter agentis opinionem atq; electũ, ꝓgrediatur in actũ. Anaxagoras, & Stoici fortuitã cauſam humano captui indeprehenſam dicũt, aiũtq; euẽtorũ q̃dã ex neceſſitate q̃dã è fato, quædã ex libero, & cõſtituto, q̃dã è fortuna, nonnulla è ſuæ ſpontis caſu. Peripatetici ſcribunt nihil laude aut uituperatione dignũ eſſe, niſi idipſum fuerit uoluntarium, id eſt, rationi ſubiectum. Actio enim omnis (authore Seneca de moribus) uoluntaria eſt tam honeſta q̃ turpis. Hinc infert uoluntarium eſſe omne peccatum. Tolle (inquit) excuſationẽ, nemo peccat inuitus. Diogenes Cynicus culpabat maximè ſi qui fortunã cauſarentur, dicens homines quæ ſibi bona uiderentur, non q̃ re uera bona eſſent poſtulare. a *Facinora*) Mira facta, ſiue bona fuerint ſeu mala. Lege Nonium. b *Neue malos numul rios imitemur.*) Eos qui moleſtè ferunt fortuitorũ bonorum amiſſionem, malis numularijs, id eſt, præter ius iraſcentibus, cõparat eleganter. Mos fuit ueteribus ſeruaturq; hodie, ut qui pecunijs aut rebus alijs abundant, eas ut tutiores ſint, bona fide, numularijs ad tempus ſeruandas tradant. Annuunt tamen deponentes, ut ijſce rebus tamdiu numularij uti poſſint, quoad fuerint repetitæ. Ergo numularij iniurij ſint neceſſe eſt, quoties ob id ſolum iraſcũtur, quod depoſitum ipſum à uero Domino repetitur apto tempore. c *Suum eſſe arbitrantur.*) Temperare mihi nequeo hoc loco, quin Senecæ ex 6. de beneficijs libro uerba ſubnectam. Egregiè (inquit) mihi uidetur. M. Antonius apud Rapirium poẽtã, cum fortunam ſuam tranſeuntem aliò uideat, & ſibi nihil relictum præter ius mortis. Id quoq; ſi cito occupauerit exclamare. Hoc habeo quodcunq; dedi. O' quantũ habere potuit, ſi uoluiſſet. Hæc ſunt diuitiæ certæ, in quacunq; ſortis humanæ leuitate, uno loco permanſuræ. Quæ quò maiores fuerint, hoc maiorẽ habebunt inuidiam. Quid tanq; tuo parcis? Procurator es. Omnia iſta, quæ nos tumidos, ſupra humana elatos obliuiſci uolunt. & cogunt ueſtræ, quæ ferreis clauſtris cuſtoditis armati, quæ ex alieno ſanguine rapta, ueſtro defenditis Propter quæ claſſes cruentas in maria deducitis. Propter quæ quaſſatis urbes ignari, quantum telorum in aduerſos fortuna comparet. Propter quæ ruptis toties, affinitatis, amicitiæ, collegij fœderibus inter incontinentes duos, terrarum orbis eluſus eſt. Non ſunt ueſtra, in depoſiti cauſa ſunt, iamiamq; ad alium dominum ſpectãtia, aut hoſtes illa, aut hoſtis ſucceſſoris animi inuadent Quæris quanam illa tua facias? Dona dando. Conſule ergo rebus tuis, & certam tibi earum, ac inexpugnabilem poſſeſſionem para. Honeſtiores illas non ſolum, ſed tutiores facturus. Illud quod ſuſpicis, quod te diuitem quoque, ac potentem putas, quamdiu poſſides ſub nomine ſordido iacet, Domus eſt, nũmi ſunt, cum donaſti, beneficiũ eſt. Hactenus Seneca.
d *Quæ prius extabant facultatibus expoliet.*) Eas facultates intelligit, quæ uel legitima hæreditate, uel ſingulari ingenio probandaq; induſtria, ſibi obtigerint, non fortuito. e *Iubet.*) Genius ſcilicet. Ergo non ſpernenda fortunæ bona, ſed nimia eorum tenacitas culpanda eſt, uel indecens uſus. f *Ad ſtabilem*

disciplina suscipient, si salutem ibi fuerint consecuti. Hæc ergo quænam est? Vera inquit scientia, utilium rerum, securaque, & stabilis, & immutabilis munificentia. Quocirca [a] statim ad hanc cōfugere iubet. Cum uerò ad illas mulieres accesserint, quas antea dixi, uoluptatem, & incontinentiam nuncupari. Illic quoque actutum [b] esse discedendū imperat ac ne his quidem fidem [c] esse adhibendam, quoad ad falsam disciplinam peruenerint. Ibi igitur [d] aliquantisper immorari, & quicquid libuerit, ab ea tanquam [e] uiaticum accipere iubet. Ac demum postea illic abscedere, rectèque ad ueram disciplinā per-

bilem, securamque munificentiam diuerti.) Græcus codex hic, & parū infra, nō munificentiā habet, sed dationē seu donū .i. nō μεγαλοπρέπειαν, sed δόσιν. Prudentis nimirū hominis officiū, suapte natura fluxa, actutūque ni stabiliātur, amittēda, ad constantē, mãsurūque usum scire diuertere. Id autē fieri ratione nulla potest alia, nisi iisce fortunæ bonis partim ad ingenium excolendum, partim ad parandos amicos, partim ad ferendam bonis opem, iuuandos pauperes, augendam patriā, perniciosos tollendos è medio, & generis huius mille alia, usi fuerimus. Quàm malè ferendi sunt qui maximam partem ad iniuriā faciendam aggrediuntur, ut adipiscantur ea, quæ concupierūt, in quo uitio latissimè patet auaritia. Expetuntur autem diuitiæ tum ad usus uitæ necessarios, tum ad perfruendas uoluptates. In quibus autem maior est animus, in iis pecuniæ cupiditas, spectat ad opes, & ad gratificandi facultatem. Viris optimis plurima uitanda sunt, maximè autem pecuniæ fugienda cupiditas. Nihil enim est tam angusti animi, tamque parui, quā amare diuitias. Nihil honestius, magnificentiusque, quam pecuniam contemnere, si non habeas. Si habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre. Hæc ex primo officiorum M. T. Est autem munificentia animi uirtus docens quando, circa quos, quibusue in rebus liberales, munificique esse debemus. Modestinus Iurepericus titulo. iiij. 14. ff. L. xviij. scribit, neminem in necessitatibus liberalem, munificumque esse debere. Hunc locum exornant, quæ in prouerbio. Sinum facilem, non perforatum habere, ex Seneca, atque aliis à me sunt relata. g *Quidem hanc inquam ego.*) Supplendū uerbū, dicis, uel quid simile sententiæ accommodatius. Eam (inquit senex) dationem munificentiamque dico, quam à disciplina suscipient &c. a *Statim ad hanc &c.*) Sic ad uirtutem confugiendum dicit, ut apud eam continuò maneamus. Verùm si quo casu ad uitia deflectamus, ocyus illinc & cœli flammis, & tigride fœta, discedēdum nobis. Ergo cum prima resecentur crimina barba. Qua de re in prouerbio. Principiis obsta, congessimus haud pauca. b *Actutum.*) Sine mora, celeriter, confestim, mox quamprimum. c *Ac ne iis quidem fidem esse adhibendam.*) Vitia suapte natura alliciunt ad se homines & nisi interueniat sapientia, diutius allectos detinent, miserèque perimunt quos detinuerint. Male igitur sibi consulunt, qui existimant uitiis fidem esse adhibendam. Stulta anima, quæ suis hostibus, id est, internis uitiis adhibet certam fidem. d *Ibi aliquantisper immorari &c.*) Sunt artes nonnullæ, quæ licet habentes non efficiant meliores, plurimum tamen ad mores componendos conferunt, ueluti sunt artes, quas liberales uocant. Itaque non has artes sed earum abusus damnandos putant. Non enī culpandi sunt qui Grammaticam, Rethoricam, Poëticam, & huius generis artis alias, discunt, docentque alios, ut labore paratis sibi necessariis opibus, melioribus ipsi studiis aptius ualeant indulgere. His enim opibus hospitium, uictus, uestitus, librique parandi sunt. Acquisitis enim necessariis (ut inquit Aristoteles) sapientes philosophari cœperunt. Est & uulgare illud. Impossibile est indigentes operari bonum. Diogenianus in prouerbiorum Collectaneis. *δίζησθαι βιοτὴν, ἀρετὴν δ' ὅταν ᾖ βίος.* Quære uiuendi (inquit) modum, Virtutem uerò ubi affuerit uictus. Tritissimum Iuuenalis dictum Saty. 1.

Haud facilè emergunt, quorum uirtutibus obstat Res angusta domi.

Extat de iis artibus Distinctio. 37. Decretorum, quo loco Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Bedæ, aliorumque dicta plurima referuntur. Nec aliena sunt, quæ titulo 2. tertii Digestorum relata sunt. Rem tum eleganter, tum copiosè prosequitur Seneca epist. lxxxviij. ad Lucilium. e *Tanquam uiaticum.*) Quicquid iter agentibus necessarium est, id Viaticum uocant. Qui enim finem aliquem conatur attingere, huic necesse est, ea modicè præparet, sine quibus finem eum adipisci nequeat. Iter agentes interdum pecuniam pro Viatico comparant. Interdum mendicabulis cœptum explent. Nonnunquam, quod tutius multò est, arte quapiam iter perficiunt institutum. Hinc elegans natum prouerbium. Sua cuique ars pro Viatico est. Antisthenes philosophus

ea dicebat paranda uiatica, quæ cum naufrago enatarent. Celebratur Blandis illud. Viaticum inquit, tibi ab adolescentia ad senectutem, sapientiam compara. Ea quippe sola est certa, ueraque possessio. Theologi, & Canonistæ pro eucharistia, Viaticum interdum capiunt dist. 50. c. Is uero. a *Quæ bona, & conducibilia esse uideantur.*) Sunt quædam in Mathematicis scientijs, quibus commode carere non possumus. Ob hæc igitur cognoscenda, utile est ediscere eas artes. Si quid autem in eis inutile fuerit, id, ne frustra tempus conterere uideamur, uel omnino negligendum, uel non adeo exacte perquirendum nobis. Libuit hoc loco ad huius asserti confirmationem Xenophontis in libro de dictis Socratis uerba subnectere. Socrates (inquit), docebat, quantum oporteat singularum rerum atque artium habere peritiam. Nam tantum Geometricæ studendum consulebat, quantum sufficeret ad mensurationem agrorũ, ac distributionẽ. Quod adeo facilè dicebat esse, ut si quis diligenter animaduertat, quamprimum quantitatem agri cognouerit, mẽsurationem ignorare non possit. Reprobat uerò tantam rei curam, ac studium, ut difficile figurarum cognitioni inuigilare uelis. Nullam enim utilitatem in illa speculatione uidere se asserebat. Nec erat Geometriæ imperitus, sed à multis, atque utilissimis studijs etiam hominis uitam ad aliarum considerationum studia deducere non oportere putabat. Similiter Astronomiam quoque discendam consulebat, ut dies, ac noctes, horas, & mẽses, & annos rectius pcipiamus. Quæ res ad iter agendũ, & nauigationes, atque custodias, multariũque alia, in nocte, aut in mẽse, aut in anno peragũtur, putilis est. Eousque aũt Astronomiã discere, quousque Planetarũ motus, & distãtias eorũ à terra cũprehendẽdas, uehemẽter improbabat. Nullã em̃ utilitatẽ etiã in hac re uidere dicebat. Nec erat expers omniũ istorũ Sed cũ longa tẽporũ spatia desiderẽt, nõ cõferre arbitrabatur utiliora relinquere, & in ijs uitã cõterere. Omnino aũt nõ esse curandũ homini dicebat, ut p cœlestia corpora, futurorũ, quæ in potestate diuina sunt, cognitionẽ perquirat. Nec em̃ posse homines illa cognoscere, nec dijs gratũ esse si quæ illi occultarẽt, ea tu diligẽter inquiras, posseque facilè ita deorũ in insaniã uertere. Logicã quoque discẽdã ita cõsulebat, ut magnũ eius studiũ, multãque operã improbaret. Musicã dicũt Socrat. aurib. solummõ pcepisse, cotidie aũt de Fortitudine, de Iustitia, de alijs uirtutib. acerrimè disserebat. Hæc namque bona hominũ appellare solebat. Cætera uerò aut percipi ab hominibus nõ posse, aut nõ longè à fabulis distare, Sophistarũque ludis similia esse. Idẽ ipse Socrates asserebat, omnib. patere, Diuinas res cognitione humana comprehendi non posse. Quare sufficit (inquit) piè deos, & ex animo colere. Quales autem sunt nec inuenire nobis possibile est, nec fas est quærere. Nec enim seruis conducit, nec eius laudabile dixerim, si dominorum suorũ consilia, nisi quantum ad ministerium suum ptinet, scrutari uoluerint. Nemo unquam Socratẽ audiuit de cœlestibus corporibus quicquam dicere, aut ad subtiles linearũ speculationes perdiscendas exhortari. Huc tendit Catonianus uersiculus.

Mitte arcana Dei, cœlumque inquirere quid sit.

Rursus Salomonis illud. Altiora te ne quæsieris. Hæc fermè ex decimoquarto præparationis Euãgelicæ libro Eusebij Pamphili desumpsimus. Non aliena ab hoc loco sunt quæ scribit Quintil. c. xvi. lib. 1. b *Ne ad alia peiora distrahantur.*) Veluti cũ quis murorũ undique ambitu ne fugiat clauditur, ubi se in fugã præcipitat, ubi breuior murus ingeritur. Duo mala licet omni

uenire. Hoc illud est quod à Genio precipitur. Cui si quis aut contrarius, aut minus obediens fuerit, miser miserrimè morietur. Istiusmodi sanè fabula est, quæ in tabula continetur. Vobis autem nihil inuideo, si quid ulterius interrogare, ac perscrutare uultis, ego uobis exponam. Rectè dicis inquam ego. Cęterum quid eos capere à falsa disciplina Genius imperat? Quæ bona [a] & conducibilia esse uideantur. Hæc igitur quænam sunt? Literæ (inquit) atque alia Mathematum studia, quæ à Platone traduntur. Veluti uim freni cuiuspiam in cohercendis adolescentibus obtinere, ut ne ad alia [b] peiora distrahuntur. Verum uerò ea capere omnino necesse est si quis ad ueram disciplinam sit peruenturus, nec ne? Nihil (inquit) necesse est, sed alioquin utilia sunt tametsi ad reddendos homines meliores, nihil conferunt. Nihil ergo affirmas hæc

no cau-

no cautissime sint præcauenda, tamen si periculi necessitas unum ex ijs perpetrare compulerit, id debemus resoluere, quod minori nexu noscitur obligari. Quid aũt leuius ex ijs, quidúe grauius sit, puræ rationis acumine inuestigemus. Distinctione. xiij. Decretorum ca. Duo. Et ca. Neruis. Huc tendit Pauli consilium primæ ad Corinth. ca. vij. Is enim, cum quosdam in ecclesia incõtinentes aspiceret, concessit minima, ut maiora declinarent dicens. Propter fornicationẽ unusquisq; suam habeat uxorẽ &c.

esse utilia ad meliores uiros efficiẽdos? Licet enĩ profecto sine his etiam meliores fieri, illa tamen etiam [a] non inutilia sunt. Quemadmodũ enim quę aliquando pronunciantur per interpretem conijcimus, cum alioquin non inutile sit, nos etiam ipsos si quid percepimus uoce, [b] ac lingua disertiore prosequi. Ita sine his etiam studijs fieri meliores nihil prohibet. Nunquid hi qui Mathematici [c] uocantur ad meliores, quàm alij sint homines efficiendos nihil excellunt? Et quonam pacto excellerre poterunt. qui [d] nihilominus, quàm alij, [e] in bonorum, & malorum cognitione decepti etiam

Sic quoq; meretricia indulta urbibus, ne. s. adulteria perpetrentur. a *Illa tamen etiam non inutilia sunt.*) Aegyptios & qui ad eos olim discendi causa accessérunt, Geometriæ, Arithmeticæ, Astrologiæq; studio fuisse intentos, ij. Bibliotecæ retulit Diodorus Fluuius enim (inqt) qui singulis annis propter inũdationem uarias agrorum formas superinducit, magnas cõtentiones inter uicinos de finibus agrorũ excitat, quæ absq; Geometriæ adminiculo, haud facilè componi possent. Arithmetica uerò & uitæ domesticæ est utilis, & ad Geometriam, atque Astrologiam maximè cõfert &c. Idem referunt Herodotus in ij & Aristoteles pri. Metaph. b *Voce ac lingua disertiore prosequi.*) Id est liberalia studia uerius ad elegantiam faciunt, quam ad motum probitatem. Hoc est uocalem potius q̃ pectoris Mineruam cultiorem reddunt. Moris enim bonitas ex animi rectitudine, sanctisq; operibus attenditur, non uerborum lepore, aut ornatu. Quot præterea sunt, fuerunt, futuriq; sunt sine ulla harũ artium eruditione boni? Contrà ex harũ scientiarũ ꝓfessoribus perratus fuerit, qui aliquid in uita fecerit laude dignum? Quis est tandem, qui nõ uideat eos homines uirtutis qua ipsi egẽt, non esse doctores? Nam siquis mores eorũ diligenter inquirat, inueniet eos iracundos, cupidos, libidinosos, arrogantes, protetuos, & sub obtentu sapientiæ, sua uitia colentes, domi facientes ea quæ in scholis arguissent. Fortasis mentior accusandi gratia. Non idipsum Tullius ij. Tusculanarũ. q. & fatetur, & queritur? Quotus (inquit) quisq; philosophorũ inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo, & uita constitutus, ut ratio postulat, qui disciplinam suam non ostentationem scientiæ sed legẽ uitæ putet, qui obtemperet ipse sibi, & decretis pareat suis? Qui plura cupiunt Lactantiũ adeant diui. institu. lib. iij. cap. xv. & sequenti. Et Fab. Quintil. in Proœmio. lib. primi. c *Qui Mathematici uocantur.*) μάθησιν Græcis disciplina dicitur, ex eo sortita nomen qđ planius, euidentiusq;, q̃ reliquæ scientię ediscatur. Scribit Auerroys Commento. xvi. ij. Metaphy. Mathematicas demonstrationes esse in primo ordine certitudinis, hasq; naturales demonstrationes conseq. i. in ordine ij. collocari. Mathematicos eos artifices uocamus interdum, qui Geometriæ, Arithmeticæ, Astronominæ, Musicæ, studiũ ꝓfitentur. Nõnunq̃ Mathematici appellantur, qui ex syderũ quotundã concursu, exterioribusq; hominũ signis, euentus rerum futuros sciri posse cõstanter affirmãt. Hos quidã Chaldæos, quidã Genethliacos, quidã Planetarios. alij Astrologos nõnulli Diuinos in eodem significatu nuncupãt. Aduersus postremos hos Mathematicos, Ioannes Picus Mirandula, uir tũ sanguine, tum moribus, tũ demũ multiiuga eruditione insignis, iustũ satis uolumen paucos ædidit ante annos. Mathematici in prima significationẽ non omnino dãnandi, modò affuerit certa ratio. Romani (ut primo Tuscu q refert Cic.) metiendi ratiocinandiq; utilitate inspecta, huius artis terminauerunt modũ. Socrates eas disciplinas, quas Græci μαθήματα appellant, qđ ad bene, beateq; uiuendũ nõ ꝑtinerent, nedũ non attigit, sed ne probauit quidẽ. d *Nihilo minus, quàm alij.*) Ad felicitatẽ adipiscendã necesse est tam bona, q̃ mala cognoscere. Bona, ut ea studiosè ꝓsequamur, mala uero ne per ignorantiam in ea turpiter dilabamur Nec est parui iudicij bona à malis seligere, quandoquidẽ ut inqt Naso, *Et mala sunt uicina bonis.* Maxima ad infelicitatẽ uia ex ꝓposito, mala bonis præferre. Risu præterea digni, qui in ꝓpriam iacturã impendio didicerint artes quaspiã. Mathematicæ rursus artes, sicut & quæuis aliæ, si quis malè utatur, latã fenestrã (ut inquit Plautus) ad nequitiã patefaciunt. Scribit diuus Dionysius

oris ingenij sunt. Cur hoc inquàm ego? Quoniam in primo ambitu hoc plus habent, quod quæ nesciunt, nescire se [a] non dissimulant. In secundo uerò illud certè nesciunt, quod scire profitentur. Cuius sententiæ quoad fuerint, ad ueracem disciplinam percipiendam nihil omnino promoueri necesse est. Illud præterea non ignoras, quod opiniones, etiam de primo ambitu ad eos similiter ingrediuntur. Quo fit, ut ijs hi nihilo meliores existant, nisi hos itidem [b] pœnitentia subsequatur, sibique persuadeant, se nō disciplinam, sed falsam disciplinam attigisse, per quam decipiuntur. Atq; ita salui esse non possunt. Quocirca uos etiam (inquit) hospites ita facite, & quæ dicuntur quoad profeceritis, [c] diligenter attendite. Quinimo de his ipsis sæpenumero considerandum est, & nihil intermittendum, sed reliqua præter rem existimanda, alioquin nulla eorum, quæ nunc auditis, utilitas erit. Ita faciemus. Illud autem explica, cur bona [d] non sint ea, quæ homines à fortuna percipiunt? Sicuti uita, [e] sanitas, diuitiæ, gloria, liberi, uictoriæ, & reliqua his

incompactum interdum esse medium, ut id nedum non conferat ad termini consecutionem, quin potius obsit plurimū. Rursus inter ignorantiā, uerāmq; scientiā, nequaq̄ falsam disciplinā dixeris esse mediā. Non ergo per falsas disciplinas aptè ad uerā scientiā peruenitur. Præterea nil phibet ignarū Mathematicarum, Theoricarūq; artiū aliarū, morali philosophiæ, quæ summi boni naturā considerat, sese penitus applicare. Quid em̄ ad uerā felicitatem adipiscendam confert aut terrę scire mensurā, aut maris arenæ cōnumeratio, uel syderum nosse magnitudinem, aut tandem Musicus cōcentus dulciter decantare? Si uis ad uitā ingredi (inquit Christus) serua mandata. a *Quæ nesciunt nescire se non dissimulant.*) inepti penitus ad scientiam sunt, qui putant ea nosse, quæ nesciunt. Hi enim nequaq̄ scientiā, quā se tenere existimant, adipisci conantur. Socrates, cum esset omniū philosophorum sapiētissimus, ut cæterorum argueret inscitiā qui se aliquid tenere arbitrabātur, dicebat se nihil scire nisi unum, qd' nihil sciret. Honesta in re qualibet, assertio ueritatis b *Nisi hos itidem pœnitentia subsequatur.*) Tantæ efficaciæ Pœnitentia creditur, ut per eam, modò uera sit, omnia delicta tollātur Sedulius lib. iiij. *Cedunt lachrymis delicta profusis.* Sed de pœnitentia, quantum sufficere uisum est, diximus antè satis. c *Diligenter attendite.*) Admonet in rebus commodis, attentionem studium, assiduitatemq; maximè necessaria. Hæc autem nisi affuerint, operam omnem perdideris, atq; oleum. Hora. in ar. po. *Qui studet optatam cursu cōtingere metam, Multa tulit fecitq; puer sudauit, & alsit, Abstinuit Venere, & Baccho &c.* Plautinus Toxilus in Persa. *Siquam rem accures sobriè, aut frugaliter, Solet illa rectè sub manus succedere. Atq; Aedepol ferme ut quisq; rem accurat suam. Sic ei procedit. Post principio denique Si malus aut nequam est, male res uertunt. Sin autem frugi est, eueniunt frugaliter.* Plura de hac diligentia, in prouerbio. Oculos quoque in occipitio habet, aliàs comportauimus.

d *Cur bona non sint ea, quæ homines à Fortuna percipiunt?*) dixerat supra. Hæc autem nunquid bona non sunt? De ijs (inquit) aliàs disputabimus. Differit hac postrema lib. parte Sintne munera tam corporis quàm Fortunæ, inter bona simpliciter, numeranda? e *Sicut uita, sanitas, &c.*) inter bona corporis, atque fortunæ maxima existimantur uita, sanitas, diuitiæ, gloria, liberi, uictoriæ, & reliqua ijs similia. Hæc autem cum quis ijsdem possit tam bene, quàm male uti, suapte natura neque bona dicenda sunt neque mala. Non sunt (inquit Tusculan. q. Marcus Cicero) ea bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem licet esse miserrimum. An dubitas quin præstans ualitudine, uiribus, forma, acerrimis, integerrimisq; sensibus, adde etiam si libet, pernicitatem, & uelocitatem. Da diuitias, honores, imperia, opes, gloriam. Si fuerit is, qui hæc habet iniustus, intemperans, tumidus, hebeti ingenio, atque nullo. Dubitabis ne eum miserum dicere? Qualia igitur ista bona sunt, quæ qui habeat miserrimus

similia. Rursusq; his [a] oppisita cur mala non sint? Valde enim absurdum, [b] & incredibile hoc nobis uidetur. Age itaque (inquit) enitere, ut quod sentias, de quibus interrogaris, respõdeas. Atque hoc inquam ego faciam facile. Verum igitur [c] si male quispiam uiuat, uiuere illi bonum censes? Non bonum, sed malum inquã ego, mihi uidetur. Quonam igitur pacto uiuere bonum est inquit? Siquidem hoc per se malum est, quia male uiuentibus malum, bene autem bonum esse uidetur. Ipsum igitur [d] uiuere, & malum & bonum esse contendis? Ego inquam.

esse posit. Et parum infra. Omitto diuitias, quas cum quiuis quamuis indignus habere posit, in bonis non numero. Omitto nobilitatem, famamq; popularem stultorum, improborumq; consensu excitatam &c. Idem in paradoxis. Nunquam Hercle ego (inquit) neq; pecunias istorum, neque tecta magnifica, neq; opes, neq; imperia, neq; eas, quibus maxime astricti sunt, uoluptates, in bonis rebus, aut expetendis esse duxi. Quippe cum uiderem rebus ijs circumfluentibus, eos tamen desiderare maxime, quibus abundarent. Neque enim unquàm expletur, nec satiatur cupiditatis sitis. neque ea solum, quæ habent libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. In quo equidem continentissimorum hominũ maiorum nostrum sæpe requiro prudẽtiam, qui hęc imbecilla, & commutabilia pecuniæ membra solo uerbo bona putauerunt appellanda, cũ re ac factis longe aliter iudicauissent. Potestne bonum cuiq; malo esse? aut potest quisquã in abundantia bonorum, ipse esse non bonus? Atq; ista omnia talia uidemus, ut etiam improbi habeant, & obsint probis, quam ob rẽ liceat inuideat, siquis uelit, plus apud me tamen uera ratio ualebit, quàm uulgi opinio Neq; egõ unquàm bona perdidisse dicam, siquis pecus, aut supellectilem amiserit &c. Stoici affirmant μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν Id est solum honestum bonum esse De multiplici bonorum genere, non pauca retulimus in præhabitis. a *His opposita.*) Mors, morbus, paupertas, iudicium hominum male de hominibus optantium, ab hoste uinci. Si unum oppositorum sua per natura bonum fuerit, alterum malum sit necesse est. b *Absurdum & incredibile.*) His scilicet qui non ratione utuntur, sed sensu, id est, plebeis, ac uulgaribus tantum hominibus, & (ut inquit sapiens) pacẽ habenti in substantijs suis. c *Verum igitur si male quispiam.*) Tanta est quorundam mortalium uitæ prauitas, ut uerbis simul, ac factis testẽtur, bonum esse male uiuere, & malum bene. Auarus per fas, & nefas diuitias cumulans, miris preconijs rapinas laudat. Gulæ dediti ingurgitationes in cœlum tollunt, subsannant uero uictus omnem temperiem. Quid ingratius Veneris nepotulis cœlibatu? Blasphemis hominibus conuitia cordi sunt, sed odiosa laus uel merentium. Ignaris nil inscitia gratum magis, sed e diuerso nihil certe ijs candidissimo cœtu execrabilius peritorum Ergo non de ijs quæ passim fiunt, sed de ijs solum quæ deberent iure fieri, loquitur natu grandior. d *Ipsum igitur uiuere & malum, & bonum esse contendis.*) Dialectici negant hãc sequelam. Viuere male uiuentibus malum est, bene uiuentibus bonum. Ergo uiuere, malum simul est, atq; bonum. opposita enim, nisi ad idem simul referantur, ueram amittunt oppositorum rationem Opposita prædicata, quæ per se insunt commune subiecto non possunt nec de eodem subiecto, nec de contentis sub eo affirmari, atq; negari. Rursus opposita, quæ per accidens subiecto insunt, de cõi subiecto & affirmantur simul atq; negantur. Consequẽs igitur est, ut uita, sanitas, diuitiæ, gloria, liberi, uictoriæ, & reliqua ijs similia, non sint ex se bona, cum possint alicui mala esse. Identidem de horum contrarijs dicendum est, non esse ea scilicet ex se mala si possint alicui bona esse. Pro ijs, quæ de uita, & morte hic referuntur, libuit Diui August. ex ca. eius li. quẽ de uera innocentia inscripsit, uerba subscribere. Mala mors (inqt) putanda non est. q̃ bona uita pręcesserit. Non enim facit malã mortẽ, nisi qđ sequitur mortẽ. Non enĩ curandũ est multum necessario morituris quid accidat, ut moriantur, sed moriendo quò ire cogãtur. Quàm plures morbus à periculis liberauit, oppressis sanitas. Iuuenal. Saty. x.

Prouida Pompeio dederat Campania febres
Optandas, sed multæ urbes, & publica uota
Vicerunt, igitur fortuna ipsius, & urbis
Seruatũ uicto caput abstulit. Scribit Aristoteles pri. Aethicorũ multos perijsse ꝓpter diuitias

Iuuenalis

Iuuenalis eadem Satyr. *Sed plures nimia congesta pecunia cura*
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census &c. Idem eadem Saty.
Patriam tamen obruit olim *Gloria paucorum, & laudis, tituliq; cupido.*
Et parum infra de Hannibale. *O gloria, uincitur idem,*
Nempè in exilium praeceps abit, &c. Quot filij praeterea parentes uel peremerunt, uel ob sua scelera, euentusq; alios, summo eos merore affecerũt. Victoria, nisi affuerit moderatrix sapientia, saepe insolentes ac temerarios uictores reddit. Horum, quę iam iam diximus sexcenta sunt nobilium scriptorum exempla alia.

Absit itaq; ut tam absurde loquaris. Neq; enim fieri potest, ut idem malum [b] pariter, ac bonũ sit. Ita enim & utile, & pernitiosum, & eligendum, & fugiendum simul idem semper, quo quid absurdius? Sed quonam pacto, si cui male uiuere contingat, eidem [b] uiuere quoq; malum contingat, ipsum uiuere malum non est? At qui uiuere, & [c] male sub eodem non censetur. Nunquid non ita tibi uidetur. Itaq; uiuere non malum est. Nam si malum existeret, malum utiq; bene uiuentibus esset, quia quod per se malum est ipsum uiuere illis adesset. Vera mihi dicere uideris. Quoniam igitur & male, & bene uiuentibus uiuere ipsum contingit, neque bonum neq; malum esse ipsum uiuere, confirmatur. Sicuti ne secare [d] quidem, atque uiuere in aegrotãtibus morbosum, aut salubre dicitur nihilominus in ipso etiam uiuere comprobatur. Ita res est. Tu itaq; sic aduerte, utrum male uiuere, [e] an potius honeste, ac generose mori cupias? Honeste inquam ego, potius mori. Quocirca ne mori quidem est malum. Siquidem emori, quàm uiuere plerunque est eligibilius. Ita se res habet. Eadem est ratio de sanitate, & infirmitate. Sepius enim [f] sanum esse non confert.

a *Neq; fieri potest, ut idem pariter &c.*) Nil prohibet malũ uni, esse bonum alteri, aut cõtrà. Sic de utili, & pernitioso, eligendo, ac fugiendo dicendum pariter. b *Ipsum uiuere malũ non est.*) Graecus, codex qui passim circũfertur, habet κακὸν αὐτὸ τὸ ζῆν ἐστί. Sed negatio deesse uidetur, ut sic legas, uidelicet, κακὸν αὐτὸ τὸ ζῆν οὐκ ἔστιν, id est malum ipsum uiuere non est. c *Atqui uiuere, & male uiuere sub eodem non cens.*) Scotus, & sequaces distinctionem aliquã in re esse dicũt inter cõmunem naturã, & ea quae sub ipsa sunt, id quod aperte Cebes asserit hoc loco. d *Sicuti ne secare quidem, aut urere, &c.*) Periti medici, morbosum membrum ne sanas partes inficiat, aut resecant ferro penitus, aut exurunt igne.

Vulnera possedit alte suffusa medullis
Non leuiore manu ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix,
Ad uiuum penetrãt flamma, quò funditus humor.
Defluat & uacuis corrupto sanguine uenis
Arescat fons ille mali, truncãtur & artus, *Vt liceat reliquis secure uiuere membris.*

Hac de re non pauca collegimus, in prouerbio. Immedicabile uulnus ense recidendum est.
e *Honestè ac generosè mori.*) Hinc exit Plautinum illud, Mori se misere mauolet quàm non perfectum reddat. Claud. de bello Gildonico. *Nonne mori satius uitae quàm ferre pudorem?* Seneca 5. declamationum. Mori potius debuit frater, quam sanari turpiter. Idem epistola 77. Nõ est (inquit) res magna uiuere, serui tui uiuunt, omnia animalia. Magnum est honeste mori, prudenter, fortiter. Marcus Cicero primo Tuscul. q. Profecto mors tum aequissimo animo appetitur, cum suis laudibus uita occidens consolari potest. Nemo (inquit) parum diu uixit, qui uirtutis perfectae perfecto functus est munere. Eodem uolumine probat idem Cicero nedum non esse malum mortem, sed quippiam bonum potius. Dyogenes Cynicus interrogatus an mala esset mors Quonam (inquit) modo mala, quam praesentem non sentimus? Thales Milesius dicebat, nihil mortem à uita differre. Tu uerò ait quispiam, quare non moreris? Quia nihil (inquit) differt. Caius Caesar cum inter coenandum ortus esset de morte sermo, quaenam foret optima. Inopinata, respondit. f *Sepius enim sanum esse non confert.*) Morbi ab ingentibus saepe periculis homines liberãt. à uitijs quamplurimis submouent aegrotantes. Scitum est illud

Verùm è regione, cum ita casus retulerit. Vera dicis. Age uerò de diuitijs ita consideremus. Siquidem plerósque intueri sæpenumero licet [a] amplissimis diuitijs affluentes, pessime tamen ac miserrime uiuentes. Plerósque per Iouem. Quapropter ad bene uiuendum nihil illis diuitiæ prosunt. Non uidetur. Improbi enim sunt. Non diuitiæ igitur, sed disciplina probos, ac studiosos efficit. Ita sanè comprobatum est. Vbi autem bonæ sunt ipsæ diuitiæ, si ad meliores efficiendos possessores suos nihil adiuuant? Ita prorsus apparet. Quibusdam ergo diuitias habere non confert, ubi diuitijs uti nesciunt. Mihi ita uidetur? Quomodo igitur bonum esse id aliquis iudicabit, quod plerunque non possidere satius est? Nullatenus. Si quis igitur rectè, ac prudenter diuitijs uti nouerit, bene, ac feliciter uiuet. Si secus, male, atque infeliciter. Verissime dicere hoc mihi uideris. Summa uerò [b] totius est rei, dum hæc, aut tanquã bona expetuntur, aut tanquam mala despiciuntur, neque aliud est, quod æque hominibus aut perturbationem, aut detrimentum afferat, quàm cum honoribus afficiuntur, & in solis diuitijs consistere felicitatem arbitrantur. Consequenterqúe nullum earum rerum gratia quamuis impium, & flagitiosum facinus

Apostoli Pauli 2. ad Corinth. cap. 12. Virtus in infirmitate perficitur. Id uerissimũ, modò affuerit diutina patientia. a *Amplissimis diuitijs affluentes.*) Bion Boristhenites dicebat diuitias esse uitiorum neruos. Tolle diuitias, bonam magnorum uitiorum partem mox auferes. Diuitiæ (authore Isocrate) uitiorum magis, quàm uirtutũ ministræ, potestatem ignauiæ, & uitijs suggerentes. Ad uoluptates iuuenes alliciunt, & excitant. Hinc à Christo dictum est, facilius est camelũ per foramen acus transire, quã diuitem intrare in regnum cœlorum. Matthei 19. Nec ob hoc diuites omnes, continuo damnandi. Fuerunt enim ditissimi Abraham, Ioseph, Mardochæus, Hester, Dauid, Salomõ, Zachæus, Centurio, & sexcenti alij ijs assimiles fide, & sanctitate præcipui, quibus quód bene usi sunt, neutiquam diuitiæ obfuerunt. Sicut econtrario alijs nihil prodest uile palliolum, furua tunica, corporis illuuies, & simulata paupertas, si nominis dignitatem operibus deseruiant. Huc accedunt, quæ scribit Hieronymus in epistola, cuius principium est. Vereor, ne officium putetur ambitio. Nõ ergo diuitiæ damnãdæ, sed earum usus malus. Eleganter, & uerè subinfert Cebes. Si quis igitur rectè ac prudenter diuitijs uti nouerit, bene ac feliciter uiuet. Si secus male, atque infeliciter. b *Summa uerò totius, &c.*) Hecato in 7. de fine, inter bona & mala, genus quoddam medium collocat, utputa ea, quæ suapte natura neque prosunt, neq; obsunt, ut est uita, sanitas, pulchritudo, uoluptas, robustitas, opes, gloria, nobilitas, & quæ ijs opposita sunt, mors, ægritudo, dolor, turpitudo, infirmitas, inopia, obscuritas, atque ignobilitas, & ijs similia. Non enim esse ista bona, sed indifferentia per speciem producta. Sicut caloris proprium est calefacere, non refrigerare, ita & boni proprium prodesse est, & non nocere. Non autem magis prosunt, quàm noceant opes, atque sanitas. Quo autem bene uti, & male possumus id bonum non est. Diuitijs autem, & sanitate bene, & male uti possumus. Non est igitur bonum opulentia, & sanitas. Hæc & plura refert Laërtius libro septimo. Præterea, qui præter modum aut corporis bona, aut fortunæ extraria commoda. (Sic enim hæc eleganti uocabulo libro de philosophia nuncupat Apuleius) tanquam ex se bona expetunt, despiciuntq; tanquam mala, eorum amissio, aut miseram perturbationem, aut perniciosum dispendium nimirum afferunt. Quot nimia corporis ægritudine, uel diuitijs, honoribusque uita propria charioribus priuati, uel sibi ipsis mortem infeliciter attulerunt, uel spretis ijs tanquam malis, necessariorum uitæ carentia miserè perierunt? Rursus, qui

esse recusandum. Hæc uerò propter ipsam [a] ueri boni ignorantiam patiuntur. Illud enim ignorant, bonum ex malo fieri nequaquam. Multos autem uidere licet ad diuitiarum possessionem [b] ex pessimis ac turpissimis facinoribus deuenisse. Veluti proditionibus, depredationibus, homicidijs, calumnijs, rapinis, alijsque compluribus & prauis operibus. Ita res est. Si igitur [c] ut par est, ex malo nullum bonum prouenit, diuitiæ [d] uerò

sus, qui nimium diuitias diligunt, uel honores, horum adipiscendorum gratia nil tam inhumanum, iniquumq; est, quod non audeant exequi neruis omnibus. Attrahunt á recto (inquit lib. de paupertate Seneca) diuitiæ, honores, potentiæ, & cætera, quæ opinione hominum chara sunt, pretio suo uilia. Nescimus extimare res, de quibus non est fama. Sed causa rerum natura deliberandum est. Nihil habent ista magnificum, quod mentes nostras in se trahat, præter hoc quod mirari illa consueuimus. Non enim quia concupiscenda illa laudantur, sed quia laudanda sunt concupiscũtur. Hanc præcedentem causam habent diuitiæ. Inflant animos. Superbiam, & arrogantiam pariunt. Inuidiam trahunt. Eousq; mentem alienant, ut fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona omnia culpa carere decet. Pura sunt hæc, non corrumpunt animos, non sollicitant. extollunt quidem animos, & delectãt, sed sine timore. Quæ bona sunt, fiduciam faciunt, diuitiæ audaciam. Quæ bõna sunt, magnitudinem animi dant, diuitiæ insolentiã. Hucusque Seneca. a *Propter ignorantiam ueri boni*) Malorum ferme omnium causa est, tam sui, quàm ipsius summi boni ignorantia. Lege Lactantium cap. primo pri. & cap. 9. 6. Diui. instit. Socratem dicere solitum accepimus, unicum esse bonum scientiam, malum econtrario unicum, inscitiam. Is idem Socrates conspecto diuite, & inerudito, Ecce (inquit) aureum mancipium. Eusebius 10. duodecimi præparat. Euangel. lib. Dei cognitio (inquit) sapientia est, & uirtus uera, ignoratio uerò ruditas est, & nequitia manifesta. Cyrenaicus Aristippus interrogatus quò differant docti ab indoctis? Quò (inquit) domiti equi ab indomitis. Verius Aristoteles Quo (inquit) uiuentes à mortuis. Hic idem Aristoteles, eruditionem dicebat, inter prospera esse ornamentum, inter aduersa refugium. Superius de ignorantia retulimus haud pauca. b *In diuitiarum possessionem.*) Res lippis atque tonsoribus plus quàm nota. Iniquitatem plerumq; esse magnarum opum initium, atq; principium. Diuus Hieronymus in lib. duodecim quæstionum ad Hedibiam quæstione prima. Omnes (inquit) diuitiæ de iniquitate descendunt, & nisi alter perdiderit, alter non potest inuenire. Vnde & illa uulgata sententia mihi uidetur esse uerissima. Diues aut iniquus, aut iniqui hæres. Et in principio 2. Commentariorum in Hieremiam prophetam. Et quibus bonus inter eos & rectus (inquit) instar aucupis tendat insidias dum inuicem se uenantur ad mortem, & aliorum damnis, atq; dispendijs, suas complent domos, ut impleatur philosophorum illa sententia. Omnis diues aut iniquus, aut hæres iniqui. Atq; utinam ab ijs tantum fiant, qui uidentur foris esse, & quos dominus iudicat, & non in nostris conuenticulis impleantur, quos possidet radix omnium malorum auaritia, ita ut uenientium ad nos non ora contemplemur, sed manus. Celebratur Menandri apophthegma. [illegible]. Hoc est, Nemo si iustus sit ditatur breuiter. Et Plato 5. de legibus [illegible] Id est. Ita recta oratio, qua dicitur, diuites nequaquam bonos esse. Hodie tritissimum apud Italos. Chi non robba, non fa robba, id est, Qui nõ furatur, nõ ditatur. Elegans Ausonij Distichon.

Fortunam reuerenter habe quicunq; repente
Diues ab exili progrediere loco.

c *Ex malo nullum bonum prouenit.*) Efficiens causa debet effectum suum eminenter continere, atque uirtute. Malum autem nequaquam continet sic bonum. Non igitur malum boni potest efficiens esse causa. Hermodorus, Aristoteles, Hermippus, Eudoxus, Theopompus, ut Laërtius in primo refert, scribunt fuisse quorundam opinionem duo esse prima effectiua rerum principia, bonum Dæmonem & malum Dæmonem. Alterum ex ijs Iouem, & Horomasden, alterum Plutonem, & Arimanium dici. Itidem fermè tradidit Manichæus. Plato scribit bonorum causam Deum esse, quod & Hebræi etiam tradiderunt. Vide Eusebium capite tertio, tertij decimi præparation. Euangel. Aristoteles capite duodecimo, primi Aethicorum scribit, principium, causamq; bonorum, honorabile quiddam, atque diuinum esse. d *Diuitiæ uerò ex malis facinoribus proueniunt.*) Extat apud Flaccum Horatium Saty. 5. 2. Sermonum. qua docet

ex malis facinoribus proueniunt. Diuitias nequaquam bonum esse necesse est. Sic ex isto sermone contingit. Cæterum ne [a] sapientia quidem, & iustitia ex malis operibus acquiriri potest, neque itidem iniustitia & insipientia, ex bonis. Siquidem ipsa eadem simul consistere non possunt. Diuitias uerò, & [b] gloriam, & uictorias, & reliqua id genus multa cum prauitate

qua docet, quibus artibus facilè ditari possit quispiam. Huc tēdit Iuuenalis illud Satyr. prim.

Aude aliquid breuibus Gyaris, & carcere dignum.
Si uis esse aliquid, probitas laudatur, & alget.
Criminibus debent hortos, prætoria, mensas,
Argentum uetus, & stantem extra pocula caprum.

Et illud eiusdem poëtæ Saty. 14.

Vnde habes quærit nemo, sed oportet habere.

Et Persianum illud Saty. 6.

Vende animam lucro &c.

Paulus primæ ad Timotheum cap. sexto. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergūt &c. Huc accedūt, quæ in prouerbio. Lucri bonus est odor ex re qualibet, retulimus ex diuersis. a *Cæterum ne sapientia, & iustitia.*) Philosophi tradunt habitum ex frequentatis actibus generari, eisdem actibus omnino assimilem, ad actusq́ consimiles eliciendos, ex quibus genitus est, suapte natura potentiam inclinantem. Monstro certe simile, si ex frequentatis crapulis, abstinētiæ, Venereis illecebris, castitatis, furtis ac spolijs, iustitiæ, terrenarum, fluxarūq́ rerum contemplatione, sapientiæ habitus generaretur in anima. Afranius (ut cap. octauo 13. noctium Atticarū refert Gell.) prudenter, & lepide scripsit, Sapientiam esse usus ipsius filiam. Ex malo autem usu dicere quis audeat Sapientiam uirtutum omnium longe principem posse acquiri? Plato (ut lib. de philosophia refert Apuleius) sapientiam disciplinam uult uideri diuinarum, humanarumq́ rerum. Etsi non ignorem apud hunc ipsum Platonem, communiter sapientiam dici etiam omnē peritiā, ut cum uerbi gratia, sapientem uocat artificem. Cicero in princ. 2. officiorū de sapientia sic inquit. Quid est per deos optabilius sapientia, quid præstantius, quid homini melius, quid homine dignius? Sapientia aūt est (inquit) ut à ueteribus philosophis definitum est, rerum diuinarum & humanarum, causarumq́, quibus hæ res continētur, scientia, cuius studium, qui uituperat, haud sanè intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. Quid sit Iustitia, diximus ante satis. b *Diuitias uerò, & gloriam, &c.*) Concludit tandē ex mox relatis, non esse Fortunæ munera, inter uera bona locanda quouis modo. Id animaduertens ingens prudentium hominum, Christicolarum præsertim cohors, spretis terrenis, caducisq́ diuitijs, inani mundanorum honorum gloria umbratili, fusorum hostium in acie uictoria, ac reliquis id genus innumeris fermè alijs, ad cœli incorruptibiles diuitias, futuram, sempiternamq́ gloriam, memoria dignam uitiorum uictoriam, equis, atq; quadrigis sese penitus accinxerūt.

Hac arte (ut aliquid fabularum immisceam) *Pollux & uagus Hercules*
Innixus arces attigit igneas
Hac te merentem Bacche pater tuæ
Vexere tigres indocili iugum
Collo trahentes. Hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.

Hac arte, ne longam texam Iliada, Diuus Bonauentura, cui ob ingenij sui perspicaciam, peculiarem cœlestis sapientiæ acrimoniam, uitę Angelicæ imitationem, non iniuria Seraphici inditum nomen est, summo, optimo Deo fruitur pro mercede. Etsi nō te fugiat esse homunciones, non huius farinæ, quosdam, qui hunc ipsum Bonauenturam, ob morum sanctimoniam ab uniuersali ecclesia Catalogo sanctorum adscriptum, nondum orbem Lunæ attigisse, & impiè mente credant, & in Christi fidelium, peritorumq́ consessu, temere audeant prædicare. At Hercule probè factum cecidit, quod nouit hos uicinia tota. Sed de re hac, zelo me tātum ueritatis, ac fidei compellente, uberius locis alijs. Si qui uerò se læsos hic, uel alibi cōmunibus ijs uerbis nostris putent, eos precor, ut æquo, benignoq́ animo perlegant hos prouerbiales senariolos.

Ignota certe carpere ridiculum,
Iniquum, turpe parcere conuitijs.
Pios mordere, nihil est iniquius.
Honestum doctos, sanctosq́ defendere.
Lege sancitum, reddere par paribus.
Frigide dicta temperanda feruidis.
Insulsa refricanda fritis salibus.
Communitatem graue nimis, lædere.

c *Cæterum sapientia duntaxat bonum, insipientia uerò malum.*) Id ipsum (ut parum ante retulimus) Sōcrates de scientia, & inscitia affirmabat. Sunt qui summum bonum in sola posuerunt sapiētia, summum autem malum in sapientiæ contraria insipientia. Comparatione autem summi boni, aut summi

cuiquam contingere nihil perhibet, quapropter hæc neq; bona, neq; mala censentur. Cæterum sapientia duntaxat bonum. Insipientia uerò malum. Rectè inquam, & sufficienter mihi dicere uideris.

summi mali, cætera nulla, uel exigua bona sunt, aut mala. Salomon, ante cœlum, & terram, sapiẽtiam genitam esse affirmat. Aristobolus in eo lib. quem ad regem Ptolemæũ scripsit, exponens principium Geneseos. Prima res (inquit) naturaliter lux, in qua uniuersa conspiciuntur, dici potest, quam quidem lucẽ, sapientiam quoq; appellare possumus. Tota nempe lux ex sapientia est. Vnde quidã Peripatetici fulgorẽ ipsam appellarũt, quiã qui eã sequitur, p totã uitã nũq; cespitabit. Hactenus Aristob. Seneca epistola 85. ex quorundam Stoicorum sententia: Artes (inquit) ministræ sunt, præstare debent, quod promittunt. Sapientia domina, rectrixq; est. Artes seruiunt uitæ, sapientia imperat. Hæc habuimus Præsul reuerendissime quæ perosi ociosi otium, ter quinis tãtum diebus, totidemq; noctibus, calamo mandaremus. Ea minutula quamuis, sub tuo nomine & èdidimus à principio, & eadem tibi ueluti Patrono fauentissimo absoluta nunc dicamus. Affuit & altera dicandi ratio, quod sciam solitum te, meas esse aliquid putare nugas. Ad has, & huius genus reliqua scribenda quoties tardum nimis, desidiosumq; me conspexeris calcaribus, seu monitis paternis potius, scis te Camertem solitum commonere.

FINIS.

In Tabulam Cebetis Thebani Philosophi, nuper à Camerte suo mire Salutaribus scholijs Illustratam, Ioannis Alexandri Brassicani Iureconsulti Epigramma.

Quæ uitæ ambages χαλεπώτεραι εἰσὶ νόσου
Ni ratio aurigæ præsto sit officio,
Proinde homine à dubio quondam consultus Apollo
Qui certam uitæ posset habere uiam.
Respondit tripode è solido, Vitæ illa magristra est
Optima, Socratici regula discipuli.
Præcipuè à docto doctè illustrata Camerte,
Dum tractat studio sensa remota graui
Ille tibi filum, ductumq; adiecit amice,
Quo tandem summa uiuere fruge queas
Felicem hanc tabulam felici interprete, & omnes
Felices, scitis quos iuuat illa suis.

Prouerbia Inserta Commentariolo.

Finis

POMPONII MELAE DE ORbis ſitu libri tres, unà cum commentariis Ioachimi Vadiani.

a

ΕΙΣ ἈΣΤΡΟΛΟΓΟΥΣ

παλλαδᾶ.

Εἰπὲ πόθεν σὺ μετρεῖς κόσμον, καὶ πείρατα γαίης,
    ὃς ὀλίγης γαίης σῶμα φέρων ὀλίγον,
σαυτὸν ἀρίθμησον πρότερον καὶ γνῶθι σεαυτὸν,
    καὶ τότ᾽ ἀριθμήσεις γαῖαν ἀπειρεσίην.
εἰ δ᾽ ὀλίγον πηλὸν τοῦ σώματος οὐ καταριθμεῖς
    πῶς δύνασαι γνῶναι τῶν ἀμέτρων τὰ μέτρα;

Fare age qui cœlum metiris, & ultima terræ,
    Cum tibi de modica ſit breue corpus humo,
Te prius explores & noſce, hinc plurima uaſtæ
    Sunt loca telluris dinumeranda tibi.
Corporis at ſi non glebam metire puſilli,
    Qui potes innumeræ noſſe rei numerum?

IOACHIMI VADIANI HELVETII, IN CATECHESIM, & ſuos in Pomponium Melam commentarios præfatio.

CVM alijs illuſtrium doctrinarum profeſſoribus ętate noſtra gratiam habere ſtudioſi debent, tùm uerò maximé de illis bene ſentire, qui omni ſtudio, cura, diligentia in hoc negocium incubuerunt, ut ueterum ſcriptorum, quorum ductu, & uelut auſpicijs proximum ſeculum in linguarum cultu, & manſuetiorum literarum tractatione felix agere ſtipendium cœpit, tanquam poſtliminio reuerſa doctrinæ monumenta, à dira barbariei ſeruitute uindicarent, & innumeris abſterſis maculis, redintegrata ueritate, priſtino nitori, quoad fieri poſſet reſtituerent. Equidem ſic ſentio non multum illorum doctrinam ſine horum induſtria nobis profuturam fuiſſe: partim, quod flagitiorum alienæ culpæ contagionem, uelut ab ægris in noſtra tranſmittere, & deformem ignorantiam doctrinæ, ac eruditionis prætextu ſic imponentem, amplecti magno diſpendio nos contigiſſet: partim etiã, quod in uindicandis augendiſq; literarum ſtudijs uiam illi poſteris indicaſſent, animatis qui ſequerentur, & mirabili quadam conſtantia, nec impari felicitate reiectis, & conſternatis, qui barbariæ noctem, atque infantiæ tenebras contumaciter retinentes, optimarum diſciplinarum occaſiones arripere noluere. Quorum conferta acies, cum hodieq; numero magis, quàm armorum delectu inſtructa manſuetiores literas, & ingenua ſtudia oppugnare non deſinat, ueteranorum tamen, & triariorum (hos ego illos nominibus cẽſeo) ſingulari prudentia, & fortitudine factum uidemus, ut inermem hanc turbam, ſi quis recentiorum non ulla graui armatura, ſed leui tantum calamo in fugam conuerſam ſternat, fodiatq;, ne ouare quidem uelit, nedum triumphus ut decernatur petere. Adeò ignauus eſſe hoſtis cœpit, qui fœda barbatici caſtra, infami conductus mercede, contra præſentis ſeculi lucem, & tacitum bonorum conſenſum, ſequitur, Vt interim ne dicam quid, quantum'ue doctiſsimis illis reipub. literariæ moderatoribus, eorum nomine, quos uelut in acie ciuicam coronam meriti, ſeruarunt, debeamus. Iam in T. Liuium temporum feritate ſæuitum eſſe ſcimus, & frequentibus barbariſsimorum eruptionibus mutili Curtius, Gellius, & Marcellinus, ut paucos tantum nominem, facti ſunt, nobiliſsimis interim latinorum, M. Varrone, & Trogo Pompeio in prima ſtatim acie ſacrilegis horum manibus confectis, qui Liuio ne nomen quidem, nedum uitam reſiduam eſſe uolebant, nemine, quod mireris, ſtrenuorum, qui propius pugnaſſent, non ſaucio. Nam C. Plinij uarium & ingens de hiſtoria naturæ opus, tot ulcerum mendis, tot cicatricum neuis oblitũ, interuerſum, adulteratũ fuiſſe fidem non capiebat, niſi in tenui & planè Vlyſſæo Pomponij Melæ terra mariq; iactati, & nihil non experti ſcriptoris corpuſculo, tercentum loca poſt infamem illam pugnam reperta fuiſſent, quæ partim purulenta coaluerant, partim exeſa tabo marcore in reliquum traxerant corpus, præſenti haud dubiè ueneno claſsicum authorem confectura, ſi non Hermolaum illum barbarum, quem Plinianæ ualetudinis Aeſculapium uocare ſoleo ad ulciſcendam barbariem, & Pomponium etiam ex integro curãdum, literarum miſerta demum fata deſtinaſſent. Ac de Plinio quidem, quod ad præſens inſtitutum attinet, fatentur eruditi non ſolum ineſſe ei quod Hermolao debeatur, uerum etiam ingenuo exemplo uiam quandam, & modum ab hoc doctiſsimo uiro præſcriptum eſſe, quo in alijs æſtimandis, quæ ille aut conſulto præterijſſet,

Barbarorum acies inermis

Hermolai laus.

aut in festino, ut fit, labore uidere nequierit, pari candore, grauitate, & iudicio posteritas uteretur. At mihi quidem nuper Pomponium interpretato, incomparabili eruditione sua ita præiuit, ut paucissimis in locis, & quos uolentē transiluisse rectius quàm non aduertisse credas emendandi, ac restituendi laborem reliquerit. Equidem ut cōsilij nostri rationem studiosis expediam, & quid Hermolao, uel Pomponij nomine debeamus, ostendam, præclarum illum de orbis situ scriptorem, commentationibus nostris onustum, in lucem & studiosæ iuuentutis Germanicæ manus exire hac tantum causa uolebam, ut studio bonarum literarum, quod paucos intra annos incredibili doctrinarum accessione amplecti illa cœpisset, locorum terræ notitiam, cœli ratione adhibita, quam Cosmographiā appellant, potissime coniungeret, gustu inde libato, quo uelut hilariori in sympósio delectata: mox ad ea quibus uberior inesse doctrinarum haustus crederetur, sine labore promoueret, & ad uniuersam rem literariam tractandam habilior fieret. Est enim, ut equidem sentio, secundum studia illa, quæ ad religionem, & pietatē attinent, & hominem illius, quod Græci dixere, γνῶθι σεαυτόν, commonent, quibus certe omnia debemus, regia ad perdiscendam Philosophiam, & ipsas naturæ opes noscendas uia, si huic disciplinæ innixi, terrarum situm, marium flexus, amnium decursus, montium tractus, ciuitatum, populorum, gentium ritus, mores, ingenia, denique & animalium effigies, naturam, discrimina, duce Geographia, quæ hæc ferè uniuersa secum trahit, & cœlum etiam ambit commoda ad usum uitæ ratione perdisceremus. Qua itidem causa adducti sumus, ut locis Melæ non paucis (omnibus non potuimus) ex illustrium scriptorum consensu indicato lucem daremus. Et fatemur difficultate, ut id ageremus rarius coactos fuisse: hoc magis spectabat animus, ut celebrium authorum testimonijs, haud quidem omnibus, sed præcipuis tantum (famam ex lectione non libebat aucupari) adductis, ipso uelut in lumine ostenderemus, quid de alijs auida literarum iuuentus sperare posset, si his deuoratis satiari uellet. Qua occasione & Melæ fidem, opinor, non segniter adiuuimus, & obiter in transcursu, quantum equidem obseruare potuerim, quæ consona Melę sententiæ, rursum quæ dissona forent, prodidimus, modumq; dedimus illò contendendi, quò equidem nondum perueni. Quibus & id accessit, quòd subobscuri passim loci poëtarum explicati sunt, & interim Pliniana quædam in quæstionem uocata, minime dissimulato iudicio nostro, quod utiq; liberum, candidumq;, tantum abest, ut cuiusquam nominis authoritati mancipare uoluerim, ut cum Philoxeno illo, cuius ad Atticum Cic. meminit, in carcerem redire malim, quàm in ueritate perquirenda, & bonis studijs firmandis præuaricatus uideri cupiam possim, ea de causa uel à Mela dissentire ausi. Quanquam ne in hoc quidem studio id egimus, ut uenditasse diligentiam, & nomen doctrinam'ue ostentasse obijcere quisquam possit, adeo candide nimirum testati, cessuros nos meliora prodentibus: proinde & in ea nos pariter opera futuros, ut captentur, traducantur, & indigna fide fiant, quæ incautius, aut præfidentius admissa, indicare natiuis argumentis non præmolestus, nec odio denigratus censor pertexerit. Equidem nec stomacho quicquam, nec odio dedi: candide præterea, & citra oblatrandi studiū quę digna annotatione uisa sunt, protuli. Atque utinam mihi ad æquanimitatem (quod citra iactantiam dictū uelim) propenso, id aliquorum diligentia præstitisset, ut probare pleraque magis quàm improbare potuissem. Iam illud nouum non est, sentire tecum illis non posse, qui quod tractes argumentum, aut non intelligunt, aut næ intelligendo faciunt, ut nihil intelligant, uelut est apud Terent. diuersa interim sentientes, & præalto supercilio despicientes quę doces: quorum morosissimam obstinaciam, & obstinacissimam morositatem, ne illi quidem æquo tulerint animo, qui uersipelli astutia, uetum, falsumq;, dummodo rei interim priuatæ non desint, iuxta æstimare assolent. Comperta autem uel coràm, uel aliorum relatione diligentissimè perquisita, redditaq;, quæ priores me non attigerunt, sicubi bona fide nostris insulsimus, æquo uelim animo studiosi accipiant, interminam esse naturæ opulentiam cogitando, quæ certe non una aliqua ratione, nec ab uno, ne dicam ab omnibus, tradi literis, & memoriæ possit. Etenim parerga ad pieta-

Quo consilio in Melam Vadianus scripserit.

ad pietatem & religionem attinentia, quibus testari obiter, quàm ab Ethnicorũ uanis persuasionibus abessemus, uoluimus, credo iuuentuti non tam frugifera, quàm amœna futura. Erat enim iampridem in uotis, ut sicubi nõ importunè uideremur, uanetati, quæ satietatis expultrix est, studeremus: & ante alia (quod pauci è nostris solent) Christianum negocium in Ethnicorum profitendis libris exprimeremus, alibi monitis lectoribus, ne quod illi traderent, temerè sequerētur: prætèrea quem in usum omnium bonarum artium peritia posset, imò uero deberet accommodari, spectatæ indolis adolescentibus uno & altero in loco nobilium authorum testimonijs adductis, & frugifera, ut sic dicam, uersura facta, innueremus. Porrò ne quis me in his Commentarijs nostris gloriolam quærere, & me ipsum uelut in machæra (quod aiunt) Peleum quendam demirari existimet, doctißimorum quorumcꝫ literarum professorum censuræ acquiescam, nec dubitabo stilũ uertere, si quid horum iudicium mutandum eliminandumue decreuerit. Didici enim eatenus literarũ honori, quo penes me nihil antiquius est, hunc locum cedere, sciens uesaniã esse, non iudicium, si sua retinere, & defendere quis malit, quàm alienis acquiescere, dummodo intelligat patrocinio se bonorum carere, & esse quod alij melius dixerint. Tumultuarios autem labores, quos nuper auctis plerisꝗ, & emendatis pro meo iure recognoui, in prima æditione nostra Francisco Abbati apud diuum Gallum, Antistiti non temnendo adscribendos esse duxi, ut simul & uerẽdi patroni auspicio prodirent, & alieni magis, quàm nostri nominis authoritate seruarentur. Quo consilio meo cum male profecissem, statui alia uia uitilitigatorib: obsistere, si iniqui esse demum non desierint. Porrò magnam horum partem surda aure transmittam, qui corrupto iudicio, & tumida iactatione non alia causa nostra obtrectant, quàm quod citra etiam riualem nimis impense sua deamant, ad hanc nimirum operam nati, ut cassum, friuolumcꝫ buccis, ut ille ait, crepitantibus deblatterent. Satis supercꝫ operæprecium responderit, si bonorum existimatione hac quantulacuncꝫ sedulitate nostra iuuentuti Germanicæ aliqua saltem parte profuisse dicar. Nam cãdidus purus'ꝗ, quod locis propè omnibus integritati suæ redditis Pomponius iamdudum studiosorum manibus uersatus est, non mihi debetur, sed eximio illi mansuetiorum literarum redintegratori, qui nos præiuit, quicꝫ iuuit Hermolao.

Frãciscus Abbas.

a 3 IOACHI-

IOACHIMI VADIANI Heluetii rudimentaria in Geographiam Catechesis.

QVID GEOGRAPHIA, COSMOGRAPHIA, *Topographia, Topothesia, Chorographia.*

SVnt uocabula, quę terræ orbisq; situm scrutantibus frequẽter incidunt, non nihil diuersa, plerunq; tamen cõfusa scriptoribus, geographum eundem & cosmographum alterutrũ profitentem, appellantibus. Geographia tamen, si Etymon uocabuli sequimur, propriè ea est quæ terræ situm, ut extra intraq; ad oceanũ nostrumq; mare se habet, cum locorum passim iacentium ènumeratione describit. Qua in re quia uetustissimis authoribus multa metiendæ terræ, interq; maria & regiones, quod ad spatium attinebat, discernendi, Plinio teste, solicitudo fuit, factum est, ut tota illa quæ tractat de lineis, quæq; ex lineis cõstant, figuris cognoscendi ratio, Geometriæ nomẽ obtinuerit: cum tamen in cœlo nõ minus hęc quàm in terra locum habeat. ab illa Geographi dicuntur, quibus terræ describendæ per singulas, ut expansa est, aut celebres magis regiones cura fuit. tales Plinius, Dionysius, Strabo ferè, & Mela, nisi quòd & hic quan quã paucissimis, à primi libri principio, de toto mentionẽ facit: uerũ nec aliter q̃ Geographum decebat, nec multis, narratione tanquã intra professionis & instituti argumenti limites cohibita. Cosmographia uero quanquã utriusq;, cœli inquam & terræ rationem habet, magis tamen id curat, ut quibus terræ extantis partibus, quod cœli secundum longitudinem latitudinemq; spatium adsit, ostendat. Cumq; Geographus præter locorum enumerationem, & historiam addat, & plerunq; quæ ciuitatum, quæ gentium, nationum, populorum origo fuerit, atq; unde data rebus nomina, cum & illustria nonnunquam naturæ siue miranda opera indicans, in terræ situ multo esse uberior soleat: Cosmographus non alio fine regiones, oppida, amnes, maria, montesq; enumerat, quàm ut uel terminos statuat regionum, quæq; exordia, & qui fines sint enumeret, uel sub qua cœlestis superficiei parte illa uniuersa sint demonstret, hoc propè unicè curans, ut sub quo cœlo sita loca, quæ longitudo, quæ latitudo, præterea quę Gnomonis umbrarumq; pro locorum latitudine differentium (unde breuitatis, longitudinisq; dierum ratio manat) diuersitas sit intelligatur. Ad hæc, quæ locis sydera (ut sic dicã) uerticalia, quę in arcton, quæ in meridiẽ inclinent, non nunquã aliunde deprompta adijcit, ortusq; & occasus eorundẽ, qui locis diuersam latitudinẽ & longitudinẽ habentibus uniformes esse nequeũt, cõsiderat. Interualla & climata obseruat, idq; persæpe cum ingenij, loci & naturæ aëris dispositionis explicatione. Vnde & illa Strabonis li. 1. uerba sunt: Quicunq; locorum proprietates edisserere nituntur, propriè rem attingunt, cum cœlestiũ terrestriumq; mensurarũ figuras & magnitudines, interualla & climata, calores & frigora, & simpliciter aëris naturã manifestant. hęc ferè Strab. Addo quod instrumentorũ ad illiusmodi dimensiones attinentiũ, & picturarum similiter terræ cum debita meridianorũ parallelorumq; descriptione, tota ratio ad Cosmographiam attinet, quàm primus prope omnium, post multiplicem ueterũ diligentiam, absoluisse existimatur Cl. Ptolemæus, Aegyptius natione, qui Antonini temporibus floruit, Mathematices uniuersę citra controuersiam princeps. Constat autem Geographię cum poëtica, cumq; historia conuenire, uel ea causa quod non dissimili in reddendis locis describẽdi modo utitur, unde magna Straboni, Plinio, cęterisq;, si diligentius paulo perpenderimus, ex Poëtis & Historicis in locorũ terrę descriptione, auxilia fuerunt, ut Plinius li. 1. Strabo ubiq; (nam eius opus Homeri doctrina illustre factũ est) indicat. Cosmographus ad Geometricã Astronomicamq; inclinans, aliorum, pręter ea quę retulimus, propè securus est. Sed coëunt tamen, suntq; adeo inter se connexę Geographia, & Cosmographia, ut alteram sine altera, utcunq; traditam mancam esse facile constare possit, periculũ facientibus. Et mihi quidẽ dubitanti quandoq; utra pręstantior foret, uisum est acutiorem esse Cosmographiam, talem tamen quæ intra arctiores traditionis limites clauderetur: Geographiam, multa uariorum authorum lectione nitentẽ, leuioris operę, & captus facilis, mirificè tamẽ ubere fructu, & cuius neminem unquam pœnituerit. Illud etiam discrimẽ est, quod Cosmographia cum certis quibusdam axiomatibus utatur, certa sibiq; constans manet. Geographia cum seculorum decursu, tum uero multifaria illustriũ scriptorum traditione (ut omnia mortalium

opera

ópera tempus mutat) nec semper consona sibi, nec certa est. Hanc tamen (ut dicam quod
sentio) uiro prudenti, illam sapienti commodiorem esse confirmo. Non uero sum nescius
uel à Ptolemæo lib. primo Cosmographiæ rationem, Geographiæ uocabulo intelligi, cum
inquit, Geographiam imitationẽ esse picturæ. meminisse tamen debemus isthęc, ut paulo an-
te dicebã, confundi. Nos aũt hoc loco exactiorẽ paulo horum nominũ rationẽ sequi. Nam &
Topographia historiæ est magis, quemadmodum & Topothesia poëtarum, per illam histo-
ria locũ quempiã, ut est, effigiat, hęc ficta adeo depingit, ut ita esse credas. Desiderat enim re-
rum gestarum ratio, ut quo fidelius referant historici, nonnũquam ad locorũ descriptionem
deflectere necesse sit: Quemadmodum qui fabulosam narrationem instituunt, cum parum à
rerum gestarum argumento illa differat, similia quædam in locis effigiãdis, efficere solent. Sic
Cyrthę situs in Iugurtino apud Sallustium. Epidamni apud Apianum in secundo bel. ciui-
lium: sic lib. decimoquarto Silius Sicilianusic Statius syluarum primo, Vopisci Tiburtinum
describit. Apud Plinium lib. epistolarum octauo, uillam ad lacũ Larium, ubi humiliorem co
mœdiam, editiorem tragœdiam nominans: sic Sardiniæ apud Claudianũ in bello Gildonico
descriptio. Ficta aũt portuum aliquot apud Virgilium descriptio, & apud Statium lib. septi-
mo, domus Martis, & comitũ: apud Ouidiũ regię Solis libro trãsf. 2. & 11. libro, portus Thessa
lici, in Thetyos raptu. his sunt similia apud alios innumera, quorum quidem usurpatio nec
geographo planè, nec historico, si modo officium uterq; suum sequitur, concessa est. sed, ut di-
xi, Poëtę. Chorographia est quæ loca seorsum, tanquam separata à cęteris, picturę similitu-
dine obseruata prosequitur: ut si quispiam Romam eiusq; ad proxima sitę formulam, ut re ip
sa est, tabella effigiet. Quod si uere id, & pictura loco quem exprimit respondẽte, prosequitur,
Topographo assimilis est: sin ficte, cum quadam tamẽ uerisimilitudine, id quod hodie pro-
pè pictorum licentia solet, Topothesię accedit, quam Poëtarũ usurpat licentia. His enim (ut
bene Horatius dixit) Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Chorographia à Cosmo-
graphia, siue ut Ptolemęus, Geographia, in hoc diuersa est, quod Geographia tanquam sum-
maria quadam designatione terram, eiusq; partes præcipuas, ut deprehensę sunt ac cognitæ,
formula quadam & picturę imitatione prosequitur, illorum more, qui ante consummatam
corporis per picturam repręsentationem, potioribus lineis ipsum ambiunt, potioraq; mem-
bra describunt. Chorographia sanè non ita. Proinde, ut Ioan. Vernherus, Cosmographię do
ctissimus, in Paraphrasi primi capitis, primi libri Ptolemæi scribit: In pingendi arte sic fieri so
let, ut cum corporum seu rerum simulacra describuntur, principalium imagines membro-
rum in primis & necessario compaginantur, atque sub quadam simetria constituuntur, dein-
de huiusmodi simulacra, quantum ad discretionem suorum membrorum attinet, uarijs colo-
rum differentijs distincta, sub stata ab artificis & pictoris aspectu distantia collocantur, quo
artifex uisus iudicio facile discutiat, quid in eis simulacris desit, desyderariq; ualeat, aut quod
iam sortitum sit artis consummationem & complementum. Haud secus fieri contingit Geo-
graphiæ & Chorographiæ. hęc enim partium orbis figuras & imagines in minimis etiã suis
particulis depingit, & adamussim repręsentat. Illa autem cõsyderat & describit integras pro-
uincias cum his quæ ad generalem earum formam spectant, tanquam pręcipuas & primarias
orbis terrarum partes, tam magnitudinibus, quàm simetrijs seu commensurationibus rite
dispositas. Locorum denique situs, quos ex regionibus seu prouincijs terrarum orbis, Cho-
rographia tractat, neutiquam congruunt ueris earum positionibus, quas in telluris superfi-
cie possident. Ipsa nãque circa locorũ & locandorũ qualitatẽ, magis quàm quantitatem uer-
satur: quia locorũ peculiares similitudines omni modo nititur explicare. Simetriæ uerò posi-
tionis locorum omnem ferè curã, & diligentię studiũ negligit. hucusq; Vernherus. Quę quo-
niam scitu mihi non indigna uidebãtur, erudiendę gratia iuuẽtutis in hũc locũ transtulimus.

QVANTAM VTILITATEM IN SE GEO-
graphiæ studium habeat.

HAdrianus imperator, quem de eo Spartianus scribit, Geographię studiosissi-
mus, cum apud terrę mensores descripta loca quandoque esset admiratus, ni-
hil cunctatus est, quantiscunq; expensis, quin ad ea uidenda, aut terra, aut ma-
ri pergeret. Quod ipsum antea Germanicum Cęsarẽ assolitum legimus, quem
incredibili cupiditate ueteres locos & fama celebres uisendi, Gręciam, Thra-
ciam, oram Asię, & ipsas demum Armenias peragrasse Tacitus scribit. nec satis
erat uidisse Asiam, in Aegyptum profectus est, idq; ut iusta causa facere uideretur, curam pro-
uincię prętendit, cum reuera antiquitatis gratia cognoscendę illuc transisset, quemadmodum
idem author refert. Atqui testes illi nobis locupletissimi sunt, ita natura comparatum, ut in lo
corũ perquisitione sese animus nõ exatiet, nisi coràm ita sita uideat, aut dũ cernendi copia nõ
est, picturę fide, quę rerum propè omnium ęmulatrix est, pręscripta, tanquã coràm spectet, in-
tueatur. Porrò hęc est autem animi humani, dum corpore ambitur, cognoscendi sors, ut nisi à

ſenſibus profecta interior intellectus capere nequeat, & quæcunq; cogitare & imaginari ſolemus, ea omnia certis figuris atq; imaginibus circumſcribamus, quo fit, ut ad ea demum cognoſcenda, quę terræ ſunt, hoc eſt ſedis hominum, maxime omnium neceſſariã eſſe Geographiam, quę omnia ceu picturæ nobis beneficio indicare ſolet, ipſa cognoſcendi ratio fatetur. Cumq; hodie, & linguarum diuerſitate, & quod magis obſtat, gentium religioni noſtræ infeſtarum immanitate datum non ſit, ut ad ueruſtæ diligentię imitationem terras peragrare, maria ingredi, inſulas uiſere, facile queamus: quid commodius, quid etiam deſidibus, & magnos labores, tum & itinerum pericula uitantibus, magis frugiferum eſſe poterit, quàm in ocio, in uno loco, eoq; tam anguſto, ut non niſi hominem cum depictæ terræ tabella capiat, eam ſequi cognoſcendi rationem, quæ minime uana cogitatione, addiſcentis animũ, ceu liberum à corpore, & in aërem elatum per totam terræ, ut habitatur, utq; deſerta eſt, extantem planitiem circumducat? An non iure quiſpiam illum pertuſæ mentis, hæbetis animi, ſenſusq; alieni eſſe dicat, qui mundum ex anguſta locorum tabella, ut re ipſa ſitus eſt, cognoſcere nulit? Strabo certe libro primo non ſemel indicat, inciuiles illos eſſe, & ad publica munia minus utiles, qui Geographiæ partem non attigerunt. Ego non inciuiles ſolum, ſed inhumanos eſſe aſſero, qui eam artem negligunt, per quã omnibus alijs ingenuis diſciplinis aliquid ornamenti accedit. Vlyſſem Homerus in primo Odyſſeę tanquam à magna ſapientiæ parte comendaturus, eum eſſe dicit, Qui mores hominũ multorũ uidit, & urbes. Nos quoq; uenerari, & cum admiratione quadam eos, qui in Alexandriã, in Aegyptũ reliquam, in Iudęam Palęſtinã, ubi Chriſti ſaluatoris ſepulchrũ eſt, aut in alia mediterranei maris litora profecti, cum reduces in patriã reuertuntur, ſuſpicere ſolemus. Quis non uidet quàm magnũ, quàm decorum hodie in ipſa uulgi æſtimatione ſit, uidiſſe Hiſpanias, limina diui Iacobi pulſaſſe, non religionis tantũ gratiã, quę nunquã ſatis cõmendatur, ſed ob id quoq; quod longa illi itinera emenſi externos populos, & tanquã alium ingreſsi mundũ, alios mortaliũ mores, aliam terram referunt, quin & torquibus ex auro inſignes eſſe ſuo quodam iure ſolent, qui Syriam attigerunt, & è Palęſtina reduces ſunt, cum tamen ea nauigatio longe minus quàm putat uulgus, periculoſa ſit. Quo non torque dignus eſt, qui duce Gęographia terras non ingreditur ſolum, ſed ambit, omniaq; ceu Ciceronis ille Africanus, deſuper circumuectus contuetur? Hic enim fructus eſt Gęographiæ, ut terræ totius ſicut inhabitatur, primum partes præcipuæ, mox inſignia ut ſita ſunt loca, maria, ſinus, amnes, montes, fontes, ſpecus, lacus, aliaq; innumera, ex pictura ſcriptorũ authoritati accedente, & locis quæ proſequitur reſpondente, cognoſcantur. Quodq; pulcherrimum eſt, ordine in omnib. ſeruato, & regionum initijs finibusq; introſpectis. Addo, quod illa duce, quę ſingulis terris ſecundũ cardinum mũdi diuerſitatẽ, circumcirca confinia ſunt, illico & citra difficultatem cognoſcimus: ut ſi quis obiter de Numidia quærat ubi illa ſit, quaſq; terras proximas habeat, poſtquam id ſemel ex authoribus ad picturã adhibitis, didicero (adeo memoriam pictura iuuat) facile dixero eſſe Numidiã Africę regionem, ob Maſsiniſſam illum maximum & laborum tolerantiſsimum regem, maxime celebrẽ, habere uero ab occaſu Mauritaniam, ab ortu Africam, quę minor cognominatur, à ſeptentrione mare noſtrum, à meridie Atlantis iuga, & Getulos. Simile fieri & in alijs poteſt. Illud interim dixerim, nullam aut hiſtoriam aut fabulam recte ſine Gęographiæ cognitione accipi poſſe. Addo & Philoſophiam magna parte laborare, ſi Gęographiã neſcias: nam, ut Strabo libro primo ſcribit, philoſopho cũ primis illa quę de orbis ſitu eſt, tractatio ad manum eſſe debet. Dicerẽ & ſacerdotes noſtros & Theologos multa ignorare in ſuis hiſtorijs, neglecta Gęographia, ſed uereor, ne quæ ſtudio ueritatis dico, in malam illi partem accipiant. Verum, ut ſentio, dico, nec diſsidet à uerbis animus. Euangelij caput us ſine Gęographię captu mancus eſt, quod ita accipias uelim, ut intelligas ne ęternam quidẽ doctrinã ab his recte tradi poſſe, qui regionũ, marium, ac inſularũ ignari ſunt, idq;, gratia exempli adductis locis aliquot, pro mea uirili oſtendam. De hiſtoria nõ eſt quod multa referã, cum rerum ſerie, ut dixi, poſtulante, nullus non locus, quo quicquam inſigniter geſtum eſt, per illam accuratiſsime reponatur. Cęterũ utcunq; illa ſuis in locis graphice ſcribantur, niſi ad picturam primum omnium, dehinc ad illuſtriũ authorum de ſitu terræ teſtimonia referas, recte haud quaquam intelligi licet. Nam cum apud Suetonium, Florum, Virgilium, cęteros lego, M. Antonium ab Auguſto nauali prœlio ad Actium promontorium uictum eſſe, quid de Actio cogito? aut quorſum memoriæ aciem tendo, ſi Gęographia duce eum Epiri tractum non cognoui, in quo haud longe à ſinu Ambracio Actium eſt. Quid ſi ab Alexandro Darium aut ad Granicum Phrygiæ, aut ad Iſſon Ciliciæ, ſiue ad Arbela Aſſyriæ, graui clade afflictum, apud Iuſtinum, Plutarchum, Diodorum, Curtium, cęteros, legis, quid tibi Granicus, quid Iſſos, quid Arbela ſunt? At Strabonem peto, Plinium peto, Melam, Solinum, Cornucopię (ut illi ſolent qui proximis, ſibi conſulunt) Perotti, alios, & quonam in mundo illa ſint diſquiro. Eſto, uerũ non magis ac prius intelligis, niſi hos authores ad picturę euidentiam cõtuleris, id quod Gęographia iubet. huius illud inſigne exemplũ fuerit. Tacitus libro 17. de Veſpaſiano: Igitur, inquit, oram Achaię & Aſię ac læua maris pręteruectus Rhodum &

dum & Cyprum insulas inde spatijs audentioribus Syriam petebat. Quo in loco illud quod ait (spatijs audentioribus) non nisi picturæ ratione intelliges. Simile est in his quæ ad naturæ historiam attinent alijs alijsq; locis celebribus: ut cum scio, ab litore Indico margaritas afferri, Adamantem in India insignem ex Eudæmone Arabia thus myrrãq; asportari, Citrum ex Atlante Mauritaniæ, Loton ad maiorem Syrtim, Spartũ in citeriori Hispania nobilem, ad Anticyram hellebórum, ad Tyrum purpuram, in Paro marmor, sed minus insigne in Numidia, in Aegypto crocodilos hippopotamosq;, ad Hyrcanos tygres memoratas. Huiusmodi mille, nisi candidi lectoris fastidium formidarem, recensere possem, quorum nullum belle sine illo Geographiæ quod cõmendamus studio accipias. Poetæ qui uerbis liberiores, ad picturam locorũ propius historijs accedunt, siue ficta, seu uera sequuntur, Geographiæ captu maxime omniũ indigẽt. Proponam aũt loca uulgaria ex his, ne quis de industria ex obscurorum inquisitione me Geographiæ suffragari uelle suspicetur. Virgilius: Pars Scythiã & rapidum Cretæ ueniemus Oaxem. Quid in rustico carmine sine ingenua illa noscendarum terrarũ doctrina ages? sequeris Seruium? at lapsus est, ut in Geographia frequenter solet: nã & huius peritia nonnihil honorato alioqui grammatico defuit. sequeris Landinũ? Ne hic quidem bene sentit: uterq; enim Mesopotamiæ fluuium facit falsó. adijcit ultra Lãdinus eũ intra Caspium & Hyrcanum per regionem quandã fluere, tanquã aliud à Caspio sit Hyrcanum, contra omniũ scriptorum sententiam, quanquam Mela lib. 3. in Caspio sinũ occiduũ intrantib. per eius fretum à septentrione, Caspium, meridianum uero ab accolis Hyrcanum nominat: uerũ nulla regione intermedia. nisi uero post Angelum Politianum peritissimum grammaticum, ipse quoq; Hermolaus apud Plin. lib. sexto cap. decimosexto hũc Virgilij uersiculum explicuisset, errorem traxisset amplius opinio, illis etiam doctissimis interpretibus annuentibus. Alius enim est in Scythia Oxus, alius in Creta Oaxes, ubi & Oaxum oppi. In æglogà secunda, ubi ille uersus est, Amphion Dyrcæus in Actæo Aracyntho. Aracynthum Seruius Thebanũ montem nominat, falsò, ut & Beroaldus, diligentissimus grammaticus adnotauit: nam Aracynthon capit. secundo lib. quarti Plinius in Acarnania ponit. Prætereo multa, ne institutam in excutiendo Pomponio operam præuertam. Singulis enim locis, cũ id nobis negocium mouebitur, singula pro nostra uirili afferemus. Notare tamen nobis cursim, & tanquam (ut aiunt) è Nilo canis gustare placuit. Carthaginensis portus in primo Aeneidos, tempestatis item ad Syrtes descriptio, atq; (ut summatim aliqua referam) tota illa nauigationis Aeneæ per mediterraneum ratio, quomodo sine excussis Geographiæ rudimentis saltem, intelligi queat? In Lucano lib. primo de Rubicone: Et Gallica certus Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis. Hunc uersum, nisi picturæ obseruatione habita, nemo intelligit, sicut nec illum eiusdẽ loci: Thetis maioribus undis Hesperium Calpen summũq; impleuit Atlanta. Quid de Padi, et aliorũ amnium complurium, de Apennini, de Brundusij descriptione, in secũdo libro. Quid de Catalogo auxiliorum Pompeij, li. tertio. In quarto de Clupea, Bragada, & Antæi regno. In quinto de Phocidis, Parnassi, & Oraculi Delphici situ: & inibi, de Euboea, Chalcide & Caristo, ipsoq; Eurypo, cum & Rhamnunte, Aulide, alijsq;. In sexto, Thessaliæ descriptio. quid non sudoris ignaro terræ situs pariet? &, ut multa prætercam, quis illum in octauo locum nõ Geographus explicet? Diuidit Euphrates ingentem gurgite mundum, Caspiaq; immensos seducunt claustra recessus, Et polus Assyrias alter noctesq; diesq; Vertit, et abruptum est nostrum mare discolor unda, Oceanusq; suus, regnandi sola uolũtas. In nono de Pallade Tritonia, unicus Mela interpres esse potest. tum & ille inibi de terrarum diuisione locus, alibi (ut cętera) à nobis explicabitur. Addo & illum ibidem: Non Asiam breuioris aquæ disterminat usquam Fluctus ab Europa, quamuis Bizantion arcto Pontus & Ostriferam dirimat Chalcedona cursu, &c. cum his quę sequuntur. In decimo, Nili descriptionem pictura indicat, quamuis diuersa, magnis authoribus sentientibus, depingi non nisi una facie potest: ut ex Nuchul lacu ortus à Mauritania profluat, ut Iuba, authore Plinio sensit: aut à lunę montibus, & ipso austro per arenosa interioris Africæ, & ipsos Aethiopas in Aegyptum descẽdat, ut Ptol. & ferè alij: Cęterum de hoc in commentario, ad reliquos transeo. Apud Claudianũ lib. contra Rufinum primo: Instabilesq; olim Symphlegades, aut freta remis inclyta Thessalicis, celsa qua Bosphorus arce Splẽdet, & Othrysijs Asiã discriminat oris. Et infra paulo: Est genus extremo. &c. ubi Scytharum gentes describit. In secundo post principium, quid non Geographiam habet? ubi gentes à Ruf. in arma concitatas enumerat. rursum infra paulo: Galli (inquit) quos Rhodanus uelox, Araris quos tardior ambit, Et quos nascẽtes explorat gurgite Rhenus, Quosq; rigat retro pernicior unda Garumnæ Oceani pleno quoties impellitur ęstu. quorũ uersuũ ultimum nihil aperit exactius illis, quę de Garumna lib. tertio Pomp. scripsit. In Gildonico inter plura hoc Geographicum est: Priuato iure tenemur, Exigui specie mundi, quod Nilus & Atlas Dissidet, occiduis quod Gadib. arida Barce, Quodq; Parætonio secedit littore Ganges. Quid alia referam? in Epigrammatis portus Zarinensis Topographiam, Nili priuatam descriptionem: iam raptus Proserp. adeo insignibus mõtium, urbium, lacuum, amniũ locis refertus est, ut placu-

ut piaculum mihi uideatur, si quis Geographiæ expers, tam eruditũ poëma attingat, nedum euoluat, profiteatur. In Stiliconis contra Alaricum uictoria, præter Larij & Retiæ descriptionem, hic quoq; locus Geographiæ est: Irriget Aegyptum Tanais, Mæotida Nilus, Eurus ab occasu, Zephyrus se promat ab ortu, Caucaseisq; iugis calido nigrantibus Austro, Gætulas Aquilo glacie constringat arenas. In secundo uero in Eutropium, ubi Phrygiæ limites describens, Thinorum Bithynorumq; meminit, quem alium quàm Geographum Claudianum dixeris? transeo Encomia in Stiliconem, uel ob hoc maxime erudita, quod locis Geographia explicandis refertus est. Catalogi Poëtarum locorum enumeratione non minus quàm historijs fabulisq; constant, ut ille Virgil. decimo Aeneid. qui copias Aeneæ in Turnũ proficiscentis complectitur: & alius sep. lib. locorũ Italiæ confertissimus. Valerij Flacci lib. I. de Argonautis, & ille exercitus Thebanorum apud Statium lib. septimo. apud Silium lib. tertio de populis ab Hannibale excitis, apud quem aliâs passim frequens admodum locorum mentio est, ut Carthaginis situs libro decimoquinto, Siciliæ, Aetnæ, lipares in decimoquarto descriptio: in octauo delectus gentium Italiæ & uicinarũ, ad Cannensem pugnam, eruditissima percensio. In primo, Hispaniæ, Sagũti situs. In tertio, fontis solis, oraculi Hammonis ad Cyrenaicam: In quarto Apennini, & multorum Italiæ locorum descriptio. Quis uero Valer. Flacco in Pontici litoris descriptione, quam quarto libro prosequitur, copiosior? quis in illo catalogo, quo sexto libro Persæ copias enumerat, eruditior elegantiorue esse posset? alia trecenta prętereo, quæ singula singulis Geographiæ præceptionẽ expostulant. In Statij locis percensendis nullus esset modus, si paulo diligentius exquirerem. Horatius in terris reddendis, ut amœnus & proprius est, ita non nisi in loco id agit, reliquis non raro de industria in locorum depictionem digressis. Senecę difficultatem Geographia peperit. Ouid. ut ubiq; uerborum sententiarumq; ubertate redundat, sic ubi postulat ratio, adeo cõmodè, adeo eruditè locorũ meminit, ut nullo sit inferior. Cęterum ut paucissima libemus, libro Meta. 14 Has ubi præterijt, & Parthenopeia dextra Mœnia deseruit, læua de parte canori Aeolidæ tumulum. Quem locum nisi Geographicis membranis adhibeas, intelligere non poteris. Item lib. 8. & iam Iunonia læua parte Samos fuerat Delosq; Parosq; relictę. Dextra Lebinthos erat fœcũdaq; melle Calydne. Et lib. 11. Dextera Sygæi, Rhœtei læua profundi, Ara panompheo uetus est sacrata Tonanti: In quibus omnibus dextri & sinistri respectus ex tabularum pictura, hoc est ipso loci situ accipitur. Hęc ex latinis, nec his quidẽ omnibus. Quid Gręcos suspicemur? quorum princeps Homerus lib. Iliados secundo, quanta locorum, quanta rerum copia refertus est? in illo pręsertim Græcorum ad Troiam nauigantium catalogo, in cæteris eadem locorum copia, sicut Strabo testis est, in cuius toto opere tot insignia ex Homeri poëmate tralata loca passim sunt, & explicantur. Ex his per me hactenus adductis locis, quantam operam noscendę terrę principes illi uates adhibuerint, patere potest. Ridiculi uero sunt, qui imitando, similia, aut eadem quæ illi tetulerunt, describi posse existimant, quasi Geographiæ studio in his noscendis non sit opus. Si ridere artificem solemus, qui nihil sine icone, nihil sine exẽplo suopte ingenio præstare potest, cur illum non merito doctiores rideant, qui è riuo quàm fonte dulcem doctrinarum haustum facere mauult? deniq; qui id studeat imitari, quod ignorat? cum ad imitandum tamen accuratissimo iudicio, & præcipuo eius, quod uelis imitari, intellectu sit opus, nec planè studiosis discendæ ex poëtis terræ locus est, raptim enim, & ut argumentorum ratio postulat, sine ordine, tum & seorsum iam hæc, iam illa, quæ tamen haudquanquam absq; Geographię principijs intelligas, describunt. Vt uero ad ea quæ ad religionem attinent nostram, huius artis cum primis egentia, perueniamus, Deflenda mihi nostrorum temporum, nescio desidiæ, an insolentia magis laborantium, calamitas uidetur. Sequimur artes ingenuas, at eas sequimur quæ præter uile famulitium in reliquarum doctrinarum conlegio nihil prorsus muneris habent. Et sunt qui, ut Gellij uerbis utar, totam uitam in ista futili ac puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam, neq; tuendam, neq; ordinandam promouente cõterunt, male nimirum feriati, atq; utinam non solo propè nomine, & pallio philosophi, quodq; Epictetus dicere solebat, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν. Prętera magna hodie studiosorum, & cum primis scholasticæ Theologiæ pars non alios magis artium peritos nominant, quàm qui Grammaticen, & quidẽ hanc quantulamcunq;: Logicen non omnem, sed spinosam illam, quę quisquiliarum multum, frugis minimum retinet, Physicenq; utcunq; prosequitur. Interim Arithmetice, sine cuius peritia ne hominẽ quidem humanum esse Plato iudicauit: Rhetorica, quæ orationem condit flexanimam, ut Cicero ait: Astronomia, quę cœlos, & immunia naturę caducæ corpora solet ambire: Geometria, unde omnis demõstratę mensurationis origo est: Musica, quę laborantium animorũ molestię uel unica succurrit, in postremis apud illos subsellijs locum habent. Adeo proh dolor, ut si Musicum aliquem dixeris, leuis & conuiualis (ita ipsi aiunt) nominetur, si reliquo quadruuio, ut uocant, doctum, hominem illi autument naturæ plus quàm Deo tribuentem, aut stellis inhærentem magis, quàm his quę ad securę rerum aliarum uitę frugem faciant. Vt lapsum uidelicet Paulum existimemus, qui cap. ad Romanos primo, ex

primo, ex creaturæ & operum Dei cognitione ad inuisibilia Dei, ipsamq; æternam eius potentiam & diuinitatem peruidendam, conscendi animo posse indicat. Eloquar an sileam? Volūt illi cœlum, resq; cœlestes ignorari, nolunt ut quicquam demonstretur, & interim Academicis cōiecturis inuoluunt omnia. Quodq; ex professo, nec Musicā, nec Arithmeticā, nec Astronomiam planè Aristoteles (ut ipsi autumant) libris demandauerit, eas artes ut exoticas negligi sine doctrinæ aut eruditionis dispendio posse sibi persuadent. Idē in Geographiæ studijs euenit, quæ illi ne hilii quidem facientes, totam situs terræ rationem negligunt: credo, ne à cœlestibus suspensi, terrestribus immersentur, si terrā ampliori scrutinio inquisierint. Sed utinam non auro magis multi quàm terra delectarentur, nec illo à diuinis omnibus flexi, in terra magis thesaurizarent quàm in cœlo. Iam dixi homini sacrarū literarū studioso ita Geographiam adiumento esse posse, ut sine ea multa ignoret, plurima uero non nisi magno labore intelligere queat. Lucæ uerba sunt (ut obiter aliquot exempla adducam) cap. Euangelij sui secundo: Exijt decretum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis. &c. Illi, ut à non parū eruditis audire soleo, descriptas omnes orbis uel magis terræ partes autumāt. Verū ut illud omittam, quod nesciūt plerique omnes, eo in loco, quid descriptio sit, aut quo fine Augustus orbem describi uoluerit, quod authore Ambrosio discere poterāt, unicus mihi ex Geographia error annotandus est. Totum orbē existimant descriptū. At nec Aethiopiæ, nec Indiæ, nec Scythiæ planè Augustus ius habuit: addo Armenias, Sarmatiam, Germaniā, multa Galliæ, multa Hispaniæ, ut ea quæ in ulteriorem Arctoi oceani procursum attinēt, omittam. Quid igitur? non totū orbem Augustus describi iussit, sed eū qui sibi subiugus, suæ ditionis frena sustinuit. Qui quantus fuerit, aut quibus clausus limitibus, historiarum mihi fides adperit. Hanc uero nisi ad Geographiæ certam demonstrationem adhibeat quisquam, cassa erit cognitio. Atque, ut de me loquar, non aliter credidi adolescens, quàm Romanos, & Augustū ante alios orbe terrarū fuisse potitos, nulli ex Floro, nulli ex Liuio, Dionysio, Suetonio, ac fere cæteris, tanti imperij limites apparebant. Florus primus me seduxerat, qui in secundi belli Punici descriptione, uictam Carthaginē secutum fuisse terrarum orbem ait. Sed postquam illam habitatæ terræ uastitatem unica historiarū lux Geographia mihi reclusit, cognoui quid Romani olim uicissēt, quid inuasissent partis uictorijs, quid retinuissent, quid alij sui iuris libertate fuerint tutati. Et ratione habita, deprendi multo minus dimidio mūdi, hoc est terræ Romanis, eo etiānum tempore quo florentissimū eorū imperium fuit, paruisse. I nunc, & totū ex Augusti edicto mundum descriptum fuisse tibi persuadeto, ac nō potius figurate dictum ab Apostolo puta quod dixit. Quid illa memorem, quæ de mari Tiberiadis, Galilææ, de alijs id genus, Euangelicæ traditiones referunt? Transeo ad Paulum, qui ad Romanos decimoquinto cap. à Hierusalem se ait, & circumiacentibus terris usque ad Illyricū euangelium Christi impleuisse. Quas terras intelligis? cū inter Illyricum & Hierusalem in meridiem magis intersit mare nostrum. At si dixero Syriam maritimā, Ciliciam, Pamphyliam, Asiam, & in nostris Macedoniā, Achaiam, Dalmatiā, usque in Illyricū, Paulum intellexisse, æque ac prius quid referam ignoras. Picturā enim non uidisti, situm terræ, & regionum, ut se sequuntur, suisque distant finibus, non obseruasti: et, ut uere dicam, Geographia irrisa contemptaque nunquam didicisti. Addo illud ex eiusdem decimosexto capite: Commendo autem uobis Phœben, quæ est ministra ecclesiæ Cenchreensis. &c. Vbi Cenchreæ sunt? Pomponius secundo libro, in eo inquit (Isthmū intelligens) est oppidum Cenchreæ, fanū Neptuni. &c. Plinius quoque quarto libro, ubi de Isthmo: Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatus sinus, Lecheæ hinc, id est ab litore Isthmi occiduo, Cenchreæ illinc ab ortu scilicet angustiarum termini. Vbi Hermolaus ait Corinthios portus suos λὶχ... dicere solere. Lecheæ enim Corintho magis uicinæ sunt. Cenchreæ autem in ortu sitæ in Saronico, ubi illa Paulo Ro. cōmendata Phœbe ministra fuit. Ptol. libro tertio de generibus indubie uocabulis, nisi uitiatus est codex, alterum Letheum, alterum Centrium nauale nominat, situm aūt indicat ex pictura tab. Europæ decima. Quin & ipse Paulus alibi ad Galatas quarto cap. ut eorum quæ refert apertior sensus esset, locū scribens: Nam Agar, inquit, Sina mons est in Arabia, confinis est aūt ei quæ nunc uocatur Hierusalem. Verum cum triplex Arabia sit, dubium est ubi Sina sit. Sed in Petrea esse supra Palæstinā in meridiē Geographia indicat. Prole. Melanē nominat, hodie est mons diuæ Caterinæ, memoria legis Mosi datæ insignis, ut Raphaēl scribit. Iam illi Actorum libri, qui uitæ apostolorum historiā continent, locorum mentione conferti, sine magno terrarum cognitioni impenso studio, neutiquā intelliguntur. Sūt in promptu mihi loci, nec pauci, quos, nisi mihi ad alia accelerāti paulo maior, quàm institui, prefandi labor pareretur, perlibenter recenserem. Verū è milie huiusmodi, libasse paucissima sat sit. Actuum secundo: Non'ne omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? & quomodo nos audimus sua quisque lingua qua nati sumus? Parthi, & Medi, & Elamitæ, & habitatores Mesopotamiæ, Iudææque & Cappadociæ, Ponti & Asiæ, & Phrygiæ & Pamphyliæ, Aegypti & partium Libyæ, quæ est finitima Cyrenæ, & aduenæ Romani, Iudæique, & Proselyti, Cretes & Arabes: audimus eos loquētes nostris linguis magnalia Dei. etc. Nemo nō geographiæ hūc locū intelliget.

licet

Item cap. decimoquarto eiusdem: Peragrataq; Pisidia, uenerunt Pamphyliam, & cum locuti essent uerbum Pergæ, descenderunt in Attaliam, ut inde soluerent Antiochiam. &c. Et uicesimoprimo cap. Ego sum (dixit Paulus) Tarsensis, Ciliciæ non obscuræ ciuitatis ciuis. Vbi sit Tharsus in Cilicia, Geographorū est ostendere, nam minime satis est, cuicunq; illud excutiendi interpreti acquiscere, nisi picturæ fide per terræ uastitatem ducaris. Idem de Damasci inter Libanum & Antilibanum situ assero, cuius intellectum uicesimisecundi cap. historia desiderat. Noctuinis uero sunt oculis ad solem, qui illotis huius artis peritia manibus, & desidè ad terræ opes ingenio ultimum ac penultimum eiusdem historiæ caput legere audent. In his equidem non acta solum Apostolica, sed regna, sed maria, oppida, insulæ, tum & ea quæ ad historiam, & quæ ad Physicam attinent (ut ille est de Castore & Polluce locus) litera quidem simplici, at uero sensu haudquaquam facili, nec nisi peritioribus obuio. Postremò Theologis nostris historiæ sunt de sanctis passim & beatis, quas barbaro nomine Legendas appellant, in quibus cum sint multa nec apte admodum, nec historicè relata, sunt tamen præcipue obscura, quæ regna, urbes, oppida, terras, utcunq; legenti offerunt. Estq; in primis is anceps in Bartholomæi historia locus: Indiæ tres ab historiographis asseruntur. Prima est India, quæ ad Aethiopiam mittit. Secunda, quæ ad Medos. Tertia, quæ finem facit. Nam ex uno latere tenebrarum regionem gerit, ex alio latere mare Oceanum. Quo in loco, quid per tenebrarum regionem (ut alia taceam) intelligendum sit, quæritur. Est & apud diuum Hieronymum illustrium in religione & fide nostra uirorū Catalogus, cui nisi illam difficilium itinerum ducem Gæographiam adhibeas, nunquam iuxta melam, ut aiunt, intelliges. Transeo quod scholasticis sacrarum literarum interpretibus in libro Sententiarum secundo, distinc. decimaseptima, ubi de Paradisi situ, & commoda sub æquinoctiali habitatione, ingens inter eos certamen est, multa haudquaquā satis excussa, ob Cosmographię ignorantiam, in medium afferuntur, de quibus alio in loco nobis percensendi occasio fortasse dabitur. Nunc Gæographię pro uirili ostensa commoditate, ad reliqua instituti laboris pergemus.

QVOMODO PRO SITV TERRAE, MARIS, *insularum apprehendendo, picturæ ratione obseruata, bene ordiamur.*

SI locorum descriptioni ex Plinio, Strabone, Mela, cæteris, picturā tabularum diligēti scrutinio habito adplicuerimus, nihil Gæographia facilius amœniusq; est. Sin seorsum, & neglecta picturę obseruatione, cursim quæq;, ut scripta sunt, strinxerimus, nihil omnium difficilius Gæographia, nec aliud propè studium, quod cogitātis aciē magis obruat, uarietate & numero memoriā eludat. Testis mihi est perpetuū in hac arte multis mensibus, ac uere dixerim, annis studium. Quamobrem ipsa multis remota seculis uetustas, uidens locorū serie terræq; forma, quę oculis exhiberetur, ad ueram rerum experientia deprehensarum cognitionem opus esse, tabulis usa est, suis etiam parallelis utcunq; distinctis, ut libro tertio satis indicat Strabo. Sunt porrò & apud alios eiusdē rei testimonia. Plutarchus in uita Thesei, interprete Lapo: Quemadmodum, inquit, in orbis terrę situ describendo historici solent, ut ad quæ ipsi cognitione aspirare non possunt, extremis tabularum partibus supprimentes, quibusdam adijciunt locos esse uastos, arenosos, & ecelo terræq; penuriam aquarum, aut limum insuperabilem, aut montem Scyticum, haut astrictum frigore Pontum. &c. Vbi ostendit priscos, qui in locorum situ explorando fuissent occupati, tabularum picturis, quatenus per experientiam licuisset, omnia explicuisse. Herodotus uetustissimæ historiæ scriptor, ait in Terpsichore, Aristagoram tyrannum Milesium ad Cleomenem Spartanorū regem aliquando uenisse, allata tabella quadam ærea, in qua totius terræ ambitus erat incisus, cunctumq; mare, atq; omnia flumina. Apud Propertium libro quarto, ad maritum suum Lycotam sic scribit Arethusa: Et disco qua parte fluat uincendus Araxes, Quot sine aqua Parthus millia currat equus. Cogor & è tabula pictos edifcere mundos, Qualis & hæc docti sit positura Dei, Quæ tellus sit lenta gelu, quæ putris ab æstu, Ventus in Italiam qui bene uela gerat. Ouidius quoque percallens ad locorum cognitionem pictura opus esse, hæc ad Vlyssem Penelope uerba tribuit: Iamq; aliquis posita monstrat fera prælia mensa, Pingit & exiguo Pergama tota mero. E uetustissimis autem post Homeri tempora, Anaximandrum Thaletis familiarem & conciuem de situ orbis descriptam edidisse tabulam, Hecateum autem Milesium codicem eius rei reliquisse, Strabo scribit libro primo. Necesse igitur mihi uidetur, ut is, qui fidelia non Geographiæ modo, sed & Cosmographiæ fundamenta iacturus est, à pictura ordiatur, & ea maxime quę terræ marisq; attinentem effigiem contmet. Licet me non prętereat, tenuem esse terræ notitiam, si cœli ratio huic non respondeat. Quod ad Eratosthenem scribens Hiparchus satis testatus est, quando terrestriæ descriptionis notitiam capessere sit impossibile absque rerum cœlestiū & eclypsium ante alia obseruatione, sicut Alexandria Aegypti deprendi nequit (ut ex eodem Strabo refert.) utrum magis quàm Babylonia in Septentrionem, quàm in Austrum sit exposita, nec quanta

illarum

illarum distãtia sit, sine Climatum obseruatione dinoscitur. Simili modo urbes ad orientem, & ad occasum magis minusq; accedentes, nullum sanè exacte cognoscere, nisi per eclipticas solis & lunæ comparationes: Tamen quia prius terræ noscendæ mortales incubuerũt, et hinc tanquam ad altiora profecti, cœli dimensiones, terræ, ut erant, applicuerunt, recte agit qui terram prius, cœlum uero loco secundo inuestigat, hoc enim modo & memoria fit firmior, & celerior cogitatio, & omnium parallelorum, qui aut latitudinem discernũt, aut longitudinem indicant, quos illi locos ambiant, & quatenus attingant, intellectus certior existit. Primo igitur, cũ terræ uisendæ desyderio animus rapitur, in generalis descriptionis tabulam introëat: nam nisi ex cohærente partiũ orbis pictura uiderit quispiã quomodo singulę regiones coëãt, quibusq; finibus discretæ pandãtur, maris fluxu, introituq;, & litorũ intra extraq; forma obseruata, nunquã ille partim aut hanc aut illã seorsum regionẽ inspiciendo proficiet. Inde illud est, quod multi, dum rotũ extantis terræ corpus non apprehendũt, ne partes quidẽ eius, quæ apud Ptolemæũ singulæ in singulas tabulas redactæ sunt, recte unquam accipiũt. Multum aũt iudicio meo refert, qua picturę ad prospectũ applicatione utatur, qui loca terræ demõstraturus est, aut ipse recto ordine inspecturus: nam tabularum generalium, quas Mappas uocãt, effigies & formula, Cosmographica ratione, & eo, quo solet Ptolemęus, modo fere describitur: ut uidelicet proportione quadam parallelorum ab æquinoctiali, & meridianorum à polis ductorũ inter se distantia, terram illam quę in arcton latitudine excurrit, ita fastigiẽt, ut inspicienti sursum uersus eleuetur, parte altera meridiana deorsum uergẽte, quod quidem alio modo fieri nequit, maxime si cœli rationẽ huiusmodi terrę superficiei adhibuerimus. Porrò & hæc eius rei causa fuerit. Quod terra latissime citra ęquatorem in septentrionem patẽs nusquam habitatur frequentius, & Ptolemęi etiam ętate quę in meridiem abeunt, nõ admodum comperta exploratarq; fuerunt. In illo uero terræ cognoscẽdę studio, quod supra Geographię proprie intellectæ tribui, cum pręter mediatoris & Tropicorum cognitionẽ, alia interim non sit opus, tabulam inuerti, modoq; contrario aspici fortasse non erit inutile, hisq; in primis qui hęc studia à rudimentis ordiũtur: nec facile dixerim, quã parua in his neglecta noceant, obseruata iuuent. Ego studiosis adolescentibus, & prouectę ætatis uiris insignes Geographiæ scriptores aliquando interpretatus, utroq; modo demonstrandi sum usus. Verũ in illo superiori hęserunt plerunq; ex sola aspiciendi ratione, non parum eruditi: cum, tanquam ad meridiem stantes, proxima sibi esse Africę extrema, & ipsum Indicum oceanum iudicarent, longe aut in Arcton abeũtem Europam suam, in qua essent, prospicerent, à qua solicitudine prope nulla, tabulę eos inuersio liberauit, quũ in Europa stare sibi, & ex eo loco in quo essent, ingentes terrę partes, ipsaq; maria, ut in meridiem, ortum, occasum, ex Europa eo modo, quo iacent, spectari possent, contueri uidebãtur. Et me hercle, fieri nequit, ut in meridiem prospiciens, ortũ, occasum, & omnia in meridiẽ uergentia, quispiã ex Europa, eo tabulę situ, quo eã Ptolemęus locat, hoc est, polo nocteo eleuato, conspicuoq;, se prospicere, uel imaginari possit. Cum ergo minimũ sit, quod ab Europa in septentrionẽ, presertim in Germania sitis, restat, si ea introspexeris, quę minori latitudine parallelorũ in ortũ, occasum, & Austrũ excurrunt. In hanc sententiam ita uel pedibus eo, ut modum ex inuersa tabula demonstrandi non solum nõ damnem, sed & uehementer probem. Ordinata igitur ad idoneũ aspectũ tabula, obseruandi sunt communes cardines, ortus scilicet, occasus, meridies, & septentrio: mox demonstrandum, quomodo terræ habitatę extrema in eos pandantur. quod quidem cõmode fieri poterit, si prius tres potissimas terrę partes cursim ostendamus. Inde Asiæ litora indicabimus, quomodo à Nilo per sinũ Arabicũ, Persicum, Gangericũ, Magnũ, usq; ad flexuram, quę in ortũ uergit, in meridiem excurrant, inq; mare, quod Indicũ à longissimo tractu litoris Indię nomen habeat, hinc Eoa litora, & mare Eoum: tum & illa quę in septentrionem uersa adusq; Ryphęos excurrũt, et sinũ admittunt Caspiũ. Inde Tanais mõstrandus, ut oritur, ut in paludẽ Męotim defluit, qui Asiam ab Europa illic seiungit: E regione uero Nilus, qui ab Africa eandẽ discernit. Hinc Mediterranei maris ortus, excursus, & quę passim litora abluat, fideli demõstratione picturę indicetur. Tunc referendũ, totũ hoc quod trans Nilũ & Mediterraneũ in occasum & meridiem panditur, Africę nomen habere, quę à septentrione interfluo mari ab Europa discernatur, ab occasu Oceanũ habeat Atlanticum nominatũ, à meridie Austrinũ, siue Aethiopicũ: orientalem aũt orã partim Oceano, partim Nili defluxu terminari. Nec incõmodum fuerit inibi narrare, ea quæ in meridiem hodie explorata habeamus, recentiorũ industria obseruata esse: Ptolemęum aũt pleraq; illic latuisse, quemadmodũ & in Eoa Indię parte multa hodie deprensa, quę uetustiores latuerũt. Postremo Europam referemus, ut cęteris omnifariã mortalium frequentia magis insignem, ita multo minorẽ, eam uero ab ortu, dicto Tanai, Męotide, Euxino, à meridie, Propontide, Aegęo, Ionio, & in summa, nostro mari ablui: ad occasum Oceanum Atlanticũ eximię Hispanię litora lambentem, à Septentrione eundẽ Oceanũ uerũ alijs, alijsq; nominibus terminũ habere. Hinc insigniũ montiũ mentio fieri poterit, ceu in Africa Atlãtis, in Asia Tauri, in Europa Pyrenęi, & Alpiũ: quatenusq;, & qua facie terras dirimant ostendendum. Postremò per membra harũ partiũ potissimas regiones, quiq; in ipsis maximi amnes,

quiq; crediti termini, quæ potissimæ ciuitates sint, paulo diligentius referendū est. Vt in Europa, si (gratia exempli) ab Hispania orsus, eam ab Gallijs, Pyrenæis montib. seiūgi indicem, ipsam autem Hispaniam in citeriorem & ulteriorem partiri. Citeriorem Pyrenæis proximā, & à Septentrione in occasum usq; procurrere, in ea Iberum maximum amnē esse. Vlteriorem prouincias habere, Bethicam, quæ in angustias freti, ad quod herculis sunt columnæ, uergar, ibiq; de columnis quicquam referendum. Nec oberit, aliquando aut fabellam, aut historiam, quę consona loco sit, ad oblectationem, animosq; horū, qui prospiciunt alliciendos enarrare: dictu enim difficile est, quàm exacte illa omnia ad picturam collata intelligantur. Hinc dicam Bethim in ea maximum fluuiū, eumq; ut pictus est bacillo indicabo: Lusitaniam alteram esse prouinciā, quę à Bethica, Ana fluuio seiungatur: amnē in ea esse Tagum, poëtis maxime celebrem: & Vlisbonē ciuitatem, quę hodie Lisbona dicatur, regis Portugallię sedem, &c. Quod de Hispania refero, in alijs omnibus per Europam regionib. faciendum est. Nec interim negligenda maria, ut & ipsorum tantilla saltem notitia habeatur. Quod si eius rei studioso præceptor defuerit, mutis (ut aiunt) magistris utendum est, & insigni semper ad manum habita pictura, priuata diligentia omnia exquirenda: quanquā in hoc magnus labor, sicut in alijs quoque insignib. doctrinis, quæ sine præceptore discūtur, tum & tēpus dispar: quid enim capitur citius q̄ cuius precium monstratorem habemus? Optimū uero est, cum illuc peruentum fuerit, ut per partes terra demonstretur, præceptorem uel optimum, negociū haudquaquā accelerare: ne aut multitudine traditionis diuersæ picturæ animus addiscentis obruatur, aut (quod sępe fit) rudimentis raptim, & negligentius, quàm oportebat, propositis, reliqua, quorū maior labor est, male subnixa dilabātur. Proderit ergo hora una Hispaniam, modo quo dixi, uel, si lubet, paulo exactius demonstrari: subinde uero illis, qui uiderint, tempus paulo iustius dari, quo ad picturam astantes, attentissimis oculis omnia illa dispiciant: iamq; longius, ĩā propius intuentes picturā ita hauriant, ut cū abierint, ea ipsa sensib. inhibita, eadem cogitatione prosequi ualeāt. In hoc, ut expertus sum, uerus profectus est. Preterea plurimos simul erudiri nolim, nil enim exacte satis nisi magno labore multitudini demonstratur. Satius est igitur certo numero tanquā in classes diuisis diuersas horas destinare, q̄ simul omnes admittere. Vbi uero totā terram hac diligentia quis emensus est, ut qui didicerunt, maris ut extra intraq; est, & potiorū regionum situm, procursum, & trium illarum partiū ad se inuicē proportionem, quāq; effigiem quęlibet seorsum pręsentet, edidicisse planè, & memoria tenere uideantur: referre poterit diligens magister, uetustos, cū per longam experientiā terrę amplitudinē in treis partes diuisissent, in comunib. terminis nō cōuenisse: aliquos enim Mediterraneo amnib. Nilo ac Tanai limites signasse: plerosq; terra potius intermedia fecisse partiū terminos, pręterea duas tantū partes multos fecisse, nec eas quidē pari modo. De limitib. à terra sumptis Dionysius satis explicat in Periegesi, siue Rufum, seu Palęmonē quis legit: meminit & Strabo. Quæ uero ad partiū numerū attinent, ut mihi in pręsentia succurrunt, hæc sunt. In diuisione orbis (inquit in Iugurthino Sallustius) pleriq; in tertia parte Africā posuerunt, pauci tantūmodo Asiā & Europam esse, sed Africā in Europa. Quam sententiā secutus Lucanus, lib. 9. sic scribit: Tertia pars rerū Libye, si credere famę Cūcta uelis: at si uentos, coelumq; sequaris, Par erit Europę, nec enim plus litora Nili, Quàm Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt. Vnde Europa fugit Libyen, & litto ra flexu Oceano fecere locū, sed maior in unā Orbis abit Asiā: nam cū cōmuniter istę Effundant Zephyrū, Borę latus illa sinistrū. Cōtingens, dextrūq; Noti descendit in ortus, Eurū sola tenens &c. quæ locum nemo prorsus Geographię ignarus, utcunq; uel sexcentos interpretes legat, sine picturę fide intelligere potest. Idem Orosius cap. 2. lib. 1. aliquib. placuisse refert. Plin. 3. lib. cap. 1. scribit Europā plerosq; merito non tertiā portionem fecisse, uerū ęqua, in duas partes ab amne Tanai ad fretū Gaditanū uniuerso orbe diuiso. Quo in loco indicat Africā multorū sententia ad Asiā reiectam fuisse, & duas tm̄ terrę partes, uerum alio q̄ Sallustio et Lucano uisum est, modo statuisse. In hāc sententiā Silius li. 1. sic scribit: Aestiuo Libye torquetur subdita cācro, Aut ingēs Asię latus, aut pars tertia terris. Sed receptissima illa est orbis in tres partes magnis authorib. descriptio, de qua illa Plinij à principio 3. lib. uerba sunt: Terrarū uniuersus orbis in tres partes diuiditur, Europā, Asiā, & Africā: origo ab occasu solis & Gaditano freto, qua irrūpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffundītur, hinc intrāti dextra Africa est, lęua Europa. Inter has Asia est, termini amnes Tanais & Nilus. Cū hęc explicata sunt, ostēdēdus circulus est ęquinoctialis, deinde utrinq; pari interuallo distātes tropici, ab illis aūt in utrūq; polū inclinātes hinc arcticus, illinc antarcticus. Vt ex huiusmodi dimēsione cōmōstrari possit, q̄ inter tropicos terrę pateat, q̄ uetustis ob æstū inhabitabiles credite sint, q̄ sempiterno frigore gelidę ad polos decūbant, q̄uo intermedię terrę tēperatę & habitabiles sint, id q̄d satis ex Zonarū descriptione, q̄ passim est uulgatissima, intelligetur. Proinde nollē ita noscēdę terrę studiosū, & ingenui animi hominē operā impendere, ut nō interim rudimētis astronomię uacaret, multū em̄ illius cū hoc, ut dixi, cōmertiū est. Curādum igitur, ut ex libello de Sphæra Iani de Sacrobosco cœli superficies, & generaliū circulorū ratio, si nō pari studio, saltē subcisiuis horis, attēta diligētia cognoscatur, ex horū etēm coitu spaciorum

rũ terræ cœliq; absoluta noticia prouenit. Cũ illa studiosis eo quo mihi uisum est modo (quan quã neminẽ nostra sentẽtia coactũ uelim) proposita sunt, tum primũ locus est, ut in intima & penitissima queq; regionũ, ut sibi cohærẽt, ingrediamur. quod fit, cũ scriptorẽ interpretandũ suscipimus, & pro uirili singula p singulos tractus annotata loca in pictura, uel uera omnino, uel uerisimili, ut sita sunt, indicamus. Monitum uero uelim studiosum adolescentem, ne, si lo- cum à scriptore notatũ ipse in pictura non cõsequitur, angi se, ut scrupulo sinat, quis enim om nia à uetustis recentibusq; posita loca unam in tabellã cõgerat? Satis igitur superq; satis est, si, dũ regionis sitũ nouit, ad unũ illustrẽ locum, quẽ aut Ptolemæi, aut aliorũ tabulis deprehen- dit, reliqua quę inserta in pictura non sunt, prouida coniectura ad eius loci cõparationem, ubi sita sint, animo statuit. Hoc enim modo, ut mihi uidetur, intra certę cogitationis limites ani- mus sistet, & in labore, quem Plinius infinitum nominat, magno sibi ad omnium locorum certitudinem remedio consulet.

QVO TEMPORE MELAM FLORVISSE VE- *risimile sit, & quæ eius patria.*

Pomponium Melã Hispanũ fuisse ex Mellaria Bethicæ oppido è libro eius secun- do notũ est, ubi hęc uerba sunt: In eoq; Cartheia, ut quidã putant, aliquando. Tar tessos, & quàm transuecti ex Africa Phoenices habitant, atq; unde nos sumus, cin gente freto, Mellaria. Melam autem cognominatũ uel à familia, uel quacunq; ra- tione alia, magis q̃ à patria crediderim, quanq; sint qui cõtrariũ sentientes, Mellã propterea l. litera geminata scribãt & pronunciient, qui pręter hoc, quod doctissimorũ usu, & uetustorũ exemplariũ fide redarguuntur, rationem Grammaticã haud satis custodiunt. Nã à patria Mellarius potius dicẽdus erat, ut huiusmodi dictionis origo postulat. Porrò erudito- rum authoritas eos, ut cum alijs sentirent, multo magis admonere debuit. Quanquã me non præterit Annæi Mellę ex Hispania oriundi in decimoquinto augustalis historiæ Corn. Taciti mentionem factã. qui locus credo illos animauit, ut l. literam in Melę nomine geminam fece rint. Miror tamẽ putare eos posse, eundem ab Hermolao non uisum, qui nusquam Mellã, sed ubiq; Melam agnoscit. Sed de hoc contendere aliorũ est. Multi qui à uero nõ abesse uidentur, Dictatoris eum Cęsaris tẽporibus floruisse, & illud de situ orbis opus ædidisse, coniectura col ligunt nõ obscura ex uerbis suis, quæ libro tertio in Britanniæ descriptione ferè sic leguntur: Britannia qualis sit, qualesq; progeneret, mox certiora, & magis explorata dicentur. quippe tamdiu clausam aperit ecce principũ maximus, nec indomitarũ modo ante se, uerum ignota- rũ quoq; gentiũ uictor, qui propriarũ rerum fidẽ, ut bello affectauit, ita triũpho declaraturus portat. &c. Ab his tamẽ ego pariter ut ab illis dissentio, quod me nõ iactationis cuiuspiam, sed ueritatis studio facere studiosi sibi uelim persuadeãt. Suetonius in Cęsare author est, ante Dictatorem Britanniã pop. Rom. ignotã, aut ignotos (ut suis uerbis utar) Britannos fuisse; id quod & ipse Cæsar de se Cõmentario quarto belli Gallici scriptũ reliquit, in hæc uerba, Cæ sar magno sibi usui fore arbitratus, si Britanniam adisset, & genus hominũ perspexisset, loca, portus, aditus, cognouisset, quæ ferè Gallis erant incognita, neq; enim temerę præter orã ma- ritimam, atq; eas regiones, quę sunt cõtra Gallias, nota sunt. &c. Quod si Gallis ignota Britan nia, quanto magis tum Romanis fuit? ut Suetonius uoluit. Quid ergo ante Cæsaris aduentũ ex Gallijs certi Pomponius habuit, quod literis demandasset? Verum si ad Cæsarem referas, scripsisse hæc Pomponium ante Cęsaris reditum sua uerba indicant. Porrò quorsum illa per- tinent, quod Mela ait, Mox certiora & magis explorata dicentur? Nimirum ad alius principis ante se tempora respiciens, magis comperta, quàm ante fuerant, per principem suum allatum iri sibi persuasit. Nam & Cornelius Tacitus in Agricolę uita Cęsarem Dict. qui hostẽ terruit, & litoribus potius est, uideri eam ostendisse magis posteris, quàm tradidisse ait. Ad cuius sen tentiã & illa Melæ uerba accedunt. Cęterũ, ut adhuc habuimus, inter septentrionẽ & occiden tem profecta. &c. ut adhuc habuimus, id est, ut è rerũ à Dictatore gestarũ historia deprehẽsum est, ita enim intelligo. Verum ne hoc nos moretur, illud apud me pluris æstimatur, quòd libro primo Solos Ciliciæ oppidũ, Pompeiopolim dictũ ait, postquam Põpeius idipsum piratis è mari pulsis, habitandum tradidit. Quo in loco, longe antea q̃ hæc scriberet, hoc factum esse satis testatus est, quod recenter locis imposita nomina tardius in tantum usum abeunt, q̃ insi nuari cæteris, quæ nota sunt, usuq; protrita, facile possint. Quid, quod libro tertio in litoris Hispanici ad Septentrionem uergentis descriptione, iuxta Astures tres aras, quę Sestianæ uo cẽtur, in peninsula sedere, & Augusti nomine sacras esse, scriptũ reliquit? Nemo ergo dubitet post Augusti tempora Melam scripsisse. Nam de Sestianis aris Augusto in hoc litore sacris Pli nius quoq; cap. uigesimo quarti lib. meminit. Addo quod Cornelij Nepotis lib. 3. ubi de Scy thico litore, & ubi de Africę interioris locis mentionem facit, tanquam recentis scriptoris me- minit. Sunt enim libro tertio uerba hęc: Cornelius Nepos, ut recẽtior authoritate, sic certior, &c. Nepotem autẽ Ciceronis familiarem, in Augusti tempora iusta uitę parte incidisse, ea quæ ipse de Pomponij Attici uita scripsit, indicant. Quid igitur? Melam assero, nõ Dictatoris, non

Augusti, non Tyberij, non Caligulæ, sed Claudij Imperatoris temporibus, hoc quicquid est operis edidisse, idq; quod Dictatori tribuunt alij, id ego in Britāniæ descriptione Claudio tribuo, Suetonij, Taciti, & Eusebij haudquaq; aspernabili autoritate mot⁹. Suetonij in Claudio uerba hęc sunt: Britanniā potissimum elegit, neq; tentatam ulli post diuū Iuliū. & infra: Quare à Massilia Gessoriacū usq; pedestri itinere cōfecto, inde transmisit, ac sine ullo prælio, aut sanguine, intra paucissimos dies parte insulæ in deditionē recepta, sexto q; profectus erat mense Romam rediit, triūphauitq; maximo apparatu. Ad Suetonij sententiā hęc Melę uerba accedunt: Quippe tā diu clausam aperit ecce principū Maximus. nec indomitarū modo ante se, uerū ignotarū quoq; gentiū uictor, ꝓpriarum rerum fidē ut bello affectauit, ita triūpho declaraturus portat. &c. Quod maximum principē Claudiū dixit, nihil mirū, nec statim id ad Cæs. Dictatorē retorseris, nam nemo nō principē suum maximū nominat. Quod indomitarum ante se gentiū uictorē ait, ex reb. gestis fidē habet: nam Orchades insulas, q̄ post Britanniā sunt, Romano imperio Claudiū adiecisse, in Chronicis Eusebius testatur. Tum illud quod ait: triumpho declaratur ꝯ portat, Cęs. Dictatori nō cōuenit, quinquies quidē triumphauit Cęsar, at de Britannia, ut Suetonius testis est, minime. Cur enim triumpharet, q nō uicit? Ostēdit uero magis posteris Britanniam, q̄ tradidit. Addo his Strabonis lib. 4. hæc uerba: Diuum Cęsarē bis in Britanniam transisse cōstat, unde re nulla quidē magnificē gesta, e uestigio reuenit, nec lōgius introgressus insulam, cum inter Barbaros in Gallia, milites q; suos ortę seditiones essent. &c. At Claudiū de Britannis triūphasse, pręter Sueto. Euseb. scribit, ubi Britannia maxime nota esse cœpit. Et lib. 15. Tacitus finem belli à Claudio in Britannis cœpti describens: Vnde, inquit fama eius insulę euecta, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoq; celebrabatur, auebantq; uisere quis ille per tot annos opes nostras spreuisset. &c. Caractum autem intelligit uictum, & in Claudij triumpho, quē iam dicto loco describit Tacitus, Romę ductum. Ideoq; illi Principi, authore etiam Seneca, templum propter apertam rursus insulam prope Camulodunum erectum est. Inde illud Melę est: Mox certiora magis & explorata dicentur. Indubium uero est Plinio priorem fuisse Melam, cum eum non citarit modo, sed & plerunq; uerba eius in sua transtulerit. Scribit Tacitus (ne quid dignum scitu prætercam) Britanniæ situm inter ueteres Liuium, qui facta Cæs. Dictatoris secutus est, recentiores autem (ad sua refereras tempora) Fabium Rusticum, eloquētissimos authores, descripsisse. Melam ego medium statuo, siue malumus, primum, ex quo & Liuius & Rusticus, in illa sua ingenij fœtura cladem passi sunt. Verum cursim hæc, & eo animo, ut si quis euidentiora adduxerit, libens suis sim cessurus.

QVEM ORDINEM IN SINGVLIS LIBRIS *Mela seruauerit.*

Postquam pelagus nauibus ingressum est audax hominum genus, maritima loca, frequentiora, & exculta magis facta sunt, nisi ubi aut frigus, aut calor infestat, his enim multa loca deserta fiūt. Cęterū maximas & potētissimas urbes, penes quas magna rerum imperia & hodie sunt, & olim fuerunt, maritimas esse, aut à mari parum abesse uidemus. Eam ob rem Pōponio cum in animo esset loca stringere magis insignia (multa enim alijs memorata pręterijt) à maritimis ordiri, & ut litora procurrunt, ita sequi ea calamo libuit: Oram mediterranei duobus libris, utpote frequentiorē, & notā magis, locisq; memoratu minime indignis, prosequutus: Tertiū librū toti illi, quod terrā ab extra terminat, litori tribuit: Mira breuitate, & pleno ingenij ordine per omnia usus. In lib. 1. post terrę partitionē, & partiū summariā descriptionē, à Mauritania orditur, ultima maritimę Africę in occasum, & fretū Gaditanū regione, Inde in ortū Asiā uersus egressus, Numidiā, Africam minorē, tractū Cyrenaicum, Aegyptū, Palæstinā, Phœniciam, Ciliciam, Pamphyliam, Lyciā, Cariam, Ioniam, Aeoliam, Phrygiam, Bithyniam, Cappadociā, illaq; litora, q à Trapezunte iuxta Colchidē in Cimeriū Bosphorū excurrunt, tum oram mœoticā, & Tanais decursum ad Ryphęos usq; montes, ubi Asia finit, prosequitur. Secūdo lib. inde digressus ripam Tanais, & oram Mœotici Europę, peri; illas, Scythas Europeos describit, inde à Taurica Cherroneso Euxini litus ad Bizantiū usq; prosequitur, hinc Thraciā, Macedoniā, Thessaliam, Helladē, Peloponnesum, Acarnaniam, Aetoliā, Epirū reliquam, tum à faucib. Adriatici iterum Macedoniæ, hinc Dalmatię, & Illyridis oram, usq; Tergestū, hinc Italię gemina litora, post Narbonensem, inde Hispanię litus ad fretū usq;, unde cœperat, describit. Inde ad Tanais ostia reuersus, memoratas in uniuerso mediterraneo insulas, ut sitæ sunt, enumerat. Tertio lib. nostrū mare egressus, oram Hispanię occiduam, hinc septentrionalē, ut Oceano abluitur, ita sequitur: hinc Galliarū ad Oceanū, Germanię, Sarmatięq; tractū in Scythica usq; litora, & Caspij terras ingredietis fauces describēs, gētib. aliq̄t enumeratis, ꝑ Eoa litora Indię ad Gangis ostia uertitur. Eiusq; percēso maritimo tractu per Carmaniā, Persas, Arabas, ut orā habitāt, in interiora Africę loca cōtendit. Vt ꝓpē omnibus, ut nota esse poterāt, descriptis, in occidentalē Libyę oram uersus Aethiopas Hesperios, sicut siti sunt in litoris decursu, enumerat: mox in Mauritanię finem & promontoriū Ampelusiā, unde primo cœperat, terminās, insularū celebriū Oceani, ut toto ambitu sitæ sunt, descriptione adiecta.

FINIS.

CONRADVS GREBELIVS TIGVRINVS

Heluetius, uere candido lectori.

IN tibi candide lector sic Vadiani opera renatum Pomponium, ut multis locis auctior, nõ paucis tersior, infinitis castigatior, atq; ut uno omnia fasce cõplectar, undecũq; consummatior, in ora tum studiosorũ, tum eruditorũ se inferat. Priori quidem editioni, si non rumperis liuore, admirationem: posteriori multis nominibus, nisi sis ipsum Gallicum supercilium, & Gallica inuidia, uenerationẽ debebis. Debebis autem, si parentis naturæ mirificam maiestatem intus cognoscere uoles, & cupis sine negocio introspicere: quin dico, debebis, si immodicam studij huius nobilissimi commoditatem assequi deligis. Sed non hic scienti inculcandam commoditatẽ, quod ipsum Mela sedulo perlecto assequendum, & ex his commentarijs expiscandum puto: nec puto, sed assero. Et tradit Geographiam aureorum studiorum, non segniter amplectandam ductricem: post hunc nemo tam feliciter, nemo tam doctè. Sed erant quædam reddenda, ut ipse author sua esse cognosceret, quędam purganda, plurima fido interprete, nec hoc sat fuisset, probe in literis arcanis uersato, insigniter docto indigebant. Præstitit itaq; hæc omnia tuo nomine Vadianus meus, uel hoc merito tuus etiam: nimirum enim infatigata authorum lectione, ac ingeniosa locorũ obseruatione, hęc suo nitori nec temere restituit: illa sic illustrauit, ut illata luce carere potuisse nulli credi debeant. Quid, quod locos quosdam à non paucis magnæ notæ uiris intentatos sic tractauit, ut promptius sit, quos hic digito prouocaret fucis quibusdam genuino mordere, quàm paria Reipub. literatorum studio exhibere. Verum nec Vadianus sua scripta extra communem aleam locat, locariq; autumat, sentit, credit, in qua uel receptissimorum, ueterumq; authorũ monumenta iactantur, quæ apud hos, hoc est, alienæ gloriæ inuidentes φιλαυτοὺς, malam gratiam merentur, imò non merentur, quæ apud illos, hoc est, ad amussim doctrinarum expolitos, synceros iudices probantur, & annosæ ęternitati extremò uoluminum numini sacrantur. Scis quò tendam? eò nempe, ut uel tuæ rei gratia posteriores imiteris. Tunc autem imitaberis, cum de eo bene non solum senties, sed etiam loqueris, qui nisi ex animo tibi recte consultum uoluisset, non tam accurata cura (licet nominis sui famam, nec sic non respexerit, atque dij boni, quàm multorum, quàm omnium exemplo) hęc quæ tibi chara & antiqua erunt commentaria, in publicum proditura consummasset. Quæ equidem ea esse affirmare ausim (nec me fallit uel ob peritè candidorum albos additos calculos iudicium, nec suasit affinitas, sed liuidorum caninis latratibus respondendum fuit, aut contrauueniendum certe) ea inquam esse, ut Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται, καὶ ὧν κλέος οὔποτε εἰχήσεται. At inquies, hodierna tempora his moribus sunt, ut uiuentes liuor exercear immeritus, dum ille præter spem se uinci dolet, dum alter alienigenæ inuidet. Posteritatem uerò ἀπροσώπως iudicaturam ex merito. Hoc nos ita accipimus, ut tu eorum conciliabulo eximas te, ut nolis morositate huius seculi in uirum, è quo tantus tibi usus demanat, uti, quin diximus abuti. Quod tu si facies, facis autem strenuè, persuasum esse tibi cupimus, exitura olim in manus tuas opera his inferiora, nec uigilijs tuis incommodatura. Hæc autem cum per subcisiuas horas, reiq; medicæ suffuratas, imò cum per liberalius olim impetrandum ociũ licebit, nominis sui præconia non moritura secum trahentia conscribet, absoluet, diuulgabit. Admonitionem nostram boni consules, si non quis moneat, sed quid, sed quàm æquè moneat obseruabis. Vale candide, & tu inuidia uale longum, macresce, κρέμμυα ὀσφραίνε, κλαῖε, σίμωζε. Ex Tiguro IX. Calen. Ianuarij, Anno M. D. X X.

τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς τοῦ Βαδιάνου ποιητοῦ,
καὶ ἰατροῦ μούσας.

Βίβλοι ἐλουετίου ἴδμεν ὡς, καὶ ταῦτα ποιητοῦ
Μνημοσύνη, φεῦ ἔχω μύρια τέκνα ἔφη.

καὶ ἄλλως

Ἄλλοτε δὴ Νύμφη ἡ ἐκ Διὸς ἐννέα τέκνα
Γείνατο παντοίην μοῦσαν ἐπισάμενα,
Μουσουργοῦς δὲ περιπλέοντας πολυφάρμακ' ἰδοῦσα
ἦ ἐτύμως ἔλεγεν τότε γε, Ζεὺς ἄγονος.

TRANQVILLI PARtheni Ragusini.

Qui modo in obscuris iacuit Pōponius oris,
Difficilis, dutus, nec minus asper erat:
Oedipodis quem uix aperiret cura, laborq;.
Vix Tiburtinæ pectora sacra Deæ:
Iam legitur clatus Vadiani munere Vatis,
Cui uirides Lauri tēpora docta premunt.
Non secuit tantum salebras, uitiataq; uerba,
Plurima sed multis contulit historijs.
Quid nō huic debes docto Germania Vati?
Excolit hic nomen, progeniemq; tuam.

Christophori Crassi Heluetij ad Lectorem.

Hactenus ancipiti quicqd monimēta priorū
Tractarunt calamo, noscere quemq; iuuat,
Si sapis, hæc illis pręclari scripta Poëtæ
Contuleris, precium crede laboris erit.
Quicquid em̄ passim spaciosi climata mundi
Amplexa, & quo sint æquora quęq; loco,
Qui ritus hominum, quę sit natura locorū,
Hoc opere illustri Lector amice legas.

Rudolphus Cliuanus Lucernanus Heluetius.

Quā bene nūc iterū pręsenti numine Pallas
Consuluit studijs ingeniosa bonis.
Quę docuit quōdā percurrere nauib. ęquor,
Esset ut extremis cognita terra plagis.
Sed stetit hoc magno studiū discrimine uitæ,
Quomodo successu prosperiore datur.
Nō est q̄d Syrtes metuas rapidāue Charybdim,
Iā neq; Scylleos Lector amice canes.
Non opus Eoi trepidare pericula fluctus,
Indica Taprobanes qua lauit unda sinus.
Vt liceat tuto uastam cognoscere terram,
Dat Mela cum Scholijs hoc Vadiane tuis.

Georgius Binderus Tigurinus Heluetius.

Nuper ab Elysio Pomponius orbe regressus,
Corporis inuenit membra decora sui,
Miratus formam, ualidasq; in funere uires,
Ecquid, ait, uiuo mortuus, & uaieo?
Hermoleos quōdam, iā nūc Vadianus in illo est,
Vt decreta mihi mors rediuiua foret.
Et fateor, iam uiuo magis, q̄ quū mihi dura
Vita olim fati friuola lege fuit.

Melam allocutus.

Hermoleo lucem debes, uitamq; Secunde,
Nam naturę ingens ille poliuit opus.
Gratus eris quoq; tu Pōponi, si bene nosces
Deiecto attulerit quam Vadianus opem,
Dum neglecta alijs, aut ignorata reponit,
Dum solita dubios excutit arte locos.

ANDREAS EGGIVS HELVEtius, apud diuum Gallum faciebat.

MATHIAS PAVLINVS PLVdentinus Rhetus Lectori.

Quę bonus Hermoleos admouit splenia Melæ
Adfecto scabie tabificaq; lue,
Plausu doctorum commendat calculus illa,
Vtpote ter docto prodita scripta uiro.
Omnes excussit forulos, & penè reliquit
Nil intentatum, dum polit ille Melam.
Sed cum de Zonis contentio ualdior instat,
Vel quando Antipodū terra notanda fuit:
Quando de obscuris q̄cqd maturius umbris
Dicendum, uel quæ docta mathesis habet,
Obticet Hermoleos infans, taciturnior illo,
Prænexo mutum quem colit ore Pharos.
Hoc magis hoc Vates natus felicibus annis,
Stipatus Musis tot, Vadianus agit.

Mart. Hatzius Transsyluanus ad Lectorem.

Stagna, lacus, fluuios, & apertas ęq̄ris undas,
Noscere si tractus, rura, nemusq; paras,
Quos dedit Ocean⁹ cāpos, rapuitq; ꝓfund⁹,
Cynthia dum rapido uertitur axe madēs,
Deniq; qua trifidi pateat tibi machina mūdi,
Circuat & gemino Delius orbe solum,
Sumis ab exiguo, quem cernis, cūcta libello,
Periege, parua legis, cōmoda multa feres.
Sępi⁹ in modico magn⁹ cinere ignis habetur,
Et breuis ingenti uena redundat aqua.
Nemo leues paleas (uulgus nā pascitur illis)
Sanus amat, fruges interiora dabunt.

Aequo Lect. Chasp. volland incorruptū iudicium.

Si nasci primū est aliquid charissime lector,
Restitui haud minimū debet habere locū.
Nemo Melā potuit cognoscere fontib. ipsis,
Tectaq; Cimmerio discere sensa specu.
Cūcta aperit fausto Vadian⁹ Apolline doct⁹,
Io choreas tandem nemo ager in tenebris.

Conradus Brunus philosophus.

Nil mirū Aethiopas si sol facit undiq; nigros,
Nanq; urget calidis terq; quaterq; rotis.
Lumine sensa Melę illustrat Vadian⁹ aperto,
Mirus homo est, tenebras qui facit esse diē.

Philippus Gundelius, Patauiensis lectori.

Quicquid continet inquietus æther,
Et Tethys gremio souet patenti,
Terrarum, lacuumq;, gentiumq;
Regnorum, nemorum, urbium, insularum,
Seu primos Hyperionis sub ortus
Vergat, seu pluuio rigetur Austro,
Quod uel Caucaseos tenet Triones,
Aut Phœbi Hesperios uidet recessus,
Zonáue uritur æquinoctiali,
Melæ cuncta breui leges libello.
Mulię quem tamen eruditionis
Et frugis uarię reconditęq;,
Cum nisu legeret graui iuuentus,
Atq; interprete Apolline indigeret,
Succurrit Vadianus ille alumnus
Vetus Pieridumq; Apollinisq;,
Turbę delitię peritioris,
Qui Phœbum geminam exprimēs per artē,
Ipsas carmine prouocat camœnas
Doctō nec loquitur minora Tullo,
Quin huic Phillyridi nihil secundo
Cedat cum Podalyrio Machaon.
Et quicquid ueterum probatiorum est,
Hoc ergo duce nunc amice lector
Nil est quod te iter ingredi moretur,
Quin totum bene peruagatus orbem,
Dum Melam memori reuoluis aure,
Et pleno legis æquor omne uelo,
Secutus rabidæ à furore Scyllæ
Crudelem quoq; nil timens Charybdim,
Doctrinæ placido fruare portu.

EORVM

EORVM QVAE IN his tribus Pomponii libris, ac Vadiani Commentariis lectu scituque digna videbantur, Index.

Id tamen obiter admonuerim, aliquot uocabula, idem significantia, non ijsdem semper scribi literis, ad indicandam authorum, è quibus desumpta sunt, in scribendo uarietatem: nec deest cuique suę Etymologię ratio.

Index.

B

bello

celte

Index.

Geben-

Iberus

Index.

barbo

Index.

Index.

Q

R

Index.

thermo-

Index.

FINIS.

IOACHIMI VADIANI HELUETII IN POMPONII MELÆ LIBRUM PRIMUM COMMENTARIA.

PROOEMIUM.

a Ggredior.] Signacè in re difficili usus est uerbo: nam ea potissimum aggredi ui demur, quæ maiori conatu & uiribus magis intentis perficiũtur. b Imped. opus.] Ideo, ut Plin. libro 3. ait, infinitum id quoq; existimarunt, nec temere si ne aliqua reprehensione tractatum, haud ullo in genere uenia iustior est, si mo do minime mirum est, hominem genitum non omnia humana nouisse. c Cõstat enim.] Græca, Latina, Barbara, eaq; exotica partim, partim indigena uocabula elegantem cõtextum uix admittũt: deniq; & in immensa multitudine labor est, quo ordine singulæ coërceantur. d Perplexo.] Intricato. e Longa est magis.] Quę fastidium magis, quàm gratiam pariat: quæ enim breuia sunt, modò non obscura, gratiã merentur, longis aũt, quod multã lectionem expostulant, fastidiũ inesse solet. f Benigna.] Gratiosa. g Verũ aspici.] Geographię cõmendatio est, qua nulla propè ad rerum humanarũ cognitionẽ doctrina magis attinet. h Et quod.] Quod opus, inquit, si scriptoris industria & ingenio comptum elegãsq; fieri nequit, nominum asperitatẽ idipsum impediẽte, ex re tamẽ & ipsa sui contemplatione, frugem attendentibus afferre cõsueuit. i Orantis.] Narrantis, scribẽtis. k Operæ.] Laboris ipsorũ attendẽtium per compẽsationẽ, scilicet ex emolumẽto. l Absoluat.] Pariat, efficiat. Per hæc aũt summa authoris modestia apparet, adeo ingenij sui opem extenuantis, cũ rebus ipsis tamẽ suopte ingenio claris, non minus lucis, summa elegãtia sua, & mirãdo ordine, quo in hoc opere usus est, adiecerit. m Dicam autem.] Hic locus indicat Pomponium aut scripsisse, quæ temporum sæuitia interciderint, aut maiora his de situ orbis fuisse scripturum. Id quod libro tertio in Britannię situ, his quoq; uerbis innuisse mihi uidetur: Britannia qualis sit, qualesq; generet, mox certiora & magis explorata dicentur: per me scilicet, ampliori opere instituto, ut ego intelligo, quanquam ad alios quoq; referri posit. n Deinde.] Prius enim toto in maximas partes diuiso, summatim eas describit, hinc à Mauritania orsus singillatim per omnia digreditur. o Intra.] Ad sinus, quos terras aperiens oceanus fecit. p Extra.] Ad extimum oceanũ. q Subit.] Hoc ad sinus referendum est, quorum potissimi quatuor sunt, duo à Meridie, ab Occasu unus, & unus à Septentrione, de quibus suo loco mentio fiet. r Circumluit.] Ambit, & ad oceanũ refertur. s Additis.] Id enim Geographorum est, ut locis enumeratis, reliqua passim, quæ aut natura, aut hominũ ingenio, rebusue gestis memoratu digna sunt, nectant, ut in Catechesi diximus.

POMPONII MELAE COSMOGRAPHI DE ORBIS SITU LIBER PRIMUS.

PROOEMIUM.

ORbis sitũ dicere [a] aggredior, [b] impeditum opus, & facundiæ minimè capax. [c] Constat enim ferè ex gentium, locorũq; nominibus, & eorum [d] perplexo satis ordine, quem persequi [e] longa est magis, quàm [f] benigna materia: [g] uerum aspici tamen cognosciq; dignissimum: [h] & quod, si nõ ope ingenij [i] orantis, at ipsa sui contemplatione precium [k] operæ attendẽtium [l] absoluat. [m] Dicã autem aliâs plura, & exactiùs. Nunc autem ut quæq; erunt clarissima, & strictim: ac primò quidem, quæ sit forma totius, quæ maximæ partes, quo singulæ modo sint, utq; habitentur, expediam. [n] Deinde rursus oras omniũ, & litora ut [o] intra [p] extraq; sunt, atque ut ea [q] subit, ac [r] circumluit pelagus. [s] Additis, quæ in natura regionum, incolarumq; memoranda sunt. Id quo facilius sciri possit, atq; accipi, paulò altiùs summa repetet.

MVNDI IN PARTES QVATVOR DIVISIO.

Quicquid id est] benè Pomponius alius negocij molestiam subterfugiturus dixit, quicquid id est. Nam quid mundus, aut qualis esset, non una opinione à uetustis disputatum est, idq; explicare non est Geographi magis, quàm philosophi, cui illa curæ esse debent. Ad Melæ modestiam anxia illa differentis, hęc Plinij ex lib. secundo uerba pulchrè accedunt: Furor est (inquit) profectò furor, egredi ex eo (orbem intelligens elementotum) & tanquam interna eius cũcta planè iam sint

MVNDI IN PARTES QVATVOR DIVISIO.

Omne igitur hoc, [a] quicquid id est, [b] cui mundi, cœliq; nomen indidimus, unum est, [c] & uno ambitu se, cunctaq; amplectitur. [d] Partibus differt: unde sol oritur, oriens nuncupatur, aut ortus: quò demergitur, occidẽs, uel occasus: [e] quà decurrit, meridies: ab aduersa parte, septentrio. Huius medio [f] terra sublimis, cingitur undique

nota, ita scrutari extera, quasi uerò mensuram eius rei possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominum uidere, quę mundus ipse non capiat. hæc ille. Vnum tamẽ esse, philosophorum princeps Aristoteles lib. de cœlo primo probat: cuius sententiam Thales Thaletisq; studiosi ante asseuerant. Contra Democritum, Epicurum et eorum discipulum Metrodorum, qui innumerabiles in infinito mundos faciebant, finitus est, & infinito tamẽ ob partium magnitudinem similis: & cum tetum omnium certus sit, similis incerto uidetur, ut Plinius indicat, contra Seleucum, qui mundum infinibilem esse dixit, ut in philosophorum Placitis Plutarchus scribit. b Cui mũdi.] In re simili ijsdem propè uerbis usus est Plinius. Mundũ (inquit) & hoc, quod nomine alio cœlum appellari libuit, cuius circumflexu teguntur cuncta. &c. Cicero libro de natura Deorum. ij. Neque enim (inquit) est quicquam aliud præter mundum, quo nihil absit, quod undiq; aptum atq; perfectum, expletumq; sit omnib. suis numeris & partibus. Mundũ uerò ob ornatum, & plenam artificij rerum seriem dictum Latinis, & simili causa Græcis κόσμον. Cœlum aũt à lucentium stellarũ quasi in sphęris suis sculptura, notius est, quàm referri debeat. c Et uno ambitu.] Plinius extra intràq; cuncta complexus in se, idemq; rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Ideoq; Vitruuius lib. 9. mundũ esse ait naturæ rerum conceptionem summã, cœlumq; sideribus conformatum. M. C. lib. de leg. primo, Vniuersus, inquit, hic mundus una ciuitas Deorum, atq; hominum existimanda est, quod certe ad illud accedit, ne extra mundum quicquã esse credamus. d Partibus differt.] Id est, regionibus siue limitibus, ut libro secũdo cœli cardines Gellius nominat. Nam de partibus mundũ constituentibus, elementis scilicet, & cœlo, quod supra elemẽta est, nihil ad Melam hic. Sunt aũt limites, Ortus, Occasus, Meridies, Septentrio, in hoc diuersi tantũ, quod hi perstant, suntq; immobiles. Illi nũquam eodem modo se habẽt propter sempiternã solis in gradib. signorũ per ascensum, & descensum mutationem. Hinc Eratosthenes (ut Varro libro de re rust. primo ait) orbẽ in duas partes maximè secundum naturam diuisit, ad meridiem uersus, & ad septẽtriones. A latere igitur cœli, in quo supra horizontem sol ascendit, ortum, quo se mergit, occasum accipimus: qui licet eadem in parte, id est, in spatio, quod inter tropicos est, semper sint, tamen quia nunquam contingit solem illinc oriri hodie, unde heri oriebatur, nec è regione pari modo occidere, nunquam unus idemq; ortus, & occasus est, insigni Auli Gellij errore, qui ortum omnem, & occasum ex Phauorini doctrina, aut brumalem esse ait, aut æquinoctialem, aut solstitialem, quasi uerò inter parallelos solstitiales & æquatoris, nulli intermedij sint: nisi ita Gellianę diligentię patrocinari libet, ut solstitialem intelligamus solstitio uicinum, pariq; modo ęquinoctialem & brumalem: quod uerè magis tamen, quàm proprie intelligitur, & acutè hoc modo magis, quàm explanatè Gellius tradidit. Has regiones Calphurnius Siculus in Delo. his uersibus complexus est. Exultet quęcunq; Notum gens ima iacentem, Erectumq; colit Boream, quęcunq; uel ortu, Vel patet occasu, medióue sub ęthere feruet. e Qua decurrit.] Ideo ait, decurrit, quòd nobis citra æquinoctialem ad multã latitudinem sitis, deuexus Austrinus polus est, eleuatus Arctous, quod sphęram rectam habentibus non contingit. E regione uero trans ęquatorem transgressis polus noster deuexus esse incipit: quoq; latius discesserint illuc, tanto Austrinus sibi polus altior apparet. f Terra sublimis.] Totam terrã nõ intelligit: nam illa mari non undiq; cingitur, sed extantem illam terrę superficiem, quam in hominis habitationem, & eorum animalium, quę spirarent, quęq; homini commoda essent, salutem, ab undis nudam esse uoluit in sui gloriam Deus Optimus Maximus, cuius ineffabili potentia, iam ante ex nihilo eluxit, quicquã hodie aut sensu cernimus, aut animi cogitatione consequimur. Terram

autem

autem extare supra undas ut pomum natans, aut leuem quempiam ex ligno globum undis innatantem, qui credunt ualde decipiuntur: hoc enim modo multa falsa forent, quorum deprensa ueritas est. Terræ ergo superficiem, quæ extra undas eminet, ita eminere credamus, ut ex ea & circumfluentibus undis corpus totundum in sese undiq; recuttens efficiatur. Inde & illud est, quod in tali rotundo aliud terræ centrum esse, aliud grauitatis, quod mundo respondet, deprehenditur. Strabo certe libro tertio non dubitat, rotundam unà cum mari terrā esse,

mari,[a] eademq; in duo latera, quæ hemisphæria nominãtur, ab oriente diuisa ad occasum,[b] zonis quinq; distinguit. Mediã æstus infestat, frigus ultimas. Reliquæ habitabiles paria agunt anni tẽpora, uerũ nõ pariter. Antichthones alterã, nos alterã incolimus. Illius situ ob ardorẽ intercedẽtis plagæ incognito: huius dicẽdus est.

unamq; & eandem cum æquoribus supetficiem habere. De hoc alijsq;, ad quæ aliquando studiosum lectotem remittemus, in epistola ad Rudolphũ Agricolã, plura disseruimus. Sublimis. extũs, eo modo, quo diximus. a Eademq;.] Dubitari potest, an hemisphætia per mediarorem, an pet horizontem rectum potius diuisa intelligat? Nã & mediatot totum hoc, quod ex terræ & undarum nexu totundum est, in duo paria diuidit, altero in Austrum, in Septentriones altero secundum latitudinem, siue (ut Gellius uocat) deuergentiam expanso. His enim per omnia paritas est, licet diuerso tempore æstatem & teliqua anni tempora sortiantur: quanquam nõ nesciam & æquinoctialem horizontem esse posse, sed his tantum, qui (si qui sunt) sub polis siti sunt. Verior omnino sensus est, Melam uoluisse, totius terræ excursum in duo hemisphæria à limite Orientis, in limitẽ Occasus diuidi: idq; potissimum respectu sphæræ, in qua lineæ meridianæ, sicut est notissimum, etiam horizontem faciunt, & nulla uariante eleuatione, terram, ut sita est, partiuntur, quo modo & Capella Martianus lib. sexto partitus est. Hoc autem demonstrabitur commode, si ab Occidente habitabili spatium longitudinis in 180. gradus per æquinoctialem hemicycli spatio duxerimus. Nam illinc Ptolemæus quoque longitudinis mensurationem orsus est. Quod si communem sententiam sequimur, nullus horizon est à quocunq; habitatæ terræ puncto ductus, quin terram in himisphæria duo diuidat. Cæterum quo minus priorem sententiam despectui habeamus, facit, quod libro tertio Pomponius de Taprobane locutus, primam partem orbis eam alterius ex Hipparchi sententia dicit, tanquam Austrino hemisphærio hoc modo à nostro Septentrionis seiuncto. Quando & Macrobius putauit inter hunc & illum, nescio quem, oceanũ intercedere. b Zonis quinque.] Zonarum distributio in temperatas duas, quæ à polis duas attingunt ob frigus inhabitatas, mediam uero ad æquinoctialem ob æstum ineuitabilem, iam inde à uetustissimorum traditione uulgatissima est. NE TAMEN HOC IN LOCO, studiosis aliqua in parte defuisse culpari possimus, paulo altius nobis summa repetenda est, ut, ubi bene, & ubi non bene (nam & Pomponius cum uetustate lapsus est) Mela senserit, intelligatur. Rectè enim asserit & uerè, mediã infestare æstum, & frigus ultimas, teliquasq; habitabiles paria agere anni tempora, sed non pariter: illam Antichthonas, nos hanc incolere: male autem & falsò scribit alteram temperatam nobis incognitam esse, idq; ob interceden tis plagæ ardorem: quasi uero, quæ inter tropicos est, plaga habitari nequeat: & maior sit sub æquatore, quàm sub tropicis æstus, quæ falsa esse ipsius uerbis comprobabimus. PRIMVM autem de zonis, dicemus, mox ut habitentur, & an habitari queant, telaturi. Zonarum discrimen belle Probus Grammaticus ait è manu accipi posse, si læuam contra ora nostra in ortum solis uersa, digitis expansis introspexerimus: ut ubi pollex est ibi zonam esse atcticam, quæ & septentrionalis uocatur, intelligamus nimio rigore inhabitabilem: pollici proximo digito temperatam nostram, quam æstiualem nominat, indicari: & medius digitus æquinoctiali adustæ, & inhabitabili secundum uetustos, respondebit: quartus alteram temperatam ostendet, quam hyemalem Probus nominat, quòd sol in eam inclinans nobis hyemem relinquit, sicut in nostram ascendens, æstatem aperit, diesq; longiores facere solet: digitus minimus, quintam zonam referet, Notitiam & Austtalem dictam ob gelu perpetuum, & sicut Septentrionalis nostra, inhabitabilem. Has quatuor minoribus parallelis, tropicis uidelicet duobus, & arctico antarcticoq; circulo segregati rectè mathematici asserunt. Libet hoc loco, Martiani de zonis uerba ex libro eius sexto referre: quoniam elegantia sunt, & erroribus tamen notandis, quibus lector alioqui seduci posset, aspersa. Orbis (inquit) terræ, in quinque zonas, siue melius fascias dico pro rerum diuersitate, discernitur, quarum tres intemperies multa, ob contrariorum nimietatem relegauit: nam duæ axi utrinq; confines, algore immenso & frigoribus, desertionis causas, pruinis mergentibus præbuere. Media uerò flammis & anhelis ardoribus torridata, propinquantes animantium inburit accessus. Aliæ autem duæ, uitalis auræ halitu temperatæ, habitationem animalibus indulserunt, quæ quidem per totius rotunditatem telluris incuruæ, tam supernum hemisphærium

Mela non ubique bene sentit.

Zonarum discrimen ex Probo.

Martiani de quinque zonis uerba.

rium, quàm inferius ambierunt. Nam utrinque terra duas sui partes hemicyclorum quadam diuersitate despicit, id est, unam habet supernatem, quam nos habitamus, & ambit oceanus, & aliam infernatem. Sed hæc superior initiũ habet à solari ortu: illa inchoat à solis occasu, quem circulum Græci horizonta perhibent. Verum quia illæ zonæ uolubilitatem utriusque partis includunt, decem utrinque circulo suo faciunt regiones, è quibus hęc, quę à nobis habitatur, est una &c. His Capellę uerbis rem fidelissimè tradentibus hic error inest, quòd hemisphærium nostrum, oceano ambiente, & uasto interuallo discludente, ab inferiori seiungi existimat. In quo errore & Macrobius libro somnij secundo uolutus, zonas temperatas in terra, interfluo oceano undiquaque seiungi putauit, ita ut duæ in nostro hemisphærio, duæ uerò in inferiori Periœcorum nostrorum & Antipodum sitæ essent: & totam nobis cognitam terram, quã uetusti in partes tres diuiserunt, ad zonam nostram & Arctoam frigidam attinere credidit, pudendo mehercule errore, ut inferius ostendemus. Illa uerò secutus Capella decem zonarum regiones fecit, quinque scilicet nostri hemisphærij, & inferioris quinque, quę tamen per uolubilitatem utriusque partis correspondeant, & sub conformi cœli rotatu subsidant. Ad quam opinionem illud Maronis libro Georgi. primo facili sensu accederet. Et uia secta per ambas, Obliquus qua se signorum uerteret ordo. Nam cũ constet, zodiaci excursum tropicis terminati, in ambas temperatas signa nõ exeunt, sed per ambas potius excursas, ea scilicet, quę nostri sit hemisphærij & quę inferioris: nam hę duas regiones (ut Capella sentit) faciunt. Sed ne hęc quidem curiosa magis, quàm acuta sententia bene quadrat, melius Macrobio interpretante, qui Virg. per prępositionem pro, inter familiariter posuisse ait. Quanquam Probus pari errore ueterum authoritate zodiacum per tres zonas medium ferri asserit: Maronem autem, quę de zonis scripserit, ex Eratosthenis libro hexametris uersibus scripto, cui titulus sit Hermes, in sua transtulisse ait. Strabo in libri secundi fine cœli zonas quinque ponit, quibus illę quinque in terris fascię respondeant, & eiusdem nominis esse ait, quæ in imis & quę in superioribus sunt. Libro uerò tertio terram cum aqua rotũdam esse cum tradidisset, totam eam per ęquatorem, & alterum ex coluris per polos excurrentem, & arcticum atque ęquinoctialem rectis angulis intersecantem, in quatuor quartas diuidit, in quarum duabus in Septentrionem inclinantibus, locus temperatę intermedius est, cuius medietas Septentrionalis tanta sit, quantum est spatium, quod ab arctico ad polum pertinet: australis uerò pars tanta, quantum interuallum sit inter solstitialem & mediatorem in regione æquinoctiali, ut idem & in alijs lateribus ad commensurationem meridiani fiat. Quod uerum esse etiam ex recentiorum traditione constat, qui illam coluri partem, quæ est inter tropicum cancri, & circulum arcticum, propè duplam esse aiunt ad maximam solis declinationem: maximam autem declinationem, quæ 23. graduum est, & 50. minutorum, ęqualem esse arcui, qui inter poli punctum est, & circulum arcticum: unde reliquum est, ut temperatę zonæ alterius magnitudinis duplum respondeat. Verum, quòd Strabo ait in altero istorum laterum nostram habitabilem locatam esse, & tanquam insulam mari circumallui, nimirum in eorum sententiam abit, qui nostram habitatam à reliquis & pręsertim meridianis oceano separari falso asseruerunt. De zonis hactenus. Nunc ut habitentur uideamus. Tota illa rotundi corporis moles, in Meridiem, Septentrionem, ab Ortuque & Occasu habitata, quia rotunda est, fecit ut aceolis, ex situs uarietate, alia atque alia nomina essent. Quæ Cleomedes in libro de Cœlestibus ordinibus, suorum temporum placita referens, per zonarum temperatarum ambitus tantum, ita distribuit, ut primam dimidiam uersus arctoum nos homines: alteram autem dimidiam terræ circumuersę illi, qui nobis Periœci, id est, circumcolæ sunt, inhabitent. Qui uerò è regione nostræ temperatæ, trans torridam zonam habitarent, illos nobis antœcos esse dixit, quod aduersum latus inhabitent. Qui dimidiam lateris eorum circumuersi tenerent, eos nobis Antipodes esse, illis autem Periœcos, quemadmodũ Periœci nostri illis Antipodes sunt. Quæ quanquam uerè Cleomedes disseruit, tamen, quòd temperatarum tantum meminit, & multa hodie comperta sunt, quę ignorauit antiquitas, quę obseruata sunt diligentius, & acutius à recentioribus disputata, libet hoc in loco referre. Quod si cui longiuscule digressus uidebor, is mihi ueniam uel ob hoc dabit, quod studiosis in re protrita admodum, scitu uerò dignissima, pro mea uirili prodesse uoluerim. PERIOECI itaque, hoc est, circumcolæ, hi sunt, qui sub eodem parallelo, & meridiano per polos ducto habitant: dico autem sub eodem parallelo, per quod Antipodes secluduntur: quibus tamen si semper idem, qui nobis meridianus est, diuersos tamen semper & æquali latitudine ab æquatore distantes parallelos habent. Ideo haud quanquam est opus eam hemisphærij aut latitudinem, aut longitudinem inter Periœcos esse, quę in Antipodum situ desideratur: nisi sub ęquatore circulo, oppositis lateribus unius meridiani habitantes, Periœcos dicere uellemus: quos constat ad maximi paralleli mensuram, sub qua iacerent, hemisphęrio, id est, centum nonaginta gradibus distare ad diametri oppositionem. Sed rectius æquatori sectionem relinquimus totius rotundi in hemisphęria maxima duo, alterum Arctoum, Austrinum alterum, ut Strabo diuidit in fine secundi. Reliquis autem à medio discedẽtibus parallelis Periœcorum & Antœcorũ sitũ tribuemus. Quod si habitãtes sub hoc parallelo, pręter id, quòd Antipodes dicũtur

(ut do-

Capellæ & Macrobij error.

Locus Virg.

Strabonis sententia de zonis.

Cleomedis de triplici habitatæ terræ diuersitate sententia.

Qui propriè Periœci dicantur ex recentiorum traditione.

(ut docebimus) Periœcos quoque ex diffinitione data, nominare placuerit. Concedamus oportet, dari posse Periœcos, qui ijdem Antipodes sint, & è regiõe, neq; hoc nisi sub unico æquatore: Reliqui enim paralleli signati minores terrã io duo paria non distinguunt, nec oppositionem ex diametro efficiunt. Est tamen ut Periœci quandoq; minus proprie dicantur, qui sub parallelo uno siti sunt iusto quidem interuallo, uerũ circumuersa meridiani latera nõ attingente. PERIOECIS nobiscum commune est: primò, eiusdem temperatæ inhabitatio: nam futilem illam opinionẽ esse, quæ temperatas utrinq; in quartas duas uasto interceptas oceano dirimit, in epistola ad Agricolam ostendimus, & infra paulo ostendemus: Secundò, quòd simul hyemem, simul æstatem, & tempora anni reliqua nobiscum habent, & incrementa dierum noctiumq; nobis cum illis eadem sunt. Quibuscunq; enim idem parallelus est latitudinis, ijs eadẽ est dierum noctiumq; uno tempore quantitas. In hoc tantũ à nobis diuersi, quòd nec eundem ortum, nec occasum habent: & quãdo nobis diei medium est, illi medium habent noctis, sicq; è regione. VERVM ut hæc clariora fiant, ponam axiomata. Primum, posito concesso, quòd terra ultra latitudinẽ, plus minus. 67. graduum sub eodem meridiano habitabilis sit, dantur Periœci, qui diem uno, & eodem tempore habent, quod Raphaël uetustorum traditiooe contentus, non animaduertit. Probatio est, Quia, sole in principio cancri existente, illis non occidit, propter depresionem horizontis in latitudioem, quæ in oppositum latus meridiani trans polum uergit. Quæ res uel apertissima est ex cognitione circuli illuminationis solis, quem Andreas Stiborius, & Georgius Collimitius, digni posteritatis præconio mathematici, nuper ad ipsum solis motum deprehenderunt. Recentioribus autem experimeotis deprehensa est talis Periœcorum ad prædictam latitudinem contra positio sub eiusdem meridiani lateribus. SECVNDVM axioma, Periœcis diem & noctem contrario modo esse, intelligi debet de his, quibus sol oritur & occidit: tales sunt propè omnes, quibus in hemisphærio nostro ab æquatore latitudo est plus minus gradibus. 60. POSSET autem quispiam dubitare, quonam modo id cootingeret, ut noctis & diei paritas Periœcis esset, cum communiter dicatur ex antiquorum traditionibus nobis noctem esse, cum Periœcis nostris dies sit, & è contrario. Quia ergo ad solstitium æstiuale diem habemus longissimum, consequens est, ut illi noctem longissimam habeant, cumq; nobis breuissima nox est, illis longissimus sit dies. Hoc dubium hoc ipso discutitur, quòd eundem nobiscum horizonta non habent: quare fit, ut nõ necesse sit, existimare ipsis oriri solem, cum nobis occidit: nec statim oriri nobis, cum illis mergitur. alioqui diuersitatis temporum ratio magis è diuersa latitudinis ratione sumitur. In situ igitur Periœcorum, quanquam non attente obseruantibus hoc uideri posset, haud quaq; tamen ita est, propterea quod eundem horizontem non habent, sed diuersis ipsis & per se lato admodum interuallo transcurrentibus, fit, ut sole nondum occidente nobis, illis iã exortus sit, ipsorum horizonte iam exuperato: rursus uero oriatur nobis mane ante, quàm ipsis occidat: id quod in globo exacto quoquam, horyzonribus contrariorum punctorum alicuius paralleli mediocris latitudinis circumductis, demõstrari facillime potest. Ex quo paritas dierum & noctium intelligetur: quandoquidem euenit, ut unà solem cernamus ab occasu iam nunc ipsis orientem, à nostro uero horizonte iusto interuallo distantem: pari modo & ab ortu ipsis nondum occasum, nobis uero iam ortũ aspiciamus. Ideo Raphael Volaterranus, qui libro primo Vrbanorum commentariorum adeo obscure hoc prosequitur, ut ne ipse quidem satis intellexisse uideatur, bene ait, Non exacta ratione solem ipsis oriri, cum nobis occidat, cum ante, quàm occiderit nobis, ipsis fuerit ortus. Propterea si dicamus his uel illis diuersos horizontes esse, non est statim consequẽs, ut credamus ijsdem diuersam rationem esse quantitatis diei & noctis. Nec uerum est illud, quod uulgo ab huius rei professoribus traditur, tunc uidelicet Periœcis diem esse, cum nobis nox est, & è regione: possunt enim unà diem habere, ut paulo ante docebamus. Sed uerum est horam mediæ noctis nostræ, ipsis horam esse medij diei, licet eiusdem denominationis fortasse non sit. Item tempus meridiei nostri, ipsis tempus esse mediæ noctis. Quod ideo dico, quia Periœcis Septẽtrionis, in æstiuo solstitio noctes breues admodum sunt, quarum tamẽ umbræ ad meridianum, in æquas partes, sicut & diei diuiduntur. Sunt autem horizontes (ut illud obiter in transcursu explicem) circuli magni, quorum centrum idem est cum mundi centro, prospectum nostrum ita finientes, ut hemisphærium cœli extet, hemisphærium lateat, & terræ cum aqua dimidium semper ipsi ambiant, etiam si nos idipsum prospectu citra in terra mariue terminato, uisu non deprehendimus: quod tamen ad cœlum attinet, non fallit contuẽtes nos. Et tanta est globi terræ ad cœlestium magnitudinem paruitas, ut in semidiametro crassitudinis terræ nullum sit uariationis momentum, omnibus circunquaq; interim æque distantibus. Qui quidem à Græcis horizõtes, à nobis finitores recte nominari possunt: ὁρίζειν enim illis idem est, quod definire, & ὅρον definitionem atque indicationem rei uocare solent. Hi autem quia pro latitudinis uariatione nullis in locis certi manent, fit, ut quod M.C. lib. de diuinatione secundo docet, necesse sit, ortus occasusque syderum non fieri pari modo, & eodem tempore apud omnes. Porrò & dierum æqualitatis, ac inæqualitatis ratio ex horizontibus est, ad totam sphæram respicientibus nobis: siquidem unum tantum horizõtium genus est,

Quæ Periœcis nobiscum communia sint.

Duæ propositiones pulchræ.

Andreas Stiborius.

Georgius Collimitius.

Nota.

Raphael Volaterranus.

idq; sub æquatore quod rectam sphæram, omnesq; eius parallelos in duo æqualia, id est, hemicyclos pares diuidit. Ea causa sub æquatore sitis omnes dies toto anno uertente, simul & pares inter se, & cum suis umbris pares existũt. Reliqui horizontes in alterutram partem deuergentes circulos iam dictos inæquali diuisione secant: quantoq; magis ab æquatore abeũt (modo sol illic oriatur, & occidat) tanto magis inæqualia sunt spatia, ut nox diei, quem aut præcedit aut sequitur, æqualis esse nunquam posit, in maiori declinatione maiori semper inæqualitate deprehensa. Quod ipsum planè deprehenditur, si ad longissimum diem cuiusque gradus seu paralleli latitudinis respexerimus. Nondum autem uideo, quomodo uerum esse posit, quod M. Cicero libro de natura secundo ait: Ipsa enim umbra terræ soli officiens, noctem efficit: nocturnorum autem spatiorũ eadem est æqualitas, quæ diurnorum, nisi, quod ipse simpliciter affirmat, ad æquatorem referas, aut ad æquationem longissimæ noctis cum longissimo die, quę quidem certæ alicui latitudini, uerum non in uno solis loco ac tempore, sed diuersis magis pari interuallo ab ęquatore hinc & illinc deuergẽtibus parallelis, seu gradibus declinationum fiunt. Quantus enim dies est in quouis gradu loci indicatæ latitudinis, sole in signis borealibus meante, tanta nox erit inibi, sole gradum tenente diuersæ in Austrũ declinationis, ut gratia exempli: Quantus nobis quadragesimooctauo gradui declinationis subditis dies fuerit, sole. 12. arietis gradum obeunte, tanta & nox erit, eodẽ duodecimum libræ gradum permeante: cum omni tempore (æquinoctij diebus exceptis) necesse sit proportionem esse, noctis nostræ ad diem contrapositæ latitudinis, & è regione, ubicunq; sol existat. Quod si nostro in latere moueatur, tanta ipsorum nox est, qui. 48. graduum latitudinem Austrinam habẽt, quantus noster fuerit dies. Rursum si brumalibus in signis fuerit, tanta nostra nox est, quantus horum dies fuerit, æterna commensurationis lege, nisi quispiam supputatione scrupulosa amplioris moræ, solis minutias in signis borealibus propter augẽ eius æstimare uelit. Ac nescio quidem, diuersam hanc æquationis rationem Cicero intelligi uoluerit, necne. Porrò ut ad horizontes reuertamur, illud adnotasse fortasse non alienum fuerit, quòd, cum æquatorem circulũ omnis horizon undecunq; incidat, modo horizon sit, in duo æqualia diuidat. illud usu uenit, ut æquinoctiorum diebus, id est sole primũ aut arietis, aut libræ gradum tenẽte, per omnia climata, omnemq; latitudinẽ dies noctesq; sint simul æquales. Hic enim omnium parallelorum unus solusq; est, quem uel obliquissime incidentes horizontium circuli in duo semper æqualia diuidunt, omnibus horizontibus eiusdẽ meridiani in duobus punctis sese dimidiati æquinoctialis intersecantibus. In qua mira, & incredibili uarietate, quam propè tua tamen & uere diuina naturæ constantia inuiolatam retinet, potissimam causam præbet terræ marisq; demonstrata rotunditas. Quod ut intelligas, finge terram planam esse, & eam ad horizontem rectum extendi, & cognosces nocturna diurnaq; spatia, & semper & omnibus æqualia esse, utcunq; tandem zodiaci signa aut oriantur aut occidant. His expositis, ut ad institutum reuertamur, dicimus, Periœcos nõ adeo distare, quin ad eos, nullo prorsus uel mediterraneo mari, nedum oceano superato, facillimus trãsitus esset, si uel gentium feritas, uel regionum passim deserta permitterent. Constat enim punctum paralleli per Hispaniam transeuntis, Periœcorum punctum in ea Scythia, quæ trans Imaum est, habere, in quam, paucis fluminibus superatis, perueniri posse, quis Geographię non ignarus nescit? Tantam autem paralleli ab Hispania ducti longitudinem non recentiores tantum (nequis eorum fidei parum tribuat) sed & Ptolemæus ad 180. gradus traduxit in Scythiam: Cui ut principi Mathematico & maximo huius doctrinę professori fides adhibenda est. Nã (ut Strabo in fine secundi ait) terrarum scriptoribus, qui ex Physica, & Astronomia profecerunt, fides adhibenda est. Falluntur igitur, qui Periœcos intermedio mari à nobis seiungi existimant, nobis inquam, qui notam temperatam Septentrionalem inhabitamus. Nec uero negauerim inter extimum Indiæ in Eoum, & extimum Hispaniæ in Athlanticum uersus litus, intermedium esse oceanum, multis & maximis insignem insulis, uerũm alio modo, quàm ipsi intellexerint. Nec ille quidem tantum mortales auersatur, quin ab altero litore ad alterum, secundum illam, quam cum terra facit, rotunditatem, nauigari posset, si modo expensę non defuerint, & laborum tolerantiam, sint, qui pręstare queant. Quid igitur aliud dicamus, quàm uetustiores illos in exacta terrarum latitudine, longitudineq; metienda defecisse? quod temporibus magis, quàm ingenijs perpetuę diligentię addictis, tribuerim. Quanquam (ut hodie quoq; fieri solet) in acurioribus illis & ingenuis artibus magis, quid alij tradidissent hactenus, sequi uoluisse uerisimile est, quàm experientiæ penuria diuersum sentire: pręsertim quod inculpabile sit errare cum suo seculo. Etiam si hoc modo uidemus magnis frequenter erroribus obrui ueritatem: & quæ temporum culpa admissa sunt testimonijs sensim accedentibus, difficillime emendari. non etenim satis hoc perpendisse mihi uidetur, quod in Periœcorum situ contrapositi sunt, non hemisphærio quidem, sed contrario paralleli puncto distant, quicunque sub diuersis eiusdem meridiani parallelum intersecantibus punctis siti sunt. Proinde, si sub ęquatore, qui uerus hemisphęrij mensor est, in 180. gradus, id est, hemicylum terra secundum longitudinem excurrit, quis dubitare potest, in contractioribus meridianis & parallelis hoc idem ad contrariam positionem suo mo-

Locus Ciceronis.

Nota.

Periœcorum ad se facilis transitus est.

Extimæ terræ litore oceani diriguntur.

do in

do in terra fieri. Sed de Perioecis satis. ANTOECI dicuntur, qui trans ęquinoctialem ad parallelum ęqua latitudine ab eodem distantem, nobis in hemisphęrio sui conformi latere sunt siti, quibus nostri Antipodes Perioeci sunt: Antoeci autem dicti, quod non contrariam, ut Antipodes, sed diuersam Australis lateris terram habitent. Quos si proprie accipimus, quicunque sub unius meridiani hemicyclo, & parallelis utrinque ab aequinoctiali aequa latitudine distantibus habitant, Antoeci sunt: quanquam magis Antoeci dicantur, qui paulo iustiori latitudine ab aequatore distant. Dico autē, unius meridiani hemicyclo, quòd Antipodes quanquam sub eodem meridiano, & paris latitudinis parallelo siti sunt, opposito tamen totius meridiani puncto habitant, ut diameter à uestigijs nostris per terrae centrum traiecta, ad istorum uestigia pertingat: id quod impossibile est aut Antoecis, aut Perioecis commune esse, nisi, ut dixi, sub aequatore Perioecos quoque esse dicamus. Cum Antoecis autem nobis conuenit in unitate diei, imò meridiei, propter unitatem meridiani, uerùm, quum apud nos maximus est dies, apud illos minimus est, propter contrariam latitudinem. Idem & intra tropicos habitantibus Antoecis euenit. Quanquam enim illic haud adeo multa uariatio diei, noctisque esse potest: quantum tamē ad quantitatem attinet, eam quoque, ut nos cum nostris Antoecis, contrario modo habent. Per hoc autem temporum uarietas emergit, ut ipsis autumnus sit in ariete, cum nobis uer est: in cancro hyems, cum nobis aestas: in primo gradu librae ueris illis initia sunt, cum nobis autumni: in capricorno bruma nobis, cum illis aestas fit. Sicut enim se ad nos solstitium cancri habet, ita se ad illos capricorni tropicus. In uniuersum igitur per totam hemisphaeriorum latitudinem, quod ante diximus, intelligi debet temporum in illis contrarietas. Aduertendum est tamen, quòd Antoeci intra tropicos, licet contrario modo & hyemem & aestatem habeant: fieri tamen potest, ut ijsdem simul sit hyems, nunquam autem simul aestas: si modo id uerū est, ut quicunque intra tropicos habitent, illis bis aestas fiat in anno, & bis hyems, quod Martianus libro 6. asserit, & in libello de sphaera Ioannes de sacro busto docet, nec difficile est idem demonstrare. Ad illud uero explicandum, pono (gratia exempli) Antoecos in Septentrionem ab aequatore graduum. 10. & altero à latere, eosdē grad. 10. Tunc sole in latus nostrum ęquatorem transgrediente, cùm ad 10. gradum declinationis peruenit, iam his, qui sub eodem parallelo siti sunt, uerticalis est, & per catheton incidit radius: facit ergo aestatem. Rursus, cum inde discedit, & ultrà in tropicū proficiscens gradus. 13. pertransit, hyemem eisdem facit, eo modo, quo per tantam solis distantiam hyemē habere possunt. Constat autem Antoecis horum, qui super ęquatorē in Austrum. 10. graduū latitudine siti sunt, simul quoque hyemem esse, cū maximam à se solis distantiā habeant. Inęqualis tamen huiusmodi hyemes sunt. Calidior enim horum est, à quorum uertice sol iam primum abijt, qui maiori interuallo graduum. 13. & aliquot minutorum in Arcton inclinans abesse nequit: frigidior aute n horum est, qui in Austrum, & trans aequatorem eandem latitudinem habēt: ab ipsis enim sol. 33. graduū interuallo & minutorum. 30. abest, nec abesse amplius unquam potest. Sed certum est tamen has simul hyemes esse: quanquam nulla prorsus intra tropicos tam frigida esse hyems queat, quin illa, quantum ad solis abitionem, & distantiam pertinet, calidior sit aestate qualibet paralleli nostri, hoc est declinationis 48. graduum. Sol uero, cum, solstitio nostro peracto in contraria zodiaci parte, eundem parallelum attingit rursus uerticalis, alteram aestatem facit: fit itaque, ut duas hi aestates habeant unà cum hyeme, ante, quàm illi aestatem habeant primam. Simili modo, sole apud illos in Austrum uersus mouente, euenit, ut duas aestates, & hyemem unam habeant, quando his hyems continua est. Extra tropicos igitur habitantes omnia anni tempora semel habēt, & in Antoecis, Antipodibusque contrario modo: intra tropicos autem omnia bis. Quod ipsum, sicut ex instrumētorum fide euidentissimum est, ita quoque, nisi horum ope adiuuemur, fieri certe nequit, ut rectè intelligamus. Est igitur in harū rerum edissertatione ad tabulas, & ad illam, quā materialē sphaerā nominant, recurrendum, ut intellectus capacitatē, sensuū certitudine instruamus. NEC ILLVD quidem hoc in loco citra noxam praeterierim. Quod si terra secundū eius latitudinē cōperta foret, aut adhuc, ut euenire potest, in meridiē expāsa cōperiretur, cui latitudo ad. 67. graduū, aut ultra leuaretur, dari possent Antoeci, quib bis in anno nec dies, nec nox simul esset, contra cōmunem autorū opinionē. Ratio huius est, quod, sole existente in primo gradu cancri, dies cōtinuus est, minimū. 24. horarū, praedictā in Septentrionem latitudinē habentibus. Interim uero nox continua. 24. minimum horarum Antoecis, qui eandem latitudinem in polum oppositum haberent, propterea quòd ipsis gradus cācri primus sub horizonte est, nec apparere potest. Sicut nec his primus capricorni gradus apparet, quibus primus gradus cancri non mergitur. Fit itaque, ut talibus Antoecis in altero hemisphaerio dies, in altero nox sit. Nec sanè hoc ipsum citra huiusmodi latitudinem fieri unquam potest. Atque haec de Antoecis hactenus. Antipodes sunt ex his omnibus, qui opposita sibi uestigia controuertunt, siti ad puncta diametri per centrum mundi discurrentis, hinc nominati, quod pedes obuertant sibi. His omnia nobiscum contraria sunt, illis exceptis, qui sub aequinoctiali siti sunt, si modo sunt: nā omnia illis preter diē, & noctē, quos alternatim habēt, cōmunia existūt. Hinc Mela uere dixit, zonas temperatas, paria quidem anni tempora agere, uerū nō pariter: nā ut dixi con-

Antoeci qui sint.

Antoeci intra tropicos hyemem simul habent.

Dari possunt Antoeci, qui nec diem, nec noctem simul habēt.

Antipodes qui dicantur.

dixi contrario modo nobis,& illis prouenîunt. Præterea cõstat Antipodum omnium unum horizontem esse, sicut & eundem meridianum, cum diametro distent, oppositis hemisphæriorum punctis, interuallo semper 180. graduum interueniente, secundum mensurationem æquinoctialis. Iidem & Antichthones nominantur à contraria terra inhabitata. Mela tamen per Antichthones Antœcos magis intelligit, cum eorum situm ob ardorẽ intercedentis plagæ nobis incognitum esse dicat, quasi facilis nobis ad eos in meridiem transitus foret, nisi ardẽs zona interciperet. Porrò Antœci & Periœci uario respectu Antipodes siue Antichthones dicuntur, ut nos Antœcorum nostrorũ Periœcis Antipodes sumus: nostri Periœci Antœcis nostris Antipodes sunt, ita & è regione. Antipodes autem esse, & quonam modo sint, contra Macrobij & aliorum multorum sententiam, abunde in epistola ad Rudolphum nostrum disseruimus, multa pro Augustino, & contra Lactantium locuti, quem Galeottus Narniensis capite. 14. libri de incognitis uulgo, cuius mihi postea copia facta est, pari propè, quo nos, modo, incessens, de situ Antipodum ita sentit, ut ad eos doctrinam Christi nunquam peruenire potuisse contendat, ratione tamen, qua id fieri nequierit, nusquam reddita: nisi suspicari licet in horum eum sententia fuisse, qui inaccessos nostris Antipodas falsò crediderunt. Christi autem uerbum si in Indiam extimam, in Hispaniam & semideserros Libyes tractus penetrasse creditur, cur ad Antipodas idem exire potuisse dubitemus? At eo in tractu ad extimum occasum collato, interuallo octoginta graduum Antipodum situs deprehenditur. Scimus quidem & Augustinum nono capite decimi sexti libri de ciuitate Dei, Antipodum positioni nihil tribuisse: quod qua causa factum sit, alibi abunde explicauimus, sanctissimum antistitem à calumnia tutati, qui iustis causis adactus non potuit non negare, quod magno errore suæ ætaris uiri aliquot mathematici prodidissent. Galeottus autem recentiorum, & in primis Iani de regio Monte, cum quo in Mathiæ Vngariæ regis aula conuixit, authoritate excitari debebat, quò minùs, quod nulla ratione confirmare potuit, temere asseruisset.

Galeotti error.

Sed Martianus Capella libro sexto nescio ignorantia ne an imprudentia, quæ Periœcorum sunt, Antipodib. tribuit, & Periœcos Antipodas nominat: quo in loco quia grandia, & diligenti annotatione digna errata sunt, singula, ne quis studiosorũ Capellam secutus authorem alioqui classicum, nostris diffidat, recensere summatim placuit. Antipodes (inquit) unum nobiscum tractum perferunt hyemis, & flagrantiam communis æstatis, &c. Verum est hoc de Periœcis: nam Antipodibus omnia contraria sunt. Porrò quòd Antipodes Periœcos nominat, condonari ei posset, nisi errorem intricaret errore. Ait enim nobis Septentrionem conspicabilem, illos, id est, Periœcos latere sine fine, &c. Si ueros intelligit Antipodes, uerum est. At illi reliqua tempora conformiter nobiscum non habent, quod ipse tamen asserit. Si Periœcos indicat: quomodo id fieri potest, ut eadem nobiscum sydera non intueantur, cum omnes, qui sub eodem parallelo circumuersæ terræ siti sunt, non possint non eadem sydera contueri? Licet alio, alioq; tempore ipsis cernantur, sicut multa diuerso tẽpore occidunt, & oriuntur. Similis error est de Periœcis Antœcorum nostrorum, quos Austrinũ polum penitus ignorare falsissime asserit: nullus enim trans æquatorem parallelus signatus est, qui omnia eius lateris sidera cõtueri aliquando non possit. Et infra paulo, in mediam fasciã, id est, regionem æquinoctialis habitantib. quotidie ortus, occasusq; mutari ait, quasi hoc nõ uniuersis terræ accolis cõtingat. Nullis equidem ex eo parallelo sol cras oritur, quo hodie ortus est. Tum quod ait, Super quos sol est, his citius exoritur, tardiusq; mersatur, &c. magis his euenit, qui longè ab æquatore distant, quibus circa solstitia citius oriri sol, tardiùs autem ob diei longitudinem, & Zodiaci obliquitatem mergitur. Rursum quòd inquit meridiano die nullas illic umbras esse, falsum est. Nullus enim intra tropicos situs est, qui umbras in Arcton, uel Austrum proiectas non habeat. Illo solo tẽpore excepto, quo uerticalem parallelũ eius sol occupat, ut suo loco uberius prosequemur. Quanquam illud uerum est, quod inquit, extimas zonas Antipodes non habere, quia propè inhabitabiles sunt, sed ipsi sibi inuicem fiant habitatione Antipodes, &c. si ad ueros Antipodes referas, quos tamen hoc uocabulo Capella non intellexit, aut si intellexit, ita inuoluit, ut se doctore accipere horum discrimen nequeas. Bene uero ait, sex mensibus fixas illic stellas non apparere, propter perpetuã solis per sex signa præsentiã, cuius lumine minores stellæ abscondũtur. Verum in hoc, nisi fallor, nutat, quod mediã fasciam cum extremis inhabitabilem à principio dixit, & infra paulo de eis ut habitatis uerba facit. Baptista uero Pius hanc Martiani sententiam apud Lucretium libro primo secutus, falsa pro ueris attulit, & errantem autorem, belle male sentiẽtis autoris coronide adornauit: nam ne ipse quidem Lucretius, qui terræ seu mundo nihil esse medium contendit, Antipodes recte negauit, cum falsum esse putat. Illi cum uideant solem, nos sydera noctis cernere, & alternis nobiscum tempora cœli diuidere, & noctes pariles agitare diebus. Sed uanus (ait) stolidis hæc omnia parturit error. Verum nil mirum est, autorem in naturæ rerum explicatione toties hallucinantem, in eo quoq; ipso lapsum esse, quod suis temporibus haud satis, nec exacte compertum, hodie non sine magna mathematicorum perquisitione fidem capere potuit. Postremò illa mihi, quæ Albertus capite decimo libri de natura locorũ in Antipodum descriptione refert, aut corrupta librariorum incuria, aut à ueritate, reiq; euidentia aliena non

Martiani Capellæ grãdia errata.

Albertus nullam stellam sub polis apparere ait.

Baptistæ Pij incuria.

Lucretij error.

Alberti Magni de situ Antipodũ non satis clara descriptio.

na non poſſunt non uideri. Eius uerba poſt Periœcorum & Antœcorum deſcriptionem hęc ſunt. Oppoſite autem habitant, quorum unus eſt parallelus ſecundum latitudinem, ſed non eſt eis longitudo una, ſed potius diſtant ſecundum magnam longitudinem, quæ eſt ſecundum circulum: hoc autem eſt, quando diſtant per totum ſemicirculum, tunc enim diſtãt longitudinem totam diametri, & uertunt pedes contra ſe inuicem, ita quód Diameter intellectualis paralleli circuli per Zenith capitum, & per pedes, & per centrum ſemicirculi tranſit. Et iſti uocantur Antipodes, uel Antigeni, & ſunt in noſtra habitabili ſic habitantes omnes, qui ſunt in uno & eodem climare elongati à ſe inuicem per totam longitudinem orientis ab occidente noſtræ habitalis. Eſt autem habitatio talium æqualiter quidem calida & frigida, humida & ſicca, per unam & eandem latitudinem, quam habent: non tamen in una hora habent orientem & occidentem, ſed potius differt per ſex horas ortus iſtorum ab ortu illorum, & ſimiliter occaſus. Hæc Albertus, quibus Antipodes quidem deſcribit, uerum ſicut ipſe refert, à Periœcis diuerſis: quod & ipſe Martianus, ut indicaui, commiſit miranda meHercule incuria. Nam Antipodes eſſe in uno parallelo, æquinoctiali excepto, impoſsibile eſt. Nec ad cuiuſque circuli diametrum contrapoſitio Antipodum ſequitur, ſed ad eam tantum, quæ maximo parallelo reſpondet, & hemicyclos efficit, utrinque 180. gradus commenſurationem æquatoris excurrentes interſecans. Præterea Diameter paralleli cuiuſcunque (æquinoctialem ſemper excipio) ita ſe habet, ut oppoſitis punctis eiuſdem circuli ſtantis haudquaquam per ueſtigia eorum, & Zenith capitum traijci queat, ad eam contrapoſitionem, quæ Antipodum eſt, quando Diameter Antipodes metiens, neceſſario ſui medio terrę centrum figat: quod in nullo alio pręter ęquatorem parallelo euenire poteſt. Quid igitur in his Alberto tribuendum, docti iudicent. Ego tantum uirum, cui inter omnes, qui Latinè ſcripſerint, Ariſtotelis interpretes, primus citra controuerſiam locus debetur, imitari malo, quàm in ancipiti ſententia culpare. Quod ſi eruditiorum iudicio lapſus eſt, errorem non ingenio, quod omnium artium capax erat, ſed temporibus tribuo. Nam de Antipodibus maximi ſcriptores, maxime perplexe ante eum tradiderant. Quod autem ait, alterum ortum ab altero, ſpacio non minori ſex horarum diſtare, nec Antipodibus planè, nec Periœcis conuenire uidetur. Cum enim nobis Sol oritur, fit ut Periœcis nondum occiderit, ut expoſui ſupra. Præterea cum oritur nobis Sol, nullo horarum intermedio ſpacio Antipodibus noſtris, ſi illi ſunt, occidit: cum uerò illis oritur, nobis occidit, inæquali ſemper diei noctiſq; utrorũq; quantitate. In hoc autem cum uetuſtate lapſum Albertum non dubito, quòd eiuſdem libri duodecimo capite, ab inferiori noſtri lateris hemiſphęrio neminem ad nos peruenire ea cauſa confirmat, quòd quãtitas maris Oceani interiacentis undique circa terram per circuitum, & propter nimiam diſtantiam (ſuis uerbis utor) locorum ſuorum tranſnauigari non poſsit. In qua ſententia Macrobius, Mela, Capella, alijq; non ſanè pauci fuerunt.

Albertus cum antiquitate labitur.

NVNC ut habitari queant uideamus. Duas Zonas habitari, tres inhabitabiles eſſe iam à Thalete, Pythagora, Pythagoreis, & in uniuerſum à Græcis Latiniſq; ſcriptoribus, aduſq; tempora Ptolemæi creditum eſt: nec hodie adeò potita uictoria eſt ueritas, quin ſint qui ueteres, quàm recentiores ſequi malint, moti cum primis (à quo diſſentire piaculum ſit) Ariſtotele, qui capite. 2. tertij Meteo. mediam ęſtu, extremas frigore inhabitabiles eſſe ait. In qua ſententia Hipparchus, Artemidorus, Poſsidonius, Eratoſthenes, Strabo, Plinius, Macrobius, Capella, Mela, cęteri, ut dixi, extiterunt. Contrarium autem ſentiunt Albertus & Auicenna, magni in philoſophia uiri, & ut authoritate recentiores, ita magis certi, qui Ptolemæum ſecuti, rem, ut eſt, deprehendiſſe mihi uidentur: quoq; magis his fidem adhibeam, Ptolemæi facit authoritas. Nam cap. 5. libri Coſmographię primi, in terrarum perquiſitione, & his, quę ad uarium ſitum, uariamq; habitationem pertinent, recentioribus credendum eſſe affirmat. Si quis uerò illorum, qui diuerſę ſunt opinionis, hiſtorias reſpicit, deprehendet contraria quidem ſenſiſſe eos: cæterum non ſatis compertum habuiſſe de terra, ut in longum, latumq; expanderetur. Porrò inter Auicennam & Albertum hæc diuerſitas eſt, quòd ſub ęquatore ille temperatiſsimam omnium habitationem eſſe exiſtimat, hic temperatiſsimam non ſimpliciter, ſed reſpectu tropicorum, locorumq;, quę proximè eis ſubſunt. Nec dubitat extra Zonam illam eſſe clima, quod multo ſit temperatius ex contrariorum qualitatum iugali temperie, quàm locus ſit ęquatoris.

An media Zona ſit habitabilis.

Galeottus autem Narnienſis, multę lectionis homo, & Philoſophus haud ſanè ignobilis, in eo libro, quem de incognitis uulgo ad Mathiam Coruinum Pannonum regem ſcripſit, ſub polis etiam & propè, habitationem eſſe contendit, rationibus ſuo loco referendis.

Galeottus Narnienſis.

Ex Alberti ergo ſententia, quam cap. 6. libri de locorum natura & cap. 13. tractatus primi, libri tertij Meteo. proſequitur, in regione illa, quam exuſtam ueteres dixerunt, ſub æquatore multo eſt tẽperatior habitatio, quam ſub tropicis aliubi eſſe poſsit. quod hoc modo non intelligendum eſt, quo hodie ſolent plerique, ſemper uidelicet ita eſſe ſibi perſuadentes, ſed ratione pręſentię ſolis. Nemo enim dubitet, quin ſole Capricorni ſolſtitium occupante, temperatior ſit ſub Cancro habitatio, quàm ſub æquinoctiali, & è regione, temperatiora omnia ad Auſtrinum tropicũ, quum Cancri uerticem ſol premit: omnia ergo ad ſolis præſentiam referenda ſunt. Qui dum ad æquinoctij parallelum uerſatur, ſubtus habitantib. le-

Alberti de media Zona ſententia.

nior esse solet, tametsi eius radius bis in anno illic perpendicularis fiat, & in se ipsum reflectatur, tamen non diu figitur in eodem loco: quoniam circulus solis ibi extensus est, & recto ferè cursu recedit ab æquinoctiali, nec rursum accedit ad ipsum, nisi interpositis quatuor minimum signis: & ideo caloris accessus non figitur circa locum unum, nec adurit facile, cũ interueniat magnum tempus inter solis calorem, quem accedendo, & eum, quem regrediendo facit: fitq; ut unus calor aliũ in loco non inueniat: unde fieri non potest, ut calor ibi uehementer multiplicetur. His rectè intellectis, eorum contentio, qui radium perpendicularem his locis adurere putãt, facile eliditur: nam temperati caloris causa quoque est diei noctisq; æqualitas, & profunda solis sub horizontem mersio. Vnde fit ut calor utcunq; duodecim horarum cursu auctior factus, æquę noctis longitudine temperetur, faciatq; uolubiles radios minus uehementes. Declinatio autem quoniã ad æquinoctia citissime uariatur propter angulos rectiores, quos intersectus à Zodiaco facit æquator, indubie id, quod Albertus asserit, efficit, ut solis mora diuturna illis non sit. Præterea ut ipse (¶ modo is commentarius suus est) distinctione decimaseptima libri sententiarum secundi ait: sol in æquatore dum est, in maximo parallelo est, fitq; ut citissimo raptu uoluatur: hinc aũt cũ in minores circulos secedit, tardiorẽ eum esse, & in moram, quam sub tropicis facit, magis magisq; declinare: terræ quoque, dum ad tropicum Capricorni descendit, propinquiorem fieri. Quod autem radius illic non adurat, res ipsa docet: cum secundum Ptolemæum & alios, Arim ciuitas, quæ sub æquinoctiali est, frequentis habitationis sit. Nec est uerum, ut idem ait Albertus, quod inter duo calidissima nullum sit temperamentum, ut quidam diuersum sentientes obijcere solent: quia tropici simul calidissimi nunquam sunt, cum solis pręsentiam nunquam simul habere possint. Recessus enim solis efficit frigus, ex uictoria elementorum inferiorum inductum. Ideoq; licet frigus non sit illic in summo, est tamen ibi, ut temperans extremè calorem. SVB tropicis autem molestiorem habitationem esse sole præsente, hoc ipso notum est, quod præter hoc, quod radium habent perpendicularem, & diem maiorem quàm sub ęquatore, solis ibi declinatio secundum gradus latitudinis, non cito uariatur, cum Zodiaci illic flexus Tropicum attingens angulos admodum acutos faciat. Circulus item signorum arcus est, & chordæ eius paruæ iuxta puncta, quæ attingunt duos tropicos: uiginti enim gradus Geminorum ultimi, ait Albertus, parum distant à uiginti gradibus Cancri: & si ducentur chordæ à gradibus Geminorum ultimis, ad gradus Cancri primos sibi inuicem per ęquidistantiam à puncto solstitiali respondentes, erunt chordę breues, quę subtendentur arcubus paruis, eo quod circulus signorum ascendit ibi ad punctum tropici, & descendit ab eodem. Addo quod sol à principio Virginis per ęquatorem ad finem Librę motus, id est spatio. 60. graduum circa angulos rectiores declinationem hinc inde, plus minus duplo maiorem facit, quàm faciat à Tauri principio ad Leonis finem, id est, excursu 120. graduum. Et è regione à principio Piscium ad finem Arietis, ultro citroq; declinationem, per accessum ad ęquatorem, & recessum ab eodem, duplo plus minus spacio mutat, quàm cum per Scorpionem, Sagittarium, Capricornum, & Aquarium mouetur. Ratio horum ex antedictis nota est, & instrumentis demonstratur. Sol ergo quando uadit à decimo Geminorum per solstitium in uigesimum Cancri, quasi stare uidetur in loco eodem, & statu suo continuo terrę habitationem exurere. Praeterea cum accedendo haud longe à loco abeat, & reuersus à solstitiali multa mora, radijs suis in eandem incidat, fit, ut quasi conduplicata radij ui, quęcunque subtus posita sunt, summa caloris molestia premantur. Cęterum si sub parallelo ęstiui solstitij habitatio est, ut eam esse hodie compertissimum habemus, quis neget & sub ęquinoctio esse, & hic quidem ex causis adductis temperatiorem? sub tropico uero Capricorni, quia pręter illa, quę hactenus retuli, hęc quoque peculiaris caloris ratio est, quod solis illic oppositum est augis, & ideo maior eius ad terram propinquitas, consequens est, ut ardentior sit ęstus. Et ideo plerique tractum eius, Zonamque ultra illum, meridianam omnino inhabitabilem esse dixerunt. Quamuis Franciscus Capuanus de Manfredonia huic solis uicinitati, pręter radij perpendicularem incidentiam, non multum ad caloris productionem tribuat. Qui uero meridianam illam regionem trans ęquatorem, contra fidem omnis antiquitatis, non habitari asserunt, sunt hodie, quos equidem legerim, Petrus Cameracensis, & Rubertus Linconiensis clarissimi, ut ea ferebant tempora, theologi & philosophi insignes, secuti Ptolemęum, qui alicubi locum illum inhabitabilem dicere uidetur, quod ad illum minor pars diametri solis conuersa sit, ideoq; ob uicinitatem corporis solaris totus ille tractus habitatione careat. Ille quidem in duodecima quęstionum Astronomicarum, multa pro se afferens, multa probare conatur. Verum ut mihi uidetur (salua tanti uiri authoritate) incassum, & citra efficaciam, taceo quod falsò asserit, sub Capricorni tropico in hyeme illorum nimis excedens frigus esse, sicut illic in æstate nimis excedens calor existat. Cum constet tamen, ut dixi, tunc solem à Capricorno non magis abesse, quàm à nostro parallelo abest in maxima ęstate nostra: nec probat ratio, quam de auge ab ipsis remota proposuit. Neque id belle quadrat, quod ait, sub ęquatore esto illic temperata regio sit, neminem tamen hominem habitare, unica authoritate motus Albatheni Astronomi, qui id in suo de motu syderum opusculo scripserit. Rubertus Linco-

Inter duo calidissima nullum temperamentum esse potest.

An sub tropicis habitatio sit, & quomodo.

De Cãcri tropico

De tropico Capricorni.

Franciscus Capuanus.

Cameracensis in curia.

Linconienſis,ſummi ingenij, & eruditionis minime protritæ Philoſophus,in hoc ipſo cum Macrobio,& antiquitate labi maluit,quàm ulteriori ſcrutinio in re,quæ ſibi forte incerta uiſa eſt, periculum facere,in compendio ſuo de Sphæra, duo maria cingere totam terram, & illud,quod terram contingat ſub polis, Amphitritem uocari,reliquum uero Oceanum dici aſſerit: atq; his terram totam in quatuor quartas diuidi,quarum una tantum inhabitetur. Potiora mihi multo Alberti noſtri uerba ſunt, qui capite de natura locorum ſeptimo,illis opinionibus reiectis, hoc modo ſentit. Nos autem,ſaluo meliori iudicio,dicimus aliquam partem quartæ,quæ eſt ultra æquinoctialem ad meridiem,eſſe habitabilem ſecundum naturam, & etiam habitatam,ut putamus. Nec falſus eſt Albertus,cum hodie habitari eam adeo compertum ſit,ut dubitare nemo ſine apertiſsima ignorantiæ ſuſpitione audeat. Alberto ſuffragatus eſt iam olim Auerrois,qui libro de cœlo & mundo quarto ſuam,& Ariſtotelis opinionem eſſe ait,quod illa loca habitabilia ſint. Suffragatur & Ptolemæus,qui in libro de ſphæræ diſpoſitione,ſub utroque tropicorum,æſtiuo ſcilicet,& hyemali habitare æthiopes ait. Aſſerit tamen Albertus ſibi dubium non eſſe,ſub Capricorni tropico,cum præſente ſole torretur, laborioſam admodum habitationem relinqui ob cauſas ſupra adductas, uerum id ſpatium; quod trans tropicum in meridiem ad latitudinem. 45.uel 50.graduum in polum Auſtrinum panditur,non ſolum continuæ,ſed & temperatæ habitationis autumat: & maiori etiam latitudine,quàm noſtrum, quod ibi ex operis mundi natura cœlum ſurſum eſt,& iam indicata ſolis uicinitas plus frigus regionum illarum temperat,quæ diſtent ab æquatore gradibus 50. quàm ad aquilonem,quod nobis aux immineat,illis uero augis oppoſitum. Quod autem rarus illorum ad nos tranſitus eſt, non Oceanus,ut Macrobius & alij, non æſtus, ut ijdem opinati ſunt, intercipit:ſed magis,quemadmodũ hodie experimur,quod ſuorum terminorum propè contenti in multa rerum copia,quieti uiuunt, paciſq;, quàm belli magis amantes,nudi & multis in locis armorum neſcij degunt. Adeo proculdubio non ſolliciti,an his in locis, ubi nos ſumus,homines habitent,ac nos fuimus anxij iam olim,an, ubi illi ſunt,homines eſſent,noſtris aut armorum gloriæ cupiditate,aut quæ nihil non penetrat,auaritia duce peruestigantibus. Mirum eſt, Europam tanquam ſuarum uirium non capacem, nullam cognitæ terræ partem armis non tentaſſe. Europęos enim Africa ſenſit,tremuit Aſia,ſe interim incolumi & quieta,uictrice etiam,ſiquis tentare fuiſſet auſus. Nam ex Aſiaticis pulſus Xerxes,pulſus Darius,quorum tamē opes cœlo imperare debuiſſent. Ex Africa,inſolens Carthago,inultis quidem annis,ſed non ſeculo uana ſpe obijcere ſe auſa, tandem extincta eſt:nec magis unquam Europa alienis,quàm ſuis uiribus lancinata eſt. Hodie proh dolor uiribus noſtris neſcio qua deſidia languentibus,Turcam immanem non ſolum ex Aſia(ubi dudum potiſsima eccleſiæ ſedes fuit)non pellimus,ſed in Europa,& ea quidem eius parte,quę fertiliſsima, & locorum celebritate memoratiſsima eſt, ita ſuſtinemus, ut eius libidinem,ſtipendijs etiam annuis,& ultro oblatis tributis alere,& fouere non uereamur. Sanè qui interiora & auſtrina habitant,ut non petuntur, ita nec petunt ipſi alios armis,cœlo ipſorum quacunq; cauſa mitiore, quàm ſit noſtrum: quod urſis, quod ſerpentibus,quod telis, & anguibus, tum & Perſeo & Hercule ad pugnam natis olim uiris bona pars Arctoi lateris inſignis eſt,animis noſtris parem fortaſſe naturę ferociam inſpirantibus. Albertus rari tranſitus cauſam exiſtimat ſolitudinum intra tropicos multis in locis uaſtitatem,quas ſuperare difficillimũ ſit: pręterea in Africa, quę terras habet paſsim iacentis harenę,uenti exorti in ipſa harena procellas ſuſcitare, ęſtumq; ciere non minus quàm in pelago ſolent. Quidam fabulis,ut natura eſt mortaliũ, oblectati,temperatam alteram inacceſſam noſtris ideo crediderũt,quòd montes eſſe ad torridam inter medios accepiſſent,ad quos Magnetis carnem humanam auidiſsime trahentis magna uis eſſet, quę nullos prorſus homines tranſmitteret. Hodie uero ut ſe habeant omnia hęc,ex uictrice illa nauigatione Regum Portugallię in Callicut Indię,diligenti obſeruatione deprehenſum eſt. Non ęſtus obeſt per totam torridam nauigantibus, denique ne perpendicularis quidem radius ad politiſsimam ſuperficiem reflexus adeo ſubeuntes infeſtat,ut minus expedita ſit nauigatio. Quodq; unicum omnium laborum pręmium eſſe potuit,deprehendit Veſpuccius inſignis mathematicus, terram nuſquam Oceano(ut illi crediderunt) à noſtra omnino interceptam,& trans torridam,& ultra Capricorni parallelum in Auſtrinum, non minori latitudine, quàm parallelus noſter à Cancri tropico abeſt, extendi: inique frequentem eſſe Aethiopum habitationem. Nec eſt quod dubitet quiſquam:nihil enim tam ſub manu eſt perito Mathematico, quàm locorum obſeruare latitudinem. Eſt igitur illic temperata,cui Auſtrinus polus,ut nobis arcticus eleuatur: & in eo tractu Antœci noſtri ſunt, contra omnium, qui unam tantum quartam habitari dixerunt, ſententiam: nec eius quidem ſitus ob ardorem intercedentis plagę incognitus unquam fuit, aliud referente Pomponio, quàm ueritas habeat. Qui tamen libro tertio Taprobanen grandem inſulam eſſe ait, & ex Hipparchi teſtimonio primam partem orbis alterius. Si orbis alterius, id eſt, lateris Auſtrini temperati pars prima, cur incognitam alteram Zonam temperatam Mela negas? ſi non eſt, unde ſcire potuiſti ita non eſſe? cum dicas tamen, quod Hipparchas ſcripſerit, propè uerum eſſe. Plinius certe cap.22. libro ſexto frequentiſsime eam uel ex recentiorum teſtimonio,

Linconienſis incuria.

Alberti ſententia.

Auerrois.

Ptolemæus.

Sub tropico Capricorni moleſtior habitatio.

Cur rarus Antœcorum ad nos tranſitus.

Europa externi imperii ſemper cupida fuit.

Noſtrorum temporum deſidia.

Nauigatio ex Liſbona in Callicut.

Mela ſibi ipſi contrarius.

Taprobanes ſitus ubi.

monio, habitationis eſſe ſcribit. Ptolemæus autem ſub æquatore ſitam demõſtrat, unde cõſequens ſit, ſub æquatore propriè ad Auicẽnæ ſententiã habitationem eſſe temperatiſsimam. Nam Solinus incolis ætatem annoſam, & propè ultra mortalium fragilitatem extendi ait. Si hanc igitur ſub medijs æſtibus iacentem Oneſicritus Alexandrinæ claſsis præfectus deprehendit, quid oberat, quo minus ſub torridam omnes ingrederentur: cum Claudij temporibus legati quatuor ex his locis duce eorũ Rachia, ut Plin ſcribit lib. 6. egreſsi fuerint. Addo, quod Põponius tertio libro ſcribit, ſupra Aegyptũ Meroënos eſſe, qui partim Macrobij nominentur, quod ipſorum uitę ſpatium, noſtram ætatem dimidio exuperet. Meroënos aũt intra Cancri tropicum, & æquatorem eſſe Ptolemæus author eſt. Quid quod libro tertio ait Eudoxum auorum ſuorum temporibus, cum Lathurum Alexandriæ regem profugeret, Arabico ſinu egreſſum, per hoc pelagus, ut Nepos affirmat, Gades uſq; peruectũ eſſe: Sicut & Hannonem Plinius cap. 69 libri ſecundi per fretum Gaditanum egreſſum ad Arabiã uſq; ueniſſe, & ſuam nauigationem ſcripto prodidiſſe aſſerit: mirum, nõ toſtos fuiſſe Eudoxum & Hannonem, in duplici per torridam zonam tranſitu: cum tamen, ut idem ait, propter ſyderis incendium, temperatæ inuicem perniæ non ſint. Idem Plinius cap. 1. libri ſecundi, nihil habitari in terris, quàm quod zodiaco ſubiacet, conſtanter aſſerit, termini autem obliquitatis zodiaci ſunt paralleli tropici: ſub ardore igitur, teſte Plinio, unica mortaliũ habitatio erit. Cui opinioni fundamenta ieciſſe Stoici uideri poſſunt: qui, ut in Placitis tradit Plutarchus, ſolem ſubiecti ſibi alimenti tractum percurrere dixere: eum autem eſſe oceanum & terram, cuius ex ſpiratibus paſcatur, ut hoc modo zodiacum zonis temperatis obduci falsò crediderint: Vt & Maro ex Eratoſthenis ſententia lib. Georg. primo, qui (quod & ſupra retuli) zodiacũ per ambas temperatas tendi, ſuis fortaſsis authoribus innixus credidit. Idem enim & Probus apud Virgiliũ apertè cõfirmat, & Plinius hóc ipſo propè indicat, quod ait reliqua ſub polis ſqualere, ad quę zodiacus non excurrat uidelicet. Qui interim tamen 71. cap. lib. ſecundi diuerſum tradit. De his autem & centum alijs Plinianis erratis, Georgius Collimitius Medicus & Mathematicus, digna eruditis, digna quibuſq; ſtudioſiſsimis propediem in lucem itura adnotauit: Vir, qui præter ſummam integritatem, morumq; in eo modeſtiam, nullius ad rerum naturæ explicationem attinentis doctrinæ expers eſt. Quod ſi quis tot inſignium ſcriptorum unã ſententiam animo perſequitur, intelligit, id quod ipſa res habet, priſcos ſępe contraueniſſe ſibi, & pugnantia inuicem tradidiſſe, ex ſola, ut uidere uideor, longitudinis latitudiniſq; ueræ, quã Ptolemæus alijq; deinceps rectius deprehenderunt, ignorantia, quando uetuſtiſsimorum nimis obſeruata authoritate, non aliud interim innouante experientia, ſiue magis illis, qui experiri poterant, aliud agentibus, prioribus poſteri ſecum adhæſerũt, annuitq; author authori, quod dum fit, magnis in ęſtibus agitata ueritas rarò ad certitudinis portum peruenit. Auicennę uerò ſententiam Alberti uerba non confirmant modo, ſed etiã explicant, in hoc tantum diuerſi, quod cap. 11. lib. de natura locorum, in quo de climatũ temperie diſputat, ab Auicenna diſcedit, exiſtimans locum medium inter ſecũdum & ſeptimum clima, multo eſſe poſſe temperatiorem, quàm ſub ęquatore, ex eo quod temperies ſub ęquinoctiali non ſit inter cõtraria, ſed potius inter duos exceſſus eiuſdẽ qualitatis: & ideo locus, inquit) medius non eſt temperatus ſecundum calidum & frigidum, ſed potius remiſsior in calido quàm alia duo loca. Locus aũt medius inter frigidiſsimũ & calidiſsimũ eſt temperatus ſecundum frigidũ & calidum, & ideo temperatior & delectabilis magis. Cuius contrariũ Auicenna contendit cap. 6. de Cõplexionib. ſect. primæ primi can. ubi hęc eius uerba ſunt magis fortaſſe barbare tralata, quàm in ſua lingua legantur: Cumq; regiones attenderimus, certificatum nobis erit, quod ſi fuerit locus, qui inhabitabitur, ſub ęquatore diei, neq; aliqua de rebus terrenis obuiãdo impedierint, mõtes uidelicet aut maria, oportabit ibi habitãtes ęqualitati certę propinquiores exiſtere, quàm alicuius regionum. Iam autem nobis affirmatum eſt, quòd opinio, quę accipit, quòd exceſſus ab æqualitate eſt cauſa propinquitatis ſolis, eſt falſa. hęc Auicenna, qui cap. 8. doctrinæ ſecundę, ſectionis 2. primi Can. in eadem eſt ſententia. In illa uerò opinione, quę ad habitationẽ attinet terrę ęquatori ſubiectę, Ptolemęum eſſe lib. Almageſti ſecundo, & in libro de diſpoſitione ſphęrę, ante diximus. Albertum ſequuntur omnes illi, qui ſuę doctrinæ ſunt adiurati, nec facile ipſe aliud ſenſerim: nã ubi in rerum naturæ perquiſitione bene aſſerit Albertus, ibi neminem habet ſuperiorem, homo, ut credo, ad naturæ explicandam maieſtatem genitus: cui ſi quid defuit, id communem temporum ſuorum calamitatem obuijs manibus accepturo pręſtare noluiſſe credendum eſt. Auicennę partes tuentur Medici, & in primis Petrus de Abano Patauinus, excellentiſsimus in philoſophia uir, cuius ſuper ea re quęſtio extat differentia. 67. operis ſui Miſcellanei, de diuerſis philoſophorum, & pręcipuè Medicorũ placitis conſcripti. Ptolemęus, & ipſe qui ſua cõfirmarẽt, habuit: è quorũ numero potiſsimi ſunt, Albategni, Hali Rhodoan Aſtronomus & Medicus, Nicolaus, & Iudæus, interpretes ſui, addo & in climatũ diuiſione Alphraganũ. Capuanus tametſi nutat, & in quã eat pedibus ſententiã, dubius eſt, tamẽ (niſi malè hominis animũ accipio) Alberto & Auicẽnę palmã tribuit. Iuſtus uerò recentiorũ theologorũ numerus, Ariſtot. ſecurus, torridã inhabitabilẽ eſſe, cõtra recẽtis experiẽtię fidẽ, cõtendit: qui, quod equidẽ ſciam, omnes propè una ratione nituntur, hiſq; medijs, q̃ cap.

naturę

Oneſicritus.

Meroeni: Macrobij.

Plinij error.

Locus Virgilij.

Georg. Collimitius Mathematicus.

Vbi Auicenna Albertus diſſentiat.

Ptolemæus.

Petrus de Abano.

Albategni.

Hali.

Nicolaus.

Iudæus.

Capuanus.

naturæ locorum sexto Albertus pro his, qui contrarium sentiunt adduxit. Sed paucos nomi
nare libet. Durandus de Portiano, magni uir ingenij, & ut sua permittebant tempora, in sa-
crarum literarum studijs adprime excellens, lib. sententiarum secund. distinctio. decima se-
ptima, de situ Paradisi anxiè disputans, sub zonæ mediæ æstibus, in planicie habitationem
esse negat, ideoq; eam montis, nescio quo, illic uertice statuit, qui radiorum reflexione aduren
tium altitudinem superet, nec tamen in frigidam mediam aëris regionem omnino eleuerut.
In qua sententia cum sese tanquã Peleus (quod aiunt) in machæra miretur, quemuis montẽ
fingere maluit, quàm à Bedæ autoritate recedere, quę cõmentandi libertas utinã Theologis
nostris paulo rarius usui foret. Eandem opinionem Marsilius de Inguen Germanus in eiusdẽ
loci explicatione secutus, illud grãde dubium mouet, an, si sub ęquinoctiali lira sit Paradisus,
primi parentes eiecti potuerint transire torridam zonam, ueniendo ad climara habitabilia?
Mirum cur non & hoc dubitauerit, Cur Deus egressis Paradisum, tunicas in tanto æstu pel-
liceas fecerit, cum mediæ zonæ calorem uel nudi non potuerint sustinere. Durandus suæ sen
tentiæ hanc rationem facit. Clima maxime remotum ab æquinoctiali est frigidissimum pro-
pter maximam à uia solis distantiam: ergo clima sub æquinoctiali est calidissimum propter
maximam approximationem ad uiam solis. Quam totam ratiocinationem si admittimus,
non statim consequens est, sub ęquatore habitationem non esse: nam clima proximum ęqua-
tori Ptolemęus duodecimo gradu citra æquinoctialem orsus est: magis igitur tropicis habi-
tationem Durandus demit, quàm æquinoctiali, eo quod primum clima non multùm supra.
4. gradus à tropico Cancri finitur. Si uero damus, ut totum mediæ zonæ tractum intelligat,
neutiquam argumentum locum habet. Nam extremæ zonæ frigidissimæ sunt, non semper
pari modo, nec solum propter obliquitatem radiorum, quos sol longe amotus illuc ejicit, sed
propter longissimam absentiam magis: totis enim mensibus sex, his locis, qui sub Polis, uel
propè sunt, sol abest in anno, noctemq; relinquit continuã: cumq; ibi aquę natura frigidę ma
gna uis sit, & frigidos uapores reddat, intensissimum frigus esse, quod nulla hominum uita
toleret, propè necesse est: sub æquatore autem illud calidissimum, quod asserit Durandus, nõ
deprehenditur: primùm, experientia: deinde, & ratione: ęquæ enim sunt semper cum luce
tenebræ, & ea ratio est motus solis per circulum obliquum, ut iam euidentissimis demonstra
tionibus deprehensum sit, sub extremis uix solis maiorem calorẽ fieri, quàm in meditullio.
Præterea non uideo, unde illa necessitas rationem habeat, ut si extrema frigidissima posue-
rim, medium inter ea calidissimum esse debeat: præsertim quòd inter illas frigidas zonas, &
hanc calidam temperatæ intersunt. In summa uero falsum est hoc, quod maxima solis præ-
sentia sit causa maximi caloris simpliciter: hoc enim modo sub æquatore par esset calor, qui
sub tropicis præsente sole excitatur, ut interim diei æqualitatem, & celeriorem illic solis mo-
tum non memoremus. Consimilis huic & illa obiectio est. Datur terræ pars inhabitabilis ꝓ-
pter nimiam solis remotionem: ergo dari potest terræ pars ob nimiam eius propinquitatem
inhabitabilis. Hoc soluturus Paulus Venetus inter Aristotelicos interpretes non parũ insi-
gnis, negat id statim sequi oportere, quod frigiditas uitæ maxime aduersetur: caliditas uero
minime, cum uideamus naturam nostram excessum caloris magis tolerare, quàm frigoris.
Sed certum est, calorem intensum nimis, uitæ non minus aduersum esse, quàm frigus: quan-
quam eius iusta temperies uitæ sit nutrix. Dico igitur naturam, siue magis naturæ artificiũ,
sub tam insigni cœli tractu, mortalibus habitationem adimere noluisse: quod ipsum, si nulla
ratione conuinci posset, demonstrarent satis, quæ de his locis ęquatori suppositis hodie com
perta sunt. Sub polis autem maria esse magis, quàm terram, quasi prouidente natura, quòd
illic ob uicissitudinis temporum penuriam incommodum esset uiuere, etiam si terra extaret.
Nec ratio ulla est, quæ id præstare possit, ut sit necesse, mediam zonam ęstu inhabitabilẽ esse:
ex quo extremæ frigore desertæ sint, cum multa sint ęstum, quem tantum illic esse sibi per-
suadent, cohibentia, ut diximus. Quod si calidissimum locum in elementis esse quis necessẽ
putat, propterea quod alicubi frigidissimum sit, malo illum in igne quærere, quàm in sole.
At ignis sphęram calidissimã esse uerisimile est: ne in sole, hoc est principali naturę regimine,
ac numine quodam, si Plinio credimus, hanc intolerabilẽ molestiam quærere cogamur. Tho
mas uero de Argẽtina inter Peripateticos multę lectionis Theologus, in distin. uigesima lib.
senten. secundi, asserens Paradisum sub ęquinoctiali positam, ex ęqualitate diei, & noctis ma
gnam temperiem intra tropicos fieri ait. Quod Scotus nõ admittit princeps alioqui in argu
to illo disceptandi genere Theologus, cui. q. 2. distinctionis. 17. li. Sen. secundi, sub ęquatore
temperatam habitationem esse non uidetur uerum: ex ea causa quod quando hyems est no-
bis frigidissima, non remouetur ab eis sol, nisi 24. gradibus: tunc uero eis est propinquior,
quàm sit nobis in maxima ęstate, in qua à nobis (inquit) per. 12. gradus distat: quare plus ha
bent de calore in fortissima hyeme, quàm nos in maxima æstate. Hanc rationem multi per-
quam efficacem autumant, cum reuera nõ consequatur, quod intendebat Scotus. Quanquã
uerum est, nunquã tantum ab ęquatore solem distare, quin propior sit subtus habitantibus,
quàm his in uniuersum esse queat, qui declinationem habẽt maiorem. 25. gradibus: ex quo
sequitur in eorum hyeme plus ipsis caloris esse, in maxima solis declinatione, q̃ nobis in ęsta

Durandus.
Marsilius de Inguen.
Durandi ratio.
Rationis confutatio.
Alia obiectio.
Paulus Venetus.
Obiectionis confutatio.
Thomas Argentinensis.
Ioannes Scotus.

te nostra, Hoc si concedimus, non sequitur statim, quòd calor æstatis eorum, quem sol supra Zenith ueniens facit, maximus, & intolerabilis existat, quod ille tamen intendit: maior enim solis æstus est circa extrema eius plagæ, quàm circa medium, sole præsente: sed circa extrema habitationem calor admittit: ergo & circa medium, imò initiū primi climatis temperatius est, quàm initium secundi, & æquatori tamen propius accedit: id quod ea, quæ ante de hac ipsa te attulimus, confirmant maxime, si interim æqualitatis magnæ, dici & noctis, quam illic siri certa lucis, & umbrarum temperie habent, memores simus. Nec uerum est, solem ibi magis calefacere, ubi citius mouetur: cum eum in certo parallelo, in quo mouetur tardius, uehementius calefacere efficacissimis rationibus doceri possit. Præterea nemo dubitat, calorem, quem per motum ibi sol suscitat, temperatum fore, nisi luminis, & reflectionis radiorum uehementia habitatio illic æstuaret, quæ tamen omnia, ut dixi, temperantur.

Paulus Venetus.

A' Scoto uero, & reliquis cum Aristotele conniuentibus Paulus Venetus recedens: Terra (inquit) supposita æquinoctiali debet esse habitabilis, & temperata: nam licet habitantes in illa habeant in æstate solem supra Zenith cap. eorum directè, tamen sol tunc ponitur in auge sui ecentrici, & ideo propter magnam remotionem solis ab eis non multum calefacit, nec habent hyemem multùm frigidam, quia sol tunc est in opposito sui ecentrici, &c.

Veneti incuria.

Sed labitur, nisi fallor, quòd æquatori tribuit id, quod tropici est Cancri: nam nec in Ariete, nec in Libra sol augem habet, sed in Cancro. Et hæc de torrida hactenus.

Extremæ zonæ an habitabiles.

ZONAS extremas damnatas frigore perpetuo multis scriptoribus, Galeottus habitari posse cōtendens non esse uerum ait, quòd causa frigoris sit tantum solis longinquitas, sicut nec caloris propinquitas eius. Sol enim pletunq; ratione signi, in quo est, uel auget apud nos illa uel minuit.

Galeotti Martij opinio.

Præterea rigor (ait) non est circumquaq; dispersus, ut in forma circuli orbem ambiat, sicut nec feruor quidē totam exeuerit in circuitu terræ plagam: nam ab alia parte adeuntur poli, ab alia nequaquam: quoniā stellæ fixę plurimum operantur, & magis in uno loco, quàm in alio ex prima impositione naturæ: nam ad polum arcticum uel antarcticū una uia accedere prohibemur, alia permittimur, ubi non est rigoris commixtio prohibens. Dicimus itaq; sub polis commodam esse habitationem: quamuis ab eisdem polis rigor eductus intemperatam constituat regionem. Nam sicut testimonio Mathematicorum omnis cōiunctio per centrum est salutaris, per hoc, quod temperata est, ita sub polis quoque, licet illi cum obliquitate radiationis regiones infestent, clementiam tamē aëris ex centro subiecti inducūt: perpendiculares enim radij hoc factitant: hactenus ille.

Galeottus nil probat.

Qui mira quidem asserit, uerum per hoc fide carentia, quod nullum horum probat: quod enim ait, rigorem circuli forma iuxta polos non expandi, nec sub torrida calorem, qui ambientem tamē solem sequitur, & ab una parte polos adiri posse, ab alia nō posse. Præterea sub ipso polo temperiē esse ex perpendiculari radiatione stellarum fixarum (cum nullus uspiam locus sit, qui uerticales, ut sic dicam, stellas fixas nō habeat) nisi indicauerit qua causa, quóue modo illa sint, quæ ut notissima confirmat, ne unquam quidē fidem adhibuero, præsertim quòd multò aliter sentiunt classici scriptores, quibuscum errare hoc in loco malim, quàm cum Galeotto bene sentire.

Alberti de extimis zonis sententia.

Quid ni igitur cum Alberto sentimus potius? qui cap. de natura locorum octauo, extimas terræ regiones propter frigus inhabitabiles esse ait, idq; rationibus non futilibus, nec friuolis coniecturis confirmat. Latitudo uero commodæ habitationis iuxta polos certa, & descripta esse non potest, propterea quòd tempore præsentiæ solis in signis borealibus, & maxime in Cācro, loca polo propiora habitationis temperiem sumunt, & è regione tota polo uicina regio, quæ trans circulum arcticum est, tempore hyemis adeo frigore incrudescit, ut remotiora inhabitabilia reddat. Sic quoq; infima aëris regio incertæ magnitudinis est, cum per alia atq; alia tēpora maior, minorue, prout caloris aut frigoris apud nos dominium fuerit, fiat.

Qui loci uersus polum in bruma inhabitabiles.

Existimat autem Albertus omnibus his locis, quibus dies ad mensis spatium extendi potest, sole Cancrum tenente, in hyeme habitationem ob molestissimum frigus negari, quod ita esse ea quoq; loca, quæ citeriora sunt, indicant: nam qui ultra latitudinem, seu declinationē 56. graduum habitant, tantum frigus in terris suis habent, cum bruma est, ut sine uitæ periculo ab igne longius abesse nō audeant, atque inibi quoq;, cū æstas est, magna frugum est sterilitas. Porrò sicut sub æstu solis aliquibus in locis per eius præsentiam, aut molesta, aut nulla tunc habitatio permittitur: eo autem abeunte, rursum habitatio est, ita & in locis multis fit, quę sunt in latitudine iuxta polum, ut in hyeme inhabitata, aut moleste habitabilia, æstate temperiē habitabilē admittāt. Cōsimile apud nos, qb. cōtinua est habitatio, in mōtibus altiorib. cōtingit: hi enim per æstiuos mēses lato uirore amœni nos sustinent, & pecori pascēti copiosum ministrāt pabulū: at hyeme ob glaciē, niues, nubes, ipsumq; in alto intolerabile frigus euenit, ut habitari nequeāt. Itaq; nō dubito, qn multa loca ad poli regionē semper inhabitabilia crediderit uetustas, q̃ tamē per æstatē, & dierū in his locis longitudinē, habitabiles fiant, utcunq; aliqui radiorum obliquitatē causentur.

Regio poli tenebrosa.

Sub ipso autem polo perpetuū frigus est, ut Alber. autumat, sed forte nō ita intensum æstate, atq; in hyeme est: Regionem uero tenebrosam esse nō temere existimat, in qua haud unquam aut stellæ appareant, aut sol, cum per dimidium anni sit ibi dies, & per anni dimidium continua nox: q̃d ideo contingit, quia excellēs frigus illius regionis frequenter spissat aërem, & ipsum in aquam

in aquam conuertit, ideoq; effigie spissæ nebulę aër ibi super aquam expanditur, uirtus enim radiorum, solis, & stellarū, quę ibi est, parua est, & quamuis illic multiplicatio sit ex reuerberatione, tum propter aquæ politam superficiem, tum etiam propter naturalem aquæ frigiditatem, aqua repercutiendo à se multiplicet calorem, per hæc omnia tamen radius fortis non efficitur, sed magis uapores ex aqua eleuat, & nihil de eis consumit: unde eius regionis aërem nubilosum, & caliginosum esse necesse sit. Idem ex paribus causis de mari polo antar-

Hæc ergo [a] ab ortu porrecta ad occasum, &, quia sic iacet, aliquanto quàm ubi latissima est, lōgior, [b] ambit omnis oceano, [c] quatuorq; ex eo maria recipit: unū ab septentrione, à meridie duo, quartū ab occasu. Suis locis illa referentur. [d] Hoc primū angustum, [e] nec amplius decē millibus passuum patens, terras aperit, atq; intrat, tū lōge lateq; diffusum [f] abigit uaste cedentia litora, ijsdemq; ex diuerso propè coëuntibus adeo in arctū agitur, ut [g] minus mille passibus pateat. Inde se rursus, [h] sed modice admodum laxat, rursusq; etiā quàm fuit, [i] arctius exit in spatium. Quo cum est acceptum,

ctico subiecto credendū putant. Huius rei fidem multi nautarum Arctoum oceanū nauigantium attulerūt, qui dum illuc, ubi illa caligo est, uehuntur, pauore correpti, naues auertūt, ne in illas adacti tenebras perpetuo ignoratæ lucis errore pereant. Glaciem autem non semper sed hyeme sustinet: calor enim ęstiuus eam frangit, & illud, quicquid est polo uicini frigoris, in angustum coercet: nā radij ēsto his in locis per obliquum ferantur, fieri tamen non potest, quin tanta mora sua extimis illis locis non parum caloris comparent: magno horum errore, qui semper premi glacie has partes existimant: nec uerisimile est magis sub polis terram esse, quàm aquam, cum illic ex causis narratis, perpetua sit aquæ generatio. Pōponius lib 3. scribit Metellum Celerem cum in Gallijs proconsul esset, Indos quosdam à Sueuorū rege sibi dono datos accepisse, qui ui tempestatū ex Indicis ęquorib. abrepti tandē in Germaniæ litora exciderint: Illa nempe historia indicante, esse pelagus, quod nauigari in ultimis illis tractib. possit. Præterea nō negauerim locos esse ex aliqua accedente dispositione paulo temperatiores, nō adeo longe à polo distantes, ut ille est Arymphæorum ad Rhiphæos montes: cuius Mela, & Plinius cumprimis meminerunt: nam illic esse capite nudos, uesci baccis, pro domib. nemora habitare, moribus uero iustissimis, & plentissimis, quomodo possent nisi in loco paulo amœniore? Verum rarum illud esse, etiā si sit, & omnia illic frigoribus magis infestari, illa demum indicant, quòd grandia, pusillaq; animalia, ut plurimum hirsuta, ad frigoris acumen tolerandum, in ea lóca prouida natura destinauit. De his hactenus retulisse sufficiat: quæ, si rei amplitudinem respicis, paucis: si Melę obscuritatem perpendis, non satis copiose: si promissa commentaria studiose lector expostulas, nō longis omnino, aut fastidiū parituris, disseruisse nos fortasse tibi uidebimur. a Ab ortu ad oc.] Zona (inquit) nostra ab ortu excurrens in occasum, ex ea forma, quam habet, quia sic iacet, paulo est longior, quàm sit lata, cuius ueritatem latitudo, uel à recentioribus comperta permittit: habemus enim secundū æquatoris excursum longitudinem hemisphærio maiorē, ab æquatore autem uersus po'os, cōtinentis terræ tantam latitudinem non habemus. b Ambitur.] Zona; inquit, nostra tēperata omnis oceano: cæterum falsum hoc esse demonstrauimus, nec mirum lapsum esse Pomponium, tanquam nunquam labi hominis sit, cum hęc sui temporis maximis scriptorib. recepta opinio fuerit. c Quatuor maria.] Persicum, Arabicū, Mediterraneū, & Caspium, quę tanta uastitate sese in terras angustis meatibus insinuant, ut maria rectius, quàm sinus quis nominet. Aliqui Caspium seorsum mare fecerunt. hinc libro sexto Plinius ait, non defuisse, qui uniuersum Caspium uigintiquinq; millibus passuum ab oceano distare asseruerint: quanquam falsò, quod alibi docebimus. d Hoc.] Mediterraneum. e Nec amplius.] Bene ait nec amplius, quia Plinio teste, libro tertio, ubi plurimum habet latitudinis. 10. mil. est, ex Corn. Nepote, alicubi tamen minus latum: nam à Mellaria Pomponij patria, ad Albū Africæ promontorium quinq; milliū passuum latitudinem habet. Tam modico ore, adeo immensa æquoris uastitas proditur. Strabo lib. 3. scribit Pindarū huius maris introitū Gaditanas portas nominasse, quòd Herculis illic columnæ ab utroq; freti litore eminētes portę effigiē faciant. quó ordine autem, & quomodo terras merserit hic sinus, Plin. cap. 92. lib. secundi docet, & refert in prologo libro 6. f Abigit.] Summouet undarum impetu. g Minus mil. pass.] Belle Pomponio cum Plinio conuenit, qui ipsas fauces septem stadijs latas esse ait, quæ octingentos septuaginta quinq; passus faciunt. h Sed modice.] Minor enim Propontis est Euxino, & longe illo minor pelago, quod ab Hellesponti faucibus ad Gaditanum protenditur. i Arctius.] ex Plinio libro sexto: Alituum quippe cantus, canumq; latratus inui-

Mare Arctoum non semper glaciem riget.

Historia.

Gaditanæ portæ.

ocem xx...

ingens iterū, & magnum, & [a] paludi, cęterum exiguo ore, cōiungitur. Id omne, quà uenit, quaq; dispergitur, uno uocabulo [b] nostrū mare dicit̄. Angustias, introitumq; uenientis, [c] nos fretū, Græci πόρθμον appellāt. Quà diffunditur, [d] alia alijs locis cognomina acceptat, ubi primū se coarctat, [e] Hellespontus uocatur. [f] Propōtis ubi expādit: ubi iterū pressit, Thracius [g] Bosphorus: ubi iterū effundit, pōtus [h] Euxinus: quà paludi cōmittitur, Cimmerius Bosphorus, palus ipsa Mœotis. [i] Hoc mari, & duob. inclytis amnib. Tanai, & Nilo, in tres partes uniuersum diuiditur. [k] Tanais à septētrione ad meridiē uergēs in mediā ferè Mœotida defluit, & ex diuerso Nilus in pelagus. Quod terrarū iacet à freto ad ea flumina, ab altero latere Africam uocamus, ab altero Europen, ad Nilū Africā, ad Tanain Europē. Vltra quicqd est, Asia est.

SVMMA ASIAE DESCRIPTIO.

TRibus [l] hanc è partibus tangit Oceanus ita nominibus ut locis differens. Eous ab oriente, à meridie Indicus, à septentrione Scythicus. Ipsa ingenti, ac [m] perpetua fronte ad orientem uersa, tantum

cem audiunt, uocis etiam humanæ cōmercia, inter duos orbes manente colloquio, nisi cum id ipsum auferunt uenti. Quibus uerbis angustos admodū Bosphoros esse indicat. Idem in fine libri quinti: Bosphorus quingentorum passuum Asiam Europæ iterū auferens, &c. Pōpon. infra quinq; stadiorum esse ait. Plinio accedit lib. sexto Martianus. Libet uerò hoc in loco studiosissimum quenq; monere, ut & hunc Pōponij, & similes locos frequenter ad picturam adhibeat, unde sibi facilem à locorū conformi situ memoriam comparet. a Paludi.] Mœoticę. Sed nullis hic uerbis opus est, cū sui ipsius sit interpres Pōponius. b Nostrum mare. Sinus ab occasu affluens nostrum mare, non Hispanis solū, nō Gallis, Italis, & maritimis cæteris, sed & Europæis, q paulo lōgius absint, rectè dicitur: nā nec Africæ, nec Asię litora, quicquid illud est undarū, adeo crebris sinib. lancinat, atque Europā, quam à Septentrione ęquā, à meridie iniquissimam esse ipse Pōponius scribit. Gręci aūt τὴν ἔσω θάλασσαν nominãt, Latinis Internum, siue mediterraneum dictum mare. c Nos fretū.] Plinius ca. 5. tertij libri: Quà intrat, inqt, Porthmos à Gręcis, à nobis Gaditanum fretū dicitur, πορθμόν illi maris angustiam: quemadmodū ἰσθμόν terram exilem maria dirimentem, aut magis peninsulam cōtinenti adnectentē nominant. d Alia alijs locis.] Ne nobis annotandi copiam nimis pręcipites demamus, suis locis singula cognomina explicabimus. Si quis uero sitiēs lector est, qui uno illico in loco sibi sat fieri uelit, huic Solinus in Hispaniæ descriptione interim faciet satis. e Hellespontus.] Aegeū à Propontide separans, intermedia fauce, quam ab Europa Chersonesus Thraciæ, ab Asia Phrygiæ litora stringunt, ex Plinio, Ptolemæo, cæteris. f Propontis.] Hæc à meridie Bithynia, ab Arcto Thraciæ litoribus ferè cingitur. g Bosphorus.] Hic ad Byzantium est, quam hodie Constantinopolim dicimus. h Euxinus.] De hoc mari suo loco referemus. In his enim, quæ in uniuersum Pomponius de terræ effigie, & partibus affert, unicum ex picturæ demonstratione emolumentum est. faciant studiosi periculum meo periculo, & quod assero, uerum esse deprehendent. i Hoc.] Hoc uniuersum inquit, tribus partibus absumitur. k Tanais.] De Tanai, & Nilo maximis amnibus suis in locis, quod scitu dignum est, referemus, quod ad limites pertinet trium terræ partium, in Cathechesi nostra, quod ad rem facere uidebatur, retulimus.

SVMMA ASIAE DESCRIPTIO.

TRibus hāc.] Plin. lib. 6: tribus hic (Oceanus scilicet) è partib. cœli alluens Asiæ Scythicus à septentrione, ab oriente Eous, à meridie Indicus uocatur: uariéque per sinus, & incolas in plura nomina diuiditur, &c. Asiam autem dictam uolunt, ab Asia Iapeti coniuge, quæ Oceani & Tethyos filia fuit. Hæc quanquam est pars tertia terræ, magnitudine tamen Europā, & Africam æquat, quæ duob. tantū lateribus Oceano abluuntur, Europa à septentrione, & occasu, Africa ab occasu, & meridie, ut Mela ait, sed cōstat partē Africę hodie quoq; ab ortu pelago terminari. m Perpetua fronte.] Continua, nec multis curua sinibus, id euidēs est ad finē uetustarū tabularum

ibi se in latitudinẽ,[a] quantũ Europa, & Africa, & pelagus, q̃d inter ambas immissum est, effundit. Inde cũ aliquatenus [b] solida processit, ex illo ocea no, quẽ Indicũ diximus, Arabicũ mare & Persi- cum, ex Scythico Caspiũ recipit: & ideo qua reci pit,[c] angustior. Rursus expandit, & fit [d] tam lata, q̃ fuerat. Deinde cum iam in suum finẽ, aliarũq; terrarũ [e] cõfinia deuenit, media nostris ęquorib. excipit: reliqua altero cornu pergit ad Nilũ, alte ro ad Tanain.[f] Ora eius cũ alueo Nili amnis, ripis descẽdit in pelagus, & diu sicut illud [g] incedit, ita sua litora porrigit, deinde fit uenienti [h] obuiã, & primũ se ingẽti [i] ambitu incuruat, post se ingenti [k] fronte ad Hellespont icũ fretũ extendit, ab eo ite rũ [l] obliquat ad Bosphorũ, iterũq; ad [m] Põticum latus curua, [n] aditũ Mæotidos [o] trãsuerso margi- ne tangit. Inde eam gremio ad Tanain usq; cõple xa, fit ripa, qua Tanais est. In ea primos hominũ accipimus ab oriente Indos,[p] Seres, & Scythas. Seres media [q] fermè Eoæ partis incolunt, Indi & Scythę [r] ultima: ambo late patẽtes, neq; in hoc tã- tum pelagus effusi: spectant enim etiam meridiẽ Indi, orãq; Indici maris [s] (nisi ubi ęstus inhabita bilẽ efficiunt) diu cõtinuis gẽtibus occupãt: spe ctãt & septentrionẽ Scythæ, ac litus Scythicũ, ni- si unde frigorib. arcentur, usq; ad Caspiũ sinum possident. Indis p̃xima est [t] Ariane, deinde Aria,

bylarũ quæ extremæ Indiæ frontẽ admodũ ęquam statuerũt. Hodie aũt nonnullis per Ve- spuccium Mathematicũ cõpertis, nõ adeo plana eius ora est. a Quorũ Europa, & Africa.] Hoc si ad Melæ, & Ptol. tẽpora referimus, uerũ est. Hodie aũt ut deprehẽsus est Africę circui- tus, maioris latitudinis Europa cum Africa, & mediterraneo mari existit, pręsertim si ab extre mis utrinq; terminis metiamur. b Solida.] Non admodũ solida, quia inter magnum si- nũ, & eum qui Gangeticus dicitur, ingenti peninsula procurrit in oceanũ, quę aureæ Cherso nesi nomen habet Ptol. Verũ illic oceanus magis curua te litora, q̃ sinus facere uide- tur, cum amplo illapsu latè ea distendat, nec angustis in- tret faucibus, ut per sinus so let supra nominatos. c Angustior.] Magis stricta, con- tractiorq; : quia in nostrum mare inclinans latera cõtra- hit. d Tam lata.] Hoc ad uetustæ picturæ fidẽ retulit Pompo. Hodie falsum esse nemo nescit. e Cõfinia.] Europę à septẽtrione, Africę à meridie, ideo ait altero cor nu ad Tanain eam, altero ad Nilum pergere: nam mediã æstus maris nostri cohibent. f Ora eius.] Ora inq̃t, A- fricæ secundũ Nili alueum, ripis in pelagus descẽdit: nã in ortum porrecta Lybia ad Nilum ripas facit, sicut à se- ptentrione, & occasu, mari terminata, litus. Notũ enim discrimen est ripæ, & litoris, quod amniũ illa, hoc maris est. Hinc parum infra: inde eã (inquit) paludem scilicet ad Tanain usq; complexa, fit ri- pa, qua Tanais est. g Ince dit.] In sinũ usq; Issicum, & Amanum montem inclinãs, secundum excursum mariti- mę Syriæ. Nisi uero illa ad pi cturam refers ô Lector quis- quis es, nec Melã, nec inter- pretem Vadianum intelli- ges. h Obuiam.] Tan- quã amplius pelagus nostrũ non admissura. i Ambitu.] Qui ab Isso adusque Cariæ peninsulam pari litoris effigie re- flectitur. k Fronte.] In qua Caria, Ionia, Aeolia, & Phrygia, celebres multarum rerum memoria regiones sitæ sunt. l Obliquat.] Litoribus uidelicet Propontidi dantibus lo- cum. m Ponticum latus.] Ibi enim sinum facit Issico per omnia, nisi quod paulo minor est, similẽ. n Aditum.] Fauces, introitũ, angustias. o Transuerso.] Leniter reflexo li- tore ab eo angulo, qui infra Colchidem est, adusq; Cimerium. p Seres & Scythas.] Seres à Scythis seiungit, tanquam ipsi Scythæ nõ sint: sed ideo fecit, ut qui extrema, & qui media orientalis Asiæ habitarent, paulo fidelius indicaret. q Fermè.] Bene, nam trans Taurum in Boream ultra medium Asiæ siti sunt. Hodie experientia recentiori, ultra Seres in ortum frequentissima regna deprehensa sunt. Est igitur opus, ut Melæ temporum hęc legentes re- miniscamur. r Vltima.] Eoi oceani litora, nam sequitur, eos non in hoc litus tantum, sed & in meridianum, & Arctoum expansos. s Nisi ubi æstus inhabitabilem efficiunt.] Sene ca libro naturaliũ quęstionum primo, magnã inquit terrę partem extantẽ, squallidã, ustam, aut rigentem esse. Quod supra nos explicuimus. t Ariane, deinde Aria.] Plin. libri sexti cap. 23. Ariana inquit regio ambusta feruoribus, desertisq; circundata, multa tamen interfu sa opacitate, cultores congregat circa duos maxime fluuios, Tonderon & Arosapen, op-

Ariane.

f pidũ m

pidum Artacaena, Arius amnis, qui præfluit Alexandriã ab Alexandro conditam. Quibus uerbis Arianen ab Aria nihil separasse uidetur. Constat enim Ariam fertilissimam esse, Arianen autem ea maxime parte, quæ in Austrum uergit, ambustã feruoribus. Strabo certe, sicut Pomponius lib. 15. omnino separat, nomenq; Arianes adusq; partem quandam Persarũ secundum oram Ausirini Oceani, ad Medos & Bactrianos, tum & Sogdianos septentrionales extendi asserit. Gentes uero eius esse Paropamisadas in Indum uersos, post, Arachotas in Austrũ & similiter Gedrosinos,

& Gedrosis & Persis ad sinum Persicũ. hunc populi Persarum ambiunt, illum alterũ Arabes: ab his, quod in Africam restat, [a] Aethiopũ est. [b] Illic Caspiani [c] Scythis proximi, sinum [d] Caspium cingunt, [e] ultra [f] Amazones, ultraq; eas [g] Hyperborei esse memorantur. Interiora terrarum multæ uariæq; gentes habitant, [h] Gandari, & [i] Paricani,

aliosq;, q orã illic habitant. Ideo idẽ li. 11. Arachosiã ad Indũ usq;, in ortũ excurrẽtẽ, Arianæ partẽ esse scripsit. Hinc Mela hoc loco Gedrosin seorsum nominat, q̃d ea nõ tota ad Arianen ptinet. ARIAM autẽ idẽ li. 11. Bactrianæ cõterminã & mõti subiectã, q Bactrianã habet, quę ad occidẽtẽ Paropamisadis adiacet, ut & Ptolemęus tabula Asiæ nona indicat. Ob eius uerò regionis nobilitatẽ, in tantũ Græci, qui per Alexãdri uictorias hęc loca occuparũt, polluerũt, ut Arianis & Indis fuerint dominati, & plutes gẽtes subegerint q̃ ipse Alexãder, ut idẽ ex Apollonij Adramyttini autoritate refert: hos autẽ Arios nominat, illos Arianos. Ariorũ fluuius est Arius, q anteq̃ effluat, absorbetur. In Aria tanta fertilitas est, ut racemus duorũ cubitorũ lõgitudinẽ impleat, uites autẽ multę tãtæ, ut duorũ uix hominũ ulnę cõplectantur, ut li. 2. & li. 11. Strabo scribit. Apud Arianos herba Arianis nomine legitur Sole Leonẽ tenẽte, cuius attactu ligna oleo peruncta accendũtur. Plinius li. 24. author est. Addo his, q̃d pleriq; fuerũt, qui Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamisadas, quatuor Satrapiarũ incolas, Indiæ tribuerũt, q̃d Plin. ca. 20. sexti libri annotauit. Potior tamẽ Melæ sentẽtia est, Arianẽ Indis pximã esse affirmantis. Nã & Plinius cap. 17. ex Eratosthene, Indũ finẽ Indiæ ab occasu esse asserit. Libuit hæc afferre, q̃niam nulla amplius de his mẽtio cõmoda fieri potest. a Aethiopũ est.] Quia Nilo Africã terminauit. Põponius recte ait, totũ Arabicũ sinũ ambire Arabas, q̃rum excursus ad occiduũ litus ipsius sinus, adusq; fauces maris durat, & id pmontorium, q̃d Ceraunijs saltibus inuiũ esse lib. 3. scribit. Supra uero illa q quid est, Aethiopũ est. b Illic.] Ad latus septẽtrionale in occasum. c Scythis proximi.] Ergo ipsi Scythi nõ sunt? Certe sunt: intelligẽdũ ergo Scythis eos oriẽtalibus, & ad Seras uersis, qui apud scriptores fere nõ alio q̃ Scytharũ nomine cẽsentur, pximos esse. Scythia autẽ in uniuersum duplex est, Europæa & Asiatica. Europæa, ut lib. 2. Mela indicat, & libr. 4. Plinius, secundũ Tanais ripam & Męotidis, atq; Euxini litus adusq; Istri ostiũ expanditur. Gentium omniumq; eius Plinius, Strabo, Solinus, Herodotus, Dionysius meminerunt. Asiatica à limitib. oppositorũ litorũ in orientẽ pcurrit, Oceano a septẽtrione, à meridie Tauro terminata, quanq; ab occasu in Cappadociã, & Armenias eius gẽtis ditio pcessit. Eius quæ in Indiam uergit, accolas Dionysius Australes nominat, q̃d ab Arctico frigore lõgius absunt. In tota uariæ ac ppè innumerę gẽtes, sęuæ, & ad bella magis q̃ ullũ humanitatis studium idoneæ, quas li. 6. Plinius, & Strabo 11. multis enumerant: nos ut locus resq; desiderauerit, ita quæq; adducemus. Ptolemęus. 6. lib. seclusa Margiana, Hyrcania, Bactriana, Sogdiana, & Sacarum situ. duplicẽ Scythiam facit: alteram intra Imaum montẽ, q à meridianis Tauri uerticib. per medium ferè eius Asię, q̃d ad septẽtriones expanditur, q̃d Gręci, ut Strabo ait li. 2. Asię intra Imaum tribuerunt, digreditur: hanc ab occasu ea Scythia terminat, quam Sarmatiam Asiaticam supra Colchidẽ Albaniam & Iberiam sitam cognominat, à meridie dictis trans Caspiũ gentibus, à septẽtrione terra (ut ipse putauit) incognita. Alteram extra Imaum, quæ ab ortu Seras, ab Arcto terram incognitam, à meridie Indos habeat, facit. Vtraq; proprie Scytharum est. Imaum accolarum lingua niuosum dici Plinius scribit lib. 6. Hoc uero in loco potissimas gẽtes nõ Scythiæ solum, sed Asiæ quoq; reliquę Põponius enumerat. d Caspiani.] Caspios seu Caspianos, ad dextram Caspij p fretum eius introeuntib. sitos esse li. 3. Põ. ait. e Vltra.] In occasum & septentrionẽ f Amazones.] Strabo li. 11. sub radicib. mõtium Caucasiorum uicinas esse Gargarẽsib. Amazonas scribit, & alias q̃dẽ operari quæ ad rationẽ insitionemq; pertinent, sed pręcipuam tamen pascendorum equorum curam habere, robustiores uero in equis uenationis ac bella exercere. De his suo loco scribemus. g Hyperborei.] Hos Plinius. 4. lib. & alibi eius simia Solinus supra Aquilonẽ sitos esse scribunt, gentem beatissimam, & in Europa quorundam sententia, nõnullorum in Asia. Mela eos in Asia ponit, Solinus in Europa. De quib. amplius li. 3 referemus. h Gandari.] Plinius. 6. libro Gandaros trans Margianam in ortũ ponit. Sed & Gandaræ, quos Ptolemęus libro septimo, in India ad ipsum Indum sitos esse ait, legi ex ea causa posset, quod supra dixit Indos & Scythas extima tenere, quasi de citerioribus Indiæ gentibus aliquid infra nominaturus. i Paricani.] Iuxta

illi siti

Aria.

Scythia duplex.

Amazones.

Hyperborei.

illi siti sunt à nonnullis Pariani, à Strabone certe Passiani libro. 11. qui Bactra Græcis abstulerint, dicuntur. a Bactri.] De his propè omnia notiora sunt, quàm ut referri debeant, multarum rerum copia diuites, & smaragdi cum primis apud eos repertæ nobilitate. b Susiani.] Hi supra Babyloniam ad Persidem siti Cosseos, & Myzeos ab oriente habent, liberæ feritatis, & perpetuis latrocinijs assuetos homines. c Pharmacotrophi.] Scythæ sunt dicti, quòd uenenum eos nutriat. Græcis τροφὴ esca dicitur, uel educatio, φάρμακον uenenum.

Pharmacotrophi.

[a]Bactri, & [b]Susiani, [c]Pharmacotrophi, Bomarei, Coamani, Rophanes, Dahæ. Super Scythas Scytharũq; deserta, ac super Caspium sinũ, Comari, [d]Massagetæ, [e]Cadusij, [f]Hyrcani, Hiberi. Super Amazonas, & Hyperboreos, [g]Cimmerij, [h]Scythæ, [i]Eniochie, [k]Georgi, Moschi, Corsitæ, Phoristæ, Riphaces, atque ubi in nostra maria tractus excedit, [l]Mardi, [m]Antibarani, & notiora iam nomina, Medi, [n]Armenij, [o]Comageni, Murrani, Vegeti, [p]Cappadoces,

Illis Bomareos, Coamanos, Comaros, qn & Rophanes Pompo. addit, & Dahas, his Massagetas iungit Plin. cap. 17. libri sexti. De Sacis uero, qui alij à Dahis Scythis sunt, infra in tertio libro. Rophanes Plinio, Straboni, & ipsi Herodoto diligentissimis in Scythię situ scriptoribus, minus celebres sunt, sicut nec Corsitæ, Phoristę, Riphaces, ipsiq; Murrani, & Vegeti aliubi siti, quorum inter potiores Pomponius nomenclatutam facit. Nil mirũ, cũ nulla in parte terrę maior nominum uarietas sit. Nec alia in parte (Plinius ait lib. 6.) maiorem authorum inconstantiam credo propter innumeras uagasq; gentes. d Massagetæ.] Hi Solem pro Deo uenerantur, quibus optimum mortis genus uidetur, si senio confecti in frusta cædantur, & cum ouillis carnibus edantur promiscue: eos, qui morbo moriuntur, ut impios abijciunt, & dignos, qui à feris deuorentur. Strab. ait lib. 11. Chrysostomus in sermone, quem de Pentecoste habuit: Massagetæ, inquit, & Berbices miseros putant, qui ægroratione moriuntur, parentes, agnatos, & propinquos, cum ad senectam uenerint, iugulatos deuorant, rectius dicẽtes, ut à se potius, quàm à uermibus consumantur. Prol. eos tab. Asiæ. 7. in Margiana, & Sacarum tractu ponit, uerum de ulterioribus rectius intelligimus. Translatitiũ ipsis est, ut multis alijs Scythis, in propatulo coire. Eorum uirtus contra Cyrum Cambysis filium eximia fuit, ut Iustinus in secundo, & in fine primi libri Herodotus indicant. e Cadusij.] Plinius in sexto ab Græcis ipsos Gelas Cadusios dictos ait. Strabo separat lib. 11. primos eos esse asserens, qui septentrionalem partem montanorũ in Eoum à Caspio procurrentiũ inhabitant. Ptolemęus tab. Asiæ. 5. utrosq; inter Medicas gentes ad Caspium locat. f Hyrcani.] De Hyrcanis, Albanis, Moschis, maximis gẽtibus, infra libro secundo, & tertio. g Cimmerij.] Hos interiora aliquando Asiæ tenuisse Herodot. libro quarto scriptum reliquit, uerum à Scythis pulsos magis occidua tandẽ petijsse. Ptolemæus tab. Asiæ secunda Cimmerios montes ab eorum nomine supra Albaniam locat: certum est illos proximos Amazonibus fuisse, & ad Mæotin tandem egressos, Bosphoro reliquisse cognomentum. h Scythę] Iuxta Amazonas, quibus aliud nomen non est: quid si illi sunt, quos Scymnitas sub Hippicis montibus, citra Rha fluuium, Amazonibus uicinos, libro sexto Ptolemæus ponit. i Eniochie.] Hermol. asserit, & Axiacæ legi posse, sed quia Mela libro secundo in Europa Axiacas ponit, & hic de Asiaticis Scythis mẽtio est, malim legere Eniochie, qui Toretis, & Satarchis, ad peninsulæ in Bosphorum excurrentis radicem finitimi sunt, de quibus infra in primi libri fine.

Massagetæ.

Cadusij.

Cimmerij.

k Georgi.] Ab agricultura nomen sortiti, quibus uicinos Corsitas, Phoristas, & Riphaces Mela facit. l Mardi.] sic legendum, non Mari. Plin. libri sexti septimo capite ad Heracleum Colchidis, Achæos, Mardos, & Cercetas nominat. Quanquam & ápud Persas Mardi sunt, alij tamen ab his. m Antibarani.] Plin. Antiaranos libro sexto inter potissimas Scytharum gentes locat, sicut hic Pompo. iuxtaq; Pialas, & Armiaspos nominat: ut inde coniectura sit, Antiaranos eum nominasse, quos Antibaranos Mela, unica enim litera discrimen facit, & quędam Plinij exemplaria Antibarani habent, non Antiarani. n Armenij.] Maioris, & minoris Armenię, quę à meridie, à Cilicia, Comagene, & Mesopotamia Tauri intercurrentis iugis seiunguntur, ut Prole. tab. Asiæ quarta scribit. Maiori Armenię orienralis est Medorum regio, de qua lib. 6. Plin. & lib. 11. Strab. o Comageni.] Comagene Plinio, & Ptolemæo supra Ciliciam in ortum sita est, trans Amanum montem, excurrit adusq; Mesopotamiam, Euphrate intermedio, ut hic tabula Asiæ. 4. indicat. Inde dicti Comageni, quibus hic Murranos, & Vegetos adnumerat Pomp. populos, nec Strab. nec Plin. aut Prole. quod quidem sciam, celebres. Prol. quidem Muraunam, siue Muranam in Armenia facit, si forte inde Murani dicerentur: nam in Armenia esse illos uerisimile est. p Cappadoces.] Horũ regio minorem Armeniam ab occasu claudit ab Arcto, longo litore in Euxinum expanditur,

Mardi.

Antibarani.

Comageni.

ficut angusto excursu à meridie Ciliciã attingit, ab occasu Galatia, & Paphlagonia reliqua terminata, ut Ptol. tab. Asię prima ostẽdit. a Gallogræci.] Iidẽ sunt, q Galatæ, ad q̃s Pauli epistola extat. eorũ regio Galatia, quã Gallorũ aliquot populos insedisse Plinius ca. 32. quinti libri testatur, & Ptol. li. 5. tab. aũt Asię prima indicat. Strabo quoq; 4. lib. Tectosages è Narbonẽsi, Tolistobogos, & Trocinos, è Celticis Galliæ profectos, Phrygiã Cappadocię & Paphlagoniæ uicinam occupasse scribit, tanto olim hominum robore Galli ualuerunt. meminit & & Tit. Liuius pluribus quartæ Decados lib. 8. b Lycaones.] Phrygibus meridiani sunt. Isauros Ptol. supra Pãphyliã locat in Boreã, Pisidię uicinos, q̃s P. Ser. Isauricus uicit aliquando: hinc cognomẽ adeptus, ut Stra. li. 12. scribit: eorũ regio Isauria mõtosa, nec temere aut leuib. bellis unquã capta, sicut Lycaonũ Lycaonia. c Phryges.] Horũ regio amplissima est, ut Plin. 5. lib. cap. uero 32. ostẽdit. d Pisidæ.] Omnia exemplaria Persæ habent, nõ Pisidæ: sed nimirũ corrupte,

Gallogræci. — *Lycaones.* — *Mela emendatus.*

[a] Gallogręci, [b] Lycaões, [c] Phryges, [d] Pisidę, Isauri, [e] Lydi, [f] Syrocilices. Rursus [g] ex ijs, q̃ meridiẽ spectãt, [h] eædẽ gẽtes interiora litora usq; ad sinũ [i] Persicũ. Super [k] hũc sunt [l] Parthi, & [m] Assyrij, super illũ alterũ, [n] Babylonij. Et [o] super Æthiopas Ægypti, ripis Nili amnis & mari proxima ijdẽ [p] Ægyptij possident. Deinde [q] Arabia angusta fronte [r] sequẽtia litora attingit. [s] Ab ea usque ad [t] flexum illum, quẽ supra retulimus, [u] Syria, & in ipso flexu [x] Cilicia: extra autem, Lycia & Pamphylia, Caria, Ionia, Æolis, Troas usque ad Hellespontum.

cum hic Asiæ, quę inter sinũ Issicũ & Põti excursum interest, interiores gẽtes enumeret. Quia uero Lycaonibus, Isauris & Lydis Pisidæ uicini sunt, rectè hic à Mela nominãtur: nã de Persis hoc loco nil attinet: supra enim dixerat: Et Persis usq; ad sinũ Persicũ: hũc populi Persarũ ambiunt, &c. De Pisidia aũt, quę intra Lycaoniã & Isauriã iacet, Plin. 27. cap. li. 5. Strabo libro 12. Ptol. 6. lib. & tab. prima Asiæ, populi Pisidę. Rufus ex Dionysio, ubi de Lycaonia: Tũ Pisida ferox exercet pinguia culta. apud Plin. Pisidæ dicũtur, forte corrupte. Rufus Sextus in Epitome rerũ Romanarũ, Pãphyliam, inqt, Pisidiã, Isauriã Seruilius cõsul ad bellũ piratarũ missus obtinuit. Qui locus in recẽter æditis exẽplaribus corrupte legitur. e Lydi.] Lydia Aeolijs & Ionijs uicina nota est Crœsi fortuna, & rebus gestis, tum & Pactôli fama aurum trahentis. f Syrocilices.] Dionysius in Periegesi, trãs Ciliciã, alterã Syriam facit, his uersib. interprete Rufo: Alterius Syrię limes iacet usq; Sinopẽ, Gurgitis attiguã, medijs hic impigra in aruis Cappadocũ gẽs est, &c. In eadẽ aũt Cilicas esse Ptolemęus author est, q̃s Põponiũ Syrocilices nominasse crediderim ad aliorũ differentiã: aut eos certe, q ꝑ Cilicię mõtana in Syriã uergũt: nã duplicẽ Ciliciã Strabo fecit, Campestrẽ, & Tracheã, id est asperã in Syriã uergentẽ. g Ex ijs.] Locis. h Eædẽ gẽtes.] Nã oẽs Syri sunt: nihil ergo diuersę sunt, quanq̃, ut Scythæ, non uno nomine uocẽtur, nã infra li. 1. Põpon. Mesopotamiã & Babyloniã in Syria esse nõ obscure indicat. Porrò Strabo à principio lib. 16. ab ortu Syriã Susiana & Persia terminat. Ideo bene li. 5. Plinius eã quondã terrarũ maximã fuisse scripsit. i Persicũ.] Intelligendũ est, inhabitãt, ut sententia uerbo reddatur. k Hũc.] Persicũ sinũ. l Parthi.] His Romanæ clades gloriã pepererunt: Parthi, id est, exules nominantur Scythica lingua: ex hac enim ꝓfugi in Assyria cõsederunt, & est illis ex Medis & Scythis sermo cõmixtus, authore li. 41. Iustino, q inibi multa de Parthis memoratu digna. m Assyrij.] Strabo Syriã ab ortu trãs amnes Tygrim & Euphratẽ Assyriã dici indicat, & demõstrat Ptol. 5. Asiæ tabula. Intelligendũ aũt hos populos super sinũ Persicũ esse uersus Boreã, Susianis & Persis intermedijs, ut facile ex picturæ indicijs dinoscitur. n Babylonij.] Per alterũ sinũ, Arabicũ intelligit, supra quẽ in ortũ Babylonij sunt siti, intermedia tamẽ felicis Arabię parte: nam desertã Babyloniæ tribuere Põp. uidetur. De Babylonijs suo loco dicemus. o Super Aethiopas.] Cũ, sup. Põp. ait, dimensionẽ uel situ in Boreã intelligit, ut si dicã super Italię radices Alpes esse & Germaniã: situs enim rationẽ, ꝓpter poli nostri eleuationẽ, & frequentissime habitatũ latus nostrũ, ita melius est, ut sursum uersus abeãt, quę in septẽtrionẽ uergũt, eo modo q̃ Ptol. & indubie uetustiores descripserũt, polo scilicet nostro eleuato. Hinc & eã, q̃ Aegypto ꝓxima est, in meridiẽ, Aethiopiã sub Aegypto Ptol. nominat. p Aegyptij.] Quia à litoribus maris nostri, utraq; Nili ripa adusque eius Cataractas Aegyptus tẽditur, ut infra Põp. asserit. bene ergo inqt Nili ripis & mari illic proxima possidere Aegyptios, nã paulo remotius Asiã uersus Arabes sunt & Palęstini, Libyen uersus Cyrenaici siti. q Arabia.] Petrea scilicet, quæ ꝓpe Idumęam tenui frõte mare nostrũ ꝓspicit, ut Ptol. tab. Asiæ. 4. indicat. Verũ de Arabijs alibi. r Sequẽtia.] Aegypti ꝓcursum. s Ab ea.] Frõte, unde Palæstinæ initiũ est, uide Ptol. t Flexũ.] Sinus Issici. u Syria.] Ibi enim ꝓprie Syria dicitur, ut ait Strabo. x Cilicia.] Hos locos maritimos ordine, q̃ diximus, Põp. abũde ꝓseqtur adusq; Tanais fontes. Singula igitur, ut descripta sunt, suis in locis, clarissima pro uirili reddemus. Interim hæc, ut enumerat, memoriæ gratia ad picturam studiosus lector conferat.

Syrocilices. — *Assyrij.*

SVMMA

SVMMA EVROPAE DESCRIPTIO.

Vropa.] Vnde huic terræ hoc nomen accesserit, aut quis eius extiterit author, à nemine mortalium compertum esse ait libro quarto Herodotus: nisi quòd dicimus ab Europa Tyria nomen accepisse regionem, nec ante sicut cæteras nomen habuisse. Tamen illam ex Asia fuisse constat, neque in hanc commeasse terrã, quę nunc à Græcis Europa uocatur, sed è Phœnice tantum in Cretam, & è Creta in Africam. hæc ille. Sentiunt tamen pleriq; omnes tres partes terræ à fœmellis nomina accepisse. Europam Plinius lib. 3. altricem uictoris omnium gẽtium populi, terrarumq; pulcherrimam nominat, Asiæ & Africæ aliquando non magnitudine, sed uirtute comparatam. Certum est eam, cum habitatissima sit, gentium frequentia nõ multo alterutra inferiorẽ esse. Quãquam idem Plinius libri sexti. 33. capite, nescio quali calculo, Europam ait tertiam esse terræ partem & octauam, paulo amplius: Asiam uerò quartam & quartamdecimam partem, Africam quintam, & insuper sexagesimam: cum Europæ continentem minimã esse liquido constet: de cuius laudibus si legere uoles, Strabonem legito libro tertio. b Atlanticũ.] Propriè Atlanticus est, qui litus Libyes occiduum abluit, ab Atlante monte, ut est notum. sed Pomponius eum quoq;, qui extimæ Hispanię litora cohibet, Atlanticum, ob terrarũ illic mariumq; uicinitatem dixit. Ptolemæus occidentalem nominat. c Britannicum.] Plinius libri quarti. 16. ca. scribit omnes olim Europę in septentrionali oceano insulas Britannicas dictas fuisse. Id nomen postea inter eas omnes maximæ, quæ prius Albion dicebatur, relictum est. Hinc Britannicus oceanus ille à tot insulis nomẽ habet, merito quidem, cũ ab unico oppidulo ingens sinus, Adriatici cognomentũ acceperit. d Ora eius.] Orientalis. e Forma litorum.] Scilicet est: nam pręter exiguam frontem, qua in ortum Tanaí iungitur, circũcirca undis clauditur. Sed hoc loco orientalis oræ effigiem prosequitur tantum, reliqua maris nostri patitur in sinus. f A Tanai ad Hellespontum.] Hos primæ frontis extremos limites facit, inde, quæ media sunt, enumerat. g Bosphorum.] Cimmerium. h Contrarijs.] Contra se positis. i Similis.] Pari enim modo mare intermediũ & admittunt recedentes, & urgent imminentes Asiæ & Europæ extimæ, ut ex pictura & tabulis facile cognoscitur. k Inde.] In occasum uersus. l Retracta] Sicut ad Thraciam è regione Samothraciæ, ad Istriam, & Tergestum, ad isthmum Pyreneum, qui Galliã tanquam in fauces coactam claudit. m Prominens.] Hellade & Peloponneso, Italia, extima Bethica, tribus his frontib. se in altum, id est, mare nostrum euehit. n Tres maximos sinus.] Martianus ex Plinio & Solino quatuor facit, sed nihil ab his Mela diuersus est: id enim, quod sinũ quartũ illi dicũt, Pomponius oram magis esse uoluit: nam unius sinus effigiem uix habet, ut ex tabularum non temnendis picturis patet. Primum sinum Plinius à Gaditanis angustijs adusq; Zephyriũ extremę Italię promontoriũ mensus est, lib. 3. cap. 5. Secundũ à Lacinio promontorio Italię altero ad Acroceraunia Epiri, cap. 11. eiusdem libri. Tertium ab his ad Hellespontũ usq;, cuius in prologo quarti libri meminit. Quartum ab Hellesponto adusq; Męotidis ostiũ, quod lib. quarti 12. scribit. Horum loca insignia li. 2. Pompon. prosequitur. o Fretũ.] Gaditanũ. p Media.] Nam perquam ingentẽ flexum facit post promontoria, ut infra lib. 3. q Penè ut.] Rectè ait, penè: nam

Europa unde dicta.

Oceanus Britannicus.

Quatuor mediterranei in Europa sinus.

Ab eo Bithyni sunt ad Thracium Bosphorum. Circa Pontum aliquot populi alio alioq; fine, omnes uno nomine Pontici dicũtur, ad lacum Mæotici, ad Tanain Sauromatę.

SVMMA EVROPAE DESCRIPTIO.

Vropa terminos habet ab oriẽte Tanain & Mæotida & Pontum, à meridie reliqua nostri maris, ab occidente [b] Atlanticũ, à septẽtrione [c] Britannicum oceanum. [d] Ora eius, [e] forma litorum à [f] Tanai ad Hellespontũ, qua ripa est dicti amnis, qua flexum paludis ad [g] Bosphorum redigit: qua Ponto, Propontidi, & Hellesponto latere adiacet, [h] contrarijs litoribus Asiæ non opposita modo, uerumetiam [i] similis est. [k] Inde ad fretum nunc uaste [l] retracta, nunc [m] prominens, [n] tres maximos sinus efficit, totidemq; in altum se magnis frontibus euehit. Extra [o] fretum ad occidentem inæqualis admodũ pręcipuè [p] media, qua procurrit ad septentrionem, nisi ubi semel, iterumq; grandi recessu abducitur, [q] penè

quo minus æquum id litus sit, Dacia facit peninsula longe in oceanum procurrēs, alioqui satis æqua illic Europa foret, nisi semel, iterumq; abduceretur. a Aegæum.] Hoc magnum, & insignium insularum mare est. Plin. cap. 11. quarti, dictum autumat à scopulo, qui inter Tenum, & Chium extat, quam à capræ specie Græci αἶγα dicunt. Sunt qui nomen ab Aegæo Thesei patre in ipsum præcipitato: quod ea confirmant, quę in Pelei, & Thetidis nuptijs scripsit Catullus. Strab. lib. tertio, & nono, ab Aegis Euboiæ oppido nomen accepisse hoc mare admodū uerisimile existimat.

Aegeum mare unde dictum.

ut directo limite extenta est. Mare quod primo sinu accipit, [a] Ægæum dicitur: quod sequēti in ore [b] Ionium, [c] Adriaticum interius: quod ultimo, nos Tuscum, quod Graij [d] Tyrrhenū perhibent. Gentium prima est [e] Scythia alia, quàm dicta est, à Tanai medio fermè Pontici lateris. Hinc in Agæi partem continens Thraciæ ac Macedoniæ adiungitur. Tum Græcia prominet, Ægæumq; ab Ionio mari dirimit. Adriatici latus Illyris occupat. Inter ipsum Adriaticum, & Tuscum Italia procurrit. In Tusco intimo Gallia est: ultra Hispania est. Hæc in occidentem, denique etiam ad septentrionem diuersis frontibus uergit: deinde rursus Gallia est longe, & [f] à nostris litoribus huc usq; promissa. Ab ea Germani ad [g] Sarmatas porriguntur: illi ad Asiam. Hæc de Europa.

SVMMA AFRICAE DESCRIPTIO.

AFrica ab orientis parte Nilo terminata, [h] pelago à cæteris: [i] breuior est quidem, quàm Europa: quia [k] nec usquā

Romani, qua Macedoniam, & Thraciam abluit, Macedonicum: qua Græciam, Græciense uocant. Plin. author est. b Ionium.] Hoc mare Solinus ab Ionia regiuncula extremæ Italię dictum ait: Parrhasius Grāmaticus, ex Didymi Gręci scriptoris authoritate ab Ionio Dyrrhachij filio, quem Hercules ex improuiso occisum in mare proiecit, ut memoriam eius propagaret, cuius inter alios Appianus nobilis scriptor meminit. Verum in his utcūq; quis diuersa sentit, parua iactura est, dummodo res sit in prōptu, & ferè constet uiolentū esse, uastum, & iactabundum, ac supra fauces Adriatici: intra Siciliam, & Peloponnesum, atq; Candiā expanditur. Ideo Gręci partim ipsum Siculum, partim Creticū appellant ab insulis. Plin. author. c Adriaticum.] Ab Adria sita ad Illyricum nomē habet, ut à prin. 22. libri scripsit Iustinus. Plin. 15. capite tertij libri, Atriā Thuscorum ad Padi ostia nobili portu fuisse ait, à qua Atriaticū mare ante dictū, quod nūc Adriaticum dicatur. Eustachio quoque ab Adria oppido, & flumine. Sed & oppidi meminit alibi Pomponius: cęterum diuersi, ut hoc litore non una tantū Adria fuerit. d Tyrrhenum.] A Tyrrheno Lydi fratre, qui eam Italię orā magno Lydorū numero adnauigans occupauit, ut Dionysius in Periegesi scribit: meminit de hoc mari libro quinto Silius Italicus. Thuscum autem, & Ethruscum, & Tyrrhenum dici solet, habet & per partes nomina, de quibus alibi. e Scythia alia.] Europęam intelligit, de qua diximus, & dicemus libro secundo. f Nostris litoribus.] Mediterranei pelagi, nam in utranque oram maris procurrit. g Sarmatas.] Qui hodie Poloni dicuntur. Sed hæc ad picturam adhibita notiora fiunt, quàm ut interprete egeant.

Ionium mare unde

SVMMA AFRICAE DESCRIPTIO.

AFricam (inquit libro quinto Plinius) Græci Libyam appellauerunt, qua mare ante eam Libycum, incipiens, Aegypto finitur, nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus. Silio Italico libro primo occasionem credo historia suggerente memoratissima. Eam Solinus ab Afro Herculis Libys filio nomen habere dixit. Certum est hanc, si reliquis terrę partibus conferas, multo maximis desertis minime frequētem esse: nec usquam magis, quàm ubi mediterraneo adproximat, agris fertilem. h Pelago.] Circumcirca ut Europa pelago septa est, pręter quàm ab ortu: trans Nilum autem terra, quę inter Pelusium Nili, & Arsinoēn rubri maris oppidum interest, non amplius. 125. mil. passuum lata, continenti Libyam annectit, alioqui in uniuersum insula erat magis, quàm continens. i Breuior.] Minus longa, quod uerum esse, experientiæ indices tabulę docent, maximè ubi mari nostro imminet. k Nec usquam.] Nusquam inquit Asię etiam in Pelagus nostrum procurrenti, suis litoribus opponitur, quemadmodum

Libya unde dicatur.

admodũ Europa solet, quę ab Hellesponto adusq; Ripharos cõtinuo tractu Asię obuersa est. Sed an illud uerũ sit dubito, cũ ex Ptolemęo in tractu Cyrenaicę, qui citra Alexandriã est, secundũ certum meridianum inde in latitudinem ductũ, deprehendatur Cariã Cyrenaicæ opponi. Cęterũ adeó exiguo spacio, ut inde calumniari Melæ diligentiã nemo queat. a Non totis huius.] Nec totis litorib. Europę suó excursu à Gaditano freto obtẽditur. Ducto enim meridiano ab Africę orientalis fine, bonam ille Europę partem reliquã traijcit, quod signum est magis in ortũ excurrere Europã, quàm Libyam. b Longior tamen. Hoc falsum esse fa-

Asiæ, & [a] nõ totis huius litorib. obtendit. [b] Longior tñ ipsa q̃ latior, & qua ad fluuiũ attingit latissima. Vtq; [c] inde procedit, ita [d] media p̃cipuè in iuga exurgẽs pergit incurua ad occasum; [e] fastigiatq; se molliter, & ideo ex spacio paulatim adductior. Vbi [f] finit, ibi maximè angusta est. Quãtum incolit, eximiè fertilis, uerũ q̃ plęraq; eius inculta, & aut [g] harenis sterilibus obducta, aut ob [h] sitim cœli, terrarũq; deserta sunt, aut infestant multo, ac [i] malefico genere animaliũ, uasta est magis, quàm frequẽs. Mare quó cingit, à septẽtrione Libycũ, à meridie Æthiopicũ, ab occidẽte Atlãticũ dicimus. Ab ea parte, q̃ Libyco adiacet, p̃xima est Nilo p̃uincia, quã Cyrenas uocãt. Deinde cui totius regionis uocabulo cognomẽ inditũ est, Africá. Cętera Numidæ, & [k] Mauri tenẽt, sed Mauri in Atlãticũ pelag9 expositi. Vltra [l] Nigritę sũt, & Pharusij, usq; ad [m] Æthiopas. Hi & reliqua hui9, & totũ latus, q̃d meridiẽ spectat, usq; in [n] Asiæ cõfinia possidẽt. At super ea, q̃ Libyco mari abluunt: [o] Libyes Ægy-

tis cõstat: plus enim, ut hodie deprehensa est, latitudinis, q̃ longitudinis habet: nisi secundum uetustorũ opinionẽ ad latitudinẽ habitabilem quis referat, sicut Plin. 33. cap. sexti libri, latitudinẽ ait Africæ, qua habitatur, nusquã. 250. mil passuum excedere. quod & ipsum ad eam oram, quæ in pelagus nostrum imminet, referẽdum uidetur. c Inde.] A fluuio Nilo. d Media pręcipuè.] Ad Numidiæ fines, ubi etiam altissimi mõtium uertices pelago magis imminent. Ptole: hæc iuga ab occasu expãsa maioris Atlantis nomine donauit, aliũq; inibi, minorẽ in Mauritania facit, de quo Plin. Stra. cęteri. e Fastigiat.] In speciem cunei cõtrahit. Rufus ex Dionysio: Caput huius cespitis autẽ Arctius angusto conducit litora tractu, Ocean. q; salum cuneo subit, &c. f Finitur.] Ad primum freti Herculei introitum. g Harenis.] Harenę uento in Libya concitæ nõ minus sęuiunt, quàm in mari procellę, ut infra ostendemus. h Sitim cœli.] Aëris

Africæ lati tũ, quàm sit lõgã.

imbribus carentis siccitatem, quãquam Lucanus indicet, Boream ipsis tempestates ciere, eo modo quo nobis plerunq; Auster assolet. Id autem raro, & pręcipue in interiori Africa euenit, ut bene Maro dixerit: At nos hinc alij sitientes ibimus Afros. Qui enim sub tropicis sunt, magnum ęstũ sustinent. Diodorus lib. 4. ad Aegypti, & Troglodytarum fines, tantũ Solis circa meridiem ęstum esse scribit, ut in uas æneum cibi cum aqua positi, extemplo Solis ardore absq; igne alio decoquantur, nec ullus nudo pede terram attingere queat. Quę, inquit, ignorantibus incredibilia uidentur, ijs uerò, qui experti sunt, facilia. Credibile ergo fuerit, Androdum illum Gellio celebrem, opimiora membra prędę Leonis, quo cum in Libya triennio uictitauit, meridiano Sole torruisse, cum ignem non haberet. Id autem circa Capricorni tropicum frequẽtius obtingit. Nam Sol illic terrę, ut dixi, uicinior est, & omnium Planetarum ob loci subditi radijs propinquitatem maior uis; & maior humoris depastio. Hinc Homerus maximus poëtarum, Iouem cum dijs omnibus in Aethiopia apud Neptunum conuiuium agere finxit. i Malefico.] Sęuissima animalia habet Africa, & ea quidem plurima, cumq; aquarum magna penuria sit, contingit ut ad amnes, quoniam pauci sint, innumerus ferarum grex cõeat, ibiq; promiscua libidine uaria monstrorum genera progignant, unde adagio locus: Semper aliquid Africa noui affert, Plin. authore cap. 16. libri octaui. Quin & hoc in adagium abijt, ut dicamus, semper affert Libya mali quippiã: Nam pręgnantissima ueneni terra est. k Mauri.] Strabo Gręcis Maurysios appellari libro ultimo ait, multis Maurusij dicuntur. Vitruuius lib. 8. in Maurusia, inquit, quam nostri Mauritaniam appellant &c. Pontanus poëta in lib. Meteororũ, Maurysiam maris & maxime mediterranei deã facit. l Nigritę.] Pharusij tendente aliquando ad Hesperidas Hercule diuites, post Nomades facti sunt, inquit lib. 3. Pomp: ubi & de Nigritis referemus. m Aethiopas.] Qui communi nomine Hesperij, qua in oceanum Atlanticũ uergunt, nominantur. n Asiæ cõfinia.] Vsq; ad Aegyptios, & Arabas, qui ad occasum Aethiopię imminent, de quibus infra libro tertio. o Libyes.] Aegyp-

Sitis Africæ.

Africa semper aliquid noui.

Maurysia dea.

Libyægyptij.

ptÿ ſunt, & Leucoæthiopes, & natio frequens multiplexq́ꝫ, Getuli: deinde late uacat [b] regio pꝑpetuo tractu inhabitabilis. Tũ primos ab oriente [c] Garamantas, poſt Augilas & Troglodytas, & ultimos ad occaſum Atlantas audimus. Intra (ſi credere libet) [d] uix iam homines, magisq́ꝫ ſemiferi Ægypanes, & Blemmyæ, & Gamphaſantes, & Satyri, ſine tectis paſsim ac ſedib. uagi habent potius terras q̃ꝫ habitent. Hæc ſumma noſtri orbis, hæ maximæ partes, hæ formæ gentesq́ꝫ partium. Nũc exactius oras, ſitusq́ꝫ dicturo inde eſt cõmodiſsimũ incipere, unde terras noſtrũ pelagus ingredit̃, & ab ÿs potiſsimũ, quæ influenti dextra ſunt. Deinde [e] ſtringere litora ordine, quo iacẽt, peragratisq́ꝫ omnib. quæ mare attingunt, legere etiã illa, quæ cingit oceanus, donec curſus incœpti operis intra extraq́ꝫ circũuectus orbem, illuc, unde cœperit, redeat.

PARTICVLARIS AFRICAE DESCRIPTIO.

MAVRITANIA.

Dictum eſt Atlanticũ eſſe oceanũ, qui terras ab occidente cõtingeret: hinc in noſtrũ mare pergẽtib. lęua Hiſpania, Mauritania dextra eſt. Primę partes, illæ Europæ, hæ Africæ. Eius orę finis [f] Mulucha, caput, atq́ꝫ exordiũ eſt promontoriũ, q̃d Græci [g] Ampeluſian, Afri [h] aliter, ſed idẽ ſignifi-

Primæ gentes Africæ.

Aegyptÿ.] Ptolemęus Libyægyptios nominat, ſupra Aegyptios & Cyrenaicos in occaſum ſitos. Plinÿ cap. 7. libri quinti hæc uerba ſunt: Interiori autem ambitu Africæ ad meridiẽ uerſus ſuper Getulos interuenientibus deſertis primum omnium Libyægyptÿ, deinde Leucoæthiopes habitant. Certe Martianus ſexto libro, Aethiopas Leucas nominat, id eſt, candidos, quòd interioribus minus ſunt nigri. Et ſunt alicubi Libyphœnices compoſito uocabulo & ipſi dicti, mixtum (ut Liuius docet) Punicum Afris genus. a Getuli.] Hi & Libyes, primi omniũ ex Punicorũ annalium fide Africam tenuerũt, aſperi incultiq́ꝫ, quib. cibus erat caro ferina, atq́ꝫ humi pabulũ, uti pecoribus. Hi neque moribus, neq́ꝫ lege, aut imperio cuiuſquã regebãtur, uagi, palantes, quò nox coẽgerat, ſedes habebãt, authore in Iugurthino Salluſtio. b Regio.] Supra Getulos in ortũ & meridiem expanſa. c Garamantas.] Hos Plinius quoque orientales facit. Strabo lib. ult. quindecim dierum itinere ab Hammone abeſſe ſcribit, quorum terram in orientem eunti, circiter mille ſtadia, in meridiẽ ad 200. quatenus cognita eſt, patefcere ait. d Vix iam homines.] De his in Africæ particulari deſcriptione Põponius, quo in loco ſtudioſis non deerimus. e Stringere litora.] Litora, inquit, à Mauritania exorſus, ut mare noſtrũ undiq́ꝫ cohibent, legã. Inde egreſſus freto, quæcũq́ꝫ cingit oceanus calamo ſequar, donec inſtituti operis curſus eò, unde initiũ habuit, reuertatur. Figuratè aũt dixit legere, pro eo q̃d eſt breuiter & cõpendio deſcribere, atq́ꝫ explicare. Nautæ aũt & orã ſtringere, & litus legere dicũtur, cũ cominus præter nauigant. Virg. li. 3. Litoraq́ꝫ Epiri legimus, portuq́ꝫ ſubimus Chaonio. Figuratè quoq́ꝫ Plinius li. 4. Trãſgreſsis, inquit, in Rhiphęos mõtes, litus Oceani ſeptentrionalis à læua, donec perueniatur Gades, legẽdum.

PARTICVLARIS AFRICAE DESCRIPTIO.

Mauri.

Mauritania dextra.] Mauros qui eam oram habitant, Indos fuiſſe, & duce Hercule cum innumera aliarum gentium multitudine, in hæc loca perueniſſe multi crediderũt, ut Strabo libro ultimo ſcribit. Salluſtius certe in Iugurthino, Mauros & Numidas, reliquosq́ꝫ, qui maritimam Africam cultiorem reddiderunt, Medos, Armenios, Perſas. & Phœnices fuiſſe indicat. Hi Romanis bellis Punicis ante, maxime autem rebus contra Iugurtham geſtis innotuerunt. Inter reges famigeratos Bogus & Bocchus, cum Romanorum amici eſſent, Mauritaniæ præfuerunt, quibus deficientibus Auguſti munere Iuba ſucceſsit, eius Iubę filius: qui ante Scipioni iunctus, contra Cæſarem Dictatorem bellum geſſerat. Solinus Iubam Ptolemęi filium facit. Strabo lib. ultimo, Ptolemęum ex Antonÿ & Cleopatrę filia ortum, Iubę in regno succeſsiſſe ſcribit. f Mulucha.] Salluſtius quoque Mulucham terminum ab occaſu Numidię facit. g Ampeluſian.] Gręcis ἄμπελος uitis dicitur, & ἀμπελῶνες uineas dicunt: unde & à uitium copia promontorio nomen eſt. Plinius libro 5. Promontorium oceani extimum Ampeluſia nominatur à Gręcis. h Aliter.] Gręci (ut Strabo lib. utimo ait) popu-

Græci uitem ampelon appellant.

ait)populatores olim erant, & alienı̃ appetentes. Inde illæ fuerunt inſignes propè per omnes terras Græcorum uictoriæ, & nominum gręcorum multitudo locis relicta, quæ aut recenter impoſuerunt, aut ad prioris linguę conformem ſenſum adhibuerunt. Idem ſcribit Macedonas & Gręcos cæteros, qui cũ Alexandro in Indiã profecti ſunt, multis locis illuſtria primum nomina dediſſe. a Specus ſacer Herculi.]Ob beneficium, quod indigenas liberaſſet, adeò immani gigante interempto. Ad fabulam autem alludit, quę in ſpecubus monſtrum id deli-

cãte uocabulo appellãt. In eo eſt [a] ſpecus Herculi ſacer, & ultra ſpecũ [b] Tingi oppidũ peruetus, ab Antęo(ut ferũt) conditũ. Extat rei ſignũ parma [c] Elephãtino tergore execto ingẽs, & ob magnitudinem nulli nunc uſuro habilis, quã locorũ accolæ ab illo geſtatã, p uero habẽt tradũtq;, & inde eximiè colũt. Deinde eſt mõs pręaltus, ei quẽ ex aduerſo Hiſpania attollit obiect9, hũc [d] Abylam, illũ Calpen uocãt, colũnas Herculis utrũq;. Addit fama nominis fabulã, Herculem ipſum iũctos olim perpetuo iugo diremiſſe colles, atq; ita excluſum antea mole mõtiũ [e] oceanũ,

tuiſſe ferũt. Lucanus lib. 4. inter multa hæc habet: Hęc illi ſpelunca domus, latuiſſe ſub alta Rupe ferũt, epulas raptos habuiſſe Leones, Ad ſomnos non terga ferę prębere cubile Aſſuerunt, non ſylua torũ uireſq; reſumit, In nuda tellure iacens, periere coloni Aruorũ Libyes, pereunt quos appulit ęquor. b Tingi.]Plinius li. 5. cap. primo: nunc eſt Tingi quondam ab Antęo conditũ, poſtea Claudio Cęſare cũ coloniam faceret, appellatũ traducta Iulia. Soli. De Hiſpania excurſus inquit in Libyã: Nã Bellone progreſſos, quod Bethicæ oppidũ eſt, ultra interiacens fretũ triginta millia paſſuum, Tingi excipit Mauritanię, quę nunc Colonia, & cuius primus author Antęus fuit &c. Sic enim legendum eſt, omnibus quę uiderim exemplaribus hoc loco deprauatis, nec triginta trium ſed triginta reponendum, ex Plinio cuius hęc uerba: Abeſt à Bellone oppido Bethicę proximo traiectu. 30. millia paſſuum. Niſi Capellæ quem authoritas mouet, cui cum Solino conuenit. Non omiſerim Mauritaniam extimã & in Atlanticum eminentẽ Bogudianam, alteram autem Africę propiorem Bocchianam ab inſignibus, quos nominaui, regibus dictã eſſe, authore Plinio. Poſt autẽ Caij Caligulę ſęuitia in duas prouincias diuiſam, Tingitanam extimam, & interiorem Cęſarienſem: hæc à Cęſarea, illa à Tingi oppido nomen ſortita, utraque frequentis in hiſtoria nominis. Tacitus lib. 17. Ipſe Albinus dum è Tingitana prouincia Cęſarienſem Mauritaniam petit, appulſus litori trucidatur. Porrò diuerſa ratione hic Mauritanię & Numidię loca cenſeri Straboni, Plinio, Pomponio, exactius paulo iudicantibus uidere non eſt difficile. Nam Numidiam ab Ampſaga Plinius in ortum uerſus orditur. Mela ad eundem terminat. Poſt Molochat amnem, quem plerique omnes Mulucham eſſe uolunt, Strabo Maſeſyliorum regionem facit, Mela Numidarum. At diuerſa tantum nomina lectorem minime offendant: Nanq; eſt notum, quàm ſint incerti regionum limites, cum interim plagę ſitus incertus non eſt. Et teſtatur lib. 17. Strabo, Imperatoribus Romanis propè arbitrarium fuiſſe, poſt ſubactas regiones partiri eas, ac diſtribuere aſſolitis, terminis pręſcriptis pro libidine, eo modo alijs alijſq; uictoribus ſubinde terminos uariantibus. c Elephantino tergore execto.] Hæc res cum à loco ubi plurimi ſunt Elephãtes, cum à tergoris natura fidem accipit. Plinius. 10. cap. lib. 8. Elephantis tergus duriſsimum eſſe ait, ut pręmuniendę parmę utile eſſe indubium ſit. Multi exertum, id eſt, expanſum ſuper parmam legunt, ſed male: nam exectum rectius dictum, quod dorſum maxime in tota pelle duritie ſit inſigne. Id exectum & Antęi parmę obductum intelligamus. d Abylam.] Plinius. 3. lib. Proximi ait faucibus utrinq; impoſiti montes coërcent clauſtra, Abyla Africę, Europę Calpe, laborum Herculis metę, quam ob cauſam indigenę columnas eius Dei uocant, creduntq; perfoſſas, excluſa ante admiſiſſe maria, & rerũ naturę mutaſſe faciem. Diodorus quinto libro, fretum eum tam anguſtum reliquiſſe ſcribit, ne grandia cete intrarent. Strabo tertio libro, Calpen montem eſſe ait circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut longinquis inſulę formam pręferat: ad cuius radices oppidum eiuſdem nominis haud ignobile iaceat. Non defuerunt, qui Herculis columnas eas intellexerint, quę ex ęre fuſę cubitorum octo in Herculis templo ſteterunt, ſumptu templi ſtructi ipſis inſcripto inſignes, ut Strabo libro tertio ſcribit, quo in loco de columnis plura. Abyla, quę & Abylix dicitur Strabo cum alijs feris multis, cum Elephantis & Simijs maxime eſt frequens. e Oceanum.] Admiſſum. Quod naturę uarietate contingit, priſca fabuloſitas tribuit Herculi. Mare autem noſtrum ubi hodie eſt, aliquando non fuiſſe, cum hiſtoriarum fide, cum uirorum in Phyſicis inſignium teſtimonio, à uero neutiquam abhorret. Nam & Ariſtoteles lib. Meteo. ſecundo, in terrę mariumq; ſitu, & circa partes uariatione, perpetuam eſſe uiciſsitudinem oſtendit:

Locus Solini.

Elephãtis tergus.

Abyla.

Calpe.

Mare terras adimit & reſtituit.

ad quæ nunc inundat, admissũ. Hinc iã mare latius fundit̃, summotasq́ uastius terras magno impetu inflectit. Cæterũ regio [a] ignobilis, & uix quicquam illustre sortita, paruis oppidis habitat̃, [b] parua flumina emittit, [c] solo quàm uiris melior, & segnitie gẽtis obscura. Ex ĳs tamẽ, quæ cõmemorare non piget, [d] montes sunt alti, qui continenter, & quasi de industria in ordinẽ expositi, ob numerum septem, ob similitudinem fratres uocãtur. Tamuada fluuius, & [e] Rusicada, & [f] Siga paruę urbes, et [g] portus, cui Magno est cognomen ob spacium, [h] Mulucha ille quem diximus, amnis est ingentium olim regnorum terminus Bocchi, Iugurthæq́.

ut quæ prius arentia, nudaq́ fuerint, iam nunc aquis obruta delitescant: rursum uerò pleraq́ hodie terras extare, quæ olim undis pressę fuerint. Hanc quidem elementa naturæ obseruant seriem, & has habent uicissitudinis periodos. Quemadmodum enim ex cœli influxu, & diuinis quibusdam naturæ legibus, plantæ & animalia statã suæ durationis rationẽ habẽt, ut adulescant uidelicet, ut iuuenta floreant, ut senecta tabescant: ita pari causa uirtutem partes terræ accipiunt differentem, & inde locum habent suæ mansionis incertum, ut ubi nunc undę adcrescunt, relictę olim sint nudam terram: & ubi hodie nuda ea est, ibi aliquando undę sint futuræ. Huiusmodi aũt mutationes, quę nobis uel maximę uideri possunt, ad elementorũ magnitudinem, & terrę globũ relatæ, propè nullam habent proportionem. Quo uerò minus hæc obseruentur, hominũ caduca mortalitas facit, & antiquarum memoriarum nõ satis monimentis defensus interitus: nam & hæc, esto quãdoq́ facta sit, remota tamẽ antiquitas, longa interueniente obliuione, delere solet. Aristotelicę sentẽtię Põtanus accedit, cuius hi sunt ex Meteoris uersus: Mutantur in ęuum Singula, & inceptũ alternat natura tenorẽ, Quodque dies antiqua tulit, hoc auferet ipsa. Hoc mare, q̃d nũc ingenti duo litora tractu, Europã, Libyamq́ secat (non fabula) quondam Tellus una fuit, medio fretis æquore Taurus, Insudans sulco, atq́ attrito uomere fessus. Nũc mersa tellure natat uẽto acta carina. Hactenus Pontanus. Diuus Ambrosius pro sua pietate, rectius autumat diuino mãdato intra suos limites undas oceani cõtineri: terminũ enim illis statutũ ait, quẽ præterire nõ poterunt. Vnde secundo ca. 3. Hexaẽmeron existimat Arabici sinus fluctus nunquã descensuros in Aegyptiũ pelagus: & cassũ fuisse Sesostris, & Darĳ ueterũq́ quorundã metũ, obrutũ iri Aegyptũ undis existimantiũ, si Dioryges ex rubri maris sinu Arabico paulo altiores in Nili alueũ duxissent. a Ignobilis.] Nam Plinio authore bellis attenuata est, & ad paucas familias redacta. Celebre quondam eorũ nomen, & latam regionẽ fuisse Strabo ait. b Parua flumina.] Tria nauigiorũ capacia, quæ in nostrum mare descendunt, Plinius nominat, haud minora ab occiduo latere in Atlanticum exeũt, sed parua esse nihil prohibet, cũ tenues piscinæ naues tolerẽt. c Solo quàm uiris melior.] Tingitana enim admodũ fertilis est, eoq́ maxime latere, quo in Atlanticum inclinat, ob radiorũ Solis forte ex undis ad proximum litus reuerberationem: nã maritima uineis ob id commodissima esse notũ est, hinc quoq́ in Tingitana celebris Ampelusia. Peculiaris aũt cauillus est, Terras feraces, homines gignere desides, minimeq́ omniũ utiles ad militiam. Sicut in Arabia Eudæmone molles esse incolas ex rerum abundantia Strab. scribit. Qui libro ultimo Mauros dentiũ unguiũq́, & capillorũ studio deditos esse ait, magno mollitiei argumẽto. d Montes.] Hi in Abylam imminent Plinio. Mart. lib. 6. Nec plurimũ distant, inquit, septẽ montes, qui paritate cacuminis fratres sunt appellati, elephantorũ pleni. Meminit & Strabo, & Solinus. e Rusigada.] Rectius per c Rusicada scribitur: nam & Plinius Rusicaden nominat, in Numidia, fortassis ab hac aliam, quam infra quoq́ Mela ponit. Porrò in Africa cognomines frequenter ciuitates fuisse nemo ignorat. f Siga.] Hęc Syphacis eius, qui captus in fine secundi belli Punici, mortuusq́ publico funere Romę elatus est, regia fuit, authore Plinio, Strabone, cęteris. Plinius eam Cæsariensis prouinciæ primam facit. Mela Mauritaniæ ultimam, apertissimo indicio, eũ tractũ litoris, quem Cęsariensi prouincię multi tribuũt, Melam Numidię tribuisse, qui Mulucha Mauritaniã claudit. g Portus, cui Magno est cognomẽ.] Plin. 5. lib. portus, inquit, Magnus è spacio adpellatus. h Mulucha ille quẽ diximus.] Plinius amnis, inquit, Mulucha, Bocchi Masæsyliorumq́ finis. Strabo libro ultimo: Post Mauritaniã, inquit, est Masæsyliorum regio, à Molochat flumine (ita Mulucham nominat) initiũ sumẽs &c. ubi indicat trans flumen in ortũ Masæsylios esse, sicut Plinius. Intelligendum ergo Mulucham regnorum terminum fuisse, Bocchi quidem orientalem, Iugurthæ uerò occiduum, diuerso respectu: quemadmodum aliquando Rhenus Romani imperĳ ab ortu, & septẽtrione terminus fuit, rursum uerò Germanorum ab occasu, & meridie limes: ut quod mihi in ortũ prospi-

denti dextrum est, id tibi in occasum uerso sinistrũ fit. Sic Rubiconem ueteris Italiæ olim, & Togatæ Galliæ terminũ fuisse intelligimus. Vnde in Iugurthino Sallustius: Haud longe, inquit, à flumine Mulucha, quod Iugurthæ, Bocchiq; regnum disiungebat. Et alibi apud eundem Bocchus inquit: Ego flumen Mulucham, quod inter me, & Mycipsam fuit, nõ egrediar, neq; id Iugurtham intrare sinam. Patet uero ex Plinio; Cæsariensis partẽ citra Muluchã fuisse Boccho subditam, uerũ tunc cũ hic regnum administraret, Mauritaniæ tantũ nomine: longe enim postea Caligulæ, ut dixi, sæuitia in duas illa prouincias diuisa est. Dignum autẽ scitu, quod Plinius scribit capite primo libri quinti: Iubã Ptolemæi patrẽ primum omniũ utriq; Mauritaniæ imperasse. Sanè Boccho Iuba successit, Iubæ uero Strabonis tẽporibus Ptolemæus ex Antonij, & Cleopatræ filia superioris Iubæ cõiuge genitus, authore Strabon. Apud Soli. ergo Ptolemęi filius falsò legitur pro Ptolemæi pater. Reliqua de Mauritania li. 3. referemus.

Locus Solini.

NVMIDIA.

AB eo [a] Numidia ad ripas exposita fluminis [b] Ampsagæ, spacio quidem, quàm Mauritania [c] angustior est. Verum & culta magis, & [d] ditior. Vrbium quas habet, maximæ sunt [e] Cirta procul mari, nunc [f] Sittianorum colonia, quondam regum domus, Iubæ, & Syphacis, cum foret opulentissima: [g] Iol aliquando ignobilis, nunc quia Iubæ regia fuit, & quod Cæsarea

NVMIDIA.

NVmidia.] Appianus in historiæ suæ proœmio, Carthaginẽsibus, inquit, superiores sunt Nomadæ, quos Romani Numidas appellant, & regionem Numidiam. Hinc libro quinto Plinius, Numidę uero Nomades, à permutandis papilionibus, mapalia sua, hoc est, domus plaustris circumferentes. Vagabundis enim populationibus, ut in Sarmatia Hamaxobitę, errãtes, & rei pecuarię dediti, nomen hoc indepti sunt à Gręcis quib. νομεύω pasco significat. Vnde & à pari uitę ratione Scythicis gentibus id quoque nomen frequens est. De Numidis libro tertio Silius. Nulla domus, plaustris habitant, migrare per arua mos, atque errantes circumlectare penates. Et rursus ex Dionysio: Certi laris inscia gens est, Nũc in dumosas erumpunt denique rupes, Nunc quatiunt campos, nunc syluas inter oberrãt. Quod totum referendum ad illos existimo, qui longius à mari habitant, nã maritima Mauritanię cultiora, uberioraq; sunt, quod ipsum Ptolem. quoque tab. Africę prima indicat. Dignũ est memoratu, quod Liuius scribit libro quarto 3. Decados: Numidarum gentem ad pedestria bella rudem esse, equis tantum habilem.

Nomades.

b Ampsagę.] Plinius ab Ampsaga orditur Numidiam, & Metagonitin à promontorio Metagonio nominat, ad quod Ptolemęus, & Mela Africę minoris initium statuunt, magna diuersitate. Sed ut dixi, Cęsariensi prouincię Ptolemęus, & Plinius eum tractum tribuunt, quem Numidię Pomponius adscribit: cum apud omnes interim insitus ratione conueniat, nisi quod Cirtam illam celebrem supra Ampsagam in ortum Solis Plinius ponit: Mela uero citra in occasum. Non aũt sum nescius trãs Ampsagam nouã Numidiam Ptolemęo nominari, & in ea Cirtã uillam. De Ampsaga fluuio illic clarissimo nemo nescit. c Angustior.] Increscenti enim à faucibus Gaditanis pelago litora cedunt. d Ditior.] Strabo quoque libro ultimo terram, quę Carthaginem, & Masęsylios attingeret, florentiorem, & melius compositam fuisse scribit, uerum Punicis bellis, & Iugurthę motibus, insignibus oppidis dirutis, collabefactatam. e Cirta.] Hęc ex Sallustio nota est. Strabo libro ultimo, minutissimam fuisse ait, & optime structam Micypsę maximè opera; qui Gręcos in eam habitatum deduxit, & tantam effecit, ut decem equitum millia, & peditum uiginti emitteret. f Sittianorum.] In mediterraneo, Plinius inquit colonia Cirta Sittianorũ cognomine. Strabo Sanasi, & successorum regiam esse asserit. Fuit aliquando hęc mea sententia, ut Saitanorum, non Sittianorum legendum esse contenderem; Herodoto motus, qui libro secundo prefecturam in Aegypto Saitanam, & Saitanos reges potentissimos facit, ut inde Coloniam ductam esse diuinauerim. Sed ut minus quicquã asserã, Plinij facit authoritas. Non me preterit, esse quosdam, qui per Sittici coloniã apud Ptolemęum libro quarto Cirtã intelligant, & Sitticos Ptolemęo illos esse, quos Sittianos Pomponius, & Plinius nominet. g Iol.] Colonia Cęsarea, ante uocitatum Iol, Iubę regia, à diuo Claudio coloniæ iure donata eiusdem iussu deductis ueteranis. Plinius libro quinto, Strabo clarius libro ultimo, in hac ora ciuitatem fuisse nomine Iol, quã cũ Iuba Ptolemæi pater muniret, mutato nomine Cæsariã uocauit. Cęsarea dicta est igitur, non ob Claudiũ, cuius iussu Colonia facta est, sed in gratiam Augusti magis, cuius liberalitate, cũ post uictum patrẽ Iubã, Romę in triũpho ductus esset, mito in eo adpa-

Cirta.

Saitani.

Iol.

rente ingenio, restitutus est in regnum. Solinus scribit eam Bocchi prius regiã, post Iubę populi Romani indulgentia donatã. Hic est Iuba, cuius historia de rebus Libycis aliisq; aliquando extitit, Plinio frequenter citata. a Citra.] Versus occasum. Nam inter maximas eam positurus, oppida citeriora interim prætetijt, nũc ut minus nota enumerat. b Cartenna.] Nota illa sunt ex Plinio, & Strabone oppida, & Ptolemæus indicat. Quanquam Ampsæ, Laturi sinus, & Anci amnis, quod equidem sciam, unicè inter hos Pomponius meminit, nec mirum. Nam ut nemo unus omnia amplectitur, in illa præsertim locorum multitudine, ita nec omnes quidem eadem referunt, & obscura satis hęc oppida esse Pomponius testatur. Libet aũt hoc loco rursum monere studiosos lectores, ut tabulas frequenti in usu habeãt, & si quæ à Ptolemæo signata loca non sint, eo modo inserta loeẽt, quo in Catechesi demõstrauimus. Illud Solini de Icosio non omiserim: Hercule illac transeunte uiginti, qui à comitatu eius desciuerãt, locum delegisse, mœnia iecisse, ac ne quis imposito à se nomine priuatim gloriaretur, de numero cõdentium urbi nomen datũ, nam εἴκοσι uiginti significat.

uocitatur, illustris.[a] Citra hãc (nam in medio ferme litore sita est)[b] Cartenna, & Arsenaria sunt oppida, & Ampsa castellum, & Laturus sinus, & Sardabale fluuius. Vltra, monumentũ communere regię gentis. Deinde Icosium, & Vthisia urbes, effluẽtes inter eas Ancus, & Nabar, aliaq; quæ taceri nullum rerum famæúe dispendium est.[c] Interius & longe satis à litore (si fidem res capit) mirum admodum, spinę piscium, Muricum Ostreorumq; fragmẽta, saxa attrita (uti solent) fluctibus & non differentia, marinis infixæ cautibus anchoræ. Aliaq; huiusmodi signa atq; uestigia effusi olim usq; ad ea loca pelagi, in campis nihil alentib. esse, iuueniriq; narrantur.

Terra mutatur.

c Interius.] Terras mutari accessu recessu'ue maris perpetuo, ex Aristotele & Pontano docuimus. Quin & Plinius secundo libro, Ambraciæ portu accidisse scribit, ut mare decem millium passuum interuallo inde recesserit, in Pyreo uerò Atheniensium quinque millium passuum, & Ephesi quondam ędem Dianæ alluit. mare quoq;, Herodoto authore, supra Memphim fluxit adusque Aethiopum montana. Ouidius libro decimoquinto: Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima terra, Esse fretum, uidi factas ex ęquore terras, Et procul à pelago conchę iacuere marinæ, Et uetus inuenta est in montibus anchora summis. &c. Accedit prioribus libro ultimo Strabo, qui illam terrę portionẽ, quam inhabitãdam animantibus, ipsisq; in primis homini, extare natura uoluit, non semper eandem manere ait. Minime igitur, inquit, mirandum est, si quas terrę partes, quę nunc habitantur, olim mare occupabat: & quę nunc pelagus sunt, prius habitabantur. Nam quemadmodum de fontibus, alios desinere contingit, alios autem relaxari, flumina item & lacus, sic montes & campos par est inuicem commutari. hęc ille. Qui primo libro quoque Stratonem & Xanthum uetustissimos Physicos, tum & Eratosthenẽ asseruisse non obscure indicat, multis in locis Asię longe à mari lapidibus inhærentes conchulas, pectines, & testarum formas uisas. In Libya uero circa Hammonis templum duobus tribusq; stadiorum millibus à mari frequentibus in locis concharum, ostreorum, cheradumq;, id est cœni fractis ostreorum testulis mixti, magnam multitudinem cerni. In litore enim id templum olim stetit, ut libro ultimo idem author scribit. Quæ mehercule faciunt, ut fidem capere debeant, quę hic de interioribus Numidiæ locis scripsit Pomponius.

AFRICA MINOR.

Egio quæ ſequitur.]Zeugitanam Plinius nominat,quæ proprie Africa uocetur, & Solinus, à Zeugitano, inquit, pede omnis Africa incipit, ut à loco nomen ortum uideatur. A' Tuſca fluuio Plinius eam, Pomponius ab Ampſaga orditur, quemadmodum & Ptolemæus: quanquam ipſe quoque Plinius, Neſcio quomodo connſuens, capite quarto quinti libri ad hunc finem inquit: Africa à fluuio Ampſaga populos uigintiquinq; habet, qui Romano parent imperio,&c. Hic tractus omniũ, quos habet Libya frequentiſsimus celeberrimusq; eſt agris, oppidis, populis, & magnæ olim Romanorũ atq; Carthaginenſiũ uirtutis, monimentis uel maximè inſignis.

AFRICA MINOR.

Egio [a] quæ ſequitur, à promontorio [b] Metagonio ad aras Philenorum proprie nomen Africæ uſurpat. In ea ſunt oppida [c] Hippo regius, & Ruſicade, & [d] Tabraca. Deinde tria promontoria [e] Candidum, Apollinis, Mercurij, uaſtè proiecta in altum duos grandes ſinus efficiũt, Hipponenſem uocant proximũ ab Hippone Diarrhyto, quod litori eius appoſitũ eſt. In altero ſunt [f] caſtra Lęlia, caſtra Cornelia, flumen [g] Bragada. [h] Vtica & [i] Carthago,

b Metagonio.]Cõiectura eſt, id eſſe, in q̃ Collops magnus ponitur Ptolemæo libro 4. & tabulã Africæ ſecunda. Metagoniũ autẽ dictum, quod iuxta angulũ ſit, ab ortu nauigantibus. Inter hoc enim & Borion, quod parũ ultra Philenorum aras eſt, in ſqua frequẽter & in angulos flexa Africa eſt, duobus tamen promontorijs pręcipue extantibus, Mercurij ſcilicet ab occaſu, & Phycunte ab ortu, id quod & Solinus teſtatur, aliâs ad Cyrenaicam & Mauritanias admodum æqualis. inde Metagonitin, eam regionem quæ trans Ampſagam eſt, Plinius nominat. Solinus Africã ſcribit ſuo cingi angulo, quẽ illic facit uidelicet, ut Ptolemęus indicat. De Philenorum autẽ aris infra. c Hippo regius.] Hic Epiſcopatu inſignis eſt diui Auguſtini, qui ſe alioqui Tagaſtanũ fuiſſe, è Tagaſta Africę oppido libro Confeſsionũ ſecundo ſcripſit. Strabo libro ultimo utranq; Hipponẽ regiam nominat, niſi codex uitiatus eſt. Alterum autem Diarrhyton propter aquarum irrigua, Græcis dictum Plinius ait, quod paluſtri ſolo madet. Vtranque Silius uno uerſu libro tertio reddidit: Tum uaga, & antiquis dilectus regibus Hippo. uagam enim Diarrhytum nominat, quod paluſtri ſolo ſita ſit, quare terræmotibus frequentius infeſtatur. Nec perperam uagam dixit fœmineo, cum ſic æquè ut maſculino proferantur. Plinius cap. 34. ſexti libri, utraque inquit Hippo. Melius tamen Vagam oppidum intelligimus, quando & Vagenſem illic ciuitatem Plinius quinto libro ponit. Diarrhytus memorabilis eſt Delphini manſuetudine, ex hominis manu cibum capientis, cuius capite octauo libri noni Plinius meminit, & aliubi ſimia eius Solinus, utranq; Hipponem Græcos equites condidiſſe affirmans. d Tabraca.] Silius libro tertio Sabatram nominat: Sabatra rum Tyrium uulgus, &c. alijs Tabatra, quod minime mirum eſt. Barbara enim uocabula non modo inepta & aſpera, ſed etiam ineloquibilia, non ſemper eodem ſono utraque lingua efferri conſueuerunt, ut Hermolaus ſcribit. Vt inde credamus illa eſſe eiuſdem perſæpe gentis adeo uaria apud ſcriptores nomina. e Candidum.] Solinus promontorio, inquit, Apollinis Sardiniæ controuerſo, promontorio Mercurij procedente in frontem Sicanam, proinde extenta in duas prominentias, quarum altera promontorium Candidum dicitur, &c. Quo in loco Candidum poſt duo reliqua uerſus ortum ſtatuere uidetur: falſò certè. Nam Plinio cum Mela conuenit: poſt Metagonium enim ſtatim candidum eſt. Hinc Apollinis Ptolemęo quoque, inter quæ Hipponenſis eſt ſinus: poſt, inter hoc & Mercurij, quem Hermeam Ptolemæus uocat, ſinus alter Carthaginem ambiens. f Caſtra Lælia.] A' Lælio haud dubie, qui Pub. Cornel. Scipioni legatus, res in Africa tempore belli Punici ſecundi magnanimiter geſsit, ut inde Caſtra Lælia dictum eſſe locum propè Carthaginẽ uerisſimile ſit, ſicut Cornelia aliubi à Pub. Cornelio Scipione Africano. g Bragada.] Vticam prærerlabens, ut ſcribit Strabo. Hic eſt Bragada, ad cuius ripam Attilius Regulus Imperator, bello Punico primo, ingentis magnitudinis ſerpentem machinis bellicis confecit, multa ſuorum militum clade, cuius poſtea corium Romam tranſlatum 120. pedum longitudinem habuiſſe, memoriæ proditum eſt, ut Polybius libro priori de bello Punico primo ſcripſit, & libro quarto Oro. Gellius itẽ aliiq;, quos prætereo. h Vtica.] Hęc ſecundum Carthaginem facile prima hoc litore habita eſt: Nam Carthag. diruta, metropolis illa fuit, & receptaculũ Romanorum ad res in Lybia gerendas, authore Strabone libro ultimo. i Carthago.] De qua recte Salluſtius ait, ſatius eſſe ſilere, quàm pauca dicere. Tanta

Metagonium.

Duplex Hippo.

Silius.

Solini incuria.

Serpens ad Bragadam.

Carthago.

enim eius potētia fuit, ut authore Polybio & Strabone, tota Africa cultiore potiretur. In Hispania uero ab Herculis colūnis adusq; Pyrēos mōtes maximis ciuitatib. imperauerit. Variante tandē fortuna, adeò defecit, ut, ea diruta, circumiacēs regio prouincia facta fuerit, & Masinissæ qui ob uirtutem & amicitiā plurimū Romanis curæ fuit, cōmissa à Po. Ro. Græci eam Carchedonem nominārunt. Adrianus autem imperator Adrianopolim, & ridiculè perditissimus Imperator Commodus, quemadmodum scribit Lampridius, Alexandriam Commodianam Togatā.

ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ. Illa fato Catonis insignis: hæc [b] suo, nūc populi Romani [c] colonia, olim imperij eius pertinax [d] æmula: iā quidem iterum opulenta, etiam nunc tam priorum excidio rerum, quàm ope [e] præsentium clarior. [f] Hadrumentū, Leptis, Clupea, Abrotonum, Taphræ, Neapolis, hinc ad Syrtim adiacent, ut inter ignobilia celeberrimæ. [g] Syrti sinus est centum ferè millia passuum, [h] qua mare accipit patens, trecenta qua cingitur. Verum importuosus atque [i] atrox, & ob

Meminit eius urbis multis alicubi Iustinus, & in floridis Apuleius. a A' Phœnicibus.] Carthaginē, inquit in Libyco Appian9, in Lybia Phœnices cōdidere, annis quinquaginta ante Ilij captiuitatē, conditores fuerunt Xorus & Carchedon. Sicut autē Romani & ipsi Carthaginenses existimār, Dido mulier è Tyro profecta, cuius uirū Pygmalion urbis Tyrān9 clàm interemisset, somnio monita, collectis ijs quib. Pygmalionis sæuitia inuisa fuerat, pecunijsq; in unum congestis in Lybiam enauigauit, & eo loci ubi nunc Carthago sita est, consedit. hæc ille. Hinc Carthaginenses Cadmeos & Sidonios Silius nominat, ut libro primo: Gens Cadmea super regno certamina mouit. & alibi: Sidonij fregere duces, &c. Vticam autem Catonis obitu memorabilē, ut antiquiorem idem commendat libro tertio: Prisca situ, ueteresq; ante arces condita Byrsæ. Notissimus est Maronis de Carthagine locus. Situm eius Polybius libro primo primi belli punici descripsit.
b Suo.] proprio, nam ex eo quod diruta est, sempiternum nomen habet. Magnæ enim ciuitates, dum pereunt, calamitate non minus quàm fortunæ splendore memorabiles fiunt.
c Colonia.] Solinus scribit, Carthaginē à C. Graccho colonis Italicis datam, & Iunoniam appellatam. Demum (ait) in claritate secundæ Carthaginis, interiectis centum & duobus annis. M. Antonio, & P. Dolobella Coss. enituit, alterum post urbem Romam terrarum decus. Strabo libro ultimo, instauratam fuisse à diuo Cæsare ait, eo ferè tempore quo idem & Corinthū colonis dedit. Ideoq; C. Plinius libro quinto, Colonia, inquit, Carthago magnæ in uestigijs Carthaginis. d Aemula.] quandoquidem stimulos dedit æmula uirtus. Nisi quis æmulam, id est insidiatricem accipere mauult. e Præsentium.] rerum, quas denuo obtinuit. Hinc libro sexto Martia. Carthaginem inclytam prius armis, nunc felicitare reuerendam ait. Supra Carth. tractus Byzantius in meridiem expanditur, quem Libophœnices Plinio & Ptolemæo authoribus habitant, adeo fertilis, ut cum centesima fruge agricolæ fœnus illic terra reddat. f Hadrumentum.] De his oppidis nihil non notum, sed aduertendum tamen est duplicem Leptim esse, minorem, quæ Sarrana cognominatur à Sarranis Phœniciæ. Silius libro tertio: Sabatra tum Tyrium uulgus, Sarranaq; Lepris. Sallustius duæ sunt Syrtes inter quas Leptis, unde Leptitani. Altera trans Syrtim minorem sita iuxta Oeam oppidum, Magnæ cognomen habet, illam Neapolim dici existimant. Nisi quis Sarranæ cognomentum etiam Magnæ esse credere uelit. Sed aliam in eo litore eius nomine Ptole. & Mela locant, cognominem illi, quæ trans minorem Syrtim est ad Cyniphem amnem Plinio. Illud non prætererim, Abrotonum & Taphram trans Syrtim minorem in ortum, à Plin. & Ptol. poni cōtra Melam, qui in minorem inclinare ait. De Clupea, quæ & Clypea dicitur, Plinius quoq; & libro tertio Ptolemæus. Hermolaus Clypeam & Aspidem idem oppidum Græcis esse alicubi adnotauit, cui & Solinus accedit, & Silij uersus suffragatur libro tertio: In Clypei speciem curuatis turribus Aspis. Ptolemæus diuersa oppida facit, & aliā quoq; ad Syrtim maiorē Aspida statuit. g Syrti.] Plinius libro quinto eam centū mill. pass. aditu, 300. aūt millia passuum ambitu patescere scribit, cōformiter cum Pomponio h Qua mare accipit.] Hoc est secundū id spatiū accipiendū, quo mare ab extimo litore in interiorem angulum admittit. i Atrox.] Hinc Sil. 1. Infidæ litora Syrtis appellat ob incertam prænauigantiū salutē. & libro quinto: Infidaq; litora nautis. Item tertio libro: Nos tulit ad superos perfundens sidera Syrtis. Sallustius in Iugurthino, Duo, inquit, sunt sinus propè in extrema Africa, impares magnitudine, pares tamen natura, quarum proxima terris perlata sunt, cæterum uti sors tulit alta, alia tempestate uadosa, nam ubi mare magnum esse, & sæuire uentis cœpit, limum arenamq; & saxa ingentia fluctus trahunt, ita facies locorum cum uentis simul mutatur. Plinius 100. capite secundi libri, æstum Syrtium cœlo magis quàm tempestatibus

Lepis.

tibus

tibus tribuens, diuersimodè sæuire eas, ob disparem syderum exortum putat: quod an ita sit, alius operæ fuerit quærere. Polybius libri primi Punici belli secundo, C. Seruilium, & Gn. Sempronium iuxta Meningen Lotophagorum insulam, classe in uado hæsisse scribit, magno periculo, propterea quod eam maris refluxus in arido destituisset, mox ab unda redeunte sublatam, eoq; modo periculum euasisse Sempronium. Melæ cum Plinio & Polybio conuenit. à Plinio ipse quoque Solinus est, qui Syrtes inaccessas uadosum, & reciprocum mare efficere

uadorū frequentiū breuia, magisq; etiā ob alternos motus pelagi affluētis, & refluentis infestus. Sup hūc ingēs palus amnē [a] Tritona recipit, ipsa Tritonis, unde & Mineruę cognomē inditū est, ut incolę arbitrant̄, ibi genitę, faciūtq; ei fabulę aliquā fidē, quod quem natalē eius putāt, ludicris uirginum inter se decertantiū celebrant. Vltra est [b] Oea oppidū, & [c] Cyniphs fluuius p uberrima arua decidēs. Tū Leptis altera, & Syrtis nomine atq; [d] ingenio par priori, cæterum [e] altero ferè spa-

ait: cuius sali defectus, uel incrementa haud promptū sit deprehēdere. Ita incertis motibus nunc in breuia residit dorsuosa, nunc æstibus inundatur inquietis, &c. Quibus significat, m. re tam augmento, & decremento periculum afferre, quàm arenarū cumulis, quibus æstu sæuiētis maris re ipsa fit, ut uadosus locus fiat, qui prius altus erat. Hinc Maro: In breuia & Syrtes urget miserabile uisu, Illiditq; uadis, &c. Hinc à συρέω, quod traho significat, dictas uolunt. Rufus ex Dionysio: Late trahit æquora Syrtis, Infidumq; rati pelagus furit. Perquam digna scitu de Syrtibus scribit lib. ultimo Strabo. De ijsdem doctissime libro nono Lucanus. a Tritona.] Amnis & lacus Plinius meminit quarto capite quinti libri. Herodotus quarto libro in palude insulam esse ait, ubi uestigia sint euidentia, Iasonem aliquando in his locis fuisse: Amnis ipse in Syrtim minorem egreditur Ptolemæo. Alij alijs in locis paludem hanc statuerunt, ut belle Plin. obseruauit. Ad illam primum apparuisse Palladem uetustas credidit, atque inde Tritonia dicta autore ante alios Festo. Palus autem Callimacho Pallantias postea, ut Plinius refert. Silius libro nono: Et pallas Libycis Tritonidis ædita lymphis. Idem tertio libro: Hinc qui stagna colunt Tritonidos alta paludis, Qua uirgo (ut fama est) bellatrix inclyta lympha, Inuento primam Libyen perfudit oliuo. Quanquam sint qui Tritoniam à capite dictam existiment, quod è Iouis nata sit uertice, τριτὼ enim Bœoti caput uocant. Sed id quoque fabulosum. Melæ Luca. accinit libro nono his uersibus: Hanc & Pallas amat, patrio quod uertice nata, Terrarū primam Libyen (nam proxima cœlo est, Quod probat ipse calor) tetigit, stagniq; quieta Vultus uidit aqua, posuitq; in margine plantas. Et se dilecta Tritonida dixit ab unda. b Oea.] Hęc una est ex tribus, quę à numero tripolim illā Africanā fecerūt, Solinus Achei inquit, tripolim lingua sua signāt, de triū urbiū numero, Oeæ, Taphræ, Leptis magnę, &c. sic enim legendū est. Quidam Abrotonū adnumerarunt, cōtra ueterum exemplariū fidē; De Oea Ptolemęus, & Silius tertio libro: Oeaq; Trinacrios Afris permixta colonos. Taphrā iuxta Leptim Plinius locat, & Ptolemæus qui eam degenere uocabulo Taphrurā nominat libro quarto, & tabula Africæ secunda. Leptin magnam nemo ignorat. Ptolemæus libro quarto eam Neapolin dici existimat, sicut libro ultimo Strabo, & pariter Eustathius, uerum aliam omnino illic à Lepti Neapolin Plinius facit, cuius libro quinto hæc uerba sunt: Oppida Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna, &c. De hac Lucanus libro nono: Nam quicquid puluere sicco Separat ardentem tepida Berenicida Lepti, Ignorat frondes, &c. Quo in loco Berenicidem Cyrenaicæ excursum nominauit, à Berenice illarum una, quæ Pentapolin illic faciunt, in Borio promontorio sita Ptolemæo: ad quam Lethon amnis inferna, ut putant, inundatione prorūpens, de quo Plin. Solinus, Strabo, & libro nono Lucanus. Distat autē à Berenice Lepris magna, Syrti intermedia. u. millibus passuū Plinio. in hæc diuertisse, obsecro, molestia ne sit. c Cyniphs.] Per Macas fluit, authore Herodoto libro quarto, circa eum ager pascuus & pecoris abundans. Vnde tertio Georgicorum Virg. Cyniphij tondent Hirci. Et Cyniphij ipsa gens. Silius libro quinto. Cyniphiæq; globos dubitarem irrumpere turmæ. & libro tertio: Tū primum castris Phœnicū tendere ritu Cyniphij didicere Macę, squallentia barba, Ora uiris humerosq; tegūt uelamine capri Setigero, panda manus est armata Catera. d Ingenio.] natura. e Altero spatio.] hoc est dimidio spatij prioris Syrtis, qua mare intromittit, & qua ambitur, amplior. hic enim loquendi modus Melæ peculiaris est: ut si minoris Syrtis spatium, & aditus, & ambitus, in ęqualia diuiseris, maiorem Syrtim exuperare hāc altero spatio, hoc est altera parte spatij, utriusq; mensuræ, minoris Syrtis intelligas. Plinius capite quarto quinti libri: Syrtis, inquit, maior circuitu centū uiginti quinq; millium passuum, aditu aūt trecenta tredecim millia habet. Vbi excessus quidem est, sed non altero spatio. Strabo libro ultimo longe à Plinio in spatij mensura

Pallas Tritonia.

Locus Solini.

Cyniphs.

Syrtium magnitudo.

mensura est alius: dubiũ an scriptorũ uaria sententia, an potius incuria librariorum adeò diuersa numerorũ ratio, non hoc tantũ loco, subsultet: Straboni tamẽ cũ Plinio cõuenit minoris Syrtis aditũ minus pandi, ambitũ tractiorem esse, quàm in Syrti maiori. Aditus enim Syrtis minoris. 600. stadiorum est, ambitus. 1500. E regione uero Syrtis maioris aditus. 1600. stadiorũ, ambitus. 930. stadiorũ tantũ. Straboni pari modo, & Plinio diuersa mensuræ ratio est. Cęterum quo magis Melæ accedã, Ptolemæus facit, qui Syrtim alterã omnib. modis maiorẽ esse scribit.

tio, qua dehiscit, quaq; flexũ agit, amplior. Eius promontorium est [a] Borion, abeoq; incipiẽs ora, quã [b] Lotophagi tenuisse dicũt, usq; ad [c] Phycũta (& id promontoriũ est) importuoso litore pertinax. [d] Arę ipsę nomẽ ex Philenis fratribus traxere, qui contra Cyrenaicos missi Carthagine ad derimendũ [e] conditione bellũ diu iam de finibus, & cum magnis amborum cladib. gestũ: postquã in eo [f] quod conuenerat, [g] non manebatur, ut ubi legati cõcurrerẽt, certo tẽpore utrinq; dimissi ibi termini statuerent: [h] pacti de integro, ut quicquid [i] citra esset, [k] popularib. cederet: mirũ, & memoria dignissimũ facinus, hic se uiuos obrui pertulerunt.

a Borion.] Plin. Promontoriũ, quod maiorẽ includit Borion appellatur, &c. Sitũ est in acie lateris orientalis, ubi Syrtim maiorẽ finit, ut li. 4. Ptolemęus ait, nomen ab aqlone id litus infestante datũ est. Soli. Borion, inquit, promontoriũ, quod aquilone ceditur, Græci aduenæ sic uocauerunt. b Lotophagi.] Plinius quinto libro Lotophagorũ orã citra Boriõ in intimo sinu Syrtis maioris statuit. Ptol. inter duas Syrtes ortũ uersus ad Cyniphẽ fluuiũ. Herod. 4. libro ad minorẽ Syrtim ferè, & Gindanes illos, quorum uxores adeo se Venere iactãt, locat. Horũ nulli cũ Mela cõuenit, trans Borion orã eorum statuẽtis. Strabo certe libro ultimo, ad minorem Syrtim, & insulam eius insignẽ, cui nomen est Meninx, Lotophagos habitasse, argumentũ esse ait monimenta quædam, & Vlyssis aram, & Loton arborem suauissimi fructus, à quo his nomen datum est, in ea copiosam, Quã Plinius quoq; ab Eratosthene Lotophagiten dictam esse ait. Illius sentẽtiæ Silius illo uersiculo suffragatur libro tertio: Neritia Meninge satus, &c. ubi de Coaspe Afro, Neritiam insulam cognominat, ob Vlyssis in ea memoriam, qui Ithacam patriam habuit, in qua mons Neritos nèmorosus, & altus Homero ponitur lib. Odyssęę nono. Hospitalissimos, & appulsis mites fuisse constat, atq; inde tanta eorum laus. Nam, ut Strabo ex Eratosthene retulit, in his litoribus cõmunis Barbarorũ mos est hospites pellendi. De his Silius libro tertio: Spectati castris, quos succo nobilis arbor, Et dulci pascit Lotos nimis hospita bacca. Nimis hospitã dixit, quòd uescentes adeo eius dulcedine capiantur, ut terrã non nisi inuiti deserant. Hinc illa Odyss. libro nono Homeri de socijs Vlyssis fabula. De Loto arbore Plinius li. 13. permultis meminit. c Phycunta.] Plinius quinto libro: Promontoriũ, inquit, Phycus per Creticũ mare excurrit distans. 350. mill. passuũ à Tenaro Laconiæ promontorio. Ptol. Phycis, inquit, promontoriũ, & castellũ degenere puto uocabulo. Nã Phycus phycuntis, ut Cerasus cerasuntis inflexio est: nomen à procellis, & spumo ęstuantis pelagi sortitum. Grӕci φυκόεντα spumosum ęstu locũ nominant. Illic terræ in pelagus imminentes aquilonibus admodum obnoxiæ sunt. Ea de re bene Pomp. importuoso id promontoriũ litore pertinax esse ait. Quin & Strabo: Phycuntem præter reliquam Libyæ oram in aquilonem expositum esse scribit libro ultimo. Solinus quoq; Cyrenas à fronte sæuum, & importuosum mare habere asserit. d Arę ipsæ.] Historiam explicat pari elegantia Valerius in quinto libro de his, qui in patriam pij fuerunt. & in belli Iugurthini historia Sallustius. e Conditione.] Nam cum utrinque attriti essent, ueriti ne uictos, & uincentes alienus hostis opportune inuaderet, per inducias sponsionem faciunt, ut certo die legati domo proficiscerentur, & quo in loco inter se obuij fuissent, ibi communis utriusq; populi finis haberetur. Sallustius. f Quod conuenerat.] Concordi pacto stabat, & decretum erat. g Non manebatur.] Cyrenæi enim pactum rescindendũ existimabant, quod dolo rem agi intellexissent, ut Val. indicat. At Sal. incertum sibi esse scribit dolo ne, an iusta causa contigerit, ut priores fuerint Carthaginenses. Melę cum Val. conuenit. h Pacti.] Cyrenenses qui se dolo pręuersos suspicabantur. i Citra.] Longe enim ultra destinatos Cyrenẽsibus limites excesserant. k Popularibus.] Hoc est utriusq; ciuitatis plebeis, & conciuibus. Quod si Carthaginẽses admisissent, perennis de terminis etiamnum lis fuisset. Viui ergo sepulti sunt, & se, uitamq; suam reipublicæ condonauerunt, ut totus Carthaginẽsibus ager ab apprehenso incursu limite cederet. Vnde eo in loco Arę fratribus à Carthaginensibus cõsecratę, & priuati honores domi instituti. Apud aras autem Africę finem Ptolemęus, Strabo alij faciunt. Eum quoq; locum Aegyptum uersus finem imperij Carthaginenses habuerunt, authore Sallustio.

Lotophagi.

CYRENAICA.

Iam regionem, quam Cyrenaicæ Plinius, Strabo, Pomponius, Solinus, alij'que tribuunt, Ptolemæus in Pentapolitanam & Marmaricā partitus est. Nihil hic quidem esset diuersus iam dictis, qui Pentapolin & Marmaridas in Cyrenaica locant, si Marmaricam à Cyrenaica non separasset. Ager illic fertilis: uiri, qui habitant, idonei rebus magnis, & percelebris famæ olim. Mare importuosum, & raræ stationis, ut Strabo scribit, qui alibi Ptolemæos reges, qui Cyrenaicam renuere, adeo quondam polluisse ait, ut eam ab Aegypto, Cyproq́; separarint: Romanos autē, qui postea successerūt, prouinciam Aegyptū iudicantes, in ijsdē eam finibus seruasse. Herodotus libro quarto Cyrenaicæ tres plagas tribuit, dignas admiratione, quod in prima, quæ maritima est, maturi fructus primum metuntur, uindemianturq́. Loca enim maritima maturos fructus citius alijs edere solere, iam notum est ex Physicis, ob radiorum uidelicet multimodam reflexionem. Secunda plaga, quæ in colles uergit, fructus sequenti tempore mature exhibet. Tertia autem quæ in montana inclinat, postremam sibi messem uendicat: quód tardissime illic terræ concredita maturescant. Hoc autem modo fit, ut ad menses octo recentium frugum apud illos copia existat. Quod argumentum fuerit haudquaquam leue eius sententiæ, quam Astronomię periti prodiderunt, quatuor anni tempora, quæ quinto capite quarti Hexaëmeron Ambrosius elegātissime describit, quouis anni tempore simul quidem esse, cæterum nulli loco simul, sed alternis uicibus obtingere. *Cyrenaica.*

CYRENAICA.

Inde ad [a] Catabathmon Cyrenaica prouincia est, in eaq́; sunt [b] Hammonis oraculum fidei inclytæ, & fons, quem Solis appellant, & [c] rupes quędā Austro sacra. Hęc cum hominum manu attingit, ille immodicus exurgit, arenasq́; quasi maria

a Catabathmon.] Salustius in Iugurth. Aegyptum à Catabathmo secerni scribit. Plinius quinto capite libri quinti, oppidum illic eius nominis, & uallem repente conuexam nominat: unde uocabulo est origo. Gręcis κατάβασις descēsus est, quem alio nomine καταβαθμόν nomināt. Catabathmon autem, non Catabathinon legendum Hermolaus eleganter, ut solet, & indubie uerè in Plinianis annotamentis docuit: nanq́; est in Aegyptum id latus deuexum. Quare uerè Herodotus editissimam Africæ maritimæ regionem Cyrenaicam esse libro quarto scripsit in fine. Rursum Iosephus libro belli Iudaici. 2. Alexandriæ finitimam Aegyptum profundam appellauit. *Catabathmos.*

b Hammonis oraculum.] Supra Cyrenen in meridiem loca sunt, frequenter habitata quidem, & abunde fertilia, uerum uastis solitudinibus undiq́; secreta. Regiones huiusmodi Abases ab Aegyptijs uocari Strabo ait libro ultimo. Inter has Hammonia est aliquot olim urbibus insignis: & delubro Iouis maxime, quod ab Aegyptio Danao positum fuisse Diodo. scribit, diuersum alicubi referente Lactantio Placido. Regio ipsa in latū longumq́; stadia circiter quinquaginta patet: multis amnibus, & potu salubribus aquis irrigatur: & arborum omnis generis, maximè, quę fructus gignāt, referta est. Aëris clementiam, qualis propemodum solet esse uerno tempore, habet: cumq́; finitima omnia intolerandis æstibus caleant, locus hic solus temperie sua degentes ibi mirificè recreat. Ipsius Dei simulacrū ex smaragdis alijsq́; gemmis coagmentatum extitit, ab octoginta olim sacerdotibus aurea naui, humeris circunlatum, magna uirginum & matronarum Pæanas canentium comitante turba. Author lib. 17. Diodo. Scribunt plura admodū, inter historicos Herodotus libro quarto, Arrianus libro de uita rebusq́; Alexand. tertio. Apud Strabonem multa sunt lectu haud quaquam indigna libro ultimo, qui suo tempore oraculū hoc omnino defecisse scribit. Ex poëtis, Lucanus nono libro, Silius Italicus libro tertio. Inter anhelantes Garamantas corniger Hammon, Fatidico pandit uenientia secula luco. *Iupiter Hammon.*

c Rupes.] Plinius. 47. capite secundi: Quin & in Cyrenaica, inquit, prouincia rupes quædam Austro traditur sacra, quam profanū sit attrectari hominis manu, confestim Austro inuoluente arenas. Sallustius author est, in his locis uento exorto, & arenam humo excitante, haud secus atq́; in mari tēpestate homines retineri solere. Hinc Solinus inter Syrtes quamuis in terra pergentibus, iter Syrtibus destinari ait. Nam arenarum cumuli uento agitati faciem mutant, & quemadmodū in mari nunc aggere sublimia sunt, quę prius ualle residebant, nunc alio in loco profunda uallibus, quę prius excelsa erant, ita, ut procellæ, arenæ agitantur, Syrtimq́; faciunt terrestrem, paris cum illis æquoreis periculi: parum enim refert, undis ne an arena quis obruatur. In terris autem huiusce periculum flabra faciunt sęuientiū uentorum, in mari solę terræ. nam si residerent, quę illic uadosa sunt, nullæ essent Syrtes, & è medio pelago adnauigantes, citra offensam appellerent. Illud non prætererim, Cambysis exercitum in Aethiopia iuxta Prennam oppidum totum uento excitatis arenis obrutum, quod Strabo libro ultimo testatur. Herodotus quoq́; libro quarto Psyllos *Rupes miranda naturæ.* *Syrtes etiam in terra.*

ueterem admodum Africæ gentem, cum in Austrum profecti essent, cumulis arenarum opertos misere perijsse scribit. Miror autẽ Gellium lib. 16. hoc inter fabulosa æstimare potuisse, cũ historica fide nihil dissimile Strabo pdiderit, & multis de locis C. Pli. author cũ primis grauis, paria memoret: uelut lib. secundi 47. capite de Dalmatiæ specu, in quẽ deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini similis emicet procella. Quod & apud nos in proximis Alpibus Abbatis cellę (ita pagus Heluetiorũ uocatur) ingẽti, & altissime demisso specu fieri obseruauimus. Verũ talium fortasse causam uerisimilẽ quis retulerit? Maiora alibi mirabiliora'q; extãt. Quorũ haud aliud causæ possit afferre

agẽs sic sæuit, ut æquor fluctibus. [a] Fõs media nocte feruet, mox & paulatim tepescẽs fit luce frigi-

mortalium quispiam, q̃ diffusæ (ut Plin. uerbis utar) per omne naturæ subinde aliter atque aliter numen erumpens. Iam in Heluetia, propè Lucernam ueterem, & percelebrem urbem, mons est præaltus, quem ob fragosam asperitatem, & præcipitem altitudinem, etiamnũ uernacula lingua Fractum cognominant, alienæ linguæ durante uestigio Fracmont. Infra cuius æditissimum uerticem lacus est, Pilati cognomento, angustus admodum, & palus uerius q̃ lacus, in quem de industria iniecta maximas tempestates ciere, & omnia undis opplere aiunt: quæ uerò casu incidant, nihil irritare eum, tanquam planè humano sensu culpa carere, quod casu sit, intelligat. Capit res fidem, quod pacatum irritare ausos, mox fuisse capite plexos, ob illatam accolis calamitatem, oppidani referunt. Ego anno superiore cum mense Augusto Lucernam uenissem lacus uisendi gratia, à doctissimo, & uerè ingenuis morib. prædito Ioanne Xylotecto Canonico Lucernate, humanissime exceptus, & in ipsum postridie montem eductus sum, comitantibus nos Osualdo Myconio, erudito, & pleno ingenui candoris homine, & Conrado Grebelio Tigurino Grebeliæ meæ fratre spectatissimæ indolis adolescente. Ac prima quidem luce oppidum egressi, in mediam ferè montis altitudinẽ, equis difficili s.nè, nec admodum trita uia uehebamur: mox equitandi amplius cum copia non esset, iumentis in proxima pascua dimissis, & conducto, qui nos anteiret, pastore, baculis nixi, reliquum altitudinis pedites arctissima semita, quaq; non cuiuis iter fuerit, per ingentes hinc & inde rupium anfractus scandendo exuperauimus. Demumq; non sine sudore ad paludis marginem peruentum est. Mons ipse, cætera ferè pręceps, eo in loco pascuus est, & ingenti sese ambitu in speciem orbis inclinans ualle profunda residet, ipso in meditullio lacum sustinet, tenui tantũ iunco uestitum, & horrida iuxta clausum sylua: quodq; solum adeunti religionem incutiat, alto undique silentio septum. Nullus in eum riuus influit, nullus exit, aqua nigricans, phlegethontæa, & plusquam palustris immota iacet: nec uenti facile torpentem excierint. Austro enim & Zephyro reliqua montis pars altissime assurgens late obducitur, ab Euro & Aquilone loci profunditas, & quam dixi, densa sylua tuetur. Mirum autem hybernis eum niuibus non crescere, nec rursum æstiuis contrahi caloribus, deside aqua perpetuo (ut ferunt) tenore suos sese intra limites continente. Illud retulerim, nos in ascensu, à pastore illo, qui ducebat, tantum non iurisiurandi sacramento adactos fuisse, ne quid importunius tentaremus uiso lacu, aut nequid inijceremus. Capitis ille sui aleam ludi aiebat, iterum iterumq; modestiam, atq; etiam silentium tanquam ad sacra perduceret, expostulans. Qua re ut ueteri loci famæ quicquam tribuerem, non parum, fateor, commotus fui. Quanquã fabulosum esse constat, quod de Pilato quidam somniarunt, cerni eum quotannis in lacu, uidelicet Iudicis habitu, nec annum superuiuere posse, qui uiderint, magna uanitate. Hęc enim mortalium leuitas est, ut locis naturæ numine aliquo insignibus fabularum præstigias adnectãt: & interim natura, nescio quomodo comparatum, ut non difficile credant, qui audiunt, religionis ui quadã ad hoc ipsum nos alliciente, & in hanc etiam credulitatem rerum nouarum adeunte cupiditate. Porrò uerum sit nec ne, quod de memorato lacus ingenio constans accolarũ fama circumfert, ne nunc quidẽ dixerim, cum experiri mihi nõ licuerit: ac ne si licuerit quidem, id facere sine magno discrimine potuissem. Sed pleraq; tamen omnia ut recipiam, multorũ experientia, & autoritate deprehensa, cõfirmataq; naturæ miracula omnib. propè in partib. eius insignia monent ut interim nõ referam, cum mihi loci Genium uisum esse, qui in loco præsertim tam ædito, haud difficile natæ de se famæ respondere posset. Adeo enim excelsus mons est, ut a prima luce ad lacum uidendum mox ad summum montis uerticem egressi, & citra morã longo descensu ad equos reuersi, occasu iam solis cum noctis principio urbẽ ingressi fuerimus, duabus plurimùm horis ad cibum medio in monte capiendũ insumptis. a Fons.] Solis: Solis dictus, quod eius per cardines motu, calore & algore uariatur. Meminere Diodorus, Arrianus, & Herodotus ubi supra. Ouid. lib. transformatorum. 15. Medio tua corniger Hammon, Vnda die gelida est, ortuq; obituq; calescit. Hermolaus duos fontes huiusce ingenij illis in locis esse credidit, Plinij authoritate motus, qui secundo lib. Iouis, inquit, Hãmonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. Et paulo pòst, in Troglodytis, inquit, fons Solis appellatur dulcis, & circa meridiem maximè frigidus, mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore atque amaritudine infestatur. Hoc Pomp. ad Hammonis fontẽ retulit. Cæterum ut ex Plinio duos intel-

Lacus Lucernanus miræ naturæ.

Ioannes Xilotectus.

Osualdus Myconius.

Conradus Grebelius.

Lacus Pilati.

Fons Solis.

dus: tunc ut sol surgit ita frigidior, subinde per meridiem maxime riget: sumit deinde tepores iterū, & prima nocte calidus, atque ut ille procedit, ita calidior: rursus cum est media, perferuet. In litore promontoria sunt [a] Zephyrion, & Naustathmos, portus [b] Paraetonius. Vrbes, [c] Hesperia, Apollonia, Ptolemais, Arsinoe: atque unde terris nomen est, ipsa [d] Cyrene. Catabathmos uallis deuexa in Ægyptū, finit Africam. [e] Orae sic habitãtur, ad nostrum maxime ritum [f] moratis cultoribus, nisi quòd quidam [g] linguis

duos intelligamus propè necesse est. Solinus enim alterum fontem ad Debrim esse ait Garamantum oppidum, quos Hammonijs & Troglodytis proximos esse cōstat, alterum ad Hammonis templum locat. Silius tertio libro: Stat fano uicina, nouum & memorabile, lympha, Quae nascente die, quae deficiēte tepescit, Quaque riget, medium cum sol ascendit olympum, Atque eadem rursus nocturnis feruet in umbris. Lucretius libro sexto: Est apud Hammonis fanum fons luce diurna Frigidus, & calidus nocturno tempore fertur. Cuius rationē reddit, quòd multa ignis semina terrae iuxta inclusa, noctu, stringēte frigore, compingantur, fontemque calefaciant, quae, die exorto, per solis lucem iterū terra calefacta in pristina latibula diffundant. Inde illa de eodem in Meteoris Pōta. retulit: Causa quidem uel certa subest: nam frigora noctis Intus alūt ignes, nocte & uapor aestuat intus, Vnde fluunt calidi noctis per tempora riui: Luce autem cum sol terras populatur, & ardēs Exhalat uis, tum uenae recreantur hiãtes, Vnde redit gelidus sua per uestigia torrens. a Zephyriō.] Strabo libro ultimo preclara esse loca Zephyrium & Naustathmon ait: illud à uento, in quem prospicit, hoc à nauium statione nomen sortitum est. Graeci ναύσταθμον nauale nominant. Titus Liuius libro quartae Decados. 7 alterum Phoceae in Asia portum Naustathmon à re ipsa appellatum ait, quia ingentem uim nauium capiat. Est & aliud Zephyrium Plinio in extima Italia, à quo Locri iuxta habitãtes Epizephyrij dicti sunt. b Paraetonius.] Hic ingens est & ad. 40. stadiorum amplitudinem expansus, Strabone authore libro ultimo. Etymum uocabuli apud Hermolaum lege cap. 5. quinti libri Plinij. Ibidem oppidum eiusdem nominis est, ab alijs Hammonia dictum eidem Strabon. Lucanus Syrtés Paraetonias uocat libro tertio: Vsque Paraetonias Eoa ad littora Syrtes. Silius libro tertio: Perque Paraetoniae celebratū littora Syrtis. c Hesperia.] Ideo ita dicta, quòd iuxta eam in luco sacro Hesperidum horti fuisse crediti sunt, ut Plinius indicat: aliâs Berenice dicitur una potissimarum urbium Cyrenaicae pentapolis: Arsinoë aliquãdo Teuchira dicta Straboni & Ammiano: Ptolemais autem Barce, à qua Barcei, ut libro quarto Herodotus. d Cyrene.] Haec omniū clarissima est, & quae regioni circumiacenti nomen dare uisa. Strabo libro ultimo à Theraeis Graecis cōditam esse scribit, qui ex Laconica profecti Theram insulam prius coluerint, hinc in continente Cyrenen aedificauerint. Idem octauo libro, ubi de Minyis, Eorum, inquit, nonnulli duce Thera Antesionis filio nauigantes, ad insulam inter Cyrenas Cretamque sitam peruenerunt. Eam prius Calliston, hoc est, pulcherrimam, posterius autem Theram uocauere, authore Callimacho: ubi post Cyrenen Theram metropolin aedificauerūt eiusdem cum insula nominis. Hactenus Strabo. Ex horum uero numero Battus quidā fuit, qui Cyrenes condendae fuit author: quod alibi idem Strabo indicat. Inde Battiadas Cyrenēses Silius nominauit libro tertio: Necnon Cyrene Pelopeij stirpe nepotis Battiadas paruos, fidei stimulauit in arma. Idem secūdo libro: Et iniquo sole calentes Battiadas. & Battiades Callimachus dictus est paulo ante citatus à Strabone, Elegiorum scriptor: qui primi belli Punici tempore apud Ptolemaeum Alexãdriae regem clarus extitit, Gellio. Cyrenenses Theraeos colonos Tibullus dixit ad Messalam: Nec fera Theraeo tellus possessa colono. &c. Multa Straboni consentanea Herodotus refert in Melpomene. Cyrenen equorum nutricem esse, & optimos fructus ferre Strabo ait. hinc ex Dionysio Polemon: Necnon Cyrene clarorum mater equorum, Vrbis Amyclaeae Battus quam condidit olim. Hoc ipsum uero Dionysium à Pindaro mutuatū esse Raphaël adnotauit libro duodecimo. Ex Cyrene uiri clarissimi oriundi, quorum libro ultimo meminit Strabo. Solinus Cyrenen ab ipso Batto Olympiade quinta & quadragesima, rege Martio res Romanas tenēte, conditam esse scribit. At ultra Olympiaden quadragesimam non durasse Martiū Eusebius in Chronicis indicat. Itaque suspicor, in temporum supputatione erratum apud alterutrum. Quod ad Cyrenas attinet, quarta Olympiade conditam à Batto alicubi Eusebius scribit, Romulo & Remo iam adolescentibus: alicubi diuersum confirmat, ita tamen, ut nusquam sibi cum Solini supputatione conueniat. e Orae.] ut ab Herculeis columnis descriptae sunt, secūdum litora nostri maris. f Moratis cultoribus.] Nam quo longius à litore illic absunt, eo magis inhumani & feri, adeo ut, qui sunt intimi, non moribus tantum, sed uoce etiam & ipsa effigie ab hominis natura recedant g Linguis.] Nil mirum in tanta, tamque diuersae

Duo Solis fontes ad Cyrenaicam.

Zephyrium.

Ναύσταθμος.

Portus Paraetonius.

Hesperia.

Cyrene.

Locus Solini.

Afrorũ v. ſiglo.

originis gentium uaſtitate. a Patrios.] Vt longa eos conſuetudo uenerabiles fecit. Herod. ſcribit in quatto libro, ſolem eos, & lunam, tum Tritonẽ, & Neptunum, & Mineruam paſsim uenerari. b Proximis.] Remotius paulo à mari habitãtibus. c Nullæ urbes.] Tota enim Africa, ſi aut Aſiæ, aut Europæ conferas, urbiũ eſt inops. d Mapalia. Eadem & magalia dicuntur. Virgilius Aenei. primo: miratur molem Aeneas magalia quõdam. ubi Seruius, Magar, inquit, lingua Punica uillam ſignificat: cæterum magaria, ſiue magalia Pœni

differunt, & cultu deorum, quos[a] patrios ſeruant, ac patrio more uenerantur. [b] Proximis[c] nullæ quidẽ urbes ſtant, tamen domicilia ſunt, quæ[d] mapalia appellantur: uictus aſper, & mũdicijs carens: primores[e] ſagis uelantur: uulgus beſtiarum, pecudumq́ pellibus: [f] humi quies, epulæq́ capiuntur. Vaſa ligno fiunt, aut cortice: potus eſt lac, ſuccusq́ baccarum: cibus eſt caro plurimùm ferina: nam[g] gregibus, (quia id ſolum optimum eſt) quoad poteſt, parcitur. Interiores etiam incultiùs ſequuntur[h] uagi pecora, utq́ à pabulo ducta ſunt, ita ſe ac tuguria ſua promouent, atq; ubi dies deficit, ibi noctem agunt: quãquam in familias paſsim, & [i] ſine lege diſperſi, nihil in commune conſultant, tamen, quòd ſingulis aliquot [k] ſimul coniuges, & plures ob id liberi agnatiq́ ſunt, nuſquã pauci degunt. Ex his, qui ultra deſerta eſſe memorãtur, [l] Atlantes [m] ſolẽ execrãtur, & dũ oritur, & dum occidit, ut ipſis agriſq́ peſtiferũ: nomina ſinguli nõ habent, [n] nõ ueſcũtur animalibus, neq; illis

Afrorum feritas.

multi caſas agreſtes, & furnorum perſimiles ſua lingua nominant, quę eædem & mapalia dicuntur, ut Maro Georgic. tertio: Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua uerſu Proſequar, & raris habitata mapalia tectis? e Sagis.] Veſtibus ex uillo craſſiore textis, qualibus uetuſti in re militari frequẽter uſi ſunt, & hodie utũtur ad arcendam cœli iniuriã noſtrates. Eo ueſtitu plebs Hungarica, & Sarmatica peculiariter utitur: quin & è lino aſperiore facta conſtat: qualium uſus hodie apud Germanos, Rhetos, ac non ita pridem apud Heluetios in caſtris fuit, uillo linóue intertexto, contra quoſlibet ictus, ut pro lorica, pro thorace fuerit leui armatura muniendis. Durat adhuc nomen, & uulgus Schagũ, ſiue rudiùs apud nos Schaggen uocant, plane ſagum intelligẽtes. M. Cicero Philipp. 6. Saga ſumi dixi placere, in quo omnes acrius, grauiusq; incumberent, ad ulciſcendas reipub. iniurias. Indicat autem hoc ipſo Pomp. quãta apud feros homines cultus negligentia ſit. f Humi.] Id hodie Turcę merentes aſſolẽt, cũ lõgis itineribus feſsi, eos ſibi ad quietẽ campos deligũt, quos nox permittit. Cæterum epulas humi capere, uel Heroẽs olim cõſueuerunt. Vnde illud extat Vergilij: Fuſiq; per herbã implẽtur ueteris Bacchi. &c. Et Homerus odyſſeæ tertio, Telemachũ ſuper mollibus ſtratis pellibus ſedentem, iuxta maris litus in Neſtoris conuiuiũ receptũ ſcribit. g Gregibus.] Nomades enim ſunt, & totã in grege ſubſtantiã habent, ut alij multi olim: nam & Latinis uetuſtis unicæ in bello diuitiæ fuerãt. Hinc Seruius omne patrimoniũ apud maiores peculium dictũ eſſe ait, à pecoribus, quibus eorum cõſtabat uniuerſa ſubſtantia: nec ſine cauſa in uetuſtiſsimis nummis ſignũ ouis, ſuis, bouiſq; apparuit: niſi falſa ſunt, quæ in Valerij Publicolæ uita Plutarchus ſcribit. h Vagi.] Id graphice Maro in tertio Georg. deſcripſit. i Sine lege.] More primorũ mortaliũ, qui in agris paſsim beſtiarũ more uagabantur, & ſibi uictu ferino uitã propagabant, ut Cic. ait libro de inuentione primo. k Simul cõiuges.] Vt & Parthis fuerunt, mira eos ad id titillante libidine, qui tamẽ nulla delicta grauius adulterijs uindicarint. eã ob rẽ non cõuiuijs tantũ coniuges ſuas arcuerunt Parthi, uerumetiam omni uirorũ conſpectu illis interdixerunt, ut Cœlius Rhodiginus libro antiquarũ lectionum quintodecimo adnotauit, uir in tempore ætatis noſtrę doctiſsimus. l Atlantes.] Plin. capite octauo quinti libri ex Põponio: Atlãtes inquit, degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus: nam neq; nominũ ullorũ inter eos appellatio eſt, & ſolẽ orientẽ occidẽtemq; dira imprecatione cõtuentur, ut exitialẽ hominibus agriſq;, neq; inſomnia uiſunt, qualia reliq mortales. Propè idẽ referũt Solinus, & lib. 6. Capella, ut Arianũ, & Herodotũ prętereã. m Solẽ execrãtur.] Dũ ipſis eſt circa uerticẽ: nã tũc ob morã intolerãdo æſtu afficit. n Non ueſcũtur animalibus.] Nõ gentiũ tantũ, ſed etiã ſapientiũ ueterũ hic ritus fuit, ut ab animalibus ueſcẽdis abſtinerẽt. Sic Brachmanes, & Samanei Indorũ gymnoſophiſtę, quos præter reliquã tẽperãtiã, & ſanctimoniam animalibus abſtinere ſolitos Chæremõ olim tradidit Stoicę diſciplinę lectator, ut Porphirius adnotauit de ſacerdotibus Aegyptijs ſapiẽtię ſtudio deditis, in eãdẽ ſentẽtiã referẽs.

Parthorum in cõiuges ſeueritas.

Brachmanes.

Aegyptij.

Pythagoræ

Pythagoræi infustum esse dicebant, animal occidere, à quo illud Ouidij emanauit libro Met. 15. Quid meruere boues animal sine fraude doloq;, haud enim aliena omnino à natura nostra hæc esse aiebant, propterea mansuetudinem & clementiam erga feras tanquam humanitatis & misericordiæ specimen meditati sunt. Mosaica quoq; lex ciborum delectum, & uetitæ carnis nomenclaturam habebat, Euangelij candore & Apostolica traditione illa omnia respuente. Etiam si sint hodie, qui rem in primis magnam, & quam plebs mirari debeat, præstare sibi carnium abstinētia uidentur. Preclarus ille gētium doctor Paulus. 4. capite prioris ad Timotheum epistolæ

in quiete, qualia cæteris mortalibus, [a] uisere dat.

manifeste tradit, non admodum candidè de fide sentire, qui à cibis abstinere iubeant, quos Deus creauit ad sumendum cum gratiarum actione fidelibus. Quicquid enim, inquit, creauit Deus, bonum est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione sumitur. Omnia enim, ut idem ad Titum scribit, pura sunt puris. Rursum 14. capite ad Romanos, eos, qui quibuslibet non uescuntur, infirmari in fide indicans, admittendos quidem magis, quàm disceptatione premendos pręcipit, maximè si id cum gratiarum actione faciant: cęterum infirmos tanquam Iudaismi reliquijs quibusdam faretur. Alius autem ait, qui infirmus est, holeribus uescitur. a Visere datur.] Plinius ultimo cap. libri decimi: Quidam uerò nunquam somniant, quibus mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somniorum ait. Quod si non somniant Atlantes, consequens est, ut spiritus in eis phātasticus, quo minus imagines seu formas rerum sensibilium ab exterioribus sensibus in apprehēsiuas uirtutes, quę intus sunt, delegatas suo modo moueat, à spissis nimijsq; uaporibus in cerebrum ascendentibus, & ad cranei concauum repulsis, pari semper tenore prohibeatur, quod reuera dignū admiratione fuerit, cum Themistius tamen Aristotelis interpretum clarissimus, nō dubitet corporis naturā, & temperamentū pro ętatis, aut affectionis alicuius mutatione uariari. Si igitur in iuuentute non somniassent, uerisimile erat propter mutatam affectionem atq; ętatem ita futurum, ut in senectute somnia uiderent: aut si senes ab insomnijs prohiberentur, fuisse tamē, ut uel iuuenes somniarint. Nisi communis huius affectionis penuriam ad solis ęstū referre libet, adeo intensum & pestiferum illis, ut, qui perferunt, execrari eum nō desinant. Fieri enim potest, ut ex uehementi resolutione, subtile, quod in corporibus est, diffluat, & in auram euapotet: quod uerò spissum crudumq; est, intus resideat, & ad interiora reuerso calore, pręsertim post pastū, affatim fumet: præterea digerentis uirtutis uigore propter perpetuā caloris dilatationem atque euaporationem, incocti uapores cerebrum animalis uirtutis sedem obtuant, idq; efficiant, ut formæ illę rerum externarum singulorum sensuum allatę ministerio, manare à phantasmate siue organo formarum, & placido profluere motu nequeant, quę res somniū tamen consentanea Peripateticorum traditione gignere solet. De quo quoniam referendi data occasio est, placuit, ut paucis, carptimq;, & ut quęq; necessaria scitu incidissent, in medium afferremus. Principio, constat animam potissimam entelechiam esse, ut Aristotelés tradit, organici corporis, hoc est, pręcipuam perfectionem & uitalem formam, quę in corpore mira quadam naturæ solertia effigiato, non aliter quàm prudens in regno suo princeps, ad quęuis ordine agenda euigilar. Intus enim forisq; circunspecta sola omnium & cōsiliorum, & negociorum decreta dispensat. Huic in omni animali spiritus adherescit laborum socius, & industriæ comes: quem Peripatetici ferè corpus subtile & aërium esse dixerunt. Alij cū Heraclito medium inter aërem & aquam. Albertus noster euaporationem ait, quę ab humiditate naturalis cibi assurgat, suscitante eam calore naturali, cuius principium & fons cor est, depurante uerò atq; digerente calore naturali, quem omnium ait defecatissimum & subtilissimum esse. Hic autem spiritus instrumētum est animę ad omnes operationes eius destinatum, uitę & omnium uirtutum animę uehiculum ab Auicenna dictus, per omnia manans à corde, sensuum instrumenta, aliterq; atq; aliter sese ad proximas uires accingens, prout in aliud aliudq; organū uirtutem deferat. Lucidus uerò transparensq;, ac planè ęthetea conditione, cum bene habet, quemadmodum tradit Synesius: sicut hebes terrenusq; fieri solet, cum habet male, & uiolenta affectionis cuiuspiam inuasione deformatur. Calidus autē cum sit, & cum calore uirtutes ad instrumenta deferat, fit, ut, suopte ingenio prouocante calore, à corporis meditullio ad extrema expandatur, ut operationis perfectionem in omnibus organis coadiuuet: quia uerò subtilis est, & calliditate genuina summos aperit corporis poros, diffluere illac, & propter substantię suę tenuitatem frequenter euaporare solet. Cuius rei euidens argumentum est, quod magno sudore, & grauiori paulo corporis fatigatione lassi debilitamur, non alia magis causa, quàm propter spirituum & caloris naturalis resolutionem. Porrò & sensuum usu spiritum, qui uehit, prosterni contingit, ac longo in opere sensationis deteri: nec rarò, quemadmodum Albertus tradit, ita consumi, ut nisi ad interiora, ipsumq; fontem, qui cor est, regressus uices quasdam quietis obiret, seq; recuperatis uiribus reficeret, periclitari animal, uitaq; destitui contingeret. Adeo nihil est in opere naturę, quod non exemplo dictum noctiumque aliquas uices feriatum uelit, ut libro decimoseptimo Plinius ait. Debilitato

Pythagorei. Mosaica lex. Paulus. Atlantes non somniant. Themistius. Coniectura. Anima Entelechia corporis. Spiritus animæ comes. Nota. Sententia.

taro igitur ſpiritu,organa infrigidantur,poris contractioribus,& abit ad interiora etiam à fri-
giditate repulſus ille,quo facto languere organum,ſuaq́; deſiitui uirtute,ſimul & operatione
incipit:quanquam interim perfectum,animatumq́; eſſe nõ deſinit,mox fumis ſubortis, & au
Lucretius. geſcente frigiditate ſopor obrepit,atq; ut Lucretius libro quarto ait: Senſus abit mutatis mo
tibus alte. Et quoniã non eſt,quaſi quod ſuffulciat artus, Debile fit corpus,languescũt omnia
mẽbra,Brachia, palpebræq; cadũt,popliteſq; cubanti. Hoc ipſum eſt,quod ſomnũ uocamus
per quem ſenſibus exterioribus, quotquot ſunt,& uirtuti, quã in illis animalem Phyſici uo-
cant,tantiſper uacatio datur ab opere,donec ſpiritibus ad ſontem regreſsis uires ad repeten-
dum laborem,& fatigationem ſuſtinendam auctiores fiant. In illa autem leni, & ſuaui quie-
te,præter ſpirituum conſortationem,illud etiam commodum ineſt, quod uegetabilis uirtu-
Somnus. tis partes eq mirifice iuuantur. Quemadmodum enim ſomnus ligamentum eſt animalis uir-
tutis exterioris,ita naturalis eum interioris,& omnino digeſtiuę incrementum efficere dici-
Vigilia. mus. Rurſum ſicut uigilia ad extima corporis calor cum ſpiritu expanditur, ita per ſom-
Somnus quid? num in intima colligitur. Ea de re C. Plin. capite ultimo libri decimi, Somnum nil aliud eſſe
ait, quàm animi in medium ſeſe receſſum. Abeſſe enim uidetur animus,cum uacuis organis
uitalis agitatio deeſt: rurſum adeſſe, cum ſuo in organo uirtus excubans in ſtatiuis manet
Zeno. obeundarum ſenſationum. Zeno autem Stoicę ſectæ magiſter,quemadmodum libro ſecun-
do de diuinatione Cicero tradit,ipſum dormire non aliud eſſe aiebat,quàm contrahi animũ,
& quaſi labi,atque concidere. Porrò naturalem eſſe, atq; ineuitabilem affectionem hanc, ipſa
uitæ cæterorum animalium ratio probat, talem quietis, & uigiliarum uiciſsitudinem ſer-
uans,non libidine prouocatam, nec ſanè conſulto admiſſam, ſed naturæ tantum, cui illa pa-
Ariſtotelis de ſomno pulchrum. rent,tenore. Dignum uerò ſcitu eſt, quod Ariſtoteles libri de Generatione animalium quin-
ti,primo capite tradit: Somnum talem ſua natura uideri, ut uiuendi, & non uiuendi interli-
minium ſit:ut neque omnino ſit,qui dormit, neq; omnino nõ ſit. Viuitur enim potiſsimum
Ouidius. uigilia,ut ait,propter ſenſum. Ea de re commode Ouidius: Stulte quid eſt ſomnus,gelidæ ni-
Plinius. ſi mortis imago? Et in pręfatione hiſtorię ſuę Plinius: Profecto uita uigilia eſt,inquit. In homi
Somnũ multa uariant. ne autem principe animali multa inſunt, quę ſomnum mirifice uariant. Nam crapulæ uſus,
quo ſæpius,quoq; profundius dormias,efficit,ebrietate rariſsime ſomnum detrectante. Ieiu-
nium autem ſæpe admittit, ſępe etiam repellit. Pręterea & repulſam pati ab homine, dum
non admittitur ſomnus,didicit: quando ipſe uiderim,qui ludendi cupidine tranſuerſum ra-
pti,tertiam uix noctem quieti dederint: adeo eſt naturæ etiam blandimentis iniqua, auri ſa-
cra fames. Interim & ſponte ſuſceptæ fatigationes,& affectuum ratio, quo minus conſtans in
homine ſomni tenor exiſtat, efficiunt. Communis autem & confeſſa diuerſitas in ętate, re-
gione,complexione, & conſuetudine eſt, ita ut indubium tamen eſſe debeat, dormiendum
eſſe homini,etiam in ſumma quiete animi,ſimulq; corporis cõſtituto, ne perpetua fatigatio-
ne reſolui ſpiritum,& ut dixi,natiuum calorem conſternari contingat. Scimus enim iam ſom
num uigorem eſſe, & confortationem ſenſus ſpiritualis, hoc eſt, interioris, & uinculum ſen-
ſus corporalis: ſicut è regione uigilia corporales ſenſus in actione exiſtunt, & uigore uitali,
cum debilitate ſenſus ſpiritualis. Quod quomodo intelligi debeat, Magnus ille Albertus li-
bro de ſomno,& uigilia priore docet. Atque hucuſque quidem de ſomno breuiſsime. Nunc
Somnium quid? de ſomnio uideamus. SOMNIVM in uniuerſum uocamus,quod dormientibus nobis re-
rum ſimulacris quibuſdam apparere conſueuit,quibus noſcendis uigilare, & res ipſas coràm
Lucretius. ſentire uidemur,ut libro quarto Lucretius: In ſomnis eadem plerunq; uidemur obire, Cauſi-
dici cauſas agere,& componere leges,Induperatores pugnare,ac prælia obire,Nautę contra-
ctum cum uentis degere bellum. Rem plerunq; autem ſomniare nos intelligimus, non raro
ratiocinamur,& quę latebant,in ſomnio diſcimus: pręterea & moneri nonnunquã uidemur,
itemq; edoceri de futuris: rurſum coràm intueri,quæ pòſt nobis obueniunt, quæ quanquam
multiſariam contingunt,& à Macrobio aliiſq; in multa genera diſtributa ſunt,ſomnia tamen
eſſe in genere conſtat: ſicut ſomniare dicuntur,quibus hæc in quiete apparent. Libuit autem
Inſomnium. hoc loco libare quędam de illo,quod inſomnium Macrobius uocat,ſomnium propriè Peri-
pateticis dicto,quid ſit,& quomodo fiat: cum conſtet frequentiſsime fieri, ut cætera quoque
id genus qualia ſint,& quibus animę in uirtutib. oboriantur,notiora eſſe queant: uideo enim
Macrobium diſcrimina,& euentus horum diligenter quidem explicuiſſe: cæterum originem
non adeo attigiſſe,rem perinde digniſsimam ſcitu,atque illa eſt,quam prodidit. Quis enim
nouiſſe nolit,quid illud ſit, unde manet,quò abeat? quod,quieſcentibus nobis,efficaciſsimo
impulſu, & admirabili commotione ſcænam quandam uerſatilem uariarum rerum edit, &
perſonatis imaginibus iucundam interim comœdiam, interim tragicam mœſtitiam exhi-
bet, ubi theatrum ſit inter orbis ſpectacula, cum uarietate, & artificio, tum copia ornatuque
Somnium ſcenæ comparatur. uiſendum: ubi plerunq; prodire in proſcęnium ſolent, quorum ne nomina quidem extent,
quæq; fuiſſe, fieriúe, aut futuræ eſſe nequeant. De quibus longo ſermone ediſſerens Albertus
Germanus uir excellentis in omni philoſophia doctrinę libro de ſomno, & uigilia ſecundo,
Somnium ait,nõ aliud eſſe,quàm motum phãtaſticum in organis ſentiendi factum, dictum
Somnium quid? autem,quòd in ſomno fiat. Hæc enim affectio non niſi dormientibus accidere poteſt. Quod

ut expli-

ut explicatissimè reddatur, paulo altius, pro nostra uirili summam de uirtutibus animæ repe
temus. Multiplex animarum gradus est: quędam enim uegetabilem naturam fouent, eamq́;
solam, uelut plantarum animæ. Quædam sensum pręstant, atque id rursum multiplici
differentia. Cæterum quæ minimum, sensum tamen tactus, quo sine nullum animal degit, ut
proprium retinent. Nam animatū quidem dixeris corpus aliquod, quod sensu caret: animal
aūt esse sine sensu impossibile est. In imperfectioribus autē imperfectiora omnia sunt: quem-
admodum in his agilior, & promptior actio est, quę ad altiora natura efformauit. Hos uiuen
tium gradus, siue hæc malumus animarum discrimina dicere, admirabilium parens operum
natura peperit, & ille ante omnia naturæ architectator, cui, id quod sunt, cūcta debent, cuius
consilia scrutari uelle furor est, & summa impietas credere fortuitò facta, quæ is in principio
æternis consilijs ductus fecit. Nobis autem quoniam animalium historia incidit, de somnio
dicturis, de his potissimum intelligemus in transcursu, quæ in uirtutū auctiore numero per-
fectiorem obtinent sui generis locum, quorum cum supremum absolutissimumq́; sit homo,
cuius animæ & igneus uigor est, &, ut Maro dicit, cœlestis origo, de hominis somnio, quemad
modū & de somno antea, maxime referemus. Aristoteles igitur libro de anima tertio, quum
intellectum in homine à principio dixisset esse tanquam tabulam deletilem, in qua nihil de-
pictū est, satis indicauit omnis cognitionis nostræ, quam in carne agētes habere de rebus pos
sumus, à sensibus oriri, & palimpsęston illū desuper artubus nostris immissum, his primum
formarum modulis pingi, quos sensorijs extimis à cōspicuis corporibus desumptis, interior
animæ uis hauserit. Quanquā enim permulta cognita sunt à nobis, quorum nullū in sentien
di principijs fuit, occasione tamen sensuum illa comprehensa esse indubium est. Proinde pr̨ę-
clarus Academię alumnus Synesius, cuius de somnijs à Marsilio Ficino Latinus factus liber
extat, modum præcipiendi per phantasma, id est, formæ apparitionē siue speciem, antiquio-
ris propriæq́; inspectionis nostræ munus esse ait. Nec temere libro de diuinatione secūdo M.
Cicero scribit, nullam speciem sine impulsu imaginis cogitari posse. Intelligentias nanq́; sine
phantasmate edere non solemus, nisi forte ad breue quispiam immaterialem (ita Synesius uo
cat) attigerit speciem, quod uirtute eius intellectus, quē Peripatetici agentem nominant, con
tingit. Idem, phantasma supergredi, non minus arduum esse ait, quàm beatum. Hinc illud in-
oleuisse apud Platonicos arbitror, ut animam in somno quodam degere dicerent, etiam uigi
lia concitatum, id quod Porphirius non uno in loco tradit: propterea quod seorsum, &, quæ
uerè sibi propria est, uirtute cernere, atque intueri nihil queat, quàm diu intra istud ueneficijs
deliburum carnis habitaculum delitescat. Ad quem locum attinere mihi uidentur portæ il-
læ imperscrutabilium somniorum ex decimo nono Odysseæ Homeri, & sexto Aeneid. Ma-
ronis, à Macrobio libro de somno Scipionis primo indicatæ: quarum una animalem in ho-
mine apprehensionem significet, fallacem nimirum, & scientię ignaram, maxime dormien-
tium, altera intellectualem referat, quæ altius quidem, cęterum haud unquā sine sensibilis for
mę, dum sic est, adminiculo cognoscere solent. In hauriēdis autem simulacris rerum, & typis,
decem pręcipuis uirtutibus anima tanquam instrumentis utitur: quarum exteriores quinq́;
sunt sensibilium corporum, ut pręsentium speciminibus affectę, quas ministras, & ostiarias
communis sensus, de quo mox dicemus, Synesius uocat. Reliquę quinque in interioribus or-
ganis sitę sunt, & simulacris rerum non ab ipsis primum rebus, sed ab extimis sensibus de-
sumptis conspicuę fiunt. Sunt autem hę, uirtus communis sensus, imaginatiua recentiori-
bus dicta, cui coniuncta ęstimatiua sit, mox phantasia, demum memoria: quę licet diuersis
apud multos nominibus censeantur, ordine tamen, quo diximus, propè omnes ab omnibus
intelliguntur. Synesius interiores ab extimis eo ipso discernit, quod sensus, quia per instru-
menta fiat palàm proposita, maximè sit animalis, & hominibus cum brutis non commu-
nis tantum, sed longe etiam inferior. Virtutem autem interiorem, quoniam sine medio se-
gregato fiat, propiorem animæ, & diuiniorem esse ait. Cuius hoc argumentum est, quòd uir-
tutes illę interiores ab Alberto apprehensiuę dictę, quanto longius à primis sensibus ab-
sunt, tanto sunt in recipiendis, censendisq́; formis efficaciores, magis magisq́; aliquid de po-
testate, & perfectionis gradu adijcientes, etiam si re ipsa non differunt, & apprehendendi mo
do magis, quàm essentia secernuntur. Communis ergo sensus in anteriori capitis parte resi-
det, & extimorum sensuum, quorum, teste Alberto, origo est, affectiones colligit, discer-
nens inter eas, ac planè dinoscens, uelut asperum ab albo, sonorum ab austero, illiusmo-
diq́; distinctorum sensuum alia: quod ipsum nullus priuatorum potest. Singula enim sin-
gulis obiecta sunt, queis, ut proprijs mouentur. Sunt quidem & communia, uelut numerus,
unitas, motus, quies, figura, magnitudo, in uniuersum ferè ab his sensibilia, inter quę exti-
mus tamē sensus discernere, & dijudicare nequeat. Propterea communem sensum uelut cen-
trum esse in circulo Albertus ait: à quo sitis lineæ ad circumferentiam, ita uirtutes in extimos
sensus abeāt, rursumq́; redeant ab illis, à palam expositis sensibus hausta. Ideoq́; à Synesio ue-
rè sensus sensuum appellatur. Imaginatiua, simulacra, & typos rerum forinsecus oblatarū re-
tinet, quibus per harum absentiam moueri nihil minus, atque agitari solet. Hoc etiam sensu
cōmuni diuinior, quòd hic in actione esse nequeat, nisi pręsentib. rebus, quarū formæ statim
extimis

Multiplex animarum gradus.

Origo animarum.

Hominis animæ.

Anima recenter indita palimpsęstos quidam est. Synesius.

Anima nostra semper in somno est.

Somnij portæ.

Virtutes animæ decem.

Nota.

Sensus communis.

Imaginatiua.

Phantasia unde dicta. extimis sensorijs apprehensæ in eo, uehente spiritu conueniant. Auicennæ interpres phantasiam uocat, communi nomine cum illa, quæ propriè talis est: nec mirũ, quando Græci phantasma ἀπὸ τ̃ φαίνειν, quod apparere significat, nominent, & in his uirtutibus non possint apparere imagines. Nulla enim interiorum uirtutum, quæ organis claudatur sine formis, quas species alij uocant, natiuam actionem efficere potest. Geminum enim est, inquit, Magnus Albertus, animę per imagines corporales cognoscere, quicquid cognoscit. Nihil autem necesse idem author existimat, ut imaginationis organum ab eo, quod sensus cõmunis est, aliud esse

Aestimatiua. credamus, tãtum diuersam hanc ab illa uirtute uirtutẽ esse intelligamus. Aestimariua, quanquam diuersam tradunt ab imaginaria, non penitus tamen ab ea separatur: quod æstimare nemo possit, nisi imaginetur. Hæc autẽ uirtus in apprehendẽda forma sensibili eximio quodam delectu rationem quandam præscribit utilis, inutilis, noxij, salutaris, commodi, incommodi: cuius affectionis comitem esse amorem odiumue necesse est: rursum & insectationem, & fugam, gaudium & tristitiam, quę ex hac apprehensionis ratione nascuntur. Atque hęc prima quidem interiorum uirturum est, quæ seipsa in forma uel simulacro elicit, id quod nullo primorum sensuum deprehendi potuit, manifesto maioris perfectionis indicio. Huius orga-

Phantasia. num idem esse existimatur cũ imaginarię organo, aut saltem propinquum. Phantasia rerum formas perinde atque à cognitione siue æstimatiua receptæ sunt, accipit: mox tanquam ratiocinans confert cum intentione, ut uocant, commodi incommodiq́ue, noxij, salutaris. Decernit etiam, & certam in sententiam, quod nulli priorum dabatur, pedibus uadit. Cuius orga-

Memoria. num Auicenna medium cerebri uentriculum facit. Postrema harum memoria est, earum in-

Quæ uirtutes somnia præstent. tentionum & cogitationum, quę sensibili specie comprehendi nequeunt, ferè promptuariũ, & ut plerique omnes uocant, thesaurus quidam. Ex his omnibus tres sunt, in quibus id, quod propriè somnium dicitur, locũ habet, Imaginaria scilicet, ęstimatiua, & phantastica: quas hoc ipso conuenire Albertus ait, quod à formis tantum singularum rerum, quæ sensualis cognitionis principia sint, afficiuntur: hoc autem diuersas, quod apprehẽdendi ratio in eis alia atque alia existit. In uniuersum autem rationali uirtuti coniunctas uelut in homine pręstantiores diuinioresq́ue esse constat, in quo solo plerunque non percepta sensibus, è memorię thesauro profecta apparere in somno solent, cum rationis & iudicij secerniculo, & omnino omnib. his,

Quę propriè insomnia. quibus uigilans ad opus sese uitale accingit. Cæterũ non propriè insomnia ista fuerint, quod fallacia non sint, maxime si ita affecti sese somniare intelligant. Somnium enim reuera instrumentorum est formarum sensibilium: &, ut Alberti uerbis utar, sensibilis partis affectio, rationis interim discerniculo consopito, quo durante dinoscenteq́ue fieri non posset, ut cum res coràm cernere, itemq́ue interesse negocijs uideamur, & non simus tamen: hoc modo decipi nos

Themistius. falsa persuasione contingeret. Doctissime ergo Themistius cum somniũ definiret, uisum esse dixit, quod secundum quietem occurrit, quoties uis, quę iudicat, obligata desertaq́ue est langore corporis: porrò non omne quod occurrit in somno, insomnium esse, nisi ea rationis pars,

Nota. quę iudicat, possessa omnis obuolutaq́ue sit. Hoc autem sentiendi genus, quod sopitis organis extimorum sensuum fieri in quiete uidemus, sacratius esse Synesius ait omni alio, quod eo ipso Dijs quoque monentibus aut prędicantibus, aut etiam simpliciter consulentibus nonnunquam approximemus. His hactenus expositis, ut somni proximam causam explicemus, annotãdum, quod à simulacris rerum, quę in interiorib. organis asseruãtur, morus & agitatio-

Formæ rerũ non tam uigilantes q̃ dormiẽtes mouẽt. nes non tam in uigilantibus, cum cogitatur, quàm etiam in somniantibus, cũ dormitur, fieri solent. Cuius hãc Albertus causam reddit, quod in uigilantibus undiquaque exteriores sensus afficiuntur, & quemadmodum apes obuolantes undique conquisitam mellis materiam in al-

Similitudo. uearia deportant, ita illi sine intermissione rerum forinsecus obiectarum formulas desumen-

Somnium quomodo fiat. tes, indefessum perficiunt comparãdę cognitionis ministerium. Quod dum fit, ne intellectus quidem à conferendo & secernendo, pauloq́ue altius ęstimando quietus manere potest. Noctu autem siue hora quietis, quando (ut Albertus ait) organa sensuum frigus claudit, & ab extrario tumultu fortissimarum passionum, quæ à forinsecus obiectis sensibilibus fiunt, sensoria uocant, propter somnum, qui horum est ligamentum, calore, spiritu, & uirtute ad interiora reuersis, sopito itidem iudicio, morus phantasmatum tanquam in alto spectantis theatri silentio è formali seu imaginatiua non aliter, quàm è scæna in proscenium egressæ, uectore spiritu, quem animalem Albertus uocat, manifesta se agitatione prodere solent. Formarũ au-

Duo imaginum promptuaria. rem seu imaginum, quas ciere intus anima solet, duo promptuaria esse libro naturalium sexto Auicenna tradit, thesauros formarum reuocans: alterum intentionum, hoc est, abstractarum, & remotiorum à primis sensibus cognitionum, quarum receptaculum memoria sit: Alterum formarum à sensibus profectarũ, quarũ cella promptuaria imaginatiua existat, quam Auicennæ interpres formalem uocauit, à formis scilicet forinsecus aduenientibus, quas hæc

Promptuarium phantasmatum propriè somnia edit. uirtus, ut dixi, retinet. Synesius paucis in intellectum & animam distribuit, quod illi intentionum & formarum uirtutibus ambiunt. At uero quoniam constat plurima fieri somnia, quorum repente obliuiscamur, existimat Albertus ea, quę propriè insomnia sint, non è memoria nimirum persępe sopita, sed ex imaginariua, siue phãtastica principium sui motus ha-

Somnii definitio. bere, ut somnium sit non aliud, quàm motus formarũ siue simulacrorũ sensibiliũ ex phantasmate, ad

ſmate, ad interna principia neruorum ſenſus exterioris expanſus, deferente eas ſpiritu, quem phantaſticum Syneſius uocat, communiſsimum ſenſorium eſſe eum, & formarum uehiculũ affirmans, qui intus latens principium ſenſuum tãquam ex arce quadam organis largiatur. Ex hoc patere arbitror, ſenſibilem apprehenſionẽ ſomniantis, apprehenſioni uigilantis contrariam eſſe: hæc enim à rebus forinſecus oblatis in extimis organis incipit, & ad phantaſma terminatur in brutis, eſtq; in his apprehenſio ſimpliciter, & uere ſumpta: in homine autem ad intelleƈtuales uſque uirtutes pertingit. Illa autem ſomniorum à phantaſia initium capiẽs, ad eam animæ partem, quæ maxime ſentit, reuertitur. In illa igitur phantaſtica ſunt omnia, ſi mulacris rerum pro ipſis rebus ſeſe nobis offerentibus. In hac rebus præſentibus uera confeſ ſaq; deprehenſio eſt. Doƈte autem Albertus, phantaſma, inquit, ſomnium faciens principia ſenſuum mouet, non ſimpliciter: hæc enim affeƈtio à ſolis rebus eſt, ſed per quandam reuerſionem euaporationis tenuis, & lucidæ ſimulacra deferentis, quæ in ſomno ab interiori capi tis parte ad principia organorum ſenſibilium reuertitur. Deceptio autem, qua res uerè præſentes nobis putamus, fit à uinculo detinente iudicium potentiarum animæ, quæ uerum & falſum phantaſmatum collatione diſcernunt. Quibus uerbis locus explicatur digniſsimus ſcitu, quòd in homine uigilante attentior cogitatio in motu phantaſmatis rerum etiam abſentium formas ſuſcitantis facta: qualis ferè in affeƈtis amore, odióue, aut alijs modis perturbatis, in tenebris aut ſolitudine quieſcentibus, antequam dormiant, uſu uenit: quanquã partem ſenſibilem animæ percellit, atq; afficit, quod carnis pruritus laſciua cogitantis manifeſte indicat, tamen longe iſthæc affeƈtio à ſomnij affeƈtione abeſt: ac primò quidem in forti phantaſia uigilantis error nullus ineſt: nouit enim cogitabũdus, res abſentes eſſe, quarum tanquã præſentium cogitatiõe ſeſe obleƈtat amãs, aut exacerbat odiens, ſiue angit, perturbatúſe moleſtè ferens. Somniantes contrà, res abſentes, quarum ſpiritalibus tantùm ſpeciminibus agitantur, uere præſentes eſſe non dubitant. Præterea conſtat in uigilantibus extimorum ſenſuum organa, etiam ſi in profundis tenebris, & altiſsimo ſilentio quietus quis iacẽs cogitet, nõ reƈtè ſopiri tamen, nec deeſſe in organo accinƈtam uirtutem, modò res, quę ſentiri queãt, non deſint. In dormiẽte contrà, ſpiritu, & uirtute retroaƈtis, fieri non poteſt, ut quiequam aliquo exteriorum ſenſuum conſuetudo modo percipiatur: etiam ſi fatendum ſit, facilem eſſe uirtutis ad ſenſoria reuerſionem, leui cauſa ſomnium eximente, modò rigida membra ecſtaſi non obſtupuerint. Poſtremò ſcimus uirtutem intelleƈtualem anxiè in cogitabundo laborare, & phantaſmatum ſibi frequentem uſum deſumere: quod dum fit, ſenſibiles illæ formæ phantaſiæ à perfeƈtiore uirtute retinentur, & occupantur, ut conſequẽs eſſe neceſſe ſit, ſimulacra ſenſibilia informalis uirtutis promptuatio coaceruata, nunquam fuſiùs, & uariè magis ad principia neruorum ſenſuum effluere poſſe, perferente ſpiritu, quàm tempore ſomni, ubi ſenſu communi ſopito, ſopita etiam iudicandi uirtute, hæc organica affeƈtio ampliſsimũ ſuæ energię locum habet. Hęc autem omnia eò pertinent, ut intelligamus nullam uigilantis de rebus abſentibus cogitationem phantaſticam, ſomniorum affeƈtionem uincere poſſe. Nemini autem dubium eſſe debet, quin nerui organici priuato tum ſenſuum non apparente, ſed uera, & præſenti affeƈtione intrinſecus à formis illis phantaſticis excitentur, eo ferè modo, quo forinſecus, dum in organorũ marginibus excubant, a corporibus deſumptis afficiuntur. Cumq; ibi ſit error, & præſentia putentur, quæ abſunt, fit ut perinde commoueantur, ac ſi præſentia omnia forent. Somnium autem cum uideamus eſſe affeƈtionem ſenſibilem, & hæc eius natura ſit, ut non, niſi in organo ſenſus locum habeat, conſequens eſt, ut, quod Albertus ait, affeƈtio ſomnij ad organa ſenſuum uera, & efficaci percuſſione perueniat. Cuius rei id ſane euidentiſſimum argumentum fuerit, quod ſenſuum in nobis debilium formis rariſsime afficimur: raro enim odorari, rarò etiam guſtare nobis quicquam uidemur dormientes: at uero ſæpiſsime uidere coràm, audire, & palpare nos putamus, non alia magis cauſa, quàm quod ualidiorum ſenſuum formæ ſeorſum mouere, & crebrò abſque rerum præſentia afficere ſolent: debiliorum uero ſenſuum ſpecies, quod rarius etiam uigilantes capiunt, & debili deprehenſione cõſtent, in ſomnio ſenſuum ſuorum neruos rariſsime citent. Exemplum autem noƈturnæ affeƈtionis ſenſus ex delitijs taƈtus dinoſcitur, cumprimis amantium: in quibus cum per quietem rei amatæ ſimulacrum phantaſtica uirtus effudit, præſertim ita apparens, ut eius potiundæ ſpes elucear, non ſolum colloquio, & amplexu ſeſe fouere uidentur, ſed omnibus etiam modis, & genitalibus arrigunt, & in uenerem ſoluuntur patrantes, uera uoluptate, ac non raro maiori, quàm ſi coràm egiſſent, affeƈti. Quod euenire nullo modo poſſet, ſi neruis ſenſus taƈtus formarum phantaſticarum effluuio delibutis, uirtutes cum ſuo ſpiritu ab intra non agitarentur, & nerui affligerentur. Pari cauſa, qui dormientes obambulare, & quædam uigilum ſtudia obire ſolent, afficiuntur: quorum primo capite primi de generatione animalium meminit Ariſto. Quanquam rarius id euenit, nec niſi his, quibus phantaſtica fortis, conſerta que eſt ſpiritu: tunc enim uirtus, quę mouet ad motionem phantaſmatis, uehementer organo taƈtus ſoluto eietur. Alber. noſter id fieri exiſtimat à calore non naturali cum humore exterioribus organis infuſo, cum ſibi fuit multitudo, uelut humoris cuiuſpiam pu treſcentis, uelut in febricitantibus, euaporatiõe, aut cum ſpiritoſum aliogui corpus eſt. Sępe

Contrario modo ſomniantes, & uigilantes ſentiunt.

Albertus.

Cur ſomnijs decipimur.

Nota.

Phantaſma ſomniantem uehementius mouet, quam uigilantem.

Nerui ſenſuũ uere in ſomniante afficiuntur.

Argumentum.

Vere à ſenſu vis ſomnij exemplũ.

De his, qui dormientes obambulant.

Albertus

Qui ſomniantes loquuntur.

etiam loquuntur ſomniantes, & ſunt, qui interrogati reſpondeant, pari cauſa calore extraneo organum adaperiente: cum conſtet nec ſpiritum, nec naturalem calorem, nec plané uirtutem ſomni tempore in extimis organis excubare: ac propterea ueram hanc & conſuetam naturæ apprehenſionem nullo modo eſſe illis reuera, quotquot ſunt, dormientibus, edocente id ante alia, quod nonnunquam grauiſsimé cadunt, morte accita, quod uigilantibus non obtingeret. Nec unquam noſſe poſſunt, quid egerint eundo loquendoúe, qui hoc delirio capiuntur, niſi à cohabitantibus certiores facti, etiam ſi ſomnij, cuius occaſione excitati fuere, interdum memoriam habent. Quod ipſum ſopitos eſſe ſenſus, nec quicquam forinſecus interim apprehendi poſſe, probat manifeſto argumento. Memoria teneo, materni aui noſtri fratrem cœlibem, qui hac affectione mirificé urgebatur, nocte quadam ſomnio excitum narraſſe nobis, linteamenq; cum ſtragulo & ceruicali in dolium abdito domus loco ſitũ, aqua plenũ detuliſſe, immerſiſſeq; dormientem, ac rediſſe: mane expergefactum, cum nudus iaceret, clamare cœpiſſe, atq; inquirere de ſtragulo: quod ſerui quærere iuſsi, uix tãdem imo in dolio merſum cum linteamine & ceruicali inuenerunt. Hoc modo dormientis depréſo delirio, ex eo tempore, quoties cubitum iret, occludi ſe iubebat, ne quid nocturna inambulatione committeret inſolentius. Multa id genus exempla ſunt, quorum fide conſtet affici intus ſenſuũ neruos, & moriuam cieri alté interea dormientibus, qui ſic inambulant. Quos uulgus noſtrum pulcherrimo inſtituto primũ ut prehendat, curat, nec ante quẽquam ſuo cõpellat nomine, quod ea uox familiariſsima auribus facile ſomniantes excitat, efficitq; ut repente expergefacti, aut cadant præcipitibus de locis, in quæ plerunq; ſimiarum more cõſcendunt, aut certé grauius terreantur, dum repente, ubi ſint, aut quid agant, ambigunt. Doctiſsimé autem his de rebus locutus Albertus in hęc demũ uerba infit: Ex hoc igitur relinquitur, quód nerui ſenſibiles in concauitatibus ſuis ſpiritum ſenſibilem habentes directum ad cor per collimitationẽ, quam habet cum ipſo, in loco, ubi conueniunt ad organa ſenſus communis, informantur ſenſibilibus formis prouenientibus à theſauro imaginationis in uapore ſpiritali, quam principium caloris eleuat. Facile autem & confeſtim ſenſuum organa intrinſecus à ſpeciminibus illis affici poſſe, eo ipſo Albertus probat, quód illæ in uno ſubiecto ſint, & organis non diſtantibus admodum utantur, continuusq; ſit neruus interiorum formarum, quo ad exteriora illa organa retro effluunt, per quæ omnia pronior interea affectio fit, quæ Græcis συμπάθεια dicitur, propter continuationem connexionem'que naturæ. Idem Albertus, dignus per Iouem, quem in arcanis naturæ prodendis placitis non imitemur tantùm, ſed admiremur etiam, libro de ſenſu, & eo, quod ſentitur, ſecundo, rationibus ab experientia ductis oſtendit, affectiones deforis ingreſſas tenuia quædam ueſtigia naturæ ſuæ in organis relinquere: idq; nõ hoc ſolum tempore, quo res, à quibus ſpecimina ſenſibilia deſumuntur, coràm poſitæ ſunt, ſed tunc quoque, cum nihil talium forinſecus afficit. Quod ſi eſt, ut eſſe ille demonſtrat, uidere eſt uel mediocriter attento, quàm facile organicos neruos tetroſus formarum fluxus ciere atque afficere queat. Nunc illud explicandum, Somnia, hoc eſt phantaſmatum motus, quemadmodum reliquæ animæ actiones, non ſemper, nec in quibuſlibet, nec pari tenore euenire poſſe: pacatum enim eſſe oportet ſpiritum, qui formas deuehit: in agitato enim uehemẽtius, uel in crapula, & fatigatione, ob uaporum denſitatem ſomnium fieri nequit, teſte ante alios Ariſtotele, qui ab euaporatione uehementi calore ſuſcitata, nimium ſpecierum motum fieri ait, quo durante ſomnium fieri nequeat. In quibus enim, inquit, multæ motiones cientur, difficile his apparere dormientibus phantaſma poteſt. Huius rei ſimilitudo quædã in undis eſt, quæ dũ placidé fluunt, effigiẽ deſpicientis faciei paulo reddũt exactius, & plané quicquid obtenderis, politie ſua repræſentant: quod ſi agitatior inquieta uorticibus eſſe pergat, aut nihil reddit, aut certe, quę reddit, diuulſa tortuoſaq; exhibet. In humido enim uehemẽter moto, ait Albertus, Icon apparere nequit. Pari per omnia modo in ſomnio euenit: cuius euidens apparitio manet, ſi placidé in ſpiritu motum phantaſma fuerit: ſin tremulus & criſpãs motus eſt, corrumpũtur formæ, ſuntq; tortuoſæ, & obſcuræ repente diffluentes. Et hæc quidẽ cauſa eſt, cur in ſomnio repente interim diuerſa, interim enormia etiam cernere ſoleamus, rurſum cito obliuiſci apparentium, nec niſi diſtractorum meminiſſe: quod & ebrijs eo frequẽti motione uaporum obtingit. Ipſe ſenem noui, miré alioqui loquacem, & ſalibus plenum, qui frequentibus in conuiuijs uarijs de rebus commentari aſſolitus, nullam hiſtoriam, ſi quam cœpiſſet, ad finem perducere ſermone poterat, alijs ſubinde, quæ continuo tamen ſpiritu referebat, incidentibus: ubi plus ſatis potaſſet, nec, niſi priorum monitus, illuc, unde digreſſus erat, reuerti narratione potuit, mire quàm ridiculo ſæpe centone recitato. Quod ideo fit, quod ne memoria quidem, quę abſtractius tamen, ut ſic dicam, mouet, formas typosq; cogitationum præ uehementi ſpiritus motione ſatis edere poteſt, repreſsis cõtinue, minimumq; agitatis, quæ proditurae erant. Sed Alberti uerba digniſsima lectu hoc loco citare libet, quæ libro de uigil. & ſom. ſecundo in hunc feré modum habẽt: Oportet autem nos opinari hunc fluxum fieri, ſicut fiunt modicæ uertigines (uortices intelligit) quæ feruntur in flumine: in ſtante enim aqua circuli fluunt, ſed in flumine cito fluente res iniectæ faciunt uertiginem, ſed cito frangitur propter fluxum aquæ: & eodẽ modo arbitrari nos oportet, unumquenq; motum phantaſmatis

Exemplum

In ſomno qui ambulant, non nominandi.

Albertus.

Senſuum organa intus facile afficiuntur.

Alberti laus.

Somnia multis cauſis uariant.

Qui difficile ſomnient.

Similitudo.

Cur ſomnia repente quædam uariant.

Exemplum.

Albertus.

phantasmatis fieri continue in somnio. sæpe enim uehitur imaginatio uecta in sua propria si-
militudine ad principium sensus, & sępe corrumpitur in alias figuras propter fluxum humi
di spiritualiter euaporantis, quod delert formas phantasiæ. corrupto enim subiecto, necessē
est corrumpi figurationem formæ, quæ in ipso est. Hæc autem corruptio fit propter repercus
sionem uaporis ad concauum capitis, ex quo reflectitur necessario in seipsum, & non tenet fi
guram, in qua ascendit. Hæc enim est causa, quod statim post multum nutrimentum; & præ-
cipue si calidum sit, & multum uaporatiuum, non fiūt somnia: eò quod multus motus uapo
rationis fortiter repercutitur ad craneum, & in seipso refractus non tenet imagines. Eadem
etiam causa multum teneram, humidam, & mollem habētibus complexionem, ut pueris ca-
lidis, & humidis multum existentibus, non fiunt, aut raro, & cōfusa fiunt somnia: quia humi
ditas eorum uaporat multū à calido, quæ sæpe repercussa nullam omnino tenet imaginem:
multus enim & profundus somnus est propter multam caliditatem, quæ est ex nutrimento:
& ideo quemadmodum fit in humido, quod uehementer mouet quis, ita in hoc somnio est.
Hucusq; Albertus: cuius prætetita quidem uerba sunt, sui scilicet temporis: at præsens in eis
ueritas est, cuius gratia hunc locum citauimus. Existimat autem Albertus moueri formas ta
li propè impulsu, quali uortices uidemus in leuiter motis undis, cum tanquam ex puncto
concussionis orbes sese impellentes exeunt, de quibus alibi. Iam ebriorum & sobriorum affe
ctionibus constare potest, qualis illa motionum internarum uis atq; diuersitas existat: certo
enim obtutu rem quampiam intueri sobrius potest, ebrius non potest: & experimur ebrijs,
quicquid uidetur, tremere, gyrarue, aut certe nutare uideri, non alia magis causa, uacillante
horum ingressu. Quibuscunq; enim internæ uirtutes graui aliqua, & molesta affectione te-
nentur, illis tardum luxumq; gradum esse, fatuorum nutabundus docet incessus. Manifestis
autem causis somnia uariari, & formarum alios atq; alios cieri motus, ætate, cōplexione, affe
ctu, studio, & diurnorum operum consuetudine, ante indicauimus. Repletis uero crapula ta
ro in somni principio insomnia fiunt propter fumos, quorum identidem meminimus: leui-
ter pastis & abstinentia assuetis citius apparent: grauiter fatigatis raro propter profundū uir
tutum sese instaurantium abscessum: ebrijs ferè nunquā in initijs propter animæ uiolentam
ab immodicis uaporibus perturbationem. Pacati igitur somni (ut fideliter & summatim hāc
somniorū difficultatē explicemus) hic modus est: Cum dormire incipimus, calore ad interio
ra cū spiritu reuerso aut repulso, uaporibus crapula excitis, fumi per principia spissiores ele-
uantur: quibus sedatis digestisq;, in liquido spiritu lucere imagines incipiunt. Harum pars,
quæ a uisu in formalem delata est, ut uidere nobis uideamur, efficit: pars concentum, clamo-
rem, sonum ab auditu indito reddit: eodem modo aliorum sensuum specimina alias pariunt
in nobis quieti dediris affectiōes. In purgato autē, & suæ naturæ relicto spiritu motus simula
crorum, teste Alberto, ad sensum abit communem, ubi se contingunt singulorum sensuum
nerui, mox afficit, & irrorat re ipsa. Alio à latere, legata uirtute iudicāte, insignis error, qui to-
tum fabulæ Drama constituit, oboritur, absentes res per specimina tanquam uere presentes
agnoscens: Ibi colloquium, risus, cantus, iurgia, spes, desperatio, timor, audacia, diuitiæ, pau-
pertas, amor, odium, sitis, fames, piscatura, uenatio, aucupiū, pax, bellum, peregrinatio, agri-
cultura, metus, gaudium, fuga, insectatio, cursus, & uolatus etiam: ut ne dicam, quod
& cadere nobis uidemur, morte quadam iacentibus nobis irrepente, non raro capite plecti,
& insontes cum simus, pœnas damus somnio. Adeo non solum diurnorum studiorum ima-
ginibus, sed rerum, raro etiam cogitatarum typis hæc locupletissima scæna conferta est: qua
non alia maiori aut copia, aut uarietate spectatorem detinere queat. Nos interim nihil re ip-
sa cernimus, nihil agimus, nihil horum sumus, & esse tamen (ô miram rerum naturam) uide
mur, nec nisi expergefactis error innotescit. Porrò monstrosa, tortuosaúe, quæ cernimus, i-
deo fieri Albertus existimat, quod simulacrorum organa pulsantium duplex genus est: alte-
rum eorum, quæ a sensibus ante accepta ad neruorum principia refluunt, alterum illorū, quę
tametsi ab organis allata non sint, phantasticæ tamen uirtutis potentia, quæ illiusmodi uigi
lantibus quoq; obtendere solet, coadunata prodeunt: ueluti si bouem uideam semihominē,
quas mirabiles somniorum species plerunq;, aut pictorum suggerit licentiā, aut Poëtarum
gignunt fabulæ: laborant uero hac affectione, ut Auicenna & Albertus docent, atra bili op-
pressi, aut febricitantes ob putrescentem humorem malignæ naturæ. Ideo Horatius in Poë-
tica, uelut ægri somnia, dixit: quod ea uanas species dormientibus ciere potissime soleant.
Sed hæc imaginum ratio in solo homine uariat propter phantasticæ cum nobilibus uirtuti-
bus rationalis partis connexionem, in alijs animantibus non adeo: in quibus tamen formæ
paulo ante à sensibus acceptæ, dum in quodam actu sunt, facillime mouent: unde fit, ut diur
norum studiorum reliquiæ, de quibus uigilantes aut cogitamus, aut agimus, in somno ferè
nobis appareant. Sunt & formæ potestate, ut Albertus ait, quæ ex figura uaporis secundum
aliam aliamq; perturbationem, qua somnians afficitur, eliciuntur. Secundum quod genus &
illa somnia sunt, quæ rerum longe præteritarum formas produnt, quarum diu non memi-
nerimus: quæ ita tamen (mirum) dicto audiētes sunt, etiam in uigilantibus, ut, simul atq; ueli
mus, succurrāt, modò lōga eas obliuio nō deleuerit. Porrò q̄ ordine formę somniātiū in spi-

Qui non somniant.

Pueri infantes non somniant.

Diuersarum motionum exempla.

Nota.

Quæ causæ somnium uarient.

Somnium quando & quomodo fiat.

Virtus iudicans in somnijs ligatur.

Somniorum personæ.

Cur horrenda nonnunquam somniamus.

Horatius.

Formæ rerum multiplices.

ritu uehantur, quæue actu moueant, qua poteſtate, & qualem eſſe ſpeciminum fluxum intelligere debeamus, Albertus Magnus docet ſecundo capite tractatus ſecũdi libri de ſom. & uigil. ſecundi. ad quem locum lectorem, ne omnia inculcare eogar, relêgo. Ac de inſomnijs quidem proprie dictis hactenus. Quibus uicina ſunt ſolius hominis, altiorum uirtutum agitatione prodita, in quibus uerarum rerum intelligentia plerunque ineſt: ſolet enim & memoriæ promptuarium recludi ſomno, & abſtractiſsimarũ cognitionum formis ſiue magis ſpeciebus ciere ſomnia: quæ uera tamen ſomnia non ſint, præter tum ſi (quod non raro accidit) ſomniare nos intelligamus: cũ

a Troglodytæ nullarũ opum dñi, ſtridẽt magis

plerunque cernimus, quæ ne diurna quidem contemplatione ſatis conſequi poſſumus.

Somnia affectorum, & purgati animi diuerſa.

Horum diuerſa ratio ab illis cum ſit, diuerſis etiam modis prouenire intelligamus. Affecti enim & perturbati proprio illi ſomniorum generi frequẽtiſsimè obnoxij ſunt, nec ferè aliud cum brutis cernunt, modo crapula non toti ſepeliantur. Senſus enim, eiuſque uoluptas, ut Porphyrius Platonicus tradit, ſi inualeſcat, animum profundius in corpus immergit.

Quibus ſomnia diuiniora obtingant.

Quieti autem & perpurgati animi, temperantes, & à rerum humanarum ſtudio ſeſe eximentes, ac diuina tantum ſectati, excellentius hoc ſomnij genus obeunt. Nam ubi humorum eſt quies, neque bilis in nobis, nec atra bilis, nõ pituita, non ſanguis exuperet aut degrauet: neque rurſus aut crapula, aut uino deprimamur, nec cibo potuue egeat natura, aut poſtremò nulla perturbatione prematur animus, nulla re angatur, nulla lęticia exultet, nihil timeat, nihil concupiſcat; tunc mens noſtra, quæ diuina eſt, & ab omni contagione corporis ſoluta, ac per ſomnium libere in ſuam naturã reuerſa, poteſt ob diuinitatem ſuam futura præuidere, uelut ſcribit Iamblichus, ſæpe à Dijs monita, & ignotarum rerum hoc modo ſcientia prædita. Ita Pythagoras & Plato locupletiſsimi authores tradiderunt,

M. Cicero.

à quibus diſſentiens Marcus Cicero non tam orator grauiſsimus, quàm philoſophus inſignis, nullam uim eſſe diuinam effectricem ſomniorum libro de Diuinatione ſecundo, conſtanter aſſeuerat.

Hieronymus.

Diuus quoque Hieronymus Chriſtianus Cicero in epiſtola ad Pamachium & Marcellam, contra Rufini intentionem, ſomniorum phantaſmatis fidem non adhibẽdam eſſe ait: nec niſi ſomnium fuiſſe contendit, quo coram Chriſti tribunali, quòd Ciceronis ſtudioſus eſſet, ab angelo flagellatum ſeſe, dormienti apparuiſſet. Quod hodie ab idiotis obijcitur literarum ſtudioſis, tanquam re ipſa euenerit, quod phantaſtica pepererat affectio, ipſo Hieronymo manifeſte reclamante.

Inſomnijs non credendum.

Inſomnijs certe uel Macrobio neglectis, non credendum ſcriptura monet, ut Deuteronomij: Non audies uerba ſomniatoris. Somnia fallaci ludunt temeraria nocte, Tibullo: & Maro, Sed falſa, inquit, ad ſuperos mittunt inſomnia manes.

Somnia quædã diuina ſunt. Iacobi uiſio. Ioſephi monitio. Pharao. Vxor Pilati.

Rurſum ſomnia quædam diuina eſſe, necunquam temere mota, probat in ſcriptura Iacobi uiſio, Geneſis uigeſimooctauo, & monitio Ioſepho dormienti, ut in Aegyptum abiret, ab angelo facta, teſte Matthæo ſecundo cap. Nec uana fuerunt Pharaonis, & uxoris Pilati ſomnia, ut fatendum ſit contra Ciceronem, à Deo aliquid in ſomno ſignificari. Nec temere fons doctrinarũ Homerus Iliados primo, Somnia ab Ioue demiſſa ſcribit, apud quem Euſtachius διοπετῆ propterea dicta eſſe tradit, quod à Ioue mittantur. Pomponius autem de Atlantibus, neque, inquit, illis in quiete qualia cæteris mortalibus uiſere datur. Quod ego ad quoduis ſomniorum genus referendum exiſtimo: ſi enim leuicula illa, & fallacia propter uaporis denſitatem non habent, qui cætera, quæ defecatiora omnia requirunt, cernere poſsint?

Qui nunquam ſomniarint.

Mirum autem id euenire carne non ueſcentibus. Plutarchus quoque in libro de oraculis, quæ defecerunt, ſcribit Cleonem quendam ex Daulia ſolitum prædicare, multos, quibus uixerat, annos nulla unquam inſomnia uidiſſe, quod & Thraſimedi cuidam accidiſſe ait.

Nunquam ſomniare, rarum eſt.

Albertus libro de ſomno & uigilia ſecundo, raro inueniri ait, qui non ſomniens, inque ea affectione aduſque uitæ finem perſtent. Quod ſi qui ſint, ſimile eis obtingere ait, quod illis ſolet, qui ſtatim à cibo ſumpto dormientes ſomnia non uident. Quomodo infantibus accidit, in quibus nuper in lucem aditis nullum penitus ſomnium contrahi, ſed pluribus anno circiter quarto

Infantes non ſomniant uere. Ariſtoteles. Plinius.

aut quinto ætatis uiſum incipere, Ariſtoteles penultimo capite libri de natura animalium quarti tradit. Plinius autem ultimo capite libri decimi, ſtatim ſomniare infantes ait. Quod quidem ad imperfectam quandam ſomnij rationem referendum, quomodo Ariſtoteles quoque capite decimo ſeptimi de natura animalium, infantes ſomniare ait. Quem locum libro decimoquarto antiquarum lectionum annotauit Cœlius.

Cur Atlãtes non ſomniẽt. Albertus.

Iam ut in reddenda cauſa, cur Atlantes non ſomnient, finem faciam, Alberti uerba pro coronide ſubſcribam, quæ loco paulo ante citato ferè ſic habent. Quibuſcunque talis natura & complexio perſeuerat, à qua multa ſpiſſa & permixta euaporatio continue, dum dormitur, aſcendens, in ſuperiorem capitis locum eleuatur: quæ in ſeſe reflexa ſpiſſam multitudinem motus faciat, in loco præſertim, ubi uigiliarum principium eſt: iſti profundo & graui ſomno oppreſſi, nunquam uident aliquod ſomnium.

Troglodytæ.

a Troglodytæ.] Græcis τρώγλη foramen ſiue ſpecus nominatur, hinc illis nomen. Plinius, Troglodytæ ſpecus excauant, hæ illis domus, uictus ſerpentum carnes, ſtridorque, non uox, adeo ſermonis commercio carent.

a Armenta

quàm loquuntur, specus subeunt, aluntur& ser pentibus. Apud Garamantes etiam [a] armenta sunt ea, quæ obliqua ceruice pascũtur: nã [b] pronis directa in humum cornua officiũt: nulli certa [c] uxor est: ex his, qui tam confuso parentũ coitu passim incerti& nascuntur, quos pro suis colant, [d] formę similitudine agnoscũt. Augilę [e] manes tm̃ deos putãt, per eos [f] deierant, eos ut oracula consulunt, precatique, quę uolunt, ubi [g] tumulis incubuere, pro responsis ferunt somnia. [h] Fœminis eorum solenne est nocte, qua nubũt, omnium stupro patere, qui cum munere aduenerint: & tum cum plurimis concubuisse maximum decus, in reliquum pudicitia insignis est.

a Armenta.] Quibus è fronte in nares adeo panda sunt cornua, ut non nisi flexa ceruice, & obliquo capite pasci queant: ideo præpostere pasci ea Herodotus libro quarto scribit. Græcis Opisthonomi, id est, retro pascentes boues dicuntur: ὄπισθεν retro dicitur, νομός pascua, inde deducto nomine. b Pronis.] Recta fronte petentibus. c Vxor.] Ideo matrimonij exortes Plinius nominat. Meminit & libro sexto Martia. d Formæ similitudine.] Bello quidem indicio, uerùm persæpe fallaci. Quanquã pater prolem suam esse, nulla re magis quàm similitudine agnoscit, mater quia peperit, dubitare non potest. Porrò quòd auis plerun& maternis paternisue adsimiles gignimur, interim dissimiles parentibus, nõnunquam masculi mulierum, puellæ marium facies gerunt, similitudine indita, quin & os, nasus& patris cum sint, oculi matris esse pergunt, nec adeo trãslatitia similitudo est, ut hoc Maronis subinde locum habeat, Sic oculos, sic ille manus, sic ora gerebat, fallacem hanc cõiecturam constat: nam & fortuita est similitudo, uelut puerorum à Toranio M. Antonio uenditorum pro geminis, quorũ alter in Asia, alter trans Alpes natus esset. Et occultam genitalis seminis uim astrorum uirtute coërceri, mutari& posse Galenus fatetur. Sunt uerò, qui multum referre existimãt, quas facies, quales&, dum gignunt, parentes imaginentur. Aristoteles certè libro de generatione animalium quarto, ad semen genitale respicit: in quo similitudinis latere causas, ipse quo& Galenus in libro, qui de duodecim portis inscribitur, cõfirmat. Solinus 39. capite paterni nominis nullam apud Garamantes reuerentiam esse ait, quòd patrem nemo cognoscat. Scribit Plinius libro septimo, In Africa Psyllorum fuisse gentem, quibus uirus exitiale serpẽtibus ingenitum fuerit, ex cuius odore eas sopirent. Mos illis fuit, liberos genitos protinus obijcere sæuissimis earum, hoc modo coniugum pudicitiam cognoscentes, si fugerint: adulterio uerò cõceptam prolem, si manserint serpentes. Meminit & Herodotus libro quarto. Silius de Atyro Psyllo libro primo: Nec non serpẽtes diro exarmare ueneno Doctus Atyr, tactu& graues sopire Chelydros, Ac dubiam admota sobolem explorare Ceraste. Idem hoc ingenium & Marmaridis tribuit libro tertio: Marmaridæ medicum uulgus strepuere catetuæ: Ad quorum cantus serpens oblita ueneni: Ad quorum cantus mites iacuere Cerastæ. In eandem sententiam de Psyllis Lucanus lib. 9. scripsit. Gellius in 17, Crinitus libro primo, & capite. 13. Solinus. e Manes.] Augilæ, inquit Plinius, tantùm inferos colunt: per manes autem animas corporibus egressas, aut infernos deos intelligimus: hoc enim significat uocabulũ, authore Seruio, quanquam in idem incidant. f Deierant.] Tanquam numẽ horum mendacio uiolare fas non sit. Nos quo& cum iuramus serio, eum Deum testamur, qui ueri maximè conscius sit, falsi uero uindex esse possit. g Tumulis incubuere.] Est & hodie multorũ ridenda superstitio, credentium furti authorem cognosci posse, si is, cui ablata res est, cubaturus mortuorũ ossa puluino subdiderit, somnio id accepturus uidelicet. Vetusti inter diuinationis species somnium fecerunt, authore Cicerone: & Dicearchus Peripateticus, cum reliqua diuinationis genera sustulisset, somnio & furori reliquit locum, ut idem Cicero libro de diuinatio. primo retulit.

h Fœminis eorum.] Augilę (inquit Solinus) fœminas suas primis noctibus nuptiarum adulterijs cogunt parere, mox ad perpetuam pudicitiam legibus stringunt seuerissimis. Herodotus in fine quarti, eos in propatulo coire Massagetarũ more ait. Ex quo Pomponius omnia hæc de Augilis in sua transtulit. Idem author Adrimachidas Pœnorum gentem id moris habuisse indicat, ut nupturis uirginibus regi suo adductis, copiam fecerint ei deuirginandi, quam uellet. Non me pręterit, & in Sica Numidiæ oppido templum fuisse Veneri sacrum, in quo matronas prostituto corpore dotem quęrere patria cõsuetudo fuerit, quod ipsum lib. 15. Cœlius adnotauit, qui 66. capite libri decimi, Lydias, ait, mulieres priusquã coniugia inirent, corpus in uulgum dare consueuisse: iunctas uiris, si deliquissent, nullam prorsus uenię spem habuisse. Nec uerò uitio dari mihi uelim, quòd uel recẽtissimos scriptores cito, cum ea etiam, quæ uiderim, quę& audierim, ubi locus postulabit, his nostris hyponnematib. sim insertur㈠ne& illa mihi, quę paucorum est, facultas datur, ut in tanta festinatione, plera& omnia digna

Psylli.

Varij gẽtium circa fœminas mores.

scitu è fontibus magis, quàm limpidis riuis doctrinarum adferā: sed ad rem. Scribit Iusti. lib. 18. morem fuisse Cyprijs, uirgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quęsituras in quęstum ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamēta Veneri soluturas. Et hodie Indicæ uirgines ante connubium prostituūtur: nuptę uerò prima nocte cum sacerdotibus iacent, quibus cum regum absentium uxoribus cubitare, celebre officium est, uenali pudicitia. adnotauit hoc ex Cardinalis Vlysbonensis relatione libro duodecimo Raphaēl. Strabo ultimo libro: Ioui à Thebanis sacerdotibus uirginē genere clarissimā sacrari, quæ pellicis more cum quibuslibet coit, mox uiro datur.

Gamphasantes.

a Gamphasantes.] Plin. Gamphasantes nudi, pręliorū expertes, nulli externo congregantur. Idem ex Plin. Solinus, & Martianus mutuati sunt, ut propè alia omnia, magna ingratitudine mentionis suppressæ, à quo fœnerarentur, ut Hermolaus ait.

Martianus, et Solinus ingrati.

De Blemmyis, & Satyris ijdem eadē, quę Pomp. & nos amplius lib. tertio. b Nihil humani.] Ideo supra, terras eos magis habere, quàm habitare dixit: habent enim & feræ, habitant, qui cultiorem reddunt. c Aegipanum.] Quibus caprini sunt pedes, & extantia cornua. Plinius quoq; Aegipanis, inquit, qualis uulgo pingitur, forma est.

Nudi sunt[a] Gamphasantes, armorūq; omniū ignari, nec uitare sciunt tela, nec iacere: ideoq; obuios fugiunt: neq; aliorū quàm quib. idem ingenij est, aut cōgressus, aut colloquia patiuntur. Blemmyis capita absunt, uultus in pectore est. Satyris pręter effigiē[b] nihil humani. [c] Ægipanū, q̄ celebratur, ea forma est. Hęc de Africa.

PARTICVLARIS ASIAE DESCRIPTIO. AEGYPTVS.

Asię prima pars Ægyptus, inter Catabath-

Corollarium.

ILLVD Coronidis loco adiecerim, Herodo. & lib. 8. Plinium asserere, nullum in Africa ceruum gigni: quod naturam prouidisse existimarim ob tātam serpentum multitudinem, quas hoc animal mire odit. Quod autē primo Aenei. Maro dixit: tres littore ceruos Prospicit. &c. more poëtico fictum ait Seruius. Apri quoq; in Africa non sunt. De ursis Numidicis mirum, quòd Solino cum Plin. non conuenit: quod lib. 13. Crinitus adnotauit. Miratur Plin. annales retulisse, Domit. Aenobarbum ursos Numidicos in Circo dedisse, cum in Africa ursos nō gigni constet. Cap. 36. libri octaui Solinus Numidicos ursos forma cęteris pręstare ait, multa de ursorum ingenio prosequutus.

Solino cum Plinio non conuenit.

Multi in Libya serpentes.

Porrò tanta in Libya serpētum multitudo est, ut araturi pręaltis ocreis indutis, haud alio modo morsus uitare posśint, authore Strabone. Plin. & Herodo. authores sunt, supra Nasamonas, & Macas gentem esse, quę salis frustis è montibus excisis domos ut lapidibus extruant: quę res inditio est illic imbres non esse: nam si plueret (Herodo, inquit) illic non possent manere parietes salis. Ipse Viennę Austrię uidi ex Pannonicis salis fodinis aduecta frusta quadrata adeo magna firmaq;, ut quibusuis ędibus struendis idonea uiderentur.

Nota.

Sunt authores receptisśimi, qui pleraśq; è feris Libycis ęstate non bibere, hyeme uerò potu saturari scribunt: natura & hoc ipsum insigniter prouidente, quod in æstate maximi Africæ tractus aqua carent, in hyeme non carent: quod munus & chamelis elargita est, quatriduo sitim tolerantibus. Nam si auidius sitirent, perire eos, dum pergrandia, & arenosa deserta operam nauant dorsuariam, necesse foret.

AEGYPTVS.

Adagium.

AEgyptus, cui ab Aegypto Beli filio nomen est, agri magnitudine, nec Libyę planè, nec Syriæ, quam utrinque uicinam habet, respondet: at copia rerum, & terrę fertilitate longe utrique præstat: adeo enim est intra angustos limites ferax, ut in adagium abierit, Sulcus Aegypti Libyæ arenas non curat, quod in omnem locum fertilem, modo non uastus sit, qui uastioribus incultis, & desertis longe anteponendus est, usu afferimus. In Aegypto legumina tertio die nasci Plin. libro decimooctauo scriptum reliquit, nec uspiam alibi citius maturescere fruges, & esse totum tractum herbis nobilem: præterea omni mense sationem fieri, idem author alicubi refert. Nec minus in ea Nili beneficio fœcundæ fœminæ sunt, septenos gignunt, tradente illud ex Trogi authoritate libro septimo Plinio. Idem Aristotelem citans Strabo lib. 15. scribit. Illud constat à ueteribus publicum orbis horreū Aegyptum nominatam, eiusq; incolas, quod cunctos mortales pascere, ipsosq; deos hospitio excipere possent, gloriatos fuisse. Vrbium autem insignium numerum, & magnitudinem, tum & gentis & regum uetustatem nemo satis pro merito retulerit. Addo insignem sapientiam, artium uariarum initia, quas Aegyptijs propè omnes, qui uerum res libris demandarunt, attribuūt: proinde in hæc uerba ex Diony. Rufus Auienus. Nec procul illa uirum gens incolit, artibus olim, Quę prior humanas leges, & iura notauit, Vomere quæ duro, quę longi pondere aratri Sol-

Aegypti fertilitas.

tri Sollicitauit humum, quæ sectis edere sulcis Tellurem docuit, cedensq; à partibus æthram; Prodidit obliquo solem decurrere cœlo. Nam Aegyptia Ceres prima, arandi seminandiq; rationem reperit, siue (ut Tibullus, & alij multi) Osiris: & Mercurius ille maximus Aegyptiorum philosophus, primus apud eos uarios astrorũ cursus obseruasse dicitur, ut Siculus Diodorus libro Bibliothecæ primo, & secundo adnotauit. Quin & immortalem esse animam, & de corpore in corpus migrare primi asseruerunt: unde Pythagorica illa palingenesia manauit. Hunc enim, quẽadmodum Platonem, Homerũ, Solonem, Democritum, Musæum, Apollonium Tyaneũ, aliosq; ex uetustioribus philosophis, artiũ gratia capessendarũ, ad Aegyptios perrexisse notum est.

mon,[a] & Arabas, ab hoc litore penitus immissa, donec Æthiopiã [b]dorso cõtingat, ad meridiẽ refugit. Terra [c]expers imbrium, mire tñ fertilis, & [d]hominũ aliorũq; animaliũ perfœcũda generatrix. [e]Nilus efficit, amniũ in nostrũ mare per-

HANC igitur fertilissimã regionem Pomp. more suo ita describit, ut præter illustria dignaque lectu, scituq; loca nihil reliquorum adijciat, paucula quædam de gentium moribus prosequutus. Plurima de Aegypto Strabo scripsit libro ultimo, Diodorus libro primo, & secundo, Plinius nono capite quinti libri. Extitit & Appionis eius, qui Polyhistor cognominatus est, opus nõ incelebre, quo res Aegypti insignes posteris reliquit, uelut lib. quinto Noctium suarum Gellius scribit. Nos ex optimis quibusq; racemationem facturi, id solum conabimur, ut Pomponij lectio cupidæ iuuentuti clara fiat, & simul compendio locorũ sine labore fidus lector instituatur. Pars prima Aegypti, ea scilicet, quæ trans Nilum in ortum sita est: nã quæ citra Nilum Libyam uersus iacet, ad Africam attinet, si modo Africæ terminus Nilus est: seiungitur autem à Cyrenaica Catabathmo. Hinc Strabo libro ultimo: sursum in Nilo nauigantes dextram ripam Libyæ tribuere, sinistrã Arabię esse ait. Eãdem partitionem & Herod. fecit lib. 2: de Delta uerò, quę extimis Nili alueis ab Asia, & Africa seiungitur, inferius referemus. Herodoti uerba alicubi hæc sunt, ut Valla trãstulit. Porrò Nilus ubi inflatus est, non modo Delta inundat, uerumetiam plagam, quę dicitur Africana esse, uel Arabica, idq; utroque uersus duorum dierum itinere, & amplius uel minus &c. a Ad Arabas.] Qui citra sinum Arabicum Aegyptijs proximi litus habitant, de quibus libro tertio Pomponius. ab ortu igitur Arabas Nilus, ab occasu Libycos habet, intermedia Aegypto. Hinc Lucanus 10. lib. de Nili decursu: Cursus in occasum flexus torquetur & ortum, Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis. *Lucanus.* b Dorso.] Plinius quoq;, Aegyptus, inquit, introrsus ad meridiem recedens, donec à tergo prętendantur Aethiopes. Horum tractus supra Syenem, & Cataractas initium habet. Hinc surgentia montana secundum utrãque Nili oram in Aegyptium pelagus declinant, inter quę propriè Aegyptia terra est: quantum illa distant, tantum irrigare Nilus assolet. De communibus uerò Aegypti terminis sic Strabo libro ultimo: Antiqui id solum Aegyptum uocauere, quod habitatur, & à Nilo irrigatur, à locis Syene proximis usq; ad mare: posteriores uerò ad hoc usque tempus omnes ferè oriẽtales partes adsumpserunt, quę inter Arabicum sinum sunt, & Nilum: ab occidente uerò loca usque ad Abases, in ora maritima, ab ostio Canopico usque ad eum locum, qui Catabathmus dicitur. *Aegypti termini.* Hæc Strabo. Iosephus lib. belli Iudaici quinto, capite uerò 11. perpulchre indicat, & quarto libro Aegesippus Aegyptum undiq; partim montibus, partim desertis, & importuoso litore munitissimam esse docet, ut sit mirum toties eam inuasam, & tanta pressam seruitute. c Expers imbrium.] Hoc ad æstatem referas, ubi tota pluuiarum materia à radiorum solis propè ad perpendiculum assurgentium ui cõsumitur: aliâs pluere in Aegypto indubitatum est. Lucanus lib. 9: Cyrenis etiã nũc bruma rigebat. Quod si Cyrenis bruma est, quis Aegyptijs non esse dixerit? quę quidem minorem declinationem habentibus pluuiosa est, ut nobis longius amotis niuosa. *In Aegypto pluuiæ.* Seneca, in ea parte, inquit, qua in Aethiopiã uergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, & qui insuetam aquis cœlestibus terrã non adiuuent: qui alibi ait, Alexandrię niues non cadere, tanquam pluuias illic cadere non neget. Capitolinus, In Gordianis fuit præterea ingens, quę raro in Africa est, tempestas, quę Gordianũ exercitum ante prœlium ita dissipauit, ut minus idonei milites prœlio forent &c. Sed de irrigua Nilo Aegypto Aegesippus libro de Hierosolymarum excidio secundo sic: Artexamus Aegyptum abundantem opibus suis, nec indigentem pluuię cœlestis, quę sibiipsi imbres generat, & pluuiarum ubertates creat: deniq; cum sit feruentior omnibus regionibus, sola non quęritur de siccitate: & quod nulli alij loco suppetit, alit irriguo suas messes, nauigatur in arenis, nauigatur per sata, ubi pluuia nescitur. *Aegesippus.* In eandem sententiam idem libro quarto. d Hominum.] Agrippa apud Iosephum libro belli Iudaici secundo, Aegyptum, quæ ad Aethiopes usque pertingit, opulentamq; Arabiã, quam Indis conterminam facit, septingenties & quinquagies centena millia incolarum habuisse, extra Alexandrinum populum, indicat. e Nilus efficit.] In quo unicã spem suam Aegyptus habet, ut ait Seneca: nam sterilis, aut fertilis annus est, prout ille magnus influxit, aut par- *Nili fœcunditas.*

meātiū[a] maxim9. Hic[b] ex desertis Africę mis59.

aut parcior. Inde est, ut nemo aratorū in Aegypto cœlum suspiciat. quod ex Seneca depromptum, eleganter Claudianus huiusmodi uerbis reddidit: Felix, qui Pharias proscindit uomere terras, Nubila non sperat tenebris condentia cœlum, Nec grauiter flantes pluuiali frigore Coros Inuocat, aut arcum uariata luce rubentem. Aegyptus sine nube ferax, imbresq́ serenos sola tenet, secura poli, non indiga uenti, Gaudet aquis, quas ipsa uehit, Niloq́ redundat. Vbi per serenos imbres fœcundam Nili irrigationem, quę sereno etiā cœlo fit, intellexit. Plinius quoq́ in Panegyri ad Traianum, Aegyptus, inquit, alendis augendisq́ seminib. ita gloriata est, ut nihil imbribus cœloq́ deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quàm quas ipse aduexerat. &c. Tibul. libro 1. ad Nilum: Te propter nullos tellus tua postulat imbres, Arida nec pluuio supplicat herba Ioui. Quem uersum citauit Seneca libro nat. q. quarto: quanquam, corruptis propè omnibus exemplaribus, sic legendum est: Nemo aratorum aspicit cœlum. quare cum poëta in eo iocor, & illi Ouid. suum impingo, qui ait: Arida nec pluuio supplicat herba Ioui. Libet mihi, inquit, cum poëta iocari, Iouem pluuium Aegyptiacis herbis contemptui esse prædicante, & illi Nilo Ouidium suum impingere. Ouidium autem suum dixit, non quod is uersus Ouidij sit; sed magis quod à Tibullo egregie laudetur Nilus, ut multa peculiariter ab Ouidio commendantur: aut reuera Ouidium pro Tibullo Seneca scripsit, eorum negligentia deceptus, quibus, cum libros editurus esset, in alienis operibus perlegendis confisus est: pleraque autem illi aliter, quàm res habuit, adnotarunt. NILVS autem dictus quasi νέαν ἰλύν, hoc est, nouum limum trahens, ut Seruius Georgi. quarto, & nono Aeneid. scribit, antea Melonem dictum à Latinis asserens: alij à Nilo Cyclopis filio, qui rex Aegypti fuit, cū ante, ut Diod. ait, Aegyptus nominatus esset: à multis Triton dictus, & in totum Homero Aegyptus, authore Plinio. Ob eximiam uerò fertilitatē uerè eum aureas arenas trahere dici posse, Athenæus scripsit Græcus author: Homerus cœlestem nominat: Parmenes autem Byzātius insignis Poëta Aegyptium Iouem dixit, quod aliæ terrę Ioue pluuio irrigentur, Aegyptus autem non nisi Nilo suo: ut belle dixerit Claudianus: Niloq́ redundat. Et Palæmon ex Dionysio: Non alius tantum fluuiorum ditat arenas, Atq́ trahens limum complectitur ubere campos. Et in consulatu Theodori Claudi. Lene fluit Nilus, sed cunctis amnibus extat Vtilior. a Maximus.] At quarto libro Herodotus, Ister, inquit, omnium, quos nouimus, fluuiorum maximus. Sed maiorem esse Danubió Nilum ex his intellexi quandoq́, qui utrunq́ amnem haud longe ab ostijs nauigarunt: quanquam & ille septem ostijs Euxinum illabitur, de quibus suo loco. b Ex desertis Africæ.] Vnde crescere incipiat Nilus, si comprehendi posset, causæ quoque incrementi inuenirentur, ait Seneca. Inde illa est tanta apud receptos authores de origine eius, deq́ incremento diuersitas. De Nili capite maiores nihil prorsus constitutum habuerunt, animum in eo perquirēdo despondentes. Vnde illud Lucani libro decimo: Arcanum natura caput non prodidit ulli, Nec licuit populis paruum te Nile uidere, Amouitq́ sinus, & gentes maluit ortus Mirari, quàm nosse tuos. &c. Et libro primo Tibullus: Nile pater, quanam possum te dicere causa? Aut quibus in terris occuluisse caput? Conati quidem Macedones duce Alexandro, & Aegyptij Sesostre eorum rege, qui totam Aethiopiam usq́ ad Cinnamomi regionem peruagatus est, ut Strabo scribit: Cambyses quoq́, qui usq́ ad Meroēn progressus est: omnium uerò maxime Ptolemæus cognomento Philadelphus, qui cum corpore esset imbecilli, noui semper aliquid perquisiuit, ut sese oblectaret. Antiquiores enim Aegypti reges minus eiusce rei studiosi fuerunt, quanquam tunc quoq́ sapientiæ dediti. At postquam ea loca Romanorum armis perita fuerunt, certiora magis allata sunt, Gręcis Latinisq́ scriptoribus, quæ nō uno tempore obseruarunt, adnotantibus: tametsi Plinius scribit, fama tantum, inermi quęsitu, cognitum esse, bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere. PTOLEMAEVS Nilum è paludibus australibus, undas è montibus, quos Lunę nominant, suscipientibus, oriri existimauit: in quem supra Meroēn, ab ortu duo grandes fluuij descendant, quorū alterū Astapum, Astaboram alterū appellari scribit li. 4. Aristoteles quoq́ in lib. de Nilo (si modo Aristotelis est, ut equidem minime dubitarim) ex interiori Aethiopia profluere amnem, eo ipso indicat, quod in rationis Anaxogoræ cōfutatione, Aethiopia, inquit, & Libya inhabitabiles propter ęstū: ex Asia aūt non cōtingit ipsum fluere. Seneca lib. nat. q. 6. audisse se Centuriones duos, quos ad inuestigandū Nili caput Nero miserit, affirmat, qui se, auxiliō tib. Aethiopię regibus, ad ulteriora Aethiopię progressos, ad immensas paludes peruenisse dixerūt: quarū exitū ne incolæ quidē norint, nec spes ulla sit noscendi, quod implicitę sint aquis herbę: unde fiat, ut nec peditī eluctabiles sint, nec nauigio, quod nisi paruū & unius hominis capax limosa palus nō ferat. Inibi uidisse se duas petras affirmarunt, ex quib. ingens uis fluminis excidisset. Diod. lib. 1. Nilum à meridie ad septentrionem ferri ait, ortū ex fontibus in extremis Aethiopię finibus, ad quæ loca propter ęstus intemperiem nullus aditus sit. Strabo ultimo lib. Nilus, inquit, ab ultimis Aethiopię finibus recta fluit ad septentrionem, usque ad eum locum, qui Delta appellatur.

Claudianus. Tibullus. Locus Senecæ. Nilus unde dictus. Variæ de ortu Nili sententiæ. Ptolemæus. Aristoteles. Seneca. Diodorus. Strabo.

Achoreus ille apud Lucanum, medio cõsurgis ab axe, ait: uerum incertæ esse originis indicat. Hinc Clau. Qui rapido tractu medijs elapsus ab Austris, Flammiferæ patiens zonæ, cancriq; calentis, Fluctibus ignotis nostrum percurrit in orbem, Secreto de fonte cadens, qui semper inani Quærendus ratione latet, nec contigit ulli Hoc uidisse caput, fertur sine teste creatus, Flumina profundens, alieni conscia cœli &c. atq; hæc quidem ex Lucano deprompsit. IVBA Mauritaniæ rex, quem ob ingenij præstantiam paterno regno Augustus donauit, de Libycis

Claudianus.

Iuba.

nec statim [a] nauigari facilis, [b] nec statim Nil9 est: & cum diu [c] simplex, sęuusq; dęscẽdit circa [d] Meroën late patẽtẽ insulã, in [e] Æthiopiã diffundit, alteraq; ex parte [f] Astaboras, altera Astapus di-

rebus, ut cõperire eas potuit, scriptũ reliquit. Is Nilum oriri ad montem interioris Mauritaniæ haud procul ab oceano asseruit, è lacu ꝓtinus stagnante, quem Nilum uocant: argumentum habuit, quòd Crocodili, & pleraq; piscium genera, quæ in Nilo peculiaria sunt, in eodem spectentur: quamobrem Cęsareæ ortus eius cũ his, quę in Nili alueo spectantur, hocq; lacu educantur, in Isæo dicatus ab eo, spectatur hodie, inquit libro quinto Plinius, cuius uerba eo libentius cito, quod in plerisq; codicibus adeo perplexo ordine scripta sunt, ut uel Hermolao difficultatem pepererint. Eorũ sensus est, Iubam regem tanquam industriæ cõgratulantem suæ, ac de Nili fonte reperto gloriantem, ortum Nili unà cum piscibus alijsq; in eius alueo uisis insigni picturà, Cęsareæ, quę nota Mauritanię urbs est, in Isæo templo dicasse, temporibus Plinij spectabilem. Id enim hominum ingenium est, ut in rebus à se repertis multam gloriam statuant. POMPONIVS tertio libro, in horum finibus, inquit (Aethiopes, qui supra Mauritaniam habitant, intelligens) quem Nili esse aliqua credibile est, Nuchul ab incolis dicitur, & uideri potest non alio nomine appellari, sed à barbaro ore corruptius. Alit & fluuium, & minora quidem, eiusdem tamen generis animalia gignens: alijs omnibus in oceanum uergentibus, solus in mediam regionem ad orientem abit, & quonam exeat, incertum est. Inde colligitur, Nilum hoc fonte conceptum, actumq; aliquãdiu per inuia, & ideo ignotum, iterum se ubi ad Eoa processerit, ostendere. Hactenus Pomp. Cui Plin. accedit, qui lib. 5. cap. 21. apud Hesperios, inquit, Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput &c. Huic autem à Nili de scaturiginem esse, ex Iubę sententia lib. 5. scripsit, ubi de eius profluuio non tam elegãter, quàm copiose, ad Senecę imitationem retulit, & ex Plin, ut solet, uerbis tantum mutatis Solinus. Refert Herod. lib. 2, se ex plerisq; Cyreneis, cum illic ageret, accepisse, id quod ante illi ex Dicearcho Hammoniorum rege intellexerant: huc aũt ex Nazamonibus ad se profectis, iuuenes aliquot Nazomonas aqua, & cibarijs probe instructos, in interiorẽ Libyã perrexisse: post uerò multas solitudines emensas, ad homines uenisse alienæ prorsus linguę, adq; urbem, quam grandis fluuius ab occasu in ortũ tendens præterlaberetur, in quo, ut in Nilo, Crocodili apparerẽt. Id ita euenisse mihi maxime est uerisimile. Quanquã Diodo. (quę Gręcorũ inuidia est) Hero. ea in re fidem nõ adhibendã esse ait lib. 1. cũ tamẽ Iubę, Pomp. Vitruuio, & Plin. cũ Hero. conueniat. VITRVVIVS lib. de Architectura octauo, cap. 2. in Iubæ sententiam pedibus uadens sic refert: In Maurusia, quam nostri Mauritaniam appellant, ex monte Atlante Dyris, qui ortus ex septentrionali regione progreditur per occidentem, ad lacum Heptagonum, & mutato nomine dicitur Nigir. & infra paulo: Ab hisq; paludibus se circumagens per flumina Astasobam, & Astaborã, & alia plura peruenit per montes ad Cataractam, ab eaq; se pręcipitans per septentrionalem prouenit inter Elephantida, & Syenem, Thebaicosq; in Aegyptum campos, & ibi Nilus appellatur. Hæc Vitruui. sed diuersitas est, quod Dyrin nominat, ab Atlante forte, quem accolæ quoque Dyrin dicunt: Iuba Nilin, è quo Nigris alibi erũpat, qui Nigir à Vitruuio dicitur: quanquam Hermolaus pro Nigir, Agger legit è uitioso fortassis codice magis, quàm pro sua sententia. Hunc attigisse castris suis Suetonium Paulinum Claudij in Mauritanijs præfectũ, Plin. testatur. 1. cap. libri 5. MELA ex desertis eum mitti asserit: utpote, nullius addictus iurare in uerba magistri. Scio recentiorib. in locorũ perquisitione maiorem fidem deberi. Ipse ex tãta scriptorum uarietate, Nilum non tam ab meridie, quàm ab occasu augeri undis, haud uana coniectura contenderim, quam infrà reddam. a Nauigari facilis.] Multi enim in interiori Aethiopia pręalti scopuli alueum eius exasperant, ut Herod. lib. 2. scribit. b Nec statim Nilus.] Vel quod Nili nomen non protinus habet, uel quod uenientes passim undas in unũ alueum non illico corriuat. c Simplex.] Vnus. d Meroën.] Præclara illa insula, & earũ, quas Nilus ambit, prope maxima. Nomen habet à Meroë Cambysis sorore, uel ut Diodorus ait, matre ibi mortua, cum ad Aethiopas ingressus esset, authore Strabone: in ea eiusdem hominis grandis ciuitas est, cuius Herodotus meminit. De illa Luca. 10. lib. Ambitur nigris Meroë fœcunda colonis, Læta comis hebeni &c. Illa regia est, & metropolis Aethiopum, de qua multa Diod. lib. 1. & lib. 17. Strab. Insula longitudinem habet trium millium stadiorum, latitudinem mille, quod inibi Strab, ubi de Aethiopibus à Romanis uictis mentio est, prosequitur. e Aethiopiã.] Illam scilicet, quę Aegypto imminet ab Austro. f Astaboras.] Dissentiunt

Locus Plin.

Pomponius.

Plinius.

Herodotus.

Vitruuius.

Meroë.

k nostri-

ctus est.[a] Vbi rursus coit, ibi nomen hoc capit. Inde [b] partim asper, partim nauigia patiens, in immanẽ[c] lacũ deuenit: ex quo pręcipiti impetu egressus, &[d] Tachẽpso alterã insulã amplexus, usq; ad [e] Elephantidẽ urbẽ Ægyptiã atrox adhuc ferueńsq; decurrit. Tũ demũ[f] placidior, & iã penè nauigabilis, primũ iuxta[g] Cercasorũ oppi-

nonnihil hoc in loco scriptores. Ptolemęus uult Astapum & Astaboram seorsum amnes à latere Eoo, è paludibus remotioribus lapsos, in Nilum aliunde uenientem descendere. Quod ipsum & Strabo à principio ultimi libri ex Eratosthenis sentẽtia, qui Nili decursum graphicè descripsit, refert. Plinius capite nono quinti libri, Nilum in Aethiopiam per deserta illapsum accolarum lingua Astapum, hoc est, aquam è tenebris profluentem, appellari ait. Ad Meroën uero, quam amplectitur, læuo alueo Astaborã dici, id est, ramum aquæ uenientis è tenebris: dextero aũt Asrusupem, quod ramum latentis aquæ significet, nominari. Idem eius simia Solinus refert. Vitruuius quoque lib. 8. Astasobæ meminit & Astaborę, ut amnium, quos *Nilus ubi.* secum rapit Nilus. Plinio cum Pomponio propè conuenit. a Vbi rursus coit.] Plinius, nec ante Nilus, quàm se totũ aquis concordibus rursus iunxit. *Siris.* Dionysius poëta, Sirin ab Aethiopibus Nilum dici scri- *Diris.* bit, antequã totus confluat: Vitruuius uero Dirin à monte, ex quo oritur. Rufi uersus ex Dionysio hi sunt: Hic qua secretis incidit flexibus agros, Aethiopum in lingua Siris ruit, utq; Syenem Cœrulus accedens diti loca flumine inundat, Nomine se claro Nilum trahit. & reliqua. Dictum Sirin autumat Stephanus & Eustathius à Sirio, quoniam sub ortum canis per introitum solis in leonẽ augeatur, ut Hermolaus scribit. Seneca certe infra Philas amni coëun- *Philæ.* ti nomen Nili esse scribit. Eius uerba hęc sunt: Philę insula est aspera & undiq; prærupta, duobus in unum coituris amnibus cingitur, qui Nilo mutantur, & eius nomen ferunt. Philæ autem Straboni infra Meroën sunt, ad quas ipse Strabo se ex Syene plaustro per plana aliquan- *Lucanus.* do uectum scribit. Meminit & Lucanus libro decimo: Rursus multifidas reuocat piger alueus undas, Qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura, Regni claustra Philæ. &c. Ab his uero haud longe abest, solis antistibus pressa Abatos insula, nomen sortita à difficili accessu: de *Seneca emendatur.* qua Seneca & Lucanus: quanquam apud illum corruptè Abactos legitur: & ibidem, illa prima saxum, corrupte pro, In illa primum lapsum, passim codices habent. b Partim asper.] Propter Cataractas, hoc est, pręcipites & torrentes undarum ex asperis & urgentibus scopulorum angustijs lapsus, qui in Nilo multi sunt, ob crebra insularum rupiumq; è medio alueo extantium impedimenta: mitem enim alioqui, & dulcissimi haustus fluuium, immania ru- *Cataractæ duæ.* pium obstacula ita exasperant, ut sęuus quidem, sed minime sua culpa, insurgat. Strabo duas Cataractas facit: maiorem, qui in montanis est in Aethiopiam uergentibus, & minorem, qui Syene proximus. In utraq; tantus colluctantium undarum sonitus, ut, qui iuxta sunt, sufferre diutius nequeant, multis, qui aspera illic habitarunt, sedes ad quietiora transferre coactis: ut Seneca scribit lib. nat. q. quarto. Hinc Africanus apud Ciceronem lib. de repub. sexto, gentem quæ ad Nili catadupa accolit, ob sonitus magnitudinem sensu audiendi carere dixit. Frequentia illic (Diod. inquit) saxa scopulis similia, aquam magna uertigine mirabiliq; allisam reflectunt, inq; contrarium cursum spumis agunt redundantibus: quæ res stuporem aspicientibus præbet. Et Seneca Nilum ait, postquam in scopulos cautium librauit, spumare. Quod ipsum si mediocres per aspera delapsi amnes faciunt, quid de Nilo dubitamus? qui ubi infra Meroën confluxit, latitudinem duorum & uiginti stadiorum habet, authore Diodoro. Et *Intermina mortalium audacia.* sunt illic tamen (ut intermina est mortalium audacia) qui tenuibus scaphis, in regum illic spectaculum, insidentes, per ingentia præcipitia unà cum amne decidant incolumes, ac iaculi more per impetum rapti elabantur: quod Strabo scribit, & Seneca tanquam incredibile miratur. Tales apud nos & in Rheni Cataractis remigare audio, qui ære uili uitam mercantes, naues exoneratas per rupium anfractus summo discrimine traducunt. Cataractas Cicero *Catadupa.* & Herodotus catadupa nominant ab immenso sonitu, nam δοῦπον sonitum dicunt, & δουπέω idem est, quod cadendo sono. c Lacum.] Posset legi, Locum, ut Cataractas intelligeret: sed ut lacũ legamus, illud mouet, quod iuxta Syenen & Elephantinam, profundũ & immensum Nilum habere Herodotus credidit: quẽ, ut sępe, Mela hoc loco sequutus est. Sed garrire eum Strabo ait lib. ult. qui & Nili fontes, & illa immensa his in locis esse planè negat. d Tachempso.] Eius insulæ Herodotus non semel meminit lib. 2. e Elephantidem.] Plinius. 5. libro. Elephantis, inquit, insula infra nouissimum Cataractem, nauigationis Aegyptię finis, ubi Aethiopiæ conueniunt naues: nanq; eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad Ca- *Naues plicatiles.* taractas peruentum est. Ipse Strabo se in Syenem insulam mediterraneæ cognominem traiecisse lib. ult. scribit. Placidior.] Nam hucusq; nauigatur. Nilus enim ad Elephantidem usq; nauibus ascenditur, ulterius autem progredi Cataractę non sinunt, ait Iosephus cap. 11 lib. de bello Iudaico quinti. g Cercasorum oppidum.] Herodotus quoq; lib. 2. Cercasorum ur-

bem

bem refert, iuxta quam, inquit, scinditur Nilus, in Pelusium fluens, & Canobum. De Metili in urbibus Stephanus meminit:& Metiliten nomon Plinius. 11. capite libri quinti inter alios numerat. Notandum uerò, supra hæc loca Nilum quoque aperiri, & insulam facere, quam Nili nominarunt, longam passuum. 50. millia, cuius Prol. & Plin. meminere, uerum alueis rursus coeuntibus. a Delta.] Terra, quæ extimis alueis fundentis se Nili clauditur, à triquetra figura Græcæ literæ uocabulo Delta nominata est, habetque proprie nomen Aegypti ab Africa Canopico ostio, ab Asia Pelusiaco separata. 170. millium pass. interuallo, ut scribit Plin. Est autem expansæ manui nō absimilis, & in totum, mari nostro, & Nilo insula facta. De qua perpulchra Strab. & Diodo. Hircius libro bellorum ciuilium quarto: Locus est, inquit, fere regionum illarū nobilissimus, non longe ab Alexandria, qui nominatur Delta, quod nomen à similitudine literæ cepit: nam pars quædam fluminis Nili deriuata inter se, duobus itineribus paulatim medium inter se spatium relinquens, diuersissimo ad litus interuallo à mari adiungitur. Indicat Ptolemæus tab. Africæ tertia. Hanc terram aliquando non extitisse Aristo. 6. cap. secundi Meteorum refert, & lib. 2. Herodo. Delta, inquit, eis, ut ipsi dicūt, & mihi uidetur, defluxa humus est, ac nuper, ut sic dicam, extitit. Argumentum est, quod è Cyrenaica per Catabathmon in Aegyptum, ceu in uetustum quendam Nili alueum descenditur. Fluuij ergo munus iure appellari potest, ut lib. primo Strab. ait. Et Seneca Aegyptum ait non tantum terrarum fertilitatem, sed ipsas quoque terras Nilo debere. Id autem ita esse illud quoque argumento est, quod Pharos insula aliquando magno interuallo à contenti seiuncta, post peninsula facta est, terris illic auctis, & pelagus urgētibus, de qua nos alibi. b Septem in ora.] præcipua: nam et alia sunt tenuia, quæ nomen non merentur, ut Strab. pleraque uero manufacta ostia, ut libro Meteorum primo Aristot. Lucan. in octauo: Gurgite septeno rapidus mare summouet amnis, Terra suis contenta bonis, non indiga mercis, Aut Iouis, in solo tanta est fiducia Nilo. c Aestiuo sidere.] Idem Sene. Diodo. Herodo. Plinius. Sed Plinium sequi libet, cuius hæc lib. 5. uerba sunt: incipit crescere Luna noua, quæcunque post solstitium est, sensim modiceque, cancrum sole transeunte, abundantissime autem leonem: & residet in uirgine ijsdem, quibus accreuit, modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra, ut tradit Herod. centesimo die. Aristo. (nisi me lectionis fallit memoria) Plin. & Senecæ contrarius, subito uenire Nilum credidit. Non solam autem Delta irrigat, sed & superiorem. Porrò Nilus, inquit Herod. ubi inflatus est, non modo Delta inundat, uerumetiam plagam, quæ dicitur Africana esse, aliquoties & Arabicam, idque utroque uersus duorum dierum itinere, & amplius eo uel minus. Strab. lib. ultimo, eam Aethiopiæ regionem, quæ statim supra Syenen, & Cataractas est communiter cum Aegypto irrigari scribit. Quicquid autem iuxta non adiuuit, id sterile & squalidum iacet, inquit Seneca. Eam ob rem iuxta habitantibus tanta admittendi Nili solicitudo est, ut fossis eum plurimis in longinqua abducant, & decrescentem persæpe intercipiant, aquas in longiorem usum seruaturi: fossas eas superfluentis Nili receptacula Tacitus uocat. Vbi uero altior locus est, quàm ut obduci fœcundo illo humore possit, cocleis multa industria ad id comparatis, sursum aqua ducitur. Author est horum libro ultimo Strab. Scribit libro 3. bellorum ciuil. Hircius Alexandriam ferè totam suffossam, & specubus cauam ad Nilum pertinentibus: quibus aqua in priuatas domos inducitur, quæ paulatim liquescens, & subsidens fontalis aquæ loco bibitur. Alioqui fons tota urbe nullus est: & ea quæ flumine Nilo fertur, adeo est limosa, atque turbida, ut multos uariosque morbos efficiat. Mira autem natura fluminis, quod cum cæteri amnes abluant terras, & euiscerent, Nilus tanto cæteris maior, adeo nihil edit, nec abradit, ut contra adijciat uires, nimiumque in eo sit, quod solum temperet: Seneca author. Est & id haudquaquam omittendum, esse illic puteos, qui unà cum Nilo crescunt, & decrescunt: in his omnia fluuij incrementa obseruantur. Nam in eorum marginibus notæ quædam sunt mensuræ incrementorum. Strabo Nilometria appellat. Ex his quantum augeantur undæ, qui obseruant, in uulgus produnt: & si lentius assurgit, fossis student aquas retinere, si iustius exuberat, ocio geniοque dediti, fertilem expectant annum. Maiora etiam incrementa, maiores prouentus principibus denuntiant. Hæc ferè ex Strabone, & Diodo. Iustum incrementum, inquit, Plin. cubitorum est sedecim: minores aquæ non omnia rigāt, ampliores detinent tardius recedendo: hæ enim serendi tempora absumunt solo madente: illæ non dant, sitiente. In 12. cubitis famem sentit, in 13. etiamnum esurit 14. cubita hilaritatem afferunt 15. securitatem. 16. delitias. Persæpe itaque Nili tenuitas famem parit, ut eo anno, quo truncatus in Aegypto Pompeius est, & iterum Traiani imperio, ut Plinius iunior in Panegyri ad Tra. scripsit. Porrò pulcherrimus aspectus est inundationis diebus, urbium, uicorum

Delta.

Delta non semper fuit.

Tempus incrementi Nili.

Nili irrigatio.

Nilometria.

dū triplex esse incipit: deinde semel iterūque diuisus, ad[a] Delta & ad Metilin it per omnē Aegyptū uagus, atque dispersus,[b] septēque in ora se scindens, singulis tamē grādis euoluit. Nō pererrat aūt tantū eam, sed æstiuo sydere exundās etiam

irrigat, adeo efficacibus aquis ad generandum, alendumq́, ut præter id, quod scatet piscibus, quod [a] Hippopotamos, [b] Crocodilosq́, uastas belluas gignit, [c] glebis etiam infundat animas, ex ipsaq́ humo uitalia effingat. hoc eo manifestum est, quod ubi sedauit diluuia, ac se sibi reddidit, per humentes campos quædam nondum perfecta animalia, sed tum primum accipientia spiritum, & ex parte iam formata, ex parte adhuc terrea uisuntur. [d] Crescit porrò, [e] siue quòd solutæ magnis æstibus niues ex immanibus

tium & mapalium more Cycladum extantium: latent campi, opertę sunt ualles, nec ullum in mediterraneis nisi per nauigia commertium est, maiorq́ est lętitia gentibus, quo minus terrarum suarum uident, uti eleganter Seneca scribit. Pecora interim in stabulis reclusa nutriuntur à colonis, ad id antea pręparato pastu: uulgus, remissis operib. rusticis, ociosum epulis indulget, ac uoluptati. Ex Dio. a Hippopotamos.] Hoc est, fluuiatiles equos, quib. ungulę fissę, quales bubus, dorsum equi, & iuba, & hinnitus, rostrum resupinū, dentes adunci, ut apris, sed minus noxij, ut Plinius capite decimooctauo, octaui libri scribit. De hoc animali sic Calphurnius in Aegloga, cui titulus Templum: Spectaui uitulos, & equorum nomine dignū, Sed deforme pecus, quod in illo nascitur amni, Qui sara tiparū uenientibus irrigat undis. b Crocodilos.] Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax uerò contra insequentes, ut Plinius. Seneca, fugax, inquit, animal audaci, audacissimū timido. Mirum est, id animal, quod ex ouo gignitur, in longitudinem 18. cubitorum excrescere, ut Plin. 8.li. asserit. Lingua caret, maxilla tantum superiore mobili, dentibus acerrimis, & in sęultesam pectinatim coeuntibus. Ipse Viennæ uidi, Venetijs aduectos complures cubitorum 6. & tenellos etiamnum unius cubiti, lacertis nostratibus grandiusculis admodum similes, nisi quod colore plerunq; sunt flauo. Sunt in Aegypto Tentyritæ huic belluæ natura aduersi, sicut serpentibus in Africa Psylli, à quorum etiam olfactu abhorrent: hi claua in os addita cōtra morsus, captiuos è profundo in ripam trahunt, &, ut libet, tractant. De quibus in 8. Plin. & lib. ulti. Strabo. Seneca quoq; libro natu. q. 4. Sed in hoc diuersus, quod nō generis proprietate aut sanguinis, sed temeritate potius uincere belluas illos existimat. Eius uerba hęc sunt: Nec illos Tentyritæ generis aut sanguinis proprietate superant, sed contemptu & temeritate. Etiam si apud Senecam Tincturę pro Tentyritæ, & separant pro superant, uel in emendatis exemplaribus legitur. Scripsit aliquando Aurelius Festiuus, ille, qui Aureliani libertus fuit, Firmum Aegypri tyrannum, Crocodilorum adipe perunctum, inter Crocodilos impune innatasse: id quod Spartianus adnotauit: ut uerisimile sit, immanem sęuitia bestiam sui generis odore seductā naturę parcere, nō homini. c Glebis infundat animas.] De animalib. Ouidius, & Diodorus. Verū quod ad humanā effigiem attinet, nunquā equidem credidissem, nisi ex annalib. Matthęi Palmerij Florentini, qui apud Eusebiū in chronicis Hieronymi & Prosperi historijs subiuncti extant, certior factus essem. Hic septimo anno pontificatus Pelagij, in Nilo animalia masculina, & fœmineæ uisa esse scribit, quę ad lumbos usq; humanam effigiem habuerint: eaq; ipsa per Deum adiurata, à matutino adusque nonam horam se uidenda præbuisse. d Crescit porrò.] Incrementi rationes, pro diuersitate aliter aliterq; sentientium, referunt potissimum Aristo. Diodo. Seneca, Plinius. e Siue quod solutæ.] Ita sensit Anaxagoras, cui improperāt, ut inepte loquuto, Herodo. Diodo. & Seneca, sed nimis meo iudicio temere. Nam in Austrino latere niues cadere, & pluuijs undis uel à meridie fluentem Nilum accrescere posse, euidēribus rationibus iudicari potest. Sed in hoc indubie peccatū est, quod, sole cancrum occupante, quando adcrescit Nilus, Aethiopicas ad meridiem niues liquefieri Anaxago. existimauit, sole uidelicet tunc maxime atq; altissime distāte, qui hyeme nostra magis illam liquefaceret, cum ob rectos in ea loca radios, tum ob maiorem in terram uicinitatē: tunc enim Australia signa ipse occupat. sed priora explicemus. Libyci montes, cum sol ad capricornum obuersatur, niues suscipiunt cœli frigore in ęstatem usq; pertinaces. Quod Plinij authoritas confirmat, asserentis Suetonium Paulinum, qui interiora Mauritanię peragrauit, quem ipse consulem Romæ uiderit, retulisse inter cętera, Atlantis uerticem altis etiam æstate niuibus operiri. Et Atlas tamen, pręsertim maior, à tropico cancri plus minus quatuor gradibus in Arcton declinat. Nec est ut de niuibus dubitemus, quando Cornelius Tacitus grauis in primis author, Libanum montem Aegypto uicinum in maximis ardoribus niue opacum esse scribit libro Augustalis historiæ uicesimo primo. Quod si ita est, quis neget in Austrino latere, in iugis montium, si quę sunt, ut certe extant, pari aut maiori interuallo in Austrum à capricorni tropico deuergentibus, niues, quę diu etiā perseuerent, cadere posse? quod si montium impar altitudo est, saltem niuem illic cadere pluuiosam, quę lacus circum, quæ paludes, quę amnes in Nilum corriuantes augeat. Illa cum primis opinione suffragante,

quod

Margin notes: Hippopotamus. — Calphurnius. — Crocodilus. — Locus Senecæ. — Matthæus Palmerius. — Niues in Aethiopia cadunt.

quòd Nili fontes à meridie incerti sint, & cuipiam possit nō temere uideri, è loco aliquo, qui trans torridā sit, profluere. Quid Ptolemæus? qui, ex Lunæ montibus niue defluēte, Nili fontes aqua oppleri asserit. Præterea si ad cancri tropicum imbres cadunt, sole brumam faciente; id quod aperte indicant Plinius & Seneca, quid prohibeat, quo minus idem fiat, ad capricorni tropicum, sole cancrum tenēte? Addo quòd in æstate Indorum mōtana crebris imbribus abluuntur, ut receptissimi authores scribunt: & hęc tamen alicubi decem, undecim, aut duodecim gradiuum latitudine à cancri parallelo non absunt. Quid igitur negēnt aut Diodorus aut Herodotus in Austrinis montibus non idem pari ratione euenire posse? quando sol cancrum occupans non modo in opposito suæ augis est, sed etiam à capricorni parallelo plus minus. 47. gradibus distat? Aristoteles igitur, ut illis in omni philosophia acutior, ita in percensenda Anaxagoræ opinione modestior, nō negat Nilum à fluore meridiano augeri: sed uerisimile non uidetur sibi, à niuibus liquefactis id fieri, cum maior fiat Nili auctus, quàm niuium undæ suppeditare uideantur. Existimat quoq; cum uetustate, quæ id compertum non habuit, impossibile esse locum nosse, è quo ex niue undæ profluant, cum media zona æstu inuia sit. Ideoq; in eam magis causam inclinat, quam secundo loco Mela adducit: ut sole uidelicet à Nili fontibus ad nos transeunte, minor sit caloris exurentis uis; & maior gignēdi humoris copia, ut, liquescente aliquo, aut pluente, Nili aluei intumescant: quod ipsum à uero minime alienum est, quanquam à meridie imbribus magis augeri Nilum creditur, ob solis abscessum, & noctis paulo ampliorem longitudinem. Cognitum hoc esse regum Aegypti obseruationibus Strabo testatur libro de terræ situ ultimo: & miratur admodum id ipsum plerosque antiquiorum ignorasse. Minime igitur male Aeschylus, Sophocles, Euripides, Anaxagoræ sententiam secuti sunt: At Seneca Aethiopiam esse feruentissimam ait: ardens ibi, inquit, puluis, nec humani uestigij patiens, argentum replumbatur, signorum coagmenta soluuntur: nullum materiæ superadornatæ auro argentoue, aut alio quopiam metallo manet operimentum, sed solutum defluit. Demus ut ita sit, quemadmodum Seneca scribit, quod tamen planè non asseruerim: non est consequens, ut aut semper aut omnibus torridæ plagæ locis hoc contingat. Nam cum de æstu harum regionum fit mentio, semper ea ad respectum præsentiæ solis referenda est. Statuo igitur gratia exempli in prima parte cancri solem: eo die parallelus Viennensis aut Parisiensis non totis 14. gradibus declinatione aberit à sole: eo tempore grandes nobis imbres oboriuntur, & crebræ admodum tempestates. Quæro itaque ex te Seneca, an non simile quiddam, aut maius his euenire queat, qui tum in meridiem, à sole plus minus gradibus. 47. distant? At hi sunt, qui sub tropico Capricorni situm habēt, quorum intolerabilis est calor, quando iuxta zenith solem habent: quod sic illic nulli essent homines, terris saltem & Nili fontibus; qui tunc iuxta Ptolemæum. 36. graduū interuallo absunt, quod dico, eueniret. Præterea multum refert, authore Alberto, quæ loci sit effigies, planáne an montosa, uda an arenis torrida; mari uicina an mediterranea. omnia enim hæc uariant, quo minus generalis caloris causa habeat locum. Ideirco haud difficile est creditu, quod Plinius scribit, Suetonium Paulinū, qui suis temporibus Claudij auspicijs Mauritanijs bellum intulit, in interiora illic transgressum, uidisse Atlantis uerticem niuibus pressum etiam in æstate durantibus: ultra uero ad solitudines adijsse nigri pulueris, eminentibus interdum uelut exustis cautibus: quibus indicijs ipse quanquam hyberno tempore expertus, inhabitabilia tamen ea loca ob feruorem cognouit. Prætereo Auicennam & Albertum, qui Senecam eo ipso obruunt, quòd temperatam ótam sub æquatore esse confirmant. Vbi uero de alijs amnibus mentionem facit Seneca, non aduertit, his, qui ad tropicos habitāt, diuerso tēpore hyemem & æstatem esse, sicut alijs quoque, qui cōtrapositæ sunt latitudinis. Itaq; dico Nili hyeme sua augeri imbribus niuibusq; & auctum undis aliunde quoque allabentibus in eas egredi terras, in quibus æstas deseuit: tum enim in cancro sol est, hi, qui sub Capricorno habitant, hyemem suam habent: ut è regione, cum in capricorno uertitur, æstas illis est, omnem niuium imbriumq; prouentum summo feruore intercipiens, Aegyptijs interim in bruma agentibus. Sicut ergo æstate sua Nili fontes exhauriuntur, ita sua crescunt & opplentur hyeme. Verumq; est, quod fortasse Seneca non aduertit causam unam incrementi Nili esse hyemem suam, cuius undis tamen eodem tempore Aegypti æstas fœcunda fiat. Per has meas nugas arbitrij ius esto probis lectoribus, ne erga tantum in omni philosophia uirum meum quispiam officium desyderet. Cæterum quod inibi de Phasi legitur: Phasis quoque per Indiæ campos oras tenens. &c. legerem Scythiæ, non Indiæ. Nanque in Scythia clarissimus amnis Phasis est, Plinio. Negare uero æstatem hyememq; diuersis simul esse posse, quid est aliud, quàm in captu rerū naturæ extremam prodere imperitiā? nam ut semper alicubi dies est, & simul alicubi nox, ita indubiū æstus sem

> Æthiopiæ iugis largius, quàm ripis accipi queant, defluūt: siue quòd sol hyeme terris ꝓpior, et ob id fontē eius minuens in æstate tunc altius abit, finitq; integrum, & ut est plenissimus, surgere.

Aristoteles.

Strabo.

Seneca.

Notai

Cōtra Senecam.

Nilus hyeme sua crescit.

Diuersis locis simul æstas & hyems.

Seneca.

Herodoti ratio.

per hyemem, æstatem, uer, & autumnum simul esse diuersis locis. Quod ipsum Eudoxus mathematicus tradidit, nec eget exemplorum adminiculo demonstrationum fides. a Siue quod.] Sol. Hæc ratio Herodoto probatur, nec temere, quanquam temere eam incessit Diodorus. Reuera enim solis abscessus, ut illic imbrium copiæ locus sit, efficit, sicut accessus ob æstum, ut dixi, uapores imbres generantes absumit: falsum uero est, idē nō alijs Libyæ fluminibus cōtingere, quod Diodorus asserit tamen: nā par ratio in illis est, si modo in ijsdē aut conformis latitudinis locis oriuntur. Illos enim intelligere, quibus oppositi, aut multo interuallo semoti sunt fontes, ridiculū esset. Nam hoc modo uel in ipsa Aethiopia fieri potest, ut uno eodemq; tempore fluuius aliquis hyeme crescat, alius æstate torreatur, propter diuersum fontium situm, sicut

Siue quòd per ea tēpora [b] flātes Etesiæ, aut actas à septētrione in meridiē nubes [c] super principia eius imbre [d] pcipitāt: aut [e] ueniēti obuiæ aduerso spiritu, cursū descēdētis impediunt: aut arenis, quas [f] cū fluctibus litori applicāt, ostia [g] obducūt.

sole capricornum tenente Nili fontes torrentur: interim amnis quispiā, qui ex iugis Aethiopicis, quæ iuxta Aegyptū sunt, oritur, imbribus illic eodem tempore cadentibus augeri potest, quum eis qui ad cancri tropicum & citra habitant, tunc hyems sit. Porrò contra Diodorum Græciæ flumina hyeme crescunt, primum omniū propter discessum solis, cui cōsequens est, ut illic pluuiæ sint frequentiores: sicut in Italiæ etiamnum tractu interiori, uere & autumno tempestatibus magis est locus quàm æstate, ob solis absentiam maiorem. b Flantes Etesiæ.] Thales, ut tradit Plutarchus, Aquilones anniuersarios in Aegypto flantes Nili exuperantiam attollere dixit, utiq; emissarijs eius turgefaciendo mari obstrictis. Ita Latinum fecit hunc locum Gulielmus Budæus Gallus, uir doctissimus. At Pomponius & suspendi fluxum, & ad principia amnis posse propelli Etesijs nubes ait, tanquam ita Thales senserit: cuius tamen ratio ab Aristotele, Herodoto, & Seneca pariter reuellitur. Alioqui non absimile fuerit uero, Etesias, qui ab Arcto flantes post æstiuales solis uersiones, meridianos imbres eo modo progignere, quo nobis Austrini flatus solent. De Etesijs autem à principio tertij libri, Meteorum Aristoteles, Seneca in Thyeste. Si quis Taygeti conspicuas niues, Quas cū Sarmaticus tempore frigido, In summis Boreas composuit iugis, Aestas ueliferis soluit Etesijs. Diodorus Democritum nulla iusta causa reprehēdens, Etesias ait non eos esse, qui à septētrione, sed qui ab æstiuo occidente flant: tanquam occasus æstiuus illis præsertim, qui propius Arcton habitāt, non sit, si æquatorem respicias, uel maxime septētrionalis. Euthimenes Massiliēsis sententiam suam mēdacio uerisimilem fecit, ausus affirmare se Atlanticum nauigasse mare, è quo Nilus maior fluat, quandiu Etesiæ tempus obseruant: tunc enim dixit eijci mare instantibus uentis. Quod falsum esse, rectè Seneca contendit: ante Etesias siquidem crescit Nilus: horumq; flatus cum admodum pacatus sit, nil impellit, præterea nunc tota (inquit Seneca) extremi maris ora mercatorum nauibus stringitur, quorum nemo narrat maritimum Nilum, aut mare saporis alterius, quam natura credi uetat: quia dulcissimum quodq; & leuissimum sol trahit. Et paulo infra: Quòd si è mari ferretur Atlantico, totum simul oppleret Aegyptum, at nūc per gradus crescit. hæc Seneca. Apud quem eodem in loco quatuor dictiones corruptæ leguntur: Non sit (inquit) quo illi flauere uehementius. &c. fauere exemplaria corrupta habent: item, nemo Narrat Mintium Nilum, pro, maritimum. & paulo infra: semel populet, pro simul oppleret. Non ignoro Aegyptios olim sacerdotes Nilum ab oceano fluere cōfirmasse, ut Diodorus scribit, atq; inde à uetustissimis uatibus Nilū oceanum nominatū, quod & Herodotus secundo libro autumat. Tantam tamen undarum uim, atq; adeo dulcis haustus amnem eo modo fontes habere haud unquam uerisimile fuit, cū iam alijs propè euidentissimis causis eius incrementum compertū habeamus. Quanquam Theophrastus, authore Seneca, Nilum aliquando marinam aquam detulisse scripsit: dubium tamen est, an historica id fide præstiterit, nisi salsedinis causas in adustis sole arenis subesse intelligimus. c Super principia.] Super Nili fontes. Nam uenti septentrionis ut nobis cœlum reddunt serenum, ita Africæ plerunq; nubium propulsa caligine imbres pariūt. Hinc de Borea Lucanus libro tertio: Cum medium nubes Borea cogente sub axem, Effusis magnū Libyæ tulit imbribus annum. d Præcipitant.] agminatim impellunt. e Venienti.] Nilo. f Cum fluctibus.] cum Aegyptij maris æstu: nam ea litora utpote nobis obuersa Boreas infestat, sicut è regione nostra petunt Auster & Africus. g Obducunt.] claudunt & opplent, quo minus egrediatur. Lucretius libro sexto, ubi de ijsdem incrementi causis meminit, sic tradit: Est quoque uti possit magnus congestus arenæ Fluctibus aduersis oppilare ostia contra, Cum mare permotum uentis ruit intus arenam. Quo fit uti pacto liber minus exeat amnis. &c. Quo loco oppilare dixit ostia arenæ congestus: quod Pomponius obducere, pro eo quod est opplere & suffarcire: quo significatu & medicis oppilare & oppilatio in usu est. Tametsi Hermolaus Barb. uir doctissimus, castigationum Plinianarū libro ultimo, Vitium

Contra Diodorum. — Thaletis ratio. — Contra Diodorum. — Locus Senecæ. — Nilus oceanus dictus.

præclusi

præclusi farctiq; iecinoris aliorumq; intus uiscerum parum plausibili, nec imitatione digna uoce, oppilationem à medicis uocari contendit. Quod secunda Philippicarum Cicero Tabernis opilatis dixerit, pro eo quod est pilis stantibus obfirmatis suffultisq;: à cuius utiq; sententia non recesserim. Plinius (ut ad Nilum reuertamur) Causas, inquit, huius incrementi uarias prodidere, sed maxime probabiles, Etesiarum eo tempore ex aduerso flantium, repercusso ultro in ora acto mari: aut imbres Aethiopiæ æstiuos, iisdem Etesiis nubila illò ferentibus è

[a]Fitq; maior, uel quod nihil ex semet amittit, uel quod plus, quàm solet, accipit, uel quod minus, quàm debet, emittit.[b] Quod si est alter orbis, suntq; oppositi [c] nobis à meridie [d] Antichthones, ne illud quidem à uero nimium abscesserit, in illis terris ortum amnem, ubi [e] subter maria cæco alueo penetrauerit, [f] in nostris rursus emergere, & hac re solstitio accrescere, quod tum [g] hyems sit unde oritur. Alia quoque in

reliquo orbe. &c. Credita est igitur triplex incremẽti ob Etesias ratio: nam aut ob nubes actas super Nili caput, aut ob aduersum flatũ, undæ solitum cursum morantem, ut inde fiat auctior, aut ob arenas marisim petu ab Etesiis agitati, in amnis emissaria congestas, fit maior. Prima harũ ueri habet aliquid, reliquæ futiles sunt. a Fitq; maior.] Priorũ rationum epilogus est. Vt sit sensus Nilum fieri maiorẽ, uel quod nihil ex semet amittit, sole scilicet à fontibus eius absente, ob secundam rationem: uel quod, plus quàm solet, accipit, ob niues solutas, & imbrium in Aethiopia interiori prouentum, ex prima & tertia ratione: uel quod minus quàm debet emittit, propter Etesias amnis cursum suspendentes, aut arenis ostia obthurantes, ob quartam rationẽ & quintam. b Quòd si est alter orbis.] Ostẽdimus supra, Periœcis omnem temporum rationem conformem esse, quacunq; parte circunferentiæ rotundæ molis sint: Id ipsum demonstrare non difficile est. Cum igitur Antichthonibus nostris hyems est, eadem Antœcis nostris eiusdem cum illis paralleli existit, nam Antichthones nostri illis Periœci sunt. Quid igitur erat opus, ob hyemem meridianam Nili fontes à tam profunda origine ducere, si eadem in illa prouenit quadra, quę trans ęquinoctialem per Aethiopię latissimos tractus ipsi etiamnum Pomponio nota fuit, & arma Romana peragrarũt? Quod si interfluo oceano (ut uetustatis erat opinio) Antipodum & Periœcorũ plagæ à nostris separarentur, nihil minus tamen illæ, ut hæc frigoris æstusq;, tum & uerni & autumnalis temperiei conformem haberent modum. Si primam incrementi Nili, quam posuit, rationem recte tenuisset Pomponius, non admisisset mehercule postremam. At mouerunt Memphitici philosophi, qui, ut Diodorus scribit, in illa fuerũt sententia: tum Nicagorã Cyprium idem confirmasse scribit Aristoteles. Quod si illi temperatam Antœcorum nostrorum intellexerunt, rem tradiderunt maxime uerisimilem, ut supra exposui: si eo modo, quo Pomponius, falsam indubie & fide indignam. Nihil autem in rerum naturæ perquisitione molestius candidis ingeniis, quàm alienis & minus apposité depromptis rationibus quicquam inuoluere, ac propé contaminare, non explicare, quod aut ueris, aut uero non adeo alienis argumentis commode explicari queat. Sed nihil ad Pomponium, qui, quid alij contenderint, magis, quàm quod ipse senserit, attulit, ut Diodorus quoq; Herodotus, Seneca, & Plinius (saluo tantorum authorum honore dixerim) aliorum industriam in hac re magis quàm suã prodiderunt. c Nobis.] Qui temperatã septẽtrionalem inhabitamus. d Antichthones.] Qui illis, qui supra Aegyptum habitant in interiori Libya ad certum parallelũ Periœci sunt. Intelligo autẽ per Antichthones Antipodas, ut supra. e Subter maria.] ea, quæ inter nostrum & illorum orbem intersunt, ita esse Macrobius, & alij non pauci putarũt falsó. f In nostris.] ad quas nos nullo intermedio oceano permeare possimus. g Hyems sit.] Verũ id est, etiã si nostro orbe oritur: ut supra pro Anaxagora explicuimus. LIBVIT huic loco adscribere, quod ad longinquam Nili originem pertinere uidebatur, ne quis adeo miretur ex alio orbe petitos Nili fontes. Aristoteles author est, Artaxerxem cognomento Ochum, expeditionem aduersus Aegyptios parantem, per Indica flumina quædam, in quibus Crocodili apparuissent, classe descensurum fuisse, quód persuasum esset ei, Nilum in Aegyptum fluentem inde principia sumere: nec omnino tempore suo, an ita esset, compertum fuisse, & an rubrum mare, quod ante sinum Persicum est, cum illo, quod ad Herculeas columnas est, unũ mare esset, id est Oceanus, an mare seorsum. Alexãder quoq; Magnus, ut Strabo libro decimo quinto scriptũ reliquit, cũ Crocodilos in Hydaspe uidisset, & Aegyptias fabas in Acesine inuenisset, putasse dicitur id esse Nili initiũ, & propterea classem in Aegyptũ parasse, tãquã hoc flumine in Nilum nauigaturus. Hãc uetustatis credulitatem sequi uoluit uatũ princeps Virgilius quarto Georg. lib. cum ait: Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis, Tortellio hallucinãte, qui per coloratos Indos, nigros Aethiopas intellexit. Pausanias refert, credidisse quosdam ex Euphrate manare Nilum, qui terra conditus, supra Aethiopiam rursus exeat, Nili

Nota.

Nota.

Multi in Asia Nilum quærendum putarunt.

Locus Virgilij.

deinde

deinde nomen habeat. Condi Euphratem etiam Pompon.lib.3.scribit, antequã ad sinũ Persicum perueniat. Porrò Strabo lib.16. Euphratẽ à uere in æstatẽ exundare scribit,& obruere arua: ut inde ueri quædã similitudo fuerit, ex eo fluere Nilum: quod falsum tamen esse constat. Ad huiuscemodi opiniones non obscure alludit lib.10. Lucanus his uersibus: Te'q; uidẽt pri-

Locus Lucani.

mi, quærũt tamen hi quoq; Seres, Aethiopumq; feris alieno gurgite campos, Et te terrarũ nescit cui debeat orbis: per Seres, nisi fallor, Scythas figuratè intelligens, qui iuxta Taurũ, è quo Indicis amnibus origo est, in ortum & septentrionẽ siti sunt: siue Seres magis Indos dixit. Et Ptolemæus exteriora Indiæ iuga, Sericorũ montiũ nomine donauit. Refero hæc eo libẽtius, quod locum illũ ceu apertũ prætererunt Lucani interpretes. Seres aũt quærere dixit, quod

Inopides Chius.

hi fortasse alicubi Nili fontes cernãt, & interim Nili esse ignorent. Ad Nilum reuertamur. Inopides Chius (ita Diodorus eum nominat, Senecæ exemplaribus indubie corruptis) hyeme dixit calorem sub terra cõtineri, & ideo uenas interno calore siccari: æstate ergo Nilum crescere, cum tũc interiora terrarũ frigeant, & fontibus redeat rigor. Quod recte Seneca improbat:

Diogenes Appolloniates.

quanquam nõ ita à uero aliena uidetur, ut hæc, quã Diogenes attulit Appolloniates: qui tãtum aquarũ à Nilo hauriri, & à sole absumi putauit, ut Arctoũ oceanum ea gratia perpetuo fluxu in meridiem tẽdere asseruerit. Sed improbatur à Seneca: apud quem inibi corrupta le-

Seneca emendatus.

ctio est, quam ita restitui: Interrogate Diogenẽ libet, quasi cõpertum amnis initia & meatus, Nõ omnibus locis æstate maiora sunt flumina: ut hæc uerba, quæ sequũtur, Aegyptũ sol magis percoquit. &c. Diogeni quasi rationẽ quærenti Senecæ reddituro, tribuantur, atq; inde illa uerba, Sed in cęteris &c. rursum Senecę sint, rationẽ adductã cõfutantis. Ita clara erit lectio,

Incrementi ratio.

posset &, cõmeatus, legi: sed minus fortasse latine, hoc uocabulo aliud significante. QVOD si quis, quid ego sentiã, desyderat, respondeo. Nilũ mihi uideri incrementa & exaggerationes nõ tam à meridie, quàm à Mauritaniæ iugis suscipere, dũmodo obseruare potuerim, ex Iubæ, Ptolemæi, Plinij, Strabonis, & aliorũ relatis, amnẽ dispersis alueis, & passim allabentibus in ea primũ Aethiopia, quæ supra Aegyptũ est, unum fieri, ut de fontibus eius pronunciari uix

Nota.

quispiam recte possit. Nihil aũt refert, in meridiẽne, ut Ptol, an occasu, ut & Iuba & Pomp. Nili fontes esse dicas, si uerisimile est utrinq; in eũ undas descendere. Sol ergo ad cancri tropicũ accedens, locũ facit imbribus meridianis, & affluentiæ aquarũ, ut Aristoteli, Nearcho, Agathargini Gnido, & Diodoro cũ primis uidetur: rursum uero ad cancrũ accedens, niues ex altissimis illis, quæ supra Mauritaniam & Numidiam sunt, montibus soluens, ut flumina illic adcrescãt, pari ratiõe efficit, ut Democritus asseruit. Fit itaq; ut, illic imbribus exortis, hic solutis niuibus, undæ per medias solitudines effluant, & uario flexu tandem corriuent, Nilumq; confertiant, ut ad tantã inundationẽ sufficiat: crescant uero sensim, prout illinc sole latius abeunte, crebriores imbres fiunt, huc uero magis accedente eo uehementius niues soluũtur. Hoc, sole geminos tenente, fieri potest: quanquã in cancro primũ Aegypto reddãtur aquæ: fluxus enim longissimus est, & perpetuis ambagibus suspẽditur. In leone ergo est abũdantissimus, aquis utrinq; ingruẽtibus: in uirgine decrescit, quod tũ sol declinationẽ citius uariat, in æquatorẽ imminens, & meridianã plagã, quæ intra tropicũ capricorni est, æstu rursum premens, imbriumq; materiã exurẽs: in libra enim iã residet, ut Plin. scribit. Addo quòd amnis fluxus uariatur, prout imbres niuesq; utrinq;, ut apud nos quoque fit, eo anno ualuerint. Hæc mea est de Nili incremento sentẽtia, Eudoxi Aegyptij sacerdotis, omni testimonio præstantissimi philosophi authoritate fulta: hic enim, ut in philosophorum Placitis Plutarchus tradit, causam crescentis Nili in pluuias aquas refert, anniq; tẽporũ antiperistasin, quã circũobsistentiã Budæus trãstulit. Etenim cũ nobis, ait, est æstas, qui sub solstitiali circulo agimus, tũc illis hyems est, qui sub brumali ad perpẽdiculũ incolũt: propterea Nili aqua alueos superans expatiatur per Aegyptũ. Possim uero admittere diuersa sentientẽ, dũmodo æque uero similia referat: quin & illud pati, ut, quod imperitorũ mos habet, mẽdacia quis dicat: si enim hæc mẽdacia sunt, in illo sunt genere mendaciorũ, quorũ causa nõ os præcidi (ut Senecæ uerbis utar) nõ oculi erui solent, immo quæ maximã habeãt frugẽ. Non me præterit, quid Ephorus, quid Timæus opinatus sit: de eis aliorũ iudiciũ esto, ego neutrũ sequor. Nec igno-

Herodoti uidenda phantasia.

ro pleraq; de Nilo & eius origine Ammianum scripsisse, libro historiarũ.22. sed supra Etesiarum flatum, & Iubæ historiam nihil attulisse noui. Ridendum uero, quod Herodotus tradit libro secundo in hæc uerba: Quod si finium ad cœli situs immutaretur, ut, ubi nunc Aquilo situs est & hyems, ibi Austri situs esset & meridiei: & ubi Auster, illic Aquilo collocatus esset: si hæc ita haberent, profecto amotus sol è medio cœlo sub hyemem & aquilonem mearet supra Europã, quemadmodum nũc supra Africã, pertransiens nobis oẽm Europã, faceret (opinor) eadem in Istro, quæ nunc facit in Nilo. Hæc Herod. tanquam solis excursus in meridiem nullo limite cohibeatur, & tanquam Africa, cœlo uerso, & mutatis polis, non sub tropicis, ut nunc est, mansura esset. Posset uero unquam fieri, ut in Europam ascenderet sol? aut alia in regione tropicus capricorni statueretur, quàm ante cancri parallelus fuisset, etiam si mundus, ut ille imaginatus est, uerteretur? Vt hæc interim missa faciamus, annotandũ inter principia duxerim, Nilum aliquando nouem annis non intumuisse, ex Callimachi authoritate,

Ouidius.

qui fidẽ meretur ob patriam, nam Cyrenaicus fuit. Vnde illud est Ouidij lib. de arte amandi

primo: Dicitur

primo: Dicitur Aegyptus caruisse iuuantibus arua Imbribus, atq; annis sicca fuisse nouem. Moses Genesis 41. cap. sterilitatis meminit septem annorum, quam Ioseph prædixerat, toto orbe frequenti fame: quanquam nulla Nili mentione facta. Sed & præsagum minimo defluxu suo fuisse eũ constat anno, quo Põpeius illic perijt, uana uetustatis superstitio asserere fuit ausa, sicut in decimo & undecimo anno regni Cleopatræ, quum nõ defluxisset, creditum est imperij eius Antonijq; defectionem Nilo uate portendi: quasi uerò tanti fuerit amplissimis

Nilus præsagus.

bis terris mira sunt. In quodã lacu[a] Chemnis insula, lucos syluasq; & Apolinis grãde sustinens tẽplũ natat, & quocunq; uẽti agũt pellitur.[b] Pyramides[c] tricenũ pedũ lapidibus extructę, quarũ maxima (tres nãq; sunt) q̃tuor ferè soli[d] iuge-

elementis triũ homuntionum interitus. Credidit Albertus (si modo illud opus Alberti est) libro sentẽtiarum secundo, distinctione. 17. in fine, & in eo ipso loco Marsilius, bis in anno Aegyptum irrigari: quorũ sentẽtia, nulla prorsus nec authoritate, nec ratione nititur. An uero è paradiso fluat, & quomodo id accipiendum, obiter alibi referemus. De Nilo hactenus, ac fortasse longius, quàm desyderat ratio: at nil mirabuntur studiosi, si Eudoxum, & Aristonem Peripateticos authore Strabone libros de Nilo seorsum edidisse, intelligent. a Chemnis insula.] Herod. lib. 2. Echemnim nominat, nihil diuerso uocabulo. Cur uero natet, idem rationem affert, ex Aegyptiorum sententia, quam libens omitto. Nam Herodo. Ego, inquit, eam neque innatãtem uidi, neq; se mouentem: & hoc audire admiratus sum, si uerum est insulam natare posse. Hæc ita scripsit, tanquam dubitet natare insulas posse. Ego me hercle nil ambigo: nam Seneca grauis author, lib. nat. q. 3. insulas in Lydia plerasq;, quarum lapides pumicosi sunt, & leues, natare ait, authore Teophrasto. Idem, Ipse, inquit, ad Cutiliam, natantem insulam uidi: & alia in Vadimonis lacu uehitur, alia in Stationensi est &c. Hunc sequutus Plin. lib. 2. cap. 95. ad Cutilias, inquit, aquas opaca sylua, quæ nunquam die ac noctu eodem loco uisitur. Idem in Lydiæ lacu Nymphæo, Calaminas dictas adeo mobiles esse scribit, ut non uentis solum, sed conto etiam, quò libeat, impellantur. Senecæ uerba iam nunc citata, in omnibus, quæ uiderim, exemplaribus uitiosa, Hermolaus propè uniuersa correxit in capitis Pliniani citati annotamentis. In eodem lacu saltares sunt, ita dictæ, quoniam in symphoniæ cãtu ad ictus modulantium pedum mouentur, author. Plí. Non possum non reponere Capellæ uerba, quæ de ijsdem ex nono libro hæc sunt: in Lydia Nympharum insulas dicũt, quas etiam recentior asserentium Varro se uidisse testatur, quæ in medium stagnum à continente procedẽtes, cantu tibiarum primo in circulum motæ, dehinc ad litora reuertuntur. Hactenus Martianus. b Pyramides.] Hæ in Aegypto nil aliud fuerunt, quàm regum pecuniæ ociosa & stulta ostentatio, ut Plin. ait. Nam faciendi eas causam fuisse pleriq; tradiderunt, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent. Plures in Aegypto passim extiterunt, nullæ tamen clariores tribus illis, quarum Pomp. meminit, quæ orbem impleuere fama, conspicuæ undiq; adnauigantibus, sitę in parte Africæ, monte saxeo sterilíq; inter Memphim oppidum & Delta. TVRRES autem sunt (Solin. inquit) fastigiatæ ultra excelsitatem omnem, quę manu fieri posit. Nostri hodie quoque propè paribus expensis, ac pari uanitate ad sacras ædes illas extruunt: in quibus plus multo ostentationis est, quàm utilitatis. Duæ uero per Germaniam maxime celebres: ea, quæ Viennæ Austriæ est, arte & altitudine insignis: & illa Argentoratensis, mole quidem uastior, uerum imparis cum illa elegantiæ. Pleriq; in Palæstinam, & Aegyptum religionis gratia itinerãtes, illam altiorẽ turrim Babylonis existimant, nectuntq; fabulas, adiri eum ob uermium illic immanitatem non posse. At constat Babylonem ab Aegypto tota Arabia & Syria intermedia seiungi. Quanquam scio, Babylonem munitissimum castellum in Aegypto haud longe ab Heliopoli esse Straboni, si forsan ab hoc ipso cognominarint. c Tricenum pedum.] Triginta pedum crassitudinis: ex tantis enim frustis constabant Pyramides, & Obelisci paris formæ ex solido saxo fiebant. Ideo Marcellinus lib. 17. Obeliscus, inquit, lapis asperrimus est in figurã metæ cuiusdã sensim ad proceritatem consurgens excelsam, ut quæ radium imitetur, gracilescens paulisper specie quadrata in uerticem productus angustum, manu leuigatus artificis &c. d Iugera.] In iugero 140. pedes sunt. Plin. amplissima, inquit, octo iugera continet soli, quatuor angulorum paribus interuallis per octingentos octogintatres pedes singulorum laterum altitudo, à cacumine pedes uiginti quinque. Herodotus quoque secundo libro octo iugerum altitudinis meminit. Strabo libro ultimo iuxta Labyrinthum Pyramidem, qua rex Imandes conditus fuerit, quadriiugerum esse scribit per singula latera. Plin. maiorem Pyramidem à 340. hominum millibus annis 20. extructam esse refert: intus uero puteum habere octogintasex cubitorum altum, quo flumen admissum arbitrantur. Plerosque uero obeliscos, & alia magnifica Cambyses ille immanis & alieni cupidus, dum Aegyptũ ingressus est, ęquauit solo. Scripserunt de his, quos equidem uiderim, Plin. 12. cap. lib. 30. Strabo. Solinus, He-

Albertus.
Marsilius.
Insulæ natantes.
Seneca emendatus.
Capella.
Pyramides.
Turres.
Babylon in Aegypto.
Obeliscus quid.

ra, sua sede occupat, totidem in altitudinem erigitur.[a] Mœris aliquando campus, nunc lacus, uiginti millia passuum in circuitu patens, altior quàm ad nauigandum magnis, onustisq; nauibus satis. Psammetichi opus[b] Labyrinthus[c] domos mille, & regias duodecim[d] perpetuo parietis ambitu amplexus, marmore extructus ac tectus, unum in se descensum habet,[e] intus penè innumerabiles uias multis ambagibus huc & illuc remeantibus, sed[f] cõtinuo anfractu, & sæpe reuocatis[g] porticibus ancipites: quibus[h] subinde aliũ super alios orbem agẽtibus, & subinde tantũ redeũte flexu, quantũ processerat, magno, & inexplicabili tamẽ[i] errore perplexus est.[k] Cultores regionum multo aliter à cæteris agunt, mortuos[l] fimo obliti plangũt, nec cre

Maris lacus.

rodo. Martial. Barbara Pyramidum sileat miracula Memphis: non indigna lectu Marcellinus lib. 22. a Mœris.] De illo quoque & Plin. & Strabo in primis, sed in hoc obseruandi mihi diuersi sunt, quod olim campum, nunc autem locum esse Pomp. inquit: Plinius uero olim lacum fuisse, nunc campum uel fossam grandem esse. Et constat tamen Pomponium & Plinium uno aliquo tempore floruisse: ut uerisimile non sit, adeo mutatum locum breui tempore. Plin. uerba lib. 5. hæc sunt. Inter Arsinoiten autem & Memphiten lacus fuit circuitu 250. milliũ passuũ, aut ut Mutianus tradit. 450. mil. & altitudine. 50. pas. manu factus, à rege, qui fecerat, Mœridis appellatus. Idẽ. 6. lib. inquit, fuit Mœridis lacus, hoc est fossa grãdis. Diod. libro secundo, Permansit, inquit, hoc stagnum summa Aegyptiorum utilitate, usque ad nostram ętatẽ à conditore Myride appellatũ. Floruit hic sub Augusto. Cęterũ, Mœridem, Muridem, & Myridem, diuersis appellari, iam ex Hermolao notum est. b Labyrinthus.] Falluntur qui Labyrinthos omnino subterraneos fuisse existimant. Nam Cryptę illę tot ambagibus intortę, cũ multiplici flexu uarię sub terra positæ, maximas regias sustinuerũt. λαβύρινθον gręci locum uiarum ambagibus uariũ dicunt. Quatuor esse toto orbe insignes Plinius docet: hũc Aegyptium omniũ maximũ, & portentosissimum humani ingenij opus: de quo hic Mela. Creticus arte maxime spectabilis: cuius Ouidius libro transfor. 8. meminit. Lemnius columnarum nitore insignis, & quartus Italicus à Porsenna Hetruscorum rege sepulchri causa extructus: de quibus nemo Plinio uberius retulit, capite tredecimo libri 36. in quo de Labyrinthis. Pomponius Herodotũ sequutus Psammetichi esse ait, de cuius regno libro secundo, hic à uero nõ admodũ aliena scribit. Strabo libro ultimo. & Plin. loco iam citato, à uetustissimis regibus Aegyptium inceptum, à Psammeticho tandem ampliorem factum scribunt. Creticus centesimam tantũ portionem eius, qui in Aegypto est, continet. Si quis plura noscere cupit, Plinium adeat, qui uere uesanam illam fuisse dementiam scribit, quę sisse gloriam impendio nulli profuturo: prætera fatigasse regni uires, cum tamen laus maior artificis esset. Labyrinthi autẽ formas, quibusq; flexibus figura trigona, quadrangulari, & rotunda strui queant, æditis, ut sic dicam, iconibus, iam pridem docuit Ioannes Stabius Austriacus mathematicus, maximi ingenij homo, & cui neminem in acute iudicando, simul & inueniẽdo, recte prętuleris. c Domos.] aliud domum, aliud regiam intelligimus: quanquam ita accipi potest, regias duodecim domos mille adnexas habere, quibus constet. Strabo libro ultimo scribit per cryptam egressis uiginti septẽ regias ordine sitas, obuiã fieri. Mirumq; illud, quod cuiusq; domus tabulata, & cryptę latitudo ex pluteis lapideis integris, & magnitudine excellentibus cõstat, nulla usquã nec ligni, nec alterius materię admixtiõe. d Perpetuo.] continuo. e Intus.] intra uestibulũ cryptę. f Cõtinuo.] subinde flexo. g Porticibus.] cauis illis meatibus. h Subinde.] frequẽter. i Errore.] Strabo cryptę, inquit, quędã multę, ac lõgę, quę inter se uias flexuosas habent, ut nemo peregrinus ingredi aulam ullam possit, nec egredi sine duce &c. quibus uerbis innuit, per cryptas in aulas ingredi consueuisse reges, regumq; familiares: ideoq; perplexas itineris ambages factas, ne peregrinis facilis esset in regum conspectum aditus. k Cultores.] De his propè immensum esset prosequi. Et sunt ad fastidium usque copiosi, libro secundo Herodotus, Strabo ultimo libro, & libro secundo Diodorus. l Fimo obliti.] Herodotus libro secundo: Quibuscunq; domesticis aliquis decessit, homo alicuius momenti, ibi omnis muliebris sexus familia caput sibi & uultum oblinit luto: deinde relicto domi cadauere, ipsæ per urbem uagantes se plangunt, succinctę, nudatis mamillis, & cum eis proximæ quęque: altera ex parte, uiri & ipsi expectorati se uerberant: his actis ita demum ad condiendum portant. I D V E R O memoratu dignum est, in conuiuijs eorum celebribus esse, qui defuncti cuiuspiam simulacrum bicubitale, iconicôs effigiatum circunfert, ostendensq;

Labyrinthus.

Labyrinthi quatuor insignes.

Ioannes Stabius mathematicus.

Nota.

mare aut fodere fas putant: uerũ [a] arte medicatos intra penetralia collocãt. Suis literis [b] peruerse utunt. [c] Lutũ inter manus, farinã calcib. subigũt. [d] Forum ac negotia fœminæ, uiri pẽsa ac domos curãt: onera illę humeris, hi capitib. accipiũt. [e] Parentes, cum egent, [f] illis necesse est, [g] his liberũ est alere. [h] Cibos palàm, & extra sua tecta capiũt, obscœna intimis ędiũ reddunt. [i] Colũt effigies multorum animalium, atq; ipsa magis animalia, sed alij alia, adeo ut quædã eorum etiam per impru-

óstendensq; singulis conuiuarum ait: in hunc intuens pota, & oblectare, talis post mortẽ futurus. Hero. author. a Arte medicatos.] Plin. 16. lib. scribit in Syria picis genus cedrium uocari, cuius tanta uis est, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuso seruentur. Consimilis ingenij est aloë, quod recentiores medici succocitrinum nominant, cõtra putrefactionem præsentissimum: ac nescio quidem an idem sit cum cedrio, quasi corrupto uocabulo succocedriũ dictũ: ut gummi hodie Armoniacũ propè omnes nominãt, quod Plin. & Solino Hammonicũ dicitur à loco, nã supra Cyrenas ad Hãmonis regionẽ prouenit: de illo nihil statuo: quanquã constat cedriam cedri picem esse, & cedrium crudã cedri lachrymam, qua utuntur in asseruandis hominũ corporibus, sicut primo libro Corollarij explicuit Hermola. Multa Diodo. de cadauerũ in Aegypto condendorum cura li. 2. b Peruerse.] Retro ducendo, ut Hebręi solẽt, quos Aegyptum tenuisse ritus indicant. Nã ut Hebræi, circunciduntur, sacerdotes lineis utuntur uestibus, capite raso: pleriq; uero & nudis pedibus incedentes, authore Strabone. Notum est in Aegypto mortuos esse Iacob & Ioseph: post cuius mortem populus Dei mirifice creuit in Aegypto centum quadraginta quinq; annis: nato postea Moyse, qui é seruitute Aegyptiaca eum ipsum Idololatriam fugiens liberauit, ut lib. 18. ciuitatis Dei Augustinus scribit. c Lutum inter manus.] Herod. author est, quem uere id asserere Strabo libro ultimo testatur. Verumq; est, inquit, & illud Herodoti Aegyptiorũ esse, lutum manibus tractare: massam uero, ex qua panis fit, pedibus. d Forum.] More omnino nostris contrario. Addit Herod. fœminas stantes mingere, uiros sedentes. Ex quibus coniectura est, molles planè & emasculatos Aegyptios esse: nam muliebrem illorum animum innumera superstitio docet. e Parentes.] Ex Herodoto deprompsit, qui sic ait: Alendi parentes filijs, nulla uolentibus filiabus, & ut nolunt, summa necessitas est. f Illis.] Fœmellis filiabus. g His.] uiris filijs. Scribit Diodorus in Aegypto spurium omni prorsus carere nota: singulos uero plures, ut libet, uxores habere. Sacerdotes solos, ut una contenti sint, officio cogi. Quę res & à nostris hodie omnino diuersa moribus est. h Cibos palàm.] Herodo. Ventrem domi exonerant, exterius in uijs comedunt. Illud eleganter, obscœna reddere Pomponius nominat. i Colunt effigies.] Quicquid apud Aegyptios boni speciem præ se tulit, id diuinitatem obtinuit: præterea multa noxia, ne obessent, uenerati sunt. Causas tantæ uanitatis non indiligenter Eusebius primo capite 2. libro affert. Plinius est author capite 6. decimi noni lib. Aegyptum allium, & cepas inter deos iureiurando habere. Iosephus item libro 2. contra Appionem, Aegyptiorum, inquit, solennes dij sunt bos, hircus, & crocodylus. Sues Iudæorum more ita habent despectui, ut si quis uel transeundo attigerit, abeat lotum sese cum ipsis uestimentis ad flumen. Eam ob rem soli omnium subulci in Aegypto, & si indigenæ, tamen nullũ intrant templum, nemoq; aut filiam cuipiam eorum nuptũ dare uult, aut cuiuspiam eorum filiam in matrimonium ducere. Herodo. author. De boue infra dicemus. Hircum scribit Strabo libro ultimo in Hermopoli & Mendete coli, ubi hircos misceri mulieribus Pindarus fabulatus est: Et lasciui mulieribus admiscentur hirci. Herod. caprarios pastores magno honore à Mendesijs affici scribit. Vocatur autem, inquit, hircus & Pan Aegyptiacè Mendes, unde & oppido nomen est. Mirum uero tantum historicum id pro uero subiungere ausum? In hac, inquit, regione contigit hoc mea memoria prodigium: hircus cum muliere coiuit propalam, quod in ostentationem hominum peruenit. Sunt autem immodice lasciui hirci, etiã si homines sint. Vnde hircina libido pro immodica Apuleio dicta, & hirquitalli libidinosi, ętate pręsertim pubescẽte, ubi incipit ualle sub alarũ trux habitare caper, sicut ait Catullus. De Crocodilis Strabo, qui cum Aelio Gallo pręfecto in Aegyptũ nauigauit, inter multa hæc scribit. In Arsinoite præfectura mirum in modum colitur Crocodilus: & est sacer apud eos in lacu quodam seorsum nutritus, & sacerdotibus mansuetus, Suchus uocatur. Nutritur autem pane, carne, & uino, quæ à peregrinis afferuntur ad huiusmodi spectaculum uenientibus. Hospes itaq; uir, inquit, inter alios honoratissimus, qui nobis sacra cõmonstrabat ad lacum ueniens, placentulam, & carnem assam, & quoddã mulsi uasculum ex cœna attulit. Belluam in ripa lacus inuenimus: ex sacerdotibus alij os eius aperuerunt, alius bellaria imposuit, postea carnem, deinde mulsum iniecit. Ille in lacum exiliens, in ulterio-

Cedrium.

Succus cedrius.

Gummi Hammonicum.

Fœminæ forum curant.

In Aegypto spurium esse nil obest.

Sues despecti.

Hircus sacer.

tera partem traiecit. Sed cum alius hospes & similiter primitias attulisset, cursu lacū circumeuntes itidem inuento Crocodilo obtulerunt. Hęc uidisse se Strabo asserit, qui de innumeris

Iuuenalis.

alijs, quę ab illis coluntur, mentionē facit, quemadmodum Herodorus, & Diodor. Iuuenal. Satyr. 15. Quis nescit Volusi Bithynice, qualia demens Aegyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc, illa pauet saturam serpentibus Ibin, Effigies sacri nitet aurea Cercopitheci. & reliqua. Inde tot in Aegypto ciuitatibus ab animalibus, quæ uenerantur, data nomina sunt. Id ex Herod. duxerim notandum, mulierem nullam nec Deæ, nec Dei sacerdotem esse, uiros deorum omniū. Preterea, uirilia prout contigerunt, alijs esse permittunt, qui quequā ab eis didicerunt, hos circūcidunt. Paulus quoque à sacrorum administratione mulieres arcet. a Capitale sit.] Scribit Diodorus hominē quendam Romanum, felē per imprudentiam in Aegypto, eò tēpore, quo summa Romanis illic dignitas esset, interfecisse: Plebem aūt id resciscentem, in eius domum tanto impetu pro ultione sumēda irruisse, ut nec regijs ad id missis principibus, nec Romanorū potentia auerti potuerint, quo minus de homine sumpsissent pœnā. b Sepelire.] Cū aliquod animal ex eorū numero, quæ uenerantur, moritur, sindone contectum cum ululatu pectus percutientes, sale liniunt: ac cedri liquore, ungentisq́; odoriferis, quo diutius seruetur corpus, unctū in sacris locis sepeliunt. Diodo. au-

dentiam interemisse,[a] capitale sit. Et ubi morbo, aut forte extincta sint,[b] sepelire, ac lugere solenne sit.[c] Apis populorum omnium numē est, bos niger, certis maculis insignis, & cauda linguaq́; dissimilis aliorū: raro nascit̄, nec coitu pecoris (ut aiunt) sed diuinitus & cœlesti igne cōceptus, dicsq́;, quo gignitur, genti maxime festus est.[d] Ipsi

Apis bos.

thor. c Apis populorū omniū numen est.] Eusebius bouē, hoc est apim in Aegypto coli cœptum autumat, propter Io illam in bouem mutatā: quanq́; in Chronicis aliud refert. Apis autem bos est diuersis genialium notarū figuris expressus, maximeq́; omniū corniculātis Lunæ species lateri dextro insignis: qui cum post uiuēdi spatium præstitutū sacro fonte immersus è uita abierit (nec enim ultra eum trahere licet ætatem, quā secreta mysticorum librorum authoritas pręscribit) necatur Io Inachi, bos fœmina, & cum uotis certis offertur: quo perempto, alius cum publico quæritur luctu: & si omnibus signis consummatis reperiri potuerit, defertur Memphim urbem præstantem, frequentiaq́; numinis Asclepij claram. Cumq́; initiāte antistitū numero centū, inductus in thalamū, esse cœperit sacer, cōiecturis apertis signa rerum futurarū dicitur demōstrare: & adeūtes quosdā indicijs auersari uidetur obliqs, ut offerentem cibū aliquādo Germanicū Cęsarē (sicut lectū est) auersatus portēderat paulo post euentura. Hęc ex Marcellini li. 22. Stra. lib. ult. In Momēphi quæ alia à Mēphi ciuitas est, uaccā sacram ali solere scribit: sicut Heliopoli Mneuin bouem uenerātur: cuius & Euseb. meminit. Ammianus Meuiū nominat, nisi uitiatus codex est. De Api multa admodū digna lectu Stra. lib. ult. Plin. capite. 46. octaui libri, Memphi, inquit, est locus in Nilo, quem à figura uocant

Mirum.

Phialam, omnibus annis ibi auream pateram, argenteamq́; mergunt: septem hi sunt, mirumq́;, neminem per eos à Crocodilis attingi: octauo post horam diei sextam redire belluæ feritatem. Meminerunt eius bouis Suetonius in Tito Vespasiano, Spartianus in Hadriano, Soli. Herodo. cæteri. Macrobius per eum, Solem intelligit. Augustinus Apim Argiuorum regem aliquando in Aegypto mortuum esse scribit lib. 18. Ciuitatis Dei. Hanc uanitatem o-

Vitulus conflatilis.

lim populus Iudaicus secutus, uitulum sibi conflatilem fecit, & adorauit. d Ipsi uetustissimi.] Scribit libro secundo præparationis Euangel. Eusebius, Aegyptios asserere in rerum omnium origine primum apud eos homines productos, partim propter cœli temperantiam, partim propter Nili fœcunditatem, qui humanas etiam effigies moliatur, ut supra. Reuera

Pulchra historia.

tamen eos uetustissimos esse, uel ueteris instrumenti fides indicat. Dignum est scitu, quod Herodotus scribit in Euterpe, Psammetichi temporibus anxiè de uetustate Aegyptiorum perquisitum esse, quòd Phryges uetustiores esse sese contenderent. Infantes igitur humili genere natos, pastori educandos tradidit, ea conditione, ne uerbum quidem quisquam coram ipsis hisceret. In casa illi solitaria educati, & tum lacte caprino, tum cibarijs alijs, postquam creuerunt, foti, & adusque bimatum retenti sunt. Contigit deinde ut pastore, qui hæc administrabat, ianuam aperiente, atque intrante, ambo infantes porrectis manibus procidentes Beccus clamarint. Ea uox sæpe repetita ad Psammetichi aures delata est, qui sciscitans mortales, ne aliqui hoc nomine quicquam significarent? comperit tandem Phry-

Claudianus.

gas sic panem appellare. Atque hoc indicio, Phrygibus Aegyptij ut prioribus cesserunt. Hinc illud est Claudiani libro contra Eutropium. 2. Dat cuncta uetustas Principium Phrygibus, nec rex Aegyptius ultra Restitit, humani postquam puer uberis expers, In Phrygiam primum laxauit murmura uocem. Lactantius Placidus Statij interpres, apud eundem in quarto Thebaidos, hanc contentionem inter Arcadas luna se uetustiores esse iactantes,

& Phrygas

uetuſtiſsimi (ut prædicant) hominum, trecentos & triginta reges ante [a] Amaſim, & ſupra [b] tredecim millium annorum ætates certis annalibus referunt, mandatumq́ literis ſeruant, dum Ægyptij ſunt, [c] quater curſus ſuos uertiſſe ſydera, ac ſolem bis iam occidiſſe, unde

& Phrygas fuiſſe ſcribit. Iuſtin. lib. 2. Scythas & Aegyptios contendiſſe ait, & primos homines Scythiæ tribuit, Plato Atticæ, Hebræi & Chriſtiani Paradiſo: quę quanam terræ parte ſita ſit, etiamnum quęritur. a Amaſim.] De hoc Lucan. lib. 9. Nō mihi Pyramidum tumulis euulſus Amaſis. Hic authore Euſebio, Dinaſtię decimęoctauæ rex tertius fuit, anno mundi 34·0. unde coniectura euidens eſſe poteſt, multos ante eum reges floruiſſe. Non prætereūdum hoc loco, Aegyptios aliquando reges ſuos omnes Pharaones nominaſſe, ſicut poſtea Ptolemæos, ut imperatores noſtri Cæſares dicūtur. Ea cauſa Auguſtinus octauo ca. li. de ciuitate Dei decimi, Pharaonē regem Aegypti interpretatur. Ille autem, qui Moſen perſecutus eſt populū Iſraël ex Aegypto ducentem, Cenchres Pharao dictus eſt, authore in Chronicis Euſebio. Ioſepho certe Techmoſis dicitur, & nonnullis Amaſis. Authore enim Appione Polyhiſtore, cuius meminit Gellius, Iudęi, qui iā olim Aegypto potiebantur, Amaſide regnante, duce Moſe ab Aegyptijs defecerunt, Euſebio alicubi authore. Addo & hoc, Barbaros uocaſſe Aegyptios omnes eos, qui lingua ſua non loquerentur, Herodoto authore. b Tredecim millium.] Diſcordat in numero ab Herodoto, ex quo tamen hæc depromp ſiſſe uidetur. Nam hic ſecundo libro, niſi corrupta eſt lectio, mille trecentorum & quadraginta annorum meminit, in eo uero quater ſolem præter cōſuetudinem fuiſſe ortum ait: bis quidem illic exortum, ubi nunc occidit, bis autem, unde nūc oritur, illic occidiſſe. Et de annis quidem dubitari poſſet, eo quod annum dictum triginta apud Aegyptios fuiſſe Plinius aſſerit. Si ita accipimus, nulla uetuſtas eſt, nec dignum tempus cuius mentio fiat. eſſent enim annorum noſtrorum mille octoginta tres plus minus, & menſes quatuor. Cęterum, quod ſcribit quater per id tēpus uertiſſe ſydera, neceſſe eſt, ut duodecim menſium annum intelligamus: cum ne hoc quidem modo tot anni ad tantam mutationem ſyderum quadrent, ut iam nunc exponam. Annum autē & hunc in Aegypto cœpiſſe ex Strabone conſtat, qui libro ultimo. 365. diēs in anni complementum tradidiſſe eos ſcribit: mox Græcos, apud quos annus eo tempore ignorabatur, ab illis didiciſſe, multis ſacerdotum monumentis in Gręcam linguam tranſlatis. c Quater uertiſſe.] Quo motu? Si motu, quo exiſtimatur octaua ſphæra in 100. annis uno gradu ferè mutari reſpectu ſphęræ nonę, deſiderabit ea conuerſio triginta ſex annorum millia, qui numerus annum illum fabuloſum Platonicū efficit. In quo metiendo nihil penſi uetuſtiores habuerunt, & uariant etiamnum recētiores. Nec dubium eſt tamen, ex diligenti motus orbium obſeruatione iſthoc ſcire poſſe, cum ſit deprehenſum octauam ſphærā proprio niſu moueri contra motum primi, ut uocant, mobilis, ab occaſu in ortum uerſus: ne quis fabuloſa putet Platonis ueterumq́ placita, quod ita fieri, quātum ad cœli motum attinet, non poſsit. Sed hac cauſa magis, quod Chriſtiana religione, ut diuerſum nobis perſuadeamus, arcemur. Statuamus autem, gratia exempli, aliquam ſtellam fixam in certo gradu nonæ ſphęrę hoc noſtro ſeculo oriri & occidere, illa poſt centum propè annos, cum alio gradu & ſequente, orietur & occidet, ob motum iam dictum: & quia circulo 360. gradus reſpondent, & ſingulis ſeculis, hoc eſt, ſingulis annis centenis, in ſingulos gradus illa mouetur: conſequens eſt, ut prędicta fixa ſtella ſub eum gradum nonę ſphęræ, cum quo hodie oritur, occiditq́, non perueniat niſi 36. millibus annorum exactis: tanto enim tempore illa fit ſyderum conuerſio. Nec uerò me pręterit eſſe recentiores, qui id annis. 49. millibus euenire aſſerant, propter motū trepidationis, ſiue reniſionis octauę ſphęrę in paruis circulis ſuper capitibus arietis & librę deſcriptis. Quid uerò proportionis eſt annorum tredecim milliū ad numerum conuerſionis prędictum? Addo quod hoc modo non contingit, quòd aliquo tēpore ſol ibi oriatur, ubi prius occidit: quocunq; enim gradu oritur, in eodem occidit. Quid igitur? Quando me torſit locus ille (uolo equidē fateri per quos profecerim) & Chalcographi in poſtulandis ſchedis meis (ſimul enim domi & in officina Chalcographaria hic noſter cōmentarius cudebatur) moleſti admodum eſſent, ad Georgium feſtinaui Collimitium clariſsimum mathematicum: cui, quicquid in me rudimentorum eſt ad Aſtronomica illa attinentiū, acceptum ingenue refero. Qui, uiſo Pōponij loco, quo premi me nōnihil querebar, còdicē protulit eius authoris peremendatū, quo in interpretandis Melæ libris uſus eſt Andreas Stiborius Boius, ordinarius aliquādo Viennæ mathematicę profeſſor, homo, dū in uita fuit, citra controuerſiam doctiſsimus, cui proximis annis Collimitius Cęſareus & Phyſicus & Mathematicus, auctiori facto ſtipēdio ſucceſsit. In eius codicis margine ſcholia quędā adſcripta erāt, quę cū intuitus eſſet Collimitius, in hanc ſententiā retulit. Videri ſibi ex Pōponij & Herodoti uerbis mirabilem quandā motus rationem Aegyptios illos ſecutos eſſe, qui id euenire putarint, ut ab eo aliquādo latere ſol occideret, unde prius ortus eſt, conuerſione ſyderū facta. Nec alio

Pharaonici.

Motus octauæ ſphæræ.

Anni magni cōplicatio.

Georgius Collimitius mathematicus.

Andreas Stiborius mathematicus.

id modo fieri posse, quàm si persuadeamus nobis octauam sphęram moueri, super axe Zenith æquinoctialis, terra stante, ad totam sui conuersionẽ: quo posito & concesso, non difficile esse aiebat id intelligere, quod Aegyptij aliquando asseruissent, & Pomponius referret. Talem autem morum in excursu annorum plus minus trium millium eos distribuisse uideri. Verũ repugnare hoc & contrauehire sibi ostendebat, ut sol bis tantum ortus fuerit, ubi nunc occidit, aut è regione, & interim quaternam conuersionem esse factam: magno argumento, falsa esse,

nunc orit. [a] Viginti millia urbiũ Amasi regnante habitarunt, & nũc multas habitãt. Earum clarissimæ procul à mari, [b] Says, [c] Mẽphis, [d] Syene,

quæ illi tradidissent: nã, si quater uersa sydera essent, necesse erat solis ortum occasumq; similiter quater mutatum esse. HANC opinionem minime ueram, ad Melæ tamen locum explicandum mire efficacem, eum ego exultans probassem, aliam mihi perquam auide inquirenti recensuit, uideri posse uidelicet, moueri mũdum super axe ueri orientis: quo proposito, ex huiusmodi imaginatione sequi dicebat, ut intelligeretur per huiusmodi motum, omni parallelo uerticalem aliquando futurum solem: quod ipsum ita esse, demonstrabat. Allusisse autem ad talem rationem motus Herodotum existimabat: qui secũdo libro scripsit, solem eadem super Istro suscitaturum, quę hodie super Nilo suscitat, si fines uerterentur mundi, & in ea parte statueretur Aquilo, quam hodie tenet Auster, de qua re nos supra retulimus. Tali autem motu tametsi sydera uerti contingeret, sol tamen non nisi una in parte oriretur & occideret, id quod patet ex sphæræ inspectione. SED falsa illa omnia, inquit, quæ ad fictos motus attinent, quis nescit? nec religioni tantum nostræ, sed receptissimorum etiam scriptorum authoritati aduersa, tum & experientia, obseruatione, & demonstrationibus certissimis confutata. Adiecit hoc quoque, quod utrisque iam dictis motibus, si quo modo possibile foret esse eos, accideret, ut cuilibet portioni terræ, quodlibet cœli punctum aliquando uerticale fieret: unde nulli mirum esset, transmutationes regionum, morum, legum, aliorumq; huiusmodi perpetuo uariari. Ita ut in septimo climate ea quandoq; futura esset elementorum, & quæ ex ipsis constant, natura, quæ hodie de Callicuto, Taprobane, aureoúe Cherroneso comperta est. Postremo affirmabat, quòd perpulchra esset recentiorum imaginatio de motu octauæ sphæræ in paruis circulis super capitibus arietis & libræ descriptis: qui motus re ipsa existens utriusq;, cuius meminerit conficti motus partem quandam teneret, quod mihi instrumento æreo quodam, quo paruos circulos illos uidere erat, apertissime ostendebat. IAM constat posteriores Aegyptios multum à maiorum studijs & seueritate degenerasse: inq; hoc gloriandi genere admodum iactanticulos fuisse, ut non iniuria Phlegon Hadriani libertus, in quadam epistola genus illic hominum uanissimũ esse dixerit, ut ex Saturnini uita, quę Spartiano ascribitur, libro duodecimo, Crinitus adnotauit. Spartianus certe in Aemiliano, Familiare, inquit, est populo Aegyptiorum, ut uelut furiosi ac dementes de leuibus quibusq; ad summa reipublicæ discrimina perducantur. Sępe illi ob neglectas salutationes, locũ in balneis nõ concessum, carnem & olera sequestrata, calceamenta seruilia, & cætera talia usq; ad summum R.P. discrimen seditionũ ita ut armarentur contra eos exercitus, permouerunt. Adeo plerũque ubi amplissimis uirtutib. locus est, grandia uitia iuxta eminent.

Aegyptij degeneres.

a Viginti millia.] In Delta 250. urbes fuisse Martianus scribit. Cæterum, quod ait, habitarunt, intelligo tot urbes extra intraq; Aegypti limites eos tenuisse, alioqui res uix capit fidem. Nã Capella Martianus libro sexto, quinque millia oppidorum Indos habitasse refert: & terrę tamen propè tertia pars credita est. Imperio igitur rectius quàm terrę Aegyptiorum tot urbes tribuimus. Plinius quoque libro 5. Aegyptus, inquit, supra cæteram antiquitatis gloriam 20. millibus urbium, ibi Amase regnante, habitata pręfertur. Strabo libro ultimo ad Thebas Aegyptias scribit obeliscos esse, quorum uetustissimis literis, quanta regum illic potentia fuerit, declaretur: & imperium tenuisse eos usq; ad Scythiam: Bactrianam, Indiamq;, & quæ nunc Ionia dicitur, propagatum significare. Tributorum item & exercitus magnitudinẽ circiter decies centena millia. Quanquam & hoc mihi horum iactantię tribuendum uidetur. Nam Imperatores, & rerum gestarum scriptores, ut ornatiora efficiant negocia, ad hoc mentiendi genus aliquando efferuntur: ut libro tertio scribit Strabo. Ita Polybius Celtiberorum in Hispania 300. urbes à Tib. Graccho subuersas esse, in Gracchi gratiam memoriæ prodidit: illorum more, qui triumphales pompas apparant, & pro singulis turribus singulas urbes spectandas exhibent. Nam & Cicero in libro, qui Brutus inscribitur, fatetur immodico illo laudationum genere Romanam historiam mendosiorem factam esse. Multa enim, inquit, scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ad plebem transitiones, &c.

Polybius.

b Says.] A qua Saytani Herodoto. c Memphis.] Notissima ex Apidis culti uanitate, hodie Alcayrum nominari, & Sultani regiam esse ferunt. d Syene.] Hęc Cancri tropico subiacet, ideo in meridie cum in initio cancri sol est, arrecta corpora nullam faciunt umbram. Vnde illud Lucanus libro secundo. Atque umbras nusquam flectente Syene. ubi

nusquam legendum, non nunquam, ut Macrobius legit lib. Somnij secundo: nusquam enim dixit, id est, in nulla parte, cum tunc radius ex meridiano per catheton incidat. Hinc & Strabonis illud lib. ultimo de puteo meridiei tẽpore umbra carente. a Bubastis.] In hac Dianæ, quam Bubastin nominant, clarissimum templum fuit, & inter cætera maxime spectabile, ut in Euterpe scribit Herodotus. b Elephantis.] Paulo infra minorẽ Cataracten sita est, ut supra. c Thebæ.] Hodie Diospolis, ut Strabo ait. meminit eius Homerus lib. Iliados nono. Plin. lib. 5. Thebæ, inquit, portarum centum fama nobilis, copiosa Arabicarum Indicarumque mercium, Nilo proximum emporiũ. Multa de hac Diodorus & Strabo. A Busyride cõditam uolunt. Hortum habuit pensilem, adeo amplum altũque, ut subtus per immensos meatus exercitus emittere potuerint, uulgo id non sentiente: quod fabulosum Plinius existimat capite 14. libri penultimi. Demum collapsa, ut alia solent uetustate, etiã Strabonis temporibus uicatim inhabitata est. Iuuenalis de hac Satyra decimaquinta. Atque uetus Thebæ centum iacet obruta portis. Quo loco centum portarum meminit, ad differentiam Bœoticæ, quæ septem tantum insignibus portis memorabatur. Ideo Ouidius lib. met. 12, Vrbs erat & septem posses ostendere portas, Hæ pro nomine erãt. &c. De illis Aegyptijs Rufus ex Dionysio. Hic urbs est Thebę, Thebę quæ mœnib. altis Præcinxere larem Memnon; ubi Tithoneus Suspectat roseas auroræ matris habenas. &c. Quod ad Memnonem attinet, satis Strabo & Diodorus. Scribit libro 2. Tacitus, Germanicum Cęsarem, cũ aliquando in Aegypto ageret, Thebas diuertisse, ubi in extructis uetustissimis molibus literæ Aegyptiæ extitere priorẽ urbis opulentiam complexæ: quas è senioribus sacerdotibus unus interpretari patrio sermone iussus, retulit habitasse eam quondam septuaginta millia, ętate militari, atque eo cum exercitu Rhamsen propè tota Asia potitum. Idem tradit, & cæteris miraculis Germanicum animum intendisse, quarum pręcipuũ fuerit Memnonis saxea effigies: quę, ubi radijs solis icta esset, sonum uocalem reddiderit. d Alexandria.] Multa de clarissima urbe illa scribit lib. 10. Egesippus, lib. 17. Diodorus, & 5. lib. Plinius. Iosephus contra Appionem libro primo tradit Alexandriam Ditis patris uetustissimum templum habuisse, à Ptolemæo extructum primo illo Macedonum, scilicet qui opes Aegypti auctiores fecit, cuius multis libro 20. Tacitus meminit. Durat hodie celeberrimum omnium propè Europę nationum emporium, Indicas merces Arabico sinu & Nili fossis uarijs excipiens, & in omnes mediterranei maris oras distribuens. De Alexandriæ origine, alijsque in ea insignibus Strabo libro 17. Alexandria, inquit, 22. lib. Marcellinus, uertex omnium est in Aegypto ciuitatum, quam multa nobilitãt, & magnifica conditoris altissimi, & architecti solertia Dinocratis. & infra paulo: Inibi auræ salubriter spirantes, aër tranquillus & clemens: atque ut periculum docuit per uarias collectum ętates, nullo penè die incolentes hanc ciuitatem solem serenum non uident. Scribit Hircius lib. bellorum ciuilium. 4. Alexandriæ ędificia sine contignatione, ac materia fuisse, qualia hodie quoque, ut audio, uisuntur structuris & fornicib. contenta, tectaque rudere aut pauimẽtis, ideoque ab incendijs maxime tuta. Iuxta est Pharia turris in nautarum salutem nocturnis ignibus flagrans: id enim, ut retulimus, importuosum litus est. e Pelusium.] Ab hoc oppido nomen est pręterfluenti ostio. Strabo lib. ultimo; Arabia inquit (Petream intelligens) inter Nilum iacet & sinum Arabicum, in cuius extremis partibus situm est Pelusium. Scribit Hircius, existimatum aliquando totam Aegyptum maritimo accessu Pharo, pedestri Pelusio uelut castris munitam fuisse. f Canopicum.] In ostiorum Nili nominibus pulchre Plinio cap. 10. lib. 5. Strabo lib. ultimo, & lib. 22. Ammiano cum Pomponio conuenit, nisi quod Heracleoticũ, præteritô Canopico, Ammianus recẽset, cuius & Seneca meminit ut insignis, lib. 4. nat. q. Rationem Plin. reddit his uerbis: Naucratum, unde ostium quidã Naucraticũ nominant, quod alij Heracleoticum, Canopico, cui sex millibus passuum proximum est, pręferentes. Heracleoticum Tacitus his uerbis indicat lib. 2. historiæ Augustę: Inde proximũ amnis os, dicatũ Herculi, quem indigenę apud se & antiquissimũ perhibent, eosque, qui postea pari uirtute fuerint, in cognomentum ascitos. Addit Plinius, minus pręcipuis ostijs adnumeratis. 11. ostia reperiri, superque quatuor, quę ipsi falsa ora appellant, & Strab. Sunt, inquit, inter hęc alia quędam ostiola ignobiliora falsa ostiorum appellatione: habent ingressus nõ tamen aptos magnis nauigijs, sed scaphis, propterea quod breuia & paludes loca obtinent. Nonnihil ab alijs diuersa

> ª Bubastis, ᵇ Elephantis, & ᶜ Thebæ utique, ut Homero dictum est, centũ portas, siue (ut alij aiũt) centum aulas habent, totidem olim principum domos, solitasque singulas, ubi negocium exegerat, dena armatorum millia effundere. In litore ᵈ Alexandria Africæ contermina. ᵉ Pelusiũ Arabiæ ipsas oras secat. ᶠ Canopicum, Bolbiticum, Sebenniticum, Pathmiticum, Mendesium, Tanicum, Pelusiacum, Nili ostia.

Thebæ. Iuuenalis. Alexandria. Pharia turris. Ostia Nili.

lib. 2.

lib.2.scripsit Herodotus. Omnibus uerò ab insignibus oppidis imposita nomina: Ea sunt, Canopus, Bolbis, Sebennis, Pathmis, Mendes, Tanis, à qua Taniticum Ptolemæus & Strab. deriuant. Plin. & in emendatis codicibus Pomponius Tanicum, & de quo supra retulimus, Pelusium. Hæc de Aegypto hactenus.

ARABIA.

Arabia ubi? Triplex Arabia.

Qvicquid ultra Aegyptum in meridiem & brumalem ortum expositum est, Palæstina, Phœnicia, Syria, Mesopotamia, & Babylonia exclusum, id uniuersum ad Arabas pertinet. Quorum regionem triplicem Ptolemæus fecit, Petream Arabiam eam nominans, quæ supra Palęstinam ad Casium montem, & mare rubrum excurrit: nomen habet à Petra uetustissimo oppido, de quo infra referemus.

ARABIA.

Arabia [a] hinc ad rubrum mare pertinet: sed [b] illinc magis læta & ditior, thure atque odoribus abũdat, hinc, nisi qua [c] Casio monte attollitũ, [d] plana & sterilis: portũ admittit [e] Azotum suarum mercium emporium. Quà [f] in altum abit, adeo edita, ut ex summo uertice à [g] quarta uigilia ortum solis ostendat.

Strabo libro decimosexto, Nabatheam uocat. Aliam desertã, felici à meridie, à septẽtrione Syria & Mesopotamiæ parte terminat. Utranq; tab. Asiæ. 4. describit Plinius & Strab. Sceniten, & Arabas illic Scenitas nominãt, uagos & à tabernaculis cognominatos, quæ ciliciis metãtur, ubi libuit, authore Plin. nã σκηνὴ tabernaculum significat, atque inde Latinis scena pro umbraculo usurpatũ. Virg. Aeneid. primo: Tum syluis scena coruscis. Tertiam felicem nominat diuitem & Beatę cognomine inclytam, quę peninsulæ forma inter Persicũ & Arabicũ sinum in meridiẽ tenditur: de qua tertio libro copiosius Pomponius, qui hoc loco plura ceu minus illustria prætérijt. *Seruius.* Seruius super illo Maronis lib. Aeneid. primo: Centumq; Sabæo Thure calent aræ, Tres, inquit, sunt Arabię, Inferior, Petrodes, & Eudemon, per inferiorem eam intelligens, quę ad Cœlosyriam sita Scenitis nominatur. Plinius 28. cap. sexti libri, Sceniten amplioribus, quàm Ptolemęus finibus, à Comagene, atq; ipso Amano & Ciliciæ regione descendere ait: in uniuersum amplitudine nullis gentiũ post ferendam asserens. a Hinc.] In occasum, Aegyptum uersus & septentrionem, citra montana. b Illinc.] In meridiem & ortũ. c Casio monte.] *Casius mons.* Iuxta hunc delubrum est Casij Iouis, quod Romanorum ambitio illustre fecit, & Põpeij tumulus multis post annis ab Adriano instauratus, ut Capitolinus tradit. Nostri Sinam montem esse asserunt, summę ueritatis decalogo, perferente Mose, mortalibus exhibito nobilem, & etiamnum diuę Catharinę sepulchro clarum. Plinius Arabiam hanc sterilem, & *Duo Casij.* pręter Casium montem nihil insigne habentem indicat. At notandũ obiter, alium supra Seleuciam Casium esse Plinio, cuius altitudo in directum quatuor millium passuum est. Cuius, inquit, excelsa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras solem aspicit, breui circumactu corporis diem noctemq; pariter ostendens. Quod ipsum montanis Arabię Pomponius generatim tribuit. Ammianus de Iuliano Cęsare libro uigesimosecũdo, Deniq; pręstituto, inquit, feriarum die Casium montem ascendit nemorosum, & tereti ambitu in sublime porrectum, unde secũdis gallicinijs uidetur primus solis exortus. A Casio Ptolemęus Casiotin Arabiam illam cognominauit. d Plana.] Hoc ita esse satis his uerbis Strabo indicat libro decimosexto. *Petra.* Nabatheorum metropolis est ea, quę Petra nominatur, in loco alioqui ęquo & plano iacet, in circuitu uero rupibus & pręcipitijs murato, introrsum fontes ad hortos & aquationem uberrimos habente. Extra circuitum regio magna ex parte deserta est, pręsertim Iudęam uersus. Hęc ille. Inde Petram Deserti ab Esaia nominatam legimus. e Azotum.] Oppidũ Plinius & Strabo faciunt, unde Azotij dicti. Eam ciuitatem diutissimam inter omnes Syrię ciuitates obsidionem, Psametico Aegyptum tenente, sustinuisse Herodotus scribit libro secundo. Ptolemęus Azotum Palęstinę tribuit, à quo quantum ad situm attinet, nec Plinius, nec Strabo dissentiunt. f In altũ abit.] In pręcelsos assurgit montes. g Quarta uigilia ortum solis ostendat.] *Vigiliæ quatuor.* Ante ortum solis iusto tempore. Nam in castris Romanis nocturno tempori quatuor uigilię datę sunt, maioris gratia custodię, pluribus demandato labore, ut & certius uigilaretur, & nocturnę quietis, quam in omni animali natura expostulat, ratio haberetur: ab occasu autem ad noctis mediũ uigilię duę, hinc in ortũ duę alterę statuebantur. Quarta igitur uigilia, tenebris pręsertim lucem ęquantibus, hora ante uerum ortum tertia initium habuit, qua galli excubitores cantu frequenter prędicere diem assolent, quanquam ne medio quidem noctis sileant: hoc est, quod secunda gallicinia, matutina illa Marcellinus non tam apposite, quàm eleganter appellauit.

SYRIA.

SYRIA.

AB Arabia Petrea totus tractus litoris maris nostri adusq; sinum Issicum, Syriæ est. Bene ergo Pomponius late eam litora tenere ait. Proscribit omnia Ptolemæus tabulis Asiæ quarta & quinta: quas te inspectare est opus, quisquis es studiose lector, ex his nostris promoture lucubrationibus: alioqui in tanta rerum, nominumq; diuersitate nihil recte memoriæ offeres. Cernes autem, si nobis obsequeris, quàm apte omnia in tabulis expressa loca Pōponij uerbis respondeant.

SYRIA.

SYria late litora tenet, terrasq; etiã [b] latius introrsus, alijs alijsq; nūcupata nominibus: nã & [c] Cœle dicitur, & [d] Mesopotamia, & [e] Damascene, & [f] Adiabæne, & [g] Babylonia, & [h] Iudæa, [i] & Sophe

b Larius introrsus.] Nam ad sinum usq; Persicum procurrit, ab ortu Susiana & Tauri iugis mediam claudentibus terminata, Straboni, & Ptolemæo. c. Cœle.] Hinc Cœlosyria dicta Strab. 16. lib. Tota, inquit, regio ultra Seleucidem in Aegyptũ, & Arabiam recedens Cœlosyria appellatur, sed proprie quæ Lybano terminatur, & Antilibano &c. Nomen sortita est à concauitate, quam Græci κοιλότητα nominant. Nam & κοῖλος omnis is locus cauus dicitur. Fecit id altissima inter Libanum & Antilibanum profunditas. d Mesopotamia.] Quæcūq; intra amnes est Tigrim & Euphratem, à septentrione Tauro excepta. Inde nomen sortita, ut est notum cum ex alijs, tum Philostrato lib. 1. de uita Apollonij. Tacitus lib. Augustalis historiæ. 5. ubi de Ornospade Partho, Mox, inquit, repetita amicitia regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate, & Tigre inclytis circumflui Mesopotamię nomen acceperunt &c. e Damascene.] Circa Libanũ à Damasco, clarissima ciuitatum. f Adiabæne.] Nomen habet à difficili transitu: magis enim rigatur amnibus; Græcis διαβαίνειν transire significat. Lege Ammianum lib. 23. Ptolemæus hanc trans Mesopotamiam in ortum, Assyriæ partem statuit, sicut & Sitacenam, & Arbelitin. At Plin. ultra Armeniã, inquit, Adiabęne, Assyria ante dicta. Quo in loco de Syrię procursu pulchra, quanquam mendosę hactenus inter alia lectum, Qui subtilius diuidũt circum Euphratem Syriam Phœniceem uolunt, ubi pro citra circum legitur, cum intelligat Plinius, Syriam, quę citra Euphratem est, à frequentiori parte Phœnicem quoque dictam aliquorum sententia. Nam & mare eius litoris totum Phœnicum cognominatur. Aut certe sic legendum: Qui subtilius diuidunt, circumfundi Syria Phœniceem uolunt: quemadmodum legēdum censet doctissimus Budęus lib. de Asse, & partibus. 4. Quod ad Diabęnen attinet. Strab. lib. 15. à principio cum Ptolemęo conuenit. Martianus. 6. lib. Plinium, è quo sua deprompsit, sequitur. Strabo Babyloniam & maximam circumstantis regionis partem Assyriæ nomine comprehendit: à cuius sententia in urbibus Stephanus est, ut ea proprie Syria sit; quę citra Euphratem in mediterraneum pelagus inclinat. Plin. 12. cap. quinti lib. Syrię totius Assyriam partem facit: quem equidem libentius sequor. Multi confundunt, ut Herodotus, qui Syros à Gręcis dictos, Assyrios à Barbaris dici scribit, & illis Chaldęos adnumerat. Acron quoq; & Porphyrio insignes grammatici super 11. Ode secundi Car. Horat. eam, quę nunc Syria dicatur, olim Assyriam addita syllaba dictam scribunt, & lib. 23. Ammianus, Citra amnes, inquit, prouincia est nobilis Assyria, celebritate & magnitudine, tum & multiformi feracitate ditissima: quę per populos pagosq; amplos diffusa, quondam & copiosa ad unum concessit uocabulum, & nunc omnis appellatur Syria. Dion in Traiani uita, Attyriam barbaris dictam s. litera in t. mutata, quam Assyriam nos uocemus, indicat. Hanc diuersitatem percensenti mihi nil aliud uidetur, quàm ut Syrię, & Assyrię nomina cōfusa fuisse credam: nam & hodie confundimus. g Babylonia.] Quę & Chaldęa, quam Ptolemęus cum Pomponio, & Plinio ab Assyria separat, nomen ab urbe adepta, de qua infra. Hoc non prętercam, Adiabęnen à Plinio trans Armeniam statui: quod quidem non eo modo intelligendum est, quo Sophenen trās Taurum in septentriones expositam esse ait: citra enim Taurum esse illam quis nescit? Sed trans Armeniam dixit, quod Adiabęne amplius, quàm illa in ortum solis secundum Tauri iuga excurrit, id quod in quinta Ptolemęi tab. uidere licet. h Iudęa.] Ptolemęus lib. Cosmographię quarto. Palęstina, inquit, Syrię, quę Iudęa Syria appellatur &c. Plin. lib. 5. Palęstinam, Samariam, Iudęam, & Idumęam seiungit. Galilęam appellari hic asserens, ubi Syrię iungitur: in occasum autem trans Iordanem Petream, Arabię proximam. Omnia hęc Palęstinę Ptolemęus subdit, cuius tabulam Asię quartam diligenter inspicito. i Sophene.] Plin. Qua Taurum, inquit, transit, Sophene dicitur. Procopius, nisi uitiatus codex est, libro 1. de bello Persico, Sophosenem nominat. Ptolemęus eam in Armenia maiori statuit. Strab. libro undecimo, inter Taurum, & Antitaurum eodem in loco. Vide pro loci memoria com-

Cœlosyria. *Mesopotamia.* *Adiabæne.* *Assyria.* *Iudæa.* *Sophene.*

paranda Ptolem.tab.Asiæ 3. Populus uero in Armenia celebris Sopheni, quorum in sexto meminit Plin. Dignum est scitu, quod scribit lib.16. Strab. Syriæ nomen aliquando ab Issico sinu ad pontum usque Euxinum durasse, & ob id utrosque Cappadocas, & qui ad Taurum, & qui ad Euxinū sunt siti, Leucosyros adusq; sua tempora dictos esse. Quod confirmat Dionys. interprete Palæmone: Post Libani montis populi sunt solis ad ortus, Alterius Syriæ, quę tendit adusque Sinopen, Cappadoces medijs habitant in finibus huius. Plinius capite tertio libri sexti, Galatię, inquit, Cappadociæ pars prętenta Morimene uocatur, ubi disterminat eos Cappadox amnis à q̃ nomen traxere, ante Leucosyri dicti. a Palęstina.] De Phœnice infra. Illa à Palęstin olim illic metropoli nomē habet. Vnde Palęstini, qui ijdem cum his sunt, quos sacra historia Philistim, & Philistinos nominat, de quib. in primo regum scribitur.

Syriæ amplitudo.

ne. Hinc [a] Palęstina est, qua tangit Arabas cum Phœnice: & ubi se Ciliciæ [b] committit, [c] Antiochia, olim, ac diu potens: sed cū [d] eā regno [e] Semiramis tenuit, longe [f] potentissima. Ex operibus certe eius insignia multa sunt, duo maximē excellūt, [g] cōstituta urbs mirę magnitudinis Ba

b Committit.] Coniungit. c Antiochia.] Plin. ubi Ciliciam attingit, inquit, Antiochia dicitur, & Antiochena, ab Antiochia, quæ illic est clarissima ciuitatum, de qua multa libro primo Procopius de bello Persico. Sicut Comagena intra sinum Issicum, & Euphratem, & alibi, Laodicena, Apamena, Ptolemæo. d Eam.] Syriam. e Semiramis.] De hac prudentissima, & uiri nomine digna fœmina libro tertio Diodo. Commeminerūt, quos uiderim, Valerius Maximus, Iustinus, Orosius, Iuuenalis, Eusebius, Augustinus, Iosephus, Philostratus, Propertius. Ea mulierum omniū, quarum ex historia ad nos perlata notitia est, longe celeberrima: quamq; cum Cyro pręcipue Alexander admiratus fuerit, quòd in illis & magnitudo quędam animi, & rerum claritas plurima enituisset. Cœlius scribit Rhodiginus c.37. libri antiquarum lectionum duodecimi. f Potentissima.] Augustinus capite secundo libro decimooctauo de Ciuitate Dei, Quātum, inquit, attinet ad imperium, nullum maius primis temporibus Assyriorum fuit, nec tam longe lateq; diffusum. Sed à Semiramide tamen multo est Salomonis nomen celeberrimum, qui, ut nono cap. lib. Paralipomenon secundi scribitur, ab Euphrate ad Palęstinam usq;, & Aegypti limites longe lateq; imperauit, gloriaqúe & diuitijs circumfluentibus omnes reges non modo æquales, sed cuiuscunque etiam ętatis haud dubie superauit. De Dauidis pari in ea imperio est notum. Domitis hic adusque Euphratem Syris, simul & tributa iniunxit, & opima spolia Hierosolyma transtulit, ut 8.cap. & rursum decimo secundi Regum legitur. Vellem autem ut nostrorum antistitum, & horum maxime, qui se atriori religionis fuco uestierunt, quibus tantum imperitandi studium est, dum contra Euangelij edictum tantopere ad ueteris, hoc est, mortuæ legis exempla respiciunt, sibi subinde palpantes, & ingruentem conscientiæ mucronem utcunque eludentes, tantis opibus suis, quas unice quęrunt, sapientiæ studium coniungerent: ut quod, Euangelio reclamante, mordicus retinere semel cœpissent, ipsis saltem doctrinæ, & sapientiæ nomine licere uideretur, nec essent, qui Christianę plebi obijcere possent, ita eam damnabili consensu delirare, ut non nisi ignauissime ocíantes, maximis demum opibus dignos iudicet. Porrò ut Dauidem prophetię spiritu insignem prętereamus, ea etiamnum doctrinę Salomonis monimenta extant, ut si latis animo comprehensa haberemus, quę ille tradidit, omnem philosophiam (quod ad mores attinet, & animi institutionem) nugas meras esse iudicaremus. In hac sententia Budæus est. g Constituta urbs.] Maxima urbs & Chaldaicarū gentium caput, ut Plin. lib.6. scribit: Exhausta tandem potentissimarum gentium inuidia. Nam Seleucus Nicator cognominatus, à se nominatam Seleuciam iuxta condidit, intra nonagesimum lapidem, & post eum eodē consilio, Ctesiphontem tertio ab eo lapide Parthi rege eorū Vardane condiderunt. Conditam Babylonem à Semiramide Strabo scribit lib.16. & lib.3. Diodor. Propertius lib.3. Persarum statuit Babylona Semiramis urbem, Vt solidum cocto tolleret aggere opus. Lege Herodo. libro primo. Nostri, id est, Hebræi, & Christiani uerius à prole Noe post cataclysmum constructam tradunt, ue magna illa linguarum confusione facta ei nomen datum sit, sicut Geneseos.11. cap. scriptum est. Et Iosephus 9.cap. libro primo antiquitatum explicat. Lege August. cap. 4. decimisex. de Ciuitate Dei. Diuersis & temporibus & locis auctam, aut instauratam fuisse Babylonem, ed credo uerisimile esse, quod adeò diuersa de eius origine produnt authores. Porrò & Eusebius libro prępararionis Euangelicæ nono, tradit Nabidam regē, eum, qui post paulo à Cyro captus est, muros Babylonis secundum amnem latere, & bitumine condidisse. Ammianus Marcellinus libro uigesimosecundo, Babylon, inquit, cuius mœnia bitumine Semiramis struxit: arcem autem antiquissimus rex condidit Belus. Eius uerba planè Eusebij sententię quadrant, qui in Chronicis, instaurasse hanc reginam pleraq; confirmat. Meminit & Iosephus libro contra Appionem primo. Non prętereiero, iuxta Babylonem, & bituminis lacum ostendi,

Semiramis.

Salomonis eruditio.

Babylon.

ostendi, cuius glutino Babylonis muri ædificati fuere. Dion scribit Traianum in Syria agen-
tem, ut hunc lacum spectaret, ex itinere deflexisse. Eius liquoris ingenium est, ut lateribus aut
exiguis lapidibus interlitum saxo, aut quouis ferro muros solidiores, & firmiores faciat.
a Siccis regionibus.] In Assyriorum terra parum pluit. Quod in ea frumenti germinat, id
demũ est quod ex flumine irrigatur, irrigatur aũt seges: & frumentũ prouenit nõ quemadmo
dum in Aegypto flumine, sed manibus & scrobibus irrigatum. Babylonica regio omnis,

Assyria.
Euphrates irri-
gat.

bylon, ac [a] siccis olim regionibus Euphrates, & Tigris immissi. Cęterũ in Palæstina est ingens, & munita admodũ [b] Gaza (sic Persæ [c] ęrarium uocãt) & inde nomẽ est, quòd cũ Cambyses armis Ægyptũ peteret, huc belli & opes, & pecuniã intulerat. Est nõ minor [d] Ascalon. Est [e] Iope

quemadmodum Aegyptiaca
diuiditur in fossas, ut Herod.
scribit li. primo. De fossis mul
ta libro 16. Strab. b Gaza.]
Munitissima quondã, ut Ale-
xander bimestri obsidione ob-
sessam ægre ceperit, ut libro 17.
Diodorus scribit. Iosephus eã
in Idumæa superiori ponit lib.
antiquit. 5. quemadmodum &
Plin. c Aerariũ.] Seruius

Gaza.

Aeneidos. 1. super illo Maronis, Et Troia Gaza per undas, Gaza, inquit, Persicus sermo est, &
significat diuitias, id est omne, quod possidemus. Curtius lib. 3. de Alexandro, Regiam, in-
quit, pecuniam, quam Gazam Persæ uocant, cum preciosissimis rerum efferri iubet &c. Nil
repugnat metonomia & ærarium significari, ut thesaurum iam æris cõditi locum, iam ipsum
æs appellare græco uocabulo solemus. d Ascalon.] Amplissima quondã, & ualidis sub-
nixa muris, ut lib. 3. Egesyppus scripsit. Cõmeminit & lib. 5. Antiquit. Iosephus. ab hac Asca
lonitæ dicti. e Iope.] De huius situ nemo fidelius Egesyppo lib. belli Iudaici tertio: quæ
equidem adscripsissem, nisi ad alia festinanti mihi, nimis uel inuito commentarius accresce-
ret. Lege Plin. cap. decimotertio libri quinti: Andromedæ fabulam apud Ouid. lib. 4. Trans-
form. Meminit Higinus lib. 2. belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda: ossa Romã ap
portata ex oppido Iudææ Iope ostendit inter reliqua miracula ædilitate sua Marcus Scaurus,
longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ
crassitudine sesquipedali, authore Plinio cap. 5. lib. 9. Ipse in Pannonia uidi belluæ marinæ os-
sa omnẽ fidem magnitudine uincentia, quę à Friderico Cæsare ex Hierosolymitana peregri-
natione reduce aduecta in fornice uestibuli munitissimę arcis ciuitatis, quam Nouam cogno
minant, grandibus catenis suspensa uisuntur. Haud longe uero ab Iope, cui & hoc hodie no-
men est, in Nonne Toparchia fuere Hierosolyma, longe clarissima urbium orientis, ut Plin.
ait: & lib. 21. Tacitus, Vrbs ardua, situ, operibus, molibusq; adeo firmata, ut uel plano sita
satis munita uideri potuisset. Muros non recta ductos, sed reductos in crebros sinus, ut op-
pugnantes è conspectu, & utrinq; à lateribus urgeri possent. Turres in æditis locis breuiores,
in conuexis altiores, ut procul intuentibus pares uiderentur. Intus cum Regia suis circunda-
ta mœnibus, & templo illo ingenti in modum arcis, proprijsq; muri labore, & opera clauso cla
rissimis porticibus, & propugnaculo. Hactenus Tacitus. Hodie uisendo loco religio est, ut
& ante fuit, ob mortem & sepulturã seruatoris nostri Iesu Christi. Iuxtaq; eam sitis Galilęa,
Samaria, Bethleem, Hiericunte, alijsq; passim in sacris literis insignibus locis. De Hierusa-
salem (quod equidem legerim) nemo pulchrius uberiusq; Iosepho quinto cap. lib. de bello Iu
daico sexti: & lib. contra Appionem primo de illo templo Dauidis opera cœpto. Scripsit &
Timochares, quem Eusebius citat libro Euangelicæ præparationis nono. Quo in loco idem
ex Hecatęo Abderita, uerbo & re (ut ipse ait) philosopho digna lectu deprompsit. Non prę-
teriero locum memorabilem Dionis, qui in Hadriani uita scribit Hadrianum Hierosolyma
à Vespasiano euersa, rursus habitari iussisse, urbemq; Aeliam Capitolinam appellasse, mox
grauissimo bello excitato. Nam Iudæi ob ędem Ioui extructam grauissime afficiebantur, in-
dignum existimantes externa sacra suis inuehi, peregrinos secum in ciuitate habitare, tum &
externorum Deorum imagines pone templum suum, & ueteres in eo ritus locari. Quib. re-
bus offensus Hadrianus, cum nulla uideret contra induratam illorum pertinaciam remedia
esse, negocium Iulio Seuero commendat, tum ex Britannia in Iudæam uocato, qui sensim, &
per interualla confecto bello Iudaicam gentem penitus oppressit, quinquaginta eorum cele-
bribus arcibus dirutis, uicis nongentis octuagintaquinque, qui sanè frequentes & nomina-
tissimi erant, direptis, & mox igne consumptis, uiris in excursionibus & pręlijs ad quinqua-
ginta millia cæsis: cum ingens interim multitudo fame, morbis, igne absumpta esset. Eo mo-
do desolata rursus Iudæa facta est. Spartianus scribit bellum à Iudęis cœptum ea maxime cau
sa, quòd genitalia mutilare, hoc est, circumcidere uetiti essent. Quod ad gentis morositatem
attinet, ex Cicerone intelligitur, qui in oratione, qua Flaccum defendit, suspiriosam, & male-
dicam appellat Hierosolymorum ciuitatem. Vt non sit mirum, esse illic potuisse, qui pro-
phetas occiderint, & lapidarint, & Christum seruatorem, cuius miraculorum magnitudine
confirmatam doctrinam sustinere non poterant, cruci affixerint, trilingui eulogio in deri-

Iope.
Ingentia piscium ossa.
Hierosolyma.
Iudæorum morositas.
Iudaica gentis casus.

ſum contumeliamq; ſuper cœleſtis capitis uerticem affixo. Cæterum hiſtoria paulo ante ex Dione adducta, mire mihi facere uidetur ad uaticinium Chriſti, quod eſt Lucæ. 23. explicandum. In Palęſtina gentem Heſſenorum Plin. & Solin. celebrant, in toto orbe præter cæteras miram, de qua digniſsima lectu cap. 1. libri 9. Euſebius ex Porphyrio, qui eos Eſſæos nominauit. Non prætererim, in ea terra lege columbis parſum olim, & tantam earum copiam factã, ut aduenarũ ora cicures peterint. Vnde illa ſunt Tibulli uerba lib. 1. Quid referam, ut uolitet crebras intacta per urbes Alba Palæſtino ſancta columba uiro? Scribit Strab. quod dignũ ſcitu eſt, morem gẽti peruerterem eſſe, ægrotos in uiam producendi, exquirendiq; à prætereuntibus, an aduerſus id genus morbi remedia norint: neminem enim tam malum eſſe ſibi perſuadẽt, qui, ſiquid medelæ ſciat, nõ libens impertiat. Fortunã Silli impenſiſsime coluerunt, & hortenſem operam ſuper cęteros: ut inde natũ ſit adagium, Multa Syrorum olera, in eos, quorũ labore magna rei non admodum ęſtimatę copia prouenit. Meminit Plin. li. 20. a Diluuium.] Dubium eſt, quod intelligat, cum multa fuerint. At quoniam ætatẽ indicat, uериſimile eſt uetuſtiſsimum ab eo intelligi. Lege Auguſt. 18. de Ciuita. Dei.

Heſſeni. *Pulcher mos.* *Adagium.*

ante[a] diluuiũ (ut ferũt) cõdita, ubi Cephea regnaſſe co ſigno accolę affirmãt, q̃d titulũ ei9, fratriſq; Phinei ueteres q̃dã aræ cũ religione plurima retinẽt, q̃n etiã rei celebratæ carminib. ac fabulis, ſeruatæq; à Perſeo Andromedæ clarũ ueſtigium belluæ marinæ oſſa immania oſtentãt.

PHOENICIA.

PHœnicen illuſtrauere Phœnices, ſolers hominum genus, & ad belli paciſq; [b] munia eximium. [c] Literas, & literarum operas, aliaſq; etiã artes, mare nauibus adire, claſſe confligere, imperitare gentibus, regnum [d] prælium'q; commenti. In ea eſt [e] Tyros aliquando inſula, nunc annexa terris. defecit, quando ab impugnante quondam Alexandro iacta ſunt opera. [f] Vici tenẽt ulteriora: & adhuc opulenta Sidõ anteq̃ [g] à Perſis caperetur, maritimarũ urbiũ maxima. Ab ea ad promontoriũ [h] Euproſopon duo ſunt oppida Byblos, & Botrys, ultra tria fuerũt, ſingulis inter ſe ſtadijs diſtãtia: loc9 ex numero [i] Tripolis

PHOENICIA.

A Phœnice Neptuni, & Libyes filio dictam eſſe, Stephan9 eſt author: ad quod accedit lib 1. Sil. cum inquit: Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix. Eos Strabo lib. 16. arithmetica, & aſtronomia inſignes, hanc nauigando, illam negociando auxiſſe ſcribit. Rufus ex Dionyſio: Phœnicum regio eſt: hi rubro gurgite quondam Mutauere domum, primiq; per ęquora uecti Luſtrauere ſalum, primi docuere carinis Ferre cauis orbis commercia, ſydera primi Seruauere poli &c. Luca. item li. 3. Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi Manſuram rudibus uocem ſignare figuris. Ob Syrorum & Phœnicum nimis ſolertẽ uafriciam, adagio locus factus eſt, Aduerſum Phœnicas Syri, quo uſi ſunt ueteres, quoties uerſutus uerſuto imponere uelle uidebatur. b Munia.] Officia & adminiſtrationes. c Literas.] Tacitus lib. 11. Primi, inquit, per figuras animalium Aegyptij ſenſus mentis effingebant, & antiquiſsima monimenta memorię humanę impreſſa ſaxis cernuntur, & harum ſemet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari prępollebant, intuliſſe Gręcię, gloriamq; adeptos, tanquam reppererint, quæ acceperant. Quippe fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum uectum rudibus adhuc Gręcorum populis artis eius authorem fuiſſe. Hęc Tacitus. Sed Euſebius digniſsimus fide ſcriptor lib. Euang. prępa. 10. ab Hebręis literas primum omnium inuentas tradit. d Pręliumq;.] Ob id diſſenſionum authores ab Herod. appellantur lib. 1. e Tyros.] Pli. lib. 5. Tyrus, inquit, quondã inſula, pręalto mari. 700. paſſ. diuiſa: nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens. Olim partu clara urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Rom. imperij ęmula, & terrarum orbis auida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis: nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura conſtat. De obſidione eius, uſq; continenti adiuncta eſt, nemo uberius Diod. lib. 17. Lege Curtiũ lib. 4. f Vici tenẽt.] Trans Tyron uicos aliquot eſſe ait, & ipſam cum primis claram Sidonem, quã magna olim potentia priuarint Perſę, ut & Tyrũ captã conſternauit Alexãder. g A Perſis.] Qui antequam Cambyſes Aegyptum peteret, Phœnicem & maritimam illic oram occuparunt, Tyrijs & Sidonijs ante alios uexatis, ut lib. 11. Iuſtin. ſcribit. h Euproſopon.] Id, niſi fallor, album Plin. nominat. nomen habet ab inſigni aſpectu. Nam Græcis εὐπρόσωπος dicitur, qui bello eſt aſpectu. De Byblo & Botry Herod. Strab. Pli. i Tripolis.] Ptol.

Aduerſum Phœnicas Syri. *Tyros.* *Tripolis.*

Ptol. oppidū maritimum facit. Cæterum à tribus oppidis, Tyro scilicet, Sidone, atq; Arado dictam Plin. & Strabo testantur. Vtcunq;, intelligendū est eo loco, cuius Pomp. meminit, trigeminū fuisse oppidū, quod Tyrij, Aradij, & Sidonij ditione obtinuerint. Quod recte ex Plinij uerbis intellexit Hermolaus. Non aūt sic, ut iuncta illa oppida eo in loco tam breui spatio fuisse credamus. Nam multū Arados à Tyro abest. HAVD longe à Tripoli cāpus est, quem Macram dictum Strabo scribit, in quo serpentē uisum esse Posidonius retulit mortuū, ingen lōgitudine, crassitudine tāta, ut equites ex utraq; parte adstantes seinuicem intueri non possent, hiatu tanto, ut hominem equo insidentem reciperet, exuuiarum uero quamlibet squammam clypeo maiorem habuisse.

Serpens marinus.

dicitur. Tum Simyra castellū, & urbs non obscura Marathos. Inde iam [a] non obliqua pelago, sed aduersa adiacens à terra grandē sinum inflexo tractu litoris accipit. Populi dites circūsidēt, situs efficit, qa regio fertilis crebris & nauigabilib. alueis fluminū peruia, diuersas opes maris atq; terrarum facili cōmercio permutat ac miscet. In eo prima est reliqua pars Syriæ, cui [b] Antiochiæ cognomē additur: & in ora eius urbes Seleucia, Paltos, Beritos, [c] Laodicea, [d] Arados. Amnesq; inter eas eūt Lichos, & Hypatos, & Orontes. Tum mōs Amanus, & ab eo statim Myriandros & Cilices.

CILICIA.

AT in recessu intimo locus est magni aliquādo discriminis fusorū ab Alexādro Persarū, [d] fugiētisq; Darij spectator ac testis. Nūc ne minima qdē

a Non obliqua.] Grandem enim illic sinum facit, & orā, quæ excursu suo à Palæstina decliuis est, pelago obuertit. b Antiochię. Inde Antiocheni & Antiochenses. Ammianus libro. 14. de Syria scribens, Hanc, inquit, nobilitat Antiochia mūdo cognita ciuitas, cui non certauerit alia aduectitijs ita adfluere copijs & internis, & Laodice et Apamea, itidemq; Seleucia, inde à primis auspicijs florētissimæ, &c. Inibi idem author multa de locis huius litoris insignibus. c Laodicea.] Et ęque insignis Laodicea iuxta Lycaones, haud ita procul ab Hierapoli & Colossis illis, à quib. Colossenses dicti, ad quos grauissima diui Pauli epistola extat. Beritos autem Pop. Romani quondam colonia, & duarum altrix legionum, uulgo nautico Baruros etiamnum dicitur. d Arados.] Forte eam intelligit, quæ alijs in continente sita Antarados nominatur. Nam Arados in mari iuxta eam insula est Plinio & infrà Pomponio. Supra Antaradum in meridiem oppidum est uetustum Paradisus, ad Libani orientale latus situm, non longe à Damasco, quæ pari propè forma ad Antilibani radices uergit, ut Ptolemæus tab. Asiæ quarta indicat. Capella libro sexto amnis illic Paradisi meminit. Et est locus iuxtà amœnissimus, ac supra quàm credi possit accommodus uoluptatibus Daphne, creberrima apud historicos mentione: à qua Antiochia Epidaphne cognominata uideatur Plinio. Hermolaum adi, & lege super cap. 21. libri quinti Plinij. Meminit & Sextus Rufus. Reliqua ex Strabone & Plinio notissima sunt. Quin & Cicero de Amano, ad cuius angustias cum exercitu contra Parthorum copias excubuit, libro Epistolarum secundo scripsit ad Cœlium. De Myriandro etiam Ptolemæus.

Antiochia.

Paradisus.

CILICIA.

IN recessu intimo.] Flectentiū se terrarū: nam ab ipso ora iterū in occasum uertitur ipsumq; pelagus mediterraneum angusta admodum flexura cohibet, cui ab oppido iuxta olim sito Issici sinus nomē datum est. Intra uero sinū Issicum & illam flexuram, quam Euxinus facit iuxta Taberenos & Colchin procurrentem Asiam in mediterraneum, Appianus in Romanæ historiæ procemio, & Strabo libro decimo quarto, Cherronesum, ceu grandem peninsulam nominat. d Fugientisq; Darij.] De insigni illa Darij clade Arrianus secundo libro: Curtius libro tertio. At omnium copiosissime libro decimoseptimo Diodorus. Ceciderunt Persarum peditum centum millia, equitum millia decem: Alexandro quatuor & quingenti saucij fuerūt, triginta omnino & duo ex peditibus desiderati sunt, equitum. 150. interfecti: tantulo impendio ingens uictoria stetit, inquit Curtius. Strabo Ciliciam in campestrem, & Tracheā, id est, asperam, ubi in montana uergit Pamphyliæ propinquæ, diuisit libro decimoquarto. Separatur à septentrione Tauri iugis, ab Armenia minori & Cappadocia, ijsdem à Pamphylia

Issicus sinus.

Paruo impendio ingens sæpe uictoria cōparatur.

phylia ab occasu, ab ortu à Syria Comagena, Amano: cuius angustias Amanicas pilas Am-
mianus & Strabo nominant: à meridie totà mediterraneo abluitur. Opulentissima olim Po.
R. puincia & Cicerone procõsule memorabilis. Solinus autor est, adeo olim potentẽ fuisse,
ut ad Pelusium usq; procurrerit, Lydis, Medis, Armenis, Pamphylia, & Cappadocia sub im-
perio constitutis: tandem subactam ab Assyrijs in breuiorem formam redactã esse. a Ama
noides.] Quod Amani formam effigiemq; circumnauigantibus exhibet: reddidit etymon
Hermolaus. b Pyramus.]

tũc ingẽti urbe celebris Issos fuit, & hac re sinus Issicus dicitur. Procul inde [a] Amanoides promontorium inter Pyramũ, Cydnumq; fluuios iacet. [b] Pyramus Isso prior [c] Mallõ pręterfluit. Cydn9 ultra p [d] Tarsum exit. Deinde urbs est olim à Rhodijs Argiuisq;, post Piratis, Pompeio assignãte, possessa: [e] nunc Põpeiopolis, tunc [f] Soloe. Iuxta in paruo tumulo [g] Arati poëtæ monimentũ ideo referendum, quia ignotum, quam ob causam iacta in id saxa dissiliunt. Nõ longe hinc Corycos oppidũ portu saloq; incingitur, angusto tergore continenti adnexum. Supra, [h] specus est nomine

De Pyramo & Cydno digna
Cydnus. sunt lectu in Arriano & Cur
tio. Hic Cydnum non spatio
aquarum, sed liquore memo
rabilem ait: quippe leni tra-
ctu è fontibus labens, puro
solo excipitur, nec torrentes
incurrunt. Comme minit li-
bro undecimo Iustinus: Ti-
bullus lib. primo: At te Cy
dne canã, tacitis qui leuiter
undis, Cęruleus placidis per
uada serpis aquis. Solinus
scribit amnẽ à cãdore Syro-
rum lingua nomẽ sortitum.
Vitruuius libro. 8. cap. 3. Cy
dni aquam podagra laboran
tib. apprime salubrem esse,
cruribus in ea mersis: de cuius rei experientia Cassij Parmensis ad M. Antonium epistola
extitit, ut lib. 1. adnotauit C. Plinius. Constat Apollonium aliquando per epistolam Tar-
senses sugillasse, quod iuxta Cydni aquas ociantes tanquam fluuiatiles aues sederent, quietę
aquę pulchritudine quasi ebrios factos, ut Philostratus scribit libro de huius uita primo. c
Mallon.] Clarum oppidum. Lucanus lib. 3. Mallos, & extremæ resonant naualibus Aegæ.
Tarsus. d Tarsum.] Tarson in campis sitam Cydnus præterfluit Straboni, qui Argiuorum esse
eam Io quærentium opus existimat. Solinus à Perseo prodit conditam nobilissima Danaës
prole: Eustathius authorem eius Sardanapalum credidit. Qua in sententia Lucanus est lib. 3:
Paulus Apostol9. Deseritur Taurique nemus Perseaq; Tarsus. Clarissima urbs illa fuit, cum ob gymnasium ma
xime quondã in ea insigne, tum eo ipso, quod Paulum Apostolum alumnum habuit, uirum
unice in religione nostra memorabilem. Lege de Tarso lib. 14. Strabonem. Meminit & Mar-
cellinus lib. 14. Quanquã inibi corruptissima lectio est, ut alicubi frequenter in libris uel re-
centissime editis. e Nunc Pompeiopolis.] Hic locus horum opinionem refutat, qui Cę
saris Dictatoris temporibus Melam hoc suum opus edidisse putarunt: fieri enim nequibat,
ut adeo breui tempore recens impositum nomen in usum ueniret. Constat autem hac quoq;
in parte mutandorum nominum, æternitatem Romanis principibus affectatam, tanquam
illa durarent uidelicet rebus pereuntibus. Sic Solinus: Vetus ciuitas, priori amisso nomine,
Traianopolis dicta, postquam in ea fato cedere Traianus coactus est. Sic alia quoq; ingentia
passim oppida principum nomina non raro odiosa sustinere iussa sunt. f Soloe.] Strabo
Soli, plurali numero, quod idem est: quanquam rectius scribatur Soloe more Græcorum
σόλοι, sicut Dioscuroe pro Dioscuri apud Ciceronem libro de natura Deorum tertio, ut Her
molao placet. Ab hac Solenses, ut Solensis Aratus, Chrysippus Stoicus, & Philemon poëta
Comicus, Straboni li. 14. ubi in eandem de Solis cum Pomponio sententiam. Plinius ex Po
lycleti tradit authoritate, iuxta Solos fontem fuisse, cuius aquæ olei uicem præstiterint uten
tibus. Curtius Heliopolin ceu Solis ciuitatẽ nominat. Vide Solinũ. Eustathius Dionysij in-
terpres, hoc oppidum, exulante Solone, colonis Atticis ornatum fuisse scribit: cum uero Bar
bari linguam Atticam paulatim coinquinassent, Solœcissare dicti sunt, & inde Solœcismi,
ut Cilicismi quoq; barbare loquentiũ, ante alios Hieronymo & Plauto dicuntur. Lege in So
lonis uita Laërtium, & libro decimoquarto Strabonem. g Arati.] Pleraq; naturæ opera
insignia sunt, quorum causas ignoramus: in horum numero & id Arati monimentum est,
cuius miraculo præter saxi, ex quo constat naturam, nil facile attuleris, si modo ea lapidis cu-
Assius lapis. iuspiam natura esse potest. Plin. certe, quemcunq; authorẽ sequutus, scribit lib. ult. In Asso
Troadis lapidem nasci Sarcophagum nomine, fissili uena scissum, qui corpora defunctorum
in eo cõdita intra. 40. diem absumat exceptis dentibus: Mutianus addidit, specula quoq; &
strigiles, & uestes, & calceamenta cum mortuis illata saxea fieri. Huiusmodi passim admiran-
da naturæ maiestas prodit, & secundum lapides, in herbis, tum & in aquis maxime, quan-
Specus Corycius. dõquidem Albertus Magnus scripsit uidisse se cirothecam ex corio lapideam factam, post-
quam in quendã Germaniæ fontem mersa est, priori effigie nihil mutata. h Specus Co-
rycius

Corycius singulari ingenio, ac supra, q̃ ut descri bi facile posſit, eximius.[a] Grādi nãq; hiatu patēs, montem litori appositum, & decē stadiorum cliuo satis arduum, ex summo statim uertice aperit. Tūc alte demissus, & quantū demittit͛ amplior, uiret lucis pubentib. undiq;, & totū se nemoroso laterū orbe cōplectit͛, adeo mirificus ac pulcher, ut mentes accedentiū primo aspectu[b] cōsternat, ubi cōtemplati durauere, nō satiet. Vnus in eum [c]descēsus est angustus, asper, quingētorū & mil le passuum, per amœnas umbras & opaca syluæ quiddā agreste resonātis, riuis hinc atq; illinc flui tantibus. Vbi ad ima peruentū est, rursus specus alter aperit͛ ob alia dicendus. Terret ingrediētes sonitu [d] cymbalorū diuinitus & magno fragore crepitantiū. Deinde aliquādiu perspicuus, mox & q̃ magis subitur, obscurior: ducit ausos penitus, alteq; quasi [e] cuniculo admittit. Ibi ingēs amnis ingenti fronte se extollens tantummodo se ostendit, & ubi magnū impetum breui alueo trāxit, iterū demersus absconditur. Intra, spaciū est magis, q̃ ut progredi quisquam ausit, horribile, & ideo incognitum. Totus aūt angustus, & uere sacer, habitariq; à Dijs & dignus & creditus. Nihil nō uenerabile, & quasi cū aliq̃ numine se ostētans. Alius ultra est, quē [f] Typhoneū uocant, ore angusto, & multū (ut experti tradidere) pressus & ob id assidua nocte suffusus, neq; unq̃ p̄spici facilis: sed qa aliquādo cubile Typhonis fuit, & quia nunc demissa in se cōfestim exanimat, natura fabulaq; memorādus. Duo deinde ꝓmonto-

rycius. Iuxta, optimū & fragrantissimū crocū nascitur. De ipso specu multa in Ciliciæ descriptione Solinus. Nomē habet à Coryco uicino oppido, de q̃ Plin.. a Grādi hiatu.] Specus, *Solinus* inqt, q montē impositū mari à summo cauat uertice, patulus est hiatu amplissimo. b Cōsternat.] Stupore iniecto rapiat. c Descēsus.] Solinus duob. millibus & passib. qngētis nō sine largo die descēdi in eū asserit. quē tamen corruptū suspicor: nā ne hoc qdē uero admodū simile est, in tantū spaciū eluscescere specū, quāto in eū descēsum esse Mela ait. d Cymbalorum.] Id aūt fabulosum est, aut ad Physicā referendū: fit enim ut aër, dū intra frigidos rupiū recessus in aquam mutatur, guttulis subinde stillantib. suauis qdā stridor audiatur. e Cuniculo.] Angustissimo meatu: inde animali laribula effodiēti, & q̃ libet sub terra teptāti nomen est. Martial. Gaudet in effossis habitare cuniculus antris. *Typho q.ali* f Typhoneū.] Solinus, In intimo, inqt, recessu Typhonis gigantis cubile positū q uolūt, credūt. Ego ad naturæ uim huiusmodi opinionem magis retulerim: nam quod suppositos montib. Gigantes uates Græci Latiniq; scripserunt, id arcanum habet, quod in plerisq; locis ex copiosa exhalationum præsentia terræmotus gignuntur, & ignitæ eruptiones, quo persæpe orto immani impetu, montes frangi, nonnunquam illidi contingit. Hinc sub Aetna Enceladus, sub Inarime Typhoeus. Ardent enim illi, & ignitos plerunq; globos eructant. Cui autem nō hic magnus uideatur impetus, qui terris fractis mare admittit? qui summotis mōtib. emittit lacus, paludesq; exiccat? qui artes urbes que dissipat, ac diductis terris hauriat? Atqui multis in locis ita contigit, uelut in Sicilia & Thessalia, quod suis in locis docuimus. Dion in Traiani uita Casij montis uertices in Antiocheno terræmotu concussos ait. Rursus lib. 14. Tacitus Laodiceā clarissimā Syriæ urbē, Neronis principatu miserando terræmotu prolapsam, uix tandē suis opibus reualuisse. Pari causa illa Gigantum contra Iouē in Thessalia agitatorum montium pugna memorabilis est. Addo quod τυφῶνα *Typhon uentus* Græci uentū turbidum, & orbe motum nominant, ut lib. Meteororū tertio Arist. Gellius libro 19. τυφῶνας ait uocari figuras quaidā nubium metuendas, ex uentorū nimirum impetu. Qui quamuis in alto initium habent, tribui tamen huius specus intimis hoc nomen quoq; potuit, quod aēr illic turbidus & pestilens exufflet: Velut in Syriæ locis, ubi Naphtha prouenit, consimilis periculi specus est, authore in Traiani uita Dione Bithynico: & in Phrygia iuxta Hierapolin halitus è foramine letalis exurgēs, quodcunq; animal proxime steterit, odore graui consumit, ut tradit Ammianus lib. 23. Eius rei causas Albertus noster explicat tractatu. 2. libro 3. Meteororū. Strabo lib. 13. ex Pindari authoritate, Typhonem sub Aetna cru- *Typhon gigas*
ciari

ciari ſcribit, editum ex ingenti illo Ciliciæ antro. Alij ſub Inarime condunt. Diuerſa ſcriptorum ſententia. a Sarpedonis.] Is ut Euſeb. in Chron. ſcribit, aliquando Lyciæ rex fuit, & Iouis exiſtimatus eſt filius. Meminit Homerus Iliade. 16. Reliqua ex Strabone & Plinio nota ſunt. Sed Celendris legendum, Lucanus libro octauo. Ad profugum collecta ducem patuiſq; Celendris, ut etiam Celendræ plurali dicamus. Cilices autẽ, ut hoc ipſo terminem, à Cilice Phœnice Agenoris filio cognominatos, quondam uerò Hipathæos dictos Herodotus ſcribit in Polyhimnia.

Cilices unde

ria ſunt, Sarpedõ, finis aliquãdo regni [a] Sarpedonis, & quod Ciliciã à Pamphylia diſtinguit, Anemuriũ, interq; ea Celendris & Natidos Samiorũ coloniæ, ſed Celendris Sarpedoni propior.

PAMPHYLIA.

IN Pãphylia eſt [b] Melas nauigabilis fluuius, oppidũ Sida, & alter fluuius [c] Eurimedon. Magna apud eũ [d] Cymonis Atheniẽſiũ ducis aduerſus Phœnicas & Perſas naualis pugna atq; uictoria fuit. [e] Mare, quo pugnatũ eſt, ex ædito admodũ colle proſpectat Aſpendos, quã argiui cõdiderant, poſſedere finitimi. Deinde alij duo ualidiſsimi fluuij [f] Oeſtros & [g] Cataractes. Oeſtros nauigari facilis, hic quia ſe præcipitat, [h] ita dictus. Inter eos Perga eſt oppidũ, & [i] Dianę, quã ab oppido Pergeã uocãt, tẽplũ. Trãs eoſdẽ mõs [k] Sardemiſos, [l] & Phaſelis

PAMPHYLIA.

HAec ab ortu Ciliciã habet, ab occaſu Lyciam & Aſiæ minoris partem, à ſeptentrione Galariã & Cappadociam, à meridie mediterraneum, quod illic Pamphylij maris nomẽ habet: tota Tauri exparianris iugis ſepta. b Melas.] Cognominis in Bœotia eſt, qui oues inde potas nigras efficit, Plinio. Eſt & ad Smyrnam Melas amnis inclytus Solino. Item alius in Thracia, à quo Meleus ſinus Plinio, Alius eiuſdem nominis Buxerorũ in Ponto, de quo libro 6. Plin. c Eurimedon.] Hic ex Tauri iugis ortus mediam Pamphyliam tranat, nõ adeo longe ab Oeſtri oſtijs & Sida urbe, pelagus ſubiens. De Sida Cumanarũ colonia cum inſigni Palladis templo Strab. d Cymonis.] Hic Xerxem è Grecię finibus multa clade pulſum ſequutus, antequam ille aut pauore reciperet animos, aut res Barbaras componere poſſet, hæc quidem oppida ſubuertit atq; diripuit: illa uero ab rege deficientia in Græcorum ditionem accepit: adeo ut omnem Aſiam ab Ionia uſq; Pamphyliam Perſicis præſidijs atq; armis deſolatam fecerit, authore Plutarcho: qui in eius uita inſignem illam contra Perſas uictoriam non tam mari, quàm terra uno die partam, multis proſequitur. Hic uero Cymon & liberalitate & magnificentia illuſtris fuit, agrorũ ſuorum quandoq; ditutis ſeptis, egenis & peregrinis poma & id genus fruges alias ſumendi copiam fecit impune: Conuiuia quotidie domi opipare adparata pauperibus, quotquot adfluxerunt, exhibuit. Comitibus præcepit, ut ſi quis grandior natu, amictu ſordidus eſſet, illico ueſtem cum eo cõmutarent, & ſi quẽ in foro indigna egeſtate oppreſſum inſpicerent, clàm ei pecunias tribuerent, Ipſe cultus negligens, & uerborũ atq; eloquentiæ minime appetẽs pleraſq; Græcorum artes, in quibus magnam illi laudem quærebant, contempſit, Veritatis cultum maxime amans, & ad ſummam, deiectus, incomptus, magnis in rebus optimus, uelut in Hercule ſuo Euripides ſcripſit. e Mare.] Accuſandi caſus eſt, ut ſit Aſpendos aſpectat mare, &c. De Aſpendi uero ſitu ante alios digna lectu Philoſtr. li. de Apollonij uita primo. Cicero actione contra Verrem. 1. Aſpendium, inquit, uetus oppidũ & nobile in Pamphylia, &c. Hinc natum adagium, Aſpendius Citharœdus. cuius inibi Cicero meminit. f Oeſtros.] Ptol. Ceſtrum nominat & Strabonis tralati codices ferè ita habent. At quia ualidiſsimos ait Põponius mallem equidem Oeſtros legere: nam Græci οἶςρον furorem dicunt, ut illi à citiſsimo fluxu nomen uenerit, quanquam ad nauigia idoneo. g Cataractes.] Ea crebris præcipitijs non ſuſtinet. h Ita dictus.] nam καταράττω Græcis idem eſt, quod cum impetu impello: inde Cataractæ fluuiorum intra anguſtas rupes ſubinde ſæuientiũ dicuntur, qualis illa Nili, de qua ſupra i Dianæ.] Id templum extra oppidum in ædito colle ſitum eſt, ubi quotannis celebris accolarum conuentus, & annua illic feſta Straboni. Cicero actione in Verrem. 3. Pergæ fanum antiquiſsimum & ſanctiſsimum Dianæ ſcimus. k Sardemiſos.] Hoc nomen id Tauri iugum habet, quod intra Lyciam & Pamphyliam in noſtrum pelagus imminet. meminit eius capite uigeſimoſeprimo libri quinri Plinius. l Phaſelis.] Piratarum iam olim perfugium. Propter quod M. Cicero act. in C. Verrem. 6. Mamertium Siciliæ oppidũ Verri Prætori,

Melas. *Cymon.* *Nota.* *Cataractes.* *Dianæ Pergea.*

ri Prætori, prædoni, & piratæ Siciliensi Phaselin quandam fuisse ait, quòd omnes furtorum aceruos illuc deportasset. Hanc eius oræ ultimam Plinius ait. Pompon. Pamphyliæ finem, conformi sententia. Scribit Strabo, iuxta Phaselidem angustias esse, per quas Alexāder exercitum laboriose traduxerit: & montem mari imminentem, cui indubie ex scansili decliuitate nomen est Climax, qui transitum in litore arctum relinquit, mari tranquillo nudatum, adeo ut iter facientibus peruius sit: pelago aūt affluente undis tōtegitur. Id aūt uim uentorū posse Taciti confirmat authoritas: tradente lib. August. historiæ quinto, iuxta mare Caspium, ubi montanis & præruptis Albanorū undæ succedūt, adeo Etesiarū flatus ualere, ut uada impleantur fluctibus, hyberno Austro, hoc est, Borea reuolutis, ut pulso introrsus freto

à [a] Mopso condita, [b] finis Pamphyliæ.

LYCIA.

Lycia continuo, cognominata à Lyco rege Pandionis filio, atque (ut ferūt) infestata olim [c] Chimæræ ignibus.

litora nudentur. Hūc ego locū existimò, per quē Persæ elapsi sunt, cum illuc Alexandri copię peruenissent. quod ipsum Iosephus lib. antiquitatū secundo miraculo tribuit, sicut miraculo Moses per Erythręū cedentibus aquis transijsse creditur: nolente uidelicet Deo, Persarum regnum ab Alexandro destrui. Quanquā in aliquibus codicib. nō Pamphylio, sed Parthico legitur. Crinitus lib. 17. sensum Iosephi uertit, & Alexandrum mandasse undis ut retrocederent, affirmat, ut deuictis Persis regno potiretur: quod non fuisse, satis indicat Strabonis locus. Et uideri potest nullo prorsus contigisse miraculo, quod Mosi sinum Arabicū transeunti accidit, & Exodi. 14. cap. scribitur. Nam mare hoc, ut Strabo scribit lib. 16. fluit & refluit, q̄d Aelio Gallo, quē in Arabias Augustus miserat, maxime obfuit, nauibus scilicet longis, quas fabrefecerat, persæpe uado hærentibus. Fieri igitur potuit, ut fluctibus abeūtibus Moses, qui peritissimus omnis philosophiæ fuit, natura loci obseruatā, transierit. Pharao uero rerum harum imprudens, his horis fuerit alueum ingressus, quibus maris impetus redire cœperit, & medio eum transcursu obruerit. Cæterum, ut miraculo tribuam & ratio facit facti, & sacræ scripturæ authoritas, quam secutus diuus Cyprianus in eo sermone, quem de spiritusancto habuit, Hic, inquit, spiritus rubri maris aquas siccauit, & suspensis hinc inde uehementibus fluctibus ab ollis carnium & Aegypti pulmentarijs populum ad spiritalē eremi cibum perduxit incolumem. Porrò non admodum diuersum de Eliseo legimus, qui tapro iam Helia, Iordanis aquam tunica Heliæ percussam diuisit, atq; ita transgressus est; uelut cap. 2. quarti Regum scribitur. Illud autem alterum loci & maris ingenio omnino tribuo, & euenisse credo. Esto ut friuolum commenticiumq; Crinitus neget. a Mopso.] M. Cicero lib. de Diuinat. primo, scribit Amphilocum, & Mopsum præclaros augures Argiuorum reges fuisse, & urbes in ora maritima Græcas condidisse. Mopsum tēpore Troiani belli in Cilicia regnasse Euseb. scribit, à quo conditam Phaselin uero est simile. Cæterum de Mopsis, qui plures fuerunt, libro nono Strab. & non indigna lectu Codrus Vrceus Grammaticus, quem equidem primę notę inter suæ tempestatis doctos uiros duxerim, sermone illo eruditissimo, quo omnia fabulam esse contendit. b Finis Pamphyliæ, &c.] Liuius quartæ Dec. lib. 7. In confinio, inquit, Lyciæ & Pamphyliæ Phaselis est prominens penitus in altum, cōspiciturq; prima terrarum Rhodum à Cilicia petentibus.

Nota.

Codrus Vrceus.

LYCIA.

Lycia propè tota Tauro premitur, eius iugis bona parte clausa. Lycios autem aliquando Termilas dictos Herod. libro septimo scribit, post Lycios à Lyco Pandionis filio, qui, cū à proprijs terris exijsset, in regni partē à Sarpedone acceptus est. c Chimæræ ignibus.] Ouidius ea de re Chimęriferam uocat Lyciam libro sexto. Iamq; Chimęriferæ cum sol grauis ureret arua, Finibus in Lyciæ. Miror autem dicere potuisse Pomponium, in re adeo manifesta (ut ferunt) cum arsisse Chimæram ita sit notum, ut nihil magis: nisi forte fabulam Chimæræ à Bellerophonte uictę aspernatus est. At quid est aliud scita fabula, quàm amœna ueritatis inuolutio, ad hominū usum, atq; oblectationem cōparata? Chimęram monstrū triforme in Theogonia Hesiodus his uersibus, ut Richardus meus Bartholinus trāstulit, significauit: Huic tria sunt capita, & fertur primum esse Leonis Pulchr' oculi captæq; simul, fortisq; Draconis. Ante leo, retroq; draco, mediumq; capella est. Pegasus hanc uicit, & magnus Bellerophontes. Græci χίμαιραν caprā nominant. Inde elegans illa Horatij metaphora ad puerū obsoleti scortuli amore captū libri primi Carmi. Vix illigatū te triformi Pegasus expediet Chimæra. Seruius. 6. Aenei. super illo Virg. Flammisq; armata Chimæra: Reuera, inquit, mons Lyciæ, cuius hodie quoq; ardet acumen, iuxta quod leones sunt, media uerò pascua sunt, & ima serpentibus plena. Hunc Bellerophon habitabilem fecit, unde Chimęram occidisse di-

Chimæra.

Horatius.

citur. Plin. 9. cap. lib. 2. Flagrat, inquit, in Phaselide mons Chimæra, & quidẽ immortali dieb. & noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui uero terra aut fœno, Gnidius Ctesias tradidit. De re cõsimili Cornel. Tacitus li. 13. scripsit, Miris ignibus in Germania enatis, qui nec imbribus, nec aquis pluuialibus arceri, sed solis tegminib. obtũdi potuerint. Homer. 6. lib. Iliados Chimæram animal dixit indomabile, inexpugnabile, neq; humano, sed diuino genere ortum Apollonius Thianeus cum in Sicilia montem Aetnam ardere uidisset, talem

[a] Sydæ portu, & Tauri promõtorio grandẽ sinũ claudit.[b] Taurus ipse ab Eois litorib. exurgẽs uaste satis attollit̃. Deinde [c] dextro latere ad septentrionem, sinistro ad meridiẽ uersus it in occidentẽ rectus, & perpetuo iugo,[d] magnarũq; gentiũ, qua dorsum agit terminus. Vbi terras dirimit, exit [e] in pelagus.[f] Idem aũt & totus, ut dictus est, dicitur etiam, qua spectat orientem, deinde [g] Hæmodes, &[h] Caucasus, &[i] Paropamis9. Tũ [k] Caspiæ pilæ,[l] Nyphates, &[m] Armeniæ pilæ, & ubi iã

Cur montes ardeant. rationem attulit: Terrã bitumini sulphuriq; cõmixtã facile ardere, atq; ex ipsa ignẽ nasci: quãuis ille alicubi non emittitur: q̃d si cauernosam terram esse contigerit, ut per ipsam spiritus aliquis ingrediatur, tunc flammã attollit, quæ magis magisq; aucta, uelut aqua é montibus in campos effluit, quandoq; etiam usq; ad mare delata, quasi fluminis cuiusdã ostia facit. Nihil diuersa Iustinus ex Trogo libro 4. scribit. Ita uero in *Pontanus.* Meteoris de Prochite Põtanus: Illa solo fumante, graui cõcussa ruina Spargit desertos incẽdia lata per agros, Pertimuit mare flãmigeros deuoluier amnes, Incensum & late scopulos super aẽra ferri. Plin. in Lycia Hephæstios montes esse scribit, qui teda flammante tacti adeo flagrẽt, ut lapides quoq; riuorum, & arenæ in ipsis aquis ardeant. Græci ἡφαίστειον Vulcanium dicunt, & ipsum Vulcanum ἥφαιστον nominant. Inde Hephæstia urbs Lyciæ Vulcano sacra, Solino. eam Plin. neutro protulit. *Mons Misniæ ardens.* Hodie iuxta Saxones in regione, quam Misniam uocant, mons ardet perpetua caligine fumans: subtus cuniculi sunt, é quibus accolis euecta adusti lapidis frusta carbonum præbẽt uicem, nec aliud fomenti genus ignem diutius retinet. Dum hæc scribebam, Viennæ Austriæ constans fama increbuit, ardere intra paucos menses in Styria cœpisse montem: ea, pellectus Maximilianus Cæsar August. nuncijs ad inquirendum missis, ita esse, ut ferebatur, comperit. Variat in his mirifice natura, & in Campania Vesuuius, qui flagrare desijt, ardere primum cœpit Titi Vespasiani imperio: id quod in uita eius adnotauit Sextus Aurelius Victor. *Plinius incendio absumptus.* Ea, ut suspicor, nouitas hominem naturæ rerum auidissimum Plin. secundum ad hoc illexit, ut uidere cupierit, absumptum (mirum) rerum nouarum amore. a Sydæ portu.] Plinius Sydam in Pamphylia locat lib. 5. Straboq; lib. 12 iuxta Aspendum statuit, ubi Cilices piratæ captiuos olim sub hasta uendiderunt. Pomp. certe in Pamphyliam inclinare non renuit. *Taurus.* b Taurus.] Nemo de Tauro copiosius elegantiusq; Plin. cap. 27. quinti libri, quem & simiam eius Solinum in Ciliciæ descriptione legito: nam & hic author lectu dignissimus *Laus Solini.* est, non tam quod rerum illustrium breue traxit è Plinio compendium, quàm quod emunctæ phrasis & appositæ in hoc scribendi genere dictionis author est: quanquã res pleræq; omnes, quas tractat, Plinij laboribus debentur. Mediam Taurus ceu immani dorso per Asiam excurrit, & ad ortũ solis ubi assurgit, admodũ est solidus: occasum uersus, ubi nostrũ attingit pelagus, in septẽtrionẽ immanib. iugis egreditur, nec minus altis in meridiẽ, immẽsus ubiq;, & innumerarum gentiũ arbiter, á quarũ diuerso situ diuersa est sortitus nomina. Totus examussim picturæ fide, & tabularum euidentia nosci hodie potest c Dextro latere.] Si ab eius ortu in occasum prospicias. d Magnarumq; gentium.] Scythicarum, & Indicarum, quæq; in occasum utrinq; iuxta sunt. e In pelagus.] Nõ solum mediterraneum, sed & in Indicum & Arctoũ. f Idem.] Taurus, inquit, adpellatur á primo exortu, nec aliter: quod nomen alioqui sibi præcipuum & generale est: Quanquam Plin. Iamus, inquit, prima parte *Imaus.* dictus &c. Græce in uniuersum Geraunius dicitur. Ego apud Plin. Imaus lego, nõ Iamus, uersis literis. De Imao enim nemo nescit. g Hæmodes.] Vbi Indiã, quæ extra Gangen ab ea *Caucasus.* Scythia diuidit, quæ extra Imaum, Ptol. h Caucasus.] Supra Iberiam ac Albaniam in septentriones Ptolemæo: quanquam alibi quoque id nomen habet, & totus Taurus Caucasi nomine intelligi potest, ut persæpe partis uocabulum toti figuratè tribuimus. Philostratus lib. 2. Caucasus, inquit, Mediam atq; Indiam terminãs, in mare rubrum altero cubito descen- *Prometheus.* dit &c. Vbi multa de Prometheo ad Caucasum ligato, quẽ, authore Seruio, primum Assyrijs astronomiam & syderum motũ, quæ in Caucaso obseruauerat, explicuisse constat: ut dubiũ non sit Tauri iuga in meridiem egredientia, Caucasi nomine intellecta esse classicis scriptoribus. i Paropamisus.] Vbi Bactrianam á Paropamisade seiungit. k Caspiæ pilæ.] Quia inter Medos & Parthos in Hyrcanum procurrit. Prole. l Nyphates.] Supra Assyriam ad finem maioris Armeniæ. m Portæ Armeniæ.] Vbi in Moschicos montes,

quæ

quæ & ipsa Tauri iuga sunt, inclinat. Martia. libro sexto. Portarum, inquit, etiā nomina censentur, & alibi Armeniæ, alibi Caspiæ. De Caspijs & Solinus. a Patarā.] à Pataro conditore. Hanc Ptol. Philadelphus auxit, & Lyciacam Arsinoën nominauit, sed antiquū nomen retinuit, authore Strab. Inde Patareus Apollo dictus, & Lyciæ sortes Virgil. & li. 3. Thebaid. Statio memoratę. b Xanthus.] Alius ab eo, qui in Phrygia est. huius quoque libro Iliad. 6. meminit Homerus: aliquando Syrbis nominatus Straboni. qui & Xanthum inter maximas Lyciæ ciuitates numerat. c Cragus.] Ouid. libro transformat. nono: Iam Cragon & Lymiræ Xāthi reliquerat undas. Quod ad Lymiram attinet, Plin. scribit, fontem illic esse Apollini sacrū, in quo ter uocati fistula pisces ad auguriū præstandum ueniunt, quos carnes diripere abiectas lętū est, caudis uero abigere, dirum. d Telmisos.] Martianus libro 6. Telmisos, inquit, oppidū dicitur, quo finitur Lycia. M. Cicero libro de Diuinat. 1. Telmessū in Caria statuit, eiusq; incolas Telmesses Auruspicinæ, & ostentorum noscendorū studiosissimos. Liuius quoque Telmessum & sinum Telmessicum, etiam si corrupte apud eum Telesicum legitur libro belli Macedonici. 7. Strabo est author, Lycios aliquando adeo ciuiliter continenterq; uixisse, ut cum feliciter in Italiam usque mari dominarentur, tamen in ullo turpi lucro nunquam sese extulerint, secundum patriæ morem in Lyciaci conuentus administratione permanentes. Viginti tres apud eos urbes in suffragijs dandis participarunt: & ex quaque ciuitate consultandi gratia in unum conuenerunt: quodq; pars maxima comprobauit, id decreto stetit. Hoc more Gręcia, dum libera fuit, per Amphyctionas, quibus, ut Tacitus ait, præcipuum fuit rerum omnium iudicium, in medium consuluit, de quibus Strabo libro nono, & libro decimosexto Diod. nam Plinius libro nono Amphyctionas publicum Græciæ consilium nominat. Seruant hunc morem hodie propè peculiariter Heluetij, gens libera, missis è fœderatis ciuitatibus, pagis'que gnaris, qui de rebus communibus maturè simul, & circumspectè consulrenr. Similis & Caribus conuentus ad Iouis Chrysaorei fanum insignis fuit, unde & conuentus ipse Chrysaoreus dictus accolis, authore Strabone.

Lyciorū mores

Heluetiorum consulendi mos

nostra maria cōtingit Taurus iterū. Post eius promontoriū flumen est Lymira, & eodem nomine ciuitas, atq; ut multa oppida, sic prę ter [a] Pataram nō illustria. Illam nobilē facit delubrū Apollinis q̄ndā opibus, & oraculi fide Delphico simile. Vltra [b] Xāthus flumē, & Xanthos oppidū, mōs [c] Cragus, & quę Lyciam finit, urbs [d] Telmisos.

CARIA.

Caria sequitur. Habetur [f] incertæ originis: alij indigenas, sunt qui Pelasgos, quidam Cretas existimant, genus usq;

CARIA.

Caria. hæc eius Asiæ, quæ minor dicitur, prima est regio. Minorem autem Asiam Plinius libro quinto, capite 27. ab ortu Lycaonia & Phrygia illa, quæ Galatiam & Pysidas attingit, ab occasu toto Aegæi maris excursu, à meridie Aegyptio pelago, à septentrione Paphlagonia terminat. Ptolemæus libro Cosmographiæ. 5. à septentrione eam Bithynia finit, ab ortu uerò Lycia & Galatia, à meridie Lycia quoque, ab occasu Aegæo, ampliorē statuens, quàm Plinius. Strabo libro duodecimo à principio, Iuniores, ait, eam, quæ intra Taurum est, Asiam eodem nomine uocauere, quo totam continentem: in ea uero contineri ab oriente Paphlagones, Phryges, & Lycaones, inde Bithynos, Mysos, & eam, quę Epictetus nominatur, mox Troadem, Hellespontum, & ad mare Aeoles, Iones, Cares, & Lycios. A' quo certe non admodum dissentire mihi Cicero uidetur, qui in oratione pro Deiotaro: Etenim, inquit, si Antiochus rex Asiæ, qui posteaquam à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iussus est, omnemq; hanc Asiam, quam nunc nostri prouinciam fecerunt, amisisset &c. Idem multo euidentius pro L. Flacco, Nanq;, ut opinor, ait, Asia uestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia. Idem pro Pompeio, miris eam laudibus extollens: Asia, inquit, tam opima est, & fertilis, ut & ubertate agrorum, & uarietate fructuum, & magnitudine pastionum, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat. f Incertæ originis.] Strabo. libro 14. inter omnia constare scribit, quòd sub Minoë fuerint tunc Leleges adpellati, & insulas habitarint, post uerò continentis habitatores factos, Pelasgis ea loca tum occupantibus, sedes ademisse. De his Ouid. libro 9. Meta. Caras & armiferos Lelegas, Lyciamq; peterat. & libro octauo Maro, Hinc Lelegas Carasq;. Vbi probe Seruius Insulanos fuisse eos

cò quondam [a] armorũ, pugnæq; amans, ut aliena etiã bella mercede agerẽt. Hic castella aliq̃t sunt: deinde ꝓmontoria duo [b] Pedalion & Crya, & secundũ Calbin amnem [c] Caunus oppidũ ualitudine habitãtiũ infame. Inde ad Halicarnassõ hæc adiacẽt, Rhodiorũ aliquot coloniæ, portus duo, [d] Gelos, & cui ex urbe, quã amplectit̃, Thissamissa cognomẽ est. Inter eos oppidũ [e] Larũna, & Pãdiõ collis in mare emissus. Tũ tres ex ordine sin9, Thymnias, Schenus, Bubessus. Thymniæ ꝓmõtorium [f] Aphrodisiũ est, Schenus ambit [g] Hylã, Bubessus Cynotũ. [h] Gnidus in cornu peninsulæ. Interq; eã & [i] Ceramicũ sinũ in recessu posita Euthanæ. [k] Halicarnassos Argiuorũ colonia est, & cur memorãda sit p̃ter cõditores, [l] Mausoleũ effecit regis Mausoli monimentũ, unũ de miraculis septẽ, Artemisiæ opus. Trans Halicarnasson illa sunt, litus Leuca, urbes Mindus, Aryãda, Neapolis, sinus [m] Iasi9, & Basilic9. In Iasio est Bargylos.

Defensus à calũnia Seruius. scripsit. Nam præter ea, quæ attulimus, lib. 14. Strabo, Cares, ait, cum prius Leleges & insulares essent, terrestres facti sunt, fauentibus Cretensibus, qui Miletum condiderunt duce Sarpedone Minois fratre, qui & Minyas in Lyciam habitatum duxit, & Termilas nuncupauit, *Lycij unde dicti?* qui tandem à Lyco Pandionis filio Lycij adpellati sunt. Beroaldus igitur grammaticus Seruium temere incusat, quod insulanos Cares dixerit. Nec est dubiũ, tam Thessaliam Leleges, quàm Epiron, ut pleraq; alia Græciæ loca tenuisse, ex Strab. Porrò & Megarensibus sua ab Lelego Aegyptio Carum rege origo fuit. Hinc illud de Megaris apud Ouid. lib. Met. 7. Turus ad Alcathoën Lelegeia mœnia limes. Et Locri illi, q postea Epicnemidij uocati sunt, Leleges ante dicebantur, authore lib. 4. Plin. a Armorũ.] Insignes bel*Cares bellicosi.*latores fuisse Cares, passimq; stipẽdijs, ut mererẽt, ꝓuocatos cõstat: arma quoq; ab ipsis cognominata sunt, si quæ idonea & belle adparata uiderentur. Hinc Anacreon, cõpactum Cariæ lorũ dixit: & Alcæus, Caricã cristam, authore Strab. Ob crebrũ uero militiæ usum, & uitæ in ipsis incuriam quandã *Adagium.* adagio locus datus est, In Care periculũ facito, cuius doctissima est apud Erasmum explicatio. b Pedaliõ.] Vtriusq; Plin. meminit. Cyra illic quoq; oppidũ Stephano, à quo promontorio nomen. cæterum Cryane an Ciria legendum sit, Hermol. disputat super ca. 31. li. 5. Plin. c Caunus.] Meminit Calbis Strab. & adiuncti oppidi Cauni æ*Caunij ualetudinarij.*state & autũno, ut ipse ait, ad inhabitandũ grauis ob calorẽ & pomorũ copiã. Ob id Caunij pestilẽti cœlo esse dicũtur. Hos cũ intuitus esset Stratonicus citharœdus, homo salibus plenus, illũ ex 6. Iliade uersiculũ in eos recẽsuit: Tale quidẽ genus est hominũ, quale est foliorũ: liuorem uidelicet, q̃ omnes pallebãt, sugillans. Caunij uero cũ hominẽ incessissent acrius, q̃d urbẽ ut morbidã carperet, Ego, inquit, morbidã dicere ausim, ubi mortui ambulãt, urbanius multo acriusq;, q̃ prius, illudẽs. d Gelos.] Alter portus, & ille cui, &c. Quanquam Plin. & Ptol. Cressa siue Cresso Rhodo ꝓximus portus est. e Larumna.] Plin. & Strab. Lorima. Liuius li. bel. Macedonici. 7. Cũ orã Asiæ legerent, Lorinã (portus aduersus Rhodum est) peruenerunt. f Aphrodisium.] Plin. Aphrodisias dicitur. g Hylam.] Plin. Hydam nominat. Item Acantiũ non Cynotum, uide Hermol. h Gnidus.] Clara memoria Veneris à Praxitele sculptæ, & alumnis plerisq; uiris maximis. Situm peninsulæ uide apud Ptol. tab. 1. Asiæ. i Ceramicũ.] à Ceramo oppido Ptol. Euthanæ ex Plin. Hermolao notissima est, ut *Halicarnassus.* reliqua superiora, quæ prętereo ut insignia minus. k Halicarnassos.] Clara Herod. Heraclio poëta Callimachi socio, & Dionys. historico, qui res Romanas Strabonis temporibus scripsit. Regia olim regum Cariæ fuit, ab Alexandro capta, & Adæ reginæ Idriei coniugi, quã Pixodarus eiecerat, regendã tribuit, ut Diod. lib. 17. & lib. 14. Strab. scribit. Iuxta eam Salmacis ille est, molles effœminatosq; faciens, de quo lib. 4. transfor. Ouid. l Mausoli.] Hic Hecatoni Cariæ regis filius, & Idriei frater, Artemisiam sororem simul & uxorem habuit: cui mortuo, cum coniunx post constructum marito monimentum mœrore absumpta esset, Idrieus successit: huic Artemisiæ soror Ada cõiunx fuit, cuius, ut dixi, Alexander misertus est. *Mausoleum.* Lege Strab. De amore in Mausolum Artemisiæ Gel. lege. 19. ca. li. 10. De Mausoleo uero, q̃d inter orbis miracula spectatũ est, Plin. 5. cap. lib. penultimi. Hero. li. 7. uocabulũ ipsum penult. ꝓducit. Luca. li. 8. Pyramides claudũt indignaq; Mausolea. Quẽ uersum corrupte Tortel. legẽs, multũ in huius uocabuli explicatiõe hallucinatus est. Quin & in Cares prima semp ꝓducta est. Mat. Laudib. immodicis Cares in astra ferãt, contra Nestorẽ, q primã indifferentẽ esse putauit. m Iasius.] A' Iaso oppido in eo sito; Plin. & Ptol. De Bargylo, alijsq; illic oppidis cap. 29. libro 5. Plin. Ptol. Bargyliam nominat, à Bellerophonte conditã Stephanus scribit.

IONIA.

IONIA.

IOnia ab ortu Lycaones, & Lydos habet, à septētrione Aeoles, ut à meridie Cares: quanquam Plin. Dorin post Halicarnassum à Stadio oppido orditur, inq; Doridis sinu inter cętera oppida Euthanen locat. Praeterea ab Iasio, non Basilico Ioniam incipit. Eius uerba cap. 17. lib. 5. hęc sunt. Ionia ab Iasio sinu incipiēs numeroso ambitu litorū flectitur. In ea primus sinus Basilicus, Posidiū promonto. & oppidū, oraculum Branchidarum appellatū, nūc Didymęi Apollinis, &c. Quae omnia alioqui ad Pomp. sententiam admodum accedunt. Strab. quoque à Posidio ad Phoceam usque, Ionicae regionis oram expandit.

IONIA.

POst Basilicum Ionia aliquot se ambagib. sinuat, & primū à Posidio promontorio inflexum inchoans, cingit oraculum Apollinis, dictum olim [b] Branchidę, nunc [c] Didymi. [d] Miletum urbem quondam Ioniae totius, belli pacisq; artibus principē, patriam [e] Thaletis astrologi, & [f] Timothei musici, & [g] Anaximandri physici, aliorumq; ciuium inclytis ingenijs merito inclytam, utcunque [h] Ioniā uocant urbē [i] Hyppin amnis [k] Męandri exitum, [l] Latmum montem Endymionis,

b Branchidae.] Strabo, post Posidiū, inquit, Milesium est oraculum Apollini Didymęo sacrum apud Branchidas, ad 18. stadia ascendenti. id à Xerxe incēsum est, quemadmodū caetera templa omnia, Ephesio excepto &c. Nomen à Brancho Thessalo ortum, quem interfectū acriter dolens Apollo, templo & sepulchro cōsecrauit, amatūq; celebri sui nominis oraculo donauit. Terentia. Pastorē Brāchum, quū captus amore pudico, Fatidicas sortes docuit depromere Paean. Stat. 3. Theb. Patrioq; ęqualis honori Branchus &c. Vbi Placidus Terentiani uersus citans, corruptus est, addito uidelicet uersiculo nihil ad sententiam faciente, sic: Hymnum Branchiadae Phoebo cecinisse Iouiq;, cū non Branchiadae, sed Battiadem legatur apud Terentia. sic: Nec non & memini pedibus quater his repetitis, Hymnum Battiadem Phoebo cantāsse Iouiq;, per Battiadem, ni fallor, Callimachū intelligens, qui Cyrenaicus fuit; à Batto eius urbis conditore, de quo nos alibi retulimus. De Branchidis, & aedis magnitudine Strab. plura, qui lib. 11. refert Alexandrū Branchidarū, qui Xerxē secuti essent, urbem iuxta Bactrianā euertisse, quòd sacrilegium haberet odio, cū aedis sacrę pecunias illi ultro obtulerant, cum per Ioniam iter fecisset. De Sibylla non incelebri, quę ad Branchos uaticinata est, scribit lib. 20. honestę disciplinę Crinitus. c Didymi.] Ideo dicti, quod ex uno fonte lucis gemino sydere spacia diei & noctis illustrat, ut Macrob. scribit lib. Sat. 1. d Miletū.] Hanc Neleus condidit: quanquā & à Cretensibus Mileti Iouis filij auspicijs aliquando conditam urbem in illis locis antiquam Miletum dictam, ex Ephoro Strab. scribit, & testatur Ouid. Illa uerò super 90. urbium per cuncta maria genitrix, totius Ionię clarissima fuit, eodē authore, bis cōflictata, à Persis prius, mox Alexādro ab ea excluso maxima ui oppugnātee. e Thaletis.] Vnius ex septē sapiētibus, qui prius physiologię & mathematicę author fuit Strab. f Timothei.] Hic ille est, qui duplicē mercedē ex discipulis, qui apud alios musicā didicissent, postulare solitus fuit, quod eos non discere modo sua, quam aliorū male tradita dediscere oporteret, ut est apud Quintilianum. Hic 17. libros de musica scripsit, & antiquam illam eius asperitatem in molliorem modum mutauit, animi Alexandri mirus rector: nam ut libuit, nunc ad arma prouocauit, nunc deflexit ad pacē. g Anaximandri.] Discipuli Thaletis, qui primus Lacedęmone horologium scioтericum in loco captandae umbrę idoneo statuit, in quo solis per signa conuersiones, & ipsa aequinoctia gnomone indicata adiecit. Cuius usum multis desitum seculis nuper reuocauit Andreas Stiborius mathematicus clarissimus, adiectis horarum diuersę obseruationis equationibus. Addit Strab. Milesijs Anaximenem, & Hecatenum clarum historicum, & Aeschinem oratorem Pompeio molestum, atque ideo missum in exilium. h Ioniam.] Catexoche, tanquā totius regionis nomine dignā uisam. Eius ciuis Cadmus fuit, qui primus prosaicam orationē condere instituit, authore lib. 5. Plin. i Hippin.] Pli. eā trās Męandrū Aeoliā uersus locat. k Maeādri.] Crebris flexib. ita sinuosi, ut ad originē reuerti credatur, cygnorumq; copia memorabilis. Hic Maeonios, Lydos, Licaones, Cares, & Ionas lambens, ad decimū à Mileto stadiū lenis illabitur mari. Plin. T. Liu. lib. quartae Decados. 8. Maeander, inquit, ex arce summa Celenarum ortus, media urbe discurrens per Caras primum & Ionas in sinum maris editur, quod inter Prienen, & Miletum est. l Latmum.] Hunc plerıq; Lamium nominant, sed Strab. & Plinio Latmius: in quo perpetuum illum somnum Endymion dormierit, cum id à Luna adamatus obtinuisset. Strab. libro 14. haud longe à Mileto trans fluuiolum quendam, apud Latmium montem Endymionis

Apollo Brāchidae.

Lactan. Placidus Terentianus.

Apollo cur Didymus.

Timotheus.

Anaximander.

Andreas Stiborius.

Maeander.

Endymion.

à Luna (ut ferunt) adamati fabula nobilē. Dein de rursus [a] inflexa, cingit urbē [b] Prienen, & Gesſi fluminis oſtiū, moxq́ ut maiore circuitu ita plura cōplectit. Ibi eſt [c] Panioniū ſacrā regio: & ob id eo nomine appellata, quòd eā cōmuniter Iones colunt. Ibi à fugitiuis, ut aiūt, cōdita (nomē famæ annuit) [d] Phygela. Ibi [e] Epheſus, & Dianę

ſepulchrum poſitum in ſpelunca quadam oſtenditur. Quantum ad fabulam attinet, ita Ouidius lib. de arte amandi tertio: Latmius Endymion non eſt tibi Luna pudori. Originem eius ueritas fecit. Multa enim ad Lunę motū attinentia prima reperit Endymion: & ob id amore eius captus fama traditur, ut Plinius & Fulgentius ſcribunt. Iam uerò eſt notum, quàm ſint ad ſyderum obſeruationem commoda loca pręcelſa. In Aegypto locus quidam æditus ſpecularum Eudoxi nomē habet, quod hic cum ad Aegyptios, duce Platone, doctrinæ gratia profectus eſſet, res cœleſtes ex illis obſeruauit, ut Strabo lib. ult. haud obſcure indicat. Contrà uerò æqua de planicie lib. de diuinat. 1. Cicero Aegyptios ait, quemadmodum & Babylonios in camporum patentiū ęquoribus habitantes, cum ex terra nihil emineret, quod contemplationi cœli officere poſſet, omnem curam in ſyderum contemplatione & cognitione

Alexander.

poſuiſſe. Nec fide caret illa de Prometheo & Atlante fabuloſitas. Alexander lib. problematum primo, Endymion, inquit, homo cœleſtium curſuum ſtudioſus, cū Lunę curſus facieſq́ uarias quęreret, nocteq́ uigilaret, interdiu dormiret, deliciæ Lunæ fuiſſe, ſomnoq́ dormiuiſſe inexpugnabili: edoctuſq́ ab ea ut philoſophus, in cauſæ ipſius ſolutionem fingitur. Notum eſt adagium, Endymionis ſomnū dormire, quo uſi ſunt Cicero & Ariſtot. a Inflexa.] Sinus eos uide in tab. Aſiæ. 1. Ptolemęi. b Prienen.] Biante alumno nobilis, qui patria ali-

Bias.

quando ab hoſtibus capta, cum reliqui omnes fugientes quidpiam rerum ſuarum aſportaſſent, quęſitus ipſe, cur adeo nil efferret, Omnia, inquit, mea mecum fero, ſummas diuitias in animo ſtatuens. Meminit Cicero in Paradoxis. c Panionium.] Nomen datum, quod omnibus Ionibus in eo loco confluentibus, olim Neptuno Heliconio cognominato, Prienenſibus ſacrificantibus feſtum diem agere mos habuit. Plinius & Strabo regionem illam circa Geſſum fluuium omnibus Ionibus ſacram Panioniam nominant, Ptolemęus degenere uocabulo Pangilium. d Phygela.] Plin. Iuxta, inquit, fugitiuis conditum, uti nomen indicio eſt Phygela. nam φυγὴ fugam ſignificat. Strabo Pygellam nominat à Pygallijs quibuſdam Agamemnonis ſocijs, qui ibi calamitatibus fatigati remāſerint. In eo eſt Munychię Dianę templum Agamemnonis opus Straboni: Gręcis μουνυχία Diana dicitur. Aliâs Munychia Athen. portus. e Epheſus.] Inſignis quōdam famæ, & Dianę ſpectatiſſimo templo, tum

Epheſus.

& clarorum uirorum, quorum genitrix fuit, dignitate, ab Androclo Codri Athen. regis filio condita, ut ex Pherecide ſcribit Strabo. Iuſtin. lib. 2. ab Amazonibus conditam ait, quod ip-

Heraclitus Scotinus.

ſum & Plinius lib. 5. confirmat. Eius alumnus Heraclitus fuit cognomento Scotinus, hoc ipſo commendabilis, quòd cum Hermodorum uirum probatiſsimum in exilium ob iuſtitiæ et uirtutis amorem eiectum uidiſſet, omnes Epheſios dignos eſſe dixit, qui ſtrangularentur, quòd Hermod. uirum inter eos eieciſſent, dicentes: Nemo noſtrum frugi eſto, alioqui cū alijs eijciatur, Strab. Ex ea fuit Hipponax poëta, Parrhaſius pictor, & Appelles, quanquam hunc Coum Ouidius nominauit: Si Venerem Cous nūquam pinxiſſet Apelles. Ad hos Pauli ex-

Templū Dianæ Epheſiæ.

tat Epiſtola. De Dianę templo Plinius 14. cap. penultimi lib. qui fundamēta calcatis primum carbonibus, mox uelleribus lanę ſubſtrata fuiſſe ait. 220. annis à tota Aſia conditū eſt. De templo conſcripſit librū Democritus quidam ab Abderitano illo alius, ut Diogenes refert. Operi pręfectus Cteſiphon fuit. At Strabo, Dianę templum Archiphron, inquit, mire fabricatus eſt: ut ad ſecundariam ſtructionem Plinius reſpexiſſe uideatur. nam exuſtum ab Heroſtrato maximis ſumptibus, ut aliâs ſępe, reſtauratum eſt. Solinus quoque Epheſo, inquit, decus eſt templum Dianę Amazonum fabrica adeo magnificum, ut Xerxes cum omnia Aſiatica templa igni daret, huic uni pepercerit. Iuxtà aſylum fuit, quod tandem Auguſtus ſcelerum refugium exiſtimans irritum fecit. Cuius quoniam meminimus, in tranſcurſu id quoque referendum: authore lib. 3. Tacito, Tiberij imperio adeo per Gręcas urbes Aſię licentiam atq; impunitatem Aſyla ſtatuendi increbuiſſe, ut ea de re miſsis legatis cognoſcenda à patribus fuerit

Aſyliæ ius unde.

decretū. De origine aūt, atq; unde huiuſmodi perfugijs Aſyliæ ius dari potuerit, non obſcure idem authot indicat. Dedere quondam Imperatores populi Romani, eratq́ munificentię monimentū, uelut ad Dianę Leucophrenes cognominatæ phanum apud Magnetes, quod aſyli iure donauit L. Scipio, & L. Sylla imperatores exercitus Rom. ob Magnetum erga Romanos contra Antiochum & Mithridatem perſpectam fidem. Poſt uerò utilitate ſimul & ſanctitate cognita, ut eſt natura liberum, & ad impunitatem natum humanum genus, certatim à ciuitatibus raptum, placuitq́ ut ad Deorum ſimulacra delubraq́, & Principum ſtatuas aſylum eſſet. Patres autem, quod illi peregre agentes permiſiſſent, Romę in ſenatu confirmare ſolitos conſtat, ne temere quis inſtitutum ſuſpicaretur, quod ſeorſum nulla iuſta cauſa natum uide-

natum uideri poterat. Tacitus lib. 4. Is quoq; annus legationes Græcarũ ciuitatũ habuit, Samijs Iunonis, Cois Aesculapij, delubro uetustum asyli ius ut firmaretur, petentibus. Nam apud Romanos primus omnium Romulus ad conciendam plebis multitudinem, asylum, testante Liuio, posuit. Durat hodie quoq; mos uetus ad immunitatem ecclesiarum (ut pleraque omnia uetera) trãslatus, & principum authoritate sanctus inuiolatusq;, haudquaquam importuno aduersus præcipitem ultionem, & ab ira properantia consilia remedio. a Caystros.] Iuxta Caystrũ pari claritate memorabilis est Cenchrius amnis, per lucum Ortygiam fluens, in quo Latonam fabulantur ab Ortygia nutrice lotam ex partu: accolæ aditum olim, quo peperit, ipsamq; oliuam, sub qua partu liberata quieuit, monstrare soliti fuerunt. Tacitus lib. 3. Vbi de horum legationibus ad Senatum missis, Primum, inquit, omnium Ephesij adiere memorantes, non ut uulgus crederet, Dianam atq; Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonã partu grauidam, & Oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam edidisse numina, Deorumq; monitu sacratũ nemus. Quam uniuersam tamen Latonæ fabulam plerįq; omnes Græcorum & Latinorũ ad Delon insulam, & uetustissimã in ea Oliuam, cuius Plinius & Cicero meminere, referunt: indicante idipsum quoq; in sermone primo Codro Vrceo perquam pręstantis in utraq; lingua ingenij uiro, ut uerisimile sit Asiaticos, ut de suis locis idem referrent, nominis allusione inuitatos, cũ Delos aliquando & ipsa Ortygia dicta sit, siue magis famæ studio ductos credendum est. Vt hodie quoq; Christianis nobis è mortuorum ossibus magis quàm uiuentium operibus fama quęritur, incredibili quorundam in reliquiarum usu durãte iactantia, tanquam referat huius nean illius ossa auro clausa ueneremur: ac non magis spectandum nobis sit, quid Deus præceperit, non quid homo fecerit. Vt non dicam interim quàm friuolum, quamq; plenum ridicula uanitate horum studium existat, qui è pauperum uisceribus omni exactionũ genere aurum, quo cadauera uestiant, extorquere malunt, quàm tyrãnide spreta, & deuicta auaritia, his similes esse, quorũ non quidẽ uestigia imitari, sed ossa, baculos, uestes atq; etiam calceos demirari uidemus. Iam dum certi esse nequeunt, coniecturis depugnant, & historias ingerunt nullo authore, plerunq; fabulosas, de cultris, ensibus, securibus, & reliqua carnificum officina altercantes. Nec id satis est: plures hodie cuspides ostentant, quibus Saluatorem confossum esse credamus: pręterea diuersissimis in locis adeo tota sibi sanctorũ corpora uẽdicant, ut nisi Geriones quosdã tricorpores fuisse imagineris, intelligere nequeas, qui id fiat, q̃d illi te credere iubent. Deũ immortalẽ, quàm bene cũ Christiana republica agererur, si primorũ exemplo hæc demũ sententia stare posset, quæ uiuã maiorũ uirtutem demortuis ossibus anteferẽdam iudicaret, magnoq; bracteati honoris cõtẽptu. b Lebedos.] 120. stadijs abest à Colophone, Straboni. Iuxta uerò Apollinis fanũ, Clarij cognominati à Claro Colophoniorũ oppido, ibi specus fuit, & in eo lacuna, cuius potu mira oracula reddita sunt, breuiore tamẽ uita bibentiũ. Huius Pli. lib. 2. & alicubi Macrob. meminerũt. Cæterũ nõ fœmina, ut apud Delphos, sed certis familijs, & fermè Mileto accitus sacerdos numerũ modo consultãtiũ, & nomina audit: tum in specum digressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunq; literarũ & carminũ, edit responsa uersibus cõpositis super rebus, quas quis mente cõcepit, sicut lib. 2. Augustalis historiæ scribit Tacitus. c Manto.] Hæc, Thebis cõflictatis, multa seruitute pressa demũ in Asiam uenit, illic Rhaciũ quendẽ Micynęũ sequuta, cui oraculo suadente nupserat, iuxtáq; Lebedon Apollinis fanũ struxit: demũ in Italiã profecta, ex Tiberino Ocnũ suscepit, cuius lib. Aeneid. 10. meminit Virg. Hic Mantuam mœnib. cinctã matris nomine donauit. De Tiresia multa lib. 11. Odyssex Homerus, & lib. 3. trãsfor. Ouid. d Epigonos.] Hoc est, posteros. Euseb in Chron. Interfectorũ, inquit, posteri, qui uocãtur Epigoni, aduersus Thebas bellũ mouerũt. Hermol. Veteres quoq; Tragœdias hoc nomine inscripras Cicero testatur, qui lib. de offic. 1. Qui, inquit, uoce freti sunt, Epigonos Medeãq; eligunt. e Colophon.] Hęc clarissima urbs adeo olim equestribus ualuit, ut ubicũq; bella difficulter cõponi poterant, Colophonij equitatus auxilijs dirimerẽtur. Mopsus aũt, cuius hic meminit Põponius, ille est, qui cũ Chalcante illac cum Amphito post Troiana bella pergente, in augurandi peritia certauit, uictũq; mœrore ad mortem adegit, de quo digna lectu Strab. libro decimoquarto, ubi de Colophone illa, quam multi Homeri patriam fecerunt. Viri ex ea clari, Xenophanes physicus, & Mimnermus Elegiarum scriptor. Strab. f Smyrnæum.] A' Smyrna ciuitate clarissima, & gymnasio quõdam nobili: quam Homeri fuisse patriam pleraq; indicant: sed ante alia, porticus templo & statua Homeri insignis, numus quoque æneus cusus, cui Homeri fuerit nomen. Multa de Smyrna lib.

tissimũ templũ, quod Amazones Asia potitæ cõsecrasse tradũtur. Ibi [a] Caystros amnis, ibi [b] Lebedos, Clarijq; Apollinis fanũ, quod [c] Mãto Tiresię filia fugiens uictores Thebanorũ [d] Epigonos, & [e] Colophon, quam Mopsus eiusdẽ Mantus filius statuit ad promõtoriũ, quo sinus clauditur, quòd altera parte aliũ, quẽ [f] Smyrnæum

Taciti.

Libertas ecclesiastica.

Cenchrius.

Contra superstitiosum reliquiarum cultum.

Bracteatus reliquiarũ cultus.

Clarius Apollo.

Mantŏ.

Homeri patria.

na lib. 14. Strab. a Angustisq́ ceruicibus.] Illic enim inter Colophonium Smyrnæum sinum Asia peninsulę forma in Chium insulam prominet, angusto intermedio freto. Iuxta uero continentem strictior, oppida sustinet insignia Teon & Clazomenam: hęc Smyrnam, illa Colophonem prospicit. Supra Teon in Australi peninsulæ fronte Erythre oppidum est, unde Erythreę Sibyllę, quę tempore Alexandri floruit, nomen. Ex Teo fuit Anacreon poëta, Straboni. Hinc Teium nominauit Ouid. lib. tristium. 2. Pręcepit Lyrici Teia musa senis. Et Hora. lib. Carminum secūdo, Teiam fidem dixit, hoc est, Lyricam. Stephanus aliam Teon in Scythia ponit, ad quam palus sit piscibus referta, è quib. perserenum oleum manat in summa aqua, tāta copia, ut colligi in uasa posit, usibus aptū. Fuit & Teius Hecatæus historicus. At Clazomenius Anaxagoras fuit, cuius auditor Euripides erat. Strab. In his locis Corycus est mons latrocinijs olim infestissimus: unde locus prouerbio datus, Hunc Corycæus auscultauit, in eum, qui rem dissimulat & occultat, deprehensam tamen. In illo enim litore piratę, quò abituri essent mercatores, clanculum sciscitabantur: mox in altum soluentes, abituros spoliabant. Lege Strabonem. b Coryna.] Plinius Corynæum flum. illic ponit, indubie ab oppido nomen sortitum, Stephanus Carinā nominauit. c Termodon.] Plinius iuxta Smyrnam Meletem fluuium, Strab. Melam esse asserit: nam alius est Termodon in Paphlagonia, de quo infrà. d Leuca.] Hæc est Leuca, iuxta quam P. Crassus in Asiam cōtra Aristonicum missus, profligato exercitu captus, ac deinde confectus est, de quo Florum lege in fine 2. lib. Plin. Ioniæ finem ponit Leucen. Strab. Phoceam, à qua Phocæenses & Phocaici, præterea & Phocenses dicti assiduis authoribus. Liuius lib. 7. quartæ Dec. Clamor undiq; est sublatus, indignum facinus esse, Phocenses nunquam fidos socios, semper infestos hostes impune eludere. Neq; non ab illa, quæ in Græcia est Phocenses, nominantur. Iuxta Phoceam Hermus amnis clarissimus mare illabitur, Herod.

Anacreon. *Corycus.* *Leuca.*

uocāt, efficit[a] angustisq́ ceruicibus reliqua extendit, inde latius abit in peninsulæ faciem, super angustias, hinc Teos, illinc Clazomena: & quia terga iungunt confinio adnexa maris, diuersis frontibus diuersa maria prospectant. In ipsa peninsula est[b] Coryna. In sinu Smyrnæo est[c] Termodon amnis, & urbs[d] Leuca: extra eum Phocis Ioniæ ultima.

AEOLIS.

PRoxima regio, ex quo ab Æolijs incoli cœpit, Æolis facta, ante[e] Mysia, & qua Hellespontum attingit, Troianis posidentibus Troas fuit. Primā urbem à Myrino conditore[f] Myrinā uocant: sequentē[g] Pelops statuit, uicto Oenomao, reuersus ex Græcia: Cymē nominauit,[h] pulsis q habitarāt, dux Amazonū Cyme. Supra[i] Caicꝰ inter Eleā decur

AEOLIS.

PLinius quoq; lib. 5. Aeolis, inquit, est quondam Mysia appellata, & qua Hellesponto adiacet, Troas. Celebris ille tractus, & cum finibus magnis tū claris oppidis memorabilis, maxime uero insulis iuxta sitis felix, Lesbo & Tenedo, & ab Aeolijs illuc appellentibus nomen adeptus, cum ex Tyrrheno illuc adnauigassent. e Mysia.] prima syllaba iam œ diphthongo, iam ypsilon scripta. Ptolemęus quatuor Mysias facit, in Europa duas, superiorē & inferiorē, de quibus 2. libro: in Asia maiorē & minorē. De maiori intelligit Pomponius, quę per Phrygiam, & supra Troadem in Galatiam uergens latè patuit. Nā & Teutraniam, quę supra Aeoliam est, Mysi habitarūt, ex Europa cū Phrygib. & Thinis profecti, à quibus tādem in Asia quoq; Mysi, Phryges, & Bithyni. Plin. cap. 32. lib. 5. Minor aūt secūdum Hellesponti oram in Bithyniam & Propontidem inclinat. f Myrinam.] Sebastopolim cognominaram, portu nobili, & in Elaitico sitam sinu. Iuxta, Grynęum est Myrinorū oppidum, ubi templū olim Grynęi Apollinis candido structū lapide, & oraculi fide memorabile. g Pelops.] Hic, ut est ferè notum, Tantali potētissimi Phrigū regis filius fuit. Cūq; Hippodamiā Oenomai Pisę regis filiā, coniugē desiderasset, iniquissimis conditionib. propositis ab Oenomao reiectus est: quæ res bellū suscitauit, in quo, Myrtillo prefecto suo proditore, regno Oenomai Pelops potitus est. Hinc illę Poëtarū fabulæ. Sed ad historiā Pōp. respexit. Lege. li. 5. Diod. h Pulsis.] Alijs em̄ colonis inductis, sui nominis memoriā fecit. Scribit li. 4. Diod. Myrinā Amazonū maximā ducē, in Asia Cymē, Pitanē, Prienē alia'ꝑ nōnulla p id litus oppida struxisse, nōnihil à Pōp. diuersus, nisi apud alterutrū corrupta est lectio. ab hac Cyme Cymeos incolas Liu. cognominat. i Caicus.] Vi-

Mysia quatuor. *Gryneus Apollo* *Oenomaus.*

Vide primā Asię tabulā Ptol. ab Elea Elaiticus sinus Straboni, à Pitana incolę Pitanei & Pitanitæ, sicut ab illa, q̄ in Laconica est, Pitanatę, ut Hermol. asserit. a Archesilan.] Hic, ut M. Cic. scribit lib. de Finib. secūdo, Socratis morē diu intermissum uindicās instituit, ut, qui se audire uellent, nō de se quęrerēt, sed ipsi dicerēt, quid sentirent. Idē lib. de Orat. 3. de eodē, Primū, inquit, instituit, quāquā id fuit Socraticū maxime, nō quid ipse sentiret ostēdere, sed cōtra id, q̄d quisquā se sentire dixisset, disputare. Rursum li. 2. de Diuina. in fine, Quū aūt sit, inquit, Academiæ iudiciū suū nullū interponere, ea probare, quę similia ueri uideantur, cōferre causas, & quid in quāq; sententiam dici possit, expromere, nulla adhibita sua authoritate, iudicium audientiū relinquere integrū & liberū, &c. Quib. uerbis nihil affirmātis Academiæ mos abunde explicatur: desperata enim cognitione certi, id tantū libebat sequi, q̄d uerisimile uideretur. Ea de re Phauor. apud Gelliū lib. ult. ad Sextum Cecilīū. Noli, inqt, ex me quęrere, quid ego existimē: scis enim solitū me pro disciplina, quā colo, inquirere potius quàm decernere. Solinus nescio q̄mo do cōniuens, magno errore Archesilan & Stoicū, & ex Laconica Pitane ortū credidit, cum Academicus & Pitaneus fuerit. De quo Cicero in Academicis. Itaq; Archesilas negabat esse quicquam, q̄d sciri posset, ne illud quidem ipsum, q̄d Socrates sibi reliquisset. Legē Diogenē li. 4. Solini erratū Hermolaus prodidit, summi iudicij et solidissimæ doctrinæ homo, quē odiosa fati seueritas, florētissimę uitę munere priuauit, ipso etiānū iuuene extincto: Id q̄d in Ioan. Pico Mirand. tāto uiro ipse mecū persępe nō sine quadā animi exacerbatione memoria p̄sequor. Nō pretericrim in Pitane lateres adeo leui esse argillæ materia, ut in aqua supernatēt. b Canna.] Strab. Canas li. 13. nominat cū promōtorio, inter q̄d & Lectū Troadis promontoriū sinus est ab oppido Adramyteus, à mōte Idæus dictus Strab. Vide Ptol. c Longe.] Quia amplus est. d Isthmos.] Ille qui inter Elaiticū & Idæū sinū prominet. De Cistena etiā Plin. e Cāpus Thebæ.] Meminit eius Strab. Theba uerò dici potest uel Thebæ cāpus, sicut Mygdonia uel Mygdoniæ cāpus, ut inibi Adrastia uel Adrastię dicitur: locus ubi Adrastię Nemesis olim, haud lōge à Thebis fanū, unde adagiū ortū, Adrastia Nemesis, in eos, qui superbię & insolentię, fortuna mutata, dare pœnas uidētur, de qua paulo infrà. f Adrimit.] Legēdū Adramittiū, Astyrā et Eressam. notissima illa oppida sunt. scribitur aūt & Adramittiū & Adramyteū, ut ex Stephano adnotauit Hermolaus. Quin & Adramyteos Plin. Inde Adramitteni dicti cultores. Cic. pro Flacco: Quid si etiā occisus est à piratis Adramittenus homo nobilis, cuius est ferè nobis omnib. nomē auditū. g Antandrū.] Hęc prius Edonis dicta est etiā Plinio, mox Cimmeris, ab Edonib. Thracię maritimis populis, & Cimmerijs, Hermol. ex Arist. testimonio id asserente. Virg. Aen. 3. Classemq; sub ipsa Antādro & Phrygię molimur mōtib. Idæ. Vbi Serui. de nominis causa eadē referēs, nō Ascaniū, sed Polydorū captū, ea urbe redemptū esse scribit. h Pro Andro.] ἀντὶ ἀνδρός. i Pro uiro.] Qui Gręcè ἀνὴρ dicitur. k Gargara.] Iuxta quę solū frugum feracissimū est, ut Macr. li. 5. scribit. De Asso etiā Ptol. De Gargaris Ouid. Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos. Ea cōdiderūt Assij. l ἀχαιῶν λιμήν.] Hoc est, Achiuorū portas, à Gręcis illuc appellētib. nomē indeptus. De Ilio uerò, unde (ut Pli. scribit) omnis rerū claritas orta est, nemo nō nouit. Scribit Strabo Alexandrū, & post eum Cęsa. Dictatorem de Iliensibus exornandis multum sollicitos fuisse: ille quòd Homeri esset studiosus, hic quòd Troiana se stirpe ortum agnosceret. m Sigeū] Id à silentio dictum pleriq; autumāt, quod Hercules Ilium capturus eo in loco magno silentio delituerit. Græcis σιγάω sileo significat. n Statio.] Cum mari, tum terra, cum Ilium obsiderent. o Scamander.] Nauigabilis.

Archesilas.

Academiæ in disputādo modestia.

Solini error.

Hermolaus.

Ioannes Picus.

Adrastia Nemesis

Antandrum.

rit & Pitanē illā, quę [a] Archesilan tulit, nihil affirmātis Academię clarissimū antistitē. Tū in p̄mōtorio est [b] Cāna oppidū, q̄d pręteruectos sinus excipit non paruus sed [c] lōge ac molliter flexus, retrahēsq; paulatim oras usq; ad ima montis Idæ. [d] Isthmos paruis urbib. aspersus est, qua rū clarissima est Cistena. Gremio interiore [e] cāpus Thebæ nomine, [f] Adrimittiū, Austrā, Teressam oppida, eodē, quo dicta sunt, ordine adiacētia continet. In altero latere [g] Antādrum, duplex causa nominis iactat: alij Ascanium Ænee filiū, cū ibi regnaret, captū à Pelasgis, ea se redemisse cōmemorant: alij ab ijs putāt conditam, quos ex Andro insula uis & seditio exegerat. Hi Antandrū quasi [h] pro Andro, illi quasi [i] pro uiro accipi uolūt. Sequens tractus tāgit [k] Gargara & Asson, Ætolorum colonias. Tum sinus alter [l] ἀχαιῶν λιμήν, nō longe ab Ilio litora incuruat urbe bello excidioq; clarissima: hic [m] Sigeum fuit oppidum: hic Achiuorum fuit bellantium [n] statio. Huc ab Idæo monte demissus [o] Scamander

bilis. Catullus in Pelei nuptijs, ubi de Achille: Testis erit magnis uirtutibus unda Scamandri. a Fama.] Nam & Homero celebrata sunt cum primis, mox alijs, qui rerum ad Ilium gestarum meminere. Est in ijsdem locis Xanthus, qui Simoëntem rapiens in Acheorum portum defluit. Quanquam de natura animalium tertio Aristoteles tradit fuisse, qui Scamandrum ab Homero Xanthum uocatum autumarit, quod oues potu flauas reddat: ut uerisimile sit in horum amnium nomenclatura Xanthi nomen consulto Pomponium præterijsse, quoniam Scamandrũ censuisset.

exit & Simois[a] fama quàm natura maiora flumina. Ipse mons uetere diuarum certamine, & [b] iudicio Paridis memoratus, orientem solẽ [c] aliter, quàm in alijs terris solet aspici, ostentat. Nanque ex summo uertice eius speculantib. penè à media nocte sparsi ignes passim micare, & ut lux appropinquat, ita coire, ac se coniungere uidentur, donec magis magisque collecti, pauciores subinde, & una ad postremum flamma ardeãt. Ea cum diu clara, & incendio similis effulsit, cogit se ac rotundat, & fit [d] ingens globus. Diu is quoque grandis, & terris adnexus apparet, deinde paulatim decrescens, & quanto decrescit, eo clarior fugat nouissime noctem & cum die iam sol factus attollitur. Extra sinum sunt

Iudiciũ Paridis.

b Iudicio Paridis.] Silius libro 7. Laomedontæus Phrygia cum sedit in Ida Pastor, & errãtes dumosa per auia tauros Arguta reuocans ad roscida pascua canna, Audiuit sacrę lentus certamina formæ, cum reliquis, quę illic à Proteo de Paridis iudicio referuntur. In eandem de Ida sententiam Diodor. lib. 17. Sanè (inquit) omnium, qui circa Hellespontum sunt, altissimus, habetque ad sui mediũ ueluti deis accipiendis antrum, ubi trium dearum iudicium ab Alexandro factum esse prædicant: c Aliter quàm in alijs terris.] De prospectu illiusmodi ab Ida & solis ortu, pariter & Lucretius 5. li. & lib. iam citato Diog. qui alicubi non dissimilia de miro solis apud Arabas ortu tradit.

Solis ortus ex Ida mirus.

Tota uero ratio referenda est ad aëris diuersam ex uaporibus nocturnis dispositionẽ: nam fit, ut lux electorum supra horizontem radiorum, prout aër aut serenus, & caligine crassus est, nunc clara, nunc fusca magis uideatur, & pari ratione iam rotundo aspectu, iam in sparsam rubedinem expansa: dum interim sol horizonti magis magisque adproximat, idque in æstiuis noctibus maxime, quando longior existit auroræ circa horizontem mora, & his, qui iusta latitudine in Arcton uergunt, pernox obtusæ lucis præsentia est. Diod. certe hoc in Caniculę exortum refert, ut dubitari nequeat, contingere id potissimum, cum circa æstiuam stationem sol est. Lucretij uersus hi sunt: Quod genus Idæis fama est è montibus altis, Dispersos ignes orienti lumine cerni, Inde coire globum, quasi in unum & conficere orbem. d Ingens globus.] Id per maturinam caliginem prospicientibus in alijs planetis quoque apparet. Equidem memini me mense octobri anni abhinc quarti, Georgio Collimitio mathematico, cum à uiris principibus in Hungariam Vienna uocatus esset, expeditissimi itineris comitem, imo ut ipse aiebat, Achaten fuisse: ibi uero cum nocte tota, ut illic est moris, in perpetua planitie Pannonica ueheremur, & ipse somno destitutus, mecum de uarijs, quę apparebant, stellarum imaginibus commentaretur, multum sermonem in quartam usque castrensem uigiliam trahebamus: interim ad orientale horizontis latus ingens quidam nobis ignis suscitari uisus est, quem à pastoribus excitatum credebamus: mox die adproximante, cum se altius ab horizonte extulisset, gratam Veneris stellam, quę tum Luciferum agebat, agnouimus, tanta magnitudine adparentem, ut quidlibet citius, quàm planetam credideris. Adeo locorum aërisque ratio prospectus euidentiam uariare solet. Spartianus in Hadriani uita author est, Hadrianum in Siciliam nauigasse, & Aetnam ascendisse montem, ut ortum solis sub arcus specie cerneret, & in Syria cum esset, Casium ascendisse, ut orientem cerneret solem. Ex quo mihi fit uerisimile ex altissimis quibusque montibus, solem obseruantibus ascendentem in alio atque alio, ut sic dicam, uultu adparere, causam retinente, ut dixi, aurora: quæ reuera aliud non est, quàm cedentium tenebrarum lucisque ingruentis confusio quædam à diluculo in præsentem tracta diem. Nec nisi in aëre, eoque proximo nobis conspicua est, etiam si cœlestis uideatur. Ea de re ipsa aurora ad Iouem apud Ouid. lib. 13. Meta. ita infit: Omnibus inferior quas sustinet aureus æther: Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem. Quo in loco ad auroræ naturam uates doctissimus respexit. Inferior enim est, quoniam in infima cœli conspicui parte ad horizontem apparere solet: primum mox diffundi amplius, donec conspicuus sol sit, præterea non nisi à latere orientis, nec semper cernitur: ea causa rarissima sibi in orbe templa esse quæritur. Quanquam ut semper crepusculum alicubi est, ita semper aurora, semper nox, semper dies: sicut nullum existit temporis momentum, in quo non & meridies & simul noctis medium alicubi sit, quę neutiquam protrita ratio ex notitia

Lucretius.

Collimitius mathematicus.

Spartianus.

Locus Ouidij explicatus.

ecia circuli illuminationis deprehenditur. Porrò quod ad prospectum attinet, non ignoro ex Dioptica, solem uideri posse, antequam uere supra horizontem ascenderit, ob radios scilicet fractos, ea ratione, qua in pelui nummus ab oculo ad certum obtutum fixo per aquam cernatur, qui per aërem uideri non poterat. a Rhetæa litora.] Plin. lib. 5. Extra sinum, inquit, Rhetæa litora, Rhetæo & Dardanio, & Arisbe oppidis habitata. Strabo lib. 13. Dardaniam à Dardano conditam scribit. Ouid. lib. 1. tristium: Dardaniamq́ petit authoris nomen habentẽ. Est & iuxta promontorium Dardanum. De Aiacis sepulchro & Achillis, quibus id litus inclytũ est, inter alios Plin. Strab. ait Ilienses Aiaci, Achilli, Patroclo, & Antilocho sacrificare, Herculi uerò nõ ob aliam causam, quàm q̃d eorum aliquãdo urbem est depopulatus. b Arctius.] Ob Thraciæ Cherronesum prominenti sese Asiæ oræ opponentem. c Diuidens.] Remota enim litora non diuidit, sed abluit: nec latus faciunt terræ, sed litus: ubi uero sunt angustiæ, ibi terminantia terrarum oras latera sunt magis, quàm litora. De illo uero loco sic libro quinto Plinius: Impetum deinde sumit Hellespontus, & mare incumbit uerticibus limitem fodiens, donec Asiam abrumpat Europæ.

[a]Rhetæa litora, Rhetæo & Dardania claris urbibus, Aiacis tamen sepulchro maxime illustria. Ab his fit [b]arctius mare, nec iã abluit terras, sed rursus [c]diuidens, angusto Hellesponti freto litus obuium findit, facitq́, ut iterum terræ, qua fluit, latera sint.

BITHYNIA.

INterius [e]Bithyni sunt & [f]Mariandynei. In ora Graiæ urbes [g]Abydos & [h]Lampsacum, [i]Parion, & [k]Priapos. Abydos magni quon-

BITHYNIA.

BIthyniam Ptol. lib. 5. aliter, quàm Pomp. terminans, à Rhindaci eam fluminis ostijs orditur, & oppida, quę citra in occasum & meridiem sita sunt, Asię minori, quę illic ad Hellesponti angustias, Phrygiæ nomen habet, tribuit. cuius pars etiam Troas est, authore Strab. lib. 7. Quãquam Plinius lib. 5. Phrygiam Troadi superiectam, tanquam illa alia foret, asserit, forte Phrygiam maiorem intelligens. Nam Straboni lib. 12. duplex Phrygia est, sicut & Mysia in Asia, ut in minori sit Troas. Idem in hoc litore adusq; Euxinum pontum, Hellespontum, Propontidem, Bithyniam, & Bosphoron facit cap. 31. lib. 5. Bithynorum originem ex Europa uenisse antea ex Plin. ostendimus. Strab. lib. 7. & 12. Mysos quoq; & Phryges, tum Mygdones, & Bebryces ex Europa in eas terras uenisse scribit. Nam Bebrycia prius hæc & Mygdonia uocata est. Terra rerum omnium, & cum primis Crystalli ferax. Solin. à Bithyno nomen deriuat. Nota illa Romanis, & Cęsaris Dictatoris olim apud Nicomedem agentis alumna. e Bithyni.] De his Claud. lib. in Eutropio 2. Thini Thraces arant, quæ nunc Bithynia fertur. Ante enim ad Mysiam totus ille tractus attinebat, ut Strab. scribit lib. 12. Herod. lib. 7. addit Bithynos aliquando Strimonios dictos, quo à Thracia exacti illa loca Strimonis accolæ occuparint. f Mariandynei.] Noti populi, Plin. post Sangarim, qui prope mediam Bithyniam prolabitur, siti, Ptolemęo propius ad Cion & Parthenij ostia, unde Paphlagonibus initium est. Strab. lib. 7. itidem ex Europa profectos illic sedem occupasse ait. g Abydos.] Intra quã & Seston contrapositã septem stadiorũ mare interlabitur, Plinio memorata uero Abydos Leandri facto in Hero pereuntis, & eo freto mersi: unde Leandriũ Hellespontũ Silius dixit li. 8. Mille rates uidit Leãdrius Hellespõtus. h Lãpsacũ.] Ante Pytiusa uocata: unde nõ cõdita à Phoceis, sed habitata potius uidetur, nomine ex oraculi fide mutato: nomen à splendore tractum est: nam λάμπω idem est, quod splendeo. Strab. urbẽ clarissimam nobili portu esse ait, & templo matris Deûm insigni: Ammianus lib. 22. à rege Persarum Themistocli donatũ olim, quod idem & Strabo refert. i Parion.] A Milesijs, Erythreis, Parijsq; conditũ: iuxta quod Ophiogenes, hoc est, serpentigenæ dicti fuerunt adusq; Varronis tempora, quibus, quemadmodum in Africa Psyllis, contra serpentes ingenium fuerit. Hi serpentum morsus solo contactu leuare, & manu imposita uenenum extrahere corpori soliti sunt, authore cap. 2. lib. 7. Plinio: meminit & Strab. lib. 13. Nomen oppido à Paride datum, tribus ferè annorum decadibus ibi enutrito, ut quorundam sententia est, qui & Amandrũ ante dictum uolunt. Paris autem Iasonis fuit filius Ammiano lib. 22. k Priapos.] A Priapo Veneris & Liberi filio condita. qui à uicina Lampsaco etiam Lampsacenus dicitur. ex Lampsaco enim eum ortum Seruius scribit, & Valer. Flaccus lib. secũdo. Sed suus in Venerem raptat Deus &c. Et Hellespontiacus, Maro lib.

Bithyni unde?

Leandri.

Ophiogenes.

Priapus.

dam [a] amoris commertio insignis est. Lampsacum, Phoceis appellantibus, nomen ex eo traxit, quod consulentib. in quasnam terras potissimum tēderent, responsum erat, ubi primū fulsisset, ibi sedem capesserent. Tū rursus fit apertius mare [b] Propontis. In id [c] Granicus effunditur, pugna, quæ primū inter Persas & Alexandrū fuit, nobilis. Trās amnē sedet in ceruice peninsulæ [d] Cyzicū, nomen Cyzicus indidit, quē à Minyis imprudentibus, cū Colchos peterēt, fusum acie cęsumq; accepimus. Post [e] Placia, & Scylace, paruæ Pelasgorū colonię. Quib. à tergo imminet mons [f] Olympus, ut incolę uocāt, Mysius: is flumē [g] Rhindacū in ea, quæ sequuntur, emittit. Circa angues nascunt immanes, neque ob magnitudinem modo, sed ob id etiā mirabiles, quod ubi in alueū eius æstus solemq; fugerūt, emergūt, atq; hiāt, superuolantesq; aues, quāuis alte & perniciter ferātur, absorbēt. Trās Rhindacū est [h] Dascylos, & quam Colophonij collocauere, [i] Myrlea. Duo sunt inde modici sinus: alter sine nomine [k] Cion amplectitur Phrygię haud lōge iacētis opportunissimū emporiū

lib. Geor. 4. Hellespontiaci seruet tutela Priapi. Vbi multa Seruius. Cœptus autem ibi coli, ob uineta uberrima, quæ iuxta in Pariana, & Lampsacena regione sunt authore Strabone. a Amoris.] Inter Leandrum & Hero, ut in epistol. Ouid. & in Georg. Seruius. b Propontis.] Eius situm, ut expansus est inter Hellesponti & Bosphori fauces, ex Ptol. tab. prima Asiæ, discito. c Granicus.] De pugna illa ad Granicum, Diod. 17. lib. Plutar. quoq; & lib. 2. Iusti. in ea sexcenta millia hominum cæsa fugataq; sunt. Victa ab Alexandri exercitu non maiori. 50. duobus millib. peditū, & equitum millibus quatuor, & quingentis: quibus omnib. nihil de fuga cogitantibus, nō in pedib. spes, sed in lacertis fuit, magno fugati Darij dedecore. d Cyzicum nomen.] Nobilis ciuitas, arce, mœnibus, portu, turribusq; marmoreis Asiaticę plagę litora illustrat, ut scribit Florus in bello Mithridatico lib. 3. Libera illa aliquando, & agri diues multoq; in honore à Romanis habita. lege Strab. lib. 12. de Cyzico ipso Val. lib. Argonauticôn. 2. Nec procul ad tenuis surgit confinia ponti Vrbs placidis demissa iugis, rex diuitis agris Cyzicus &c. Hic cum Minyæ naues soluissent in Bosphorum nauigaturi, & noctis caligine, tum & Typhis naucleri somno in priorē portum uersa classe uentis adacti essent, tumultu in oppido suscitato, turba duce Cyzico eruit, Pelasgos, qui odiosissimi Cyzicenis erāt, adesse rata: ubi per imprudentiā Cyzicus occisus est. Lege lib. 3. Flaccum. Nomen igitur eius, qui immerita morte decubuisset, Minyæ ęternum esse uoluerunt: nam ante Arctonesus, Diolionis, & Didymis appellata est Plin. Vide Hermo. super cap. 32. li. 5. Ouidius ab Aemonijs extructū putat lib. 1. tristium. Cyzicon Aemoniæ nobile gentis opus. Iuxta clarissimum templum extitit Nemesis Adrastię, de qua sic Antimachus, ut Georgius traduxit Tiphernas. Est dea, quam Nemesim dicunt, dea magna potēsq;, Quæ bona cœlestū concessu cuncta deorū possidet: huic primus sacratam cōdidit aram Fluminis Aesapi gelidas Adrastus ad undas, Atq; ibi nunc colitur, seruatq; Adrastia nomen. e Placia.] De Placia etiā Plin. Val. Flaccus Scylacē Scylaceon nominat lib. 3. Spumosumq; legunt fracta Scylaceon ab unda. f Olympus.] Vide situm eius apud Ptol. Alius hic à Thessalo est poëtis memorato. Eius Herod. meminit lib. 1. Perpulchra de Apro illo Mysio historia adiecta. Nō ignoro in Lesbo & Lycia montes olim Olympi nomine Plin. cæteris. g Rhindacum.] Notum flumen ex Strab. & Pli. Terminus est Asiæ à Bithynia Ptol. & Plin. secūdus de anguib. in eandē sententiā scribit lib. 8. cap. 14. ex authoritate Metrodori. h Dascylos.] Ptol. & Strab. Dascylium nomināt: & hic iuxta lacum Dascyliticum. Plin. Dascylon, ut Pomp. i Myrlea.] Ante Apamea dicta. Plin. sicut Apamea, inquit, quę nunc Myrlea Colophoniorum: nomen hoc à Myrlo Colophoniorū duce, illud ab Apame Nicomedis matre eius, q Prusię regis filius fuit, ex Stephano. In his locis Hylas est amnis & lacus, ad quē Hylam Herculis delicias raptum fabulātur, de quo in Bithynia Solinus. Fuit & iuxta Parium oppidum Harpagium, apud quod Ganymedem Phrygium puerum ab aquila raptum Gręca fabulositas ausa est asserere. k Cion.] Olim Prusias dictum. Cios tandem à Cio Herculis comite, & iuxta fluuius eiusdem nominis. Palæmon ex Dionysio: Qua Cius egregius decurrens murmurat unda. Pli. Cios cū oppido eiusdem nominis, quod fuit emporiū nō procul accolentis Phrygię, à Milesijs quidem conditū. Haud longe à Cio fuit Libyssa, clarissimi omniū imperatorum castrensiū Hānibalis sepulchro nobilis: illic enim cū Prusam oppidum condidisset

Marginalia: Granicus. Cyzicus. Adrastia Nemesis. Hylas. Harpagium. Hannibalis tumulus.

condidisset Rom. in se odij metu ueneno sumpto perijt, ut li. 12. Iustin. scribit. a Olbianus.] Ab Olbio, q̃ ante Nicea dicta est. Pli. li. 5. qui sinũ hunc nõ Olbianũ, sed ab alio in eo oppido Astaco, quę & ipsa Nicomedia q̃ndam dicta est, Astacinũ nominat. b. In Promontorio.] Estiæ scilicet, Pli. c Iacent.] Elijo mari, in Europã tendentes, ut graphice tab. Asię. 1. Ptol. indicat. d Pontum.] Euxinum. e Stadijs quinq;.] Pli. ca. ul. li. 5. 100. pass. disterminat: uerũ quia notulæ numerariæ in Plinianis codicibus persæpe corruptę legũtur, rectius legitur. 625. passuũ: Cũ & Stra. Europã illic ab Asia quinq; stadiorũ interuallo separari scribat. In hac sentẽtia est etiã Hermol. Ab ea angustia Chalcedon, 12. mil. &. 500. passib. abest, Plin. Nã mare illic longo litoris tractu angustũ est. Stadium aũt (ut & id obiter notem) octaua pars est mille passuũ, hi sunt passus. 125. q̃ octoade multiplicati mille cõstituunt. f Tẽpli.] Stra. quoq; fani Chalcedonij meminit, eiusdẽ haud dubie cũ illo Põp. g Ingẽs Põtus.] Vide de forma Plin. 12. ca. li. 4. Strab. in 2. & in Periegesi Dionysiũ, Ammianũ li. 22. h Huc atq; illuc.] In litore meridiano à Bosphoro in ortũ uersus, adusq; flexurã, è qua Colchis incipit, cuius infra meminit. i Sinuatus cætera.] id est secundum reliqua litora in sinũ leniter ab angulis flexua. Flaccus li. 4. Atq; hac Europã curuis anfractibus angit: Hac Asiam, Scythicũ specie sinuatus in arcum. k Cõtra.] In meridie: nã in septẽtrionem dextro & sinistro circũ Cimmerium Bosphorũ litore paulatim & leniter sese flectit, fastigiatq; donec per angulos rectum litus attingat, quo fit, ut arcus tẽsi speciẽ habeat: nã Bythynorũ, Paphlagonũ, & Cappadocũ litus rectũ chordę tẽsę respõdet, reliqua ab angulis trãs Cimmeriũ flexura arcũ incuruum reddit: Lęuũ aũt & dextrũ secundũ latera ortus occasusq; sumẽda sunt: esto aliter Põti dextrũ à Stra. ponatur li. 12. De põto Luc. lib. 8. Bosphorõ & Scythię curuantẽ littora Pontũ.

alter [a] Olbianos [b] in promõtorio fert Neptuni fanũ. In gremio Astacon à Megarensibus conditã. Deinde priores terrę iterũ [c] iacẽt, exiturisq; in [d] Põtũ pelagi canalis angustior. Europã ab Asia [e] stadijs quinq; disterminat Thracius (ut dictũ est) Bosphorus. Ipsis in faucibus oppidũ, in ore tẽplũ est: oppidi nomẽ Chalcedõ, author Argias Megarẽsiũ princeps, [f] tẽpli numẽ Iuppiter, cõditore Iasone. Hic iã sese [g] ingẽs Põtus aperit (nisi qua pmontoria sunt) [h] huc atque illuc longo rectoq; limite extẽt9, [i] sinuat9 cętera. Sed quia [k] cõtra minus, q̃ ad lęuã & dextrã abcessit, mollib. fastigijs, donec angustos utrinq; angulos faciat, inflectit, ad formam Scythici arcus maxime incuruus, breuis, atrox, [l] nebulos9, raris stationib9, nõ molli, neq; arenoso circũdat9 litore, uicin9 aqlonibus: & q̃a nõ pfundus est, fluctuosus atq; [m] feruẽs. Olim ex eo cõlentiũ sęuo admodũ ingenio [n] Axenus, post commertio aliarum gentiũ, mollitis aliquãtum moribus, dictus [o] Euxinus. In eo primum Mariandyni urbem habitãt, ab Argiuo (ut ferũt) Hercule datam, [p] Heraclea uocitatur, id famæ fidem adiecit. Iuxta specus est [q] Acherusia ad Manes (ut aiũt) peruius, atq; inde extractum Cerberum existimant.

l Nebulosus.] Flaccus li. 4. Illic umbrosę semper stãt ęqre nubes: Et nõ certa dies, primo nec sole profundũ Soluitur, &c. m Feruẽs.] Vndis scilicet à uado elisis. n Axenus.] Inhospitalis. Plin. li. 6. Põtus Euxinus antea ab inhospitali feritate Axenos appellatus est. Ouid. lib. tristium. 4. Frigida me cohibent Euxini littora Ponti, Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.

Euxinum mare.

o Euxinus.] Gręcis ἄξενος inhospitalis dicitur, εὔξεινον inde Pontũ dixere mutatis moribus hospitaliorẽ factum. Ammia. li. 20. Eniochi, inquit, Sindi & Achei intendente sęuitiam licentia diuturna, indidere mari nomẽ inhospitali, & à cõtrario per cauillationẽ Põtus Euxinus appellatur. p Heraclea.] Clarissima ob celeberrimas, quas emisit colonias, ut Stra. scribit, diu tyrannorum sæuitiam passa, mox libera facta est. Iusti. 15. lib. Heracleam à Bœotijs iterũ oraculo monitis in Herculis honorẽ censitã esse ait. Strab. aliter. q Acherusia.] Iuxta hanc Acone portus est, ubi magna aconiti copia puenit, re ipsa uidelicet fabulę fidẽ faciente. Est & cognominis specus in Pelopõneso, de qua. 2. li. Est eodẽ in loco Acherõ fluuius, cui Mariandinorũ rex Acheron nomẽ dedit, de hoc Flaccus lib. 4. Illic pestiferas subter iuga cõcaua torquet. Alter aquas Acherõ uastoq; exũdat hiatu Fumeus, &c. q̃ in loco alterũ Acherontẽ, nõ tam eius gratia, quẽ inferis tribuunt, dixisse uidetur, quam ad illius quoq; differentiã, qui In Ambracium Epiri sinum influit. De quo libro secundo dicemus. Quod ad fabulam attinet extracti Cerberi, referunt Ouidius libro transfor. 7. & libro 5. Argonauticõn Flaccus.

Euxinus.
Axenus.
Acherusia specus.

PAPHLAGONIA.

Ilus Isthmi, q inter Euxinũ & Cilicũ mare ꝑcurrit, basis Armeniã minorẽ habet, secundũ Euphratis in meridiẽ ꝑcursum & Cappadociæ partẽ. Citra hãc in occasum uersus Cappadocia est, mox Paphlagonia Bithyniæ cõtermina, & in Phrygiam imminẽs Galatia, supráq; eam Mœones, Pisidę, Lycaones, reliquus tractus in meridiẽ & occasum uergens maritimus est, hactenus à Põp. redditus: in toto uero tractu illo tres tantũ gẽtes Græcę iure dicũtur, Dorica scilicet, Iconica, & Aeolica, cętera Barbari tenent, authore Plin. cap. 2. li. 6. Ipsa Paphlagonia in septentrionẽ litore uersa, clarissimis oppidis illustris est, & à Paphlagone Phinei filio ita adpellata, ut Stephanus prodidit.

PAPHLAGONIA.

Tum [a] Tios oppidũ [b] Milesiorũ qdẽ colonia, sed iã soli, gẽtisq; Paphlagonũ, q̃rum in litoribus penè medijs ꝑmontoriũ est [c] Carãbis. Citra [d] Parthenius amnis, urbes Sesamus & [e] Cromna, & à Citoro Phryxi filio posita [f] Cytoros. Tum Cimolis accolitur: & quæ Paphlagoniam finit, [g] Armine.

CHALYBES.

Chalybes proximi clarissimas habent [i] Amison & Sinopẽ [k] Cynici Diogenis

a Tios.] Strabo Teium nominat, à q̃ ad Partheniũ usq; olim Caucones habitarunt, populi uetustissimi, ut ex Homero idẽ docet. Huic uicina trãs Parthenium Amastris est urbs amplitudine Teio par, ut Ammianus refert. lege Straboñẽ. b Milesiorũ qdẽ colonia.] Vt morũ Grecorum esse deberet, sed in Paplagonum terrã simul & mores eeisit. c Carambis.] Notissimum. Ruf. ex Dionysio: Cespite Paphlagonum surgit saxosa Carambis. ubi ferè Paphiaco corrupte legitur. Val. item Flaccus libro 4. Quid tibi nubifera surgentem nube Carambinę

Dionysius. *Parthenius.*

d Parthenius.] A' Diana, quæ huius se undis oblectarit. Hinc Val. Flac. libro 5. Et fatis tibi Typhi negatum Parthenium, ante alios triuię qui creditur amnis Fidus, & Inops materna gratior unda. Est autem Inopus in Delo flu. authore Pausania. Locum hunc in Flacco resarsit Hermol. sicut alia pleraque. Sunt qui à pacatissimo lapsu & incessu lenissimo nomen eum habere autument. e Cromna.] Hanc, cytorum & Sesamum, cuius hic Pomp. meminit, in unam ciuitatem redegit Amastris Dionysij eius, qui Heracleæ Tyrannus fuit, coniunx, unde & Amastri oppido nomen est, quam cum Cromna eandem esse multi uolunt. De Cromna Flaccus libro 5. Mox etiã Cromnam, quæ iugo pallente Cyroron. f Cytoros.] Iuxta mons buxo abundans, quem Macedoniæ esse magno errore credidit Seruius. Virg. Georg. libro 2. Et iuuat undantem buxo spectare Cytorum. ab hoc, quę buxea sunt, Cytoriaca dicta. Ouid. lib. Meta. 4. Sæpe Cytoriaco diducit pectine crines. Sed lib. 6. aliter: Vtq; Cytoriaco radium de monte tenebat. oppidum aliquando Sinopensium emporium fuit: à Cytoro eam Phryxi filio dictam Strabo asserit & Stephanus. g Armine.] Eadẽ, & Armene. De Cimoli nemo ignorat. Non prætererim in Paphlagonia perdices esse, quibus bina corda sunt, ut Gellius ex Theophrasto adnotauit. 15. cap. 16. lib. noctium Attic. Iuxta Cromnam Eneti clarissima Paphlagonũ gens habitauit, à quibus Venetis, qui hodie maxima potentia in intimo Adriatici sinu siti sunt, originem esse. Stra. lib. 12. scribit.

Cytorus. *Eneti.*

CHALYBES.

Chalybes.] Straboni suis temporibus Chaldęi dicti sunt, ante aũt Halizonas dictos, uel Homero indicante, multis coniectura est: quod quidem fieri potuisse, Barbarorũ nominũ inconstantia docet: maxime enim uariãtur. Diuites hi sunt, uictumq; ex argenti uenis, & ferri metallis quærũt. Flac. lib. Argonauti. 4. Non ita sit metuenda tibi sęuissima quanquã Gens Chalybum, duris patiẽs cui cultus in aruis, Et tonat afflicta semper domus ignea massa. Notandũ uero & in Hispania Chalybes esse ad eiusdẽ nominis fluuium adhabitantes pari ferri copia laboriosos, quorum Iusti. meminit lib. ult. Virg. Georg. 1. At Chalybes nudi ferrum, &c. Vbi Probus Chalybes Ponticos intelligit: Tortellius uero & Mancinellus grammatici, Hispanos. Scribit ex Plin. Ammianus, Chalybes primũ eruisse & domuisse ferrũ. i Amison.] quæ post uictũ Mithridatẽ Põpeiopolis à Pompeio nominata est, Plinio. Ptol. Chalybes in ipsa Paphlagonia locat, cuius urbes sint tã Sinope q̃ Amisus. De Sinope Strab. li. 12. & lib. 5. Val. Flaccus. Clarissima olim gymnasio fuit, & Sinopica cognominata Rubrica celebris: hęc ibi nata Ibera multo nobilior est, cuius Strabo libro 7. & Vitru. ut optimę meminerunt. M. aũt Cicero in oratione pro Pompeio, haud obscure indicat in Sinope & Amiso Mithridatis olim domicilia fuisse, omnifarijs rebus ornatissima refertissimáq;. k Cynici.] Nam Ptole-

Chalybes.

patriā, amnes [a] Halyn & Thermodoōta. Secūdū Halyn urbs est Lycasto, à Thermodoōte cāpus: in eo fuit [b] Themiscyrum oppidū, fuere & [c] Amazonum castra, ideo Amazonū uocant. [d] Tabereni Chalybas attingunt, quib. in risu, lusuq́ʒ summū bonū est. [e] Vltra Carābin [f] Mossynœci turres ligneas subeūt, notis corpus omne persignāt, propatulo uescuntur, promiscue cōcumbunt, &

& alij fuerunt eius nominis insignes. Hic cōstantissimi in omnes fortunæ blanditias contemptus, adeo Alexandrū uirę ratione mouit, ut dixisse eum cōstet, se Diogenē esse posse, nisi Alexander esset. a Halyn & Thermodoōta.] Maximi amnes, ille Crœsi fato, quod attulisse uisus est, nobilis, hic Amazonū sedibus. Notum oraculū est, Crœsus Halyn penetrans, magnā peruertet opum uim. Quo deceptus, cum regnorū opes expectaret, suas profligauit. Scribit in hanc sententiam li. 2. de diuinatione Cicero. Strab. Paphlagoniam ab ortu Haly terminat: inter quē & Ther. Iris est mediam Cappadociam perfluens. Sūt iuxta amnes, Lycus, ad quē Lycasto sita, & Cappadox, à q̄ genti nomen, Plinio: nā ante Leucosyri dicti sunt. b Themiscyrū.] Plinius Themiscyrā nominat, ut Strabo, ab eius nominis Amazonū regina cōditam, ut alibi quoq́ʒ per Asiam insignes earū nominib. urbes extiterūt. Scribit Strabo uicinam planiciem semper roscidam & herbidam esse, tam boum quàm equarum fœcundam nutricem, ob aquarum copiam: cui equidem fides danda est: nam Amasiam in illis locis insigne oppidum patriam habuit, ut de se libro duodecimo scribit. Mirum igitur cur eum Cretensem Aleriensis asseruerit. Aduertendū autē totam litoris oram Ptolemæo & Plinio Cappadociæ esse, partemq́ʒ eius Palęmoniaci Ponti habere nomen ab oppido Palæmonio, cuius Ptolemæus meminit inter litoralia. Vopiscus in Aureliano, ubi de urbis pomerijs, Addidit autem, inquit, Augustus, addidit Traianus, addidit Nero, sub quo Pontus Palæmoniacus, & Alpes Cotiæ Romano nomini tributæ. Est & in mediterraneis Thiana illa Apollonio alumno celebris, quem Græca ambitio fabulosa miraculorum iactatione tantum non Ioue maiorem non reddidit, ut Damias nugator & post eum Philostratus confirmauere. Quos imitatus Syracusius Vopiscus, Dij boni, quàm fabulose in Aureliano de Thiana capta, deq́ʒ Apollonij apparitione prodigiosa quædam commenta prodidit. c Amazonum castra.] Quæ illic sedes posuerint. Iustinus libro secundo scribit Plinum & Scolapitum Scythas iuuenes regios per factiones optimatum domo pulsos, ingentem iuuentutem secum traxisse, & in Cappadocię ora iuxta amnem Thermodoontem consedisse, subiectosq́ʒ Themiscyręos campos occupasse, & multis annis spoliasse finitimos. Horum uxores, singulare omnium seculorum exemplum, cum uiderent exilio suo additam orbitatem, arma sumpserunt, finesq́ʒ suos summouentes primo, mox inferentes bella, defendunt. Eoq́ʒ tandem potentia progressa est, ut maximis Asiæ ciuitatibus imperauerint. Capella li. 9. more eas Laconum ad tibiam arma moderari solitas fuisse scribit. Nomen habent quod altera mamma, quæ Gręcis μαζὸς dicitur, careant. Hinc Maro: Aurea subnectens exertæ cingula mammæ. Non ignoro alias plerisq́ʒ nominis causas uideri, quas ex Eustathio Stephanoq́ʒ conscripsit Cœlius libri decimi trigesimo capite. Fuere & in Libya Amazones: unde Silius Italicus lib. 2. Hasspiren Hiarbæ filiam Amazonica pelta insignem facit. Strabo lib. 11. quæ de his referuntur, fabulosa esse existimat, in qua sententia & Diod. est, & Palephatus, at ut historiam Iustin. ex Trogo retulit. A' Thermodoonte Thermodoonteus & Thermodoōriacus deriuātur. Propertius libro tertio: Qualis Amazonidum nudatis bellica mammis, Thermodoonteis turba lauatur aquis. Claud. libro de raptu Pros. 2. Thermodoontiaca Tanain fregere securi. Lege Herod. libro 4. Diod. libro 3. & 5. & libro 22. Marcellinum. d Tabereni.] Rectius Tibareni, uel Tibereni, teste Hermol. Strab. Tabamos nominat. Iustissimi sunt illi, nec prius prælio congrediuntur, quàm diem, locum, & horam ex fide hosti denunciarint. Cum mulier partu liberatur, uir in lectulum tanquam pueri author decumbit, eumq́ʒ ut puerperam effœta uxor curat, ut ex Nymphodoro Cœlius adnotauit, Val. Flac. libro 5. Inde Gentæi templum Iouis, hinc Tibarenum Danides post terga lacus, ubi deside mitra Fœta ligat, partuq́ʒ uirum fouet ipsa soluto. Quo de loco doctissima extat Angeli Politiani ad Pomponium Lætum epistola. Quod ad risum attinet, Ephorus tradidit, & libro iam citato Flac. e Vltra Carambin.] Quamuis ultra sint, longo tamen terrarum interuallo à Carambi Mossynœci separantur. Potuit autem accidere, ut fide tabulæ perperam pictæ deceptus author (ut sæpe fit) fuerit. Ego Ptolemæum scriptorem in omni Cosmographia principem magis sequor. f Mossynœci.] id est turricolæ, qui, ut Strabo libro duodecimo scribit, ferina carne & arborum fructu uescuntur, & è lignis desilientes, peregrinos adoriri solent: de quibus nos in Elegia quadam de Gryphibus, sic: Ceu solet è ramis iunctus Scytha Phasidos undis, Hic ubi Discheris arua inimica patent: Qui, dum securus damni per densa uiator Arbusta, & uirides itq́ʒ reditq́ʒ rubos, Labitur elati furibundus caudice trūci, Et misero saturat prædo cruore manus. Iuxta

Halys.

Thermodoon.

Amasia Strabonis patria.

Amazones.

Tibareni.

Valer. Flaccus.

Mossynœci.

hos mel

palàm reges suffragio deligunt,[a] uinculisq; & arctissima custodia tenent: atq; ubi culpã praue imperãdo meruere, inedia diei totius afficiũt. Cęterũ asperi, inculti,[b] ꝑnoxij appulsis. Deinde minꝰ feri, uerũ & hi incõditis moribus Macrocephali, Discheri, Buxeri, rarę urbes:[c] Cerasus &[d] Trapezus maxime illustres. Inde is[e] locus est, ubi finẽ ductus à Bosphoro tractꝰ accipit, atq; inde se in sinu aduersi litoris flexu attollẽs, angustissimum Põti facit angulũ. Hic sunt[f] Colchi, hinc[g] Phasis erũpit: hic eodẽ nomine, q̃ amnis est, Athenistagora Milesio deductũ oppidũ. Hic[h] Phryxi templum & lucus fabula uetere pellis aureæ nobilis: hinc orti[i] mõtes lõgo se iugo, & donec Riphæis coniungantur, exporrigunt: qui altera parte in Euxinũ, Mæotida & Tanaim, altera in Caspium pelagus obuersi Ceraunij dicũtur. Iidem aliubi, Taurici, Moschi, Amazonici, Caspij, Coraxini, Caucasi, ut alijs alijsúe appositis gẽtibus, ita alijs alijsq; dicti nominibus. At in primo flexu iã curui litoris oppidum est, q̃d Gręci mercatores constituisse, & q̃a, cum cęca tempestate agerent, ignaris, quæ terra esset, cygni uox notã dederat,

hos mel prouenit, quod potu sumptum stuporem inducit. Est nota illic gens Heptacometæ, à quibus tres Pompeij cohortes ad internetionem contrucidati. Lege Strab. a Vinculisq;, &c.] Si plerosq; olim principes populi custodia coërcuisset, parcius certe omniũ rerum suarũ dispẽdio horum errata expiãda fuissent: nec toties sese ingessisset Flacci uersiculus: Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui. Porrò & hoc Pomponij loco discitur quàm miserũ sit imperare: ut non tam uere quàm grauiter ad suos dixisse Saturninus Tyrannus uideatur, quando dixit: Nescitis amici, quid mali sit imperare, gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminẽt hastę undiq;, undiq; spicula: ipsi custodes timentur, ipsi comites formidãtur: nõ cibus pro uoluptate, nõ iter ꝓ authoritate, non bella pro iudicio, nõ arma ꝓ studio. Adde, quod omnis ętas in Imperio reprehẽditur. Senex est quispiã? inhabilis uidetur: sin minus, inest furor: nam quod Imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Ex Sparciano. b Pernoxij appulsis.] Val. lib. Argonauticôn. 5. Inde omnem innumeri reges per littoris orã, Hospitij queîs nulla fides, &c. De Macrocephalis, & Buxeris Plinius. Cæteri non Discheros sed Bizeres nominant. Palęmon ex Dionys. Bizeres primi, q̃s iuxta terra Bechirum. Idem Flaccus lib. 5. Mossinœci, & uos stabulis Macrones ab altis, Bizaresq; uagi, &c. Ammianus quoq; lib. 22. Bizares nominat. c Cerasus.] Vnde Cerasi poma Lucullꝰ aduexit in Italiam. Plin. lib. 16. & Ammiano. d Trapezus.] Libera & uasto monte clausa Plinio. Hãc patriã habuit Georgius Trapezuntius, magnus in omnib. illustribus doctrinis homo: qui ad extremã senectutẽ omnium & Gręcarũ, & Latinarũ literarũ oblitus est. *Georgius Trapezuntius.* e Locus est.] A' nobis supra redditus. Inspice Ptol. tab. Asiæ. 3. f Colchi.] Veneficij maximi authores, & Iasonis memoria, fabularumq; inuolucris nobiles: habẽt ab ortu Iberiam & Albaniã usq; in Caspiũ. Ptol. *Phasis.* g Phasis.] In Moschicis ortus, & quãlibet magnis nauigijs nauigabilis. Plin. Lucan. lib. 3. Colchorũ qui rura secat ditissima Phasis. Multa in uniuersum Strab. li. 11. Est & oppidũ cognomine Plin. q̃d Strab. Colchorũ emporiũ fuisse cõfirmat. Ammiã. li. 22. Colchos antiquã Aegyptiorũ sobolẽ esse refert. Nã linificiũ adeo apud eos uulgatũ est, ut in peregrina quoq; loca exportetur. Vnde quidã cognationẽ Colchorũ cũ Aegyptijs ostendere uolentes, fidẽ ex his capiunt, inquit Strab. *Phryxus.* h Phryxi.] Strab. Leucothoen nominat, quo aries non mactetur, olim diues, ętate uero sua direptũ à Pharnace & Pergameno Mithridate. Fertur Phryxũ Athamantis & Neiphilis filiũ, cum in ea loca peruenisset, arietẽ, quo uectus erat, mactasse Ioui, aurea eius pelle in tẽplo à se cõdito suspẽsa, quã Iason rapuerit, ut Ouid. lib. 7. & 8. transfor. meminit. Quod ad historiã attinet, lib. 42. Iustin. Velleris aũt aurei figmentũ inde originem habet, quod Colchi aurũ è fluminibus, asseribus perforatis ac lanosis pellibus excerpere solẽt, Strab. Plin. in Colchide amnẽ Surium ponit, cuius ingenio ligna immersa lapideo cortice obducuntur. *Surius.* i Montes.] Qui statim se à Cerasunte & minoris Armenię finibus extollũt, & longe lateq; immanibus iugis serpũt, Tauri, ut ante diximus, partes. Flac. lib. 5. Argo. Vltimus inde sinus, sæuumq; cubile Promethei Cernitur in gelidas consurgens Caucasos arctos. Plin. lib. 6. cap. 5. Regio, inquit, Colchica, in qua iuga Caucasi ad Riphæos montes torquentur, altero latere in Mæotin & Euxinum deuexa, altero in Caspium & Hyrcanum mare. De Tauri iugis satis dictum est antea, tu picturam inspicito.

a Cygnum.]

a Cygnũ.] Meminit eius Plin. b Reliqua eius.] Flexus scilicet curui litoris. c Melanchleni.] A' nigris uestib. hominati. Hero.li.4. eos Anthropophagos esse ait, ut passim in Scythia pleriq;. d Terrestria.] Interiora & à litoris flexu illo magis amota: multa exẽplaria Terrestrei habent gentis nomẽ. e Sexsolitę.] Eniochorũ pars: nam horum in illo tractu plurima nomina esse lib.6. refert Plin. De reliquis illis populis Dionys. Strab. li.11. à principio, & li.6. cap.4. &.5. Plin. Cæterũ à sordido uictu Phthirophagi dicti, tanquam pedicu-

Melanchleni.

[a] Cygnum appellasse dicũtur. [b] Reliqua eius feræ incultæq; gentes uasto mari assidẽtes tenẽt, [c] Melãchleni: [d] terrestria [e] Sexsolitę, Coraxi, Phthirophagi, Eniochi, Achęi, Cercetici. Etiã in cõfinio Męotidis [f] Syndones. In Eniochorũ finibus [g] Dioscurias à Castore & Polluce pontũ cum Iasone ingressis, Syndos in [h] Syndonũ, ab ipsis terrarum cultoribus cõdita est: [i] Obliqua tũc regio, & in latum modice patens, inter Pontum paludemq; ad Bosphorum excurrit: quæ duob. alueis [k] in lacũ & in mare profluens, Corocondamã penè insulã reddit. Quatuor urbes ibi sunt, Hermonassa, Ce-

culis uescantur: quos Budinos Hero.li.4. nominat. Achęos uero iuxta eiusdẽ nominis oppidũ habere Prol. scribit. Strabo originem à Phthiotis Achęis cũ Iasone profectis ducit: Eniochorũ uero agrũ Laconib. tribuit, à quibus Dioscuridam conditam esse cõstat ex Plinio. Certum est mõtanos illic lacte, & casibus nutriri, frigoris, quod maximum habẽt, patiẽtissimos: uiribus uero præstantes, & aduenis molestos. Qui in litore habitant, Camaris (id Lẽbotũ genus est) impositi passim latrocinãtur, ubi nauigare nõ possunt, humeris ablata nauigia nemoribus abscondunt, mox, cũ annus permiserit, ad cõsueta latrocinia redeuntes, Strab. f Syndones.] Plin. Syndicam inibi ciuitatẽ: Strabo ipse regionẽ nominat, Põp. infra Syndõ. g Dioscurias.] à Castore & Pollcũe, qui Diosc. id est, Iouis filij dicũtur. Plí.li.6. fuisse ait, quià Thelrio & Amphito cõditam existimarint, q̃d ipsum & Solin. asserit. Stra. ab aurigis q̃dẽ horũ, uerũ alijs: nã Rhecam & Amphistratũ nominat. Græci ἡνίοχον aurigã dicũt: inde est deriuatũ uocabulũ. Fuit hoc oppidũ adeo frequens, ut in ipsum trecẽtas nationes, quę dissimilib. linguis uterentur, descẽdere solitas Timosthenes ꝓdiderit, ut Plin. scribit. Strab. (adeo uariant scriptorũ sentẽtię) parũ illos ueritati attẽtos fuisse, q̃ tot gentiũ illic conuentũ fieri crediderint. h Syndonũ.] scilicet finibus. i Obliqua tunc regio.] Vide tab.2. Asię Ptol. ad Syndicã enim regionẽ hinc Euxino, illinc Mæotide urgẽte ualde angusta est, & propè peninsula. Plin. latitudinẽ minimam duorũ iugerũ esse cap.6. li.6. scribit: eam Eionẽ uocari, q̃ uocabulo Gręci ꝓprie litoris quasi Tæinam significant, Hermol. docet. k In lacum & mare ꝓfluẽs.] Stra.li.11. Supra Corocondamam lacus iacet, q ab ea Corocondametis uocatur, &.10. stadijs à uico in mare emittit. Pars uero Anticortæ fluminis, quod alij Hypanin uocant, abrupta & in lacũ fluẽs insulã efficit, quę hoc lacu & Mæotide & flumine circumcirca abluitur. Mela penè insulam nominat, & utrunq; alueum lacui tribuit. Corocondamã Stra. uicũ uocat: uide sitũ in Ptol. Vrbiũ, quas enumerat Põp. omnes meminerunt. Hoc tantum monuerim Cepoë plurali numero scribi hoc in loco: nam singulari Cepon Strabo nominat, Hermol. Cimmeriũ ait à Cimmerijs, à qb. & Bosphorus, quorũ maxima olim his in locis potentia fuit, Strab. Meminit Tibullus Cimmeriorũ li.4. ad Messalã. Notandum uero & in Italia Cimmerios fuisse ad Baianũ & Auernũ sinum, q subterraneis domicilijs habitantes, & ꝑ cuniculos cõmeare cõsueti, toto in illis die delituerũt, noctu tantũ ad latrocinia egressi, cum uictum ex metallorum alioq; effossione, diuinationũ mercede, & prouentib. ab rege designatis quęrerent, ut ex Ephoro scribit Strab. Penes hos ingens quondam superstitio increbuit, loci natura erroribus suffragante. Ibi sacra nemora uenerata, fluminibus etiam & fontibus suus horror fuit: specus præterea famosi, & ad inferos crediti aditus, quos intrare fas non erat, nisi Dijs Manibus prius, quo auspicatior descensus foret, sacrificio placatis. Fuerunt & sacerdotes, ingredi ausorum duces, rerumq; abstrusarum interpretes: Præterea & Stygos & Phlegethontis illic fama: ac ea de causa totus Plutoni dicatus locus, quod inferorum sedes crederetur. Vnde & Homero uatum omnium scientissimo, suæ fabulæ œconomia desumpta est, quam libro Odysseæ undecimo in Vlyssis cum umbris colloquio cõminiscitur. Sciebat enim de Cimmerijs Italiæ tale quid rumore circũferri, unde uerisimilitudo fabuloso argumẽto cõpararetur. Pari causa Mantuanus uates Aeneam suũ Campaniæ appulsum, Cumæa Sibylla duce, sacris ordine peractis, ad inferos mittit, grauissimis hac occasionẽ ueteris philosophię locis miro quodã artificio, atq; ordine recẽsis, ut dubiũ esse nequeat, nõ hos Scythiæ, sed illos Campaniæ Cimmerios ab Homero intellectos uideri. Quod sicubi in illos Bosphoranos uideur deflectere calamo, nihil mirũ, quando isthæc in locorũ allusione dissimulatio classicis poetis etiamnũ familiaris sit: sicut de his ipsis Cimmerijs Valerio Flacco lib.

Scytharum ferocis.

Dioscurias.

Cimmerij in Italia.

Homerus Cimmeriorum Italiæ meminit.

co li.3.& Ouidio lib. undecimo Metamorph. Nec enim nescij erant & in Euxino Cimmerios esse, quos in Arctum paulo remotiores, brumales tenebræ reconderent. Cæterũ quo minus hos intelligas, & Maronis imitatio facit, & loci efficit situs. Quomodo enim diei nauigatione plenis uelis, ut Homerus scribit, ad Bosphoranos Cimmerios à Circes domo Vlysses appulerit? Quamúe apte ab inferis digressus cita nauigatione in Aeæã insulam, quę proximè Siciliam est, cõtenderit, tanto remotisimarum partium terræ interuallo emenso? ut taceam

poe, Phanagoria, & in ipso ore Cimmeriũ.[a] Hac ingressos lacus accipit lõge lateq; diffusus: quà [b] terras tãgit, incuruo circũdatꝰ litore, quà [c] mari ꝓpior est, (nisi ubi aperit̃) q̃si [d] margine obductꝰ citra magnitudinẽ ꝓpè Põto similis. Oram, quę à Bosphoro ad Tanain usq; deflectitur, [e] Męotici incolunt, Toreatę, Arrichi, Phicores, & ostio fluminis proximi Iaxamathæ: apud eos easdẽ artes

quod Homerus ait, nauigantẽ eum cum uino, cumq; pa- *Aduerte.* ne Circẽ eo ipso in loco asse cutam esse. Prętérea cũ totus fabulosę narrationis ordo Italiæ Siciliæq; finitima respiciat, sintq; ea omnia & Homero & Virgilio celebria loca, nulla interim de Euxino uspiã aut Bosphoro illo mẽtione facta, qui factũ credamus, Homerũ uoluisse ex Italia, & à Circe illa deducere Vlyssem in extimum usq; Bosphorum, locorum intermediorum describenda serie neglecta? Porrò cum uerosimilia ubiq; Homerus sectatus sit, credimus ne committere eum potuisse, ut a Sicilia in Bosphorum Cimmerium unius diei nauigatione, uel plenisimis uelis perueniri posse tradere uoluerit? *Strabo.* Sed Strabonem satis est produxisse eximium Homeri in his præsertim, quæ ad locorum historiam pertinent, interpretem: *Ephorus.* qui libro de Cosmographia quinto, ex Ephori authoritate omnia illa fabulamenta ad Campaniæ Cimmerios refert: quos penes & Stygis, & Phlegethontis, & Auerni nota protritaque multis seculis nomina extitere. *Adagium.* Eam ob rem adagium de Cimmerijs tenebris natum, rectius mea sententia ad Campaniæ Cimmerios, quàm Bosphoranos illos referetur, non è Maronis & Homeri authoritate tantùm, sed eo ipso maxime, quod Bosphorani luce æstiua longisima fruuntur, multoque minus uel brumalibus tenebris infames, aut dãnati, quàm Scythiæ remotioris, magisq; sub Arcto iacentis innumeri populi. Campani uerò non nisi ignis ministerio lucis beneficium acceperunt, *M. Cicero.* quod in Academicis ipse quoque Cicero innuit, cum ait: Ignes tamen aderant, quorum illis uti lumine licebat. Festus quoque Pompeius, Cimmerij, inquit, dicuntur homines, qui frigoribus occupatas terras incolunt: quales fuerunt inter Baias & Cumas in regione, in qua cõuallis iugo satis eminẽti circundata est, quę neq; matutino, neq; uespertino sole contegitur. Retuli hæc eo libentius, ut faterer mirari me plerosq; Bosphoranos Cimmerios apud Homerum intelligentes, quòd nõ uideam, quibus moti argumentis id faciãt, Maronis imitatione manifeste reclamante. Nec ignoro tamẽ de Vlysis erroribus Aristarchum *Aulus Gellius.* & Crateten diuersa tradidisse, authore libro duodecimo Gellio: & Crateten quidem in oceano, Aristarchum in nostro mari errasse Vlyssem tradidisse. Quod si quis apud Homerum libro undecimo Odysse. per Oceanum exterius pelagus, quo terræ ambiuntur, intelligit, ne ad illos quidem Bosphoranos unquam peruenit Vlysses. Tacitus tradit in Germania quandoque indicata Vlyssea monimenta fuisse, uerum opinor pariter fabulosa. Phanagoria, ut *Venus Apaturia.* ad institutum reuertamur, penultima producta pronuntianda est, nam ω diphthongo scribitur Græcis. Iuxta Phanagoriam Apaturon locus est, & Veneris templum, cognominatæ Apaturiæ, id est, deceptoriæ. Hic enim, cum Gigantes eam adorirentur, Hercule inuocato tam diu in latebris delituit, donec Gigantes sigillatim exceptos dolo illi occidendos tradidit, authore Strabone. Inde & Athenienses, postquam Xantus Bœotiorum dux, à Melantho, qui partium erat Atticarum, dolo oppressus est, Celenis potiri, Apaturia festa, id est, de- *Cælius Calcagninus.* ceptoria instituerunt. Qua de re in libro selectorum perpulchra adnotasse se mihi retulit Coelius Calcagninus Ferratiensis, uir ut genere nobilis, ita summa eruditione præditus, & rerum cum à Latinis tum à Græcis traditarum eximie peritus, perque hæc, quod rarum est, singulari quadam præditus humanitate: quod ipsum cum ante fama nuntia intellexissem, *Andreas Maro.* his diebus, quibus hęc scribebam, re ipsa sum expertus, quum Hyppolito Ferrariensi Cardinali, principi optimo in Pannoniam comes, Viennæ Pannoniæ pręsentia sua summa cum uoluptate fruerer, accedente Andrea Marone Ferrariense, maximi, & amœnisimi ingenij poëta, quem & ipsum non inuita, monimentis exquisitæ doctrinæ editis, posteritas amplexabitur.

a Hac ingressos.] Mæotin describit, cuius situm ex Ptolemæo disce.

b Terras.] Cum Asiæ, tum Europæ: iterum enim illic adproximant, ad Tanain coituræ.

c Mari.] Euxino.

d Margine.] Excurrentium utrinq; in Bosphorum terrarum.

e Mæotici.] Agricultores bellicosi, quorum plurimæ gentes, quarum fit apud Plin. capite septimo sexti libri mentio: sed potisimi Toreatæ, Phicores, Arrichi, & iuxta Tanain Iaxamatharum genus, de quo & Ptol. Mitiores sunt, qui Bosphoranis adiunguntur,

sæuissimi uerò, qui Tanain uergunt. Strab. a Fœminæ.] Quę hodie quoq; ex his locis in Sarmatiam non minus quàm uiri eruprionibus finitima infestant, de quibus & tertio libro Pōpo. b Sagittisq́;.] Veneno tinctis. Luc. lib. 3. Tinxere sagittas Errantes Scythię populi. Idē libro primo Silius Italicus, Et libro tristium tertio Ouid. & cum primis capite penultimo libri undecimi Plinius. c Nubunt.] Eum morem Amazonibus tribuit Herodotus libro quarto: quæ & ipsæ Scythæ sunt. d Tanais.] Incertam originem habet Straboni, uerum

Tanais.

[a] fœminæ, quas uiri exercent, adeo ut ne militia quidem uacent. Viri pedibus inhærent, [b] sagittisq́; depugnant, illæ equestre prœliū ineunt. Nec ferro dimicāt, sed quos laqueis intercepere, trahendo conficiūt. [c] Nubunt tamen, uerum ut nubiles habeantur, non in ętate modus est: nisi quæ hostē interemere, uirgines manēt. Ipse [d] Tanais ex Rhiphæo monte deiectus adeo pręceps ruit, ut cum uicina flumina, tū Męotis & Bosphorus, tū Ponti aliqua brumali rigore durentur: solus ęstus hyememq́; [e] iuxta ferēs, idem semper & sublimis incitatusq́; decurrat: ripas eius [f] Sauromatę, & ripis herētia possidēt: una gēs, aliquot populi, & [g] aliquot nomina. Primi Mæotici [h] γυναικοκρατούμενοι regna [i] Amazonū. Fœcundos pabulo, at alia sterilesnudosq́; campos tenent Budini. Geloni urbē ligneam habitāt. Iuxta Thyrssagetę Turcęq́; ua-

quia à septentrione fluit, & Nilo opponitur, uero simillimū est ex Rhiphæis descendere, qui immanib. iugis Arcton prospiciūt. accedit Herodotus, q libro quarto Tanain ex palude oriri, & in uastiorē diffundi nomine Męotin, q Regios Scythas à Sarmatis discludi ait. Nō diuersus à Ptolemęo, qui Basilicā, id est, Regiā Sarmatiam ab Europęa Tanais intermedij fontib. seiungit. Scythę Tanain Silim uocāt, sicut Męotin Temerinda, quod ipsorū lingua matrē maris significat. Fuit & oppidū Tanais, ad amnis ostia Plinio, à Græcis, qui Bosphorū tenuere, cōdita, Strab. Ostia duo eius sunt. 70. inter se stadijs distātia. Vide Ptolemęū. Quo minus uerò quicquam euidenter deprehendi his locis potuerit, cœli asperitas, & ipsa immanitas accolarum inhibuit. Vtcunque, Pomponij sententiam Ptolemæus confirmat, cui ut recentissimo fides adhibenda est. Non ignoro fuisse, qui Arâxęo'eum, hoc est, Caspio æquore deriuari, & per Caucasum (ut Strabo libro septimo ait, defluere crediderint, nēpe falsò: quanquam in Periegesi Dionysius, Ruso interprere, idem confirmat his uersibus: Europam atque Asiam Tanais disterminat amnis, Hic se Sarmaticis euoluens finibus, alta (Scissus Araxęo prius æquore, iam suus) unda Effluit in Scythiam, procul hinc Mæotida Thetin Intrat, & inserto freta pellit uasta fluento, sequutus fortasse in Argonauticis Orpheum, qui in eadem sententia fuit. Sunt qui nominis etymon ab aquarum abundantia reddant. Nam τανεόν Græci extensum nominant, quod ad fluminis tum magnitudinem, tum celeritatem perbelle accedit. Multi à Tanao Scytharum rege in eo submerso. Tuum est lector elicere, quod uero duxeris similius. e Iuxtà.] Pari modo, pariter. Sallustius in Catilina: Eorum ego uitam mortem'que iuxtà existimo. f Sauromatæ.] Asiatici, nam & Europæi sunt. g Aliquot nomina.] Quorum iustum numerum apud Plinium lege capite septimo libri sexti. h γυναικοκρατούμενοι.] Hoc est, mulieribus obsequentes, morigerantes'que. Hi enim ab illis uicti, ad procreandam sobolem parere coacti sunt: ut Strabo refert. Pandæi quoque, ut libro sexto Plinius tradit, fœminarum parent imperio, & à mulieribus reguntur. Horum statum eleganter Budæus disertissimis illis suis in Pandectas annorationibus Ochlocratiam, hoc est, turbulentum uocat, cum duris illis parendum est legibus. Hoc uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas. Tradit Aristoteles libro Politicôn secundo, Gynæocratumenos dici in uxorio imperio uiuentes, quorum status Gynæocratia dicatur, ea forma, qua Aristocratia, damnabilis, atque adeo plenus ignauiæ, ut eodem in libro Aristoteles tradat, parum interesse mulieres ne magistratus gerant, an magistratus gerentes mulieribus pareant. Paulus certe Apostolus à uiris mulieres discere iussit, & in epistola ad Timotheum prima: Mulieri, inquit, docere non permitto, neque authoritatem usurpare in uirum, sed esse in silentio: Adam enim prior formatus est, deinde Eua, & Adam non fuit deceptus, sed mulier seducta per præuaricationē fuit. Augustinus quoque libro super Genesin octauo autumat soli uiro præceptum datum ante creatam fœminam, ut indicaretur omnem disciplinam à uiro ad fœminam peruenire debere. Igitur non est dubium per scripturam mulieribus imperium demptum esse. i Amazonū.] scilicet tenent. De Budinis, Gelonis, Thyrssagetis'que omnia ad fastidium nota sunt. k Turcæ.] Ab his orti

Silis.

Tanais ex Araxęo æquore.

Gynæcocratumeni.

Budæus.

Aristoteles.

Paulus.

Augustinus.

Turcæ.

iudicantur, qui ætate nostra latissime imperitant, Turcę uulgo dicti, ignauia quidem nostra magni, sed post Macedonas & Romanos sine dubio potentissimi, Hermolao. a Arymphæos.] Libet adscribere Plinij uerba, quæ capite tredecimo libri sexti, ubi Rhiphæorum meminit, hæc sunt: Ínibiq; Arymphæos quosdam accepimus, haud dissimilem Hyperboreis gentem: sedes illis nemora, alimenta baccæ: capillus iuxta fœminis uirisq; in probro existimatur: ritus clementes, itaque sacros haberi narrant, inuiolatosq; esse, etiam feris accolarum populis: nec ipsos modo, sed illos etiam, qui ad eos perfugerint, &c. Quæ si uera sunt, & illa, quæ de Hyperboreis ijdē authores scribunt, in dubium non reuocantur, non uideo, quæ ratio Pterophoro illic gelu infami, cuius meminimus, ueritatis fidem adijcere queat. Sed & de illis in mundi memorabilibus Solinus. Alij ab his Hyperborei sunt, quorum tertio libro Mela meminit. b Rhiphæus.] Cui à flatu Boreæ perpetuo nomen esse putant, ob id quod ῥίπειν flare Græci dicunt. c Ora, quæ spectat oceanum.] De qua nos duce Pomponio libro tertio differemus.

Arymphæi.

stas syluas occupāt, aluntuŕq; uenando. Tū cōtinuis rupibus late aspera & deserta regio ad [a] Arymphæos usq; permittitur. His iustissimi mores, pro domibus nemora, alimenta baccę, & maribus & fœminis nuda sunt capita. Sacri itaq; habentur, adeoq; ipsos nemo de tam feris gentibus uiolat, aut alijs quoq; ad eos confugisse pro asylo sit. Vltra surgit mons [b] Rhiphæus, ultraq; cum iacet [c] ora, quæ spectat oceanum.

POMPONII MELAE COSMOGRAPHI LIBRI PRIMI DE ORBIS SITU, ET ADIECTORUM VADIANI COMMENTARIORUM FINIS.

IOACHI-

IOACHIMI VADIANI HELVETII IN POMPONII MElæ librum secundum commentaria.

SCYTHIA EVROPÆA.

a Modo sinistro.] Europa, inquit, paulo ante ingressis ad sinistrũ sita, egredientibus in Mæotin dextra fit. Hęc dextri & sinistri ratio frequẽter ab authorib. situs terræ obseruatur. Plin. li. 3. de freto Gaditano: Qua irrũpens oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur, huic intranti dextra Africa est, læua Europa. Põponius supra lib. primo de eodẽ. Hinc in nostrũ mare pergẽtib. lęua Hispana, Mauritania dextra est. b Huc.] Rhiphæi montes scilicet, hoc est, ad Europę latus. id quod octaua Europæ tabula Ptolemæus demonstrat. Quanquam hodie constat supra Rhiphæos in Arcton Europæ partem ad sinum Venedicum procurrere, neglectam priscis: qui cognitarum Asiæ atque Europæ illic terrarum sequestrum esse Tanais defluxum uoluerunt. Hinc Lucan. libro tertio. Qua uertice lapsus Rhiphæo Tanais diuersi nomina mũdi Imposuit ripis, Asiæque & terminus idẽ Europæ & medię dirimens confinia terræ, Nunc hunc, nunc illum, qua flectitur, ampliat orbem. c Assidue.] Nõ toto anno, sed hyeme, quam multo habent nostra longiorem, & propter maiorem cœli declinationem, duriorem. Quanquam Plinius & Solin. præ cæteris temporum uicissitudine eum tractũ carere scribant, fama uetustatis, puto, moti magis quàm ueri noscendi desyderio. Plin. cap. 12. quarti libri, Mox, inquit, Rhiphæi montes; & assiduo niuis casu pinnarum similitudine Pterophoros appellata regio. Solin. Pterophoron dicunt: quippe casus continuarum niuium quoddam ibi exprimit simile pennarum. Græcis πτερόν pennam significat. Lata igitur densaq; niue fit, ut uisum intendere, & prospicere longius nemo queat. In eius confinijs erectæ sunt Alexandro & Augusto Cæsar. aræ. Tantę olim principibus uiris glorię fuit, longinqua attigisse terrarum. d Regio ditis.] Geslitron Plinius appellat. 7. lib. quæ de Gryphibus referuntur, fabulosa existimans. Pugnã cum Arimaspis, & bestiæ ferociã elegantissime reddidit Solinus. Nos quoq; in Elegia de Vadianorũ imaginibus ad Melchiorẽ fratrẽ, inter cætera de Gryphibus sic lusimus: Igne micãt oculi, curuatur acumine rostrum, Sibilat & grandi lingua retorta sono, Fulta toris ceruix præacutis auribus extat, Frons q; minax acris signa uigoris habet: Horrescunt uillis armi crispantibus atri, Asperat & duros ungula fissa pedes. Cauda ferit clunes, talos demissa sub imos, Et nodũ hirsuto turbine finis habet, &c. e Scythæ.] Europęi, de quibus alibi. f Arimaspi.] Vnocula gens, ut Solinus ait. Herod. libro quarto scribit Scytharum lingua Arima unum, & spu oculum significare, ut Arimaspos in uniuersum hac lingua unoculos dici credamus. At illis unus tantum in media fronte insignis est, ut olim Cyclopibus, si Poëtis credimus. Idem apud Græcos scriptores legisse se Gellius affirmat capite quarto, libro nono. Ammian. 22. li. Arimaspos iustos homines esse, placiditateq; cognitos affirmat. Philostratus tertio libro in India quoque Gryphes esse, & Soli sacros ait, magnitudine ac uiribus leonibus pares, graui uolatu, quod adeo plumati nõ sint, Elephantorũq; & Draconũ uictores. Diuus quoq; Hieronymus in epistola quadam ad Rusticum monachũ, de aureis Indię montibus, Quos, inquit, adire propter Gryphes & Dracones, & immensorum corporum monstra, impossibile est. g Essedones.] Hi Scy-

Tanais

Elegia Vadiani de Gryphibus

Philostratus

Essedones.

POMPONII MELAE DE SITV ORBIS LIBER SECVNDVS.

SCYTHIA EVROPÆA.

Asiæ in nostrũ mare Tanaínq; uergentis, quẽ dixi, finis ac situs est. At per eundẽ amnem in Mæotida remeãtibus ad dextrã Europa est,[a] modo sinistro latere innauigantiũ apposita, ac Riphæis montibus (nã & [b] huc illi pertinẽt) proxima. Cadẽtes[c] assiduę niues adeo inuia efficiũt, ut ultra ne uisum quidẽ intendentium admittãt. Deinde est [d] regio ditis admodũ soli, inhabitabilis tamẽ: quia Gryphi sęuũ & pertinax ferarũ genus, aurum terra penitus egestũ mire amant, mireq; custodiũt & sunt infesti attingẽtibus. Hominũ primi sunt [e] Scythę, Scytharũq;, queis singuli oculi esse dicunt [f] Arimaspi. Ab eis [g] Essedões usq; ad Mæotida.

Scythæ cognomines in Europa et Asia.

Hi Scythiam utranq; incolunt, in Asia iuxta Arrichos & Napæos siti, qui in Cimmerium inclinant. Quemadmodum & Geloni & Massagetæ, aliiq; multi: quod fieri potuit uicinitate populorum per paludem commeantium, ut in utroq; litore cognomines essent. Nam sedes mutare Scythis nullus labor est. Inde illa & nominum & locorum apud illustres authores uarietas. A Tanais autem procursu adusq; ostia Danubij, loca & gentes Europeæ Sarmatiæ, quę in Paludem & Pontum uergit, prius enumerat Pomponius, mox gentiũ subdit mores. a Buges.] Plinius, Bugen illic lacũ uocat. Supra Bugen uero amnes sunt, Agarus, quẽ Sagarim Ouidius nominat, & Lycus, clarissimi Ptol. & cæteris. Sauromatæ aũt & Sarmatę una gens sunt. Plin. b Agathyrsi.] Cœruleo capillo insignes, Plinio: qui cap. 12. lib. 4. de hoc tractu multa. Maro pictos cognominat: ab Agathyrso Herc. filio dictos Herod. li. 4. scribit. Ruf. ex Diony. Præcinctiq; sagis semper pictis Agathyrsi. c Hamaxobitę.] Græcis enim ἅμαξα plaustrum dicitur. Ptol. interius haud lõge à Borysthene locauit, & Hamaxobios nominat. Crediderim eos esse, quos hodie alibi sitos Poloni Moscouitas uocant corrupto uocabulo: quorum fines, dum hęc scribebã, maximus Sarmatiæ princeps Sigismũdus ingressus, lõge lateq; ferro & igne depopulatus est, cum ante maxima clade ad Borysthenem multa millia profligasset, indignatus ob arcẽ Schmolenski proditione illis traditam, ad quam recuperandam etiamnum contendit, princeps optimus & uictoriosissimus, nec nisi in perfidum hostem sæuus. Non uerò sum nescius in Scythia esse Moschos, à quibus Moschici montes dicantur, de quibus alibi mentio facta est.

Hamaxobitæ.

Sigismũdus Sarmatiæ rex.

Huius flexum [a] Buges amnis secat, [b] Agathyrsi & Sauromatę ambiunt, quia pro sedibus plaustra habent, dicti [c] Hamaxobitæ. [d] Obliqua tũc ad Bosphorũ [e] plaga excurrens, Ponto ac Mæotide includitur. In paludem uergẽtia [f] Satarchæ tenent. In Bosphorũ Cimmericũ oppida [g] Myrmetion, Panticapeum, Theodosia, Hermisiũ. In Euxinũ mare [h] Taurici: [i] super eos sinus portuosus, & ideo [k] καλὸς λιμὴν appellatus, promontorijs duobus includitur. Alterum [l] κριοῦ μέτωπον uocant, Carambico, quod in Asia diximus, patet aduersum: [m] Parthenion alterum, oppidum adiacet [n] Cherronesus à Diana (si credatur) conditum, & [o] Nymphæo specu, quod in arce eius Nymphis sacratum est, maxime illustre. [p] Subit tum ripã mare, & donec [q] quinq; millia passuum absit à Mæotide refugientia usque subsequens litora, quæ Satarchæ & Taurici tenent, peninsulam reddit: quod inter paludem & sinum est, [r] Taphrę nominatũ. Sinus [s] Carcinites. In eo urbs est Carcine, quã duo flumina [t] Gerros

Obliqua.] Inspice tabulam octauam Europę Ptol. ab Agaro promõtorio in Taphras usq; ea curuatura est, quę occursante Cherroneso sinum facit, quem Coretum Plinius nominat: in eum Buges & Gerrus corriuãt. Ptol. Bicen dicitur, & Flac. lib. 6. Quiq; lacum cinxere Bicen, nõ aliud intellexisse uidetur. e Plaga.] Tauricæ Cherronesi. f Satarchę.] Bellicosissimi. Val. Flac. lib. 6. Iaxamatę Toriniq;, & flaui crine Satarchę. g Myrmetion.] Meminit omnium Plin. & indicat Ptol. Panticapeum Milesiorum pręcipuum est, & reliquarum uelut mater, ut Ammianus libro 22. Ideo Strabo libro septimo Bosphoranorum metropolin eam uocat. Est & iuxta Heraclea urbs maxime insignis Plinio. Non prętererim Bosphorum illum 1500. passus latum, inter Panticapeum & Cimmerium, quod in Asiatico litore situm est. Plin. h Taurici.] Iuxta quos Tauroscythę, de quibus infra. i Super eos.] In meridiem. k καλὸς λιμὴν] hoc est, bonus portus: ita Gręci nominarunt, à re scilicet, ut solent frequentissime. l κριοῦ μέτωπον.] Hoc est, arietis frontẽ, quòd late in pelagus promineat, saxea indubie fronte Carambico aduersum: eiusdẽ nominis aliud in Creta est, de quo alibi. m Parthenion.] Ita quoque lib. 3. Ptolemęus nominat, ut alios pręteream, à Diana Taurica uirgine dictum. n Cherronesus.] Duplex illic fuit, antiqua scilicet & noua. Prol. quoq; Cherrosenum oppidum iuxta Heracleam statuit, cuius lib. 22. magna laude Ammianus meminit. Tota uerò peninsula Tauricæ Cherronesi nomen habet, non à montibus Tauricis, sed tauro potius animali, quem aratro ligari, & sulcare terras Osiris hic instituerit, ut Raphaël adnotauit: quanquam aliter Hermolaus sentit ca. 13. libri quarti Plin. o Nymphæo specu.] Plinius & Strabo oppidum esse scribunt, utriq; nomen à Nymphis Dianę asseclis dari potuit. p Subit tum.] Vide Ptolemęũ. q Quinq; millia.] Hęc angustia Isthmũ facit. r Taphrę.] Florus, qui sub Traiano uixit, oppidum esse libro primo indicat, Traiani auspicijs aliquando captum. s Carci.] A Carcina. est & Carcinitus amnis oppidum pręterfluens Ptol. t Gerros.]

κριοῦ μέτωπον.

Cherronesus oppidum.

Cherronesus peninsula.

Prolę-

&[a]Hypacyris uno ostio effluentia attingũt, ue rum[b] diuersis fontibus, & aliunde delapsi. Nã Gerros inter Basilidas & Nomadas euoluitur. Syluæ deinde sunt,[c] quas maximas hæ terræ ferũt, &[d] Pãticapes, qui Nomadas Georgosq́ disterminat.[e] Terra tũ longe distẽta excedens tenui radice litori adnectĩt, pòst spaciosa modice paulatim se ipsa fastigiat, & quasi in mucronẽ lõga colligens latera, facie positi ensis allecta est. Achilles infesta classe mare Ponticũ ingressus, ibi ludicro certamine celebrasse uictoriã: et cũ ab armis quies erat, se ac suos cursu exercitauisse memoratur: ideo dicta est Δρόμος ἀχιλλειος.[f] Tũ Borysthenes[g] gẽtẽ sui nominis abluit, inter Scythiæ amnes amœnissimus, turbidis alijs, liq̃dissimus defluit, placidior q̃ cæteri, potariq́ pulcherrimus: alit lætissima pabula, magnosq́ pisces, q̃b. & optimus sapor, & nulla ossa sunt: lõge uenit, ignotisq́ ortus è fontib9, quadraginta dierũ iter alueo stringit, tãtoq́ spacio nauigabilis secundum[h] Borysthenida & Olbida Græ-

Ptolemæus à Plinio & Mela diuersus, Gerrum iuxta Lycum statuit, & in sinum fluere, qui supra Tauricã est, ostendit, quemadmodũ & Bugemilli Carcinitem malunt. Flac. Gerus r simplici protulit lib. 6. Gangaridum, potaq́ Gerus quos efferat unda. a Hypacyris.] Carcinitus, ut coniectura est, à Ptolemæo dictus: meminit eius li. 4. Herod. b Diuersis fontibus.] Plin. Diuerso uenientes tractu. c Quas.] Regio Hylæa dicitur, unde & mare illic Hylæũ. Herod. lib. 4. omnem oram istam arboribus carere scribit, præter Hylæam, cuius excelsissimæ extent: propterea Val. Flac. li. 6. de eo ipso loco: Densior haud usquam nec celsior extulit ullas Sylua trabes, fessæq́ prius rediere sagittæ, Arboris ad summũ quàm peruenere cacumen. Strab. author est, in his locis asinos nõ esse, quod hoc animal frigoris impatientissimũ sit: ee alicubi boues esse sine cornibus, quòd ea quoq́ frigora minus tolerẽt. d Panticapes.] Plinius: Panticapes, inq̃t, amnis, qui Nomadas & Georgos disterminat, hos terræ colendæ, illos rei pecuariæ deditos. sed de his populis infrà. e Terra.] Vide Ptolemæum. Scribit Plin. libro quarto insulam illic esse Achillis cognominatã, & eius uiri tumulo claram, à qua 125. mill. passuum interuallo peninsula illa iaceat, forma gladij in transuersum porrecta, ab exercitatione eiusdem cognominata Δρόμος ἀχιλλειος, id est, Achilleus cursus. Quod attinet ad Achillem, Phthius'ne ille fuerit, an indigena, nõ conuenit. Nam Eustathius fuisse ait, qui regem indigenam crediderint: quod uerum esse illa docent, quòd cũ Straboni lib. 13. tum alijs ad Sigeum Troadis Achillis Pelidæ & tumulus fuit & templum. Quãquam sunt, qui Iphigeniam à Diana raptam in hæc loca sequutum Achillem affirmant. Vtcunque, de Phthio Pomponius intelligit. Id certe eo modo fieri potuit, quo uetustas uni Herculi ea tribuit, quæ à multis gesta fuerunt. f Tum Borysthenes.] De Borysthene Plin. Strab. Solinus, sed diligentissime lib. 4. Herodotus, qui pisces illos ossibus carẽtes Antacæos nominat, eorum generis fortasse, quos Danubius alit, ossiũ loco cartilaginem habentes: quos optimos esu, barbaro hodie uocabulo Husones nominãt accolæ Germani. Borysthenes Polonis Nepar dicitur, ad cuius ripã nuper maxima uictoria inuictissimus Sarmatiæ rex Sigismũdus potitus est in Moschos, seu magis Hamaxobitas: ex quibus captiuos multos, quos uictor ille rex ad Leonẽ 10. Pontificem maximum destinauerat, Viennæ uidimus, robore & proceritate maxime insignes, cæterũ truci aspectu, religione uerò Græca, linguaq́ Illyricæ nõ absimili: nam facile hanc intelligebant. Cibum illi capturi tabellas quasdam depromptas ad proximũ parietem suspendebant, ante eas tacito murmure cateruatim orantes, & subinde capite adusq́ genua flexo, hoc se modo gratias agere Deo immortali aiebant. Cumq́ illa attentius obseruare me uidissent, comminus omnia, ceu sese ex religione commendaturi essent, ostenderunt. In tabellis imago erat Mariæ uirginis, diui Nicolai, diuæ Catharinæ, in stanneis scriniolis nescio quid reliquiarum. Eos Maximilianus Imperator, cũ ad se perducti essent, nescio quã causa, liberos esse uoluit, donatosq́ elegãti uestitu ad Daciæ regẽ ea conditione misit, ut patriæ incolumes restituerẽtur. De amne ipso perpulchra quædã habet Marcellinus lib. 22. Illud obiter adnotandũ, equũ Hadriani agilimum celerrimumq́ in historijs celebrari, adeo à suo deamatum principe, ut mortuo & sepulchrũ fecerit Hadrianus, & columnã erexerit, inscripto Epigrammate, sicut in Hadriano refert Dion. g Gentem sui nominis.] Borysthenidas. h Borysthenida.] Clarissima oppida. Olbia autem & Olbis dicitur. meminerunt Plinius & Ptolemæus: quanquam hic eandem esse Olbiam & Borysthenin affirmat libro tertio, Strabonem

Hylæa regio.

Boues sine cornibus.

Borysthenes.

Antacæi.

Husones.

Sigismundus Poloniæ rex.

Hamaxobitæ.

ca oppida egredit.[a] Callipidas[b] Hippanis includit, ex grandi palude oritur, quam matrem eius accolæ appellāt, & diu qualis natus est defluit: tandem non longe à mari ex paruo fonte, cui Exampeo cognomē est, adeò amaras aquas accipit, ut ipse quoq; iam sui dissimilis & non dulcis hinc defluat. [c] Axiaces proximus intra Callipidas Axiacasq; descendit. [d] Hos ab Istriacis[e] Tyra separat: surgit in Neuris, qua exit, sui nominis oppidū attingit. [f] At ille, qui Scythiæ populos à sequentibus dirimit apertis in Germania fontibus, alio, quàm desinit, nomine exoritur. Nam per immania magnarū gentiū diu

nem sequutus, qui in eadem est sententia, & Olbiam, id est, Beatam dictā scribit lib. 7. Memorabilis est & hęc Antonini Pij, contra Tauroscythas missis auxilijs, quibus uictores Olbiani à Tauroscythis obsides extorserunt. a Callipidas.] Herod. eosdem Græcoscythas nominat, quòd ex Græcis Scythæ facti sint. b Hypanis.] Vitruuius cap. 3. lib. 8. In Ponto, inquit, est flumen Hypanis, qui à capite profluit circiter millia. 40. sapore dulcissimo: deinde cū peruenit ad locum, qui est ab ostio ad millia. 160. admiscetur ei fonticulus oppidò quàm paruulus. Is cū in eum influit, tunc tantam magnitudinem fluminis facit amaram. Fonticulum Exampeum Herod. lib. 4. à loco nominatum ait, in quo oritur. Exampeum aūt Scythæ, id est, sacrę uię cognomināt. Quo in tractu capacissimū illud ahenum spectatum est, cuius inibi meminit idem author. De bestiolis Hemerobijs in Hypane nascentibus Plin. 11. libro, & prima Tusc. M. Cic. Qui uerò Hypanin Borystheni misceri crediderunt, Borysthenis undas cœruleas supernatare affirmarūt, Austro autem flante Hypanis aquas superiores fieri, ut Plin. 5. cap. lib. 31. scribit. Ouid. 15. lib. transform. Quid non & Scythicis Dypanis de montib. ortus, Qui fuerat dulcis, salibus uitiatur amaris. Est & in India Hypanis Eustathio, & Straboni lib. 14. Ad quem illud Propertij referri poterit: Quātum Hypanis Veneto distat ab Eridano, ob maximam amnium distantiam. Causas autem amaritiei aquarum apud Vitruuium lege lib. citato. c Axiaces.] Fluuius ingens, & à Barbaris Nester dictus, ex Peucinis iugis, qui Carpatho cohærent, oritur. d Hos.] Axiacas. e Tyra.] Hic Istro proximus Mysiæ partem perlabitur, Ptolemæo & Ammiano Tyras dictus: oppidum uerò hic Tyron nominat, libro uigesimosecundo, Phœnicum coloniam, nisi corruptum exemplar est. f At ille.] Ister, scilicet, qui terminus est Europeæ Scythiæ à meridie. Appianus in prooemio histor. In Europa, inquit. fluuij duo, Rhenus & Ister potissimum Romanis finē imponunt: quorum quidem Rhenus ad Borealem oceanum, Ister ad Euxinum Pontum influit. Hunc secundum Nilum amnium maximum, qui in mediterraneum pelagus fluunt, Sallustius scripsit, ut capite septimo libri decimi Gellius testatur: Strabo certe lib. septimo, omnes eū Europæ fluuios superare: Herodotus quarto libro fluuiorum maximū uocat. Quod ad ortum eius attinet, haud quanquam bene Strabo, qui non longe ab Adriatico ex ijsdem iugis Rhenum & Danubium oriri putauit. Melius Plin. multis eum ultra Alpes (in septentrionem scilicet) millibus fontes habere asseruit, in iugis montis Arnobæ, cuius & Dionysius meminit, ut Rufus: Arnoba mons Istro pater est, cadit Arnobæ hiatu Flumen in Eoos autem conuertitur axes, Euxino'que salo prouoluitur, ora per æquor Quinq; uomunt amnem, &c. Ammianus libro uigesimosecundo in Scythiæ Europeæ nomenclatura, Amnis, inquit, Danubius oriens prope Rauracos montes limitibus Rheticis per latiorem orbem protentus, ac sexaginta nauigabiles penè recipiens fluuios septem ostijs per hoc Scythicum latus erumpit in mare, &c. Apud Plinium igitur non Taurici Galliæ oppidi, sed Raurici lego: atque ita legit Hermolaus. Huius hodie loco inclytam BASILEAM esse multorum sententia est. Solinus quoque Rauricos uocauit, testante id ueterum exemplarium fide. Falsissime uero omnium Herodotus, qui libro secundo in Celtis & Pyrenæis iugis Istrum oriri credidit. Quod ipsum sensisse eum minime est mirum, qui Padum ignorauerit, & Turijs tamen in Italia suam illam historiam condidit, anno urbis conditæ trecentesimo decimo, ut Plinius capite quarto duodecimi libri scribit. In eadem sententia Aristoteles fuit, ut ex libro eius Meteororū secundo, ubi de fluminum prouentu mētio est, apparet: mirum autem quàm false Apollonius, qui in Hiperboreis nasci Danubium cecinit. Lege Plin, cap. duodecimo lib. 4. Philostratū li. 3. & in Germaniæ situ Tacitū. Mantoam eum aliquando dictū Stephanus est author. Pagus, ad quē oritur, hodie accolarum lingua Tuneschingen nominatur: inde prolapsus diuagatur in palustria, mox in alueum receptus, & subinde allabentibus riuis auctior Vlmā petit, clarissimam & opulentissimam Sueuiæ ætate nostra urbem: ibi'que Ilerum accipit clarissimū ex Almangauijs amnē, cuius libro Austriados octauo Richardus meus meminit. Et Campidunius Iler deserit Algausos, genus insuperabile bello. quo in loco, sexaginta amnium, qui in Istrum defluunt,

Hypanis.

Axiaces.

Danubius.

Herodoti & Aristotelis incuria.

Ilerus.

Richardus Bartholinus.

ᵃDanubius est, deinde aliter appellantib. accolis Ister fit: acceptisq́ aliquot amnibus, ingens iam, & eorũ, qui in nostrum mare decidũt, tm̃ Nilo minor, totidẽ, quot ille ostijs, sed tribus tenuibus reliquis nauigabilib. effluit. Ingenia cultus'ꝗ gentiũ differũt. ᵇEssedones funera parentũ læti, & uictimis, ac ᶜfesto coitu familiariũ celebrãt. Corpora ipsa laniata, & cæsis pecorũ uisceribus immixta epulãdo consumunt. Capita ubi fabre expoliuere, auro cincta pro poculis gerũt. ᵈHęc sunt apud eos ipsos pietatis ultima officia. Agathyrsi ora artusq́ pingunt. ut quiq́ ᵉmaiorib. præstant, ita magis uel minus, cęterũ ijsdem omnes notis, & sic ut ᶠablui nequeant. Sarmatæ auri & argenti maximarum ᵍpestium

defluunt, docte simul & (ut barbara sinebant recentia nomina) eleganter. De Histro sic Lucanus libro secundo, Hister casuros in quęlibet æquora fontes Accipit, & Scythicas non exit solus in undas. De ostiorum numero nõ conuenit. Plin. sex eum fluminibus in Pontum euolui ait, tanto impetu & undarum copia, ut prodatur in 40. millium passuum longitudine uinci mare, dulcemq́; intelligi haustum. Tacitus (nisi fallor) sex ostiorum meminit. In qua sententia & Ptolemæus est: at Dionysius, Strabo, Herodotus quinque: Ammianus & Solinus septem: quibus (quod equidem sciam) accedunt Val. Flaccus & Ouidius. Flaccus lib. 4. Non septem gemini memorem, quas exitus Istri, Quas Tanais, flauusque Lices, Hypanisq́; Nomasq́; Addat opes? &c. & lib. 8. Haud procul hinc ingens Scythici ruit exitus Istri, Fundere non uno tantum quem fluminą cornu, Accipimus, septem exit aquis, septem ostia pãdit. Ouidius li. tristium 2. Solus ad egressus missus septemplicis Istri. Statius quoq́; lib. Thebai. 5. An te septenus habebit Ister, & undoso circumflua coniuge Peuce? Glacie rigescit quęlibet onera sustinente, cuius ingẽtes orbes excisos in inferiori Pannonia per brumã specubus indunt, mox æstate, frustatim depromũt, frigoris pertinacia perdurante. Etiã eius præcipuus infrigidãdi usus, frustulis etiã in pocula iniectis, ubi caloris uehementia uinũ intepuit: suntq́ eiusmodi, ut sum expertus, iucũdi magis, quàm salubres haustus. Glacies enim potatur, & est insueta præcordijs eo tẽpore frigiditas. Libet uero penos montiũ, ut Plinij uerbis utar, in uoluptatem gulæ uertere. Quẽ morẽ & in Italia fuisse 5. cap. 17. li. indicat Gellius. Lege Ouidium lib. de trist. 3. Virg. 3. Georg. & in Panegyri ad Traianum Pliniũ, ut crescat & inundet, Seneca lib. 4. nat. quęstionũ perbelle scripsit: uerum in hoc molestus, quod medijs eum caloribus augeri negat. Cõtrarium enim ipse expertus sum, cum hęc ad ripã eius conscriberem, continuo decennio studiorum gratia, in inclyta Austriadum ciuitate Vienna, quæ omnium urbium, quas Ister sustinet, & ædiũ magnificentia, & rerũ facili copia clarissima est, alitus. a Danubius est.] Supra Cataractas Danubius, infra uerò Ister dicitur: sunt aũt hæ maximę intra montes Dacorum, Straboni: eos hodie Iazigibus & Transyluanis finitimos Vualachos nominãt, uocabulo Boëmis Sarmatisq́; uernaculo, quod inde natum uidetur. nanque ty Vlasschi Italos uocant, quos ibi consedisse ex Pannonicis Sarmaticisq́; Romanorum bellis constat: cum ne hodie quidem eorum lingua ab Italica multum sit absona. Proinde Bithynicus Dion author est, Traianum ponte mirando & memorabili super Danubij ripis extructo, & Decebalo uicto, Daciam iuris & ditionis Romanæ fecisse; qua mox in prouinciã redacta, & urbes conditas ait, & colonos deductos: durauitq́; is rerum status adusque Aureliani imperium, nec amplius, sicut in Aureliani uita Vopiscus tradit: & meminit in rerum Romanarum Epitome Rufus Sextus. Nihil mirum igitur si superstites P. R. colonos suæ linguæ reliquias asseruantes finitimi Vualachos dixere, tanquam Italos dicant. Non ignoro Siluium Aeneam in Europæ descriptione sentire aliter: an uero bene sentiat; candidi lectoris iudicium esto: nam non barbarum solum, sed recentissimum id uocabulum esse historiarum testatur fides. Porrò Ouidius lib. de Ponto quarto, ubi Flacci meminit, his uersibus: Præfuit his Græcine locis modo Flaccus, & illo Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit. Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli &c. Mysos eum tenuisse, non Dacos, præsertim transdanubianos indicat. b Essedones.] Sumpsit ex Herodoti libro quarto: meminit pluribus Solinus. c Festo coitu familiarium.] Frequenti & solenni. d Hæc sunt apud eos.] Acclamatio est Melæ familiaris, ut infra, Is, inquit, honos pręcipuus est. De Agathyrsis ante retulimus. e Maioribus præstant.] Stirpis sunt magis famigeratæ. f Ablui nequeant.] Admixtis scilicet, quæ firmitatem coloribus præstant, qualia multa sunt. g Pestium.] Nullum enim est sceleris genus ad quod auro argentóue non impellamur: nec quicquam publicæ saluti magis noxium, quàm quę hęc sitit auaritia. Vnde perbelle Pythius à Lacedæmonijs interrogatus; qua re statum reipubl. amissuri essent? Auaritia respondit, ut Cicero scribit libro de

Ostia Danubij.

Vienna Austriæ.

Vualachi.

Aeneas Siluius.

Ouidius.

Auaritia.

Sarmatarum ab- bro de Officiis 2. Nec inelegans illud est ex captiuis Plaut. Odi ego aurum, multa sæpe multis
stinentia. persuasit perperam. a Vice rerum.] Vt hodie quoque. nam mercibus collatis, sequestro fa-
Troglodytæ. ciunt æstimationis copiam: utque ille pronunciauerit, ita dicto parent. b Specus.] Ob id
& Troglodytæ dicti, ut illi Aethiopici: nisi quod hi æstum, illi frigus terrarum defossis arcere
solent. Virg. Georg. 3. Ipsi in defossis specubus secura sub alta Ocia agunt terra, congestaque ro-
bora, totas Aduoluere focis ulmos, ignique dedere. Natura quoque Sarmaticis animalib. cum
magnitudine prouidit, tum etiam
Pellis ursina quin- tegmine. Forte pellem ursinam
que cubitorum. dum hæc commentabar, Vien-
næ uidi ex Lituania allatam, lon
gitudinis cubitorum quinque, lati
tudinis tantæ, ut quodlibet uel
bouis tergus uinceret: quæ Cæ
sari Maximiliano, tum in ther-
mis Badensib. lauanti oblata sum
mæ admirationi fuit. c Brac-
cati.] Per Braccas Diod. li. 6. ue
stes hirsutas ad septentrionem
sitis usurparas intelligit. Ouid.
lib. de trist. 3. Pellib. hirsutis ar-
cent mala frigora Braccæ, Oraque
de toto corpore sola patent. Lu-
ca. li. 1. de Vangionibus: Et qui
te laxis imitatur Sarmata Brac
Braccæ quæ? cis. Virg. lib. Geor. 3. Gens effre
na uirum Rhiphæo tunditur Eu
ro, Et pecudum fuluis uelantur
corpora setis. Vbi Seruius Rhe
Rhenones qui? nones, id est, uestes de pellibus
intelligit. Senec. lib. 14. Epist. &
li. 2. Iustin. ostendunt Scythas fere
frigoris arcendi causa uulpium &
murium pellib. uestiri solere. No
bis hodie quoque omnis inde
pellium copia est. A Braccis Brac
carij dicti, braccarum artifices, Lam
pridio in uita Seueri. d Tau-
ri.] De Orestis in Taurica ad-
uentu multa Ouid. lib. trist. 4.

ignari [a] uice rerum commercia exercent, atque ob sæua hyemis admodum assidue demersis in humum sedibus, [b] specus aut suffossa habitant. Totum [c] braccati corpus, & nisi qua uident, etiam ora uestiti. [d] Tauri Iphigeniæ & Orestis aduentu maxime memorati, immanes sunt moribus, immanemque famam habent solere uictimis aduenas cædere. [e] Basilidis ab Hercule & Echidna generis principia sunt, mores regij, arma tantum sagittæ. Vagi [f] Nomades pecorum pabula sequuntur: atque ut illa pecorum durant, ita diu statam sedem agunt. Colunt [g] Georgi, exercentque agros. [h] Axiacæ furari quid sit ignorant: ideoque nec sua custodiunt, nec aliena contingunt. [i] Interius habitantium ritus asperior, & incultior regio est. Bella cædesque amant, mosque est bellantibus cruorem eius, quem primum interemerunt, ipsis e uulneribus ebibere. Vt quisque plures interemerit, ita apud eos habetur eximius. Cæterum expertem esse cædis, inter opprobria uel maximum est. [k] Ne fœdera quidem incruenta sunt, sauciant se, qui paciscun-

Thoas. Immanis autem sacrificij Thoas rex author fuit. Hinc Diana ipsa Thoantea dicta Silio li. 4. Sacra
Thoanteæ ritusque imitata Dianæ. Eius frequens mentio est apud Luca. Eusebium, Cic. Solin. La
ctantium. Nec uero Scythis tantum hic sacrificandi ritus, sed & Gallis & Italis olim frequens fuit,
ne Heliogabalo quidem omnium tyrannorum mollissimo & effœminatissimo abstinente, quo mi-
nus humanas hostias nobilib. pueris lectis cæderet. Quod ad Tauros attinet, scribit lib. 4. He-
rod. Tauros omnes naufragos Iphigeniæ immolare solere, & precibus peractis hominis ca-
put claua ferire: corpus truncum e ripa deturbare, caput cruci suffigere. Captis uero bello caput
amputant, referreque domum, & suffixum fuste, in tecti sublimia statuere, plerunque autem supra fur-
narium erigere: ideo id agentes, quod hos totius domus custodes esse sibi persuadent. e Ba-
Echidna. silidis ab Hercule.] Nomen a moribus sortitis. Echidnæ Plato meminit in Euthidemo, ubi So
crates Herculem cum hydra sophistica pugnasse ait. ob sapientiam: pro uno uero sermonis ca-
pite amputato multa repullulasse. At de alia indul se Pomponius, ex qua prolem susceperit
Hercules, intelligit. f Nomades.] Harum gentium nomina prope abolita communi no-
menclatura, Ruthenorum alborum, Moschorum, & Tartarorum comprehenduntur, in quos
magna parte, Poloniæ principum imperium est: reliqua Moschus, supraque eum princeps po-
tentissimus, quem ipsi Zarr nominant, longe lateque gubernat. g Georgi.] Græci γεωργόν
agricolam nominant. Constat Tauricam quoque Chersonesum Georgiam cognominatam pro-
pter memorabilem in ea frumenti copiam, Straboni. h Axiacæ.] Ab omni prorsus rei alie
Furari ubi conces- næ usu uacantes. E regione apud Aegyptios furta licita & permissa fuerunt: apud Lacedæmo-
sum. nios cum omni studio affectata, ut libro undecimo Gellius, & libro tertio Crinitus scribunt:
quod ipsum Persarum quibusdam olim licuisse Cœlius adnotauit lib. antiquarum lect. 10. ca
pite uero primo. i Interius.] Lege omnia hæc apud Herod. lib. 4. k Ne fœdera qui-
dem.] Peculiari Scythicis more. Tacitus libro 12. de Hiberis & Armenis regibus scribens,
Mos est regibus, inquit, quoties in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter
se uin-

se uincire, nodoq; perstringere: mox ubi sanguis in artus extremos suffuderit, leui ictu cruorē eliciūt, atq; inuicem lambūt. id fœdus arcanū habetur, quasi mutuo cruore sacratū. a Exemptūq; sanguinē.] Herod. addit, acinacē, sagittas, securim, & iaculum eos sanguine imbuere: quo facto, multis uerbis se deuouēt, uinūq; suo mixtū sanguine epotant. b Geloni.] Idē & Solin. c Corporis.] Scilicet cute. nam se pelle craneū ambiente uestiunt. d Neuris.] Budinis hi proximi sunt, coacti aliquādo ob serpentū ingruentem copiā sedes relinquere, ut Herod. ait. Eustathius Dionysij interpres, incantatores eos esse perhibet, qui in lupos sese, ut libuerit, cōuertāt. Quod ipsum quandā in Arcadia gentem potuisse Plin. scribit li. . & ex M. Varrone cap. 17. li. de ci. Dei. 18. Aug. retulit. ut eam ob rē Pani Lyceo illic datū cognomē, qd ex hominib. lupi fierēt, creditū sit. Herm. nominādi casu Neuroe scribit nō Neuri, Gręcā secutus uoculæ rationē. Ouid. de quadā Thracię ad Pallenē palude similia refert lib. Met. ult. An uerò id euenire possit, qritur. Aug. lib. de ciu. Dei. 18. cap. 18. Nos, inqr, cū essemus in Italia, audiebamus talia de quadā regione illarū partiū, ubi stabularias mulieres imbutas his malis artib. in caseo dare solere dicebāt, quib. uellēt, seu possent, uiatoribus, unde in iumēta illico uerterētur, & necessaria quęq; portarēt: postq; perfunctā opera iterū ad se redirent, nec tamen in eis mentē fieri bestialē, sed rationalē humanāq; seruari: sicut Apuleius in libris, qs asini aurei titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut accepto ueneno, humano animo permanente asinus fieret, aut indicauit, aut finxit. Hæc uel falsa sunt, uel tam inusitata, ut merito non credantur. Hæc Augustin. Cuius illa potissimum sententia est, Mutare quidem in bestias homines posse, non re ipsa, sed phantasticis quibusdā præstigijs, sensibus uidelicet nostris illudentibus, talem effigiem pręstare: nisi Deus, penes quem incomprehensa est formarum potestas, aliam uim creaturę, aūt angelicę, aut humanæ, qua id reuera fiat, quod uidetur, indiderit. Et profecto nc naturalis quidem Magiæ illam uim esse credi par est, ut quemadmodum rerum species inuicem mutari creduntur, ita ex homine quouis modo brutum fiat. Herod. lib. 4. negat hoc sibi persuaderi posse, quod de ista Metamorphosi dictitāt. Et Pli. mirū est, inquit, quàm procedat Gręca credulitas. Nullum tam impudēs mendaciū est, ut teste careat. Mares aūt in fœminas mutari, & è regione, ut minime fabulosum idē author affirmat. Lege eū ca. 4. lib. 7. & lib. 9. Gelliū. Ouid. li. Met. 4. tale quid de Scythone fabulose narrat. e Mars.] Simulacra, aras, & delubra nulli Deo putāt statuenda præterquam Marti, ut Herod. scribit. f Lignorum egentes.] Herod. quoq; Scythicum tractum ferè lignorū inopem esse asserit, pręter Hylæā, cuius paulo ante meminimus.

Neuri in lupos mutantur.

tur,[a] exemptúq; sanguinem, ubi permiscuere, degustant: id putant mansuræ fidei pignus certissimum. Inter epulas, quot quisq; interfecerit, referre lætissima & frequentissima mentio, binisq; poculis, qui plurimos retulere, perpotatis interlocantur. Is honos præcipuus est. Pocula ut Essedones parentū, ita inimicissimorū capitib. expoliūt. Apud Anthropophagos ipsę etiam epulę uisceribus humanis apparant.[b] Geloni hostium cutibus equos, seq; uelāt: illos reliqui[c] corporis, se capitū. Melanchlænis atra uestis, & ex ea nomē.[d] Neuris statū singulis tēpus est, quo si uelit in lupos, iterūq; in eos, qui fuere, mutent.[e] Mars omniū Deus. ei pro simulacris enses & tentoria dedicāt, hominesq; p uictimis feriunt. Terræ late patēt, & ob excedētia ripas suas plerūq; flumina, nusquā nō ad pabula fertiles. Alicubi usq; adeo steriles ad cætera, ut qui habitant,[f] lignorū egentes, ignes ossibus alant.

An in brutum homo mutari uenefi cio queat.

Nota.

Mares in fœminas, et è regione.

THRACIA.

His Thracia proxima est, eaq; à [g]Pontici lateris frōte usq; in Illyricos penitus

THRACIA.

Multi, in quorū numero & Pōponius est, totā eam regionē, quæ trans Danubiū à Saui cōfluentia adusq; Dalmatarū Macedonūq; montana procurrit, Thracię nomine cōprehenderūt. Ptolemęus, cui cū Plinio cōuenit, trans Istrū totam superiorem Mysiā, inferioris aūt partē prius, mox eā, q propriè Thracia est, ab his seiunctam reddidit. Mysia aūt inferior, quā plerīq; omnes hodie Bulgariam nominari uolunt, iusta parte trans Danubiū in Scythiā extenditur: Minor tota citra est, & Bosnæ, ut uolunt, nomen habet: Vtraq; hodie Turcæ paret, ut eius continentis reliqua quoque. Inspice. tab. 9. Europæ Ptol. & quo excursu hę iaceant terrę, quasq; finitimas habeant, duce pictura discito. Cassum enim est & friuolum omne illiusmodi studium, si picturam neglexeris. g Pontici lateris

Thraciæ limites.

 fron-

immiſſa, qua latera agit [a] Iſtro, [b] pelagoq́ cõtingitur. Regio nec cœlo læta, nec ſolo: & niſi qua [c] mari propior eſt, infœcũda, frigida: eorumq́, quæ ſerũtur, [d] maligne admodũ patiens. Raro uſquã pomiferam arborem, [e] uitem frequẽtius tolerat, ſed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, niſi ubi [f] frigora obiectu frondium cultores arcuere. Viros benignius alit, non ad ſpeciem tamen: nam & illis aſper atq; indecẽs corporum habitus eſt. Cæterũ ad [g] ferociam & numerum, ut multi immitesq́ ſint, maxime ferax. [h] Paucos amnes, qui in pelagus euadunt, uerum celeberrimos [i] Hebrũ, Neſton & Strimona emittit. Montes interior attollit [k] Hæmon & Rhodopen & Orbelon, ſacris Liberi patris, & cœtu Mœnadum Orpheo primum [l] initiãte celebratos: e quib. Hæmus in tantũ [m] altitudinis abit, ut Euxinum & Adriã ex ſummo uertice oſtendat. [n] Vna gens Thraces habitant, alijs alijsq́ prędi ti nominibus & moribus. Quidam feri ſunt, & [o] & ad mortem paratiſsimi, [p] Getæ utiq;: id [q] uaria opinio perficit. Alij redituras putãt animas obeũtiũ. Alij, etſi nõ redeãt, nõ extingui tamen, ſed ad beatiora trãſire. Alij emori quidẽ, ſed id

fronte. Id autem utriuſq; Myſiæ ſpacium eſt. a Iſtro.] A' ſeptentrione. b Pelagoq́.] Euxino & Propontide ab ortu, Aegeo à meridie. c Mari propior.] Nam quę maritima ſunt loca, fertiliora ob radiorum ex undis reflexionem fieri ſolent, maxime ſi alioqui frigidi ſint cœli. d Maligne.] Reddit enim inuita frugem. e Vitem.] Quæ terram etiã ſiccam & arenoſam amplectitur. f Frigora.] Hiberna. nã & tranſalpina uineta perſæpe exurit Aquilo. g Ferociam.] Ideo Thraces inter ualidiſsimas Europæ gentes numerat: nam ad arma magis quàm quem aliũ mollioris uitę uſum naſcuntur: eam ob rem poëtæ uetuſti, inter quos Euripides eſt, Thraciã Martis domiciliũ appellarunt, & Strimoniũ Martem ipſum ab amne eius terrę. Herod. quoq; Thracũ Martem pulchrum nominat. nam unice aliquãdo ab ipſis cultus eſt, adeo ut cum intonuit, aut fulgurauit, ſagittis in cœlum miſſis, Ioui minitati ſint, cum nulli alij diuinos honores, niſi Marti ſuo, tribui uellent, authore li. 4. Herod. h Paucos amnes.] Pro regionis magnitudine.. i Hebrũ.] In quem Orphei caput proiectũ, cũ Cicones eum confeciſſent. Ouid. lib. 11. transform. Membra iacẽt diuerſa locis, caput Hebre, lyramq́ Excipis. &c. Neſtus ut Diomedis ſtabulis infamis eſt, ita Democriti patria, quam præterfluit, clarus. De Strimone alibi referemus. k Hęmon.] ſitũ ex Ptolemæo diſces: notiſsimi uero illi non tam Orphei fato, de quo lib. 11. trãsfor. Ouid. quàm altitudine ſua, frigorisq́ & Boreæ ingẽti in eis impetu. Polybius author eſt, ut ſcribit Strabo, Hęmũ adeo eſſe altũ, ut utrũq; ex eo mare Aegeũ & Ioniũ ſpectetur. quanquam falſum Strabo putat. Lege Liuiũ li. 10. Decados quartę, ubi de Philippo, qui Hęmũ eius rei pernoſcendæ gratia aſcendit. ab Hæmo accolę Hæmimontani dicti in Latina hiſtoria. l Initiãte.] Sacra illa inſtituẽte: fertur enim Bacchanaliũ in Thracia fuiſſe author, & ſui ipſius interitus prębuiſſe cauſam. Alij ob cõtẽpta illa ſacrificia diſcerptũ à Sithonijs putarũt, ad quod & illa Maronis accedũt, quę Georgicôn 4. p Galli encomio ſcripta reliquit. m Altitudinis.] Sex millibus paſſuum in altũ aſſurgit, Pli. Rodope nomen habet à Strimonis filia eius nominis, ex qua Neptunus Atho Gigantem genuit: unde & mõti iuxtà nomen. n Vna gens.] De Thracũ moribus multa in eandem ſententiam Herod. li. 4. & 5. multa ex utroq; Solinus, nouiſsime uero Rhodiginus Cœlius lib. 10. ca. 22. o Ad mortẽ.] Quales Druidę in Gallia olim, de quibus 3. lib. p Getę.] Strab. lib. 7. ſcribit, Gręcis eos Getas dictos, qui utrunq; Iſtri latus incolunt: ſicut & Myſi, qui utriq; Thraces crediti ſunt, à quibus Myſi illi Aſiatici originem habuere. Conſtat ſanè Getas Gothos dictos, & cum Alanis proxime in ueram illam Thraciam inclinaſſe: nam & Oſtrogothos Peucinis finitimos fuiſſe notiſsimum eſt. De illis in Caracella Spartianus. Adde, inquit, ſi placet, Geticus maximus, quod Getam occiderat fratrem, & Gothi Getę dicerentur: quos ille, dum ad orientem tranſit, tumultuarijs pręlijs deuicerat. Sed aptior eſt propoſitę rei hic Capitolini ex Maximino locus. Et in Thracię uico, inquit, ubi genitus fuerat, poſſeſsiones comparauit, ac ſemper cum Gothis commercia exercuit: amatus eſt autem unice à Getis, quaſi eorum ciuis. Alani quicunq; ad ripam uenerunt, amicum eum donis uiciſsim recurrentibus approbabant. Non me latet alibi quoq; Getas habitaſſe: at Pomp. de Ponticis intelligit. q Varia opinio.] Qui mortẽ uitę anteponẽdam, aut nihil ſaltem timendã eſſe ſibi perſuaſerunt. Ob id Getę, cęteris ſe Thracibus Dario dedentibus, fortiſsime reſtiterunt. Xamolxim ut numen uenerati ſunt,

Thracia Martis domicilium.

Hebrus.

Hemus.

Rhodope.

Getæ Xamolxim uenerati.

uenerati ſunt, adq́ eum hoc pacto nuncium miſerunt, tribus tria iacula arrecta ſuſtinentibus: aliq́ eum, quem miſſuri ſunt, manibus pedibusq́ deprehenſis, in ſublime eijciūt: quod ſi iaculis affixus moritur, Deum ſibi propicium eſſe prædicāt: ſi uiuat, ut uirum malum, Deoq́ indignum inſimulāt. Quis uero Xamolxis fuerit, atq́ unde ſibi illa ueneratio, Herodotus ſcribit in 4. & lectu digna li. 7. Strabo. a Melius eſſe.] Multi enim extiterunt, qui non naſci optimum cenſebant, ut li. 7. Plin. ſcribit. Ferunt Silenum à Mida rege captū, id ei muneris pro ſua miſsione dediſſe. Docui te regem, nō naſci lōge optimū eſſe: proximum aūt, q̃ primū mori. Lege Ciceronē in Tuſculana prima.

Non naſci optimum.

[a] melius eſſe quàm uiuere. [b] Itaq́ lugent apud quoſdā puerperia, natiq́ deflent: funera contrà [c] feſta ſunt, & ueluti ſacra cātu luſuq́ celebrant. [d] Ne fœminis quidē ſegnis eſt animus ſup mortuorū uirorū corpora interfici, ſimulq́ ſepeliri, [e] uotū eximiū habēt: & quia plures ſimul ſingulis nuptæ ſunt, cuius id ſit decus apud iudicaturos magno certamine affectāt, [f] morib. dat, eſtq́ maxime lætum, cū in hoc cōtendit, uincere. Mœrēt [g] aliæ uocibus, & cū acerbiſsimis plāctib. [h] efferūt. [i] Atq́b. cōſolari eas animus eſt, arma opesq́ ad rogos deferūt, paratiq́ (ut dictitāt) cū fato iacētis, ſi [k] det in manus, uel paciſ. i. uel decernere, ubi nec pugnæ, nec pecuniæ locus ſit, [l] manentq́ dominas [m] proci. [n] Nupturæ

b Itaq́ lugentur.] A Drauſis id fieri ſcribit Herodotus lib. 5. Ad editum puerū ſedentes plorant, & quaſcunq́ neceſſe ſit illi, qui uitam ingreſſus eſt, perpeti, humanas calamitates recēſent. Fato functū magna lætitia terræ demandāt, referentes à quot quantisq́ malis liberatus ſit. lege Solinū. c Feſta.] Hilaritatis & lucis plena. Atq́ utinam hic ſaltem mos Chriſtianis nobis receptus foret, quibus alius uitæ indubitata eſt patefacta ueritas. Nam quid illæ pompæ funebres ſibi uelint, haud ſanè uideo: id dubito lucri'ne magis an ſalutis gracia tot expenſis, quas nemo pauper Chriſtianus præſtare poſsit, indulgeatur? Præterea tot funalia, tot pullæ ueſtes, & ille mœror omnibus triſtitiæ illecebris ex conſanguineis, amicis, uicinis tortus quid prodeſt? Laudo humanitatem, laudo commiſerationem, at modeſte admiſſam, ne fato, hoc eſt Diuinæ uoluntati inuidere iuſtitiæ tenorem uideamur. Cyprianus martyr in ſermone, quem ad fratres de immortalitate habuit, ſcribit ſibi reuelatum eſſe, ut aſsidue & publice prædicaret, fratres noſtros de ſeculo liberatos non eſſe lugendos, cum non amittantur, ſed præmittantur. Nec accipiendas eſſe hic atras ueſtes, quando illi ibi indumenta alba iam ſumpſerint, ne iuſtæ irriſionis occaſionem Gentilibus demus, cum iuſtos in conſpectu Dei uicturos fide credimus, mortuos, ceu perditi ſint, & optimo priuati bono, lugeamus. Quod dum fit, fidem quidem noſtram ſermone & uoce depromimus, cordis autem & pectoris teſtimonio non probamus. Hæc ferè diuus Cyprianus, ex Paulo credo uaſe electionis deprompta. Capite enim quarto prioris ad Theſſalonicenſes, fratres monet, ne de his, qui dormiunt, doleant more gentilium, qui ſpe carent. Nilus autem martyr, Mortuum, inquit, ne luge: communis etenim eſt uia, & beatus, qui præceſsit. Iam pluribus, quàm ut breuiter indicari poſsit, mortuos non eſſe lugendos docet Homilia ſeptuageſima Diuus Chryſoſtomus. d Ne fœminis.] Lege Solinum. e Votum.] Deſiderium. f Moribus.] Ita ut, quæ pudicitia inſignis fuerit, marito commoriatur. g Aliæ.] Coniuges. nam uni plures ſunt. h Efferunt.] Proprium id in hoc ſenſu uerbum eſt. Plinius libro ſeptimo, Ritu naturæ hominem gigni mos eſt, pedibus efferri. i At quibus.] Qui inquit, ſuperſtites coniuges conſolari uult, armis opibus'que ad rogum collatis, copiam ſibi fieri undecunque deſyderat: ut uel pacto, datis opibus, uel duello ſumptis armis, fatum commutare liceat: in loco uidelicet ubi nec opes, nec arma planè locum habent. Id mœrentibus fœmellis in primis dolorem mitigat. k Detur in manus.] Si liberum ſit. l Manent.] Sperant, expectant, ut Seruius exponit apud Virgilium, Te quoque magna manent regnis penetralia noſtris. m Proci.] Quod recentes nuptias aut ſimulant, ut dolor abeat, aut reuera ambiendo apparant. Cur autem dolent? an quòd unà mori non licuit? an reuera quòd maritum in uita amarint? quod prioribus, quæ feſtum funus illis eſſe aſſerunt, non repugnat. De Getis enim eſt loquutus, & fœminis alioqui nimis uehementer amantibus, pro ſexus imbecillitate: dolere, ſi, quod amarunt, amiſerint, maximè genuinum eſt. Nam & uiros is affectus occupat. Antoninus enim Pius Imperator (ut in eius uita Capitolinus ſcribit) cum Marcum philoſophū ſucceſſorē poſtea ſuum aulici à dolore, quem recēti obitu educatoris ſui cōceperat, auocarēt, palàm dixit: Permittite illi ut homo ſit: neq́ enim uel philoſophia, uel imperium tollit affectus. n Nupturæ.] Si forma inſignes ſunt, uendūtur: ſi deformes, locātur, dote ſcilicet illi, q ad ducendā eam rogatur, expēſa. idē Herod.

Drauſi.

In funebrem luxum, & luctum.

Diuus Cyprianus.

Pulchrum Antonini dictum.

q 3 & So-

uirgines nõ à parentibus uiris tradunt͂,sed publi ce aut locant͂ ducẽdæ,aut [a] ueneũt. Vtrum fiat ex ſpecie & morib. cauſa eſt. Probę formoſęq́ in pre cio ſunt: cęteras qui habeãt, mercede quęruntur. Vini uſus quibuſdã ignotus eſt: epulantib. tamẽ ubi ſuper ignes. q̊s circunſident, quædam [b] ſemi na ingeſta ſunt, ſimilis ebrietati hilaritas ex nido re cõtingit. In litorib. Iſtro ꝓxima eſt [c] Iſtropolis, deinde à Mileſijs deducta [d] Galatis & Tritonice, & portus Caria, & Tiriſtris ꝓmontoriũ, q̊d prę teruectos alter Põti angulus accipit aduerꝰ Pha ſiaco, & niſi amplior foret, ſimilis fuit. Hic Bizo ne motu terrę intercidit. Eſt portꝰ [e] Crunos, urbes Dionyſiopolis, Odeſſos, Meſsẽbria, Anchialos, & intimo in ſinu, atq; ubi Põtꝰ alterum ſui flexũ angulo finit, magna [f] Apollonia. [g] Recta dehinc ora, niſi q̊d media fermè in ꝓmontoriũ, q̊d Thin niã uocãt, exit, & incuruis cõtra ſe litorib. obten dit: urbẽ ſuſtinet Halmydeſſon & Phileas & Phi nopolim. Hactenus Põtus, deinde eſt Boſphorꝰ & Propõtis. In Boſphoro [h] Byzantiũ, in Propõ tide [i] Selymbria, Perinthꝰ, Bathynis, amnesq́, q

& Solinus ſcribunt. a Veneunt.] Venduntur. b Semina ingeſta.] Quę nam illa ſint, quę ritur. Plutarchus in quęſtionibus author eſt, hederę ſuffitum in uenerẽ trahere, & ebrietatem abſq; uino inducere, furorẽq; efficere animi. Dioſcorid. quoq; li. de medica materia. 2. Hederę nigrę ſuccum, & corymbos potos mentẽ cõturbare ſolere tradit. Hãc & ſeminibus uim ineſſe quis neget? At in aperto eſt, pharmaca eſſe, quę ſtuporẽ, quę ueſaniã, quę ſomnum altiſsimũ, & ſi citra modũ applicentur, mortẽ ex frigore afferant. Pari ratione ſunt, quæ pota uoratáue aut olfacta, ſpiritus iuuare, ipſumq́; exhilarare animum queũt. Poſtremo fumos è ſeminibus ſuſcitari igne poſſe, quib. caput uini modo tentetur, q̊ modo de ſalice tradit Plinius: eoq; pacto hilaritatem etiã è re noxia ſuſcitari, cum omnis ebrietas naturæ uim inferat. Tradit Hero. inſigne eſſe, ſi notis apud eos fœminę in frõte punctę ſint: contrariũ autem ignobile: item ocioſum eſſe pro honeſtiſsimo haberi, agricolã pro contemptiſsimo: pulcherrimum uerò eſſe omnium, è rapto uiuere. Mirũ aũt & illud *Thraces musicæ studiosi.* eſt, Thracas filios ſuos erudire muſica ſolitos ad annos uſq; 10. ut animi aſſueti duro cœlo, & frigoribus rigidi, aliquantulũ per eam leniretur, cultioresq́; mores fierent. Polybius eſt author. c Iſtropolis.] Stra. lib. 7 Iſtron nominat, & Hero. li. 2. iuxta Iſtriõ Mileſiorum coloniam in Euxinum labi Danubium ſcribit. Appia. certe in Illyrico Iſtrõ. d Galatis.] Hiſtro poẽta nobilis, qui de Tragœdia inſignẽ librum edidit, Hermol. Citra Tritonicen Tomos eſt oppidum Naſonis exilio notum, quod ipſum & à Mileſijs deductum Ouid. innuit li. triſtiũ. 1. A' quib. adueniat Miletica ſoſpes ad urbem, Offenſi quo *Tomos.* me contulit ira Dei. Cur autem Tomos dictum ſit, eodem lib. his uerſibus exponit. Inde Tomos locus eſt dictus, quia fertur in illo Mẽbra ſoror fratris conſecuiſſe ſui. Nam τομὴν Græci inciſionem dicunt. Abſyrtus autem ille fuit Medeæ crudelitate ſectus, ut idem. 1. triſt. ſcribit. *Tortellii incuria.* Miror autem Tortellium Grammaticum alioqui minime proletariũ dicere potuiſſe ad Phaſidis oſtiũ Tomon ſitũ, cum ipſe Ouid. ſerie locorũ per Thraciũ litus diligentiſsime ſeruata, *Cruni.* trans Meſſembriã, & Odeſſon locet. De Tiriſtri Ptol. de Bizone etiã li. 2. Plin. e Crunos.] Plin. li. ca. ii. 4. Dionyſiopolis, inquit, ante Crunos. Portus aũt à ſalientibus aquis nomẽ habet, qui græce Cruni appellantur, Hermol. Loca reliqua notiſsima ſunt ex Ouid. triſt. & Illyrico Appiani: ut omittã cęteros. f Apollonia.] Hęc, ex qua Lucullus Coloſſum extulit A- *Apollonia.* pollinis, Calamidis opus, & in Capitolio Romę ſtatuit, ut Strab. lib. 7. & alicubi Appianus, Plin. & Solin. authores ſunt, etiam ſi alicubi ex inſula Apolloniatarum allatum innuit Plin. quod imitatus Solin. oppidi continentis nõ meminit. De Meſſembria non prætererim Menembriam aliquando dictã à Mena cõditore. nã Bria Thracum lingua ciuitas dicitur, Strab. li. 7. g Recta.] Nõ dixit ęqua. nam aliquot ſinibus curuatus, ſed quòd recto continentis tractu in Boſphorũ tenditur. Vide Ptol. cui cum Pomp. in ſequentiũ locorum ſerie cum primis conuenit. Notandũ uero à Meſſembria eius Thraciæ initiũ eſſe, quę proprie Thracia di- *Byzantium.* citur. h Byzantiũ.] A' Pauſania Spartano cõdita, ut Iuſti. li. 4. Euſtathius à Byze Megarenſiũ claſsis pręfecto: liberę olim cõditionis, & Ligos ante dicta Pli. hodie a Cõſtantino magno Cõſtantinopolis, & antea quoque noua. Rom. mox temporibus Seueri, & filij ſui Antonij, Antonia uocita. Expugnata à Maumethe Turca Anno ſalutis noſtræ. 1453. magna Chriſtianę pietatis iactura: proximis uero annis ingenti terræmotu concuſſa multis in locis corruit. Meminit ſitus, originis, & potentiæ ueteris Cornelius Tacitus libro. 12. i Selymbria.]

Pet. B.

Per.B. Clarissimę in hoc litore, Ptolemæo, cæteris: quanquã Bithynum fluuiũ Ptolemęus facit, iuxta quem eiusdẽ nominis (ut frequenter) oppidũ esse potuit. Perinthus clara Amphitheatro solidi marmoris, quod inter orbis miracula spectatum est. Ammianus lib. 22. Herculem aiceam conditam comitis sui memoriæ dedicasse. De Perintho Diod. lib. 1. in amnibus quoq; nõ cõuenit. nam eosdẽ diuersis nominibus appellari Põponio & Ptolemæo, nõ obscurum est. In huius oræ recessu arx est Byzia regum Thracię, hirundinibus ob Terei nefandum crimẽ inuisa: nõ quòd illic facinus patratũ sit, in Daulide enim oppido Phocidis cõtigit, sed quòd ea Terei patria fuerit, testibus Thucydid. & Pausania.

Byzia.

interfluũt, Erginus & Atyras, Tũ [a] Rheso regnata quondã pars Thracię, & [b] Bysanthe Samiorũ, & ingens aliquando Cypsella. Post locus, quem Grai [c] μακρὸν τεῖχος appellant, & in radice magnæ peninsulę sedes [d] Lysimachia, [e] Terra, quę sequit, nusquã lata, atq; [f] hic arctissima inter Hellespontũ Ægeumq; ꝑcurrit: angustias Isthmon, frontẽ eius [g] Mastusiã totã [h] Chersonesum appellãt. Ob multa memorabilis est. In ea flumẽ [i] Ægos naufragio classis Atticę insigne. Est & Abydo obiacẽs Sestos, Leãdri amore ꝑnobilis. [k] Est & regio, in q̃ Persarũ exercit9 diuisas spacio, pelagoq; terras ausus põtib. iũgere (mirũ atq; ingẽs facin9) ex Asia in Gręciã pedes, & nõ nauigata maria trãsgress9

a Rheso.] Qui Troianis contra Argiuos auxiliatus est, equis optimis & celerrimis usus. cum ab Vlysse & Diomede occisũ Homerus scribit. li. Iliad. 10. commeminit Virg. Aeneid. primo. b Bysanthe.] Ptol. Bisaltam nominat. At alios Bisaltos esse cõstat, trãs Strimonem liberæ cõditionis in Macedonia, Plinio: apud quos lepores sunt duplici iecinore insignes. Gel. ca. 15. libri. 16. Cypsellã, Stra. li. 7. Cypselũ, Plin. Cypsellam nominat. c μακρὸν τεῖχος.] Hoc est lõgum murum. Pli. li. 4. oppidum facit, dictum quod à Propontide ad sinum Meleũ inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit Cherronesum. hunc à Milciade extructum Herod. testis est. Pari studio principes Romani multis retro seculis cultiorem Britanniæ partem contra Barbarorum, qui interiora habitarẽt, eruptiones muro producto cinxere, ut Hadrianus. 80. millia passuum longum murũ fecit, authore Spartiano: qui idem de Seuero, Britanniam, inquit, quod maximum Imperij eius decus est, muro per trãsuersam insulam ducto utrinq; ad finẽ oceani muniuit. Qua de re Britannici indeptus est nomẽ. d Lysimachia.] A Lysimacho Macedone cõditore dicta: qui, ut Iustin. lib. 15. author est, uirtute & amore literarum illustris fuit. Nam Callisthenem philosophum, quem Alexander mutilatum cum cane in caueam cõcluserat, de uirtute sæpe disputantem libentissime audiuit, adeoq; dilexit, ut hominis misertus, uenenum in remedium calamitatis dederit. Id Alexander cum rescisset, leoni obijci Lysimachum iussit. Cumq; ad aspectum eius leo impetum fecisset, manũ manipulo inuolutã Lysimachus in os leonis immisit, arreptaq; lingua feram exanimauit. Quod cum nunciatum regi esset, admiratio cessit in satisfactionem: nam chariorem eum deinceps ob constantiam tantæ uirtutis habuit. e Terra.] Disce situm ex Ptolemæo. f Hic.] Iuxta Lysimachiam, ubi à continente, angusto porrigitur Isthmo in Hellespontum. g Mastusiam.] Promontorium, Solino. Plin. li. 4. Dein, inquit, promontorium Chersonesi Mastusia, aduersum Sigeo: in cuius frõte obliqua Cynossema, ita appellatur Hecubę tumulus, Statio Achæorum turris, & delubrum Protesilai, & in extrema Cherronesi fronte, quę uocatur Aeolium, oppidũ Eleus. In eandem sententiã & Strabo. Nec ignoro eius nominis promon. & opp. in Troade fuisse. h Chersonesus.] Gręcis χέρσος terra, νῆσος autem insula dicitur. Chersonesus igitur peninsula est. Scribitur hæc dictio nonnunquã litera geminata. Quatuor insignes passim Chersonesi memorantur, Taurica scilicet, in Euxino & Mæotide, Thracia hæc, de qua in præsentia fit mentio, Aurea tertia supra Gangem in ortum, iuxta sinum, qui Magnus dicitur Ptol. & Cymbrica septentrionalis, quę Daciam habet, quam Daniam Saxo Grammaticus uocat, Germani hodie Denmarck. Peloponnesus uero maior celebriorq; est, quàm ut Chersonesi nomẽ admittat: quanquam & ipsam nominis etymo fretus Chersonesum Strab. nominat. & minoris Asię in nostrum mare procursus Cherronesus dictus authoribus nõ proletarijs. i Aegos.] Marcell. 22. Chersonesum, inquit, pulsat Aegos Potamos, in quo loco lapides casuros ex cœlo prædixit Anaxagoras. Quod ipsum & Plin. cap. 60. libro 2. adnotauit. Illic autem classem Atticam fregit Lisander Lacedæmonius, Athenis postea semidirutis, & triginta Tyrannis impositis, ut Plutar. in eius uita est author. Meminit & Iustin. lib. 5. k Est & regio.] Xerxes in Græciam iturus, angustiam Hellesponti, iunctis nauibus ita oppleuit, ut maria ante nauigata pedibus peruia essent, inaudito facinore, quod tamen Persarum potentia fuerit ausa: meminere libro 2. Iustin, Cicero libro de finibus. 2. & alicubi

Lysimachia.

Mastusia.

Quatuor insignes Cherronesi.

Xerxes.

Iuuenalis,

Lucretius. Iuuenalis, Lucanus, Solinus, Plutarchus, Martianus Capel. li. 6. Cęteri nō succurrũt: nisi quis illa Lucretij de Xerxe carmina ex li. eius. 3. mauult: Ille quoq; ipse uiam qui quondã per mare magnum Strauit, iterq; dedit legionib. ire per altũ. Ac pedib. salsas docuit superare lacunas, Et cõtempsit equis insultans murmura Ponti; &c. a Protesilai.] Meminit Thucydides. 1. li. Thessalus ille fuit ex Phylace, & Laodomię Acasti filiæ coniunx. Ouid. b Cœlos.] Meminit Plin. Thucydides. 8. li pugnã naualẽ iuxta Abydum Atheniensibus cum Syracusanis & Lacedæmonijs fuisse scribit, Thrasyllo uidelicet & Thrasybulo ducib9, insigni parta uictoria. De hac Melã intelligere crediderim. Sũt qui ad Alcibiadem referre malint; quẽ Lacedæmonios uicisse, octoginta nauibus amissis, & propè omnibus eorũ ducibus cęsis, Plutarch. & Iustinus scribunt. Ad hũc quoq; portũ Milciadis & Historici Thucydidis mõstrari tumulos Ammianus ait.

Cynossema. c κυνὸς σῆμα.] Thucyd. 8. li. Sinistrũ, inquit, cornu iã ꝓmontoriũ excesserat, quod uocãt canis sepulchrũ: ita Valla interpretatus est. Græcis σῆμα sepulchrũ significat. Meminit Ouid. li. trãsfor. 13. Locus extat, & ex re nomen habet. d Humili.] Quid enim abiectius sit tumulo canis, cui nõ nisi sordidissimis in locis liceat contabescere? e Macidos.] Haud dubie illa, quam Madi Ptolemæus nominat, degenere fortasse uocabulo.

Eleus. f Eleus.] Eleus Eleuntis dicitur, ut Mius, Trapez9, &c. Thucyd. li. 8. Peloponenses subeuntes Chersonesum nauigarunt in Eleuntem. Meminit eius li. 7. Herodotus: ab ea Eleuntij dicti. Thucyd. eodẽ li. Nam cęteras Eleuntij concremarant. De Aegeo suprà diximus. g Hinc.] Ab Eleunte.

Sunium. h Suniũ.] Quod in extima est acie Helladis, supra Athenas & Marathonem. Vide tab. 10. Europę apud Ptol. i Alterũ Chersonesi latus.] Occiduum. k Iugo.] Litoris iugi forma decliui cursu expansi: quo fit ut uallis faciem sinus, si litus respicis, habeat. l. Melas.] Plinius & Strabo lib. 7. Melanen, Ptol. Melanum nominat. Liuius libro belli Macedonici. 3. Profectus est, inquit, à Lysimachia die ad amnem Melana, quem uocant.

Alopeconesus. m Alopeconesum.] Plin. non continentis oppidum, sed insulam facit. cap. 12. lib. 4. Alopeconesus, inquit, haud procul à Cœlo Cherronẽsi portu, &c. Ad quod & nominis accedit etymus: nam ἀλώπηξ Græcis uulpes, νῆσος (ut ante diximus) insula. Sed nil repugnat insulam & continentis oppidũ fuisse, ut de Arado supra retulimus. Stephanus oppidum è uulpium catulis ibi repertis nomen obtinuisse scribit. n Cardiam.] In eo Isthmo duę insignes urbes sunt, Cardia Aegei litoris, & Propontiaci Pactias, de quibus diligentissime, ut solet, apud Plin. Hermolaus: meminit urbium quoq; lib. 6. Herod. o Aenos.] Plin. oppidũ Aenos liberũ cum Polydori tumulo. De ipso Aeneas apud Virg. li. 3. feror huc & littore curuo Mœnia prima loco. Lege ibidem Seruium. Strab. ab Aeno fluuio, qui eam abluit, dici mauult, aut certe ab Aeno Gynei fratre. p Hebrus.] Martianus lib. 6. Hebrum, inquit, Odrysię niues complent, qui inter diuersos Barbaros fluens, etiam Ciconas perluit. Ad hos miræ naturæ flumen est. Ouidius libro. 15. Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Doriscos. q Doriscos.] Plinius: Tum locus Doriscos. 120. millium capax, ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Fuit igitur tabulato cuipiã adsimilis, quo cõferto, quantũ militum esset, dinosci potuit: alia enim ratio tantam multitudinem numerandi non suppetebat. Id quod pluribus lib. 7. Herodotus prosequitur. r Seriũ.] Plinius montẽ, non promontorium nominat; quanquam illa nõ admodum inter se pugnant. De Orpheo ut cecinerit, ut arbores, saxa, feras, flumina illexerit sono, nemo nescit: meminit Herod. lib. 7. Ouidius. lib. 11. transfor. Horatius Ode. 12. primi

Carmi;

est. Sunt [a] Protesilai ossa cõsecrata delubro. Est & portus [b] Cœlos, Atheniẽsibus, & Lacedęmonijs nauali acie decernẽtib9, Laconicę classis signat9 excidio. Est [c] κυνὸς σῆμα tumulus Hecubę, siue ex figura canis, in quã cõuersa tradit, siue ex fortuna, in quam deciderat, [d] humili nomine accepto. est [e] Macidos, est [f] Eleus, quę finit Hellespõtũ. Aegeũ statim pelagus uaste lõgũ litus impellit, summotasq; terras [g] hinc ad ꝓmontoriũ. q̃d [h] Suniũ uocatur, magno ambitu mõlliq; circũagit. Eius tractũ legentibus prętuectisq; Mastusiã, tũ sinus intrandus est, q [i] alterũ Chersonesi latus abluẽs, [k] iugo faciæ uallis includit, & ex fluuio, quẽ accipit, [l] Melas dict9: duas urbes amplectit [m] Alopeconesum, & in altero Isthmi litore sitã [n] Cardiã. Eximia est [o] Ænos ab Ænea ꝓfugo cõdita. Circa [p] Hebrũ Cicones, trans eundem [q] Doriscos, ubi Xerxem copias suas, quia numero non poterat, spacio mensum ferunt. Deinde ꝓmontoriũ [r] Seriũ, ex q̃ canentẽ Orphea sequuta narrãt nemora Zone. Tũ Scœnos fluuius, & ripis eius adiacens Maronia

Carmi. Zone ex Pli. Stra. Hero. notiſsimũ eſt. a Regio ulterior.] Capella li. 6. Mox regio Maronęa, & Tynda oppidum, in quo equi Diomedis ſtabulati: etiã ſi corrupti codices Tyrida habent. Fabulę meminere: Seneca in Hercule furente. Hercules apud Ouid. Quid cum Thracis equos humano ſanguine pingues, Plenaꝗ corporibus laceris præſępia uidi? Lege Diod. lib. 5 Maro: In Diomedis uictoria nona quadrigis. Originem fabulæ fecit loci ingeniũ. Nam iuxta Abdera & limitẽ, qui Diomedis uocatur, equi paſti in rabiẽ uertuntur, ut li. ca. li. 15. Pli. ſcribit. b Turris.] Solin. ſic: Sed ceſsit æuo, ſolũꝗ turris ueſtigium adhuc durat. c Abdera.] Abdera abderorũ pluratiuo frequẽtius, à quibus nõ longe Pãgeus abeſt mõtis Thraciæ celebris Pli. Martian. li. 6. Circa eũ, inquit, Abdera, cui conſtructę Diomedis ſoror ſuũ nomen adſcripſit, quod oppidum Democriti Phyſici ortu potius decoratur. Democritus, ut li. 9. Laërtius ſcribit, uir continẽtiſsimus, in fratres patrimoniũ partitus eſt, uiatico unico, q ad philoſophãdum pergeret, ſeruato: Fortunæ mortaliũ irriſor. Iuue. Satyr. 10. Ridebat curas, nec non & gaudia uulgi. Vixit annis nouem ſupra centũ, cũ ſeſe excę calleret, ut eo liberius ſuo acumine animus fungi frui que poſſet. Nõ prætererim hoc loco, Abderitas ſtoliditatis & inſaniæ inſimulari apud ſcriptores, ut li. de nat. Deorum. 2. ad inſaniam inclinatos Abderitas eſſe Cic. ſcripſit. Quin & ipſe Democritus, cũ inſani à ſuis iudicatus eſſet, Hippocrates medicus in curam adhibitus, non ſolum non inſanũ, ſed ſapientiſsimum eſſe deprehendit: quod eius etiamnum epiſtola teſtatur extans. Martial. Abderitanam plebem eo ferè modo dixit, quo Aurem Batauam, lib. 10. cum inquit: Abderitanæ pectora plebis habes. Locus enim humilis & aſper fuit, pręterea in craſſo aëre ac planè Thracio ſitus: unde & prouerbio locus datus, Abdera pulchra Teiorum colonia: quo utimur, quoties tenuis fortunæ libertatem, magnis conditionibus ſeruitute & moleſtia preſsis, pluris nos facturos ſignificamus. De craſſo Abderorum aëre Iuuen. Satyr. 10. de Democrito: cuius prudentia monſtrat Summos poſſe uiros & magna exempla daturos, Veruecum in patria, craſſoꝗ ſub aëre naſci.

Abdera. *Democritus.* *Abderitæ ſtupidi.* *Adagium.*

ᵃRegio ulterior Diomedẽ tulit immanib. eqs mãdẽdos ſolitũ obiectare aduenas, & iiſdẽ ab Herculeobiectũ. ᵇTurris, quã Diomedis uocãt, ſignũ fabulę remanet: & urbs, quã ſoror ei9 ſuo nomine nominauit ᶜAbdera: ſed ea magis id memorãdũ habet, q̃d Democritũ Phyſicũ tulit, q̃ ꝙ ita cõdita eſt. Vltra ᵈNeſtos fluit, interꝗ eũ & Strymona urbes ſunt, ᵉPhilippi, Apollonia, Amphipolis. Inter Strymona & Athõ turris ᶠCalarnęa, & portus Caprullõ, urbs Achãtos & Oeſyma. Inter Athõ & Pallenẽ Cleone & Olynthos. ᵍStrymõ (ſicut dixim9) amnis eſt, lõgeꝗ ortus, & tenuis, alienis ſubinde aqs fit amplior, & ubi nõ lõge à mari lacũ fecit, maiore, q̃ uenerat, alueo erũpit. ʰAthos mons eſt adeo elatus, ut credat altius, q̃ ⁱunde imbres cadũt, ſurgere. Capit opinio fidẽ, qa de aris, quas in uertice ſuſtinet, nõ abluitur cinis, ſed, quo relinquitur, aggere manet. Cæterum nõ promontorio, ut alij, uerũ totus eſt, totoꝗ lõge ᵏdorſo p...

d Neſtus.] Qui Pangeum ambit. Martiano & Ptol. Neſſus dictus eſt, eius ſupra meminimus. Iuxta palus eſt Byſtonia, & Byſtonij cognominati Thraces. e Philippi.] Plin. Philippos & Apolloniã cytra Strymonẽ Thraciã uerſus locat, quemadmodũ & Põp. & Ptol. moxꝗ aliam Apolloniam in Macedonia nominat. At Amphipolin in Macedonię ora trans Strymonẽ, nec Oeſymã eo in loco, quo Põp. ſed iuxta Neapolin & Philippos, ſicut Ptolemęus. Niſi aliud quoꝗ eius nominis oppidũ in Macedonia fuerit. Notandũ uerò obiter in terrenis Macedoniæ & Thraciæ non conuenire Strab. & Plin. Strymone hic Thraciam terminat, Ptol. Neſsi oſtijs, Pomponius initio ſinus Mecybernęi. f Calarnęa.] A Calarna oppido Macedoniæ, ut coniecturatur Hermol. De Achanto, iuxta quam Caprullon Pomponius ſtatuit, Ptole. prope Athon. De Olyntho & Cleone Plin. g Strymon.] Plinius Strymõ, inquit, ortus in Hęmo: memorandum in ſeptem lacus fundi, priuſquã dirigat curſum. Ab hoc Strymonius Gradiuus, & Grues Strymonię. Quippe ob Lacuſiria, magna illic ęſtiuo ſole harum eſt frequentia, Brumæ tempore in meridiana uolantiũ. Lucanus libro tertio, Deſeritur Strymon tepido committere Nilo Byſtonias cõſuetus aues, &c. Nõ prætererim ad Strymonem oppidum olim fuiſſe Thaſiorum Dathon, adeo omnium rerum copia cõmendatum, ut inde adagium tractum fuerit, Δάθος ἀγαθῶν, id eſt, Dathos bonorum, quo in rerum affluentia ſignificanda utimur. h Athos.] Quod de Atho Pomponius ſcribit, Theſſalico quoꝗ Olympo tribuit Solinus. i Vnde imbres.] Quod ſi ita eſt, ſupra mediam aëris regionẽ erigitur. k Toto dorſo.] Vide Ptolemæi tabulam decimam Europæ, & quemadmodum

Grues Strymoniæ. *Adagium.* *Athos mons.*

r totus in

totus in mare promineat, cernes. Plin. scribit. cap. 10. li. 4. procurrere eum in mare. 75. mil. pas-
suum, latitudinem autem à Xerxe abscissam mille quingentorum passuum fuisse, ambitum
radicis habere. 150. mil. pas. Hero. 7. li. circumfossum eum à Xerxe magis ostentationis gratia
quàm necessitatis fuisse ait: quo maior Grecis timor suscitaretur. Fossa adeo lata fuit, ut dua-
bus triremibus unà illac esset iter. De Atho Maro passim. Ex eius uertice cum occiduus sol
est in Lemnon usque longe distantē insulam umbra proijcitur. Hinc illud est Statij lib. Theb.

cedit in pelagus, qua cōtinēti adhęret, à Xerxe in
Graios tendente perfossus, trāsnauigatusque, & fa-
ctus freto nauigabili peruius. Ima eius tenēt parue
Pelasgorum colonię. In summo fuit oppidū [a] A-
croathon, in quo (ut ferunt) dimidio [b] longior quàm
in alijs terris ætas habitantium erat. [c] Pallene soli
tam patentis, ut quinque urbium sedes sit atque a-
ger: tota in altū abit, angusta satis unde incipit.
Ibi est [d] Potidea. At ubi laxius patet, Mēde Scio-
neque referēdæ: illa ab Hæretrijs, hęc ab Achiuis,
capto Ilio, remeantibus posita.

MACEDONIA.

TVm Macedonum populi, [e] quot ur-
bes habitant? quarum [g] Pellam maxi-
me illustrē alumni efficiunt, [h] Philip-
pus Græcię domitor, Alexander etiā

5. Ingēti tellurem proximus
umbra Vestit Athō, nemo-
rūque obscurat imagine Pon-
Apollonius de Atho. tum. Sūt & Apollonij ex li.
Argonauticôn. 1. carmina de
Atho, quæ in hunc modum
latina fecit ERASMVS
Roterod. Solis ad exortū ua
da salsa secātib. alto Vertice
sese ostendit Athos mons
Thracius, is qui Dissitus à sa
cra tāto discrimine Lemno,
Quantū alata die ualeat trās
mittere nauis, Quin longin-
quam etiā pertingit adusque
Myrinen. a Acroathon.] A
uertice, qui Gręcis ἄκρον di-
citur, nomē datum est, quod
in ędito fuerit situm. b Lō
gior quàm in alijs.] Ideo & Macro
bij id est longæui nominati,
sicut illi Mœreni, de quibus
3. lib. referemus. Plin. Apol-
loniæ, quæ iuxta est, incolas
Macrobios dictos esse scri-
bit. Id, loci pręstat ingenium
ob defecatum aërem, & Aquilonis salubres flatus alte assurgentis. Colonię autem, quarum
Pomp. non meminit, sunt Vranopolis, Thyssus, & præter alias ipsa Cleone. c Pallene.]
Prothei patria. Ciuitas, Prothei patria, ut Maro Geor. 4. Hic nunc Aemathiæ portus patriamque reuisit Pal-
lenem, &c. Fuit & eiusdem nominis tractus uicinus, de quo Mela. d Potidea.] Prius Hi-
palestia, Plinij uerò tēporibus Cassandra dicta. De Mende & Scione Stephanus de urbibus
in eandem sententiam retulit. Eretrios autem illos ex Eubœa fuisse multa indicant, quanquā
& in Thessalis Eretria fuit illi cognominis, Straboni.

MACEDONIA.

MAcedonia militiæ robore, & regum antiquorum claritate, uetustęque fama gentis,
& magnitudine imperij, quo multam quondam Europæ maiorem partem Asię
obtinuerat armis, clarissima fuit, multis ante nominibus dicta: nam & Hęmonia
& Aemathia uocata est, Macedonia autem à Macedone Deucalionis nepote, ut
Solin. scribit. Eam à septentrione, à Dalmatia Mœsiaque montana seiungunt, ab
occasu Adriatico siue Ionio, ab ortu Aegeo abluitur: meridianam oram Epiroticæ gentes,
& ipsa Græcia excipiunt. Nam Thessaliam Macedoniæ iungunt Ptol. & Pomp. Plin. seor-
sum eius cōmeminit cap. 5. lib. 4. Nihil autem refert, seiungat'ne quis Thessaliam, an Mace-
doniæ faciat partem, dummodo constet, quas terras intelligamus. f Quot urbes.] Pluri-
Macedoniæ fortune uarietas. mas certe. Libet uero huc adscribere Plinij de Macedonia uerba, ex libro eius 4. quæ fe-
rè in hunc modum habent. Hæc est Macedonia terrarum imperio potita quondam: Hæc
Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurum, Cau-
casum transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente possesso: hæc etiam
Indiæ uictrix per uestigia Liberi patris atque Herculis uagata. Hæc eadem est Macedonia,
cuius uno die Paulus Aemilius imperator noster. 72. urbes direptas uendidit. Hactenus
Pella. Plinius. Non indigna lectu libro septimo de Macedon. scripsit Iustin. g Pellam.] Ab hac
uterque Pellæus dictus est. Iuuen. de Alexandro Satyr. 10. Vnus Pellæo iuueni non sufficit or-
bis. De Philippo Luca. libro decimo. Illic Pellæi proles uesana Philippi. Remotior quidem
à litore, uerum in Thermaicum imminens sinum. Vide tabulam Europæ decimam apud
Ptolemæum. Fuit & Syriæ Pella ab hac Macedonica alia: iuxta quam memorabile quon-
dam Hippotrophium, id est alendorum equorum locus fuit Strab. lib. 16. h Philippus.]
Huius

Asiæ. In litore flexus Mecybernæus inter ꝓmõtoria diuidit Canastreũ & portũ, q Copos dicit: urbes Toronẽ & Physcellã, atq; unde nomẽ est ipsi, Mecybernã incingit. Canastreo ꝓmõtorio Scione proxima est. [a] Mecybernæus aũt in medio, qua terra dat gremiũ, [b] modice in litora ingredit. Cæterũ longis in altũ immissis lateribus ingẽs inter maria sinus est. In eũ [c] Axius per Macedonas, etiã per Thessalos [d] Peneus excurrit. Ante Axium [e] Thessalonice est. Inter utrunq; [f] Cassandria, Cydna, Azoros, Derris: à Peneo Sepias, Cordynia, Meliboea, Castanea, pares ad famã, nisi q̊d [g] Philoctetes alumnus Meliboeã illuminat. [h] Terræ interiores claris locorũ nominibus insignes penè nihil ignobile ferũt. Hinc nõ longe est [i] Olympus,

Huius & filij ductu, uiribus & imperio Macedonia promouit, magna quidem gloria, uerum misera multorũ clade: nam qui suis terris contenti non sunt principes, dum aliena inuadunt, & seruitute premũt, belli quidẽ sibi & uirtute eximij, at deo, ac subditis, quos natura liberos esse uoluit, inuisi odiosiq; fiunt. Sene. lib. nat. q. 3. non tam eleganter quàm uere de Philippo & Alexandro sic refert, Quanto potius deorum opera celebrare, quàm Philippi & Alexandri latrocinia, qui exitio gentium clari, non minores fuere pestes mortalium, quàm inundatio, qua planũ omne perfusum est, quàm conflagratio, qua magna pars animantiũ exaruit. a Mecybernæus.] Omnium eius litorum maximus, & late in terras sese recipiens. Plin. & Ptol. Thermaicũ nominant à Therme oppido, cuius inter alia eius litoris oppida Herod. meminit lib. 7. & Strab. li. 7. De Canastreo Plin. De Copo non succurrit, ubi legerim: Torones, Physcellę & Mecybernęi Plin. meminit. Illud obiter annotandum duxi, Claudio Ptol. lib. 3: Toronicum sinũ alium à Mecybernæo statui, & in eo Toronem iuxta ꝓmontoriũ, quod ipse Derrin uocat. Quem totum tamen tractũ Pomp. Thermęo siue Thermaico sinu claudit. A Ptol. Tacitus est, qui libro quinto, ubi de Sabino sic ait: Igitur quo uera seu falsa anteiret Toronæum Thermæum'que sinum pręfestinans, mox Euboeam Aegei maris insulam, & Piræum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus angustiasq; Isthmi euadit, mariq; alio Nicopolin, Romanam coloniam ingressus, &c. b Modice in litora.] Confer ad picturam, & ita esse deprehendes. c Axius.] Amnis limpidissimus, & specie omnibus comparabilis: meminit eius Herod. 7. lib. & lib. 2. Iliados Homerus. Plin. lib. 31. ex ueterum authoritate tradit Axium pecudem suis potam aquis nigrã efficere, diuersa ab Haliacmo uicino amne natura: hic enim uelleris nitorem potæ ex se pecudi asseruat. d Peneus.] Iuxta Gomphos ex Epiroticis iugis ortus Thessalica tempe perlabitur, amnis iam ab alta uetustate clarissimus, & poëtis græcis latinisq; celebratus, supraq; quàm credi possit; speciosus. calculo enim uiridis est, multo circa ripam gramine, canorus auium cõcentu. Lege Plin. 8. cap. libro quarto: Ferunt amnem in eum Orcon nomine descendere, quem admissum non recipiat, sed olei modo supernatantem breui spacio portatum abdicet, poenales aquas dirisq; genitas argenteis suis misceri recusans. Orcon Luca. Tytaresum nominat lib. 6. Solus in alterius nomen cum uenerit undæ, Defendit Tytaresus aquas lapsusq; superne Gurgite Penei pro siccis utitur aruis. Hunc fama est stygijs manare paludibus amnem, Et capitis memorem fluuij contagia uilis Nole pati, superumq; sibi seruare nitorem. e Thessalonice.] Halia ante dicta, liberæ olim conditionis, & inter urbes eius litoris clarissima, ut Strab. ait. Alumnum habuit ætate nostra Theodorum Gazam, uirum de græcis latinisq; literis maxime meritum: qui tamen (tantus est artium honos uidelicet) Romam deserere rerum inopia coactus est, alibi mox summa in miseria mortuus, cum sacerdos esset, authore in clarorum hominum nomenclatura Raphaële. f Cassandria.] Conuenit planè inter scriptores de his oppidis, sed situs in plerisque non nihil diuersus est. Id monuerim, Aloron aliam ab Azoro esse in Macedonia: cum hæc maritima sit, illa propè Axij fontes sita Ptolemæo. De Cordynia Ptolemæus: qui idem libro tertio Derrin promontorium cognomine oppido in hoc litore statuit. Hermolaus ex Stephano Eloros legit, non Azoros, coniectura ductus, cui non refragor. g Philoctetes.] Peantis filius, & quem Hercules cum hominem in Oeta exuturus esset, suis sagittis donauit, & ne corporis reliquias mõstraret, uetuit. ad quod sexto libro Lucanus allusit, cum inquit: Precioq; nephandę Lampados Herculeis fortis Meliboea pharetris. Meminit eius Ouid. 13. transformat. & Virgil. 3. Aeneid. ubi de Petiliã Seruius. h Terrę interiores.] Locorum celebritate motus Pomponius, à maritimis digressus, totam obiter Gręciã peruagatur, id quod hactenus nulli terrarum tribuit, cum ex professo litora sequeretur, Varronem indubie imitatus, cuius, ut Solinus innuit, de litoralibus uolumen extitit. Et Geographiam scripsisse Varronem Gellius testatur. 7. capite libri decimi. i Olympus.]

Senecæ de Philippo et Alexandro sententia.

Axius.

Peneus.

Orcus.

Tytaresus.

Thessalonice.

Theodorus Gaza.

Mela Varronem imitatus.

Quatuor & triginta montes in Thessalia esse, omnes uero Theatrali modo inflexos, cateruatis ante eos .75. urbibus scribit li. 4. Plinius. Strabo libro nono, totã terram illam aliquando stagnasse ex uetustatis fama retulit: montes enim coërcebant, & altiora campis loca litus habebat. Post terræmotu facto, montes abruptos & exitum undis relictum esse scribit, à quo

Thessalia olim lacustris. tempore Thessalica Tempe cœperint: duobus lacubus reliquis, quorum alter Nasonius, alter Bœbeis dicitur. Scribit in eandẽ sententiã digna lectu Herod. lib. 7. Lucanus libro sexto:

hic [a] Pelion, hic [b] Ossa, montes gigantũ fabula belloq; memorati, hic musarum parens domusq; [c] Pieria, hic nouissime [d] calcatũ Graio Herculi solũ, [e] saltꝰ Oetæus, hic sacro nemore nobilia [f] tẽpe, hic [g] Libethra carminũq; fontes obiacẽt. [h] Tũ iam

Lucanus. Hos inter mõtes, media qui ualle premuntur, Perpetuis quondã latuere paludib. agri, &c. Claudianus quoq; libro de raptu Proserpinæ. 2. Sic cũ Thessaliam scopulis inclusa teneret, Peneo stagnãte palus, & mersa negaret Arua coli: trifida Neptunus cuspide montes Impulit aduersos: tum forti saucius ictu Dissiluit gelido uertex Osseus Olympo, Carceribus laxãtur aquę, fractoq; meatu, Redduntur fluuijs mari, tellusq; colonis. Incolæ enim, ut Herodotus scribit, Neptuno tribuerunt: at pleriq; Herculi, ut Diodorus libro. 5. & Seneca in Hercule furente.

Olympus. De ipso Olympo præcellæ magnitudinis Solinus. *Gigantes.* De gigantibus, quod ad Physicam attinere uidebatur, in Lycia retulimus. Macrobius ad mores referens libro Somnij primo, blasphemos omnes, & duræ in Deos ceruicis homines eo nomine censet. Quod ad fabulosa attinet, multis Ouidius libro Fast. quinto. Lucanus libro quinto: Nec metuens imi Borean habitator Olympi, Lucentẽ totis ignorat noctibus Arcton. Claudian. in Stilconis encomio: Altus Olympi Vertex, qui spatio uentos hyemesq; relinquit, Perpetuum nulla temeratus nube serenum.

Pelius. a Pelion.] Clarus & Pelei nuptijs, & Chyronis fama, qui eum inhabitasse fertur. Ouidius Fasto. 5. Pelion Hæmoniæ mons est obuersus in Austros, Summa uirent pinu, cætera quercus habet. Phyllirides tenuit, saxo stant antra uetusto, Quæ iustum memorant incoluisse senem. Hic est Pelion, qui Argo nauis fabricandæ materiem præbuit, ut libro primo Flaccus testatur. Catullus in nuptijs Pelei: Peliaco quondam prognatæ uertice pinus dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas, Phasidos ad fluctus, &c. Adeo altus est, ut Dicearchus mathematicus regum cura montes permensus, omnium eum altissimum prodiderit. Hinc illud est Ouidij libro Fastorum primo: Summaq; Peliacus sidera tangit apex.

Ossa. b Ossa.] Pelio uicina, & gigantum pugna notissima. Lucanus libro sexto, Thessaliam, qua parte diem brumalibus horis Attollit Titan, rupes Ossea coërcet. Sunt iuxta æque clari, Pierius, Pindus, Othrys. Situm disce ex tabula decima Europę Ptolemæi.

Pieria. c Pieria.] Oppidum Macedoniæ ad sinum Thermæum, Ptolemæo. At Pomponius regionem Olympo uicinam intelligit, à Pieride sylua cognominatam: ad quam Thracibus, qui Pieres uocabantur, extinctis, Macedones habitarunt, ut Strabo libro nono, ubi de Helicone & Bœotiæ locis commeminit, affirmat, si modo, quod suspicor, non aliam intelligit. Festus Pompeius, Pierides, inquit, musæ propter amœnitatem ac solitudinem Pierij montis dictæ uidentur: quoniam ex secretis locis propter studia liberalia delectantur. Sunt uero qui à Pieri filiabus, quas cantu uicerunt, dictas uelint. *Nota.* Constat Thraces aliquando Thessaliam tenuisse, & Musis amœna loca, tum & fontes insignes dicasse. Quod qua ratione factum uideri debeat, in poëtica nostra utcunque reddidimus. Vetustissimos autem Thracum, qui musis curam studiumque dederunt, Strabo libro decimo Orpheum, Musæum, & Thamyrim fuisse ait.

d Calcatum Graio Herculi solum.] In eo enim monte exuta mortalitate Deus factus est, ut Ouidius multis libro nono prosequitur, & Seneca in Tragœdia, qui Hercules Oetæus inscribitur. Graio Herculi, ad differentiam dixit. nam multi fuere alij, de quibus libro de natura tertio M. Cicero.

Oeta. e Saltus Oetæus.] Ab Oeta monte, ad cuius radices Heraclea quondam ab Hercule condita, insignis fuit. Liuius libro sexto quartæ Decadis scribit extrema in orientem montanorum Græciæ iuga Oetæ nomine uocari. lege Strabonem libro nono. De Oeta Silius libro tertio. Inter quæ fulget sacraris ignibus Oete, ingentemq; animam rapiunt ad sydera flammæ.

Tempe. f Tempe.] Notissima. Seruius author est, loca amœnissima quæq; Tempe dici posse. Virgil. Georg. secũdo: Speluncæ uiuiq; lacus, aut Thessala Tempe. Lucretius libro secundo: Nec Citharas reboant, laqueata aurataq; Tẽpe. Inde alibi & Cygnea Tempe Ouidio dicuntur, & Helloria Tempe in Sicilia illustria fuerunt ab amne dicta. De Thessalicis Catullus in nuptijs Pelei, Confestim Peneos adit uiridantia Tempe, Tempe quę syluæ cingunt superimpendentes.

g Libethra.] A quo Libethrides: sunt & alibi per Græciam clari, & in Bœotia maxime, Plinio.

h Tum iam uaste.] Primo terræ situm, mox regiones insignes, postremo harum digna memoratu loca prosequitur. *Græciæ laus.* Hęc est Græcia, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ pluribus artibus, quæ etiam imperio & bellica laude floruit, Cic. Cui latini omniũ illustrium doctrinarũ inuentionem tribuerũt.

Quæ

Quæ omnia illa, quæ aut fortuna, aut ingenio comparari poſſunt, ſumma cum gloria conſequuta eſt. Hęc Aſiæ, Africæ, & Europæ ſuę maximas & potẽtiſsimas urbes impoſuit, genteſq; feras, ductis colonijs, moribus, & ſingulari uitę manſuetudine cultiores reddidit, ſerua hodie (tanta eſt rerum humanarum inconſtantia) & barbariſsimis Turcarum gentibus occupata. Non prætererim, quod M. Cicero pro L. Flacco ſcribit, Græcis ut literas ac multarum artium diſciplinam, ingeniorum etiam acumen, & dicendi copiam attributã à ueteribus, ita teſtimoniorum religionem, & fidem, quã nunquã iſta natio coluit, prorſus dempram fuiſſe: ut inde Adagio uideatur datus locus, Atticus teſtis, in uanũ & lubricę fidei teſtẽ. Adeo (mirum) magnas uirtutes magna plerũq; uitia dehoneſtãt.

uaſte & multũ prominens Græcia, & dũ [a] Myrtoum pelagus attingat, à ſeptentrione [b] in meridiem uecta: qua ſol oritur [c] Ægeis, qua occidit, Ionijs fluctibus obiacet: ac [d] proxime ſpacioſa & [e] Hellas nomine grãdi fronte procedit, mox mari utroque, et [f] Ionio magis latera eius intrante, donec [g] quinq; millia paſſuum pateat, media fermè propè [h] inciditur. Deinde rurſum [i] terris huc ſe & illuc, uerum [k] in Ioniũ mare magis expandentibus progreſsiſq; in altum, non tam lata, quàm cœperat, ingens tamen iterum, & quaſi peninſula extenditur, uocaturq; [l] Peloponneſus ob ſinus & promontoria, queîs ut [m] fibris litora eius inciſa ſunt: ſimul quod tenui tramite in latus effunditur, [n] platani folio ſimillima. In Macedonia prima eſt [o] Theſſalia, deinde Magneſia, Phthiotis. In Græcia [p] Doris,

a Myrtoũ.] A Myrtilo Oenomai auriga, quem Pelops, cum pactum poſceret cõcubitum, in mare pręcipitauit, de ſuo nomine Myrtoum dictũ, ut Seruí. Georg. 3. apud Virg. Vt Acron aſſerit, ab Oenomao mari merſus ob ſcelus fractorum axium. Id inter Aegeum & Creticum Atticæ partẽ, & Cycladas alluit. Strab. li. 3. *Mare Myrtoum.* b In meridiem.] Tranſuerſo inceſſu. c Aegeis.] Vide Ptole. tab. 10. Europæ, & ſcripturam adplica picturæ. omnia enim mire quadrant. d Proxime.] Ad confinia Theſſaliæ, quorum hactenus meminerat Mela. e Hellas.] *Hellas.* Ita Græciã nominatur, q̃ citra Iſthmum in continente eſt, ab Hellene Deucalionis & Pyrrhę filia, quę in Phthia ſedem habuit, Straboni libro 8. Hinc & Gręci Hellenes dicti: Gręci uerò à Gręco rege ibi nato authore Plin. cap. 7. lib. 4. Ptolemęus uniuerſam hanc Achaiam nominat. Per frontem autem nõ Peloponneſi, ſed Attidis excurſum intelligit, in quo Sunium eſt promont. à quo Aegeum in occaſum flexum adusq; Iſthmon ingreditur, Ionio ab aduerſo litore ingruente. f Ionio magis.] Quod in intimis ſinum facit Corinthiacum, ut ex aduerſo Megaricum, pelagus Aegeũ, utrunq; à claris opp. dictum. g Quinq; millia.] Tantum enim terrę inter utrunq; ſinum extans, peninſulam cõtinenti adnectit. h Inciditur.] Vtroq; ſinu Peloponneſum ab Hellade ſeiungente. i Terris.] Quę ſecundum Peloponneſi ſeptentrionalem oram in ortum occaſumq; expanſa iterum Gręcię obuertitur. k In Ionium mare.] Inclinat enim Pelop. in occaſum. l Peloponneſus.] *Peloponneſus.* Pelopis inſula, de ea lib. 1. retulimus. Eadem Strabo. Pelaſgia à Pelaſgis colonis, Apia & Argos dicta. In hac propè omnia, quàm alibi, magis illuſtria ſunt: Nam totius Græcię arcem eam eſſe conſtat: non tantum gentium in ea quodam nobilitate & potentia, ſed locorum etiam ſitu, ſinibus, promontorijs, ꝑ claro: Quodq; in Hellade Thebani fuere & Attici, id fuere in peninſula Lacones & Argiui: ut Arcadum lunę curſus uincentem uetuſtatem pręteream. m Fibris.] *Fibra.* M. Varro in linguæ latinæ, quæ extant, fragmentis, Antiquos, ait, omne extremum Fibrum nominaſſe: atq; inde Fibrum quadrupes dictum, quòd oras fluminum incolat, & extremum in iecinore Fibram dici, & in ſagis fimbrias: quod ipſum & Marcellus adnotauit. Per fibras igitur Pomp. extimam oram intelligit, quę crebris ſinibus lancinata, & ut iecinoris extrema, ſubinde flexa iniquaq;. n Platani.] Rufus ex Dionyſio. Sequitur Pelopis pòſt inſula lata Cõſimilis folio platani. &c. Plin. lib. 4. Platani, inquit, folio ſimilis propter angulosos inceſſus, circuitu. 563. millib. paſſuum colligit, authore Iſidoro. o Theſſalia.] Ab Hæmonis filio Theſſalo dicta, cum ante quoq; Pyrrhea à Pyrrha Deucalionis nomen habuerit. Primã aũt dixit, id eſt, pręcipuã. Et eã Theſſaliã intelligit, quę proprie eo nomine uocatur: nã partes eius ſunt Magneſia & Phthiotis, Strab. cęteris. Tota uerò in quatuor partes diuiſa fuit, Theſſalioten, Phthioten, Eſtioten, & Pelaſgiã aliquãdo à Pelaſgis, ſcilicet eã habitãribus, Homero quõdã in 12. partes pleriſq; uicinis terris adſumptis diuiſa, ut li. 8. Strab. ſcribit. *Theſſalia quatuor partium.* p Doris.] De uniuerſis his Gręcię & Peloponneſi tractibus Plin. li. 4. Strab. li. 8. 9. & 10. Homerus lib. Iliad. 2. in Catalogo: Pauſanias in Atticis ille, quẽ Domitius Calderinus, neſcio an integrum, latinũ fecit: Ptolemęus tertio libro, alijq; nõ parũ multi. E quib. quę inueni

Picturæ tabularū usus. li stomacho nō ingrata futura uidebantur, decerpsimus. Iuuat autem, ut sæpe monui, omnia illa ad picturam applicasse, & ea duce ordinis situsq; comparasse memoriam, ne multitudo locorum, dum animum nulla cogitationis ope fultum arripit, confusanea uelut mole mentem obruat, id quod ijs euenit, qui in postremis tabularum subsidia collocant. a Aetolia.] Hāc enim Acarnaniā, Epirumq; prædictis adnumerat, uel Plinius à principio li. 4. Melam, ut aliàs sæpe, propè ad uerbum imitatus. Situs harum est, à sinu Corinthiaco secundū procursum Ionij maris, adusq; Acroceraunia & Adriatici fauces. b Adriā.] Masculino pro mari ipso. Lucanus libro 5. Sonat Ionio uagus Adria ponto. c Quæ mare n. ab.] Paulo ēm infra ab interio rib. ad litus illud, a quo digressus erat, reuertitur. d Larissa.] Quæ patriam dignitatē supra cęteras Thessalię urbes Strabonis ętate retinuit. Horarius, Nec tā Larissæ percussit campus opimę. Clara est Achille alumno, quem tamē Phthium fuisse propè constat. Maro Aeneid. 2. Quos neq; Tirydes, nec Larissæus Achilles. Lucan. lib. 6. Atq; Larissa potens, &c. Fuit

Locris, Phocis, Bœotis, Attis, Megaris, sed omnium Attis clarissima. In Pelopōneso Argolis, Laconice, Messenia, Achaia, Elis, Arcadia, ultra[a] Ætolia, Acarnania, Epiros, usq; in[b] Adriam. De locis atq; urbibus, [c]quę mare nō abluūt, hęc maxime memorāda sunt: in Thessalia, [d] Larissa, aliquandō Iolcos: in Magnesia, [e] Antronia: in Phthiotide[f] Phthia: in Doride[g] Pindus, & iuxta situm Erineon: in Locride[h] Cynos & Calliaros: in Phocide[i] Delphi, & mons Parnasus, & Apollinis fanū atq; oraculū: in Bœotia[k] Thebę

& in Thessalia Pharsalos liberum oppidum, & iuxta Pharsalici campi, ciuili Romanorū sanguine damnati. Tum & Thebæ aliæ ab his, quæ in Bœotia fuerunt. Non pręterierim, Thessaliam supra priorum nominū olim usum, Argo, Dryopin, & accolas Myrmidonas & Achęos Homero dictos, ut lib. 4. Plinio placet. Nam Argos Pelasgicum multi ad Larissam statuerūt, aliud ab Argis peninsulæ: hinc enim profectus Abas nomen illud aut campo dedit, aut urbi conditæ reliquit. e Antronia.] In Magnesia Magnetes clari olim, iuxta quos Minyæ floruerunt. Lucanus libro sexto. Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis. Vrbem à specuum, è quibus molares lapides exciduntur, frequentia dictam notum est: nam & Strab. Antron nominat, & ἄντρον Gręcis specus est. Ibi prægrandes asini locum adagio fecerūt, ut Antronium dicamus hominem robustum & corpulentum, cui animi desunt uires. f Phthia.] A qua regiunculę nomen est, Achillis patria. g Pindus.] Plin. quoq; cap. 7. libro quarto, Doris, inquit, in qua Sperchius, Erineon, Boion, Pindus. &c. h Cynos.] Liuius lib. 8. tertiæ Decad. Cynum, inquit, Locridis emporium, Calliaros indubie hodie nulla est, cum Strabonis temporibus deserta fuerit. Notandum uerò, Locrenses Gręcię, inter Dorin & Phocin sitos: Ozolas dictos aliquando, Straboni: Leleges item & à monte Cnemide Epicnemidios: Opuntios uerò ab Opunte metropoli clarissima urbe. Cęterum Opuntij & Epicnemidij in ortum ad Aegeum habitarunt. Ozolę Hesperij cognominati, in occasum, à quibus Locris, qui in Italia sunt, origo est. Tota autem Locrensium ciuitas in annulo signatorio stella Hespero usa est, authore Strabone. i Delphi.] Phocis in Corinthiacum sinum uersa clarior est, quàm sit magna. faciunt Delphi, quorum meminit perpulcbre Iustinus lib. 24. fuit iuxta pari propè claritate urbs Elea, ex amplitudine & loci opportunitate cum primis commendata Straboni. De oraculi origine, ut ridicula, ita scitu dignissima scripsit lib. 16. Diodorus, quem nuper cum libro sequente latinum fecit Angelus Cospus Bononiensis, homo in literis tum Gręcis, tum Latinis apprime eruditus: cui Viennę, cum hominem exuisset, nos in bonarum literarum publica professione successimus. M. Cicero lib. de Diuinat. 2. scribit, oraculum Delphicum tot seculis celebre suis temporibus uile cōtemptumq; esse cœpisse, nimirum illis, in quę CHRISTI saluatoris immineba nātiuitas, propriè salute mortalibus elucescente per eum, quem uera prophetarum oracula uenturum cecinerant. Lucanus lib. 5. Hesperio tātum, quantum semotus Eoo Cardine Parnasus gemino perit ęthera colle, Mons Phœbo, Bromioq; sacer. Notus est de uerticibus eius error Seruianus. Herod. alterum Thitoreum, Hyampæū alterum appellauit. Scribit Placidus grammaticus Parnasum aliquando umbilicum terrę creditum esse. Ouid. lib. Met. ultimo: Mediamq; tenentis Orbis humū Delphos adeunt oraclaq; Phœbi. Quod ipsum Strabo testatus libro 9. fabellam quādam ex Pindaro recenset, Iouem quondam duas simul aquilas emisisse, alteram ab ortu, ab occasu alteramq; quæ in Parnaso conuenerint. Quod falsum id esse notius sit, quàm ut referri demonstrariue debeat. k Thebæ.] Bœotia, ante Cadmeis, Hyantis, Aonia, Ogygia & Mesapia dicta, à quibus etiamnum illis passim apud scriptores cognomina sunt. Cęterum Bœotia rectius diphthongo in secunda syllaba, & inde Bœotus: quanquam sunt hodie, non indocti grammatici, qui Boetiam quoq; & Boetum dici posse, longo usu suffragante, confirmāt. A-

Antronia. Adagium. Locrenses. Delphi. Angelus Cospus. Parnasus. Thebæ.

Thebe autẽ Asopi filia dictas Thebas Pausanias refert. Constat Bœotos male olim audisse ob mentis obtusæ stoliditatẽ. Inde adagia Bœoticum ingenium, & Sus Bœotica: nã uoracissimi, ut pleriq; ex Thessalis quoq; habiti sunt. Notum est illud Horatij ex epistolarũ secundo libro: Bœotum in crasso iurares aẽre natum. Plinius cap. 7. quarti lib. Nec cedentes, inquit, Athenis claritate, quæ cognominatur Bœotiæ, Thebæ, duorum numinum Liberi patris atque Herculis, ut uolunt, patria, & Musis natale solũ in Helicone assignant, datur q; & his Thebis saltus Cytharon, amnis Hismenius. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Psamate, Dirce, Epigranea, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. hactenus Plinius. Ab his uero sua passim Musis cognomina exiãt. Notus est Thebarum splendor ex Epaminunda clarissimo duce, & uate doctissimo Pindaro: cuius domũ, cũ reliquę uastarẽtur, incolumem esse Alexãder iussit, ut li. 7. Plinius scribit.

Sus Bœotica. *Bœotiæ fontes.*

& [a] Cythęrõ fabulis carminibusq; celeberrimus: in Attide [b] Eleusin Cereri cõsecrata, & clariores, quàm ut indicari egeant, [c] Athenæ. In Megaride, unde regioni nomen est, [d] Megara. At in Argolide, [e] Argos & Mycenę, & templum Iunonis uetustate & religione percelebre. In Laconide, [f] Terapne, [g] Lacedæmon, [h] Amyclæ, mons Taygetus. In Messenia, [i] Messene & [k] Methone.

a Cythęrõ.] De hoc iuxtaq; fluente Asopo, rũ & Helicone, digna lectu Strab. lib. 9. Est iuxtà Platea clarissima urbiũ Bœoticarũ, & Darij clade memorabilis. b Eleusin.] Eadem & Eleusis, Cereris Eleusinę phano memorata. Scribit Seruius, Cererẽ, cum filiã per hęc loca quęreret, è Celeo rege, cuius Ouid. lib. Fastorũ. 4. meminit, hospitio liberalissime susceptã, eaq; gratia Deã eum omne genus agriculturæ docuisse: unde cum summa mortalibus parata esset commoditas, templo dicato cœpta est coli, & sacra instituta, quæ Tesmophorea dicebantur, à quibus præconis uoce impij sceleratiq; amouebantur, nec poterant à mœstis perfici. Ideoq; tempore belli Punici secundi intermissa sunt, quod tum nulla matrona non doleret, ut lib. 2. tertiæ Decad. Liuius scribit. Athenis eadem insignia fuerunt teste Augustino cap. 20. septimi lib. ubi sacra prodere summum nephas erat, Alcibiade aliquando maximo Atheniensiũ duce insimulato, quòd ea enunciauisset: unde dubium, an conscientia stimulatus, an indignitatem ægre ferens in exilium abijt, ut lib. 5. Iustinus tradit.

Platea. *Eleusin.*

c Athenæ.] De quib. illud Sallustij de Carthagine potest usurpari, Satius esse silere de Athenis, quàm parum dicere. Multa laus eius apud Ciceronem in oratione pro L. Flacco est. Conscripsit de Atheniensib. perquã digna lectu Cœlius cap. 25. lib. 10. d Megara.] Multa hęc fortunæ uarietate perfuncta, ut Strabo ait. Ager ubi sita, quemadmodũ & Atticus asper magis montosusq; quàm fertilis: horum emporium aliquando Nisęa fuit clarissima ciuitas. Megaris philosophorum, quos Megaricos uocarunt, frequentia aliquando studia fuerunt, quorum primus author Euclides ille Socratis auditor fuisse dicitur. e Argos.] Hippium aliquando cognominatũ, quod nobilibus equis pręstiterit, ut illud in Ambracia Amphilochicum, fortasse ad differentiã dictum. De hoc nostro Horat. lib. 1. Carmi. Plurimus in Iunonis honorẽ, Aptum dicet equis Argos ditesq; Mycenas. Inter utrunq; oppidũ Iunonis Argiuę cognominatę templum. Alumno autem Agamemnone Mycenę maxime clarę. Sil. lib. 1. Ante Agamemnoniam gratissima tecta Mycenen. Ferunt à Pelope post Oenomaum deuictum ornatã eam & auctiorem factã. Ouid. certe. 6. lib. meta. Pelopiadem cognominat: Argosq; & Spartę Pelopiadesq; Mycenę. Lege Strab. lib. 8. f Terapne.] Helenes patria, quę Terapnęa inde dicta est. Fuit & alia eius nominis in Bœotia urbs, cuius Strabo lib. 1. meminit. Lacedęmon.] Sparta dicta, unde & Spartiani & Lacones Lacedęmonesq; dicuntur. Ipsa urbs rebus domi forisq; gestis omnium clarissima. Lege Strab. libro. 8. & in Lycurgi uita Plutarchum. M. Cicero pro L. Flacco, Adsunt, inquit, Lacedęmonij, cuius ciuitatis spectata ac nobilitata uirtus, non solum natura corroborata, uerum etiam disciplina putatur. Qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos amplius unis moribus, & nunquam mutatis legibus utuntur. h Amyclę.] Castoris & Pollucis altrix. Vnde & Silius lib. 2. Lędeis ueniens uictor Xantippus Amyclis. Et canum nobilitate commendata. Virg. Georg. 3. Armaq; Amyclęumq; canem, Cressamq; pharetram. ut alibi inquit: Veloces Spartę catulos acremq; Molossum. Nam in toto illo tractu optimi sunt. Vnde & illud: Taygetiq; canes, &c. Dicitur & Taygeta. Silius libro 4. Gelidiq; dehinc inuisere montes Taygeta. Amyclas Laconicas silentio interijsse falsò existimauit Solin. Italicis enim contigit id malum. Ideoq; tacitas cognominauit li. 10. Maro. Hinc Adagium, Amyclas silentio perdidit, de his, qui tacendo commodum aliquod perdunt. i Messene.] Straboni Messenia urbs olim potẽtissima, & decennali, ut Ilium, Laconum, obsidione inuicta: ut Iustinus innuit libro tertio. In horum agro Diana quondam Limenetis dicta, Phanum habuit religiosissimi cultus: de cuius numinis uenditione quandoque inter hos & Spartanos contentio mota est, de qua libro quarto Cornelius Tacitus. k Methone.] Capta olim & diruta à Philippo Alexandri patre, ut lib.

Megara. *Megarici philosophi.* *Argos.* *Terapne.* *Amyclæ.* *Solini incuria.* *Methone.*

ut lib. 16. Diod. scribit. Alia in Macedonia erat huic cognominis, in cuius oppugnatione alte rum oculum idem imperator amisit. Quapropter multi decepti, id ei ad Methonem Træze niorũ contigisse putarũt, ut Strabo ait. a Pisę.] Elis, cui ab opp. est nomẽ, insigni tractu in Ichtin promon. & solis occasum inclinat, Achaiæ subiecta, ut Ptol. in Peloponnesi situ indicat. in ea Pisę Oenomai olim à Pelope deuicti regia magnæ famæ. Iuxta Elea regio dicta, octo aliquando urbibus insignis, Straboni. Sicut & Pisanus inibi à Pisis ager cognominatur.

Elis.

In Achaia atq; Elide q̄ndam [a] Pisæ Oenomai Elis & numẽ delubrumq; [b] Olympij Iouis, certamine Gymnico, & singulari sanctitate, ipso q̄dẽ tamẽ simulacro, q̄d Phidię op9 est, maxime nobile. Arcadiã Peloponesiacę gẽtes [c] undiq; incingũt. In ea sunt urbes [d] Psophis, [e] Tenea, & Orchomenõ: mõtes [f] Pholoe, Cyllení9, Partheni9, Męnalus: flumina [g] Erymanthus & Ladon. In Ætolia [h] Naupactos, in Acarnania Stratos oppida: in Epiro [i] Dodonęi Iouis templũ, & fons ideo sacer, q̄d cũ sit frigid9, & immersas faces, sicut cęteri, extinguat, ubi sine igne p̄cul admouẽt, accẽdit. [k] At cũ litora legũtur à p̄montorio [l] Sepiade p̱ Demetriã &

b Olympij Iouis.] Ab Olympia opp. iuxta q̄d fanũ illud Iouis orbi notum, & Gymnica certamina, q̄ Hercules instituit. Post uero intermissa Iphitus Praxonidis, siue, ut multi uolũt, Hæmonis, primus instaurauit, anno à Troiæ captiuitat. 40 [?] quãdo prima Olympias numerari cœpta est, authore in Chronicis Euseb. Strab. li. 8. ex auro solido simulacrũ fabrefactum ait: Plin. cap. 5. libri 34. ex ebore, singulari Phidiæ artificio. Gymnica autẽ ab exercẽdi ratiõe dicta sunt. nã γυμνάσιον exercitationẽ significat. c Vndiq;.] Media enim peninsulæ occupat, terra celebris cum hominum, tum locorum memoria uetustissima, multisq; ante dicta nominibus, maximeq; Parrhasia, Pelasgia, & Lycaonia. d Psophis.] A qua Psophidius ille Aglaus cognominatus est, quem Gyge feliciorem oraculum iudicauit, quód agrum paternum colens, cum nunquam fuerit egressus. Ouid. libro quinto. Transfor. Vsq; sub Orchomenon Psophida Cyllenenq;. e Tenea.] Amœnissima, & cœli quondam commodissimi, cæterum humilis. unde & adagio locus factus, Felix Corinthus quidẽ, at ipse sim Teneates, quoties fatemur maiora nobis admirationi esse, minori uilioriúe quacunq; causa delectari: meminit & Strabo. At Orchomeno Arcadię alia Bœotica cognominis fuit, utraq; paris propè dignitatis & famæ. f Pholoe.] Strab. & Plin. Lycæi meminerunt inter cæteros, à quo Lycæo Pani & Ioui nata cognomina. Lege Plin. ca. 6. lib. 4. g Erymanthus.] Hic è monte eiusdem nominis in Alpheũ descendit, Plinio. Ladon è paludibus nascitur, uterq; decantatus Vatibus. Est & in Arcadia Stymphalus lacus, unde Erasinus oritur, auesq; Stymphalides memoratæ, & Parrhasia, unde ursis Parrhasijs nomen. Est Pallantiũ Euandri patria. Est Nemeæa regio, ubi uictus ab Hercule Leo, & iuxtà Cleone, à qua Cleonæus Leo, & Molorchus Cleonæus. Stat. libro quarto The. Sacra Cleonęi cogũt uineta Molorchi. Quin & Męnalius aper monti Męnalo inibi famam peperit, de quo Seneca & passim alij. Est & Lerna palus, ad quam Hydram confecit Hercules. Quid Nonacrin referam? è cuius montibus frigidissimi humores defluunt, qui στυγὸς ὕδωρ nominãtur, ut libro sexto scribit Herodotus. Quibus ab Antipatro per Iollam filium ad Alexandrum missis, mortuum eum ex eius haustu ferunt, ut libro octauo scripsit Vitruuius. Fuit & palus, ad quam in lupos, ut diximus, uertebantur homines. Porro Arcades supra omnem memoriam uetustatis se titulis iactant, Luna se priores asserentes, ut ea de re corniculatę Lunę insigne gestare olim consueuerint. h Naupactos.] Quod hodie Lepantum nominatur, ante Venetorum, post à Turca occupatũ est. Stratos iuxta Acheloum sita, ut libro secundo Thucydides. De his tractibus infrà copiosius.

Olympiadum initium. *Aglaus.* *Tenea.* *Adagium.* *Stymphalus.* *Nonacris.* *Arcades antiq.*

i Dodonęi.] Apud Thesprotios Epiri, uetustissima urbs Dodona fuit, & iuxta sylua Dodonęi Iouis oraculo, & columbis responsa dantibus insignis. Statius libro tertio: Et nemorum Dodona parens. De fonte etiam Plinius capite centesimosexto libri secundi, & Solinus, Causa, inquit, in promptu non erat, ideo factus sacer. Est enim illa animi humani curiositas, moueri statim, ut diuinis adscribat, quod naturę ui fieri posse desperat. Cęterũ quia gelidissimus fons est, fieri potest, ut face recenter extincta, & ad gelidam fontis superficiem adhibita, ignis ambiente frigore pressus flammam recipiat, rursumque flagret, Antiperistasi (ut naturę studiosi nominant) id efficiente. Omnino autem extinctam facem eo modo accendi, ut ueri simile est, ita si fiat, miraculi habendum foret loco. Augustinus capite septimo libri uigesimi primi de Ciuitate Dei, prodigiosis huiusmodi naturę operibus raro aliam rationem prætexi ait, quàm quòd talis eorum sit natura. k At cum litora.] Ab interiorum locorum compẽdiaria descriptione, ad eam litoris oram, qua digressus erat, reuertitur: more suo ea legens adusq; intima Tergestini sinus, mox Italiam rediturus. l Sepiade.]

Dodona. *Ratio.*

Cuius ante

cuius ante meminit, nisi illic oppidum, hic promontorium intelligat. De Demetria Ptolemæus, cæteri. a Boion,) in Doride statuit Plin. cap. 7. lib. 4. Posset & Dotion legi, quod in hoc tractu idem author referat quia Boion Hermol. probat, assentiendum tãto uiro est. b Phtheleõ.) Luca. lib. 6. Quæ tetigit Phylace Phteleosq; & Dotion ira Flebile Pieridum. Quanquam in uocabulo Dorion lapsus, pro Dotio usurpauit, rem quæ in Achaia gesta est Thessaliæ tribuens: quod minime est mirum, cum Aeschylus in Iberia Eridanum esse dixerit, & eundem Rhodanum appellari. Euripides autẽ & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum asseruerint, errore propè fustuario, authore Plin. cap. 2. ultimi libri. c Echinõ.) Plin. Echinõ ad Sperchij fauces locat. At in Maliacum sinum Sperchium egredi Ptole. scribit: contra, Pompo. in Pagasæum, ut in dubium sit alterutrum hallucinarũ, Strab. lib. 9. Echinum ad Malienses pertinuisse haud obscurè indicauit. Cæterum parua illa est & uix iudicio digna diuersitas. d Pagasæum.) Oui. lib. 8. Trãsfor. Iamq; fretum Minyæ Pagasæa puppe secabant. & libro

Dotion.

Grandis error.

[a] Boion, [b] Phtheleõ & [c] Echinõ ad [d] Pagasæũ sinũ cursus est. Ille urbẽ Pagasam amplexus, amnẽ Sperchiõ accipit: & quia Minyę Colchida petentes, inde Argonauem soluere, memoratur. Ab eo ad [e] Suniũ tendentibus illa prænauiganda, Maliacus & [f] Opũtius grandes sinus, & in his [g] cæsorũ etiam Laconũ trophæa, [h] Thermopylæ, [i] Opœs, Scarphia, [k] Cnemides, Alope, [l] Anthedõ, Larymna. Aulis [m] Agamemnoniæ Graiorumq; classis in Troiam coniurantium statio. [n] Marathõ magnarum multarumq; uirtutum testis, iã inde à The

decimo tertio Litora'que intrauit Pagasæa Colcha carina. De Sperchio nemo ignorat. De argonaui fabricata, & ut oram soluerint Minyæ, Vallerius Flaccus libro 1. e Sunium.) Extimum eius litoris promontorium. f Opuntius.) Plin. lib. 4. Oppida, inquit, Opus, unde & Opuntinus sinus, ab Opunte Opuñtij nominati sunt, de quibus nos supra. Maliaco uerò nomẽ à Malica. g Cæsorum Laconum.) Aut cæsorum ab Atheniensibus Thebanis' ue, qui publicæ uictoriæ gratia, monimenta illic erexerint: ab utrisq; enim uictos aliquando fuisse, ex Plut. Iustino, & Thucydide constat: & Pericles, ut in eius uita refert Plutarchus nouem trophæa nouies uictor pro patria statuit: inter quæ & cæsorum laconum esse potuerunt. Aut reuera intelligit Trophæa quæ in Locrensium agro memoriæ gratia posita sunt. Laconibs sexcentis, illis qui duce Leonida pro Græciæ libertate pugnantes magna gloria occubuerunt, obruentibus eos Persis, ut lib. 2. Iustinus scribit. Hi enim quanquam uicti essent, tamen quòd hostis numerosissimum exercitum propè in fugã uertissent digni Trophæo uisi sunt. Quominus autẽ de Othryadis trophæis quicquã hic intelligam, locus monet quo longè ab hoc nostro diuerso Othryades pugnauit, ad Tireatem eñ quæ in Peloponneso est id suis præstitisse Othryadem Plutar. indicat, At Lacones trans Thermopylas cecidisse constat diuerso loco & Opuntio Maliacoq; finibus, quorum hic Mela meminit uicino. Strab. lib. 9 iuxta Thermopylas locum fuisse scribit Poliandrion, multorum uirorum sepulchrum: et iuxta columnas. 5. erectas, in quarũ prima id Epigramma inscriptum fuerit: Quos ꝓ se in Medos moriẽtes Græcia uidit, Vrbs pia Locrorum, nunc mater Opuntia claudit. Fuit & hæc iuxta Laconum uulgata inscriptio: Dic Lacedæmonios, hospes, hac parte iacere, Dum illorum rigidis legibus obsequimur. Hæc indubiè illa sunt Laconum monimenta, quorum Mela meminit. Meminit eorũdem libro septimo Herodotus. h Thermopylæ.) Liuius li. 6. quartæ Decados, Id, inquit, Thermopylarũ iugum, sicut Apennini dorso Italia diuiditur, ita mediam Græciam diruit. Quo in loco idẽ author de Græciæ situ excursuq; non sanè contemnenda tradit, nomen illæ à Thermis acceperunt, quæ passim circa præcelsa iuga, quas illi pylas uocant, scaturiunt. Lege Strabonem lib. 9. i Opœs.) Eadem & Opus Opũtis, ut supra De Scarphia etiã Prol. & ante alios Stra. k Cnemides.) Strab lib. 9. Secundum Daphnũtem, inquit, Cnemides sunt locus munitus in quẽ ex Eubœa Cœneum regione cõsistit, ꝓmontorium, in occidentem spectans, sinumq; Maliacum &c. Vide tab. 10. Euro. Ptole. De Alope Strabo. Plin. intra Pagasæum, & Maliacum statuit. l Anthedon.) Beotij litoris in Eubœã spectantis extrema, Stra. Iuxta fuere Aegæ, aliæ à Macedonicis, & clarissimum Aegæi Neptuni fanũ in Eubœa. ad Anthedonem mons Mesapius, à Mesapo, à quo Iapygia in Italia postea Mesapia dicta est, Straboni. De Larymna, ad quam Cephisus egreditur in mare, ex Plinius & Strab. omnia sunt nota. De Aulide Prol. cæteri. & quod ad historiam fabulosam attinet. Homerus libro Iliados secundo. m Agamemnoniæ.) Nam, Agamemnonis nisu bellum in Troianos conflatum est. n Marathon.) In quo Taurum Theseus confecit de quo Ouidius libro octauo Transfor. Te maximè Thesei Mirata est Marathon Cretei sanguine Tauri. Scribit digna lectu in uita eius Plutarchus.

Laconum trophæa.

Thermopylæ.

Anthedon.

Marathon.

Miltiades. tarchus Stra. li. 9, & in Atticis Pausanias. Miltiades dux exercitu nõ maiore 10. mil. aciem Persicã 110. mil. maxima cõstãtia, & fortitudine cecidit, & in fugã uertit, ut Iusti. lib. 2 & 6 lib. Herod. scribũt. a Rhãnus A qua Rhãnusia dicta Nemesis. De Amphiaraũ Vate ex Strab. & Pausania nemo ambigit Cic. lib. de diuinati. 1. Amphiaraum, ait, sic Græciæ famã honorasse, ut & Deus haberetur, & ab eo solo, in q̃ humatus esset, oracula peterẽtur. Phidiacã aũt Nemesim nominat, q̃d eius illic à Phidia sculptũ simulachrũ extiterit. Stra. li. 9. Diodoto statuario plerosq; id tribuisse ait: multos aũt Agoracrito Pario adeo magnitudine pulchritudineq; eximiũ, ut cũ Phidiæ operib. æmulatione cõtenderit.

Solinus. Solinus in Græciæ locis haud dubiè, ut solet, plerũq; hallucinatus: Rhãnus quoq;, inq̃t, in qua Amphiarai fanum, & Phidiacæ signũ Dianæ. Nam Nemesis, non Dianæ reliqui meminerunt, id quod in Atticis Pausanias euidentissimè docet. b Thoricos) Hæc & Brauron, ex harum fuere numero, quas in unam ciuitatem aliquando redegit Theseus, Straboni. Hermolaus in 37. Plin. hoc nomine apud Me-

sco Persarũ maxima clade permotus [a] Rhamnus parua, illustris tamen, quod in ea fanũ est Amphiarai, & Phidiaca Nemesis. [b] Thoricos & Braurõ olim urbes, iam tantum nomina. [c] Suniũ promõtoriũ est, finitq; id litus Hellados, quod spectat ad orientem. Inde ad meridiẽ terra conuertitur [d] usq; ad Megaram, Atticæ ut [e] ut modò latere, ita nunc fronte pelago, adiacẽs. Ibi est [f] Pyrrhæus Atheniẽsium portus. [g] Scyronia saxa sæuo quondã Scyronis hospitio etiã nũc infamia. Megarẽsiũ tractus [h] Isthmõ attingit: hoc illi cognomẽ est, quia quinq;

Dianæ Brauronia. lam populum intelligit, cum urbem esse Pomponius indicet. In Braurone uerò uetustissimum Dianæ Tauricæ cognominatæ statuam fuisse Pausanias in Atticis scribit. Inde & Brauronia dicta. Nam eodem authore, Iphigenia cum ex Taurica fugit, Dianæ simulacrum, quod secum attulit, illic reliquit, inde Athenas profecta. Sed & Thoricos argentarijs metallis olim nobilis, Plinio. c Sunium.) In extima Hellade. Ideo expositum Ouid. dixit quarto Fastorum: Suniõ expositum, Pyrrhæaq; tuta recessu Liquit, & in dextrum qua iacet ora latus Statius libro duodecimo. Thebaid. Linquitur Eois lõgè spectabile proris Sunion &c hodie caput columbarum nautæ nominant: est autem Sunium tam oppidi illic quã loci nomen, Ciceroni ad Atticum. d Vsq; ad Megaram.) Vide tabulas, quæ unicè id monstrant. e Modò.) Paulò ante. f Pyrrhæus.) Strab. Pyrrhæus, inquit Athenarum portus, & emporium duorum milium passuum muro recedentibus Athenis iunctus, quadringentorum nauium capax. Multi Pyrrhæum, plerįq; Piræeum, pronuntiant scribuntq;, & Pyreum, à quo Pyrrhæa & Pyrrhæea accusandi casu, ut Statius libro duodecimo, in catalogo copiarum, quæ Theseum secuti sunt: Munychiam & trepidis stabilẽ Pyrrhæea nautis. Et Pyrrhæa plurali, ut Ouid. loco ante citato. Illud notandum, Pyræum & portum esse & oppidum. De portu Gellius assiduus author cap. 21. libri secundi, ab Aegina, inquit, in Pyræum complusculi earundem disciplinarum sectatores Græci Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus &c. De oppido idem ca. 2. libri 15. Cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Pireum &c. Vt uideri possit Pyræum portum, oppidum Pireum dici. Vtrunq; Pyrrhæum, & adiectiue sine discrimine Ouidius libro sexto Meta. portus Cecropio Pyreaq; littora tangit. Iuxta Munychiæ Dianæ sacrum fuit, & Ilissus amnis, de quo digna lectu in Atticis Pausanias. Et Callirhoë

Callirhoë. fons nouem fistulis insignis, atque ideo [illegible] cognominatus. Tametsi Ctunesion corrupto uocabulo alium à Callirhoë fecit Solinus, cum eũdem esse libro undecimo Statius, & libro

Solinus. secundo Thucydides confirment. Lege in Plinianis castigationibus Hermolaum capite septimo libri quarti. g Scyronia.) Hæc ad 6. mil. passuum procurrentia uiam mari-

Saxa Scyronia. timam non admittunt: quæ super ea uia est in Attin & Megaram ducens, excelsa & transitu periculosa est: nam sæpe ex præcipitijs subtus æstuans mare ostentans casum minari uiatori solet,

Scyron. ut Strabo scribit. Petræ Scyronides nominãtur. Pausanias in Atticis, Scyronem scribit ejicere in pelagus solitum, quicunque in eum locum incidissent, eumquè post à Theseo simili pœna

Schinis. afflictum. Mox in rebus Corinthiacis, In Isthmi, inquit, initio locus est, ubi Schinis latro apprehensas pices in terram flectebat, & quos pugna uicisset, hos alligatos sinebat in aërem efferri: quocirca cum utraq; arbor alligatum ad se traheret, uinculiq; nodus in neutram laxaretur partem, sed utrinq; pariter conuelleret, eueniebat ut qui alligatus esset, laceraretur. Eodem pacto ipsum quoque Schinin Theseus dilaniauit, uiamq; quæ ex Trœzenæ Athenas ducit, latronibus infestam, tutam reddidit. Hactenus Pausanias. Hinc Ouidio quoque Metamorpho-

Isthmos. sios septimo, alius Scyron, alius Schinis est. h Isthmon.) De Isthmo in Corinthiacis propè omnia Pausanias. Notum est adagium, Isthmum fodis: cum rem cassam moliri quẽpiam significamus: multi enim ut tanti ambitus molestia carerent, transfodere angustiam illam,

conari

conati, re infecta deſtiterunt, ut Plin. ſcribit capite quarto libri quarti. Pari modo Nicanor Seleucus cum Iſthmon, qui inter Euxinum & Caſpium eſt, perfodere aliquando cogitauit, à Ptolemæo Cæraunio paulò poſt interfectus. Græci in uniuerſum ἰσθμὸν terram inter maria anguſtā nominant, ut diximus. a Cenchreæ.) De hoc loco in Carecheſi retulimus. b Fanum Neptuni. Strabo in Iſthmo, inquit, Neptuni, quem Iſthmium uocāt templum eminet picearum arborum luco circunclusum, ubi ludos Iſthmicos decertatos Corinthij celebrare ſoliti ſunt. Plinius quoque Cenchreæ, inquit, pars altera, cum delubro Neptuni, quinquennalibus inclyto ludis. Hos Theſeum inſtituiſſe ad horum æmulationem, quos ad Olympiam Hercules ceperat, ſcribit in Theſeo Plutarchus. fuerunt inibi Iſthmia ludi Palæmoni ſacri. Nam Pauſanias in Corinthiacis ſcribit, hunc in locum Melicerten puerum à Delphine euectum fuiſſe: in eumq; illic iacentem Siſyphum incidiſſe, & ſepeliſſe in Iſthmo, inſtituiſſeq; in eius honorem Iſthmicum certamen: Melicerten autem mutato nomine Palæmonem appellatum. Meminit horum Statius libro Thebaid. 10. à principio. c Corinthus.) Poſita in anguſtijs atque in faucibus Græciæ, ſic ut terrena clauſtra locorum teneret, & duo maria maximè nauigationi diuerſa coniungeret, cum pertenui diſcrimine ſepararentur, quemadmodum in oratione de L. Agraria ſcribit Cic. Potentiſſima ante, quā à Romanis caperetur, & M. Cicerone pro Pompeio totius Græciæ lumen appellata. Viros habuit innumarabiles, peritia reip. adminiſtrandæ, & præclararum artiū captu præſtantes. Strab. ſcribit, Corinthios populi Romani legatos, cum fortè tecta quædam magnifica præterijſſent, ſordibus effuſis cōmaculare auſos. Cuius gratia cū alia quoq; ſuperbiæ atq; inſolentiæ eorū haud obſcura extarent argumēta, ingenti cōparato exercitu, L. eā Mumius Imp. ſolo æquauit (id eñ ſuperbia meruerat) ſignis tabuliſq; precioſiſsimis in urbē aſportatis. In hac ſumptuoſiſsimè Veneris ſcortū Lais, cuius Gellius meminit, egit, idoneā moribus ſedē habuit, Corinthiaca cognominata, cū Sicula eſſet: nā Nicias ex Hycaris Siliciæ captiuā in Græciam uexit, Corinthiq; diuendidit, omniū eius tēporis meretricū formoſiſsimā habitā. Mortua extra urbem ad lucū Cranion cupreſſo uirentē, monimentū habuit, leæna inſculpta, quæ prioribus pedibus arietē cōplectebatur, authore in Corinthiacis Pauſania. Solinus in Siciliæ deſcriptione: Hinc, inquit, Lais illa, quæ eligere patriā maluit, quā fateri: Corinthiacā eñ ſe ſimulauit, cū captiua eſſet ex Sicilia. d Acrocorinthon.) qđ in edito ſita ſit. Statius lib 7. Qua ſummas caput Acrocorinthos in auras tollit, & alterna geminū mare ꝓtegit umbra. Hinc bimarē eam poëtæ uocant, Ouid. li. Faſtorū. 4. Adriacumq; patens latè, bimaremq; Corinthū. Horatius: Bimaris' ue Corinthi Mœnia. Quin & Iſthmū eo cognomine Ouid. donat lib. Meta. 7. Qui uirtute ſua bimarē pacauerat Iſthmō, & 6. lib. Queq; urbes aliæ bimari clauduntur ab Iſthmo, Exteriuſq; ſitæ bimari ſpectātur ab Iſthmo, Græci διθάλασσον uocāt, id eſt, bimarē. Quæ uox ca. 27. Actuum Apoſtolorū nihil à priorib. mutata legitur. Pyrene uerò fons haud affluētes aquas habet, cæterū perſpicuas ad imū potuq; ſuauiſſimas, Strabo De eo Perſius, Heliconideſq;, pallidāq; Pyrenē &c. Adagiū eſt, Corinthū & uallib. deprimi, & collibus ſurgere: in eos qui intractabilis & nutātis animi ſunt, ut ſcitè Eraſmus ait, aut in locū quempiā, quē ut parū fertilē ſubobſcurè notare libeat. e Bucephalos) Plin. haud longè à Cenchreis eo ipſo loco portū facit, cui cū Ptole. cōuenit: nomē ab equini capitis effigie indeptus eſt, ut cōiecturari licet. De Cherſoneſo & Scylleo longè in ortum prominentibus, nec diſtantibus multum, Ptolemæus, Plinius, alij. Hunc autem à Scylla Niſi filia illic in mari relicta putant habuiſſe nomen, ex Euſtathio. f Malea.) Plinius itidem à Scyllio in meridiem Maleum ponit, Ptolemæus libro tertio Omignaron, ni fallor, nominat. Promontorium ipſum iuxta nauigantibus infeſtum eſt, adeóque ſæuum ut perſequi nauigātes uideatur. Maro li. Aenei. 5. Nunc illas promite uires, Nunc animos, qbus in Getulis & Syrtibus uſi, Ionioq; mari, Maleæq; ſequacibus undis. Statius 7. libro. Et raucæ, inquit, circumſonet ira Maleæ. Quibus locis deprehenditur mediam eius uocabuli communem. Lucanus libro ſexto. Et ratibus longè flexū donare Maleæ. Nomē à Maleo Argiuorum rege inditum eſt. E loci periculo locus adagio datus, Maleam legens, quæ ſunt domi obliuiſcere, quo in omni præſenti periculo ſignificando utimur. Plutarchus certè in Arati uita Maleam uentis æſtibuſque atrocem eſſe, teſtis eſt. g Tænaros.) Ad

milliū ſpatio Aegeū mare ab Ionio ſubmouēs, anguſto tramite Helladi Pelopōneſon annectit. In eo eſt oppidū [a] Cenchreæ, [b] fanū Neptuni. Ludi quos Iſthmicos uocant, celebres. [c] Corinthos olim clara opibus, pòſt clade notior, nunc Romana colonia ex ſumma arce, quam [d] Acrocorinthon appellant, maria utraq; contuens. Peloponneſi oram (ſicut diximus) ſinus & promontoria lacerant: ab oriente [e] Bucephalos & Cherſoneſus, & Scylleon: ad meridiem [f] Malea, [g] Tænaros,

Iſthmia.

Corinthus.

Lais.

Solinus.

Acrocorinthos.

Pyrene.

Adagium.

Malea.

Adagium.

Tænaros.

Ad medium meridiani lateris,& longo in fluctus procursu tenue. Vide Ptolemæum tab. Europæ.10. De alijs promontorijs in eandem sententiam lib.7. Strab. Id addiderim Chelonaten Ptolemæo Chelonitam dici, & iuxta eiusdem nominis sinum. De Ichty etiam Thucydides quod inibi Valla piscem transtulit: ob id ab Hermolao reprehensus, quod proprijs nominibus,esto significent, per omnes linguas suus esse debet locus: pari modo in eiusdē authoris libro secundo, ubi de Callirhoë fonte, qui, Græcis ἐννεάκρουνος cognomi natur, ipse nouem fistulæ, quāquam minori culpa quàm quod Ichtyn piscem transtulit a Epidaurij. ab. Epidauro, in orientale litus supra Corinthum sita, clarissima urbe. Plin. quoque lib.4. in Saronico inquit, Epidaurū oppidū Aesculapij delubro celebre. Fuit hic Podalirij & Machaonis parēs, medicus maximus & doctissimus, obque artis præstantiā in deorū numerū relatus cū Apollinis filius existimatus esset. Vetustas ei dicauit anguē, quod multa huic animali remedia insint, ut Plin. scribit lib.29. cap.4. Ideo anguis Aesculapius Romam uectus uideri potest, de quo Valerius in miraculis lib.1. Strabo lib.8. scribit, templum hoc ægrotantium multitudine undiquaque confertum fuisse, pendentibus passim tabellis, quibus sanati languores inscripti erant. Quem morem ueteribus receptissimum fuisse uel illud Ouidij.8. Metamor. indicat: Vittæ mediam, memoresque tabellæ, Sertaque cingebant, uoti argumenta potentis. Nos idipsum quoque utinā parum superstitiosé, ue alia ueterum plæraque, non ita pridem imitari cœpissemus: nec essent qui quæstus gratia miraculis quibuslibet fauentes, non raró Taciti uanitatem nugando uincerent. Qui pro cōfesso credo Christianæ religionis odio, lib.20. tradit. T. Vespasianum Alexandriæ, cœcum genibus afflexum, oris excremento illitis oculis uisum restituisse: rursum alibi ægrū manus tactu sanasse. Idque ab his qui corā uiderint, sua ætate narratū ait, obstinatissima mentiendi uanitate. Nisi quis has præstigias impostori spiritui tribuendas existimat, quem miraculorum artificem esse supra ueteris historiæ fidem, Pauli testimonium, communem ecclesiæ consensum, ipsamque experientiam, ueritatis magister Christus multis in locis indicauit. Qui ne suos quidem discipulos adeó miraculorum magnitudine, & fide cōspicuos esse inter homines uoluit, quin & falsis prophetis, quos in die iudicij cogniturus nō est, horum ostentationem permiserit, ut impijs etiam prophetiæ spiritum non negarit. Porró Iamnē & Mambrem Aegyptios magos, cum Mose seruo Dei miraculorū magnitudine contendisse Chrysostomus tradit. Quorū reminisci non uolunt, qui nimis temere, meo iudicio, ne dicā impié, quālibet rarā nouitatē precū occasione obtingentem, quam interim aut casui, aut naturæ, non raró dæmonū fraudi tribuere queas, cōfestim mirari, extollere, & sacrorū annalibus indere cōsueuerunt: idque utinā iā facerent, solidæ pietatis studio, quæ á præcepto ne latū quidem digitum recedit, quā solent quæstus gratia, nō hoc tantū genere uulgi simplicitate abuti. Profecto, ut uetustissimus est fraudis excogitator dæmō, & sui colendi, ut in ciuita. Dei, 10. lib. August. docet, miré studiosus, præterea & miraculorū accessione in caducis præsertim, & naturæ imperio subditis rebus, quas uere Christiani cōtemnunt, locupletissimus ostentator: ita pientissimis quibusque circūspectissimé obseruandū, ne dū superstitiosis cultibus plus satis indulgere nos uiderit, adque idipsum illexerit, eos ipsos quemadmodū ueteres gentiū cultus, ementitis miraculorū fucis Deo permittente, tueri pergat, & magnificare, nosque inescet falsis bonis, qui semel per infirmitatem fidei, uera bona negligere cœperimus. Sed huic periculo quis non uideat superstitiosum aliquorum in ueneratione sanctorū abusum ancillari? ab his hodie nauiter retentū, qui publicæ saluti, atque etiam charitati, priuata cōmoda anteponunt: de quo quidem referre cū ad me non attineat, ne præsentis quidem satis instituti fuerit. Et uideo hāc noxiā uesaniam á doctissimis nostræ ætatis Theologiæ quibusdā satis superque excussam, proditā & eliminatā esse: nuperque Tiguri Heluetiorū HVLDRICHO Zuinglio solidissimo Theologo firmis lateribus cōcionante penitus proscriptam. Quod ad me attinet, uellem equidē Ezechiæ optimi Iudæorū regis constantiā imitaremur, qui serpentē æneū illū, cuius 21. cap. Numeri scriptura meminit, iussu etiā Dei á Mose in aspicientiū salutē suspēsum: cū multis post annis in facti memoriā seruatus esset, & populus errans, nec dū mysterij capax, incensum illi adoleuisset, atque (ut Augustinus ait) tanque Idolū colere cœpisset, magna cōstantia, nec impari gloria fregit, & aboleuit. Indignū ratus, ut sinistro signorū cultu increbrescente, sui á legis præscripto ad anilē metū, & fucatā pietatis tectorijs superstitionem transuersi raperentur. Cernebat enī, opinor, nusque grauiorē esse, nec usque pniorem mortaliū casum illo, qui á pietate ad superstitionē incautos præcipitat: innata nobis rerū, uel opinione sacrarū, cum formidine quadā cōiuncta reuerentia. Qui uero ad hæc cōniuere, & his incōmodis credentiū, suū ut pareant cōmodū, sine fine curare solent, Hieroboæ mihi persimiles uidētur Samariæ regi, illi serui lis ingenio uiro. Qui quidē, ut. 12 cap. 3. lib. regnorū scriptura docet, & libro decimoseptimo de Ciuitate Dei Augustinus testatur, in Deū ingratus, uerituſque ne regnum suum ad domū Dauid reuerteretur, si populus ad sacrificia domus domini, quæ erat in Hierusalē, permitteretur.

Acritas, Ichtys ad uesperū Chelonates et Araxos Habitāt ab Isthmo ad Scylleō a Epidaurij Aescu

Valla reprehensus. *Epidaurus.* *Aesculapius.* *Taciti uanitas.* *Dæmon miraculorum artifex.* *Ioannes. Mambres.* *Cōtra eos qui miraculis facile credunt.* *Fraus diaboli.* *Nota.* *Huldrichus Zuinglius.* *Ezechiæ pietas.* *Hieroboā impietas.*

Idolorum

Idolorum uanissimo cultu retinere eum nefanda impietate maluit, quàm permittere, ut regni sui, hoc est caduci & transitorij boni, facto dispendio, ad ueram ille Hierusalem ascenderet, uero Deo sacrificaturus. Fateor autem intercessionem sanctorum eam esse, cui nemo non debeat ne quis obiter in eorum me sententia esse suspicetur, qui diuorum uenerationi parum tribuũt tantùm hoc mihi nemo eleuet, quod sanctis placere hominem non credo, qui Deo nõ placeat. Rursum quemadmodum misericordiam, & remissam peccatorum Dei esse scimus, ita hæc ipsa non nisi Deum præstare, ut omnis boni rationem ad hunc ceu fontem & authorem, cum gratiarum actione referre debeamus. Diuis autem gratiam habere, quod sua intercessione illius uoluntatem paratiorem fecerint, aut certè id agere quod agunt non desinant. Petrus Lombardus libro sententiarum. 4. distinct. 45. non obscurè indicat: omnem sanctorum intercessionem à sola Dei uoluntate, in quam illi potissimum intendãt, pendere. Cæterum cum sanctorum nomine ueteres scripturæ interpretes, frequenter eos intelligant, qui in humanis agentes iustitia regni Dei præcellunt, horumq́ intercessionem proficuam esse tradant: fit, ut his nõ minus quàm illis debere nos uideamur. Ita tamen ut Christo nunquam non debeamus, cuius de sese intercessore hæc sunt apud Ioannem. 15. cap. uerba: Si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. Quod Diuus Paulus uelut exponens in Epistolæ ad Hebræos 2 cap. Christum ait fratribus similem redditum, ut misericors esset, & fidelis pontifex in his quæ apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Proinde Diuus Chrysostomus, quem inter receptissimos Euangelij interpretes eruditi numerant, Homilia. 79. orandi præscribens modum ad solum Deum omnia dirigenda monet. Quo loco indicare uoluit, opinor, è quo petere præcipuè debeamus. Nam in Homilia super Matthæum quinta, in eos inuehens, qui omnem subsidij fiduciam in sanctorum preces reijciunt, nihil inter m (sicut hodie ferè solemus) meliores facti. Non igitur, inquit, quasi oscitantes & desides, ex aliorum meritis pendeamus: habent enĩ uim pro nobis, & quidem maximam orationes supplicationesq́ sanctorum (uiuos intelligit) sed tunc profectò, cum nos quoq́ idipsum per pœnitentiam postulamus, & ad studia meliora confugimus. Augustinus quoq́ de Eleemosynæ fructu simile quid referens libr. 21. in fine, de sanctis qui in humanis erant, intellexit, id quod me silente ex ipsa lectione deprehenditur Rursus Chrysostomus paulo ante citata Homilia, Si uero, inquit, mente uigilemus, etiã per nos metipsos istud ualeamus efficere, & multo magis nostrò quàm alieno tuti esse suffragio: nam & Deus salutem nostram non tam alijs rogantib. pro nobis uult donare, quàm nobis, ut hoc ipso quo iram in nos eius placare cupimus, ad studia meliora migremus, & fiduciam bonæ cõscientiæ colligamus. quam sententiam idem author Homilia in Epistolam ad Philemonem tertia, pari uerborum grauitate reperit. Non ignoro autem ex Diametro, ut aiunt, diuersa ab his alicubi Gregorium opinari, tantum diuorum intercessioni tribuentem, ut existimet pleraq́ esse mortalium uota, quæ absq́ hac in conspectu Dei locum non habeant. Quæ sententia quanquam pia uideri cuipiam potest, tamen scripturæ testimonio nitatur nec ne, non est meum decernere, qui uideam tamẽ Chrysostomi doctrinam & piã esse & Euangelicam, & Augustini authoritate confirmatam: qui libro 21 ultimo capite, cum ostendisset fuisse aliquando qui parabolæ Euangelicæ, quæ est apud Matthæum 13 capite de terra bona, innixi, ita futurum sibi persuaserint, ut sancti pro meritorum ratione in die iudicij tricenos homines, atq́ etiam centenos & sexagenos liberaturi essent: mox subiungit, Bene potius esse uiuendum, ut in horum qui pro alijs liberandis intercedunt, numero demum reperiamur alioqui euenire posse, ut paucis liberatis maior hominum pars è pœnis erui non quiret, quæ sibi spem uidelicet impunitatis, fiduciamq́ alienæ opis temeritate uanissima arrogauerit. Quo loco manifestè, opinor, horum sententia reuellitur, qui degenerem uulgi simplicitatem, ad extrariam sanctorum opis fiduciam trahere malunt, idque non raro coniecturarum & opinionum incertitudine, quàm ad fidem, spem, & charitatem, quibus omnia insunt, exemplo cohortari. Porrò si quæ diuorum uox præposteris preculis urgenti cuipiam in hæc uerba dicat: Vt audiaris oras? in teipso ut exaudiaris bona causæ pars est. Crede baptizatus, & saluus eris Peccasti? ingemisce & pœnite, iam exauditus es. Labasti? peccator es, cuius mortem se nolle dicat dominus, rursus audiendus uenis, agnosce crimen, & renouandæ mentis subi consilium, nec fallẽ, nec tempus bonis operibus præscribe, æternum indue propositum, nec personata pœnitentia sit, quàm profiteris. Preces ostentas? ieiunium pallore & frontis rugis, ipsoque supercilio homini uenditas? cassam rẽ agis. Curandum potius, ut à malis abstinere te homo uideat, quid uerò agas in proximũ, quid ores, ieiunes Deus sciat: damnosa est omnibus bonorum operum ostentatio. Quin dicimus, opere orare magnam rem esse, & ad persuadendum efficacissimam. Mutos & elingues exaudit Deus, & gemitu peccata confitentes nõ respuit. Scito tũ demũ frugiferam esse orationẽ, cũ bonorũ operũ cœperit esse comes. Omniscia uero Dei mens est, nec barbã simulatori uellẽdã præbet æternus Iupiter. Qui cogitationes quidẽ, & cordis secreta scrutatus, nec à fronte, nec ab habitu, nec sanè à ceremoniarum apparatu, quibus mortalib. uobis imponunt Hypocritæ, sed à spiritu operis deriuat rationem, dignum an indignũ se sit inde æstimãs. Iã cũ omnib. nobis id studiũ sit, ut nullo in momẽto à uolũtate Dei recedamus, ac ne

Sanctorum intercessio. *Petrus Lombardus.* *Ioannes.* *Paulus.* *Chrysostom.* *Augustinus.* *Chrysostom.* *Gregorij opinio.* *Prosopopeia* *Opere orare*

lapij tẽplo inclyti, & [a] Trœzenij fide societatis Atticę illustres. [b] Portus Saronicus, et [c] Schœnitas et

posſimus quidem, ſi uellimus maximè: id tibi curandum ò peccator, ut æterna illa uoluntate miſero tibi conciliata nitaris, per'q; idipſum precibus noſtris, quæ alioqui perpetuæ ſunt, non obſtes. Fatemur ſanè in nobis orandis officium re ſacere, cum quod Deum in nobis honorant qui uenerantur, tum etiam quod partem ille gloriæ ſuæ in ſanctis eſſe uoluit. Cæterum nunquam ita futurum crede, ut pronã & toties promiſſam, tibi miſericordiam eius efflagitare neceſſe ſit, ſi ture ipſe dignus eſſe pergas, cui ea impartiatur. Dignus aũt fueris, ſi iuſta petẽs ita inſtituas animũ, ut à ſupremis labris mens non diſſentiat. Alioqui quid proſit, aliud urgere precibus, aliud opere præſtare. *Perſius.* Poſcis opẽ neruis corpuſ'q; fidele ſenectæ? Eſto age, ſed grãdes patinæ tucceta'q; craſſa Annuere his ſuperos uetuere Ioue'q; morantur. Auaritiæ dediſti nomẽ? Chriſti membrũ non es. Superbia tumes? in grege ſuo humilitate ſpectando te Deus nõ recipit. Inuidia palles? Proximũ ut teipſum nõ amas, nec placere Deo potes. Iniuſtitia inſoleſcis? regni promiſſi particeps nõ eris. Crapula diſtenderis? Scito in ſpiritũ immundũ ſapientiã non ingredi. Quære in primis regnũ Dei, & iuſtitiã eius, & cætera tibi adijcientur. Ridiculus eſt qui ſe frigere queritur, & frigida interim lauat. Nec alijs grauius ſuccenſent Medici, quàm qui ſani eſſe uelint, & à uetitis cibis nõ abſtinẽt: qui corã mulſum libãt, mox eũ ille abeſt, uino ſe ingurgitãt. De te quid ſentire Iouẽ autumas, quãdo ſtudio quodã imponendi diuinæ iuſtitiæ, cœlũ ore poſcis ridiculus, opere Gehennã quæris? Tunc ſanè noſtris precib. apud Deũ locus eſt, cũ præceptis eius pares, & qđ ille iuſsit, non deſpicis. Cur noſtris ueſtigijs nõ inſiſtis? clamas, oras, Regni mundi fuiſſe nos cõtemptores, eam'q; ob rẽ feſtis diebus dignari pergis. Cæterũ ut paria præſtes, cũ hæc unica ſit ad felicitatẽ uia, nullo moueri exẽplo, nulla trahi perſuaſione potes. Nos te ſaluũ eſſe cupimus, id'q; nobis æternũ uotũ eſt, nec niſi gratus fueris, ſi ut precari nõ deſinamus petis: per te ſit aũt ut aut proſicuæ illæ, aut caſſæ preces exiſtãt. Nobis certè uoluntas Dei incõmutabilis lex eſt. Si inquã diuorũ uox aliqua *Auguſtinus.* præpoſteris preculis urgenti cuipiã hoc modo dicat, quid reſpondeat? Sed de ſacrificijs Auguſtini uerba citare libet, quæ .7. ca. li. de ciui. Dei. 11 ſic habent: Merito illi in cœleſtib. ſedib. cõſtituti immortales & beati, qui creatoris ſui participatione cõgaudẽt: cuius æternitate firmi, cuius uirtute certi, cuius numine ſancti ſunt: quoniã nos mortales & miſeros, ut immortales beati'q; ſimus, miſericorditer diligunt: nolunt nos ſibi ſacrificare, ſed ei cuius & ipſi nobiſcũ ſacrificiũ ſe eſſe nouerũt. Hactenus Auguſtinus. Cuius uerba me eius quoq; rei cõmonẽt, ut in quæſtione uocandã horũ ſententiã exiſtimẽ, qui ſanctos memoriæ gratia ſui, et tanquã de ſe, ſuis'q; operibus uelut iuſtificantib. atq; adeo priuatis de meritis, fiduciam habuerint, diuerſa iuuandæ mortalitatis munia, ceu mnemoſyna quædam ambijſſe tradunt, cum Chryſoſtom. tamen dicat: quis eſt homo natus de muliere, qui credit iuſtum ſe eſſe inueniendum in conſpectu illius? *Omni ſpiritui nõ aſſentiẽdũ.* Nõ eſt aũt aſſentiendũ omni ſpiritui, id genus monita uiſiones'q; dormientib. aut uigilantib. ingerenti: quemadmodũ prudenter ſacrorũ canonũ authoritate cautũ eſt. Non quieſcit enim impoſtor ille ſpiritus, & falſis ſeſe doctrinis uẽditare, nõ deſinit dæmoniũ meridianũ: miris'q; præſtigiorũ fucis, quemadmodũ iã olim in Aeſculapij templo, nihilo melior factus, benefacere, etiam ſanare & ditare pergit, ſatis ſuper'q; eo ipſo diues ſi fractis animis noſtris ſpecie ueri, quam ad pietatem collata ſuperſtitio habet, à uero ſacrificio ad fucatas ceremonias, ac planè à ſacrificio domus Iſraẽl, ad idololatriam Hieroboam, demum abduxerit. Equidem Auguſtinũ ſequor, qui capite decimoquarto decimi de ciuitate Dei, ſic inquit: Omnia quippe quæ præſtare hominib. uel angeli uel homines poſſunt, in unius eſſe omnipotentis poteſtate, quiſquis diffiterur, inſanit. Hic igitur precum, hic orationis, hic omnis meditatio nis noſtræ ſit ſcopus. Sed ad Aeſculapium, à quo data occaſione diuertimus, reuertamur: de quo in ſerpentem uerſo, quem ueteres Epidaurium cognominarunt, Ouidius meminit libro Meta. 15. & alicubi per *Trœzenij.* quam aptè Horatius. a Trœzenij.) In ipſa Cherſoneſo ſiti, ad quos recto curſu ex Pyreo commodiſsima nauigatio eſt. Eo igitur tempore, quo Xerxes tantis copijs in Græciam traiecit, cum Themiſtoclis oraculũ interpretantis ſentẽtia ualuiſſet, ut terra relicta, mari ſe concrederent: iuuentutem omnem Athenienſes in triremes impoſuerunt: plurimi uerò parentes & uxores in Trœzenen, Trœzenijs eos humaniſsimè ſuſcipientibus. Decreuerunt enim ut hi publicè alerentur, duobus obolis in ſingulos diſtributis: pueris'q; facta poteſtas, ut undecunq; liberet, poma acciperent, & pro his erudiendis, magiſtris merces perſoluta eſt. Eius decreti author Nicagoras fuiſſe traditur. Hactenus in Themiſtoclis uita Plutarch. Meritò ergo fide Athenienſibus ſocijs ſeruata illuſtres eos Pomponius nominat: quid enĩ præſtantius, quid fidele magis, quàm eos quibus cum multa amicitia familiaris fueris, in rebus aduerſis omni ſtu*Saronicus portus.* dio & officio adiuuare? b Portus Saronicus.) Ptolemæus ſinum facit Saronicum. Plin. quoq; Sinus, inquit, Saronicus, olim querno nemore redimitus, unde ei nomen, ita Græcia antiqua adpellante quercum. Multi à Sarone deo marino. Nam Saronem fuiſſe regem qui *Schœnitas.* illic Aclepiæ marinæ regioni imperarit, in Corinth. meminit Pauſanias. c Schœnitas.) Ptol.

Schœnem

Schœnem. Plin. Portus, inquit, Schœnitas, ubi Hermolaus Cœnitas defendit, uerum mutata ſententia, alibi Schœnitas legi poſſe aſſerit. Pagoni mihi unicus Mela eſt author nam alibi, quod equidem ſciam, non legi. a Trœzen.) Vetuſtiſsima, nam Pitheum regem habuit eũ qui Theſei maternus auus fuiſſe fertur: ut ideo ab Ouidio Pitheia dicta uideatur, ut libro 6. nec adhuc Pitheia Trœzen. & lib. ultimo Meta. Eſt prope Pitheiam tumulus Trœzena. &c. b Hermiona.) A qua Hermionicum ſinum cognominat Strab. clara illa fuit Iunonis phano

Pagonus. Oppida autem Epidaurus, & [a] Trœzẽ & [b] Hermiona his litorib. appoſita ſũt. Inter Scyl leon & Maleã [c] Argolicus. Inter hanc et Tænarõ. Laconicus. Hinc ad Acritã Aſinę ſinus, inde ad Ichthi Cypariſsius. [d] In Argolico ſunt noti ãnes, [e] Eraſi nus atq; Inachus, & notũ oppidũ [f] Lerne. In La conico [g] Githius & Eurotas. In ipſo [h] Tænaro. Neptuni templum, & [i] ſpecus illi, quem in pon to Acheruſium diximus, facie & fabula ſimilis. In Aſinęo flumen [k] Pamiſſum. In Cypariſsio [l] Alpheus, [m] nomen dedere urbes in litore ſitæ, hinc Cypariſſus, illinc Aſine. Meſſenij Pylijq; ter ras colunt, & ipſa pelago [n] Pylos adiacet, Cyl lene, [o] Calipolis. Patræ oram illam tenent, in quam Chelonates, & Araxos excurrunt: ſed Cyllene, quod Mercurium ibi natum arbitrãtur,

c Argolicus.) Plí. qui ſequitur (Maleam ſcilicet) Argolicus appellatur, traiectu 50. milliũ paſſuum De reliquis ſinibus Pomponio cum cæteris cõuenit, niſi quod Aſineũ, cui ab Aſine oppidum eſt nomen. Strabo & Ptol. Meſſenium nominant, cũ & Coroneus à Corona, quæ et ipſa in eo flexu eſt, dicatur Plinio. Cypariſsius autẽ à Cypariſſa: eſt & Cypariſsium promõtoriũ ad eundem ſinum Ptole. Horum ſeries cum in omnibus ꝑ pé codicibus manca intritaq; foret, noſtro Marte digeſta eſt & clara facta. d In Argolico.) More ſuo, ad Argolicũ reuerſus, quid ſingulis ſinibus illuſtre dignumq; memoratu inſit, oſtendit. e Eraſinus.) *Eraſinus* Qui terras ſubit, rurſumq; redditur, ſicut in Aſia Lycus, in Meſopotamia Tigris, Plinio. Ouid. lib. Meta. 15. Sic modo combibitur recto quoq; gurgite lapſus, Redditur Argolicis ingẽs Eraſinus. Lege Hero. l. 6. ubi de Cleomene. Inacho uetuſtiſsimus Argiuorum rex Inachus nomẽ dedit, Solin. f Lerne.) A quo Lernæa palus, & hydra illa Lernæa dicta. g Githius.) *Githius.* A Githio fortaſſe illic oppido, Ptolemæo & Plinio, qui trans Maleam lib. 4. idem numerat. Meminit & Liuius 4. lib. quartæ decados. Eurotæ nomen Eurota puella Taygetæ filia dedit, Stephano: Multa olim ad eius ripam Laurus, unde & Maro in Sileno, Audijt Eurotas, docuitq; édiſcere Lauros. h Tænaro.) *Tænarum.* Nomẽ promontorio eſt à Tænaro Iouis filio, & Calabri fratre, qui cum in ea loca perueniſſet, Neptuno templum extruxit, authore in urbibus Stephano. Hoc eſt Tænaron, in quod Arion Citharœdicę artis magiſter. Delphini dorſo per Siculos Ioniosq; fluctus incolumis tranſuectus eſt, ut cap. 8. lib. 9. Plin. & Herod. lib. 1. ſcripſerunt. Propterea duo quondam inibi ſimulacra celebria fuere, unum Delphini uehentis, alterum Arionis inſidendis, utrũq; ære fuſum, ut lib. 16. tradit Gellius De Tænaro Statius lib. Theb. 2. Eſt locus, Inachiæ dixerunt Tænara gentes, Qua formidatum Maleæ ſpumantis in auras It caput, & nullos admittit culmine uiſus. Cum reliquis ad hunc Pomponij locum miré facientibus i Specus) De altero in Bithynia, retulimus. Ouidius li. 7. Specus eſt tenebroſo cœcus hiatu, Eſt uia decliuis, per quam Tirynthius heros Reſiſtentem contraq; diem radiosq; micantes Obliquantem oculos nexis Adamante catenis Cerberon attraxit. &c. k Pamiſſum.) Plinius libr. 4. In Meſſenia duodeuiginti mõtium, amnis eſt Pamiſſus. l Alpheus.) *Alpheus.* Qui merſus, in Sicilia Arethuſam reddit. Vide Seruium ad principium libri Georgicorum tertij. Maro Aeneidos tertio. Fama eſt huc Elidis amnem Occultas egiſſe uias ſubter mare, qui nunc Ore Arethuſa tuo Siculis confunditur undis. Ipſa Arethuſa apud Ouidium libro quinto Meta. ſic inſit, Piſa mihi patria eſt, & ab Elide ducimus ortus, Sicaniam peregrina colo. &c. Meminit & libro octauo Strabo, Alpheum dictum exiſtimans, quod alphos uitiliginis ſpeciem curet. m Nomen) De ſinibus ſcilicet. De Meſſenijs prius diximus. n Pylos.) *Pylos.* Vetuſta ſané quondam ciuitas, in agro Meſſenio, quem Coryphaſion Græci nominauerunt, à Sparta ſtadia circiter quadraginta ſita, ut Thucydides quarto libro ſcribit: Neſtore alumno, qui Pylius inde cognominatus eſt, celebris. multa Strabo octauo lib. o Calipolis.) Non adeo celebris atq; illa Macedonica, cuius Liuius 4. Decad. & Pl. meminere. De Patris etiam & Cyllene li. 2. Thuc. indicans uerò ex his locis recta in oppoſitam Acarnaniæ cõtinentẽ nauigationẽ eſſe Pro ſitu uerò noſcẽdo pictura duce utere. A Cyllene Cyllenius Mercurius. Claud. li. 1. rapt. *Cyllenius Mercurius.* Cyllenius adſtitit ales Somniferã quatiẽs uirgã, tectusq; galero. Stat. li. 7. Tegees alũnũ dixit, à loco

uicino

uicino: Tunc ita uelocem Tegees affatur alumnum. a Rhion.) ῥίον Græcis promontoriū dicitur, quod commune uocabulum huic iugo peculialiter tributum est. Nam & Corinthiacum sinum angustis faucibus claudit, & oræ terrarum ad Græciam attinentium feré principium est. Plin. cap. 2. lib. 4. de Aetolia. Promontorium, inquit, Antirium, ubi ostium Corinthiaci sinus minus mille passuum latitudine influentis Aetolosq; dirimentis á Peloponneso. Promontorium quod contra procedit, appellatur Rhion. Liuius quoq; libro 8. tertiæ Decad. Rhij

insignis. [a] Rhion deinde (maris id nomen est) anguste & uelut freto lacus, ore frequenti incidēs, inter Aetolos & Peloponnesiacos usq; ad Isthmō irrumpit. In eo ad septentrionem spectare litora incipiūt. In his est Aegiō & Aegira, & [b] Oluros, & [c] Sicyon: at in aduersis [d] Pagæ, Creusis, Anticyra [e] Oeāthia, [f] Cyrrha et notior aliquāto noīe [g] Calydō, & Euenos. Extra Rhiō [h] in Acarnania maxie clara sunt oppidū [i] Leucas, flumē [k] Achelous. In

huius meminit. Non prætereundum ueró in tota Peloponneso montes esse sex & septuaginta, Plinio. b Oluros.) Alia in Bœotia Olyros, in Messenia Olluros, ut ex Xenophonte & Strabone Hermol. docuit. Ptolemæus in his locis non Oluron, sed Olenon statuit. De Aegira & Aegio, Plinius, cæteri. c Sicyon.) *Sicyon.* A qua Sicyonij, quorum uetustissimus rex Aegialeus terrā illic laté tenuit, ut Pausa. in Corinth. refert, tum & Aegialos uocata, Plinio. In Sicyone spectatissima quondam Occasionis imago extitit, authoris Lysippi, cuius erudita est apud Politianū in Miscelaneis explicatio. Regiuncula & ipsa Sicyonia dicta. E Sicyone Aratus ille fuit, cuius meminit in præstantium uirorum catalogo Plut. Iuxta Asopus fluit, olea lauroq; uirens. d Pagæ.) Iuxta Isthmū sitæ occasum uersus. Notandum uerò hæc oppida partim Bœotiæ & Locrensium, partim Aetolorum esse. Nam Pagæ Bœotica est, Plinio. e Oeanthe.) quā Oeanthiam Mela nominat Locrorum Ozolorum. f Cyrrha.) iuxta quod & Cyrrhæi campi ad Phocidem attinent, unde & Cyrrhæos scopulos, & antra Cyrrhæa fontesq; Cyrrhæos, pro *Anticyra.* Phocensibus Parnasijsue Poëtæ cognominant. Anticyra itē helleboro clara, alia ab illa Bœotica quæ in Maliacum inclinat: quāquam de utraq; adagium intelligitur. Nauiget Anticyras, de homine uehementer insano. Creusis uero Bœotiæ iuxta Pagas sita. quam Creusam Ptolemæus nominat Aetolorū Naupactus intra Rhion est, de qua antè meminimus. deinde & Ca- *Calydon.* lydon. Vide Ptolemæū. g Calydon.) Plinius li. 4. Aetolorum, inquit, est Calydon. 7 millium. 500. passuum à mari iuxta Euenum amnem. Extra Rhium enim, eum tractum, qui in Adriatici *Aetoli.* fauces inclinat, primi tenent Aetoli, mox Acarnanes. postremi Epirotæ: horum sedes Epirus, Acarnania, Aetolia, uiris, oppidis, montibus, amnibus, rerumq; gestarum memoria præ cæte- *Calydonia sylua* ris insignes. Ipsa Calydon Oenei patris Meleagri regia fuit, quæ syluæ, agroq;, & Apro cognomen imposuit, de quibus multa mentio est apud Ouidiū lib. Transfor. 8. Non tacendum & in Britannia Calydoniam syluam esse, uerum uocabula syllabis dinosci: nam Calydon pro Aetoliæ opp penult. corripit. Luca. li. 6. Euenus Calydona secat. Pro Britanniæ sylua producit, o litera correpta Martalis, Nuda Calydonio sic uiscera præbuit Vrso Item, Quinte Calydonios Ouidi uisure Britannos. Et lib. 3. Silius: Inq; Calydonios primus trahet agmina lucos. Quanquam sint qui e litera scribendum contendunt. Thucydides. 3. libr gentem Aetolorum grādē & bellicosam esse, uicosq; sine muris frequentius quàm oppida habitare ait. His Ozolæ, quorum meminimus, ob uicinitatem genere armorum & pugnandi industria adsimiles fuere. De Eueno amne constat. fuit & Philosophus Euenus ille, qui ignem optimum esse ciborū condi- *Acarnania* mentum dicere solebat, ut refert Plutarch. h In Acarnania) Aliquādo Curetis dicta, ualidā & ipsa gentem aluit Acarnanes. Sta. in Achil. Dat bello pedites Aetolus, & asper Acarnā. Nomen sortita ab Acarnane Alcmeonis filio, qui primus eam oram ab Apolline indicatam pa- *Leucas.* tris auspicijs celebrem fecit, author est lib 2. Thucyd. Meminit multis Strabo. 8. li. i Leucas.) In peninsula sita Leucadia, quam olim accolæ insulam fecerant quidem, uerum reddita continenti est uentorum flatu congeriem arenæ accumulantium, ut Plin. cap 1. 4. libri scribit. Ideóq; inter oppida continentis Pomponius numerat Est iuxta quoq; litus Leucadium & Leucates promontorium, tum & insula, quam Neriton Pomponius infra nominat, nam Leucas in peninsula aliquando Neritum dictum est, & ea ipsa Neritis, Plinio, nomine ab insula ad continentem translato, ut Hermolaus existimat. Neritos certé & Silio & Maroni insula nominatur. Non ignoro & Leucadiam insulam é regione Ambracij sinus aliam à Nerito Pomponium nominare infra. k Achelous.) Ambraciam ab Acar- *Achelous.* nania superans. Thucydides libro secundo Achelous, ait, amnis ex Pindo monte deuolutus per Dolopas, Argæos & Amphilochos, perq; Acarnanicū campū superne Straton urbem Aeniadasq; interfluens, mari miscetur restagnato. Meminit eius Ouidius libro transform. 8.

a Epiro,

Epirus. a Epiro.) Epirus Moloſſia Chaonía dícta eſt, ut eſt notum, in hoc tractu ingens & populoſa eſt, ab occaſu Ionio in Adriaticum flexo & acroceraunijs, à Septentrione Pindi iugis, ab ortu Acarnanida finitur, totam oram meridianam Ionio ambiente. De ea multa Strabo libro 8.

Ambracia. b Ambracio.) Ab Ambracia urbe clariſſima, quam ambit. Plinius, Maximeq; (ait) nobilitatus Ambracius ſinus faucibus ſpatioſum æquor accipiens. In eum amnis Acheron ex Acheruſia Theſprotiorum palude ortus delabitur. Meminere & Strabo & Ptolemæus. Apud Liuium libro 8. de Bello Macedonico, Arethō p Acherō deprauatè, credo, legitur. Iuxta & Cocytus fluit, amariſſimæ amnis undæ. Ob quorū ingenium ad infernos amnes nomina trāſlata ſunt. Eſt aliàs in Italia Acheruſia, & in Ponto Acheron, cuius Flacci teſtimonio meminimus.

a Epiro nihil b Ambracio ſinu nobilius eſt, facit ſinus, qui anguſtis faucibus, & quę minus mille paſſibus pateant, grande pelagus admittit, faciunt urbes, quæ aſſidunt, c Actium, d Argi, Amphilochij, e Ambracia, f Aeacidarum g regia Pyrrhiq;, h Butroton ultra eſt, deinde i Ceraunij montes, ab ijs flexus k in Adriam. Hoc mare magno receſſu littorū acceptū, & uaſte quidē in latitudinē patēs, qua penetrat tamen uaſtius, Illyricis uſq; Tergeſtum, l cætera Gallicis Italiſq; gentibus cingitur. m Parthini & n Daſſaretę prima eius tenent, ſequētia paula-

Actium. c Actium.) Auguſti Colonia, & iuxta promontorium, ubi idem M. Antonium & Cleopatram bellò nauali ſuperauit, ciuitate tota Nicopoli in uictoriæ memoriam nominata. Maro libro Aeneid. 8. Actia bella Cernere erat, totumq; inſtructo Marte uideres Feruere Leucaten, auroq; effulgere fluctus. Ibi Apollinis quondā Actij templum, & ludi quinquennales inſtar Olympiorum, quorū 3. Aen. Maro meminit. Lege Strab.

Argos. d Argi Amphilochij.) Strabo quoq; ſecundum Ambraciam (inquit) extare Argos Amphilochium, quod ab Amphilocho fratre, à quo & Amphilochia dicta, iuxta iacens regio, cum conderet Alcmæon nominauit: nam aliud eſt Argos Oeſticum, ſiue Hippium cognomine. Plin. Arcananiæ tribuens Argos (inquit) Amphilochium cognominatum cap. 1. lib. 4. Liuius lib. 8. belli Macedonici: Profectus ab Ambracia Conſul in mediterranea Aetoliæ, ad Argos Amphilochicum, &c. e Ambracia.) Cui maximo Pyrrhus adiumento fuit, cum eò loco ut regia uteretur, Straboni. Vrbis eius ſitum reddit eleganter T. Liuius lib. 8. quartæ Decadis.

Aeacidæ. f Aeacidarum.) Regum Epiri ab Aeacida Pyrrhi patre, aus Aeaco Neoptolemi auo, à quo id nomen profluxit: cum uiri huius ex Ioue geniti ampliſſimam uirtutem regum illic ſeries in præcipuæ laudis ſibi gloriam traheret. Cicero lib. 2. de Diuinat. ſcribit Ennium Aeacidarum genus ut ſtolidum ſuggillaſſe, quod belli paulò apperentiores eſſent. De Aeacidis Plut. in Pyrrhi uita. *Pyrrhus.* Eſt aūt hic Pyrrhus, cuius in Romanos inſignia facinora extiterūt, Ennio poëta felix, ut Homero felicem Achillem Alexander indicauit. g Regia.) Liuius lib. 8. belli Macedonici, Signa (inquit) ænea marmoreaq;, & tabulæ pictæ quibus ornatior Ambracia, quia regia Pyrrhi fuerat, q; cæteræ regionis urbes euecta, &c. h Butroton.) Nota urbs ex Plinio, cæteris. Theſprotiorum eſt, potiſſimæ Epiri gentis, quanq; & aliæ ſunt præclaræ, quarum Strabo libro 8. fideli nomenclatura meminit. Lucan. lib. 3. Theſproti Dryopesq; ruunt, quercusq; ſilentes Chaonio ueteres, liquerunt uertice Sellæ. Maro lib. Aen. 3. Littoraq; Epiri legimus, portuq; ſubimus Chaonio, & celſam Butroti aſcendimus urbem. *Montes.* Montes in toto illo procuſu clariſſimi ſunt. Ad Dodonen Tomarus centum aliquando inſignis fontibus, In Ambracia Cania, in Acarnania Aracynthus, quem Actæon Maro cognominat, in Aetolia Acanthon, Panætolium, Medion, Plinio. i Ceraunij.) Ideo dicti quod fulminibus infeſtentur, Seruio. Lucanus libro 5. Theſſaliæ ſaxoſa timent, oraq; malignos Ambraciæ portus: ſcopuloſa Ceraunia nautæ Summa tenent. Maro: prouehimur pelago uicina Ceraunia iuxta. Meminit & Plinius cap. 21. lib. 3. Vide Ptolemæum. k in Adriam.) Cuius primam oram Macedonij populi adhabitant, reliquam Dalmatæ, Illyrij, Liburni, Iſtri uſq; Tergeſtum: Quos Mela communi Illyricorum nomine cenſet. l Cætera Gallicis) ad reliqua (inquit) littora, quæ trans Tergeſtum Italiam ambiunt, Galli Italiq; habitant. *Parthini.* m Parthini.) Plinius quoque in ora Macedonica Parthinos, in Dalmatica alios ab his Parthenios locat, Oencis proximos. Strabo libro 7. Super Epidannum (inquit) ſiue Dyrrhachium & Apolloniam ſedes habent Bylliones, & Taulantij, & Parthini, & Phrygi, uſq; ad Ceraunios montes. M. Cicero in L. Piſonem: Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, laceratæ Athenæ, Durachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bulienſes illuſi, Epirus exciſa, Locri, Phocij Bœotij exuſti, Acarnania Amphilochia, Perrhœbia, Athamanumque gens uendita, &c. Quem locum eò libentius citaui, quod in omnibus propè exemplaribus corruptè legitur. *Daſſaretha.* n Daſſarethæ.) Quos à tergo Epiro iunctos Plinius ſcribit primo capite quarti libri, & Strabo

c

tim [a] Encheliæ, [b] Phæaces, deinde sunt q̄s propriè Illyricos uocāt, tū [c] Pyrei & Liburni & [d] Istria. Vrbiū prima est [e] Oricū, secūda [f] Dyrrhachiū, Epidānos ante erat, Romani nomen mutauere, quia uelut in damnū [g] ituris omnē id uisum est. Vltra sunt [h] Apollonia, [i] Salona, Iadera, Narona, Tagurium, sinus Polaticus, & [k] Pola quondā à Colchis (ut ferūt) habitata, in quantū [l] res transeunt, nunc Ro-

& Strabo lib. 7. In eadem est sentētia. Itidē & Dassaritæ dicuntur Plin. 3. cap. 23. lib. de eo ipso loco, A Lysso (inquit) Macedonia prouincia, gentes Parthini, & à tergo eorum Dassaritæ. At eosdem esse non dubitauerim, nam qui Straboni & Ptolemæo Dassaretij dicuntur, eos ipsos Dassaritas Polybius nominat, cum Dassaretis eosdem, ut Hermol. tradit. a Encheleæ.) Cadmi

Enchelea.

& Hermionæ nepotes, qui magna olim in his locis potentia floruerunt, ut Strab. lib. 7. scribit, harum oppidum fuit Encheleæ sanè uetustum, de quo lib. 3. Lucan. Et nomine prisco Encheleas, uersi restātes funera Cadmi. Iuxta enim, Cadmum & uxorem Hermionem longo admodū senio cōfectos, cum ab Ismeno illuc concessissent, in serpentes mutatos esse fabulantur, ut in Periegesi Dionys. & lib. 7. Strabo referunt. Meminit & Ouid. lib. transformat. 4. Græcis ἔγχελυς anguilla serpens'ue dicitur. Plin. in cōmuni Illyricorum nomenclatura lib. 3. Liburnis Encheleas iungit. Strab. Enchelios nominat, nisi id librariorum culpa cōtigit, quanquā nil repugnat & Enchelios dici eos, & Enchelias, ut plerunque alias alias gentes. b Phæaces.) Iuxta Acroceraunia, habitarunt & Cor-

Phæaces.

cyram. Verg. Protinus aërias Phæacum abscondimus arces. Memorati illi à regno Alcynoi, cuius Homerus meminit 6. & 8. Odyss. c Pyrei.) Plin. lib. 3. supra Scordā fuisse ait Fasseos, Grabeos, propriéque dictos Illyrios, tum & Taulantos & Pyreos. At nunc Illyriorū sedes Tergesto propior est. Libuit hæc adferre in hunc locū, eò libentius, quod illa locorum nomina in omnibus, quæ uiderim Pomponij codicibus corruptè leguntur. De Liburniorum uetustissima gente nota sunt omnia. Seruius Liburnos, Rhetos, Vindelicosque esse putauit falsò. d

Istria.

Istria.) Cui hoc etiam hodie nomen manet. Clarissimum ad eam oppidulū Iustinopolis,

Iustinopolis.

quod Caudistriam uocant accolæ, tanquam Istriæ caput, in quod è Venetijs, cum ad uisenda illa littora soluissemus, secundis uentis aliquando delati sumus, postero die Tergestum uecti. At Tergestum Austriæ principium est, Iustinopolis Pauli Vergerij patria, hodie ditionis

Insula.

Venetorum. Supra eam in decliui monte situm oppidum, cui Insulæ est nomen, recentissima adhuc apud me memoria celebre. Nam siti in medijs undis pressos, tum & tædio maris, quod tunc primum ingrediebamur, fatigatos, optimo uino, & apparatissimo conuiuio in pri-

Oricum.

stinam ualetudinem grata beneficentia restituit. e Oricum.) Plin. de eo ipso loco, At in ora (inquit) oppidum Oricum, à Colchis conditum. Inde initium Epiri, &c. Rectè igitur primam urbium Pomponius dixit. De Orico Lucan. lib. 3. Tunc qui Dardaniam tenet Oricon, & uagus altis Dispersus syluis Athamas, &c. Dardaniam nominans, à Dardanis gente illic fera, ac Dassaretis proxima, Plinio. Opportunissima est Oricum uersus è Brundusio Calabriæ nauigatio, littora enim Adriatici non amplius 85. millibus passuum, illic interfluis fluctibus seiunguntur. Meminit Orici sæpe lib. 3. Appian. & in 3. Cōmentario ciuilium bellorum Cæsar. Non omiserim, iuxta Oricum tractum esse Palæstinum, cuius lib. ante cita-

Furiarum templum.

to meminit Cæsar, à Palæste loco cognominatum, ubi templum fuit Furijs sacrum, à quo Palæstinæ cognominatæ sunt. Ouid. Fastor. 4. Sæpe Palæstinas iurat adesse Deas. Cuius uersus expositionem Paulo Marso debemus, præstanti Grāmatico. Porrò quid in illo Catulli uersu explicando, Iuro per Syrios tibi furores, Beroaldus attulerit, quidque de illo Ouidij uersu sentiat, quamque aptè interpretetur, eruditi æstiment, mihi Marsiana profectò magis arrident. f

Dyrrhachiū.

Dyrrhachium.) A Corcyrensibus colonis à Phalio Corinthio deductis habitata, ut libro 1. Thucydides scribit. Appian. lib. bell. ciuilium. 2. Ab Epidamno Barbarorum rege conditore Epidamnum, eiusque portum post Dyrrhachiū dictum à Dyrrhacho Epidāni ex filia nepote, tandē Corcyrenses appellationē ut infaustam mutasse, portumque ab urbe, quę desuper imminet, Epidamnum dixisse. Hactenus ille. Romani uerò Epidāni nomine, ut magis infausto, expuncto, Dyrrhachij uocabulū restituerunt. A Dyrrhachio Dyrrachini dicti ciues. Cicero in Pisonē, Quo metu cōmoti Dyrrhachini profugisse noctu trepidatum imperatorem indicauerunt. g Ituris.) Si quando ad ea littora appulissent. h Apollonia.) Media inter Lyssi fluminis ostia & Acroceraunia, ab ea dicti Apolloniatæ, Cæsari, alijs. i Salona.) De Salona, Iadera, Narona, Tragurio, Dalmaticis Illyricisque oppidis, in Liburniæ descriptione Plinius, Notissima earum Salona apud Cæsarem libro 3. bellorum ciuilium. Capta olim ab Asinio Pollione. Cæterum Salonæ Salonarum pluratiuo Cæsari & Seruio dicitur. Tragurium etiam marmore clarum, Plinio. k Pola.) Ad Histriam attinet, à qua Sinui nomē, à Colchis quondam conditam, etiam Plinius ait. l Res transeunt.) Tempore scilicet omnia rapiente. Ouid. lib. Metam. ultimo, Tempus edax rerum, tuque inuidiosa uetustas Omnia destrui-

destruitis, ustiataq; dentibus aeui Paulatim lenta consumitis omnia morte. Et Cic. pro Marcello non tam eleganter, quàm uerè, Nihil esse, ait, opere ac manu factum, quod aliquando non conficiat, & non consumat uetustas a Aeas.) Aeantem in occasum uersus ex interioribus Macedonum, iuxta Apolloniam profluere Stra. lib. 4. ait. Est & Tapsus in eodem tractu Ptol. & Caesari. b Nar.) Plinius & Strabo Naronem nominant, a quo Nareij populi. Supra Naronem Colonia Epidaurus Plinio & Ptol. alia ab illa Peloponensi: hallucinante Beroaldo, qui Seruium taxans solam illam Peloponnensem asserit. Lucan. libro 2. Seu laeua petatur Illyris Ionias uergens ue Epidaurus in undas, ubi interpretes Epidānum intelligunt, potest enim & Epidannus legi. At quia castigata exemplaria Epidaurus habent nil temere mutandum esse arbitror. c Ister) Strabo lib. primo scribit Eratosthenē, & ante eum multos in illa fuisse ignorantia, ut fluuium ab Danubio deriuatū in Adriaticū iuxta Istros egredi tradiderint, unde & Iasonis è Pōto in Adriaticū transitus lucum habuerit historiae. Hos Mela secutus pari ignorantiae naeuo notatur. Lege Pli. ca. 18. Corneliū Nepotem, & omnes eos reprehendentem, quibus id persuasum esse potuit. d Tergestum) Colonia, à quo iuxta sinus est Tergestinus, quem equidem nauigaui, oppidum etiamnū clarum: illustre autem dū haec scribebam, Petro Bonomo inibi Episcopo, uiro in omnibus bonis artibus praestante, aeque & iusti, ut summam eloquentiam qua pollet praeter eam, amantissimo.

Aeas. Nar. Epidaurus. Lucanus. Tergestum. Petrus Bonomus.

mana colonia. Amnes autem [a] Aeas, & [b] Nar, & Danubius qui iam dictus est [c] Ister, sed Aeas secundum Apolloniam, Nar inter Pyreos, & Liburnos, per Istros Ister emittitur. [d] Tergestū intimo in sinu Adriae situm finit Illiricum.

ITALIA

De Italia magis, quia ordo exigit, quàm quia monstrari eget, pauca dicētur: nota sunt omnia. Ab [e] Alpibus incipit in [f] altū excedere, atque ut procedit, mediam se perpetuo [g] Apoenini mōtis iugo attollens, inter Adriaticū & Tuscum, siue (ut aliter eadē appellantur) inter

ITALIA.

Italia, quia sic sita est, & illud nacta coelum, quod multa temperie praestat: facta est frequentissima, Graecisq; undique adnauigantibus aliquando peruia: maximè uero Romanis olim uictorijs illustrata, & multis antè nominibus appellata: nouissimè Italiae nomine durante, quod ei Italus Hesperi, à quo & Hesperia dicta est, frater imposuit, ut M. Cato in Originibus retulit. Primi eam Arunci, Sicani, & Pelalgi coluisse creduntur, ut capite decimo primi libri scribit. Meruit haec terra suprà omnes alias, scriptorum Graecorum Latinorumq; diligentia famam & memoriam: nec est quicquam, quod intactum reliquerint, qui illud aliquando scribendi onus subierunt, nec habuit finem in uno, rerum omnium comprehensa series, sed singulis propè seculis singuli fuerunt, à quibus laudaretur. Extant hodie excepto Pomponio, quos equidem uiderim legerimq;, partim integri, partim mutili temporum iniuria, M. Cato, Myrsilus Lesbius, Caius Sēpro. Quintus Fabius Pictor, Antoninus, Dionysius, Strabo, Plinius, Solinus, Ptolemaeus Polybius quoque: & inter recentissimos Blondus Forliuiensis, Raphael Volaterranus, Aeneas Syluius, & Ioannes Annius Viterbiensis: ut totum Latinorum poëtarum & Historicorum gregem, obiter de ea tradentium, omittam. A plurimis autem, quorum temporum iniuria monimenta interciderunt, descriptam eam fuisse constat Proinde et Plin. indicat libro primo & Mela suis id uerbis testatur, quando ait: Pauca dicentur, nota sunt omnia &c. Nos quoque intactam eam reliquissemus, nisi (quod alibi itidem nos permouit) studiosae iuuentutis gratia ex his quos citauimus, quae Pomp. indicat magis, quàm exponat, adiectis qualibuscunq; commentarijs, planiorem facilioremq; efficere uisum esset: maximè quod uaga lectio in teneris animis non proficit. e Ab Alpibus.) Intuere primum tabulam Europae. 6. Ptol. ut uidere Italiam uidearis, mox limites inquire: tum qui sit Apoenini procursus obserua. Inde insignia oppida fluminaq;, ut ultra citraq; iacēt, uisu sequere eo modo quo tradit Pomponius. f In altum.) In pelagus. g Apoenini iugo.) M. Cato Poeninum montem eum nominare uidetur, per quem Hannibal exercitum traiecit in Galliam. Hinc Apoeninus dictus, quod radices sub Poenino transitu Hannibalis habeat. Meminit mōtis Luca. lib. 2. & libro quarto Silius. Polybius interpres in libro 3. Apoeninus, inquit, mons pauló supra inferum mare ab Alpibus oritur, moxq; se magis atque magis ab illis disiungens, recto dorso in superū mare fertur, quasi usq; ad urbem Senam. Inde rursus ad dextrā fle

Scriptores Italiae. Apenninus mons.

ctens per mediam Italiã in Siculũ fretum discurrit. a Superũ mare.) Adriaticũ, ita dictum quod in ortum spectet. inferum autem Tuscum, quod in occasum uergit. Lucanus libro secundo: Inferni superiq; maris. Suetonius in Augusto, Classem inquit, Misseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi & inferi maris collocauit. Iulius Solinus, nescio an bene, idẽ mare, quod Itali inferum uocant, à Græcis Ionium, uel Tyrrhenum uocari tradit. Dionysius certè & Strabo Pomp. subscribunt longeq; Ionium à Tyrrheno separant. Adriaticum autẽ dictũ

[a] superum mare & inferum excurrit: diu solida: uerùm ubi longè abit, [b] in duo cornua scinditur, respicitq; altero Siculum pelagus, altero Ioniũ, tota [c] angusta, & alicubi multò, quàm unde cœpit angustior. Interiora eius aliæ aliæq; gentes habitant, Sinistra parte [d] Carni & [e] Veneti colunt [f] Togatã Galliam. Tum Italici populi [g] Picentes,

putat Cato ab Atria siue Adria oppido uetustissimo, qđ dudum interijt. In qua sententia & Iustinus est libro. 20. Multi ab Iaonis filio Adria ita dictum uolũt. De Thyrrheno diximus. Silius quoq; Italicus libro. 5. de Trasimeno, Lydius hinc genitor Tmoli decus, æquora lõgo Mæoniam quõdã in Latias aduexerat oras Tyrrhenus pubem dederatq; uocabula terris. b In duo cornua.) C. Sempronius, Italia, inquit à iugis alpium oritur, cingitur supero & infero mari, & secatur Apœnino: qui à iugis Alpium ortus per mediam Italiam à Liguribus ad Anconam porrectus, inde paulatim usq; Venusiã reflexus, ibi ex transuerso diuidit Italiam. ex altera parte Brundusium, altera Veliam attingens circum sinum Tarentinum: quem Ausones primũ, inde Aborigenes Græci post Oenotrium Arcadem tenuere. Lege ca. 10. li. 2. Vitruuium. Altissimus est, ut bene Silius dixerit lib. 2. Alpibus æquatum attollens caput Apœninus. c Angusta.) Nusquam enim 200. mil. passibus amplior est, Plinio: qui querno folio similem esse, & multo proceritate ampliorem, quàm latitudine, læuoq; flexam cacumine, figura parmæ Amazonicæ desinere aptè docet.

Carni. d Carni.) noti, nomine adhuc durante: quanquam remotius à mari supra forum Iulij, hodie tractum à se Carnithiæ cognominatum inhabitant, & in meridiem supra Tergestũ regionem, quæ uulgo Carniola dicitur. Ptol. quoq; supra Cõcordiam & forum Iulij Carinthiã locat.

Veneti e Veneti.) Quorum hodie non adeo uetusta atq; in littore fuit, in ipso mari sedes est amplissimę ciuitatis, & supra q̃ credi possit, imperio atq; opibus auctæ, Venetias nominant, terra mariq; magnarum uirium conscias, cum & rep. multa prudentia administrata insignes. His cunctis, ut M. Cato scribit, origo Phaëtontæa est: Posterius mixta his nobili stirpe Troiana, à quibus Pataiuũ suo conditore inclytũ. Cõstat aũt Gallorũ gentis esse recentissimos cultores, id qđ li. 9. quartæ Decad. indicat Liuij Receptissima & hæc opinio est, uenisse è Paphlagonia Henetos, quorũ in eo tractu posteri Veneti dicti fuerint. Venetiæ aũt nomine quicqđ ab Histria secundum maritima usq; Rauennam iacet comprehenditur, authore Plin cap. 18 li. 3. M. Cato quoq; Venetia, inquit, est omnis ora circum sinum maris, post Histriã usq; ostia Padi.

Venetia. f Togatã Galliã.) A Toga dictã, succincto uestis genere & apposito. Ne quis eos recte sentire putet, qui Venetũ hodie uestitũ togis cõferũt, ut similẽ: quando Romæ, atq; in omni Latio indecorũ fuit, uirũ tunicis uti ultra brachia, ac ꝓpè in priores manus ac digitos ꝓlixis ut cap. 12. 6. lib. scribit Gellius. Cõstat aũt Italiã aliquãdo intra Apœninũ & Rubiconẽ amnẽ, q iuxta Ariminũ in Adriã defluit, terminos habuisse, ut Pli. scribit. Luca. quoq; li. 1. de Rubicone: Perq; imas serpit ualles, & Gallica certus Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis. Citrà enĩ quicquid est, ad eã Galliam attinuit, quę Cisalpina cognominatur. Senogallia intra Anconã & Padũ à Senonibus, antea Belgis uicinis, qui illinc Hetruscos pepulerũt dicta: mox Gallia Togata, à conformi uidelicet cũ interioribus eius terræ gẽtibus uestitu. A Gallis illi, ut Sẽ-

Gallia Togata. ꝓnius scribit, duce Arũte primi in Italiã trãscẽderũt Alpes, à qbus sensim pulsi Hetrusci à Cispadana & Trãspadana regione quę nũc Galliæ nomen habet, meminit Polybius in Africæ motu li. 3. Hi sunt Senones, à qbus Roma aliquãdo inuasa captaq; fuit, Pli. Inde qcquid ab Alpiũ radicib. ꝓminet, à Varo extimæ Liguriæ adusq; Formionẽ aliquãdo, post uero ad Arsiã fluuiũ qui supra Histriam est, id totũ Italiæ cessit. Eã duarũ fecerũt partiũ: nam quæ Romã uersus à Mõtanis in Tuscũ pelagus inclinat, Cisapœninã dixere, reliq̃ Trãsapœninã, authore Catone & Sem ꝓnio. Trãsapœninã rursus in Cispadanã, & Trãspadanã partiti sunt. In hac Carnorũ agrũ, Venetiã, Veronã, Brixiã, Mutinã, Mediolanũ, aliaq; iuxta sita oppida: in illa Rauẽnã, Bononiã, Regiũ, Parmã, Placentiã, Dertonã, & uicinas cæteras posuerũt interfluo Pado. Carni igitur & Veneti Togatã colũt Galliã, si modò Transpadanã Galliæ nomine cõprendimus, ut debemus, uel illo M. Ciceronis testimonio Philip. 12. Et ut omittam, inquit, reliquas partes Galliæ (nã sunt omnes pares) Patauini alios excluserũt, alios eiecerũt missos ab Antonio &c. Gel li 15. Res, inqt, accidit Patauij in Transpadana Italia memoria digna. Demũ Liui. li. ultimo. 4. deca. scribit Aquileiam Latinam Coloniam in agro Gallorum deductam esse.

g Picentes.) Supra Rubiconẽ reuera Italici; enumerat aũt utriusq; litoris insignes populos

ab initio

ab initio orsus in Siculum usq; fretum & Ioniū pelagus. Id obiter notandū, Picentes dici qui supra Anconā siti sunt, & tractum horum Picenū: Picentinos autem ab his ortos, qui alio in latere, inter Surrentinum promontorium, & amnem Silarum habitant. Ptolemæo & Plinio, qui Picentinum agrum, & oppidum Picentiam inibi locat. Strabo li. 5. Ad mare Tyrrhenū, inquit, Picentinorum natio colit, eorum pars modica qui Adriam habitant, quos quidem Romani Possidoniatem in sinum traduxerunt, &c. De nominibus equidem non contenderim, nam Straboni alijsq; iam Picentes, iam Picentini nominantur utrinque siti, quanquā qui Adriæ imminēt frequentius Picētes. Cato Picenos lingua Ethrusca genus sacrū dici scribit, à Sabinis eos ortos affirmans.

Picentini.

[a] Frentani, [b] Dauni, Apuli, Calabri, Salētini. Ad dextrā sunt sub Alpib. [c] Ligures, sub Apœnino [d] Hetruria, post [e] Latiū, Volsci, Cāpani, & super Lucaniā Brutij. Urbiū q̄ ꝓcul à mari habitanī, opulētissime sūt. [f] ad sinistrā Patauiū Antenoris, Mutina & [g] Bononia Romanorum coloniæ. Ad dexteram [h] Capua à Tuscis, & [i] Roma quōdam

a Frentani.) Alij à Ferentinis q in Thuscia sunt, & Ferentinatibus, qui Latium habitarunt, de quibus disputat Hermolaus ca. 5. lib. 3. Plinij Illorum Frētana regio Plin. dicitur. b Dauni.) A quibus Apulia Daunia cognominata est, à Dauno duce Diomedis socero dicti. Horū oppidū est Salapia Hannibalis meretricio amore inclytum, ut Plin. cap. 11. lib. 3. scribit. De Apulis, Calabris, & in ultimo cornu sitis Salētinis, nota omnia. Vide Ptolemæū. c Ligures.) A Liguro Phaetontis filio, Catoni. d Hetruria.) Plurimarū coloniarū, & Italię olim princeps, ab eorū metropoli regia cognominata, Catoni. e Latium.) Vetus ac nouū Plin. f Ad sinistram.) Ab Alpibus prospiciendo. g Bononia). Notissima, ut aliæ quoq;. Sed id adiecerim, Felsinā aliquando uocatā, cum princeps Hetruriæ esset (ante Gallorū enim aduentum Hetrusci pulsis Umbris illic sedes posuerunt) inde Cato principem metropolim Felsinam nominatā à rege Hetrusco conditore, post à successore Bono Tuscaniensi Bononiam dictam scribit, lege Iustinū lib. 20. h Capua.) Seruius à Tuscis, qui omnem penè Italiam subiugauerunt, conditam scribit, apud Vergil. lib. Aeneid. 8. ad illum uersum: Et Capys hinc nomen Campanæ ducitur urbi. Suetonius in Dictatore, Capys conditoris sepulchrum Capuæ fuisse indicat, in quo à colonis deductis tabula reperta fuit, quæ Cæsari mortē denunciauit. Ad id & Lucan. accedit 2. lib. Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni. Plin. cap. 5. lib. 3. Capua, inquit, ab undecimo campo dicta, quod quo modo intelligēdum sit, inibi Hermolaus adnotauit. Liu. lib. 3 ab urb. cond. propius uerò esse existimat à campestri agro appellatam, Id quod & Eustathio placet. M. Cicero, luxus insania Capuam notans, superborum eam quondā domum fuisse ait, ut mirum non sit, potentia eam simul & gloria priuatam, nihil ferè hodie, præter umbram nominis retinere. i Roma.) Orbis aliquando caput dicta, & amplissimi imperij iure in hunc usq; diem felix, Cœlo ita indubiè, & cœlestibus dijs uolentibus: Nam & syderum locum, habitumq; tempore quo cœpta est condi, obseruauerunt uetusti, è quorum numero fuit Lucius Tarutius Mathematicus, Chaldaicis literis eruditus, & M. Ciceroni ualde familiaris, quemadmodum ipse Cicero libro de Diuinat. 2. scriptum reliquit. In cuius nomen quia incidi, annotādus mihi est error ingens C. Sempronij, & Iulij Solini. Hi Romam 11. Calend. Maias hora inter secundam & tertiam cōditam esse, ex Tarutio (qui & Varronis temporibus uixit, & Romuli Genethliacon descripsit, ut Plutarch. testis est) referūt, Sole in Tauro, Luna in Libra, Saturno, Venere, Marte, Mercurio in Scorpione. Quæ syderum positura nullo prorsus modo potest in cœlo statui, cum impossibile sit, Venerem uel duorum signorum Zodiaci interuallo, unius uerò Mercuriū à Sole abscedere, quod ipsum præter receptissimos hodie Astronomos, ipse quoq; Plin. secundi lib. cap. 17. confirmat, qui Veneris stellam nunquam longius 47. partibus, Mercurij autem nunquam longius 20. à Sole abscedere ait, & recentiores ex Ptolemæi authoritate in fine dictionis duodecimæ Almagesti, maximam elongationem Veneris à Sole 47. graduum, minutorum quinquaginta, Mercurij autem graduum 28. & 17. minutorum esse affirmant. Nam quod Cicero lib. 2. de natura Deorum Mercurio unius signi, Veneri duorum signorū interuallum tribuit, Græcam antiquitatem secutus uidetur, quemadmodum & in falso errantium syderum ordine. Cum igitur Taurus & Scorpio, ut notum est, hemicyclo distēt, hoc est primus gradus Tauri à primo Scorpionis 180. graduum interuallo, qui fieri potuerit, ut Sole Taurum tenente, ad 11. Calend. Maij, Venus & Mercurius tanto spacio à Sole discedentes Scorpionem tenerēt? Quid ergo? aut Solinum lapsum & Sempronium dices, aut Tarutium toto errasse cœlo fateberis. Ipse culpam scriptoribus rem non admodum intellectam errore intricantibus magis tribuerim, quàm Tarutio, nam in hoc labi, uel his ignominiosum est, qui rudimenta mathematicæ delibare cœperiut. Impossibile enim factu est, ut eo modo distent iam dicti Planetæ. Cæterum qui illud emēdet & restituat Genethliacō, nisi Oedipus re-

Frentani. *Dauni.* *Bononia.* *Felsina.* *Capua.* *Roma.* *Error Solini & Sempronij.* *Maxima elōgatio Veneris & Mercurij à Sole.*

a à pastoribus cōdita, nūc si pro materia dicatur, b alterum opus. At in oris proxima est à Tergeste c Cōcordia. Interfluit d Timauus, nouē capitibus exurgēs, uno ostio emissus. Deinde Natiso nō lō

Georgius Collimitius.

surgat, nemo erit. Memini Georgium Collimitium clarissimum Astronomum, cum inter nos loci huius incidisset mentio, dicere solitum, multo aliud syderum habitudine atq; interuallo tum coelum fuisse, cum urbs hæc coepta est condi, quam uulgò pleriq; putent, idq; è fortunis & rerum Romanarum successu (quantum Astrorum influxu dinoscere daretur) haud difficile deprehendi aiebat. Cumq; hominem tum urgerem, ut soleo, ampliori scrutinio facto, Veteres inquit, Astronomi, qui Romæ originem astris subdiderunt, Librā eam horoscopū habuisse affirmant, atq; inde illa quoq; Mālij Mathematici carmina sunt li. 4. Hesperiam sua libra tenet, qua cōdita Roma, Orbis & imperium retinet discrimine rerum, Lācibus & positas gentes tollitq; premitq;. Quin etiam Romulo Libram tribuit, cum ait: Qua genitus cum fratre Remus hāc condidit urbem, Et proprijs frenat pendentem nutibus orbē. Recentiores gregatim sub Leone esse Romā asserunt. Conjecturā esse Collimitius aiebat minimè friuolā, eo tēpore quo coepta sit urbs condi, ascendens fuisse cor Leonis, regiā stellam, in medio coeli Solē in Tauro, Iouem in piscibus in nona orientalē, Mercurium in eadem nona in Ariete orientalem, Venerē in Tauro occidentalē, & in medio coeli, postremo Saturnum & Martem in Scorpione, in domo quarta. Horum rationem, quam reddidit, equidem adscripsissem, nisi hactenus me digressum esse, satis superq; foret.

Coniectura de cōdita urbis Horoscopo.

a A Pastoribus.) Multa Sēpronius, multa Liuius, pleraq; omnia in uita Romuli Plutarchus. Cæteros qui sunt innumeri, sino. b Alterum opus) Adeo enim magnificis structuris post insignia fuit, ut nulla in parte rusticæ originis adparerēt uestigia. Scribit in Heliogaboli uita Lampridius, solitum aliquando eum seruis Heliogabalū ita solitum, ut millena pondo aranearum deferri sibi ex urbis ædibus iuberet, præmio insigni proposito, mox seruos collegisse decē millia pondo, qua re facile aiebat intelligi posse, quàm magna esset Roma. Mirum aūt rem petinde leuissimam & sordidissimam, quęq; uerri emungiq; quotidie soleat, in tam amœna, splendida, & magnifica urbe, amplitudinis indicium fuisse. c Cōcordia.) Nota ex Plinio & Ptolemæo, nomine etiamnum durante. d Timauus.) Interfluere, inquit, Timauum inter Concordiam & Tergestem, & post, Natisonem nominat qui Aquileiam abluit. Plinius quoq; ad Carnorum regionem amnem statuit Timauum, & lib. 5. Strabo. Non uideo ergo quomodo amni, qui Patauium præterlabitur, Timaui nomen congruat, id quod Blondus Forliuiensis in Marchiæ Taruisanæ descriptione contendit, argumentis non sanè temere adductis. Quibus si locus datur, fatendum est errasse uetustos. Aut si illi uerum tradidere, euanuisse amnem credendum. Antiquis enim (ut Ouidius scribit) tam multa tremoribus orbis Flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt. Ipse adulescens cum è Carinthiæ illustri oppidulo, & optime de me merito Villaco uisendi causa Venetias proxissem, paucos post dies Tergestū naui delatus sum, ut per oram eius littoris, quod Aquileiam uersus procurrit, Timauum obseruarē, quē sanè nusquam reperi, usq; ad Vtinū & Natisonem profectus. Est quidē haud longe à Goricia, quam Noreiam Strabo dicere uidetur, uicus sancti Ioannis nomine, & iuxta arx minutissima super Timauum portum. quæ uulgo Tyuuein uocatur. Ibi è rupe nō grandi fontales undæ multiplici scaturigine, magna sanè & miranda copia elabuntur, riuumq; faciunt haud quaquam tenuem, qui in proximum sinum egreditur, & multis capitibus surgens uno ostio exiens. Is si Timauus est, longè fama naturam superat, quod fieri persæpe uidemus, nemo est enim qui nesciat, quantū è paruis neglectisq; magna celebriaq; fecerit Græcæ ambitionis curiositas. Nec ille quidem, quem Patauio proximum Brentā nominant, tantus est, ut Timaui aut nomine, aut fama dignus uideri debeat, nec aliud mihi, Paduam è Venetijs nauigāti maiori admiratione dignum uidebatur, quàm quod è mari, superato aggere, sicca terra naui uehebar machinis attracta, mox decliui cursu in Brentæ alueum demissa, unde aduerso amne Paduā usq; iter erat, Lucia fusina miro quodā per restagnantes artificio undas, ascensu prætereita. Vtcunq;, asserere ausim, nunq; eum à Marone intellectū, etiam si Lucanus, & Martialis in aliam ire sententiam literatoribus uideantur. Nec accesserim interpretationi quam Blondus attulit, quandoquidem satis non fuerit, tutari quod uelis, authore Seruio, qui nusquam magis frequentiusq; lapsus est, quā ubi reddendus erat situs, ut uerè eum pleraq; locorū nomina indiligentissime interpretatum esse Hermolaus dicat. Ipse apud Vergilium per ora, fauces meatusq; orientium aquarum intelligo, nam dicit: Vnde per ora nouem, &c. Scimus autem fluuium non ex ostijs, sed in ostia profluere. Quid autē obstat quo minus fontes ora dicamus, cum fontis uocabulo etiam ostia intelligantur? Lucanus de Tigri & Euphrate lib. 3. Quos nō diuersis fontibus edit Persis. &c In unum enim alueū infra Mesopotamiā corriuantes sinū illabuntur Persicum. Quem locum Lucani (ut & hoc obiter notem) diuerso sensu transtulisse uidetur lib. de consol. 5. Boetius cum dixit: Tigris & Eufrates uno se fonte resoluunt,

Timauus. *Blōdus Forliuiensis.* *Vergilius.* *Locus Boetij.*

Et mox abiunctis diſſociantur aquis. Conſtant enim hos diſtãtibus oriri ſontibus,licet uterq; in maiori Armenia aſſurgat,nec adeo diſſociari,quin ad poſtrema coeant,quanq; ſunt qui eua neſcere in Paluſtria Euphratē aſſerant,de quo nos alibi. a. Aquileiam.) Latina olim Colonia,Euerſa denuo,nec alio hodie inſignis magis, q̃ templo,religione & memoria ſanctorũ hominum,tum & ſalubrib piaculis undiq; mortalibus illuc cõcurſantib. & Patriarchatus titulo celebris. Iuxta tamē oppidũ Vtinũ, Principum Auſtriæ opus inſigne admodũ,& arce in mediæ urbis ædito colliculo cõſpicuũ. b Altinũ.) In quo L. Verus imperator Apoplexi periȷt. Ad paluſtria Padi ſitum,Plin. & Str. c Padus.) Maritimorũ cõmeatuũ Italicis ſubſidȷs fidus inuector,ut elegãter dixit Ambroſius. De hoc nihil nõ eſt notũ. Id retulero,irrigare eũ fœcũdo fluore agros, quãuis alpiũ auctũ niuibus. Nec eſſe amnē alium qui breuiore curſu maiorē undarũ uim corriuet,faciunt immania noſtratiũ Alpiũ iuga, in eum ſeſe ꝑpetuis undis exonerãtia,facit Apœninus amnium minimè obſcurorũ,qui altero è latere Padũ intrãt,parens. Lege Lucan. lib.2. Plin. 16.cap.li.3.Str.lib.5. Antè à duce coloniarũ Eridanus dictus Etruſci à profunditate Bodigon,Ligures Bodigũ,ſeu Bodintũ ob altitudinē, demũ à picea arbore, quæ circũ origi ginē ſuã multa eſt,Padũ,ut in originibus M. Cato ſcripſit. Eſt & alius in Græcia Eridanus in Iliſſum immittens , quem ſenem Ouid. lib.2. Met. ad huius differentiam nominat, & 7.lib. Multa quoq; Eridani placuerunt gramina ripis. Vbi ſuſpitio eſt minimè audax, pro Eridani, Apidani, ſcripſiſſe imperitos. Str. fuiſſe indicat lib.5. qui iuxta Padum Eridanũ aliũ ſtatuerint à Pado, Phaëtõtis caſu & ſororum Cygniq; metamorphoſi nobilem,prætere a ferentes Electra inſulas ante amnem Padum iacentes. Vnde falsò creditum in Tranſpadana ſuccinum reperiri, authoribus eius famæ Henetis, ad quos primùm per Pãnonias è Germania Electrũ allatum fuit, quod ſatis Plinius Solinusq; teſtati ſunt. Sed fabulæ locus ex hiſtoria dari potuit,Phaëtontem enim Ligurum regem fuiſſe uetuſtiſſimum, cuius multæ in Etruſco littore coloniæ fuerint, Cato eſt author,Ligurũ uerò eius filium,à quo Ligurum portum dici uoluit,& omnem illic tractum Liguriam. Cygnum autem prodiderunt Galliæ fuiſſe regulum, Muſicæ admodum peritum, in Atticis Pauſanias refert,unde in canoram auem mutatum Græca nugandi licentia credi uoluit. At eundem eſſe Padum & Eridanum,ex Plinio conſtat. d Veſuli.) Quem hodie uulgus accolarũ Montanys uocat. e Profluens Iſter.) Falſum id eſſe,paulò antè Plinȷ teſtimonio ꝓbauimus. Ipſe quoq; Cato in Originib. Hiſtria(inquit) à duce miſſo à Iano nomen retinet. At Græcorũ quidam dictam ab Iſtro amne cognomine Danubio, cui Danæ gentes accolæ cognomen impreſſere. Fabulanturq; ramum ex eo in Hiſtriam effluere, inq; Adriaticũ mergi. Hactenus Cato. Nota eſt Rauēna, hodieq; & opibus & ædificȷs ueteri famæ reſpondet,hoc infelix tamen, quod ætate mea pugnam uidere coacta eſt, multorũ cæde lachrymabilem,hinc Ludouico Gallorum rege,illinc Iulio II. Põtifice maximo tãtis odȷs cõferentibus arma, ut ſacro etiam Dominicæ reſurrectionis die in prælium ſuerint egreſſi, Gallis uictoriam ſed non incruentam reportantibus. Ariminũ autem M. Cicero pro Cecinna xii. Coloniarum ciuitatem uocat. Cæterum ab amne Piſauro nomen eſſe conſtat. f Faneſtris colonia.) Plinius cap.15.lib.3. In ora(inquit) flumen Eſis, Senogallia, Metaurus fluuius, colonia fanum fortunæ, Piſaurum cum amne,&c Ptolem. quoq; lib.3. Fanum fortunæ nominat. g Ex diuerſo.) Plin. cap.13.lib.3. Colonia(inquit) Ancon appoſita promontorio Cumero in ipſo

Aquileia. *Vtinum.* *Padus.* *Locus Ouidȷ.* *Phaëton.* *Ligur.* *Cygnus.*

geà mari ditem attingit a Aquileiam: ultra eſt b Altinum. Superiora latè occupat littora c Padus,nãq; ab imis radicibus d Veſuli mõtis exortus,paruis ſe primũ fõtibus colligit: & aliquatenus exilis, ac macer,mox alȷs amnibus adeo augeſcit atq; alitur, ut ſe per ſeptē ad poſtremũ oſtia effundat: unum de ȷs magnũ Padũ appellãt: inde tã citus proſilit, ut diſcuſsis fluctibus diu qualē emiſit,undam agat, ſuumq; etiam in mari alueum ſeruet, donec eum ex aduerſo littore Iſtriæ eodē impetu e profluens Iſter amnis excipiat. Hac re ꝑ ea loca nauigãtibus, qua utrinq; amnes eunt, inter marinas aquas dulcium hauſtus eſt. A Pado ad Anconam tranſitur Rauēnam, Ariminũ, Piſaurum, f Faneſtris colonia. Flumē Metaurus atq; Eſis, & illa in anguſto illorũ duorũ ꝓmontoriorũ g ex diuerſo coëuntiũ inflexi cubiti imagine ſedens, ac ideo à Grais dicta Ancona, inter Gallicas Italicasq; gētes quaſi terminus intereſt: hanc enim prægreſſos Piceni littora excipiũt, in quibus Numana, Potētia, Claterna, Cupra urbes:

castella aũt Firmũ, Adria, Truentũ: idẽ ei fluuio, q̃ pterit, nomẽ est. Ab eo [a] Senogallia maritima ad Aterni fluminis ostia. Vrbes [b] Bucara & Histoni um. Dauni aũt, Tifernũ amnẽ, [c] Cliterniã, Lucrinum, Theanũ, oppida, montẽq; [d] Garganũ. Sinus est cõtinuo Apulo littore incinctus nomine [e] Vrias modic9 spacio. [f] pleraq; asper accessu. Extra [g] Sypuntũ, uel (ut Graij dixere) Sipyus, & flumen q̃ Canusiũ attingens [h] Aufidum appellant. Post [i] Barium, Egnatia, & Ennio ciue nobiles Rudiæ, & in Calabria [k] Brũdusiũ, [l] Valetiũ, [m] Lupię, [n] Hydr9

in ipso flectentis se ore cubito, &c. Quibus uerbis satis indicat, cur dicta sit Ancona, hoc est, q̃d cubiti imagine sedere eam, ac propterea id à Græcis nomen indeptam Pomponius ait, ἀγκὼν, his cubitus est. Et constat ferè Ancones dici promontoriorũ flexus: sicut ab architectonicis quiuis conflexus, qui coëuntibus parietibus angulum rectum describit, Ancon dicitur, uulgus angulum uocat, ita anconis striarum in columnis appellat libro 5. Vitruuius, ipse quoq; nexus coitusq; duarum linearum angulum rectum describentium Ancon est. Iuxta Anconã igitur pars oræ prominens, et ingentem ambitu portũ cõplexa, duobus promontorijs contrapositis, & portum prę munientibus, Intra se urbem habet in ipso sitam flexu, littoris effigie cubiti imaginem quandam retinente. Strabo libro 5. urbem à Syracusanis Dionysij tyrannidem fugientibus conditã esse scribit. Porrò & Numanæ origo ad Siculos refertur. De potẽtia sequẽtibusq; claris urbibus, Ptolemæus, Plinius, cæteri. Id notauerim, Firmum Plinio Firmanorum castellum uocari, Strabon. Firmũ ut Pomp. *Cupra.* Cuprã aũt dictã puto haud uana cõiectura à Cypræ tẽplo, illic à Tuscis, qui Cyprã Iunonẽ dicunt, extructo (ut Strab. scribit) ut Cupra, siue Cypra una appellatione contineantur. Nam uocabula quæ Græci per y pronunciant, nos per u literam proferre possumus, ut Larumna, Sulla, &c. pro Larymna, Sylla, authore ex nostris Hermolao. Nec illa est Adria, quæ mari nomen dedit, nam interijsse eam propè Padum Cato & Strabo testantur. porrò & Atriam hanc, & inde Atriaticum mare, mox ad Catonis tempora Hadriaticum, post & Adriacum dictum, & etiam Adrianum. Cicero in Pisonem, Brundusium uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit. a Senogallia.) Plinius & Ptolemæus infrà Anconam, Arminum uersus Senogalliam statuerunt. Mela eius ut regionis tractus'ue magis q̃ oppidi meminit, tanquam & trans Anconam illi tenuerint. Nam antè, Anconam quasi terminum esse Gallicarum Italicarumq; gentium dixit. b Bucara.) Plinius & Strabo Bucam trans Aternum fluuium Apuliam uersus *Aternus.* ponunt Aternus autem ille est, qui Sulmonem Ouidij patriam præterfluit, fœcunda celebris aura, ut in Meteo. Pontanus. c Cliterniam.) Claternam Plinius in Cispadana ponit, quẽ admodum & Ptolemæus. Mela in Piceno censet aliam ab hac Cliternia Dauniorum, quæ Larino & Teano proxima est. Id notandum, Sidicinum cognominatum hoc Teanum, ut Graccho in oratione de L L. promulgatis, Nuper Teanum Sidicinum consul uenit. Et Plin. lib. 3. Teanum (inquit) Sidicinum cognomine. Quemadmodum & lib. 6. Strabo. Rursum Teanum oppidum Apulum cognominatum obseruaui apud Ciceronem in oratione pro Cluẽtio. Pari (inquit) dignitate, Teano Apulo, atq; Luceria equites Romanos homines honestissimos lau*Garganus.* datores uidetis. d Garganum.) Celebris Apuliæ mons, subtus quẽ adhabitantes propriẽ Apuli dicuntur. De eo Syl. In nemore aut agitet Gargano terraq; ferarum. Hodie mons dicitur sancti Angeli. e Vrias.) Plin. iuxta Sypuntem oppidum locat Vriam, à quo sinum cognominari crediderim Strabo Vriam in interioribus, Vreum in littore diuersa oppida statuit. f Pleraq;) Plerisq; locis. g Sypuntum.) Notũ oppidum. Dicitur aũt Sipyus, untis, & Sipus, untis, & Sypuntiũ. h Aufidum.) Quem cruentũ ex Cãnensi Romanorũ clade aliquãdiu *Barium.* fuisse Florus scribit, In Hirpinis ortus montibus Canusiũ præterfluit, Plin. i Bariũ.) Nobile morte Syllani senatoris clarissimi qui diro Neronis imperio mori iussus, pectus Cẽturioni fodiendũ præbuit. Baris & Baretũ dictũ aliquãdo, Str. munitissimũ oppidũ & arce insigne, Barij ducis filiã Bonã Sfortiã ducatus hæredẽ. dũ hæc scribebã, cõiugẽ duxit Sigismũdus Poloniæ rex Princeps Inuictus. Nec ignoro Barrũ hodie dici magnis ædificijs illustre & tribus à *Ioann. Conarsky secretar.* laterib mari ablui, reliq̃ uerò q̃a cõtinẽti adhæret, arce illa defẽdi, ut Ian9 mihi Conarsky regis Poloniæ à secretis, uir cũ naturæ gratia, tũ ingenij acumine præstãs, cũ Viennã illinc uenisset Orator, bona fide retulit. De Egnatia Str. & Plin Rudias Str. Rhodias uocat, nisi uitiatus est co*Brundusium.* dex, cõuenit uerò in Ennij patria cũ Pomp. Euseb. & Eutr. Tarentinũ esse malũt. k Brũdusiũ.) A' forma ceruini capitis, q̃d Mesapij uernacula lingua ita nominãt Clarissima est hæc urbs. nobili portu, q̃ tuta iam olim Romanis in Græciã uia fuit, tum & fuga Põpeij à Cæsare obsessi etiamnũ memorabilis. l Valetiũ.) Plin. Balesiũ nominat, Ptol. ut suspicor, Aletiũ, nec mirũ. id est, in tanta rerũ nominũq; uariatione. m Lupiæ.) Lupias cõstat a Malẽnio Dalummi filio *Hydruntum.* Salentinorũ rege cõditas, uelut in Antonio philosopho testatur Capitolinus. n Hydrus.)

Alij urb is

Alij urbis magis quàm montis meminere: ea hodie Hidruntum dicitur, nota clade paucis retro annis à Turca illata, oppidanis omnibus necatis, & matribusfamilias constupratis. Ex eo litore Apolloniam uersus mare non amplius centum millibus passuũ expanditur. Quod pedestri continuare transitu, pontibus iactis, primus Pyrrhus Epiri rex cogitauit: post eum, M. Varro, utrunq; rerum aliarũ impediente cura, ut Plin. cap. 10. lib. 3. scribit. a Salentini campi.] Peninsulæ forma intra Tarentinum & Adriatici fauces propansi, Isthmo se iuxta Brũdusium & Rudias contrahẽte, nõ amplius 310. stadijs lato, quod ex Ptolemæi tabula discitur. à salo autẽ, id est, mari dictos autumat Festus Pompeius Cretas & Illyrios, qui cum Locrensibus nauigãtes societatem in ea regione fecerint. A promontorio igitur, q̃d in extimo cornu peninsulæ à situ Acran Iapygiam nominant adusq; Garganum, Iapygiæ, Dauniæ, Messappiæ, Peucetiæ, Apuliç, & Salentinorũ nomine litora interioraq; censentur, hodie Apuliç uocabulo in uniuersum cõprehensa.

Salentini.

mons: tum & [a] Salentini cãpi, & Salentina litora, & urbs Graia [b] Gallipolis. Hucusque Adria, hucusq; Italiæ latus alterũ pertinet. Frons eius in duo quidem se cornua (sicut supra diximus) scindit. Cæterũ mare, quod inter utraq; admisit, tenuib. promõtorijs semel iterũq; [c] distinguens, nõ uno margine circuit, nec diffusum patẽsq;, sed per sinus recipit. Primus Tarẽtinus dicitur inter promõtoria [d] Salẽ & Laciniũ. In eoq; sunt [e] Tarẽtus, [f] Metapontũ, [g] Heraclea, [h] Croto, [i] Turium. Secũdus [k] Scyllaceus inter promontoria Lacinium & [l] Zephyrium, in quo est [m] Petilia,

Gallipolis.

b Gallipolis.] A Gallis Senonibus, ut Plin. li. 3. ut hîc Pomponius existimat, à Græcis conditum. Quod si hunc sequeris, Callipolin rectius leges, nomine ab loci uenustate sumpto: si illum, Gallipolin, g litera origini fidem faciente. c Distinguẽs.] Italia, inquit, mare, quod inter utraq; cornua admisit, tenuibus promontorijs distinguens, tribus finib. Tarentino, Scyllaceo, & illo, quod ad Siculum fretum in occasum uersum inter Zephyrium est et Brutium. Plinius quoq;, à Locris, inquit, Italiæ frons incipit, Magna Græcia appellata, in tres sinus incedens Ausonij maris, quoniam Ausones tenuere primi. Tarentinus & Scylleticus celeberrimi sunt, Brutius tertius non adeo: quanquam oræ huius ut locis frequentissimæ Plinius & Strabo meminere. d Salen.] Strabo & Plinius Salentium uocant, quod & Iapygium Ptolemæo dicitur, in fronte eius cornu, quod in Ionium prospicit: Lacinium autem inter Crotonem & Petiliam procurrens, à Tarentino Scylleticum seiungit. Inter Scylleticũ & Terinæum Isthmus est angustissimę Italiæ, terris non amplius 20. millibus passuum patentibus: infra quę Lucaniam uersus alius est Isthmus contrahentium se litorum, uerum amplior, ut Strabo libro sexto scribit, stadiorum. 300. supra quem ager est Brutiorum. Id, nisi pictura iuuetur, nemo capiet, ut & alia propè omnia, quę ad geographiam attinent. e Tarentus.] Clarissima & Pyrrho Epirota in ducem contra Romanos accito nobilis, sita in peninsula quadam, ut indicant Ptolemæus & Strabo multis libro sexto. Virgilius Aeneidos tertio: Hic sinus Herculei, si uera est fama, Tarenti Caulonisq; arces & nauifragum Scylaceum. Memoratur & Archita clarissimo Pythagorico, qui Platonem, cum mortem moliretur Dionysius Tyrannus, per epistolam eripuit, ut libro octauo scribit Laërtius. In hoc uniuerso tractu, Magna aliquando Gręcia floruit adiecta Siciliá. nam utrinq; magnæ Græciæ nomen frequens fuit, Straboni. Hęc est illa Gręcia, cui Pythagoras doctrinæ præstantia, & rerum fortunæ contemptu magnus, immortalem gloriam peperit, Crotone ante alias eius incolatu celebri: è qua, cum annis uiginti docuisset, Metapontum migrauit: functusq; fato eũ à suis consequutus est honorem, ut domo, quam habitauit, sublata, templum ei extruxerint posteri, & diuinis honoribus auxerint, sicut testatur libro 20. Iustinus. f Metapontum.] A Pylijs, qui duce Nestore è Troia nauigarunt, conditum, oppidum adeo terræ prouentu & agricolatione felix, ut ea gratia auream æstatem Apollini Delphico aliquando donum obtulerit. Strab. g Heraclea.] Siris aliquando dicta Plin. eo nomine, quo iuxta fluuius dicebatur. h Croto.] Milone athleta memorabilis, qui Pythagoræ discipulus fuit, Strab. Condita est à Micylo Alemonis filio, ut & Ouid. indicat lib. Meta. 15. Constar fuisse peritissimam olim rei militaris, ut mirandũ sit, exercitum Crotonitarum 130. millium à decem millibus Locrorũ unà cum Rheginis aliquãdo ad Sagrã Lucaniç fluuiũ uictum. Inde nato prouerbio, Hoc re apud Sagrã gesta uerius est, in incredulos, authore Strab. De Sibari, q̃ hoc in tractu potẽtissima fuit, luxu perdita, & à Crotoniatis uastata, nõ indigna lectu Strab. li. 6. i Turiũ.] Nobilissimo uino, q̃d Turinũ dictũ est, celebre. Turijs in Italia historiã suam Herodotus cõdidit, ut ca. 4. li. 12. scribit Pli. k Scyllaceus.] A Scyllacio, de quo etiã Pomponius, quod Athenienses Scylletium nominarunt. Plin. l Zephyrium.] A quo Locri Epizephyrij dicti in extimo eius agri iugo siti, & ab Hesperijs orti Locrensibus, ut alibi ex Plinio & Strabone retulimus. m Petilia.] Philoctetæ opus

Salentinum promontorium.

Lacinium.

Tarentus.

Archites.

Metapontum.

Nota.

Adagium

tæ opus. Maro libro tertio. Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro. De Mistris notum est. Mistiam apud Plin. Hermolaus legit. a Cœcinum.] A fluuio nomen indepta: alij Carcinũ; atque etiam Concinthium legunt, sed suo periculo. b Brutium.] Promontorium id est, quod Scylleum Ptol. nominat, occiduæ Italiæ extimum. Plin. lib. 3. de primo Europę sinu, Primus, inquit, à Calpe Hispaniæ extimo (ut dictum est) monte ad Brutium usque promontorium immenso ambitu flectitur. Seruius quoq; ex Sallustio li. Aeneid. 3. Omnis Italia, inquit, coacta in angustias scinditur in duo promontoria, Brutium & Salentinum. c Consilinũ.] Meminit eius Plin. quoque cap. 10. lib. 3. Consentiã alij legunt, sed temere: longe enim distat infra Vibonem & Terinæum sinum sita, Plinio, Strabo, Ptol. cæteris. d Cauloniam.] Dicitur & Caulon, ut Maro: Caulonisq; arces, & nauifragum Scylaceum. ubi de promontorio magis quàm oppido intellexisse uidetur: propior enim Caulon Scyleo est, quàm Scyllacio: porrò & in fretum imminet id promontoriũ, in quo illa sunt Scyllæ Charybdisq; cœlo nota monstra. Aulon autem mons perperam à Seruio Caulon dictus in Calabria est, Horatio & Martiali celebris. e Locros.] Strab. Locros urbem facit insignem hoc loco, à Locris dictam, qui Euanthe duce paulo post conditam Crotonem & Syracusas, in Italiam profecti sunt è sinu Cressæo, qui in Corinthiaco est. Virg. 3. lib. Hic & Naritij posuerunt mœnia Locri. Vbi multa Seruius. Notandum uero Epicnemidios fuisse dictos, antequam Italiam peruenirint, mox Epizephyrios, ut retulimus supra. Horum nominum discrimen in corruptis Seruij commentarijs non obseruatur. Naritios autem (ut Seruio subueniamus) à Naritio Locrorum oppido iuxta Maliacum sito Maro dixit: meminit loci Plin. 7. capite libri quarti. f In Brutio.] In eo sinus latere, quod in Brutium inclinat. g Columna regia.] Turriculæ modo erecta, ex aduerso turrim in Peloro sitam respicit, hodieq; à multis appellatur Stylarion, ut docet Hermo. super 5. cap. lib. 3. nat. histor. Plinij. h Rhegyum.] Cui hodie quoque id nomẽ est, à quo Rhegyni. Liuius lib. 6. tertiæ Decad. Rhegyni uiui futuri erant ad populandum Brutium agrum. Ab alio Regio, quod in Gallia Cisalpina est, Regienses dicti: diuersa ortographię ratione. Nomen oppido datum à dehiscendi argumento: nam & ῥῆγμα Gręci rupturam nominant, Iustinus libro 4. abrupta, ait, Gręce hoc nomine pronunciari: qui Rhegyum non oppidum, sed promontorium facit. i Scylla.] Plin. Scyleum nominat iuxta Cratim fluuium, qui Scyllæ pater creditus est. Idem & Tauriani oppidi & Metauri amnis eodem in loco meminit: tum promontoria nominat Cænin Peloro interfluo freto contrapositum, & Leucopetram Locrorum, siue agri Rhegyni, ut Cicero Philipp. prima: Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegyni, uenti detulissent. k In Tuscum.] Post Scylleum enim cedens sensim ora Terineum sinum efficit, Scyllatico oppositum, quem Hipponiatem Strab, nominat. Ptol. degenere uocabulo Isponiastam: Antiochus autem grauis author Napitinum. Priora nomina ab oppidis sunt iuxta sitis. Terina Crotoniensium colonia, & Hippone, quam postea Vibonem Valentiam dixerunt, author Plinius. l Temesa.] Plin. oppidum, inquit, Tempsa à Græcis Temese dictum. Ouid. lib. 15. Terinosq; sinus, Temesesq; & Iapygis arua. Ptol. quoque libro tertio Tempsam nominat. De Blãda & Clampetia idem author. Buxentum Gręci Pixuntem dixerunt. Fuit autem quando Velia Elea dicta est, Plinio. Strabo à principio. 6. lib. à Phocensibus cõditam, & primum omnium Hyelam dictam ait, Parmenidis & Zenonis Pythagoricorum insignium patriam. Gellius testatur hãc primum, Seruio Tullio Romę regnante, conditam. De Palinuro promontorio gregatim omnes, a Palinuro Aeneæ nauclero, in hoc litore iuxta Syrenum insulas amisso, ut Maro indicat libro Aeneid. quinto. m Pęstum.] Gręcis: Posidonia, Plinio. inde & Posidoniatem sinũ, qui Pęstanus est, nominat lib. 6. Strabo. Locus ipse oræ fertilitate & florum copia celebris. Ideo Maro lib. Georg. Biferiq; rosaria Pæsti, dixit. Vbi Seruius Calabrię oppidum facit, cum sit Lucanię. n Silarus.] Dicitur & Silaris, cui hoc ingenij est, ut in eum coniecta uirgulta lapidescant, forma & colore priori seruato, ut libro quinto scribit Strabo, & in amnium fontiumq; miraculis libro secundo Plin. Silius lib. 8. Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt Duritiem lapidum mersis inolescere ramis. Hoc amne Lucanus ager terminatur. Constat uero è Samnitibus ortos Lucanos duce Lucio, ut Plinius scribit: Brutios autem Lucanorum pastores fuisse, & ab his transfugisse aliquando. Et lingua Lucanorũ Brutij fugitiui

[a] Cœcinum, Scylaceum, Mistræ. Tertius inter Zephyrium, & [b] Brutium, [c] Consilinum, [d] Cauloniam, [e] Locrosq; circundat. [f] In Brutio sunt [g] Columna regia, [h] Rhegyũ, [i] Scylla, Taurianum & Metaurũ. Hinc in [k] Tuscũ mare deflexus est, et eiusdẽ terræ latus alterũ Terina, Hippo nũc Vibõ, [l] Temesa, Clãpetia, Blãda, Buxẽtũ, Velia Palinurus olim Phrygij gubernatoris, nũc loci nomẽ Pęstanus sinus, [m] Pęstũ oppidũ, Silarus

Brutiæ. Locri. Seruius. Rhegyum. Regienses. Pæstum. Silarus. Brutij.

amnis[a] Picētia,[b] Petræ, quas Sirenes habitaue-re. Mineruæ promontorium, opima Lucaniæ loca, sinus Puteolanus, Surrentū, Herculaneū, Vesuuij montis aspectus, Pompeij, Neapolis, Puteoli, Lacus Lucrinus et Auernus, Baię, Missenum, id nunc loci, aliquando Phrigij militis nomen, Cumæ, Linternum, Vulturnus amnis, Vulturnum oppidum, Amœna Campaniæ litora, Sinuessa, Liris, Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina, Circes domus, aliquādo Circeij, Antiū, Aphrodisiū, Ardea, Laurentū, Ostia citra Tyberim in hoc latere sunt: ultra, Pyrgi,[d] Anio, Castrū nouum, Grauiscæ, Cossa, Telamon, Populonia, Cecina, Pisæ,[e] Hetrusca, & lo

fugitiui dicuntur. Diod. 16. lib. in eandem sententiam digna lectu refert. Gellius quoq; 3. cap. libri decimi, Brutios seruili nota infames fuisse ait, quòd tempore secundi belli Punici primi omnium in Italia ad Hannibalem desciuerunt: qua re factum, ut pulso Hannibale P.R. Brutios ignominiæ causa non milites scriberent. Seruitium præstare postea, & magistratibus in prouinciam abeuntib. præministrare cōgebantur. Vnde & lictores Brutiani dicti M. Catoni, iussit uestimenta detrahi, atque flagro cædi decemuiros, Brutiani uerberauere, uidere multi mortales &c. De his in eādem fere sententiā Festus Pōpeius. a Picentia.] Iuxta quam Picentinus ager, & ab illis, quos altero latere retulimus, Picentibus orti Picentini. In Picentino Argiuæ Iunonis nobilissimum fuit templū, cuius Solinus, & Pli. meminerunt. b Petræ.] Pli. Surrētum, inquit, cū promontorio Mineruæ Syrenum quōdam sede. De eo & Virg. lib. Aeneid 5. Iamq; adeò scopulos Syrenū aduecta subibat, Difficiles quondā, multorumq; ossibus albos. Vbi multa de Syrenibus Seruius: De reliquis Cāpaniæ locis Pli. ca. 5. li 3. & li. 5. Stra. legito: & aliàs propè notiora sunt, quàm ut referri debeant. Nam memoratū est, Surrētum à Surrentino uino medicis maxime aliquando probato, quia caput non tentet, & stomachi atq; intestinorum rheumatismos cohibeat, ut tradit lib. 23. Plin. Vesuuij incendiā Plinij morte infamia sunt, testante id elegantissima ad Tacitum epistola nepote suo lib. 6. Neapolis aliquādo Parthenope Maronis tumulo clara, & hodie Pontani manibus celebris Puteoli à iustissima reip. administratione Dicæarchia dicta. Eius colonos prolem Dicarcheam dixit lib. . Silius. Aliàs noti Delphini amore in puerum, quem dorso acceptum per magnum æquor Puteolos in ludum prouexit, ut cap. . lib. . ex Appiano. Plin. tradit Lucrino famam Romanus luxus peperit: uterq; lacus in Baiano sinu est, at Lucrinus cura P.R. piscosus factus, uectigalibus operam pensantibus, ut Serui. scribit 2. Georg. De Baianis thermis notius est, quàm ut referatur. Cumas Sibyllæ illustrat diuinitas, cuius libris pro oraculo Romana usa est prouidentia, unde & Silius: Linternum, & quondam fatorum conscia Cumę. Vulturnus Capuam alluit Liris maximus amnium Soram & Arpinum Tullij rigat patriam. Minturnæ gratiam è Marij fortuna nactæ sunt: nam & ulnis palustribus occuluere, & ipso in carcere tantum uirum agnoscentes, innoxio sanguine polluere mœnia noluerunt. Lestrigonum memoria Formiæ horridæ sunt: nam & hi ab humanis uisceribus non abstinuerunt, ut elegāter 14. Meta. scribit Ouidius. Fundanus ager uineris inclytus est. Tarracina aliquando Anxur dicta, ædium occupat collem. Silius lib. . Scopulosi uerticis Anxur. Hora. sermo. 1. Impositum saxis late candentibus Anxur. De Ardea etiam Virg. 7. Aen. Locus Ardea quondā Dictus auis, & nunc magnū manet Ardea nomen. Laurētum Pici opus fuit, ab eo Laurentes dicti, ut illi, qui Taciū Sabinorum regem Lauinij inter sacra trucidarunt, Liuio. c Circes domus.] Strab. Circeum uocat. Notandum uerò & Aphrodisium & Antium interijsse penitus, ut alia multa à Pomp. reddita oppida. Plin. tradit Circeios insulam aliquando fuisse immenso mari circundatā, mox continenti adnexam. Antij fortunę templum insigne fuit. Nam & Horatius dixit, Fortuna diues quę regis Antiū. Illic Augusta Neroni principi ex Popeia nata est, cuius gratia senatus uota publice pro Popeię utero susceperat, exoluta tandem, additęq; supplicationes, & fœcūditati extructum templum, ut scribit in Neronis rebus Cornelius Tacitus. Ostia adhuc durat, sub Anco Martio condita, ut lib. 1. ab urbe Liuius refert. De Tyberis laudib. nemo uberius Plinio cap. quinto tertij libri. De Pyrgis Maro decimo Aeneid. Et Pyrgi ueteres intempestæq; Grauiscæ. Vbi Seruius, quod grauem aërem sustinent, grauiscas dictas ex Catone asserit. Lege ipsum Catonem. d Anio.] In Trebulanis ortus lugis, Tiburtinos alluit. Silius libro octauo: Quique Anienis habent, ripas gelidoq; rigantur Symbriuio &c. De Telamone portu Plinius, Ptolemæus ante Populoniam Traianum portum nominare mihi uisus est. Plinius iuxta Cecinam Populonium nominat. Pisas à Peloponnensibus Piseis conditas Maro indicat libro Aeneid. decimo: Alpheæ ab origine Pisæ Vrbs Hetrusca solo. e Hetrusca.] Populorū Italię in Tuscum uergentiū propè hęc partitio est: à freto Siculo ad Laum amnem Brutij tenent: hinc ad

Circeij. Antium.

Partitio lateris occidui Italiæ.

Florentia.

Silarū Lucani. Mox Picentini ad Sarnum, inde Campani ad Lirim clarissimum amnem interfluo Vulturno patent. Hinc Latini censentur ad Tyberim, in reliquo litore Hetrusci habitarunt ad Macram usq;, ubi Liguriæ principium est, quę Varo in extimo Italiæ termino finitur. In Hetruria hodie Florentia clarissima, aliquando Fluentia, quod ad Arni fluenta extructa sit, dicta: & Fluentini illic populi Catoni & Plinio, qui nunc Florentini nomine magis auspicato uocantur, ut in quadam ad Scalam suum epistola Angelus Politianus. Sunt uero qui Florentię nomē antiquum, & ipsam nobilem fuisse P. Romani coloniam, ex Frōtini de coloniis fragmentis probēt: neq; unquā ab ullo uetere authore à Fluentinis Fluentiæ illic oppidi nomen deriuatū. Ipse certe Tacitus Florentiam uocat libro 1. Orantibus Florētinis, ne Clanis solito alueo demotus in Arnum transferretur, idque ipsis perniciem afferret. Hallucinari autem, & toto errare cœlo illos constat, qui à flore, quē oppidanis donasse Carolum imperatorem garriunt, nomen Florentiæ datum hactenus putarunt.

ca & nomina. Deinde [a] Luna, Ligurum, [b] & Liguria, & Genua, [c] Sabatia, & Albigaunū. Tum Paulon & [d] Varum flumina, utraq; ab Alpibus delapsa, sed Varum, quia Italiam finit, aliquanto notius. [e] Alpes ipsæ ab ijs litoribus longe lateq; diffusæ, primo ad septentrionē magno gradu excurrunt, deinde ubi Germaniā attigerūt, uerso impetu in orientem abeunt, direptis populis immanibus, usq; in Thraciā penetrant.

a Luna.] Portu nobilis, ut Ennius: Lunai portum est operæ cognoscere ciues. b Liguria.] Duplicem faciūt Strabo & Plin. Transalpinam & Cisalpinam. Lege illum libro quarto. Metropolis est Genua nobilis portu, & uetustæ potentiæ fama celebris. c Sabatia.] Plin. capite quinto libri tertij, Albigaunum, inquit, oppidum, portus uadum Sabatium. Strabo quoq;, ad Genuam, ait, Ligusticum emporium est, & Sabatia uada nuncupata, quę paludes sunt. Silius libro 8. Quiq; tuos Flauina focos, Sabatia quiq; Stagna tenēt. Hęc sunt Sabatia uada, apud quæ pertinax Imperator mercaturas exercuit, auaritia & lucri cupiditate ad priuatorum hominum studia raptus, ut ait Capitolinus. Mela igitur recte inter oppida numerat. Sabatij inde dicti Ligurum celeberrimi Straboni. Non ignoro Hetruriæ partem Sabatiam dictam Catoni, à Sabatio scilicet ejus Sabi patre, qui Sabinis nomen imposuisse creditur, ut lib. 7. scribit Silius. Fuit autem Sabatius Saga cognomine Saturnus ille, qui, ut Berosus tradit, in Italiam ad patrem Ianum uenit, quem hospitio exceptum Coritum, id est, hastatum Iouem creauit. Nam agriculturæ rationem auxit, falcesq; fœnarias, frumentarias, cæsiuas & putatiuas arborum (ut Annij uerbis utar) instituit. Inde Iouem Sabatium nominatum uero est simillimum, cui sacra aliquando Romæ cœpta sunt, nouo ritu & moribus Romanis aduerso prolubente ea. C. Cornelio Hispalo prætore peregrino, ut Valerius libro primo scribit, etiam si apud eum Sabazius legitur. Et sunt, qui illic Dionysium Sabazium intelligant, non Iouem, ex Suida & Apuleio, qui Bacchum Sabadium cognominant: nomen datum existimantes ἀπὸ τοῦ σαβάζειν, quod barbari tripudiare cum furore dixerint, ut adnotauit Cœlius capite 15. libri quarti. d Varum.] Lege de Varo Strabonem libro quarto à principio. e Alpes.] Quas Silius libro tertio, Clausas niuib. rupes, suppostaq; cœlo Saxa, uocat. Festus alpum Sabinos dixisse ait, quod album posteri Latini dixere: ut credi possit nomē Alpium à niuium candore inoleuisse. Earū mensum ex uarijs authoribus Plinius retulit capite 17. tertij libri. C. Sempronius, Alpes, inquit, tribus partitionibus secantur. Prima Ligurum, quód ab eis oriantur, à Nicea ad Pœninum. Sequēs ab eo ad Ocram montē Pœninus dictus à transitu Hānibalis, à quo & Pœninum iter postea dictum. Tacitus libro 17. Pœnino itinere subsignanum militem, & graue legionum agmen hybernis adhuc niuibus traduxit. Tertia Taurisana usque in Histriam. Omnibus autem in Alpinis, exceptis Liguribus, notissimam originem Hetruscam esse scribit, & præcipue Rhetijs. At Mela non in Histriam solum, sed Byzantium usq; ad Euxini litora expāsa montana Alpium nomine donat. Pomponij sententiam Tacitus confirmat, alicubi Pānonicarum Alpiū mentione facta, cum ante Cottiarum, Graiarum, Juliarum, Pœninarum, Rheticarum meminisset. Rufus etiam Sextus in Epitome ad Valentinianum Augu. Accesserūt, inquit, Romanæ urbi Alpes maritimæ, Alpes Cotiæ, Rheticæ, Noricæ, Pannonicæ.

Sabatia uada.

Sabatia.

Iupiter Sabatius.

Alpes.

Nullus uerò poëta Latinus, quod quidem sciam, uberius elegantiusq; de Alpib. retulit, quàm Silius libro belli Punici tertio.

GALLIA

GALLIA NARBONENSIS.

GAllia [a] Lemano lacu, & Gebennicis montibus in duo latera diuisa, atque altero Tuscū pelagus attingens, altero oceanum: hinc à Varo, illinc à Rheno ad Pyrenęum usque promittitur. Pars nostro mari apposita, fuit aliquando Braccata, nūc Narbonensis, magis culta & magis [b] cōsita, ideóque etiam lætior. Vrbium, quas habet, opulentissimæ sunt [c] Vasio Vocontiorū, [d] Viēna

GAllia. Marcellinus. 15. lib. Hanc, inquit, Galliarum plagā ob suggestus montium arduos, & horrore niuali semper obductos, orbis residui incolis ante hac pene ignotam, nisi qua litoribus est uicina, munimina claudunt undiq; natura uelut arte circundata, & à latere quidem Australi Tyrrheno abluitur, & Gallico mari: qua cœleste suscipit plaustrum, à feris gentibus fluentis distinguitur Rheni: ubi occidentali subiecta est sydeṙi, oceano & altitudine Pyrenæi cingitur: unde ad solis ortus attollitur aggerib. Alpium Cottiarū. Hactenus ille. Quicquid uero terrarū intra hos limites expāditur, id uniuersum partiū duarū Pomponius fecit: quarū altera in Ligusticū, Gallicumq; mare, altera in oceanum Britannīā uersus inclinat, Gebennicis iugis intermedijs. Quod meridiē spectat, Narbensi tribuitur: quod plaustrum suscipit cœleste, hoc est, sub Arcton uergit à Pyręo, Aquitaniam, mox Celticam siue Lugdunensem, postremo ad Rhenum Belgicam, in qua & Heluetij sunt, continet. M. Cicero in oratione de prouin. Consularibus, Galliæ, inquit, duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse coniunctas, &c. Quo in loco Narbonensem & Comatam intellexisse uidetur, in quas peculiariter ea Gallia, quæ ultra Alpes est, diuiditur. De Narbonensi hic fit mentio, aliæ Gallię libro tertio reddentur. Caius Cæsar in primo commentariorum belli Gallici, tres tantum Gallię partes esse uoluit: & uideri potuit septentrionalem tantum, in qua res maximas gessit, diuisisse, nisi libro quarto. Strab. illam eius sententiam fuisse assereret. Ammianus quoque, qui Cæsarem sequutus, Priscis, inquit, temporibus hæ partes, ut barbarę, tripartitę fuisse creduntur, in Celtas eosdem Gallos diuisę, & Aquitanos, & Belgas. Augustus melius quadrifidam Galliam statuit, quem Strabo, Mela, Plinius, Ptolemęus sequuti sunt. Narbonēsis, cui à clarissima ciuitate sua nomen est, citius cęteris, nec sanè difficile prouincia facta est: congruebant mores, & Massilia studiorum aliquando mater, gręca mollicie propinquum agrum à sęuitia (ut Itali nominant) feritateq; & armorum studijs ad mansuetius uitę genus auocauerat: alię durioris cœli, tum & origine, & armorum exercitio Germanis persimiles, adusque Dictatoris tempora liberæ mansere: mox, uolentibus (ut puto) fatis, ab illo deuictę, qui Romam ipsam uicit. Sed illa Narbonensis primum per Ful. Flaccum, qui Massiliensibus auxiliatum uenerat, mox Sextij leuibus bellis, postremo Fabij illius, qui Allobroges fortissimam gentem uicerat, uirtute pellecta, Romanæ potentię haud ęgre cessit. Braccata aliquando dicta à uestium (ut est notum) habitu, cùm reliqua à nutriendi capilli studio Comata diceretur. Quanquam sunt, qui toti id nomen Galliæ falsò tribuant, illo Lucani uersu moti: Crinibus effusis toti prælate Comatæ. Constat enim ex libro undecimo Cornelij Taciti, Comatam à Narbonensi aliam esse omnino. Referrem hoc in loco, quę Gallorum origo, quę nominis ratio, nisi uiderem initio mihi exuberare scholia, ut planè non scholia, sed uerbosa commentaria cuipiam uideri possint. Porrò omnia mihi diligentissime reddidisse uidetur libro decimoquinto Ammianus. Id regnum hodie potentissimum est, cum uectigalium amplitudine, tum singulari quadam grauitate, & multorum consilijs confirmata prudentia insigne. a Lemano.] Lacu, quē hodie Gebennicum & Losanensem uocant: de eo Lucanus libro primo: Deseruere cauo tentoria fixa Lemano. In eius ora situm oppidum Genua, siue Geneua Cæsari, qui idem libro septimo Gallici belli Gebennam nominat montē, Heluetios ab Auernis separantē. Hodie Gebenna, Lucano Gebennę libro primo: Qua mōtibus ardua summis Gens habitat, cana pendētes rupe Gebennas. Gebennicos montes scribit Hermolaus eos esse, quos Cemenos Gręci uocant, Aquitanos alicubi à Celtis separantes, quod Strabonis sententię propè accedit. b Cōsita.] Ideo Plinius, Agrorum, inquit, cultu, uirorum morumq; dignatione amplitudineq; opū nulli prouinciarum postponenda, breuiterq; Italia uerius, quàm prouincia. c Vasio.] Hanc & Plinius Vocontiorum facit caput, retinet hodie nomen. Sed Vocontij Tricastinis à meridie iuncti in Druentium amnem inclinant. hodie pars horum, quos Sabaudios nominamus. d Vienna Allobrogum.] Aeque illustris, cui ne hodie quidem quicquam de uetusta claritate demptum est. Est & Austriæ Vienna clarissima, sed quam Vianam Plinius nominasse uideatur inter oppida Norica libro tertio, ut Hermolao placere uideo: Cui sanè & ipse accederem, nisi oppidum minime uetustum esse id argumēto foret, quud nulla prorsus

Cęsar. Ammianus. Narbonensis. Braccata. Lemanus. Vasio. Vienna. Viana.

paulo remotioris antiquitatis apparent uestigia. At infra Viennam interuallo. 34. mille passuum, ad Danubij alueũ locus est, quem Petronellam uocãt, cum maximi oppidi uestigijs. Nam rudera passim ingentium ędificiorum extant, & tabulæ plurimę latinarum literarum, tum & nummi, Romanarum legionum, ad Istri ripas contra Germanos excubantium testes. Ibi Viennã fuisse non ausim asserere, tam diuersa sententium contentio, ne dicam audacia durat. Allobroges & uictoria Fabij & Catilinæ coniuratione noti sunt, ad tractum Lugdunensem olim siti, Ptolemæo.

Alobrogum, [a] Auenio Cauarũ, Arecomicorum [b] Nemausus, [c] Tolossa Tectosagũ, Secundanorũ [d] Arausio, Sextanorũ [e] Arelate, Septumanorumq; Blitera. [f] Sed antestat omnib. Atacinorũ Decumanorũq; colonia, unde olim ĩis terris auxiliũ fuit, nũc & nomẽ & dec9 est Martius Narbo. [g] In litoribus aliq̃t sunt cũ aliquibus nominibus loca. Cęterũ rarę urbes, q̃a rari port9, & omnis plaga [h] austro atq; africo exposita est. Nicea tãgit Alpes, tã-

a Auenio.] In quam Pontifices Romani ius habent. Cauares autẽ Cataros Strabo (nisi fallor) nominat, Ptolemęus Cauaros, intra Druẽtium & Isaram amnes sitos.

Nemausus. b Nemausus.] Strabo quoque lib. 4. Arecomicorũ metropolis Nemausus est. Arecomici, ut idem scribit, pars Volcarum trãs Rhodanum in occasum uersi. Nemausus secundum Narbonem, omnium in eo tractu clarissima olim: quatuor enim & uiginti uicos eiusdem nationis subditos habuit, uirorum fortitudine excellentissimos. lege Strab. Vetustum retinet nomen. c Tolossa.] Pyrenæis adpro-

Tectosages. ximans, à qua Tolosani Tectosagij dicti, Plinio. Tectosages autem fortissimi aliquando Gallorum, Pyrenæis propinqui & Cemenijs sunt: adeo olim potentes opibus, & uirium præstantia, ut per Græciam tunc uictricem gentium, magna hominum manu profecti, in Asia supra Phrygiam Cappadociamque sedes posuerint, incolumes ab omni finitimorum incur-

Adagium. su. Tectosages & Tholistobogi dicti Floro, Plinioq;, & cæteris. Notum est adagium, Aurum habet Tolosanum. De cuius raptu quæstionem aliquando habitam Romæ scribit M. Cicero libro de natura Deorum. 3. Conuenit autem in eum, cui fata res secundas esse nolunt, cuiq; malum malo exaggeratur. Meminit Gellius libro tertio, apud quem corrupte fere legitur, terra Italia, pro eo quod est terra Gallia. lege si lubet. 32. libro Iustinum. d Arausio.] Nunc

Secundani unde? Arausinensis ciuitas dicta. Secundanorum, ut aliæ Sextanorum Septumanorumque, & id genus cognominibus adpellantur: à legionum uidelicet ordine numeroq; illuc à Triumui-

Nota. ris Cæs. Dictatoris cura adhibitis deductarum eo modo, quo secundum Græcos Romani frequenter sunt soliti. Nihil enim est omnium, quod amplius firmiusq; gentis alicuius imperium facit, quàm cura illa, quæ deducẽdis colonijs impenditur. Citius tuis mãdaueris quàm alienis: nec est homini difficile ad eos, quacunque fide data, desciscere, quib. cum sibi in uitæ morumq; ratione conuenit. Ea de re uidemus persępe à magnis principibus longius egressis plerosq; occupari metu magis uiolentiæ, quàm prompta fide subiugos, qui, cessante timore, tanquam ab odioso uictore libenter desciscunt. Secundani ergo secundę legionis milites, ut Sextani sextę, Decumani decimę, sicq; de alijs ordinum militibus pari ratione. Capitolinus in Clodio, Tribunus equites Dalmatas egit, & legionem quartanorũ. Tacitus lib. 1. Inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab undecimanis quintanisq; initio & tractis prima quoq; & uicesima legionibus. Et paulo infrà, Quartadecimani (inquit) paulũ dubitauerant. Item: Sinistrum latus uicesimani, dextrũ quintani clausere. Simili modo & tertiade-

Dubium quæ lingua Gallis tribuenda. cimanos alicubi uocat decimętertię legionis milites. Hęc res, Gallorum genuina lingua deficiente, uernaculum paulatim induxit, nec Latinum sanè, nec Gallicũ. Nec est in promptu dicere, qua lingua primi Galli fuerint usi: Gręcã calluisse Cęsaris testimonio constat, qui in primo Commentario in Heluetiorũ castris, qui tum Galli erãt, tabulas Gręcis literis inscriptas inuentas ait, quibus occisorũ in pugna numerus contineretur. De his referendi amplius nobis tertio libro fortasse locus dabitur. e Arelate.] Plinius quoq; in mediterraneo, inquit, colonia Arelate Sextanorum, Biterra Septumanorum. Strabo Arelaten iuxta Rhodanum sitam amplissimo emporio insignem esse scribit. Hodie Honorato & Hilario sanctissimis aliquando præsulibus suis clara est. Biterram Pomponius & Strabo Bliteram uocant. f Sed antestat.] Plinius quoque Martium cognominat. nam maxima inde terræ illi olim

Narbo. auxilia fuerunt, ut Pomponius refert. Hæc hodie ęque est clara atque olim fuit. Commendata maxime libro quarto Straboni. Ad Atacem amnem haud longe à mari sita. Ataci-

Atacini. nos uero ab Atace dictos, à quibus Romę Atacinorum nomen ortum sit, tradidit Hermolaus. g In litoribus.] Trans Varum scilicet: at Ptolemęus citra statuit. Plinius libro tertio A Varo inquit. Nicea oppidum à Massiliensibus conditum, &c. Iuxta fluuium Padonẽ, Paulonem supra Pomponio dictum. h Austro atque africo exposita est.] Strabo, Vniuersa circumiacens ora, inquit, uentis exposita est. Id quod satis litorum forma demonstrat.

gitoppidum [a] Deceatũ, tangit [b] Antipolis: deinde forũ Iulη Octauianorũ colonia, tũc post Athenopolis, & Olbia, & Glanõ, & Citaristes, & [c] Halycidon [d] Massiliensiũ portus, & in eo ipsa Massilia. Hęc à Phoceis oriũda, & olim inter asperas posita, nũc ut pacatis, ita dissimillimis tamen uicina gentibus. Mirũ ꝗ facile & tunc sedem alienã ceperit, & adhuc morẽ suũ teneat. Inter eã & Rhodanũ maritima Auaticorũ stagno assidet [e] fossa Mariana. Partẽ eius amnis nauigabili alueo effundit: alioquin litus ignobile est Lapideum (ut uocant) in quo [f] Herculẽ contra Albionem & Bergiona Neptuni liberos dimicantẽ, cum tela defecissent, ab inuocato Ioue adiutũ imbre lapidũ ferũt: credas pluisse, adeo multi passim & late iacẽt.

a Decatum.] Ligurum transalpinorum. Nam clarissimos Ligurũ fuisse Salyos, Deceates, & Oxybios, satis ex Strabone, Plinio, & Floro constat. b Antipolis.] Græca urbs est, ut & Athenopolis, à Massiliensibus condita, Plinio. Tacitus libro septimo: Vitelliani retro Antipolin Narbonensis Galliæ municipium reuertere. De foro Iulij, quæ Pacensis cognominata est, Olbia item & Citariste promont. etiam Ptol. Vide tabulam Europæ tertiam. De Glano Plinius. c Halycidon.] Nomen à Salinis datum, quas Halycides Græci uocant, ut hoc in loco ex Strabone Hermolaus tradidit. d Massiliensiũ.] Vrbs aliquando fama rerum gestarum, abundantia opũ, uirumꝗ & doctrinarũ gloria florentissima. Cicero in oratione pro Flacco, Neꝗ uero te Massilia prætereo, quæ L. Flaccum militem quęstorem cognouistis cuius ego ciuitatis disciplinã atꝗ grauitatẽ non solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendã iure dicam. Quæ tam procul a Græcorum omniũ regionibus, disciplinis, linguisꝗ diuisa, cum in ultimis terris cincta Gallorũ gentibus barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint, ꝗ æmulari. De huius origine Iustinus quadragesimo tertio libro multa. A Phocensibus Asiaticis conditã esse constat, qui rectius à Phocea illa sua Phocaẽnses dicerentur, teste Hermolao. Lucanus certe Phocaida nominat: Phocais In dubijs ausa est seruare iuuentus Non Græca leuitate fidem. Et oras illic Phocaicas libro quarto Sil. Scipio Phocaicis sese referebat ab oris. Lucanus libro quinto ex ea Phocide, quę iuxta Bœotiam est, profectos esse, qui Massiliam condiderint, indicat, cum ait: Fama, ueteres laudantur Athenæ, Massiliæꝗ suæ donatur libera Phocis. At Strabo quarto libro supra Iustin: testimonium ab Asiaticis cõditam tradit, qui ab Ephesia Diana cursus initium auspicati fuerint. Idem Strabo decimoquarto libro: Post Leucas, inquit, in sinu est Phocea, de qua tunc diximus, cum mentionem de Massilia faceremus. Quin & Ammianus libro decimoquinto: A Phocide, inquit, Asiaticus populus, Harpali inclementiã uitans Cyri regis præfecti, Italiam nauigio petit: cuius pars in Lucania Veliam, alia condidit in Viennẽsi Massiliam. quæ uerba ex libro decimo noctium Atticarum Gellij mutuatus est. Idem de Velia in Lucania alicubi Strabo cõmemorat. Agathius quoꝗ Græcus & ipse scriptor in eandem alicubi sententiam retulit. Decipiuntur igitur nominum symbolo, ut mihi uidetur, qui Lucano fisi, Phocensib. Europæ magis quàm Asiæ Phocaẽnsib. Massiliæ originẽ adscribũt. De urbis huius ueterib. institutis multa libro secundo Valerius, & Rhodiginus Cœlius cap. octauo libri antiquarum lectionum noni. Inclytam fuisse clarissimo gymnasio in Agricolæ uita Tacitus testatur, cum socerum scribit Agricolam statim paruulum, sedem ac magistram studiorum Massiliam habuisse, locum græca comitate & prouinciali parsimonia mixtum, ac bene compositum. Lege Strabonem. e Fossa Mariana.] Plinius Marij & opere & nomine insigne stagnum uocat. Strabo lacum Marij amœnũ aspectu, & ostreis refertissimum: in hũc ex Rhodano fossam ductã fuisse Plinius indicat. Ideo nauigabili eũ amnis alueo effundi ait Mela: à Strabone quidem diuersus, qui monte intermedio lacum ab ostijs secerni ait. Illic cognomine oppidũ esse Ptolemęus planè, & Põponius hic suis uerbis ostendit: & stagnum Auaticorum, qui eo litore celebres fuere, cognominat. Constat autẽ Marium in Narbonensi cum alia egisse præclara, tum Cimbros ad Sextias aquas, quas Sextius, ut fertur, ante se condiderat, magna profligauisse uictoria, unde & locis sua cognomina fuerunt. f Herculem.] Multi Aegyptium intelligunt. At constat Argiuo pleraꝗ omnia uel ab alijs gesta tribui. Notandum & in Liguria locum fuisse, ut in Originibus M. Cato scribit, quo complures à Ioue lapides lacuerunt, in auxilium Herculis contra Ligures Etruscos gigãtes. De his Aeschylus loquutus est, cũ (ut Strabo indicat) Prometheum inducit, Herculi ea, quę sibi euentura essent, si ad Geryonem tendat, inter alia in hæc uerba canentem: Ad fortem Ligurum & timoris inscium aduentabis exercitum. & paulo infra: Ibi ne lapidem quidẽ ullum e terra capiendum

Ligures. Halycidon. Massilia. Lucanus. A Phocensibus condita Massilia. Lapides complures. Aeschylus.

ptandum habebis, cum totus mollis locus existat. Spectans uero te opis egentē Iupiter miserebitur, & nebula intendens, & rotundarum imbrem petrarum infundēs solum inundabit, quarum ope congressus, facile Ligusticū uastabis exercitū, &c. Meminit eius loci ex fabula, quę Prometheos Hymenęos inscribitur, in astronomicis Hyginus. De Lapideo uero in Narbonensi hic Pomponius, & libro tertio Plinius. Quem Ioannes Annius eius factionis, quam prædicatorū cognominant, monachus non admodū iuste reprehendit, manifesto Pōponio: quasi uero utrinq; tales cāpi non fuerint. Porrò hic cōtra Albionē & Bargiona dimicauit, illic cōtra Ligures Gigantes Lamones dictos. Postremo tanquā Melam nō legerit, à nullo Historicorū latinorum hos campos in Gallia statui, ausus est asserere falsò. Albionem aūt & Bergionē Gigantes fuisse Neptuni filios, ideo fictū, quod authore Diod. Hercules barbaros montanos infesros transeuntibus, larrocinijsq; assuetos, occisis eorū ducibus, deleuit: è quorū numero illos fuisse cum terra, tum mari mortalib. infestos crediderim. Cōstat Gallos Herculē coluisse: q̄ uero habitu, Lucanus doctissime explicat in Dialogo, cui titulus est Hercules Gallicus, hunc legito. Lapides adeo numerosa copia sparsos Aristoteles à terræmotibus è mari bullientibus in plana iactos autumauit, Posidonius ex cōgelatione cœni. Aristotelis ratio uero similior est.

Plinius à calumnia defensus. — *Albion.* — *Bergion.*

[a]Rhodanus non longe ab Istri Rhenique fontibus surgit, deinde Lemano lacu acceptus tenet impetum, seq; per mediū integer agens, quātus uenit, egreditur. Inde contra in occidentem ablatus aliquandiu Gallias dirimit. Post cursu in meridiem abducto [b] hac intrat, accessuq; aliorū amniū iam grādis, & subinde grādior inter Volcas & Cauaras emittitur. Vltra sunt [c] stagna Volcarū, Ledū flumen, castellū Latara, [d] Mesua collis incinctus mari penè undiq;: ac nisi quòd angusto aggere cōtinenti annectitur, insula. Tum ex Gebennis demissus Arauraris iuxta Agatham, secundū Bliteras [e] Obris fluit. [f]Atax ex Pyrenęo monte digressus, qua sui fontis aq̄s uenit, exiguus uadusq; est, & [g] ingētis alioqn alui tenēs: nisi ubi Narbonē attingit, nusquā nauigabilis: sed cum hybernis intumuit imbribus, usq; eo solitus insurgere, ut se ipse nō capiat. Lacus accipit cū Rubresus nomine spatiosus admodum, sed qua mare admittit,

Rhodanus. a Rhodanus.] De hoc amne perquam eleganter libro tertio Silius. Lucanus libro primo. Plinius à Rhoda in illo tractu Rhodiorum colonia nomen impositum scribit. Apud Salassios in agro Sedunensi ad eas Alpes, quas hodie sancti Bernardi cognominant, caput tollit, ac primum uario decursu, nec unum in cardinem flexus, in occasum tandem conuertitur, & Lemanum fundit. Meminit ortus eius pluribus Marcellinus libro decimoquinto: Ararim recipit tardiorem, Zone uetnacula accolarum lingua dictum, mox inter præcipuos Isaram & Druentium è Pœninis & Graijs iugis elapsos recipiens, tribus ostijs magno undarum impetu in Gallicum egreditur sinum. Ambrosius libro Hexaëmeron secundo, Rhodanus, inquit, rapido concitus cursu Tyrrheni æquoris freta scindit: in quo non mediocre fertur nauigantium periculum, dum inter se maris fluctus & amnis fluenta decertant. Fontes sui à Rheni fontibus non adeo absunt, ab ortu Danubij ampliori. 100. millium passuum interuallo. lege Cæsarem. b Hac intrat.] Meridiem uersus elabitur. c Stagna Volcarum.] Meminit eorundem Plinius his uerbis: Oppida de cætero rara præiacentibus stagnis, Agatha quondam Massiliensium, & regio Volcarum Tectosagum. Volcarum utique nomen trans Rhodanum in occasum, uel Ptolemæo teste, celeberrimum fuit, sicut citra Saliorum siue Salyum. Inter rara illa Latatam censet Mela, & minime reliquis celebre Ledum flumen. d Mesua.] Is est, quem montem hodie Pullerium uocant, oppido uicino eius nominis, quod Agatham dictum Plinio & Straboni, & hic Pomponio coniecturis non uanis colligitur, uulgari lingua Mompulier uocatur, Ptolemæus Agathopolin dixit. Vide tabulam, de Araurari omnes. e Obris.] Plinio Obrin, Ptolemæo Orobius dicitur. Certe & Obris Plinio dictus uidetur: sed nomen corrupisse, ut aliàs sæpe, liberarios. Quanquam uideam nihil magis uariari, quàm locorum nomina: quæ, si tantopere res omnes pessum abeunt, & omnia mutare tempus solet, quis & hæc ipsa adeo mutari miretur? Etiam si nulla re magis id usu uenit, quàm quod nobilium scriptorum authoritatem agnoscentes, ægre uel leuicula uitia pro uitijs recipimus: & condonare non raro quàm emendare malumus: odiosissima librariorū inscitia, hoc modo magno fastu sese uenditante. f Atax.] Clarus fluuius. Lucan. li. 1. Mitis Atax gaudet Larias nō ferre carinas. Plin. quoq; è Pyrenæis oriri cum ait, Orobius tamē & Araurari è Cemeno monte. g Ingentis

Volcæ. — *Mōs Pessulanus.* — *Librariorum inscitia.* — *Atax.*

gentis aluei. Quem crebris incrementis extendit, alioqui multo angustioribus undis delapsus: id quod propè omnia è montibus lapsa flumina solent. De Rubreso etiam Plinius.

^a tenuis aditu. Vltra est ^b Leucata litoris nomen, & ^c Salsulæ fons, non dulcibus, sed salsioribus, quàm marinæ sint, aquis defluens. Iuxtà campus minuta arundine gracilique peruiridis, cæterum stagno subeunte suspensus. Id manifestat media pars eius, quæ abscissa proximis uelut insula natat, pellique se atque attrahi patitur: quin & ex ijs, quæ ad imū perfossa sunt, suffusum mare ostēditur: ^d unde Graijs nostrisque etiam authoribus, ueri ne ignorantia, an prudentibus etiam mendacij libidine, uisum est tradere posteris, in ea regione piscem è terra penitus erui, qui, ubi ex alto hucusque penetrauit, per ea foramina ictu captantium interfectus extrahitur. Inde est ora ^e Sardonum, & parua flumina Thelis, & Thicis, ubi accreuere, persæua: colonia Ruscino, uicus Eliberri magnæ quondam urbis, & magnarum opum tenue uestigium. Tum inter Pyrenæi promontoria portus ^f Veneris est in sinu salso, & Ceruaria locus, finis Galliæ.

a Tenuis aditu.] Per angustas fauces. b Leucata.] Nomine à candore dato, ut alibi sæpe. c Salsulæ.] Antoninus in itinerario, Salsulas, sed alio in loco huius litoris nominare uidetur: quod minime mirum est, cum frequentes salinæ idem diuersis locis nomen dare potuerint. Et nostra lingua Hall commune his locis nomen existit, in quibus salis, aut metallici & fossitij, aut factitij copia est, Græco utcunque seruato nomine. nā & ipsis ἅλς sal dicitur. d Vnde Graijs.] Strabo libro quarto, Iuxta Ruscinonē, inquit, lacus est & ager, quem alluit exiguis supra mare refertus salinis, habet is effossiles pisces Cestrias: nā si quis duos aut tres fodiat pedes, & in limosam aquam fuscinam demiserit, piscem eximiæ magnitudinis fixum penetrat, limo autem instar anguillarū alitur. Hactenus Strabo. Seneca libro tertio naturalium quæstionum ad Lucilium, Theophrastus, inquit, affirmat pisces quibusdam locis erui: multa hoc in loco in mentem uenere, quæ urbane in re incredibili fabulam dicas, non cum retibus aliquē, nec cum hamis, sed cum dolabro ire piscatum. Quid autem? quare nō pisces in terram transeant, si nos maria transimus? Quibus uerbis indicat non adeo à uero alienum esse, in terra nasci pisces posse: quod Mela negat, dubitans, ueri'ne ignorantia, an quod de industria mētiendi libidine prouecti, id tradere posteris uoluerint. Theophrastus grauis author, in Paplagonia effodi pisces gratissimos cibis, terrenis altos scrobibus tradidit. Plinius secundus, magnus alioqui Græcæ uanitatis irrisor, capite quinquagesimoseptimo libro nono de terrenis piscibus scribens, uerosimilia esse innuit, quæ tradidit Theophrastus. e Sardonum.] Plinius: In ora, inquit, regio Sardonum, intusque Consuaranorum, flumina Thelin & Obrin, oppidum Eliberris magnæ quondam urbis tenue uestigium, Ruscino Latinorum. &c. quem locum prope ad uerbum ex Pomponio transtulit. Verum Obris meminisse maluit, quàm Thicis, quod in Hispania statuit: nisi aliud est Thicis, quod Rhodam præterfluit, infra Melæ redditum. Ruscinoni ab amne uicino nomen est, cuius & Ptolemæus meminit. Illiberri, ut Hermolaus tradit, Eliberris, Ilibirris, Eliberri & Illiberis, usu confusaneo dicitur f Veneris.] Quam Pyrenæam Plinius cognominat. Strabo locum ipsum Aphrodisium, Ptolemæus Veneris templum: iuxta quod non admodum cæteris memoratus locus Ceruaria est.

Salsulæ. *Pisces terreni.* *Theophrastus.*

HISPANIA.

Hispania à Pyrenęis ad fretum usq; Gaditanum ora in meridiem & nostrum mare conuersa procurrit. Hanc, ut reliquas hactenus, more suo Pomponius legit, ulteriora latera tertio libro redditurus. Nos in studiosorum gratiam, generatim hoc in loco, quæ ad eius terræ uberiorem notitiam facere uidentur, paucis pręfabimur. Quicquid trans Pyrenæos montes in occasum expanditur, uno id nomine Hispania dicitur: terra uiris (nam Quintilianũ, Senecã, Martialẽ, Silium, Lucanum, aliosq; innumeros genuit) equis, metallis plumbi, ferri, ęris, argenti, auri, tum & minio, & marmore diues: ut Plinius & Strabo uterq; tertio libro, Iustinus libro ultimo, Diodorus libro sexto: Et alicubi Martianꝰ Solinusq; tradunt. Ea in ulteriorẽ aliquando & citeriorẽ diuisa est. *Hispaniæ summaria descriptio.* Vlterior in Mauritaniã & Atlanticum inclinans. Prouincias habet Bethicã fertilissimam, à Bethi, quo irrigatur, amne dictam. Alteram Lusitaniã, à Lusu Liberi patris sic uocatam, ut Plin. tradit: eas Anas fluui. diuidit. Quicquid ultra est in terna litora & Pyrenæum patens, Tarraconensi attinet, nomen à Tarracone à Scipionib. condita urbe datum. In ea hodię regna sunt Tarraconiæ siue Catalonię, Nauarriæ, Castiliæ, in Bethica Granatæ, Lusitania ferè ad Portugalliam attinet, supra quam Gallicia est & Guasconum sedes in septentrionẽ exposita. Amnes Hispaniæ clarissimi sunt, Iberus, Bethis, Tagus, Anas & Durius. Vide tabulam Europæ secundam Ptol. & adhibe, quæ scribit capite primo tertij libri Plinius. Hispaniæ laudes Cœlius conscripsit Rhodiginus lib. ant. lecti. 10. cap. 22. Pyrenæus, qui Hispanias Galliasq; disterminat promontorijs in duo diuersa maria proiectis, Plin. *Pyrene.* Silius Italicus libro tertio, Pyrene celsa nimboso uerticis arce Diuisos Celtę prospectat Iberos, Atq; æterna tenet magnis diuortia terris.

HISPANIA.

Pyrenęus primo [b] hinc in [c] Britannicũ procurrit oceanũ, tum in terras fronte conuersus Hispaniã irrũpit: & [d] minore eius parte ad dexterã exclusa, trahit perpetua latera continuus, donec per omnem prouinciã lõgo limite immissus, in ea litora, quę [e] occidẽti sunt aduersa, pueniat. Ipsa Hispania, nisi qua Gallias tãgit, pelago undiq; incincta est, ubi illis adhæret, maxime angusta paulatim se in nostrũ mare & oceanũ extẽdit, magis magisq; latior ad occidentẽ abit, ac fit ibi [f] latissima. Viris, equis, ferro, plũbo, ęre, argẽto, auroq; tã abundans, & adeo fertilis, ut sicubi ob [g] penuriã aquarũ effœta, & sui dissimilis est, linũ tamen aut [h] Spartũ alat. Trib. aũt est distincta nominibus, parsq; eius Tarraconẽsis, pars Bethica, pars Lusitania uo

b Hinc.] A Ceruaria loco. c Britannicum.] Ptol. Cantabricum à Cantabris. Vtrunque belle conuenit. d Minore eius parte.] Quam Artabri, Astures Cantabri, & Varduli, nunc Vascones tenent: in id enim latus Pyrenæi iuga maxime inclinant. e Occidenti.] Cardini occiduo: nam ad cœlum respexit Pomp. f Latissima.] Inter Celticum promontorium, & extimum freti Gaditani litus, ubi Iunonis est templum. g Penuriam aquarum.] Qua plerisq; locis premitur. *Spartum.* h Spartum.] Herbam sponte nascentem, & quæ seri nequeat. nam proprie iuncus est aridi soli. Crescit in Africa exiguum, & inutile, melius in agro citerioris Hispaniæ, montibus etiã Sparto opertis. Plinius author capite secundo li. 19. Eius usus in nauticis *Pyrenæus.* præcipuus est, rudentum inde sumpta materia. Strabo tertio libro eum agrum ideo Spartarium uocat, spatiosum admodum, & aquarum indigentem. Sed reuertamur ad Pyrenæum. Strabo, Pyrenes, inquit, latus in Hispaniam uergens, consitum est uarijs arboribus, materiæ multitudine, & quæ semper uirens germinet: alterum autem Galliam spectans, nudum omnino: nomẽ accepit à fulminum ictu. Silius à Pyrene Bebrycis filia dictum, fabulose tradit libro tertio Diodorus libro sexto, ubi de Pyrene, Ferunt, inquit, priscis temporibus igne à pastoribus iniecto, mõtanas omnes regiones fuisse cõbustas, qua ex re montes aiunt cognomi- *Locus Plinij Cecilij.* natos Pyrenęos. Et quia hoc in loco Pyrenęi meminimus, Plinianus mihi locus incidit, in Panegyri ad Traianũ scripto, haud dubie corruptus: apud quẽ ubi de Germania fit mentio, Pyrenęus, Alpes immensiq; alij mõtes, &c. legitur pro eo quod est, Pœninę Alpes, nõ Pyrenęus Alpes. Nec deceptus est Secundus, quem utiq; multo maxime hæc animo tenuisse credo, sed *Maria Catanæus.* plerique omnes corrupti codices: id quod Ioannes Maria Catanæus interpres suus belle, ut est doctissimus & plurimę lectionis homo deprehẽdit, loco tamẽ nõ plane excusso, conniuens,

itens, immo indignans. nam quæ librariorum culpa erat, Plinio tribuit, erratum agnoscens. De Pœninis Alpibus, hoc est, Pœnino monte. M. Cato, & C. Sēpronius meminerūt. Marcellinus, Alpes, inquit, Graiæ, Pœninæ'ue habent & Auanticum desertam ciuitatem, sed non ignobilem quondā, &c. Ptolemęus eas Pœnas uocat, nomine ad Ocram usq́, qui sub Rhetijs est, durante, ut supra docuimus. Pars harum in Heluetios nostros uersa diui Bernardi auspicatum hodie cognomen habent. Nec temere ad Gratianū Ausonius, insuperabilia Rhetię uocat iuga, cū altitudine uisenda, tum hyeme propè perpetua inculta: ea Alpiū à Gallijs Germanijsq́ Italiā secernentium immanitas est.

catur. Tarraconēsis[a] altero capite Gallias, altero Bethicā Lusitaniamq́ cōtingens, mari latera obijcit nostro, quà meridiem, quà septentrionē spectat, oceano. Illas fluuius Anas separat, & ideo Bethica maria utraq́ prospicit, ad occidentē Atlanticum, ad meridiē nostrū. Lusitania oceano tantummodo obiecta est,[b] sed latere ad septētriones, frōte ad occasum. Vrbiū de mediterraneis in Tarraconēsi clarissimę fuerūt[c] Pallantia, & Numantia, nūc est Cęsaraugusta. In Lusitania,[d] Emerita: in Bethica,[e] Astigi, Ispalis, Corduba. At si litora[f] legas, à Ceruaria pxima est rupes, q̄ in[g] altū Pyrenæū extrudit. Dein Thicis flumē ad[h] Rhodā,[i] Clodianum ad[k] Emporia, tum mōs Iouis, cuius partem occidēti aduersam eminentia cautiū, quæ inter exigua spacia, ut gradus subinde cōsurgūt,[l] Scalas Hannibalis appellāt. Inde ad Tarraconē parua sunt oppida,[m] Blanda, Illuro, Betullo, Barchino, Subur, Tholobi. Parua flumina, Betulo iuxta Iouis montē, Rubricatū in Barchinonis litore inter Subur, & Tholobin maius.[n] Tarraco urbs est in his oris maritimarū opulētissima. Tulcis eā

a Altero capite.] Quo in Pyrenęū desinit, hinc in utrunq́ pelagus excurrēs. Vtere hoc loco pictura. b Sed latere ad septentriones.] Plinius capite 21. quarti libri, Lusitaniā à septentrione Durio amne finit, reliqua citeriori attribuēs: in qua sententia & Ptolemęus est. At Strab. cū Mela cōuenit. nam huius regionis, inquit, latus australe Tagus cingit, ab occasu uero & septentrione oceanus. Idem tamen alibi, ubi de Bethica, suo tēpore Durio terminari Lusitaniam ait, hinc ad Arctos, quæ hodie Galletia dicitur, aliquādo Lusitaniam quoq́ dictā. Attuli hęc monendi tantum gratia, ne cui diuersa sententia errorem pariat, aut molestiam. Nihil autē refert quo in loco regionū sint termini, quorum perpetua est incōstantia, dūmodo de terris, quæ sint, constet.

Lusitaniae termini.

c Pallantia.] Vacceorum, à qua Pallantini, ut à Numātia aliquando Celtiberorum Numantini dicti: sed Numantia clade sua notior est, quàm ut memorari debeat. Lege libro secundo Florum. De Cæsaraugusta ad Iberum sita, Ptol. Strabo Augustam Cæsaream nominat. d Emerita.] Strabo Augustam Emeritam ostendit. Est hæc urbs cocco celebris, est id, rubeo gramine, cuius succo uellera tingūtur, Tyrio splendori neutiquā cedentia, ut Plin. scribit. 41. cap. noni libri. e Astigi.] A quo Astigitanus conuentus, Plinio, sicut Cordubēsis, Ispalensis, à clarissimis oppidis, & quartus Gaditanus. Bethicam Plin. ait cunctas prouinciarū diuiti cultu excellere, fertiliq́ insuper, ac peculiari nitore. De Corduba Silius libro tertio: Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ. Bethici, authore Strabone, studiosissimi & amantissimi uetustatis extitere. Extant, qui maioribus non cedunt, & fuere haud multis retro annis doctissimi, è quorum numero Alphonsus rex astronomus clarissimus. f Legas.] Stringas maritimo transitu. g Altum.] Mare. h Rhodam.] Strabo non Rhodam, sed Rhodopen uocat Emporiensium, quam Sambroca amnis præterit: eam à Rhodijs conditam fuisse multi tradiderunt: eximium aliquando Ephesiæ Dianæ ueneratione. i Clodianum.] Flumen id est, Ptolemæo Clodianus dictus. Plinius Albam uocauit. k Emporia.] Neutro pluratiuo, dicimus Emporium quoque, & Emporiæ fœminino. Straboni, ab oppido Emporienses dicti. l Scalas Hannibalis.] Sūt & turres eædem fortassis Hannibalis in eo litore dictæ, nocturnis aliquando facibus insignes, Plinio: & alicubi Speculæ Hannibalis cognominatę, terrenas turres iugis montium impositas, ut 35. libro scribit idem author. m Blanda.] De his oppidis illo in litore Plin. Strabo, Ptol. passim. De Betulone Ptolemæus. eius irrigatione ager Barchinonensis lætissimus est. De Rubricato, à quo Rubricatę oppido nomen, idem author: quanquam ut uidetur alio situ. Plinius in hoc tractu & Subi fluuium nominat, unde fortasse Subur oppido nomē. n Tarraco.] Clarissima, id quod cognomē potiori totius Hispanię parti datum

Coccum.

Alphonsus astronomus.

Emporiae.

Tarraco.

modicus amnis ſuper, ingẽs [a] Iberus deorſum at-tingit. [b] Inde ſe in terras pelag9 inſinuat, & primũ magno impetu admiſſum, mox in duos ſinus, p-montorio, quod [c] Ferrariã uocant, finditur: prior [d] Sucronenſis dicit̃, maior hic, & magno ſatis ore pelagus accipiẽs, & quo magis penetrat̃, anguſtior. Serabim & [e] Duriã & Sucronẽ nõ magna ex-cipit flumina. Vrbes cõplexus & alias quidẽ, ſed notiſsimas [f] Valentiã, & [g] Saguntũ illã fide & erũ-nis inclytam. Sequẽs Illicitanus [h] Alonẽ habet, & Lucentiã, & unde ei nomẽ eſt [i] Illicen. [k] Hiciam terrę magis in altũ eũt, latiorẽq́, quam fuerat, Hiſpaniã faciũt. Verũ ab ĩs, quę dicta ſunt, ad principia Bethicę prꝣter [l] Carthaginẽ, quam dux Pœnorum [m] Haſdrubal cõdidit, nihil referendũ eſt. In illis oris ignobilia ſunt oppida, & quorũ mentio tantũ ad ordinẽ pertinet. [n] Virgi in ſinu, quem Virgitanũ uocãt. Extra [o] Abdera, Suel, Hexi, Menoba, Malaca, Salduba, Lacippo, Berbeſul. Apit

indicat, Metropolis uero & ciuitatum mater. Silius libro tertio: Dat Tarraco pubẽ Vitifera, & Latio tantũ ceſſura Lyco. Tulcis, quia modicus eſt, minus exiſtit celebris. a Iberus.] Amnis nauigabili cõmertio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica, nauium per. 260. paſ. mil. capax, propter quem uniuerſam Hiſpaniam Græci appellauere Iberiã, Pli. ſicut & Iberos Hiſpanos, & Iberi accolas, quos una ciuitate contineri per rerum Hiſpanicarũ ignorantiã credidit in Hiſtoria Iudaica Ioſephus. b Inde ſe in.] Trans Iberi oſtia, duo ſinus ſunt, mari nonnihil ſe in litora inſinuãte: prior Sucronenſis, ſequens Illicitanus dicitur: huic ab oppido, illi ab amne nomen datũ: utrunq; ſeiungit promont. Ferraria.] Nam totus flexus, qui eſt à Tarracone adusq; Scombrariam, ſenſim quidem pelago dat locũ: at ubi maior maris eſt receſſus, ibi excipiente impetũ Ferraria promontorio, in anguſtias utrinq; ſinus coartantur, in quorũ margine cum amnes fluunt celebres, tum oppida iacent non parua. Illicitani ſinus Plin. meminit, nec non Sucronis oppidi quondam & fluuij. c Ferrariam.] Strab. 3. lib. inter Carthaginem & Sucronem locũ eſſe Artemiſium dictũ ſcribit, qui Epheſiæ Dianę ſacellum habuerit, frequẽti religione cultũ, nauigãtibus p longinquo proſpectu expoſitum: cuius Cic. quoq; in ultima contra Verrem actione meminit. Is ferrarias effoſſiones admodum feraces habet. Vnde mihi coniectura eſt, id eſſe promontorium, quod Ferrariam nominarint, à re ſcilicet, accolæ. Nam promontorium, quod terras magis in altum trahit, propè Carthaginem Plinius Saturnium uocat. d Sucronenſis.] De Sucrone, à quo ſinui eſt nomen. Silius libro tertio. Sedentana cohors, quã Sucro rigentib. undis, Atq; altrix celſa mittebat Setabis arce, Setabis, & telas Arabum ſpreuiſſe ſuperba, Et Peluſiaco filum componere lino, &c. Inde Sudaria Setaba in Hendecaſ. Catullus dixit. Quod de urbe dictum, quanquam res indicat, fluuium tamen eſſe Setabin Strab. Plinius, Ptolemæus, & hic Pomp. teſtantur. e Duriam.] Hermol. Turiam defendit apud Plin. capite tertio libri tertij, ex Salluſtio Phoca Grammatico, cæteris. f Valentiam.] Tribus mil. paſ. à mari remota, Plinius. Meminit & Ptol. g Saguntum.] A Zacynthijs condita, quam Hannibal contra P. R. fœdera cum diruiſſet, belli Punici ſecundi ſuſcitauit incendium, Straboni. Eius urbis ſitum eleganter deſcripſit libro primo Silius. Meminit cladis libro primo tertiæ Decadis Liuius. h Alonem.] Amnem, quem Alonam Ptolemæus nominat. De Lucentia Romanorum colonia eo ipſo in loco Plinius. Ptol. Lucentiam ſupra Carthaginem occaſum uerſus ſtatuit, indubie aliud ab illa oppidum. i Illicen.] Plinius Illici, Ptolemæo longius à mari Illicis. k Hiciam.] In promontorium, quod Scombrariã nominant: inſula Scombria dicta à Scombrorũ multitudine, è cõtrario ſita. Plinius Saturniũ appellat. Vide picturã. l Carthaginem.] Aliquãdo à Scipione expugnatã, Hannone nõ ſine ſuorũ clade ſe dedente. Liuius lib. 6. tertię Decad. Ad Carthaginẽ nouam expugnandã totis uiribus, & bono animo tranſeamus. Fuit & alia Carthago, eodẽ in litore uetus cognominata. Cicero de Lege Agraria, Poſt autẽ agros, inquit, in Hiſpania apud Carthaginẽ nouã duorum Scipionũ eximia uirtute poſſeſſos, tũ ipſam ueterẽ Carthaginẽ uendunt. Sita fuit haud procul Tarracone, & à Teucris cõdita: de qua Silius li. 3. Dat Carthago uiros Teucro fundata uetuſto. Meminit ueteris in Hiſpania Carthaginis Claud. Ptol. li. 1. Silius quidẽ, quod duarũ erat, uni tribuit, idq; poëtice: lege eũ. m Haſdrubal.] Is qui Barcę Hãnibalis genitori ſucceſsit. Stra. n Virgi.] Aliud ab Vrci, de quo Pli. ab illo ſinui nomẽ, cuius idẽ. 1. cap. 3. li. meminit. o Abdera.] Nominãtur eodẽ propè ordine Plin. ca. 1. 3. & li. 2. Ptol. cuius tab. Europę. 2. inſpicito nec offendere, ſi nomina offendãt, tantillo tẽporis decurſu immutata: ſolet enim hoc in uocibus, ut alijs

propè

propè omnibus, tẽpus. Ignobilia esse Pomp. ait, cui utpote inibi nato fides danda. nã ut Plin. scribit lib. 6. Sui quisq; situs diligentissimus author est. a Pelagus.] Herculeũ. Silius lib. 1. Herculeo dirimente freto. b Abyla & Calpe.] Quorũ unus in Europen, in Libyam procul aspicit alter. De his columnis lib. 1. multa diximus. c Concauus.] Ideo Silius li. 5. Ceu pater Oceanus cum sæuior ęthere Calpen &c. Lege Silium. Mela, toto Calpen excursu cauari, & primo quidem ambitu sinum mox interiori recessu specum facere scribit. Iuxta hoc litus

deinde angustissimũ [a] pelagus, & proxima inter se Europæ atq; Africæ litora mõtes efficiũt, ut initio diximus, columnę Herculis [b] Abyla et Calpe, uterq; quidẽ, sed Calpe magis & penè totus in mare prominens. Is mirũ in modũ [c] concauus. ab ea parte, qua spectat occasum, mediũ ferè latus aperit, atq; inde ingressus totus admodum peruius, propè quantũ patet sinus, & specus [d] ultra est. In [e] eoq; [f] Carteia (ut quidã putãt) aliquãdo Tartessos: & quã transuecti ex Africa Phoenices habitãt, atq; unde nos sumus cingẽte [g] freto [h] Mellaria, & Bello, & [i] Besippo, usq; ad Iunonis promõtoriũ orã freti occupat. Illud iã in occidentẽ & oceanũ obliquo iugo excurrẽs, atq; ei, q̃d in Africa Ampelusiã esse dixeramus, aduersum, qua nostra maria sunt, finit Europẽ.

MEDITERRANEI MARIS INSULAE

GAdes insula, quæ egressis fretũ obuia est, admonet ante reliquas dicere, quàm in Oceani litora terrarũq; circuitũ, ut initio promisimus, oratio excedat. Paucæ sunt in Mæotide (inde enim uidetur cõmodissimum incipere) neque omnes tamen incoluntur. nam nec pabula quidem large ferunt. Hac re habitantibus [k] caro

fons est Herculis mirus, cuius Strab. & Plin. cap. 106. meminere. d Vltra.] In penitiori recessu. e Eo.] Sinu. f Carteia.] Pli. Carteia, inquit, à Grecis Tartessos appellata. Silius omnino aliam Tartesson à Carteia facit li. 3. Argantoniacos armat Carteia nepotes, Rex proauis fuit humani doctissimus ęui, Ter denos decies emẽsus belliger annos, Armat Tartessos stabulanti conscia Phœbo. Silij interpres eãdem falsò esse putat. At Liuius 8. lib. 3. Decad. Dum hęc, inqt, ad Bethim fluuium geruntur, Lelius interim freto in oceanum euectus ad Carteiã classe accessit. Vrbs ea in ora oceani sita est, ubi primum è faucibus angustis panditur mare. Hactenus Liuius. Eandem igitur cũ Tartesso fuisse credi par est. Nam & Strab. 3. lib. Nonnulli, inquit, Tartessum huius ętatis Carteiam appellant. g Freto.] Quod iuxta angustissimũ est. h Mellaria.] Felix tanto authore. nã Pomp. nemo Latinorum scriptorum cum ordine locorum, quos reddit, tum eloquentia, stiliq; moderatione uicit. Potuit uerò nomẽ oppido à mellis copia dari: nã & ad Padum Hostilia uicus abluitur, qui hodie Mellariæ nomẽ habet, ubi accolæ miram faciunt deficientis pabuli compensam, naues aluearibus onustas aduerso flumine protrahentes, ut meminit Plin. 12. cap. lib. 21. Cuius loci me monuit aliquando Cœlius Calcagninus Ferrariensis, uir mediusfidius doctissimus, & ut Horatiano illo utar, ad unguẽ factus homo, quando inter nos de Melæ nomine incidisset sermo: nanq; sunt, qui Mellam ll. gemino scribant, à patria nomen deriuatum existimantes, de quibus quid sentiamus, alibi retulimus. i Besippo.] Plin. Portus, inquit, Besippo, oppida Bello, Mellaria. At oppidum est Besippo Melę. De Iunonis promontorio ibidem Plin ab eius templo nomen datum indicante Ptol. Meminit templi lib. 3. Strab. Atque hęc de meridiano Hispaniæ litore hactenus.

Carteia.

Argantonius.

Mellaria.

Cœlius Calcagninus.

MEDITERRANEI MARIS INSULAE.

POst enumerata omniũ litorũ nostri maris insignia oppida, aliaq;, quorũ celebris extat memoria, ad insularũ nomenclaturã, ut passim toto mediterraneo sitę sunt, Põp. cõuertitur: ab ostijs Tanais orsus, & usq; ad Gades, q̃ extra fretũ sunt, egressus, secundũ librũ hoc labore finit. Nomina uero insularũ cũ pluriũ, quorũ idem uocabulũ est, tũ singularũ sunt apud Melam plus minus 140: nec erat in animo omnes referre, sed potiores: nec sane de his certa fides est, nusq; natura incõstãtiore, exq̃ maris impetus & mergere insulas, & reddere cœpit. k Caro magnorũ.] Cœli facit rigor, ut totus eius orę tractus minus sit fertilis. Celeberrima in Męotide è regiõe ostiorũ Tanais est Alopecia Pro. & Str. li. 11.

De insulis incerta fides est.

magnorũ piſcium ſole ſiccata, & in puluerem uſque contuſa pro farre eſt. Paucæ & in Ponto. [a]Leuce Boryſthenis oſtio obiecta, parua admodum, & q̃d ibi Achilles ſitus eſt, Achillea cognomine. Nõ longe accolitur [b]Aria, quæ Marti ſacrata, ut fabulis traditur, tulit aues cũ ſumma clade aduenientiũ pennas quaſi tela iaculatas. Sex ſunt inter Iſtri oſtia, ex his [c]Peuce notiſſima, & maxima, [d]Thynnias Mariandynorum finib. proxima urbem habet: quã quia Bithyni incolunt, Bithynida appellãt. Contra Thraciũ Boſphorum duæ paruæ, paruoq́ diſtãtes ſpacio, & aliquãdo creditę dictæq́ concurrere, & [e]Cyaneæ uocãtur, & Symplegades. In Propontide tãtũ Proconeſos habitaŧ. Extra Helleſpontum earũ, quę Aſiaticis regionib. adiacent, clariſsimæ ſunt. [f]Tenedos Sigeis aduerſa litorib9, [g]& q̃ diceñ ordine ad promontoriũ Tauri mõtis expoſitæ: quas quidã dici putauere [h]μακάρων, ſiue q̊d fortunati admodũ cœli ſoliq́ ſunt, ſiue q̊d eas ſuo ſuorũq́ regno Macar occupauerat. In Troade [i]Lesbos, & in ea quinq́ olim oppida, Antiſſa, Pyrrha, Ereſſos, [k]Ciraua, Mitylene. [l]In Ionia [m]Chios, Samos, in Caria Cos, in Lycia

Leuce.

a Leuce.] Pliníus cap. 13. lib. 4. Ante Boryſthenem, inquit, Achillea eſt, eadem Leuce & Macaron appellata. Meminimus eius & ſecundo lib.

Aria.

b Aria.] Calcitis dicta, quam nulla auis prætęruolat, ut cap. 29. lib. decimi Plinius ſcribit. Prius tamen nomen è Marte, cui ſacra eſt, ſortita. meminit cap. 12. lib. 6. Plinius, apud quem & Strabonem propè omnes illæ celebres inſulæ ſunt, de quibus refert Pomponius. Gręcis ἄρειος νῆσος, id eſt, Martis inſula dicitur.

Peuce.

c Peuce.] A qua uni ex Danubij oſtijs nomen datum, ut Plinius docet. Lucanus lib. 3. Et barbara Cone Sarmaticas, ubi perdit aquas, ſparſamq́ ꝓfundo Multifidi Peucen unũ caput abluit Iſtri. Cone & ipſa ibi inſula eſt. d Thynnias.] Sita è regione Calpę, nobilis in Bithynia portus: meminit Ptolemæus. Barbari eã Bithyſſam uocarũt. Plinio ante Apollonia dicta, mox Thynnias, ad differẽtiam eius, quæ iuxta Iſtrũ ad Salmydeſſum ſita quoq́ Apollonia dicta eſt. Plin. ca. 12. lib. 6.

Cyaneæ.

e Cyaneæ.] Nouiſsimæ. Plin. cap. 13. li. 4. Eædem ab alijs Symplegades appellatæ, traditęq́ fabulis inter ſe concurriſſe: quoniã paruo diſcretæ interuallo, ex aduerſo intrantib. geminæ cernebantur, paulũq́ deflexa acie coeuntium ſpeciem pręebãt. Ouid. lib. ult. Met. Timuit cõcurſibus Argo Vndarum ſparſas Symplegades eliſarũ, Quæ nunc immotę perſtant, uẽtisq́ reſiſtunt. Eædẽ planetæ dictæ, id eſt, errantes Plinio alibi. Va le. Flaccus li. 4. Hic iter ad Ponti caput, errãtesq́ per altũ Cyaneas, furor his medio concurrere Ponto: Nec dum ullas uidere rates, ſua comminus actæ Saxa petũt, cauteſq́ ſuas cum uincula mundi Ima labant, tremere ecce ſolum, tremere ipſa repente Tecta uides, illę redeunt, illę ęquore certant. Proconeſium marmor Solino, quod idem & Cyzicenum dicitur. Eadem Elaphoneſos, à ceruis utroq́ uocabulo deriuato: nam & νῆσος Græcis, & ἔλαφος ceruus dicitur. Plin. certe multas alias eius maris numerat, lib. 5. cap. ultimo. f Tenedos.] Iam ab Ilienſi clade nota, & multis ante nominibus, ut Plin. cap. 31. li. 5. tradit. M. Cicero actione in Verrem. 3. à Tenne Deo, qui apud eos ſanctiſsimus habebatur, dictam in inſula urbem ſcribit. g Et quo dicentur ordine.] Illę, inquit, Aſiatico litori op-

Inſulæ Macarum

poſitæ, Lesbos, Chios, Samos, Cos, Rhodos. h μακάρων.] Id eſt, beatorũ, à rerum copia, uel quod Macar & ſucceſſores eas tenuerint: ſanè & μάκαρ beatus dicitur, & μακαριότης ipſa beatitudo. Tauri autem promontorium iuxta Lyciam in Carpathium pelagus ſpectat. i Les-

Lesbos.

bos.] Clara cum ſoli fœcunditate, tum ingenijs ad omnia olim idoneis, oppidis deniq́ maximis & frequentiſsimis nouem, multis nominibus, uerum Macarię potiſsimum appellatione nobile. Lege Plin. cap. 31. quinti libri. Amnes habuit 50. montes quinque. Vrbium clariſsimę Ereſſum, Pyrrha, & Mitylenę illæ, cuius fuere alumni Alceus & Sappho: nam ex Lesbo, uel Gellio teſte, Theophraſtus fuit Ariſtotelis diſcipulus. k Ciraua.] Dictionem corruptam Hermolaus exiſtimat. Quid ſi apud Plin. corrupte ſemel Pyrrha legitur pro Ciraua? nam plurima ex Mela in ſua Plinium tranſtuliſſe conſtat. Id ſi foret, exemptus eſſet ſcrupus ille, qui Hermolaum de repetito Pyrrhę nomine torſit. Sed nihil ſtatuo, abſterrente me tanti hominis iudicio. l In Ionia.] Id eſt, ad Ioniæ oram. ita enim hoc loco accipienda il-

Chios.

la nomina ſunt regionum continentis. m Chios.] Inter Samum & Lesbon è regione Erythrarum ſita, Plinio, Ptolemæo, cæteris. Cuius & Sami iuxta meminit Plin. 31. cap. quinti libri.

ªRhodos. In illis singulæ sunt iisdem nominib. urbes. In Rhodo tres quondam erant, Lindos, Camitos, Ialysos. Quæ contra Tauri promontorium importunę nauigantib. obiacent, ᵇChelidoniæ nominantur. In sinu, quem maximum Asia recipit, prope media ᶜCyprus, ad ortū occasumq́ se immittens, recto iugo inter Ciliciam Syriasq́ue porrigitur ingens, ut quæ aliquando nouem regna ceperit, & nunc aliquot urbes ferat, quarum clarissimæ ᵈSalamis & Paphos, & quo primum ᵉex mari Venerem

Cos. et libri. A Chio alia est Cos, & alia Cea. Con Ptol. Coam nominat, alij quoque Coon & Coū, à qua Cous Apelles cognominatus, & Hippocrates Cous, qui medicinam Clinicam reuocauit densissima nocte latentem, ut in 29. scribit Plinius. Fuit in ea Aesculapij templū augustissimum. De Iunonis æde nemo ignorat, adeo clara, ut de eius insignibus librum scripserit Theodorus, authore Vitruuio li. 7. Est inibi Pectunculus piscis insigniter sapidus, Varoni celebratus, ut Gellius testatur. Est & Bombix mirabili fœtu operosa, unde & Bombicinæ uestes Cō, Plinio libro undecimo, & lib. quinto de natura animaliū Aristoteli: qui eam Con appellat, uelut Plinius Coon, pari sensu. Quas uiros non puduit leuitate usurpare propter onera æstiua, in tantum à lorica gerenda discessere mores, ut oneri sint etiā uestes, sicut in Romanum luxum idem author scribit. At Chius marmore uersicolori clara, quo cū muros Romę plerique magno luxu extruerēt, & ut magnificos multis ostenderent: multo magis (M. dixit Cicero) mira res esset, si Tyburtino lapide fecissetis: eos suggillans quod animi quadā insolentia externa magis, quàm sua mirarentur. Plinius capite sexto libri trigesimisexti. Et Chia est ficus sapore uini, Martiali cum alibi, tum in Xenijs commendata.

Cea. De Cea, siue quod idem est, Ceo, quæ iuxta Eubœam est, Plinius capite duodecimo libri quarti. Ouidius lib. septimo: Transit & antiquæ Carthæia mœnia Ceæ. A qua Ceæ uestes: nam ex hac quoque profectam delectationi fœminis uestem, author est Varro, ut Plin. ait. Propertius: Et tenues Cea ueste mouere sinus. Quo in loco parum docte aliquos Coa pro Cea legere Hermolaus tradit: Ab hac Ceus Herasistratus clarus medicus dictus: Fuit eadem & Simonidis & Bachilydę clarissimorum poëtarum alumna. Ciam Ptolemæus nominat, ut hodie quoque uulgus nauticus. Hanc seruati discriminis diligentiam Hermolao Barbaro debemus.

Rhodos. a Rhodos.] Quā nullo non die sol aspicit, id quod & de Syracusis Cicero tradidit, actione in Caium Verrem septima. Eadem & Colosso maximo quondam clara: Gymnasium habuit Asiatica eloquentia, & mathematicis studijs clarissimum. *Aristippus.* Ideo (ut Vitruuius libro septimo scribit) Aristippus philosophus Socraticus, quū naufragio eiectus in Rhodiensiū litus, animaduertisset Geometrica schemata descripta, exclamasse ad comites ita dicitur: bene speremus; hominum enim uestigia uideó. Et reuera homines primum fiunt, qui cum reliquis honestis disciplinis, tum maxime mathematicis se tradunt. *Mathematici.* Rhodos hodie Christiana multis è Turca partis uictorijs insignis est. Lege Plinium lib. quinto, cap. 31. Strab. lib. 14. Ialysos autem hęc ipsa est, quę Telchinas olim aluit, his, qui in Creta floruere, cognomines, maleficum genus hominū & præstigijs infame. *Ouidius.* Historiam Ouidius indicat libro septimo Meta. Phœbeāque Rhodon, & Ialysios Telchinas.

b Chelidonię.] Plinius cap. 31. lib. quinti, Dein, inquit, contra Tauri promontorium pestiferæ nauigantibus Chelidonię duę sunt: quarū una Corydela, altera Menalipea dicitur, Stephano. Dionysius in Periegesi trium meminit.

Cyprus. c Cyprus.] Inter alia nomina Macaria dicta, nam mire fertilis est, in sinu maximo, qui Issicus circa Ciliciam dicitur, ad ortum occasumque Ciliciæ ac Syriæ obiecta est, nouem aliquando regnorum sedes, ut Plinius capite trigesimoprimo libri sexti scribit: Smaragdo, Crystallo, ære Cyprio cognominato, adamante & alumine nobilis, quam aliquando adnexam continenti fuisse, idem author secundo libro scribit. lege Strabonem de hac & proxime nominatis libro undecimo.

Salamis. d Salamis.] A qua Iouis quondam Salaminij cognomē, Teucro authore: qui, ut libro tertio scribit Tacitus, Telamonis patris ira profugus, ad Salaminem huic Deo insigne & magnificum templum extruxit.

e Ex mari Venerem.] Hinc Paphia dicta e claro templo uetustissimoque: quod, ut libro tertio Tacitus testatur, Aerias statuit ille, cuius filius post Amathusę cognominatæ Veneri eadem in insula fanum erexit. Etiam si decimoseptimo libro Veneriani regis. & quorundā sententia Cinaræ, ut conditorū meminit Maro Aeneidos. 1. Ipsa Paphum sublimis adit. sedesque reuisit Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabęo Thure calent aræ. &c. *Nota.* Refert libro decimoseptimo Tacitus, in Cypro Veneris aras sanguine offundi uetitum fuisse, nec nisi precibus, et igne puro altaria adoleri consueuisse, quæ ne ullis quidem imbribus etiam in aperto sitæ maduerint. Porrò Cyprigeniam uocāt, quod illic è mari egressam putant, natam ex spuma testiculorum Cœlij, quos falce illi Deo Saturnus resecuit: quæ tradūt fabulæ, ad Cypri fertilitatē, & fœminarū quondam in ea luxum respiciētes. *Palæpaphos.* De Palępapho etiam Plinius, quę indepta est

nomen

egressam accolæ affirmant Palæpaphos.[a] Arados etiã in Phœnice est parua, & quantũ patet, tota oppidũ, frequens tamen, quia etiã [b] subter aliena tecta sedẽ ponere licet. Parua et[c] Canopos Nili [d] ostio, q̃d Canopicũ uocãt, obuia est. Menelai gubernator Canobus ibi forte moriẽs nomẽ insulæ, illa ostio dedit.. [e] Pharos Alexãdriæ nunc ponte cõiungitur, olim, ut Homerico carmine proditũ est, ab eisdẽ oris cursu diei totius abducta: & si ita res fuit, uideri potest cõiectantibus in tm̃ [f] mutatæ causas Niliũ prębuisse, dũ limũ subinde, & præcipue cũ exundaret, litori annectẽs, auget terras spatiũq; augescẽtiũ inuicina [g] uada ꝓmouet. In Africa cõtra maiorẽ Syrtim [h] Cuteletos, cõtra minorẽ promõtoria Meninx & Cercinna, cõtra Carthaginis sinũ Tarichiæ & Ægathes Rom. clade memorabiles. Plures Europæ litorib. sunt appositæ. In Ægeo mari prope Thraciã [i] Thasos, Imbros, Samothrace, [k] Scãdille, Polyægos, Scyathos, Halonesos, & quã aliquãdo, omnib. qui mares erãt, cæsis, tm̃ fœminæ tenuisse dicũtur, Atho mõti [l] Lemnos aduersa. Pagaseus sinus Scyathon ꝓspicit.

nomen ab antiquitate ad alteram præsertim Paphum collata. Ita Liuius libro ab Vrbe condita octauo. Palæpolis, inquit, fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis. a Arados.] Oppidum continentis, & insula ducentis passibus à continẽte distans, Plin. qui cap. 31. li. 5. Ante Ioppe, inquit, Paria tota oppidum, in qua obiectam beluæ Andromedã ferunt, & iam dicta Arados. Si Plinij uerba pensitas, alia erit hæc Aradus ab illa Phœniciæ, quam Aractum Ptolemæus nominat, Antarado oppido aduersam, non Ioppe. b Subter aliena.] Frequens est, inquit, quia, qua quis domo uelit, habitare liceat. c Canopos.] Palæmon ex Dionysio: Atq; locum uouit Spartano fama Canopo. De eo lib. ultimo Strabo. à Canobo dicta, ideo b litera scriptum aliquãdo uocabulũ, teste libro primo Quintiliano. Tacitus lib. 2. historiarum, Cõdidere, inquit, id Spartani ob sepultũ illic rectorem nauis Canopum, qua tẽpestate Menelaus Græciã petens, diuersum ad mare terramq; Libyã delatus. Noti sunt Menelai post Helenam raptã ad Syrium litus errores ex Hom. d Ostio.] Canopico, de quo alibi. e Pharos.] Hæc Alexandriæ ponte iuncta, colonia Cęsaris Dictatoris, quõdam diei nauigatione distans ab Aegypto, nunc è turri noctis ignib. cursum nauium regẽs, Plinio. Hircius ait, turrim magna altitudine, & mirificis operib. extructam, nomen ab insula cepisse. à Canopico ostio in occasum. 150. stadijs abest, ut Strabo docet. Homerus Odyssęę libro 4. (ut Carolus Aretinus transtulit) Insula est, inquit, in sonanti pelago contra Aegyptum, quã Pharũ appellãt: abest à cõtinẽti diei unius nauigatione. &c. Lucan. li. 10. de Cęsare: Cepit Pharon, insula quondã: In medio stetit illa mari sub tẽpore uatis Protheos, at nũc est Pellæis proxima muris. f Mutatæ.] Aut insulę, quę terrę est propior, aut reuera orę, quã aggestã defluentis Nili cœno, iunctiorẽ habet insula. Nam Aegyptus quondã cõtractior tanta nõ fuit, ac hodie est, q̃d ex Aristotele supra, ubi de Delta facta est mẽtio, docuimus. g Vada.] Amoti, scilicet pelagi. h Cuteletos.] Ptol. in maiore Syrti tres insulas Missinũ, Pontinã, & Gean locat. Quã ex his Cuteleton nominauerit Mela, dubiũ est. Nominis huius unicus mihi Põponius est author. nã alibi nõ legi. De Cercinna & Meninge, in qua Marius deliruit, nemo ignorat. Ad Tarichias & Aegathes Luctat. Catulus Carthaginensiũ classẽ superauit, primus qui inter Romanos rẽ triũpho dignã in mari gessit, propterea priuatũ in urbe honorẽ cõsequutus, cuius Val. Maximus meminit. i Thasos.] Ab Hellespõto faucib. Asiaticę orę, & meridianis litorib. adiacentes insulas enumerauit Põp. hactenus. Rursus ab eiusdẽ Hellespõti Europęo latere orsus, omnes eas insulas, delectu habito, enumerat, quę nostris litorib. magis imminẽt. Earũ prima est Thasos, uino suo, q̃d Thasium dictũ est, & nuce optima, cuius M. Varro meminit, celebris, Pli. ca. 7. li. 14. sita è regione Abderę. De Imbro & Samothrace portuosissima Pli. & Strab. k Scandille.] Pli. inter insulas iuxta Pagaseum sitas, Scadiran, nõ Scandillen uocat: censendi ius esto. nã Scandilles aliâs non meminit. l Lẽnos.] Vulcano sacra in eã delapso, ad quã ab Atho proiecta umbra pertingit. Viros in Lemno in mulierib. cęsos, q̃d eas ob fœtorẽ hircinũ à Venere immissum cõtempsissent. Ouid. testis est: apud quẽ ad Iasonẽ sic Hypsiphile: Lemniadesq; uiros nimiũ quoq; uincere norunt, Milite tam forti uita tuenda fuit. Stat. lib. 5. Aegeo premitur circumflua Nereo Lemnos, ubi ignifera fessus respirat ab Aetna Mulciber, ingentem telluri proximus umbra Vestit Athos, nemorumq; obscurat imagine Pontum. Apud quem ab Adrasto interrogata Hypsiphile

Canopus. Pharos. Thasos. Lemnos. Lemniades.

omnia

omnia narrat, & pulchre explicat Placidus grammaticus haudquaquam proletarius. Vide Ptolemæum. a Cicyneton.] Haud longe à Scyro, quæ & ipsa ad eum sinum clarissima est Melæ. b Eubœa.] Auulsa Bœotiæ intermedio Euripo adeo modico, ut ponte iungatur. Lege Plinium, qui hæc Pomponij uerba in sua transtulit, cap. 12. 4. & lib. decimo Strabonem. Hodie nigri ponti insula, quã haud multis retro annis Turca cepit, ut alia propè omnia Græciæ. Situm insulæ & promontorij uide apud Ptolemæum tab. Europæ decima. Caphareum meridianum quidem est, sed in ortũ tamen spectat. Gerestum in occasum reclinat. Cœneum in Maliacũ sinum protenditur: à quo Cœneo Ioui cognomentum. Ouid. lib. Meta. 9. Victor ab Oechalia Pœneo sacra parabat Vota Ioui. De Euripi inconstantia nat.ĩ adagium est, Euripus homo, in eũ, qui Polij (ut aliũt) folio est persimilis. De hoc freto sic in Oetæo Hercule Seneca: Euripus undas uertit, instabiles, uagas, Septemq; cursus flectit, & totidem refert, Dum lassum Titan mergat oceano iubar. Liuius libro 8. tertiæ Dec. Non septies, sed ut inciderint passim uenti, fluere & refluere eum existimauit. Plin. 106. cap. septies eum, uerum die & nocte mutari ait, præterea stare septima, octaua & nona luna, quod argumentum est euidens, non casu tantam undarum uariationem fieri, sed lunæ motu influxuq;: cuius quanta sit in pelagus potentia, lib. 3. proxime referemus. Hic inter Eretriam & Oropum Bœotiæ angustissimus est, stadijs intermedijs 60. ut lib. 8. Thucydides scribit. Libet hoc loco Ioannis Tortellij grammatici candidissimi, qui Euripum uidit, uerba adscribere. Cũ, inquit, adolescens superiori anno è Constantinopoli à Iuliano Cæsarino cardinale S. Angeli ad Italiam reuocatus cum imperatore Græcorum uenirem, rem hanc tanta admiratione conspexi, quanta haud unquam aliud uiderim, aut uidere me posse existimem. Nec rationem Liuij, quã lib. 8. de secundo bello Punico uenris quibusdam descripsit, ueram putarim: cum nulla flante aura idem fieri conspexerim. Hactenus ille. Laurẽtius Valla multæ lectionis homo, in eo dialogo, quem de libero arbitrio contra Bœotij sententiam scripsit, Aristoteles, inquit, cum non posset Euripi naturam inuestigare, se in profundum illius præcipitans demersus est: prius id testatus eulogio Græco, quod Latine sic habet: Aristoteles non cepit Euripum, Euripus cepit Aristotelem. c Hestiæa.] De hac & Carysto, Chalcide & Eretria meminit Homerus lib. Iliad. 2. in catalogo. De reliquis Plin. qui tamen Oechaliam eandem facit cum Chalcide illa, à qua ortę in Cãpania sunt Cumę. Strab. lib. decimo scribit, iuxta Carystum lapidem nasci, quem pectunt, nent, & texũt, unde mantilia conficiantur egregie contexta: ea ubi sordescunt, in flammã proiecta non secus emundantur, quàm si maculas elueris. Est & inibi Carystium marmor insigne. d Helene.] In qua, ut Strab. scribit, primum cum Helena Menelaus concubuit, primumq; in eam post bellum Troianum applicuit. e Salamis.] Quę aliquando Atheniensibus sententia Lacedæmonum adiudicata est Homeri authoritate: cuius subdititio carmine prolato, quo in unis castris aliquando Salaminios & Athenienses ad Troiam tetendisse ferebatur à Solone, Megatenses Atticis haud ægre cesserunt, ut lib. 5. Quintilianus, et in uita Solonis Plutarchus scripserunt. De Persarum ad Salaminem clade omnia nota sunt ex Plutarchi Themistocle, & lib. 2. Iustini. f Phitiusa.] Hoc nomine Chios aliquando celebris fuit. Sed hęc, cuius meminit Pomponius, in Argolica est ora, Plinio: g Aegina.] E regione Pyræi Atheniensiũ sita, & in agrum Megarensem inclinans, aliquãdo uocitata Oenopia. Strab. lib. 8. Hinc, inquit, Aeacus, eiusq; posteri genus duxisse decantantur: hæc est, quæ maris aliquando tenuit imperium, hæc est, quę contra Atheniensium populum nauali ad Salaminam prælio de principatu contendere nõ dubitauit. Sulpitius ad Ciceronem libro epistolarum quarto, Ex Asia rediens cum ab Aegina Megaram uersus nauigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere: post me erat Aegina, ante Megara, dextra Pyręus, sinistra Corinthus &c. Quem locum unica geographia nouit. Somniant autem nudæ literę. At nolunt il[illegible] imò nolunt audire, qui pręter grammatica in bonis literis progymnasmata [illegible]

[a] Cicyneton amplectitur. [b] Eubœa ad meridiem promontorium Gereston & Capharcum, ad septentrionem Cœneum extrudit, & nusquam lata: duum millium spatium habet, ubi arctissima est, cæterum longa, totiq; Bœotiæ apposita angusto freto distat à litore. Euripon uocant, rapidũ mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus inuicem uersis: adeo immodice fluens, ut uentos etiã ac plenis uelis nauigia frustretur. Aliquot in ea sunt oppida, [c] Hestiæa, Eretria, Pyrrha, Nesos, Oechalia: uerũ opulentissimæ Carystos & Chalcis. In Attide [d] Helene est nota stupro Helenæ, & [e] Salamis excidio classis Persicæ notior. Circa Pelopõneson etiã nũc in Ægeo [f] Phitiusa, & [g] Ægina Æpidaurico litori

Eubœa. Euripus. Ioan. Tortellius. Valla. Lapis Carystius. Salamis. Aegina. Sulpitius.

reliquæ

reliquarum artiũ attigerunt. Meminit nominis Aeginæ Ouidius lib. ſeptimo Meta. a Ca-
Calauria. lauria.] Plinius libro quinto, Cõtra Troezonium, inquit, Calauria, de qua prouerbio datus
locus, Pro Delo Calauria, in mutui beneficij memoria. Fertur enim in fabulis, Neptunũ cum
Demoſthenis mors. Latona permutationem feciſſe, & data Delo, Calauriam habitaſſe. Inde illud eſt Ouidij ſepti-
mo Meta. Inde Calaureæ Latoidos adſtat in arua. Demoſthenes orator, cum Antipatro Ale-
xandri ſucceſſori infenſus eſſet, atque ob id in exilium truſus, ab Archia Antipatri ſatellite in

proxima. Troezonio [a] Calauria inter ignobiles, aliâs leto Demoſthenis nobilis. In Myrtoo [b] Cythera contra Maleã emiſſa, & [c] Theganuſa contra Acritam. In Ionio [d] Prote, Hyria, Cephalenia, Neritos, Same, Zacynthos, Dulychium, & inter non ignobiles Vlyſsis nomine Ithaca maxime illuſtris. In Epiro [e] Echinades, & [f] Strophades, olim Plotæ. Contra Ambracium ſinum [g] Leucadia, & uicina Adriatico mari [h] Corcyra: hæ Thracum Graiorumq́; terris obiacẽt. [i] At interius [k] Melos, Olcaros, [l] Ægina, Cathon,

Calauria deprehenſus eſt: ibi
ſumpto calamo ſcripturum ſe
ad Antipatrum ſimulauit, et in
tẽpore, quod ſibi dabatur, ue-
nenum hauſit, ſtatimq́; cecidit
moribundus: author in De-
moſthene Plutarch. At pleriq́;
omnes codices Plutarchi, & ali-
âs uiri minime indocti Cala-
briam Aegei referunt pro Ca-
Cythera. lauria falſò. b Cythera.]
Quinq́; millium paſs. à Malea
diſtãs, ancipiti illic ambitu na-
uium propter anguſtias. Plin.
In ea oppidum cognomine Cy
prio illi, à quo Cythercam Ve
nerem cognominatã Heſiod.
in Theo tradit: quanquam &
hæc inſula anguſtã ęderil habuit. Ideo Seruius ab inſula cognominatam tradit. Maro Aeneid.
1. At Cytherea nouas artes &c. c Theganuſa.] In hoc diuerſus eſt Plin. quòd in Laconico
ponit: ſed conſtat ex his, quę retulimus ſupra, non Laconicum, ſed Meſſenium Acrita termi-
nari. d Prote.] Hæ contra Aetoliam in alto ſitæ ſunt, Plin. qui omnium meminit. 12. cap.
Cephalenia. quarti libri ferè à principio. Sed ſeorſum referendæ tamen, quia claræ ſunt. De Cephalenia &
Nerito Silius lib. 15. Saxa Cephalenum & ſcopuloſis Neriton aruis. Maro Aeneid. 3. In medio
apparet fluctu n.moroſa Zacynthos, Dulychiumq́; Sameq́;, & Neritos ardua ſaxis, Effugi-
mus ſcopulos Ithacæ Laërtia regna. Aduertendum, Hyrien & Zacynthum eandem eſſe Pli-
nio, utcunq́; Pomponius diſiunxerit. Eſt & mons in Ithaca Neritos, authore libro 7. Odyſſeæ
Homero, de quo nos alibi docuimus. Dulychium Vlyſsi paruit, à qua ipſe Dulychius cogno
minatus, Ithacenſis à patria. Horatius Epiſtolarum primo: Remigium uitioſum Ithacenſis
Echinades. Vlyſsi. e Echinades.] Natę ſunt, Acheloi impetu arena limoq́; connectis, ſicut pars Aegy
pti Nili cœno, ut ante retulimus. Lege Plin. libro ſecũdo, quib. locis maria ceſſerint. De Echi-
nadibus pulchra lib. 2. Thucydides, ubi de Acheloo. Ouidius lib. Meta octauo: inuolucro fa-
bulæ uerum occuluit: & ex Naiadibus factas inſulas tradidit, quoniam hæ terræ flumio agge-
Strophades. ſtę fuerunt. f Strophades.] Supra Zacynthum in meridiem ſitę. Plin. in Eurũ, inquit, uen
tum Strophades duæ, ab alijs Plotę dictę. Inſignis hęc eſt cœnobio Diui Baſilij, Chriſtiano-
rum. Virg. Aneid. 3. Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictę Inſulę Ionio in magno.
Vbi Seruius à conuerſione Harpyiarum ex Arcadia uolantium nomen inſulis datum ſcribit.
Lege Seruium. g Leucadia.] Eſt inibi peninſula cognominis, de qua ſupra diximus, ab hac,
niſi fallor, diuerſa Ptol. Scopelos appellata: hanc enim inter inſulas cenſet Mela, niſi quis ex
Plinij uerbis quondam inſulam eam, mox peninſulam factam eandem intelligere mauult.
Corcyra. h Corcyra.] Alcinoi & Phęacum memoria tum & Vlyſsis naufragio, & hortorum Alcinoi
fama clariſsima, Venetorum eſt hodie. i At interius.] In medijs undis inter Græciam & Iſ-
Cyclades. tus Aſiaticum: prius enim continenti propiores enarrauit. k Melos.] Cyclades & Spora-
des, ab oriente litoribus Icarijs Aſię, ab occidente Myrtois Atticę, à ſeptentrione Aegeo ma-
ri, à meridie Cretico & Carpathio incluſę, longitudine latitudineq́; paſſuum. 200. millium,
ut libro quarto ſcribit Plinius. Harum Cyclades, quia iunctiores circa Delon earum clariſsi-
Sporades. mam ſitę ſunt, ſuum habent ordinem, & certiora nomina. Sporades paſsim alię, alięq́ue
Pomponio, Plinio, & Straboni cenſentur, incerta fide: quanquam plurimas eſſe conſtat: &
quia ſparſim iacent, Sporades dictę, quin Plin. temporibus apparuerunt primum omnium
Seruius. ex illis nonnullę. Cyclades dictę etiam Plinio, quod circa Delon in orbem ſitę ſunt: accedit
& Strab. ut mirari liceat, qua cauſa motus Seruius Cycladas ſcripſerit dictas eſſe, non quòd
in circuitu ſint, ſed potius, quòd longo ordine eas circuire neceſſe ſit, uel propter promon-
toria, uel quia naturale eſt, ut concitatiora ſint maria uicinitate terrarum, quę anhelitum ex
ſe emittunt. Aduertendum tamen morem eſſe ueteribus authoribus, ut, quę ſint Sporades,
etiam Cycladas uocent, contraq́;, Hermolao teſte. Meminit Plin. capite 12. quarti. Strab. 10.
lib. l Aegina.] De Aegina ante dictum, ſed alia ab hac Plin. Strab. inter Sporades prẹteri-
ta, ſicut & Cathon: niſi quis Cothon, quam in Laconico ſinu eſſe Plinius ait, intelligere
uelit.

uelit. Addo, quod Olearon inter Cycladas idem aurhor numerat, inter Sporadas Sicynum, quam Cycladibus Pomponius asscribit. a Ios.] Homeri uatis sepulchro clarissima, Plinio, & Straboni. b Thera.] Ex qua profecti Therei Cyrenas in Africa condiderunt, ut ex Callimacho Strabo asserit. Ouidius libro septimo: Et Gyaros nitidæq; ferax Peparethus oliuæ. & saty. 10. Iuuenal. Vt Gyari clausos scopulis paruaq; Seripho. De Hippuri Plinius. c Donysa.] Maro Aeneid. tertio: Bacchatamq; iugis Naxon, uiridemque Donysam, Olearon, niueamq; Paron, sparsasq; per æquor Cycladas &c. Tacitus libro quarto Donusam uocat, nota tegula. Naxos Dionysia aliquando dicta, à uini copia, unde iugis Bacchatam Maro dixit. Cianon Plinius præterijt, nisi, quod maxime suspicor, corruptæ sint apud alterutrū uoculæ aliquot, quas reponere nemo temere audeat.

Donysa.

[a]Ios, [b]Thera, Hyaros, Hippuris, [c]Donysa, Cianos, Chalcis, Icaria, Pinaria, [d] Nisyros, Lebynthos, Calydnæ, Asine: hæ quia dispersæ sunt, Sporades. Ab eis [e] Sicynus, [f] Cythnos, [g] Siphnos, Seriphos, [h] Rhene, Paros, [i] Scyros, [k] Tenos, [l]Myconos, [m] Naxos,

Chalcidem Plinius Chalciam uocat, Strab. Chalceam: Icariam uero Icaron, ut Cinariā quoque, non Pinariam, litera apud alterutrum uitiata. Nam & pro Aegina puto rectius Aegyla legi, cuius Plin. meminit: & Aegialam Stephanus nominat, sicut scribit Hermol. d Nisyros.] Celsa, saxosa, & molendinarijs abundans lapidibus: in ea Neptuni aliquādo templum, & subtus iacens Palibotes gigas à Neptuno uictus, ut ueteres tradidere fabulæ. Nā thermas habet abunde scaturientes, Strab. De reliquis etiam Plinius præter Asinen, quam præterijt. e Sicynus.] Hanc diximus à Plinio inter Sporadas censeri. Diodorus in fine lib. 6. scribit Cycladas cultoribus uacuas à Minoë Iouis & Europæ filio, multis ex Creta ductis colonis frequentiores reddidisse. Quod & Ouidius libro Meta. septimo ostēdit, recensens, quas ceperit. f Cythnos.] Meminit Plin. & Ouidius libro septimo Meta. Florentemq; Syron, Cythnon, planamq; Seriphon. g Siphnos.] De Siphno Plinius, & Strabo. Seriphon notiorem fecerunt ranæ cognomine Seriphiæ, quę illic non coaxant, orto inde adagio, Rana Seriphia, in mutos, aut taciturnos. Illud in transitu adnotandum, non omnes insulas adeo his in locis fertilitate, amœnitateue prę celluisse, sed plerasq; asperas & infrequentes extitisse, nec nisi infamium, ac criminosorum relegationibus insigniores factas, quando illi indigni mortaliū consuetudine iudicati, in has abdebātur. Hinc illud Iuuen. Vt Gyari clausus scopulis paruiaq; Seripho: & saty. prima: Aude aliqd breuib. Gyaris & carcere dignū. Scribit Tacitus, Vistiliā Labeonis coniugem ob stupri licentiam, qua infamabatur, in insulam Seriphon abditam fuisse libro secundo. Sicut & Augustus Iuliam filiam propter impuditiam Pandataria insula clausit: mox uenia impetrata, cum in eandem recidisset infamiam, Rhegynis, qui ad Siculum fretum accolunt, custodiendam tradidit. In eandem insulam Agrippinam suam libidinis nota proditam, Nero clausit, ut decimoquarto libro scribit Tacitus. Quod ideo refero, ut constet fœminarum quoq; lasciuiam sterilium insularum fastidio emendatam. De uiris permulta exempla sunt. Idq; in primis, quod Ioannem Apostolum ceu sontem noxiumq; Domitianus Imperator in Pathmū relegauit, ubi, ut Dorotheus tradidit, Tyri episcopus Euangelium suum demum scripsit. Illud Taciti ex libro eius tertio referamus, ubi de Syllano. Tum L. Pisonem sententiam rogat, ille multum de clementia principis præfatus, aqua & igni, Syllano interdicendum censuit, ipsumq; in insulam Gyarum relegandum. Idem author paulo infra, Addidit, inquit, Insulam Gyarum immitem, & sine cultu hominum esse: darent Iunię familię, & uiro quondam ordinis eiusdem, Cytheram potius concederent. Idem libro quarto de Cassio Seuero: Bonisq; exutus interdicto aqua & igni saxo Seriphio consenuit. Quin & otij, & occultandæ gratia libidinis insularum secessus ueteribus petiti, uelut Tiberio Capreæ electę, è regione Surrhentini: cuius meminit Suetonius, & multa est apud Tacitum libro 4. eius mentio. h Rhene.] Deserta olim, in quam defunctos suos Delij inserebant: cùm in Delo, ut Thucydid. lib. 4. scribit, nec parere, nec sepelire fas esset, sicut nec canem alere, ex Hermolao. De Paro & marmore Pario omnia nota. i Scyros.] Prima producta, unde Scyrij. Hæc uicinam habet Syrnon, & Syrum, cui prima quoq; ad differentiam producta est, ex Hermol. Sed corripuisse Ouidius uidetur libro 7. Meta. Florentemq; Syron. Etiam si illic corrupte Tyron legitur, & Cypron pro Cythnon: sicut libro quinto quoq; corrupte: Inde caua circumdata nube Seriphon Deserit à dextra Cypro Gyaroq; relictis: nam Cythno Gyaroq; legendum est. k Tenos.] Hydrusa dicta Aristoteli ob aquarum in ea copiam, ut Plin. tradit. Ouidius ubi supra: At non Oliaros, Didymeq; & Tenos & Andros. l Myconos.] Dicitur & Mycone. Ouid. Hinc humilem Myconem cretosaq; rura Cimoli. m Naxos.] Vinearum fertilitate insignis: ab ea Naxij cum alijs, tum libro quinto Herod. memorati. De Delo maxima harum & celeberrima, notiora sunt omnia, quàm ut referam, ex Plin. Strab. libro decimo. Et 3. Aeneid. Virg. Seruiusq;. Cynthium habet montem, ubi nati Phœbus Cynthius ob id

Aegyla.
Nisyros.
Ranæ Seriphiæ.
Insignes uiri fœminæq; in insulas relegati.
Ioānes in Pathmo exul.
Scyros.
Loci Ouidij.

cognominatus,& Diana Cynthia dicta.ut M.Cicero actione in Verrem tertia, Proditum est, inquit, memoriæ ac literis, Latonam ex longo errore & fuga grauidam,& iam ad pariendum uicinam temporibus exactis,confugisse Delum,atq; ibi Apollinem Dianamq; peperisse:qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur, tantaq; eius authoritas religionis & est,& semper fuit,ut ne Persæ quidem cũ bellum toti Græciæ, Dijs hominibusq; indixissent,& illo numero nauiũ classem ad Delon appulissent,quicquam conarentur,aut uiolare, aut attingere. Hæc ille.

Delos,[a] Andros: quia in orbem iacẽt, Cyclades dictæ sunt. Super eas iam in medio mari ingẽs, & centum quondam urbibus habitata [b] Crete, ad orientem promontorium [c] Samonium, ad occidentem κριοῦ μέτωπον immittit, nisi maior esset, Cypro similis, multis famigerata fabulis, aduẽctu Europæ, Pasiphaës & Ariadnæ amoribus, Minotauri feritate fatoq;, Dædali operibus & fuga, tum [d] statione atq; [e] morte: maxime tamen eo, quod ibi sepulti Iouis penè clarum uestigiũ sepulchrum est, cui nomen eius insculptũ esse accolæ ostendunt. Vrbiũ notissimæ, [f] Gnosos, Cortyna, Lyctos, Lycastos, Holopixos, Phæstos, Cydõ, Manethusa, Dictynna. Inter colles, q̃d ibi nutritũ Iouẽ accepimus, fama [g] Idęi mõtis

a Andros.] Eadem & Antandros aliquando, Phrygij litoris oppido cognominis, à qua Andrij. b Creta.] ἑκατόμπολις cognomine, à cẽtum, quas sustinuit, urbibus. Virg. lib. Aeneid. 3. Creta Iouis magni medio iacet insula ponto, Mons Idęus ubi, & gentis cunabula nostrę, Centũ urbes habitant magnas &c. Hodie Candia ditionis Venetorũ: de qua diligentissime Strab. lib. 10. & 6. lib. Diod. ut Plinium & reliquos sinam. Ruf. Dionys. Nutrix hic Creta tonãtis Multa larus, glebæq; ferax, & opima ui rentum. c Samoniũ.] Rhodo aduersum, sicut cõtrario litore Cyrenas uersus κριοῦ μέτωπον prominet, ut Rufus ex Dionys. Hic procul ingens inclinat rupes sese, obuia fluctibus altis. & alibi: ut ferus ora Est aries, ultroq; minax petit obuia fronte. In septentrionem inclinans promontorium Strab. lib. 10. Cimarũ uocat. Quod ad fabulosa attinet, refert Ouid. lib. 8. Meta. De Europa quidẽ Tauro aduecta lib. 2. in fine. De Dædalo libro de arte amandi secundo. Ariadnæ amores elegantissime reddidit in nuptijs Pelei, & Thetidis Catullus. Minotauri 6. Aeneid. Maro meminit: ac propè tędet illa referre, quę nusquam non leguntur. d Statione.] In quam cũ Europa rapta appulit. e Morte.] Quod in Creta mortuus est, & inibi sepulchrum habet, clarum eius rei uestigiũ. Hic Saturni & Rheę filius clàm à matre sublatus, & in Creta nymphis traditus est. Ferũt apiũ melle pastum, quod hominem eum eloquentia præditum fuisse significat, unde Dei nomen inter multa etiã impie facta consequutus est. Seruius fabulosa. 3. Aeneid. retulit. M. Cicero libro de natura Deorum, hũc Iouem tertiũ Saturni filium fuisse ait, cuius in insula sepulchrũ ostendatur. Ennius in sacra historia, Iupiter, inquit, postquam terram quinquies circuiuit, omnibusq; amicis & cognatis suis imperium diuisit, reliquitq; hominibus leges, mores, frumentaq; parauit, multaq; alia bona fecit, immortali gloria memoriaq; affectus, sempiterna monimenta suis reliquit: ętate pessumata in Creta uitam commutauit, & ad Deos abijt: eumq; Curetes filij sui curauerunt decoraueruntq;, & sepulchrum eius in Creta est oppido Gnoso: & dicitur Vesta hanc urbem creauisse, in qua sepulchro eius est inscriptũ antiquis literis gręcis, ὁ ζεὺς τ̃ κρόνου, hoc est, Iupiter Saturni. Scribit hæc Lactantius capite undecimo libri diuinarum institutionum primi. Longe ampliorem Cretæ famam (ut mihi uidetur) Minos comparauit, qui Rhadamantum uetustissimum eius terrę pręsidem & lęgislatorem imitatus, religione, moribus, & reipublicæ administrandę prudentia, suos illustres fecit, militiæ alioqui non minus quàm domi clarus. Cuius meminit libro 10. Strab. f Gnosos.] Primaria Cretę urbs & Minois aliquando regia: ab ea Gnosij, & Gnosium arcum, & Gnosia tela dicimus, quod in Creta sagittis ualuerunt, & in ea ingens uenandi studium fuerit, cum nobilitate illic eximia: unde & Ouidius libro 3. Meta. Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus. Nam Diana, quam, Solino teste, Cretenses religiosissime uenerati sunt, iuxta Dictynnam clarissimo templo culta est, cognomenq; Dictynnę ab ea sortita. A Cortyna quoque Cortynia tela Silius dixit lib. 2. Celsis Cortynia muris Tela sonanre fugat neruo &c. Item: Eois quamuis certet Cortyna sagittis. Et Cortyniam uestem pro uenatoria Claud. lib. de rap. 2. posuit, ubi de Diana: Crispatur gemino uestis Cortynia cinctu. Ita à Phæsto Phęstius. Ouid. lib. 9. Proxima Gnosiaco iam quondam Phęstia regno Progenuit tellus. Vt à Cydone, Cydonius arcus. Idem libro 2. Cydonio fundebat spicula cornu, sicut à Lycto Lyctius. Ouidius lib. Meta. 7. Classis ab Oenopijs etiam nunc Lyctia muris Spectari poterat &c. De oppidis, Dictynna excepta, Pli. De ipsa Dictynna Strab. uisito. Dictynnæus ab ea mons dictus, Plinio. g Idęi montis.]

[Margin: Crete. — Iupiter in Creta mortuus. — Minos. — Gnosos. — Cortyna.]

Seruius

Dictæi

Seruius in Dictæo nutritũ scribit: Est autem Dictæus à Dicte promontorio nominatus: sunt qui à Nympha uelint. Virg. lib. Georg. 4. de Alpibus: Curetum sonitus crepitantiaq; æra sequutæ Dictæo cœli regẽ pauere sub antro. Ad Idæũ cõuertamur. Strabo, Mons, inquit, Idæus Cretensium cunctorũ celsissimus, quaqueuersum circuitũ habens stadiorum sexcentorum: præstantissimis ille sanè oppidis instar coronæ cingitur, &c. Ad hunc Idæi quondam Dactyli cognominati, quib. Musicæ initium Solinus, ferri inuentionẽ, ut Plinius scribit, Hesiodus tribuit.

Idæus

excellit. Iuxta est [a] Asticla, Naumachos, zephyre, Crise, Gaudos, & quas Musagoros numero tres, uno tamen uocabulo appellant, atque, unde Carpathio mari cognomen est, [b] Carpathos. In Adria [c] Absoros, Celaduse, Absyrtis, Issa, Trucones, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Æstria, Asinę: atque ut Alexandriæ, ita Brundusio adiacens Pharos. [d] Sicilia (ut ferunt) aliquando continens, & agro Brutio annexa, pòst freto maris Siculi abscissa est.

Solinus adeo celsam esse Idam ait, ut ex eo uideri sol queat, antequã oriatur: quod quomodo fieri possit radio per mediũ densius flexo, supra docuimus. Hæc est Ida, à qua Iudæos tanquam Idæos, uocabulo in barbarũ morem aucto, dictos, qui insulã egressi Syriæ postea extima loca occupauerint, quorundam opinio fuit, ut libro 20. tradit Tacitus. a Asticla.] Plin. hac preterita reliquas nominat, sed Naulocon, nõ Naumachon. Et uideri posset non Asticlam Pomponium, sed Astypaleam scripsisse: quę insula & Plinio & Straboni est celebris. De Musagoris etiam Plinius. b Carpathos.] Et Carpathiũ mare. Virg. Georg. 4. Est in Carpathio Neptuni gurgite Vates. Vbi Seruius in eandem sententiam. Protheus Carpathius. Ouid. undecimo. Meta. Donec Carpathius medio de gurgite Vates. c Absoros.] Meminere eius Ptol. & Antonius. Absyrtin pluratiuo Absyrtides Plinius uocat cap. ultimo li. 3. ab Absyrto fratre Medeę illic interfecto. Meminit li. 7. Strabo. Idẽ author de Issa, & Pharo, & Celaduse. Trucones aliquot Pliniani codices habẽt. Hermolaus ex Pomponio Ticanam mauult, quanquã uocabulum nõ adeo protinus agnouerit. fallax enim est coniectura. Electridas Gręci nominarunt, quod electrũ, id est succinum, quod litore Germano & Sarmatico legitur, prouenire in illis putarunt, uanitatis Grętę certissimo documento, ut scribit Plin. Cuius lib. 37. cap. 2. hæc uerba sunt, Phaëtontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnib. annis fundere iuxta Eridanum amnẽ, quem Padum uocamus: & Electrum appellatũ, quoniam sol uocitatus sit Helector, plurimi Poëtæ dixere. Et infra paulo: Diligentiores eorum Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus, qua appellatione nullas unquã ibi fuisse certũ est, nec uerò ullas ibi appositas esse, in quas quicquam cursu Padi deuehi possit. Hæc Plinius: Sed fabulosa sequutus pro argumento operis. Ouid. lib. Meta. 2. Inde, inquit, fluũt lacrymæ, stillataq; sole rigescunt, De ramis Electra nouis. & decimo libro, Succinum intelligens, & ab arbore lapsas Heliadum lacrymas, dixit. Corcyra uero hæc nigra cognominata, alia ab illa est, cuius meminimus supra. Tragurij Strab. lib. 7. meminit. Diomedia notissima est Diomedis sepulchro, & auibus Diomedæis, de quibus Plin. cap. 44. libro decimo. Mire quidẽ aut mentiendi libidine, aut locorũ ingenio factum, ut Heroum tumulis raræ uolucres inuigilent. nam & de Mennonijs auibus in Phrygia est notũ: & illas Achilleę noxias supra indicauimus, & reddidit diligentissime Ammianus Marcellinus lib. 22. Hydria, Aestria, Asine, non adeo sunt celebres. Quis enim unus omnes referat? cum 60. insulas cõtra Liburnicum litus sitas Strabo scribat, & Plinius, Illyrici, inquit, ora mille amplius insulis frequẽtatur, natura uadosi maris, æstuarijsq; tenui alueo intercursantibus. Omnibus hodie ferè, quotquot extãt, dominantur Veneti terra mariq; insigniter ualidi. d Sicilia aliquãdo.] Quod Ouid. libro decimoquinto confirmat. & Claudianus lib. de raptu primo, Trinacria quondã, inquit, Italiæ pars una fuit. Et Plinius, Sicilia quondam Brutio agro cohærens mox interfuso mari auulsa est. Tantus est terræmotuum impetus: nam & Cyprũ eo modo Syriæ auulsam, & Bœotię Eubœam creditũ est, ut Plin. 90. ca. li. 2. annotauit. Sunt uero qui Lesbum ab Ida abruptam fuisse crediderint: sicut à Misseno Prochytã & Pythiusam, ab Athenæo Capreas, ab Rhegyo Siciliam, & Ossam ab Olympo, ut libro primo scribit Strab. His accedit, quod in Hilarionis uita diuus Hieronymus scribit, post Iuliani Cæsaris mortẽ, cõcussis alicubi terræmotu litoribus maria terminos suos egressa: idq; in multis mediterranei pelagi locis euenisse. Sicania dicta est insula à Sicano rege: qui, ut Solinus & Capella scribũt, cum Iberica manu in eandem terram ante bella Troiana peruenit: de hinc Siculus Neptuni filius, à quo nomen commutatũ. nam Trinacria dicta, quod tribus promontorijs triangula est. Ouid. lib. Fast. 4. Terra tribus scopulis uastum procurrit in æquor, Trinacris à positu nomen adepta loci, & Sil. libro 5. Huc Aetnęa cohors, Triquetris quam miserat oris Rex Arethusa tuus. Elegantissima est huius insulæ descri-

Carpathos

Electrides

Sicilia

Trinacria

[a] Id angustũ &[b] anceps alterno cursu modo in Tuscũ, modo in Ioniũ pelagus perfluit, atrox, sæuũ, &[c] Scyllæ Charybdisq́ue sæuis nominib. inclytũ. Scylla saxũ est,[d] Charybdis mare, utrunq́ue[e] noxiũ appulsis. Ipsa ingẽs &[f] tribus promõtorijs in diuersa procurrens Græcæ literę imaginẽ, quę Delta dicitur, efficit. Pachynũ uocatur, quod Gręciã spectat: Lilybæũ, quod in Africã: Pelorũ, quod in Italiam uergens Scyllæ aduersum est: causa nominis[g] Pelorus gubernator ab Hannibale ibidẽ conditus: quẽ idem uir profugus ex Africa, ac per ea loca Syriam petens, quia procul intuenti uidebatur cõtinua esse litora, & non peruiũ pelagus, proditũ se arbitratus, occiderat. Ab eo ad Pachynum[h] ora, quæ extenditur, Ioniũ mare attingens, hæc fert illustria,[i] Messanam, Taurominiũ,[k] Catinam, Megarida,[l] Syracusas, & in ijs mirabilem

prio apud Claud. lib. de rap. Prõ. primo, & li. 15. Ouid. Meminit Lucret. lib. primo. Sil. Italicus lib. 14. Inter historicos Diod. 6. lib. & 15. Polybius. lib. bel. puni. primo. Locorum uero Siciliæ frequens est apud Ciceronem in Verrinis, Thucyd. lib. 6. mẽtio. Aliâs ex professo Dionysius. *Fretum Siculũ.* Strab. lib. 5. Plin. 3. lib. & multa ad eius imitationẽ Iulius Solinus. Alios prætereo. a Id angustum.] Mille enim &. 500. passib. in latum patet, Plin. Nemo de freto illo diligentius Iustino retulit, Epitomaris lib. 4. a Anceps.] Ideo Sil. li. 2. refluum dixit: Classibus & refluo spectauimus ęquore raptis, Cõtorta è fundo reuomentem transtra Charybdim. Cur autẽ anceps, Aristoteles docet sectione. 23. Problematum. c Scyllæ.] De his mõstris. 11. Odysseæ Homerus, & lib. Aeneid. 3. Maro. Inibi fabulosa diligenter Seruius retulit. d Charybdis mare.] Vorticosum scilicet ob rupium pręcipites anfractus. e Noxium.] Nã transitus periculosissimus est. f Trib. promontorijs.] Ouid. libro decimo tertio. Met. Intrãt, inquit, Sicaniã, tribus hæc excurrit in ęquora linguis, E quibus umbriferos uersa est Pachynos ad austros, Mollibus expositũ zephyris Lilybæon, ad arctos Aequoris expertes spectat Boreãq́ue Pelorus. Tria promõtoria tribus propè uersibus eleganter complexus. Vide Martian. lib. 6. & hæc omnia picturæ adhi- *Pelorus.* be, quam reddidit tab. Europę. 7. Ptolemæi Nicolaus monachus. g Pelorus.] Idem promontorium & Peloris dicitur. Historiam deprompsit ex Sallustio: quem in hanc sententiam scripsisse etiam Seruius refert super. 3. Aeneid. Virg. quanquã dicat se legisse, ante Hannibalis tempora Pelorum dictum. Polybius certe in primo belli Punj. non aliud loco nomẽ tribuit, nisi id de suis addidit interpres. Vale. lib. nono de temeritate ex Italia nauigasse eum scribit, Petilia relicta, dum tam paruo spatio Italiã Siciliamq́ue inter se diuisas non credidit, ueluti insidiosum cursus rectorem Pelorum interemit. Melæ sensus magis placet: timuit enim ne in Italiam appelleret, nescius intermediũ esse fretum, per quod Pelorus erat traiecturus. h Ora.] Intermedia. Vide Ptol. i Messanam.[Clarissimam ex Punicis & Atticis bellis, ante Zanclẽ uocata. à Tauromínio Tauromeni Ciceroni. Dicuntur & aliâs Tauromenij, Taurominicani. Sil. libro decimoquarto. Taurominitana cernunt à sede Charybdim. Lucanus li. 4. Tauromínitanæ fugiens dãnosa Charybdis. Et Tauromenienses uocati. Oppidũ ipsum conditũ est in colle, cui Tauri nomen erat, ab Andromacho Thimęi Historici patre, uiro opibus animoq́ue pręstãte: & Taurominiũ dictum est, authore libro decimosexto Diod. Eius loci meminit quoq́ue Baptista Egnatius Venetus sacerdos in eo libello, quẽ racemarionũ titulo dignatus est. *Catina.* k Catinã.] Alia in Sicilia Catina: alia Catana: ab hac Catanęi, & Catanenses, ab illa *Catana.* Catinenses. Hermolaus unam intelligit, quę Gręcis quidem frequẽtius Catana, Latinis ferè Catina dicatur. Catinę simulacrum fuit Cereris, ut Cicero in actione contra Verrẽ. 7. scribit, quod à uiro non modo tangi, sed nec aspici quidem fas fuit. à Megaride autem Megarenses etiã Ciceroni dicti. *Syracusæ.* l Syracusas.] Cicero actione quarta cõtra Verrem, ubi de Marcello, Vrbem, inquit, pulcherrimã Syracusas: quę cum manu munitissima esset, tum loci natura terra ac mari claudebatur. Item in sexta: Vrbẽ Syracusas maximã esse Gręcarũ urbium, pulcherrimãq́ue omniũ sæpe audistis, &c. Quo in loco de hac urbe lectu dignissima, sicut & apud Diod. *Lathomiæ.* libro decimosexto, ubi de rebus Dionis. Lathomiam habuit celebrem admodũ, in usum carceris post uersam, opus ingens, magnificum, regum ac tyrannorum è saxo in mirandam altitudinem depressum, & multorum penitus excisum: nihil tam clausum ad exitus, nihil tam clausum undiq́ue, nihil tã tutũ ad custodias nec fieri nec cogitari potest, ut Cicero scribit actione in Verrem septima. Ea gratia credo & Romano carceri datum nomen, quo T. Liuius libro primo tertiæ Decadis utitur. Nescio uero lapsus sit necne Nicolaus Perottus, qui alicubi Sinuessanis Cãpaniæ id tribuit in Lathomiæ mentione, quod Mar. Cicero Syracusanis Sicilię.

a Arethu-

a Arethusam.] Cicero ibidẽ, In hac, inquit, insula (Syracusanã intelligens) est fons aquæ dulcis, cui nomẽ Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus pisciũ: qui fluctu aquæ totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidũ à mari disiũctus esset. meminit Seneca meatus eius lib. nat. quæst. 6. & nos supra, ubi de Alpheo ex Marone docuimus. b Acragas.] Quod Agrigentũ nostri dixerũt, ut Plin. ait. Ab hac Agrigẽtini, Agrigẽses, Acragantini dicũtur. Lucreti9 li. 1. quorũ Acragãtinus cũ primis Empedocles est, Insula quẽ triquetris terrarũ

Arethusæ.

Acragas.

a Arethusam. Fons est, in quo uisuntur iacta in Alpheum amnẽ, ut diximus, Peloponnesiaco litori infusum: unde ille creditur non se consociare pelago, sed subter maria terrasq́; depressus huc agere aluceũ, atq; hic se rursus extollere. Inter Pachinũ & Lilybęũ b Acragas est, Heraclea, & Thermę. Inter Lilybæũ & Pelorida c Panormus, & d Hymera. Interius uero e Leõtini, Cẽturipinũ, Hybla, f aliçq; cõplures. g Famam habet ob Cereris tẽplum Enna pręcipua. h Montiũ Eryx maxime memoratur ob delubrum Veneris ab Ænea conditũ: &

gessit in oris. Maro Aeneid. 3. Arduus inde Acragas ostentat maxima lõge Mœnia magnanimûm quondam generator equorũ. De Heraclea, quæ media ferè inter Pachynum & Lilybæum oram tenet, etiam Ptolemęus. Notæ sunt Thermę, à quib. Thermitani dicti, cum cæteris, tũ Ciceroni. c Panormus.] Hodie quoq; clara, à qua Panormitani. d Hymera.] Fluuio cognominis, à qua Hymerei. e Leontini.] Sil. lib. 14. Prima Leontinos uastarunt prælia cãpos, Regnatam duro quondam Lestrigone terram. à Leontio oppido, cuius Ptolemęus meminit, sicut Centurupini à Centuripis, quorum frequentissima est apud Ciceronem in Verrinis mentio. Tradit Aristoteles de natura animalium tertio, tantam in agro Leontino pabuli ubertatem esse, ut non nisi sero diei oues ad pascua adigantur, quò minus capiant pabuli: alioqui contingere solere, ut morbidæ fiant, renibus uidelicet pingui undiq; obductis. Sed Hybla melle quoq; commendatissima, à qua Hyblæis illis apibus cognomentũ est Sil. Tum quę nectareis uocat ad certamen Hymettion Audax Hybla fauis. f Aliæq; complures.] Nam urbes claras habuit. 63. ut lib. 6. scribit Martianus: inq; his uarium Deorum cultum. nam Herculem & Apollinem Agrigentini, Dianam Segestani coluere, Mercurij autem è Carthagine allati simulacrum Tyndaritani. Quod C. Verres homo impurissimus in Prætura sua sustulit, Ciceroni. g Famam habet.] Cicero actione in Verrem. 6. Vetus est, inquit, opinio, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis atq; monumentis, insulam Siciliam totam esse Cereri ac Liberæ consecratam: hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tam persuasum est, ut agris eorum insitum atque innatum esse uideatur. Nam & natas esse in his terris deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam esse liberam, quam eandem Proserpinam uocant, ex Ennensium nemore, qui locus in media est insula situs, umbilicus Sicilię nominatur. Hactenus Cicero. Habuit igitur iuxta Ennam augustissimum templum Ceres, ab eo Ennæa dicta Sil. libro primo. Nec Cerere Ennæa, Phario nec uicta colono. Ennææ Cereris simulacrum tale fuit, ut homines cum uiderent, aut ipsam uidere se Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam esse, sed cœlo delapsam arbitrarentur: author in. 7. actione cõtra Verrem Cicero. Constat autem & Aetnam oppidum in Sicilia esse, quæ Adranium quoque dicta fuerit: ea re factum, ut apud Claudianum lib. raptus primo, ubi hic uersus est, Aetnææ Cereri proles optata uirebat, Ianus Parrhasius doctissimus grammaticus, dubitet Aetnææne an Ennæę scribendum sit: & Ciceronis codices ferè Aetnam pro Ennam habent. At uerò, quoniam hic urbem præcipuã fuisse Pomponius indicat, & Cicero eum locum in umbilico Siciliæ esse, fama celeberrimum scribit, Ennam non Aetnam utrobiq; legendũ existimarim. Id quod Laurentius Absthemius non incelebris grãmaticus libro obscurorũ iocorũ secundo confirmat. Porrò Aetna non in umbilico, sed propius Pelorum in septentrionẽ imminet, Ptolemęo, licet Claudianus dicat: In medio scopulis se porrigit Aetna perustis. à Ptolemęi tamen sententia Plinius esse, & Strabo paulo attentius legentibus deprehenduntur. & libro 14. Silius Ennæę Cereris fanum famigeratissimum fuisse indicat. Quanquam uideam apud Claudianum tam Aetnęæ legi posse quàm Ennęæ, quod argumento raptus Proserpinę non repugnet, hoc ne an illo modo legas. Sũt qui apud Valeriũ, Solinum, & Lactantiũ Ennam legendum cõtendant, non Aetnam: & Ennensem Cererem campumq;, nõ Aetnensem: de quo tamen quo minus certe pronũcies, cum loci fecere finitimi, tum etiam quòd affinia locorum nomina prono errore inuerti corrumpiq;, & in mutuum abire usum potuerunt. h Montium Eryx.] Sic legendum, ut uocabulũ, Montium, ad sequentia referatur, nec cohæreat adiectiuo, præcipua. Sic ipse quoque Hermolaus legit. Inquit enim Mela, montium, qui in Sicilia extent, duos eximie celebres esse, Erycem alterũ propter Veneris ędem, quam sustinet, al-

Siciliæ laus.

Ennææ Ceres.

Laurentius Absthemius.

Pomponij lectio emendata.

terum

terum Cyclopũ fama & indigenis ignibus. Simili modo libro .3. Montium, inquit, altiſsimi Taurus & Rhetico. Item in eodẽ pari modo: Amnium in alias gentes exeuntiũ Danubius & Rhodanus. Itẽ alibi: Paludũ Sueſia & Mœſia maximę, &c. De Eryce omnes norunt, à quo Erycina Venus dicta. Horat. Siue tu mauis Erycina ridens. a Aetna.] Huius incendij cauſas Maro reddidit, & pleraq; non indocte libro primo de raptu Claudianus. Lucretius libro primo: Hic eſt uaſta Charybdis, & hic Aetnæa minantur Murmura, flammarũ rurſum ſe collige re iras, Faucibus eruptos iterũ ut uis euomat ignes, Ad cœlumq; ferant flammai fulgura rurſum. Lege libro decimoquarto Silium, & tertio Aeneid. Maronẽ. Cuius locum Macrobius ſcribit libro quinto, toto ſenſu ex Pindaro depromptũ. Ferũt poëtæ Enceladum ſubtus premi, à Ioue reuinctũ, propterea q̃d mons ignem eructat, & terræmotibus uicina loca infeſtãtur: nã ſi ad Phyſica reſpicis, nõ ſunt aliud gigantes, quàm ſpiritus illi terra clauſi: qui dum exitum non inueniunt, ui ſibi uiam faciunt, montibus altiſsimis adeo perſæpe concuſſis, ut aut rumpantur, aut ingentia fruſta emittant contra Iouem, id eſt, cœlum uerſus, qui fulmine ſæuus, æquo impetu iacere obuia ſolet. Hinc illa pugna Gigantum montes in Iouem mouentium uetuſta, hoc eſt, erudita fabula celebris, cuius ſupra quoque meminimus.

Lucretius. *Enceladus.* *Gigantes quid ſint.*

[a] Ætna, quę Cyclopas olim tulit, nũc aſsiduis ignibus flagrat. De amnib. [b] Hymera referẽdus, q̃a in media ad moduũ ort9, in diuerſa decurrit, ſcindẽſq; eã utrinq;, alio ore in Libycũ, alio in Tuſcũ mare deuenit. Circa Siciliã in Siculo freto eſt [c] Æęe, quã Calypſo habitaſſe dicitur. Africã uerſus Gaulos, Melita, Coſura, propius Italiã Galata: & illæ ſeptẽ, quas [d] Æoli appellant, Oſteodes, Lipara, Didyme, Phœnicuſa, Ericuſa, Hiera, & Strongylæ, ut Ætna, perpetuo flagrant igne. At [e] Pithecuſa,

Hymera. b Hymera.] Vitruuio libro octauo Hymeras dicitur, Solino Hymereus: ſed Silio quemadmodum & Pomponio Hymera, libro decimoquarto: Armauere ſuos qua mergitur Hymera Ponto Aeolio, nam diuiduas ſe ſcindit in oras, Nec minus occaſus petit incita, quàm petat ortus, Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis, Quo mons Sicania non ſurgit ditior umbra. Solinus, Hymereum cœleſtes mutant plagæ: amarus deniq; eſt, dum in Aquilonem fluit, dulcis, ubi ad meridiem flectitur. Miror in re tantilla adeo uariare ſcriptores. Mela in meridiem fluere ait, & occaſum, Silius in ortum occaſumq;, Solinus in meridiem & aquilonem. At recte colligentibus idem referent.

Aeæ. c Aeæ.] Homerus libro Odyſſeæ quinto, Ogygiam inſulam Calypſo tenuiſſe ſcribit, quam a ſe & Calypſon dictam confirmat libro tertio Plinius. Altera, inquit, Calypſus, quam Ogygiã appellaſſe Homerus exiſtimatur. Eandem igitur Aeæam dictam eſſe, cum Melę, tum Propertij authoritate uériſimile eſt. Hic libro tertio ad Poſthumum ſic ait: Et Thalamum Aeæę flentis fugiſſe puellæ, Totq; hyemis noctes, totq; nataſſe dies. De Calypſo omnino loquutus, cum ante Circes mentionem feciſſet. Quanquam haud neſcio Aeæam Circen & huic & Maroni dici tertio Aeneid. Infernĩq; lacus, Aeæaq; inſula Circes. ubi Seruius neſcio quid nugatur, Verum ab Aea Colchorum oppido circa Phaſin ſito, cuius libro primo Strabo meminit. Hæc eſt Aeæa, ad quam ab inferis regreſſus Vlyſſes appulit, aſſequente eum cum uino, cumq; pane Circe. De Gaulo, Melita, Galata, & Coſyra Plinius eodem in loco. à Melite hac canes nobiles aliquando Melitæi dicti Straboni libro ſexto, à quibus adagium natum, Melitæus catulus, de re hominéue ad ſolam uoluptatem comparata. At Melitæos Plinius ab ea Melite dictos autumat, quæ inter Illyricum & Corcyram nigram in Adriatico ſita eſt, capite ultimo libri tertij. Et ab Hermolao defenditur. Cicero actione in C. Verrem ſexta, Melitenſes uocat inſulanos, & roſam Melitenſem, actio. ſeptima. Puluinus, inquit, erat Melitenſi roſa fartus.

d Aeoli.] Omnes ueteres Aeolias ſeptem nominant: unicus Seruius primo Aeneid. nullo authore. 9. authore Hermol. Plinius, Citra Siciliam, inquit, ex aduerſo Metauri amnis. 22. fermè mil. paſ. Ab Italia ſeptem Aeoliæ appellatæ, eædem Lipareorum & Hepheſtiades à Græcis, à noſtris Vulcaniæ. Aeoliæ, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat. Hactenus Plin. Nomina ſunt, Lipara, Hiera, Strongylę, Didyme, Ericuſa, Phœnicuſa, Euonymos, Plinius, Soli. Dionyſ. & Strab. niſi quòd hic Thermeſſam nominat, Mela non Euonymon, ſed Oſteodem illis adnumerat, diuerſam, ſi Diod. credimus, inſulã, iuxta tamẽ ſitam etiam Plin. & Ptol. Cęterum Lipara dicta à Liparo rege, cui Aeolus ſucceſsit. Hiera, quod Vulcano potiſsimũ ſacra eſt, ante Theraſia dicta. Strongylæ Aeoli domus olim, à rotũda figura. nam ϛρογγύλον rotundum & turbinatum Gręci uocant. Dionyſ. Plotas cognominat, quod facile adnauigetur. locus enim nauigabilis illis πλωτός dicitur. Dydime, quod geminæ formam habet. Ericuſa & Phœnicuſa, quę Strab. Ericode Phœnicodeq; dicuntur, ab Ericæ palmæq; frutetis, quibus abundant, nomẽ habent. Euonyma dicta, quod ſiniſtra ſit, quoniã è Lipara in Siciliã nauigantibus ſiniſtra maxime offertur, Græci εὐώνυμον ſiniſtrũ uocant. Ex Strab. e Pithecuſa.]

Aeoliæ inſulæ. *Aeoliarum nomina.* *Plotæ.*

Quę &

Quæ & Aenaria ab statione nauium Aneę, & Homero Inarime dicta est: hodie Ischia ab oppido, cui coxēdicis similitudo, ut Hermol. trigesimo primo, Plin. cap. 2. docet. Gręcis uero Pithecusa, à simiarum copia, quas Pithecos uocant. Nota inde fabula, quā Ouid. tradit Meta. li. 14. aut ut Plin. scribit à figulinis. nam πίθος dolium Græcis dicitur. Lege cap. 6. li. 3. Plin. ubi omniū quas hic Pōp. tradit, fit mentio. Sola Phytonia remotior in Sardiniā magis inclinat, Capellæ Phytonię fossę dicitur, ex Plin. Cirbania aūt illa est Hermol. iudicio, quæ aliâs Barpona uocatur.

Leucothea, Venaria, Sinonia, Capreę, Prochyta, Pontię, Pādataria, Phytonia, Palmaria Italico lateri citra Tyberina ostia obiacēt. Vltra aliquot sunt paruę Dianiū, Iginiū, Carbania, Vrgo, Ilua, Capraria. Duæ grādes fretoq; diuisæ Hetrusco, quarū [a] Corsica litori ꝓpior inter latera tenuis & longa, pręterq; ubi [b] Aleria & Marianę coloniæ sunt, à barbaris colit̄. [c] Sardinia Africū pelagus attingēs, nisi quòd in occidentē, quàm in orientē, angustius spectat, par & quadrata undiq;, & nusquam nō aliquāto spaciosior q̄, ubi latissima est, Corsica, cęterū fertilis & [d] soli quàm cœli melioris, atq; ut fœcūda, ita penè pestilēs. In ea antiquissimi populorū sunt [e] Ilienses: urbiū antiquissimę [f] Calaris & Sulchi. At in Gallia, quas referre conueniat, solæ sunt [g] Stœchades ab ora Ligurum ad Massiliā usq; dispersę. [h] Baleares in Hispania contra Tarraconensia litora sitæ, non longe inter se distant, & ex spacio suo cognominibus acceptis maiores minoresq; perhibentur. Castella sunt

De Ilua à Chalybis copia Plinio cōmendata. Maro quoq; li. 10. Ast Ilua trecentos, Insula inexhaustis Chalybū generosa metallis. Porro alia est à Capris Capraria: & sunt Capreæ ocio & libidine principū aliquot insignes, à quibus Caprēsis recessus ille, cuius in Tiberio meminit Suetonius. a Corsica.] Græcis Cyrnos dicta: notissima uino pręstāte, durāte etiamnū nomine, inter quā & magis meridianā Sardi. angustum mare interfluit. b Aleria.] Aleriā enim L. Sylla, Marianas colonias C. Marius deduxit. Illi igitur Roma. reliqui Punica gens & barbara. c Sardinia.] Sallustius quoq; in eandem sententiā, Sardinia, inquit, in Afro mari facie uestigij humani, in orientē quàm in occidentem latior prominet, à Sardo Herculis filio dicta, ut libro 12. Sil. & Solin. scribunt. De ea Plin. 7. cap. 3. lib. Eadē & Ichnusa & Sandaliotis, à forma humani uestigij dicta. Claud. in bello Gyldonico: Humanæ speciem plantæ sinuosa figurat Insula, Sardiniam ueteres dixere coloni. Multa in ea insignia sunt, at nihil magis, quàm quę adagio locum præbuit, herba Sardoa: cuius ex uaria opinione scriptorum ERASMVS meminit Roterodamus, homo Germanus, græcarum & latinarum literarum peritia præstantissimus, cuius extat Parœmiarum opus suo conscriptum marte. Nam ante eum nemo latinorum per omnem seculorum memoriam idem est ausus: gręci multa quidem elegantia, at ut intelligo, copia nequaquam pari, nec satis absoluta, quæ hodie extent, reliquerunt. Sardiniam Ptol. multo longiorē facit, quàm sit lata. Nam Eoū litus. 188. mil. pas. longitudinis habet, maxima latitudine. 122. mil. pas. existente. Eadem propè & Pomp. est sententia. nam angustius spectare eam in ortum quàm occasum ait, litoribus uidelicet medio contractis: in uniuersum autem ubiq; spaciosiorē esse, quàm Corsica sit, etiā eo tractu, quo latissima est. d Soli quàm cœli.] Habet enim in septentrionem uersus montes, quibus Boreæ afflatus prohibetur: reliqua in ea turbulenta sunt & morbosa grauibus & uiolentis austris, ut Pausanias retulit, & meminit Cœlius Rhodigi. ca. 19. libro undecimo. Alioquin cōstat in insulis adeo à cōtinente remotis, & in meridiē expansis, æstiuo maxime tempore (nisi mansionis cōsuetudine cœlum uincatur) salubrē habitationem esse nō posse. e Ilienses.] Sunt & Iolaēses ab Iolao Iphicli filio, sed uetustissimi Ilienses, Pausaniæ. Solini incuriam, Iolaum alicubi Iphicli, alio uero in loco Aristei filium fuisse asserentis, adnotauit Hermol. f Calaris.] A qua Calaritani, ut à Sulchi Sulchitani, Plin. De Calari, Claud. in bello Gyldonico, Vrbs Libyam contra Tyrio fundata potenti, Tēditur in longum Calaris, tenuemq; per undas Obuia dimittit fracturum flamina collē. g Stœchades.] Tres, singulis nominibus Prote, Mese, & Hype dicuntur, Plin. cap. 5. 3. lib. hoc est prima, media & infima: id quod ob ordinē, quo sitę sunt, Stœchades dictas esse demōstrat, Massiliensiū litori uicinas, Plinio. h Baleares.] funda bellicosas. Græci Gymnesias dixere, Plinio. Maioricam & Minoricam nominant, à dispari quantitate. Dictas esse constat à βάλλω, quod mitto siue sagitto significat. Gymnesiæ uero dictæ, quod incolæ nudi æstatis tempore iactu fundarum sese exercent. Nam uitam ibi aliquando

Corsica.

Sardinia.

Erasmus Roterodamus.

Ilienses.

Solini incuria.

Calaris.

Stœchades.

Baleares.

Gymnesiæ.

in minoribus [a] Iamnõ & Mago, in maioribus Palma, & Polentia coloniæ. [b] Ebuſos è regione promontorij, quod in Sucronenſi ſinu [c] Ferrariam uocant, eodem nomine urbem habet, frumentis tantum nõ fœcunda, ad alia largior: & omnium animalium, quæ nocent, adeo expers, ut nec ea quidem, quæ [d] de agreſtibus mitia fiunt, aut generet, aut, ſi inuecta ſunt, ſuſtineat. Contra eſt [e] Colubraria, cuius meminiſſe ſuccurrit, quòd cum ſcateat multo ac malefico genere ſerpentum, & ſit ideo inhabitabilis, tamen ingreſsis eam intra id ſpacium, quod Ebuſitana humo circumſignauerunt, ſine pernicie tuta eſt, ijſdem illis ſerpentibus, qui ſolent obuios appetere, aſpectum eius pulueris aliúduc, quod ucrius, procul & cum pauore [f] fugientibus.

nec ueſtibus, nec calceis aſſuetam egerunt, ternis bifidis armati fundis. Vbi matres liberos arte iaculandi ſolent inſtituere: neque fas eſt cuiquam maxilla panem terere, niſi prius ipſum lapidem fuerit indeptus iacentem ſuper trabem in locum metæ. Ita quidem ſcripſit Lycophron, ut aliqui latinorum traduxerunt. Quem Florus capite octauo libro tertio imitatus, propè ſimilia retulit. Silius libro quinto. Et torta Balearis ſæuus habena. meminit libro ſexto Diodorus. Scribit cap. 55. octaui libri Plinius, tantum apud Baleares aliquãdo cuniculorum prouentum fuiſſe, ut auxilium militare à diuo Auguſto aliquando in eoſdem petierint. a Iamno.] De Iãnone & Magone, minoris inſulæ, Polentia uero & palma maioris, capite quinto tertij lib. in eandem ſententiam Plinius protulit.

Ebuſus.

b Ebuſos.] Huius nominis penultima anceps eſt. Silius libro tertio: Iãq; Ebuſus Phœniſſa mouet, mouet Artabrus arma. Rufus ex Dionyſio: Ac dilecta uago pecori conſurgit Ebuſus. c Ferrariam uocãt.] De illo & Sucronẽſi ſinu retulimus in cõtinentis deſcriptione. d De agreſtibus.] Hoc eſt agreſti feritate exuta cicurantur.

Colubraria.

e Colubraria.] Cuius meminit Plin. capite quinto libri tertij, Ebuſi, inquit, terra ſerpentes fugat, Colubrariæ parit: ideo infeſta omnibus, niſi Ebuſitanam terram inferentibus. Græci Ophyuſam dixere: nec cuniculos Ebuſos gignit populantes Balearium meſſes. In eandem ſententiam libro tertio Strabo. f Fugientibus.]

Gaulos.

Conſimilis naturæ Gaulos inſula eſt Cercinnæ in Africam ſpectanti uicina, in qua ſerpens neque naſcitur, nec uiuit inuecta: propterea iactus ex ea quôcunque gentium puluis, arcet angues, Scorpiones ſuperiniectus illico perimit. Solinus author, ex capite ſeptimo libri quinti Plinij. In freto Gallico iuxta Britanniam inſula eſt Attamis, quæ ipſa cum

Nota.

nullo angue (ut Solinus ſcribit) ſerpatur, aſportata inde terra, quôcunque gentium inuecta ſit, angues necat. Nos huiuſmodi rerum nimirum inſignium facilius eſt admiratione capi tenerið;, quàm unde tales ſint, cauſas reddere: nam & has prædiues admirabilium operum natura in multis humanam induſtriam latere uoluit, ne ingenijs noſtris peruia, ſi non haberet amplius, quod miraremur, uetuſtiſsimæ dignitatis ſplendorem amitteret. Ideo Pomponius non puluerem ipſum, ſed aliud multo magis, quod ſenſibus noſtris minime obuium eſt, ſerpentes fugere recte autumauit.

IOACHI-

POMPONII MELAE COSMOGRAPHI LIBRI SECVNDI DE ORBIS SITV, ET ADIECTORVM VADIANI COMMENTARIORVM FINIS.

IOACHIMI VADIANI HELVETII IN POMPONII MElæ librum tertium commentaria.

EXTIMA HISPANIAE LITORA.

DIcta est ora.] Pomponius extima terrarum litora lustraturus, quoniam oceano illa amplissimo coërcentur, prius de fluxu refluxuq; huius differit, mox ad litorum descriptionẽ, adq; insularum, quę in oceano insignes sunt, nomenclaturam conuertitur. b Circuitus.] Vnus, unoq; amplexu extantis terræ superficiem ambiens, contra Ciceronis & Macrobij sententiam: qui, ut libro primo docuimus, uetustatis incertam sequuti fidem, Antœcorũ & Antipodum temperatam á nostra interfluente oceano circumcirca separari putarunt. c Infinitum pelagus.] Interminatũ, quod ad uulgarem captum referendum est: nam extra terræ solidæ litora, alia non uidẽtur, quæ terminarent oceanum. Sed reuera nostra litora oceano limitẽ statuunt. Alioqui si suo positus loco, terram occuleret, illam globi rotunditatem, quam hodie unà cũ extantis terræ superficie, ut receptissima sententia est, efficit, solus ipse absolueret, & infinitus diceretur, quòd in omni rotundo incerta est initij finisq; præscriptio. d Concitum.] Nã & citus est, ideoq; ὠκεανός Gręcis à celeritate dictus, ut refert Solinus, ab ὠκύς, quod uelocem significat: Et simul impetuosus, ac proptere a Græcis Enosigæus, uel ingeminata Ennosiggus uocatus, quod terram quatiat. ἔνοσις enim concussio est, γαῖα terra. Iuuenal. satyr. decima, Ipsum compedibus qui iunxerat Ennosigæum. nam ad alia quoque maria ab oceano tralatum nomen est. Quin & coniunx, id est, uis illa oceani perpetua Amphitrite dicta, quòd litora lancinet teratq; circumcirca. Ouid. Meta. primo: Nec brachia longo Margine terrarum porrexerat Amphitrite. e Inuicem.] Vario procursu nunc hos agros, nunc illos inundans: neque id alternatim uenientibus undis, ut aliâs in omni litore insularum & continentis assolet, sed subito impetu: quo fit, ut terræ margo extimus in incerto sit. f Pariter.] Vniformi accessu. g Colligitur.] Statis horis reuocatur, seq́ue resorbet, in semetipsum, hoc est, in propriam sedem redeundo. h Vasta etiam flumina.] Venit enim altissimis undis. nam octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus Pytheas Massiliensis prodidit, authore Plinio. Silius libro tertio de Hannibale: Mira dehinc cernit surgentis mole profundi, Iniectum terris subitum mare, nullaq́ue circa Littora & infuso stagnantes æquore campos. Lege eundem. i Neque adhuc.] Multum enim diuq́ue inter rerum naturæ studiosos agitatum est, quæ causæ tantam undarũ uim suscitent: & (ut Solinus ait) plura pro ingenijs differentium, quàm pro ueritatis fide expressa. Pleriq; deprehẽdi posse causas negarunt. Et Lucanus poëta cũ in alijs artibus, tum mathematicarũ peritia rerum insignis, in illa quæstione animũ despondit nimirum, cum de Gallico loquutus oceano sic ait: Qua litus dubium, quod terra fretumq; Vendicat alternis uicibus cum funditur ingens oceanus, uel cum refugis de fluctibus aufert, Ventus ab extremo pelagus sic axe uolutet, Destituatq; ferens, an sydere mota secundo Thetyos unda uagæ lunaribus æstuat horis, Flammiger an Titan, ut alentes hau-

Contra Ciceronem & Macrobium.

Oceanus quomodo infinitus.

Oceanus.

Enosigæus.

Silius.

Lucanus.

POMPONII MELAE DE SITV ORBIS LIBER TERTIVS.

EXTIMA HISPANIAE LITORA.

DIcta est ora nostri maris, dictæ insulæ, quas amplectitur: restat ille [b] circuitus, quẽ (ut initio diximus) cingit oceanus ingens, & [c] infinitum pelagus, & magnis æstibus [d] concitum (ita enim motus eius appellant) modo inundat campos, modo late nudat ac refugit, nũc alios aliosq; [e] inuicẽ, neq; alternis accessibus, nunc in hos, nũc in illos impetu uersum. Sed ubi in omnia litora, quãuis diuersa, terrarũ insularũq; ex medio [f] pariter effusum est, rursus ab illis [g] colligitur in medium, & in semetipsum redit. tanta ui semper immissum, ut [h] uasta etiã flumina retroagat, & aut terrestria deprehẽdat animalia, aut marina destituat. [i] Neq; adhuc satis cognitum est,

riat undas, Eligat oceanum, fluctusq; ad sydera tollat. Quærite quos agitat mundi labor: at mihi semper Tu quæcunq; moues tam crebros causa meatus, Vt superi uoluere, lates, &c. Est enim maris illa reciprocatio maxime mira, ut diuina cuipiam non iniuria uideri posit. Cice-

Cicero.

ro lib. 3. de natura Deorum, ubi naturæ potentiã constantiamq; extollit, Cottam sic loquentem fecit: Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri posse constantius? quid freto Siciliensi, quid oceani feruore illis in locis, Europam Libyamq; rapax

a anhelitu'ne suo id mũdus efficiat, retractamq; cũ spiritu b regerat undã undiq;, si (ut doctiorib. placet) c unũ animal est: An sint d depressi aliqui specus, q̃ reciproca maria residant, atq; inde se rursus exuberãtia attollant: e An luna causas tãtis mea-

ubi diuidit unda? Quid æstus maritimi, uel Hispanienses, uel Britannici, eorumq; certis temporibus uel accessus uel recessus sine Deo fieri nõ possunt? Hactenus ille. cuius uerba indicant fuisse, qui rem tam miram sine numine quodam præsente fieri non posse existimauerint. Neque sanè illi inepte. Illa enim ingens naturæ per partes potestas, è uero illo & uno Deo, ad cuius nutus excubat orbis, ceu riui solent ex fonte, manat: ut

Natura quid.

natura non aliud esse uideatur, quàm diuina quædam uis, mundi membris à se creatis indita. Vnde illa rerum concretio ac dissipatio Anaxagoræ in naturæ uocabulo intellecta prouenit. Ex ipso enim & per ipsum omnia sunt, atq; (ut Maro ex Academia cecinit) Totamq; infusa per artus Mens agitat molem, & magno se corpore miscet. Addit Augustinus capite duodecimo libri de ciui. quarti: Deum esse sinum quendam in seipso continentem omnia, non tamen ita suæ creaturæ insitum, ut animal ex Deo & creatura quisquam compositũ exi-

Anhelitus mũd.

stimet, quod illorum opinionẽ reijcit, qui animal esse mundũ dixerunt. a Anhelitu'ne.] Varias causas ueterum in philosophorũ Placitis Plutarchus explicat. Porrò si anhelitus uocabulo uaporum resolutionem, quæ influxu & radijs luminarium fit, intelligemus, non adeo alieno a re proposita usi sunt sermone, qui anhelitu mare intumescere dixerunt: id quod Albertus capite secundo tract. secundi eius libri, quem de elementorum proprietatibus scripsit, probè demonstrat. Sin autem aut animalem spirationem, aut anhelitum utcunq; mũdo congruum, tanquam è pulmone quodam ingenti proficiscentem id facere opinati sunt, multum illi à uero abfuerunt, & errori causam præbuerunt, qui mundum animantem esse putarunt, cum Aristoteles nec animantem esse, nec usquequaq; sensibilem, nec rationis cõpotem, nec intellectus asseuerit, ut in Placitis philosophorum Plutarchus scribit. Sunt quidem spiracula passim uentorũ anhelitũ simulantia, uerum taliũ, qui citra animalẽ motum eueniant, non raro certis causis mortifera hominum: quorum in capite de spiraculis meminit li. 2. Plin. etiamsi omnia, quæ uiderim, exemplaria de piaculis non spiraculis titulo præferunt, falsò. b Regerat.] Resorbeat, retrahat, refluente oceano. c Vnum animal.] Quod putarunt hi, quibus orbes sua sponte moueri uisum est, quando illi intelligentijs mouentur, sed eo modo ut animal non efficiant cum orbibus, quos mouent. Ouidius quoq; animal sit tellus nec ne, dubitauit libro Meta. ult. Nam siue est animal tellus & uiuit, habetq; Spiramenta, &c. ut Pe-

Solinus.

ripatetici confirmant. Solinus, Physici, inquit, autumant animal esse mundum, eumq; ex uarijs elementorum corporibus conglobatum, moueri spiritu, regi mente: quæ utraq; diffusa per membra, omnia æternæ molis uigorem exerceant. Sicut ergo in corporibus commercia sunt spiritalia, ita in profundis oceani nares quasdam mundi constitutas, per quas emissi anhelitus uel reducti modo inflent maria, modo reuocent. Hactenus Sol. d Depressi specus.] In quos ingenti se mole uibrans aquarum moles mergatur, & rursum meatuum repagulis pulsa exundet, quod à spiritibus sub aqua existentibus fieri Apollonius Tianeus existimauit, ut libro quinto scribit Philostratus. At ne illa quidem ratio uero est similis: nam aliud esse necessum est, quod totum adeo oceanum trahit, quanquã partim nunc uento, nunc uaporum spirituumq; eruptionibus, atque alijs huiusmodi fortuitis causis moueri ipsum

Macrobius.

contingit. Macrob. libro in somnium Scipi. 2. illum maris motum ex eo esse putauit, quod sinus oceani orientales & occidentales, mutuo concursu sese feriant, impetuq; immaniore misceantur, ex quarum collisione nascitur, inquit, famosa illa oceani accessio, pariter & recessio. At quis dubitet non ita esse, ut ille scripsit? e An luna.] Lunam per angulos motã, occulta quadam natura mare agitare traherèq;, ceu magnetem ferrum allicit, maximi authores

Ptolemæus.

confirmant: Ptol. 2. quadripartiti. 12. cap. Plinius quoq; 99. capite secundi libri. Silius. 3. libro, Cymothoes ea regna uagæ, pelagiq; labores luna mouet, luna immissis per cærula bigis Fertq; refertq; fretum, sequiturq; reciproca Tethys. Omniũ uero doctissime, ue solet, Al-

Albertus.

bertus Magnus in eo libro, quem de elementorũ proprietatibus scripsit, totã huius motus rationem ex Aristotelis ferè sententia explicat. Et eo iunior in libro de occultis naturæ ope-

Picus.

ribus diuus Thomas. E recentioribus Thimon. 2. Meteo. quæst. 2. Picus Mirandula. 15. capite libri contra astrologos tertij, nutat quidem, uerum demum is esse mihi uidetur, qui quòd à luna illi maris motus sint, libẽter & facile ipse credat: modo astrologorum curiositas

nullam

nullam nouam in luna potestatem comminiscatur, præter motum & lucem, quare mare commoueatur, cum proditæ omnes in accessibus maris recessibusq; diuersitates, uel à motus diuersitate scandentis syderis, uel declinantis, uel à lucis damnis, uel incrementis euidentissime causam habere possint. At Picum urget, & tanquam tergiuersetur, incusat Augustinus Nyphus Suessanus, astrologus ætate nostra minime indoctus, qui & ipse haudquaquã indigna lectu super enunciatum. 25. libri, de nostrarum calamitatum causis tertij adnotauit. Nemo tamen omnium Alberto fidelius diligentiusq;. Scribit & Georgius Collimitius mathematicus clarissimus ad magnificum Gabrilem Vogtum, magnanimi Cæsaris Maximiliani à consilijs & secretis, uirum solertissimum, qui nuper in Britannici oceani litore, cum illam immanium fluctuũ statam uicissitudinem conspicatus esset, causatũ cupidus, Collimitium meum precatus est, uti quicquam uel sui gratia super re tam mira, quod solidũ excussumq; iudicarit, in lucẽ edat. Equidem cum Collimitio aliquãdo de fluxu, refluxuq; oceani commentus, cum multa ille, ut assolet, docte simul & dilucide in medium attulisset, haud difficile deprehendi posse aiebat, accessus maris recessusq; haud parum augeri, rursumq; minui ex incremento & decremento luminis lunæ. Ideo uerè Cæsar Commentario belli Gallici. 4. Eadem, inquit, nocte accidit, ut esset luna plena, qui dies matutinos æstus maximos in oceano efficere solet. Nec minus uere quàm eleganter Gellius. 14. libro oceanum, quasi lunæ comitem, cum ea simul & senescere & adulescere solere ait. Præterea libro de Diuinat. 2. Cicero freta agitata fluxu, & marinos æstus lunę motu gubernari à ueteribus traditum docet. Illud planè constare aiebat, omni die mensis uariari secundum lunæ transitum per angulos. Sunt autem anguli, orientis, meridiei, occasus, & mediæ noctis. Aegre igitur ratio incremẽti & decremẽti, accessuum recessuumúe deprehenditur, nisi motu lunæ & proprio, & illo, quem raptu primi mobilis habet, cognito, pręterea & latitudine & uiribus, tum & positura lunæ ad stellas erraticas & fixas, potestate quoq; eius per signa deprehensa. illa enim omnia mirifice, tum tempus, tũ modum & quantitatem fluxus refluxusq; uariant. Nam nulli accessus maris recessibus, quãtum ad durationem attinet temporis, pares sunt, nisi quum in signis æquinoctij luna extitit, aut magis in ipsis æquinoctij punctis sine omni latitudine. Id monstrari minime est difficile, ex inęquali signorum ascensione. Vnde fit, ut nulli circuli paralleli, per quos luna in alijs alijsq; signorum à tropicis æque distantium gradibus circumuoluitur, paris sint infra supráq; horizontem spacij. Estq; consequens, ut, ea signa brumalia tenente, duratio primi accessus recessusq; multo maior sit his motibus, quos ab angulo occidentis sub terra in ortum usque suscitat: & contrario quidem modo, cum in australibus signis circumuoluitur. Immo cõtingit duplici spacio durationis alteros accessus recessusq; ab alteris uinci, cum in tropicis sita luna rapitur. Rursus accessus recessusq; in uno eodemq; tractu quopiam per quaslibet horarũ partes mutantur, Alberti etiam testimonio. Quod ex proprio lunæ motu prouenit, quo à sole modo recedit, modo accedit: ut si gratia exempli, hodie soli iuncta, cum eo die supra horizontem exuperet, cras iusto tempore post solis ortum oriens tardiorem faciet ex illo angulo accessum, quàm priori die fecerit, propter celeritatem, qua proprio motu ab occidente in orientem pergit. Nihil igitur mirum, si incertos oceani æstus quidam ueterum dixerunt, uelut uigesimotertio libro Tacitus, causa tantę uariationis uulgo non animaduersa. Addo, quod maritimis regionibus quadrante secundum longitudinem distantibus, cõtingit eodem tempore, ut his accessum, ita illis recessum oceani fieri. Regionibus uerò per diametrum seiunctis, accessus quidem & recessus simul fiunt, sed illa diuersitate, quam illis secundus accessus fit, cum hi primum habent. Hanc ueritatem obsecro nemo damnet, aut rejciat, ni prius, an ità fieri possit, cognoscat. Nihil omnium est maiori dignum odio, quàm damnare temere, quod nondum intelligas. Scio quàm ægre uideant, quàm ægre admittant hoc traditionum genus, à uulgari captu remotius, qui, ut Ciceronis uerbis utar, hunc eruditum puluerem nunquam attigerunt. Ratio in promptu est eius, quod asseruimus: nam idem est horizon contrapositorum per diametrũ. Cum igitur nobis luna oritur, illis occidit, & oriens primum nobis accessum facit, secũdum autem accessum illis ad eundem horizontem occidens, nec repugnat eundem angulum diuersis & orientalem & occidentalem esse. Per instrumenta uerò & supputationes astronomicas haud difficile est pro quolibet climate uerum tempus initij atque durationis cuiuslibet accessus uel recessus inuestigare, quod & Albertus confirmat. Quod uero ad lunæ posituram attinet, certum est eam in idoneo aspectu cum Venere aut stella fixa naturæ Veneris, tum & in humida mansione accessus augere. Contra uero in idoneo aspectu Martis, aut stellę fixæ naturę eiusdem, uel si mansionem siccam transierit, eosdem minuere. Et latitudo quidem septentrionalis auget in litoribus septentrioni expositis accessus: in his autem, quę meridianis climatibus subsunt, minuit. Simile fit, cum luna per signum quodpiam discurrit, in quo maiores sibi uires pręualescunt. Quod si plena fuerit in principio Cancri & Veneri coniuncta, habueritq; latitudinem septentrionalem maximam, maximos recessus abcessusq; fieri indubium est, eoq; potissimum tractu, qui parallelo subditur, cui maxima declinatio ab ęquinoctiali. 25. graduum & dimidij existit. Hac de causa diuus Ambrosius libro Hexaëmeron quarto, Ampôsis, inquit (Græci τὴν ἄμπωτιν huiusmodi

Augustinus Nyphus.

Georgius Collimitius.

Nota.

Accessus recessusq; distantibus simul fieri possint.

Luna quando accessus uariet.

ingurgitationem uocant)quę in oceano esse perhibetur, cum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis suę fertur indicium dare, ut mare ipsum occidentale, in quo spectatur Amposis, solito amplius accedat, & recedat, & maiori æstu fertur, tanquam lunæ quibusdam aspirationibus seorsum trahatur, & iterum ijsdem impulsum, & retractũ in mensurã propriam refundatur. Quibus profecto uerbis fatetur lunę uirtute oceanum agitari. Quin & illud à uero non abhorret, esse litora oceani æstibus obuia, quibus die-

Nota.

bus aliquot luna nec oritur, nec occidit, sed planè aut supra horizontem manet aut infra, magno argumento, lunã non lumine tantum, sed & motu per angulos, quibus maxima uis inest, agitare oceanum solere. Hęc singula in suum distributa ordinem, ni fallor, dicato opere dabit propediẽ in lucẽ Collimitius. Rectè uerò Plinius omnes istos æstus in oceano maiora integere spacia ait, quàm in reliquo mari: siue quia totũ in uniuersitate animosius est, quàm in parte, siue, quia magnitudo aperta syderis uim late grassantis efficacius sentit, eandem angu-

Tacitus.

stijs arcetibus, qua de causa nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Ideo Cornelius Tacitus in Agricolę soceri uita, Naturam, inquit, oceani atq; ęstus, neque quærere huius operis est, & multi retulere: unum addidero, nunquam latius dominari mare (Britannicũ intelligens) multum fluminum huc & illuc ferre, nec litore tenus accrescere ac resorberi, sed influere penitus, atq; ambire etiam, iugis atq; montibus inseri, uelut in suo &c. Hoc est, quod Mela asserit, tan-

Oceani impetus.

ta ui semper immissum, ut etiam uasta flumina retroagat oceanus. De impetu nemo dubitet. mergit enim abluitq; spatiosos agros. Et hodie ad maritimum oppidum Batauorum, quod lingua sua Dortrichum nominant, turres cernuntur testes mersi oppidi, quæ tecto & pinnaculis tenus eminent, cætera in profunda demersæ. Præsentissimo in toto eo tractu periculo, si quando pertinacius aggeres, quos accola gens contra fluctuum excursus pręstruit, mare perfregerit: quicquid enim iuxta misere pereuntibus quęcunq; immitti, illo Neptuni nomine in prędam undę uendicant. De ęstibus alijs extra rationem Plin. 100. capite secũdi. Reliqua, quæ fluxum aliunde aut iuuant, aut impediũt, doctissime, & planè suo more exposuit Magnus ille Albertus, homo Germanus quidem (hoc enim nomine delicatum literatorũ uulgus à multis annis barbariem comprehendit, & ignorantiam) uerum mea sententia in rerum naturę captu latinorum omnium, qui Aristotelem sint interpretati, quos quidem legerim, citra cõtrouersiam doctissimus, uereq; admirabilis, non solum propter eximiam eruditionem, uerum etiam, quod iniquissimis temporibus editus, uincere ingenio infelix seculum potuit. Quem

Contra eos, qui physicis disputationib. parum tribuunt.

coniectorem insignem, & opinionum architectum, sunt, qui appellent, magni uidelicet illi, non illarum tãtum artium, quas profitetur, sed aliarum etiam, quas ignorant, Aristarchi, qui plus quàm Academice nostrãm de rebus uniuersis ratiocinationem non esse aliud autumãt, quàm opinionum errorumq; scænam quandã: ut quicquid de his, quæ uulgari mortalium captu paulo altius amouisse natura uidetur, affirmes, περὶ τ̃ ὄνου σκιᾶς affirmare, uelut in prouerbio est, uidearis. Vt multo omnium sapientissime pro horum sententia fecerit, qui more

Zethus Pacuuianus.

Zethi Pacuuiani, cuius in Oratore M. Cicero meminit, philosophię bellum induxerit: ac ne

Neoptolemus.

Ennianum quidem Neoptolemum facile admiserit, qui quanquam nimium fastidiuit, mediocre tamen philosophandi studium non reiecit. Quandoquidem illis in Platonis sedemus specu illo, quem libro de R.P. 7. extruxit, & ueterum philosophorum placita ęstimãtes rerum

Pyrrho.

tantum umbras, non etiam res ipsas intuemur. Pręterea tanquam ex Pyrrhonis profecti schola ueritatem opinionum tenebris inuolutam, ita tractamus, ut ne rebus quidem ipsis suam, quæ certa firmaq; sit, naturam esse, nedum, ut scire eam aliquis possit, admittamus, uanissimo studiorum labore, & deploranda posteris diligentia. A quorum ego sentẽtia dissentiens, pro tot receptissimorum authorum dignitate, tot illustrium doctrinarum ueteri origine longo usu & sollicita traditione, ut nolim credere, ita non possim, si uelim, tot præclara ingenia suis artibus tam iugi studio, tanta cura, sollicitudine, & diligentia addicta, non aliqua solidæ intel-

Ingenia suis artibus non fraudantur.

ligentię accessione proficere potuisse: ut si in immenso doctrinarum usu, & multifaria illa ueritatis perquisitione pauca quædam ab errore, & ab opinionum incertitudine ita uindicata sunt, ut de ipsa nobis ueritate polliceri possimus, susq; deque ferendum existimem, si in difficilibus labi, in incertis errare, inque obscuris hallucinari eos contingat, qui nunquam id non agunt, ut à turpi ignorantia natum ad disciplinas capessendas humanum genus eximãt. Satius enim esse mihi uidetur, ita sentire, quàm permittere, ut omne ille ueterum in peruestiganda natura labor, cum uniuersa recentiorum industria, cassus atq; irritus iacere,

Nota.

sine fruge, sine commodo uideri debeat. Quis enim adeo stupidus existeret, ut persuadere sibi uellet summum illum ingeniosi operis articem, hanc imposturam nobis magna fraude facere potuisse, ut hominem ederet, solum omnium animantium sciendi desiderio, & notitiæ cupiditate præditum: & ueritatem interim ita rebus eximeret, atq; ita contemplantiũ negaret animis, ut eius prętextu nugas umbrasq; suggerere libuerit, tanquam ad hunc ludum uidelicet gentis nobis, & certè indignis hoc modo, qui in illustri quodam loco dignitatis siti, totum animantiũ genus rationis usu uincere crederemur? Porro uelint nolint illi, qui rerum naturę professores uelut umbras uolitare existimant, permittẽt tamen doctrinas esse ex ipso, ut sic dicam, gremio naturæ natas: quæ ueritatem non rationibus solum confirmatam, sed & euiden-

euidenti demonſtratione ſtabilitam ſui ſtudioſis offerant: de quarum numero illæ præcipuæ
ſunt, quas ueteres Græci μαθήματα dixere, noſtri hodie quadruuij nomine ambiunt: hoc eſt,
arithmetica, muſica, geometria, gnomonicam & ſciopticam catopticamqúe ſecum tra-
hens, & illa demum cœli indagatrix aſtronomia, quæ perpetuis uerisq; dignis fide princi-
pijs ita nituntur, ita aliud ex alio deriuant, ut illis deditı non temere unquam hæſitent, nec
difficile harum adminiculo freti potiorem naturæ partem capiant, à qua arceri interim ne-
ceſſe eſt, qui illas ignorant. Quod ſi, ut ad Albertum reuertamur, in ea ſententia es, ut in natu-
ræ quærendis opibus, tanquam in incerto aliquo theſauro, deſpondendum animum exiſti-
mes, nec niſi opinionibus inuolui omnia putes, non Hercle Albertum magis, quàm aut Py-
thagoram, aut Ariſtotelem, aut quenquam ueterum, qui in hoc ſudarint ſtudio, culpandum
eſſe duxeris. Sin autem ſciri pleraq; permittis, & operæ precium eſſe iſthæc peruestigantibus
fateri potes, etiam ſi difficilem uides ad retinendam ueritatem uiam, id tamen Alberto tri-
buendum fateberis, quod nulli fortaſsis ſuorum temporum alij. Quandoquidem de cœle-
ſtibus acutiſsime, de elementis, & iugali horum natura diligentiſsime, de reliqua natura non
uſquequaq; inepte diſſeruit, interſertis paſsim ab ipſa experientia ductis argumentis, & alio-
rum adductis ſententijs, nec quorumlibet, ſed receptorum magis: hisq; diligentiſsime excuſ-
ſis non faſtu, aut odioſa contentione, non aculeata detractione, poſtremò haud quaquam ua-
na perſuaſione ſuam in medium ſentẽtiam affert. Idq; (ut paucis, quod ſentio, dicam) ſuis tem
poribus in rudi adhuc, & orba literarum Germania præſtitit, quod nec è Græcia illa doctrina-
rum parente, nec ſanè Italia eloquentiæ magiſtra illis annis ſperare quiſquam facile potuiſſet.
Taceo quod Peripateticorum placitis addictus, ita ubiq; ſuorum eſt memor, ut in diſcipulo
præceptores agnoſcere liceat: ſed ante alios Ariſtotelem, apud quem ueterũ aliquot interpre-
tum, neſcio incuria'ne an ignorantia, pluribus in locis non minus perplexe, quàm obſcurè
translatum, parergis illis ſuis in loco additis, quas digreſsiones uocat, propè omnia ita ediſſe
rit, interpretatur, explicat, ut è fontibus hauſiſſe, ipſumq; Græcè philoſophãtem Ariſtotelem
conſuluiſſe credas. Quod ſi in illa cum temporum difficultate, tum maxime bonorum codi-
cũ egeſtate lapſus eſt, pauloq; aberrauit à uia, obſecro homini'ne tribues, an temporibus? aut
magis receperunt, ac propè inauguratæ infantiæ? Multum referre inquit C. Plinius, in quæ
tempora cuiuſq; uirtus incidat. Nec dubirandum mihi uidetur, quin, qui res tantas Græcis
Latinisq; authoribus difficillimas didicit, idq; in neſcia doctrinarum Germania, eum ipſum
Græcæ Latinæq; facundiæ, modo diſcendi fuiſſet occaſio, ſufficere animo potuiſſe credamus.
Vt parum æquos eſſe illos dicere auſim, qui amore eloquentiæ perſuaſi, inediæ gratis ſcripto-
res aliquot nimirum inſigni doctrina præditos, propterea negligendos eſſe putant, quod ie-
iunè, quòd barbarè, quòd conciſe præclaris de rebus diſſeruerint. Sapienter enim apud Gel-
lium Taurus in eos exclamat, qui non ornandæ uitæ, ſed comendæ gratia orationis, nec
ut modeſtiores, ſed ut lepidiores fiant, Platonem legunt, tem in tanto doctore magis quàm
orationem ſpectandam eſſe admonens. Cuius exemplo in illos quoq; exclamare liberet, qui
ſuorum temporum felicitate exultantes, quanta neceſsitate ſecula non ita pridem exacta la-
borarint, nolunt intelligere, ad id unice parati, ut alienæ culpæ uitia citius ſugillent quàm de-
plorent, rebus eximijs uerborum ornatum non adhibitum quærentes: cum M. tamen Cice-
ro libro de finibus primo, in philoſopho ſe, ſi afferat eloquentiam, non aſpernari, ſi non ha-
beat, non admodum flagitare dicat: atq; hoc dixit in aureo illo doctrinarum & eloquẽtiæ ſe-
culo, quando nemo Romæ non Latinè, nemo non Græce calleret, eſſetq; translaticium elegan
tiæ ſtudium. Profecto faſtidire in philoſopho ſubtiliſsimè diſputante nimis inconcinnã elo-
cutionem, quam tamen nulli ſuæ culpæ, ſed temporum tantum neceſsitati imputare poſsis,
non tã delicati, ut ille ait, ſtomachi, quàm inſolentis eſt. Cur his non potius moleſti eſſe pergi-
mus, qui ſtudijs manſuetioribus à proximis annis feliciter, apud Germanos eſfloreſcentibus,
glande barbariei diſtendi malunt, quàm aut arridere felicius promouentibus, aut uaniſsimæ
obſtinaciæ ridiculam inſolentiam fateri, ſine fine iactitãtes frontem uid elicet periſſe de rebus,
& in reuocatis eloquẽtiæ ſtudijs, in ueterum premendis ueſtigijs, in linguarum noſcendarum
labore, non ſuis tantum ſtudijs, quorum iactura leuiſsima foret, ſed Chriſtianæ etiam eccleſiæ
periculum imminere. Hoc ipſum eſt, quod Hieronymus altero ſuper Iob prologo docet, tan
tam eſſe ueruſtatis conſuetudinem, ut confeſſa etiam pleriſq; uitia placeant: uelut hodie quo-
que reperiuntur, qui non alios magis ſcripturæ interpretes theologorum nomine dignan-
tur, quàm, qui proximis aliquot ſeculis floruerunt, ſiue, ut rectius dicam, uixerunt. Quibus
multifaria quidem doctrina præditis, miror ita uideri potuiſſe, ut contra ueterum theologo
rum conſuetudinem, eccleſiæ Dei templum Ariſtotelicarum traditionum tibicinibus ful-
ciendum exiſtimauerint, lapſurum credo, niſi hac à parte ſubſidium inueniſſet. Proinde di-
gnum ſit admiratione, adeo prudens conſilium non Ambroſium, non Cyprianum, non
Gregorium (ut Latinos tantum, paucoſq; nominem) non ipſum philoſophandi auidiſsi-
mum Auguſtinum, non hæreticorum ex profeſſo hoſtem Hieronymũ ea ætate inire potuiſſe,
qua omnia contumacibus ſectarum aſſertionibus perſtrepebant, longè lateq; à ſeuiſsimis ho
ſtibus eccleſiaſticæ cõcordiæ ciuitas obſidebatur: triũphante tamẽ, & miris modis uindicãte
ſeſe

Multæ ſcientiæ ueritatis conſciæ.

Alberti laus.

Taurus philoſophus.

M. Cicero.

Contra literarum oſores.

Hieronymus.

Qui ueteres theologos non legunt.

ſeſe orthodoxa & Euangelica ueritate: ſuis enim nō externis præſidijs fidei municipia defendebantur: nec alienis, aut exoticis, ſed proprijs auſpicijs merebat diuinę ſapientiæ ueritas. Hodie autem quantum ſyllogiſmorum propugnaculis Chriſtiana pietas tuta fuerit, quantum illis contentionum prælijs limites eius promoti ſint, ſectarum authoribus è media Europa uidelicet pulſis, illi uellem exponerent, qui nihil Euangelice uetū autumant, niſi quod ſyllogiſmus pepererit: ut interim taceam, quid fidentiæ paſsim, quid audaciæ ex recentiſsima illa de rebus ſacris differēdi conſuetudine, enatū eſſe uideatur. Equidem ſic exiſtimo, niſi ſacrarum literatum, & ſolidæ theologię uere Camillus quidā, ERASMVS ille Roterodamus, uir diſertus, doctus, & elegās, ſummeq́ de R. P. Chriſtiana meritus, ętati noſtræ obtigiſſet, de ueteri illo ſacram ſcripturā interpretādi uſu, ne ſpecimē quidem aliquod cernere poſteritā tem potuiſſe, niſi quantū ſecundæ gloriæ Iacobus Stapulēſis, magno & ipſe ingenio, & ſingulari eruditione theologus, intermiſsi moris reliquias expolire demum à rubigine, & ſuis, hoc eſt, ueterum authorū amanribus donare potuiſſet.

Eraſmus Roter.

Iacobus Stapulenſis.

tibus prębeat: [a]ad ortus certè eius occaſusq́ uariantur, neq́ eodem aſsidue tempore, ſed ut illa ſurgit ac demergitur, ita recedere atq́ aduētare comperimus. [b]Huc egreſſos ſequētesq́ ea, quæ exeuntib. [c]dextra ſunt, [d]ęquor Atlanticū, & ora Bethycæ frontis excipit: q̄, niſi q̊d ſemel iterūq́ paululū in ſemet [e]abducit, uſq́ ad fluuiū [f]Anan penè recta eſt. [g]Turduli & Baſtuli habitāt. In proximo ſinu portus eſt, quē [h]Gaditanū, & lucus, quē Oleaſtrū appellant. Tū caſtellū Ebora in litore, & ꝓcul à litore Aſta colonia: extrà, Iunonis ara templūq́ eſt. In ipſo mari [i]monimētū

Porrò quòd ſunt quidam, qui Cleantes & Chryſippos uocent aliquos, ſoritum & Gripporum authores, nemini mirum uideri debet, Ariſtotele ſemel tanta fide in religionis noſtræ contubernium aſcito. Cui Platonem longe prętulit Auguſtinus: nominatim aūt contemnit contra Pelagianos agens Hieronymus, non ea quidem, opinor, gratia quòd tanti uiri authoritatem ſpernēdam duxerit. quis enim hoc in principe philoſopho, quem immenſę ſubtilitatis uirum Plinius nominat, cōmitteret: ſed hac magis de cauſa, quod indigniſsimum iudicauit, qui Euangelio patrocinaretur, aut ſcripturę locis in quæſtionē uocandis ullo modo adeſſet. Equidem magnis laudibus dignum eſſe Albertum dico cum multis de cauſis, tum illa cum primis, quod & ſobrie philoſophica tractauit, & magiſtrum in philoſophia ſuum ita ſequutus eſt, ut à ſacris prophana, ab Euangelio nō Euangelica, & in uniuerſum diuina ab humanis admirabili quadam iudicij dexteritate diſcreuerit. Etiam ſi ſciam unum & alterū codicem huiuſmodi commentationum ſcholaſticarum circumferri, qui certe Alberti nomen nulla bona fide pręferūt, argumentis alicubi nō paucis adnotādis, quę Alberti non eſſe teſtētur. Quos ſi quis contentioſus magiſter Alberti eſſe conuincat, conſtet tamen inter omnes ſui temporis ordiniſue theologos id eū modeſtiſsime egiſſe, quod alij ad inuidiam uſq́ ita egerūt, ut ex ueteribus, nouis ſubinde natis renatiſq́, nullus etiamnum traditionum huiuſmodi finis ſperari queat: idq́, quod mireris, in comperta alioqui, & ſimplici ratione propoſita, nec amplius niſi fide & operibus iuuanda ueritate. Sed pręſtiterit fortaſſe nimis digreſsis ad rem inſtitutam reuerti, maxime quòd uideamus hęc omnia, in quę tanquam per imprudentiā Alberti nomine incidimus, de eo eſſe genere, quę ſeorſum rectius, uberiusq́ tractari queant.

Ariſtoteles indignus theologorū contubernio.

Alberti laus.

a Ad ortus certe.] Certe, inquit, Pōp. & adhibenda authori tam idoneo fides eſt, in eo pręſertim loco nato, qui maximis ęſtibus urgetur: fluxuū eñ Hiſpanienſiū pręcipue meminere in locis ſupra citatis, Cicero, Silius, & Philoſtratus. b Huc egreſſos.] Huc inquit, hoc eſt, in proximum extra Herculis anguſtias Hiſpanię litus. c Dextra.] In ſeptentrionem uergentia. d Aequor Atlanticū.] Ptol. contra Hiſpaniā occiduum uocat. Atlanticū ab Atlante Mauritanię monte dictū: de quo, Deo auſpice, in huius libri fine diſſeremus. e Abducitur.] Sinus admittit non magnos. Adhibe hoc in loco picturam. f Anam.] Bethycę terminum. g Turduli & Baſtuli.] In Bethyca pręcipui, ut & Bethyca Turdenia dicta ſit Straboni. Plin. 1. cap. li. 3. Ab Ana, inquit, Atlantico oceano obuerſa Hiſpania Baſtulorum Turdulorumq́ eſt. Strab. 3. lib. Tudetanos cū Ptolemæo quoq́ nominat. ſicut & Baſtitanos gentem ſuo tempore mixtam, tum & ſapientia & literarum ſtudijs pręſtanrem. h Gaditanum.] A Gadibus in eum ipſum ſinum uergente inſula, quæ à Bæthica anguſto ſpacio, & ueluti cōtinente abſcinditur, ut infra Pomponius ait. Oleaſtrū uero ab arbore, quam alit, dictū, notum eſt: omnis enim ea ora oliuetis diues eſt. Indicat & Sil. lib. 3. Palladio Bethys umbratus cornua ramo. Et lib. 1. Hiſpaniam intelligens, Nullaq́ Palladia ſeſe magis arbore tollit. De Ebura, ad quam Luciferi templum fuit, & nòta illa ſunt maris æſtuaria, Strab. Hermolaus Coram legit, non Eburam, ut inde Corenſe litus Plinio dictum ſit potius quàm Curenſe, ut paſsim habēt exemplaria. Ebora enim alibi eſt, lib. 3. Strab. Aſtæ meminit etiam Ptol. i Monimentum.]

Turduli.

Baſtuli.

Bæthica oliuetis diues.

Quo con-

Geryonis scopulo magis, quàm insulæ imposi-tum. [a]Bæthis ex Tarraconensi regione demis-sus, per hãc ferè mediã diu, sicut nasciĩ, uno am ne decurrit: post ubi nõ longe à mari grandem lacũ facit, quasi ex uno fonte geminus exoritur, [b]quantusq; simplici alueo uenerat, tantus singu lis effluit. Tũ sinus alter usq; ad finẽ prouinciæ inflectitur, eumq; parua oppida Olitingi, [c]Ono ba cõtingũt. At [d]Lusitania trãs Anã, quà mare Atlanticũ spectat, primũ ingẽti impetu [e]in altũ abit, deinde resistit, ac se magis etiã quàm Bęthi ca [f]abducit. quà prominet bis in semet recepto mari, in [g]tria ꝓmontoria dispergĩt. Anę proxi-mũ, quia lata sede procurrẽs paulatim se ac sua latera fastigiat, [h]Cuneꝰ ager dicĩt: sequẽs [i]Sacrũ uocãt, Magnum, q̊d ulterius est. In Cuneo sunt

Quo conditus iacet. De Geryone alibi referemus. a Bæthis.] A quo Bæthicolæ Silio lib. 1. Bæthicolasq; uiros spacijs agitabat iniquis. Oritur hic in Tegensi saltu, modicus primo, sed multorum fluminum capax: circa ostia crescente oceano maximè oppletur, stagnatq; uersus fontes, ex quibus oritur, spiritu quodam ipsum à mari repellente, ut li. 5. Philostratus tradit. Illud adnotandum, Bæthico uelleri tantam gloriam apud ueteres fuisse, ut quidam ad generosam pecudem procreandam admissarios arietes indidem petitos talentari precio emerint, inquit Strab. b Quãtusq;.] Quàm magnus amplusq;. c Onoba.] Hermolaus tãquam dubius apud Pliniũ, Onobam, prope Iunonis promõtorium Melæ nominari scribit: eãdem & Ossonobam in Põponianis castigationibus appellari posse indicat. Ipse cum Ptolemæo Onobã legere mallẽ, neq; una qdẽ in Bæthica Onoba est, eidẽ authori. d Lusitania.] Hodie, ut diximus lib. 2. Portugalliæ pars, à qua Lusitani. Sil. li. 3: Lusitanũq; remotis Extractum lustris. e In altũ.] Vide Ptolemæũ. f Abducit.] Litorib. scilicet, in ortũ uersus contractis, Bęthyca longius se in occasum pandente. g Tria promontoria.] Inter quę duo sinus admittuntur. Bis igitur, ait, in semet recipere mare Lusitaniam. h Cuneus ager.] Strabo libro tertio. Continuum huic (Iunonis promontorio) agrum Cuneum latini uocitant; σφηνός, id est, cuneũ uolentes significare: Gręcis σφὴν cuneus, quo ligna findũtur, dicitur. Caput hodie sancti Vincentij nominãt. Idipsum Ptolemæus sacrũ esse credidit, ut facile in locis non adeo distantibus error committitur. Aelianus quoq; idem esse putauit Cuneum & Sacrum, ut Hermolaus adnotauit. At Plinium nemo iuuerit, qui magno errore, quemcũq; tandem authorem est sequutus, Vlyssiponensi promontorio oram Hispaniæ occiduam finiri, et septentrionalis lateris flexũ incipi existimauit, cap. 21. libri quarti. & uideri poterat Celticum intelligere, quod Nerium Straboni dicitur, nisi Vlyssiponense, aut Magnum cognominasset, quod in orę occiduæ propè medio in Atlanticum prospicit. Quin & Solinus, ut Capellam prætercam, quem multis annis post Plinium uixisse suspicor, nec Pomponio, nec Strabone motus, cum Plinio errare maluit, quàm ueri, ampliori facto scrutinio, rationem habere, nimirum perperam, quando animi mihi, nec ingenui, nec acuti esse iudicij uidetur, ita quamlibet celebrem scriptorem sequi, ut singula eius uerba singula esse oracula putes. Non enim tam authores in disputãdo, quàm rationum indiria spectare debemus. Quin obest plerunq; his, qui discere uolunt, authoritas eorum, qui se docere profitentur. Desinunt enim suum iudicium adhibere, id habent ratum, quod ab eo, quem probant, judicatum uident, uelut scribit libro de natura Deorum primo Marcus Cicero: Eam ob rem ne Plinius quidem (quod Plinianorum pace dictum sit) culpa caret, quod plerisque locis euidenter falsis in sua trãsumptis limam paulo acriorem non adhibuerit; nec excusserit pleraq;, dubium an non satis à se intellecta, an nimium: utrunq; enim obest, quò minus aliquando fidelis sit authorum traditio. Persępe enim, quę difficillima sunt, facilia illi iudicant, si norint optime. Cum delectu uerò imitari, & discrimine habito in tua quicquam transferre, id demum doctrinę magnę, probique iudicij argumentum est. Porro offendicula pręgrandia etiam, quæ morari apud Plinium attentum lectorem possunt, indicanda magis, quàm opprobranda esse non erudiri solum, sed etiam humani existimant: testante certe, siue, ut uerius dicam, expostulante immensæ subtilitatis opere illo naturalis historiæ, nullum aut mendum, aut erratum in Plinio subsultare posse, quod cum doctrinæ & ætati, tum uerò maximę diligentię suę, qua adeo posteris profuit, condonari non debeat. i Sacrum.] Quod Barbarium, nisi fallor, Ptolemęus uocat: Magnum autem, quod ipse lunæ montis promontorium dixit. De oppidis in Cuneo sitis; cum primis Ptolemęus, cæterum ad Sacrum Artobrigam uicinam Salaciæ ponit, Lacobrigam autem trans Vlyssiponem in sinu altero locat. Notandum uerò Brigam uetusta Hispanorum lingua oppidum dictum, ut à Thracibus Bria, & à Germanis Burgum, ex Stephano. Plinius ipsam Vlyssiponem, quam hodie Lisbonam uocant, Salatiã cognominatam tradit.

Onoba. *Cuneus ager.* *Locus Plinij.* *Contra Solinum.* *Briga.*

Mirtylis, Balſa, Oſſonoba: in Sacro Lacobriga & portus Hannibalis: in Magno Ebora. Sinus interſunt, & eſt in proximo Salacia: in altero Vlyſsipo, & [a] Tagi oſtium amnis aurū, gemmaſq; generantis. Ab ijs promōtorijs ad illam partem, [b] quæ receſsit, ingens flexus aperitur. In eoq; ſunt Turduli ueteres, Turdulorūq; oppida: amnes autem Monda [c] in medium ferè ultimi promontorij latus effluens, & radices eiuſdem abluens Durius. [d] Frons illa aliquandiu rectam ripam habet, deinde modico flexu accepto mox paulum eminet, tum reducta iterum iterumq; recta margine iacens ad promontorium, quod Celticum uocamus, extenditur. Totam [e] Celtici colunt, ſed à Durio [f] ad flexū [g] Gronij: fluūtq; per eos [h] Auo, Celandus, Nebis, Minius, & cui obliuionis cognomen eſt, Limia. Flexus ipſe [i] Lambriacam urbem amplexus recipit fluuios [k] Iernā, & Viā. Partem, quę prominet, Pręſamarci habitāt: perq; eos [l] Tamaris;

Principiū Portugalliæ hodie regia eſt. Tradidit uetuſtas ab Vlyſſe conditā eſſe. Strabo Vlyſſeam appellari ſcribit. *Equi ex Fauonio* Ad Vlyſsiponem ex uento Fauonio equos concipi ueteres crediderūt. Et Plinius (quod miror) conſtat, inquit, in Luſitania circa Vlyſsiponem & Tagum amnem equas Fauonio flanti obuerſas, animalem concipere ſpiritum, idq; partum fieri & gigni pernicisſimum, ſed triennium uitæ non excedere. In quam ſententiam lib. 2. rei ruſt. Varro. Et libro 7. Columella, præterea Varronem imitatus lib. Georg. 3. Maro. Et Silius teſtatur lib. 3. Ac Iuſtin. ultimo lib. rectè, me iudice, fabuloſa eſſe, quæ de his feruntur, exiſtimauit. *Tagus.* a Tagi oſtium.] Auriferis arenis celebratur, Pli. Silius lib. 1. Hic certant Pactole tibi Duriusq́ue Tagusq́ue. Aurum è ramentis præſtant in Germania amnes multi, ſed præcipue Rhenus et Danubius, In Italia Padus magna fama, in Thracia Hebrus, Pactolus in Aſia, & in India Ganges. Conſtat autē nullum abſolutius aurum eſſe, ut curſu ipſo tritum & perpolitum. Plin. b Quę receſsit.] Decliui, ſcilicet, in ortum litore: nam ſi ad Cuneum reſpicis, tota reliqua in Arcton porrecta ora, ſenſim oceano cedit, inq; ortum ſolis contrahitur. Flexum autem eum intelligit, qui inter Magnum et Celticū promontorium intereſt: ad quem noſcendum pictura utere. c In mediū latus.] Nam utrinq; lateribus promontoria expanduntur. In mediam ergo oram ſeptentrionalis lateris Monda effluit, Durius autē circa radicē, hoc eſt, eo in loco, ubi egredi ab ęquo litore in altū promontorij baſis incipit. De ueterib. illis Turdulis Pli. quoq; 21. ca. li. 4. De Monda inter cæteros Ptol. Durius maximus inter Hiſpaniæ amnes Numantiā prætèrlapſus, ante, q̃ ad oram oceani pertingit, Luſitanos à Gallecis, Turdulos, quorū hic Mela *Celticum promōtorium.* meminit, à Braccaris ſeiungit. d Frons.] Flexus eius, cuius meminit, initiū. A Durio aūt primum plana fronte, mox nonnihil flexam, inde bis recuruā ad Celticū procurrere ait. e Celtici.] A Celtico. Illud uero eſt Celticum, quod cœlum, terras ac maria diſterminat. hinc enim omnia occidua dicūtur, illinc ſeptentrionalia. Hodie finem terræ uulgus peregrinū cognominat. f Ad flexū.] Illū modicū, quē poſt rectā frontem recipit. g Gronij.] Gręcorū ſoboles. Meminit Groniorū & Plin. & lib 1. Silius, quanquā exemplaria Siliana Grauios habent, non Gronios. h Auo.] Quem Auum Ptol. uocat. De Celando alij non adeo meminere, & ſuſpitio eſt corruptam eſſe lectionem, Auo Celandus, pro eo, quod eſt Auo Celerinorum. Sūt aūt *Celerini.* Celerini ſupra Braccaras & Gronios, in citeriori Hiſpania Plin. quorum agrū is amnis abluit, ut indicat Ptolemæus. De Nebi & Minio pręter Ptol. alij quoq; meminerunt. A minij abundantia in illis terris Minio datum nomen, ut libro ultimo Iuſtinus ſcribit. Limiā Strabo & Silius Lethen uocant: Mela quoq; obliuionis cognomine dici teſtis eſt. Silius lib. 1. Quiq; ſuper Grauios lucētes uoluit harenas Infernę populis referens obliuia Lethes. i Lambriacā.] Nec Plin. nec Strabo nominat. Scribit hic tamē in hoc litore inſignes urbes ab Artabris pariter habitari. *Ierna.* k Iernā & Viā.] Strab. his locis Iernā nominat montē, qui aliâs Artabra dicitur, à quo *Via.* redditū amnē Iernā uocari potuiſſe uero admodū ſimile eſt. De Via ipſe quoq; Ptolemęus eo ipſo in loco, & Strab. li. 3. Alia, inquit, plura flumina ulterius ſunt prædictis ęquali diſtātia cōtigua, eorū tamē nomina nō reddit. Pleraq; exemplaria ſic habent, Iernā & illam partem, quæ prominet &c. ut ſupra dictos fluuios flexū ipſum recipere intelligamus: Iernam aūt mōtem, & reliqua, quę in Celticū prominēt, Præſamarcos tenere. Nihil ſtatuo, cenſendi ius alijs eſto. De Celticis Pręſamarcis cognomine Plin. cęteri. Non prętericrim, Strabonem ſcribere à Tago aduſq; Celticum tractum maritimū cum proximis finibus triginta quondam celebribus gentibus habitatum, tanta terrę fertilitas eſt. l Tamaris.] Ptol. Tamara. De Arotebrarum

portu

portu Strab. De Sarte nusquam aliâs legi, quod equidẽ meminerim. Plin. certe Ptolemęusq́ Sextianas aras in eo loco statuere uidentur, quo Mela Augusti turrim. Plin. uerba hæc sunt, Celtici cognomine Neriæ, superq́ Tamarci, quorum in peninsula tres aræ Sextianæ Augusto dicatę, cum illic turrim Augusti titulo memorabilem, alibi autem cum Pomp. Sextianas aras statuere debuerint. Confer, quos cito scriptores, & ita esse deprehendes. Nerios Nerias cognominat Plinius. a Artabri.] In utranq; oram expansi. Meminit horum Silius libro 3. mouet Artabrus arma. Strabo multa libro tertio. Id notandũ duxi, non ęqua fertilitatis gloria omnia Hispaniæ litora habitari. Quę enim in Arctõ uergũt, duri cœli, & mõtib. plurib. aspera, ne pabuli quidẽ copiã habent: oppidis alioqui munitissimis celebria, & gente omniũ eius terræ bellicosissima. Notissimi sunt Artabri, Astures, Cantabri, Varduli, ex Augusti olim uictorijs: unde factũ, ut principi illi in ea orã mnnimentã passim partæ gloriæ extructa fuerint. Mela orã totã septentrionis inter Celticũ & Scythicũ, quod Thabin infra nominãt, statuit: q̃d antiquis quidẽ tabulis, & ueterum experientiæ conuenit. nam hodie late ultra Thabin repertæ terræ Scythicã oram in septentriones uersam longiorẽ effecerunt, de quib. suo loco. b Ianasum.] Ptol. Flauiũ Brigantiũ inter Artabrorum oppida, numerat, quod hodie Cõpostellã uocari quidã existimãt. Dubiũ an idẽ Ianasum, sed aliud putarim, pro oppidorũ in hoc litore passim authoribus descripta multitudine. c Celticæ gentis.] Quę plurima in Hispaniã aliquando uenit, & iuxta Iberũ sedes occupans Celtiberorũ peperit nomen. Silius libro tertio: Venere & Celtę sociati nomen Iberis. Præter hos & Gręcã gentem in Hispaniã uenisse Iberos, Persas, Phœnicas, & Pœnos tradit ex Varrone Plinius. d Astures.] Memoratissimi, apud quos tolutarij quondam equi, quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomerati, ut Plin. lib. 8. Scribit Martial. Hic breuis ad numerũ rapidos, qui colligit ungues, Venit ab auriferis gentibus Astur equus. Meminit Asturum multis lib. 3. Silius. Eorum tractus Asturię nomen habet. e Sinus ore angusto.] Eius Sinus nusquam meminit Ptol. nec de Adrobico quidẽ, quod meminerim, legi. At Melę magna fides, qui & Hispanus fuit, & in his, quę non uidit, nobilissimos indubie sequutus authores. Nec uerò est, ut, q̃d nõ legerimus hactenus, id statim nusquã inueniri, tibi persuadeas studiose lector: minimum est, quod uidimus. quoq; magis fidẽ probes nostrã, non pudet ingenue fateri non legisse nos, quod tu obiter fortasse & citra laborem inuenias. f Mearus.] De Mearo amne & Libunca Ptol. Verum Nario illam, non Mearo uicinã facit, ut legendũ hoc loco uideatur: per alia duo Mearus exit & Narius ad Libuncã. Quatuor enim ostiorum meminit: quorũ duo ignobilia sunt etiã accolis, reliqua duo, quod Nariũ edant & Mearũ, magis celebria. Ad hanc lectionem accedunt, licet non integris uerbis, pleraq;, quę uiderim, exemplaria. Si quis Hermolaũ sequi malit, susq; deq; tulerim. De Nœga ex Ptol. & Plin. est notũ. g Sestianas.] Meminere, ut dixi, Plin. & Ptol. Cur uerò Sextianę siue Sestianę dictę, alij referant, mihi diuinare nõ licet. Certum est, Augusti eas nomine, quando Astures Cantabrosq; deuicit, has quondam terras illustrasse, ante ignobiles: sero enim deuicta hęc Hispanię pars est, sicut & Galli septentrionis tardius sub iugum olim P. Rom. uenere, gentibus uidelicet illic multo ad arma commodius natis. Liuius lib. 137. scribit Augusto in Narbonensi ad confluentem maris & Rhodani aram dicatam fuisse, C. Iulio, Verecondari Dubio Heduo sacerdote sacrato. Hoc refero, ut illud eo facilius uero fiat. In Hispania uerò non aræ tãtum Augusto positæ, sed templa etiam, inter quę celeberrimum Tarraconense fuit, Adriani imperatoris sumptibus aliquando instauratum,

Hispania non ubiq; fertilis.

Equi tolutarij.

Astures.

Candide dictum.

Sestianae aræ.

& Sars flumina non longe orta decurrunt, Tamaris secundum Arotebrarum portum, Sars iuxta turrem Augusti titulo memorabilem. Cętera super Tamarici Nerijq; incolunt in eo tractu ultimi. Hactenus enim ad occidentem uersa litora pertinent, deinde ad septentriones toto latere terra conuertitur à Celtico promontorio ad Scythicum usq;. Hinc perpetua eius ora, nisi ubi modici recessus, ac parua promontoria sunt, ad Cantabros pene recta est. In ea primum [a] Artabri sunt, & [b] Ianasum [c] Celticæ gentis, deinde [d] Astures: in Artabris [e] sinus ore angusto admixtũ mare, non angusto ambitu excipiens Adrobicum urbem, & quatuor amnium ostia incingit. Duo etiam inter accolentes ignobilia sunt, per alia duo [f] Mearus exit, & Narius ad Libuncam. In Asturum litore Nœga est oppidum, & tres aræ, quas [g] Sestianas uocant, in peninsula sedent, & sunt Augusti nomine sacræ, illustrantquè terras ante ignobiles. At ab

eo flumine, quod [a] Saliam uocant, incipiunt oræ paulatim recedere, & latæ adhuc Hispaniæ magis magisq́ spacia contrahere: usque adeo semet & terras [b] angustantibus, ut earum spacium inter duo maria dimidio minus sit, qua Galliam tangunt, quàm ubi ad occidentem litus exporrigunt. Tractum [c] Cantabri & Varduli tenent. Cãtabrorum aliquot populi amnesq́ sunt, sed quorum nomina nostro ore [d] concipi nequeãt: per eosdem & Salenos, [e] Saurium: per Autrigones & Origeuiones quosdam Nesua descendit: Deua Tritium [f] Tobolicũ attingit, deinde Iturissam & Easonem Magrada. Varduli una gẽs, hinc ad Pyrenæi iugi promontorium pertinẽs claudit Hispanias.

EXTIMA GALLIARVM ORA.

SEquitur Galliæ [g] latus alterum cuius ora primo nihil progressa in altum, mox [h] tantundẽ penè in pelagus excedens, quantum retro Hispania abscesserat, Cantabricis fit [i] aduersa terris, & grãdi circuitu inflexa ad occidentem litus aduertit, tunc ad septentriones conuersa iterũ longo rectoq́ tractu ad ripas Rheni amnis expanditur. Terra est frumenti præcipue, & pabuli [k] ferax,

uelut in huius uita tradit Spartianus. a Saliam.] A quo Saleni accolæ dicti, quos Salinos Ptolemæũ nominasse existimat Hermolaus. b Angustantibus.] Benè ait, nam occidua ora Hispaniæ etiam à Cuneo decursum ordiẽdo, duplo est amplior eo Isthmo, qui circa Pyrenæos inter mediterraneum & oceanum interest. c Cantabri.] *Cantabri.* Bellicosissimi, & ægre uel ab Augusto uicti. Ideo & Horat. 2. Carm. Cantabrum indoctum iuga ferre nostra ait. Sil. lib. 2. Cantaber ante omnes hyemisq́, æstusq́, famisq́ inuictus, palmamq́ ex omni ferre labore. Item lib. 5. Tum quo non alius ueniẽtem in prælia dextram Ocyor attulerit, cõductaq́ bella probarit Cantaber, & galeæ contẽpto tegmine Vasco &c. Nam hodie quoq́ Vascones durãt, ad arma & prædã agendam nati. d Concipi nequeant.] Quod argumentum est, longe à Romana lingua alieno eos tũ sermone usos fuisse. e Saurium.] Quẽ, ut magna nominum uariatio est, alterutrũ pu to, quos post Narium Ptol. statuit, Nauilubionem alterũ, alterum Nelũ uocans, siue Neruiam. Autrigonũ præter Ptol. meminit Plin. 3. ca. li. 3. Origenorũ, qui Origeni Ptol. dicuntur; 20. lib. 4. De Nesua amne Ptol. Qui Deuam Diuam nominauit. f Tobolicũ.] Ad differentiam Tritij, quod alibi situm Metallum cognominatur, etiam Ptol. uocabulũ (*Duplex Tritium.* duplex) à marginis glossemate quopiam in ipsum Melæ contextum, inertia librariorum insertum crediderim: quod sæpissime euenire solet, ut in Flori 4. (*Flori locus.*) Epitomatis lib. ca. ultimo, ubi de Pollione fit mentio, hæc tria uerba inserta sunt, nil prorsus ad sensum facientia (Hic secundus orator) quæ ab auditore aliquo in marginem excepta sunt, cũ alijs fortasse pluribus. Pariter & hoc loco fieri potuit, ut cum Tritij Tobolici facta esset mentio, lector aliquis duplex illic Tritium esse haud sanè male adnotauerit. De Iturissa & Easone oppidis, præ cæteris libro secundo Ptolemæus. Magradam uerò eo in loco fluuium, cui postea aliud datum sit nomen. Nam iuxta Iturissam & Easonem Menlascum amnem Ptolemæus nominat uocabulo, ut mihi uidetur, magis distorto, barbaroq́: quem si ad situm loci respicis, eum ipsum esse, quem reddidit Pomponius, fortasse non dubitaueris.

EXTIMA GALLIARVM ORA.

LAtus alterũ.] Quod sub plaustra uergit, Ammiano. Id extenditur à Pyrenæis ad Rhenum usque. h Tantundem.] Imò si Ptol. credis, latius abit. nam Osismiorum litus & Gabeum promontorium, ad quod flexus ille terminatur, adusque 51. gradum declinationis procurrit, Celticum autem promontorium intra 47. gradum sistit. Porrò Hispania in meridiem flexa, minus alicubi ab æquinoctiali declinat, quàm ipsa, quæ late tamẽ in meridiem procurrit, Italia. Aut reuera tanto oræ tractu egredi rursum Galliam Pomp. uoluit, quanto propè ipsa Hispania à Celtico ad Pyrenæum usq́ retrocesserat: quod & ipsum uerum est. i Aduersa.] Contraposita, Aquitanico ingenti oceano intermedio. k Ferax.] Extat oratio M. Agrippæ ad Iudæos, apud Iosephum libro de bello Iudaico. 2. in qua situs Galliarum & felicitatis multa mentio est, & eximia quædam commendatio: nisi suspicari licet, illum dum

Iudæis

Iudæis pacem, obsequiumq́; persuadere nititur, pleraq; oratorie amplificauisse. Quanquam quid amplius in Galliæ laudibus posſit aliquis, quàm rerum capiat fides? a Immanibus.] Aut magnis, ut Virg. posuitq; immania templa. aut certe sæuis, ob Druidarum homines immolantium religionē. b Frigoris impatiens.] Quemadmodū uineta, quę crebriora magisq́; feracia in Narbonensi sunt. Et Belgicæ magna pars æquo cum Germania tractu in Arctos expansa, durioris est cœli, ac propterea frugum complurium inops, nec infesta serpentibus.

& amœna lucis [a] immanibus, quicquid ex satis [b] frigoris impatiēs est ager, nec ubiq; alit, & noxio genere animaliū minime frequēs. Gentes [c] superbę, [d] superstitiosę, aliquando etiā [e] immanes, adeo ut hominē optimā & gratissimā dijs [f] uictimā crederēt, manēt uestigia feritatis iā abolitę: atq; ut ab ultimis cędib. tēperant, ita nihilominus, ubi [g] deuotas altaribus admouere, [h] delibāt, habent tamē & facundiā suā, magistrosq́; sapientię Druidas. Hi terrę mundiq́; magnitudinē & formā, motus cœli ac syderū, & [i] quid dij uelint scire, profitent: docēt multa nobilissimos gētis clàm & diu uicenis annis in specu, aut in abditis saltibus. Vnū ex ijs, quę pręcipiūt, in uulgus effluit, uidelicet ut forēt

quæ genuini consciæ frigoris uicino sole, austroque, q̃ Borea, magis durant. Scribit in eandem propè sententiā lib. 4. Strab. c Superbę.] Nescio an etiamnū illud in Gallijs uitium duret. Quod ad Heluetios attinet, aliosq́; eius regni plurimos, animosos magis quàm superbos dixerim, uelut Ouid. Pyrrhū Achilleidē animosum imagine patris uocauit. Quanquam cōfidentis animi propè perpetua comes superbia est. Cæterum non ea, quæ omnia infra se esse putat, sed quæ urgenti nō facile cedit, & suę conditionis dignitatē, uel uitæ periculo tueri audet. Ideoq; recte superbum dixeris, non qui suis fauet, sed qui sibi placet, & alios contemnit. Illa superbia Germanorū legati insignes apparuerunt, quando Claudij principatu, ut Suet. in eius uita scribit, cū simplicitate, tum fiducia, relicto populari postliminio, in orchestra sedere sunt ausi, uirtutē & cōditionē suam nihilo deteriorē Parthis & Armenis prędicātes: q̃d pereleganter de ijsdē adnotauit li. 13. Corn. Tacitus. Quanquam Ammian. 15. li. Celsioris, inquit, staturæ, & candidi penè Galli sunt omnes rutuli, luminumq́; toruitate terribiles, auidi iurgiorū, & sublatius insolescentes. Lege in Celtico Appianum, & lib. 5. Diodorū. d Superstitiosę.] Quantū mores mutantur, hodie Christiani peculiariter dicuntur, horumq́; reges Christianissimi sibi supra omnes titulum uendicant. e Immanes.] M. Cic. in oratione de prouincijs consularibus, Alpibus, inquit, Italiā munierat ante natura non sine aliquo numine diuino. Nam si ille aditus Gallorum immanitati & multitudini patuisset, nunquam hæc urbs summo imperio domiciliū, ac sedem præbuisset. Quo in loco immanitatem Gallis approbat. Sed adnotandū Romanos authores nullis gentibus in historia immanitatis uitiū crebrius obijcere solere, quā his, quarū uirtute sunt periclitati. Scythę igitur & Parthi, Galli quoq; & Germani, qui Gallorum quandoq; nomine censentur, in Romanæ historiæ monimentis immanitatis accusantur, quemadmodum perfidiæ Pœni. Pomponius crudelem sacrificandi ritum taxat, nec aliud intendit. f Victimam.] Plinius primo capite libri trigesimi. 657. demū anno urbis Gn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur, palamq; in id tempus siluit sacri prodigiosi celebratio. Gallias utiq; possedit, & quidem ad nostram memoriam: nanq; Tyberij Cęsaris principatus sustulit Druidas eorum, & hoc genus uatū medicorumq́;. Suetonius in Claud. non à Tyberio, sed Claudio diram hanc immanitatē penitus sublatam scribit, nec sub Tyberio, sed sub Augusto ciuibus interdictum, ne hominem immolarent. Lucanus Hesum & Theutatē eorū uocat numina libro primo: Et quib. immitis placeatur sanguine diro Theutates, horrensq; feris altaribus Hesus. Horum Lactantius meminit cap. 21. diuinarum institutionum. Theutatis nomine Mercurium etiam Cicero intelligit & Liuius sexto libro ternię Decad. scribit, in Hispaniâ prope Carthaginē nouam montē esse, qui Mercurius Theutates aliquando dictus sit. Contra immolandi hominis immanitatē sic libro quarto Silius: Quæ porrò hæc pietas, delubra aspergere tabo? Heu primæ scelerū causæ, mortalibus ægris Naturam nescire Deum, iusta ite precati Thure pio, cædumq; feros auertite ritus. Mite & cognatum est homini Deus: hactenus oro, Sit satis ante aras cæsos uidisse iuuencos. De Gallorum uetustatis moribus non indigna scitu Cœlius libri decimi capite uigesimoprimo conscripsit. Lege de Druidis Ammianum. 15. libro, & 6. commentario Cæsarem, capite ultimo. 16. libri Plinium. Nomen à robore datum, quod Græcis δρῦς dicitur, cuius uiscū mira superstitione illi coluere. Sunt qui Driudas, non Druidas uocent. g Deuotas.] Victimas. h Delibant.] Morsu scilicet, quod abolitæ feritatis est indicium. i Quid dij uelint.

Nota.

Germanorum fiducia.

Ne homo immolaretur, lata lex.

Hesus. Theutates.

Silius.

Druidæ.

Lucanus libro primo: Solis nosse Deos & cœli numina uobis, Aut solis nescire datur, nemora alta remotis Incolitis lucis, &c. Ea re factum est, ut & futura prędicere fuerint ausi. Nã mortuo Vitellio, cum conflagrasset capitolium, rerum humanarũ possessionẽ transalpinis gentibus portendi magno legionũ metu canebant, ut libro. 20. scribit Tacitus. a Ad bella meliores.] Certa enim futuræ uitæ spes effecit, ut fragilis uitę cõmoda minoris facerent. Magno quidẽ munere priuatur, cui uitæ lux illa surripitur. At quia uicturũ me alibi certius meliusq;

Spes futuræ uitæ.

[a] ad bella meliores, ęternas esse animas, uitamq; alterã ad manes. Itaq; cũ mortuos cremant, ac defodiunt, [b] apta uiuentib. olim negociorũ ratio, etiã & exactio crediti deferebãt ad inferos, erãtq;, qui se in rogos suorũ, uelut unà uicturi, libẽter immitterent. Regio, quam incolũt, omnis [c] comata Gallia. Populorũ tria summa nomina sunt, terminanturq; fluuijs ingẽtibus. Nã à Pyrenæo ad Garũnam Aquitania, ab eo ad Sequanã Celtæ, inde ad Rhenum pertinẽt Belgæ. Aquitanorũ clarissimi sunt [d] Ausci, Celtarum [e] Hedui, Belgarũ [f] Treueri. Vrbes opulentissimę, in Treueris Augusta, in

certum est, nõ adeo grauarè desultoriam hanc, ut sic dicã, uitæ rationem, quã alioqui fragilẽ esse uideo, eripi mihi patior. Quod ad religionem nostram attinet, bonis tantũ hæc sentẽtia suffragatur. Mali enim uita defuncti, alibi uiuere bene nequeunt, quippe qui uitiorũ assuetudine etiã uiuentes mori incœperint. Dixit enim Democritus, q̃d uiuere imprudenter, intemperanter, impie, non tam sit male uiuere, quàm diu mori. Prò quàm Christianè & uerè. b Apta.] Idonea, commoda. Vt si rationem negociorum uiuus non fecisset, facturum esse eum apud inferos illi crederent: simili modo & æris alieni diluendi illic locũ esse putarunt. Itaq; creditor non dubitauit, mortuo sibi in mortuum exigendi crediti ius integrum fore. c Comata.] Plinius quoq; lib. 4. Gallia, inquit, omnis Comata uno nomine appellata in tria populorũ genera diuiditur, amnibus maxime distincta, à Scalde ad Sequanam Belgica, ab eo ad Garumnam Celtica, eademq; Lugdunensis, inde ad Pyrenæi montis excursum Aquitania Aremorica ante dicta. Videtur ergo Comatæ nomen reliquæ Galliæ, prouincia seclusa, cõuenire, id quod antea docebamus. Ptolemæus eam totam Celtogalliam uocat, ut uno nomine Græci Gallos omnes Celtas dixere: & in Celtico Appia. Senones, qui urbem incenderunt, Celtas uocauit. Verum ad Ligerim Aquitaniam Ptolemęus finit, ut Belgicam ad Scaldin Plinius, diuersitate nil prorsus offendente. Ammianus Marcellinus. 15. lib. Melæ accedit. d Ausci.] Plinius. 4. lib. populos Aquitaniæ supra. 44. enumerat: potissimos uero Aquitanos, à quibus ei parti datum nomen. Est & Auscia ab Auscis inibi dicta, Aquitanicę pars, & eorum clarissimum Elusaberris aliquando Elusaticum, tota Aquitania hodie à Gallis Guienne uocatur: in qua & Burdegala Ausonio poeta alumno ciuitas nobilis: & Aruerni populi, apud quos Apollinaris Sidonius natus est. Horum monimentis pręclara Galliæ loca famam habent. nam Mosellam ille uersu tersissimo, hic Martium Narbonẽ Phareco haudquaquam ineleganti descripsit. e Hedui.] A Sequanis non longe distantes. Horum Augustudunum Ptolemæo memoratum, & Marcellino lib. 15. quod Autum uernacula lingua Galli uocant. Celeberrima est hodie Parisiorum Lutetia, præter cætera gymnasio maxime insignis, è quo uiri prodiere tum religione, tum multifaria doctrina insignes, & merito quidem Ioannem Gersonem nominauerim, in quo perditæ per ea tempora eloquentiæ reliquiæ quædam eluxere minime temnendæ. Alioqui profuisset, tantã artium alumnam urbẽ caruisse quibusdam, qui barbariem tanquam postliminio reuersam asserere tutariq; conati sunt, quam tamen fœcunda rursum literarum, & merito aurea uocanda secula, ut exoticã Scythisq; dignam exploserunt, quando Gallis suis lucem attulit ueræ eloquentiæ, & exquisitæ humanitatis Gulielmus Budæus Parisiensis, uir supra communem uel literatissimorum hodie captum eruditus, & ut ipsa indicant doctrinæ suæ monimenta, integer uitæ, scelerisq; purus, amansq; æqui & honesti, quæ dum doctrinę accedunt paulo ampliori, magno in loco statuenda mihi uidentur. Hunc si ex suis pleriq; fuerint imitati, non est dubium habituram Galliam olim barbaram dictam, uiros, qui uel comptissimæ Italiæ nulla in parte florentium studiorum dignitate sint cessuri. Quod ipsum & de ERASMO Germano dixerim: sed de hoc uiro alibi. f Treueri.] Vetusti sanè, nomenq; retinentes, nec pristinæ cedentes famæ, apud quos insignis olim cognoscendarum causarum P. Romani curia, Treuirorum cognominata, cuius in Floriano meminit Vopiscus. Refert Ammianus, horum omnium caput ueteres Belgas fortissimos dictos fuisse, ea propter quod ab humaniori cultu lõge discreti, nec aduentitijs effœminati delitijs, diu cum transrhenanis certauere Germanis. Aquitani enim, ad quorum litora ut proxima placidàq; merces aduentitiæ conuehuntur, moribus ad mollitiem elapsi, facile in ditionẽ uenere Romanam. Id obiter notandũ, Belgicam Rheno uicinam

Grauis Democriti sententia. *Comata Gallia.* *Guienne.* *Ausonius.* *Sidonius.* *Lutetia Parisiorum.* *Gulielmi Budæi laus.* *Erasmus.* *Treueri.*

Prole-

Heduis Augustudunũ, in Auscis Elusaberris.

[a] Garũna ex Pyrenęo mõte delapsꝰ, nisi cũ hyberno imbre, aut solutis niuibus intumuit, diu uadosus & uix nauigabilis fert̃: at ubi obuius [b] oceani exęstuãtis accessib. adauctus est, ijsdẽq; retro remeantibus suas illiusq; aquas agit, aliquantũ plenior, & quãto magis procedit, eo latior fit, ad postremũ magni freti similis, nec maiora tantũ nauigia tolerat, uerũetiã more pelagi sęuiẽtis exurgẽs iactat nauigãtes, atrociter utiq;, [c] si aliò uẽtus, aliò unda præcipitat. In eo est insula Antros nomine: quã pendere & attolli aquis increscẽtibus ideo incolę existimant, quia, cũ uideatur editior, aquis obiacet, ubi se fluctus impleuit, illã operit, nec ut prius tantũ ambit: & q̃d ea, quib. ante ripę collesq;, ne cernerent̃, obstiterãt, tũc uelut [d] ex loco superiore perspicua sunt. A Garũnæ exitu latus illud incipit terrę ꝑcurrẽtis in pelagus, & ora Cãtabricis aduersa litoribus, alijs alijsq; populis media eius habitãtibus, ab Santonib. ad Osismios usq; deflexa: ab illis enim iterũ ad septentriones frõs litorũ respicit, pertinẽtq; ad ultimos Gallicarũ gentiũ Morinos, nec portu, quẽ Gesoriacum uocãt, quicquã habent notius. [e] Rhenus ab Alpib. decidẽs, propè à capite duos lacus efficit, Venetũ & Acroniũ: mox diu solidus, & certo alueo lapsus, haud ꝑcul à mari huc & illuc dispergit̃: sed ad sinistrũ amnis etiã tum &, donec effluat Rhenus ad dexteram, primo angustus, & sui similis, post ripis longè ac latè recedentib. iã nõ amnis, sed ingens lacus, ubi cãpos impleuit,

Ptolemęo in Germanias diuidi, inferiorem, & quę ab Obrica fluuio, quem Mosellã hodie nominant, initiũ habet, superiorem. Marcellinus lib. 15. superiorem primam Germaniam uocat Moguntiacos, & Vagiones, & Nemetes, & Argentoracos ambientẽ, quorũ hodie nata sunt nomina, alterã secundam Germaniã, quę ab occidentali exordiẽs cardine Agrippina, & Tungris amplis & copiosis ciuitatibus muniatur. Mox primam Belgicam iuxta Treuiros & Mediomatricos: secundam autem, qua Ambiani sunt, & Cathelani, & Rhemi, qui tractus, ut est coniectura, hodie in superiorem & inferiorẽ Burgũdiam absumitur. Supra uero hos omnes Heluetijs adnexos, Sequanos, Bisantios, & Rauracos clarissimis oppidis celebres, idem author statuit, qui hodie quoq; bona fœderatorum Heluetiorũ pars sunt. a Garumna.] Nemo de eo Mela diligẽtius. meminere aliâs multi. Ausonius in Mosella amnium horũ, qui terminos trium faciunt Galliarũ, hisce duobus uersiculis pereleganter meminit, Non tibi se Liger anteferet, non Sequana princeps, Matrona nõ Gallis Belgisq; inter sita fines. Idem de Garũna: Aequoreæ te cõmendabo Garumnę. Aequoream uero dixit, quod ęstu oceani, cuius Mela meminit, pariter stagnet. b Oceani exæstuantis.] Sidonius in Panegyri ad Socerum: Qua pulsus ab æstu Oceanus refluum spargit perculta Garumnam, In flumen currente mari, trãscendit amarus Blanda fluenta latex, fluuijq; impacta per alueum Salsa peregrinum sibi uendicat unda profundũ. Idem in Burgij, quæ Pontij fuit, descriptione: At cum summotus lunaribus incrementis Ipse Garumna suos in dorsa recolligit æstus, Præcipiti fluctus raptu redit, atque uidetur In fontem iam non refluus, sed defluus ire. Sunt & alij iuxta plerique amnes, quorum Ausonius in Mosella partim, Sidonius partim, cum alibi meminit, tũ in Panegyri ad Maiorianũ sic: Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus, Clitis, Claris, Atax, Vacalis, Ligerimq; bipenni Excisum per frusta, &c. De Matrona multa Ammianus. c Si aliò uẽtus.] Tũc enim è contrario agitatu magno impetu undę insolescũt. Nec mirũ si sit insula, quę restagnantibus undis operiatur, q̃d de Antro hic Põponius refert. d Ex loco superiore.] Cũ super eam nauibus uecti in plana despiciũt, aliâs nõ nisi latera & ripã cernẽtes. De Santonib. & Osismijs Ptolemæus, Strabo, cęteri. Cæsar li. 2. belli Gallici, eo in litore Venetos, Vnellos, Osismios, Curiosolitos, Sesuiuos, Aulercos, Rhedonesq; cẽset, oceanũ attingentes. Sunt & Morini inibi notissimi. Gesoriacũ eum hodie esse existimat Hermolaus, qui Clusias uocetur, siue, ut uulgus Belgicum nominat, Callys. Ptolemæus certe Gesoriacum à Brugis magno interuallo separat. e Rhenus.] Omnium Germaniæ amnium celeberri-

Germania inferior, et superior.

Duplex Belgica.

Garumna.

Oceani æstus.

Rhenus.

celeberrimus, ab ijſdem propè Alpibus decidit: è quarũ iugis non adeo magnis interuallis,
in meridiẽ fluens Abdua, Athesis in ortum, in occaſum Rhodanus, ipſe uero maximus Rhe-
nus in ſeptentrionẽ elabuntur. Hic quidem à primo fonte modicus uagusq; eſt, mox riuis u-
trinq; uenientibus auctior ualido fluxu cõfœderatos Rhetos & Heluetios diſterminat. A Bo-
rea in uallem ſui nominis elapſus, oras abluit bellicoſarum gentium, nec infœcundos præte-
rit optimi uini cliuos, ab auſtro montium prærupta, quæ ſolem brumalem, aut orientẽ, aut
Lacus Acronius. alto ſitum haud facilè admittãt, late proſpectans. Lacũ Acronium gemino alueo ingreditur,
quorum alterũ uetuſti Rheni cognomine uocant accolę, paluſtri effigie adeo tardum, ut quã
in partem eat, uix obſerues: alterum Rheni nomine, plenis ripis, tanta ui undas emittentẽ,
ut candidus amnis fluxus, ſuum inter cœruleas lacus undas iter in multã à litore diſtantiam
retineat. De Acronio & Veneto in ea epiſtola, quam ad Agricolam noſtrum aliquando ſcri-
bebamus, ſatis dictum. Solinus Brigantinum, Ammianus Brigantiæ lacum, à Brigantia ue-
tuſtiſsimo oppidulo nominauit. Id adhuc haud longe à Rheni oſtijs meridiem uerſus priſti-
Marcellinus. nã lacus litora tenet. Libet uero Marcellini uerba adſcribere, quæ quantum è corruptiſsimis
exemplaribus colligere potui, ſic habent: Inter montium celſorum anfractus impulſu imma
ni Rhenus decurrens extenditur, qui penes Lepontios in deciduas cataractas inclinatione
pernici, ut Nilus, funditur, torrens ab ortu protinus primigenio, copijs aquarum proprijs it
ruit curſu ſimplici: iamq; adiutus niuibus liquatis ac ſolutis alta diuortia riparum abradẽs,
lacum inuadit rotundum & uaſtum, quem Brigantiũ accola Rhetius appellat, quadringenta
& ſexaginta ſtadia longum, parique penè ſpacio late diffuſum, horror ſqualentium ſyluarum
inacceſſum efficit, niſi qua uera in Alemania uirtus, & ſobria uita compoſuit locum, barba-
ris & natura locorum, & cœli inclementia refragante. Hanc ergo paludẽ ſpumoſis ſternendo
uerticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans, mediam uelut ſunali interſecat
libramento, & tanquã elementum perpetua diſcordia ſeparatum, nec aucto, nec imminuto
agmine, quod intulit, uocabulo & uiribus abſoluitur integris, nec cõtagia deinde ulla perpe
tiens, oceani gurgitibus intimatur, quodq; eſt impendio mirũ, nec ſtagnum aquarum rapido
tranſcurſu mouetur, nec limoſa ſub colluuie tardatur properans flumẽ, & confuſum miſceri
non poteſt corpus. quod niſi ita agi ipſe doceret aſpectus, nulla ui credebatur poſſe diſcerni.
Hactenus Ammianus. Cuius tẽporibus lacum eum nõ adeo oppidis fuiſſe celebrẽ exiſtimo,
Acronij latitudo & longitudo. atq; hodie eſt. Sed in hoc decipitur, etiam ſi ipſe uiderit, quod propè tam latum eſſe ait, q̃ eſt
longus. Cõſtat enim 12. millia paſſuũ, ubi latiſsimus eſt, nõ excedere, cum longitudinẽ habeat
paſſuum nõ minus. 24. milliũ. Longe aũt falſiſsimum eſt, aquę eum eſſe limoſę, cuius colluuie
Rheni undæ uidelicet nec tardentur, nec inquinentur. Quanquam hodie ſunt, qui amnis un-
das reliquis impermixtas medium Acroniũ traijcere è uulgi ſententia ſibi perſuaſerũt: quod
non eſſe obſeruaui, etiam ſi ab oſtijs paulo ampliori impetu, quod grandia ubiq; flumina ſo-
lent, ſeſe immergit. Quod ad oram attinet, omnia hodie uinetis pomarijsq; cultiſsima ſunt,
Oppida Acronij. paucis in locis planicies litorum mollior, ſcirpo & arundine ſterilis eſt. Oppida Brigantium
uetuſtiſsimum cum amne & arce comitũ de Monteforti. de oppido ſic Vualaphridus medię
ętatis author nõ ignobilis, Locus, inquit, eſt antiquæ ſtructuræ, ſeruans inter ruinas ueſtigia,
ubi terra pinguis, & fructuarijs prouentibus apta, montes per gyrum excelſi, eremus uaſta &
imminens, oppido planicies copioſa. Et infra paulo, Nomẽ, inquit, eius Brigantiũ: Lindauiũ
in inſula ſitũ, opportuniſsimo portu, & claris ædificijs nobile. Hydropurgũ pagus infra eſt,
nomen dedit eius loci alumnus Rudolphus noſter Agricola. Mox oppida, quę latine non fa
cile protuleris, Longonargũ cum amne, Buchorna, Merſburga, quę antiſtitis eſt Cõſtantien
ſis. Is erat, dum ſcribebam, Hugo de Landenberg uetuſtiſsimę ex Heluetijs proſapię præſul.
Mox Vberlingum. Altero uero in litore citra Rhenum omniũ clariſsima opibus, dignitate,
Conſtantia. & magnitudine Cõſtantia, ſupraq; eam in ora propè media Arbona cum arce, antiquiſsima
illa & diui Galli morte nobilitata. Non longe uero ſupra Rheni oſtia in eius ripa ſitum oppi
dulum Rhinegum, Comitũ quondã eius nominis, nunc à multis annis, Heluetiorum. Præ-
tereo pagos plurimos, aliaq; ſcitu memoratuq; digna, quę referre alius operæ fuerit. Ab Ar-
bonæ litore occaſum uerſus paſsibus plus minus octo millibus, intra mõtana non admodũ
Oppidum ad ſanctum Gallum. ſylueſtria, nec infœcunda, oppidum extat imperiale ad ſanctum Gallũ cum cœnobio ſectæ
diui Benedicti, ueteri doctrina quondam & eximia ſanctimonia celebre, hodie opulentũ, &
ſtudijs ad opes conuerſis magno potentatu uiſendum. Cui Gallus quidã è Scotia profectus,
originem prębuit, uir tam uitæ ſanctimonia, quàm rerum omniũ contemptu, & ſpontaneæ
paupertatis uoto clarus: qui annis retro ferè nongentis à Rhetorum oppidulo peruetuſto
Brigantio digreſſus, cum in montana abijſſet, eremi quærendę gratia, in luco deſerto antea ſe
riſq;, & ſyluarum aſperitate horribili, tenuibus iactis fundamentis (tam exilia magnarũ re-
rum exordia eſſe ſolent) urbi cũ primis celebri neſcius ac nolens auſpicatiſsimũ initium prę-
Vadiani patria. buit. HAEC dulcis patria noſtra eſt, hæc familię Vadianorũ non uno ſeculo beneuola & mu
nifica nutrix eſt. Debeo igitur tantæ altrici cum publico gentis nomine, tum obligatio-
ne priuati debiti. Cui enim non ingrato nec ignobili patrię facies iocunda nõ ſit? cui non dul
ce natale ſolũ? ea maxime gratia quòd genuit, quòd educauit. Ac ne quis amore me magis
quàm

quàm studio ueritatis motum, ut plura de ea referam, existimet, ab omnibus prorsus hoc in loco præconijs abstinendum censui. Alio in opere conati sumus, & porrò, ubi poterimus, conabimur, ne quis erga patriam ingratos non fuisse aliqua in parte obijcere queat. Quod si loci cōmoditatē ob montes, ob flumina, ob aëris gratissimā salubritatē, & cœli affluxū minime noxium, si ciuium religionem, prudentiam, æquitatem, humanitatem, belli pacisq; administrationem, nō satis pro rei dignitate retulero, si studia probatissima, & famigerata per Europam mercimonia, non fuero pro dignitate cōsequutus, ueniā mihi posteri dabunt, quod primus illa fuerim ausus, quandoquidem in magnis, ut Propertius ait, & uoluisse sat est. Et plerique qui post me alijs erūt in annis, nostra audacia ducti fortasse meliora proferēt. Quorū è numero futurū speramus Melchiorē Vadianum fratrē nostrum ea etiamnū iuuenē indole prædítū, ut pollicerí mihí ausim, modo bonus genius uitæ dux fuerit, cōsartum eum post nos quicquid disparibus studijs occupatæ uires nostræ inabsolutum ediderint. IVXTA patriā intra Rhenum & Rhodanū Heluetij sunt, quibus & ipsis paginę nostrę debetur locus. Liberi illi hodie, & suis iusti legibus, armis uiam faciunt, ubi aut religioni, quam peculiariter obseruant, aut æquitati suus non datur locus. Bellicosissimi uero, & quod in armorum studio raro alioqui cernitur, mire humani & mansueti, peditatu adeo ualidi, ut herbā uel uictores præbeant. Nulla his mora, quin uel paratissimo ad uictoriam hosti pugnæ faciant copiam. Ex æquo certatur, quoties ea defenduntur, quę publicis cōsilijs decreta sunt. Nihil autem refert, pauper an diues, plebeius an imaginibus clarus quis sit, iuxtà uitæ mortisq; periculum omnibus est, ne queri quis possit eandē aleam fortibus uiris pari sorte non ludi. Utinam autem secura doli fiducia cautius quandoq; de se periculum faceret. Nimius nonnunquā (pace meorū Heluetiorū dixerim) nimius est impetus, nec est satis ualere uiribus, nisi ipsis magna industria utaris. Haud frustra Palladē, galea, ægide, & hasta armatā uetusti, hoc est, doctissimi poëtæ finxerūt, cū sit cōpertū in bello plurimū quidē loci uirib. esse corporis. Cæterū multo præstantiores esse in quo suis usus, si eædē rationis frenis obtēperent. Id quod in Heluetiorū castris alioqui peculiariter, & nullo nesciēte solet retineri. Verū semel iterumq; peccasse quid obsit? Errare turpe uidetur. esto: at certe nulla solida sine errore uirtus. Tunc enim cautius sapimus, quū uirtutis amorē nobis cōmissi errores peperere. Nec est in toto inquirēdę prudentię genere maior uirtutis fomes, quàm quū sæpe errando, sępe periclitando, sine magno incōmodo nostro tandē, quid pro salute agendū sit, cernimus. Quorsum hæc? quū Heluetiorū ex officio memini, pugna mihi incidit ea, quę anno ab hinc tertio prope Mediolanum multorū sanguine incruduit. Quādo in euidentissimū admirādę fortitudinis præstandū de se indiciū, Heluetícus exercitus nihil cōstanti ꝓditionis rumore territus, sine equitatu, nec totus, nec ordine, sine ducibus, sine die, imminente iam uespere, subito tumultu, Gallorū insigniū, immo Germanorū, Hispanorū, Vasconū, Venetorū, nullis nō uigilijs, nullis nō tormētis, nullis nō fossis munitas copias, unis in castris, tāta alacritate adoriri est ausus, ut singulari uel ipsi hosti spectaculo fuerit, pepereritq; ea res ingentē terrorē. Quo in loco, quod in feruida pugna pars Heluetici exercitus profligata est, eruperunt uelut ex equo Troiano uiri non indocti, qui tanquam ad Triarios res Heluetica iam inclinasset, Gallorū potentissimo regi Francisco, nescio an munerū captandorū magis, an studij ueritatis gratia, cōgratulari nō planè modestis numeris utcunq; uoluerūt. Nimirū quod inauditū esset cessisse Heluetium, aut quod hæc res, quę nulli olim imperio, nulli regno nō contigit, quod Heluetijs cōtigisset, digna memoratu uisa est. Nec enim facile dixerim, quantā inuidiā eius gentis felicitas passim nutriat. Sed nō licet, inquis, gratulari? licet utiq;. Et magnum est candidi amoris testimonium, lętari ex pectore, quoties his, quos amas, bene successerit. Verum contemnere fastu quodā, & maledictis lacessere, quid aliud est, quàm publicis perturbationibus fidelia fundamenta iacere? Nemo Heluetius Ludouico amplissimo Gallorum regi est congratulatus, quādo ad Idus Maias Anni 1509. inter Cassanum, Triuium, & Riuoltam siccam oppida Venetum exercitum fudit, fugauitq;, decem amplius millibus desyderatis, ut tertio libro an lect. scribit Cœlius, idq; Heluetici roboris cum primis opera. Absit autem ut quispiā nostrum non agnoscat, cōmunē hanc esse regnorū & imperiorū sortem, ut uincere & uinci, prout iusserit quandoq; fortuna, translaticium sit. Cedimus enim (ut Persij uerbis utar) inq; uicē præbemus crura sagittis. Audio uero & alios esse, q nescio quā Iliada edituri sunt, ꝓ gloria illi agēt etiā sua, si ueritatē historię ducē cōstituent, sin aūt aut amori tribuent quicquā, aut odio indulgebūt, audient male: nam nisi me fallit animus, multi erunt inter Heluetios Scęuolę, qui olim in publicę huius inuidię flammas seueri stili manum inijcient. Adeo enim durum nobis cœlum nō est, ut persuadere sibi quis debeat, Latias Musas amœnos Alpiū recessus nō aliquando petituras. Quod ad pugnam attinet, scio quàm fortiter Gallus, q̄ cōstanter Germanus cōgressus sit. Vespere quidē utrunq; uicerat Heluetius, nisi pugnę nox abfuisset. Mane sequētis diei cum diu præliū ancipiti alea cōmitteretur, Gallus uictoriā retinuit: magna ibi seueritate decertatū est, & multæ utrinq; generosę efflatę animæ, multūq; ab utraq; cruoris parte datū, atq; utinā alterutri alio quopiam periculo aut uincere, aut uinci datum fuisset: casus enim fortiū uirorū, quicūq; illi sint, me miseret. Heluetius quidē pręter uires in lacertis positas nihil habuit reliqui, quo in

Melchior Vadianus.

Heluetij.

Pugna Heluetiorum cum Gallis.

Venetus exercitus profligatus.

hostem impetũ facere potuisset. Id enim à patribus maioribusq; suis habẽt, ceu gentilicium, ut magis uirtute contendant, quàm aut dolo, aut insidijs nitãtur. Nulla erant torméta, &, si quæ fuissent, nullus erat usus, puluerẽ corruperant fossę aquis plenę toties superandę. At Gallus equitatu & tormentis tota nocte in Heluetiũ adparatis, non alio uicit magis. pauci enim ex nostris pugna comminus facta cæsi sunt, incautos tormenta rapuere, quæ fugiturus miles, dum nullo ordine in latera hinc & inde dispalescit, urgentem in equitem incidit, ubi coit rur sus, rursum conferta diripiũt tormenta, eaq; immani necessitate factum est, ut multa cla de accepta (quinq; enim millia desyderata sunt) cedere sen sim Heluetius fuerit coactus.

ª Fleuo dicitur, eiusdemq; nominis insulã amplexus fit iterũ arctior, iterumq; fluuius emittitur.

Quo primum tempore, quod in hominum memoria sit, Heluetica acies inclinari uisa est. Neutiquam autem illa refero eo animo, ut aut nostratium probari dam temeritatem, aut hostium uersutiam incusandã pútem, tanquam belli iure illa aut amissa, aut parta uictoria non fuerit, Dolus enim an uirtus (ut Virg. ait) quis in hoste requirat? sed multo magis, ut rebus actis sua fides constet. Porrò bene habent res nostræ, hosti pulso uictor insigne præbet comperte uirtutis testimonium. Scimus Franciscum potentissimum Galliarum regem, post uictoriam illam suam pari clade cruentam, euestigio legatos misisse pacis gratia cum Heluetijs ineundæ: quam ægre impetratam septies centenis millibus scutatorum sole insignium persolutis stabiliuit. Ea nostratiũ clades est uidelicet, quando uictis Heluetijs id obtigit, quod paucissimi uictores consequi solent. Sed nimium digredior, reuertamur ad instituta. Oppida Heluetiorum fœderatorum potissima sunt Tigurum, cum situ, tum potentia insigne, Berna, Lucerna, Basilea, Friburgũ, quod Auantici nomine uocari multorũ hactenus sententia creditũ est, cæterum uernacula uox liberam ciuitatẽ significat, Solo turris uetus, Schafhusia, & trãs Rhenũ, dum hęc scribebã, perpetuo fœdere socia facta Romulla. In montanis altioribus pagi quidem sunt, sed qui uetustam illam, & imperiorum altricem parsimoniam, atq; uirtutem adhuc retineant. Extat de his non inelegans catalogus ab Henrico scriptus Glareano, & nuper Osualdi Myconij Lucernaris commentariolis haud quaquã indoctis illustratus. Illud non præterierim, Heluetios Romanis iam olim fœderatos fuisse, ea tantum conditione adiecta, ne in ciues reciperentur, ne quis hodiernum libertatis studium aut nouum esse his gentibus, aut prorsus tale quid permitti eis non debeat, occlamet. Meminit eius fœderis in oratione pro Cornelio Balbo M. Cicero. Illud fortasse mireris quisquã, nullam hodie ciuitatem esse suis uiuentem institutis & legibus, in orbe Christiano, ad quam crebriores maximorum principum legationes uisantur: neque hodie gentẽ esse ullam, quæ grauioribus stipendijs foueatur, maiori principum cura ambiatur, pluribus fœderum conditionibus inuitetur, parte quidem ut prosint, parte ne noceant, adeo magnis regibus non pollicitationibus tantum, sed Græca etiam, quod dici solet, fide in eos munificis. Proinde uidemus esse, qui alienæ felicitati inuidentes, non desinant rusticos Heluetijs mores, uictum aridum, horridam atque incultam uitam obijcere, non admodũ memores his uirtutibus, quas uitiorũ opinione suggillare pergunt imperia creuisse, uictorias partas esse, leges sanctas, & auitos mores summa seueritate retentos fuisse, ambitione & auaritia atrocibus ciuitatum pestibus neglectis. Vere enim non minus quàm eleganter M. Cicero in diserta illa oratione, quam pro Roscio habuit, uitam rusticam, quam per contumeliam Erucius agrestẽ uocabat, parsimoniæ, diligentiæ, iustitiæq; magistram esse dixit. Hanc tantum abest, ut in nostris uitio dandam existimem, ut uehementer etiam optem ne nos recentibus uicta moribus illa desérat, & luxui omnia hodie tentanti, simulq; auaritię uarijs scelerum notis aspersæ, facile locum cedat, ueterum nimirum cum constantiam, tum innocentiam unice seruatura. a Fleuo dicitur.] Plin. 4. capite libro 4. alterum ostiorum Rheni Fleuum, alterum Helinũ appellatum scribit. Per Fleuum ad septentrionẽ in lacus effunditur, à latere occiduo in Mosam corriuat, ea parte Vualis dictus, libro 4. belli Gallici Cæsari, medio inter hæc ore modicum nominis sui custodiens alueum. Cornelius Tacitus libro tertio. Fleuum castellum esse ait prope Rheni in oceanum exitum, in quod Olemius infensos fuga Phrysios pręuertit, à quo aut sumptum nomen, quod alueo daretur, aut certe mox ab alueo natum retentum est. Maro Aeneid. 8. bicornem Rhenum à claris ostijs duobus dixit, uno Romanum olim imperium terminante, altero effluente per barbaros, ut inibi Seruius ait. Intus nobilissima Batauorum insula est, Germaniæ attributa Plinio, & Cęsari, etiam si Tacitus libro uigesimo exiguam Galliarũ portionem uocat. Est hæc uetustissima rei militaris fama insignis, tum clara hodie, ut ego iudico, ERASMO Roterodamo alumno, multifariam erudito homine, tum & græcarum & latinarum literarum peritissimo, in quo natura satis indicauit Germanorum ingenijs nihil deesse, modo studium ac diligentia non desit, quo minus Græcè Latineq; ita proficiant, aut certare cum linguarum indigenis uel de palma queant. Quod ad Rhenũ attinet, inquit Cæsar multis eum capitibus in oceanũ elabi. Cæterũ de duob. ostijs receptior sententia est. Claud. in Alarici uictoria, Te Cimbrica Tethys, Diuisum bifido consumit Rhene meatu. Tacitus

Franciscus Gallorum rex.

Oppida Heluetiorum potiora.

Henricus Glareanus.

Heluetiorum laus.

Batauorum insula.

Erasmus Roterodamus.

Rheni ostia.

Augustę historię li.2. Rhenus, inquit, uno alueo cōtinuus haud modicas insulas circumueniēs, apud principiū agri Bataui uelut in duos amnes diuiditur, seruatq; nomē & uiolentiā cursus, qua Germaniam prętuehitur, donec oceano misceatur, ad Gallicam ripam latior, & placidior affluens: uerso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoq; uocabulum mutat Mosa flumine, eiusq; immenso ore in oceanum effunditur. hactenus Tacitus. Cæsar igitur Vualin uocat, Tacitus Vahalin, eundem alueum, tantillum librariorum credo oscitantia, in uno tantum nomine literarum uariaris apicibus.

GERMANIA.

GErmania hinc ripis ei9usq; ad Alpes, à meridie ipsis Alpibus, ab oriente [b] Sarmaticarū confinio gentiū: qua septētrionem spectat, oceani litore obducta est. Qui habitant, [c] immanes sunt animis, atq; corporibus, & ad insitā feritatē uaste utraq;

GERMANIA.

GErmania. Albertus magnus à meridie Danubio Germaniam suā terminari scribit, in ea ferè sententia Ptol. fuit: Agrippa à Danubio mensus est, ut ipse Pli. indicat, qui tamen Rhetos, Vindelicos, Noricosq; non omnino seiungit. Strab. septimo libro id tradit, quod Pomponius. Quod si proprios limites obseruare libet, intra Rhenum Danubiumq; Germania est: si gentium migrationem, & linguæ commercium attendimus, rectius Alpibus à meridie, nec omnino ab occasu Rheno terminabitur. Sūt qui magnam uocant eam, quæ intra Rhenum, Danubium, & Istulam est: reliquam trans Rhenum Galliæ contiguam, ut diximus, in inferiorem diuidunt, & superiorem, huic totum tractum adnumerantes, qui intra Alpes & Danubiū usq; ad Pannonas protenditur. Tacitus, Germania, inquit, à Gallijs Rhetijsq;, & Pannonijs Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu & montibus separatur. Diuus Ambrosius.2. Hexaëmeron scribit, Rhenum memorandum Romani imperij aduersum feras gentes murum fuisse, ut haud obscure, quanta rerum omnium uicissitudo sit, uel ex hoc ipso intelligere queas, quod pleno hodie maiestatis nomine in feras illas uidelicet gētes translato, principium imperij cernere est, ubi uel Ambrosij ætate ditionis Aquilarum finis erat. b Sarmaticarum.] Quas & Scythicas dictas constat, ipsamq; Sarmatiam Scythiam, ideo Plin.15.cap. octaui, Germaniā conterminam Scythiæ fecit. Idem quarto libro, Scytharum nomen usquequaq; in Sarmatas, & Germanos transijsse author est, cui sententiæ multis Strabo locis suffragatur. c Immanes.] Insignium uirium, animoque ad arma cruoremq; prompto: tales Romani immanes frequenter dixere: utpote in quibus corporis robur quidem fuerit, uerum animus rudis, & ad arma magis, quàm artes promptus. Nam à uirtute & humanitate alienos eos fuisse Tacitus negat, etiam si syluestri habitu, & uiuendi acerba quadam parsimonia naturæ modestiam sanciarunt. Nam ut Cæsar tradit, à principio quarti commentarij, cum à reliquo luxu, tum uino maxime abstinuerunt, nec ad se importari siuerunt, quod ea de re ad laborem ferendum mollescere homines atque effœminari arbitrabantur. Addit Tacitus, auri eos & argenti maximarum pestium fuisse spretores, tardamque uenerem admisisse, nec alia in re magis quàm pecuaria suas statuisse opes. Idem indigenas putat, minimeque aliarum gentium aduenis, & hospitibus mixtos, nec earundem connubijs infectos, propriam, & synceram, & tantum sui similem gentem extitisse. Id euenisse puto, partim modestia gentis, quæ nulla externa miraretur, partim fortitudine, qua appetentes se facile retuderunt. Ideoque & linguam, qua hodie utuntur, uetustissimæ illi non omnino absimilem esse crediderim. nam nec ductis colonijs, nec hybernis latinarum legionum sparsim habitis, nec planè Romana ditione alios mores, alia uerba propagante, uitiari potuit: id quod Gallijs Hispanijsque accidit. Nunquam enim tota ab aliqua externa gente uicta est. A Romanis quidem, in quos hostilem hæc gessit animum, ut Strabo scribit, crudeliter petita, & non semel inuasa est, quodq; militeris, Mauris, Osdrœnis, & Parthis sagittarijs contra eos eductis, quod in Maximinis Capitolinus indicat, cæterum magna semper audaciæ pœna, & potissime Augusti temporibus trium legionum clade, ut tradit Suetonius. Carbonem Cassium, Scaurum, Aureliū, Seruilium Cepionem, Manlium, magnos imperatores interim cæsos, interim fugatos mitto. Id addiderim, Romanos post sexcentesimū &.40. conditę urbis annum Germanorū arma in Cimbris primum omnium cognouisse: à quo tempore ad Traiani Imperatoris alterum consulatum anni.200.&.10. computantur, ut Tacitus asserit, quibus annis Germania non uicta, sed petita est. Medio uero tam longi æui spacio, inquit Cornelius, multa inuicem damna. Nō Samnis, nō Pœni, non Hispanię, Gallię ue, ne Parthi quidem sæpius admonuere, quippe regno Arsacis acrior est Germanorū libertas. Hæc Tacitus. Hodie moribus mutatis molliores facti sunt, & externū deuictarum gentiū luxum paulatim, ut fit, admiserunt. Nec id quidem

Imperium translatum.

Sarmatia Scythia dicta.

Cæsar.

Tacitus. Germani indigenæ.

Germania quando Romanis cognita.

Alpes Germanis contra externam mollitiem opposita.

Alpes ipsæ, quibus sepsisse nostros contra extrariæ molliciei illecebras natura uidebatur, quæ uis altis iugis impedire potuere, nisi forte prius in Gallias Romani mores, mox trans Rhenum in Germaniam grassati sunt. Mirum uero non amissam pristinam fortitudinem, quam etiamnum constantissime retinent. nusquam enim non est bellicosa gens. Et è Silesia (ut hodie nominantur) Boiemia, Norico, Saxonia, Dacia, Noruegia, Baioaria, Vindelico, Heluetico, Rheticoq; tractu: è Sueuia, Pomerania, Vuestphalia, Alsatia, tum & toto illo oceani litore, quod intra Rhenum & Isthulam est, uiri agunt, quos omnibus collatos gentibus, non ueteri tantum militiæ fama, sed propria uirtute, & recenti fortitudine præstare & uincere uideas: ut non frustra in Germaniam, uelut Asylum quoddam delegisse sibi Imperium Romanum, inque ea sedem posuisse uideri cuipiam debeat. Id uero laudandum, quod græcas latinasq; literas eximie colere cœpit, magistra Italia, è cuius scholis doctrinarũ allatus est splendor. Secundum eos autem, quos ante retuli, nominare libet Ioannem Capnionem, Bilibaldum Pirkhaymerum, præstantes utraque lingua uiros. Addo è multis BEATVM Rhenanum, Huldrichum Zuingliũ, Philippum Melanchtona, Ioannem Alexandrum Brassicanũ, Iacobum Ceporinũ, Henricum Glareanum, Nicolaum Gerbellium, Casparem Vrsinum Silesium nobilẽ poëtam, cuius illud extat ad me aliquãdo scriptũ in germanicas literas Eulogiũ.

Germania græcas & latinas literas colit.

Itala Cecropia cum Pallade Pallas obibant
Paßim Theutonici culta Lycea soli,
Altera uix magno in Latio, uix altera docta
Se tantum Cecropis sensit in orbe coli.
Atque nouem Phœbo uiderunt auspice musas,
Gorgonei sacras pandere fontis aquas,
Et iuuenes duplici texentes carmina lingua,
Attica Romano iungere mella fauo.
Admirata prior Græca, inquit, Athena, uolauit
Huc etiam a.a.o Calliopea gradus
Vnde nouum hoc studium? bello gens dedita Martis
Temperat Aonijs claßica sæua modis?
Ausonis hæc contra. post debellata Quirini
Mœnia Sueuorum Vandalicaq; manu,
Paulatim ingenij cepit Germania cultum,
Atque tuo atque meo claruit eloquio.
Et merito, imperium qui transtulit, illicet artes
Transferat ingenuas, eloquijq; decus.
Sic ego Romulidas inter, dum regna manereut,
Inter Cecropidas maxima tu fueras.
Hanc sibi regna modo usurpant uictricia laudem,
Quæ claudunt dominis Rhenus & Hister aquis.

Germani unde dicti.

Vnde autem Germani dicti sint, non conuenit inter plerosque. Sunt qui à uernaculo ductum uocabulum putent, quod Gar man illi totum uirum nominant, atque hinc dictos ab insigni fortitudine sibi persuadent. Cui opinioni ut non refragor, ita non accedo: quanquam in uocabulo Alemannus nõ dubitem, quin è barbaro Germanoq; in latinam linguam illud abierit: unde Lemannum lacum uocare uoluit Albertus, quem supra Acronium Pomp. nominat. iuxta enim habitarunt Alemanni toto in litore, quod ex Alberto & Ammiani libro decimoquinto planè constat. Strabo libro septimo uerisimilius, Trans Rhenum, inquit, in ortum uergentia Germani colunt, nationem Gallicam paulisper imitantes, & feritatis abundantia, & proceritate corporum, & colore flauo, &c. Ideo Romani hoc illis nomen iure indidisse mihi uidentur: perinde ac eos fratres legitimos Gallis eloqui uoluerint: legitimi nanq; fratres Romano sermone germani intelliguntur. Tacitus non à Gallorum cõsonis moribus, sed ab eiusdem gentis natione, quæ Gallis pulsis, Rhenum traiecerit, nomen ortũ scribit. Eius uerba sunt hæc, Cæterum Germaniæ uocabulum recens & nuper additum, quoniam qui primum Rhenum transgressi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani uocati sint: ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, ut omnes primũ à uictore ob metum, mox à se ipsis inuento nomine Germani uocarẽtur. Hæc Cornel. At si Romana dictio est, & adeo sero cogniti eis Germani sunt, necesse est aut uernaculũ latino consonum nomẽ habuisse, quodcunque illud fuerit, ut hodie se maxime Bruder uocant, quod Germani uocabulo respõdet: aut certe Germanos dictos, siue quod & ipsum tritum est Lantzman, quo moti Romani Germanos dixerint: aut ante aliud habuisse nomen, quale fuerit, quærendũ relinquatur: nisi quis Rhenos ab amne, ut sæpe fit, dictos uelit: quod certe & Stephanus indicat. Minime uero meo iu-

Strabo.

Tacitus.

meo iudicio male de his sentiendum est, qui quacunque diligentia populorum nostratium
locorumq; uocabula, etymo reddiro, à ueteri & inuiolato uernaculæ linguæ usu deriuãt: cum
idem in Libycis, Scythicis, Mœdis, Assyrijs, & id genus alijs gentium uetustis nominibus
Græci Latiniq; fecerint: uelut in Astusape Nili, & Astabora Plinius in Arimaspis, Exam-
pęo, Mende, & id genus non paucis alijs Herod. Constat enim omnium gentium propria
quædam esse, quæ indigena sint, uelut apud nos Alemannus, Germanus, Longobardus, Her
cynia sylua, Marcomannus: quæ quanquam fortuita persępe & imposita sine causa rebus ui-
dentur, plerunque tamen suæ secum originis uestigia trahunt, &, unde enata sint, indicant.
Extat autem hodieq; Alemannorum agri nomen uetus supra Brigantium & lacum Acro-
nium Algovu uernaculæ linguę, pro eo, quod integrius antea, das Almangovu dicebatur,
hoc est, Alemannorum ager, siue conuallis, composito nomine, reste enã Vladislao. Proin-
de Almãgauij rectius dicerentur, quos hodie Algauios uocamus. Porrò illis in locis, & utro-
que Acronij litore Alemãnos coluisse, Ammianus Marcellinus idoneus inprimis author in-
dicat, & restatur in uita Proculi Vopiscus, Germanorum eosdem nomenclatura complexus.
Quanquã in Marij uita Spartianus tanquam seiunctos referens, Deniq;, inquit, ut omnis Ale
mannia, omnisq; Germania cum cæteris, quæ adiacent, gentibus &c. Item in uita probi Fla-
uius Vopiscus, Testes, inquit, Franci in uijs strati paludibus, restes Germani & Alemãni lon-
ge à Rheni summoti litorib. &c. Præterea in Caracalla Spartianus, Cum Germanici, inquit,
& Parthici, & Arabici & Alemannici nomẽ ascriberet (nam Alemannorũ gentem deuicerat)
&c. Vualafridus certe mediæ ætatis non temnendus author, in uia Diui Galli, Rhetis pro-
ximos, & supra Acronium Rhenumq;, tum & in occasum ad Tigurinum lacum & Lima-
gum habitantes, ubi hodie longe lateq; Heluetij habent, Alemannorum nomine censet.
Iam à promissis barbis Longobardos dictos Paulus historicus scribit. Marcomannos au-
tem, sunt, qui à Marca dictos existiment, quo nomine equum Celtæ uocarunt, & hodie uetus
horum sedes, Merhenlandt dicatur. Ergo à limite, qui Germanis mark dicitur, sic uocatos cre
dere mallem, amne eorum magno & piscosissimo nomen adhuc retinente: & iuxta late pa-
tentes campi, croco, uino, frumento, & frugibus mirifice fertiles, cis Danubiũ è regione Vian-
næ Noricæ, siue Ostriæ, Marckfelt cognominati ab amne, siue limite Pannonico Noricoq;, in
quos extremi Germanorũ inclinarent. Porrò fatentur illi Germanicè se, die Merker, siue anti-
quius die Markmenner cognominatos. Nec aliorum id relatione trado, sed obseruaui ipse, ut
alia multa non indiligenter, cum anno superiore è Sarmatia Viennam illac pergerem, Olo-
munzij clarissima horum ciuitate toto triduo eius rei gratia apud Marcum meum Rustini-
micũ insignem in literis hominem, moratus. Habuerũt olim principes suos Marchiones di-
ctos indigenas, mox Ostrijs ducibus paruerunt, hodie ditionis Pannonicæ & regni Boiemici
pars, uiris doctrina, & humanitate pręstantibus, præterea & oppidis & arcibus munitissimis
clari. Cæterum quoniam de limite incidit mentio, quo uero similior sententia nostra fiat, ad-
notandum duxi Romanos in Pannonico, Norico, Rheticoq;, ut alibi frequẽter, limites impe-
rij statuisse olim, cum legionum excubijs aduersum liberas gentes, & iugi nescias, quarum mi
lites postea Limitanei & Stationarij dicti sunt, sicut duces limitanei uocati, quod limitibus
tuendis præessent: à quibus Marchionibus nostris & Margrafijs, ita uocamus, sua nomina u-
nà cum nobilitatis fama obtigisse, ut mihi persuadeam, coniectura minime leuis efficit. Lam-
pridius in Alexandro Seuero, Sola, inquit, quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus, &
militibus donauit, ita ut eorum essent, si hæredes eorum militarent, nec unquam ad priuatos
attinerent, dicens attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent. Addidit sanè his &
animalia & seruos, ut possent colere, quod acceperant, ne per inopiam hominum uel per se-
nectutem possidentium desererentur rura uicina barbariæ, quod turpissimum ille dicebat,
&c. Quem locum si diligens lector paulo attentius obseruarit, intelliget sanè illiusmodi li-
mitum custodibus occasionem perpetuæ iuxta barbaros mãsionis datam fuisse: quippe qui
proprijs bonis hæredi prouidere amplissime potuerint, & turpe fuerit, quæ semel hostes rura
occupassent, ea demum deserere. Præterea in Aureliano Vopiscus, ubi de Valeriano Augu-
sto mentio est, ita limitaneorũ ducum meminit, Assidentibus etiam Amulio Saturnino Scy
thici limitis duce, Murentio ad Aegyptũ destinato, Iulio Triphone orientalis limitis duce, &
Meceo Brũdusino præfecto annonæ orıẽtis, & Vlpio Crinito duce Illyriciani limitis, & Thra
cij, & Fuluio Boio duce Rhetici limitis, &c. Rursus de limite transrhenano idẽ in Taciti uita.
nam limitem transrhenanũ Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes ualidas, nobiles, diui-
tes, & potentes, &c. Item Rufus consularis in epitome ad Valentinianũ, Machoniani, inquit,
& Scadi de locis Valeriæ, quæ sunt inter Danubium & Drauum, pulsi sunt, & limites inter
Romanos & barbaros ab Augusto per Vindelicum, per Noricũ, Pannoniam & Mœsiam est
constitutus, &c. His ego locis moueor, ut credã, aut certe suspicer Marchionũ, siue, ut Germa-
nice dicimus, Margrafiorum originem in illos limitũ duces referendã esse, quemadmodũ &
ducũ. Indubiũ aũt est Margrafios à marca, hoc est, limitibus dictos, quorũ Grafij, id est, pręfecti
pręsides ue fuerint, ueteri officiorũ cõsuetudine hodie penitus abolita: durãtibus tantũ nomi
num uestigijs, sicut & in Marcomannis, & Ostrijs Margrafijs, qui tamẽ rebus felicius auctis,

Alemanni.

Longobardis.
Marcomanni.

Marcus Rustinimicus.

Limites.
Limitanei
Stationarij.

Austriæ Margrafij.

cùm Alaudsrum legionis insignibus præcellerent, imaginibus mutatis in ducum nomenclaturam abicre, nomen autem retinenr Badenses & Brandenburgenses Marchiones. Porrò limitem testiruere dicebantur, qui longius grassatum hostem repreſsissent, finibus priorib. uendicatis: quod ubi contigisset, pacatus limes dicebarur. Vopiscus in Aureliano, Exercirum ducerer, limitem restiruerct, prædam militibus daret. Ausonius in Panegyri ad Grat. Testis, inquit, est uno pacarus anno & Danubij limes & Rheni. Magnificam aūt limitum curam fuisse apud ueteres idem Vopiscus testarur his uerbis, quę sunt Flauij Claudij ad Aurelianū: Omnes exercitus Thracios, omnes Illyricianos, torum limitem in rua potestate cōstituo, solitam nobis ede uirtutem. &c. Ne qs uiliora isthęc existimet, quam ur nostratium origo principum inde petenda fit. Ac de Alemannis quidem & Marcomānis, deq; limitibus horum occasione dictum sit hactenus.

Limit. restituere (margin)

exercent bellando animos, corpora ad consuetudines laborum, [a] maximo frigore nudi agunt, antequam puberes sint, & [b] longiſsima apud eos pueritia est. Viri [c] sagis uelantur, aut

Ad Germaniam reuertamur. Galli, cum olim uiribus ualerenr, ingreſsi sunt, sedesq; locauerunt Boij ualida gens, uereq; Gallica, ur scribit Tacirus: rursum Treuiri & Neruli circa affectationem Germaniæ originis ultro ambitiosi fuerūt, tanquam per hanc gloriā sanguinis à similirudine & inertia Gallorum separenrur, eodem authore. Heluetij quoq; è Gallia in Germaniam profecti intra Rhenum & Mœnin habitarūt. quemadmodum Tectosages illi, quorum sexto Commentariorum belli Gallici Cæsar meminit. Contra uero Heluetiorum uetustorum tractū hodie habitāt è Germanis illuc profecti. Nec mihi de hoc dubitandum uidetur, cum linguę cōmercio intimis Germanis respondente, rum maxime, quod morum & uirturum, quibus olim Sueuos usos Cæsar scribit, insignia apud eos ornamenta adhuc durant. Atq; utinā non placuisset ueterū Germanorū etiam uitia retinere in illa bellorum & fundendi sanguinis facilitate, tum & apud exteros merendi amore, qualiter Punicis olim bellis, & ciuilibus Pompeij & Cæsaris discordijs mediæ sese Romanorum aciei immiscuisse Germanos, ex Liuio & Appiano nouimus. Pręterea ut olim Romanorum aliquot principum custodes & stipatores Germani fuerunt, id quod in Tyberij gestis libro primo Tacirus tradit, & in Maximino & Balbino haud obscure testatur Capitolinus: ita tegum sunt, pontificumq; hodie stipatores Heluetij, Leone, dum hęc scribebā, pontifice maximo duas centurias ad eam operam magnificis stipendijs alente, Gallorum autē rege Francisco, pari liberalitate & beneficentia alteram. Faxit autem Deus Opti. Maximus, ne unquam probrosum illud & extremæ perfidiæ facinus nostrorum consilia ita rapiat transuersa, quemadmodum ab Antonino imperatore aduersus Germanos bellū moliente Germanorum auxilia contra Germanos coëmpta auroq; impetrata sunt, teste Capirolino, ita nostri contra Heluetios auro corrupti Heluetica auxilia destinent. Vitium enim istud etiam si Germanorum fuit, nostrum esse nollem: cum quod alieniſsimum esse à bonorum cogitatione debet, rum etiam quòd hac una ratione aduersam fœderibus discordiam, multorū principum expectationein pręsens & ineuitabile excidium Reipublicæ nostræ cietemus. Sunt porro' & alia migrationis Germanorum in Galliam testimonia. Sicambros trans Rhenum ex Germania Augustum trāstulisse, author est in Augusto Suetonius. Tyberius quoq;, ut idem author refert, Germanorū dedititiorum millia. 40. in Galliam traiecir, iuxtaq; ripam Rheni sedibus aſsignatis collocauit.

Heluetij sunt Germani. (margin)

Heluetij Principum stipatores. (margin)

a Maximo frigore.] Frigora atq; inediam cœlo solóue tolerare assuerunt, Tacito. Verum ut calor soluta & languida efficit corpora, ita modo contrario frigus, dum consuerudine subigirut, membra firmat, & calorem corporis unit magis, unde maior quoque animorum ad arma urhementia est. Seneca libro de ira primo, Germanis, inquit, quid est animosius? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur innutriunrurq;, quorum una illis alia negligentibus cura. Quid induratius ad omnem patientiam? at quibus magna ex parte non tegumenta corporum, non suffragia aduersus perpetuū cœli rigorem &c. Quin & prima legitimæ sobolis indicia, Rheno iudice, olim data sunt. à partu enim filios ad Rhenum detulerunr, scutoq; impositos alueo uel rapidiſsimo commiserunt, agnoscentes pro suis, quibus unda pepercit, quos hausisset, adulterio conceptos opinati. Claud. in Eutropium: Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus. Quem locum post Cœlium Calcagninum, Ianus Parrhasius exquisitę doctrinæ Grāmaticus primus explicuit.

Seneca. (margin)

Indicia legitimæ prolis. (margin)

Ianus Parrhasius (margin)

b Longiſsima pueritia.] Id in hodiernum usque narura seruat, nec emendat industria. Verum tracta illa pueritia optimam senectuti nauat operam, si nullus interueniat luxus. Causam tribuo cum cœlo calido minus, tum etiam uictui, qui uulgo craſsior est, ut uideri poſsit animos in nostratium corporum mole tardius sui compotes fieri. Quanquam, quod ad doctrinarum attinet studia, nil deest Germanis ingenijs, modo pręceptor sit idoneus, & qui (quod multis deest) præcipere calleat, lente, fateor, discentibus nobis. At hærent fideliſsime, quę paulo tardius capiunrur: pręcoxq; animus, ut ille inquit, raro ad frugē peruenit. c Sagis.] Vestib. uillo linoue grosſiore textis, qualib. nō multos ante annos Heluetij uel in castris

pro

prō thoracibus, ut diximus, sunt usi, passimq́; hodie uulgus induitur. Sago, ut paludamento usos ueteres Romanos Sallustius testis est. Tacitus, Tegumen, inquit, omnibus sagum fibula, aut si desit, spina consertum. Lege Tacitum. a Libris.] Subere, quo adhuc more quodam gentis magis, quàm corij penuria, plebeij alicubi calciamenta consuunt. Strabo libro 11. Massagetum quosdam insularium in Scythia arborum cortice uestiri scribit. b Nandi.] Herodianus 7. libro multa de superioribus Germanis, deq́; amnibus Rheno & Danubio loquuts, inter alia, ut Politianus trāstulit, sic refert: Sūt aūt Germani peritissimi natādi, ut qui tantūmodo in fluminibus lauentur. In eandem sententiam Tacitus tradens Germanos, ut fluminibus suetos, nandiq́; peritia eximios frequenter commendat. Durat hodie quoq; id studiū: sed quod sciam, hyeme minus. c Prolatandiq́;.] Extēdendi limites, sed magis, ut, uastatis proximis, hostis à castrametādi cōmoditate prohibeatur. Tacitus quoque prodigos alieni, & sui cōtemptores ueteres Germanos fuisse scribit. d Ius in uiribus.] Idq́ue maxime, si lacessitus iniuria quis sit. Vnde illa certi iuris in Germania quondam duellorū seueritas, sacris hodie canonibus prohibita, quod iustitiam haud quaquā tueantur. In duello enim nemo debilis, nemo imbellis iustitiæ palmā obtinet: Durāt uestigia apud Sarmatas & Boiemos maxime, apud quos graui aliqua iniuria affectos, non aliud est uotū ardentius, quàm ut collatis publice pari armatura uiribus periculum fiat, utri iustitia fauere uelit. Id nobilitati maxime concessum, nec aliud gratius mortalib. illic spectaculum: ita mihi retulit Vuolfgangus Halimarius Morauus, homo præter eximiam eruditionem, & humanitatem, ueteris simul & recētis historiæ in primis peritus. Ius autem teueta in uirib. habent, qui ui parta ui tuentur: iudicem nō uerentes, nec sequestro morigeri. e Latrocinij.] Tacitus in eandē ferè sententiam, Materia, inquit, munificentiæ per bella & raptus, nec arare terram, aut expectare annum tam facile persuaseris, quàm uocare hostes, & uulnera mereri. Pigrum quinimo & iners uidetur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Cæsar quoq; Commentario sexto, Latrocinia, inquit, nullam habent infamiam, quę extra fines cuiusq; ciuitatis fiunt, atq; ea iuuentutis exercendæ ac desidiæ minuendæ causa fieri prędicāt. Latrocinia autē dicuntur furta publica uiolentaq́: & latrones prędatores illiusmodi peregre proficiscentibus molesti. Fuit aūt quādo stipendia militaria latrociniorum nomine significarentur, & latrones dicerentur, qui mercede militarent. Rursum & principum stipatores latrones aliquando dicti, id quod uulgo notum est. f Hospitibus.] Tacitus: Quemcunq; mortalium tecto arcerē nephas habetur, pro fortuna quisq; apparatis epulis excipit: cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitij & comes proximā domū non inuitati adeūt: nec interest, pari humanitate accipiuntur, notum ignotumq́;, quantum ad ius hospitij nemo discernit. Hanc hospitalitatem, ut alia pleraq;, quorum Tacitus meminit, etiamnū incredibili humanitate Heluetij custodiunt. Quod de cruda carne Pomponius refert, nusquam hodie apparet: nisi suillæ carnis salitæ, adipisq́; porcini usum, inter cruda referimus: nam ne elixatis quidē plerique, nisi conditissimę sint, uesci consueuerūt, adeo uetustatis duritiam admissa uicit mollities. Cæterum miraculum uisum est, quod homo Germanus semel Augustæ Vindelicorum, spectante magnanimo Cæsare Maximiliano, crudam carnem haud grauate comedit. g Rigentem.] Frigore. Quod ad pisces attinet, crudis hodie quoque uescimur: nā Halace salito crudo cum aceto & cepe nihil uel meo stomacho gratius est. h Renouarunt.] In priorem molliciem redegerūt. i Terra ipsa.] Nemo expectet, ut urbes referā tam cultę hodie terræ, satis sit hactenus de Germanis retulisse. Illustrare Germaniam 4. libris Cunrandus Celtis uoluit, studiosissimus uetustatis obseruator: sed cum iam orsus esset, aliud fata iusserunt. Sunt hodie, qui idem prestabunt, eruditi uiri, deq́; literis & literatis optime meriti: e quibus nominare uel honoris gratia libet Iacobum Spiegelliū Cęsareum à secretis acutissimo ingenio, nec uulgari eruditione prestantem, ueterūq́; & nouarum Germanię rerum peritissimum, qui nunc in manibus habet Commentarios in Austriadem Bartholini nostri cœptos nuper,

Germani natādi peritissimi.

Heluetiorum hospitalitas.

Halectes saliti.

Iacobus Spiegel Cæsarius à secretis.

[a] libris arborum, quamuis sęua hyeme [b] nandi non patientia tantum illis, studium etiam est. bella cum finitimis gerunt, causas eorum ex libidine accersunt: neque imperitandi [c] prolatandiq́, quæ possident, nam ne illa quidem enixe colunt, sed ut circa ipsos, quæ iacent, uasta sint. [d] Ius in uiribus habēt adeo, ut ne [e] latrocinij quidem pudeat, tantum [f] hospitibus boni, mitesq́ supplicibus: uictu ita asperi incultiq́, ut cruda etiam carne uescantur, aut recenti, aut cum [g] rigentem in ipsis pecudum ferarumq́ corijs manibus pedibusq́ subigendo [h] renouarunt. [i] Terra ipsa multis impedita fluminibus, multis montibus aspera, & magna ex parte syl-

mox

mox edendos, ut mihi retulit. De quibus sanè polliceri studiosis ausim, nihil ab illustrib. authoribus passim de rebus Germaniæ annotatum, nihil traditum olim, quod illi non clarius, aptiusq; & suauiori gustu auido lectori sint exhibituri. Porrò qua copia, quo ornatu, qua diligentia, cura, dexteritate Iacobus noster ueterem, simul & recentem suorū historiam reddere possit, prẹter genuinam suam in hoc scribendi genere facilitatem, & gratiam prẹclari aliquot antea ab hoc acerrimi iudicij uiro emissi commentarij haud obscurè indicant.

uis ac [a] paludibus inuia: Paludum [b] Suesia, Mesia, & [c] Melsiagum maximæ. Syluarum [d] Hercynia, & aliquot sunt, quæ nomen habent: sed illa dierū sexaginta iter occupās, ut maior alijs, ita & notior. Montium altissimi [e] Taurus &

a Paludibus.] Quas plurimas admittit ea maxime parte, qua in Rheni ostia & oceanum expanditur, ubi primum nota esse Romanis armis cœpit: parū enim cis Rhenum, qua lōgius ab oceano abest, Caio Cæsari negotij fuit: satis erat uisam esse ab se Germaniæ oram. Libuit autē huc attinentē locū subscribere, Pomponianæ sententiæ satis superq; suffragantem, qui apud Capitolinū in Maximinis ferè sic habet: Ingressus Germaniā transrhenanā per 300. uel 400. millia, barbarici soli uicos incendit, greges abegit, prædas sustulit, barbarorum plurimos interemit, cepit innumeros, militem diuitem reduxit: & nisi Germani per amnes & paludes & syluas confugissent, omnem Germaniam in Romanam ditionem redegisset. Idem Capitolinus infra paulo, ex imperatoris ad senatum epistolā, Peruenissemus, ait, ad syluas, nisi altitudo paludum nos transire non permisisset. Præterea Tacitus, Terra, inquit, & si aliquanto specie differt, in uniuersum tamē aut syluis horrida, aut paludibus fœda, humidior, qua Gallias, uentosior, qua Noricum & Pannoniam aspicit, satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda, sed plerūq; improcera. &c. Idem libro primo, Angustus in his, inquit, trames uastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus, cætera limosa, tenacia, graui cœno, aut riuis incerta erant, circum syluæ paulatim accliues. Et paulo infra, Cuncta, inquit, pariter Romanis aduersa, locus uligine profunda, idem ad gradus instabilis, procedentib. lubricus, corpora grauia loricis neq; uibrare inter undas poterant. Hodie qua in septentrionem uergit, magis humida, & minus est fertilis: quia in meridiem, uel fertilissima, maxime uerò ubi in Pannonias inclinat. Nam crocum gignit optimum, & uino prẹstat nobilissimo, terra adeo fertili, ut nihil non genitura uideatur. Fit autem, ut cum amniū magnitudine latis ostijs exeuntium, tum etiam oceani impetu, proximi litorum tractus alicubi paludosi existant, lacusq; ambiant prẹpatulos. b Suesia.] A Suedis, ut puto, quos inter Germanos Tacitus Suionas nominat. Durant hodie regno subditi Daciæ, uerum à septentrione obuersis terris & magno oceani sinu intermedio, horum propè totus tractus lacubus paludibusq; peruius est. Mesiam quoque à Mesijs dictam esse cōiectura, qui hodie longius à mari inter Salam & Albim siti Misnij nominentur, & eorum regio Misnia. c Melsiagum.] Extat hodie Melsingum, siue, ut uulgus nominat, Elbingum, uerum trans Istulam in Prutenorum litore, ubi piscosissimæ Visulæ paludes sunt: nec mirū, si inter Germaniæ loca Pomponius numerat, cum & Tacitus non Istula, sed confinio Sarmaticarum gentium hanc terminarit: & Glessum à Germanorum litore afferri Plinius tradat: quod tamen longe ultra Istulam in ortū expandi constat. d Hercynia.] Nomen quidam è barbaro ortum autumant, quod Germani uernacula sua Hartzuualdt eum uocarint: de quo equidem non dubitauerim. Cẹsar Horcyniam uocati illis ait, uoce planè uernacula. Illud mirum, Eratostheni & ueteribus Græcis notam esse potuisse. Huic, quemadmodum Asia Tauro, priuatim multa nomina sunt, prout aliæ atque aliæ gentes adhabitant: alicubi quoque à pinuum abundantia nigra dicta. In uniuersum uero syluestria omnia à Rheni ripis per Germanos Sarmatasq; tractum adusque Rhiphẹos & Mæotin, ipsáq; Asiẹ confinia, Hercyniẹ nomine comprehenduntur: ideo sexaginta dierū spacio extendi Pomponius dicit. Cẹsar Commentario sexto: Huius Hercyniẹ syluẹ, quẹ supra demonstrata est, latitudo nouem dierum iter expedito patet: non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum nouerunt. Oritur ab Heluetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus, recta fluminis Danubij regionibus pertinet ad fines Dacorum & Anartium: hinc sese flectit sinistrorsus diuersis à flumine regionibus, multarum gentium fines propter magnitudinem attingit: neque quisquam est huius Germaniẹ, qui se aut audisse, aut adisse ad initium eius syluẹ dicat, cum dierum iter 40. processerit, aut quo ex loco oriatur, acceperit. Hactenus Cẹsar, apud quem prẹpostero characterum ordine 40. pro 60. legi uidetur. Porrò uitiosam apud alterutrum lectionem esse indubium fuerit. e Taurus.] Durant hẹc in Norico & Carinthia nomina. Multi uerò Tauri sunt, hoc est Taurn, ut ipsi uocant, uariè ab accolis cognominari: adeo alti, ut, qui media ẹstate superant, cum ad uerticem peruentum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angustissimi tramites, adeoq; prẹcipitij subinde asperitate, ut iumentis tantum clitellarijs, ac ne his tuto quidem, nisi assuetis illa iter esse queat: grandia uerò pericula, cum aut subito exorti uenti in prẹcipitia deturbant euntes,

Germania syluis & paludib. impedita.

Germaniæ fertilitas.

Misnij.

Hercynia.

Taurus.

runtes, autuerno tempore immensi conuolutarum niuium globi syluas, saxa, iumentaq́ꝫ, & iuxta sitas persæpe domus funditus auferunt. Mirum uerò in plerisq́ꝫ horum montium locis, cum paulo altius accesserit sol, in ipsis niuibus natos uermiculos, ceu tineas quasdam cerni, quod uiri mihi uero maxime idonei, dum annis superioribus in Carnithia agerem, retulerũt, nec est, ut quispiam uacillet. Tacitus quoque grauis author, superioris Germaniæ montem alicubi Taurum uocat libro duodecimo. a Rhetico.] In Rhetijs, quorum pars Engedini

Rhetia.

[a]Rhetico, nisi quorũ nomina uix est eloqui ore Romano. Amnium [b] in alias gentes exeuntium Danubius & Rhodanus: in Rhenum [c] Mœnis & [d] Lupia: in oceanum [e] Amisius, [f] Visurgis, &

hodie dicti, supraq́ꝫ eos in Rhenum uergẽtes Curienses à Curia Rhetiæ uetustissimo oppido, quiq́ꝫ in uallem Telinam & Larium uergunt bellicosissimi, & Heluetijs transrhenanis fœderati, in ortum Vualgauij hodie & Algauij, hoc est, Almangauij dicti, quorum paulo ante meminimus, & pars Athesini, fortes & ipsi, & ad arma promptissimi. Ducum Austriæ, Rheticonis uerò non continua, nec paris altitudinis iuga, uaria sunt nomina, & iuxta uallis Montasun hodie dictũ, q̃d Comitibus de Sunnenberg, à quibus nomẽ habet, paret, iuxtaq́ꝫ alia uallis uetusti nominis reliquias seruãs Pretikeuu p litera addita, ut facile corrũpũtur uocabula, aliâs Rhetikeuu, hoc est Rhetico. Vnde Illus clarus amnis elapsus Rhenum intrat haud longe ab oppido Feldkirch, quod Vellcircũ uetustiores nominarunt, quod uallibus septum esset, ut Ladislaus Sunthaim geographus diligentissimus, & dignissimus fide in Rhetiæ descriptione, quam sua lingua, hoc est, Germana edidit, testatus est: fidem faciunt multa circum loca, quorum Lombardica hodie nomina durant: uelut arcis prope Velleircum uallis dulcis cognomine, quæ hodie corrupte, uudutz, ac si ualldulcꝫ dicas, nominatur: & infra ad monticulum iacens uiculus, montiglum adhuc nomen habet, hoc est, monticulum à situ. Porrò & Rhetorum oppidulum Lombardis Magauella, id est, magna uilla olim uocatum, corrupta, ut fit, uoce hodie Magenuelt appellatur. Prope thermas illas Fabarienses, iuxta in Heluetijs uicus sterili in loco monti subiacens uilis terræ cognomine Vilters dicitur, sicut in lacus Vesenij litore meridiano sextanorum & quintanorũ etiamnum in modicis uiculis uestigia sunt, oppidulum item Vualhenstad, intra quod & Vesenium uicum, in lacum à Borea prominens locus amœnissimus, & agro pascuo uisendus, quia prominet, & difficili aditu rupium præcipitijs undique clauditur, ueteribus accolis Amont, tanquam monte extantem & conspicuum locum dicas, nominatus. Magno argumento illis in locis aliquando ex Italia profectos habitasse, quibus pulsis Germanica gens successerit, Lombardos illos fuisse, non temere autumant, etiam si libro uigesimo Iustinus uetustissimos Rheticonis accolas Thuscos fuisse testetur. b In alias gentes.] A fontibus enim ad ostia usque a Germanis Rhenus habitatur, Rhodanus in Gallos egreditur, Danubius in Pannonias & Dacos: omnium clarissimus Rhenus, ut satis quarto commentario Cæsar, & libro sexto Herodianus indicant, & ipsa res habet: quanquam si undarum uim, cursusq́ꝫ longitudinem æstimas, multo Rhenum Danubius superat. At ille, quia maximis oppidis frequens est, & fortissimarum gentium terminus censetur, claritatis prærogatiua quadam pollet. De eo peruetustus ille est Germanorum rhythmus: Die Tuonou, aller uuasser ein frau. Aber der Rein, mag mit eren ir man sein. Ex Ladislao. c Mœnis.] Tacitus quoque Mœnin nominat. Sunt, qui Mœuis hic legendum putent, ut legit capite decimoquinto libri noni Plinij Hermolaus: ego Mœnis malo. d Lupia.] Coniectura est eum esse, quem hodie Neccharum uocant, qui haud longe à Danubij fontibus ortus per Vuirtenbergensem Ducatum lapsus, moxq́ꝫ in occasum uersus Rhenum seorsum illabitur. Aliâs nullus in ea ora adeo clarus est, qui Rhenum intraret, præter Mœnin, quem Mœnum hodie nominant, per medios Francones gentem uetustam & nobilem incedentem, & Francfordia celeberrimo Germaniæ emporio clarum. Strabo longe à Pomponio alius, Lupiam in Visurgim deferri ait, ut Lupiæ nomine non Neccharus, sed is amnis, quem hodie Fuldam uocant, intelligatur. Melæ magis accedo. Quanquam Tacitus (adeo in re tantilla uariant scriptores) libro Augustæ historiæ secundo, Lupiam uocat amnem non in Rhenum, sed oceanum elapsum. e Amisius.] Strabo Amasium uel Amasiam, Ptolemæus Amasium, qui Vidrum tamen alium, nescio an bene, iuxta nominat: hodie Ems uocatur, quasi Emisus corrupto uocabulo: quanquam uerius est latina illa nomina ex Germanis nata deflexaq́ꝫ fuisse. Ortus hic in Vuestphaliæ montanis inter Frisios, & quos hodie Bremenses uocant, oceano miscetur. Tacitus libro in Teuthopurgensi saltu inter Lupiam & Amisiam tres Vari legiones à Germanis fusas fuisse tradit, non admodum consona plerorumq́ꝫ traditioni sententia. f Visurgis.] Hodie der uueser, tanquam dicas der Visurg. hoc enim inde natum est. Difficile autem est dictu, quàm plerunque distorte, quàm barbare latini nostris proprijs gratiam suæ linguæ induerint: cum in dandis nominibus uertendisque multo iudicio sit opus, nec unquam committendum, ut à natiuo barbaroq́ꝫ adeo eloquio distet, ut agnosci nequeat etiam

Vallis Montasun. Illus fluuius. Vellcircum. Ladislaus Sunthaim. Rhenus. Mœnis. Lupia. Amisius. Visurgis. Nota.

C meliora

meliora facta. Propria enim nomina, ut rectiſsimè docet Hermolaus, per omnes linguas inuiolata manere, nec, niſi parte detorta, in alius linguę ſiue idiomatis uſum tranſumi debent. Viſurgis per Ducatum Braunſchuuitzenſem in oceanum exit. a Albis.] Quem & Albium Strabo uocat: ad hunc olim Sueuorū fuit & Caucorum ſedes: hodie Saxones clara gens adhabitant, corriuat è Boiemorum iugis: aliquotq́, quorum Sala præcipuus eſt, amnibus acceptis, ubi Hamburgam clarum oppidum attigit, in oceanum egreditur. Trans hunc & Sueuus fluit uetuſti nominis Straboni. Viſtulæ eſt proximus Silesiorum Odera, ad quē Francfordia huic, quę ad Mœnū eſt, cognominis, clara etiam Gymnaſio. Non auſim dicere Gutalum uocari Plinio, quanquam coniectura eſſet, niſi ante Viſtulam nominaret, cū inquit: Amnes clari in oceanum defluunt, Gutallus, Iuſtillus, ſiue Viſtula, Albis, Viſurgis, Amiſiꝰ, Rhenus, Moſa. à Ptolemæo tamen Viadum dici propè indubium eſt. b Codanus.] Plinius decimotertio capite libri quarti, de extimis Europę gentibus, Seuo, inquit, mons ibi immenſus, nec Rhiphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorum uſq; promontorium efficit ſinum, qui Codanus uocatur, refertus inſulis, quarum clariſſima Scandauia eſt incompertę magnitudinis, & infra parum, Quidam hęc habitari Iſtulam uſq; fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hyrris tradunt. Hactenus Plinius. cuius uerbis ſi tabulam Europæ octauam, aut uerius picturam Nicolai Germani reliquis Ptolemęi adnexam contuleris, quis Codanus ille, quantusq́; ſit, intelliges. Ptolemęus oceani Sarmatici nomine dignatus eſt, eiusq́; partem Venedicum ſinum fecit, ut in eo alios quoque ſinus minores Plinius nominat. De inſulis inferius mentio fiet. Seuo mons ille, qui paſsim Daciæ, Suetiæ, Gothiæ, Noruegiæ, & illi tractui, quem Engronelant nominant, imminet. Cimbricum promontorium in extima eſt Cherſoneſo Daciæ, Plinio. Inter quod & oppoſitum litus nō amplo introitu ſinus initium habet. Applica, ſi ſapis, lectioni picturam, & memoriam tantilla re adiuua. c Acre mare.] Infeſtiſsimū nautis, & creberrimis naufragijs propè infame. uadoſum enim eſt, tenījs alicubi fundum exaſperantibus, & crebris inſularum anfractibus retuſum, expoſitumq́; Aquiloni. d Late.] Si ad oceanum reſpicias: unde fit, ut ingens lacus magis, quàm mare uideatur. e Tranſgreſsis.] Quod ſeptentrionis oceanus peculiariter ſolet, ut antedictum eſt. f Facie amnium.] Terras enim lancinat, anguſtisq; affluxibus ingreditur. g Contentum.] Clauſum, preſſum. h Tantundem.] Pari diſtantia. i Supercilio.] Longo margine, eoq; inflexo, ſenſim ſe in Sarmatica & Gothica litora incuruat. k Cimbri.] Mariana notiſsimi uictoria: ſunt & trans Iſtulam hodie Theutonici cognominati equeſtris ordinis, eo nomine paſsim per Europam fuſi. Hermionum etiam Tacitus meminit, hodie ut coniectura eſt, Pomerani uocantur. Nec uero putandum ſolos hos Codanum ambire, ſed trans Iſtulam quoque gentes plurimas, de quibus mox.

[a] Albis clariſsimi: ſuper Albim [b] Codanus ingens ſinus magnis paruisq; inſulis refertus eſt. [c] Acre mare, quod gremio litorum accipitur, nuſquam [d] late patet, nec uſquā mari ſimile, uerum aquis paſsim interfluentibus, ac ſępe [e] trāſgreſsis, uagum atq; diffuſum [f] facie amniū ſpargitur: quà litora attingit, ripis [g] contentū inſularum non longe diſtantibus, & ubiq; penè [h] tantundem, ut anguſtum, & par freto, curuansque ſubinde ſe longo [i] ſupercilio inflexum eſt. In eo ſunt [k] Cimbri & [l] Theutoni, ultra ultimi Germaniæ Hermiones.

Albis. Codanus ſinus. Seuo mons. Hermiones.

SARMATIA.

[S]Armatia.] Quemadmodum Ptol. scribit lib. 3. à septentrione oceano Sarmatico, & parte terrae in Arctos incognitae terminatur, ab occasu Istula, ab ortu eon finibus Chersonesi Tauricae, ipsaque Maeoride, & Tanai adusque Rhiphaeos, & ignota, quae supra eos sunt, à meridie Carpathijs montibus. Huius iusta pars hodie Polonia dicta, à planitie uidelicet terrae, quam ipsi uernacula lingua Pole etiamnum uocant. Orientale eius latus in 2. lib. principio pro uirili explicuimus. Reliqua sequi calamo non pigeret, nisi hodie reddidissent plerique, inter quos uel diligentissime Raphaël Volaterranus. Coloni plane è Germania profecti uidentur: nã cũ Boiemis lingua communicant, & sunt cum uirae syncerıtate, tum morũ candore mansuetiores, quàm ut Scythici sanguinis esse, qui nũc habitant, quispiam existimet. Vtque in Germania uetusta ferocitas, ita Germanorum in Polonia Scythica feritas hodie incognita est. Regem habent: is erat, dum haec scribebam, Sigismundus Casimiri filius, princeps seculorum dignus memoria. Est enim & bello (ut paucis ambiam) & pace insignis, tanta formae praestantia, ut dignam regno maiestatem uel sola uidentibus offerat. Huius mater longe Lampido illam Lacedaemoniam uincens, regis uxor, regis filia, neptisque, regis soror, & sex regum pientissima parens, ut alibi sumus testati, extitit. Gens ipsa Christiana religione insignis, & optimorum antistitum hodie custodia incolumis. Quos inter, quos equidem nouerim, Eralinus est Vitellius praesul Ploecensis, Ianus Ludbrantius Posnaniensis, Marhias Dreuicius Vladislauiensis, Ioannes Conarsky Cracouiensis, & candidissimi animi Petrus Tomitius Premisliensis, uiri in uniuersum, cum seorsum literatissimi, & nullis non doctrinis dediti, tum studiosorum amantissimi & magni patroni. Id quod in praesulibus Christianis non naturae solum, sed etiam gratiae munus esse uidetur. Noui enim plerosque uel aestimatissimos, quibus magis curae est, quid habeant, quàm quid sciant: nec quàm docti adsint, sed quot compti ministrent, respiciunt. Porrò & altissimo in ocio socordes ab opibus & auaritiae studio spectari uolunt, quibusuis ueteribus tyrannis in deglubendis pauperibus saeuiores immitioresque. A quibus longe & uere δὶς διὰ πασῶν, quod aiunt, illi dissentiunt. Inter quos nomino cum honoris praefatione Silesiorum Ianum Thurzonem Vratislauiensem, & Morauorum Stanislaum fratrem suum Olomuncensem, genere, doctrina, uirtutibus magnos, eoque mihi commendabiles uel maxime, quod hic Ianum Dubrauium inter multos, ille CASPARVM Vrsinum amplectitur, uiros, ut ipsa indicant studiorum suorum uel nunc edita monimenta, doctrina elegantiaque praestantes. De Iano Conarsky iureconsulto inter insignes regios oratores clarissimo, quid sentiendum sit, ipsa me humanitas sua, simul & eruditio monuit: satius uerò est modestum uideri me suarum laudum praeconem, si minus, quàm fert animus, hoc in loco retulero, quàm affectatae laudis suspicione premi, dummodo fatear nihil esse, quod adeo de me merito uiro non debeam.

SARMATIA.

[S]Armatia intus quàm ad mare [b] latior, ab ijs quae sequitur, Visula amne discreta, qua retro abit usque [d] ad Istrũ flumen immittit, gẽs habitu [e] armisque Parthicae proxima, uerũ ut coeli asperioris, ita ingenij, nõ se [f] urbib. tenet, [g] & ne statis quidem sedibus, ut inuitauere pa-

b Latior.] Nam ab Istulae fontibus ad Tanaim circiter, Euxinum uersus multo erat Melae tẽporibus spaciosior, quàm in ora septentrionalis litoris, cuius magna ignota pars fuit. Visula.] Mira nominis uariatio: nam Visula, Iusitula, Iustilla, Istula, Vistula uocatur. Oritur in Carpathijs, qua in Iaziges, & Mareomannos Polonia imminet: in Codanum egreditur non uno ostio, & amplissimo, antequam Dantiscum attingat alueo, ubi mira piscium copia. Dantiscum clarũ & opulentum aduectis mercibus oppidum, aëre ob uicina, quae palustri humore mandent, nonnihil insalubri, memorabile uero aetate nostra Ioannis Dantisci nomine, iureconsulti, poëtae, & Sigismũdi Poloniae regis (quod fidei suae & eruditioni debebatur) secretarij. d Ad Istrum.] Ideo Ptol. non Istula tantum, sed & montibus, qui in Iaziges imminent, & Germaniae parte terminari ait. e Armis.] Hodie quoque equitatu maxime praestant, habentque, qui arcubus antiquo gentis more utantur. f Vrbibus.] Clarissimae sunt hodie Cracouia & Posnania inter plurimas. At maiores multo in Lituania, & ea ora, quae in Tauricam Chersonesum & Euxinum spectat, sitae: inter quas eminet Vilna praecipue, rum & Orseha arx munitissima, Kyovu Rutenorum metropolis, & in Podolia caeteris munita Camyenyerz, quam latine ob situm loci saxeam cognominant. Quod si quis ad terrarum regnique amplitudinem respicit, nõ erit adeo celebris oppidis Polonia. Constat autem ampliorem esse, quàm tota sit trans Pyrenęos Hispania. g Ne statis.] Omnia hęc abolita migratione, ut credo, gentium. Simulia his libro primo, de Amazonibus, & secundo libro de Scytharum foeminis retulit. Id magis miremur, cur totus is tractus in Scythiam usque adeo apibus abundet, ut cerae mellisque nusquam maior

Polonia unde dicta.

Sigismundus Poloniae rex.

Poloni religiosi.

Antistites Sarmatici.

Ianus Thurzo praesul Vratislauiensis.

Ianus Conarsky

Visula.

Dantiscum.

Ioan. Dantiscus.

Polonia magnitudo.

Sarmatia apibus abundat.

copia sit. Nec artem ibi expectant, nec industria iuuari uolũt, sibimet aluearia intra roborum excauata latera construunt, adeo ut grauissimas hyemes iuxta facile ferant. Est hæc terra planè suis prædita floribus, & per æstiua nullos magis sol aspicit, quādo longissimus est dies, qui animali ad labores nato breuib. umbris operam intercipit. a Equitare.] Scribit libro octauo Plinius, Sarmatas equos habere tolerantissimos laborum, quos cum iter acturi sunt, inedia pridie præparant, exiguum tantum potum impertientes, atq; ita per centena millia, & quinquaginta continuo cursu

bula, ut cædens, & sequens hostis exigit, ita res opesq; secum trahens semper castra habitat bellatrix, libera, indomita, & usq; eò immanis atq; atrox, ut fœminæ etiam cum uiris bella ineant, atque ut habiles sint, natis statim dextra aduritur mãma, ut inde expedita in ictus manu, quę exuritur, uirile fiat pectus: arcus tendere, [a] equitare, uenari, puellaria pensa sunt: ferire hostem adultarũ stipendiũ est, adeo ut non percussisse pro flagitio habeat, sitq; eis pœnæ [b] uirginitas.

Tartarorum immanitas.

eũtibus insident. Iidem & Scythicarum gentium more herbarijs quibusdā succis corpora tinxerunt, fuitq; adeo agrestis uictus, ut pulte alerentur, farinæ crudæ equino uel sanguine uel lacte admixto. Durant crudelitatis reliquiæ in Tartaris, qui pars quidem Sarmatarum sunt, sed Scythicis immanes moribus. Vaga illa gens, & incertis contenta sedibus, nec aliud lucri, quàm quod præda adijcit, improuisis incursib. maxime noxia, profundis & truci bus oculis, ac ferè cæsijs, turbinato craneo, & circum tempora capite presso. Plerosque nuper Cracouiæ, & haud ita pridem aliquot Viennæ in ipsis catenis uidimus: ac nescio, an uiderit Apollinaris, qui de ijsdem tum

Sidonius.

uere, tum eleganter in Panegyri ad Artemium Augustum sic refert; Iacet axe sub ursæ Gens animis membrisq; minax, ita uultibus ipsis Infantum suus horror inest, consurgit in arctum Massa rotunda caput, geminis sub fronte cauernis Visus adest oculis albentibus, acta cerebri In camerā uix ad refugos lux peruenit orbes. Horum semper iustum numerum, qui diuersum opus faciāt, cōpeditos, & ergastularios habet in arce sua Cracouiana rex Sigismundus: equi-

Tartari hippophagi.

na his carne non est cibus alius gratior. Certa fides, si equum utcunq; morbidum indicaueris, rem egisti gratijs dignam, adeunt, cadauerosum extrahunt, suoq; in carnario euiscerant, carnibusq; partim assis, partim elixis, grandi in fornice focis circumsidentes hiantem exaturant uoluptatem. Cum Cracouiæ essem, leonem catulum, qui in aula tum forte mortuus erat, cuiscerabant, celebriq; deuorabant conuiuio, adstantibus etiam nobis, & feritatem demirantibus, ridiculo nutu, ut comessemus, inuitatis. Equorum ossibus mire expolitis, & fabrerrime efformatis manubria scuticarum præmuniunt, intus uisenda arte cultros ceu in uaginā condentes, quorum in itinere pro Tartarorum more possit esse usus. Equidem cum è Cracouia Bochniam uisum abijssem Salinas, & Ioannis Boneri Salinarũ præfecti beneficentia in arcem Bochnianam hospitio receptus essem, á Iano de Oleschincky Damiani domino, qui tũ Boneri uicem gerebat, uiro & uirtutib. & literis iuxtà claro, humanissime tractatus, inter cætera mihi homo Scytha ostendebatur, præterquā quòd agreste Sarmaticũ fidibus ludebat, ad nocturnas tantum uigilias natus: qui nec minis nec uerberib. ab esu demortuarum felium canumq; deterreri potuit, clanculum uel è cœno cadaueribus, quibus uesceretur, raptis assisq;. b Virginitas.] Cogitur enim esse uirgo, si nullũ occiderit. Est ergo pœna, cum sit maxime honorificum, id manu consequutā fœmellam, ut nubere possit. Nihil horum hodie usuuenit, præter miram in plerisque Sarmatis equitandi agilitatem. Vulgare est medio in cursu ex equo in equum insultare, idq; sine mora sine casus metu. Quod ipsum anno ab hinc tertio in Pannoniæ claro oppido Posonio, cum illuc ad Vladislaum Vngarię regem frater Sigismundus uenisset, spectaculi gratia (nam nostri mirabantur) iterum iterumq; exhibuerunt, ut mihi retulit

Victor Gampus iureconsultus.

Victor Gampus Viennensis, iureconsultus clarissimus, & dignus omni fide homo, qui tũ cum Cæsareis oratoribus Posonium profectus, crebris illis ludis interfuit. Cornelius Tacitus author grauissimus in his maxime, quę ad Christianorũ historiā nihil attinent, libro Augustæ historiæ 1. equitatum Sarmaticũ cōmendans, Mirũ, inquit, dictu, ut sit omnis Sarmatarum uirtus uelut extra ipsos, nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum: ubi per turmas aduenere,

Salifodinæ Sarmaticæ.

uix illa acies obstiterit. Libet aũt hoc in loco, quoniam dignissima res est, nec aliena proposito, utpote de terræ insignibus locis commentantib. nobis, salifodinas Sarmaticas orbi patefacere, præsertim quòd hanc admirandam naturæ fœcunditatē à scriptoribus, quos equidem uiderim, latinis, aut historiæ penuria, aut certe experientię inopia, siue (quod suspicor) raris alibi gentium Salinis, copia magnitudineue Sarmaticis illis respondentibus, neglectius traditam uideam. Nec uerò facile aut Arabum Carras illas, iuxta quas è salis frustis, ut Plinius tradit, aqua ferruminatis ędificia exstruuntur: aut Oromenum Indię montem, è quo salis glebę lapidicinarũ more cęduntur, quantũ scriptorum lectione cōsequi animus potest, ualde mirabitur.

rabitur, qui Sarmatiæ aut Bochniam, aut Veliſcum uidit. Duobus in locis cæditur metallicus atq; foſsilis, oppidis utrobiq; ob mortalium frequentiam, & operum magnitudinem, enatis. Horum propius Veliſcũ uocant, à Cracouia paſsibus plus minus. v. mil. alterũ Bochniam. 10. maximum millibus diſtans cum arce perelegante, à Salinarum præfecto, quẽ ſua lingua Zupparium uocant, habitata. Veliſci ſitus æquus in ſeptentrione, ad meridiem & ortum molli aſſurgit cliuo altiusq; atq; altius: perinde montanis extantibus, agri, quemadmodum & Bochniæ, iuxta ferè ſteriles ſunt. Intra oppidulum prope ſacram ædem uno hiatu, quẽ ipſi Schibum nominant, in illa tenebrarum regna deſcenditur. Foſſa ipſa undiq; præceps, roboribus in quadratum ferè cõtignatis altiſsime demittitur, fune prægrandi è machina pendente, quo glebę ſalis, quas Bancas ipſi appellant, ex uarijs cauernis ad eius fauces deuolutę, tandem in lucem extrahuntur. Qui deſcendunt, reſtibus ex ſubere ima in parte craticulæ in modum contextis, & grandem illum ad funem nexis inſident, manibus ſeſe retinentes, atque altero crure ad funem applicito, quo minus, qui ita pendet, uacillet. Bini frequẽter iunctis lateribus penſiles intromittuntur, ita tamen ut ſepteni atq; etiam octeni ordine appenſi demittantur. Stupentibus autem & inexpertis antea periti rerum foſſores intermiſcentur, qui altera in manu lucernam geſtantes, pede alterutro funem immani altitudine fluctuantem regunt, ne, in compacta quadrato robora ſi impingat, leuiſsime ſedentes excutiat, eneceti; caſu. Cum ad fundum peruentum eſt, ocyſsime ſeſe primi explicant, funemq; diuerſum in cuniculum trahentes, ſequentibus cõſiſtendi relinquunt locum. Hic primus per puteum, qualem diximus, introitus eſt, tantæ altitudinis, ut ſubtus ſtantibus nullus unquam cerni dies queat, & omnis deſuper clamantium uox euanida ſit, nec quicquam eo modo ab his illiſuę ſignificari queat. Sripulas accenſas & carbones deijciunt, qui ſuperne aſtant, illis inuicem funem magno nixu criſpantibus, aut grandi malleo contignata robora in imo quatientibus, talem impetum pedibus magis, quàm auribus horum excipientibus. Hic mutuus ſignorũ modus eſt. Aduenis non raro, qui deſcendere aut nolunt, aut non audent, putei altitudo indicatur ſtraminis ſucčenſo faſciculo, iniectoq;, uiſu ſequentibus cum, qui aſtant, hoc modo altitudinis parte deprehenſa. Nec facile periculum in igne fuerit, udis ſemper primarum faucium roboribus. Veliſci uno tantũ puteo (ita uocare libet) deſcenditur, Bochniæ pluribus: ſed uno tantũ frequentiſsime demiſsis operarijs, ex alijs interim ſalis micis extractis: & Bochnia quidẽ profunda, & undiq; decliui planicie iacet, Veliſco, ut dixi, prominente. In huius fodinis amœniora omnia ſunt uiſu. nam uix uſquam periculoſus timidis etiam & inſuetis intus gradus eſt, & in latera abeuntes cuniculi ita panduntur, ut erectus queas incedere. Bochniæ in profundum omnia abeunt, altiſsime ſubſidentibus foſsis, graduq; inſuetis præſertim periculoſiſsimo. Ab puteorum lateribus ſcalę demiſſæ tenuibus ferramentis, funiculiſq; roboribus annectuntur, exilibus ſubtus proceribus nixę, & operariorum frequentia detritæ, plerunq;: à quibus pro foſſarum ſpecie abeuntibus, crebro flectendus ſit gradus, idq; immani ſubtus altitudine, qua quidem ab ignaris primum ſine metu deſcẽditur, lucernis proxima tantum illuminantibus, non etiam profundum aperientibus. Magno uero metu aſcenditur cogitantibus præſertim, quantum inanis altitudinis ſubſit, quamq; pendulo nitantur gradu, qui uadunt. Equidem ut de me dicam, nõ raro terra mariq; cum timuerim mihi, haud leuibus in periculis uerſatus, nunquam tamen frequentius præſentiusq; de morte cogitaui, quàm cum naturæ noſcendarum opum cupiditate uictus, in Bochnianum illud barathrum deſcendiſſem: de quo etiamnum ita cogito, ut incolumem me omnia uidiſſe gaudeam, non amplius quacunque occaſione oblata uiſurus. Veliſci, cum demiſsi eſſemus per primum puteũ, uario ac perplexo, & uere quoſuis Labyrinthos uincẽte cuniculorum ambitu, in antra nõ parum ſpatioſa ducebamur: cameras appellat Sarmata, è quarum lateribus ingentes micæ ferreis cuneis malleiſq; cædebantur. Vix autem fidem ceperit, quantum omnia ſalis politiſsima munditie reſplendeſcant. Ac Veliſci quidem, quo magis in latera cuniculos adigunt, eo ſalem ſalſiorem mundioremq; deprehendunt profunditate ferè ſterili, aut micis certe ob intermixtam glaream impuris. Rariſsime uero (id quod in fodinis metallicis Carinthiæ obſeruaui) in his uſuuenit, ut ligneis columnis, aut fornicibus compaginatis tellus, ne ſidat opprimatue operarios, ſuſpendatur. Solidę ſunt perinde effoſsis ſalis rupibus cryptæ, nec temere unquam inde periculum euenit, ſicut nec uapor uſquã noxius, aut fumus peſtilens ſtrangulat. Solo caſu quotannis ſunt, qui pereunt fractis interdum ſcalis, ac nõ raro glebis prægrandibus, dum attrahũtur, & rumpitur funis, miſerabili clade recidẽtibus. Porrò & primo in deſcenſu periculũ eſt præſens, ſi funiculi ſiue reſtes, quibus inſidere ſolent demittendi, diſrumpantur. Operarijs merces ſoluitur, non à tempore, quod in his cauernis nullum eſt, ſed operis modo ęſtimatione facta. Inſtituta quoq; ad eam rem regula, & in ſalis (mirum) glebis uirium & laboris indicia inſunt: hoc modo diſpar ſalarium recipientibus, nec unquã deſidia eludentibus, qui cędunt. Cumq; nullę ſint illic lucis, & tenebrarum uices, fit ut nec uigiliarum, nec ſomni modus ullus exiſtat, ſemper laboratur, opera tamen per uices fortuitas diſtributa: ut primi graues micas forma quadrata, ſed oblongiori excidant, mox ſint, qui demolientes, per multiplices eas cuniculos ſub introitum primi putei trahant, ut tandem in lucem attollantur, quibus ab opere uacantibus, poſtremi

Veliſcum. *Bancæ ſalis.* *Puteorum altitudo.* *Bochnia.* *Scalæ.* *Salinæ Veliſcenſes.* *Merces pro labore.* *Operum uices.*

succedunt, qui tenui mercede puluerem salis conuerrunt, & fragmenta legunt, in ueteres & exhaustas ea fossas conijcientes, aut in factitij salis usus extrahentes, humeris portantes, & certatim sub ipsa puteorum trahentes ora, ut attracta demum edantur. Ad hanc autem operam

Venæ fontales.

& iuuentus conducitur, cum illa non nisi à robustissimis perficiatur. Fontales uenas Veliscenses fodinæ passim habent, cæterum modice scaturientes, quas canalibus è cryptarũ ambagibus commodum in puteum corriuatas mox dolijs attollunt, coquũtq; harenosi salis iniectis fragmentis. Velisci enim & Bochniæ non tam fossitij salis, quàm factitij copia est. Ille solidis è rupibus cæsus paulo est amarior recẽs, mox cũ aëre superno inuaditur, extractus dulcescit, fitq; optimus. Hic paulo salsior aqua, ut dixi, & fragmentis extractis coquitur, grãdi subiecto igne, uelut in Germaniæ Galliæq; locis pluribus. Bochniani micas, statim ut editæ sunt, probant, puræ sint nec ne, glareæ siue argillæ uenis interturbatas confestim in frusta, ut coquãtur, findentes. Puriores integras uendunt, non pondere, sed magnitudine tantum æstimata. Mi-

Sal fragilis.

Albertus.

rum autem adeo facile frangi salem, cum nostro ab aëre humescere cœperit: rursum, dum in cauernis est, leuiorem & duriusculum esse, extractum ingrauescere maxime. Albertus noster ex terreo combusto, crassoq; & aqueo commixto, ac terræ frigiditate congelato salem natura calidum, & siccum constare autumat: porosum uero esse, & hiare rimis subtilibus: unde coniectura sit minime audax, leuem esse salẽ, dum sicco in aëre trahitur, mox nostro, qui humidior est, per hiantes poros hausto, grauiorem fieri, ac facile frangi posse, quoniam laxior molliorq;

Plinius.

factus sit. Plin. 31. li. 7. capite, prodidisse ait quosdam, leuissimũ intra specus suos salem esse, qui in lucem uniuersam prolatus uix credibili pondere ingrauescat. Cuius euidentem causam putauit esse à cuniculorum madido spiritu sic adiuuante molientes, ut aquæ solẽt, in quibus grauiora pondera facile mouentur. Mihi certe prior causa magis arridet, qui sum expertus siccũ, calidum, acutum, & perquam subtilem in his fodinis aërem esse, ut suadent obambulãtes, & nudi etiam Cyclopum more laborent Bochniæ, ocreatis tantum, & braccis pudibunda uelatis, qui fodiunt. Micæ, cum ad supremi putei fauces peruenere, appensæ funi iumentis extrahuntur, prægrandem rotam anhelo & in circũ reducto gyrantibus cursu. Et Velisci quidem

Bochniarum salinæ operosior.

leuiori opera omnia constant, Bochniæ magnus in extrahendo labor est, cum quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altissimis fossis interim per cuniculos trahitur, interim machinis subtus fabrefactis attollitur, donec hac & illac uario flexu per cryptas prouolutus, & sexies minimum subterraneis illis machinis sublatus, demum ad supremi introitus fauces conuoluitur, ut claram in lucem attollatur. Cumq; Velisci fossæ sint præter cameras, alicubi octodecim scalarum altitudine, quarum nulla breuior sit octo cubitis, multis interim lõgio-

Bochniæ salinæ altitudo.

Ludouicus Decius.

ribus: constat Bochniæ, præter primarum faucium immanem profunditatem, in altissimam fossam octoginta scalarum altitudinem durare, & quotidie fieri altiorem, innumera salis excisa copia. Scalas numerauit Ludouicus Decius noster, regi Sarmatiæ à secretis, & Iano Bonero Salinarum præfecto à rationibus, amœnissimi ingenij, & eximiæ doctrinæ homo. mihi sanè nonnullo metu perturbatiori, rum & alia demirato, quorum gratia ueneram, id ipsum obseruare non dabatur. Bochnianæ glebæ puriores salsioresq; existimantur. Vtrobiq; per reliqui

Salis gemmæ.

salis rupes uenæ quædam euegantur pellucidæ, & crystalli modo nitidæ salis gemmæ, ut recentiores cognominant, cuius præcipuus est in medicinis usus. apparent & uenæ extincto carboni nigrore similes, quarum materiam aurei pondere contritam, & modico uino sum-

Salis factitij ratio.

Plinius.

ptam alueum soluere aiebant. Sal qui coquitur, uisendæ magnitudis patinis ex ære, ferroue factis non sanè profundis, nec crassis admodum infunditur, ubi aquis flammarum in bulientibus concretus, & sidens sal, postquam incanduit, extrahitur. Quod Plinius intellexit, quando scripsit in Gallia Germaniaque ardentibus lignis aquam salsam infundi. Et libro

Tacitus.

tredecimo Tacitus in Hermunduris salem prouenire ait, non ut apud alias gentes, eluuie maris, arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrarijs elementis igne atque aquis concreta, &c. Et hic quidem quamuis in metallico illo siue fossili acutior paulo

Salis in Sarmatia montes.

salsiorque esse solet, parum tamen à natiuo sale abest acuminis ui. Mirum uero inter tot fœcundæ naturæ miranda opera spectaculum, tanta altitudine solidos salis demitti montes: & cuniculis in tanta spatia adactis, ad lucernarum lumina moles subterraneas excauari. Nullus illic dies uelut Cimmerijs olim, nulla nox, sed umbræ tantum sine cœlo. Porrò & adeo altum silentium inest, ubi ab opere uocatur, ut manes inesse loco credas. Velisci non raro ingentium sese templorum specie cameræ offerunt, immanibus salis columnis extantibus, quibus superiora solido & ipsa concreta sale, ceu fornices quidem sustinendis montibus ena-

Glebarum salis pondus.

ti imminent, grauissimo sese pondere admirabili quadam operariorum industria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micas extractas uidimus: hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Aiebant interdum maiores cædi, neque id difficile creditu æstimantibus, salis illic non glebas tantum, sed montes etiam esse. Ex in-

Magnum è Salinis uectigal.

genti uero illo Sarmatiæ thesauro maius eius regni principi uectigal est, quàm plerisque esse ex auri aut argenti fœcundissimis fodinis possit. Etiam si hoc, quicquid est emolumenti, uix æstimandis sumptibus constat. Illud non prætererim, in multis Sarmatiæ locis copiæ salis euidentia uestigia spectari, in quibus tamen fodere lege cauente prohibentur, qui adhabitant;

ac ici

neſei precium euileſcat, & detrimentum emolumento maius fiat. Veliſcenſem fodinā quatuor plus minus horis bona parte colluſtrauimus, comitantibus nos Rudolpho noſtro Agricola, Benedicto Vadiano fratre, & adulescentibus duobus Cracouianis Seuerinorum familiæ, ſpectatiſsimæ indolis, qui unà ſe in horrendam illam altitudinem demiſere. Solus Agricola, cui caput eſt natura uertiginoſum, & ex ſtudijs debile, nulluſq; omnino ad ſcandendum incautius animus, tantiſper donec extraheremur, & noſtro redderemur cœlo, nos operiebatur. Bochniæ ijdem ferè nobiſcum deſcenderunt, ducente nos & ſingula diligenter commonſtrante Ioāne de Oleſchincky, Damiani domino, uiro præter humanitatem & candidiſsimos mores imaginibus etiam & literarū peritia claro. Cui pro ſingulari beneuolentia & liberalitate ſua; non ſatis uidebatur in hominem peregre aduenam collatum officij, quòd unà periculoſa uectura demiſſus in fodinas eſſet, quòd omnia indicaſſet & expoſuiſſet, niſi ſexta ferè hora demum reductum, cum feſſum ſqualidumq; cerneret, & lauandum curaret, & apparatiſsimo prandio in regia arce exciperet, toto ſodalitio noſtro biduano hoſpitio incredibili humanitate tractato. Porrò ne is quidem beneficentiæ finis erat, poſtridie nos in uillam ſuam Damianam deduxit, fertili agro ad piſcoſi amnis ripam extructam, & undique amœniſsimo nemore clauſam, in qua iucunda deambulatione facta, rurſum elegantiſsimo & planè ſaliari prandio non tam ferculorum apparatu, quàm morum & facilitatis ſuæ comitate mirifice exhilarauit: additis mox, qui nos compendiarijs itineribus Cracouiam reducerent. Quid ni autem fatear, ſummam beneficentiæ me Ioanni Bonero debere ſalinę utriuſque præfecto: qui ſimul ac ituros nos Bochniam intellexit (iam enim Veliſcum uideramus) literis actutum præmiſsis, ut his modis cum uniuerſo ſodalitio exciperemur, curauit. Eſt hic uir grauiſsimus prudentiſsimuſq; authoritate, & gratia nullis ſanè in Sigiſmundi regis aula cedens, præterea exterorum (ad Rhenum enim natus eſt) primus, qui tantis fortunæ ornamentis, tantaq; dignitate apud Sarmatiæ principes inclaruerit. Ac de ſalis quidem fodinis Sarmaticis hactenus.

Rudolphus Agricola.

Ioānes de Oleſchincky.

Ioannes Bonerius.

SCYTHIA.

INde Aſię confinia, niſi ubi perpetuę hyemes ſedēt, & intolerabilis rigor, [a] Scythici populi incolūt, ferè omnes etiā in unū [b] Sagæ appellati. In Aſiatico litore primi [c] Hyperborei ſuper Aquilonē Rhiphæoſq; montes ſub ipſo [d] ſyderum cardine iacent, ubi ſol non quotidie, ut nobis, ſed primū uerno æquinoctio exortus, autumnali demū occidit, & ideo ſex menſib. dies, & totidē alijs nox

SCYTHIA.

SCythici populi.] De Scythicis populis non indigna lectu Rhodiginus Cœlius uigeſimoquarto capite decimi libri. Nos pleraque à ſecundi libri principio reddidimus. Moſchi hodie tenent ſiue Moſcouitæ, perpetua Sarmaticarum uictoriarum materies. Nam non ſemel proximis annis miſerè ſunt cæſi. de his ſecundo libro diximus. Id addo, nullum Imperatorem hominum memoria magis ab his obſeruatum Maximiliano Auguſto, ad quem crebrę ſunt eorum è longiſsimis itineribus legationes: & paulo ante quàm hæc commentaremur, denuo aliquot menſe Februario Viennæ uidimus eximia ſtatura, & decentiſsimo habitu, quodque mirabar, uno ex eis linguæ latinæ peritiſsimo, ut dubitauerim, ac ne nunc quidem planè ſciam, Italuſne an Moſchus fuerit. Ducem ſanè Moſchorum Baſilium, magnanimum eſſe, & immenſarū opum, nec tenuibus hodie uiribus præſtantem, & ad Tanaim Scythicūq; oceanum longe lateq; dominantem Cæſareanū legationum relatu accepimus. b Sagæ.] Herodotus libro ſeptimo, Perſæ, inquit, Sagas uocant omnes Scythas. Idem decimoſeptimo capite ſexti Plinius ſcribit. c Hyperborei.] Sic dicti, quòd in Boream, id eſt, Aquilonem expoſiti ſint. Totum uero locum illum in ſua tranſtuliſſe uidetur Plinius. Pereleganter alicubi Solinus nō indigna lectu. d Syderum cardine.] Diximus ſupra ſub polo alterutro commodam habitationem eſſe non poſſe propter omnem illic naturæ uarietatē uicibus rerum temporumq; renaſcentem, abiectā, teſtibus cum alijs, tum ipſo Alberto. Ideo non dubitarim falſum eſſe, quod Pomponius de ſitu tradidit. nam ipſi etiam Ptolemæo ultra. 70. gradum declinationis ab ęquatore non uergunt. Quanquā ueriſsimū eſt, cōſequens eſſe, ut ſex menſibus dies duret his, qui ſub polo agerent, ſi illic commodus habitationis locus foret, & è regione ſex menſium nox. Cauſa eſt, quòd ęquinoctialis horizon eſt polorum, hic aūt per primum gradum arietis, & oppoſitū primum gradum libræ procurrit maximus parallelus cognominatus.

Sagæ.

Sex menſiū dies.

gnominatus. Intelligo autem polos, ne quis obiter aliud ſentiat, duo illa in firmamento fixa immotaq; puncta, axem ſphæræ terminantia, ad quos circumagi mundum, & ſyderum cardines eſſe eos Aſtronomi tradidere, ne quis circulos me intelligere putet cum Varrone, qui, ut Gellius decimo capite tertij libri ſcribit, πόλους circulos uocauit, qui in ſphæra κρικωτῇ, hoc eſt, pertuſa ſiue plana uideri uix queant, uelut hodie in aſtrolabiorum inſtrumentis minimi paralleli cernuntur circa punctum zenith, quos orbiculos Vitruuius quoque libro nono à Græcis πόλους nominari tradit: recentioribus non ipſi ipſa cardinum puncta, hoc eſt, parallelorum centra intelligentibus. Plinius quoque in eandem ſententiam ſic habet, Ibi creduntur eſſe cardines mundi, extremiq; ſyderum ambitus, ſemeſtri luce, & una die ſolis auerſi, ut non imperiti dixere, ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno ſolſtitio his oriuntur ſoles, brumaq; ſemel occidunt. Eum Solinus, ut ſolet, ſequutus, ſic de Hyperboreis: Sũt ergo in Europa, apud quos mundi cardines eſſe credũt, & extimos ſyderum ambitus, ſemeſtri luce auerſum tantum una die ſolem: quanquam exiſtant, qui putent non quotidie ibi ſolem ut nobis, ſed uernali ęquinoctio exoriri, autumnali occidere, ita ſex menſibus infinitũ diem, ſex alijs continuam eſſe noctem. hæc Solinus. Per extremos ille ſyderum ambitus, circuitus extimatum ſtellatum in minimis parallelis intelligit, una uero die dixit, hoc eſt, continua, id quod Solini uerba teſtantur. Quanquã non neſcio maius eſſe id tempus aliquot diebus, quo ſolſtitialia ſiue æſtiua ſigna ſol permeat, quàm hoc ſit, quod ei per brumalia ſigna tranſeunti reſpondet. Cauſa eius eſt ecentricintas (liceat mihi aſtronomico uocabulo uti) ſolis in augem altius deferente ſuo aſſurgentis. nam in cancro hodie aux eſt, ut oppoſitum augis in capricorno. Bene igitur Pomponij uerba penſanda, ne quis putet parem omnino eſſe eius diei noctisq; quantitatem. Cæterum ſolſtitio latus ſolſtitij nimirum intellexit, ſicut bruma latus brumæ, hoc eſt, hemicyclum brumalium ſignorum: à ſolſtitio enim aduſque maximum parallelum tota ſolis circumuolutio apud illos occaſu caret: ſicut è regione eius ambitus à brumalis ſolſtitij parallelo aduſq; mediatorem ortu caret & è regione: ut capite ſeptuageſimoſeptimo ſecundi libri. Solſtitiales dies dixit eos, qui ab æquatore in ſolſtitium uſque uergunt: alioqui cum tantum unus ſit ſolſtitialis, unius lateris dies impropriè ſolſtitiales dicerentur. Auerſum uero doctiſsime dixit, quod illis propter maximam elongationem ſemper ad latera immineat, nunquam ad zenith, quemadmodum nobis, inclinet. Sunt qui legant, non ut imperiti dixere, tranſpoſitis tantum duabus uoculis, & contrarium Pomponio ſenſiſſe exiſtimant, in quorum numero Hermolaus Barbarus eſt Plinianus Ariſtarchus, & Guilielmus Budæus Pariſienſis, uir mehercule magni iudicij, & Galliarum ex literis honeſtisq; doctrinis decus, qui lucis & umbrarum durationem, quam ſub polo ſiti habeant, Plinium non ab æquinoctijs, ſed ſolſtitijs magis menſum eſſe credidit. quod ſi admittimus, ut certe obiter legenti ex ipſis Plinij uerbis apparet, nemo tantum authorem ab errore uel pudendo facile defenderit. Nemo enim omniũ eſt, modo prima ſphæricæ rationis rudimenta non neſciat, quin ſciat ſole æquatorem tranſgreſſo, tanto longiorem eſſe eius lateris diem, quanto maior ſit declinatio, nullas uero penitus umbras his, qui ſub ipſo ſunt, deſinẽtis in latera declinationis uertice. De Thule uerò, quod Plinius ex Pythia refert, indubie ita non eſt, cũ non ſit hæc inſula ſub polo ſita, ideo obſtringere fidem ſuam authore citato noluit. Quare alibi ùerius ſcribit, ſole Cancrum tranſeunte nullas in Thyle umbras eſſe, & è diuerſo in bruma, hoc eſt, tempore brumalis ſolſtitij ob parem contrariorũ rationem. Quandoquidem, ut primo libro docuimus, citra polum noſtrum loca ſunt habitata, quæ ſole cancrum tenente aliquot dierum horis, nec his quidem paucis, umbris careant. Hæc autem ratio, in globi obſeruatione, per coſmographica inſtrumenta non doceri tantũ, ſed quod potius eſt, demonſtrari poteſt. Quod ad Plinium attinet, iudicio locus eſto. Nam apud me nullum eſt dubium, quin (quod ſalua tanti authoris dignitate dictum uelim) clarius tradidiſſet pleraque præclatus ille author, ſi rectius intellexiſſet, neq; authorum fide adeo ſe ubique eſſet tutatus, id quod homines aliud agentes aſſolent. Solini errores æmulatio excuſat. ſimiarum enim eſt, omnia etiam ſuo periculo imitari uelle. In illo Plinij multo euidentior mihi erroris neuus ineſſe uidetur, quod ait fuiſſe, qui Hyperboreos medios fecerint inter utrunque ſolem, occaſum ſcilicet Antipodum, & exorientem noſtrum, quod fieri, inquit, nullo modo poteſt, tam uaſto mari interueniente. Ecce rem ueram, aut certe uериſimilem falſa ratione confutat. Nam ſi ſint Antipodes, ut eſſe poſſunt, quorum horizon Hyperboreos aut attingat, aut traijciat, illi reuera inter ortũ occaſumq; Antipodũ erunt. Eſto uero id fieri nullo modo poſsit, nondũ conſequens eſt, ut Plinij ratio uera ſit. Cum enim idem ſit horum horizon, qui fieri queat, ut inter ortum horum & illorum occaſum magnum aliquod mare intermediet, cum ex eo ipſo loco ſol nobis oriatur, in quem Antipodibus noſtris occidit? Quod ſatis Manilius teſtatur libro primo, Diuerſasq; umbras, leuaq; cadentia ſigna, Et dextros ortus cœlo ſpectantia uerſo. Addo quod in eam hæreſim Plinius inclinat, quam Macrobius, & ipſe quoque Maniſius ſequitur, mari ſcilicet adeo uaſto Antipodas ſeiungi, ut raro uel nunquam aut horum ad illos, aut illorum ad hos tranſitus ſit. Quæ opinio cum Auguſtini temporibus ueriſsima uiſa eſſet, adeo clariſsimum illud noſtræ eccleſiæ columẽ perculit, ut Antipodas eſſe negarit.

Marginal notes: Locus Plinij. — Gulielmus Budæus. — Thule. — Contra Plinium. — Locus Plinij. — Cur Auguſtinus Antipodes eſſe negarit.

negarit, quemadmodum in epistola nostra ad Rudolphum Agricolam adnotauimus. a Aprica.] Aut loci priuata positione naturáue, quemadmodū C. Cæsar Britsnniæ loca tēperatiora esse ait, quàm in Gallia, remissioribus frigoribus, cum longe tamen amplius in septentrionem abeant alicubi Britanniæ, aut quod uerius duxero, fama pollicēte, quod re ipsa non sit. At Plin. Nec libet, inquit, dubitari de gente ea, cum tot authores prodant. b Vitio gentium.] Ante enim hospitio gentium uenerabiles fuerant, mox, fide uiolata, inuasa uirginitas est: quo factum, ut uirgines, quæ ante Delon usq; deferre cōsueuerant, ad finitima tantum portarent, unde ab accolis alijs alijsq; in Delon exportata sunt: quod ipsum quoq; exoleuit, ex Plinio. c Viuendi satietas.] Legimus Diogenem aliquando interrogatū, quis nā anxietate maiori premeretur, respondisse, non alium magis, quàm qui se felicem ac quietum esse cuperet. Omnium autē minime hoc ipsum senectuti cōtingere, ut quieta foret, propterea quòd malorum omniū portus esset, adeq; eam magna morborum uis confugeret. Qua de re nil mirū fuerit, fuisse mortales, qui senij morbosi tędio ducti mortem sibi consciuerint: cum ęgritudinum seorsum uis ad idipsum persępe laborantes impellat, & constet Euphratem philosophū grauissimum tempore Hadriani uoluntaria morte excessisse è uita, ueniam dante ei Hadriano, ut citra ignominiam & infamiam, cum propter senectutem, tum etiam propter grauem morbū cicutā bibere posset, authore in Hadriani uita Dione. Hoc genere mortis extinctos Iulius Firmicus biothanatos uocat, hoc est, uiolenta morte, fato non expectato, confectos. Quos in Phedone Plato coarguēs, mortē, quā omnibus natura cōstituit, nō inferendā, nec accersendā esse, sed expectandā tradit. Vitiorū autē quærendā mortē ait, qua homo sese ipsum abnegās, corporeas illecebras philosophia docēte contemnit, & cupiditatū dulces insidias, reliquasq; omnes passiones exuitur. haud quaquā aliena à Christiana doctrina sententia. d Mare Caspiū.] Diuersa uetustorū de Caspio sentētia fuit. Herodotus, quē multi alij imitati, primo libro Caspiū, inquit, alterū ac per seipsum mare est, longitudinis quindecim dierū cursu nauis, quę remis utatur, latitudinis, ubi spaciosissimū est, dierū octo. Cōtrariū tradūt Dionys. Stra. Plini. quos uiderim. Plinij uerba hęc sunt. 13. cap. lib. 6. Nanq; id erūpit Scythico Oceano in aduersa Asiæ, pluribus nominibus accolarum appellatū, celeberrimis duobus, Caspio & Hyrcano. Ideo Patroclem nobilem scriptorē Strab. lib. 11. in ea fuisse sententia scribit, ut ex India ad Hyrcanos nauigari posse crediderit. e Cōtra os.] Contra aluei fauces opposito in litore. Hyrcanum est ab Hyrcanis accolis dictum, ab ortu autē Scythicum accipiendū à ueris Scythis, ab occasu Caspium, quod illic in ora meridiana inter Armenios & Cadusios siti Caspij sunt, Ptolemęo: à quibus mari nomen: quanquam hic indifferenter nunc, Caspiū, nunc Hyrcanum nominat, ut ferè alij. f Nomades.] Alijs in locis Scythę eodē dicti nomine, iuxta q̄s & Sauromatas locat Plin. Meminit Strab. 11. li. g Caspij.] Apud hos canes sęuissimi, ut li. 6. Valer. Flaccus scribit, & portæ cognominatæ Caspiæ. Quin & pietas quædam est, parentes nō secus ac feras immanitate insignes occlusos inedia conficere, cum. 70. annos complerunt. Strab. h Amazones.] De ijsdem lib. 5. Plin. Sauromatides autem cognominantur, ad differentiam harum, quæ ad Thermodoontem in Ponto habitarunt, quarum prius facta est mentio. i Albani.

Euphrates philosophus.

Plato.

Caspium mare.

Hyrcanum.

Caspij.

usq; cōtinua est. Terra angusta,[a] aprica, per se fertilis, cultores iustissimi, & diutius, q̄ ulli mortalium, & beatius uiuūt. Quippe festo semp ocio læti, nō bella mouere, nō iurgia, sacris operati maxime Apollinis, quorū primitias Delon misisse initio per uirgines suas, deinde p populos subinde tradētes ulterioribus, moremq; cum diu, & donec[b] uitio gentiū temperatus est, seruasse referuntur. habitant lucos syluasq;, & ubi eos[c] uiuēdi satietas magisq; tædium cepit, hilares redimiti sertis semetipsos in pelagus ex certa rupe præcipites dant. Id eis funus eximium est.[d] Mare Caspiū ut angusto, ita lōgo etiā freto primū terras quasi fluuius irrūpit, atq; ubi recto alueo influxit, in tres sinus diffundit,[e] contra os ipsum in Hyrcanū, ad sinistrā in Scythicū, ad dextrā in eum, quē proprie & totius nomine Caspium appellant: omne atrox, sæuū, sine portibus, procellis undiq; expositū, ac beluis magis quàm cætera refertū, & ideo minus nauigabile: ad introeuntiū dextrā Scythę[f] Nomades freti litorib. insidēt. Intus sunt ad Caspium sinū[g] Caspij &[h] Amazones, sed quas Sauromatidas appellant: ad Hyrcanum[i] Albani &

[a] Moſchi & [b] Hyrcani: in Scythico Amardi & Pęſici, etiã ad fretũ [c] Derbices. Multi in eo ſinu magni paruiq́ amnes fluunt, ſed qui famã habent, ex [d] Ceraunijs mõtibus uno aluco deſcẽdit, duobus exit in Caſpium [e] Araxes, Tauri latere demiſſus: quoad cãpos Armeniæ ſecat, labitᷣ placidus & ſilens, neq; in utrã partẽ eat, quanquã intuearis, manifeſtũ: cũ in aſperiora deuenit, hinc atq; illinc rupib. preſſus, & quãto anguſtior, tãto magis pernix: frãgit ſe ſubinde ad oppoſita cautiũ, atq; ob id ingenti cũ murmure, ſonansq́ deuoluitᷣ, adeo citus, ut quà ex præcipiti caſurus eſt, [f] in ſubiectã nõ declinet ſtatim undã, ſed ultrà quam canalem habet, euehat, plus iugeris ſpacio ſublimis, & aquis pendẽtib. ſemetipſum ſine aluco ferẽs: deinde ubi incuruus arcuatoq́ amne deſcẽdit, fit trãquillus, iterumq́ per campos tacitus, & uix fluẽs in id litus elabitᷣ: [g] Cyrus & Cãbyſes ex radicibus Coraxici mõtis uicinis editi, & in diuerſa abeũt, perq́ Iberas & Hyrcanos diu & multũ diſtantibus alueis defluunt, pòſt nõ longe à mari eodẽ lacu accepti in Hyrcanũ ſinum uno ore perueniũt,

Prol. non Hyrcanis, ſed Caſpijs ſungit, intermedia tamen parte Armeniæ maioris. horum regio Albania, quã à Colchide ab occaſu dirimit Iberia immanib. clauſa mõtibus. *Iberes.* Tacitus li. 5. Iberi, inquit, & Albani ſaltuoſos locos incolẽtes, duritia patientiaq́ ſueti, à Theſſalis ſe ortos dixerunt, quãdo Iaſon poſt auectã Medeã, genitoſq́ ex ea liberos, inanẽ mox regiã Aeetæ, uacuosq́ Colchos repetiuit. Phrixi oraculũ celebrant, & arieti parcunt, nunquã eo immolantes ob Phrixũ uectum. Hæc ille. Præterea apud Albanos homines gigni Græci ſcriptores tradiderunt, qui in pueritia ſtatim caneſcant, & plus cernãt oculis per noctẽ quàm inter diẽ, ut Gellius. 4. cap. 9. lib. tradit. Lege lib. 11. Strabonẽ, qui pręter alia Iberos ſcribit quadruplici hominũ genere degere. Ex primo reges duo deliguntur, alter qui genere & ętate antecedat, alter qui iura det, & exercitum ducat: ſecundum genus eſt ſacerdotũ, qui inter affines ius dicunt: tertium militum & agricolarũ: quartũ uulgi, quod regibus ſeruit, quæq́ ad uitã neceſſaria ſunt, miniſtrat. *Moſchi.* a Moſchi.] Moſchorũ tractus ad Iberũ amnẽ in Cyrum defluentẽ iacet Saſſanis uicinus, ut 10. ca. lib. 6. Plin. tradit: ab his iuxta Moſchici mõtes, de quibus alibi.

b Hyrcani.] In Margianos & Oxi fluminis oſtia inclinãt, cæteris: niſi totũ eum tractũ ab Hyrcanis habitari Pomponius credidit. Iuxta Amardi & Pæſici. Prol. illorũ fluuium Amardum uocat. Apud Plinium Amarbi, non Amardi: niſi, quod ſuſpicor, uitiatus eſt codex. Mardi, ut & hoc annotem, è numero ſunt Perſarum, ab Amardis alij, Plinio. *Mardi.* Strabo libro undecimo utrinq; Amardos nominat. c Derbices.] *Derbices.* Dionyſius Dercebios uocat, Strabo Derbicas, Plin. Derbices, ut rectius Derbices apud Pomponium, quàm Debrices legi uideatur, nec ignoro aliquibus Derbiccas, aliquibus Derbios uel Therbiſſos appellatos, ex Stephano ut Cœlius Calcagninus in ſcholijs illis ſuis Dionyſianis adnotauit. *Derbicum ſeueritas.* Hi ſupra Stoicam ſeueritatem minimũ quodq; delictũ pœna capitis puniunt, terram uenerantur, fœmininum animal neq; edunt, neq; ſacrificant, qui. 70. annos exceſſerunt, iugulant, cognatorum carnes uorant, anus ſtrangulant, deinde ſepeliunt, citra ſeptuageſimum annum obeuntes non edunt, ſed humant, ut libro undecimo. Strab. ſcribit.

Araxes. d Ceraunijs.] Hi iuxta Moſchicos Coraxicos in Albanos, Iberos, Armenios, Colchos inclinant, ut ante dictũ eſt. e Araxes.] Ex Armenia cadens, & eodẽ mõte ortus, quo Euphrates. 6. millium paſſuũ interuallo, Plinio. Herodotus li. 1. ſcribit, alicubi multo eũ Iſtro maiorẽ, & inſulas ambire Leſbo magnitudine pares, quarũ accolæ radicibus ueſcantur æſtate euulſis. *Fructus inebrians.* Addit, arboris illic decerpi fructũ, qui in ignẽ iactus circumſedentes ſic ebrios reddat, ut Græcos uinum, eoq́ magis, quo plus eius fructus flammis iniectũ fuerit. id quod Thracibus obtingere ſeminibus quibuſdã in ignẽ iniectis ſupra Põponius tradidit. Sunt iuxta qui crudis piſcibus ueſcuntur, & pellibus marinorum uitulorũ ſe ueſtiunt. Araxis nomine quondã Peneus in Theſſalia uocatus fuit, quod aſperitate propè pari per abrupta montium proruat, ex Stephano. Diodorus in Alexãdri geſtis Araxis Perſici meminit, qui Perſepolin præterfluat.

f In ſubiectam non decliner.] Adeo citis undis, cum urgetur, accelerat, ut in aërem egreſſus, longo quaſi arcu ſubtus iacentem terrã exuperet. Id multos Scythiæ amnes ſolere, dum ex rupiũ præcipitijs in mare exiliunt, & ſubtus uiam relinquunt itinerantibus, Strab. ſcribit undecimo libro. Sunt & indigenæ, qui in eiuſmodi loca epulandi, aut ſacrificandi gratia deſcendunt, interdum in antris diſcumbentes, interdum ſub ipſo fluctu apricantes, eodem authore. *Cyrus.* g Cyrus.] Vide tabulam Aſiæ Prol. quintã. Ipſe Põponius, quẽ ſequutus authorem ſit, du-

sit,dubiũ,à Ptolemęo longe dissentit. nam huic per Scythas Caspios è Caspijs montibus orti distantibus ostijs in Hyrcanum effluũt,longe ab eo tractu cum Albanis, tum Hyrcanis absentibus. Plin. sexti lib. 13. cap. haud obscure indicat Cyrum,& Cambysem supra Armeniam maiorem septentrionem uersus per Iberos & Albanos defluere: hunc autem in Caucasijs, illum in Coraxicis ortum montibus. Idem decimo capite eiusdem lib. Planitiem,inquit, omnem à Cyro usq; Albanorum gentes tenent,mox Iberum,discreto ab his amne Aragone in Cyrum

Cyrus & Cambyses ubi.

a Iaxartes & b Oxos p deserta Scythię ex Sogdianorũ regionibus in Scythicũ execũt: ille suo fonte grãdis, hic incursu aliorũ grãdior, & aliquandiu ad occasum ab oriẽte currẽs, iuxta c Dahas primũ inflectitur, cursuq; ad septentrionẽ cõuerso inter Amardos & Pęsicas os aperit. Syluæ alia q̃q; dira animalia, uerũ & d Tigres ferũt utiq; Hyrcaniæ sæuum ferarũ genus, & usq; eo pernix, ut illis longe quoq; progressum equitem consequi, nec tantum semel, sed aliquoties etiam, cursu, unde cœperint, subinde repetito, solitum & facile sit. Causa

è Caucasijs mõtibus defluente,&c. In eadem sententia est Stra. qui tamen Aragum amnem non Aragonem uocat; & iuxta Cambysenã regionẽ à Cambyse scilicet. Quod si sitũ obseruamus loci, non est dubiũ Cyri nomine & Cambysæ Plinium & Strabonem eos intellexisse, quos è diuersis tandem cõfluentes Ptolemæus utrinq; Thyras uocat. Cyrũ ex Armenia oriri ideo Strabo scribit, quod è iugis Armeniã à septentrione claudẽtibus elabitur. Quid si Põponianus locus ille sic legatur, perq; Iberos & Albanos diu,& multum distantibus alueis defluunt, post non longe à mari eodem lacu accepti in Albanum sinum uno ore perueniunt? De parte Caspij, quod Albanum illic uocetur, ipse Plinius. Ante Albanos,inquit,mare,quod Albanum nominatur. Cæterum quod prius Araxis meminit, uidetur omnino alio in loco statuere, tanquam supra Araxem hi amnes meridiem uersus extent, quod & Ptole. placet, sed diuersa etiam descriptione. Ipse Plinio & Straboni magis assenserim, quanquam de longissime distantibus locis dubia sit fides. Quod si lapsus Pomponius est, minime mirum, cum id perhumanum sit. A' Cyro amne Cyrum regem uocatum Strab. lib. 15. testis est. Aliâs uidebatur à regibus ipsos amnes sortitos nomina. nam Cyrus, ut libro undecimo Strabo refert, ante Torus dictus est. Ammianus. 23. libro, Cyrus, inquit, cui magno & spatioso Cyrus ille superior rex amabilis abolito uetere id uocabulum dedit, cum exercitum ire in regna Scythica destinasset. Multi recentiorum in Ptolemæi sententiam pedibus eunt, in quorum numero & Marcellinus est classicus scriptor. Strab. & Plinij authoritas mihi ea in re potior est.

Locus Melæ.

a Iaxartes.] Scythæ Silin uocant. amnium ab oriente in Caspium influentium uel maximus: nam multos secum rapit & immani undarum copia extumescit. oritur in ultimis Sogdianorum finibus ex montibus, quos Sogdios Ptolemęus uocat. Alexander militesq; eius Tanaim putauerunt, cum sit alius. Trans amnem Apollini Didymæo aras olim statuit nominis gratia Dęmonas Seleuci & Antiochi dux. Citra uero, Herculis, Bacchi, Cyri, Semiramidis, & Alexandri quondam erectæ, ut 16. cap. sexti libri Plinius refert. meminit lib. 11. Strab. & libro sexto Cur. Sunt qui alium Iaxten eodem in tractu locent, cuius Claud. meminerit, Sic nobis Scythicus famuletur Iaxtes.

Iaxartes.

Iaxtes.

b Oxos.] Hic multis in locis sex septemue stadiorum amplitudinem habet, ut lib. 11. Strabo asserit. notissimum uero est ex Curtio, Ammiano, cęteris, Ochum ab Oxo alium esse. nam in Oxum Ochus fluit, maximos amnes recipit, inter quos ex Margianis Margus defluens, & è Bactriana Ochus. Curtius libro sexto sic superatis deinde Oxo & Ocho ad urbem Marginiam peruenit. Ammianus quoq; 23. lib. Itidemq;, inquit, Ochus & Orchamones iuncti cõuenis amnibus augent immania Oxi fluenta. Eius alueo, ut Strabo ait, Indę merces in Caspium deuehuntur, mox è Caspio in contrarias Cyri undas, donec perbreui itinere ad Phasim traijci possit, mox Phasis undis in Euxinum: quod si hodie feritas gentium sineret, nulla esse posset mercium Indicarũ ad nos uectura celerior. Ab Oxo Oxisagæ accolæ nominati, Solino, cęteris. Quanquã Hermol. Oxistage legit. Arrianus libro sexto Oxidracas uocat. Iuxta & Araxatas est alius ab Araxe, de quo alibi, ex Marcellino. Vide tabulam Ptolemæi Asiæ septimam. De Oaxe alio Cretensi in Catechesi ex Hermolao dictum est: meminit & in Miscellaneis Angelus Politianus.

Oxus.

Ochus.

Oaxes.

c Dahas.] Dubium an ijdem Sachæ Ptol. nominentur, & Marcel. Sacæ Scytharum intra Imaum ultimi lib. 23. Curtius libro sexto Sagas nominat. Meminit Daharum 17. cap. lib. 6. Plin.

Dahæ.

d Tigres.] Idem 18. cap. 8. libri, Tigrin, inquit, Hyrcani & Indi ferunt animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognitę, dum capitur, totus eius fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur, equoque maxime pernici, & qui in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur pręceps odore uastigans, raptor appropinquante fremitu abijcit unum ex catulis, tollit illa morsu

Tigres.

& pondere etiam ocyor facta remeat, iterum consequitur, & subinde donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in litore, hæc Pli. At Põp. nõ litore, sed frequẽtia colonorũ redhiberi tigridis sæuiciã scribit. Meminit eius ingenij pereleganter lib. 12. Sil. Claud. uersus ex lib. 3. de Proserpinæ raptu adscribere libuit, Arduus Hyrcana quatitur sic matre Nyphates, Cuius Achemenio regi ludibria, natos Auexit tremebũdus eques, fremit illa mariro Mobilior Zephyro, totã'q; uirentib. irã Dispersit maculis, rumiumq; haustura profundo Ore uirũ, uitreæ tardatur

Claudianus.

ex eo est, quod ubi ille interceptos earũ catulos citus cœpit auehere, rabiem appropinquantiũ frustraturus, astu unũ de plurib. omittit: hẽ proiectũ accipiũt, & ad cubilia sua referũt, rursumq; & sæpius remeãt, atq; idẽ efficiũt, donec ad frequẽtiora, q̃ adire audeãt, ꝑfugus raptor euadat. Vltra, Caspiũ sinum [a] quid nam esset, ambiguũ aliquandiu fuit, idémne oceanus, an tellus infesta frigorib. sine ambitu, ac sine fine proiecta. Sed præter Physicos [b] Homerũq;, qui uniuersum orbẽ mari circũfusum esse dixerũt, Cornelius Nepos, ut recentior authoritate, sic certior tradit: testẽ aũt rei Q. Metellũ Celerẽ adijcit, eũq; ita retulisse cõmemorat, cũ Galliæ procõsul præesset, Indos quosdam à rege Sueuorũ dono sibi datos, unde in eas terras deuenissent requirẽdo, cognosse ui tẽpestatum ex Indicis æquoribus abreptos, emensosq;, quæ interesrãt, tandẽ in Germaniæ litora exijsse. Restat ergo pelagus, sed reliqua lateris eiusdem [c] assiduo gelu durantur, & ideo deserta sunt.

imagine forma. Hæc ille, qui uitrea forma planiciẽ nitescẽtis Caspij signatè ad Plinianã sententiam dixit, aut, reuera, quemadmodũ ex Ambrosij traditione inibi Ianus Parrhasius interpretatur, orbem uitreũ à uenatore, ut bestiæ cursum moretur, ꝓiectũ, de quo 6. Hexaẽmeron Ambrosium lege. a Quid nam esset.] Dubitatum enim fuit, terráne ulteriora, an oceanus occuparet, sed à Physicis deprehensum tandẽ, terrã claudi oceano. Est enim aquæ elementũ natura altius amplusque, q̃ terra, ut. 2. lib. de generatione & corruptiõe Aristoteles tradit, & Aristotelici confirmãt. quia uero animantibus, quæ spirant, ut ante retuli, suę uitæ accõmoda superficies relicta est, parũq; eminet tellus, necesse est, eam oris terminari in undas, quarum imperiũ certis limitibus dominatrix rerum natura cohibuit: quanquam non tota aquarum desinente sæuitia, sæpe, qui iuxta siti sunt, obrutis, & indulget natura priuatim, quod aliâs prohibuerat. Sed Plin. citemus, cuius hæc sunt. 67. cap. 2. lib. uerba, Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu procincta, circumfluo mari: nec argumentis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum. Idem sequenti capite ostendit regum cura, septentrionis oram magna parte nauigatam: nec uerisimile esse illic maria deficere, ubi tanta humoris uis superet. Ad id astruendum, recentissimorũ authorum, qui uero idonei sint testimonio, Pomp. utitur, quẽ Plin. Idem tradendo sequutus est. b Homerum.] Cuius tanta est authoritas, ut citari semper possit, cum certam fidem exposcimus. nam non eloquentiæ solũ, sed & philosophię magnũ authorem eũ esse Quintil. testimonio scimus. Ob ambitum aũt undarum parentẽ Homerus, Virgiliusq; dixerũt. Vnde & illud: ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν, Ex quo omnes fluuij, necnon maria omnia circum, Atq; omnes manant fontes puteique profundi. Difficultas autem nauigandi, sicut. 8. capite de natura locorum Albertus scribit, ex eo est, quòd intensa est illorum litorum frigiditas. tempore enim hyemis congelata glacie solidissima sunt, æstatis autem tempore uerisimile est glaciem fractam passim fluere: alio uero tempore uentus tempestuosus adeò mare agitat, ut nauigari nequeat. Sol enim non cõsumit uapores, sed magis eleuat, præbetq; alimenta uentis. Eam ob rem docte admodũ lib. 3. hexaẽmeron Diuus Ambrosius Aquilonis oceanum inausum nauigantibus atq; intentatum mare uocat, quod in abdita sese atq; ipsis etiam fabulis inaccessa loca recipit. De glaciali oceano libro 1. diximus. Meminit & in Germaniæ descriptione Tacitus, nec indigna lectu habet libro rerum Danicarum. 1. Saxo Grammaticus, historicus haud quaquam temnẽdus. Tradit Plin. libro 2. Scythicum mare, cuius & Caspium pars est, haustu dulce esse, nimirum influentiũ amnium magnitudine uicto sale, &c. Quod de Caspio uerisimile est, at de magno illo oceano nõ adeo hæc ratio magis locum habet, quod cum causa salsedinis in mari sit adustum quoddam terrestre undis admixtum, quando ab eius summo uapores dulces ui solis eleuantur, ut secundo Meteororum Aristoteles tradit. In septentrionali oceano minor erit salsedo, cum illic debilior sit resolutio, & partium dulcium consumptio. Non est ergo dubium, meridiana æquora acerbiora salsioraque esse, quàm illa sint, quæ in Arcton uergunt. c Assiduo gelu.]

Terra oceano clausa.

Homerus.

Difficultas nauigandi mare Arcticum.

Scythicum mare cur dulce.

Tradunt

Tradunt naturæ studiosi authores marinas aquas lentè gelu infestari, propter uapores calidos, qui, ut alicubi tradit Albertus, ad huius superficiem frequētes fumant. Cæterum septentrionis maria, quoniam iam dicta causa minus salsa sunt, & hybernis magis obnoxia frigoribus iacent, facile brumæ tēpore circum litora glacie rigescere cōstat, ijsq; in locis maxime, quibus remotius abeuntes sinus coactior claudit margo, aut amnes iuxta illabuntur suauib. undis cum salsis mixtis: accolæ ea de re Amalchium uocant, id est, congelatum, sicut ex Hecatæo Pli. scribit. Mæotis aūt tota, & circa Bosphorū Cimmerium Pontus lōge lateq; gelu duratur: nec id rationibus solum, et ipsa Pomp. authoritate, qui ita lib. 1. fine tradit confirmatum, sed cognitum etiā, ut dixi, experientia Sarmatiæ mercatoribus, quos sæpe super hac re sciscitatus sum, nō aliud referentibus, ut uere scripsisse Herod. existimē: sunt enim minus salsæ septentrionis undę propter debilem radiorum solis in ipsis reflexionē: ut sit consequēs congelari eas posse, in tāto prę sertim frigore, quo id cœlū brumæ diebus sęuit. Quanquam Gel. 7. cap. li. 17. Tauri nixus authoritate, Cimmeriū mare, earumq; partiū omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & cōsistere negat, mare omne incongelabile existimās: quā sententiam ex Gell. mutuatus Macrob. lib. Satur. 7. differente Disario latius prodidit.

Gellius

HISPANIAE ET SEPTENTRIONIS INSULAE.

His oris, quas angulo Bæthicæ hucusq; perstrinximus, multæ ignobiles insulæ, & sine nominibus etiam adiacent, sed earum, quas prętererire non libeat, [b]Gades fretum attingit, eaq; à continenti angusto spacio, & [c]ueluti flumine abscissa, qua terris propior est, penè rectā ripam agit: qua oceanum spectat, duobus promōtorijs euecta in altū, mediū litus abducit: & fert in altero cornu eiusdē nominis urbē opulentā, in altero templū [d]Ægyptij Herculis, cōditoribus, religione, uetustate, opib. illustre. Tyrij cōdidere. cur sanctum sit, ossa eius ibi sita efficiūt: annorū quis manet numerus, ab

HISPANIAE ET SEPTENTRIONIS INSULAE.

His oris.] Hactenus de ora in septentriones exposita, nunc more suo ad Gaditanum fretum reuersus, insulas potiores, ut passim descriptæ oræ obiacent, enumerat. b Gades.] Præclara insula longitudinis 12. mil. passuum, lata trium mil. ut ex Polybio Plin. in fine quarti tradit. c Veluti flumine.] Minus enim pedibus 700. à continente abest proximo spacio, Plin. Cęterum Gadir dicta, quod Gadira Punica lingua sepem uel septum significat. Hermol. non Gadira, sed Gadiruta legit apud Pli. Gadir igitur quasi γῆς δειρή, hoc est, terrę ceruix uocatur, quod in longum expansa est, aut reuera quòd aggeribus contra maris affluxum emineat. Plin. lib. 4. duarū uidetur meminisse exiguo interuallo distantium, quarū maior Erythręa dicta sit ob Tyrios, quorum origo ad Erythręum mare relata est, tū & Cotinusa ab Oleastri copia, qui Gręcis κότινος dicitur, à Pœnis autem, ut dixi, Gadiruta: Romani etiam Tarteron uocarunt, quæ Geryoni, cuius armenta Hercules abduxerit, sedes credita: quanquam hic Mela & in Periegesi Dionysius omnino aliam ab hac Erythiam fecerunt, quam Geryon tenuerit. d Aegyptij Herculis.] Ita scribit tanquam idem Tyrius Hercules fuerit, qui Aegyptius: quod non esse, lib. de natura Deorū 3. Cic. & lib. 2. de Alexandri gestis Arrianus docet Nā Aegyptius è Nilo natus phrygias literas conscripsisse traditur: Iouis autem & Asteriæ sororis Latonæ filium Tyrium fuisse, uetustissimum, & à Tyrijs cultum, antequam Cadmus è Phœnicia profectus Thebas occupauerit. Cui uero alij illi Gades nauigantes templum statuissent? Quapropter, inquit Arrianus, Herculem illum, qui apud Tartessios in Hispania colitur, à quo columnæ nomen sumpserūt, Tyrium arbitror, eo quòd Tartessos à Tyrijs condita est. Geryonem uerò, aduersus quem Hercules Argiuus ab Euristheo missus, ut boues eius abstractas Mycenas duceret, Hecatæus historicus tradit nihil ad Iberiam pertinere, neque ad insulam ullam Erythiam in oceano sitam missum fuisse Herculem, sed Geryonis regnum in continenti fuisse circa Ambraciam, & Amphilocos, indeq; Herculem boues abegisse &c. Lege apud Arrianum reliqua. Ego nominum cōsensu, quod & in Gręcia & Hispania Geryon regnauerit, natā esse fabulā crediderim: quanquā ut rem gestam Iustinus lib. ultimo refert, & Arrianus negat Geryonem ullum in Hispania cognitum. Sed uidetur ille quondam mortalitatis fuisse cōsensus, ut (quemadmodum Tacitus scribit) insignia omnia & magnifica in Herculem Argiuum referrentur. Philostratus lib. de Apollonij uita. 5. scribit in illo templo duos Hercules cultos esse, Aegyptiū & Thebanū, nullo prorsus simulacro, cęterū Aegyptio duas aras ęneas, Thebano unam

Gades — *Hercules multi* — *Hercules ad Gades nunquā uenit.*

D 3 tantum

Iliaca tēpestate principia sunt, opes tēpus aluit. In Lusitania[a] Erythia, quā Geryone habitatam accepimus, aliçq; sine certis nominib. adeo agri fertiles, ut cū semel sata frumēta sint, subinde rēcidiuis seminib. segetē nouantibus,[b] septē minimū, interim plures etiā messes ferāt. In Celticis aliquot sunt, quas (quia plumbo abūdant) unō oēs nomine[c] Cassiterides adpellāt.[d] Sena in Britannico mari Osismicis aduersa litorib. Gallici numinis oraculo insignis est, cuius antistites ꝑpetua uirginitate sanctæ numero nouē esse tradunt. Gallicenas uocāt, putātq; ingenijs singularib. pręditas, maria ac uētos cōcitare carminibus, seq; in quę uelint animalia uertere, [e] sanare q̄ apud alios insanabilia sunt, scire uētura & ꝑdicere, sed nō nisi[f] dedita nauigātibus, & in id tm̄, ut se cōsulerēt, profectis. Britānia qualis sit, qualesq; progeneret, mox certiora & magis explorata dicent. Quippe tā diu clausā aperit ecce[g] principū maximus, nec indomitarū modo ante se, uerū[h] ignotarū quoq; gentiū uictor, q̄ propriarū rerū fidem, ut bello affectauit, ita triūpho declaraturus portat. Cæterū, ut adhuc habuimus, [i] inter septentrionē occidenteq; profecta grādi

tantum erectā. Iuxta quam Hydra Diomedis equi, & in uniuersum duodecim Herculis opera ex lapide sculpta conspicerentur. Templi meminit Strab. lib. 3. Liuius. 1. 1. Decad. & li. 3. Stilius, qui Geryonis li. 1. meminerat. *Erythia.* a Erythia.] De hac Dionys. ut dixi, & Herod. lib. 4. Tū ex Stesichoro & Eratosthene lib. 3. Stra. Fertilitatis meminit, & Iustin. li. ultimo. b Septem minimum.] Hoc est, non infra septem segetes, cum interim etiā plures reddant. Est autē sensus, tantam esse insularum iuxtà fertilitatem, ut septies una satio continua fruge messem prębeat. Nā ex aristis primum maturis decidunt grana, quæ secūdam messem augent, mox illis alia fruges, sicq; deinceps, ut in septimā usq; messem nec coli, nec seri agrū sit necesse. *Cassiterides.* c Cassiterides.] A plumbi stanniq; copia, q̄d græcis κασσίτερος dicitur: meminere Strab. Plin. cæteri. d Sena.] De hac, quod equidem sciam, apud nullum alium legi hactenus. Cæterum Gallico numine id intelligit, quod generaliter Galli uenerati sint. Quodcunq; id tandem fuerit, nam nisi aut Hesum, aut Theutatem intelliges, quærendum alijs relinquo. Gallicenas autē dictas credo, quod & Gallicæ mulieres fuerint, & cecinerint, hoc est, uaticinatæ sint, *Gallicenæ. Fœminæ fatidicæ.* quod eius gēris, quemadmodum & Germanorum fœmellis, peculiare fuit. Nam & Velledam quandā Germanorum numinis loco habitā, temporibus diui Vespasiani uidisse se Tacitus scribit, & ante Auriniam, & plerasq; alias sine adulatiōe uenerati sunt. Pręterea, ut in Numeriano scripsit Vopiscus, apud Gallos mulieres fuere præsagæ, quas ipsi Druidas dixerunt, quarum una Diocletiano imperij apicem uaticinata, Diocletiane, dixit, iocari noli. nā imperator eris, cū aprū occideris. Id mox euenit. Apro enim præfecto prætorij sua manu interempto, Augustus appellatus est. Nimirū tales Gallicenæ fuerūt. Cęsar li. 6. bel. Gall. & li. 14. Tacit. Monę insulę præ cęteris meminere, quā tenuisse Druidas cōstat illas, sæuis per lucos superstitionib. cruore captiuo adolere aras, & hominū fibris cōsulere deos suetas. e Sanare.] Cātu uidelicet, aut uerborū ui magica, quale uatū medicorūq; genus in Gallijs fuisse li. 30. scribit Plin. tāta eius artis superstitione etiā in insulis, ut Persis ipsę dedisse uideri potuerint. Durant hodie quoque eius uanitatis reliquiæ. Nam sunt, qui credant interire uermes certis adflatos precibus, uerbisq;, nec sensus planè, nec decoris capacibus: quorū uanitatē exēplis aliquot in li. quē de uermib. scripsit Hier. Sauonarola clarissimus medicus reddidit. f Dedita.] Nemini futura explicāt, nisi qui adnauiget, modo nō alia gratia, quàm futura capiendi illuc uenerit. g Principum.] Claud. intelligit, ut in Catechesi docui, quanquā nō nisi cōiectura ductus, quę uero mihi uisa est proxima. h Ignotarū.] Ingressus enim eā Dictator magis, q̄ uicisse uidebatur, at Claud. ulterius profectus Orchades imperio adiecit authore Euseb. Quāquā ne ipse quidē totā insulam ceperit, dubiū an fortissimis uiris resistentibus, an, quod Appian. in historiarū suarū prologo autumat, quòd magna parte nec utilis admodū, neq; ferax sit, ideoq; à P. R. contempta. *Britannia.* i Inter septen.] Plin. 16. cap. 4. libri. Ex aduerso, inquit, huius situs Britannia insula clara Græcis nostrisq; monimentis, inter septentrionem & occidentem iacet Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ multo maximis Europę partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomē fuit, cum Britanniæ uocarentur uniuersę &c. De situ quoq; lib. 1. Strabo, de alijs quarto libro. Meminit & Cæsar comment. quinto, & in Agricolæ uita Tacitus. Pleraque Appianus in Celtico, &

diligen-

diligenter multa Solinus, ut Diodor. & Bedam mittam. Inter septentrionem aãt & occasum sitam dicit, quod parte in Arctos, parte in Hispaniam & latus occiduũ inclinat, idq; in respectu oræ septentrionalis. a Angulo,] Prominentium litorum, non recedentium. Vide tabulam Europæ apud Ptolemæum primam. b Retro.] Hinc in Boream, illinc in occasum. c Margine.] Oræ exterioris & in Orchades uersæ, ideo dixit ab tergore abducta. d Triquetra.] Cęsar quoq;, natura, inquit, triquetra, cuius latus imum contra Galliam: huius alter angulus, qui est ad Cãtium, ad oriẽtem solem spectat, alter ad Hispaniam uergit & occidentem: qua ex parte Hybernia dimidio minor, ut ęstimãt, quam Britannia. &c. Reuera autẽ triquetrã non esse constat, nec mirum, si certi nihil uel Cæsar, uel qui propè eũ sequuti sunt, tradiderunt, cũ uel Plinij temporibus non ultra uicinitatẽ Calydoniæ syluę Romani suam in ea ditionem propagarint, ut ipse 16. cap. li. 4. scribit. Pars in Calydoniã uergens, Scotiæ regnũ hodie sustinet, reliqua Angliæ

Britanni.

sunt: utrinq; nationes ualidissimæ, uerum paulo sęuiores Scoti, ut audio, sed potentissimi Angli, auriq; maxime: & alioqui in Scotos, quanquam suo pręclaros regno, imperiosi, & ferè semper uictores, rege Scotorum, non multo antequam hęc scriberem, cum multis insignibus uiris magna clade cęso. Sunt qui Scottos gemino t scribant, quorum de numero & Hermolaus est: a quibus certe nec uernaculæ uocis ratio dissentit.

Scoti.

[a]angulo Rheni ostia prospicit, deinde obliqua [b]retro latera abstrahit, altero Galliã, altero Germaniam spectans: tum rursus perpetuo[c] margine directi litoris ab tergore abducta, iterum se in diuersos angulos cuneat[d] triquetra, & Siciliæ maxime similis, plana, ingens, fœcũda, uerum ijs, quę pecora, quàm homines, benignius alũt. Fert[e] nemora, saltus, ac prægrandia flumina alternis motibus modo in pelagus, modo retro fluentia, & quædã gemmas margaritasq; generãtia. Fert[f] populos regesq; populorũ, sed sunt

e Nemora.] Inter quæ sylua, quę Calydonia cognominatur. meminimus eius libro primo. Claudianus Calydonias pruinas pro Arctoo frigore posuit, in quarto Honorij consulatu: Ille Calydonijs posuit qui castra pruinis. Amnium maxime est celebris Tamesis, qui Londinium præterfluit. De gemmis aũt Britannicis præter Pliniũ Solinus, & in fine 23. lib. Ammianus. f Populos.] Scotos & Anglos suis potentes regibus. Anglorum erat, dum hęc scribebam, Henricus octauus, & forma pręstans, & moribus, animoq; ad res pręclaras haud quaquam deside. E Germania in hanc insulam, qui habitarent, profectos lingua indicat. nã à Germana etiamnum non multum abest. E Sarmatia gentem quoq;, quam ipsi pictos uocãt, & ex Germania Saxones illuc perrexisse suis annalibus constat: ideo ipsa Britannia apud Claudianum in secunda ad Stiliconem Panegyri uerba faciens, sic ait, Ne bella timerem Scotica, ne pictum tremerem, ne litore toto Prospicerem dubijs uenturum Saxona uentis. Quanquã Cæsar libro belli Gallici quinto, Britannię, inquit, pars interior ab his incolitur, quos natos in insula ipsi memoria proditum dicunt: maritima pars ab his, qui prædę & belli inferendi causa ex Belgico transierant, qui omnes his nominibus ciuitatum appellantur, quibus orti ex ciuitatibus eò peruenerunt, & bello illato ibi permanserunt, atq; agros colere cœperũt. &c. Nutrit hodie ingenia, ut semper nutrijt, suntq; qui gręca latinaq; iuxtà percallẽt, insignis olim Beda presbytero, uiro in sacris literis, quod eius relicta opera testantur, aliquãdo maximo, deq; pietate optime merito. Nec erat quod capere non potuisset Ioannis Duns Scoti ingenium, si tempora, quæ tum suis literarũ in primis ornamenta denegabant, permisissent: nũc in scholastico illo nescio curioso'ne magis an utili disceptandi de rebus sacris genere nihil eo subtilius, nihil absolutius est. In uniuersum autem è Britannia profecti sancti uiri, qui illustrium passim locorum authores, tanquam colonias quasdam reipub. Christianæ deduxerunt. In horum numero Gallus est eremita, Benedictinę factionis monachus, & à Colũbano sacris initiatus, uir non perinde doctrinę nomine, ac uitę sanctitate insignis olim, sed apostolicę tamen paupertatis obseruatione pertinente uenerabilis. Proinde & piscationi deditus, ut ocium quoque horum exemplo destinaret. Ferunt mollissimo in gremio fortunę educatum, repente parentibus derelictis, Euangelij sese pera & baculo instruxisse, ut noxijs illecebris subtractum animum suaui CHRISTI iugo subderet, tanta semper abstinentia, ut ab ambitione, diuitijs, luxu, dominatu, Christiano homini perinde atq; animi toxico, & religionis ueneno, cauendum esse dicere fuerit solitus, re ipsa se hoc sentire testatus, quãdo ne honesta quidem & religionis causam agentia munia, quæ tantillum honoris aut dignitatis secum traherent, obire noluerit. Porrò multis annis Euãgelio frequentib. in concionibus patrocinatum, cum mirifice eo labore profecisset, dubium solitudinis amore, & quietis studio, an aduersariorum, quos immanissimos semper Euangelij candor expertus est, molestia, procul à dulci patria syluestria ingressum loca, & altissimo in silentio nemorum, intraq; immania ferarum latibu-

Henricus Anglorum Rex.

Claudianus.

Beda.

Ioannes Scotus.

Sanctus Gallus.

Gallus diuitias & dominatus osor

diutius paſta [a] diſsiliant. Cultores eius [b] inconditi ſunt, & omnium uirtutum ignari, magis quàm aliæ gentes, aliquatenus tamen gnari, [c] pietatis admodũ expertes. Triginta ſunt [d] Orchades anguſtis inter ſe diductæ ſpacijs, ſeptem [e] Hemodes contra Germaniam proiectæ in illo ſinu, quem Codanũ diximus. Ex ijs [f] Codanonia, quam adhuc Theutoni tenent, ut magnitudine aliâs, ita fœcunditate anteſtat. Quæ Sarmatis aduerſa ſunt, ob alternos acceſſus re

ſecunda, Arma qd ultra Littora Iuuernę promouimus, & modo captas Orchadas, ac minima cõtentos nocte Britannos. Cęſar libro 5. Hyberniam uocat, dimidio quàm Britãnia minorẽ: Græci ἰούερνον Hermolao teſte, quanquam & Strabo ἰέρνην dixit. Claud. in 4. Honorij Aug. conſulatu, Maduerunt Saxone fuſo Orchades, incaluit Pictonum ſanguine Thule, Scotorum cumulos fleuit glacialis Iernæ. Ita Hermolaus legit. nam aliâs codices frequenter habent Hybernæ. ut in ſecunda Stiliconis Panegyri quoq; Hybernam uocat, niſi uitiatus codex eſt, Totam cum Scotus Hybernã mouit. &c. Hodie Hybernia retinet nomen. a Diſsiliant.] Solinus, Aliâs, inquit, ita pabuloſa, ut pecora, niſi interdũ ęſtate à paſtubus arceantur, ad periculũ agat ſatietas. b Inconditi.] Strab. ait in Hybernia aliquãdo anthropophagos & ingentes manducones fuiſſe. Solinus certe inhumanos & uictu aſperos uocauit. c Pietatis.] Ideo Solinus. Fas, inquit, & nephas eodẽ loco ducunt. Quod non fieret, ſi pij eſſent. Lõge hodie alij mores: &, ut Vualafridus ſcribit, ubi olim peccatum abundauit, iam ſuperabundat gratia: nam Chriſtiani ſunt, clari Patricio ſanctiſsimo uiro, à quo Chriſtiani facti. Durat ſui nominis antrum, quod ingreſſos fabulantur ad manes uenire, nec ridere ultra, cum redierint, magna uanitate. Antiſtitem habent hodie Mauricium Hybernicum, ſacrarum literarum doctiſsimum, & de me etiam, quum Paduæ Ariſtotelicam philoſophiam profiteretur, quàm humaniſsime meritum. d Orchades.] Notiſsimæ ex Ptolemæo, Strabone, Plinio, inter eas Domna eſt maxima: parent hodie regi Scotorum. Fama eſt, apud Orchades arborem eſſe maritimam, quę ſupra amnium ripam enata, fructum ferat non nihil anatibus ſimilem, eumq;, cũ maturuerit, decidere: qui ſi in undas cadat, mox animatum enare ex undis, & eſſe uolucrem: putreſcit uero, quum in terram decidit. Meminit & Syluius Aeneas in Scotiæ deſcriptione. Dubium autem, an ita fiat, quãquam nemo id temere explodit, qui potentis naturę uim, & maieſtatem animo amplectitur. Multa alibi paris miraculi à græcis latiniſq; tradita ſunt. Id indubium eſt, eſſe in ſinu Codano uolucres aquatiles, quæ ad maritimas arbuſculas conuolare ſolent, & inibi coire multa uenere, nec ouum parere, ſed ſtatim poſtquam concubitum eſt, mixtum ſperma in undas egerere: id, aquis cogentibus, mira quadam ui in corpuſculum efformatur & fingitur; fitq;, ut ubi ſinus & litorum ſunt receſſus paulo quietiores, ibi enare & plumeſcere uideantur, inq; ſuũ genus cum forma, tum ingenio abire. Fabularis, dicet aliquis, Vadiane. Nũquam ipſe credidiſſem, niſi uerenda me maximorum teſtium fides adegiſſet: in quorum numero potiſsimi ſunt Eberhardus Ferberus Dantiſcus eques auratus, & Georgius de Baſen uir imaginibus clarus, ille ſummus tum Dantiſcorum magiſtratus, hic Palatinus Marienburgẽſis in Pruſsia, uterq; ad mare natus, atq;, ut ſic dicam, ſeptẽtrionalis oceani alumnus. Hi anno ab hinc tertio, quum inuictiſsimus Polonię rex Sigiſmundus cum fratre Vladislao Vngariæ rege ad Maximilianum Cęſarem officij gratia Viennã ueniſſet, me, Ioanne Dantiſco uate laurigero curante, non ſemel elegantiſsimis conuiuijs pro ſingulari ſua humanitate ſuſcipientes, illa ſerio retulerunt, ſuntq; magnis indicijs fidem ſuam teſtati. Nec uero eſt quicquã quod magis nollem, quàm uiris tanta dignitate, prudentia, & doctrina prędítis fidem non adhibere. Porrò ſicut multa fieri non poſſe iudicantur; ut libro ſeptimo Plinius ait, antequam ſint facta, ita quoq; multa paulo tenuius expertis impoſsibilia uidẽtur, quę in natura uel maxime inſignia ſunt. e Hemodes.] Plinius quoque ſeptem numerat. Sũt iuxta alio loco Hębudes inſulę, quarũ Mela non meminit: niſi quis pro eo quod eſt, ſeptem Hemodes, quinq; Hębudes ſubſtituere uelit, quod equidem non fecero; etiam ſi Hermolaus indicet: nã plerũq;, quę nota inſigniáq; ſunt, neſcio an ſcribendi celeritate, an induſtria potius ſiue breuitatis ſtudio Mela prætcrijt. f Codanonia.] Crediderim eã eſſe, quam Scandiã uocat Ptolemęus, Plinius Scãdiauiam. hodie Selandia dicitur, unde Longobardorum origo ducitur, teſte Paulo Diacono. Omnium autem eſt celeberrima, ut merito à ſinu Codanonia dicta uideatur. Eſt & alia contra Liuoniã expanſa Gothia, Plinio, ut eſt coniectura, Eningia dicta, non minor opinione. In hoc litore gleſsi copia eſt, quod electrum Græci, Latini ſuccinum uocant. Id eleganter in epiſtola ad Hieronium arborei metalli lachrymam Apollinaris uocitauit: & Ambroſius capite quinto tertij Hexaẽmeron, uirgulti lachrymam eſſe tradit, quæ in tantam materię ſoliditatẽ indureſcat. Cuius rei argumentũ eſt, quod foliorum fragmẽta, ac nõ raro formica muſcaue intus cerni contigit, liquore muſteo obuolutas. A

Patricius. *Antrũ Patricij.* *Mauricius Hybernicus.* *Orchades.* *Mira arbor.* *Volucres Codani miræ.* *Codanonia.* *Succinum.*

cessusq; pelagi, et quod spacia, [a] queîs distāt, modo operiuntur undis, modo nuda sunt: aliâs insulæ uidentur; aliâs una & continens terra. In his esse [b] Oonas, qui ouis auium palustrium, & auenis tantum alantur, esse equinis pedib. Hippopodas & [c] Satmalos, quib. magnæ aures, & ad ambiendū corpus omne patulæ, nudis alioqui pro ueste sint, præterquam quod fabulis traditur, authores etiam, quos sequi non pigeat, inuenio. [d] Thule Belgarum litori apposita est, Graijs & nostris celebrata carminibus.

Glesso autem & Glessariæ insulæ multo in eo sinu. Hodie in Prutenorum litore legitur haud uno quidem in loco, nec simili ubiq; materiæ præstantia. Reperitur & absente mari, sed rarius, *Succini piscatura* succini leuitatem undis in refluxu uendicantibus. Ita enim uolubile est, uel Plinio testante, ut pendere uideatur, atq; considere in uado. Potissima eius & uberrima piscatio est uerius quàm captura, æstiuo tempore, pelago ui uentorū insurgente, maxime uero Aquilone tumultuante, impetu suo pendulum à fundo liquorem procellis agitantibus. Legere in uniuersum nisi ad hanc operam conductis nō licet. Conducti, ubi mare intumuit, ad litus decurrentes sese *Succinū quomodo legatur.* nudant, aluoq; tenus ingressi, ut quęq; procellarū altissima fuerit, ita attētissime inspectāt, in procinctu ueluti cū fera pugnaturi stātes, mox propius illi uadosa obruētes, bifurcatum ad baculum tēsum rete magno nisu suffigunt, algamq; fundo excitatam hauriunt. Inde uersi illico, & in sinistrum humerum reiecta pręda, continuo impetu procellæ impulsu rapiente, cum rericulo à dorso pendente litoris oræ mirando sanè spectaculo reddūtur. Mox iterum iterumq; pari modo ingressi, cessantibus demum uentis, aut tenebris laborem auocantibus, ex maris purgamentis & algæ congerie succinum, quod casus ingesserit, excerpunt, precio subinde operæ non admodum respondente, ut inde augeri æstimationem uerisimile sit. La- *Lacteum.* cteo hodie succino ingenti precio taxato prima authoritas inest: fuluo minus precium, & le- *Fuluum.* uior æstimatio. Callistratus Chrysolectrum dixit ab auri colore, Plinio. Postremi generis te- *Atrum.* trum est, sed ex candido gratissimi odoris pręcipuum est, quod uelut rimis translucentibus uariegatur, non raro quę musteo adhæserunt inclusa offerens aspectui. Plinij ætate maximo in honore fuluum fuit, hodie candidum pręfertur, auro etiam à quibusdam repensum, præcipuæ ad medendum uirtutis: magno interim argumento, precia rerum plerunq; pro morta- *Germau.* lium libidine uariari. Sūt uero adhuc apud Prutenos Germanici litoris uestigia. Germau uocant locum, ad quem plurimū succini extrahitur. Porrò unde Gessum aquæ uehant, & in quę litora stillantibus arboribus decidat, cum succum arboris esse constet, incertum est, occultante sese hac quoq; parte naturę munificentia. Certum esse & in India nasci electrum Plinius tradit. a Queîs.] Quibus: sensus est, Sarmaticas insulas faciem modo continentis habere, mo- *Oonæ.* do insularum, prout mare fluxu refluxuq; suo uariauerit. b Oonas.] A uictus ratione genti datum olim nomen, Græcis ὠόν ouum dicitur. C. Cæsar libro belli Gallici quarto intra Rheni ostia, & alueos fuisse scribit è barbaris nationibus, qui piscibus ouisq; auium uiuere sint existimati: simili ratione Hippopodes dicti, quod equinis sint pedibus. c Satmalos.] Quibus similes in India esse libro decimoquinto scribit. Enotocœti uocantur, quod auribus pro strato quoq;, cum dormiūt, utantur. Gręcis ὠτίον auricula dicitur, ut ὦτα ipsæ aures, κοῖτος somnus: aures enim ad talos usq; dependentes habent, adeo fortes, ut arborem uellant, & neruum frangant. Crediderim horum tractum memoria saltem, si non præsentia rerum uerna- *Bilappen.* culo Bilappenland uocatum, congelato mari, ut uocant, proximum. Plinius capite decimotertio libri quarti, Feruntur & Oonæ, in quibus ouis auium & auenis incolę uiuunt: aliæ in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati: Fanesiorum aliæ, in quibus nuda alioqui corpora prægrandes ipsorum aures tota integant. Ita placuit Græcis fabulandi licentiā in remotissima quęq; detorquere: longinquitas enim, ut libro undecimo Strabo scribit, non facile redargui potest. Cæterum per Oonas Plin. non tam homines, ut Mela, *Thule.* quàm insulas intelligit. d Thule.] A Thule rege, cuius adusq; oceanum aliquando regnum pertigerit, si Suidæ credimus, nomen adepta. De hac obscura est historia propter eius in ultima loca remotionem, ut Strabo ait: qui Pytheam Massiliensem multa de ea figmenta posteris reliquisse existimat. Plinius decimosexto capite quarti, Vltima, inquit, omnium, quæ memorātur, Thule, in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus, cācri signū sole trāseunte, nullosq; contra per brumam dies. In eandem sententiam & Solinus, nisi quod explicatius certiusq; dixit, brumali solstitio diem illic esse nullum. Quod si ita sit, necesse est eius insulæ latitudinem ad sexagintaseptem gradus plus minus extendi: eius enim declinationis horizon solem primum toto ambitu conspicuum non occulit. At Ptol. ut recentior authoritate, sic certior latitudinem Thules 63. graduum esse lib. cosmographię secundo tradit: quod si est, nunquam in Thule dies est, quo sol non occidat: quanquam circa solstitium aliquot diebus tene-

brae

bræ propè nullæ ſint ob uicinitatem ſolis ad horizontem: ſicut nobis ſole nondum orto, aut ſtatim poſtquam occiderit, diurna ſerenitas manet, etiam non uiſo ſole. Et Viennæ ubi declinatio. 48. graduum eſt ſole in cancro & iuxta ſito, ſerenis noctibus toto ſolis ambitu craſsior, quædam aurora latere ſeptentrionis apparet, donec matutinum eluceſcat. Eſt in Liuonia oppidum Nogardia percelebre, eiuſdem propè cum Thule latitudinis: ibi ſole cancrum tranſeunte adeo tenebræ dilucidæ ſunt, ut teſſerarum iactus in alueolo ludentibus facile cernātur:

Nogardia.

in ea quod ſol[a] longe occaſurus exurgit, breues utiq; noctes ſunt, ſed per hyemē ſicut alibi[b] obſcurę, æſtate lucidæ, quod per id tempus iam ſe altius euchens quanquam ipſe nō cernatur, uicino tamen ſplendore proxima illuſtrat: per[c] ſolſtitiū uero nullæ, quod tū iam manifeſtior non fulgorē modo, ſed ſui quoq; partem maximam oſtentat.[d] Talga in Caſpio mari ſine cultu fertilis, omni fruge ac fructib. abūdās: ſed uicini populi, quę gignunť, attingere nephas, et pro ſacrilegio habēt, dijs parata exiſtimātes, dijsq; ſeruāda. Aliquot & illis oris, quas deſertas diximus, ęquè deſertę adiacēt, quas ſine ꝓprijs nominib. Scythicas uocāt. Ab ijs[e] in Eoū recurſus inflecti

ita referūt dignisſimi fide mercatores, qui illuc pelliū gratia Scythicarum, quas exportant, æſtiuo maximo tempore pergunt. Cæterū nec Pli. nec Pōp. adeo à Ptol. ſententia alienus eſt: nam fieri poſſet, ut reflexione radiorū ſolis ſacta ibi altior cerneretur, medio aēre craſsitie uariato: de qua re in Idæ hiſtoria lib. 1. diximus. Certior ſemper in hac re poſterorū eſt fides multo uero explicatius Pomp. circa ſolſtitiū tenues umbras, in ipſo uero nullas: q̄d ſol bona parte ſui ſeſe ſupra horizon ris limitem extollat, quod omnino proximis terris trās Thulen, quas habitari conſtat, euenit. In ea aūt inſula, quæ longe ſupra Arcticū circulum in ampliſsimo oceano ſita eſt, Iſlādia hódie dicta, & terris congelati maris proxima, quas Engronelant uocant, menſes ſunt plures ſine noctibus: quod ex ſphęra uel pueris demonſtres, ſi ad tantū ſpatiū polum noſtrum eleuaueris, quanta horum declinatio eſt, mox punctum tropici, hoc eſt, initiū primi gradus cancri ad horizontem circumuolueris. uidere enim eſt, ſi id feceris, quanto interuallo ſol circumactus illorū horizontem non attingat, quoq; gradu ſigni cœperit emergere, & quo gradu rurſum ſe condat. Libet adſcribere Dionyſij de Thule locū, ut Pomponianæ ſentētię collatus intelligatur. Verſus Dionyſij Ruſo interprete hi ſunt, Longa dehinc celeri, ſi quis rate marmora currat, Nocte ſub illuſtri rota ſolis fomite flagrat Cōtinue, larumq; diem nox æmula ducit. Nam ſola obliqui torquetur cardine mūdi, Decretosq; ſuper radios uicinior axi Occiduo inclinat, donec iugā rurſus anhela Deuexo accipiat cœlo Notus &c.   a Longe occaſurus.] Longo enim ambitu extat, & cum ad horizontem peruentū eſt, tranſuerſo eum curſu ſtringit iuſto ſpatio antequam mergatur. Ideo Dionyſ. dixit, uicinior axi occiduo inclinat, id eſt, in occaſum, longe proſpiciens radios ſolis longo ambitu ſuſtinet, donec rurſum exiguo interuallo ab ortu meridiem uerſus tendentem rurſus aſpiciat. Sol enim illis ortus in meridiem abire ſecundum latus uidetur, propter magnitudinē declinationis.   b Obſcuræ.] Breuiſsima luce interceptę, contraria ratione Nam Aeneas Syluius idoneus uero author ſcribit ſe, cum brumæ tēpore in Scotia ageret, animaduertiſſe diem ipſis non multo ultra tres horas plena luce durare.   c Solſtitium.] Verum ſolſtitium inter ultimum geminorum & cancri primū gradum eſt, in ipſo maxime declinantis ab æquatore eclipticæ puncto: at quia multi gradus circa primum gradum cancri, propè in ipſum ſolſtitialem parallelum incidūt, multi dies à die ueri ſolſtitij non multū in quātitate abſunt: tūc enim ſol per plurimos gradus minimū latitudinis uariat, ſicut à decimo gradu geminorū ad uigeſimū cācri, imò à geminis ipſis in leonē. Ideoq; & Lucanus li. 6. leonis caput ſolſtitiale dixit, At medios ignes cœli rabidiq; leonis Solſtitiale caput nemoroſis ſubmouet utris. Quanquam ad nonam ſphęram reſpiciendo, ſtellæ capitis leonis etiam Lucani temporibus in bona parte graduum cancri fuerunt.   d Talga.] Ptolemæo Talca dicitur. Plinius in Caſpio maxime uulgatam inſulam Tazatam eſſe ſcribit 17. cap. ſexti libri. Variat igitur nomen, ut in mille alijs librariorum maxime, ut mihi perſuadeo, negligentia: quorum ignorantia perſæpe fit, ut dum in exſcribendis authoribus tota uerba corrumpere non poſſunt, literas ſaltem ſtultitię teſtes uitient, quibus ęuo eunte eam dignitatem codicum parit ex uetuſtate reuerentia, ut emendare errata amplius nemo queat. Ita Sarmatiæ fluuius Viſtula, Iſtula, & Iuſtillus, & Iſula diuerſis dictus.   e In Eoū.] ſcilicet Pelagus. Nam primo libro in Aſiæ deſcriptione, orientalem oceanum uocari dicebat Plin. Pomponij tantum non uerbis uſus 17. capite, libri ſexti ſic: A Caſpio mari Scythicoq; oceano in Eoum curſus inflectitur, ad orientem conuerſa litorum fronte: inhabitabilis eius prima pars à Scythico promontorio ob niues, proxima inculta ſęuitia gentium, androphagi Scythę inſident

Menſes plures ſine noctibus.

Dionyſius.

Solſtitium.

Locus Lucani.

Talga.

Scythicum promontorium.

tur, inq; oram terræ spectantis orientem pertinet. Hæc à Scythico promõtorio apposita primum omnis ob niues inuia est, deinde ob immanitatem habitantium inculta. Scythæ sunt [a] Androphagi, & [b] Sagæ distincti regione, quia feris scatet, inhabitabili. Vasta deinde iterũ loca beluę infestant, usq; ad montem mari imminentem nomine Thabin: longe ab eo Taurus attollitur. [c] Seres intersunt genus plenum iustitiæ ex commercio, quod rebus in solitudine relictis absens peragit.

INDIA.

NOtissima India non Eoo tantũ apposita pelago, sed & ei, quod ad meridiem spectans Indicum diximus, & hinc Tauri iugis ab occidente inde finita, tantũ spacium litoris occupat, quantum per [e] sexaginta dies noctesqúe uelificantibus cursus est. Ita

humanis corporibus uescentes. Ideoq; iuxta uastæ solitudines, ferarũq; multitudo haud dissimilem hominum inmanitatem obsidens: iterum deinde Scythæ, iterumq; deserta cum beluis usq; ad iugum incumbens mari, quod uocant Thabin. Hæc Pli. At recentiorum tabularum fide, ipsaq; terræ incognitæ apud Ptol. formula, ora, quę post Scythicum promõtorium est, in septentrionem magis quàm ortum longo procursu suspectare uidetur, licet nonnihil in ortum reclinet, & est multo alia procurrentis Asiæ forma, gentesq; ultra Seres cõpertę maximę, quę prouincias habitant potẽtes, inter quas Tagũ, Tholoniã, Chairã, & Cathay uocãt, magna ultra Thabin habitatæ terræ portiõe aducta. a Androphagi.] Qui uirorũ carne uescantur: rectius Anthropophagi, quod humana carne uescãtur, ut Plin. ait. *Sagæ.* b Sagæ.] De Sagis antea. nã generatim id nomẽ Scythis cõuenit, quãquã Gręci Sacas dicere malũt, ut Hermol. ait. c Seres.] De his ex Virg. Pli. Strab. Solino, omnia nota sunt. Marcellini *Seres qui* uerba adscribere placuit peruenusta ex lib. eius. 23. Agũt, inqt, ipsi quietius Seres armorũ semper & præliorũ expertes: utiq; hominib. sedatis & placidis est ocium uoluptabile: nulli finitimorum molesti, cœli apud eos iucunda salubrisq; temperies, aëris facies mũda, leuiũq; uẽtorum commodissimus flatus, et abũde syluę sublucidæ, à quib. arborũ fœtus aquarũ aspergínibus crebris uelut quædã uellera mollientes ex lanugine & liquore mixtã subtilitatem tenerrimã petunt, nentesq; subtegmina conficiunt sericum: ad usus antehac nobilium, nunc etiã infimorũ sine ulla discretione proficiens: Ipsi prꝥter alios frugalissimi pacatioris uitæ cultores uitant reliquorũ mortalium cœtus. Cumq; ad coëmenda fila, uel quędam alia transeunt flumen aduenæ, nulla sermonum uice propositarum rerum precia solis oculis ęstimantur, & ita sunt abstinentes apud tradẽtes genita, nihil ipsi comparant aduentitium. Hanc Ammianus. Cæterum ut pluratiuo Seres dicitur, ita singulari Ser. Apollinaris, Assyrius gemmas, Ser uellera, thura Sabæus. Hermolaus.

INDIA.

NOtissima.] Patefacta enim est non modo Alexandri Magni armis regumque, qui ei successere, circumuectis etiam in Hyrcanum mare & Caspium Seleuco et Antiocho, pręfectoq; classis eorum Patrocle, uerum & alijs authoribus Gręcis, qui cum regibus Indicis morati sunt, sicut Megasthenes, & Dionysius à Philadelpho missus, ut Plin. 17. cap. sexti libri tradit. Prosequitur omnia diligentissime Strabo lib. 15. Dignum est scitu, quod Megasthenes tradidit, nec ab Indis unquam emissam expeditionem, nec in Indiam quenquam aliunde cum exercitu penetrasse, præter Herculem, Liberum, & Alexandrum. Multa in rebus Alexandri Diod. Arrian. Q. Curt. tum & Philostratus nonnulla, nec indiligenter pleraq; Solin. quanquam in illo scriptore propè omnia hactenus edita mutila corruptaq; sunt. Emendata & in suum redacta ordi- *Ioan. Camers.* nem, à Ioãne Camerte Picentino doctissimo uiro, nec minus de bonis literis quàm sacris merito, qui propediem multi laboris fœturam super Solino studiosis, ut nobis retulit, impertiet. Vtinam id passim omnes non tam pro gloria sua, si quid aptius exierit, quàm studioso- *Indiæ termini.* rum utilitate præstarent. Indiæ spatium ex Strab. & Plin. intra Indum ab occasu, à septentrione Tauri iugis, ab ortu Eoo pelago, à meridie suo, hoc est, Indico clauditur: spatiosissima ipsa, & non gentium tantum, atque oppidorum propè innumerorum, sed omnium rerũ prouentu, ære tantum & plumbo excepto, felix: flumina cum plurima, tũ maxima, quorum irriguo procursu fit, ut in udo solo proximantis solis uis nihil non magna quantitate gignat. Maxime autem si reliquas terras cogitas, orienti supposita uidetur. Ideo in Herc. Oetæo Seneca, Indusq; Phœbo subditus, cancro Libys. e Sexaginta dies.] Plinius complures, inquit, totam ipsius longitudinem 40. dierum noctiumque uelifico nauium cursu determinauere.

Fieri

Fieri autem potuit, ut transpositis characteribus illic .xl. pro .lx. legatur. a Neuter.] De hoc, ubi ad Taprobanen peruentum fuerit, referemus. b Vmbræ.] Certe non aliter quàm in alijs oris, cum idem in Arabia interiori, Aethiopia, Libyaq; reliqua, quę intra tropicos est, contingat, nisi per alias oras eas intelligas, quæ extr: parallelū primi gradus cācri in nostrū latus uergunt. Admonet uero hic locus, ut de umbrarū diuersitate dicā paucissimis. nam alibi hæc discenda sunt. Cum umbram dico, tria intelligo, radium illuminantem, corpus, quod umbrā

Vmbra.

multū à nostris abducta regiōib9, ut in aliq̄ parte ei9 [a] neuter septētrio appareat, aliterq̄, q̄ in alijs oris, [b] umbrę rerū ad meridiē iaceāt: cæterū fertilis & uario genere hominū, aliorūq; animaliū scatet.

efficit, & tractū, in quē umbra deijcitur. de umbra enim à corpore radij transitū intercipiente proiecta hic mētio fit. Ad solē igitur mundi oculū, & lucis fontem cum respicimus, inuenimus duplicē umbræ rationē. Quædam enim orientalis, quam corpora reddunt oriente eo, aut occidente, aut cum his horizontis lateribus uicinus est. Hæ communes omnibus sunt, quibus oritur occiditq;. Sed illa diuersitas est, quod qui extra tropicos habitant, eas semper obliquo tractu siue transuerso à parallelo oriētis aut occidentis solis habent, exceptis æquinoctij diebus, quibus ex una dioptræ linea ortus occasusq; cernuntur, magno argumento in medio iacentis terræ, & punctum ad ingentes illos collatę orbes referente. Qui autē intra tropicos sunt siti, eo die, quo per Zenith eorum sol transit, umbram matutinam habent recte in occasum solis eiusdem parallelo proiectam, sicut pomeridiana, recta in ortum ad punctum horizontis, super quo sol oriebatur, extenditur. Vmbræ autem in meridiano, à quibus gnomonis & analemmatorum ratio à mathematicis desumpta est, commode obseruatę, & uel in meridiem, uel in septentrionem his corporibus, quæ eas reddunt, uersę, multiplici sunt differentia, non seorsum quidem, sed magis horum respectu corporum, quæ sol, dum per signa graditur, uario radiorum illapsu intuetur. De his dedisse canones iuuentuti, cuius gratia commentamur, haud quaquam ab instituto nostro fuerit alienum. Primum igitur omnium quorumcunque Zenith extra tropicum cancri in septentrionem uergit, illi non nisi unam habent meridiani solis umbram, & eam uersam in septentrionem. Voco autem Zenith capitis, ut est notum, & Linconiēsis in sphęrę compendio refert, extremitatem lineæ rectæ, directę à centro terræ per caput hominis usque ad firmamentum. Vmbra autem illa respectu orientalis aut occidentalis, semper est breuior, sicut in meridie breuiores, ut dicitur, & ueritas habet, umbræ esse assolent. Ouidius libro Metamorphoseos .14. Et maris & cœli medio cum plurimus orbe Sol erat, & minimas à uertice fecerat umbras. Idem libro tertio, Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras. Plinius libro 18. In decussando agro ad uentorum obseruationem, initium meridiei ab umbra breuissima stantis hominis accipiendum. Ipsa tamen ad sui uariationem collata nusquam breuior est, quàm quum sol in puncto est maximę ab æquatore elongationis: à quo quanto magis in Austrum uersus abierit, tanto meridiana illa nostra & septentrionalis umbra fit protractior, idq; in certo gnomone, & corpore ad perpendiculum erecto: quod in huiusmodi umbrarum obseruatione fieri debet. Simili modo unam umbram in meridiem uersam hi habent, qui extra tropicum sunt capricorni, breuissimam quidem, cum in ipso capricorno sol est, longiorem autem cum magis magisq; usq; in cancrum abierit. Rursus omnes hi, qui Zenith sub tropicorum punctis habent, unum habent umbrę genus, uerum in contraria latera proiectę, pari modo cum his, qui utrinq; extra suos tropicos siti sunt. Quod si incidentiā radij perpendicularē inter umbræ species numeramus, ut certe in lib. de ordinib. cœlestibus Cleomedes numerat, umbram appellās per κάθετον, hoc est perpendiculū, tunc semel in anno utrinq; cū in tropicis sol circumuoluitur, id umbræ genus habet, sed potius nulla est umbra, ut in Syene fit, de qua Lucani notus est locus, nec in Syene tantum, sed in toto eius paralleli ambitu, ubiubi tellus extiterit, etiam si homines non habitent: corpus enim rectum quodcunque illic sit, semel in anno cum in meridiem sol abierit, nullam umbram reddit, aut, si mauis, umbram per κάθετον, hoc est, normalem, siue quod idem est, perpendicularem. Nam ut Lucanus libro nono ait, Hic quoque nil obstat Phœbo quum cardine summo Stat librata dies, truncum uix protegit arbor, Tam breuis in medium radijs compellitur umbra. In quem locum quoniā prouocante memoria incidimus, monendus fidus lector est de uersiculis statim sequentibus, Deprensum est hunc esse locum, &c. Quibus circa terræ tractum uix tropico cancri subiectum ex Ptolemęo, Strabone, cęteris, æquatorem inducit, tanquam Hamonis Abasis sub æquatore, & non potius sub tropico sit. Certum autem est, frequentissimę Africæ partem citra parallelum esse cancri, quod ignorasse uatem tantum, uix credideris, utcunque in loco alieno æquatoris eleganter & docte meminit. Miror uero Sulpitium, & Omnibonum uiros doctissimos annuere Lucano potuisse tanquam apta referenti, cum Hamonis Abasim citra cancrum esse notius sit, quàm ut referri debeat. Non absimilis huic locus est apud Lucret. libro sexto, qui latera terræ maxime in contrarios cardines diuersa daturus, sic ait, Nam quid Britannis cœlum

Vmbrarum multa differentia.

Primus de umbris canon.

Secundus canon.

Locus Lucani.

Locus Lucretij.

differre uidetur Id quod in Aegypto est? qua mũdi claudicat axis. Quidue quod in Põto est, differre à Gadibus, atq; Vsq; ad nigra uirum percocto secla colore? Vbi, nisi fallor, Aegyptũ putat in altero trans æquatorẽ latere sitam, qua mundi claudicet, hoc est, in latus meridiei uergat axis. Nimirum falso, cum tota sit Aegyptus citra æquinoctialẽ in nostro hemisphærio sita, Ptolemæo, reliquisq;. Nec sunt Antœci nobis Aegyptij, multo autem minus Antipodes, quod doctissimus tamen, & plurimę lectionis interpres inibi tradit. Quod si qui Aegypti uocabulo interiorem Aethiopiam intelligere malũt, uideant illi quanto abusu id committant, cum plerique omnes Aethiopiam ab Aegypto separarint. Ad umbras reuertamur. Quo-

Tertius canon. tum Zenith intra tropicos est, his bis in anno, cum in meridiano sol est, nullæ fiunt umbræ: semel quidem ex accessu solis è tropico capricorni ad cancri parallelum euntis, & rursum cum hinc in capricornum egreditur. Hoc enim modo fit, ut quodlibet punctum meridiani dati sol suo ambitu bis attingat. Rursum uero omnes illi duplicem umbram habent, alteram in Austrum proiectam cum ipsis septentrionalis sol est, alteram in Aquilonem expansam, cum solem ab Austrino latere habent: hæ umbræ longiores breuioresque sunt, prout aut prope Zenith fuerit Phœbus, aut ab eo ipso remotior. Præterea umbra meridiana illis longissima est, qui proxime tropicum capricorni adhabitant, breuissima septentrionalis, sicut septentrionalis his maxime expansa, qui proxime ad cancri tropicum adhabitant, & breuissima Austrina umbra. Qui autem sub æquatore sunt, eas habent certo tempore alternatim pares: umbra enim proiecta à corpore recto sub æquatore, dum sol cancrum tenet, par est umbræ proiectæ, quam habet, quum in capricorno est. Nisi longiorem Australem ea causa putamus, quòd sol, dum in capricorno uersatur, terræ est propior, & contrapositum augi suæ locum tenet: alioqui in æqua parallelorum solstitialium distantia par ratio fuerit. Gratia autem exempli duplicis umbræ, statuo sub æquatore corpus rectum. Id à tempore uerni æquinoctij, quum in æstiuis signis sol est, omni meridie umbram in Austrum proijcit, tanto longiorem, quanto magis sol cancro adproximat, in ipso autem cancro longissimam habet. Vice uero uersa ab Autumnali æquinoctio per omnia brumæ nostræ signa, sole ad meri-

Lucani locus. dianum ascenso, umbras in septentriones uertit, quas Lucanus tertio libro dextras intellexit, ut eas, quæ in Austrum abeũt, sinistras, quando inquit, Ignotumque Arabes, & uos uenistis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire sinistras. Bona enim Arabię Felicis pars trans tropicum cancri in rubrum imminet pelagus: unde qui in Macedoniam Pompeij auspicia contra Cæsarẽ sunt sequuti, in latus nostrum egressi, admiratione capti sunt, causam in promptu non habentes, quod æstiuo tempore illic quoq;, ut in Arabia, sinistras, id est, in Austrum pro-

Solini locus. iectas umbras non haberent. Dubium uero est, quod Solinus ait, umbras, quæ nobis dextræ sint, illis esse sinistras. Nam & ipsi umbram habent dextram nostræ conformem, id est, in septentrionem uergentem, cum sol in latere ipsis Austrino est: sinistram uero, quam ipsi habent, nos, qui septentrionis latus inhabitamus, à meridie habere nullo modo possumus. Quomodo igitur, ut ille putat, eædem umbræ sint? Mirum autem quod Lucani expositores sicco pede eum locum prætererunt. Plinius sexto libro scribit, legatos, qui è Taprobana ad Romanos uenerint, maxime miratos fuisse, quod umbras in nostrum cœlum cadere animaduertissent, non in suum, solemq; à læua oriri, & in dextro occidere, potius quàm è diuerso. Quem lubricum Plinij locum non cuiuis grammatico intelligere promptum est. Addo ad illa, quòd, qui intra tropicos propius ęquatorem habitant, etiam in ortum prospicientes, modo à dextris oriri solem uident, modo à sinistris. Præterea citra tropicos sub septentrionibus habitantibus solem deteriorem fieri æstate orientem, quàm his, qui quouis intra tropicos loco habitant. Dextrũ ipsum Lucanus ab ortu mensus est. Sicut Ouidius libro secundo Meta. Neu te dexterior tortum declinet ad Anguem, Néue sinisterior pressum rota ducat ad Aram. Nam oriens, unde initium motus solis est & astrorum, dextrorsus septentrionem habet, sini-

Vitruuius. strorsum meridiẽ, ut Raphaël scribit Volaterranus. Nã Vitruuius capite sexto, libri de Archi-tectura noni, Sydera Borealia, quæ citra tropicum sunt cancri, orientis dextra uocat, ut illa quæ ultra capricorni parallelum in meridianas partes à natura distributa sunt, orientis sini-

Macrobius. nistra esse ait. Macrobius quoque libro Satur. primo, ubi de zodiaci signis sic ait, Et ut ab ariete incipiam, magna illi cõcordia est. Nam & is per sex menses hybernales sinistro incumbit lateri, ab æquinoctio uerno super dextrũ latus, sicut & sol ab eodẽ tempore dextrũ hemisphęrium, reliquo tempore ambit sinistrum: Hæc Macrobius, quibus innuit, meridiana signa in

Ouidius enarratus. sinistrum, septentrionalia in dextrum uergere à uetustis fuisse creditum. Quod locus Ouid. dignissimus notatu indicat libro Meta. 2. Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris. Quo in loco aduertendũ, fores cœli obseruatione Astronomica bifariã describi posse secundum duplicẽ solis motũ: eo enim quo cum firmamento ab ortu in occasum abit, fores in lateribus orientis & occasus designat: quas Ianus, quẽ ueteres solẽ temporum authorẽ intellexe-

Fores cœli. runt, apud Ouid. lib. fast. 1. intelligit, quãdo ait: Præsideo foribus cœli cum mitibus horis, Et redit officio Iuppiter ipse meo. Alio motu, quẽ, ueluti suũ singuli errones, propriũ habet, per signa zodiaci meãs, iã Austrinũ, interim Aqlonis latus oberrat, & eius in ęqnoctijs fores sta-

Fores anni. tuit, quas uersu pauloante citato Naso intelligit, & uocari fores anni possũt, quę nobis reuera

in arie-

in ariete sunt. Necq; nõ à Martio ueteres annum orsi, id obseruasse uidentur, quanquã Georg. 1. lib. Maro, Candidus, inquit, auratis aperit cum cornibus annum, Taurus, &c. Seruius tamẽ nostram sententiam cõfirmans, aliud esse ait annum aperire, aliud annum incipere. In tauro enim longiori iam facto die, & calore augescente cœptum esse annum intelligimus, qui in ariete tamen cœperit. nam in piscibus eum Ouidius finit Meta. lib. 10. Tertius æquoreis inclusum piscibus annum Finierat Titan. &c. Quod autem nobis Boreale latus tenentibus aries

Alit [a] formicas non minores maximis canibus,
quas more Gryphorũ aurũ penitus egestũ, cum
summa pnicie attingẽtiũ custodire cõmemorãt.
Immanes & [b] serpẽtes aliqui, ut elephãtes morsu
atq; ambitu corporis afficiãt. Tam pinguis alicu
bi, & tã feracis soli, ut in eo mella frõdib. defluãt,
[c] lanas syluę ferãt: [d] arundinũ fissa internodia, uc
luti nauitas binos & quędam ternos etiã uehãt. [e]
Cultorum habitus moresq; dissimiles: [f] lino alij
uestiuntur, aut lanis, quas diximus, alij ferarũ a-
tiumq; pellibus, pars nudi agunt, pars tantum
obscœna uelati, alij [g] humiles paruiq;, alij ita pro-
ceri & corpore ingentes, ut elephãtis etiam & ibi
maximis, sicut nos equis, facile atq; habiliter utã-
tur. Quidã nullum animal occidere, [h] nulla carne
uesci optimum existimant: quosdã tantũ [i] pisces

efficit, hoc idem Austrino lateri libra præstat, pari per omnia ratione. Nam in ariete autumnũ habent illi, & in libra uernũ tempus. Sũt igitur sinistri signorum ambitus fores in libra, dextri in ariete. Aliæ uero solis portæ sunt in ipsis solstitiorum initijs sitæ: quas ambitus solis ceu metas quasdã esse li. de somnio Scip. primo Macrobius testatur. Aliæ igitur sunt cœli fores, quas horas tenere doctus Homerus lib. Iliad. 5. scribit: aliæ fores anni, aliæ solis portæ. Porrò alias dextri & sinistri obseruatio maxime uariat, quod inter recẽtiores perquã diligenter adnotauit Cœlius Rhodiginus li. 1. cap. 9. meminit & in Placitis philosophorum Plutarch.

Solis portæ.

a Formicas.] eandem sententiã Strabo, & lib. 3. Herod. Plin. ca. 31. undecimi, tantas eas esse scribit, quantus Aegyptius lupus est: hos autem constat alijs esse minores, ut lib. 8. idẽ tradit. Nõ igitur ad Indicos, sed ad nostrates referamus. Indici enim maximi sunt, ut lib. decimosexto. Diodorus de canibus à Sophyte Alexandro donatis, & decimoquinto libro Strabo testantur. Quanquam Plinius. 8. lib. & Solinus (ut id obiter annotẽ) de canibus Albanis referũt Alexandro donatis, alios forte authores sequuti. Albanorũ aũt sęuissimos canes esse, ante ex Valerio Flacco docuimus. Philostratus contra plurium sententiam in India Gryphes locat auri effossores, lib. 3. b Serpentes.] Plinius. 8. lib. ex Megasthene tradit Indiæ serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant ceruos taurosq;. Idem uerbis, ut solet, mutatis Iulius Solinus Plinij simia retulit. c Lanas.] Ideo 10. cap. 12. libri Plinius ait, suas arbores uestire Indos, quibus uerbis lanigeras esse constat. d Arundinũ.] Plinius. 2. cap. septimi de insignibus in India, Arundines tantę, inquit, proceritatis, ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Sunt enim, ut Strabo scribit, erectiores tricenum passuum longitudine, humiles quinquagenũ, tanta crassitudine, ut quibusdam diametros sit ternum cubitorum, quibusdam dupla. De harundinibus Indicis lib. 3. Herodotus. Saccarũ edunt, quod Zucarum uulgus nominat, magni in medicinis usus. Id non est aliud quàm mel in arundinibus collectũ gummi modo candidũ, dentibus fragile, authore Plinio cap. 8. lib 12. Ideo de Indis lib. 3. Lucanus: Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos. e Cultorũ.] De Indorũ moribus multa Strabo, pleraq; omnia Solinus, nec indiligenter hodie Cœlius Rhodiginus ex Strabone, cap. trigesimoprimo, lib. decimi multa. f Lino.] Lucanus lib. tertio. Et qui tingentes croceo medicamine crinẽ, Fluxa coloratis astringũt carbasa gemmis. g Humiles.] De humilib. Strabo ex Megasthene, sed fabulosa existimat. De proceris cap. 2. lib. 7. Plinius qui multos in India quina cubita longitudine excedere constare ait. h Nulla carne.] Ex Herodo. ita & Græci, qui Pythagorã sequuti sunt. Nam Bracmanũ philosophandi genus, ut indicat Strabo, non adeo à Pythagoricis placitis alienum est. Adnotauit Porphyrius Platonicus, sapientes Indorum nominatos fuisse Gymnosophistas: qui quidẽ si generis successione in studio religionis & sapientiæ procederent, Bracmanes dicti sint: qui uero idem electione tantum profiterentur, Samaneos dictos ait: quorũ uitam Bardesanes Babylonius descripsit. Hi tantum futuræ uitæ tribuerunt, ut ualidi, & quieto in corpore bene habentes, uitam tamen præsentem inuiti tulerint, ac nõ raro nulla urgente causa ultro sibi mortem consciuerint. Aliàs in India sunt rei pecuariæ dediti, qui cruda carne uescuntur, Herodoto. i Pisces.] Vt hodie quoq; sunt è nostris, qui à carnibus abstinent, rem magnam uidelicet præstare se putantes: quasi ille maiori uictoriæ corolla indignus sit, qui carnibus

Formicæ Indicæ. *Indici canes maximi.* *Arundines Indicæ.* *Saccarum unde.* *Bracmanes. Samanei.*

uescens

uescens nec genium defraudans suum, illæsum pudicitiæ & castitatis candorẽ seruat. Equidẽ, nisi fallor, præclariora illi trophæa statuenda puto, qui pugna acriori uictor euaserit. Melę uerba uidetur in sua transtulisse Solinus. a Parentesq́.] Herod. 3. li. Quoties, inquit, ciuiũ alíquis aliquáue ægrotat, uirum quidẽ sui maxime familiares interimũt, quod dicant illum morbo tabescentem carnes ipsis corrumpturum: & licet se neget ægrotare, nihilominus isti non ignoscentes necant eum epulanturq́. Idemq́ mulieres solent. b Senectus.] Quin nec senectuti parci Herod. tradit. At Solinus, Sunt, inquit, qui cũ incubuere morbi, procul à cęteris in secreta abeunt, nihil anxie mortẽ expectãtes. Curtius lib. 7. Quèis autẽ segnis ætas, aut incommoda ualetudo est, expectatam mortẽ pro decore uitæ habent. Idem: Vnũ agreste & horridũ genus est, quod sapientes uocant, apud hos occupare fati diem pulchrum, & uiuos se cremari iubẽt. Hinc illud Lucani li. 3. Quiq; suas struxere pyras, uiuiq; calentes Ascendere rogos, &c. Habent autem suos, ut dixi, sapientes Indi, quorũ potissimi Bracmanes, quos Apollonius in terra esse, & non esse in terra dixit, sicut Philostratus scribit libro 3. ob perpetuam, ut puto, rerũ cœlestium cõtemplationem. Hi mundum dixere creatum corruptibilemq́, & sphæricum, quem uniuersum conditor & administrator omnium Deus peruadat: nostram autem uitam nil esse aliud, quàm uiuidum quendam hominis conceptum, mortem uero natiuitatem ad ueram illam & felicem uitam; his qui recte philosophari sunt, authore Strabone. Germanæ alij ut plurimum syluas habitant; syluestribus fructibus uescentes, uiniq; & ueneris expertes. Gymnosophistas. 7. lib. Plinius ait ab ortu ad occasum perstare solere, contuentes solem immobilibus oculis, & ob feruẽtes harenas toto die alternis pedibus insistere. c Nysa.] Plinius, Nysam urbem pleriq; Indiæ adscribunt, montemq́ Merum Libero patri sacrũ, unde origo fabulæ Iouis femine editum, &c. Rectius Ioui sacrum montem Pomponius dixit, unde locus fabulæ datus sit. Arrianus. lib. 5. Inter Cophenem & Indum amnes sitam esse retulisse ueteres ait: à Dionysio uero conditam, quo tempore ad Indos profectus est, propè omnes tradunt. d Meros.] Curtius 6. li. Nysa, inquit, sita est sub radicibus montis, quem Meron accolæ appellant, inde Græci mentiendi traxere licentiam, Iouis femine Liberum patrem esse cælatum. Græce enim μηρὸς femur dicitur. fecit igitur uocis ambiguitas diuersa significantis, ut commode Græci fabulati sint. Arrianus iuxta Nysam magnam copiam esse tradit hederæ, quæ nusquam alibi apud Indos nascatur, montem ipsum ea & Lauro uestitum, lucos amœnissimos habere, & omni ferarum genere abundare, in quem cum equitatus peditatusq; parte uisendi gratia Alexander conscenderit. In hoc uero, nisi fallor, à Mela Curtioq; dissentit, quod Liberum ait ita uocari montem uoluisse memoriæ gratia, quod in Iouis femore succreuerit. e Genitum.] Ergo Thebanus non fuit? Arrianus certe dubitat an ad Indos unquam Liber Thebanus uenerit. nam fieri potuit ut ad Indos profectus crederetur, quod in India, ut libro quarto. Diod. ex multorum sententia scribit, Liber fuit indigena, qui terra sponte uitem ferente ex uua uinum elicere docuit. Ita & Argiuo Herculi, ut diximus, ea attributa sunt, quæ plurium erant. Lege à principio libri decimiquinti Strabonem. Herodotus. 2. li. (tanta dissensio est, nisi ad diuersos referas) scribit Græcos tradere Dionysium editum statim in Iouis femore insutum, portatumq; in Nysam illam, quæ supra Aegyptum in Aethiopia est. In quam sententiam & Diod. 4. li. de Dionysij ortu refert, nec plane femori insutum, sed Mercurio datũ, ut in Nysam deferretur, à Nymphis omni studio curaq; educandum. Labitur autem Tortellius, quod illam Indicã Nysam, hanc Aethiopicam, siue, ut ipse putat, Arabicam Nysam nominari tanquam ad differentiam credidit. Fabulam refert. 3. Metamor. Ouid. & loco iam citato Diod. f Materia.] Argumentum fabulæ idoneum. g Error.] Si ita rę ipsa contigisse crediderunt. h Palibotri.] Plin. decimonono cap. 6. lib. multa de Indię gentibus loquutus, Sed omnium, inquit, in India propè, non modo in hoc tractu potentiã claritatemq; antecedunt Prasij, amplissima urbe ditissimaq;

alunt, quidã proximos [a] parentesq́ priusquã annis aut ægritudine in maciem eant, uelut hostias cędunt, cęsorũq́ uiscerib. epulari fas & maxime piũ est, at ubi [b] senectus aut morbus incessit, procul à cęteris abeũt, mortẽq́ in solitudine nihil anxij expectant, prudentiores eis, quib. ars studiũq́ sapiẽtiæ cõtingit: non expectãt eam, sed ingerendo semet ignibus lęti & cũ gloria accersunt. Vrbium, quas incolunt (sunt autẽ plurimę) [c] Nysa est clarissima & maxima, montiũ [d] Meros Iouis sacer: famam hinc præcipuã habent, quod in illa [e] genitũ, in huius specu Liberum arbitrãtur esse nutritum: unde Grẹcis authoribus ut femori Iouis insutũ dicerent, aut [f] materia ingessit, aut [g] error. Oras tenent ab Indo ad Gangẽ [h] Palibotri:

Indorum feritas. *Bracmanes.* *Germanæ.* *Gymnosophistæ.* *Nysa.* *Meros.* *Plures Liberi.* *Tortellius labitur.* *Prasij.*

ultimaq; Palibotra: unde quidam ipsam gentē Palibotros uocant, immo uero tractū uniuersum à Gange. Regi eorum, peditum sexcenta millia, equitum triginta millia, elephantorum nouem millia per omnes dies stipendianrur: unde coniectatio est ingentiū opum. Hęc Plinius: In illa sententia Mela quicquid inter Gangem & Indum est, apud maritima Palibotris tribuit. *Palibotri.*

a Iolida.] Iolin promontorium, quod intra Gangem & Tamon intersit, solus mihi Pomponius reddit, nā alibi, quod sciam, non legi, sicut ne de Tamo quidē, nec de Cudo, quanquā notum est ex ipsis uerbis suis, ita à meridie Eoā Asiæ partē Tamo terminari, sicut ad Tha bin finitur eadē, flexu litorū in septētrionē uerso. Sed quæ insignia sunt in extimo litore, sinus est Magnus cognominatus, in Chersonesum, quam Auream cognominant, & eam terram, quę longo tractu in meridiem procurrit: post quem Gangeticus est, ab amne, quem recipit, dictus, inter quem & Indi ostia amplissimus litorum & innumeris populis urbibusq; habitatus tractus. *Iolis.* *Sinus magnus.* *Gangeticus.*

à Gāge ad [a] Iolida [b] Nysīj, ubi [c] magis, q̄ ubi habitetur, exæstuat, [d] atræ gentes, & quodammodo Æthiopes. Ab Iolide ad Cudum recta sunt litora,

b Nysīj.] à Nysæis alij, manifesto argumento. nam hos propius Indum à Nysa dictos Currius, Arrianus, & Diodorus referunt: illos Pomponius extra Gangem statuit, ut inde ad Cudum usque alterum litus, & id quidem rectum in Tamon immineat. c Magis quàm ubi habitetur.] Maior æstus est quàm usque alibi ubi habitatur: quod non tam ex eo prouenit, quod sub cancro sunt, quàm quod aut planicie siti nuda, aut aquarum penuria torrida, aliáue huiusmodi ratione, unde fiat, quod insolentiores illic æstus sint: aliàs sole cancrum tenente non est dubium omnem Indiæ tractum parallelo uicinum tropico grauissimo calore infestari diebus multis, nisi priuatæ causæ temperent: multo enim sæuior æstus est tropicos tenentibus, quàm esse sub æquatore aliquo modo posit, quod primo libro late docuimus. Constat autem totam litoris Indici oram ultra cancrum exporrigi, cum Aurea Chersonesus etiam æquinoctiali subsit, & extimæ oræ pars trans eum adusque capricorni parallelum pertingat, ut recentis experientię tabulę monstranr. d Atrę gentes.] Minus tamē quàm Aethiopes. Plinius libro 6. A Gange, inquit, uersa ad meridiem plaga, tingūtur sole populi, iam quidem infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti, quantum ad Indum accedunt; tantum colore pręferunt sydus, &c. Ferunt & Aegyptios Thebaicæ nigrescere nonnihil, uerum tertio in loco esse, ut primi Aethiopes sint, reliqui Indi, postremi Aegyptij. Ideo libro quarto, Manilius sic: Aethiopes maculanr orbem, tenrasq; figurant, Perfusas hominum gentes minus India tostas Progenerat, mediumq; facit moderata tenore. Iam propior tellusque natans Aegypria Nilo Lenius irriguis infuscat corpora campis. Quod ad nigredinem attinet, Alexander libro problematum primo quęrit, qua de causa sol hominem nigrum reddat, linteum candidius faciat, ceram emolliat, lutum induret: & respondet prædictorum causam esse materiæ patientis aptitudinem. Materiæ nanque nostri corporis, inquit, excepta pituita, quoties nimium recalescunt, per cutem nigrant. Albertus Germanus, magnus in omni philosophia uir, in eo libro, quem de locorum natura scripsit, Austrinos homines & Aethiopes maxime nigros esse cum ob locorum, quę incolunt, ęstum ex sole, tum etiam propter sui corporis caliditatem. Nam primum horum semen generationis calidum est, & matrix mulierum admodum calida & sicca: unde fit, ut decoctione fortissima conceptum sperma digeratur, fiatque crescentis fœtus sanguis adustus: cumq; humidum subtile calore loci educatur, & grossum terrestre aduratur, manet ipsum, & nigredinis est causa. Fiunt itaque terrenæ complexionis membra ualida, & ossa albissima, ut in dentibus eorum uidere est: caro autem sanguine perfusa fusco, & oculi ex calore frequentibus uenulis sanguinei, qua de re & Aethiopum ipsis nomen est. Præterea corpora leuissima, & animi uis in ipsis, qui magnam sustinent ęstus intemperiem, imbecillis & hebes est, propter euaporationem & defectum spiritus animalis. Quanquam qui sub ęquatorem uergunt, proprer temperiem maxime animo ualeant: nam agilem habent spirituum subtilitatem, ut qui nimis frigidis locis degunt, non minus fiunt hebetes, atque illi qui nimis calidis. Siccitas etiam & caliditas causa est, quare Aethiopū Indorumq; pili pauci sint, & crispi, ut est notū. Strabo decimoquinto libro fuisse indicat, qui aquis causam nigredinis tribuerint, quod peregrina quoque pecora eam potantia colorem uarient. Theodectes clarus scriptor ad solem retulit, quem male Onesicritus reprehendit, etiam si annuit Strabo: nam propinquior esse sol dicirur, cum in zenith magis inclinat, hoc modo & Indis & Aethiopibus adproximat. Falsum uero est solem ab omnibus ęqualiter distare, cum in capricorno propinquior sit terræ, quàm quando in cancro est, ex communi Astronomorum sententia. Theodectæ senarij hi sunt, Quibus propinquam Phœbus admouens rotam, Atra fauilla corpora infecit uirum, Caloribusq; adurens præpotentibus, Retorridas crispauit illorum comas. Strabo tradit in India pensiles esse ipsis comas ob aëris humiditatem, nec ob adustionem, sed ex genitura magis nigros esse. In quam sententiam Arrianus quoq; lib. 5. perpulchra scripsit. Ego in Alberti sententiam pedibus eo. Cur uero sol nigriorem inducat, & non *Indi atri.* *Manilius.* *Cur nigri Aethiopes.* *Albertus.* *Strabo.* *Theodectes.*

ªtimidiq; populi, & marinis opib. affatim dites. Tamos promontoriũ est, quod Taurus attollit: collis, alterius partis angulus, initiũq; lateris ad meridiẽ uersi. Gãges & Indus amnes: ille multis fontibus in ᵇ Hẹmodo Indiẹ monte cõceptus, ᶜsimul unum alueum fecit, fit omniũ ᵈ maximus, & alicubi latius, quãdo angustissime fluit, ᵉdecẽ millia passuũ patens, in septẽ ora dispergitur. Indus ex monte ᶠ Paropamiso exortus, & alia quidẽ flumina admittit, sed clarissima Cophen, Acesinẽ, Hydaspen, conceptamq; pluribus alueis undã lato spacio trahit: hinc penè Gangẽ magnitudine ᵍexẹquat: post ubi aliquot sẹpe magnis flexibus cingit iugũ, ingens iterũ rectus solidusq; descendit, donec ad læuã dextramq; se diducens, ʰ duobus ostijs longe distãtibus exeat. Ad Tamũ insula est ⁱ Chryse, ad Gangẽ Argyre: altera aurei soli (ita ueteres tradidere) altera argentei, atq; ita, ut maxime uidetur, aut ex re nomẽ, aut ex ᵏ uocabulo ficta fabula est. ˡ Taprobane aut grandis admodũ insula, aut prima pars orbis alterius Hippar-

ignis, apud Aristotelẽ lege sectione ultima problematũ: & adde solem uideri radio simul & calore parto agere, idq; continua duratione in multos menses. Ignem autẽ non pariter, porrò solis uehementissimus influxus est, ignis nullus. a Timidiq;.] Nam cum porosa eorũ sint corpora, multa spirituum resolutio ob aërem calidũ, & magnam solis uim, corda frigidiora habent, ideoq; timidi sunt, Alberto. Ideo Aristoteles, Sunt, inquit, fortes, qui calida sunt natura, timidi uero qui exangues refrigeratiq; sunt: fit igitur, ut qui loca inhabitant calida, refrigerentur: qui frigida, concalescant, &c. Ea causa qui Europam inhabitãt, & in Asia Scythiam, si alijs conferas, omniũ bellicosissimi sunt. b Hẹmodo.] Tauri parte. indigenæ enim per partes uocant Paropamisum, & Hæmodũ, & Imaũ, & alios, sed Caucasum Macedones, ex Strabone lib. 15. c Simul.] Postquam. d Maximus.] Decẽ & nouem amnes in eum corriuãt, quorũ plurimi nauigabiles. e Decem millia.] Plinius. 17. ca. sexti, octo milliũ passuũ amplum esse scribit, ubi minimum patet: ubi inmodicũ, stadiorum centum, altitudine nusquã minore passibus. 20. De hoc & Indo omnia ex Plinio, Strabone, Dionysio, Curtio, Arriano, Solino, cæteris propé notiora sunt quàm ut referri debeant. Id notauero, Hypanim in India Eustathio, & plerisque alijs dictum, Arriano & Philostrato Hypasim dictum: ut non re solum ab illo Scythico, sed nomine differat. In qua sententia & Hermolaus est apud Pliniũ sexti libri. 17. cap. Hypasin, nõ Hypanin legens, cum Hypanin tamen uetusta Martiani exemplaria retineãt, nec refragetur Plinij locus eos reprehendentis, qui Hypanin in Asiæ parte statuerint, cum per Asiæ partem Scythiam Asiaticam intelligat, ipso etiam Hermolao testante. Hoc obiter & in transcursu adnotandum duxi, Plinium. 11. capite quarti libri, & decimo cap. libri trigesimi scripsisse in Boristhenem Hypanin Biropeum corriuari diligentiorum authoritate, mox eodem in quarto tanquam sui oblitus, nisi fallor, Hypanin ait manufacto alueo in Bugem, naturali in Coretũ influere. f Paropamiso.] A quo & Paropamisus Satrapia, & Paropamisadæ accolæ dicti. Tauri ille pars est, iuxta quem brumæ tempore adeo altæ niues premunt terram gelu, & perpetuo penè rigore constrictæ, ut ne hominum quidem feræ ue ullius uestigium extet: obscuri cœli uerius umbra, quàm lux nocti similis premit terram, uix ut, qui prope sunt, conspici possint. Ibi Alexandri exercitus maxime aliquãdo ob gelu periclitatus est, ut. 7. libro Curtius tradit, ex quo illa deprompsimus. In Paropamiso fabulosus ille specus monstratus, in quo ligatus Prometheus fuerit, cuius primo libro meminimus ex Philostrato. Eius sententiæ accediit libro septimo Curtius, & quinto libro Arrianus. De amnibus, quos Indus recipit. 20. ca. 6. Plin. g Exæquat.] Quadam aquarum modestia nusquam latior, inquit Plinius. 50. stadijs, aut altior quindecim passibus, amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane uocatur, & aliam minorem, quæ Patale, Deltæ Aegyptiæ persimilem Curtio. h Duobus ostijs.] Strabo quoq; duorum meminit, sed plurium Ptolemæus. Tradit libro ultimo Arrianus Indicos amnes omnia illa animalia gignere, quæ Nilus, Hippopotamo excepto, præterea & rigare latosque in campos dispalescere, quibus in cognito orbe nusquam maiores existant.

i Chryse.] Plinius non ad Tamum, nec Gangem, sed extra ostia Indi Chryse & Argyre, inquit, insulæ fertiles metallis, ut credo. nam quod alioqui tradidere aureum argenteumque ijs solum esse, haud facile crediderim. k Vocabulo.] ἀργύριον enim argentum, χρυσός aurum significat, l Taprobane.] Plinius lib. 6. Taprobanen, inquit, alterum orbem

terrarum

Cur Australes timidi.

Hypasis.

Paropamisus.

Indi magnitudo.

Taprobane.

terrarum esse diu existimatũ est Antichthonum appellatione: ut liqueret insulã esse, Alexandri Magni ætas resq; præstitere, &c. Meminere huius insulæ passim alij, sed nemo Plin. diligentius, cum quo tamẽ mihi hoc in loco amplius agendum est, ut certe non gloriæ aut æmulationis, sed ueritatis studio ostendam lapsos ueteres, ipsumq; Plinium citra delectum tradidisse, quæ pro ueris indubijsq; haberi uoluerit, quorum est deprehensa falsitas. Nam 22. cap. sexti libri, ubi multa de hac insula mentio, inter alia refert, legatos ex Taprobane cum ad nos uenissent, miratos esse septentriones & Vergilias, ueluti in nouo cœlo: lunam uero apud ipsos nõ nisi ab octaua die ad quintamdecimam supra terram aspici. Paulo uero supra ait ex ueterum traditione septentrionẽ non cerni. Quæ uerba, præterquã quod nimis sunt ieiuna in re explanatius tradenda, dubiũ faciunt, quonam loco Taprobanẽ esse Plinius crediderit. nam uerum nunquam erit non cerni septentrionem, nisi multo spatio ultra æquinoctialẽ sita sit, cum habentibus declinationem Austrinã. 24. & amplius graduum, ursæ maioris stellæ cerni possint. Porrò extremum caudæ maioris ursæ à polo distans. 35. graduum interuallo, his primum ad horizontem uoluitur, qui trigintaocto graduum latitudinem meridianam habent. Præterea ultimum caudæ minoris ursæ, ut principes tradunt astronomi, à uero puncto polari. 4. graduum interuallo abest, & cerni potest ab omnibus his, qui latitudinem meridianam habent 8. graduum, cum ipsis adhuc supra horizontem sit. Dubitas? Quis nescit omnem stellam, inter quã, dũ altissime mergitur, & zenith prospiciẽtis fuerint gradus nonaginta, hoc est, quadrantis interuallum, eam in horizonte primum esse prospicientis? Zenith enim ad horizontem undiquaq; spatium est 90. graduum. Eam uero, quæ pluribus gradibus abfuerit, perpetuæ esse occultationis, sicut illa semper apparet, aut apparere potest, quæ citra. 90. gradus in cõspicuo cœlò est. Quod si minor ursa tota cernitur uel ab his, qui certo spatio trans æquatorem sunt siti, quis dubitat de maiori, cuius stellæ multo amplius à polo elongantur? In uniuersum autem ita contingit, ut stella maioris declinationis quàm sit eleuatio æquinoctialis perpetuo appareat, si declinatio septentrionalis fuerit, si uero meridionalis est, semper lateat, referendo hoc ad eos, qui citra æquinoctialem in Arcton uersus habitãt. In Austrum enim uergentibus modo contrario eueniret, suis semper ipsis apparẽtibus, nostris interim occultis. Quod si Plinij uerba paulo diligentius legerimus, deprehendemus citra æquatorem Taprobanen statuisse, quemadmodum Ptolemæus, de quo mox dicam. Nam à Colaico promontorio Indiæ quatridui tantum nauigatione abesse ipsius Claudij temporibus legatos retulisse ait. Addo, quòd Solis insulã dicit medio in cursu obuiam fieri nauigantibus. Constat etiam ex tabularum fide nullam esse celebrem adeo insulam in Austrino oceano, quæ quatridui nauigatione peti posset, ea excepta, quam Taprobanen uocat Ptolemæus. Addo, quod Seras quoque ab ipsis aspici scribit, quod quidem intelligi poterat de his, qui ad se mercium gratia uenissent. sed addidit, notos etiam commertio, quod Solinus explicatius referens, Cernũt, inquit, latus Sericum de montium suorũ iugis. & Hermolaus hanc sententiã probat, uideri scilicet Serum ex Taprobane tractum. Postremo ab Onesicrito prius, mox ab Annij Plocamij liberto cognitam indicat, qualis esset. Cum uero hic è sinu Arabico, ille ab Indi ostijs soluit, uerisimile est, utrunque in eam appulisse insulam, quam Taprobanẽ Ptolemæus uocat. Sed quid opus de insulæ situ quærere? In continente Indiæ ea, quæ intra Gangem est, ursas non uideri in anno, nisi semel diebus quindecim asserit. 75. capite secũdi lib. & 19. sexti. Modestius Mela alicubi in India neutrum septentrionem cerni dixit: quam sententiam, pro recenti locorum experientia non adeo reiecerim. Quod ad Plinium attinet, constat hanc orã omnem, cuius ipse meminit, citra æquinoctialem terminari, ubi maxime prominet. Et sub æquatore, cuius horizon per polos transit, omnes stellæ oriuntur & occidũt, apparentq; circumquaque prospicienti, quid obsit, quo minus ursæ citra æquinoctialem cernantur? Quanquam minus cerni septentrionem concedam, quando in eo signo sol est, in quo ursa cum eo occidit per noctem latens: ita ut quando ex eo signo sol abijt, post occasum apparere incipit, semperq; deinceps apparet, donec circuitu facto idem signum sol annuus intraturus est. Fit hac ut pauco tempore non uideatur septentrio in India, alioqui multis mensibus toto anno supra horizontem cõspicuus. De Vergilijs, quod ait, non cerni eas, multo insignius erratum est: nam si damus ut tantum ultra capricorni tropicum ab æquinoctiali abscedat Taprobane, quantum nostræ habitationis parallelus septentrionem uersus ab eodem abest, adhuc conspicuæ supra horizontem Vergiliæ sunt. At ne Plinio quidem persuaseris, tantum ab India Taprobanen amoueri. Dicam explicatius illa, gradus declinationis Vergiliarum, quæ in tauro longitudinem habent, sunt plus minus uiginti trium graduum. Est ergo consequens ex canone demonstrato, quem retuli, primum eos, qui declinationem habent Australem, uel distantiam Zenith ab æquatore gradibus. 67. in horizonte suo Vergilias habere. Videre ergo possunt quicunque intra illam declinationem habitãt. Sed nulla hodie uel maxime in Austrum procurrentis Africæ tanta deprehensa est declinatio. Quid illud, quod ait, lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua ad quintamdecimam supra terram aspici? Id legatorum non erratum dixerim, sed mendacium: illudere enim placuit credulis, ut hi ferè solent, qui ex ignotis uulgo locis redeũtes sui admirationẽ fabulis astruunt. Mirũ uero, cur id tãtus author nullo planè iudicio

Conte.

Taprobane ubi

Locus Plinij.

Alius Plinij locus.

Locus Plinij.

ueri habito, tradere posteris ceu indubiũ foret, uoluerit, cum constet nullum esse in tota trisi terræ partium continenre locum, nullam in omni mari insulam, quæ lunam crescentem decrescentemq́ non uideat, eo modo quo nos, si modo ipsis oritur & occidit. Porrò quis nõ intelligit minime dictum proprie, ab octaua in .15. tanquam luna semper eodem in loco lucis, tenebrarumq́ uices peragat, cum adeo id uariet, ut toto anno solari nullus idem sit plenilunij interlunijue gradus, quod ita est notũ, ut referre pigeat. Quod si sub polis habitatio foret, eõtingeret quidẽ alterutris per sex signa lunã non uideri, seclusa latitudine, nã æquator ita habitantibus horizon esset, uerũ non à decimaquinta in reliquos dies, sed continuis diebus .14. hoc est medio anno lunari, sicut ijdem dimidio anni solaris ipso sole carerent: rursum uero eo tempore continuis quatuordecim diebus planè lucentem intuerentur, sicut dimidio solaris anni solarem haberent continuum. Quod si quæ terræ sunt adeo ab sectore in polum alterutrũ abeuntes, ut signi gradus aliquot, aut ipsum signum, signáue zodiaci supra horizontem habeant, certum est lunam his quandoque non uideri, uerum eo modo, quo Plinius tradit, sed continuis diebus noctibus'ue, immo uero mense, aut mensibus, prout minus hæ magis'ue abfuerint. Falsissimum est uero omnium, quod asseruisse Onesicritum scribit libro secundo Plin. his in locis septentrionem cerni, quibus in locis in die umbræ non sint. Nam hoc modo sub tropico cancri sitis non cerneretur ursa. Quoniam autem in id caput incidimus, corrigendus est error, non Plinij culpa, sed librariorum, ut credo,

cho dicit: sed quia habitatur, nec quisquã circum eam esse traditur, propè uerũ est. Contra inde illa

Locus Plinij. ignorantia admissus. Rursus, inquit, in Meroë insula, quæ est caput gentis Aethiopũ, quinq; millibus stadiorũ à Syene in amne Nilo habitatur, bis in anno absumi umbras, sole duodeuicesimam tauri partem, & quartamdecimã leonis obtinentem, &c. ubi nõ quartamdecimam, sed tredecimam legendum: is enim gradus .18. gradui tauri correspondet, & in parallelum æque à polo & æquatore distantem, eum contraposito gradu incidit. Quanquam non dubito, & in decimoquarto alijsque uicinis gradibus idem fieri multis Meroën habitantibus propter insulæ magnitudinem, & nõ adeo præcipitem uariationem declinationis etiam in leone: uerum huic non decimusoctauus, sed decimusseptimus gradus tauri respondet. Desyderat autem ratio, aut quoties eiusdem incidentiæ solis in certo parallelo bis nullam umbram in meridiano efficientis mentionem facimus, toties gradus signorum æquidistantia contrapositos nominemus, quandoquidem illa causa est, cur bis umbra in certo parallelo non sit. In *Maleus mons.* eodem capite, Maleum, inquit, montem æstate in Austrum, hyeme ad septentrionem umbras iacere, &c. Minime id mirum, cum omne corpus intra tropicos duplex habeat umbrarum genus, ut ante docuimus. Verum quod libro sexto aic, Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrum per senos menses, id prorsus nego, nisi doceat Plinius Maleum sub æquinoctiali circulo iacere. Id enim his solis, quæ sub æquatore sunt, corporibus accidit. At Monedum & Suarorum inter gentes, quæ Gange & Indo clauduntur, meminit, toto illo litore longe ab æquatore absente. Quod Ptol. docet princeps cosmographus, cuique in situ locorum tractus Austrini, quod Alexandriæ scripsisse creditur, magna fides adhibenda est, nec est ut de latitudinis siue declinationis certitudine quis ambigat: nihil est ad deprehendendum facile magis: utinam adeo de longitudine constaret. Porro quàm scite, quamq; exacte dictum sit Taprobanen iacere inter ortum & occasum, eruditis iudicandum relinquo, etiam si hoc modo referre Solinus uoluit. Quis autẽ Indiæ locus, quis totius Asiæ est, qui inter ortum & occasum non iaceat? Multo doctius aptiusq; .30. capite libri sexti, Aethiopiã ab oriente hyberno ad occidentem hybernum sitam esse: præterea Italiã inter horam primam & sextam brumalem incedere dixit, hoc est inter meridianam lineam, & hybernum solis exortum. Illud autem cum ad solam Tapro-*Locus Plinij.* banen non attineat, omnibus illic inter ortum, & occasum sitis, ieiunum mihi (saluo tanti uiri honore) concisumq; uidetur. Retulissem & de Arcturo, quem in Carmania nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam, credidisse ueteres Plinius tradit, præterea quòd ad eiusdem tractus amnem Hithanim ex India profectis primum ursæ apparere incipiãt, nisi ipsa semet satis falsitas reuelleret. Ad Taprobanen reuertamur, quam Ptolemæus docet ita subiectam æquatori, ut in Austrũ gradibus ferè tribus, in septentrionem tota reliqua mole uergat. In ea ui*Locus Vergilij.* deri ursæ possunt, uerum humiliori eleuatione, & qui ipsis oriantur, & occidant: nam quod Maro dixit Georg. 1. Arctos oceani metuentes æquore tingi, ad eos referendum est, quorum declinatio est non minor .36. graduum. sub horum enim horizontem primum non merguntur, alioqui falsa esset Virgiliana assertio. Quanquam nõ dubito plerosque ex his, qui uerborum ornatui omnia tribuentes, præter historiam fabulam'ue nihil tenet reliqui, ita accipere, ut in uniuersum nullis ursæ mergi uideantur. Deimachus clarus author ursas in nulla Indiæ parte occultari scripsit, ut Strabo libro secundo tradit, ubi permulta de Taprobane, uerum *Strabonis obscura tralatio.* adeo perplexe tralata, ut nisi attentissime legas, capere hærentem sententiam non possis, manifesto argumento, nunquam bene transferri quod ad amussim non undiquaq; intelligitur.

Ideoq;

ostia sunt, quæ uocant[a] Solis, adeo inhabitabilia, ut ingressos uis circumfusi aëris exanimet confestim, & inter ipsa ostia rara tenet regio ob æstus intolerabiles alicubi cultorib. egens. Inde ad principia [b] rubri maris pertinet inuia atque deserta humus, & cineri magis, quàm pulueri similis: idcoq; per eam rara & nõ grandia flumina emanant, quorum [c] Tuberonẽ, & Arusacem notissima accepimus. Rubrum mare Greci, siue quia eius [d] coloris est, siue quia ibi Erythras regnauit, ἐρύθραν θάλασσαν appellãt, procellosum, asperum, mare profundum, & [e] magnorũ animalium magis, quàm cætera capax: primo recedentis oras [f] æqualiter impellit, & ut non intret interius, aliquantum patens sinus erat. Sed quas ripas inflexerat, irrumpit, duosq; iterum sinus aperit. Persicus uocatur [g] dictis regionibus propior, Arabicus ulterior.

Ideoq; Ianus de monte regio quęritur alicubi in Strabonis translatis codicibus esse ad mathematica præsertim attinentia, quæ corrupte legantur, nec Græcis admodum respondeant. a Solis.] Plinius insulam Solis hoc tractu describit, quæ & cubile Nympharum rubens dicatur, in qua nullum non animal absumitur incertis causis: sed & Solis ostia iuxta nominari potuere ob æstum intolerabilem, & aquarum longo tractu penuriam: ideo periclitatũ Alexandri illis locis exercitum Diodorus decimoseptimo libro scribit. Notum uero est in locis maritimis æstum supra modũ augeri ob uehementissimam radiorum solis perpendicularium, aut rectorum repercussionem. b Rubri maris.] Plinius quoque sexto libro post Carmanos eius initium facit, magno horum errore, qui sinum tantũ Arabicum rubri maris nomine censent, cum oceanus, qui & Arabicũ findit, totamq; Eudæmonem abluit, eo nomine censeatur. Verba Plinij hæc sunt, Irrũpit deinde post Carmaniam & in hac parte geminum mare in terras, quod rubrũ nostri dixere, Gręci Erythreũ à rege Erythra, aut ut alij, solis repercussu talem reddi colorem existimantes, alij ab harena terraq;, alij à tali aquæ ipsius natura. Herodotus libro quarto sinum Persicum rubrum mare uocãs, altera, inquit, ora à Persis incipiens porrigitur ad Rubrum mare, quod & Persicum uocatur: deinde gradatim Assyria, atq; inde Arabia, desinitq; in sinu Arabico. In eadem sententia sunt Pomponius & Plinius. Curtius libro nono tradit rubrum mare non à colore undarum, ut plerįq; crederent, sed ab Erythra potius appellari. Multa de eo Strabo decimoquinto libro. c Tuberonem.] Plinius, ni fallor, Tuberum nominat libro sexto nauigabilem: inibi & Nabrum uocans alium, Ptolemæus Arabem, dubium an illũ, quem Arusacem Pomponius nominat. d Coloris.] Audiui uirum dignissimum fide, qui, ad litora usque sinus Arabici à Hierosolymis peregrinatus, rubras quidem undas uideri aiebat uerum non esse: nam claram eam admodum, & fontali similem aquæ dicebat, si hausta in uas quodpiam funderetur. Tribuit igitur ruboris causam arenæ nonnihil rufæ: lateq; a litore in altum uadosum esse id mare asserebat, unde esset, ut aquarũ perspicacia fundi haud alte distantis colorem aspectantibus redderet. Cæterum id, quod extra sinũ est, altissimum esse propè omnes, quos legerim, affirmant. e Magnorum animalium.] Idem Curtius, Arrianus, Diodorus referunt. Rufus in Periegesi ex Dionysio, Feruent Erythrei marmora ponti Tota feris: hęc ue rigidi iuga maxima montes Nubibus attollunt, latus omne & terga tumescunt, Instar in his rupis spinæ tenor arduus adstat, Molibus in celsis scrupus quoque creber inhorret. At ne quis rapidi subuectus gurgitis unda, Hęc in terga salis lembum contorqueat unquam, Aut se monstrigenis, hostem licet, inserat ęstus Fluctibus, immodice late patet oris hiatus. Quippe feris antro panduntur guttura uasto, Protinus hęc ipsas absorbent fauce carinas, Inuoluuntq; simul mox monstra uorantia nautas. Hęc Dionysij lectio propè in omnibus exemplaribus nõ tam corrupta est, quàm obscura, ac multo clarius à Palæmone uersa: multis enim in locis à Dionysio tradita Rufus præterijt: rursum de suis passim inseruit, quę apud Dionysium non leguntur: quod ante alios nuper prodidit collatione facta Petrus meus Mosellanus homo Græcè & Latinè iuxta doctissimus. f Aequaliter impellit.] Aequali flexu. Nam si duos illos sinus non fecisset irruendo, seorsum patens fuisset. g Dictis regionibus.] Carmaniæ, & Indico litori.

Insula Solis.

Rubrum mare quod.

Cur rubrũ mare.

Dionysius.

Petrus Mosellanus.

SINVS PERSICVS.

Persicus, quà mare accipit, utrinque rectis lateribus [a] grande ostiũ quasi [b] ceruice complectitur, deinde terris in omnem partem uaste et æqua portione cedentibus, magno litorum orbe pelagus incingens, reddit formã capitis humani. Arabici & os arctius & latitudo minor est, [c] maior aliquãto recessus, & multo magis longa latera, init penitus, introrsusque, dum Ægyptũ pene, & montẽ Arabiæ Casiũ attingit, quodam [d] fastigio minus ac minus latus, & quo magis penetrat angustior. [e] Ab ijs, quæ diximus, ad sinum Persicum, nisi ubi [f] Chelonophagi morantur, deserta sunt. In ipso [g] Carmani nauigantium dextera positi sine ueste ac fruge, sine pecore ac sedibus, piscium cute se uelant, [h] carne uescuntur, præter capita toto corpore hirsuti. Interiora [i] Gedrosij, dehinc [k] Persæ habitãt. [l] Cethis per Carmanos, supra Andanis et Corios effluunt. [m] In parte, quæ pelagi ostio aduersa est, Babyloniorum fines [n] Chaldæorũque sunt,

SINVS PERSICVS.

Grande ostium.] Quod tamen latitudinem habet nõ maiorem quinque millium passuum. nomen sinui datum ab adhabitantibus Persis, quemadmodum ab Arabibus alter Arabicus dictus: utroque interim rubri maris retinenre nomen. Cerne tabulas, & situm disce. b Ceruice.] Collo. nam Persicus sinus propè capitis effigiem habet, & introitus ceruicis proceritatem. c Maior reces.] Ideo inter intimum eius sinum & Aegyptiũ mare Isthmus intercest nõ amplior. 125. mil. passuum interuallo tã paruo dirimitur: ibi tãta naturæ diuersitas, ut Plin. 11. cap. quinti libri scribit. De Casio 1. li. diximus. d Fastigio.] Trans ostium statim quantã potest amplitudinem occupat, mox sese fastigiat, estque angustissimus ubi intimus. e Ab ijs.] Oram hactenus præscripsit, iam repetit accolas suo, quemadmodũ sæpe monuit, more. f Chelonophagi.] Qui ostreis uescuntur, siue testudine, quæ Græcè χελώνη dicitur. Hæ, ut lib. 9. Plin. tradit, adeo in Indico mari magnæ sũt, ut singularũ superficies habitabiles casas integãt. Strab. 16. lib. adeo magnas alio in loco reperiri scribit, ut Chelonophagi in eis nauigẽt. g Carmani.] Ex oceano in Persicũ nauigantib. à dextra Carmani sunt. Carmania ad ostium sinus magis frequẽs, ea parte, qua Parthis imminet, deserta est, Ptol. cæteris ferè. De ea perpulchra libro 15. Strab. h Carne.] Ideo Ichthyophagi dicti. Quanquã lib. 5. Arrian. supra Carmaniam in Gedrosios Ichthyophagorũ tractum esse ait: meminit & lib. 4. Philostratus. Curtius. .lib. tradit, iuxta ad Indicam oram gentes esse, quibus ungues prominent nunquam recisi, comæ hirsutæ & intonsæ sint, tuguria conchis & cæteris purgamentis instructa, qui ferarum pellibus tecti, piscibus sole duratis, & magnarum quoque beluarum, quas fluctus eijcit, carne uescũtur. Stra. certe sæuis eos morib. immanes esse testatur, & Crinit. adnotauit ult. cap. 6. Omnes Ichthyophagos Alexandrũ uetuisse uesci piscib. scribit lib. 6. Pli. Testis uero Gel. 4. cap. .lib. corporib. hirtis in extima quoque India homines inueniri. Hieronymus lib. cõtra Iouinianũ. 2. Ichthyophagos ait gentem alibi errãtem in litore maris rubri, qui super petras solis calore feruentes pisces assent, & hoc solo alimẽto uictitent. i Gedrosij.] Quorũ regio Gedrosia, supra quam Drangiana est, & Arachosia, supraque eas in Taurum uergentes Aria & Paropamisus, omnes satrapiæ dictæ, hoc est, præfecturæ, quas quidam Indiæ attribuerunt, authore Plin. cap. 20. lib. 6. k Persæ.] Potentissimi olim, & frequentissimæ Asiæ domini: quorum aliquando metropolis Susa, hi semper ad rubrũ mare habitarũt, unde & sinus Persicus dictus: supra omnem uero urbium elegantiam Persepolis effulsit, à Macedonibus consensu Alexandri direpta. meminere Curtius & Arrianus: arcem eius descripsit diligentissime lib. 17. Diodorus. l Cethis.] Est & oppidũ cognomine, cuius Plin. meminit. De Andane uero & Corio etiam Ptol. m In parte.] Intimi sinus, quæ oppisito tractu sinus faucibus respondet. uide tab. Ptol. quintam Asiæ. n Chaldæorum.] Infra confluentem Euphratis & Tigris, læua fluminis Chaldæi, dextra Nomades Scenitæ habitant, Plinio. Strab. 17. lib. Constituta est, inquit, habitatio quædam Babyloniæ philosophis indigenis, plurimum circa philosophiam uersantibus, qui Chaldæi appellantur. Horum magna in sacris literis memoria est. Constat autem nusquam diligentius seueriusque mathematica studia exculta fuisse, quàm apud Chaldæos. Ammianus uigesimotertio lib. Hic prope, inquit, Chaldæorũ est regio altrix philosophiæ ueteris, ut memorãt ipsi, apud quos ueridica uaticinãdi fides illuxit.

Sinus Persicus. Arabicus.
Chelonophagi.
Carmania.
Hirti homines.
Gedrosia.
Persæ.
Chaldæi.

a Tigris.] Oritur in regione Armeniæ maioris fonte cõspicuo in planitie. loco nomẽ Elongosine est, Plinio: cuius caput 27. sexti libri lege. Strabo 16. lib. scribit Tigrim & Euphratẽ flumina secunda esse post Indica ad Australes partes defluentia. Nostri è paradiso eos fluere autumant, ut & Nilum: quod nisi allegoricòs intelligas, aut terram etiamnum habitatam paradisum esse dicas, non uideo, quomodo id sit uerum. Allegoriam mihi uidetur ante alios reddidisse Ioannes Picus in ea oratione, quam de hominis dignitate scripsit, uir supra omnẽ ingenij captũ eruditus, & magnus in religione nostra futurus author, nisi aliud diuina ꝓuidentia iussisset. Diuus Ambrosius allegoriã sequitur, non negans interim paradisum esse, quemadmodum Hieronymus & Gregorius, itemq; Augustinus, qui monet tamen historiam literæ omnib. modis allegoriæ præferendam esse, id quod profecto Mosaicæ scripturæ authoritati debetur.

Tigris. *Picus.*

& duo clari amnes, [a] Tigris Persidi propior, ulterior [b] Euphrates. Tigris, ut natus est, ita descendens usq; ad litora permeat. Euphrates immani orę aperto [c] non exit tãtum, unde oritur, sed & uaste quoq; decidit: nec secat cõtinuo agros, sed late diffusus in stagna, diuq; sedentib. aquis, & sine alueo patulis piger: post ubi marginem rupit, uere fluuius est, acceptisq; ripis celer & fremens per Armenios & Cappadocas occidentem petit, [d] ni Taurus obstet, in nostra maria uenturus. Inde ad meridiem auertitur, & primum [e] Syros, tũ Arabas ingressus, [f] non perdurat in pelagus, uerũ ingẽs modo & nauigabilis, inde tenuis riuus despectus emoritur, et nusquã manifesto exitu effluit, ut alij amnes, sed deficit.

b Euphrates.] Penultima producta cõtra uulgi usum hęc dictio proferẽda. Extat distichum elegans in uersificatorẽ, qui semel edito carmine penultimã corripuerat: Venit ad Euphraten, undis perterritus hæsit, Vt cito trãsiret, corripuit fluuiũ. Meminit amnis Plinius. 24. cap. 5. libri. Ptolemæus montem maioris Armeniæ, ex quo oritur, Persardẽ nominat, qui Araxem in Caspium effluentẽ edit. De hoc amne nõ indigna lectu libro belli Persici primo Procopius tradit: eius aquas, quemadmodum Nili, fœcundas esse asserunt. Lucanus 3. lib. Phariæ, inquit, uice fungitur undæ. Ideo multis canalibus passim in uicinos agros rigandi gratia abducitur. lege 16. lib. Strabonem. Ammianus lib. 23. Euphrates, inquit, cũctis excellens, qui tripartitus nauigabilis per omnes est riuos, insulasq; circumfluens, & arua cultorũ industria diligentius rigans, ueneri & gignendis arbustis habiles efficit. c Non exit tantum.] Statim enim ab ortu in palustria quædam diffunditur, stagniq; magis quàm fluuij faciẽ habet: ideo dixit, Non secat alueo, certo scilicet, sed late diffusus. &c. d Ni Taurus.] Vide Ptolemæi tabulam Asiæ tertiam. Tauro arcetur, quo minus breuissimo cursu in Euxinum defluat. e Syros.] Ad Comagenem & orientalem Syrię oram, donec Arabes Scenitas accolas attingat. Vide 4. Asiæ tabulam. f Non perdurat in pelagus.] Plinius confluere eos & in Persicum elabi tradit. in qua sententia Ptolemæus est. Philostratus primo libro, de utroq; amne loquutus, Flumina, inquit, ubi eã, quam diximus, continentis partem ambiemunt, in idem mare decurrunt. Sunt, qui dicant in paludem quandam partem maximam Euphratis dilabi, ita ut ad mare non perueniat, sed in terra cursus sui finem recipiat. Quidam audacius de eo loquentes, asserunt ipsum cum diutius sub terra fluxerit, rursus in Aegypto apparere, & Nilo cõpleri. Hęc Philostratus. Pomponio Lucanus uidetur suffragari libro tertio, Quos non diuersis fontibus edit Persis, & incertum est tellus si misceat amnes. Quod potius sit nomẽ aquis, sed sparsus in agros Fertilis Euphrates Pharię uice fungitur undę, At Tigrim subito tellus absorbet hiatu, Occultosq; regit cursus, rursusq; renatũ Fonte nouo flumẽ pelagi non abnegat undis. Nã quod ait, tellus si misceat amnes, indubie credit non misceri eos: prętcrea Tigrim absorptum iterum enasci, nec abnegare undas suas sinui Persico, tanquam id Euphrates non faciat, sed in agros sparsus proxima irriget, atq; ita euanescat: qui uerus est poëtę sensus. Fontes igitur non diuersos ad originem potius quàm ostia referemus. An non falsum est, quod Persis edat: cum in Armenia maiori uterque oriatur. Nescio an lapsus sit Lucanus, ut in illo quoque labitur, quod Oritarum & Carmanorum cœlum in Austrinum latus trans ęquatorem flecti credidit, cum ait in eo ipso loco: Carmanosque duces, quorum iam flexus in Austrum Aether, non totam, mergi tamen aspicit Arcton, Lucet & exigua uelox ibi nocte Boores. Id ita non esse supra docuimus. Magis crediderim poëtam ueterũ quorundam opinionem sequutum, qui supra Persidem oriri hos amnes putarint. Nam & Curtius quinto libro de Alexandro, quartis, inquit, castris peruenit ad Tigrim fluuium. Phasim Tigrim incolę uocant: oritur in montibus Vxiorum & per 50. stadia syluestribus rupibus pręceps inter saxa deuoluitur: accipiunt deinde eum cãpi, quo clementiore alueo pręterije,

Euphrates fœcundus. *An in Tigrim Euphrates influat* *Locus Lucani.* *Lucani lapsus.*

[a] **Alterum latus ambit plaga, quæ inter utrunque pelagus excurrit, [b] Arabia dicitur, cognomen Eudæmon, angusta, uerum cinnami & & thuris aliorumque odorum maxime ferax: maiorem [c] Sabæi tenent partem ostio proximam, & Carmanis contrariam partem [d] Macę, quæ inter ostia ostenditur, syluæ cautesque**

terijt. nam nauium patiens est. 600. stadia sunt, molliorisq; soli, per quod leui tractu aquarum Persico mari se insinuat. Hęc Curtius: qui eo ipso loco Vxiorum regionem Susis finitimam esse ait. Constat autem Susa ipsa in Perside esse. Canis palinodiam Vadiane, qui primo libro *Boetius.* Boëtium reprehendisti, tanquam diuersa à Lucano sentientem. Liberum sit candidis lectoribus sequi, quod malint, pręsertim quod sunt, qui tradunt unum in paradiso fontem esse omnium horum authorem amniũ, quos Moses nominat, è quo resolui Tigrim & Euphratẽ Boetius intellexerit. Fateor quidẽ ingenue me ante mẽses tres in illa fuisse sententia, iam in alia esse. Fecit id attenta magis lectio. Quod ad confluentem attinet, Plinio utiq; & Ptolemęo accedo: tantam enim aquarum uim, quæ amplissimo ponte in media Babylone uix potuit traijci, ut Curtius indicat, euanescere magis quàm corriuare in Tigrim uerisimile nõ est: cũ etiam Herodotus lib. 1. magnum & altum & celerem Euphratẽ ex Armenijs in rubrum mare decurrere dicat: in qua sententia & Diodorus est libro tertio. Strabo libro undecimo, Tigris, inquit, & Euphrates, qui Mesopotamiã circundant, & apud Babylonios inuicem cohærent, deinde in mare Persicum emittunt. Dion quoq; nobilis scriptor tradit Traianum Cæsarem pontẽ fecisse iuxta Babylonem ea parte, qua Euphrates in paludes emissus Tigridi miscetur: ut propè indubium sit etiã in paludes emissum nõ euanescere, sed corriuare in Tigrim. Per rubrum uero mare sinũ Persicũ, qui eius pars est, intelligũt, ut Plinius quoq;, qui Persas semper habitasse ait ad rubrum mare: id Græci ἐρύθραν θάλασσαν uocant, id est, rubrum mare, Pōpo- *Dionysius.* nio, cæteris. De Mesopotamia interamne primo libro dictum est. Rufus ex Dionysio: Medio qua tellus funditur agro, Hos amnes inter nomen tenet, ut situs illam Flumine præcinctã gemino per aperta locaui. Ita legendũ, non sinus, ut aliqui codices habent. *Solini incuria.* Solinus credidit Euphratem ad Nili naturã inundare, fœcundáq; facere proxima arua, nõ alia causa magis, quàm quòd gnomonici tradunt similibus parallelis id accidere, quos pares in terrarum positione æqualitas normalis faciat lineæ: ex quo appareat ista duo flumina ad modulum eiusdem perpendiculi constituta, licet è diuersis manent plagis, easdem incrementi causas habere. Indicẽt Cosmographiæ studiosi, an ita sit, uel esse possit: habent quidẽ, authore Ptolemæo, certos parallelos, quibus subsunt, uerum iuxta ostia, inq; ipsis ostijs, ad quæ illa suæ inundationis causa nulla extat: ad fontes enim recurrendum est, non ad ostia, si quis amnis aut Nili, aut Euphratis incrementa quęrit, aut certe ad loca defluxui nascentium undarum uicina. Meminimus causarum inundationis libro primo, ubi de Nilo. a Alterum latus.] Sinus Persici, quod trans confluentem est amnium in occasum. b Arabia.] εὐδαίμων, hoc est, felix cognominata. Et Eudęmones inde Arabes dicti. Capitolinus in Macrino, Pugnauit tamen & cõtra Parthos, & contra Armenios, contra Arabas, quos Eudęmonas uocãt, non minus fortiter quàm feliciter. Aduertendum tamen, esse quoq; in Mesopotamia Arabiam. Ideo Curtius quinto libro, Arabia odorum fertilitate nobilis regio campestris est, inter Tigrim & Euphratẽ iacens, tam ubere & pingui solo, ut à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroq; amne manat, toto ferè solo per uenas aquarum redundante. etc. *Arabia Merorũ.* Ideo libro quinto Plinius Euphratem ait trans Taurum egressum, à læua Arabiã Merorum dictam, dextra uero Comagenen disterminare. De deserta, quę Scenitarum est, haud multis in locis fertili, deq; Petrea libro primo dictum est. *Arabia felix.* Felix, tribus lateribus mari clausa, à septentrione montanis attollitur: quanquam Pomponius ultra Arabicum sinum durare eam indicat, de quo infra paulo. Hæc thure, cinnamo, myrrha, & balsamo abundat, imó sola thus gignit. De ea Plinius uicesimooctauo capite sexti libri. Solinus diligenter multa. Ditissimi syluarum sunt Sabęi fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræq; prouentu. *Arabum mores.* Ipsi mitrati degunt, aut intonso crine barba abraditur, pręterquam, quod in superiore libro est, Plinio. Strabo decimosexto libro imbelles esse dicit, cauponasq; & mercatores magis quàm milites. Ideo Catullus: Siue in Hyrcanos Arabasq; molles. & Virgilius: molles sua thura Sabæi. Conscripsit de moribus pleraque capite trigesimoquinto libri decimi Cœlius Rhodiginus. *Sabæi.* c Sabæi.] Oppidum eorum Saba Ptolemęo thurifera frequenter cognominata. Strabo Mariabam uocat eorum metropolin. *Macæ.* d Macæ.] Meminit eorundem Ptolemęus & Plinius, contrapositi Carmanis eo in tractu & Nardum & myrrham ferente, Straboni. Est & Aethiopiæ regio Saba, è qua regina illa fuit, quę Salomonis fama excitata in Palęstinam uenit. Et è Saba uenisse ad CHRISTVM recens natum reges, quidam à nostris contendunt, dubij etiam utra è Saba illáne Arabię, an hac Aethiopię. *Tres reges Magi.* Multi tribus è regnis coijsse duce stella confirmant, adduntq; nomina, quorum tamen Euangelica

historia

historia nūsquam meminit, sanè non reges, sed magos uocans, nec è Saba, sed ab oriente uenisse tradens, teste Matthæo, & eius interprete diuo Chrysostomo, qui è Perside uenisse non dubitat, & ante natum puerum ipsis apparuisse stellā sit: præterea non reges, sed magos fuisse ait, hoc est, philosophos, qui suorum ciuium magistri fidei esse potuerint, de nominibus eorum nulla prorsus mentione facta. Quicquid tandem contexat legendarum (ut uocant) author, cui certe nec indecorum, nec damnosum uisum est in diuorum historia pie passim fabulari, tanquam id studium gentilium scriptorum in suorū numinum commemorandis miraculis uanissimū iam olim hō fuerit, equidem Augustini authoritatem non temnendā esse existimo, qui in quadā ad Hieronymum epistola, in sacris trāctandis literis ne officiosa quidem mendacia admittenda esse monet, quo magis illarū authoritas seruetur illęsa. Vtinā aūt illi uiro, quisquis fuit, quęstuosę pietatis, & superstitiosorum alicubi cultuum iustā partem non deberemus. Scribit Galeottus Narniensis eo lib. quem de uulgo incognitis inscripsit, cap. 35. magos, qui ad Christum uenerint, nō reges, sed astrologos fuisse, Augustini nixus authoritate, qui in huncmodum in libro de natura dæmonū tradiderit. Præterea nec Euangelium, nec Ecclesiā pro regibus habuisse scribit, addita simul ratione minime aliena. Locum autem psalmi 71. reges Tharsis & insulæ &c. historico sensu ad Salomonem regem, mystico ad Christum refert: nec dubitat regum nomine non magos tantum, sed etiam gentium principes in Christi olim fidem cōsensuros intelligere. Porrò ut non magnæ frugis fuerit inuestigasse Arabes'ne an Syri, Aethiopes an Persæ fuerint, ita suffecerit credo, à pio Christiano cōmendabilem horū, & omnibus regnis dignam pietatem in Euāgelij ueritate agnosci. a In medio.] Duorum sinuum è regione Eudęmonis. b Ogyris.] Plinius lib. 6. Insula, inquit, in alto obiacet Ogyris clara Erythra rege ibi sepulto. Solinus hūc Persei & Andromedæ filiū fuisse scribit. Rufus ex Dionysio; Ogyris inde salo promit caput, aspera rupes Carmanidis, qua se pelagi procul inuehit undis, Regis Erythrei tellus hic nota sepulchro Tēditur, & nudis iuga tantum cautibus horret. Meminit insulæ perpulchre lib. 9. Curtius à principio.

Author legēdarū.

Galeottus Narniensis.

Ogyris insula.

exasperant, aliquot sunt [a] in medio insulæ sitæ: [b] Ogyris, quòd in ea Erythræ regis monumentum est, magis clara, quàm cæteræ.

SINVS ARABICVS.

Alterum sinū undiq; Arabes incingunt. Ab ea parte, quæ introeūtib. dextra est, urbes sunt [d] Carræ, & Arabia, & Gandamus: in altera ab intimo angulo prima, [f] Beronice inter Heroopoliticum & Scrobilum:

SINVS ARABICVS.

Alterum sinum.] Arabicum. Fuerunt tamen, qui Aegyptum rubro mari ab ortu terminarunt, ut libro ultimo Strabo scribit. Horū sentētia Aegyptij partem oræ occiduę tenent, sed rectius Arabibus tribueris. Ptolemęus cōtractis nominib. Arabes Aegyptios toto litore adiisq; Aethiopes, qui sub Aegypto sunt, uocat, mox Arabes Addeos cognominatos Troglodyticę, q̄s Auteos & Gnebadeos Plinius uocat. Addo quòd eodem authore rex Iuba tradidit accolas Nili à Syene nō Aethiopum populos, sed Arabum esse usq; ad Meroēn. Hic est ille Arabicus sinus, cuius frequentissimis quondam in Indiam & Troglodyticen nauigationibus adeo Aegypto uectigal auctum est, ut Auletę Cleopatrę parenti, quemadmodum ultimo libro Strabo scribit, annua talenta duodecies millena & quinquagena obuenerint, longe postea populo Romano prouinciam administrante, adauctis omnibus, quando omnium mercium unum receptaculum Alexandria fuit. Durabant hodieq; pristinarum opum reliquiæ. Cæterum Hispaniea nuper inuitis Venetis, nauigatione in Indiam à Portugalliæ regibus instaurata, splendorem simul & nomen ueteris famę amiserunt. d Carræ.] Plinius iuxta Sabęos Carreos esse scribit ad Badanatha oppidum: puto à Carris illis dictos, quorum & Stephanus meminit in Arabia. Rufus ex Dionysio, Cathramis est tellus Carræ uicinia. Carra enim dici uel singulari testis est Hermolaus. Sunt qui Carnę legere apud Dionysium malunt: nam de Carna libro decimoquinto, si modo alia est, meminit Strabo. Alię sunt in Mesopotamia Carrę Crassi fato celebres, & Caracallę imperatoris etiam nece. Hic enim, ut Rufus Consularis scribit, intra Euphratem apud ciuitatem Edessam propera morte obijt. Spartianus inter Carras & Edessam perijsse ait, cum leuandę uesicę gratia ex equo descendisset. A Carris illis Carreni dicti, qui Lunum Deum contra uxorum insultus, & muliebres insidias coluerunt, ut Spartianus adnotauit. Lege de Arabia Plinium. Gandami mihi solus Pomponius est author, ut aliorum plerorumque. e In altera.] Parte, quę sinistra est introeuntibus. f Beronice.] A Philadelphi Ptolemęi matre nominata, sicut Arsinoē ab eodem in sinu Charandra sororis nomine condita, Plinio. Cognomines his & in Cyrenaica urbes sunt,

Aegypti quondam uectigal.

Carræ.

Dionysius.

Carreni.

Beronice.

quatum primo libro meminimus. De Heroopolitico sinu ex Plinio & Strabone est notum, *Iesse.* dictus ab urbe, quam Græci ἡρώων πόλιν uocant, id est, heroum ciuitatem: in sacris literis Iesse dicitur. De Scrobilo non memini legisse me, sicut nec de Moroneno & Colacesi qui erunt, qui iuuerint nos, & illa loca aliorum auxerint testimonio, gratias habebimus: nihil ego prorsus, dum hęc scribebam, comperi. Verum non est, ut inuersam Melę lectionē quis putet. nam ut loca innumera sunt, ita est interminus nominum usus. Plinius & Strabo. Aelaniticum Heroopolitico proximum faciūt, ab Aelana oppido dictū, quem nescio an Scrobili uocabulo intellexit Pomponius. a Philoteris.] dicitur & Philotera Plinio, & Straboni, celebris admodum in hoc litore ciuitas. Ptolemaida cōdidit Philadelphus, qui primus Troglodyticen excussit ad uenatus Elephātorū, ideo & Epiterias à Græcis cognominata. b Arsinoē.] Duę sunt huius nominis in hoc litore, sicut triplex Berenice: de prima iam dictum est, secunda Panchrysos cognominata, tertia itē Epidires, quòd super ceruice fauces rubri maris urgente sita sit. uide Ptol. tab. Africæ 4. Nomina his ab Aegyptijs reginis data sunt, tum Philoteris & Epiterias à uenationis studio sortita uocabula.

Philoteris. · *Arsinoe.*

deinde inter promōtoria Moronenon & Colaca, [a] Philoteris, & Ptolemais: ultra [b] Arsinoē & alia Beronice: tum sylua, quæ [c] Hebenum [d] odoresq́ generat, & [e] manu factus amnis, ideoq́ referendus, q̄d ex Nili aluco Dioryge abductus extra sinum, uerum inflexus, & non rubri maris pars, bestijs infesta, ideoq́ deserta est. Partem [f] Candei habitant hi, quos ex facto, quia serpentibus uescuntur, Ophiophagos uocāt. Fuere interius [g] Pygmæi minutum genus, & quod pro satis frugib. cōtra grues dimicādo defecit.

Hebenus. c Hebenum.] Solinus, Vt piper, inquit, sola India, ita hebenum sola mittit, Maronem sequutus, qui lib. Georg. 2. sola India, inquit, nigrum fert hebenum. At Herodotus & hic Mela locuples testimonium prębent, & in Aethiopia eam arborem prouenire. Ex ea Persarum regibus pro tributo tertio quoq; anno centenas phalangas ex materie eius pensitarunt cum auro & ebore, ut 4. cap. lib. 12. Plinius tradit. Ideo *Lucanus* Lucanus Mareoticam cognominat, hoc est, Aegypriam, quod ex Aethiopia in Aegyptū trāsportata primū illic cognita sit. Hebenus Mareotica uastos Non operit postes. etc. Multa enim huiusmodi non à patrijs, sed mercatibus, aut locis, ubi primum cognominata fuerunt, nominantur: sicut Dioscorides casiæ genus Mosyleticum nominat, quod ad Mosylon Arabici sinus in Aethiopia promontoriū frequenter aduectum, inde in alias terras transportatum sit. Plinius uero 30. cap. 6. libri in meridiana Africæ parte syluas hebeni maxime uirere ait. d *Diorygés.* Odoresq́.] Aromata. e Manu factus.] Diorygés fossæ dicuntur manu factæ. Id uocabulum apud Strabonem frequens est. Vsus est eo diuus Hieronymus in Ecclesiastico, Ego quasi fluuius dioryx, & sicut aquęductus exiui de Paradiso. Eiusmodi in Mesopotamia propter Euphratem, in Aegypto propter fertilis Nili undas abducendas, tum etiam quod cōmodior es- *Sesostres.* set in pleraq; loca nauibus transitus, plurimæ fuere. De illis alueis è Nilo & in Nilum ductis passim libro ultimo Strabo. Fodiendi authorem Sesostrem fuisse existimant: qui ex proximo rubri maris sinu alueum ducere in Nilum excogitauit, quod post eum & Darius conatus est, mox uero Ptolemęus, qui fossam eduxit latitudine pedum centum, altitudine 30. Cæterum ne perduceret, metus effecit inundationis, cum rubrum mare tribus cubitis altius cōpertum esset, quàm Aegypti terra foret. Meminit Plinius 29. cap. 6. Diod. 1. lib. & libro Meteororū secundo Aristot. ibiq; nonnulla in eandem sentētiam Albertus. Strabo Sesostrem aliosq; deceptos ait, fossa posterorum curæ & industria in rubrum usq; mare ducta, simili nauigādi op- *Tacitus.* portunitate ad oceanum quęsita. Ideo Tacitus lib. 13. L. inquit, Vetus Neronis principatu ex Arari in Mosellam fossam ducere ingentem aggressus est, ut copię ex Italia primū per mare, dein Rhodano, & Arari subuectæ, per eam fossam inox fluuio Mosella in Rhenum, exin ocea- *Ambrosius.* num sublatis itinerum difficultatibus decurrerent. Diuus Ambrosius tertij Hexaëmeron secundo capite illam Sesostris & Darij historiam libans, uim cœlestis statuti inhibere existimat, quo minus per plana Aegypti, quę humiliori situ iaceat, mare rubrum Aegyptio pelago misceatur. Huculq; enim uenies, ille dixit, nec transgredieris: sed in teipso cōterentur fluctus tui, uelut apud Iob 38. capite legitur. Mela Dioryge illam memorabilem esse putauit, quod è Ni- *Candei.* lo abducta proxima sinus litora longo flexu stringeret, nec tamen pars eius esset. f Candei.] Plinius quoq;, Introrsus, inquit, quos Ophiophagos uocant, serpentibus uesci assueri, neq; alia regio fertilior earum. Sunt qui Panchæi legunt, sed illi ad Panchaiam potius referendi, quæ in Eudæmone est, de qua 2. Georg. Virgilius: Totaq; thuriferis Panchaia pinguis harenis. g Pigmæi.] Ante paludes siti, è quibus Nilus oritur, ut quidam tradidere, Plinio. *Epistola Vadiani ad Agricolam.* Philostratus in India statuit, ut & Plinius cap. 2. lib. 7. Eorum meminimus in epistola quadam ad Rudolphum Agricolam Rethum: quam quoniam ipse edidit, & uisa est plerisque digna lectu

lectu, ad calcem operis adprimendam curauimus. a Ibidas.] Cicero lib. de nat. Deorum primo, Ipsi, inquit, qui irridentur Aegyptij, nullam beluã, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecrauerunt: uelut ibes maximam uim serpentum conficiunt, quum sint aues excelsæ, cruribus rigidis, corneo proceroq; rostro, auertunt pestem ab Aegypto, quum uolucres angues ex uastitate Libyæ uento Aphrico inuectas interficiunt, atq; consumũt. Meminit & Pli. 18. ca. 10. Solin. Herod. lib. 2. & lib. ultimo Strabo. b Phœnix.] Athiopes atq; Indi discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabiæ phœnicẽ, haud scio an fabulose unũ in toto orbe, nec uisum magnopere, inquit cap. 2. decimi libri Plin. quem legito. Scribit multa lib. 2. Herod. Philostratus li. 3. Ouid. lib. 15. Solinus diligenter. Extat carmen de Phœnice, quod Lactantio tribuunt. Cõuenit & in symboli expositione diuus Hieronymus & libro Hexaëmeron quinto 23. capite Ambrosius. c Quingentorum.] Plinius annis sexcentis sexaginta uiuere eũ scribit, senescentem autem casia thurisque surculis construere nidũ, replere odoribus, & super emori: ex ossibus deinde & medullis nasci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum, principioq; iusta funeri priori reddere, & totũ deferre nidum prope Panchaiã in Solis urbem, & in ara ibi deponere. Ita Manilius senator, nobilis doctrinis doctore nullo tradidit. In ea ipsa sententia & Pomponius est. Tacitus lib. 5. author est Tyberij tempore in Aegypto uisum Phœnicẽ, nec dubitat quin id Aegyptijs sæpe accidat, sed pleraq; tamẽ de eo incerta auctaque fabulosius ait. d A Ceraunijs saltibus.] Supra Arabici sinus fauces ingentia mõtana prominent, Ceraunia Pomponio dicta, ut in Europa Asiaque eius nominis extant: inter hæc uero & ultimo sinus promontorio flexus desertus. Ideo Plinius uigesimonono capite sexti, Hinc, inquit, in ora Aethiopiæ sinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores scrutentur, &c.

Ibes. *Phœnix.* *Phœnicis æuũ.*

Sunt multa uolucrum, multa serpentum genera. De serpentibus memorandi maxime, quos paruos admodũ, & ueneni præsentis certo anni tempore ex limo concretarum paludiũ emergere, in magno examine uolantes, Ægyptũ tendere, atq; in ipso introitu finiũ ab auibus, quas [a] Ibidas appellant, aduerso agmine excipi, pugnaq; confici traditũ est. De uolucrib. præcipue referẽda [b] Phœnix semper unica: nõ enim coitu concipitur partúue generatur, sed ubi [c] quingentorũ annorũ æuo perpetua durauit, sup exaggeratã uarijs odorib. struem sibi ipsa incubat, soluiturq;: deinde putrescentiũ membrorũ tabe cõcrescẽs, ipsa se cõcipit, atq; ex se rursus renascitur: cũ adoleuit, ossa pristini corporis inclusa myrrha Ægyptum exportat, atq; in urbẽ, quã Solis appellãt, fragrãtibus nardo bustis inferens memorando funere consecrat. Ipsum promõtorium, quo id clauditur, [d] à Ceraunijs saltibus inuium est.

AETHIOPIA.

AEthiopes ultra sedent, [f] Meroëni habent terrã, quam Nilus [g] primo ambitu amplexus insulam facit: pars, quia uitæ spaciũ dimidio ferè, quàm nos, longius agũt, [h] Macrobij, pars, quia ex Ægypto aduenere, dicti, Automolæ, pulchri forma, æqui corporis, parumq;

AETHIOPIA.

AEthiopes.] Hactenus orã Arabicã Mela reddidit; reliqua, quę sequũtur, Aethiopibus tribuit: quorum regio Aetheria prius & Atlantia dicta, mox à Vulcani filio Aethiope Aethiopia, ita Plinius scribit. 30. cap. 6. lib, arma eo Romana intrasse testatus, Pub. Petronio Aegyptijs præfecto duce Augusti temporibus. f Meroëni.] Qui Meroen tenent, de qua in Aegypti descriptione lib. 1. dictum est. g Primo ambitu.] Strab. certe à principio. 17. lib. aliam intra Nili alueos insulam supra Meroën esse ait, quam Sebritæ, qui à Psametícho desciuerant, inhabitarint, eosque Sebritas, hoc est, aduenas uocatos, cum prius in Aegypto Asinach, hoc est, satellites, uel regis laterones dicerentur, ut libro secundo Herod. tradit. Dubium igitur an primo amplexu Meroën cingat, quod tamen ferè creditur. h Macrobij.] Longæui, aut priuato loci munere, ut in Scythia Arimphei & Hiperborei, aut propterea quòd in ęquatoris tractũ uergũt, iuxta quem temperatã admodũ habitationẽ esse lib. 1. ex Alberto & Auicẽna ostendimus. i Automolę.]

Macrobij.

Hos illos adsignificare uidetur, quos Strabo, sed alio in loco: hoc uocabulo Græci perfugas
Macrobij.
uocant, Hermolao. a Plus auri.] Solinus quoq;, Macrobij, inquit, iustitiā colunt, & amāt
æquitatem, plurimum ualent robore, præcipua decent pulchritudine, ornātur ære, auro uin-
cula faciunt noxiorum. Nos uero, qui Christum confitemur, diuerso, ac nescio an probabili
instituto, quod rarior est auri apud nos copia, & in eius amorem tacitus inclinat mortalium
consensus, non uincula sontium, ut probe & sapienter illi, sed nescio quid rari muneris cœle-
stibus dijs oblaturi, auro simu-
lacra obducimus, sanctorum
ossa huius laminis uestientes,
quasi uero in cœlum translati,
amare demum incipiant, quæ
tantopere, dū in humanis age-

uenerationes, ueluti optimatū alūni uirtutum:
in illis mos est, cui potissimū pareant, specie ac
uirib. legere: apud hos[a] plus auri, quā Persis est:

Contra nimiū tēplorum ornatum.
rent, sunt aspernari. Porrò omnia propè omnium ceremoniarum uasa argentea, aut si opibus
corradendis felicius profecimus, aurea esse iubemus: ut sit, quod homines saltem mirentur, si
Deos ad illa, ut solent, cæcutire constet. Ita iuuat uidelicet sacris in locis opum nos desideria
prodere, in quibus a uirtute & sancto mentis recessu spectari innocentes oportebat. Tanta
Lex pulchra.
stultitia moribus nostris fauemus, ut præcepti uiolatores, & mandati transgressores eo maxi-
me in loco uideri uelimus, in quo pręcepti rationem, uel conscientia expostulat. Vetus lex
est: Ad diuos adeunto caste, pietatem adhibento, opes amouento, qui secus facit, Deus ipse
Persius.
uindex erit. Cuius libro secundo de legibus M. Cicero meminit. Et miratur Persius esse po-
tuisse, qui auri usum in sacra admiserint, Dicite pontifices, in sacro quid facit aurum? Nem-
pe hoc quod Veneri donatæ à uirgine puppæ. Quod si Euangelij conatus in horum animis,
qui diuitiarū sibi palpantur illecebris, locum non habebat, Gentilium saltem præceptis com
moneri debebant, ut à sacris luxum arcerent, & Christi seruatoris doctrinam, non nouam, dū
Odiosa hypocrysis.
rámue, aut inaudita seueritate stabilitam, sed decentem, & quam uetustas partim prodiderit,
obseruandam, imitandamq; intelligere. Vt interim non dicam, quàm pestilentis illud dissi-
mulationis, quàm damnatæ uersutiæ existat, quod Christi, quod apostolorum, quod uete-
rum Christianorum, hoc est, sanctorum patrum, paupertatem & abstinentiam in templis,
in concionibus, in ordinarijs etiam preculis, noctē diēq; adeo decantamus, pędicamus, præ-
conijs extollimus, nihil interim à rapacissimis lupis, à portentosis tyrannis in fœnore cen-
suq; exigendo, in plebis exugenda innocentia, diuersis nobis, ac à ueteri sanctorum mansue-
tudine δὶς διὰ πασῶν, quod aiunt, distantibus: nisi uero maxime Christianum esse hodie du
cimus aliud dicere, aliud facere, uirtutem admirari, uitium amplecti, terrasq; cœlo, & cœ-
lum terris immiscere, ut cum de cœlo loquimur, de cœlo quidem esse uideamur, dum terrę-
stribus immergimur, uere interim terrestres simus: hoc uno mortalium simplicitatem fa-
tis superq; eludentes, si altissimā auaritiam parsimoniæ titulo, si insolentissimas animi per-
turbationes uili lacerōq;, aut obscuro habitu egregie mentiamur: propè omnibus hodie re-
ligionis studijs, à solida pietate, tantum non ad forinsecus illitos fucos, & nugacia quę-
dam uirtutis tectoria conuersis, ut mirari amplius nemo debeat, si sint passim, qui tales
coram hominibus uideri uelint, quales in Dei conspectu operum ratione prohibente es-
se nequeant. An uero, inquis, paruo pietatis studio fieri putas, quod auro omnium metal-
lorum æstimatissimo, bonorum reliquias cingi claudiq; curamus? Nescio: hoc scio, nullum
hodie talem aut ære, aut auro, aut argento, aut gemmis, seu uisendis extimarum gentium
monstris templorum luxum esse posse inter Christianos, quem uetus & delira gentilitas suis
Delphicus dæmon.
moribus non uicerit. Quis Delphici dæmonis diuitias nescit? in cuius delubro inter ana-
themata ab omnibus orbis regnis delata quędam non inaurata tantum, sed solido etiam
Hammon.
ex auro fabrefacta cernebantur, tradente Herodoto. Talibus opibus Hammonicus Iupiter
Diana.
ualebat, si Diodoro credimus: nec imparibus Ephesiæ Dianæ templum illustre erat. Au-
relius autem imperator, ut Vopiscus tradit, quindecim millia librarum auri ex pręda unum
in templum Romæ contulit. At melior nobis, inquis, longeq; diuersus auri in sacris usus
est. Porrò & diuersis in rebus belli pacisque tempore, si ita necessitas expostulet, quod
inde depromamus, quod in multorum usum conuertamus, pręsto est. Ita'ne? Fatere in-
terim te anxie agere, quod iussus non es: uideq; in illo auri studio, ne animus delitescat Chri
stiano nomine indignus. Porro si, quod iussus es, feceris, curiosam hanc magis, quam utilem
deaurandi diligentiam susq; deq; tulero. Illud caue, ne, dum rebus aduersis templorum au-
rum ceu in Saturni æde reconditum adeo seruas, insigni testimonio frigere te in Euangelij
professione, & contra Christi doctrinam de crastino solicitum esse, præterea & thesauriza-
re Deus uideat, conuincatque. Sed acerrimum ueterum superstitionum oppugnatorem La
ctantium audiamus, qui libri aduersus gentes secundi capite septimo, rem uanissimam
& maxime omnium ridiculam Ethnicis opprobrans. Tanta, inquit, homines imaginum cu-
Lactantius.
piditas tenet, ut iam uiliora ducantur illa, quæ uera sunt: auro, scilicet gemmis, & ebore de-
lectantur: horum pulchritudo ac nitor perstringit oculos, nec ullam religionem putant, ubi
illa non fulserint. Itaque sub obtentu Deorum auaritia & cupiditas colitur. Credunt enim
Deos

Deos amare quicquid ipsi concupiscunt, quicquid est propter quod furta & latrocinia, & homicidia quotidie sæuiunt, propter quod bella per totum orbem populos urbesq; subuertũt. Consecrant ergo dijs manubias rapinasq; suas, quos certe necesse est imbecilles esse, ac summæ uirtutis experτes, si subiecti sint cupiditatibus. Cur enim cœlestes eos putemus, si desyderent aliquid de terra? uel beatos, si aliqua re indigent? uel incorruptos, si uoluptati habent ea, in quibus appetendis cupiditas hominum non immerito damnatur? Veniunt igitur ad Deos non tam religionis gratia, quę nulla potest esse in rebus male partis, & corruptibilibus, quàm ut aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris, aut eboris aspiciant, ut insignes lapillis, uel coloribus uestes, uel distincta gemmis fulgentibus pocula insatiabili contemplatione contrectent: & quantò fuerint ornatiora templa, & pulchriora simulacra, tanto plus maiestatis habere credantur, adeo religio aliorum nihil aliud est, quàm quod cupiditas humana miratur. Hæc Lactantius, quibus quid oro aptius, quid uberius, ueriusq; in nostrorum seculorum mores dici, scribiúe posset? Ita proficimus, eò dementię studia plerorumq; abeunt, ut, quod olim grauissimi authores pro nostræ religionis dignitate, & commendatione in perditos gentiũ mores, & uesanã superstitionũ curiositatẽ dicta, scriptaq; sunt, hodie magna ignominia morum nostrorum in nullã magis, quàm Christianam religionẽ retorqueri possit. Quod si reuiuiscat Lactantius, & nostra templa (propè theatra dixissem) ingrediatur, uideatq; nihil sculptorum, & pictorum licentiæ non parere, omnibus oculos & aures mortalium demulcendi magis, quàm Deorum gratia instructis comparatisq;, præterea in operum mole, in reliquijs resplendentibus, in adytis magno luxu adparatis gloriola quæsita, ut de lucello interim & uiscatis aucupijs nihil dicam, quid putas dicturum, qui temnendam opinionem adeo inter Ethnicorum superstitiosa insectatus est? Equidẽ timerem ne istud obiter Lucretij depromeret, O stultas hominum mentes, ô pectora cæca, Quamlibet in tenebris uitæ, quantisq; periclis Degimus hoc æui? Sed & Hieronymus ad Nepotianum de clericorum uita scribens, Multi, inquit, ædificant parietes, & columnas ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. Neque uero mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur à domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum redemptio erat peccatorum: quanquam hæc omnia præcesserint in figura, scripta sunt autẽ propter nos, in quos fines seculorũ deuenerũt. Nunc uero cũ paupertatẽ domus suę pauper dominus dedicarit, cogitemus crucẽ eius, & diuitias lutũ putabimus. Hæc Hieronymus. Equidẽ sæpe mecum multumq́ue cogitaui, inuidiáne alienæ doctrinæ, an iusta magis causa aliqua moueri illos existimare debeamus, qui magna contentione poësin, quæ loquens picta est, & mansuetissima bonarum literarum studia, à templis, à sacris, immo ab urbibus, & hominum societate continua ueterum Theologorum sententiam, arcenda esse decreuerunt, & picturam interim, quam muram poësin esse Plutarchus tradidit, tanta licentia lasciuientem, tanta luxuriantem libertate, sub ipsos templorum fornices, & intima penetralia deorum admittant. Quorum libidine fit, ut militari habitu cẽrnere cogaris, quem euangelij pax uestierat, ut atrox, sæua, inhumana eius facies appareat, qui mitis, facilis, humilis ad pauperum etiam pedes respexerit: porrò torquibus onustas puellas in ipsis cernas ædiculis, quæ regnum mundi, & omnem eius ornatum contempserunt. Ita permittimus, ut pro rudium & imperitissimorum hominum arbitrio nostri mores in ea loca transferantur, in quibus omnia à luxu & ab ornatu aliena esse decebat: in quibus nec Polycleti, nec Parrhasij, neque sanè aut Apellis, aut Phidiæ opera, sed ueteris tantum sanctitatis uestigia, & seuera Christianæ doctrinæ exempla in crucibus, rotis, gladijs, carceribus, præsenti eiulationis studio spectari debebant. Cur non iubetis pręclari uiri, ut Christum illi nullo auro (auratus enim nunquam incessit) pingant? affectus non suos, sed Christi prodant? simplici colorum fide reddant, ut nudis pedibus incesserit, simplicissimo uestitu cœli iniuriam propulsarit: effigient faciem illam æterna doctrina grauem, capillum hominis neglectum, barbam horridam, corpus fuscum: appingant discipulos, ut coniectis in eum oculis, ut attentis animis, arrectisq; auribus spiritale illud animę renascentis alimentum exceperint, ut didicerint diuitias mundi leues, fastum odiosum, ambitum inanem, cultum umbratilem, ipsumq;, ut omnia complectar, mundum negligendum, de crastino non habendam curam: denique ex fide ita uiuendum, ut nec corporis negocio, nec uitæ huius amore deprehẽdi sese, qui profitentur sinant. quin per fidẽ in Dei & proximi amore, quacunq; aduersitate stabiles, & inuicti tantisper, dum uita durat, accelerent? Pingant illi Paulum à Iudæorum persecutionibus alacrem, ut strenuum euangelij ministerium citra metus, citra fauoris curam obierit: pingãt pallescentẽ à naufragijs, liuidũ à ubicibus flagellorum, squalidum à tot carceribus, spirantem à tot concionibus, nigricantẽ à tot peregrinationibus: postremo macilentum non alia re magis, quàm euangelij labore, ut hoc modo ad paria studia conuentes moueant, inflamment, rapiant. In auro enim & torquibus, in recentissimarum uestium effluxu, nihil mihi adeo aut à Pergea Diana, & Gnidia Venere diuersum prodideris. Veterum illa fuere in Idolis excolendis ornamenta, taxata Lactantio, reprehen-

Lucretius. Nota.

Pictorum detestabilis licentia.

Christus pingendus.

Paulus pingendus.

ideo [a] quod minus est, preciosius cẽset. Ære exornantur, auro uincula fontiũ fabricant. [b] Est locus apparatis epulis semper refertus: & qa, ut libet, uesci uolentibus licet, [c] ἡλίου τράπεζαν appellãt, & quæ passim apposita sunt, affirmãt nasci subinde diuinitus. Est [d] lacus, q̃ perfusa corpora, quasi uncta pernitẽt, bibitur idem, adeo est liquidus, & ad sustinenda, quę incidunt, aut immittunt, infirmus, ut folia etiã proximis decisa frondibus non innatãtia ferat, sed passim & [e] penitus accipiat. Sũt & sęuissimę ferę, omni colore uarię [f] Lycaones, & q̃les accepim9 [g] Sphingas, sunt mirę aues cornutæ [h] Tragopanades, & eq̃nis aurib. Pegasi. Cęterũ

Templum animi exornandum. reprehensa omnium uetustati. Extrue igitur templũ animi, ut iactis fidei fundamentis, rationalis uictimę aram immaculatam constituas. Nec semper ad ueteres opum figuras respice. spiritalis est lex CHRISTI, carnem & opes negligit: hæc in corde sita hominis nisi fide ornari nequit, aurum contemnit, abstinentia nititur, luxum odit, iustitia, patientia, castitate, & innocentia aurigatur. Hoc cędo, ut admoueã templis, & farre litabo, uelut ait Persius. Iam si sunt, qui auri ornamenta doctrinæ, & uirtutum ornamentis anteponunt, tantoq; æstimant omniũ uitiorum materiam, cogitent obsecro alicubi terrarũ gentẽ esse, quæ ex auro fontium uincula fabricet, ut scelerum magis retinaculum, quàm uirtutis, & sanctæ uitæ ornamentũ esse aurum tandem uerisimile fiat. Auro, inquis, illi abutuntur, uirtute nemo abuti potest: aurum igitur, quod abuti eo quis possit, leuioris æstima. Quanquã & scelerum authores, & supplicijs destinatos fontes alicubi auro ambiri teneriq;, si eius tanta copia est, quid prohibeat? a Quod minus est.] Res enim plerũq; raritas cõmendat & æstimat: quanquam aurum, cum pondere, nitore, & cõstantia, tum ui salubris naturę inter metalla præstantissimum est. b Est locus.] A legatis à Cambyse missis deprehensus, ad quem uisendum Seuerus Imperator cum Alexandriam uenisset, rei fama permotus contendit, authore Spartiano. Cæterum nihil à Pomponij sententia diuersa scribit Herodotus libro tertio. Meminit Solinus. *Hieronymus.* Diuus Hieronymus in epistola præliminari ueteris instrumenti ad Paulinum de Apollonio, Ad Alexandriam, inquit, perrexit, & Aethiopiam, ut gymnosophistas, & famosissimam solis mensam uideret in sabulo. Quo in loco Aethiopiæ gymnosophistas tribuit, cæteris ferè in India sitos, nisi Indiæ nomine Aethiopiam ambire uelimus, quod secundo Georg. Virgilij Seruius iubet, cæterum quo authore incertum mihi est. *Solis mensa.* c ἡλίου τράπεζαν.] Hoc est solis mensam. Nam Græcis ἥλιος sol, τράπεζα mensa dicitur. Cœlius multæ uit lectionis, & quem nominatim citare uel recentissimum non pigeat, *Adagium.* libro decimosexto antiquarum lectionum scribit, solis mensam adagio dici diuitum, opulentorumque hominum domos, omnium rerum copia ubertim affluentes, expositasq; inopum necessitatibus, & alimentis. d Lacus.] Solinus, Est ibidem lacus, quo perfusa corpora uelut oliuo nitescunt, ex hoc potus saluberrimus est. Scripsit Theophrastus, ut libro 31. adnotauit Plin. in Aethiopia fontem esse Licon nomine, cuius aquæ olei uice sint, sicut in India stagnum Silan Strabo memorat leuissimis ponderibus peruium. In fontium sanè miraculis locupletissima natura, referente pleraque dignissima scitu Plinio capite 106. libri se- *Fontes miri in Carpatho.* cundi. Ipse cum in Sarmatia proximis annis agerem, audiui fontem esse in Carpathi conualle quadam, haud multorum dierum itinere a Cracouia, cuius aquis maceratum ferrum mox semel iterumq; fusum, & ea ipsa restinctum aqua, in æs, quod hodie Cyprium cognominant, uerissime mutetur. Iuxta item alium esse mortiferæ aquę, nec longe ab his tertium, cuius undæ, ut in marginem profluxerint, statim lapidescunt. Neque est ut de his dubitemus. e Penitus accipiat.] Quę undę tenuitatem indicat, & dulcedinem: quanto enim spissior est salsiorque latex, tanto magis immissa sustinet, ut .10. capite secundi libri scribit Plinius. Albertus secundi Meteororum tractatu tertio, illud probat, quòd ouum recens immissum aquę *Andreas Perlachius Styrus.* dulci mergitur. quod in salsa supernatat. Quod ita esse uidi, cum experiretur Andreas Perlachius Styrus, è Collimitiana schola profectus, astronomus insignium doctrinarum eximię *Lycaones.* peritus. Asphaltites ergo, quod aquæ est spissæ & bituminosæ, quæque iniecta pondera, nulla fabula, sustinere creditur. f Lycaones.] Lupus est ceruice iubatus Lycaon, & tot modis uarius, ut nullum colorem ei dicant abesse, Solino. Plinius in Indis Lycaones esse libro octauo scribit, nisi exemplarium uitium est. Certum est Plinianam lectionem inibi à Solino, ut sępe aliàs, conturbatam esse. Tharandum enim inter Aethiopię animalia retulit, quem Plinius Scythię esse manifeste prodidit, non alia causa Lycaonis historię connexum, quàm quod colorem mutat. g Sphingas.] Fuscus huic bestię pilus est, & geminę in pectore mãmę, ut Plinius, & Solinus tradũt. & Diodorus libro quarto meminit. h Tragopana- *Tragopanades.* des.] Aquila maiores, cornua in temporibus curuata habentes, ferruginei coloris, tantum

capite

capite phœniceo. Hos & Pegasos fabulosos existimat Plinius capite. 49. libri decimi, sicut & in Scythia fabulosos Gryphes. a Oras.] Quæ supra memoratam Aethiopiam in meridiem & ortum inclinant. b Ripæ.] Ob præcipitem asperitatem, qualis in amnium ripis frequenter est, cum litora ut plurimum plana sint. c Dubium aliquandiu.] Quemadmodum de oceano septentrionali paulo ante retulit. At deprehensum esse ait circumcirca mare esse, cū Hannonis, tum Eudoxi ambitu. Hodie instaurata per Portugalliæ reges nauigatione totus circuitus eius innotuit.

[a] oras ad Eurum sequētibus nihil memorabilcoς currit, uasta omnia, uastis pręcisa mōtibus, [b] ripę potius sunt q̄ litora. Inde ingēs & sine cultorib. tractus: [c] dubiū aliquādiu fuit, esset'ne ultra pelagus, caperet'ne terra circuitū, an exhausta fructu sine fine Africa se extenderet: uerū si [d] Hāno Carthaginēsis exploratū missus à suis, cū per oceani ostia exisset, magnā partē eius circūuectus, nō se mari, sed cōmeatu defecisse memoratū retulerat, & Eudoxus quidē auorū nostrorū temporib. cū Latyrū regē Alexādriæ profugeret, Arabico sinu egressus per hoc pelagus, ut Nepos affirmat, Gades usq; peuectus est, ideo eius orę nota sunt aliqua. Sūt aūt trans ea, quę modo deserta diximus, [e] multi populi, & qbus pro eloquio nutus est: alij sine sono linguę, alij sine linguis, alij labris etiā cohærētibus, nisi q̄d sub narib. etiā fistula est, per quā bibere auent: sed cū incesit libido uescēdi, grana singula frugū passim nascentiū absorbere dicuntur. Sūt quibus ante aduentū Eudoxi adeo [f] ignotus ignis fuit, adeoq; usus mirū in modū placuit,

Nec est dubiū oceano terras claudi pari undarū ui in Austrino latere, cū in omnibus, quæ ad uberem aquarū prouentum faciūt, Austrinus polus, seu zona illa extima cum nostra frigida septentrionali cōueniat, ut supra ostēdimus.

d Hanno.] Plinius capite. 69. libri secūdi, Hanno, inquit, Carthaginis potentia florēte circumuectus à Gadibus ad finē Arabiæ nauigationē eam prodidit scripto. De Eudoxo idem inibi pari sententia meminit & Strabo pluribus secundo li. e Multi populi.] Meminit horum à capitis trigesimi principio lib. sexti Plinius, & in Aethiopiæ descriptione Solinus: par monstrorum uarietas in Indię locis, de quibus Plinius secūdo capite libri septimi. Augustinus octauo cap. 16. de ciuitate Dei, existimat monstrosas gentes, aut nullas esse, aut si sint, homines non esse, aut ex Adam ortos, si homines sint. Deus enim creator omniū, qui ubi, & quando creari quid oporteat, uel oportuerit, ipse nouit, sciens uniuersitatis pulchritudinem, quarum partium uel similitudine, uel diuersitate contexat. Lege Augustinum, qui melius doctiusq; quàm Plinius, cuius hæc uerba sunt, Animalium hominumq; effigies monstriferas circa extremitates eius gigni minime mirum artifici ad formanda corpora, effigiesque cælandas nobilitate ignea, &c. tanquam igni cœloque hominis generatio potius, quàm homini debeatur. f Ignotus ignis.] Plinius, Quibusdam, inquit, ante Ptolemæum Latyrum regem Aegypti ignotus fuit usus ignium. Sed conuenit, quòd sub Latyro floruit Eudoxus. De ignis usu, quàm commodus, frugifer, quàm nostræ maxime naturæ, quæ à crudis rigidisque abhorret, conueniat, omnes norunt: quanquam & magna nocumēta insunt, & propè ineuitata pericula. nihil enim est omnium, quod ignis impetum facile subterfugiat. Præterea ex calore sæui morbi & celeres, quos inuasisse mortales poetæ fabulantur, quando Promethei furto ignis usus innotuit. Mundum uero igne periturum præter uetustatem contra Senecam fidei nostræ confirmat ueritas. Scribit Rhodiginus octauo libro, hominem, quoniam cœleste ac immortale animal sit, igne solum uti, qui nobis in immortalitatis argumentum datus sit, quia ignis è cœlo est, cuius natura quoniam mobilis est, & sursum nititur, uitæ continet rationem. Ideoque in sacris semper eius tantus usus in omni religione existit, cum cæteris, tum uel Romanis Vestali delubro eum pudica uirginitate aliquando custodientibus. Docte autem nimirum non minus, quàm eleganter M. Cic. lib. de natura deorum. 2. triplicem ignem ex Cleantis sententia facit: nostrū scilicet, quē usus uitę requirit, confectorē, & consumptorē, & quòcunq; inuadit, cuncta disturbantē, ac dissipantē: præterea corporeū alium, qui uitalis est, & salutaris, ac omnia in animantibus cōseruat, alit, auget, sustinet, sensuq; afficit: tertium solis esse ait, quo, quia omnia florēt, & in suo quæq; genere pubescūt, adsimilē facit huic, qui in corporibus est. Addit & stellarū naturam flammeam, ideoq; futurum autumat, ut quoniam humido uapore astra, ut pabulo foueantur, absumptis magis magisq; humoribus, & augescēte siccitate, mūdus olim igne periturus sit.

Hannonis nauigatio.

Augustinus.

Plinius.

Ignis magnus usus.

Ignis in sacris.

Triplex ignis.

Mundus igne periturus.

turus sit. Quod quanquã futurum credimus, hac tamen Cicer. siue malumus, Cleantis ratione, quæ re falsa nititur, non probatur, ut recte de ea ipsa dubitauerit Panetius: cæterum & cœlestem ignem, & corporeum, si à temperamento modoq; decidat, adurere, quanquam diuersa ratione constat. a Sinu abdere, &c.] Satyrus quidam, quum primũ ignem uidisset, eumq; cõplecti uellet & exosculari, Prometheus, heus, inquit, nisi caues Hirce, profecto dolebit tibi mentum: urit enim, si quis attingat: non ualet ad istum usum, sed lucem & calorem ministrat, cum artium omnium instrumentum est, si quis uti norit. Refert fabellã Plutarchus in libello, qui de utilitate ex inimicis capienda inscribitur.

b Super eos.] In occasum uersus. Est autẽ opus, ut pro hac Pomponij lectione Africæ oram interiorẽ non eo modo, ut hodie secundum oram deprehensa est, sed pro ueterũ tabularum fide magna parte meridianæ plagæ carentium, animo prosequamur. Nã ne Ptolemæo quidem tota nota fuit, & illi, qui circũnauigasse olim ferũtur, monstra magis quàm terræ situm commemorantes, cætera in absoluta relinquere, quod hodie imperiti nautæ quoq; solent. c Fœminas.] De ijsdem Plinius trigesimoprimo capite 5. Gorgones appellat, & ipsas insulas Gorgonas, quarũ, ut alio loco, infra meminit Mela. Pelles his abstractas Hanno, cum rediisset incolumis, Carthagine in Iunonis tẽplo suspẽdit, quæ adusq; eius urbis ruinam durauerunt. Quod autem sine marium concubitu gignant, fabulosum esse indubiũ est, nisi Zephyro, in quem inclinãt, fœcundas esse eas quis putet, eo modo, quo in Hispania Asturum equæ: concinnæ enim illis & hæ nugæ sunt. d θεῶν ὄχημα.] Deorum uehiculum, quòd in eo deorum esse sedes uideatur, ita nominat libro sexto Plinius. Quoties de hoc monte lego, toties mihi Paradisi situs incidit, adeo incertus nostris, ut quo loco sit, aut planè quid sit, ipse nesciam. Et est mirum Bedæ traditionem tantum ualuisse, ut tota propè posteritatis cohors in eius uerba iurarit. Scripturus fueram hoc in loco quicquã, sed pœnituit consilij, cum quòd cursim illud & improuida festinatione futurum intelligebam, tum etiam quòd offendere eos nolui (immane enim sæuiunt) quorum obstinatia, qua Iudæos etiam antecellunt, nullum amplius quærendæ ueritatis scrutinium admittitur. Nam sunt, qui erroribus suis, quos ὅτι τεμένων ἱερὰ obseruare solent, immori malunt, quàm pati, ut alij scire uideantur, quod ipsos prętererit. Aliorum istud esto, ne quis nobis illud obijciat, Sutor non ultra crepidas. Non enim ignoro quanti uiri in ea desudarint harena, à quibus dissentire fortasse piaculum fuerit. e Aegypanũ.] Meminit eorundẽ Plinius, uerum propius Atlantem primo capite quinti libri, immo in ipso Atlante. Cuius incolarum, inquit, neminem interdiu cerni, silere omnia haud alio quàm solitudinum horrore, subire tacitam religionem animos propius accedentium, prætereaq; horrorem elati super nubila, atque in uicinia lunaris circuli, eundemq; noctibus micare crebris ignibus, Aegypanum Satyrorumq; lasciuia impleri, tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumq; ac cymbalorum sonitu strepere, celebrati authores tradidere. Spacium quoque immensum & incertum iuxta esse ait. Addit Plinius plerosque græcorum latinorumque Hannonis Carthaginensis illa loca explorare iussi commentarios sequutos, fabulosa quædam tradidisse, quorũ nec memoria ulla, nec uestigium aliquod extet. Quin & Strabo libro ultimo fabulosa multa de interioris oræ tractu ueteres retulisse commemorat. f Satyrorumq;.] Satyrorum nihil esse hominis pręter effigiem scribit, at homines esse recepta hodie historia testatur, quæ diuo Antonio Satyrum obuiam factum, quæsitumque, quis esset, permodeste respondisse tradit. Græci σάθην uirile membrum uocarunt, à quo ipsis existimant esse nomen, quoniam lasciui, & in libidinem propensi esse crederentur. Sunt iuxta eos & Blemiæ, quorum Pomponius libro primo meminit, eos truncos credunt na-

Fœminæ hirsutæ. *Paradisus.* *Aegypanum silentia.* *Satyri.*

ut amplecti etiã flãmas, & ardentia [a] sinu abdere, donec noceret, maxime libuerit. [b] Super eos grandis litoris flexus grãdẽ insulã includit, in qua tãtũ [c] fœminas esse narrãt toto corpore hirsutas, & sine coitu mariũ sua spõte fœcũdas, adeo asperis efferisq; moribus, ut quędã cõtineri, ne reluctentur, uix uinculis possint. Hoc Hanno retulit, & quia detracta occisis coria pertulerat, fides habita est. Vltra hũc sinũ mons altus, ut Gręci uocãt, [d] θεῶν ὄχημα perpetuis ignibus flagrat: ultra montẽ uiret collis lõgo tractu, lõgis litoribus obductus, unde uisunt patẽtes magis cãpi, quàm ut prospici possint. [e] Panũ, [f] Satyrorumq; hinc opinio causæ fidẽ cœpit, quòd, cum in his nihil culti sit, nullæ habitantiũ sedes, nulla uestigia, solitudo in diẽ uasta, & silentium uastius, nocte crebri ignes micant, & ueluti castra late iacẽtia ostenduntur, crepãt cymbala & tympana, audiũturq; tibię sonan

diuisit nasci, parte, quâ caput est, os tantum & oculos habere in pectore, ut scribit Solinus. a Aethiopes.] Strabo quoque libro primo, in Homeri defensionem, duplices Aethiopas facit, alteros ad orientẽ Africæ sitos, quos primi cognouerunt, qui ex Arabia soluerunt, alteros aũt in occiduam partem expositos, qui in notitiam uenere primum horum, qui à Gadibus egressi occiduum litus perlustrauerunt. Nam medij illi in Austrum uersi, sicut & regio eorum, prorsus ignoti fuerunt, ait Strabo. Pauci enim ambierunt, & si qui circunuecti sunt, ut diximus, nulla illi terrarum habita obseruatione, nihil certi unquã tradiderunt. b Dites.] Eorũ enim regio magna ex parte male habitatur, habet aũt camelopardales, elephãtes, leones, & camelos Indicis magnitudine similes, ut ex Iphicrate tradit libro ultimo Strabo. Hesperios autẽ dictos, uel ab Hespero Atlantis fratre, uel quod in occasum uergãt. c Fõs est.] De hoc primo libro, ubi de Nili ortu mentio erat, dictum est. Plin. iam Niger, iã Nigris dicitur, nisi, quod non puto, diuersi sunt. Soli. falsò Tigrin nominauit, ut ostendit Hermolaus. d Corruptius.] Latinis enim Nigris uocatur: aliqui codices, quos uiderim, sic habent, sed barbaro ore corruptius, aliter purius Nigris, ut sensus sit, Barbare Nuchul dici, cũ purius alijs Nigris dicatur: sed alia mihi lectio potior est. Indicat enim Nuchul barbaris adeo aspere dici, ut ex nomine prope alio alius existimari possit fons, cum reuera non nisi barbara, hoc est, durior prolatio uocabuli discrimen facere uideatur. e Eoa.] Vbi, inquit, per deserta fluens orientalem oram attigit. f Hic.] Fons Nuchul. g Ille.] Nilus. Incertam enim hic originem facit, quod crebro euanescit, & mox aliubi rursum enascitur. h Catoblepas.] Fera modica alioqui, cæterisque membris iners, caput tantum prægraue ægre ferens, ideo deiectum semper in terram, aliàs internecino humani generis malo, omnibus, qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Plinius uigesimo primo capite octaui libri. i Gorgones.] Sunt qui Dorcades legant, ut Perottus legit, uerum Gorgones Pl. antiquam Gorgonum domum bidui nauigatione distantem à continente. Meminit loci eiusdem quarto Meta. Ouidius, ex quo notior quoque fabula est, quàm ut referri debeat. Tres fuerunt, Stenia, Euriale, & Medusa, Phorci filiæ. Ideo Lucanus libro nono, Finibus extremis Libyes, ubi feruida tellus Accipit oceanum demisso sole calentem, Squalebant late Phorcinidos arua Medusæ, &c. k ἑσπερουκέρας.] Hesperi cornu. Plinius trigesimo primo capite sexti, Promontorium, inquit, quod uocamus Hesperionceras, inde primum circumagente se terrarũ in occasum ac mare Atlanticum. Inter hoc & Theonochema montem quatridui nauigationem interesse alibi refert. Quanquam in locorum situ per hunc tractum non planè inter Plin. Ptol. & Melam conuenit. nam pleraque prope Atlantem illi statuunt, quæ longe ab eo Mela seiunxit. Cæterum Hesperionceras Plin. Solino, ut emendatiores codices habent, Hesperuceras dicitur, ut & Pomponio, mutato tantum casu. Addit Solinus confines Mauritaniæ Aethiopas locustas legere, inque uitæ præsidium seruare duratas salsugine. Cui subscribens diuus Hieronymus libro contra Iouinianum secũdo capite. 4. Orientales tradit, & Libyæ populos, quia per desertum, & calidam eremi uastitatem locustarum nubes reperiant, locustis uesci solere. Hoc uerum, inquit, esse Ioannes etiam Baptista probat. Hucusque Hieronymus contra eos, qui locustas animalia Ioannem comedisse negant. Notandum

tes maius humanis. Tũc rursus [a] Æthiopes, nec iã [b] dites, ut hi, q̃s diximus, nec ita corporibus similes, sed minores incultique sunt, & nomine Hesperio. In horũ finib. [c] fons est, quẽ Nili esse aliquibus credibile est, Nuchul ab incolis dicit, & uideri potest nõ alio nomine appellari, sed à barbaro ore [d] corruptius, alit & flumẽ, & minora quidẽ, eiusdẽ tamẽ generis animalia gignens, alijs omnibus in oceanũ uergentibus, solus in mediã regionẽ ad orientem abit, & quò nam exeat incertũ est. Inde colligitur Nilum hoc fonte conceptum, actumque aliquãdiu per inuia, & ideo ignotũ, iterum se, ubi ad [e] Eoa processerit, ostendere, cæterũ spacio, quo abscondit, effici, ut [f] hic aliò cedere, [g] ille aliunde uideat exurgere. [h] Catoblepas nõ grãdis fera, uerũ grande, & pergrande caput ægre sustinens, atque ob id in terrã plurimũ ore cõuersa, apud hos gignitur, ob uim singularẽ magis etiam referenda, quod cum impetu morsuque nihil unquam fæuiat, oculos eius uidisse mortiferum. Contra eosdem sunt insulæ [i] Gorgones, domus (ut aiũt) aliquando Gorgonum. Ipsæ terræ promontorio, cui [k] ἑσπερουκέρας nomen est, finiuntur.

Hesperij Aethiopes.

Solini error.

Catoblepas.

Gorgones.

Hesperuceras.

Locustarũ esus.

Ioannes locustas comedit.

tandum uerò obiter, locustas dici Plinio, quos deprauate uulgus nostrũ Cancros uocat, lõge à Cancris gãmaris, & quas squillas uocant, alios. Cãcer enim cauda caret. Gãmarus & Squilla senectam non exuunt, nec crustas mutant. At uero locustę ueris principio senectutem anguiũ more exuunt, reuocatione tergorum, ait Plinius. 30. cap. libri noni, & libro quarto de natura animalium Aristoteles testatur: apud quem Theodorus Gaza locustam transtulit, qui Aristoteli κάραβος dicitur, sicut alibi uolucris illa ἀκρίς, quam Parthis quoque in cibo gratam libro 11. Plinius scripsit.

ATLANTICI MARIS ORA, ET INSVLAE

INde incipit frõs illa, quæ in occidentẽ uergens, mari Atlantico abluit. Prima eius Aethiopes tenent, media nulli. Nã aut exusta sunt, aut harenis obducta, aut infesta serpẽtib9. Exustis insulę appositę sunt, quas [a] Hesperidas tenuisse memorãt: in harenis [b] mõs est satis de se cõsurgẽs, uerũ incisis undiq; rupib. præceps, inuius, & quo magis surgit, exilior: qui, quòd altius, q̃ cõspici potest, usq; in nubila erigitur, cœlũ, & sydera nõ tangere modo uertice, sed sustinere quoq; dictus est. Contra [c] fortunatæ insulę abundant sua spõte genitis, & subinde alijs super alijs innascẽtibus nihil solicitos alũt, beatius, q̃ alię urbes, excultæ, una singulari duorũ fontiũ [d] ingenio maxime insignis, alterum qui gustauere, [e] risu soluuntur in mortẽ, ita affectis remedium est ex altero bibere. Ab

ATLANTICI MARIS ORA, ET INSVLAE.

a Hesperidas.] hę, ut Lactantius apud Statiũ tradit, Hesperi fratris Atlãtis fuerunt filiæ, ad quas Hercules uenit, & dracone, qui hortũ custodiebat, interempto, aurea abstulit poma, ut retulit Ouid. li. Meta. quarto. Historiam perquam diligenter reddidit Solinus. De ijsdem lib. 4. Silius, Quid domus Hesperidum, aut luci iuuere dearũ Fuluos aurifera seruantes arbore ramos? b Mons est.] *Atlas.* Atlantem intelligit, de quo nihil nõ retulit primo capite quinti lib. Plinius, Silius primo libro multis uersibus, Strabo lib. ultimo, & in mundi memorabilibus Solinus. Virgilius Aeneidos 4. Iamque uolans apicem, & latera ardua cernit Atlantis duri, cœlũ qui uertice fulcit Atlãtis, cinctum assiduis cui nubibus atris Piniferum caput, & uento pulsatur & imbri, Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba. Fuit hic Mauritaniæ rex astronomiæ studiosissimus, qui, Plinio teste, syderum rationem primus inuenisse creditus est: & quia Herculem ad Hesperidas tendentem motus syderum docuit, uterq; cœlum sustinuisse humeris fertur, quòd altissimo in monte cœlum essent contemplati. A Perseo, quem hospitio prohibuit, quòd Iouis proles esset, in montẽ Gorgonis capite uiso uersus est, ut tradit Seruius. Lege Ouidium libro Meta. quarto. Allegoriã super Atlãte haud indignam scitu ex Ioanne Grammatico Cœlius adnotauit libro antiquarum lectionum nono capite. 15. Diximus ante duplicem Atlantem in Africa esse, Herodoto, Ptolemæo, cæteris ferè: priorem Mauritaniæ, & illum, cuius hic Pomponius meminit. c Fortunatæ insulæ.] *Fortunatæ insulæ.* De harum nominibus, inquit Solinus, expectari magnum mirum reor: sed infra famam uocabuli res est. Meminit earum Plinius trigesimosecundo capite sexti. Sex numero sunt etiam Ptolemæo, quarum qualitas non penitus ad nuncupationem sui nominis congruit, ait Solinus, unica tantum nonnihil fertili, sed calore tamen retro infecta, ut Iuba rex idoneus author tradidit. Fertilissimas Mela putat, ne quis nomen temere insulis datum existimaret. d Ingenio.] *Ingenium.* Natura, ut Gellius sexto capite libri tertij de palma, Quoniam ingenium, inquit, eiusmodi ligni est, ut urgentibus, premẽtibusq; non cedat. Ouid. lib. decimoquinto, At quibus ingenium est immansuetumq; ferumq;, Armeniæ tigres, iracundiq; leones. e Risu.] Planè Sardonio simili, de quo celebre est adagium, cum coactus risus, aut miseriam, qua premimur, aut seruitutem dolorémue dissimulat. *Miri fontes.* Constat mirabilem passim fontium naturam esse cum ex Plinij trigesimoprimo libro, tum alijs uero idoneis scriptoribus: nec in corporis solum qualitatem, sed & in affectus & scelera. Sicut in Sardinia fontes esse Solinus confirmat, qui oculis medentur, & ad coarguendos fures sunt efficaces. Nam si quis sacramento raptum negat, & lumina aquis attrectat, ubi periurium non est, clarius cernit: si perfidia abnuit, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis commissum tenebris fatetur. Philostratus author est libro de Apollonij uita primo, iuxta Tyanam, quæ Cappadociæ urbs est, aquam esse Ioui, ut accolæ referunt, sacram: fons eius frigidus sanè scatet: ebullit autem non secus atque igne ca-

eo tractu, quē ferę infestāt, proximi sunt [a] Himantopodes, inflexi lentis cruribus, q̄s serpere magis quàm ingredi referūt, deinde Pharusij, aliquādo tendētead Hesperidas [b] Hercule, dites, nūc inculti, & nisi quod pecore alūtur, admodum inopes. Hinc iam lætiores agri, amœniq; saltus. Terotæ & Berini [c] ebore abundāt. [d] Nigritarum Getulorumq; passim uagantiū ne litora quidē infœcunda sunt, [e] purpura & murice efficacissimis ad tingendū, & ubiq; quæ tinxere clarissima. Reliqua est ora Mauritanię exterior, & in finē sui [f] fastigiātis se Africę nouissim9 angulus, ijsdē opibus, sed minus diues: cęterū solo etiā ditior, & adeo fertilis etiā, ut frugū genera non, cum serantur, modo benignissime ꝑcreet, sed quædā [g] profunda etiā nata. Hic [h] Antæus regnasse dicit̄, & signū quod fabulę clarū prorsus ostendit̄, collis modicus resupini hominis imagine iacētis illius, ut incolæ ferūt, tumulus: unde ubi aliqua pars eruta est, solēt imbres spargi, & donec eff ossa repleant̄, eueniunt. Hominū pars syluas frequentant [i] minus, q̄ꝫ quos modo diximus, uagi. Pars in urbibus habitant, quarū ut inter paruas opulentissimę habentur procul à mari, [k] Gildano, Dulbritrania: pro-

igne calefactus lebes: hanc puris & iuramenti fidem seruantibus uiris aspectu placidam, & gustu dulcē esse perhibent, periuris uero, & infidis palàm aduersari. Epota nanq; oculos pedesq; ac manus peierantis inuadit, pustulis ac uomicis totum corpus inquinans: nec discedendi facultas est, palàm his quæ commiserint confitentibus. Bene agit, qui hæc locat inter fabulosa. Quanquam audio uulgo credi in Badensibus Thermis, quæ ab Rhenū sunt, fonticulum esse feruentis aquæ, in quem si quis pullum, gallinamue, aut huiusce generis merserit, facile deplumari uolucrē: si furto subtraxerit, nihil efficere calorē, nec plumas solui, aperto furti iudicio. Iuuat hoc loco, etiam si parū attinet, referre de Thermis Pannonicis, quę ipse obseruaui, & hisce oculis uidi. Budæ, quæ metropolis Vngariæ est, thermæ sunt subtus urbis mœnia, inter occasum & septentrionē, haud ita longe à Danubij ripa, ex humili colle fonte duplici scaturiente: quorū alter frigidissimus odore sulphureo, alter ita calidus, ut digitū immersum renere nequeas, utriusq; ubertimo effluxu. calidus autē pisces ferè palmares alit, nō paucos in feruentibus undis oberrantes: quorum tamen, dū coquūtur, sapor nullus extet. Similes uidi, ac non raro cepi in Carinthiæ thermis aluminetinctis prope oppidū Villacum magna copia, mirabili in his rerum natura, & uere contra omnem solertiæ, & industriæ uim secretis causis triumphante. a Himantopodes.] Noti ex Plinio Solinoq; Loripedes. Autololis inibi contraria natura est, nā mira præstant uelocitate. Silius tertio libro, Nec non Autololes leuibus gēs ignea plantis, Cui sonipes cursu, qui cesserit incitus amnis, Tanta fuga est, certant pennæ, campumque uolatu Cum rapuere, pedum frustra uestigia quæras. De Pharusijs libro primo dictum. b Hercule.] Berosus libro antiquitatum quintio Herculem eum, qui Osiridis filius Libycus cognominatus est, Antæum in Libya sustulisse scribit: quem & ad Pharusios peruenisse uerisimile est, superato Atlante. Constat autem in illa loca, ut Plinius tradit, præter Herculem & Perseum, Hannonem Carthaginensem primum ex barbaris peruenisse, ac commentarios de his edidisse: è Romanis autem Suetonium Paulinum Claudij auspicijs, quem se consulem uidisse ait. c Ebore.] Nam & illic elephanti sunt, ceterum Aethiopicis Indicisque comparari, nothi, hoc est, spurij, ut primo libro dictum est. De Berinis & Terotis ex innumera gentium ea litora habitantium multitudine nihil, quod afferrem, reperio. d Nigritarum.] Hi iam sunt noti, sed à Nigri flumine dicti Nigritæ. De Getulis alibi retulimus. e Purpura.] Plinius sexto capite libri trigesimiquinti, purpuras fuisse præstantissimas, Tyrias, Getulicas, & Laconicas scribit, quibus Puteolanas confert. De Maurorum moribus ante dictum est, lege Procopium libro belli Persici quarto. f Fastigiantis.] In angulum contrahentis, ut libro primo ostendimus. g Profundat.] Edat sponte nata. h Antæus.] Hic Neptuni, & Terrę filius creditus, sexaginta cubitis adcreuisse fertur. Strabo ultimo libro scribit Gabinium Rom. scriptorem apud Lingem Antęi sepulturam esse tradidisse, & tibiam cubitorum .60. quam à Sertorio nudatam fuisse ait, & rursum terrę mandatam. Quod indicat creditum esse id, quod refert Pomponius, non licuisse nudata eius ossa iacere propter imbres sparsos. i Minus uagi.] Quàm Getuli, quique supra eos degunt, ante recensi. k Gildano, Dulbritrania.]

Thermæ Badenses.

Buda.

Badenses thermæ.

Pisces calidissimis thermis innatantes.

Himantopodes Autololes.

Elephantes nothi.

Nigritæ.

Purpura optima

Antæus.

De his urbibus nescio an alibi legerim. At Pomponio danda fides, haud longe ab his oris na-
to. a Sala.] Fluuio, cuius Plinius meminit cognominis. b Lixo flumini Iunxo proxi-
ma.] Eadem Lixa, Lixus, Lixum, itemque Lixo atque Linxum: ipse autem amnis etiam Lix
Ptolemæo & Antonino nominatus, ut à quinti libri principio apud Plinium Hermolaus do-
cuit. De Gna, quod sciam, nec Plinius, nec Strabo meminit, nec sanè Ptolemæus. De ampe-
lusia unde cœperat, primo libro legito. c Operis huius, atque Atlantici.] Eleganter ad-
modum dictum. nam quod in terræ situ alibi finem facit, hic decursum secundum tot ingentium terrarum oras stilum cohibet. Pari elegantia Horat. 1. sermonum Satyr. quinta itineris sui claudens nomenclaturã, ita ait, Brundusium longæ finis chartæque uiæque est.

Lixus.

pius autem [a] Sala & [b] Lixo flumini Iunxo proxima. Vltra est colonia & fluuius Gna: & unde initium fecimus, Ampelusia in nostrum iam fretum uergens promontorium, [c] operis huius, atque Atlantici litoris terminus.

LIBRI TERTII, ET VLTIMI POMPONII MELAE, ATQVE VADIANI COMMENTARIORVM FINIS.

IOACHI

IOACHIMVS VADIANVS HELVETIVS candido lectori.

Habes tandem candidissime lector, quisquis es (omnem enim bonum candidumq; com pellare libet) in tres emendatissimos Pomponij libros, utcunq; absoluta, & intra paucos men- ses successiuis laboribus a me conscripta scholia, quæ boni consulas uelim. Id enim, bona numi na testor, cum hunc laborem suscepissem, unice erat in uotis, ut ratione studiosæ iuuentutis habita, doctis per Germaniam uiris testarum facerem, operam nostram seuerius, si quando fo ret opus, efflagitatam nulla in parte studiorum utilitati pro uirili defuturam esse, modo in- telligerem non ingratos futuros eos, quorum gratia laboraremus. Quod ad me attinet, nul- li gloriæ locus esto, nam nulla me urget ambitio. Quod si pro genuino illo amore, quo si- bi humanę fragilitatis solicitudo blanditur, curandum est, ne inglorij plane, ignotique apud posteros simus, uixisse me alio in opere tum testabor, cũ & firma magis erit lectio, & ipsa, quæ sapientiæ condimentum est, ætas auctior fuerit: neque id quidẽ hercule alio studio, & ut pro- desse multis pergam, tantum Deus optimus maximus uitam mihi longiorem esse uelit. Scio non defuturos, qui modestiam nostram non agnituri, uerbosa nos commentaria edidisse con tendent. Liberum sit illis, uocare quo uelint nomine. Ego tenuia breuiaq; prægustamenta, in tanta cœli, terrarum, gentium, oppidorum, marium, fluminum, montium uarietate, quę scri- psi, ægre ab initio scholiorum titulo dignabar, quod uiderem minimum esse, ex immensitatẽ quadam intermina quod deprompsissemus, etiam si longius fusiusq;, quã ipse author, quem interpretati sumus, scripsimus. Porro quod noscendæ terræ studium intermissum hodie a no stris magna parte intelligebam, non potui abstinere, quin passim ex nobilibus authoribus in medium adductis locis, hisq; paulo diligentius expositis, quæ nõ uulgaria, aut omnino pro- trita uiderentur, studiosam iuuentutem admonerem, quanta, ingenuis illis studijs neglectis, in caligine ignorantiæ uersaretur, quantaq; cura, studio, diligẽtia optimi quidem & receptis- simi scriptores, eas artes, quę hodie uel doctioribus quibusdam despectui sunt, tractauerint. Quanquam pro ueritatis custodia sine discrimine recẽtissimos, simul & uetustissimos in his scholijs nostris citauerim, aliam rationem secuturus, ac illi solent, qui contra ueterum consue- tudinem ita desitę uetustati inhiant, ut nemini iuniorum suę paginæ concedant locum, tan- quam aut illis pręclusa industrię uia sit, animis nostris penuria quadam rerum emorientibus, aut hi non uel recentissima ediderint, quando, quod multiplici lectione & uaria experientia comparatum esset, ediderunt. Et est alias nusquã maior recentioribus adhibenda fides, quàm in terræ noscendę situ, in gentium moribus, in naturæ locorum perquisitione. mutãtur enim pleraq; intereuntq;, quę dũ illi scriberent, maxime floruere. Minime uero dubites candide le ctor, urbes multas a Põponio redditas, quarũ ne rudera quidem hodie extent: earũ nihilomi nus ita nos meminimus, ut extare etiãnũ & florere uideri possent, qđ nõ absq; cõsilio factũ est. Nã dum ipsam animo uetustatẽ sequimur, dum historicos, poëtas, eosq; qui insignes naturæ uires scrutati sunt, legimus, euenire solet, ut nisi promptã uel eorũ, quæ desierint, memoriam habeas, nihil proficias. Quot claras urbes in catalogo illo suo gręci roboris in Troiam euntis uatum pater Homerus enumerat, quarum paucę extent? quot Maro passim? quot Thucydi des? quot Liuius? ut alios prætereeam. Quas scire pręstat, non ubi sint, sed ubi fuerint: porro & illud prudentiam iuuat scire, quo modo plurimę ex illis interierint. Nemo uero miretur me nihil, aut parũ in recentia passim euagatum esse nomina, nec tradidisse, quę hodie urbes ter- rarum potissimę, quę gentes, qui mores supersint. Regum illud onus est, & uictriciũ gentium, non nostrũ: & tale quidem ut uni alicui fides dari nõ facile debeat, nisi multa eruditione & ma thematicis in primis doctrinis pręstiterit. At sunt hodie fustuaria pœna digni, qui lucri gratia quaslibet picturas, modo illę gratiam ex coloribus monstrisq; interfertis pariant, imperitę plebeculę ostentare audent, nugas suas celatum iri sperantes, quod exterrarum gentium im- manitate, ne Europa quidem tota nobis hodie pateat. Ad Pomponium redeamus, quẽ mul- tis in locis emendatiorem factum cognosces, cum priuata diligentia, tum exemplaris scripti fide, cuius mihi ex Andreę Stiborij mathematici libraria supellectile copiam fecit Georgius Collimitius mathematicus doctissimus, Andreę quidem dum in humanis esset, discipulus: nunc illo mortuo, in nullo doctrinarum genere doctissimo pręceptore minor. Cui gratias haberi uelim, quod eo beneficio & Melę nitorem, & studio- sorum commodum maxime iuuit. Confer nostra alijs, & ita esse fateberis.

Georgius Collimitius.

IOACHIMI VADIANI HELVETII POETAE LAVREATI DE Vadianorum familiæ insignibus à Sigismundo primo R.Regedonatis, ad Melchiorem Vadianum fratrem Exegesis.

RVDOLPHI AGRICOLAE
Rheti ad Ioachimum von Watt, alias Vadianum carmen.

Bina homini prosunt cœlesti præstita nutu
Virtutis clarum sanguinis atq; decus.
Quæ duo si fuerit quisquam sortitus, abūde
Faustus, & ad normam rite bearus erit.
Anne utrunq; tuū est? Certē nō ullius unquā
Indigus, utrunq; hoc mi Vadiane tenes.

CVr proauis data sint quæris insignia fratet,
Quæ uolucres referant parte ab utraque feras.
Mirarisq; grauem galeam, clypeumq; choruscum,
Curq; auro Gryphes texta cathena liget:
Anne aliquid teneat ratio diuersa colorum,
Et signis lateat causa petenda suis.
Nosce breui, Frater germane, ex carmine cau
Et musis pręsta per sua sacra fidem. (sas
Non tibi palpanti resonabunt pectine nugę,
Nec feret expertes pagina cassa logos.
Veraces rerum seruāt monimenta camœnę,
Et memori historiæ pulcher Apollo fauet.
Ad iuga Ryphei, gelidus ubi cominus axis
Girat in ambiguas Arctophilaca uices,
Quā geminis terræ facturus partibus oram
Fert Tanais celeres sorte superbus aquas,
Est animal Scythicis fodiens e montib. aurū,
Inq; ferens clarum cœca metalla diem.
Hoc Europęis opibus natura dicauit,
Sarmata quā syluas, trux & Alanus habet.
Torua qdē species animali, horrēdaq; forma ē
Et dubito an uolucrem dixero an esse ferā.
Quadrupedāte gradu nō uictū robore corp9
Per patulos cruda messe uagatur agros.
Sæpe leuatur humo, nigrisq; innititur alis,
Et denso frendens aëre sæpe uolat.
Igne micant oculi, curuatur acumine rostrū,
Sibilat & grandi lingua retorta sono.
Fulta toris ceruix, pręacutis auribus extat,
Fronsq; minax acris signa uigoris habet.
Horrescunt uillis armi crispantibus atri,
Asperat & fissos ungula acuta pedes.
Cauda ferit clunes, talos summissa sub imos,
Et nodum hirsuto turbine finis habet.
Parte hac Marmarico forma confine leoni,
Qui Masyle tuas depolatur oues.
Ipsa uocat Gryphem sęclis spaciosa uetustas,
Hocq; hodie durās nūc quocq; nomē adest.
Vnoculi gens rara colit uicina Arimaspi,
Qui debent Scythicis moribus esse feri,
Queîs corp9 syluestre, horrens, incultaq; mē
Queîs fronti uisus unicus orbis inest. bra,
Nominis hinc positi ratio fluxisse putatur,
Quod nota compertis cōsona rebus erat.
Stat flauus tereti collectus uertice pilus,
Oraq; nigrescens marcida barba tegit.
Diuitibus rapto crinis substringitur auro,
Inq; rudi formam corpore præda iuuat.
Hirsutis tegitur brumali frigore braccis,
Et terram raro uomere pauper arat.
Sedibus incertis nunc hîc, nunc considet illîc,
Vt iubet insertum uasta per arua nemus.
Vtrinq; insolitæ durāti sydere uires,
Vitaq; maturo reddita fine manet.
Accola Gesglitron tractū uocat, aurea moles
Et laudem uiridis inde Smaragdus habet.
Hi, quum rimatur locupletes mōte cauernas
Gryphs celer, & uænis aurea grana legit,
Inq; diem foetam preciosæ mercis harenam
Et flauum duro pondus in ore uehit,
Scilicet insignem genio structurus aceruum,
Et solitas tumulo compositurus opes;
Conantur prædā uersuti, atq; omnia tentāt,
Nec solitis absunt bella cruenta dolis.
Peruigil intento spectans Arimaspus ocello,
Vicinum spolijs destinat arte locum.
Et quamuis gemini priuetur luminis usu,
Grana tamen uęnis aurea fracta uidet.
Et uidet haud paruo pensandas ęre Smarag-
Inq; illis lucri prima cupido manet. (dos,
Tum uarias trepido discernit pectore curas,
Et sparsas uires colligit ira procax.
Tunc animus pugnæ statuit momēta futurę,
Tunc licitæ pergit fraudis inire uiam.
Nec uolucrem specula fodientē cessat ab alta
Sectari

Sectari in longam uasta per antra diem.
Ceu solet e ramis iūctus Scytha Phasidos un
Hic ubi Discheris arua inimica patēt. (dis,
Qui, dum securus damni per densa uiator
Arbusta,& uirides itq; reditq; rubos,
Labitur elati furibundus caudice trunci,
Et misero saturat prædo cruore manus.
Ceu draco in eois Elephantē plectere syluis,
Secq; simul casu præcipitare solet.
Post ubi fulgentes preciosæ mercis aceruos
Innata solito Gryphs tulit arte specu,
Et numerat, genio sic instiganre, lapillos,
Computat & læto candida frusta die,
Quod solet enixo luxata puerpera fœtu,
Dum sobolis membris hęret amore nouę,
Ille sua tandem pernix statione relicta
Prouocat affines horrida in arma uiros.
Nec mora, conueniunt, & acutas ære sagittas
Sustinet ad læuum nexa pharetra latus.
Et rigido laxus neruo contenditur arcus,
Quo celerem feriant spicula iacta feram.
Sunt qui nodosam uicino stipite frondem,
Lapsáq; saxifero culmine frusta petant.
Vtq; cito prædæ rapitur mens cœca furore,
Sic subitus quæuis prensat ut arma furor,
O nimium studijs hominum sociata cupido,
O nimium ueris æmula facta bonis,
Quid tāta ardētes rapis in discrimina motus?
Quid faciles animos implicuisse iuuat?
Vt uili uendat preciosas ęre Smaragdos,
Censuram fati trux Arimaspus obit.
Comparat & fuso flauentem sanguine glebā,
Veneat ut grandi præda redempta lucro.
Nam fera dum solitis experti militis armis,
Dum sese nota conspicit arte peti,
Perstat, & extemplo rabiosam colligit iram,
Ceu Getula solet lapsus in arma leo.
Tensáq; uersuto prospectat cornua uisu,
Et forti uitat tela agitata manu. (ma,
Quin etiā quū prensa furor nimis ingerit ar-
Non est frendenti saxa per alta modus.
Insilit & nigris crassum quatit aëra pennis,
Et gyro illudit tela inimica uago.
Cominus insultat iā nūc delapsa Arimaspo,
Iam dicto citius celsa sub astra uolat,
Iam conuersa cadit, rostroq; armata cruento,
Hostica multifido uulnere membra petit.
Sępe oculum sola nutantem fronte papilla,
In prædam uisus ungula iacta rapit.
Sępe etiam celeres (si uera est fama) sagittas,
Et tensos arcus ferre ad inane solet.
Nec iaculis arcuq; feroces segnius hostes
Ordiri, & liquido bella ciere polo.
Interea si quis raptor procumbit in aurum,
Subtrahit & cupida gemmea frusta manu,
Ditia uix patiens iugi sibi parta labore,
Dona rapi, insuetum frēdere in arma solet.
Insultuq; fero fugientes cominus hostes
Sectari, & prensis sępe parare necem.
Vt solet Hyrcanis Tygris in uallibus errans,
Caspia terrifico dum subit antra gradu,
Et fœtu priuata furit, catulosq; ferentem,
Raptorem sęuo dente inimica petit.

Non hāc impediunt longa interualla uiarū
Nō, qui mœrentis pignora portat, equus.
Quin lustris sobolem repetitis passib. indat,
Perq; auctum nunquam fessa recurrat iter.
Gryphibus hęc pugna est, frater, cęcisq; Ari-
Quę solet eo e tractib. esse plagę, (maspis
Quum solidis formica legit de rupib. aurum,
Indus & excerptę fragmina mercis adit,
Quum Phœbi longo tellus inceditur ęstu,
Et medio fugitur sub caua lustra die.
Ista adeo finem renuit scelerata cupido,
Nec habet armorū pestis auara modum.
Hęc nostri quondam maiores prœlia norant,
Venerat Arctoo fama petita mari,
Nouerat, aligerę regni qui sceptra gerebat,
Sismundus pugnas ingeniumq; ferę.
Et placuit rebus conformia signa reponi,
Per quas uirtutum conciperentur opes.
Hic uoluit Gryphes reb. monimēta gerēdis,
Et gestis nostrę munus adesse domus.
Hic sensum exposuit, quē prę se ferret imago,
Quem non obscuro carmine, frater, habē.
Aurea nonnūquā, quę sunt preciosa, uocamus,
Aut quę momentum nobilitatis habent.
Nam graue nec flāmis nec tēpore uincitur au
Inq; suo perstat sęcula cūcta gradu. (rum,
Aurea progenies, atq; aurea ugna loquendi,
Aurea quin uatum carmina nomē habēt,
Aurea cœlestis dicuntur sidera flammę,
Aurea lux terris, aurea uere Venus.
Deniq; Saturni quondam aurea sęcla fuere,
Quod nulli uitio tunc erat orbe locus.
Et steterant placido connexa elemēta uigore,
Astraq; per terras munera grata dabant.
Recte igitur uirtus nomen sibi uendicat auri,
Quo nil sidereo pulchrius orbe bono est,
Quoq; animis pantur nostris non falsa uolu-
Et uitę nullo turbine fracta quies, (ptas,
At Gryphes in frusta auri, uiridesq; Smara-
Vt nō ulla lucri spes ratione mouet, (gdos,
Sed duce natura, genioq; ad pulchra uocāte,
Sola uoluptatis dona & amoris habent.
Sic animus cœlo dignus & perpete fama,
Virtutis merito pręmia cuncta locat.
Et molles uitę tenuis contemnit honores,
Nec, nisi quos clare facta merentur, obit.
Prōptus in obsequiū miseris, patrięq; labanti
Securas mortis exhibuisse manus,
Quū scelus oppositis meditatur mœnib. ho-
Et tacitos solita colligit arte dolos. (stis,
Nec placidis nimium confidit nauita uentis,
Cum iacet, & cunctans ocia pontus agit.
Nec nimis in medijs animo collabitur undis,
Quū mare non æquis fluctibus astra ferit.
Sed medius constansq; sibi subit obuia fato,
Sustinet & fortis cum ratione uices.
Nullius hic rerum molitur commoda dāno,
Nec per quęsitas fraude superbit opes.
Nec sinit ut sæuos agitet uiolentia motus,
Iudice se magnum est ui rapuisse nephas.
Irasci uitijs, ferro punire nocentes,
Fas putat & sanctis legibus esse locum.
Fabricij mensas, Agathoclis pocula laudat,

Et non

Et non magnifica uult habitare domo.
Quicquid & est reliqui notis impertit amicis,
Inq; leui uirtus pondere pondus habet.
Vtq; sui Gryphem torques circumligat auri,
Quod rigida multo caute labore uerit,
Quod sūmo partū uolucris defendit amore,
Nec, ut amat, patitur ui sine parta rapi.
Sic uero mentem uirtus circumligat auro,
Quæ sine non hercle parta labore uenit.
Quæ nisi per seriem texat sociata cathenam.
Altera & alterius grandia facta iuuet.
Non fluet exacto fulgor deductus honesto,
Et uitij semper culpa superstes erit.
Est tamen, ut uirtus ornet priuata tuentem,
Et uicina malo nobile tractet opus.
Ebria sæpe fuit grauitas matura Catonis,
Iustitiæ incaluit regula sæpe mero.
Cæsaris extollit famam clementia primi,
Qui libertatis prima ruina fuit.
Quicq; malo uires auxit Catilina furore,
In castris pugnæ non fuit arte malus.
Pontica dū Syllæ rapti furor arma repressit,
Pro patriæ augendo limite, pulcher erat.
Martius at postquā temerato sanguine cāpus
Vndauit, uires non nisi abusus erant.
Quęq; suos Mario peperit uirtute triūphos,
Infausto facta est indice sacra manus.
Cui non Alcidæ gesta inclyta nota fuere?
Cui nō quę uicit tot fera monstra manus?
Et tamen hæc fertur molli formidine quōdā,
Stipatam fuso sustinuisse colum.
Thesea cognouit Marathon discrimine tauri,
Dictæo norunt facta relata solo.
Et tamen hunc uacuo fugientem littore Dię
Perfidia insignē Cressa puella uocat. (thena
Quocirca ille orbis uirtutum, hęc pulchra ca
Qua nitet omnimodis mēs opulēta bonis.
Quaq; ꝓcul uitijs animus iubet omnia recte,
Et proba uel minimū pēsat amussis opus.
Efficit, ut duret candentis gloria famæ,
Vt nulli subsint cætera gesta notæ.
Nam male cōsulitur titulis, ubi culpa peracti
Criminis, & uitij conscia facta patent.
Esto alijs digni uideamur laude, probati,
Attamen & uitium, qui trutinetur, erit.
Sic duplici semper tracti retinebimur hamo,
Et ueri nullo regula fine manet.
Rumpit & insomnis decretam cura, quietem
Quæ nisi syncera sistere mente nequit.
Prisca fides docuit, cœlorū ex arce cathenam
Pendere, & pressi tangere culta soli.
Quam cœlos terris, & terras nectere cœlis,
Et media extremis ordine cuncta serunt.
Nimirum hæc illa est stellis deducta cathena,
Quę per uirtutis consona facta fluit.
Quæ similes diuis animos extollit in astra,
Quin & terricolis astra subesse iubet.
Membrorū quæ sola diem sub carcere donat,
Quæ mira quoduis luce peragrat opus.
Hæc socios hominū cœtus cōponit & urbes,
Hæc sanctas leges, sanctaq; iura locat.
Hęc pulchri, frater, mensuram uēdicat omnē,
Cętera perfragili conditione ruunt.
Sola hęc momento perstat fulgoris, ut aurū,
Et parat in cyclum ducta perenne decus.
Cęcutiens uno petit hanc Arimaspus ocello,
Astruit & falsum cassa per arma decus.
Hic Arimaspi ambit, frater, me iudice nomē,
Qui seducentis fallitur ore boni.
Et putat illecebris faciles capientia sensus
Inter uirtutes posse tenere locum. (ptas,
Quūq; boni speciem pręse ferat ampla uolu-
Et molle ingresso pollice monstret iter,
Nescius atrocis sequitur uestigia metæ,
Orsáq; peruigilis prima doloris adit.
Hęc auidam cœnæ comitātur uulnera prędā,
Idalia hęc nouit ponere dona Venus.
Dānantur merito doctis, Arimaspus Aristō,
Quiq; sibi comites Pyrrho & Heryllus erāt,
Quod uero longe uirtutis calle relicto,
Malebant sensu degenerare leui.
Et desertores potius per castra uocari
Impia, quam iusto tendere ad arma duce.
Hos, qui uirtutis felicia signa ueretur,
Perdet, & inuictus hac duce miles erit.
Hostica nec subito depugnans arma timebit,
Palma est, erranti non habuisse fidem.
Idcirco albenti clypeum depingere gypso,
Et Phaleras placuit cassidi adesse nigras.
Vt solidum uitę signarent iuncta tenorem,
Innato perstat robore uterq; color.
Frater habes breuibus nostri pręconia doni,
Et quid picturę pars sibi quæq; uelit.
Tu recti sectare uiam, nec te urgeat instans
Error, & hoc tandem munere dignus eris.
Ridendū est titulis spectari & imagine auita,
Si mens uirtutis perdita fruge caret.

FINIS.

LOCA ALIQVOT

ex Pomponianis commentariis repetita, indicataq;, in quibus censendis, & æstimandis Ioanni Camerti Theologo Minoritano, uiro doctißimo, suis in Solinū enarrationibus, cum Ioachimo Vadiano non admodum conuenit.

DE VADIANICIS, HOC EST NVMEris omnibus absolutißimis in Melam Commentarijs, Ad D. Ioannem Fabrum suum, literarum literatorumq; Mecœnatem pientißimum Ioannis Alexandri Braßicani Elegedion.

Cum paßim auratis studijs Germanicus orbis
  Surgeret, Oenotrijs clarior ingenijs,
Cum paßim uarijs campis Germanicus orbis
  Luderet, herbā omnem pollice utroq; ferens,
Scripta Melæ nigri tenebrosa ubi πάλλας ἀλῶν
  Vidit, in omniiugos diua benigna libros,
Concilium incidit superum uenerabile, & atras
  Qui pulset nubes, quærit habere Melæ.
Postulat ante omnes genij Vadiano namœni,
  Cuncta ait hunc medica posse iuuare manu.
Iuppiter accedit, Cyllenius annuit, omnes
  Pierides plenis dant sua puncta modis,
Dexter Apollo fauet, iustoq; adspirat amicè
  Iudicio, haud cunctis notus Apollo uiris.
Docte Faber, quàm se noster superarit amicus,
  Quàm liquidis uincat Pallados auspicijs,
Inuidia ipsa probat, Momus probat ipse seuerus,
  Germani laudant lumina clara soli.
Quinetiam externos sensus si ex ordine uertes,
  Vndiq; par priscis stat Vadianus auis.

Ioachimus Vadianus Heluetius doctissimo Ioanni Fabro, Reverendiss. Episcopi constantiensis uicario, colendissimo domino, & Syncerissimo amico S. P. D.

Camertis laus.

Recognoscenti mihi proximis mensibus, amplissime Faber, in absoluta illa nostra in Pomponium Melam commentaria, ut excusa typis denuo cura, & expensis Lucæ nostri Alātsei bibliopolæ, in multorum manus auctiora paulo, atq; emendatiora exirent, commodū adulescens quidam è Vienna profectus, Ioannis Camertis in Iulium Solinum enarrationes attulit, plenas doctrinæ, & diligentiæ, ac omnibus modis tales, quales olim futuras in editis ante scholijs nostris præsagiebamus. Nam acre ingeniū hominis, studium indefessum, & multifariam lectionem, ab his ferè annis, quibus illo per adolescentiam præceptore sum usus, nō ignorabā. Has cum ꝓpere, & in transitu reuoluissem, animaduerti Camertē, secunda editione non expectata, nō paucis in locis, hisq; maximè de quibus

Camers à Vadiano dissentit.

minimè suspicabar, non admodū cōuenire mecū, porrò & temeritatis notá haud ita merentē taxare. Quod sanè suorū cum nostris collatione facta, non difficile deprehendet quisquis legerit, etiā si à me nominatim indicando ꝓ confessa fortassis amicitia nostra passim abstinuit. Id ego primū apprime miratus, cum alijs de causis, tū maximè, qđ præter opinionem id inijsse consiliū Camertem deprehendissem, quo nec iustis, nec multū attinētibus causis, nostræ

Vadiani sinceritas.

se diligentiæ opponere uoluerit, dolere fateor cœpi neq; Hercule parū, uidebā em̄ ita me inuito cecidisse, ut retinendæ, aut certè explicandæ ueritatis studio, ab eo mihi uiro dissentiendum foret, cū quo partim doctrinæ & humanitatis, partim perspectæ amicitiæ nomine, nunquam antea non sensissem. Postremo cōplura animo uoluenti, & de Camertis uoluntate cogitanti mihi optimū factu uisum est, ut quoniā ab officio nostro, & candore alienū non esset, singula obiter loca ex nostris in Pomponium cōmentarijs, quibus mihi Camers offendi uidebatur, cum sua legerē, huc hucdeprompta, ac seorsum spectanda, cū alijs eruditis, tum tibi cum primis acerrimi iudicij uiro proponerem, ne quis post testatā utriusq; monimentis mutuam beneuolentiam nostram, aut æmulationem, quampiā iniquiorem, quàm amicitiæ ferret nomen, qualis mihi cum Camerte nec est, nec unq̄ fuit, aut aliud quippiam iniquiorem, q̄ amicitiæ ferret nomen, qualis mihi cū Camerte nec est, nec unq̄ fuit, aut aliud quidpiā nō attinens, & nostræ culpæ tribuendū, qui illa legeret, suspicaretur, simul ut candido lectori q̄squis ille foret, consilij nostræ & sententiæ, qua pleraq; omnia tradidissemus, rationem redde-

Qua causa Vadianus ad respondendum motus.

rem. Fateor autē ingenue tacere me potuisse, & Camertis placita, quæ non ualde offendebāt, eruditi lectoris collationi, simul & iudicio bona spe cōmittere, modò aliquis mediocris literaturæ censor obstrepuisset. At uerò ubi tanto uiro displicere mea semel cœpissent, nusq̄ ab eo aut citata, quod sciam, aut recepta, nisi ubi acri ferula castiganda ueniebant, & ego ueritatis studio ductus, iustissimis mihi causis motus uiderer ad ea tradēdum, quæ ille carpit, minime tacendū esse putaui. Ea de re bonā in partem accipiant uelim, qui hæc nostra sunt lecturi, simulq; persuadeant sibi, me merito culpandū fuisse, si ab optima causa, & attinentibus nixa rationibus cecidissem, & authoritatē ueritati prætulissem, maximè quod libere decernendi optimis & doctissimis uiris copiam faciam: idq; interim bona fide testerpluris apud me esse (modò ipse permiserit) Camertis amicitiam, & tot annis cum in clarissima Viennensi academia profiteremur, sanctè custoditā familiaritatē, q̄ ut ulla literaria uelitatione p me uiolatā aut tractatā indecentius cuiq̄ uideri uelim. Saltē hoc mihi, uel inuito in hanc iuuandæ ueritatis harenam tracto, detur ut uel Europæ testatum faciā, me in his æstimandis, quæ Camerti stomachū mouerunt, non usq; adeo ꝑitis fortasse, & uulgatis, nec alieno adeo iudicio, nec perfricta prostitutæ ue fronte fuisse. Quod ipsum si tu mihi ante alios doctissime Faber, qui

Doctissimos quosq Vadianus appellat & Fabrū in primis.

non iniuria Camertis eruditionē admirari, amplecti, & prædicare, uel me monitore soles, ex hac secundaria ἐκδόσει, seu mauis, declaratione nostra, non dabis, & ꝓ doctissimo alioqui & plurimæ lectionis homine Camerte nostro ꝓnunciaueris, ita me ad q̄uis palinodiā accingā, ut non solū errata, quæ admiserim, ingenuè sim agniturus, uerūetiā gratias acturus melio ra indicantibus, qđ me decepto, denuo ueritatē nauiter iuuerint. Lege igitur o Faber decus literarū, cōfer, iudica, & posthabito fauore acribus oculis nostra dispice, ita nanq; paratus sum animo, ut uelim nō tā alijs eruditis, q̄ tibi errorem indicanti submisse cedere locū. Vale, & iudica. Ex Imperiali ciuitate apud Diuum Gallū, Idibus Aprilis,

Anno M. D. XXI.

Ioachimus

Ioachimi Vadiani locorum aliquot ex suis in Melam comment. Explanatio.

APud Pomponium lib. ij. in Italiæ descriptione, Iulij Solini, & C. Sempronij locum, quem de urbis horoscopo & Tarutij authoritate attulerunt, primus, quod sciam, omnium, nec lacessendi, deum testor, nec doctrinæ uendicandę nomine, à Collimitio meo aliquando monitus, ut corruptũ & erroneum annotaui. Nec usquam dixi ita aut Semptonium, aut Solinum sensisse, sed in hanc sentẽtiam retulisse. Camerti nobiscum in errore à me indicato, cõuenit. Hoc male habet, qđ ingens erratũ Solino & Sempronio asscripserim, quasi uerò male audire Solinus non debeat, quod manifestè falsa suis insulserit, quãdo non alio magis nomine Caius Plinius eruditorum iudicio incessitur. Et quemadmodum lusciosos esse deprendimus, qui ad saxum truncumue quamlibet magnũ impingere solent: ita certe nec doctrinæ, nec diligentiæ, iudiciove tribueris, si grandia quis errata præuaricando transmittat, maiori culpa, si pro ueris, quæ sunt falsa, recipiat. Equidẽ quod in hæc uerba scripsi: Error ingens C. Sempronij & Iulij Solini, &c. credo ea mihi ratione licuisse, nullo nouo dictionis genere usurpato, qua plerique omnes errorem Plinij, aut locum Plinij uocare hactenus sunt soliti: qui tamen, si Camertem auscultamus, non Plinij sit, sed eius potius ex quo in sua isthæc transtulit. Quanquam si ita sensit Tarutij motus authoritate Solinus, quis eum transmisso errore hallucinatum esse neget? Si minus, quæ impostura fuerit in historia tradenda authoritatem ueritati præferre? & cum Tarutio errare malle, quàm cũ Plinio bene sentire? Sed aliorum, ais, hoc negocium esse uoluit, benè nean male Tarutius. Probe teneo. Abstinuit igitur à iudicãdo. Cæterum ita abstinuisse, uelis nolis, fateberis, ut eius dissimulatio erroris suspitione non careat. Porrò quid Tarutio tribuendum existimarit Solinus, paulo acrioris iudicij lectorẽ, uel his suis uerbis intelligere posse autumo, cum inquit, Sicut L. Tarutius prodidit Mathematicorum nobilissimus. Putamus Solinum hoc honore Tarutiũ dignari potuisse, si hominis authoritatem fide & ueneratione dignam non existimasset? rursum Tarutij horoscopũ in mediũ afferre ceu insignẽ, qui falsum tamen esse & erroneũ uidisset? Equidẽ C. Solinũ nunq̃ ita humanis exuã, ut nec labi, nec errare eum potuisse mihi persuadeã. Quod si quis in Solino modestiæ tribuit parsisse Tarutio, si modò parsit, ac non credidit potius: belle fero, modò mihi diligentiæ plus q̃ dissimulationi tribuenti molestus ne sit. Arbitror autem ueteri lectioni Tarutianæ uitium librariorũ culpa, ut sæpe fit, inditum, Planetas nec his in signis quibus ille, nec eodẽ ordine censentium. Nam ut à L. Tarutio assertum credam, quod illi referunt, adduci non possum, ratione semel in commentarijs nostris reddita: cum hic uel Solini testimonio mathematicus nobilissimus, & Chaldaicarum etiam literarũ peritus, solius doctrinæ opinor nomine M. Varroni & M. Ciceroni familiaris esse meruerit. Nec cum à Cicerone, ut imperitum cœlestiũ, aut astrorum motus nescium uideo rideri: odiosum enim hoc foret, uel in Cicerone: reijci uideo & contemni, ut nimium Astrologiæ tribuentem, quippe qui fata urbis ex astrorum se positura tenere affirmarit. *L. Tarutius Ciceroni familiaris.* Qua de re sententiam meam hoc in loco non interposuerim. Id sanè constat, Astrologiam prognosticis audentem, & fata rerum ex occulta quadam astrorum ui deprom ẽtem, non tam ab alijs, quàm à M. Cicerone eo ipso in loco, quẽ Camers citat, imprimis male audire. Cæterum cœlestiũ corporũ motuumq́ doctrina præstantes uiros, qui adeo hactenus riserit reiecerit ue, scio ex ueteribus neminẽ. Cœlestes animi, quibus hæc cognoscere primum, Inq́ domos superas scãdere cura fuit. *Ouidius.* Porrò quod non pauci de conditæ urbis origine diuersa tradidere, plerique etiam fabulosa, ad Tarutij locum intelligendum æstimandumue nihil facere arbitror, dummodo constet certis in signis fuisse Errones eo ipso die quo Roma cœpta est condi, idq́ Tarutiũ ad amussim, ut alios referre uoluisse, post accidisse, ut quæ probe ille tradidisset, librariorũ corruperit oscitantia, errore grassante, qui hoc modo & Solino & Sempronio imposuerit.

Libro. ij. Melæ, ubi de mediterranei maris insulis spolias septem à ueteribus nominatas indicaui, solum Seruium nullo authore nouem fecisse. Miratur Camers esse potuisse; q̃ non animaduerterint eundem authorem alibi septẽ nominasse, & in hæc uerba infit; Quo in loco quidam, qui Seruij uix umbram referũt, durius q̃ par est, læsæ quasi maiestatis cum accusant: miror plurimum eos non aduertisse alibi à Seruio scriptum esse has insulas non nouem, sed septem esse. &c. Ego me Hercules, qui tum Singrenio Chalcographo spectatissimæ fidei uiro teste, celerrimè, ne officinam morarer, conscribebam, nõ animaduerti id alibi à Seruio dictum, cuius tamen nullum in Maronis opera uerbũ extat, quod non legerim;

dens tamen argumentum sit Nemesim dictam, non Dianam, quam aut Phidias aut Agoracritus fabrefecerit. Rursum inquis, Quid si eadem fuerit Nemesis & Diana? Demus, nihilo secius interim ex Agoracriti consilio palàm fit, Dianam uocari potuisse, quando aliud in Nemesis, aliud in Dianæ uoce intelligitur, & Agoracritus iniquo populi iudicio reiectus, ultricem deam, hoc est planè ipsam Nemesim delegerit. Quanquam, quod sciam, nusquam legi, idem harum dearum unquam numen fuisse creditum, ne autem meæ imperitiæ fauere uidear, nil morabor, & herbam tradam, si quis mihi idem fuisse Nemesis & Dianæ numeri ex classicis, & assiduis authoribus ostenderit, tantum abest, ut friuole quicquam à nobis pronunciatum esse uideri uelim. Nec aliud hercle, nisi fallor, Cœlius in Antiquarum lectionum opere, loco quem Camers citauit, indicat, quam à Lactantio creditum eandem Ledam esse & Nemesim, etiam si Ausonius eas disparauit, porrò & alios fuisse, qui Adrastiam & Nemesim pro eodem numine acceperint. De Diana interim nihil ille meminit. Qua de re ne pluribus candidi lectoris iudicium morer, & ut in uniuersum semel de leuiculis huiusmodi Solinianis lapsibus finiam, atque indicem me sanè nec industriam, nec nomen nostrum in his indicandis, tanquam in præclaro quodam, plenoq; doctrinæ negocio literatum, uendicare uoluisse, profectò non aliam ob causam studiosæ literarum iuuentuti, cui tum maximè laborabam, loca eiusmodi subindicare uolui, quàm ut sibi incauta alioqui caueret, rectius cum alijs quàm cum Solino sensura, incolumi interim nihilo secius tanti uiri authoritate, quando idem ante me Hermolaus Barbarus, aliiq; non pauci fecissent. Quis uerò tam impudens, quis tam iniquus esse uelit, ut Solino propter unum & alterum erratum, doctrinæ simul & iudicij ornamenta adimenda esse existimaret? & quemadmodum Stoici sapientem effigiant, qui nusquā gentium reperitur, ita illi eum solum doctrinæ nomine dignentur, qui necubi erratit, aut nunquam uel leuiter magno in opere connixerit, quando diuinum sit, non humanum, tale quid præstare Iam uerò notum est, quàm facile lapsus huiusmodi carptim atque obiter annotantibus irrepere soleant, quin & durare plerumque, si extrema lima stringi opus non detur quam certè occasionem denegatam sibi ipse Solinus liminari ad Autium suum Epistola conqueritur, quem quidē, uc indignissimum sit, imperitiæ nota premi, ita sanè fatendum puto, multa inesse operi suo, quæ incuriæ suspitione non carent. Qualis & ille ante alios insignis locus est, ubi Antiochum scribit Centaretrij in prælio occisi equo oppressum, cum Plinius. viij. libro dicat Centaretrio id contigisse, Antiochi equo insidenti. &c. sensu simul & lectione omnibus modis inuersis & conturbatis. Præterea & ille, quod ternis non amplius mensibus iuxta Taprobanem nauigari Plinius confirmat, Solinus manifesto acceleratæ scriptionis argumento quaternis mensibus id tempus finit. Eodem pertinet, quod lassum Babyloniæ urbem esse credidit, nec est (quod Cameriis pace dictum uelim) ut de hoc dubitemus, cum Hermolao ita monente, tum propè confessa erroris occasione ex ipsis Solini uerbis apparente, ut interim uetustissimi exemplaris, cuius mihi ex Sanctogallensi Bibliotheca nuper copia facta est, spectatæ fidei lectionem non afferam. Etenim Plinius cum capite. viij. noni libri. Babylonis meminisset, in qua Neptuni sacerdotio puerum à Delphino amatum, Alexander magnus propitij numinis indicium ratus, præfecit, Iassi urbis ita meminit, ut quo in loco, quaue regione sita foret, inibi non meminerit, quæ res quàm facile Solinum memoria fortasse lapsum, inducere potuerit, ut Babyloniæ esse Iassum crederet, candidus lector non difficile intelligit. Pliniana præsertim lectione ad Solini locum illum adhibita. Quandoquidem nec accersiti ex Caria ab Alexandro pueri ulla in Plinio mentio fit, referente id tantum ex Athenæo Hermolao, nec sanè aliquid obstat, quo minus Plinianum locum repente intuenti, haud ita procul à Babylone Iassus abesse uideri queat. Ado quod & mare alicubi Babyloniæ litus alluit. Sed nemo mihi, ais, persuaserit, ut loci quo Iassus foret, tum haud meminisse Solinum credam. Obsecro te, an non sæpe istud magnis uiris accidit? extra ingenij etiam aleam positis, ubi imperitiam aut ignorantiam ne suspicari quidem, nisi magna impudentia possis. Lucanus in Thessalia Dorion situm putauit, quod in Thessalia ex Homeri & Statij authoritate Hermolaus docuit, & fuere qui Tomon illam Ouidij exilio memorabilem in Colchidis litore statuerint, quæ in Thracio sit. Facit hoc securitas quædam doctrinæ, & exercitæ fiducia lectionis, cuius persuasione, dum maiora urgemus, in opere præsertim miscellaneo, ubi tot rerum, tot uocum meminisse oporteat, leuiculi id genus lapsus non opinantibus obrepant, leui culpæ, siue incuriæ magis quàm crimini tribuendi, quos certe sicut ingenuum est indicasse, ita non satis dextri mihi iudicij uidetur, quoduis diuinare malle, quam erratum leui culpa admissum fateri, de quo doctiores tamen iudicio adhibito pronunciauerint. Equidem huius loci gratia, cuius à principio memini, haud ullas Tragœdias mouerim, cum uideamus Amyclas silentio perditas, quæ in Italia extitere, Solinum in Græcia quas fuisse. Nec unquam in eum scopum collimauerim, ut ueteris lectionis fidem subruendam contra doctissimorum hominum existimationem contenderem, quàm adeo libenter ut inuiolatam agnoscit Hermolaus ille Barbarus, cum quo me Hercules in reliqua Solini

Nemesis.
Diana.
Cur Solini lapsus indicarit Vadianus.
Obiter annotantes facile labuntur.
Plinij lectio à Solino conturbata.
Iassus.
Lucanus.

Hermolai laus.

incuria passim taxata, pro Camertis alicubi sententia, errare tutius fuerit, quam cum eo inferior bus, qui ariolatricem coniecturam sectantes, quo certius hominem exuisse, hoc est, non errasse Solinum credamus, in omnia sese uertunt, uerum dicere.

5 Libro. ij. Pomponij, ubi de Danubio fit mentio, scripsi falsissime omnium de Danubij ortu tradidisse Herodotum, qui Pyrenæis eum iugis fontes habere credidit. mox subiunxi, in eadem sententia Aristotelem fuisse, ex libro eius de Meteoris secundo apparere. Camers hoc modo de Aristotele sentire paulo inhonestius ratus, cum multis præfatus esset suis alicubi in Solinum enarrationibus, tandem sic ait, Sæpe enim nobiles authores reperies alibi ex propria, alibi ex aliorum sententia locutos. &c. & paulo infra. Id, inquit, multo honestius quàm Aristotelem hisce in rebus ignorantiæ arguere. &c. Primum constat falsum retulisse cum Herodotum, tum Aristotelē. Hic uerò suāne, an aliorum sententia ita tradiderit, alij doceant, ego ut diuinare nolim, ita sanè pronuntiare non ausim, cum quod authorem, quem secutus sit, non indicat, tum maximè quod alibi, quod equidem legerim, fontium Danubij & originis eius ne meminit quidem, ne dum ut diuersum, & tantum ex sua sententia profectum tradidisse eum deprehendere potuerim. Absit autem, ut propter Danubij fontes ignoratos, ignorantiæ suspicione Aristotelem principem philosophum premere uelim. Careo enim Sophistica seueritate, nec adeo infero consequens esse, ut si quædam Aristoteles ignorauerit, ignorantiæ eum statim accusari posse. Nemo unus omnia nouit Et sunt hodie qui sua esse indicent, quæ Aristotelem latuerint, nec Deum cum, sed hominem fuisse fateantur, diuino tamen ingenio. C. Plinius decimosexto capite octaui de naturæ historia, quinquaginta fermè nobiles Aristotelis de animalibus libros in arctum collegisse testatus, demum nõnulla addidisse se inquit, quæ ille ignorauerat. Ea de re, ut uesano iudicio eos esse autumo, qui Aristotelem alicubi non lapsum esse existimant, ita homines mihi uidentur, qui nihil humani alienum ab Aristotele fuisse putant. Sed hac de re meminisse non est huius instituti. Verum autem impudentiæ fuerit sentire, ut ego candide in huius loci annotatione sensi an dicere falsum non esse quod Herodotus, quodque Aristoteles de Istri fontibus prodiderunt, ita credo manifestum esse, ut non pœnituerit in hanc me peccasse partem, si modò peccat, aut inhonestius agit, qui locum in Aristotele manifeste falsum, syncere commonstrat. Plinius certè iusta admiratione ducitur, quod Herodoto credamus Padum nescienti, quum Thurijs tamen Italiæ oppido de rebus terrarum gentiumque suam historiam scriberet. Vt hæc quidem fontium Danubij ignorantia non possit quidem illi Historiæ parenti non condonari, præteriri autem quo minus annotaretur, non debuerit. Quod ad Aristotelem attinet, mirari satis non possum in hac Camertem sententia esse, ut Herodoti authoritati cedere maluisse putet, quàm ex animi sententia ueritati patrocinari, quando huiusmodi dissimulationem in his etiam qui tepidius sapiunt, nemo sani iudicij æquo animo tulerit, nam falsum erroneumque sequi nemo solet alius, quàm qui ueri specie decipitur. Ingenij nimirum illa & detestabili animi libidine, si quis de industria, tanquam uera falsaque iuxta æstimet, in seria rerum historia nugacibus argumentis præuaricari pergat: Vero similia uerò, & suis debita seculis si quis imitetur, citra ignominiam id fecerit. Quod igitur piaculum sit, si dicam in Danubij historia non aliud edoctum Aristotelem experientiæ penuria, cum suæ ætatis scriptoribus sentire maluisse, quàm ridicule diuinare? Nam ex suorum temporum consensu, Electridas insulas in sinu Adriatico iacere putauit, quæ planè Plinio teste, eo in sinu nunquam fuerint. Præterea rem, ut erat, tradidisse Herodotus, & Histri fontes planè acu (uelut aiunt) attigisse uidebatur. Neque is erat Aristoteles, qui omnia coràm uidere atque experiri potuerit, qui, si Plinio credimus, bonam historiæ partem aliorum experientia edoctus, literis demandauit. In cætera uerò naturæ quærenda ueritate, quo ingenio, quantaque seueritate in ueteres illos naturæ magistros fuerit, nouisse credo qui eius monimenta doctrinarum, uel à limine salutarunt. Nusquam triumphat, ac ne ouat quidem, nisi hoste ex animi sententia profligato, porrò omnes uetustæ Græcorum sapientiæ, ut sic dicam, foruslos excutit, nihil intactum relinquens, ac nominatim etiam in harenam quosuis deducens, exerta iugulare manu ausus, quos ipse damnarit. Platonem præterea ob grauissimam illam suam de Idæis disputationem tantum non ridere libuit. Et Herodoti authoritatem ueritati prætulisse Aristotelem putamus? Id dixerim, non parum mihi probato alioqui & recepto Aristotelis instituto abesse uideri, qui contra ueterem posteritatis prærogatiuā, ab antiquorum traditis, ceu oraculis quibusdam nos hærere debere existimant, nephas esse ducentes, si quis in dubium uocare audeat iuuandæ gratia ueritatis, quod illi quondam tradidissent. Quod ipsum si maioribus placuisset, ne Aristotelis quidem, qđ suspicor, extaret nomen.

Aristoteles non omnia nouit.

6 Apud Pomponium lib iij. ubi de Scythia & Hyperboreis facta mentio est, commodū locos duos C. Plinij duodecimo ca. libri eius de historia naturæ quarti annotaui, in quorum priore credo mihi cum Camerte conuenire, nihil enim eius attigit, nec sanè iniuria, cū cõtra constantem Plinianorum codicum lectionē receptissimi authoris existimationem ab errore tantum

tantum non Pædagogijs notó uindicare conatus fuerim, idq; nõ admodum inepte, etiam ſi eruditiſſimi ſcriptores, à me non nihil, quod infra docebimus, diſſentiant. De altero tantum loco, cui euidentiorem erroris næuum ſubeſſe dixi, haud ita Camerti nobiſcũ conuenit, non quod male indicaſſe uideri debeam, & de eius confeſſa falſitate adeo in dubium uenire poſſit, ſed ea cauſa magis, quod cum Plinio ſic Vadianus agat, ut eum ita tradidiſſe ex ſua magis quàm aliorum ſententia credat, eoq; modo non admodum candide aliorum errata Plinio exprobret. Primum gaudere me fateor, quod de hoc loco paulo curioſius à Camerte noſtro annotato, tandem mihi extra Commentarium meum (quàm male ſuppetente ocio) ex animi ſententia referendi occaſio data eſt. Tunc enim cum commentarer, non uacabat, & uerebar etiam, ne toties alioqui inculcata parerga noſtra longiora frequentioraq; Geographiæ ſtudioſis moleſtiam parerent. Igitur ut Camerti expoſtulanti reſpondeamus. Non exiſtimo in noſtris Cõmentarijs ita deprehendi, ut à Plinio Solino'ue ita creditum dixerim, ſed tantũ in hanc ſententiã utrũq; tradidiſſe, quanquã quis non uidet, ſuſpicari me minime temere potuiſſe, ita utrũq; ſenſiſſe etiam, cum neuter alibi diuerſum prodiderit? Sed aliorũ, ais, non ſuam ſententiam ut oſtenderet, continuo ſubdit: Ibi creduntur eſſe cardines mundi, &c. Ego creduntur expono, hoc eſt, conſentanea ueterum traditione exiſtimantur, quo modo Plinij uerba doctiſſimos accipere uideo. Et Solinus: Sunt (inquit) igitur in Europa, apud quos mundi cardines eſſe credunt, id eſt, niſi fallor, exiſtimant, & pro uerò aſſerunt. Porrò creduntur Plinius dixit, non, putantur, in hoc autem uerbo ſuſpicio non receptæ ſententiæ ineſſe potuiſſet. Sicut paulo infra Solinus, Sunt, inquit, qui putant non quo cotidie ibi ſolem, &c. quod non inèpte huic Pliniano quadrat, quod dicit, Non ut imperiti. Illis igitur uerbis Pliniũ exiſtimo non diuerſum ab illorum ſententia ſenſiſſe, ſed magis certa quæ proderet, nõ habuiſſe, ut non iniuria cum his interimi ſenſiſſe uideri queat. Iam quod ait: Gens felix ſi credimus, &c. & mox: Fabuloſis celebrat miraculis, &c. ad felicem cœli temperiem gentis præſertim in extimam Scythiam remotæ, tum & ad mores, illamq; longæuitatem credo retulit, itaq; adeo quod ait: Nec libet dubitare de gente ea, cum tot authores prodant, & ſub cardine mundi ſitos eſſe ex ſua ſententia, tradidit, quod infra mox docebimus. Porrò quod prima illos Aſiæ parte ſtatuiſſe quoſdã ſcribit, ac rurſum alibi alios, haud dubie teſtatur, de ſitu horum, quod ad longitudinem (ita Coſmographi uocant) attinebat, fuiſſe à ueteribus dubitatum, de latitudine aũt quando magno conſenſu ſub cardine eſſe crederentur, cõſentanea tradita. Quod ſi quis ita mauult, ut aliud ſenſiſſe Plinium, aliud tradidiſſe credamus, quis non uideat quàm diſpendioſo non poſteritati ſolum, ſed etiam authoritati ſuæ ſilentio ueritatem obruendam exiſtimarit? & commiſiſſe hoc Plinium putamus, qui Græcis toties, ac neſcio an decore ſemper, leuitatem, illamque nugandi libidinem obijcit? Sed licet, ais, ex aliorum pleraque ſententia tradere, non interim quæ tua ſint, & quid ipſe ſentias referre, licet utique uerum tunc maximè quando ueriora certioráque quæ prodamus, non habemus, quod obſeruaſſe Academiam legimus. Id autem Plinius hoc ipſo loco, quem uerſamus, ita egerit, nec ne, mox uiderimus, non ea quidem gratia, ut aut noſtra defendamus in quibus confeſſum apud Plinium errorem cum Camerte agnoſcimus, aut illam recepti erroris notam Plinio in Commentarijs noſtris uſquam inuſſerimus, ſed hac potiſſimum cauſa, ut intelligatur quàm ſecure hunc locum legant, qui aliorum magis quàm ex ſua ſententia de Hyperboreis Plinium tradidiſſe autumant. Iam Hermolaus Barbarus raræ doctrinæ, & acerrimi iudicij homo ſuis in Pomponium caſtigationibus, cum ad locum illum de mundi cardinibus eſſet uentum, iudicio ſuo fateor non interpoſito (aliena enim tunc caſtigare magis, quàm ſua prodere uoluit) Plinius, inquit, contra ſentit libro quarto. Noſce Faber optime, quantum ab Hermolai ſententia abfuiſſem, ſi meis in Pomponium Commentarijs ita Plinium ſentire magis, quàm in hanc ſententiam habere dixiſſem. Proinde Hermolaum à Camerte in harenam trahi uideo, non me, hic enim ita ſentire Plinium ait, ego tantũ in hanc ſententiam habere aiebam. Porrò nõ Hermolaũ tantum, ſed & Gulielmum Budæũ trahi, inæſtimabilis doctrinæ uirum, plurimæq; lectionis, & uerendi iudicij, obq; utriuſq; linguæ ornamenta non ſuæ tantum Galliæ (ita ſentio) ſed totius etiam Europæ decus, qui libro de Aſſe & partibus primo hunc locum in primis ſcite & eleganter indicans, hallucinatum eſſe Pliniũ uideri ſibi ait, quod ſemeſtre illud lucis & tenebrarum ſpatium à ſolſtitio ad brumam, non ab æquinoctij die ad alterum æquinoctiũ fieri cõtenderit. Sed uerba eius huc attinentia citare libet, quæ in hunc fermè modum habent. Vt igitur illa omittam, quæ culpæ magis quàm crimini dari poſſunt, neminem eſſe arbitror eorum qui Plinij ſtudioſi ſunt, qui Plinio patrocinari in eo uelit, quod libro quarto de Hyperboreis dixit, &c. Idem author, tanto ſcriptori nihil non daturus, alibi, Enimuero, inquit, in ſupradictis lapſum eſſe Plinium per rerum mathematicarum ignorantiam, ut perſuadere mihi nolim, ſic nequeam ſi uelim, &c. Ac rurſus alibi, Quanquam, ait, in nonnullis alijs quoque locis, uel amanuenſium culpa, uel propria hallucinatione (ut ſit in uaria ac multiplici lectione) lapſus eſt, tametſi id fidẽ excedere uidetur, uirũ uſqueadeo & ingenio acrẽ, & induſtria accuratum, apertis interdum rebus lapſum, ac ne id

Hermolai lan.

Budæi lau.

quidem modò, sed eidem etiam antedictorum obliuionē obrepsisse, præsertim cum ad principem scriberet, & obseruari præterea se acribus obtrectatorum oculis, captariq; non nesciret, id quod facilè intelligimus ex librorum præfationibus, interdum amarulentis. Hucusq; Budæus, à quo nemo credo dissentiet, nisi cui persuasum esse potest, opus adeò uariū & luculentum, è ueterum traditionibus sine discrimine, nec adhibito iudicio, ut quæq; fortè sese obtulerint, Plinium conscribere uoluisse. Quod ipsum tantum abest, ut admittam in uiro præsertim lectionis tantæ, ut quamlibet insignibus erratis ostensis, magno in opere Plinium aliquando dormijsse si quis dicat, perpeti malim, quàm in illam sententiam inclinare. Conniuere enim multo sæpius ac falli propriū est hominis. Nunquam autem adeò in ueterum memoriam iniquus atq; iniurius fuero, ut quę probè & eruditè dicta scriptaq; sunt, ea statim Plinio perinde atq; authori relinquam, quibus autem erroris culpam eximere nequeas, ea ueteribus ut obtrudam, non Plinio, tanquā raro illi benè senserint, & Plinius sua propè omnia delectu iudicioq; habito è ueterum monimentis non transtulerit. Porrò ut inique illi triumphus decernitur, qui in acie non stetit, non pugnauit, ac ne hostis quidem minacem uultum sustinere potuit, ita odiosa nimirum tergiuersatione, ab hac expostulationis alea subductus Plinius, in solo, eoq; undiq; incolumi doctrinæ nomine triumphauerit, cum ipse Plinius epistola liminari ad Vespasianum fateatur, utilitatem iuuandi prætulisse se gratiæ placendi, Liuianam ambitionem acriter stringens, quod is alicubi gloriæ se quæsitæ studio & scribendi oblectatione in opere suo absoluendo perseuerasse fassus esset. Quid autem cādidius, quid ingenue magis dici potuit, quàm quod ipse in hæc uerba dixit: Nec dubitamus multa esse quæ nos præterierint, homines enim sumus, &c. Vt parum Plinij manibus gratificari uideantur, qui adeo hominē eum fuisse, hoc est errare potuisse dissimulant. Præterea ubi in tertij libri præfatione in hac uerba tradidit: Authorem neminem unum sequar, sed ut quemque uerissimum in hac parte arbitrabor, &c. putas'ne Plinium ita in insigni scriptorum delectu feriatum fuisse, ut iudicium nusquam adhibuerit? Cur igitur non potius fateat, in paucis lapsum esse Plinium, in pluribus ac ferè omnibus doctissimè tradidisse? Equidem, ut dixi malim in hanc peccare partem, ut C. Plinium nonnulla præterijsse dicerem, quàm in has salebras impingere, ut ingenij acrimonia posthabita, à qua tamen Plinium cōmendari à doctissimis uideo, à lectione tantum perpetua, ab artifice ordine, à conscribendi labore, quo tamen linguam Latinam haud parum iuuerit, Plinij conatū cōmendabilem dicere, cætera captus & industriæ gloria priuare uiderer, præsertim quod multis in locis deligere eum quod affirmet & sequatur, rursum coarguere, & præfidente libertate taxare, præterea non raro in alterutram sententiam pedibus ire constat. His accedit quod quædam apud se nata in medium affert, nominatim admonens ueteribus ea ceu accepta non referenda, uelut decimosexto cap. secundi libri, in fine, ubi de errantium syderum absidibus locutus, hæc est, inquit, superiorū stellarum ratio difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita, &c. Hoc ueluti Parergon me attulisse sit satis, ne quis me solum Plinio obijcere existimet, quod candide obijcio, si quando ita in meis sors tulerit, ut Plinij errata dicam, ac non potius in Plinio quæ legantur, errata indicem. Hoc mirari me iure posse candidus fortassè lector non inficiabitur, quòd cū alia literatorū cohors frequentissimè hæc uerba in ore, inq; calamo habeat, Plinij locus explicatus, Plinius à calumnia defensus, Doctissimè sentit Plinius, Vbi Plinius benè, ibi nemo melius, Plinius hoc ignorauit, Illud Plinium pręterijt. Item. Aliud erratum Plinij, Miror cur illud Plinius non animaduerterit. Porrò & hæc amarulenta: Vtinam tā Græcè quā Latinè calluisset Plinius, Pleraq; Græca uocabula quid significarent Plinius ignorauit, Ita quidem sentit Plinius, sed male. Id genus sexcenta leguntur, æquo animo doctorum iudicio hactenus admissa. In solo Vadiano religio sit, idq; censente Camerte, dicere ex sua sententia Pliniū dixisse uideri, aut locos manifestissime falsos in Plinio indicare, siue horum saltem meminisse, quæ iustissimis de causis in quæstionē uenire quirent? Diuinare mihi non licet, ac ne si liceret quidem, hoc in loco uellem. Fateor interim nescire me unde illud odium mei proficiscatur. In me culpat Camers quod in alijs permittit irreprehensum, cumq; modestius alijs ęgerim, fit tamen ut culpæ in me nomē habeat, quod magnæ in alijs gloriæ tribuitur. Præceptor fuit olim Camers? fauere discipulo nihil committenti debebat, in errore præsertim quem indico adeo manifesto confessoq;, maximè uerò quod antea sic Plinium aut Solinū credere non dixissem, etiam si iam dicam argumentis paulo infra reddendis. Amicus est Camers? Amicitiæ fuisset monere saltem, & quo in Plinium animo forem, coram ut potuisset, aut literis expiscari. Quod si illud molestum est, quod homo sum Germanus ex Heluetijs, aut si imperitiorem me putat, quàm ut cum ueteribus agere mihi ex officio non licuerit, rem ipsam, non hominem æstimare oporrebat, quando non ei solum, de cuius tamen iudicij æquitate nihil mihi non pollicebar, sed optimis & doctissimis quibusq; intra extraq; Italiam uiris, de Scholijs nostris ante editis nimirum copiam fecerim iudicandi: hac tantum adiecta conditione, si iuuentuti me, nec sane omni, sed paulo rudiori, hoc est Germanicæ laborasse, idq; tumultuaria lucubratione meminissent. Et eram culpam fassurus, sicubi illi mihi citra calumniam erratum

Decipi humanum est.

Multa de suo Plinius edidit.

Cameri Vadiano præmolestus.

ratum indicassent, suisq; confodissent rationibus, quod ipsum quoniam suis in enarrationibus non fecisse mihi uidebatur, ea modestia respondere uolui, ut nihil mihi tribuerem, sed, planè optimi & doctissimi cuiusque literarum, & Cosmographiæ professoris iudicio relinquerem, æque'ne an iniquè nostra ille incesserit. Sed annosi fortassis æui prærogatiuam secutus Camers, eam uetustati Asyliam statuit, ex qua non modò iure ui'ue non trahi ueteres illi Scriptores, sed ne indicari quidem sicubi peccauissent, aut publici cõmodi gratia leuiter reprehendi debeant. Id si ita est, ut certè de quouis alio citius mihi quàm de Camerte persuaserim, uiro omnibus modis erudito, non alia quàm Budæi longè uerissima plenaque candoris sententia diluere libet. Huius de ueterum authoritate doctissimè disserentis, lib. de Asse & part. primo, hæc ferè longiuscula quidem, sed mire tamen ad rem attinentia uerba sunt.

Vadiani modestia.

Budæus.

Ego, quod ad me attinet, non usqueadeo sacrosanctam Plinij authoritatem, ac ne cuiquam antiquorum debere esse censeo, ut non præsentissimum ueritatis numem fuisse semper apud æquos bonosq; iudices meminerimus, cuius ut sacerdotes multi olim fuerunt, sic Plinius ipse antistes mihi fuisse uidetur. Non enim tantùm maioribus ipse tribuisse uidetur, ut eorum quaque in parte culpam obruendam silentio censuerit posteritati dispẽdioso, nedum ut cuiusque errata quo iure, qua'ue iniuria tueri instituerit. In quo mihi, inquit, nostræ memoriæ homines doctissimi absurdula quadam religione obstrinxisse æqualium suorum, & posterorum iudicia uidentur, qui quidem eorum exemplo antiquitatis nomen nudum uenerandum esse numinis instar putant. Ego antiquos quoque illos homines fuisse ut nos puto, & aliqua etiam scripsisse, quæ parum intelligerent. Nec ita annosi æui prærogatiuam sequor, ut non in opus hoc Plinianum eximium omnino, & rerum propè omniũ ut digestione confertum, sic uarietate distinctum, errores quosdam irrepsisse affirmare præfidẽter ausim, quos nemo, quantumuis acer, modò non impudens sit, defendendos recipere uelit. Hactenus Budæus, qui candide, ut solet, hominem fuisse Pliniũ agnoscit, huius nomen tamen nunquam ita superstitiose amplexurus, ut oracula esse putare uelit, quæ ille ex sua etiam sententia posteris tradidisset. Sed ut euagatus longiuscule, me tandem cohibeam, adq; ea reuertar, quæ ad institutum attinent, nostra interfuerit Plinij uerba ex xij. cap. quarti libri huc adducere, ut liquido constet, sua'ne an, quod Camers mihi obtendit, aliorũ sententia ita prodiderit. Plinij uerba hæc sunt: Ibi creduntur esse cardines mundi, extremiq; syderũ ambitus, semestri luce, & una die solis auersi, non (ut imperiti dixere) ab æquinoctio uerno in Autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur his soles, brumáque semel occidunt, &c. Sic habet lectio frequens, agnoscente eam Hermolao. Cæterum te compello doctissimè Faber, an non pro sua sententia ita tradidisse Plinius uideri debeat? qui iudicio interposito, & diuersis sententijs collatis, non ut imperiti dixere, ait, tanquam peritius ipse tradat, quem indubium fuerit legisse cũ alios diuersum sentientes, tum ipsum Pomponiũ, cuius authoritatẽ ita alioqui ueneratus est, ut totos eius uersus in suo transtulerit, maluisse autem in hanc sententiam pronuntiare, quàm cum Pomponio, & ipsa ueritate sentire, magna nimirũ incuria, si modò hæc nubes Plinium commentantem, ac non potius amanuenses obruit, quanquam hæc uerba, non ut imperiti dixere, Plinij esse planè uideantur. Demus autem, ut iam citatum locum ex alio quopiam scriptore transsumpserit, quo tandem lenocinio aut iudicij, aut doctrinæ, illam oscitãtiam uesties? quod Melę sententiam adeo consciam ueri, ut sphæricæ rationis rudimẽta edocti negare ullo modo possint, auersari uoluerit, iudiciũq; paulò acrius sine ullo animi intentione aut labore promendum, adeo insigniter sese ingerenti ueritati non adhibere, qui toties antea adhibuisset. Hæc autem uerba, non ut imperiti dixere, doctissimi literarum professores ita Plinio tribuunt (ne meum hoc glossema Camers esse putet) ut non dubitent diuersam sententiã ab eo reprehensam, & Pomponium inter illos taxatum, qui Plinio censente, Sphæricæ rationis ignari fuerint. Mihi autem, quo minus à Camerte acribus oculis caperer, non profuit, quod Plinio patrocinaturus aliam lectionem non admodum alienam indicaui, talem tamen fateor, ut ad priorem collata, torta coactaq; uideri queat, & à genuino sensu deflectere. Qua de re non sim magnopere restiturus, siquis ita æstimet, quod indicare tantum ueritatis iuuandæ occasione, nõ etiam confirmare aut asserere uoluerim. Mouit me, fateor, ut ita proderem, codex impressus Plinij, à Ioanne Mario Norlingano, contubernali olim nostro, doctissimo uiro, à quodam, qui bonis in literis in Italia promouisset, emptus, in cuius margine uiri existimo, non indocti manus, ut non imperiti, pro eo quod legitur, non ut imperiti, uerbis in contextu expunctis emẽdauerat. Quæ lectio arridebat, cum quod tanti uiri doctrinæ consentanea, tum etiam quod à Mela Pomponio, quem diligẽter à Plinio obseruatum multis argumentis constat, transsumpta uidebatur, postremo quod lectio nihil minus tersa & integra uideretur, modò solstitij & Brumæ uocabula nõ rigide, aut propriè nimis interpretaremur, eo maxime modò quo indicaui. Quo minus autẽ hac leuis testimonij coniectura fidem diuersa facit eruditorum sententia, à qua dissensisse ut impudens fortasse fuerit, ita non adeò reprehensum iri me sperabam, quod hanc monendi occasionem in errato, præsertim adeo insigni non præterierim. Eodẽ uerò loco de Hyperboreis tradens Plinius in

Plinius excussus.

Plinius Melam legit.

Vadianus Plinium iuuare conatus.

Ioannes Marius.

Alius Plinij locus.

hæc uer-

hæc uerba infit: Alij medios fecere eos inter utrunque solem Antipodum occasum, exorientemq́ nostrum, quod fieri nullo modo potest constare, tam uasto mari interueniẽte, &c. Cui loco næuum inesse dixi, nec sententiam mutaui, cum id non solum rationibus suaderi, sed demonstrari etiam sphæricorum instrumentorum fide queat. At aliorũ hæc sententia fuit non sua. Ita'ne? Demus igitur. Atqui si damus, nihil minus fatearis necesse est, ex sua, non aliorum tantum sententia, quod ueteres illi rectè affirmassent Plinium reprehendisse, quando dicit, quod fieri nullo modo potest constare, &c. rem ueram, aut uero certe similem, falsa nec attinente ratione confutantem. Vt mirari satis non possim, quidnam Plinio hæc scribenti in mentem uenerit, ut non à Mela solum uerissime tradente, sed ab illis etiam uetustioribus, qui inter Antipodum occasum, & nostrum exorientem Hyperboreos statuerunt, ex diametro (quod aiunt) dissentire uoluerit, & constet tamen Antipodum, utcunque statuantur, modò Antipodes sint, unum eundemq́ finitorem esse, non diuersos, quod Plinio placuit, tantum mare interuenire arbitrato. Præterea demonstrari posse Antipodes esse, ad quorum horizontem frequens longe lateq́ mortalium habitatio existat, quod tamen nullo modo fieri posse Plinius aic. Quem profectò uellem pari cum Camerte uoto ex aliorum magis, quàm sua sententia tradidisse, ne quis antiquitatis præco deprehendere in loco posset, quo iure (sic Budæus ait) qua'ue iniuria priores se aut tueri, aut incessere uoluerit. Ex his hactenus per me allatis in medium candidus puto lector, tuq́ ante alios doctissime Faber non difficile accipietis, quàm belle Pomponium exponenti mihi scopum attingere licuisset, si modò eo collimassem, ut ex sua magis his de rebus, quàm aliorum sententia Plinium tradidisse senserim, quod ipsum tamen, etiam si obtrudit Camers, non feci, miratus tantum, quod multis in locis, in quibus æstimandis exactius iudicium adhibere potuisset, authorum se fide tutari maluerit. Iam tertius locus eodem in capite, in Commentarijs meis silentio obrutus, huc afferendus est, hac solum causa, ne quæ præcedunt, quæu'e sequuntur uerba apud Plinium parũ attente legisse me quis suspicetur. Plinij uerba inibi hæc sunt: Qui alibi quàm in semestri luce constituere eos, serere matutinis, meridie metere, occidente sole fœtus arborum decerpere, noctibus in specus condi tradiderunt, &c. Demus ut ita tradiderint aliqui, quemadmodum Plinius indicat, id tamen obiter monendum, nullis magis hanc operæ partitionẽ conuenire, quàm illis qui semestrem lucem una die habent, temporis ratione per omnia quadrãte. Nam cum sex plus minus mensibus noctem & hyemem habeant, Sole demum in arietem regressio, primum ipsis sol oritur, ad felicem cœli temperiem uerni temporis accedere tepor incipit. Matutino igitur semestris diei ortui Arietem & Taurum dabimus, meridiei Geminos & Cancrum, uesperi & occasu Leonem & Virginem, ita fiet, ut quod nobis sex mensium mora perficitur, id ipsis pari temporis, sed uno tantum diurnæ lucis spacio contingat. Verno tempore serimus nos & plantamus, Arietem & Taurum Sole permeante: In æstate, hoc est, in Gemino & Cancro meante Sole, metimus, illos interim Sole altissime ambiẽte. In Leone & Virgine illi autumnum habent, nos tardius quidem, quippe quibus nulla nox in Libra obtingat. fœtus tamen arborum, Leonem & Virginem Sole tenente communi cum illis labore decerpimus, uuas legimus, uinum condimus, tempore pro regionum situ paulum uariante. Habent igitur illi in ortu Solis Ver, in meridie æstatem, in occasu Autumnum, reliquis sex mensibus signisq́ noctem, ita tamen ut in aliquot Libræ partibus diem habeant, sicut & in ultimis piscium gradibus, Sole etiam sub horizontem merso, quomodo nos ante Solis ortum, & post eius occasum, liquidum diem habemus. Ita ueri simile foret, ut Sole in piscibus ad horizontem approximante, necdum orto, illi sese ad uernam operam accingerent, finito uerò autumno suo, Sole iam occaso, fruges nondum defecta in uniuersum die, intra specus conderent, quam operam in noctes identidem referre possent. Quæ fabulosa uideri sibi paulò ante Plinius magno eruditorum consensu indicat: Horum ratione à nobis perinde reddita atque Aristoteles de uacuo in Physico auscultatu, deq́ue infinito disserit, cum uacuum nusquam sit, nec usquàm infinitum habeat locum. Quanquam (quod pro Aristotele dixerim) magnæ doctrinæ est, uel de his aptè quærere, quæ aut non sunt, aut esse non possunt, ut aut non esse intelligamus, aut discamus qualia aut quo itidem modo forent, si ita caderet, ut alicubi gentium extarent. Postremo Camers noster (cur enim non nostrum dicam, quo cum plus decem annis in clarissima Viennensi Academia adeò amice, familiariterq́, atque inoffensè uixi) Albertum mihi Germanũ obijcit, clauum puto trusurus clauo, eoq́ ipso indignatus, quod paulò acerbius quàm deceret, Solinum à me tractatum esse iudicasset. Ego Solinum excusari posse docui, non alio magis quàm imitationis prætextu, quam tamen post tergata candidi officij ratione ita usurpauit, ut non potuerit, uel ab Hermolao ingratitudinis non accusari, Plinio ferè ad uerbum transcripto, & suppressa authoris, à quo fœneratus esset, mentione, quod ipsum an incolumi candoris nomine licuerit, ex liminari epistola doctoris sui intelligere debuit, quanquam ne hoc quidem uspiam, quod sciam, in Commentarijs meis approbaui. Porrò quod Simiam uocaui, doctissimorum exemplo feci, toties illis Plinianam Simiam Solinũ nominantibus. Si uerò acerbius à me dictum existimas,

Locus Plinij.

Camers Vadiano Albertum obiicit. Solinus ingratus.

Solinus Simia dicitur.

exiſtimas, ſuſq; deq; tulero, dum uideam leuius crimen eſſe imitationis accuſari quàm ingratitudinis, quandoquidem non raro ſeruile hoc, illud etiam ingenuũ fuerit. Quod ad Albertum attinet, fateor me grauiſſimum authorem magno æſtimare, idq; non Germaniæ ſolum exemplo, ſed & Italiæ. Nemo tamen adeo ſtupidum eſſe me ſibi perſuadeat, ut in manifeſtis erratis ueniam ei tot iuſtam nominibus non precari malim quàm culpam deprecari. Germanus fuit: non aliud crede manes ſui (ſi modò is affectus manes habet) orant, iubent, efflagitant, quã ut Germanicè, hoc eſt candide de ſuis æſtimemus. Homo fuit, labi potuit. Nec alio conſilio lucubraſſe eum putamus, quàm ut gratia apud poſteros adiutæ, aut ſaltem indicatæ ueritatis ſtudio inita, tum demum digna Cedro locutus uideri debeat, ſi ea tradiderit quæ aut recepta ueterũ authoritas, aut ratio euidens uerisimilis'ue tueri poſſit. De uoculis corruptis toties, & in hoc authore deprauatis nihil dico, tantumq; abeſt, ut harũ uel acrem annotationem Camerti inuideamus, ut ſummopere etiam ſim poſteritati cõgratulaturus, ſi quando ſua opera, grandiora ſcriptorum errata iuſtis conſutata rationibus, in manibus habitura ſit, cum idipſum & nos longè impares, in Põponianis Commentarijs citra calumniã paſſim præſtiterimus. Porrò ubi ita auſum eſſe Albertum conſtiterit, ut aut temere & fidentius carpſerit, quæ carpi non debebant, aut falſa eſſe contenderit, quæ uera ſunt, quantumlibet receptæ authoritati magis, quàm aut rationi aut demonſtrationi acquieſcenrem, ſiue pertinaci faſtu, obruratis ad quaslibet perſuaſiones auribus, perſiſtentem, ita me in aciẽ ulciſcendę frontis accingam, ut nemini magis hoſti quàm Alberto, Germano etiam bellum indictutus ſim. Tãtum abeſt, ut me aut meorũ fauore, aut exterorum, odio ueritatis, neglecta occaſione, præuaricari uoluiſſe ſuſpicari quiſquam debeat.

Apud Pomponium libro primo ubi de minori, hoc eſt ea quæ propriè Africa dicitur, mentio ſit, dixi Plinium neſcio quomodo conniꝫiſſe, quod Africam quarto capite quinti libri à Tuſca fluuio orſus cum eſſet, mox tanq; priorum oblitus in hæc uerba ſcripſerit: Ad hunc finem Africa à fluuio Ampſaga, populos uigintiquinque habet. Quibus ſanè uerbis non à Tuſca, ſicut prius, ſed ab Ampſaga cum Pomponio quem frequẽtiſſime imitatus eſt, Africæ principium ab occaſu ſumpſiſſe uidetur. Cui ſententiæ Camers apud Solinum 40. capite te fragatus, cum multa in Plinij defenſionem adduxiſſet, in hæc tandem uerba inſit: Aſſcripſi hæc, ne quis exiſtimet Plinium conniuere, cum inquit: Ad hunc finem Africa, &c. Fit enim ait, plerunq; à nobiliori denominatio. Equidem C. Pliniũ conniuere dixi, non quod adeo labi, aut falſum mihi dicere uiſus eſſet, quando & Ptolemæus & Pomponius ab Ampſaga minoris Africæ initiũ ſumunt, cum quibus Plinio optimè conueniebat: Sed ea cauſa, quod cum Tuſca fluuio, qui ultra Ampſagam eſt in ortũ, Africã finiſſet ab occaſu, eodẽ in capite uerbis iam nunc citatis, in enumeratione populorũ à præſcripto limite, hoc eſt à Tuſca amplius terris extenſis, ad Ampſagam declinarit, uelut cum Põponio ſenſurus. Sentiant autem alij quod uelint, ego in priori ſententia perſto, nihil noſtra offendentibus quæ in mediũ Camers attulit. Dixi enim a Ptolemæo ea loca, quæ in Numidiæ parte Pomponius cenſet, in Cæſarienſi prouincia ferè, à Plinio autẽ in deſcriptione Tingitanæ numerari. Nec aliã Numidiam Ptolemæus fecit, quàm nouã cognominatam, quæ minoris Africæ ſit pars, ſtatim ab Ampſaga cœptã. Plinius autẽ à Põponio & Ptolemæo diuerſus, non ab Ampſaga, ſed à Tuſca Africam orditur, Numidia inter hunc & Ampſagã memorata, quæ ab Africa omnino alia ſit, ideoq; proprio in capite ab eodẽ relata Plinij uerba in 3. capite quinti libri hæc ſunt: Ab Ampſaga Numidia eſt, Maſiniſſæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata, &c. Ab Ampſaga, id eſt ſupra Ampſaga in ortum uerſus, ubi minor iã Africa Ptolemæo accipitur, & Põponio Numidia finitur, nam lib. primo hic. Ab eo, inquit, Mulucham intelligens, Numidia ad ripas expoſita fluminis Ampſagæ, &c. Iterũ Plinius eodem capite, Tuſca, inquit, fluuius, Numidiæ finis, &c. & mox à principio quarti capitis, à Tuſca, ait, regio Zeugitana, & quæ propriè uocetur Africa eſt. Quibus uerbis facile intelligit fidus lector, quã accuratè ſuis terminis hos tractus Plinius clauſerit, quã manifeſte minorem Africam à Numidia ſeiunxerit. At uerò paulo inferius de eadem Africa locutus, Ad hunc finem Africa, inquit, à fluuio Ampſaga xxv. populos habet. Quæ uerba ſi non urgemus, nec obliquè interpretamur, Ampſaga claudunt Africam. Quid ſi, ut ego quoq; ſemel diuinem, de induſtria conniuere Plinius uoluit? ut incertos eius oræ limites eſſe lectorem moneret, interim Tuſcam Ampſagam nominans. Video enim in alio nimirum inſignius diſſentire Plinium & Pomponium, tãquam planè ignoratis limitibus, aut huic, aut illi culpa non poſſit non irrogari. Nam ultra Ampſagam, Sittianorum Cirtam in ortum Solis Plinius ſtatuit, Pomponius citra occaſum uerſus, quanquam uideo Plinio cum Ptolemæo conuenire. Quod ſi qui ſunt, quibus uerisimile eſſe poteſt, à nobiliori factam eſſe denominationem, ut hoc modo & Numidiæ populi ſub Africæ nomine cenſeri potuerint, nihil refragor, nec mea ſanè interfuerit, quam quis ſententiam ſequatur, modò meæ non iniquus nimium eſſe pergar. Natiuum enim lectionis & ſponte ſeſe offerentem ſenſum, illæſa Plinij authoritate ſecutus ſum, tutius fortaſſe, nec temere, qua de re uelim interim candidus lector cognoſcat.

Albertus.

Plinius à Pomponio diuerſus.

Apud

Apud Pomponium libro primo, ubi de Mauritania, scripsi spatium freti à Bellone Hispaniæ oppido ad Tingi Mauritaniæ Plinium xxx. milibus passuum mensum: eoq; modo in Solino legendum, in quo auctior extaret numerus: Camers indicauit à Solini sententia Capellam esse, ideoq; Solini lectionem emendatiorem quàm Plinij uideri. Primum Plinij uerba caste atq; emẽdate legi, cum commentarer, mihi persuadebam, cum quod Barbarus ea recepisset, tum etiam quod pleriq; docti uiri in hũc modum citassent. Quod si cuiquam cum Camerte suspectus est Plinij locus, nihil refragor, præsertim quod notas numerorum in Plinio fluxæ fidei esse magni authores produnt. Spero interim mihi, qui Plinij lectionem ueteri uolui, gratiam à studiosis habitum iri, quod locum fideliter indicarim. Verba autẽ nostra in Scholijs recognitis emolliui paululum, ne cui duriora uiderentur, idq; iure quodam meo feci, qui secundam æditionem adeo constanter fuerim pollicitus, nec tertiam etiam aut quartam retractem, modò uitam mihi longiorem fata uelint, ne quis obiter arrogantiæ tribuat in nostris, quod diligentiæ debebatur, aut peruicaciæ accuset, quem tam facile meliora certioraùe tradentibus cessurum intelligit. Vt autem fatear Iulium Solinum ipsumq; Capellam, qui non pauca ad uerbum ex Plinio transscripserunt, uiam mihi Plinianæ lectionis indicasse, locum Plinij ex cap. 12. libri quarti de Istri ortu huc adducam, quæ in hæc uerba habet: Ortus hic in Germaniæ iugis, montis Arnobæ ex aduerso Taurici Galliæ oppidi, &c. Quem ex unius Solini lectione in Scholijs nostris alicubi emendari posse rebar. Quãdoquidem Rauricos Solinus, non Tauricos nominauit, ut ueterum quoq; exemplarium fides testatur, à cuius lectione & Marcellinus est, quem solum tum citabam, Rauricos tantũ mutata litera uocans, quemadmodũ & Cæsar R. litera incolumi. Proximis diebus cum obseruassem Camertem nostrum Taurici uocabulum in Solino, Plinio, & Ptolemæo præfidenter defendere, ueritus ne in celeri, ut fit, scriptione lapsus essem, Hermolaum consulo, idq; eum ante egisse reperio, quod tum solus agere mihi uidebar. Sed Hermolai uerba citare liber, quæ super 17. capite quarti libri Plinij sic habent: Ptolemæus quidem Raurici & Raurica. item supra Plinius hoc libro, Ex aduerso, inquit, Raurici Galliæ oppidi, &c. Cæsar tamen Rauracum uocauit, & municipes eius Rauracos, itemq; Amianus Antoninusq;. hactenus Hermolaus, cuius equidẽ loci cum illa scriberem, non uacabat meminisse, tantum monebat C. Solinus. Quapropter coniecturæ Camertis de Plinij numeris ob consentaneum præsertim Capellæ locum, minime refragandum duximus.

Numerorũ characteres fluxæ apud Pliniũ fidei.

Locus Plinij.

Camers ab Hermolao dissentit.

Apud Pomponium libro primo in Africæ minoris descriptione, dixi Solinum in enumeratione trium promontoriorũ, Candidi, Apollinis & Mercurij, à Plinio, ac Pomponio diuersum, Candidum orientale putasse uideri. Quod Plinius & Mela primum in eo litore ab occasu statuerunt, Camers negat se uidere quomodo aut Plinio aut Melæ contrarius sit Solinus, etiam si alio quàm illi ordine iam dicta promontoria censuit. Ego sanè non pronuntiaui, sed modestius, ita mihi uideri dixi: Primo, quod hic in Libyci litoris enumerandis locis cum Plinio cumq; Pomponio ab occasu ortum uersus progressus est, eaq; in re cum constantem alioqui ordinem cum illis seruauerit, quis non uideat incuriæ tribuendum, quod in enumerandis promontorijs diuersum ab utroque seruauit ordinem, cum utrunq; tamẽ ad manum haberet, & sequi rectè potuisset? Iam illud in Solino nouum non est, Plinianam lectionem inuertere aliterq; putare, ac ille tradidisset, id quod ante allatis in medium exemplis docuimus. Ne quis frontem perisse de rebus clamet, quod hoc in loco non ordine tantum uocabulorum, sed re ipsa sensuq; alio, diuersum à Plinio suo & Mela nostro credamus, sustinẽtes interim ut libere quisque quod uelit sentiat, tantum molestum non sit hoc in loco argumenta, quæ me sibi deuinxerunt, prodidisse. Post Mauritaniam primam ab occasu Africæ prouinciam, mox Numidiam redditam, eo ordine quo Plinius, illam quæ propriè Africa est describere, locis dignis memoratu enarratis Solinus cœpit. Vbi illud obseruandum, prius eum Numidiæ proxima, mox Cyrenaicam uersus, in Aegyptum expansum litus legisse, ac primũ quidem. Omnis, inquit, Africa a Zeugitano pede incipit, promontorio Apollinis Sardiniæ controuersa, &c. At Plinius capite quarto quinti libri sic. A Tusca Zeugitana regio, & quę propriè uocetur Africa est: Tria promontoria, Candidum, mox Apollinis aduersum Sardiniæ, Mercurij aduersum Siciliæ in altum procurrentia, &c. Vides Plinium cum Pomponio primum Cãdidum statuere? cum dicat: Mox Apollinis, &c. ut hoc secũdum sit, tertium uero extimúmque in ortum Mercurij, id quod ex Plinij uerbis quæ sequuntur, euidentissimè deprehenditur: Subdit uerò Solinus promontorio Mercurij procedens in frontem sicanam. Proinde extenta in duas prominentias, quarum altera Candidum dicitur, altera quæ est in Cyrenaica regione Phycuntem uocant, &c. Quorum uerborum nimirum natiuus hic apertusq; sensus est, quod Africa (hoc autem nomine & Cyrenaicam ambit) post Mercurij promontorium extẽta, duas prominẽtias habet, alteram citeriorem in Cãdido, ulteriorem Catabathmon uersus in Phycunte, eo in loco Candidum prominere opinatus, ubi cæteris Mercurij est. Negas? Age probemus. Claud. Ptolemæus libro Cosmographiæ quarto in descriptione parallelorum latitudinis demonstrat Africum litus nostri maris nusquam latius contra

Error Solini [illegible] tur.

Europam

Europam extendi & prominere, quàm in Mercurij promontorio, quod ipse sicut Strabo Hermeã uocat à Mercurio, qui Græcis ἑρμῆς dicitur: sicut illud quod Plinius & Mela Candidum dixere, ipse Hippi promontorium uocat, à quo Hipponensi sinui nomẽ est Plinio, secundo autem loco Phycuntem prominere maximè, ut hæc duo promontoria doctissimis quibusque non possint cum Solino inter memoratas Africæ prominentias non censeri. A Mercurij enim promontorio sensim sese littora in Syrtes retrahunt, quæ a Philenorũ aris, & principio Cyrenaicæ mox reflexa, in Borion & Phycuntem abeunt, inibi rursum maximè prominentia, & in Creticum expansa mare, cætera ferè usque in Aegyptum plana, id quod præter Plinij & Melæ traditionem, ex secundæ & tertiæ tabulæ Africæ pictura deprehenditur, minimè uana illa nec oblectationis tantum gratia inuenta, sed Ptolemæi traditione in longitudine & latitudine locorum obseruata, congrua. Ex Solini autem lectione dubium esse nequit, quin post Apollinis & Mercurij promontorium ipse alteram prominentiatum censere uoluerit, modò uerum & sponte sese offerentem sensum non urgeamus. Vt apud me dubium non sit eo loci Iulium Solinum Candidum statuisse, ubi Plinius, Mela, Strabo, & Ptolemæus Mercurij promontorium statuere, ubi Clypea illa est, Aspis antè Siculis dicta, cuius Solinus in transcursu meminit. Quod si quis uocabulum, proinde, apud Solinum non acceperit pro eo quod est, deinde, uel sequente loco, sed pro ideoque siue propterea (hoc enim lenocinio eludere aliquis posset) ut à Candido tanquam primo horum, non postremo promontorio alteram prominentiã indicare uoluerit, maiori errato Solinũ implicat, cum uel Apollinis promontorium altius emineat quàm Candidum, littore illo à Numidia sensim se, omniũ testimonio, in altum fastigiante. Ex his igitur paucis, quæ leuiculo in negotio fusius Hercle quàm uolebam, afferre coactus sum, existimo candidum lectorem uidere posse, quàm non arroganter natiuam lectionem secutus Solino incuriam obijcere potuissem, qui cõsueta modestia tamen malui dicere, ita mihi uideri, quàm ita esse pronunciare. Vt interim non dicam quanta facilitate totum illud Solini de Africa principium transmiserim inexcussum, in quo non solum perplexè pleraque tradidit usque ad Syrtium explicationem, uerumetiam Cyrenaicam ab Africa contra sui Plinij diligentiam non seiunxit. In qua quidẽ re parua culpa fuisset, nisi sibi demum hoc ipsum placuisset, ut inter duas Syrtes Cyrenaicam statueret, à suo Plinio, nec eo solum, sed à Ptolemęo, Strabone, & Pomponio, ut hos interim solos nominẽ diuersus. Quod Camers si non uidit, non admodum intendit animum: si uidit, dissimulare uoluit, candidi interpretis officium esse ratus, authori quem exponendum suscepit, priuati honoris gratia parcere.

Vadiani modestia.

In Pomponij libro primo, ubi de Oea Africæ oppido, dixi Tripolim Africanam à trium urbium numero dictam Solino, Oeæ uidelicet Taphræ, & Lepris magnæ, mox subiunxi quosdam Abrotanum in his numerasse, sed falsò, Camers mihi non lectionem solum, sed & iudicium & authoritatẽ Hermolai obijcit, qui super capite 4. quinti libri Plinij, in hæc uerba Solinum citat. Achei Tripolim sua lingua signant de trium urbiũ numero, Taphre, Abrotani, Leptis magnæ, &c. Quo loco non admonet Hermolaus, nec censet adeo ita legendũ sed tantum Solini locum in hæc uerba citat: ne quis ex Camertis traditione Hermolaum ita legendum contendisse, aut monuisse arbitretur. Porrò uetusti codices Soliniani, & simul recens æditi libri Oeam retinent, Abrotani nulla mentione facta. Hoc modo codex, quem uenerandæ uetustatis nuper ex Bibliotheca Sanctogallensi impetraui, qui titulo indicante ex archetypo Solini recognito transscriptus uidetur, Oeam habet. Quanquam sint uolumina quæ pro Taphræ Sabatræ nomen præferunt, uidere tamen mihi non contigit, qui pro Oea Abrotanum habuerint. Equidem uideo non dubitasse Hermolaũ de Abrotano, nihilominus autem de Oea contendentibus reliquisse locum, quando nullam lectionis rationẽ studiosis hac nuda citatione præscripsit, & aliud sit ita legere, aliud ita legendum pronunciare seu contendere. Præterea cum uiderem Pomponij lectionem Abrotani uocabulo, quod in tripoli censeretur, non parum patrocinari, malui tamen cõmuni exemplarium fide periclitari, quàm Pomponianæ lectionis occasione, Oea expuncta Abrotanũ substituere, præsertim quod obseruassem à Ptolemæo proximam Taphris, siue ut ipse nominat, Taphruræ Oeam locari. Vtcunque id me egisse puto, ut temere me apud Solinum Oeam pro Abrotano substituisse calumniari nemo queat. Absit autem ut Hermolaum falsò Abrotanum adnumerasse Tripoli unquam dicam, cuius lectionis cum cõmentarer, Hercle non succurrebat. Illos notare libebat, qui Hermolaum fortasse secuti Abrotani meminere, qui tum mihi minimè rectè id facere uidebantur, nulla aut ueterum authoritate, & ratione quæ id suaderet, in medium allata, refragante denique ut dixi, exemplariũ fide. Porrò illud, falsò, quod Camerti adeo stomachum mouit, cõfestim expunxi, ne quod in celeri cõmentatione obiter iustissimis causis motus asseruissem, Liuiduli censores sinistram in partem interpretati, Hermolai me authoritati, quam ubique in Scholijs meis tantum non adoraui, obtexisse suspicari possent. Iam autem meo quodam iure mihi licuit, qui secundam æditionem adeo candidè pollicitus fuerim, haud nescius inesse meis quæ aut mutanda, aut de medio tollenda posterior dili-

tudinem, quæ curari possit, nec infestent malitia, sed specie tantum, & situ dehonestent. Camers autem ut Solino suo more patrocinetur, & curiositatis notet diuersa sentientes, ex Cincij traditione & annis regnorum, Romuli, Numæ, Tulli, Anci Martij supputatione facta, Ancum Martiū Olympiade quadragesimasexta mori potuisse colligit. Quod si permittatur, dubium non fuerit, Ancū Martiū Olympiade. xlv. res Romanas tenuisse, id quod Solinus tradit. Ego uerò calculo, ne quid temere committerem, repetito, reperio ex Cincij traditione, & illis quatuor regum annis in trigesimam nonam Olympiadem durasse Aneum, nec multò amplius: præterea magis à Solino dissentire Cincium q̃ Eusebium deprehendo, Camertis coniectura non consistente. Quandoquidē anni. cxxxvi. Olympiades xxvij. efficiunt, uno die reliquo: quibus si duodecim Olympiades addis, una summa xxxix. efficies, die uno residuo. In supputandis enim temporibus Olympiadi annos quinque tribuimus, id quod notius est q̃ ut multis hoc loco explicari debeat, quanquam Camers quatuor tantum annos Olympiadi reliquit: quippe qui annis cxxxvi. Olympiadas triginta quatuor conflauerit quod si permitteremus, quatuor agones Gymnici, qui spatium uiginti annorum amplectūtur, sedecim non amplius annos haberent, quatuor annis pessum elabentibus: quod ipsum quantū annorū dispendium in longa Olympiadū supputatione pareret, nemo non nouerit pereuntibus nimirū ipsis Agonū annis, hoc est Olympiadū certaminibus, quæ Camers unà cū suis annis in calculo suo prætcrijt. Agon em̄ Gymnicus annū habet nimirū quo peragitur, isq; Olympiadis initiū facit, mox secundū numeramus, dein tertiū, postremo quartū: ut gratia exempli, Olympiadis primæ anno secundo, Olympiadis primæ anno tertio, quartoq;, id est ultimo, &c. Ineunte em̄ Olympiade, id est anno certaminis prioris Olympiadē finitā esse intelligimus. Vbi aūt seorsum Olympiadē ponimus, ipsum agonis Gymnici annū in dicamus, qui nō a numero primus, sed ab Agone Olympiadis tantū uocabulo censetur quan quā cōstet inter Olympiadē & Olympiadē quatuor nō amplius annos interuenire, quos si solos supputando colligis, nō Olympiadas, sed Olympiadū interualla numerasti, ipsis Agonū annis effluentibus Porrò & Grammatici Olympiada dicunt id Græcis spaciū esse, quod Latini Lustrum uocent, quinque annis comprehensum. Proinde Pausanias tradit Herculem Olympiadem instituisse quinquennij spatio ob quatuor fratres suos, Pœoneum, Epimenidem, Iasium, & Idam: quibus ipse connumeratus quinarium complesset numerū. Hoc Camertem nescijsse credam? minime. Quid igitur? Dum in Solino ab incuria uindicando, et me capiendo, ne dicam carpendo, paulò curiosius occupatur, tantilla incuria labitur, quod humanum cum sit, condonari debet. Hoc miror Camertē in supputato annorum cōdicæ Romæ numero fateri uoluisse, firmiorem Dionysij supputationē esse q̃ Solini: hoc uerò, cuius iam memini loco, donare mihi noluisse, quod pari candore, nec minus uere q̃ candide Solinum ab Eusebij traditione dissentire affirmaui, idq; ea modestia, ut dicerem, non quidem errasse Solinum, sed apud alterutrum in supputando erratum esse suspicari me ostenderem: cum tamen Eusebij loco quem citaui, Cinciana supputatio suffragetur, nemine, quod equidem sciam, Solinianam assertionem iuuante.

Quomō Olympiades supputandæ.

Olympias.

Camers labitur.

In Pomponij libro tertio, ubi de India paulò fusius ob fideliter instituendam iuuentutem de umbris disserui, quod eam rem à Grammaticis passim commentantibus, rarius pro fide, próque rei dignitate & utilitate traditam obseruassem. Interq; alia, quoniam ita incidisset, Lucani loci memini ex libro tertio, cúmque obiter in transcursu sum interpretatus. Non Hercle ea gratia quod nodum inesse loco arbitrarer: quis enim rudimentorum Sphæricæ rationis peritus, hoc est tantum non Astronomiæ principiorum ignarus, inibi nodum tanq; in scirpo quærat? Sed magis ne quis occultiorem quandam doctrinam inesse ei suspicaretur adeo facile capiendo, si paulò accuratior interpretatio adhibeatur. Tantum aberat, ut gloria ri mihi libuerit nodum me, quem non offenderim, sustulisse Porrò sicco pede præteritum ab expositoribus dixi, non quod siluisse adeo, aut falsa tradidisse putauerim, sed magis quod ieiunè, nec satis explicate quædam adduxerint. Id quod adeo mecum Camers fateri uoluit, ut occultiorem etiam doctrinam rimatus, multis eum locum ex Macrobio, Cleomede, Aristotele, & Seruio magnis authoribus, quibus cum belle mihi conuenit, enodare uoluerit, additis quæ me non præterierant, ipse tantum præterij. Iam quod Lucanus sinistrarum meminisset, quis neget atrinuisse? ut uterque paulò fusius, cur sinistras umbras Lucanus nominarit, quéue modo, aut cuius positionis respectu sinistræ dicerentur, disseruissent: aut saltem alteruter id lectori explicuisset, quod sinistræ forent quæ in meridiem cadunt, dextræ quæ in Septentrionem: quod tamen uterque præterijt. An non igitur ieiunè interpretatos dicam, qui in umbrarum ratione indicanda, ne hoc quidem attigissent, sine quo reliqua sciri non possent? Sulpitius Solinum citans, Vmbræ (inquit) quæ nobis ad Occidentem conuersis dextræ sunt, illis sinistræ, mox Iani de sacro Busto uerba in medium affert, quibus hoc tamen non agebat Ianus, ut dextri & sinistri rationem redderet, qui indicare tantum uoluit ex authoritate Lucani, inter æquatorem & tropicum habitantes, quorum in numero bona Arabum pars foret, duplex umbræ meridianæ genus habere. Porrò neque

hoc dictum, ad cuius umbræ proiectum isthæc dextri & sinistri ratio potissimè referenda, Orientis ne solis, an Occidentis. Atqui cõstat plerosq; ex nobis, qui ad Arctum habitamus paulò grandiori latitudine, cum in Cancro sol est, umbram habere ad meridiem, hoc est in sinistrum inclinantem, sicut & Arabes, sole scilicet oriente aut occidente, quod cum demonstrari possit, multis probandum non est. Ad solam igitur meridiei umbram Poëtam respexisse docere debebant: quam aut in meridiem aut Septentrionem uergere, si catheto non incidit, necesse est: cum interim Orientis & Occidentis umbra non raro ita incidat, ut nec dextra sit nec sinistra, quando super illorum uertices siue Zenith sol meat: &, ut dixi, ad Septentrionem etiam remotis, non solum Arabibus sinistra esse possit. Quæ nouisse interim mirè referebat ad Lucani uersiculum doctè explicandum. Camers priorem Sulpitij expositionem tum ueram esse, tum Poëtæ sensui plurimum consonam ait, quod si permitto, hoc consequens non est, ut Poëtæ sensum accurate explicet, ut ne dicam interim, quàm lubrica sit Soliniana lectio, quod mox docebo. Omnibonum audiamus, qui sic inquit. Nam his qui habitant in Oriente, cum sol ad Occasum tendit, umbra sinistrorsum uergitur: sed habitantibus in Occidente, sicut nos, cum sol tendit ad Occasum, umbra dextrorsum uergitur sicut apud Indos, ubi dicitur Maleum montem sex mensibus in Austrum, id est, in dextram partem uergere umbram, & totidem mensibus in Septentrionem, &c. Vides lector optime qua moderatione animi dixerim, sicco pede hunc Lucani locum ab interpretibus præteritum: cum dicere potuissem non sicco tantum, sed luxo etiam & uaro pressum. Vmbram hic Austrinam dextram uocat, Borealem sinistram, contra Lucani sententiam, præterea Orientem & Occidentem ita inculcat, tanquam Occidente Arabes, nos Oriente careamus, quasi uerò referat in Occasum ne an in ortum abeas, umbram mutaturus: cum latitudo, hoc est abscessus à Tropicis in alterutrum latus hoc umbrarum genus, dextri scilicet & sinistri uariet, non autem Oriens aut Occidens, quorum utrumque Arabes cernunt. Nam qui extra Tropicos, habent alterum umbræ genus: qui intra Tropicos, utrumque uident. Præterea Arabes, inquit, populi sunt Orientis: qui quia habitant in Oriente, ideo admirati sunt cum uenissent in Occidentem. &c. Fateor Arabiam non paulò magis Orientalem esse quàm minor Asia aut Thessalia sit, in quam Arabes uenisse Lucanus scribit. Constat tamen hos alterum umbræ genus habere non potuisse, non ea causa quod in Occasum, sed quod in Septentrionem abijssent. Neque nostris in locis tantum qui in occasum uergunt, sed apud Syros, Medos, Bactros, quique magis in Orientem prominent Indos. Idem Arabibus usu uenire poterat: cum bona etiam Arabiæ pars nostram tantum, hoc est dextram umbram habeat. Adeo nihil ad hanc umbræ dextræ sinistræ' ue rationem respectus orientis aut occidentis facit. Porrò si quis intra Cancri tropicum maneat, & ex Arabia in Athlanticum, in extimos Aethiopas, qui ab occasus latere Hesperij dicti sunt, abeat, nihil ille umbræ rationem mutauerit. Nimirũ qđ longitudinis uariatio nihil attineat: sed sola, ut diximus, latitudinis. Quid igitur oportebat occidentem inculcare, ubi Septentrionis rectius meminerit. Sed de his olim fortasse nobis seorsum disserendi occasio dabitur: tantum ita sors ferat, ut ociari à professionis molestia, & tantisper ad literas reuerti occupatissimo mihi liceat. De Solino uideamus, cuius de umbris locum doctè à Camerte explicatũ lubricæ fidei suspicatus sum, & dubium esse dixi quod ille tradidit, non etiam incuriæ notaui. Vmbræ autem quæ nobis dextræ sunt, illis quoque dextræ sunt, & sinistræ esse non possunt. Est enim omnino diuersum umbrarum genus, quod in Boream cadit, ab illo quod in Austrum proijcitur, & umbræ quas ipsi sinistras habent, tales sunt ut dextræ esse nequeant: quanquam & dextras habent, tamen alio tempore habent, & diuerso solis positu. Huc accedit quod sinistrarum umbrarum ita meminit Solinus, ut putare possis non aliud Arabes umbræ genus q; sinistrum habere, cum nobis dextras tribuat, nec aliud interim innuat. Quod si Solini uerba hoc sensu accipimus, ut sole nobis sinistro, illis interim dextro umbras ipsi suas in Austrum uergentes habeant, nostris eodem tempore in Septentrionẽ abeuntibus, quis non uideat uere dictum? ita tamen ut diligentiæ sit, non curiositatis lectorem monuisse, ne aliud sibi ex Solini uerbis obiter persuadeat: quando in clariori Lucani loco Omnibonus, doctissimus alioqui interpres, longè à scopo aberrauerit. Proinde in Seruij loco, quem Camers citat, idẽ moneo. Sunt enim nobis cœlum intuentibus sinistra, quæ & ipsis sinistra: rursum dextra illis, quæ & nobis dextra: ut simpliciter ille locus, nec accipi rectè nec intelligi queat, sicut & illud Macrobij lib. de Somnio Scipionis secundo, ubi ait, nũquam uere solem fenestram Septentrionis admittere. Sunt enim in nostro latere ad Septentrionem remoti, qui uigintiquatuor horarum spacio elabente Orientalem & Occidentalem umbram, tum & dextram Septentrionis & sinistram Austrinam habent: ad quos si Arabes illi Pompeiani peruenissent, dextras umbras in ignoto orbe agnouissent: quanquam impossibile Macrobius autumat. Ego ad demonstrandum idipsum dubitantibus me offero, nec multis opus est, res ipsa certissima est & cognitu facillima. Primum omnium hi quibus aliquot saltem gradus Cancri sub horizontẽ nõ merguntur, latitudine ultra sexagesimumseptimũ gradum expansa, spacio minimum

uigintiquatuor horarum præsente sole fruuntur, nulla prorsus ingruente nocte, quo spacio uoluente sole, cum nobis mediæ noctis horam efficit, apud illos supra horizontem exians, umbram projicit in meridiem: estque ea sinistra umbra, quam frequentius habent, quibus multi dies nulla nocte intercepti, luce cohærent. Velut hodie de his qui ultra parallelum Arcticum summouentur, experientia deprehensum est. Cæterum illud umbræ genus quod sinistrum est, á sole meridiano, hoc est ab eo puncto meridiani in quo si sol ipsis occideret, meridiem metirentur, habere nequaquam possunt: cum eo tempore nostrum latus rerræ solem semper á sinistris habeat: eoq; modo Macrobium intellexisse existimandum est. Libuit hæc adscribere, prolixa fateor, sed attinentia tamen, ne quis existimaret me sine causa Lucani expositorum meminisse. Simul ut candidus lector cognosceret, quarum rerum apparatu me ad Lucani locum interpretandum accingere potuissem, si is mihi animus fuisset, ut de re tantilla gloriandum unquam duxerim, obseruatione præsertim sinistrarum umbrarum ab ignoto Arabibus orbe in medium producta, de qua equidem dicere ausim, ante me neminem recentiorem mansuetiores literas professum, quem quidem legerim, indicasse tradidisseq;.

Apud Pomponium libro tertio, ubi de Tygri & Euphrate inter alia fit mentio, Solini locum de fertili ad modum Nili Euphratis rigatione ex Gnomonicorum sententia in medium attuli, primũ, qđ dignissimus mihi animaduersione uidebatur: mox etiã, qđ nec attinentem nec uerã iudicabam: ita tamẽ egi, ut pro solita modestia mea, eius rei peritis, hoc est Cosmographis iudicij copiam non detrectarim: quorum sententiæ, si unquam á nostra illa diuersa futura est, non grauabor ita cedere, ut gratiam etiam habiturus sim meliora docentibus, eo' que me scrupulo liberantibus, tantum id non friuolis, sed suis, hoc est dignis fide rationibus agant. Eo loci Camers cum Solinum premi iudicasset, non hoc asseruisse Solinum sed id Gnomonicos contendisse ait, satis his uerbis testatus quid rationi illi tribuat, quando in Gnomonicos quám Solinum culpam referri mauult. Equidem non nesciebam ita Gnomonicos contendisse. Cæterum dignam fide esse Gnomonicorum rationem Solinus crediderit necne, id in quæstionem uocamus: quod si tribuisse quicquam ei uidebitur, & sit quí falsam esse conuincere queat: communi certé aut incuriæ aut ignorantiæ culpa non uacabit: de qua tamen præfidenter nihil pronunciaui, nedum ut Solino eam ceu compertam uspiam objicere uoluerim. Age quando Camers noster ex Plinij, cui fidit, sententia alicubi dixit, experientia constare, ut ubi in die umbræ non sint, ibi Septentrionem non conspici. Probari autem uel Plinij authoritate, demum & demonstrari queat falsum esse, quod Camers ex Plinio prodidit. putas ne, in solum Plinium errati culpam, ac non in Camertem etiam, qui id aut non uiderit, aut certe uidere præ fauore noluerit, rejciendam? quanquam illum in curiæ hunc etiam fidentiæ accusare possis, qui tefragante ueritate, á Plinij sententia uelis nolis, sta re uelit, quicquid tandem aut rationes aut demonstrationes occlamarint. Demus autem, ut Gnomonicorum rationi nihil tribuisse Solinum uerisimile sit: nihilo secius mea referebat, ut quæ ille ex Gnomonicorum sententia tradidisset, propter iam dictas causas in quæstionem uocarem. Cæterum si hoc modo culpæ eximere Solinum libet, cum prope omnia ex Plinio mutuatus sit: non uideo quantum illi scriptori posteritas debeat, extante præsertim Plinij opere, nisi bonam eum partem probasse, & pro sua quoque sententia aliunde desumpta adhibito iudicio posteritati relinquere uoluisse fateans. Mihi certe nemo persuaserit ut credam, admiratorem illum Plinianæ doctrinæ, tot efficacissimis rationibus præteritis hanc unam solamq; nec Plinio, nec alijs quos legerim familiarem, ita de Euphratis au ctu in medium afferre uoluisse, ut de ea tamen tanquam indigna fide suspicaretur. Non existimo hunc morem ueteribus scriptoribus fuisse, ut pro certis dubia, pro ueris similia ue ro mandare literis, & posteritati relinquere dignum duxerint, melioribus interim aut cælatis inuidia, aut maleuolentia dissimulatis, tanquam illis hoc modo illudere, nobis ceu falsis imaginibus, ac non potius syncero iuuandæ ueritatis studio prodesse libuerit. Quin rectius credimus doctissimum quemque, & optimum sciptorem in naturæ præsertim historia referenda, uera compertaq;, aut ea saltem, in quæ aut ueterum inclinarit authoritas, aut temporum ratio, quæ artium peritiam non æqua lance simul aut omnibus distribuit, consenserit, indicare bona fide uoluisse. Quanquam uideo plerumque Solinum, & frequentissime Caium Plinium, aliósque nõ paucos ita solere, ut in causis rerum æstimandis, magis quid alij senserint in medium afferant, quám priuatum de suo quicquam depromãt, præsertim ubi rei difficultas decernendi fiduciam adimit meditanti, aut rationum uerisimilitudo dubium suspendit in diuersa tractum, quando in aliorum traditis argutari tutius iudicatur, quám in propria, aut una quapiam sententia confirmanda periclitari. Quod ipsum quanquam plenum est uerecundiæ & modestiæ, & plané Academicum, cum multis ueterum, cum ipsi ante alios Archesilæ attributum, uitio tamen non caret, & oscitantiæ cuidam non potest non tribui, si illud ita agas, ut sine iudicio & delectu alba, ut dicitur, linea copia quadam affectata, ne quid præterijsse te credamus, quæuis ut obuia fuerint infulseris, nec

Simile.

Mos ueterum scriptorum.

Nota.

priuatim quædam eruditorum obseruatione fretus, ut manifeste falsa coarguis, quædam autem ut frigide & ieiune dicta conuellis, aut ut non attinentia reijcis. Quam rationem inter nostros seuerissime custodijt diuus Hieronymus, accuratissime præstitit Augustinus, constanter retinuit Ambrosius, & mira sequutus est felicitate Cyprianus. Nec plane deseruit Lactantius, nisi quod hic author, amore credo iuuandæ religionis, ueterum sapientiæ non iustis semper causis refragari uoluit. Ex ueteribus autem naturæ interpretibus, Aristoteles princeps & ipse philosophus, magna fiducia & minime infelici libertate, tantum semper præsentissimo ueritatis numini tribuit, ut eximiam ueterum doctrinam, & seculis etiam adornatam authoritatem contemnere maluerit, quam sua negligere, si quando attingere (quod aiunt) scopum, suisque consistere rationibus uiderentur, pro his cum suo Platone, immo cum suo quoque seculo depugnare paratus. Ac illis quidem hac tantum re fauet, quod uestigandæ ueritatis uiam sibi fecissent. His etiam risu molestus est, quod aliud sentire auderent, quam ipse opinaretur. Nunc ut ad institutum reuertamur. Qui sciamus peritissime Faber, cum Gnomonicis Solinum non sensisse? ac plane non credidisse quod illi tradidissent de Euphratis auctu, propterea quod illos ita contendisse ait? eum solam tamen hanc rationem adducat, nec reijciat nominatim. Porro si uarias causas attulisset, nec indicasset quam præcipue probandam existimaret; dubitare de Solini sententia fusius potuissemus, iam quod hanc solam attulit, quid dubites uerisimilem sibi uisam esse? Doce autem quo sensu hæc eius uerba accipere debeam. Vnde apparet ista duo flumina &c. Ego uerbum apparet, pro eo accipio quod est, uidetur, siue uerisimile est, nec uideo quid aliud indicet, ut minime temere dixisse uideri debeam ita credidisse Solinum. Quod si Camers non est daturus nobis, & putat conuincere me non posse, ut eo modo Solinum sensisse existimemus, id credo dabit quod ostendere ipse non possit, Cauum Solinum Gnomonicorum sententiæ non accessisse. Igitur ne uerba perdamus amplius, ut iudicij mei rationem reddam studiosis, & illam temeritatis suspicionem amoliar, simulque Solini locum a Camerte in meis reuellendis occupato præteritum explicem. Solini uerba ex capite quinquagesimo afferam, quæ in hunc ferme modum habent: Mesopotamiam Euphrates opimat annuæ inundationis excessibus, ad instar Aegypti amnis terræ superfusus, inuecta soli fœcunditate ijsdem ferme temporibus quibus Nilus exit, Sole scilicet in parte Cancri uigesima constituto, tenuatur cum iam Leone decurso ad extima Virginis facit transitum, quod Gnomonici similibus parallelis accidere contendunt, quos pares & cœli & terrarum positione æqualitas normalis efficit lineæ: unde apparet ista duo flumina ad modulum eiusdem perpendiculi constituta. Hactenus Solinus. Quorum sensum ut obiter reddamus, satis fuerit illud nouisse a Græcis τῶν γνωμονικῶν doctos siue scientes appellari, non raro quando τὴν γνώμην & scientiam & consilium uocent. Sed a Solino hoc uocabulo censos uideri, quos recentiores Cosmographos frequentius nominant, descriptis terrarum locis cœli etiam positum ad exactam parallelorum longitudinis latitudinisque obseruationem accommodantes, cum explicatione quantitatis lucis, hoc est diei, & umbrarum meridiei, quas diuersas ad Gnomonem proportione longiores breuioresque esse contingit, prout longius ab æquatore abscesserint siue a loco Solis abfuerint paralleli. His autem nomen est ἀπὸ τοῦ γνώμονος, hoc est a Gnomone, quo Græci stylum etiam horas indicantem appellant, a quo Gnomonice ipsa ars & ratio solariorum dicitur. Proinde Gnomon & umbilicus solis uocatus, quoniam in umbræ quantitate metienda summitas eius umbilico, id est centro Solis responder, quandoquidem summitas illa uicem gerit. De hoc Plin. lxxiiij. cap. ubi de Gnomonica. Solis itaque umbilici, quem Gnomonem appellant, umbra in Aegypto, meridiano tempore, æquinoctij die, paulo plus quam dimidiam Gnomonis mensuram efficit. Idem libri. vi. ultimo capite. In hoc cœli complexu æquinoctij die media, umbilicus, quem Gnomonem uocant septem pedes longus, umbram non amplius quatuor pedes longam reddit. De eodem Vitruuius libri noni capite octauo. Nanque, inquit Sol æquinoctiali tempore Ariete Libraque uersando, quas ex Gnomone partes habet nouem eas umbræ facit octo in declinatione cœli, quæ est Romæ, &c. Quia uero Gnomon umbrarum, siue in planiciem horizontis, siue in superficiem Zenith (ut Gnomonici hodie uocant) infigitur semper cum umbra a se proiecta rectangulum facit, eo nimirum ad perpendiculum directo factum est ut a Geometricis & Architectonicis instrumentum, quo recti anguli deprehenduntur, ad perpendiculares lineas exactum Græcis Gnomon dictus sit. Latini ueteres normam uocarunt, tribus rectis regulis siue lineis trianguli forma coeuntibus, quarum una cubitos tres, altera quatuor, tertia cubitos quinque longa fuisset, uelut lib. ix. tradit Vitruuius. Non refert autem utcunque dispares sint longitudine regulæ, modo duarum regularum ancones ita coeant, ut perpendiculo decursus marginum respondeat. Gnomon uero absolutus ea linearum paritate constabat, ue quadratum perfectum duobus Gnomonibus, siue quod idem est, duabus Normis conficeretur Hic est Gnomon cuius in prædicamentis Aristot. meminit, quadrangulo additum, eum augeri quidem quadratum asserens, uerum nihil aliud fieri a quadrangulo. A Norma illa linea normalis, cuius meminit Solinus, dicta est assiduis authoribus pro ea quam alij perpendentem

Lactantius.

Aristotelis fiducia.

Locus Solini obscurus explicatus.

Gnomonici.

Cosmographi.

Gnomon quid.

Norma quid

Linea Normalis.

tem ſiue perpendicularem, græci Catheton uocant, rectum ſeu rectos angulos cum linea recta, in quam incidit, conſtituentem. Proinde Quintilianus lib. xi. Normalẽ angulum dixit quem alias rectum uocăt. & Cenſorinus in libello de die natali normalem eo modo lineam nominauit, ut alicubi doctiſsime decus illud literarum poſtliminio reuerſarum Gulielmus Budæus prodidit. Aliud autem eſt perpendiculum, aliud norma, ne quis idem ſignificare autumet, quanquam normale à perpendiculari non differat. Norma enim ut ad angulorum rectorum rationem exigendam utimur, ita perpendiculum ad altitudinum æquatarũ obſeruationem accommodum eſt, quemadmodum longitudines regula metiri Architectonici ſolent. Vitruuius libro de Architectura ſeptimo. Longitudines, inquit, ad regulam & lineam altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam reſpondentes exigantur &c. Eſt igitur uerborum Solini ſenſus Gnomonicos contendiſſe horum amnium defluxum ita controuerſa poſitione æquari, ut quãtum Euphrates in Septentrionem à meridie, & auſtro à parallelo ſolſtitiali ſeu Cancri tropico, ad quem auctus Nili fieri ſolet, recedit, tantũ alueo ſuo Nilus oppoſito latere à Septentrione & Borea in meridiem & Auſtrum ſeſe retrăhat, eoq; modo fontes amnium parallelis ſubeſſe ſimilibus, id eſt pari diſtantia à loco Solis diuerſis, eaſdem incrementi cauſas propter parem declinationem habere, ut gratia exempli, parallelum xv. gradus declinationis Borealis ſimilem eſſe dicimus parallelo quindecimi gradus Auſtrinæ declinationis, à quorum medio, hoc eſt puncto meridiano æquatoris, ſi perpendicularẽ demitti super axe mundi imaginaris, erunt anguli recti pares, &, ut Solini uerbis utar, modulus eiuſdem perpendiculi pares habebit hinc & inde ad parallelos procurrentes lineas, conformi Gnomonis ratione, & umbræ æquinoctialis pari quantitate, licet diuerſi ſint, id eſt cõtrapoſiti paralleli, qui pares tamen dici poſſent tum propter æquidiſtantiam & magnitudinem, tum etiam quod pariter habent quæ iam diximus, Sole æquinoctium faciente. Ad Euphratem autẽ & Nilum ſi reſpicis, inuenies plus minus uigintitribus gradibus Euphratis fontes à Tropico abeſſe Cancri Ptolemæo, rurſum Nilum ubi iam Nilus eſt & dicitur, hoc eſt iuxta Meroẽm, ubi Aſtapus & Aſtaboras eidem authori corriuant, propè tantundẽ à tropico diſtare, ut ſimilibus hoc modo parallelis ſubeſſe uideri queant hi amnes. Sed non exacte ſatis hoc quadrare indicat, quod non à fontibus, ſed manifeſto, amnis Nili defluxu hæc diſtantiæ ratio ſumitur, undecunq; tãdem Nilum manare putes, quanquam Solinum non fontium, ſed amnium meminiſſe uidemus. Quod ſi quibus ſententia Camertis arridet, ut per ſimiles parallelos eoſdem quibus hi fluuij alicubi ſubſunt, intelligamus, quemadmodũ & ego intelligi poſſe in Scholijs obiter innuebam, nihil proprium Euphrati illi tribuent, quandoquidem & Ganges & Indus, ſimulq; Tygris in Aſia, in Africa autem Cyniphs, Bragada & Ampſaga, ut alios interim his non minores prætereamus, id ipſum cum Nilo cum quo Euphrate commune habent, ut neceſſe ſit opinantem aut ab iſthac ſententia cadere, aut permittere, ut amnes iam nunc à me recenſi pari cum Nilo auctu redundent, ſitq; uulgare pluribus fluminibus, quod hactenus in paucis amnibus uetuſtas mirata eſt. Porrò ut dubitari nequit contrario fluxu contra ſe tendere Nilum & Euphratem, hoc in Meridiem, illo in Aquilonem abeunte, ita certe ex Ptolemæi traditione conſtare poteſt, eorundem longitudinem longo interuallo ſecerni, ut ne hoc quidem modo perpendiculo contrarij inceſſus reſpondeant, & longe remotos habeant circulos meridianos, illo demum in noſtrum mare, hoc in rubrum mare, hoc eſt ſinum Perſicum exeunte. Quo in loco (quemadmodum ita incidit) fateor mirari Camertis noſtri opinionem, mare rubrum à ſinu Perſico ita ſeparantis, ut Hieronymi & Ioſephi de Euphratis exitu, itemq; Herodoti, Curtij & Diodori ſententiam, Plinij, Solini, & Ptolemæi contrauenire traditioni exiſtimauerit. Dicit enim apud Solinum cap. xlix. Diuus Hieronymus, Ioſephus cap. ij primi antiquitatum, & plures alij aſſerunt Tygrim amnem non in ſinũ Perſicum, ſed in mare rubrum inferri &c. Quum hi tamẽ ſola nomenclatura diuerſi eundem ſinum intelligant, eſt enim rubri maris pars ſinus Perſicus, quemadmodum & Arabicus, id quod Plinius, & Pomponius docent, & xiiij. libro præclarus author Strabo teſtatur. Herodotus quoque lib. iiij ſinum Perſicum rubrum mare uocans. Altera, inquit, ora à Perſis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Perſicum uocatur, dein gradatim Aſſyria atque inde Arabia, deſinitq; in ſinu Arabico. Plinius lib. ix. de unionibus: Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. &c. Eſt ergo rubri maris uocabulum generale Perſico & Arabico ſinui, ipſiq; utrunque ſinu fundenti Oceano, quo felix Arabia clauduntur. quod uidere Camers potuiſſet, ſi tantiſper tabularum pictura ſeſe oblectare uoluiſſet. Iſthæc autem perſequi iam nunc non uacat, ac ne ſi uacaret quidem, liberet, tantillum enim ocij quod in præſentia dabatur, in noſtris explicandis magis quam alienis annotandis inſumendum ducebamus, atque utinam feriari nobis in uniuerſum Camertis æquanimitate licuiſſet. ſed de hoc ſuo loco. Nunc dico me non uidere, quomodo ex parellelorũ obſeruaſſe iſta, qua Gnomonicorum ratio, & Solini ſententia nituntur, auctus aut Nili aut Euphratis deprehendi queat. Nec dubito (quod citra arrogantiam dictũ uolo) deceptos eſſe & Gnomonicos & Solinum, eoq; modo libẽter periclitor, do

Perpendiculũ

Camers Perſicum ſinum à rubro mari ſeperat.

Mare rubrũ.

nec extent, quibus gratiam habere possim. hoc est qui his nostris certiora dicturi me hallu-
cinatum, non friuolis coniecturis, sed attinentibus argumentis conuincent. Ne quis obi-
ter glorietur causam se incrementi Nili aut Euphratis reddidisse, quod Mosis testimo
nio producto, eodem illos principio, hoc est eodem Paradisi fonte oriri amnes con
tendat, ac propterea eos sub uno aliquo perpendiculo constitutos uideri uelit. Hoc
enim si est, ab una eademque plaga fluere eos dicemus, non diuersis plagis, ue-
lut Solinus ait, rursum uni à fonte parallelo subesse, non similibus, hoc sensu
cum Solini lectione se collidente. Fateor autem nunquam me in Mosis testimonio
dubitasse. cæterum quo minus ab hoc fonte (etiam si hæc parallelorum obseruatio quic
quam ad rem attineret) incrementi causam peramus, recentium Theologorum conie-
cturæ monent, adeo nunquam eum uidelicet, aut pluuijs undis, aut niualibus augeri posse
tradentium, quippe qui perpetua serenitate tranquillius maneat, ac ne diluuij quidem un-
dis obrutus fuerit. Et aliàs constabat me in explicanda Solini & Gnomonicorum ratio-
ne, Mosis authoritate non urgeri, quando nec hos, nec quenquam ueterum Ethnicorum
fuisse in hanc usque horam legendo, audiendoue obseruare potuerim, qui Gangem, Ni-
lum, Tigrim, & Euphratem ex eodem oriri fonte affirmauerint, tantum abest, ut Gnomoni
cos Mosis authoritate monitos, ita tradere uoluisse credere debeamus, & persuadere no
bis Mosis historiam Gnomonicis aut Solino notam fuisse. Quid igitur proderat Camer-
ti nostro, in Solini uindicanda authoritate ad eam rationem confugere, quam pro recen-
ti præsertim Theologorum opinione, ne Solinus quidem, si reuiuiscat, unquam sit agnitu
rus? nec Gnomonici ut eã admitterent, facilè persuaderentur, nisi fide nostra, cuius nullæ in
Solino reliquiæ extant, hanc scripturæ reuerentiam exhibere didicerint, ut quæ Moses tra-
didisset, temere negare non liceret. Dubitamus autem, Iulium Solinum hunc quatuor am-
nium insignem fontem, in historia rerum in orbe memorabilium præterire potuisse, si un-
quam legisset fuisse qui ita prodiderint, nedum credidisset? Fuere quidem, sicut Philostra-
tus scribit, qui Indum & Nilum eundem amnem crediderunt, rursum qui Euphratem à Ni
lo non alium esse uel incremẽtorum paritate moniti putarint, quos si bene sentire Solinus
existimasset, non paulò minus his quàm Gnomonicorum sententiæ credo accessisset. Cæte
rum falsum tradidisse illos ante Strabo monuerat; & Moses monet ne nos eosdem pute-
mus, quos diuersos esse ipse docuit. Constat autem præter Platonem, non paucos ueterum
si Eusebio credimus, è Mosis historia promouisse, ut mirum sit, si neminem pari sentẽtia de
iam dictis amnibus tradere uoluisse constare queat. Quis autẽ non uideat, nos qui fidei mu
nere exultamus, hanc ueritatem christianæ religioni debere, occasione nimirum nouæ legis
Hebræorum recepta historia, quam toties recipiẽdam ipse, cui uitam & salutem debemus,

Nota

Christus monuit. Porrò quod dubitare contingit de fonte illo uno altius cogitantes, nihil
mirum. cum & Ambrosius sola allegoria nitatur, & Augustinus libro super Genesim 8. de
se fateatur fuisse tempus, quo fieri non posse crediderit, ut omnia quæ de Paradiso Moses
tradidit, ad historicum sensum referri commodè possent. Proinde duos contra Manichæos
de sensu scripturæ libros allegorica se tantum interpretatione fulcijsse ait, historia postha-
bita. Sed de Paradiso quatenus ad ea explicanda attinuerit, quæ in commentario Pompo-
niano descripsi, ne quis aliter atque ego senserim suspicetur, mox referam. Ad Euphratem re
uertamur, quẽ hac quoq; ratione, quam Thales prodidit, augeri posse Camers indicat, uen-
torum impetu suspendente undas, & harenis agitatis simul ostia obducentibus. Cui equi-
dem ut non accedo, ita sanè homini hac de re molestus non fuerim. Tantum id monere can

Fluxus Euphratis ab Etesiis impellitur.

didum lectorem libuit, Euphratis defluxum ab Etesijs iuuari, nõ suspendi, simul enim se-
cũdo amne in meridiem abeunt. nec uerisimile esse posse, ut quo tempore annui Aquilones
Nili decursum contrario flatu suspendere dicuntur in litore nostri maris, eodem tempore
Austrini flatus sinum Persicum, & rubrum Oceanum trahant, ut hoc modo uicina amniũ
ostia diuersis plagis simul egressos uentos uno tempore præcludere uerisimile uideri debe-
at scilicet. Alioqui qui credas, ijsdem uentis, hoc est Etesijs utriusq; amnis undas suspendi,
cũ hic secundos, ille contrarios habeat? rursus ex diametro, quod aiũt, & ad perpendiculi æ
quationem, ut Gnomonici contenderunt Soliniani, contrapositis illis? ut ne referam inte-
rim, quàm non certa Thaletis ratio existat, non temere à Seneca, Herodoto, ipsoq; principe
Philosopho Aristotele, sicut alibi indicauimus, reiecta confutataq;. Quod si tabularum pi-
cturis sese oblectare Camers noster, & coràm uidere uoluisset, quàm nihil Euphratis decur
sui flatus Etesiarum obsit, Thaletis, puto, rationem à Nili ostijs ad Euphratis alueũ non tran
stulisset. His igitur atq; alijs huiusq; argumentis, ut obiter reminisci potui, allatis, facile erit
cuiuis lectori, modò attentius legerit, intelligere quàm nõ arroganter Gnomonicorum sen
tentiam in quæstionem uocauerim, deq; ea æstimanda situs terrarum peritis fecerim copiã

Causa incrementi amnium

præsertim quod alibi tradidissem accessum solis ad Cancri parallelum, & latus nostrum po
tissimam incrementi causam illis amnibus mouere, nec illis tantum, sed alijs pluribus lon-
ge citra uniuersæ Armeniæ limites ad Vrsas remotis, ubi nulla normalis lineæ æqualitas,
præsertim ad Nilũ collata, locũ habeat, idẽ præstet, quando dieb. æstiuis lõgissimis, radioq;

m.nus

minus obliquo, nec imbecilli, ſole terras noſtras proxime altiſsimeq́ illuſtrante, infimus aëris tractus radiorum paulo firmiori reflexione accenditur, eoq́ modo pertinax montium frigus expugnans, in undas niues reſoluit, & oppletis fluminum alueis (miram naturæ prouidentiam) ſiccis terris riguam undarum uim elargitur. Quod ipſum terrarum ſitus peritiſsimus author Strabo lib. Coſmographiæ xvi. in Euphratis effluuio agnoſcens, Exundat, inquit, Euphrates in æſtate, á uere Incipiens, cum iam niues in Armenia liqueſiunt, ut neceſſe ſit ſtagnare arua atq́ obrui. &c. Idem & Nilo geminam ob cauſam obtingere poſſe, uerſimili coniectura ex uarijs grauium authorum argumentis in commentario meo Pomponiano non ita pridem diſſerui. Et conſtat experientia (ut de noſtris amnibus comperta referam) Rhenum á fontibus, ſole iuxta Cancri tropicum obuerſante, propter Rheticorum alpium liqueſactas niues, & anteactæ hyemis ratione, plus minusue accreſcere, noxia plerúq́ accolis undarum ui longe lateq́ intumeſcente, maxime ubi imbrium ubertas effluuium auxerit, proinde Brumæ tempore limpidum tenuemq́ patenti in alueo reſidere, cum nulla nō æſtate intumeſcat. Quod & in Danubio principe Germanorum fluuio obſeruauimus, qui glacie uerno ſole dehiſcēte, ſenſim creſcit, ac nō raro exūdat, ſed æſtiuis menſib. frequentiſsime tamen, Autumni tempore ſeſe in alueo cohibens, mox niſi pluuioſa obturbet hyems, liquidus perſpicuusq́ defluens, cum tota æſtate cœnoſus ob agitatas harenas, flauusq́ deſcēdat. Nec dubium fuerit æſtate eum multo maiorem, quám hyeme ferri, quod ipſum Herod. neſciuit, & contra conſtantem experientiam negauit Seneca Iam de Rhodano & Atheſi non attingam. Plinius libro. iij. cap. xvi. Padus, inquit, augetur ad Canis ortus liquatis niuibus. &c. Quibus putas niuibus? nempe inalpinis: quæ adeo medijs etiam æſtibus lente cedunt, ut in frequentibus Leopontiarū & Rheticarum alpium iugis perpetuæ ſint, ne quis putet uerni tantum ſolis materiem eſſe alpium niues, quas ablumat, atq́ ijſdem cauſis Euphratem & Nilū ab immanibus Tauri & Athlantis iugis augeri poſſe diffidat. Porró quod in ſcholijs noſtris in horum amnium ueſtigandis incrementis ad fontes recurrendum eſſe. dixi, idq́ue adeo plerunque falſum Camers affirmat, candidi lectoris iudicio relinquo Equidem de alijs fluminibus non pronunciabam, de Nilo tātum & Euphrate memini, quorum alterum augeri undis ab oſtijs ſuſpenſis Herodotus, Ariſtoteles, & Seneca, ut dixi, negant. Alterum Eteſijs ſtagnare nō poſſe demonſtraui. Et á fontibus, hoc eſt defluxus principio Euphratem Armeniæ liquatis niuibus Strabo tradit. Sentiant autem alij quod uelint, mihi uerisimile non uidetur, Nili fluenta ulla uentorum ui adeo retroagi poſſe, ut inundare tantopere hac cauſa eum credamus, quando Aethiopiæ quoq́ partem longe ab oſtijs remotiſsimam longè & latè undis obtegat. Neq́ uero ſum neſcius æſtu maris ſtagnare amnes, undis uidelicet ab oſtijs regurgitantibus, uelut Bethim Tagumq́ in Hiſpania, Ligerim & Garumnam in Gallis, Rhenum, Amiſium, & Albim in Germania, alibiq́ alios, uerum nullis Eteſijs, nec planè illo incrementi genere quo Nilus, nec æſtate, & ſub Cancri ardoribus tantum, deniq́ non niſi Oceani æſtu, quantus in noſtro mari nullus exiſtat. Quod ſi ſunt q̄ reciproco procellarum impetu uentorum uiolentia ſuſcitato ſuſpendi defluxus amnium contendant, nihil moror uerſimilem ſententiam, modo nequis eó uolentem me adigat, ut hanc unam tantarum inundationum cauſam eſſe credere debeam. Scimus enim aliquando non rigaſſe Nilum, nihil minus interim credo & Eteſijs flantibus, & Aegypti litoribus uentis æſtubusq́ infeſtatis. In hæc diuertiſſe candide lector, moleſtia ne ſit, uberiores enim ne dicam loquaciores, ut eſſemus placuit, non tam ut noſtra tueremur, quàm ut omnis conſilij noſtri, quo illa ſcripſiſſemus, ratione prodita, benène an ſecus de Solini loco ſenſerimus, intelligere ſine labore poſſes.

Strabo. *Rhenus.* *Danubius.* *Padus.* *Aeſtu maris amnes ſtagnant.*

Apud Pomponium libro I. ubi de Tigri mentio fit, obiter memini noſtrorum ſententiæ qui Moſis authoritatem ſecuti, Tigrim, Euphratem, Nilum, & Gangem, é Paradiſo re ipſa manare confirmant, quod me non uidere dixi, quomodo uerū eſſe queat, niſi aut allegoriā ſequamur, aut terram habitatam Paradiſum eſſe intelligamus. Quo de loco tametſi à nemine hactenus male, quod ſciam, audiui, reſerendum tamen aliquid dignum duxi, ne quis me ſolam allegoriam ſequi ſuſpicaretur, tanquam planè ab hiſtoria abhorruerim, & Auguſtini contempſerim authoritatem Dixi enī Paradiſi ſitum adeo noſtris incertum, ut quo loco ſit aut quid ſit, ipſe neſciam. Quod quidem ut facerem, partim Auguſtini monuit authoritas, partim in cauſa fuere recentium Theologorum frequentiſsimæ opiniones, quæ ſine ſcriptura, ſine ueterum authoritate, ita de Paradiſi ſitu decernunt, ut qua fidentia fuerint, qui ita tradidere, uidere quidē poſsint paulo eruditiores, cæterum quibus cauſis moti ut ita traderent, nemo facile dixerit Niſi ſuſpicari licet Ariſtotelico inſtituto animatos illos, id ſibi per ſuaſiſſe, ut quēadmodū Ariſtot. in naturæ tractata uarietate ꝓ ueterū Philoſophorū reiectis, aut receptis opinionib. ꝓnunciare libuit contra receptum Academiæ morē, cū ipſe Peripateticam inſtituiſſet, ita noſtris in ſacris literis exponendis, ut de multis inueſtigare diligentius, ita pronunciare de omnibus contra ueterum ſcripturæ interpretum modeſtiam liceat. Cum Auguſtinus tamen in Paradiſi hiſtoria texenda nihil ſe temere affirmaturū dicat

14 *Recentiū Theologorum opiniones.* *Auguſtini modeſtia.*

quia

Locus Paradisi à cognitione hominum remotissimus.

quin & meliora afferentibus libenter cessurum, frequenter interim monens sine affirmandi temeritate quærenda esse quæ non aperte scriptura loquitur, sicut in Paradisi mentione, quem ut re ipsa esse non dubitat, ita locum eius ab hominū cognitione remotissimum esse credendum existimat. Et prudentissimus ille scripturæ æstimator Ambrosius, in eo libello quē de Paradiso scripsit, rem esse periculo obnoxiam existimat, si quis etiam sciens certusq́ue de Paradiso iudicaret: quapropter in solam allegoriam, & spiritalem captum fisus, locum quidem esse Paradisum nō negat, cæterum talem esse indicat, qui spiritu magis cerni, dum quæritur, quàm sensibus deprehendi queat. Ego sanè cum Augustino libro super Genesim octauo, non dubitabam Paradisum re ipsa locum esse, terram uidelicet ubi habitaret homo terrenus, locum utique amœnissimum, & fructuosis nemoribus opacatum, eundemq́; magnū

Paradisus terrestris.

& magno fundo fœcundum quem Augustinus alicubi latæ regionis terram uocat, non raro admonens non posse eum non spatiosum esse, sicut Iosephus locum uocauit refertum arboribus, uirgultisq́; plurimis. Lactantius quoq; xiij. cap. libri secundi, hortum fœcundissimum & amœnissimum, quem Deus in partibus Orientis omni genere ligni arborúmque conseruisset. Porrò Græcis παράδεισος hortus dicitur, Hebræis Ran dictus, teste Hieronymo. Vbi uerò ille esset, editó ne in loco, an humili, quàm ampla, quibus terminis, quóue sub cœlo sita, nesciebam, quippe cum ne quærendum quidem Augustinus existimaret, & coërceret inquirentem religione Diuus Ambrosius. Tantum abest ut attigisse hactenus scopum credere debeamus, qui inquirere, & pronunciare sunt ausi, adeo diuersa pugnātiaq́; commenti, ut nisi quis naso caret, odorari queat, quàm nihil habuerint pensi, quod depromsissent. Longe illis mea sentētia, cum iudicio & eruditione, tum singulari quadam animi moderatione uincentibus, qui in Petri Lombardi libris interpretandis locum illum de situ Paradisi, aut prætereunt inexplicatum, aut leuiter attigerunt. Demus autem ut Peripateticum sit singula excutere, & ubilibet pronunciare, ut planè scire frequenter uideantur qui pronunciant. Pij tamen & eruditi scripturæ interpretis fuerit, ueterum ecclesiæ Doctorum uestigia sequi magis quàm ad Aristotelis diligentiam respicere, præsertim quod nusq́; maiori laude fateri queas nescire te quod nescias, & sint quædam quæ nescire præstet, quæ-

Nota.

dam etiam quæ sciri ab homine citra reuelationem non possunt. Vt ne dicā interim, quàm fœdum istud plerumq; temeritatis, & inscitiæ consilium sit, si quis aut uanæ gloriæ studio, aut arrogantis doctrinæ persuasione, scripturæ diuinitatem humanis opinionibus urgendam duxerit, quod ipsum ne quis unquam ineat, non solum Augustini & Ambrosij grauis

Diuersa de Paradiso sententia

in primis authoritas iubet, sed publicus etiam studiorū cōsensus uetat. Iā, ut ad Paradisum reuertamur, sunt qui sub æquatore illum locent, sunt qui sub Cancri tropico, quidam interim sub Capricorni sydere, quod ea terræ pars præstantius influenti cœlo subsit, & constet, Aristotele teste uidelicet, polum Austrinum sursum uersus situm esse, nostrum uerò, id est arcticum deorsum, ad mundi positionem respicientibus illis. Fuere præterea qui prope fortunatas insulas, rursum qui in Oriente statuerent, nulla amplius terræ parte reliqua, in qua illi Paradisi delitias non quæsierint. Multis etiam anxiè contendētib. ne credamus ullo in loco arctici lateris sitam esse, etiam si sint, qui Hyperboreis clementissimi cœli auram tribuant. Porrò & altissimo in loco situm contendunt, ac ne hoc quidem modo pariter omnes. Sunt enim qui ad globum Lunæ attingere dicant, sunt qui sub æquatore ad initium mediæ regionis aëris statuunt, ut scilicet ex reflexione radiorum adurente, amœni loci delicias eximant. Alij rursum in parte infima supremæ regionis aëris locant, eoq; modo factum aiunt, ut nec diluuij undæ attigerint, neque hodie imbres, & reliqua cœli iniuria illic desæuiant. Quibus alijsq́; cogitādis sentētia Bedæ presbyteri occasionē, puto, dedit, hic em̄ sine ulla aut scripturæ aut ueterū authoritate ad Lunarē globū attingere Paradisum credidit. Quod alij histori-

Diuus Thomas.

am referentes cōstanter negant. alij doctius, uelut Diuus Thomas primæ partis eius operis quam Summam uocant, secunda & centesima quæstione ex Isidoro, à Beda ita dictum uideri ait, non quidem propter situs eminentiam, sed similitudinem quandam ob perpetuam aëris temperiem, quæ in Paradiso esse credatur. Idem Thomas nihil alioqui de situ aut altitudine ex sua sententia afferens, tantum ait credendum esse Paradisum in loco temperatissimo constitutum, seclusum etiam à nostra habitatione, aut montium mariumq́; obstaculo, aut æstuosæ regionis tractu, quæ pertransiri nequeat. Quod ut scripturæ authoritate probare nequit, ita intra coniecturæ limites relinquat necesse est. Memini uerò me non ita

Paradisus prope Hierosolyma.

pridem magni nominis Theologum, cuius recentissimi extant in Lombardum commentarij, in ea sententia deprehendisse, ut diceret Paradisum propè Hierosolyma in terra promissionis ad Orientem probabiliter statui, nec esse ut Sanctis aliquot diuersa sentientibus fidem adhibeamus, quando sine scripturæ testimonio sua tantum prodiderint, causa etiam, cur ita sentirent, nō reddita. Idē pater, Tigris, Euphratis, Gangis, & Nili nomine, alios quosdam ab his amnib. quos Augustinus censet, intellecturus erat, nisi adeo cōstantē Sanctorū de prædictis amnib. opinionē inualuisse animaduertisset. Quod certe uel hac de causa retulerim, ne quis mihi alicubi dubitādi molestus esse pergat, quādo ne huic quidē uel ex professo

Theologo

Theologo grauiſſima Auguſtini ſententia ſatisfeciſſet. Iam quod ad diluuij undas attinet, non uideo quo ſcripturæ teſtimonio illud obtineri queat, ut opus habeamus credere diluuij undas Paradiſum terreſtrem non obtexiſſe, cum Moſes Geneſis 7. cap.interprete Hieronymo,in hæc uerba referat: Porrò arca ferebatur ſuper aquas, & aquæ præualuerunt nimis ſuper terram, opertiq́ʒ ſunt omnes montes excelſi ſub uniuerſo cœlo,quindecim cubitis altior fuit aqua ſuper montes quos operuerat,&c. Quibus uerbis uniuerſam terram,&omnes montes ſub aqua fuiſſe manifeſtè indicat, atque ita ſanè accipit hunc locum, & defendit ultimo capite decimiquinti de Ciuitate Dei Diuus Auguſtinus. Sed ita fieri potuiſſe ais, ut undarum illuuiem Deus à Paradiſo coërcuerit? Hoc eſt coniecturis agere, non ſcriptura. Deniqʒ neqʒ uerax hoc modo Moſis hiſtoria fuerit,omnes ſub uniuerſo cœlo montes opertos fuiſſe aſſerentis,ut pro ſcripturæ fide propè neceſſe ſit, aut ſoli allegoriæ relinquere locū Paradiſum in cœlo quærenti, quomodo fecit Ambroſius, quod certè ab hiſtoriæ Moſaicæ decoro alienum fuerit, aut cum Moſe dicere terreſtrem Paradiſum, hoc eſt,terræ habitatæ tractum amplum, qui Adam recens creato ad inhabitandum deſtinatus fuit, undis diluuij obrutum fuiſſe. Quid autem obſit quo minus ita ſentiamus? quando Adam fœdere Paradiſi uiolato,omnem hominem eius decore, quem maledictio abſtulerat,priuauit,& immortalitatis contempta lege,ac mandati tranſgreſſione,ſpiritalem uoluptatē,quæ in obedientis animæ beatitudine ſita erat, alteram ſcilicet uoluptatis Paradiſi partem amiſerat, & graue mortalitatis iugum mundo præuaricatus, & carni nobis,qui ſua ſumus proles impoſuerat. Poſtremò Cherubin & flammeo illo gladio,ac uerſatili inter nos, nimirum à ſpiritu ad carnem perfugas,ac terrenis illecebris delibutos, & lignum illud communionis uitæ æternæ ad cuſtodiam interpoſito,particeps eſſe cœleſtium bonorum amplius non poterat. Ac mihi quidem contemplanti ſæpe uiſum eſt, eum terræ habitatæ locum, in quo Chriſtus ſaluator homo factus,natus,in quo captus,& paſſus eſt, qui defixam in uili terra crucem Domini erectamq́ʒ ſalutis mercem panſis brachijs,&tenſo corpore in altiſſimi myſterij conſummatione ſuſtinuit,non paulò ſanctiorem, præſtantiorē,& memorabiliorem eſſe eo ipſo, in quo Deus Adæ, ſi modo operatus fuiſſet & cuſtodiſſet, incomparabilem Paradiſi uoluptatem adparaſſet. In hoc enim uiolatum præceptum fuit, in illo conſummatum: in hoc peccati catena fabricata per hominis lapſum, in illo rurſum alligato ſerpente,id eſt Lucifero, Chriſto nato diſrupta eſt, & in hoc quidē mors falſis conſilijs admiſſa, in illo ueraci repromiſſione uita inſtaurata. Porrò ſicut illic per inobedientiam unius hominis, ueluti dixit Paulus,peccatores conſtituti ſunt multi,ita hic per obedientiam unius hominis iuſti conſtituuntur multi. In hoc tantum huic cum illo conuenit, quod ubi ſemel in primo homine lapſus eſt omnis homo,nunquam labi & peccare deſinimus, neqʒ unquam tantum uacat,ut carnis & ſenſus imperio non urgeamur. Hoc ſolo bono firmiores,quod cœleſtis paradiſus(ſolus hic ſupererat) qui poſt Adam lapſum clauſus erat,Chriſto moriente & reſurgente recluſus eſt. Et patet hodie peccatori pœnitentiam agenti ad felicitatem uia,quæ nullis antea uirtutibus, nullis meritis eluctabilis erat. In hanc ſententiam pedibus it D. Chryſoſtomus ſuper illo Matthæi 18. Domine quoties in me peccabit frater meus, &c. homilia ſeptuageſimaquinta, Dei in nos collata beneficia commemorans. Omnia(inquit)propter nos creauit,uiſibilia, cœlum, mare,terram & quæ ſunt in eis, omnia animalia, plantas, ſemina(opus eſt enim ſuccidere propter immenſum operum pelagus) immortalem nobis animam uiuentem ex omnibus,quæ ſunt ſuper terram,inſpirauit,plantauit Paradiſum,adiutorium dedit,omnibus præfecit brutis,gloria coronauit & honore. Mox effectū in benefactorem ingratū maiori dignū munere cenſuit,&c. Et paulò infra: Poſtqʒ eū ex paradiſo ꝓiecit,&illis innumeris affecit bonis,&infinitas inſtituit diſpenſationes,ſuumq́ʒ miſit filiū ꝓ affectis beneficio,licet exoſis, cœlumq́ʒ nobis aperuit,& ipſum patefecit paradiſum,& filios inſtituit inimicos & ingratos,ꝓpterea nunc opportunū eſt dicere, O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Huc uſqʒ Chryſoſtomus,manifeſtè teſtatur munus redemptionis nulla in parte inferius fuiſſe munere plantationis paradiſi,quinetiā patefactū paradiſū ait,tanqʒ terreſtri illo abdito,cœleſtē hortū ſanguine Chriſti repaſtinatū,ad colendū nobis relictū eſſe intelligere debeamus. Locū aūt,quē ad docendū & humanū genus redimendū Chriſtus elegerat,frequentei hominum,atqʒ utinā non rebelliū & Ethnicorū habitatione aſperſum cū uideamꝰ qd ꝓhibeat & illic homines habitare,ubi terreſtris paradiſus à mūdi initio plātatus fuit? Eſt eīm locus terrenus paradiſ,cæterū talis,ut q̄ ſpiritalia fuerūr,&inuiſibilia,in eo capienda lōgè terrenis anteceſſerint,ſicut in fidei noſtræ cardine magis,q̄ ſpiritus ſunt uoluuntur,qʒ quæ carnis aut ſenſus. Nec ſenſibus obuia tantū in Moſis hiſtoria referūtur,ſed præter allegoriā,cœleſtia quoqʒ & ſpiritalia,quę nullius capiat ſenſus,nedū ut ullo ſermone rectè accipi queant,niſi ſpiritalis ille ſit,& reuelationis conſcius,per quē modeſtiſſimè tamen indicare Paulus magis qʒ explicare quæ uiderat uoluit. Doctiſſimè igitur Auguſtinus libro ſuper Geneſim 8. cum diuerſam eſſe ſcriptorū de Paradiſo traditionem indicaſſet, multis corporaliter,pleriſqʒ ſpiritaliter tantū eam intelligentibus,mox ſubiugit fuiſſe,qui Paradiſi hiſtoriā aliàs corporaliter,aliàs ſpiritaliter intellexerint,

Paradiſus an ſub undis diluuij fuerit.

Moſes.

Coniectura.

Chryſoſtomus.

Nota.

Auguſtinus.

xerint, breuiterq́; inquit, ut dicam, tertiam mihi fateor placere sententiā. Eodem in libro ostē
dit non parum multa in Paradiso etiā si re ipsa extiterint, magis tamen spiritalis historiæ sa-
Lignum uitæ. cramenta quædā fuisse, uelut lignum uitæ in medio Paradisi, quod sapientiam interpreta-
tur, quæ utiq; uita est amplectentibus eam, ut sapiens dixit. Hoc modo Dauid uirum iustū, si
cut D. Hieronymus interpretatur, arbori uitæ quæ in Paradiso est comparans, inter cæteras
uirtutes hoc etiā intulit: In lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac no-
cte. Quod certè non ineptè quadrat ad hoc quod scriptura dicit: Deum Adam posuisse in
Paradiso, ut operaretur & custodiret. Etiam Augustino, qui iam citato libro hoc inter cæte
ra (ne quis malè allegoriæ fidat) docet, Deum sine mysterijs rerū spiritaliū corporaliter præ-
sentatis hominē in Paradiso agere uoluisse, ut quemadmodū in arboribus ei cæteris alimen
tum fuerit, ita in illa uitæ, itemq́; in alia dinoscentiæ boni & mali, etiā sacramentū esset. Por-
rò in ligno dinoscentiæ boni & mali præcepti transgressionē figuratā fuisse ait, nonunq; lig-
no datam, ut ne de fructu quidē aut pomo quicq; huiusce efficatiæ fuerit, sed ab ipsa magis
re quæ secutura erat, si quis lignū cōtra uetitum tetigisset. Id quod Lombardus distinct. 17.
secundi uariarum sententiarū, ex Augustino mutuatus tradidit. Præterea uidemus ab ini-
Paradisus in noua lege. tio nouæ legis Paradisi mentionē factam quidē à Christo & Paulo, sed spiritalis. Nam quod
Christus latroni dixisset: Hodie mecū eris in Paradiso, Lucæ 23. fatetur Augustinus uideri
sibi latronē de cruce missum in Paradisum spiritualē, longè alium à terrestri illa mansione, q̄
Adæ præceptū seruaturo plantata erat, quanq; non facturus est, uel de corporali negotium,
modò quis ostendere argumentis non leuibus queat, animas à corpore exutas locis corpo-
raliter uisibilibus cōtineri posse, quod adeo ipse cognitu difficile iudicauit, ut pronunciare
noluerit. At Origenes homilia 13. in Ezech. hunc Lucæ locū tractans, terrestris Paradisi non
Paulus. meminit. Paulus aūt cap. 12. posterioris Epist. ad Corinthios, scribit sese fuisse raptum ad ter
tium cœlū, & in Paradisum ubi audierit arcana uerba quæ homini profari nō licet. Quæ uer
ba ad Paradisum spiritalē, hoc est tertiū cœlū, & beatitudinis sedē referēda esse, peculiaris ho
die Theologorum sententia cōfirmat, etiā si D. Augustinus leui passu p̄ omnē Geneseos in-
terpretationem, ne quid temere asseruisse posteritati uideretur, incedens, decernere noluerit,
tertio'ne in cœlo Paradisus à Paulo nominatus existeret, an uerisimile fuerit, prius in tertiū
cœlum Paulum mox in Paradisum raptū. Quam tamen Augustini diuisionem sunt qui ar-
gutiorem esse arbitrentur, q; simplex & aperta Pauli sententia ferat, nec terrestrē, sed spirita-
lem intelligant, quod codices tam Græci q; Latini indicent arcana uerba in Paradiso audisse
Ambrosius. Paulum quæ profari non liceret. Ita D. Ambrosius Pauli antè citatū locū exponens, cū eum
ultra omnia mundi sydera dubiū in corpore an extra, raptū fuisse dixisset, demū sic infit: Bis
se raptū dicit, id est, hinc usq; ad tertiū cœlum, deinde in Paradisum cœlestē, in quo latroni di
xit Dominus quod futurus esset cum eo in Paradiso inquit patris illic, ubi ciuitas dicitur, &
Hierusalē mater nostra, &c. manifestè indicans se in paradisum terrestrē nō intelligere raptū
Athanasius. Paulū. Athanasius quoq; in 2. ad Corint. sic de hoc raptu: A tertio (inquit) cœlo in Paradi-
sum sum raptus. Sublatus est igitur in Paradisum, ne in eo fruendo inferior cæteris Aposto
lis esset, qui cum Christo iam uersarētur, &c. Ecce Paradisum in quo Christus agit, apud quē
Lactantius. nostræ beatitudinis locus erit. Ita sanè & Lactantius Firmianus cap 12. lib. 2. Tum Deus (in
quit) eiecit hominē de Paradiso, sententia in peccatores lata, ut uictum sibi labore cōquire-
rent, ipsumq́; Paradisum igne circumuallauit, ne homo posset accedere, donec summū iudi-
cium faciat in terra, & iustos uiros cultores suos in eundē locum morte sublata reuocet, &c.
Constat aūt in cœlos nos reuocatum iri, ut non alium q; cœlestē Paradisum superesse horū
testimonia indicent. Et Adam è Paradiso eiectū hac quoq; parte Lactantius innuit, quod cœ
Paradisus multiplex. lestium rerum cōmunione priuatus erat, quam demū Christo redimente retinuimus. Vtcū
que cōstat Augustino authore libro super Gen. 12. uerbo translato omnem spiritalē regionē
ubi animæ bene sit, Paradisum uocari posse, ut nōn tertium cœlū tantum, quicquid illud est,
quod profectò magnum sublimeq; & præclarum est, uerumetiā in ipso homine lætitia quæ-
dam bonæ conscientiæ Paradisus est. Proinde ecclesia (inquit) in Sanctis temperanter & iu-
stè ac piè uiuentibus Paradisus rectè dicitur, pollens affluentia gratiarum castisq; delitijs, in
tribulatione gloriam, in patientia gaudium quærens. Qua de re aliquot adductis scripturæ
locis Ambrosius agit ad Sabinum scribens, lib. Epist. 6. Et quoniā certò scire nequibat Pau-
lus an in corpore, an extra corpus in tertium cœlum raptus esset, non uideo quid adeo horū
Helias in cœlum raptus. sententiam refellat, qui Heliam in cœlum raptum suspicantur, sicut 4. Regnorum cap 2. scri-
ptura testatur, & cap. 5. Genes. tradit Moses Enoch à Deo sublatum non apparuisse amplius,
Enoch raptus. nulla aut hic aut illic terrestris Paradisi, ac ne Paradisi quidem mentione facta, nisi idem cœ-
Ecclesiasticus li & Paradisi nomine intelligendum esse putamus. Sed obijcis mihi Ecclesiastici 44. caput,
in quo dicitur: Enoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum ut det gentibus sapien-
tiam. Respondeo me locum agnoscere, uerum quē eo ipso in loco Paradisum intelligat du-
bitari posse iustissimis argumentis. Quorum primum est, quod Ecclesiasticū in suis sapien-
tiæ præconijs Mosen imitatum esse constat, sicut & Regnorū libros, & Prophetas non pau-
cos, ex

cos, ex quibus uelut racematione quadam, sui operis materiam desumpsit. At uerò Moses in Enoch historia Paradisi non meminit, & capite 2. quarti regnorum, ubi de Helia, cœli mentio fit, non Paradisi. Accedit ad hoc, quod diuus Hieronymus in prologo historiæ regum, librum Iesu filij Sirach, qui hodie Ecclesiasticus appellatur, in Canone receptæ à ueteribus scripturæ non esse constanter asseuerat. Magis igitur placet, ut uerbi translatione in Paradisi uoce locum spiritalem, siue aëreum, ubi homini iustitia delibuto bene sit, intellexisse Ecclesiasticum existimemus. Sicut alibi eodem, ut uidetur, tropo usus 41. capite, Gratia, inquit, sicut Paradisus in benedictionibus, & misericordia in seculum permanet. & iterum: Timor dei sicut Paradisus benedictionis, & e. uoce ad spiritalia translata. Augustinus autem cap. 19. libri 15. de ciuitate dei, scribit in raptu Enoch figuram fuisse resurrectionis Christi & nostræ. Quod si est, à terris eleuatum magis quàm in terram translatum esse uerisimile fuerit. Porrò sancta Mosis historia, ut Enoch in terrestrem Paradisum translatum intelligamus, non permittit, nisi impie aliquis manifestum eius sensum detorquere uelit. Omnem enim terram tempore diluuij, sub undis fuisse Moses asseuerat, & ante diluuium raptum esse Enoch scribit. Proinde libenter fatebor nescire me, quem in locum rapti sint Enoch & Helias, in consolationem gentium & Iudæorum asseruati prophetæ, etiam si in Paradisum terrestrem raptos non existimem, idque citra periculum, puto, aut impietatis aut ignorantiæ fecero. Nec me offenderit, si constare queat hos sanctos uiros eo tẽpore, quo raperentur, cœlesti beatitudine propter primi parentis præuaricationem perfrui non potuisse. Medius enim locus est Augustino, præstantior Paradiso, & cœli mansione inferior, in quem Enoch, & Helias transferri potuerint, Mosis hoc modo historia incolumi. Sed Augustinum adducamus, qui libro super Genesim nono, de loco deliciarum, in quem ut meliorem è Paradiso homines iusti & innocentes transferri potuerint, aperte testatur se non sentire, aut Enoch aut Heliam in terrestrem Paradisum Adæ plantatum olim, fuisse translatum, & inter cætera. Neque enim arbitrandum, ait, Heliam uel sic esse iam, sicut erunt sancti, quando peracto operis die denarium sunt accepturi pariter, uel sic quemadmodum sunt homines, qui ex ista uita nondum emigrarunt, de qua ille tamen non morte, sed translatione migrauit, iam utique aliquid melius habet quàm in hac uita posset. Hactenus Augustinus, qui nimirum hoc agit, ne credamus Heliam in ea esse felicitatis conditione, in qua sancti futuri sunt, cum accipiunt laborum mercedem. Quam suspicionem facile haud dubiè amoliri potuisset, si in eum Paradisum, in quo Adam fuit, translatum Heliam dixisset, quod quia non dixit, ne sensisse quidem eum uerisimile fuerit. Eiusdem libri loco alio clarius, Si Enoch, inquit, & Helias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes, quod debitum ut soluant, creduntur etiam redituri ad hanc uitam, &, quod tamdiu dilatum est, morituri, nunc tamen in alia uita sunt, ubi ante resurrectionem carnis, antequam animale corpus in spiritale mutetur, nec morbo, nec senecture deficiunt, quanto iustius atque probabilius primis illis hominibus præstaretur, sine ullo suo parentumque peccato uiuentibus, ut in meliorem aliquem statum filijs genitis cederent, unde seculo finito, cũ omni posteritate sanctorũ in angelicã formã, nõ per carnis mortem, sed per Dei uirtutẽ multo felicius mutarentur. Videris asseuerare Augustinũ Enoch & Heliã in loco quodã, ubi eis bene sit, agere credidisse, in qualẽ & Adã & posteri, si in innocẽtia perstitissent, è Paradiso terrestri genitis filijs transferri potuissent, atque inde in fine seculi demũ in angelicã formã mutari. Quod si hos in hortũ terrestrẽ translatos existimasset, hoc certè Enthymemate usus non fuisset, præterea breuiter in Paradiso esse eos dixisset, quod non fecit, etiam si Ecclesiastici more uel hunc locum Paradisi nomine donare potuisset. Porrò xix cap. libri de ciuitate Dei xv. ubi de trãslatione Enoch, Paradisi non meminit, sicut nec in Heliæ historia penultima capite uigesimi libri. Et Ambrosius ad Horontianum libro Epistol. sexto, Helias, inquit, in terris uicit, in cœlo triumphauit. Qua de re ut impium fortasse fuerit, liberius affirmare quicquam, ita sanè digna ea est, quæ pro scripturæ reuerentia, & absconditissima consiliorum dei ratione, in dubio relinquatur. Nihil enim ad nos, si quos ita manere uoluerit, donec sit uenturus. Vt igitur ad terrenum Paradisum reuertamur, fateor in illa me, cum in Pomponio commentarer, de Paradiso nec impia, nec aliena adeo à scripturæ sensu sententia fuisse, Paradisum uideri tractum amplissimum, & iustam habitabilis terræ partem, cui à principio Deus benedixisset, & inhabitationem selectam in Oriente Adam de limo terræ formato reliquisset, in quo quidem priuatim illi lignum ostenderit uitæ, & dinoscentiæ boni ac mali, spiritualium bonorum sacramenta, & immortalitatis alimenta quædam è cœlo profecta, ac soli innocentiæ, quam originalem iustitiam nostri uocant plãtata. Minimè uerò conuenire, ut angustum fuisse intelligeremus, cum Deus (scriptura testante) dixerit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & uolatilibus cœli, & bestijs, uniuersæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra. Quibus in uerbis nondum creato homini, imperium quoddam in mare, terras & animalia à se creata, iam tum Adæ & progeniei suæ, pro innocentiæ etiam statu, & præcepti reuerentia constituisse Deum cõuincitur, unde primus homo etiam Ambrosio κοσμοπολίτης dictus est, hoc est mundi ciuis.

Hieronymus.

Nota.

Augustinus.

Paradisus Quid.

di ciuis. Accedit ad hoc quod nomenclaturam omnium animantium terræ & uolatilium cœli Adæ in Paradiso uoluptatis posito obtulit Deus, manifesto argumento, quod ea ipsa hominis causa creasset, quodq; in ea longe lateq; pa$\tilde{\text{t}}$entia hominis potestas eximia futura esset, non lapsi tantum & inobedientis, cum illa omnia creatorem destinasse scriptura indicet, antequam Adæ præceptum daretur, sed in innocentiæ etiam statu posito, in qua nimirū, si Dei

Augustinus. uoluntati magis quàm suæ parere uoluisset, perstitisset. Bene igitur Augustinus Sicut, inquit, factus est homo propter Deum, hoc est, ut ei seruiret, ita mundus factus est propter ho-

Nota. minem, uidelicet ut ei seruiret, homine hoc modo in medio posito, ut & ei seruiretur, & ipse seruiret. Idem author libro super Genesim nono de Iustorum, si superstitissent, propagatione locutus, An uerò inquit ita quis cœcus est mente, ut non cernat quanto terris ornamento sit genus humanum, etiam cum à paucis rectè laudabiliterq; uiuatur, &c. Et paulo inferius: Quis autem ita sit excors (ait) ut putet eam minus ornari potuisse, si iustis non morientibus impleretur? Ecce fatetur Augustinus etiam iustis innocentiæ statum seruantibus terram im-

Ambrosius. plendam fuisse. Ita Ambrosius ad Horontianū libro Epist. 4. Hominem postremo creatū scribit, ut subiectas haberet omnes mundi opes, omnia uolatilia, terrestria, etiam pisces, & usum maris, tanq; rex elementorum, ac sine labore, sine indigentia, ad imitationē & similitudinē uenerandi authoris, abūdanter omnibus, atq; in summa degeret copia, & uias sibi aperiret, gra-

Lactantius. dusq; admoueret, per quos ad cœli ascenderet regiam, &c. Item Lactantius libro 2. Deum Adæ fœminam iunxisse scribit, ut propagata sobole omnem terrā multitudine opplerent. Fuit ergo Paradisus terrestris nil aliud quàm terra longè lateq; homini iusto ad inhabitandum disposita in Oriente, ne quis hortulum fuisse Paradisum putet, præcelsis munitum mœni-

Nota. bus, uelut pictorum tradit licentia, & aniles referunt fabellæ. Proinde quoniam ex fide scripturæ possessio terræ, repletio, & subiectio diuino uerbo Adæ & suis promissa esset cum benedictione, ut capite primo Genesis legitur, non dubium uidebatur Paradisum à principio plantatum, eximium quendam locum habitabilis, ut dixi, terræ, non angustum, nec difficili secessu secretum, nec adeo eleuatū in aërem, sed loco quopiam quo hodie frequēs etiam mortalium habitatio existeret, intra quatuor amnium, quos nominat Moses, capita longe ac late patentem. Idq; ipsum uerisimile fecit, cum memorata hodie Syriæ, Indiæ, & Aegypti fertilitas, à qua æstimari etiamnum posset amœnitas, qua germinauit Paradisus antequam in opere Adam lapsi terram maledixisset Deus. Tum uerò maximè nota ex Hebraica historia uetustissimarum gentium, & primorum hominum ab India & Assyriæ Babylone memoria, quæ omnia Paradisum Orienti non possint non tribuere. Quod si quæ illic loca postea aut calore adurente deserta facta, aut siccitate & squalore harenæ inhabitabilia reddita sunt, nil offenderit, cum tantæ temperiei & elementiæ aëris scriptura non faciat mentionem, & alioqui non ambigendum esse uidebatur, quin tempore benedictonis diuini uerbi omnia tēperata amœnaq;, & quemadmodum ueteres Poëtæ de aureo illo Saturni seculo meminerunt, perpetuo uestita Vere fuissent, mox peccato ingruente, & præcepti neglecta reuerentia, spinas & tribulos terram germinare cœpisse, cætera præterea elementa, quando usui esse homini miseriæ relicto cœpissent, à sua quoque non nihil puritate defecisse. Quod ipsum uel Iosephi uerba libro Antiquitatis Iudaicæ primo testantur, sic interprete Rufino: Deus autem Adam uictum consilio mulieris, pœnæ subiecit, præcipiens terræ ne quicquam eis sponte proferret, sed laborantibus, & operatione contritis alia quidem fructus daret, alia denegaret. Quanquam propter alimentum ligni uitæ, cum dono immortalitatis Adam & Eua perfruerentur, nullam intemperiem, quam alicubi natura suis acta legibus efficeret, molestam esse potuisse uerisimile est. Hæc monendi tantum gratia dico, non nescius quidem quàm plerique de rebus ad Paradisi historiam attinentibus, nullis ueterum testimonijs nixi, nulla ratione persuasi, ac ne coniecturis quidem satis attinentibus moti, præfidenter asseuerare quàm monere maluerint, quos equidem nihil moror, tātum id non ambiant, ut quæ sua sunt, scripturæ esse, &

Augustinus. sacræ historiæ credere opus habeamus. Augustinus certe libro super Genesim primo, quæ in scriptura ambigua sunt, & salua fide alias atq; alias sententias parere possunt, præcipiti affirmatione in alterutram partem non esse trahēda docet. Namq; euenire non raro uidemus, ut diligentiori scrutinio indagata ueritate, illi diuersa tradendo, fateri cogantur non scripturam se diuinam, sed humanam ignorantiam prodidisse. Sanè fontem istum seu fluuium de loco uoluptatis ad irrigandum Paradisum egressum, & mox diuisum in quatuor capita, Ocea-

Fons Paradisi. num esse arbitrabar, occultis meatibus terram subintrantem, & passim amnium uenis erumpentem, ubere in terras fertilitate inducta. Hic enim ille est fons, qui cum Deus super terram nondum pluisset, è terra ascendebat, testante scriptura, & uniuersam terræ superficiem rigabat. Hic est fons, quem diuersis regionibus terrarum scaturire, quem præaltis etiam montibus erumpere ueteres tradiderunt, artifice natura aquarum copiam in hunc non temere usum ordinante. Quam etiamnum uidemus rigandæ terræ gratia (quis enim imbribus omnia inundarit?) ingentes sinus in terram immisisse, uelut à Borea Caspium, ab Occasu nostrum mare, à Meridie Arabicum, Persicum, Gangem, & illum, qui magnus sinus Ptole-

niæ

mæo cognominatus eſt, non alia magis cauſa, quàm ut fluminum ui adaucta propius, edendo pabulo, & mouendis frugibus, nec animalibus planè, nec homini deeſſet. Vnde & Damaſcenus, non tam doctrinæ præſtantia quàm ſanctimoniæ fama clarus author, nono cap. ſecundi libri, Oceanum delabi per terram putat, eoq́ꝫ fluxu dulcorari etiam, & alicubi fluuiorum eſſe authorem, ut hoc modo Oceanum non Oceanum, ſed fontem amnium, & dulcem, & magnum appellare rectiſſimè queas.

Damaſcenus.

Porrò necis locus refragatur, qui apud Eccleſiaſten legitur: Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant. Ambroſius autem manifeſtiori ſententia libro Epiſtolarum ſexto ad Sabinum Epiſcopum ſcribens, Ioſephus inquit, utpote Hiſtoriographus Paradiſum dicit locum refertum arboribus, uirgultisq́ꝫ plurimis, irrigari etiam flumine, qui diuidatur in quatuor fluuios.

Ambroſius.

Collecta etenim in unum congregatione aquarum, non ſe penitus exinaniuit terra, & fraudauit irriguis ſuis, ſed hodieq́ꝫ in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminum, quibus pignora ſua quaſi pia mater plenis lactat uberibus, &c. Quibus uerbis diuinus ille ſcripturæ interpres indicat, aquis in ſuum locum ſegregatis terram nihiluminus partem ſibi undarum uendicaſſe, qua amnibus alimenta ſubderet. Has autem undas & ab Oceano latentibus, ut dixi, uenis ingredi ueriſimile eſt, etiam ſi non ſit obſcurum alias quoque amnium fontiumq́ꝫ cauſas, quo minus deficiant, exiſtere. Sed Ioſephi uerba libro Antiquitatis Iudaicæ primo, quæ explicauit Ambroſius, interprete Ruſino hæc ſunt: Rigatur uerò hortus hic ab uno flumine circa omnem terram undiq́ꝫ perfluente, hoc in quatuor diuiditur partes, &c. Iam doctrinarum fons Homerus libro Iliados ę. fontium amniumq́ꝫ parentem Oceanum eſſe ſcriptum reliquit. Conſentanea ueterum, & recentiorum frequenter, inq́ꝫ primis Alberti noſtri ſententia. Quid autem obſit candide lector, quo minus fontis nomine, dum amnes fundit, cenſeri Oceanus debeat? Sed alienum eſſe à ſcriptura ſenſum hunc ais. An minus alienum non à ſcripturæ tantum ſenſu, & hiſtoriæ etiam gratia putes, quod ſint qui ſub concauo orbis lunæ quatuor magnorum amnium fontem quærunt? qui in media aëris regione, ſupráq́ꝫ eam ſcaturiginē eſſe Tigris & Euphratis, Gangis & Nili exiſtimant, interim alijs iam ab ortu, alijs à meridie, porrò nonnullis à Septentrione etiam & Auſtro immanium fluuiorum fontes quærētibus. An uerò neſcire potes, diuinam prouidentiam, ut elementis remotioribus, ita Oceano terris proximo, & uelut regnorum participatione quadam, decretis limitibus innixo, id inter cætera tribuiſſe, ut terræ, quæ ſuapte natura ſicca atque arida eſt, natiui humoris copiam ſubminiſtraret, ut amnibus alijs productis, quibus temporariæ alioqui aut niuibus liquatis, aut imbribus obortis incrementi cauſæ forent, rorem fœcundi fœtus aſpergeret? Fluuius igitur ſcaturiebat de loco uoluptatis, in quatuor diuiſus capita, quatuor enim Orientalis & meridiani lateris potiſſimos amnes Moſes nominauit, quibus Paradiſus allueretur, non quod alibi frequentes amnes non funderet fons ille altiſſimus, de quo modò diximus, ſed quod hanc illi potiſſime terram rigarent, quæ non Adæ ſolum, & Euæ, quos anguſto loco quopiam cuſtodijſſe uerisimile eſt, ſed & poſteris quotquot in innocentiæ ſtatu futuri erant, deſtinata fuerat.

Quatuor capita fontis.

Porrò quo in loco fons ille extet, inundetq́ꝫ, incertum eſt, multis enim à partibus habitabilis noſtræ irrumpit, ut diximus, Oceanus, & ut Phyſici tradunt, mutari marium in terras introitum contingit, quanquam Ambroſius certos limites ex teſtimonio Iob, undis Oceani ſtatutos tradit. Quod ſi coniecturam non audacem nec alienam ſequimur, & remotiſſimæ uetuſtatis placita depromimus, in hanc certè ſententiam inuitamur, ut penitiſſime terras intrantem Oceani ſinum fontis loco intelligamus, cum primis autem Caſpium ſiue Hircanum, quem ſeorſum mare eſſe, nec ab Oceano euidente illapſu deriuari ueteres, authore Plinio & Strabone, crediderunt.

Caſpius ſinus.

Quod ſi ita fuiſſet nimirum inſignis ille fons, ita tamen ut occultis Oceani meatibus editū, rurſum occultis meatibus diffundi, & amnes parere eum intelligeremus. Nunc uerò cum ex recentiorum traditione Caſpiū ab Aquilonari Oceano anguſto meatu fundi conſtet, & in eum omnium teſtimonio amnes maximi circumquaq́ꝫ illabātur, maris undis nihil interim auctioribus factis, quis non credat occultis illum meatibus dilapſum amnium in alias oras exeuntium authorem eſſe poſſe? Proinde, ne quis indigna ſi de comminiſci me ſibi perſuadeat, fuere qui Caſpium ſinum cum Euxini maris undis ſubterraneis cauernis coire (magno argumento per occultos meatus exeuntis Hircani) prodiderint.

Nota.

Qua de re quatuor patentiſſimos amnes, Gangem, Indum, Tigrim, & Euphratem fertiliſſimam omnium terrarum oram rigantes, tametſi immanibus Tauri iugis ingentem aquarum uim deſumere non ſit dubium, augeri tamen & occultorum meatuum commertio, inde originem tanquam ex fonte deriuare, nec à naturæ potentia, nec à ueterum traditione abhorret. Demus autem ut ita non eſſe manifeſtis argumentis conuincere poſſis, non ſtatim conſequens eſt, ut horum amnium partem ſub terra deflexu Oceani augeri non poſſe credamus. Sed de Indo, inquis, Moſes non meminit. Geon enim ut Auguſtinus lib. ſuper Geneſ. octauo interpretatur, Nilus eſt per omnē Aethiopiæ terram fluens. Agnoſco equidem Auguſtini interpretationem. Conſtat tamen à uetuſtiſſimis, adusq́ꝫ Alexādri & Artaxerxis tempora, dubitatum fuiſſe diuerſus'ne eſſet à Nilo Indus, an idem amnis, id quod Ariſtot. ſcriptum

Indus & Nilus ydem crediti.

reliquit,& lib. decimoquinto memoriæ prodidit grauis in primis author Strabo, ut uerũ & humanarum,& diuinarum peritissimum pastorem Mosen, ea causa Indum præterijsse existimare debeamus, quod populari suorũ temporũ historia in Nili nomine Indum cõprehendi uideret, & quanquam diuersos amnes esse nouisset, populari tamẽ opinioni primordiorum mysteria subdere uoluerit, quando & angelicæ naturæ creationem rudibus tantum, & uulgo expositis creationis uerbis subdiderit, nihil nominatim admonens,& tacuerit non pauca, ne quod Ambrosius ait, cœlestis dispositionis se arbitrum & consiliariũ præstare uideretur. Porrò in Aethiopiæ nomine sunt qui Indiæ partem intelligãt,& Aethiopes dictos à ueteribus, qui in India sint, uelut honoratus Grammaticus Seruius prodidit. Cæterum quo in loco harum regionum Deus optimus maximus arborem illam, cui uim corporeæ uitæ retinẽdæ indiderat, plantauerit, quóue in agello lignum dinoscentiæ boni & mali, ad cuius signum Adam præcepti moneretur, seuerit, credo cum Augustino à cognitione hominum remotissimum esse: Etiam si sciam esse qui de Damascenæ regionis amœnitate suspicentur, tum quòd in ea iuxta Libanum montẽ postea urbs fuit Plinio & Ptolemæo Paradisus dicta, tum etiam quod Eden, hoc est delicias, siue, ut septuaginta interpretati sunt, uoluptates, ibi esse uetus historia tradiderit, ubi à Caym postea Enos urbs extructa fuerit. Quibus accedit, quod locum supra Antiochiam Libanum uersus Daphnen etiam Latina uocat historia, amœnitatis uisendæ, ubi Romanas cohortes quandoque usque ad perniciem uoluptuatas constat. Cæterum quo minus cum his sentiamus, Augustini facit authoritas, nec facilè amplius locum illum quispiam ex corporalium delitiarum uberrate deprehenderit, qui diuinus esse post peccatum primorum parentum desierit, fructu illo immortalitatis nimirum euanido, in cœlum redactis perpetuæ uitæ seminibus. Credimus autem ea omnia in Paradiso, quæ ad animi uoluptatem attinuerunt, terrenis & sensui expositis incomparabiliter præstantiora fuisse, quæ mox deijsse uerisimile est, quãdo homo dei per peccatum, hoc est, ut Ambrosius ait, præuaricationem diuinæ legis,& cœlestium inobedientiam præceptorum, uiolato innocentiæ statu, cita rebellione amiserat. Vt lotum quidẽ, ubi decore ornatus Paradisus fuit, etiamnum insignem esse intelligere debeamus: Paradisum autem non esse, qualis fuerat, sed decorẽ amisisse, cum ille præceptum non retinuisset. An non Propheta Ezechiel cap. 31. Cedrum illum Libani arboribus Paradisi comparans, omnium ita meminit, ut fuisse magis quàm esse intelligi queant? Cedri, inquit, non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei, abietes nõ adæquarunt summitatem eius,& platani non fuerunt æquæ frondibus illius, omne lignum Paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum, & multis densisq; frondibus,& æmulata sunt eum omnia ligna uoluptatis, quæ erant in Paradiso Dei. &c. Erant, inquit, non sunt, ad præterita delitiaq; referens. Porrò icimus Adam & Euam e uestigio post fructum uitæ arboris degustatum pudere cœpisse, timereq;,& fugere, ut eo ipso momento Paradisi illos delitias in loco amœnissimo alioqui,& cœlesti adhuc fœcunditate uernante, perdidisse, non possis non asserere, gladio nimirum ultionis Dei tenui de filo in horum uertices dependente. Status enim innocentiæ,& ea iustitia, quam originalem Theologi nostri uocant, ueras illas Paradisi delitias in communicatione ligni uitæ & sapiẽtiæ efficiebat, quod illud Ezechielis quoque confirmat ex 28. quando ait, Tu signaculum multitudinis, plenus sapiẽtia, perfectus decore, in delitijs Paradisi Dei fuisti,&c. Quem locum Diuus Ambrosius cap. 1 de Paradiso, ad Diabolum refert, quem & ipsum in Paradiso delitiarum fuisse constat. Lapsis ergo nullus amplius terrenus Paradisus uoluptati erat, urgente in dolorem conscientia,& rebellionis scelere, quo creatorem offenderant, magnam delitiarum partem obturbante. Etenim quod cœleste erat, quod gratiæ dei, quod munificentiæ incomparabilis, id propè uniuersum amiserant, & merebantur ob superbiam, quemadmodum & mali angeli, in æternum periere. Seruati tamen imperscrutabili diuinæ prouidentiæ consilio ad salutem sunt. Lucifer enim sponte ceciderat, Adam Eua seduxit, Euam serpens lubricus persuaserat, itaq; non tam sibi superbia, quàm nobis inuidia, dum aliena huic felicitas molesta est, callidus Dæmon nocuit. Sed Iosephum citare libet, qui libro Antiquitatis Iudaicæ primo, Deum ad Adam præuaricatum sic loquentem facit, interprete Rufino. Mihi quidem de uobis notum est, quemadmodum felicem uitam extra omnium malorum passionem habueris, nulla solicitudine animum uestrum conturbante, cum uobis sponte ad fruendum,& ad uoluoptatis abundantiam orirentur uniuersa, me prouidente uirentia sine uestro labore & miseria. Sed nunc male præsentibus senectus uelox uobis aduenit,& non longa uita succedet, quoniam mihi contumeliam tali uoluntate fecistis, mea mandata præuaricando, neque enim uirtutis causa taciturnitate constringeris, sed mala conscientia retineris. Et mox inquit: Adam uerò peccati ueniam postulabat, rogabatq; Deum, ne nimis eum affligeret,& de facto coniugẽ accusabat, dicens se sic ab ea seductum fuisse,&c Quibus uerbis intelligimus in maxima perturbatione fuisse Adamum, cum propter uiolatum præceptum, tum uerò quod intellectu mali, quod commiserat, & timore pœnæ, quæ imminebat, longe alium se ab eo qui fuisset, futurum uidebat. Dimissi igitur sunt è Paradiso, qui culpa etiam sua delitijs eius per-

frui

Cur Indum Moses prætererit. *Aethiopes.* *Hortulus ligni uitæ ignoratur.* *Damascena regio.* *Daphne.* *Ezechiel.* *Iosephus.*

frui amplius non poterant, & maledixit deus terræ in opere Adam, & miseros in ærumnam & sudorem uestiuit, erepto semel nobis immortalitatis munere, & mortalitatis infecta catena, omnem generationem naturæ à se creatæ legibus subdidit. Emissos autem intelligo non in longinquam regionem, quam peterent, sed uicinam, non à portentosæ altitudinis monte quo descenderent, non ingenti aliquo interposito pelago, quod transirent, qualia cogitare solent, qui recentiorum opinionibus acquiescunt, sed eo ipso in loco, cum potiora, hoc est spiritalia, nec obuia sensibus, contępta lege, perdidissent, à terra benedictionis in terrã, cui mox maledicebatur, abierunt. Adam enim ut extra Paradisum è limo formatum credimus, ita certe hoc ipso quod immortalitate donatus, quod cœlesti sapientia eruditus, quod spiritalibus ornamentis mirifice decoratus à Deo fuit, in Paradisi delitias positum eum, haud alienum à scripturæ mysterio fuerit. Ambrosius enim, uides, inquit, quomodo qui erat, apprehẽditur, erat autem in terra plasmationis suæ, apprehendi ergo eum uirtus dei, inspirans processus atq; incrementa uirtutis, &c. Adam enim non tam in locum deliciarum, quàm ad perfectionem status innocentiæ translatus est. Atque hic quidem intellectus quanquam spiritalis est, & ad inuisibilia bona parte refertur, historicum tamen esse, & rem gestam continere quis negest? Hoc enim consilio Genesim à Mose traditam posteris excellenti doctrina uiri prodiderunt, ut rudi & simplici uerborum cortice per figurarum & ænigmatũ inuolucra, historiam penitissimis mysterijs consertam, & (ut Augustinus ait) mysticis significationibus plenam clausisse intelligeretur, qua scribendi ratione. in arcanis etiam naturæ, memoriæ prodendis usam esse uetustatem constat. Porrò si doctor ille gentium Paulus priori ad Corinthios Epistola, uidere nos ait per speculum & in ænigmate, mox usuros de facie ad faciẽ, nos inquam quibus patefacta in aduentu Christi ueritas est, & ostensa digito ad felicitatem uia, quis amplius admirari uelit Mosen suis, qui in umbra legis, & figura futurorum uersabantur, hoc simplicis picturæ genere in his tradendis, quæ spiritus forent, & sensu capi non possent, usum fuisse? quando & Christus allusionibus alicubi obscurus fuit, nominatim interim admonitis Apostolis, ne omnia sese capturos sperarent, antequam cœlesti numine adiuti, ad penitiorem ueritatem intelligendam diuina ope firmarẽtur. Natura autem comparatum esse uidemus, ut ea quoque quæ haud ita longè à sensuũ captu absunt, nisi crebris corporalium rerum figuris uestiamus, rudiori paulò, & à sensibus hærenti concione persuadere nequeamus. Ea re nimirum factum est, ut plebem à patribus secedentem, facili apologo citius Agrippa persuaserit, quàm ullis Numæ legibus potuisset. Vt populum Atheniensem res nouas molientem, fabella fitibũdæ uulpeculæ citius deterruerit Themistocles, quàm ullis Academiæ placitis eualuisset. Et potuit cohibere militem in ordine Sertorius, duobus equis in concionem productis, qui Catonis militaria præcepta, si deprompsisset, persuadere celerius haud potuisset. Denique scimus recentes ficus à Catone in Senatu ostensas, Patrum animos uehementius perculisse, quàm si decem Carthagine allatas hostiles legissent literas. Adeo ad mouendum efficacia sunt, quæ corporeis tectoribus clausa, à sensibus proficiscuntur. Oportuit igitur Mosen, ut eruditis simul & imperitis operam cõmodaret, altissima primæ creationis mysteria, eaq; cum primis, quæ nec cernere oculus, nec auris audire, imò uerò nec spiritus facilè capere quiret, familiari atq; humi repenti eloquio subdere, rebusq; uulgò notissimis accommodare. Vnde etiam factum uideri potest, quod cœli tantum nomine, noco utique, & omnium oculis exposito, angelorum creationem difficilem captu, atq; omnibus modis spiritualẽ, intelligendam reliquerit attentè legentibus. Ea de re uerè Diuus Augustinus libro super Genesim u. dubiam disputationem finiturus, Conscriptam quidem esse legem dixit, sicut eam legi ab hominibus oporteret, etsi à paucis hæc intelligeretur, sicut oporteret, &c. Porrò ucrerum, quæ ab his primordijs extiterunt, quædã sensibus obuiæ sunt, quędam uideri nequeunt, præstantiores cæteris, ita sanè in Mosis Genesi non minus historica uideri debent, quæ de inuisibilibus, & à sensibus alienis substantijs monent magis quàm docent, quàm quæ rerum manifestiorum productionem continent, uelut cœli, elementorum, hominis, animalium, quorum in uniuersum consistendi ratio angelica natura impurior est, & ignobilior. Vt his obiter respondeamus, qui ab historia ad diuersam ab ea Allegoriam confugere illos existimant, qui in corporeis, & sensui expositis rebus, incorporea & intellectui obuia intelligunt. Porrò ut demus, Allegoriæ nomine id genus sententias comprehendi, quæ ex priori aliqua narratione facta colliguntur, sintq; illæ planè Allegoricæ, consequens tamen non est, ut omnem Allegoricum sensum ab historico diuersum esse dicere opus habeamus. Augustinus enim libro de trinitate u. Allegoriam locũ habere ait, cum aliud ex alio intelligitur, & ænigma, in quo frequenter tamen historię continentur, ab Allegoria sola obscuritate discerni tradit. Quod si ita est, non oberit historico sensui omnis Allegoria, & quæ spiritalia incorporeis intelliguntur, à Paradisi historia non secernẽtur. Nanq; in serpentis historia non anguem tantum, uerumetiam dæmonem intelligimus, qui se ipsa in Paradiso positus, primis hominibus peccati occasionem præbuit. Nam lib. 2. Lactantius, Tum, inquit, criminator ille inuidens operib. Dei, omnes fallacias & calliditates suas ad decipiendum hominẽ intendit, ut ei adimeret immor-

Adam & Eua e Paradiso missi. *Nota.* *Ambrosius.* *Quo consilio Genesim Moses scripserit.* *Paulus.* *Nota.* *Menenius Agrippa.* *Themistocles.* *Cato.* *Augustinus.* *Allegoria historica.* *Augustinus.* *Allegoria.* *Aenigma.* *Serpens.*

talitatem, & primo mulierem dolo illexit, ut uetitum cibum sumeret, & per eam ipsi quoque homini persuasit, ut transcenderet legem Dei, &c. Anguis autem corpus erat anima uiuũ, dæmon spiritus incorporeus: nec fefellit serpens, sed in serpente dæmon, erat enim ille in genere suo reptile, quod Deus eum fecisset, uidit quod esset bonum, ut Moses ait. Propterea Augustinus libro super Gen. 11. serpentem ait in scriptura prudentiorem seu callidiorem dici cunctis animantibus terræ, non quidem irrationali anima sua, sed alieno spiritu, hoc est diabolico, quo rectè potuit sapientissimus dici omnium bestiarum. Et inferius mox: Quid ergo, inquit, mirum? si suo instinctu diabolus iam implens serpentem, eique suum spiritum miscẽs, eo more quo uates dæmoniorũ impleri solent, sapientissimum eum reddiderat omnium bestiarum secundum animam uiuam, irrationabilemque uiuentium, &c. Hoc est, quod alibi idẽ author probat, in Paradisi historia corporalia & spiritalia, id est inuisibilia simul intelligi oportere. Tam enim in anima Adam Paradisi delitias plantasse deum existimamus, quàm pro corporis non mortalis ratione, amœnissimam illi & posteris habitationem eo in loco, quem incolere cœpissent, instituerat. Nec dubito quin incomparabiliter maior animi uoluptas fuerit in Paradisi delitijs per spiritalia, quã corporis à corporeis rebus esse potuerit. Vt igitur de Allegoriæ ratione finiamus, constare arbitror hanc demum allegoriam ab historia longissimè recedere, quæ à natiuo literæ sensu ita recedit, ut ne cogitasse quidem de ea unquam uideatur, qui cætera prodidit, nedum ut aut innuisse eum quicque tropis, aut uerbis, quæ ad penitiorem sensum trahi possent, monuisse uideri queat. In Genesi autem Mosi cũ pleraque omnia ita tradita sint, ut lectoris animũ ad penitiora remotioraque contẽplãda primo statim sensu cohortentur, nõ minus culpabilis esse eos existimamus, qui historiæ Paradisi Allegoriã non cõiungunt, quàm qui sola nixi Allegoria, re ipsa quod Moses tradidit, euenisse fuisséue negant, quorũ in numero Manichæos fuisse Augustinus indicat. Ideo bene Hieronymus cap. 10. Expositionis in Danielem, Domino, inquit, Saluatori, & Baptistæ Ioanni super fluenta Iordanis aperiuntur cœli. Vnde eorũ deliramenta conticescant, qui umbras & imagines in ueritate quærentes, ipsam conantur euertere ueritatẽ, ut flumina, & arbores, & Paradisum putent Allegoriæ legibus se debere subdere. Iam quod Moses tradit Deũ, postque Adã cum Eua ejecisset e Paradiso uoluptatis, Cherubin statuisse, & flammeum gladium, atque uersatilem additum ad custodiendam uiam ligni uitæ, Augustinus libro super Gen. 11. non gladium ipsum, siue (ut ipse ait) Rhomphæam, quæ uertitur, sed Allegoricès ignem intelligit, qui per cœlestes potestates circũ uisibilem Paradisum excitatũ esse credendum sit, ut per angelicum, inquit, ministerium esset illic ignea quædã custodia, quã quidẽ non frustra, sed ad significandũ quicque de spiritali Paradiso factam esse non usque dubitandũ ait. Hæc est Rhomphæa, quæ recẽtes aliquot Lombardi interpretes in eam sententiam traxit, ut intra torridam Zonam sub æquatore Paradisum esse uideri tradiderint, cum terram, quæ æquinoctiali subest, multis in locis frequentissimæ habitationis esse experientia constet. Præterea ne temperie illa cœli adeo ipsis memorabilem Paradisum intra torridam Zonam priuasse uiderentur, monti altissimo, & ad quem radiorum reflexa acies non pertingeret, imposuerunt, præsertim qui in cõfinio primæ & secundæ regionis aëris illum prominere dicunt. Nam sunt qui super secundam regionem ad principium tertiæ regionis aëris Paradisum extollunt, & quouis eum Olympo faciunt altiorem, cum ut æstui eripiant subdito, tum maximè quod eundem nec imbribus madescere, nec premi aut nubibus, aut niuibus uelint. Excelso uerò in loco esse, uel illud probat, quod undæ diluuij altissimæ Paradisum non obtexere. Quandoquidem Enoch uir iustus illuc translatus erat, scilicet (quod ex Ecclesiastico intelligere sic uoluerunt) indignus, qui Cataclysmi undis succumberet. At uerò Diuus Augustinus in fine libri de ciuitate Dei 15. Mosis de diluuio testimonium mordicus retinens, cum grauiter in eos inuexisset, qui de Olympo nescio quid nugati, omnem terram undis diluuij tectam fuisse negabant, ridiculos illos, & naturæ rerum parum peritos existimat, qui terræ aliquid ex undis illis quindecim Aegyptiacis (si Origeni credimus) hoc est, quintuplo singulis, quàm nostri sint, quouis monte altioribus cubitis extare potuisse autumant. Factũ autem est, ut quæ illi hoc modo de Paradiso tradidissent, non potuerint inter uerosimilia non referri, postquam semel ad orbis Lunæ conuexum (altius enim non poterat) Paradisi hortum Beda extulit, grauis alioqui, & dignus ueneratione scriptor, in quo tamen noua aut inaudita hæc montium altitudo non est. Iam olim enim fuisse Plinius li. quinto scribit, qui Athlãtis uertices ad uicina Lunæ extolli fabularentur. Quod si ita esset, quàm uanas, Deum immortalem, friuolasque Mathematicorum demonstrationes doctissimorum quorumque industria, terram rotundam esse uno ore confessa admisisset? Iam mirari me fateor, adeò nihil de gladio illo in libello suo de Paradiso Ambrosium meminisse, & in cẽsenda historia difficilem hunc locum tam paucis ab Augustino indicatũ, nisi fortè monere nos uoluerunt, ne unquam in scripturæ mysterijs tractandis altius saperemus quã oporteret, & de dubijs obscurisque locis nihil temere præsumeremus. Sunt autem quibus allegoricè gladius ille pœnas tẽporales indicet, primis hominibus statim postquam peccassent, uersatilis quadã malorũ occasione irrogatas, quando & bestijs, quibus paulò ante subiugis Adam nomina

Cherubin.

Gladius uersatilis.

Rhomphæa.

Augustinus.

Omnis terra sub undis diluuij fuit.

Gladius Cherub. quid.

mina dederat, nocendi nobis facultas concessa est. Ad quod illud Ecclesiastici accedit xxxix. cap. Bestiarum dentes, & scorpij, & serpentes, rhomphæa uindicans in exterminium impios. &c. Impij enim erant, qui præceptum uiolauerant. Ad hæc mors, sanguis, contentio, & rhomphæa, oppressiones, fames, contritio, & flagella mortalibus nobis immissa, quibus nimirum ante præuaricationis nefas carere potuissemus. Contempta autem lege factum est, ut omnis transgressio & inobedientia (teste etiam ad Hebræos Paulo) iustam præmij repensationem acceperit. Porrò ut in animo male sibi conscio Paradisus deliciarum esse nequit, ita profectò ne ligni quidem uitæ fructum unquam decerpserit, quem peccati labes in amaritudine animæ & mentis angore cõspurcat, ut Allegoria haudquaquam aliena in rhomphææ nomine, peccati furor, & animi perturbatio, qua intus (ut Persius dixit) infelix palles, & in noctem quandã infelicium turba scelerum ageris, nec quietus unquam manes, nec tibi constas, intelligi queat. Ecclesiasticus enim. xxi. capite, Quasi rhomphæa, inquit, bis acuta hominis iniquitas, plagæ illius non est sanitas. Eodem authore constat, Spiritus esse, qui ad uindictam creati sunt, & in furore suo confirmauerunt tormenta sua. Et recentiores angelos etiam malos hominibus in exercitium immitti, qui Dei sui iussa perficiant, tradiderunt. Mihi uerò ad historiam respicienti, Gladij nomine uisum est ignem quidem significari, cæterum eum solũ, qui inter mortale uarium caducumque, & immortale, ac sempiternum, intercueniret, hoc est eum qui sua in Sphæra giraretur, quem uersatilem esse, & ad motum firmamẽti rapi Peripatetici confirmãt, ut iunctum Cherubin, hoc est intelligentiam mouentem, uel horum sententia facile intelligeremus. Utcunque autem hæc lectores accipiant, constat ad conuexum Lunæ ambitum, cœlestium rerum horizontem quodammodo esse, supra quem pura omnia lucidaque & natura sistentia, nec unquam murata fortuito cernantur. Ubi (ut libro. ij. de natura Deorum Cicero ait) nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec uarietas inest, contraque omnis ordo, ueritas, ratio, constantia, &c, infra autem caduca omnia, & frequenter alia atque alia uestita facie, pro elementorum & iugalium in eis qualitatum consensu dissensuque (quodque mireris) cœli uirtute in his uariandis præcipua. Qua de re magno omnium consensu creditur in cœlis beatorum sedem esse, lucem habitare inaccessibilẽ mortalibus, agere illic Deum authorem deliciarum Paradisi, fontem omnis boni, plantatorẽ ligni uitæ æternæ, qui fructui quidem Paradisi terrestris diuinam quandam uim aduersus carnis solutionẽ & mortem indiderat, sed quo uesci Adam, ad carnem & terram conuersus noluit. Itaque tetractis illis, in cœlo suis Paradisum plantauit, felicitate institutã, quæ nec cœpit unquam, nec unquam desinet. Nam in quæstionibus Hebraicis Diuus Heronymus manifestissimè comprobari ait, quod priusquam cœlũ & terram Deus faceret, Paradisum ante condiderat. Hoc in loco, ut mihi uidetur, post legis consummationem, & partam per Christum Iesum salutem, cœlique reclusas portas, & noxijs dæmonum potestatibus reuinctis, Paradisum esse, & ueræ uitæ lignum existimandũ est. Cuius arbor uitæ bonos fructus in Euangelio facit, & æternæ spei mandata diffundit per uniuersos populos, ut ad Sabinum Ambrosius scripsit in id regnum Paradisi decus cõmutatum est, hic quærendum est quod Adam amisit, quod Christus reddidit. Libuit hactenus afferre de Paradiso quæ senserim, non Hercules, quo quicquam affirmandum unquam existimarim, aut quæ prodidi, recipienda retinendaue constantius putarim, sed hac potissimum causa, ut quoniam apud Pomponium innuissem in animo mihi esse, ut quicquam de Paradiso in medium afferrem, hoc in loco, quæ mihi opinio potissimum arriserit, proderem, simulque sinistram opinionem (si quam apud curiosos concitassem) amolirer. Nec ignoro diuersa quædam ab his nostris cum alios ueterum, tum ipsum cum primis Augustinũ tradidisse, qui Paradisi terrestris locum mortalibus inaccessum credidit, cinctum custodia gladij & Cherubin, præterea nec desijsse, sed adhuc durare. Quã suã opinionem equidem non impugno, etiam si dissentio, indicare tantum libebat, non etiam contendere, id quod magna tamen iuuandæ ueritatis spe in recentiorum aliquot excutiendis opinionibus potuissem, si hæc stetisset sententia, ut nostra cõfirmanda duxissem. Porrò negociũ mihi seorsum uisum est odio sum, non tã argumenti raritate & obscuritate, quàm ingeniorum ætatis nostræ, nihil nisi sua demirantium inuidentia, quæ certè iam ab initio studiorum pessimè semper his respondit, qui optime de ueritate mereri uoluissent. Et alioqui mihi occupatissimo non uacabat satis in hanc rem ut ex animi sententia inquirerem, tantillo subciliuarum horarum spatio, quo hæc annotauimus, uix impetrato. Opinor autem inculpabile esse, uel à receptis alicubi dissentire, modò non ineptissime, aut impudentissime dissentias, nec admodum uestigandæ ueritati leuis inquirentium discordia obsit, quam certè & ipsam apud scholasticos Theologos interminam esse uideo. Quibus equidem (soli enim sunequi aliorum placita acrius uenantur) ut præiudicare in hac re temere nolim, ita de me intelligant uelim, hanc me receptæ, hoc est sacræ scripturæ reuerentiam tribuere, ut sicubi eam coactius detorsisse, aut suo in sensu non cepisse conuinci queam, ita me cessurum illis, ut gratiam etiam certiora tradentibus sim habiturus.

Apud Pomponium libro primo, ubi de terræ partitione in Zona, deque cardinibus

Ecclesiastic. cus.

Nota.

Peccati furor rhõphæa quædam est.

Genij mali.

Quid gladij nomine intelligi queat.

Paradisus ubi

Cur de Paradiso tradere uoluerit Vadianus.

Theologiæ professores uereatur Vadianus.

cœli, & positus mortalium ratione mentio fit, longiuscule cum commentarer in Antœcorum, Periœcorum, & Antipodum describenda diuersitate sum digressus, re (ut mihi tum uidebatur) minime protrita, & lubricæ etiam in celebrium authorum codicibus fidei, multisq; obuoluta erroribus, ac planè digna in qua studiosæ iuuentuti pro mea uirili prodessem. Qua in re me uel hoc ipso profecisse spero, quod supra recentiorum diligentiam quædam non admodum protrita indicaui, ut eruditioribus ultra cogitandi benè ne an secus senserim, occasionem darem. Equidem haud leuibus argumentis ostendisse mihi tum uidebar, Antœcos, & quos Periœcos uocamus, esse, & de quibus frequentius eruditi dubitauerunt, contrapositis plantis terræ innixos Antipodas. de quibus cum anno retro plus minus septimo ad Rudolphum Agricolam, insignem in literis hominem, ex traditione Georgij Collimitij eruditissimi, & posteritate digni. Mathematici scripsissem, non uidebatur ex re esse cum mea qui ad alia festinarem, tum studiosorum, quibus potissime laborabã, ut quæ abunde, & ad fastidium usque alibi enarrauissem, denuo prodendis inculcarem. Remisi igitur ad ea lectorem, quæ isthic asseuerassem. Quorum, ut candidè dicam, adeo me non pœnitet pudet ue, ut ne iotam quidem unam, in hanc usque horam, qua ad hæc scribenda Camertis me authoritas compulit, mutare uoluerim, ac ne nunc quidem libeat uel latum (quod aiunt) digitum ab his discedere, quæ utrobique cum argumentis densissimis, tum uerò adoranda demonstrationis fide persuasus, magna fiducia affirmaui. At uerò, quoniam nuper Ioannes Camers Theologus doctissimus, suis in Solinum enarrationibus, post diligentissimè perspecta Scholia nostra Pomponiana, Theologos ait, hoc est (ut ipse refert) ueritatis authores, fabulosa esse omnia quæ de Antipodibus ab alijs relata sint, credere, rursum mihi, superos testor, inuito instituendus de Antipodibus sermo est, non alio fulciendus argumento, quàm ut paucissimis ostendam, in quo mihi cum Camerte non conueniat. Apologiæ enim scribendæ nulla causa est, cum nemo hactenus quæ de Antipodibus prodidissem, incesserit. Nec sanè consultum mihi uidebatur, ut παλιλογίᾳ niterer, qua decore tamen potuissem uti, nisi uidissem Crambem illam fusissimæ de Antipodibus explicationis nostræ amplius sine graui lectoris nausea reponi non posse. Satis igitur uisum est monuisse lectorem, ne aut nomine, aut authoritate Camertis motus, erratum paulo insignius, quàm ratio quæsitæ ueritatis ferret, aut leuius quàm doctrinæ, aut diligentiæ nomen permitteret, inesse nostris suspicaretur, quando peritus ille uir nostra tanquam indigna fide præterijsset. Hoc enim solum fassus est Camers, non deesse quibus Lactantij persuasiones frigidæ nimis esse uideantur, quorum in numero me esse norunt, qui nostra legerunt. Equidem inficias non eo, superbam & præfidentem Lactantij inscitiam, qua in Antipodum historia confutanda ineptiuit, non potuisse mihi non uehementer displicere, quandoquidem (quod honoris præfatione dictum uolo) non aliter de illis disputat, quàm de coloribus cœcus solet, nec aliud in medium affert, quàm meras nugas bellissimo suauiloquentiæ fuco delinitas, ut uel hac uia rem maguam tradidisse literatori cuipiam uideri possit, qui certè non aliud dedit quàm uerba. Qua de re uelim non Theologos solùm, sed & Aristotelicos, hoc est scholasticos illos disceptatores, & in primis Mathematicæ rudimẽtorum peritos judicare, meo periculo. Nec uerò mihi persuaserim, Camertem nostrum pro singulari eruditione ista uidere nequiuisse, quibus rationibus, quamquè euidentibus in Antipodum historia confirmanda fuerim usus, sentiente mecum Claud. Ptolemæo, omnium sanè, qui à proximis quatuordecim seculis Mathematica prodiderunt, citra controuersiam peritissimo, prætere a, ut mediæ ætatis scriptores, simulquè recentiores prætereain, peritissimo illo Georgio Collimitio, incredibili auditorum frequentia Methematicen in clarissima Viennensi Academia profitente. Ex quo Camers quid in hac quæstione recipiendum, quid reijciendum foret, intelligere debuisset, uiro in omnium liberalium doctrinarum peritia tanto, ut multis Academijs unus uelut Plato quidam sufficere posit. Nisi forte suspicandum est, Camertem à suis commode dissentire non potuisse, atque hactenus quidem indicare uoluisse, quid alij sentirent, non etiam innuere qua in sententia ipse foret, id quod & Solinum alicubi, & C. Pliniũ fecisse autumat. Vtcunq; demum Camers statuerit, persuadeo mihi ita casurum olim, ut nostræ sententiæ pedaneum iudicem doctissimũ Camertẽ habituri simus, maximè qđ recentiorum quidam ex scholasticis Theologis, quorum cõmentarij in Lõbardi sententias prodierunt, Augustinum quod Antipodas negauerit, lapsum esse dicũt. Porrò & culpa tantum scriptorem eximunt, quanquam nec attinẽtibus, nec ueris id rationibus faciunt, ut mirum etiam sit, uidere illos non potuisse, quibus causis motus Augustinus Antipodas esse negarit. Iam, ut rem institutam prosequamur, constare arbitror candide lector, nullum prorsus in Canonica, siue sacra scriptura locum esse, qui Antipodum mentionem faciat, nedum ut persuadere nobis debeamus illic inesse quicquam, quod cum hac sese traditione collidat, aut Antipodum positum non admittat. Nihil igitur negocij Theologis nostris cum Antipodibus futurum erat, sicut nec cum Periœcis, aut Antœcis unquam fuit, nisi falsæ ueterum traditioni, quam mordicus & Macrobius retinet, & Martianus Capella confirmat,

Rudolphus Agricola.

Camers Theologus doctissimus

Lactantij temeritas.

Georgij Collimitij laus.

Bene de Camerte sperat Vadianus.

Theologi dicũt Augustinum lapsum quod Antipodas negarit, sed male dicunt.

Nihil Theol. cũ Antip.

confirmat, nec admodum diſſentit Plinius, tandem occlamare fuerint coacti, idq́ue Augustino authore, nam Lactantium uel ſui gratia tacuiſſe præſtitiſſet. Veteres autem non pauci Antipodum ſitum ita ſeiunxerunt, ut ingenti eos, & impenetrabili Oceano diſtare, nec unquã conuenire poſſe dicerent, frequenti utrobiq; mortalium multitudine. Id Auguſtinus intelligens, cum experientia deſtitutus, ſuo quoq; refragante ſeculo, aliud quod ſequeretur, nõ haberet, & iam pro fide ſcripturæ recepiſſet, omnem hominem utcunque monſtroſum, modò homo foret, ex protoplaſto illo Adam originem ducere, de quo nullus, inquit, fidelium dubitauerit, neceſſe erat ut receptam ſuorum temporum de Antipodum poſitu ſententiam, ut aduerſam ſcripturæ reijceret, quando illi, ut iam dixi, ſub duplici cœlo, & diuerſiſsimis terræ partibus, magno Oceano interueniente, duplex mortalium genus diuerſæ originis ſtatuiſſent, hic omnem hominem ex Adam originem ducere conſentanea cum ſcriptura ſententia traderet, collidentibus ſe ex Diametro, uelut aiunt, ſententijs. Nolim uerò o lector, quæ hic præſcribo tibi, uelut apud me nata ſuſpicateris. Adi Auguſtinum, lege caput nonum decimiſexti de ciuitate Dei, & cum his quæ priori capite ſcribuntur, confer, ut demum benéne an ſecus de Auguſtini conſilio ſentiam, intelligas. Equidem exiſtimo neminem hodie peritiorum eſſe, qui cum Auguſtino ſentire nolit, quandoquidem nec hiſtoriæ fide, nec ulla ratione nitentem, ſed ſola coniectatione fluctuantem ſententiam, fauente Ptolemæo, & uniuerſa Mathematicorum neotericorum cohorte, reiecit, & contempſit. I nunc, & perſuade tibi ſodes in ea me unquam ſententia aut fuiſſe, aut eſſe potuiſſe, ut Antipodes eſſe hoc modo, quo Macrobius & Capella tradidere, credendum exiſtimarim. Potior mihi grauiſsima Claudij Ptolemæi authoritas eſt, & ipſa quæ rationibus præſtat, demonſtratio, firmuſq́ue & celebris ueterum cum recentiſsimis de terræ rotunditate conſenſus, potior inquam friuolis Macrobij & Capellæ opinionibus. Et Ptolemæus quidem tradit ad hemicycli ſpatium, hoc eſt, CXC. graduum longitudine non interceptam undique Pelago, & in hemiſphæriorum ſuperficies diſcretam, ſed ſolidam, & cohærentem ſibi terram extare, cum frequentiſsima undiquaque mortalium habitatione, qui ne ullo quidem mari, nedum Oceano ſuperando coire commertijs, & eodem ſub cœlo cohabitare poſsint, ex quibus in extimis cognitæ longitudinis metis deprehendantur, qui terra ſenſim ſeſe obliquante ueſtigia ſibi controuertant, ſintq; utrinque non ſub terra, ſed ſupra terram, ſurſum non deorſum arrectis capitibus Antipodes, nec adeo ad caſum pronis, ac Lactantius putauit, qui ſurſum cadere Antipodes, ſi forent, Phyſice planè & Ariſtotelice uidelicet ſuſpicatus eſt. Hoc uerò quod Ptolemæus innuit, quod doctiſsimi permittunt, quod terræ ſitus peritiſſimi, qđ rerum Mathematicarum ſcientiſsimi ſcriptores tradunt, cur negare Theologi malint, quàm rationibus & demonſtrationibus locum cedere? præſertim quod lite hoc modo compoſita nihil amplius ipſis cum Antipodibus negocij futurum ſit. Et ex diui Auguſtini uerbis conſtet, nunquam eum Antipodes eſſe negaturum fuiſſe, ſi illud quis docuiſſet, quod cohærentis terræ ſuperficie, ijſq; in locis à quibus ſine difficultate commigrare mortales poſſent, Antipodes forent, nimirum ab uno Adam prognati. Conſtat autem hanc Antipodum rationem nulli prorſus, aut Euangelij edicto, aut ueteris ſcripturæ ſententiæ, aut omnino alicui ueterum Theologorum aduerſari. Quod ſi non deſinis obijcere mihi, Theologi hoc negant, & fabuloſum putant, Reſpondeo, non eſſe confeſtim conſequens, ut ita non eſſe credendum ſit, ſi illi ita non eſſe contenderint. Porrò non ſcio ueterum quenque huius farinæ, qui Antipodes eſſe negauerit, præter Auguſtinum, cum quo conſentio, & Lactantium, cum quo ſentire nemo poteſt. Enimuerò ſi quis ſanctarum literarum doctus, rationibus (quando ſcripturæ teſtimonio nequit) comprobet, quod non ſint, nec eſſe poſsint, aut in uniuerſum debeant, idq; magis aut artificio naturæ, aut recenti experientiæ ſcriptorum conſentiat, ita paratus animo illico meis cedam, ut pro dignitate ampliſsimæ alioqui profeſsionis, quam omni honore dignam iudico, pedibus in illorum ſententiam iturus ſim, & oraculi habiturus loco quod illi tradiderint. Quod ipſum quoniam à nemine factum in hunc uſque diem, quo hæc ſcripſi, animaduerti, obſecro moleſti mihi eſſe illi ne uelint principis Mathematici authoritate nitenti, & demonſtrationum accincto fide, atque etiamnum paratiſsimo ad cedendum, ſi meliora certioráue Theologus quiſpiam in medium attulerit. Equidem ut ingenuè fateor, Theologo euidens ſcripturæ (cui hanc uenerationem debemus) teſtimonium producenti non niſi impudentiſsimè & impijſſimè reſiſti, ita puto non ſtatim legis loco habendum, ſi à diuinis oraculis ad humanarum opinionum & Leptologiæ inuolucra conuerſi illi, de his tradant, quæ uel inter ſeipſos perpetua diſſenſione in quæſtionem uocant, uel ab alijs ex profeſſo id agentibus rectius, uberius, doctius, atque accuratius explicantur. Igitur non dubito quatenus ad Mathematica à ſcriptura non diſſentientia attinuerit, ueteribus Theologis quotquot ſunt, Ptolemæum præponere, recenſibus autẽ Ioannem de Regio monte Germanum, & Camerti noſtro (pace hominis dixerim) Collimitium meum. Nec ambigendum uideo, quin in his, quæ ad naturæ explicationem, aut eorũ quæ Methaphyſica dicunt, enarrationem pertinent, Alberto Ariſtotelem, Auerroim Scoto,

Falſa ueterũ de antipodib. opinio.

Ptolemæus.

Theologi antipodas eſſe negare non debent.

Quatenus Theologo non refragãdum.

Nota.

Thomas

Thomæ Themistium, Capreolo Auicennam, itemq́ alios alijs præferre debeamus. Quandoquidem illos authores sequi non dedignantur, & ex professo docuisse fatentur, quæ ipsi (modò Theologos agant, non Zenones, aut Chrysippos) non nisi aliud agendo, ac non raro extra rem præstare solent. Quamobrem Diuus Augustinus Ethnicorũ placita uerẽda arbitratus, libro super Genesim primo, turpe esse, & perniciosum existimat, si quis in re quapiã ad scripturæ explicationem, & fidei professionem non attinente, tanquam secũdum, christianas literas agat, temere aliquid affirmet, ut uel non christianus, dum ita delirare eum, & toto (quemadmodum dicitur) cœlo errare conspiciat, risum tenere non posit. Quem Augustini locum utinam ætate permittente Lactantius legere potuisset, ne adeo inconsulte historiam Antipodum labefacere orationis tectorio conatus fuisset. Porrò in eodem lib. Augustinus multa esse inquit, quæ Ethnici de cœlo, de cæteris mundi huius elementis, de motu, de cõuersione, uel etiam magnitudine, & interuallis syderum, de certis defectibus Solis & Lunæ, de circuitibus annorum & temporum, alijsq́ huiusmodi ita nouerint, ut uel certissima ratione, uel experientia teneant. Præterea tradit inibi Augustinus, ueterum tradita demonstrataq́ ab homine christiano non rejcienda esse, ubi constiterit scripturæ ea authoritati non contrauenire. Nec leuiter succenset fratribus quibusdam præsumptuosè, ut ait, audacibus, qui sine scriptura, quamlibet friuolas opiniones contra certa & consona Ethicorum tradita defendẽdas suscepissent.

Augustinus. Nota.

Veritatis in quocunq́ est à spiritu sancto est.

16 Apud Pomponium libro de situ orbis tertio, ubi Taprobanes, insularum, quas in Indico Oceano ueteres nominarunt, celebratissimæ mentio fit, obiter, & ut puto, in loco in Plinianam incidi de Taprobane lectionem, locosq́ aliquot animaduersione nisi conniuere uelis, dignissimos, qua potui in magna festinatione, diligentia explicaui. His uerò æstimandis, quod à Plinio discessi, & Rachiæ comitibus, quibus autem Pliniana diligentia præbuit, fidẽ non adhibendam, nisi quo sub cœlo sitam esse Taprobanen nosceremus, contendi. Camers noster suis in Solinum enarrationibus indignabundus, ingentẽ nuper, hoc est, ut ego intelligo, friuolam apud quosdam quęstionem ortam esse ait, qua in parte orbis Taprobane sita sit. Mox longum præfatus pronunciat, atq́ ita pronunciat, ut demum quo animo diligentiã nostrã æstimarit, haud obscure intelligere queas. Porrò mihi ne, qui primus, quod equidẽ sciã, hanc quæstionem proposui, an alijs qui eadem tractarint responderit, meorũ cum suis collatione facta, sine mora candidus lector cognoscet. Equidem, quod ad me attinet, fateor literariam hanc uelitationem, q̃ mecum paucis de locis, hisq́ me Hercules indignis, querũ causa dissentiremus, Camers instituit, nec ingratã mihi, nec adeo molestã demũ esse, maximè quod illũ pro sua humanitate, & causæ nostræ bonitate, nec hostiliter, nec seuere admodum, sed leui tantũ armatura occursantẽ, & Ferentarij equitis more eminus iaculantẽ sustineã. Tantũ queror non suppetere ocium, & illiberalibus negocijs distracto tantillum spacij non dari temporis, quo non ineptũ fortasse animi captũ candido lectori, tibiq́ cũ primis doctissime Faber, ea qua opus foret diligentia præscribere possem, & afferre quicquã, qđ frugẽ secũ doctrinæ traheret, ut fateri posset qui legeret, non tam ingenuã, q̃ ꝓficuã esse hanc pugnã, eoq́ modo non solum Camerti, qui intendit, uerũ etiã mihi, qui coactus sim respondere, gratia haberetur, qđ in hanc rei literarię doctorũ spectaculo dignã harenã descendissemus. qđ ipsum quãdo in præsentia ut fiat, non datur, fecero fortassis olim, ocio cõmodius impetrato, & paulo ampliore ꝓ animi sententia perquisitione in hanc rem facta, ubi & Põponio nostro ꝓximis aliquot mensibus utcunq́ recognito, simulq́ cõmentarijs meis in eum editis, sicubi opus fuerit, & docti interim uiri citra calumniã monuerint, ꝓdesse summa ope nitemur. Nunc quãtũ me ex media hominũ concione, & rei cũ domesticæ, tum uerò Medicæ occupatione ad longo tempore intermissas literas recipere potui, illud ocij uel inuitis negocijs suffuratus sum, quo indicare tantum beneuolo lectori quirem, me per ea quæ attulit Camers, ne pilũ quidẽ mutarum, quo minus in priori sententia mea perstarem, idq́ me nec peruicacia, nec temeritate facere ostenderem, mox Camertis responderem modestè, amicè, & ut hominem decet literatorem præsertim Germanum, candidè Vt enim omnia alia prætereã, quæ in hoc doctissimo uiro à multis annis sum admiratus, illud certè & doctrinæ, & diligentiæ suæ tribuo, ut uerendũ eum studiosis omnibus non possim, etiam si uelim maximè, non fateri. Neq́ uerò is sum, qui adeo uitio dandum existimem, quod aliter atq́ sperassem ita de meis passim senseris ut non paucis etiam in locis dissentire uoluerit, quandoquidem eruditorum uel acre iudiciũ non solum non sum aduersatus, uerum etiam ita optaui, ut magnam in eius occasione studiosorum utilitatem inesse non potuerim mihi non persuadere, maximè quod incolumi respondendi iure meo secundariã editionẽ nostram non segniter adiuuari posse uidebã, q̃ semel adeo cãdide & ingenue pollicitus essem. Nec difficulter admitto aleã, cui iã obiectauimus caput, ut hac nostra Apologia, siue mauis παλιλογία lecta relectaq́, penes doctissimos quosq́ tũ demũ in quęstionẽ uenire debeat, quęne an iniquè nostra Camers taxauerit, an uerò ego potius odiosus studiosis esse debeã, q locos satis superq́ de errore & falsitate cõuictos, cœca quadã peruicacia, quasi existimulante me ambitione, rursum post tam eruditi hominis latam sen-

Vadiani æquanimitas.

Vadiano nõ suppetit ocium.

Camertis laus.

Palilogia Vadiani.

tentiam

tentiam defendendos susceperim. Id quod ferè solent, qui quod sua oraculi loco haberi uelint, ad quasuis rationes, atq; etiam demõstrationes Endymionis somnium dormiunt. Illud dixerim non aliam causam mihi in animum de Camertis stomacho uenire potuisse, quàm quod Vadianus homo Germanus, & in literis, si non infimæ, certè mediocris nec amplius notæ, qui Græce perparum, Latine medioeriter calleat, Plinij & Solini locos non adeo protritos, nec cuiuis nasuto etiam, & aceto perpurgato obuios, in repentina scriptione tanta fiducia adoriri, & iudicio adhibito expendere fuerit ausus. Et si bene ariolor, nec me uetus experiẽtia fallit, à Plinio & Solino dissẽsisse nocuit, nõ adeo qđ manifeste uera collabefactare fuerim ausus, sed magis qđ à Plinio & Solino dissensi, & Germanus dissensi. Quod quidẽ cum temere facere uisus forem, non tam in me, q̃ in Albertum, quem libenter sequor, itidem Germanum, isthæc indignationis machæra districta est. Vellem autem Camertem, quo consultius nostra æstimare potuisset, uetus istud de me sibi persuasisset, Sæpe etiam est olitor ualde opportuna locutus. aut si maluisset, istud saltem, πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπεν. Si hoc ipsum cogitare noluisset, quod quatenus ad Astronomica & Mathematica attinebat, nihil ferè scripsi, nihil dixi, quod Georgij Collimitij Mathematici ꝓbatissimi lima nõ strinxerit, expoliuerit, probauerit. Proinde & Andreæ Perlachij, & Henrici Grammatei Astronomorum & Geometrarum, discipulorum quidem Collimitij, cæterum talium, ut præceptorum eos nomine in Mathematicis præsertim, dignari uel Camers posset, opera iudicioq; frequenter sum usus, Idq; non alia causa, q̃ ne quid de tantis alioqui in omni doctrinarum genere scriptoribus incautius proderem. Quamobrem in spem adducor fore, ut gratiam haud paruam apud Astronomiæ uel candidatos, ubi ubi nostra legerint, indepturus sim, quod nec rationibus, nec instrumentorum fide induci potuerim, ut quæ cita cogitatione cõmentus essem, in lucem ederem, nisi illorum qui ex professo idem agere potuissent, quod ego egi, candidus calculus accederet. Iam ut ad Plinium, quo cum mihi negocium fuit, reuertamur: Scire te per uelim candide lector, duos apud Plinium in cap. de Taprobane locos esse, quibus æstimandis adeo à nobis dissentire Camers uoluit, ut tantum non impudentem me esse innuerit, qđ in eis indicandis obstrepere Plinio fuerim ausus. Prior quidem, qđ Plinius ait Septentrionẽ in Taprobane non cerni, ideoq; legatos, qui duce Rachia Romam uenerũt, Septentriones Vergiliasq; apud nos uelut nouo cœlo admiratos tradit. Alter, quod Lunam apud ipsos nõ nisi ab octaua ad decimamquintam supra terram aspici prædicassent. Ad quos ego locos cum paulo attentiorem adhibuissem censuram, cogitare cœpi quonã sub cœlo iacere Taprobane Plinio uisa esset, idq; cum anxie in toto suo de historia naturæ opere perquirerem, non inueni, mox arbitratus hoc tantum adnotare Plinium uoluisse, qđ ex legatorum relatione accepisset, nec compertum admodum, nec fide dignum, ideoq; paucissimis ab eo traditum. Dubitare in uniuersum de Taprobane cœpi, quo nã sub parallelo latitudinis sita foret, etiã si indicijs quibusdam, quo minus de Plinij credulitate dubitarẽ, liquido monebar, hoc ipso satis superq; qua in sententia esset testante, qđ ait, Hactenus à priscis memorata nobis diligẽtior notitia Claudij principatu contigit. Hanc ipsam igitur nostram de insulæ situ inuestigationem, grandem uidelicet quæstionem Camers uocauit, quam ego non tam grandem, quàm necessariam fuisse etiamnum confirmo. Quinimo si Posidonium grauissimum authorem coarguendum duxit Strabo, quod ad clima & parallelos cum respexisset, Pelorum Siciliæ ad Septentrionem, Lilybæum autem ad Austrum statuerit, forma insulæ non admodũ respõdente, qui mihi nõ liceat iustiori causa moto, de Taprobane quærere. quãdo semel iterũq; Septentriones in ea nõ cerni C. Plinius dixisset? Fieri enĩ nequit, idq; Plinij, qđ mox adducã testimonio, ut sine diligenti obseruatione situs, hoc est latitudinis loci cuiuspiã, de syderibus quę appareant lateantu'e, ad indicati loci ꝓspectum quicq̃ ꝓnunciare, ac intelligere quidem apte queas. Id enim rotunditas terræ, etiam si ad orbes cœlestes, & mundi ambitũ collata, non nisi puncti & centri rationem habet, efficit, ut quemadmodũ sub circulo æquationis habitantes utrũq; polum pari facilitate contuentur, omnibus inibi syderibus, & emergentibus, & occidẽtib. cũ utroq; à latere cõspicua sint, ita quædã occultari, quædã altiora fieri, & à finitore sese attollere, si in alterũ latus abeas, necesse est aliter atq; aliter ambiẽte finitore, prout longius propiusu'e indicato habitationis tuæ parallelo æquator circulus abfuerit, qui quidem cum impari ratione prospectus mortalium finiat, & stellam quampiam interim cõspicuam relinquat Orientem, interim occultet nunquam uidendam, uelut Canopum nobis, qui Alexandrinis conspicuus esse incipit, contingit haud dubie ut par ratio apparentiũ stellarum apud omnes esse nequeat. Ea de re docte lib. viij. Mart. Capella finitorem definiens talem esse ait, qui ex eo quod semper exurgẽtis demeantisq; mundi diuersitatibus uarietur, certum astrorum ordinem non poterit retinere. Necesse est igitur, ut in hanc rem paulo studiosius inquirentes, primum omniũ quo sub parallelo, quo'ue latitudinis quod idem est, positu locus iaceat in qua astrorum quicquam aut apparere semper, aut semper delitescere contẽdis. Porrò si plana terra foret, nulla esset aut latitudo, aut longitudo, quæ uel ortus rationẽ uariaret,

Vadiani suspitio.

Vadiano à Plinio & Solino dissensisse nocuit.

Georgius Collimitius.

Andreas Perlachius.

Henricus Grãmateus.

Loci Pliniani.

Strabo posidoniũ excusit leui de causa.

M. Capellæ Horizon quid.

Notã.

uariaret, ucl inæquales faceret dies, & hanc apparitionis stellarum diuersitatem efficeret. Idē enim horizon omnibus foret ad normam sphæræ, ut uocant, rectæ, idem igitur Ortus, Occasus, Meridies, eadem quantitas diei, idem in cœlum prospectus omnibus. Hoc ipsum & Plinius fassus lxxij. capite libri secundi. Quod si plana, inquit, esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctes'q; non fierent inæquales. &c. Atq; uariari hæc omnia propterea quod terra cū aqua Sphærica est, credo ex Sphæræ intellectis rudimentis, & uulgarium instrumētorum fide, nisi sit qui cœcutire ad hæc de industria uelit, patere posse. Docet enim historicis, atq; adeo efficacibus ad persuadendum argumentis, idem loco iam citato Plinius, Vitruuiū credo secutus, cuius libro de architectura nono de mundi syderibus hæc uerba sunt, Quæ figurata formataq; sunt in mundo simulacra natura, diuinaq; mente designata, ut Democrito Physico placuit, exposui, sed ea tantum quorum ortus & occasus possumus animaduertere, & oculis contueri. Nanq; ut Septentriones circum axis cardinem uersantes non occidunt, neq; sub terram subeunt, sic & circa meridianum cardinem, qui est propter inclinationē mūdi subiectus terræ, sydera uersabunda latentiaq; non habent egressus orientes super terram. Itaq; eorū figurationes propter obstantiā non sunt notæ. Huius aūt rei index est stella Canopi, quæ his regionibus est ignota, renūciantibus negociatoribus, qui ad extremas Aegypti regiones, proximasq; ultimis finibus terræ terminationes fuerunt. Viden diserte Faber? Vitruuiū tradere, terræ in globū intumescentis obstantiam in causa esse, quo minus meridiani cœli aliquot stellarū configurationes nobis conspicibiles sint, sicut è regione nostræ arcticæ stellæ illis, q̄ æquata nobiscū latitudine ab æquatore in meridiem uergunt, pari contrapositorū ratione conspicuæ esse nequeunt. Plinius ergo hunc Vitruuij locum mutuatus lxxij. c. libri secundi, Reliquorum, inquit, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas ijsdem intelligitur argumentis. sic em̄ fit haud dubie, ut nobis Septentrionalis plagæ sydera nunq̄ occidant, contra meridiana nunq̄ oriantur, rursus hæc ab illis non cernantur, attollente se contra medios uisus terrarum globo. Hucusq; Plinius, ueram & astronomicam rationem reddens, cur fiat quod certis in locis stellæ partim lateant, partim appareant. Nec id aut nebulis, fumis, nubibus ue (quis enim incerta hæc, & mutabilia pro æterna non uisorum syderum lege reponerit?) fieri arbitrantur, sed hac causa, quæ & peculiaris, & perpetua est, quod contra medios hominū uisus terrarum se globus attollat. Hoc Ptolemæus docet, hoc Vitruuius confirmat, hoc ipsum Ianus de regio monte Germanorum in Mathematicis gloria, & sui æui rarum decus, ut triuijs etiam & tonsoribus notum relinquit hoc tota Astronomorum, & Geodetarum cohors inter præcipua receptæ ueritatis axiomata circunfert. Perpende igitur doctissime Faber, iudica, dinosce, temerè ne an minus hanc de situ Taprobanes quæstiones mouerim, non admodum fateor grandem, cæterum quæ à diligēti, & iuuandæ ueritatis studioso interprete, præsertim ubi tanti uiri de re incredibili, ut ego sentio, fabulosa authoritas urgeret, prætermitti non potuerit. Ain? in Taprobane Septentriones non cerni? Quæstio est, ubi sitam esse Taprobanem credas, ultràne æquatorem an citra uerò sub æquatore. Quod si ultra esse putes, quāto spatio ultra positam existimes, ut mergēte sese polo nostro, etiam Septētrio apparere desinat. Porrò si sub æquatore statuis dico polum etiam cernere eos, nedum Septentrionem. Si citra statuis, uelut bonam eius partem Ptolemæus, iam eximie conspicabilis ursa fuerit. Si ultra, non dubium sit esse etiamnum deuergētiam, in qua ursa cerni queat, nec licet de hoc dubitare, cum demonstratione id constet. Quod si incolarum adeo aut hebes animus, aut stupida solertia est, nihil isthoc ad hanc rem attinuerit, cum sint apud nos etiam doctrinę nomine censi uiri, qui magnam partē syderum uerticem etiam obeuntium ignorant. Quod si non doceas ubi Taprobane sita sit, quid obsecro de stellis in ea aut latentibus, aut conspicuis, qđ dignū sit fide, proferes? Perinde istud tale fuerit, atq; si asseueres magnorum luminarium Eclipses in quāuis indicatā longitudinem sciri posse, & interim neges de magnitudine Solis & Lunæ nobis cōpertum esse. Porrò quēadmodum fieri nequit, ut incognita Solis Lunę ue magnitudine quicq̄ certi & pensi de Eclipsibus tradi possit: ita extantiū latentiūq; stellarū historiā de uno aliquo, ut ratio postulat, loco tradere nullo modò queas, nisi à causa eius rei principio'q; ordiaris, parallelo scilicet latitudinis, cui locus, de quo ambigimus, subsit. At uerò Claudianus ille Ptolemæus, patria Aegyptius qui sub Antonio floruit, incōparabilis doctrinæ Mathematicus, eiusq; artis, q̄ professus est, totius posteritatis iudicio princeps, ac multis etiam Plinijs citra controuersiam anteferendus, q̄ primus apud Græcos cœli rationem omnem diligentius explicuit, & pleraq; ueterum instrumenta ab antiquitate uindicata clarius demonstrauit. cuius eximiæ doctrinæ clarissimi Mathematicorum id tribuere non sunt ueriti, quod suo Pythagoræ magnæ olim Græciæ schola tribuit, ubi in re quapiam confirmanda satis esset dicere αὐτὸς ἔφα, quando ille semel omnia aut uerisimilibus argumentis, aut efficacissimis demonstrationibus munijsset. Ille inquam Ptolemæus libro Cosmographię septimo. Taprobanen ita æquatori subdit, ut duodecim graduum citra hunc in Septentrionem, ultra in Austrū duorum graduum & dimidij latitudine abeat, à Boreo promontorio uersus nostrum latus extimo, & meridiem uersus ab Orneorū

Vitruuius. Plinius. Ioannes de mōte Regio. Acute. Similitudo. Cl. Ptolemæi laus.

Omeorum extremis mensuratione sumpta, ut existimare tuto possimus Taprobanen longe amplius in latus nostrum ab æquatore quàm in Austrum protendi. Quis autem cogitare etiam posset, nedum dicere, leuibus indicijs motum Ptolemæum, isthæc in orbis terræ mensu ratione mandare literis, & usq; diligenti obseruatione, quam uel ipse adhibuerit, uel alijs adhibendam commiserit, in hanc sententiã posteris tradere uoluisse? præsertim quod Aegyptius fuit, & Alexandrinæ negociationis occasione, quæ sua ętate per sinum Arabicum ab India & oriente uniuerso uectis mercibus frequentissima fuit, omnia perdiscere sine difficultate potuerit. Vt interim ne dicam, quàm facilis certaq; uel pugillaribus instrumẽtis, quocunq; in pelago fluctues, quacunq; oberres regione, latitudinis obseruatio esse queat. Quanquam haud satis certum habeam, quatenus receptissimæ Ptolemæi sententiæ fidem adhibiturus sit Camers noster, ex quo cum Cynico quærere cœpit de cœlo differentem, Quando de cœlo uenisti? Equidem nescio fuerit'ne in cœlo unquam, quando uixit Ptolemęus: id quod de Prometheo poëtæ fabulãtur. Illud scio, præclaro poëta testante, Cœlestes animos, quibus hoc cognoscere primum, inq; domos superas scandere cura fuit. Et Ptolemæum ferunt ueritatis magis quàm quęrendæ gloriæ studio, hoc sibi epitaphium se reliquisse, uerecundissimũ mea sententia, & purissimum, Mortalem quamuis me norim sorte creatum, Dum tamen astrorum scrutor in orbe uias, Sum pedibus tellure procul, iuxtaq; tonantem Assiduo diuus, pascor & Ambrosia. Quo quidẽ satis significat in cœlo se fuisse, uerum aliter quàm Camers uelit: qui, nisi fallor, id quoq; cum Cynico expostulat, ut corpore præsentes astra manu prehendant, qui de eis ueri quicquam referre mortalibus uelint. Qua in sententia si constare posse Camertẽ persistere, litus (quod aiunt) hoc instituto meo ararem, quippe qui persuadere nequirem uirum tantum, uniuersæ astronomiæ nõ principia solũ, sed ipsam etiam professionẽ quantaquanta est, hac una interrogatione subuertentem. Vnum me solatur, ut, quoniam nuper ab Hispanię occiduo litore mira celeritate in insulas meridiei, & remotiora Indiæ litora nauigari cœptum est, sperari possit futurum, non priuatos tantũ, sed etiam principes occasione arrepta, in hanc rem inquisituros, de qua adeo mihi cum Camerte non conuenit. Interea susq; deq; ferendos existimo, qui Ptolemæi autoritatem, tanto eruditorum consensu tot seculis ueneratam negligere malunt, quàm Rachiæ comitibus, qui Romã uenerint, dubiũ quàm peritis, quamue ueracibus, fidẽ non adhibere, idq; non alia magis causa, quàm quòd dignos fide Plinius iudicauit. Iam Camers, reor, inquit, in hisce rebus nobiliũ scriptorum autoritatẽ, hominumq; experientiam rationibus præferendã, &c. Suspicẽtur alij, quod uelint, ego ut existimare nolim, ita haud possim, si uelim, Ptolemæum in parallelorum latitudinis designatione reddenda, absq; diligenti obseruatione, & experientia memoriæ prodidisse, quę prodidit. Quẽ cũ exactissime tradidisse uideamus, quæ ad Europam, & septentrionis latus pertinent, latitudine præsertim adamussim obseruata, qui dubitemus pari eum diligentia, & certitudine de locis in Austrum expansis, in Aegypto pręsertim agentem referre potuisse? Doleo profecto ita cadere hoc in loco, ut tanti uiri autoritas in re leuicula notaq; iuuãda mihi sit. Atqui te nil refragari Ptolemęo forte dixeris. Si ita est, fateberis uelis nolis in India, inq; Taprobane conspicuos esse septẽtriones, urgẽte etiã, quod mox uiderimus, Plinio. Sed priuata, inquis, causa est, quę id prohibeat. Quæ? nebulæ'ne aut crassus aër? Cur ergo Seres aspiciunt tanto interuallo oceani & continentis se iunctos? Porrò si Vergilias nõ cernunt, nec lunã semper uidẽt, nec septentriones insignia sydera intueantur, qui credã alias eos uidere posse stellas? Non dubito aũt me nobilium scriptorum autoritatẽ, simulq; hominũ experientiam ueterum scriptorũ traditionibus & rationib. confirmatã, tuto sequi, si in latitudine locorũ obseruata, omnes alios, qui bene dixere, in uno Ptolemęo, eoq; principe mathematico fuero sequutus. Tu uero iubes, ut Rachiæ legatis credã. Qui possim? Primũ aiunt nõ uideri lunã nisi ab octaua die in decimamquintã, siue decimamsextã, hoc est, planẽ ab eo tempore, quo semiplena emergere incipit, usq; ad id tẽpus, quo pleno orbe resplendet, nec multo ultrã: hic enim dierum Plinianorũ numerus à noua luna initiũ sumit. Cum uero constet lunam ingenti sese altitudine omnibus, qui intra tropicos habitãt, attollere, etiã cum latitudine in alterutrũ latus ab ecliptica declinat, itemq; bis uerticẽ obire in mense, qui possim credere non cerni eam, cum & maxime liceat, alte incedentẽ, & toti alioqui orbi conspicibilẽ? Pręterea cum semiplenam supra terram cernant, donec impleatur, quę (malũ) ratio obstiterit, cum eo modo decrescat, quo accreuit, quò minus eam his etiam diebus uideant, qbus in semiplenã deficit? Accedit adhęc, quod altior apud eos ęstiuis mensibus umbra est nocturna propter dierũ noctiumq; maiorẽ ęqualitatẽ, ubi sydera omnia magis cõspicua fieri necesse sit. Rursum tenuis aëris liquida puritas est, qua fieri etiam Camers existimat, ut Seras lõge in continente Indiæ à Taprobane remotos aspiciant. Pariter aũt falsi friuo laq; existimamus, quę de Vergilijs illi garriuerũt, sydere eximię lucis, & quod nõ temere unquã sese uel lucidis noctib. oculis contuentiũ subtrahat. Hę cum stellę sint quę septẽ dici (ait Ouidius) sex tamẽ esse solẽt, q̃ fiat, ut, Canopo eximie lucente, quã stellam esse octauę sphęræ indubium est, hic quidẽ noctu uideatur, illę aũt unã cum luna uideri nõ possint? Quod ad locorũ incolas attinet, quorũ fidẽ adeo extollit Camers noster, nemĩnẽ existimo latere, q̃ lubricæ plerunq; fidei sint, quę pleriq; suis de locis interdũ afferũt, plebeis subinde, & naturæ rerũ ignaris

Ouid.

Ptolemæi Epitaphium.

Vadianus Rachiæ comitibus non credit.

Peregre uenientium lubrica fides.

miras nugas, aut ambitione ingerente, aut suppeditante iactantia, adeo ut non raro de rebus manifeste falsis affirmare cõstantissime nõ uereantur. Velut nõ ita pridẽ, cũ mihi cum homine Scotto, nec inepto ualde, nec imperito, paulo tamẽ ad nugandũ proniore, de quantitate dierũ noctiũq; cõtentio esset, interq; alia dicerẽ in Scottia brumę dies multo nostris breuiores esse, alte ille occlamare cœpit, & me tantũ non mendacij arguere, q̃d cõstaret (ita nugabatur) diem brumę in Scottia illa sua esse amplius octo horarũ, ac ꝓpe uernæ serenitati similem. Quod falsum esse cõstat ex demonstrãs Ptolemæi, & omniũ mathematicorũ assertionibus, etiã si tota reclamet Scottia. Nuper quoq; miles ueteranus ex Heluetijs in magna hominũ frequẽtia, cũ me presente multa miraq; de graui illa Caroli Gallorũ regis expeditiõe in Neapolin & Calabriã, cui interfuerat, meminisset, tandẽ in lenis, quæ illic foret, hyemis præconia incidit, mox æstiui caloris molestiam memorans, ea causa fieri utrunq; asserebat, q̃d æstatis dies nostris longiores essent, rursum hyemis breuiores, nec dubitare de hac re oportere aiebat, quãdo diligentissima obseruatione id deprehendisset uidelicet. Id ego si ita mandassem literis, & posteris reliq̃ssem, quem putas docte faber risum, uel rudimentorũ sphærę peritis nostra credulitas mouisset? cũ utrunq; cõtrario modo euenire cõstet. Naturę igitur maiestatẽ eleuant, q frigidis & incertissimis historijs moueri malunt, q̃ suis nixam legibus, & illustriũ scriptorum inuẽtis indicatam naturæ cõstantiam, quam diuina quædam ratio moderatur, agnoscere. Porrò quantũ Legatis illis nugari libuerit, longinquitate credo fisis, quæ (ut Strabo ait) facile carpi nõ possit, hoc ipso satis patet, quòd ex eorundem relatione subiũxit Plinius sic, Sed maxime mirum ijs erat umbras suas in nostrũ cœlum cadere, nõ in suum, satis hoc ipso q̃ periti essent rerũ naturæ testari. Obsecro te, si sub ęquatore Taprobane iacet, an nõ brumę umbram habet in nostrũ cœlũ cadentem, idq; multis mensibus, ac nõ paulo longiorem, q̃ umbram habeat meridianam, cũ maiori parte in nostrum latus insula deuergat? Quid igitur tãtopere admirari iuuabat, quod nullo nõ anno fuissent experti? Rectius multo Lucani Arabes, quod nostro in latere umbras tantum dextras haberent, mirabantur, quales & in Arabia frequenter obseruassent, ita tamen ut interim sinistrę quoq; caderẽt. Mirum aũt nihil à ueteribus illis, qui ante Taprobanen orbi patefecissent, de hac re mira nihil tradidisse. Nam Solinum & Capellam ex Plinio, quæ de hac insula prodiderunt, mutuatos constat, suppresso (ut solent) autoris, à quo fœnerati essent, nomine. Nec uerbo quidem uno, quod sciam, eius rei Diodorus meminit, lubricæ & ipse fidei in multis autor, nec iniuria puto, perfaceta ironia taxatus à Plinio in epistola liminari ad Vespasianum, quando dixit, Apud Græcos desijt nugari Diodorus, & βιβλιοθήκας historiam suam inscripsit. Strabo autem magno iudicio in ueterum censendis lucubrationibus usus, à principio libri. 15. manifeste testatur, plerunque diuersa tradidisse de Indiæ rebus etiam illos, qui eam se intrasse iactassent. Porrò & secundo libro Deimachum ait grauem authorem prodidisse memoriæ in nulla Indiæ parte septentriones non cerni: quod auspicijs, ut sic dicam, Ptolemæi supra omnem ueterum laborem, recentiorum diligentia deprehensum est. & erunt indubie magis clara omnia, cum, qui illuc nauigant, peritis rerum conductis, principum iussu nihil non obseruabunt. Quantum autem recentiorum experientiæ tribui debeat, ut Ptolemæum missum faciam, Strabo testatur, toties cum uetustate congressus, quando interim errasse eam, interim non exacte tradidisse, multa uero ad eorum notitiam non peruenisse demonstrat. Sed Camers, constat, inquit, multorum experientia in Australissimis Indiæ partibus umbram in meridiem ipsum cadere. quod ab authoribus probatissimis proditum esse ait, tanquam sint, qui in re confessa dubitare uoluerint. Rursus Taprobanen multo Australiorem quolibet Indiæ loco nulli in dubium uerti debere ait: qua de re consequens esse ait, ut in meridiem umbræ in Taprobane cadant. Primum, non est necesse, locum, qui in meridiem umbram iaciat, planè Australissimum esse, cum omnis locus inter cancri tropicum & æquatorem, nostri lateris sole solstitium faciente, in meridianam umbram declinet: præterea in Australissimis aliquot Indiæ partibus etiam in septentrionem umbræ cadunt, neque unquam legi à quopiam hac de re dubitatum. Cæterum quod asserit, indubium esse Taprobanen esse australiorem quolibet Indiæ loco, Ptolemæus negat: cum quo equidem errare malo, quàm cum eo inferioribus uerum dicere. Hic autem & Chersonesum, quæ citra Gangeticum sinum est, æqua latitudine cum Taprobane in Austrum abire ait: & Catigaram Sinarum gentis ciuitatem in continente Indiæ trans sinum Gangeticum sitam nono ferè gradu ultra æquatorem iacere memorat, cum Taprobane ad alterum tantum & dimidium attingat. Accedit ad hoc, quod Strabo & Plinius septem dierum nauigatione à proxima ora continentis abesse Taprobanen dixerunt. quod certe nõ asseuerassent, nisi constitisset id tempus peculiariter ea nauigatione absumi. Qualiter Acronium nostrum alicubi quatuor horarum spatio nauigari posse dicimus, quòd id tempus translatitium sit, & quòd in mercede postulanda æstimare nautæ soleant. Quanquam si uehementes obstent uenti, ne octaua quidem hora transiueris: si secundi sint & ualidi, etiam duabus horis ab Arbona Buchornam, ubi latissimus est, uento feraris. Cæterum quoniam hæc fortuita sunt, & insperata, in consueti & usu deprehensi temporis, ut sic dicam, canonẽ non recipiuntur. Ita qui ex Venetijs in Palestinam nauigant, tardius citiusq;, prout uentorum ratio tulerit, perueniunt. Nihilominus tamen tempus nauigationi

Carolus Gallorum rex. *Sententia.* *Plinius.* *Lucani Arabes.* *Strabo.* *Recentiorum experientia.* *Camers.* *Simile.*

uigationi præscribũt, cui æstimato merces à uectoribus expendenda respondeat. Quid, quòd Plinius haud recte credidisse ait illos, qui uigesimo primũ die hanc oceani partẽ traiecti prodiderunt: Cũ uerisimile foret, Camertis sententia admissa, ut aduersis uentis cohibiti, uix etiam uigesimo peruenirent. Rursus aũt, inquit Camers, experientia deprehensum est, quibus in locis in die umbræ nõ sint, septentrionem non cõspici, &c. Sic quidẽ ex Onesicrito Plinius. lxxv. capite libri secũdi in fine retulit. Ego uero, quoniam ratio ita postulat, & ut faciam, Camertis me de Plinianis oraculis fiducia urget, tria hic ordine probabo: primum, nõ Ptolemæi testimonio solum & omnium astronomorũ consensu, sed ipsius Plinij authoritate conuinci, septentrionem in his etiam locis conspicuũ esse, in quibus in die umbræ nõ sint: secundum, Plinij authoritate probari posse uel euidentissime sub æquatore habitantibus conspicuũ esse septentrionem, quanquam Plinius idipsum inibi tanquam uerum recipit, quod re ipsa falsum est: tertiũ, Plinium diuersa, & sese collidentia tradidisse, ita ut alterutrũ falsum esse necesse sit, idq; nõ diuersis locis, quod tamen ingenti in opere diuersa cogitanti sibi nõ semel obtigit, sed uno eodemq; ferè capite, ubi nihil magis ex professo tractarit: quod equidem ut ignorantiæ adscribi nõ debet, ita negligentiæ incuriæq; notæ eximi non potest. Quibus tamen lõge diuersa, & ex diametro, uelut aiunt, pugnantia pluribus ratiocinando contra ea, quæ prius tradidisset, Camers collegit. cui ne amplius uindicandæ calumniæ negociũ pariam, age dum ordine omnia, quo instituimus, demonstremus. Primũ omniũ Plin. ca. lxxij. secundi libri de septentrione loquutus, Idẽ, inquit, à Rhodo absconditur, magisq; Alexandriæ in Arabia Nouembri mense prima uigilia occultus, secunda se ostẽdit in Meroẽ solstitio, uesperi paulisper apparet, paucisq; ante exortũ arcturi dieb. pariter cum die cernitur. Hactenus Plinius. Qui idẽ. lxxv. cap. quibus in locis in die umbræ nõ sint, septentrionem non cõspici ait: & ea loca appellari ἄσκια, nec horas dinumerari ibi, &c. Horum priori loco fatetur Plinius in Meroẽ septentrionẽ bis cerni: quam tamẽ insulam cõstat eodem authore (ne Ptolemæũ nominẽ) supra Syenen in Austrum uersus quinq; milibus stadiorum in amne Nilo habitari, ut cap. lxxv. eiusdẽ libri tradit. Atqui Syenen, ut est ex Plinio notum, parallelus solstitialis ambit. Cõsequens est ergo, ut eo in loco quo in die umbræ non sint, Meroẽ sit, in qua, teste Plinio, septentrio cernitur, quod secũdo loco repugnat. Illud aũt nemo credo ignorat, quòd loca, in quibus in die umbræ non sunt, intelliguntur omnia ea, quæ intra tropicos parallelos, & sub ipsis tropicis iacent. his enim solis in die umbræ nõ sunt, nõ quidem cõtinuæ, sed quando in parallelo uerticali sol uoluitur, cuius radius cum in meridiẽ ascenderit, Catheto, id est, perpendiculo incidit, nec aliquã umbram efficit. Putare enim loca esse, in quib. umbræ semper in die non sint, hoc est, meridiei tempore semper absumantur, adeo ridiculũ est, ut Pliniũ ita putasse sine uerecundia suspicari nemo queat, aut debeat. Quanquam uideam ingenti suspitione nõ carere, quod dixit, nec horas dinumerari ibi, tanquam sciorerica horologia esse nequeant in locis, ubi umbræ nõ sint: & hoc modo Plinius loca esse crediderit, quæ simpliciter umbra illa saltem meridiana careãt, quod ipsum ut uidere planè nõ possum, ita Camerti æstimandũ relinquo. Ac de primo quidẽ hactenus. Pro secundo, scribit Plinius cap. lxxv. secũdi libri, In India gente Oretum montem esse Maleum nomine, iuxta quem umbræ in æstate in Austrũ, hyeme ad septentrionem iaciantur: & addit quindecim tantum noctibus ibidem apparere septentrionem: quo in loco æstatis nomine sex mensiũ spatium intelligit, sicut & sex menses in hyemis uocabulo. Quod mox 19. capite sexti libri docet in hæc uerba, Quorũ mons Maleus, in quo umbræ ad septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrum per senos menses, &c. Quod si ita est, necesse est sub æquatore modis omnibus Maleum esse, alioqui fieri nequit, ut utrãq; umbrã pari duratione sex mensium habeat. Quod facile sic demonstro. Totus zodiacus, authore Plinio cap. 71. lib. 2. intra tropicos cõtinetur æquinoctiali medio ambitu eundem incidente, ita ut sex signa in cancri solstitialẽ, reliqua sex (duodecim enim sunt) in capricornũ uergant, medijs initijs arietis & libræ æquatore traijciente. Quanquam non sum nescius, in octonis signorũ cardinaliũ partibus æquinoctia solstitiaq;, & Vitruuiũ, & Plinium statuisse. Quod si ita esset, ut nõ est, cõstaret tamen nihilominus circulum zodiaci, Plinio teste & Vitruuio, in æquos hemicyclos duos diuidi: ad cuius initiũ hinc octaua pars arietis, hinc libræ foret, æquabili nihilo secius hinc & inde umbrarũ ratione. Sed de illo dicere iam nõ attinet. Quũ uero constet singulis mẽsibus singula signa solẽ permeare, æquabili supputatione facta: solis aũt motum, qui constantissimus est, & ab ecliptica nunq; exorbitat, annuũ esse, hoc modo sex mensib. Maleo dexter, rursus alijs sex sinister erit, iacietq; dexter sinistrã umbrã, sinister uero dextram, duobus tantũ æquinoctij diebus umbrã Catheto incidentẽ suo in uertice absumens. Atqui ad Maleum quindecim diebus septentrionem cerni ait. Quod si ut uerum Camerti donamus, fateatur necesse est sub æquatore septentriones cerni posse. Taprobanẽ aũt Camers bona saltẽ parte sub æquinoctiali sitam uideri non admodũ negat. Nũc quia falsum esse Ptolemæus indicat, Taprobanẽ ab Indiæ continente seiunctã subdens, & quantũ distet, explicans, cõsequẽs tamẽ est Pliniũ negare non posse, uel sic uideri septentriones sub æquatore cerni, postq; in hãc semel sententiã retulit. Hoc enim tradidit, in loco uideri ursam posse, in quo sol dextrã umbrã sex mensib. iaciat, reliquis sex sinistrã: hic aũt locus nisi sub æquatore esse nequit, nisi forte Maleum montem, quem

Vadianus tria probat.

Primum.

Quibus in locis in die umbras non esse intelligendum sit.

Secundum.

Maleus in Taprobane.

iam dicta in Taprobane lib. 7. Ptolemæus statuit, intelligere malumus: proxime enim sub æquatorem imminet, & iuxta nõ Oretas, sed Orneos populũ habet, quorum & 15 libro Strabo meminit, tantillo à Ptolemæo diuersus, quod insulæ promontoriũ alicubi Maleum uocat. Hęc aũt ratio multo magis ad uerum loci situm quadraret: Quanquã cum Plinio ipse quoq; Hermolaus Oretas intelligere mauult. Sed de hoc suo loco. Et hactenus de secũdo: tertiũ cõfirmare ex iam probatis nõ est difficile. Negat Plinius, & experientia cõstare Camers ait, ubi umbrę in die nõ sint, ibi septentrionẽ non aspici. Idem in Meroë insula, & iuxta Maleũ montem, quẽ sub æquatore esse Plinius uoluit, reuera aũt trans cancri tropicũ situs est, septentriones interdum cerni ait cõtrarijs sententijs, & sese collidentibus: ita tamen ut experientia & clarorũ testimonijs constet, his in locis, quibus in die umbræ nõ sunt, septẽtriones liquido uideri posse. Illud miror, Pliniũ dicere potuisse in Troglodytice uicina Aegypto illos nõ cerni, & permisisse interim uel sub æquatore eos cerni posse. Sed aliorũ inquis placita prodit Plinius, non sua.

Tertium.

Plinius diuersa & sese collidentia tradit.

Demus. spero tamen me id cõsequutum hactenus, ut negare nequeas diuersa cõtrariaq; propè uno in loco Pliniũ de eadẽ re, hoc est, de septentrionibus, suo operi indidisse: quod eum de industria fecisse quis existimarit? tanta tradendi fiducia, & euidentissimis argumentis iudicij adhibiti, & selectus facti, non uno in loco eius libri extantibus. Quanquam ea modestia, cum commentarer, fui, ut indicare hos locos tum noluerim: iam cum uideã temeritatis suspitione premi à quibusdam, quæ officio, quę candori, & diligentiæ tributum iri sperassem, monere lectorem libuit, ne Plinij autoritate seduceretur: multa in hoc pręclaro scriptore inesse, quæ nõ aliorum tantum, sed suo etiam ipsius testimonio falsa friuolaq; cõuincerentur. Suspicati uero quis posset uel Atlantis iuga sub Aegypto, uel Emodi Tauriue in India obstare, quo minus utrinq; ab accolis cerni hoc sydus possit. Profecto si hęc ratio mouere quenquã uelit, quando in Germania montiũ accolis idem usu ueniat, ut impediente altitudine cum circum radicem ipsi adhabitent, dicere opus habebimus, in Germania non minus, quàm in India ursam alicubi non cerni. Eam ob rem eruditioribus paulo in mentione apparentium uel occultorũ syderum montiũ altitudo non æstimatur, sed solius finitoris habetur ratio. Horizon enim propositi loci hemisphæriũ ambit, quocunq; è loco tandem prospicias. Porrò si mons abest, quo minus cernas, montem ascende, ut cõtuearis. par enim ratio fuerit, quantum ad Horizontem attinet, & cœli hemisphæriũ, è monténe an loco plano prospicias. Multi sunt apud Heluetios pagi, ita in septentrionem expositi, & immanibus Alpium iugis subiacentes, ut per brumã ne solem quidẽ aspicere possint, nedũ hydram illam Austrinã, crateremue aut cornũ, siue aram. Propter quod tamen à nemine rectè dici autumo, craterẽ aut aram apud Heluetios nõ uideri. Similis ratio de nebulis aut fumis fuerit. Oportet enim nec crassum nec turbidum aerem esse, per quem ad Seres, qui in Taprobane sunt, prospiciunt. Illam igitur non apparentium stellarum rationem, quæ mathematicis probatur, hoc est, quæ ad Horizontis designationem, & terræ rotunditatem pertinet, retinere debemus, ipso ante alios Plinio monente, qui. 71. capite libri naturalis historiæ secundi de stella, quam Cęsaris thronon uocat, deq; alijs in Italia nõ conspicuis loquutus, in hæc uerba tradit, Nec Canopũ Italia cernit, & quã uocant Berenices crinem: item quam sub diuo Augusto cognominauerũt Cæsaris Thronon, insignis ibi stellas, adeoq; manifesto assurgẽs fastigio incuruatur, ut Canopus, ut quartã ferè partem signi unius supra terram eminere Alexandriæ intuẽtibus uideatur: eadẽ à Rhodo terram quodammodo ipsam stringere, in Ponto omnino non cernatur. Viden faber doctrinarum decus, quàm manifeste Plinius fateatur conspicuam esse stellam, quàm diu supra Horizontem est, etiam si terram stringere aspicientibus uideatur? quanquam graphice Cæsaris Thronon deuergentem depingat, donec sub Horizontem cadens euanescat. Nulla apud Plinium uaporũ, nubiumue aut nebularum mentio est, fortuita illa sunt, cumq; uariẽt, certi quicquam, quod in stellarum prospectu recipiamus, afferre nequeunt. Idem Plinius in eodem capite hęc dignissima memoratu uerba habet, Nauigantiũ hæc maxime cursus deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoq; cõspicuis, atq; ut è freto emergẽtibus, quæ in anfractu pilæ latuere, syderibus. Neq; enim, uc dixere aliqui, mũdus hic polo excelsiore se attollit, ut undiq; nõ cernantur hæc sydera: uerũ hęc eadem quibusq; proximis sublimiora creduntur, eadẽq; demersa longinquis: utq; nũc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex, sic in illam terrę deuexitatẽ transgressis illa se attollunt, residentibus, quę hic excelsa fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Hæc Plinius, quib. apertissime testatur totam rationẽ aspectus syderũ, aliam atq; aliam esse diuersis locis propter rotunditatẽ maris & terræ, eoq; modo fieri, ut interim supra finitorem cõspicua sint, quæ paulo antè delitescebãt, rursus alibi euanescere uideamus ex ocu lis, quę paulo ante extabant. Horum uanitatẽ coarguẽs, qui certũ syderum prospectũ esse uno ambiente Horizonte, neq; uariari eum posse tradidissent. Iam ut ad Taprobanẽ reuertamur, quo in sensu illud accipiemus, quod ca. 17. li. 6. de Malea loquutus, in hęc uerba subdit? Septẽtriones in eo tractu semel apparere, nec nisi quindecim diebus, Beton autor est: hoc idem pluribus locis Indię fieri Megasthenes tradit. Vides ut fateatur pluribus in locis Indiæ hoc sydus cerni, etiam si raro, ut non possim in hanc suspitionẽ non uenire, apud ueteres nõ nisi in India septentrionis opinionẽ inoleuisse, hac maxime causa, quod auium uolatu uelificantes illi stellas simul

Nota.

Plinius.

Insigne Plinij testimonium.

Plinij locus euidens

las ſimul omnes negligant:quę ratio tamen urſis in noſtro mari magnã famam & præcipuam
notitiam peperit:ad quod accedit, quod in horizontem inclinãt illis urſæ,& quotidie nõ pa-
rum profunde occidũt. Tertiam rationem etiam Camers recipit, ea gentem uecordia uideri,
ut nec diſcernat inter ſydera,nec ſanè q̃ motu,qua'ue apparitione uariẽt, facile uidere queant.
Poſtremo conſtat ſeptentrionem illis uelut alia quoq; ſydera cum ſole occidere interdum,rur
Nota.
ſumq; oriri oriẽte ſole : quo tempore ſanè nec noctu cerni, nec die uideri queunt , mox ſenſim
enaſci,& iuxta horizontem primum paucis horis apparere ab occaſu , dein longiusq; donec
eximia altitudine luceant, ſicut ſolent ſtellæ,quę nobis heliace occidunt,ut aſtronomi tradũt,
poſt rurſum exorientes.Ita in Arabia & Meroë aliquãdo ſeptentriones apparere,ex Plinij tra
ditione licet ſuſpicari. Porrò quod autumant plerique latus ſeptentrionis ab Indis longiſsimè
Refutatio uulgaris opinionis.
diſtare,ac ideo mirum non eſſe,ſi urſæ,quæ proximæ ſunt polo, tanto interuallo non uidean-
tur,ratione caret,& ignorantiæ ſecum ſuſpitionem trahit. Quandoquidẽ tota terra cũ mundi
centrum ſit, nõ aliam habet ad cœleſtes illos orbes collata rationẽ, ſiue proportionem, quàm
puncti cuiuſdam, ut ipſe etiam Plinius tradit,terrã uniuerſam non aliud q̃ mundi punctum
affirmans. 70.cap.ſecundi libri. Dioptræ quoq; uſus magno argumento confirmat, cum per
eam æquinoctij tempore ex eadẽ linea ortus occaſusq; cernantur,uelut recte Plin.docet. Por-
rò quocunq; in loco,quacunq; in regione cœlũ intueris,nullũ ſydus, nulla ſtella octauę ſphæ-
Nota.
ræ magis ab oculi obtutu abeſt diſtatúe, quàm alia, cũ horizontis tui centrũ ſemper ueſtigijs
premas,à quo nimirũ lineæ ductę, in quantamcunq; partẽ hemiſphęrij cœli tracti imagineris,
æquales ſint neceſſe eſt. Pręterea cuiuslibet horizontis punctus centro terræ reſpondet, & cũ
centro mundi eandem habet rationẽ,& quanq; ſemidiametri à centro mũdi ad punctũ ſuper-
ficiei terrę,quã occupas, ducti notabilis quantitas eſt, ea tamẽ à clariſsimis mathematicorum
inſenſibilis reſpectu cœli dicitur.ſi enim in tota terræ diametro pũcti ratio,hoc eſt,inſenſibilis
quantitas ineſt,ad ingentẽ cœleſtium orbium ambitum collatę,quid dubites & inſenſibilẽ in
ſemidiametro quantitatẽ ineſſe ? ne quis obiter obijciat tales à puncto ueſtigij, hoc eſt,horizon
tis lineas ad circumferentiã ductas nõ eſſe æquales,quanq; æquales uel hoc modo ſint,qui cir
cumquaq; in latera ad horizontẽ à puncto ueſtigij mei ducũtur. hæc enim inęqualitas magis
foret iuxta zenith,q̃ iuxta latera horizontiũ , ad quę ſeptentriones tamẽ deuergunt ex India
proſpicientibus. Poſito igitur & conceſſo,quod ſub æquatore Taprobane iaceat,uelut Prole
Propoſitio.
mæus tradidit, nõ minus cõſpicua propter diſtantiã in illa ſeptentrio eſt, q̃ nobis aut Ara ſit,
aut Argonauis,nec ullam hi, q in Taprobane habitant,ſtellam uel à meridie,uel ab ortu occa
ſúue cernunt,quæ ipſis propior in octaua ſphęra eſſe poſsit,q̃ ſint ſeptentriones. Patet hoc ex
iam dictis. Id aũt referre libet, ne quis alijs ſtudijs deditus, dum hæc legat, uulgi captũ,ac non
magis ipſam ueritatẽ ſequatur. Nulla enim ſtella firmamenti inſpicienti tibi alia propior eſſe
poteſt, quocunq; proſpexeris. Digna aũt hoc in loco notatu rem non prætericrim,omnẽ ho-
Horizontium ratio.
rizontem partẽ cœli cõſpicuam à parte, quæ latet, ita diuidere, ut in duo ęqualia diuidat,cui
quidem ęqua terræ mariſq; diuiſio reſpondeat : cæterum hoc intereſſe,quod cœli dimidiũ ab
horizonte deſcriptum, in ſuperficie plana aut eminente cõtuemur,dimidiũ interim terrę ma
riſq; , q̃d huic reſpõdet, uidere nõ queamus. Prioris cauſa eſt collatio terrę ad cœlũ inſenſibili
quãtitate. punctũ enim eſt,ut diximus. Alterũ euenit ꝓpter magnitudinẽ terrę collatã ad nos,
& oculũ proſpiciẽtis, cuius certũ deſcriptũq; ſit proſpectus interuallũ, uelut Dioptici tradũt.
Videndum igitur, ne quempiã ſeducat Macrobius, qui libro de ſomnio primo de horizon-
Macrobius.
te loquutus, Diopticorum placita ſequitur,nõ aſtronomorum,& horizontem punctis lineæ
uiſualis finit, ultra centum & octuaginta ſtadia uidentis aciem excedere negans, ita ut totius
diametri horizontis trecentaſexaginta ſtadia eſſe intelligamus. Nobis,qui de ſtellarum appa
ritione & occultatione loquimur,non uidendum,quantũ quis in terra proſpiciat,ſed quanta
cœli pars extet,in quã aſcendere ſydera, & à qua rurſum deſcendere ſtellas cõtingat. Dicimus
igitur horizontem circulum eſſe diuidentem inferius hemiſphęriũ à ſuperiori, ut aſtronomi
Horizon.
tradunt, ex quo intelligitur in horizonte ſtante ſtellam uideri poſſe , quod & Plinius docet.
Ne quis obiter id negare audeat, cum conſtet ſtellam, inter quam & zenith proſpicientis in-
teruallum eſt non amplius. 90. graduum, liquido uideri poſſe. Atqui hęc dimenſio circumdu
cta hemiſphęrium definit, & horizontem deſignat. Porrò ſi imaginemur terræ globoſitatem
in duo ęqualia diuiſam, ſuperiori hemiſphærio ablato, ita ut ab ipſo centro circumcirca pro-
ſpicere ſtantẽ contingeret, uelut imaginatur Petrus Cameracenſis, tunc haud dubie arcus de-
Petrus Cameracenſis.
ſignatus procurſu diametri mundi uideretur, hoc aũt eſt hemiſphærium cœli. Quod ſi ita fo-
ret, quis neget cœli dimidium è terræ ſuperficie plana uideri poſſe ? cum quod ſemidiametri à
centro mundi ad indicatam ſuperficiem terræ ductæ, quantitas inſenſibilis eſt, ad orbes cœli
& firmamentum collata, tum maxime quod tota terra unà cum aqua, una complexa rotun-
ditate puncti rationem habet reſpectu firmamenti. Nec obſtat, quod terræ conuexitas nobis
proſpicientibus non deprehenditur : & de ingenti eius magnitudine compertum habemus,
quando mathematicis demonſtrationibus cõſtat, hanc, quantaquanta eſt, terrę magnitudinẽ
ad immenſos illos orbes collatam, centri rationẽ habere, idq; ita eſſe & Dioptræ probet uſus,
Robertus Linconienſis.
& nobilium inſtrumentorum fides indicet. Propterea Robertus Linconienſis mathematicæ

M 3 peritiſsi-

peritißimus autor, in eo libello, qui compendium sphæræ inscribitur, Horizon, inquit, est circulus, qui diuidit medietatem cœli uisam à medietate nõ uisa. Radius enim uisualis est, sicut linea contingens terrã, quæ ipsa circumrotata facit circulũ diuidentẽ cœlum in duo ęqualia, cum magnitudo terræ sit insensibilis respectu cœli. Ecce parem rationẽ inesse docet in abscisione cœli per radium uisualẽ, circumductũ à puncto superficiei terrę, cum ea, quam à uero centro Camertacensis fieri imaginatus est propter insensibilem, ut dixi, semidiametri quantitatem. Quapropter non dubitandum mihi cum Ptolemæo, cumq́ꝫ recentißimis optimisq́ꝫ mathematicorũ uidetur, quin citra æquatorem, & sub eo multisq́ꝫ etiam ultra eum gradibus cerni septentrio posit, efficacißimis rationibus idipsum comprobantibus, quarum partem pro ingenij nostri captu in commentarijs Pomponianis explicuimus, idq́ꝫ studiosorum, & ueritatis iuuandæ gratia, quando mihi persuasissem, nec candoris satis, nec officij esse in rebus disputatione dignis de industria cæcutire, & ob unius & alterius scriptoris gratiam, aut autoritatem iuuandam manifestarios errores intactos transmittere. At Camers, non laudo, inquit,

Adagium nouũ. eos, qui Herostrati more τὸν κληδόνα aucupantur. Hoc enim ante apud eum natum adagium erat, Herostrati gloria, in hominem, qui ex re nepharia famam quæritat, qui uirtute clarus esse nequit. Porrò famam κληδόνα Græci nominant. Quam nouam parœmiam quo minus in eos, qui nec quærendę gloriæ, nec lacessendi libidine, sed iuuandæ tantum ueritatis studio, in loco ueterum tradita acriori paulo censura deliniant, & non raro in quęstionem uocãt, detor-

Camertis laus. quere posim, Camertis diligentia factum est, qui suis in Solinum enarrationibus, qua cura, quo iudicio innumeros Alberti Magni autoris citra controuersiam docti, locos plurimos æstimauerit, annotauerit, obelis confoderit, planè cõstare arbitror. Absit autem, ut in ingenuo labore, & nullis non frugifera opera uersarum Herostrati more τὸν κληδόνα aucupari uoluisse dicam. Tanquam pręterire me potuerit, hanc à remotißima mortalium memoria ueritatis iuuandę studio pręrogatiuam semper fuisse, cui nec temporis spacio, nec autoritate nominis

Nota. cuiusquam præscriberetur. Proinde licere hodie, sempeꝛq́ꝫ licuisse studiosis, ut si quæ aut obscure dicta, aut incogitantius admissa in ueterum libris inueniant, indicare ea, atque etiam coarguere possent, modo hanc prouinciam candido atque ingenuo proposito suscepissent. Id quod ego in Plinianis locis pasim indicatis ita præstare uolui, ut hærere me, & doctißimorum quorunque iudicium sustinere uelle intelligerer, modo non nimis fidenter illi leuiculis rationibus nostra, quę certioribus niterentur, reijcerent. Quod cum in nostris taxandis Camertem non admodum agere uidissem, & timerem maxime, ne sua mihi incommodaret autoritas, fateor me non alia magis causa, ut homini responderem, compulsum esse. Porrò in Plinianis locis indicandis æstimandisque, obsecro quid egi, quod in Alberto taxando Camers noster non egerit? Sensus ego totos, aut falsos, aut obscuros deprompsi, annotaui, pręterea & diuersa attuli in medium: Camers ob subsultantem, aut perperam locatam syllabam aliquam, cuius culpam tamen librarijs rectius aut uitiatis, ut illis erant annis, codicibus, quàm inscitiæ incurię ue authoris tribuas, ita cum receptißimæ autoritatis uiro agit, ut plerunque misere spectandum tantum non traducat, sæpe etiam salsißime rideat, ueniam inte-

Albertus ueniam meretur. rim tot nominibus merente Alberto, qui primum iniquißimis temporibus editus, & in rudi, nec nisi armis dedita Germania natus id præstitit, ingenij felicitate non omnino succumbente, quod hodie utriusque linguæ peritia, felicium temporum ope, denique emendatißimorum codicum copia adiuti, ægre & cum labore assequuntur. Iam Plinium & Melam clarißimos authores aureo literarum seculo floruisse constat, hunc Hispanum quidem, illum Transpadanum, utrunque tamen in magistra eloquentiæ urbe Roma altum, in Italia doctrinarum nutrice uersatum, ut non potuerint editis literarum monimentis cum famæ priuatæ, tum publicæ posteritatis utilitati non consulere. Atqui ex hoc tercentum errata sustulisse se Hermolaus ait, qui in eodem tamen authore, quæ posteri emendarent, prætereijt. Cum illo autem ita egit, ut nisi fato quodã productus ad hanc operam nauandam Hermolaus fuisset, qui medicam manum, & salutarem tot crudis, & tabidis Plinianę lectionis ulceribus adhibuisset, actũ fuisse de Plinij authoritate eruditißimi homines existiment. Id si temporũ iniuria media in Italia asseruatis scriptoribus obtigit, quid Alberto in media Germania lacero, à barbarißimis trãscripto, per omnia barbarorũ collegia proximo seculo tracto, denicꝫ corruptißimis olim codicibus in cõmentando uso, quod manifeste multis in locis dinoscitur, in tanta linguarum, tanta eruditorũ penuria obtigisse suspicemur? Huic nemo hactenus suppetias tulit, nemo ut succurreret, misertus est. Igitur coactus est aliorum etiam errata suæ doctrinæ iactura sufferre. Cumq́ꝫ hodie sint, qui in emendandis præclaris scriptoribus, in obscuris locis pasim extricandis, immortalitatẽ quandam affectent, ac laudis occasionẽ non ita raro ex aliorũ erratis petant, nullus mortalium repertus est, qui non moritura Alberti opera à temporũ saltem iniuria, & librariorũ pudendis erratis uindicare uoluerit, cum leui tamẽ opella quispiam, uel mediocriter peritus id efficere potuisset, ut non nisi paucis in locis tantopere sudare Camertem oportuisset. Cui tamen gratiæ agendæ sint, quod leuiuscula non prætererit, & futuris Alberti sectatoribus uiã fecerit emendandi, quæ uel sua culpa, ut humanũ est errare, uel librariorum oscitantia nõ paucis in locis admissa sunt. Porrò iurène an iniuria aliquos locos strin-

xerit, non

xerit, non eſt meum decernere. Ego certe Plinium in harenam deducturus, non raro petita ue-
nia præſcriptis uerbis honorem præfatus ſum: quo in loco id Camers fecerit Albertum pro-
ducens, nondum uidere mihi obtigit. Denicꝫ nuſquam adeo iniquo iudicio fui, ut Plinio re-
ceptæ citra controuerſiam authoritatis ſcriptori, quod uno & altero in loco, quod equidem
obſeruauerim, de rebus ad mathematicam attinentibus incommodius dixerit, dicam illi, ut
ille ait, imperitiæ, uelut ad tribunal Rhadamanti ſcriberem, aut quamuis aliam intenderem
formulam, quæ tãtæ authoritati ignominioſa eſſe potuiſſet. At uero quo theatri eruditorum
loco Albertũ Camers dignetur, alios æſtimare malo, quàm coràm, ne quid peccem, effari. Po-
ſtremo cum indubie per omnia modeſtius cum Plinio egerim, quàm egi cum Alberto Ca-
mers, perſuadere mihi nequeo in eorum me numero ab illo cenſum, qui Heroſtrati gloriam
aucupari exiſtimantur. Si uero crimen eſt, annotaſſe de quibus iuſte dubitari debeat, & illau-
datus eſt, qui diligenti lectione & multiplici obſeruatione, non raro etiam lucerna adhibita,
ſtudioſis pro ſua uirili prodeſſe pergit, non uideo, quid commiſerim, quod mihi cum Camer-
te, cumcꝫ multis alijs doctiſsimis uiris non ſit commune. Porrò, ſi reuiuiſcat Albertus, idque
obijciat Camerti, quod Palemoni obiecisse Menandrum ferunt, quæſo Camers bona uenia,
dic mihi, cum me uincis, non erubeſcis? Ego'ne Camerti erubeſcendum putem, qui tot locis
adeo docte, tanto iudicio adhibito, lapſum eſſe Albertum indicat, ac de manifeſtario errore
uelit, ac nolit, conuincit? Veritatis ſtudium candidum eſt, & pudoris neſcium, quin & ſua frui
tur libertate. Erroris autẽ frequens comes eſſe uerecundia ſolet. Hercle, ne Menander quidem
erubeſcendum eſſe Palemoni recte iudicabat, ubi non proprio ille, ſed concionis ſuffragio ui
ciſſet. Rectius enim dixiſſet, Quæſo Athenienſes bona uenia dicite mihi, cum Palemonis fa-
bulas meis præfertis, non erubeſcitis? Quod ad me attinet, malo arrogantioris in annotãdo
ſedulitatis accuſari, quàm ſuſtinere, ut diſsimulanti mihi, tum & adulanti illud Perſianũ quis
obtenderet, An Romule ceues? nec dubito quin paulo æquiores Plinij manes habiturus fuiſ-
ſem, quàm illos habeam, qui ne attingi à me Pliniũ uellent, nedum coargui. Qui ipſe tamen
ſi permiſit, ut priores ſe, quos paſsim ſequutus eſt, de dubijs rogarentur omnibus, quis dubi-
tat & hoc permiſſurum fuiſſe, ut de manifeſte falſis conuincerentur? Vt interim non dicam, cꝫ
inſigni multis in locis exemplo ueritati patrocinandum eſſe, reiecta authoritate, monuerit.
Nam libro ultimo Aeſchylo orbis ignorantiam opprobrat, quod Eridanum in Hiſpania eſ-
ſe, & eundem Rhodanũ appellari dixiſſet: præterea & Euripidi, & Apollonio, quod in Adria-
tico litore confluere Rhodanum & Padum credidiſſent. Poſtremo in Sophoclis ſententia ad-
ducta de ſuccino, demum ſic ait, Quod & credidiſſe eum, uel ſperaſſe alijs perſuaderi poſſe,
quis non miretur? quam'ue pueritiam tam imperitam poſſe reperiri, quæ auium ploratus
annuos (ita tradiderat Sophocles) credat? lachrymasꝙ tam grandes, auesꝙ è Græcia, ubi Me-
leager perijt, ploratum iſſe in Indos. &c. Quis uero neſcit toties mendaciorum & uanitatis le
uitatisque Græcos à Plinio damnatos? nominatim alicubi taxatis, qui uel leuiter connixiſ-
ſent. I nunc, & perſuade mihi æquo animo non laturum in ſuis Plinium fuiſſe, quod ipſe in
aliorum lucubrationibus tanta ſugillandi libertate egiſſet. Ego ſanè cum uiderem opus
hiſtoriarum naturæ eruditum eſſe, nec minus uarium, quàm ipſa natura, uelut Plinius tradic
Nepos, tantum ſemper illi tribui, quantum nemini alij, hodiecꝫ nullum alium ſcriptorem li-
bentius frequentiusꝙ lego. Sed labi tamen & errare potuiſſe, ut mihi perſuaſerim, primum il
lud inuitauit, quod ipſe humanum eſſe arbitratur hallucinari, & omnium non meminiſſe:
præterea quod anno ſexto & quinquageſimo in ipſo propè ætatis flore uiolenta morte de-
ceſſit, medio tempore cum officiorum moleſtia, tum principum cura & aulæ ſtudio inquie-
tiſsimo, adeo diſtento impeditoꝙ, ut poſt cibum frequenter, ac etiam recumbens, non raro &
in ſole iacens id ocium, quod alij aut geſtationi, aut deambulationi, ſeu leuiuſculæ uoluptati
impendunt, ipſi tot rerum annotationibus deſtinare fuerit coactus: porrò & in itinere cũ à cæ
teris curis paulo liberior animus foret, idem agere: quodꝙ mireris, in balneis etiã dum diſtrin
geretur & tergeretur, audire quicquam aut dictare. Quibus omnibus conſtare poſſe arbi-
tror, parciſsimum temporis diſpenſatorem tantopere publicarum occupationum moleſtia
præpeditum, feſtinanter pleraque, & tanquam aliud agendo conſcripſiſſe, quę parto com-
modiori ocio ad Ariſtophanis (quod aiunt) lucernam emendaturus, ſi licuiſſet, erat. Quan-
quam ſunt uiri eruditiſsimi, qui dicere non uereantur Caium Plinium mathematica, quæ
ex Gręcis & Latinis tranſumpſit, non admodum intellexiſſe: cuius hoc manifeſtum argumen
tum eſt, quod lunam maiorem eſſe terra credidit, Martiano Capella, omnia alioqui Plinia-
na demirato, refragante, quòd manifeſte falſum nouiſſet, quæ ille tradidit. Pręterea diuerſis
alicubi, & ſeſe collidentibus alicubi proditis, quæ ſanè non ita pridem a me Pomponium in-
terpretante tranſmiſsa, demum referenda erant. Porro & illud decimoſexto capite ſecundi
falſum eſt, quod ſcripſit, Nihil habitari ab hominibus, quam quod zodiaco ſubiaceret. At-
que hęc leuicula. Prægrandia quędam, & ſcitu digniſsima adnotauit Georgius Collimi-
tius noſter, mathematicus ſcientiſsimus, dicato uolumine, quod breui (ut ſperamus) in
lucem edet. Interim diligentiæ noſtrę in locis Plinianis cenſendis, uel tantillum guſtum
ſtudioſæ iuuentuti propinare libebat, quo ab uno cętera ęſtimaret, uideretꝙ non conuenire,

Pro Camerte S. mentus.

Plinij in castigando libertas.

Plinius Græcis præmolestus.

Laus Plinij.

Plin. labi potuit.

Georgius Collimitius.

ut Plinium ueritatis authorem esse crederemus, quod Camers autumat. Qui quoniam aperte mihi calumniæ notam inussit, placuit ut hoc in loco, quam possem breuissime, doctissimorum testimonijs citatis indicarem, quàm libere, nec dicam falsè, aut arroganter, in media propè Italia nati eruditissimi homines de Plinio pronunciarint, ut inde quoq; candidus lector intelligeret, qua per omnia usus modestia fuerim. *Nicolaus Leonicenus.* Ante alios Nicolaus Leonicenus Vicentinus, ætate nostra in Græcis Latinisq; literis, & uniuersa philosophia peritissimus, & plane Aesculapius quidã in re medica, minime uero propesso alioqui, quod ex suis ad me literis intellexi, ad carpendum mordendumúe animo, præterea Plinij conterraneus, siue Veronensem hunc facis, seu Nouocomensem esse mauis. Hic non admodũ magnum negociũ uel huic facturus est, qui Plinium nõ satis Grçcè calluisse dixerit, mox, Vtinã, inquit, Plinius tantã habuisset in corde sapientiam, quantã habuit in lingua patria eloquentiã &c. Quando ego, chare Camers, tale quicquam in Plinio desyderaui? Sed audi, quid dicat amplius, Quod homines eruditi Plinianam elocutionem diuinam iudicent, eamq; præcipue imitandam censeant, *Nicolai de Plinio iudicium.* non equidem improbo, sed magis laudo: & quibus ista non sapiat, eos desipere arbitror. Sed illos uicissim puto esse in altero desipientiæ genere, qui Plinio tantam tribuunt diuinitatem, ut nullo pacto in animi eorum captum uenire posit, Plinium in aliqua sui operis parte deerrasse, siue de imaginibus herbarum atq; natura, siue de terræ & maris ambitu, siue de syderum magnitudine loquatur. Cæterum leuia hæc, & quę uix credas hominem Transpadanũ Trãspadano obijcere potuisse. Illius potius meminisse oportet, quod in doctissima quadam, & elegantissima epistola, qua Politiano in uocabulo κιθὸς pro hedera Plinij patrocinium suscipienti respondet, idem Nicolaus sic ait, Ego uero, & si non inficias eo omnium doctrinarum studia excoluisse, multa tamen, de quibus in suis de naturali historia libris conscripsit, non satis illi comperta atque explorata fuisse crediderim. Ex quo illud sequutum est, ut cum non ea scriberet, quæ ipse nouisset, sed quæ potius à diuersis authoribus uarie scripta collegisset, sæpius diuersa pro eisdem, atque eadem pro diuersis retulisse uideatur. Hæc Leonicenus, qui in eiusdem epistolæ loco alio sic infit, Quod si is mihi animus fuisset, aut nunc etiam esset, Plinij errata in lucem patefacere, potuissem & tũc, & nunc quoque possem integrum de eisdem implere uolumen, &c. Quibus uerbis credo odorari Camertem posse, quot errata in opere Pliniano Leonicenus, non Germanus, sed Transpadanus, & Plinij conterraneus supra Hermolai uigilias, & reliquorum diligentiam obseruauerit, quando uolumen erratis Plinianis impleturus erat, si ita habuisset. *Plinij lapsus.* Is etiam Leonicenus alicubi Plinij de Lunæ magnitudine uerba cauillum uocat, eiq; notam inurit manifestarij errati, tanquam ad Plinianam diligentiam attinuerit, non conscribere solum ex alijs, uerum etiam iudicio adhibito secernere: cum hæc res tamen alijs, qui supra ætate de mathematicis literis prodiderunt, notæ compertæq; fuerint. Porrò notius est, quàm ut multis dicam, quibus modis Plinium tractet, quod à de Dorcade & Caprea, de Vespertilione & Nycteride, de Siluro & Glanis, de Passere & Psittaco animalibus, interim Græce ea, interim Latine nominans, ita meminerit, ut lectorem tamen non admonuerit, eadem ne an diuersa essent, ut plane uideri queat putasse non easdem esse. Idem de Gallica Nardo, & Saliunca, tanquam de diuersis herbis Plinium tradidisse ait, cum Dioscoridi capite septimo idem sint: quanquam scio præclarum herbariæ rei professorem Virgilium Marcellum nuper editis in Dioscoridem commentarijs Plinio patrocinari cœpisse, & apud Dioscoridem non Saliuneam, sed Gallicam legendum esse contendere. Quod ut missum faciamus, quid illud quod in Plinio Gręcarum literarum peririam desyderans, ignorasse eum ait, quid uocabulum Myrmetion Gręcis significet in descriptione Phalangij Myrmetijque? *Nicolaus Perottus.* quem errorem ne Hermolaus quidem dissimulare potuerit. Iam Nicolaus Perottus eximię doctrinæ scriptor mirari satis nequit, quod Dasipodem diuersum à lepore fecerit Plinius, & multis tamen argumentis constet idem animal à Grçcis Dasipodem, à Latinis leporem dici. Porrò hęc atque his similia innumera cum mira quadam libertate, & fiducia in Plinianis uoluminibus eruditi obseruent, annotent, taxent, sintq; hodie, qui tanquam in seminario quodam, ita in Plinio esse tradant, quod magno posteritatis emolumento eruditi quotidie explicare & interpretari queant. Quid mihi egregijs argumentis intento molestus esse pergis, quòd alicubi inuirus etiam dissentire à Plinio cogor? Quando ne tantillum quidem Plinianę maiestati detraxerim, ac de imperitiæ suspitione ne cogitarim quidem. Præterea nostro id exemplo non faciam, nisi forte Plinianam autoritatem numinis loco ita uenerandam *Salse.* censes, ut indignum iudices, aut rationi eam, aut demonstrationi cedere. Qua in sententia si perstas, facesso libens, & Persianũ illud subdo, Per me sint omnia protinus alba. Iuuabit priuatim de his tradere, & animum abodiosa contentione auocatum liberiore parto ocio ad alia quoq; ęstimanda, nulla minus parte frugifera studiosis, cõuertere. Scio enim priuato in opere id curaturum Collimitium, ut quantum illi uenerandę alioqui autoritatis scriptori, in rerum Astronomicarum tractatione tribuendum sit, haud difficile omnes intelligant. Libuit autem *Apostrophe ad Fabrum.* doctissime Faber, ut consilij mei demum rationem tibi patefaciam, in exponẽdis Pomponij libris huiusmodi locis passim immorari, non admodum triuialibus, neq; alienis à susceptæ prouinciæ instituto; ne quis claudi more, ut ille ait, pilę me inhęrere, nec quicquam ex ingenio,

genio, quo amplius prodessem multis, depromere arbitrarctur, & uideb am conscribendi laborem ingloriũ non minus quàm inutilem esse, si tantũ ex cõmentario saperem, & quid ueteres senserint, nõ etiã, quid pro recentiorũ cum eruditione promouente, tum uero dignissima fide experientia sentiendum esset, proderem, rariusculis quibusdam apud assiduos scriptores locis annotatis. Proinde eum me modum in illo ipso opere seruasse existimo, ut quo ad incolumi ueritatis studio liceret, nullius planè aut nomini, aut famæ obfuerimus, aut infectã cruore gloriolam illam captauerimus. Quod si sunt, qui digito monstratos quosdam ægre ferũt, tribuant precor illi ueritati, quòd nobis daturi alioqui nõ erant. Equidem quod ad me attinet, tantũ syncero liberóq; à calumnijs ueritatis studio tribuo, ut, quod sæpe sum præfatus, meliora certiorave depromentibus libenter sim cessurus: quin & errata in nostris ubiubi illa extiterint, agniturus, nec deprecaturus culpã, modo rationibus illa, nõ quibusuis, sed attinentibus & dignis fide conuincantur. Si quis aũt leui me testimonio usum fuisse docebit, nõ grauabor & authoritati dare locum, modo, quos citaui, rationibus dignis fide non præmunierim, tantum illa scriptoris fuerit classici & assidui. Quod ad Camertem attinet, uirum omnibus modis doctum & diligentem, uellem equidem quouis alio modo monitum me fuisse, quo commodius necessarijs occupationibus nostris horas ægre ad hanc disputationem impetratas dedere potuissem. Cæterũ quoniã hac uia incedere maluit, uisus q; sibi est pro uindicãdis ab incuria calumniaq; Solino & Plinio nauiter agere, nihil adeo ægre tulerim, sciens hãc literariam uelitationem, uel inter amicissimos locum habere posse. Qua de re nec ipsum quidem tot nominibus amicum, quòd ueritatis iuuandæ gratia potissimum ei responderim, his nostris offensum iri speramus. Vnum id dolere me non possum non fateri, quod cum anno superiori e Sarmatia Viennam uenissem, scholijs meis iamdudum in lucem editis, & suas ipse in Solinum enarrationes iam tum in officinam chalcographariam destinaret, non ita magno utrius commodo cecidisse, ut his de locis (quod ante sæpe in alijs facere consueuissemus) fidelissime contulerimus; ut, hoc modo alia ratione inita, & Camers non insulsisset suis, quæ insulsit, & ego post reuisos auctosq; his proximis mensibus commentarios nostros, ijsdem indicandis nostri rationem habere non fuissem coactus. Tuum fuerit omnium insignium doctrinarũ peritissime Faber iudicio adhibito, & utriusq; collatis sententijs perpendere, fauore' ne an odio, an magis asserendæ studio ueritatis ea tradiderim, quæ Camerti nostro digna uisa sunt, quæ carperentur, aut certè non reciperentur.

Not. | Vadiani candor. | Vadiani in Camertem animus.

FINIS.

IOACHIMI VADIANI HELVETII POETAE LAVREATI AD RVDOLphum Agricolam Rhetum epistola, in qua locorum sequentium fit explicatio.

Quid Plinius capite secundo libri septimi per dodrantem intelligat, ubi de Pygmæis scribit & ibidem de Pygmæis pulchra.

Quid idem per unciam capite decimosexto intelligat, cum Gabbarem scribit longitudinem habuisse nouem pedum, & totidem unciarum.

Locus Persij, Si costam longo &c. ex Saty. prima.

De Antipodibus, quod sint, & quomodo sint, pulchra disputatio.

Quæ causa Augustinum ad negandum Antipodas esse impulerit, & an rectè negauerit.

An Lactantio in Antipodum refutatione adhibenda sit fides, & inibi quàm temere aliquando idem author, de rebus non satis sibi compertis disseruerit.

Macrobium & priscos ferè in Antipodum situ lapsos fuisse.

De lacu Acronio, & Venero, quos Rhenus fundit, pulchra, & quod apud Melam libro tertio non Acromus, sed Acronius legendum sit.

PRAETEREA

Locus ex libro sexto de Dorio.

Locus Virgilij ex primo Georgicorum de uertice Austrino.

CVNRADVS SCIPIO LECTORI.

Lector in his si displicuere inuenta, repente
Dispeream: dubitas? perlege, certus eris.

RVDOLPHVS AGRICOLA IV-
NIOR RHETVS CASPARI VELIO
Vrſino Sylcſio inſigni poëtæ S. D.

DEdico ego tibi mi Caſpar laborem minimum, quo in ſcribendis literis ego & Vadianus uti ſolemus. Niſi enim, quod ad me attinet, extemporarium dicerem, quod ad amicos perferēdum literis includo, planè mihi ipſi non iniuria uideri poſſem iniurioſus, qui aliud, quàm res habeat, aſſererem. Idem & Vadianū ſolere per hos proximos menſes, quibus contubernio ſuo mihi datur perfrui, quotidie experior. At cur, ais, non grandia nobis dicas potius? paruo enim ea æſtimari noſti, quæ facile ad manū ſunt. Qui ſcis, Caſpar, an maiora apud me ſuperſint debita tibi? id quod & ingenium tuum, & eruditio omnium bonorum ſtudiorum acceſſione in te parta meretur. Quanquam, ut quod ſentio dicam, ne hæc quidem à te contemni uolo. eſto ſubito fortaſſis labore parta ſint. Cauſa eſt, quia ingenia paulo acutiora, et peritiora par uo ſæpe labore ea, quæ minus eruditis magno ſudore uix excogitari poſſent, edere ſolent, digna doctorum, & tui ſimilium lectione. An de me loquar, quæris? Non equidem, ſed de Vadiano noſtro, cuius tibi eruditio, et humanitas perinde ac mihi nota eſt. Poſtremo, quia & me & Vadianum pari amoris officio complecteris, perſpectum erat mihi te utriuſq; idylliis, hoc eſt, ſubciſiuis horis conſcriptis animi laxamentis, immo literis oblectatum iri. Valebis igitur, legesq; iſta aliis, non ut ἀναγνώστης, ſed cenſor. VIENNAE 14. Calend. Iulias.
Anno M. D. XIIII.

VADIA-

IOACHIMVS VADIANVS HELVETIVS POETA A CAEsare Laureatus, Rudolpho Agricolæ iuniori Rheto S. D.

GRatæ admodum istæ gratiæ fuerunt, quas egisti mihi proximis literis tuis Rudolphe amicissime, quòd paulo diligentius, &, ut amicum decebat, enixe de tua ualetudine certior esse cupijssem. Ego, postquam rumore quodam ad me perlatum erat, te, cum Cracouiam egressus Istrogranum uenisses, in grauem morbum incidisse, uix dixero quantum animo cōsternatus fuerim. Nam & dolui impense, & pro tua incolumitate dijs immortalib. uota nuncupaui, eademq; lectis proxime literis tuis exolui, quod leuiuscula febri correptum ex integro conualuisse intelligebam. Quæris, quæ causa sit? Non ea quidem, quòd mihi de facie notus, paulo ampliorem mecum per mutuam uitæ consuetudinem familiaritatem contraxeris, quo bono, utpote primo amicitiæ glutino, ambo hactenus priuati fuimus, partim locorum interuallo, partim conditionum nostratum ratione, ut puto, cogente, sed ob id magis, quod tuæ mihi literæ eruditionis, & humanitatis testes, indicesq; extitere, quandiu istud gratæ noticiæ inter nos oblectamentum durauit. In his enim preter elegātiam, quam tibi propemodum peculiarem esse animaduerti, præterq; omnia humanitatis, & amoris officia, perspicacis animi tui indefessa in rerum scitu dignarum perquisitione, solicitudo deprehenditur, qua soles quasi ignorantiæ impatiens, adeo indies magis magisq; promouere, ut ex his quęrere, & sciscitari non ducas erubescendum, quibus doctrina, tolerantiaq; studiorum, si non superior, certe non impar es. In quorum numero me cūprimis statuo, tenuis eruditionis, & nullius consilij hominem: qui tamen cōplura quæri abs re perhumaniter fero, cum quod eo fine non facis, ut de meæ ignorantiæ caligine hoc modo factus certior, ut mediocrem, aut fortassis in literarum iudicio proletarium abijcias & aspemeris, tū etiam, quod ingenua semper confessione, & citra uerecundiæ ruborem, unà dubitare, & hærere me dicere soleo, si quādo interrogatus rei minus quàm deceat, & tua deposcat eruditio, satisfacere potero. Nec communem inuestigandi laborem, quo simul & doctior & exercitatior euadā, adeo subterfugio, quin & gratificari libeat quærentibus, quod oscitanti mihi plerunq; alacritatis & diligentiæ stimulos adhibeant. Id quod tu quoque subinde facis, cui utinam aliquando officio & sedulitate respondere uidear. Vellem tamen, ut quoties aliquid à me esses petiturus, id & simpliciter ageres, & breuibus. Volo equidem tibi esse persuasum, amicitię apud me pluris esse momenta, quàm suauia ista tua rectoris uerborum, quibus tu mihi nescio quid philautiæ conaris ingerere. Nam amplius quàm par sit commendas, & adeo extollis, ut, nisi tuū constans alioqui, & acre iudiciū amoris erga me tui onere uacillare uiderem, ex illiberali quadam blanditiarum ostentatione hęc tua encomia proficisci suspicarer. Cæterū ut petenti tibi pro mea uirili fiat satis, scias uelim ea me responsurum conditione, ut proximis literis ex te, quid de sententia iudices nostra, & quid rerū sit apud uos nouarum, de literis prefertim paucis intelligam. Quod de Quintiliano scribis, perquam probo, eum scriptorem adeo probari tibi, quem nemo hactenus (Ciceronem semper excipio) in tradendi exquisitissima diligentia, uerborumq; luculenta quadam proprietate uicit. Bibliopolæ nostri, qui Venetias codicum emendorum gratia petiere, significant mihi, institutiones suas castigatissimas imprimi ab Aldo Manutio Romano, cui hodie in edendis bonis scriptorib. palma datur: quamprimū ad nos exemplaria perferentur, faciā quod optas. De Plin. loco quod quæris, paucis accipe. Pes Romanus, authore Vitruuio capite primo de Architectura tertij, sedecim digitis constat: cui si semipedem, hoc est, digitos octo addideris, cubitum facis, id est, sesquipedem, quod idem est. Palmus aūt Græcis duplex est, maior duodecim digitorum, de quo in eo, de quo quæris, loco Plin. intelligit. illi nominant Spithamen: minor, qui Palestes, & etiā Doros uocatur, digitorū tantū quatuor, suppresso pollice. De quo in hęc uerba Vitruuius, Cubitū intellexerunt ex sex palmis cōstare, digitis uigintiquatuor &c. diuisis enim uigintiquatuor per senariū proueniūt quatuor, ut nosti. Idem paulo infra ait, Palmus autē habet quatuor digitos. Maior igitur palmus dodrans nominatur Plinio, nō seorsum quidem, cum istud nomen sine respectu dici nequeat, sed ad pedem respiciēdo, qui, authore Vitruuio, ex palmo creuit. Dodrans aūt cum in pondere, tum in mensura, totum dicitur propositum, dempto quadrante, ut duodenarij numeri nouenarius dodrans est, eo quod quarta pars, id est, ternarius desit: hęc autem numerorum collatio secundum mathematicorum traditionem, proportionem facit, quam sesquitertiam uocāt. Nouem itaq; uncię in respectu ad assem, qui uncijs duodecim constat, dodrantem faciunt, quæ ad assem proportionem sesquitertiæ habent: duodecim enim nouem continent in se, & tertiam nouenarij partem, unde recte sesquitertia dicitur. Simili modo palmus, quod duode-

Agricolæ laus

Locus Plinij.

Proportio sesquitertia.

duodecim digitos, id est, tres pedis quadrantes continet, ad pedis mensuram collatus, pari
proportione dodrans est: ita enim sese habet istorum numerorum facta collatio. Ne autem
quispiam apud Plin. palmum minorem intelligeret, dixit expresſius, ternas Spithamas, id
est, ternos dodrantes non excedere: quid Spithama sit, perpulchre indicans per hoc, quod do-
drantem appellauit: quacunq; ergo lõgitudine proposita (ut illa exactius capias) si eam in se-
decim partes æquales absumpseris, duodecim partes respectu totius dodrans erunt: aut si in
duodecim portiones distinxeris, nouem dodrantem constituent. Simile est & in alijs nume-
ris, qui quaternario diuisi in æquas partes secernuntur, ut 18. dodrans sunt respectu. 24. Itẽ 30.
ad 40. collata &c. Sume in manum mi Rudolphe, gratia exempli, bacillum quempiã, eiusq;
totam longitudinem ita coërce, ut ad numerum uigintiquatuor digitorum, transuerso pol-
lice, ut hodie solemus, meriendo excurrat, & proportione cubitum statues in extremo eius di-
gito, in fine decimisexti digiti pedem signabis, in duodecimo autem Spithamam, cernesq;
oculis tuis, cur dodrans ad pedis proportionem dicatur, & quomodo palmum faciat, & in-
Alius Plinij locus telliges clarius in eodem libro locum Plin. alium. Capite enim decimosexto de Gabbara scri-
bens, Claudij principis temporibus ex Arabia aduecto, longitudinis eum fuisse nouem pe-
dum, & totidem unciarum ait: ubi per unciam duodecimam partem totius lõgitudinis, quæ
pedi respondet, intellexisse uidetur. tali enim unciæ pes pro asse est. Quando enim gratia ex-
empli 16. digitorum longitudinem in partes æquales 12. discerno, quælibet harum uncia, id
est, pars duodecima ad datam longitudinem erit: quanquam audierim, qui per unciam digi-
tum ibidem intelligendum esse putarint: quod, si ita esset, non unciam, sed digitum Plinius
scripsisset: in uncia aũt digitus intelligitur, & tertia eius pars, hoc est, triens, quod idẽ est, siue
quatuor partes digiti. Porrò aliud est dicere, quartam partem digiti, aliud, quatuor partes di-
giti. hę enim tertiam partem totius, hoc est, asſis digiti faciunt, hoc est, trientem constituunt,
illa tantum quadrantem. Hanc unciam etiam pollicem eruditi dixere medium inter digitum
& palmum. Boërius certe cum Plin. unciam uocat, ut ex 16. digitis pollices 12. ex 8. autem 6.
pollices, id est, semiſsis pedis, siue alio nomine sex uncię constituantur. Id quod numeris ci-
tius deprehensum, mensura, & longitudine proposita, facilius intelligitur. At de hoc equi-
dem nil temere asseruerim, cum eo modo nouem uncias etiam dodrantem appellare potue-
rit, id est, duodecim digitos proportione ad palmum. In utroq; autem hæc uocabula demon-
strationis locum habent, sicut communia sunt Plin. quantitati & continuæ, & numeris discre-
Pygmæi. tæ. Pygmęi ergo, ut ad institutum reuertamur, quos Augustin. cap. octauo, lib. Ciuit. Dei,
Græcis à cubito, quemadmodum Eustathius, nomẽ obtinuisse ait, Spithamæi, id est, palma-
res ob miram eorum breuitatem, tres dodrantes non excedunt. Gręcis certe πυγμὴ cubitus
dicitur. Horum illustres persępe meminerunt, quadam tamen situs diuersitate. Nam cum eos
inter Indię gentes Plinius censeat, Pomponius lib. 3. in ea ponit Arabiæ parte, quæ ultra si-
num Arabicum in Aethiopiam uergit, Strabo lib. decimoseptimo in ijsdem locis fuisse cre-
ditos quidẽ, sed confictos existimat, hinc occasione fictionis ducta, quod in interiori Aethio-
pia, qua extima eius terrę inhabitari uidebantur, omnia ferè animalia exigua prouenire com-
pertum sit. Contra uerò Philostratus, qui lib. 3. ait Pygmęos sub terra degentes, supra Gan-
gem posita loca incolere, & uiuere non uanum esse. Cui eum Aristot. in eo quod specus habi-
tari ab eis ait, conuenit. Albertus lib. de animalibus 21. esse & uiuere eos quidem, humanæ ta-
men rationis exactum usum habere negat: eamq; ob rem ca. 3. eos homines syluestres nomi-
nat, aliquid nostræ naturæ habentes in quadam, ut ait, deliberatione, & cap. 4. 2. tractat. 1. lib.
Simiam & Pygmęum hominis similitudinem habere inquit, Plin. cap. 11. 4. & Solin. in Thra-
cię descriptione ad Geraniam urbem iuxta Hæmum, & Strymonem Pygmæos creditos fuis-
se, Catizos barbaris dictos, & à gruibus pulsos ait. Nosti quàm eleganter de ipsis Iuuen. &
Gel. scribant. Volui hęc tanquam coronidem, quo magis tibi gratificarer, alijs, quæ quæsiui-
sti, subiungere, ut meam in rebus ad te pertinentibus sedulitatem, perinde atq; in proprijs
promptã intelligeres. Miror uero unde meorum tibi studiorum ratio pateat, aut quo demũ
nuncio me Persium interpretatum fuisse acceperis, qui tam festinanter, & quasi aliud agens,
Locus Persij. studiosis nonnullis id ut præstarem postulantibus, tam paruum Satyrarum opus transcur-
rerim. Cuius Satyrę primæ loco eodem, quem tu mihi nominas, me aliquando non parũ tor-
tum esse fateor, liberatum autem angustia felici euentu, ceu deo quodam (ut aiunt) subito ap-
Petreius Aperbacchus. parente. Nam anno ab hinc quarto, cum ego, & Petreius meus Aperbacchius, magni ingenij,
& plurimę lectionis homo, bibliothecam fratrum prędicatorum Viennæ bonorum libro-
rum innumera multitudine consertam essemus ingreſsi, dum poëtas diligentius excutio, in-
cido in Persij codiculum perquam uetustum, cumq; loci, qui me premebat maxime, memor
essem, cœpi reuoluere Satyram primam, & carmen illud reperio in hęc uerba, Sic os tam lon-
go subduximus Apennino. Quo uiso, perinde quasi Babylonas ceperim, exultans Petreium
aduoco, qui unà mecum syncero iudicio adhibito, tam castigatam lectionem non potuit non
probare. Nam & uersus hac ratione mollior, leniorq; efficitur, qui alioqui ob c literam inge-
minatam asperior erat: Sic costam longo, quemadmodum multi legunt: & interrupti mon-
tis pars saxosa osſis nomine signatius, quàm costę dici uidebatur: quanquam & Apennini

pars

pars coſtæ nomine non inepte dicitur, propterea quod ipſe in modum ſpinæ totam Italiam medius dorſo ſuo dirimit. Quod ſi quis (ſi coſtam) legit, ſenſus carminis, quaſi ad ſequentia pertinens ſuſpenditur, quod eſſe nequit. Doctiſsimos autẽ Perſij interpretes, quo minus illi loco iudicium adhibuerint, eo ipſo prohibitos exiſtimo, quòd corruptæ lectionis dictio ad ſenſum fecit, pariter cum hoc uocabulo os, cũ coſta ſit os. Hoc ergo modo prætereunt, quod alioqui diligentius introſpicienti non obſcurum eſſe debebat. Verſum autem illum deprom-ptum exiſtimo ex aliquo de Hannibalis per Alpes trãſitu poemate, in quo Pœnus quiſpiam hiſtoriæ enarrator introductus, finemq́ loquendi facturus, ſic finiat, Sic os tam longo ſubdu ximus Apœnino, id eſt, & hoc quidem modo, pręcipites Alpium rupes, & uicta flammarum impetu iuga confregimus, uiamq́ fecimus, &c. quomodo factum eſſe indicat Liuius Decad. tertiæ lib. 1. Præterea non placet, omnino uideri eos à Perſio per eius uerſus exemplum repre-hendi, qui regione quinta ſpondeo pro dactylo utantur, quod ipſum maxime aliquando ad-decet, ut in illo Maronis, Cornua uelatarum obuertimus antennarũ. Sed hoc potius à Saty-ro notatum fuiſſe, quod hęc ſibi temere nimis metaphora uſurpata uiſa eſt, ut os pro rupe, ſa-xóue dixerit, cum ſcribere potuiſſet, Sic iuga præcelſi confregimus Apœnini, uel ſimiliter. Siue, quod eſt uerius, quod Apœninum nominauerit, cum reuera Hannibal nõ Apœninum, ſed Alpium Pœnarij, uel Pœninarij infregerit igni, & aceto iuga tam alta, ut authore Liuio, nono primum die difficili itinere ad ea peruentum ſit, à quarum orientali latere Apœninus incipit. Seu certe quod illi fabuloſam hiſtoriam ſectati, Græcorũ more mollia quædam & e-lumbia redderent, grauioribus interim, & magis frugiferis omiſsis. Tametſi non multi dam-ni, nec adeo magnæ frugis ſit, utrum defenderis, niſi quod hoc mihi uero ſimilius uidetur. Nam & Ouid. dixit, magna parens terra eſt, lapides in corpore terrę Oſſa reor dici, &c. Hoc auſim aſſerere, uocabulum Apœninus, carmen nec elegans, nec politum conſtituere, niſi aut prima, aut penultima hexametri regione locetur. Hinc & Lucan. libro ſecũdo, Vmbroſis me-diam qua collibus Apœninus. Ouidius libro meta. ſecundo, Aëriæq́ Alpes, & nubifer Apœ ninus. & Silius libro 4. Piniferum cœlo miſcens caput Apœninus. Quod ſi hoc in tam claris ſcriptoribus commode factum uidemus, cur ut indecenter uſurpatum Perſius culpet, tu uide Rudolphe, & iudica, ego ad te quid ipſe ſententiam ſcribo, qui locum iſtum Perſianum ita cu-raſſe uideor, ut nec ſplenio, nec malagmate amplius fouendus ſit, ſed cicatrice etiam abolita planè conualuerit. De Antipodibus quod ſcribis, non eſt tam difficile, quàm uideri poteſt diuerſos ſcriptores legenti, quorum ſæpe diuerſa, ſæpe pugnante traditione contingere ſolet, ut legentis animus, dum, quid ſequendũ ſit, diligẽtius inueſtigat, adeo diſtrahitur, ut quò ten dendũ, aut quæ demũ anſa apprehendenda ſit penitus ignoret. Primũ omniũ Antipodas eſſe indubiũ eſt, mathematicis idipſum demonſtrationibus, & Coſmographorũ diligẽti obſerua tione euidentiſsime indicantibus. Scribam de ea re cõpluſcula in cõmentarijs meis in Pomp. Melam, quos ubi commodius ocium dabitur, ut ſtudioſis aliquot adoleſcentibus ſum polli-citus, conſcribã. Interim aũt, ne uel ab Auguſtino diuertas negante, uel Lactãtio fidẽ prębeas ſomniãti, qui ſint Antipodes, & quomodo ſint, paucis accipe. Scire te arbitror, mathematicę peritos uniuerſum circuli ambitũ, partibus trecentis ſexaginta, quos ipſi gradus appellant, metiri, & abſoluere ſolere, ex quibus nonaginta tribuunt quadrãti, centum & octoginta he-micyclo, ut eſt notum. Quum ergo tota terrę habitatę moles contẽplanti tibi in animũ uenit, cum ſit rotunda, ut nõ mathematicis ſolũ, ſed etiã phyſicis placet, eam ipſam ſic cõcipito, ut quaſi ceſpes ex ampliſsimo oceano parte ſui emineat, & una rotunditate ſeſe, aquamq́ ſimul, in qua partim latet, partim eminet, abſoluat. Id quod nos tibi paulo poſt uberius oſtẽdemus. Tum quatuor mũdi cõmunes cardines, id eſt, ortum, occaſum, meridiẽ, & ſeptentrionem, ex Ptol. maxime traditione, quẽ nemo eius rei nõ fatetur principẽ, conſiderare te eſt opus. Poſtre mo quantũ latitudinis habitatę terræ portioni reſpõdeat, quantumq́ longitudinis, in animo cõſtituere. Quo facto, conſtabit tibi, terræ ſolidæ in longitudinẽ excurſum multo eſſe maiorẽ, quàm in latitudinem. Longitudinis autem dimenſio à meridiano proximo Gadibus, ſiue co lumnis Herculis, & Fortunatis inſulis ſumitur, ultra quem priſcis nihil erat cognitum, gradi-bus ordine per æquinoctialem metientibus. Latitudinis autem ratio de polo in polum ſe ex-tendit, ſi hemiſphærium metimur, medio æquinoctiali, ſiue à maximo parallelo, qui æquino-ctialis eſt: ita ut æqua diſtinctio longitudinis à meridiano expreſſo in meridianum excedat, latitudinis autem à parallelo in parallelum, id quod in communibus tabularum deſcriptio-nibus perfacile eſt uidere. Quia igitur ex Ptolemæi deſcriptione, ut interim recentiorum dili gentia expanſæ terræ ſpacium omittam, cõpertum eſt, ad centeſimum & octuageſimum gra-dum, id eſt, hemiſphæriũ longitudinem habitatæ, & cõtinentis terræ pertingere, & in extimis oris frequentem eſſe mortalium habitationẽ: negare id nemo poterit, quin tanta interuenien tis ſpacij diſtantia ſiti Antipodes ſint, ſi modo ex deſcriptione Antipodũ punctos diametri per centrum terræ ductæ, & ad ſoliditatem habitatæ terræ terminatæ attingant. Qui igitur in extima India ultra ſinum magnum Catagaram habitant, cui 10. graduum ultra æquinoctialẽ in Auſtrum latitudo eſt, hi ducto ex eodẽ gradu diametro, quæ centrum terræ trãſeat, Antipo das habent, id eſt, pedes ſibi ex oppoſito loco cõtrouertentes, uerticesq́ à diametro traiectos,

De Antipodibus.

Antipodes eſſe indubium eſt.

Terra quæ ex-tat, longior eſt, quàm ſit lata.

in sinu Hesperio: quorum latitudo 10. graduum citra æquinoctialem in Boream tenditur ad occidentalem interioris Africæ partem. Pro qua re uide Ptolemæi communem situs terræ tabulam, & quod assero deprehendes. Secundum latitudinem autem, cum nec iuniorum, nec uetustiorum quispiam sub mundi uerticibus habitationem compererit, Antipodes esse nequeunt, in uno scilicet hemisphærio, cuius æqua dimensio ab æquinoctiali accepta in utrunque polū. 90 graduum distantia extendatur, quemadmodū hic de ea intelligo. constat enim continentem terram, ut dixi, intra polos in longitudinem ad hemisphæriū expandi, & ultra, ab æquinoctiali uero ad polos minime. dum uero hæc consideramus, opus est animum quasi in aërem suspensum, ceu omnia collustrantem, & metientem erigere. Demus ergo quòd terra secundum latitudinem in Arctos ad gradus. 71. uel circiter excurrat (nolo enim in hoc tibi adamussim tradidisse, tanta præsertim festinatione scribens) & iterum in Austrū ad gradus 50. nondū tamen Antipodas habebis, cum nondum habeas hemispheriū, quod punctis diametri per centrum terræ excurrentis, ut dixi, terminetur. Causam autē terræ angustię secundum latera, cum Alberto Germano maximo philosopho puto esse abundam aquæ circa uertices mundi generationem, quæ utrinque terræ extanti incumbit, magnoque fluctuum impetu, quo minus lata sit, coërcet: hinc & illorum laterum iniquitas etiam prouenit, cum orientalis ora, & occidua multo rectiore excursu æquetur. Sed uideri tibi posset ex his, quæ hactenus scripsi, Antipodes secundum latitudinem quoque locum habere posse. Nam si a punctis diametri Antipodas secundum longitudinem sub ęquatore constituentis, circunferentiam duxero, hæc ipsa per polos discurret, & hemisphęrium complectetur: hoc autem si marginibus longitudinis eminet, secundum latitudinem idem eminere necesse est: nisi quis dixerit aquas à polis in eminentis terræ portionem ascendere, & latera occupare, quod contra naturam motus aquę esset. Data igitur sub polis terra, datur & Antipodum secundum latitudinem distantia. Videri posset hoc Rudolphe his, qui terram ex aqua, tanquam cliuum rotundum aliquem ex plano lacu, iusta parte sui prominere existimant: aut ueluti pomum natans, ut prisci quidam putarunt, quomodo Nicolaus Lyranus in exponenda Mosis Genesi, proposita figura, sphæram terræ sphærę aquę ita innectit, ut partibus harum tantum connexis, consertisue, globum simul rotundum non absoluant: Cum terra, ut Plinius, & multiplicia demonstrationum experimenta docent, & Georgius Peurbachius Germanus mathematicæ scientissimus in suis super sphęram Ioannis de sacro busto collectaneis scriptum reliquit, unà cum circumfluis undis globum absoluat, ut contemplari, & colligere animo sit opus, terram, quam naturæ artifex animalibus, quæ sine aëris communione uiuere nequibant, aquis uacuam & discoopertam reliquit, tanquam tenuem ex lacu paludéue cespitē eminere, unàque cum undis inflecti, inque globi speciē, quatenus extat, inclinari. Cui sententię Strab. li. 3. à principio accedit in hæc uerba, Subiectum ergo sit rotundū unà cum mari terram esse, unamque & eandem cum æquoribus superficiē habere. Vitru. quoque lib. 9. Terram scribit in medio locatam, unà cum in mari centri loco naturaliter collocatam esse: ut probe intelligendus sit Plin. locus cap. 67. lib. secundi, ubi in hæc uerba habet: Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu pręcincta circumfluo mari, nec argumētis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum. Sicut & illud Cic lib. de natura Deorum. 2. ubi inquit, Eademque ratione mare cum supra terram sit, medium tamen terrę locū expetens, cōglobatur undique æqualiter, neque redundat unquam, neque effunditur. Nam error esset non paruus, si quis telluris dimidium ex aqua undique prominere dicere aut Plin. aut Cic. existimaret, qui per medium ambitum excursum eius, in 180. gradus minimum secundum longitudinem intelligunt, quod Ptol. quoque indicat uerissimum esse: aut certe medium terræ locum intelligunt, quòd ea ex medijs undis promineat. Ex quo illud consequens est, non idem esse centrum magnitudinis terræ, & centrum grauitatis. Cum uero, ut dixi antea, undarum grandior esset à polis impetus, propterea quod ob aëris in his locis uehementem ex frigore inspissationem perpetua esset, & abundans aquæ generatio, ut Albertus, quod dixi, indicat, non potuit tantum spaciū secundum latitudinem relinquere terrę, quantum longitudinis habet. Nec sequitur, circūferentiam ab Antipodum uestigijs ductam circumcirca terram contingere debere, si uno in loco attingit, ex causis iam dictis. Latitudinis autem & lōgitudinis mensura certo & immutabili limite in terrę forma pręscribi non potest, propterea quod Oceani rapina (ut Plin. ait) in incerto est, terras dās & adimens, uicissitudine illa rerū naturæ sempiternis legib. instituta: quod ipsum multis ostēdit Pōp. li. 1. in Africę descriptione, & Aristot. lib. Meteo. 2. cap. 6. in hæc uerba, Nō semper eadē loca terræ aquosa sunt, aut arida, sed permutantur secundū fluuiorū generationes & defectus: & nō semper hoc quidem mare, hoc autem terra perseuerat: sed fit, ut sit mare, ubi est arida, ubi autem nunc mare, iterum hic terra, &c. Ex recentiorum autem inquisitione, si Americam à Vespuccio repertam, & eam Eoæ terrę partem, quę terrę à Ptolemęo cognitę adiecta est, ad longitudinis habitatę rationem referimus, longe ultra hemisphærium habitari terrā constat: imò non usqueadeo immensum pelagus interesse inter extimum ab America occidens & oriens Prol. positremum, quin feré toto globi ambitu terra habitationis frequentia culta sit, quod ex geographicæ descriptionis globulo perpulchre dinosci potest. Sed sunt, qui huiusmodi demonstrationibus

Causa angustiæ terræ à lateribus contractæ.

Lyranus.

Terra cum aqua rotunda est.

Terræ prominentia.

Nota.

Terræ mutantur.

nibus minus fidei adhibeant, ut hi solent, qui suum agellum nunquam egressi, totum orbem angustæ sepis ambitu circumscribunt, docti nihilominus, ut sibi uidentur, & magnæ naturæ conscij. At nesciunt quantum eorum animos fallax philautiæ leuitas obfascinet. Nam mirari non adeo debemus, quod aut plana obambulantib. nobis, aut exasperata montibus pleraq; uidentur, cum ingentis aquæ, terræq; mutua compagine globum constituentium extrema superficies, siue circumferentia, sensu apprehendente decliuis esse nequeat, uisu præsertim nostro tam exiguam eius partem apprehendente, quocunq; se conuerterit. Nec putemus montium iniquitatē terræ rotunditati obesse, qui adeo nobis uidentur esse sublimes, utpote uastū illum ambitum simul nō contuentibus, quasi uero omnia quæ ad rotundi huius corporis rationem pertinent, hoc modo defendi nequeāt. Si enim totam terram simul cōspiceres quoad liceret Rudolphe, quemadmodum Scipionem in somnio conspexisse Cicero fingit, montes tibi turbecula quędam leuia per terrę planitiē serpentia uiderentur, eo fere modo, quo agrum quempiam suscitati à fodientibus talpis harenarum cumuli exasperant. Quod si planam in primis terram imaginaris, & deinde ab illo rerum creatore, cuius omnia opera rationem habent, montes superimpositos planitiei consideras, intelliges facile, quomodo se terræ rotunditas studiosis cognoscendam exhibeat. Ridiculum uero est contendere, terram undique tam esse æquabiliter politam, ut ad unguem respōdeat, uel ad tornum, seu Geometræ mensuram, ut inquit Strabo, cum ad sensum correspondeat, & hoc modo crassiorem. Hoc retinendum est potius, hanc rotunditatem, quam ex terra naturæ leges in prima elementorum ex Chao segregatione postularunt, eam esse quæ montium tumore non offendatur. Sed ut ad Antipodes reuertamur, proponā tibi Axiomata quædā, & receptæ ueritatis dogmata, ut omnia tibi plus esse queant in aperto, quæ me aliquando summa cum animi oblectatione didicisse ingenue fateor ex Georgio Collimitio medico ac mathematico, præceptore mihi cum honoris præfatione nominando, non in his modo, quę ad terræ scrutinium, sed & in illis quę ad salubrem medicinam, aliaq; pleraque digna scitu pertinent. Ac nescio an alius quispiam adeo facile, adeoq; consummata tradendi ratione studiosis faciat satis. In eo ego tria esse dicere frequenter soleo, quæ non uulgare sit passim conspicere, in his etiam qui & sibi, & alijs placent, summam fidem & integritatem, eruditionem singularem, & minime tamen insolentem, nec ostensam, humanitatem summam. Quorum nexu factum est, ut ueneretur indies uehementius ab his, qui uerorum studiorum rationem sectantur. Quandoquidem neminem ipse excludit eorum, qui non fucum ostentant, sed momenta diligunt rerum, synceri & amicitia digni, in quorum album postquam me retulit, nunquam desij eum pręceptoris nomine dignari. At ipse (quod sua est humanitas) & comphilosophum me suum, & quod nunquam admisi fratrem dicere assolet, quem tu cum Viennam ueneris, & nosces libenter, ut uirum modestum, & auidissimum studiosorum, & subinde aliarum etiam, quæ in eo insignes sunt uirtutum gratia uenerabēris. Hic mihi, sicut solet, quærenti, ut memoria teneo, de Antipodum situ ferè in hanc sententiam retulit: Vnum parallelum tantum esse, sub cuius ipsius positione Antipodes darentur oppositis uestigijs, Equinoctialem scilicet, à cuius quolibet intersecante meridiano diameter ducta per centrum, in eundem meridianum & parallelum contrario hemisphærij puncto transcenderet. Rursum nullum parallelum ab æquatore recedentem hoc posse, propterea quod per nullum diameter quæ centrum trajciat, traduci possit. Ex hoc autem istud euidens sequi aiebat, quod nullorum Antipodum, qui sub æquatore non sint, possit esse conformis, hoc est in eandem partem inclinans latitudo. Causa eius est, quod diameter ex certo puncto paralleli septentrionalis per cētrum ducta, necessario in parallelum incidit, habentem latitudinem Australem, æquabili cum opposito distantia. Sicut Antipodes paralleli quindecimi gradus latitudinis Borealis his esse possunt, qui parallelo quindecim graduum latitudinis Australis subditi sunt, quemadmodum hi, qui extimam Indiam ultra Gangen ad gradus. 1 · o. longitudinis habitant, illis qui ultra sinum Hesperium Ptol. in extremam Aethiopiam uergunt, adsumptæ longitudinis initium. Præterea sic referebat, Omni puncto in terra dato correspondere ei punctum Antipodum, quod si in terram excurrat habitatam, Antipodes habere aiebat, si in mare, ut plurimum contingit, habere posse, propterea quod inter huiusmodi puncta hemisphærij distantia est, ut nauium etiam gubernatores reuera in tali distantia, eorum qui in terra loco contraposito agerent, Antipodes essent, quod mihi solertis obseruationis, scituq; admodum dignum uidebatur. Rursus idem mihi ostendebat, quod latitudine proprie accepta, quæ ad mensuram parallelorum per polos transcurrat, omnes isti qui Antipodes secundum longitudinem sint, etiam secundum latitudinem esse, eo quod diameter oppositos eos constituens, & longitudinis in ipsis, & latitudinis regulā præscriberet. Quod ita esse demonstratio indicat, nec his quæ supra retuli, id contrauenit: illic enim id tibi ostendere uolui, quod nullo interueniente mari per unius hemisphærij longitudinem in solida terra Antipodes essent, qui tamen secundum latitudinem ab æquinoctiali in polos ductam esse non possint. In uniuersum igitur dici potest in hęc uerba: Datis terrę accolis, quorum uestigia diameter per centrum traiecta contingat, Antipodes illos esse, nullo habito aut ad longitudinem, aut ad latitudinem respectu. Nam hoc modo esse eos certum est.

Georgij Collimitij laus.

Nota.

Nota.

Quód tibi diligenter est perpendendum. Præterea contra uulgatam opinionem scriptorum, Antipodibus omnia contrario modo euenire existimantium, notissimũ est, sub æquinoctiali, preterquam quod contrarijs uicibus diem & noctem habent, ut ubiq; omnia paria esse, hoc est eandem noctis, & diei quantitatem habere, simul æstatem, simul suo modo hyemem, & id genus alia. Causa in promptu est, quod sub hoc circulo locatis, una est perpetua diei noctisq; æqualitas, cumq; eandem habeant ad solem, ubicunq; sit, locationem, sequitur quod & tempora anni simul habeant. Et aliâs existimo te intelligere, quod sub omni parallelo sitis Periœcis omnia simul accidunt, excepta diei noctisq; successione, ita ut simul hyemem, simulq; æstatem habeant. De Periœcis tamen, qui polis uiciniores diem noctemq; simul habere possunt, scribam diligentius in commentarijs meis in Pomponium. Quod si quibus unus est meridianus, his eodem momento, & unum meridiem, & medium noctis esse necesse est, sicut hi quibus est parallelus unus, eandem habẽt noctis, & diei quantitatem, simulq; singula anni tempora sustinent. De Antipodibus uero ab æquinoctiali uergentibus sic habeto, ut quanto plus ab æquatore recesserint, tanto magis eis inæqualia esse omnia, fieriq; ordine contrario ipsis, quæcunque fiunt, existimes, potest enim hoc demonstrari. Postremò, omnibus qui sunt Antipodes, unus est horizon, & meridianus unus. Intelligo autem meridianum circulum, qui per zenith nostrum, perq́ue polos transcurrens totam sphæram amplectitur, causam eius ex his quæ paulo ante retulimus, haud ægre accipis. Cum ergo sol nobis oritur, ipsis occidit, & è regione, neque hoc aut admirabile uideri debet, aut captu difficile, cum ipsis ortus, occasusq́ue in respectu ad situm partium mundi, eodem modo quo nobis eueniant, nisi quod occidentia nobis sydera ipsis ascendunt, adueniuntq́ue, sicut & ipsis cadentia in nostrum hemisphærium leuantur. Negare uero hæc, & ut friuola contemnere, animi est degeneris, eaq́ue quæ in naturæ rerum maiestate cognitu sunt pulcherrima, accipere, & intelligere respuentis. Sed dicere posses, te his intellectis adhuc in uno hærere, quod ex antiquorum sententia non uideatur commodum dicere, sub æquatore esse habitationem, ob ingentem & intolerabilem uitali temperamento calorem, cuius tamen oppositum ego asseram. Respondeo tibi, si modo dubitas, priscos quotquot sunt, qui sub æquatore habitationem esse negant, opinione potius, quàm aut experiẽtia, aut efficaci aliqua ratione ductos, lapsos esse, & sibimetipsis etiam nescijs aliquando contrauenisse. Lege Pomp. qui libro primo Zonam mediam ob æstum inhabitabilem ait, tertio uero libro Taprobanen habitari scribit, Plin. quoque capite septuagesimo secundi, Cœlum ait tres mortalibus terræ partes abstulisse, septentrionem, & austrinam frigore, mediam autem qua solis orbita est, exustam flammis, & ob id inhabitabilem, & tamen idem, quemadmodum & Pomp. Taprobanen frequentissimam hominibus esse capite uigesimosecundo libri sexti asseruit, id quod & Solinus simia Pliniana multis uerbis confirmat. Addit Plinius capite secundo libri septimi, ex Artemidori sententia, in Taprobana insula longissimã uitam sine ullo corporis languore traduci. Multum illi, alijq; idem sentientes à se dissensere Rudolphe, cum sit compertissimum, si Ptol. credimus, Taprobanen ita æquinoctiali subditam, ut latitudine ferè trium graduum eundem transcendat, in Austrum porrecta. Quod is princeps Cosmographiæ Ptol. & libro septimo, & tabula Asiæ ultima ostendit, nec dubitari quidẽ de hoc debet, cum in latitudinis descriptione errari non possit, adeo eius obseruatio canonicis demonstrationibus constat. Vtinam tam facilis longitudinis obseruatio esse posset, quàm latitudinis est, in multis enim uiri docti non hæserent. Videntur ergo mihi plerique ex uetustis scriptoribus, quod ad situm terræ attinebat, quare nus ad cœli circulos refertur, plura pro ingenijs differentium, quàm pro ueritatis fide tradidisse. Albertus magnus Germanus princeps philosophus, & Auicenna noster, non affirmante solum, sed certe demonstrare uidentur, sub æquinoctiali, eo etiam tempore quo sol per subtus habitantium uertices graditur, temperatiorem habitationem esse, quàm sub parallelis tropicis, cum ipsis sol innititur, & constat tamen sub utroque tropico frequentem esse mortalium sedem. Lege Auicennam capite octauo doctrinæ secundæ, sectionis secundæ primi Canonis, Albertum autem sexto capite libro de natura locorum, quem Collimitius noster nuper in lucem dedit. Eam ob rem attente perpendendum est, an non nimis temere Ioannes Picus, uir alioqui eruditissimus, & acerrimi ingenij disputator, qui inter nongentas propositiones, quas adolescens Romæ publice proscripsit, hanc quoque defendere uoluerit, quod sub æquinoctiali non posset esse naturalis uiuentibus habitatio, cum contrarium tanti adeoq́ue idonei uero scriptores asserant, quanquam consueuere, qui disputant, incerta, falsaq; plerunque ueritatis iuuandæ gratia discutienda proponere. Mirum est profectò, ipsum quoq; Macrobium dicere fuisse ausum, cõmentario Somnij secũdo, propter Zonam exustam Antœcis nostris ad nos transitũ esse nõ posse, cum tamẽ ex receptis authoribus, qui lõge ante sua tẽpora scripserant, discere debuisset, nostros peregrinationibus uarijs ad intimos usq; Aethiopas intrasse, imò & totam Africam circumnauigasse, ut Hannonem Carthaginensem authore Plin. Quin & Eudoxus quidã, cum Lathyrũ Alexandriæ regẽ profugeret, Arabico sinu egressus per hoc pelagus Gades usq; peruectus est, quod ex Corn. Nepotis authoritate, Plin. scribis cap. 67. 2. & lib. 3. Pomp. Multo uero ante Nepotem Cœlius Antipater scriptum reliquit,

Nota.

Antipodum unus horizon, & meridianus.

An sub æquatore habitatio sit.

Latitudo deprehensu facilis.

Ioannes Picus.

reliquit, uidisse se, qui nauigasset ex Hispania in Aethiopiam cõmercij gratia. Quam nauigationem hodie Portugalliæ reges summa gloria, & euentu incredibili instaurarunt, multis maximisq; cum in occiduo, tum Austrino pelago insulis repertis, quorum intercepta memoria erat. In extimis aũt Africæ Antœcos esse nostri climatis, quis dubitat? quod si nostri ad illos uenere, quid oberat quo minus & illi ad nos uenire potuissent, quemadmodum nostris temporibus fieri uidemus? In summa, ut de hac tua quæstione finem faciam, tam esse certum debet Antipodas esse, quàm sunt cogniti tibi digiti, unguesq; tui. Inq; ea re his fidẽ dabis, qui in terræ situ atque excursu cognoscendo recentius loborarunt. Quandoquidem (ut Ptol. ca. 5. libro 1. cosmographiæ scribit) in situs terræ traditione recentioribus historijs semper magis credendum, quam ullis ueteribus: eò quòd pro rerũ mutatione, aut incognita prioribus, aut ulteriori experientia deprehensa his patefacere datum est. Bene (ais) mihi narras. At de Augustino & Lactantio quid? aut quam in partem eorum accipienda sententia est? rejicies'ne, quæ scribunt Vadiane, an probabis? Si in his perstas, quę copiose attulisti in medium hactenus, probare certe non poteris: si probas, nulla illa erunt, quæ ita esse tibi maxime uisa sunt. Tua res iam agitur, uide quid agas. Ego mi Rudolphe (ut hęsitantem te ex hac tandem charybdi liberem) ut Augustini de Antipodibus sententiam probo, ita Lactantij somnia nequaquam aut tueri, aut asserere possum. Ille certe cur negaret, causam habuit, hic quid negaret, nesciuit: quod ut intelligas, iterum mihi quidẽ in noua causa ordiendum est: quod si nimium turgescere literæ illę nostræ uidebuntur, tibi, qui me prouocare non desinis, culpam tribue. Si scire hæc uberius adeo desyderas, patere uel ex epistola fieri libellũ epistolarẽ. Nam me tibi satisfaciẽdi quasi uno in stadio, & uno curriculo cupido quædam corripuit. Nũc ad rem. Augustinus nõ à ueritate, sed àb incerta, & uero nequaquã consentanea ueterum aliquot scriptorum de Antipodibus traditione abhorruit. Quã quia illustris alioqui, & multarũ rerum scientissimus scriptor Macrobius in commentario somnij. 11. quasi de reperta ueritate sibi ipsi applaudens, sequitur & affirmat, uidendum tibi est, ne eius lectione seducaris. Nam licet Antipodas admittat, in ratione tamen, & (ut ita dicam) modo ponendi, toto (quod aiunt) oberrat cœlo: necq; hoc in illo adeo moleste ferendum est, cum uulgarem opinionem sequutum, cum antiquioribus citra uerí deprehensionẽ periclitari eum cõtigerit. Voluerũt aũt illi, terræ molẽ in duo hemisphæria interceptã, ingenti pelago & innauigabili discerni, ita ut unius aliquid ad alterũ nihil perueniret, inq; altero nos esse, in altero à nobis longe secluso Antipodas nostros & Periœcos. Et quemadmodum hoc nostrum, torrida zona interueniente, in duas habitabiles distingueretur, extremis ob frigora relictis, ita simili modo apud illos omnia se haberet dixerunt. Quod ex Cic. ductũ, Macrobius euidentissime indicat. Quo cõcesso sequi necesse erat, ut duabus amplissimo mari distantibus terris, duplex esset hominũ in ijsdẽ, qui ad se inuicẽ nunquã permearint, propagatio. Quod perpendẽs Augustinus, cũ in li. Ciuitatis Dei 16. cap. 8. omnes homines terrã inhabitantes, quacunq; forma eos natura effigiauerit, ex illo protoplasto uno, hoc est, Adam originem ducere affirmasset, sequenti cap. 9. falsam illam, & friuolam de Antipodũ situ opinionẽ, quę sibi unice objici poterat, necessario non minus, quàm uere reiecit, & cõfutauit. Si enim isti essent eo modo, quo illi eos esse crediderunt, cum ad eos nemo unquam nostri hemisphęrij attigerit, ex Adam originem habere nequaquã potuissent. Eam ob rem perquã prouide & erudite scripsisse Augustinũ nemo negare debet, cũ eo modo ne nos quidẽ Antipodas esse permittamus. Tantus enim error nõ modo ueritati historiæ naturæ, uerum etiam religioni nostræ, & sacrarũ literarum authoritati refragatur: quẽ illi nulla prorsus historica cognitione firmãtes, friuola quadã cõiectura assumpsere. Quod si quis adeò magno ecclesię nostræ antistiti, atque omniũ bonarũ doctrinarũ auido & studioso, terram esse cõtinuam mõstrasset, nec ulli intercepta, ut isti fabulantur, oceano, in qua hominũ esset habitatio. 180. gradibus expansa, & sibi diametro centrũ trajiciente opposita, hinc etiam atq; illinc nullo mari traiecto cõmercij mutui cõsuetudine coire sine difficultate posse, nõ hercle Augustinus, mathematicæ alioqui studiosissimus, Antipodas negasset, sed demõstrationibus è certissima scientiarũ depromptis adhibuisset fidem, antiquorũ logis anilibus reiectis, quos ultra tantus fide haud quaquã dignos esse nouerat. Cum enim hodie cõtinuę terrę lõgitudo ultra 180. gradum excurrat, ubi illud ingẽs tandem mare erit, quod ista duo hemisphæria dirimat? cum terra nostra utrinq; adeo ultra hemisphærij amplitudinẽ pandatur. Imò, ut supra retuli, parum absit America præsertim adnumerata, quin totus ille globus circumcirca prominente terra sit habitabilis. Quo fit, ut his minus adhibeam fidẽ, qui sub polis terram extare dixerũt, cum is locus iam aquæ, utpote elemento longe spaciosiori deberi uideatur, & natura fortasse, postquam, terræ portione nudata, multis animalium suum dedit locum, aquam coërcens, intraq; suos excursus cohibens, in ea globi parte locũ deputauit ampliorẽ, quæ ob aëris incõmoditatẽ, & grauissima anni tẽpora, quę nullã, aut tardam uicissitudinẽ admittant, mortalibus minime idonea uidebatur, qualẽ sub polis esse certo scitur. Quod aũt inter Antipodum latera terra intersit, geographiæ tyrunculi sciunt. Egredere ab extrema Hispania per Pyrenæos, perq; Gallias, Germaniamq;, & Sarmatiam, usq; ad Tanaim: eo superato, tende in ortum per Scythiam citra Imaum, & stringe litus septentrionale Caspij; tum per Sacarum re-

Contra Lactantium.

Augustinus.

Contra Macrobium.

Antiquorum opinio.

Contra Macrobium.

Sub polis terra non extat.

gionem, traiectis Tauri iugis, in Indiam inclina eam, quę est ultra Gangem, cumq́ ad sinū magnum longis itineribus perueniſti, secundum eum in meridiē proficiscere, donec ad Catagaram peruenias, & toto ferè isto latere Ptol. monstrante Antipodas habes, non eorū quidem, qui sunt in Hispania, sed qui in occidua Africa iuxta sinum Hesperium adhabitant, ad quos, quantum est in terræ nuditate, nullo penitus mari traiecto, ex India extrema perueniri potest: Americam autem inhabitantes longe citerioribus locis suos habent Antipodas: quę omnia instrumētis ad eam rem pertinētibus cognoscere facillimū est. *Macrobius.* Macrobius Cic. quasi gratias agens, & suæ doctrinæ pręstantiæ adscribens, Nos, inquit, cum alijs non patitur errare, qui terram semel oceano cingi credidere, manifestū errorē professus, quem Cic. solū indicauit. De Lactantio mallem utiq́ tacere, quàm molestus esse tibi, qui eius authoris adeo es studiosus. Verum quia desyderas, & tuendæ me ueritatis ratio hortatur, dicendū est quicquam crassiore (quod aiunt) mineru, non incessendi quidē studio, in quo nemo non culpandus foret, sed satisfaciendi tibi, qui præter reliquarum doctrinarum studia, ea sectaris cum primis, quæ literarum studiosis adeo sunt necessaria, ut nihil magis. Vt itaq́ dicam, quod sentio, uidetur mihi *Lactantius.* Lactantius eloquentię suę uiribus plus ęquo quandoq́ confisus, paulo audacius aut abiecisse fastu quodā pleraq́, aut multo aliter, quàm ueritas habeat, intellexisse, inq́ his magnam sibi inuidiam eo cōparasse, quod ita superbe, ita secure disserit, quasi ipse extra omnē ingenij aleā positus errare & labi non potuerit, omnium aūt errata non uidere solū, sed etiam olfacere sese crediderit. Hic cap. 24. li. 3. quod tuis mihi literis indicas, adeo Antipodes refutando ineptit, ut dubitem, an, cum illa scripsit, satis sibi constiterit. non enim ea solum, quæ eruditis exploratissima sunt, nescire uidetur, sed probare etiam, & asserere illa, quæ, si Antipodes non essent, quod ipse contendit, falsa tamē & absurda esse omnes, qui sunt animi compotes, intelligerēt. *Contra Lactantium.* Age, totum illud caput excuriamus, ut an ita sit, sicut dico, facilius accipias. Ait primum in titulo (de Antipodibus, quos ideo esse finxerunt, quia opinati sunt mundum esse rotundum) Ecce mundum non rotundū esse, pro uero, & euidenti habuit, ideoq́ Antipodes ponentium opinionem refutare conatur. Cuius tamen contrarium, de mundi rotunditate adeo euidens est, non tam physicis, quàm nostræ religionis scriptoribus id asserentibus, ut piaculum committere merito uideri possem, si rationib. hoc loco adductis probare uellem, quod nemo nescit. Audi obsecro, quid à capitis initio dicatur (aut est quisquā tam ineptus, qui credat esse homines, quorū uestigia sint superiora capite?) Erras ô diserte Lactanti, & ea quidem in re, quā iuuentutis anni tibi indidisse debuerāt. Quis enim uel primis physicæ rudimentis imbutus, nescit omne id, quod sua grauitate cētro innititur, quacunq́ parte circumferentiæ locatū sit, deorsum uersus niti? quod aūt à centro reclinet, aut se expandat, sursum tendere? Cum igitur pedibus in terrā uersis centro innitantur, caput sursum proferant, ut nos in cœlum, caput habēt uestigijs superius. Nec sub nostro est hemisphærio, nisi quod adusq́ centrum demittitur: *Nota.* quod cum prætergrederis, omnis linea ducta in quamcunq́ partē sursum tēdit. Ideo Aristot. lib. Meteorotū. 3. ubi de terræmotus causis fit mentio, Anaxagorā Clazomeniū reprehendit, quod sphærę tantū partem, quę supra nos est, sursum esse, & quæ sub pedibus est, deorsum uergere putauit. stultum enim est putare ignem in altero horizonte non similiter sursum ferri, sicut in nostro, sursumq́ ferri, quæcunq́ à centro ad circumferentiam tendunt. Nec nisi impropria loquutione cœlū infra nos esse dicere solemus, uelut Vitruuius lib. 9. sydera uersabūda latentiaq́, quæ nobis non oriantur, sub terra esse ait, hoc est sub horizonte. Porrò & hoc Maronis lib. Georg. 1. ex cōmuni ratione loquendi depromptū est, cum de Austrino uertice loquēs *Locus Verg.* inquit, at illū Sub pedibus Styx atra uidet, manesq́ profundi, cum reuera, ut Aristot. quoq́ asserit li. de cœlo, & mundo. 2. uertex meridianus sit ex natura rei sursum: quod poëta doctissimus, tametsi non ignorarit, maluit tamē ex cōmuni persuasione ducto sermone uti, aut ueteres, ut sæpe solet, imitari, quàm diuersum asserere. Quandoquidē operis eum lege compulsum esse ex Metrodori sententia Seruius scribit, ut quędam ex ueterum traditione excerperet, quæ obscura forent. Vitruuius certe Boreale latus summum dixit, ut eo modo polus Austrinus imus, & sub pedibus esse intelligatur. Nisi quis Democritū, & Leucippū sequutum esse Maronem suspicetur, quorum opiniones de mundi inclinatione apud Plutarchum legito. Nos uulgo Austrinum polum respectu arctici, qui nobis ad latus habitantibus erigitur, pressum decliuemq́ dicere soleamus. At sub pedibus esse nemo nisi improprie dixerit, nisi sub pedibus, hoc est, sub horizonte, ut dixi, intelligas. Præterea si concedimus Antipodas esse sub nobis, non statim id sequitur, ut credibile sit, eos caput deorsum uersus uestigijs inferius habere: quod falsissimum, uerissimū putat Lactantius. Cui hoc friuolo desipere nō satis erat. Addidit hoc amplius Antipodibus datis sequi, ut tota terræ pars apud ipsos penderet, cum nostra iaceāt. Item arbores deorsum crescere, pluuias uero, & niues, & grandines sursum uersus cadere in terram. Quin & maria, & urbes, agrosq́, & montes pensiles illic esse. Indigna sunt hæc pudenda errata opere tuo ô Lactanti: utinam quod nesciebas, præterijsses irreprehēsum, nec lacessendi cupidine inflammatus, ignorantiā tuam euanido linguæ fuco adeo detexisses. Augustinus te longe omnium rerum peritior, terram rotundam esse negare noluit, nec tibi aliud affirmanti fidem dare. uidit enim quæ diceres, & quibus innitereris. Omne graue

Lactanti (quod prima philosophiæ uestibula exhibent) à quacunque cœli parte in centrũ tendet, deorsum tendit: & uice uersa, quod à cẽtro recedit, sursum. Tibi uero uidebatur, quod ab antipodum periferia in centrum caderet, sursum cadere: quod non est. Ac id ipsum quidem ex cõmuni hominum loquutione didicisse debueras, non nisi rem grauem cadere, aut, ut grauitatis rationem habet, descendere, id est, ad centrum tendere affirmante: nam sua sponte sursum cadere nihil, sicut nec leue quidem nisi impulsum impetu, deorsum tendere dicitur: ergo quicquid cadit, deorsum cadit. Sed quid in re aperta laboro? Qua fiducia cœlum non undique deuexum dixeris, tu uideto: mihi constat id astronomis, quibus ea in re summa fides est, nihil esse certius, qui cum Aristotele, & uolui cœlum, & moueri regulari ambitu asserunt: quod tu quoque contemnis, cum & Aethereos orbes sphæricos esse neges. Nec sequitur, quod putas, si terra rotunda est, necesse est, ut in omnes cœli partes eandem faciem gerat, id est, montes erigat, campos tendat, maria consternat, cum maiorem partem terræ sub aqua esse recte cognoscentibus indubium sit. Præterea quis credat, quod tu concessa terræ rotunditate sequi autumas, nullam partem terræ esse, quæ tunc ab hominibus, cæterisque animalibus non incoleretur. Nam esto tellus circumquaque (quod tamen euenire nõ potest) ab aquis libera nudaretur, non tamen sequeretur eam ab omni parte habitabilem esse, ex multis causis, quas prætereo. Postremo non sine quadam odiosa petulantia, hoc philosophorũ responsum irrides & contemnis, asserentium grauia centro inniti, leuia sursum: & profecto quemadmodum nescite te scribis, quid de his dicas, ita illi, si tua legent, quid de te dicant tot erroribus inuoluto, se nescire faterentur, contra quem certe plurima dici possent. Tandem quod ais, te multis argumentis probare posse, cœlum terra non esse inferius, nemo credit hoc Lactanti, quod cœlum terra sit inferius: mirum est cur formides id ab aliquo obtineri posse, cum hoc, admissis etiam antipodibus, nequaquam sequatur: nimis in re concessa sollicitus es, & ne cœlum cadat times, maxime si deorsum inclinet. Argumentis his iam non erat opus, probare enim id, cuius contrarium est impossibile, non prudentis est, aut eruditi, sed uerbosi, & sibi ipsi suaui labiorum tinnitu blandienti, id quod tu hic de antipodibus calamo peregisse uideris. Hactenus de Lactantio, & eo quidem modo, quo Narniensis Galeottus in libro de incognitis uulgo illi obijcit. Equidem quãti Lactantij de antipodibus sententiã putem faciendam, ex his intelligis, quæ hactenus retuli. Tu quod tibi uisum fuerit, sequere: nolo cogi te cuiuspiam existimatione, sed monuisse certe uolui, ne incautus lector huius magna aliqui authoritate caperetis. Andreas Stiborius canonicus Viennensis, theologiæ, & mathematicæ peritissimus, & encyclopediæ magister, tanti alioqui scriptoris temeritatem demirari satis non potuit, cum ego ei caput hoc, quod antea quidem legerat, sed tum attentissime te legebat, iudicij gratia adhibendi proposuissem. Nec abstinuit quidem, quin assereret, magnum Lactantio apud doctiores, & fidei, & doctrinæ æstimationem imminui, quod adeo hallucinatus esset, non ob hoc quidem, quod nescierit. nescire enim humanum esse aiebat, sed quod adeo constanter ignorata partim defenderit, partim reiecerit. Namque ubi quis errori se addicit, dummodo in eo perster, sibique obsit soli, tolerabile id quidem esse aiebat, ubi autem per insolentiam & pertinacem fastum, & uero improperare, & tueri falsum cœperit, eum non odium modo commune, uerum etiam publicam detestationem commereri. Mihi uero uidetur hoc ex Hieronymi sententia commode in Lactantium usurpari posse, quod Pius quadam ad Hermolaum barbarum epistola contra eundẽ usurpauit, in hęc uerba, Si fuisses ô Firmiane tam frequens in sacris literis, quàm in fictis litibus fuisti, & hoc non dixisses, & nostra non minus fortasse confirmasses, quàm destruxeras aliena. Sed de his satis. Quod de lacus Acromi, Venetique nominibus quæris, perlibenter respondeo, uerum si possum, paucis. Nam sum pleraque editurus, fortasse fusius, de hoc lacu in patriæ illustratæ Sylua secunda: quã quia adolescens scripsi, non eram editurus, sed datam olim de ea edenda fidem, ita expostulat Hermannus Miles uir clarissimus, & summa mihi necessitudine iunctus, ut quod semel sum pollicitus, sine magno pudore denegare nequeam. Quicquid igitur illud lucubrationum iuuenilium fuerit, in lucem propediem dabitur. De Acromo Pomponius libro tertio, Rhenus, inquit, ab Alpibus decidens propè à capite duos lacus efficit, Venetũ, & Acromum &c. quorum alterum eum esse constat, cui Hydropurgum patria tua iuncta est, mea uero, hoc est, oppidum sancti Galli, pass. plus minus octo millibus ad occasum uicina. His hodie ab ustinis urbibus protrita uocabula sunt: superior enim, ut scis, lacus Constantiensis, à Constantia urbium, quę ad eius sunt ambitum, clarissima. Inferior lacus Cellæ, à Cella oppido cel frumentariæ copia admodum famigerato: sicut & Larius hodie Cumanus dicitur à Como, & Lemanus Geneuensis, à Geneua, ut Cæsar, siue Gebenna, ut ferè alij. Albertus tamen noster, nescio quomodo lapsus, Lemanum hunc nostrum esse putauit, per quem Rhenus fluit: cum Lemanum ad Allobroges esse, exque Alpibus profluentem Rhodanum transmittere, omnes scribant. Lucanus libro primo, Deseruere, inquit, cauo tentoria fixa Lemano. Tentoria autem in Gallijs tum habuisse Cæsarem notius est, quàm ut referri debeat. Credo Alberto fecisse opinionis occasionem Alemannos, quos ad nostrum lacum habitasse Ammianus tradit. Et sunt hodie, qui à deo Alman, quẽ peculiariter coluerint, Alman

Nota.

Andreas Stiborius mathematicus.

Nota.

Hermannus Miles uir clarissimus.

Albertus lapsus.

Alman deus.

nos dictos credant, cuius simulachrum adhuc in eius ripæ uetustissimo cœnobio, quam Augiam hodie maiorem uocant, cernitur: ut uidisse se in sua geographia Vladislaus Sunthaim retulit. Raphaël Volaterranus Acromum lacum Bodinæ uocabulo non sanè feliciter excogitato nominat: cum enim hoc ex lingua indigena ducatur, uocãdus potius est aut Podmicus, aut Podamicus: cum & maioribus nostris uernacula lingua dictus fuerit, de Podmer see, ab antiqua familia nobilium de Podmen, quorũ nomen adhuc durat. Vualafridus accola olim Veneti, Potmi cum uocare uoluit à flumine, cuius ingressu nutriatur, quoniã Græcis ποταμὸς fluuius dicatur. Nisi quis Bodicum, seu Botigum dicere malit, hoc est, fundo carentem: ita enim amnes profundos lacusq́ Ligures, & Hetrusci dixere, quos ad lacum nostrum sedes aliquando tenuisse multa suæ linguæ monimenta docent. Sed hoc puto minus etymo nominis accedere: licet & Padum Plinius capite decimosexto, libri tertij à Liguribus Bodicum nominatum scribat, quod suorum lingua fundo carẽtem significet: & Acromus multis locis adeo altus existat, ut demisso perpendiculo deprehendi fundus uix queat. Hoc magis mihi quæstione dignum esse uidetur, cur uetustis alter Acromus, alter Venetus dictus sit. Quod & tu porisime literis tuis scite cupis, non illis dico proxime ad me datis: quanquam & in harum postrema pagina monebar, sed prioribus perquam (ut semper) elegantibus, & scitis, quibus non iniuria dubitasse uideris, Acromus'ne apud Pomponium, an Acronius legi oporteat. Ego etsi Acromus diu probarim, penitiori tamen uocabuli scrutinio facto, in eam sententiam pedibus eo, ut Acronius legi debere contendam, hac uoce indicante lacum nostrum minus uehementia frigoris, quod nostræ hyemes afferre solent, offendi premiue, aut nulla glacie in uniuersum obduci, quod alioqui amnibus lacubusq́ ad septentrionem uergentibus peculiare est. Græci nanque scriptores mundi situm, & terrarum partitionem scrutati eum oceanum, qui in extimo septentrione ob immensum eius cœli gelu perpetua glacie obductus uidebatur, Cronium, id est, Saturnium, & frigidum tardũq́ appellarunt, authoribus inter alios Ptolemæo, & Plinio. Hic enim capite decimotertio libri naturalis historiæ 4. septentrionalem oceanum, ab Hecatæo Amalchium nominatum fuisse ait, quod hoc nomine Scythæ eius orę sua lingua congelatum significarent. Philemon à Cymbris Morimarusan, hoc est, mortuum mare dictum, scriptum reliquit. Ille enim oceanus (quod alijs in locis minus cõtingit) ad mul ta pas. mil. rigescere, & obdurari glacie solet, ultra quẽ tamen in peniriori Arctoo latere Cronium posuere, uocabulo à Saturno, qui Græcè χρόνος dicitur, deriuato: in cuius honorem instituta quoque festa Cronia, id est saturnalia, nominant. Ob eandem causam Dionysio pigrum mortuumq́ mare dictum esse credi debet, utpote sempiterna glacie rigidũ, metaphrastis Ruso, & Prisciano id aperte indicantibus. Illius de oceano Arctico scribẽtis uersus sunt hi,

> Dicitur ille piger, nec non Saturnius idem,
> Mortuus ast alijs, minimo quod lumine solis
> Perfruitur, tarde radios nam suscipit ortos:
> Nubibus & crassis premitur, nimbisq́ grauatur.

Saturnius idem dicitur, inquit, Mortuus ast alijs &c. Vtroque ex stellæ natura ducto. nam & tardissimi motus est, & naturæ frigidæ, uitęq́ humanę incolumitati ante alios noxius, qua ex re extimum inter uagas stellas in cœlo locum habere eum, ita artifice cœlorum prouidente, uerisimile est. Rufi autem in eandem sententiam hi uersus sunt,

> Nomine Saturni late iacet æquoris unda,
> Hic densata sali stant marmora, pigraq́ ponti
> Se natura tenet &c.

Quia igitur lacus noster undiq́ uinetis arbustisq́ septus, & uerna ferè semper facie conspicuus, adeo raro glacie summis etiam brumæ frigoribus ingruentibus contegitur, ut rigescere eum portenti loco accolæ habeant. Acroniũ, id est, sine frigore & brumali molestia dictum putarim, imò constanter asseruerim, à particula priuatiua existente: sicuę Atheon dixere prisci Diagorã, quod an dij essent (teste Cic.) dubitarit. Venetum uero alterum à colore marino, qui cęruleus est, nominatum esse satis constat. Et licet utriusq́ uocabuli ratio utriq́ lacui congruat, malo tamen intelligi à Pomp. superiorem lacum Acronion, inferiorem Venetũ Acronio proximum, quem & Cellæ lacum uocari diximus. Quanquam Pomp. Venetum dicat, et Acronium, quasi Venetus introeunti Rheno uicinior sit: non tamen est, ut ex illa uocularum serie moueatis, natura ipsa præsertim hoc, quod uolui, discrimen faciente. Quod ad glaciem attinet, annotandum est patrum memoria, semel Acronium mense Ianuario, anni 1530. glacie in 14. diem obductum, nec totum tamen egressis scilicet, qui id obseruarint, ingenti spacio intermedio deprehenso, quod rigor non clauserat. de his lacubus in Sylua nostra secunda iuxta finem sic orsi sumus:

> Acronij mihi musa lacus Venetiq́ modestas
> Donabis laudes, patrios nam blandus uterque,
> Circuitu quanquam spacioso, amplectitur agros;
> Summouet hic longo cedentia litora fluctu
> Vnda patens, geminæ geminum cui nomen utriq́,

Augia maior.
Volaterranus.
Acronius unde dictus.
Septentrionis oceanus.
Lacus Venetus.

Fama ingens,& priscus honos, nanq; inclyta passim
Oppida consurgunt,& cinctæ mœnibus urbes,
Quarum una est memori Constantia nomine, cuius
Mœnia præteriens, deducta comminus unda
Rhenus iter gelidam curuat, celeratq; sub Arcton.
Qui postquam elapsus Rhetæis alpibus, ortu
Vitiferam transit sinuato flumine uallem,
Albentesq; undis campos, immergitur altis
Fluctibus,& longum pro prijs sibi uendicat undis
Non diuulsus iter, tandem superante fatiscit
Agmine ab Eoa uenientis parte procellæ:
Qua lacus immenso tractu diffunditur, amnes
Vndiq; collapsos rapiens. Quem docta uetustas
Acronium dixit, rigido quod ab aëre nullam
Accipiat glaciem, Scythico nec frigore pressus,
Vernanti brumæ mitescat tempore fluctu.
Cæruleo Veneti nomen duxere colore,
Nanq; ubi Parrhasio Boreas propellit ab axe
Sudificus nubes, splendensq; intermicat æther,
Aemula cœlesti ductim iacet unda colori,
Et uarium tremulis inscribit motibus æquor.
Hic, ubi contactis iterum se includere ripis
Incipit,& salicum rursus proserpere in umbra
Rhenus Nympharum pater inclytus,& decus oræ
Arctoæ &c.

Constantia urbs.

Omnino autem mecum sentiũt, qui hunc lacum Brigantinum à Solin. nominatum defendunt, cũ ille cap. 31. ubi de Gallia, inquit, in hęc uerba. Si Thracia sic petenda, excipit ager Rheticus opimus, & ferax, Brigantino lacu nobilis &c. Strab. enim ultra Rhenũ in meridiem ab eius fontibus, & in ortum Rhetos esse libro 4. scribit: post quos trans Licum intra Istrum & alpes Vindelici,& quos ibidem Solin. nominat, Norici, usque ad Pannonias in ortum uergunt. Brigantinum autem à Brigameo dictum oppido perquam uetusto indubium est, quod ad Acronij initium situm, frequenti hodie hominum habitatione colitur. Et quoniam citra Rhodanũ in ortũ solis Heluetij adusq; Rhenum circũcirca excurrunt, quod Florus quoq; lib. 3. scribit, quicquid ultra Rhenum,& Acronium est, ad Rheticos pertinebit, quos illis uicinos esse constat. Claudianus quoq; ad Rheni,& Danubij principia Rhetiæ tractum esse, his uersibus in Alarici uictoria prodidit:

Sublimis in Arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rhetia syluæ,
Quæ se Danubij iactat Rheniq; parentem,
Vtraq; Romuleo prætendens flumina regno,
Primo fonte breues, alto mox gurgite regnant,
Et fluuios cogunt unda coëunte minores
In nomen transire suum, te Cymbrica Tethys
Diuisum biduo consumit Rhene meatu,
Thracia quinq; uadis Istrum uorat Amphitrite,
Ambo habiles remis, ambo glacialia secti
Terga rotis, ambo boreæ Martisq; sodales, &c.

Rhetia sylua.

Quos eo libentius adscripsi, quod Rheni in hunc nostrum lacum fluentis, Danubijq; laudes continent. Non me latet Ptolemæum non longe à lacu Verbano, qui iuxta Larium est ad radices alpium, Brigantios posuisse, quorum oppidum hodie Brianson uocant, Brigantino uino nobile, de quo hic intelligere nemo potest, cum quod Italiæ confinia ad Galliam attingentia prius memorauit Solinus: tum etiã quod ex Gallia, inferiori presertim,& ad Rhenum tendente, per Rheticum, iter proximum in Thracię latus est. Habes de lacubus Veneto, & Acronio. Intellige paucis (ut faciam epistolæ finem) de Lucano. Ego sanè casu factum nõ credo, ueis de quo mihi scribis Panno, de locis grammaticis mota controuersia interim ex te scire uoluerit, quid de illo Lucani ex libro eius sexto sentires: Quæ tetigit Philace, Pteleosq;, & Dorion ira Flebile Pieridum. ubi de celebribus Thessaliæ urbibus mentio fit. Erratũ enim est à poëta doctissimo, alioqui & prope omnium rerum perito, quod ego antequam literas tuas legi nunquam animaduerti, quandoquidem & sensus perplanus, & interpretum consensus non aliud mihi offerebant. Verum cum de Dorio lego Plinium inter Thessaliæ loca, libri quarti cap. 9. incido casu in Hermolaum Plinianę eruditionis thesaurum, & (quod omnium maxime mirabar) hallucinatum esse Lucanum intelligo, quod is Thessaliæ oppido id tribuisset, quod in Achaia contigisset, ubi Dorion esset irascentibus Thamyrę musis memoratum

Lucani locus.

Dorion. Dotion. ratum: illud autem in Thessalia non Dorion, sed Dotion dici. Verum est illud Horat. Quandoque bonus dormitat Homerus. atque opere in longo fas est obrepere somnum. Ceterum ita esse ex Homero & Statio cap. 5. quarti de historia naturæ Plin. Hermolaus probat. Ago ego tibi hoc loco gratias Rudolphe, quod occasione studij tui, factus sum te commonēte eruditior. Non enim facile quis alius mihi de tanti scriptoris errore tam leui, quicquam persuasisset, & tanto literarum & grecarum & latinarum censori fides debebatur, in tuto enim ille gradum sistere mihi uidetur, qui in rerum obscurarum iudicio ab Hermolao raro dissentit. Habes quod petieras, ac nescio, an ea diligentia conquisita, ut uotis tuis abunde possint satisfacere, ipse neruos contendi, quodque potui intra id tempus, quod mihi ad scribendum dabatur, feci. Nec est ut in hoc disserendi tecum genere, aut elegantiam expectes, aut aptam rerum seriem, scribimus enim ut in animum res uerbaque incidunt, in his præsertim, in quibus res tractatæ plus loci dignitatisque sortiuntur, quàm ulla nitoris gratia comparare queat. Si quid est, quod aut temeritati, aut pertinaciæ accedere putaueris, id fide careat. Sin autem placuerint singula, eatenus placeant, ut me Dauū, non Oedipum, sicut uolebas, existimes, quasi porrò alia quærenti tibi, æqua festinatione satisfaçere possem, aut de quibusuis rebus proponēti, quod Carneades solebat, extemplo respondere, quis enim hoc faxit non doctissimus, & expertissimus aliquis? Mihi certe ipsi multa restant in his dubia scriptoribus, è quibus illa deprompta sunt, quæ te torserunt. In summa, gratissimum mihi erit, si proximis tuis ad me literis id egisse me fateberis, quod officij ratio postulare uisa est. Nulla mihi alioqui cura struitur, in quancunque partem hęc nostra sedulitas casura sit. Vale bene, & Stephanum Taurinum iurisconsultum uirum optimum, & doctissimum, si adhuc Istrograni apud cardinalem uestrum degit, meo nomine impense saluta, utque aliquid ad me literarum det hortare: ex eo enim tempore, quo ex urbe Roma reuersus, Viennæ apud me Collimitiumque, & tū conuiuij nostri Symposiarcham Iacobum Spiegel iureconsultum, & Secretarium Cæsareum, unà se amica iucunditate oblectauit, quid agat, aut qua fortuna sua stet conditio, nec fama, nec literis intelligere potui, id quod mihi non parum in hominis presertim tam amici desiderio molestię affert. Si isthic non est, mihi significa. Vale iterum. Viennæ Austriæ, anno

Stephanus Taurinus.

M. D. XII.

F I N I S.

IOACHI-

IOACHIMI VAdiani Heluetii Mythicum ſyntagma, cui titulus Gallus pugnans.

RES TOTA IN DISCEPTAtione poſita eſt.

Accuſant gallinæ, patrono Philonico. Galli ſe tutantur, propugnante Euthymo. Capi Semimares decreti arbitri pronunciant, litemq́ ſedant partibus conciliatis, Nomothete interprete.

EIVSDEM AD LECTOREM, allegoricum.

Ad uada ſe ſiſtit uulgus, refugitq́ profundum,
Anchora & in tenui littore fixa iacet.
At fluctus pius Æneas, Ithacenſis Vlyſſes
Experti, & Minya Theſſala turba duce.
Caſus ineſt auſis, quæ, ſi meliora ſequentur,
Æternæ uirtus præmia laudis habet.
Si negat, & fato ſors inquinat orſa maligno,
Hoc ſaltem laus eſt, non timuiſſe necem.

REVERENDO PATRI D. IOANNI PVTSCHIO VIENNAE PANnoniæ cathedralis ecclesiæ præposito dignissimo, & gymnasij uniuersalis cancellario meritissimo Ioachimus Vadianus Heluetius S. D.

C Vm nuper Budam, obseruãtissime pater, ego & Georgius Collimitius mathematicus & medicus inferioris Pannoniæ metropolin celerrimo itinere perducti attigissemus, præter alia compluria, quæ inibi maxima cum uoluptate sumus expiscati, animaduerti etiam priscam illam inter gallos certaminis palestram statiuis in singulos annos ferijs multo spectatorum desyderio solitam exerceri, Quam quia adeo celebrem maioribus fuisse antea me & Plinius, & Aelianus docuerant, quorum alter Pergami omnibus annis gallorum spectaculum ceu gladiatoriũ, editum, alter Athenis post Themistoclis de Persis obtentam uictoriam, quotannis institutum fuisse asserit, quædam me quasi scabies; ludendi quicquam in eam rem, stilo remissiore, horisq; saltem secundarijs, corripuit, idq; ut prosequerer, me est hortatus humanissimus, nec protritæ eruditionis uir Vlricus Tobnacher, qui tum ludo literario præfectus nos & humaniter & eleganter non semel excepit, cuius efflagitationibus audatior factus fœturam subita festinatione conceptam subito etiã partu, nec per præscriptos menses ematurato, fere inuitus edidi, nẽscius adhuc, fœturam, an abortum potius dixerim, locum certe & sudoris & anxietatis nonnullius, quod in omni partu euenire solet, perquam conscium, quem tibi iustissimis inducti causis offerre non dubitauimus, non quidem, ut uel latinitatem uel rem ipsam tãti fecerimus, ut tuo aspectu digna iudicata fuerint, uerum potius, quód erga nos semper patronus magis, quàm condus extitisti, imparisq; & ingenij & fortunę hominem quàm ardentissime prosequutus es, nec literas & earũ studiosos amasti minus, quos in hunc usque diem, plus quàm credi posse uideatur, foues & amplecteris. Leges tu quidem gallinarum multa ægro animo ferentium insolentiam eam, quę ferè flatili mulierum naturę adpropinquat, tum gallorum uirilem & excussam matutis consilijs causisq; defensionem, postremó uero caporum seminarium arbitrium, qui, ut eos generis natura hortabatur, pacis gratia, & coniugalis amoris prędstantia perpensa, partibus inductis fœdus conciliant. Omniáq; hęc per patronos sedulos & studiosos, à me uindemialibus ferijs, ingenij exercitandi gratia, ut in animum uenere, conscripta. Quod si ea quantulacunq; dignitati tuę minus responsura uidebuntur, perpendes obsecro, clientis gratitudinem, qui interim, dum maiora afficit, minoribus suam in tua amplissima beneficia memoriam testatam esse uoluit. Neq; hęc quidem accipies, quasi pro Perca (ut aiunt) scorpium dederim. Nõ enim in hoc dolo tã malo bene grati uersamur, sed ut magna me aliquando, aut saltem his maiora daturum confidas. quanquam te & hæc ceu magna accepturum subolfacio, cũ & sententijs passim ceu gemmulis aspersa sint, & historiarum annotamentis rerumq; ad physicam pertinentium, cęterasq; artes, suis in locis insignita corollis, & earundem authoribus ad marginem locatis, id tamen tua præstabit beneuolentia & singularis mansuetudo, nę quibus acri nimium in tuos censura prouehi uidearis. Ego uero, pater obseruandissime, ne ollas ostentare (ut aiunt) quis me dicat, si mea nimium extollam, & tibi & tui similibus liberam arbitrij, iudicijq; indulgeo immunitatem, satis superq; uel in hoc quieturus, si Vadiani tui syntagmate quasi somnio auspicante bonam rem, promptitudinem, sedulitatem agnosces. Vale ex collegio principis Viennæ Pannoniæ, Idibus Decembris, Anno M. D. XIII.

THOMAE VELOCIANI
poëtæ à Cæsarea Laureati, & rathedræ Viennensis Canonici, in Vadiani sui Syntagma.

Bellaces si forte uelis dignoscere gallos,
Si gallinarum iurgia compta placent.
Mystica doctiloque uideas spectacula pugnę,
Ducta sub ingenio mi Vadiane tuo.

M. Sebastianus Bunderlius, in Vadiani sui doctißimi, Gallum.

Qua nitido terras conscendit lumine Titan,
Pronus, quaque iterum præcipitatur aquis.
Ille canet gallus, pulchro certamine uictor,
Transibit laudes nec Vadiane tuas.
Quando prius tremulā potuit uix edere uocē
Te duce nunc cygni dulcius ore sonat.

Nicolai Gerbelij Phorcēsis in Vadiani Syntagma.

Bella gerunt ranę, uario discrimine mures
Obsistunt, passim Martia turba ruit.
Nuper ab elato quot uulnera nomina uerbo
Pertulerint, nosti docte poëta satis.
Scilicet hęc terras animosa licentia uexat
Illa malos tollit, deprimit illa bonos.
Sed quis non gallos potius, niueasque sorores
Atque harum natas oua rotunda probet?
Muribus infandis, ranisque loquacibus, illos
Quis non præponat? qui satur esse uelit?

Bernhardi Ottonis Studtgardini, Octosticon.

Quū nimis exagitat subiectos dira potestas
Quum negat inferior debita ferre iuga.
Inuida tū magno consurgit utrinque tumultu
Lis, tum iustitiæ quæritur auxilium.
Hoc gallinarum certamine constat iniquo,
Aduersus gallos quod statuere suos.
Hāc igitur Phrygio condignā autore fabellā
Accipe, nam multum crede iuuabit opus.

Ioan. Abhauser Vindelicus. Gallus de se.

Gallus ego alituum rex idem presclus omnis
Aërios casus, militiæque potens.
Turbor ab imbelli gallinarum grege, quasque
Imperio decuit subdere colla meo.
Et neutro sexu dignus capo, iudicis ausus
Tentat, & in sacro uerba referre foro.
Ast ego crediderim mortales sępe periclis
Fœmineo turpi ducier arbitrio.
Eunuchos itidem, quos ius & fama notauit
In dubios casus uerba superba loqui.
Dumque suos fastus & inania uerba recensent
Obiiciunt prędę seque suosque simul.
Sic mihi cum lites nati uxoresque reportant,
Rem iudicatam soluimus exitio.

Ambrosij Zilagij, reuerendiss. cardinalis Strigoniensis, & Constantinopolitani patriarchæ, nepotis, ad Ioachimum Vadianum præceptorem unicè dilectum, Decastichon.

Iupiter ante sui diti fastigia regni
Reddet, Tænareas & reget ipse domos.
Phœbus & occasu sudantes ante caballos
Retrahet in duplicem sole manente diem,
Ante Calydonio uenient à littore gemmę
Quas niger Eois colligit Indus aquis.
Inque uicem albentis mittet Gangetica Glesā
Terra globos, illuc quàm Cynosura nitet.
Quam tua de hoc facili decedat fama libello,
Pręceptor, patriæ lausque decusque tuæ.

Philippi Gundelij Boij, ad lectorem Epigrāma.

Accipe rixantes lepido certamine gallos,
Nec sperne egregium lector amice iocum.
Nam licet Heroę placeant grauia ora Thalię,
Attamen hęc inter charta iocosa iuuat.
Dulychias naueis, Phrygiasque incendia belli
Nō tam quàm ranę diximus arma trucis.
Scilicet est aliquid, q̄d in his cōferti placetque
Et quod nō pudeat tollere frugis habent.
Denique conciliet nouitas, qua gallus & uxor
Bella, capo causam discutiente, gerunt.

Christophori Crassi Gallensis in Vadiani præceptoris Syntagma.

Docta dedit cunctis natura animalib. iram,
Vt proprijs abigant damna aliena bonis.
Vis tamen est trepidi nimiū propēsa furoris,
Et uitij multum creber abusus habet.
Ira tamē tantū nec obest, quantū inuida cęci
Consilij rabies. Hoc tibi testis opus.
Quo iustis titulis petulans gallina reclamat,
Inque suum torquet, tela inimica decus.

Ludouici Restionis Vordingani, Octostichon.

Qualia non unque (nec enim pax ulla per orbē
Vsquā est) si forsan bella uidere cupis.
Quæ neque sulphureis flāmis, trucibusue Bo-
Nec bouis horribili cōficiūtur ope. (ardis,
Sed quæ non segni gallus nil territus ore,
Non bene cum sponsa conueniente, gerit.
Quę discernit auis neque mas neque fœmina, do
Cerne iocos noster quos Vadianus agit. (ctos

Vlricus Lener à pedibus Vadiani.

Ficta iuuant, et uera nocent, discrimine, bella,
Vera parant damnū, ficta sequetur honos.

IOACHIMI VADIANI
Heluetij Syntagmatis, cui titulus, Gallus pugnans, initium.

SENARII IAMBICI.
Prœco loquitur.

Nouus poëta rebus excitus nouis,
Compegit arte non poëtica iocum,
Vt plus uel inde gratiæ conquireret.
Versu soluto nec polito maxime
Incedit auditu iucunda fabula,
Quod diligens auditor aure intelliget.
Linguis fauete prorsus, atque attendite,
Gallina gallum (quis putarit omnium?)
Liuoris œstro concitata postulat.
Silete prorsus & labella stringite,
Prorsus silete, pręco sum, hoc me muneris
Iussum decet, nec pœnitebit id moræ
Vos, ut puto, raris tribuisse lusibus.
At nunc adest, qui rem docebit paucul is,
Summamque perstringet nouatæ fabulæ,
Attendite obsecro, & factum cognoscite.)

PROLOGIVM ARGVMENTVM CONtinens. Philolaus loquitur.

ADuerti sæpe spectatores optimi, paruis initijs maxima inter mortales dissidia exoriri solere: Et latentem inuidiã uehementissimis irarũ flãmis erumpere. Nec id solum nostro in genere qui rationalis creaturę gradũ occupamus. Id enim minus esset mirum, hoc præsertim tempore, quo omnes omnibus in locis dissentiũt, Verum & in Brutis, quę à ratione aliena, solo naturæ instinctu pergere creduntur, Proh boni dij, quid inuidia potest? quantum secum periculi honores trahunt? galli & gallinæ litigant. Hæ inuidẽt, illi quòd annui uictores sünt lacessuntur, Vidi ô uos nutare spectatores & negare fidem nouæ rei, quam tamen ut credatis, obsecro animo auribusq; arrecti, paucis accipite. Postquam gallinæ, quotquot in hac nostra prouincia sunt, audentes gallos, celebribus ludis, annuoq; gymnasio depugnare, & uictorẽ regem instituí, intellexerunt, inuidia magna, quæ crescentis semper gloriæ comes est, succensæ atq; exagitatæ quòd domi negligi, & ingloriæ degere sibi uiderentur, pumiles nũcias per omnia pasim Gallinaria atq; Ornithobosci a consilij instituendi gratia emiserunt, quibus rem omnem interpretãtibus, decretum est consulto, ut per patronum iustæ postulationis causa agatur ne prorsus alioqui imbecilla gens non gallis modo, sed & anaticulis, & anseribus despectui foret, uiq; gallis per alienę linguæ subsidium, inter homines quoq; inuidiam suscitarent. Hi uero hoc diu ludicrũ esse putantes, tam frequentibus gallinarum conuenticulis, tamq; insolito cõteptu animaduerso, rem agi serio acceperunt. Et eucstigio, ne clamosæ multitudini indulgendo (quod sæpe euenit) dignitatis aliquid sibi aut ęstimationis imminuatur, suffarcinati optimis consilijs accelerant, seq; & uellicando & propugnando uindicant. Philonicus illarum est patronus, horum disertus Euthymus, accusat ille, hic refutat, resq; agitur graui admodum certamine. Capi tandem, neutrum genus nec suspectum partibus, arbitrij nacti copiam, gallis illatam esse iniuriam pronunciant. Interpres est Nomothetes, qui ut sint concordes imperat, seq; ament ut antea, galli & gallinæ tum silentes abeunt, remq; omnem ex patronis ediscunt domi. Lichenor tandem Parasitus, ridens factum, ridiculum pronunciat. Audite obsecro placidis animis remq; ut partibus concepta est silentes dijudicate, gallosq; & gallinas amabitis.

PHI.

PHILONICI, PRO GALLINIS, ADVERSVS GALLOS instituta oratio.

VIdeo ego, in ista spectatorum accurrentium multitudine, iudicem etiã ignorans, multa grauiter & attentè pro gallinis dici oportere, propterea quòd Euthymum cerno, uirum facundum agendarum rerum, mira præditum solertia, quem insolentissimam Gallorum turbam, patronum conduxisse audio, quasi aut purgare se, tanto spectatorum assentiente numero superbissima gens, aut uincere nos, uiri tã eruditi ingenio aliquo modo possent. Cum penes nos uictoriam fore usq; adeo certum habeam, ut quantum in me est, nullum causæ nostræ destinatum iudicem exoptem. Sed uos omnes spectatores, æque uelim ita ueritatis esse patronos, ut ego hodie gallinarum ero, auditis etiamnum quàm aperta partis nostræ sit integritas, quàm magna fiducia. Sese ipsum uidetur absoluere, omnium consensu, qui suæ causæ optimos quosq; uult esse iudices, nec te quidem Euthyme reformidarem, si modo nec precibus, nec præmijs illectus uerum dicere libere uelles, nihil enim iam restaret, quin tuo te gladio confoderemus. At quia eo discordię peruentum est, ut sine iustę accusationis excursu gallinarum fides & simplicitas dinosci nequeant, gallis præsertim adeo obluctantibus, agam ego spectatores, ut quæ hodie mihi ad dicendum commissa sunt, citra fastidium accipiatis. Cum prima luce diei huius, è lectulo, me me rapuissem, pulsarunt fores gallinæ tres, insignes forma, quas ipso statim aspectu non plane rusticas esse iudicabam, eas ut uideretis adduxi mecum, ne quis me nugas texere putaret, dum, quod factum est eloquor. Harum maiuscula quæ se Quaquerram nuncupat, ut me salutauit, quęrere cępit perhumaniter, ut solent, an iuris peritiam tenerem. Ego linguę fere omnibus ignotæ nouitate oblectatus, tenere me respõdi. Cœpit hinc precari me, ut gallinarum hoc die patronus essem, bonamq; operam in re decentissima nauarem. quod cum me facturum essem pollicitus, demisso uultu ac humentibus ocellis, generis sui & sexus in primis contemptum, tum uero iniurias prope infinitas, quæ contemptum sequi solent, cum laude & commendatione gallinarum omnium tam prudenter tãq; distincte narrare cœpit, ut mihi eius miserto & singultienti, fere lachrymas extorsisset, ni eas uirilis officij firmitas repressisset. Tum primũ eam, ut gallinarum nostrę prouinciæ prudentissimam ex ingenti aliquo cœtu, ad me comitibus duabus destinatã animaduerti. Videtis quàm sit ampli pectoris, quàm capitis exacti? Corpus certe conspicuum Quaquerræ nostræ, fidem facit uerbis meis spectatores, quod si itineris longitudine lassata non esset, nec raucam fecisset tam abundans uecturæ puluis, rem omnem ore suo, ut mihi explicata est, enarrasset coram proinde ipsa non firmorum laterum, ad rei exitum oratrix stare non potuisset, cum iam sedeat: Et timuit hercle suam linguam à uobis non teneri, quam ego, non didici dico sed deglutiui penitus. Itaq; negocium meis humeris impositum est, qui coniugali commertio tot inesse ærumnas nunquam antea credidissem. Specta. quanpuam ego nõnullas & meo coniugio expertus eram, At nunc ut credam gallinarum faciunt lachrymæ, perpetuis iurgijs, & intolerabili gallorum insolentia citatæ, qui dum se maritos & esse & nominari uolunt, ea agunt, quæ ne Tygres quidem si miscerentur ouibus unquam agerent. Primum omnium, quamuis inclytę genere sint gallinæ & cũ alijs uirtutibus, tum uero maxime humilitate insignes, gallorum contemptũ tamẽ, si moderatior esset ęquo animo ferre possent, propterea quòd patientiæ mater est humilitas, ut insolentiæ superbia. Quia uero asperitas & ista gallorum contumacia adeo increbuit, ut sui generis partem, quæ ipsę sunt, tam audenter negligere & exibilare audeant, non humiles amplius gallinę sed ignauę uideri potuissent si tacerent. Omnia enim pati, & obstare nullis, non iam humilitas censenda est. sed ignauia, Et naturæ suæ profecto iniuriam faciunt, qui eam ludibrio esse malunt quã modeste tutari. Recte igitur non minus quàm oportune quidam dixit poëta: Veterem nos ferendo iniuriam nouam inuitare. At quis iste, dicet Euthymus, contemptus adeo magnus? ubi ista nondum intellecta gallorum insolentia? Attendite quęso specta. auresq; arrigite, res agitur nõ sane ludrica. Tota gallorum hodie cura in eo uersatur, ut firmiores in harena pugiles appareãt, quàm ad gallinaria custodes, cùm eos tamen gallinarum custodes esse natura uoluerit, & abominabiles pugnas non nisi luxus instituerit & petulantissima quædam libido, quid enim à mortalium salute plus alienum esse deberet, quàm dissensio & pugna, quę maximorum scelerum incitabula sunt, non in exterios tantum, uerum etiam in cognatos, & necessitudinẽ arctissima iunctos. Id quod hi uidere possunt, nil miserantibus oculis, qui gallos, ut pugnent instituunt. Ex quo tandem, quid sequi gallinæ miserrimæ quęrũtur? Nempe nihil nisi hoc, quòd ubi illorum opera qui signate rixosarum auium lanistę uocãtur, uel allio, uel pipere, siue alio quopiam ad luctã exacerbati, pręparantur, & uincit alteruter, non minus molestus est uictor cum domum repedat, quàm qui uictus est. Hic enim ut à uicto prius ordiar, inuidia & mœro-

 reabsu-

re absumitur, & indignatione perpetua inuidiosus est, nec satis administrat, ut antea officiū, qui potius ubi rogatur, ut agat, quid agere est opus, collum inturuat minans, caput girat, rostrumq; & calcaria tendit mordendo & scalpuriendo, quasi par sibi cum gallinis pugna futura sit, quæ ante eum gallis fuit. Proinde nec canit ut solet, aliâs, nec protegit, sed ita raucit, ut galli solent, qui gallascunt, odio præterea sui ipse marcescit, & quasi uitæ inglorium tędeat calcaribus obuius pugnam sæpe repetit, & pugnādo commoritur. Hinc miser crebro, spectato. gallinis terror, hinc ingens euenit anxietas, qua cum se uiduas esse in animum induciit suum, luctu obteruntur, & miseria. Sunt enim re uera miseræ mulieres, quum à uiris quos adamarunt, deseruntur. Lachrymis igitur & uexantibus animum uigilijs aperta sui amoris indicia, quamuis mala in parte facere solent, nec mirum, cum natura gallorū amantissimæ essent gallinæ, si sanctissimas inter eos coniugij fidei leges libido atq; insania non impedirent, id quod inter nos homines quoq; nimis frequenter locum habet. Multorum enim uel à natura institutam amicitiam, uel melior fortuna uariat, uel peior inuertit, & gloriæ crescentibus titulis, uetustæ amicitiæ necessitudinem adnexam retinere, non nisi summæ prudentiæ uiri solent, tantum est in multorum animos ambitionis & ostētationis imperium. Victores gallos quis iam nō credat spect. insolentissimos esse, si uictis ea est, quam retuli insolentia. Cum uictorię proprium sit, inflare & audentiores facere, quo circa & inter nos paucissimi sunt, qui eam æquo animo ferant, caueantq; ne maximæ uictoriæ, maximus contemptus sit comes, galli uictores, inquit Quaquerra, cum Ornithoboscia repetunt, sola superbia saginantur, & memoria rume scunt rei uiriliter actæ, addunt q; quicquid est leuitatis & libidinis, nec adquisitæ nos gloriæ titulis faciunt, sed ferociæ participes. Videres inquit Philonice, si nobis hospes esses uel biduo, ostentatæ fortitudinis iactantiam, & eum corporis cultum, qui uix fœminas deceat, minusq; & amoris & custodię, quàm ante unquam. E quibus nos aperti contemptus euidentissima uestigia annotare necesse est, ac deinde nonnulla occultiora quæ intra fibras resident, odorari. Quod certe à uero non est alienum: Ex manifestis enim, ut nostri inquiunt philosophi, quæ occulta sunt deprehenduntur. Licet mihi hoc in loco exclamare, miserandā esse gallinarum conditionem, quarum mariti galli uictores euadunt: Cæteros enim asserit uictoria, gallinas mancipat, & grauiori seruitutis iugo coercet. Non possum ego spectatores, aut memoria complecti, aut oratione consequi, eas iniurias, quibus uel uno die gallinas illi sanguinarij Athletæ afficiunt. Primùm omniū cum Veneris comites gratiæ sint, ut ego cum adolescens poeticę uacarem, sępe legi, gallorum Venus, non est Venus, cum eam nō gratiæ sed pro charitibus furię comitentur. nullus enim hodie est gallis sine sanguine concubitus, adeo miseras illas cristis deprehensas, mordēt & uellicāt gallinas. Videtis spect. quàm altera comitum Quaquerræ secundum cristam & oculos sanguinolenta sit, putabam eam uepribus lęsam uerum, ut mihi retulit Quaquerra, uictor eam gallus ita torsit, pessundedit, & coinquinauit. Est ne hęc blanda Venus? An non hęc iniuria est? Tales uiros mulieres nostrę formidant, & tamen gallinis sunt fortiores. Pręterea cū Quaquerra, nuper ad pręcipitē uicini fluminis ripam, apri caretur, & se puluere ac harena molliori non nihil lauaret, nihil mali suspicans, gallus uictor infestus ei, quòd casta Veneris immodestiam contemneret, rostro & calcaribus in cœruleos eam fluctus deijcere conatus est, & deturbasset impius, ni prospero uolatu in alterā se ripam perterrita corripuisset. Adeo tamen morti uicina fuit ut pedes & uentrem imum summęq; undę madefecerint. Quęro uos spect. an hoc factum parricidio non sit uicinius quàm iniurię? Hic gallus mersisti culeo dignus foret, qui tam audax ausus est facinus. Quod si quę iam loquor, Quaquerra nostra sine interprete acciperet, abunde lachrymaretur. Raro enim duros ca sus qui sustinuere cetentis lachrymis audire solent. Si uero quis inter uos spect. factum aliter putat quàm dixerim, semimares eapos, quaquerra nostra producet, quib. et cōfidit optime, et multarū iniuriarū testes fore perquā sperat: sunt enim hęc omnia die ipso clariora, quodq; in agello Quaquerrę cōtigit, fieri alibi frequentius, publici gallinarū cōuentus testimonio, compertum est. Hęc sunt spect. pugnarum prēmia, hęc munera uidelicet, quę uictores galli coniugibus suis domum referunt. E heu insignia spolia, quibus ornatę, non his tantum, uerum etiam anseribus & anatibus despectui sunt. Vides Euchyme, qui gallorum partes defensurus es, quàm iuste accusari per me uideantur, quàm iniuste autem per te defendi, si defenderis, Videre enim uideor, à propugnando te desiturum, & sensurum mecum. Quid daretis galli? ut tantū ab hac lite abessetis, quantū Hypanis ab Eridano abest. Qua mulcta uos obligaretis, ut à grauissimæ censuræ sentētia essetis hac tota nostra prouincia liberi? credo ego, aliquos tandem repertum iri, qui hoc saxum ad metam usq; uoluant, ut uestræ uos aliquādo luctæ pœniteat. Verū quid hęc eloquoc, cū non intelligant galli, Tu Euchyme qui gallicinium nosti, hęc ipsis si lubet, interpretare, reperient forsan, quo se tueantur. Multa enim excogitat metus. Sed ad rem rędeo. Gallinæ spectatores, gallos & pariunt & enutriunt, eosq; prosequuntur amore, quo matres filios decet, gallorum amor et impar est & impius, indulgeretur enim hoc ipsis, ut plures una amarent, sexus huius ita natura postulante. Verum postquàm uictores fuere & au dentes morsus imbuerunt sanguine, nulla amatur uerius, quàm quę & libidine & superbia gallis proxime accedit. harum autem, & in sexus huius fragilitate, ut ingenuè fassa est Qua-

querra,

Plinius.

Plinius.

Solon.

Columella.

Plin. Cecilius.

querra, nonnullę sunt, ita forte natura siue fato instituente, ut nihil ab omni parte perfectū atque absolutum sit. Cæterum, ne cassum omnino & elumbe genus gallinę tibi Euthyme & tui similibus uideantur, qui nihil præter gallos ex merito laudari posse dudum uobis persuasistis, paucis quæ ad earum nobilitatē attinere uidentur, perstringam seu uiuas respicis, seu mortuas, Et ea quidem in re, quod optimum patronum decet, agam, qui clientis causam nō semper ut proposita est, enunciat & instituit, uerum addit, ubi addendū est, minuitq; ubi minuendum. Ne aperta simplicitas (quod alioqui sæpe euenit) uersutia tergiuersantis fraudulentiæ superata, iniquitatis titulum subire cogatur. Gallinæ frugiuorum & humile genus, non fere superbiunt, nemini nocēt, quod uerę nobilitatis uestigium est, nec in bellum quenquā prouocant, sed agmine cohortali pastæ, oua pariunt, quæ, ut in humani generis usum emergant, clamore ostendunt, Si quæ uero eis sobolis iuuandæ gratia relinquuntur, excubant, maresq; & fœminas edunt, educantque, quorum in numero galli, cum se fortissimos iactant, fortiora nesciunt oua ex quibus gignuntur, suę nimis temere, ne dicam stultę imbecillitatis pręcones; Illorum enim putaminis tanta firmitas est, ut nec ui nec pondere ullo frāgatur, nisi paululum inflexa rotunditate. Proinde nullum esse alium cibum, medici aiunt, qui in ęgritudine plus alat, & minus oneret, simulq; & cibi & potus uim habeat, quàm ouorum, Quorum candido calci uiuæ admixto, uitri fragmenta glutinari magni authores asseruerunt, ijdem contactā eodem ligna, uestesq; nequaquam aduri. Gallus decrepitus ouum parit durissimæ pellis, quod fimi calore fœcundatū Basiliscum edit, animal uel solo uisu, ferale, Attēdite spect. q̄ uenenara & hominum saluti cōtraria gallorū oua sint, quę (ut mihi uidetur) rectius excrementa essent. Bene ergo sapientes aliquando homines instituisse, Quaquerra inquit, quòd senes galli tem plorum, turriumq; fastigijs affiguntur, Ita enim oua parta per tecta, perq; fornices decidūt & rumpuntur, ne toties crudeles Basiliscos uidere cogamur, gallinę illuc non destinantur, fran gerentur enim bona oua, & saluti nostrę conducentia, multumq; in re parua periculi foret. Ideo ut inter frutices obrepant, natura instituit, & pacatas ac cohortales uoluit (de Numidicis enim & his quę Meleagrides uocantur iam nō loquor, ipsisq; gallos pręfecit tutores, olim adprime fortes, iam uerò non tam fortes quàm clamosos. Sępe enim ut ex Quaquerra accepi dum accipitrem uident, clamant quidem, sed clamando interim fugiunt. Quod nostrū quoq; multi faciunt, qui cum ad pugnam peruentum est, postremos cohortari ut audeāt, malumus quàm primi esse, ab rapacibus auibus gallinę cōspicuę sępe rapiuntur, gallo interea ad sepem occultato. Ridendum est profecto ibi pugnaces esse gallos, ubi res non postulat. Vbi aūt esset opus horrere & intremiscere, ac stertendo nonnunquam negligere, Perperam certe nobis om nibus gallorum uigilias quæ tantę non sunt admirantibus. Qui enim heri potest, ut ex effœminato & in summis delitijs enutrito adolescente, uigil gallus oriatur? Bonum ego degenerare posse sępe accepi, Malum autem ita adcrescere ut bonum fit aut fiat, fere nunquam. Ferūt aūt non poetę solū sed & philosophi, adulescentē olim fuisse gallum nomine, Marti adamatū, ipsumq; Deo compotasse & collusitasse. Itaq; eum cum Venerem adiret cū ea cubiturus, hūc quoq; gallum unà secū adduxisse, & cubiculi foribus pręfecisse, ut intus Venere & Marte securè dormientibus, ipse solis aduentū uigilās expectaret, eūq; maturę Marti, ne adulterio deprehenderetur indicaret. Semel aūt is puer somno correptus excubias deseruit, inscius, solēq; exurgentē torpidus ad diuę thalamū admisit. Quo postea factū est ut ab eodem certior factus Vulcanus uoluptarios in lectulo minutissimis uinculis, quę iam olim in illos fabricatus fuerat implicuerit, summo utriusq; numinis pudore, summaq; ignominia. Mars igitur simul atque dimissus est, aduersus gallum indignatus, eum in auem transformauit, ijsdemq; armis, ut in capite pro galea cristā obtineret. Hæc est spect. gallorū origo, quæ an aliquā nobis in eis uigiliarū spem pręstare possit, ipsi perpendite. Nunquā ego hunc pręcęteris uigilem dixero, qui pro insigni desidia, insignes pœnas dedit. Quàobrem male mihi de ueritate meriti uidentur, qui gallis, ceu rationali quodā discerniculo pręditis, horarum per cantū obseruationē & discrimen attribuūt. Hoc enim quòd certis canunt interstitijs, ex salacitate potius & Veneris suę imaginatione, prouenire, uel ex hoc constat, quòd castrati nō canūt, eadē ipsis alioqui manente natura, & priusq; quàm ineūdis gallinis maturi sint, silent. Gallus ergo (ut magni in philosophia uiri opinio est) dilabente iam per uiscera cibo, somnoq; discedente, quo tempore corpora, sua sponte, concitantur ad Venerem, statim gallinarū meminit, quoq; copiosior sit fœtura, ... is illecebra prouocat, & hæc perpetui clamoris per interualla in singulas noctes, pa ria, fu... ati, causa est, sed uideo Quaquerram allicere me, nutante capitulo, Ehó, uideor uidere, quid uelit, rei forte unius oblita est, Sinite quęso spectatores, ut eam paulisper audiā. Ago gratias tibi mi Quaquerra, & habebo, prudentissima certe es & digna, quam omnes audirent si modo intelligerent. Susurrauit mihi ad auriculam, gallinas celebrem habere in cœlo imaginem, & hāc se sępe uidisse (nullū enim animal est, quod cœlum frequentius aspiciat.) Hoc ego, quanquam non ignoraui, prætermisissem tamen ex obliuione, non enim omnium una memoriam habere possumus. Aiunt Astronomi, gallinam in cœlo esse, & gallum nullum qui esset fa migeratus, licet eam nonnulli, nomine perperam inducto, cygnum dici uelint, quos certe lippos fuisse existimo & cœlos peruidere non potuisse. Inter gallinam enim & cygnum multum

Euripides. Plinius. Hermes. Iocus. Columella. Lucianus. Opinio Ambrosij Leonis Nolani Ptolemeus & Arabes. Aratus & Hyginus.

interest,pro gallinæ nomine etiam Arabes,ut audio,accedunt,pro gallo nemo in uniuersum,
Quis autem non asserat maximi meriti causa in lucentium stellarum effigies, gallinam eue-
ctam fuisse? Cum cœlum eorum sit expers,qui aut de dijs,aut de hominibus male sunt meri-
ti,galli autem,haud scio quo suo merito, locum habent,quod equidem sciam, percelebrem
in codice Iustiniani,ubi de his agitur,qui parentes uel liberos occiderunt, ea lege cuius initiū
est: Si quis parentis(possum equidem ea citare quæ mihi per officij rationem comperta sunt)
Qua iubetur,specta.ut Parricidio conuictis, consuatur, præter serpentem canem & simiam
gallus gallinaceus,qui Parricidæ in lubricos fluctus,comes eat,atq; unà moriatur,Insami cu-
leo.Id quod & institutionibus repetitum est, eo titulo quo de publicis iudicijs agitur, Quid
cachinnaris Euthyme? An non confessa profero,nisi falsum scripserint hi, quorum ita adhæ
remus,ut nulla his ueriora,aut euidentiora esse credamus,Hui pulchram & amabilem gallo-
rum conditionem,subeunt aquas cum his morituri, qui nec terra nec cœlo digni sunt, dum
gallinæ ad solem insontes spaciantur, aut matrices in nutricatu aut excubatione occupatæ
sunt. Præterea,cum gallinæ aut taceant semper, aut quo in loco sita oua sint, quæ ediderunt,
commonstrent,nil certe patefaciunt, quod homines scire sit nefas. At galli præter hoc quod
aliquando clamando monent, produnt etiam, ac subinde proditores appellari possunt. Pe-
trum equidem ut scitis & singulis auditis annis, peierantem gallus prodidit, & ter negātem,
non dic dico sed gliscentibus tenebris,aperto cauillo persecutus est. Non'ne ferox hic gallus
fuit?qui uiro pijssimo & fidentissimo,illa in re deesse quàm adesse maluit,Non potest lauda-
ri,illa ad garriēdū procliuitas,animus enim incautus,aut oppressus metu,id sæpe agit, quod
Solon. cum dignoscit,non uult propalari. Recte igitur unus ex sapientibus,in hæc uerba: Nō quod-
cunq; noueris dicas,sed plane cognoscens tace. At quid ago? Rapuit me spect. iusticiæ & sim-
plicitatis amor, ut maledicere gallis, male audire merentibus,hactenus perrexerim. Iam ego
mortuas laudare recte incipiam,cum uiuæ se suæ causæ certitudine & sinceritate satis tuean-
tur. Quis nescit defunctas uita gallinas & rurestrium & urbanorum familiares focos abunde
Columella. opulentare? Nullum prandium nulla cæna satis opipara uidetur,cui faro functæ gallinæ de-
sunt,Macilentos libidine gallos nemo concupiscit,nisi pulli sint,aut iuuenes, Habet enim in
omni fere genere animantum iuuentus gratiam,senectus rarius,nisi gallinas dixeris senes,op
Plinius. time elixatas, Quarum caro tam est efficax, ut aurum liquescens mixtum sibi, consuminat.
Quod nulla flammarum uehementia potest,nulla ars,quæ tamen reliquorum metallorū aut
minuit aut omnino resoluit naturam,hoc uerum esse magni harum rerum scriptores asserūt.
Plinius. Postremo si medicinam respicimus eam, quam omnes hac in re compertam habent, quæ ca-
ro salubrior? quis melior adeps? Parthi ut audio, gallinarum cerebrum, plagis imponunt, &
subinde sanantur. Auicennam ferunt gallinarum carnem laudare,quod uocem clarificet,quā
à reliquis brutis nos distamus, Hęc uenenatorum morsibus adligata mire prodest. Id habeo
Rasis Medic. compertum: Fel gallinę maculas in corpore factas auferre,eiusq; sanguinem faciem mundifi-
care,& decenti exornare colore,proinde nequid,quod sciam,omittatur, Gallinarū excremen
ta macerrimis uineis,& omni surculo atque aruo mederi sæpe legi & uenena pellere. Vultis
Columella. ne specta.aut pati possetis hoc genus auium,iniqua sententia deleri? quod adeo in uita nobi-
le & commodum est,ut etiā ea extincta nobilitatis in se prioris uestigia relinquat,Delete po-
tius gallos quos mortuos esse,in hac pręsertim prouincia,commodius est quam uiuere, aliū-
de tandem accersiri possunt,qui gallinis officium faciūt. Institutas enim nuper tam malo mo
re iniurias,& hunc aspernabilem pugnandi usum nisi capite plectantur non elimabunt, ob-
duruit equidem ceruix & in scelere ipsis supremæ gloriæ tituli quæruntur. Sed iam satis su-
perq; dictum est,quanquam plura Quaquerra iusserat,quæ ideo missa facio quod omniū ani
mos in gallinarum fauorem,id quod iustissimum est,inclinatos uideo. Dixi.

EVTHYMI PRO GALLIS CONTRA GALLINAS
instituta defensio.

NVlla est penitus inter mortales labes, spect. quæ uirtuti, & ex ea natis gloriæ &
felicitati, plus sit aduersaria q̃ inuidia, quę aliquādo (ut scitis) Infandis exilijs,
& iniquissimis repulsis,eos uiros agitauit,qui de dijs & de hominib. q̃ optimè
meriti uidebātur,post hos aūt plerosq; tāta insolētia adorta est, ut sustinere in-
sontes molestissimas accusationes fuerint coacti, Id si hodie gallis contigit, eo
est ęquius ferendū,quod & primū talis rei exemplū nō sunt,& ab his accusantur,in quibus iu
stissimę pœnæ plus loci est q̃ querelæ, Audistis sane Philonici nostri copiosam & disertā po-
stulationē,q̃ ego cōmendarē magis si tanto liberioris maledicentiæ tabo illita nō esset, quod
enim est dictū,quod gallos nō taxet,eleuet,alliciat? cum solæ gallinę commendētur, & ab his
rebus etiam laus sumatur, quæ fere laudari nec possint,nec debeāt. Laudanda est certe sedu-
litas & eloquētia Philonici, qui more suo,non tam uerum & iustum tuetur, quàm etiam ita
falsum & excogitatum instituit, ita obumbrat, ut ueri & iusti loco ab auditoribus accipi de-
beat, tanta est in eo eloquentiæ potentia, Quę certe alioqui, sine malo consilio non ma-
le meretur. Verum unde Philonico tam consilium malum? Vnde illa pertinax rei non sa-
tis intellectę defensio? Nempe si uerum dicere fas est, ut certe est, à solis gallinis, id quod

tu Phi-

tu Philonice fassus es. Quæ re adeo precib. præmissisq́; induxere, & mercati sunt, ut falsum pro uero tutari fueris ausus, eoq́; audaciæ mens tua processerit, ut uictoriam ipse tibi, nondũ cognito iudice promiseris, meq́; quem tibi ex officio nouisti aduersarium, de ueritate dicenda interrogaueris, quasi ego eius animi quo sunt gallinæ dicere uerum liberè non audeam. Constantiores estis spect. quàm ut simplici querelæ totq́; anilib. fabellis adauctæ, fidẽ illico adhibeatis: Nullum est hodie uitiũ quod suum patronũ non habeat, & iniquis rebus eloquentia, si uult, multũ affert, ac fere nõ minus ornatus quàm rectè factis, tãta est, delinitæ illecebris orationis efficacia. Aperte ego uobiscum agam & simpliciter, sunt enim uetusti authoris testimonio, simplicia uerba ueritatis, Nec fuco uos aut orationis delinimẽtis suspendam. Iusta enim lingua robur immensum habet, & uiribus eloquentiæ adeo certe non eget, quàm hæc, quæ cũ rei candore diffidit, ad obductæ tectorijs blanditias linguæ, & ostentosam uerborũ iactãtiam refugium habet. Scitis Carneadem philosophum, Romę, cũ legatus uenisset, Catonis sententia, à Senatus cõspectu amoueri iussum, quod uir grauis & ueritatis amans, hominis eloquentiam suspectã habebat. Te aũt Philonice, ut ad institutã peruenerã oratũ uolo, ut, quantũ gallinarũ inuidia seductus fueris, quidúe aut quantũ defenderis ex hisce, quæ iam sum dicturus patienter accipias. Intelliges enim sane omnia & mecum senties, Quanquam quod tu paulo ante non fecisti, nihil asserere temere uelim, nec polliceri mihi uictoriam, sed id solum conari, ut quod est uerũ in aperto sit, reliquum in eius manib. erit qui causæ futurus est iudex, rem enim nostrã ad unum, aut pauciores saltẽ relatum iri existimo, quod si non fit, ęquẽ mihi uos omnes spectatores, in iudices eligo, ac Philonicus fecit. Veritas etenim multorũ diligẽtia rectius deprehenditur, q̃ unius opinione, & pręceps admodum est consiliũ, quod non multorum trutinato iudicio elucidatur. Dignemini igitur, si modo uobis masculi galli, cordi unquam fuere, ueritatis & iustitiæ iuuandæ gratia, me hoc in loco qui gallos sum defensurus, patienter audire, ut nostris litibus iudicio prouocato, uerũ dinoscatis. Venere ad me pridie galli quatuor, quos assidere mihi hic uidetis, ut forma pręstãres, ita hercle animo acutissimi & uigilantissimi, quorum senior, Giggulirus nomine, postquã hospitij sibi copia facta est, clamare cœpit, Euthyme (Nouit enim me iam à teneris annis, parenti suo, itidẽ prudenti sæpe comes, cum de rebus grauioribus R.P. suę consulturus aduolauit) Euthyme inquit, qui Gallicinium intelligis & patrocinio tuo strenuos gallos, multis iam annis fidelissimè iuuisti, causisq́; grauissimis sępe tutatus es. Nos ingenti gallorum conuentu publicę legationis muneri prefecti, ad te mittimur, qui cęteris & prudentia pręstas, & eo in loco oportunę agis, quo coniuges nõ stras, si modo coniuges dici merentur, longa excogitatam inuidia postulationem per patronum habituras intelleximus, eo neruos animi rendes, & duce ueritate terundes, quicquid nobis, falso plebs illa mobilis impegerit. Ego postquam coniugis audiui nomẽ adeo quidem obstupui ut fere, quasi extasi correptus, decubuerim, & in animo uoluere incepi id iam adesse, quod sæpe cito nimis affuturum timuerã. Noui enim mulieres, quæ cum natura sint inuidę & ad iram propensę, dum offenduntur, siue potius castigantur, ex festuca trabem, ex stupa magnetem suo clamore facere. Tum quę belli causa foret, inquireri, solam gloriam gallorum esse Giggulirus respõdit, quam decentissimis pugnis adquisitam, sibi non esse diuiduã, gallinę quęrerentur, & dolerent, quid mares quid fœminas decear, sane non intelligentes. Deindè nonnullarum terũ me prudenter & diserte admonens, Rem, inquit, tenes Euthyme, nosti gallos, nosti gallinas, omnia prudentię tuę cõmittimus. Nec, si commode hoc in loco uerba facere possemus, faceremus tamen, male enim propositis, & dolose excogitatis, adeo in gallinas possemus accendi, ut ea in medium adduceremus, quorum nos posthac forsan pœniteret, fama enim nostra plus nobis curę est quàm gallinarum infamia, loquenti tamẽ tibi assistemus, ut uerbis tuis nostra pręsentia fides fiat. Hęc cũ audissem, gallos me hercule, ut apertos & paucorum uerborum uiros miseratus, cogitare omnia & inquirere diligentissime cœpi, & breui sum expiscatus gallinas adesse & Philonicũ conductum patronum, cumq́; paulo ante, domũ egrediens, tot hunc in locum homines confluere animaduerti, forte subsecutus sum, animus enim mihi, nescio quid præsagiuerat, nec frustra, Philonicum siquidem ita anhelantem uidi, ut folles mihi sub pectore premere uideretur, cui me locuturo opposui, ut omnia quibus respondendum esse uideretur ex eius ore colligerem. Collegi igitur non parum multa, quibus ut serie, respondeam est opus. Dixti Philonice gallorum curam in eo uersari, ut in harena pugiles sint potius, quàm ad gallinaria custodes, & ex eo quidem omnis dissensionis & controuersię fundamentum deriuas, nimis certe temere, ne dicam imprudenter, non enim hoc reuera gallinis dolori est, quòd pugnant galli, sed longe aliud, inuidia siquidem succensę ęgrese runt extolli gallos, dum interim ipsę sibi domi quasi inglorię degere uidentur, Debebas igitur ex gallinarum immensa inuidia rem duxisse, non pugna gallorum, quam ego hoc in loco, non modo decentem sed & necessariã esse assero. Quandoquidem pugnaces & cordatos oportet esse gallos, si tot gallinarum custodes gloriosi esse & uideri uolunt, & quę noxia insurgũt, eliminare. Nemo autem spect. aut cordatus unquam, aut ad pugnam idoneus fuit, à quo pugnę ratio & truculenti hostis aspectus ignoratur. Miserum exercitum uetustas putauit, quem inexpertus & nullis assuetus uulneribus, imperator duceret. Proinde ut ex pugna reuersus;

Seneca.

Aeschylus.

Sophocles.

Gellius.

pei immensos terrores, uariumq; armorum strepitum & dubios Martis uultus, miles audentior fit. Id quod uerè L. Sicinius Dentatus, Manlius Capitolinus, M. Sergius sæpe uulnerati, docuere. Ita & ex lucta ad pugnandum, animosiores ubi res postulat fiunt galli. Dicite mihi spect. an Tyroni Veteranus præferendus sit? Hercle præferendum dicetis, idq; solius fortitudinis gratia, quę longo usu & diutinis castris comparatur. Non aduertisti Philonice, q̃ tecum dissenseris. Vis gallos à pugna esse alienos? & noxijs auibus uisis non fugere? cum fuga pugnandi nescios maxime deceat. Erras tu quidem, quod aiunt, toto cœlo, & anilibus gallinarum nugis, quo uolunt flecteris. Gallos mares, ut audistis spect. pugna decet, non tam honoris aucupandi gratia, quàm gallinarum tutelæ, & salutis, id quod istę uiriligatrices non aduertunt. Neque sunt hi percelebres ludi cruenti semper, nec læriferi quod gallinæ ingerunt. Quotus enim quisq; illic perit ubi pugnatur? Nec præterundum est, quòd hoc instituto maximis ciuitatibus sempiternæ glorię galli fuerunt. Postquam enim gallorum certamẽ Pergami increbuit, & Athenis post Themistoclis cum Xerse pugnam, die in singulos annos decreto, inceptum est, nobilitata est, Rhodos, Tanagra, & Media regio, Rhodij enim & Tanagrici, omniũ pugnacissimi fuere, secundum hos aũt, ut accepi, Chalcidici & Melici. Videtis spect. multos gallos, ex lucta, sibi & patriæ, selectę gloriæ titulos reportasse, quasi aut Olympijs, aut Isthmicis ludis athletę fuissent uictores. Vetustissimum igitur morem & longa annorum serie inductum, nostri galli si æmulantur, quis uituperat? Estis certe morosum genus gallinæ, estis inuidissimæ, non amatis maritos, quos contra uiri officium pastoralis custodiæ inertia domi obtorpere mauultis, quã ex celebribus Gymnasijs, desideratis gloriæ titulis insignitos redire, Vos subinde fingendo, quid prodestis? Quid iuuat inserete ea uestris lachrymis, quæ ne hili quidem facienda sunt, Augetur estimatio generis uestri, si uiri galli pugna fatigantur, Romanæ matronæ, quorum uiri coniuges, R. P. externorum casu, pro uirili iuuerunt, è uictorijs, triumphis, & omnino honoribus, non paruam sibi gloriæ partem ascripserunt. Putatis non lętatam Hersiliam non etiam elatam, Romulo non semel tam gloriose uincente? Cincinnati uxorem & si trepidam, Raciliam, Dictatura tamẽ in medijs aruis oblata uiro, gauisam quis dubitat? Quid alias recenseam spect. immensi ordinis fœminas, quas maritorum uirtus adfecit, participem haberis gloriam gallinæ, & eam uobis participẽ esse non intelligitis. Verum est, mulieres fere omnes in malam partem, pertinacioris animi esse quàm in bonã, Hinc tot lachrymis illitę querelę, tot curę astutia etiã simulatę, & irritante inuidia, clamosę iniuriarum & ampullatę obiectiones, quas gallinarum credo municeps, Philonicus, linguę blãdimentis accurate faris & uigilanter iuuit, sed frustra, nam & in hoc honestissimę pugnę decore, multiformis hominibus uoluptas accidit, & uiris interim maximis nulla in re propius accedũt galli, q̃ luctę exercitatio. Nestorẽ ego Triseclẽ, & cõsultissimi pectoris heroen, legi multis gymnicis certaminib. exercitatũ, in rei militaris tãdem experientiam uenisse, unde sibi dubio procul senilis illa prudentia incalluit, alios prætereo qui sunt innumeri. Intelliges ex his Philonice, q̃ indecenter, lanistæ nomine lacessantur, qui gallos ad pugnã instituũt, nõ enim in his crudelitas, sed amœnitas, nõ periculũ sed incrementũ, inest, nec rixosi sunt subito galli cũ uicere, uerũ in eã, quę pro gallinis summẽda est pugnã, plus animosi. Quod si unus aut alter, quã uictoria temere abutarur, reperitur, nõ statim in omnes culpã reijcies. Sũmæ enim petulantiæ est, ne dicã insanię, q̃d pauci cõmisere, in omnes referre. Proinde cũ lanistæ nomẽ odiosum admodũ & infestũ sit, eos ita nominabimus, qui humanis oculis, humani cruoris profluuio, spectaculũ ex digladiatione, summo scelere instituũt, is horror, hęc immanitas lõge Philonice ab gallis aliena est. Quod si aliquãdo spect. quasi grauissimo aliquo incõmodo agitati galli post luctã tacẽt, uicti, nõ est quòd miremur, nusquã enim uinci amœnũ est, minimos etiã & pueris idoneos percensentib. ludos, Nõ nullius ergo mœroris ratio id efficit, quòd à cãtu abstinet uictus gallus, qui pro gloria, pro honoris incolumi perennitate, luctã instituerat. Eã forte si indignatio sequitur, ęquo animo ferre debẽt gallinę, cum interim nõ minus amẽtur q̃ antea, aliter Philonico somniante quam res habeat. Pręterea, ut uictoriã adeptis clamor est peculiaris, in nostra etiam fragilitate, ita & eandem amittentibus silentiũ præcipuum, Romanus olim miles post Cannensem cladem certe non cecinit, uerum summo silentio Romam est amplexus, si forte quis Romam tunc, non Italiam deserturus peruenit, At Scipionis triumpho, qui Carthaginis superatæ & Italiæ uindicatę index fuit, multiplex cantus, multiplexq; exultatio, Punicis immixta ferculis, dubio procul audita & uisa est. Crœsus quem omnes, fama uarię fortunę nouistis, suam felicitatem non semel blando risu admiratus, non hercle risit cum pyram illam fatalem ascẽdit moriturus, Verum quid moræ in re tam aperta facio? Galli spect. ut Philo. nugas continenter eliminem, seu uicti sunt seu uictores euadunt, officium faciunt, gallinas amant, fouent, tutantur, nec ullam escam soli comedunt nisi longissime absint gallinę, Nostis etenim quàm coczysent familiariter quàm blando has murmure inuitẽt. Oua excubant ulcesq; matricum gerũt, ubi defecerint, quid frons tibi Philonice adeo caperat? Gallinas ego certe bardas & insipidas appellare ausim si aliud sentiant, ita enim res habet, ut dico, nec aliud nuganti Quaquærę fidem habebunt, qui uerum amant, sed pergo, galli peruigiles, paucissima sibi ad quietem monimenta deligunt, perspiciuntque omnia, nec minus clamore interim mo-

Marginalia: Plinius. — Plinius, & Aelianus. — Philostratus in Heroicis. — Lactantius. — Liuius. — Herodotus. — Aelianus.

rim monēt, & quæ gallinis nocent animalia, nō solū nō pertimescunt, sed etiā pro cōiugibus propugnāt. Fertiles præterea eas faciūt, indefesso accubitu, cūq; modestiori Veneris uoluptate perfrui possent, amore tamē cōpulsi, sese omnib. cōmunicant, omnibusq; miscēt, Quo minus tibi Philonice, gallorū macilentia taxanda fuit, cū adeo uigilent, & ardentis thori officiū adeo exequantur, nō quidem sui gratia, sed gallinarū potius, qbus optime esse uolunt. Nec faciūt in sua R.P. quicquā diuiduū, qd aut maritus aut fœmina propriū dicere posset, sed in cōmune prōptissime cōspirant, Puto uos Spect. agnoscere posse, sint ne uera? quæ ex Quaquerræ ore protatus est Philonicus? Omnia mansuetissimus gallorū amor efficaciter uincit, & anihilat, quo sibi cōiuges præferunt, testibus, cum omnibus his, qui aut gallos aut gallinaria unquam curarunt, tum maxime castratis Capis, qui rem omnem satis cōpertam habent, Giggulro nostro id asserente, fuerūt enim & ipsi galli, & gallinas etiamnū amant, ne quis me suspecto teste uti uelle existimet. Facesse igitur Philonice, cū ista tua delirante Lamiga, facessant illa iniuriarum præstigia quę ut relatu ita & oppugnatione magna ex parte indignæ sunt, Nihil enim fere est, quod non rideri potius quam oppugnari debeat. Et tu Giggulire cachinnaberis, postq; ego tibi domi rem tam futilem, tam muliebribus cōmentis quadrantem interpretatus fuero, Certe iam nunc ridere uidetur, trementib. ocellis, Spect. & omnia capite concusso floccipendere, partim siquidem sermonis mei excursum intelligit, & latinum addidicit, quando eas regiones iuuenis peruagatus est, quibus Galli latine loquuntur, & si latine loqui exacte nesciat, id quod inter nos quoq; euenit, Sæpe enim exoticæ linguæ sententiā subodorari uidemur, nobis interim ea ipsa nihil loqui potentibus, Age Giggulire, cum rem ad unguem accipies, propensius ridebis, & anilium technarū inuolucra demiraberis, Nimis medius fidius lingulaca fuit hæc tua susurratrix Quaquerra, Philonice, & tu plus quàm decebat temerarius, ignorans quam fallax res sit temeritas, Si enim quicquam gallinis cōmisisse galli uidebantur, hoc secreto coram his quibus fama utriusq; curæ est, tractari, & prudentissime placari redigiq; poterat. Amicorum enim errata secreto debent censeri uirtus uero laudari palam, ut uetulta est philosophorum sententia, Idq; Hercle galli fecissent hac in re, si effrenis gallinarum inuidia ullo modo aut placari, aut cohiberi potuerit, quo minus res ipsa in omnium oculos dijudicanda perueniſſet. Quis agger tamen huic torrenti, quod uallum obijciatur? quo gallinæ perstrepunt, Philonicus uero ita furit, ut Achelous cum Hercule certans esse uideatur. Cui ego iam etiam alterū cornu, Spect. & dijs iuuantibus, qui iudices & testes actionū nostrarū sunt, illam suam ebulientem petulantiam cominuā. Nunq; ne hoc legisti Philonice: Vir iracundus prouocat rixas, & qui ad indignandū facilis est, erit ad peccandum procliuior. Peccasse hodie nimirum recte, te omnes ęstimāt qd adeo credulus cæcam gallinarū insaniē euomuisti, ut furijs qbusdā agitari uideri potueris, Parcius ego uestra errata distringo, quanq; seuerissime poterā, seuerissime enim rem occepistis, Tamen cum uxore (ut Giggulirus mihi hodie ex multorū sententia retulit) nō nimis cōtendendum est, neq; ei nimiū confidendū, Potuisses tu quidē Gallinas laudare pulchre, magno spectatorū applausu, Sed accusare uoluisti, & iniuriari gallis multorum sane qui eos amant, nauseante molestia, Quocirca, qui toties maledixisti, si passim male audis patienter sustineto, Nosti uetus uerbū, Si uis bene audire, disce prius bene dicere. Oua pariūt, inquis, Gallinę, & ea clamore, ubi sint indicant, Est ne hoc Spectatores pium? fœtum prodere, ut abortus fiat, ut sui generis extinguatur soboles? Praue Philonice Gallinas à scelere laudas, lauda potius à uirtute, At quæ ista tandem in Gallinis uirtus? Humilitas, ais, Nempe quam sint humiles, hoc die uerbis tuis refertissimis iniuriarum ostenderunt, quæ profecto non ex humilitate, sed inuidente superbia proficiscūtur. Gallus inquis decrepitus ouum parit quod Basiliscum edit, Quis credat hoc, Dij uestram fidem, quā petulans genus fœminæ sunt, quam fabulas quam uerum, sequi malunt, Amo poetam qui inquit, Quisquis confidit mulieri frondibus hęret. nunq; putassem hoc anile in mediū productū iri, At nihil omittit inuidia: Gallos senes. Spect. (quanq; senectus malorum omnium portus est) officiosissimos esse omnes scitis, & à mōstriferis fœturis longe alienos, quod si quis est, qui aliud asserit, quemadmodum Bactrianum quendā regulum asseruisse ferūt, Ridiculus sane est, & cum experientia, tū maximorum philosophorū autoritate, cōuincitur, qui hæc in uniuersum fabulosa esse cōtendunt. Cū enim senes Gallos habeamus & decrepitos, quis unquā apud nos Basiliscum è galli ouo natū uidit, aut ouum saltem è gallo. Si hæc monstra Philonice tibi terrori sunt, Europā nō deseres, nec gallos decrepitos insequeris, Sed Africā, cuius harenosis desertis, quibus paucissimi aut omnino nulli Galli agunt, Basilisci cōplures, irrepunt. Quod autem causam affers cur fastigijs templorum infigantur galli, rideo leuitatem tuam, & hoc addo. Nequitia est quæ te non sinit esse senem, Mallem te per Iouem lapideum, gallinam esse, credere, quam Philonicum si solum plumis pennisq; inuolutus reperes, nihil enim ab his animo differs. Lōge alia causa est Spect. Quandoquidē, cum hoc animal horarū obseruatione & perpetuis uigilijs, curaq; rerū suarū diligentissima omnibus fere alijs antecellat, Voluit studiosa illa patrum & cōsulta seduiitas, earū ædium, apices gallo insigniri quib. multorū salus curatur, Quibus precib. per horarum interstitia distributis, placatur Deus optu. Maxu. Vt enim gallis uigilia est, ab omni errore aliena, si modo naturæ copiam relinquimus, Ita eos uigilijs insignes esse decet, quibus

Varro. Columella. Periander. Seneca. Cicero. Salomon. Cleobulus. Epictetus. Hesiodus. Bion. Albertus M. Plinius & Albertus mag. Ouidius. Veritas

nostri pars melior curanda & tuenda committitur. Gaudete Galli, tu & Giggulfre exulta, pulchri enim mysterij, ænigmaticam imaginē præbetis, &, si nullo alias, hoc tamen præcipue uigilantissimi & optimi probamini, Nec terrebit uos Gallos in uniuersum Philonicus, quod gallinā in cœlo esse asserit, & gallū nullū, Nescitur an gallus sit an gallina, quis enim per tam altū interuallū cristam, qs calcaria uideat? Cęterū ipse Quaquerrę credit cęcutienti, Idq; gallinis tribuit, quod Gallo tū est potius, Nemo enim gallis cœlū frequētius aspicit, magnus inquit naturę historicus. Proinde ego cygnū esse credere mallē Apollinis nato, quando Steneleia proles fuit, summo amore iunctā, id quod certe multis placere audio, Quanq; est, qui eam uolucrem speciei uocabulo appellat, q̄ nec gallū Philonice, nec gallinā neq; etiā cygnū rectę intelligēs, alię etenim cōplures in illa uoce ut cōmuni cōtinentur, Potuissē ego spectatores, si ex præmeditato rē agere mihi cōtigisset, ut Philonico, multa adducere quæ certe his quæ hactenus pro bene meritis gallis in medium attuli, efficatiora, Scitis enim exactius refutari posse, quæ sibi obiecta esse sciunt accusati, aut obiectum iri præsagiunt, quàm ea quæ subito & nil tale suspicantibus ingeruntur, dijs tamen interim ago gratias quòd ea quæ mihi dicenda obirer uidebantur tàm prompte hactenus in mentē uenere. Sed pergo, Parricidarū comites esse gallos latari uideris Philonice, quasi & ipsi eo genere pœnę digni uideātur, quo sceleratissimi puniuntur, Cum tamē ipsi Patricidarum ultores sint, & summorū principum uoluntate instituti uindices, perpende quęso iniuriam Philonice, non possunt hęc prętériri sine retaxatione, nec debēt, maior siquidem deinceps uobis, tibi dico & gallinis, lasciuiendi & blatterādi daretur occasio, Sapienter & oportune quidam ex magnis oratorib. dixit: Occurrere oportere iniuriæ, quam si inueterauerit quemadmodū connutritū morbum uix quisquam extinxerit. Scio quidē & in codice Iustiniani, & eiusdē Rudimentis quas institutiones uocamus, id scriptū esse quod tu retulisti, & legē ex Modestino deprōptam, ad legem Pōpeiam de Parricidis lib. digestorū quadragesimo octauo addo, à te præteritā & neglectam, qui præsentibus obsonijs plus uteris quā antiquis legibus, qua quidem & culei & Galli mentio fit, & præterea uirgarū sanguinearū, id quod à te inducti nō habēt. Verum omnia nō ea pcacitate & insolentia, qua tu tumescis, sed per Modestinū modestissime in hęc uerba. Pœna Parricidij more maiorū hæc instituta est, ut Parricida uirgis sanguineis uerberatus, dein in culeo insuatur, cum Cane Gallo Gallinacio & Vipera & Simia, dein in mare profundū culeus iactetur, hoc ita si mare proximū sit, alioquin bestijs subijciatur, secundū diui Hadriani constitutionem. Hęc Specta. Parricidij uetustis legibus expressa pœna est, qua Gallos adsui ob comissum Parricidis, quis uestrum est qui credat? Causas ignorantibus, proximū est errare. Audite igitur causam, ut à Philonici explodenda cęcitate longe abstitis. Crediderе uetusti, qui naturę per experientiam, proprietatē non una in re obseruarunt, Canem Simiæ odiosum esse, Simiam uero Gallo, hunc aūt Serpenti, qua ex re, factū est, ut in nefandissimi sceleris pœna à qua etiam elemēta abessent, hæc animalia iūgenda legū latores Parricidæ uoluere, ut Simia à cane agitata Gallū, Gallus serpentē urgeret, quæ se in hominē maleficum mergeret, ita ut uiuus Parricida, uiua nocētis animalis sepultura fieret, Hoc q; qui & ueri interpretes asserūt, Quid tu igitur? cur insontissimam illam animaliū nil male hoc in scelere meritorū, turbam, contēnis & taxas Philonice? An nō potius Gallos laudabimus, quod uitam in medijs undis deferere nō timent, ut ex hominū cōmertio pessimi & scelerissimi tollantur. Poeta unus, cū Simię meminit in culeum sutæ eam innoxiā dicit hoc uersu: Clauditur aduersis innoxia Simia fatis. Audis Philo. innoxiam Simiā, uel à mordaci & uicijs non parcente, uate nominari. Quod si causam dissimulasti, non est quod cōmenderis. Lingua enim sapientis à mente discrepare non debet, ut scis. Verum hæc ut obtrato Spect. & muneribus illecto, cōdonemus. Accepistis hactenus quid responderim, & quàm rectę, uide Philonice, ne in foueam quam parasti incidas. Scio Quaquerram illam tuam, & oūa ad te sua & pullos dedisse, ut diu institutam accusationē eo prosequereris diligentius, quęro te, an nō parricidio sit cōformius, prolem ad elixandū, & assandum dare, & Thyestęam cœnam instituere, quàm è ripa somniantem Gallinam deturbare, quę tuā antea, tanta quęrela fuit. Cęterū hęc inuitus dico, & attigisse transeunter q; dixisse malo, essent, equidem id genus multa, sed taceo. Est enim tantum cōiugalis necessitudinis uinculū, ut neutrū sine alterius incōmodo uituperari possit, Quamobrem, rectę Giggulfus, qui me lacessere noluit, pugnare uero & propugnare uoluit. Hoc Philonice sat mirari nō possum, quod Petrū à Gallo proditū dixisti, quasi uero plus prodant Galli cātu suo diuino q̄ moneant, quid si nō prodiderit sed monuerit potius? quis enim hoc ipsum prę̄ter Petrū intellexit, cui repetita memoria magistri uerba, cōscientiam exstimularunt, inducto mœrore. Nō nouit Petrū Gallus ille, quisquis fuit, sed officio suo, in horarū discrimine, satisfecit. Quoties Gallo cātante Philonice luditur? scortatur, cęditur? quorū nullius eum rectę accusaueris, sicut nec huius quod peierauit Petrus, quē mihi crede, consulto prętérijsses uerum tua isthuc petulantia prouectus es, ut his etiā qui alio in orbe, uitaq; meliori beati degunt, nō peperceris. Ad Summam spectatores, Vt aliquādo nostro sermoni finis statuatur, Galli gallinacei, uigilantissimi, strenuissimi, prouidentissimi, Reipublicę, qua nihil inter mortales excellētius, sunt studiosi, & terrarū imperio maxime imperitant, siderumq; periti, tēpus olfaciunt, nō ratione dico sed naturę insigni munere, Nec solis ortum incautis patiūtur obrepere,

Plinius. Higi. & Arato. Vitruuius uolucrum dicit. Hyperides. Periander. Parricidij pœna. Bap. Pius & Panormitā. Iuuenalis. Chilon. Locus. Plinius.

pere, diemq; uenientem nunciant cantu, hincq; magnus Poeta, quartam uigiliam depingens, sic infit: Excubitorq; diē cantu prædixerat ales. Odiosa quoq; in hac re uetustas, Nocti Deę gallum, imolare cōsueuit, cantante Poeta cum primis docto, Nocte Deę noctis cristatus cæditur ales, Quod tepidum uigili prouocat ore diem. Ridēda est sane, Philonici ex testibus audacia, qui galli cantū lasciuiæ tribuit, quasi disparem cantū, iuuenū & senū hactenus didicerit, quos paris esse uigiliæ, nec disparis indicij, omnia omnium experimenta prędicant, & tamen cōstat naturæ ratione, plus in iunioribus lasciuiæ esse q̄ senibus: Præterea gallos uictos non canere amplius, sunt, qui asserant, abstinere autem, & lasciuire nihil, neminem existimo dixisse hactenus, quibus apertum esse uidetur non è lasciuia, sed naturæ instinctu, cœliq; influxu, masculos gallos cantare, & cantando discernere, Sed hæc ut alia Philonico condonemus, Quem ut ipse gallum ex homine adolescente factum esse credit, ita uos Spect. in gallinā aliquando Pythagorica Palingenesi mutarū iri existimate. Non frustra Hercule illustres uariarū artium professores & philosophi, in Mercurij tutela gallos recensent, ob miram naturę suę in obseruando & discernendo, celeritatem? Quos ex eodem hoc insigne accepisse uerarum narrationum autor, scriptum reliquit, Vt cuicunq; longissimā ex cauda pinnam, si dextra est, gestandam tradiderint, is comite gallo, omnes fores aperire omniaq; inuisibilis ipse uidere, posit, hi quondā magistratus rexere, Victoriarū omnino toto orbe partarū auspices, Non'ne hoc ingens est deorū munus Spect. Ferūt Themistoclē, prius q̄ cum Xerse pugnaret, ingentē gallorum strepitum audijsse, ad quod exemplū suos milites hortatus, uictoriam consecutus est. Boëtij contra Lacędemonios pugnaturi, cū totis noctibus galli cantassent, nobilē uictoriā prędsagiuere, ita coniecta interpretatione, quòd ales illa uicta nō caneret. Quin & ad Insubres potēs genus Galeatij nomen ex insolito gallorū cantu accepisse ferūtur, qui tota nocte dicitur, cum Vicecomes magnus, Matheus primogenitum ex Bonacosa filium suscepit. Hęc est Spect. lasciuiæ uis cēlente Philonico, ut Gallos fatidicos efficiat, & futurorū ingerat spiritū, mendaces sunt isti qui lasciuia corpora dissolui, animū obfuscari, memoriā elui, multorum applausu docuere. sed pergo: Parturientibus adesse galli existimantur, postquā unus Latonæ parienti astitit, eidem postea charus admodū, generosissimisq; ferarū, leonibus & scolopendris terrori sunt, Ex quo Africam petentes, quod ea regio his maxime abundet feris, hanc alitē secū ferre cōsueuere, Idq; certe Spect. nec magnitudine fit, nec potentia, quis enim in his gallū leoni cōferet? sed potius ex superni ordinis contēplatione, Maximus enim naturę admirator, & leonē & gallū solares esse dixit, pręsentiā tamē uirtutis eius, gallo maiorē inesse, quod & inde apparet, quòd gallus quasi quibusdā hymnis surgenti soli applaudit, hincq; fieri, ut à leone timeatur, & colatur. Pythagoras sapiēs uel ob id præcipue putatus, quòd sapiētis se nomine dignū nunquā existimauit, præcipere solebat, ut gallū nutriremus, quo, quemadmodū doctissimorū interpretatio est, diuinam animę nostræ partē, quæ diuinarum rerum cognitione, quasi solido cibo & cœlesti ambrosia pascitur intelligimus, Et hic quidē Gallus est, cuius aspectū leo, id est, omnis terrena potestas formidat & reueretur. Cui singularē intelligentiā datā esse Propheta testatus est, singulare patientiæ & ueritatis exemplar. Auditis Spect. an nō galli uocabulo & natura uenerāda admodū mysteria, Philosophi & Theologi celarint, quę quidē hoc in loco minus retulissem, nisi mihi persuasissem, gallorū gloriā & nobilitatē, hisce nō parum auctū iri, quę attuli. Et hercle nescio, an id satis de se galli intelligant, cū sint multi mortalium, quibus hęc ut mystica, & ænigmatica ignorantur. Sed ad institutum redeo. Hūc gallum Socrates eum diuinitatē animi sui, diuinitati maioris mūdi, copulaturū se speraret, Aesculapio, id est animatū medico, deberē se dixit, quanq; magnus qdā inter Christianos poëtas fidei propugnator, cū Socraticū gallū minus forte decenter, q̄ oportuit ludicro esset insecturus, eum gallinā appellauit, ut mollis & effœminatę rei uocabulo, quòd te nolui latere Philonice, qui tam augustū & auspicatū, hactenus extollere satis & laudare nō potuisti. Quis uero nescit, gētis & amplissimę & uetustissima bellorum memoria apud scriptores notæ, nomen à gallis gallinaceis sumpsisse, tū multi aliàs & docti galli nomine & sancti fuerunt, Ceu Cor. gallus poëta, Ceu Gallus abas quē apud eos Heluetios sepultū audiuimus, q secundū militarem peritiā, in texendo lino & poliendo, omnium sunt famigeratissimi. Quid plura Spect? tanta etiam defunctis gallis uis & nobilitas inest (ne gallinarum demortuarū pulpamenta omnia posse Philonicus putet) ut perunctos galli cerebro nec pantheræ nec leones attingant, hoc plagis recentibus prodest, hoc uenenatorum morsus, & serpentum incommoda mortalibus perdomat, contraq; morbos innumeros ualet. Quod si tam pinguis tam sapida eorum caro nō est, quę gallinarum, non est mirum, Siquidē tot curæ, tot Veneres, totq; uigiliæ, pinguescere eos nō sinunt. Cęterum si in pinguedine sita est æstimatio ut quisq; pinguissimus esset, ita optimus foret, qd profecto pauci uestrum admittunt, Non enim semper pondus, sed uirtutem ipsam attendimus, hincq; est ut ego in cœna una, turdum boui præferam, & anseri phasianum. Ferunt medici in galli uesica lapidem reperiri, q uesicę nostrę incōmodis medeatur. Item testes gallinaceorū, perinde si à conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur, Non possum ego & hoc in loco præterire, quod magnis uiris persuasum est, pedem dextrum uidelicet galli gallinacei tantam uim habere, ut aduersarij uictor futurus sit, quicunque hunc eo animo secum gesserit, quòd si

ego frau-

Maro.
Ouidius.
Plin. & Aelianus.
Fulgentius.
Lucianus.
Plinius.
Aelianus.
Plinius.
R. Volaterr.
Aelia. & Plu.
Proclus.
Io. Pici & similium.
Iob.
Plato.
Prudentius.
Gallus Abas.
Plinius.
Plinius.
Rasis medicus huius rei est autor.

ego fraude potius, aut potius nature subsidio, quod à multis in fraudis aut superstitionis infa
miam deturbatur, Philonicũ hoc in loco uincere, quàm rei à gallis propositæ efficacia uoluis-
sem, Certe uel dextro unius galli pede uicissem, tam acria gallorũ calcaria sunt. Nunc dinosci-
te Spect. dum alius iudex non est, & uobis omnibus cenlendi & dinoscendi copia facta est,
quàm inique accusari sint galli quamq; petulans & impetuosum genus sit gallinarũ, & statui-
te pœnam parti aduersæ, ut deinceps, quid agendum in tali re sit, intelligant & consilium mu
tent. Summite in animum ueteris & excellentis philosophi sententiam. Qui castigare noxios
dicit oportere, ne ipsorum exemplo, cæteri quoq; peccent, Corripite igitur gallinas, & plecti-
te, absterrite & erudite, ut galli tandem agnoscere queant, uos æquitatis esse Patronos, &
uirtutis uindices. Dixi)

Plato.

PARASCEVE, INSTITVENDAE CONsordiæ. Collocutores.

PHILONICVS, EVTHYMVS, NOMOTHETES.

AVdistis hactenus spectatores, ephebi, grandeui & medioximi, me narrante
breuiter, Euthymo uero longissime & fastidiosissime, quid gallinę desiderent,
quid galli reponant, siue potius Euthymus, qui de gallis ea retulit, quæ ne ipsi
quidem sciunt, & si scirent ne unquam crederent. Eu. Audistis inquam Spect.
quam inique gallinæ accusarint, quanquam pertinenter, argumentis euiden-
tibus, & indicijs plus quàm ueris galli se me Patrono purgarint. Qui etsi ea
quæ dicta sunt, aut proposita per Philonicum nequaquam dictum iri putarunt, Propterea,
quód aliter sensurum amorem, aliter fidem, aliter coniugium credidere, Suspicati tamen plæ-
raq; eas iniutię loco habituras, me purgationis & defensionis prouinciã ita subire uoluere, ut ni
hil pręterirẽ eorũ, quæ ad gloriã suã ptinere uiderẽtur, quod quidẽ pro uirili perfeci, respõden
do magis, q̃ retaxando, multa enim cõsulto prętermissa sunt, quę uehemẽtib. uerborũ aculeis
ex officio psequi potuissem, si me adcrescẽtis orationis uastitas nõ absterruisset, Magis igitur
tibi Philo. temeritatis culpa tribuẽda est, q̃ mihi lõgitudinis, Potest, ingens maledicẽtia, pau
cissimis uerbis cõprehẽdi, imo quinq; tantũ literis, ut si dixero, Fur es: amoueri aũt & expun-
gi paucis nõ potest. Phi. Sæpe in me maledicentiã, tua uaniloquẽtia notas, an non tu uanilo-
quus es potius, quód me bonã operã pro uirili nauantẽ, maledicũ dicere falso audes, Videsis
Euthyme, & cognoscẽs loquiror, infutuã ego (mihi crede) isti tuę tam inuerecundę petulãtię,
alio in loco ultionẽ. Eut. Heus Spec. nõ est satis à Philonico, tot falso gallis esse asscripta, nisi
etiam in Euthymo libidinẽ exaturet, minãs ipse aliam iam nunc aliarũ iniuriarũ actionẽ insti
tuit, Pergam, obsecro Philo. ne gallorũ & gallinarũ obliti, in alius causę luctã acerbiorẽ deue-
niamus. Phi. & istud mihi adprime placet, quanq; te monitũ uelim, ut horũ quæ in me dixti
memor sis, ego enim ea nõ intermittã, nec ut sepulta pręteribo. Eut. Dicite ergo Spect. ut estis
hortati, & sententiã pronunciate, nouistis insontissimos gallos. Phi. Dicite obsecro Spect. o-
ptimi, nouistis optimas & insontissimas gallinas. Eut. Eheu quid tacetis, ita enim utra pars
occubuerit, haud promptũ erit intelligere. Phi. Eia age proferemini, quod uobis est in animo,
rei'q; finẽ date, fastidiosa est illa in re satis proposita, satisq; clara, cunctatio. Eut. Tacere omnes
sentis, mussare tamen uides, & conari quicq; nõnullos. Quod si unus uerba faceret primus,
plures sensim essemus audituri. Etenim cum respõdere omnes nequeant, singuli eum qui pri
mus loqui audeat, expectant, quem tandem ordientem, certatim urgere & impellere (ut sæpe
in cœtu fit) reliqua multitudo solet. Phi. Ego te Nomothetes, cũ prudentissimis quibusq; cõ
siliorũ acumine par sis, tam diu tacere, attente audientẽ, admodũ miror, Effare obsecro, quod
felix faustumq; siet, ut & alij aut in tua sententia cõquiescant, aut ad dicendũ inuitati, quę ani-
mo cõcepere proloquantur, nosq; cum primis quid sentias, nõ ignoremus, Amas tu quidẽ,
ut scio, Gallinas, & Ornithoboscia frequẽtissima, ea uilla fouet, quã nuper ad suburbanũ, exæ
dificasti. Eut. Salua res est, eloquente Nomothete, potest enim cęteris qui assunt, recte sentien
di exemplum, prębere. Dicito ergo mi Nomothetes, & ordire fausititer. Nom. Quia me Philo
nice, tuq; Euthyme, adeo ut primus eloquar, quid sentio hortamini, duco nõ tacendũ esse, ma
xime quód nullius sententia nostra opinione pręuertitur. Idq; omnium maxime uelim ut Ca
pos castratos in uestra illa disceptatione, galli, gallinæq; arbitros deligerent. Iudices enim esse
nõ possunt cũ sint Eunuchi, Id quod nostrarũ legum sanctione, si bene sentio, cõprehẽsum est.
Arbitri Hercle optime erunt, ob cõmunis amicitiæ uinculũ & mores utriusq; multis annis
examussim perspectos, Et hoc etiã uocabulũ, illo plus est sonorũ, Nam arbitrorũ officiũ, mul
to mansuetius, multoq; in affiniũ & coniugũ dissidijs oportunius. Hos enim legũ adeo non li
gat seueritas, quin multa possint pro partium cõmodo mansuetissime moderari. Illos aũt of-
ficij rigor legumq; dictamen nõ sinunt nisi cum incõmodo quodã mires esse. Præterea, odio-
sissimum est, pati iudicẽ qui nostri generis nõ sit, Ad sui enim ordinis iudicem fugere debet le
gibus & natura permittentibus, quisquis accusatur, eumq; sequatur, qui accusat, oportet.
Quia igitur utraque pars Caporum fidem uestris uerbis implorauit, quod ego præ cæteris
inter audiendũ animaduerti, quos alios cõmode præter Capos, obsecro instituetis Arbitros?

Ter. in argu. est L. Qui uno testa culo. ff. de re Mili.

Eut. Her-

Eut. Hercle ita fieri desidero, ut Nomothetæ placet, utq; alijs ipsi annuentibus placere uideo. Verum quis Caporum commodus interpres erit? Phi. Prius quære, an gallis, gallinisq; hoc ipsum sit placiturũ Euthyme, his siquidẽ nolẽtibus nihil loci Nomothetę cõsulta obtinebũt. Nom. Quin igitur, quid uelint rimamini? Phi. iam rimabimur si placet Euthyme? Eut. perplacet. Vos interim Spectatores libero & hilaro animo eritis. Nom. Video ego medius fidius, utrisq; acceptos esse Capos, nam utrinq; cõnsuent & uerbis quoq; assentiuntur, Verum reuertentes audiamus. Phi. Pulchre gallinæ sibi euenisse putant, quod Capos arbitros habituræ sunt. Eut. Et pulcherrime galli, nam Capi Galli aliquando fuere, Gallinę nunq̃. Phi. Subi obsecro Nomothete prouinciam id eloquendi quod Capi uolunt. Nullũ enim omniũ scio qui maiori ipsis familiaritate, interociandum iunctus sit. Enarra igitur eis prius rem omnem ut eam accepisti, & Democriti arte, qua multarum uolucrum sermonẽ intelligis, gnauiter utere. Nom. Quia ita Patroni uultis ita agetur, uerum immorandum est paulisper donec omnia explicem Capis, & quæ rursum dicenda sint accipiam. Vos interim Spectat. orate superos, ut Nomothetes noster ex Caporum Senatu id referat, quod pro pace & concordia, tantæ discordiæ prospere faxit.

Plinius.

CAPORVM ARBITRIVM.

NOMOTHETES INTERPRES LOQVITVR.

Recensui, ut iussistis Philonice, tuq; Euthyme breuiter & enucleate rem omnem Capis, qui nescio an alia in re unquam adeo stupefacti fuerint, ac hodie fuere, postquam illam inter Gallos, Gallinasq; audiuere dissentionẽ. Sciunt equidem, intestinis bellis nil pestilentius esse, & ejus reipublicæ fulcimenta durare diu non posse, qua a capite membra dissentiant, & alioqui, ueritatis amator Historicus, Concordia dixit: Res paruas crescere, Discordia maximas dilabi. Id quod adeo uobis est notum, ut quod maxime. Quapropter eis, re breuiter accepta, uisum est eo festinantius admoderati arbitrij præscriptum contendendum esse, quanto res in se plus habitura periculi est, si longius proteletur, Gratiasq; agunt bonæ sorti, & secundo fato, quod arbitrij ad eos liberta suestro, & partium consensu peruenit. Si enim res cessisset aliter, timendũ ipsis, uidebatur, ne quis immitius quam huiusmodi generis imbecilla securitas commeruisset, agere fuerit ausus, quod hercule nemo in Capis animaduertet. Sunt enim hi qui & Gallos & Gallinas, pari amoris moderamine prosequuntur, ac de gallis quidem non est quod dubitet quispiam, cum & ipsi aliquando galli fuerint, quod tu Euthyme paulo ante dicebas. pro Gallinis uero hæc indicia sunt, quod olim mares, eas cõmuui instinctu dilexere, Et iam nunc cum excubatrix deficit, in amoris argumentum pullos fouent, tactu subtus iacentiũ pullorum pruriente, quoq; se oblectantes, semper deinceps, amant, ducunt, pascunt, quod se expertum magnus naturæ indagator, asseruit. Quæ cum uera esse constet, nemo sane Capos in arbitratu suspectos habebit, utcunque cesserit sententia, Quam ego, ut iusserunt breuiter & aperte uobis Specta. audientibus partium patronis effabor. Gallinis enim & Gallis plura a Capis ipsis, iuste nonnihil indignantibus, post sedatam hanc contentionem dicentur, maxime si ad aliorum nostrę prouinciæ aures hæc res aperte peruenerit, ut certe perueniet. Quod enim iam sum locuturus, ex horum animis defluxit præcipue, quos hic mihi assidere uidetis, qui nostri Ornithoboscij incolæ, supremæ autoritatis locũ inter omnes obtinent, idq; tenent memoria, quod a lõgis annis inter eos actũ est, & per exercitam illam prudentiã facile quid futurum sit, odorari potuerunt, semper, ex longa & honestissima cõsuetudine, & libero prouinciæ suæ decreto, in difficillimarũ rerum ęstimatione omniũ consensu, primores. Hi igitur acclamantibus qui domi nostræ sunt reliquis, ingenue fatentur, fere omnia ab Gallis, Gallinisq; gnauiter & attente agi, remq; rusticam & uillaticas diuitias, per eos leuissimis impensis augeri, Esse tamen, quod in utroq; (ut imbecillitas fert mortaliũ) uicio dare quis possit. Nimis enim morosas Gallinas, Gallos uero nimis petulãtes, sæpe animaduertisse asserũt, nec morigerantes semper Gallinas, nec Gallos semper tuentes. Quę quidẽ, cum & inter homines habeant libertatẽ impunem, quis gallis & gallinis imputabit? At istud consilium quo per inuidiam correptæ Gallinæ, eo dementiæ peruenerunt, ut Gallorum famam inter mortales illustrem admodum & perspectam, infringere atq; infamem reddere, rebus non tam ueris quàm confictis & perperam excogitatis conatæ fuerint, adeo displicet, ut quod maxime. Nullo enim instituto maior ruina, rei suæ publicæ parari poterat, si eo uoto ad metam peruentum esset, quo res cœpta est. Idcirco partium consilijs diligenter perpensis, cognitoque uniuerso negocij excursu, non possunt non asserere, Gallis strenuis illatam esse iniuriam. Quod tu Philonice, ubi Gallinis dixeris ne ægreferant, oratas habeto, Apertæ enim iusticiæ nemo commode, pro amicis etiam amicissimis, refragari potest, cumq; ne iustæ pœnæ non nihil loci in Gallinis esse uideretur, eam abolitam & expunctam in amoris sui argumentum uoluere. Nouistis legem, quæ Iudices in leuioribus causis uult esse ad lenitatem proniores, In grauioribus autem pœnis, seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Capi causæ nostræ non iudices, sed Arbitri, pœnam commissi, hercule non parui, non temperare, sed non

Salustius.

Albertus M.

L. respiciendum ff. de pœ.

ſed non reminiſci uoluerunt, eius loco munus expectantes pulcherrimũ,& partibus commo
diſsimum, Cõcordiam uidelicet & matrimonij perenni pace ſtabiliri mire comertiũ,ad quod
pręſtandũ,tu Philonice,tuq; Euthyme,cum domũ uenietis,Gallos,Gallinasq;,iterũ atq; iterũ
hortemini. Quid eſt enim, Dij boni, in ea familia, qua uir & uxor rerum habent administra-
Licurgus. tionem,diuinius?quid utilius pace & amore?Magnũ legiſlatorẽ dixiſſe ferunt, Vitam reliquã
minime uiuẽdam eſſe,quando uxor cum uiro in diſcordia eſt. Vbi enim illa eſt moroſa & iur-
gioſa inuidia, Vbi irę & moleſtiæ,per dies perq; noctes ſcatent,Ibi de uita quotidie plus amit-
titur,adeo,ut mortuũ eſſe ſatius eſſet,q̃ ad mortem tam lento & moleſto paſſu peruenire.Mo
nendę igitur Philonice ſunt Gallinę,ut ſe ſuosq; maritos ament,remq; domeſticam curent, &
Theognis. inuidiæ errore cõceptę ſtimulos,ex animis ſuis procul eliminẽt,ſintq; probę (Cõiuge, namq;
proba nihil extat dulcius uſquam) & apertę,ut uirorum ſuorum maior per hęc ſalus,maiorq;
Xenophon. quies aſtruatur. Nõ fruſtra diligens quidam rei domeſticę pręceptor dixit: Exiſtimo probam
Columella. cõiugem,ſociam domus eſſe,magnumq; momentũ ad uiri felicitatem. Natura ſiquidem,quã
primus ille mundi genitor perpetua fœcũditate donauit,operam mulieris ad domeſticam di
ligentiam cõparauit, Viri uero ad exercitationem extraneã,Itaq; uiro calores & frigora perpe
tienda,tum etiam laborem pacis & belli diſtribuit,mulieri aũt domeſtica negocia curanda tra
didit,quę ut curaret diligentius,uiro timidiorẽ eſſe uoluit. Nam metus ad diligentiam cuſto-
diendi plurimũ confert nobilis agricolę teſtimonio. Perperã ergo inuident Gallinę Gallis ho
neſtam illam,focialis pugnę exercitationem,& hęc quaſi militaria ſtipendia,quę in uiris rem-
publicam apud maiores adminiſtrantib. raro deſiderata ſunt. Ex his enim exerciti propugna
bunt audentius,& timebunt minus, quos tu Euthyme, ut Gallinas cõiuges cõtinenter amẽt
curentq; obſecrato,decet hoc eos,quia reipub. noſtrę ſuo imperio ęmuli cognoſcuntur.præte
rea,ut omnium iniuriarũ obliuio ſit. Fidus enim & ſincerus amor ibi eſſe non poteſt,ubi iniu
riarum memoriam,latentibus ſcintillis inuidia nutrit. Quod ſi priſtinæ beneuolentię fauore,
reſipiſcentes Gallinę,Galliq; amantes cõſenſerint,ſalui erunt,uitamq; agent beatam & utiliſ-
ſimam his,quorum prędijs ſuam iſtam ciuitatem locauerint. Nobilis Poëtę ſententia eſt. Nec
Euripides. diuitias nec quicquam aliud tantum uoluptatis habere, quantum uirum & uxorem bonos.
Eam ſi domi ueſtrę Gallis & Gallinis explicabitis ſeſe amabunt, ut antea, capiſq; agent,ut cer
te debent, infinitas gratias, ite igitur actutũ domum, & concordiæ conſulite, in cuius ſolius
incolumitate, Gallinarum & Gallorum ſita eſt ſalus, Dixi.)

LICHENOR PARASITVS, LOQVITVR.

IHodum ſpectatores, quidnam eſt, quod adeo diſpaleſcitis unius hominis ine-
pta,& nimis in leuiſsima re graui ſentẽtia ſaturi?nunquid & uos quicquam eſtis
bona Minerua, bonoq; genio his ſubiuncturi quæ Nomotheres attulit? State
paululum obſecro, & quantum in multorũ conſilijs frugis extet, perdiſcite. Ve-
tus eſt ſententia: Neminem unum omnia noſcere, & hoc itidem percelebratum.
Ex Gellio. Sæpe etiã eſt olitor ualde opportuna loquutus. Paraſitũ me noſcitis Lichenora,qui Paraſitan-
Ex Plauto. do multis iam annis uentrem paui meũ, & alienum cibũ ceu muſculus quidam ſemper edi,
nullorum edacitate unq; uictus,ueſtibusq; ut uidetis nõ plane ſumptuoſis,nec plane ſordidis
amictus. Qui cõſilijs haudquaquã malis, leui adoleſcentiæ ſæpe ſupperiatum affui. En ego ſi
nemo ex uobis aliud eſt dicturus, quid ſentiam ipſe eloquar, eſto nõ multũ amplius loci mea
ſententia,habitura ſit,propterea quod abſunt partes, dicam tamẽ quòd dicturus antea fuerã,
quanquam me fortaſsis ut hominem ſemiſſem, nihil ad rem dicere poſſe, exiſtimẽt nonnulli.
Nõ enim barba,nec pallio,nec pallore in faciẽ inducto Cimino,prudentiam oſtento,id quod
ſolent multi, Sed Lichenora me & ore & habitu profiteor,quid mihi abſcõdita,intra caluiciẽ,
& caluam hanc caluariam mea mens, ſecum ſæpe muſsitet, nõ omnibus eſt in aperto. Idcirco
Lichenora audire contendite,paulumq; ipſi date moræ,quo ſe à ſcreatu liberet,ne raucus ora-
tor appareat,Hem,hem,Ho,oho,Pſnui. Ah male ex gutture habeo,ob heſternum acre & im-
marurum uinũ, quod mihi Saturio cõbibo & cõuiuator meus in cœna dedit. Verum uos ſpe
cta. nõ uocem ſed uerba pẽſabitis. Audiſtis hodie,quid cõductus donis animus poſsit, quan-
tumq; munerib. ſuſcitatæ uires incrementi ſumant. Philonicum ego his quatuor annis pro-
ximis,quibus mihi eſt familiaris,nunquam grauius loquentem audiui,& eo uiſo primum an
Philonicus eſſet dubitare occœpi, Cũ enim una ſumus in cœna, ſalib. me & lepore paraſitico
multo eſt urbanior,& ea ludit,quæ elegans ſolet Pantomimus. Cũ obæratus præmijs loqui-
tur,talis eſt quem audiſtis. Magnæ primum artis eſſe mihi uidetur,uariare poſſe uultũ &,cum
ſapientia eſt opus, ſapientis pellem induere. Ethymus ipſe, paulo grauior cum domi eſt, & ſi
me amet,nõ tamen leuitate ſuperat,Aſt animũ exhilarat meis ineptijs ſuum, ut inde attratos
& bicolores codices minus moleſte uoluere queat, Quem heri fere hoc dicturum olfeci, quæ
hodie dixit,multũ enim ſudoris in chartis reliquerat,antequam potaret,quod ſi tot horis nõ
dormijſſet, perturbaſſet ordinem, & ſuſceptis donis nequaquam feciſſet ſatis. Nomothetes,
qui legibus ſuis barbatorũ hominum ſapientiam adnexuit,idem in Gallorum Gallinarumq;
lite referendũ putauit,quod refertur,dum maximi principis in maxima diſcordia ſunt, nimis
Paraſiti ſententia. in friuolis rebus ſtudioſus. Verum quid ego hos imprudens enumero Specta. Si mihi nõ im-

putatum

puratum fuisset præ cæteris clamanti, in hæc uerba, ut in animum uenerant, pronunciassem, Gallos & Gallinas cum Capis, quia nihil apud eos gris est, quo litis sumptibus satis fieri possit, in coquinarium carcerem conijciendos existimo, ibiq; retinendos donec rerum omnium ambiguitas excussa pateat, Sponsio enim in tam uolucri genere non est tuta. Quod si humanos animos, mendacibus ausis, & insultu temerario, agitare & ludibrio habere uisi fuerint & sapere uelle in alieno genere uideri, Censeo breuiter ea pœna puniendos, ut sensim eis, Pinna post pinnam, & post plumam pluma, radicitus euellãtur, prius ipsis iugulatis, & in bullientẽ aquam immersis. Post uero in omnium Spectatorũ oblectationẽ assentur partim & elixẽtur, partim cõminutis ossibus & pulpis, insipidi iusculi liquorem conterantur, quod pro salute multorum fiat, felixq; sit & faustum toti turbæ, & hæc quidem sunt, quæ dicta uolui, Qua sententia Spectatores, multum uobis accessisset commodi, Nihil enim præter nugas & nebulas Galli, Gallinæq;, garritidarunt, adauctas causidicorum uersutia, latiore fuco, quorum hodie tantus clamor fuit, ut aduentans ego Pharmacopolas me audire putarim. Et profecto credidi esse aliquem, qui uiuum serpentem, aut lacertam uiridem, aut araneolum uoraturus esset, sed clamore falsus sum, & frustratus etiam ad finem meo uoto, Dij perdant trepidos Parasitos, & ubi res postulat ad loquendum Creperos. Iam Gallis, Gallinis, & Capis uesceremur. Iam potaremus ex symbolo, promptumq; erat saginarinos maligni generis obitu. Nec ulius nos Legirupas dicere fuisset ausus, quòd rem ciuilem cruore clausissemus. Nemo enim Pullis, Gallis, Gallinisq; & Capis enectis, libẽtius uictitat, quàm hi qui penes se summum legum arbitrium locatum esse autumant. Videte quantũ neglexerimus silendo commodum, Frustra iam labia tergitis, qui angimini fame, frustra uacuum deglutitis, desiderium uestrum latius hoc in loco exaturari non potest. Consulat igitur sibi quisq; domi, & caprıuí generis faciat sibi quisq; copiam, pro conditione. Ego Euthymum adibo, quem Gallis suis domi male consulere habeo compertum, ut Philonicus quoq; male Gallinis consulit, utrinq; enim deplumantur iam, & ad culinam destinantur, lætitiam facturi auidis faucibus. Illic ego uiscera distendam, & ut me pinguiorem Giggulirus faciat curabo, bibamq; adeo, ut ueternosum me tota familia putet. Valete uos. Et posthac, si huc litigarum galli, gallinæq; peruenerint, quid censendum sit, me iudice, memoriæ commendate.)

FINIS, IUVANTE DEO OPT. MAX.

PHILIPPUS GUNDELIUS
Boius Lectori.

Gallos Causidicos, amice Lector,
Plenum suauiloquo iocum lepore,
Iuuentuq; nouum poëma sume,
Nec semper stomacho seueriori
Pones tristia, sis Cato licebit.
Nam nunquam dare delicatiora
Pulmenta est Cynici trucis, sed illa
Cum sint ingenuis pudica nugis,
Quas Lucretia, quas Catonis uxor,
Nequaquam facie legat rubenti,
Nil est, quòd fugias, sed & legenti,
Fructus, ingenium, stilus, placebunt.)

BASILEAE, PER HENRICUM PETRI,
MENSE AUGUSTO ANNO
M. D. L. VII.

